تاریکتر لە شەوە زەنگ و خوێندنەوەیك لە مانگەشەودا ... حەیدەر عەبدولرەحمان

چەند کاژێرێك پێش ئێستا نمایشی (تاریکتر لە شەوەزەنگ) دەرهێنەر ئەرسەلان دەروێشم بینی، کە لە لایەن بەڕێوەبەرایەتی شانۆی هەولێرو شانۆی سالار بە بەرهەم هاتبوو، لە کەشو هەوایەکی باراناوی دا ،لە هۆڵی بەڕێوەبەرایەتی شانۆ نمایش کرا.

دلشاد مستەفا ـــ ی نووسەر کاتێ ئەو تێکستەی خۆی ناو ناوە (تاریکتر لە شەوە زەنگ) ویستویەتی بە کورتە رستەیەك پێت بڵێت، تۆ لە ناو تێکستەکە کاراکتەرێکی رووداوەکانی و پارچەیەکی زیندووی لە جەستەی ئەو کۆمەڵگایەی مێژوویەکی دوورو درێژە لە تاریکیەکی نا ئاسایی دا دەژیت، لەهەر گۆشە نیگایەکەوە، ئاوڕ لە رابووردووی خۆت و کۆمەڵگاکەت بدەیتەوە، یاخود چەند ئەوەندەش لە ئێستای خۆت بڕوانیت و بتەوێت تروسکاییەکی دوورو نزیك لەو رابووردووەو لە ئێستای خۆتا بدۆزیتەوە، بێ هەناسەدان و خۆ بە دەستەوە نەدان، ئەوە بە هێمنی لە نێو گەرووی تارکییەکاندا نقۆم دەبیت و ئەگەر زۆر ورە بەرز نەبیت لەناو شەوە زەنگی ئەو تاریکیەیدا ون دەبیت و هەموو شتێ لە دەست دەدەیت، بۆیە (پەری) دەڵێت : ئەو تاریکییە چیە خودایە!

نووسەر دوور لە هیچ تەم و مژێك، بە زمانێکی سادەو تێڕوانینێکی رەوان و هێڵێکی درامی سەقامگیر، لە گوتارو فەلسەفەی نمایشەکەی خۆیدا دەیەوێت پێت بڵێت : ئاگات لە خۆت بێت من، تۆ، باوکمان ، باپیرانمان ، هەر هەموومان، پارچەیەکین لە مەینەتیەکانی ئەو کۆمەڵگا ستەم دیدەیە، کە هیواکانی لە سەرابێکی بێ سنوور دەچێت، سەرابێك کە لە قوڵایی مێژوویەکی دوورو درێژەوە سەری هەڵداوە و تا ئێستاشی لە گەڵ دابیت، هەر بەردەوامە، بۆیە ململانێ هزری و فەلسەفیەکان لە نێوان نەوە کۆن و نوێکاندا لەسەر چارەنووس و ئایندە گەرمە، لە نێوان خۆبە دەستەوەدان و بێ ئومێدی و لە نێوان خۆ گری و بەردەوام بوون و بڕوا بە خۆ بوون ، نەوەیەکی نوێ یاخییە لەوەی تێیدا دەژیت و دەیبینی، نەوەی کۆن لەوەی قوربانی دان لە پێناو ئازادی و مانەوەدا، بە نەریتێکی بێ ماوەیی گەلە غەدر لێکراوەکان دەزانێ .

ئەوەتا لە ئاکامدا کوڕەکە بە(خان) ی نەوەی کۆن دەڵێت: هێشتا تۆ کەمت لە بەد فەڕییەکان بینیووە، ئەوە بزانە کە ئەم سەردەمە، سەردەمی یەك رەنگی و یەك دەنگی نیە (مەبەستی لەو لێك ترازانەی نێو ماڵی کوردە) سەردەم سەردەمی جیاوازییە، سەردەمی ئەوەیە لە کەس نەچیت ..

بەڵام (خان) بە سوور بوون لە سەر ئەو بیرو باوەڕەی هەڵی گرتووە دەڵێ : هەر کات رۆحی شۆڕشگێڕی لە ئینساندا مرد، ئیتر خۆشی دەمرێ، کوردی ئەسیل دەبێت وابێت ، هیچ دۆخێك نشوستی توش نەکات، لەوپەڕی بۆ ئەمەلیدا چاوی لە تروسکاییەك بێت ..

ئەوەتا لە ئاکامدا خان بڕوا بە کوڕەکە دێنێت کە سێ بێتەوەو وەختێکی تر هەڵبژێرێ بۆ ژیانەوە، ئەمەش بەو مانایەی کە سێ بوون حاڵەتێکی کاتیەو هاکا پێویستی سێ بوون نەما، سەر لە نوێ دەگەڕێنەوە ژیانێکی تر لە زەمەنێکی تردا.

لە کۆتاییدا (خان) بە دەم زام و برینی شەڕی ناوخۆییەکانەوە دەچێتە ژێر باڵی کوڕەکەو بەرەو یەك ئاراستەو (بە یەکەوە) ، کە ئامانج تێیدا هەموو نەوەکان بە هەموو زام و برین و ئازارو مەینەتیەکانیانەوە یەك ڕێگا هەڵدەبژێرن و دەگەڕێنەوە نێو تابلۆکە ..بەو ئومێدەی دوای زەمەنی سر ِ بوون، بۆ جارێکی دیکە بگەڕێنەوە و سەرەتایێکی دیکە بۆ گەیشتن بە ئامانجەکان دەست پێ بکەنەوە، ئەمە کورتەی ئایدیاو فەلسەفەی نمایشەکەیە، کە ئێمە لیرەوە بەدواداچوونێ ًکی بۆ دەکەین و لە ناونیشانەوە دەست پێ دەکەین .

ناونیشان:

ناونیشان سەختترین کاری نووسینی تێکستە، چونکە تێکڕای فەلسەفەو ئامانجی نووسەر لەوێدا کۆ دەبنەوە، زۆر جاری وا هەیە ناونیشانێکی سەقەت بەرهەمێك لە بار دەچوێنێ، یان بەرهەمێکی کرچ و کاڵ بە ناونیشانێکی جوانەوە دەبێتە مایەی فریودانی بینەرو راکێشانیان بەرەو هۆڵەکانی شانۆ.

من لە تێکستی (تاریکتر لە شەوە زەنگ)دا هەستم بە دوو خاڵی گرنگ کرد:

یەکەمیان : ناونیشانەکە نەکەوتۆتە قالبێکی درامی سەرنج راکێش، کە پرسیارێکی زەهنی لای بینەر دروست بکات، بە شێوەیەك هۆگری بینینی ناوەرۆکی ناونیشانەکە بێت ، چونکە زۆر جاران ناونیشانی تێکست، سروشی ئەوەت پێ دەبەخشێت کە ناونیشان وەك کردنەوەی دەرگای نهێنییەکان، بە داخراوەیی بەجێ دێڵێ و بینەر تامەزرۆی کردنەوەی کرۆکی فەلسەفەی نمایشەکە بێت، بەڵام لە نمایشی (تاریکتر لە شەوە

زەنگ) نە وێنەیەکی درامیت لە مێشکدا بۆ دروست دەبێت، نە نهێنیەك بۆ بینەر بە جێ دێڵێ تامەزرۆی گەڕانی بێت ، بە پێچەوانەوە ڕەنگە سەرپێش لە سەر تەواوی فەلسەفەی نمایشکە هەڵداتەوە، وەك ئاشکرابوونی پرسیاری تاقیکردنەوەکان .

دووهەمییان : ناونیشانی (تاریکتر لە شەوە زەنگ) ناونیشانێکی ڕەهایە، کە بواری بۆ هیچ ئەگەرێکی دیکە بەجێ نەهێشتووە بۆ ئەوەی حاڵەتەکە لە نێوان (گەش بینی و ڕەشبینی دا ـــــ لە نێوان ئەرێنی و نەرێنی، تاریکی و ڕووناکی دا) بکەینە حاڵەتێکی (ڕێژەیی) کەچی بەلۆژیك حاڵەتەکە حاڵەتێکی ریژەییە، وەك لە ناوەرۆکی تێکستەکەشدا وا هاتووە، حاڵەتەکە بۆچوون و تێڕوانینی جیاواز لە یەکتر هەڵدەگرێ و نەبێتە حاڵەتێکی گشتی.

کاراکتەرەکان :

نووسەر بۆ بەرجەستە کردنی ئەو تراژیدیاو مەرگەساتانەی لە تێکستەکەدا ئاماژەی پێکراوە ، چڕ بوونەوەیەکی لە کاراکتەرەکاندا کردووە و تێیدا چەند نەوەیەکی ئاوێزانی یەکتر کردووە ، لە نەوەی کۆن و نەوەی نوێ دا لەوانە :

پەری :

کچە نیگارکێشێکی نەوەی نوێیە، وێڕای ئەوەی هونەرمەندێکی نیگارکێشە، لەهەمان کاتیشدا کەسێکی بە ئاگاو هوشیارەو کتێب دەخوێنێتەوە، بەدەم جگەرەو شەراب خوارنەوەشەوە نیگار دەکێشێ، بەڵام پێ دەچێت ئەزموونێکی تاڵی هەبێت لە گەڵ پیاودا بۆیە متمانەی بە پیاو نەماوە، ترس و نیگەرانیەکی لە گەڵ دایە ..

ئەو پرۆژەیەکی نیگار کێشانی بە دەستەوەیە بۆ مەینەتیەکانی کورد، چەند تابلۆیەك بکێشێ و دواتر لە پاریس بەشداری پیشانگایەکییان پێ بکات، دەکەوێتە خەیاڵێکی چڕ، نازانێت لە کوێوە دەست بە تابلۆ کێشانی ئەو مەینەتیانە بکات و لە کوێ کۆتاییان پێ بێنێت، بۆیە هەر لە ناو ئەو خەیاڵانەدا کاراکتەرەکانی ناو تابلۆکە زیندوو دەبنەوەو لە ناو تابلۆکە دێنە دەرەوە بۆ ئەوەی خۆیان نمایش بکەن و باسی ئازارەکانی خۆیان بکەن، بۆ ئەوەی شوێنێك لە جوگرافیای نێو تابلۆکەدا داگیر بکەن و مەینەتی و نەهامەتیەکانیان بگاتە پێش چاوی گەلانی دنیا .

خانی لەپ زێڕین :

کاراکتەری سەرەکییەو ئەو پیاوە قارەمانەی قەڵای دمدمە، کە لە سەر

ململانێی نێوان ئەمیری برادۆست و شا عەباس دا، سەرەڕای قوربانی دانی بۆ شوماری کوردو خۆ راگری بەرامبەر بە لەشکرێکی زەبەللاحی شا عەباس خۆ راگر بوو، بەڵام لە ئەنجامی خیانەت و گرتنەوەی سەرچاوەی ئاوی قەڵا داگیر کرا.

خانی لەپ زێڕین لەو نمایشەدا دەگەڕێتەوە، بۆ ئەوەی شوێنی خۆی لەو تابلۆیەدا بکاتەوە کە مەینەتیەکانی کورد بەرجەستە دەکات، لە نمایشەکەدا نوێنەرایەتی نەوەی کۆن دەکات و دەبێتە هێمایەك بۆ خیانەتکاری لە مێژوودا، کە ئەمڕۆی کوردستانیش دەبینێ بە نەوەی ئێستاکە دەڵێت: سەردەمەکەتان زۆر ئاڵۆزو تاقەت پڕوکێنەرە. ئیحساس دەکەم ئێوە ئێستاتان لێ کردوین بە جەهەننەم .

خان ـــ لەو کاتانەی گەڕاوەتەوە، لە شەڕی برا کوژیدا بریندار دەبێت و خوێنی لێ دەچۆڕێت، جارێکی دیکە برینە کۆنە ساڕێژ نەبووەکەی سەر هەڵدەداتەوە، بە دەم ئەو برینەوە دەگەڕێتەوە ئەو شوێنەی لێی هاتبوو بەڵام بە هیواو ئومێدێکی تر بە ئایندە .

کوڕەکە:

ئەو کاراکتەرە هیچ ناوێکی لێ نەنراوە، چونکە کەس نایناسێ، بەڵام ڕۆژێ لە ڕۆژان فیگەرێکی نێو تابلۆ بووە لای پەری نیگارکێش، لە ناوچوارچیوەی تابلۆکەدا دێتە دەرەوە، بۆ ئەوەی ئەویش چارەنووسی خۆی لە ناو تابلۆکەدا بدۆزێتەوەو گلەیی لە (پەری) دەکات کە ژیان کۆپی دەکاتەوە، ئەگەرنا ئەویش جیاوازی نیە لە گەڵ ئەوانی ترو لە دنیایەکی پڕوپوچی پڕ لە ترس و نیگەرانیدا دەژیت، هەمیشە موغازەلەی پەری دەکاو دڕۆی بۆ هەڵدەبەستی، بۆ ئەوەی لە خۆی نزیك بکاتەوە، بەڵام چونکە (پەری) وەك خۆی گوتەنی متمانەی بە کەس نەماوە ، بۆیە گوێ ی پێ ناداو پەراوێزی دەکات، بەڵام لە کوێوە هاتۆتە ناو تابلۆکەو چ پەیوەندییەکی بە پەرییەوە هەیە ؟ ئەوە پەری خۆی وەڵام دەداتەوە دەڵێ: من پێشتر سیمای تۆم لە سەر کێلی گۆڕێك بینی، ویستم لێرە دووبارەی کەمەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت مادام رەسمی لە سەر کێلێکدا نەخشێندرابێت ، رەنگە ئەو کوڕە مردوویەکی گەنج ، یان شەهیدێك بوو بێت ، کەچی لە کاتی زیندوو بوونەوەو گەڕانەوەی خۆیدا هەرگیز باس لە چۆنیەتی مردنی خۆی ناکات بەو گەنجایەتی و بەو ئاواتە جوانەمەرگانەیەوە چۆن چۆتە ژێر گڵ ؟ یان چی وای لە پەری کردووە ئەو رەسمەی سەر کیلەکە سەرنجی راکێشێ ؟ بۆیە بینەر هەست دەکات ناسنامەی ئەو کوڕە بزرە و ئاشنا بە باگ راوندی ژیانی ئەو کاراکتەرە نیە..

کاراکتەرە نادیارەکان :

چەند کاراکتەرێکی نادیار لە پشت شانۆوە هەن، یەك لەوان کچە دەستەخوشکێکی پەرییە، کە ناوە ناوە زەنگ بۆ پەری لێ دەداو پەریش لە هەڵسووکەوتەکانی بێزارە، چونکە شەوان تا بەیانی بە دەم مەی خواردنەوە شەو دەباتە سەر و کێشەی تایبەتی خۆی هەیە، ئەویش لەو کاراکتەرە بۆ ناسنامانەیە کە شوێنێکی لە جوگرافیای نمایشەکەدا نیە و بینەر نایناسێ،
دەکرا نووسەر ئەو کەسایەتیەی تێر تر کردایە، تەنها بەو پەیوەندییە تەلەفونیە لقێکی دیکەی لە ناهەمواری کەسانی وەك هێژا دروست کردایە..کە ئەوانیش پارچەیەك بوون لە نەهامەتیە لێك گرێ دراوی ئەو نیشتیمانە
بە گشتی کاراکتەرەکانی ئەو نمایشە ئەگەرچی لە بیرکردنەوەدا جیاوازن و هەمیشە لە ململانێیەکی بەردەوام دان لە سەر بیرو باوەڕو چارەنووس، بەڵام لە ئامانج دا یەك ئاراستەیان هەیە و هەموویان دەگەنەوە یەك جەمسەر.

دەتوانین بڵێین زەمەنی رووداوەکان لە رێگەی کاراکتەرەکانەوە دیاری کراوە، هەر لە زەمەنی خانی لەپ زێڕینەوە پێش 400 ساڵ زۆتر، تاوەکو ئێستاکە، بەڵام زەمەنی ئێستاکەی لە زەمەنە بێزەوەرو مەترسی دارەکان دەست نیشان کردووە، کە تێیدا گەنج و لاوەکانیش بوونەتە بەشێك لە هەڵگری بەرپرسیاریەتی ئەو مە ترسیە، بە هۆی قۆرخ کردنی ئەو گەنجانە لای حزبەکان بۆ شەڕە پەڕۆو دروشم هەڵگرتن و گوللە گێڕانەوە، بەمەش نمایشەکە وا لە بینەر دەکات هیوای بە نەوەی نوێ نەمێنێ و ئاسۆی ئایندەی نیشتمان کز تر ببینێ ، بۆیە ئەو بۆیە رەش قەترانیەی بەسەر سیماو ناوەرۆکی نمایشەکەدا رژێندراوە، زیاد لە پێویستەو پانتایی تاریکیەکە ئەوەندە زۆتر دەکات کە جارێ بەم زووانە ئومێدت بە هەڵاتنی مانگەشەوێکی تر نەمێنێ.
بە گشتی فەلسەفەی نمایشەکە دابەشی چوار پەردە بووە، لە هەر لایەکەوە تێی بڕوانی یەك رەنگە، بە هەمان شێوە یەك بۆن و بەرامی هەیە، ئەوەندەش بابەتەکە لەو فەزا داخراوەدا دەسوڕێتەوە، وای لێ کردووە لە خنکان نزیك بێتەوە، فشارێکی زۆر لە سەر سایکۆلۆژیەتی بینەر دروست بێت..بۆیە ئەگەر چەند پەنجەرەیەك لە هەیکەل و رووداوەکانی نمایشەکە بکرابوایەوە ، تینی ئەو فشارە بە سەر بینەردا کەمتر دەبۆوە.

دەرهێنان

ئەرسەلان دەروێش خاوەن ستایلێکی جێگیر نیە، هەمیشە لە هەڵبژاردنی

ستایل لە گێڕان دایە ، ئەمەشیان گەڵانێکە بە دوای باشترو هەر تێکستێك جۆرە ستایلێکی پێویستە.
بۆ ئەمجارە ستایلێکی واقیعی هەڵبژاردووە، کە پشت بە دیالۆگ و گێڕانەوە دەبەستێت، خۆ ئەگەر دەرهێنەر هەموو دەسەڵاتە هونەرییەکانی خۆی بە گەڕ نەخا، بۆ ستاتیکای نمایشەکەی، ئەوە رەنگە بینەر دووچاری سڕ بوون و خاوبوونەوە دەبات و ناتوانێت بە تەنیا دایەلۆگ چێژ لە نمایش وەرگرێ ، چەند ئەوەندەی دایە\لۆگەکان بەهێزو مۆسیقی و وروژێنەر بن ، بۆیە دەرهێنەر پێویستی بە بونیاتێکی تری نمایشە، بە دروست کردنی وێنەو سینۆگرافیاو ئەدای ئەکتەر.بۆ ئەوەی هەموو ئەو توخمانە هەر یەك لەوان شوێنی خۆیان لە جوگرافیای شانۆدا دیار بێت و کاریگەری دەروونی و هزری خۆیان بە ناخی لبینەردا بە جێ بێڵن ، بۆ ئەوەی ئەو کاتەی نمایش دەبینێ و تا زەمەنێکی دوور تامو چێژی ئەو وروژاندنانە هەر بمینێ ..هەر بینەرێکیش ئەگەر ئارەزووی ئەوەی کرد بزانێت ئەو نمایشەی بینی سەرکەوتوو بوو یان نا .. با لەوەوە تاقی بکاتەوە ، بزانێ ئەو نمایشە تا چەند کاسی کردووە ، یان تا چەن کاریگەرییەکانی لە سەر دەروونی ماوە ، هەر کات هەستی بەوە کرد ، لە گەڵ هاتنە دەرەوەی لە هۆڵ نەما ، ئەوە وەك ئەوە وایە نمایشەکەی هەر نەبینی بێ ..

هەر کات دەرهێنەر نەیتوانی بەو هەموو دەسەڵاتەی هەیەتی نەتوانێ بینەر بوروژێنێ ، ئەوە پێویستە هەڵوێستە بکات و بە دوای هۆکارەکاندا بگەڕێ
ئەو پرسیارەی گرنگە بگوترێ ئەوەیە ئایا دەرهێنەر توانی تێکستەکە تەواو بکات و رووی دووەمیمان نیشان بدات؟ یاخود توانی ئەو وروژاندنە دروست بکات کە پێویست بوو؟ یاخود نە تینوویەتی خودی دەرهێنەرو نە بینەریشی شکاند؟ وەڵامی راست لە ناخ و لەهزری بینەر دایە ، بەڵام منیش بینەرم و دەڵێم :لە سینۆ گرافیادا دەرهێنەر بۆشاییەکی زۆری دروست کرد، هەر لە دیمەنی یەکەمدا کە ژووری نیگار کێشانی کچەکەوە کە بینیمان چەند تابلۆیەکی پێوە هەڵواسرا بوو، چەند کەرەستەیەکی وێنە کێشانی وەك ستاند و پالێت و سەتڵی بۆیاخ و مێزێك دەبیندرا، لە باگ راوندی شانۆدا ئەو تابلۆ زلەی کۆمەڵێ لە کاراکتەرەکانی بە جولەی وەستاوەوە تێدا دیار بوو، ئەوە تەواوی دیمەنەکە فلات بوو، رووناکی بە هیچ شێوەیەك رووناکی پەخش نەیتوانی بوو بەرجەستەی دیمەنەکان بکات، ئەو رووناکییە سوورەش کە بە درێژایی شانۆ دووبارە دەبۆوە، هێمای خۆی لە دەست دابوو و هەستت بە بایەخی هیچ رووناکییەکی شانۆیی نەدەکرد..
بە گشتی نمایشەکە لە سینۆگرافیا داچڕاوبوو، بە هۆی لاوازی

رووناکی و موزیك ، جگە لە ئارایشت نەبێت ، بۆ دروست کردنی ئارایشتی کاراکتەرەکان لە ناو تابلۆکە نەبێت کە ماندوو بوونی زۆری ماکێری پێوە دیاربوو، بە تایبەت بۆ رەسم کردنی تابلۆی کاراکتەرە سێ بووەکان.
ئەو لایەنەی لاوازی سینۆگرافیا وای کردبوو ریتمی نمایشەکە خاو بێت ، تا لە کۆتایی نمایشەکەدا ریتمی خاوبوونەوە لە دوا لەحزەدا بە تەواوەتی لە سەر شانۆدا مردو دەرهێنەر چارەسەرێکی پێ نەبوو بۆ بەرز کردنەوەی، تا لە دوا چرکەدا دەرهێنەر نەیزانی چۆن چارەسەری دیمەنی کۆتایی بکات ، لە ناو ئەو ریتمە خاوەدا پەری ئەو تابلۆیە بەرز دەکاتەوە کە کۆشابووی ، کۆتایی بە نمایش دیچت ، ئەوەی نیشانەی مردنی ریتم بوو لە دوا لەحزەی نمایش ئەوەبوو بینەر هەستی بە کۆتایی هاتنی نمایش نەدەکرد .

لە هەندێ دیمەندا دەرهێنەر هاوسەنگی فەزای شانۆی لەنگ کردووە، لەو کاتەی کە خان و کوڕەکە بە یەکەوە لە گفتو گۆ کردن دان ، لە بری ئەوەی پەری سەرقاڵی دروست کردنی تابلۆ بێت لە گۆشەی لای راستی شانۆدا دەبیندرێت، بە سێی دانیشتووە و هیچ جولەیەکی نیە، بەمە پارچەیەك لە جەستەی شانۆ دەمرێ کە بینەر سەرنجی لە سەرەو دەر هێنەر نەیتوانییوە چارەسەری بۆ دانێ، لەو حاڵەتانەدا ناکرێت ئەکتەر بە دەست بە تاڵی لە سەر شانۆ بمینێتەوە ، ئەگەر رۆلیشی نەبێت مادام لە بەرچاوی بینەرە، دەبێت بە زیندوویەتی لە سەر شانۆ بێت نەك بە مردوویەتی، ئەوەی باسم کرد تەنیا نموونەیەك بوو بۆ چەند حاڵەتێکی تر بە هەمان شێوە.

ئەکتەر:

دەرهێنەر سێ ئەکتەری لێهاتووی هەڵبژاردووە بۆ رۆڵە سەرەکییەکان لەوانە :بەهمەن حاجی ـــ کوڕەکە ، رۆزانە فەرهاد ـــــ پەری ، پشکۆ شێخ عەلی ـ خانی لەپ زێڕین .
بە پێی توانستی ئەو ئەکتەرانە دەبوا هاوسەنگی سینۆگرافیا زۆر لەوەی بینیمان بەرز تر بێت ، بەڵام توانستی ئەوان لە سەر شانۆدا توانستێکی دیاری کراوەو هەست بە حاڵەتێکی جیاواز ناکەیت لە ئەدای ئەو ئەکتەرانە وەك :
بەهمەن حاجی لە رووی ئیلقاو دەنگەوە ئەکتەرێکی نموونەییە ، بەڵام لەو بەرهەمەدا هەستت بە جۆرێك لە گرژی دەکرد، وێڕای ئەوەی بە یەك ریتم مایەوە ، لە سەرەتاوە تا کۆتایی نمایش، راستە بەهمەن گەنجێکی توڕەو یاخی بوو بوو لەو هەلو مەرجە سەختەی تێیدا دەژیا ، بەڵام ئەو یەك دەقیقەی لە ریتمی دەنگ و ریتمی جەستە نواندنەکەی

لاواز کردبوو.
ڕێزانا فەرهاد: ئەکتەرێکی ئەکادیمی خاوەن بەهرەیە، من لە نمایشی دیکەدا بینییومە چۆن توانستی ئەو ئەکتەرە قۆرمخ کراوەو سوود لە بەهرەوتوانستی وەرگیراوە، بەڵام لەو نمایشەدا نەتواندرا وزەی رۆژانە وەك پێویست بتەقێندرێتەوەو ئەدای جوانتری پێ ببەخشرێت .
پشکۆ ـ جگە لە جلو بەرگی برادۆستی نەبێت ، هیچ جولەیەکی سەرنج راکێشمان لێ نەبینی، کە گوزارشت لە توانای ئەو بکا وەك ئەکتەر.
زۆرێك لەو گرفتانەی هاتبونە بەردەم ئەکتەر لەو نمایشەدا، بەشی زۆریان دەرهێنەر لێیان بەرپرسیار بوو، ئیتر بە هەر پاساوێك بێت.
بینەر هەستی بەوە دەکرد کە جۆرێك لە پەلە پرۆزێ لە بەرهەم هێنانی نمایشەکە کرابێت و هێشتا کاتی کوڵاندنی مابوو..

جەمال نەبەز، ڕووناکبیر و بیرمەند، لە سیاسییەکی کڵۆڵ … ئەمجەد شاکەلی

بڕوا ناکەم هیچ کەسێکی بە وێژدان بتوانێ، خۆ لە کار و بەرهەم و تێکۆشانی پتر لە 60 ساڵی تەمەنی جەمال نەبەز، نەبان بکات و هەموویان بسڕێتەوە و پشتگوێیان بخات. جەمال نەبەز، زمانەوان و مێژوونووس و ڕووناکبیر و نووسەر و بیرمەند و سیاسەتکار بوو. ئەو وەک چۆن لە بیرکردنەوەی سیاسیی خۆیدا، هەموو ئامانج و خەونێکی یەکبوونی کورد و یەکخستنەوە و دامەزراندی دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان بوو، لە زمانیشدا، زمانێکی یەکگرتووی کوردیی، وەک زمانی ڕەسمی و ستاندارد، گەلێک بەلایەوە مەبەست و جێی بایەخ بوو. کارێکی گرنگی دیکەی جەمال نەبەز، ساغکردنەوەی مێژووی کورد و ناساندنی مێژوو و کێشەی کورد و کوردستان بوو، بۆ ئەوروپاییان و بیانییان بە گشتی. نووسین و هزرەکانی، بنەما و فێرگەیەک بوون، بۆ بارهێنانی نەوەیەک و پێگەیاندن و وەئاگاهێنانەوەی زۆرێک لە خەڵکی کورد. ئەو مرۆڤیکی بزێو و چالاک و کارا بوو و هەمیشە دەجووڵا و دەکۆشا، بۆ وەدیهێنانی خەونەکانی، کە هەموویان بە دەوری کوردستان و نەتەوەی کورددا دەسووڕانەوە.

ئەوەی سەرەوە دیوێکی گەشی جەمال نەبەزە، لێ هیچ کەسێک، هیچ مرۆڤێک، سەدلەسەد هەموو دیوەکانی، هەموو لایەنەکانی ژیانی، هەموو دید و هویرەکانی، گەش و سوودمەند نین و تەنێ شایستەی پەسن نین و دەشێ مر□ق ل□ دیوێکی دیکەوە و بە جۆرێکی دیکە، بیانخوێنێتەوە و پێیان قایل نەبێت و ڕەخنەی لێیان هەبێت.

لەنێو کۆمەڵ و وەڵاتی خۆمان(کوردستان)دا، وەک باوە، کە کەسێک، کۆچیدوایی دەکات، بە تایبەت ئەگەر مرۆڤێکی بەناوێ بێت و لە بوارێکدا، کارێکی کردبێ و کاریگەری□کی بووبێ و بەرھەمێک یا شوێنەوارێکی لەپاش خۆی جێھێشتبێ، ئیدی پاش مردنی، تەنێ پەسن دەدرێ و تەواوی کردەوەگەلێکیشی، کە سوودمەند نەبووبن یا چەوت بووبن، بەگوێرەی تیۆری"شەیتان و ڕەحمان دەستیان لێی شۆردووە"، دەسڕدرێنەوە و ڕەخنەیان لێ ناگیرێت و ئەگەر هەڵەیشی کردبێت، پەردەپۆش دەکرێت. بە من، مر□ق، د□بێ سەرلەبەری ژیانی بخوێنرێتەوە و تەواوی مێژووی ژیانی و تەواوی ئەو وێستگە و قۆناخانەی پێیدا تێپەڕیوە و سەرجەمی کار و کردەوە و گوتار و بیروڕاکانی، خاس و نەباش، بێ بازدان بەسەر تاکە یەک شتیشیدا، لەبەرچاو بگیرێن و ه□س□نگاندنیان بۆ بکرێن. ڕەنگە لەمەر ئەم بابەتەی بەردەستتان بگوترێ، ئەوەی ئێستا لەمەڕ مامۆستا جەمال نەبەزەوە دەگوترێ، دەبوو کاتێک، کە لە ژیاندا بوو، بگوترابا، لێ من باش دەزانم ئێستا بێجگە لە پەسن، هیچ یەکێک لەوانەی باسی مامۆستا نەبەز دەکەن، توخنی لایەن و دیوێکی دیکەی ئەو ناکەون. بۆیە ئەوەی من لێرەدا دەیڵێم، شتێکی نوێ و شاراوە نییە و بێگومانیشم لەوەی، خەڵکێک هەن، لەگەڵ بۆچوونەکانمدا هاوڕا بن، هەر بۆیە بە ڕای من پێویستە بگوترێن.

جەمال نەبەز، وەک مرۆڤێک، بە گەواهی ئەوانەی لە نزیکەوە دیویانە، ناسیویانە، کاریان لەگەڵ کردووە، ژیاون: گەلێک خانەگومان و خۆویست بووە. هاوبیرێکی جەمال نەبەز گێڕایەوە، کە جارێک، خوشکێکی جەمال نەبەز لە کوردستانەوە هاتووە بۆ سەردانی بۆ ئەڵمانیا و ل□ تەک خۆیدا، وەک دیاری، چای بۆ هێناوە، کیسەیەک چای وشک، چای دووغەزاڵ(بە عەرەبی: أبوغزالین)، کە ئەودەمی زۆر باو بوو. ئەودەمە وەک ئێستا نەبوو و لە ئەوروپا هێندە چای نەبوو و ئەگەر هەشبووبێ، ئەوا چاییەک لە وڵاتەوە هاتبێ و دیاریش بووبێت، گەلێ خۆشەویست بووە و خوشکەکەیشی هەر بەو مەبەستە بۆی هێناوە. کە خوشکەکەی کیسە چاییەکەی داوەتە دەستی جەمال نەبەزەوە، لە خوشکەکەی پرسیوە، ئەوە چییە، ئەویش گوتوویەتی چاییە. جەمال نەبەز

دەسبەجێ کیسە چایەکەی فڕێداوەتە نێو زبڵدانەکەوە و بەوەش دڵی خوشکەکەی شکاندووە. ئەو کارەی بۆیە کردووە، چون گومانی ئەوەی کردووە، کە ڕەنگە حوکوومەتی عیراق ئەوەی وەک ژار و دەرمان، بۆ کوشتنی ئەو ناردبێ!
گەلێک تەنگەجیقەدان و لە خۆڕازی بووە و هەڵسوکەوت و دەستایەتی لەگەڵیدا هەرگیز ئاسان نەبووە، بەڵکە گەلێ سەخت و گران بووە. هەمیشە خۆی بە ڕاست و خەڵکانی ناهاوڕای بە ناڕاست زانیوە و کەمجاران ددانی خێری بە خەڵکدا ناوە.

هیچ مرۆڤێکی کوردی زیرەک و چالاک و کارای بواری نووسین و زمان و مێژوو و سیاسەتی، خۆشنەویستووە و هەموو کوردێکی لەو جۆرەی بە ڕکابەری خۆی زانیوە. هاوبیرێکی بۆی گێڕامەوە گوتی:"جارێکیان لەگەڵ جەمال نەبەزدا دانیشتبووین، ئیدی باسی سیاسەت و کورد و نووسین و...زۆر شتی دیکە کرا. هەر ناوێکی دەهاتە سەر زارمان، جەمال نەبەز شتێکی خراپی لەبارەوە دەگوت. لەپڕ باس هاتە سەر کەسێکی ناسراو، کە نووسەرێکی کارا و شارەزا و چالاک بوو و من هەندێ پەسنم دا، ئەو دەسبەجێ دەستی بە زەمکردنی کرد و گوتی، من دوو چاوم هەن، لە یەک دانەیشیان هەڵنایە و ئەوی پێ نابینم، کوێراییم دادێ، ئەگەر ئەو کابرایە دەبینم!" دەی ئەوە لە "ئێرەیی" و "ڕقبوونەوە لە مرۆڤ" زیاتر، ناوێکی دیکەی لێنانرێت.

لەسەر شتگەلێکی بچووک و کەمبایەخ گەلێ جار، لە کەسە نزیکەکانی و ئەوانەی لە دەوری دەبوون و کۆمەکیان پێ دەکرد و ڕێزیان لێی دەگرت، دەتۆرا و دەکەوتە باسکردنیان بە خراپە و ناوزڕاندنیان، بە نووسین و بڵاوکردنەوە.
جەمال نەبەز، لەم ساڵانەی دواییەدا، لە ڕووی زمانەوە، کۆمەڵێک دەسکاری و گۆڕینی لە ڕێنووس و دەربڕین و دەستەواژە و وشە کوردییەکاندا دەکرد، بە بیانووی ئەوەی هەندێ تیپ، کە کورد بەکاریان دەهێنن، کوردیی نین و لە زمان و تیپی عەرەبییەوە هاتوونەتە نێو زمانی کوردی و گەرەکە کورد، ئەو تیپە عەرەبییە"لایدە و نامە"یانە وەدەرنێ و زمانی کوردییان لێ پاکژ بکاتەوە. جەمال نەبەز، لە کاتێکدا ئەوەی دەگوت، کە بەخۆی ئێرانناسی خوێندبوو و فارسییزان و کوردێزان بوو. ئەو وشە و دەستەواژانەی، تیپی "ح"، "ق"، "ع"، "غ"یان تێدابووایەن، ئیدی لە پێشەوە، لە ناوەنددا یا لە کۆتاییدا، ئەو دەیانیگۆڕیین بە تیپی دیکە. بە نموونە:(حوسەین، حەمە، مەحموود، حەسوود، حەمکە، حەسیرەکە، حەیوان، حەز، حەوت، حەوتەوانە، حەسار، حاجی، لای ئەو

د□ بــوونە: هوســەین، هەمە، مەهمــوود، هەســوود، هەمکە، هەســیرەکە، هەیوان، هەز، هەوت، هەوتەوانە، هەسار، هاجی).

(قــوڕ، قارەمــان، قڕقێنە، قەلەڕەش، قەوزە، قەیســەری، قــاز، قەرەت□پ□، ســەقز، خــانەقی، قەرەداغ، قلیاســان، قــاڵی، قۆری، بەعشیقە، نەقیــزە، لای ئەو دەبــوونە: کــوڕ، کارەمــان، کڕکێنە، کەلەڕەش، کەوزە، کەیســەری، کــاز، کەرەت□پ□، ســەکز، خــانەکی، کەرەداخ، کلیاسان، کاڵی. کۆری، بەئشیکە، نەکیزە). (عەلی، عومەر، عەرەب، سەعید، جــومعە، عەبــا، ســەعات، باعەبــاع، ع□ر□ب□ت، عەلــی عەسکەری، عەلی ئەسغەر، لای ئەو دەبوونە: ئەلی، ئومەر، ئارەب، سەئید، جومئە، ئەبا، سەئات، بائەباء، ئ□ر□ب□ت، ئەلی ئەسکەری، ئەلی ئەسخەر). (غاردان، بەغدا، غەیدین، غاز، غیرەت، غەوارە، غەریب، لای ئەو دەبــوونە: خــاردان، بەخــدا، خەیــدین، خــاز، خیــرەت، خەوارە، خەریب). بەڕاستی ئەوەی جەمال نەبەز دەیکرد، بێجگە لە ئەتککردنی زمانی کوردی، چتێکی تر نەبوو. جەمال نەبەز، زمانەوان و مێژوونووس بوو، سەرباری ئەو ئەتکەیشی بە زمانی کوردی، هێشتا دەیتوانی شتی دیکەی باش پێشکەش بە زمان و مێژووی کورد بکات. سەد بریا لە بری سیاسەت، خەریکی ئەو بوارانە بووایە!

ئەو لە ساڵی 1962ەوە، واتە: ما□و□ی 56 سا□□ان بوو، کوردستانی جێهێشتبوو و هەرگیز بۆ تاکە یەک جاریش سەردانی کوردستانی نەکردەوە. مر□ق، ئ□گەر خۆشەویستیی بۆ خاک، وڵات، زێد، نیشتمان، گەڕەکەکەی، ئاواییەکەی، کۆڵا نەکەی، یادەوەریی منداڵی و سەردەمی لاویی، خ□□ک□ی وڵاتەکەی، هاوشاریی□انی، دۆست و هاوڕێ، کەسە نزیکەکانی، خانەوادە و خزمە نزیکەکانی، باوک و دایک و خوشک و براکانی هەبێت، ئەڵبەتە خۆڕاناگرێ و لەو ماوە دوورودرێژەدا، 56 سا□□ان، چەندین جار سەردانی کوردستان دەکاتەوە. ئەو وەنەبێ تەنێ سەری باشووری کوردستان، کە لێی هەڵاتبوو، نەداتەوە، بەڵکە سەری باکوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژاوای کوردستانیشی نەدەدایەوە، کە هەمیشە بۆ خۆی باسی کۆمەڵێک پارچەی کوردستانی دەکرد و هەموو کوردستانی وەک یەک وڵات تەماشا دەکرد. دیارە هیچ پاساوێک بۆ ئەو نەگەڕانەوەیە و سەرنەدانەوەیە، نەبووە و نییە، ئەگەر لای نەبەز خۆیشی بووبێ، هەرگیز جێی باوەڕپێکردن نییە و تەنێ کێماسی خۆشەویستی بۆ خاک و خەڵکی کوردستان، پێشان دەدات.

ئەو بۆ خۆی هەر کاتێک باسی نەگەڕانەوەی بۆ کوردستان کردبا، دەیگوت، "خولەی فێڕنەگولە"، رێگەی لێ گرتووم و نەیهێشتووە بگەڕێمەوە کوردستان. لە "خولەی فیڕنەگولە"یش، مەبەستی سیاسەتکاری

بەناوەی کورد، دۆکتۆر مەحموود عوسمان بوو. ئەو باسی ئەو سەردەمەی 1970 تا سەرەتای 1974ی دەکرد، سەردەمی پێکهاتنی سەرۆک بارزانی لەگەڵ حوکوومەتی عیراقدا و ڕێککەوتننامەی 11ی مارسی 1970. ئەو بە خۆی ئەگەر مەبەستی گەڕانەوەی کوردستانی بووایە، بێگومان نەیبووە، نەک دۆکتۆر مەحموود عوسمان، هیچ کەسێک نەیدەتوانی ڕێگەی لێبگرێ! ئەو وا لە خۆی دەنۆڕی، کە دەبێ سەرۆک بارزانی یا کەسانی نزیکی ئەو، بانگهێشتی تایبەتی بۆ بکەن و وەک سەرکردە و ڕێبەر پێشوازی لێبکەن. دەنا ئەگەر وانییە، خۆ هەزاران کوردی پاژەکانی دیکەی کوردستان، لەو چوارساڵەیدا، کە کورد تا ڕادەیەک لە ڕەوشێکی باش و ئارامدا بوو، لە باشووری کوردستان و لە سایەی ڕێبەرایەتی سەرۆک مستەفا بارزانیدا دەژیان و تێکەڵ بە واقیعی نیشتمان بووبوون و ئەمیش دەیتوانی وەک ئەوان خۆی بخزێنێتە نێو زانستگە و کۆڕی زانیاری و بوارە فەرهەنگییەکەوە و لە پێناشدا سیاسەتی خۆیشی بکات. نەگەڕانەوەی دۆکتۆر نەبەز، تەنیا پێوەندی بە لووتبەرزی و خۆبەگەورەزانینەوە بووە و هیچی دی.

ئەگەر پێش هەرەسی 1975، تەنێ سەرۆک بارزانی تاکە ڕێبەر و سەرکردە بوو و یەک حیزب(پارتی دیموکراتی کوردستان) لە کوردستاندا دەسەڵاتی هەبوو و یەک هێزی پێشمەرگە هەبوو، لە کە شۆڕشی کوردستان هەرەسی هێنا، ئیدی مەیدان و گۆڕەپانی کوردستان لە یەک سەرکردە و یەک ڕێبەر و یەک حیزب و یەک هێزی پێشمەرگە و یەک بزاڤی چەکداری و یەک جووڵانەوەی سیاسی، چۆڵ بوو و ڕەژیمی بەعسی بەغدا، دەسەڵاتی حوکوومەتی عیراق، گەیشتە دوورەدەستترین و سەختترین جێگە و هەموو کونجێک لە کوردستاندا. پاش ماوەیەک جارێکی دیکە ڕێکخراو و حیزب و گرۆی چەکدار پەیدابوونەوە و جەنگی دژ بە ڕەژیم دەستی پێ کردەوە. لەو دەمەیدا، ئیدی سیاسەتکردن و بزاڤە چەکدارییەکە و کورد و کوردستان بە گشتی، بە سەر مایەوە و لەتلەت بوو و هەموو جۆرە گرۆ و دەستە و حیزبێکی تێدا پەیدابوون. ئەوانە وەک کوارگی بەهارە هەڵدەتۆقان و هەرڕۆژەی ناوێکی نوێ دەهاتە نێوانەوە. زۆرێک لەو گرۆ و دەستە و حیزبانە، کە بەشێکیان دەستکردی پێتەختەکانی دەوروبەری کوردستان بوون، بۆ خۆیان پێیانوابوو، چەپانە دەهزرێن و دەپەیڤن، چون ئەوان، هەموو نەهامەتی و داڕووخان و هەرەسیان، دەخستە ئەستۆی سەرۆک بارزانی و بزاڤەکەی، کە ئەمان بە ناچەپیان دەزانی. ئەوانە، ئەو بیری چەپایەتییەی خۆیانیان پێوە هەڵدەکێشا، تەنێ ڕواڵەت و ڕووکەش و دەمامکێک بوو، بۆ خۆڵ لە چاوکردن و فریودانی خەڵک و بەجگە لە بانگەشەیەکی پفدراو و درۆ، هیچی دیکە نەبوو.

لەو گێڕەلاوژە و بێ سەروبەرییەی دواى هەرەس، هەموو جۆرە بیر و هەموو جۆرە ڕێنگەیەک لەو دەقەرەدا سەریان دەرهێنابوو و هاتبوونەگۆڕی، تەنیا یەک جۆرە بیر و ئایدیۆلۆگی لە کوردستان، ئامادەیی نەبوو، ئەویش هزری نەتەوەیی(ناسیۆنالیستی)کوردی بوو. جەمال نەبەز، کە خۆی بە دامەزرێنەری ئەو فێرگە نەتەوەییە کوردییە و ڕێناس و باوکی ئەو هزرە دەزانی، دەبوو وەک هەستی نەتەوایەتی و بەرپرسیارێتی و چۆڵایی دەنگە نەتەوەییەکە، لە کوردستان، ئەو دەرفەتەی بقۆستایەتەوە و ئەگەر بەڕاستیی باوەڕەی بە بیر و پەیامەکەی خۆی هەبوو، دەبوو دەستبەرداری ژیانی ئەوروپای بووایە و بە هیچ یەکودوو و بیرکردنەوەیەک گەڕابایەوە کوردستان و بنەمای بزاڤەکی نەتەوەیی دانابا و خەڵکە هەوادارەکانی خۆی خڕکردباوە و لە مەیداندا سیاسەتی خۆی کردبا. جەمال نەبەز وای نەکرد. ئەو لە ئەڵمانیا ڕوونیشتبوو و تەنە قسەی دەکرد و دەهزری و گەرەکیبوو خەڵک بیژنەفن و بەگرێی ملدا بدەن و بەژن"ئەشهەدو ڕاست دەفەرمووی…". ئەو پەیوابوو بەو نووسین و تیۆری و قسانە لە ئەوروپاوە دەوڵەتی سەربەخۆی کوردستان ڕادەگەیندرێ. هزر هەرگیز لە کارکردن گرنگتر نییە. عەلی شەریعەتی دەڵێ:"ئەو خەڵکانەی ڕێبەرایەتی شۆڕشیان کردووە و کاری هەستەوەر و خەباتی کردەییان کردووە، لەو بیرمەند و فیلەسەفانەی، جەنگی ژیانیان نەکردووە، گرنگترن" .

جەمال نەبەز، کە دامەزرێنەری کاژیک بوو و کرۆکی هویری کاژیکیش، نەتەوەیی بوو، بەجگە لە کەمەڵێک دەستەواژەی توندی نەتەوەیی و تەسکبیری و بەرچاوتەنگی و تووڕەیی، لە کاژیکنامە و ئەو هزرە نەتەوەییە و ڕێبازەکەیدا، لایەنێکی تیۆری و فەلسەفەی و ئایدیۆلۆگی و شیکردنەوەی جڤاکی، ئابووری، سیاسی و مێژوویی و نەخشە و بەرنامەیەکی هەمەلایەنەی گرێدراو بە فەلسەفە و تیۆرییەک، کە ببەتە چرایەک و نەخشەڕێگەیەک بۆ کۆمەڵەی کورد و وڵاتی کوردستان، نابینییەوە. لە تەرزەکانیدا گەلێ جاران، جەمال نەبەز، جەختی لەوە دەکردەوە، کە بیری نەتەوەیی کوردی، نە بیری قەومییەتی ڕۆژهەڵاتی و نە بیری ناسیۆنالیزمی ڕۆژاواییە و لەگەڵ ئەوانەدا جیاوازە، لە تە کە کاژیکنامە دەخوێنییەوە و دواتریش لە گوتار و ڕەوتاری جەمال نەبەز و پێڕۆیانی فەرگەکەی ورددەبییەوە، تا ڕادەیەکی زۆر باندەری فەلسەفە و تیۆرییەکانی ساتیع ئەلحوسەری(ساطع الحصري) و میشێل عەفلەق(میشیل عفلق) و بەعس و نەتەوەییە عەرەبەکان، لەسەر جەمال نەبەز و تێڕوانینی وی و فەرگە نەتەوەییەکەیشی بە ڕوونی دەبینی. سرووشی کاژیکنامەیش لەو

پاشخانەوە بۆ جەمال نەبەز هاتووە.

ئەو فەرگە نەتەوەییە و بیروباوەڕەی جەمال نەبەز، کە بوونە پۆشاک و چوارچێوە و بنەمای کاژیک و دواتریش پاسۆک، هەرگیز نەبوونە فەرگە و بیروباوەڕێک، زۆرینە یا زۆرێک، لە خەڵکی کوردی لە دەور گلەر ببنەوە. هەمیشە دەستەیەکی کەمژمارە هەواداری ئەو ڕەوتە بوون. بۆ من ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ شێوەی ئەو دوو ڕێکخستنە، کاژیک و پاسۆک، ئەوانە پتر دەڤەریی، لۆکاڵی بوون و لە سنووری باژێڕی سلێمانی نەچووبوونە دەرە و تا ڕادەیەکیش مۆرک و سیما و ڕەنگ و بۆی سلێمانییان پێوە دیار بوو. جارێکی لەگەڵ کاک ئازاد مستەفادا، کە هێشتا لەگەڵ جەمال نەبەزدا نێوانیان تێکنەچووبوو، باسی بیری نەتەوەیی و پاسۆک و ڕەوشی کوردستانمان دەکرد، گوتم:"کاک ئازاد، ئەوە باسی چوار و پێنج و هەندە جار زیاتریش پاژی کوردستان دەکەن، خۆتان بە خاوەنی فەرگەیەکی نەتەوەیی دەزانن و حیزبەکەتان بە نوێنەری هەموو کورد دەزانن، وانییە؟". گوتی:"بەڵێ وایە". گوتم:"یەک پرسیارت لێ دەکەم، هیوادارم ڕێکوڕەوان و دروست وەڵامم بدەیتەوە". گوتی:"گومانت نەبێ، ئەوەی ڕاست بێ، پێت دەڵێم".

گوتم:"ئەوەی پاسۆک، لە ئامەدی، لە دهۆک، لە مووسڵ، لە خورماتوو، لە کفری، لە خانەقین، لە مەندەلی، لە زورباتییە، لە بەغدا، لە ئیلام، لە کرماشان، لە بانە، لە ورمێ، لە قووچان، لە هەورامان، لە یەرەڤان، لە وان، لە دەرسم، لە دیاربەکر، لە مەردین، لە غازی ئەنتاب، لە قۆنیە، لە عاموودا، لە دەرک، لە قامشلوو، لە شام، لە بەیرووت، لەناو کوردانی فەیلیدا، لەناو کوردانی ئێزدیدا، لەناو کوردانی کاکەییدا، لەناو کوردانی شیعەدا، یەک ئەندامی پاسۆکتان هەیە؟". گوتی:"نا وەڵڵا نیمانە…". گوتم:"ئەوە هەرچەندە دروشمەکانتان گەورە و زەق و قەبەن، لێ هەرگیز لە چوارچێوەی سلێمانی نەچوونەتە دەر، لەوێ هەن، بەڵام کەمیشن". گوتی:"دەی بە خوا ڕێک وایە..". گوتم:"کاتی ئەوە نەهاتووە بە خۆتاندا بچنەوە و خوێندنەوەیەک بۆ مێژوو و داهاتوو و تەواوی بیر و کرداری خۆتان بکەنەوە و گۆڕینێکی ڕادیکال لە بوونی خۆتاندا بکەن!". بڕێک ڕاما و سەرێکی بادا و گوتی:"وایە، دەیکەین ئینشائەڵڵا". هۆکاری سەرەکی بەناونەبوونەوەی بیری نەتەوەیی نەبەزیزم و بچووکیی کاژیک و پاسۆک، لە تەسکبیری و خانەگومانی و وشکی و تووڕەیی و باوەڕنەبوون بە خەڵک، لە دامەزرێنەری ئەو بیر و فەرگەیەوە، جەمال نەبەز و کەسە نزیکەکانی دەوروبەری ئەوەوە هاتبوون و ئیدی بووبوونە پەتایەک، هەرگیز لەو بزاڤە نەتەوەییە نەبوونەوە و تا ئێستاش

هاتن، تا ئیدی مەرگ لە 2018-12-08دا، باوکە ڕەحیمەکەی پێچایەوە و هەموو خەونەکانی لەگەڵ خۆیدا لوولدا.

من بۆ خۆم، لە نزیکەوە جەمال نەبەزم نەناسیوە و هەرگیزیش هیچ جۆرە پەیوەندێکم لەگەڵیدا نەبووە، لە بەشێک لە نووسینەکانیم خوێندوونەوە و چەندین جار، لە ستۆکهۆڵم، ئامادەی کۆڕ و سیمیناری ئەو بووم و تا ڕادەیەک ئاگاییم، لە بیر و بەرخورد و هەڵسوکەوتی ئەو هەبووە و زۆریشم لە هاوبیرانییەوە لەبارەی ئەوەوە ژنەفتووە، لەو باوەڕەدام جەمال نەبەز ئەگەر سەدلەسەدیش نەبێت، ڕێژەیەکی نزیک لەو ڕێژەیە، حاڵەتێکی ترس و سڵەمینەوە و دڵەڕاوکێ و گومانکردن و باوەڕنەبوون بە خەڵک و چاوەڕوانی خراپەکاری لە خەڵک، لە بیرکردنەوەیدا هەبووە، کە تەواوی ئەوانە، پتر لە خۆبەزلزانین و لەخۆڕازیبوون و ڕالەخۆبوونەوە دێن، کە بە لاتینی و زمانانی ئەوروپایی پێی دەگوترێ (Paranoia). ئەو حاڵەتە کارێکی وا دەکاتە سەر مرۆق، کە وەک لە ئەمەریکا و لەسەرجادە و بازاڕ و زمانی میللی و نێو خەڵک دەڵێن، مرۆق هەست بکات و پێیوابێ، خەڵک هەمووی وەدووی ئەو کەوتوون و دەیانەوێ بیگرن و بڵێ:(هەمووکەس وەدوومەوەن بۆ گرتنم"Everyone is out to get me"). تەواوی ئەو بیرکردنەوەیە و ئەو دیدە بۆ ژیان و سیاسەت و شێوازی ڕەوتار و کارکردن و داخراوییە، لە جەمال نەبەزەوە شەڕبووبووەوە و ڕێچووبووە خوارێ، بۆ نێو ڕێکخستنەکانی کاژیک و پاسۆک و سەکسە و ئەو فەرگە و بزاڤە نەتەوەییە، کە بەرهەمی هزری جەمال نەبەز و هاوبیرانی بوون و تەنانەت بۆ نێو هاوبیر و هەوادارانیشیان.

جەمال نەبەز، لەودەمەوەی نەتەوەییانە، بەو جۆرەی خۆی باوەڕی پێبوو و کاژیکانە دەهزری، ئیدی هەرگیز چ نوێبوونەوە و گۆڕانێک لە بیرکردنەوەیدا، لەو بوارەدا، نەدەبینرا. ئەو هەر لەسەر هەمان هەڵە دەڕۆیشت و هەمیشە هەر شتەکانی خۆی، کە چەندین ساڵەی بەسەردا تێپەڕیبوون، دەگوتنەوە و چەندپاتەی دەکردنەوە.
هاوبیرێکی جەمال نەبەز دەیگێڕایەوە، کە جەمال نەبەز، لە تەمەنی لاویی و دەسپێکی نووسینیدا، بە ناوی "جەمال کۆڕە"وە ناسراو بووە، هەر بۆڕاستیش پێموایە پرۆفەسۆر دۆکتۆر مامۆستا جەمال نەبەز، نووسەر و ڕووناکبیر و مێژوونووس و زمانەوان و بیرمەند بوو، لە سیاسییەکی کۆڕە!

23-12-2018

رسول، فاضل، هكذا تكلم علي شريعتي، دار الكلمة للنشر، الطبعة الأولى 1978، بيروت- لبنان، ص 70.

بەڵێ بۆ لەسێدارەدانی ژنکوژان ... گۆران هەڵەبجەیی

دەربارەی ژنکوشتن یا بەکارهێنانی زەبروزەنگ و سوکایەتی بەرامبەر بە ڕەگەزی مێینە، [نوال سعداوی] هۆکارەکان دەگەڕێنێتەوە بۆ سێ هۆکاری سەرەکی کە بریتین لە [ئاین واتا ئاینی ئیسلام، ، دابوونەریتی داواکەوتوو ،دەسەڵات وەک دەزگایەکی کەمتەرخەم و ڕێگە خۆشکەربۆ تووندووتیژی].

ئەم فاکتەرانە پ□ک□وا بۆ ماوی نزیکەی {30} ساڵە بوونەتە هۆکار و پاڵپنەر بۆ کووشتنی هەزارەها ژنی بێتاوان لە کوردستاندا. کەم هەفتە هەیە گوێبیستی کوشتنی ژنێک نەبین ،ئیدی بە خۆسووتاندن ،کووشتن بە فیشەک، خنکاندن و شێوازی دیکە. لەبەر ئەوەی مێینە کووشتن بوەتە دیاردە هەر بۆیەش زۆر بە ئاسانی قەبوڵ کراوەو وەک کارێکی ڕۆتین سەیرکراوە ، پاش یەکدووڕۆژ لە باسکردنی تراژیدیایەکی ژن کووشتن لە میدیاکان و دەربڕینی ناڕەزایی و پرۆتەستی هەندیک لە ڕێکخراوەکانی ژنان و چالاکوانانی ئافرەت ،ئیدی تا ڕوودانی تراژیدیایەکی دیکە دیتە گۆڕێ هێدی هێدی لە یاد دەکرێت.

هۆکاری تەشەنکردنی ئەم دیاردە ترسناکە وەک لەسەرەوە ئاماژەم پێدا ئەو سێ خاڵەن کە دکتۆرە [نوال سعداوی] بەجوانی دەستی خستوەتە سەریان.

یەکەم فاکتەر کە ئاینە بە تایبەتیش ئاینی ئیسلام ،لە تەکستەکانی قورئانەوە بگرە تا فەرموودەکان و قسەو هەڵوێستی ئەمڕۆی دونیای فوقەهاکانی ئیسلام ، هەموویان بە تووندترین شێوە، ناشیرینترین شیوە، بێبەزەیترین و نا ئینسانیترین شێوە دەربارەی ڕەگەزی مێینە ڕەفتار دەکەن و ئامۆژگاری بە پیاوان دەدەن کە بەپێی بنەماکانی ئیسلام لەگەڵ هاوسەرەکانیاندا بج□و□□نەوە ، لە کۆتایدا ئەم ئامۆژگاریە ژەهراویانە زۆر جار دەبنە هاندەر و پاڵنەر بۆ پیاوان کە بەخواستی مەلاکان و بە پێی فەرمان و عەقیدەی ئیسلامی مامەڵە

لەتەک هاوسەر ،خوشک، کچی خۆیاندا بکەن.

مەسەلەی لەدان لە هاوسەر لە ئیسلامدا قەدەغە نیەو تەنانەت پەیامبەر خودی خۆی ئەم کارەی زۆر جار بەرامبەر بە ژنەکانی و بە تایبەت بەرامبەر بە عائیشە کردوە. تەنها مەرج ئەوەبووە کە ئاسەواری لیدانەکە بەجەستەیەوە دیار نەبێت. ئێستاشی لەگەڵدا بێت لە کەسایەتیەکی ئیسلامیم نەبیستوە کە دژی لەدانی هاوسەر بێت ،بەڵکو بە ئامانەتەوە پەیڕەوەی دەکەن .ئەوەتا یەکێک لە بانگخوازە ئیسلامیەکانی عەرەب بە نێوی [دکتۆر محمد شحرور] لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیدا جەخت لەسەر لەدانی ژن دەکاتەوە دەڵێت : {ان الله کرّم المرأه بعقوبه الضرب} ،
واتە خوا پاداشتی ژنانی بە سزای لەدان داوەتەوە .پیاوانی ئاینی و بانگخوازەکانی کوردیش بەردەوام لە مینبەری مزگەوتەکانەوە لە شاشەی تەڤەکانەوە لە کۆبوونەوە و بۆنە ئاینیەکاندا ، پیاوان هاندەدەن ئاگایان لە ژن وکچ وخوشکی خۆیان بێت و کۆنترۆڵیان بکەن و ڕێگەیان نەدەن بۆ نمونە :

* بە تەنها بچنە دەرەوە.
* جلی جوان و ڕەنگاو ڕەنگ لەبەر نەکەن .
* دوور کەونەوە لە میکیاج و بۆن لە خۆدان .
*گوی نەگرن لە موزیک .
* لە گەڵ کوڕاندا لە قوتابخانە تێکەڵاو نەبن.
*سەیران و گەشت نەکەن.

بێگومان سەرپێچکەرانی ئەم یاسایانە زۆربەی کات دووچاری توندوتیژی دەبنەوە ، کە زۆر جار ئەم توندوتیژیە تەشەنە دەکات بۆ کووشتن یا بە ناچارکردنی ژن بە خۆ کووشتن.
فاکتەری دووەم کە دابو نەریتی دواکەوتووە زۆربەی پیاوەکان بەتووندی پابەندن پییانەوە ،ناتوانن یا ناخوازن فەرامۆشیان بکەن ،جا دەبینین کە دابو نەریت بەهیچ جۆریک لە بەرژەوەندی ڕەگەزی مێینە نیەو ئازادیەکانی زەوت دەکات ، زۆر جار دابونەریت و ئاین ئامێتەی یەکتر دەبن و پێکەوە هارمۆنیایەکی نەشاز پێکدەهێنن و کاری خۆیان لەسەر هێشتنەوەی ژن بە دواکەوتیی دەکەن ،لە ئەنجامدا مێیینە هیچ فەزایەکی ئازادی بۆ نامێنێتەوە ، جا دەمێک هەوڵی دەربازبوون لەو دۆخە سەپێنراوە دەدات و دەخوازێت ئەوکەت و بەندە بشکێنێت ، بە ناوی پیرۆزیەکانی دابونەریتەوە لەمپەری بۆ دروست دەبیت.
فاکتەری سێیەم دەسەڵاتە ، یەکێک لە ئەرکەکانی دەسەڵات لە هەر

وڵا تێكدا دابينكردنى سەلامەتى ژيانى خەڵكە ، تەنانەت بەرپرسە لە ژيانى ئاژەڵەكانيش. حبيب بورقێبە سەرۆك كۆمارى كۆچكردووى تونس لەسەرتاى دەسەڵاتيدا {1957} هەستا بە دەركردنى كۆمەڵێك ياساى بارى شارستانى لە بەرژەوەندى ڕەگەزى مێ ، بۆ نمونە[قەد□غ□كردنى فرەژنى، بەرزكردنەوەى تەمەنى هاوسەرگيرى بۆ 20 سال قەدەغەكردنى تووندووتيژى بەرامبەر بە ڕەگەزى مێينە ، قەدەغەكردنى سەرپۆش و كۆمەڵێك ياساى شارستانى ديكە]. بەهۆى ئەم ياسايانەوە لە ماوەى دەسەڵاتيدا كەمترين تووندووتيژى دەرهەق بە ژنان تۆماركران ، تا ئيستاش كاريگەرى ئەو ياسايانە بەسەر كۆمەڵگاى تونسيەوە ماونەتەوە و خەڵكى تونس بە شارستانيترين خەڵك ناسروان لە دەڤەرەكەدا.

ئەو كۆمەڵە ياسايانە بە دوو ئاكار كاريگەريان هەبوو ، يەكەم بوونە هۆى هۆشياركردنەوەى خەڵك و تێگەشتن لە گرنگى ڕێزگرتن لە ڕەگەزى مێ ، دووەم ترس لە سزا قورسەكانى هەر تووندووتيژيەك بەرامبەر بە ژنان.
دەسەڵاتى هەرێم تا سەر ئێسقان بەرپرسە لە كوشتنى هەر ژنێك كە لە هەرێم ڕوودەدات. دەسەڵاتداران زۆر زۆر كەمتەرخەم و خەمساردن بەرامبەر بە تاوانباران. بۆنمونە پياوێك لەسەر دەمەقاڵەيەك يا گومانێك يا لەسەر هێنانى ژنى دووەم هاوسەرەكەى خۆى دەكوژێت ، بە پێى پێوست و ئيستحقاقاتى ياسا مامەڵە لەگەڵ تاوانبارەكەدا ناكرێت. ياخود □ويداوە هەندێك جار تاوانبارێك پاش بەسەر بردنى ماوەيەكى كەم لە زيندان□دا بەهانەيەكى بۆ دەدۆزنەو□ و ئازادى دەكەن، يا بەرپرسێكى حيزبى بە فشار بۆسەر حاكم ناچارى دەكات بكوژ ئازاد بكات، ياخود زۆر جار تاوانبار دەستگير ناكرێت وئازادانە دەسوڕێتەوە ،ئەوەش بە پشتيوانى كەسێكى پلەدارى يەكيتى يا پارتى .
ياخود پاش بەسەربردنى يەكدووساڵ تاوانباران بەر لێبووردنى مەسعود بارزانى دەكەون.

دەركەوتووە ئەوانەى بەدەوام تاوان دەكەن ئەوانەن كە پيشتر كەيسيان لە دادگا هەبووەو تاوانيان كردەوە پاشان ئازاد كراون.
زۆربەمان لە يادمانە ساڵى [2010] كەسێكى چەكدار و پشتقايم بە يەكێتى ،بە ناوى [سالە مزەلى] دووخوشكى بە ناوەكانى ميدياو جوانە پاش ئەوەى دەستدريژى كردب□وويە سەريان كووشتنى . ئەم كابرا دڕندەيە دەبوو دەموودەست لە سێدارە بدرايە ،چونكە مام جەلال هاتبوويە سەرخەت و ئەو بڕياري□ى دەركردبوو.
مەخابن نەك هەر لە سێدارە نەدرا بەڵكە ئەوشوينەى كەتێيدا بەندكرا بوو وەك هۆتێل وابوو، هەموو جۆرە پێداويستيەكانى تيدابوو ،

بەردەوام چەندکەسێک لەسەرانی یەکێتی [کە پێدەچێت لەو ڕوەوە خزمەتی ئەوانیشی کردبێت] سەردانیان دەکردو بەڵێنی ئازاد کردنیان پێدەدا. هەرواش دەرچوو ،نە مامە بەڵێنەکەی خۆی بردەسەرو نە دادگاش سوربوو لەسەر بڕیارەکەی. لە ئاکامدا باوکی دووکچەکەیان ناچار کرد بە بڕێک پارەو بە سوڵحی عەشایەری دەمکووت بکەن.

جا لەدوای ئەو سکەنداڵەوە مەترسی مەزن ڕووی کردە مینەو کوردستان بووە دۆزەخی ژنان و بکوژەکانیش دەستیان کراوەتر بوو ،چونکە دڵنیابوون لەوەی هیچ سزایەکی ئەوتۆ نایانگرێتەوە.
جا گەر کاتی خۆی ساڵە مزەلی لەسێدارە بدرایە ئەوە دەبوو پەندو وانەو ژنکوشتنیش زۆر زۆر کەم دەبویەوە ،چونکە ئەو سزا قورسە ترسی دەخستە دڵی هەر پیاویکەوە بەر لەوەی تاوانەکە ئەنجاوم بدات بیر لە سزاکەی بکاتەوە.
ویرای ئەم خاڵانە ،بەداخەوە بڕێک لە دادوەرەکانیش بە هۆی بیرکردنەوە وتێروانینی ئاینیانەوە بە پێی یاسا سزای تاوانباران نادەن و زۆر جار پشتگیری لە پیاوەکان دەکەن ،ئەمەش نائومێدی لای ڕەگەزی مێینە درووست کردووەو و پاڵنەر بووە بە بڕیاری خۆ کووشتن یا هەر کارێکی نەخوازراو.
سەبارەت بە تاوانبار ،مێردی کۆچکردوو سەوە ، هەموو ئاماژەو بەڵگەکان دەیسەلمێنن کە ئەو هەستاوە بەو کارە قێزەوەنە ،چیتر پێوست بەکنەو پشکنین و گەڕان بەدووی بەڵگەدا ناکات ،مەزنترین و گرنگترین بەڵگە قسەکانی سەوە خانە بەر لە مردنی ،کە با ئاشکرا گووتی[مێردەکەم ئەو کارەی کردووە و لێی خۆشنابم] ،ئەمەش وامان لێدەکات ئەو دڕندەیە بە [تاوانبار]بناسێنین نەک تۆمەتبار.

لە ئێستادا لە تۆڕی کۆمەڵایەتی فەیسبووک شەپۆلێک ناڕەزایی لەوبارەوە لە ئارادایە ،هاوکات کەمپینێک پەیدا بووە بە داواکاری لەسێدارەدانی تاوانبار.
من بەش بەحاڵی خۆم لەگەڵ کوشتنی کەسدا نیم ،بەڵام ئەم حاڵەتە ئەم تاوانە هێندە گەورەیە هێندە بەئازارە هێندە پڕ تراژیدیایە، مرۆقی خاوەن ویژدان ناتوانێت لە ئاستیدا بێ هەڵوێست بێت. بەڕای من گونجاوترین هەڵوێستیش داواکاری لەسێدارەدانە . ئەمەش بۆ ئەوەی چیتر ئەم تراژیدیای ژن کوشتنە بەردەوام نەبێت ،بۆ ئەوەی چیتر کەس پەنا بۆ کوشتن نەبات، بۆ ئەوەی لەوەزیاتر ناوبانگی هەرێم بە هەرێمی ژنکوژ ناشیرینتر نەکرێت ، بۆ ئەوەی کەرامەت و ژیانی ژن پارێزراوبێت و لە ترس و دۆزەخی بەردەوامدا نەژی .
هاوکات لەسێدارەدانی ئەم کەسە هەنگاوێکە بۆ بۆ ئەوەی ببێتە پەندو

عیبرەت و چاو ترسێن بۆ ئەو پیاوە دڕندانەی کە ڕەفتاریان لەگەڵ هاوژینەکانیاندا ، لەگەڵ خوشک و کچەکانیاندا خراپە ، تا هەرگیز بیر لە کووشتنی ئەو کەسانە نەکەنەوە .منیش داوای خۆم دەخەمە پاڵ دواکاری ئەو کەمپینەی فەیسبووک و هەر کەسێک کە بەتەنگ ژیانی ئینسانەکانەوەیە ،با ئەو دڕندەیە بە لە سێدارەدان سزا بدرێت و سزاکەشی ل□ بەرچاوی خەڵکی باژێڕی چەمچەماڵ جێ بەجێ بکرێت.
بەڵێ بۆ لە سێدارەدانی تاوانباری بکوژی سێوەخان و سێ منداڵەکەی.

کەناڵی گۆرانی و مۆسیقا:(تەنزە چیرۆک) … جەلال قادر

ئەو ڕووداوەی هەرگیز لەبیرم ناچێتەوە وهەردەبوو ڕۆژێک بێت و بیگێڕمەوە. بەتایبەتی لەپاش ئەو هەموو ڕووداوە ناخۆشانەی بەچاوی خۆمان دەیبینین!.
چەندین ساڵ پێش لە یەکێ لە کەناڵە تەلەفزیۆنەکانی شارەکەم وەک کارمەندێک کارم دەکرد. کەناڵە تەلەفیزیۆنەکەی ئێمە نازناوی دەرکردبوو بە کەناڵی گۆرانی وهەڵپەڕکێ. هەندێک لە میدیاکان توانجیان لێدەداین و دەیانووت : ترسنۆکن و ناوێرن ڕووداوەکان بگێڕنەوە.
ڕۆژێکیان بەڕێوبەری کەناڵێکیتر پێیووتم : ئێوە لە گوێی گایە نووستوون، ئاگاتان لەم هەموو ڕووداوە نەماوە لە جیهان یان لەم شارە دەگووزەرێ…یان ناوێرن باسی کەن؟
بە پێکەنینەوە وەلامیم دایەوە: یەکەم ستایلی کەنالەکەمان وایە…دووەم ئەو سەگوەڕینەمان بۆ ئێوە جێهێشتووە!.

_ باشە…خۆ دەکرێت بەرنامەی کۆمەلایەتی پێشکەش کەن، بۆ نموونە کێشەی خێزان…هەر هیچ نەبێت پەیامنێرێکتان بنێرنە بەردەم دادگا دەیان کێش□ی ه□یە دەتوانن ڕیپۆرتاژی بۆ بکەن.
ئامۆژگاری□□کانی ئەو برادر□م بەدڵ بوو. لەپاش ئەوەی لەگەل بەڕێوبەری کەناڵەکەم قسەمکرد. ئەویش ڕەزامەندی نیشاندا.
لەگەل قرچەی گەرمای هاوین سەری خۆم هەلگرت وچووم بۆ بینایەکەی دادگاو باجەکەم بە دادوەر پیشاندا و وپێمووت بۆچی هاتووم.

دادوەر وتی : کەناڵەکەی ئێوە زۆرجوانە و بەرنامەکەتان
مەگۆڕن…بەلام ئەگەر هەر حەزدەکەن ڕیپۆرتاژێک ئامادە بکەن فەرموو
دانیشە بە تەنیشتمەوە گوێ لە کەیسەکان بگرە. کام کەیست بەدڵ بوو.
پرسێک بە خاوەنەکەی دەکەین ئەگەر ڕازیبوون دەتوانن کارەکەتان
ئەنجام بدەن.
دانیشتم و چای بە دوای چاییم دەخواردەوە. لەهەر دەقەیەک چەندین
فایل دەهاتن و دەچوون. ناو ناوەش تەلەفۆن دەکرا لەم بەرپرس و لەو
بەرپرس.
بە کورتی و پەتی، لەناکاو پیرەمێردێک هاتە ژوورەوە. ئارەقەی لەشی
ڕۆژە ڕێیەک دەڕویشت و ماند و شەکەت دیاربوو. هەر ک□ س□□یرت
بکردایە بەزەییت پیا دەهاتەوە دەتگووت ئاخۆ چی لێ قەوما بێت.
دادوەر بەڕێزەوە فەرمووی : خاڵە گیان ئەمرکە؟!..

پیرەمێرد : ڕۆڵەکەم…من باوکی (ی) هاتووم بەڵکو لە زیندان بە
کەفالتش بێت بەریدەیت!.
هەرکە ناوی (ی) هێنا…جەنابی دادوەر وەک فیشەکە شێتە چوو بە
ئاسمان و بە پاسەوانەکەی بەردەم دەرگەی وت : ک□ستر نەنێریتە
ژوور.
دادوەر ڕووی لە پیرەمێردەکە کرد ووتی : مامە گیان من ڕێزت دەگرم.
بەلام توخوودا توو ویژدانت لەسەردەمی تۆ تا ئەم سالانی دوایش.
ئەگەر یەکێک مندا□□ی یان خزمێکی قووندەر بوایە چییان لێدەکرد؟
پیرەمێردەکە لەشەرما خۆی لەناو قەنافەکەوە بچووکتر کردەوە.

دادوەرەکە بەردەوامبوو لە قسەکردن : وەنەزانی کەیسیترمان نەبووە
لەسەر نێربازی. بەلام کوڕەکەی تۆ بەرپرس بووە لەناو ئاسایش، دەستی
هەبوو□ لەگەل باندی حەب فرۆشتن. باندەکەش کردەوەکانی کوڕەکەتیان
بە دەنگ و ڕەنگ تۆمارکردوە…
پیرەمێردەکە وتی : قوربان…من نەهاتووم گوێ بگرم لە خو□□ی□تی
کوڕەکەم. ل□ بەر ئەوە هاتووم چونکە کوڕەکەم ژن ومنداڵی هەیە بەلکو
بتوانیت کەیسەکەی بگۆڕیت وئابرووومان نەچێت و سزاکەشی کەمتر
کەیتەوە.
دادوەر: مامەگیان…کوڕەکەی دووجار تاوانبارە…ئەو کە کارمەندی
ئاسایشە دەبوایە ئاسایشی نیشتیمان و هاوڵاتی بپارێزێت. کەچی ئەو
دەستی لەگەل دزوجەردە و قاچاخچی تێکەڵ کرد…
پیرەمێردەکە هەڵسایە سەرپێ و وتی : بەخوا کوڕم تۆش حاکمێکی کەڵە
ڕەقی…

دادوەرەکە هاتەوە سەر کورسییەکەی و کەمێک ئارام بوەو بە

پیرەمێردەکەی وت : ببورە مام حاجی… بەلام ئێستاش نازانم چۆن ڕووت هات داوای واستە بکەیت؟
مام حاجی سەیرێکی منی کرد و وتی : ڕۆلەکەم… جەرگ شیرینە!.
لەژوورەکە چووە دەرەوە.

دادوەر ڕووی لەمن کرد ووتی : دەتەوێت ڕیپۆرتاژێک بۆ ئەم کەیسە بکەن؟
ئارەقی شین ومۆرمکردبوو. هەڵسامە سەرپێ و سوپاسی دادوەرم کرد وتم : جەنابی دادوەر…وا باشترە بەرنامەی کەناڵەکەمان نەگۆڕین و بەردەوامبین لە پەخشی گۆرانی و مۆسیقا.

لەهەر شوێنێکی ئەم دونیایە بیت نێرگز دەتوانێت کتێبی دڵخوازی خۆت بگەیەنێتە دەستت

نێرگز لە ماوەیەکی کەم و بەنرخێکی گونجاو کتێب دەگەیەنێتە سندوقی پۆستەکانتان. لە هەر شوێنێکی دونیا بن.

_ دوای ئەوەی پارەی کتێبەکان دەخرێتە سەر حیساب بانکیمان، دواتر ئێمە کتێبەکان بە پۆست دەنێرین بۆ ئەو و□لاتەی خوێنەر داوای کردووە.

_ کتێبەکانمان بە دوو ڕۆژ دەگاتە تەواوی و□لاتانی ئەوروپا، بۆ ئەمریکا و ئوسترالیا و هەر و□لاتێکی تر، کەمتر لە هەفتەیەک دەخایەنێت.

بۆ زانیاری زیاتر و دیتنی کتێبەکان و پەیوەندیکردن تکایە سەردانی فەیسبوکی کتێبفرۆشی نێرگز بکەن لەم لینکەی خوارەوە ……

www.facebook.com/nergiz.online.bookstore

قەسیدە ی (پیاو) … ئیڤان باڵخی

بۆ سێوە خان دیاریە کە بەد□ستی پیاو بو بە قەقنەز

من ئەو مرۆڤەم
زوو ئاوێتەی هەناسەکانت بووم
لە نیوە شەوێکی ئەنگوستە چاودا
کەوتیتە ناو پێخەفەکەی رۆحم و
بە نەستێکی شەرابی حە رام کراو
لە ڕێبوارییەوە
بویتە خاوەنی هەقیقەت
ئیمپراتۆری زەوی هیوای من
تۆ ئە ی پیاوی هەقیقەتی بێ ئەخلاقی
منێ لەناو تۆدا لات وپەژموودە
هەڵپڕووکام
چەخماخەی نەریت و پێڵاوە
درکاوییەکانی ناو دەمی
جیهانی مرۆڤایەتی و
دینە هەڵواسراوەکەی
خوای تاقانەم کردە
ژێرکراسێکی پرتەقاڵی و
ل□ بەرم کرد
وەک شەهوەتی نێوان ژن و مێردە
ناشەرعییەکان
بومە چێژی گەمەیەکی نێوان تۆو
ئەو ژنانەی کە وەک مارێکی سر
وردە وردە
ژەهری جەستەیان
ڕژانە ناو بەیەنت و
چاوەکانتی کوشت
منت بە ئیدراکەوە سوتان

لەپێشدا نان، پاشان ئەخلاق! ... نەبەز گۆران

_ 1 _

زەنگەك بۆ دەستەبژێری ناو سیستەم...

ئەم رستەیە هی شانۆگەرییەکی (برێخت)ە، لە زمانی کارەکتەرێکی ناو دەقەکەوە دەری دەبڕێت. گەر لەگەڵ ئەم رستەیەدا بیربکەینەوە، دەکەوینە بەردەم کۆمەڵێك پرسیار. پرسیارەکان پەیوەندیان بە (ویژدان)ەوە نییە، پەیوەندیان بە بیرکردنەوە و دونیا بینی و پانتاییەوە هەیە لەبەردەماندایە.

ئەگەر نان لەپێش بێت، ئەخلاق چی بەسەردێت؟ ئەی گەر نان هەبوو، ئەخلاق نەبوو چی؟ یان، ئەخلاق هەبوو نان نەبوو چی؟ یان، ئەخلاق لەپێش نانەوە بێت چی؟ ئەمانەو کۆمەڵێك پرسیاری رژد لەناو رستەکەدا بەرمان دەکەون. هەریەك لەم پرسیارانەش پێویستی بە تێگەیشتنێکی هەیە، تا لەو تێگەیشتنەوە سەیری ئێستای ژیان بکەین.

(هانا ئارێنت) لە کتێبەکەی خۆیدا (تۆتالیتاریزم) باس لەوە دەکات.

پێش هاتنی سیستەمی (تۆتالیتاریزمی نازی) ئەم شانۆگەرییەی (برێخت) لە ئەڵمانیا نماشیکراو بینەرێکی زۆری هەبوو. لە باسکەیدا دەڵێت:

" کاتێك ئەو رستەیە لەزمانی ئەکتەرەکەوە بیسترا، هەموو هۆڵەکە چەپڵەیان لێدەدا. بۆرجوازییەکان چەپڵەیان بۆ لێدەدا، چونکە شانۆگەرییەکە فێڵێك و بەدییەکی ئەوانی ئاشکرا کردبوو! هەرچی و پەرچییەکانیش چەپڵەیان لێدەدا، چونکە هەستیان دەکرد ئەو رستەیە مافە خوراوەکەی ئەوانی تێدایە. ئەوانەی لەنێوان هەرچی و پەرچی و بۆرجوازییەکانیشدا بوون چەپڵەیان لێدەدا، چونکە پێیان وابوو شانۆکە واقیعێکی گێڕاوەتەوە. بەڵام کەسیان لە جەوهەری شانۆکەی برێخت تێنەگەیشتن."

هەمان رستە وەردەگێڕین بۆ ئێستای ژیانی خۆمان. دەتوانین ئەو پۆلێن بەندیەش بکەین پەیوەندی بە چینەکانەوە هەیە. لێرەدا نە بۆرجوازە دروستکراوەکان دەکەینە باسی وتارەکە، نە ئەو هەرچی و پەرچیانەی هەمیشە دینەمۆیەکن بۆ خزمەتکردنی دەسەڵاتی ستەمکار و تۆتالیتاریزم و فاشی و پاشان خۆیان دەبنە دەسەڵات. لەبری ئەوە

ڕستەکە ڕووبەڕووی دەستە بژێری (رۆشنبیر/ ڕۆژنامەنووس/ هونەرمەند و بکەرانی ڕووبەری کلتووریی) دەکەینەوە، کە بە قەولی خۆیان دەبێت بینینیان بە شتەکان جیاواز بێت لە بینینی ئەوانی تر و، پێشیانخۆشە خۆیان بە دەستە بژێر ناوبنێن!

ئەو دەستە بژێرەی (ئەگەر دەستە بژێربن) لەناو کۆمەڵگەی ئێمەدا هەن. زۆرینەیان ڕووبەڕووی ئەم ڕستەیە دەبنەوە. بەر لە هەمووشت ئەرکی دەستە بژێر نییە، لەبەردەم سیستەمێکی شێواوی پڕ لەستەم و چەمکە مەترسیدارەکان، بێدەنگی هەڵبژێرێت و، لە پاڵ بێدەنگییەکەشیدا ببێتە بەرگیرکاری سیستەمێکی مەترسیدار بەبیانوی جیاجیاوە. (ئەرکی دەستە بژێر ڕەخنە گرتنە، نەك بوونە سێبەر و ستایشکەر.) زۆرێك لە دەستە بژێری (رۆشنبیر و ڕۆژنامەنووس و.. هتد) لەم مەملەکەتەدا، نانیان خستووەتە پێش ئەخلاقەوە، هەڵبەت بە دیووە روکەش و خۆویستەکەدا. (بریا دەقی شانەکەی بڕەختیان بخوێندایەتەوە، بۆئەوەی خۆیانی تێدا ببینەوە.)(ئەخلاق لێرەدا بە مانا کۆن و ئایینییەکەی نا، بەمانا فراوانەکەی.)

ئەم دەستە بژێرە ناخەینە بەردەم ویژدانەوە، چونکە بەداخەوە ویژدانی زیندو زیاتر لەناو چینە تەقلیدیەکاندا زۆرتر دەرکەوتووە، نەك لەناو ئەو دەستە بژێرەدا،(ئەمە باسێکی دیکەیە.) لەبری ئەمە دەیانخەینە بەردەم بیرکردنەوەوە. دەبێت ئەو نانەی ئەوان لە ژێر سێبەری سیستەمێکی ستەمکاری مەترسیداردا بەدەستی دەهێنن، چ واتاییەکی هەبێت لەکاتێکدا ماهیەتی خۆیانیان کردووەتە قوربانی نانەکە. بە پێچەوانەشەوە، ئەو ئەخلاقەی پێویستە لە دەستە بژێردا هەبێت، لە کوێدا نووستووە، کاتێك لەبەرچاویانەوە ئەو هەموو خراپەکاریانە روودەدەن و ئەوان سەری خۆیان کزکردووە لەبەردەمیدا و بێدەنگیان هەڵبژاردووە؟ ئەی ئەو گوتارە نزم و وێرانەی ئەوان خزمەتی دەکەن، چ لە کلتوور و نەوەکانی پاش خۆیان دەکات. بۆچی لای ئەوان نانە تاکە کەسیەکە بۆخۆیان گرنگتربوو لە ئەرکەکە و لە ئەخلاقەکە؟ ئایا سروشتیان بەو جۆرەیە لەپێناو نان ببنە کەرەستەی دەستی سیستەمێکی لەم جۆرە؟!
کاتێك نانی خۆیان خستە پێش ئەخلاقەوە، چۆن دەتوانن پاشان ئەخلاق بهێننەوە شوێنەکەی خۆی؟ کۆمەڵگەیەك زۆرینەی دەستە بژێرەکەی پشتی لە ئەخلاق (بەواتا فراوانەکەی) کردبێت و بەشوێن ناندا بگەڕێت لە ناو دەستی سیستەمێکی وێراندا، دەبێ ئەو کۆمەڵگەیە ئایندەکەی چیبێت؟
بیانوو هێنانەوەی دەستە بژێری (رۆشنبیر و رۆژنامەنووس..) بە

بەرگریکردن لەم سیستەمە. هیچ نییە جگە لە بیانوو هێنانەوەی کارەکتەرێك، لە پێناو غەریزەکانی بەهاکانی خۆی لەدەست داوە.

ڕەنگە ئاسایی بێت چینی هەرچی و پەرچی و لەبیرکراوەکان، لەسەر بنەمای ئەو رستەیە تەماشای سیستەم و دونیا بکەن. لە نائاساییە لەبری ئەوان دەستە بژێرەکە دەیکات. کۆمەڵگەی ئەمە لە ئێستادا لەبەردەم مەترسی زۆر گەورەدایە . مەترسی گۆڕێك مرۆق دەتوانێت بە تیۆرە بیسەلمێنێت ئەم کۆمەڵگەیە لەبەردەم دروست بوونی دونیایەکی تۆتالیتاردایە. بەهۆی ئەو کۆڵەکانەی لە ئێستادا دەبنیرێن و ئەو دەستە بژێرە مشەخۆرە خزمەتی دەکەن، لەم کۆمەڵگەیەدا چاوەڕواندەکرێت دونیایەکی تۆتالیتار دروست ببێت و ئەو کۆمەڵە بەهایەش کەماون ئەوانەش هەڵوەشێننەوە. خودی نمایشکە لەلایەن سیستەم و لەلایەن مشەخۆرەکانی، نمایشکەکی فرەسیمایە، هەم فاشیەتی تێدایە، هەم تۆتالیتاریزم، هەم ستەمکاری بەواتا رۆژهەڵاتییەکەی، بۆیە لە رووبەرێك لەم جۆرەدا چاوەروانی هاتنی ئایندەیەکی تەندروست ناکرێت.

ترس لەو شەپۆلەی لەبەردەماندایەوە و چەکەرەی کردوە بە دروست بوون، وامان لێدەکات لەگەڵ ئەم رستەیەی (برێخت) رووبەڕوو بینەوە و دەستە بژێرە بێدەنگ و مشەخۆرەکە ناچار بکەین جارێکی تر بیربکەنەوە. بیرکردنەوەیەك بە بەرهەمهێنانی کلتوور و فەرهەنگێکیکی نوێ کە فەزای ئازادی و بیرکرنەوە تێیدا فراوانبێت. نەك بیرکردنەوەیە لە پێناو (من) و(ئێمە) فەرامۆش بکرێت. چونکە یەکێك لە کێشە گەورەکانی کارەکتەری کوردیی باشوور ئەوەیە، هەمیشە دونیا بەخۆی دەبێنێت و، دەستەواژەی (ئێمە) نەبوەتە دەستەواژەیەکی گشتی و هەمیشە لە پەراوێزی (من) دەردەکەوێت.
دەکرێت دەستە بژێرەکە لە چرکە ساتێك لە چرکە ساتەکانی ژیانیان بیرکردنەوە لە (من) بخەنە پاش بیرکردنەوە لە (ئێمە)؟ گەر دەکرێت ئێستا ئەو کاتەیە. ئەم ئێستایەی لە بەردەماندایە پێویستە سەر لەنوێ هەموو ئەو بیرکرنەوانەی هەمانبووە بۆ ژیان، جارێکی کە شێنیان بکەین. چونکە تەواوی کۆڵەکەکانی ئەم کۆمەڵگەیە لەبەردەم ڕەنگی مەترسیداردان و توندوتیژی بەشێوەیەکی ئاسایی گەشە دەکات. ئەوەشی ئەم کۆڵەکەکانەی بەو ڕەنگانە ڕەنگکرد، دوای حیزب، دەستە بژێرەکەی ناو کۆمەڵگە و نوخبەی واعیزی ئایینی بوو. بۆیە ئەو رستەیەشمان کردە ناونیشانی وتارەکە، تا ئەو دەستە بژێرە بخەینە بەردەم بیرکردنەوەیکی جیاوازەوە و بەرپرسیارێتیەك بخەینە ئەستۆیان، بەرپرسیارێتییەك لە بنەرەتدا ئەرکی خۆیانە، کاتێك

ئەرکەکەیان بەدیوە دۆزەخییەکەدا ل□ پێنا و خۆیاندا جێبەجێدەکەن، ناچارین بۆ بەهۆش هێنانەوەیان دیوێکی دیکەی بخەینەوە بەردەم. ناکرێت لەبەردەم ترسێکدا بین، هەناوی بە توندو تیژی و ئەویتر لەناو بردن دەکوڵێت و ئەم دەستە بژێرەش خۆی لێ کەنارگیربکات و، سەرقال□ی ئەوە بێت لەگەڵ هەموو سیستەمێك بە خراپ و خراپترەوە خۆی بگونجێنێت.

_2_

(بیردایف) لە شوێنێکدا دەڵێت: “شوڕشگێڕی ڕوس، هەمیشە تۆتالیتار بووە.” ئەم وتنە، دەمانخاتە بەردەم دادگایکردنێکی شۆڕش و شۆشگێڕی لای خۆمان. باشترە بگەرێینەوە بۆ بنەوانی شۆڕش لە سەدەی بیستدا تا یارمەتی خۆمان بدەین و پرسیار بخەینە بەردەم شۆرش و شۆڕشگێڕ و پاشان بیبەستینەوە بە ئەخلاق و نان و ئێستای دەستەبژێرەوە.
سەدەی بیست، سەدەی سەرههڵدانی شۆڕشێکی نوێ بوو لەناو کۆمەڵگەی کوردییدا. کۆی ئەو حیزبانەی لەم سەدەیەدا دروستبوون، کۆڵەکە بنەڕەتییەکانیان، سەرچاوەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ڕوسیا. یانی، حیزبێکی کوردیی بەدیناکەین دەیان کۆڵەکەی راستەو خۆی نەیگەرێنێتەوە بۆ ڕوسیا و، دەشتوانین جەسارەت بەخۆمان بدەین، بە حیزبی (ستالین)ی وێنایان بکەین. ناسینی حیزبی (ستالین)ی، ناسینی بونیادی حیزبی کوردییە.

شۆڕشگێری کوردیش بەدەر نەبووە لەو تێگەیشتنەی دوربو□ت لە تۆتالیتاریزمەوە. بە شێکی ئەو بنەمایانەی لەناو شۆرشدا هەیە، لەناو تۆتالیتاریزیمیشدا هەیە. حیزبی کوردیی، کە ماڵێکە بۆ کۆکردنەوەی شۆڕشگێرو جەنگاوەر، لەگەڵ بانگەشەکانی خۆیدا، ئەو ترسانەشی دروستکردوە کە خۆی دژیان جەنگاوە. کاتێك حیزبی کوردیی و شۆرشگێرەکانی دەبنە دەسەڵات، لەو ساتەدا دەرك بەوە دەکرێت، کە بانگەشەکانی شۆڕش جیاوازییەکی جەوهەریان تێدایە لەگەڵ ئەو ساتەی شۆڕشگێر دەبێتە دەسەڵات. (من لێرەدا تەنها لەسەر بنەما تۆتالیتاریزمەکە قسە دەکەم، نەك لەسەر فاشیەت و، ڕەگەز پەرستی و، دیکتاتۆریەتی رۆژهەڵاتی. چونکە ئەو بنەمایانەش لەناو حیزبی کوردییدا بوونیان هەیە. یانی حیزبی کوردیی یەك دیو نییە و دەیان دیووی هەیە و، بە یەك میتۆد خوێندنەوەی بۆ ناکرێت و دەبێت کۆی سیماکانی بناسیت.)
من تەواو کۆکم لەگەڵ (بیردایف) هیچ شۆڕشێك لەم ناوچانە ڕوینەداوە بنەمای تۆتالیتاریزمی تێدا نەبێت. بەتایبەت شۆڕشەکانی ئێمە. سێ بنەمای زۆر دیاری تۆتالیتاریزم بریتیە لە: جەماوەر، تیرۆر،

پڕوپاگەندەی نادروست. ئەم سێ بنەما بنەڕەتییەی تۆتالیتاریزم لەناو کەی حیزبی کوردییدا لە سەدەی بیست و یەك هەبووە. سود وەرگرتن لەم بنەمایانە لەلایەن حیزب و شۆڕگێڕانەوە، سود وەرگرتنە لەو دیوە حیزبییەی بنەچەکەی (ستالین)ییە.

پاشان کاتێك شۆڕشگێڕ بەرگەکەی لە شۆڕشەوە دەگوازێتەوە بۆ دەسەڵاتدار. یان بەرگی شۆڕش دادەکەنێت و دەبێتە دەسەڵاتدار، ئەو دیوە داپۆشراو و شاراوەیەی لە شۆڕشدا بەتەواوەتی پیشانی نەداوین، لە دەسەڵاتدا پیشانمان دەدات.
شۆڕشەکانی کورد، لای هاوڵاتی کورد، چەندە جێگەی ئومێدبوون بە گۆڕینی سیستەم لە ستەمکارییەوە بۆ دیموکراسی، لە سەرکوتکردنەوە بۆ ئازادی، هێندەش جێگەی نائومێدین بە هێنانەدی ئەو چەمکانە. کێشەی گەورەی کارەکتەری کوردیی ئەوەیە، پێش بینینی دیمەنەکان وەك خۆیان بڕیار دەدات. یان پێش ئەوەی بەرامبەرەکەی بناسێت، دەبێتە بەشێك لە سێبەری بەرامبەرەکەی. شۆڕشەکانی کورد لە سەدەی بیست و بیست و یەکدا (هەڵبەت لێرەدا مەبەستمان باشووری کوردستانە تەنها.) شۆڕشێك نین ئومێدی گەورەیان لێ هەڵبچنین. بەڵکو شۆڕشێك بوون جێگای مەترسی بوون، بەڵام مەترسییەکانی ئەوان کەمتر بووە لە مەترسی نەیارانی کورد، بۆیە بوونەتە جێگای ئومێدی خەلکێك و، گوتاری فریودەرانەی ناسیونالیزمیش هەمیشە دیوە روناکەکەی پیشانداوە و ڕێگەی نەداوە دیوە تاریکەکەی دەرکەوێت.

ئەو مەترسیانە کاتێك دەرك دەکرێن، شۆڕش خۆی دەبێتە دەسەڵات. بۆنمونە: یەکێك لە بنەما سەرەکییەکانی تۆتالیتاریزم، هێنانە پێشەوەی هەرچی و پەرچییەکانە بۆ سەر شانەی دەسەڵات. وەك (هانا ئارێنت) دەڵێت: " هەرچی و پەرچییەکان هاوپەیمانی کاتی لەگەڵ شۆڕشگێڕان دەبەستن." کتومت لەم کۆمەڵگەی ئێمەش هەمان دیمەن دووبارەکرایەوە. ئەوانەی کەوتبوونە پەراوێزە و بەردەوام ئازاری کۆمەڵگە و بنەما فەرهەنگییەکان و کلتووریان دەدا، لەگەڵ هاتنە سەر دەسەڵاتی شۆڕشگێڕان هاوپەیمانییەتییان بەست و لە بنەوانەوە سیستەمەکەیان بە ویرانی داڕشت. تیرۆر و پڕوپاگەندە کە دینەمۆی تۆتالیتاریزمە، لەناو حیزب و شۆڕشەکانی ئێمەدا پانتاییەکی گەورەیان داگیرکردووە. لە تەنیشت ئەوەدا بەگەڕخستی جەماوەر وەك (مەگەل) و فریودانی و کردنی بەکەرەستەی شۆڕش و حیزب، هەمان ئەو بنەما مەترسیدارانەن حیزبی کوردیی و شۆڕشگێڕەکانی خەونە ترسناکەکانی خۆیانیان لەسەر بونیاد ناوە.
لە دونیای نوێی ئێمەدا خۆڕا نییە بەردەوام دەستبژێری بیرکەرەوە

و رەخنەگری راستەقینە، دەبنە دوژمنی سیستەم و شۆڕشگێڕ، چونکە ئەو دەستەبژێرە رەخنەگرە، نەك ستايشكەر و شەيداكان. نايانەوێت لەو سیستەمەدا بڕیارە دروست ببێت هاوپەیمانییەکە لە چوار چێوەی هەرچی و پەرچی و شۆڕشگێڕدا بێت، چونکە هەردووکیان پایەی سەرەکی ترسە گەورەکەن.

تەنیا مانەوە و دورکەوتنەوەی دەستە بژێرە رەخنەگرەکە لە دونیای شۆڕش و دونیای دەسەڵاتی شۆڕشگێڕ، تەنیا مانەوەی هوشیارییەکە دیوە تاریکەکە دەبینێت. خەونی تەتالیتاریزم تەنها گەیشتن نییە بە دەسەڵات، بەڵکو چاندنی ئایدۆلۆژیاییە لەناو جەماوەردا. ئایدۆلۆژیایەك كە دونیا بە هەڵاوگێڕیش وێنا بکات بۆی گرنگ نەبێت. حیزبی کوردیی بە درێژایی مێژووی خۆی ئەم کارەیکردووە.
کاتێك (نازییەکان) هاتنە سەر دەسەڵات وتیان: " ئەو کەسەی خۆی بە کەسێکی تایبەت دەزانێت، کەسێکی خەوتووە!" بەو واتایە دەبێت تایبەت بوونی نەبێت و هەمووان لەناو گشتدا (جەماوەر) دا ونببن. کەسی تایبەت لەم جۆرە سیستەمدانەدا بوونی نییە. ئەوەی هەیە گشتە پێکەوە. حیزبی کوردیش بەردەوام کاری بە ئەوە کردووە، کەسی تایبەت بوونی نەبێت. حیزبی کوردیی نەیویستوە کەسی تایبەت بە خەوتوو بزانێت، لەبری ئەوە داهێنانی کردوە و کەسی تایبەتی بە خائین، دوژمن، مەترسیدار، داناوە و هەوڵی تیرۆرکردنی کەسایەتی یاخود جەستەی کەسی تایبەتی داوە.

ئالێرەدا جارێکی تر دەچینەوە بەردەم دەستە بژێرەکە و رستەکەی (برێخت) : " لەپیشدا نان، پاشان ئەخلاق" دەهێنینەوە بەر یادەوەریان. ئەمە ئەو رستەیە دەستە بژێری مشەخۆری کوردیی ناچارکردوە بیر لەو شتانە نەکاتەوە کە دەبا بیریان لێبکاتەوە. حیزبی کوردیش لەسەر هەمان میتۆد کاریکردوە و دەستە بژێرەکەی خستوەتە ناو هەرچی و پەرچییەکانەوە. ئەوەی جێگای نیگەرانییە دەستە بژێرەکەش لەسەر میتۆدەکە خۆی راهێناوە و بوەتە خزمەتکاری هەرچی و پەرچییەکە، بەبێ گەڕانەوە بۆ بنەوانی چەمکەکان لەوانەیە نەتوانین بەباشی نیگارەکە ببینین. دەستە بژێری مشەخۆر، نایەوێت هەرچی و پەرچییەکان شێن بکات و ناشیەوێت بگەڕێتەوە بۆ بنەوان، چونکە ویستی ئەوان ناساندنی نیگارەکە نییە، شێواندنی نیگارەکەیە.

ویستی ئەوان لەوە بچوکتر کراوەتەوە ئیدی بتوانن ئەرکە راستەقینەکەی خۆیان نما بکەن. بە فریودانی (ئەویتر) لەبری گەڕانەوە بۆ بونیادی کێشەکان، جەماوەر سەرقاڵدەکەن بەو روکەش گێڕایەوە کە دونیا بە شێوەیەکی دیکە پیشاندەدات. باشترین شوێنیش

بە ئەم روکەش گەڕاییە ئەو میدیایەیە خۆی دەکاتە مەکینەیەك وزەکەی لە کاپیتالیزم وەردەگرێت و، گوتارەکەشی خزمەتە بە روکەش و بە سیستەمی لەم جۆرە دەکات و لەهەناوی گوتارەکەشیدا روکەش گەراییەك بەرهەم دەهێنێت، ئەم روکەش گەراییە چ لەرووی زمانەوە چ لەروی دونیابینیەوە توندوتیژی بەدوای خۆیدا دەهێنێت، کە ئەو توندوتیژییە خزمەتێکی گەورە بە خودی دەسەڵاتەکە دەکات.
چ شۆڕشەکانی ئەمە، چ ئەم سیستەمی دەسەڵاتەی هەمانە، بەدەر نییە لە قسەکەی (بیردایق) بەدەریش نییە لەو (جەماوەر)ەی، لەنێوان شۆڕشگێڕ و هەرچی و پەرچی و دەستە بژێری مشەخۆردا، هاوپەیمانیەتییەك هەیە و لەسەر بنەمای (ئینتیما بە حیزب، تاکی دەسەڵاتدار، ئایدەلۆژیا…) ژیان و دونیا وێنا دەکەن. ترس لەم هاوپەیمانییە تەنها ترس نییە لە هەڵتەکاندنەوەی فەزیلەت و دیموکراسی و ئازادیی، ترسە لە هەڵتەکانەوەی دیوە ڕوناکەکەی فەرهەنگ و کلتوور، بە دیوێکی شێواوی پڕ لە توندوتیژی. ترسە لەو چاوگانەی پاش خۆیان دونیایی هەقی بەشوێن خۆیاندا دەهێنن. گەر لەناو فەزایەکی لەم جۆرەدا دەستە بژێر نەیەت خوێندنەوە بە دۆخەکان وەك خۆی بکات، بێگومان خۆی دەبێتە خزمەتکاری سیستەمێك کە جێگای جیاوازی تێدا نابێتەوە. بێئاگا هێنانەوەی ئەو دەستە بژێرە تا دەست لە مشەخۆری هەڵبگرن و چیتر لەگەڵ هەرچی و پەرچییەکانی ناو حیزب دەست تێکەڵ نەکەن، بێ ئاگا هێنانەوەیەکە بۆ ڕێگریکردن لە تاریکییەکی گەورەترلەو تاریکییەی لەسەرەتادا شۆرشگێڕ لەگەڵ خۆی لە شاخەوە هێنای.

لە روویەکی دیکەوە، لە کۆمەڵگەیەکی سوننەتی و پەیوەست بە بنەما کۆنەکان، نان دوو دیویی هەیە. نانێك کە دەتوانێت ببێتە هۆی دروستکردنی کارەکتەرێکی گوێنەدەری هەرچی و پەرچی، لەهەمان کاتدا نانێك کە دەتوانێت بکەرێکی خانەدانی خاوەن ئەدەب تێك بشکێنێت. ئەم نانەی لە شانۆکەدا باسدەکرێت، خودی ژیانە. ئەو ژیانەیە کە لە پەندە کۆنەکانی کورددا دەڵێت: (تۆ نانی شەوانمی.) واتە تۆ ژیانمی. کاتێك سیستەم لەرێگەی هەرچی و پەرچی و دەستە بژێرە مشەخۆرەکەیەوە دەست بەسەر ئەم نانەدا دەگرن، پێش روخاندنی ئەخلاق، رووبەرە کلتوورییەکە تێکدەدات.
ئێستای ئەمە ئێستای ئەو دۆخەیە کە نان بووەتە کەرەستەی دەستی سیستەم. هەڵبەتە کۆمەڵگەیەك لە سەرەتاوە لەسەر هەژاری ژیابێت بینینی بۆ ژیان جیاوازە، لە کۆمەڵگەیەك لە کاتێکی خۆشگوزەراندا

کتوپڕ بەرە و سەرەو لێژد□ بێتەوە بۆ هەژاری. ئەگەر بریاربــێت رووبەرەکەی ئێمە رووبەرێکی هەژاربێت، تاکەکانی ناو کۆمەڵگە تووشی فشارنابن لەو کەمکردنەوەی نانە، لێ کاتێك رووبەرەکە شوێنێکی گرنگە بۆ بەخێوکردنی گروپێك و دەستەیەك لە هەرچی و پەرچی و دەستەبژێری مشەخۆر، ئیدی کەمبوونەوەی ئەو نانە لەگەڵ خۆیدا لەناو فەزا گشتییەکەدا کەمبوونەوەی ئەخلاقەکەش لەتەك خۆی دەهێنێت. نیگەرانییەکە نیگەرانییەکی ئەخلاقییە، نیگەرانییەکە دەیەوێت لەنێوان بەشی خۆم و بەشی ئێوەدا درزێکی گەورە دروست بکات. ئەشێت سیستەمە فرە سیماکە باکی بەم درزانە نەبێت، لێ ئەو درزە لەبنەوانەوە خەمی گەورەی دەستەبژێرە. ئەوە دەستە بژێرە ناهێڵێت ئەو رۆحە لاوازە ببێتە باڵادەست و، رۆحە زیندوەکە بەرهەم دەهێنێتەوە و جارێکی کە ئەو درزە پڕدەکاتەوە سیستەم دروستیدەکات.

ئەوە تەنها ئەرکی ئەوانە نییە هاوارکەن بۆ بونیاتنانەوەی ئەخلاقێکی نوێ، کە خەمی گەورەیان هەیە بۆ کۆمەڵگەکە. تەنها ئەرکی ئەوانەش نییە داوای نانە راستەقینەکەی خۆیان بکەن، کە ئەمڕۆ لەلایەن ئەو دەستە هەرچی و پەرچی و بخۆرەوە لێیان زەوتکراوە، بەڵکو ئەرکی ئەو دەستە بژێرەیە لە چرکەساتێکدا دەست لەو روکەشگەراییە و دەست لەو مشەخۆرییەی خۆی هەڵبگرێت و، بەخەمێکی گەورەوە لە ترسەکە برواند□ت. بەخەمێکی گەورەوە ئەرکەکەی خۆی جێبەجێ بکات. کاتێك ئەو دەستە بژێرە (ونبوو) ئیتر سیستەم شوێنی هەموو ونبووەکان پڕدەکاتەوە. بەجۆرێکیش پڕیدەکاتەوە ئەوە دێنێتە بەردەمان کە ئەمڕۆ دەرگیری بووین.
لە کۆمەڵگەیەکدا کە دونیاکەی پڕە لە پیرۆزی ئایدۆلۆژی، نان دەتوانێت ئەخلاق بپارێزێت، نانی زۆریش دەتوانێت ئەخلاق داڕمێنێت. بەهەمان شێوە نان برینیش بۆخۆی دروستکردنی فەزاییەکە ئەخلاق تێیدا ئامادەیی نییە. (لێرەدا ئەخلاق بەواتا باوەکەی باسدەکەم.) بۆئەوەی ئەم نانە نەبێتە دینەمۆییەك بۆ دروستکردنی ئەو فەزاییە کە کاریگەریێکی تەواو وێرانکەری بۆ بنەما کۆمەڵایەتییەکان هەیە، باشترە دەست لە دروستکردنی رق لەنێوان چینەکان هەڵبگیرێت و، خەمێك بۆ ئەو پێشهاتانە بخورێت لەبەردەم ئەم فەزایەدا خۆیان ئامادەکردووە بۆ نواندن. خەمێك کە پێش خەمی خاوەن نانەکان، خەمی دەستە بژێرەکەیە. ئەو دەستە بژێرەی لەبەرەم پرسیارەکاندا پرسیاری جەوهەری تر دروستدەکات و لەبەردەم وەڵامەکاندا گومان لە یەقینبوون دەکات و بەردەوام مەعریفەی نوێ و خوێندنەوەی نوێ بەرهەم دەهێنێت.

دەربارەی دیاردەی ژنسالاریی چی دەڵێن؟ ... رووپاك نوری

رەنگە زۆرێك لە خوینەران ئەم ناونیشانەی سەرەوەیان پێ سەیر بێت چونکە کەمتر پێشچاوکەوتووە، بەڵام لێرەدا دەمەوێت بەکاریبهێنم وەك تیشک خستنە سەر بابەتێکی خانمی لێهاتوو سوهەیلا مەیهەمی کە لە وتارێکی وێبلاگی دەنگەکان بابەتێکی واڵا و دێرین دەخاتە بەر باس و لێدوان، لە ژێر ناونیشانی (چاودێریکردنی خود، لەلای ژنانی نوسەر)، کە ناوەڕۆکی ئەم بابەتەش زۆربەی میدیکانی دەسەڵاتی حیزبە کوردیەکانی بەشی باشوور بۆ هەڵمەتی هەڵبژاردن بەکاریدەهێنن، ئەویش سەرکۆنەکردنی دەسەڵاتی باوکسالاری کۆمەڵگای کوردییە، بەڵام ئایا لە راستیدا ئەم بابەتە وایە؟ هەر بۆ نموونە خانمی نووسەر رای خۆی وا دەنووسێت: ((هەموو کات لەژێر ڕکێفی پیاوسالاردا بووین، یاسای پیاوانە و دامودەزگای بەهاداری پیاوانەمان بووە. لەواڵەتدا ئێمە بەرەو پێش دەڕۆین و خوێندن و ئیش و چالاکی کۆمەڵایەتی و مافی دەنگ و .... تاد، بەڵام هەمووی ئەوانە لە ژێر سێیتەرەی پیاودا ڕێدەگیرێت و بەردەوام بەرهەمهێنانەوە دەکات)).

لە راستیدا ئێستا کاروبار لەسەر زەمینەی واقیع و جیهانی نوێی بەرژەوەندی و سەرمایەداری وتەکنەلۆژیای خێرادا بە جۆرێکی ترە، باوی هێزی ماسولکەکان نەماوەو زیاتر لاکردنەوەو ڕێگە بۆ هێزی هزرە، جا ئەگەر پیاو هێزی مەچەکی هەبێت ئەوا ئافرەتیش هێزو تاکتیك و تاکنیکی تری زۆر هەن کە بەهۆیەوە کۆنترۆڵی سێ لە چواری کۆمەڵگای گرتووەتە دەست، بەڵام هەڵبژاردنی خودی ئافرەت بۆ شێوازی ژیانی خۆی چ ستەمێکی پیاوانی تێدایە کە خانمی مەیهەمی دەینووسێت: ((خانمان خۆیان لە ڕازاندنەوە و میکاپ و خشڵ و ئەوانەدا دەمێنێتەوە)).

من نامەوێت بکەومە ئەو هەڵە باوەی زۆربەی نووسەران تێیکەوتوون؛ کە جیاکردنەوەی پیاو و ئافرەتە لە یەکتری و وێناکردنیانە وەك دوو

نەیاری یەکتری، ئەمە زۆر لێکدانەوەیەکی سادەو هەڵەیە، لە بارە دروستەکەیدا (رۆشنفکر بن) تەواوکەری یەکترن و پێگەو رۆڵی هیچیان کەمتر نییە لەوی تر، هەرچەندێکیش کەمێک لە باری فیسیۆلۆژی و سایکۆلۆژییەوە لەیەکتری جیاوازیش بن بەڵام لە کۆتاییدا هەردووکیان دووبنەمای دامەزرێنەری کۆمەڵگای مرۆڤایەتین، هەروەها لێرەدا من باسی زۆر کەمینەی پیاوان ناکەم کە ئێستاش شانازی بە سمێڵیانەوەو دەکەن و بە حوکمی هێزی بازوو دەیانەوێت خۆیان بسەلمێنن و هەر خۆشیان لە کۆتاییدا دەبێت باجەکەی بدەن، کە رەنگە هۆکەشی فشارەی جۆراوجۆرەکانی دەرەکی وەکو ئابووری و سیاسی وهەروەها کێشەکانی دەروونیی بێت.

نامەوێت بچمە ناو قووڵایی هۆکاریی ئەم کێشە کۆمەڵایەتیانەی تاکی کورد پیوەی دەناڵێنێت، بەڵام هەرچەندێك مەعریفەی مرۆڤ زیاد بێت هێندە لە نەفامی رزگاری دەبێت و بەرەنجامیش بڕیارەکانی دروست دەبن، دەبا بپرسین ئایا رۆژەی چەند لە هاوسەرگیریەکان بە رەزامەندی تەواویی هەردوولا بووەو لانی کەم کۆلکەی هاوبەش هەیە لە نێوانیاندا، دەسەلاتی سیاسیش نایەوێت میللەت بە ئاگاو وشیار بێت بۆیە هیچ خەم و هەوڵێکی جیددی نادات لەم پێناوەدا..

لاتان سەیر نەبێت ئەو راپرسی و داتا تازانەی ئەم دواییانە پێچەوانەی ئەو قسانە دەسەلمێنن کە دیاردەی باوکسالاریی روو لە زیادبوون و تەشەنەکردن بێت، بگرە ساڵانە چەندان پیاو توشی توندو تیژی دەبنەوەو دەشگاتە حاڵەتی کوشتن لە لایەن ژنەکانیانەوە، یان بە نەخشەی ژنەکانیان، سەدان پیاو لە لایەن ژنەکانیانەوە دەردەکرێن و لە ئوتیلەکان دەژین، رۆژانە (کۆمەڵەی بەرگری لە مافی پیاوان) سکاڵای جۆراوجۆر تۆمار دەکات سەبارەت ئەو پێشێلکاریە فراوانانەی لەلایەن رەگەزی (مێ) وە رووبەرووی پیاوان دەبێتەوە.

ئەگەر ژن وای دابنێت ماف و ئازادی بەس لە نووسینی بابەتی ئیرۆتیکدایە ئەوا زۆر مانای ئازادی بەرتەسك دەکاتەوەو تەنانەت ئەم جۆرە بیرکردنەوەیەش وەك هێمای تێنەگەشتنی بنەڕەتی لە ئازادی لێکدەدرێتەوە، هەرچەندە لەمڕۆدا نووسەرە خانمەکان لەم بابەتەدا پێشی پیاوەکانیان داوەتەوە، بەڵام واقیعی کۆمەڵگاکان دەریدەخات کە چۆن ئافرەتان جڵەوی ژیانیان گرتووەتە دەست و پیاوان دەچەوسێننەوە، چەکی ئافرەت بۆ بە دەستهێنانی ئەم دەسەڵاتە زۆرو جۆراوجۆرن، خۆشیان دەزانن چۆن پیاوان هەموو ساتێك مەجبووریانن و ئەوانیش هەموو فشارەکانیان بەکاردێنن بۆ جێبەجێکردنی نەخشەو ویست و ئاواتەکانیان، بەڵام نەنگیی لەوەدایە کەموکوڕیی و هەڵەو

نەزانین بگۆڕێنەوە بۆ ئەوەی وەك رەگەزی مێ دەچەوسێنەوە، ئەمەش هەڵکارە بۆ شکستەکان، لە کاتێکدا لە زەمینەی واقیعدا چەندان خانمی لێهاتووش هەن گەورەترین سەرکەوتنی بوارە جیاجیاکانی ژیان بەدەست دێنن و تەنانەت تیاشیاندا هەیە دەبێتە سەرۆک کۆماری وڵاتێك، من خۆم بەش بە حاڵی خۆم وەك خانمێك وای دەبینم کەسی رۆشنفکرو ئازاد زۆر لە مێژە کێشەکانی جەندەریان جێهێشتووەو خۆ سەرقاڵی ئەو ململانێ ئەفسانەییە ناکەن و چیدی وەکو بابەتێك رووبەرێکی گچکەش لە بیرکردنەوەیان داگیر ناکات، چونکە لە کۆتاییدا دوای ئەو هەموو ناکۆکی و شەڕەجوێنەی بۆ نموونە لە نێوان ژن وپیاوێکدا روو دەدات دەبینین لە کۆتاییدا هەردووك لا وەکو منداڵ مەجبوری یەکدی دەبنەوەو بێ یەکدیش ناتوانن بژین.

(پەڵەنگ) زایەڵەی دەنگی ڕەوەندی کورد لە قۆناغە سەختەکاندا ... ئیسماعیل تەنیا

ساغکردنەوەو بەسەرکردنەوەی گۆڤارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوەکان، کارێکی گرنگ و یارمەتیدەریشە بۆ تێگەیشتن لە بزوتنەوەی ڕۆژنامەگەریی کوردی لەو قۆناغەدا… وەرای ئەوەش بۆ خوێنەرو نەوەی نوێیان ئاشنا دەکات و ڕێگاکانیان ڕۆشنترو کورتتر دەکاتەوە… ئەگەر ئەو بەسەرکردنانەوەش، ئەو گۆڤارو بڵاوکراوانە بگرێتەوە کە لە سەردەمانێکدا لە دەرەوەی وڵاتدا دەرچووبن و ڕایەڵەی پەیوەندییەکانیش ئەوەندە ئاسان نەبووبن، گرنگی کارەکە دوو هێندەو سێ هێندەی تر دەبێت. ئەڵمانیاش یەکێکە لەو وڵاتانەی کە کوردێکی زۆری لێ گیرساونەتەوەو لە شەستەکانی سەدەی ڕابردووەوە، تاوەکو ئێستا، بە دەیان گۆڤارو بڵاوکراوەی کوردییان لێ بڵاوکراونەتەوە.

یەکێک لەو گۆڤارانەی ئێمە لێرەدا دەمانەوێت هەروەستەی لەسەر بکەین، گۆڤاری (پەڵەنگ)ە. پێش پەڵەنگیش چەندین گۆڤاری تر لەو هەوارەدا دەرچووینە، نموونەی: (پێشنگ، دەنگی خوێندکاران، دەم، کوردستان ڕاپۆرت، مزگین، دەک، ڕۆژی کوردستان، دەنگی خوێندکارانی

کوردستان، پێشەنگ، ژیان،.... تاد).
(پێڕەنگ) لە لایەن کۆمەڵێک کوردی ئاوارەی زۆتر سەر بە باشووری کوردستان لە شاری (دارمشتاد)ی ئەڵمانیا، بە زمانی کوردی (کرمانجی خواروو- ڕێنووسی ئارامی) دەرچووە. بابەتەکان بە دیالێکتی (کرمانجی خواروو) بووە، جگە لە یەک بابەت کە وتارێکە لەلایەن (هەڤاڵ مراد) لە ژمارە (٥)دا، بە دیالێکتی (کرمانجی ژووروو- ڕێنووسی ئارامی)، نووسراوەو بڵاوکراوەتەوە. بە گوێرەی دوا هەواڵ و گەڕان و سوڕانی من، تا ئێستاکە شەش (٦) ژمارەی لێ دەرچووە، کە خۆشبەختانە من توانیومە (٥) ژمارەیان دەست بخەم و لە ئەرشیفەکەی خۆمدا ریزبەندیان بکەم.
چاوەڕوان بووم تا ئەو تاکە ژمارەیەش کە ژمارە (٣) یە دەست بخەم، ئەوجا بابەتەکی لەسەر بنووسم. بەڵام زۆر لەمێژە هەوڵ دەدەم و سەرم بە زۆر شوێندا گرتووە کە گومانی دەستکەوتنم لێ کردووە، مخابن سەراغ کردنەکەم بە ئەنجام بووەو ئەو ژمارەیەم دەست نەکەوتووە.

پێناسین

لە هەر پێنج ژمارەکەدا، بە شێوەی جیا جیا ناوی (پێڕەنگ) لە دەستەڕاستی سەرووی بەرگی گۆڤارەکە نووسراوە… لە ژێر ئەو ئارمەشدا بە ڕێنووسی لاتینی (پێڕەنگ) نووسراوە. لە ژمارە (١) و (٢)دا، (نەجمەدین کەریم لە (سۆفیا)وە، بە نامەیەک لە ژێر ناوونیشانی (پێڕەنگ و چەند وشەیەک) کۆمەڵێک ڕازو سەرنج و بۆچوونی خۆی دەربارەی ژمارە (١) خستۆتە ڕوو، لە پێشنیازێکیشدا دەڵێ: (پێشنیازی ئەوە دەکەم بگوترێت: گۆڤاری پێڕەنگ گۆڤارەکی ئەخباری و کولتورییە).
پێدەچێت ئەو پێشنیازە جێی خۆی گرتبێت بۆیە لە ژمارە (٤)داو لە لاپەڕەی یەکەمدا، کۆمەڵێک شت کراوە کە جاران نەبووینە…نموونەی:
(١)- لە لاکێشەیەکدا لەسەرەوە ناوی (پێڕەنگ) نووسراوە… لە لاکێشەیەکی تردا و لە ژێر پێڕەنگ وا پێناسەی گۆڤارەکە کراوە: (گۆڤارەکی ڕۆشنبیری گشتییە، بە یەکگرتن و پێشخستنی فەرهەنگی کوردی هاوچەرخ).
(٢)- لە سێیەم لاکێشەدا، ناوونیشانی گۆڤارەکە بڵاوکراوەتەوە کە دوو ناوونیشان هەبووە، یەکەمیان:

pereng
TH-Darmstadt-PF-7262
G 700 Darmstadt w- Germany

دووەمیان:
Pereng
F-M-PF 2825
Gottingen 3400

لەژێر ناوونیشانەکەشدا، نرخی گۆقارەکە کە (٦) مارکی ئەڵمانییە، نووسراوە. نرخی ژمارەکانی تریش هەر بەم شێوەیە بووە. پێشتر لە ژمارە (١) و (٢)دا، نرخەکەی دیار نەبووە.

(٣)- لەژێر نرخەکەش ڕوونکردنەوەیەک هەیە کە لە ژمارەکانی داهاتووشدا دەبینرێت… لە ڕوونکردنەوەکەدا هاتووە: (گۆقاری پەڕەنگ تەنها بەرامبەر ئەو نووسینانە بەرپرسیارە کە لەژێر ناوی دەستەی ئامادەکەرانی گۆقاری پەڕەنگدا بڵاو دەکرێتەوە. بەردەوام بوون و گەشەکردنی پەڕەنگ بەندە بە پشتگیریی و یارمەتی ئێوەوە… تکایە لە نووسین و ڕەخنەو پێشنیاز درێغی مەکەن).

لەژێر ئەو ڕوونکردنەوەیەشدا، ژمارەی بانک هەیە کە بە یارمەتی و پارە ناردنە، کە بەم شێوەیەیە:

Sparkasse Darmstadt
Az, Na
Kto-Nr-100060680
BLZ-50850150

(٤)- لە دەستە چەپی هەمان لاپەڕەداو لە سەرەوە، لە لاکێشەیەکدا، کە وێنەی قەڵەمێکی گەورەی سەر بەرەو ژێر لە تەنیشت لاکێشەکە دەبینرێت، وتەیەکی (ڕۆزا لۆکسمبۆرگ)یش لەناو لاکێشەکە لەو ژمارەو ژمارەکانی تریش وەک کڵێشە دەبینرێت کە نووسراوە: (سەربەستی، ئازادی بیروڕا هەمیشە بۆ ئەوانەیە کە ڕوانگەو بۆچوونیان لەگەڵ ئێمەدا جیاوازە).

(٥)- لە خوار ئەو لاکێشەیەش، لەناو چوارچێوەیەک (پێڕست)ی بابەتەکانی پەڕەنگ دەبینرێت کە جاران ئەو (پێڕست)ە بە ناوی (ناوەڕۆک) لە دوا لاپەڕەی گۆقارەکەدا بڵاو دەکرایەوە.

(٦)- لە ژێری ژێرەوەش تابڵۆ و وێنەی بەرگ دەستنیشان کراوە.

ئامانج لە دەرکردنی (پەڕەنگ)

زۆر لەو گۆقارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوانەی کە کوردەکانی دەرەوە دەریان کردووە، جۆرە لایەنگیریی و سۆزدارییەک بۆ پارت و ڕێکخراوە

سیاسییەکانی کوردستان (بە هەر چوار پارچەکەیەوە) بەدی دەکرێت… وەلێ لە (پەڵەنگ)دا، با نووسەرەکانیش لایەنگیرو هەواداری یەکێک لەو پارتانە بن، یان بە پێچەوانە، دژیان بن… نووسین و بۆچوونی وای تێدا بڵاوکراونەتەوە، کە خوێنەر هەست بەم لایەنگیری و ئاڕاستانە بکات… ئەوەی لە ناوەڕۆکی بابەتەکاندا بەدی دەکرێت:
– لایەنگیرو هەوادار و دژی هیچ پارتێک نین.

– کوردایەتی و هەستی کورد بوون، تاکە ئاڕاستەی هەموو نووسینەکانە. بە بۆچوونی من، کارەساتی هەڵەبجەو ئەنفال، هۆکارێکی سەرەکی بووە بە یەکبوونی ئاڕاستەکان و نەمانی بەربەستی حزبایەتی تەسک.
– ڕەخنە (بە هەردوو دیوەکەیەوە، بنیاتنەرو ڕوخێنەر)، لە حزبەکان نەگیراوە… هەموو هەوڵەکان بە یەک ئاڕاستە کاریان کردووە کە ئەویش بڵاوکردنەوەو شرۆڤە کردنی ڕوداوەکان و بە دنیا ناساندنیان و ریسوا کردنی ڕژێمی سەدام بووە.

چرپەیەک

بۆ زێتر ڕوونکردنەوەی ئاڕاستەو ئامانجەکانی (پەڵەنگ)، حەز دەکەین ئەو کورتە نووسینە کە بە ناوی (چرپەیەک) لە بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە)ی ژمارە (١)دا بڵاوکراوەتەوە، دووبارە بڵاوی بکەینەوە تاوەکو لە زاری خۆیانەوە ئامانج و ئاڕاستەکانی ئەم گۆڤارە بزانین:
(دیسان گۆڤارێکی نوێ لە ئەوروپادا.. بێگومان گەلێک گۆڤار هەن لە ئەوروپاداو هەر یەکەیان بە گوێرەی بۆچوون و بیرکردنەوەی، دەرفەتی بە ئەو جۆرە لێکدانەوەیە ڕەخساندووە شوێنی خۆی لای خوێنەران و لایەنگرانی کردۆتەوە و پەسەند دەکرێت، بەڵام ئەمە بە پێویستی نازانین گۆڤارێک تەنها خۆی بە بڵاوکردنەوەی نووسراوی تیۆرییەوە ببەستێتەوە، ئەمە زیاتر ئەرکی ئۆرگانی گرووپە سیاسییەکانە.

زمانی کوردی بەهۆی باری سەختی کوردستان و تەسکبینی داگیرکەرانییەوە لە گۆڤارێک بێبەشە کە بتوانێت باوەش بە هەموو جۆرە نووسینێک بکاتەوەو ڕێگە لە بۆچوونە جیاوازەکان نەگرێت و بە شێوەیەکی دیموکراتی پێشکەوتنخوازانە لە ڕاستی سەرجەمی ژیان بڕوانێت و ببێتە چەقی پیاهەڵچوونی بیروڕای جیاواز، تا لەو ڕێگەیەوە دەرفەت بە خوێنەری کورد بڕەخسێت، خۆی لە ئەنجامی لێکدانەوەو هەڵسەنگاندن و هەژاندنیدا بڕیار بدات، نەک بە هۆی سانسۆرەوە، پێش دەمیان بە بکرێت. هەروەها بەڕەخدان بە

ڕووداوەکانی کوردستان و ناوچەکانی تری جیهان کارێکی زۆر زۆر پێویستە، چونکە ئێمە لەو جۆرگەیەدا دەژیین و خۆ لە دوور خستنەوەی، زەوی ژێر پێ ونکردن و چوونە دنیای خەیاڵەوەیە. واتە ئێمە دەمانەوێت پێشڕەنگ گۆڤارێکی ڕۆشنبیری بێت و ڕێگا بە هەموو قەڵەمێکی ئازاد، بێ سانسۆری نووسینەکەی، بە مەرجێک لەسەر بنچینەی دیموکراتی و پێشکەوتنخوازی داڕێژرا بێت، بدات.

گۆڤاری پێشڕەنگ بە هیچ شێوەیەک نایەوێت هاڤڕکێی هیچ گۆڤارو لایەن و گروپی دیموکرات بکات و ئامادەی هاوکاریشە بە مەرجێک لە بەرژەوەندی گشتیدا بێت. جا داوا دەکەین، پێشڕەنگ بە گۆڤاری خۆت بزانیت بە گوێرەی توانا بە بڵاوکردنەوەی و بە ناردنی نووسین و دەنگوباس و وێنە، پشتگیری لێ بکەیت و ڕەخنەو پێشنیازو ئامۆژگارییەکانت بە دەنیایی کاریگەریی دەبێت).

پێشڕەنگ: کاتی دەرچوون و قەبارەی ژمارەکانی

– ژمارە (١)ی لە ساڵی ١٩٨٨، بە (٤٠) لاپەڕەی قەبارەی (٢١ جاران ٢٩)سم، دەرچووە… مانگ و ڕۆژی دەرچوونی گۆڤارەکە دیار نییە، بەڵام بە گوێرەی ئەو نامەیەی کە لە لایەن (نەجمەدین کەریم)ەوە، بە گۆڤارەکە نارداوەو لە ژمارە (٢)دا بڵاوکراوەتەوە، ناوبراو دەنووسێت: (لە ڕۆژی ٢٦ی ئەپریلی ١٩٨٨دا، ژمارە یەکی ساڵی ١٩٨٨ی گۆڤارە خنجیلانەکەتانم بە سوپاسەوە وەدەست گەیشت….). جگە لەمەش، لە ژمارە یەکدا وێنەو هەواڵی کارەساتی هەڵەبجەی بڵاوکردۆتەوە… کەواتە دەبێت ژمارە یەک، لە کۆتایی ئادار یان سەرەتای مانگی نیسانی ١٩٨٨، دەرچووبێت.
– ژمارە (٢)ی لە ساڵی ١٩٨٨دا، بە (٦٠) لاپەڕەی هەمان قەبارەی ژمارە (١)، دەرچووە. بە گوێرەی بابەتێک کە لە لاپەڕە (٥٦)ی ئەو ژمارەیەدا بڵاوکراوەتەوە باسی کۆمەڵێک چالاکی.کولتوری لە شارەکانی وەک: (دارمشتاد، کوڵن، هایدلبێرگ، دۆرتمۆند) دەکات کە لە ١٢/١١/١٩٨٨دا، ئەنجام دراون. کەواتە دەبێت ئەو ژمارەیە لە کۆتایی تشرینی دووەم، یان مانگی کانوونی یەکەمی ١٩٨٨دا دەرچوو بێت.

– ژمارە (٤)ی ساڵی (٣) بە (٦٨) لاپەڕەی قەبارەی هەمان ژمارەکانی پێشوو دەرچووە.(ساڵەکەی لەسەر نەنووسراوە). ساڵی سێیەمی گۆڤارەکە دەکەوێتە نێوانی مانگی ئاداری ١٩٩٠- مانگی ئاداری ١٩٩١. ژمارە (٥)یشی لە مانگی یەکی ١٩٩١دا، دەرچووە. کەواتە: دەبێت ژمارە (٤) لە ساڵی ١٩٩٠دا دەرچوو بێت.

– ژمارە (٦) لە ساڵی ١٩٩١بە (٦٠) لاپەڕەی قەبارەی هەمان ژمارەکانی پێشوو دەرچووە. هەر چەندە ساڵی ١٩٩١ی دراوەتە، بەڵام لە ڕاستیدا لە بەهاری ١٩٩٢دا، ئامادە کراوە و بڵاوبۆتەوە، جونکە لە بابەتی : (ئەرێ بابە دیموکراتییەت بە ناخۆشە...!) کە لە لاپەڕەی (٥٥-٥٦)دا بڵاوکراوەتەوە، لە کۆتایی بابەتەکە تێبینییەک هەیە کە تێیدا هاتووە: (بڕوانە: ڕۆژنامەی صوت آلکویت)، ژمارە ٤٧٧، ڕۆژی پێنج شەممەی ڕێکەوتی ٢/٢/١٩٩٢، هەردوو وێنەکەش (مەبەست لە وێنەکانی بابەتی ئەرێ دیموکراتییەت بە ناخۆشە) وەرگیراوە.
– ژمارەی لاپەڕەکانی هەر پێنج ژمارەکە بەسەر یەکەوە (٣٠٠) لاپەڕەیە.

نووسەرەکانی پێشەنگ

هەر چەندە گۆڤارەکە لە دەرەوە دەرچووە و لە ژێر دەسەڵاتی ڕژێمدا نەبووە، لەگەڵ ئەوەشدا نووسەرەکان نەیانتوانیوە ناوی تەواوی خۆیان بنووسن، چونکە ئەو کاتە ڕژێم بالیۆزخانەکانی کردبووە مەکۆی کاری سیخوڕی کردن بەسەر ئەو خەڵکە ناڕازی و بەرهەڵستکارانەی کە لە دەرەوە بوون. جگە لەوەش خەڵکانێک لەبەر گرتن و ئازاردانی کەسوکاریان لەلایەن ڕژێمەوە، نەیانتوانیوە ناوی خۆیان ئاشکرا بکەن... هەر بۆیە زۆربەی هەرە زۆری بابەتەکان بە ناوی خواستراو(تەنها پیتێک یان یەک وشە)، بڵاوکراوەتەوە.
وا لێرەدا ناوی هەموو ئەو نووسەرانە (بە ناوی تەواو یان نازناو)، بڵاو دەکەینەوە، کە بابەتیان لەو پێنج ژمارەی (پێشەنگ)دا، بلاوکردۆتەوە.

– ئەو نووسەرانەی بە نازناو تەنها یەک بابەتیان لەم گۆڤارەدا بڵاوکردۆتەوە، ئەمانەن: (پەواز، سەفین، هەژان، نەبەز، دیدار، دڵشاد، سەربەست، هەڵۆ، مەبەست، زاگرۆس، د.شوان، ڕەشید، ئاوارە، مینە، ئاواز، ش.ن.ە، سەران، سیامەند، زەردەشت، زەردە، ڕێڤین، باوکی ئامانج، سوارە، باوکی ئاڵا، ئومێد، ب.لاوین، تاژدین، بابە حاجی، خانە، شازە، هیوا.م).
– (کەمال میراودەلی، جەلال میرزا کەریم، حوسێن بەفرین، نەجمەدین کەریم، سامان فوئاد، شێرکۆ بێکەس، کەمال ڕەشید، هەڤاڵ مراد، زریان کاکەیی، گۆران هەڵەبجەیی)، یەکەو یەک بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە.
– هەروەها بە ناوەکانی: (پێشەنگ- ١٣، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد- ٦، ئەحمەدی مەلا- ٤، ژیلەمۆ-٤، کاوە- ٣، د. فەرهاد پیربال- ٣، ئاسۆ سەڵتە- ٣، د.سەیدا- ٣) بابەت بڵاوبۆتەوە.

– (مستەفا گەرمیانی، هەورامان، دانا، گارا ڕەسوڵ، جەزا چنگیانی، د. ئیبراهیم، سیروان.ب) یەکەو دوو بابەتیان تێدا بڵاو کردۆتەوە.

ناو□□کی بابەتەکان

گۆڤارەکە، گۆڤارێکی گشتی بووە، ناچێتە خانەی هیچ جۆرە پسپۆڕی و تایبەتمەندییەکەوە… لە (شیعرو چیرۆک بگرە تا دەگاتە کورتە هەواڵ و بابەتی زانستی)، بڵاوکردۆتەوە… بۆیە زۆر ئەستەمە تایبەتمەندییەکی بۆ دیاری بکەین. (پەڕەنگ)، زێتر لە (١٠٦) ناوونیشانی لەخۆ گرتووە، کە بەم شێوەیە پۆلینمان کردوون:

– (٦٣) وتار… وتارەکانی بریتی بووینە لە (لێکۆڵینەوەی ئەدەبی، لێکدانەوەی هەواڵ، بابەتی سیاسی، کاروباری سەربازی و جەنگ، مێژوویی، ڕەخنەی ئەدەبی، مێژووی سینەما، وتاری شانۆیی، نامەو هەڵسەنگاندن ….).
– (١٦) پارچە شیعر.
– (١٤) چیڕۆک، کە بەشی زۆریان چیڕۆکی وەرگێڕدراو بووینە.
– (٣) بیرەوەری، کە ئەحمەدی مەلا بە سێ بەش لە سێ ژمارەدا، بڵاوی کردونەتەوە.
– (٣) بابەتی زانستی.
– (٣) چاوپێکەوتن کە لەگەڵ (گارا ڕەسوڵ، مەکەنزی، ئیسماعیل بێشکچی)دا، ئەنجام دراون.
– (٣) نمایشکردنی کتێب. هەر سێ کتێبی (کورتە مێژووی فەلسەفە، بەیانی باش ئەی غەریبی، ف□رh□نگۆکی ئەڵمانی- کوردی)، لە ژمارە (٢)دا، نمایش کراون.

(وێنە)و (مۆنتیق)و (کاریکاتێر) لە (پەڕەنگ)دا

وێنە هۆکارێکی گرنگ و زیندووە، بۆ زێتر ڕوونکردنەوەو ئاسانکارییەکیشە بۆ خوێنەران تاوەکو باشتر لەگەڵ بابەتەکاندا پەیوەست بن و ئەو زانیارییانەی کە وەریشی دەگرن، بە ئاسانی لە هزرو بیریان کاڵ نا بێتەوە. لەم ڕووەوە، (پەڕەنگ)، بە یەکێک لەو گۆڤارە کوردییە دەوڵەمەندانە دادەنرێت کە لە ئەڵمانیادا دەرچووینە. ژمارە هەیە (٥٨) وێنەی تێدایە. وێنەکانیش دەکەینە سێ بەش :

– وێنە: (٨٤) وێنەی جۆر بە جۆری لە ؛ (ڕوداو، کەسایەتی، دیمەن، شار، …..)، بڵاوکردۆتەوە، کە بەشێکی زۆریان وێنەی ئەو ڕوداوە تراژیدیانەیە کە بەسەر کورددا هاتوون، نموونەی: (هەڵەبجە، ئەنفال، کۆڕەو، کەمپەکانی کۆڕەو لە تورکیاو ئێران، …). هەندێک

لەم وێنانە بە کامیرای ڕۆژنامەنووسە بێگانەکان گیراون و لە گۆڤارو ڕۆژنامەکانی دەرەوەدا، بڵاوکراونەتەوە… پێڕەنگ بە دەوڵەمەند کردنی بابەتەکانی، دووبارە ئەم وێنانەی بڵاوکردوونەتەوە.
- مەنتیف: (٦٤) مەنتیفی بڵاوکردۆتەوە، کە لە ژمارە (١)و (٢)دا، ئاماژە بە ناوی خاوەنەکانیان نەکراوە، بەڵام لە ژمارەکانی (٤)و (٥)و (٦)دا، هەندێک لە مەنتیڤەکان، ناو و ئیمزای هونەرمەند (دانا)ی لەسەرە.
- کاریکاتێر: کاریکاتێر لایەنێکی زیندووی ناو گۆڤارو ڕۆژنامەکانە. کاریگەرییەکەی لە هەواڵ و شرۆڤەو بابەتەکانی تر کەمتر نییە. لەناو ئەم پێنج ژمارەیەدا، سی (٣٠) کاریکاتێر بڵاوکراونەتەوە کە بەشی زۆریان تایبەتن بە زوڵمو زۆری سەدام و ڕژێمەکەی دەرهەق بە گەلی کوردو سەرجەم گەلانی عێراق. چەند دانەیەکیان دەستکردی هونەرمەندانی کوردن، ئەوانی تر، لە گۆڤارو ڕۆژنامە جیهانییەکانەوە، خواستراون و دووبارە بڵاوکراونەتەوە.

لایەنی هونەری و نەخشەسازی

لە ڕووی هونەرییەوە، ژمارە سەرەتاییەکان، بە تایبەتیش ژمارە (١)و (٢)، زۆر سادە بووینەو جۆرە نەشارەزاییەک بە نەخشەسازەکانەوە دیارە. بە زێتر ڕوونکردنەوە، هەڵسەنگاندنەکەمان بەم شێوەیە پۆلین دەکەین:
- فۆنت: بابەتەکانی ژمارە (١)، بە فۆنتێکی بچووکی ئامێری تایپی (برازەر)، چاپکراوە. ناونیشانەکانیش، بەشێکیان بە تایپ و بە فۆنتێکی گەورە نووسراون و بەشەکەی تریشیان بە دەست نووسراون… پیتەکانی (ڕ)و (ێ)یش سەرو بەریان نییەو بەدەست بۆیان داندراوە. لە ژمارە (٢)دا، ئەو فۆنتەی پێی نووسراوە گەورەترەو ناونیشانەکانیش وەک ژمارە (١) بە تایپ و دەست نووسراونەتەوە… ژمارەکانی تریش بە هەمان شێوە.
- ستوونەکان: لاپەڕەکان بەسەر (٣) ستووندا دابەش کراون، کە دوو ستوونیان پانییەکەیان (٥،٥) سانتیمەترو ستوونی سێیەمیش (٦) سانتیمەترە… جار جارەش ناڕێکییەک لەم دابەشکردنەدا دەبینرێت.
- لە دابەشکردن و پۆلینکردنی بابەتەکاندا ناهاوسەنگی و ناڕێکییەکی زۆر بەدی دەکرێت… نەهاتوون بابەتەکان بە پێی چمک یەک لەدوای یەک بڵاوبکەنەوە… بە نموونە: یەکەم جار وتارە سیاسییەکان، ئینجا چیرۆک، شیعر، بابەتی زانستی، چاوپێکەوتن… تاد. جاری وا هەبووە لە ژمارەیەکدا، بابەتێکی سیاسی بڵاوبەتەوە، بە دوای ئەو

شیعرێک هاتووە.. ئینجا (بابەتی سیاسی، چیرۆک، بابەتی کۆمەڵایەتی، شیعر، … تاد).

– قەبارەی ژمارەکان: بە شێوەیەکی گشتی قەبارەی هەموو ژمارەکان (٢١ جاران ٢٩) سانتیمەترە. بەڵام جاروبار لە کاتی بڕیندا، نیو بە سانتیمەترێک کەم و زیادییەک لە قەبارەی ژمارەکاندا بەدی دەکرێت و بە شێوەیەکی ستاندارت نەبڕدراون.
– لە ژمارەکانی (٤)و (٥)و (٦)دا، شێوەی چاپکردنی بابەتەکان ڕێکترو پاکتر بووەو ئەو تایپەی کە پێی چاپکراوە نوێتر دیارەو جۆرە جیاوازییەک لە شێوەی فۆنتەکان لەگەڵ ژمارەکانی پێشووتر، بەدی دەکرێن. بە کورتی لە ژمارەکانی (٥)و (٦)دا، سەرپەرشتکارانی (پێڕەنگ)، بوونەتە خاوەن ئەزموونێک و لە ڕووی دیزاین و نەخشەسازی و چاپەوە، توانیویانە ژمارە لە دوای ژمارە، گۆڕانکاری ئەرێنی بکەن و گۆڤارەکە جوانترو هونەری تر بە چاپ بگەیەنن.

بەرگ

وێنەی بەرگی یەکەم و دووەمی هەر پێنج ژمارەکە، ڕەنگاو ڕەنگن، کە هەندێکیان فۆتۆگرافین و ئەوانی تریش تابلۆ و پۆرترێتن… وا لە خوارەوە باسی بەرگی هەر پێنج ژمارەکە دەکەین:

* ژمارە (١):

– بەرگی یەکەم (دەرەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافی منداڵێکی کوردە کە بە گازی کیمیایی جەستەی سووتاوەو لە نەخۆشخانە لە ژێر چاودێری پزیشک دایە.
– بەرگی یەکەم (ناوەوە): تەواوی لاپەڕەکە ڕەنگی سوورەو بە ڕەنگی سپیش نووسینێک بە ناوونیشانی (چرپەیەک)، بڵاوکراوەتەوە.
– بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابڵۆی لاپەڕەکە ڕەنگی سوورەو بە ڕەنگی سپیش نووسینێک بە ناوونیشانی (شێخ وەسانان) بڵاوکراوەتەوە کە باسی جوگرافیاو ژمارەی دانیشتوان و کیمیا بارانکردنی ئەم گوندە دەکات.

* ژمارە (٢):

– بەرگی یەکەم (دەرەوە): سێ وێنەی ڕەنگاوڕەنگی فۆتۆگرافی ئاوارەکانی کوردە لە کەمپەکانی تورکیاو ئێران کە لە کۆڕەوی ١٩٩١دا، ڕوویان لەم وڵاتانە کردووە.
– بەرگی یەکەم (ناوەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافی ڕەش و سپی، کە

کۆمەڵێک تەرمی ژن و منداڵی خنکاو بە گازی کیمیایی لە ناو پیکابێکی ژمارە (٥٨١٤)، سلێمانی- عێراق، دەبینرێن. لەسەر وێنەکەش پۆستەرە شیعرێکی (ڕەزا حەمە فەرەج)، بە ڕەنگی سوور بڵاوکراوەتەوە.

– بەرگی دووەم (دەرەوە): تابلۆی (تا کەی چاوەڕوانی) هونەرمەند (شوان)ە.
– بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): کورتە نووسینێک هەر بە ناوی تابلۆی (تا کەی چاوەڕوانی)، بڵاوکراوەتەوە.

* ژمارە (٤):

– بەرگی یەکەم (دەرەوە): کوردێکی موکریانییە، نیگارکێشەکەی نەناسراوە. (مینۆرسکی) ساڵی ١٩١٣، لە تەورێز کڕیویەتی. (تەمەنی تابلۆکە لە کاتی کڕینی کۆنترە).
– بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە): وێنەی ئاوارەکانی گازی کیمیایین لە تورکیا.
– بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابلۆی هونەرمەند (فایەق ڕەسوڵ)ە.
– بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): وێنەیەکی (کاولەکان)ی سەر بە شاری ڕواندزە لە ساڵانی چلەکاندا، (کۆکراوەکانی مەکێنزی).

* ژمارە (٥):

– بەرگی یەکەم (دیوی دەرەوە): کاریکاتێرێکی سەدامەو لە ژمارە (٣٥)ی ٢٣/٨/١٩٩٠ی گۆڤاری بونتەی ئەڵمانی وەرگیراوە.
– بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە): منداڵێک لە یەکێک لە کەمپەکانی ئاوارەکانی گازی کیمیایی لە تورکیا.
– بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابلۆی هونەرمەند (مەنسوور).
– بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): وێنەی منداڵێک لە لایەن (هەلاشلەمبەرگ)ەوە گیراوە.

* ژمارە (٦):

– بەرگی یەکەم (دیوی دەرەوە): وێنەی کۆنتێنەیەک لە بەردەم دەزگای ئەمنی سلێمانیدا، کە ساڵەهای ساڵ شوێنی دەست درێژی کردنە سەر ژنانی کورد بووە. وێنەگر: لالە گەشە.
– بەرگی یەکەم (دیوی ناوەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافییە کە شەش منداڵ بە وردە دارو بەرد خانوچکە دروست دەکەن.
– بەرگی دووەم (دیوی دەرەوە): تابلۆی (ڕێبوارێکی ماندوو)ی

هونەرمەند (عەتا قەزاز).
– بەرگی دووەم (دیوی ناوەوە): وێنەیەکی فۆتۆگرافی کۆڕەو.

ئیندێکسی پێنج ژمارەی (پەڕەنگ)
* ژمارە (١)، ١٩٨٨.

– پاش هەڵەبجە، خورماڵ سلێمانی یان … ؟، وتار، پواز، ل١.
– بوونم، شیعر، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٥.
– شەڕی عێراق و ئێران، وتار، سەفین، ل٦.
– ڕۆشناییەک لەسەر ئێستای ڕۆشنبیریی کوردی، وتار، گارا ڕەسوڵ، ل١١.
– وانەکانی ڕاپەڕینەکەی هامبۆرگ، وتار، ئێرنست نیلمان، ل١٥.
– عێراق لە ڕوانگەی ڕۆژنامەنووسێکی سویسرییەوە، وتار، هۆزان، ل٢٠.
– منداڵانی بێ منداڵان، وتار، دیدار، ل٢١.
– فەلەستین، وتار، سەربەست،ل٢٢.
– پەنا بەرێتی، وتار، م□ بەست، ٢٣.
– کورتە باس، هەمەڕەنگ، ل٢٥.
– زایەڵەی ویژدان، وتار، زاگرۆس،ل٢٨.
– بەراوردێک، کورتە باس، ل٢٩.
– دوا بڕیاری هەرەوەزان، شیعر، ب- بریشت، ل٣٠.
– منداڵانی ئاخر زەمان، چیڕۆک، عەزیز نەسین، وەرگێڕانی: ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٣١.
– عێراق یان ئێران، وتار، ل٣٢.
– بۆشایی، چیڕۆک، کاوە، ل٣٣.
– پاشماوەی لاپەڕەکانی (١٩، ١٤، ٣٦، ٣٩)ی تێدایە، ل٣٥.
– ئەیدز، وتار، د. شوان، ل٣٦.
– گەردوون، وتار، ژیلەمۆ، ل٣٧.
– خاکی سوتاو، وتار، ل٣٧.
– ناوەڕۆک، ل٤٠.
* ژمارە (٢)، ١٩٨٨.
– دوا چارەسەری سەدام بۆ کێشەی کورد، وتار، ڕەشید، ل١.
– کڕێوەن، وتار، ل٤.
– بەڵگە، وتار،ل٥.
– پێشبڕکێی خۆ پڕ چەک کردن لە کەنداو، وڵاتە سەرمایەدارەکان ئەبوژێنێتەوە، وتار، ئاوارە، ل٦.
– پێشخستنی بەرھەمهێنانی چەک لە پشت پەردەی ئاشتیخوازی و

پەیماننامەی چەک، وتار، سەران، ل١٠.
– کورتە باس، ل١١.
– کەی هەوا دەسوتێ، وتار، و: گارا، ل١٣.
– عەزیز نەسین و مەسەلەی کورد، وتار، سیامەند، ل١٤.
– سوریالیزم، وتار، زەردەشت، ل١٦.
– بانگەوازی ئەحمەد بن بەلا، دەست هەڵبگرن لە قەتل و عامی میللەتی کورد، وتار، و: دانا، ل١٧.
– ئەوروپاو بازرگانی منداڵ، وتار، ل١٨.
– زانیاری مۆسیقا، وتار، ئاسۆ سەڵتە، ل١٩.
– موحیبەت، وتار، مستەفا گەرمیانی، ل٢٧.
– شاعیرو مەم و زلێخە ، چیرۆک، کاوە، ل٣١.
– بۆ کوێ بڕۆینەوە، شیعر، ئەحمەدی مەلا، ل٣٣.
– ئاشنایەتی، شیعر، شەرکۆ بێکەس، ل٣٦.
– هەڵوەست، شیعر، ئاسۆ، ل٣٦.
– کامە، چیرۆک، و: ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٣٧.
– سینەما، هەڵسەنگاندنی دوو فیلم، وتار، کەمال ڕەشید، ل٤٠.
– ئەردینی کیران چەواشەکەری تەقاندن لە سینەمای تورکیدا، وتار، ڕێڤین، ل٤٢.
– نەنە کاراریان کارەخان، وتاری ڕەخنەیی، هەورامان، ل٤٣.
– مۆسیقای سلێمانی بەغدا دەخاتە لارو لەنجە، وتار، ل٤٦.
– پاشماوەکان، ل٤٨.
– پەڕەنگ و چەند وشەیەک، نامە و پێشنیار، نەجمەدین کەریم، ل٤٩.
– گەردوون، وتار، ژیلەمۆ، ل٥٠.
– مانگرتن لە خواردن، وتار، کۆمیتەی بەرهەڵستی لەناو بردنی گەلی کورد لە فەڕەنسا، وتار، ل٥٣.
– بانگەواز، بانگەواز، کۆمیتەی هاوکاری کوردستان لە سویسرا، ل٥٤.
– لە نەوەندی ڕۆشنبیری (مشت) میونخ بۆ گۆڤاری پەڕەنگ، نامە، ل٥٥.
– چالاکی کولتوری، ل٥٦.
– پاشماوەی وتارەکان، ل٥٧.
– نمایشکردنی وتارەکان، ل٥٧.
– نمایشکردنی سێ کتێب:
١ – کورتە مێژووی فەلسەفە، ئامادە کردن و وەرگێڕانی: مەحمودی مەلا عیزەت.
٢- بەیانی باش ئەی غەریبی، شانۆنامە، فەرهاد پیربال.
٣- فەرهەنگێکی ئەڵمانی کوردی، نەوزاد محەمەد قەفتان، ل٥٨-٥٩.
– ناوەڕۆک، ل٦٠.
* ژمارە (٤)، ساڵی (٣)

– ئاوڕدانەوەیەک لە گۆڕانکارییەکانی ئەوروپا، وتار، پەڕەنگ، ل٢.
– دۆسیەی کورتە چیڕۆک، وتار، د. سەیدا، ل٧.
– لە دێی ماکوندۆ ئاشتی بەرکەماڵە، چیڕۆک، ل١١.
– پیاو و فلیمەکە، چیڕۆک، و: تاژدین، ل١٨.
– ڕاگەیاندنەکەی کارلۆس ل□ پێز، چیڕۆک، و: سامان فوئاد، ل٢١.
– هەواڵێک، ل٢٣.
– کەشتی دیلەکان، چیڕۆک، و: بابە حاجی، ل٢٤.
– پوپای ئوام چوو بۆ بانکۆک، چیڕۆک، و: خانێ، ل٢٧.
– ژیانی بەختەوەرو کورتی کۆنات، چیڕۆک، و: شازێ، ل٣٢.
– ئافرەتی کوردو مافی مرۆڤ، وتار، مستەفا گەرمیانی، ل٣٥.
– چاوپێکەوتنێک، هیوا.م، ل٣٧.
– ئیساکە، یادەوەری، ئەحمەدی مەلا، ل٤٠.
– چەند لایەنێکی زمانی کوردی، ڕێزمان، د. ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم، ل٤٤.
– هونەر چییە، وتار، ئاسۆ سەڵتە، ل٤٨.
– عێراق، وتار، ئامادەکردنی: زەردە، ل٥٧.
– ئەگەر نەهات، پەخشان، سیروان.ب، ل٥٩.
– ژیلەمۆی هەڵچوونی مەرگ، شیعر، مینە، ل٦٠.
– ئاپۆرەی سەر شەقامەکان، شیعر، فەرهاد پیرباڵ، ل٦٣.
– بەرەو ژیان، شیعر، ئاواز، ل٦٥.
– سەرنجێک لە گۆڤاری پەڕەنگ، وتار، جەزا چنگیانی، ل٦٧.
* ژمارە (٥)، مانگی یەکی ١٩٩١.
– تراژیدیای جەنگ و ناوچەکە، وتار، پەڕەنگ، ل٢.
– تکای منداڵان، شیعر، و: ئەنوەر، ل١١.
– خوێنڕێژی بەغدا، وتار، ژیلەمۆ، ل١٢.
– فاشیزمی نوێ لە ئەڵمانیا، وتار، و: ش.ن.ز، ل١٣.
– یەکی گوڵانێ و پاڵێن کورد، وتار، هەڤاڵ مراد، ل١٦.
– ڕژێمی کۆنەپەرستی عێراق بۆ پێش سەرهەڵدانی ئیسلام دەگەڕێتەوە،وتار، باوکی ئامانج، ل١٨.
– چەند تێبینییەک لەسەر ئافرەتانی کوردو مافی مرۆڤ، وتار، سوارۆ، ل٢٠.
– سەرخۆش، شیعر، فەرهاد پیرباڵ، ٢٢.
– سینەمای کوردی و کورد لە سینەما، کوردەکان لە سینەمای سۆڤیەتی، وتار، و: سەیدا، ل٢٤.
– سیستەمی ستانیسلافسکی، وتار، هەورامان، ل٣١.
– ژوورەکەم ، شیعر، زریان کاکەیی، ل٣٥.
– چاوپێکەوتنێک لەگەڵ مەکەنزی، پەڕەنگ، ل٣٦.

– لەیادی قانیع، وتار، هەورامان، ل٤١.
– چەند لایەنێکی زمانی کوردی، بەشی دووەم، ڕێزمان، د. ئیبراهیم عەزیز ئیبراهیم، ل٤٧.
– چاوی عەشقێکی تر، شیعر، جەزا چنگیانی، ل٥٢.
– ڕەنگەکان لەناو مندا، وتار، دانا، ل٥٣.
– ئیساکە، بەشی دووەم، بیرەوەری، ئەحمەدی مەلا، ل٥٥.
– جوانی، چیرۆک، و: گۆران هەڵەبجەیی، ل٦٠.
– گوڵالەی کێویەکانی کەتەڕێ، چیرۆک، فەرهاد پیرباڵ، ل٦٤.
– مەر، چیرۆک، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٦٨.
– ڕازێکی نەدرکاو، شیعر، سیروان.ب، ل٧٠.
– بانگەوازێک، کۆمەڵەی پەنابەرانی عێراقی لە ئەنقەرە، ل٧٢.
* ژمارە (٦)، ساڵی ١٩٩١.
– سەر لەنوێ ڕێکخستنەوەی جیهان، وتار، پ[illegible]نگ، ل٢.
– ئەنفالەکان، وتار، باوکئ ئاڵا، ل٧.
– لە بیرم نییە دوا جار بۆ کە گریام، شیعر، کەمال میراودەلی، ل١٢.
– کێشەی کوردو تەنگ و چەڵەمەی ڕابەرایەتی و بازنەی بەتاڵی (شەڕ) و (مفاوەزات)، بەشی یەکەم، وتار، د. فوئاد سەیدا، ل١٦.
– چاوپێکەوتنێک لەگەڵ ئیسماعیل بێشکچی، چاوپێکەوتن، و: پ[illegible]نگ، ل٢٧.
– ئیساکە، بەشی سێیەم، بیرەوەری، ئەحمەدی مەلا، ل٣٠.
– سەرنجێک دەربارەی پاشگرێک لە زمانی کوردیدا، وتار، ئومێد، ل٣٤.
– سەرەتای حەیرانی تەمەنمان، شیعر، جەلال میرزا کەریم، ل٣٦.
– مەسەلەی نەتەوایەتی لە ئێراندا و شۆڤینزم وەک سیاسەتی باوی ڕژێمە دەسەڵاتدارەکانی ئێران، وتار، ب.لاوین، ل٣٩.
– ئوم ماعارک، وتار، ژیلەمۆ، ل٤٦.
– خامۆشییەکی پیرۆز، چیرۆک، و: هەڵۆ، ل٤٧.
– تاڵە موو، چیرۆک، ئەنوەر محەمەد ئەحمەد، ل٤٩.
– هونەرمەند جەمال عەبدە، وتار، ل٥٢.
– ڕەگەز پەرستی لە ئەڵمانیا، وتار، نەبەز، ل٥٣.
– ئێرە بابە دیموکراتییەت بۆ ناخۆشە، وتار، دلشاد، ل٥٥.

ئیسماعیل تەنیا - هانۆڤەر

دەنگی منی ژن کپ ناکرێتەوە! … ن. ن. ئیبراهیم

ئەم نووسینەی کە لێرەدا دەیخوێننەوە لە دوایین ژمارەی ڕۆژنامەی هاوڵاتی بڵاوکراوەتەوە، گەشتێک لە ژیانی ئینسانێکە کە لە تەمەنی 13 ساڵیدا دەدرێت بە شوو، لە 15 ساڵیدا دەبێتە دایک…! ئەم ئینسانە تەنیا یەکێک لەو هەزاران ژنەیە کە لە کۆمەڵگای ئێمەدا ئازارو ناڕەحەتییەکان ژیانی تەنیبێتەوە بۆیە لە شوێنێکدا ڕادەوەستێت و ڕادەچڵەکێت و بەدوای پرسیارەکانی خۆناسینەوەو خۆ دۆزینەوەدا دەگەڕێت!

هاوکات جێگەی خۆیەتی ئاماژەیەک بەوەش بکەین کە ئەم نووسینە لەگەرمەی کەمپەینێکدا بەرهەم هاتووە بەناوی (نا بۆ ڕفاندنی) کە مانگی ڕابردو دەست بەکاربووە، بە چەند حاڵەتێک لە منداڵ ڕفاندن… هیواداریین بینەری گرتەو بابەتەکانی ئەم کەمپینە بن لەڕێگەی پەیجی (نا بۆ ڕفاندن)ەوە کە سەدان هەزار کەس بینەری بوون و هەزاران کەس لایک و کۆمیندنتیان لەسەر نووسیوەو سەدان کەس بابەتەکانیان شێرکردووەو پشتیوانییەکی زۆربەرفرانی بەدەستهێنا .
بۆیە هیواداریین بە ئاشنابوونێکی زیاتر لەپاڵ خوێندنەوەی ئەم نووسینەدا هاوکات بۆ بەدەستهێنانی زانیاری زایاتر پەیجی (نا بۆ ڕفاندن) بەسەر بکەنەوە. جێگەی خۆیەتی ئەوەش بڵێین کە هەرکەس ولایەنێک خوازیاری هاوکاری کردنن بەم دایکە دەتوانن لە ڕێگە، ئێمەوە پەیوەندی بکەن بەم دایکەوە!

دەنگی منی ژن کپ ناکرێتەوە!

ن. ن. ئیبراهیم

لە بەهاری 12 ساڵیمەوە، هەر خزم و ناسیاوێکی «پیاوماقوڵ» تەلەفۆنی دەکرد ئیتر بازاڕی کچەکەی بابم گەرم دەبوو… (من کچەکەم بۆ ئەوە داناوە، حەدی چیە لە کوڕی ئەوەی باشتری دەستکەوێت، کچ کچی خۆتانە هەرچەند جارێ 12 ساڵییەتی…) . بەڵێ بەلای ئەوەوە کێشە نیە ئەدی کچەکەی سنگی بەرزبووەتەوەو بەخێرێ مانگانە (عادە)دەبێت، کەواتە کاتی هاوسەرگیری هاتووە. بەخشینەوەی بەشێک لەم قسە شیرینانە لە زمانی باوکی خۆمەوە تەنیا بەمەوە نەوەستا، بەڵکو کار گەشت بەوەی کە ئیتر تۆ پێویستت بە خوێندن نیەو ساڵێکیتر دەبێت دەستهەڵگریت لە قوتابخانە … ئەم دەخە لەگەڵ ناڕەزاییەتی ئەو برایەم □وو

بەووبوو کە تەنیا دوو ساڵێک لەخۆم بەتەمەنتربوو، دایکیشم وەک زۆرێک لە دایکانیتر بەدەنگی هەڵبژاردبوو.

کە چاوم دەگەڕا بە نێو دەستەخوشکانی گەڕەک و خوێندنگەکەم، زۆربەی زۆریانم دەبینی کە باوکیان دەردەکەوت پەیدا هەڵدەزنان … دواتر کە لەخەمدا ڕۆدەچووم لەماڵەکەدا هەموومان لە یەک ژوردا ژیان بەسەردەبەین، بیرم لەوە دەکردوە کە من بۆچی هێندە لە باوکم دوورم، بۆ لێیدەترسم، بۆ وەک دایکم ناتوانم لەکاتی قسەکردندا چاو لەچاوانی بابم ببڕم،…ڕۆژیکیان لە تەمەنی 13 ساڵیدا دایکم هاتە تەنیشتم ووتی (کچم فلان کوڕ تۆی بەدڵەو دەیەوێ تۆ بکاتە خێزانی خۆی، تۆ چی دەڵێیت… بۆ ماوەیەک لە بێدەنگیدا غەرق بووم، نەمدەزانی چی بڵێم… گەر لە تەمەنی ئێستەمدا دەبووم 23 ساڵ دەمزانی چۆن وەلامی دەدەمەوە، بەجۆرێک کە هەرگیز هەرگیز ئەو وەڵامەی منی لەبیر نەچوبایە… بەڵەی کچێکی 13 ساڵ لەباتی هەموو سەرگەرمیەکانی تەمەنی منداڵی دەبێت زەواج بکات، تەبێیت ئەم کلتورە چ کارەساتێک بێت.

دەکرێت چاوەڕێی چی بکەن لە هەرزەکارێکی 13 ساڵە، دواتر کە بەنجەکە بڕیدام منیش ووتم (بەڕاستی منی بەدڵە)… دوو هەفتەی پێ نەچوو بەلیباسی سپی بوکێنیەوە دایکم لە چەپمەوەو مێردەکەم و باوکیشم لای ڕاستمەوە وەستابوون، ئیدی وێنەی بوکێنی چرکینراو تەواو. پاش ماوەیەکی کورت دەوروبەر مێردەکەمیان فێردەکرد کەچۆن دەسەلاتی خۆی بسەپێنێت بەسەرمداو چۆن من بخاتە ژێر ڕکەفی خۆیەوە … ڕۆژێکیان لەبازار دامەنەکی تەنورەی سێ چارەکی هەلگرتوو سەیرێکی کردم و ووتی ئەمەت پێ چۆنە بۆ نایکەیت؟ باوکم چاوی تەبەی و بردیە ئەولاترەوە قسەیەکی لەگەڵە کرد… دوای ئەو ڕۆژە ئیتر جاریکتر باسی دامەنی کورت نەکرایەوە.
ڕۆژێکیان چووین بۆ مزگەوت و بۆ ناولینانی منداڵێک، منیش لەچکەکم لەسەرنابوو، ئێوارە کە گەڕاینەوە هەموومان چووینە بالکونەکەو دانیشتین، گەگە باسەکە هاتە سەر من… ووتیان ئیتر تۆ مێردت کردوە دەبێ وەک ژن جلوبەرگ بپۆشیت، لەچکی تەواوت لەسەربێت و دەبێت وەک ژنێکی تەواو هەڵسوکەوت بکەیت. منیش هاتمە دەنگ و ووتم من حەزم لەنیەو ئەوکارە ناکەم، دایکم چاوێکی لە مێردەکەم کرد ووتی ئەو پێت لەسەردەکات، من چەندی ووتم نا حەزم لەنیە، دواتر مێردەکەم ووتی ئەمە عەشایەرین و لای ئەمە ژن ئەبێ لەچک بکات.

بەڵەی لە تەمەنی 13 ساڵیدا مێردم کرد، ئیتر بەخاتری ئەوەی کە گەورەتر وەدەرکەوم لەچکیان لەسەرکردم. پێیانوابوو بە لەچکەکەی من

عەیبەکەی خۆیان دادەپۆشن. پاش 15 ساڵ هەرجارێک کە دەمگوت باوکە، هەستم دەکرد کە لەدەوە نیەو هیچ هەستێکم بۆی نەبوو. هەرلەبەر ئەو هەیانەش بوو کە بڕوام بەخۆشەویستیان نەبوو، پێموابوو کەباشترین کەس بۆ ئینسان هەر دایکە …. بەڵام لەمیشیاندا ئەزموون و خوێندنەوەو فێربوونەکانی دواتریش شتیکی تری پێووتم، هەستمکرد کە خۆ بەخۆ ناوی دایک بەرابەرنیە بە هەقیقەتی ئەو دایکەی کە دەبێت وەک دایک ڕۆڵی خۆی بنوێنێت …
من دەزانم کە بەڕاستی باوکانێک هەن لەخەمی ژیان و بوونی کچەکانیاندان. ئاخر ئاسان نییە بەئێستەشەوە من لەگەڵ باوکم دانیشتن و شۆخیەکمان نەبوو، بەداخەوە زۆر جار لەو تەمەنەشدا باوکم گاڵتەی پێدەکردم و پێکەنینەکانیم گوێ لێ دەبوو کە چاوەکانیم دەبینی دەمزانی چەند بەسوکی سەیرم دەکات. ئیتر لە نیوەی یەکەمی تەمەنی 13 ساڵیمەوە هەستم بە تەنیایەکی زۆر دەکرد، بۆیە بەناچار پەنام بە مێردەکەم دەبرد کە 13 ساڵ لەخەم بەتەمەنتربوو بەڵکو ئەو بەشایەم بە پێبکاتەوە.

پاش نیوەڕۆیەک ئێمە هەموومان پێکەوە دانیشتبووین لەسەر سفرەی نانخواردن قسەمان دەکرد باس هاتەوە سەر سوراو ئارایشتی من، لە تەنیشتی بابمەوە گسکێکی کارەبای لی بوو هەڵیگرت و بە هاوسەرکەمی ووت کوڕم کچەکەم بەقسەی کردی باشە، بەقسەی نەکردیت (لەگەڵ پێدانی دەستی گسکی کارەباکە ووتی (تەربیەتەکەی لەدەست تۆیە). ئیدی وەک گوشتی قوربانی درامە دەست کابرا…، تەنیا مانگێک لە تەمەنی 15 ساڵیم تێپەڕیبوو یەکەمین منداڵی خۆم کردە باوەش، سەرەتا هەموو شتێک زۆر بەجوانی لەگەڵ منداڵەکەم دەگوزەرا، دەتگوت لەم دنیا تەنیا من و ئەو هەین، لەوساتەوە کە خێزانی مێردەکەم دەستیان نابووە ژیانمان هەموو شتێک لە پێا گەڕا. پیاوەک مۆڵەتی پێدرابوو کە بەتەواوی و بەوشەوەی کە دەیەویت کۆنترۆڵی خێزانەکەی بکات. خەڵکانی دەوروبەر نەخشەی هەڵسوکەوتی دیاری بکات، ئیتر دەبی چ چاوەڕوانیەکت لێ هەبێت وەک هاوسەرەکی ژیان. بۆیە ئیتر ڕووم لە دنیای خۆم و منداڵەکەم کرد، هەموو کەسانی ترم لەنێوان خۆماندا لابرد لەگەڵ منداڵەکەم دونیایەکمان بۆ خۆمان دروستکرد… دووهەمین منداڵم لە تەمەنی 17 سالی چاوی بەژیان هەڵهێنا، سێیەمین منداڵیش لە تەمەنی 19 سالی دابوو. کەواتە جارێکە نەببووم بە 20 سال بوومە دایکی سی منداڵ.

لەلایەک بکەوەرە ژێر گوشاری حەزو ئارەزوی مێرد، بە منداڵ بوون و لەلایەکی تریشەوە تەحەمولی قسەوباسی خەڵکی بکە کە چەندیان پێ سەیر

بێت لەو تەمەنەدا دایکێکی وەک من خاوەنی سێ منداڵ بێت. لەم جیهانە نامۆیەدا گەڕامەوە بەخ□م ووت :(خەیاڵی تۆ چی بوو بەمنداڵی، خەیاڵەکانت بوون بەچی بۆکۆی چون) بەڵی خەیاڵم لای نووسین بوو کە ببمە نووسەرو لەم ڕێگەیەوە ڕاستیەکان بهێنمە پێشچاوی خەڵکی، خەیاڵم لای ئەوە بوو کە ببمە وێنەکێش بەجۆرێک کە چاوم نووقاند بتوانم بەشێوەیەکی زۆر کاریگەر هەستەکانی خۆم نیشان بدەم، خەیاڵم گەلێک زۆربوون، بەلێ دەموویست لە ڕێگەی خەیالەکانمەوە شانازی بەخۆمەوە بکەم و بەخۆم بڵێم، ئازایەتی و لێبڕوای خۆت بەم ڕۆژگارەی گەیاندی… بەڵام لە تەمەنی 13 سالیدا ئەلقەی بووکێنیم لە پەنجە کرا… تەمەنی 20 ساڵی ئیتر کاتی ئەوە هات کە ڕاچەنم و هەستمە سەرپێی خۆم. بۆیە دەستم کرد بەخوێندن و خویندنەوە… پێویستم بەخۆ تەکاندنێک بوو، دەبوو بە وردی بیرکەمەوە لەوەی کە چۆن گەورەکراین، چۆن فێرکراین، دواتر چۆن دەبێت من منداڵەکانی خۆم پەروەردە بکەم، بەکام پرۆسەی گەورەبووندا برۆن بەکورتی ئامانجێکم ل□ بەرپێی خۆم دانابوو دەبوو بکەومە ڕێ ….
هەربۆیە دەستم بەخۆیندن کرد، هەولمدا هەنگاوی بەرەو پێش بنێم، بۆیە دروست لەهەمان ئەو بوارەدا دەستم کرد بەخۆیندن کە پەیوەندیان بە منداڵ و خیزانداری و ئەو ماف و خزمەتگوزاریانەی منداڵەوە هەیە. بۆیە ئەم هەنگاوەو بەڵگەنامەیەک کە لە ڕێگەی خویندنەوە بەدەستمهێنا زۆر یارمەتی دەربوو بۆ خۆدۆزینەوەو ڕاوەستان لەسەر ئەو پرسیارەی کە من کێم و دەمەوێ چی بکەم لەداهاتوودا.

بۆیە ئیدی ئاراستەکانی ژیانم گۆڕانی زۆریان بەسەرداهات، کارکردن، خۆدروستکردن و خوێندن و خوێندنەوە، کار لەگەڵ منداڵ و منداڵ پەروەردە کردن، کاروباری دائیرەو دەرەوە… لەهەمووشی زیاتر ئەوەی کە دەبێت من هەم دایک و هەم باوک بم، بە کورتی بۆ گەڕان بەدوای وەلامی پرسیارەکانمدا، هێزو لێبرانێکی جدیم لە خۆم نیشانداو بریارمدا کە ئێستا ئیتر کاتیەتی و دەبێت بۆ خۆدروستکردن و ژیانێکی باش بۆ منداڵەکان، جیا ببمەوە. یەکەم جار کە گەشتمە چرکەساتی دەربڕین و بڕیاردانی جیابوونەوە لە مێردەکەم، لە تەمەنی 21 سالیدا بوو، کە هەرچی هێنام وبردم سەرکەوتوونەبووم. بەڵام بیرکردنەوە لەوەی کە باوکیک بەهەر دەلیلێک بێت کەمترین بەرپرسیارەتی لەخۆ نیشان نەدات، بەردەوام لەسەفەرو سەفای خۆیدا بێت… کەی دێتە ماڵەوە، کەی دەڕوات… بەبێ ئەوەی کەمترین ڕۆلێکی هەبێت لە ئیدارەی ئەم خیزانەو پەروەردەی منداڵەکانیدا، بۆیە دووهەم جار کاتێک کە زۆر بەوردی و دلنیایەکی زۆر زیاترەوە بیرم

لە ئایندەی ژیانی خۆم و منداڵەکان کردەوە، بەوە گەشتم کە تەنیا ڕێگەی بەردەمم جیابوونەوەیە، بۆیە لە تەمەنی 22 سالیدا دوابڕیاری خۆمدا.

هەر ئەو شەوە کە لەگەڵ منداڵەکانمدا لە خەوێکی قوڵدا بووین و ئەویش لە ژوری نوستنی خۆیدا بوو، کاتژمێر 3،30 دەقەی شەو من خۆشبەختانە توانیم لە هەوڵی مێردەکەم بۆ کوشتنم نەجاتم بیت.
سەرەڕای ئەو کارەساتەی کە بەسەرم هات و جیا بوومەوە، خێزانەکەم دیسانیش کەوتنەوە دژایەتم و کارگەشت بەوەی کە گوشاریان دەهێنا بۆ ئەو دەستانەی کە لە دەوروبەرم بوون» لە کچەکەیان دورکەونەوە» کە گوایە بەتەنیایی بیرێک زیاتر لەخۆی بکاتەوە ناچاربێت بەوەی کە بگەڕێتەوە لای مێردەکەی… بەڵێ بەبێ ئەوەی کە من ئاگاداربم دەوروبەرەکەم پێکرابوون زۆریکیان پێیان سەیربوو دەیانپرسی ئەوە پاش تەمەنێک پێکەوە ژیان چۆنە ئێستە بەوە گەشتوویت و توانیت بڕیاری جیابوونەوە بدەیت… وەلامی منیش بۆ ئەوان ئەوە بوو کە (ئیتر من کچە منداڵە تەمەن 13 سالەکە نیم و گەورەبووم، ئێستە من تەمەنم 23 ساڵەو دایکی سێ منداڵم و ئیتر کاتی بیرکردنەوەو بڕیاردانەکی جدیە بۆ ژیانی خۆم و منداڵەکانم. بۆیە دەبێت بەبروا بەخۆ بوون و جەسارەت لە خۆنیشاندان، دەست بکەمەوە بۆ دروستکردنەوەی سەرلەنوی ژیان و کەسایەتی خۆم. بۆیە لەو ڕۆژگارەوە کە چاوم کراوەتەوە بەردەوام ئەو قسەیە بەخۆم دەڵێمەوە کە (تا من لەشساغ بم و بتوانم لەسەر پێی خۆم ڕاوەستم دەبێت بەهێزو سەربەرزانە ئەو بریارەی کە دەیدەم پاش لەوردبوونەوە و تیارامانەکی زۆر پێویست دەکات کاربکەم بۆ جێبەجێکردنی. مەرجەکی سەرکەوتنی خۆم لەوەدا دەبینمەوە کە کار لەسەر بیروڕاکانی خۆم بکەم و باوەڕی تەواوم پێیان هەبێت چونکە دەزانم دەبنە هەوێنی باشکردنی ژیانی خۆم و منداڵەکان هەربۆیە پاش ئەو بڕیارە هەوڵم دەدا خۆم باش نەفەس هەلکیشم بۆ ئەوەی منداڵەکانم بتوانن بە باشی هەناسەی پێ بدەن.
تیبینی / بۆ زانیاری زیاتر سەبارەت بە هەقیقەتی داستانی منی دایک دەتوانن جەند خولەکێک سەیرێکی کەمپەینی (نا بۆ رفاندن) بکەن.

پێكهێنانی حكومەت ... سەلام عومەر

(هەر پارتەو بە گەزی خۆی حكومەتی ئایندە دەپێوێ)

پرسی پێكهێنانی حكومەت دوای هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان, بۆتە باسو خواسی ئەم رۆژانەو هەر میدیایەو بەجۆرێك سیناریۆی بۆ دروستدەكاتو هەرپارتەو بەپێی بەرژەوەندییەكانی خۆی بیر لەحكومەتی ئایندەی كوردستان دەكاتەوە, هەموو ئەو ئەگەرانەش كەلەدوای هەڵبژاردنەكاندا تیشكی خرایە سەر, بەتایبەت ئەگەری دووبارەبوونەوەی حكومەتەكەی یەكەتیو پارتی كە بەفیفتی فیفتی ناسرابوو شكستی هێناو دواتر گۆڕاو بیر لە حكومەتی بنكە فراوان كرایەوە، بە بوونی ئۆپۆزیسیۆن و چەند پارتێكی نارازی كە تا ئێستاش نەبووەتە ئەو كۆسپەی حزبە براوەكان گۆشە گیر بكات، لەهەموو ئەو ئەگەرانەدا هاوڵاتی بیر لە دەنگەكانی خۆی دەكاتەوەو چاوەڕێیە لەنێو قومارێكی هاوشێوەی ئەوانی رابردوو بیانخەنە سەر مێزی دانووستانەكان و وەك كارتێكی سووتاو چوارساڵەی رەبەقی پێبەڕێكەن، ئێستا نزیكترین ئەگەر حكومەتی بنكە فراوانە, واتە سەرجەم ئەو پارتانەی كورسی پەرلەمانیان هەیە, بەقەد قورسایی خۆیان بەشداربن, ئەوەی بەشداریش نابێت شەقامیان پیشان دەدەن و لە بنەوەشڕا هەڕەشەی گوشینیان لێدەكرێ، خۆ ئەگەر پڕۆژەیەكی نیشتمانی لەم نێوەندەدا بەئامانجی یەكخستنەوەی باڵە لێكترازاوەكانو پارتە دژەكان بێتە نێو كایەكانی دروستكردنی حكومەتێك تا هەموان لەسەر یەك سفرە كۆكاتەوە بنیاتنانی پایەكانی دیموكراسی، ئەوە دیسانەوە پێویستیمان بەتەواوی پارتەكان دەبێتو لەم كاتانەشدا هەر بنكە فراوانیەكە باڵ بەسەر ئایندەی هەرێمەكەمان دادەپۆشێ بەڵام هەر بەتامی حكومەتەكانی رابردوو، واتە قەیرانی دارایی و كێشمەكێشی حزبی و پەراوێز خستنی ئەوانی دی، لەم كاتانەشدا ئۆپۆزیسیۆن قسەی خۆی دەبێ بەڵام لەبیریشمان نەچێ ئۆپۆزسیۆنەكانی رابردوو لەسەر شەقام بوون و نەیانتوانی بیگۆڕن لە كاتێكدا لە ئەوجی هێزدا بوون، بەئەم جارەیان دەبێت بە بەرنامەیەكی تۆكمەترەوە بچن و لەناو حكومەتی بنكە فراواندا گۆڕانكاری ریشەیی بكەن، تا هەرهیچ نەبێت متمانەی شەقام و ئەو هەندە دەنگدەرە وەدەست بهێننەوە كە لە گۆڕیان ماون، بۆیە ئەگەر هەرتاكو لایەنێك بەگیانێكی نیشتمانیانەو هەستكردن بە بەرپرسیاریەتیەوە سەرنجێك یان بیاسەك بەنێو ئەم ئەگەرانەدا بكات، ئەوە حكومەتی بنكە فراوان، بەبێ گیانی گۆڕانكاری خۆ نوێكردنەوە لە هەموو بوارەكاندا سەركەوتوو نابێت،

کە گوێ لە هەموان رانەگرێ، ئەگەر تەواوی پرۆژە چاکسازیەکان نەخاتە بەرنامەیەوەو، پارتە نارازیەکانیش رازی نەکات،, ئەوجا دەکرێ حکومەتی بنکە فراوان ئەو بۆچوونە هەڵەیە تێپەرێنێ کەدەگوترا (مادام لەحکومەتدای، نابێت رەخنە بگری), دەکرێ وەك چۆن لەنێو پەرلەماندا بۆچوونی جیا هەبوو لەنێو ئەنجوومەنی وەزیرانیشدا کۆبوونەوەکان بەئاراستەیەکدا ببردرێ, پرۆژەکان بەشێوەیەك گەڵاڵە بکرێن, لەخزمەتی زۆرینە دابێو کارێك بکرێ, چیدی حزب حکومەت بەڕێوە نەباتەو حکومەت بەجۆرێك تەندروست بکرێ, تەواوی وەزارەتەکان بخرێنە خزمەتی هاوڵاتیانەو چیدی حکومەت بەبێ ئەوانەی پرۆژەی دەوڵەمەندیان هەیە, تاك لایەنە رەفتار نەکاتەو هەر هەموو پێکهاتەکان بەئامانجی خزمەتگوزاری زیاتر ئۆپۆزسیۆن بن، واتە کەسی شیاو بۆ شوێنی شیاو نەك بەحزبی کردنی تەواوی بەرێوەبەرەکانی ناو وەزارەت و خوێندنگاکان خۆئەگەر زۆرینەی وەزیرەکانیش هەمەرەنگبن ئەوە ئامانجەکانی ئۆپۆزۆسیۆن و شەقام لە حکومەت نزیکتر دەکاتەوە.

دەکرێو ئیدی کاتیەتی پارتەکان بەرژەوەندی نیشتمان و متمانەی دەنگدەرو خەونەکانی ئایندە بکەنە پڕۆژەیەکی نیشتمانیو لاربوونی باری دارایی هاوڵاتی راست بکەنەوەو روی خۆیانو هاوڵاتیان بەروونی پیشانی میدیا جیهانیو ناوخۆییەکان بدەن، تا چیدی لەکاتی هەڵبژاردنەکاندا نەپاڵێنەوە.

خوێندنەوە و رۆلی لە پەروەردەی تاك دا … کرمانج فەتاح

لەبیرمان بێ کە لە هەر کۆمەڵگایەك دا پەروەردەی چاکی تاك بناغە و بنەما شارستانیەت و مەدەنیەتە هەروەها هۆکارێکی سەرەکیە لە دڵنیایی و دروستی ئایندەی کۆمەڵگا.
پەروەردەی نەوە و تاکی کۆمەڵگا ئەرکی هەریەك لە ئێمەیە لە شوێن و مکانی خۆمان بە ئاست و رێژەی توانا و زانست و رۆشنبیریمان بەشێوەیەکە گشتی, وە بەشێوەیەکی تایبەتیش ئەو ئەرکە گەورەیە لەسەر دایك و باوکە کە خاوەن و بەرپرسن لە پەروەردەکردن و گەورەکردنی چاك و دروستی منداڵەکانیان ئەمەش دەکرێ بەزۆر شێواز و

رێگای جیاواز بکرێتە راستەقینە.

رۆشنبیربوون سەرەتا و دەسپێکی پەروەردەیەکی باشە کە ناوەرۆکی پەروەردەش بریتییە لە مامەلەی رێك و جوان لە هەموو روو و لایەنەکانی ژیان بەرامبەر خود و کەسی بەرامبەر و خەڵك بەگشتی, هەر بۆیە دەخوازێ لە ئێمە لە کتێب و خوێندنەوە دەست پێ بکەین چونکە لە دونیای کتێب و خوێندنەوە چەندان ئەزموون هەیە بۆ بە باش و خاپیەوە و زانست و معریفەت بەدەست دەهێنرێ کە راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ کاریگەری دەبێ لەسەر کەسی خوێنەر و گۆرەپانەکە بەگشتی هەروەها بوون بە خوێنەر لە تەمەنێکی زووە وە کاریگەرتر دەبێ و کەس و تاکی کەم وێنە پێ دەگەیەنێرێ, خۆی لە خۆیدا کتێب مامۆستایەکە بۆ پەروەردەکردنی کەسی خوێنەر کە خەڵك دەتوانن لە هەر شوێن و ئاستێکدا پشتی پئ ببەستن, کەواتە بە دڵنیابوون لە دروستبوون و هەبوونی تاکی چاك و چالاک, ئەوە لە بیرنەکەین کە پێویستە کتێب و خوێندنەوە ببتە کلتور وە کلتورێکی ناوازە و بەبەها, کە هەر لە دوورە وە هەست بە بۆن و بەروبومەکەی بکرێ کە کەسی خوێنەر تاکێکی جیاوازە دەزانێ بە رابردوو و هۆشیارە بە ئێستاو بە پلانە بۆ داهاتوو.

بۆ ئەمەش پێویست بە چەند هەنگاوێك دەکا کە دەوڵەت و دەزگا و رێخراوە مەدەنییەکان هەنگاوی بۆ هەڵگرن و کاری جدی لەسەر بکەن:

١_ خوێندنەوە بخرێتە ناو پرۆسەی خوێندن و پەروەردە تا قوتابییەکان هەر لەسەرەتاوە فێربکرێن و رابهێنرێن کە جیا لە هەر بابەتێکی تر ئەوە کلیلێکە بۆ بەدەست هێنانی معریفەت و رۆشنبیری و زانست.

٢_ زۆرکردنی کتیبخانە لە شار و بوونی کتبخانەی گەرۆك بۆ گوند و لادێکان تا پێش ئەوەی خەڵکەکە بیانەوێ ئەوا بخرێتە بەر دەست و دیدەیان.

٣_ کردن و دروستکردنی زۆرترین سیمینار و خول و وۆرک شۆپ و دیدار لەسەر رۆلی کتێب و خوێندنەوە لە گۆرانکاری و کایگەیەکانی بەسەر تاك و کۆمەڵگادا.

کرمانج فەتاح

(نموونە لە شیعری ئیرۆتیکی چینی(یەوە … و: نەژاد عزیز سورمێ

(1)

ئارەزوو

ئەگەر حەزت لە منە
جلەکانت داکەنە و
ڕووباری (زەهین) بگرە بەر
بە مەلە وەرە لام ..
ئەگەر حەزت لە من نییە ،
لەم دەوروبەرەدا لاو زۆرن
گەنجی کێوی !
ئەوەندە کێوی مەبە !

ئەگەر ئارەزووی من دەکەی
جل و بەرگت داکەنە و
ڕووباری (وی) بگرە بەر ،
بە مەلە وەرە لام ..
ئەگەر حەزیشت لە من نییە
لەم دەوروبەرەدا تۆلاز زۆرن
لاوی کێوی !
ئەوەندە کێوی مەبە !

(2)

دەرکەوتنی مانگێکی سپی

مانگی سپی دەرکەوتوو
جوانیی درەوشاوەی تۆیە ..
بە نەفرەتان دیلم دەکەن
دڵم هەلا هەلا ..

ماهی سووکەڵە
وەك خانمی من
شەوق ئەداتەوە ..

بە کۆتی ڕوناهی پەیوەندم دەکا
تا دڵم لەت و پەت دەبێ ..
ماهێکی گڕگرتوو بە شکۆیەکی سپی
تۆی تەنیا تۆی قەشەنگ
بە تەنیا تۆی برینانم داوێیێ
تا دڵم هەلا دەبێ ..

(3)
گیای هەڵچووی کێڵگان

لە کێڵگاندا گیای هەڵچوو
بە شەونم دەدرەوشێتەوە ..
ئەوەتا کیژێکی سەرنجڕاکێش هات
چاوی ،
وێنەی کانی ڕوونن ..

بەرەو ڕووی دەبمەوە
دەڵێی ڕێکەوتە
تەواو وەك ئەوەی
نەخشەم بۆ کێشا بوو ..

لە کێڵگاندا ،
گیای بڵند هەیە
بە شەونم هەڵدایسێ
ئەوەتا کیژی جوانکیلە
ڕوو بە ڕووی دەبمەوە
وەك بڵێی ڕێکەوتە ..

(4)
وەرە خۆمان بشارینەوە
تا کەس نەمانبینێ

بۆ ئەوەی کەس نەمانبینێ
زهۆنگزی لێت دەپاڕێمەوە!
لێت دەپاڕێمەوە زهۆنگزی !
مەیێ گەڕەکی ئێمە
چڵی شەنگەبی مەشکێنە
من خەمی شەنگەبیانم نییە

لـە كەسوكارم دەترسم

حەزم لێتە
بەڵام لە لۆمەى
كەسوكارم دەترسم
لێت دەپاڕێمەوە زهۆنگزى !
بە ديوارى ماڵێماندا هەڵمەگەڕێ !
لـقى دارتووەكە مەشكێنـە
من خەمى دارتووم نـيـ□
لـە براكانم دەترسم ..

حەزم لێتە ..
بەڵام ترسم لـە قسەى براكانمە
لێت دەپاڕێمەوە زهۆنگزى !
مەيێ ناو ڕەزمان
لـق و پۆپى
دارسەند□□ك□ مەشكێنـە
من خەمى دارسەندەڵم نـيـ□
لـ□ قس□ و قس□□كان دەترسم

حەزم لێتە ..
بەڵام
لـە دووزمانى خەڵك دەترسم ..

سەرچاوه
برِوانة :

http://www.jehat.com/ar/KheyanatThahabeya/poet/Pages/10-6-09-1.aspx

ئاوێنە … سەلام عومەر

ئاوێنەیەک
سەرنجم دەخاتە سەر
چیمەنە سپیەکانی خەنافیزم و
ناچاری بژارکردن و
بڕینی پەرژینی
سمێڵە ماش و برنجیەکەم دەکا،
دێراوەکانی سیمام پیشان دەداو
ئاڵۆز بوونی چڵەکانی برۆم پێد□ بڕێ،
تا
سێبەرێکی گرانتر نەخاتە سەر
دیدە لاواز بووەکانم و
خۆم پێنەخوێندرێتەوە،
داوێک
بۆ کەڵە گیاکانی کوڵمەم دەنێمەوەو
ئەو مووە زیادانە پێوە دەبن
کە سپیاتی کوڵمەی داپۆشیوم،
هەندێ جاریش
بروسکەیەك بە دەمارەکانمدا دێنێ و
فرمێسکم پێدەڕێژێ
ناچاری گریانێکی پیاوانەم دەکا،
ئاوێنەیەك
ئەو ساڵانەم بیر دەخاتەوە
کەکەوتونە
نێو تۆڕی راوچیەکان و
نامدەنەوە،
ئەو ساڵانەی بەئاشکرا
خەریکی چرچولۆچکردنی سیمامن،
دوواجار...
ئەو کولوە بەفرانە دەتەکێنم
کە بەسەر کۆشمدا باریون،
ئەو کولوانەی
بەگەرماو سەرما دێن و
نایانبینمەوە.

زارۆم … ڕۆستەم خامۆش

زارۆم ژیـــرو هـۆشـــیـــارم
زارۆم جـــوانـــە ئـــاکـــارم

قسەم خۆشەو بەخشنـــدەم
هـــاوڕێ و دۆستی بـــاڵنـــدەم

هـەرگیـــز ئـازاریـــان نـــادەم
لـــەگـــەڵـــیـــانـــدا ئـــاســـوودەم

ئـــەوان جـــوانـــن بـــۆ ژینـــگـــە
هـــەبـــوونـــیـــان زۆر گـــرینـــگـــە

ئەودەمەی ، کـــە هەڵـــدەفـــڕن
نـــەغـــمـــەو گـــۆرانـــی دەچـــڕن

شـــادی بـــۆ دڵـــمـــان دێـــنـــن
چـــونـــکـــە ئـــاواز دەخوێـــنـــن

ڕۆستەم خامۆش

نیگای هەتاو … ستار ئەحمەد

گوێمان لە دەنگی زەنگە
وێنەی هونەرمەندان دەکێشن
لەگەڵ خەونا سەما دەکەین
بە دەنکە باران دەمانکێشن
دەمانەوێ بگەینە مانگ
خۆر لەسەر خوانمان دابنێین
بەرەو ئاسۆی نادیار دەڕِۆین

دوێنێ بووەتە پاشە رۆژو
ئەمڕۆ بۆ بەیانی رەنجەڕۆین
باوەڕ لە نێوانمانا گەردونێکی داگیرساوە
زەوییەك دەکێڵین هەنگوینە بارانو
بارووتی گوللەی قووتداوە
هۆنراوە.. جەستەیەکی راشکاوە
نیگای ماتی خۆرەتاوە
کە ویستیان ئاسمان دابەشکەن
چاوەکانی ئەستێرەو مانگ
لە دەروونی شاعیرانا
نەبوونە چەك
ئازووقەو تانك
بەڵام بە رووناکیمان
پرشنگمان خستە زامی پەیکەری ئاڤێستاوە
زەردەشت لە نوێ گەڕایەوە
گوڵی ئەویندارى لە مێشکمان چاندو
پەڕەی مێژووی هەڵدایەوە
ناومانی لەسەر دەسرازەی ساواکان نووسی
هۆنراوە بووە بەرگو نان
دەدرانە دەست گەداو برسی
نەبوونی کۆتایی هاتو
پەلکە زێڕینە بووە توولە رێگای لانەوازان
ئەم خاکە وەکوو خەنە
درا لە پەرچەمی چیاو
چەپکە نێرگز
تارای شادی خۆرە تاوبوو
بۆ کەژاوەی بووکی ئاسمان

ستار ئەحمەد

عەلمانیەت ... سامان غەفور باقی

هەر جارەو با بەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ......
http://dengekan.com/doc/2010/7/samanGhafur14.htm

بەرلەوەی بچینە ناوەڕۆکی ئەم چەمکەوە وەك ئایدۆلۆژیایەك و تیۆرێکی سیاسی بەباشی دەزانم لەڕووی زمانەوانی و فەرهەنگیەوە سەرەتای سەرهەڵدانی ڕوونبکەمەوە. زاراوەی عەلمانیەت یەکێکە لە چەمکە گرنگەکان و زۆرێك لەبیرمەندان و فەیلەسوفان بەڕای جیاوازەوە قسەیان لەسەر کردووە، ئەمەش دەلالەت لەوە دەکات کە ئەم چەمکە گرنگیەکی تایبەتی هەیە. ئەم چەمکە لە لێکۆڵینەوەی کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان و فەلسەفیەکاندا بایەخێکی تایبەتی هەیە وە لە فەرهەنگی ڕۆبێردا عەلمانیەت بەوە پێناسە دەکات کە چەمکێکی سیاسیە و دەخوازێت کۆمەڵگای مەدەنی لە کۆمەڵگای سیاسی جیابکاتەوە بە جۆرێك کە دەوڵەت هیچ دەسەڵاتێکی ئایینی نەبێت کڵێساش خاوەنی هیچ دەسەلاتێکی سیاسی نەبێت.(1).

بالە ڕووی زمانەوانیەوە ئەم زاراوەیە ڕوون بکەینەوە بزانین لەسەر دەستی چ کەسێك بۆ یەکەم جار ئەم زاراوەیە بەکار هات و لەسەر دەستی چ کەسێك فراوانی بەخۆیەوە بینی. زاراوەی عەلمانیەت لەڕووی زمانەوانیەوە لە وشەی سکۆلاریزمی ئینگلیزی و پێکهاتەی سیکۆلی لاتینیەوە وەرگیراوە کە بەمانی جیهان یان سەردەم دێت، وە بۆ یەکەم جار ستفالیا ساڵی 1648ز لە تۆمارکردنی ئاگربڕیچکدا بەکار یهێنا، وە فراوانبوونی عەلمانیەت لەسەر دەستی جۆن هولیۆك ساڵی 1817ز ـــــ 1906ز) وە بەشێوەیەکی زۆر تایبەت قسە لەسەر عەلمانیەت دەکات دەیبەستێتەوە بە مەسەلەی باوەڕەوە و لەم بارەیەشەوە دەڵێت: (باوەڕ بەهەموو تواناکانیەوە چاکسازی دەکات لە حاڵی مرۆڤدا، لەڕیچگای ماددەوە دوور لە قەزیەی باوەڕ کە قبوڵا بکرێت یان نەکرێت).(2).

کەم نین ئەو توێژەرانەی کە هەوڵیان داوە عەلمانیەت بەشێوازێك لە شێوەکان □وونبکەنەوە و بەپێی دنیا بینی خۆیان و لەڕوانگەی مێژوویەکەیەوە و سەرەتای دروست بوونیەوە و پەل هاویشتنیەوە قسەی لەسەر بکەن، بەڵام ئەوەی کە لێرەدا وادەکات کە جارێکی دی و بەشێوازێکی زۆر تایبەتتر قسە لەسەر چەمکی عەلمانیەت بکرێتەوە، ئەوەیە کە کورد نەیتوانیوە بچێتە ناو قوڵایی بیرۆکەکانی عەلمانیەت و تێگەیشتنێکی تایبەتی لەسەر هەبێت، ئەمەش کۆمەڵیچك فاکتەری لەپشتەوەیە کە لەو هەڵە تێگەیشتنەی کە کورد هەیەتی

سەبارەت بەو چەمكە، وە زۆرێك لەبیرمەندان هەوڵیانداوە كە عەلمانیەت وەكو چەمكێك و سیستەمێكی شیاو بۆ بەیەوەكەوە ژیانی مرۆڤ بناسێنن و بەتاكە ئەڵتەرناتیڤێك و تاكە ڕێگەیەك بۆ چارەسەركردنی سەرجەم كێشەو گرفتەكانی هاوڵاتیان بەهەموو چین و توێژەكانەوە.

بۆیە هەستان بەم كارە یان بەم پرۆژەیە توشی كۆمەڵێك گرێ و بەرزی ون زمی دەبینەوە لەلایەن هاوڵاتیانەوە چونكە پێوەرە ئەقڵیەكانی تاكی كوردی بەدەوری بازنەیەكی دۆگما و نەگۆڕدایە كە ناتوانێت قایل بێت بە كۆمەڵێك ڕێبازی دی كە سەرچاوەكەیان لەئەوروپاوە هەڵقوڵاوە وە نەبێت ئەوروپاش بۆ بەش بێت لەم كێشە و گرفتانە.
گەر بڵێین عەلمانیەت پرۆسەی بەدونیایكردنی دیاردەكان بێت چ لەڕووی پەیوەندیە كۆمەڵایەتیەكانە یان هەر شتێكی دیەوە بێت، دەبێت بتوانرێت وەڵام و گومانەكان لەجێی خۆیاندا زامن بكات بۆ ئەوەی تاك ئاسودە بێت لەناو پرۆسەی بەدونیایكردنی دیاردەكاندا.

وەك دەزانرێت عەلمانیەت زادەی سەردەمیچكە و بیركردنەوەكانی مرۆڤ بوو لەو سەردەمەدا هەوڵیانداوە كە مرۆڤ ئازاد بكرێت لە كۆمەڵیچك كۆت و بەند كە سەرجەم مرۆڤایەتی گرتووەتەوە، واتە هەوڵدانێك هەیە لەپشت ئەم كارەی بیرمەندەكانەوە كە ڕەنگە توشی دەردەسەری زۆر هاتبن تا ئەم ئایدۆلۆژیایەیان گەیاندە ئەمڕۆ، واتە هەڵونێك لەپشت دامەزراندنی ئەم سیستەمەوە هەیە گەر بێت و بگەڕێینەوە سەدەكانی ناوەڕاست و كەمیچك ڕامێنین لەو سەردەمەو بزانین پەیوەندیە ئەقڵیەكانی مرۆڤ و ئایین و نوێنەرایەتی یەزدان لەسەر زەوی چ هەڵچونێكی دروست كردووە تا مرۆڤایەتی گەیشت بە ئێستا. وەك دەزانریچت تیۆلۆژیای ئایینی باوەڕیان بەوە هەیە یان ئەوە دەسەلمێنن لەگەڵا بەسەر چونی سەردەمی پێغەمبەراندا وەك نویچنەری یەزدان لەسەر زەوی نابێت هیچ نوێنەریچكی یەزدانی لەسەر زەوی هەبێت بەڵام لای پاپا مەسیحیەكان لەو سەردەمەدا وایكرد یان بیكردنەوەكانیان بەدوای بژێوی و كۆمەڵیچك بەرژەوەندی تایبەتی مەسەلە دینیەكانیان فەرامۆش كرد یان دینیان كردە وەسیلەیەك بۆ بۆ خۆشبەختی خۆیان چەوساندنەوەی ئەوی دی.

وەكدەزانین مارتین لۆتەر هەموو هەولچەكانی بۆ ئەوەبوو كە قودسیەت و دەسەڵات لەپاپاكان بسەنێتەوە چونكە چۆن پاپاكان مافی ئەوەیان هەبوو كە ئینجیل بخوێننەوە ئەو مافە بۆ هاوڵاتیان نەبوو بەڵام كاركردنی لۆتەر بۆ ئەوە بوو كە ئەو مافەش بدرێتەوە بە هاوڵاتیان تاوەكو وەدەریان نا. یەكیچكی دە لە كارەكانی لۆتەر ئەوەبوو كە كە دەیوت : ئازادكردنی مرۆڤ و ئازادكردنی ئایین لەخراپ بەكارهێنانی

(3). دەتوانین ئەمە بەسەرەتای کارێکی پیرۆزی لەقەڵەم بدەین بۆ ئازادکردنی مرۆڤ لەو کۆت و بەندەی کە پاپاکان و دەسەڵاتی سیاسی لەو سەردەمەدا بەکاریان دەهێنا لەدچی هاوڵاتیان چونکە وەك دەزانریچت لەڕوانگەی مێژووەوە دەسەڵات و پاپاکان بەیەك ئاڕاستە کاریان دەکرد بۆ چەوساندنەوە.(4)
عەلمانیەت مانیەك نەبوو دژ بەئایین لەسەرەتادا عەلمانیەت دژی هەر دەسەڵاتێکی ڕۆحی بووە لەبەرامبەر ئەوەشدا دەسەڵاتیچکی ئەقڵی و مەدەنی داناوە لەپێناو بەرژەوەندی گشتیدا، فراوانبوونی عەلمانیەت یان فاکتەری گەشەکردنی لەسەدەکانی ناوەڕاستدا دەگەڕیچتەوە بۆ بایەخدانی بیرمەندان بەمێژوو و زمان و شیعر و فەلسەفە، لەپێناوی نزیك بوونەوەی پەیوەندیەکی ڕۆحی بیچت یان بەرژەوەندیخوازانە بیچت زۆرێك لەبیمەندانی ئەو سەردمە باەخێکی تایبەتیان بەئەقڵدا دەدا بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان لەسەر ئەو بنەمایەی کە گوایە شارستانی مرۆڤ ناتوانێت بەردەوام بیچت ئەگەر بێخۆی مرۆڤ خاوەنی ئازادیەکی سیاسی نەبێت.

لێرەدا دەمەوێت ڕای کۆمەڵیچك بیرمەند بخەمە ڕوو لەمەڕ عەلمانیەت و کاریگەریەکانیان لەسەر ڕەوشی کۆمەڵگە، بزانین تا چ ڕادەیەك لەگەڵدا مومارەسەکردنی عەلمانیەتدان و یان ڕەتیدەکەنەوە و ئەلچتەرناتیڤێکی دی بۆ دادەنیچن چونکە لەگەڵا رشەتکردنەوەی هەر شتیچکدا دەبێت شتیچکی دی هەبێت لەجێی دابنرێت بۆ ڕێکخستنەوەی ئەو پشێوی نائارامیەی کە لەو کاتەدا دلاروست دەبیچت بە لەناو چونی ئەو شتە. لێرەدا وتەیەکی دکتۆ وحید عبوالمجید دەهێنمەوە بۆ پشت بەست بەقسەکانم: (عەلمانیەت لە ڕۆژئاوادا ئایدۆلۆژیا نیە بەڵکو مەنهەجیچکی عەمەلیە وە بەشیچکی کەمی پەیوەست بە مەجالاتی غەیر دینیەوە)(5). چونکە عەلمانیەت دەیەوێت لەکردارەکانی مرۆڤەوە کە پسپۆڕن لەبوارە سیاسیەکاندا خزمەت بەدەوڵەت بکرێت وە کەسە دینیەکانیش خزمەت بەدین بکەن، بۆ ئەوەی جیاکاریەك هەبیچت لەکارەکاندا واتە نابێت تێکچڕژانێك هەبێت هەموو تاکەکانی ناو کۆمەڵگە دەبێت بەشێوازێکی جوان و پیرۆز کارەکانی خۆیان دەزانن و کار ناکەنە سەر بیرکردنەوەکانی یەکدی. وە هەروەها دکتۆر وحید جارێکی دی خەخت دەکاتەوە لەسەر عەلمانیەت و بەم شێوەیە جارێکی دی لەسەری قسەدەکاتەوە و دەڵێت: (عەلمانیەت دین ڕەت دەکاتەوە بۆ بەرژەوەندیە ئەقڵیەکانی مرۆڤ)(6).

ناتوانین لەم وتەیەوە ئەوە ڕەت بکەینەوە کە گوایە دین ناتوانێت قسە لەسەر بەرژەوەندیەکانی ئەقڵی مرۆڤ بکات و بەس تەنها بیرێکە

زەمینیەکان دەتوانن قسە لەسەر ئەقڵا بکەن و وەڵامی هەموو ئەو شتانە بدەنەوە کە مرۆڤ بەشێوەیەك لەشێوەکان پێویتی پێیەتی، واتە ناتوانرێت ئەقڵی مرۆڤ لەچوارچێوەیەکی دینیدا دەربکرێت لە حەقیقەت چونکە ئەو مرۆڤانەی کە لەسەر ئەو ڕایەن بەشێك لە حەقیقەتیان لایە و ناتوانرێت نکوڵی لێبکرێت. وە هەروەها عبدوالکریم سروش دەڵێ: کەر دین لەبنەرشەتدا بۆ ئەوە هاتبێ کە بە مرۆڤ بڵێ ئەی مرۆڤ بۆت نییە ئیدیعای خوایەتی بکەی، ئەی مرۆڤ تۆ جکە لەوەی بۆت نییە ئیدیعای خوایەتی بکەی بۆشت نییە ئیدیعای نوێنەرایەتی خوا بکەی لەسەر زەوی). واتە مرۆڤی زانا جگە لەوەی کە دەتوانێت کۆمەلێك شت ڕوون بکاتەوە ناتوانێت ئیدیعای نوێنەرایەتی خوا بکات لەسەر زەوی چونکە تەنها و تەنها پێغەمبەرەکان دەتوانن ئەو کارە بکەن لەسەر زەوی، واتە ئەو مافە تەنها بە پێغەمبەران دراوە.

وە زیاتر لەم بیرمەندانە قسەیان لەبارەی عەلمانیەتەوە کردووە چونکە ئێمەی کورد بەشێوازێکی جوان لەچەمکی عەلمانیەت نە گەیشتوین وە ناشمانەوێت لێی تێبگەین یان بەلامانەوە گرنگ نییە کە بەم زوانە لەو چەمکە تێبگەین و لە پیادەکردنی ئەم هەرێمەدا سود لە پرەنسیپەکانی وەربگرین، واتە ساسیەکانمان بەعەلمانی و ئیسلامیەکانەوە نەگەیشتونەتە ئەوەی کە چی لە هەناویاندا هەیە دەریببڕن بەوشێوەیە هەڵسوکەوت لەگەڵا مرۆڤەکانی ئەم وڵاتەدا بکەن واتە بەپێی هەلومەرجی تایبەتی خۆیان کە بەرژەوەندی هەبێت بۆ مانەوەیان ئەوا بایەدەنەوە بەو لایەدا کە ئارەزوویانە و خۆیان گێل دەکەن لە ڕابردوو کە چۆن بوون و بە چ شێوەیەك هەڵسوکەتیان کردووە؟ ئەوەی گرنگ نەبێت بەلای ئێمەوە ڕابردووە چونکە ڕابردوو بەرهەمی خۆیانە و دیکرێت لێی ڕابکەن و نەیانەوێت گر بۆ ساتێکیش بێت بگەڕێنەوە سەری، واتە لەو کاتەدا دەگەڕێنەوە بۆ ڕابردوو کە بزانن هەلی لەناوچونیان لەئارادایە و ناتوانن لێی دەرباز بن بۆیە میللەت دەگەڕێننەوە بۆ سەردەمی شۆڕش و کۆمەڵێك تێزی سواو دەهێننەوە و بەڵام کۆمەڵێك گەمژە پێی هەڵدەخەڵێتێن وە دەبێت ئەوەش بزانین کە زۆرینەی تاکەکانی وڵاتی ئێمە گەمژەن و ناتوانن بەرەنگاری ئەو دەسەڵاتە ببنەوە کە خۆیان بەرهەمیان هێناوە واتە دەسەڵاتی ئێمە دەسەڵاتێکی لێهاتووە و دەتوانێت زۆرینەی خەڵك بەلای خۆیدا ڕابکێشێت و یاتر کورسی بۆی پێبەدەست بهێنێت کە ئەمەش کێشەیەکە و دەبێت زۆر قسەی لەبارەوە بکرێت چونکە دەسەڵات هەموو کات لەنێوەندایە بۆ گەمارۆدانی خەڵك و فریودانیان بۆیە ناتوانێت خۆی یەك لای بکاتەوە کە دەسەڵاتێکی عەلمانیە یان دەسەڵاتێکی ئیسلامی وە مەهزەلەیەك لەمەهزەلەکان ئەوەیە دەسەڵاتێکت هەیە

ئیدیعای کۆمەڵگای مەدەنی و دیموکراتی و لیبراڵیزم و چەندین شتی تر دەکات لەکاتی هەڵبژاردندا مەلایەك دەهێنێت بۆ ئەوەی بانگەشەی ئەوەبکات کە ئێمە دژی دین نین و نامانەوێت دەسەڵاتێکی عەلمانی جیابیچتەوە هەتاوەکو ئامانجەکانی خۆی دەست دەکەوێت و خەڵکیش با لشوێنەکانی خۆیان بمێننەوە. هەروەك محەمەد عەبدە لە وتە بەناوبانگەکەیدا دەڵێت: (نە لەسیاسەتدا ئایین هەیە و نە لەئلیینیشدا سیاسەت هەیە) (7).

بەڵام وەك لەسەرەوە ئاماژەم پێدا ئەم هەرێمەی ئێمە هیچ کات پراکتیزەی ئەم وتەیە ناکات واتە بەناو عەلمانیەکانت پراکتیزەی ئایین دەکەن بۆ کۆکردنەوەی دەنگ لەدژی ئەوانەی کە بوونیان هەیە وە ئیسلامیەکانیش بەهەمان شێوە وە ئەم کێشەیە دەگەڕێتەوە بۆئەوە کە تاکەکانی ئێمە بیرکردنەوەیان ئەوەیە کە نازانن چی هەڵدەبژێرن نەگەیشتوونەتە ئەو ڕایەی کە دەڵێ: (گرنگ ئەوەنیە کە حوکم دەکات گرنگ ئەوەیە کە خزمەت بکات) هەر کاتێك کە مرۆڤەکانی ئێمە گەیشتنە ئەو ڕایە ئەوا دەتوانرێت وڵات یان هەرێم بکرێتە دەسەڵاتێکی عەلمانی یان ئیسلامی چونکە ئەمەش پەیوەندی بە وشیاری تاکەکانی وڵاتەوە هەیە. وە سەعد زەغلولیش لە وتە بەناوبانگەکەیدا دەڵێت:ئایین بۆ یەزدان و نیشتیمانیش بۆ هەمووان.(8)ل11.

پەراوێز و سەرچاوەکان

1ـــ عەلمانیەت و ئسوڵیەت/ ن/ عەفیف ئەخزەر/ وە/ شوان ئەحمەد
2ـــ العلمانیە ن/ دکتۆر عبدوالوهاب میسری
3ـــ هزری سیاسی لە ڕۆژاوادا وەرگێڕانی شوان ئەحمد
4ـــمێژووی هزری سیاسی لەڕۆژاوادا نوسینی کمال پۆڵای
5ـــ العلمانیە ن دکتۆر عبدوالوهاب میسری
6ـــ هەمان سەرچاوەی پێشو
7ـــ عەلمانیەت و ئوسوڵیەت/ ن/ عەفیف ئەخزەر/ وە/شوان ئەحمەد

چاودێریکردنی خود، لەلای ژنانی نوسەر … سوهەیلا_مێهەمی

خود سانسۆڕکردن تایبەتمەندی و میراتگری مر□ق و ک□م□□گای□کی دەستپەروەردەیی دەسەڵاتێکە کەساڵانێکە ساڵ بەساڵ لە بازنەی دیکتاتۆری□تدا هەڵسووڕاوە، کە خۆ سانسۆرکردن لەم کۆمەڵگایە دەبێتە باو. ئێمە لێرەدا لە باسی ئەدەبیاتدا بەربڵاوی بەم باسە گرینگە دەدەین ژن لە کۆمەڵگای پیاوسالاردا هەموو کات پێوەرەکانی بەباڵای پیاو دەپێوێ بەردەوام لەژێر ڕکیفی پیاوانەدا خۆی سانسۆر کردووە بەدڵنیاییەوە ئەم سەرەرۆییە لەناخیدا جێگیردەبێ و خود سانسۆری دەستپێدەکات سڕینەوەی خۆی و سڕینەوەی کەسانێکی دیکە دەست پێدەکات. ژن لە وێنای چەکێک ئەم سانسۆرە بەکار دەهێنێ بۆ خود بەهێزی پێیشان بدات لەچاوی پیاودا و هەر ئەو بۆ نموونە ئارامییە دەروونییە دەبێتە هۆی بەپەراوێز دانانی و لەفڕین بەرەو خەونەکانی بەجێدەمێنێتەوە لەپەراوێزدا و لەبازنەی پیاودا دەمێنێتەوە و ئەدەبیاتی ئەم ژنانە زایەڵەی ئەم بیرۆکەیەییە.

لەکولتوور و نەریتی کۆمەڵگای ئێمەدا خەریکبوون بەجەستە و لەش بەچاوی سووک سەیری دەکەن و باو نییە و هەمووکات رۆح و جەستەیان لەبەرانبەری یەکدا داناوە کە لەجێبەجێکردنی باسی رۆحی ئاسان بووە و بواری لەش کارێکی ئاستەم هاتووتە بەرچاو ئێستا تا ڕادەیەک باس لەعەشق ئاسان بووە لە نێو ئەدەبیاتدا بەڵام پێشتر دەربڕینی عەشقی ژنێک بۆ ڕەگەزی بەرانبەری کارێکی شەیتانی و تاوان بووە بۆیە کۆمەڵگای پیاوسالار کارێک دەکات کچان و ژنان لە پەسیوەکان و ژوورەکانی ماڵدا پاوان دەکات و لەپەروەردەکردن بێبەش دەبن و ژن بەس لە بازنەی جنسییەت و سیکس و خۆ ڕازاندنەوە و میکاپ و خشڵ و ئەوانەدا دەمێنێتەوە، کەوەکوو کەرەستەییەک بۆ ڕابواردنی پیاودا دەرکەوێت و ژنێک ک□ بەدوای ئارەزووەکان و خەونەکانییدا بکەوێت وەکوو کەسێکی ناباو و جیاواز دەروانن بەودا لەدەقە کۆنەکاندا ئێمە دەبینیین لە ژن وەکوو کەسێک کە پاکیزەییە و نابێت هیچ هەڵەیەک بکات و نابێت گوێ بە ئارەزووەکانی بدات چۆن فریوی شەیتان دەخوات دراوە.

سمبولی سێبووری و پاکی و لێبووردەیی پیشاندراون و ژنبوونیان لەپاکی و بێدەنگ بوونیاندا پێناسە دەکرێ و ژنبوونیان ئەوەیە کەکۆمەڵگا قبووڵی دەکات و پێناسەی بۆ کردووە. ئەمانە ژنانێکن بێ

دەسەڵات کەچارەنووسی خۆیان قبووڵ کردووە. ئەمە لەلاشەمان چاوپۆشیمان کردووە و بەشێوەیەکی سووک فێربوویین باسی نەکەیین، ژن لە کۆمەڵگاکانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاستی سەردەمدا لە ڕواڵەتدا ئەزمونی عەقڵانییەت و مەدەنیەت دەکات، بەڵام ئەو بەهۆی ئەوانەی باسمان کرد هێشتا بە ئاسانی نەیتوانیوە لە پێستی خود سانسۆری بێتە دەرێ و خۆی پێناسە بکات. لەڕواڵەتدا ژنی مودێرن شەرم ناکات خۆی بنوێنێ بەڵام ژنی نووسەر لەبازنەی ئەدەبیاتدا هێشتا ئەو بوێرییەی نییە و خۆی لەپشت کومەڵێ وشەی کۆنەپارێز حەشار داوە ئەو نەیتوانیوە لە ژنبوونی لەسەرکوتکردنی غەرایزی لەژیانی هاوبەشیدا بنووسێ و بدوێ هێشتا خەریکە خۆی سانسۆر دەکات. زۆر بەرچاوە ئەم ژنە هێشتا لەژێر سەیتەرەی پیاودا هەنگاو هەڵدەنێ.

وا دەبینین ژن لەدەقەکانیدا خۆی نییە و خۆی دەسڕێتەوە. زۆر نەزانانەیە لەوە کەباسی جەستەی ژن دەکرێ بەس بیر لەچێژ بردنی کێشەی سیکس بکەینەوە. زۆربەی جیابوونەوە و تێکچوونی ژیانی هاوبەشی ژن و پیاو دەگەڕێتەوە بۆ تێنەگەیشتن لە لەش و جەستەی بەرانبەرەکەیاندا. بە زۆربەی پیاوانی ئەمە دەقی ئیروتیک لەلایەن ژناندا کە دەنووسرێتەوە وای دەبینن کە ئەو ژنە بێ ڕەوشتییە رووناکبیرانەیە تەنانەت لە شانۆکانی شکسپییر لە وشەی " سرشت" بە دایکی مرۆڤی بەکار هێناوە و لەوشەی " عەقڵ" بو پێناسەی باوکی مرۆڤ. تاڕادەیەک هەموو قارەمانە ژنەکانی نێو ئەدەبیات بە سرشت وێناکراون ئەم ڕەگەزە پێشتر ناپاک بووە و دوایی دەتوانن بە دوای شتێکی سەرتر بکەون. لەکتێبە ئایینییەکاندا زوڵەیخا ژنێکە ناتوانێت ڕێگری لەخود بکات و ژنێکی مەکربازە!.

مێژووی ئەمە مێژووییەکی پیاوانەیە ئەمە هەموو کات لەژێر ڕکیفی پیاوسالاردا بووویین، یاسای پیاوانە و دامودەزگای بەهاداری پیاوانەمان بووە. لەڕواڵەتدا ئەمە بەرەو پێش دەرۆین و خوێندن و ئیش و چالاکی کۆمەڵایەتی و مافی دەنگ و ….تاد، بەڵام هەمووی ئەوانە لە ژێر سەیتەرەی پیاودا [illegible] و بەردەوام بەرهەمهێنانەوە دەکات. (ژولیا کریستوا) فەیلەسووف و ڕەخنەگری ئەدەبی دەڵێت: “خواستی ژنان بۆ خۆ تاریفکردن لەهەگرایەتی خەڵقکردنی هونەر و بە تایبەت خوڵقاندنی ئەدەبیاتدایە”. ئەمە بەو واتایە نییە، ئەدەبیات لەبەرەنگاربوونەوەی نەریتەکانی کۆمەڵگا هەندجار هوشیارانە پەردە لەسەر نهێنییەکان لادەبات و نەوتراوەکان و بێدەنگییەکان لەڕێگای ئەدەبیاتەوە دەوترێ ؟ پرۆسەی ئەدەبیات دەتوانێ هەموو ئەو خاڵە گرینگانە کەسەرپۆشیان بەسەرەو داناوە

بوترێتەوە.

خاڵێکی گرینگ لەجیهانی ئەدەبیاتدا ئەوەیە ژنی رەخنەگرمان لە ئەدەبیاتدا بەدەگمەن دەستدەکەوێت و ئەمە هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە سەر ئەو باسانەی کەکردمان و ئەگەر چی لەم سەردەمدا خەڵاتی ئەدەبی دەکرێ و وتنەوەی کێشەکانی ژنان بەرچاوە، بەڵام ئەمیش هەر لەبازنەی بەرتەسکێکدا ماوەتەوە گۆڕەپانی ئەدەبیات، تریبوونی وتنەوەیە ئەو شوێنەیە کەژن دەتوانێ لەلووتکەکانی فەین باس‌بکات و دەنگ هەڵبڕێت، بەڵام بەخەستی تووشی ئاستی نزمی کولتووری و ئابووری پەروەردەیی دەبێتەوە، چون سیستم و کۆمەڵگای ئێمە پیاوسالارە و تواناکانی ژنی بەرتەسک و سنووردار کردووە. بەهەرحاڵ ژنی سەردەم هەوڵی ئەوە دەدا جیهانێکی ژنانە بخەڵقێنێ کەپێناسەی خۆی بکات زمان و هونەری ژنانە هەر وەها کە (ویرجینیا وۆڵف) دەڵێت " ماڵێک بە خۆی بەرهەم بێنە"، بەڵام بەربەست و کێشەکانی ئایین و کولتوور و کۆمەڵگا بەردەوام لەدیوارێکی زۆر بەرز بووە تا ڕێگری لەیاخی بوونی ئەدەبیاتی ژنان بکات. دەقی ژنانە بەرهەم دێت بەڵام بە کار ناهێنرێت. ئەڵبەت ئەدەبیاتی سەردەم لەسەر ڕەوتی حاشالێکرن بونیات نراوە کە بە پۆستمۆدێڕن و یا ئەدەبیاتی زمان و ئەدەبیاتی جیاواز و دەتوانیین بیبینین.

ڕوانگەیەکی دیکە لە بەرەی چواردا ئەوەیە شتێک بەناوی ئەدەبیاتی ژنانە و پیاوانەمان نییە لەم ڕوانگەیەدا ژن و پیاو وەکوو دوو چاودێر سەیری یەکدی دەکەن. بەهەر حاڵ گۆشەی ئەدەبیاتی ژنان لەرۆژهەڵاتی ناویندا و بە تایبەت کوردستان رۆژ بەرۆژ له گەشەدایە و هاوتەریبی جیهانی مۆدیڕنیتە ڕێ دەکات و ئەدەبیات چەشنێکی زاو زەیە و خەڵقێنەرە و تەنانەت شۆڕخوازترین دیکتاتۆرەکان لەژنێک لەدایک دەبن ، ژنانی نووسەر لەم سەردەمەدا هەوڵی خۆیان داوە ژنێکی هزرمەند و بیرمەند بە تایبەتمەندییەکانی خۆیان پێناسە بکەن لە بەرانبەری دەسەڵاتێکی بەهێزی پیاوانەدا بەردەوام لەخەباتن.

سنه

سوەیلا_مەهەمی

•

چەند کرێکارانە دەژیم!! …
شیعری : عەبدوڵا
سڵێمان(مەشخەڵ)

(١)
هەر ئێستاکە بڕیارمدا
شیعرێکی نوێت بۆ بنووسم
تۆ لە ناویا زایەڵە بی
مەشخەڵی عیشق و جوانیی بی و پێکرابی
نەک لای دڵ گووفەکەکانی پیاوانی ئەم ڕۆژهەڵا تە(*)
پێڵاو ئاسا ل□ پێکرابی

(٢)
لە چوار ڕۆژدا سێ ڕۆژ و نیو
هۆش و بیرم لای ئەو ژنەیە
لەسەر کاریش درکاندبووی ڕقم زۆر لەو دووژمنەیە
بە (من)ی بوو
ئەو من بە دووژمن دەزانێ
من ئەو بە کێڵگەیەک لە غەدر و قوربانی
من چەند دڵم لەلایەتی وەختێ لەسەر مافی خۆی و
هاوڕێکانی هەڵئەدات و
ئەو ساتانە ئەم دڵەم لە دەوری باڵای ئەو دەگەڕێ و
دەبێت بە فیدا و قوربانی.

(٣)
کرێکار دۆزەخی بۆرژوازی
تاقی کردۆتەوە و تیایدا بۆتە ڕەژوو و قەرەبروت(**)
بەشی ئەم هەر کێشانی تووتنی تاڵە
ئەویش چرووت.

(٤)
هاوسەرە کرێکارەکەم
ڕۆژێ لەکار ئەهاتەوە
ماندوو و شەکەت
قژی شانە نەکردبوو

ئەو ڕۆژە ڕێکەوت وا پێشهات
شانەی بۆ کار نەبردبوو
بە لاستیکێک لە دواوە قژی بەستابوو
هێندە بەجوانی لێی دەهات
نەمزانی داهێنانە یان
بە سەلیقە ئەو قژە وا جوان وەستا بوو

(٥)

ئێستاش لێم تێک دەچێ تەمەنم چەند ساڵە
بە ڕوالەت گەنج و جەوان
بەناخیش لە سەرووی سەدەیەکم لەسەر ئەرز
هەر بۆیەشە کاتێ ناوی کرێکار دێ
لەجێی خۆم دوور لە ویستی خۆم
دەڵێم(بەڵێ) بەدەنگی بەرز.

(٦)

ئەمشەو خەوم زڕا بوو لەنێو جێیا
کچە دراوسێکەمانم هاتەوە یاد
کە سی وپێنج ساڵ بەر لە ئەمڕۆ
ببووم بە خاڵی پشکنین لەسەر ڕێیا
وامدەزانی کاتێ بە پەلە ڕێ دەکا
دەیەوێ لەدەستم ڕاکا
نەمدەزانی دۆخی تاڵی ئەو کچە وەک کرێکارێک
پەلەیەتی دوا نەکەوێ
لە دەستدا کار و بژێوی بە بڕیارێک

(٧)

دوو هاوکارم لە کۆمپانیا سووکە دەمەقاڵێیان بوو
سەرنجمدا کارفەرما لێوەکانی نەخشا بە بزە
هەر ئەو ساتە تێگەیشتم
تەبا و یەکگرتویی ئێمە
لێناگەڕێ ئەو دڵخۆش بێ و ببێ بەو خوێنمژ و دزە.

ئایاری ٢٠١٨
ڤانکووڤەر / کەنەدا

(*) گووفەک : زبڵدان
(**) ڕەژوو : خەڵووز

ئەدەبی منداڵان – ساڵی تازە ....
فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

سەری ساڵی تازەیە
لێومان پڕ لەخەندەیە
بۆیە شادو بەختیارین
سەرگەرمی بەزم ویارین.

تەماشاکەن ئەم ناوە
بەگوڵی جوان ڕازاوە
میزەڵانی ڕەنگاو ڕەنگ
فوی تێکراوە بۆ ئاهەنگ.

لەهەموو لا خۆشی□
سرودو گۆرانییە
دنیایەکی ڕازاوە
ب□ ئێمە سازکراوە.

ئەمڕۆ ئاهەنگ دەگێڕین
پیرۆزبایی دەنێرین
بەسڵاوێکی بۆنخۆش
دەرونتان دێنینە جۆش.

پیرۆزبێ ساڵی تازە
پڕخەندەوخۆشی و ڕازە
ئاواتی هەموومانە
کوردستان ئاوەدانە.

ئێوارەیەک ... ڕیاز حاجی

ئێوارەیەک پێت دەڵێم: ژیانم لە دەستداوە
شەو و رۆژەکانم تژین لە تەنیایی.
پێت دەڵێم:
ئیتر تاقەتی پیاسەی سەر شەقامەکانی دونیام نەماوە،
ڕۆحی خۆم دەکوژێنمەوە
لەرۆ بەدواوە هەموو شەڕابێک بەهەستی ژەهر ئەخۆمەوە.
نازانم! “بۆ دڵی خۆم فریونەدا و ئەم شارەم جێنەهێشت”
ئێوارەیەک پێت دەڵێم: ئیتر تاقەتی هەولدانم نەماوە،
بۆ هەمیشە جێتدێڵم و هیچ ئومێدێکم بەم دنیایە نەماوە .

ڕیاز حاجی

سێ سەدە رۆشنگەری لە خۆرئاوا ... عەلیشاد لوربەچە ... وەرگێڕانی لە فارسییەوە: جەبار سابیر

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ……
http://dengekan.com/doc/2014/12/jabarSabir30.htm

فەلسەفەی رۆشنگەری خۆرئاوا سەرەتای ئاوەزگەرایی بوو. بزاوتی ئەدەبی- کۆمەڵایەتی رۆشنگەری خاوەن فەلسەفەیەکی تایبەتی خۆی بوو. رۆشنگەری نەك تەنها فەلسەفەی کردار، بەڵکو فەلسەفەیەکی سادەو عامیانە بوو. زاراوەی رۆشنگەری لە میانەی سەدەی هەژدە لە خۆرئاوا برەوی پەیداکرد. لە روانگەی کاروانی مێژووی ئەندێشەوە، فەلسەفەی رۆشنگەری پشت بە ستوو بە هێومانیزم، رێنیسانس، ئاوەزگەرایی و ریفۆرمخوازی سەدەی حەڤدە ز دژە فیوداڵیزم و دۆگماکانی ئایینی مسیحی بوو. ئەم بزاوتە بووە زەمینەی فکری شۆڕشەکانی سەدەی حەڤدە

و هەژدە لە ئەوروپا.
ڕۆشنگەری لە سەدەی حەڤدە لە بەریتانیا دەستی پێکرد و لە ڕێگەی فەڕەنسا و ئەڵمانیاوە بە هەموو شوێنەکانی ئەوروپادا بڵاوبۆوە. لە ساڵی (1697) لە بەریتانیا بەم جۆرە خەباتگێڕە جڤاکییانە خۆیان ناونا ئازاد ئەندێش. لە مێژووی کاروانی ئەندێشەدا هەمیشە فەیلەسووفانێك دەستکەوتن دژی فەلسەفەی فەرمی فەرمانڕەوا ناڕەزایی دەربڕن، بۆ نموونە سۆفستاییەکان لە سەدە دێرینەکاندا، نۆمینالیستەکان (ئستقراییەکان) لە سەدەکانی ناڤیندا، پۆزیتیڤستەکان لە سەدەی نۆزدە و راڤەخوازان لە ئێستادا. ئەگەرچی دەستەیەك چاخی ڕۆشنگەری بە نامێژوویی ناودەبەن. بەڵام ئەوان ئەوانیش وەك رەواقییەکان خەونی مرۆڤی ئایدالی جیهانییان هەبوو، مرۆڤێك کە بە یارمەتی ئاوەز و سروشت ببێتە بوونەوەرێکی باڵا. مافی مرۆڤ، مرۆڤگەرایی، ئازادیخوازی، زانست دۆستی، ئاوەزگەرایی و سورشتگەرایی، چەمکی نوێ و دروشتمئاسای ئەوان، وەڵامێکی نەرێنی کە بۆ دەسەڵاتەکانی فەرمانڕەوای وەك پاشا و خان و ڕۆحانییە مەسیحییەکانی بوو. سیستمە سیاسییەکان لە خۆرئاوا، لە مەشروتەی پادشایی ئینگلیزییەوە بیگرە تتا سۆسیالیزمی ستالینیستی روسی، هەوڵیاندا تا هەندێك لە ئایدیاڵەکانی ئەم بزاوتە بخەنە بواری کردارییەوە.

لە ڕێگەی بزاوتی ڕۆشنگەرییەوە هەر دوو شۆڕشەکەی ئینگلیز لە سەدەی حەڤدەدا بووە هۆی فەرمانڕەوایی سیستمی مەشروتەی پادشایی و لابردنی حکومەتی رەها. بزاوتی ڕۆشنگەری ئینگلیز بە ئاشکرا سیاسی، رەوشتی و دژی ئایین بوو. لە ریزی ڕۆشنفکرەکانی ئەو بزاوتە: باکۆن، هۆبزن لاکن تۆلاند و ماندوێل بوون. ئەوان دەیانویست بە یارمەتی بۆرژوازی کۆمەڵگە لە زۆرەملێییەکانی وەك حکومەتی رەها، دۆگمی سیاسی کەنیسەیی و پاشکەوتوویی فیوداڵیزم ئازاد ببن. ئەوان دەیانوت بە ئاگاداربوون لە سروشت، مرۆڤ ئازادە و هیچ دەسەڵاتێك لە سەر زەوی مافی سەندنەوەی مافی مرۆیی نییە لەو. ئەم بزاوتە لە فەڕەنسا نەك تەنخا دژە کەنیسەیی و دژە فیوداڵیزم بوو، بەڵکو ئامادەسازی بزاوت و بیرۆکەکانی سۆسیالیزمی خەیاڵیشیی فەراهەم کرد. لە دەستەی ڕۆشنفکرانی ئەو بزاوتە: ڤۆڵتێر، مۆنتسکیۆ، هۆڵباخ و مارات بوون. لە ئەڵمانیا ئەم بزاوتە ئەگەرچی سیاسی، بەڵام زۆر هەمەجۆر و تیۆری بوو، کە بەفەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانیا کۆتایی هات. لە دەستەی تیۆردارێژانی ئەو بزاوتە: لایبینتز، لیسینگ، کانت، ویلاند و هیتر بوون. لە ئەمریکا نوێنەرانی ئەم بزاوتە بۆ ئازادی و سەربەخۆیی ئەمریکا لە دەسەڵاتی ئینگلیز، دەستیان کرد بە تێکۆشان، لەوانە:

فرانکلین، پاین و جفرسۆن. ئەو بزاوتە رۆشنگەرییەی کە لە سەدەی هەژدەدا لە روسیا دەستی پێکردووە، لە سەدەی نۆزدە بووە هۆی شۆڕشێکی دیموکراتی. رۆشنفکرەکانیان: لۆمۆنۆسف، رادیشف، هرتسن، بلینسکی، چرنیشفسکی، پیزارێف و دۆبرلۆیف بوون.

مێژوونووسانی کۆمۆنیزم سوورن لە سەر ئەوەی ئیمپریالیزم و بۆرژوازی ئێستا، ناپاکییان لە ئایدیاکانی رۆشنگەری کردووە. بیریارانی چەپ، لە کاتێکدا کە باسی ناپاکی ئیمپریالیزم و سەرمایەداری دەکەن، خۆیان بە تاقە میراتگری ئایدیاکانی چاخی رۆشنگەری دەزانن. ئەوان خوازیارن کە میراتی سوونەتەی پێشکەوتنخوازانەی رۆشنگەری لە مارکسیزمدا خەختبکرێتەوەو ئایدیاکانی رۆشنگەری لە داهاتوویەکی زۆر دروویش نا، لە سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمدا بخرێتە بواری پراکتیکییەوە.

دەبێت ئاماژە بکرێت کە نووسەرانی ئینسایکلۆپێدیایش لە شۆڕشی فەڕەنسادا رۆڵێکی گرنگیان هەبوو، ئەوان لەو ئیسنایکلۆپێدیایەدا نووسییان دەروانی ئایین و فەلسەفە کۆتایی هاتووە و چاخی زانست و ئاوەز گەیشتووە. دەتوانین شۆڕشی فەڕەنسا لە ساڵی (1789) بە ئەنجامی کاریگەری ئینسایکلۆپێدا لە سەر رۆشنفکران بزانین.

رۆشنگەری فەڕەنسا لە رۆشنگەری ئینگلیز رایکاڵتر بوو. دەتوانی شۆڕشگێڕبوونی ئەوان بە قەرزاری ئاتەئیزم و ماتەریالیزم بوونی بزانی. ئەوان دەیانوت نابێت ئایین ریفۆرم بکەیت، بەڵکو دەبێت بیخەیتە لاوە و لە سیاسەتدا مەبەست گۆڕان نییە، بەڵکو دەبێت هەوڵ بۆ شۆڕش بدەیت. ئەوان لە وەڵامی میتافیزیکە ئایینییەکاندا دەیانوت ئاوەز و ئایین پێکەوە سازشیان نییە. لە کاتێکدا کە “دیدرۆ” ددانی بە ئاتەئیزمێکی ئاشکرادا نا، دالامبێر دەیوت ئاتەئیزم و فرەیی دەیخەنە پێکەنین. دوو ئایدیای گرنگی رۆشنگەری ئینگلیزی، واتا لیبرالیزم و دئیزم بوون. دئیزمەکان خودایان بە دروستکەری ماشێنی جیهانی دەزان کە پێویستییەکی بە پەیامبەر و پیرۆزەکان نییە.

لیبرالیزمی تاکگەرایانەی رۆشنگەری ئینگلیز خوازیاری دابەشکردنی هێزبوو بە فەرمانڕەوایدا. دواجار خواستەکانی رۆشنگەری ئەوروپا گەیشتنە ئەمریکایش: جێگەیەك کە دەیان ساڵ لیبرالیزمی لام بانگەشەی رەهای ئازادی تاکی هەیە. بیریارانی رۆشنگەری هەروەك سەردەمی رێنیسانس دەیانوت : (مرۆڤ لە جیهان و کائینات گرنگترە و دەروونناسی لە زانستی میتافیزیك گرنترە.) خەسڵەتی هاوبەشی

رۆشنگەری فەڕەنسا پێکهاتەیەك لە: ئاوەزگەرایی، ئەزموونگەرایی و هەوڵ و تەقەلا بوو بۆ خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی.

ئەمڕۆکە دەتوانی وێنای بکەیت هەموو دروشمەکانی سەردەمی رۆشنگەری بۆ گەیشتن بە ئاوەزگەرایی، ئازادیخوازی و پێشکەوتنخوازین بێ سنوور بوون. ئاتەئیزمی رادیکاڵی زاڵ بە سەر ئەواندا پشت بەستوو بە دەسەڵاتی ئاوەز و بیرکردنەوەی زانستی بوو. ڤۆڵتێر و هۆڵباخ لە فەڕەنسا کەوتنە رەخنەی توند لە فکری ئۆتۆریتەی وەك ئایین و کەنیسە. دوو حەقیقەتی گرنگی تر لە جیهانی نێوان ئەواندا باوەڕی گەشبینانە بە پێشقەچوونی کۆمەڵایەتی ناسنووردار و شایەن بە پەروەردەکردنی مرۆڤن. ئەوان، بەپشت بە ستن بە یاسای سروشتی، خوازیاری بەرامبەر نێوان مرۆڤەکان بوون. لە روانگەی سروشتییەوە ئەوان خودان باوەڕێکی بە لۆژیکی بوون، ئاوەزگەرایی و چاکەسفەتی و دڵپاکی بوونی مرۆڤ بوون. ئەوان جگە لە ئازادی و بەرامبەری مرۆڤەکان لە هەمبەر یاسادا، خوازیاری بەختەوەری و خۆشگوزەرانی ئەو و بەرگەگرتن و نەرمونیانی لەگەڵ بیرجیاوازان بوون.

رۆشنگەری دژی خورافیاتی ئایینی و لایەنگری ئاتەئیزم، تاکگەرایی و جانمەفتەنی بوون. هەندێ: لە خواستەکانیی تریان: مافی ناڕەزایی، مافی خاوەندارێتی و مافی لە ئاسایشدا بوون. ماتەریالیزمەکانی چاخی رۆشنگەری لایەگیری بەرامبەری مافەکانی ژنی و پیاو بوون. روونی فکری، تیژی رەخنەی و گەشەی ئەزموونی لە تایبەتمەندییەکانی تری ئەوان بوو.

ئەدیبان و ئەدەبیاتیش لە بزاوتی فکری رۆشنگەریدا رۆڵێکی گرنگی هەبوو. هەندێك لەوان لە وانە ناسراوترین نووسەرانی ئەوروپا لە سێ سەدەی رابردوودا بوون. لسینگی ئەڵمانی بە شانۆنامەی “ناتانی زانا” خوازیاری دۆستایەتی و نەرمونیانی مەزهەبی بوو لە نێو ئایینەکاندا. رەخنەگران لە سەرەتای ئەم دەورانەدا کەوتنە رەخنە گرتن لە دۆزینەوەی کارەکانی شکسپیر لە روانگەی کۆمەڵایەتی و مرۆیی و رەخنەییەوە. رۆسۆ جگە لە ئاوەزگەرایی ئاماژە بە پێویستی هەست و ئاتاجە سروشتییەکانی مرۆڤ دەکات. بایەخدان بە رۆڵی هەستەکان بووە هۆی ئەوەی هونەر و ئەدەبیاتی رۆشنگەری مەیل بەرەو هونەری “رۆکۆکۆ” پەیدا بکات. کارە فێرکارییەکان، راپۆرتی و سەفەرنامەی نووسەرانی وەك: سویفت، دیفۆ و رۆسۆ خوێنەرانێکی زۆری دۆزییەوەو هەوڵدرا تا بۆ یاسای گشتی ئەدەبی و کەوشەنی ژانرە جۆراوجۆرەکانی، بڕوانامەیەك ئامادە بکرێت.

هەندێك لە گرنگترین نوێنەرانی فكری بزاوتی ڕۆشنگەری ئەو سەردەمە، لە وڵاتەمانی خۆیان هەڵاتن و چوونە هەرندەران: دیدرۆ ماوەیەك میوانی كاسرینی گەورەی شاژنی روسیا بوو و ڤۆڵتێر چەند ساڵێك لە كن پادشای پروسیا لە ئەڵمانیا بوو. هاودەمی لەگەڵ ئەم جۆرە ڕۆشنبیرانە بووە هۆی ئەوەی پادشایەیك ڕەهای وەك فریدریك ددانی پێدا بنێ كە دەبێت فەرمانڕەوا یەكەمین خزمەتكاری خەڵكەكەی خۆی بێت. ڤۆڵتێر لە پەیوەندی بە مەسیحییەتەوە دەیوت كە (خورافیاتی پڕوپووچ لە نێو خەڵكیدا ریشەكێش بكەن!) دالامبێر دەینووسی كە مەسیحییەت لە ئەنجامی خەڵەتاندنێكی گەورەوە دروست بووە. لەبەرئەوەی پاش رفاندنی لاشەكەی عیسا قاویان خستەوە كە ئەو پەیوست بووە بە مەلەكوتی ئاسمانەوە. ئەویدی دەیوت ئایینی حەیقیقی، ئایینی ئاوەزگەرایە، لەبەرئەوەی باوەڕەكانی دی تەنها خورافیاتن.

لە پەیوەند بە ڕۆشنگەرییەوە، كانت دەیوت بە جەرگی سوود وەرگرتن لە ئاوەزی خۆتت هەبێت، “ڕۆشنگەری واتا ئازاود بوونی مرۆق لە بارودۆخی خۆویستی سووكایەتی و بڕیار و جورئەت بۆ بەكاربردنی تێگەیشتن یخێت بۆ یارمەتی ئەوانیدی”. ئەوان دەیانویست هەوڵ و تەقەلا تاكییە بەختەوەری ئامۆزەكان ببێتە پایەی یەكگرتن لە نێو خەڵكەكەیش دا.

كتێبی پرسیاركردن لە تاریكی ... نوسینی: عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

پرسیاركردن لە تاریكی
” لە هیچ دنیایەكەوە رەوانە نەكراوم”

هەولێر 2018

لە بڵاوكراوەكانی گۆڤاری نما زنجیره ( )

ناوی کتێب: پرسیارکردن لە تاریکی ” لە هیچ دنیایەك رەوانە نەکراوم”
بابەت: ناسنامەی ئەدەبی
نوسینی: عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا
تایپ: نوسەر
چاپی یەکەم: 2018
تابلۆی بەرگ: ئەنتۆنیۆ تاپێش
دیزاینی بەرگ: سەرکەوت وەلی
تیراژ: 500 دانە
چاپخانەی: شەهاب
نرخ: 4000 دینار

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن
https://dengekan.info/wp-content/uploads/2018/12/barg_mutali……b_sm.jpg

---

شانۆی ئاواتە مەزنەکانی دیکنز … هۆزار ئەحمەد

بێژەر فەرموون لەگەڵ کورتەی هەواڵەکان:-
– تەقینەوەیەک لە پارێزگای کەرکوک ڕوویدا سێ کەس شەهید بوون و پێنج کەسیش برینداربوون .."دیمەنی یەکەم"
– تەقینەوەیەکی تر لە پارێزگای دیالە ڕوویدا، شەش کەس کوژران و دەکەسی تر بریندر بوون.."دیمەنی دووەم"
-زیاتر لە سی هەزار گەنجی بێکار هەن، کە دەرچووی زانکۆ و پەیمانگاکانن.."دیمەنی سێیەم"
-ش□وی □ابردوو شاجوانی سا□ ه□□ب□ژ□ردرا…"دیم□نی چوار□م"
-ب□ ق□ر□بووی زیانل□ک□وتوانی بازا□ی ل□نگ□ی ه□ول□ر، ک□ س□ □□ژ ب□ر ل□ ئیستا گ□ی کار□باو□ ش□رتی ب□ه□ی گرت، وت□ب□ژی حوکوم□ت □ایگەیاند:- پێویستە زیانمەندان بە گرێبەست□ ق□رەبوو بکرێنەوە…"دیمەنی پێنجەم"

– هەر ئەمە وتەبێژی حوکمەت ڕایگەیاند، حوکمەتی هەرێم بە جدی بیر لە کارەبای ٢٤ سەعاتی دەکە… "دیمەنی شەشەم"
کارەبا دەبڕێت.
لاوەکە: نەفرەت!
ڕادیۆکەی دادەگیرسێنێت:-
ئیزگەی یەکەم:- بڕۆن بڕۆن ئێوە دەڕان… بێن بنو لەسەر سینگی برادەر…"گۆرانی"
لاوەکە:- کامە برادەر!
ئیزگەی دووەم:-
بگەڕێوە بۆ کوێ دەڕۆییت، لەکوێ هەوارت هەڵدەدەیت.."گۆرانی"
لاوەکە: لە ژووری بازرگانی!
ئیزگەی سێیەم:-
ئەی جەماوەری بەشەرەف، هاونیشتیمانیان لەپێناو ئاسایش و هێمنی، دەنگ بدەن بە لیستی ٧٣٠.."ڕیکلام"
وەژنەی دەنگێلێک، هاوسەدای قەڕەقەڕ، هەتەرشی لێ برد، لە هەر زوو مەدەهۆشی نەما و لەبەر خۆیەوە گووتی:- لە بیرم کرد ئەرێ نیشتیمانی منە…!
ئیزگەی چوارەم:- ئەو کاتەتان باش، من کاندیدی ژمارە یەکم، لەسەر لیستی عەدالەت، ناوم یاسایە، بڕوانامەی بەکالۆریۆسم هەیە لە یاسا و ماستەر لە مافەکانی مرۆڤ و دکتۆرا لەهەمان بەش، چەندین وۆرکشۆپم ئەنجامداون، چەندین وڵات گەڕاوم بۆ لێکۆڵینەوە، لە سروشتی دادگاکانیان و مافی مرۆڤ لە وڵاتەکانیان، بۆ ئەم مەبەستە زیاتر لە پازدە کتێبم هەن، بۆ ئەوەی ببن خاوەن مافی خۆتان، متمانەم پێ ببەخشن، ئەگەر دەتانەوێ دادگا ببێتە دادگای خەڵک، دەنگ لە ئێوە و خزمەت لە ئێمە، دەنگ بدەن بە لیستی ٧٣٠، دەنگەکانتان پارێزراوە ئەی جەماوەری بەشەرەف…
دەنگی ئەم جارە لە دەرگاوە هات، گەنجەکە دەڵێ من دەرگا دەکەمەوە، کیلۆنی دەرگاکە ڕادەکێشێ، ئوتومبێلێک لە خەزانی فەرت، لەبەر دەرگا وەستاوە، یەک لە پۆلیسەکان:-
دەکرێ تا ئێرە بێیت.
چوویە پێش، کەلەپچەیان کرد و خستیانە نێو ئوتومبێلەکە.
پۆلیسی یەکەم:- هاهاها بەخوا چاک فێرمان لە قانون کرد.
پۆلیسی دووەم:- ئەی چۆن ئەگەر نەهاتبایە دەرەوە نەماندەتوانی لە نێو ماڵەکەی قۆڵبەستی بکەین هاهاها
پۆلیسی سێیەم:- من دڵنیام ئەو خەڵاتەی بەڕێوبەری پۆلیس سێ وەرقە دۆلارە دڵنیام..
لاوەکە:- تکایە لێرە چ باسە یەکێکتان پێم بڵێن بۆ دەستگیرتان

کردووم، من چیم کردووە!!
پۆلیسەکان بە یەکەوە:- هاهاها
پۆلیسی یەکەم:- سەیری بکە هەشتا دەڵێ چیم کردووە، دەزانی تا ئیستا چەند کەس بریندار بووە؟ چەند کەس کەوتوەتە نێو مەزرا؟
بەدەنگ بە، لە بنکە بەرگری لە خۆت بکە…
پۆلیسی یەکەم:- گەورەم ئەوە هەمان ئەو کەسەیە، کە سەرەمەزراکانی هەولێری دزیبوو.
زاپتی پۆلیس:- دەتوانی بڵێیت، ئەتەش دانیشە.
– ناوت چییە؟
-ئومێد.
– دەخوێنیت؟
-خوێندنم تەواو کردووە.
– چی بەشێک؟
– بەشی یاسا.
– ئە باشە دزەکەمان شارەزایی یاسایە. ئەی باوکت چ کارەیە؟
– پێشمەرگەیە.
– پێشمەرگەی کێیە؟
– پێشمەرگەی سنوورە.
-ڕەنگ دەڵێم هەی کەرە..
– گەورەم دەترسم..
-لەچی دەترسی؟
-لە قسەی هەڵە..
– شەرم ناکەی باوکت پارێزگاری لە تۆ و نیشتیمان دەکا، ئەتەش خەریکی دزی لە نیشتیمان دەکەیت؟! سەرەمەزراکانت بۆ چی بوون؟
– وەکوو ئاسن دەمفرۆشتنەوە.
– بە کیلۆ؟
– بەڵێ.
– کیلۆی بەچەندە؟
– ١٠٠ دینار.
– بۆ مردوون لە برسان؟
– گەورەم برسیمانە..
– قسەی قۆڕ ئەمڕۆ کەس لە برسان نەمردووە،
-ئەی بۆ کاری پارێزەری ناکەیت؟
-نازانم تاوانبار کێیە و تاوان چییە؟!
-فەلسەفەی حیز.. دیار دزیت پێ باشترە لە ناساندنی تاوانبار؟!
-ئاخر لە دزی دڵنیام…
– چیتر قسەی قۆڕ مەکە.. بەهەرحاڵ ئەمە دەبێ ئەو فایلە بنێرینە

دادگــا، لەبەر ئەوەی بڕیــاری دەســگتیرکردنی ســەرەمەزرا دزەکە، لەسەرووی دەسەڵاتی ئەمەوە یە.
دووای شەش مانگ.
ئومێد نیگا و هزری، مژویەی سەر شاشەی موبایلەکەیتی، ئەکاونتی فەیسبوکەکەی کردوەتەوە.
یەکەم بڵاوکراوە:- ژنێ کورژراوە، دوایی ئەوەی نەیویست لە دادگای بەرایی هەولێر ئامادەبێ، تاوەکو ڕەزامەندی بدا، کە ژنی دووەم بێتە ماڵەکەی.
دووەم بڵــاوکراوە:- دوو بنەمــاڵە لە دامێنــی یەک لە چیاکــانی کوردســتان، لەســەر پــارچەیەک زەوی، بــوو بە شەڕیــان، شەش کەس لە هەردوولایەن کوژراون، ئەمە هەفتەی ڕابردوو بوو، تاوەکوو ئیستا پۆلیس هیچ کام لە پازدە کەسی داوالێکراوی دەستگیر نەکردووە.
سێیەم بڵاو کراوە:- مەهزەلەی سیاسەت لەرێیە، ١٦٠ ڕۆژ بەسەر هەڵبژاردن تێپەڕیوە، تا ئیستا حوکمەت پێکنەهاتووە.
موبایلەکە دوای تێڕامانێکی کورت، دەخاتە سەر بڵاوکراوەی شەوی ڕابردووی وێنەیەکی لە پاڕکی شار چرکاندووە.
کەمەنتەکــان: خۆشبەخــت بــی، تەمەن درێــژ بــی، زۆر جــوانە، هەر سەرکەوتووبی، پڕ تەمەن بی...
زەنگی تەلەفۆن لێدەدا:-
تەلەفۆن: لە بەر دەرگام دەچینەوە شوێنی مەبەست.
ئومێد:- هەر ئیستا.
شەقامی ئیسکان تەراتێن دەکەن، دوو چا لەگەڵ چارەگێک گوڵەبەڕۆژە شەویان بە دەکاتەوە، ئەوان هیچ نالێن تەنیا دەبێت چەند ڕەمزێک بەکار بێنن، لە حیوارەکانیان، وەک کابرا، بەداخەوە فلان کەس، کلاوت بگرە، کە گوو بە کلاومان دەپڕوی، باشترە حیز بین تا سەلامەت بین دوایی لە تەی سەی دەچین...
دوای بەڕێکردنەوەی شەوەکەیان، ئومێد جوزدانەکەی دەردێنێت هەزار دینارەکەی نەوی دەدات بە چایچی، بەحەسرەتە دەڵێ:- ئەمەش تەواو بوو!
کاتژمێر یەکی شەوە، مەفرەزەی ئاسایشی شار لەسەر ڕێگان.
ئەفسەر:- کوا ناسنامەکانتان؟
ئومێد:- هەویەم ساڵەکە لەمامەڵەی دامەزراندنە.
ئەفسەر :- لە کاکە ئەرە کوێیە بە هەویە دەسوڕێیتەوە لەو کاتەشدا!
ئومێد:- ئەی منیش هاوشاری نیم!
ئەفســەر:- زۆری مەڕەســە، کە دەزانێــت چیتــان لە هەگبەیە بەم شەوە زەنگە!
دەیکوتن و دەیشەلن.

ئومێد:- بۆ لێمد□ن؟ تکایە!
ئەفسەرەکە:- ل□ بەر ئاسایشی شار.
هاوڕێکەی : ئەمشەو باشتر دەنوی؟
ئومێد: بەڵێ زۆر ماندووم.
کاتژمێر دووی شەوە، لەتاو ئازار جنێو بەکات و خەو و خۆی و پیرۆزیەکان دەدا، دوای کەمێک دەخەوێت.
کاتژمێر دەی بەیانی لەگەڵ زەنگی تەلەفۆن لە خەو ڕادەبێت..
ئومێد:- بەلێ؟
تەلەفۆن:- بەڕێزم ئەو سیقی□ی پڕت کردۆتەوە، چوارەم زمانت کە تورکیە لاوازیت، وە بڕوانامەکەشت قانونە، بەڕێو□ بەرەکەمان نایەوێ ووشەی قانون ببیستێ ل□ بەر باج.
دوای خواردنی نانی نیوەڕۆ، دەچێتە پاڕکی وەفایی. ئاواتە مەزنەکانی چارلس دیکنز، دوا دێڕەکان دەخوێنێتەوە :-
” پیپ: چم لەدەست دەهات، جگە لەوەی بەدوایدا بڕۆم پێی نیشانبدەم کە سەرشۆر و شەرمەزار گەڕاومەتەوە، بۆ لای ئەو، بەلێ دەبوو بۆلای بیدیش بگەڕێمەوە، پێی بلێم ئەو هەستە گەرموو گوڕەی ڕۆژگارێ بۆ ئاواتەکانم هەمبوون، ئەمڕۆ هەمووی ب□ باچوون!!”
بۆ تاوێک داما، نەیدەزانی بیر لەچی بکاتەوە، سەیری گەڵا چنارەکانی نێو پاڕکی وەفایی دەکرد، کە لەگەڵ سیرکە و هاشوهوشی با یەکە، خۆیان دەکێشا بەیەکتر، پاڕکی جێهێشت.
لەشەقامەکەی بەردەم پاڕکەکە وەستا، لەگەڵ زرینگەی مەسنجەری موبایلەکەی هات، خوێندیەوە:-
” من چیم ئەویست لە نیشتیمان
جگە لەنانێک و کونجێکی دڵنیایی و گیرفانێکی بەحورمەت.
مشتێ هەتاوی ئارام و بارانێکی خۆشەویستی،
پەنجەرەیەکی کراوەی سەر ئازادی و عەشقم باتێ!
من چیم ئەویست و لەوە زیاتر نەیدامێ..
بۆیە ئیتر نیوەڕۆیەک دەروازەیەکم شکاند و چوومە دەرێ..
بە ئێجگاری چوومە دەرێ...!*
سەیری ئاسمانی کرد، هیچی نەبینی جگە قوڵاییەک بەڕەنگی زەریاکان، بێ ئەوەی لە ڕاست و چەپی بنواڕێ، پەڕیەوە، چەند مەترێ دوور لە شۆستەکە سەیارەیەک دەیپلیشێنێتەوە، ئاواتە مەزنەکان، دوور لە جەستەی کەوتە ژێر ڕەفیسکەکە، خوێن لە هەموو گیانی فیشقە دەکات، ئوتومبێلە جام□ش□کە تێیدەقوچێنێت، بۆ ماوەی چارەگە سەعاتێک کەوتن، لەشەقامەکە دەیان وێنە چرکێنرا، هەر ئەو دەمی بڵاودەکرانەوە، گوایە گەنجێک لەناوەڕاستی شار سەیارە پێیدا کێشاوە، کەس نایەتە فریایی، ئاخری شوفێری تاکسیەک ڕایدەگرێ و

دەیبات بۆ نەخۆشخانەی ڕۆژئاوا، ژووری بەرکەوتنەکان.
شوفێرەکە، لە دڵی خۆیدا دەیگوت:- خودا بەڵکو دەروازەیەکی خێرم لۆ بکەیتەوە.
پۆلیس: بیگرن.
ئومێد هێشتا گیانی دەدا، کە سایەق تەکسیان قۆڵبەست کرد، پێش ئەوەی ئیحالەی ژووری بەرکەوتنەکانی بکەن، ئومێد گیانی سپارد.
شوفێری تەکسیەکە بەهۆی نەبوونی شاهێد دوای دوومانگ دادگایی کردن، بە حوکمی حەپس زیاتر ل□ سێ سال گیرا.
تەرمەکە هەفتەیەک لە نەخۆشخانە مایەوە، بەهۆی نەبوونی بەلگە لەسەر ئەوەی ئومێد چیە و کێیە!
ئاواتە مەزنەکان، چەند هەفتەیەک دوواتر زبڵ ڕێژێکی پیر و ماندوو، پەڕەکانی هەڵدەدایەوە، چەند جارێک ه□□گ□□□ و وەرگێری کرد، پێدەچوو بە دوای وێنەدا بگەڕێ، دواتر خستیە نێو عەرەبانەکەی، دەستەسڕەکی لە گیرفانی دەرهێنا و تەوێلی پێ سڕیەوە، عەڕەبانەکی پاڵدا و بەردەوام بوو لە گەڕان.

* بەشێک لە قەسیدەی" ئیستا کچێک نیشتیمانمە" نوسینی شێرکۆ بێکەس، لەگەڵ گۆڕینی ووشەی نیوەشەو بۆ نیوەڕۆ.

هەڵبژاردن … کەنعان مەدحەت

دەنگتان نادەمێ
لە قوڕ و چڵپاوی هەڵی بە فیرۆ دراوی
کۆی پەرچەمە خوساوەکانتان خۆم دەگرم و
تانەی سەر گلینەی مێژووتان
بە بەرخودانیم دەسڕمەوە
تا سام□ی
ئاسۆی دوور و نزیکی
روو لە تاریکەشەو کراوم
وێڵن بە دوی تروسکەی دیدی
خاکی دەیمی و
باراناویم
بڕوانن لە کونجی ئەم کەلاوە دێرینە

چەندین چەکی سەرەوخوار
بە دیار فیشەگی ل□ بارچوو
دەستەو ئەژنۆ و
دۆش داماو
تانە لە پەنجە و
پەلەپیتکەی سواو دەگرن
ئاواتێکی قورس ،
لە تەرمی بە ئازارتری دایکم
شانی داگرتووم
بێباکییەکانتان..
کەیلی بەردەبازی لینج
پێش بە پەڕینەوەی پێشبینیم دەگرن
چەندیترم پێجەوانەی ڕێژنە تاو دەنێن؟
لە سەر ترۆپکی گەنجینە بێژمارەکانتانەوە
سەرەوخوار هەڵیشمبەن
کێشانی ئەم خاکە
هەر باوەشە گۆڕێکی شایستە
بە ڕۆڵەی ڕا دەبینێ
بە قوربانی هەنگاوی لە هێز نەکەوتووی پەڵەم
دەپارێمەوە لەو دڵۆپە بارانانەی
کە لە یەکدا کۆدەبن و
لافاو بە ڕێ دەخەن
تا چیتر ،
باخچە و هەرێزی گەشی ژێر کەمەر
نەخرێنە ژێر پێلەقەی
گورگی بەڕەڵلا و
بزن و
گێسکی بە هەمەر

هاوینی ٢٠١٨
کفری

کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا…؟ … هەندرێن شێخ راغب

گەشەی یەکەم:

یەکێك لە دەرهاویشتە مەترسیدارەکانی کۆتایی شۆڕشی ئەیلول(1974)، دروستکردنی دۆخێکی دەرونی بوو لای تاکی کورد، کە هەرکاتێك دەوڵەتێکی بەهێزی جیهانی، یان ئیقلیمی، وازی لە کۆمەكو پشتیوانی کورد هێنا، ئەوا لەروی مەعنەوییەوە یەکسەر وا دەزانین دنیا کۆتایی پێدێتو شەوی تاریك دەست پێدەکات. بەداخەوە ئەم دۆخە دەرونییە هەتا ئێستاش بە تۆخی لە لای ئێمەی کورد ماوە. وەك بڵێی شۆڕشمان پێ نەکرێت، ئەگەر دەوڵەتێك یان هێزێکی جیهانی لە پشتمان نەبێت، هەرچەندە ئەمە رەهەندی جیۆسیاسیو جیۆپۆلەتیکو جوگرافی خۆی هەیە، چونکە کوردستان شوێنێکی پڕ لە نەخشەو پلانو زەوی پێ ململانێیە لەم بارەیەوە، بەڵام ئەمە بابەتی ئێستای ئێمە نیە لەم وتارەدا.
گەلی کورد بەهەموو شێوەیەك دەبێت ئەم دۆخە دەرونیە تێك بشکێنێت.

گەشەی دووەم:

دوو ئەزمونی کشانەوەی ئەمریکا: یەکەم: ساڵی (1991) ئەمریکا کوێتی لە چنگی بەعس دەرهێنا، بەڵام نەهاتە ناو بەغداو پاشەکشەی کرد، ئەمەش صەدام حوسێنی مەست کردو هەوای پەلاماردانی کوردو شیعەی گرت، ئەوەبوو، کۆڕەو کرا، ئەمریکا گەڕایەوەو لەناو ئەنجومەنی ئاسایش پشتیوانی دروستکردنی هێڵی سەو شەشی کرد بۆ کورد لە عێراق، بەم فۆرمە گەڕایەوە؟؟.

دووەم: زۆری بەسەر نەچووە، لەم رۆژانە بوو کە باراك ئۆباما گوتی ئەگەر دەربچم بەسەرۆکی ئەمریکا، تەواوی هێزەکانمان لە عێراق دەکشێنینەوە، ئەوکات دەنگۆیەکی زۆر گەورە دروست بوو کە بەعسیەکان دەگەڕێنەوە، ئێران بە تەواوی دەست بەسەر عێراقدا دەگرێت، تورکیا دێت، کورد دەخورێت…ئیدی دنیایەك سیناریۆی دیکە، ئەوەبوو ئۆباما هاتو تەواوی سەربازەکانیشی لە عێراق کشاندەوە، بەڵام چی روویدا؟ داعش هات، عێراق کەوت، بۆئێرانیشەوە؟؟ هاواریان کرد بۆ گەڕانەوەی ئەمریکا، هاتەوە.
بۆیە دەشێ بڵێم کشانەوەی تەواوی ئەمریکا لەسوریا، مانای

گەڕانەوەیەکی بەهێزیەتی بۆ سوریا.

گۆشەی سێیەم:

تورکیا پەلاماری عەفرینی دا بە بیانوی تیرۆرو مەترسی ئاسایشی خۆی، تورکیا ئێستا هەڕەشە دەکات بۆ داگیرکردنی رۆژهەڵاتی فوڕاتو رۆژئاوای کوردستان، هەر بەبیانوی ناسەقامگیری سنورەکانیو داعشو تیرۆر؟؟.بەڵام کاتێك ئەمریکا بەفەرمی لەسوریا دەکشێتەوە، شتێکی گرنگ روو دەدات، ئەویش گۆڕینی ناونیشانی شەڕەکەیە، لە ناوی شەڕی داعش، ئیدی ناونیشانی هەرە زیندوو(دەستپێکردنی شەڕی کوردو تورکیا) یە، بۆیە ئێستا کە ئەمریکا دەکشێتەوە مانای وایە داعش مەترسی گەورەی نەماوە، کە تورکیا هێرش بکات، مانای وایە پەلاماری کورد دەدات، پرسیار ئەوەیە تورکیا رۆژئاوای کوردستان داگیردەکاتو نقەی لێوە نایەو وەك ئێستای عەفرین دەبێت،؟ بەچونم وایە نەخێر. بەڵکو یەکێك لە پێشهاتەکان ئەوەیە ئەمریکاو چەندین دەوڵەتی دیکە، تورکیا وەك صەدام مەست دەکەن، پەلاماری پێ دەدەن، دوایش هەر خۆیان لەناو ئەنجومەنی ئاسایش بڕیارێك بەناوی ناوچەی ئارامو پاراستنی کەمایەتیەکانو یان باکوروو رۆژهەڵاتی فورات دەردەکەنو سوریاو تورکیاو روسیایش دەخەنە ناو تەڵەیەکی گەورەوە، وەك ئەوەی دوای کشانەوەی ئەمریکا بەهۆی هێڵی سیو شەش بە عێراقیان کرد؟. دەشێت هەر خۆیان مەیدانەکە بۆ تورکیا چۆڵ بکەن، بڵێن فەرموو کورد بکوژە، کوردستان داگیربکە، وەرە ناو سوریا..بەڵام دوایی توند قوڕگی بگرن. مادام ئەزمونی لەمجۆرە هەیە دەشێت قەناعەتێك بەم گۆشەیە بکەین. ئەمە لە بەر خاتری چاوی جوانی کورد نیە، بەڵکو ئەردۆغانو ستافەکەی قاچیان زۆر لە بەڕەکەی خۆیان راکێشاوە.

گۆشەی چوارەم:

روسیا زۆر بە دوورخستنەوەی تورکیا لە ئەمریکا ماندوو بووە، چاوپۆشی زۆری لە کردەوەکانی تورکیا کرد، هەموو هەوڵێك دەدات تورکیا ببێتە هاوبەشێکی ستراتیژی بۆ روسیا، هەر بۆ نمونە سیستەمی موشەکی ئێس 300 دەفرۆشێتە تورکیا، کە ئەمریکای زۆر هەراسان کردووە. لەهەموو بابەتو سیناریۆو سیاسەتەکانی ناو سوریا، روسەکان دەستی تورکیایان راکێشاوەو کورسی گرنگیان داتەوە تورکەکان، بۆیە کاتێك تورکیا موشەکی پاتریۆت لەئەمریکا دەکڕێت، کاتێك لە ئەمریکا نزیك دەبێتەوە، روسیا ئەگەر هیچ نەکات، خۆ دەبێت ئەوەی چەندین ساڵە لە سوریا بۆی تەنازوول کردووە، لێی وەربگرێتەوە. بۆیە نزیك بونەوەی ئەمریکاو تورکیا، دەرفەت دروست دەکات، ئەمجارە کوردو

روسیا لەیەکتر نزیك ببنەوە، تورکیا ناتوانێت هاوسەنگی ئەمریکاو روسیا بەمجۆرەی ئێستا رابگرێت، روسیا لە تورکیا قبوڵ ناکات تەواوی رۆژهەڵاتی فوڕاتو باکوری سوریا داگیربکاتو هەیمەنەی گەورەی خۆی دروست بکات، ئەوەی لە عەفرین بەی کرد، بە خاتری ئەوەبوو لە ئەمریکا دوورکەوتەوە، بەڵام کاتێك دەچێت موشەکی پاتریۆتی ئەمریکی دەکڕێت، مانای پێچەوانە بونەوەی هاوکێشەکانە، ئەمەش دەرفەتی ئەوە دەداتە کورد لەسوریا بەهۆی روسەکان زۆر لە تورکیا بوەشێنێتو بەرگری بکات، بە کۆمەکی روسەکان. ئەمەش بەرژەوەندی روس دروستی دەکات، نەوەکو چاوی جوانی کورد؟؟.

گۆشەی پێنجەم:

سەرچاوەکانی ناو کۆشکی سپی، ئاماژە بەوە دەکەن، کە تەواوی راوێژکارەکانی کۆشکی سپی، جۆن بۆڵتۆن راوێژکاری ئاسایشی ئەمریکا، زۆرێك لە ژەنەڕاڵو ئەفسەرەکان، زۆرێك لە کۆنگرێسمانەکان، زۆر دژی ئەم بڕیارەی سەرۆك ترەمپن، ناکۆکی زۆر لەم بارەیەوە هەیە، ئەمەش دۆخێکی هەستیار دروست دەکات، کە کورد لەسوریا هەوڵ بدات، ئەم دۆخە هەستیارەی ئەمریکا باش مامەڵە بکات، لانی کەم مانەوەی ئەو هێزانەی کە بڕیاربوو ناوچەیەکی ئارام لەنێوان تورکو کورد دروست بکەن لەرۆژئاوای کوردستان. واتە نابێت بڕیاری کۆتایی بدەین، لەسەر خیانەتی ئەمریکا لە بەجێهێشتنی کورد بەتەنیا لەناو گەلەگورگی ناوچەکە، واقیعییە ئەگەر بڕوامان بەوە بێت، هێزە نەبودەوڵەتیەکان رێگا نەدەن قەسابخانەی کورد دروست بێت، چونکە ئاسایشو بەرژەوەندی خۆیان وا دەخوازێت، هەر زوو بەریتانیا رەخنەی لەم بڕیارە گرت، ئیسرائیل دژ بوو، ئەوروپیەکان مەترسیان هەیە. یەکێك لە راوێژکارەکانی کۆشکی سپی گوتی: کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا لێدانە لە هاوپەیمانیەتی عەرەبی-ئەمریکی، عەرەبەکان نایانەوێت ئێرانو تورکیا کەڵەگای ناو سوریا بن، چونکە پانتایی جیۆسیاسی خۆی هەیە کە هەڕەشەی راستەوخۆن بۆ ئەمنی عەرەب. ئەمەش گۆشەیەکی دیکەیە، کە قسە زۆر هەڵدەگرێت.

گۆشەی شەشەم:

کورد کارەکتەرێکی نا دەوڵەتیە، گروپە، دەوڵەت نیە، کیانی فەرمی نیە، وەك نوێنەری ئەمریکا بۆ کاروباری سوریا وا وەسفی کردین، کە گوتی. مامەڵەی ئێمە لەگەڵ ئەم گروپە نا دەوڵەتیانە، تاکتیکیە، هەر کاتێك ئیشمان پێ نەمان، وازیان لێ دەهێنینو دەوڵەتێکی بەهێزی وەکو تورکیا بەمانە ناگۆڕینەوە. ئەمە راستە..بەڵام جێگای باوەڕ

نیە بۆ کورد، ل□ بەرچی؟ بۆ نمونە ئێستا جەنگەکانی ناوچەکەو جیهان، یان بڵێم سیاسەت گروپە نا دەوڵەتیەکان دەیکەنو ئەنجامی دەدەن، حوسیەکان ل□ یەمەن، حزب اللە لە لوبنان، حەشدی شەعبی لە عێراق، بەرەی نوصرەو شام لە سوریا، پەیەدەو سوریای دیموکرات لە سوریا، لەهەموشی گرنگتر داعش، داعش گروپێکی نادەوڵەتی بوو کە ئەمریکاو جیهانی هێنایە سەرخەت، بۆیە گروپە نا دەوڵەتیەکان زۆر گرنگنو ئەمریکا راست ناکات، گەلی کورد لەسوریا بەمجۆرە سیاسەتانە نابێت مەوقیعی گرنگی خۆی لە بیر بچێت. بەمجۆرە بێت کە ئەمریکا سوریا جێبهێڵێت، تورکیا بێتە ناو خاکی رۆژئاوای کوردستان، هەمان مانای هەیە، چۆن؟ چۆن سەربازەکانی ئەمریکا بۆ دەوڵەتی سوریا بیانین، سەربازی تورکیش بیانین، هەر دەبێت لەناو سوریا بڕۆنە دەرەوە.

گۆشەی حەوتەم:

راست ناکەین ئەگەر بڵێین کشانەوەی ئەمریکا لە سوریا، کاریگەری مەعنەوی□و دەرونی لەسەر کورد نابێت، وەك لە گۆشەی یەکەم رونم کردەوە، بەڵام شتێك هەیە هێز دەبەخشێتە من، ئەویش لێدوانی بەرپرسانی رۆژئاوای کوردستانە، کە ساڵانی رابردووش هەمیشە گوتویانە تەنها پشت بە گەلی خۆمان دەبەستینو دەزانین روسیاو ئەمریکا تاسەر دۆستی ئێمە نین، تەنها گەل سەرچاوەی پشتیوانیە، بەس کێشەکە ئەوەیە ئایا ئێمەی کورد بەرگەی ئەم هەموو چ□ك□و چۆڵو فڕۆکەو سوپاو دەوڵەتە دەگرین، لەلایەك هەڕەشەکانی تورکیا، لەلایەك گورگەکەی دیمەشق کە بەردەوام نکۆڵی لە بونی جوگرافیاو کیانی کوردی دەکات لەناو سوریا؟؟ ئیرادەی کورد نابێت تێك بشکێت، دوای کۆڕەوی گەورەی کورد، کیانی کوردی لەدایك بوو کە کەس چاوەڕێی نەدەکرد. کەواتە وەك چۆن رابردوو نەتوانی□و□، داهاتوش بەردەوام دەبین.

من دڵنیام گۆشەی دیکەش لە داهاتوو لەسەر پرسی کورد، لەسوریاو عێراقو تورکیاو ئێران، زۆر دێنە ناو باسو خواسەوە، جارێ ئەمە با سەرەتایەك بێت.

ناسنامەی ئەدەبی ... عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

ناتوانین هەرگیز لە زمانێك زێتر بە کار بهێنین.
“دریدا”
ناتوانین هەر تەنها زمانێك بە کار بهێنین.
“عەبد ئەلکەبیر ئەلخەتیبی”

لە ژێر تایتڵی پرسیارکردن لە تاریکی و سەبتایتڵی ” لە هیچ دنیایەکەوە ڕەوانە نەکراوم” کتێبی ناسنامەی ئەدەبی (عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا) لە بڵاوکراوەکانی گۆڤاری “نما” هەولێر 2018 کەوتە کتێبخانەی کوردییەوە، ناوەڕۆکی ئەو کتێبە پێکهاتووە لەو بەشانە: نیگای هونەر، چاوی شۆڕش، نەخشی منداڵی، خەیاڵی کتێب، شۆڕشی نوێ، ئەدەبی بەرگری، پرسیارکردن لە ڕۆمان و ڕۆمانی کوردی، نیگای من و هەشتاکانی ئەدەبی کوردی، لە خوێندنەوە بۆ خوێندنەوە، من و یەکێتی نوسەران، من و ئازاد سوبحی وەك شاعیر، گۆڤاری سەراب سەراب…
لە پێشەکییەکی کورتدا پێناسەی ئەو کتێبە بەو جۆرە کراوە:
خوێنەری خۆشەویست ئەو دەقەی بەردەستتان یادەوەری نییە، چونکە گێڕانەوەی ژیانی کەسی نییە، وەك چەمکی یادەوەری داوای دەکات. ژیاننامە نییە، وەك ئەوەی لەسەر راستبێژی وەستا بێت، بەڵکو زمانێکی دیکەیە بەرانبەر زمان و لەگەڵ زماندا! نەك بەو مانایەی کە کاری چارەسەرکردنی یەکێتی زمان بکات، بەڵکو بەو مانایەی کە زمان دەیەوێت.
بە هەر زمانێك کە (من) دەخەینە نێو رستەوە، یان یادی (من) دەکەینەوە، یان زمانی (من) ئاشکرا دەکەین.. راستەوخۆ “من بیر دەکەمەوە”ی دیکارت ئامادەیی هەیەو (من) دەبێتەوە سەنتەری بیرکردنەوە. ئەو دەقە بە نیازە (من)ی دیکارتی و (من)ی گرامەرو (من)ی ئەدەبی بخاتە سەر خودی خۆی، یان سەر ئەمە.. بیرکردنەوەیەك هەیە پێیوایە کەی ئەو (من)انە لە رووە (سۆسیۆ- ڕۆشنبیری)یەکەی با جیاوازیش بن، هەر هاوشێوەن، چونکە کەی ئەو (من)انە بە هەمان واقیع و دەروون و دیاردەوە بەندن، ئەگەرچی ڕێگای زمانیان هەمان ڕێگاش نەبێت.. بە دیوەکەی دیکەش دریدا لە (ل 44) کتێبی (احادیة الاخر اللغویة) دەڵێت: هەر چۆنێ بێ گەڕان بە دوای چییەتیمان لە نێو زماندا، وەك مەسەلەی گێڕانەوەی بێکۆتایی سەیر دەکرێت.

بە کورتی دەمەوێ بڵێم (من) لەو دەقەدا بابەت نییە، بەڵکو دەکەوێتە نێو ئەزموونی زمان و ئەزموونی (سەسیۆ- رۆشنبیری)یەوە، لەوەوە پەیوەندی بە جەوهەری (من) لە لەگەڵ زمان و زمانی ئەدەبییەوە دەبەستێت.

(1)

یەکێك گوتبووی ئەوەی زۆربەی وەرزەکان پانتۆڵێکی کاوبۆی شین و کراسێکی سپی و کڵاشێکی سپی لە پێ دەکا، هەمیشە کتێبێکی بە دەستەوەیەو خەیاڵی لێرە نییە، ئەوە موتەکەییبە؟! دەزانم سەرم لە نێو کتێبان دەجولێتەوە، بەڵام وەك (ئێرستۆ)ی گەورە خوێنەری دنیا نا، خەیاڵم بەدوای گرتنی گەردەلوولەوەیە، بەڵام (ریلکە) نیم! ئەوە فیگەری ژیانی رووتی منە بە کەمەکەك دەستکارییەوە، مرۆڤێك کە نەیتوانی خۆی بکوژێ، نەیتوانی وڵات جێبهێڵێت، مرۆڤێك لە ناخەوە دژی دامەزراوی سیاسی و پیرۆزی ئیمانی داخراوو لەگەڵ شتە پەراوێزو بچوکەکاندا دەتەوێ…

(2)

نابێ بیر لە تێکدانی دنیاو شۆڕش و یاخیبوون بکەینەوە، بەڵام ئەوەی ئێمە بە شۆڕشمان دەگەڕێنێتەوە، شتە بچوکەکانن نەك حیکایەتە گەورەکان، جیاوازییە نەك پەیوەستبوون…مرۆڤبوونە، مرۆڤبوون زۆتر بە شۆڕشمان دەبەستێتەوە، زۆتر لە پرسی چەوسانەوەو ئازادی…مرۆڤی شۆڕشگێر بەرگری لە دادپەروەری دەکات، شۆڕش پێویستی بە بەرگری نییە؟! نادادپەروەری دیارە، بەڵام دادپەروەری تەمومژاوییە، وەك چۆن تاریکی ئەو کاتە ئامادەیە، کە رۆناکی نائامادەیە! دادپەروەریش جگە لە ونبوونی نادادپەروەری شتێکی دیکە نییە! شۆڕش دیارە وەك ئەوەی هەیە، شۆڕشیش ئەو کاتە بوونی هەیە کە مرۆڤبوون و دواتر ئازادی و خودی دادپەروەری.. لە لەوی مەرگ نزیکترن، نەك لە دەمی ژیان…

(3)

شتەکان وەك چۆن هەن، ئەوە نین، یان مەرج نییە وابن.. ژمارەی دانیشتوانی ئەمریکا لە شەش پەینت سەی دنیا تێپەڕ ناکات، بەڵام ئەو بانگەشەیەی کە بە مافی مرۆڤ دەیکات هەموو دنیای لەخۆگرتووە، بیر لەوە ناکاتەوە کە لە سەدە پێنجای سامانی هەموو دنیا لە ئەمریکایە، بیر لەو جیاوازییە گەورەیە ناکاتەوە لە نێوان ژمارەی دانیشتوانی دنیا و خۆی… ئەو قسەیەم لەوەوە دێت، کە ناکۆکی سیاسی هەموو شتێکی بەخۆوە گرێ داوەو هەموو شتێکی بە رەمزکردوە. دەزانم هەموو ناکۆکییەك بەرئەنجامی ناهاوسەنگی هێزە، ئەی خۆگونجانی خەڵکی مانای چییە؟ خۆگونجانی خەڵکی پەیوەستبوونەکی درۆزنانەیە! ئەو قسەیەم گشتگیر و هەندێ رەقە، بەڵام خەڵکی بە بێ ئاگایی بوون

باوەڕ بە ئایدیۆلۆژیا دەهێنن، بەر لەوەی بیر لە راستییەکان بکەنەوە.. خەڵکی هەمیشە بە کارێك هەڵدەستن کە حەزی لێناکەن، چونکە دەیانەوێت لە واقیع دوور بکەونەوە، ئەوە ئایدیۆلۆژیایە! ئایدیۆلۆژیا مانا بە هەموو شتێك دەبەخشێت بە تیرۆر و کەنەپەرستیش.. ئەوەی خەڵکی بە ئاگا رەست دەکاتەوە ئایدیۆلۆژیایە، ئەوەی ماندوویان دەکات ئایدیۆلۆژیایە، ئەگەرچی ئایدیۆلۆژیا وەك ئەوەی هەیە، درۆزنانەش بێت.

(4)

کتێب ئازادی تاك دەچەسپێنێ و دەسەڵات ڕەتدەکاتەوە. یەکەمیان هەر تەنها پەیوەندی بەوەوە نییە کتێب تەنیامان دەکات، بەڵکو پەیوەندی بەوەوە هەیە کە دەرگاو پەنجەرەکانی مەشکمان بەسەر ئەویدیکەدا دەکاتەوە. دووەمیان مەبەست دەسەڵاتی ڕەهایە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا کتێب بەشێوە کراوەکەی وزەیەکمان پێدەبەخشێت کە بە مەعریفەی جیاوازەوە بەندە، هەمیشە لە نێوان وزەی مەعریفی و تەنیاییدا دیکتاتۆرییەت هەرەس دەنێ! لە پانتایی مەعریفەدا ژیان بە ڕەنگە جیاوازەکانی دەجوڵێتەوە، لە تەنیاییدا دەسەڵات بە کەس دەمێنێتەوە…دنیای کتێب و خەیاڵی خوێندنەوە، دنیای رامان و هەڵوەست و بیرکردنەوەیە. هەمیشە ژیان بابەتێکە مرۆڤ بەر لەوەی مامەڵەی لەتەکدا بکات و هاوژیانی بکات، دەبێ بیخوێنێتەوە، دەبێ تێبگات.

(5)

من دەڵێم ئەوەم کە هەم، لە هیچ دنیایەکەوە ڕەوانە نەکراوم . قسەی پۆلیسی ئایدیۆلۆژیی هەرچی بێت، ئەوان سەربەستن چۆن بیر دەکەنەوە، من هەمیشە رێزم بە بیروڕای جیاوازی ئەویدیکە هەیە، نەیاری کەس نیم، من ئەوەم کە هەم و چێژی لێدەبینم، بە ئەوەی کەس پێمبڵێت چێژ وەربگرە؟! ئێمە مرۆڤین کاڵا نین، وەك مامۆستای یەکەم ئەرستۆ دەڵێت بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتین، بە تەنیا ناژین، پەیوەندی کۆمەڵایەتی بە یەکمان دەبەستێتەوە نەك بازاڕ، بەڵام گرفتی ئەویدیکەی سیاسیی لێرەوە دەستپێدەکات لە بەیەك بەستنەوەی بازاڕی ئایدیۆلۆژیا.. گرفتی ئەویدیکەی سیاسیی ئەوەیە دەیەوێت وەك ئەوان بیر بکەینەوەو وەك ئەوان خەیاڵ بکەین و وەك ئەوان هەڵبژێرین.. ئایدیۆلۆژیستەکان دەیانەوێ کتومت ئەوان بیت، سارتەر لە ئاماژەیەکی بەناوبانگی فەلسەفییدا بە ئەویدیکە دەڵێت “ئەو منەی کە من نییە” بەڵکو ئەویدیکەیە، ئەویدیکەیەك کە هەموو خەسڵەتە جەوهەرییەکانی خودی هەیە، لە بیرکردنەوەو ئازادی و ویست…

(6)

(پێشمەرگە 1961)ی (رەحیمی قازی) یەکەمین رۆمانی کوردییە، یان

(مەسەلەی ویژدان 1970)ی ئەحمەد موختار جاف، یان (لە خەوما 1975)ی جەمیل سائیب؟!.. رۆمان وەك كردەیەكی هونەری پەخشانئامێز لەسەر بنەمای گێڕانەوە و رووداوو كاراكتەر، لە نێوان خەیاڵ و حەقیقەتدا خۆی دەبینێتەوە و بە شێوەیەكی تا ئەندازەیەك ئاڵۆز دەچنرێت.. رەنگە ئەو بە ناو پێناسەیە (ئاڵۆزی رۆمان) و (ئازادیی رۆمان) لەوەدا هەڵگرێتەوە، كە تاكو ئێستا نەتوانراوە سنورەكانی رۆمان وەك پێویست دیاری بكرێت!! كەواتە پێشمەرگەی (رەحیمی قازی) ئاڵۆزترین رۆمانی چنراوی كوردییە، یان (لە خەوما)ی جەمیل سائیب چەمكی ئازادی لە رۆمانی كوردی دەخاتە روو؟! لەسەرەتادا هەموو ئەوانەش زۆر گرنگ نیین، گرنگ ئەوەیە لە كوێ وەستاوین، من دەڵێم هەتا ئەوەی دەگوترا كورد رۆمانی نییە، با رۆمان بنوسین.. لە نوكتەیەك وەستابووین، دەڵێت: كەسێك لە كافەیەكدا داوای قاوەیەكی بێ سەرتوو دەكات، دوای نیو سەعات لە چاوەڕوانی، گارسۆنەكە دێتەوە دەڵێت: سەرتوومان نییە، بەس شیریشمان نییە، بۆ قاوەیەكی بێ شیرت بۆ دروست نەكەم.

(7)

بزاڤی روانگە بەشێكی زۆری ئەدەبی حەفتاكانی كوردی (باشوری كوردستان)ی داگیر كردبوو و بانگەشەی بۆ كۆمەڵێ دروشم دەكرد لەوانەش: وتەی نوێ، بیری نوێ، كرداری نوێ، لە رووی بیركردنەوە هەنگاوێكی نوێ بوو بەرەو یاخیبوون لە دابونەریت، لە زمانی سروشتئامێزی گۆران و هاوڕێكانی.. روانگە هەرگیز شۆڕش نەبوو، روانگە یاخیبوون لە رووی رەمزگەرایی و زمانی ئەدەبی و هونەرییەوە، بانگەشەی تیۆری هونەر بۆ هونەریان دەكرد، هەموو ئەوانەش روویەكی نوێی بە ئەدەبی كوردی بەخشی..

بە بڕوای من هەشتاكانی ئەدەبی كوردی ئەوەندە تاریك نەبوو، ئەدەبی هەشتاكان جگە لە پەرەپێدانی چێژی هونەری و زمان و جوانكاری، مەعریفەی ئەدەبی قوڵتر كردەوە و دنیابینییەكی بوونگەرانەی بەرهەم هێنا! دەشێ جوانكاری و زمانی مەعریفی و خودگەرایی وەك سیمایەكی جیاوازی شیعرییەتی هەشتاكان هەڵگرینەوە، دەمەوێ بەڵام بە شێوەیەكی گشتی ئاكامی شیعرییەتی هەشتاكان، دەكەوێتە نێوان چێژو خودگەراییەوە.

(8)

خوێندنەوە فەزایە، بۆیە دەخوێنینەوە تاكو فەزایەكی دیكەی جیاواز بۆ خۆمان دروست بكەین.. لە تیۆری (وەرگرتن) لە یەك نەچوونی دەق و خوێنەر وەك یەكێك لە مەرجە بنەڕەتییەكانی (ئاوێتەبوون) قسەی لێدەكرێت! بۆ ئەو مەسەلەیەش رەخنەگری ئەدەبی (وولفگانگ ئایزەر) سوودی لە توێژینەوە كۆمەڵایەتی و دەروونییەكانەوە وەرگرتووە بۆ

نموونە: لە بواری کۆمەڵایەتیدا تێکەڵبوونی دوو کەس ئەو کاتە بەشەوەیەکی بەهێز روودەدات، کە هەر یەك لەوانە بتوانن ناسنامەی کۆنی یەکتر لەبیر بکەن، لە نوێوە یەکتر بناسن، چونکە لە کاتی لەبیرکردنی ناسنامە کۆنەکانیان هەر یەك لەسەر ئەویدیکە لە ڕێگای خوێندنەوەی حەقیقی خۆی یان "ناشت" وێنەیەك دروست دەکات، یان تەئویلی تایبەت بەخۆی دەبێت و هەر لەسەر بنەمای ئەو وێنەیەی کە لە یەکەم ناسینەوە دروست دەبێت، پەیوەندی نوێ دادەمەزرێنێ، دامەزراندنی پەیوەندی نوێ لەنێوان ئەو دوو کەسە، لەسەر بەش و پێکردنەوەی ئەو بەشاییە، جگە لە پشتبەستن بە خوێندنەوەی حەقیقی و تەئویل شتێکی دیکە نییە، هەموو خوێندنەوەو تەئویلێکی نوێی دەقیش ڕەهەندێکی جولاو و نوێ بە تێڕوانین و بیرکردنەوەی خوێنەر دەبەخشێت! وەك دەزانین هەمیشە تێڕوانین و بیرکردنەوە لەسەر تەئویلی کۆن و پێشینە، حاڵەتە جێگیرو پێگیرەکە یان کۆنەکە زێتر دەچەسپێنێت، بەو مانایەش هیچ خوێندنەوەو تەئویلکردنێکی نوێ لەسەر ناسنامەی کۆن لە دایك نابێت، چونکە خوێندنەوەو تەئویلکردن لە دەرەوەی ئیبداع نییە، بە مانایەکی دیکە خوێندنەوە و تەئویلکردن لەسەر ناسنامەی کۆن، زۆرجار بە وەهم دەگۆڕێت، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوەشدا خوێندنەوەو تەئویلکردنیش وەك کردەیەکی بەردەوام لە تێگەیشتن، هەرگیز خاوەنداریەتی ناکرێت، بەڵکو فۆرمەکە لە فۆرمەکانی بوون لە جیهاندا، بەو مانایەش دەشێ “وەهم”و ” تەئویلکردن” دوو فۆڕمی هاوپەیوەست بن..

(9)

سوکرات لە دووری شاری زاڵمان پیاسە دەکات و لە نێو قساندا خەون بە شارێکی دیکەوە دەبینێ! سوکرات لە دەرەوەی شاری زۆرداران، لەگەڵ قسان هەنگاو دەنێ و خەون بە شارێکی دیکەوە دەبینێ! شاری زاڵمان و شاری زۆرداران لەو دوو نەخشەیەدا یەك واتایان هەیە، بەڵام دەشێ زاڵم شار بەڕێوە ببات و زۆردار ئەوە بێ کە واز لە دەسەڵات ناهێنێت؟! لەگەڵ هەموو ئەوانەدا دەزانم لە شەڕی نێوان کەسەکان و هەزو گروپ و دیدە جیاوازەکان.. خەونبینین یۆتۆپیایە، خەونبینین ئەو کاتە واقیعییە کە دادپەروەری بوونی هەیە، راستە دادپەروەری چەمکێکی ئیشکالییە! من چیرۆکنوس نیم، بەڵام هەوڵمدا زاڵم لە نادادپەروەری وێنا بکەم و زۆردار لە شەڕدا بنەخشێنم، چونکە لە مێژووی دەسەڵاتی کوردیدا خەونبینین هەمیشە کورتی دێنێ، نهێنی دەسەڵاتی کوردی لە ژمار نایەت، بە داخەوە مێژووی دەسەڵاتی کوردی، مێژووی شەڕو نادادپەروەرییە، نهێنی دەسەڵاتی کوردی ئەو نهێنیانەشن کە شەهیدان بردیانە ژێر گڵ.

(10)

چەن (لم نیازمە)ی عەبدوڵڵا یوسف و (دوکەڵ)ی هاشم سەراج و (گەرم نەبوونەوە)ی جەلال بەرزنجی و قەسیدەی (سوتانی رەنگەکان)ی دلشاد عەبدوڵڵا و (لە غوربەتا)ی حەمە عومەر عوسمان و (تەمە سپییەکانی رۆح)ی کەریم دەشتی و (زەردك)ی ئەحمەدی مەلا.. وەك شیعر بۆ من جیاوازی خۆیان هەبوو، ناسینی (ئازاد سوبحی)یش وەك مرۆق و وەك شاعیر، نەك هەر تەنها جیاوازی، بەڵکو دەکرانەوە بوو.

(11)

ئەمە کۆمەڵێك هاوڕێی نوسەر، لە دوای ئەوەی لە رووی بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانمان دووچاری جۆرێك لە نائومێدی بووین، دوای ئەوەی پانتایی میدیای کوردی جگە لە هیچ نەگوتن و بێنرخکردن، فریای گوتن و جیاوازی نەدەکەوت، جگە لە رووکارخوازی و دروشمبازاڕی ئازادی و ئەویدیکە شکاندن و پیاهەڵدانی بێ بنەما، کاری بە بیرکردنەوەی جیدی و راڤەکردن و رەخنەوە نەبوو.. ئیتر من و دانا سەعید سەفی و ئازاد سوبحی بیرمان لە دەرکردنی گۆڤارێکی ئەدەبی کردەوە، لە چەند بەیەکگەیشتنێکی سێ قۆڵیدا بیرۆکەی گۆڤاری (سەراب)مان هێنایە ئاراوە، دواتریش بە پێشنیارکردنی نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد لە لایەن ئازادەوە، سەراب بووە جێگای بیرکردنەوەو پرۆژەی ئەدەبیمان.

هونەرمەند و چاخی نوێ … برایم فەڕشی

کاتێک وەک هەمیشە ترسێک دەمکووژێ
ئەرخەیانم جەلالی مەلەکشا
دەمگێڕێتەوە، دەمهێنێتەوە و دەمکاتە وانە
بەقوتابخانەکانی هەموو دونیا…
مریەم قازی

ترس، کووشتن، گێڕانەوە، بوون بە وانە بۆ قووتابیان، ڕێگەکانی ژیان و مێژووی نەتەوەیەک بە ناوی کورد دەنوێنن، کە شاعیر نەک لێی تێگەیشتووە، بەڵکوو خۆی لەو مێژوو و چارەنووسەدا دیتۆتەوە.
چ ترسێک شاعیر دەکوژێ؟ گەر ترس شاعیری کووشت، بۆ دەبێ شاعیرێکی تر بیگێڕێتەوە، بیهێنێتەوە، بیکا بە وانەی قوتابخانە؟ وانەکە

چیی□؟ م□ریەم قازی کە خۆی کەسانی بەر لە خۆی هۆندۆتەوە و بەسەرهاتیانی گێڕاوەتەوە، خۆی لەواندا و وەک ئەوان دووبارە دەبێتەوە و مێژوو دەگێڕێتەوە، مێژووی دووبارەبوونەوە، مێژووی دووبارەبووەکان!

مریەم قازی خۆی بۆتە ڕاوی، وەک ئەو کەسەی لە زێدی ئێمەوە، گەیشتە سەر چیای هیمالایا ، وەک ئەو کەسەی لە فرمێسیکی ڕنوو-وە گەیشتە بەهاری قەڵاتان، لە بەرەو موکریان، چووە سەر تەرەغە، لە شارەکەم سنە، بەرەو ئاویەر هەڵکشا، لە کرانشینی، گەیشتە تیمچە و چەنانی، لە غەزەلنامە، گەیشتە سەرچەفتەی ئەرکەوازی. هەر کام لەو کەسانە شتێکی ونبووی کوردیان لە گەڵ خۆیان گیڕا، شتێک لە چەشنی ناسنامە، شتێک لە چەشنی بوونی ونبوو!

وردبوونەوە لەخۆ، قووڵبوونەوە لە مێژوو، خۆدیتنەوە لە ناو مێژوو، کە مەبەست نەبووە، کوردی لە کارەساتدا کوڵاندووە و ئەو هەستەی لا درووست کردووین، کە پێویستمان بە قوڵتە قوڵتی هەستی دەروونی خۆمان هەبێ! خەیاڵی زێد و نیشتمان، هەستی کوردبوون، ئازاد نەبوون، خاوەنی خۆ نەبوون، گرێی زیهن و دەروونمان بووە و نەکراوەتەوە. هونەرمەند، نووسەر، شاعیر وەبیرمان دەهێننەوە کە ئێمە ئازاد و سەربەست نیین، زێد ونیشتمانمان دزراو و دۆڕاوە و خۆمان خۆمان چەواشە کردووە. ئێمە هەروەک چۆن پێویستان بە مەلا و خەلیفە و خاخام و کشیش و پیر وشێخ هەبووە بۆ ئەوەی جەزممان بکەن، هەروا پێویستمان بە کەسان بووە، بۆ ئەوەی بمانلاوێننەوە، تین و گوڕمان پێبخەشن.

ئێمە پێویستمان بە مریەمی قازی هەبوو بۆ ئەوەی لە ڕێگای گۆچانەکەی باپیری□وە، مێژوومان وەبیر بهێنێتەوە، پێویستمان بە هێمن هەبوو بۆ ئەوەی هەڵمانگەڕێنێتەوە سەر کۆماری کوردستان، پێویستمان بە هەژار بوو بۆ ئەوەی وەبیرمان بهێنێتەوە کە هەلاکۆبەزێن بووین، پێویستمان بە حەقشناس بوو بۆ ئەوەی دوێنێ لە بیر نەکەین، پێویستمان بەشامی بوو بۆ ئەوەی ئازارەکان لە بیر نەکەین، پێویستمان بە غوڵامڕەزا ئەرکەوازی بوو بۆ ئەوەی کوردی چڕین لە یاد نەکەین. ئەوان سەری سەردارانیان بەرز ڕاگرت، کە نەیار هەڵیدەواسین! ئەوان ڕووحی نەتەوە یان زیندوو ڕاگرت، کە لە دەروونی مر□قی کورددا، دەکوژرا. ئەو ترسەیە، مریەم قازی دەکوژێ، بەڵام ئەو دەزانێ شاعیرێکی دیکە ئەو دەژێنێتەوە و ناهێڵێ ڕووحی نەتەوە بمرێ!

ئەمە پێویستمان بە جەلال مەلکشای زیندوو هەیە کە وەبیرمان بهێنێتەوە، کە کاروانچییەکان لاوێ بوون، ئەوان کە لە شەوەزەنگی پایتەختی کوردستان هەڵیانکوتایە سەری. ئەمە پێویستمان بە پێشەوی زیندوو هەیە کە وێنەی گەڕەیی دوژمن و دەم وپلی بەدڵەکانی ئەم نیشتمانە بخاتە بەرچاو. ئەمە پێویستمان بەو کەسانە هەیە، کە قەڵەم بە ناو ڕەخی قرتماغەی برینەکان و کەمی پێ لە چەک و خوێنی نەتەوەدا بکەن، ئەمە پێویستمان بە ڕۆمانووس، فیلم ساز، دڕاماتەرگ، وێنەکێش، بیرمەند، فەیلەسووف هەیە کە لە ناو مێشکماندا پرسیار و دیسان پرسیار و پرسیار ساز بکەن، ئەمە بەرەو بیرکردنەوە بەرن. ئەمە پێویستمان بە بیر و بیرمەند هەیە، کە کەسایەتی بە مرۆڤی کورد بگەڕێننەوە و نەبنە دەستچیلەی ڕاگرتنی کەشک و تەلاری کیانخۆرەکانی کورد! ئەمە پێویستمان بە بەدلە لە هەر چەشنێک نییە.

ئەمە پێویستمان بە قازی، مەلکشا، پێشەو، نەبەز و کەسانی پاک سرشت و پاک ڕەوشت هەیە. پێویستمان بە هونەرمەند، نووسەر، نوخبەی بیرمەند هەیە، کە خۆی بێت!

مێژووی ئەمە، تەژیی لە بێ هونەریی و نابیرمەندی و ناهۆشیارییە، تەژیی لە تێگەیشتنی چاخەکانی ناتێگەیشتنە، پڕ لە تێکشکان و کارەساتە، ئەم مێژووە نووسەر و هونەرمەند و شاعیری ناو تێکشکان و کارەساتی پەروەردە کردووە. ئەم خەڵکە کە پڕ لە خۆشەویستی زێد و نیشتمان و خولیای ئازادی و ڕزگاری بوون، نەیانتوانی لە جەغزی قەزا و قەدەر، ئایین، چارەنووس دەرباز بن، وەک سیاسیەکان، کە نەیانتوانی نەتەوە و زێد ڕزگار کەن، ئەوان سێبەری سیاسیەکان و سیاسیەکان سێبەری ئەوان بوون و هەر دوو نوخبەی نەتەوەیەکی گرفتار، گرفتاری دیکتاتۆری سەر ئەرد و ئاسمان. ئەوان لە چنگ هیچیان ڕزگاریان نەبو، نەتەوەکەشیان لە گەڵ خۆیان گرفتار هێشتە تەوە.

چاخی نوێ بە هونەرمەند و بیرمەندی کورد، چاخی کیانسازیی، بیرمەندیی و بیرکردنەوەیە، کە جیاوازە لە چاخی هەست و ڕۆمانسیسمی ئەدەبی و سیاسی سەدەکانی پێشوو، جیاوازە لە گەڵ پێداهەڵگوتن و لاواندنەوە و پاڵەوانبازیی، جیاوازە لە ئایین و ئایینخوازیی، جیاوازە لە خوداگەرایی و شاخوازیی، جیاوازە لە خونەویستن و خۆشکاندن، جیاوازە لە خۆ بەکەمزانی و ملکەچی، جیاوازە لە کڕووسانەوە لە بارگای شێخ، بارگای خودا، سوڵتان، بەگ و بەگخوازیی. چاخی نوێ لە جیلی نوێی نیشتمان مندا بەدی دەکرێ.

ئەوان خۆیان لە خۆناسین و خۆناسینەوە و خۆدەرخستنی گەورەترین نەتەوەی بێ کیانی سەر گۆی زەویی دەبیننەوە، کە هێشتا ڕەگەکانی کۆنی چاخی پێشووی لە جەستە و بیر و هزر و فەرهەنگ دوور نەخستۆتەوە، بەڵام زیندووە و بەڕێوەیە، وەک مریەم، سمکۆ، بەیان، تریفە، لەیلا، ئەییوب، جەمال، حامد و گەلێکی تر کە لە ڕۆژهەڵاتی من دەدرەوشێنەوە.

چاخی نوێی جیهان کە بەرەو ئۆتۆماسیۆنی سەتا سەت و گۆڕینی چۆنیەتی ئینسان و سرووشتی ژیان، کۆمەڵگا، زمان، فەرهەنگ، هەست و نەست ملی ناوە، دەتوانێ کورد بهاڕێ و بیتوێنێتەوە. کورد ئەو کاتە داهاتووی لە چاخی نوێ، مسۆگەر دەبێ کە خاوەنی خۆی، کیان، دەستەڵات و دەنگ بێ، ئەوە ئەرکی هونەرمەند، نووسەر، نوخبە و هەر مرۆڤێکی چاخی نوێیە، کە لە سەردەم و لە ویستی لە مێژینەی نەتەوە و خەڵکەکەی تێگەیشتبێت.

نوخبەی کورد لە خۆی و چاخی نوێ و مەترسێیەکانی داهاتووی نەتەوەکەی تێگەیشتووە؟
ئێگۆئیسمی دواکەوتووانەی خۆی لە کۆلێکتیویسمی زیهنی، هزریی، فەلسەفی، زانستی، هونەریی، کاریی و فەرهەنگی نوێدا دیتۆتەوە، یا لە گێژاویی هەژارانەی گرووپی، ناوچەیی، ئایینی، ئیدئۆلژیکی نوقم بووە و کوێرکوێرانە نەتەوەیەک بەرەو هەڵدێر ڕادەکێشێ؟
نوخبەی حەوت ڕەنگی کورد، پلان و پرۆژە و ستراتێژی بۆ چاخی نوێی نەتەوەکەی دیاری کردووە، یان بە کەسایەتی تێکشکاوی سەدەکانی ڕابووردووە، خۆی گەیاندۆتە چاخی نوێ؟

سەردەمی هەست و ڕۆمانسیسمی کورد بەسەر چووە، سەردەمی تێگەیشتن کە لە سەرەتای خۆیدایە گەر قووڵتر نەبێتەوە و جەغز و پەرژینە کۆنەکان نەدڕێ و کۆن ڕانەدا، داهاتوو لە بلقی ڕابووردودا دەتەقێتەوە!

سەری خۆم هەڵدەگرم و ڕەدووی بایەکی بێوادە دەکەوم!
ئیشم زۆرە
دەبێ زەوی لەوەی کە هەیە هەراوتر بکەم!
پارچەیەک ئاسمانی بۆ ڕاگوێزم و خۆر و مانگ و باران!
ئااااای ئەی ئەوینی بزر بووم
لەوانەیە لەوێ
بە کاتی روژهەڵات بتدۆزمەوە…
چاوەڕێم بن

ئەی شنە
ئەی هەناسە
ئەی نێو نیگای پڕ لە ئارامی! “مریەم قازی”

کێڵگەی گەنم … نووسەر دڵشاد عەبدوڵله

خانەی موکریانی بۆ چاپ و بڵاوکردنەوە
ناونیشانی کتێب
کێڵگەی گەنم
نووسەر
دڵشاد عەبدوڵله
ژمارەی لاپەڕەکان
207
ساڵی چاپ
2018
نۆرەی چاپ
یەکەم
دیزاینی بەرگ
هۆگر سدیق
دیزاینی ناو□□ک
گۆران جەمال
کەتەلۆگ
لێکۆڵینەوەی ئەدەبی

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن
http://www.mukiryani.com/pdf/kelgay-ganm-s.pdf...…

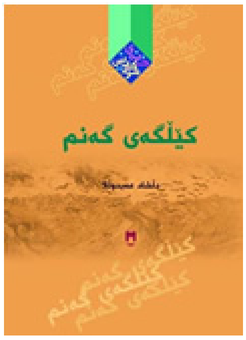

که تۆ دێی … یاسین برایم

که تۆ دێی…
ئەز بێگەرد دەبم ئازیز
وەك هەناسەی گوڵە نازنازەكانی سپێدە
وەك دڵۆپە شەونمێكی شەرمنی
سەر دنكە ترێیەكی رەشمیری پایز.
***
که تۆ دێی…
رۆحم پڕدەكەی ،
لە عەتری نێرگزو گوڵە ڕەز
لە عەتری ناسكەپوونگی دەم جۆگەی ئاو
عەتری خاكی یەكەم بارانی پاش پەڵە
عەتری جلی بووكینی و
عەتری پرچی بە شامپۆ شوشتراو.
***
که تۆ دێی…
هێمن دەردەكەوم،
وەك رێحانێكی تازە چێندڕاو
وەك گوڵە نیسانێكی بێ ناز
تەنانەت جوانیش دەبم!
وەك تریفەو وردە ئەستێرە
وەك خاڵخاڵوكەیەكی سەر بسكە گیایەكی تەڕ
وەك گوڵێكی سووری نێو پەرداخێكی ئاو
وەك ملوانكەیەكی زەنگیانەی سەوزێكی تۆخ

كه سهما دهكات له گهردهنی كچێكی شۆخ
***
كه تۆ دێی…
وهك چرایهك ، دادهگیرسێی
ههرچهند خۆشم بشارمهوه
ههست دهكهم ،
بۆنم دهكهیت ، پێم دهحهسێی
تۆ وهك پیرهدارچنارێكی شكۆمهند
پڕ نهێنی و
پڕ له نسێی..
***
كه تۆ دێی…
ماڵم پڕ دهبێت له ئاواز
جیاواز له ئاوازهكانی بیتهۆڤن
له سهمای گوڵه گهنمێكی ڕهشگوڵی دهم با
له كهوتنی گهڵای شهنگهبییهك
له ئاوازی پڕ سۆزی ههنگێك
كه بۆ رۆحی خونچهیهك دهچڕێ
یا بۆماچی بێگهردی گوڵێك
رێگای دوور دهگرێ
تا له باوهشی بگرێ..
***
كه تۆ دێی…
پیرۆز دهبم
وهك تاته نوێژهكانی رۆخ جۆگهڵهو كانیاو
میهرهبان دهبم،
وهك سۆفییهكی ڕیش بهفر
باوهشم دهبێته باوهشی پهپوله
ژیان دهبێ به پهڵكه زێرینهیهكی رهنگین
پهیڤهكانیشم ،
وهك پهیڤهكانی تۆ
دهبن به ههنگوین..
***
كه تۆ دێی…
باسی عهشق ناكهم
هاتنی تۆ عهشقه.
بوونت ، عهشقی ژیانه

ژیانیش بە تۆوە جوانە.
***
کە تۆ دێی…
من دەبم بە تۆ
تۆدەبی بە من
ئای خودایە!
چەند پیرۆزو گەورەیە
باوەشی گەرمی ژن!!

*لە گۆڤاری (خازر) ، ژمارە (143) لە کانوونی یەکەم 2018 بڵاوکراوەتەوە.

چاوپێکەوتنێک لەگەڵ د. کوردۆ عەلی دا … هەڵۆ بەرزنجەیی

چەند پەیڤێکی پێویست:

ئەم چاوپێکەوتنە، بۆیەکەمجار بەر لە زیاتر لە ٢٠ ساڵ پێش ئێستا لە گۆڤاری خوێندکاری کورد دا بڵاوکراوەتەوە. گۆڤاری ناوبراو، بەهۆی کەم دەرامەتییەوە بە تیراژێکی کەم دەردەچوو و بڵاودەکرایەوە. لەم سەنگەرەوە باوەڕم وایە بەشێکی زۆری خوێنەری کورد و بگرە دۆستانی کاک کوردۆش چاویان پێنەکەوتووە. بۆ یادی ئەم ساڵەی کۆچی دوایی گیانی پاک و مێژووی پڕ لە تێکۆشان و خزمەتی وشەی کوردیی هاوبیر کوردۆ (١٩٥٠ ــ ٢٠١٦)، بەچاکم زانی جارێکی تر بێ هەڵە و کەمووکوڕی تایپی بکەمەوە و پێشکەش بە ئێوەی ئازیزی بکەم.
چاوپێکەوتنێکە تێروتەسەلە و لەگەڵە ڕەهەندی مێژوویی و سیاسی و ڕۆشنبیرییەوە و تیشکێکی هەمەلایەن دەخاتە سەر کۆمەڵێ بابەت و باسی جۆراوجۆر.
هەڵۆ بەرزنجەیی ١٤/١٢/٢٠١٨ بەرلین

چاوپێکەوتنێک لەگەڵ د. کوردۆ عەلی دا

١- با لە پرسیارە نەریت و باوەکەوە، بەکردنەوەی دەروازەی خۆناساندنتان بە کورتی بۆ خوێنەر دەست پێ بکەین.

نەریت و باو وایە لە کن منیش خۆشتر دەبوو، گەر ئەوە ئەو ئەرکەتان کێشابا و وەک میوانێک بۆ خوێنەرانتان ناساندبام، تا بواری ئەوەم نەبێت بەخۆم بکەومە خۆهەڵکێشان و بەخۆدا هەڵگوتن. لێ کە ئەوە نەیکەن، ناچارم خۆم بێمە گۆ. بەر لەهەرشت دەبێت بەوە دەستپێبکەم و بڵێم:
هێندەی بیرم بێ بکات و لەو دەمەوە، خۆم ناسیوە، هەر نێوم (سەروەت محەمەد ئەمین) بووە. دیارە خۆم یادم نییە، لە لە زاری داک و بابم بیستووە، گوایە شەوی بەفرەزرەکەی ساڵی پێنجا، لەگەڕەکێکی سەرچاوەی زەردیاوا(قەرەداغ) واقەواقم خستۆتە نەو ماڵە جوتێرەکی ڕووت و برسییەوە. پاشان دەرکەوت ئەو شەوە دەکاتە،٢٠/٢/١٩٥٠ لە هەر لەودەمەوە، بێ ئەوەی کەس پرسێک بە خۆم بکات، سێ تەوقیان بەتەپزی لەگەردن ئاڵاندووم: تەنیا بەوەوە نەوەستاون کە بێ پرس و ڕازیبوونی خۆم کردوویانمە عێراقییش و موسڵمانیش، بەڵکە ڕۆژی لەدایکبوونی ئاسایی خۆشم پێڕەوا نەدیتراوە، یەکێکی قەڵب و ساختەیان بەسەردا ساخکردوومەوە. وەک صەدان هەزار هاوتەمەنی هاودەردم ٧/١، کراوەتە تۆماری ئەو ڕۆژە خۆماوییەی تێیدا چاوم بەژیانی کۆیلەیەتی و پڕ چەرمەسەریی نەتەوە داماوەکەمدا هەڵهێناوە.
پاشان قەدەر بەرەو جیهانی بەرینی نووسینی ڕاپێچکردم، بە شوێن ونکە، نێوی (کوردە عەلی) م بۆ خۆ هەڵبژارد، کە دوور لە ئێستە، نێوی نهێنی سەردەمی حیزبی حیزبێنەم بوو. ئێستا ئەم نێوەیانم زاڵترە و زۆر هەن تەنها بەو نێوەوە دەمناسن. لەسەردانەوەی (هەواری دەبان)مدا، ڕێک کەوتووە، کەنێ هاوڕێ و کەنێ ناسیاوی خۆم، دەستی خۆیان ڕاسپاردووە، (کوردە عەلی) یان پێبناسێنێت، نەیانزانیوە (کوردە) هەمان (سەروەت چاوشین)ەکەی کەنێ دەست و ناسیاریانە.

٢ـ سەرەتای خۆدۆزینەوەتان لە بواری خوێندنەوە و نووسیندا لە کوێوە دەست پێدەکات؟

ناتوانم تەواو تەواو داوی تاوی سەرەتای دەستدانە خوێندنەوەم دەستنیشان بکەم. ئەوە پرۆسەیەکی دووورودرێژە و بە چەند قۆناغێکدا تێپەڕیوە. کۆمەڵێک هۆکار، چەند برایەکی دڵسۆز، پەلکێشیان کردووم و بەو ڕێڕەوەیاندا بردووم. ئەوەی لێرەدا پێویستە پێیلێ بنێم و ئاشکرا دانی پێدا بنێم ئەوەیە کە من سەرەتای هەرزەکاری و لاوی، لەگێژاوی هەڵەشەیی و بزێوی و تەممەڵی و سەرلێشێواویدا، گەنگەم

دەدا. سەرتاسەری ساڵانی قوتابخانەم هەتا بەدەرنرام، یەکێک بووم لە قوتابییە خراپەکان. لە گشت وانەکاندا کۆڵەوار بووم، لە لە داڕشتن و ڕێزماندا لە گشتیان کۆڵەوارتر، ئیدی ڕێزمانی هەر زمانێک دەبا،با ببا. بۆیە نە بەخەیاڵی خۆمدا دەهات و نە بەبیری کەسدا، کە من ڕۆژێک لە ڕۆژان ببمە نووسەریش و دکتۆریش لە زمانەوانیدا.

دەگەڕێمەوە سەر پرسیارە سەرەکییەکەتان. هێندەی یادم بێت، چێژی شیعری کوردیی و شەیداییم بە خوێندنەوە و عەوداڵ بوونم بەدووی ئەدەبدا، لە جوامێریی دووکەسەوە چەکەرەی و شکۆفەی کرد:

١ـ کوڕێکی قۆشمەی قسە قیتی هەمیشە دەم بە خەندە بووە هاوڕێم، یادی بەخێر نەوی مامۆستا (عەبدوڵڵا ڕەمەزان)بوو. کەشکۆڵێکی نایابی شیعری کوردیی بە خۆی نووسیبووەوە، تەنها بەوە لەمەڕازیی نەدەبوو کە کەشکۆڵەکەی وەخوێنم، بەڵکە بە کام و تامیشەوە، هۆنراوە پڕ چێژەکانی بە لێکدەدامەوە و گەلێکجاریش بەدەم لاسایی (شوکروڵڵای بابان)ەوە بۆی دەخوێندمەوە:

بەداوە، گرژ و خاوە، یەعنی ئاڵۆزاوە زوڵفەینی

دوو تاوە، دوو سیپان و شەوەکەی شەواوە زوڵفەینی

نەک هەر ئەوە، بەڵکە بە تەپەزی ناچاری شەڕشیعریشی کردم و بەیەکەمجار بە تەڕەڕە و لە داشۆرینی خۆیدا، شیعرم ڕێکخست، لە دیارە شیعری بەچێژ و هەرزەکارانە.

٢ـ پوورزایەکم کە نەوی (حاجی عەبباس) ە،کتێبخانەیەکی ئاوەدانی هەبوو. سەرجەمی دیوانەکانی(قانیع) ی لە تاقە بەرگێکدا جەززوبەند کردبوو، زوو زوو لێم قەرز دەکرد و چێژێکی سەیرم لێدەچەشت و هەرگیز لێی تێر نەدەبووم، تایبەت شیعرە کاریکاتێرەکانی،ئێستاش زۆربەیانم هەر لە بیرە. جگەلەوە هەموو ژمارەی گۆڤارەکانی (پەیام)و(تووتن)و ڕۆژنامەکانی (ژین)و(ژیانەوە)م، هەر لەوماڵە ئاوەدانەدا چنگ کەوت و گشت لە گشتیانم خوێندنەوە.

پێموایە ئەو دوو برا جوامێرە، بە ئەوەی بەخەبزانن، یەکەم مامۆستای ئەدەبیم بوون و هەر ئەوان بە شیری ئەدەب و زانست مەڵاشوویان هەڵدامەوە و فرچکیاندام و پاشان بەڕەک برای دەسەزی دیکەش، ئەو ئارەزووە تازە چرەیەیان تیفتیفە دام. من لە بوونمدا وەکی ئەمەی هەم، سا ئیدی چاکبم، یا خراپ، دروستکراوی دەستی کەمەڵێک برای بەنرخ و دەسەزی خەمم. هەتا هەم، منەتبار و قەرزارباریانم، بە ئەوان و کەمەك و دەستگیرەیی ئەوان، ئەستەم بوو توانیبام ئاوها چێژ لە ژیان وەربگرم و خۆ بدۆزمەوە و خزمەتێک بە نەتەوەکەم بکەم، دیارە لە حاڵەتێکدا گەر ئەو کەمە نووسینانەم،

بپەژێردرێن و بە خزمەتێک لێم قبوڵکرێن.

٣ـ خولیای گەورەتان لە خوێندنەوەدا چییە؟

گەر مەبەستتان لە خولیا، ئارەزوو و چەشی خوێندنەوە بێت، ئەوا لەودەمەوە کە دەستم داوەتە خوێندنەوە، بەچەند قۆناغێکدا تێپەڕیوم و هەر قۆناغەش خولیا و ئارەزوویەکی جوداوازم هەبووە. وەک پێشان گوتم ،سەرەتا لە شیعرەوە تێهەڵچوم، تا زانستگەشم تەواوکرد، زۆربەی کاتەکەمم بە شیعر خوێندنەوە دەبردەسەر و کام شیعر باشبا، بەخۆی دەچووە بەرم. یادمە ساڵانی پاش هەرەسە ئەژنۆشکێن و هیوا هەڵتەکێنەکە، کە برای زێدە ئازیز و مامۆستای هێژام، کاکە شێرکۆ بێکەس لە یەخسیریی و دەستبەسەریی عەجاج و سەبوون و سەرا بەکەی ناحیەی (بەغدادی) بەسەردان دەگەڕایەوە،من شایی لە دڵمدا دەگەڕا. زوو زووو سەیران و کۆڕی دانیشتنی سەر کانی و ئاوەکەی (قووڵەڕەش) ی پشت ئەزمەڕمان ڕێکدەخست، ئەو نوێترین شیعری شیرینی خۆی دەکردە لاوک و لانک و خەم و ژان و ئازارە بێکۆتای▯کانی زادەی هەرەسی ڕادەژەنین و دەیلاواندنەوە، بەو دەنگە بەسۆز و هەستهژ▯نەی خۆی کۆچ و خەوی چەند ساڵە و بڵباس و دەیان شاکاری دیکەی بۆ دەخوێندینەوە و منیش بەدیارییەوە هەڵدەتووتام و پڕ بە ڕۆح و هەستم چێژی ئەو گەوهەرە نرخدارانەم هەڵدەمشت و ساوائاسایی دەگریام و هۆن هۆن فرمێسکم هەڵدەڕشت.

لێ ئێستەکە بەروبووی شیعر هێندە بۆرکراوە، کە گەلەکجار لە ڕۆژنامەکاندا، ل▯ تەک لاپەڕەی وەرزشدا، لاپەڕەی شیعریش تەرکدەکەم. لەسەروەختی هاتنە ئەوروپامەوە و لەو دەمەوە دەستمکردە خوێندن و سیاسەتم وەک تەرخانی دووەم هەڵبژارد، ئیدی خوێندنەوەی سەرچاوە سیاسییەکان، بەتایبەت و پلەی یەکەم ڕەخنە لە بیر و ڕێبازی خز و هەڵدێری مارکسیزم لینینزم، بوونە خولیای هەمیشەییم و هەتا هەرەس و ئاشبەتاڵی بیر و بزووتنەوەی کۆمۆنیزم هەرەسی بەدەستمایەی ڕۆشنبیرییم نەهێنا، من بۆ ئەو بیر و بزووتنەوەیە بەئەمەک مامەوە و قەت لە ڕەخنە و نوقورچی ڕەوا بێبەشم نەکرد. هەرچەندە ئێستەکە هەستێکی دوو فاقانەم بەرامبەر بەو بیر و ڕێبازی▯ ل▯کن ڕسکاوە، لەناخەوە خەمبار و دڵتەنگم بە داڕمانی، چونکە فەرمایشتی وڵاتانی سەرمایەدار و بەرژەوەندپەرستی ئەوروپا سەرکەوت و مەیدانیان بۆ چۆڵ بوو، تا بەکامی دڵ تەراتێنی تێدا بکەن. لە قوڵایی دڵەوە شادم بە داڕمان و هەرەس و ئاشبەتاڵی ، چونکە بیرێکی تۆتالیتێری، مرۆڤ چەوسێنەری، خوێنڕێژی، دەستبڕ، سەرنگرێ بوو، هیچ قسەی بۆ

مارکسپەرسست و کۆمۆنیستی مەلابەزێنی کورد نەهێشتەوە و لەدەست فەتوای بەتام و وەستکەریان ڕزگارمان بوو.
لەپاڵ سیاسەت و ئەدەبدا، چێژێکی زۆر لە فەلسەفەش دەچێژم، جگە لە فەلسەفەی گریکی کۆن، شەیدایەکی سەوداسەریی بیروبۆچوونە فەلسەفییە بەنرخەکانی سێر(کارل پۆپەر)م.

٤ ـ چ نوسەرێکی کورد کاری تێکردوون؟

باشتر وایە بفەرموون چ نووسەرێک کاری تێنەکردوویت! بەبڕوای من مرۆ هەرچی دەخوێنێتەوە، کەم تا زۆر، کاری تێدەکات، بەڵام دوو جۆر کارتێکردن هەن، چاک و خراپ. بۆ نموونە هەیە لە قۆناغێکی تەمەن و بیر و ژیانمدا، بە مامۆستای خەمم زانیوە و زۆریش کاری تێکردووم، لە کارێکی نەرێتی، چونکە زێتر جوێن و تەسکبینی و تەنگەتیلکەیی لەوە فێربووم. ئێوەش کارتێکردنە، بەڵام بەبارە دزێو و بەد و خراپەکەیاندا. هێشن گەلێک شتیان لەوە فێربووم، گەر لیستەی نەویان ڕێکبخەم ڕەنگە زۆر درێژە بکێشێت. ئەوانەی بەتامەزرۆییەوە نووسینم خوێندونەوە و چێژ و سوودی زۆرم لەوەرگرتوون، بە پلەی یەکەم ئەم مامۆستا هەژایانەن:
مەسعود محەمەد، هەژار، هێمن، هەردی، شێرکۆ بێکەس، شوکور مستەفا، عەزیز گەردی، سەعید ناکام، عەوڵای حەسەنزادە، عەوڵا پەشێو، کەمال مەزهەر، عەبدولرەقیب یوسف و گەلێکی دی. هەڵبەت دەستڕەنگینی و کارتێکردنی نووسەر، بە کەموزۆری بەرهەمی نییە، بەڵکە بە شێواز و چێشن و زمانی نووسینەکەیەتی. هەر بۆ نموونە شەهید ڕەوف زوهدی تەنها بە تاقە شاکارە(بە لە هەقە کەوتنە تەقە؟)، لە کن من هەندەی تر خۆشەویست و پایە بڵند بوو.

5ــ خۆتان لە چ خانەیەکی فیکریی و جیهانبینی فەلسەفی دا دەبیننەوە؟

من لایەنی کەم لەم قۆناغەی ژیانم و بەدواوە، هیچ ڕێباز و فەلسەفەیەک لەخۆ ناکەم بە تەوق و بە تاقە ڕێبازێکی فەلسەفی قنیات ناکەم. جیهان لای من باخچەیەکی ڕەنگینی هەجگار فراوانی پڕ لە گوڵە، گەرەکمە بەکامی دڵ، تێرتێر پڕ بە سیپەلکەکانم ، بۆنی خۆشی تاقە تاقەی جوانترین گوڵ هەڵمژم. بە باوەڕ و قەناعەتی من، سەردەمی قۆرخکردن و لەسەرخۆکردنە ماڵی ، تاقە ئیدیۆلۆژییەک، بەسەرچوو. هیچ ڕێبازێکی فیکری خۆی بەتاک و تەنها ناتوانێت ببێتە ڕەچەتەی چارەی دەرد و ئازاری میللەتان و گشت زامەکانیان

ساڕێژكات. دەروێشگەریی و دەرگە و پەنجەرەی ئیدیۆلۆژی لەسەرخۆ
داخستن و هەڵكوڕمان لەسەرتاقە ڕێچكە و تاقە ڕێبازێكی فەلسەفی،
سەركڵۆمكردنی دەرگا و گرتنی شنەی هەوای پاقژ و بواری كەشێكی
ئازاد و فرەچەشن لەخۆ، بیرەكە كرمەڕێز دەكات. ئەو ئەستێركەی چیدی
جۆگە ئاوی نەڕژێتەسەر، لیخن دەبێت و قەوزە دەگرێت و پاشان بۆگەن
دەكات.

نووسین و خوێندنەوەی مێژوو، بۆ پەند و عیبرەت وەرگرتنە لە هەڵە و
هەڵەشەیی خۆ و كەسان و لایەنەكانی دی. پێموایە چارەنووسی تاڵ و
ماڵی وێرانی كۆمۆنیستان ، زایەڵەی زەنگی خەتەر بێت، بۆئەو لایەن و
كەسانەی لەخەوی غەفڵەت وەخەبەر نایەنەوە و هێشتا هەر دووی
تراویلكە كەوتوون.

ئەمە نا بێت بە ڕاڕایی و سەرلێشێواوی لێكبدرێتەوە، چونكە من
باوەڕم وایە، هەرچی بیر و فەلسەفەی كەڵكگرە، دەبێت بخرێتە خزمەتی
مەسەلەی ڕەوای نەتەوەكەمانەوە. بەر لەهەر شت دێموكراسێتی و
كەشێكی ئازاد، وەكی هەوا و خۆراك بۆ میللەتەكەمان پێویستن.
كوردكوشتەی دەستی دیكتاتۆرانە، بۆیە دەبێت لەگشت میللەتێكی دی
زێتر دژە دیكتاتۆر و پاسەوانی دێموكراسێتی بێت، چونكە تەنها
لەسایەی دێموكراسێتیدا تروسكەی هیوایەك بۆ كورد هەیە. من لە
قەناعەتەوە باوەڕم بە دێموكراسێتی هەیە و پێموایە تەنها
سیستەمێكە كە دەتوانێت كۆتایی بە بەدبەختیی میللەتەكەمان بهێنێت،
لێ دیارە مەبەستم دێموكراسێتییەكی ڕاستەقینەی بێ غەل و غەشە،
دێموكراسییەكی ماقوول، كە نە لێى داقەپێندرێت و نەبگاتە ڕادەی
ب□□□ایی و ببێتە گاڵتەجاڕیی.

٦- باری ڕۆشنبیریی كوردیی، چ لە وڵات و چ لە هەندەران لە چ پلەیەكدا دەبینی؟.

ل□و ه□قپ□یقینەدا كە ڕۆژنامەی «ئاڵای ئازادیی» هاوینی ١٩٩٦ لە
سلێمانی دەگەڵی كردم، باری ڕۆشنبیریی ئەم سەردەم و قۆناغەم بەو
سەردەمە شوبهاندووە كە لە مێژوودا ب□س□رد□می تاریكی « الفترە
المظلمە» نێودەبرێت. لە مێژووی نوێی كورد دا، قەت كورد: « دیارە
مەبەستم كوردی باشوورە» هێندە بواری ئازادانەی نەبووە، بەڵام ئاخ
بەدەست مر□ق□و□ بایە، بەدەستی كەسانێكەوە بایە كە سەریان لە
سیاسەت، لە خوێندەواریی، لە ڕۆشنبیریی، لە سەدەی ئەتۆم و ساتەلیت
و گەیشتنە ئەستێرەكانی دی، دەركردبا ، ئەلی□ر□م عەقڵ و ئیگرەم
بێژرەم ویژدانیان هەبایە و چیدی ئەو میللەتە بەدبەختەیان نەكردبا
ئامڕاز بۆ گەیشتنە ئارمانجی ل□□□ و گڵاویان. ئەو پووڵەی بە فیشەك

و بۆمبا و تەقتەقەی دەدەن و بەسکی برسیی و بەسنگی ڕووت و داچەکاوی ڕۆڵەی کوردییەوە دەنێن، بە نان و قەڵەم و گوێ و کاغەزیان دابا و منداڵانی بێبەشی کوردیان پێ فێرەخوێندن و خوێندنەوە کردبا و بە شیری کوردایەتی فرچکیان دابان و تۆوی خۆشەویستی و کوردپەروەریان لە نێودا وەشاندبان، نەک خۆخۆیی و خۆخۆریی و تاقم تاقمێنە. چ لە ژیانی ئەم هەموو وەچە خێرنەدیتووەی ئەوڕۆ، بەزەییەکیان بەحاڵی وەچەکانی داهاتوودا هاتبایەوە. لە صەد حەیف و مەخابن، ئەوانە خەون و ئاواتی پەتی و دوورەدەستن و هاتنەدییان لەم حاڵ و بارەدا و لەسایەی ئەو دەستە و تاقمانەدا، زۆر ئەستەمە.

دەربارەی باری ڕۆشنبیریی لە کوردستانی خوارووودا ، تاڵانفرۆشکردنی ئەو هەموو کتێبخانە ناوازانەی ئەو خەڵکانەی دەیان ساڵە کتێب کۆدەکەنەوە، قات و قڕیی کتێبی نوێ و نەبوونی گۆڤارێک، ڕۆژنامەیەکی ماقوول، کە نەبووبێتە سەکۆ و بڵندگۆی شەڕەجوێنی حیزبانە، بەدبەختی و نەهامەتییەکە ئاشکرا دەکەن. نووسەران و ڕۆشنبیران، ئەوانەیان کە ویژدان و قەڵەمی خۆیان بە گەنجی قاروون نافرۆشن و نابنە فیقەنەی ئەم تاقمە سیاسییە، یاخود ئەو تاقمەی دی، لانەواز و برسی و نەدارن و دەبێت لە هەڵپەی بژێو پەیداکردندا بن و سەرقاڵی گیرخستنی کوتەنانێکی بەمنەت بن. لە بارودۆخی ئاوهادا، نووسەری برسیی هەژبەسەر، چۆن بیپەرژێتە سەر خوێندنەوە و نووسین. ترووسکەی کامەهیوا، وزەو تین و گوڕ بەدە و هەستی ناسکی ببەخشێت.

لە لە ئەوروپاشا هەند گۆڤار و ڕۆژنامە و کتێبی کوردی زۆربوون، کە مرۆ پێڕاناگات گشتیان بکڕێت و وەیانخوێنێت. دیارە لە ڕووی بابەتەوە زۆربەیان لاوازن و نەوەڕۆکێکی بە پێزو بە هێزیان هەیە.سەرەڕای ئەوەش لە سایەی چاوی زیتی ژەندرمە و یاساوەی سنوورە سەپێندراوەکاندا، ژمارەیەکی کەمیان لەدەگەنەوە وڵات و ئەوەشی دەگاتەوە، دیارییە و بە فرۆشتن دەست نادات، کە کتێبی گرانبەهای چاپی ئەوروپای پێدەکەدریت؟ گۆڤار و ڕۆژنامەکان ، کۆششی مەردانەی تاکە کەسانن. بۆیە زۆربەیان میکانیزمی بەردەوامی و خۆڕاگریی و هەناسەی درێژیان نییە، چۆن پەیدابوون، بەهەمان شێوازی خێرا سەریان تێدەچێت.

٧- دیاردەی پەرش و بڵاوی و ژمارە زۆریی ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاوکراوەی ئەوروپا، بەسوود بەخش یاخود زیان بەخش دەبینن؟

بەرلەھەرشت دەمەوێت جەختی ئەو ڕاستییە بکەم و بەڵام دیاردەی ئەو ژمارە زۆرییە ڕۆژنامە و گۆڤارە کوردییانە لە ئەوروپادا، بەشتێکی زۆر سروشتی و ئاسایی دەبینم. ئەمیش قۆناغێکە و تەجرەبەیەک لەژیانی ڕۆشنبیریی و دوورە وڵاتیی. پاش ئەو هەموو ساڵانەی کپکردن و خامۆشکردن و کلیلەدانی گشت زار و دەنگێکی ئازاد، لەگشت کوتەکانی نیشتمانە ژێردەستەکەماندا، شتێکی ئاسییە گەر مەرخاسێ بەتەنگەوە هاتووە دە پێ لەژانەکانی نەتەوەکەمان، ئازاری پەنگخواردووی هەناویان بە ڕۆژنامەیەک گۆڤارێکی تایبەت بەخۆ، دەربڕن و هەرچی دڵیان دەخوازێت هەڵیڕێژن.
هەڵبەت ئەمە ئەوە ناگەیەنێت کە من ئەو پاشاگەردانی و هەرکەس بەخۆییەم پێباشە، نەخێر ؛ دەگەڵ ئەوەشدا کە پێموایە شتێکی سروشتییە و بمانەوێت و نەمانەوێت قۆناغێکە و هەر دەبێت بیبڕین، لە گەر بۆمن بایە بێدە تامەزرۆم گشت هێز و توانا و بەهرە ژێهاتووەکان یەکخرابان و پێکڕا لایەنی کەم هەفتەنامەیەکی، سەربەخۆی ، کوردانە و گۆڤارێکی ئازادی ڕێکوپێکی مانگانەمان هەبایە. زۆری و فرەچەشنیی خۆی لە خۆیدا دیاردە و ئاکامێکی چاکە، بەومەرجەی توخم و چەشنەکانی چاک بن. لە کورد هەر بە تەبییەت دژی« زۆر بێ و بۆر بێ» بووە.
نابێت ئەوەش لە یادبکەین کە لەنێو ئەو لەشاوەدا، کەمێک ئەستێرەی گەشیش هەڵکەوتوون و هێشتا هەر جریوەیان دێت و گەشگەش دەرەوشێتەوە و بەڵکیان مێژوویەک نێوێکیان بەخۆیان دروستکردووە و هەقە هەموومان شانازییان پێوە بکەین و دەستخۆشانەیان لێبکەین، لەوانە هەر بۆنموونە: مامۆستای کورد، یەکگرتن« کە ئێستا بە هیممەتی چەند ڕۆشنبیرێکی ژێهاتوو لە بەرگ و شێوازێکی ڕێکوپێکتردا بە نێوی ڕەهەند ەوە بڵاودەبێتەوە». ڕابوون، هەڵوێست و پەیف و هەنگاو و هەتاو و گزنگ و گەلێکی دی.
هەرچەندە بەداخەوە زۆربەی ئەو هەوڵانە هیممەتی تاکەکەسیان لە پشتەوەیە و بەهۆی تەنیا باوەیی و پێڕانەگەیشتنی سەرنووسەرەکانیانەوە، پشووکورتیلە و کەم تەمەن، لە بەسوود نەبوون و هەریەکەیان بەشیخۆی و بە پێی توانای خۆی خزمەتی مەسەلەکەیان کردووە، دەنا با بیرێک لە باخچەی ڕۆشنبیریی کوردیی، بە لەو گوڵیەکانە بکەینەوە، ئەودەمە دەبینین چەند بێ ڕەنگ و بۆ و چەند سیس و ژاکاو دەنوێنێت.

٨- گەلێکت لەو بەرهەمانەی بە زمانی ئەڵمانی لەسەر کورد نووسراون، لەباش و خراپ خوێندووتنەوە. بەدیدی ئێوە ئەڵمان تا چڕادەیەک لە دۆزی کورد تێگەیشتووە؟

من ئەو نووسینانە دەکەمە دوو دەستەوە: لێکۆڵینەوەکان لە گەشتنامەکان جودا دەکەمەوە گوتارەکانیش لە کتێبەکان. دەمێنێتەوە سەرئەوەی کە ئەو گوتارە، یاخود ئەو کتێبەی نووسیوە و بۆ چ مەبەستێک؟ چونکە زۆرێ زانستکار هەن بەمز و فەرمانی داگیرکەرانی کوردستان کتێبیان نووسیوە و ڕاستییەکانیان بە ئاشکرا شیواندووە، شاکارەکەی ئەم دوایەی پرۆفیسۆر فیگل نموونەیەکە بۆ بێویژدانیی و بەکرێگیراوەتی بەشێک لەو زۆرە زانستکارانە.
دەنا هەرچی بە مەبەستی تێکدان و شێواندن و بە دەڕازیکردنی دوژمنانمان نەنووسرابن بوونییان بە باش و سوودبەخش دەزانم، بە ئەو کتێب و گوتارانە، کێشەی گەورەترین میللەتی بێدەوڵەتی ئەم تەپی زەویە، کەمتر دەناسرا و کەمتر لای لێدەکرایەوە. با کارل مای صەد و هەندەساڵ لەمەوبەر «بەنێوکوردستانی دڕندە» یدا نە نووسیبا، ئێستا کام ئاڵمان کورد و کوردستانی دەناسی؟.
بە شێوەیەکی گشتیی زۆربەی زۆری ئەو نووسینانەی دەربارەی کورد نوسراون دەچنەخانەی گەشتنامەکانەوە، ئەوانەش کەمترزانیارییی و هەڵسەنگاندنی بابەتانە و زانستانە دەگرنەخۆ. دیارە گشتیان وەک هەواڵنامەکەی مەلتکە و لێکۆڵینەوەکەی ئۆسکارمان و هەڵسەنگاندنەکەی گیونتەر دەشنەر نیین. جگە لەوانە زۆربەی ئاڵمانزمانیش خوێندەواری ڕەشکین و خەریکی کار و بژێو پەیداکردنی خۆیانن و نایانپەرژێت و نایانەوێت بچنە بنج و بناوانی زۆر مەسەلەی ئاڵۆزەوە.
خوێندنەوە لای زۆربەیان بە خۆخافاندن و کات بەسەربردنە. سەرچاوەی زانیارییان دەربارەی ژیان و گەردوون، ڕۆژنامە تووڕەهاتە بە سەروبەرەکانە و ئەوانیش زۆتر هەواڵی ڕۆژانەی پووو و پووچ و بێبایەخ بە شێوازێکی سادە و ساکار و کورت و کلک و گوڕکراو ، ڕادەگەیەنن.
ئەوروپی بە گشتی و ئاڵمان بەتایبەت، کەمتر مەیل و ئارەزووی خۆخەریککردنیان بە مەسەلەیەکەوە هەیە کە ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە خۆیان و بەرژەوەندییانەوە نەبێت . بەداخەوە لە تەجرەبەی ئەم بیست ساڵەی ژیانی کولەمەرگیی ئەوروپامدا، بەدەگمەن کەسێکم تووشهاتووە وەکی پێویست، کوردی ناسیبێت، زۆربەی هەرە زۆری ئەوانەی ناوی کوردیان بیستووە و دەزانن میللەتێکیش بە ناوی کوردەوە هەیە، قەرزاربارەی « کارل مای» ن.

٩ – سیاسەت بە گشتیی تەوەری هەرسەرەکیی نووسینەکانت دەگرێتەوە، نووسەری دوور لە سیاسەت تا چ ئەندازەیەک سەرکەوتووە لە جێبەجێکردنی ئەرکی و بەجێگەیاندنی پەیامەکەی؟ ئیلتیزامی فیکری تا

چ ڕادەیەک بە نووسەر پێویستە؟

کورد بە ڕۆشنبیر و ڕەشەکییەوە، بە نووسەران و خوێندەوار و نەخوێندەوارانییەوە، سیاسەت بۆتە چارەنووسیان و بە زۆری زەرداری بەسەریاندا سەپێندراوە، چونکە بواری بێلایەنییان بە نەهێڵدراوەتەوە و تێوگلێندراون. کە جوتەرێکی هەناسەسارد لە ئاشیانەکەی دەردەپەڕێندرێت و ماڵی کاولدەکرێت، یاخود تفەنگێکی بەزۆر دەدرێتە و دەکرێتە جاش و پاسەوانی گوندەکان، یانی هەڵبژاردەی بە نەهێڵدرێتەوە و بە تێپزیی سیاسەتاوی کرا.
ئەمە هەر کاممان دەگرێت، هەر لەمنداڵییەوە پێوەبووین و نەمانتوانیوە تەنها تەماشاچی ڕووداوەکان بین و دوورەپەرێز ڕاوەستین، هیچ نەبێت لە دڵی خەماندا بەسەرکەوتنی پێشمەرگە و بە بەزاندنی داگیرکەرەکە، دڵشاد و کەیفخۆشبووین. ئەوە کەمترین ڕادەی تێکەڵبوونە بە سیاسەت. نووسەرەکانیشمان ڕۆڵەی ئەو میللەتەن و بە حسێب دەبێت ڕۆشنبیرترین دەستە و تاقمی بن، چما دەشێت ئەوان دوورەپەرێز و دوورە سیاسەتبن؟ دیارە دەبێت ئەوان لە گشت کەس زێتر تێکەڵی سیاسەت بن، هەتا ئەو ڕادەیەی دەبنە نوێنەری ڕاستەقینەی بەرژەوەندییەکانی میللەتەکە و ویژدانی زیندوویی و ڕەقیب بەسەر کۆڕ و کۆمەڵە سیاسییەکانەوە و ئافەرین و دەستخۆشانە لە ڕەفتاری چاکیان و نەفرەت لەهەڵە و هەڵنووتانیان دەکەن.
من پێموایە نووسەری نامولتەزیم وەک سەربازێ بێ چەکی بەرەی جەنگ وایە. بەڵام پرسیاری گرنگ ئەوەیە: چۆن ئیلتیزامێک و ئیلتیزام بە چییەوە؟ بە بڕوای من نووسەر، گەر نووسەری ڕاسرەقینە بێت، دەبێت ئیلتیزامی یەکەمی بە خامەکسیەوە بێت و خامەکەشی ئیلتیزامێکی پتەوی بە ویژدان و هەست و هۆشییەوە هەیە.
دیارە بەحوکمی کارەکەی و بەزەبری ئاستی بەرزی بیر و هۆشی پلەوپایەی ڕۆشنبیریی و ئاسۆی فراوانی هەستی ، دەبێت ئیلتیزامی یەکەمی بە بەها مرۆقایەتییەکانەوە بێت و پاڵپشت و پشتگیریکەرێکی شەڕگیری داد و هەق و ڕاستی و ڕەوایی بێت، پشتیوانی گشت لاواز و غەدرلێکراو و ماف پێشێلکراو و لێقەوماوێک بێت. ئیدی ئەو ماف پێشێلکراوە، کوردی نەودەنەیت، یادەعبایەکی دی، چ لەمەسەلەکە ناگۆڕێت. گرنگ ئەوەیە نووسەر، نووسەری راستەقینە بێت، پەیامبەری قەناعەکەی خۆی بێت و پێش کات و سەردەمەکەی خۆی بکەوێتەوە و بەهەستی ناسکی پێشبینی ڕووداوەکان بکات و ڕێبەر و چاوساغی میللەتەکەی بێت. ئەمە خۆی لەخۆیدا بەشدارییەکی چالاک و ڕاستەوخۆیە لە سیاسەت دا و بەجێگەیاندنی پەیامەکەیەتی بە شێوازێکی ماقوول و سەرکەوتووانە. کەواتە من ئیلتیزامی فیکری بە نووسەر بە پێویست

دەزانم، گوتم ئیلتیزامی فیکری، نەک ئیلتیزامی حیزبی، لایەنی کەم لەم کات و سەردەمی بارە سیاسییە ئاڵۆز و شێواوەی کورددا، دەنا لە بازنەی نووسەری میللەتەوە، گەوەک دێتەخوار و دەبێتە عەرزوحاڵنووسی حیزبێک و بەندگەی لایەنێک و برغوویەک لە ئامێری ئەو ئاشەی بە خوێنی کورد دەگێڕێت.

حەکیم کاکەوەیس، بۆ کوردبوون بووە قەقنەس ... هەڵۆ بەرزنجەیی

١٩٤٩_٢٠١٨
١٢/١٢/٢٠١٨

بەسەرکردنەوەی وێستگەی ژیان و گەشتی من لەو پانتاییەی برایەتی و هاوبیرەتیم لەتەک کاک حەکیم کاکەوەیس دا بەدەنیاییەوە سەختە، هەرگیز بۆ چەند وتەیەک کۆتایی پێ نایەت. بە واتایەکی دیکە، لێرەدا ناتوانم هەستونەستی خۆم بگوشم و هەرچی لەهەگبەمدا هەیە و دەیزانم و پێویستە بە خوێنەر نەخشی بکەم پێشکەشتان بکەم. هەر لەم سۆنگەیەوەیە لە پێشەا داوای لێبووردن لە گیانی بێگەردی هاوبیر حەکیم و خوێنەرانی ئازیزیش دەکەم.

برا و هاوبیرەکەم، کاک حەکیم، نوێنەری ژانی بندەستی و مەینەتییەکانی کوردە، من دەزانم مەرگی چەپەڵ ناتوانێ چرای ناو و خزمەتی تۆ بەسانایی بسڕێتەوە و بکوژێنێتەوە. ئاگادارم باهۆزی ئەم تۆفان و پاییزە ڕەشە نەکارە، باوەڕی تۆ بلەقێنێ، مەرگیش چەند بەهێز بێت، لە عەدەیدا نییە دڵسۆزی و تێکۆشانی تۆمان لە بزر بکات.
تۆ گەر ئەستێرەی ئاسمانێکی فراوانیش نەبوو بیت، لە پرشنگی جوانیت جیهانێکی بەرینی بۆ ڕووناک کردینەوە. تۆ خەمێکیت چەند بتلاوێنینەوە زریکەی ئازاری نوێت لە بەند دەبێتەوە.

ئای چەند نەرم و ورد و لەسەرخۆ و قووڵ بیرت دەکردەوە و دەئاخفیت و هەڵسوکەوتت دەکرد!.

ئای چەند چەوساندنەوەی نەتەوایەتی ببووە خەمە گەورەکەی ژیانت! تۆ برینێکی تیرئاوێ بوویت دەست بۆ هەر شوێنێکت دەبرا، زریکەی لێ هەڵدەستا.
لێکدانەوە و هەڵسەنگاندن و کێڵانی باسگەلی بیر و هزر، گێڕانەوەی مێژووی، قسە لەسەر ئەدەب و ئایین، پرس و چیرۆکی نەتەوە و حیکایەتی سەربەخۆیی و بوونە دەوڵەت و ئابڕووی کوردبوون، ئەم هەموو بابەتگەلە، کرۆکی باسە هەمیشەیی و بێ بڕانەوەکانت بوون. تۆش وەک بابەگوڕگوڕ ئاگر و دوکەڵت لێ بەرز دەبۆوە. هاوبیرەکەم، باش دەرکت پێ دەکرا،کە خەمت قووڵ و ئازارت فرە بوو، چونکە تەواو تەواو لە ژان و ستەمی بندەستی گەشتبوویت، هەربۆیەکا بێ پەردەی شەرم و کۆسپی زمانن گرتن نەعرەتەی سەربەخۆییت دەچڕاند و نەفرەتت لە داگیرکەر و داگیرکاریی و ناپاکان و گێرەشێوێنان دەکرد. حەز و خواست و باوەڕی بنجیت، لە ژیانێکی پڕ لە ئابڕووی سەربڵندانە، لە” کوردستانێکی ئازاد و گەلێکی یەکسان” دا خۆی دەدییەوە.

ژانی کەرکووکت، وەک بەشێک لە پرسە نەتەوەییەکە، کوانووی بیرکردنەوەت بوو. کوردایەتیکردن ئامانجی ژیانت بوو. بۆ کوردبوون سووتاو و برژاو و هەڵقرچایت و بوویتە پێناسەی خەم و ئازاری یەک نەتەوەی ٦٠ ملیۆنی و ئەم پرسە خەمۆکییەت، وەک کەشکۆڵ دابوو بە کۆڵت دا و بە جیهان دا دەتگێڕا. ئازاری بندەستی نەتەوەیەکت لە پریاسکەیەک دا جێی کردبۆوە و دۆزی کوردیشت کردبووە بنێشتەخۆشەی بن ددان و وێردی زمانت. بەچوارپەل و تێکڕای ئۆرگانەکانی دڵ و م□ش□ک و دەروون و هەستی ناوەکی و دەرەکییەوە بۆ کوردبوون و کوردایەتیکردن تێدەکۆشایت، تاوەکو بیر و قەڵەم و هەڵوێستت، وەک نووسەری ستەمدیدەیی و بەشمەینەتی نەتەوەکەت سەپاندیتی و ناساندیتی و مەدالیای ئەم ڕووسوورییەت بەدەست هێنا.

ئازیزان… ژمارەی برین و گرێ ئاڵۆزەکانی سەر سینەی کوردبوون، زۆر بوون . هەر بۆیە هاوبیر حەکیم، بەزوویی ڕۆحی لەگەڵ بیر و جەستەیدا، بەم کڵپەی ئاگرە، دەبوو خۆڵەمێش. ئاخر کەسم نەدیوە هێندەی حازر بەدەست، گڕ بگڕێ و لە چرکەساتکدا ببێتە “قەقنەس” .
هاوبیر حەکیم عەشقی توانەوەی لە کوردبوون دا، پەڕوباڵی هەڵپرووکاند بوو، کوردبوون گرفتاری دەردەکوردی کردبوو هەڵسان و دانیشتن و ڕازانی، لە جۆلانەی خەم و ئازاردا ڕادەژینی و مۆسیقای بۆ ئاواتەکانی ئەو دیو سنوور و دیوارە بەردینەکان لێ دەدا و گۆرانی بۆ ژیانی ت□ژی لە ئابڕوو و سەرفرازی و خەون و هیوا نەهاتووە دی و بێبڕانەوەکانی دەچڕیی!! .

هاوبیر حکیم! باش دەیزانی کوردبوون چەند سەختە، باجی بانگاشەکردنی قورس و گرانە، داکۆکردن لێی ئاسان نییە، بەرەوەبردنی دژوارە، گەیاندنی بە ئامانج سات و وەخت و پشوودرێژیی خۆی گەرەکە. ئا لەم سەنگەیەوە بوو، کاکەویس هەرگیز لەژیان نائومێد نەدەبوو، زۆر هەمنانە لە بەردەوام، بورکانێکی ڕک و کینی خەستی بەسەر داگیرکەران و ستەمکارانی ناوخۆدا، لای خۆی مەل گل دەدایەوە و لەدەرفەتدا پێداهەڵدەشتن. بیر و ویژدان و قەڵەمی بوێری ڕێگەی نەدەدا ڕاستییەکانی لێ بگۆڕدرێ و ناهەق بکاتە هەق و یاخود بە پێچەوانەوە.

ئای لە کاک حەکیم، ئەو پیاوەی هەموو مێژووی کوردی، وەک بەروانکەی ناندینەکەی لەبەر کردبوو. ئەو چ مرۆڤێک بوو!؟، لەناو دڵێکی زامداری نەخۆشی دا، عەشقی نەتەوەیەکی داڕدە و حەشاردا بوو. ڕووبەری نیشتمانێکی ٥٠٠ هەزار کیلۆمەتری خۆرا لە ڕوخساریدا شەوقی دەدایەوە. هاوبیر حەکیم، نا هەر لەبەرئەوەی کوردیزانێکی کەمهاوتا بوو، بەڵکو دەسەزێکی کەوەنەش بوو، بەعەرەبکردن و ڕاگوێزان چززەی لە جەرگ و هەناوی هەڵساندبوو، هەربۆیەکا لای ئەم چیرۆکی ئازارەکانی هەرگیزاو و هەرگیز بە کۆتایی نەدەگەیشت. کاتێ دەکەوتە گەڕانەوەی، هەر حەزت دەکرد لە دیوەخانی نیشتمان دا،چێشنی حیکایەخوانەکان،فوو لە ژیلەمۆی جەرگ و هەناوی خۆی و کورد بکات و جارجارە دەست و پەنجەیەکی نەرم بە ڕیشی ماشی برنجیشیدا بهێنێ و لە سیرەوە هەتا پیاز هەموو شتەکت بۆ بگێڕێتەوە. کاکەویس نەک لە جەهەنەم بەڵکو دۆزەخی ڕاستەقینەی جەهەنەمیش بگیرسێتەوە، ئەوا لەوەش ئامادەم ببمە هاوبیر و هاوڕێ و هاوچارەنووسی، ئاخر لەم بوارانەدا و لەتەک ئەودا، چ زیانێکم پێ نەگەیشت. مرۆیەکی تەواو سادە و ڕاستگۆ، پاک، دەسەز، یەکڕوو، بێنیاز و دوور لە بەرژەوەندیخوازی بوو. چاوچنۆکی دنیایی نەبوو، بێگەرد بوو بە عەشقەوە وەک خواپەرستی کوردایەتی دەکرد و هەڵوەستەکانی ئەوپەڕی بوێریان لەخۆگرتبوو.

هاوبیرەکەم! بەڕێی جوان و ئیسسکسووک و خۆشەویستی هەمووان بوو، چونکە هیچ هیزێک نەبوو کوردبوونی لا ناشیرین کات و لێی داگیر کات و قەڵەمەکەی لێ بکڕێت و بەهیچ نرخێکی نەدەدا ، لەو هەموو نرخانەی کە بۆی دانرابوو. تۆ بوویت بەر لەهەر کەسێکی تر و چەند دەیەیەک لەمەوپێش، ڕۆمانی تەونی جاڵجاڵۆکەت بۆ باسەکانی، گەندەڵی و فایلداری ئەهریمەنەکان سیخناخ کرد. بە مرواری وشە جوانەکانت، قاوی نادادی و پەخەڵواتی دەسەڵاتی خۆیتان کرد. هەر تۆش بوویت

دەستبەرداری بیر و ئاواتەکان نەبوویت و وەک چیای پیرەمەگروون خۆڕاگریت کرد و وانە و پەندەکت نیشانداین و فێرکردین، هەرگیزاووهەرگیز لەبیر نەچێتەوە.
وەک ئاماژەم پێدا ڕەنگە فرە دژوار و سەخت بێت، لێرەدا بتوانم گەشتی تەمەنی هاوبیرەتیمان و مەژووی سەرلەبەری بیرەوەرییەکانی نەوانمان بکەمەوە. لە چەندە بتوانم هەندێ وێستگەی تەمەنی هاوبیرەتیمان بەسەر دەکەمەوە.

ساڵی ١٩٨٧ کۆنفراسێکی پاسۆک و کۆبوونەوەی سۆکسە بوو لە سوید،من بەرماڵی کاک حەکیم کەوتم. چ خۆش بوو دوای پەڕاگەندەیم بە هەندەران، بۆ یەکەمجار لەماڵی ئەودا، یاپراخم خواردوو و دوای هاتنی کاک ئازاد دیسان بەشێکی کاتەکانم لەگەڵ هاوبیردا بەسەر دەبرد. یەکێ خۆشترین ڕۆژەکان سەردانێکی ڕەوانشاد شاعیری گەورەمان(شێرکۆ بێکەس) بوو بەلای کاک ئازاد لە نەخۆشخانە. مامۆستا شێرکۆ، باسی گەیاندە سەر زمانی کوردی و وشەی(ژان) دەمەتەقێیەکی گەرمی خوڵقاند.
لە کۆنگرە و کۆنفرانس و کۆبوونەوەکانی پاسۆک و سۆکسەدا پێک دەگەشتینەوە. من زۆر لێی نزیک بووم و بەسەرنجە ورد و قووڵەکانی سەرسام بووم. بە خۆهەڵدانەوە ئەویش لەتەکم دا، ئەوپەڕی خۆشحاڵی نیشان دەدا.

سەردەمانێک لە دەرکردنی (گۆڤاری خوێندکاری کورد)دا، پێکەوە کارمان دەکرد و زیاتر لێک نزیکتر بووینەوە. من هەر بەم دیوە سیاسی و هاوبیرییەی قنیاتم نەکرد، بەڵکو خرۆشانم و خۆشم بە بەختیار دەزانم چاوپێکەوتنێکی دووردودرێژم بەناوی (پرسیارەکان هەشتا تینووی وەڵامن) لەتەک دا ئەنجام داو بڵاوکرایەوە. گفتمان وابوو، نەخۆشی وازی لە بێنێت، درێژە بەکاروانی چاوپێکەوتنەکە بدەن،تا وەڵامی لۆژیکدار بە پرسیارەکان فۆرمەلە دەبن. دواتر لەگەڵ چەند برا و هاوبیرێکی تردا لە دەرکردنی (گۆڤاری قەقنەس)دا، دیسان دەستبەکاربووینەوە و ژمارەکی کەوتە بەردەست و بەرەنجی تاقانەی خۆی ژمارە دووشی ئامادە کرد،ئیدی فاکتە دەرەکییەکانی نەداریی و سەختی کار و تەنها باڵی ئەو پرۆژەیەشی ڕاگرت. کارێکی ترم لەتەک هاوبیر حەکیم دا، خوێندنەوە و ناساندنی کتێبەکەی بوو لەسەر عەلی باپیر.
هەژایان… ئەم فرە وەستگەیی و فرە لایەنییە، ڕەنگە لەبەردەم ئەوەی بەرجەستەکردنی کوردبوون و خزمەتەکانی هاوبیر حەکیم، نەک لە توانای وتارێک دا نەبێت، بەڵکو لە ڕۆمانێکیش دا جێی نەبێتەوە.

دەبوو بیناسی و تێکەڵەی بوو بێتی و لەی حاڵی بووبیت و بەچاوی خۆت حەسرەت و ماندوونەکەی کوردبوون لە هەناو و بە سیمایەوە ببینی، ئەوجا دەزانی ئێمە باس لە چ مرۆڤێک دەکەین!. هاوبیر حەکیم، یەکە و نابێتە دوو، کوردێک بوو،وەک نیشتمانە داگیرکراو و چەوساوەکەی، جەرگ و دڵ و هەناوی هەلاهەلا بوو. ڕۆشنبیرێکی سەراسویی بە پەرۆشی کوردبوون و قەڵەمیکی ڕەنگین بوو، بەنووسین و وەرگێڕانەکانی چێشنی ڕووبارێک، هەرگیز هاژەی لێ نابڕێ و تاڤگەی یەکە بیر و بۆچوونەکانی لە قەڵبەزە ناکەون.
ح. کاکەوەیس، لەتاقیکردنەوەی کوردبوون دا، نمرەی یەکی هێنابوو، سەرکەوتووانە قۆناخەکەی بڕیو بوو، توانیبووی مەدالیای زێڕین بەدەست بهێنێ.
هاوبیرە ئازیزەکەم، هەرکاتێ قوڕینگەکەت لەمێژوو گیر دەکرد، لەشاوی خەفەت و ئازارت لێ دەهاتە دەری. هەر چرکەساتێکیش باست لەکوردبوون دەکرد، باوەڕ و مەردایەتی و دلسۆزی و پاکێتیت لێ هەڵدەوەری. سیمای هەڵقرچاوت تابلۆی برینێکی ئازاراوی قووڵ بوو، تێکڕای ژان و ئازارەکانی نەتەوەکەتی تێدا قەتیس مابوو. هەناسەت بەکروزی قژی کچە گەرمیانی و بۆن دوکەڵی گازی کەرکووکی داگیرکراو و خاکی سوتماککراوی حەساری لێ بەرز دەبۆوە.

ئەرێ تۆ لە قەفەزی سنگتدا دڵت هەڵگرتبووە، یان تەنووری هەڵقرچانی ژانەکانی بندەستی و زەلیلی کوردبوون!؟. بەکروزی خەمی نیشتمانی تۆ، مرۆی هەسارەکانی دیکەشی هەراسان دەکرد. ئەرێ ، براڵە، تۆ تەنیا مرۆیێک بوویت لە گۆشت و ئێسک و خوێن یا پەیکەرێک بوویت لە پۆلا؟!. ئاخر نازانم چۆن بەرگەی ئەم هەموو خەمە قورس و ئازارە بەسوێ و ژانە گرانانەت دەگرت! دڵی زامدار و سستی هێندەی مشتەکۆڵەیەکت،چۆن توانی ببێتە عەمباری ئازار و ژانی ژیانی ٢٧١٨ ساڵی بندەستی؟!. دیارە ململانێی تۆ لەتەک مردان دا بۆ ئەوە نەبووە، چرکەساتەکانی تەمەنت درێژ بکەیتەوە، بەڵکو دەتویست هەرچی هەست و هۆش و گۆشت و خوێنی جەست هەیە بیگووشی و چی تریشت لەدەست دێ، وەک دوا تنۆکی رۆح و باوەڕ و هێزت بیتکێنیتە سەر خەرمانی خزمەتی دۆزە ڕەواکەت.

هۆ کاکەویس، ئەوەی نەتناسێ و بەرهەمەکانتی نەخوێندبێتەوە، وادەزانێ ئەم قسانە زیادەڕۆیان لەخۆوە پێچاوە و بەناوی تۆوە فشە و درۆ کەڵەکە دەکەین! ئەوەی هەڵناوی هەناسەی تۆی نەچووبێ بەسەردا، پێی وایە ئێمە خەریکی داهۆڵ قووتکردنەوەین!. ئەوەی دەستی نەخستبێتە ناو دەستەوە، برینەکانی نیشتمانی نەژماردبێت و

چیرۆکەکانی تەعریب و کاولکردنی گەرمیان و سووتانی کەرکووکتی گوێ لێ نەبووبێ و نەخوێندبێتەوە و بە باس نەکرا بێت، کوێرانە بەوە تۆمەتبارمان دەکات،کە گوایە ئێمە خەریکی داتاشینی فسفس پاڵەوانین. ئەوەی ژانی بندەستی تا سەر ئێسک پێیدا نەجزا بێت، وا بیردەکاتەوە ئێمە پروپاگەندە بۆ تاکپەرستی دەکەین و خەریکین بە خەیاڵی یەتەبیایی ڕۆژگار و ژینگەی حەسانەوەی تاراوگەی دوور لە ناسەر و مەینەتییەکان، جەستەی دایکی کوردستان دەلاوێنینەوە. ئاخر نازانن تۆ تەمەنێک زیاترە خۆ دەسووتێنی و ئاگریش لە ئێمە بەردەدەیت و خۆت لە زەریای خەونەکانی نەتەوەیەک دا نقووم دەبیت و ئێمەش بەدیارتەوە دەستەپاچە دادەنیشێنی و خۆت زامداری و بە هەموو ئازارەکانی سەرتاپای کوردەوە گەنگە دەخۆیت و ئێمەش توانای تیمارکردنی برینی تۆمان نییە.
کاکەوەیس سیمبولی پرسە گەورە و ڕەواکەی ناسنامەی نەتەوە و خاکە، کاکەوەیس برینی خوێن لە بەرچووی نیشتمانە، کاکەوەیس قەڵغان و مەتەرێزی داکۆکیکاری کوردایەتی و شمشێری هەڵمەتی سەر داگیرکەر و زاڵمانە.

هاوبیرە شیرینەکەم کاکەوەیس، دوای ئەغری یەکجارەکیت، چەند جارە لە بری جارە فرمێسکی خوێناویت پێ هەڵوەرانم. لەگەڵ هەر ناوهێنانێکت دا، ئەفسووسێکی قووڵی دوکەڵاویت پێ کێشاوم! بە هەر نموونەیەک ناچارم دەکەیت، مشتە لە خەرواری باسگەلی تۆ بهێنمەوە و بەئاگایانە یاخود بەوپەڕیی هۆشیارییەوە، مستێکی توند ئاخ هەڵکێشان لە ڕانی خۆم بدەم، یان شەقەیەک لە مێزەکەی بەردەمم هەڵسینم، یاخود کتێبەکەی دەستم داخەم و وەلاوەی نێم و نەفرەتێکی خەست لە مردن بکەم، ئەو مردنەی نامەردانە هات و تۆی لە بن باڵە ڕەشەکانی خۆیدا شاردەوە و کارێکی کرد، ئێمە نەتوانین بە هەرگیزاو و هەرگیز جارێکی تر لە تاڵە مووە سپییەکانی دەتەنگی نیشتمانت بڕوانین.
هاوبیرەکەم، کاک حەکیم کاکەوەیس، مەرگی تۆ کارێکی کرد، تا نەشتەر لە برینی کوردبوونم گیر بکەم، تاڵاو و خوێناو و ئازاراو و خەفەتاوم بە کۆچی ناوادەی تۆ لە دەت. پەیوەندی نێوان من و تۆ جگە لەسەدان و هەزاران جار نامەگۆڕینەوە و پێکەوە تلەفون کردن و سەڵاخکردنی جۆراوجۆرەوە، بە توندی پێکەوە بەسترا بوو. لەئێستا مخابن هیچی ترم نییە بیخەمە سەر سینی زێڕینی ناوهێنانی تۆ و ڕازاندنەوەی خوانی پێشوازی بابەتی تۆ و مەدالیای شانازی هاوبیرەتییەوە. ئێمە لە پاشەک و سەکسە دا پێکەوە، دوو باڵ بووین و دوو پەچکە بە یەک ئامانج کەوتبووینە ڕێ. گۆڤاری خوێندکاری

کوردمان بە ئارەق و خوێن ئاودا،گۆڤاری قەقنەس بە ڕەنجدانێکی زۆر و ماندووبوونێکی بێ سنووری تەوە،هاتە بوونەوە. لەو ساتەوەختانەش دا،کە سیاسەت نەدەماو و بەرەو قەزلەوەهاتن و وەڕسبوونی دەبردین، ژینگەی باسوخواستی مامۆستا مەسعوودمحەمەد،وەک فریادڕەس خێرا و هەمیشە دەبەوە هەوێنی زۆرینەی پەیوەندی و گفتوگۆکانمان. تۆ وەک عاشق و وەرگێڕێکی گەورەی مامۆستا و منیش وەک قوتابی و دەروێشێکی جەزبەگرتووی هەمیشە تینوو. بەپانتایی و درێژایی بابەتەکان دا تێهەڵدەچووین. جا گەلێ، ئیدی چ ئامڕاز و ئامێرێکی پەیوەستکردنی لەمە بەهێزتر و خۆشتر و بەنرختر هەیە،دوو هاوبیر پێکەوە شەتەک بدات!؟.

یادەوەرییەکانت چنگیان لە هەناوم گیرکردووە و ڕەحم داخ دەکەن. فرمێسکم جۆگەلەی بەستووە و ئازاری بێ بڕانەوە تلاوتلی ناخۆشم پێ دەکات. لە هەنووکەدا خوێن دەخۆمەوە حەزم دەکرد بوومایەتە بزمارێکی تابووتەکەت و چنگە لە خۆڵی سەر گڵکۆکەت و تەنیزمە بەردەک لە کێلەکەت. کاکەوەیس نەمزانی خەتای تۆیە یاخود من تاوانبارم! تۆ زوو ڕۆیشتی و من درەنگ بەر چەخماخەی مردنەکەت کەوتم! ئاخر من لێرەدا چی تۆمار بکەم چۆن بتوانم، چیرۆکی ٣١ ساڵەت بە وشە و ڕستەی شاش و شەش پەڕە بە بگێڕمەوە!. تۆ سیمای ڕەش داگیراویت، هەموو حیکایەت و خەمەکانی کوردبوونی تێدا تۆمار کراوە. تۆ مەرگی خۆتت باش هەست پێ کرد بوو، لێی نەدەترسای و باکت لێی نەبوو. ئەوەی مەراقت بوو تەواونەکردنی پرۆژەکان و نەهاتنەدی ئاواتەکانت بوو.
کاک حەکیم بەنووسین و وەرگێڕان، خاوەنی ٢٨ بەرهەمە لە شاکاریدا کەم وێنەن. هاوسات بەسەدان وتاری لە گۆڤار و ڕۆژنامەکان و بلۆگەک و واڵەکەی خۆیدا بڵاو کردەتەوە. چەندینی بابەتیشی بەناوی خوازراوەوە بڵاوکردەتەوە. ئەوەی بەمن لە مردنە ناوادەکەی ئازاراویترە، ئەوەیە ئەو زۆری پێمابوو، پێشکەشمان بکات، لە مەرگ قەڵەمەکەی لەدەست خستەخوارە. ماڵئاوایی کاکەوەیس بەزیانێکی گەورە بە ڕۆشنبیریی کوردیی دادەنرێ. بە هاوبیرانی نەتەوەیش، دوای مەرگی کاک ئازاد مستەفا، هاوبیر حەکیم لە دیاترین ئەو هاوبیرانە بوو، کە ڕێچکەی کاک ئازادی بەرنەدا و خۆی کردە پێش قەڵەوەی داکۆکی لەبیر و هزری نەتەوایەتی و درێژەدان بە کوردایەتی کردن.
بەرلەوەی مەرگ بیپێچێتەوە، لەیەکی لە گفتوگۆکانمان دا، وتی: " سەرقاڵی نووسینی ڕۆمانێکم ، باس لە چۆنێتی هاتنی ئیسلام دەکات، بە کوردستان. زۆر دەم پێی خۆشە و بوارێکی باش و فراوانم لەبەردەمدا، زۆر شت بڵێم و بنووسم".

هاوبیرەکەم، تۆ ئەو مامۆستا شکۆدارەی، سێبەری قورست بەسەر سەری هەمووانەوەیە. تۆ ئەو تروسکەی هیوایەی، بەردەوام وزە و ورە و باوەڕ و جوامێری بە ئێمە دەبەخشیت، تۆ نووسەرێ خاوەن باوەڕەیت سات لەدوای سات هزر و بیرت گەشتر دەبنەوە و نەمرتر دەبن. بە هەرکوێ بچین چراکەی تۆ دادەگیرسێنین و لەگەڵ خۆمان دەیبەین، باسی هەرشتێ بکەین، مۆڵەت لە گەورەیی تۆ دەخوازین، بمانەوێ هەرشتێ بکەین، تەماشای پانتایی و درێژایی باڵای تۆ دەکەین،دەست بەرین بە هەر کارێک،لە خەرمانی تۆوە گورزێ و مەڵۆی باوەڕ و ئیمان دەبەین و هەگبە و تەشووی ڕێی تەکەشانی لە پڕ دەکەین.
هاوبیر حەکیم نزیکەی هەموو بەرهەمە عەرەبییەکانی مامۆستا مەسعوود محەمەدی کە بەزمانێکی پلەنایابی سەخت و دژوار نووسراون، کردووە بە کوردی بە شێوەیەکی زۆر لێوەشاوانە، کە نزیکەی ١٠ بەرهەم دەبن، بەرهەمی شاکار و دانسقە. لە ئەدەبی جیهانیشەوە، ١١ ڕۆمانی وەرگێڕاوە و خۆیشی چەند بابەتێکی ڕەخنەیی و چەند ڕۆمانێکی نووسیوە.چەندین چیرۆک و وتاری جۆڕاوجۆری ئەدەبی و زمانەوانی لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی ناوەوە و دەرەوەی کوردستان دا بڵاوکردۆتەوە.
بەر لە سڕینەوەی دوا تنۆکی فرمێسکی خەمباریی ئەم ماڵئاوایەکەی هاوبیر حەکیم، ئاواتەخوازم تەواوی نووسینەکانی لە بەرهەمێک دا کۆکرێنەوە و کتێبخانەی کوردی لەم نووسینە گەوهەریانەیشی بێبەش نەبێت.

لێرەدا بۆ ئاشنایی خوێنەری کورد، لیستی ناوی کتێبەکانی، ئەوەی لەبەردەستدان بڵاو دەکەمەوە

لیستی ناوی بەرهەمەکانی:

****

١ـ خەرت دەگاتە عەزیز نەسین و. لەفارسییەوە ١٩٨٧
٢ـ کێڵگەی ئاژەڵ، هیچ نەنووسراوە
٣ـ نامەکانی مەسعوود محەمەد ٢٠٠٦
٤ـ دەموودووی هزر لە عەرەبییەوە ٢٠١٣
٥ـ زمانی کورد،لە عەرەبییەوە ٢٠١٠
٦ـ هاوسەنگکردنەوەی تەرازووی سەنگەلا لە عەرەبییەوە ٢٠١٠
٧ـ بە گەرباشەق ، لەعەرەبییەوە ٢٠١٤
٨ـ بۆچوونێک لەسەر لێکدانەوەی مرۆیی مێژوو،لە عەرەبییەوە ٢٠٠٩
٩ـ کۆمەڵگای مرۆڤایەتی، بۆچی بە شێتخانە دەچێ؟،لە عەرەبییەوە ٢٠٠٩
١٠ ـ ڕۆمانی ١٩٨٤ ، جۆرج ئۆروێل لە سویدییەوە ٢٠٠٥
١١ـ گورگی رووتەلان لە سویدییەوە ٢٠٠٧ هەرمان هەسە

١٢ـ پرسیارەکان هێشتا تینووی وەرامن، چاوپێکەوتن لەتەک هەلۆ بەرزنجەیی دا ٢٠١٠

١٣ـ کۆلارەفڕێن، لە سویدییەوە خالید حوسەینی

١٤ـ تارپا… ئەسپە کێویلە لە سویدییەوە ٢٠١١ستیڤن ڤێرنستوێم

١٥ـ دۆن کیشۆت ١٩٩٩ لە سویدییەوە سێرڤانتێس

١٦ـ ئەوەی نا بێ بگوترێ دەبێ بگوترێ دیداری کاکەوەیس لەگەڵ ئەمجەد شاکەلی ٢٠٠٤

١٧ـ شاخەکانیش دەنگیان دایەوە خالید حوسێنی ٢٠١٤

١٨ـ تەونی جاڵجاڵۆکە،حەکیم کاکەوەیس رۆمان ٢٠٠٨

١٩ـ کۆچ هەڵیبژاردم اسماعیل عتمان و ماتیاس شیلین لە سویدییەوە ٢٠١٢

٢٠ـ گەلەلورانی دەشتوودەر جاک لندن ٢٠٠٤ لە سویدییەوە

٢١ـ بازنەی ترس حوسێن سومێدە و کاڕوڵ جیڕۆم ٢٠٠١ بەناوی خوازراوی کاوێس عەبدوڵا لە ئینگلیزییەوە

٢٢ـ مەملەکەتی سەگەکان حەکیم کاکەوەیس ٢٠١٧

٢٣ـ تاوان و سزا، فیۆدۆر دۆستیۆڤسکی ٢٠١٥ لە سویدییەوە

٢٤ـ حەجێکی تر بۆ بەردەرگای (خەتێ)ی زانا لە عەرەبییەوە

٢٥ـ نەتەوایەتی کورد و ئیسلامەتییەکەی،حەکیم کاوەیس

٢٦ـ تیرۆژێ بە شەوەزەنگەکەی (حەمە سەعید حەسەن)دا

٢٧ـ سەگەکەشیان چوارەمیان بوو، رۆمان حەکیم کاکەوەیس

٢٨ـ بەردیش بەدەنگ دێ منداڵیی لە کەمبۆجیا مۆلیدا ژیموسیاک لە سویدییەوە ٢٠٠٦

دەوازبهێنە … نووسینی: جیهان بن ڕابحی … وەرگێڕانی: ئاری بابان

واز بهێنه با چاوه کانت له ئامێزم بگرێ
ته مه نێکم پی ببه خشه
له سه روی ناڵه ی چراکانی ئاسمانەوە بێت
گوڵی مالۆنیا

لەسەر لێوام
گەشە ئەكات
وەك كەنيشكەى ئاو ئەتوێمەوە و
ماچەكانت لەم بارانە ئەمپارێزێت
واز بێنە
با روو لە قيبلەت بكەم
بە ماچەكانت نوێژ دابەستم
لەو كاتەوەى تۆ رۆيشتويى
په رۆشى باڵى كێشاوه بەسەر بادا و
سێبەرەكەم ئەڕنێتەوەو
ڕايئەماڵێ
هەناسەم لێئ□ بڕێت و وشكى ئەكات
شەونمەكانى بەڕەنگى ئاون
ئەمگرێتەوە
ئايەتێكم لە پەيامى ئاو
لەو□ تەى تۆ ڕۆيشتوى
لەتەنيشت پيرۆزيەكانمەوەوە
مەيخانە دروست دەكەن
بەهەڵە منيش نوێژ داد□ بەستم و
روو لە كەعبەى هەڵە دەكەم
ئاسۆ لەسەر جەستەم
نەزانانە سەما دەكات
. لەسەر جەستەم پشكۆ بارانە
ڕەنگەكان
يەك لەدواى يەك
كاڵ دەبنەوەو
ديارنامێنن
دەوازبهێنە
با ڕووگەم تۆ بيت و
نوێژ دابەستم
شەونمەكانى
بەڕەنگ و بەرامى
ئاسمان پەيمان دەدەن
كە نەهێڵين
دەريا خوێى
لەدەست بدات
شەپۆلەكانيش

خەونەكانين نەشارنەوە..
ميلى كاژێرەكان
نيوەى شەو لێدەدات
تۆفانى خۆى دەيخنكێنێ
خۆشەويستيش
به سەرخۆشى
بەرامبەرمان ڕاوەستاوە
هەنگاوەكانى بەملا دێن و
بەولا دەچن
بەرپێى خۆشى هەرنا بينێت
وەك منداڵێك
بەر لە خەوتن نزاكانى خۆى بخوێنێت
يا بە حەسرەتەوە بۆ خوداى ئەم دونيا يە
هاوار بكات
هەردەڵێى فرمێسكى سەرگۆنامه
له گه ڵمايه
ده وازبێنه
لە گلەييو سەرزەنشتم

گ□قارى ها نا ژمارە 4

بۆ خو□ن□دنەوەى ژمارە 4ى گ□قارى هانا كليكى ئێر□ بكەن ..…

"هانا" ی ژماره ٤ خولی دووەم، سالی ٢٠١٨

بەرهەمەکانی ئەم ژمارەیە:

١- منداڵ و فەنتازیای مەرگ، نووسینی بەکر ئەحمەد

٢- ئەنکم کەتان، جەلال قادر

٣- پرسیار و ماناکانی پرسیار لە کورتە چیرۆکی ئەنکم کەتان، نووسینی عەبدوڵا سلێمان "مەشخەڵ"

٤- دیدارێک لەگەڵ عەبدوڵا سلێمان "مەشخەڵ"

٥- بلیتی بەخت، ئەنتۆن چیخوف، وەرگێڕانی شلێر ڕەشید

٦- فاتم بەخشوودە، هونەرمەندێکی ناوازە، نووسینی سلیمان قاسمیانی

٧- شیعر: ئەحمەد دلزار، فاتح شێخ "چاوە"، سلیمان قاسمیانی، مەشخەڵ، بەکر ئەحمەد

٨- خەتەنەی کوڕان و مافی منداڵان، نووسینی سلیمان قاسمیانی

٩- خۆرنشینان بارانی وشە سوورەکان تەڕم دەکا! ڕاپۆرتی گۆڤاری هانا

بۆ خوێندنەوەی گۆڤاری هانا کلیکی ئێرە بکەن

http://www.hana.se/index/?p=839

ک□رکوک ل□ ن□وان د□ی کاک و قودسی مامدا ... ه□ورامان خالید

دوای بیست و ه□شت سا□ حوکم□انی ه□ردوو بن□ما□□ی تا□□بانی و بارزانی ل□ شار□ک□دا، ه□شتا کورد خاو□نی ڕ□گ□ی خ□ی نی□. د□خی ئ□ستای شار□ک□ش، د□یس□لم□ن□ت، ک□ ک□رکوک ن□ک د□ و قودس بگر□ شار□کی کوردستانیش نی□! ک□رکوک ل□ ئ□ستادا ج□ی ش□رم□زاری و ما ی□ی □یسواکردنی د□س□□اتی کوردیی□؛ چونک□ دوای ئ□و ه□موو خ□بات و خو□ن□، د□بینین ب□ ترس□کی ز□ر□و ل□ نیو□ش□ودا ب□ د□مامک□و□ ئا□ای

کوردستان ل□ر ولەوێ بەرزدەکرێتەوە؟!
چ گاڵتە جاڕییەکە؟! تا ئێستا ناتوانرێت ڕێز لە خوێنی دەیان و سەدان ڕۆڵەی ئەو شارە بگیریت کە لەپێناویدا شەهید بوون! ب□ام دەتوانن، بەئازادی و بەبەرچاوی خەڵکەکەیەوە داهاتوو سامانەکەی بدزن.

لەڕاستیدا ئەبێ خەڵکی کەرکوک ئەوە باش بزانن، کە شارەکەیان تەنها بەخاتری سامان و داهاتەکەی “قودس و دڵ”ی کوردستانە لای بەرپرسان.
زیندوترین بەڵگەش، تیری شانزدەی ئوکتۆبەرە، کە لە پشتی گەنجانی کوردپەروری شارەکەیان چەقاند. تیرێک کە برینەکەی هێشتا خوێنی لێدەچۆرێت.
نەوەکانی جووت بنەماڵە بەدرێژایی مێژوو، بەڕۆژی ڕووناک، سووکایەتی نەما بە خەڵکی ئەم شارەی نەکەن!

ئاوارەیانکردن، تاڵانیانکردن، تەنانەت ئەو ئاڵایەی کە کەرکوکییەکان، لەزەمەنی ڕژێمی بەعسدا، بە پێشچاوی جەلادەکانی صەدامەوە بەرزیان دەکردەوە، لەسایەی سیاسەتی شکستخواردووی بارزگانەکانی نەوتەوە ئەویشیان دۆڕاند.
بۆیە لەئێستادا خەونی هەرەگەورەی کەرکوکییەکان، بەرزکردنەوەی ئاڵای نەتەوەکەیانە، بەمەش نیوسەدە لەخەباتی شار و شاخی کەرکوکییەکان وەکو دوکەڵی بیرەنەوتەکانی بابا□گ□□گوڕ چوو بەهەوادا.
بۆیە ئەتوانین بڵێین کەرکوک بزنێکی شیردەری جووت بنەماڵەیەو نە دڵ، نە قودسی کوردستانیشە.

هەورامان خالید

کەی مافەکانی پێشمەرگەی دێرین ئەدرێت؟ … ئەحمەد رەجەب

لەم نووسینەدا باسی زەوی بۆ پێشمەرگەی دێرینەو بە هوێ بازرگانی و گەندەڵییەوە پێشمەرگەی دێرین کراوە بە دوو بەش، بەشێکیان بێبەشن و زوییان نییەو ئەو بەشەکەی تریان شانسی هەیە لە جیاتی یەك پارچە

زەوی، دوو پارچەی زەویان پێدراوە.
کاتێك ڕۆڵەکانی گەڵ وازیان لە خۆشی ژیانی لاوێتی و، کارو بژێوی خێزانەکانیان هەڵگرت و، ڕوویانکردە شاخە سەرکەشەکانی کوردستان و، بوونە پێشمەرگەو چەکیان دژ بە ڕژیمە دیکتاتۆرییە خوێنمژەکان کردە شان، بە هیچ شێوەیەك بیری ئەوەیان نەکرد پاشەڕۆژ بە بێنەی ئەم چەك هەڵگرتنە ببنە خاوەن موچەو زەوی و تەلارو باخ و تۆتۆمبێل.
پێشمەرگە: ناوێکی بەرزو پێرۆزەو، هەموو کات لەپێناو بیرو باوەڕو نیشتمان و گەلدا خۆی بەخت کردووەو، دژ بە ڕژێمە دیکتاتۆرییەکان و بیری شۆڤەنیستی و ڕەگەزپەرستی دەسەلاتە داگیرکەرەکانی نیشتمان جەنگاوەو، بەوەش سەربەرزی بۆ خاك و گەلەکەی تۆمارکردووەو، ڕۆژانە ناوی پێشمەرگە ئەبیسترێت و، زۆربەی خەڵکی زەحمەتکێشی کوردستان و ئەو کەسانەی لە پێناو ئازادی و ئاواتە پیرۆزەکانی گەلدا تێکۆشاون باسی پێشمەرگە و ڕۆژانی سەختی پێشمەرگایەتی ئەکەن و، بە چاوی ڕێزو شانازییەوە ئەڕوانن ئەو مێژووە پڕ سەروەرییە، ئەمە لە لایەکەوەو، لە لایەکی ترەوە هەندێ لە بەرپرسانی دەسەلاتی کوردستان پێشمەرگەیان کردووەتە وێردی سەر زبانیان و، لە بەشەکانی ڕاگەیاندن ئەوە دەرئەخەن کە (هەموو) داخوازییەکانی پێشمەرگەیان دابینکردووەو، هیچی تر نەماوە بۆیان بکەن و، بۆ چەواشەکردنی جەماوەری گەل و بۆ داپۆشینی تاوان و گەندەڵییەکانیان، ، دەستئەکەنە لاف وگەزافی درۆو دەلەسە.

لێرەدا پرسیار ئەوەیە، تاکەی پێشمەرگە دێرینەکان بێدەنگ بن، تاکەی مافەکانیان زەوت بکرێن، تاکەی مافەکانیان بدرێن بە کەسانی تر، تاکەی بەرپرسانی کوردستان تەنها خۆیان بە پێشمەرگە بزانن و مافەکانی پێشمەرگە پێشێل بکەن و، بۆ خۆیان و کەسوکارو خزم و دەستوپەیوەندەکانیان هەموو شتێك دابین بکەن و، وەك بڵێت کوردستان تەنهاو تەنها ولاتی ئەوانەو، ئەبێ هەموو (خەیرو بەرکەتی) هەر بۆ ئەوان بێت، تا کەی گەندەڵی ریسوا نەکرێت، تاکەی ڕێزی جاش بگیرێت و، پێشمەرگە فەرامۆش بکرێت، تاکەی ڕێز لە ڕاپۆرت نووسەکانی ڕژێمی بەعسی فاشی بگیرێت.

ئەمڕۆ لە سایەی ناوی پێشمەرگە چەندان تاقم و دەیان هەزار کەس بوونەتە خاوەن موچەی بەرزو، خاوەن ئەرزو کۆشك و تەلارو، دیارە تەنها پێشمەرگە مافی خۆیەتی بە ناوی پێشمەرگەی دێرینەوە خانەنشینی بکرێت و، زەوی وەربگرێت، بەلام ئەمڕۆ لە سایەی میرەکانی کوردستان گاڵتە بە ناوی پیرۆزی پێشمەرگەوە ئەکەن و، پارەو ئەرزە ئەبارێن و ئەیبەخشن و ئەیدەن بە باوك و دایك و خوشك و برا و خزم

و، دراوسێی و کاسەلێس و دەستوپەیوندەکانیان و،
لە کوردستان ژمارەیەك لە پیشمەرگە زەوی وەرگرتووە و، ژمارەکەی تر چاوەروانە بەڵام سەرۆك جاش و جەیش شەعبی و موختاری راپۆرت نووس و خاوەن فایلەکان کە سیخوریان بۆ حزبی بەعس و رژێمەکەی بەغدا ئەکرد زەوییان وەردەگرتووەو،
کار بەوەش نەوەستاوە هەندێك لەو سەرۆك جاش و موختار راپۆرت نووسانە بوونەتە دەمراستی بەرپرسە گەورەکان و، سەرەرای ئەوەی کە لە بنچینەوە زەوییان هەیە، زەوی تریشیان وەرگرتووە، دیارە کوردستان تاپێی ئەو جۆرە کەسانەیەو، تا سەرۆك جاش و خاوەن فایەل ماوە پێشمەرگەی دێرین بۆ بەشە..
هێزو پارتە کوردستانییەکان و حزبی شیوعی پێشمەرگەیان هەبوو، هەریەك لەمانە لە سەنگەری گەلدا دژ بە داگیرکەرانی کوردستان خەباتیان ئەکردو، هیچ کات بەرامبەر بە دوژمنی دیکتاتوری فاشی سارد نەبووەو، پێشمەرگەکانی زۆر کارامەو گورجوگۆڵ بوون لە پەلاماردان دژ بە دوژمنیان و، ئەگەر لە پێشمەرگەی لایەنەکانی تریان زۆرتر نەکردبێت، قەت کەمتریان نەکردووە.

خۆێنی پێشمەرگە شیوعییەکان لە گەڵ خۆێنی پیشمەرگەی لایەنەکانی تری سەر گۆرەپانی تێکۆشان لە چەندان شەرو داستاندا ئاوێتەو تێکلاوی یەکتر بوو ، بۆ نموونە لە داستانی سۆێلەمیشدا خۆێنی پێشمەرگەی حزبی سۆشیالیستی کوردستان تێکلاوی خۆێنی پێشمەرگە نەمرەکانی حزبی شیوعی بوو، هەروا لەگەڵ پێشمەرگە دلێرەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان لە گرتنی شارۆچکەی قەرەداغ و، پێشمەرگە ئازاکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە داکۆکی کردن لە خاکی پیرۆزی کوردستان لە دێی تازە شارو وئاوایی شێخ حەمیدو بناری گلدا دژ بە پرۆسەی چەپەڵی ئەنفال و، لە دەیان شەرو داستانی تردا.

لە سلیمانی بە هەوڵ و کۆششی هاورێیانی حزبی شیوعی و برادەرانی یەکێتی نیشتمانی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکان دامەزراو دیارە ئەو کارەش، کارێکی باش و پۆزەتیڤانەیە بۆ داکۆکی کردن لە مافی رەوای پێشمەرگە دێرینەکان و، هەوڵیان داوە پێشمەرگەی هەموو لایەنەکان لە دەوری خۆیاندا کۆ بکەنەوەو، بەلام خواستیان تا ئێستا نەهاتووەتە دی و، پێشمەرگەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان دوورەپەرێزن و، نایانەوێ خۆیان بەو کۆمەڵەیە گرێ بدەن.
من وەك سەدان وهەزاران پێشمەرگە لە ولاتەکەم مافم خوراوەو، بستێك (زەوی) یم پێنەدراوەو، زۆربەی ناسیاوەکانم باوەر ناکەن و، هەندێکیان سویند بەخواو بە پێغەمبەرو بە (موقەدەسات) و تەلاق

ئەخۆن کە زەویم وەرگرتووەو ، بۆیە بێدەنگم..

من تا ئێستا (یەك بست زەوی) یم وەرنەگرتووەو، هیچ کات بێدەنگ نەبووم و، لە زۆر بواردا باسم لێیکردووەو، هەمیشە وتوومە ناسیاوەکانم (هەقیان) ە باوەرم پێ ناکەن و، روو بە روو پێم ئەڵێن : ئەگەر زەوی بە (تۆ) ی خاوەن تێکۆشانێکی زۆر نەدرابێت، ئەی بە کێ دراوەو، بە کێی ئەدەن؟؟

ولامدانەوەی ئەو بەرێزانە ئاسان نییەو، بگرە زۆر سەختەو، ئەبی بڵێم : راستە زەوی بە بەشێك پێشمەرگە دراوەو، ئەوەش مافی خۆیانەو، جێی دڵخۆشی ئێمەی پێشمەرگەو ئەو کەسانەیە کە دڵسۆزی گەل و نیشتمانن و، من لێرەدا ناچارم بە (راشکاوی) ئاماژە بەو کەسانە بدەم کە لە ریزی بەعسی دیکتاتۆری کاریان کردووە وەك سیخور، راپۆرت نووس، جاش و موستەشارو کارمەندی پایە بەرزی دامودەزگاکانی رژێمی گۆر بە گۆرو، ئەمرۆش هەر ئەوان لە ریزی پێشەوەن و، بوونەتە خاوەن ماف لە ئەرز وەرگرتن، مووچەی باش وپلەوپایەی بەرزو نایاب و ئەندامی پارلەمان و موستەشاری سەروکەکان و هتـــــد..
من داوا لە وەزارەتی پێشمەرگە و، وەزارەتی دارایی ئەکەم مافی هەموو لایەك وەك یەك بپارێزن و، جیاوازی لەنێوان پێشمەرگەکانی حزبی شیوعی وپارتی و یەکیتی و سۆسیالیست و زەحمەتکیشان نەکرێت و، بە یەك چاو سەیری هەمووان بکرێت و، هەوڵبدرێت یارمەتی تەنها بۆ حزبەکانی دەسەڵات نەبێت و، بچن بە هانای پێشمەرگە دێرینەکان کە ساڵانە ژمارەیەکیان کۆچ ئەکەن.

20/12/2018

پەنابەرێکی کورد پاڵێوراوە بۆ وەرگرتنی خەڵاتێکی ئەدەبی … ئامادەکردنی: هێژار

ماڵپەری ڕۆژنامەی زەئەیجی ئوسترالیی ناوی ئەو نوسەر و ڕۆشنبیرانەی بڵاوکردەوە لە ئوسترالیا کە پاڵێوراون بۆ وەرگرتنی

خەڵاتەکانی سەرۆك وەزیرانی ویلایەتی ڤیکتۆریای ئەو وڵاتە کە لەناویاندا ناوی پەنابەرێکی کورد هەیە.

بەهرۆز بوچانی، ئەو پەنابەرە کوردەیە کە بە کتێبێك کە تێکەڵەیەکە لە چەندین ژانری ئەدەبی بەشداری کردووە و پاڵێوراوە بۆ ئەو یەکێك لەو خەڵاتانە.

بەرهەمەکەی بوچانی کە بە ناونیشانی ” هیچ هاوڕێیەکمان نیە جگە لە چیاکان” باس لە یادەوەرییەکانی خۆی دەکات لە سەرەتای ژیانییەوە هەتا ژیانی پێ لە کارەساتی لە کەمپەکانی دوورگەی مانوس کە بۆ ماوەی چەندین ساڵە لەو دوورگەیە لەگەڵ سەدان پەنابەری تر دەستبەسەرن.

بەهرۆز بوچانی ، لە بنەڕەتدا خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و یەکێکە لەو پەنابەرانەی کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن، بەڵام دەستگیر کراون و ڕەوانەی کەمپەکانی دوورگەی ناورۆ و مانوسی پاپانیوگینیا کراون و بەپێی یاسا توندەکانی ئوسترالیا دژی کۆچبەرانی دەریایی نایاسایی ، هەرگیز مافی پەنابەرێتی لە ئوسترالیا وەرناگرن.

سەرچاوە : ماڵپەری ڕۆژنامەی زەئەیج

چەند هەواڵێک لە کوردستانی ڕۆژهەڵاتەوە … ئامادکردنی: ئیبراهیم

دوهەمین پیشانگای رەسم و ئا میری میژوویی کەوش دروس کردن لە کوردستان،24سەرماوەز هە تا30سەرماوەز

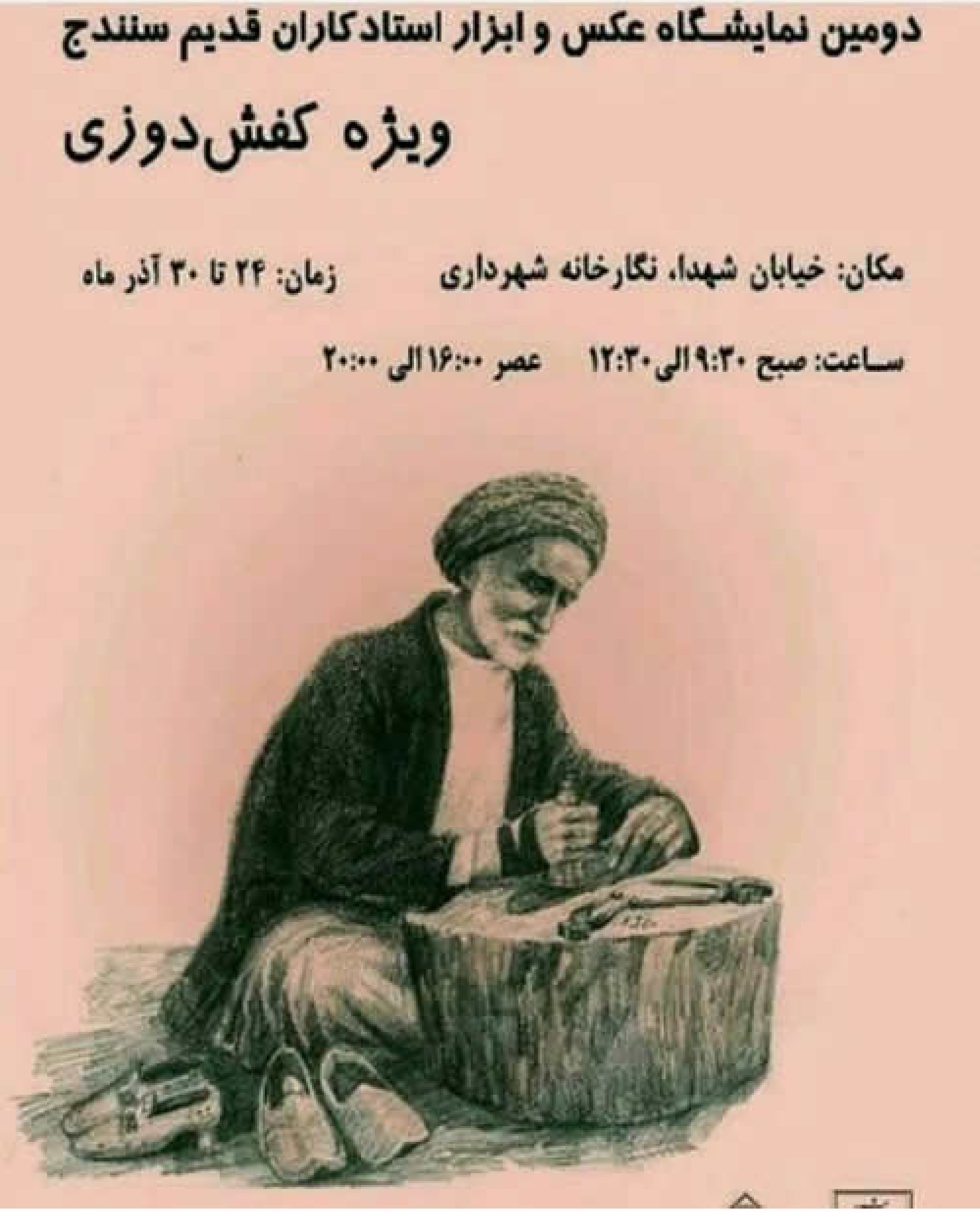

هەوەڵین کۆنگرەی نەتەوەییی زمانی دایکی
مەهاباد ٢ی ڕەشەمەی ١٣٩٧
ئەنستیتۆ فەرھەنگی و فێرکاریی سۆما

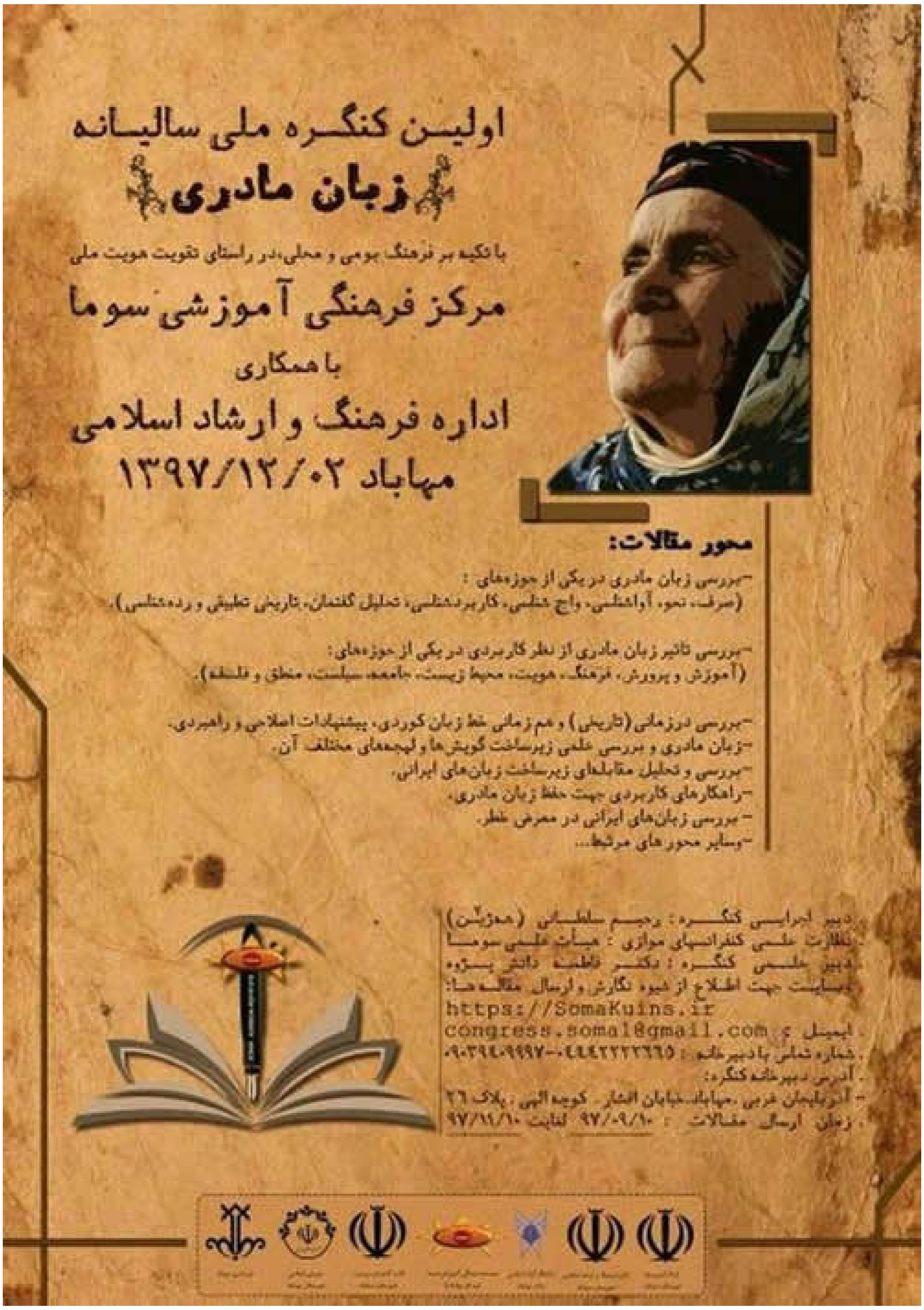

لە کۆڕی ڕێزلێنــان لە ” دادە مەعســووم” هــاوژینی مامۆســتا هەژار، توێژینگەی کوردستان ناسی میوانداری کۆمەڵێک مامۆستا و میوانی ئازیزە.

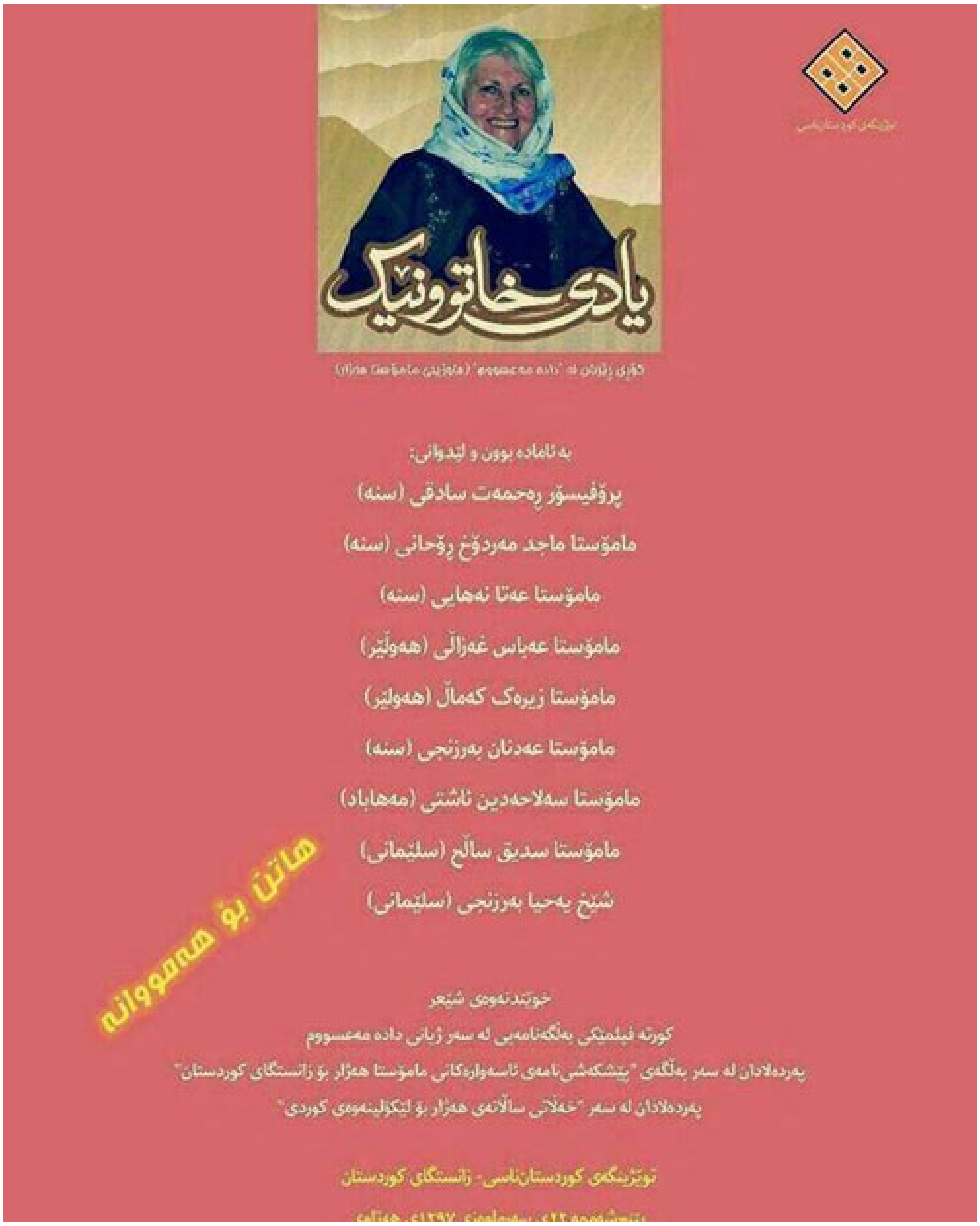

✴لەو کۆڕەدا هەریەک لە بەڕێزان:
پرۆفیسۆر ڕەحمەت سادقی(سنە)
مامۆستا ماجد مەردۆخ ڕۆحانی(سنە)
مامۆستا عەتا نەهایی (سنە)
مامۆستا عەباس غەزاڵی(هەولێر)
مامۆستا زیرەک کەماڵ(هەولێر)
مامۆستا عەدنان بەرزنجی(سنە)
مامۆستا سەلاحەدین ئاشتی (مەهاباد)
مامۆستا سدیق ساڵح (سلێمانی)
شێخ یەحیا بەرزنجی (سلێمانی)
لە وتاربێژانی ئەو کۆڕەیادەن.
هەروەها بەشەکانی دیکەی کۆڕەکە بریتین لە:

*□کورتە فیلمێکی بەڵگەنامەیی لە سەر ژیانی دادە مەعسووم
*□پەردەلادان لە سەر بەڵگەی " پێشکەشی نامەی ئاسەوارەکانی مامۆستا هەژار بۆ زانستگای کوردستان"
*□پەردەلادان لە سەر " خەڵاتی ساڵانی هەژار بۆ لێکۆڵینەوەی کوردی"
□پێنج شەممە 22ی سەرماوەزی 1397ی هەتاوی
□کات : 15 تا 18 هۆڵی مەولەوی
*□توێژینگەی کوردستان ناسیی زانستگای کوردستان
-————————

پیکە ری ماموستا قالە مە رە لە یە کیک لە پارکە کانی تاران

ئ□ا کەم ... ڕۆستەم خامۆش

هێندە ئاڵام خۆش دەوێ
لە یادمە ڕۆژو شەوێ

جارێک خەیاڵم فڕی
ڕێیەکی دووری بڕی

گوتم : کام شاخ بڵندە
لەم نیشتمانی کوردە

ئاڵاکەمی لێ هەڵکەم
بە چاوانم سەیریکەم

بڵێم ئۆخەی وا بەیداخ
دیارە لە سەر لوتکەی شاخ

شاخێکی بەرزو سەرکەش
لەسەریەتی ئاڵای گەش

ڕۆستەم خامۆش

چ تێگەیشتنێکمان لە مێژووی کۆمۆنیزم هەیە؟ ... ئاسۆ کەمال

بەشی دووەم لە زنجیرە وتاری حزب و دەوڵەت- سەبارەت بە کێشەکانی کۆمۆنیزمی سەردەم و ڕوانگەیەکی نوێ بۆ کۆمەڵگەی ئینسانی

پێش ئەوەی بچینە ناو مێژووی لێکدانەوەکان و تیۆریەکان لەسەر حزب و دەوڵەت، پێویستە تێگەیشتنێکی ماتریالیستیانەمان هەبێ بۆ خودی مێژووی کۆمۆنیزم و لێرەوە دەتوانین ئەو تیۆر و هەوڵانە لە بواری حیزب و دەوڵەتدا بناسین کە لەم مێژووەدا دەرکەوتون. بەڵام سەرەتا مێژووی ئەم کۆمۆنیزمە خۆی لە تێگەیشتنێکی میتافیزکیەوە

پەچراوەتەوە و ئەم مێژووە کراوەتە مێژووی گروپ و دەستە کۆمۆنیستەکان و ڕەوتە سیاسی و ڕێکخراوەییە جیاجیاکان و مێژووی خەباتی چینایەتی کرێکاران کە بنەمای کۆمۆنیزمە لەبیربراوەتەوە و هەر گروپە مێژوی خۆی بە مێژووی کۆمۆنیزم لەقەڵەم دەدا.هەربۆیە هەر بینەرێک ناهەقی نیە توشی سەرلێشوان ببێ و بڵێ لە بەر ئەم دارستانە دار نابینرێ.

چینی کرێکار لە سەرمایەداریدا ،بەهەمان شێوەی چینی بورژوازی لە دەرەبەگایەتیدا ،خەباتێکی چینایەتی دەکا دژ بەو کۆیلایەتیەی کە کاری بەکرێ بەسەریدا سەپاندوە. ئەم چینە لەم هەوڵە بەردەوامەیدا بۆ لابردنی ئەو ڕێگریانەی لەبەردەمیدایە بۆ گەیشتن بە دەسەڵات و کۆتایی هێنان بە سیستەمی سەرمایەداری تیۆر و تاکتیک و شۆڕشی جۆراوجۆر و لەوانەش کۆمۆنیزمی تاقی کردۆتەوە. بەڵام ئەوە کۆمۆنیزم و سیاسەتی کۆمۆنیستی نیە کە ئەم مێژووە و شۆڕشەکان دروست دەکا، بەڵکو ئەوە قۆناغی گەشەی سەرمایەداری و گەشەی خەباتی چینایەتی کرێکارانە کە هەوڵە کۆمۆنیستی و سۆشیالیستیەکان دەخاتە قاڵبێکی مێژووییەوە، کە ئەم هەوڵانە " ئەگەر لەو چوارچێوە مێژووییەی گەشەی چینی کرێکاردا نەبێت ئەوا دەبینین چەند بێ دەسەڵاتە لەگەیشتن بە ئامانجی کۆتایی، بە پێچەوانەشەوە چۆن لە شکان نەهاتووە، ئەگەر لەو چوارچێوە مێژووییەی بزووتنەوەی چینی کرێکاردا بێت". 3*

ئەم تێگەیشتنە ماتریالیستیە دوو شتمان بۆ رون دەکاتەوە؛

یەکەم: هەوڵە سیاسیە جۆراوجۆرەکان ناوی چینێک وەرناگرێ بەڵکو ناوی سەردەم و کەسایەتیەکان و حزبەکان و ڕەوتە سیاسیەکان وەردەگرن، بەڵام ئەمانە لەڕاستیدا خۆیان ئەنجام و پاشکۆی گەشەی مێژوویی چینی کرێکارن . هەربۆیە لە پشت ناو و مێژووی مارکس و لینین و مانیفیست و کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر و حزبە جۆراوجۆرە کۆمۆنیستیەکانەوە دەبێ ئەو گەشە مێژووییە ببینی کە چینی کرێکار لەو قۆناغە جیاوازانەی گەشەی سەرمایەداریدا پێگەیشتوە و هەوڵە سۆشیالیستەکان بەپێی پیداویستیەکانی خەباتی چینایەتی لەو قۆناغەدا شکڵیان گرتوە. ئەمە بە لێکدانەوەی چوارچیوەی ئەو قۆناغە توانای تێگەیشتمان لەو هەوڵانە هەیە . ناتوانین ئەم هەوڵە کۆمۆنیستیانە بە هەموو قۆناغەکان بکەینە قاڵبێک وپێوەر و دۆگمێکی چەقبەستوو و نەگۆڕ، وە بزوتنەوەی کرێکاری بەپێی ئەو قاڵبە مێژوویانە بەش بەش بکەین بەناوی مارکسیەکان ، بەلشەفیەکان ، کۆمۆنارەکان و ترۆتسکیەکان و کۆمۆنیستە کرێکاریەکان و سۆشیال

دیموکراتەکان و هتد..

ئەم جۆرە تێگەیشتنە نامێژوویە کە کۆمۆنیزم و کۆمۆنیستەکان دەخاتە جێگای خەباتی چینایەتی کرێکاران و ئەوان دەکاتە نوێنەری مێژوو و چینێکە، تێگەیشتنێکی باوە کە خۆی بەرئەنجامی پرۆسەی دابڕان و دورکەوتنەوەی بەشێکی زۆر لە ڕۆشنبیران و سیاسیەکانی چینی کرێکارە لە خودی چینەکە و خەباتی چینایەتی و بونی بە گروپی تەبلیغاتی یان حزبی نوێنەرانی چینەکانی تر.

ئەم لێکدانەوە ماتریالیستیە تەواو پێچەوانەی ئەو تێگەیشتنە میتافیزیکییە کە مێژووی کۆمۆنیزم وەک مێژووی گروپە جێگیرەکان و ڕوداوەکانیان دەبینێ، وە تەواو جیاوازە لەو داتاشینی جیاوازیانەی ئێستای ناو بزوتنەوەی کۆمۆنیستی کە قاڵبە مێژوویەکانی وەک مارکسیزم و بەلشەفیزم و سەندیکالیزم و ئانارشیزمیان کردۆتە قاڵبی جێگیر و پیرۆز و بە پێی ئەوانە دنیای ئێستا و خەباتی دژی سەرمایەداری چینی کرێکار لێک دەدەنەوە. ئەمە وەک کاری ڕێگرەکانی سەدەی ناوەڕاست وایە کە بە پێی ئەندازەی تەختەی ئایدیۆلۆژی تایبەت بەخۆیان جەستەی ئەم بزوتنەوەیە ڕێک دەبڕنەوە و ڕێکخراو و حزبی جۆراوجۆری لێ دروست دەکەن. لە کاتێکدا مانیفیستی هاواردەکا: “کۆمۆنیستەکان، حزبێکی جیاواز بەرانبەر باقی حزبەکانی چینی کرێکار پێك ناهێنن. ئەوان، هیچ بەرژەوەندییەکی تایبەتی و جیاواز لە بەرژەوەندی کارگەرانیان نییە. ئەوان لە خۆوە هیچ چەشنە شێوازێکی گرووپی ناهێننە کایەوە کە بزووتنەوەی کارگەری پێ بخەنە قاڵبەوە.”*4

دووەم:هەرکام لەم هەوڵە کۆمۆنیستیانە بەشێکن لە پرۆسەیەکی مێژوویی، کە هیچ کات نابنە خاڵی دەستپێکردن و جیاکردنەوە و کۆتایی مێژووی خەباتی چینایەتی، بەڵکو هەرکامەیان دەوروکاریگەری خۆی لە پرۆسەیەکی مێژوییدا دەنوێنێ ،کە بەردەوام لە گۆڕان و شکت و هەستانەوەدایە. مارکس ئەمە بە خەسڵەتی دیالێکتیکی خەباتی چینایەتی کرێکاران دادەنێ کە پێچەوانەی چینەکانی پیش خۆیەتی. ئەو دەڵێ؛ چینی کرێکار “ناتوانێ دروشمەکانی لەڕابردوو وەرگرێ بەڵکو تەنیا لە داهاتوو وەریدەگرێ. ئەو ناتوانێ ئەرکەکەی ئەنجام بدا ئەگەر هەموو ڕێزگرتنیکی ئەفساناوی ڕابردوو کۆتایی پێ نەهێنێ. شۆڕشەکانی پێشوو(بورژوایەکان) پێویستیان بە گێڕانەوەی یادەوەریەکانی ڕوداوە مێژوویەکانی جیهان بوو تاکو خۆیان هەڵخەڵەتێنن سەبارەت بە ناوەرۆکی ڕاستەقینەی شۆڕشەکەیان. بەڵام شۆڕشی سەدەی نۆزدە(کرێکاریەکان)لەسەریەتی بەئەوەی بەخۆی ناوەرۆکی

تایب□تی ش□ش□کە ڕۆشن بکاتەوە دەبێ لێگەڕێ مردوەکان مردوەکانیان
بنێژن..ئەم ش□ش□ پرۆلیتاریا نە وەک لە سەدەی نۆزدەدا
ڕودەدا،ئەوانە ، بە پێچەوانەوە بەردەوام ڕەخنە لە خۆیان دەگرن،
وە لەکاتی بەرەوپیش□وچوندا بەشێوەیەکی بەردەوام خۆیان دەوەستێنن
لە ڕۆشتن، وەجارێکی تر دەگەڕێنەوە بۆ ئەو شوێنەی کە دەستیان کرد
بەوەی شتێک بەدەست بهن□ن تاکو سەرلەنوێ دەست پێبکەنەوە، وە
بەشیوەیەکی بەبێ ڕەحما نە گاڵتە بکەن بە کەموکوڕیە
سەرەتاییەکانیان و وە خاڵە لاوازەکانی وە هەموو پوچیەکانی.” *5
ئەمە خەسڵەتی دیالەکتیکی خەباتی چینایەتی کرێکارانە.هەربۆیە
ئەنگلس دەڵێ” بزاڤی کرێکاری ئەڵمانی وارسی فەلسەفەی کلاسیکی
ئەڵمانیە.”*6

بە پێچەوانەی ئەم میتۆدە دیالەکتیکیەوە، کە پێویستە هەموو مێژووی
سەدەی ١٩ و ٢٠ بداتە بەر ڕەخنەی بێ ڕەحما نە تاکو کەموکوڕیەکان و
لاوازیەکانی کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر و هۆیەکانی شکستی ئەم شۆڕشانە
بکاتە دەرس بۆ شۆڕشەکانی ئەم سەردەمە ، هێشتا دیدی میتافیزیکی و
نامێژوویی زاڵ بەسەر بزوتنەوەی کۆمۆنیستیدا ،نەک هەر چینی کرێکار
بەپێی قاڵبە فکریەکان پەرت پەرت دەکا، بەڵکو کۆمۆنیزم خۆشی
دەکاتە شتێکی جیاواز لە چینی کرێکار و ئەو خەباتەی ئەمرۆ لە
مەیدانەکانی ئازادی لە ئارادایە. بەم شێوەیە هیچ کاتێ ئەو
ناکۆکیەی لە فکری خۆیدا بۆ جیاکردنەوەی سنوری کۆمۆنیستی و
ناکۆمۆنیستی دروستی کردوە، ناتوانێ چارەسەری کێشەی جیایی
کۆمۆنیزمی لە کرێکار پێ بکا. پێی وایە پیویست بە کۆمۆنیزمێکی
فکری خالسە و پوختە تا بتوانێ ئەم دوانە پێکەوە گرێ بداتەوە، وەک
چۆن پەیڕەوانی ئاینەکان بۆ دەقەکان و ڕەفتاری پێغەمبەرەکانیان
دەگەڕێنەوە بۆ ڕزگارکردنی دنیای ئێستا.

ئێمە بۆ تێگەیشتنمان لە مێژووی چینی کرێکار و ئەو گۆڕانکاری و
جیاوازیانەی لە خەباتی فکری و سیاسی ئەم چینەدا دروست دەبێ
پێویستە سەیری مێژووی بورژوازی وەک چینێکی شۆڕشگێڕ دژ بە سیستەمی
دەرەبەگایەتی بکەین. دەبینین بەپێی گۆڕانکاری وگەشەی جێگە و
ڕێگەی ئابوری بورژوازی لە سەردەمی ڕینیسانسەوە هەوڵی فکری و
سیاسی بەردەوامی چەند سەدەی خایاند تاکو پێکهاتەکانی سیستەمی
سیاسی خۆی کامڵ کرد. لە لۆتەریزمەوە دەست بە شەڕ لەگەڵ کەنیسەی
کاسولیک دەکا،وەک پێکهاتەیەکی سیستەمی دەرەبەگایەتی، هەروەها لە
میکاڤیللیەوە شۆڕش بەسەر فکری سیاسی دەرەبەگایەتی و کڵێسادا دەکا
و زانستی سیاسەت لە دنیای واقعیدا دەهێنێتە ئارا و دواتر لەسەر

دەستی هەر کام لە جان بۆدان، ئاتەسیەس، تۆماس هۆبس، جۆن لۆک، مۆنتیسکیۆ، ڕۆسۆ، بنتام و ستیوارت میل و دەیان فەیلەسوف و یاسا ناس و سیاسی و بزوتنەوە سیاسیەکانیەوە ،کاری فکری و تەوری سەبارەت بە چەمکەکانی سەروەری، دەسەڵاتی یاسا ، فۆرمی حوکمڕانی، جیاکردنەوەی دەسەڵاتی دینی لە دەسەلاتی سیاسی، جیاکردنەوەی دەسەڵاتەکانی یاسادانان و بەڕێوەبردن و دادوەری ودەوڵەت و دەستور و مافەکان فۆرمۆڵەکران و جێکەوتن. ئەم پرۆسەیەی شکڵگرتنی دەوڵەت و دامودەزگاکانی سیستەمی سەرمایەداری لە ئەنجامی چەند سەدە له ململانێی فکری و سیاسی و سەربازی لە نێو چینی بورژوازیدا و دژ به فکر و بیرورای زالی ده ره به گایه تی ڕویداوە.

لەگەڵ پێداویستیەکانی سەپاندن وڕاگرتن و گەشەپێدانی دەسەلاتی ئابوری ئەم چینەدا و کاریگەری خەباتی چینایەتی بەسەریانەوە ،قالبی حزب و حکومەت و دەوڵەتی بورژوازی گۆڕانی بەسەرداهاتوە و شکڵی ئێستای پەرلەمانی و حکومەتی جێبەجێکردن و دەزگای دادوەری و سوپا و دەزگای ئاسایش و دەزگا نهێنیەکانی وەرگرتوە و لە ئاستی جیهانی UNوبانکی جیهانی ودەزگای جۆراوجۆری دروستکردوە.

حزب و دەوڵەت بە چینی کرێکاریش ڕەوتێکی ململانێی فکری و تیۆری و پراتیکی دوو سەدەیەی تێپەڕاندوە. لە هەر دەورەیەکدا چینی کرێکار کۆمەڵێک هەنگاوی بەرەو پێشەوە ناوە و لە خەبات و شۆڕشی بەردەوامیدا ڕاستی و دروستی تیۆریەکان و سیاسەتەکانی تاقیکردۆتەوە و سەلماندونی، یاخود لە شکستەکانیدا ناڕۆشنی و هەڵەکانی خۆی بە دەرکەوتوە. ڕەوتێکی مێژوویی ئەم چینە کە لە دوو سەدەدا لە شێوازی ئەنترناسیونال و سەندیکا و شورا و یەکێتیە کرێکاریەکان حزب و شۆڕش و مانگرتن و دەوڵەتدا خۆی نمایش کردوە. ئەمانە هەمویان هەوڵی جۆراوجۆری چینێکن کە لە پێناو کۆتایی هێنان بە کۆیلایەتی بە سەرمایەداری دەستی بۆبردوە و لە پرۆسەیەکی مێژوویدایە بە خۆ ئامادەکردن وەک بەدیلی ئەم سیستەمە چەوسێنەرە. پێ بەپێی ئەوەی «چینی کرێکار بەردەوام ژمارەی زیاد دەکات و بە دیسپلین دەبێت، یەکگرتوو دەبێت، ڕێکخراو دەبێت، لە ڕێگای میکانیزمە زۆرەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری خۆیەوە”*7 ، له خەباتی چینایەتیدا مەسەلەی نوێ وەک حزب ، ئەنتەرناسیونال، دەوڵەت، شورا و سەندیکا و کۆلتور و هتد دێتە پێشەوە.

کۆمۆنیزم لەگەڵ شۆڕشە بورژوازیەکاندا دژی دەرەبەگایەتی وەک بزوتنەوەیەکی ناڕازی کرێکارانی تازە پێگەیشتوو هاتەمەیدان و زۆر بەسادەیی خۆی لە بەرگی بەدیلی سەرمایەداریدا نیشاندا. هەرچەن

بورژوازی چەند سەدەی لە خەباتی فکری و سیاسی و ئابوری ویست تاکو لە کۆتوبەندەکانی فیۆدالی ڕزگاری بوو ، بە هەمان چەشن کرێکارانیش لە هەوڵێکی مێژوویی بەردەوامدان تا خۆیان وەک بەدیلی سەرمایەداری بسەلمێنن. ئەم چینە بە چەندین شۆڕش لە سەدەی نۆزدە و بیستدا مۆری خۆی داوە لە مێژووی تا ئێستای دنیای سەرمایەداری.

ئەم کۆمۆنیزمە بەم تەجروبانەی نیشانداوە لە بواری فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیدا و بوەتە یەکێک لەو بزوتنەوانەی کاریگەری لەسەر پێکهاتەی ئاڵۆز و قەیراناوی سیستەمی سەرمایەداریداهەیە. هەر قۆناغێکی ئەم هەوڵە فکری و سیاسیانە دەبێ وەک ڕەنگدانەوەی دۆخی سیاسی و ئابوری ئەو سەردەمە و پێداویستیەکانی خەباتی ئەو دەورەیە سەیربکرێن نەک وەک قاڵبێک و دۆگمێکی کە مێژووی تیاقەتیس بکرێ و لە ئێستادا دەبێ کۆمۆنیزم وەڵامی ئەو کێشە و مەسەلانە بداتەوە کە چینی کرێکار لە خەبات و ڕێکخراوبون و شەڕی لەگەڵ بزوتنەوە بورژوازیە نیولیبراڵ و پۆپۆلیست و ناسیونالیستەکاندا ڕوبەڕوە، نەک شەڕێک کە مارکس لەگەڵ باکۆنین هەیبوە ، یان لینین لەگەڵ کاوتسکی ، یاخود ترۆتسکی لەگەڵ ستالین. هەرچەن بورژوازی ناڵی بۆچونەکانی هەبز یان ڕۆسۆ قسەی ئاخری دەوڵەت و دەستور و پەیمانی کۆمەڵایەتیە. بێگومان چینە کۆمەڵایەتیەکان لە شەڕی سیاسی دنیای واقعیدا بەناچاری یان بەپێی بەرژەوەندیەکانی چینەکەیان ئەم یاسا و دەزگایانە دەگۆڕن. هەربۆیە چینی کرێکاریش پێویستی بە بەردەوام گەشەپێدانی گۆڕینی تێڕوانین و ئامرازەکانی خەباتی هەیە.

تێگەیشتنی ماتریالیستی لە مێژووی چینی کرێکار پێمان دەڵێ کە ئەم چینە لەگەڵ دروستبون و گەشەی چینی بورژوازی وشۆڕشی پیشەسازیدا دروست بوە و هەردوو ئەم چینە سیستەمی سەرمایەداریان پێکهێناوە. ناکۆکی چینایەتی نێوان ئەم دوو چینە لەناو جەرگەی شەڕی کۆتایی هێنان بە پاشماوەکانی سیستەمی دەرەبەگایەتیدا بەرەبەرە زەق بوەتەوە و گەیشتەتە شەڕی نێوان ئەم دوو چینە و لەهەر شەڕێکدا بە دیموکراسی و ئازادی زیاتر کە بورژوازی کردویەتی دژی سیستەمی پاشایەتی و فیۆدالی چینی کرێکار بەشداریکردوە وهەوڵیداوە ئەو دەستکەوتانە هەر تایبەت نەبن بە بورژوازی بەڵکو ئەویش وەک لێی بەهرەمەند بێت.

چینی کرێکاریش هاوشێوەی بورژوازی سەدەکانی ڕینیسانس و ڕۆشنگەری، ئەویش لە سەدەی ١٩و٢٠دا کۆمەڵێک شۆڕشی کردوە و پرۆسەیەکی دانەبڕاوی لە خەبات و فشار دژ بە سەرمایەداری هەبوە. ئەم چینەش بەپێی جێگەوڕیگای ئابوری و ئاستی گەشەی سەرمایەداری و ئاستی

وشیاری و ڕێکخراوبوونی کرێکاران تیایدا ئایدیاکانی دنیای کۆمۆنیستی و یەکسان و ئازادی سەریهەڵداوە و توێژی ڕۆشنبیر و فەیلەسوف و بیریاران و هەڵسوڕاوانی سەر بەم چینەش تەعبیریان لەم خواست و ئامانجانە کردوە. کۆمۆنیزمیش وەک بەشێک لەم هەوڵە ڕۆشنبیری وسیاسییە، پێ بە پێی تەجروبە سیاسی و پراتیکە شۆڕشگێڕانەکانی کرێکاران گەشەی دەرکرد و لە کۆمۆنیزمێکی خەیاڵییەوە گەشتە ئاستی تیۆریەکی سیاسی و ئابوری و فەلسەفی و دواتریش بەشێوەیەکی زانستی لیکدانەوەکانی لەسەرسیستەمی سەرمایەداری و ناکۆکی و قەیرانەکانی و ئامڕازەکانی گۆڕانی بە سیستەمێکی کۆمۆنیستی خستەڕوو.
چەمکی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی لە مێژووی ئەم ململانێ سیاسی و چینایەتیەدا سەریهەڵدا. سەرەتا گروپە کۆمۆنیستیە نهێنیەکان و ڕیکخراوە جەماوەریە ئاشکراکان پێکدەهاتن و دواتر گرنگی ڕیکخستنی یەکپارچە و سەراسەری و جیهانی ئەم چینە هاتە ئارا وئەنتەرناسیونالی یەکەم و حزبە سۆشیال دیموکراتی و کرێکاریەکان لە ئەوروپا وڕوسیاو ئەمریکادا سەریان هەڵدا.

ئەم چەمکە دوو خەسڵەتی سەرەکی هەبوو، کە یەکەمیان باسی حزب باسی ڕێکخستنی سەرجەم چینی کرێکار بوو وە مانای حزبێکی تایبەتی نەبوو لە ناو کرێکاراندا. هەربۆیە لە ئەنتەرناسیونالی یەکەم و حزبی سۆشیال دیموکراتی ئەڵمانیادا بۆچون و ڕیبازی سیاسی جیاجیا دەبینین و سەرەڕای ململانێی سیاسی و فکری نێوانیان بەڵام وەک حزبێکی کۆمەڵایەتی وهێزێکی سیاسی ئەم مەیلانە پێکەوە کاردەکەن. مانیفیستی کۆمۆنیستی مارکس و ئەنگلس تەعبیر لەم قۆناغە دەکا کە دەڵێ ” کۆمۆنیستەکان حزبێکی جیا لە حزبەکانی چینی کرێکار نین و ئامانجیان کۆکردنەوەی هەموو چینەکە و خستنەڕووی ئامانجی کۆتایی چینەکەیە لە هەموو قۆناغەکانی خەباتیدا” ئەو پێناسەیە بە حزب کە بنەمای تێگەیشتن لە چەمکی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی نیشان دەدا.

دووەمیان ؛ ئەم حزب و ڕیکخراوانە لەگەڵ شەڕی چینی کرێکار لەسەر دەسەڵات گرتنی کرێکاران و شۆڕشی سۆشیالیستی بەسەر سەرمایەداریدا تێکەڵاون. وەک تێکەڵاوی ئەنترناسیونالی یەکەم لەگەڵ کۆمۆنەی پاریس و پەیوەندی بەردەوام بە خەباتی سیاسی و ئابوری کرێکارانی ئەوروپاوە، یان حزبە سۆشیال دیموکراتەکان و خەباتی پەرلەمانی و مانگرتن و خۆپیشاندانە کرێکاریەکان و بونی سەدان هەزار ئەندامی کرێکاری لەم حزبانەدا و بەشداری لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر و

ڕاپەڕینەکانی ئەڵمانیا و مەجەر و مانگرتنە سەراسەرییەکانی ئیتالیا وبەریتانیا و نەرویج و وڵاتانی تر.

لەم ئاستە لە گەشەی بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی وەک بزوتنەوەیەکی سیاسی وجەماوەری وبەتایبەت لە کۆمۆنەی پاریسەوە چەمکی دەوڵەتیش دەبێتە بەشێکی سەرەکی لەم خەباتە. دواتر لە شەڕی جیهانی یەکەمدا ئەم بزوتنەوەیە دەکەوێتە بەردەم قۆناغێکی تەواو جیاوازەوە و لە بەردەم ئەرکێکی مێژوویدا قەرار دەگرێت. ئەم شەڕە جیهانیە بە جیهانی مۆدێرن بەمانای ڕوخانی تەواوی پایەکانی دنیای لیبرالیزم و مافی مرۆڤ و ئازادییەکانی بورژوازییە،کە لە بەرامبەریدا شەپۆلێکی ناڕەزایەتی شۆڕشگێڕانەی سەریهەڵدا و بزوتنەوەی کرێکاری وکۆمۆنیستی خستە بەردەم ڕووبەڕووبونەوەیەکی مێژوویی لەگەڵ ئەم شەڕە جیهانی وبەربەرییەتی سەرمایەداری و نیشاندانی بەدیل و ڕێگاچارەی کۆمۆنیستی بە کۆمەڵگەی
مرۆڤایەتی. هەربۆیە جارێکی تر مەسەلەی شۆڕشی کرێکاری دژ بە دەسەڵاتی بورژوازی وگرتنە دەستی دەسەڵات و دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی دەبێتە پێویستیەکی ڕۆژ.

“دەوڵەت و شۆڕش” ی لینین تەعبیر لەم قۆناغە گەشەکردوەی کۆمۆنیزم و چینی کرێکار دەکا کە دەڵێ” ئامرازەکانی دەوڵەتی بورژوازی دەبێ لەناوببرێ و دەوڵەتێک دروست ببێ کە پشتی بە چەکدارکردنی گشتی و نوێنەرانی ڕاستەوخۆی کرێکاران و جوتیاران بەستبێ”.
لەم قۆناغەدا ئەمە لەگەڵ دوو مەسەلە دەرگیر دەبین یەکەم؛ جیابونەوەیەک لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا لەسەر بنەمای تاکتیک لە بەرامبەر شەڕی جیهانی و دەوڵەتی بورژوازیدا.

ڕەوتێکی ناسیونالیستی لە نێو بزوتنەوەی کرێکاریدا پشتیوانی لە لایەکی شەڕ دەکەن بەرامبەرلاکەی تر و هاوکاتیش پشتیوانی لە ریفۆرمیزم دەکەن لە بەرامبەر گۆڕینی دەسەڵات بەشێوەی شۆڕشگێڕانە.

دووەم ؛لە ڕوسیادا کە زەمینەکانی شۆڕشی کۆمەڵایەتی تیایدا لە سەرەتای سەدەی بیستەوە لەبار دەبێت و ۳ شۆڕشی یەک لە دوای یەک ڕودەدەن و بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی نمونەیەک لە شۆڕشی سۆشیالیستی و دەوڵەتی کرێکاری نیشان دەدا.

ئەم دەورەیە دەورەیەکی ئاڵۆز و پڕ لە کێشەیە. هەردوو چەمکی حزب و دەوڵەت لەم دەورەیەدا دەکەونە قۆناغی پراتیکێکی کۆمەڵایەتی و گۆڕانێکی سەرتاپاگیری سیاسی و ئابوری کۆمەڵگەی ڕوسی دەگرێتەوە و

کاریگەری خۆی بەسەر جیهاندا دادەنێ. سەدەی ٢٠ و تا ئێستاش مۆدیلی حزبی بەلشەفی و دەوڵەتی سۆڤیەتی وەک دوو مۆدیلی نەگۆڕ و پیرۆز سەیردەکرێن و هیچ ڕەخنەیەکی بنچینەیی لەم مۆدیلانە و نیشاندانی بەدیلی بەرامبەریان لە ئارادا نیە.
ئەم دیدە میتافیزیکی و نامێژووییە لە حزب و دەوڵەت مەسەلەی سەرەکی ئەم لێکۆڵینەوەیەیە. لەڕووەوە تێڕوانینی ماتریالیستی بۆ دەور و مێژووی چینی کرێکار گرنگی حەیاتی و بنەڕەتی پەیدا دەکا، بویە دەبێ لێکدانەوەی دروست و زانستی بۆ ئەم مێژووە و واقعی ئێستا بکا و وەڵامی ئەو پرسیارانە بداتەوە کە بونەتە گرێ کوێرە لە بەردەم چینی کرێکار و ئایندەی خەباتەکەیدا. تێڕوانین بۆ حزب و دەوڵەت ئەو دوو ئەڵقەیەیە کە ئەمڕۆ لەم لێکدانەوانەدا بەدەستیەوە دەگرین تاکو دەرگابکاتەوە بەڕووی ڕۆشنکردنەوەی گرفت و کێشەکاندا.
لەڕووەوە دەبێ ئەو ئاڵوگۆڕانەی بەسەر دوو چەمکی حزب و دەوڵەتدا هات بە شیوەیەکی وردتر لێک بدەینەوە تا بزانین چ جیاوازیەکی لەگەڵ بنەما سەرەکی و سادەکانی پێش ئەم دەورەیە و دنیای سەردەمداهەیە؟

http://www.asokamal.com/index/?p=1616* 3
*4https://www.marxists.org/kurdi/marx/babetekan/marx_1848_manifesti_komonist.pdf
*5 الثامن عشر من برومير لويس بونابرت ل ١٤٣، ماركس انجلس ،مخارات، الدار التقدم
6https://www.marxists.org/kurdi/marx/babetekan/marx_1888_feurbax.pdf* لودفیگ فیورباخ و کۆتایی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی، ل ٨١، وەرگێڕانی سالار ڕەشید
*http://www.asokamal.com/index/?p=1616 7

ئەگۆستۆ بوال و شانۆی شەقام ... ئاراز عەبدولڕەحمان

ئەڵبەتە قسە کردن لەسەر ئەگۆستۆ بوال ئەکرێت قسە لەسەر شانۆی چەوساوەکان بکەین کە ئەزمونێکی نوێی شانۆییە و دەرهێنەری بەرازیلی ئەگۆستۆ بوال دامەزرێنەری ئەم جۆرە ئەزمونەیە کە

بەشێوەیەکی تایبەتمەند کێشە کۆمەڵایەتیەکان تەرح دەکات و لەگەڵ بینەر کە ڕەگەزێکی سەرەکیە لە کارە شانۆییەکە گفتوگۆی تەواوی لەسەر دەکرێت، پاڵپشت بە نمایشی کورت و گفتوگۆ سەبارەت بەو کێشانە کە بینەر بەشدارییەکی کاریگەری دەبێت لەم گفتوگۆیانەدا کە بوال پێیوایە ئەو جۆرە گفتوگۆیانە دروستکەری هۆشیارییە لە هزری بینەردا، هەروەها بوال هاوشانی کێشە کۆمەڵایەتیەکان چالاکوانێکی سیاسی بوە کە ئەمەش لە شانۆییەکانیدا ڕەنگدانەوەیەکی تەواوی هەبووە کە هەوڵی داوە شانۆ وەك شۆڕشێك بەکاربهێنێت بەتایبەت کاتێك پێش هەڵهاتنی لە بەڕازیل و لە ژێر حوکمی دکتاتۆری لەو وڵاتەدا لەبەرئەوەی خۆی بیری چەپی هەبووە بۆیە زۆرینەی ئەزمونەکانی کاریگەربوە بە تیۆریەکانی مارکس بۆ دنیای سەرمایەداری و چینی کرێکاران و چەوساوەکان بۆیە ئەگۆستۆ بوال ئەڵێت ” ئەگەر شانۆییەکانم بەمانایەکی تەواو شۆڕش نەبێت بەلای کەمەوە بینەر هاندەدات بۆ شۆڕش” وە هەموو ئەم کارە شانۆییانەی بوال لەنێو چینی چەوساوەکاندا و لە بازاڕو کوچەو کۆڵانەکان و لە گەڕەکە هەژار نشینەکاندا نمایش کراون ئەویش زیاتر بۆ دروست کردنی ڕای گشتی لەسەر کێشە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان..

کاتێك دەستوەردانەکانی وڵاتەیەکگرتوەکانی ئەمریکا لە کۆتایی شەستەکاندا لە ئەمریکای لاتین و پاڵپشتی سیستمە دیکتاتۆریەکان لەو وڵاتانەدا بۆ پەرەدان بەسیستمی سەرمایەداری کاریگەریەکی زۆر لە هزری بوال دا دائەنێت کاتێك سیناتۆری ئەمریکی باری گوڵدوتەر ئەڵێت “دنیایی سەرمایەداری پێویستیەکی زۆری بە هەژارانە چونکە ئەمە ئەبێتە هۆی کارئاسانی سەبارەت بە پێدانی موچەکانیان و شوێنی کارکردنیان لەبەرئەوەی هەمیشە لەوە ئەترسن کارەکانیان لەدەست بدەن بۆیە سازشی زۆر بۆ خاوەن کارەکانیان دەکەن” ئەمە یەکێکە لەو بیرو بۆچون و هۆکارانەی کە بوال ئەیەوێت هەڵوەستەیەك بکات لەسەری و دژ بەم سیستمە کاربکات و ڕەنگدانەوەی تەواوی هەبێت لە کارەکانیدا بۆیە شانۆ دەکات بە بڵندگۆیەك بۆ تەرح کردنی گیروگرفتی چینی کرێکاران و چەوساوەکان وە دروست کردنی ڕای گشتی سیاسی لە نێویاندا وە پاش ناچارکردنی بەهەڵهاتن لە وڵات و ڕوو لە ئەوروپا دەکات و زیاتر پەرە بە ئەزمونەکەی دەدات وە دوای گەڕانەوەشی لە ساڵ 1986 بۆ بەڕازیل 19 ناوەندی شانۆیی دادەمەزرێنێت و بەشدارییەکی کارای دەبێت لە پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتیەکاندا کاریگەری شانۆییەکانی بەجۆرێك دەبێت کە ئەم گەورە دەرهێنەرە بەرەو ئەندامێتی پارلەمانی وڵاتەکەی لەنێو شەش ئەندامی هەڵبژێردراوی پارتی کرێکاراندا ئاڕاستە دەکات ساڵی 1993 ئەبێت بە ئەندامی پارلەمان کە ئەمەش بەهۆی کاریگەری

شانۆییەکانیەوە دەبێت کە لەنێو شەقامەکان و گەڕەکە هەژار نشینەکانی ڕیۆدی جانیرۆ نمایشی کردوون.

بۆ ئەوەی شانۆ کاریگەری زیاتر و خێراتر لەسەر پرسە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان دابنێت ئەگۆستۆ بوال تەکنیکی نوێی لە شانۆدا بەکارهێنا کە شانۆی لە شێوە تەقلیدیەکەی هێنایە دەرەوە و لە نێو چینە جیاجیاکان و لە شوێنە گشتیەکاندا بە تەکینیکێکی نوێ نمایش کرد وە چیتر لێنەگەڕا بینەر دەورێکی نێگەتیڤی هەبێت تەنها بینەربێت و هیچی تر، ئەوانی کرد بە ڕەگەزێکی سەرەکی لە کارە شانۆییەکانیدا و دەوری کاریگەر و سەرەکی پێبەخشین وە داینەمیکێتی بەشانۆییەکانی بەخشی کە بەردەوام لە جوڵەی نوێ و هزری نوێ و کاریگەردا بێت کە ئەویش ئەزمونی فۆریوم تیاتەر بوو واتە شانۆی کردبوو بە سەکۆیەك بۆ گفتوگۆکردنی بەردەوام لەسەر تەواوی پرسەکان بۆیە هەمیشە بینەر بە بیر و هزری نوێ ئامادەگیەکی بەردەوامیان لە کارەکاندا هەبوو، بوال پێیوایە بەپێی تیۆری ئەرەستۆ بینەر بەتەواوی تەسلیمی کارەکتەری درامی دەبێت ئەو کارەکتەرە درامییە لەبری ئەوان بیردەکاتەوە و لەبری ئەوان بڕیار دەدات و چارەسەری کێشەکان دەکات، وە بەپێی تیۆری برێخت بەهەمان شێوە بینەر لە شانۆییەکاندا تەسلیمی کارەکتەری درامی دەبێت بەڵام تاڕادەیەك ڕێگە دەدرێت بینەر بیر لەو کێشانە بکاتەوە کە تەرح دەکرێن وە هەندێك جار بیرکردنەوەی بینەر هاوتەریب نابێت بە بیرکردنەوەی کارەکتەری درامی لە چارەسەرکردنی کێشەکاندا، وە ئەمە لە شانۆی چەوساوەکان دا بەتەواوی پێچەوانەیە بینەر لەم جۆرە شانۆیانەدا بەهیچ شێوەیەك خۆی نادات بەدەستەوە بۆ کارەکتەری درامی بەڵکو ڕوبەڕوی دەبێتەوە و خۆی هەڵدەسێت بە گۆڕانی ڕۆڵی سەرەکی وە زۆربەی کات مەجرای شانۆکە دەگۆڕێت و بە بۆچونی خۆی کێشە درامییەکان چارەسەر دەکات، بۆیە ئەبینین ئامانجی بوال لەم جۆرە تەکنیکە بۆ ئەوەیە بینەر بەشێوەیەکی زۆر ئازادانە بەبێ هیچ بەربەستێك تەعبیر لە بیرو بۆچونی خۆیان بکەن کە دواجار ئەمە دەبێت بەهۆکارێك بۆ دروست کردنی ڕای گشتی لەسەر پرسە سیاسی و کۆمەڵایەتیەکان، وە هەروەها یەکێکی تر لە ڕەهەندەکانی شانۆی بوال شانۆی دەرمانییە کە دواجار لیڤی مۆرینۆ کە کاریگەرە بە ئەفکاری فرۆید ناوی لێدەنێت سایکۆدراما کە شانۆ وەك چارەسەرێك بەکاردەهێنرێت بۆ ئەو کەسانەی کە تەوشی شۆکی دەرونی هاتون یاخود ئەو منداڵانەی کە ڕوبەڕوی توندوتیژی بونەتەوە وەیان ئەوکەسانەی کە ئالودەن بە مادەی هۆشبەر و چەندین جۆری تری نەخۆشی دەرونی کە ئەمەش تەکنیك و شێوازی خۆی هەیە.

دەکرێت ئەم ئەزمونانەی بوال ببەستینەوە بەو ئەزمونانەی کە ئێستا لە کوردستان دا بەشێوەیەکی تاڕادەیەك کەم لە شانۆی شەقام دا بەرجەستە دەکرێت بە ئومێدی ئەوەی زیاتر گرنگی بەم بوارە بدرێت چونکە کوردستان هەڵگری چەندین دەردی کۆمەڵایەتی و سیاسی و ئابورییە..وە لەبەر ئەوەی لەم ساڵانەی دواییدا لە کوردستان گرنگیەکی تایبەت بە شانۆی شەقام یاخود نمایش کردنی شانۆ لە پانتایی کراوەدا دەدرێت ناکرێت شانۆکاران ئەگۆستۆ بوال و تەکنیکی شانۆکانی لەبەرچاو نەگرن کە بێگومان ڕەنگدانەوەیەکی تەواوی دەبێت لەسەرخستنی کارەکانیان بە ئامانجی دروستکردنی کاریگەری زیاتر لەسەر بینەر چونکە کارەکانی بوال لە شەقامەکان و لە نێو چین و توێژە جیاجیاکان بەتایبەت چینی چەوساوەکاندا نمایش کراون.

سەرچاوە:

- العاب للممپلين وغير الممپلين.. أغوستو بوال.. ترجمه وليد ابوبكر
- عقيده الصدمه.. نعومى كلاين.. ترجمه نادين خورى
- المسرح والتغير الاجتماعى فى جنوب السودان (دراسه فى تقنيات مسرح المقهورين).. مايكل نصر عميره.. مجله العلوم الانسانيه.. مجلد 17 (3) 2016
- ويكوبيديا

واز لە نادیە مورات بهێنن، بەسە هێرشکردنە سەری ... زاهیر باهیر

17/12/2018

هەر وەکو چۆن کاتی هەڵبژاردنی بۆ خەڵاتی ئاشتی بۆ نوسین وەسف و سەنایەکی یەکجار زۆری بۆ کرا، لە ئێستاشا بەهۆی جمووجووڵییەوە و بینینی زۆرێك لە کەسان و سەرکردەو سەرۆکەوە هێرشێکی یەکجار زۆری دەکرێتە سەر. هێرشبەرەکان لە ڕێگەی جیاوازاوە هێرشی دەکەنە سەر :

• نادیە جلی کوردی لەبەر ناکات.
• نادیە بە کوردی قسە ناکات .
• نادیە سوپاسگوزاریی یەپەگە و یەپەژە ناکات کە مایەی سەلامەتی زۆرینەیەك لە ئەزیدییەکان بوون .
• نادیە خۆی بە عەرەب دەزانێت.
• نادیە بە بینییی ئەم و ئەو خزمەتی دووژمنانی کورد دەکات نەك کورد و ئەزیدییەکان .
• نادیە لەگەڵ جەلادەکانیا کە دەبێتەوە.
• نادیە تەنانەت پشتیشی لە ئەزیدییەکان کردووە .
• نادیە .... نادیە ... تا ئەو ڕادەیەی کە هیچ جۆرە شەخسیەتەکیان بە ئەم ئافرەتە نەهێڵاوەتەوە بەوەی کە خۆیان ویستویانە تاونباریان کردووە.

گرفتی کوردی ئەمە ئەوەیە کە دەیانەوێت هەموو کەس وەکو چۆن خۆیان حەز دەکەن دەبێت وابێت، خۆی چۆن ئارەزوو دەکەن دەبێت کەسانی بەرانبەریشی ئەوە بکەن ، ئەوە لەبەر بکەن ، ئاوا قسە بکەن ، ئاوا هەڵسوکەوت بکەن ، ئاو جل لەبەر بکەن ، تەنانەت ئاوا نان و ئاویش بخۆن .

بەداخەوە کە ئەم جۆرە لێکدانانەوە کە وردیاندەکەیتەوە دەبنیت چۆنە چەند دیکتارۆریەتی لێدەچۆڕێت. لە هەمووشی ناخۆشتر ئەوەیە کە کە ئەم قسانە لە لایەن هەندێك کەسەوە دەکرێت کە خۆشیان بە ئازایخواز دەزانن، بەڵام ئامادەنین کە ئازادی بە ئافرەتێك بدەن پاش چەشتنی ئەو هەمو نەهامەتی و قوڕبەسەییە چی دەوێت و چی بە باشدەزانێت بە ئەزیدییەکان بیکات .

نەگەبەتیەکە ئەوەیە کە ئەم کەسانە ئەوە تێناگەن کە نادیە ئافرەتێکی سادە و ساکارە ، ڕەنگە هەر خوێنەواریشی نەبێت ، لە سیاسەت و دیبلۆماسییەت و بازرگانی سیاسەت نازانێت، نادیە ئەندام و پاڵێوراوی هیچ حیزبێکی سیاسی نییە تاکو بە زمانی ئەوان قسە بکات و لە قاڵب و سنوری ئەوان نەیەتە دەرەوە . ئاخر نادیە دەیەوێت ئەوەی کە خۆی پێ باشە بە ئەزیدییەکان ئەوە بکات .

نادیە کە خۆی بارزانی دیتووە ، یا بەرهەم ئەحمەد یاخود چاوشلێ . نەهاتووە سازشێکی گەورەتر لەو حیزبانە بەرانە کەلەگەل ئێران و تورکیا و عێراق و ئەمەریکا و ڕوسیا کردویانە ئەم زیاتر بکات ، ئەم نەهاتووە بە شان وباڵی هیچ کام لەوانەدا، بێت ، تەنها و تەنها داوای یارمەتی و هاریکاری لێکردون بۆ شەنگالە و ئەزیدییەکان .

چی لەوە باشترە هەیە کە ئەو یەک ملیۆن دۆلارەکەی کە وەری گرتووە دەیکاتە خەستاخانەیەك بۆ لێقەوماوان و قوربانیانی دەستی داعش ؟

خۆ دەیتوانی بیبەخشێتەوە بەسەر کەس و کاریا یا بیداتـە پەپەگە و یەپەژە؟ چی لەوە باشتر هەیە کە بە چاوشلۆ و ئۆغڵۆ و مۆغڵۆ بڵێت ئەوە هەڵەیە کە ئێوە هێڕش دەکەنە سەر مەخموور و شەنگاڵ ؟ تا ئێستاش نە پارتی و نە یەکێتی و نە گۆڕان و نە بەرەەم صاڵەح و نە عێراق و نە ئیسلامی نە هیچ وڵات و سەرکردەیەکی ئەم دونیایە ئەو هەنگاوە بچوکەی نادییەیان نەناوە .

یەپەگە و یەپەژە و پەکەکە و من تۆ کە وەکو کارێکی مرۆیانە و ئەرکێکی باوەڕبوون بە مافی مر□ق ل□سەر قەتڵ و عامی ئێزیدی□کان هەڵمانداوەتێ و بەرگریمان لێکردون ، بۆچی دەبێت چاوەڕوانی پاداشت و مەدح سەنا بکەین ؟ من تێناگەم کەسێك کە ئەرکی خۆی بەجێدەهێنێت بۆچی دەبێت چاوەڕانی پاداشت بکات؟!!

تکایە ئازادیی لەو ئافرەتە مەسەننەوە و ئەو خۆی قوربانی دەستی سیاسەت و فاشییەتی ناوچەیی و جیهانییە ، لە هەموو کەس زیاتر پێویستی بە دەسگر□یکردن و یارمەتیدان هەیە.

هیچ نا، بەڵام مەرگ … دەق: پابلۆ نیرۆدا … لە ئینگلیزیەوە: سۆران محەمەد

گۆڕستانە تەنیاکان لەوێدان،
گۆڕەکان پڕن لە ئێسکی بێ دەنگ،
دڵەکە بە تونێلەکەدا دەڕوا،
لە تاریکی خۆیدا، تاریکیی، تاریکیی،
وەك پاپۆڕی تێکشکاو دەمرین و دەچینەوە ناو ناخی خۆمان،
وەك ئەوەی لە دڵماندا نغرۆ بین،
وەك ئەوەی ژیابین و لە ژێر پێستەوە بکەوینە ناو گیانەوە.
*
لەوێدا لاشە هەن،
پێکان لە قوڕی ساردو لینج دروستبوون،
مردن وا لەناو ئێسکەکاندا،
وەك وەڕینێك و سەگیش دیار نەبێ،

لە شوێنێکەوە لە‌ زەنگەکانەوە‌ دەنگ دێ، لە گۆڕەکاندا لە هەندێ شوێنەوە،
باڵا دەکا لە هەوای شێدارەوە وەك فرمێسکەکانی باران.
*
هەندێکجار کفن دەبینم تەنیا
لە ژێر چارۆکە،
سەردەکەون بە مردنێکی زەردەوەبوو، لەگەڵ ئەو ژنانەی قژێکی مردوویان هەیە،
لەگەڵ ئەو نانەوایانەی رەنگیان سپییە وەك فریشتە،
و کچە گەنجە راماوە‌ شووکردوەکان بە دادنووس،
سندوقەکانیش سەرەوژوور بە رووباری ستوونی مەرگدا دەڕۆن،
رووبارە مۆرە تۆخەکە،
دەجوڵێن بەرەو ژوور لەگەڵ چارۆکەکان کە پڕ بووە لە سەدای مەرگ،
پڕ بووە لە دەنگی مەرگ کە بێدەنگییە.
*
مەرگ دەگات لە نێو هەموو ئەو دەنگانە
وەك پێڵاوێکی بێ پێ، وەك چاکەتێك هیچ پیاوێکی تیا نەبێت،
دێت و لەدەرگا دەدا، بە مستیلەیەکی ناو بۆش، و لە هیچ پەنجەیەکیشدا نییە،
دێت و هاوار دەکات بێ دەم، بێ زمان، بێ گەروو.
لەگەڵ ئەمانەشدا هەنگاوەکانی دەبیسترێن
و پۆشاکەکەی دەنگێکی کپی لێوەدێ وەك هی درەختەکان.
*
دڵنیا نیم، هەر کەمێ تێدەگەم، بەزەحمەت دەبینم،
لاموا بێ گۆرانیی رەنگی وەنەوشەیەکی شێدارە،
لەو وەنەوشەیەی لە ماڵەوەدایە لەسەر زەوی،
چونکە رەنگی دەموچاوی مەرگ سەوزە،
و روخساری مەرگیش کە ئەیبەخشێ هەر سەوزە،
لەگەڵ فراوانبوونی شێی گەڵای وەنەوشە
و رەنگی خەمینی زستانێکی تاڵ.
*
وەلێ مەرگیش تێدەپەڕێت بە جیهانداو پۆشیویەتی وەکو گسك،
زەمین دەپێچێتەوە، لە لاشەی مردووان دەگەڕێ،
مەرگ لە ناو گسکدایە،
گسك زمانی مەرگە لە دوای لاشەکان دەگەڕێ،
ئەوە دەرزی مەرگە بە دوای دەزوودا دەگەڕێ.
*

مەرگ لە سەر جێنووستنەی نوشتێنراوەکاندایە:
ژینی دەگوزەرێنێ بە خەوتن لە سەر دۆشەکی سست،
لە بەتانییە رەشەکاندا، لە ناکاو هەناسەکان دەردەکا:
دەنگێکی خەمباری لێوەدێ و بەرگە دۆشەکەکان دەئاوسێنێ،
و قەرەوێڵەکان رووەو بەندەر شەپۆل دەبەن
لەوێ مەرگ چاوەڕوانە، پۆشاکی فەرماندەی دەریاوانی وا لەبەرە.
....

بایۆگرافی شاعیر:

شاعیری چیللی پابلۆ نیرۆدا ١٢/٧/١٩٠٤ – ٢٣/٩/١٩٧٣ لە مێردمناڵییەوە بە شیعر ئاشنا بووە، دادەنرێت بە یەکێک لە شاعیرە دیارە جیهانییەکانی سەدەی بیستەم، کاریگەریی بەسەر زۆر لە خوێنەرانەوە بووە، لە ژیانیدا زۆر چەرمەسەری بینیوەو زۆر جێ گۆڕاوە، بەشداری لە شۆڕشی ئیسپانیا کردووە، زۆر کاری جۆراوجۆریشی کردووە لەوانە: کاری دبلۆماتیکی کردووە، لە ساڵی ١٩٤٨ هەڵهات بۆ ئەرجەنتین، لەساڵی ١٩٧١ خەلاتی نۆبڵی بۆ ئەدەب وەرگرت. لە کۆتایی ژیانیدا تووشی شێرپەنجە بوو، بەڵام بە نەخۆشی دڵ کۆچی دوایی کرد. هەرچەندە لەمدوایانەدا دەنگوباسی ئەوە گەرم بوو کە لە لایەن رژێمی دیکتاتۆری ئەوسای چیللییەوە ژەهرخوارد کرابێت.
گابریل گارسیا مارکیز، نۆڤڵ نووسی کۆلۆمبی سەبارەت نیرۆدا وتوویەتی " گەورەترین شاعیری سەدەی بیستە لە ناو هەموو زمانەکاندا" .

سەرچاوەکان:

poets.org/poetsorg/poem/nothing-death
en.wikipedia.org/wiki/Pablo_Neruda
....

کۆتایی

****

بۆ زانیاری زیاتر دەربارەی ئەم دەقە، لێرەدا دەقەکەمان بە زمانی ئینگلیزی بۆ بەڕێزتان داناوە، گەر پێویستتان بوو.

Nothing But Death
Pablo Neruda, 1904 – 1973
There are cemeteries that are lonely,
graves full of bones that do not make a sound,

the heart moving through a tunnel,
in it darkness, darkness, darkness,
like a shipwreck we die going into ourselves,
as though we were drowning inside our hearts,
.as though we lived falling out of the skin into the soul

And there are corpses,
feet made of cold and sticky clay,
death is inside the bones,
like a barking where there are no dogs,
coming out from bells somewhere, from graves somewhere,
.growing in the damp air like tears of rain

Sometimes I see alone
coffins under sail,
embarking with the pale dead, with women that have dead hair,
with bakers who are as white as angels,
and pensive young girls married to notary publics,
caskets sailing up the vertical river of the dead,
the river of dark purple,
moving upstream with sails filled out by the sound of death,
.filled by the sound of death which is silence

Death arrives among all that sound
like a shoe with no foot in it, like a suit with no man in it,
comes and knocks, using a ring with no stone in it, with no finger in it,
comes and shouts with no mouth, with no tongue, with no throat.
Nevertheless its steps can be heard
.and its clothing makes a hushed sound, like a tree

I’m not sure, I understand only a little, I can hardly see,
but it seems to me that its singing has the color of damp violets,
of violets that are at home in the earth,
because the face of death is green,
and the look death gives is green,

with the penetrating dampness of a violet leaf
.and the somber color of embittered winter

But death also goes through the world dressed as a broom,
lapping the floor, looking for dead bodies,
death is inside the broom,
the broom is the tongue of death looking for corpses,
.it is the needle of death looking for thread

Death is inside the folding cots:
it spends its life sleeping on the slow mattresses,
in the black blankets, and suddenly breathes out:
it blows out a mournful sound that swells the sheets,
and the beds go sailing toward a port
.where death is waiting, dressed like an admiral
....

کتێب: ڕاپۆرت لەبارەی خۆمەوە … دڵشاد عەبدوڵڵا

شیعر

[بۆ خوێندنەوەی ئەم نامیلکە شیعرییەی شاعیر دڵشاد عەبدوڵڵا کلیکی
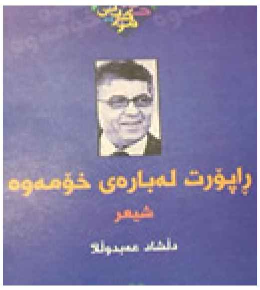

ئێرە بکەن ......]

شیعرەکانی (دەنگەکان)م خوێندەوە … لەتیف بێوار

زمانی شیعر بەوە لە زمانی ئاسایی جیادەکرێتەوە کە وشەکانی تێکمەیی و دەگمەنی و جوانی و فرەمانایی لە خۆ دەگرێت، بۆ دروستکردنی ڕستەو کۆپلەکان بەس مانا لە پێشچاو ناگیرێت، چونکە گەر بەس لەسەر واتا بووەستین ئەوا وتارو قسەی ڕۆژانەش مانادارن، بەڵکو ئەو شێوەو مەرج و بونیادە شاراوەیەیە زنجیرەی ڕستەکان پێکەوە دەبەستێتەوە، لەگەڵ خوێندنەوەکاندا هەست دەکەین بەر زمانێکی نائاسایی دەکەوین، ئەمەش بە سوود وەرگرتن لە هونەرە جیاواز و فرەکانی ڕەوانبێژی و کەرەسەی زۆر جیاوازی شیعریی دێتە دی. ئەمەش کارێکی سەرپێیی نییە، گەر بمانەویت شیعرێکی باش و کاریگەر بنووسین و پێشکەش بکەین.
ماڵپەڕی (دەنگەکان) کە وابزانم چالاکترین ماڵپەڕی ئەدەبی و هونەری و فیکری کوردییە، بەڕێزو ئەمانەتەوە بە ئەرکی خۆی هەڵدەستێت لە بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکان، بەڵام هەر خاوەنی بەرهەمەکان بەرپرسن لە کەموکورتی ناو بەرهەمەکانیان، بۆیە وا باشترە ئاسان تەماشای نووسینی شیعر نەکەین و هەر خەیاڵێك هات بە مێشکماندا یەکسەر ناوی شیعری لێ نەنێین و ڕەوانەی ماڵپەڕی دەنگەکانی بکەین، ڕەنگە کە من لێرەدا ئەم سەرنجانە دەنووسم و شیعرەکان ورد دەخوێنمەوە، نموونەی خوێندنەوەو خوێنەری وا زۆر کەم بێت و بەڵکو زۆر لە خوێنەرەکان نەك شیعرەکان ورد ناخوێننەوە، بەڵکو ڕەنگە هەر نەیخوێننەوەو تاقەتی خوێندنەوەیان نەبێت، بەس کاری (لایك)بزانن، ئەمەش ماڵی شاعیر وێران دەکات و دەبێتە هۆی هاندانی لەسەر نووسینی شیعری خراپ، ئەم بۆچوونانەش لێرەدا دەیاننووسم ڕەنگە وا نەبن، بەڵام سەلیقەی شیعریی من ئاوها دەڵێت، ئەم رایانەش تەنیا لەسەر شیعرەکانن و هیچ پەیوەندی بە خودی شاعیرەکانەوە نییە.

1// شەکەت تر لەجادە … سوهەیلا مێهەمی:

سەبارەت ئەم شیعرە دەتوانین بڵێین چەندان بابەت تێکەڵکراوە، زمانێکی زبری(زبر بە مانای توند نا بەڵکو ڕەکیك و شلۆق) تیا بەکارهاتووە، هەڵەی زمانەوانی زۆری تێدایە، هەروەها بازدان هەیە

لە سەبجێکتێکەوە بۆ سەبجێکتێکی تر وەك ئەوەی سەرەتا بە خود دەستپێدەکات دوایی دێتە سەر واقیع و خەمەکانی خۆی و پاشتر ئاوها جێكۆڕكێ بە زاراوەو مانا دەکات:

أ- بەخەێاڵێكدا نووستوم (خەیاڵ)

ب- چەندەم بێ تۆ درێژ (خود)

ج- رووناك كچێك بوو (كچێك)

د- رێگا درێژ دەبێتەوە (ڕێگا)

چاوم پڕ ناكات لە شەقەی باڵی سپێدە

دارستان وەهمێكە

*

ببینن پاشتر دێتە سەر ڕێگا و پاشان خۆی و دواتر دارستانەكە؟ كام دارستان؟ كە پاشگری (كە)ی پێوەلكێندراوە مانای دەزانرێت كامەیە بەس خوێنەر هیچ بیرۆكەی نییە سەبارەتی، ئەمەیە بازدانەكە.

هـ- ژنێك بە عادەتی عەسرەكانی... پاشان .... كچانی شین (ژن- كچ)

و- ئەنجا دێتەوە سەر خۆی و ژنان: عادەتەكانمان ئاسایی ئەچێ (خۆی- ژنان)

ز- دوو نیوەدێڕی ناتەبا:

زستانەكانی هێلانە

ژمارەی پێڵاوەكانی ئەم ناوە..........(زستان- پێڵاو)

ی – پاشان دێتە سەر :

پەرستیار/و خوێن /و هەرێمی دووكەڵ /و كۆڵبەرو... هتد (4 ئۆبجێكتی تێكەڵ)

هەروەها لەم شیعرەدا چەندان هەڵەی زمانەوانی هەیە وەك:

1- بەخەێاڵێكدا نووستوم ....راستییەكەی: بە خەیاڵێك نووستوم

2- هەر بێ شۆخی....راستییەكەی؛ هەر بێ شۆخیی، چونكە بە یەك (ی) دەبێتە شۆخ.

3- یادەوەری بەرد باراندی...راستییەكەی: یادەوەریی بەردی باراند

4- لە بروسكەی قاقای تەوەر......راستیەكەی: لە بروسكەی قاقای تەور

5- عادەتەكانمان ئاسایی ئەچێ

لاواز بەشێكە

لە ژیان

راستییەكەی: عادەتەكانمان ئاسایی ئەچن

لاوازیی بەشێكە

لە ژیان

6- دەبمە مرۆچە كۆ دەكەمەوە

راستییەكەی: مرۆچە كۆ دەكەمەوە.

7- مەمكی بێدەنگی لە دەم

دەنێ خۆم و
زام هەڵدەمژێ
راستییەکەی: مەمکی بێدەنگی لە دەم
دەنێم و
زام هەڵدەمژم
یان: مەمکی بێدەنگی لە دەم
دەنێ و
زام هەڵدەمژێ

8- ئۆقرەیەکانی لێ ون کردووم ….ئۆقرەیی (کۆ –جمع) ناکرێتەوە
کەواتە:
ئۆقرەیی لێ ون کردووم
تەماشای ئەم بازدانە ناشرینانە بکەن لە 3 دێڕدا:
دڕکی ئازار چاو لە قاچ
دادەگرێ……………………(وێنەیەکی مەحاڵ و ناگونجاو: چاو داگرتن و ئازار)
پەنجەرە لێڵەکانی ئەم ناوە
رکابەری بێ بەرامبەری تراژیدیاکانن

ئەو شەبەقدانەوەی دووری جادەکان……….. وێنەیەکی تری ناکامڵی شیعریی(پەنجەرە، رکابەری تراژیدیا، شەبەقدانەوە) دەشبوو شەوقدانەوەی بنووسیایە. چونکە شەبەق : شەفەقە واتە سپێدە. رەنگە چاوی لە گۆرانییەکەی حەسەن زیرەك کردبێت کە ئەویش هۆنراوەی مامۆستا پیرەمێردی شاعیرەو پاشتر لێی تێکەڵ بووبێت کە دەڵێت: (شەبەقدانەوە) چونکە خۆی (شەبەق شەوقەداتەوە)یە‌.

9-چەندەم بێ تۆ درێژ… راستییەکەی: چەندە بێ تۆییم درێژ …. یان …… بێ تۆییم چەندە درێژە…

* میتافۆڕێکی ناگونجاو: بڕبڕەی زەردی کۆڵبەری…. (رەنگی زەرد تەعبیرێکی هەڵەو لەقە بۆ بڕبڕە) وێرای ئەوەی کە بوو بە سیفەت ئەوا دەبێتە (کۆڵبەریی)

تێبینی: گەر خوێنەرێك بڵێت هەموو ئەم هەڵانە خەتای ڕژێمی دیکتاتۆری ئەو پارچەیەی کوردستانە کە نەیهێشتووە ڕێزمان و ئەدەبی کوردی لە قوتابخانەکاندا بخوێندرێت، ئەوا ئێمەش دەڵێین شاعیر دەبوو نەکەوێتە ژێر ئەو فشارانەوەو بگرە بە پێچەوانەی ئەو خواستە تۆتالیتارەوە زۆر پتەو و سەنگین بینووسیایە.

پاشان ئەم وێرانکردنە‌ی زمانی کوردی بەبەکارەێنانی زمانێکی لەق و شکاو؛ دانار□ت بە داهێنانی شکاندنی زمانی شیعر لە‌ پیناوی نوێگەریدا، بەڵکو هەر ئەمەندەیە توانای شاعیرەکەی و بەمەش زۆر لە ئاستی شیعر دێتەخوار.

2// مۆدێل … چرۆ زەند

ئەم شیعرە کورتە؛ هەر گێڕانەوەیەکی ڕۆژانەی ئاسایی شاعیرە وەکو یادەوەرییەك یان تەنزێکی کۆمەڵایەتی، گەر لەجیاتی شێوەی ستوونی کۆپلەکە بەشێوەیەکی ئاسۆیی بینووسینەوە ئەوا دەبێتە چیرۆك نەك شیعر، چونکە لە شیعرییەتی زمان خاڵییە، ئەو باسی دڕانی سەر ئەژنۆکانی کاوبۆکەی دەکات بە منداڵی بەهۆی هاروهاجی خۆیەوە، بەڵام ئێستا خەڵك بە ئەنقەست سەرئەژنۆی کاوبۆکانیان دەدڕێنن، چونکە بووەتە مۆدێل، ئەمە چ ئاستەمییەکی تێدایە بۆ تێگەشتن و نووسین؟ چەندێك شاعیرەکەی خۆی ماندوو کردووە شتێکی تازەو جوان و جیاوازمان پێشکەش بکات؟ من کە ئەم تێبینی و سەرنجانە دەنووسم بەس خەمی شیعرمە ئەگینا هیچ کام لەم شاعیرە بەڕێزانە ناناسم و وابزانم خوێنەرانی ئەمڕۆش هێندە هوشیاربوونەتەوە لە ناو و نازناو بگەڕێن هەتا بابەتێك بخوێننەوەو بابەتیانە لێی تێبگەن، (نووسەر وەکو کەس چ پەیوەندی بە ناوەڕۆکی بابەتێکەوەیە وەکو نووسین) لە حاڵێکیشدا ئەگەر ئەم نووسینە بڕوای پێ هێنان و قەناعەتەکانی گۆڕین ئەوا با هاوڕای بن، ئەگەر نا با پشتگوێی بخەن و هەر لەسەر قاڵبە کلاسیکی و عادەتیەکانی خۆیان بەردەوام بن و شیعر بخوێننەوە.
نموونەی ئەو ڕاستییەی سەرەوەش تەنیا ڕەنگە لەم کۆپلەیەی شاعیردا پێشچاو بکەوێت و درکی پێبکرێت:
دڕانی سەرئەژنۆکانی پاتۆڵەکەم،
چیتر نیگەرانی دایکم نەدەبوو
مۆدێل نوێی ئەمڕۆ دەبوو.

3// ئوتێل سندباد … دڵشاد عەبدوڵڵا

زمانی شیعر ئەگەر تێکەڵ نەبێت لە فەنتازیاو ئیستاتیك و سیحری وشە دەگمەنەکان کە پەلکێشی خوێنەر دەکەن بۆ قوڵایی ماناکان و ساکان و زمانی لا دروست دەکەن دەبێت چی بێت؟
دە لەم شیعرەدا دەبینین زمانی گێڕانەوە زاڵ بووە بەسەر کۆی بارستایی شیعرەکەداو زۆرجاران هەر زمانی ڕۆژانەیە و ڕاستەوخۆ دەربڕینەکانی پێ داڕێژراون. بۆ نموونە تەماشا بکەن چۆن زمانی گێڕانەوەو تاکلایەن قەڵەمی شاعیر قۆڵبەستەکات و هەر لەسەر ئەو سادەییەش دەیهێڵێتەوە تا کۆتایی:
ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچەپی شارێکی بچووک،

وەک سیمرخ نیشتبوو.
چاوم دەچووە سەر پەنجەرەی ژوورەکانی
ئاسنی ژەنگاوی کەتیبە و پەردەی کۆنی خەت خەتی سووری پان
*
نە ڕۆژێک کەسێکم بینی لە ئوتومبیل دابەزێ و بچێتە ژوورەوە
نە خزمەتچییەکم بینی جانتا بۆ کەسێک هەڵگرێ
ئەوەی لەوێ دەژیا، هەندێکیان نەفەری دائمی بوون
*

ئەنجا با بێینە سەر تێکەڵکردنە دژیەکەکانی وەسفی ئوتێلەکە: جارێك دەیشوبهێنێت بە کەشتی تێکشکاوی ناوەڕاستی دەریا، جارێکیش بە دوورگەی بچووك، جارێکی تر بە شار، دواتریش هەر بە ئوتێل، کە ناتەبایی و ناکۆکی دروست دەبێت لە نێوان ئەو شوبهاندنانە، بە تایبەتی کە زنجیرەیەکی ئاشکرا یان نهێنی نەبێت بەیەکیانەوە گرێ بداتەوە.

لێرەدا تەماشای هەر چوار حاڵەتەکە بکەن:

-1
سەرنشینی کەشتییەکی تێکشکاوی ناوەڕاستی دەریا چ پێویست بە ناسینە؟
*
-2
دوورگەیەک بوو ئەو سندبادە لە ئاوی بێ پایانی خەونم.
*
-3
مێژووی شارەکان ئەو کەسانە دروستی دەکەن،
*
-4
ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچەپی شارێکی بچووک،
*

من هۆکاری ئەم سادەبوونەوەو هەڵانە لە بەهەند وەرنەگرتنی بایەخ و دنیای شاعیردا دەبینمەوە کەوا هەر سەرپێیی دەست دەکات بە نووسینەوەی شیعرو بەس بە بیردا هاتنی بیرۆکەیەك نووسینێك دادەڕێژێت و رەنگە پێداچوونەوەشی بۆ نەکرێت و ناوی شیعری لێدەنرێت، دەبێت ئەمە چ سوودێك بە شیعرو شاعیرو خوێنەران بگەیەنێت، جگە لە نزمبوونەوەی ئاستی شیعرو شاعیر؟ کەواتە قەیرانەکان تەنیا لە نەبوونی شوانێکی دڵسۆزدا نییە، بەڵکو هەموو لایەنەکانی تری ژیانمان هەر لە ئابووری و بەڕێوەبردن و رامیاری و

کۆمەڵایەتی و وێژەیی و هونەریی و زانستی و کشتوکاڵیی و پیشەسازیی و نەخشەداڕێژی و....تاد کاول بووەو هیچی بەسەر هیچەوە نەماوە، ئێمە لە زۆر باردا وەك ئەو کەسە مامەڵە دەکەین و دەبینین کە بەس خۆی و ئەو ژینگە بچوکەی دەوروبەری دەبینێت و دەکاتە پێوەر، کە ئەم حاڵەتانەش تەنیا لەو 3 شارەی ئێمەدا هەن، باوەڕ ناکەم لە هیچ شوێنێکی تری سەر زەوی ئاوها ئاستی ئەدەب و شیعرو هونەر داتەپیبێت. شاعیری فەرەنسی بەناوبانگ ڕامبۆ زۆر لەو شیعرانەی بەدڵی نەبوون دەیدڕاندن و دەیسوتاندن، تا لە ئاستی شاعیرێتی و شیعرەکانی کەم نەکاتەوە، ئەمە لە کاتێکدا بوو زۆر لە شیعردۆستان راشیان لەو شیعرانەی بوو کە دەیسوتاندن.

4// بەسەرچووین … هاوکار موسا

لەم شیعرەدا خوێنەر توشی بێزاریی دەبێت، بەوەی بابەتەکەی هی شیعر نییە، بەڵکو مەسەلەیەکی کۆنی ئەنتۆلۆژییەو سەدان و هەزاران جار بە شێوەی جیاوازترو سەرکەوتووتر لەم شاعیرە دەربڕینی لێکراوە، بۆنموونە ئەو چەندان جارو بە چەندان جۆری جیاواز تەعبیر لە یەك مانا دەکات کە ئەویش بێ ئیختیاریی مرۆڤە لە ژیندا بۆ نموونە ئەو ئاوها دووبارەی دەکاتەوە و دەڵێت:

-1

بەبێ ئارەزو فڕێ داوەتە سەرزەوی.

-2

هیچ کەسێک بەیەکسانی لە دایک نابێ

-3

هەڵە هاتم

-4

پێویستە مر□ق ب□ خواستی خۆی لە دایک بێ

-5

کە کۆتا ساتی مر□ق د□نێو سکی دایکەوە نووسرابێ

*

ئەمە لە لایەك لە لایەکی تر هەڵەیەکی تری زەق کە ئەم شاعیرە تێی کەوتووە، بەرپەچ دانەوەی خۆیەتی و دروستبوونی نەگونجاوییە لە ناو شیعرەکەیدا لە رووی ماناوە، ئەو لە لایەك خۆی بە (هیچ) ناودەبات و لە لایەکی ترەوە خۆی بە (بیرکەرەوەو ژیانکەر)ناو دەبات، با دیقەت لەم دوو کۆپلە جیاوازە بدەین:

-1

پرسی ژیانیان بێمن نەکرد
لێ تابووتێک بەولاوە هیچی دی نیم.
بەبێ پرس و ڕاوێژ منیان فڕێدایە نێو ئەم مەنفایە!
*
-2
ئەرکم نییە لەسەر زەوی و بۆ کەڵکی ئەم ژیانە نەزۆکە نایەم
من لە بەینی ئەم دووڕیانەدا بوێرانە بیر دەکەمەوە
بیرکەرەوە هەمیشە ڕەنگە بژی.

جێی خۆیەتی لێرەدا جارێکی تر بپرسمەوە ئایا دەبێت نووسینی شیعر ئەوەندە سادەو ئاسان بێت و هەر کەسێک هەڵبستێت شتێك بنووسێت و ناوی شیعری بەسەردا ببڕێت؟ خۆ کە شیعر لە قاڵبە کلاسیکییەکەی ئازاد کرا مانای ئەوە نەبوو پەیڕەوی هیچ ڕێساو مەرجێکی زمان و شیعری تێدا نەکرێت!
لە زۆر باردا هەق وابوو خاوەنانی ئەم جۆرە نووسینانە چاو لە لەتیف هەڵمەت و جەلال بەرزنجی بکەن کە زانییان دنیای شیعر وێران بووەو خوێنەریشی نەماوەو ئەوەی پێیان بوو لە داهێنان لە لوتکەی بەخشیندا پێشکەشیان کرد و پاشتر ژانرێکی نوێ تاقیدەکەنەوە کە پڕ خوێنەرترینە و روویان کردە ڕۆمان، وەك (ڕۆمانی: گەشتێک بۆ ڕێگەی خەون … نووسینی جەلال بەرزنجی) (ژنە جنۆکەکانی شێمەحموو) و زۆر شاعیری تر.....
....

یەمەن کارەساتی مرۆیی گەورە!
نوری بەشیر:

لە یەمەن چ دەگوزەرێ؟

هەواڵ و وێنەکانی منداڵان و ڕادەی بەرزی مردن کە مانشێت و تایتڵی لاپەڕەی رۆژنامەو گۆڤار و میدیاکانی خودی بۆرژوازی ناچارن رای بگەی□ن، وە هوشداری دانی سەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان و

رێکخراوەکانی منداڵان و مافی مرۆڤ لە پەیوەند بە یەمەن، نیشانی دەدات چ کارەساتێکی مرۆیی دەگوزەرێ. بیستن و بینینی ئەو هەواڵانە هیچ مرۆڤێک جگە لەسەرانی حکومەت و حزبەکانی بۆرژوازی و سەرمایەدارن نەبێت ناتوانێت تەزوو بە گیانیدا نەیەت و ئازار نەبینێت. ئەگەر ئەو هەلومەرجە وا بڕوات لەئایندەیەکی نزیکدا کارەساتێکی مرۆیی وا چاوەڕوان دەکرێت کە بەوتەی زۆرێک لە میدیاکان و هەتا سەرانی زۆر لە رێکخراوە نەودەوڵەتییەکان گەورەترین کارەسات دەبێت لە سەد ساڵی رابردودا.
ئەمەی لە یەمەن روودەدات و پشتگوێ خراوە هیچ بوارێک بۆ گاڵتەجاڕی مافی مرۆڤ و دیموکراسی بۆرژوازی و سەرمایەداران و حکومەتانی وڵاتە زلهێزەکانی جیهان ناهێڵێتەوە. وڵاتێک لەژێر سایەی بەرژەوەندیخوازی و چاوچنۆکی سەرمایەداران و دەوڵەتە کۆنەپەرستە سەرمایەدارە جیهانی و ناوچەییەکاندا کە ڕۆژانە تەپڵی مافی مرۆڤ لێدەدەن، بەرەو داروخانێکی بێوێنە دەڕوات.

سێ لەسەر چواری دانیشتوانی لەبەردەم هەڕەشەی لەناوچووندان، وڵاتێک کە هاتوهاواری رۆژانەی دایک و باوکی مناڵانێک کە پەراسووەکانیان یەک بەیەک دەژمێرێن و مێشو و مەگەز تێی داون، لەبەر بێ ئاوی و بێ خۆراکی و کولێراو دەیان نەخۆشی ترو رۆژانە ئەگەر بەخت یاوەریان بێت بەبرسێتی نەمرن ئەوا لەبەردەم رەحمەتی هێرشی فڕۆکەی جەنگی و تۆپەکانی لایەنی شەڕکەرانی وڵاتانی ناوچەکەدا دەبنە قوربانی، کە لەیەمەندا جەنگێکی خوێناوی و برسێتیان هەڵگیرساندووە کە دوورو نزیک هیچ پەیوەندییەکی بە خەڵکی ئەو وڵاتەوە نییە، کەچی رۆژانە دەبێ چاوەڕێی مەرگی دەیان و سەدانی منداڵەکانیان بن، کە لاشەی پەرچە پارچەی مناڵ و تێکەڵ بە خانوو و جلوبەرگ و گۆشتی ئاژەڵ بووە، ئەم ترازیدیە ئینسانیە جیا لە ترامپ و میرکل و تریزا و ئەردوگان و مالکی و شێخ سەلمان و مەسعود و خامنەئیەکان کە دەتوانێ لە دیمەن و هەواڵەکانی دڵگران و پەست نەبێت و لەئایندەی خۆی و مناڵەکانی لەدنیای ئەمڕۆدا نەترسێت.

ئەوە تەنیا هەواڵەکانی رێکخراوە ئینسانییەکانی وەک رێکخراوی مافی مرۆڤ و یونیسێف و رێکخراوەکانی منداڵان و چەندان رێکخراوی تر نییە کە خەبەری ٢٢ ملیۆن ئینسان لەیەمەندا لەکۆی ٢٨ ملیۆن کەس کە لەبەردەم ترسی مردندان بەهۆی بەدخۆراکی و نەبوونی دەرمانەوە پشت راستدەکەنەوە کە لەژێر هێڵی هەژاری و برسێتیەوە و نەخۆشیدا دەژین، ئەوە تەنیا ئەو رێکخراوە ئینسانیەکان نین ئەمە پشت

راستدەکەنەوە، بەڵکو خودی نوێنەرانی نەتەوە یەکگرتووەکان و زۆرێک لەسەرانی وڵاتانی زلهێزی سەرمایەداری کە یەمەنیان پشتگوێ خستووەو تەسلیمی وڵاتانی هاوپەیمانی عەرەبیان کردووە لە ناوچەکەدا بەسەرپەرشتی سعودیە، زۆربەی کوشتارەکانی یەمەن و لەبرسا مردنەکان و ئاوارەبوونەکان لەژێر سایەتی هێرشەکانی ئەو هاوپەیمانیەدا لەلایەک و لەلایەکی ترەوە حوسیەکانی هاوپەیمان و کۆمەکەکانی جمهوری ئیسلامی ئێراندا ئەنجامدەدرێت، ئەوە کارنامەکانیانە و بەڵام هەریەکە لە سعودیە و ئێرانیش بەرگی ئەوە دەکەن بەبەریدا کە یارمەتی خەڵکی یەمەن دەدەن، ئەمە هەروەک هەمان ئیدعانامەو کارنامەکانی ئەمریکاو وڵاتانی غەرب بوو لەپەیوەند بە سوریا و عێراق و ئەفغانستانەوە کە چەندە پوچ و بێناوەرۆک دەرچوون.

بەپێی راپۆرتە جیهانیەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان و رێکخراوی منداڵان رزگار بکەن " ٨٥٠٠٠" هەشتاو پێنج هەزار منداڵ کە لە پێنج ساڵ بەرەوخوار بوون بوونەتە قوربانی سیاسەتی برسیکردنی شەڕی سعودیەو ئێران لە یەمەندا لە سێ ساڵی رابردوودا. هەواڵەکان ئاوارەیی سێ ملیۆن خەڵکی ئەو وڵاتە و کوشتاری دەیان هەزار کەس و بریندارى بێئەژمار و دیل باس دەکەن، کە لە رێکەوتنی سویدی ئەم هەفتەیەدا بڕیاری ١٥٠٠٠ پانزە هەزار دیل رادەستی یەکتری بکەنەوە. هەواڵی تراژیدی لەبرسا مردنی زیاتر لە دە ملیۆن ئینسان تا کۆتایی دیسەمبەری ئەمساڵ بەگوێی دنیادا دەدرێت. دەیفید بیسلی لەپرسراوی بەرنامەی خواردنی جیهانی لە نەتەوە یەکگرتووەکان دەڵێت: یەمەن لەرێگای کارەساتێکی ئینسانی گەورەدایە بەهۆی برسێتی دانیشتوانەکەی و ئەگەر بەپەلە جەنگی ئەو وڵاتە نەوەستێت، ئەوە شەرمەزاری دەبێت بۆ بەشەریەت.

ئەمانە دیوێکی کارەساتەکانە، دیوێکی تری ئەو ناوچانەی کەلەژێر سایەی حکومەتی بەناو شەرعی یەمەندایە بەسەرۆکایەتی عەبد رەبە مەنسور هادی کە سەربە سعودیە و هاوپەیمانەکانە و ئەو ناوچانەی تریش کە لەژێر سایەی دەسەڵاتی " ئەنسار ئەڵڵادایە" واتە حوسیەکان، هەریەکەیان بەجۆرێک هەرکەس سەر بەوان و چەکداری ئەوان و لایەنگری ئەوان نەبێت ئەوا دەکوژرێت یان زیندانی دەکرێت یان لەناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ئەواندا دەردەکرێت. هەواڵەکان رادەگەیەنن کە حوسیەکان لە سێپتەمبەری ئەمساڵدا زیاتر لە ٣٥٠٠٠ سی پێنج هەزار کارمەندیان دەرکردووەو شوێنەکانیان بە لایەنگر و ئەندامانی خۆیان پڕکردونەتەوە.

بەدوای دەستبەراگرتنی سەنعای پایتەختی یەمەن و لەم دوایەدا شارو

بەندەری حودەیدەی سەر کەناری دەریای رۆژئاوای ئەو وڵاتە کە جێگایەکی ستراتیژیە، تەنیا لە شەڕی ئەم چەند مانگەی ئەخیردا لە شاری حودەیدە زیاتر لە ١٠٠٠٠٠ سەد هەزار کەس ئاوارە بووەو هەزارەها کەس کوژراون، لەلایەک حوسیەکان ناردنی یارمەتی خواردن و دەرمان کە شارێگایەکی سەرەکیە کە لە سەدا حەفتا و پێنجی پێداویستیەکان لەوێوە دێت راگرتووە، یان سعودیە رێگا نادات ئەو یارمەتیە مرۆییەکانی دەرمان و خۆراک بڕوات بۆ ناوچەکانی کە لەژێر دەستی حوسیەکاندایە، ئەمانە کارەساتی مردن و نەخۆشی جۆراوجۆری زیاتر کردووە.

لایەنەکانی جەنگ لە یەمەندا!

جەنگێکی ماڵ وێرانکەر کە لە چوار ساڵ لەمەوبەرەوە واتە لە ٢٠١٤ وە لەنێوان دەوڵەتی یەمەن بە سەروکایەتی عەبد رەبە مەنسور هادی لەلایەک و حوسیەکان لەلایەکی ترەوە دەستی پێکردو بەدوای گرتنی سەنعای پایتەختدا لەلایەن حوسیەکان و راکردنی عەبد رەبە بۆ سعودیە لە ٢٠١٥ دا ئەوا گۆڕانی تەوازنی هێز لەبەرژەوەندی حوسیەکان و ئێران روویدا، جەنگ لەو وڵاتەدا پێی نایە قۆناغێکی نوێ و بەهۆی پەراوێزی یەمەنەوە ئەمریکاو غەرب سەرپەرشتی جەنگیان بە سعودیە سپارو هاوپەیمانی عەرەبیان لەدەور سازدا، وە جەنگەکە بوو بەجەنگی راستەوخۆی هاوپەیمانی عەرەبی بەسەرپەرشتی سعودیە و لەولاوە کۆمەکە زۆرەکانی ئێرانیش بۆ حوسیەکان جێگاو رێگای حوسیەکانی دەبردە سەرەوەو تا ئەوەی حوسیەکان دوای سەنعا بتوانن چەند شاری تر بگرن لەوانە بەندەری حودەیدە، ئەمانە وایانکرد هێرشە ئاسمانیەکانی هاوپەیمانی عەرەبی زیاتر بکات بۆ سەر ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حوسیەکان، کە هێندەی خەڵکی مەدەنی دەکوشت هێندە حوسیەکان بەر نەدەکەوتن، وە ئەمانە گەمارۆی سەر خەڵکی مەدەنی زیاتر دەکرد و دەبووە هۆی بڵاوبوونەوەی نەخۆشی جۆراوجۆر و برسێتی و مردنێکی زۆر، کە یەمەن بە ترسناکترین شوێنی دنیا بۆ برسێتی و مردن وەسف دەکرێت، وە زۆرترین کوشتاری منداڵان بەپێی راپۆرتی نەتەوە یەکگرتووەکان و رێکخراوە ئینسانیەکان لە سێ ساڵی رابردوودا روویداوە.

بەهۆی ئەوەی جێگاو رێگای یەمەن تاسیری لەسەر سیاسەتی وڵاتە زلهێزەکانی وەک روسیاو ئەمریکا نییە، جێهێڵراوە بۆ کێشەکانی نێوان سعودیەو هاوپەیمانەکان لەلایەک و لەولاوە ئێران و حوسیەکان، وە یەمەن بۆ ئەمریکا وەرەقەیەکە کە هەم لەبەرامبەر سعودیە بەکاری دەهێنێت و هەم لەبەرامبەر ئێراندا، ئەوەتا سات و سەوداکانی

ئەمریکا لەگەڵ سعودیەدا ڕەشنەو لەولاشەوە “براین هوك” نوێنەری ئەمریکا بۆ کاروباری ئێران دەڵێ:”ئەگەر بزانین ئێران هێرش دەکاتە سەر بەرژەوەندییەکانمان لەو ناوچەیەدا ئەوا هەڵوەستی بەکردەوەمان دەبێت لەبەرامبەریدا”، ئەمە ئەوە دەگەیەنێت واتە ئەگەر ئێران دەست نەبات بۆ بەرژەوەندی ئەمریکا، ئەوا کێشەیان نییەو ناوبەناو تاوانباری دەکەن کە یارمەتی حوسییەکان دەدات، کە بەدڵنیاییەوە بەیارمەتی ئێرانە حوسییەکان ئێستا باڵا دەستن. ئەگەر هاوپەیمانی وڵاتانی عەرەبی بەسەرپەرشتی سعودیە نەبێت، حکومەتی بەناو شەرعی عەبد ڕەبە دەمێک بوو بەدوای گرتنی شاری سەنعاو راکردنی بۆ سعودیە دەکەوتە دەست حوسییەکان و گەمەکانی قاسم سلێمانی وەک لە سوریا و عێراق و کوردستان بە ئاشکرا نیشان دەدرا.

کۆبوونەوەی سوید بۆ ڕێکەوتنی یەمەن!

بەدوای چەندین هەوڵ بۆ ئەوەی ئاگربەست رووبدات لەنێوان دەسەڵاتی عەبد ڕەبەو حوسییەکان و رازی نەبوونی حوسییەکان بەوەی کە دەسەڵاتی عەبد ڕەبە بەرەسمی ناناسن و دانیشتنی راستەوخۆ لەگەڵ سعودیەدا کە سەرپەرشتی شەڕەکە دەکات بە ئەنجام نەگەیشت، توندبوونەوەی جەنگی یەمەن و بەرزبوونەوەی ڕێژەی مردنی منداڵان و ترسی مردنی ملیۆنی خەڵکی ئەو وڵاتە و هەموو ئەمانە جیا لەچوونە سەرەوەی خەرجییەکان لە یەمەن بۆ ئەمریکاو هاوپەیمانانی، وە هەروەها هەریەکە لە سعودیەو ئێران لەبەردەم ئەزمەی ناوخۆیی خۆیاندان، بۆیە دەخالەتی ئەمریکا لەڕێگای نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکانەوە لە هەشت مانگی رابردوودا بۆ ئەوەی ڕێگایەک بۆ خەرجییەکانیان دابنێن و یاریەکەیان لە یەمەن بگۆڕێت بەشێوەیەک دەستی ئێران کەمبکەنەوە، گەیشت بەوەی کە ئەمریکا کەمێک داواکاری حوسییەکان جێبەجێ بکات بۆ دانیشتنی راستەوخۆ بەسەرپەرشتی مارتین گریفیس نێردەی تایبەتی نەتەوە یەکگرتووەکان لە یەمەن.
بۆ ئەمەش لە ٦ی دیسەمبەردا بەسەرپەرشتی نەتەوە یەگرتووەکان لە سوید دانیشتن بۆ ماوەی یەک هەفتە کە ١٣ دیسەمبەر ئاخرین ڕۆژ بوو ئەنجام درا. پێشترو وە لەم دانیشتنەدا وەڵام بە کەمێک داواکاری حوسییەکان درایەوە کە نەتەوە یەکگرتووەکان خۆی بەشداری بکات و ئەوە بوو بە هێنانی نوێنەری حوسییەکان بۆ دانیشتنی سوید، خودی نوێنەری نەتەوە یەکگرتووەکان لە یەمەن مارتن گریفیس خۆی ڕۆشتەتە سەنعاو وەفدی مفاوزی حوسییەکانی هێناوە بۆ سوید و هەروەها ژمارەیەکی زۆری بریندارەکانیان بۆ چارەسەر ناردووە بۆ عەممان.
کە بۆ ئەمریکا ئێستا لەگەڵ گەمارەی دووەمی سەر ئێراندا،

دەیانەوێت بەم ڕێکەوتنە حوسییەکان لە ئێران دوربخەنەوە و دەخالەتی ئێران لەیەمەن ببڕن، بەڵام جێگاو ڕێگای حوسییەکان دەچێتە سەرەوە. سەبارەت بە کۆتایی جەلسەکەش، ئەگەرچی حوسییەکان بە راوەستانی شەڕ ناڕازین، بەڵام ئەنتۆنیۆ گوتیرێس سکرتێری گشتی نەتەوە یەکگرتووەکان، دەڵێ لە ڕێکەوتنی یەمەن لە سوید لایەنەکانی یەمەن گەشتوون بە چەند خاڵێک و بە خۆشبینییەوە سەیری دەکات بە لێتێگەشتنی لایەنەکان و نزیکبوونەوەی بڕواکانیان بە وەستانی جەنگ لە ئایندەدا. نەتەوە یەکگرتووەکان خۆی سەرپەرشتی هەندێ شوێنی وەک بەندەری حودەیدە دەکات وهاتوچۆی ئاسمانی ناوخۆ لەسەنعا دەست پێدەکات.

کام ڕێگا چارەی خێراو ئینسانی بە هەلومەرجی ئێستای یەمەن!

لە هەلومەرجێکی ئاڵۆزو پڕکێشەی ناوچەکەو جیهانیدا، باڵادەستبوونی دەوڵەتانی سەرمایەداری کۆنەپەرست و دژی ئینسانی بەهەموو ئەزمەو کێشەیەکی ناوخۆیانەوە کەهەیانە، هەریەکەیان دەیەوێت خۆی رابەری ناوچەکە بەدەستەوە بگرێت، بەهەر ڕێگایەک جەنگێک کە لەیەمەندا بەڕێخراوە بەدژی خەڵکی مەدەنی ئەو وڵاتەو هیچ نزیکایەتی بە چارەنوسێکی باشەوە بۆ خەڵک نییە.
وەستانی شەڕ لەو وڵاتەدا لەبەرژەوەندی خەڵکدایە، کە بتوانرێت شەڕ و بەڵای تۆپباران بە سەریانەوە بوەستێت، کوشتن و لەبرسا مردنی ملیۆنی منداڵان بوەستێ، لەبەرئەوەی ئەم شەڕە شەڕی خەڵک نییە، وە خەڵک هیچ هێزو ئیرادەی نەک نییە بۆ بڕیاردان لەسەر چارەنوسی خۆی، بەڵکو لەبەردەم لەناوچوونی بەکۆمەڵی ملیۆنیدایە، وە ئەم کارەساتە بە شکاندنی شکۆی ئینسانی نەک تەنیا لە یەمەندا، بەڵکو لەناوچەکەدا مەترسیدارترین شت دەبێت، بۆیە وەستانی ئەم جەنگە و نەمانی بەڵای کوشتارو ئاوارەیی و برسێتی ملیۆنی زیاتر کە بەڕێوەیە دەوەستنێت، ئەگەرچی ڕێکەوتنی ئێستای مەیەن کە لەسوید ئەنجامیانداوەو درێژەی دانیشتنەکە بۆ مانگی جەنیوەری ۲۰۱۹ دانراوەو هەندی خاڵ ڕێکەوتنی لەسەر کراوە، وەک نیشاندانی سەرەتایی کۆتایی جەلسەکە پاشەکشەیەکی زۆری هاوپەیمانی عەرەبی و هەتا ئەمریکاو غەربە لەبەرامبەر حوسییەکانداو جێگاو ڕێگای حوسییەکان دەباتە سەرەوە، بەڵام ویستی خەڵکی یەمەن لە ئێستادا راستەوخۆ وەستانی بەڵای جەنگە بەسەر سەریانەوە، کە ئەمەش داواکاری هەموو بەرەو ئینسانی ئازادیخواز و مرۆڤدۆستە لەدنیادا.

ئەگەر کۆمەڵگەی بەشەری بیەوێت بەڵای یەکجاری شەڕو کوشتار بەسەریانەوە نەمێنێت، وە کارەساتەکانی سوریا، ئەفغانستان، عێراق،

کوردستان و یەمەن بۆ یەکجاری کۆتایی بێت ئەوە بۆ ڕێکخراوبوونی کرێکاران و جەماوەری بەشمەینەت و رابەرایەتی کۆمۆنیستی لە شۆرشی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا، دەبێت.

١٤/١٢/٢٠١٨

دەستخۆشی و چەند وردە سرنجێك … سەلام ناوخۆش

هەردوو کتێبی ڕۆژهەڵاتناسی و کۆلۆنیالیزم و پۆست کۆلۆنیالیزم

دەروازە

ئەو دوو کتێبە زۆر گرینگن بۆیە لە جیهانی ڕۆژئاوا زۆر قسەیان لە سەرکراوە ، بۆ نموونە
ڕۆبیرت ماکروم 2016 کە ئاماژە بە سەد کاریگەرترین کتێب دەکات ، کتێبەکەی ئیدوارد ژمارە هەشت وەردەگرێت.
پیتەر هێلیوم 2005 دەڵێت : کتێبی کۆلۆنیالیزم و پۆست کۆلۆنیالیزم ئەو کتێبەیە کە مامۆستاکان دەیانەوێ قوتابیەکانیان بخوێننەوە.”
هەردوو کتێب زۆر گرینگترن بۆ کورد ، بەڵام ئەفسووس کتێبەکەی ئیدوارد پاش چل ساڵ 1978-2018 لە زمانێکی تر تەرجومەی کوردی کرا ! هەرچی کتێبەکەی لومبایە لەوەی ئیدوارد کەمتر نیە ، ئەویش لە 1998 چاپکراوە ، واتە پاش بیست ساڵ، ئەویش لە زمانێکی تر تەرجومە کراوە .
ئەوەی ئیدوارد دکتۆر موحسین ئەحمەد لە فەرەنسیەوە وەریگێڕاوە ، ماڵی وەفایی بۆی بڵاوکردۆتەوە ، هەرچی کتێبەکەی لومبایە ، عومەر عەلی لە عەرەبیەوە وەریگێڕاوە و دەزگای ڕۆشنبیری جەمال عیرفان بڵاویکردۆتەوە.

سێرنجەکانم
لە سەر کتێبی ” ڕۆژهەڵاتناسی “

لە ئەو چل ساڵە زۆر شت گۆڕدراون هەتا خودی ڕۆژهەڵاتناسی و

كۆڵۆنیالیزم فۆڕم و مانای تریان وەرگرتووە . کورد لە ڕۆژهەڵاتناسیدا زۆر پاسیڤ و لاواز دەردەکەوێ ، زۆربەی منەوەرەکانی هەر بە شان و باڵی ڕۆژهەڵاتناس و کوردناسان هەڵدەدەن . لەمەشدا بەشێکی زۆر منەوەری کورد خۆی فاکتەرێکە لە مانەوەی كۆڵۆنیالیزم و ڕۆژهەڵاتناسی بە فۆڕمی تر .
کتێبی ڕۆژهەڵاتناسی بۆ فەرەنسی و عەرەبی …هتد تەرجومە کراوە ، بەڵام هەتا لەو دوو زمانەش چەند چاپێك و وەرگێڕێك هەن . دکتۆر موحسین نە لە بەرگ نە لە پێشەکیەکەی ئاماژە بە وەرگێڕی فەرەنسی ناکات ، تەنیا لە ل12ی ئاماژە بە ” وەشانی فرانسی گالیمار ” دەکات نەك وەرگێڕەکە .

كێماسی تر ، دەبوو دکتۆر موحسین پوختەیەك دەربارەی ئیدوارد سەعید و جیهانبینی ئەو هەروەها کتێبەکانی بخاتەڕوو ، چونکە ئیدوارد لە کۆنتێکستێکی ڕۆژئاوایی زۆر ئەکادیمیانە نەقدی ڕۆژهەڵاتناسی و كۆڵۆنیالیزم دەرکەوتەکانی کردووە ، کاریگەری ئەو زۆر زیاتر بووە لە سیاسەتمەدارەکانی ڕۆژهەڵات . گرینگی ئەو زیاتر لەوەدایە کە توێژینەوەکانی بە زمانی ڕۆژهەڵاتناسەکانە ، بۆیە زۆربەی هەرەزۆری توێژەری ڕۆژئاوایش دەربارەی کارەکەی ئەو ئاگادارە . دکتۆر موحسین لە ل8 دەنووسێت : ” لە پاریس ئیدواردی بینیوە …هەروەها لە ل9 لە ئیدوارد دەگوازێتەوە : ” من لە هەموو ژیانم کوردم کەم بینیووە ، لە ژمارەی دەست تێناپەڕن ..” ئەو دیتنەی ئیدوارد ساڵی 1993 بووە ، ئیدواردیش لە ساڵی 2005 مردووە ، لەو ماوەیە دا زۆر شت گۆڕدراوە ، کوردێکی زۆر لەبەر صەدام و دەسەڵاتی کوردی لە ئەوڕوپا و ئەمریکا گیرساونەتەوە ، هەرچ نەبێ تاڵەبانی و بارزانی لە ئەمریکا بە هۆی مادلین ئۆلبرایت ئاشت بوونەوە هەروەها بڕیاری نەوت بە خۆراك لە هەموو دنیا دەنگی دایەوە ، ئایا لۆژیکە ئیدوارد لەو دوازدە ساڵە زۆر کوردی تری نەبینێبێت؟؟ شادی لویس 2017 لە وتارێکدا بە ناوی
ما قول “الاستشراق” في الأكراد؟ تەواو ئەوە دەردەخات کە ئیدوارد ئاگاداری دۆزی کورد بووە ، وەك دەنووسێت : ”

ففي محاضرة مشتركة مع نعوم تشومسكي، العام 1999، متعلقة بحرب الناتو على صربيا، ومع إقراره بالجرائم التي ارتكبها النظام الصربي في كوسوفو، يشير سعيد إلى الرياء الأميركي، الذي لا يصعب تبينه في تغاضي الولايات المتحدة عن مذابح الحرب الشرسة والطويلة التي تشنها تركيا ضد الأكراد.

لە لایەکی تر ، ئیدوارد زۆر ڕاستگۆ نەبووە لەگەڵ هزری خۆی ، ئەو

کۆڵۆنیالەی ئەمریکا و جولەکەی بۆ عەرەب پێ قەبووڵ نەبوو ، بەڵام داوای کوردی لە عێراق بەرامبەر صەدام نەك هەر پێ قەبووڵە و ئەوەی کوردی بۆ شکاندنی ناسنامە عەرەبە :

Said pointed out in the London Review of Books that the “claim that Iraq gassed its own citizens has often been repeated. At best, this is uncertain.”
Amazingly, Said’s conclusion converged with American interests in regard to muting international opinion vis-à-vis the atrocities committed against the Kurds and Shiites in Iraq. The universality of Said’s position turned to be particularistic as he unwittingly, or intentionally, sided with Saddam Hussein’s autocratic regime that championed a .virulent Arab identity

دکتۆر موحسین دوور و نزیك هیچ ئاماژەیەك بۆ ئیدواردی دوای 1993 ناکات ، بەڵام لە ل13 دەنووسێت : ” ڕۆژهەڵاتناسی وەك دیسیپلینێکی زانستی ، لە ئاستی ڕۆشنگەری و میللی و هی دی ….دەبێ تاڕادەیەك هەڵکەوتی پێست ڕۆژهەڵاتی و…پێست کوردناسی وەربگرن.” بێگومان لە پاش بڵاوبوونەوەی ڕۆژهەڵاتناسی ، 1978 هەتا ڕیفراندۆمی 2017 چاوەڕێی گۆڕانکاریەکی نەوعی لە پەیوەندیەکانی ڕۆژئاوا و کورد ڕویبدابا ، بەڵام تاکو ئێستاش هەر فۆڕمەکانی کۆلۆنیالیزم و ڕۆژهەڵاتناسی و کوردناسی لە زاکیرەی تاکی کورد مێوانە.

لە لایەکی تر لە چاپی نوێی ئۆرینتالیزم ، پێشەکی نوێی ئیدوارد هەیە ، کە تا ڕادەیەك جیایە لەوەی یەکەم ، بۆ نموونە لە چاپی 2004 کە 432 لاپەڕەیە کەچی ئەوەی 1978سێسەد و حەفتا و هەشت لاپەڕەیە ، ئەوەی دکتۆر 658 لاپەڕە دەرچووە. جا نازانین چاپی نوێش تەرجومەی فەرەنسی کراوە ؟
زمانی دکتۆر موحسین لە وەرگێڕانەکەدا بێ گرێیە ، خۆم هەر کوردیەکەم خوێندێتەوە لەگەڵ ئینگلیزیەکە بەراوردم نەکردووە.

کتێبی دووەم : کۆڵۆنیالیزم و پۆست کۆڵۆنیالیزم

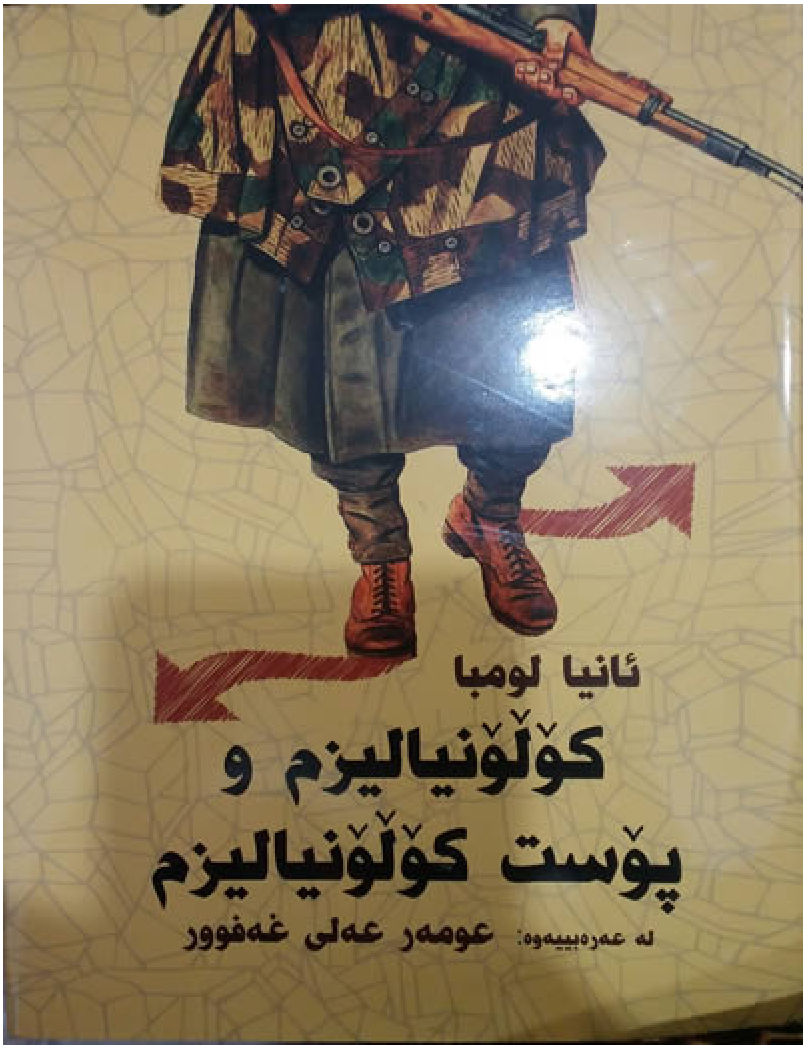

ئەم کتێبەی ئانیا لومبا تەواوکەری کتێبەکەی ئیدوارد سەعیدە ، عومەر عەلی غەفور لە عەرەبیەوە تەرجومەی کردووە ، غەفور لە پێشەکیەکە پێمان ناڵێت کام وەرگێرانی عەرەبی وەرگرتووە ، چونکە ئەوەی من بینیومە هەر یەك لە موحەمەد عبدالغنی و باسل المسالمة ئەو کتێبەی ئانیایان وەرگێڕاوە بۆ عەرەبی بە ناونیشانی جیا ، ئەوەی یەکەم بە ناوی ” الأستعمار و ما بعد الاستعمار الادبیه” ، ئەوی دووەمیش بەناوی “الکولونیا و بعدها” غەفوور ناوی هەردوو وەرگێڕی لاداوە و لە دوای ناوی ئانیا لومبا یەکسەر ناوی خۆی نووسیوە.
کێماسیەکی دی غەفوور ئەوەیە هیچی دەربارەی ئانیا لومبا هیچی نەوتوە ، بە واتەی پێناسەی نەکردووە . لومبا توێژەرێکی هیندیە بەکالۆریوس و ماستەر و ئێم فیل لە زانکۆی دلهی وەرگرتووە هەروەها دکتۆرای لە زانکۆی سوسێکس لە بەریتانیا وەرگرتووە .

غەفوور ئینگلیزی زانە و کتێبی لە ئینگلیزی وەرگێڕاوە ، بەڵام نازانم بۆ ئەم کتێبەی ئانیا لە ئینگلیزی وەرنەگێڕاوە یان هەرچ نەبا تەرجومە عەرەبیەکەی لەگەڵ ئینگلیزیەکە بەراورد بکردبا ،

چونکە بە ڕاستی لە هەندێ شوێن کوردیەکە بەرانبەر ئینگلیزیەکە تەواو ورد نییە .
چاپی یەکەمی کتێبەکە لە 1998 بووە هەرچی چاپی دووەمە لە 2005 . وەرگێڕی کوردی چاپی یەکەمی وەرگرتووە ، چونکە قسەی هیچ کەسێکی تێدا نیە لە بارەی کتێبەکەوە ، بەڵام لە چاپی دووەم ئەم قسانە لە بارەی کتێبەکەی ئانیا کراون :

Colonialism/Postcolonialism is both a crystal-clear and authoritative introduction to the field and a cogently-argued defence of the field’s radical potential. It’s exactly the sort of book teachers want their students to read.

Peter Hulme, Department of Literature, Film and Theatre Studies, University of Essex

Loomba is a keen and canny critic of ever-shifting geopolitical realities, and Colonialism/Postcolonialism remains a primer for the academic and common reader alike.

Antoinette Burton, Department of History, University of Illinois

It is rare to come across a book that can engage both student and specialist. Loomba simultaneously maps a field and contributes provocatively to key debates within it. Situated comparatively across disciplines and cultural contexts, this book is essential reading for anyone with an interest in postcolonial studies.

Priyamvada Gopal, Faculty of English, Cambridge University

Colonialism/Postcolonialism moves adroitly between the general and the particular, the conceptual and the contextual, the local and the

global, and between texts and material processes. Distrustful of established and self-perpetuating assumptions, foci and canonical texts which threaten to fossilize postcolonial studies as a discipline, Loomba’s magisterial study raises many crucial issues pertaining to social structure and identity; engaging with different modes of theory and social explanation in the process. There is no doubt that this book remains the best general introduction to the field.

Kelwyn Sole, English Department, University of Cape Town

Lucid and incisive this is a wonderful introduction to the contentious yet vibrant field of post-colonial studies. With consummate ease Loomba maps the field, unravels the many strands of the debate and provides a considered critique. She shows how post colonial theory forces us to reconsider some of our founding ideas, reorient our frames of enquiry, and rethink the very notion of colonialism. A must-read for everyone.

Neeladri Bhattacharya, Jawaharlal Nehru University, India

خۆزیا غەفور چاپی دووەمی ئەم کتێبەی لە ئینگلیزی وەردەگێڕا ، نەك لە عەرەبیەکە …هەر چۆنێك بێ دەستخۆشی لە ئەو دوو وەرگێڕە دەکەم ، چونکە ئەو دوو کتێبە بۆ توێژەری کورد لە بواری کۆلۆنیالیزم گرینگن .

ئەمن وەك هەست بە بەرپرسیاری بەرانبەر نەتەوەکە و دینەکەم لەمێژە بە تەمای نووسینێك بووم لە سەر ڕۆژئاواناسی ، بەڵام هەستم دەکرد کە پێویستم بە کەرەستە و مەتریال هەیە . پاش ئەوەی سەرەتای 2009 چوومە بەریتانیا هەستم کرد سورتر بم لە سەر نووسینەکەم ، بۆیە

هەر پاش هاتنەوەم لە ساڵی 2014 کتێبی ” دەروازەیەك بۆ ڕۆژئاواناسی” لە توێی 150 لاپەڕە نووسی .
ئەو دوو کتێبە هانم دەدەن لە ئایندەیەکی نزیکدا چاپی دووەمی ئەم کتێبە لە قەبارەیەکی زۆر گەورەتردا بخەمە بەردەم خوێنەری کورد.
لە کۆتاییدا ناسینی زیاتری ڕۆژئاوا زۆر گرینگە بۆ ڕزگاربوون و ئایندەیەکی باشتر .

گۆڕان لەم دۆخەدا چی لە پارتی دەوێت…؟! … موزەفەر عەبدوڵا

دوای چەند مانگ لە سیناریۆی هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان و سەرکەوتنی چاوەڕوان نەکراوی پارتی لە لایەن نەیارەکانی یەوە، هەوڵی پیلانگێڕانەکانیان بۆ پەکهێنانی حکومەت بەسەرەکایەتی مەسرور بارزانی ،و جێگۆڕکێ لە پۆستەکانی پارتی و بنەماڵەی بارزانی ،یەکسەرهەمو لایەنەکان ،بە تایبەتی گۆڕان ،کەوتنە خۆشحاڵی دەربڕین و هەڵپەی دیدارو گفتوگۆ لەگەڵ سەرانی پارتی و بنەماڵەی بارزانیدا.

جا بۆ زویر نەبونی سەرانی پارتی و بارزانی بەناوی ڕێکخەری گشتیانەوە نامەیەکیان ئاراستەی ڕیزەکانی ڕێکخستنیان و میدیاکانیان کرد کە کەس لەدوان دژی پارتی و بنەماڵەی بارزانی نەدات لەم قۆناغە هەستیارەدا.

ئەگەرچی هەندێک لە گۆڕانخوازەکان گومانیان خستە سەر ڕاستی ئەم نامەیە بەڵام کۆبونەوەی شاندی سەرکردایەتی گۆڕان و پارتی و ڕاگەیاندنی ئاکامی کۆبونەوەکەو ڕێککەوتنیان لەم قۆناغە لەسەر ٣ خاڵ نەک هەر ئەو گومانەی ڕەواندەوە بەڵکو مشتەکۆڵەیەکیشیاندا لەدەمی ئەو گۆڕانخوازانەی کە گومانیان خستبوە سەر نامەکە.

هەمو ئەم ڕوداوانەش لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا ببونە هەواڵی گەرمی دەزگاکانی ڕاگەیاندن و جێگای پرس و ڕای گشتی و، لە گۆشە نیگای جیاوازەو سەرنج و ڕایان لەبارەوە دەدا.

بەڵام پرسیاری سەرەکی لە نێو هەمو ئەم ڕوداو و پرسانەدا ئەوەیە ئاخۆ گۆڕان لەم دۆخەدا چی لە پارتی دەوێت...؟!

بۆ وەڵامی کورتو ڕۆشنی ئەم پرسیارە پێویست دەکات ئاوڕێک لە ڕابردوی پێگەی گۆڕان و هەراوهوریاو قیڕەقیڕی دەیگێڕین کە بۆ یەکەمجار لەسەر زاری ڕابەری ڕوحیانەوە کردیانە دوروشم بۆ تەفرەدانو بەلاڕێدابردنی خواست و ناڕەزایەتی یە بەرهەقەکانی جەماوەری ناڕازی لە دەسەڵاتی بنەماڵەیی و خێڵەکی و قەومی سەرکوتگەرو دزو گەندەڵی کوردایەتی بەسەرکردەیی پارتی و بارزانی.

دیارە هیچ گومان لەوەدانی یە کە بزوتنەوەی گۆڕان ،وەک ئاماژەمان پێدا ، بەهۆی ناڕەزایەتی قوڵی جەماوەر لە دەسەڵات کە لە شوباتی ٢٠١١ تا ڕادەی دروشمی کۆتایی پێهێنانی دەسەڵاتی میلیشایی ڕۆیـیشت، بونە هێزێکی گەورەی سیاسی و کۆمەڵایەتی کاریگەر . ئەوەش بەهۆی خۆجوتکردنیان لەگەڵ ناڕەزایەتی یەکانو هاوکات بە بەدیلی سیاسی و کۆمەڵایەتی جەماوەرو بەرەی ئازادیخوازو یەکسانیخوازەوە .وە لە ژێر دروشم و خواستی دژی گەندەڵی و یەکخستنی هێزی میلیشایی ودەزگاکانی ئاسایش و ئیدارەو حکومەت و بە دامەزراوەیی کردنیان بونە بەرامبەر دەسەڵاتی پارتی و یەکیتی قوت بونەوە.

بەم شێوازە لە سیناریۆی هەڵبژاردنەکانی بەناو پەرلەمانی سێهەم و چوارەم توانیان ببنە خاوەنی ٢٤-٢٥ کورسی .یەکەمجار خۆیان وەک ئۆپۆزیسیون نیشان داو پاشان چونە ناو حکومەتی بنکە فراوانەکەی پارتی یەوەو کۆمەڵێک پۆستی پەرلەمانی حکومیان وەرگرت و هاوکات کەوتنە بەرنامە داڕشتن بۆ بەکردەوە دەرهێنانی نەخشەکانیان وەک لە بەرنامەی چاکسازییاندا هاتبو.

بەڵام سەرەڕای هەراو ئاژاوەو قیژقیرو هاویشتنی بوتڵە ئاو لەنێو پەرلەمان تا گەیشتنە دەرپەڕاندنی سەرۆکی پەرلەمانەکەیان وهەمو ئەندامانو وەزیرەکانو ،تەنانەت بەڕێوەبەری یەکانیشیان لە هەولێر ،بەڵام پارتی ملی نەدا بە بەرنامە چاکسازی یەکەیان. وە ڕۆڵی راوێژکارانەیان لێوەرگرتنەوە . بەم شێوەیە هەمو دوروشم و پلانەکانیان بوە بڵقی سەرئاوو .

جا بە جیا لەوەی کە گۆران خۆیان چۆن لە نەخشەو پلان و دوروشم و خواستەکانیان دەڕوانن کە گوایە لە قازانجی جەماوەری ناڕازیدا بوە. بەڵام لەگەڵ هەمو ئەوانەشدا لە ڕوانگەی ئاسۆو ئامانجە چینایەتی یەکانی جەماوەری ناڕازی و ئازادیخوازو یەکسانیخواز

گ□□ان جگ□ ل□ □□□□ی □اوێژکاری بۆ پارتی وبارزانی هیچی تر نەبو. ڕاستی یەکەی هەر ئەو کات لە مانگی دوانزەی ٢٠١٢ لە نوسینێکدا بەناوی گۆڕان □□□□ی □اوێژکاری بارزانی دەبینێت لەسەر ئەو ڕۆڵ و پێگە سیاسی یەیان ڕاوبۆچونی خۆماندا.

ئێستاش دوای هەمو ئەو ئاڵوگۆڕانەی لەسەر ئاستی سیاسی کوردستان و ناوچەکەو جیهان ،وقوڵبونەوەی قەیرانەکان و ،لاواز بونی پێگەی ناسیونالیزمی کورد ڕویانداوە هاوکات ڕۆڵو پێگەی سیاسی گۆڕانیش زۆر لاواز بوەوەو، تەنانەت گ□یشتونەتە بنبەستی سیاسی.ئەم ڕاستی یەش بە نیسبەت گۆڕانەوە لە هەردو هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی کوردستان و عیراقدا دەرکەوت.

جا بۆیە گۆڕان لەم دۆخەی ئیستادا ئەوەی لە پارتی و بارزانی دەوێت ئەوەیە کە ئامادەی□ ل□ □□□□ی □اوێژکاری دەسەڵات ، بە سەرکردایەتی پارتی وبارزانی ،بێتە خوارەوە بۆ وەرگرتنی □□□□ی پاسەوانێکی دڵسۆزو بە ئەمەک.

هەروەها ئەم ڕاوبۆچونەش لەسەر ئەم پێگەو ڕۆڵەی گۆڕان بە ڕونی لەو ٣ خاڵەدا دیارە کە لەسەری ڕێککەوتون و داوای یەک گوتاری کوردایەتی بەرامبەر دەسەڵاتی فیدرالی و ،ئاسایی کردنەوەی دۆخی کەرکوک ،و یەکخستنەوەی ناو ماڵی کوردایەتی دەکەن.دیارە هەر بۆ ترش و خوێ کردنی ئەم ٣ خاڵە ئاماژەیەکیشیان بە باش کردنی گوزەرانی خەڵکی داوە.

بۆیە ئەگەر ئەمانە بەراورد بکەین لەگەڵ هەمو ئەو هەراو هوریاو قیڕە قیڕی دەیگۆڕین و ،پێشنیار کردنی چەندین نەخشەو پلان ،وەک لە بەرنامەو دروشمەکانی هەڵبژاردنیان، دا هاتوە ،ئەوە دەسەلمێنێت کە ئیتر گۆڕان ئەو هێزە نی ی□ □□□□ی □اوێژکاری دەسەڵاتی کوردایەتی ببینێتەوە ، بەڵکو جگە لە پاسەوانێکی چالاک زیاتر هیچی تری لەبارا نەماوە.

بێگومان پارتی و بارزانیش بە خۆشحاڵی یەوە ئەم داوایەی گۆڕان قەبوڵ دەکەن بە مەرجێک بە بێ هەراو هوریاو قیڕە قیڕ ئەگەر ئەم ڕۆڵە بگێڕن .

٢٠١٨-١٢-١٥

تێبینی:
ئەم با بەتە لەم بڵاوکراوەی ژمارە٤٢بۆ پێشەوە بڵاو بۆتەوە.

سیاسەت لە سوریا وەك سەما لەسەر پشتی دووپشك! ... عەبدوڵا ساڵح

لەگەڵ یەكێك لە هاوڕێیانم مشتومڕی ئەوەمان بوو هێزەسیاسیەكانی ناوخۆی سوریا بخەینە چ خانەیەكەوە و چۆن وێنایان بكەین ، ئەو تەعبیرێكی وەك ناونیشانی ئەم بابەتەی بەكار هێنا !

هەڕەشەكانی ئەردۆگان لە یەپەگە ، جارێكی كە مەسەلەی پەیوەندی ئەوان وەكۆ پێكهێنەری سەرەكی هێزەكانی سوریای دیموكرات (هسد) و ئەمریكای خستەوە نێو بابەتە گەرمەكانی سیاسەتی ناوچەكە لە ئەمڕۆدا .

ئەردۆگان پێویستی بە هیچ بیانویەك نیە بۆ هەڕەشەو پەلاماردانی نەیارەكانی، بەتایبەت خەڵكی كوردزمانی توركیا ، تەنانەت ئەوەندە بەسە كە تۆ توركزمان و ئیسلامی سونەی باگڕاوندی عوسمانی نەبی بۆ ئەوەی بچیە خانەی نەیارانیەوە ، وەك ئەوەی ئەمڕۆ بازاڕە سیاسیەكەی خۆی پێ گەرم كردوە . هەڕەشەكانی ئەم دوایانەی ، جیا لە ئامانجە ستراتیجیەكە كە پوچەڵ كردنی خەونی پێكهێنانی دەوڵەتێكی قەومیە لە كوردستانی سوریا ، چەند ئامانجێكی دیكەشی بەدواوەیە ، لەوانەش یەكلایی كردنەوەی كەیسی ئیدلیب كە چەكدارە ئیسلامیەكانی پاشماوەی داعش زوربەیان لەوێ نیشتەجێكراون ولەوێ گیریانخواردوە و هەمیشە لە ژێر هەڕەشەی پەلاماری ڕوسیا دان بۆ لەناوبردن ، ئەمیش دەیەوێ بەكاریان بێنێ وەك سەرێمی ئەو پەلامارە ، بەوەش دوو چۆلەكە بە یەك بەرد بپێكێ ، لەلایەك ناوچەیەكی فراوان بخاتە ژێر دەستیان بۆ ژیان ومانەوە وەك لەعەفرین ئەنجامی دا و لەلایەكی تر پەیوەندی خۆی و ڕوسیا لەسەر ئیدلب تێكنەچێ ، وا دیارە ڕوسیاش بۆ ئەو كارە چرای سەوزی بۆ هەڵكردوە !.

ئامانجێكی تر پوچەڵ كردنەوەی هەوڵەكانی سعودیە و ئیماراتە كە بەم دوایانە دەنگۆی ئەوە هەبوو تیمی سەربازیان ناردبێ بۆ حەسەكە تاكو لەڕێی خێڵە عەرەبزمانە سونەكانی ئەو ناوچەیە بگەنە (هسد)و جێ پێیەك بۆخۆیان بدۆزنەوە دوای ئەوەی لە پاڵپشتی داعش و هێزە ئیسلامیە توندڕەوەكان لە سوریا شكستیانخواردو نا ئومێد بوون و

کشانەوە، بەتایبەت دوای کێشەی ئەو دوو وڵاتە لەگەڵ قەتەر . لەلایەکی ترەوە ئەردۆگان ئەم پەلامارە وەك كارتێكی سیاسی بۆ ناوخۆی توركیا بەكاردێنێ ومەبەستیەتی هێزە نەتەوەپەرستەكان بەلای خۆیدا ڕاكێشی، دوا ئامانجیش پتەو كردنی ڕێگەی خۆیەتی لە سوریادا بۆ هەر ئاڵ وگۆڕێكی سیاسی چاوەڕوانكرا و یا نەكراو لەو وڵاتەدا . ئەمانە هەموو لە كاتێكدایە كە ترامپ بەناچاری هەندێكی پەتەكە بۆ ئەردۆگان شل كردوە لە مەسەلەی كوشتنی وەحشیانەی قاشوقچی لەلایەن دەستە نازدارەكەی ترامپ (محەمەدی كوڕی سەلمان) لە كونسڵخانەی سعودیە لە ئیستانبوڵ، ترامپیش مەبەستیەتی ئەو دەستەی لەو زەلكاوە دەربكا بەتایبەت كە ئەردۆگان كارتی ئەو گەمەیەی لایە !

ڕاستە ئەمڕۆ هێزە محەلیەكانی ناو سوریا ناتوانن بەردەوام بن لە چالاكی سیاسی و سەربازیدا بۆئەوەی پاڵ نەدەن بە یەكێك لە زلهێزە كاراكان لەسوریادا، ئەوەتا حكومەتی سوریا بەبێ ڕوسیا نەیدەتوانی و ناتوانێ بەردەوام بێت جا چ جای هێزەكانی تری نێو گۆڕەپانەكە لەوانەش (هسد) كە پاڵیداوە بە ئەمریكاوە ،

ئەگەر هێزە سیاسیە نێوخۆیەكانی سوریا ئەوە حاڵیان بێ ،ئەوا ئەو زلهێزانەش كە قاچیان كەوتۆتە نێو ئەم زەلكاوە لەوان باشتر نین ، لەسەرو هەموشیانەوە ڕوسیا، ئەمجا توركیا، بەدوای ئەویشەوە ئەمریكا، هەریەكەیان پەلەقاژەی دۆزینەوەی ڕێگاچارەیەكە كە، یەكەم بەرژەوەندیەكانی خۆی تێدا دەستەبەر بكا و دووەم بەرژەوەندیەكەش بە بارتەقای ئەو هەموو تێچوە مالی وگیانیەبێ كە داویەتی .

حكومەتی بەشار ئەسەد ڕەنگە لەو هاوكێشەیەدا براوەی یەكەم بێت، چونكە ئەگەر پەلامارەكەی توركیا ئەنجام بدرێ و سەركەوێ وەك ئەوەی عەفرین، ئەوا هێزێكی گەورەی وەك (هسد) زەربەیەكی توند دەخوا و لە دانوستاندەكانی دواتر بەكارتێكی لاوازتر دێتە سەر مێزی گفتوگۆ بەرامبەر حكومەتی سوریا ، جیا لەوەش توركیا هەر بەشێك لە سوریا داگیر بكات لە دوائەنجامدا وەك وڵاتێكی داگیركەر، دەبێ سوریا جێبهێڵێ ، بەپێچەوانەی (هسد) كە مانەوەی و كۆنترۆڵ كردنی ناوچەیەكی فراوانی ژێر دەسەڵاتی خۆی وەك ئەوەی ئێستا، دەوڵەتی سوریا ناچاردەكا بە ڕازیبوون بەو دیفاكتۆیەو لەسەر ئەو بنەمایە بەناچاری مامەڵەیان لەگەڵ دەكا. گفتوگۆی ئەم دوو لایەنە لە ڕابردودا بە نهێنی و بە ئاشكرا بەردەوام بوو.

ڕاستە (هسد) لە ئێستادا نمونەیەكی جیایان لە دەسەڵات لەناوچەكانی ژێردەسەڵاتی خۆیاندا پیادە كردوە لەوانە دانانی دەستورێكی عیلمانی كە تیایدا دین و دەوڵەت لێك جیان ، ڕۆڵی ژنان و یەكسانیان بە پیاو لەزۆرێك لە مەیدانەكانی ژیاندا بوونی سیستمی هاوسەرۆكی پشت بەستو بەهەڵبژاردن و …. بەڵام بەوئەندازەیەی پشت

بەستن بە هێزێکی وەك ئەمریکا جەمسەرێکی هاوکێشەکە بێ و هەموو هێلکەکان بخرێنە ئەو سەبەتەیەوە ، ئەوا جەمسەرەکەی تری بەهەمان ئەندازە دوورکەوتنەوەیە لە ویست و خواستی جەماوەری هەژارو دەستەنگی ناوچەکە کە باجێکی زۆریانداوەو سوتەمەنی سەرەکی ئەم بارودۆخە بوون .
ئەگەر پاساوەکەی (هسد)سەماش بێت لەسەر پشتی دوپشك، ئەوا لەدوا شیکردنەوەدا دواڕۆژی ئەم هێزە لەوانەی کە لەڕێڕەوی مێژووی نەچەندان دووردا هەمان سیاسەتیان پیادەکرد، بە نزیکبونەوەیان لە ئەمریکا، باشتر نابێ، تەنانەت ئەگەر جۆرێك لەدەسەڵات و حاکمیەتیشیان بکەوێتە دەست، ئەم نمونانە لە مێژوودا کەم نین، بارو دۆخی حوکمڕانی لە کوردستانی عێڕاق وەك نزیکترینیان .

2018 / 12 / 15

گفتوگۆ لەگەڵ بێری وایزڵەر سکرتێری ڕێکخراوی سۆشیالیست ئاکشن لە کەنەدا

گەشەیەك لە کارو خەباتی بزووتنەوەی سۆشیالیستی لە کەنەدا

گفتوگۆو ئامادەکردنی: گۆران عەبدوڵڵا بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی ئەلیکترۆنی دەنگەکان

-1 بێری وایزڵێر کێیە؟

بێری وایزڵێر:

من، نووسەر، سەرنووسەر، مامۆستا، سەندیکالیست، خوێندکاری مێژوو، ئاژیتاتۆری دادپەروەری کۆمەڵایەتی، لەسەرووی هەمووی ئەوانەشەوە دامەزرێنەری پارتی شۆڕشگێڕانەی سۆشیالیستیم.
لە تۆرنتۆ لە دایک بووم لە ساڵی 1953، کوڕی ڕزگار بوویەکی هۆلۆکۆستی جولەکەکانم، نەوەی ئاوارەکانی دەستی شەڕو سەرکوتم. دژی

کۆڵۆنیاڵیزم و داگیرکاریم لە فەڵەستینەوە تا کوردستان و هەموو شوێنێکی تر لەم دونیایە.
حەزم لە مۆسیقای میللییە، لە ئارت – کلاسیک و نوێ، چێشت لێنان لە ماڵەوە، باخەوانی، گەشت و گوزار، وەرزش و ئارەزوویەکی زۆریش بۆ خوێندنەوە. لەگەڵ کۆمپیوتەریش سەرو کارێکم پەیداکردووە، بەڵام خۆم لە ئەلکترۆنیات بە دوور دەگرم، کاری ناو ماڵ، لە بیرکاریش سنووردارم. لەگەڵ هاوسەرە شیرینەکەمدا سی ساڵمان پێکەوە گوزەراندووە.
نزیکەی پێنجا ساڵم لە تەمەنم لە ناوبزوتنەوەی سۆشیالیستیدا بەڕێکردووە بە گۆڕینی بارودۆخی کۆمەڵگا. سەرەتای کارکردنم لە قۆناغی ئامادەییەوە دەستی پێکرد ئەوەش لە هەڵمەتێکەوە بوو لە پێناوی دیموکراتی و مافی خوێندکاران. لەرێوە دەرگایەکی گەورەتر لەدونیابینی خەباتکردن ئاواڵە بوو، شەڕی ڤێتنام، کۆڵۆنیاڵیزمی نوێ و عەسکەرتارییەت، چەوسانەوەی کرێکاران و جودا خوازی لەسەر بنەمای ڕەنگ و ڕەگەز، بەتاڵانبردنی سەرچاوە سروشتەکان، تا دەگاتە هەڕەشەکانی بۆمبی ئەتۆمی.
کە ئاوڕ دەدەمەوە لە ڕابردووم دڵخۆشم بە کارە ڕێکخراوەکانم: هەر لە جوڵانەوەکانی خوێندکارانەوە تا وەستانەوە دژ بە کۆڵۆنیاڵیزم و هاوپشتیکردن لەگەڵ خەباتی ئازادیخوازانەی خەڵک لە ئەمریکای ناوەڕاست، یەکێتی مامۆستایان (پاش بیست ساڵ لە لایەن بیروکراتیەتی سەرکوتگەرەوە بەلاڕێدا برا)، گەورەترین و کاریگەرترین بەرەی چەپ لەناو پارتی نیشتمانی دیموکراتی(NDP) لەسەرووی هەموو ئەوانەشەوە هەوڵی بەردەوامم دژ بە زوڵم و ناعەدالەتی و هەروەها بنیاتنانی ڕێکخراوەیەکی شۆڕشگێڕانەی سۆشیالیستی لەم وڵاتە کە پەیوەندی هەبێت بە هاوڕێکانی ترمانەوە لە سەرانسەری جیهاندا.

2- کەی و چۆن پەیوەندیت پەیداکرد لەگەڵ مارکسیزمدا؟

بەری وایزڵەر:

پەیوەندەکانی سەردەمی لاوێتیم لەگەڵ بزوتنەوەی خوێندکاران بە بەدیموکراتیزەکردنی سیستمی خوێندن، بوو بە مایەی ئەوەی بەشداری بکەم لە خۆپیشاندانەکانی دژی شەڕی ڤێتنام، لەرێشەوە پەیوەندیم پەیدا کرد لەگەڵ گەنجانی دیموکراتی نوێ و لاوانی سۆشیالیست. لە زانکۆی تۆرەنتۆ ئەندامانی لاوانی دیموکراتی نوێ NDY باسی ئیمپریالیزمیان بۆ کردم، هەرچەندە تێڕوانینەکانیان قەتیس ببوەوە لە سنووری ناسیۆناڵیزمی کەنەدیدا.
لە پێشانگەیەکی کتێبدا کە لەلایەن (کۆمەڵەی کاری سۆشیالیستی –

LSA)ەوە ڕێکخرابوو، بۆ یەکەمین جار کۆپییەکی (مانیفێستی کۆمۆنیست)م کڕی کە پێشەکێکەی لەلایەن ترۆتسکییەوە نووسرابوو. LSA زۆر بیرکردنەوەی لا درووستکردم لەسەرەتادا وام هەستکرد پارتەکە زۆر ڕەقە و لە تاکتیکدا کۆنسێرڤەتیڤە، پەیوەندیم کرد بە گروپێێکی ڕادیکاڵی قوتابیانەوە ناویان لە خۆیان نابوو (Old Mole)، پاشان ئەندامی کۆمەڵەی مارکسییە شۆڕشگێڕەکان، دوواتریش کۆمەڵەی کرێکارانی شۆڕشگێڕ (Revolutionary Workers League). لە کۆتاییدا LSA (League for Socialist Action) لە کەنەدادا زیاتر ڕۆشن بوو لە هەموو لایەنە چەپەکانیتر .

3- لەو کاتەوەی خۆت بە مارکسی زانییوە تا ئەم کاتە، چۆن دەڕوانیتە مارکسیزم و بزوتنەوەی سۆشیالیستی لە کەنەدا، وە بەچ ئاراستەیەکدا دەڕوا؟

بێری وایزڵەر:

بزووتنەوەی مارکسیزم لە کەنەدا بە شێوەیەکی گشتی باوەشی بە خەباتی ئینتەرناسیۆلیستیدا کردووەو خۆی دەربازکردووە لە ناسیۆنالیزمی کەنەدی , وەک داکۆکیکەرێکی ئازادی نەتەوەکان خەباتی کردووە و پشتیوانی کردووە لە خەڵکی ئیندجنس و کیوبەک و فەڵەستین، هەروەها لایەنگیری خۆشی بۆ چینی کرێکار پیشان داوە. مارکسێکان لە ڕووی ژمارەوە لە ئێستادا کەمترن لە ساڵەکانی هەفتا و هەشتاکان، بەڵام دووبارە ڕوو لە گەشەکردنە.
کێشەیەکی سەرەکی ل□م□□□دا ڕوبەڕوی شۆڕشگێڕەکان دەبێتەوه ئەوەیە کەچۆن بکرێت ئەم باوەڕە پراکتکڵی ببرێتە ناو جەرگەی چینی کرێکارو لەوێدا پارتێکی شۆڕشگێڕانی□ دروستبکرێت.
چارەسەری ئەم کێشەیە بە شێوەیەکی گشتی پەیوەستە بە یەکگرتنەوە، وە تەجسید کردنی ئەم ڕۆحە لە ناو یەکێتییە کرێکارێکان و ئەو بنەما کرێکارییەی ناو "پارتی دیموکراتی نوێ". بە کورتی خەباتی چینایەتی بەرەی چەپ لە هەموو ش□و□نێک لە پێشڕەوی دایە دژ بە بیروکراتیەت و چوارچێوەی رابەرایەتێکەی، ئەمەش لە خۆیدا کلیلی چونە پێشەوەیە. پێویستە بزوتنەوەی مارکسی بەم ئاراستەیەدا بڕوات، یان هەر لەو دوورە پەرێزییەدا دەمێنێتەوە، لەوەش خراپتر لە چوارچێوەی ئەکادیمییەتدا خۆی قەتیس دەکاتەوە.
من دڵخۆشم بەو سەرھەڵدانە نوێیەی نێو گەنجان دژ بە سەرمایەداری، کە ی□ک□د□گرێتەوە لەگەڵ ئەو یاخیبوونەی کرێکاران لەبەرانبەر خاوەنکارەکانیان و بیرۆکراتیەتدا. ئەمە لە خۆیدا دەرگایەکە بە ڕووی دامەزراندنی پارتێکی شۆڕشگێڕدا لە داهاتوویەکی نزیکدا. دژە

کاپیتاڵزمی بەتەنها بەس نییە، دەبێت هەر ئەمڕۆ خۆت ڕێکخراو بکەیت.

4- لە بەشێک لە وەڵامەکەتدا ئاماژەت بە کەمبوونی ژمارەی سۆشیالیستەکان کرد لە ئێستادا لە چاو پێشووتر. ئەو پێشووە کەیە، وە هۆکاری ئەم کەمبوونە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

بێڕی وایزڵەر:

ئەگەر ئێمە بەراوردێک لە نێوان ئەمڕۆ و ساڵانی شەستەکان و هەفتاکانی پاش شەڕی جیهانی دووەم بکەین، جیاوازییەکان بە ڕۆشنی دەبینرێت. بوژانەوەی ئابوری پێشکەوتوو لە وڵاتانی ڕۆژئاوای سەرمایەداری، هاوتا بوو لەگەڵ فشاری دەوڵەت و بە حاشییەبوونی چەپی ڕادیکاڵ. سیاسەتە توندو سەرکوتگەرەکانی ستالینیش بوو بە هۆکاری دابڕانی بەشێکی تر لە کرێکاران لە بزوتنەوەکەی. بەڵام شەڕ لە ڤێتنام و کەلتوری بەهەدەردان و زیادەخۆری، لە ئاستی جیهاندا بزوتنەوەیەکی گەنجانی هێنایە دەرەوە، نەک تەنها دژ بە ش□□، ب□□□کوو دژ بە ڕەیسیزم، سێکسیزم، نادادپەروەری و وێرانکردنی سروشت. خۆپیشاندانەکانی مانگی مەی ١٩٦٨ی فەرەنسا ئەوەیان نیشانداین، کە خوێندکاران ناتوانن شۆڕشی سۆشیالیستی ئەنجام بدەن بەبێ بوونی پارتێکی جەماوەری مارکسی شۆڕشگێڕ، لێرەوە چینی کرێکار لە بەرژەوەندییەکانی خۆی دوور دەخرێتەوە لەلایەن سەرکردە ستالینی و دیموکراتخوازەکانەوە.

لە ناوەڕاستی حەفتاکان و هەشتاکاندا، سەردەمی زێڕینی وڵاتە سەرمایەدارێکان کۆتایی هات و دەرگای قەیرانکان کرانەوە. لێرەوە هێرشەکان دەستپێدەکاتەوە بۆ سەر دەسکەوتە کۆمەڵایەتێکان و ئەو دەسکەوتانەی چینی کرێکار لە ڕابردوودا بەدەستیان هێنابوو. بە شێوەیەکی بەرچاو هەست بە نەبوونی ب□□□کی تەواو لە ڕابەرانی سەندیکاکان و پارتە سیاسییەکان دەکرێت بۆ وەستانەوە بەرانبەر بەو هێرشانەی کە دەکرایە سەر بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکار لە لایەن کەمپانییەکانەوە. خوێندکارانی ڕادیکاڵ بێدەنگبوون لە بەرانبەر کێشە ئابورێکاندا. کرێکارانی ڕادیکاڵیش ڕووبەڕووی کێوێک لە بەرگری بوونەوە، تەنانەت فشار خستنە سەریان لەڕێی بیروکراسییەتی کارەوە. بۆیە ژمارەی سۆشیالیستەکان “کەمبوونەوە” بە بەراورد بە گەشەی دانیشتوان و خواستی بەرگری کرێکاران.

ئەمرۆ بزووتنەوەی کرێکاری لە حاڵەتی بەرگریدا ماوەتەوە. گۆڕینی

ڕا بەرانی گەند□کار لە بزووتنەوەکەماندا ناکرێت جیابکرێتەوە لە ڕووبەڕووبونەوەمان لەگەڵ چوونەسەرەوەی قەیرانەکانی دەسەڵات، کە خۆیان دەردەخەن لە کێشەکانی ژینگە، چوونەسەری هەڕەشەی شەڕی ئەتۆمی، پلانی دەستگرتنەوەی نەزۆکانە، پاوانخوازی دەسەڵات، ئەمانە دەبنە مایەی هاتنە دەرەوەی فاشیزمی نەتەوەیی و ڕەگەز پەرستی و ڕق بوونەوە لە پەناهەندە. قڵیشێکی گەورە کەوتۆتە نێوان دونیابینی ئەوانەی له دەسەڵاتدان لەگەڵ زۆرینەی کۆمەڵگە لە کرێکاران، ژنان و لاوان کە دژایەتێکانیان بۆ سیستمی سەرمایەداری ڕوو لە زیاد بوونە. کاری سۆشیالیستەکان ئەوەیە ئاسۆو ئامانجێکی ڕۆشن و شۆڕشگێڕانە بخاتە پێش نەوەی نوێ لەکرێکارانی شۆڕشگێڕ. ئامانجمان پەیوەستکردنیان بە ڕیزی کرێکارانی شۆڕشگێڕی جیهانییەوە.

5- ئێوە ڕێکخراوەیەکی سیاسیتان هەیە بە ناوی کاری سۆشیالیستی، وەکوو گروپێک لە ناو پارتی دیموکراتی نوێ کار دەکەن. کەی ئەم ڕێکخراوەیەتان دامەزراندووە؟ ئەی بۆچی لە ناو ڕێکخراوەیەکی سیاسین و سەربەخۆیانە کاری خۆتان ناکەن؟

بێڕی وایزڵەر:

پارتی دیموکراتی نوێ- ی کەنەدی (NDP)، پارتێکی سۆشیال دیموکراتی لاوازە. لە پاش درووستبوونی پارتی کرێکارانی بەریتانیا دروستبوو لە 1961 بە دەستپێشخەری کۆنگرەی کاری کەنەدی و CCF پارتێکی چەپی دیموکراتی کۆمەڵایەتی بوو لە 1933 درووستببوو. زوو زوو هەوڵدەدرێتNDP لە ئاستی هەرێمەکان دەسەڵات بگرێت، بەڵام هەرگیز نەیتوانیوە لە ئاستی فیدراڵدا براوەبێت. چونکە ڕا بەرەکانی لاینگیری لە سەرمایەداری و ئیمپریالیزم دەکەن. لەگەڵ ئەوەشدا لەلایەن کرێکارانی پێشڕەوەوە لایەنگیری دەکرێت، ئەوانەی نائومێد بوون لە پارتە گەورە کاپیتالیستێکانی کەنەدا، لیبراڵ و کۆنزێرڤەتیڤ. هیچ پارتێکی تر نییە لەNDP چەپ تربێت. ئەوەی هەیە پارتی کۆمۆنیستی و چەند گروپێکی بچوک لە ترۆتسکێکان و ماوێکان، جیا لەمانە شتێکی تر نییە.
ڕێگریکردن لە چوونە ناو NDP وە بە مانای ڕێگریکردنە لە گفتووگۆکردن لەگەڵ بەشێکی زۆر لە کرێکارانی هۆشیار لە ڕووی چینایەتی و سیاسییەوە لەم وڵاتەدا، ئەوە لە خۆیدا بڕیاری تەریکبونەوەو پچرانی پەیوەندییە.
سۆشیالیست ئاکشن SA هەوڵی بردنە پێشەوەو ڕێکخراوکردنی ناڕەزایەتییە کرێکارییەکان دەکات لە ناو ڕێکخراوە جەماوەرێکاندا لە ئاستی کرێکارانی کەنەدا. هەروەها دەبێت دژایەتی بیروکراتیزم

بکەین لە ناو چین□ کەماندا و تووڕ هەڵبدرێنە دەرەوە، وە ئەمکارە دەبێت لەگەڵ ڕێکخراوە جەماوەرێکانیشدا ئەنجام بدرێت. ئەوە باوەڕو سیاسەتمانە لە ناو سەندیکاکان و NDP دا.

پەیوەندی کاری ئێمە بە NDP یەوە، وەك بەشداریکردنمانە لە سەندیکا کرێکارێکان، لە بنەرەتدا ستراتیجیەتی ئێمە گەشتنە بە چینی کرێکار و ڕێکخراوە کرێکارێکان. هیچ پەیوەندیەکی ئایدیۆلۆجیمان نییە لەگەڵ سۆشیاڵ دیموکراتدا، ئەوە هەر وازبێنە لە کڵێشە لاوازەکەی کە بەرجەستە دەبێتەوە لە NDP دا.
ناتوانرێت NDP بگۆڕدرێت، پڕە لەو خاڵە دژانەی سۆشیاڵ دیموکراسی. ئێمە لەوێ کاردەکەین بۆ ئەوەی بەرنامەی گۆڕانێك بەرینە پێشەوە بەهاوبەشی و گفتوگۆ لەگەڵ ئەوکرێکارانەی لە قاعیدەی ئەو حزبە کاردەکەن، کە بەشێوەیەکی خێرا بەرژەوەندییە جۆراو جۆرەکانی قیادەو قاعیدەی ئەم حیزبە لێك دەترازێن و دووردەکەونەوە لەیەکتر. لە هەمان کاتدا دەمەوێت ئەوە بڵێم کەوا کارەکانی SA لەدەرەوەی NDP دایە.
لە ئێستادا SA نوێنەرێکی خۆی بە بەرنامەیەکی سۆشیالیستی ڕۆشنەوە بەشداری پێکردووە لە هەڵبژاردنی شارەوانێکاندا. هەروەها تەقریبەن ڕۆژانە خۆپیشاندانمان هەیە بۆنمونە دژ بە دەستپێوەگرتنە سەرمایەدارێکانی دۆگ فۆردی پارتی پارێزگاران لە ئۆنتاریۆ.

ئێمە بەشدارین لەو نێتوۆرکە هاوپشتییەی بۆ کوبا و ڤنزوێڵا، هەروەها هاوپەیمانی چەپی کیوبەکین بۆ فشار خستنە سەر دەوڵەتی کەنەدا بۆ کشانەوەی وەبەرھێنان و گەمارۆ خستنە سەر دەوڵەتی ڕەگەزپەرستی ئیسرائیل. بەشدارین لە بەرهەڵستکاریکردنی ڕاکێشانی بۆڕییە نەوتێکان بە قازانجی دانیشتوانە سەرەتایەکانی ئەم وڵاتە وەك مافێکی ڕەوای خۆیان. سەرباری ئەوکارانەشمان هەڵدەستین بە پیشاندانی فیلم، بەستنی کۆنفرانس، گێڕانی کۆڕو سیمنار، خوێندنەوەی ئەدەبیاتی کلاسیك لەگەڵ بە چاپگەیاندنی نامیلکەو بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەی سۆشیاڵست ئاکشن کە ڕۆژنامەیەکی مانگانەیە لە ئاستێکی فراواندا.
تێکەڵاو بوونمان بە ND یاریدەدەرێکی باشە لە ڕووی میدیاییەوە بۆ بڵاوبوونەوەی کارو چالاکێکانمان لەگەڵ جەماوەر و بەرەی چەپدا لە ناو ئەم پارتە، ئیتر ئەمە بەشێکە لەو کارانەمان کە بەدرێژایی ساڵ ئەنجامی دەدەین.

6- بانەری سۆشیالیست ئاکشن-SA وێنەی هەردوو کەسایەتی” لیۆن ترۆتسکی و ڕۆزا لۆکسمبۆگ”ە کە بەردەوام لە بۆ نەکانتاندا

ئامادەییان هەیە. دەپرسم بۆچی ئەم دوو کەسایەتییە بوونەتە ئایکۆنی ڕێکخراوەکەتان؟

- بەری وایزلەر:

ئەمە هیچ ئایکۆنێکمان نییە، ئەگەر ئایکۆن بە مانای سیمبولی ئاینیی بێت، یان ئامانج لێی پەرستن بێت. سەرسام بوونی سۆشیالیستە شۆڕشگێڕەکان بە لینین ترۆتسکی و ڕۆزا لۆکسەمبرگ، دەگەڕێتەوە بۆ بیر و ڕێسا و کارە سیاسیەکانیان کە بەرجەستەیان کردووە.

ئەمە بڕوامان بە سۆشیالیستی زانستی هەیە، بۆچی ڕێز لە کەسانێک نەگرین کە توانیویانە نەخشە ڕێگای ڕزگاری کۆمەڵایەتی چینی کرێکاری جیهانی دابنێن؟

هەروەها هاوشانی لینین، ترۆتسکی گەورەترین مارکسیستی سەدەی بیست بوو. ئەو فەرمۆڵەی ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوامی داهێنا. کە نیشانی دەدا، سەرمایەداری و باڵی لیبراڵی بۆرژوازی هیچ ڕێگا چارەیەکیان پێ نییە بۆ کۆتایی هێنان بە ستەمی سەرمایەداری.

ترۆتسکی پەیوەندی کرد بە پارتی بەلشەفیکەوە، وە بەشداری کرد لە سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە ساڵی 1917، سوپای سوری دامەزراندو سەرکەوتووانە ڕێگری کرد لەهاتنە ژوورەوەو دەستوەردانی سوپای دەرەکی و جەنەراڵە سپییەکان. ڕابەری ناوەندی کۆنگرەی نێونەتەوەیی کۆمۆنیستەکان بوو لە ساڵەکانی یەکەمدا. شەڕی سەرەتاکانی سەرهەڵدانی بیروکراتییەتی ستالینی کرد لەگەڵ تێڕوانینە کۆنەپەرستەکانی لە دامەزراندنی "سۆشیالیزم لە یەک وڵاتدا"، زۆر بەڕۆشنی و ڕاشکاوانە دەستنیشانی سەرهەڵدانی فاشیزمی کردو چۆنیەتی وەستانەوە لە بەرانبەریدا. بۆیە باڵی چەپی ئۆپزسیۆنی درووست کرد لەگەڵ کۆنگرەی چوارەمی ئینتەرناسیۆناڵ بۆ درێژە دان بە هێڵی مارکسیزمی شۆڕشگێڕ کە تا ئەمڕۆش درێژەی هەیە.

ڕۆزا لۆکسەمبەرگ شۆڕشگێڕێکی ئینتەرناسیۆنالیستی ناسراوە. بەڕۆشنی ڕیشەی مادی ئیسڵاحخوازەکانی ڕۆشنکردەوە، شوناسی ئەوانەی ناساند کە خیانەتیان لە چینی کرێکار کرد بە وەدەستهێنانی کورسی پەرلەمانی و خۆیان دایە دەست شەڕی کۆمەڵکوژەکانەوە. پێداگری دەکرد لەسەر خەباتی جەماوەری بۆ گۆڕینی سیستمی سەرمایەداری بۆ سۆشیالیزم کە تیایدا چینی کرێکار ڕاستەوخۆ جڵەوی دەسەڵات دەگرێتە دەست. ڕۆزا دامەزرێنەری پەیوەندی سپارتاکۆسەکان و پارتی کۆمۆنیستی ئەڵمانیا بوو، وە سەرسەختانە بەرگری لە شۆڕشی ڕوسیا دەکرد لەدژی ئیسڵاح خوازەکان و چەپی پەڕگیر.

سۆشیالیست ئاکشن بڕوای وایە، لینن ترۆتسکی و ڕۆزا لۆکسەمبۆرگ دوو کەسایەتی زۆر ئازا و ڕۆشن بوون، وە خاوەنی درکی تایبەت بوون بە بارودۆخی سەردەمی خۆیان. بۆیە بۆ ئێمە گرنگە لێیانەوە فێربین، لەوەش گرنگتر ئەمە دەتوانین لەو ئایدیاو میتۆدە فکریانەی ئەوان کە زادەی سۆشیالیزمی زانستین و لە ڕۆژگاری خۆیاندا پێشکەشیان بە چینی کرێکار کرد سودمەندبین، چونکە دونیای ئەمڕۆمان درێژ کراوەی هەمان دونیای دوێنێیە و خراپتریش. بۆیە ئێمە پێویستیمان بەوزانستە سیاسیە هەیە بۆ وەستانەوە بەرانبەر بەو کارەساتانەی ڕووبەڕووی بەشەرییەت دەبێتەوە خراپتر لە هەموو سەردەمەکانی تر.

7- لە کەنەدا چەندین گروپ و ڕێکخراوەی چەپ هەیە، کە چی حزبێك نییە هەموویان کۆبکاتەوە. بۆچی چەپ یەکگرتوونین؟

بێری وایزڵەر:

پێگەی چەپ لەکەنەدا، بەبەراورد بەهاوڕێبازەکانی لە ئەمریکا زۆر باشترە، لاوازە لەگەڵ ئەوەشدا لە کەناردایە. ئەمەش لە هەنگاوی یەکەمدا دەگەڕێتەوە بۆ لاوازی هۆشیاری چینایەتی و خەباتی چینایەتی. ئەم لاوازییە لە بنەڕەتدا دەگەڕێتەوە بۆ کۆمەڵێك هۆکار کە پەیوەندە بە دامودەزگاکانی ئەم وڵاتەوە.
چینی دەسەڵاتداری کەنەدی سوودمەندن لە دەستبەسەراگرتنی سەروەتی نیوەی کیشوەری باکور، ئەو ئاسانکارییەشیان بۆ دەستەبەر بوو لە ڕێی جینۆساید کردنی دانیشتوانە سەرەتاییەکانی ئەو ناوچانەوە لە ڕێی بە کۆیلەکردن و سەرکوتکردنیان، ئەوەش بوو بە بنەمایەك بۆ خوڵقاندنی ئیستعماری کەنەدی. توانرا هاتنی شەپۆلە یەك لەدوای یەکەکانی پەنابەران بە حەقدەستێکی کەمەوە، پەیوەست بکرێن بەم سیستمەوە لەڕێگای دەستڕاگەشتنیان بەم سامانە نوێیەی کەنەدا، بەیارمەتی بانکە ئیمپریالێکانی کەنەداو و کارگەکانی دەرهێنانی کانزایەکان و دەزگا وەبەرهێنانەکانی تر.

هەرچۆنێکبێت سەرباری ئەم هێزە مادییە، کرێکار بە ڕێژەی ٣٢% ڕێکخراوە، لە ئەمریکا بە ڕێژەی ١٢%. تەنها پشتیوانیکەری لە کیشوەری ئەمریکای باکوردا پارتێکی کرێکاری جەماوەرییە (هەرچەندە پەرلەمانی و ڕیفۆرمیستیشە). بەشێوەیەکی گشتی ئەحزابە بچوکە چەپەکان، تاکتیکە سیاسی ومیتۆدە جیاوازەکانیان لەشێوەی جیاوازی لە بەرانبەر یەکتردا زەقدەکەنەوە، ئەمەش تایبەتمەندی چەپە لە هەموو شوێنەکان.
مێژووی ئینشقاقات لە نێوان مارکسیزمی شۆڕشگێڕ یان ترۆتسکیزم لە

بەرانبەر سۆشیال دیموکراسی، ستالینیزم، ئەنارکیزم و هەموو ئەم بەشانە لە چەپی کەنەدیدا بوونیان هەیە.
چەپ یەکگرتوو نییە، چونکە جیاوازی لە نێوان خەباتی سیاسی چینایەتی و هەروەها سیاسەتی هاوکاریکردنی چینایەتی هەیە، وەوەش ناکرێت وەلابنرێت.
ئەوەی کاری سۆشیالیست ئاکشن (SA) جیادەکاتەوە لەوانی تر ئەوەیە کەوا درێژە پێدەری مێژوویی مارکسیزمە لە کەنەدا، لە سەرەتای بیستەکانی سەدەی ڕابردووەوە تا وەکووئێستا، پابەندبوونی SA بە کاری سەربەخۆی سیاسیانەی چینی کرێکار لە ئەحزابە بۆرژوازییەکان و دەوڵەت، هەروەها پێداگرتن لەسەر کاری بەکۆمەڵ، بەرەی یەکگرتوو، شۆڕشی بەردەوام و دیموکراتیەتی کرێکاری بووە.

تەنانەت لە ناوەندی یاخیبونی شۆڕشگێڕانەشدا، ئەوکاتەی چەپەکان لەیەك بەرەی خەباتدان، ئەگەر بڵێین جیاوازێکان نەماون ئەوە کارێکی نەکردەیە. یەکگرتنی هەڕەمەکیانەی چەپ، لە چوار چێوەی یەك حزبدا، جیاوازی سیاسی لەگەڵ خۆیدا دێنێتە پێشەوە. ئەمەش وادەکات لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەمین جیاوازی ببێتە مایەی لەبەر یەك هەڵوەشانەوە، ئەمەش لە خۆیدا دەبێتە هۆکاری وەڕەزی ئەندامان و لایەنگرانی حزبەکە.
باشترین ڕێگا بۆ داڕشتنی یەکگرتنێکی ئسوڵی، لە ڕێگای درووستکردنی دیالۆگێکی کراوەو و هاوکاری سیاسی لە چوارچێوەی ئەوکارانەی کە لەڕووی پراکتیکەوە هاوڕان لەسەر بە ئەنجامگەیاندنی، جگە لەوەش پاڵپشتیکردن و بەهێزکردنی دیموکراتیەتی ناوخۆیی.

8- سۆشیالیزم لەیەك وڵاتدا، لە بەرانبەردا شۆڕشی بەردەوام. ئایا ئەمە دوو ستراتیجیەتی جیاوازە و ڕەنگدانەوەی بەرژەوەندی چینایەتی جیاوازە، یان تەنها تاکتیکی جیاوازە بۆ گەشتن بە هەمان ئامانج؟

بێری وایزڵەر:

سۆشیالیزم لە یەک وڵاتدا نەک تەنها مەحاڵە، بەڵکو پاساو هێنانەوەیە بۆ بە بیروکراتیکردنی سیستەمەکە، بۆ ئەوەی لەو ڕێیەوە خەباتی چینی کرێکار قەتیس بکاتەوە بۆ بەکارهێنانیان لە پەیوەندییە دپلۆماسییەکاندا لەگەڵ سەرانی سەرمایەداری لە هەموو وڵاتانی تر، لەژێر ناوی نەبوونی و هەلومەرجی مەوزوعیانە بۆ گەیشتن بە سۆشیالیزم. لایەنگرانی قۆناغ بە قۆناغ بەرژەوەندییەکانی چینی کرێکار بە شێوەیەکی ناپاکانە دەخەنە خزمەت هاوپەیمانێکانیانەوە لەگەڵ بۆرژوا لیبراڵەکان و نەتەوەچێکان، کەلەخۆیدا خەریکی

خۆڕێکخستنن بۆ پاشەکشەپێکردنی ڕێکخراوە کرێکارییەکان.
ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوام ڕەتیدەکاتەوە چینی کرێکار بچێتە هاوپەیمانی سیاسییەوە لەگەڵ لایەنە مالیی و دەزگا دەوڵەتێکانەوە.
ئەمە بەمانای ئەوە نایەت، ئێمە نەجەنگین بۆ ڕیفۆرم و داواکارییە دیموکراتییەکان، یان تێناکۆشین بۆ گەڕان بەدوای هاوپەیمانیدا سەبارەت بە بابەتێکی دیاریکراو. لە ئەنجامی ئەم کارە، ترۆتسکیەکان دۆزەکە و داخوازیەکان لێك گرێدەدەن لە پێناوی شۆڕشی سۆشیالیستیدا، خەباتکردن لە پێناوی بەدەستەوە گرتنی دەسەڵات لەلایەن چینی کرێکارەوەو ڕێکخستنی خەڵکی زەحمەتکێش لە ژێر ڕابەرایەتی پارتێکی شۆڕشگێڕدا کەدەتوانێت هێزەکان یەکبخات و ڕابەرایەتییان بکات بۆ سەرکەوتن بەسەر کەمینەی سەرمایەداریدا.

9- بەشێوەیەکی گشتی، چەپی ڕۆژئاوا موخالەفەتی بەئیسلامی سیاسی نییە. لەزۆر کەیسدا چەپ لە ژێر ناوی دژە ئیمپریالیستی و دژە ڕەیسیزم کاری هاوبەش دەکات لەگەڵ ئەو گروپانە کە هەڵگری فیکری ئیسلامی سیاسین. بەڕای ئێوە هۆکاری ئەمە چییە؟

- بێری وایزڵەر:

وەکو لەسەرەوە ئاماژەم پێکرد سۆشیالستەکان تێدەکۆشن بۆ کاری هاوبەش لەگەڵ هەموو مەیلو ڕەوتێك، تەنانەت ئەوانەی لە دەرەوەی بزوتنەوەی کرێکاریدان لە پێناوی وەدەستهێنانی داخوازییەکی تایبەتدا، ئەمەش بەمەبەستی بەهێزکردنی پێگەی بزوتنەوەی کرێکاری دێت لە هەموو شوێنێك لە پێناوی گەشتن بەدەسەڵات.
کەواتە بەرپرسیارێتی بنەڕەتی ئێمە لە ئاستی ناوخۆدا دژایەتی کردنی دەسەڵاتی دژ بە چینی کرێکار، لە ئاستی جیهانیشدا پشتیوانیکردنی بزووتنەوەی کرێکاری و جەماوەری دژ بە ئیمپریالیزم بە کاری خۆمان دەزانین بەتایبەت ئیمپریالیزمی کەنەدی.
باشترین ڕێگە بۆ تێکشکاندنی وەهمی دینی و شوێن کەوتنی دەسەڵاتی ئاینی دەستنانە گەردنی ئیمپریالیزمە.
ئیسلامی سیاسی بیانوی دەستی ئیمپریالیزمە بۆ دەخاڵەتکردن. خنکاندنی ئیمپریالیزم لە خۆیدا ڕێگرتنە لە گەشەی ئایینی، دژە ژنی، دژە هاوڕەگەزبوون و زۆرێکی تر لە کاری نەشیاو کە ئیستعمار و سەرمایەداری پروپاگەندەی بۆ دەکەن.

ئەو بەشەی چەپ کە خۆی سەرقاڵی دژایەتیکردنی ئیسلامی سیاسی دەکات لە ڕۆژئاوا، ئەبێتە دەستکەلای دەسەڵاتدارانی سەرمایەداری لە ڕۆژئاوا، وە پشتدەکاتە دژایەتیکردنی ئیمپریالیزم و کرێکارانی

پێشڕەو لە وڵاتگەلێکی وەك کەنەدا.
ئێمە بە دەسەڵاتدارانی ئۆتاوا دەڵێین نا بۆ بایکۆتکردنی ئێران، کە ڕاستەوخۆ پەیوەستە بە پشتیوانیکردنی زایۆنیزم و دەوڵەتی ڕەگەز پەرستی ئیسرائیلەوە، بە جەستن ترودۆ دەڵێن دەستێوەردانتان ڕاگرن لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وئەفریقا.
چینی کرێکار هەرەس دێنێ بەدەسەڵاتداری کۆنەپەرست لەڕۆژهەڵات لە ڕێگای دەستکۆتاکردنی هەژمونی ڕۆژئاوا لەسەر ئابوری و دامەزراوە جەماوەرێکانی ڕۆژهەڵات.

10- بایەخدان بە کارڵ مارکس لەمڕۆدا لە لایەن خەڵکەوە نیشانەی زیندویی فکری مارکسیەتە، لەو کاتەی شەرعیەتی سەرمایەداری کەوتۆتە ژێر پرسیارەوە، ئایا هاوڕان لەمەدا؟

بێری وایزڵەر:

بەڵێ هاوڕام. سەرمایەداری ئەمڕۆ لەسەر ئاستی جیهان زەحمەتە بتوانێت ئەو چاکسازی و دانی مافانەی لە ڕابردوودا کردوونی و لەو ڕێیەوە شەرعیەتی وەرگرتبوو دووبارە بیانکاتەوە. ئەم سیستمە لەمڕۆدا لە ژێر باری قەرزێکی زۆر دایە.
سەرمایەداری لەمڕۆدا لەسەر کۆمەڵێك قەیران ژیان دەکات، لە هەر کاتێکدا قابیل بە تەقینەوەیە بە هەمان شێوەی ساڵی ٢٠٠٧. کێشە ئنڤایەرمەنت بە شێوەیەکی ترسناك لە ئارادایە کە لە ڕێیی گۆڕینی ئاوهەواوە دەکرێت کێشەی گەورە ڕووبدات، کۆچی ملیۆنی خەڵك و شەڕ لەسەر سەرچاوە مادێکان بە هۆکاری ئەمسیستمە جیهانییە فاشیلەوە.
د□ بێ چی بکرێت؟
ئەوەی گرنگە بکرێت بیری مارکسی ببرێتە ناو شوێنە سەرەکییەکانی چینی کرێکاران و لەوێش جەنگ ل□ پێناوی بەدەستەوە گرتنی ڕابەڕایەتی بکرێت بەوپەڕی توانا□ سود لە تاکتیکەکان و پێکهێنانی بەرەی یەگگرتوو وەربگیرێت، لەو ڕێیەشەوە پارتێکی سۆشیالیستی ش□شگێڕانە درووست بکرێت.

11- مارکس مەبەستی لە ناکۆکییەکانی سەرمایەداری چییە؟

بێری وایزڵەر:

ناکۆکی بنچینەیی ئەوەیە کەلەنێوان سروشتی کۆمەڵاتیەی بەرهەمهێنان ومڵکییەتی تایبەت بۆ ئامڕازەکانی بەرهەمهێنان، ئەنجامەکەشی درووستکردنی پاشماوەی زۆر، وێرانکردنی سروشت، پەنابردنە بەر سەرکوت بۆ درێژەدان بەم سیستمە نا عاقڵانی و زەهراوییە.

تاکە ڕێگە بۆچارەسەری ناکۆکیەکان لە ناوەڕۆکی سەرمایەداریدا، بەگشتی کردنەوەی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان و بە کۆمەڵایەتی کردنەوەیەتی. بنیاتنانی ئابورییەکی دیموکراتیانە لە سەر بنەمای: بەرهەم لە پێناوی پێویستییەکانماندا و گونجانی لەگەڵ سروشتدا.
وەکوو ئەوەی کارل مارکس ئەم قسە بەناوبانگەی کرد “تاکو ئێستا فەیلەسوفەکان دونیایان شیکردۆتەوە، بەڵام قسە لەسەر گۆڕینیەتی” هەروەها لیۆن ترۆتسکی لە وتەیەکی بەناوبانگی خۆیدا دەڵێت: “ بارودخی سیاسی جیهان بە شێوەیەکی گشتی و تایبەت لە ڕێی قەیرانە مێژوویەکانیەوە دەناسرێتەوە کە لەلایەن پرۆلیتاریاوە ڕابەرایەتی دەکرێت.”

12- کەنەدا وڵاتێکی فرە کەلتورو نەتەوەیە، زۆر لە گروپ و حزبی سۆشیالیستی وڵاتەکانی تر دەبینین لێرە، ئایا هیچ بەشداریەکی چالاکانەیان هەیە لەگەڵ بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی ئەم وڵاتە چ وەك حزب و گروپ بێت یان تاك؟

بۆبی وایزۆر:

دەشێت چینی کرێکار لەکەنەدا زۆرترین تێکەڵە بێت لە ڕووی نەتەوەیی و کەلتورییەوە لە هەموو جیهاندا. خاوەنکارەکان حەزیان بەم تێکەڵەیە هەیە کە دەتوانن لە ڕێیەوە ئیستغلالی کرێکارانی پەنابەر بکەن بەدانی کرێی کەمتر لە لایەنی کەمی کرێ، تەنانەت جاری وا هەیە هەر نایاندەنێ، هەروەها بە ڕوحیەتێکی توندڕەوانەی جودا خوازییەوە ساردیان دەکەنەوە لە ڕێکخراوبون بۆ بەرگریکردن لە مافەکانیان. لەهەمان کاتدا چەپ دەتوانێت سوودمەند بێت لە ئەزموونی خەباتی چینایەتی کە بەشێك لە کرێکارەکان لە شوێنی پێشوتریان هەیان بووە. بەشداریکردن لە خەباتی چینایەتی و سۆشیالیستی لە کەنەدا وەکوو ئەرکێك دەکەوێتە سەر شانی هەڵسوڕاوانی پەنابەرانی سۆشیالیستی، بەهەمان شێوەش ئەرکی ئێمەیە پێشوازی لە سۆشیالیستەکان بکەین و بێنە ڕیزمانەوە.
بەتەنها لە ڕێگەی بەشدارییەکی چالاکانە لە سەندیکاکاندا، لەگەڵ هەڵمەتی دادپەروەرانەی کۆمەڵایەتی، دامەزراندنی پارتێکی شۆڕشگێڕانە کە ڕەگی لە ناو خەباتی چینایەتیدابێت لەو وڵاتەی کە ئێستا تێیدا دەژین، کرێکارانی سۆشیالیست دەتوانن بەهرەمەندبن لە بەدەستهێنانی هەلی گۆڕانکاری پۆزەتیڤانە لێرەو هەر ئێستا. دەرگامان ئاواڵەیە. پێوەمان پەیوەستبن!

13- وەك کەسایەتی و ڕۆشنبیرێکی چەپ، بەڕای ئێوە جگە لەسەرچاوە

کلاسیکەکانی مارکس چ نووسەر و گۆڤار و ڕۆژنامەیەکت پێباشە دەستی بۆ ببرێت بۆ خوێندنەوە؟

بێڕی وایزڵەر:

دەتوانم پێشنیاری زۆر کتێب بکەم. لە کتێبەکانی ڤلادیمێر لینینەوە بە تایبەت سەبارەت بە ئیمپریالیزم، کێشەی نەتەوایەتی، دەوڵەت، دامەزراندنی پارتی شۆڕشگێڕانە. لیۆن ترۆتسکی ستراتیجیەتی شۆڕشی بەردەوام، مێژوی (شۆڕشی ڕوسیا، ڕابونی ستالین)، هونەر و شۆڕش، خەبات دژی فاشیزم لە ئەڵمانیا و بەرنامەی گواستنەوە.
سەربارەی ئەم کتێبانەش پێشنیار دەکەم: جەیمس پ. کانون١، ئیرنست ماندڵ٢، کلارا زتکین (دژایەتیکردنی فاشیزم)، ڕۆزا لۆکسمبورگ (خۆپیشاندانی جەماوەری، ڕەخنەکانی لە ڕیفراندۆم، هەروەها نامیلکەکانی ٣)، ڤیکتۆر سێرج٤، فیدڵ کاسترۆ و چ گیڤارا.
ژمارەیەك نووسەری کەنەدی هەن هانتان دەدەم بۆ خوێندنەوەیان، لە کلاسیکەکان: بنیاتنانی کەنەدا، یەکتییەکی نابەرابەر نووسەر ستانڵی ڕایەرسن٥، لەسەردەمی دوواتریش کارەکانی ئیرنست تیت٦ (چالاکی شۆڕشگێڕانە لە پەنجاکان و شەستەکان)، ڕۆس دۆسن٧ "هێزو کێشەی سەندیکاکان"، کتێبەکانی جۆن ڕیدڵ ٨ " هەر نۆ بەشەکەی لە بابەتی کۆمۆنیستی نێونەتەوەیی"، لە نووسەرە نوێیەکانیش: فرانسوا مۆرۆ٩، بریت سمایڵی١٠، جودی ڕیبیك١١، ریتشارد فیدلر١٢ و جێ فلیکسر١٣.
هەروەها پێشنیاری خوێندنەوەی ئەو بەرنامەو لێکۆڵینەوانە دەکەم کە سەبارەت بە سۆشیالیزم ئەنجام دراون لەوەو پێش، بابەتەکانی کاری سۆشیالیستی ١٤، پەیوەندی کرێکارانی شۆڕشگێڕ١٥. نۆ کتێبەکەی ئیڤ ئەنجڵەر١٦ کە لە ئێستادا بابەتگەلێکی گەرمن کە بەدرێژی ڕەخنە لە ئیمپریالیزمی کەنەدا دەگرێت، هەروەها کارەکانی ئیان ئەنگس١٧ " بەلاشیفە کەنەدێکان، ڕوبەڕوی ئەنثروپوسیب١٨- Anthropocene، سەوزێکی مەیلەو سوور١٩.

14- ئایا شتێکی تر هەیە کە پێویست دەکات بووترێت لێرەدا؟

بێڕی وایزڵەر:

ڕێگام پێبدەن بە کورتی باسێکی هەڵمەتەکانی کاری سۆشیالیستی بکەم. دونیا لەسەر ئاگرە، لە کالیفۆرنیاوە تا برتش کۆڵۆمبیا. لە دەشتایەکانەوە تا باکوری ئۆنتاریۆ، تا سوید، یۆنان و تا دەگاتە ئەریقا و لەوێشەوە ئاسیا، بکەریش کەمپانیا سەرمایەدارەکانە. بۆ وەڵامدانەوە بەم بارودۆخە، ئەوە تەنها سۆشیالیزمە کە دەتوانت

سروشت و کۆمەڵگە لەم بارو دۆخە ڕزگار بکات.

بارودۆخی سیاسیش بە هەمان شێوە لە بارودۆخێکی پڕ کێشمەکێشدایە، کرێکاران بە ڕێگای جیاواز لە هەوڵی وەڵامدانەوەن بەم سیستمە جیهانییە پڕ لە قەیرانە ناجێگیرە.

قوتوبەندییە سیاسیەکان بە ئاشکرا دەبینرێن. هەڵبژاردنی هەرێمیەکانی برتش کۆلۆمبیا وئۆنتاریۆ و کیبەکو نیو برۆنزویك ئەمە پشتڕاستدەکەنەوە. پارتی لیبراڵ لە ئۆنتاریۆ توشی شکستێکی گەورە هات و پارتی کۆنسەرڤەتیڤی ڕاستی توونڕەو بە ڕابەرایەتی دۆگ فۆرد لە ٦٠% کورسێکانی بەدەستهێنا ……

بەڵام بە شێوەیەکی فەرمی NDP نوێنەرایەتی بەرەی ئۆپزسیۆن دەکات لە ئۆنتاریۆ کە بەدەنەی ئەو حیزبە زیاتر لە کرێکاران و چەپ پێکدێت.

لە کیوبەك پارتی پارێزگارانی دژ بە ئیسلام و پەنابەرانی عەرەب و هاوکاری داهاتوی کیوبەك (CAQ) زۆرینەی کورسێکانی پەرلەمانیان لەو هەرێمە بەدەستهێناوە لە هەڵبژاردنەکانی ئۆکتۆبەری ئەمساڵدا.

بەڵام هاوپشتی کیوبەك کە پارتێکی پۆپۆلیستییە و دژ بە تەقەشوف و لایەنگری دەسەڵاتە بۆ جاری سێیەمە دەنگەکانی دەکەوێتە دواوەی دەنگەکانی لیبراڵ، کە پێشتر چەندین جار لە هاوشانی پارتی بلۆك کیوبەکوای بۆرژوازی کورسێکانی دەسەڵاتی بەشدەکرد کە لە دەیەی ڕابردودا چەندین جار گەشتنە دەسەڵات.

لە بەری چەپی هەرێمی برتش کۆلۆمبیا (BC)، (NDP) توانیتی شکست بە پارتی لیبراڵ بهێنێت لە ٢٠١٧ و بە هاوکاری سێ لە پارتە سەوزەکان توانرا حکومەت پێکبهێنرێت.

لە چوار چێوەیەکی بچوکیشدا چەپیش لە گەشەدایە. کاری سۆشیالیستی لە چوار ساڵی ڕابردوودا دوو بەرابەر بووە. ئێمە (SA) لە ١٢ شاری ٦ ناوچەی کات جیاوازدا ئامادەییمان هەیە.

توانیمان گەشەبکەین لە ڕێی بەشداریمان لە بزوتنەوەکانی کرێکاریدا، لە پێگە کرێکارێکانی (NDP) دا. لە دژی دەستێوەردانەکای ئیمپریالیزم لە ڤنزوێڵا، فەڵەستین، سوریا و ئاسیا و تادەگاتە ئەفریقا.

ئەوەی ترۆتسکی پێش هەشتا ساڵ وتی بێ هیچ کورت بینییەك هەمووی تەواوە. سەرەکیترین قەیران لە دونیای هاوچەرخدا، قەیرانی ڕابەرایەتی پرۆلیتاریایە. ئەرك و کاری هەڵسوڕاوانی کرێکاری و لایەنگرانیان، دەبێت هەموو هەوڵەکانیان بخەنەگەڕ بۆ چارەسەرکردنی ئەم قەیرانە لە ڕێگەی کۆشش و خەباتکردن بۆ ڕزگارکردنی چینی کرێکار لەو کۆتو بەندە بیورکراتیانەی کە بۆتە ڕێگر لە پێش

هاوکاری و یەکڕیزی چینەکەدا.

ئێمە هەر ئێستا توانیمان زیاتر لە پەنجا کرێکار، لە باڵی چەپی حەوت سەندیکای کرێکاریی جیاواز لە کۆنفرانسێکدا کۆبکەینەوە لە سپتامبەری ٢٩ دا، بە مەبەستی کارکردن بۆ بەستانی کۆنگرەیەکی دەستبەجێی کرێکارانی ئۆنتاریۆ و یەکڕیز بوون بۆ داڕشتنی مانگرتنی گشتی، بۆ پوچەڵکردنەوەی ئەجندا دژە کرێکارێکانی داگ فۆردی پارتی پارێزگاران. ئەنجومەنی کرێکارانی تۆرۆنتۆ چووە پشتی داواکەمان بۆ بەستنی کۆنگرەیەکی بەپەلە لەو بارەوە.
لە مێژووی ٢٥ ساڵەی کاری سۆشیالیست ئاکشندا یەکەمین جارە بەشداری دەکەین لە هەڵبژاردنەکانی شارەوانی تۆرۆنتۆدا لە هەڵبژاردنەکانی ٢٢ی ئۆکتۆبەردا. ئێمە ڕکابۆری NDP مان کرد لەوەی نەیان توانی بە ناوی پارتەکەیانەوە نوێنەریان هەبێت لە هەڵبژاردنەکەدا و لەو بارەوە شکستیان هێنا، بۆیە ئێمە هەوڵی خۆمان ڕاستەوخۆ خستەگڕ بۆ ئەوەی بەرنامەی کرێکاری بەرینە ناو هۆڵی شارەوانی.
چۆن سۆشیالیستەکان ڕوبەڕووی بیروکراتیەتی کۆنسەرڤەتیڤ دەبێتەوە لەناو سەندیکاکان، بە هەمان شێوەش لە بەرانبەر باڵی ڕاستی NDP دەوەستێتەوە لە ڕێگەی درووستکردنی کوتلەی سۆشیالیستی لەناو ئەو پارتە.

SA دیارترین باڵی ئۆپزسیۆنی چەپە لە کەنەدا. هیچ ناوەندێکی شۆڕشگێڕ ناتوانێت دەورو نەخشی ئەم ڕێکخراوە نەبینێت لە پەیوەند بە کرێکارانەوە.
ئێمە ئەو هاوپەیمانییەمان لەگەڵ سۆشیالیست ئاکشنی ئەمریکا (SA-USA)، هەروەها لەگەڵ هەموو ئەولایەنە نێونەتەوەییە شۆڕشگێڕانە کە لایەنگیرییان هەیە بۆ کۆنگرەی ئینتەرناسیۆناڵی چوار. ئێمە پێکڕا کۆشش دەکەین بەوەی لە توواناماندابێت دژ بە ڕاوڕوتی دەسەڵاتدرێتی ئیمپریالیزم.
ئێمە شەڕی بۆڕییەکانی نەوت و غاز دەکەین و بەرگری لە مافی دانیشتوانی ڕەسەن و کرێکارانی پەناهەندە دەکەین. بزووتنەوەی ژینگە پارێزی لەم دوایانەدا سەرکەوتنێکی گەورەیان بەدەست هێنا لەوەی لەڕێی دادگای فیدراڵییەوە توانرا ڕێگا لە کەمپانی ترانس ماونتن پایپلاین (Trans Mountain pipeline) بگیرێ کە بۆرییە نەوتێکان هاوتەریبی ئەو بۆڕیانە دەبات کە ٦٤ ساڵ پێش ئێستا لە لایەن کەمپانیای کیندەر مۆرگن (Kinder Morgan) ەوە ڕاکێشراون و لە ئەلبێرتاوە بۆ کەنارەکانی بریتش کۆڵۆمبیا دەڕوات، ئێستا لییك دەکات.

سەرۆك وەزیرانی كەنەدا جەستن ترودۆ بەردەوامە لە پاڵپشتیكردنی ئەو پرۆژەیە و لە لایەكی تریشەوە وا پیشان دەدات كە لایەنگری لە دانیشتوانە سەرەتاییەكانی كەنەدا دەكات. بۆ ئاگاداریشتان ترودۆ گەورەترین تەندەری ناردنە دەرەوەی گازی شلی ئیمزاكرد كە لە ڕێگەی بەندەرەكانی ڕۆژئاواوە بەرەوە بازاڕەكانی ئاسیا بەڕێدەكرێت.
بۆ ڕێگەگرتن لە بڵاوبونەوەی وزە كاربۆنێكان و گۆڕینی بە وزەی سەوز، پێویستە چینی كرێكار لە زووترین كاتدا بێتەمەیدان.
سۆشیالیست ئاكشن هانی كرێكاران دەدات بۆ بەگشتی كردنەوەو دەست بەسەرداگرتنی كەمپانیا گەورەكانی نەوت و گازدا كە دەتوانێت لەو ڕێیەوە هیچ كرێكارێك بێ كار نەمێنێتەوە. هەروەها ئێمە دژی یەكێتی ئەوروپا و هەموو سیستمە كاپیتالیستێكانی ترین كە سەرچاوەی شەڕو نەهامەتین بۆ چینی كرێكار خەڵكی زەحمەتكێش.

لەو بۆشاییەی كە لە ئاكامی فەشەلی ڕیفۆرمخوازەكانەوە هاتەكایەوە شاهێدی گەشەی سەركوت و تەنانەت دەركەوتنی بزوتنەوە فاشستێكانین لە چەشنی ئاسۆی ئاڵتونی (Golden Dawn) ی یۆنانیین. ترۆتسكێكان سەلماندیان لەڕیزەكانی پێشەوەی ڕووبەڕووبونەوەی باڵی ڕاستدان لەگەڵ بەرگریكردن لە مافە دیموكراتێكان لە ئاستی جیهاندا.
ئێمە دەتوانیین بنیاتنەربین بە پشتبەستنمان بە بیری سۆشیالیزم، بەو مەرجەی یەك خاڵ بە ڕۆشنی لەبەر چاوبگرین: چارەسەر لە ڕێگای هەڵبژاردنەكانەوی نییە، چارەسەر لە ڕێی بازاڕی زاڵمانەی سەرمایەدارییەوە نییە. شۆڕشی كۆمەڵایەتی تاكە چارەسەر بۆ وەڵام دانەوە بەم بارە ناهەموارە، ئەوەش لە ڕێگای دەستگرتن بەسەر سەرچاوە سەركێكانی بەرهەمهێنانندا، وەكئەوەی كۆرێكان كردیان پێش ٥٧ ساڵ، وە داڕشتنی پلانێكی دیموكراتیانە كە بگونجێت لەگەڵ سروشتدا. ئەمە تاكە ڕێگایە كە مرۆڤایەتی بتوانێت لێیەوە درێژە بە ژیان بدات.
ئەمە ئەو كارەیە كە سۆشیالیست ئاكشن بۆی درووست بووە لە كەنەدا.
ئێمە بەهەموو توانامانەوە كاردەكەین لە چەندین بواردا. بەردەوام لە هەوڵی پەیوەندی و درووستكردنی گفتووگۆدان لە ئاستی ناوخۆو هێزە شۆڕشگێڕە جیهانێكاندا. ئێمە دەزانین و ئارەزوویەكی بەهێزمان هەیە لەو بارەوەو دڵنیایین سەردەمی ئێمە بەڕێوەیە.
بژی چینی كرێكاری جیهانی، نەمان بۆ بازاڕی ئازاد و نەهامەتێكانی.
بژی خەباتی فیمینیزم و خەبات لە پێناوی ئابورییەكی سۆشیالیستیدا.
كرێكاران بۆ پێشەوە بۆ بەدەستەوەگرتنی دەسەڵات.

تۆرنتۆ – كێنێدا

٢٠١٨

-

بۆ زیاتر ئاشنابوون بە ڕێکخراوەی سۆشیالیست ئاکشن و کەسایەتی بەری وایزڵەر کلیکی ئەم لینکانەی خوارەوە بکەن:

/https://www.facebook.com/SocialistActionCanada

/https://socialistaction.ca

” هاڤیبوون ” ناوەندێکی چالاک و بەخشندە بوو … ئیسماعیل تەنیا

بە گوێرەی بوون و ئاستی چەندایەتی و چۆنایەتی ڕەوەندی کورد لە وڵاتە جۆر بە جۆرەکانی دنیادا، بە دەیان ڕێکخراو و کۆمەڵەو ناوەندو گۆڤارو ڕۆژنامە دامەزراون و درێژەیان بە کارو چالاکییەکانیان داوە… کرۆک و ئامانجی هەمووشیان، خزمەت کردن بووە بە مێژوو و کولتوری کوردی و، کێشە سیاسییە ڕەواکەی. هەر یەکەو لە تێڕوانینی خۆیەوە هەوڵی داوە شتێک بە شتێک بکات. هەندێک لەم دامودەزگاو سەنتەرانە، بە حوکمی نەبوونی توانای ماددی و فکری و مرۆییەوە، نەیانتوانیوە بەردەوام بن و درێژە بە چالاکییەکانیان بدەن، زوو بەزوو، لە چاوان ون بووینە… هەندێکیش لەمانە بەهۆی لەهاتوویی و ئارام گرتن و سوور بوون لەسەر درێژە پێدان، توانیویانە بەردەوام بن و خەرمانەکە بە بەرەکەت تر بکەن.

یەکێک لەم ناوەندە چالاک و پڕ لە بەخشنانە، کە ڕۆڵێکی ئەکتیڤی لە ناساندن و بەرچاو ڕوونکردنی کوردەکان لە دەرەوەی وڵاتدا هەبوو، ” ناوەندی هاڤیبوون بۆ لێکۆڵینەوەو بڵاوکردنەوەی کوردی- بەرلین” بوو.

بەگوێرەی ئەو زانیارییانەی کە لە بەردەستی ئێمەدان و بە بەسەرکردنەوەی ئەم ناوەندە توانیومانە سوودی لێوەربگرین، ئەوەیە کە لەسەرەتادا بە هەوڵ و کۆششی چەند خوێندکارێکی کورد لە (زانکۆی ئازاد)ی بەرلین، لە هاوینی ساڵی ١٩٩٠دا، توانیویانە گروپێکی کوردی لەو خوێندکارە کوردانە پێک بهێنن کە لەم زانکۆیەدا

دەیانخوێند… دوای چەند دانیشتن و یەکتر بینین و کۆبوونەوەیەک، توانیویانە (گروپی کاری کوردستانی-کوردستان ئا گە) ڕابگەیەنن.

ئەم گروپە لەساڵی ١٩٩٢دا، هەوڵیانداوە کارو چالاکییەکانیان فراوانتر بکەن و (ئینستیتویەکی کوردۆلۆژی) لە زانکۆی ناوبراو دابمەزرێنن، بەڵام لەبەر فشاری دەوڵەتە داگیرکەرەکانی کوردستان لەلایەک و، پاراستنی بەرژەوەندییەکانی زانکۆ لە لایەکی ترەوە، ڕوبەڕووی ڕەفزکردن بوونەتەوە… بەتایبەتیش دەوڵەتی تورکیا زۆر هەوڵیداوە بەرپرسانی زانکۆ ڕازی بکات کە ڕەزامەند نەبێت لە پێدانی مۆڵەت بەم گروپە. ئەم نەیارانە، لە هەوڵەکانیاندا سەرکەوتوو بووینە. لەگەڵ وەرگرتنی ئەم ڕەفزەش، هەندێک لە بەرپرسانی زانکۆ ڕێگەیان بەو خوێندکارانە نیشانداوەو پێیانگوتوون: (ئەگەر لەسەرەتادا ئێوە بتوانن چەند سیمینارێک ڕێکبخەن و تیایدا سەرکەوتووبن، ئەوە دەبێتە ڕێخۆشکەرێک بۆ هاتنەدی خواستەکانتان).

شایانی گوتنە؛ لەم کاتەدا، ژمارەی سەرجەم خوێندکارەکانی ئەم زانکۆیە خۆی لە شەستو پێنج (٦٥٠٠٠) هەزارێک دەدا. بە بەختیاری ئەم گروپە، یەکێک لە ئەندامەکانی سەرۆکی (دەزگای خوێندکارانی زانکۆ) بووەو ڕۆڵێکی چاکی بینیوەو، پشتگیری لە بەئەنجام گەیاندنی پڕۆژەکە، کردووە.
هەر لەم کاتەدا، گروپێکی کاری کوردۆلۆژی لە زانکۆی (هامبۆرگ) هەبووەو، لە ئەنجامی پەیوەندی و ڕاگۆڕینەوەدا، توانیویانە یارمەتی گروپەکەی بەرلین بدەن. بە هاوکاری ئەوان، ڕیزە سیمینارێکیان لەسەر دۆزو کولتوری کوردی لە هاوینی ١٩٩٣دا، لە زانکۆی بەرلین سازکردووە. بابەتەکانی ئەم سیمینارانە، لە کتێبی جیا جیاو سەربەخۆدا، بە زمانی ئەڵمانی، چاپکراون و دەنگدانەوەیەکی باشی هەبووە. لەمە بەدواوە، بەهۆی هەوڵە بەردەوامەکانی ئەم گروپە، سەرۆکایەتی زانکۆ لەسەرەتای ساڵی ١٩٩٥دا، ڕەزامەندی لەسەر داواکانیان داوە. لە وەرزی خوێندنی (هاوینی ١٩٩٥و زستانی ١٩٩٥و ١٩٩٦)دا، بە هاوکاری لەگەڵ (بەشی ئەتنەلۆگی) زانکۆ، چەند سیمینارێکی کوردۆلۆژیان ڕێکخستووەو زانکۆش هەموو مەسروفەکانی گرتۆتە ئەستۆی خۆی. بۆ ئەم سیمینارانەش دەیان پسپۆڕو شارەزاو کوردناسیان، لە وڵاتە جۆربەجۆرەکاندا، بانگهێشت کردووە.

لە ساڵی ١٩٩٨دا، سەرۆکایەتی زانکۆ، خەڵاتی (مارگەریتا برینتانۆ)ی داوەتە گروپی ناوبراو. خەڵاتەکە بەهای بیست هەزار مارکی ئەوکاتی

ئەڵمانی بووە. لە ڕۆژانی (٢٩-٣١/گوڵانی ١٩٩٨)دا، بە هاوکاری و پارەی سەرۆکایەتی زانکۆ، توانیویانە گەورەترین کۆنگرەی کوردۆلۆژی لە ئەوروپا ڕێکبخەن و، هەژدە پسپۆڕی کوردۆلۆژی لە وڵاتەکانی جیهاندا، بانگهێشت بکەن.

دوای ئەم کۆنگرەیەو دانوستاندنی بەردەوام، سەرۆکایەتی زانکۆ بڕیاریدا دوو کەس لەم گروپە، بە ماوەی دوو ساڵ لە زانکۆ دابمەزرێنن تاوەکو هەوڵبدەن (ئینستیتوتێکی کوردۆلۆژی) دابمەزرێنن. دەزگاکە دامەزرا، شوێنەکەی بریتی بوو لە دوو ژوور. دوای پێنج مانگ توانییان کتێبخانەیەک بۆ ناوەندەکە بکەنەوە. لە ڕۆژانی (٢٣-٢٥/٩/٢٠٠٠)دا، لەشاری (کاتسەف)، کۆنگرەی (لێکۆڵینەوە لەسەر ژنانی کورد)یان سازکردو، دواتر بابەتە پێشکەشکراوەکان بە زمانی ئەڵمانی لە دوو کتێبدا، وەک زنجیرەی بڵاوکراوەکانی (کوردۆلۆژی)، بڵاوکرانەوە. هەر لە سەرەتادا، چەندین ناوەندو مامۆستای زانکۆ، دژایەتی ئەم ناوەندەیان دەکرد. بۆیە ناوەندەکە ناچار بوو لەگەڵ (ئینستیتوتا ئێرانستیک) پێکەوە کار بکەن. ئەم ئینستیتوتە هەوڵی دەدا تەواوی گروپە کوردییەکە کۆنترۆڵ بکات و چالاکییەکانیان سنوردار بکات، بە بەرژەوەندی ئێران بەکاریان بهێنێت... تا ئەو ئاستەی کە ئامادە نەبوون ناوی پڕۆژەکەش بە (لێکۆڵینەوەی کوردی)، بهێننەوە. بۆیە ئەم دوو کەسە کۆتاییان بە چالاکییەکانیان لەگەڵ ناوەندی ناوبراو هێناو لێی دوور کەوتنەوە. بەهۆی ئەم دژایەتی کردنەو گۆڕانکاری لە سەرۆکایەتی زانکۆی بەرلین، لەم کاتەدا، زیانێکی گەورە بەر چالاکییەکانی پڕۆژەی کوردۆلۆژی کەوت.

لە کۆتایی ساڵی (٢٠٠١)دا، بە فەرمی (ناوەندی هاڤیبوون بۆ لێکۆڵینەوەو بڵاوکردنەوەی کوردی) لەلایەن (عەبدولڕەحمان مزوری و موحسین ئۆسمان و ساڵمە جاسم) و بە هاوکاری (د. فەرهاد ئیبراهیم)، دامەزرا. ئەم ناوەندە توانیویانە چەندان سیمینارو کۆنگرەی گرنگ لەسەر پرسەکانی (کولتور، ژن، شانۆ، زمان، مێژوو) سازبکەن و تا سەرەتای ساڵی (٢٠٠٨)یش، توانیویانە چل و هەشت (٤٨) کتێبی هەمەچەشن بە زمانەکانی کوردی و عەرەبی و ئەڵمانی، بڵاوبکەنەوە. لەپاڵ ئەم چالاکیانەشیاندا، تا هاوینی (٢٠٠٨)، توانیویانە بیستو یەک ژمارە لە گۆڤاری (هاڤیبوون) و دوو ژمارە لە گۆڤاری (کوردناسی)، کە گۆڤارێکی تایبەت بوو بە وەرگێڕانی لێکۆڵینەوەکانی بابەتی کوردۆلۆژی بە سەر زمانی کوردی و، دوو ژمارە لە گۆڤاری (پێڵ)، گۆڤاری یەکێتی نووسەرانی کورد- ڕۆژئاوای

کوردستان لە دەرەوەی وڵات، چاپ و بڵاوبکەنەوە.

گۆڤاری (هاڤیبوون)

ئەم گۆڤارە هەروەک لە پێناسەکەیدا دیارە، گۆڤارێکی تایبەت بووە بە لێکۆڵینەوەی ئەکادیمی وشوێنێکی بەرچاوی هەیە لە بزاڤی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا. جگە لە دەستەی بەڕێوەبەرو ستاڤە هەمیشەییەکەی، چەندان پسپۆڕو خاوەن بڕوانامەی ئەکادیمی پشتگیرییان لێکردووەو بابەتەکانیان لەوێدا بڵاوکردۆتەوە. یەکەم ژمارەی لە هاوینی ١٩٩٧دا، بە (١٣٢) لاپەڕەی قەبارە (١٤ جاران ٢٠)سم، بە زمانی کوردی (کرمانجی خواروو و ژوروو- ڕێنووسی ئارامی) دەرچووە. لە پێناسەکەیدا هاتووە: (کۆڤارەکا ڕەوشەنبیری گشتییە ژ پەڕژی کوردلێگیێ سەر ب کوردستان ئاگ، ئاستا فول زانکۆی ئازادا بەرلین دەردکەڤیت).
سەرنڤیسەر: سالمێ جاسم.
دەستەکا نڤیسەرا: کەریمێ بیانی، موحسین ئۆسمان، نەجیب باڵایی.
دەرهێنانی هونەری: گوهدار سەلاحەدین.

مانای (هاڤیبوون)

خوالێخۆشبوو (هەژار موکریانی) لە لاپەڕە (٩٤٠)ی فەرهەنگی (هەمبانەبۆرینە)، چاپی یەکەم،تاران، ١٣٦٩دا دەنووسێت: (هاڤی: نامۆ، غەوارە، بێگانە، غەریبە). کەواتە: هاڤیبوون بە مانای نامۆبوون،ئاوارەبوون دێت.

قەبارەو کاتی دەرچوونی

هەموو ژمارەکانی لە کاتی دیاریکراودا دەرنەچووینەو، ژمارەی لاپەڕەو قەبارەکانیشیان چەسپاو نەگۆڕ نەبووە. لەبەر گەلێک هۆکار نەتوانراوە مانگانە یان وەرزانە، ژمارەکانی بڵاوبکاتەوە. جیاوازییەکی زۆر لە نێوان کاتی ژمارە بڵاوکراوەکان دەبینرێت. بۆ نموونە؛ لە ساڵی ١٩٩٧دا تەنها یەک ژمارە دەرچووە. لەساڵی ١٩٩٩دا، تەنها دوو ژمارە دەرچووە. لە ساڵانی (٢٠٠٠)، دوو ژمارە لەیەک بەرگ و (٢٠٠١) یەک ژمارە دەرچووە. ساڵی (٢٠٠٦)یش هیچ ژمارەیەکی لێدەرنەچووە. دەتوانین کاتی دەرچوونی (هاڤیبوون) بە شێوەیەکی ناڕێک وەسف بکەین.
بۆ کارئاسانی و بەرچاوڕوونی ئەو کەسانەی دەیانەوێت لێکۆڵینەوە لەسەر ئەم گۆڤارە بکەن. وامان بەباش زانی زانیارییەکان و ژمارەکان بەم شێوەیەی خوارەوە پۆلین بکەین:

- ژمارە (١)، ١٣٢ لاپەڕە، قەبارە (١٤ جاران ٢٠)سم، هاوینی ١٩٩٧.
- ژمارە (٢و٣)، جمکانە ژمارە، ٢٨٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی ژمارەی پێشوو، ساڵی ١٩٩٨.
- ژمارە (٤)، ٢٠٨لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ١٩٩٨.
- ژمارە (٥)، ٢٢٤لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو. ساڵی ١٩٩٩.
- ژمارە (٦)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ١٩٩٩.
- ژمارە (٧و٨)، جمکانە ژمارە، ٢٨٨لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٠.
- ژمارە (٩)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠١.
- ژمارە (١٠)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٢.
- ژمارە (١١)، ٢٧٢لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی٢٠٠٢.
- ژمارە (١٢و١٣)، جمکانە ژمارە، ٣٣٦لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، کۆتایی ساڵی٢٠٠٢و سەرەتای ساڵی ٢٠٠٣.
- ژمارە (١٤)، ٢٤٨لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٣.
- ژمارە (١٥)، ٢٤٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی٢٠٠٤.
- ژمارە (١٦و١٧)، جمکانە ژمارە، ٣٦٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٥.
- ژمارە (١٨)، ١٨٦لاپەڕە، قەبارە (١٦ جاران ٢٤)سم، ساڵی ٢٠٠٧.
- ژمارە (١٩و٢٠)، جمکانە ژمارە، ٣٢٠لاپەڕە، هەمان قەبارەی پێشوو، ساڵی ٢٠٠٨.
- ژمارە (٢١)، ٢٢٤لاپەڕە، قەبارە (١٧ جاران٢٤)سم، ساڵی ٢٠٠٨.

دەستەی بەڕێوەبەر

لەڕووی کار دابەشکردن و سەرپەرشتکارانی (هاڤیبوون)ەوە، لە هەموو ژمارەیەکدا، یەک کلیشە نابینرێت. لەژمارە یەکدا (ساڵمە جاسم) سەرنووسەرو (کەریمە بیانی و موحسین ئەسمان و نەجیب باڵایی) دەستەی نووسەران و، (گوهدار سەلاحەدین)، دەرهێنەری هونەری بووینە. لەژمارە (٢و٣)دا، سەرنووسەر وەک خۆی ماوەتەوەو بەڕێوەبەری نووسینی بۆ زیاد کراوەو (کەریمە بیانی) بۆتە بەڕێوەبەری نووسین. (عەبدولڕەحمان مزوری و سیامەند حاجۆ)ش بە دەستەی نووسەران زیاد کراون. لەژمارە (٤)دا، سەرنووسەرو بەڕێوەبەری نووسین، وەک خۆیان ماونەتەوە.
دەستەی نووسەران نەماوە. بەڕێوەبەر زیادکراوەو بە (موحسین ئەسمان)، سپێردراوە. لە ژمارەکانی (٥)و (٦)و (٧و٨)دا، هەمان کاردابەشکردنەکەی ژمارە (٤)، دووبارە بۆتەوە. لەژمارە (٩)دا، پرۆژەی گۆڤارەکە بۆتە پڕۆژەی هاوبەش (پڕۆژەی کوردۆلۆژی زانکۆی

بەرلین و ماڵی شەرەفخانی بەتلیسی لە هەولێر). دەربارەی ئامانجی ئەم پڕۆژە هاوبەشە لە سەروتاری ژمارە (٩)دا، هاتووە: (کەڤارا مە ژی هاڤیبوون، کو هەتا نها ل بەرلینێ چاپ دبوو ژ دەرڤەی وەلاتی بەلاڤ دبو، دخوازیت ژ ڤێ ژمارێ -٩- پێڤە ل کوردستانێ ژی چاپ ببیت و ب بەرفرەهی ل هەمی جها بێتە بەلاڤکرن، چونکی بەری نهو یێک ژ ئارێشێن مە گەهاندنا کەڤارێ بوو بۆ کوردستانێ و هەنگێ دا بەینەک د ناڤبەرا مەو خواندەڤانێن د ناڤ وەلاتدا هەبوو، لێ ب چاپبونا - هاڤیبوون-ێ ل کوردستانێ دێ ئەڤ ئارێشە چارەسەر بیت و دێ گەهیتە بەردەستێ هەمی خواندەڤانان. هاڤیبوون دێ بزاڤێ کەت پرەکێ د ناڤبەرا نڤیسەرو خواندەڤاناندا چێکەت، ل کوردستانێ ب هەردو پارچێن خۆڤە دگەل دەرڤەی وەلاتی ژی پەیدا بکەن. ژمارە ٩، لاپەڕە ٤-٥).

ئەم پڕۆژەیە تا ژمارە (١٢و١٣)، بە هاوبەشی ماوەتەوە. لە ژمارە هاوبەشەکاندا؛ (د.فەرهاد پیرباڵ) بۆتە خاوەن ئیمتیازو، (سالمە جاسم) بۆتە سەرنووسەرو، (موحسین ئەسمان)یش بۆتە بەڕێوەبەری گۆڤارەکە. لە ژمارە (١٤)دا، پڕۆژە هاوبەشەکە نەماوەو (سالمە جاسم) بۆ سەرنووسەری و (موحسین ئەسمان)یش بۆ (بەڕێوەبەری نووسین)، ماونەتەوە. (عەدنان شینە)ش بەڕێوەبەری هونەری بووە. لە ژمارەکانی (١٥)و (١٦و١٧)دا، هەمان دەستەی ژمارە (١٤)، دووبارە بوونەتەوە. لە ژمارە (١٨)دا، قەبارەی گۆڤارەکە گۆڕاوەو خاوەنی ئیمتیاز بۆتە (عەبدولڕەحمان نەقشبەندی). لە ژمارە (١٩و٢٠)دا، سەرنووسەرو خاوەن ئیمتیازو بەڕێوەبەری نووسین وەک خۆیان ماونەتەوەو بەشی (سەرپەرشتی گشتی) بە زیاد کراوەو بە (عەبدولڕەحمان مزوری) سپێردراوە. هەروەها (د.فەرهاد ئیبراهیم و د.سەلاح هەرەری و د. فەرسەت مەرعی) ، وەک بەشی سەرپەرشتکاری ئەکادیمی، بە زیاد کراوە. هەمان کار دابەشکردن، لەژمارە (٢١)یشدا، دووبارە بوونەتەوە.

بابەتە بڵاوکراوەکان بە زمانی ژمارە

لەگەڵ ئەوەی گۆڤاری هاڤیبوون کە بە گۆڤارێکی ئەکادیمیش ناسراوە، لە ژمارە سەرەتاییەکانیدا، دەقی چەند شیعرو چیرۆکێکیشی بڵاوکردۆتەوە. ئەم حاڵەتە تا ژمارە شەش دەبینرێت. لەمە بەدواوە، هیچ دەقێکی شیعرو چیرۆکی بڵاونەکردۆتەوەو، قورسایی خۆی خستۆتەسەر بڵاوکردنەوەی لێکۆڵینەوەی زانستی، کە هەندێک لەم لێکۆڵینەوانە بابەتی کتێب بووینەو بە دوو سێ بەش بڵاوکراونەتەوە. بۆ زانیاری زۆتر، تەواوی بابەتە بڵاوکراوەکان پێلین دەکەین:

– (١٦٧) لێکۆڵینەوەی زانستی (بە نووسین و وەرگێڕانەوە).
– (٧٣) وتار.
– (١٧) بابەتی تایبەت بە خستنەڕوو و کتێب خوێندنەوە.
– (١٥) دیدارو دیمانە لەگەڵ کەسایەتییە کۆمەڵایەتی و ئەکادیمی و ئەدەبییەکان.
– (١٠) هەواڵی جۆر بەجۆر.
– (٨) شیعر.
– (٨) چیرۆک.
– (٧) ریکلام و ئاگادارینامە.
– (٦) وتاری بیرەوەری ئامێز.
– (٤) ڕێپۆرتاژ.
– (٣) ڕەخنەی ئەدەبی.
– (١) نامە (نامەی د. ئەمیری حەسەن پوور بە گۆڤاری هاڤیبوون).

هەمووی بەسەریەکەوە، (٣١٩) بابەت و ناوونیشانی بڵاوکردۆتەوە، کە لێکۆڵینەوە بەشی شێری بەرکەوتووە و ڕێژەی لەسەدا پەنجاو دوو و نیوی ناوونیشانە بڵاوکراوەکانی داگیر کردووە. جگە لەم بابەت و چمکانە، لە ژمارە (١٠) بە دواوە وەک پاشکۆیەک، (٦١) بەڵگەنامەی بڵاوکردۆتەوە، کە (د. نەجاتی عەبدوڵلا)، لە پاریسەوە ئامادەی کردون.

نووسەرەکانی هاڤیبوون

لە (٢١) ژمارەی هاڤیبووندا، بەدەیان نووسەرو پسپۆڕی شارەزای کوردو بێگانە لە زۆربەی وڵاتانی جیهانەوە، بابەت و لێکۆڵینەوەیان لەم گۆڤارەدا بڵاوکردۆتەوە. ڕێژەیەکی کەم بەناوی خوازراوەیە، هۆکاری سەرەکیش ئەوە بووە، کە وا ڕێککەوتووە نووسەرێک دوو بابەتی لە یەک ژمارەدا هەبێت. بۆیە ناچار بووینە پەنا بە ناوی خوازراو ببەن. زۆرترین بابەت بە ناوو ئیمزای (هاڤیبوون)ەوەیە، کە (٢٢) بابەتە. دیارە زۆربەی ئەم بابەتانەش لە (سەروتار) خۆیان بینیوەتەوە، ئەو کەسانە نووسیویانە کە لە گۆڤارەکەدا کاریان کردووە.

نووسەرانی بابەتەکانی (هاڤیبوون) و ژمارەی نووسینەکانیان، لەچەند گروپێکدا پۆلین دەکەین:

* گروپی یەک بابەتی: ئەم نووسەرانەن کە تەنها یەک بابەتیان لەم (٢١) ژمارەیەدا بڵاوکردۆتەوە کە ئەمانەن: (سیامەند حاجۆ، ش. لیبیرسینەڤسکی، موحسین قۆچان، شکری شەهباز، نزار محەمەد سەعید،

نەجیب بالەیی، مەجید حەسەن، جوتیار بامەڕنی، د. سیابەگ میران، د. نەلیدا فوگارە، د. گونتەر بەرند، موحسین ئەحمەد عومەر، شێرکۆ بێکەس، هزرڤان، جانکورد، د. عەباس وەلی، نەوشیروان مستەفا، د.مارف خەزنەدار، سەرفراز نەقشبەندی، م. مەلا ئەحمەد، د. محەمەد موکری، محەمەد فەریق حەسەن، عەبدوڵلا جوندی، ڕ.ها ، ئەحمەد بەربەر، د. برهان یاسین، میرهەم یگت، عومەر شێخ مووس، د. یوسف زەنگەنە، سەبیحا، د. فەرهاد پیرباڵ، سەیوان، سەلاح قادر، ڕێژان حازم، د. ئیسماعیل شوکر، زانا خەلیل، فەتحوڵلا حوسێن، گوشاد حەمە سەعید، قادر ڕەشید ” ئەبو شوان “، د. ئەفراسیاو هەورامی، عەبدولموئمین دەشتی، بەدرخان عەلی، پێشڕەوی سەید برایم، عەمەرە تەقی، خەلیل دهۆکی، د. جەبار قادر، ئومێد تەها، فوئاد سەدیق، د. هەژار مەعروف، کەرەڤان ئامەدی، عەبدال نوری، جەلال مستەفا، موحسین عەبدولڕەحمان، بورهان هەژار، د. فازیل عومەر، غەیاسەدین نەقشبەندی، د.کریستەفەر ئونگەر، ڕەزە، غەفوری میرزا کەریم، عەبدولغەنی کاکە، محەمەد عەلی یونس، د. ئەحمەدی مەلا، شیرالی ئەحمەد، ئەدیب چەلکی، سەلاح سەلیم سەیدەک، عەبدوڵلا سەڕاج، نەوزاد هرەری، محەمەد ژەری، سەدیق ساڵح، د. ئازاد شەخانی، ساڵح محەمەد ئەمین، عەلی مەحمود محەمەد، عەبدوڵلا دارتاش، حەمە جەزا ساڵح، جوتیار تەفیق هەورامی، سدقی هروری، فەیسەڵ داغلی، د. ئازاد ئەمین باخەوان، د. لەیلا جەلیل عەباس، فەیسەڵ مستەفا، سەلیم بچووک، مستەفا ڕەشید، سەدیق سنداقی، سەعید ئەسمان، مەسعود خالید گولی).

* گروپی دوو بابەتی: بریتین لە : (حوسێن کارتاڵ، سیروان حەجی بەرکە، یاسین بانیخێڵانی، هەژار عەزیز سورمێ، حەمە سەعید حەسەن، کەچا کورد، تەمورێ خەلیل، حەمە نوری عومەر کاکی، حەجی جەعفەر، نەوزاد جەمال، غازی حەسەن، جەزا چنگیانی، ئامەد تگریس، ڕوهات ئالاکوم، د. عزەدین مستەفا ڕەسوڵ، زاگرۆس ئاگرخوین، عەبدوڵلا ئوزون، د. کەمال فوئاد، محەمەد ساڵح ئامەدی، زەین عابدین خان، هۆشەنگ بروکا).

* گروپی سێ بابەتی: بریتین لە : (عەلی جەعفەر، حەیدەرێ ئومەر، خەسرەو پیرباڵ، پەروێز جیهانی، شاخەوان شەڕەش، عەبدولڕەحمان نەقشبەندی، د. زەردەشت حاجە، فەرسەت ڕەزبەیانی، کەریمە بیانی، محەمەد ئەمین پەنجوینی، فەهمی بالەیی، شەرزاد هەینی، تەلعەت تاهیر).

* گروپی چوار بابەتی : بریتین لە: (کونە ڕەش، فاتیح ڕەسوڵ، د. نوری تاڵەبانی، د. فەرهاد ئیبراهیم).

* گروپی پێنج بابەتی : بریتین لە : (کاکشار ئورەمار، د. ئەمیری

حەسەن پوور، حازمێ جاسم).
* گروپی شەش بابەتی: بریتین لە ؛ (د. سەروەر عەبدوڵلا، جەمال خەزنەدار).
* گروپی حەوت بابەتی: بریتین لە ؛ (د. جەلیلێ جەلیل، سەعید دێرەشی).
* گروپی هەشت بابەتی: تەنها (سالمێ جاسم)ە.
* گروپی یازدە بابەتی: بریتین لە : (عەبدولڕەحمان مزوری، د. زۆرابێ بودی).
* گروپی دوازدە بابەتی: تەنها (موحسین ئۆسمان)ە.
* گروپی شازدە بابەتی: تەنها (د. نەجاتی عەبدوڵلا)یە.

ڕاوێژکارەکان

بابەت و لێکۆڵینەوەی زانستی کە لە (ها ڤیبوون)دا بڵاوکراونەتەوە، پێویستیان بە سەرنج و بۆچوونی خەڵکی پسپۆڕ هەبووە، هەر بۆیەش گۆڤارەکە لە دەرەوەی ستاڤی کارەوە چەند ڕاوێژکارێکی بۆ خۆی دەستنیشان کردووە. ئەم ڕاوێژکارانە پشتگیریان لێکردووەو بە سەرنجەکانیان گۆڤارەکەیان دەوڵەمەندتر کردووە. لە ژمارە چوارەوە کۆمەڵێک ناو وەک گروپی پشتگیری کردنی گۆڤارەکە دەبینرێن. لە ژمارە چواردە بەدواوە، ئەم دەستە ڕاوێژکاری□ نەماوە. ئەو کەسانەی کە لە ژمارەکانی (٤) تاوەکو (١٣)، ناویان هاتووەو لەسەر گۆڤارەکەدا نووسراون بریتین لە؛ (د. ئەمیری حەسەن پوور، د. ئۆردیخانی جەلیل، د. برهان یاسین، د. جەلیلی جەلیل، د. سیابەگ مگارۆیان، م. عەبدولڕەحمان مزوری، عومەر شێخ مووس، د. فەرهاد ئیبراهیم، د. مەمۆ عوسمان، د. نەزەند بەگی خانی، د. نوری تاڵەبانی، د. یوسف زەنگەنە، دلشاد سەعید، د. محەمەد موکری، د. زۆرابێ بودی، شارەزاد موجاب، د. سەروەر عەبدوڵلا، د. ئەحمەدی مەلا، جەمال خەزنەدار، د. دلێر شاوەیس، نەجدەت ئاکرەیی، د. عارف حیتۆ، د. عەبدوڵلا ئاگرین، عزەت فەندی، د. مارف عومەر گوڵ، د. موەفەق دەرگەڵەیی).
ئەم ناوانەی سەرەوە لە هەموو ژمارەکاندا دووبارە نابنەوەو جاروبار ناوێک نەماوەو ناوێکی تر هاتۆتە جێگای، بەڵام بە شێوەیەکی گشتی ئەم کەسە ناو هاتووانە، ناویان وەک پشتگیری و ڕاوێژکار، لە چەند ژمارەیەکدا هاتووە.

هەندێک وردە زانیاری تر

(١)- ژمارەکانی (٩، ١٠، ١١، ١٢و١٣)، بە هاوبەشی لەگەڵ ماڵی

شەرەفخانی بەتلیسی لە هەولێر دەرچووە.
(٢)- لە ژمارە (١-١٧) بە قەبارەی (١٤ جاران ٢٠)سم دەرچووە. ژمارەکانی (١٨، ١٩و٢٠) بە قەبارەی (١٦ جاران ٢٤)سم و ژمارە (٢١)یش بە قەبارەی (١٧ جاران ٢٤)سم دەرچووە.
(٣)- ژمارە یەک بە کەمترین لاپەڕە دەرچووە کە (١٣٢) لاپەڕەیەو، ژمارە (١٦و١٧)ش بە زۆرترین لاپەڕە کە (٣٦٠) لاپەڕەیە.
(٤)- بەرگی هەموو ژمارەکان بە تابلۆیەکی جوانی ڕەنگاوڕەنگ، ڕازاندرایتەوە.
(٥)- هەڵەی چاپی کەمە.
(٦)- کۆی لاپەڕەکانی سەرجەم ژمارەکانی بە هەردوو قەبارەیەوە، (٤٠٣٨) لاپەڕەیە.
(٧)- (١٣٦) نووسەر بابەتیان تێدا بڵاوکردۆتەوە.
(٨)- زیاتر بە دیالێکتی کرمانجی ژووروو بابەتی بڵاوکردۆتەوە.
(٩)- سالە جاسم و موحسین ئەسمان، بە داینەمۆی سەرەکی گۆڤارەکە دەژمێردرێن.
(١٠)- لە ژمارە (٤)دا، نرخی گۆڤارەکە دیاری کراوە کە (١٠) مارکی ئەڵمانی بووە. هەروەها ئابۆنەی ساڵانەش (بۆ کەسەکان پێنجا مارک و دەزگاکان حەفتاو پێنج مارک) بووە. لە ژمارە (١٠)شدا، ئابۆنەکە بۆ کەسەکان بۆتە (٢٥) ئۆیرۆ و، بۆ دەزگاکانیش (٣٥) ئۆیرۆ.
(١١)- زۆرترین بابەت لە دوای ئیمزای (هاڤیبوون)ەوە، (د. نەجاتی عەبدوڵلا)، بڵاویکردۆتەوە.

بۆ هاڤیبوون ؟!

لەبەر ئەوەی گۆڤارێکی ئەکادیمییەو لەلایەن دەزگایەکی کوردەلۆژی لە دەرەوەی وەڵات دەرچووەو کۆمەڵێک بابەتی گرنگی بە قەڵەمی ڕۆژهەڵاتناسان و شارەزایانی کوردەلۆژی، بڵاوکردۆتەوە، لە دواڕۆژیشدا دەبێتە ژێدەرێکی باش بۆ نەوەی داهاتوو، لەوانەیە هەموو کەسێکیش بەم گۆڤارە نەزانن… بۆیە بە پێویستمان زانی کۆمەڵێک زانیاری چڕ دەربارەی (نووسەرەکان، کاتی دەرچوون، ژمارەکان، قەبارە، لاپەڕەکان، جۆری بابەتەکان، ….) بلاو بکەینەوە. ئامانج لە نووسینی ئەم بابەتە؛ دەست نیشانکردنی پێگەی (هاڤیبوون)ە لە کاروانی ڕۆژنامەگەریی کوردی و ئاسانکردن و بەرچاو ڕوونییەکیش بۆ ئەو کەسانەی کە لەبارەی ڕۆژنامەگەریی و کاری بیبلۆگرافیاوە، هەوڵەکانیان، چڕ کردۆتەوە.

سەرچاوەکان

جگە لە ژمارەکانی (هاڤیبوون)، بە تایبەتیش هەرسێ ژمارەی (٧و٨)ی جمکانەو ژمارە (٩)، سوودیش لەو دیمانەی (سالم جاسم)ی سەرنووسەر وەرگیراوە کە ڕۆژنامەنووس (نازم دەبەند) لەگەڵیدا سازیکردووەو، لە لاپەڕەی (١١)ی ژمارە (٤٥٠٠)، ڕۆژی ١٩-٢-٢٠٠٨ی (کوردستانی نوێ)دا، بڵاوکراوەتەوە.

ئیسماعیل تەنیا - هانۆڤەر

گوێچکەکانم قسە دەکەن ..منیش دەیانخوێنمەوە ... حەیدەرعەبدولڕەحمان

ئەگەر بتەوێ بخزێیتە ناو نمایشەکەی (کارۆخ ئیبراهیم ــ گوێچکەکانم قسە دەکەن) کە دوێنێ ئێوارە لەچوارچیوەی فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی شانۆ لە هەولێر ـ لە دەرەوەی پێشبڕکێ ی فیستیڤاڵەکە نمایش کرا، ئەوە دەبێت لە دوو جەمسەرەوە بیخوێنیتەوە، یەکێکیان روونکردنەوەو شیتەڵ کردنی فەلسەفەی نمایشەکە و کاراکتەرو باگ راوندەکانی، کە نیوەی پانتایی نمایشەکەیان گرتۆتەوە ، نیوەکەی تریشیان ئامرازە هونەرییەکانی دەرهێنەر، لە رووی ستایلی دەرهێنان و ئەکتەرو سینۆگرافیا بە موزیك و دیکۆرو دەنگ و ئامرازەکانی دیکەیەوە ، پرسیاری ئەوەش بکەین ئاخۆ دەرهێنەر چەند سەرکەوتوو بووە لە هاوسەنگ راگرتنی هەر دوو تەوەرو ئاوێتە بوونیان وەك دوو جەمسەری هارمۆنی بۆ راگرتنی بالانسی نمایشەکە،.

کارۆخ ئیبراهیم یەکێکە لەو دەرهێنەرانەی هەمیشە پشت بە خۆی دەبەستێت بۆ نووسینی تێکستەکانی ، بۆ ئەوەی ئەوەی ئامانجیەتی لە بەرجەستە کردنی ئەو وێنانەی لە خەیاڵی دایە، تێکست نەبێتە بەربەست لە دروست کردن و گەیاندنی ئەو وێنانە، بەڵام ئاخۆ کارۆخ ئەوەندەی لە رووی هونەری دەرهێنانەوە دەست رۆیشتووە، ئەوەندەش لە بواری نووسینی دەق دا سەرکەوتوو دەبێت ؟ ئەمە هەرگیز مەرج نیە، چونکە زۆرینەی شانۆکارانی دنیا لە بواری نووسین دا پشت بە دەقی نووسەرە شانۆکارەکان دەنووسن، تێڕوانینی خۆیان وەك نووسەری

دووەم، لە سەر ئەو دەقانە بونیات دەنێن هەر یەکەو بە قەد پسپۆری خۆی لە بوارەکەدا
ئەوەتا زۆر جاران نمایشی جوان هەبووە لە رووی دەرهێنانەوە، بەڵام لە بەر دەست کورتی دەرهێنەر لە نووسینی تێکست دا، بوونەتە هۆکار بۆ روخاندنی نمایش بە تێکڕایی ، من بە قەد ئەو بەدواداچوونەی لە گەڵ کارێخ و شانۆگەریەکانی هەم بووە، هەستم بە بۆشاییەك کردووە لەو بوارەداو هەمیشە گەیشتوومەتە ئەو بڕوایە کە کارێخ خۆی تێکستەکانی خۆی نەنووسێ و بە دوای ئەو تێکستانەدا بگەڕێت، کە بڕی هەیە نمایش تێر بکەن لە پێکهاتەکانی خۆیاندا.

ئەو لەو بەرهەمەشدا، کێشەی تێکستی هەیە و لە دەوری ئامانج و فەلسەفەیەکدا خول دەخواتەوە ،تێیدا روو بە رووی حاڵەتێکی ئاڵۆزی ئەوتۆ دەبێتەوە ، کە نەتوانێ ئامانجەکانی خۆی وەك پێویست بپێکێنێ ، کۆمەڵێ بابەتی گەورەی تێکەڵ یەکتر کردووە ، بۆ ئەوەی دەقەکەی پڕ پڕ کات ، کەچی چەند ئەوەندەی هەوڵی پڕ کردنی دەقەکەی داوە، ئەوەندە لە بەهای سەرەکی ئامانج و فەلسەفەی دەقەکەی کەمتر کردۆتەوە .

ئەو هەوڵەی ئەوە دەدات لە(گوێچکەکانم قسە دەکەن) فەلسەفەی نمایشەکەی پەیوەست کات بە رابووردووە تاڵەکانی نەتەوەکەی، بە هەموو ئەو روداوو کارەساتانەی بە سەریدا تێپەڕیون، تا دەگاتە روداوە نوێکانی سەردەم، لە تراژیدیا پڕ لە مەرگەساتەکانی داعشەوە ، تا دەگاتە رۆژە رەشەکانی 16ی ئۆکتۆبەر، بەڵام هەموو ئەو پەرتەوازەییە لە بابەتدا لە سەر حیسابی سەرلێ شێوانی بینەر و ماندوو کردنی بووە لە تێگەیشتنی فەلسەفەی نمایشەکەی .

دەرهێنەر سەرچاوەی هەموو ئەو رووداوانە دەگەڕێنێتەوە بۆ دێر زەمانێکی دووری باوکو باپیرانی و نەفرەت لەو کولتوورە دەکات ، کە ئەوان و نەوەکانی دوای ئەوانیش فرچکییان پێوە گرتووەو پشتاو پشت وەك کولتوورێك بۆ نەوەکانی دوای خۆیانیان بە جێ هێشتووە، بۆیە هەر سەندوقێك لەو مێژووە بەجێ ماوە دەکەیتەوە، کتێبێك ، بەردێك ، ژەهرێکی تێدایە ، پڕیەتی لە نهێنی و هەر یەك لەوان دەلالەتی تایبەتی خۆیان بە خۆیانەوە هەڵدەگرن، لەوانەش ئەو دوانزە کتێبەی ی باوکی کە هەر یەك لەو کتێبانە دەگەڕێنەوە بۆ سەردەمێك و باس لە مەرگە ساتێك لە مەرگە ساتەکانی مێژووی ئەو نەتەوەیە دەکەن.

تەماشای دیکۆرو تەختە رەشەکەی شانۆ بکە، کەسەراپای رەنگێکی رەش قەترانیەو گوزارشت لە زەمەنێکی پڕ لە رەشبینی و نیگەرانی و

ماتەمینی دەکەن ، کە سەراپای شانۆی تەنیووە، ئەوە ئەو زەمەنە ڕەشەیە کە کاراکتەرەکانی تێیدا دەژین، ئەو تابلۆ گەورە پڕ لە سەندوقانە ببینە، کە هەر سەندوقەو ببینە، کە بە دەیان لەمبەرو ئەو بەر بە دوو گوێ ی لای ڕاست و لای چەپی شانۆدا نەخشێندراوە، ئەوانی تر سکێچی سەرچاوەکانی دەنگن کە سەرچاوەی ژاوە ژاوو هاوارو دەنگە خنکێندراوەکانن.

کە شانۆ دەکرێتەوە ڕاستەوخۆ دوو کاراکتەری سەرەکی لە سەر شانۆدا دەبیندرێن ، ژنێك و مێردێك (سێبەر ئیبراهیم ـ گۆران ساڵح) پیاوەکە کەسێکی گەنج لە رواڵەتدا، بەڵام ئایین پەروەرو، خوێندەوار لە ناوەرۆکدا، پابەند بە عەقلیەت و بیرو باوەڕی کۆنی باوکو باپیرانی، هەمیشە بۆ گەڕانەوە بۆ کێشەکانی پشت بەو کتێب و سەرچاوەو کەرەستانە دەبەستێت کە بە نهێنی لای پارێزراوە و بە بەردەوامی لە گەڵیاندا دەژیت ..

هەر یەك لەو دوو کاراکتەرە چەندین کاراکتەریان لە ناو دایە، ژنەکە: لە یەکەمیاندا کەنیزایەکی داعشەکانە و وەك هەر کەرەستەیەکی بازاڕی سەودای پێکراوە، لەو پیاو بۆ ئەو پیاو، لە هەر یەکێکییان چەندین لەو منداڵانەی ناوەتەوە، کە لە سەندوقەکەدا گەڵاڵە کراون و ناوە ناوە بە پانتایی شانۆکە هەڵیان دەڕێژێ .

کاراکتەری دووهەمییان گولیشانە کە ژنی (سعودە) ئەو هێما نەتەوەییەیە کە لە گۆڕەپانی شەڕدا بە تەنیا دەکوژرێ ،هێمایەکە بۆ قوربانی دان لە پێناو بیرو باوەڕ.

سێهەمییان (کەڤۆ) ئەو ژنەی ئێستایە لە گەڵ سەیواندا کە هەمیشە دەستییان لە هەوکی یەکتر ناوەو لە ململانێیەکی بەردەوامدا دەژین، ئەو لە ئەنجامی ئەو کارەساتانەی لە نێو داعشدا بە سەری هاتوون ، دووچاری نەخۆشییەکی دەروونی (شیزۆفرینیا) بووەو دووچاری لە بیرچوونەوە بووە ، بە هۆی حەبێکەوە خۆی لەو کێشەی لە بیر چوونەوە دەپارێزێ وەك دەرمانێکی هێور کەرەوەی کاتی ، هەر کاتێ ئەو حەبە نەخوات تووشی هەمان کێشەی لە بیرچوونەوە دەبیت، بۆیە هەمیشە مێردەکەی ئاگاداری دەکاتەوە حەبەکە بخوات و بە ئاگا بێت لەوەی روودەدات .

لە ناو گێژاوی ئەو وەهمەدا، کاتێ دەست بە سەر منداڵە بۆ باوکە نادیارەکاندا دێنی، گلەیی ئەوە لە مێردەکەی دەکات بۆچی نازی ئەو منداڵانە ناکێشێ و بایەخییان پێ نادا، لای منداڵەکانیش گلەیی لە بێ بەزەیی باوکییان دەکات .

ئەو هەمیشە لە گومانی نهێنییە شاراوەکانی مێردەکە دا دەژیت ، بۆیە

گلەیی ئەوە لە مێردەکەی دەکا بۆچی نهێنییەکانی لێ شاردێتەوە، لەو دەلاقانەدا چی حەشار داوە؟ تا رۆژێکییان خۆی بۆ خۆ رزگار کردن لە تەلیسمی ئەو سەندوقانە، هەموو سەندو قەکان هەڵدەڕێژێ، تەنانەت ئەو ژەهرەش کە هۆمای دەیان دەردی کۆمەڵایەتیە لە ناو ئەو سەندوقانەی باوکو باپیری مێردەکەی دەردێنێ و لە شێوەی هەڵمێکی چڕ پەخشی سەر شانۆوە سەر بینەرانی دەکاو تەنانەت سەر روخساری مێردەکەشی ، تا بەو ژەهرە دەیکوژێ و تۆڵە لە هەموو پیاوە داعش ئاساکان دەکاتەوە، کە دەیانەوێ ئافرەت بکەن بە کۆیلەو هەتکی بکەن، بەشێکیش پەخشی سەر ئەو بینەرانە دەکا کەنموونەی کۆمەڵگایەکن بەشێك لە گوناهەکانیان بەردەکەوێت .

پیاوەکەش(سەیوان) بە هەمان شێوە دابەش کراوە بۆ چەند کاراکتەرێك،هەر کاراکتەرێك روویەکی جیاواز لە یەکتری پیاوە، هەر کاراکتەرێك لەو پیاوانە چیرۆکێکی هەیە، لەوانە: ئەوەتا کاتێ یەکێ لە چەفیە رەشەکانی ژنەکەی لە سەر دەنێ ، دەبێتە پیاوێکی داعش و باوکی کۆمەڵێ لەو مناڵانەی باوکیان ناناسرێتەوە بە هۆی زۆری ژمارەی ئەو پیاوانەی سەودایان بە ژنەکان کردووە.
کاراکتەری دووەم : سەیوانی مێردی کەڤێ یە، ئەو پیاوەی کە هەمیشە داوا لە ژنەکەی دە کات ، خۆی بناسێتەوە ، ئەو هەمیشە بە ئاگای دێنتەوە کە دەبیچت خۆی بناسێتەوە ئاگای لەوە بێت کە ئەو کەڤێ نیە، بەڵکو کەسێکی ترە، بۆیە دەڵێت : دەبێت تۆ من هەموومان خۆمان بناسینەوە، چونکە هەموومان ون بووین ، کەسمان ئەوی تر وەك خۆی ناناسێتەوە.

لە ناو تێکەڵ کردنی هەموو ئەو رووداوانە، فەلسەفەی نمایشەکە کەوتۆتە ئەتمۆسفیرێکی پڕ لە تەم و مژ، بە شێوەیەك بینەر نەتوانێت خوێندنەوەیەکی روون بۆ فەلسەفەی نمایشەکە بکات، دەرهێنەریش هەموو شتێکی بۆ بینەر بە جێ هێشتووە، کە ئازاد بێت لە هەرخوێندنەوەیەك هەستی پێ دەکات، پێی وایە ئەو فەلسەفەیە راستە کە بینەر هەستی پێ دەکات، بۆ ئەوەی دەرهێنەر سوور بێت لە سەر هەلبژاردنی ئەوەی خۆی دەیەوێت .

دەرهێنان : ستایلی کارۆخ ئیبراهیم تا رادەیەك لای بینەر ئاشکرایە، چەند ئەوەندەی کاری دەرهێنانی لە شانۆگەریەك بۆ ئەوی تریان بگۆڕێت ، هەمیشەو لە زۆربەی بەرهەمەکانیدا پشت بە سینۆگرافیا دەبەستێت ، سینۆگرافیا لە رووی ئەکتەرو تەکنیك و دیکۆرو موزیك و جوانکارییەکانی دیکەی شانۆ..
یان هەموو ئامرازە تەکنیکیەکان بەکار دێنێ بۆ گەشکردنەوەی چاو بۆ

ئەوەی بینەر بکەوێتە ژێر کاریگەری بینینی ستاتیکای شانۆ ، بە تایبەت بە جەستەی ئەکتەرو رەنگ و دیکۆرو تەکنیك و جلو بەرگ و هەموو ئامرازەکانی دیکەی پەیوەست بە بینین ، بۆ ئەوەی چاو تێرکات لە جوانی، چاوێك کە یەکێکە لە سەرچاوە سەرەکییەکانی ئیحساس و چێژ وەرگرتن .

دووهەمییان موزیك : دەرهێنەر پشت بەستنێکی سەرەکی بە موزیکەو هەمیشە لە هەوڵی ئەوە داوە پشت بە کەسانی پرۆفیشنال لە بارەی موزیکی شانۆیی ببەستێت ، وەك لەو نمایشەی دوایی دا هەستی پێ دەکرێت ، نزیکترین سەرچاوەی دەروونی بۆ کارتێکردنی راستەوخۆ بۆ سەر هەستی بینەرو زاخاو دانەوەو راچڵەکینی موزیکە کە بە شێوەیەکی ئەندازەیی لە سەر هەمان ریتمی بزووتنەوەی ئەکتەر لە سەر شانۆدا دەڕوات و دەتوانێت ئەو بزووتنەوانە لە چوارچیوەی ریتمێکی بەهێز بەرجەستە بکات و جوانیەك بە نمایش ببەخشێت ، لە هەمان کاتیشدا کارلێکێکی دەروونی بۆ بینەریش دروست دەکات بۆ وەرگرتنی نمایش وەك پێویست ، بۆیە دەکرێت بڵێین کرۆکی سینۆگرافیای ئەمجارەی کارۆخ لەو نمایشەدا موزیك بوو.

رووناکی : لە هەموو نمایشەکاندا دەرهێنەر شوێنی تایبەتی بۆ رووناکی تەرخان دەکات لە ستایلی کارکردنیدا، چونکە بەلای ئەوەوە رووناکی فاکتەری هەرە سەرەکی جوانکارییەکانی شانۆو بەرجەستە کردنی حاڵەتە دەروونییەکانی ئەکتەرە لە ناوەوە، بۆیە رووناکی هەرگیز نەبۆتە هونەرێکی تەقلیدی لای کارۆخ ئەوەندەی بۆتە سەرچاوە بۆ بە زیندووراگرتنی شانۆو بەرجەستە کردنی ناواخنەکان .
بەڵام لەو نمایشەدا ئەگەرچی توانستێکی زۆری رووناکی بەکار هێندراوە، بەڵام هاوسەنگی رووناکی تێك چووەو زێدە ڕۆییەکی زۆر لە رووناکیدا کراوە، کە وای کردووە لە نرخ و بەهای رووناکی کەم بێتەوە ، خۆ رووناکیش وەك هەر کەرەستەیەکی شانۆیی وەك پێویست بەرجەستە نەکرا، ئەوە روخساری نمایش دەشێوێنێ و دەبێتە پەڵەیەك بە رووی ستاتیکای شانۆییدا.

تەکنیك :

لە بەر ئەوەی فۆرم هەمیشە لە شانۆگەرییەکانی کارۆخ جێگەی بایەخ پێدانە، هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدایە تەکنیك بکاتە کرۆکی فۆرم، بە تایبەت لە تەکنیکی دیکۆردا، کە پێی وایە دیکۆر نابێت ببێتە پێکهاتەیەکی چەسپاوو مردوو، بەڵکو دەبێت ببێتە پارچەیەکی زیندوو لە جەستەی شانۆدا

دیکۆر لەو بەرهەمەدا پێکهاتەیەکە بە بەردەوامی لە گۆڕان دایەو بۆ هەر دیمەنێك بە شێوەیەکی تۆماتیکی دیکۆر دەگۆڕێت، بەو شێوەیەی وەك باگ راوند ببێتە تەواو کەری وێنە، وەك دیکۆری منارەو مزگەوتەکە لە کاتی نوێژ کردن و دیکۆری سك پڕ بوونی ژنە داعشەکان لە کاتی گێڕانەوەی بە سەرهاتەکانی ژنەکە لە ژێر دەستی داعشەکاندا، دیکۆری ئاوارەکان و چەند وێنەیەکی تری ئەو دیکۆرانە، کە لەگەڵ روداوەکاندا دروست بێت و ون بێت.

بەڵام کە مادام دەرهێنەر بە تەکنیك دەسەڵاتی تۆماتیکی گۆڕینی دیکۆری هەیە، نەدەبوا قەوارەی سەندوقەکان فۆرمێکی تەقلیدی وەربگرێت و بەو زەخامەتیە دەرکەوێت کە سەرتاسەری شانۆکە داگیر بکات، وێڕای ئەوەی مادام سەندوقەکان دەگەڕانەوە بۆ سەردەمی پێشووی کاراکتەرەکان، ئەگەر سیمایێکی کلاسیکی هەبوایە گونجاو تر دەردەکەوت .

جگە لە دیکۆری بگۆڕ، دەرهێنەر تەکنیکێکی جوانی بۆ دروست کردنی هەڵم دروست کردووە کە لە کۆتایی نمایشەکەدا بە دەستی کاراکتەرە ژنەکە پەخش دەکرێت و تێکەڵ بە موزیك و ریتمێکی تراژیدی دەبێت و لە سەر شانۆو لە ناو هۆڵەکەدا بڵاو دەبێتەوە

سەما : سەما دەکەوێتە چوارچیوەی سینۆگرافیای شانۆیی و ئاوێزانی موزیك و ریتمێکی بڵٌنتر لە ریتمی گشتی شانۆ دەبێت ، بزووتنەوەی ئەکتەرو رەنگ وروناکی و موزیك هارمۆنیایەك لە ستاتیکای شانۆیی دروست دەکەن کە تێیدا دەرهێنەر کۆمەڵێ ئامانجی گرنگ بە دەست بهێنێت لەوانە :

1.دەرهێنەر ئەتمۆسفیرێکی سیحراوی لە سەر شانۆدا دروست دەکات کە هەم جوانییەك بە تەکنیکی نمایش ببەخشێت، هەم پشوویەك بە بینەر بدا، بۆ زاخاو دانەوەی مێشك .

2. ریتمی شانۆ بە شێوەیەك بەرز دەکاتەوە، کە بینەر تێیدا هەست بە زیندوو بوونەوەی بەردەوامی نمایش بکات.

3. سەما ـــ بەهێترین کەرەستەیەکی درامیە بۆ بەرجەستە کردنی روداوەکان، بۆیە دەبێتە پارچەیەکی هەرە زیندوو لە نواندن بەڵام بەریتمێکی جیاواز.

کارۆخ ئیبراهیم ـ لە زۆرینەی ئەو سەمایانەی لەشانۆگەریەکانی خۆیدا بەرجەستەیان دەکات، دەف و رووناکی و ئەدای ئەکتەر تێکەڵ بە یەکتر دەکات، بۆ ئەوەی بەو سێ توخمە بتوانێت وروژاندن لای بینەر دروست بکات، بەڵام ئاستی سەرکەوتن یا سەرنەکەوتنی دەکەوێتە سەر جۆری راهێنانی دەرهێنەرو توانستی ئەکتەر بۆ سەما

لە چوارچیوەی ئەو بایەخ پێدانەی دەرهێنەر بۆ سەما، ئەگەر بتەوێت جیاوازی لە نێوان سەمای شانۆگەری (کچی شەرەفەدین) لەگەڵ سەمای نمایشی (گوێچکەکانم قسە دەکەن) بکەیت، ئەوە هەست دەکەیت، کاریگەرییەکانی سەمای (ئیلاف ئیبراهیم) لە کچی شەرەفەدین تا ئێستاش لە مێشکی بینەردا کاڵ نەبۆتەوە، لە گەڵ سەماکەی (سێبەر) بەراوردییان پێ ناکرێت ، بەڵام دیسان هەر لە کۆتاییدا هەمیشە سەما لای کارۆخ فاکتەرێکی گرنگی چێژە وەك لە دوا نمایشدا دەرکەوت .

نواندن :

دەرهێنەر بۆ شانۆگەری ئەمجارەی تەنیا دوو ئەکتەری خستۆتە سەر شانۆ (سێبەر ئیبراهیم و گۆران ساڵح) کە هەروکییان دوو ئەکتەری تازە پێگەیشتوون لە شانۆدا، سێبەر ـ دەرچووی ئەکا دیمیایێکی شانۆیی نیە و شانۆی نەخوێندووە، بەڵام گۆران ـ ئەگەرچی لە بواری گۆرانی گوتن دا ناسراوە، بەڵام دەرچووی شانۆیە .
بێگومان دەرهێنەر لەگەڵ دوو ئەکتەری تازە پێگەیشتووی نا ئەکادیمی، ماندوو تر دەبێت لە ئەکتەرێکی خاوەن ئەزموون و ئەکادیمی، بەڵام ئەوەشیان دەمێنێتەوە سەر دەسەڵاتی دەرهێنەر لە دروست کردنی ئەکتەرو راهێنانی، هەروەها بۆی توانستی جەستەیی ئەکتەرەکە لە رووی ئەداو ئیلقاو و دەنگ .
ئەگەر هەموو ئەو باگ راوندانە لە بەرچاو نەگرین و تەنیا قسە لەسەر ئەو نواندنە بکەین کە هەردوو ئەکتەر لە سەر شانۆدا نیشانیان داین ، ئەوە بە روونی ئەو راستیە دەردەکەوێت کە سێبەر ـ وەك پاڵەوانی یەکەمی شانۆگەریەکە دەردەکەوت ئینجا گۆران، بۆیە زۆر جار بینەر هەستی بەوە دەکرد کە سێبەر بە سەر گۆراندا زاڵە لە نواندندا .

هەمیشە لە کاتی نمایشەکەدا پرسیاری ئەوەم لا دروست دەبوو، کە هۆکار چیە دەرهێنەر لە نێو دەیان ئەکتەری پسپۆرو خاوەن ئەزموون ، پەنا بۆ ئەکتەرێکی بێ ئەزموون ببا، ئایا ئەوە مەترسی نیە بۆ ئەوەی ئەکتەرێکی سەرەکی لە شانۆگەریەکدا ئەگەر لە ئەزموونەکە سەر نەکەوت، ببێتە هۆکار بۆ روخانی شانۆگەریەك و فەشەل پێ هێنانی دەرهێنەرێك لە دوا ئەزموونی دا ؟
من و زۆرێك لە بینەران لە گەڵ خۆیاندا لە نیگەرانی دابووین، لە سەرکەوتن یا روخانی نمایشەکە بە هۆی ئەکتەرەوە.
خۆ ناهەق نین چونکە چەند ئەوەندەی تۆ پشت بە سینۆ گرافیاو کەرەستەکانی دیکەی فۆرم بکەیت بۆ جوانکردنی شانۆ، ئەوە نابێتە

ئەلتەرناتیف بۆ ئەکتەر کە رۆحی راستەقینەی نمایشە لەسەر شانۆدا .

بەڵام ئاخۆ دەرهێنەر توانی هاوسەنگی (ئەکتەر) لەگەڵ (سینۆگرافیا) رابگرێت ؟

رەنگە وەڵامی ئەو پرسیارە لە نێوان هەر یەکێك لە ئێمە جیاوازی هەبێت لەگەڵ ئەوی ترماندا، بەڵام من پێم وایە ئەوەندەی کارۆخ بە سینۆگرافیاوە سەر قاڵ بووە (ئەگەرچی کۆمەڵێ برادەری دەست رەنگین کاری سینۆگرافیایان هەڵسوڕاندبوو) دەرهێنەر بە قەد سینۆگرافیا ئەو بایەخەی بە ئەکتەر نەداوە، خۆ ئەگەرچی ئامرازەکانی سینۆگرافیا هەمیشە ئامرازی هەڵخەڵەتێنەرن بۆ چاوی بینەر، بەڵام جوانترین سینۆگرافیا لە شانۆدا سینۆگرافیای جەستەی ئەکتەرو ئەدای ئەکتەرە، کەپەیوەستی راستەقینەی بە رۆحی بینەرەوە هەیە نەك چاوی، ئەکتەر دەتوانێت بۆ سینۆگرافیاش ئەو بۆشاییەت بۆ پڕ کاتەوە و بەرهەمێك پێشکەش بە بینەر بکات بەپەرۆشەوە لە ئامێزی بگرێت، چونکە سینۆگرافیا بە گشتی ئامرازێکە بۆ خزمەتی ئەکتەرو نمایش ، هەرگیز ناکرێت ئەکتەر بکەیتە ئامراز بۆ تێر کردنی سینۆگرافیا .

بەڵام باشترین حاڵەتی بژاردە لەو نێوانەدا ئەوەیە کە دەرهێنەر هاوسەنگییە هونەرییەکان وەك یەك رابگرێت و بایەخی سەرەکی بەتوخمە بنەڕەتیەکانی وەك ئەکتەرو تێکست بێت (وەك پەیکەری بونیاتی شانۆیی) ئینجا توخمە لاوەکییەکانی دیکەی جوان کردن و کارتێکردن و وروژاندن و چێژ وەرگرتن ..
لەو پێو دانگەشەوە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ دواوە و شانۆگەری (کچی شەرەفەدین) بەبیر خۆمان بێنینەوە، ئەوە هەست بە جیاوازی ئەوە دەکەیت کە ئەکتەر لەوێ داینەمۆی نمایش بوو، ئینجا سینۆگرافیا ، بەڵام لەو نمایشەی (گوڵچکەکانم قسە دەکەن) بە پێچەوانەی هاوکێشەکەی ترە، بۆیە بینەر هەست بەوە دەکات کە کارۆخ نەیتوانیوە لە کچی شەرەفەدین تێپەڕێنێ، یا شتێ پێشکەش بکات لە ئاستی ئەو دابێت لە هەموو رووەکانەوە، هۆکارەکەشی دەگەڕیتەوە بۆ ئەو خاڵانەی لە بەشی یەکەمدا ئاماژەمان پێدا .

ئەگەر وەك ئەکتەرێکی تازە پێگەیشتووی کەم ئەزموون تەماشای (سێبەر ئیبراهیم) بکەیت، ئەوە ناتوانین نکۆڵی لەوەدا بکەین کە لە ئاست ئەو تەمەنە کورتەی لە شانۆدا هەیەتی ، توانی بەرگەی ئەو ئەرکە قورسە بگرێت و بە بوێرییەوە رۆڵەکەی خۆی راپەڕێنێ، بەڵام هەست بە جیاوازییەکی ئەوتۆ ناکەین لە رووی بەرجەستە کردنی ئەو چەند کاراکتەرانەی کە ئەو دەبوا بۆ هەر یەك لەوان جیاوازییەك لە فۆرمی

نواندن دروست کات لەگەڵ ئەوی تریاندا، بەڵکو هەر سێ کاراکتەر لە یەك دەچوون …
گۆران ساڵح : خۆی لە ئەزموونێکی سەخت داوە، رەنگە ئەو ئەزموونە نە بۆ خۆی نە بۆ بەرهەمەکەی کارێخ ئیبراهیم جێگەی متمانە نەبووەو جۆرێك لە سەرکێشی تێدا بووە، چونکە ئەوە هەقیقەتێکە کە گۆران ناتوانێت ببێت بە ئەکتەر.

خاڵ لە هێڵی یاداشتدا لەگەڵ د. مارف خەزنەداردا … سەباح ڕەنجدەر

تێبینی:

- **وەك مەبەست بۆ زمانێکی ساکار ئەم یاداشتانەم تۆمارکردووە.**
- **لە هیچ نووسینێکدا بەڕێز و کاك و مامۆستا و هەژا …. تاد، بەکارناهێنم، تەنیا ناوی خۆیان لە هەموو ئاوەڵناوێك گەورەتر و شایاندارتر دەزانم.**

-______________________

خۆم لە پێشەکی پاراستووە، چونکە ثیمە: (ڕامانی سەرەکی) نووسین دەکوژێ و ڕەزامەندی خوێنەری نموونەیی وەرناگرێت، ناشبێتە ڕووداو لە نووسیندا.
حوزەیرانی 1988 نامیلکەی (زێوان)م چاپ کرد، دانەیەکم پێشکەش بە: (ئیسماعیل بەرزنجی) کرد، گوتی: دوو دانەی تریشم بدەرێ، یەك بۆ کتێبخانەی: (محەمەد مەولوود مەم) و ئەوی تر بۆ: (دکتۆر مارف خەزنەدار).
پێشتر: (محەمەد مەولوود مەم)م بەهۆی: (دکتۆر ئازاد حەمە شەریف)ەوە دەناسی و پیاسەی دوور و درێژمان لە شەقامەکانی هەولێر کردبوو، لە چایخانەی: (شەوانی هەولێر)یش چەند جارێك بۆ سێ قۆڵی دانیشتبووین و چەند جارێکیش لە ماڵەوە نان و نمەکمان کردبوو، (دکتۆر ئازاد حەمە شەریف) لە ژمارە (183)ی ساڵی 2004 لە گۆڤاری (کاروان)، بابەتێکی نووسیوە بەسەر ناوی: (چۆن مەمم ناسی) باسی

ئەو دانیشتنانە دەکات و بۆچوونی مەمیشی ل□ بارەی منەوە هێناوەتەوە و دەڵێت: (هەر لەو دانیشتنەدا گفتوگۆیەك د□رබار□ی چیر□ك□ی (دۆزینەوە) لە نێوان كاك (سەباح ڕەنجدەر) و (مەم) دروست بوو، كاك سەباح بە وردی پرسیاری لەسەر چیرۆكەكە لە (مەم) كرد و باسی لە لایەنی بەهێز و كاریگەری چیرۆكەكەی (مەم)ی كرد. (مەم)یش لە كاك (سەباح)ی پرسی: (تەمەنت چەندە). ئەویش گوتی: (نۆزدە ساڵ). (مەم) پێی گوت: (تەمەنی ڕۆشنبیریت پێش تەمەنت كەوتووە و ئومێدی زۆرم بە لاوی وەكو ئێوە هەیە باری ئەدەبیمان بەرەو داهێنان ب□ن).

لەو چل و ئەوەندە ساڵەی تێكەڵ بە ناوەندی ڕۆشنبیری كوردی بوویمە، پیاوی ئاوا لەخۆبووردووی وەك: (محەمەد مەولوود مەم) و (عەبدوڵڵا سەڕاج)م نەناسیوە، بەو شێوە پاك و له دڵ و گیانەوه پاڵپشتی بەهرە و لێهاتوویی لاوان بكەن و دڵ و گیانیان بە داهێنانیان خۆش بێت، دوای چەند ڕۆژێك لەگەڵ: (ئیسماعیل بەرزنجی) ڕێكەوتی یەكمان كرد و گوتی: (دكتۆر مارف خەزنەدار) دەیەوێ بتبینێت، ناونیشانی ماڵەكەی دامێ، ئەوسا هەولێر شارێكی وەك ئێستا قژ ئاڵۆز نەبوو، بە ئاسانی شوێنە دەستنیشانكراوەكان دەدۆزرانن□وە.

عەسرانێك زۆر بە شەرمەوە بەرەو ما□□یان بەڕێ كەوتم، دەرگای حەوشەیان كرابووەوە. بەرانبەر دەرگا ل□ بەر هەیوانەكەی لەسەر ئەسكەمبیلێكی تەختە دانیشتبوو، لبادێكی سپی نەخشی قاوەیی لەسەر نەخشا بوو، لەسەری ڕاخرا بوو، كۆمەڵێك گوڵدان لە دەوروبەری داندرابوون، دیاربوو تازە ئاودرابوون، لەگەڵ شەربەیەك، كە تافتەیەكی سپی بەسەر دەمی شەربەكەدا دادرابوو، ژێرەوەشی لەناو بارستێك قومی تەڕ دابوو، پیاوێكی پرچ و سەر و سمێڵ ڕەش زیاتر لە سپی شكۆدار فەرمووی لێ كردم. كتێبێكی بەدەستەوە بوو، بە قەڵەمی سوور هێڵی بە ژێر چەند بڕگەیەكی دادەهێنا. كتێبەكە هی: (حوسێن مەردان) بوو. بەناونیشانی: (الأزهار تورق داخل الصاعقة). دوای بەخێرهاتن و یەكترناسین. گوتی: (چاو و دڵم بە بەهرە و لێهاتوویی لاوان ڕوون و گەرمه). پێشتریش شاعیرانی لاوی هەولێر بەردەوام سەردانیان كردووم. وەك: (جەمیل ڕەنجبەر و عەبدوڵڵا پەشێو) و زۆری تریش.

دیار بوو (زێوان)ی خوێندبووەوە، چەند پارچە كاغەزێكی باریكیشی بڕیبوو لە نێوان لاپەڕەكانی دانابوو گوتی: لەدایكبوونی شاعیرێكی داهێنەری تێدا بەدی دەكەم، هەرچی ڕێنمای□ی□كی لەو دانیشتنەدا كردم. دواتر بەپێی هەڵكشانی ئەزموون هەمووی لە كات و شوێن و جێی

خۆیدا ڕاست دەرچوون.
من لەسەر بەرگی زێوان نووسیبووم (چامە). ئەوەی زۆر جێگای سەرنج بوو بۆ من. گوتی: زێوان چامە نییە. (ڕۆمانە شیعر)ـە، هەرچی شتێك لە هەقیقەتەوە بیڵێـــی زەرەرت پێنـــاگەیەنە. لە کەم ئەزمـــوونی و ڕۆشنبیری ساکارم، یەکەم جار بوو دەستەواژەی ڕۆمانە شیعرم گوێ لێ بێت و ببیستم. ئەو کات من چەند ڕۆمانێکی کوردی و چەند ڕۆمانێکی وەرگێڕدراوم بە کوردی خوێندبووەوە. دیارترینیان (شـــار)ی حوســێن عـــارف و (براکـــوژی) نیکۆس کـــازانتزاکی بـــوو، کە عەبدولکەریم شێخانی کردبووی بە کوردی.
ساڵی 2012 دکتۆر عەبدوڵڵا ڕەحمان کتێبێکی بەناونیشانی: (ڕۆمانە شیعر: مێژوو و سەرهەڵدان) چاپ کرد. لەم کتێبەدا (زێوان) بە یەکەم ڕۆمانە شیعری کوردی دەستنیشان کراوە.

کە لەلای هەستام و بەڕێم تا دەرگای حەوشە لەگەڵم هات و خانەدانانە بەڕێـــی کـــردم و گـــوتی: (دیـــار بە و قەتـــیش لە دەرگـــا مەدە). دوای ماوەیەکی کورت ئەو ماڵە بووە ماڵی باوك و تا کۆچی دوایی بەردەوام هاتوچووم کردووە. زووش گوتی: تۆ دووەم ئەدیبی دەبیتە کوڕی ماڵ. یەکەم کوڕی ماڵ: (دڵشاد مەریوانی)یە. ئەو کات شەهید نەکرابوو. گوتیشی: هەر کتێبێکت پێویست لە کتێبخانەکەمدا، پرسم پێ مەکە. بەس دوای گەڕانەوەی لە شـــوێنی خۆی دایبنێـــوە و جێگۆڕکێـــی پێ مەکە. بە ماوەیەکی دوور و درێژ لەو ماڵەدا هەموو چوارشەممان کۆڕی ئەدەبی دەبەسترا. چا و قاوە و جۆرەها شیرنەمەنیش ئامادە و پێشکەش دەکرا.

دوای خوێندنەوەی بابەتەکە ئامادەبووان گفتوگۆیان لەبارەی بابەتی پێشکەش کراو دەکرد. یەك لەو چوارشەممانە بەخت یارم بوو، بە ئەوەی بەچـــوونی مـــن وەربگرێـــت، دوای کۆڕەکە گـــوتی: چـــوارشەممەی داهاتوو سەباح دەقێك دەخوێنێتەوە. بە هەموو کۆڕەکانی داهاتوو، لەدوای کۆڕەکـــان دەپرسی چـــوارشەممەی داهـــاتوو نۆرەی کێیە و کێ ئامادەیە، ئامادەیی ئەدیبەکەی وەردەگرت، بەڵام ئامادەیی منی وەرنەگرت و یەکسەر ڕایگەیاند چوارشەممەی داهاتوو فەتانە.

لە بەرگی حەفتەمی: (ڕۆژگاری من) لە لاپەڕەی (212) ئاماژەی بەم کۆڕەی من داوە، لەدوای خوێندنەوەکە: (محەمەد موکری و سەباح شوان و فیکرەت عزەت) گفتوگۆیان لەبارەی شیعرەکەمەوە کرد، بەچوونەکانی سەباح شوان لەبارەی شیعری درێژەوە قووڵ و فرە زانیاری بوون. نەك بۆ من، بەڵکو بۆ تەواوی ئامادەبووان.
هەر لەو مـــاڵەدا چەنـــد ئەدیبێـــکم ناسـی. وەکـــو بـــاوکیش هەمیشە ڕێنمـــایی ئەدەبـــی و ژیـــانی کـــردووم و سوودمەنـــد بـــوویمە لە

ڕێنماییەکانی. بەشێك لە ئەدەبی کلاسیکیم بە چاوڕوونی ئەو و لە ڕێگای کتێبخانەی ئەوێ ناسی. لە ناوەڕاستی نەوەدەکان، کە گەمارۆیەکی بکوژ لەسەر خەڵکی کوردستان هەبوو، خواردنی باش لە هەموو ماڵێك دەست نەدەکەوت. ڕۆژێك مەوانداری: (پیرباڵ مەحموود) و منی کرد. خوانێکی شاهانە خەمڵابوو. من کە خواردنەکەم بینی پێم نەخورا و هاوسەر و منداڵەکانم هاتنە پێش چاوم. وەك ئەوەی هەستی شەشەمی کاری کردبێت و پێی گوتبێت مەوانەکەت لەم حاڵە و بارە لاسەنگە دایە. لەسەر خوانەکە هەستا و دوای ماوەیەکی کورت هاتەوە گوتی: سەباح بۆ بنیادی بۆ ماڵەوەم نارد. ئەوەی لەسەر خوانەکە بوو، بە زیادەوە بۆ منداڵەکانمی ناردبوو.

دوای نان و چا و قاوە. دیوانی: (محەمەد ساڵح دیلان)ی هێنا و گوتی: هەر یەکەمان شیعرێکی ئەو شاعیرە بلیمەتە بخوێنینەوە. پێش ئەوەی ئێمە بچین، دیاربوو شیعرەکانی دەستنیشان کردبوو. بەوە زانیم لە نێوان هەر شیعرێکدا پارچە کاغەزێکی سپی دانابوو، خۆی شیعری: (سلێمانی)، پیرباڵ مەحموود شیعری: (بەخودی شاعیر). منیش شیعری (شێخ مەحموودی زیندوو).

بە پیرباڵی گوت: تۆ ئیلقات نەرم و بەهێزە، بەڵام ئەو شیعرەت لەنگ خوێندەوە. ڕای لە خوێندنەوەکەی منیش نەبوو، هەستم کرد ڕێکخستنی ئەم دانیشتنەی بۆ ئەوە بوو توانایی دیلان بە من ئاشنا بکات. هەر لەم دانیشتنەدا بە باشی لەبارەی ئەزموونی: (ئەحمەد تاقانە و ئەنوەر قادر محەمەد و فەرهاد شاکەلی) دوا، وەك شاعیر و وەك لێکۆڵەر.
بۆ نووسینی: (مێژووی ئەدەبی کوردی)یەکەی داوای هەر دوو بەرگی چیرۆکەکانی: (محەمەد مەولوود مەم)ی لێ کردم. گوتیشی خۆم هەمە، بەڵام قوتابییەك بۆ کاری زانستی بردوونی و نەیگەڕاندووەتەوە. ڕێکەوتنەکە دەکەوتە 15/1/2001. ئەم ڕێکەوتە منداڵێکمان خودا بەخشی. بەو هۆیەوە لە بەڵێنەکەم دوا کەوتم. 18/1/2001 کتێبەکانم بۆ برد. پێش ئەوەی بەخێرهاتنم بکات و کتێبەکانم لێ وەرگرێت. گوتی: تۆ بیرکردنەوە و هەڵکەوتی ئەوروپیانەت هەیە و زۆر پابەندی بە قسە و بڕیاری خۆت، بۆ دوا کەوتی. منیش واقیعەکەم پێگوت و گوتم لەدوای سێ کیژان، کوڕێکمان لە دایك بوو، ئەمەیە هۆی دواکەوتنەکەم. بزەیەکی شادمانی لە دەموچاوی گەڕا و پیرۆزبایی و سوپاسی خودای کرد. هەمان کات دایە (سەعدییە)سێ پاکەت شیرینی لە سوپەر مارکێتەکەی نزیك ماڵیان کڕی و گوتی: لە جیاتی من لە کۆڵانی خۆتان، خۆت بەسەر منداڵانی دابەش بکە. ئەمە کوڕەزای منە.

خەزنەداریش گوتی: باجی دواکەوتنەکەت ئەوەیە، من ناوی لێ دەنێم، لەگەڵ ئەوەش بێچوونی خۆی زاڵ نەکرد، ڕەزامەندی من و هاوسەرەکەمی وەرگرت، ئینجا ناوی نا (یاد).

* * *

لە ژمارە (43)ی 18/9/1997 لە (برایەتی پاشکۆی ئەدەبی) برادەرێك نووسینێکی نووسی بە ناونیشانی: (زەقبوونەوەی خود لەناو وەهمێکدا). زیاتر لە پازدە نووسینی بە کوردی و عەرەبی بەدوا داهات و ڕێکەوتنێك لە نێوانیان پەیدا ببوو، لەم نووسینانەدا سەد و حەفتا و دوو قسەی ناقۆڵا و ناشایستەیان پێگوتم. یەك لەو برادەرانە خەسڵەتی مرۆڤیشی لێ ستاندبوومەوە وەك: (ئاژەڵ) دەستنیشانی کردبووم. منیش لە ژیانی ئەدەبیم ڕێکەوتی لەوە دەخۆشترم ڕووبەڕوونەبووەتەوە. ئاستی لەم جۆرە و نزیك لەم جۆرە، بەرهەمی منیان بەدڵ نەبێت. ئەستاش ئەگەر لە شەقام ڕێکەوتی ئەو برادەرە بکەم بە ویستی خۆم، لە هێزی ئەدەبی بێگەردەوە خەندەیەکی ڕەزامەندی دەمگرێت و دڵخۆش دەبم، ئەم ئاستانە بەرهەمی منیان بەدڵ نەبێت، خۆ ئەگەر بەرهەمی منیان بە دڵ بێت، دەبێ گومان لە توانایی ئەدەبی خۆم بکەم.

ئەم ئاماژەیەم تەنیا بۆ ئەوەدا، دوای ئەوەی قەوەولیتەی ئەم گەلەکەمەکییە نیشتەوە، 11/11/1997 خەزنەدار تەلەفۆنی بۆ کردم نیوەڕۆ وەرە لای من نانێك بخۆ. کە چووم دوو قوتابی قۆناخی دکتۆرای لا بوون، ناویان: (محەمەد) و (شنۆ) بوو. هەموو ئەو ڕۆژنامانەی لەسەر یەك کەڵەکە کردبوون، کە نووسینەکانی تێدا بڵاوکرابوونەوە. وەك بۆ زمانێك، زمانی فەرمان گوتی: پێڵاوەکانت لە پێ مەکەرەوە و بەژێرە سەریان و بەرز ڕاوەستە، منیش زەردەخەنەیەکی شەرمنم بۆ کرد و گوتم، ببوورە، گوتی: ئاخر هەمووی گێرەشێوێنی ئەدەبی و جوێنن بۆ تۆ و ئەدەبی تۆ. گوتم: لەپاڵ جوێنەکانی ئەوان، بابەتی نووسەرانی تری تێدا بڵاوکراوەتەوە بە شکۆوە باسی ئەدەبی کوردی دەکەن. یەکپێ لە شوێنی خۆی هەستایەوە و دەستی لەسەر شانم دانا.

گوتی ئاوا بێ گەورەیی لە ئەدەب گەیشتووی بەیێ ئەو .... ئاوا تووشی هیستریا بوونە. لەناو کتێبخانەکەیدا لەگەڵێ کتێب، کەلوپەلی بەنرخ و دەگمەنی دانابوون. کووپێکی چای پێشکەش کردم، کە لە ڕووسیا لەگەڵ خۆی هێنابوویەوە و وێنەی پووشکینی لە قەدی نەخش کرابوو، زیاتر لە چل ساڵ بوو پاراستبووی، گوتی: ئەمەش یەکێکە لە ئازاردراوەکانی سەر زەوی و تۆش بەهێزبە تا دەکوژرێی و ئازادانە

بە دوای خەونەكانتدا بێ.
پاشماوەیەك كۆشیعری: (ڕووەكەكانی خواوەند)م چاپ كرد. دانەیەكم پێشكەش كرد. تەماشایەكی ورد و هەڵگەڕ و وەرگێڕی كرد و گوتی: شیعرەكان حەزی مرۆڤیان تێدایە و كاریگەرن. چەتری شێوازی ئەفسوونكاری بەسەر خوێنەرانیان هەڵدەدەن و بەرەو قووڵاییان دەبەن. تۆ شەرم لە جیهانی شیعری خۆت دەكەی، بەڵام چاپەكەی زۆر سادە و سەرەتاییيە و خوێنەر هاننادات بۆ خوێندنەوەی.

دوای ماوەیەك نووسینێكی نووسی بەناونیشانی: (خەونی خودایی لە كۆشیعری ڕووەكەكانی خواوەند) دا، لە ژمارە (45)ی 5/3/2000ی گۆڤاری (ڕامان) بڵاوی كردەوە. لەگەڵ شیعری نوێ كۆك نەبوو، لە گۆڤاری (ڕامان)، ژمارە (148)ی 5/9/2009 بابەتێكی نووسیوە بەناونیشانی: (هەندێ بیرەوەری ڕۆژنامەگەری و من و ڕامان) دان بەوە دادەنێ ناوەندی ڕۆشنبیری كوردی چاوەڕوانی ئەوەیان لێ نەكردووە لەبارەی شیعری نوێوە بنووسێت، چونكە تایبەتمەندە لە شیعری كلاسیكی. لە وتارەكەیدا نووسیویەتی: (بەمجۆرە ئەو پارچە شیعرەی (سەباح ڕەنجدەر) كەوتە ناو ئەو چەند شیعرەی لاوانی سەردەم نووسیویانە و شیعرەكەم بەدڵ بوو).
* * *

سێزدە ساڵ و هەشت مانگ و یازدە ڕۆژ لە گۆڤاری (ڕامان)دا كارم كردووە. لە ژمارە (3) تا (153)، ئەو كاتەی كاركردنەم چ وەك تەمەن و چ وەك توانایی ئەدەبی دەبێتە قۆناخی گەشەی تەمەن و ئەدەب. یاداشتی ئەم ماوەیەم بە پێی نووسیوە و لە نامیلكەیەكی سەربەخۆدا چاپی دەكەم. (ئازاد عەبدولواحید) سەرنووسەری گۆڤارەكە بوو، بەیانی: 10/10/2008 هاتە ژوورەكەم و گوتی: وەرە قاوەیەكم لەگەڵدا بخۆرەوە. من ئەو پیاوەم قەت ئاوا بریندار نەبینیبوو. دەموچاوی تەواو نائاسایی بوو، لەناخەوە هەژا بوو، هەستی بە پیلان و غەدرێك لە من كردبوو. نموونەی داهێنەرانی بۆ دەهێنامەوە چ تەڵە و داوێكیان بۆ داندراوەتەوە، نموونەی: (بەدر شاكر سەیاب)ی دەهێنایەوە و دەیشی نەدەهێنا بابەتەكەم بۆ باس بكات.
بەردەوامیش دووبارەی دەكردەوە تۆ شاعیرێكی: (وتو وریای). گوتم چی بووە پێم بڵێ خۆ پلانی كوشتن نییە. بەڵك ڕوون بووە و زانی لەسەرخۆم و بەسەرخۆم زاڵم و لە هێزی چاوەكانمدا خاوەنی بڕوام.
گوتی: ئەوەیان كوشتنی ڕۆحە. كۆمەڵێك كاغەزیشی لەسەر مێزەكەی دانا بوو، بە من دەدوا و تەماشایەكی كاغەزەكانی دەكرد و دەستی ناڕەزایی لەسەر دادەنان. بە چاوێك سەیری منی دەكرد، وەك ببینێ

پەرداخێك ژەهرم بۆ ئامادەكرا بێت و ئەو ڕێگری بكات نەهێڵێ بیخۆمەوە، یان دەرخواردم بدرێ. گوتی: مرۆڤێك، لەوانەیە برادەریشت بوو بێت، زۆر كارامەیە لە كۆمپیوتەر و ئیمێل دروستكردن.

بە هەشت ناوی جیا جیای نووسەران ئیمێلی دروست كردووە و جوێن بە خەت و ماڵ و منداڵت دەدا و بە ئیمێلی گۆڤاری ڕامانی ناردووە، وای كردووە من ببینم. گوتم: بمدەرێ با بیانخوێنمەوە. گوتی: دڵم نایە نەك خودا نەخواستە جەڵتەی دڵ لێت بدا. گوتیشی هەموو كاغەزەكانم لەبەریەكدا ڕاگرتووە، وەك ڕێنووس و شێواز و وشە و فەرهەنگ و زاراوە یەك كەس نووسیویەتی. خودایە دەبێ من چی بم و چیم كردبێت. مرۆڤێك، ڕەنگە ڕۆژگارێك برادەر و هاوكاریشم بوو بێت، ڕێ بە خۆی بدا بە هەشت ئیمێلی جیا جیا جوێنم پێ بدا و بوختانم بۆ هەڵبەستێ. لە كاتێكدا لە ژیانی خۆم نەك خراپەم لەگەڵ مرۆڤێك نەكردووە، بەڵكو كشم لە مێشێكیش نەكردووە، بەبێ دوودڵی هەمیشەش ڕێزی نووسینی باشم گرتووە و ستایشم كردووە.

دەبێ ڕقی ئەو مرۆڤە لە چ پلەیەكدا كوڵا بێت، خودایە یارمەتی بدە تا ئازاری كەسێكی تر نەدات. ئەنجام دوای چەند ساڵێك پێم زانی برادەرێكمە بە چاوڕوونی برادەرێكی (شاعیر)م، كە من لە ژمارە (32)ی گۆڤاری (ڕامان)ی 5/2/1999 لە مێزگردێكدا بە ناونیشانی: (كێشەی تێگەیشتن و تێنەگەیشتن لە ئەدەب و هونەردا). بە شاعیری خاوەن ڕوئیا ناوم بردووە. نامەیەكی كراوەم بۆ ئەو برادەرە شاعیرەم نووسیوە و لە نامەكەدا بێدار و بارتر بۆچوونی خۆم دەربڕیوە. پێش ئەوەی بڵاویشی بكەمەوە دەیدەم بە خۆی.
لە پەرەگرافێكی نامەكەدا نووسیومە: (ئەدەبی بێگەرد بە سروشتی خۆی دوژمنی دیكتاتۆرانە و ڕەنگ و ڕوخسار و كرۆكی واقیع دەستكاری دەكات، بەڵام لە توانایدا نییە بیگۆڕێت، بەڵام دەتوانێت ڕك و كینەی ئازیزان وەرگێڕێت بۆ خۆشەویستی).
دەمزانی خەزنەدار كاریگەری بەسەر ئازاد عەبدولواحیدەوە هەیە و ڕێزی داوای یەكتری دەگرن. چوومە لای و بابەتەكەم تێگەیاند، بەڵكو كاغەزەكانم بۆ وەربگرێت. گوتی: بەناوی خواستراوەوە جوێنیان پێ داوی، گوتم بەڵێ. گوتی: هەر یەك ناوی خواستراو بۆ كاری ناڕەوا بەكاربهێنێت (نامەردە). نامەردیش خاوەن ڕەئی نییە، بۆیە داواكەت جێبەجێ ناكەم. گوتیشی داهێنەر هەڵۆیە، هەڵۆش تەماشای ڕێگا درێژەكان دەكات و ڕێبواران دەپارێزێ. هەڵۆیانی ڕێگای درێژی ئەدەبی كوردیش تۆ دەپارێزن.

* * *

(دكتۆر لەتيف محەمەد حەسەن) شيعرى: (سروودى باران)ى بەدر شاكر س□يابى وەرگێڕا بوو، لە ژمارە (93)ى گۆڤارى كاروان، ئادارى 1992 بڵاوى كردبووەوە. زۆر سەرسام بووم بە شيعرەكە و وەرگێڕانە بێ گرێ و گۆڵەكەى. باسى ئەم وەرگێڕانەم بۆ كرد. ئەويش بە دووردرێژى تێكەڵاوبوون و ڕۆژگارى خۆى لەگەڵ سەيياب زۆر بەتاسە و لەدڵەوە گێڕايەوە. گوتم: ئەو زانيارييانە بۆ خوێنەرى كورد زۆر گرينگ و پێويستە، پێشنياز دهكهم بيانـنووسيت. گوتى: لە سەردانى داهاتووت شتێك دەبينيت. كردى بە بيركردنەوەى خۆى و ب□ ش□وازێكى پڕ زانيارى، درێژه به بنهماكانى برادهرايهتى دهدا و بابەتێكى نووسى بەناونيشانى: (من و گۆران و سەيياب). لە ژمارە (53)ى 5/11/2000ى گۆڤارى ڕامان بڵاوكرايەوە.

* * *

22/11/2001 لە گفتوگۆيەكدا باسى: (محەمەد ساڵح ديلان)ى كرد، كە خاوەن تيۆرى شيعرى□، هەم داوام لێ كرد ئەم هەست بە تيۆرە و بيركردنەوە وەك نووسينێك تۆمار بكات و ئەندازەى تيۆرەكە بە پێودانگى ئهندازيارى بگەيەنێت. تێگەيشتنى خۆى بۆ تيۆرەكە كرد بە بابەتێك بەناونيشانى: (شيعر). لە ژمارە (79)ى 5/1/2002ى گۆڤارى ڕامان بڵاوكرايەوە.

* * *

17/8/1999(حوسێن عارف و خانم)ى خێزانى مێوانى بوون، لە گفتوگۆيەكان ديار بوو، بۆ چەند ڕۆژێك دەمانەوە. باسى چيرۆك، بابەتى دانيشتنەكە بوو. منيش لێم پرسى خۆ تۆ لە قۆناخى خۆت چيرۆكنووسێكى باشى، بۆ لە لێكۆڵينەوەى چيرۆكى كوردى وەك پێويست باست ناكرێ. گوتى: لايەنى لێكۆڵينەوەم غەدرى لە چيرۆكنووسيم كردووە. ئەگەر ئەوەندە بايەخم بە نووسينى لێكۆڵينەوەى زانستى نەدابوايە. ئەوە وەك چيرۆكنووس، ڕهنگه چيرۆكنووسێكى باشيش باس دەكرام. گوتم: بۆ ئەم غەدر لەخۆكردنەت وەك بابەتێك نانووسى بۆ خوێنهرانى ڕوون بكهيتهوه، بابهتێكى نووسى بەناونيشانى: (من و چيرۆكى كوردى). لە ژمارە (41)ى 5/11/1999ى گۆڤارى ڕامان بڵاوكرايەوە.

* * *

6/8/2006 لە ماڵى خەزنەدار (دكتۆر دڵشاد عەلى) سەرنجى ل□ بارەى شيعرەكانى منەوە هەبوو، كە خاڵبەندى بەكارناهێنم و بە بۆشاي□ك

لە ئەزموونی منی دەزانی و منیش گوتم زانینم بۆ ئەم کارەم هەیە و لە ژمارە (50)ی 5/8/2000ی گۆڤاری ڕامان قسەی خۆم لەم بارەیەوە کردووە.
(کەمەکێک حیکمەت و گیانی پەتی و بیر و مەودای ئەستێتیکم لە کەلەپوور و ڕۆشنبیری کوردی بۆ ماوەتەوە. نموونە: لە حەیراندا خاڵبەندی پەیڕەو نەکراوە، سەربەند و ناوبەند و کرانەوەی دوا بەند هەیە. بۆ گوێگرتن و هۆشیارییەکی ڕاستەقینەی ترپە و ئاواز، هەستی خاڵبەندی لای حەیراناس دروست دەبێت. هەروەها لە شیعری میللی کوردی و شیعری کلاسیکی خاڵبەندی پەیڕەو نەکراوە. پەیڕەونەکردنی خاڵبەندی لای من نەزانین نییە. بگرە وەك مەبەست و هونەر گەڕانەوەیە بۆ هەستی سەرەتایی کوردی و ڕەسەنایەتیی کەلەپوور.
لە سپێتی کاغەز و دابەشکردنی وێنەدا، هەست و نیشانەکانی خاڵبەندی لە ئاستەکانی دەربڕین لە خەیاڵ و زەینی خوێنەری خود وریا دەستنیشان دەکەم.
نموونە: ڕستەی بە کوڕ دەچیت. ئەم ڕستەیە، ئەگەر نیشانەی پرسیار، یان سەرسوڕمانم بۆ دانا. ئەوە بێگومان ڕستەکە دەستنیشان دەکەم. پرسیارە، یان سەرسوڕمان. ئەگەریش هیچ نیشانەیەکم بۆ دانەنا و بە کراوەیی هێشتمەوە لەم بار و بوارەدا ڕستەکە دەبێتە ڕستەیەکی ئاستدار و دەخگەڵ و زەینی).
خەزنەدار پارێزگاری لە بەچوونەکەی من کرد، منیش گوتم: با بەچوونەکانت ببنە بەڵگە و لەبەر دەستی خوێنەراندا بن: بە دوو ئەڵقە بەچوونەکانی لەبارەی خاڵبەندییەوە تۆمار کرد.
1ـ خاڵبەندی لە شیعری کلاسیکی کوردیدا، لە ژمارە (115)ی گۆڤاری (ڕامان) 5/12/2006 بڵاوکرایەوە.
2ـ خاڵبەندی لە شیعری نوێی کوردیدا، لە ژمارە (119)ی گۆڤاری (ڕامان) 5/4/2007 بڵاوکرایەوە.

* * *

17/5/2009 ڕۆژێکی تەواو گەرم بوو، سەردانیم کرد. بینیم پێیەکانی لەناو تەشتێکی نمیچە پڕ قوم دانا بوو، گوتم: ئەوە بۆ پێیەکانت جووت کردووە و لەناو ئەو قومە گەرمە دەیانجووڵێنیت. گوتی ناوە ناوە مەرووڵە دەکەن. ئەمە چارەی ئەم مەرووڵەیەیە.
فایلێکی پەمبەی لە تەنیشت خۆی دانا بوو، دایە دەستم، چیرۆکی: (سەڵتەلانە)ی تێدا بوو. گوتی: ئەم چیرۆکەم دوای چل و دوو ساڵ ئەمڕۆ لەناو دەستنووسەکانم دۆزیومەتەوە، ئەگەر بەدەت بوو لەگەڵ خەتی ببە. خوێندمەوە و گوتم: جوانترین چیرۆکتە. بەچوونەکەمی پێ لە جێی

خۆیدا نەبوو، گوتی تۆ، یان لە چیرۆك نازانی، یان چیرۆکی: (ئەڵەمان کوردی و بووکەشووشە و دێ و نەتەوەت) نەخوێندوومەتەوە. هەستم بە ناڕەزاییەك کرد. لە ماڵی خۆی قەت دڵی مێوانی نەدەشکاند. هەستا و منی بەجێهێشت و چووە ناو کتێبخانەکەی. زانیم نیشانەی ناڕازیبوونە. لە فایلەکەدا شیعرێکی: (دکتۆر ئیحسان فوئاد)یشی تێدابوو، شیعرەکەم لەسەر ئەسکەمبیلەکەدا دانا و چیرۆکەکەم هەڵگرت و ڕۆیشتم، دڵم دەیگوت بووەتە توورەگەی بزمار. بەیانی چیرۆکەکەم بردە گۆڤاری (ڕامان). لە ژمارە (145)ی 5/6/2009 دا بڵاوکرایەوە. هەمان ڕۆژ تەلەفۆنی بۆ کردم گوتی: دایکت خواردنی تایبەتی ئامادەکردووە. وەرە ئێرە نانێك بخۆ. نانەکەم خوارد و نە ئەو دەنگ و نە من دەنگ، کە چیرۆکەکە بڵاوکرایەوە لەناو خوێنەران دەنگدانەوەیەکی تایبەتی هەبوو، بە زەردەخەنەیەکەوە گوتی: پێدەچی بۆچوونەکەت ڕاست بوو بێ.

* * *

لە 5/6/1999 کتێبی: (ئەلێکساندەر پووشکین: گەشتێك بۆ ئەرزەڕۆم)ی پێشکەش کردم. کتێبەکە هێشتان لە نێوان دەستی ئەو و مندا بوو، وەرم نەگرتبوو. بە زمانێکی نیمچە دڵەڕاوکە ئامێز لێی پرسیم: شیعر چییە. منیش گوتم: (ئەگەر دەمزانی چییە، نەمدەنووسی). کتێبەکەی دایە دەستم و گوتی: (جوانترین پێناسەیە لە هەموو زمانانی دنیا).

کانوونی یەکەمی 2018 هەولێر

ڕۆمانی (بازنەی بارکەوتووان) … عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

ناکرێ هەموو نووسینێك لەبارەی چەوسانەوە و برسێتی و زۆرلێکردنی سێکسی و سێکس و تاوانی گەندەڵی و باوکایەتی . بە ئەدەب دابنێین، واقیعییەت هەرگیز ئەوە نییە، کە بە وردی وێنەی واقیع بگریت، بەڵکو شێوازی تەعبیرکردنێکی ئەدەبییانەیە لە ناشیرینی ژیان و ناشیرینی مەرجە کۆمەڵایەتییەکان. بە مانایەکی دیکە ئەدەب تەعبیرکردنێکی ناشیرینانەیە لە خودی ناشیرینی، بەرانبەر ئەوەش ڕووکارئامێزی و

راستەوخۆی لە دەربڕیندا یەكێكە لە خەسڵەتەكانی ئەدەبی ناشیرین!

(1)

قسە لە بارەی دەسپێكی پێ لە ئیشكالی رۆمانی (بازنەی بار كەوتووان)ی (محەمەد كەریم نانەوا) ناكەم، بەڵكو قسە لە گەڕانەوە و بنەمای گەڕانە و ڕووداو و زەمەن دەكەم. گەڕانەوە گرنگی بە خستنەڕووی ڕووداوەكان دەدات و كار لە سەر بەرەوپێشچوونی (زەمەنی ڕووداو) و (زەمەنی گەڕانەوە) دەكات، بە دیوەكەی دیكە گەڕانەوە زەمەنێك ڕەدەنێت، كە ئێستای دەق ئەو زەمەنەیە. هەتا ئێرە ئەو نەخشەیە و هەلی نیازخوازی نوسەر زۆر بە جوانی لە رۆمانی ناوبراودا دەبینرێت!

لەو رۆمانەدا دەشێ گەڕانەوە و گرنگی گەڕانەوە تەرجەمەی دەستەواژەی كوردانەی لە (پێكا بووە كوێك) و وەك لە دەقەكەشدا بەو شێوەیە هاتووە (بەوخە ئیستعمار. لە هەرا كەشاندا بام لە هەمووان بەی بوو، بازاڕم گەرم و بە هەڵەمەن بوو، لە نەعرەتەم دەدا، دەمنەڕاند، لە دەی خەمدا دەمگووت: وەڵلاهی ئەو ئیستعمارە ملحیزە لە هەر كوێیەك بە گوێی لە نەعرەتەی بەندە بێ، بێگومان بە خۆیدا دەمیزێ. ل11-12) و بەرەوپێشچوونی زەمەنی گەڕانەوەش لە (هەتا من گەنج بووم)، وەك لە دەقەكەشدا هاتووە (ئیدی ئەوەی لە شەوانی شەوكاریی بە زەبری تەڕك پەیدام كردبوو لە تاترخانەدا. ل89-90) هەڵبگرینەوە! بەڵام زەمەنی خوێندنەوە، زەمەنی ئەو زمانە ساتیرئامێزەیە، كە لە دەستەواژەی (پیری و هەزار عەیبە)دا خوێنەران بە خۆی رادەكێشێ.

بە شێوەیەكی دیكە ئەوەی لەو چەند وشەیەدا مەبەستمە، هەر تەنها دیاری كردنی چەمكی سێكسیانەی (هەڵسان/ گەیشتن/ كپ بوون) نییە. بەڵكو تەماشاكردنەكی ڕەشبینانە و وەبیرهێنانەوەی مێژووی شكستە گەورەكانی دەسەڵاتی كوردییە، كە نوسەر لە رووی هونەرییەوە لە ڕێگای گەڕانەوەی چەمكی (رابردوو) بە راناوی بزر هەوڵی بەرجەستەكردنی دەدات، واتە تەرجەمەكردنی ڕەشبردنەوەی مێژووی كوردی، ڕێشچوونەوەی واقیعی بینراویش دەگەیەنێت، بەو مانایەش تەعبیر لە خودی ناشیرینی دەكات!! بەڵام تەواوی ئەو زەمەنە كەشف نەكراوە و خەیاڵە كەشف نەكراوەش فەرامۆش دەكات و دەیخاتە دواوە، كە خەڵكانێكی جیاواز خەونی پێوە دەبینین، دەشێ لە رووی هونەرییەوە لە ڕێگای راناوی قسەكەر و دید و خەیاڵی جیاواز و گەشبینەوە بەرجەستەی بكەین. كەواتە نوسەر هەوڵی داوە كەی بینراو

و پانتایی ئەو ڕۆمانە لە سەر وەبیرهێنانەوەی مێژوویی شکستەکانی کوردی بخولێنێتەوە.

بۆ کورتی ئامانجی نوسەر وەبیرهێنانەوە و هێنانی شکستە گەورەکانی کوردییە؟! وەك دەزانین بە درێژایی مێژووی دەسەڵاتی سیاسی کوردی، زەمەنی شکستە گەورەکان پانتاییەکی گەورەی لە خەیاڵدانی تاکی کوردی داگیر کردووە و وەك چۆن پانتاییەکی گەورەی لەو ڕۆمانەدا بۆ خۆی بردووە، بەو مانایەش (زەمەنی شکستە گەورەکانی نێو ڕۆمانی ناوبراو) هەر تەنها دەلالەت لە زەمەنی دەسەڵاتی بینراوی سیاسی کوردی ناکات، بەڵکو تەکێە بۆ مێژووی شکستە گەورەکانی دەسەڵاتی سیاسی کوردی دەبێتەوە! ئەوەش وەك بنەمای خوێندنەوەی ئەو ڕۆمانە لە ڕەنگدانەوەی فیکرەی (قەرداری رابردوو) و (چەمکی هەنووکەیی) دەنەخشێنین و وەك هونەری نواندن دەتوانین لە سەر ئاوێتەبوونی (مێژوو) و (ساتی نوسین) هەڵیگرینەوە. بەڵام ئەگەر فیکرەی (ئەمە قەرداری رابردووین) بکەوێتە بەر ڕەخنەی سەردەمەوە، بەوەی کە خەڵك سەزی بە گێڕانەوە گەورەکان نەماوە، وەك لای (لیوتار) دەبینرێت، ئەوە فیکرەی هەنووکەیی کە لای (هایدگەر) لە سەر تێگەیشتنی خود و خودە جیاوازەکان دامەزراوە و بەرەو گشتگیری دەبێتەوە!!

لەو خوێندنەوەیەدا دەشێ ڕەنگدانەوەی گوتاری فیکرەی قەرداری رابردوو وەك بنەمای گێڕانەوە بنەخشێنین و زەمەنی رووداوەکانی گێڕانەوەش لە چەمکی هەنووکەییدا بەرجەستە بکەین! دەمەوێ بڵێم نوسەر مێژووی نەتەوەیەك بیر دەخاتەوە و ئاوێتەی زەمەنی بە دوایەکداهاتووی (هەڵسان/ گەیشتن/ کپ بوون)ی رووداوە واقیعییەکانی نێو ڕۆمانەکەی دەکات، لەلایەکی دیکەش لە رووی هونەرییەوە بنەمای گێڕانەوە بە راناوی بزر تەکێە بە واقیعی بینراو دەبێتەوە. بەوەش ئاوێتەبوونی بنەمای گوتاری گێڕانەوە و زەمەنی رووداوە واقیعییەکانی گێڕانەوە وەك بڕبرەی پشتی ڕۆمانەکە خۆیان دەنوێنێ. بێگومان هیچ ڕۆمانێك بێ کاراکتەر نییە، کاراکتەری سەرەکی محەمەد کەریم ناوەوا لە پڕێکا دەبێتە کوڕێك، دەچێتە نێو خۆپێشاندانێکی دژ بە ئیستعمار هەڵدەسێ و وەك پاڵەوانێکی لەخۆ بردوو دووچاری بەندیخانە دەبێت، ئەو هەڵسان و رووداوە ئەگەرچی لە روویەك لە رووەکان ئەکتەری بێ توانا (شارلی شاپلن)مان بیر دەخاتەوە ئەو کاتەی لە هەڵاتنێکدا دەکەوێتە پێش خۆپێشاندان و دەبێتە پێشەوای ئەو خۆپێشاندانە، لەلایەکی دیکە دەمانباتەوە بۆ کاراکتەری سەرەکی ڕۆمانی (ژانی گەل)ی (ئیبراهیم ئەحمەد)…

بە قسەی بەشێکی زۆر لە ڕەخنەگرانی ئەدەبی (زەمەن) لە ڕۆماندا ناوەندە و بەبێ زەمەن ڕۆمان ڕەنانرێ! واتە ڕۆمان ناتوانێ خۆی لە بەشایی و چواچێوەی زەمەنی دەرباز بکات، چونکە زەمەن ئەو پێکەرەیە کە ڕۆمانی لە سەر دادەمەزرێ، لە ڕۆمانی بازنەی بار کەوتووانەدا دوو جۆر لە زەمەن دەبینرێت: زەمەنێک کە لە زنجیرە ڕووداوەکانی (هەڵسان/ گەیشتن/ کپ بوون) بەرجەستە دەبێت! ئەو زەمەنە هەمیشە پرسیاری ئەوەمان لا دروست دەکات، کە دواتر چی ڕوودەدات؟ کاراکتەرەکان بە هەڵگری ڕووداوەکانی ئەو زەمەنە دەنە ژماردن! بەرانبەر ئەوەش زەمەنێک هەیە، کە تەواو پەنگەییوو و کۆتاییدارە، زەمەنێك کە ئەمە قەرداری ئەوین! نوسەر ئاماژەکردنی زەمەنی دووەم بە مەژووی شکستەکانی کوردییەوە پەیوەست دەکات، چونکە پەیوایە زەمەنی شکستەکان ڕەگای دروستی نوسین بە نوسەر و گەیشتن بە پلەی (ناشیرینی)ی نیشانی خوێنەر دەدات، بۆیە لە داڕشتنی هەموو ڕەگەزەکانی گێڕانەوەدا هەمیشە خۆی بە قەرداری ئەو رابردووە دەزانێت و بە شێوەیەکی دیار (وەك گوتار) هەوڵی بەرجەستەکردنی دەدات.

بە گشتی لە زەمەنی ڕۆماندا پەیوەستە ڕەگەزە گرنگەکانی گێڕانەوە بەرجەستە بکرێت، دەمەوێ بەڵام دەبێ زەمەنی (گێڕانەوە) و زەمەنی (گوتار) لە یەك جیا بکرێتەوە، واتە پەیوەستە زەمەنی ڕووداوەکانی گێڕانەوە بە ڕەگای کردەیی و بە پێی سیستمی سروشتی دەرەکی دابەژرێت. لە بیریشمان نەچێ زەمەنی گوتار، زەمەنی خودی ڕووداوەکان دەگەیەنێت. زەمەنی گوتار زەمەنێکی خەتییە، گوتار ڕێکخستنی بەندە بە ڕێکخستنەکی بە دوایەکدا هاتوو، کە یەکێک لە پاش ئەویدیکەوە دێت! بەڵام زەمەنی گێڕانەوە زەمەنێکی فرە ڕەهەندە.

نوسەر لە ڕۆمانی بازنەی بار کەوتووانەدا فیکرەی قەرداری رابردوو و چەمکی هەنووکەیی ئاوێتەی یەکتر دەکات، واتە زەمەنی گێڕانەوە و زەمەنی گوتار تێکەڵ بە یەك دەبێت و ناشیرینی رابردوو و ناشیرینی هەنووکە بە یەك دەگەنەوە!
دواجار زەمەنی گێڕانەوە بە بە ڕەگەزی شوێن بوونی نییە و ڕەنگدانەوەی نابینرێت، کەچی هەمیشە زەمەنی گوتار دەکەوێتە دەرەوەی زەمەنەوە! کەواتە زەمەنی گێڕانەوە، زەمەنی ڕووداوەکانی گێڕانەوەیە و لە پەیوەندی بە کەسێتییەکانەوە خۆی هەڵدەگرێتەوە، بەو مانایەش مادەی گێڕانەوە لە شێوەدا پێش گوتار دەکەوێت، بەڵام زەمەنی گوتار زەمەنی گێڕانەوەیە، کە دەکەوێتە پاش گێڕانەوەی

دانەر و لەگەڵ بەچوونی گوتاری جیاواز و لە ڕەگای موفارەقەی زەمەنییەوە بە پێی پاش و پێش خستنی زنجیرەی ڕووداوەکان ڕێك دەخرێت، واتە زەمەنی گوتار زەمەنی گێڕانەوەیە، دوای ئەوەی لە دووتوێی گوتاردا مەرونە دەکرێت، یان دەچەسپێنرێ. دواجاریش زەمەن و شوێن بە هەردووکیان فەزای ڕۆمان پێکدەهێنن.

(3)

هەڵبەتە نوسین بە پلەی یەکەم زەمانییە، دەقی ڕۆمان خۆی لە نێوان گێڕانەوە و وەسف و دیالۆگدا دەبینێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ناشێ تەنها بەو شێوە سادەیە سەیری زمان بکەین، کە هەر فیکرەیە و لە ڕێگای وشەوە بە ئەویدیکە دەگات، چونکە دەشێ بەبێ وشەش بەوا بە هەندێ شت بهێنین بۆ نموونە برسێتی یان هەستکردن…
لەمەڕەدا وەڵامی پرسیاری زمان چۆن بە واقیعەوە پەیوەست دەبێت، ئەوە نییە کە لە ڕێگای نواندنەوە بە ئەنجام دەگات، بەڵکو ئەوەیە کە زمان بە هۆی داهێنانەوە بە واقیعەوە دەلکێ، ئەو پەیوەستبوونەش عەقڵی داهێنەرانە بەسەر دەنگ و ئاماژەدا دەیسەپێنێ! هەر لە سەر ئەو بنەمایەش کەدی تێگەیشتنی مانای داهێنەرانە، ئەوەیە کە فیکری داهێنەرانەی گۆڕاوە بە وشە و ئاماژە و ڕەمزی داهێنەرانەدا بگۆڕێت.

لە ڕۆمانی بازنەی بار کەوتووان سەرەڕای هەڵەی زمانەوانی و دەستەواژەی دووبارە و مانای دووبارەکراوە و هەڵەی ڕێنوس و خاڵبەندی. کاراکتەری سەرەکی نیازی خۆی لە زمانێکی (سوار)دا دەسەپێنێ، لەپاش ئەوەشدا ئەو نیازە تەقلیدییەش دەخاتە روو، کە لە وشەکان و رستەکانی ئەو زمانی بەجێماو " رابردوو"دا هەیە.
بەمجۆرەش کردەیەکی نیازئامێز لە ڕێگای وشەی دووبارەکراو و دەستەواژەی نەریتگەرا و پەراوێزئامێزدا بە ریتمێکی سوار دادەڕێژێ و کەی ئەو تێگەیشتنە سوارەش بە پەیبوونی مێژوو بەند دەکات، سەرەڕای هەموو ئەوانەش ئەوەی خوێنەر بەو ڕۆمانەوە دەبەستێتەوە، تەنها ریتمی سوار نییە، بەڵکو لەلایەك جۆرێکە لە زمانی تەنزئامێز، کە سەرکەوتووانە کاری پێکراوە، لەلایەکی دیکەش تەعبیرکردنێکی ناشیرینانەیە لە خودی ناشیرینی.

دواجار ئەو ڕۆمانە مەرجی تەربوونی (قەردی رابردوو) وەك گوتارێکی نیازخوازانە بە واقیعی هەنووکەیی دەفرۆشێتەوە! لەمەڕەدا دەکەوینە نێوان دوو مەرجی تەربوونی زمان. یەکەم مەرجی تەربوونی قەردی رابردوو، دووەم مەرجی تەربوونی چەمکی هەنووکەیی. بەڵام دەقی داهێنەرانە ئەوەیە کە مەرجی تەربوونی داهێنان بەسەر مەرجەکانی

تەربووندا بسەپێنەت.

ئوتێل سندباد … دڵشاد عەبدوڵڵا

هەموو ئێوارەیەک بەبەردەمی تێدەپەڕیم
هەتا ملم توانای سووڕانەوەی هەبوو ئاوڕم لێ دەداوە.
ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچەپی شارێکی بچووک،
وەک سیمرخ نیشتبوو.

چاوم دەچووە سەر پەنجەرەی ژوورەکانی
ئاسنی ژەنگاوی کەتیبە و پەردەی کۆنی خەت خەتی سووری پان،
ئاماژەن بە گوێنەدان بە زەوق و کەشخەیی.

گوێم هەڵدەخست بە بێدەنگی نیشتەنیەکانی
هەندێکیانم دەدی بە بێجامەی خەت خەتەوە، نازانم بۆ هەمیشە
ڕەنگیان شین بوو!
ڕەنگی هەڵبزاردەی غەریبەکان شینە، وا تێدەگەیشتم.

نە ڕۆژێک کەسێکم بینی لە ئوتۆمبیل دابەزێ و بچێتە ژوورەوە
نە خزمەتچییەکم بینی جانتا بۆ کەسێک هەڵگرێ
ئەوەی لەوێ دەژیا، هەندێکیان نەفەری دائمی بوون
هەندێکی تر بۆ ڕۆژێک، یان دووان دەمانەوە.

ئەوانەی لەوێن دەیانناسم! لانیکەم مەزەندەم وابوو
سەرنشینی کەشتییەکی تێکشکاوی ناوەڕاستی دەریا چ پێویست بە ناسینە؟
یەکیان بەسەر تەختەیەکی بچووکەوە بەرەو کەنار دەچێ
یەکیان بۆ هەڵەداوان دەست ڕادەشەقانێنێ
ئەوانی تر لە شەپۆلدا نغرۆ دەبن.

دوورگەیەک بوو ئەو سندبادە لە ئاوی بێ پایانی خەونم.
شەپۆلی ساڵەکان هەتا هات دووری خستەوە
نە کەشتی گەیشت نە ئەوانەی سەفەریان کرد هاتنەوە.

مێژووی شارەکان ئەو کەسانە دروستی دەکەن،
کە جانتایان لەسەر کەنتۆڕەکان بە شێوەی کاتیی داناوە!

ژیان خەونێکە لە ئوتێلێکدا دەیبینی.

منیش حەزم دەکرد، زۆریشم حەز دەکرد … زاهیر باهیر

لەو پۆستانەی کە لە فەیسبوك دایاندەبەزێنم سەبارەت بە کرێکاران و بزوتنەوەکەیان و هەندێك بەڵگە و ڕاگەیاندنی مارکس ، زۆرێك لە هاوڕێ و برادەرکانم لەبری ئەوەی وەڵامێکی کەتوارانەم بە بەڵگەوە، نەك لە بەڵگەی کتێبەکەناوە بدەنەوە ، دێن بەوەی کە خۆیان دەیانەوێت تاوانبارم دەکەن.

ئەوان ئەوە تێناگەن کە منیش وەکو ئەوان دڵسۆزی کرێکاران و چەوساوەکان و بزوتنەوەکەیانم ، بەڵام دوی واقیع کەوتوم و دەکەوم لە بینینی شتەکانا، نەك عەوداڵی حەز و خەیاڵی خۆم و بەڵگەی ناو کتێبەکان . بۆ ئەمەش لێرەدا دەڵێم:

• منیش حەزم دەکرد چینی کریکاران و بزوتنەوەکەیان وەکو ئەوە وابوایە کە مارکس باسی کردون ، بەڵام بە داخەوەم کە لە واقیعدا ئەوە نابینم.

• منیش حەزم دەکرد کە ئەوە ڕاستبوایە کە کرێکاران چینێکی یەکگرتون و ئامادەگی شۆڕشیان تیادایە. چینی کرێکاران گۆڕانکارییەکی گەورەی لە سەردەمی مارکس- وە بەسەردا هاتوە . لە سەردەمی ئەواندا کرێکاران چینێك، توێژاڵێکی چیانییەتی بوون ، هەل و مەرجی کارکردنیان وەك یەك بوو ، تا ڕادەیەك مووچەیان، مافەکانیشیان لە کارگەیەکد وەك یەك بوو . بەڵام ئیستا کرێکاران هەر لە خودی کۆمپانیایەکدا دابەشکراون لانی کەم بەسەر ئەم بەشانەدا: کرێکاران بەرهەمهێن، ئای تی ، پارێزگاری تەکنیکیی ماشینەکان، بەشی ڕێکلامە و گەڕان بەدووی بازاڕا، بەشی ساخکردنەوەی کاڵا،حەرەس و پاکەرەوەی بینا و ناو کۆمپانیاکە، بەشی مامەڵەکردن لە تەك خەڵك تەنها لە ڕێگای تەلەفونەوە، بەشی پۆست و گەیاندنی بەرهەمەکان بە شوێنی خۆیان، بەشی ئەدمین …. هەر یەك لەمانە هەلومەرجی کارکردنیان جیاوازە هەر بەو شێوەیەش موچە و مافەکانی دیکەیان جیاوازە … لانی کەمیش دابەشبوون بەسەر 3 تا 4 نقابەدا…. ئەمانە هەمووی وایان کردووە کە کرێکارانی تەنها کۆمپانیایەکیش،

شارەوانییەك] كەلە شارەوانییەكانا كرێكاران دابەش بوون بەسەر زیاتر لە 10 بەشدا] زۆر زەحمەتە بتوانن بە یەكەوە مانگرتنێك ئەنجام بدەن من خۆم بە درێژایی 23 ساڵ چەند جارێك ئەمەم بینیوە… ئیدی لەوە گەڕێ كە كرێكارانی شارێك یا چەند كۆمپانیایەك بە یەكەوە چالاكییەك ڕێكبخەن.

• منیش حەزم دەكرد كە هەموو خەڵك كرێكاران بوونایە ، بەڵام بە داخەوە كە وا نییە چونكە لە نێوانی كرێكاران و بەڕێوەبەرەكان و دەستەبژێر و پیاوانی دەوڵەتا چەندەها توێژاڵی دیكە هەن، وەكو: بێ كاران ، خانەنشینكراون ، قوتابی ، كەمئەندام و خاوەنپێداویستی تایبەتی ، ئەوانەی لەسەر سۆشیالن، پەرلەمانتارەكان ، دكتۆر و ڕاوێژكاری تەندروستی و پارێزەرە گەورەكان، كاسبكاران ، میدیە مەنیجەر [بەڕێوەبەرە ناوەنجییەكان] ، ئەوانەی كە لە بۆرسەكانا كار دەكەن ، یاخود لە بانقەكانا بەڵام بە پارەیەكی باش زۆری تر كە ئەمانە ژمارەیان زۆر زیاترە لە ژمارەی كرێكاران . بۆ ئاگاداریت ژمارەی كرێكارانی پیشەسازی لە بریتانیادا بە گوێرەی ڕاپۆرتێكی نقابەی مەركەزی ئەمڕۆ، 12/12/18 تەنها 2.6 ملیۆن كرێكاران ، كە دەیەیەك لەمەوبەر دووقات بوون . ئەوانەی كە دەڵێن كە كرێكاران بەشی هەرە زۆرینەی كۆمەڵی وڵاتان پێكدەهێنن بە بەڵگە و لە خۆشەویستیانەوە بۆ كرێكاران قسە دەكەن . منەكیش كە بە بەڵگەو ئامارەوە قسە دەكەم ڕقم لە كرێكارە و دووژمنی كرێكارانم و دژایەتی ماركس دەكەم….

• منیش حەزم دەكرد كە بزوتنەوەی كرێكاران لە ئان و دەقەی بنیاتنانی كۆمەڵی سۆشیالیستی دا بوایە بەڵام بە داخەوە كە دەڵێم بزوتنەوەی كرێكاران لەو پەڕی پاشەكشە و تەشكاندایە . لە سەرەتای 80 كانەوە تا ئێستا لە پاشەكشەدایە و نەك هەر نەیتوانیوە لە هیچ شوێنێكی ئەم دونیایەدا شتێكی نوێ بەدەستبهێنێت بەڵكو زۆربەی ئەوانەشی كە بەدەستهاتبوو لێیان سەنرایەوە. بە واتایەكی دیكە جەنگی كرێكاران چەند دەیەیەكە، تەنها جەنگی بەرگرییە نەك هێرشبردن.

• منیش حەزم دەكرد وەكو ماركس وتویەتی كە كرێكارن لە حیزبی خۆیانا خۆیان ڕێكبخستایە ، بەڵام لە ڕاستیدا ڕێكخراوی سروشتی كرێكاران حیزب و ڕێكخراوی سیاسی نییە بەڵكو نقابەیە ، واقیع پێمان دەڵێت كە خەباتی كرێكاران خەباتی ئابووریانەیە نە سیاسیانەو نە دەسەڵات . ئەوەی كە كۆمەڵی سۆشیالیسی دەخوازێت و دەیەوێت بزوتنەوەی كرێكاران فەزای ئابووریی تێپەڕێنن و ببنە

چینێکی سیاسی و دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا دروست بکەن، ئەانە توخمە چەپ و کۆمۆنیست و سۆشیالیستەکانە لەناو کرێکارانا ، نەك خودی چینی کرێکاران.

• منیش حەزم دەەکرد کە ئەزمەکەی ئێستاو پێشتریش ئەزمەی سەرمایداریی بوایە ، بەڵام بە داخەوە ئەزمەی ئێمەیە ، خەڵکە ، جەماوەرە . من ئەمەم بە وتار و بە پۆست بە ئامارەوە ڕونکردۆتەوە.

زاهیر باهیر – لەندەن
13/12/2018

سارتە چوە ناو مێژووی نۆبڵ..لەوکاتەی وەرگرتنی ئەو خەڵاتەی ڕەتکردەوە ... وەرگێر و ئامەدەکار/حەمە هیوا

ژان پۆڵ سارتەر بوە بەنێوبانگترین ئەوکەسانەی کە خەڵاتی نۆبڵیان پێ بەخشرا، بەڵام ڕەتی کردەوە وەری بگرێت.
لە ڕێکەوتی 22/10/1964 کاتێك سارتەر لە نیوەڕۆدا نانی لە چێشتخانەیەکی نزیك ماڵی خۆیدا دەخوارد،ڕۆژنامەنووس(فرانسواز دۆ کڵۆزیە) کە لە ئاژانسی فڕانسپرێس،وەك ڕۆژنامەنوسێك کاری دەکرد.بە ژان پۆڵ سارتەری ڕاگەیاند کە خەڵاتی نۆبڵی پێ بەخشراوە.
سارتەر بەمشێوەیە وەڵامی دەداتەوە:من ئەو خەڵاتە ڕەت دەکەمەوە،لەبەر چەندین هۆکار کە بە ڕۆژنامەکانی سویدی ڕادەگەیەنم.
وادیاربوو کە ئەم هەواڵە لە لایەن لێژنەی ئامەدەکاری خەڵاتی نۆبڵ لە ستۆکھۆڵم،لە سوید،هیچ نائاسایی نەبوو بە لای سارتەرەوە،وە هیچ هەست و سۆزی نەجوڵاند،بەڵام لە نێو شەقامی فەڕەنسادا گەورەترین دەنگدانەوەی هەبوو،لەبە‌رەوەی یەکەمین کەس بوو لە مێژوودا وەرگرتنی ئەم خەڵاتە جیهانییە ڕەت بکاتەوە.

(ئەندرێ گیفۆ) کە شارەزایە لە فەلسەفەی سارتەر بە ئاژانسی فڕانس

پرێسی فهڕه‌نسی ڕاگه‌یاند: دوو هۆکار بوون که وای کردوه سارته‌ر ئه‌و خهڵاته ڕه‌ت بکاته‌وه.
یه‌که‌م:سارته‌ر له‌وه ده‌ترسا که وه‌رگرتنی ئه‌م خهڵاته وه‌ك ئه‌وه وایه به زیندوویی بخرێته ژێر خۆڵه‌وه‌و له‌و پڕۆگرام و ڕێبازه‌ی خۆی لابدات و ئه‌م خهڵاته وه‌ك ماچێکی مه‌رگ وا بێت
دوهه‌م:وه‌رنه‌گرتنی خهڵاته‌که له لایه‌ن سارته‌ره‌وه بۆ ئه‌وه ده‌گهڕێته‌وه،که سارته‌ر هه‌میشه دژی ئه‌و دامه‌زراوانه بوه،که ئه‌م خهڵاته‌یان به‌خشیوه.
ژان پۆڵ سارته‌ر دامه‌زراوه‌کانی وه‌ك هۆکاری مردن له قهڵه‌م ده‌دا،تاوه‌وکو ئێستا وه‌رنه‌گرتنی ئه‌و خهڵاته له لایه‌ن ژان پۆڵ سارته‌ر بوه به مشتومه□□کی گه‌وره،چونکه زۆر که‌س پێیان وایه وه‌رنه‌گرتنی ئه‌م خهڵاته ده‌گهڕێته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی که سارته‌ر له ڕێباز و باوهڕی خۆی لاینه‌داوه.
هه‌ندێکیتر پێیان وایه سارته‌ر له‌به‌ر شانازی کردن به خۆیه‌وه ئه‌م خهڵاته‌ی وه‌رنه‌گرتووه،له کاتێکدا گه‌وره بیرمه‌ند و ئه‌دیب(ئالبێرت کامۆ)ئه‌و خهڵاته‌ی وه‌رگرتوه و له ڕێبازی خۆیشی لاینه‌داوه.

جووجەڵەکانی نەنکم … محەمەد بەرزی

ئەو ساڵەی لانە و خێزانەکەی گەیشتنە ئەمەریکا ، لانە تەمەنی حەوت ساڵان بوو . لەگەڵ ئەوەشدا کاتەکەی دوای پشوی نیوەی ساڵ بوو ، بەڵام لە پۆلی دووی بنەڕەتی وەرگیرا و لە ڕیزی پێشی پێشەوەش دانیشت . خوێندکارەکان دەیانزانی لانە زمانی ئینگلیزی نازانێت ، هەر بۆیە زۆر بە دەوروخولیا دەهاتن و زۆریش یارمەتییان دەدا و یارییان لە گەڵدا دەکرد و بە دڵیش خۆشیاندەویست . لانەش ئەوانی خۆشدەویست و هەر زوو بە زوو لەگەڵ چەند خوێندکاریکدا بوو بە هاوڕێ و لە ناو هەموو شیاندا (لیندا) ی زۆر خۆشدەویست و بوون بە دوو هاوڕیێ گیانی بە گیانی ، جا چونکە ماڵەکانیشیان لە یەکەوە نزیکبوو ، زوو زوو سەردانی یەکتریاندەکرد . دایکی لیندا لانەی خۆشدەویست و ژنێکی زۆر میهرەبانبوو ، سەگێکی پچکۆلەی تووکنی زەرد و پشیلەیەکی ڕەشوسپی و چوار جووجەڵەی وردی زۆر جوان و نەرمۆڵە و

پاکی هەبوو ، کە دەتوت تۆپی لۆکە و ئاوریشمن . ڕۆژێکیان لانە هاتەوە بۆ ماڵەوە و زۆر لەسەرخۆ بە باوکی وت : (باشە بابە گیان ئەوە بۆچی جووجەڵەکانی ماڵی لیندا لەگەڵ سەگ و پشیلەکەیاندا یاری دەکەن ، جار جارێکیش بە جووکە جووکەوە دەنوک لە دەمووچاو و کلکی سەگ و پشیلەکە دەگرن و لە سەر ورگیان هەڵدەپەڕن و دەچنە ناو باخەڵیانەوە ، کەچی نە سەگەکە بێزار دەبێ و نە پشیلەکەش تووڕە دەبێت و نە ئازاری جووجەڵەکانیش دەدەن ؟ .

ئەی باشە ئەوە بۆچی لە سلێمانی و لە خانووەکەی ماڵی نەنکمدا پشیلەکان لە دوو ڕۆژدا هەر شەش جووجەڵەکانی نەنکمیان خوارد و من و نەنکم و هەموومانیان غەمبارکرد ؟) . لە وەڵامدا باوکی وتی : (ئەی لە بیرتە تۆ و نەنکت چۆن بەردتان دەگرتە پشیلەکان و بە دارەوە ڕاوتان دەنان ؟ . ئەی لە بیرتە چەند بەرامبەریان دڵڕەق بووین و کەسمان پشیلەکانمان خۆش نەدەویست و تەنها جارێکیش پارچە نانە ڕەقێک و چۆڕێ ئاوێکمان نەخستە بەردەمیان . لە سەرما و گەرماش نەماندەپاراستن ؟ . ئەمە وەک لیندا و دایکی ئەوانمان خۆش نەدەویست ، ئەوانیش ئەمەیان خۆشنەدەویست ، هەر بۆیە لە برساندا جووجەڵەکانی نەنکتیان دەخوارد) . پاشان لانە زۆر لەسەرخۆ وتی : (ئەی باشە خۆ تۆش ڕۆژێکیان لە بەرچاوی من بەردێکی گەورەت گرتە پشیلە سپییە چاو جوانەکە و بەر تەوقی سەری کەوت و لە تاو ئازار لە حەوشەکەی ماڵی نەنکمدا بە دەوری خۆیدا دەتلایەوە و ئەوەندەی نەمابوو بمرێت ؟!) .

لانە ڕاستیدەکرد ، بۆیە باوکی بەم قسەیە بە تەواوی پەشۆکا و لە تەریقیدا دەنگی لەوە نەهات و نەیدەزانی چۆن چۆنی وەڵامی لانە بداتەوە . پاش تۆزێک باوکی بە شەرمەوە ڕوویکردە لانە و وتی : (لانە گیان تۆ ڕاستدەکەیت و لەو ڕەفتارەم پەشیمانم ، ئەمە لە سلێمانی هەموومان هەڵە بووین ، جا ئەگەر ئێمەش وەک لیندا و دایکی دڵنەرم و خێرخواز و خاوەن بەزەیی بین و گیانلەبەرەکانمان خۆشبوێت و نەهێڵین برسی و تینو بن و لە گەرما و سەرما بیانپارێزین و بە چاکی خزمەتیان بکەین ، ئەوا ئەوانیش ئەمەیان خۆشدەوێت و خزمەتمان دەکەن و جووجەڵەکانیشمان ناخۆن) .
لەو ڕۆژەوە لانە بە دڵ بڕیاریدا وەک لیندا و دایکی دڵنەرم و بە بەزەیی بێت و درێخی لە هیچ گیاندارێک نەکات و دڵی مێروولەیەک لە خۆی نەڕەنجێنێ ، هەر بۆیە ئێستا لانە هەموو گیاندارێکی خۆشدەوێت و بە نەرمونیانی لە گەڵیاندا یاریی دەکات و زۆر زۆریش حەزدەکات یارمەتیان بدات .

٤ / ١٠ / ٢٠١٧

مۆدێل … چرۆ زەند

که منداڵ بووم،
سەرئەژنۆکانی پاڵنۆڵه کاوبۆکەم بەردەوام دڕابوو
یان لە پاسکیل دەکەوتمە خوار
یان لە چلی دارکی بەردار گیر دەبوو
سەرئەژنۆ دڕاوەکانی پانتۆڵەکەم
نیکەرانی دایکم بوو
ئەگەر سەردەمی ئەمرۆ بایە،
دڕانی سەرئەژنۆکانی پاتۆڵەکەم،
چیتر نیگەرانی دایکم نەدەبوو
مۆدێل نوێی ئەمڕۆ دەبوو.

نۆڤەمبەر \٥ ٢٠١٨

“م□س□□ل□ی ویـــژدان”ی ئەحمەد موختار جاف …. کاوە جەلال

1

“م□س□□ل□ی ویـــژدان” چیرۆکـــی ژیانـنـامـەیی زۆراب نـــاوێکە، کە ب□د□پ□یوەنـــدییەکانی ژینگەکەی نـــاهێڵن ڕێگەی ژیـــانێکی بەویـــژدان بگرێتە بەر، بەڵکو دەیکەن بە دەسەڵاتخوازێکی کوێر، کە ئیدی بەو ڕێیەوە لە خۆی و مر□ق و جیهان نامۆ دەبێت.
زۆرابی “مەسەلەی ویژدان” لە قەزایەک دێتە جیهانەوە. ئەو هێشتا منداڵ دەبێت، کاتێک باوکی لە “شەڕی گەورە”دا دەکوژرێت. ئەم

کارەساتە دایکە بێوەژنەکەی ناچار دەکات خۆی بخاتە ژێر باری کار، تاکو کوڕە هەتیوەکەی پێبگەیەنێت، لە هەندێ ناخایەنێت کە دایکیشی دەمرێت و بە تەواوی هەتیو دەکەوێت. دوای ئەم ڕووداوە چەند خزمێکی دەیگرنە خۆیان و "لە ئینسانیەتی خۆیانەوە نان و پیازەکی" پێ ڕەوا دەبینن، لە نایانەوێت تا سەر بەخێوی بکەن، بۆیە کاتێک تەمەنی زۆراب کەمێک پتر پێدەگات، ئیدی جارجار بەگوێدا دەدەن، کە گۆیا بووە بە "پیاو" و کاتی ئەوەی هاتووە بڕوات گوزەرانی خۆی دابین بکات. زۆراب بە ناچاری خزمەکانی جێدەهێڵێت: "بێ دایک و باوک، بێ خزم و کەس فڕێ درامە ئەم جیهانە سەختەوە بۆ شوێن ئەرکی نان پەیداکردندا" (لا 14).

لە زۆراب سەرەڕای ئەوە تەنیا ناکەوێت. ئاشنایەکی دێرینی باوکی کە ژیانی نالەباری ئەو دەبینێت و هەروەها بیستوویەتی کە ئەم کوڕە کەمێک خوێندەواریی هەیە، لای لێ دەکاتەوە و دەیبات بۆ لای بازرگانێک، تاکو وەک شاگرد لە کاروباری دوکاندا یارمەتیی بدات. بەم شێوەیە ئێستا شاگردێتی بۆ زۆراب دەبێت بە دەرفەتێک تاکو جیهانی دەوری لە نزیکەوە بناسێت و ببینێت کە چۆن بێدادی و بێویژدانییەک لەو ژینگەیەدا تەنیونەتەوە.
وەستای زۆراب لە فرۆشیاریدا پیاوێکی فێڵبازە، لە بەتایبەتی فێڵ لەو کشتیارە نەخوێندەوار و دواکەوتووانە دەکات کە دێن بۆ قەزا تاکو شمەکی لا بکڕن. ئەم وەستایە هەندێ گرنگی بە حەڵال و شەریعەت نادات، بە بڕوای ئەو هەر شتێک گوزەران ئاسان بکات، "جائیز"ە، ئەوە بێگومان بە مەرجێک کە کوشتن و ناموسبردنی تێدا نەبێت. ئەی مەسەلەی ویژدان؟ ئەمە مەسەلە نییە.

لە نەسازیی قووڵتر لە نێوان وەستا و شاگرددا هەیە. شاگردی خوێندەوار بۆ وەستای دەبێژێت، کە دەتوانێت حساباتی لە دەفتەرێکدا بە ڕێکبخات، تاکو بزانێت لە تەک چی کەسانێکدا پەیوەندیی بازرگانیی هەیە، لە وەستا لە وەڵامی پێشنیارەکەی ئەودا "دەفتەر"ی خۆی دەردەهێنێت: گڵۆڵەیەک بەنی پارچە پارچە کراو، کە هەر پارچەیەکی ڕەنگێکی هەیە و بە گرێی ورد و ناونجی و درشت بوونیادی داوە، ئەوجا دەبێژێت:
"ئەم دەفتەرە هەر یەک ڕەنگی، عەلامەتی ناوی یەک شەخسی قەرزارە، وە هەر یەک گرێی عەلامەتی میقداری قەرزەکەیە (...). کە چاوم کەوت بە قەرزارە یاخو شەخسە کە حسابم لەگەڵیا بێت، دەم خورپەی تێ ئەکەوێت" (16).

ئەمە شێوازی وەستایە لە بازرگانیدا، باوک و باپیریشی هەر ئەوها

کاریان کردووە. لە ئەم “جەرە ئەقەیەتە” زەراب تووشی خەفەت دەکات:
“… لە دەی خەمدا زەر موتەئەسیر بووم لەم تەقلیداتە کە ئەوەندە لە مەشکماندا جەگیر بووە کە (…) نەخوەندەواری ی بەسەر خوەندەواریدا” لا باشترە. لە وە نەبەت ئەم کەشەیەی “تەقالید” تەنیا نەخوەندەوارەکان بگرەتەوە، نەخەر: کەسانەکی فرە بەوە “مەشهورن” کە گەیا خوەندەوارن، کەچی هاوشەوەی نەخوەندەوارەکان ڕەفتار دەنوەنن. (لا 16)

وەستاژنیش وەک مەردەکەی تەمبەڵە و پنتییە، هاوکات بەردەوام خەریکی لاسایی ژنانی دیکەیە: هەر پەشاکەکی نوە لەبەر ژنەکی دیکەدا ببینەت، ئارامی لە هەڵدەگیرەت و یەکسەر مەردەکەی ناچار دەکات کە بەی بە دوورین بدات. لە وەستاژن هەندە چەڵسە کە نابینەت پەویستە ئەو پەشاکە پە بە بەری خەی بەەت: “کە وەختە ئەیکردە بەری، ئەوەندە درەژ بوو لە پاش و پەشەوە نیو گەزی بەناو قوڕاودا ئەخشا وە لە مودەتەکی کەمدا خراپ ئەبوو” (لا 17). جگە لەوە وەستاژن پیسوپەخڵە و پرسی تەندروستی بە درە و پرەپاگەندەی “مەکتەبلیەکان” دادەنەت؛ بە دیدی ئەو گەر کەسەک تووشی نەخەشی ببەت، ئەوا تەنیا “دوعایەک” یان سەردانی “شەخسەک”ی گەرەکە.

زەراب حەوسەڵەی ماندەوەی لەم پەیوەندیەدا نامەنەت و دەڕوات دەبەت بە شاگردی بازرگانەکی دی. ئەمیان بە رواڵەت پیاوەکی باشە و هەرگیز نوەژ و ڕەژوو نافەوتەنەت، لە لە کرەکدا پیاوەکی دەستبەڵە و ساختەچییە:
“ئەو گەزە کە کوتاەی پە ئەفرەشت لە گەزی خەڵکی کورت تر بوو، وە هەر وەقتە معامەلەی توتن یان شتەکی تری لەگەڵ فەقیرەک بکردایە، تە ئەفکریم خەریکە بە تەواوی مەحوی بکاتەوە” (لا 19).

ئەحمەد موختار لە تەک ئەم وەستایەشدا زەراب دەخاتە ناکەکییەوە، بە تایبەتی لە ڕووی خوەندەوارییەوە. زەراب هانی وەستای دەدات کە کوڕەکانی بنەرەت بە خوەندن، لە ئەو وەڵامی دەداتەوە:
“هەتیو دیارە تەیش بە واسیتەی ئەو کوەرە خەتەوە ئەحمەق بوویت. کوەی من خوەندنی بە چیە؟ ئەمە کاسبین (…). بەچی کافری بکەم وەکو گاورەکان لە هاوینا قاچ و سەریان ڕووت بکەن؟ ئەمە هەر چلەن بووین ئەبە وەها بین” (لا 19).

لە لەم کەمەڵەی زەرابدا تەنیا بازرگانەکان یان بەگشتی دەوڵەمەندەکان بەغداد و بەویژدان و دواکەوتوو نین، بەڵکو هەژارانیش. بە نموونە ئەو کشتیارانە کە لە گوند لەسەر موەکی وەستای زەراب یان موەکی کەسانی دی کار دەکەن، سەیەکی ئەو تەوە کە بە چاندن لە موەکداری وەردەگرن، بە خەیان وەلاوەی دەنەن و دەیفرەشن، واتا دەیدزن. کاتەک زەرابی ساویلکە پەیان دەبەژەت، کە

ئەو ڕەفتارەی ئەوان دەینوێنن بێویژدانییە، ئەوان لە وەڵامدا دەبێژن: "بەحسی ئینسانیەت و ویژدان (…) لێرە پارە ناکات" (لا 21).
لە کۆتاییشدا بەچوونی ئەوان ڕاست دەردەچێت، چونکە زۆراب خۆی بەم ساویلکەییەی تێوە دەگلێت و بە دزی خەرمان دادەنرێت.
زۆراب لەم ئەزموونەوە کەمێک "بێدار" دەبێتەوە و دەگات بە مەئریفەیەکی تاڵ: "سەداقەت خیانەتە و خیانەت سەعادەتە" (لا 22).

بێگومان لەم پەیوەندییانەدا بازرگانەکانیش پارەیان لێدەکێشرێتەوە. بۆ نموونە وەستای زۆراب توتنەکەی بە "تەدبیرچی" لە شار دەنێرێت، لە تەدبیرچی بە ئارەزووی خۆی پارە بە وەستا دەنێرێتەوە. زۆراب لەم لایەنەشدا لە پێش ئەوانەوەیە و بە وەستای دەبێژێت، کە ئەو خۆی دەتوانێت کۆمپانیایەک پێکەوە بنێت و بەو ڕێیەوە توتنەکەی بە فرۆشتن بدات، ئەوجا مەکینە "ئیستیراد بکات" تاکو بە بەشێکی توتنەکەی جگەرە بەرھەمبھێنێت و بەمەش خۆی سوود لە قازانجەکەی وەربگرێت. لێ وەستا وەڵامی دەداتەوە:
" – عەزیزم دیارە تەیش وەکو مەکتەبلیە شێتەکان وایتە. ئەمە باوک و باپیرمان ھەر وەھایان کردووە، خۆشمان ئەبێ وا بکەین!
– قوربان عەقڵی باوک و باپیرمان بۆ زەمانی خۆیان باش بوو، بۆ کاری ئێستا نایەت. عەجەبەن تفەنگی قەپاغلی باشە یان موعەددەل ماووزەڕو مەترالیۆز (..)؟ سواری کەر باشترە یاخود ئوتومبیل؟

– ھەزار قسەی وەھا بکەیت عەقڵی کۆن لە عەقڵی تازە باشترە!" (لا 26 بەدوواوە).
زۆراب لە سەرەنجامدا ئەم بازرگانەش جێدەھێڵێت و دەگوازێتەوە بۆ قەزایەکی دیکەی ھەمان لیوا. ئەم قەزایە سروشتێکی دەگیری ھەیە، لە زۆر پیسە، چونکە تێیدا زبڵ بە ھەموو لایەکدا ڕژاوە. زۆراب لێرە بڕیار دەدات کە سەرمایەی "کوێرە خۆتەکەی" بخاتە گەڕ تاکو گوزەرانی خۆی دابین بکات، لە قایمقام بیانووی پێدەگرێت، کە گۆیا خۆتەکەی ناخۆشە و بۆیە گەر "واز لە دەستبەین نەھێنە"، ئەوا بە "قانونی عەشایەر" حوکمی دەدات (لا 29). زۆراب لە وەڵامی قایمقامدا دەبێژێت، کە قانونی عەشایەر تایبەتە بە شەڕی نێوان دوو عەشیرەت یان کێشەیەک کە بە "قانونی مەدەنی" چارەسەر نەکرێت، بۆیە ئەو یاسایە ھیچ پەیوەندییەکی بە ئەوی کاسبەوە نییە. ئەم وەڵامە قایمقام تووڕە دەکات، بۆیە چەند کەسێکی بە بانگ دەکات تاکو تەمێی بکەن. لە کۆتاییدا بە زۆراب ڕووندەبێتەوە، کە خۆتەکەی خۆی لەوەی قایمقام خۆشترە.

زۆراب دەستێکی دەبێت، کە بە کەفالەت لە پۆلیسخانە بەری دەدات.

ئێستا ژیانی زەراب بەدووی ئەم ئەزموونە و "لەتەک ئەم دەستە"دا گۆڕانێکی بنەڕەتیی بەسەردا دێت. ئەم پیاوە کە شارەزای پەیوەندییەکانی کۆمەڵە و دەزانێت چۆن کاروباری نێو دەوڵەتەکەیان بەڕێوەدەچن، بە زەراب دەبێژێت، کە خەفەت و دەشدامان هیچ سوودێکیان نییە، بەڵکو دەبێت بە "بەرتیل" و "تەشەبوس" جێی خۆی بکاتەوە. لە ڕاستیدا زەراب پاشان دەبینێت کە چۆن بەریتل و تەشەبوس ڕێزی بۆ دابین دەکەن و لە قایمقام نزیکی دەخەنەوە. هەمان قایمقام کە پێشتر زەرابی فڕێدایە گرتووخانەوە، فەرمان دەردەکات کە جگە لە "زەراب ئەفەندی" هیچ کەس مافی ئەرزوحاڵنووسینی نییە. دوای ئەم فەرمانە دوو ئەرزوحاڵچی بێکار دەکەون و ئەمەش زەراب "موتەئسیر" دەکات، لە هاوکات مەئریفەیەکی نوێی تاڵ لەنێو هۆشیدا دەپشکوێت:

"هەموو شەخس سەعادەتی خۆی لە فەلاکەتی هاوجینس و هاوزمانی خۆیدا ئەبینێ، منیش سەرفی نەزەرم کرد لە ویژدان و ووتم: بە جەهەننەم ئەمرن لەبرسا!"؛ ئاخر بۆ ئەوەی مرۆڤ "مەسعود" بێت، دەبێت "تابعی موحیط" بێت (32)

زەراب بەو وازهێنانی لە پرسیاری ویژدان دەبینێت، کە بەردەوام دەوڵەمەندتر دەبێت، لەرێشەوە بە تەواوی بە دەسەڵاتی پتر دەوروژێت. لە ئەو هێشتا نەشارەزایە و پێویستی بە ڕاوێژی دەستکەیەتی، بۆیە تووشبوونی خۆی بە دەردی دەسەڵات بە ئەو ڕوون دەکاتەوە، دەستکەشی دوو وەڵامی گونجاوی وەک چارەسەری ئەو دەردە هەیە: پارە، ئەوجا درۆزنی و خیانەت و پاشقول. ئەوەی یەکەمیان تا ڕادەیەک بۆ زەراب ئاسانە، چونکە بڕێک پارەی کۆکردۆتەوە، لە ئەوەی دووەم کەمێک بۆ زەراب نامۆیە. سەرەڕای ئەمە زەراب تازە بڕیاری خۆی داوە، بۆیە دەست دەداتە درۆزنی و خیانەت و بەجێگەیاندنی ئەو پلانە کە دەستەکەی بۆی دادەنێت. لە لەبریی ئەوەی زەراب بەم بەدڕەوشتییە بەدناو ببێت، بە پێچەوانەوە پتر ڕێز پەیدا دەکات و ئەهالی پتر بڕوای پێدەکەن!

گەرچی زەراب دەبێت بە پیاوێکی درۆزن و دەست دەداتە خیانەت لە هاومرۆڤەکانی، هەروەها گەرچی ئەو بە ڕاستی چێژ لەو ڕێزە، واتا لەو دەسەڵاتە دەبینێت کە بە ڕواڵەتی فێڵبازانە بۆ خۆی چێیکردووە، لە هێشتا هەر پرسیارە پرنسیپییەکانی نێو هۆشی سەرهەڵدەدەنەوە و دەیبزوێنن بۆ دانوستاندن و گفتوگۆ لەتەک کەسانی دیکەدا، بۆ نموونە لەتەک مەلایەکی مزگەوتدا لەبارەی "زمان"، هەروەها لەبارەی ئەو پرسیارە کە داخۆ چۆن کەسانی سادە لە ئایین تێبگەن. زەراب بەم هۆیەوە تووشی گرفتێکی کوشندە دەبێت: کاتێک مەلای مزگەوت ئایەت و

حەدیس دەخوێنێتەوە، ئەوا زۆراب ه□د□داتێ و بە مەلا دەبێژێت، کە ئەو ئەرەبی نازانێت، بۆیە باشترە مەلا ئەو ئایەتەی قورئانی بە کوردی بۆ ڕوون بکاتەوە. زۆراب لە ئەنجامی ئەم داواکاریییەدا بە “کافر” دادەنرێت و کوشتنی وەک “غەزا” دەبینرێت. لێ ئەم جارەش دۆستەکەی بە هانایەوە دێت، دەیبات بۆ لای مەلاکە و چەند مەلایەکی دی، تاکو شایەتمانی پێبهێننەوە و پاشان لێی خۆش ببن.

زۆراب بەردەوام لەنێو “خەیاڵی گەورەیی و مەئموریەت”دا نقووم بووە، بۆ ئەم مەبەستەش – لەسەر ڕاوێژی دۆستەکەی – پەرە بەو گەمەیە دەدات کە خستوویەتیە گەڕ، واتا پەیوەندییەکانی لەتەک کاربەدەستاندا فراوانتر دەکات. زۆراب بەم شێوەیە پلەیەک بەرز دەکرێتەوە بۆ ئاستی “وەزیفەی تەحسیلداری” (باجکۆکردنەوە)، بەدووی ئەوەشدا دەکەوێتە ڕووتاندنەوەی خەڵکی نەخوێندەواری گوندنشین و لە ماوەیەکی کەمدا بڕێکی گونجاو پارە پێکەوەدەنێت. لێ هێندە ناخایەنێت کە زۆراب تێدەکەوێت: کاربەدەستێکی بەرز لە سەنتەری لیواوە سەردانی ئەو قەزایە دەکات تاکو پرسە بەڕێوەبەرایەتییەکان بپشکنێت، لە میانەی ئەم لێپرسینەوەیەشدا زۆراب و چەند مووچەوەرگرێکی دی تێدەکەون و لە کار دەردەکرێن، هاوکات بڕیار دەدرێت بەهۆی خراپەیانەوە لەتەک خەڵکدا بە دادگا بدرێن، لێ کاربەدەستانی قەزاکە ه□□□ش ل□ دانیشتوان دەکەن کە نەچن بۆ دادگە و لە دژی ه□ق□انیان شایەتی بدەن. بەم شێوەیە تاوانەکانیان بەسەردا ساغناکرێنەوە.

گەرچی زۆراب لە وەزیفەی باجگری دەردەکرێت، سەرەڕای ئەوە نایەوێت پلەیەک دا بەزێتە خوارەوە و دەستبکاتەوە بە نووسینی ئەرزوحا□□. ئ□ستا لەنێو ئەم دۆخەدا کە ئەو تێی کەوتووە، هۆشی فێڵبازانەی “پتر” بێدار دەبێتەوە: زۆراب بڕیار دەدات خۆی وەک نیشتمانپەروەر دەربخات، بۆ ئەو مەبەستەش دەستێک پۆشاکی مۆدێرن دەپۆشێت و باستۆنێک (گۆچانێک) بەدەستەوە دەگرێت، هەروەها جانتایەک پڕ دەکات لە کاغەزی سپی و کتێب بەبێ ئەوەی بتوانێت زۆرینەی ئەو کتێبانە بخوێنێتەوە، ئەوجا دەکەوێتە گەڕان بەنێو بازاڕ و ماڵان و قاوەخاناندا، بە کورتی بۆ هەر کوێ بڕوات، لەوێ تەنیا باسی نیشتمان و ڕزگاری، یان چێژی سەربەستی و ئازادی دەکات. زۆراب بەم ڕێیەوە ناوبانگ پەیدا دەکات و چە خەڵک وەک پیاوێکی نائاسایی دەیبینن، لێ:
“بێ خەبەر بوون کە پرۆگرامی من هەر ئەوە بوو کە تەعین بکرێم بە مەئمور و تیکرار دەست بکەمەوە بە خواردنی خوێنی میللەت، وە پارە

گلێر بکەمەوە بە خۆم" (لا 41).
ئەم فێڵەی زۆراب سەردەگرێت. حکومەت بە "ڕەئیسی قەزا" دایدەمەزرێنێت، ئەویش ڕاستەوخۆ بەدووی ئەوەدا ڕوخساری ڕاستەقینەی دەردەخات، بێگومان شێتگیرتر لە پێشوو. ئێستا زۆراب بە ڕادەیەک بەدجۆر دەبێت، کە ئیدی تەنانەت کیین لە فەرخوازی و فەرخوازانی فەرگەکان هەڵدەگرێت، چونکە وەک هاڤرکەکەری ئایندەیی دەیان بینێت.
زۆراب لەنێو جیهانە گچکەکەی قەزادا لوتکەی دەسەڵات دەگرێت، لە لەبەر ئەوەی ئەم قەزایە سەر بە دەوڵەتێکە بە پۆستی فەرمیی بەرزترەوە، ئەوا زۆراب لەسەر پەیژەی پۆستە فەرمییەکان ئارامی بە پۆستی بەرزتر لێدەبێت، بەڵام تەنانەت دەیەوێت بگات بە پۆستی ئەندامی پەرلەمان یان پۆستێک لە وەزارەتێکدا وەربگرێت. جگە لەوە زۆراب هەدی هەدی لەو جیهانە گچکەیەی قەزادا توشی وەڕسی دەبێت، بۆیە بە تەنیا دەڕوات بۆ پیاسە و لە سروشتی گەشاوەی بەهاردا لە ژیانی خەڵک و ڕابواردنیان دەڕوانێت. ئێوارەیەک لە کەناری ئاوێکدا دەروێشێک دەبینێت کە سەرنجی ڕادەکێشێت، بۆیە دەڕوات بەلای و لەتەکیدا دەکەوێتە گفتوگۆ. فەلسەفەی دەروێش ئەوەیە، کە تەنیا جیهان وەک خۆ ماوەیە و "پیر نابێت"، بە پێچەوانەوە مرۆڤ پیر دەبێت و لەکاردەکەوێت.

جگە لەوە گەرچی مرۆڤ لەنێو سەرجەم زیندەوەرەکاندا کە سروشت پەروەردەی کردوون، هەستی زۆرترە و هاوکات ئاوەزدارە، لە هەشتا بەڵکی زۆر لە مرۆڤ وەک وەحشی ماوەتەوە، ئەو کەسانەش کە باوەڕ دەکەن گۆیا "تەکامولیان کردووە"، وەها نین، چونکە هەوڵ نادەن کەسانی نەزان بێدار بکەنەوە و بەرەو ڕزگارییان بەرن. سروشت بە دەروێش شوێنێکی کراوەی ژیانە، کە بە ویستی کردگارێکی سەرجیهانی ئافرێنراوە، هەروەها ڕوانین لە گەردوونی بێدوایەکی زۆر جوانترە لە ڕوانینی ژوورێکی داخراو کە دەشێت زۆر شتی تێدا بن و مرۆڤ زۆردارانە پەیدای کردبن.
زۆراب ئەفەندی بە دەربڕینەکانی دەروێش "مات و مەلوول" دەبێت، سەرەڕای ئەوە کاریگەرییەکی ئەوتۆ لە ناخیدا جێناهێڵن، بە پێچەوانەوە پلانی داهاتووی ئەوە دەبێت، کە چۆن بە فێڵێکی نەخشەمەند سێ پارچە موڵکی پیاوێک داگیربکات.

ناوبانگی زۆراب ئەفەندی لەو جیهانە گچکەیەی قەزادا تەنانەت بە منداڵان دەگات. بۆ نموونە دوو منداڵ کە تازە چوونەتە فەرگە، دەکەونە گفتوگۆ لەبارەی زۆراب و یەکێکیان بە خودای دادەنێت، چونکە کەس لاریی لە ئەو و شێوەی دەسەڵاتنواندنی نییە، بەڵی

تەنانەت هەموو "بە حیددەت و لوتفی" ئەو ڕازین، بۆیە کەس لەدژی ڕاناپەڕێت و مافی خەڵکی لێ بسێنێت. لێ منداڵەکەی دی لەو بڕوایەدایە کە:

– "… ئەم زۆراب ئەفەندییە مەئمورێکە لە تەرەف حکومەتی خۆیەوە تەعین کراوە، قانوونێکی دراوەتە دەست معامەلەی پێ بکات. ئەمما چونکە لە موحیطی ئێمە قانونەکە بە زوبانی خۆیان نیە، وە لە مەعنای نازانن وە یاخود خوێن لە وجوودیاندا نیە، وە لە تەڵەبی هەقی خۆیان عاجزن (بێتوانان)، هەزار زوڵم و زۆر بکات کەس دەنگ ناکات، لەبەر ئەوەتە ئەوانەی کە بێ عەقڵن بە خودای ئەزانن. ئەگەر ئەو کابرایە کە تۆ بە خودای ئەزانی لە بەعزێ مەملەکەتی موتەمەدیندا بێ، حەتا حەماڵیشی دەست ناکەوێت.

(…)

– بۆچی لە زۆراب ئەفەندی عالمتر لەم موحیطه دا نیە؟

– بەڵێ هەیە، لاکین ئیحتمال ئەوەی کە وا ئەو قبوڵی ئەکا، خوێندەوارەکان تەحەمولی ناکەن! ئەمما هیچ عاجزیش مەبە رۆژێک ئەبێت حەقیقەت جێگەی خۆی بدۆزێتەوە و ئەم میللەتە فەقیرە بێدار بێتەوە و ئەم نەوعە میقرۆبانە دەفع بکەن، چونکە ئەم زوڵمە کە ئەمانە کردوویانە بە پیشە، ئاخری ئەهالی مەجبوور ئەبن بە فیکرکردنەوە بۆ پەیداکردنی رێگەیەکی نەجات، چونکە حەپس تا زیاتر ئەزیەتی بکەن زیاتر تفیکر ئەکاتەوە بۆ رێگەی وەسیلەی فیرار" (لا 53 بەدواووە).

زۆراب ئەفەندی بە ڕاستی گفتی پۆستێکی بەرزتری لە دەوڵەتدا پێ بدرێت. لێ دوا ئێپیزۆدی "مەسەلەی ویژدان" سکاڵای دوو کیژە لە دەست کەسانیان، کە ناچاریان دەکەن بە هۆی شەڕی عەشایەرییەوە شوو بە دوو کوڕی عەشیرەتی دوژمنیان بکەن، تاکو ئەم عەشیرەتەش دوو کیژ لە خۆیان بە دوو کوڕی کوژراوەکانی عەشیرەتەکەیان بدات. لێ زۆراب ئەفەندی کە گوێی لە سکاڵای ئەو دوو کیژەیە، خۆی دێتە گۆ:

"بێ خەبەر بوون کە خودا ئەوەندە سەبری هەیە هەزار شتی وەهای قبووڵ کردووە و ئەیکات، وە ویژدانیش تەنیا ئیسمی هەیە و کەس بە چاو نەی دیوە! کوڕەکانی عەشیرەتی ئەو لا لەگەڵ کچەکان بیستبوویان من لەو رۆژانەدا وام لەوێ، بە هەر نەوعێک بۆیان مومکین بوو بوو، خۆیان نەجات دابوو و فیراریان کرد بۆ هاتنە لای من. ئەوەڵەن کچێکیان کە زۆر جوان و مەحبووبە بوو پێی ووتم: "جەنابی رەئیس ئەمڕۆ زۆر بەختیارین کە جەنابی عالیتان تەشریفی هاتووە بۆ ئەم ناوە، چونکە ئومێدمان وایە و بە تەحقیق ئەزانین کە هەقی مەزڵووم

لە زانەم ئەسەنی”. (58 بەدواووە)
لێرەدا “مەسەلەی ویژدان” تەواو دەبێت!

2

“ئەمە هەر چلۆن بووین ئەبێ وەها بین” – ئەمە شێوازێکی سوننەگەرای ژیان و هزرینە و بەوە ڕەوایەتی بە خۆی دەدات کە گۆیا پابەندی بنەما ئەزەلییەکانی خودایەتییە. “ئەمە هەر چلۆن بووین ئەبێ وەها بین” – ئەمە شێوازێکی سوننەگەرای ژیان و هزرینە کە ڕیتمی باوی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لەسەر ڕێسای “ڕاهاتن” درێژە پێدەدات. لە ئەم شێوازەی ژیان و هزرین لە کرۆکدا بەگەنی کردووە و نوێنەرانی تەنیا بە ڕواڵەت جەختی لێ دەکەن، تاکو بە پیاوی یان ژنی چاک دابنرێن. بۆیە ئەم شێوازەی ژیان و هزرین مەترسییەکی گەورەیە بۆ هەر نەوەیەکی نوێ کە لەو ژینگەیەدا پێدەگات: زۆر دەشێت ویژدانی کول و ئەخلاقی بەد ببێت. ئاخر نەک تەنیا دەوڵەمەندەکان، بەڵکو هەژارانیش بێداد و بێویژدان و ساختەچین، بەڵام خێزانەکان بەگشتی پنتی و نامەدەنی و دواکەوتوون، بۆیە لەو وڵاتەدا گوند و قەزا و شار داوەشاون. خێزانەکان کە توخمی دەوڵەتن، لە چییەتی خۆیانەوە دامەزراوەی دەوڵەتییان بنیاتناوە کە ئاشکرایە کاڵایە بەپێی باڵایان: چۆن خۆیان دواکەوتوو و ساختەچی و پاشقولگرن، بە هەمان شێوە دەوڵەتیش تەنیا بە بەرتیل و تەشەبوس، بە مەرایی و جووتکردنی پێڵاو بە خاوەن پۆستەکان بەڕێوە دەچێت. لە ئەم دەوڵەتە لە ڕووی نەتەوەییەوە ناتەبایە (هێتەرۆگێنە) و تێیدا گەلێک و کولتوورێکەی بەسەر گەلێکی دیکەدا سەروەر کراون. ئاشکراترین نیشانەی ئەم سەروەرییە لەوەدایە کە زمانی یاساکان، لە پێش ئەمانیشەوە زمانی ئایین، بەسەر گەلی ژێردەستدا سەپێنراوە و لێی تێناگات. گەلی ژێردەست هەر نازانێت ئەو ئایینە چییە.

ئەحمەد موختار جاف لە “مەسەلەی ویژدان”دا سەرجەم ئەو پرسە دیارهێنراوانەی سەرەوە بە “پێکهێنراوەیی” لە دیالێکتیکی مرۆڤ و کۆمەڵگەوە هەڵدەداتەوە. لە “مەسەلەی ویژدان” لە جیهانبینییەکی ئایینییەوە داڕێژراوە کە جیاوازە لە ئیسلامی سوننی. ئەحمەد موختار ئەم جیهانبینییەی خۆی لە زاری دەروێشەوە ڕادەگەیەنێت: تەنیا گەردوونی بێدوایەکی (ناموتەناهی) سەرجەمەکە کە تایبەت نییە بە لەناوچوون، بە پێچەوانەوە تاکانی ڕەگەزەکانی نەوی، وەک تاکی مرۆڤ، تاکی ئاژەڵ و تاکی ڕووەک، تایبەتن بە لەناوچوون. مرۆڤ دێتە جیهانەوە و گەشە دەکات، پیر دەبێت و دەمرێت، لە ڕەگەزی مرۆڤ وەک سەرجەم هەر دەمێنێتەوە. کەواتە بەردەوامیی گەردوون کاتەکیانە وەک

نیشانەی ویستی خودا بۆ کۆتاییهێنان بە ژیان دیاری نەکراوە، بەڵکو گەردوون ئەبەدییە. ئەوجا گەرچی مرۆڤ لەنێو سەرجەم زیندەوەرەکاندا کە سروشت پێیگەیاندوون، هەستی زۆرترە و هاوکات ئاوەزدارە، لێ ک□م□گ□ی مرۆڤی هێشتا هەر پڕە لە بەرژەوەندیخوازانی بێویژدان (هاوشێوەی زۆراب ئەفەندی) کە تووشی دەردی دەسەڵات بوون، بۆیە ئەوپەڕی نابەختیارن و و کوێرانە هەڵپە بۆ هەر شێوەیەکی دەسەڵاتی بەرز و دیار دەکەن. ئاخر ئەو جۆرە کەسانە پۆستی باڵا و دەرکەوتن وەک مایەی بەختیاری دەبینن. یان لەنێو مرۆڤاندا کەسانی ئەوتۆ هەن، کە وای پێشان دەدەن گۆیا “تەکامولیان کردووە”، لێ ئەوان سەهوون، چونکە گەر کەسێک “تەکامولی کرد بێت”، ئەوا بێهەڵوێست نامێنێتەوە، بەڵکو هەوڵ دەدات کەسانی نەزان بێداربکاتەوە.

کەواتە ئەحمەد موختار جاف وای دەبینێت کە لە کۆمەڵی سەردەمەکەیدا بێدادی و بێویژدانی سەروەریان بەسەر ماف و داد و ویژداندا سەندووە، بەڵێ تەنانەت لە زۆر نێوەنددا لەکاریانخستوون، یان تەنانەت بوون بە مایەی ساتاربوون و سەرکەوتنی کەسانی نێو سیاسەت و بازاڕ. “مەسەلەی ویژدان” پێشانی دەدات کە چۆن دەسەڵاتخوازیی کەس لەنێو ئەو جۆرە کۆمەڵەدا یان د□و□ت□کی بەو چەشنەدا بە سەرکەوتن دەگات. کەواتە لە لایەک نەشیاوە گومان لە پرسێک بکرێت، واتا: کێ بییەوێت لەو کۆمەڵەدا پلە بە پلە بەرزبێتەوە، دەبێت “گورگ” بێت، یان ئەوەتا وەک “مەڕ” دەمێنێتەوە و دەخورێت. لێ لە لایەکی دی، سەرباری ئەم دوو دژبەرییە، توخمی ساختەچێتی و جەبانێتی کارایە، واتا توخمی “ڕێوی” کە لە هەردووکیان پڕمەترسیترە (دۆستە نێوەندیارەکەی زۆراب). ئاخر سەرکەوتن بەسەر پلەکانی دەسەڵاتدا ڕووەو پۆستی سیاسی و بەدەستهێنانی سامان و ناوبانگ، پێویستی بە دەسوێژە ئامرازیەکانی فێڵ و ساختەچێتی و خۆنەواندنە، ئەوجا بەدووی ئەمەدا دەبێت لایەنە گورگییەکەی دەسەڵاتخواز قەپ بگرێت. کەواتە ئەوە جەبانێتییە کە چە لە کایەی سیاسەت و چە لە کایەی ئابووریدا تەنیوەتەوە و جڵەوی گورگی مرۆڤی گرتووە! لێ گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە ئەحمەد موختار جاف سەرجەم ئەو بەدپەیوەندییە ناوبراوانە وەک دژبەری “تەمەدون” دەبینێت، هاوکات “منەوەرەکان” وەک پێشڕەو و مایەی ڕزگارکردنی گەل دادەنێت.

لێ ئەحمەد موختار جافی هۆزانڤان منەوەرێک وەک کردارن□و□نی (پرۆتاگۆنیستی) سەرەکیی چیرۆکەکەی نائافرێنێت، واتا سیاسەتکارێک وەک پێشڕەوی ه□زاران کە لەنێو خەباتدا قاڵ بووە، نەخێر، ئەو لە گۆشەنیگای ژیانی خاوێنی منداڵییەوە ڕوو لەو کۆمەڵە دەکات،

لێرەشدا زۆرابی “هەتیو” وەک فیگوری چیرۆکە هونەرییەکەی دەئافرێنێت و فڕێی دەداتە نێو کۆمەڵەوە. لێرەدا ئەوە هیچ بەرەکەوت نییە کە نووسەری “مەسەلەی ویژدان” منداڵێکی هەتیو وەک کردارنوێنی سەرەکیی چیرۆکەکەی هەڵدەبژێرێت. مرۆڤی هەتیو ئازادانە لەنێو کۆمەڵدایە و پتر شیاوی ئەوەیە بکەوێتە بەردەم کۆسپەکانی داکەوتی کۆمەڵایەتی. منداڵی هەتیو بە زەروورە بزێوە و زۆر جار دەشێت ببێت بە مایەی ناڕەحەتی بۆ دەوروبەری. سەرەتا ئەم هەتیوە ژیر و بەویژدانەیە کە لەدژی بەدپەیوەندی و ڕەفتارە بەگەنکردووەکانی کۆمەڵ هەڵوێست وەردەگرێت، ئەوجا هەر خودی ئەم کوڕە هەتیوەیە کە لە پرۆسەی کاردا هێدی هێدی لە کرۆکەوە دەشێوێت و دەبێت بە دەسەڵاتخوازێکی کوێر. ئەحمەد موختار جاف بەدووی ئەمەدا تەوەری منەوەرەکان زۆر لاوەکییانە دەهێنێتە نێو چیرۆکەکەیەوە. لە لەبەر ئەوەی ئەم تەوەرەی منەوەرەکان هاوکات هیوای سەرەکیی ئەون بۆ ڕزگارکردنی گەل لە چەوسانەوەی هێزی غەریبی دەرەکی و دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی مەدەنی، ئەوا لە خودی ئەم پنتەوە پرسیار لەبارەی داڕشتنی سەرجەمیانەی چیرۆکەکە سەرهەڵدەدات – کە لە خوارەوە ڕووی تێدەکەینەوە. جارێ گەرەکە خۆمان بە زۆرابی منداڵەوە خەریک بکەین.

ئەم منداڵە لە ڕووی ژیری و بوێرییەوە بە پرسیاری بنەمایی لە ژینگە کۆمەڵایەتییەکەی جیادەبێتەوە. لەم پەیوەندییەدا پێویستە ئاماژە بە مۆرکی منداڵ بدەین: منداڵ لەتەک خۆیدا یەکە و خۆیەتییەکەی بەسەر “من” و جیهانێکی دەرەکیدا بەش نەبووە. جگە لەوە ئاشکرایە کە نوێنەرانی پێگەیاندنی منداڵ (دایک و باوک، خزم و کەس و کار، فێرگە و هتد) بەرپرسن لە شکۆفەی یان تێکچوونی منداڵی سروشتی. گەر منداڵ دەرفەتی شکۆفە و خۆپێگەیاندنی بۆ ئاوەڵا بکرێت، ئەوا پێدەگات، گەر کامڵەکان ببن بە ئاستەنگ لە بەردەم ئەوەدا کە منداڵ پرسیارە خاوە منداڵییەکانی قووڵتر بکاتەوە، ئەوا زەحمەتە بتوانێت ژیانێکی خوازراو وەک کەسێکی ڕاستگۆ، بەهەڵوێست و بەویژدان دابمەزرێنێت، بە پێچەوانەوە دەشێت بەدجۆری لێدەربچێت یان تەنانەت جەبانی و سەرکزی لە کارەکتەری ئەودا بتەنێنەوە. ئەحمەد موختار جاف ئەگەری دووەم بە ئاوەڵاکردنی چیرۆکەکەی هەڵدەبژێرێت، لێرەشدا بەڕێی پەیوەندییەکانی بازاڕەوە کرۆکی نەسازییەکەی نێوان زۆرابی منداڵ و ژینگەکەی دەردەخات.

زۆراب زوو لە چاوی یان کەشی داڵدەری دایک و باوک بێبەش دەبێت، بەمەش منداڵییەکەی تەواو لەق دەبێت، چونکە وەک هەتیوێک بە سەرکزی

دەچێتە لای خزمەکانی، ئەوانیش "لە ئینسانیەتی خۆیانەوە" لای لە دەکەنەوە، بەگومان نەک تا سەر، بەڵکو زۆراب هێشتا تەمەنی منداڵیی نەبڕیوە، کەچی خزمەکانی بە گوێیدا دەدەن، کە "بووە بە پیاو" و گەرەکە بڕوات گوزەرانی خۆی دابین بکات. زۆرابی هەتیو بەو وشانە فڕێ دەدرێتە نێو جیهانی سەختەوە. لە ئەوی هەتیو لەنێو پەیوەندییەکانی بازاڕدا هەردەم بە ئاشکرا هەڵوێستی خۆی دەردەخات، بەبێ ئەوەی بیر لەوە بکاتەوە کە بە هەتیو باشترە دەمی خۆی بگرێت و ئاوڕ لەو بەدگۆریانە نەداتەوە کە ئەو هەموو رۆژێک دەیان بینێت. نەخێر، ئەو وەک کەسێکی بزێو تێڕوانینی خۆی بەرانبەریان دەردەبڕێت و لەنێو ئەزموونەکانی بازاڕدا پتر گەڕان بە شێوەی هزرینی خۆی دەدات. زۆراب تەنانەت دەگات بە ئاگاییەک لەبارەی ئەوە، کە خستنەگەڕی مەکینە لە بەرهەمهێناندا ڕێژەی قازانج بەرز دەکاتەوە.

گەرچی زۆراب بە تەنیا فڕێ دەدرێتە نێو پەیوەندییەکانی بازاڕەوە، سەرەڕای ئەوە تەواو تەنیا ناکەوێت، بەڵکو دوو جار کەسانی دی لەنێو تەگەرەکانی جیهاندا بەهانایەوە دێن: جارێک پیاوێکی چاکەخواز، کە لای بازرگانێک کارێکی بۆ دەدۆزێتەوە، جارێکی دی کەسێکی نەگەتیفی چالاک کە لەنێو بەرژەوەندیەکانی ڕۆژگاردا جێگەی خۆی خۆشکردووە. زۆراب نزیکەی لەم دەستەی دەبیستێت: برام بەسە! ئەرێ تۆ بۆ ئاوها دەکەیت؟ کاکە، وازبێنە لە چەنەبازی لەبارەی ڕاستی و داد و ویژدان! ئەم قسە قۆڕانە چین؟ بڕۆ خۆت بە زمانلووسیی لە دەسەڵاتداران نزیکبخەرەوە! بڕۆ تەشەبوس بکە! گفتت دەدەمێ کە من وەک دەستت پشتت بەرنادەم و هەموو کارێکت بۆ میسەر دەکەم! دەزانیت چی؟ دیاری دەبەین بۆ رەئیس! برام، گەر دەتەوێت بەختیار بیت، ئەوا دەبێت خۆت بە ژینگەت بگونجێنیت! – "بەڵێ هەژام ڕاست دەبێژیت! مرۆڤ بۆ ئەوەی ،،مەسعود،، بێت، دەبێت ،،تابعی موحیط بێ!،،"

ئەو کەسە کە بە هانای زۆرابەوە دێت، لە ڕاستیدا بیچمەکی جەبانە کە فڕێبازانە بەبێ هیچ شوناسێکی کەسی لەنێو ژینگەدا دەبزوێت و هەردەم بە خەمەڕاسداوی چاوەڕوانی هەل یان پاشقولە. بەگومان کێشەی ئەحمەد موختار ئەوە نیە کە گۆیا ئەم بیچمە ناخی زۆراب تێکدەدات و لە پرسیاری داد و ویژدان دووری دەخاتەوە. نەخێر، زۆراب پێشتر لە ڕەوتی ئەزموونکردنی پەیوەندییەکانی بازاڕدا "تا ڕادەیەک بێدار بێتەوە"، واتا ئاگایی ئەو تا ڕادەیەک پشکوتووە. جگە لەوە زۆراب هاوکات لەنێو کۆمەڵێکی ئەوتۆدا دەژی کە تێیدا هیچ شتێک بەبێ دەستگرتن، هەروەها بەبێ تەشەبوس و بەرتیل بەڕێوە ناڕوات. ئەو خۆی ئەزموونی ئەم دیاردانە دەکات. ئەم لایەنەی چیرۆکەکە زۆر گرنگە،

ب□ی□ شر□ق□ی وردتری گەرەکە.

کێشەکانی زۆراب تا یەکەم کاری سەربەخۆ، واتا ئەرزوحاڵچێتی، هێندە پڕکۆسپ نین، جگە لەوە هەر جارە بازرگانێک وەستایەتی و بەوەش پاڵپشتێتی. لێ زۆراب لەتەک یەکەم کاری “سەربەخۆ”دا تەحەدا دەکرێت و بەوەش ڕادەچڵەکێنرێت. ئاخر کاتێک زۆراب تا خستنەگەڕی سەرمایەی خەتەکەی تەنیا پرسیاری ویژدان و دادپەروەری و پێشکەوتنی دەکرد، یان لە دواکەوتوویی خەڵک دەهزری، ئەوا لەتەک یەکەم هەوڵی کارکردنی سەربەخۆدا و دوای ڕاچڵەکاندنی دەبینێت، کە خەتەکەی هێندە ئاسان گوزەرانی ئەو دابین ناکات. بەڵێ، خەتەکەی لە بنەڕەتدا گوزەرانی ئەو دابین دەکات، لێ ئەمە لەنێو ئەو کۆمەڵەدا پڕکێشەیە، چونکە دەوڵەت مزەوەرە و لە نێویدا ئەو کەسانە دەکەونە هاقرکێی دەسەڵات، کە خاوەنی “کوێرەخەت”ن، بۆیە لە ترسدا دەست دەکەن بە بەرتیلدان و مەراییکردنی سەروەران و جووتکردنی پێڵاو بۆیان، تاکو بەو شێوەیە پشت و پەنا بۆ خۆیان بهێننە ئاراوە. کەواتە گەر زۆراب بەڕاستی بییەوێت سەرمایەی خەتەکەی لەو نێوەندەدا بخاتە گەڕ، ئەوا “ناچار دەکرێت” کە “تابعی موحیط” بێت، واتا ئەویش بەرتیل بدات، ساختەچی بێت، یان بەگشتی “ماچ و پاشقول” بکات بە دەسوێژی تەشەنەدان بە دەسەڵا تەکەی. پەڕینەوەی زۆراب ڕووەو ئەم جۆرە بەدئاکارە بەسەر پردێکی پسیکۆلۆژیانەدایە: “ئەو مەسلەکانەم زۆر لا ناخۆش بوو” (لا 33). کێشەکە لێرەدا لەخشتەبردنی زۆراب نییە کە ئیدی لای ئەو تێڕوانینی خۆویستانەی دووەم جێ بە هەڵوێستە بنەمای□کانی ویژدان و دادپەروەری و تەقەدوم لێژ بکات و ئەوجا جێیان بگرێتەوە، بەڵکو ئەو هەڵوێستە بنەمایانە لە بەریەککەوتنی بەردەوامی ئەو و پەیوەندییە ک□م□□□ایەتی و ئابوورییەکانەوە هێدی هێدی لەکاردەکەون، لێرەشەوە ئیدی مۆتیقی دەسەڵاتخوازیی زۆراب هەمیشە پتر پەرە دەسێنێت و لە ڕەوتەشدا هەمیشە پتر لە خۆی و مر□ق و جیهان نامۆ دەبێت. ئاخر ئەوە کە زۆراب لە هەر پلەیەکی دەسەڵاتدا دەیبینێت، بریتیە لە پلەیەکی بەرزتر.

چیرۆکی “مەسەلەی ویژدان” لەچاو پرۆسەی ئێستێتیکیی سەردەمەکەیدا زۆر ن□و□یە. ئەمە بەوەدا دەردەکەوێت، کە ئەحمەد موختار جاف زۆرار ب□□ک دەئافرێنێت و فڕێی دەداتە نێو جیهانەوە، ئەوجا لە پەیوەندیی نێوان ئەو و ژینگەوە گۆڕانی پسیکۆلۆژیانە و ژیانی دەرەکیی ئەو فیگورە داد□□ژ□ت، بەم ڕێیەشەوە دیاردە و بەدپەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکان دەخاتە ژێر رەخنەوە. لێ گرنگ لەم

پرسەدا ئەوەیە کە ئەو بە هیچ شێوەیەک لە فۆرماندنی چیرۆکەکەیدا ترس نایگرێت و بەو هۆیەشەوە ڕەچاوی ئەقڵیەتی ترادیسیۆنی بکات، ئەمە بۆ نموونە لەو واتایەدا کە نەوێرێت زۆر دەست لە مر□ق□تیی زۆراب بدات، یان پاساو بۆ بێدادی و بەدپەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان بهێنێتەوە، "تاکو بێگانە بەو گەلە بەشەرەفە قارەمانەی خۆی خۆش نەکات". بە پێچەوانەوە، ئەحمەد موختار جاف ئاسۆیەک بە ڕەخنە ڕیشەییەکەیەوە دەلکێنێت کە بریتیی□ لە ئاسۆی کۆمەڵگەیەکی مەدەنی.

سەرهەڵدانی "مەسەلەی ویژدان" دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی 1927-1928. نووسەر لە ساتێکی تایبەتیی ژیانیدا دەکەوێتە هزرینی ئێستێتیکی لە فیگوری چیرۆک□ک□ وەک کوڕێکی ناسک و سەغڵەتکەر لە ترسەپرسیاری ویژدانەوە ڕوو لە ژینگەکەی دەکات و بەو رێیەوە ژینگەکەی دەناسێت، ئەوجا هەمان ئەم مر□ق□ ل□ کرۆکەوە تێکدەچێت و هەستی ناڕەوای دەسەڵاتخوازیی ناخی دەتەنێت.

نووسەری "مەسەلەی ویژدان" لە پرنسیپی "خاوێنی"یەوە دەڕوانێت و پەیوەندییە کۆمەڵایەتی-سیاسییەکان دەنرخێنێت، هاوکات وەک بنەمای داڕشتنی چیرۆکەکەی دای□ن□ت (ئەمە هەمان ترادیسیۆنی خانییە). ئەحمەد موختار جاف دەبێت لە پێش و لەو کاتەدا کە "مەسەلەی ویژدان"ی نووسیوە، لە زۆرانێکی سەختدا بووبێت لەدژی ژینگەی خۆی، دەبێت موئاناتی (موئانات وەک پاڵهێزی سەرجەم ئەدەب و هونەر) ئەم کێشانە ئەوی بزواندبێت تاکو فیگوری زۆرابێک بئافرێنێت و بەڕێیەوە ئەو ژینگە کۆمەڵایەتییە ئەتک بکات، کە ئەو خۆی بە شێوەیەکی ڕیال دژی وەستاوەتەوە. لێرەدا لایەنێکی دیکەی گرنگ ئەوەیە کە ئەحمەد موختار لەم زۆرانبازییەدا مووچەوەرگرێکی گچکەی خوارەوەی دەوڵەت نیە، بەڵکو وەک بەگزادەیەکی منەوەر و پایەگاداری بەرزی دەوڵەت دەست دەداتە داڕشتنی چیرۆکێکی هونەری، لێ چیرۆکێک کە ئەو بەڕێیەوە تەنیا بەدپەیوەندی و بەدڕەفتاری سەردەمەکەی هەڵناماڵێت، بەڵکو هاوکات مەبەستێک بە چیرۆکەکەوە دەلکێنێت کە ڕۆشنایيدانە بە وەرگر (خوێنەر).

بزووتنەوەی ڕۆشنایی (تەنویر) بۆ دووەم جار (یەکەم جار لە گریکی ئەنتیکە لە لایەن سۆفیستەکان) لە ئەوروپای سەدەی هەژدەیەمدا وەک پرۆگرامی پێشخستنی مر□ق و کۆمەڵ سەریهەڵدا و هێدی هێدی بە خۆرهەڵات گەیشت، لە خۆرهەڵاتیش بەزۆری لە شێوەی سیاسی و لاساییدا وەرگیرا، بەبێ ئەوەی وەرگرانی خۆ بە منەوەر دانەر بیر لە ناوەرۆک و شیمانەکانی ئەنجامدانی بکەنەوە یان تەنانەت لێی تێبگەن. ئاخر لە ڕۆشناییدا وەک پرۆگرامی بێدارکردنەوەی ڕەخنەیيانەی مر□ق

وەرچەرخانێکمان هەیە: ڕۆشناییدەران لەو پەیوەندییانەوە کە بەهای ئەزەلییان پێدراوە و بەوەش ئۆبژێکتیڤییانە بەسەر مرۆڤانەوە زیت کراونەتەوە، وەردچەرخێن ڕووەو خودی مرۆڤ و گرتنی مرۆڤێتییەکەی، لێرەشدا چیدی مرۆڤ وەک کەرتی سەرجەمێکی ئایینی و کۆمەڵایەتی دانانێن، بەڵکو وەک خودی مرۆڤ لەو سەرجەمە دەریدەکێشن. بە زمانێکی سادە و لە شێوەی پرسیاردا ببێژین: "بەڕێزم تۆ خۆت بەمە دادەنێیت، لە سەرەتا پێم بێژە کە تۆ خۆت کێیت و چۆن گەیشتیت بەم هەڵوێستەت کە لە هەموو لایەک بانگەشەی بۆ دەکەیت؟". ئەم پرسیارە زۆر پڕمەترسییە کە ڕۆشناییدەران دەیکەن، چونکە ئاڕاستەی کرۆکی کەس دەکرێت و پێی دەبێژرێت ڕاستیی خۆی دەربخات.

پرسیارەکە لە بنەڕەتدا هەڵوێستەکە کە تا ئەمڕۆ کەمینەیەکی زۆر پچووکی نووسەران دەوێرن توخنی بکەون. ئەحمەد موختاری جاف "مەسەلەی ویژدان" یەکێکە لەو دەگمەنە نووسەرانە، واتا هۆشی ڕۆشناییدەر بەچاکی لە چیرۆکەکەیدا دەردەکەوێت: منداڵێک کە بە تەنیا دەچێتە نێو ژینگەی کۆمەڵایەتیی خۆیەوە و پەیوەندییە داکەوتییەکانی ئەو کۆمەڵە کەسێتییەکەی تێکدەدەن؛ پاشان ژیانی ناخەکیی ئەو مرۆڤە دەبینین؛ هەروەها پەیوەندییە نێومرۆڤییەکان دەردەخرێن و مرۆڤەکان وەک "بەرپرسیار" لە جۆری هزرین و ئاکاریان دادەنرێن؛ ئەوجا کردنی زمان بە کێشە تاکو بەو ڕێیەوە ڕێنوما سەپێنراوە ئایینییەکان بخرێنە ژێر پرسیارەوە. گرنگ لێرەدا ئەوەیە کە ئەو پرسانە سەراپا لە پرنسیپی ویژدان و دادی ئەزەلییەوە ئاوەڵا دەکرێن، هەروەها لە خودی ئەو پرنسیپانەوە ئیدەی پێشکەوتن و مەدەنییەت بە نموونەی پەیوەندییەکەی نێوان تاک و کۆمەڵ دادەڕێژرێت.

لە پرسیار لێرەدا ئەوەیە، کە داخۆ ئەحمەد موختار جاف مەبەستە ئەدەبییەکەی پێ بەدیهاتبێت، ئەوجا گەر پێی بەدینەهاتبێت، ئەوا هۆی چییە؟

ئەنجامدانی هونەریی "مەسەلەی ویژدان" فۆرمی ژیاننامە (بیۆگرافی)ی هەیە، کە لە زایینی زۆرابەوە سەرەتا دەگرێت و لە ئاستێکی ئاڵۆزی ژیانیدا دەپچڕێت، ئەم فۆرمە بیۆگرافییەش لە شێوەی "ئیعتیراف"ی فیگورەکەدا داڕێژراوە. لە بەر ئەوەی "ئیعتیراف" هەمیشە دوای گەڕانەوە لە بەدگەری، دوای کارەساتێکی سامناک کە بەسەر کەسدا هاتووە، یان بەزۆر بۆ نموونە لەژێر ئەشکەنجەدا و هتد دێتە ئاراوە، ئەوا نەبوونی ئەم بەرە ژمارەیەک پرسیار لەتەک خۆیدا دەهێنێت. جگە لەوە ئەمە پرسی تەواونەبوونی "مەسەلەی ویژدان" وەک

دەربڕینێکی زۆر سادە، واتا ب□ بێ بناغەڕشتن، لای قەدیمییەکان دەبینین، کە ئاشکرایە لەبەر ئەوەی بێبناغەیە، ئەوان ناتوانێت زەمینەیەکمان بۆ لەسەر وەستان پێبدات. ئێمە لەم ڕوانگەیەوە ناچارین کە تەنیا خودی بابەتە ئەدەبییەکە وەربگرین و شر□ق□ بکەین.

سەرەتا لایەنێک ئاشکرایە، کە نووسەر زۆرابە و هاوکات زۆراب نیە. ئەحمەد موختار زۆرابە، چونکە لەنێو هۆشی خۆیدا وێنەییانە ئافراندوو□تی، لێ ئەحمەد موختار هاوکات زۆراب نییە، چونکە ئەم فیگورە کردارنوێنێکی (پرۆتاگۆنیستێکی) ئەدەبییە. کاتێک نووسەر دەست دەداتە پێنووس (بەتایبەتی لەم فۆرمە هونەرییەی "مەسەلەی ویژدان"دا کە "من"- فۆرمە)، ئەوا لەتەک یەکەم ڕستەی داڕێژراوی چیرۆکە ئیعتیرافییەکەیدا لە خۆی جیادەبێتەوە: "ویلادەتم لە قەزای ها بوو"، ئەوجا بەدوویدا ئەو زۆرابە لە پەیوەندی و دیالۆگەکانیدا داد□□ژ□ت، کە لەنێو هۆشی خۆیدا پەیوەست بە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانەوە "پێشبینیی کردووە". لێ ئەحمەد موختار تا سەرەتاکانی بەدبوونی زۆراب دەتوانێت بە گونجاوی لە خۆی جیاببن□و□، ئەوەش بێگومان "تا رادەیەک". چیرۆکەکەی لەو سەرەتایانە بەدواوە دەشێوێت. ئەمە بۆ نموونە لە گفتوگۆی ئەو دوو منداڵەدا دەردەکەوێت کە تازە چوونەتە فێرگە، لێ ئەوان وەک منداڵ نائاخق□ن، بەڵکو وەک دوو گەنجی پێگەیشتوو، ل□□□شدا نووسەر یەکێکیان وەک ڕۆشنبیر و خەباتگێڕ دیاری دەکات. ئێمە گەرەکە وردتر ڕوو لەم کێشەیە بکەین.

نووسەری "مەسەلەی ویژدان" لە چیرۆکەکەیدا پرنسیپی خۆویستیی مر□ق تیژ دەکاتەوە و دەیخاتە پەیوەندییەکی دیالێکتیکیی□وە لەتەک ژینگەی دوژمنی مەدەنێتیدا، واتا ژینگەیەکی کۆمەڵایەتیی ئ□و□ت□، کە هەر تاکە کەسێکی نێوی چە بە خۆی و چە بە کەسانی دیکەی دەوری نامۆیە: فێڵ و ساختەچێتی لە هەموو نێوەندەکاندا دیاردەدەن، بەڵێ تەنانەت کشتیارانی ف□□□ک□راو فێڵ لە ئاغای زۆردار دەکەنەوە. هۆیەکی ب□□ویژدانیی خ□□□ک بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئەوان نەخوێندەوارن، کەواتە هۆشیان ئاوەڵا نەبووە؛ جگە لەوە ئەوان لە زمانی ئایین و یاساکانی دەوڵەت تێناگەن، چونکە زمانی ئەوان نییە؛ هاوکات ئەوان □اق□کاری سەرڕاستیان نییە، چونکە منەوەرەکان دەسەڵاتیان نەسەندووە و تەنانەت ژیانی خۆیان لە مەترسیدایە، بە پێچەوانەو□ □اق□کارانی ئەوان بە تایبەتی پیاوانی ئایینن کە بە هەوەسی خۆیان □اق□ی ئایینیان بۆ دەکەن، یان بۆ خاتری مسۆگەرکردنی دەسەڵات و

نانی زگیان بە ئۆپیومی خورافیات بەنگ و کاسیان دەکەن، کە ئیدی لە خودای قەهار و مونتەقیم دەتۆقێن و لە ترسدا نەک لە خۆشەویستییەوە نوێژی بۆ دەکەن. لە پاش ئەواندا بەناو ڕۆشنبیرەکانی وەک زۆراب ئەفەندی هەن کە بۆ خاتری مەرامەکانیان بەسەر لاشەی هاوڵاتیانیاندا د□□ن.

ئەمانە تەنانەت بوون بە دەمڕاستی خەڵک. ئاشکرایە دانانی ئاسۆ لەم پەیوەندییە نێومرۆڤییەی نامۆبوون و بێدادییەوە بە زەروورە پرسیاری "بێداربوونەوەی خەڵک" ل□ تەک خۆیدا دەهێنێت. بە دیدی ئەحمەد موختار، لە لایەک ڕیالێتییەکەی خەڵک خۆیان پاڵهێزی بێداربوونەوەیە، کە بە هێزی چەوسێنەرانەی وایان لێدەکات لە ڕێگەی ڕزگاریی بهزرێن، لێ پاڵهێزەکە لە لایەکی دی ئەو منەوەرانەیە کە تەنیا خوێندەوار نین و وەک زۆراب ئەفەندی هەموو ڕێگەیەکی خۆنەواندن و بەرتیل و تەشەبوس بۆ خاتری دەسەڵات بگرنە بەر، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئەم منەوەرانە وەک ڕۆشناییدەر یارمەتی ئاپۆرەی فێڵباز و ف□□□کراو دەدەن بێداربب□تەوە و خەباتی ڕزگاریخوازییەکەی بە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی مەدەنییەوە بلکێنێت. کەواتە لەبەر ئەوەی ئاسۆی ئەحمەد موختار جاف □□وو دەکاتە "ڕزگاری و پێشکەوتن لەسەر بناغەی ویژدان"، هەروەها لەبەر ئەوەی زۆراب کەوتۆتە "ئیعتیراف"ی بۆگەنکردنی خۆی لە لایەن ژینگەوە، ئەوا دەبێت پرۆژەی "مەسەلەی ویژدان" بەرەو کۆتایی ببرێت.

پرسیارێک ئەوەیە، کە ئایا هۆی چییە ئەحمەد موختار لەو چەند وشە ئیرۆنیی□ی کۆتاییدا دەوەستێت؟ واتا: "ویژدان تەنیا هەر ئیسمی هەیە و کەس بە چاو نەی دیوە!" ئایا ئەحمەد موختار بە پێکەوەلکاندنی ڕەخنەی ڕیشەیی لە کۆمەڵی سەردەم و ئاسۆی پێشکەوتن و مەدەنییەت، کە دژبەرن و چارەسەری هونەری زەروور دەکەن، نەکەوتۆتە تەڵەیەکەوە کە ڕێی پێنەدات چیرۆکە هونەرییەکەی بەدیبهێنێت؟ ئێمە دەبێت ئەم پرسیارە بکەین، چونکە کێشە هونەرییەکانی "مەسەلەی ویژدان" بەتایبەتی لە کاتی بەدجۆربوونی زۆراب بەدواوە لە ئارادان و چارەسەر نەکراون. لە لایەک ئیرۆنیی□کەی زۆراب، واتا "خودا ئەوەندە سەبری هەیە هەزار شتی وەهای قبووڵ کردووە و ئەیکات، وە ویژدانیش تەنیا هەر ئیسمی هەیە" (زۆراب لێرەدا مەئریفە ئەزموونییەکەی یەکدەخات) بە ڕەوتی داڕشتنەکە دەگونجێت، لێ لە لایەکی دی لەتەک ئەو مەئریفەیەدا پرسیار لەبارەی هۆی سەرهەڵدانی خودی مەئریفەکە، هەروەها لەبارەی ئەو "ی□ک□ابوونەوە"یە دێتە ئاراوە کە ئەو بەدوویدا دەکەوێتە "ئیعتیرافک□ی". ئێمە لە کۆتاییەوە نزیکین،

تەنانەت دەتوانین ئەمە وەک “سەرەتای کۆتایی یەکەم داڕشتنی چیرۆکەکە پێش پێداچوونەوە و چاککردن” ببینین، لە پرسیاری بەشێکی گومبووی ئەو چیرۆکە بێهودەیە.

کرۆکیترین کێشەی هونەریی “مەسەلەی ویژدان” ئەوەیە کە داڕشتنی چیرۆکەکە دوای تەنیاکەوتنی زەراب لە ڕووی فۆرمەوە شێواوە: ڕەوتەکەی خەراب بووە. بێگومان تەشەنەی ئەزموونەکانی زەراب سەرەنجامی تەنیاکەوتن و لەرەشەوە سەرەنجامی بزەوبوونەتی، لە داڕشتنی ئەپیزۆدەکان بە شێوەیەک نییە کە فۆرمی خۆیان وەرگرتبێت، بەڵکو شێواوییەکی هونەری لە ڕووی “کات”ەوە هاتۆتە ئاراوە: بازدانەکان یان پەڕینەوەکان نزیکەی شێوەی ڕیزکردنیان هەیە. لەبەر ئەوەی ئەم کێشە هونەرییە لەم بەشەی دووەمی ژیانی زەرابدا هەیە، ئەوا گەرەکە لە پرسیاری دی بهزرێین، بۆ نموونە پرسیاری “نەبوونی دەرفەتی کارتێداکردن و پێداچوونەوە”، یان پرسیاری “ئێکسپێریمێنتی (تەجروبەی) ئەدەبی”، ئەم پرسیارەش بێگومان پەیوەست بە لایەنێکی دیکەی کرۆکییەوە کە بریتییە لە تەنگژەی کەسیی ئەحمەد موختار جاف.

پرسیاری ئێکسپێریمێنتی ئەدەبی وەڵامەکەی لەنێو خۆیدایە و دەشێت پرسیاری “نەبوونی دەرفەتی کارتێداکردن و پێداچوونەوە”ی بدەینە پاڵ. لە پرسیاری تەنگژەی کەسیی ئەحمەد موختار دەمان بات بۆ پرسیاری دی: پرسیار لەبارەی ناکۆکییەکانی ئەو لەتەک ژینگەی دوژمنی مەدەنییەتدا، ئەوجا پرسیاری گیرانی ئەو لە لایەن شێخ محمود، پاشان پرسیاری “هۆ”ی کوژرانی ئەو و پرسیاری کەسی (؟) یان دەستەی (؟) بکوژی ئەو. تروسکەی چەند وەڵامێکی ئەم پرسیارانە دەئەنگوتێت، گەر مرۆڤ پەیوەند بە کوژرانی ئەحمەد موختار جافەوە وەک قەدیمییەکان نەکەوێتە “پاکانەی دەستی ناپاک”، بەڵکو دەستبداتە توێژینەوە لە ناکۆکییەکانی نێوان دەسەڵاتخوازانی ئەو سەردەمە: لەنێو هێزی جاف و لە دەرەوەیدا.

سەرچاوە

ئەحمەد مەختار جاف. مەسەلەی ویژدان. پێشەکی و لێکۆڵینەوە: دکتۆر ئیسحان فۆاد. بەغدا، ساڵی 1970.

هەمان نووسەر. دیوان. ئامادەکردن و لێکۆڵینەوەی: پرۆفیسۆر عیزەدین مستەفا رەسووڵ. بەغدا، ساڵی 1986.

تێبینی

– ئەم نووسینە یەکێکە لە بابەتەکانی نووسەر لە کتێبی “لەتەک

فـێنـۆمـێنـە ئـەدەبييەكانـــدا"، بيـــر و هوشيـــاری، ســـلێمانی 2006.
نووسينەكە لەم شێوەيەی بەردەستدا كاری تێداكراوەتەوە و دەرچە بنەماييەكەی تەواو گۆڕراوە.
– وەك ئەمـــانەتی ئەدەبـــی سيتاتەكان (ئيقتيباسەكان) وەك خۆيـــان دراونەتەوە.

ك.ج.

ئايـــا يەلەگ زەردەكـــان ئومێـــدی شۆڕشێكـــــــی نـــــــوێن..! ... سەروەركەريم

گوڵ لێرەيە لێرە سەمابكە … كارڵ ماركس

لەناوەڕاستی سەدەی نۆزدە ئەوروپا بەدەست پاپاو قەشەو لويس و قەيسەرو مەليكەكانەوە نوقمی زەلكاوی گەندەڵی نەبوونی هەژاری وبرسێتی لەڕادەبەدەر بووەوە،سەرباری ئەوەی چەندين ياخی بوون و ناڕەزايەتی و شۆڕش ڕووی دابوو ،لەوێنەی شۆڕشی گەورەی فەڕەنسا، بەلام هەموو ئەوانەی ڕابووردوو نەيانتوانی بوو كۆتايی بەزوڵم و زۆری دەسەڵات داران بهێنن ،بەلكو زيندانەكان و ڕاوەدوونان زياتر و زياتری دەكرد.

ژيـــان و گـــوزەرانی خەڵكيـــش خراپتـــرو خـــراپ ترد□ بـــوو،كۆشك وقەڵـــای دەسەڵات دارانيش قايمتروو پاسەوانيانی دەسەڵاتيش دڕتروهارتردەبوو بەرامبەر خەڵك و مافەكانيان.

خواستی دەسەڵات داران بۆ كەڵەكەكردنی سامان و دەسەڵاتی زياتر لەسەرژيان و گوزەرانی هاوڵاتيان ڕۆژداوی ڕۆژ زياتروزياتر دەبوو .شتێـــك بـــوونی نەمـــابوو بەنـــاوی مـــافی ئينســـان ،بەمـــانـــايەكی تـــر بێنرخترين شت لای دەسەڵات داران ئينسان و ماف و كەرامەتيان بوو . ئەودۆخە خراپە لەڕادەبەدەرە هانی زياتری هاوڵاتيانی دەدابۆ ياخی بـــوون كۆتـــايی هێنـــان بەوچەوســـاندوە بێ ئەنـــدازەيەی لەســـەريانەو

ژیانێکی کولەمەرگی دەژیان .

ئەودەخە ناهەموارە بووهەکاری هەلگیرسانی شۆڕشی ١٨٤٨ لەفەڕەنسا،هەرچەند ئامانجەکانی ئەوشۆڕشە کەمتر ڕووخانی دەسەڵاتی لویسەکان بوو درووشمەکانیان داوای ئازادی و یەکسانی وبرایەتی دەکرد،لەکاتێک دا هەرگیزبرایەتی لەنێوان پڕۆلیتاریا وسەرمایەداری دابوونی نی یە.

هەڵگیرسانی شۆڕشی ١٨٤٨چەندین هەنگاو بزووتنەوەی کرێکاری بردەپێشەوە و ئەوروپای ڕووبەڕووی تارمای کۆمەنیزم کردەوە. بزووتنەوەناڕەزایەتیەکان فراوانتربوو چین و توێژەکان،جگەلەکرێکاران پەیوەست بوون بیروباوەڕی سوسیالستی و خۆئامادەکردن بۆ هەڵگیرسانی شۆڕشی سوسیالستی ،سەرئەنجام بەهۆوە و تێکۆشانی ڕابەرانی بووتنەوەی مارکسیستی ،کەخودی مارکس و ئەنگلس ڕابەرایەتی ئەوبزووتنەوە شۆڕشگێرانەیەی چینی کرێکاریان دەکردبەکۆتایی هێنان بە نیزامی چەوسێنەرانی سەرمایەداری ،لەڕێگەی نووسین و ڕوونکردنەوەی ئامانجەکانی شؤڕشی سوسیالستی بووە مامانی لەدایک بوونی کۆمەنەی پاریس. ئەوشۆڕشەی سەرلەبەری یاساکۆنەکانی هەڵوەشاندنەوە یەکسانی و ئازادی و مافەکانی ژنان و سەرجەم چینەکانی سەپان و کردیە دەستوری کۆمەنە.

ئەو٧٢ڕۆژەی کۆمەنارەکان دەسەڵاتیان هەبوو هەموو مەرکەکانی چەوساندنەوەیان لەسەرئینسان کان کۆتایی پێهێناو هەموو دەستوریاساکانی کۆنیان فڕێدایەناو زبڵدانی مێژووەو یاسای ئینسانیان بەبێ جیاوازی سەپاندو کردیانە دەستوری ژیانی کۆمەڵگا. کۆمەنە تەواوی دنیای سەرمایەدرای هێنایەلەرزەو هەرچی پادشاوقەیسەرولویسەکانی دنیابوو یەکیانگرت بۆ کۆتایی هێنان بەکۆمەنەو ،توانیان شکست بەیەکەمین دەسەڵاتی کرێکاری بهێنن ،بەلام نەیانتوانی خواست و ئامانجەکانی کڕیکاران و هەژاران شکست پێبهێنن، بەڵکو بزووتنەوەی کرێکاری و سوسیالستی خستبوە سەرشاڕێگای خەباتی چینایەتی و فراوان بوون پەلهاویشتنی بەتەواوی دنیاو دروست کردنی ڕێکخراوحیزبە سوسیالستیەکان و خۆئامادەکردنیان بەشێوەی چینایەتی و کۆتایی هێنان بە تەواوی نابەرابەری و چەوساندنەوەکانی نیزامی سەرمایەداری .

دەسەڵاتی سەرمایەداری هەرگیزنەیتوانی ،وەک پێش کۆمەنە کرێکاران فریوبدات و سەرکوتیان بکات بەڕیفۆرمی نیوەناچڵ،هاتنەمەیدانی کرێکاران ڕۆژداوی ڕۆژ بەروپێش دەچوو،لەبەشیک لەووڵاتانی ئەوروپا

دەستکرا بە بەخشینی کەمێک داخوازی بەکرێکاران و ژانان و هەژاران ، ئەوکەمە ڕیفۆرمەش نەیتوانی کرێکاران لەشۆڕش خوبکاتەوەو بەدوای نزیک بە پەنجاساڵ شەڕەشی ئەکتەبەر لەڕوسیاسەری هەڵداو جارێکی ترولەگەشەیەکی تری ئەوروپا دەی سەرمایەداری و قەیسەرەکان شەقاوشەقاوکراو ڕووخێنرا.

شەڕەشی ئەکتەبەرکاریگەری لەسەرتەواوی دنیای سەرمایەداری دانا،لەبەرپەشگرتن بە ڕوودانی شەڕەش لەووڵاتانی تری ئەوروپا دەستیان دایە ڕیفۆرم دابین کردنی لایەنی کەمی داخوازیەکانی کرێکاران و ژنان و هەژاران .

گەرچی شەڕەشی ئەکتەبەر بەهەی هەرشی بەردەوامی نیزامی سەرمایەداری و دەسەڵاتە سەرمایەدارەکانی ئەوروپاوە نەی توانی تەواوی ئامانجەکانی بپێکەت و کەمەڵگای سوسیالستی بنیادبنێت ،کەتایی تەواوەتی بەنیزامی کاری بەکرێ بهێنێت ،لەگەڵ ئەوەی هەموویاساکەنەکانی هەڵوەشاندەوە، بەلام نەیتوانی سوسیالیزم بنیاد بنێت ، بەناچاری لە بەشیک لەخواستەکان پاشەکشەی کردوو سەرمایەداری دەوڵەتی ژێرناوی سوسیالیزمی دامەزراند.
دیارەنامەوەت مەژووی شوەشەکان و کەمووکوەی و سەرکەوتن و شکستەکانی بگەڕەمەوە لەم نووسینەدا، بەقەدەرئەوەی بیرهەنانەوەیەکی کورتی کاریگەری مارکیسزم لەسەرکەی ڕاپەڕین و شۆڕشەکانی ئەوروپا بەتایبەت دوای بەڵاوبوونەوەی مانیفێست ،لەلایەن مارکس و ئەنگلس ساڵی ١٨٤٧ ، هەتادەگات بەشەڕەشی خوەندکارانی ١٩٦٨ لە فەڕەنساو بەڵاوبوونەوەی ئەوشەڕەشە بەتەواوی دنیا ،کەئەویش هەرلەژێرکاریگەری بیری سوسیالستی دابوو .

گاریگەری فکری مارکسی ،لەسەرکەی شەڕەش و ڕاپەڕینەکانی ئەوروپا ئەوەاستیەی سەلماندووە ،کەهیچ شەڕەشەک بەبە بوون و بەژداری کردنی کرێکاران ئەنجامەکی نابەت ،ئەوەی فەڕەنسای بەزیندووی هەشتوەتەوەو لەتەواوی ووڵاتانی ئەورپای جیاکردوەتەوەو بەزیندووی هەشتویەتەوە بوونی بززتنەوەی کرێکاری بەهیزەو بەردەوام لەهەوەدایە بەکەتایی هەنان بەنیزامی چەوسەنەرانی سەرمایەداری .
بەدرەژایی زیاتر لەسەدەیەکە فەڕەنسابە شەڕەش و ڕاپەڕین نەبووە ،هەرماوەی چەندساڵەک بززووتنەی کریکاری و هەژارەکان دەنەوە ،ناوشەقامەکان و دەیانەوەت کەتایی بە نەهامەتی و نادادپەروەریەکانیان بهەنن .

نەوەترین هاتنەوە شەقامی فەڕەنسیەکان یەلەگ زەردەکانن

،كەئێستاهەڵگری دروشم گەلێکی جۆراوجۆرن ،لەپێناو باشکردنی ژیان و کۆتایی هێنان بەسیاسەتی سەرمایەداری و لیبرالیزمە ،بەناوی سیاسەتی سک هەڵگوشین ،لەسەر حسابی گیان و ژیانی کرێکاران و هەژاران .داخوازی کەمکردنەوەی باجی سەرسوتەمەنی و بەرزکردنەوەی مووچەو دابەزاندنی ساڵی خانەنیشینی و پارێزگاری کردن لەمافی پەنا بەران ودابین کردنی شوێنی نیشتەجێ بوون بۆهەمووان و دابین کردنی سوشیال بۆهەمووان ،بەشێکن لەداخوازیەکانی یەلەگ زەردەکان .

ئەم هاتنەمەیدانی کرێکاران و پەیوەست بوونی خوێنکاران و جوتیاران زەنگێکی نوێ یە بۆ گەڕانەوە و بووژاندنەوەی کۆمۆنە ،یان ئەمیش بەدەردی کۆمۆنەدەچێت و بۆمایەکی تریش شەقام بێدەنگ دەبێت .ڕووداوەکانی ڕۆژانی داهاتوو بڕیار دەدەن شۆڕشی یەلەگ زەردەکان بەرەو ر□ککستنی هۆشیارانە دەبات ئامانجەکانیان دەگۆڕن بۆکۆتایی هێنان بەدەسەڵاتی سەرمایەدرای فەڕەنسی یان ،بۆماوەیەکی کاتی پاشەکشەدەکەن .

هۆڵەندا

ڕۆمانی: گەشتێک بە ڕێگەی خەون نووسینی جەلال بەرزنجی …

ڕۆمانی گەشتێک بە ڕێگەی خەون، لەلایەن ماڵی وەفاییەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە.
لە بەڕێوبەرایەتی پەرتووکخانە گشتی□کان ژمارەی ٣٢٤ی ساڵی ٢٠١٨ دراوەتێ
ئەم ڕۆمانە ٣١٨ لاپەڕەیە.
ئەم ڕۆمانە زیاتر لەسەر نۆستاڵژیا کاردەکات، لە قوڵاییەکانی غوربەتەوە دەگەڕێتەوە کۆڵآنەکانی نیشتمان، لە ڕێی پاڵەوانەوە ئێستاو ڕابردوو دەبەستێت بەیەکەوە.

ئەم کتێبە ئێستا لە ماڵی وەفایی و کتێبخانەی سیروان لە هەولێر دەست دەکەوێت.

بەسەرچووین … هاوکار موسا

دەبمە سەرنشینی کەشتییەکی گەورە
بەدیار سەوڵە ماندووەکانەوە ناجۆر دادەنیشم
سەرنشینە دەنگبەرزەکان بێزار دەکەم
تا ئۆقرەیان نامێنێ و توڕمدەدەنە دەریا
دەکەومە کەڵەکی دەریاوە، ماسییەکان بێزار دەکەم
نەهەنگێک بەساخی دەمخوا ، یاری بە گەدەی دەکەم
غەمگینی خۆم دەنێو هەناویدا دەشێنمەوە
لەگەڵ پژمنێکدا دێمە دەرێ چەندین جۆری گەدە دەبینم
لە کۆتاییدا دەریاش هیشک دەکەم
ئای چەندە شووم و نەگبەتم.
هۆکاری ئەم شوومییەی من ئەوەیە:
بەبێ ئارەزو فڕێ داوەتە سەرزەوی.
لەخۆم هەڵدێم ،لە هەموو شتێک
لە ژیان و شوێنی سەپێندراو هەڵدێم
هەموو سنوورەکان تێک دەشکێنم.
ژیان ناڕەوایە و هیچ کەسێک بەیەکسانی لە دایک نابێ
هیچ کەسێک وەک یەک نییە و کەس لە کەسێکی دی ناچێ
هەر کەسەو بە شێوازێک ژینگە پیس دەکا
مەبەسمە بڵێم: مرۆڤەکان ژینگە پیستر دەکەن
چونکە خۆی لە بنەڕەتیشەوە پیس بووە
بۆچی لێرەم ؟ دەتانوێ چی بکەم؟
من هیچ ئەرکێک جێبەجێ ناکەم
ئەرکم نییە لەسەر زەوی و بە کەڵکی ئەم ژیانە نەزۆکە نایەم.
نە دەژیم و نە دەمرم،
دەنێوان دووڕیانێکی ترسناکدام نە بە پێوەم.
سەبەر کە نەوازشێکی باشە بۆ بوون لە ڕاستیدا ئەویشم نییە.
چونکه هەڵە هاتم
هاتم پەنجەیەک بخەمە شوێنی پەنجەیەکی دیکە
بە چاوێکی جیاوازتر بڕوانم
هاتم خەوەنێک سەربەم
هاتم کونێک دەنێو دڵی ژیان بکەمەوە.

هاتم برین بەرمەوە
هەندێک خوێن خڕکەمەوە
هاتم تنێ
هاتم
هەر هاتم تاکو هۆکاری هاتنیشم بیرچۆوە
بەڵام هەموو شتەکان دووڕیانن
ژیان و مردن
من لە بەینی ئەم دووڕیانەدا بوێرانە بیر دەکەمەوە
بیرکەرەوە هەمیشە ڕەنگە بژی.
پێویستە مر□ق ب□ خواستی خۆی لە دایک بێ
بە خواستی خوی بێتە ئەم جیهانە قێزەونە
ئەگینا زۆر شت ڕودەدەن
بۆ نموونە خۆکوشتن
بە لەنێوبردنی خۆ مەرج نییە بچیتە دۆزەخەوە
کە کۆتا ساتی مر□ق د□نێو سکی دایکەوە نووسرا بێ
کەوا بێ خۆکوشتنیش دیاری کراوە.
پرسی ژیانیان بەمن نەکرد
بۆیە بەبێ پرس دەژیم و هەر بەبێ پرسیش دەمرم!
من هی ئەم ژیانە نیم
هی ئەم ژیانە نەبووم
هی ئەم ژیانەش نابم.
لە شوێنی من دەبوایە کەسێکی دی بژیایە
کەسێک کە جێگەی منی ویستبا
ئاخۆ ئیستا چەند کەس لە دنیادا
هەمان سەودای منیان هەبێ.
چی دەبوو گەر لە شوێنی من
ئەو ڕۆحەتان بدابایەتە گەمژەیەکی تر
باسی جەستەیش هەر ناکەم
لە تابووتێک بەولاوە هیچی دی نیم.
ئای ڕۆحێکم داگیر کردووە
ڕۆحێک کە چەندین ژن و پیاوی نەزۆک
خەونی پێوە دەبینن و هەمیشە بۆی دەپاڕێنەوە.
دیسان دەیڵێمەوە
ڕۆحێکم داگیر کردووە ڕۆحێکی زیادە
بەبێ پرس و ڕاوێژ منیان فرێدایە نێو ئەم مەنفایە!
ئیدی جارێکی دی قاچەکانم پیاسە نابینن
لەسەر کاشییە شەتڕەنجەکان سەریان ناسو□□

وێران بووم من ژیان بڕستی لێبڕیم
هەنگاوەکانم بیرنەماوە.
جارێکی دی چاوەکانم باخچەی ماڵەوە نابینن
کوێر بووم من
مر□قایەتی و گاز و ژەهر و خەردەل کوێری کردم.
جارێکی دی دەستەکانم دەستی تۆش ناگرنەوە
چونکی تۆ بووی دەستەکانت بڕیم.
جارێکی دی بەم شێوەیە ناژیم
لەو بڕوایەشدا نیم ژیانێکی دیکە دەست پێبکەمەوە
ئیدی ژیان کۆتایی هات
من هی ئەو ژیانە نەبووم کە ژیام.
من بەسەرچووم و
ڕەنگە ئێوەش بەسەرچووبن

هـــونەری کۆلاژ … نەژاد عزیـــز سورمێ

مێژوو .. تەکنیك .. ئەزموون ..
(ئاماژەیەك بۆ کێڵگەیەکی ورشەدار)

((هونەر دۆزرایەوە ، چونکە واقیع بەش ناکا..))
گیوم میسۆ
لە ڕۆمانی (کیژێك لە کاغەز) دا

-__________

هـونەر لە خۆیـدا بە ئەنگیـزەی ئەو ویسـت و ئـارەزووانە هـاتووە ئادەمزاد ڕوانین و وردبوونەوە و پرسیارە سادە و ئاڵۆزەکانی پێ کردووە و خۆی پێ ڕازی کردووە ..
ئەمە هەر لە دێری دێرەوە خوولیای مر□ق بووە ، لە سەردەمی چاخە بەردینەکانەوە کە ڕەنگە تەنانەت بە ئاستی لاسایی کردنەوەیش لە ئیسـتاتیکا.و ڕەهەنـدەکانی نەگەیشتبـن ، بەڵکـو پێویسـتی ئەوان

سەردەمان ڕەنگڕێژیی بەها ئیستاتیکییەکانی کردووە کە پاشان دوای دەیان و سەدان و هەزاران ساڵ لێی کۆڵراوەتەوە و هەوڵی دۆزینەوەی مەودای جوانی و پاڵنەرە ئەفسانەیی و خۆڕسکەکانی دراوە ، نموونەیش بۆ هەردوو بەر ، داهێنەر و بینەر لەو ساوە ون نەبووە ، لە هونەری سەر دیواری ئەشکەوتانەوە ڕا تا دەگاتە شارستانێتە ئۆریگناڵەکانی وێنەی شارستانێتی
(سۆمەر) و (دۆڵی نیل) و (دۆڵی سند) .

ئەوانی دیش کە سەردەمێکی زۆر دوای ئەوان هاتن ، بەڵام بە ڕوانینێکی ڕەخنەیی و لێکدانەوەیەکی ئیستاتیکاناسیی (لە چاوخەی) هاوچەرخەوە هاتوون و نەوە دوای نەوە ، لەگەڵ پێشکەوتنی مرۆڤایەتی لە ناسینی سرووشت و دەوروبەر و گۆڕانکاری لە ڕوانین و دونیابینییەکانی بەرامبەر ژیان و گیروگرفتە زاتی و بابەتییەکانیدا ..
سەرەتایش ئادەمزادی پێشین خۆی و کاردانەوەکانی لە بەرامبەر دەوروبەر بە وێنە دەربڕیوە ، کە بە پێی گەلێك لێتوێژینەوەی ئەنترۆپۆلۆژی ، هەروەها دۆزراوە ئارکیۆلۆژییەکان سەلماندوویانە زمان و خەتی نووسین و گەشەسەندنی ، لە چەند هەزار ساڵێك تێناپەڕێ ، ئەمەش لە چاو هونەری نیگارکێشان ماوەیەکی زۆر نییە ، تەنانەت پاش جێگیر بوون و دۆزینەوەی کشتوکاڵ لە چاخی بەردینی نوێدا (نیۆلێسیك) و پاشان سەرهەڵدانی شارستانێتی سۆمەرییەکان و هەموو ئەو لایەنانەی لە دەوڵەتۆکەکانی شاردا دەرکەوتن لە ڕووی زمان و خەتی پێنووسین (خەتی بزماری) کە تا دەورو زەمانێکی یەکجار زۆر بەردەوام بوو ، سەرەڕای گۆڕانی سیستەمی سیاسی ، ئەوەی دەچێتەوە ناو هونەری شێوەکاری تا ڕادەیەك بە هەموو چەشنەکانی لە برەو نەوەستا(1).. نەك هەر ئەوەندە ، بەڵکو بوو بە بەشێك لە سرووت و ڕاز و نیازی ڕوانینە فەلسەفییەکانی ئەوسا .. دۆزراوە ئارکیۆلۆژییەکان بەڵگەن کە ئێستا لە زۆر لە مۆزەخانەکانی دونیادا پارێزراون .

بەم جۆرە هونەری شێوەکاری لە نیگارکێشانەوە تا دەگاتە دیواربەندی و هەیکەلتراشیی (بە هەموو جۆرەکانییەوە) بوون بە سیمایەکی دیار لە سیماکانی ئەو شارستانێتانە . لەو ساوەش هونەری شێوەکاریی لە گەشە و پێشکەوتن نەوەستاوە ، بەوەی جگە لەوەی بنیاتێکی ئیستاتیکایی ئادەمزادە لە دەربڕینی خۆی و دەوروبەری ، لە هەمان کاتدا پێویستییەکی مرۆییشە لە جوانکردنی ژیان و جێی ژیان کە دیارە (هونەری تەلار

یان خانووسازی) لەم بوارەدا ڕۆڵی نکۆڵیلێنەکراوی دیوە و دەبینێ . تەنانەت وام دەتێ بەرچاو هونەری خانووسازی ڕەنگە ڕاستەوخۆتریش پەیوەندی بە ژیان و بە مرۆڤەوە بێ ، بەوەی لە ژیانی ئاسایی و شوێنی جێبەجێکردنی ئەو سرووتانەی بە درێژایی قۆناخەکانی مێژوو ئادەمزاد بڕوای پێیان بووە ، کە لە دواییدا هەر بە پێی ئەو قۆناخ و باوەڕەوە بە ناوێك ناسراونەتەوە و ئامادەییان هەبووە .
جگە لەوەیش هونەری خانووسازی هەستی (شوێن) یشی لای مرۆڤ بەرجەستە کردووە ، هەندێ جار تا ئاستی یا نزیك لە (هێللانە) ی باڵداران کە باشلار بە لووتکەی تەلارسازی دەبینێ و پێیوایە هەرگیز ئادەمزاد نەیتوانیووە و ناتوانێ لاسایی داڕشتنی ئەتۆمی هونەری چێکردنی بکاتەوە(2).

خودی تەلارسازیش دوور نەبووە لەو گۆڕانکارییانەی بەپێی سەردەم بەسەر قوتابخانەکانی هونەردا هاتوون ، لە هونەری دێرینەوە بگرە تا کلاسیك و هونەری سەردەمی بووژانەوە (ڕێنیسانس) و ئەوەی پێی دەگوترێ کلاسیکیایەتی نوێ و ئینجا ڕۆمانتیکی و کۆپیزم و ئەبستراکت و دەربڕینخوازیی و دادایی و سوریالیزم و هونەری مۆدێرن و پۆست مۆدێرن و ئێستاش دوای پۆست مۆدێرنیزم و…تاد. کە هەر یەك لەو قوتابخانە و ڕێڕەوە هونەرییانە زادە و ڕوانین و هەڵوەست نواندن و تاڕادەیەك فەلسەفەی قۆناخەکانیانن ، بە هونەری تەلارسازیشەوە ، دیارە لە ڕووی تەکنیکی کارکردنیشەوە هونەرمەندانی سەر بەو قوتابخانانە بە بەرجەستەکردنی ئەو چەمکانەی لە لایەنی ئیستاتیکا و گۆڕانکارییەکانی و پەیوەستیی بە هونەرەکانی دیکەوە بەو جۆرە بووە ، هەر ئەوەش تەکنیك و ستایلی (هونەری کۆلاژ)ی گەیاندە ئەو ئاستەی چەمکێکی هاوچەرخ وەربگرێ ، سەرەتای سەدەی بیستەم .

ستایلێکی ناسك و ڕوانینپێك و بە بوار لە ئازادی کارکردن و هەمەلایەن و هەمەمە بابەت لە بەکارهێنانی کەرەستەی هەمەچەشن ، کە بە بەریەوەیەتی هەندێ جار هەموو قوتابخانەکانی تێدا کۆ بکرێتەوە.
کۆلاژ، ئەگەرچی لە قۆناخێك لە قۆناخەکاندا لەوانەیە لەگەڵ هونەری ڕۆژنامەنووسیشدا پێڕوز کرا بێ ، بەڵام من وای دەبینم سەرەڕای نزیکیشی لە هونەری رۆژنامەنووسیی ، (کۆلاژ) هونەرێکی سەربەخۆ بەو لەگەڵ هەمان ئەو جوێبارانەی هونەری شێوەکاری دەچێتەوە سەر ، تێك بکاتەوە .
جیاواز لەوەش دەرکەوتنی ئەم هونەرە وەك مێژووی ڕاستینەی خۆی ، دوور لەو لەڕوانینەی لەگەڵ هونەری نوێ سەیر بکرێ کە نترێ لە

هونەری ڕۆژنامەنووسیی بەو چەمك و ڕوانینەی ئەمڕۆ لە گۆڕێیە . ڕەنگە نەتوانین بە پێی ڕیزبەندی و پەیدابوونی قوتابخانە هونەرییەکان ، کۆلاژ وەك قوتابخانەیەك هەژمار بکەین ، لێ بە ڕوویەکەی دی تەکنیکێکی تایبەت بە خۆی لە کارلێکردندا هەیە..

کۆلاژ ..

مێژووی پەیدا بوونی

وشەی (کۆلاژ – Collage) لە بنەڕەتدا لە Coller ی فەڕەنسییەوە هاتووە بە واتای چەسپاندن یا لکاندن ، لێرەوە کۆلاژ بەو مانایە دەکەوێتەوە کە لە چەسپاندن و پێکەوە لکانی شتگەلێك ئینجا وێنە بن یاخود هەر ماددەیەکی دی وەك کاغەزی ڕۆژنامە ، قوماش ، وێنەی فۆتۆگرافی ، تابلۆیەکی دیاریکراو یا بەشێکی ، هەر کانزایەك ، دار ، بەرد، ئاسن ، تەنەکە ، زێڕ ، زیو ، هەر شتێك لە ڕووپێوێکی دیاریکراودا بۆ پێکهـێنانی شێوەیەك یا چەمکێکی نوێ لە دەربڕیندا(3).

ڕەنگە پێویستیی چەندان بواری جیا ڕێگە خۆشکەر بوو بێت بۆ سەرهەڵدان و برەو سەندنی ئەم تەکنیکە لەوانە بە نموونە ئەوەی پەیوەستە بە سرووتە پیرۆزەکان یان ڕازاندنەوەی پەرستگایان لە کۆندا و ڕوانینی هونەرمەندانی نوێ لە پەیڕەوکردنی تەکنیکێکیتر ، بەتایبەتی لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا ، بەتایبەتیتریش دوای سەرهەڵدانی بزاڤی کۆپیزم و هەوڵەکانی پیکاسۆ و براك و سیزان ، کە لە پاشانیش دەبینین پەل بۆ زۆر بواری دیکە داوێ و لە خۆیدا وەك تەکنیکێکی تازە ستایلی جۆراوجۆری لێ دەبێتەوە..

(کۆلاژ)یش کە دەچێتەوە پاڵ هونەری بینین ، دوور نییە بە شێوەیەك لە شێوەکان لە شارستانەتەکانی هەرە دێرینیشدا هەبووبێ ، بەڵام وەك مێژوو بەکارهێنانی ئەو تەکنیکە لە هونەردا مێژوونووسان بە (داهێنانی کاغەز لای چینییەکان) ی دەبەستنەوە (دەوروبەری 200 پ.ز) لەگەڵ ئەوەشدا کارلێکردنی لەو کاتەدا سنووردار بووە تاکو سەدەی (10) دەی زایینی ، کاتێ خۆشنووسە ژاپۆنییەکان تیلمە کاغەزیان بەکارهێنا و کۆپلەی شیعریان لەسەر دەنووسی و لە پاڵ یەکیان دادەنان ، لە ئەوروپایێشدا ، سەدەکانی ناوەڕاست (سەدەی 13ی زایینی) تەکنیکی کۆلاژ لە کەنیسە گەورەکاندا لەو تابلۆیانە بەکارهێنرا ک□ گ□□□ای زێڕکفت و بەردی پیرۆز و هەندێ کانزای گرانبەهای تێدا بەکارهێنرا لەو تابلۆیانەی بە مەبەستی ئایینەوە دەنەخشیێنران .

سەدەی 19ی زایینیش ، تەکنیکی کۆلاژ لەناو ئەوانەدا بڵاوبووەوە کاری دەستیان دەکرد ، وەك هەندێ کاری یادگاری و ڕازاندنەوەی ئەلبوومی وێنە و کتێبان(4).

بەڵام دیارە (کۆلاژ) تاڕادەیەکی زۆر وەك هونەرێکی سەربەخۆ و بە ستایل و تەکنیکی نوێوە لەو کاتەدا هاتە ناو مێژووی هونەری شێوەکاری کە هەردوو هونەرمەند(پابلۆ پیکاسۆ) و (جۆرج براك) سەرەتای سەدەی بیستەم (ساڵی 1912) کاریان تێدا کرد ، دوای ئەوانیش سریالییەکان بە فراوانتری دەستیان دایە .

بەم جۆرە کۆلاژ برەوی سەند و تەکنیکی کارلێکردنی قۆناخ بە قۆناخ گۆڕا.و وەك ستایلێك بە زۆربەی وڵاتانی جیهاندا بڵاوبووەوە ، بە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوینیشەوە ، بەڵام کەمتر ، ئەگەرچی دەسپێکی لە ڕۆژهەڵاتیشەوە بوو بێ !!

بە نموونە لە تورکیای عوسمانیدا ، ئەم هونەرە زیاتر لە هەندێ ڕووی تەلارە بەناوبانگەکانیاندا دەرکەوتووە ، بەتایبەتی لەو م□زگەوت و کۆشکانەی سوڵتانەکانییان بنیاتیان ناون . لە ناو عارەبانیشدا ، ل□ پێش هەمووان باس لە هونەرمەندێکی میسری دەکرێ بەناوی (مونیر کەنعان) کە لە سەرەتای سەدەی ڕابردوودا لە دایك بووە و بەپێی زۆر لە سەرچاوەکان بە یەکەمین کەس دادەنرێ لەم بوارەدا(5).

لە ئێرانیشدا ئەم هونەرە زیاتر لە بواری خۆشنووسیدا بووە ، لەم بارەیەوە باس لە شوێنەوارەکانی(مەحموود خانی مەلیك ئەلشوعەرا) دەکرێ کە لە سەردەمی قاجارییەکاندا ژیاوە هەورەها لە هەندێ لایەنی پەیوەست بە کارکردن لە هونەری (میناتۆر)(6).

هەرچەندە لە ئێراندا کارێکی ناوازە لە شاری (سێرجان) دا هەیە ، ب□ ب□□وای من دەچێتەوە خانەی کۆلاژ ، بەڵام ئەگەر بگونجێ دەکرێ بە کۆلاژی مەودادار یا بەرجەستە ناوزەدی بکەین .

ئەم کۆلاژە لە لایەن کەڕولاڵێکەوە لەسەر ڕووبەری نزیکەی 15 پازدە هەزار مەتری دووجا دروستکراوە. چیرۆکی ئەم کۆلاژە کە بە (باخی بەردین) بەناوبانگە لە لایەن کەسێکی کەڕولاڵی خەڵکی (ئەفشار)ی سەر بە شاری سێرجان (باشووری ڕۆژهەڵاتی ئێران) بەناوی (هیدایەتی ئەسفەندیار پوور) کە بە دەروێشخان ناوی ڕۆیشتووە دروستکراوە .

لێتۆژی فارس د. مورتەزا فەرهادی لەم بارەیەوە دەڵێ: ((دەروێشخان لە دوا دواکانی سیلسیلەی قاجارییەکانەوە ژیاوە ، هەردوو شەڕی جیهانی دیوە ، ئەوەشی دیوە چ بەسەر وڵاتەکەیدا هاتووە))(7).

دکتۆر فەرهادی دەڵێ ، دەروێشخان قارەمانێکی جوامێر و پیاوێکی ئازا و زیرەك بووە ، هەرچەندە کەڕو لاڵیش بووە ، بەڵام خەیاڵێکی بەهێز و بەهرەیەکی هونەری و دونیا بینییەکی بەرزی هەبووە و بایەخی زۆری بە جوانی داوە ئەمەش لە کارەکانیدا دەردەکەوێ(8).

وا دیارە دەروێشخان بەشێکی زۆری موڵکەکانی لە ناوچەی سێرجان لە دەست دەدا ، لە دواییشدا خاکە بە پیت و بەروبوومەکەی بەهۆی بێ ئاوییه‌وه وشك دەبێ .

بەم جۆرە نیگەرانی دەروێشخان بۆ زەوییەکانی دەگاتە ئاستێك ، خێوەتێك لە بیابانێکی نزیك لە یەکێك لە باخە وشکەوەبووەکانی هەڵبدا و باخێکی بە بەرد لە بنەداری وشك هەڵاتوو ، هونەرمەندانە لەباتی بەروبوومی کشتوکاڵ ، بەردی هەمەجۆر و هەمەڕەنگیان پێدا شۆڕ دەکاتەوە لە ڕووبەرێکی بەرفراوان . (بڕوانە وێنەکان) .

لە ه□م□ووی سەیرتر ، وەك سەرچاوە جیاجیاکانیش باسی دەکەن لەوکاتەدا لە هەل و مەرجی ئەوان ڕۆژان ئامێری پێویست بەردەست نەبووە بۆ دووبەدەرکردنی بەردە هەمەجۆرەکان بەتایبەتی بەردە قایمەکان ، لەمەشدا وا پێدەچێ دەروێشخان ماندووبوونێکی زۆری دیبێ لە دووبەدەر کردنیان ، تەنانەت هەندێك لەو بەردانە زۆر قورسن و هەڵواسینیان بەهۆی تێل و کانزای بەردەستی دیکە ئاسان نەبووە .

ئەم کارەی دەروێشخان کە ئێستاش قیبلەنمای گەشتوەرانە یەکێکە لە کارە ناوازەکانی مێژووی داهێنانی هونەر و) هونەری کۆلاژ(بەتایبەتی وەك لە پێشدا وتم دەشێ بە کۆلاژی بەرجەستە ناوزەد بکرێ .

من بەخۆم ئەم کارەی دەروێشخان (ئینجا بەهەر هۆ و ئەنگیزەیەك بوو بێ) بە شێوەیەك لە شێوەکان بە دەقئاوێزیی زۆر لەو تێکستانە چاو لێ دەکەم کە لە کاتی هەردوو شەڕی یەکەم و دووەم یاخود دوای شەڕ نووسراون و ئاڵۆزییە هەمەلایەنەکانی دەروونیی و کۆمەڵایی□تی مرۆڤیان بەرجەستە کردووە .

تەکنیکی کارکردن

لە ڕووی بەکارهێنانی ماد□ و شتگەلی هەمەچەشنەوە کارکردن لە کۆلاژدا کەموێنەیە ..

هەموو شتێك ئاساییە بەکاربهێنرێت لەکاغەزی هەمەجۆرەوە تا قوماش و پلاستیك و وێنەی فۆتۆگرافی و پارچەی دیاریکراو لە نیگاری کێشراو و پەڕی بال□ندە و کانزای لە جۆری ئاسن و مس و هەروەها بەردی ڕەنگاو ڕەنگ.تاد.

کۆلاژکار ، ئازادییەکی ڕەها و پێکهاتەیەکی ئاهەنگداری ڕوانینخواز ، لەو تیشکانە ، ئەگەر هەر کەرەستەیەك بۆ تیشکێك ببینین ، ڕوناهییەکی بەهێزو سەرنجڕاکێش پەیدا بکا ، کە هەندێ جار مەبەستی بێ لە هاڕمۆنیای فیگەرەکانەوە یاخود لەگەڵ یەکهاتنەوەی کەرەستەکاندا دەبێ .
زۆرجاریش لە فیگەرە دژبەیەکەکاندا هەوڵدەدا گوزارشت لە ڕوئیاکانی بکا جگە لە دەستپێداهێنانەوەی دوایی کە لە دوا قۆناخی هەر تابلۆیەکدا بۆ دەسکاری خودی کۆلاژیست بەهۆی هەندێ قەڵەموڕشاندنەوە جێبەجێ دەکرێ ، هەموو ئەو خەت و لاین و قەڵەموڕشێنانەش دەگرێتەوە که تەواوکاری بۆ تابلۆکە دەدەن ، یا لە هەندێ تابلۆی کۆنتراستدا دژایەتی پتر دەردەبڕن کە ئەویش هەر لە بەرژەوەندی کارەکەدا دەبێ ، بەخودی ئیمزای هونەرمەند خۆیشییەوە کە بۆ ڕای من دەبێتە بەشێکی دانەبڕاو لە تابلۆکە و وەك فیگەرێك خۆی دەنوێنێ .
من بۆ خۆم تەکنیکی کارکردن لە کۆلاژدا وانابینم لە مەودای دەربڕین جیابێتەوە ، دیارە دەربڕین و شێوەکاریی و زمانی هەرکارێك لە ئەنگیزەی کۆمەڵێك ڕەهەندەوە سەرچاوە دەگرن و بە پێی پاشخانی فەرهەنگی و پەیوەستی دەروونی بەسەر هونەرمەندیدا دەشکێنێتەوە .
ئەمە لە هونەرەکانی دیشدا هەر وایە ، بەتایبەتی لە شیعر و مۆسیقادا ، کە دووەمیان دەچێتەوە ناو ئەبستراکت و لە گەلێك ڕووەوە لەگەڵ ئەو ڕیتمە ڕەنگین و پارچانەی کۆلاژدا تێکدەکاتەوە ، باوەکو هەر یەکیان سەر بە دونیای خۆیشیان بن .

ڕەنگە ئەمەش لەوەڕا هاتبێ هونەری کۆلاژ بۆ شێوەیەك لە شێوەکان دەچێتەوە سەر قوتابخانەی کۆپیزم ، کە لە لایەنی شێوەخوازییەوە بە ڕادیکاڵترین قوتابخانە دادەنرێ لە سەردەمی خۆیدا بە تایبەتی بە هونەری شێوەکاری ، بەوەی ئەو قوتابخانەیە وازی لە چەمکە ریالیزمییەکانی بینین هێنا و لە هونەری هاوچەرخدا بەوە دەرکەوتەوە ئاڵۆزی مرۆڤی هاوچەرخی لە ڕەهەند و مەودایەکی دیکەدا دەرخستەوە ..
پەرەسەندنی هونەری کۆلاژیش (تا ڕادەیەك) بە لای دەرهاوێشتەکانی کۆپیزم و دادایەتی و لە پاشانیشدا سوریالی کەوتەوە لە پەیڕەوکردنی ئەبستراکتایەتی لە کارکردندا ، بەڵام بە ستایل و تەکنیکێکی جیاواز :

سەودا کردنی ڕوانینئامێز لە بەرابەر ڕووپێو و بەشای و مەودادان بەو ڕوئیا و گەمە شێوەکاریانە بە ڕێکخستنەوەی ئاهەنگەکانی ناوەوەی کۆلاژکار خۆی ، زۆر جاریش دەقئاوێزی لەگەڵ ژانرەکانی دی

هونەر ، بە نموونە شیعر لە باڵاترین تەجەللایدا ، کە جار هەیە بە لای ڕووی پاکیزەی ئیرۆتیکا و هەندێ جاریش بەرەو ڕێڕەوی عیرفانیدا دەشکێتەوە و لە شیمانەیەکی وەختیدا ، دەوڵەمەند بە پاشخانی مێژوویی (لە زەمەنی ئێستای دووبارە بووەوەدا) و ئەزموونی کار لە کردنی وەك هەر کارێکی هونەری دەگاتە ترۆپك و تەقەڵان .. لەوەدا لۆژیکێکی جیا لە نالۆژیکدا ، کە بەشێکە لە ویستی عارفان و ویستی شێوەخوازی ، هەروەها بەشێك لە ڕەهایی ڕوئیا و دونیابینی خۆی دەردەبڕێ ..

لەبارەی ئەزموونی خەمەوە

وێنەکێشان بۆ من یەکێك بووە لە خوولیاکانی منداڵیم .. سەرەتای چوونە بەر خوێندن ئەو بوارەم بە نەڕەخسا (هەلومەرجی ئەوسا دەسپێکی خوێندن) کە زۆرجار بەسەریدا دەسەپاندین لە ئەشکەوتان بخوێنین چ جای وێنەکێشان .
من تا نەهاتمە شار وانەی ئەوەی پێی دەگوترا (ڕەسم) وکە لە دوایدا زانیم ، نەبیستبوو..
(قەڵەمڕەنگ) م هەر بە دوایی نەدیبوو ، بە خەڵوز جار ئەگەر بمانویستبوایە وێنەمان لەسەر دیوار و زەوی کۆنکریتکراو دەکێشا ، ئەو دەمە تەنیا بینا حکوومەتییەکان کۆنکریت بوون .
هەشتا لە ناوەڕاستی قۆناخی سەرەتاییدا بووم هاتمە شار (پۆلی چوارەم یا پێنجەمی سەرەتایی) لە خشتەی وانەکاندا ، وانەی (الرسم)م دی ، بەڵام تا قۆناخی سەرەتایشم تەواوکرد وانەی (وێنەکێشان- الرسم) هەر لە خشتەی وانەکاندا مایەوە ، حەفتانە چەند وانەمان هەبوو ، یا دەکرا بە وانەی تر ، یاخود مامۆستا ئیزنی دەداین و بە ئیستیلاحی ئەودەمی دەبووە (شاغر) .

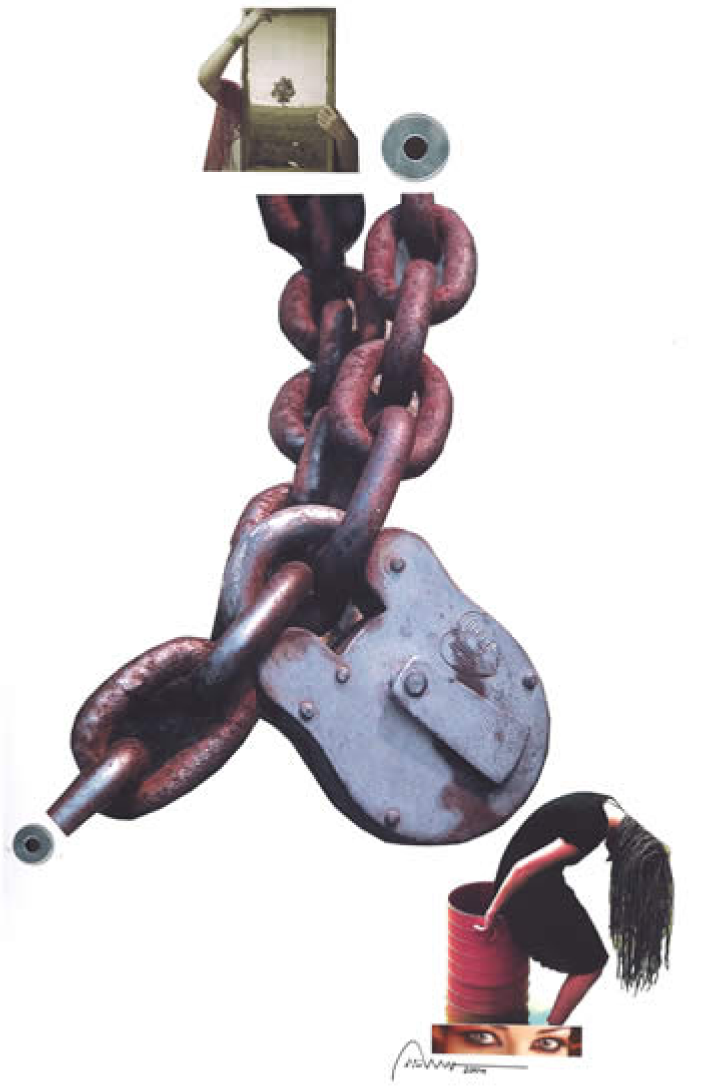

لـە قۆناخی ناوەندیدا (پۆلی دووەم) بارودۆخ گۆڕا ، من گەڕامەوە
(گەڵاڵە) شوێنی لـە دایك بوونم كە ماڵیشمان هەر لـەوێ بوو .
ئەگەرچی گەڵاڵە دەمێك بوو ناحیە بوو (هەر لـە سەردەمی پاشایەتیدا) هەروەها بنكەی شۆڕشی كوردستان .. لـە هەمانكاتدا ئەوان ڕۆژان پێگەیەكی گرینگی بازرگانی هەموو كوردستانیش بوو ، بازاڕێكی هەبوو دووجار بە قەد ڕووپێوی خانووەكانی ، لـەگەڵ هەموو ئەمانەشدا شوێنێكی تایبەت بە هونەر بە تایبەتی لـە ڕووی بایەخدان و بە هەندگرتنی تێدا نەبوو ، ئەوەی هەبوو لـە دوو سێ هونەرمەندی خۆڕسك كە ئەڵڵاخوایی خۆیان خۆیان پێگەیاند بوو تێنەدەپەڕی .
ئەوسا ئێمە كۆمەڵێك قوتابی قۆناخی ناوەندی بووین هەستمان بەوە كرد بەتایبەتیش كە هەموومان لـە ڕێكخراوی (یەكیێتی قوتابیانی كوردستان) دا
كارمان دەكرد ، ئەوەبوو لیژنەیەكمان بە ناوی (لیژنەی زمان و

ئەدەبی کوردی قوتابخانەی ناوەندی گەڵاڵە) دامەزراند .
بە داخەوە بە هۆی کۆمەڵێك ئەگەر سەرەڕای بایەخدان بە لایەنەکانی دی وەك ڕۆژنامەنووسیی و مۆسیقا و گۆرانی و شانۆ ، لە بواری هونەری شێوەکاریدا ڕێك نەكەوت کارێکی وامان پێ بکرێ شایانی گێڕانەوە بێ .

زۆری پێنەچوو بیرمان لە بڵاوکردنەوەی گۆڤارێك کردەوە ، ئەوەبوو گۆڤاری(بەرەو ڕوونا کی) مان دەرچوواند ، بە حوکمی ئەوەی زۆر بەی کارەکانی گۆڤارەکە ، ب□ تایبەتی سەرپەرشتی چاپ لە چاپخانەی کوردستان لە هەولێر بە من سپێردرا بوو ، پێشتریش لەگەڵ دەسپێکی قۆناخی ناوەندیدا ئەوەی پێی دەگوترێ(ڕۆژنامەی دیوار) کە زیاتر دەچێتەوە ناو (ڕۆژنامەگەریی قوتابخانە) چەند بڵاوکراوەیەکم بە کۆششی خۆم دەرچواند بوو ، کە باسی ئەمەش دەکەم مەبەستمە بڵێم تەکنیکی کارکردن لە ڕووی دانان و دابەشکردنی بابەت و وێنە و قەبارە و شێوەی دانان و بڵاوەپێکردنی بۆشایی لەم جۆرە بڵاوکراوانەدا نزیکە لە کارکردن لە کۆلاژ .
لێرەڕا دەتوانم بڵێم من لەکاری ڕۆژنامەنووسییەوە سەروکارم لەگەڵ کۆلاژدا پەیدا کرد و تاڕادەیەك قەرەبووی ئەوەم پێکردەوە لە قوتابخانەدا بواری فێربوونیان بۆ نەڕەخساندین .
لەوساوە زۆرجار بۆ بابەتە نووسراوەکانی خۆم یا هی برادەران یاخود لە دەرھێنانی کتێبەکانمدا پەنام بۆ بردووە ، ئەگەرچی وەکو پیشانگای تایبەتی تا دوادواکانی سەدەی ڕابردوو (1995) کە یەکەمین پیشانگام تێداکردەوە
(1/10/1995) هیچ پیشانگایەکم نەکرد بێتەوە(9).

لە ڕووی تەکنیکی کارکردنیشەوە ، هەوڵم داوە ستایلێکی تایبەت بەخۆم هەبێ ، هەروەها هەمیشە لەگەڵ ئەوەدا بووم (وێڕای پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا و بەردەست بوونی) بە دەست کار بکەم ، من لە کارکردن بەدەست خۆم ئازادتر و کارەکانم سرووشتیتر دەبینم .

پێشموایە کارکردن بە دەست ، باوەکو بە کۆمپیوتەر و فۆتۆشۆپ بکرێت و زۆر جار بواری مەودا پێدانیشی هەبێ ، بەڵام هەمیشە وام دیوە کاری دەستی لە گیان پێدان و درەوشانەوەیدا لە پێشتر بێ ، لە هەمانکاتدا کارکردن بەدەست :

یەکەم: ڕاستەوخۆترە و پتر ئیحساسات و جەپەنجەی کۆلاژیستی پێوە دیار دەبێ ، ئەگەرچی ماندووبوونی زیاترە .

دووەم: ئەو ڕەهەند و مەودایانەی دەتوانرێ بەدەست بە کارەکە بدرێ ، هەندێ جار بە کۆمپیوتەر نزیکە لە مەحاڵ ، بەتایبەتی لەکاتی بەکارهێنانی هەندێ کەرەستەی وەک دارو ئاسن و کانزای دی ..

سێیەم: زۆرجار ڕێک دەکەوێ (هەرچەندە من وەکو خۆم ئەم ئەزموونەم

لە پیشانگاکانمدا تاقی نەکردووەتەوە) کۆلاژێکی زیندوو لە خودی
هۆڵی نمایشکردندا پێشان بدرێ ، ئەمەش بە کۆمپیوتەر ناکرێ .
چوارەم: لە ڕووی ڕاپەڕاندنی کاردا ، ڕەنگە زیاتر ماندووت بکا ،
بەڵام لە زۆر لایەنەوە پێویستی بە هەندێ شت نابێ ، لە وێنەی
تەزووی کارەبا بۆ کۆمپیوتەر بە نموونە ، لەو حاڵەتانەدا کۆلاژیست
دەتوانێ لە کوێرەدێیەکیشدا کارەکانی بەدەست ڕایی بکا .
ئەزموونی من لە یەکەمین پیشانگامەوە تا شەشەمین پیشانگا هەمووی
بەدەست بووە ، لە هیچ کارێکمدا وەك وتم تەکنیکە بەردەستەکانی
کۆمپیوتەرم بەکار نەهێناوە ، من پیشانگای یەکەمم لە(1/10/1995)
لە هۆڵی سەدیر لە هاوینەهەواری سەلاحەددین) نمایش کرد، بەناوی
(پاییزی چاوەکان) ئەو پیشانگایە زیاتر لە 70 حەفتا تابلۆ بوو ،
لە هەلومەرجێکدا بوو شەڕی ماڵوێرانکەری ناوخۆ لە گۆڕێ بوو ، ئەو
پیشانگایە و ئەو تابلۆیانەی تێیدا نمایش کران مەنەفێستی ناڕەزایی
من بوو شەڕ بوو لەگەڵ شەڕی بێئومێدکارانەی خۆکوژی ، دەقێکی
ڕاشکاوانەتر بوو لە دەقی (باوێشکەکانی مێژوو) کە شانازی پێوە
دەکەم بەوەی
(یەکەمین قەسیدەی بڵاوکراوە بوو ، مایسی 1994 دژی شەڕی ناوخۆ
پێش پیشانگاکە لە دەسپێکی شەڕدا بڵاوم کردبووەوە) لە پاشانیشدا
لە ڤیستیڤاڵی خانی لە شاری دهۆك خوێندمەوە(10).
لە حەقیقەتیشدا کۆلاژ بۆ من ، وەك زایەڵەی زەنگێکی ل□ه□ات لە
تاراوگەی شیعردا ، هەر لێرەشەوە کرۆکی کێشەکە دەستی پێکرد:
ک□ت□ساز ، □موش□نی مەیدان ، ئاگردز .. هەموو ئەوانە تارایەکیان
پێ نەهۆنرایەوە! ناڵێم وشە دەستەوەستان بوو ، بەڵام ڕەنگە
نەمویستبێ لە ڕۆحی زیندووی بدەم ، ئەمەش هەستێکی بە سۆزە کە
مرۆڤێك دەبینی خوولانەوەی لە مەودای ئیستاتیکاوە پێ لە پێشتر بێ
لەوەی هیوا ستراتیژییەکانی ژیان بەرجەستە دەکەن و بە شکۆیەکی
وەختی نەدا .
هەندێ جار بۆ ئەوە دەچم وەك چۆن مۆسیقا و ستران بە هۆی هەست
کردنی مرۆڤ بە غەریبی و نائومێدی لەو دیماهییە تراژیدییەی ژیان
کۆتایی پێ دێ داهێنراوە ..
هونەری نیگارکێشانیش ، ئەگەر مرۆڤی سەردەمە دێرینەکانیش مەودا
ئیستاتیکییەکانی پێ لێك نەدرابن□و□ ، ل□گ□□ س□ر□□□دانی
شارستانییەت تێگەیشتووە لەو وەهم و خەونی نەمرییەوە سەرچاوەی
گرتووە ، کە لەگەڵ کارەساتە یەك بە دوای یەکەکانی ژیانزەوتکاران
، کونجێك ، بەرهەڵێکی تێدایە لە نزمترین پلەی نەداریدا چڵێك
ڕوناهیت بداتێ ..
ئەوە هونەرە دونیات هەبێ ، بە کۆششی خۆت نەبێ ناتوانی تێی بگەی و

چەشەی لێ وەربگری ..
هەر ل□ب□ر□وە کۆلاژ بۆ من دیوەکەی تری شیعر بوو لە زەمانێکی ئیفلیجدا ، با لەگەڵ ڕەوتی هونەری نوێش بێ پەیوەندی نەبوو بێ ، بەڵام هەوڵێك بوو لە ئێوارەی مێژوو و ڕۆژپەڕی جوگرافیا بۆ ناسینەوەی بەهارە سووتاوەکان و ڕۆژگارە لە دەستچووەکان ..
ک□لاوڕۆژنەیەك بوو لە شەختەدا ، تەکنیکی ژیان بوو بەر لەوەی تەکنیکی شێوەکارییایەتی پەتی بەشێك لەو ژیانە بێت ناومان ناوە شێوەکاری یاخود هونەری شێوەکاری .
ئەم هونەرە ڕەنگە لە کوردستاندا بۆ یەکەمجار شەرەفی کارتێداکردنی بە من بڕا بێ ، دیارە لە هونەری دونیادا نوێ نییە..
نایشارمەوە من لە کۆلاژدا هەست بە ئازادییەکی ڕەهاتر دەکەم ، هەست بەو ش□ت□ای□تی و و□هم□ان□ د□ک□م ک□ پ□م□وایە کەم و زۆر لە هەمووماندا هەیە.. لە کارکردنیشمدا هەرگیز لایەنی ئیستاتیکی و تەکنیکی کاکردن و ڕوانین و ڕوئیای شێوەخوازی لە مەودایەکی ڕەهاترم بە قوربانی ناوەرۆکێکی دروشمئارا و بارکەوتوو نەکردووە .
لە پیشانگاکانمدا هەوڵمداوە ڕیتمی ونکراو لەناو ژاوەژاوی سەردەمدا بدۆزمەوە لە کاتێکدا هاوسەنگیمان ڕوو لە ئاوابوون بوو ..

10/2017/ 22
نەژاد عزیز سورمێ

ئاماژە و پەراوێز:

(1) هونەری سۆمەری گەیشتە ئاستێك تەنانەت لە سەردەمە هاوچەرخەکانیشدا هونەرمەندان لە کارەکانیاندا بە شێوەیەك لە شێوەکان بۆی گەڕاونەوەتەوە.
ئەگەر نموونە ت ویست سەیری تاقەکەی هونەرمەند (جەواد سەلیم) بکە لە بەغدا کە بووە بە ئایکۆنی شارەکە و ڕۆژانە لە TV ییەکان دەیبینی ، دەسکردی هونەرمەندێکی هاوچەرخی سەدەی ڕابردووە(1921-1961) .
سەلیم لەم کارە ناوازەیدا بە ئاشکرا سوودی لە (مۆری لوولەیی) سۆمەرییەکان وەرگرتووە ، ئەوەی ئەو کردوو□تی لە ڕووی تەکنیکەوە چاپی هەڵکەندراوی مۆری لوولەییە بەڵام بە ڕوانینێکی سەردەمیانە.
(2) گاستۆن باشلار- جمالیات المكان – چاپی بەغدا 1980، بڵاوکراوەکانی گۆڤاری (اڵاقلام).

(3) سکینە المشیخص- الکولاج یستعید قیمة الاشیاء فنیا .

بوان:

http://akherelakhbar.net/%D9%81%D9%86-%D9%88%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D9%87/%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%AC-%D9%81%D9%86-%D9%88%D8%A5%D8%B9%D8%A7%D8%AF%D8%A9-/%D8%AA%D8%AF%D9%88%D9%8A%D8%B1

(4) نوار طه – فن الکولاج – گڤاری (زیزفون) ی ئلکترنی .
(5) جمال القصاص- ست عقود من الکولاج ، ژنامی (الشرق الاوسط)
ژماری ژی
4 /2/2000.
(6) د. سیاوش قندی – تاریخچ کولاژ، ژنامی – هنرو اندیش –
ژمار 214- دووشمم 12ی ئابان 1376ی هتاوی.
(7) یادداشت د. مورتەزای فرهادی دربار بزرگترین کولاژ جیهان در سیرجان ،

بوان :

http://mortezafarhadi.ir/archive/557/%D8%A8%D8%A7%D8%BA-%D8%B3%D9%86%DA%AF%DB%8C-%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%AC%D8%A7%D9%86%D8%9B-%D8%A8%D8%B2%D8%B1%DA%AF%D8%AA%D8%B1%D9%8A%D9%86-%D9%BE%D9%8A%DA%A9%D8%B1%D9%87-%DA%A9%D9%84%D8%A7%DA%98-%D8%A7
8)) همان سرچاوی سروو.
(9) لوساو ، واتا ل 1/10/1995و تا ئستا 6 شش پیشانگای تایبتیم کردووتو و ل زربی شارکانی کوردستان نمایش کراون ، وکو هولر ، سلمانی ، دهك ، سران ، ئاکر ، صلاح الدین..تاد.
بجگ لوش پیشانگای ششمم ل ئنقریش ل تورکیا نمایش کرد ک ب ئامادبوونی چندان نووسر و هونرمند و پرلمانتار بوو چوو و ل لاین نووسری ناوداری تورك دستی کورد مامستا (ئیسماعیل پشکچی)یو کرایو هورها پنج لو پشانگایان ل دوو تو 3 کتبدا چاپ و باوکراونتو.
(10) ئو ڤیستیڤا لکاتکدا بوو زر نبوو من و خانوادکم ، مای دایکم ، هژاری برام ، مای خوشکم ل قوربانیانی ئو ش بووین ک ئوان بر شاوی تان و فرهود و پراگندیی کوتن و منیش کتبخانکم ک خی ل نزیك 8 هشت هزار کتب و دیکمنتی

ڕۆژنامەگەریی کوردی دەدا وەهای چەندین سیایی ئامادەکراو بۆ چاپ
لە پێش هەمووشیانەوە (داستانی گەلگامش) کە سێ ساڵ بە وەرگێڕان
و پەراوەز بە نووسینەوە
پێی خەریك بووم تیا چوون .

چیرۆک بۆ منداڵان.. ئەخەی نیشتمان ... ڕۆزا شوان

شایەکی بیابان نشین، هەر لە منداڵییەوە زۆر حەزی لە دەنگی باڵندە بوو.. لە باخچە فراوانەکەی کۆشکە قەشەنگەکەیدا، لە نێو تەلبەند و قەفەزی نایابدا، چەندین جۆرە مەل و باڵندەی پەڕ ڕەنگین و جوان و دەنگخۆشی هەبوون.. خۆشەویسترین و جوانترین و دەنگخۆشترین باڵندە بەلای شاوە، جوانی و دەنگی قاسپە قاسپی کەوەکەی بوو.. کە لە نێو تەلەبەندەکدا، دیکۆرێکی زۆر جوانی بۆ رازاندبۆوە.. کە بریتی بوو لە شاخ و لە تاڤگە و لە گەڵزارێکی ڕەنگین و لە بەردی جوان.. شا هێندە هۆگری دەنگی باڵندەکانی ببوو.. هێندە گوێی لێیان گرتبوو.. تا رادەیەک لە زمانی باڵندەکانی دەزانی.

شا بەیانیان بە دەنگی قاسپە قاسپی کەوەکەی لە خەو هەڵدەستا.. دەچووە دیاری و گوێی لێدەگرت.. بەڵام شا سەری لەوە سوڕمابوو، کە کەوەکەی هەموو جارێک لە کاتی خوێندنەکەیدا، دەیوت: خۆزگەم بە نیشتمان ! شا لەبەرخۆیەوە وتی: جا کەوەکە لە چیت کەمە؟! خۆشترین دان و میوە و سەوزەم لە بەردەمتدا داناوە.. جوانترین دیکۆرم بۆ رازاندوویتەوە.. قاپەکانی ئاو و دانەکەشت لە زیو دروستکراون.. شوێن خەوێکی نەرم و گەرمم بۆ رازاندوویتەوە.. پێم ناڵێیت بۆ هەموو جارێک خۆزگە بە نیشتمانەکەت دەخوازی؟! تۆ بەڵێی دیمەنەکانی نیشتمانەکەت لەم دیکۆرە و دیمەنەی ئێرەت جوانتر و قەشەنگتر بن.. لەم ناز و بەخشینەی ئێرەت خۆشتربن؟!
شا شەوێکیان خەونی بینی.. لە خەونەکەیدا بەیانی بوو، گوێی لە دەنگی قاسپە قاسپی کەوەکەی گرتبوو.. وەکو ڕۆژانی تر گوێی

لێبوو کە کەوەکەی وتی: خۆزگەم بە نیشتمان.

شا چوو دەرگای تەلبەندی کەوەکەی کردەوە.. ب□ر□ای کرد و پێی وت: دە ه□□ب□ف□□ و بڕۆوە بۆ نیشتمانەکەت.. کەوەکە بەرەو باکوور هەڵفڕی.. شا لە خوا پاڕایەوە، کە بیکات بە باڵندەیەک، بۆ ئەوەی دوای کەوەکەی بکەوێت.. داواکەی شا هاتەدی و بوو بە باڵندەیەک.. هەڵفڕی و قۆناغ بە قۆناغ دوای کەوەکەی کەوت.. تا بزانێت کوێیە ئەو نیشتمانەی خۆزگەی بۆ دەخوازێت. لە دوای فڕینی ماوەیەکی زۆر، گەیشتنە دۆڵێکی رەنگین و فراوانی کوێستانی کوردستان، کە کەوتبووە نێوان دوو زنجیرە شاخی بەفرین و بەرزەوە.. چیاکان بە دارستانی سەوز و چڕ پۆشرابوون.. دۆڵەکە پڕبوو لە دار و دەوەنی سەوز و لە تاقگ□ی جوان، لە کانیاوی روون و خوڕ، لە گوڵزاری سروشتیی گوڵ هەمەڕەنگەی جوان و بۆن و بەرامە خۆش.. شا لە هەموو لایەکەوە گوێی لە چریکە و لە خوێندنی جۆرەها مەلی دەنگخۆش بوو، کە لە ژیانیدا شوێنی وەها خۆش و ئەفسووناوی و دیمەنی قەشەنگ و دڵڕفێنی لەو شێوەیە نەبینیبوو.. واقی وڕما، لەبەر خۆیەوە وتی: هەبێ ونەبێت ئێرە بەهەشتە، کەوەکەم ناهەقی نییە کە خۆزگە بەم نیشتمانە جوانەی دەخوازێت.. بە راستی زۆر جوانە.

کەوەکە لە لای کانییەکی ئاو روون و سارد نیشتەوە.. هەشت نۆ قوم ئاوی خواردەوە.. پشوویەکی دا.. ئینجا چووە سەر تاشەبەردێکی قوت.. بە دەنگێگی بەرز و بەسۆز و زوڵاڵ دەستی بە قاسپە قاسپ□ کرد.. لە کۆتاییدا سێ جار لەسەر یەکتری وتی: ئۆخەی نیشتمانە شیرینەکەم، نەمردم و پێت شادبوومەوە.. رەوێک کەو هات□ن و لە دەوری کەوەکەدا نیشتنەوە.. دووبارە کەوەکە دەستی بە قاسپە قاسپ□ کرد.. لە کۆتاییدا وتی: ئۆخەی کە بە کەس و کارم و بە هاوڕێکانم شادبوومە.. لە دواییدا لەگەڵ ئەو کۆمەڵە کەوەدا، دای لە شەقەی باڵ و بەرەو چیایەکی لووتکەبەرز هەڵفڕین.

شا لە پڕێکدا، لە دەنگی قاسپە قاسپی کەوەکەی خەبەری بۆوە و وتی: ئۆخەی کە ئەمە خەون بوو بینیم.. شا ل□پێشا چوو دەرگای تەلبەندی کەوەکەی کردەوە و ئازادی کرد.. کەوکە بەرەو باکوور هەڵفڕی و لە چاو ونبوو.. شا هەموو باڵندەکانی تریشی ئازادکردن و وتی: هەر هەمووتان ئازادن و بفڕن و بچنەوە بۆ نیشتمانەکانی خۆتان. چی قەفەز و دیکۆر و تەلبەندیشی هەبوون، هەر هەمووی شکاندن.
شا هەر ئەو رۆژە بڕیارێکی دەرکرد، کە راوی هەموو جۆرە باڵندە و ئاژەڵێکی کێویی لە وڵاتەکەیدا قەدەغەکرد.. راشیگەیاند، کە

هەر هاوڵاتییەک سەرپێچی ئەم بڕیارەی بکات، بە توندی سزا دەدرێت.

ڕەزا شوان
کەرکوک: ١٩٧٥

بزووتنەوەی "هەلەگ زەردەکان" و چەند وانەیەك ... پێشڕەو محەمەد

دەروازە

تارمایی کارەساتی کەش و هەوا باڵی بەسەر سەرجەمی مرۆڤایەتیدا کێشاوە. دوایین پێشنیاری دۆناڵد ترەمپ بۆ دامرکاندنەوەی بزووتنەوەی هەلەگ زەردەکان، کۆتاییهێنان بوو بە ڕێککەوتننامەی کەش و هەوا و ژینگە لە پاریس. حکومەتە سەرمایەدارییەکانیش هەمیشە لەڕێگای بەڵێنی ڕیفۆرمەوە، ویستوویانە هەم درێژە بە بەرهەمهێنانی زیاتری دوان ئۆکسیدی کاربۆن بدەن و هەمیش بە ماوەیەك سەرنجی جەماوەر و میدیاکان لەسەر پرسەکە دووربخەنەوە. تا کار گەیشتە ئەوەی زۆرێك لە حکومەتە سەرمایەدارییەکان تەنانەت مەسەلەی گۆڕانی کەش و هەوا بە تیۆری پیلانگێڕیی مارکسیستیی دەزانن، کە دەیەوێت ڕێگریی لە گەشەی ئازادانەی ئابووریی بازاڕی سەرمایەداریی بکات و لەم ڕێگایەوە پڕوپاگەندە بۆ ئابووری ڕوولەهەڵکشاوی چین بکات.

دوایین هەوڵی ڕیفۆرمیستانە (بەڵام لەجەوهەردا ساختەکارانە)ی ئەمانوێڵ ماکرۆن بوو بە دانانی باج لەسەر سووتەمەنیی؛ دیارە پاساوەکەی ماکرۆن، هیچ نەبێت کەمکردنەوەی کاریگەرییەکانی دوان ئۆکسیدی کاربۆنە لەسەر بەرگەهەوای ئەزۆن، وەك سەرەتایەك بۆ ڕێگریکردن لە زیاتر پیسبوونی ژینگە. بەڵام ڕوون و ئاشکرایە باجەکەی هاووڵاتی دەیدات و لەلاکەی دیکەشەوە، دەبێتە گەورەترین خزمەتکردن بەهەڵکشانی قازانجی زیاتری کۆمپانیا فرەنەتەوەکان. ئەم بڕیارە بەخراپی بەسەر ماکرۆندا شکایەوە و لەهەنگاوی یەکەمدا، خەڵکانێکی کرێکاری هێنایە سەر شەقام، کە زەرەرمەندی ئەم بڕیارە بوون، واتا بەکاربەرانی سووتەمەنیی، بەڵام داواکارییەکان

هەڵکشان، لە پاریسدا نەمایەوە، لە خواستی ڕیفۆرمی ئابوورییەوە بەرزبووەوە بۆ خواستی سیاسیی کۆتاییهێنان بە حکومەتەکەی ماکرۆن. بزووتنەوەکە سەرتاپای شارەکانی پاریسی گرتەوە، تەنانەت بۆ وڵاتانی دیکەشدا بڵاوبووەوە، وەك بەلجیکا و هۆڵەندا و ئومێد دەکرێت، وڵاتانی پێشکەوتووتری دیکەی سەرمایەداریش بگرێتەوە.

بۆ لە فەڕەنسا؟

هیچ جێگای سەرسامیی نییە و تەنانەت هیچ سەیریش نییە کە ناڕەزایەتیی بزووتنەوەی جەماوەریی فەڕەنسا بگرێتەوە. مێژوو پیشانی داوە ئەو شۆڕشانەی توانیویانە وەستانی مێژوویی و وەرچەرخان دروستبکەن، لە فەڕەنساوە سەریانهەڵداوە: شۆڕشی 1789، کە کۆتایی بە ڕژێمی کۆنی ئەریستۆکراسیی و فیودالیزم هێنا و ئینسانی لە گوێڕایەڵییەوە کردە هاووڵاتیی. شۆڕشەکانی 1848، شۆڕش لە پێناوی خواستە دیموکراسییەکان و شۆڕشە دیموکراسییەکانی کردە هەوێنی سەرهەڵدانەکانی دیکە، کۆمۆنەی پاریس 1871، کە بە یەکەمجار، کرێکارانی دیموکراسیخواز و دادپەروەریخواز، دەسەڵاتیان بەدەستەوە گرت و ئەنجوومەنە خۆبەڕێوەبەرە کرێکارییەکانیان دامەزراند، شۆڕشی 1936 و پاشان 1968، کە چوار بکەری شۆڕشگێڕ بوونە هەوێنی گۆڕانکاریی سەرتاپای پاشماوە کۆنەپارێزییەکانی دونیا: یەك، کرێکاران، دوو، خوێندکاران، سێ، ژنان و چوار، خەڵکانی دژەکۆڵۆنیالیست. شایانی باسە یەکەم مێژووی باریکادەکانی سەر شەقامەکانیش هەر دەگەڕێتەوە بۆ فەڕەنسا.

تەنها ماوەیەکی کەم (کە بیست بۆ سی ساڵ) فەڕەنسا لە جۆرێك چالاکیی ناچالاکدا دەژیا، ئەویش ئەو کاتە بوو کە لەڕووی ئابوورییەوە، سەردەمی بووژانەوەی درێژمەودا و دەوڵەتی خۆشگوزەران دەستیپێکردبوو، لەلایەکی دیکەوە بیری ڕادیکاڵ پاشەکشەی کردبوو و فەلسەفەی ئایدیالیستی ئەڵمانیی باڵی بەسەر ئەکادیمیاکاندا کێشا بوو و سەردەمێك بەناوی گومانکردن لەهەموو شتێك، لەژێر ناوی پۆستمۆدێرنیزمدا سەریهەڵدا، کە گومانیان لە شۆڕش، خەبات، بەرەنگاریی، حزب، ڕێکخستن، بزووتنەوەی کرێکاریی، بە بزووتنەوەی خۆڕسکیشەوە کردبوو. ئەم سەردەمە لەسەردەمی جەنگی ساردیشدا زۆرترین پشتیوانیی لێکرا، هۆڵیوود و ئەکادیمیاکان لەخزمەتیان بوون، بە سەرەکی وڵاتانی ئەوروپا و خۆرئاوای پیشەسازیی و بازاڕی سەرمایەدارییەوە. لەگەڵ کەوتنی سۆڤێت، ئەم ڕەوتەش بەرەو خانەنشین بوون ڕۆیشت. فەلسەفەی ئایدیالیستی ئەڵمانییش (وەك فەلسەفەیەکی کۆنەپارێز) پاشەکشەی کرد و دەکرێت بڵێین ڕادیکاڵیزم بۆ شەقامی

فەڕەنسیی گۆڕایەوە.

بەڵام بزووتنەوەی "هەلەگ زەردەکان" لە لوتکەی سەردەمی ئەفسانەی پارێزەری ئەوروپا: ئێمانوێڵ ماکرۆندا سەریهەڵدا، تەنها چەند ڕۆژێك دوای گوتارەکەی: دامەزراندنی سوپای یەکگرتووی ئەوروپا دژی ڕووسیا، ئەمریکا و چین. ئەمە وایکرد بۆرژوازیی و میدیای گشتیی ئەوروپا ئەفسانەی پارێزەری یەکێتیی ئەوروپا و دانیشتووانی ئەوروپا بۆ ماکرۆن دروستبکەن. ئەم ئەفسانەیە، بە پێچەوانەی ئەفسانە پاڵەوانپەرستییەکانی دیکەی ناسیۆنالیستە ئەوروپییەکان، زۆر درێژەی نەکێشا و تەنها یەك حەفتە عومری هەبوو. وشەی "نیۆلیبراڵیزم" بووەتە وشەیەکی قێزەون و پیس لەسەر زاری خەڵك بەکاردەهێنرێت، تەنانەت هونەرمەندە پۆپ ستارەکانیش، وایانلێهاتووە بەسوکایەتییەوە ناوی نیۆلیبڕاڵیزم بهێنن. تەنانەت پۆپ ستارێکی وەك "پامێلا ئەندرسن" بەڕاشکاوی دەڵێت: "من توندوتیژیی ڕەتدەکەمەوە، بەڵام کاتێك دەبینم هەلەگ زەردەکان پەلاماری بانکەکان، شوێنە لوکسەرییەکان و سەیارە گرانبەهاکان دەدەن، ئەوە دەبینم کە چۆن دژی توندوتیژیی ڕێکخراوی دەوڵەتیی و نوخبەی دەوڵەمەند و سەرمایەدار دەجوڵێنەوە، ئەو نوخبەیەی خەڵکی بەرەو برسیبوون بردووە". خەسڵەتی ئەم بزووتنەوەیە، کەمێك ئاڵۆزە، بەڵام زۆر ڕادیکاڵە. کورتناکرێتەوە، بۆ حزب، ترەید یونیۆن و یەکێتیی کرێکاریی زەردی فەرمانپێکراو.

هەلەگ زەردەکان کێن؟

گفتوگۆیەکی زۆر لەسەر ئەوە دەکرێت، ئەوانە کێن وا لەسەرشەقامن. ئایا ئەوانە خەڵکن، کرێکارانن، جەماوەرن، یاخود توێژە کۆمەڵایەتییەکانی دیکەن. لەلایەکی دیکەوە، گفتوگۆی ئەوەش دەکرێت کە بەشێکی زۆری خەڵکی ڕاستڕەو لەناو بزووتنەوەکەدان. ئەمەش وایکردووە کرێکارانی سۆسیالیستی زۆرێك لە وڵاتان، خۆیان لە پشتیوانیکردن بەدوور بگرن. بەڵام بە نیگایەکی خێرا دەردەکەوێت کە ئەمانە کرێکارانی بەشمەینەتی کۆمەڵگان. بەڵام لەلایەکی دیکەوە هێشتا زووە خەسڵەتی سەرجەمی بزووتنەوەکە دیاری بکرێت.

ڕاستە کرێکاران زۆرینەن، بەڵام هەموو کرێکارانیش سۆسیالیست یان شۆڕشگێڕ نین، تا باسی شۆڕشی سۆسیالیستیی بکەین، چونکە لەلایەکی دیکەوە ئەگەرەکانی سەرهەڵدانی شۆڕشی سۆسیالیستیی، بە قەیرانی شۆڕشگێڕی و سەردەمی شۆڕشگێڕیدا تێپەڕدە بێت، کە ئێستا بە نیگایەکی خێرا لە هەلومەرجی ئێستای ئەوروپا، تێدەگەین، کە ئێمە لە قۆناغ و قەیرانی شۆڕشگێڕیدا ناژین. لەبەر ئەوە زۆرێك لە چاودێرە

سۆسیالیست و چەپەکانیش، خۆیان بەدوور دەگرن لە بەکارهێنانی وشەی شۆڕشی سۆسیالیستیی. ئەوەی گرنگە ئەوەیە، چۆن بتوانین خەسڵەتی بزووتنەوەکە دیاری بکەین. بەبێ تێگەیشتن لە خەسڵەتی بزووتنەوەکە و تێگەیشتن لە هەلومەرجەکە، ناتوانین لە تاکتیك و ستراتیژەکانی خەباتیش تێبگەین.

ئەو خەڵکانەی لەژێر ناو و بەجلوبەرگی "هێلەگ زەردەکان" (gilets jaunes) خۆیان ڕێکخستووە، خەڵکانێکن کە دەکرێت بە دەرەجە دوو، یان خەڵکی خوارەوەی کۆمەڵگای فەڕەنسیی لەقەڵەمیان بدەین: خەڵکانی شارۆچکەکان، سەنتەرە هەژارنشینەکانی شارەکان، وەرەشە و فرۆشیارە بچووکەکان، کرێکارانی کەرتە پیشەسازییە کەمدەرامەتەکان و هتد. بزووتنەوەی هێلەگ زەردەکان بەیەکەوە (وەك باسمکرد) دژی هەڵکشانی باجی سەر سووتەمەنیی هاتنە سەر شەقام. ئەوان هۆکاری گونجاویان هەبوو، دیزڵ لە23% باجی خرابووە سەر، بەنزینیش 14% و حکومەت ڕایگەیاندبوو کە نرخەکانیان زیاتریش بەرز دەبێتەوە. ئەم ڕاگەیاندنە بووە هۆی ناڕەزایەتیی چینی کرێکار و بەشێکی چینی ناوەڕاستیش لەهەمانکاتدا، بەتایبەت ئەوانەی زەرمەندی تێچوونەکانی گواستنەوەی گشتیی دەبوون. بۆ ئەوانەی ڕۆژانە چەندان کیلۆمەتر بۆ سەیارەکانیان دەچنە سەر کارەکانیان، ئەم بەرزکردنەوەی نرخ و باجە، دەبووە هۆی کەمبوونەوەیەکی ئێجگار گەورە لە داهاتی گشتیان.

لەسەرەتادا خواستەکانی "هێلەگ زەردەکان" خواستێکی ڕوون و ڕاشکاو بوو: پاشەکشەکردن بەم یاسایە. بەڵام لە حەفتەی ڕابردووەوە، خواستەکان گۆڕاون، ئەو دەنگەی دەبیسترێت، هەستێکی ڕوون و ئاشکرای توندە، مانایەکی تەواوی لەپشتەوەیە کە ڕایدەگەیەنێت، ئەمە بووینەتە ئەڵقەلەگوێ و قوربانیی چینێکی سیاسیی کە بەگشتیی، کاتی هاتووە، سەرجەمیان ڕەتبکەینەوە.

ئێستا زۆرینەیان بەیەك دەنگ هاوار دەکەن: ماکرۆن دەبێت بڕوات. لەگەڵ ڕاپرسیی ڕۆژی جومعەی ڕابردوودا، ئەمانوێل ماکرۆن، ڕێژەی دەنگەکانی دابەزیوە بۆ 20.1% و هاتووەتە خوارەوە بۆ پلەی چوارەم، لەکاتێکدا ژان لوك میلانشۆ، سەرۆکی پارتی چەپ، کە لە سەردەمی هەڵبژاردنەکاندا هاتبووە پلەی سێیەم، ئێستا بووە بە یەکەم و بەڕێژەی 28% دەنگەکانی بەرز بووەتەوە. ئەمە نیشانەی ئەوەیە کە بزووتنەوەی هێلەگ زەردەکان، لە خواستێکی ئابوورییەوە هەڵکشاون بۆ خواستێکی سیاسیی ڕوون و ڕاشکاو، کۆتاییهێنان بە ڕێساکانی ئابووریی نیۆلیبراڵی، دەبێت هاوکات کۆتایی بە سیاسەت و دامەزراوە سیاسییەکانی نیۆلیبراڵیزمیش بهێنێت. ئێستا هەموان

بەیەك دەنگ هاوار دەكەن: "ماكرۆن؛ سەرۆكی دەوڵەمەندانە".

دەربارەی توندوتیژیی

لەوانەیە دەرفەتی ئەوە نەبێت، لەسەر تیۆر و چەمكی توندوتیژیی هەڵوەستە بكەین. بەڵام وەك واڵتەر بنیامین لە وتارێكیدا (1921) بەناوی "ڕەخنەی توندوتیژیی" زۆر بە ڕاشكاوی ئاماژەی پێدەكات، توندوتیژیی، كاتێك چین و گروپە چەوساوەكانی خوارەوەی كۆمەڵگا بەكاریدەهێنن، بۆ كۆتاییهێنانە بەتوندوتیژیی ڕێكخراوی دەوڵەت، ئەو توندوتیژییەی بە ئاگر و ئاسن بەسەر خەڵكی خوارەوەی كۆمەڵگادا دەسەپێنرێت. بەمانایەكی دیكە: دیالێكتیكی لەناوبردنی توندوتیژیی دەوڵەت. كەواتە ئەو بزووتنەوەی بتوانێت بەپێچەوانەی ڕەوتی مێژوو مەلە بكات، دژی توندوتیژیی ڕێكخراوی دەوڵەت، توندوتیژیی مۆنۆپۆلكراو و سەركوتكەر، مافی بەكارهێنانی توندوتیژیی هەیە، دیارترین نموونەی توندوتیژیش لە مێژوودا، كە خەڵك دژی دیكتاتۆریەتی ئەریستۆكراسیی و لۆردەكان و فیودالەكان و پاشا ستەمكارەكان بەكاریهێنابێت، توندوتیژیی بووە لە شۆڕشی فەڕەنسیی، مارا، دانتۆن و ڕۆبسپێر، ڕەوایەتیی بەكارهێنانی توندوتیژییان لە جەماوەرەوە وەرگرتبوو، بۆ ڕێگریكردن لە گەڕانەوەی دیكتاتۆریەت. بۆیە بێهۆ نییە، بزووتنەوەی هەلەگ زەردەكان، ئامرازی ملپەڕاندنی سەردەمی شۆڕشی فەڕەنسیی، كە بە "گیۆتین" ناسراوە، دەهێننەوە هەمان مەیدان و پیشانی ماكرۆنی دەدەن، چۆن شۆڕشگێڕان و جەماوەر ئەوكات، پیشانی لویسی شانزە و ماری ئەنتوانێتیان دا.

بەڵام سەرەڕای ئەمانە، ئەوەی ئێستا هەیە ئایا توندوتیژییە؟ نەخێر، بەڵام لەچاوی چینی باڵادەستەوە، هەموو خۆپیشاندان و ناڕەزایەتییەكی جەماوەریی، توندوتیژییە، لەكاتێكدا كوشتن لەلایەن پۆلیس، سوپا و هێزە ئەمنییەكانەوە وەك شتێكی موقەدەس سەیر دەكرێت. یاخود توندوتیژیی سەرمایە، كە ملیۆنان ئینسانی فڕێداوەتە پەراوێزەكان، كەلاوەنشینەكان و هەزاری خستوون و ملیۆنان ئینسانی بێ ماڵی خستۆتە سەر شەقامەكان و نووستن لەسەر كارتۆنەكان بە شەوانی زستان، بووەتە ئاساییترین دیاردەی وڵاتانی پێشكەوتووی سەرمایەداریی، وەك توندوتیژیی نابینرێت، بەڵكو وەك كردەوەیەكی ئاسایی، بەڵام ناڕەزایەتیی توندوتیژییە. بەڵێ دەكرێت بڵێین توندوتیژییە، چونكە هەڕەشەیە لەسەر دیكتاتۆریەتی دەوڵەت و حاكمییەتی سەرمایە.

سەرەڕای ئەمە، چەندین ڕۆژە من چاودێریی دەكەم، بەردەوام ویستوومە

وتارێك بنووسم، چەند جاریش داوام لێکراوە، لەکاتێکدا چۆن دەتوانم بەو ڕوونییە دەربارەی ئەمریکای لاتین، ئەمریکا، بەریتانیا و ئەڵمانیا یاخود تورکیا بنووسم، بەڵام ناتوانم تەعبیر لەم بزووتنەوە تازەیە بکەم. هۆکارەکەی ڕوونە: ئەم بزووتنەوەیە بە ئاسانی پێناسە ناکرێت. سەرەڕای ئەوە، زۆرجار تەنها دەستمکردووە بە بۆچوونی خەڵکانی دیکە، چ نووسەران، سیاسیی، ئەکادیمیی و تەنانەت پۆستە کورتەکانی فەیسبووکیش. هەرکەسێك لەڕوانگەی خۆیەوە دەیەوێت پێناسەی بکات. بەرەی لیبراڵ ناو لە بزووتنەوەکە دەنێن: توندوتیژ، ئاژاوەگێڕ، چەتە و یاخیگەر و هتد. ئەمانە بۆ ڕۆشنبیرانی بەرەی لیبراڵ لەکوردستانیشەوە لەپشتی ئەم بۆچوونانەوە وەستاون. لەلایەکی دیکەوە، زۆر کەس بەهەڵە ناوی دەنێن شۆڕشی سۆسیالیستیی، ئەمەش هەڵەیە.

ئەوەی لەناو ئەم بزووتنەوەیەدا دەبینرێت: بەڕوونی لەڕووخساریانەوە خەڵکانێکی شەکەت، لاشەی ماندوو، دڵی شکاو، بێدەرەتان و بێ هیواکانە. لەسەردەمی بێهواییدا، هیوا لەدایکبووەوە. جۆش و خرۆشی خەڵك، وایکردووە وزەیەکی گەورە بۆ جەستەی هەر یەکێکماندا بگەڕێت. وەك باسمکرد، توندوتیژیی تا ئەو شوێنە ڕەوایەتیی هەیە کە کۆتایی بەسەرجەمی توندوتیژیی بهێنێت. گومانی تێدا نییە هەر یەکێکمان خەون بە جیهانێکی ئاشتیی و خۆشەوە دەبینین. هەمووومان فیلم کارتۆنی “کەنان کوڕەکەی داهاتوو” (کە بەکوردیی بووەتە عەدنان و لینا)مان بینیوە. جیهان بەسەر دووبەرەدا دابەشبووە و دوای جەنگی ماڵوێرانکەری جیهانیش، کەچی هێشتا بەرەیەك هەر خەریکی سەپاندنی توندوتیژیی سەرمایەیە بەسەر جیهان و تێکدانی ژینگەدا، ئەم فیلمە کە لە دەیەی 1980 بەرهەم هاتووە، لەوەدا دەبینین، دوورگەی هیوا وێنەی جیهانێکی ناتوندوتیژە. بەڵام دواجار لەوەش توندوتیژیی کۆتایی نەهاتووە، چونکە هێشتا حاکمیەتی سەرمایە ئامادەیە. منیش کاتێك سەیری جەستەی شەکەت و ماندوو، جیهانێکی نایەکسان دەکەم، هەموو ئەو خەڵکە ماندوو و زیاندیدەیە دەبینم، ناتوانم بەڵێم بە کۆتاییهێنان بەم توندوتیژییە، پیادەکردنی توندوتزیی ڕەوا نییە. بەڵام وەك باسمکرد توندوتیژیی جەماوەر زۆر جیاوازە لە توندوتیژیی ڕێکخراوی دەوڵەت. ئەوان بە تانك و تۆپ و تەیارە و کڵاوەی ئەتۆمییەوە هێرشدەکەن، کەچی چەکی دەستی ئێمە ناڕەزایەتیی و کۆتاییهێنانە بە حاکمیەتی سەرمایە.

ئەگەر بەوردیی سەیر بکەن، توندوتیژیی بۆرژوازیی لەگەڵ توندوتیژیی

جەماوەری ناڕازیی جیاوازییەکەیان ئەرز و ئاسمانە. بە سەیرکردنی سەرجەمی وێنە و ڤیدیۆکان دەردەکەوێت، جەماوەر جگە لە یەکگرتوویی و بەیەکگرتوویی هاتنە سەرشەقام و بەرزکردنەوەی داواکری□کانیان، هیچ ئامرازێکی سەرکوتکەریان پێ نییە. بەڵام بەپێچەوانەوە، توندوتیژیی بۆرژوازییەکان بەڕوونی دەبینرێت، چەك، گازی فرمێسك ڕێژ، باتۆم، دەمانچە، پیشاندانی تانك و تۆپ، هەڵدانی تەیارە و هەلیکۆپتەر بەئاسماندا، بڵاوەپێکردنی سەدان هەزار پۆلیسی پڕچەك، بە یونیفۆرمەوە.

بەڵام توندوتیژییەکانی جەماوەر، کۆتاییهێنانە بە حاکمییەتی سەرمایە، بە خستنی ڕێسا و نەزمی نیۆلیبراڵیزم، توندوتیژیی جەماوەر، داواکردنی یەکسانیی و عەدالەتە. دامەزراندنی دیموکراسیی ڕاستەقینەیە.
دواجار ئێمە دەبێت بیبەینەوە. چیتر ناتوانین لە شکستی چەپ خۆش ببین، ئیتر چەپ مافی سازشکردنی نەماوە، مافی ئەوەی نییە قەیرانە بدۆڕێنێت و بیگۆڕێتەوە بە کورسیی پەرلەمانیی. بزووتنەوەی هێلەگ زەردەکان گەلێك وانەی بەکەڵکی بۆ چەپ تێدایە: ئەو گۆڕانکارییەی لە دوو حەفتەی ڕابردووەوە دروستبووە، بارتەقای پەنجا ساڵ هەڵبژاردنی ئاشتیخوازانەی پەرلەمانی بۆرژوازیی بووە کە چەپیش بەشداریی لەو پەرلەمانانەدا کردووە. چەپ چیتر ناتوانێت بەرگەی شکست بگرێت، دەبێت ئەمجارە بیباتەوە.
لێرەدا بەم سەرنجانە کۆتایی پێدەهێنم، هیوادارم ڕووداوەکان بەئاراستەیەکدا بڕۆن، دەرفەتی خوێندنەوەی ڕوونترمان پێبدەن. لەگەڵ ئەوەشدا هەوڵدەدەم چ بە سەرنجی کورت، یان بە وەرگێڕانی ئەو وتارانەی بە وردبینییەکی تەواوەوە تێبینیی ڕووداوەکان دەکەن، بکەم بەکوردیی.

فەرهاد عەبدولحەمید- پاڵەوان-
، ئەو تێکۆشەرەی بۆ نەمریی

ژیا!. … هەڵۆ بەرزنجەیی

١٩٤٦ـ ٢٠١٨ بۆ چلەی فەرهاد عەبدولحەمید ـ پاڵەوان
هەڵۆ بەرزنجەیی ٥/١٢/٢٠١٨

ئەگەر ژیان شانۆیەکی سادە و ڕووتیش بێت، پەردەی مردن تێیدا،
ناخۆشترین و تاریکترین
بوون و مانایەتی.

ئاخر ئەوە مەرگە، وەک دێوزمەیەکی ببێبەزەیی دێ و لەناکاو ئاوقای خۆشی و جوانی و ڕووناکی ژیانی ئازیزێکمان دەبێت و لەناوی دەبات.
ئەوە مەرگە، وەک چنگێکی ڕەش پەلامار دەدا و کارەساتێکی دڵتەزێن ساز دەدات. ئەوە مەرگە، هەموو ساتێک هەڵگری پەیامی کوژانەوەی ژیان و ناوی مرۆڤەکانە.
گەر بێت و لەم یاسا و چارەنووسە حەتمییەی، نێوان هاتنەبوون و ماڵئاوایی لێکردن دەرچین، وا مردن لە ژیانی مرۆڤ دا، بەسوێترین ژان و گەورەترین زیان و قورسترین زوڵم و ناهەمواترین قەدەرە.
دیارە مردنی ناوەختیش چیرۆکێکی ترەو، بۆکروزی ئازارەکەی بەسوێ ترە.

من هێشتا بە چاوی خەواڵووەوە لە هاوکێشەی «ژیان و مەرگ» دەڕوانم. جارێ هەر چاوەکانم هەڵدەگڵۆفم و تا هەنووکە مانا و خۆشی چەمکی یەکەم و بێمانایی و دڵتەزێنی دووەمیانم بۆ ناچێتەوە سەریەک!. بەواتایەکی تر، جارێ هێشتا ماومە، وەک مرۆی ئاسایی، دروست خۆم بدۆزمەوە و دەستی ڕازیبوون بۆ قەدەر و چارەنووسە ئامادەکراوەکە، بەرز بکەمەوە. ئاخر لەئەندێشەی خۆم دا، سەرقاڵی ئەوەم پەنجەی ڤیتۆ لەو شوێنەدا بڵند بکەمەوە، کە مەرگ زیاتر لە قەبارەی خۆی، ئازار بە ژیان دەگەیەنێ و لە ناسکترین ساتەوەخت دا، بەچەپۆکی نەگریسی، زیڕەمان لێهەڵدەسێنێ و دڵی کەسێکی میهرەبان و شیرینمان لەکارکردن دەخات. بەگومانم و خانەگومانیم، لێ بۆتە دیدێکی داپۆشراو بە تارماییەکی ڕەشتاڵە و چەپەڵ، کە دەزانم جگە لە تاڵکردنی ژیان، مەرگ هەڵگری هیچ مانا و بەهایەکی تر نییە.
لەم سیناریۆ و فلیم و بەسەرهات و چارەنووسە بۆ نووسراوە، تێناگەم و حاڵیش نابم!.

چ دەبوو گەر مرۆ لەم گەردوونەدا ژیانێکی بێ بڕانەوە و جاویدانی

پێ ببڕایە و بۆدابین بوایە؟. ئایا کێشە کەم شوێنی و نەمانی جێگا و رێگایە بۆ کەسانی دیکە؟ یاخود چەرخوفەلەکی هاتن و چوون و دەستپێک و کۆتایی زاڵە بەسەر بزاوتە ترسناک و ئازاربەخشەکەدا. پرسیاری من لێرەدا ڕوو لەسەرچاوە و هێز و ئافەریدەیە، ئایا ئێمە خوڵقاوین بۆ نمایشکردنی فلیمی مەرگەسات و مردن؟!. یاخود دەبێت بێینە بوون و دواتر هەردەبێت، نابەدڵانە و بەناچاری ماڵئاوایی لە بوون بکەین ؟. ژیانێکی لەم چەشنە وا مەرگەسات، هەر لە نمایشتی فلیمێکی درامایی دەچێ و هەرجارێک بێ مۆڵەت و ڕەزامەندی دێت و پاشان خۆی لە سێرە دەگرێ و تاکێکمان لێ دەپێکی. مەرگ خۆی دەخاتە بۆسەوە و کەوکوژی نیشانە لە ئازیزێکی ترمان دەگرێ و ئەستێرەی ژیانی دادەچۆڕێنێ و ژمارەیەکمان لێ کەم دەکاتەوە. ئەمە چۆن سەرەتا و کۆتاییەکی تراژیدیاییە؟! بە دەستپێکێکی خۆشی پێوقەدەم بەخێر و بە گریانی خۆت و ئاوازی شادمانی د□وروبەرت دەست پێدەکات و دواتر دڵشادی ماڵئاوایی خۆت و ریتمی گریانی دەورووبەرت کۆتایی دێت؟!.

ئاخر ئەی مەرگ! زۆربەی کات میوانێکی ناوەختی رەزا گرانی، تارماییەکی شوومی. زرنگانەوەی ناوەکەت ناخۆشە، کردارەکەت نابەجێیە و ئازارەکەت بە سوێیە. تۆ گەر ڕاست دەکەیت وەرە و زاڵمێک ڕاماڵە، بکوژێک بسڕەوە، کاولکارێک سزا بدە.. نەک بێیت و ئەوانە لوول بدەیت، کە خەبات بۆ بەهای ژیانی پەپوولەش دەکەن و بە بیری چاک و و قسەی چاک و ڕەفتاری چاک هەڵسوکەوت دەکەن. لێ سەرباری ئەو خەسڵەت و سیفەتە نەرێنییانەی لە هەگبەتدا ه□□□ت گرتووە، سەد هێندەی تریش ڕەفتارەکەت ناڕەوا و ناقۆڵا بێت و خۆت بە خاوەن دەسەڵات و زەبروزەنگ بزانی، هێشتا ناتوانی ململانێکە بەریتەوە و ژیان ببەزێنی و جیهان تاریک و خەمبار بکەیت.

ئەوە دوێنێ بوو،چل رۆژ بەر لە ئێستا، فەرهاد پاڵەوان، کە هێشتا ژیان لە چاوەکانی دا دەبریسکایەوە و لە دڵیدا قوڵپی دەدا و هیوای بە کار و ئایندەی تێکۆشانی هەبوو، هێشتا لە تەمەنێک دا بوو، گوڕ و تین و وزە و زانینی زۆری پێمابوو پێشکەشمان بکات، مەرگ پێچایەوە و ل□ بەرچاومان جەستەی بزر کرد.
نا نا ئەی مەرگ! چاک بزانە!، باهۆزت چەند بەهێز بێت، هەر ناتوانی ڕامانماڵی و چەند بێبەزەیی بیت، نەکاری قڕمان بکەیت و هەرچەند هەڵمەتت توند بێت، ل□ بەردەمتدا ناچەمێینەوە و خۆڕاگری دەکەین.
هاوبیر فەرهاد، دوای خوێندنەوە و شۆڕبوونەوەیەکی زۆری بە واقیعی نەتەوەکەی دا، باش لەوە گەیشتبوو، کە کولتوور فاکت و ک□□ک□ و

بنەما هەرە سەرەکییەکەی بوونی نەتەوەیە. قسە کردن لەسەر نەتەوە، بە کولتووری ڕەسەنی زادەی ژیانی کۆمەڵایەتی خودی، وەک ئەوەیە خەیاڵی هەڵچنینی کۆشک لەسەر لم بکەیت. ئیدی ساتەوەختە هاوبیر فەرهاد لەم ڕاستییە بە چەندوچوونە حاڵی بوو، تێگەیشت کە کولتوور پێکهاتەیەکی هەرە سەرەکی ناسنامەی نەتەوەیە، ژیانی خۆی بۆ ئەم بوارە بە بێنیازیی و دڵسۆزانە و پەرۆشەوە تەرخان کرد.

دوای قووڵبوونەوەیەکی زۆر بۆی دەرکەوت، هەر بەتەنها ڕووداوە مێژووییەکان و جوگرافیا و چیرۆکەکانی دوانزە سوارەی مەریوان و بەرپابوون و خامۆشبوونی زنجیرە شۆڕشەکانمان و کارەساتی ئەنفال و کیمیاباران و لەسێدارەدان و قڕکردن، بەس نین بۆ گێڕانەوەی مێژووییەکی ڕاست و دروست و تۆکمە و نیشاندانی ئازار و ژانەکانی نەتەوەیەک لە جیهان دا، بەڵکو بنەما و خەسڵەتی کولتور دەتوانێ پەیامی نەتەوەیەک لە ئاسانترین شێوەدا بەرجەستە و نمایش بکات. ئەم هەموو ڕاستی و فاکتانە پاڵیان نا بە کاک فەرهادەوە زۆرینەی ژیانی خۆی بۆ خوێندنەوە و ناساندنی کولتووری نەتەوەکەی تەرخان بکات. لەمەشدا هەر زوو گەیشتە ئەو باوەڕەی،کە بیر و هزر و جیهانبینی زەردەشتی فەیلەسووف و بیریار و ئایینەکەی، ئەو تاقە زەمینە و کەرەسە و مەیدانەیە، تاکی کورد خۆی تێدا بدۆزێتەوە و خۆی پێ چەکدار بکات و ناسنامە و پێناسەی خۆی پێ بڕازێنێتەوە. تا دەگاتە ئەوەی لێرەوە گەشەپێدانی زەردەشتێتی تێدا زیندوو بکاتەوە. ئاخر ئەو باش لەوە حاڵی ببوو کولتووریی داگیرکەران، تاسەر ئێسک و تا ناو بێشکەی منداڵەکانمان و تا ئەو دیو سنووری کەلی گەڕەکانمان و تا قوڵترین پرسەکانی مێژوومان و تا بەندایەتی ئاسمانی نیشتمانمان مێخی ترسناکی خۆی داکوتاوە.

ئامانجی بیرمەند فەرهاد پاڵەوان، لەم کارە داتاشینی پەیکەری مردووییەک نەبوو، لە وتە و پێداهەڵگوتنی سەرزارەکی، بەڵکو گێڕانەوەی بۆ قوڵایی ڕاستییەکی مێژوویی دەوڵەمەند بە دووڕ و گەوهەر و یاقووت. ئەو کارە گەورە و شاکارانەی ئەویش لە ڕێی بەرهەمەکانییەوە لەدواجاردا ئەنجامی دا، بە ڕەنج و زەحمەتێکی زۆر و شەونخوونی و لێبڕانێکی بێ پسانەوە، بوونە تۆکمەترین خشتی بینای هەڵچنینەوەی کۆشک و تەلاری فەرهەنگی نەتەوایەتیمان و دەروازەیەک بۆ چوونە دنیا جوانەکەی زەردەشت و بیروباوەڕە گەش و مرۆڤدۆستەکانییەوە. مامۆستا فەرهاد بە کۆمەڵێ کتێب و وەرگێڕان و نووسینی جۆراوجۆر و چالاکی،توانی تۆوێکی باش لەسەر زەمینەی کوردەواری بچێنێ. بەوەشدا گەیشتە وێستگەی هەڵکردنی چرایەکی

ڕووناککرەوە لەسەر ڕێی تاریکستانی نیشتمانی کوردەواری دا.
چەند وەستگەیەکی یەکتر ناسیمان :
هاوینی ساڵی ١٩٨٤، بڕیارم دا ڕوو لە تاراوگە بکەم. ڕەوانشادی هەمیشە زیندوو کاک عومەر شەمەیی،کە بۆ من برایەکی گەورە و مامۆستایەکی هێژا بوو، بە خواحافیزی هاتە ماڵمان و وتی: نامەت لەبەر سەلامەتی بۆ نانووسم، لە لە شاری سنە بچە بۆ لای فلان کەس ـ مەبەستی ف. پاڵەوان بوو ـ بەڵێ بەناونیشانی ئەوەی پیش ماوەیەک (٥) کتێبم بەناردی لەوانە، ناوی کتێبی « مێژوو» ی د. کەمال مەزهەر و “داغستانی من”ی عەزیز گەردی و “میر”یی حسین عارفی هێنا. ئەو چی پێ بکرێ یارمەتیت دەدات.

وەختێ چوومە شاری سنەی هیوابەخش و لای کاک فەرهاد، (٢) هاوبیری تریشم لەگەڵ بوون. ئەوپەڕی ڕێزی لێ گرتین و هەندەی وت، کەوا یەک تاکە کەس دەناسێ و ئامادەیە نامەیەکمان بداتێ بۆ ئەوەی هاوکاریمان بکات. دوای میواندارییەکی شاهانە، نامەیەکی بۆ دکتۆر شەوکەت بامەڕنی بەرپرسی لقی ٨ پارتی لە کەرەج نووسی بۆمان. هەرچەند کارمان بە نامەکە نەکرد، چونکە پێویستی نەکرد، لە کاتێ نامەکەمان گەیاندە دەستی د. شەوکەت، ناوبراو وتی مادام لای کاک فەرهادەوە هاتوون، بەسەر سەر و چاوان چیم پێ بکرێ درێخی ناکەم .

ساڵی ١٩٩١ دوای راپەڕین هاوینەکە گەڕامەوە بۆ کوردستان و بەشداریی کۆنگرەی پاسۆک، چوومە شاری سنە بۆ دیداریی کاک فەرهاد،ئەو کاتە جێگری پارێزگاری سنە بوو، بەداخەوە لەوێ نەبوو. جارێکی تریش لە تیفی سەحەر میوانداریان لێ کردبوو، قسەی دەکرد، منیش فاکسێکم نارد بۆ تیفی ناوبراو و دەستخۆشی بەرنامە و سڵاوم بۆ کاک فەرهاد نارد. بێژەری بەرنامە تلفونی بۆکردم، وتی دوای تەواو بوونی بەرنامە دەتوانی قسەی لەگەڵ بکەیت. دروست وابوو، کەمەڵێ چاکوچۆنی و قسەی بەناوەڕۆک و هەمامان کرد و هەواڵمان لەمەڕ هاوبیرانەوە ئاڵوگۆڕ کرد. زۆری پێ خۆش بوو.

دوای ڕووخانی سەددام لە ٢٠٠٣ دا،دەرفەتی گەڕانەوەی بۆ باشوور بۆ ساز بوو، سەرەتا لە شاری هەولێری پایتەخت و دواتر لە شاری سلێمانی نیشتەجێ بوو. ئیدی هەرجارێ چووبێتمەوە کوردستان، بەدیداریی شاد بووم و لە نزیکەوە بە بیرو بۆچوونەکانی بەهرەمەند بووم. گەلێ جار لەماڵەی خۆیان و هەندێ جارانیش لە دوکانە خنجیلانەکەی هاوبیر، پشکۆ پێک دەگەیشتین. جارێکیش ساڵی ٢٠٠٩ لەتەک هاوبیران بەختیار شەمەیی و ئاراس وەلی دا، چووین بۆ دەوروبەری دوکان و لەسەر داخوازی ئەو بۆ ئەشکەوتی قزقاپان،زۆر شاد بوو، بۆ

قوڵی سەرنجی ئەو شووێنەوارە مێژووییەی زەردەشتییەکانی دەدا و ورد و بە سەلیقەوە بۆ ئێمەی شی دەکردەوە. کۆمەڵێ وێنەی جوانی لەسەر گرت. لەسەر پێشنیازی هاوبیر بەختیار شەمەیی و حەزێکی لەبن نەهاتووی خۆشم، بۆ ئەوەی دیدارێکی لەتەک دا ئەنجام بدەم و بەشێکی بچووک لەو زانین و زانیارییەی لە خەزێنەی ئەقڵ و سنگی دا هەڵیگرتوو و پاراستبووی بخەمە بەردەم خوێنەران، کۆمەڵێ پرسیارم ئاڕاستە کرد، بەداخەوە لەبەر کەم کاتی مانەوەی من لە کوردستان و دوورییەکەم و نەخۆشی و پێدا ڕانەگەیشتنی ئەو، کارەکەمان بەتەواوی سەری نەگرت. ئەمەش ئەفسووسێکی گەورەیە بۆ بەندە، لەدوای کۆچی دوایی لەناکاوی کاک فەرهاد بۆم بەجێماوە،ئاخر ئەو هێشتا پڕ بوو لە زانیاری و ئەزموون و لێهاتوویی و ئێمەش گەلێ تینووی کۆمەڵێ زانیاریی بووین،کە بەشێکی تەنها لای ئەو چنگ دەکەوتن. ئەو لە هەموو قۆناغەکان دا ئاگاداریی بڕیار و گۆڕانکارییە هەستیار و گرنگەکان بوو،ئەو ئەزموونێکی دووری درێژی لەس□ر □□ی کاروانی خەباتی نەتەوایەتی دا هەبوو، ئەو کەشکۆڵێکی هەمەڕەنگ و خەزێنە و سندووقێکی پارێزراوی نهێن پارێزی دەستپاکی ڕاستەقینەی گەلێ شت بوو. ئەو جێی متمانەی سەرکردایەتی حیزب و هاوبیر و کادێرە ناوەنجیی و سەرەتاکان بوو. ئەو هاوبیری ڕێزلێگیراوی هەموو لایەک بوو، ئەو شکۆ و قەڵای متمانەی بەرز و قایم بوو، ئەو پاڵەوان بوو!.

سەروەختێ کۆمیتەی چالاکردنەوەی پاسۆک، دەستی بە چالاکی کردەوە، کاک فەرهاد زۆر لێبڕاوانە کەوتە خۆیی و هانی کاروچالاکی هاوبیرانی دەدا. لەگەڵ هەڵبژاردنەکانی ٢٠٠٩ دا و دروستبوونی بزووتنەوەی گۆڕان دا، کاک فەرهاد هاوکار و بزوێنەرێکی بەرچاوی کارەکان بوو. لە کۆبوونەوەکان دا ئامادە دەبوو، پێشنیاز و سەرنجی سوودبەخشی دەخستە بەردەم هاوبیران،کەموز□ر □□□ی □ابەر و برایەکی گەورەی دەگێڕا.

دواتر کە پێداویستی دامەزراندنی کۆمەڵە یان ڕێکخراوێکی سەربەخۆ، بۆ هاوبیرە نەتەوەییەکان هاتە کایەوە، دوای خوێندنەوە و گفتوگۆیەکی تێروتەسەل، بڕیاری دامەزراندنی کۆمەڵەیەک لە ماڵی خۆیان دا درا. کاک فەرهاد لەگەڵمان دا بووە یەکێک لە دامەزرێنەرانی ” کۆمەڵەی هاوبیرانی کوردایەتی”. کاک فەرهاد هەمیشە ئامادەی کارکردن بوو، باوەڕ و ئیمانی نەلەقیو بوو، بەردەوام لە بیرکردنەوەی و هەوڵی کۆکردنەوەی هاوبیران دا بوو، یەکبینە ئامۆژگاری دڵسۆزانەی دەکردین، لە پەساوە بە بیروبۆچوونە

وردەکانی ڕێی تێکۆشانی بۆ هەموار دەکردین. هەمیشە ورە بەرز و هیوا گەشت و باوەڕ و هزر گەش بوو. مامۆستا فەرهاد زۆر بەسەلیقە بوو، خوێنەوارێکی زیت و وریا بوو، ئەزموونی سیاسی لە یەکێتی قوتابیانی کوردستان و دواتر کاژیک و ئەوجا شۆڕشی ئەیلوول دا هەبوو. لەهێزی خەبات، یەکێ بوو لە باوەڕ پێکراوە هەرە نزیک و خۆشەویستەکانی گیانبەختکردوو،کاک فەتاح ئاغای بەرپرسی هێز. لە پاسۆکیش هەژماری ئەندامێکی دامەزرێنەری بۆ دەکرا. ساڵانێکی زۆر ژیان و ماڵی لە شاری سنە تێکۆشان و بارەگای پاسۆک بوو.

دواتریش لەتەک زەردەشتیانی دیکەی کوردستان دا، ڕێکخراوێکی زەردەشتی – یەسنا – یان دامەزراند و بووە سەرۆکی شانازیی ئەو رێکخراوە.

ئەمە چەند لاپەڕەکی خێڕای ژیانی ئەو مامۆستا و هاوبیرە تێکۆشەرەمانە،ڕۆیشت و لەدوای خۆی خەرمانێ خزمەتی بۆ بەجێهێشتین. کاک فەرهاد زۆر دڵسۆزانە هەوڵی لە چوارچێوەخستنی چەمکی "کوردبوون" دەدا،لەسەر بنەما یەکی پتەوی تۆکمە، لە هەموو ڕەهەندەکانەوە. کاک فەرهاد بۆ خۆی کێوێک بوو لە باوەڕ و ورە و وزەی کارکردن و چالاکی. ڕۆشنبیرێکی پل□ بەرزی ئاسۆی بیرفراوان بوو، نووسەر و وەرگێڕێکی بە سەلیقەی بەدیقەتی بوو. ورد بیری دەکردەوە

و نەخشەی بە کارەکانی دادەشت و دەست بەکار دەبوو. شارەزایەکی باشی مێژووی سیاسی و فەرهەنگی کورد بوو، سەراسەیی لەگەڵ ئەدەبی کوردی و جیهانی هەبوو، یەکێ لە بەرهەمەکانی سەمەدی بەهرەنگی (ماسییە ڕەشە بچکۆلەکە) ی وەرگێڕا بۆ سەر زمانی کوردی و چەند بەرهەمەکیشی لەسەر زەردەشت کردە کوردیی و بە شاکارە گەورە و نایابەکەشی “زەردەشت و ئاڤێستا و فەلسەفەی یەکتاپەرستی” گەورەترین خزمەتی پێشکەش بە نەتەوەکەی کرد.
٧٢ ساڵ تەمەنێکی کورت، لە تژی لە بیرکردنەوەی باش و قسەی دروست و کرداریی چاک و بەرز و بەرهەم و تێکۆشانی گرنگ، وای کرد لە دواجاردا کاک فەرهاد بە شایستە و بە شانازییەوە بچێتە مێژووی نەمرییەوە.

لە ژوانی ئەم مەرگە ناوادەیەدا، جارێکی تریش بەوپەڕی ڕاستگۆییەوە، هاوبیران هەموو بەڵێن نوێ دەکەنەوە، نەیەڵن ئەو ئاڵایەی ئەو بڵندی کردەوە، نەوی بکرێت. ئەو ڕێبازەی ئەو خۆی بە تەرخان کرد کوێر بێتەوە و ئەو بیروباوەڕەی ئەو ژیانی پێ بەخشی، گەردی لە بنیشێ.
بنوو، هاوبیر و برا و مامۆستا هێژاکەم، با لەدەست ئازاری نەخۆشی و تاڵاوی مەرگ سەرفراز بیت. ئەی هاوبیرە نەمرەکە، ئێمە لەبیرت ناکەین.

کە مێژویی ململانەی چینایەتی لە فەرەنسا دەنوسرێتەوە؟! … موزەفەر عەبدوڵا

ئەوە نزیک بە ٣ هەفتەیە کە ململانەی چینایەتی لەنێوان چینی بۆرژوای دەسەڵاتداری ستەمکار بەسەرۆکایەتی ماکرۆن و دەوڵەتو حکومەتەکەی و هەروەها چینی کرێکارو توێژە بێبەشوستەملێکراوەکان و ڕێکخراوەو ڕەوتە کرێکاری و چەپەکان بەتێ گەرمترین هەواڵ و جێگای پرس وڕای گشتی لەئاستی ناوخۆی فەرەنساو جیهاندا .
هەر دەڵێی مێــژوو گەڕاوەتەوە بۆ نیــوەی دوەمــی ســەدەی نۆزدەی

ئەوکاتانەی کە مارکس مێژوویململانی چینایەتی و جەنگی ناوخۆیی فەرەنسای تیادا نوسی .

پاشان هەمو تیزەکانی لە بەرنامەی حزبیکۆمۆنیستدا نوسی کە سەرەنجام رەوتی ململانیی چینایەتی ئەو دەیەیە بە شۆرشی کۆمۆنی پاریسگەیشت و، کۆمۆنارەکان دەسەڵاتی با پیرە گەورەی ماکرۆنەکانیان روخان و دەسەڵاتی کریکاری وجەماوەری خۆیان دامەزراند.

بەڵام بە داخەوە بەهۆی نەبونی یەک حزبی کۆمۆنیستی خاوەن ستراتیژو تاکتیکی سیاسی و سەربازی سەرتاپاگیری فەرەنساو ،بە ڕەچاو کردنی رەوەندی ململانیی چینایەتیلە ئاست گشت فەرەنساو ئەوروپا ،کە لە جەنگدا بو لەگەڵ بروسیادا، دەسەلاتی کۆمۆنارەکان تەنها دوومانگیکی خایاند و دژە شۆرشەکان هەمو کۆمۆنارەکانیان لە خوێن هەڵکێشا و بونە قوربانی ناڕۆشنیو نائامادەییەکانیان سەرەرای رەخنەو هۆشداریەکانی مارکس و ئەنگلز .

ئەم ٣ هەفتەیەش کە تیایدا شارەکانی فەرەنسا هاوکاتی زۆر وولاتی تر کە بۆتە مەیدانی ململانێیچینایەتی سیاسی هەمەلایەنەی نێوان دەسەلاتیک کە ئیتر لەوە زیاتر ناتوانێت کۆمەڵگا بەڕێوە بباتلەگەڵ چینیک کە هێشتا لە ڕوویی زاتی یەوە تەواو ئامادە نی یە بە بەرەسەنجاگەیاندنی راپەرین وشۆڕش و دەسەڵات گرتن بەیە پرسیارێکە ئەوەیە کە ئاخۆ جارێکی تر مێژووی ململانی وخەباتی چینایەتی لە فەرەنساو بەرنامەیەکی سیاسی بە حزبیکی کۆمۆنیستی شۆرشگیری خاوەنستراتیژ و تاکیکی قۆناغ بەقۆناغ و ئاسۆ رۆشنی دەنوسێتەوە ؟
پرسیارەکەو وەڵامە سیاسی و پراتیکی یەکەی لە بۆتەی ئیستاو داهاتوی نزیکی ئەم خەباتو ململانی وجەنگە چینایەتیەدایە تا جارێکی تر پاریس و فەرەنسا ببێتەوە بە سەرمەشقی ڕاپەڕینی جەماوەری وشۆڕشی کرێکاریەکی تر بە پڕ کردنەوەی هەمو کەموکوڕی و لاوازیەکانی پێشو دەرس وەرگرتن لەوتاقیکردنەوانە.

٩ـ١٢ـ٢٠١٨

خەتا ... سەلام عومەر

خەتای پایز نییە کاتێ
دەبینن من لە وەرینم
هەر لە بەهارەوە وشکو
قەدێکی پڕ لە برینم
* * *
کەسێ لقەکانم دەباو
ئەویدی باڵام دەشکێنێ
دوژمن دێراوم قوت دەداو
براکەم تەور دەوەشێنێ
* * *
خەتای پایز نییە وشکم
خۆم پایزم بۆ خۆم هێنا
هەر لە زەمەنی کۆچەریەوە
خۆم لە ژێر دەستی راهێنا.

نەماندۆزی□وە ... هیوا سەعید

ئای دنیا..
لەم شەقامە چۆڵ و تەنگانەت
بوین بە چ شاعیرێکی دڵشکاو،
چ ئاوازێکی غەریبمان لێ دەرچو!
کەس نەیپرسی ئەم وێنە سەیرانە بۆچی دەکێشین،
کەس نەیزانی ئەم گۆرانییە غەمگینانە بۆ کێ دەڵێین..
لەناو هەر چیرۆکێک قارەمان بەدوای گەڕاین
نەماندۆزی□وە.

ئێستا کاتی ئاشکرابونی گەورەترین درۆیە
نە هیچ مر□ق□کمان بە دڵ خۆشویست و
نە هیچ کەسیشمان بە هاوڕێ دانا!
لەناو دڵی هەر خۆشەویستێک و

سەری هەر هاوڕێیەک بەدوای گەڕاين
نەماندۆزييەوە.

لە هەر وڵا تێک شار شار
لە هەر شارێک گەڕەک
لە هەر گەڕەکێک ماڵ ماڵ بەدوای گەڕاين
نەماندۆزييەوە.

لە چايخانەکان لەسەر کورسييەکەی تەنيشتمان بەدوای گەڕاين،
لە چێشتخانەکان لەوبەری مێزەکەی بەردەممان بەدوای گەڕاين،
لە ئوتێلەکان لە قەڕەوێلەکەی تری ژورەکە بەدوای گەڕاين
نەماندۆزييەوە.

بوين بە چەپەڵترين بازرگانی قاچاغ
لە هەر دەريایەک بە کەشتی گوناهمان فرۆشت
لە هەر ئاسمانێک بە فڕۆکە خراپەمان کڕی
گيرفان گيرفان
قاسە قاسە
لەناو پارەی تلياک و لەشفرۆشخانەکان بەدوای گەڕاين
نەماندۆزييەوە.

بوين بە در□زترين ئايندار
لە هەر ناوچەيەک چەندين ماڵمان بەناوی خوا کردەوە
مزگەوت مزگەوت
کڵێسا کڵێسا
لەناو باوەڕدارە ساويلکەکان بەدوای گەڕاين
نەماندۆزييەوە.

وەک دڕندەترين پياوی سياسی
بە کوشتن تا ئەوپەڕی دەسەڵات چوين،
سنور سنورمان بە باروت و قەوان گڕدا،
خوێنی هەزاران کوژراومان کەوتە ئەستۆ
چ لەناو زيندوەکان
چ لەناو مردوەکان بەدوای گەڕاين
نەماندۆزييەوە.

هێشتا بە کۆڵێک تاوانەوە
ڕۆژەکان بە گەشبينی ئەم ئوم□د□ د□کەين
شەوەکان لە دڵەڕاوکێی ئەم چاوەڕوانييە بەسەر دەبەين

هەندێک جار لە ئاودا دەیبینین و ناگیرێ
هەندێک جاریش لە ئاوێنەدا خۆی دەردەخا و نایەتەدەر
ئێمە بۆ دۆزینەوەی ئەم هاوشێوەیەی خۆمان چیمان نەکرد!
هەتا لێواری مردنیش بەدوای گەڕاین
نەماندۆزییەوە.

دوو کورتە شیعر … سەردار جاف

پەلە

هێند به تاسه و حەسرەتت بووم
که بێمه لات
تا کڕنوش بۆ پاکی و جوانی ئیشقت بەرم
له ئامێزی خۆمت بگرم
گەر ڕێم نەدەی
شەیدامه له گەڕانەوەم
لاشه سارد و هەناسەبڕ بم و بمرم

ئۆسلۆ

زۆر به پەله
وەك ڕەشەبا
بووم به میگ میگ گەیشمه لات
لوتفی سۆزم لێت نەبینی
ئامێزی ساردم گەرم کەی
بمرێ حەز و ویست و ئاوات

ئۆسلۆ
2018 / 12 / 7

مشك و پشيلە … محەمەد بەرزی

مشکێ دایکمی ترسان
لە تاوانا دەیقیژان

باوکم دوو تەڵەی هێنا
لەگەڵ پەنیر بۆی دانا

نیوەشەو تەڵە تەقی
ڕامانکرد هیچمان نەدی

دایکم زۆر بە ترسەوە
پشەی کردە ژوورەوە

لە پڕ مشکە دەرپەڕی
خێرا پشە ڕاپەڕی

تەڵە تەقی زوو بە زوو
کلکی پشەی گرتبوو

*****

٣ / ١٢ / ٢٠١٨

ئایا سیستەمی حوکمڕانیی کوردایەتیی، سوڵطانییە یان شێخنشیینیی؟ … هۆگر بیتوێنی

کاك کامیار سابیر لە وتارێکدا بەناوی (ئیمارەتە شێخنشیینییەکەی بارزانیی)، لە بەرامبەر چەمکی (حوکمڕانیی سوڵطانیی) دا، کە ماوەیەکی درێژە لەلایەن کاك مەریوان وریا قانع و کاك ئاراس

فەتاحەوە تەبەنیی دەکرێت، چەمکی (شێخنشینیی) بەکارهێناوە. ئەوەندەی من کاك کامیار بناسم، لە بەکارهێنانی چەمك و وشەدا، زۆر وردە و تا ئێستا لێیم نەبینیوە چەمکێك لە کۆنتێکستێکی هەڵەدا بەکاربهێنێت. لەم وتارەیدا، بەکارهێنانی چەمکی (شێخنشینیی) بۆ ئیماڕەتەکەی کوردایەتیی، ووردتریین، عەقڵانییتریین و گونجاوترین پێناسەیە بۆ ئەو حوکمڕانییەی کوردستانی عێراق کە بنەماڵەی بارزانیی خشت بەخشت لەسەریەکی دادەنێن؛ بەڵام کاك کامیار هیچ ڕوونکردنەوەیەکی لەسەر جیاوازیی چەمکی شێخنشینیی لەگەڵ چەمکی حوکمڕانیی سوڵطانیی(سوڵطانیزم) نەداوە، بەڵکو تەنیا وەکو سینۆنیمێك (موڕادیف) بەکاری دەهێنێت.

من هەوڵدەدەم لەم نوسینەدا، هەڵە بەکارهێنانی چەمکی حوکمڕانیی سوڵطانیی و ثیۆرایزی ئەو حوکمڕانییە لەو چوارچێوەیەدا، بخەمە ڕوو و بەکارهێنانیشی ڕەخنەبکەم. لەناو دونیای ئەکادیمیدا، کە کاك مەیوان و ئاراس خۆیان لە زانکۆ پێشکەوتووەکانی ئەوروپا پلەی ئەکادیمیان وەرگرتووە، ناکرێ بەبێ ڕوونکردنەوەی تێگەیشتن و تێڕوانینی نوسەر بۆ چەمکێك و پێناسەکردنی، هەر بە مەزەندەی عەقڵ بەکاربهێنرێت. من لە هیچ شوێنێك نەمبینیوە ئەو دوونوسەرە پێناسەیێکی سوڵطانیزمیانکردبێت و ئینجا هاتبن ئەو چەمکە بەسەر سیستەمی حوکمڕانی کوردایەتییدا تەطبیق(Implementation) بکەن.
بەتەنیا لەیەکچون لەهەندێك لایەنی شکلییەوە، وەکو حوکمی ویراسی، مانای ئەوە نیە کە حوکمڕانیەکانی مەلەکی، سوڵطانی، ئیمپراطۆری و ئیمارەتی شێخنشینیی لەیەکتری جیانەکەینەوە، چونکە هەریەك لەو حوکمڕانیانە جیاوازن.

لەم وتارەدا لەسەر سوڵطانی و شێخنشینی ڕادەوەستم، چونکە مەبەست لە خودی وتارەکە ڕەخنەکردنە لە بەکارهێنانی
چەمکی سوڵطانی بۆ حوکمڕانی کوردایەتیی و من پێموایە کە بەکارهێنانی شێخنشینیی وردتر، عەقڵانیتر و زانستیانەترە. ئەگەر بەووردی سەیری سیستەمی سیاسی، ئابوری و حوکمڕانی و فۆڕمی دەوڵەتەکانیانبکەین، دەتوانین جیاوازیەکانی نێوان شێوازی حوکمڕانی سوڵطانی و ئیمارەتی شێخنشینیی ببینین و لەیەکتریان هەڵاوێرین.

سەرەتا دەمەوێت، حوکمڕانیی (سوڵطانیی) و (شێخنشینیی) ڕوونبکەمەوە و جیاوازییەکانیان بخەمەڕوو، کە ئەوەمان بەسەرکەوتوویی ئەنجامدا، دەتوانین بگەینە حوکمێکی ڕاست لە پێناسەکردنی حوکمڕانیی کوردایەتیی بنەماڵەی بارزانیی، بە یەکێك

لەو دوو چەمکە.

لە ڕووی زمانەوانییەوە، بۆ تایبەتییش ئیتیمۆلۆژیای زمانیی، وشەی سوڵطان، لە سوڵطەی عەرەبییەوە هاتووە. لە کوردییدا بەمانای دەسەڵات یان فەرمانڕەوایی دێت کە بەئینگلیزیش نزیکترین وشە (Authority)یە. چەمکی سوڵطان، بۆیەکەمجار لەلایەن مەحمود غەزنەوی یان مەحمود زابلی(٩٧١-١٠٣٠) سوڵطانی ئیمپراتۆریەتی غەزنەوی(کە بەنزیکەیی ئەفغانستانی ئێستا دەکات) بەکارهێنراوە. دواتر، عوسمانییەکانیش هەر نازناوی سوڵطانیان بۆ خۆیان بەکاردەهێنا و سیستەمەکەشیان هەر سوڵطانیی یان سەڵطەنەت بوو. تەنیا لە یەک قۆناغدا، لەسەردەمی سوڵطان عەبدولحەمیدی دووەمدا، چەمکی خەلیفە و خەلافەتی ئیسلامیی جێکەوت کراوە.

سیستەمی سەڵطەنەت کە جۆرێکە لە مۆنارکی ئیسلامی، جیاوازیەکەی لە خەلافەت ئەوەیە کە خودی سوڵطان مەرجەعی دیینیی نییە، بەڵکو والیی کاروباری دەسەڵات و دیینە، بەڵام جیاوازییەکەی لە مەلەکییەت یان پاشایەتیی ئەوەیە، کە سیستەمی پاشایی دەکرێت دینیی بێت یان سێکیولار(عەلمانیی)ش بێت. هەرچی سەڵطەنەتە، سیستەمێکی دینییە و لەو ڕووەوە لە سیستەمی مۆنارکیی ئەوروپای سەدەکانی ناوەڕاستەوە نزیکە کە کریستیانی دینی ڕەسمیی دەوڵەتبوو، وەکو مۆنارکی لویسەکان لە فەڕەنسا، چارلی لە ئیسپانیا و …هتد.

لە سیستەمی سەڵطەنەتدا، سوڵطان مەرجەعی سەرەکی دەسەڵات. کاروباری دەوڵەت و حوکمداری لەلایەن وەزیی ئەعزەم یان بۆڵین سەرۆکی حوکومەتەوە بەڕێوە دەچێت، و هەرچی کاروباری دینیشە، لەژێرچاودێری خۆیدا، لەلایەن موفتیی و پیاوانی دینییەوە بەڕێوەدەچێت. سوڵطان نوێنەری دەوڵەت دەکات و خۆی بە خاوەنی تەواوی ئەو جوگرافیایە دەزانێت کە قەڵەمڕەوی بەسەرداهەیە.

بۆیە دەبینین لەو نامە و بڕیارانەی کە سوڵطانەکانی عوسمانیی نوسیویانن، هەمیشە بە (سوڵطان فڵان، سوڵطانی فڵان و فڵان وفڵان شوێن)، دەستیان پێکردووە. سەرەڕای هەبوونی دەسەڵاتی ڕەها، سوڵطان، دەوڵەت بە قانون بەڕێوەدەبات و جگە لە سوڵطان کە خۆی مەرجەعی قانونە، ئەوا قانون لەسەرووی هەموو کەسێکەوەیە، بە ئەندامانی خێزانی سوڵطانیشەوە. مێژووی عوسمانییەکان پڕە لە نموونەی بەسزا گەیاندنی کەسانی سەر بە خێزانی سوڵطانێکان. دیارترین و بەناوبانگترین نمونەی ئەمە، چیرۆکی سوڵطان سلێمانی قانونیی و موستەفای کوڕیەتی (وەلی عەهدیش بوو)، کە سوڵطان لە

کوڕی خۆیشی خۆشنا بێت.

واتا لە سیستەمی سو□تانییدا، سو□تان وەکو کەس و بەو هێزەی کە لە کاروباری دیین و دەوڵەتەوە وەریدەگرێت حوکم دەکات نەوەکو هەر خێزانەکەی. لەگەڵ ئەوەشدا کە دەستەڵات لە باوکەوە بۆ کوڕ دەگوازرێتەوە، بەڵام خێزان، دیین، دەوڵەت و حوکمداریی، زۆر تێکەڵی یەکتر ناکرێن. خێزان تا ئەو کاتە گرینگە کە لەخزمەت دەوڵەت و دەسەڵات و دیین و حوکمڕانیدا بێت، ئەگەر لەنێوان خێزان و پڕەنسیپەکانی حوکمدارییدا، سو□تان ناچاری هەڵبژاردن بێت ، ئەوا بەبێ دوودڵیی پڕەنسیپەکانی حوکمداریی و دەسەڵات هەڵد□ بژێرێت.

ئەو جۆرە حوکمدارییەی کە دەمانەوێت لێرەدا لەگەڵ سیستەمی سەڵطنەت بەراودی بکەین، سیستەمی شێخنشیینییە کە لە وڵاتانی خەلیج پەیڕەو دەکرێت و ئیمارەت و مەملەکەتیشیان پێدەگوترێت. لێرەدا وشەی شێخ بەمانا سۆسیۆ سیاسییەکەی بەکاردەهێنرێت نەوەکو دینییەکەی، واتا شێخ وەکو سەرۆکی عەشیرەت و دەسەڵات بەکاردێت نەك وەکو پیاوی دینیی و دەسەڵاتی دیینیی. لە کۆنتێکستە دینییەکەدا، لە عەرەبییدا، شێخ مانای (مەلا) و پیاوی دیینیی کوردی دەبەخشێت. لە کۆنتێکستە کۆمەڵایەتیەکەشدا، شیخ یان شیخ العشیرة واتای سەرۆك عەشیرەت یاخود سەرۆك خێڵ دەبەخشەت. ئێمە لەکوردیدا شێخ بۆ ڕابەری طەریقەتەکان بەکاردەهێنین، کە دیارە شێخانی طەریقەتە دیینییەکانی کورد زۆر جار سەرۆك عەشیرەتن و لەهەمانکاتدا ڕابەری سیاسیی کوردایەتییشن.

لە سیستەمی حوکمڕانی شێخنشیینییدا Chiefdoms لە رووی ثیوریی و کولتوورییەوە، پەرەسەندنێکی کولتوورییە، نۆستاڵژیای بۆ دەسەڵات و حوکمڕانیی هەیە، لەڕووی ئۆرگانییەوە لە هۆز و تیرە Tribe ، هەروەها لە جڤاکی باند (Band Society) باڵاترە، بەڵام لە خوار فۆرمی دەوڵەتەیەوە. شێخ بە عەشیرەتەکەیەوە دەتوانێت حوکم بکات، و عەشیرەت لەپێش دەوڵەتەوە دێت. هەر لە بنەمادا، دەوڵەت بۆ عەشیرەت کاردەکات نەوەکو بە پێچەوانەوە. لە سەڵطەنەتدا شتێك بەناوی عەشیرەتەوە نییە، بەڵکو خێزانی سو□تان هەیە کە ئەویش بازنەیەکی زۆر تەنگە و زۆریش دوور بڕوات، هەر خزمی پلە یەك و دوو دەگرێتەوە، کە ئەوانەش هیچ دەستەڵاتێکی سیاسیان نییە، جگە لەو کوڕانەی کە وەکو ئەمیر بەسەر ناوچەیەکدا حوکمدارن یانیش وەلی عەهد. لەگەڵ ئەوەشدا، لە دیدی سوڵطانەوە، ئەوانە وەکو بەشێك لە دەوڵەت مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت نەوەکو ئەندامی خێزان. هەرچی سیستەمی شێخنشیینییە، تەواوی عەشیرەت حوکمدەکات و ئەندامانی

خۆزانی سەرۆك لەسەروی هەموو قانون و ڕێسایەکەوەن. تا ئێستا نەمان بیستووە کە لە یەکێك لە شێخنشینیەکانی خەلیج، یەکێك لە ئەندامانی عەشیرەتی حوکمدار لێپێچینەوەی لەگەڵدا بکرێت، ئەگەر هەڵەیەکی لەبەرامبەر سەرۆك عەشیرەت نەکرد بێت.

بۆیە لەو سیستەمدا، دەوڵەت، دەوڵەتی عەشیرەتێك یان چەند عەشیرەتێکە کە کەوتوونەتە ناو هاوپەیمانێتییەوە و لەپێناو عەشیرەتێکاندایە. ئەو هاوڵاتییانەی کە سەربەعەشیرەت نەبن، دەبێ لە خزمەتی دەوڵەتی شێخەکاندا بن و بۆ هەموو بڕیارەکانی شێخنشینییەکە رازیی بن و سەر بلەقێنن و بنەماڵەی شێخ، وەکو حاکمی موطڵەق بەسەر سیاسەت و ئابوورییەوە، پەسەند بکەن. سەروەت و سامانی وڵات موڵکی عەشیرەتە و هەریەکە و بەگوێرەی نزیکی لە سەرۆك عەشیرەت، پشکی تیایدا هەیە. هەموو جومگەکانی دەستەڵات لەلایەن پیاوانی سەربەعەشیرەتەوە قۆرغ دەکرێن. بۆ ئەوەی یەکێك لەناو دەستەڵاتی دەوڵەتدا جێگە بگرێت، پێویستی بە پسپۆری، شارەزایی و لێهاتوویی نییە بەڵکو دەبێ سەر بە عەشیرەت بێت، یان وەلائی موطڵەقی بۆ شێخی گەورە و بنەماڵەی شێخ هەبێت. هەر لە بنەمادا دەوڵەت وەکو عەشیرەت بەڕێوەدەبرێت و ئەو دامودەزگا مۆدێرنە باوانەی کە هەن، تەنیا فۆرمن و بۆ نیشاندانی فۆرماڵیی دەوڵەتە، ئەگەرنا لە پراکتیکدا هیچ نرخێکی ئەوتۆیان نییە. بەڵام لە سیستەمی سوڵطانیدا، کەسانی پسپۆر و لێهاتوو دەستەڵاتی باڵایان پێدەدرێت، بۆ نمونە ئیبراهیم پاشا، کە وەزیری ئەعزەمی سوڵطان سلێمان بوو، لە بنەچەدا یۆنانی بوو. کاتێکیش سوڵطان بڕیاری ئیعدامکردنی دا، حسابی بۆ ئەوە نەکرد کە زاوایەتی.

لەبەر ڕۆشنایی ئەوەی سەرەوە، ئەگەر سەیرێکی ئەو مۆدێلە حوکمڕانییە بکەین، کە لە کوردستانی عێراقدا لەلایەن بنەماڵەی بارزانییەوە تەبننی دەکرێت و هەوڵی جێکەوتکردنی دەدرێت، ئەوا جیاوایەکانی لەگەڵ حوکمڕانی سوڵطانی دا ئاسمان و ڕێسمانە. لەو حوکمڕانییەی بنەماڵەی بارزانیدا، بارزانیی بوون بەسە بۆ ئەوەی لە سێکتەری ئابوری، عەسکەری و سیاسیدا پلەی هەرەباڵا وەربگری. بارزانی لە کۆنگرەی حیزبەکەیدا، باسی هەزاران پیاوی عەشیرەتەکەی دەکرد. واتا ئەوانە بە گرینگترین هێزی خۆی دەبینێت، نەوەکو قانون و دەزگاکانی دەوڵەتداری. هەربۆیە، ئەوە چەندین ساڵە حکومەتی هەرێم نەبۆتە خاوەن دەستور.

ئایا تا ئێستا، بارزانییەك یان کەسێك لە عەشیرەتەکانی ناو ئەو حوکمڕانییە ڕووبەڕووی لێپێچینەوەیەکی قانونی بوون؟ ئەو قسەیەی

سیروان بارزانی برازای مەسعود، کە زۆر بێشەرمانە و ڕوهەڵماڵراوانە، هەڵاتن لە بەرەکانی جەنگی بە ئاسایی دەدیت، لە کاتێکدا پلەی جەنەڕاڵی عەسکەری هەیە، هەرگیز لە سیستەمی سوڵطانییدا قەبوڵناکرێت. ئەگەر برازای سوڵطانێکی عوسمانی بوایە ، لەسەر ئەو هەڵاتنەی، دەبوایە سەری دابنێ نەوەکو لە پاێ پلە عەسکەریە فشۆڵەکەی خاوەنی گەورەترین کۆمپانیای تەلەکۆمێنیکەیشنیش بێت و باج و ڕسوماتەکەشی لە لایەن حکومەتی مەرکەزیەوە لە بودجەی حکومەتی هەرێم ببڕدرێت. لەبەرئەوە و لەکاتێکدا چەمکی سوڵطانیزم(سوڵطانیی)، لەباری مێژوویی، سیاسیی، فیکریی، کولتووریی و مێعریفییشەوە، کۆنترادیکتی لەگەڵ دەسەڵات و هێژموونی سیاسیی و ئابووریی بنەماڵەی بارزانییدا هەیە، باشترە فۆرمی شێخنشینیی بەکار بهێنرێت. ئیمارەتی شێخنشینیی، لەباری ثیۆریی، فیکریی و زمانییەوە، لەباری ئابوری و سیاسیشەوە، باشتر ئەنەڵایزی ئەو هێژموونەی ماڵی بارزانیی و طەماحەکانیان دەکات.

ستۆکهۆڵم ۸-۱۲-۲۰۱۸

سەبوورییەك بۆ گیانی پەژموردەی حەمە زیاد … سێران محەمەد

ریچارد گاری براتیگان کاتێك جامخانەی بنکەیەکی پۆلیسی شکاند وای دەزانی لە ئاکامی ئەم کارەیدا بەندی دەکەن و بەو هۆیەشەوە لە زیندان پاروویەکی نانی پێدەدرێت و بەمجۆرە لە برسێتی رزگاری دەبێت، بەڵام سەرەنجام رەوانەی نەخۆشخانەی دەروونی کرا- بە گومانی دەستنیشانکردنی بە توشبوونی حاڵەتی شیزۆفرینیاو پارانۆی و لەوێ چارەسەری لێدانی تەزووی کارەبا لە سەری دەدرا .

ئەو دەیگێڕێتەوە: کاتێك منداڵ بووین دایکمان کێکی بۆ من و خوشکەکەم دروست دەکرد، بەڵام دایکمان لەبەر نەبوونیی لە جیاتی میوەی وشك؛ پاشەرۆی مشکی تێکەڵ دەکرد تا دڵی من و خوشکەکەم خۆش بکات و وابزانین میوەی وشکەوەبووە.
لە بیرمە لە نەوەدەکاندا ویستم شتێك لەسەر هەستی ئەدەبی حەمە زیاد بنووسم وەك ئاوڕدانەوەیەك لە ژیانی شاعیرانەو دیدی عەبەسی و نەهامەتەکانی ئەو مرۆڤە، بۆ ئەم مەبەستەش چووم بۆ لای شاعیری بەڕێز (کەریم دەشتی) تا چەند پرسیارێکی لەو بارەوە لێبکەم، بەڵام مەخابن کە نووسینەکەم تەواو کردو رەوانەی رۆژنامەیەکم کرد، هەرچەندە ویستیان بڵاویبکەنەوەو تایپیشیان کرد، بەڵام پاشتر بڵاویان نەکردەوە! رەنگە ئێستاش کاک (کەریم دەشتی) لەو وتوێژەی خۆی بپرسێت.

حەمە زیاد کەسایەتییەکی جیا لە هەمووومان، لێوانلێو لە حەزی ئەدەب و هۆنراوە، عەشقی شکاوی زۆر لە مرۆڤەکان ناکام دەبێت و نامێ سەردەنێتەوە، ئەو شیعرێك دەنووسێت تا گیانی (گەشبینی)مان تیا بچێنێت، لە زەمەنی تێکشکاندنی هیواکاندا، ئەمە یادی ئەو وێنەیەی خاڵە حەمرینی سەر پایەیەکی چایخانەی مەچکۆی هێنامەوە(هەرچەندە ئەویش لەگەڵ نۆژەنکردنەوەکاندا لابرا- وەك کاك هاشم سەراجی شاعیر پێی ڕاگەیاندم)، کە چۆن لەو وێنەیەدا خاڵە حەمرین لەو دواییەکانی ژیانی خۆی و لێوارەکانی نەخۆشیدا بوو، لەسەر کورسییەك دانیشتووەو

بزەیەك لە قوڵایی دڵەوە بۆ کامێیراکە دەکات تاکو گیانی هیواو بەختەوەریمان تێدا بڕوێنێت.. دووبارە ئەوەش ڕیچارد برایگان بوو چوو بووە‌ بەردەم گوڵێك و وێنەیەکی لەگەڵدا گرتبوو، بەڵام لێی نەکردبووەوە چونکە لە خەمی ژیانی گوڵێکیشدا بوو.

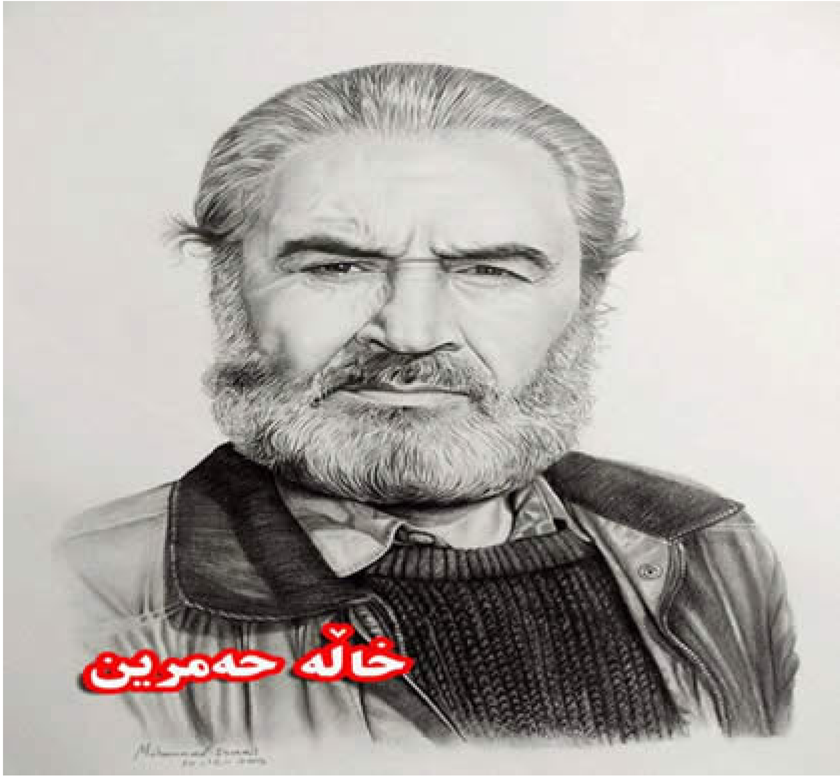

بەڵێ ئەوە کاک شێرزادی هەستناسك و مر□قد□ست بوو لە زمانی ئەو دەقە تێگەیشت و بڵاوی کردەوە، لە کاتێکدا لەو بڕوایەدا نیم هیچ لە رۆژنامەو بڵاوکراوەکان ئاوڕێکیشی لێبدەنەوە، ئەمەیە ناوازەیی کاری ڕۆژنامەگەریی لە کەشف کردنی جوانی مر□قە خامۆشەکان و موعاناتە فەرامۆشکراوەکاندا..
گەر بێین لێکۆڵینەوەو شیکاریەکی سەرپێیی بۆ ئەو هۆنراوەیە بکەین، دوای چەند جارێك لە خوێندنەوە بەر ئەو شێوازە سوریالییە سەرەتاییە دەکەوین کە ئەندرێ بریتۆن لە مانیفێستی یەکەمی سوریالییەکاندا لە ساڵی 1924 رایگەیاند، ئەویش نووسینی ساتەکی و ئۆتۆماتیکی بوو بەو مانایەی رۆنەچوون و بیرنەکردنەوە لە ڕێکخستنی دەستەواژەو ماناکان و ڕێزمان، ئەمەش بە ئاشکرا تەعبیر لە عەقڵی ناوەوە دەکات، لە کاتێکدا بە هیچ جۆرێك ئەو هۆنراوانەش لە دنیای قوڵی ناخەوە نەدەنووسران.
حەمە زیاد ئەو مر□قەی کە کاک کەریم دەشتی شاعیر سەبارەتی دەیگوت: یەکێك بوو لە قوتابییە زیرەکەکانی ناو هاوڕێکانی و سەروکاری لەگەڵ زمانی ئینگلیزیشدا هەبوو، ئاوها هۆنراوەکەیمان پێشکەش دەکات:

– گەشبینی-

لای هەندێکا
شیعر خەمەو
تەونی خەفەت هەڵئەچنێ
لای هەندێکیش
شیعر خەندەو پێکەنینە
سەوزە خەونان
پێدەبینێ
خەندەی نەزاکەت
بۆ دەم رازی
دیداری دڵان
شادی بەخشی تۆ
لە نێو دیدگایی
حاڵی پەشێوان
دەلال هەی دەلال
خەندەی ساواییت
هاورازی دەمی
وەسڵ غوربەت بوو
دەلال هەی دەلال
لەگەڵ بزەی دا
هەڵدەکا شەماڵ
ج دیمەنێکە
قەشەنگ و جوان
بزەی روخساری گەش و شۆخانەی

***

ئەگەر هەر یەك لە ناو ئەم هێنراوەیەدا جیاوازتر دابڕێژینەوە وەك ئەوەی (لە بری: لای هەندێکا، بڵێین: لای هەندێك)، (لەبری: سەوزە خەونان پێ دەبینێ، بڵێین: سەوزە خەونی پێدەبینێ)، یان لە بری: (خەندەی نەزاکەت
بۆ دەم رازی
دیداری دڵان
شادی بەخشی تۆ
لە نێو دیدگایی
حاڵی پەشێوان)
بڵێین: (خەندەی رازاوەت

شادی بەخشە بێ
دیداری دڵان
لە نێو هەتوانی
حاڵی پەشێوان)

یان لە بری (هاوڕازی دەمی وەسڵ غوربەت بوو، بڵێین: هاوڕازی دەمی وەسڵی غوربەت بوو).. ئەوا هیچ کام لەم وردە دەسکارییانەی لە تاسوقە و تامەزرۆیی خوێنەران بۆ جوانی و سەرنجڕاکێشی زاراوەی (دەلال هەی دەلال) کەم ناکات و هەموویان لە بەردەم جوانی و پاکی ئەم وشەیەدا بە چۆکدا دێن و رۆحی پەژمووردەو ناوازەی ئەم شاعیرە دڵبریندارەی تێدا دەخوێننەوە.

حەمەزیاد جارانێك وەك سیمبوڵێكی نزیك لە دنیای رۆشنبیرانی شار و تۆمارگەی گۆڕانکاریەکانی ناوی ناو دەهێنرێت، بەڵام ئەو هەر وەکو کێوێکی سەخت ماوەتەوەو بزەی سەر زاریشی ئاوا نابێت بۆ کۆڵان و شەقام و مزگەوت و چایخانە و بێنەواکانی شار، ئەو زۆر دۆست و برادەری نووسەری هەیە، هیچیشیان دوو دڵ نین لە سادەیی و شیعردۆستی و ناوازەیی کەسایەتی کاک حەمە زیاد.
ئەمەشە وا لە من دەکات لە کۆتاییدا ئەم چەند دێڕەی بۆ بنووسم:

ئەی عاشقە ناکامەکە!
کاتێك هێور
بەسەر کاشیە بێدەنگەکان
هەنگاوت نا
ڕووەو تەعجیل،

کاسکێتەکەت
لە یاد نەکەی
بۆسەر کێلی
سەلاح سەیدێك.
لەوێ بڵێ:
ئەگەر چی خامە نەیتوانی
شیعرێک
شایستە بە یادت
لە ناخما بهێنێتەوە،
با وەك ئاڵا
کاسکێتەکەم
لە سەر کێلت
بشنێتەوە
***

بوش پاڵەوان و حاجییە یان تاوانباری جەنگە؟ ... ئەحمەد رەجەب

ڕۆژی شەممەی رابردوو جۆرج هێربێت واکێر بوش(جۆرج بوشی باوك) مردو چەند هاوڵاتی و نووسەرو ڕۆژنامەوان ناوی حاجی و پاڵەوان و رزگارکەریان پێێ بەخشیوەو ئەوەش کارێکی ئاساو بۆچوونیی ئازادانەی خۆیانەو بەڵام باسکردنی هەندێ دەستەواژە بە توانج وپەلارو بە بۆتێگەیشتتن جێێ سەرنجە.

راستە لە ساڵی 1991 ئەمریکا لە بەر بەرژەوندی خۆ و، پاراستنی دۆستانی لە کەنداو، هێزی زیاتری هیناو گەیشتە ناوچەکە بۆ قاودانی سەدام حسەین لە کوێت و، ئەوەش بووە هۆ هەرەسهێنانی سوپای عێراق و، هاوڵاتیان لە باشورو ناوەراستی وڵات هەلیان بۆ رەخساو، دەستیان گرت بەسەرشارەکان و، راوانانی پۆلیس و ئە من و بەعسییەکان، بەڵام ئەمرێکا کە زانی سەرکەوتنی گەل لە

بەرژەوەندیان نییە، شەریان راگرت و بە سەدامیان وت وەرن با رێکبکەوین و، سەدامیش لاوازو نابووت بوو نوێنەرەکانی ناردو، لە ژێر خیوەتی سەفوان لە عێراق بە هەموو داخوازییەکانی ئەمریکا رازی بوو، لە پاش ئەو رێکەوتنە پر شەرمەزارییە، هێزەکانی سەدامی دیکتاتۆر کەوتنە گرتن و کوشتنی خەڵکی راپەریوی عێراق و، ئەگێرنەوەئەوەندە کوژراو هەبوو سەگ و پشیلە لاشەکانیان ئەخوارد.

لە کوردستان و هەر لە هەمەمانساڵدا {1991} گەلی قارەمانی کوردستان هەڵسان بە راپەرینە مەزنەکەی ئادار، راپەرینێکی سەراپاو گشتگیر بوو، رۆژانە رۆڵەکەکانی گەل بە پاڵپشتی هێزە شۆرگێرەکان و هێزی پێشمەرگە لە ناوچەکان رائەپەرێن وشارو شوێنی تازەیان ئازاد ئەکردو، راپەرین درێژەپێدەری تێکۆشان و بەرخودانی گەڵی کوردستان بوو بۆ رەتکردنەوەی هەموو جۆرە ستەم و چەوسانەوەیەك و گەیشتن بە ئازادی و بەدیهێنانی مافەرەواکانی.
بەڵام، ئەمریکا، وڵاتێکی ئیمپریالیزمەو، هەموو کات ئەیەوێت دەسەلاتی پەرەبسەنێت و، لە رێی هێزەوە بە تایبەت هێزی سوپا دەستبگرێت بە سەر خاکی

وڵاتانی ترەوەو، سیاسەتی ئیمپریالیزم، سیاسەتێکی بێ ئەخلاقانەیە چونکە وڵاتانی بەهێز هەوڵ ئەدەن وڵاتانی لاوازی بێ هێز بتاسێنن و، هەرچی سامانیان
هەیە ببەن و، لەم بارەیەوە { فلادمیر ئیلتچ لینین} ئەڵێت : ئیمپریالیزم بڵندترین قوناغەکانی سەرمایەدارییە.

بوش پاڵەوان نەبوو بەڵکو تاوانباری جەنگ بوو، با بە چەند دێرێك (مشتێك لە خەروارێك) ئەم پاڵەوانە بە هەوادارانی بناسێنین :
بوش لە ساڵی 1944 بۆ مولازم لە سوپای ئەمریکاو، بە فرۆکەی جەنگی لە جۆری (گرومان تی. بی. ئێف ئەفێنجەر) هێرشیکردە سەر دامودەزگاکانی جاپۆن و، هەزاران کەس بوونە قوربانی و، بوش سەرەرای ئەوەی فرۆکەکەی تووشی لێدان بوو بەربووەوەو، بە پەرەشووت خۆی رزگارکردو، هەروا لەو جۆرە کارانەو خەڵك کوشتن بەردەوام بوو.
هێرشکردنە سەر وڵاتی پەنەما کە ژمارەی دانیشتوانی دوو ملیۆنە و، فرۆکە جەنگییەکانی ئەمریکا دوو بۆمبیان خستەخوارەوەو، قورسی هەر بۆمبێك (1000) رەتڵ بوو، گەرەکیی کرێکارانی هەژاری گرتەوەو، بووە هۆی کوشتنی (4000) هەزار هاوڵاتی و، نزیکەی 50000 بەبێ خانوو مانەوەو، سەربازەکانی ئەمریکا بەنزینیان کردەسەر 30 تەرمی کوژراوەکان و، ئاگریان تێبەرداو سووتێنران و، پاشان بوونە خۆراکی سەگەیل.

ئۆرلاندۆ بوش (هاوڵاتییەکی کوبی) بوو، لە کاتی شۆرشی کوبا لە ساڵی 1959 هەڵهات و، چووە ئەمریکاو، لە ساڵی 1968 وە دەستگیر کراو بە 10 ساڵ سزادراو، پاشان لە ساڵی 1972 ئازاد کراو چووە فەنزویلاو، دیسانەوە بە هوێ تەقاندنەوەی فرۆکەیەکی کوبی بە {73 } سەرنشین و، لە ناویاندا تیمێکی وەرزشی کوبا Fencing گیراو سزادراو، لە دوای چەند ساڵێك بە هوێ مافەکانی مرۆڤەوە بەرەڵا کراو، گەرایەوە بۆ ئەمریکاو.جاریکی تر گیراو، بە پێێ فەرمانێکی “”پاڵەوان”” بوش ئازاد کرا.
سەرۆك بوش داوایکرد یارمەتی سەدام حوسەێن و عێراق بدرێت بە پارەو چەك و، بۆ ئەو مەبەستە فەرمانی دەرکردو، ئەوە بوو وەزارەتی دەرەوە 73 رێکەوتننامەی چەکی لە گەڵ عێراق بەست، زوربەی چەکەکان مەترسیدار بوون (چەکی بیولوجی و کیمیاوی) و، هەر لەو رووەوە بەناو قەرزو، لە رێێ(ئەتەلانتا بانك) چەندین ملیۆن دۆلاریان پێشکەش بە رژێمی سەدامی دیکتاتۆر کردو، ئاگری شەری عێراق – ئێرانیان زیاتر خۆش کردو، سەدام هەمان یارمەتییەکەی جورج بوش لە ئەنفالی گەلی کوردستان بەکار هێناو، پێویستە هەموو کەس بزانێت ئەمریکا بە دوای بەرژەوەندی خوێ ئەگەرێت.

تاوانەکانی جورج بوش زۆرن و، بێ لە کوشتن و یارمەتیدانی رژێمە کۆنەپەرست و دیکتاتۆرەکان، تاوانی تر هەیە وەك: گیچەڵی سیکسی، بازرگانی بە ماراجوناو مادە هوشبەرەکان و،زۆر شتی بێ ئەخلاقانە.

7/12/2018

وا ڕۆژهە□□ات … ڕۆستێم خامـۆش

چەند جوانە وا ڕۆژهە□□ات
ڕۆشەن بوو خاکی وڵات

نەما کاتی پشووی شەو
منیش هەڵساوم لە خەو

دەم و چاوم جوان دەشۆم
نانی بەیانی دەخۆم

جلی خاوێن دەپۆشم
زیرەکم خاوەن هۆشم

دەڕۆم بۆ قوتابخانە
کە بۆ ژین چراخانە

بۆ هیوای گ□□ش و ڕوونم
بە دڵ شەیدای فێربوونم

ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی (١٩٧٥- ١٩٩٣) … ئیسماعیل تەنیا-

ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی
(١٩٧٥- ١٩٩٣)
ئیسماعیل تەنیا- هانۆڤەر

*** باشوری کوردستان:**

دامەزراندنی حزبی شیوعی عێراق، لە ساڵی١٩٣٤ دا، وەرچەرخانێکی مێژوویی گرنگ بوو لەنێو کۆمەڵگەی عێراقی بە گشتی و کوردستاندا بەتایبەتی. پێش بوونی ئەم حزبە، هەست کردن بە جیاوازی چینایەتی، جگە لەلای دەستەبژێرێک لە ڕۆشنبیرو خوێندەواران بەولاوە، بوونی نەبوو. بەهۆی خەباتی کادیرانی ئەم حزبە لەنێو چین و توێژە جیاجیاکانی کۆمەڵگاو، دواتر کردنەوەی بارەگا یاخود (هەرێمی کوردستان)ی ئەم حزبە لەشارە گەورەکانی کوردستاندا، ئیدی خەڵک هوشیار بۆوەو هەستی بەوە کرد کە لەپاڵ چەوساندنەوەی نەتەوایەتی کە لەلایەن دەوڵەتەوە دەرهەقیان ئەنجام دەدرێت، لەلایەن ئاغاو دەرەبەگ و خاوەن مولکە گەورەکانیش، ڕوبەڕوی جۆرە چەوساندنەوەیەکی تر دەبنەوە کە ئەویش، چەوساندنەوەی چینایەتییە. ئەوان، فیکری تازەو چمکی مۆدێرنی وەک: (یەکسانی ژن و پیاو، خەباتی کرێکاران،

چەوساندنەوەی چینایەتی، مافی مر□ق، ع□دالەتی کۆمەڵایەتی، …..
تاد)یان، لە کوردستاندا، بڵاوکردەوە.

هەر لەم سەرو بەندەو، هەشت نۆ ساڵێک دوای ڕاگەیاندنی ئەم حزبە، ک□م□□ک ئەندامی چاڵاک و ڕۆشنبیری (حزبی هیوا)، کە خاوەن دیدو بۆچوونی فیکری چەپ بوون، لە (هیوا) جیابوونەوەو، لەساڵی ١٩٤٣ دا، ڕێکخراوێکیان بەناوی (کۆمەڵی میللەت)، دامەزراند، کە دەتوانین بە یەکەم ڕێکخراوی سەربەخۆی چەپی کوردی، ناوزەدی بکەین. ئەم ڕێکخراوە، هەرلەم ساڵەدا، بڵاوکراو□□کیان بەناوی (دەنگی کورد)، بڵاوکردەوە، کە بە دەستنووس، بڵاودەکرایەوە. هەر لەهەمان ساڵدا، عەبدولسەمەد محم□د ناسراو بە (سەمەد مەنجەڵ)، ئەندامی ئەم ڕێکخراوە لە شاری کۆیە، بڵاوکراو□□کی یەک لاپەڕەیی بە دەستنووس، بەناوی (بڵێسە)، بڵاو دەکردەوە. بەداخەوە، تا ئێستاکە دانەیەک لە هەردوو بڵاوکراوەکە: (دەنگی کورد) و (بڵێسە)، نەدۆزراونەتەوەو لەبەر دەستدا نین. ئەو زانیارییانەی هەشن هەر وردە زانیاری نێو یاداشت و پەراوێزی ڕوداوەکانە… هەتا ئەمەی دواییان (بڵێسە)، هەندێک دەڵێن هەر بوونی نەبووە، (بۆ ئەم مەبەستە بڕوانە: بورهان حاتەم گۆمەتاڵی، ساڵح حەیدەری ١٩٢٢-٢٠٠١ ڕۆڵی سیاسی و ڕووناکبیریی، چاپی یەکەم، هەولێر،٢٠١٢ ، لاپەڕە ١٧٠).

ڕێکخراوی (یەکێتی تێکۆشین)ی عەرەبی، لەسێ ڕێکخراوو گروپی مارکسی لەساڵی ١٩٤٣ دا، دادەمەزرێت. لە هاوینی هەمان ساڵدا، بە مەبەستی یەکگرتن، پەیوەندی بە ڕێکخراوی (کۆمەڵی میللەت)ەوە، دەکەن. پاش گفتوگۆو دانوستاندن، هەردوولا، یەکدەگرن. مەرجی کوردەکان ئەوە بوو: کە لقێکی کوردی (وحدة آلنضال)، لە کوردستاندا بکەنەوەو ڕۆژنامەیەکیش بەزمانی کوردی بەناوی (یەکێتی تێکۆشین)، دەربکەن. یەکەم ژمارەی ئەم ڕۆژنامەیە، لەهاوینی ساڵی ١٩٤٤ دا، بڵاوکرایەوە کە (نافع یونس و سالح حەیدەری و عەلی عەبدوڵلا)، سەرپەرشتکارو لێپرساوی بوون. بەشە کوردییەکەی ئەم ڕێکخراوە (یەکێتی تێکۆشین)، خۆیان هەڵوەشاندەوەو ناوی خۆیان کردە (حزبی کۆمۆنیست لە کوردستانی عێراق). لە کۆتایی ساڵی ١٩٤٤ دا، ئەم حزبەش، خۆی هەڵوەشاندەوە. دەبێ ئەوەش بگوترێت کە ڕۆژنامەی (یەکێتی تێکۆشین)، یەکەمین ڕۆژنامەی چەپی کوردییە لەمێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا. لەمە بەدواوە، کادیرو سیاسەتمەدارە کوردەکانی ناو ئەم حزبەو دەرەوەیدا، لەبواری ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردی، درێژەیان بەخەبات کردندا.

گرنگترین ئەم گ□قارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوە کوردییانەی کە لەنێوان

ساڵانی (١٩٤٥-١٩٧٥)دا، دەرچووینەو دەچنە خانەی مێژووی ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردییەوە، دەکرێت وا پۆلینیان بکەین:

- ڕۆژنامەی (ئازادی): ساڵی (١٩٤٥) بەنهێنی دەرچووە. لەساڵی (١٩٥٩)دا مۆڵەتی وەرگرتوەو، بە ڕەسمی و ئاشکرا، بڵاوکراوەتەوە.
- ئاڵای کارگەران: حزبی شیوعی عێراق (هەرێمی کوردستان- لقی سلێمانی)، بەنهێنی، دەریکردوە.

پاش لەتکترازانە مێژووییەکەی ساڵی (١٩٦٤)، باڵی جیابوەوە (پارتی دیموکراتی کوردستان- مەکتەبی سیاسی)، کە دواتر بە (جەلالی)، ناسران، ئەندام و هەوادارانی بەشێک لەم باڵە، خەریکی زەمینەسازی بوون بۆ دامەزراندنی ڕێکخراوەکی تازە. لەم پێناوەدا، لەساڵی (١٩٦٩)، ڕۆژنامەی ڕووناکی (آلنور)، بە عەرەبی و، گۆڤاری (ڕزگاری)یان بەکوردی، دەردەکرد. بڵاوکردنەوەی وتارو ڕەخنەو گفتوگۆکانی نێو ئەم دوو ڕۆژنامەو گۆڤارە، بوونە زەمینە سازییەک بۆ دروستبوونی (کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان)، لەساڵی ١٩٧٠ دا. دوای (آلنور)و (ڕزگاری)ش، (ئاڵای سوور- تەموزی ١٩٧٣، ئۆرگانی کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان) و، (بیری نوێ)ی حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، لەساڵی ١٩٧٢ دا، بڵاوکرانەوە.

لەدوای کارەساتی ئازاری (١٩٧٥)و، کۆتایی هاتنی شۆڕشی ئەیلول، هەر دوای ساڵێک، دووبارە خەباتی چەکداری دەستی پێکردەوەو، ئەمجارەیان لەجیاتی خەباتی تاک حزبی، زەمینەی ئەوە ڕەخسا کە کۆمەڵێک حزب و ڕێکخراوی جیا جیا دروست ببن و، درێژە بە کاروانەکە، بدەن. لەگەڵ بوونی هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعی عێراق و، (کۆمەڵەی مارکسی-لینینینی کوردستان)، کە دواتر ناوەکەی بە (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان)، گۆڕدراو، باڵی قیادەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق، ڕێکخراوەکی تری چەپ بەناوی (بزوتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان) لە ساڵی (١٩٧٦)دا، دامەزرا. ئیدی لەمە بەدواوە، ڕێکخراوو گروپی بچووک بچووکیتر دروستبوون و تا ساڵی (١٩٨٥)، توانییان کۆمەڵێک گۆڤارو ڕۆژنامەو بڵاوکراوە دەربکەن، کە گرنگترینیان ئەمانە بوون:

- ئاڵای یەکگرتن: ڕۆژنامەیەک بوو حزبی شیوعی عێراق (باڵی قیادەی مەرکەزی)، بەزمانی کوردی، لەساڵی ١٩٧٦، لە سوید، دەریکردوە.
- ڕەنجدەر: بڵاوکراوەیەکی نهێنی بوو، ڕێکخراوی ڕەنجدەرانی کوردستان، لە ساڵی (١٩٧٦)دا، دەریکردوە. ئەم ڕێکخراوە، هەر لەم ساڵەدا دامەزراوە.
- ئاڵای شۆڕش: کۆمەڵەی مارکسی- لینینینی کوردستان، لەساڵی

(١٩٧٧)دا، دەریکردوە.
– کۆمەڵە: گۆڤارێک بوو، (کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان)، لەساڵی (١٩٧٨)دا، دەریکردوە.
– تێکۆشان: ڕێکخراوی (تێکۆشانی ڕەنجدەرانی کوردستان)، کە شەهید (ڕەئوف ئاکرەیی) لەپرسراوی بوو، بە نهێنی لەشاری سلێمانی، لەساڵی (١٩٧٨)دا، دەریکردوە.
– ڕاپەڕین: کۆمەڵەی مارکسی- لینینینی کوردستان- لقی ئەوروپا، لەساڵی (١٩٧٨)دا، دەریکردوە.
– ڕێگای کوردستان: حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، دوای دەرچوونیان بۆ شاخ، لەساڵی (١٩٨٠)دا، دەریانکردوە.
– سۆسیالیست: گۆڤارێکی تیۆری بوو، (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)، لەساڵی (١٩٨١)دا، دەریانکردوە.
– ڕێگای ئازادی: ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان بووە، لەساڵی (١٩٨١)دا، دەرچووە.
– کار: بڵاوکراوەیەک بووە لەنێوان ساڵانی (١٩٨١-١٩٨٢)دا، نزیکەی سێزدە ژمارەی لێدەرچووە.
– گۆڤاری (ڕێبازی زەحمەتکێشان)، لەنێوان ساڵانی (١٩٨٣-١٩٨٥)دا، یازدە ژمارەی لێدەرچووە.

لەساڵی (١٩٨٥)، لەهەناوی (یەکێتی نیشتیمانی کوردستان) و (حزبی سۆسیالیستی کوردستان)دا، دوو ڕێکخراوی چەپ دروستبوون کە خۆیان لە دایکە چەپەکانیان بە چەپتر دەزانی، ئەمانە بریتیبوون لە:
– ئاڵای شۆڕش: ساڵی (١٩٨٤) هەوڵیانداو لەساڵی (١٩٨٥)دا، بە ڕەسمی دروستبوونی خۆیان ڕاگەیاند. (مەلا بەختیار) ڕێبەرایەتی دەکردن.
– حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، لەساڵی (١٩٨٥)، بە ڕێبەرایەتی (قادر عەزیز و عەبدولخالق زەنگەنە)، دروستبوو. ئیدی ئەمانەش بە بڵاوکردنەوەی ئۆرگان و گۆڤارەکانیان، مێژووی ڕۆژنامەگەریی چەپی کوردیان، دەوڵەمەندتر کرد. لەساڵی (١٩٨٥)ەوە تاوەکو ڕاپەڕین، کۆمەڵێک گۆڤارو بڵاوکراوەی تر، چ لەلایەن ڕێکخراوە شۆڕشگێڕەکانی سەر گۆڕەپانی خەباتی چەکداری، یان لەلایەن ڕێکخراو و دەستەو گروپی تازە دروستبوو لەنێو شارەکانی کوردستاندا، بڵاوکرانەوە، بریتیبوون لە:

– بیری نوێ: گۆڤارێک بوو، حزبی شیوعی عێراق- هەرێمی کوردستان، لەساڵی (١٩٨٥)دا، دەریکردوە.
– سۆسیالیزم یان بەربەری: بڵاوکراوەیەکی کۆمۆنیستی بووە، لە مانگی ئابی (١٩٨٥)، لە سوید دەرچووە.

– پێشکەوتن: گۆڤارێکی تیوری بوو، حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ، کە دواتر بوونە (حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان)، لەساڵی (١٩٨٦)دا،دەریانکردوە. تەنها پێنج ژمارەی لێ بڵاوکراوەتەوە.
– دەنگی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، ئاڵای شۆڕش لەساڵی (١٩٨٦)دا، دەریکردوە.
– ڕێگای ئاشتی و سۆسیالیزم: گۆڤارێک بوو لە بنچینەدا بە زمانی عەرەبی دەردەچوو. چاپە کوردییەکەی لەلایەن حزبی شیوعی عێراق-هەرێمی کوردستان، لە ساڵی (١٩٨٦)، لە سوریاوە، بڵاودەکرایەوە.
– ئاڵای ئازادی: ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستان-ئیتجاهی دیموکراتی شۆڕشگێڕ بوو و لە ساڵی (١٩٨٦)ەوە، بڵاو دەکرایەوە.
– ڕابەر: گۆڤارێک بوو، (ئەڵقەی ئەدیبانی کۆمۆنیست)، بەنهێنی لە شاری هەولێر، بە دەستنووس (بە کاربۆن لێی زیاد دەکرا) و بڵاو دەکرایەوە. لە ساڵی (١٩٨٧)، دەرچووە. ئەڵقەی ناوبراو، لەساڵی (١٩٨٧)، لەلایەن (عەبدوڵلا سلێمان مەشخەڵ، نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد، جەمال کۆشش)، دامەزراوە.
– ئاسۆی سۆسیالیزم: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕێکخراوی (کۆمەڵەی تێکۆشەرانی کۆمۆنیست- کۆتەک)، لەساڵی (١٩٨٧)، دەریاندەکرد. ڕێکخراوی ناوبراو، لە ساڵی (١٩٨٧)، لەلایەن (سالار ڕەشید، ڕەحمان داود، ڕێبوار ئەحمەد)، دامەزراوە. – پەیامی کرێکاران: ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس، (گروپی عیماد ئەحمەد و ئەبوبەکر خۆشناو)، لەساڵی (١٩٨٨)دا، دەریانکردوە. ڕێکخراوی ناوبراو، لە ئاڵای شۆڕش، جیا ببوونەوەو خۆیان بە (ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس)، دەناساند.

– ئاڵا: ئاڵای شۆڕش- کۆنفرانس، لە ساڵی (١٩٨٨)دا، دەریدەکرد.
– خەباتی کرێکار: (کۆمەڵەی کرێکارانی یەکی ئایار)، لە ساڵی (١٩٨٩)دا، دەریانکردوە.
– ئاسۆی کرێکار: کۆمیتەی ڕێکخستنی هەولێری (ئاڵای شۆڕش)، بە نهێنی، لەناو شاری هەولێر، لە ساڵی (١٩٨٩)دا، دەریانکردوە.
– ئاڵای شۆڕش: ڕۆژنامەیەکی قەبارە گەورە (ئەی سێ) بوو، (ئاڵای شۆڕش)، لە ساڵی (١٩٩٠)دا، دەریاندەکرد.
– نۆژەن: گۆڤارێکی تیوری بوو، (ئاڵای شۆڕش)، لە زستانی (١٩٩١)، یەک مانگ پێش ڕاپەڕین، دەریکردوە.
لە دوای ڕاپەڕینی بەهاری (١٩٩١)، بەهۆی بەرقەرار بوونی ئازادی و نەمانی دەسەڵاتی ڕژێم لە کوردستاندا، چەندین گروپ و ڕێکخراوی چەپی مۆدێرن دروستبوون کە ئەندام و دامەزرێنەرانی زۆربەیان بە

سیاسەتمەداری چەپی فارس (مەنسووری حیکمەت ١٩٥١-٢٠٠٢)، سەرسام بوون. لەژێر ڕۆشنایی نووسین و وتارەکانی ئەودا، خەباتیان دەکرد. گرنگترین گۆڤارو بڵاوکراوەی ئەم ڕێکخراوانە، لەم قۆناغەدا، ئەمانە بوون:

- هەواڵنامەی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، (هەستەی کرێکارانی سۆسیالیست)، لە ساڵی (١٩٩١)دا، دەریاندەکرد. ڕێکخراوی ناوبراو، لە کۆتایی نیسانی (١٩٩١)دا، دامەزراوە.
- بۆ پێشەوە: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕێکخراوی (ڕەوتی کۆمۆنیست)، لەساڵی (١٩٩١)دا، دەریدەکرد. ڕەوتی کۆمۆنیست، لەساڵی ١٩٨٤دا، دامەزراوە.
- پەیامی کرێکار: هەڵسوڕاوی بواری خەباتی چەپ لە کوردستان، تاهیر حەسەن، لە ساڵی ١٩٩١ دا، دەریدەکرد.
- سەرنجی کرێکار: بڵاوکراوەیەک بوو، کۆڕو کۆمەڵە و ئەڵقە کرێکارییەکان لەساڵی ١٩٩١ دا، دەریاندەکرد.
- ئەدەبی کرێکاری: گۆڤارێکی ئەدەبی، خاوەن ئایدیای چەپ بوو، عەباس شوان، لەساڵی ١٩٩١ ، لە شاری سلێمانی دەریدەکرد. (٣٣) ژمارەی لێدەرچووە.
- پڕۆلیتاری: بڵاوکراوەیەک بوو، ڕەوتی کۆمۆنیست، لەساڵی ١٩٩١ دا، بڵاویدەکردەوە.
- ڕێبازی کارکەر: بڵاوکراوەیەک بوو، (کۆمەڵەی خەباتی سور)، بە کوردی (کرمانجی خواروو)، لەساڵی ١٩٩١دا، دەریاندەکرد.
- بڵێسە: بڵاوکراوەیەک بوو، (ئەڵقەی کۆمۆنیستی بڵێسە)، لەساڵی ١٩٩٢ دا، دەریاندەکرد. ئەڵقەی ناوبراو لەساڵی (١٩٨٥)دا، دروست بووە.
- دەنگی بێکاران: ڕێکخراوی یەکێتی بێکاران، لەساڵی ١٩٩٢دا، لە هەولێر دەریانکردوە. ڕێکخراوی ناوبراو، لە (٢/٦/١٩٩٢)دا، لەلایەن (عەبدوڵلا سلێمان مەشخەڵ)ەوە، دامەزراوە.
- شۆڕشی کرێکاری: بڵاوکراوەیەک بوو، (یەکێتی کرێکارانی کۆمۆنیست)، لەساڵی ١٩٩٢دا، دەریانکردوە.
- نینا: گۆڤارێکی ئەدەبی پڕۆلیتاری بوو، لەساڵی (١٩٩٢)، لە هەولێر دەرچووە.
- هاوپشتی کرێکاری: بڵاوکراوەیەکی ئەنتەرناسیۆنالیستی کرێکاری بوو، لەساڵی ١٩٩٢دا، دەرچووە.
- دەنگی کرێکار: دەنگی ناڕەزایەتی کرێکارانی چیمەنتەی شاری سلێمانی بوو، بەداخەوە نازاندرێ کەی دەرچووە. بەندە (نووسەری ئەم بابەتە)، ژمارە حەوتی بینیوە، بەڵام مێژووی دەرچوونی لەسەر نیە.
- کرێکارانی کۆمۆنیست: بڵاوکراوەیەک بوو، نازاندرێ کەی دەرچووە.

دەڵێن سێ ژمارەی لێدەرچووە.
– زەنگ: بڵاوکراوەیەک بوو، یەک دوو ژمارەی لێدەرچووە. مێژووی دەرچوونی دیار نییە.

*** ڕۆژهەڵاتی کوردستان:**

لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، چەمکی چەپ و کۆمۆنیستی لەنێو کۆمەڵگەی کوردیدا، بە (حزبی تودەی ئێران، دەگەڕێتەوە. کۆمەڵێک لە ڕووناکبیرو تێکۆشەرانی کورد، کە دواتر هاتونەتە ڕیزی (حزبی دیموکراتی کوردستان-ئێران)، سەرەتای خەباتی سیاسییان لە (حزبی تودە)وە، دەست پێکردوە. دکتۆر عەبدولڕەحمان قاسملو و غەنی بلوریان، دوو سیاسەتمەداری دیاری کوردن و، سەرەتای کاری سیاسییان لە (حزبی تودە)وە، بووە. واتە، ئەوانە باکراوندێکی چەپ و کۆمۆنیستیان هەبووە. لە سەردەمی حوکمی (شا)دا، کۆمەڵێک گروپ و دەستەی هەڵگری ئایدیای چەپ لەساڵی (١٩٦٩)، (کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران- کۆمەڵە)، بە ڕەسمی ڕادەگەیەنن و درێژە بە خەباتی سیاسی، دەدەن.
پاش ئەوەی کە شۆڕشی ئیسلامی ئێران لەساڵی ١٩٧٩دا، بە ڕێبەرایەتی (خومەینی)، دەسەڵات دەگرێتە دەست، نکوڵی لە مافە نەتەوایەتییەکانی کورد دەکات، لەپاڵ (حزبی دیموکراتی کوردستان- ئێران)، کە هەڵگری بیری ڕزگاریخوازی نەتەوەیی بوو، کۆمەڵێک خەڵکی تری کورد، (حزبی کۆمۆنیستی ئێران- کۆمەڵە)، لەساڵی ١٩٨٣دا، دادەمەزرێنن و لەسەر ڕێبازی مارکسیزم- لینینیزم، لەپێناو بنبڕکردنی چەوساندنەوەی چینایەتی و بەرقەرار کردنی کۆمەڵگایەکی ئازادو بنیاتنانی سۆسیالیزم، درێژە بە خەباتی خۆیان دەدەن.

دوای ئەم (حزب و کۆمەڵە)یە، (مەنسوری حیکمەت)، لەساڵی ١٩٩٠دا، (ڕەوتی کۆمۆنیزمی کرێکاری)، دادەمەزرێنێت، کە دواتر کاریگەری کردە سەر کۆمەڵێک گەنجی ڕۆژهەڵات و باشوری کوردستان. لەژێر ڕۆشنایی نووسینەکانی ئەودا، کۆمەڵێک دەستەو گروپ و ڕێکخراوی کۆمۆنیزمی کرێکاری، هاتنە دامەزراندن. لەلایەن ئەم کۆمەڵە و حزبە چەپانەدا، کۆمەڵێک بڵاوکراوەو گۆڤار بڵاوکرانەوە، نموونەی:
– (مردم)، یان (نامەی مردم): بڵاوکراوەیەک بوو (حزبی تودەی ئێران)، لە ساڵی ١٩٧٩، لە (تاران)دا، بە زمانی کوردی، بڵاویدەکردەوە. ئەم بڵاوکراوەیە، چاپی فارسیشی هەبوو.
– شۆڕش: بڵاوکراوەیەک بوو، (سازمانی ئینقلابی زەحمەتکێشانی کوردستان- کۆمەڵە)، لە ساڵی ١٩٧٩دا، بە زمانی کوردی،

بڵاوی دەکردەوە.
– خبرنامە: بڵاوکراوەیەک بوو، (سازمانی کوردستانی حزبی کۆمۆنیستی ئێران- کۆمەڵە)، لەساڵی ١٩٧٩دا، بە زمانی فارسی، بڵاوی دەکردەوە.
– پێشڕەو: ڕۆژنامەیەک بوو، هەمان سازمانی ناوبراو، لەساڵی ١٩٨٣دا، بە زمانی کوردی، بڵاوی دەکردەوە.
– پێشەنگ: گۆڤارێکی ئەدەبی کرێکاری بوو، لە پاییزی ١٩٨٥دا، بە زمانی کوردی، لەلایەن (کۆمەڵە)وە، بڵاودەکرایەوە.

*** ڕۆژئاوای کوردستان:**

لە ڕۆژئاوای کوردستان (سوریا)دا، هەر لەگەڵ لێکترازانی (پارتی دیموکراتی کورد لە سوریا)، لە ناوەڕاستی شەستەکانی سەدەی ڕابردووەوە، باڵێک لەم پارتە جیابۆوەو، خۆیان بە هەڵگری بیری چەپ و سۆسیالیزم، ناساند. دوای ئەوان، کۆمەڵێک گروپ و ڕێکخراوی چەپ، چ ئەوانەی لەناو وڵات، یان ئەوانەی لە دەرەوەی وڵات، خەباتیان دەکرد، دروستبوونی خۆیان ڕاگەیاند، لە نموونەی:
– گرێدانا مارکسیستێن کورد: ئەم گروپە لە ڕۆژئاوای کوردستان، لە شاری (عەفرین)، گۆڤارێکی ئەدەبی، کۆمەڵایەتی، یان بە ناوی (پێشەنگ)، بە زمانی کوردی، لەساڵی ١٩٧٦دا، بڵاودەکردەوە.
– هەمان ڕێکخراو، لەساڵی ١٩٧٧، لە ئەڵمانیادا، ڕۆژنامەیەکی سیاسییان بە ناوی (ڕێیا ڕاست)، بە زمانی کوردی، بڵاو دەکردەوە، کە تا ساڵی (١٩٨٠)، توانراوە دوازدە ژمارەی لێدەربکەن.
– ڕێک (آلطریق): گۆڤارێکی سیاسی و کولتوری ساڵانە بوو، (پارتیا سۆسیالیستا کورد ل سوریە)، بە زمانی کوردی و عەرەبی، لەساڵی ١٩٧٧دا، دەریاندەکرد.
– الاشتراکی: ڕۆژنامەیەک بوو، ئۆرگانی (پارتیا سۆسیالیستا کورد ل سوریە) بوو. لە ساڵی ١٩٧٨دا، بە زمانی عەرەبی لە سوریا، بڵاودەکرایەوە. دواتر، شوێنی دەرچوونی بۆ ئەڵمانیا گواستراوەتەوە، لەوێ بەردەوام بووە. ژمارە (١٤٥)ی لە ئەیلولی ١٩٩٩دا، دەرچووە.
– (طریق الیسار) و (فکر الجدید)یش، بە زمانی عەرەبی لە ڕۆژئاوای کوردستانەوە، دەرچووینە.

*** باکوری کوردستان:**

لەم بەشە ستراتیژییەی کوردستاندا، لە ژێر کاریگەری پارتە سۆسیالیست و کۆمۆنیستەکانی تورکیادا، یەکەمین ڕۆژنامەی هەڵگری ئایدیای چەپ و سۆسیالیستی کوردی، لەساڵی ١٩٦٦دا، بە ناوی (ڕیبازی

نوە- یەنی ئاکیش)، لەلایەن (محەمەد عەلی ئەسڵان)ەوە بڵاوکراوەتەوە. دوای ئەوە، وردە وردە ئەو کوردە چەپانەی کە لە ڕیزەکانی (پارتی سۆسیالیستی تورکیا)دا، خەباتیان دەکرد، لەگەڵ هەندێک چەپی تورک، لە ساڵی ١٩٦٩دا، لە ئەنقەرەو ئیستانبول، (یانەکانی کولتوری شۆڕشگێڕی ڕۆژهەڵات- دەغو دەڤرمچی کولتور ئۆجاغی)، کە کورتکراوەکەی (د.د.ک.ئۆ)، بوویان دامەزراند. زۆربەی هەرە زۆری ئەندامەکانی کورد بوون. هەر زوو لە شارەکانی باکوری کوردستاندا، لقیان کردەوەو لەناو خەڵکدا، دەستیان بە خەبات کرد.

پاش (د.د.ک.ئۆ)، هەندێک چالاکڤانی سیاسی تر، لە نێوان ساڵانی (١٩٧٤-١٩٧٥)دا، دامەزراندنی (کۆمەڵەی کولتوری دیموکراتی شۆڕشگێڕ- دەڤرمچی دەمۆکراتیک کولتورو دەرنەگلەری)یان، دامەزراند. ئیدی لەمە بەدواوە، ساڵ لە دوای ساڵ، گروپ و ڕێکخراوی کۆمۆنیستی و چەپ، لەلایەن کوردەکانەوە، دادەمەزران، نموونەی:

– پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا: لە دەسەمبەری ١٩٧٤، لەلایەن (کەمال بورکای)و چەند هەڤاڵێکی ترەوە، دامەزرا.

– رێکخراوی ڕزگاری کوردستان: لە ساڵی ١٩٧٦دا، زیاتر دەرکەوتن و ناسران. ئەندامەکانی، پێشتر لە چەند گروپێکی جیا جیادا، جیاببوونەوە وەک: (پارتی کرێکارانی تورکیا)، (یانەی کولتوری شۆڕشگێڕی ڕۆژهەڵات).

– ڕێکخراوی کاوە: لە ساڵانی (١٩٧٦-١٩٧٧)دا، دامەزراوە.

– کۆمەڵەی تەکۆشین: لە ساڵی ١٩٧٨دا، دروست بووە.

– پارتی کرێکارانی کوردستان، کە دواتر ناوەکەی بۆ: (پارتی پێشەنگی کارگەری کوردستان) گۆڕدرا، لە ساڵی ١٩٧٨دا، دامەزرا.

– پارتی کرێکارانی کوردستان- پ.ک.ک: بە ڕێبەرایەتی (عەبدوڵلا ئۆجەلان- ئاپۆ)، لە ساڵی ١٩٧٨دا، دامەزرا.

– تەڤگەری سۆسیالیستی کوردستان: جولانەوەیەکی مارکسی- لینینی بوو، باوەڕیان بە سەربەخۆیی کوردستان هەبوو. ماوەیەک لەگەڵ (پ.ک.ک)، نێوانیان خۆش بوو. هەندێک هێزی چەکداریان هەبوو کە لەژێر ناوی (لەشکری ڕزگاری کوردستان)، خەباتیان دەکرد. ڕۆژنامەیەکیان بە ناوی (دەنگی وڵات)، دەردەکرد.

هەموو ئەم ڕێکخراوانە، تا کودەتای سەربازی ١٢/٩/١٩٨٠، بە نهێنی و ناوە ناوەش بە نیمچە ئاشکرا، ئەم گۆڤارو ڕۆژنامانەیان دەردەکرد:

– ڕێیا ئازادی (ئۆزگورلوک یۆلو): پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا، لە ساڵی ١٩٧٥دا، بە زمانی تورکی و کوردی، بڵاویدەکردەوە.

– بروسک: ڕێکخراوی (مارکسیستێن- لینینیا کوردستان/باکور)، لە ساڵی ١٩٧٧دا، بە زمانی کوردی و تورکی، بڵاویاندەکردەوە.

– پێشەنگ بۆ شۆڕش: پارتیا پێشەنگا کارگەریا کوردستان- تورکیا،

لەساڵی ١٩٧٧دا، بڵاویان دەکردەوە.
– ئەم چی بکەین: (ڕێکخراوا مارکسیستێن شۆڕشگێرا کوردستان)، لەساڵی ١٩٧٨دا، بە زمانی کوردی و تورکی لە ئەڵمانیا، بڵاویاندەکردەوە.
– ڕۆژا وەلات: پارتیا سۆسیالیستا کوردستان- تورکیا، لەساڵی ١٩٧٧دا لە تورکیا بڵاویدەکردەوە. پاش قەدەغەکردنی، لەساڵی ١٩٧٩، لە ئەڵمانیا درێژەی بە بڵاوکردنەوەدا.
– کاڤا (کاوە): ڕیکخراوی کاوە، بە یەکەم جار لەساڵی ١٩٧٨ لە تورکیا، بڵاویدەکردەوە. دواتر گواسترایەوە سویدو بەزمانی کوردی و تورکی، بڵاودەکرایەوە.
– ئاڵا ڕزگاری: ڕێکخراوی ڕزگاریا کوردستان، لەساڵی ١٩٧٩دا، بەزمانی تورکی بڵاویدەکردەوە. هەر زوو لەهەمان ساڵ بە بڕیارێکی عەسکەری، قەدەغە کرا.
– سەرخوەبوون: پارتی کرێکارانی کوردستان، بە زمانی تورکی لەساڵی ١٩٧٩، دەریدەکرد.
دوای ئەوەی کودەتاچییەکان، بە ڕێبەرایەتی جەنەراڵ (کەنعان ئێڤرین)، لە ١٢ی ئەیلولی ساڵی ١٩٨٠دا، کودەتای سەربازییان ئەنجامداو، دەسەڵاتیان گرتە دەست، پێش هەموو شتێک کەوتنە گیانی حزب و ڕیکخراوە چەپەکان، بە تایبەتیش کوردەکان. لەنێوان ساڵانی (١٩٨٠-١٩٨٣)دا، زیاتر لە حەقدە هەزار کوردیان، زیندانی کرد. بەدەیان سیاسەتمەداریان لە سێدارەدا. لە ساڵی ١٩٨٢یشدا، دەستورێکی تازەیان نووسیەوە. لە ماددە سێی ئەم دەستورەدا هاتووە: (جگە لە زمانی تورکی، هەموو جۆرە زمانێکی تر بە قسە کردن و نووسین، قەدەغەیە. دەوڵەتی تورکیا خاک و میلەتەکەی یەک قەوارەیەو دابەش نابێت و زمانەکەشی تورکییە). هەروەها لە ماددەی (٤٢)یشدا هاتووە: (هیچ بڵاوکراوەیەک رەنگەی پێنادرێ ئەگەر بە زمانێک بێت کە بە قانون قەدەغە کرابێت).

لەسایەی ئەم دەستورو حوکمە عەسکەرتارییەدا، ئەم دەنگە کزانەی کە جاروبار لەملاو لەولا، دەبیستران و ناوە ناوە، ڕۆژنامە، یان گۆڤارێکیان بڵاودەکردەوە، ئەمەش نەما. بەشی زۆری چالاکڤانە چەپەکان، ئەوانەی زیندانی نەکرابوون، توانیان تورکیا جێبهێڵن و ڕوو لە ئەوروپا بکەن. ئەوانە، لە هەندەران، درێژەیان بە خەباتی سیاسی و کولتوری شۆڕشگێڕی خۆیاندا. چەند ڕێکخراوەکی تازەی وەک: (یەکێتیا کۆمەنستێن کوردستان) و (پارتیا کۆمەنستێن کوردستان- ک.ک.پ)یان، لە دەرەوەی وڵات، دامەزراند.
ئەم ڕێکخراوانەی پێش و دوای کودەتای ئەیلول، دروستبوون، چ لە

ناوەوەی وڵات، چ لە هەندەران، بە گوێرەی دەرفەت و زەمینەسازی، ئەم گۆڤارو ڕۆژنامانەیان، بڵاوکردۆتەوە:

- دەنگێ کوردستان: پارتیا کۆمۆنستێن کوردستان (ک.ک.پ)، لەساڵی ١٩٨١دا، بەزمانی تورکی لە ئەڵمانیادا، بڵاویان کردۆتەوە.
- سەرخوەبوون: پارتی کرێکارانی کوردستان لەساڵی ١٩٨٢، لە ئەڵمانیا، بە کوردی و تورکی، دەریکردوە.
- بەرخودان: پارتی کرێکارانی کوردستان لەساڵی ١٩٨٣، لە سوید، بە کوردی و تورکی، دەریکردوە.
- راستیا کوردستان: یەکێتیا کۆمۆنستێن کوردستان، لەساڵی ١٩٨٧دا، بەزمانی تورکی لە ئەڵمانیادا، بڵاویانکردۆتەوە.
- ئاڵا یەکێتی: رێکخراوی کاوە، لەساڵی ١٩٨٨دا، لە ئەڵمانیا بەزمانی کوردی، بڵاویکردۆتەوە.
- تێکۆشینا سۆسیالیست: کۆمیتەی ناوەندی ڕێکخراوی (تێکۆشینا سۆسیالیست)، بەزمانی کوردی، لە وڵاتی سوید، بڵاویانکردۆتەوە.
- کوردستانلی مارکسیست: ئۆرگانی (بزوتنەوەی کۆمۆنیستی کوردستان) بووە. لەساڵی ١٩٩٠، بەزمانی تورکی لە بەریتانیادا، بڵاوبۆتەوە.
- (کەندال نەزان)یش، وەک خوێندکارێکی چەپی سەربەخۆ، لەساڵی ١٩٧٦دا، گۆڤاری (ئازادی)، بەزمانی کوردی، لە فەڕەنسا (پاریس)دا، بڵاوکردۆتەوە.

ئەنجام

(١) هێنان و بڵاوکردنەوەی فیکری چەپ لە کوردستاندا، لەلایەن (حزبی شیوعی عێراق)ەوە،هاتۆتە کوردستان.
(٢) یەکەم ڕێکخراوی چەپ لەسەرانسەری کوردستاندا، ڕێکخراوی (کۆمەڵەی میللەت)،بووە، کە لەساڵی ١٩٤٣دا، دروستبووە. ئەندامەکانی، پێشتر لە ڕیزی (حزبی هیوا)دا، خەباتیان کردوە.
(٣) لە نێوان ساڵانی (١٩٧٥-١٩٩٣)دا، (٦٧) ناوونیشانی: (گۆڤار، ڕۆژنامە، بڵاوکراوە)ی هەڵگری فکری چەپ و کۆمۆنیستی لە کوردستان و دەرەوەیدا، دەرچووینە، کە زۆرترینیان لە باشوری کوردستاندا بووەو ژمارەیان گەیشتۆتە (٤٠) ناوونیشان و، هەمووشیان بە زمانی کوردی بووینە. ئەوانی تریش: (لە باکور: ١٦، لە ڕۆژئاوا: ٦، ڕۆژهەڵات: ٥).
(٤) لەڕووی ئەو زمانانەی کە بڵاوکراوەکانیان پێ بڵاوکراوەتەوە: ئەوانەی باشور، هەمووی کوردی بووینە. ئەوانەی تر: - باکور: شەش بە کوردی و تورکی، سێ بە کوردی، پێنج بە تورکی.
- ڕۆژئاوا: سێ بە عەرەبی، دوو بە کوردی، یەک کوردی و عەرەبی

بووە.
– ڕۆژهەڵات: دوو بە زمانی فارسی، دوو بە کوردی، یەک بە فارسی و کوردی بووە.
(٥) قەبارەی زۆربەی ناوونیشانەکان، قەبارەی فۆلسکاپ، بووە.
(٦) هەندێک لە بڵاوکراوەکان بەدەست نووسراونەتەوەو تیراژیان سنوردار بووە.
(٧) سێ تا چوار هەوڵی تاکە کەسییە، ئەوانەی تر لەلایەن ڕێکخراوی سیاسییەوە، بڵاوکراونەتەوە.
(٨) رۆژنامە، یان گ□قاری (یەکێتی تێکۆشین)، بەیەکەم ڕۆژنامەی چەپی کوردی لە سەرتاسەری کوردستان، دادەنرێت.

ره‌هه‌نده‌کانی ره‌خنه‌ی بونیاتگه‌ریی له گه‌شه‌سه‌ندنه‌وه به‌ره‌و لاوازبوون ... سۆران محه‌مه‌د

تیۆری ڕه‌خنه‌یی:

ره‌هه‌نده‌کانی ره‌خنه‌ی بونیاتگه‌ریی
Structuralism
له گه‌شه‌سه‌ندنه‌وه به‌ره‌و لاوازبوون..
سۆران محه‌مه‌د

بونیاتگه‌ریی ئه‌و بزووتنه‌وه فه‌لسه‌فی و زانستی و ئه‌ده‌بییه ره‌خنه‌ییه بوو له شه‌سته‌کانی سه‌ده‌ی رابردوودا له فه‌ره‌نسا دروست بوو، ئه‌م بزووتنه‌وه‌یه درێژ ده‌بێته‌وه بۆ ناو زانستی مر□ق (ئه‌نترۆپۆلۆژی)و ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی و شیکاریی ده‌روونی و بیردۆزه مه‌عریفی و تیۆری مارکسیی و بونیاته زمانه‌وانییه‌کان …
له پێشڕه‌وانی ئه‌م بزوتنه‌وه‌یه: رۆلان بارت، جیرار جینیت، جۆن کۆهین، تۆدۆرۆف…

رەوتی رەخنەی ئەدەبی بونیاتگەریی تەماشای هەر کارێکی وێژەیی دەکات وەك کۆمەڵێك رەگەز و یەکە، و دەستنیشانی بەهاکەی لە ڕێگەی پەیوەندییەکانەوە دەبێت کە هەر ئاستێك لەکارەکە بە ئاستەکانی ترەوە دەبەستێتەوە.

بونیاتگەریی تەماشای دەقە ئەدەبییەکان دەکات وەکو یەکەیەکی زمانەوانی سەربەخۆ، بە جۆرێك هەڵدەستێت بە لێکدانەوەی دەقەکان لە ڕێی زاراوەو رستەو پێکهاتەو خوازەو وێنە شیعریەکانەوە، لەم رەخنەیەدا لایەنە مێژوویی و کۆمەڵگاو ئایدۆلۆژیاو دانەرو… بە هێند ناگیرێت، لە لایەکی ترەوە هەڵناستێت بە بڕیاردان بەسەر کاری ئەدەبیدا بە باشەو بە خراپە، بەڵکو شیکاری بونیاتی دەق دەکات لە ڕێی خستنەرووی رەگەزەکان کە دەق پێکدێنن، بەو مانایەی تەماشاکردنی زمانەکەی و چۆنییەتی بونیاتنانی رستەو ڕێکخستن و بیرۆکەکان، بۆیە ئەم رەخنەیە گرنگی بە کرۆکی کاری داهێنەرانەی ئەدەبی دەدات.
واتا تەماشکردن و بگرە ڕۆچوون بە نەخشەی ناوەکی کارە ئەدەبییەکاندا، واتا بەدواداچوونی ئەو رەگەزە سەرەکییانەی هەر دەقێك لە خۆی دەگرێت، وەکو سیمبوڵ و ئاماژەکان، بە جۆرێک هەر رەگەزێك شوین رەگەزێکی تر دەکەوێت.

رۆلان بارت کە یەکێکە لە دامەزرێنەرانی ئەم رەوتە سەبارەت مامەڵە لەگەڵ دەقی ئەدەبیدا دەڵێت (ئەوە زمانە کە دەئاخفێت نەك نووسەر) بۆیە گرنگییەکی زیاد دەدەن بە زمان بەوەی بناغەی کاری ئەدەبییە. ئاوهاش بونیاتگەریی لەسەر دوو کۆڵەکەی سەرەکی بونیاتنرا. کە ئەوانیش یەکەم: ئەدەب دەقێکی مادی پاڵفتەیەو بەسەر خۆیدا داخراوە، دووەم: زمان دەئاخفێت نەك نووسەر.
قوتابخانەی فۆرمالیستی رووسەکان (1915-1930) کاریگەرییەکی زۆریان هەبوو بەسەر دامەزراندن و پەرەدان بە رەخنەی بونیاتگەریی، فۆرمالیستەکان هەوڵی گرنگی خوێندنەوەی دەقەکانیان دەدا لە ناوەوە، چونکە وێژە لای ئەوان دادەنرێت بە سیستەمی زمان، کە ئاماژەکان(سیمیۆلۆژیا) لە خۆ دەگرێت بۆ {رەنگردنی واقیع، نەك وەك رەنگدانەوەی راقیع بێت}، بۆیە پەیوەندی ئەدەبیان پچڕی بە ئایدۆلۆژیا و فەلسەفەو کۆمەڵگاو مێژووەوە.
جاکوبسن کە یەکێکە لە کۆڵەکەکانی فۆرمالیستەکان پێی وایە کە : شیعر دەبێت رزگار بکرێت لە هەموو ئاراستە دەرەکییەکانی وەك فەلسەفی و هزریی وئاکاریی و… تەنانەت وای دەبینێت کاری ئەدەبی : ناخی دانەرەکەشی جێدەهێڵێت و سەربەخۆیی تەواو لە خودی خۆیدا

وەدەستدێنیت.

رەخنەی بونیاتگەریی لەوەدا کارێکی وەسفییە بۆ بەرهەمە ئەدەبییەکان؛ پشت بە دوو هەنگاوی گرنگ دەبەستێت، یەکەم: هەڵوەشاندن و دووەمیش بونیاتنانەوە، وەك چۆن راستەوخۆ بایەخ بە ناوەڕۆك نادەن ، بەڵکو گرنگی و بایەخیان بۆ شێوەی ناوەڕۆکەکانە‌و هەروەها بونیات و رەگەزەکانییەتی کە دەبێتە هۆی پێکهێنانی شێوازی دەق، بە لەخۆگرتنی رووەکانی جیاوازی و وێکچوونەکانییەوە.

بەمجۆرە بونیاتگەریی ئامانجی ئەوەیە سیستەمی دەق کەشف بکات، بەو مانایەی بونیاتی سەرەکی دەق ، بۆیە رەفزی ئەوە دەکەن ئەرکەکەیان لەوەدا چڕ بکەنەوە کە ئەرکی کۆمەڵایەتی دەق باس بکەن و لەو خولگەیەدا بسوڕێنەوە. ئەمەش وایان لێدەکات بگەنە ئەو قەناعەتەی کە کرۆکی کاری وێژەیی شیکارییە نەك ڕاستکردنەوەو گوتنی باشەو خراپە و بڕیاردان بەسەریدا، بەڵکو زیاتر کاریان لەو خاڵەدا چڕ دەبێتەوە کە لە چۆنیەتی پێکهاتەی کاری ئەدەبی بدوێن.

ئەو ئاستانەش کە رەخنەی بونیاتگەریی بە مەیدانی کاری خۆی دەزانێت لە هەر دەقێکدا ئا لەم خاڵانە پێکدێت:

1- ئاستەکانی دەنگ: لێکۆڵینەوەی پیت و وشەکان و رەمزو پێکهاتە مۆسیقیەکانە، لە رووی سەرواو دەنگ و ئاوازەوە.

2- ئاستەکانی سینتاکس و گۆڕینی یەکە ڕێزمانییە کان و کاریان لە رووی پێکهاتەی زمانی و ئەدەبییەوە (زانستی صرف)

3- ئاستەکانی فەرهەنگی: لیکۆڵینەوە لەسەر وشەکان دەکات بۆ زانینی تایبەتمەندییە هەستەکی و داماڵراو (ئەبستراکت) و زیندەگیی و ئاستی شێوەکانیان، بەو مانایەی لێکۆڵینەوە لە دەلالەتی وشەکانی ناو زمان.

4- ئاستی ڕێزمان (نەحو): دیراسەی دانان و رێکخستنی رستەکان و چۆنیەتی پێکهاتنیان دەکات و هەروا تایبەتمەندییە دەلالی و ئیستاتیکییەکان، بەو مانایەی کار لەسەر بەدواداچوونی دروستکردنی رستەکان دەکات، وەك ئەوەی ئایا رستەی ناوە، یان رستەی فەرمانی ، یان کۆلکە ڕستە.... هتد

5- ئاستەکانی گوتار: شیکاریی پێکهاتە درێژەکانی رستە؛ بۆ زانینی تایبەتمەندییە سەرەکی و لاوەکییەکان.

6-ئاستەکانی ئاماژەکان: سەرقاڵی شیکاریی مانا راستەوخۆو ناراستەوخۆکان و وێنەشیعرییەکان، کە پەیوەندن بە ڕێساکانی دەرەوەی سنووری زمان، وەك ئەوانەی پەیوەندن بە زانستەکانی دەروون و کۆمەڵایەتی و کاریگەرییان لەسەر ئاستەکانی ئەدەب و شیعر.

7-ئاستەکانی هێما(سیمبوڵ): لەم ئاستەدا هەموو ئاستەکانی پێشوو کاری داڵێکی نوێ دەبینن و کە دەبێتە هۆی بەرهەمهێنانی مەدلولێکی ئەدەبی نوێ، ئەمەش سەردەکێشێت بۆ مانایەکی نوێ یان مانای دووەم، ئەمەشە ناونراوە بە (زمان لە ماو زماندا).

هایدگەر دەڵێت: (وشەکان هیچ نین جگە لە رەمز، نوێنەرایەتی دۆخی دەرەکی دەکەن، بۆیە نابێت لە شیکاریی زمانی شیعردا بە دوای هەڵبژاردنی وشەو وێنەو و ئیقاعەکاندا بگەڕێین، بەڵکو دەبێت لە چۆنیەتییان بکۆڵینەوە بەوەی چۆن رۆڵ دەبینن و شتەکان دەخەنە روو). لێرەوەیە ئەو تێگەشتنەمان بۆ دروست دەبێت کە شیکاریی بونیاتی دەق دوو رووی هەیە؛ (شێوەی دەنگ و شێوەی ئاماژەکان)، شێوەی ئاماژەکان بریتین لە شێوەی ماناکان و دەلالەتەکان، کە ئەوانیش بونیاتی خۆیان هەیە. هەندێکیش ئەو رایەیان هەیە کە بونیاتی مانای شیعر لە ناو کرۆکی وێنەکانەوە لە دایك دەبن.
هەروەها دوالیزمەکان چەقێکی بنەڕەتی شیکاریی رەخنەی بونیاتگەرین بۆ دەقەکان، بە مەبەستی گەشتنە بونیاتێکی پتەوی دەق، چونکە ناتوانین بگەینە حەقیقەتی ناسینی شتەکان لە ڕێی ناسینی تایبەتمەندی سەرەکی شتەکانەوە، بەڵکو ئەمە لە ناسینەوەی دژەکاندا دێتە دی، بەوەی وشە تەنیا لە خودی خۆیدا هەڵگری مانا نییە، بەڵکو ماناکەی لە بوونی دژەکەیدا تەواو دێتە دی.

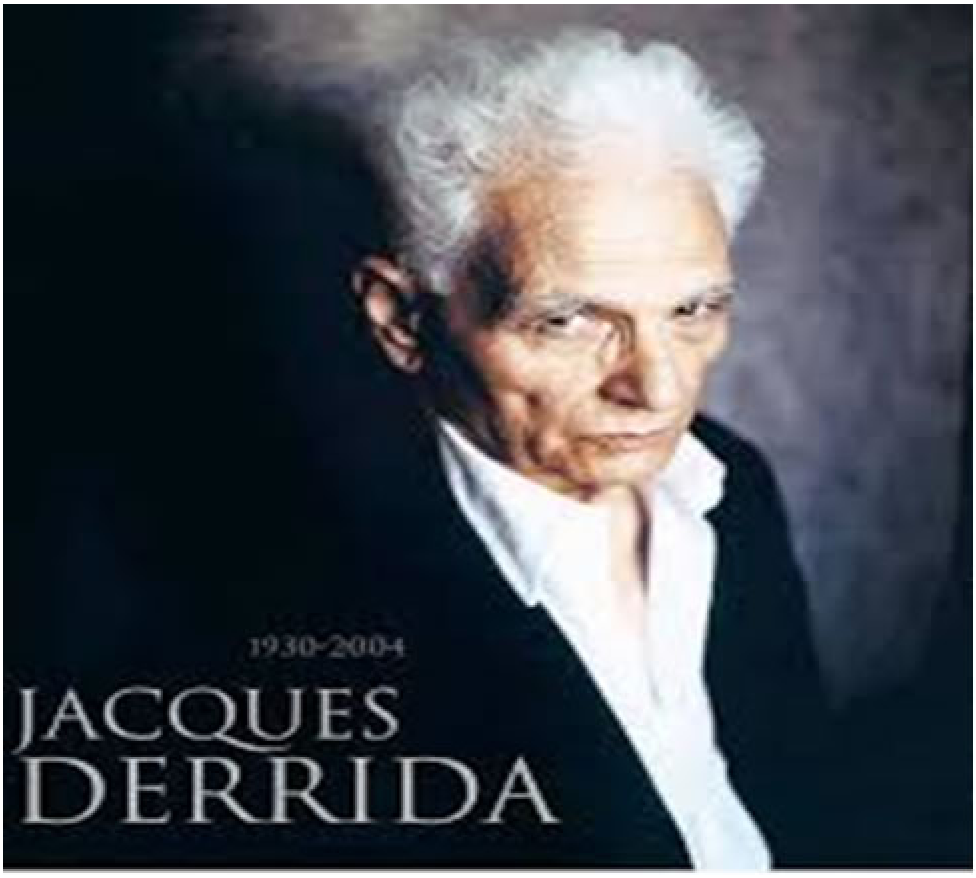

ئەمەش بوو وای لە سۆسێر کرد تەمشای زمان بکات وەك ئەوەی سیستەمی جیاوازیەکانە، هەر لەم تێڕوانینەوەش بونیاتگەریی دەستبەکار بوو، ئاوهاش تەماشای گێتی دەکەن وەك (کۆمەڵێك دوالیزم و تێهەڵکێش و بەرابەر، کە تێی پەیوەندییەکان کەشف دەکات، و پاشتریش پۆلێنیان دەکات بۆ دوالیزمەکان).

لیڤی شتراوس لەم رونگەیەوە بوو تەماشای ئەفسانەکانی دەکرد وەك دووانەی دژ و تەواوکار لە هەمان کاتدا، لەم دیدەوەیە بونیاتگەراکان شیکاری بونیاتی کاری ئەدەبی دەکەن بە دابەش کردنی بۆ یەکەی دوالیزمەکان، پاشتر بۆ دووانە هاودژ و هاویەکەکان جیادەکرێنەوە لە پێناوی هێنانەدی خوێندنەوەیەکی تازەدا.

بۆ روونکردنەوەی زیاتر دەتوانین نموونەی دوالیزمەکان بهێنینەوە وەك : داخراو و کراوە، وەستاو و جوڵەدار، خودو بابەت، ئەرێن و نەرێ، ژیان و مردن، واقیع و خەیاڵ....هتد

ئەگەر باس لە کز بوونی رەوتی بونیاتگەریی بکەین ئەوا دەتوانین بڵێین کە بونیاتگەریی لە سەرەتای خۆپیشاندانە رادیکالەکانی قوتابیانی فەرنساوە ساڵی 1968 وردە وردە بەرەو داکشان چوو، بە هۆی ئەو رەخنانەی رووبەرووی دەبووەوە، وەك ئەوەی ناتوانین تەواو دەق دابڕێین لە هەموو فاکتەرە دەرەکییەکان و خودی نووسەریش.

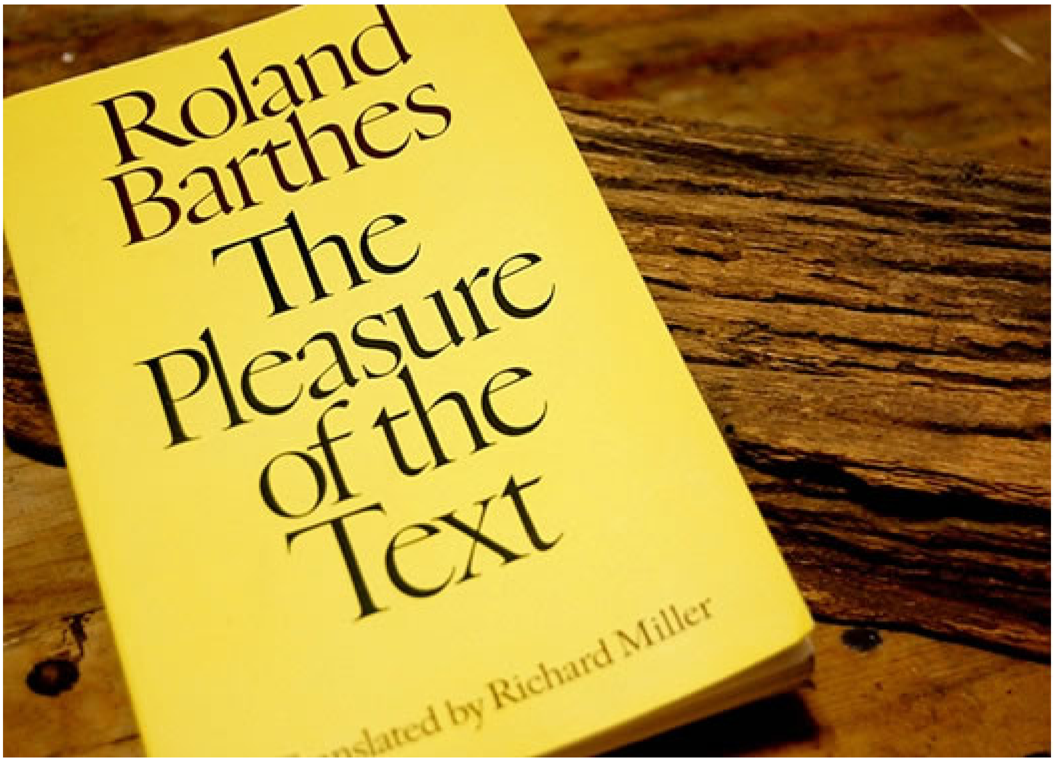

و لێرەوەش بونیاتگەراکان دەستیان کرد بە پێداچوونەوەی بۆچوونەکانیان و لەم ئاکامەشدا چەند ڕەوتێکی تر بەرپابوون وەك: شێوەیی، سیمائی، هەڵوەشانگەرایی، زمانییەکان کە ئەمەی دواپی دادەنرێت بە کێشەکەی سەرەکی هەر یەك لەم جوڵانەوە رەخنەییە ئەدەبیانەی دوایی.

لەسەرەتای حەفتاکانی سەدەی رابردووەوە بونیتگەریی بەرەو داڕمان چوو، ئیتر ڕەوتی (دوای بونیاتگەریی) لە فەرەنسا جێی گرتوە، کە هەر ڕۆلان بارت و ژاك دریدا لە پێشەوانی ئەم بزووتنەوەیەش بوون، ئیتر بارتیش لە بۆچوونی وتووێژکردن لە گرنگی دانەر لە دانانی دەقەوە بازیهەڵدا بۆ گرنگی خوێنەر لە هێنانەدی مانای نوێ و بێ کۆتا، بارت لە کتێبی (چێژی دەق) 1975 وای دادەنێت لە غیابی نووسەری دەقدا هەڵەشەییەکی بێ کۆتا دێتە ئاراوە بەڵام چێژ بەخش، ئەم چێژەش لە توانادارێتی دەقەوە سەرچاوە دەگرێت بۆ یاریکردن بە ماناکان و هێنانە دی مانای جیاوازتر، بەڵام ئەمەش لێکدانەوەیەکی بێ سەرەوبەرەی بێ کۆت و سنوور ناگەیەنێت، بەڵکو هەڵوەشاندن و روخاندنە بەمەبەستی دامەزراندنەوەیەکی نوێ و خوێندنەوەیەکی تر، لێرەوەش خوێنەر هەڵدەستێت بە ڕۆڵی نووسینەوەی دەق، دەبێتە بەرهەمهێن نەك بەکاربەری دەق، ئەمەشە بنەڕەتی ڕێبازی هەڵوەشانگەرایی، کە دریدا پەرەی پێدا.

بەمجۆرە لە بیروڕای : مردنی دانەرو سیحری دال و دابڕانی دەق لە

کارلێکەکان پاشگەزبوونەوەو جارێکی تر رۆڵیان پێدایەوەو بەڵکو لێکدانەوەو شیکاریە دەروونییەکانیشیان بۆ ئەدەب زیاد کرد، لەگەڵ پێشچاوگرتنی بیردۆزەکانی وەرگر و خوێندنەوەو لێکدانەوەکاندا (هێرمۆنتیکا).
ئەمە لە کاتێکدایە کە لە ڕاستیدا بونیاتگەریی یەکەم ڕێبازی رەخنەیی ئەدەبی نەبوو کە لەسەر بنەمای بونیاتی زمان دامەزرابێت، لەکاتێکدا قوتابخانەی (هونەر بۆ هونەر) بە پێشەوایەتی ئۆسکار وایڵدو کرۆتشە زۆر زووتر ئەمەیان راگەیاند بە چڕکردنەوەی بۆچوونەکانیان لە گرنگیدان بە رەهەندەکانی هونەر لە پێناوی هونەرێکی شایستەو بڵنددا.

---

2 شیعرلە‌ (فازڵ عەززاوی)یەوە و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)

قەسیدەی ئەگەر

خودایە
ئەگەر ئادەمزادت
بە دەستێك و سێ قاچ دروست کردبا
مەیموون چییان دەگوت ؟
ئەگەر کلکی درێژت بەدواوەمان خستبا
چۆنمان لە ئاهەنگان سەما دەکرد ؟
گەر باڵت پێمان بدابووایە پێی بفڕین
پاسپۆرتەکانمان چی لێ دەکرد ؟
ئەگەر بە نەدیتراویت دروست کردباین
خەفیە و جاسووس
ڕاپۆرتەکانییان دژی کێ نووسیبا ؟
گەر نۆ پەنجەت پێدابواین
چۆنمان تا (دە) بژماردايە ؟
ئەگەر جەستەمانت لە پۆڵا دروست کردبووا
چۆن شەڕمان دەکرد ؟

گەر لووتمانت بکردبووایە دەنووك
کچانمان چۆن ماچ دەکردن ؟
ئەگەر خۆت کردبووایە حاکم بەسەرمان
بەرپرسەکانمان چی لێ کردبا ؟
گەر ئەم قەسیدەیەم پێ بدابووای
چیت بۆ زیاد دەکرد ؟
ئەگەر ..
ئەگەر ..
ئەگەر خودایە!..

(2)

سۆزی (مەیسون)ی
ژنی خەلیفە معاویە بۆ بیابان

کراسێکی خوری و
دڵێکی بێ خەمم بدێ ،
تۆ بڕۆ هەموو پۆشاکە ئاوڕیشمیەکانم بەرە ..

خیوەتێکم لەناو لم بدێ ، بای لێ بدا
لەباتی من
بچۆرە کۆشکی بەرز . .
حوشترێکم بۆ بێنە
لە سارایان سواری بم
تۆیش بۆ کوێت بوێ
سواری کەژاوە زێڕینەکەم بە!

لێگەڕێ سەگی میللەتەکەم
بە موسافیری بێگانە بوەڕێ
ئەو پشیلە تەمەڵە بەنازە
ببر□ ماڵی خۆت ..
پارچەنانێکی وشکم
لە گۆشەی کۆخێك پێ بدە !
تۆیش گەورەم بە تەنێ
کێکی میر بخۆ ..

لة (فاضل العزاوي ـ الاعمال الشعرية ـ بةشى دووةم ـ بلآوكردنةوةى دار الجمل ـ 2007) كراون بة كوردى .

.

بیرو رییکانی قوتابییک ... نووسینی :علی حمشید بةرزنجي

سما یک بوو لو قوتابیی زیرک و لهاتووانی ک سرنجی سرجم ماماستاکانی ب لای خی اکشا بوو.ل هموو وانکاندا نمون بوو،بام ل وانی بیرکاری دا باشترو جیاوازتربوو ، چونک لگ ئوی حزی ب وانک دکرد مامستای بیرکاریشی زر خشدویست،لگ ئوی ک وانی بیرکاری پدوتن چیرک و هنراوی خشی ب دگراِنو و ل بنکانیشدا ئو سرپرشتی ئاهنگ و کاری شانیی قوتابخانکی دکرد چونک خیشی نوسر بوو.بیرم زر جار سما لی دپرسی :مامستا ت چن مامستا کوردی نیت؟ ت هنراو و چیرک دنووسیت و رژان گقار و کتبمان ب دهنیت و نیشانمان ددیت.دیارییکانیشت ب ئم هر گقار و کتب.مامستاش بپکنینو پی دوتین ئی ئو نیی بهی ئوو بیرکاریم لا خشویست کردوون و زر جار هنراوشتان ب دخونمو ک ب بیرکاریم نوسیو.رژان ب بیرکاری هنراوی ب دخوندینو . ئستاش ل بیرم جارکیان ئم هنراویی پ وتین هموومان لبرمان کردبوو لسرتای وانکدا تا ئو رژ و وان و بابتی دنووسی ب خت جوانکی پکو دمان وت:

وا (بیرکاری) مان هی....لام خشترین وانی
زر حز دکم ژان....بخونم یک دوو وان
ک مامستا هات پل....وریاو ئازاو گورج و گ
دادنیشم ب چاکی....تیا دنونم چالاکی
من سرنج ددم هواش....هتاکو ت بگم باش
ل هرچییکیش نگشتم....ل مامستا دپرسم
وام دداتو....بیشم وون دکاتو
ئوساک باش ت دگم....منیش سوپاسی دکم

زر جار ل ناوراستی وانکشدا کاتک ک ئم خریکی نووسین بووین ئو هنراوییکی ب دوتین:

چند خش بیرکاری

مامۆستا وانەکەی کرد بەیاری
هەر هەموومان دەست و برد
بەشداریمان تیایدا کرد

ئەم هۆنراوەیەی کاتێک دەوت کە لەگەڵ تەواو بوونیدا ئێمەش دەستمان لە نووسین هەڵدەگرت و چاوەڕوانی ئەومان دەکرد.ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا بوو پرسیارەکانی(سەما) بوو، زۆر بە جوانی لە بیرمە مامۆستا هەوڵی دەدا کە ئێمە زیاتر بجوڵێنێت تا چالاک بین و زانیاری زیاتر بەدەست بهێنین و پشت بەخۆمان ببەستین و گیانی هاوکاری و یارمەتیدان لە ناوماندا بەهێز و پتەو بکات، جارێکیان داوای لێکردین کە بە گروپ بڵاوکراوەی سەر دیوار بە بیرکاری دروست بکەین.پۆلەکەی ئێمە ٣٦ قوتابی بوو کردینی بە ٩ گروپەوە. بەڵام ئەوەی زیاتر سەرنجی منی ڕاکێشا ئەوە بوو کە لە دروستکردنی گروپەکاندا سەلیقەیەکی جوانی بەکار هێنابوو،چونکە نەچووبوو هەموو قوتابییە باشەکان لە گروپێکدا دابنێت بەڵکو هاتبوو بەپێی ئاستی زیرەکی و لێهاتوویی دابنابووین.

من لەو گروپە دا دانرابووم کە سەمای تیابوو،ئای کە دڵخۆشبووم.سەما هەمیشە پرسیارە جوان و بەجێکانی ئامادە بوون بۆیە لە مامۆستای پرسی: باشە مامۆستا چۆن و چی بکەین بۆ بابەتەکان ؟ مامۆستاش وتی:دەتوانن هەریەکەتان چەند بابەتێک دەربارەی بیرکاری پەیدا بکات و بەجوانی بینووسێتەوە ئەوسا هەموو بابەتەکان کۆبکەنەوە و نیشان منی بدەن منیش بۆتان دیاری دەکەم کە کامیان باش و گونجاوە ئەوسا لە کارتۆنێکدا بەدەستی خۆتان بینووسن و هەمووشتان بەشداربن.سەما بەو پرسیارەوە نەوەستا چەندە خۆشبوو پرسیارەکەی دڵی منی کرد کە دڵنیام پرسیاری زۆربەی قوتابییەکانی تریش بوون.

وتی ئەی ئەگەر قوتابییەک نەیتوانی و بابەتی دەست نەکەوت؟ مامۆستا بە پێکەنینەوە وتی: ئەوە هەر زۆر ئاسانە با بابەتەکانی ناو کتێبەکانی خۆتان بێت.ئێمە لە پۆلی شەش بووین و کتێبەکانیشمان پڕ بابەتی هەمە جۆر بوون.قوتابییەکی تر کە ئەوە یەکەمجار بوو پرسیار بکات لە مامۆستای پرسی ئەی نابێت لە بازاڕ دروستی بکەین کە زۆر جوان و سەرنج ڕاکێش دەبێت و بە خەتێکی جوانیش بۆمان دەنووسن و وێنەی ڕەنگاوڕەنگی جوانیشمان لەگەڵدا بۆ دروست دەکەن؟خۆ پرسیارەکەی ئەویش بەجێ بوو چونکە من شتی وام بینیبوو کە بە وانەکانی تر دروستیان کردبوو.مامۆستا بە روویەکی خۆشەوە وتی گوڵەکەم من دەمەوێت بەری رەنج و هەوڵەکانی ئێوەی گوڵ ببینم.ئەوەی کە خۆتان بەدەستی خۆتان دروستی دەکەن سەدان جار لەوە جوانترە کە

کەسێکی تر بۆتان دروست بکات.

هەروەها هەرگیز لە بیریشتان ناچێتەوە چونکە لەگەڵیدا ماندوو بوون.بەڵام ئەوەی کە تۆ دەبێت ماندوو بوونی تیانییە،کەمێک پارە دەدەیت و بۆت دروست دەکەن ،راستە جوانە بەڵام لای من وەک گوێی نایلۆن وایە و ئەوەی خۆتان دروستی دەکەن وەکو گوێی سروشتی وایە.ئای کە خۆشبوو وەڵامە بەجێکانی مامۆستا بەڕاستی زۆر حەزی دەکرد کە بەشێوەیەک پەروەردەمان بکات کە هەمیشە پشت بەخۆمان ببەستین و لە هەوڵداندا بین.من یەکەمجارم بوو کە بڵاوکراوەی بیرکاری بەو شێوەیەی کە مامۆستا داوای دەکرد ببینم و پێشتریش ئەو بڵاوکراوانەی کەبەسەر دیوارەکانەوە دەمان بینی بە وانەکانی تر بوون بەتایبەتی وەرزش و زانست و کوردی.گومان لە دەنگی دەگای پۆلەکەبوو مامۆستا بەهێمنی کردیەوە یەکێک بوو لە مامۆستایانی قوتابخانەکەمان..خشتەی تاقیکردنەوەی مانگانەی پێبوو کە بۆمان بنووسێت.کە تەماشای سەر تەختەکەی کرد ناوی گروپ و باسی بڵاوکراوەی بیرکاری تیابوو ،لای ئەویش بوو بە پرسیار و لە مامۆستای پرسی ئەوە داوای بڵاوکراوەی بیرکاریت لە کردوون.مامۆستاش وتی بەڵێ دوای تاقیکردنەوەکان بۆم دەهێنن.ئەویش سەرێکی بادا وتی یاخوا وابێت،چونکە وادیار بوو بەلایەوە کارێکی قورس بێت.دوای تاقیکردەوەکان هەر گروپە لەناو خۆیاندا کەوتنە وتو وێژ و ڕاوێژ کردن بەیەکتر و پرسیار کردن لە مامۆستا.

مامۆستا رۆژێکی دیاری کرد تابابەتەکانی بۆ بهێنین و ئەویش پێش ئەوەی ئێمە بینووسین لەسەر کارتەنەکە بیبینێت و چی بەلاوە پەسەندە دیاری بکات..ئەوەبوو بە ئەو رۆژە لە نە فایلدا بابەتەکانمان دا بە مامۆستا..بەڵام سەما و چەند قوتابییەکی تر سەرو فایلی جیایان دا بە مامۆستا و وتیان ئێمە جگە لەوەی کە لە گروپەکەدا بەشداری هاوڕێکانمان دەکەین حەزیش دەکەین بەجیا بڵاوکراوەی تایبەت بە خۆمان بکەین.مامۆستا زۆر زۆری پێخۆشبوو ، بۆیە وتی هەر زۆر باشە و لە ئێستاوە دەستخۆشیتان لێدەکەم.ئەم قسانە وای لە منیش کرد وەکو سەما بکەم و بڵاوکراوەیەکی جوان و بەسوود ئامادە بکەم
. بۆیە هەرچوومە ماڵەوە لەگەڵ سازگەی خوشکم کە لە من گەورە تربوو کەوتینە کۆکردنەوەی بابەت و رۆژێک بردم بۆ مامۆستا هەر بە بینینی تەماشایەکی کردم و وتی ئەی ئافەرین زۆر باشە.

منیش بە خۆشییەوە لەماوەیەکی کەمدا تەواوم کرد و نایلۆنم تێگرت و لای کەس قسەم نەکرد.بەڵام لەگەڵ گروپەکەم خەریکی نوسین و ئامادەکردنی بڵاوکراوەکەی گروپەکە بووین..ئێمە ناومان نا (یاری

بیرکاری) .کە تەواومان کرد نایلۆنمان تێگرت و دامانا تا هەر کاتێک مامۆستا داوای لێکردین بیدەینێ.ئەوە بوو ڕۆژێکیان مامۆستا وتی بۆ ڕۆژی شەممە هەمووتان بڵاوکراوەکانتان بهێنن.چەندە خۆشبوو ڕۆژی شەممە بەرەو قوتابخانە بەڕێکەوتم و ئەوی خۆیشم نابووە بن دەستم کە گەیشتمە قوتابخانە هەموو قوتابییەک پێیەتی .کە چووینە پۆلەوە مامۆستا هات و یەکە یەکە بڵاوکراوەکانمان دایە دەستی .بەجگە لە گروپەکان زۆربەمان بە تەنیاش دروستمان کردبوو .مامۆستا یەک یەک تەماشای دەکردن و دەیخستە لاوە. بەڵام لە دانەیەکیاندا زۆر سەرنجی دا و وەستا و بە جیا داینا.

کە لە هەموویان تەواو بوو یەکە یەکە بانگی کردین و بڵاوکراوەکانی داینەوە و وتی بەیانی هەموویان هەڵدەواسین.ئەوەی کە لای مابووەوە بڵاوکراوەکەی من بوو ،بەرزی کردەوە و وتی بەڕاستی ئەمەیان زۆر جیاوازە ،چونکە باسی یەک جۆر لە شێوە ئەندازەییەکان دەکات و زۆر بە ڕێک و پێکی دروستکراوە.من هەرچەندە دەست و خەتیشم زۆر جوان نەبوو بەڵام بابەتەکەم بەلای مامۆستاوە گرنگ بوو.مامۆستا بەرزی کردەوە تا هەمووان ببیینن.بێ ئەوەی مامۆستا قسە بکات قوتابییەکان بە چەپڵەڕێزانێک پیرۆزبایان لێکردم ،ئای کە خۆشبوو هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە. ئەوە بوو بە ڕۆژی دواتر بە هاوکاری مامۆستا هەموو بڵاوکراوەکانمان لە وانەکەی ئەودا بە دیوارەکان دا هەڵواسی.

ئای کە دیمەنی جوان بوو،کە زەنگ لێیدا و قوتابییان لە پۆلەکانیان هاتنە دەرەوە بە بینینی ئەو دیمەنانە زۆر دڵخۆشبوون و کەوتنە تەماشا کردن و سەرنج دان و خوێندنەوەی.بڵاوکراوەکەی من بەجیا دانرابوو تەماشام کرد قوتابیانی پۆلی چوار و پێنج و شەشیش تەماشای دەکەن چونکە بۆ هەموویان بەسود بوو.ناوی سێگۆشە بوو کە لە ناو سێگۆشەیەکدا نووسیبووم.ئەوسا پێناسەکەی و چێوەی و ڕووبەرەکەیم نووسیبوو یاساکانیان و چۆنیەتی دۆزینەوەیان و نمونەم بۆ شیکار کردبوون هەریەکەی بەڕەنگێک.دوای ئەوە کردبووم بە دوو بەشەوە بە جۆرەکانی سێگۆشە بە پێی لاکانی و بە پێی گۆشەکانی و بە هەریەکەیان وێنە و پێناسەکەیم لەناودا نووسیبوو.ئەو کارەی کە پۆلەکەمان بە هاوکاری مامۆستای بیرکاری ئەنجامی دا بوو بە مایەی دڵخۆشی بۆ ئێمە و سەرنج ڕاکێشانی قوتابیان و تەنانەت مامۆستاکانیش ..

کارێکی تر کە حەز دەکەم باسی بکەم ئەوەبوو هەمیشە لە پۆلدا چەند قوتابییەکی دیاری دەکرد بۆ ئەوەی کاتێک ئەو نەهات لە جێگەی ئەو وەک مامۆستا وانە بڵێنەوە و ئێمەش ڕێزی تەواوی ئەو قوتابییەمان

دەگرت ،چونکە ئەو دیاری کردبوو ،زۆر بە بەدەنگی و باش وانەکە دەچوو بەڕێوە..مامۆستا بۆیە ئەمەی دەکرد کە ئێمە زیاتر باوەڕمان بەخۆمان ببێت و کە مامۆستاشمان لانەبێت وا نەکە بڕوات بەڕێوە. ئەو یەکەمجار خۆی ماوەیەک دوا دەخست تا ئێمە ئامۆژگارییەکانی جێبەجێ بکەین و دوایی دەهات،چەندە خۆشبوو کە بەهێمنی لەدەرگای دەدا و دەهاتە ژوورەوە زۆر جاریش دەچووە جێگەی ئەو قوتابییەی کە خەریکی وانە وتنەوە بوو دادەنیشت بۆ ئەوەی گوێی لێبگرێت و ئەویش زیاتر باوەڕی بەخۆی ببێت.بیرمە جارێک مامۆستای چاودێر هاتە ژوورەوە کاتێک یەکێک لە قوتابییەکان لە جێی مامۆستا ڕاهێنانی بە شیکاردەکردین و یەک یەک پرسیاری لە قوتابییەکان دەکرد،کە زانی وابەدەنگین وای دەزانی مامۆستای لێیە، بۆیە چووە وە دەرەوە و پاشان دوای کەمێک هاتەوە چونکە ئەو رۆژە مامۆستا نەهاتبوو بۆ قوتابخانە و بەڕێوەبەر ئاگاداربوو. بۆیە دووجار هات مامۆستای چاودێر بەلایەوە سەیر بوو کە مامۆستایشی لێ نییە و وا بەدەنگ خەریکی کاری خۆمانین. ئەوە خۆی فێری کردبووین .بیرمە هەموو جارێک پێی دەوتین من هەمیشە قوتابی ئازاو نەترسم خۆشدەوێت ،دەیوت ئەوە ئازایەتی نییە کە من هاتم بەدەنگ بن ،ئازایەتی ئەوەیە کە زانیتان وانەی منتان هەیە و نەهاتووم بە بەدەنگی دابنیشن و چاوەڕوان بکەن و یەکێکتان لەجیاتی من سەرپەرشتی وانەکە بکات.مامۆستا دەیویست لەگەڵ زانیاری زۆردا پەروەردەیەکی جوانیشمان بکات و هەمیشە بە باوەڕ بەخۆبوونەوە بەرەو ڕووی کێشەکانمان ببینەوە.

زۆر جار لە تاقیکردنەوەی ڕۆژانەدا بە هەر ڕیزەمان چەند پرسیارێکی دەنووسی ..کە پرسیارەکانی من لە پرسیاری هاوڕێکەم نەدەچوو کە لەلامەوە دانیشتبوو چونکە پۆلەکەمان قوتابی زۆری تیابوو بە ئاسانی و بەسەلیقەی خۆی ئەو کێشەیەی چارەسەرکردبوو،دەهات لەسەر تەختەکە دوو جۆر پرسیاری دەنووسی لە جۆرێکیان دەینووسی (A)و لە جۆرەکەی تر دەینووسی (B) و هەر ڕیزەی جۆرێکی پێدەوتین..پاش ماوەیەک کە سەرنجم دا هەمان پرسیارن بەڵام هاتووە لە یەکەمیاندا لە(١تا٥)ی نوسیوە و لە دووەمدا هەمان پرسیارە بەس لە (٥تا١) نووسیوە لەجیاتی ئەوەی ٥ پرسیار بنوسێت و هەموومان وەڵام بدەینەوە ئەو بەو شێوەیەی لێکردبوو.کە بۆ خۆی ئاسانکاری بوو بە تەواوی ئاستی قوتابییەکانی بۆ دەردەکەوت و نەماندەتوانی تەماشای یەکیش بکەین ،هەرچەندە ئەو وای لێکردبووین کە چی دەزانین ئەوە بنووسین و وەڵام بدەینەوە وا ئەمڕۆ تەماشای هاوڕێیەکمان کرد ئەی کە کەسی لێ نەبوو چی بکەین..مامۆستا فێری زڕنگی وریاکردنەوەیشی کردبووین،لەوانەیە بپرسن زڕنگی وریاکردنەوە لە پۆلدا دەبێت چی

بەت؟زۆر چاک لە بیرمە دەیوت ئاگادارین لەکاتی نوسیندا و گواستنەوەی بۆ سەر دەفتەرەکانتان هەندێک جار بە ئەتقەست هەڵەیەک دەکەم بزانم کێ زۆر وریایە و دەیدۆزێتەوە.سەرەتا ژمارەیەک یان وشەیەکی بە تەخی دەنووسی و زوو دەستمان بەرز دەکردەوە و پێمان دەوت.ئیتر لە ڕۆژانی تریشدا دووبارەی دەکردەوە جارجارە ،جاری وابوو ژمارەیەکی بەتەختر دەنووسی بەڵام راست بوو هەڵەکە لە شوێنێکی تردا بوو،ئیتر بە ئاسایی دەینووسی و ئێمەش لەکاتی گواستنەوەی بۆ سەر دەفتەرەکانمان زۆر بەوردی بە هەڵە دەگەڕاین بەڵام نووسینەکەمان زۆر بەباشی دەخوێندەوە .

ئەو مەبەستی ئەوە بوو کە باش بیخوێنینەوە و لێی تێبگەین نەگ بەس بیگوازینەوە وەک ئەوەی بەس وێنەی بگرین..ئیتر بۆمان دەرکەوت کە ئەو زەنگەی ئەو باسی دەکات بەڕاستی زەنگی وریا کردنەوەیە

هەمیشە هەوڵم دەدا کە بەسەرنجەوە لە کارەکانی مامۆستاکانمان بڕوانم،چونکە ئەوان خەمخۆر و دڵسۆزی ئێمە بوون و زۆر خۆیان لەگەڵماندا ماندوو دەکرد.زۆر رۆژ وانەی بیرکاری بە گروپ پێدەوتین ،کە خۆشییەکی زۆرتری دەدا بە وانەکە و باشتریش لە وانەکە دەگەیشتین.بەڵام لە هەر وانەیەکدا لەگەڵ ئەوەی کە ناوی گروپەکەی دەگۆڕی گروپی تازەیشی دروست دەکرد،وانەبوو هەر لە گروپێکدا بمێنینەوە.زیاتریش ئەو قوتابیانەی هەڵدەسان لە گروپەکەدا کە پێشتر کەم بەشداریان دەکرد لە وانەکەدا،تا وای لێهات هەمووان وەک یەک حەزمان بە وانەکە دەکرد و بەشدایمان دەکرد.بیرمە رۆژێکیان مامۆستا پێی وتین بەیانی وانەکەمان جیاوازتر دەبێت و میوانمان دەبێت.زۆر جار مامۆستایانی تری قوتابخانەکە یان مامۆستایانی ڕاهێنەر دەهاتن بۆ بینینی وانەکەی چونکە مامۆستا ساڵانێکی زۆربوو بیرکاری دەوتەوە و وانەکەی هەمیشە نوێکاری تێدابوو کە هەموومان حەزمان لێی دەکرد.

بە رۆژی دواتر هەندەم زانی مامۆستا خۆی کرد بە پۆلدا و وتی ئەم وانەیە لە هۆڵەکەدا دەخوێنین و کۆمەڵێک میوانیشمان هەیە بۆیە دەبێت ئاگادارین و وێنەیەکی جوان بنوێنن..ئیتر کتێب و دەفتەری بیرکاریمان گرت بە دەستەوە و بە ڕیز و بەهێمنی چووین بۆ هۆڵەکە.تەماشامان کرد لە دواوە زیاتر لە ٤٠ مامۆستا دانیشتبوون.مامۆستا ئێمەی دانا و کەوتە قسە.بەخێرهاتنی میوانەکانی کرد و وتی ئێستا وانەیەکتان پێشکەش دەکەم.هەر لەگەڵ نوسینی وانە و رۆژ و بابەت ئێمەش ئەو هۆنراوەیەمان وت کە خۆی پێشتر فێری کردبووین.لەگەڵ ئەو تەواو بوو ئێمەش تەواو بووین.وتی

پشووبەن،ئەمەش بەهەمان شێوە ئەو دەڵێ هەنراوەمان وت کە هەموو جارێک لەکاتێکدا دەیوت پشووبدەن دەمان وت:مامۆستا گیان ئامادەین.کە وتی وریا بن،زتمان چاوەڕوانی تۆ دەکەین..بەدەنگ تەماشای مامۆستامان دەکرد.یەک دوو پرسیاری لە بارەی بابەتی پێشووەوە لەکردین و بەجوانی وەڵاممان دایەوە..ئیتر وتی وانەی ئەمڕۆ بە شێوەی گروپ دەخوێنین.لەماوەیەکی کەمدا جیای کردینەوە و کورسییەکانمان ڕێک خست ،دەبوایە مێزیشی لەبووایە بەڵام نەبوو ،ڕەحلەکانمان وا ڕێکخست وەک مێز دەرچوون.

وتی هەر گروپە و بە ڕاوێژ ناوێک لە گروپەکەی خۆی بنێت..دەگەڵا بەسەرمانەوە،لە ناوی گروپەکانی دەپرسی،سێو،پرتەقاڵ،مۆز،شوتی و دوو گروپیش هەناریان نووسی بوو،چەندە خۆشبوو مامۆستا وتی هەر زۆر باشە با یەکێکتان هەناری شیرین بێت و ئەوی ترتان هەناری مێخۆش،ئەوەم هەرگیز بیرناچێتەوە.ئیتر کەوتە وتنەوەی وانەکە کە باسی بازتە بوو.ئەم شتانەشی وەک هێی ڕونکردنەوە بە هێنا بووین(نان،پەنیری سێگۆشەیی کە لە پاکەتێکی خۆدا بوو دواتریش ژێر پەنیرەکان مقەبای سێگۆشەیی تێدابوو کە بە دەرزی دەیدا لەو پارچە تەپەدۆرەی کە هەڵیواسیبوو ،پلایسێک و پارچەیک تەلی باریک،چەند وێنەیەکی بازنە بە ڕەنگاو ڕەنگی و مقەستێک)بیرمە وانەکە وەک یاری و سەیران وابوو.بەشێوەیەک باسی چێوە و ڕوبەری بازنەی بۆکردین و ڕێژەی نەگۆڕی بە دەزنەوە تا ئێستاش بیرم ناچێتەوە..هەموو شتەکان کە هێنابووی بەکاری هێنا ئەو وەک ئاراستەکار و ڕێنمایی کار بوو ئەمە چەقی وانەکە بووین.کە وانەکە تەواو بوو نان و پەنیرەکەی داینە و چووین بە بەدەنگی لە باخچەی قوتابخانەکەدا خواردمان و ئەوانیش کەوتنە گفتوگۆ دەربارەی وانەکە.

مامۆستا وەکو هاوڕێ وابوو لەگەڵمان دا و زۆرمان خۆشدەویست،چونکە دەیزانی چۆن هەڵسوکەوتمان لەگەڵدا بکات .هەرچەندە ئێمە لە ناو کۆمەڵێک خێزانی جیاوازەوە هاتبووین و هەریەکەشمان خاوەنی تایبەتمەندی تایبەتی خۆمان بووین،بەڵام ئەو زۆر بەباشی دەیناسین و بەو شێوەیە دەیدواندین.قوتابییەکانمان لابوو لە بیرکاریدا باشبوو بەڵام لە وانەکانی تردا باش نەبوو ، بۆیە مامۆستاکانی تر گلەییان لێی هەبوو.کە پێیان دەوت با باوکت یان دایکت بێت،هەرجارەو شتێکی ڕێکدەخست .جارێکیان وتی دایکم نەخۆشە و لە نەخۆشخانە کەوتووە،جارێکیتر وتی باوکم لە دەرەوەی وڵاتە،جارێکیتر وتی پرسەمان هەیە و بەو شێوەیە.بۆیە ڕۆژێک لێیان پرسی ماڵتان لەکوێیە؟ئەو بە هەڵە وەڵامی دابووە ،کارگوزارەکیان ناردبوو بە

ماڵەوەیان و نوسراوەکیان دابوویە.وای گەڕان و ماندوو بوونەکی زۆر بۆی نەدۆزرابـووەوە.ئیتر ناچـاربوون کە بە مامۆستا بڵێـن کە چۆن ماڵەوەیان ئاگادار بکات.ئەویش رۆژیک َمنی بانگ کرد بۆ ئەوەی کەس لە هاوڕێکانم ئاگاداربن وتی تۆ ماڵیان دەزانی و نزیک ماڵی ئەوەیە ،ئەمڕۆ هەوڵ بدە پێش ئەو بگەیتە ماڵیان و ئەم نوسراوە بدە بە باوکی یان دایکی و بڵێ با کوڕەکەتان نەزانێت بەیانی سەر لە قوتابخانە بدە.منیش وتم زۆر باشە مامۆستا گیان.ئیتر بە ڕۆژی دواتر باوکی هات بۆ قوتابخانە و یەکەمجار ئاگام لێبوو کە مامۆستا پێشوازی لێکرد و بە وردی باسی منداڵەکەی بۆ کرد و بە هێمنی ڕێگە چارەیشی پێوت،ئەوسا لەگەڵیدا رۆیشت بۆ لای مامۆستاکانی تر.

کارێکی تری مامۆستا کە زۆر بەلامەوە سەرنج ڕاکێش بوو بەکاری دەهێنا بۆ خۆش کردنی وانەکە و بۆ ئەوەی زووتر لە بابەتەکە بگەین و هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە،دروستکردنی سیناریۆ بوو کە دواتر وەک شانۆگەرییەک ئەنجاممان دەدا . ئەوە گیانی هاوکاری و خۆشەویستی بە یەکتر و بە مامۆستا و بە وانەکە و بە قوتابخانەی زیاتر لا دروست دەکردین . ئەو وای فێر کردبووین کە بە پیچوونەوەی هەموو بابەتێک ئەو شانۆگەرییە بچوکە ئەنجام بدەین.کە بۆ سێ ئەکتەر دەکرا ، یەکێک لە قوتابییەکان خۆی وا نیشان دەدا کە ڕۆژی پێشوو نەهاتبێت و دوو قوتابییەکەی تر لە پۆلدا بوون و ئاگاداری وانەکە بوون و ئەم دەیەوێت بۆی دووبارە بکەنەوە تا ئەویش باش تێبگات.بۆیە شانۆگەرییە بچوکەکە یان نواندنەکە بەم شێوەیە دەستی پێدەکرد.قوتابییە نەهاتووەکە لە دەرگای دەدا و دەهاتە ژوورەوە و بەیانی باشی لە دوو قوتابییەکەی تر دەکرد کە لە بەردەم تەختەکەدا پێکەوە دەدوان. بەم شێوەیە:

یەکەم: بەیانیتان باش هاوڕێیان

دووەم: بەیانیت باش هاوڕێ.

سێیەم: بەیانی تۆیش باش . ئەوە دوێنێ بۆ نەهاتبووی؟

یەکەم: کەمێک ناساغ بووم.

دووەم: ئەی مۆڵەتیان بۆ وەرگرتیت؟

یەکەم: بەڵێ زوو باوکم هات و مۆڵەتی بۆ وەرگرتم.

سێیەم: زۆر باشە کەواتە ئەگەر رۆژێک نەهاتین بە هۆی نەخۆشی یان کارێکی ترەوە دەبێت کەسێک لەخۆمان گەورەتر بێت و مۆڵەتمان بۆ وەربگرێت.

یەکەم: زۆر ڕاستە هاوڕێیان.ئەوە دوێنێ مامۆستای بیرکاری باسی چی بۆ کردن.

دووەم: باسی کۆکردنەوە و لێدەرکردنی ژمارە دەییەکان.

یەکەم : دەی زۆر باشە بۆچی یەکی نمونەیەکەم بۆ شیکار ناکەن؟
دووەم: بەسەرچاو (نمونەیەکی لەسەر تەختەکە بۆ دەنووسێت و بۆ دەنگەوە بۆی شیکار دەکات)
سێیەم: (یە ئەویش بەهەمان شێوە).
یەکەم: دەستتان خۆش بێت،دەی ئێوەش سەرو نمونەیە بۆ من بنووسن با شیکاری بکەم.
دووەم: نمونەیەکی بۆ دەنووسێت.ئەویش وەکو ئەوان شیکاری دەکات.
سێیەم: نمونەیەکی بۆ دەنووسێت.ئەویش وەکو ئەوان شیکاری دەکات.
یەکەم: زۆر سوپاسان دەکەم بەڕاستی ئێستا زۆر بەباشی تێگەیشتم.
ئەمە وای کردبوو کە خۆمان بۆ هەموو وانەیەکی نوێ بە ئاسانی دەمانتوانی ئەو سیناریۆیە دروست بکەین .مەرجیش نەبوو بۆ هەموو وانەیەک ئەو کارە بکەین.چونکە ئەو شێوازی وانە وتنەوەی بۆ هەر وانەیەک و بۆ هەر بابەتێک تایبەتمەندی خۆی هەبوو.بۆیە هەرگیز بێزار نەدەبووین.مامۆستا دەیزانی بیرکاری بابەتێکی زانستی تا ڕادەیەک قورسە و هۆکاری بەکارهێنانی ئەو شێوازە جیاوازانەیش بۆ ئاسانکردن بوو.

کارێکی جیاوازی تری مامۆستا کە بووە هۆی ئەوەی کە زیاتر خۆشمان بوێت چیرۆکە ئامۆژگاری ئامێزەکانی بوو .بیرمە جارێکیان چیرۆکێکی بۆ گێڕاینەوە و دواییش وتی هەریەکەتان لەماڵەوە چۆن تێگەیشتووە بەو شێوەیە بۆم بنووسێتەوە.کە ئەمە بەڕاستی کارێکی مەزن بوو . بێجگە لە ناوەڕۆکی چیرۆکەکە کەمێک سودی تریشمان لێی وەردەگرت .وەک خەت جوانی و بەهێزکردنی بیرکردنەوە و حەزکردن بە چیرۆک و داڕشتن و نووسین.حەزدەکەم یەکێک لەو چیرۆکە ئامۆژگاری ئامێزانە باس بکەم کە بیرم ناچێتەوە. بۆی گێڕاینەوە و وتی:(دوو قوتابی هەبوون لە پۆلێکدا پێکەوە دادەنیشتن ز یەکتریان زۆر خۆشدەویست.یەکێکیان باوکی زۆر دەوڵەمەند بوو کە هەمیشە بەجل و بەرگی جوان و گرانبەهاوە دەمانبینی .بەڵام گوێی بە خوێندن نەدەدا .

کە پێیان دەوت بۆچی کۆشش ناکەیت ؟بەپێکەنینەوە دەیوت:باوکم زۆر دەوڵەمەندە و چیم بوێت بۆم دەکات.بەڵام هاوڕێکەی لەگەڵ ئەوەی کە کوڕی پیاوێکی هەژار بوو هەمیشە خەریکی کۆششکردن بوو یەکێک بوو لە قوتابیە زیرەکەکانی پۆلەکە. ساڵ هات و چوو کوڕە دەوڵەمەندەکە بەهۆی لەخۆ بایی بوون و دەوڵەمەندی باوکییەوە نەیتوانی خوێندن تەواو بکات، بەڵام کوڕە هەژارەکە بەسەرکەوتوویی خوێندنی تەواو کرد.کوڕە دەوڵەمەند پارەی زۆر وخانوی باش و ئۆتۆمبێلی جوانیان

هەبوو . بەڵام ئەمانە تاسەر نابن.پاش ماوەیەک باوکی نەخۆش کەوت و پارەیەکی زۆریان دا بە پزیشک و چارەسەر بۆی سودی نەبوو لەماڵوە لەسەر جێگە کەوت.

ئەرکێکی زۆر کەوتە سەر کوڕەکە، بەڵام نەیدەتوانی وەکو پێویست بە ئەنجامیان بگەیەنێت.بۆیە هەر خەریکی پارە بەفیڕۆ دان و بەزم و خۆشی بوو زیاتر.تەماشای کرد پارە و سامان بەرەو کەم بوونەوە دەڕوات.ناچار ئۆتۆمبێلی فرۆشت..پارەی ئەویش تەواو بوو..تا زۆربەی کەلوپەلی ماڵیشیان فرۆشت .چونکە فێری کار و هەوڵدان نەبوو بوو نەیدەتوانی هیچ بکات.

زۆر بێزار بوو بوو.ڕۆژێکیان لەڕۆژنامەیەکدا ئاگادارییەکی بینی بۆ دامەزراندن لە فەرمانگەیەکدا. بۆیە بەخۆشییەوە هەوڵیدا کە بچێت.رۆژانە بە عارەبانەیەکەوە خەریکی کار بوو زۆر ماندوو دەبوو.دەبووایە بژێوی بۆ خێزانەکەی پەیدا بکات.ئەوەبوو داخوازی نووسی و چووە بەردەم پرسگەی فەرمانگەکە.کە پرسیاری کرد فەرمانبەرەکە وتی ماوەکە تەواو بووە.ئەویش زۆر هەوڵی دا بۆیە کردیە ژوورەوە.کە چووە ژوورەوە بەڕێوەبەرەکە تەماشای رۆژنامەیەکی دەکرد دەموچاوی لای ئەمەوە دیار نەبوو.ئەمیش داخوازییەکەی خستە بەردەمی و لەسەر مێزەکەی بۆی دانا.کە سەری بەرزکردەوە ئەم تەزوویوکی سارد بە گیانیدا هات.بەڕێوەبەریش لەشوێنی خۆی هاتە دەرەوە و باوەشی پێدا کرد و ئەملاولای ماچ کرد و داوای چای بۆ کرد.ئەمیش بەشەرمەزارییەکی زۆرەوە لە تەنیشتییەوە دانیشت و نەیدەزانی چی بڵێت.

چونکە ئەو قوتابییە ی کە لە پۆلدا لایەوە دادەنیشت و کوڕە هەژارێک بوو،زۆر جار ئەم گاڵتەی پێدەکرد.ئیتر کەوتە قسە لەگەڵیدا و هەوڵی باوکی لێ پرسی.ئەویش بە دەنگێکی نزمەوە وەڵامی دایەوە و ئەویش وتی فەرموو بزانم کارەکەت چییە با بۆت جێبەجێ بکەم..کە تەماشای داخوازییەکەی کرد.وتی بەداخەوە هاوڕێ گیان ماوەکەی بەسەرچووە بەڵام تەنها یەک کارمان هەیە و ئەویش دڵم نایەت پێت بڵێم .ئەویش وتی بەقوربانت بم هەرچییەک ببێت ئامادەم بیکەم.بەڕێوەبەریش وتی کارگوزاری ژوورەکەم خانەنشین بووە دەتوانیت ئەو کارە بکەیت؟ئەویش تەماشایەکی کرد و وتی ئامادەم .ئەویش وتی باشە قسەکانی مامۆستات بیر نایەتەوە کە دەیوت ئەوەی بەرز بفڕێت نزم دەنیشێتەوە.بۆیە بوو بە کارگوزار لای هاوڕێکەی).

دەیەم ڕۆژی پڵنگەکان … چیرۆکی : زکریا تامر –وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

یەکەم ڕۆژ

پڵنگە دیل کراوەکە زۆر لە دارستانەکان دوور خرابۆوە، بەڵام نەیئەتوانی لە بیریان بکا، بۆ تووڕەییەوە سەیری لە کۆمەڵێک پیاو ئەکرد کەبە بێ ترس چواردەوری قەفەسەکەیان گرتبوو و چاوویشیان پێ بوو لە گەڕان بە دوای زانیاری زیاتر و یەکێکیان بە دەنگێکی لەسەرخۆی فەرماندار ئاسا قسەی ئەکرد:
…گەر بە ڕاستی ئەتانەوێ ئیشەکەی من فێر بن کە "ماڵی کردنە" نابێ هەرگیز ئەوەتان لەبیر بچێ کە یەکەم ئامانجتان"مەعیدە"ی ڕکابەرەکانتانە،
بۆ ئەوەی بەتان دەرکەوێ پیشەیەکی هەم قورس و هەم ئاسانە لە یەک کاتا،
سەیرێکی ئەم پڵنگە بکەن..پڵنگێکی دەندەی لووت بەرزی لەخۆبایی ،شانازییەکی زۆر بە ئازادی و هێز و ستەمەکەیەوە ئەکات، بەڵام ئەگۆڕێت و وەک مناڵێکی بچووک ئەبێ بە ڕۆح سووکێکی گوێ ڕایەڵ..سەیرکەن و فێربن لە نێوان ئەوەی خۆراکی هەیە و ئەوەی نییەتی چی ڕوو ئەیات..
"پیاوەکان ووتیان هەمووان قوتابیەکی دڵسۆزی پیشەی(ماڵی کردن ئەبن).."
ڕاهێنەرەکە لە خۆشیا زەردەخەیەک گرتی ، ئەنجا ڕووی کردە پڵنگەکە و ووتی : وەزعی میوانە ئازیزەکەمان لە چیایە..!؟ ..
– پڵنگەکە ووتی: کاتی نان خواردنمە، خواردن بێنن….
ڕاهێنەرەکە بەسەرسوڕمانەکی دروست کراوەوە ووتی : تۆ دیلی منی و ئەمرم بەسەرا ئەکەیت..! پڵنگێکی هەزەلیت..ئەبێ درک بەوە بکەیت کە تەنها
"من" لەڕێ ئەتوانم فەرمان دەرکەم ، ،
پڵنگەکە ووتی : کەس فەرمان بەسەر پڵنگا ناکا..
ڕاهێنەر ووتی : لە دارستان ئا ، بەڵام تۆ ئێستا پڵنگ نیت ،

کەکەوتویتە قەفەس ئێستا تۆ تەنها کۆیلەیەکی دوای فەرمانەکان ئەکەوی و ئەوە ئەکەیت کە من ئەمەوێ ،،
پڵنگەکەبە تووڕەییەوە ووتی :نابم بە کۆیلەی کەس
ڕاهێنەرەکە ووتی: لەبەر ئەوەی من خۆراکم هەیە ، تۆ ناچار گوێ ڕایەڵیم بکە
پڵنگەکە ووتی : خواردنی تۆم ناوێ!! ڕاهێنەرەکەش وەڵامی یایەوە : کەواتە با برسیت بێ، زۆرت لێ ناکەم بۆ شتێک کە نەتەوێ.. و ڕووی کردە قوتابیەکانی و ووتی: ئەبینن چۆن ئەگۆڕێت ، سەری بەرز مەعیدەیەکی برسی تێر ناکات..
" ..پڵنگەکە برسی بوو ، بەخەفەتەوە ئەو ڕۆژانەی بیر کەوتەوە کە وەک(با)
بێ هیچ ڕێگرییەک نیچیرەکانی ڕاو ئەنا... "
""""""""""

دووه□م □□ژ

ڕاهێنەر و قوتابیاکانی چواردەوەری قەفەسەکەیان گرت.... ڕاهێنەر ووتی:
"برسیت نیە..؟ مسۆگەر لە برسا ئێش و ئازارت هەیە ، بڵێ برسیمە تا ئەو گۆشتەی ئەتەوێ دەستت کەوێ...." پڵنگ هیچ وەڵامێکی نەبوو..ڕاهێنەر ووتی : بێ ئەقڵ مەبە و چیت پێ ئەڵێم بیکە، دان بنێ بەوەی برسیتە یەکسەر
تێرت ئەکەم،،پڵنگەکە ووتی: برسیمە . ڕاهێنەر بە پێکەنینەوە بە قووتابیەکانی ووت " ئەوەتا ، کەوتە داوێکەوە لێی دەرباز نا بێ" و فەرمانی کرد
گۆشتێکی زۆر بەن بە پڵنگەکە..
""""""""

سێیەم ڕۆژ

ڕاهێنەرەکە بە پڵنگەکەی ووت : گەر ئەتەوێ خواردنی ئەمڕۆ ت دەست بکەوێ، چیت پێ ئەڵێم وا ئەکەیت ، پڵنگەکە ووتی : گوێ ڕایەڵیت ناکەم،
ڕاهێنەرەکە لە وەڵاما ووتی : پەلەمەکە داواکەم زۆر ئاسانە ، تۆ ئێستا لە قەفەسەکەتا ڕاکشاوویت ، کە ووتم ڕاوەستە ئەبێ ڕاوەستیت ....
" ..پڵنگەکە لەبەر خۆیەوە ووتی : داوایەکی هیچ و پوچە و ئەوە ناهێنێ کە ک□ل□□□قبم و خۆم برسی بکەم.." ڕاهێنەر بەسەر و

زمانەکی تووڕەوە هاواری کرد : ڕاوەستە ، ” پڵنگەکە کەمەک لە شوێنی خۆیەوە ڕاوەستا ” ، تا ڕاهێنەر ووتی : ئافەرم ، کاتێ پڵنگ بە شپرزەییەوە کەوتە خواردن ، ڕاهێنەرەکە بە قوتابییەکانی ووت : چەن ڕۆژێکی تر ئەبێ بە پڵنگێک لە قاقەز ....
”””””””””“

چوارەم ڕۆژ

پڵنــگ بە ڕاهێنەرەکەی ووت : برســیمە ، داوام لێ بکە ڕاوەســتم. ڕاهێنەرەکە بە قوتابییەکانی ووت: ئەوەتا دەستی کردوە بەحەز کردن لە فەرمانەکانم..و ئەنجا ڕووی کــردە پڵنگەکە و پێــی ووت : گەر ئەمڕۆ لاســایی پشیلە نەکەیتەوە و نەمیــاوەنی خــواردن نــاخۆی . تووڕەییەک لە پڵنگەکە نیشت و لەبەر خۆیەوە ووتی : کات بەسەر بردنە کە لاسایی پشیلە بکەمەوە و دەستی کرد بە میاوین…
ڕاهێنەرەکە دەم و چاوی یا بە یەکا بەسەر ڕاوەشانەوە ووتی : لاسایی کردنەوەکەت خراپە تۆ قڕەقە بە میاوین ئەزانی!؟ پڵنگەکە جارێکی تر لاســایی میــاوینی کــردەوە ، بەڵــام ڕاهێنەرەکە بە دەم و چاوێکی غەزەباویی و شەوەزارێکی ئیهانە کردنەوە ووتی : ” بە دەنگ بە..بە دەنگ بە ، لاسایی کردنەوەکەت بە کەڵکە ، ئەمڕۆ بەجێت ئەهێڵم کە ڕاهێنــان لەســەر میــاوینی پشیلە بکەیــت و بەیــانی تــاقیت ئەکەمەوە..دەرچویت خواردن هەیە دەرنەچویت خواردن نیە”
ڕاهێنەرەکە بە هەنگــاوی لەســەرخۆ لە قەفەســەکە دوورکەوتەوە و قوتابییەکــانیش بە چرپەچــرپ و پێکنینەوە دوای کەوتــن ، پڵنگەکەش کەوتە شیڕە شی□□ کــردن ڕووەو دارســتانەکان ، بەڵــام کەس گوێــی لەو نەبوو.........
”””””””””“

پێنجەم ڕۆژ

ڕاهێنەرەکە بە پڵنگەکەی ووت : دەی، گەر بە ســەرکەووتویی لاســایی میــاوینی پشیلەت کــردەوە یەک پــارچەی گەورەی تــازەی گۆشــت وەرئەگریت..،،،،،،،،،
پڵنگەکە دەستی کرد بە لاسایی کردنەوەی میاوینی پشیلە ، ڕاهێنەر چەپڵەیەکی لێ یا و بە دەم خۆشییەکەوە ووتی : ئافەرم، تۆ گەورەیت ، هەر وەک پشیلەیەک لە (شوبات) ئەمیاوەنی، پارچەیەکی گەورەی گۆشتی بۆ فڕێدا..
”””””””””“

شەشەم ڕۆژ

لەم ڕۆژەیا ، هەر کە ڕاهێنەرەکە لە قەفەسەکە نزیک بۆوە، پڵنگەکە دەستی کرد بە لاسایی کردنەوەی میاوینی پشیلە ، بەڵام ڕاهێنەر بە بێ قسە کردن دەم و چاوی یابو بەیەکا ، پڵنگەکە ووتی : ئەوەتا لاسایی میاوینی پشیلەم کردەوە،، ڕاهێنەرەکە ووتی : لاسایی(زەڕین) ی کەر بکەرەوە ، پڵنگ بە نارەزاییەکەوە ووتی " من، پڵنگ، کە هەرچی ئاژەڵی دارستانە لێم ئەترسێت
لاسایی کەر بکەمەوە !!! "بمرم و نەک داواکەت جێ بەجێ بکەم". بێ ئەوەی هیچ بڵێ ڕاهێنەرەکە لە قەفەسەکە دوور کەوەتەوە

""""""""""""

حەوتەم ڕۆژ

ڕاهێنەر بە ڕوویەکی کراوەی دەم بەزەردەخەنەوە بەرەو قەفەسەکە ڕۆشت
بەپڵنگەکەی ووت :خواردنت ناوێ!؟ئەویش ووتی : با ئەمەوێ .
ڕاهێنەرەکە ووتی " ئەو گۆشتەی ئەیخۆیت باجی هەیە ، وەکو کەر بز□□ن□ تا خواردنت
دەستکەوێ.." ...پڵنگ ویستی دارستانەکانی بێتەوە خەیاڵ بەڵام نەیتوانی، بە
چاوی داخراوەوە کەوتە زەڕین، ڕاهێنەرەکە ووتی : زەڕینەکەت باش نیە ، ،
بەڵام ل□ بەر ئەوەی بەزەییم پیاتا یەتەوە پارچەیەک گۆشتت ئەیەمێ ....
"""""""""""

هەشتەم ڕۆژ

ڕاهێنەر بە پڵنگەکەی ووت:" سەرەتای خوتبەیەکم دەست پێ ئەکەم ، کە تەواو بووم ، وەک نیشانەیەکی بە دڵ بوونت چپڵەم بۆ لێ یە" ، پڵنگەکە ووتی: چەپڵە لێ ئەیەم . ڕاهێنەر دەستی کرد بە خوتبەکەی :" هاووڵاتیان ،
پێشتر و لە چەن بۆنەیەکی ترا هەڵوێستی خۆمان لەمەڕ هەموو مەسەلە چارەنووس سازەکانا ڕوون کردۆتەوە ، پیلانی لایەنە دوژمنەکان نە ئەم هەڵوێستە نەگۆڕە ئاشکرایەمان و نە بڕواببوونمان بە سەرکەوتن پێ ئەگۆڕێت"... پڵنگەکە ووتی : تێ نەگەیشتم ، ووتت چی !؟ ڕاهێنەرەکە ووتی:(هەرچییەک ئەڵێم ئەبێ سەرسام بی پێی و چەپڵە لێ بەیت..) پڵنگەکە
ووتی : "بمبورە ، لە دایکمەوە نەخوێنەوارم ، وقسەکانت جوان بوون

چۆنت ئەوێ وا چەپڵە لێ ئەيەم ” و دەستى كرد بە چەپڵە لێ يان
..ڕاهێنەرەكە ووتى : دوو ڕوويى و دووڕووەكانم خۆش ناوێ ، لەمڕۆ
بەدوا وەك سزايەك
خواردنت لێ ئەبڕدرێت..
“”””””””””

نۆيەم ڕۆژ

ڕاهێنەر بە بارێك گژ و گياوە هات و بۆ پڵنگەكەى فڕێ يا و ووتى :
بخۆ…
پڵنگەكە ووتى : ئەمە چيە !؟ من گۆشت خۆرم ، ڕاهێنەرەكە ووتى : ”
لەمەو
دوا هەر گژ و گيا ئەخۆيت” …كاتێك پڵنگەكە برسێتى زۆرى بۆ هێنا
ويستى گژ و گياكە بخوات ، بەڵام بێزى لێ كردەوە و دووركه□وتەوە ،
بەڵام جارێكى تر گەڕايەوە و ووردە ووردە چێژى لە خواردنەكەى
وەرگرت ....
“”””””””””’

دەيەم ڕۆژ
ڕاهێنەر و قوتابيەكانى و پڵنگ و قەفەسەكە وون بوون
پڵنگ بوو بە هاووڵاتى
و
قەفەسەكەش بە شار

ديسەمبەر 2018

له لێوارى خۆشه ويستى … نوسينى: جيهان بن ڕابحى … وەڕگێڕانى: ئارى بابان

سه رم له سه ر شانت دانا
خۆر جێگايخۆى گۆرى
كێبڕكێى لەگەڵ هەوردا ئەكرد
تا هێلانه يه كى بچوك دروست بكات

بەڕەنگی ئاو
ئه و كاته مردن
دەبێتە ژیان
هه موو گه ردوون
هی ئێمه بێت...
منیش له سه ر شۆسسته ی وونبون
له گه ڵ تۆدا
خ□م ئه دۆزمه وه ئه ی باران
له گۆرانی به رده وام به
مانگ به ته نیشتمه وه
وا چوارده یه
قه له مه كه م بێتوانایه
به جوانی مانگ دا
هه ڵبدات
به رده وام به له گۆرانی
په پوله كان
نایانەوێت بفڕن
شەمەندەفەرەكەش
جانتاكانی بەجێهێشت و ر□ یشت
باڵندەكەش دڵخۆشە
چونكە دیلە..
دەهەستە
كەمێك دووركه□و□رەوە
تا لاوازی خۆم ببینم
ڕازیم كە خۆشەویستی نیە
درۆی نیسانە
كەمێك دووركه□و□رەوە
تا گوێم لەشەرمی هەناوی خۆم ب□ت
چۆن بتشارمەوە
شۆستەكان هەنگاوەكانمان
دەچنن
بارانیش
نۆتەكانی تەڕكردووەو
پیایی هەڵدەدات
دە پێمبڵێ
چۆن بتشارمەوە
لێوەكانت شەرابمەو

چاوەکانت هەستانە
چۆن بتشارمەوە
وەک کۆترێک
لە ئامێزم گرتبێت
ئه تدۆزنه وه
ئه ی باران …
به رده وام به له گۆرانی
خۆشه ویستیت فرێبده
لە ئاسۆدا خۆشەویستی
گەشە ئەکات
بۆن و بەرامەت واملێ ئەکات
له سه ر چیرۆکه کانی هه ور و
دوعای حیکایه ته کانی
خه و بمباته وه
چۆن دڵم دێت
من برۆم و
ئه و له سه ر پێخه فه کانی شه ونم
چاوه ڕوان بێت
تا له ژێر پاڵتۆکه ی دا
له ئامێزم بگرێ
باران ….باران
به رده وام به له گۆرانی
خۆشه ویستی فرێبده …
هه رچەند بیبینم
جانتاکانم فرێ ئه ده م و
ئاوێنه کانم ئه شکێنم
کە ماچی بکەم
دڵم بە پەلە لێ ئەدات
هیچ دیاریه کی ترم ناوێت و
نامه وێت

پارچەکانم کۆکەنەوە … ستار ئەحمەد

تەنکەی رۆحم بگرەو
گوللەیەکی تیا بچێنە
دڵم لەگڵێك خوڵقاوە
قەڵەمی تێدا سەوز نا بێت
ئیتر مەكۆشە
بۆ شینبوونی
تۆوی ئەوین و تەبایی
من لەگەڵ خۆمدا لەشەڕم
لەگەڵ گیانی خۆمدا ئاشت نابمەوە
چۆن دەتەوێت ئاوێزانی جەرگمت بكەم
من نازانم خۆم چەند پارچەم
ناتوانم خۆم كۆكەمەوە
لەكەرتێكما با دەبارێ
زریان دەسووتێ
هەوار بەلادا دێ و
شووشەی دەروون دەشكێ
لەكەرتێكی ترما
مێز دەڕازێننەوە
پارە بەسەر مێدا دەكەن
كچ دەفرۆشن
خاك هەڕاج دەكرێ
نانی نەداران دەبڕن
شیر لەدەمی مناڵ دەگرنەوە
زار لەرەگەوە هەڵدەكێشن
نووسەر بەسەر بەردا رادەكێشن
كەرتەكانی لەشم بۆ ناژمێررێ
كەركوك ” كۆبانێ
ستجار ” دیاربەكر
بادینان ” سۆران
كویستانم یان گەرمیان
من دوو هەزار سەرو
ملیۆنێك جەستەم

بەڵام یەك رۆحم تێدا نییە
جەستەم بناسێتەوە
لەقامیشلووەوە هەتا زوممار
تەنی منەو لەدار ئەدرێ
لەخەلیفانەوە هەتا بۆکان
مێنەی منەو ئەتك ئەکرێ
جامانییەکانتان داکەنن
ئیتر بەسە
ئاڵاکانتان ریسوا مەکەن
سەرتان بووە بەداعش و
دڵتان بەئەتاتورك
دەستێکتان ژێر دەستەی خۆرئاواو
ئەوی دیکەتان خۆرهەڵات
خێراکەن کۆمکەنەوە
مەمکەن بەچیایەك
پڕم مەکەن لەباڕخانەو
سەماکەرو
خۆ کوژەکان
بمکەن بەدادگای ماف و
هەڵەبجەیەك لەناخمدا پاراو بکەن
کەرکوکێکم لێ دروست کەن
ببێتە باوانی ئێزدی
مەسیحی و قەڵەم و
شیعرو گوڵ
هەتا کەی
لەپارچەکانی مندا
گوللە ببارێ
رەز بسووتێ
هەناوم ببێتە هێلانەی داڵاش و
روومەتم ردن□ی خوێناوی دەربێنێ
ئەمە چ زەمەنێکە
رۆژێکم سات کوژەو
کاتێکم رووخان
دەمێکم سەربڕین
ئەمە چۆن کارەساتێکە
شەوانم پێشمەرگەو
رۆگارم داعش و

سەرمانگم قوربانی
سەر ساڵم کۆچبارو هەڵفڕین
وەرە ئیتر تەواو
لەمە زیاتر لێکم مەترازێنە
پارچەکانم وردو خاش بوون
من دڵێکم لەشووشە
بەبەفر پینە ناکرێم
جەرگێکم ل□ ئاورێشم
بەئاگر زامەکانم ساڕێژ نابن
خۆت ل□ قەرەی ناخم مەدە
کەسیشم نەبێت
دەروونم دەبێتە لاقاو
ناخم خاکێکی ئاگرین
دەتسووتێنم
بەرووی تۆو
هێرشبەرا ئەتەقمەوە
دار گوێزێکم
هەموو ساتێك دەژێمەوە
دەبمە سەنگەری پێشمەرگەو
داڵدەی کوردان
دەبم بەکەرکوکی گڕو
رۆح و هەناوی کوردستان

ستار ئەحمەد

(مەلەوانی نەزان لەدەریای قووڵدا!) _سەرنجێك لە بارەی ڕۆمانی سیسەمی خوێناوی… سەدیق

سەعید ڕواندزی

ساڵانێکە وەك خوێنەرێك، بەتاسەوە ڕۆمان دەخوێنمەوە. بەتایبەتیش ئەوانەی نووسەرەکانیان دەسپێکی نووسینیانە لەوبوارە. خوێندنەوەی ڕۆمان وەك ژانرێکی ئەدەبی بۆ من لەدوو ڕوانگەوەیە. یەکەمیان چێژو وەرگرتن و خوێندنەوەی تێکستێکی ئەدەبییە، ئەوەی تریان بەمەبەستی دەوڵەمەندکردنی زمانەکەم وئاشنابوونی زیاتره بەزمانی کوردی کەدەبێ ڕۆمانووس شارەزایەکی ووردو زۆری لێ هەبێت. چونکە زانینی زمان و شێوەی داڕشتن و گوزارشتکرن، ئەلف و بێی نووسینی ڕۆمانە. هەرکەسێك توانای بەسەرزماندا نەشکێت، باشتر وایە ڕۆمان نەنووسێت. ئەوەی جێگەی سەرنجە لام، لەمیانەی ئەزموونی خۆم وەك خوێنەرێك لەبواری خوێندنەوەی ڕۆماندا، تا ئەندازەیەکی زۆر گەیشتوومەتە ئەو بڕوایەی کەبەشێکی زۆری ئەوانەی خۆیان بەنووسینی ڕۆمانەوە سەرقاڵکردووە(نەك ڕۆماننووسن) شارەزایەکی ئەوتۆیان لەزمانی کوردی نییە. نازانن چۆن چەمك ودەستەواژە و دەربڕین و گوزارشتە زمانەوانییەکان،لەبونیادی زماندا بەرجەستە بکەن.

بۆیە دەکەونە هەڵەی سەیرەوە کەجێگەی پێکەنینە.گەرچی ئەونووسەرانە هەوڵدەدەن لەڕێگەی فەنتازیای نووسین و زمانێکی پەخشان ئامێز، جۆرێك لەئستاتیکا بەوشەکان بدەن تاکوسەرنجی خوێنەر ڕابکێشن. بەڵام کاتێ دەچینە قوڵایی وشە و ماناکان، ئیدی دەستەپاچەیی ئەوانمان بۆدەردەکەوێت. ئەم کارەم وەك ئەوە دێتە بەرچاو کەخانووێکی لەخشتی قوڕ(کە ڕواندزییەکان پێی دەڵێن لگبن)دروستکراو، بەچیمەنتۆ سواخ بدەیت.

ئایا ئەو ڕازانەوەیە جێگەی خۆی دەگرێت و شێوەیەکی جوان بەخانووەکە دەدات؟ بێگومان نەخێر. خاڵێکی دیکەیان ئەوەیە کەبەشێکی زۆرلەوانەی بەخەیاڵی خۆیان ڕۆمان دەنووسن، وادەزانن ئەگەر کتێبێکی قەبارە گەورەو ئەستووری شەسەدڵاپەڕەیان نووسی، ئیدی ڕۆمانیان نووسیوە.بەمەش تووشی کاوێژکردنەوەی وشەو درێژدادڕیی و دووبارەبوونەوەی وێنەکان دەبن. بابەتی بەشێکی زۆرلەوجۆرە ڕۆمانانە، دەکرێ پوخت و چڕوکورت بکرێتەوەلەچەند ڵاپەڕەیەکی کەم. یاخود ئەوەی ڕۆمانووس بەوهەموو نووسینەوەیەوە گوتوویەتیی،دەتوانرێت کورت بکرێتەوە بۆچیڕۆکێکی زۆرکورت. نموونەی بەرجەستە لەم ڕووەوە زۆرن گەرخوێنەر مەبەستی بێت ئاماژەیان پێ بدات.لەو ڕوانگەیەوە یەکێك لەوڕۆمانانەی کەلەو ڕۆژانەدا خوێندمەوە ولەزۆرلایەنی زمانییەوە هەڵەو کێماسی هەبوو

ڕۆمانی(سیسەمی خوێناوی بوو)*. وەك خوێنەرێك نامانەوێت لەو ڕۆمانە بدوێین كەدنیایەك سەرنج و تێبینیم لەڕووی بابەت و نووسینەوە لەسەرهەیە.

تەنها ئاماژە بەدەربڕینی چەند وێنەیەكی هونەری و زمانەوانی دەكەین،كەئاستی زانیاریی نووسەرەكەی لەبواری زماندا دەردەخات.ئەم ڕۆمانە، باسی ڕووداوی خۆكوشتنی ژنێك دەكات بەناوی شەونم. شەونم قوتابی بەشی ڕاگەیاندن دەبێت لەپەیمانگادا. لەوێوەكەسێك دەناسێت بەناوی سوركێو. ئیدی دەبنە خۆشەویستی یەكتری. بەڵام شەونم لەژێرفشاری ماڵەوەیان ناچاردەبێت شوو بەكەسێكی دیكە بكات كەناوی سەركەوتە. بەڵام لەگەڵ ئەودا بەختەوەرنابێت. تاڕۆژێكیان لەماڵی شەونم لەژوان و بینینێكدا، شەونم و سوركێو بەیەگ دەگەن و لەوكاتەوەش سەركەوتی مێردی دەگەڕێتەوە.كە ئەودیمەنە دەبینێت شۆك دەیگرێت. بۆیە سوركێو دەكوژێت و شەونمیش پەنادەباتە بەربنكەیەكی پۆلیس بۆماوەیەك. دوای ئازادكردنیشی دەچێتە ماڵی دادە پەروین و لەگەل چەندین ژنی ترفێری كاری لەشفڕۆشی دەبێت. تادواجار هەرچۆنێك بێت، بێ ئەوەی بنووسی ڕۆمانەكە بۆمانی باس بكات، شەونم دەگاتە وڵاتی سوێدو بەرلەوەرگرتنی مافی پەنابەرێتی،خۆی دەكوژێت. ئەمە پوختەی ناوەڕۆكی ئەوڕۆمانە چوارسەد ڵاپەڕەیەیە. وەلێ نووسەربۆ ئەوەی ڕۆمانەكەی درێژبكاتەوە، هاتووەچیر□□كی(نارین و نەهرۆ)و چیر□ ِكی(لیۆن ومۆلی)شی تێكهەڵكێشی ڕووداوەكان كردووە.

پرسی كوشتنی ژنان بەناوی شەڕەف ودیاردەی ژنكوشتن لەكۆمەڵگەی كوردی، هێندە وەك بابەتێك لەنووسین دووبارە بۆتەوە، خەریكە لەماناو ناوەڕۆك وبەهای خۆی دەكەوێت.نەك هەر ئەمە زۆرجار ئەم بابەتە لەلایەن هەندێك بنووسەوە بۆ خۆ دەرخستن، وەك هەوڵێك بۆ نیشاندان و سوككردنی نەتەوەی كورد لەدنیای دەرەوەدا پیشان دەدرێت.كەكورد چ گەلێكی بەربەری وتێنووی خوێنی ژنانە. تەنانەت لەوڕۆژانەدا هونەرمەندێك پەیكەرێكی كردووەو شمشێری كردۆتە فیگەری سەرەكی پەیكەرەكەی. وەك ئەوەی قڕانی بابەتی هونەری بێت لەم هەرێمەدا.

ئەوانە هێندە بێ ئاگان نازانن لەبەشێك لەوڵاتانی كەنداو، تاچەندڕۆژێك لەمەوبەریش ژنان مافی ئەوەیان نەبوو ئوتومبێل لێبخوورن. ئەمەبەومانایە نییە كەئَێمە ڕەوایەتی بەوكارە بدەین. بەڵام من نازانم لەدوای(گرەوی بەختی هەڵالە)ی (عەتای نەهایی) چ شتێك جوانتر دەنووسرێت لەبارەی نەریتی ژنكوشتن لە وڵاتانی خۆرئاوادا. بۆیەداهێنان ئەوەنییە ڕۆمانووسێك تیمەیەك بكاتە

ڕووداوی ڕۆمانەکەی، کەپێشترچەندین جاری تروجوانتریش باسی لێوەکراوە.لەڕۆمانی سیسەمی خوێناویدا، خوێنەربەرچەندین هەڵەی زەق لەڕووی زمان و دەربڕینەوە دەکەوێت کەلێرەدا ئاماژەیان پێدەکەم:_

*لاپەڕ-7 -نووسیویەتی:_(بۆچوونی ئەو شارە). ئەوەی بۆچوونی هەیە خەڵکی شارە نەك شار.

*لاپەڕە 40_نووسیویەتی:(زۆرلەو ئێوارانەی باوکم لەنوێژی هەینی دەگەڕایەوە). سەیرم پێدێت کەسێك ڕۆمان بنووسێت و خۆی پێ ڕۆمانەنووس بێت، بەڵام نەزانێت نوێژی هەینی لەنیوەڕۆیانە نەك ئێواران. هەمووڕۆژێکیش نییە، هەفتەی تەنها یەکجارە.

*لاپەڕە46_نووسیویەتی:_(دەم و چاوی یەکتریان بەمشتەکۆڵە هێنابوە خوارەوە).شکاندبوو، شیاوترە.

*لاپەڕە65_نووسیویەتی:_(پرچەکانی هێندەدرێژبوون تاکەمەری هاتبوون) ئەرێ ئافرەتان تەنها پرچێکیان هەیە یان چەند پرچێك؟ئەگەر مەبەستیشی کەزی و تاڵە مووبێت، ئەوان جیاوزن.

*لاپەڕە74-نووسیویەتی:_(چاوەکانی وەك دووهێلکە دەرپۆقیبوون). هیچ ئستاتیکاو چێژێك لەودەربڕینە نامۆیە هەیە؟

*لاپەڕە 74-نووسیویەتی:_(نارین بەدەستە گۆشتنەکانی) کەچی سەیرلەوەدایە لەلاپەڕە(67) نووسیبووی(نارین بەدەستە باریکەکانی). سەدان جارکەوتۆتە بەرچاوم نووسەربیری چۆتەوە پێشترچی نووسیوە. لەبەردرێژکردنەوەی نووسینەکەی کەهەرمەبەستی بووەشتێك بنووسێت!.

*لاپەڕە 99_نووسیویەتی:_(هەردووکمان وەك چۆن سەگێکی برسی ئێسقانێك دەلێسیتەوە یەکتریمان دەلێستەوە)ئەگەردووکەس زۆر یەکتریان خۆشبووێت و تامەزرۆی یەکتری بن، ئایا وەك سەگ یەکتری دەلێسنەوە؟یان یەکتری ڕادەمووسن؟.

*لاپەڕە 131-نووسیویەتی:_(ترسی عشق دڵی خنکاندبووم).

*لاپەڕە136-نووسیویەتی:_(قسەلەدەمم خلیسکا). خۆناودەمی مرۆڤ سەهۆڵبەندان نییە، تاقسەی لێ هەڵخلیسکێ.قسە لەدەم دەردەچێ.

*لاپەڕە 140-نووسیویەتی:_(بەوڕاستە شەقامەدا شۆڕبووومەوە). کەڕاستە شەقامە، نازانم شۆڕبوونەوەکە لەکوێدایە؟.

*لاپەرە 147_ نووسیویەتی:_(تایەی لاستیکیان دەسووتاند). تایە خۆی لاستیکە، جگەلەمەش ئەوەی دەسووتێندرێت هەرتایەی لاستیکە، خۆی تایەی ئاسن ناسووتێنرێت.

*لاپەڕە 148-نووسیویەتی:_(کەف و کوڵی ناخی بڕەوێنێتەوە).نووسەر جیاوازی نەکردووە لە نێوان دامرکاندنەوەو ڕەوانەوە.

*لاپەڕە 178- نووسیویەتی:_(مووچرکێك هەموو جەستەمی لەرزاند). نووسەر تەزاندن و لەرزاندنی لێ تێکەڵ بووە!.
*لاپەڕە 192- نووسیویەتی:_(دەم وچاوەکەی ئەوەندەی ترتاڵتربوو). دەم و چاو گرژ، مۆن، توڕە دەبێت نەك تاڵ.
*لاپەڕە 205- نووسیویەتی:_(کچە هەرزەکارەکەی لەگەڵ خۆی هێنابوو کەزانکۆی تەواو کردبوو). کەسێك زانکۆ تەواو بکات تەمەنی هێشتا هەرلەهەرزەکاریدایە؟.
*لاپەڕە 218- نووسیویەتی:_(هەموو جەستەم نغرۆی ئارەقەی جەستەی خۆم ببوو). دیارەکارەکتەرەی ڕۆمانەکەی ئەو بەڕێزە دووجەستەی هەبووە!!.
لاپەڕە220- نووسیویەتی:_(بەنازلەژنی دووەمی باوکی سەرکەوت بوو). کەچی بیری چۆتەوە پێشترچی وتووە ئەمجارەیان لەلاپەڕە228 نووسیویەتی:(بەنازوخوشکەکانی لەژنی یەکەمی بوون).

*لاپەڕە 229- نووسیویەتی:_(ئاگرلەجەستەم دەچۆڕا).وەك ئەوەی ئاگر ئاو بێت چۆڕاوەی هەبێت.
*لاپەڕە 244- نووسیویەتی:_(شێرە ئازاکە _ڕێوی دارستان_ گورگی تێنوو). شێرهەیە ترسنۆك بێت؟.
*لاپەڕە267- نووسیویەتی:_(مرۆڤەکان وەك ئەوەی تفیان لەزاری یەکتری نابێت وەك یەك بیردەکەنەوە). خوێنەری بەڕێزتفی ناودەم هیچ پەیوەندی بەبیرکردنەوەهەیە؟.
*لاپەڕە282- نووسیویەتی:_(بۆنی بوخورێکی گران بەها لووتەکانمی پڕ کرد) سەرنج لەلووتەکانی بدەن کە بەکۆی نووسیوە.
*لاپەڕە287- نووسیویەتی-:(وەك ژیلەمۆیەك ئەدرەوشایەوە). نووسەر جیاوازی لە نێوان درەوشانەوەو گەشانەوە نەکردووە. وادەزانێت هەردووکییان هەریەکن!!.
*لاپەڕە303_نووسیویەتی:_(غەڵبە غەڵبێکی ناوازە!).
*لاپەڕە335- نووسیویەتی:_(لووتەکانی پڕکردم). مرۆڤ تەنها لووتێکی هەیە.

*لاپەڕە 338- نووسیویەتی:_(دەم وچاوێکی پانی پێوەبوو). تا ئێستا دەیان ڕۆمان و هەزاران لاپەڕەی ڕۆمانەکانم خوێندوونەتەوە، هەرگیز نەمبینیوە نووسەرێك هێندە کێلەوارو نەزان بێت لەزمان، بەم شێوەیە وەسفی دەم و چاوی مرۆڤ بکات. وەك ئەوەی دەم و چاوی مرۆڤ دەعامی ئوتومبێل بێت. کەی مەبەستی بوو بەیەکی جوانتری بگێڕێت.چونکە دەم وچاوێکی پانی پێوەبووە. مادام پێوەبوونیشە، کەواتە دەتوانرێت هەرکات مەبەست بێت لێی بکرێتەوەو یەکێکی تر بخرێتە شوێنی!.
ئەمانە بەشێك بوو لەوسەرنجانەی کەوتنە بەرچاوم. دڵنیام

ئەگەرجارێکی تریش ڕۆمانەکە بخوێنمەوە، هەڵەی زۆرتریش دەبینم. ناکرێت هەرکەسێك بابەتێکی بیست، یاخود بیرۆکەیەك لەمێشکی دابوو،بیکاتە بەناوڕۆمان .

ئەم جۆرە دەقانە زمانی کوردی وێران دەکەن. هەرلەو ڕوانگەیەشەوەیە ئێستاو داهاتووش بەسەریان دەکەمەوە. نەك کەسانێك بێن بەهۆی نەزانیانەوە بڵێت لەڕۆمان، یاخود هاوڕێیەتییان لەگەڵ بنووسی ئەوجۆرە دەقانە، پەسنی بکەن و بەشان و باڵی دەقەکەو نووسەرەکەشی هەڵبدەن و ئەوانیش چەندین دەقی دیکەی لەو شێوەیە، چاپ و بڵاو بکەنەوە. ئەم جۆرە بنووسانە،لەڕاستیدا وەك مەلەوانێکی نەزان وان لەدەریایەکی قووڵدا. ئەگەرکەسێك مەلەوانی نەزانێت چی لێدێت؟ بێگومان دەخنکێ.زمانیش وایە، ئەگەرنووسەرشارەزای هەمووسووچێکی نەبوو، دەسەڵاتی بەسەر گوزارشت ودەربڕیندا نەشکا و ڕۆمانیشی نووسی، ئەوا وەك مەلەوانە نەزانەکەی لێدێت.دواجار دەمەوێ ئاماژە بەوە بدەم کەئەم ڕۆمانە گەرچی پێداچوونەوەی زمانەوانی و ڕێنووس و هەڵەچنیشی بۆ کراوە،بەڵام لەچەندین شوێنی ڕۆمانەکە هەڵەی ڕێنووس وچاپ دەبینرێن.هەموو ئەمانەشم لای خۆم تۆمارکردوون. دواجار پێشنیارم بۆ ئەوجۆرە نووسەرانە ئەوەیە، تالەتوانایاندایە بخوێننەوە، تابزانن چۆن وشە دەخەنە ڕستەوەو لەچ شوێن و جێگەیەکی زماندا، وشەی شیاوو گونجاو بۆدەربڕین هەڵدەبژێرن. چونکە نووسینی ڕۆمان قسە ڕیزکردن نییەو هونەری دەربڕینە.دەربڕینێك کەسەرنجی خوێنەرڕابکێشێت و چێژی لێوەرگرێت.زمانەکەی بەبرشتتر بکات. نەك ئەوەشی کەدەیزانێت بەهۆکاری خوێنەوەی ئەوبەناو ڕۆمانانە لەبیری بچێتەوە…

*پەراوێز/ سیسەمی خوێناوی/ڕۆمان –نووسینی جەبار عوسمان/بڵاوکردنەوەی دەزگای جەمال عیرفان 2017.

* ئەم بابەتە لەلاپەڕەی ئەدەبی ڕۆژنامەی(هەولێر) ژمارە(2924) ی ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی 2- 9-2018بڵاوکراوەتەوە..

سەدیق سەعید ڕواندزی

ڕاپەڕینی سوخمە زەردەکان لە فەرەنسا و هۆڵەند و چەند نیگایەک! … ئاسۆ حامدی

(بە زمانی فەرەنسی و
Gilets Jaunes
بە زمانی هۆڵەندی
)Gele Hesjes(

دیسانەوە مێژوو بۆ چەندین جار خۆی دووبارە کردەوە و کرێکارانی فەرەنسی نەوەی بلانکی و کۆماندارەکانی پاریس- نەوەی ئاڵا سوورەکان وسروودی ئۆژین پۆتیێ- وەک ڕابەری کرێکاران و بزوتنەوەی ناڕەزایەتی کرێکاری دژی سیاسەتی ئابووری ماکرۆن و حکومەتەکەی هاتنە مەیدان و بە ناوی بزوتنەوەی سوخمە زەردەکان لە دوا نیوەڕەی شەممەدا بە هەزاران کرێکارانی ناڕازی هاتنە مەیدان لە گۆڕەپانەکانی پاریس. پۆلیس و پارێزەرانی سەرمایە و دەوڵەتی ماکرۆن بە توندترین شێوە هەوڵی سەرکوت وکۆتایی هێنانی ناڕەزایەتیەکانیان دا و پەلامارێکی نا دیموکراسی و نا عەدالەتی کۆمەڵایەتی بەڵام لەم لاشەوە کرێکاران و خەڵکی ناڕازی وەڵامی دروستیان دایەوە و چەندین کەس لە هەردوو بەرە برینداربوون و لە یەکشەممە کە دەکاتە 2دیسەمبەری 2018 یەکێ لە بریندارانی کرێکارانی ناڕازی گیانی بەخشی. هەر لە شەممەدا کرێکارانی هۆڵەند لە شارەکانی ماستریخت و دێنهاغ هاتنە سەر شەقام و پشتیوانی بزوتنەوەی سوخمە زەردەکانیان کرد و بە هەمان شێوە هاتنە مەیدان و ڕەخنەی توندیان لە سیاسەتی ئابووری مارک ڕووتە گرت.

دوای گران بوونی نرخی سووتەمەنی و زیاد بوونی باج لەسەر خەڵک و زۆربەی کرێکاران و خەڵکی هەژاری فەرەنسا توانای بەردەوامی ژیانیان نیە و ناتوانن بگەن بە سەری مانگ و داهاتی کەسایەتی مرۆڤەکان ڕوو لە نزمی دەکات. لەلایەکی تر دەوڵەمەند و سەرمایەداران زیاتر دەوڵەمەند دەبن و سەرمایەکانیان دەچێتە سەر. یەکێ لە کرێکارانی ناڕازی لە وەڵامی ڕۆژنامەنووسێ بۆچی توند و تیژی بەکاردەنن، کرێکارەکە ووتی ئەوە دەوڵەتە توند و تیژی بەکاردەنی بەڵام ئەمە ئەگەر دەوڵەت گوێ لە ئێمە نەگرێ و هیچ

شۆڕشێکیش بێ توند و تیژی نابێ. بۆ واقع ئازادی و دیموکراسی سەرمایەداری هەروەکو مارکس وەسفی دەکرد کە شعاری شۆڕشی دیموکراسی بۆرژازی لە واقع وایە (پیادە، ئەسپ سواری و مەدفەع) ە، ئەم هێرشە توندەی پۆلیسی ووڵاتێ کە ئازادی و دیموکراسی سەرمایە بەیان دەکات زیندوو ترین نموونە یەتی واقعیەتیی ڕاستی تێزەکانی مارکس بۆ چەند بارە دەکاتەوە.

لە هۆلەندا کرێکارانی ناڕازی بە هەمان شێوە دەستیان بە هاوار و ناڕەزایەتی کردوو بە هەمان شێوەی سوخمە زەردەکان داواکاریەکانیان بەرزکردەوە.
کرێکارانی فەرەنسی لە مێژووی سیاسی و بزوتنەوەی کرێکاریان هەردەم تووشی توند و تیژی دەبنەوە و ئەوانیش دەست دەکەنەوەو هەروا بە ئاسانی سەرمایەداران و دام و دەزگاکانی پۆلیس لە دەستیان دەرناچن.

یەکێتیە کریکاریەکان و کۆمۆنیستەکان و سوسیالیستە فەرەنساویەکان مێژوویەکی پرشنگداریان هەیە و هەرگیز ئەدەبیات و میدیای سەرمایەداری بەم هەموو زەبەلاحەیەوە نەیتوانیوە ئەم ڕووە پرشنگداریە لەکەدار بکات. ئەمەش کەم نیە و سەرکەوتنێکی گەورەیە. لەگەڵ هەموو ئەوانەش هونەر بە هەموو شێوەکانیەوە لە پاڵ ئەم ناڕەزایەتیانە شان بە شانی کرێکاران بەشداریەکی جدی کردووە، چ بە گۆرانی و مۆسیقا و چ بە نووسین و شێوەکاری فەرەنساویەکان هەردەم لە پاڵ ناڕەزایەتیەکانی کرێکارانەوە وەستاونەتەوە.

کرێکارانی ئەوروپایی جا چ هۆلەندی و ئەلمانی و ئیتالیای و ئیسپانیایی و سویدی بێ، هەموویان زۆر بە هۆشیاری لە یەکێتی چینایەتی دەگەن و لە کاتی پێویست دا دێنە مەیدان و وجودی خۆیان دەسەلمێنن.
پشتیوان و هاتنە مەیدانی کرێکارانی هۆلەند بە هەمان ناو و شێوە سوخمە زەردەکان نموونەیەکی زیندووە لە هاوپشتی و یەکێتی چینایەتی و بە هۆشیاریەوە لەم کاتەدا، مێژووی ناڕەزایەتیەکان هەردەم قوربانی ویستووەو دەبێ بەڵام دەسکەوتەکانی ڕاپەڕین و مانگرتنە کرێکاریەکان هەردەم زەمانەتی ئەم بیمە سوسیال و کۆمەڵایەتیە یە کە کرێکاران لە ئەوروپا هەروا هێواش هێواش لە ووڵاتە جیاجیاکاندا هێرشی دەکرێتە سەر. سەرمایە لە هێرشە و کرێکاران لە بەرگری دان. بەرگریەک کە جیایە لە سەردەمەکانی پێشووی مێژووی کرێکاران و کۆمۆنیستەکان بەڵام لە واقع یەک ئامانجیان هەیە. کرێکاران لەم نێوەد تەنها نین و چەپ و کۆمۆنیستەکان لە هەموو ئاستەکاندا

پشتیوانیان بۆ هەموو ڕەنگ و ڕوویەکیانەوە. هەر چەند ماکرۆن و ڕووتە بۆ هێز بن بەڵام خۆ بۆ رامبەر شەپۆلی ناڕەزایەتی پاریسیەکانی نەوەی کۆماندارەکان و کرێکارانی هۆلەندی نەوەی کۆنگرەی ئینتەرناسیونالەی دووەم (کە لە دەنهاغ بوو) ناگرن. مێژووش گەواهی ئەوەی داوە و بەڵگە نەویستن. سەرکەوتنی بزوتنەوەی سوخمە زەردەکان دەتوانێ سنوور ببەزێ و یەکێتی ئینتەرناسیونالەی بۆ هێز بکات، ئەم سەروەرییە مێژووییەش بۆ هەموو چینی کرێکارە بەڕابەرایەتی کرێکاران و خەلکی ناڕازی فەرەنساوی.

ئاسۆ حامدی

کەنعان مەدحەت… لە شیعردا خەونەکانی دێتە دی .. … لەتیف بێوار

وابزانم ئێمەش بە دەردی ئەو پەندە چووین کە دەڵێت(ئەوەی لەبەر چاوانە لە بەر دڵانە)، شاعیر کەنعان مەدحەتی دەڤەری گەرمیان بە هۆی دوورکەوتنەوەو ژیانی غوربەتیەوە لە یادمان چوو، هەرچەندە ئەو جوانیش بنووسێت، کە ئەمە جێی داخ و ئەسەفە.

یەکەم دیوانی شیعری ئەم شاعیرە لە ساڵی 1988 لە چاپخانەی ئارارات لە وڵاتی سوید چاپکرا بە ناوی (گەڕان بە دوای بەهجەت حیکمەت)، پاش ئەویش دیوانێکی تری خۆی لە چاپخانەی روسینکور لە شاری مالمۆی سوید بە چاپگەیاند بە ناوی (چلەی شۆڕش و زیندووکردنەوەی سەردەمی ئیمارەتەکان) کە 28 قەسیدە لە خۆ دەگرێت.

ئەم کورتە باسەی سەرەوە بەس دەرروازەیەکە بۆ چوونە ناو بابەتە سەرەکییەکە، کە لێدوانە لە دوا شیعری کە لە ماڵپەری (دەنگەکان) بڵاوی کردبووەوە و بەرواری نووسینی ساڵی 2015ی بەسەرەوەیە.

وێڕای ئەوەی لەو شیعرەدا چەند هەڵەیەکی ڕێزمانی تێدایە کە ئەویش رەنگە هۆکەی دابڕانی شاعیر بێت لە مەیدانی ئەدەبی کوردی بەشێوەیەکی راستەوخۆ، بەڵام ئەمە زۆر گرنگ نییە، چونکە ئەو دەقە گەر جوان بێت منی خوێنەر لە زیهنمدا وشەکان بە پێکهاتەی دروستی

رێزمانییەوە دادەڕێژمەوەو پاشان لێی رادەمێنم.
با سەرەتا شیعرەکە لێرەدا دابنێینەوە بە شێوەی نووسینی شاعیرەکەی
:

سەرەەڵگرتن … هۆنراوەی کەنعان مودحەت
..
راپەڕی و
لە دەرگای دەرەوە خزایە نادیارییە دڕەکەدا
بێ ئەوەی – بە پێویستییەکانا بچێتەوە و –
بزانێ،
ئایە تەباخە داگیرساوەکەی کوژاند
یان بۆڕی ئاوی گەرماوەکەی بەست
یان نا
نە گەڕایەوە
لایە لە دەرگا ڕزاوەکەی بکا
بزانێ ئایە دایخست
یان هەر بە کراوەیی
ڕادەستی با و
خواستەکانی ڕۆژگاری کرد
بە تەنیشت سەگە بێ لانەوازەکەیدا
تێپەڕی
نە ماڵئاویی و
نە دەستێکی بەزەیی
زۆر مات
سەگە، پێچەوانەی هەر جارێ
هەر وەڕی و
زۆریش وەڕی
ئەو بە نادیارییا
هێدی هێدی و
قووڵ و قووڵتر شۆڕدەبووە
تا پێڵاوە کۆنەکانی
ئەوانەی لە مێژەوە پێیان دەگوشی
بە هەنگاوەکانیا نەوێران
ڕایگرن
چۆن تاوێرێکی لە دوند بەربوو
گرمۆڵەی دەهات و
هەر خوار دەبو و

هەر خوار
سەرهەڵگری تەریک
وای نەدەزانی زۆر دوور دەکەوێتەوە
ساڵێ
مانگێ
ڕەنگە لە کاژمێری کەمتر
هەر زۆر زو و
زووتر دەگەڕێتەوە
سەگە بێ لانەوازەکەی لە ئامێز دەگرێ و
ماڵە چۆڵەکەی…. سەرلەنوی
ئاوەدان دەکاتەوە

هۆنراوەی کەنعان مودحەت
نۆڤەمبەری ٢٠١٥
کفری
....

لێرەدا دوای پێداچوونەوەی زمانەوانی دەقەکە دەنووسینەوە تا زیاتر ڕەونەقەکەی بەدەستبێنێتەوەو سەرنجی خوێنەر ڕابکێشێت:

سەرهەڵگرتن …. هۆنراوەی کەنعان مودحەت
..……

راپەڕی و
لە دەرگای دەرەو□ خوایە نادیارییە دڕەکە
بێ ئەوەی – بە پێویستییەکانا بچێتەوە و –
بزانێ،
ئایە تەباخە داگیرساوەکەی کوژاندووەتەوە؟
یان بۆڕی ئاوی گەرماوەکەی بەستووە؟
یان نا!
نە گەڕایەوە
سەیری دەرگا ڕزیوەکەی بکا
بزانێ ئایا دایخستووە؟
یان هەر بە کراوەیی
ڕادەستی با و
خواستەکانی ڕۆژگاری کردووە؟
بە تەنیشت سەگە لانەوازەکەیدا
تێپەڕی
نە ماڵئاویی و

نە دەستێکی بەزەیی…. .
*
زۆر مات
سەگە، پێچەوانەی هەر جارێ
هەر وەڕی و
زۆریش وەڕی
ئەو بە نادیارییا
هێدی هێدی و
قووڵ و قووڵتر شۆڕدەبووەوه
تەنانەت پێڵاوە کۆنەکانی
کە لە مێژە پێیان دەگوشی
بە هەنگاوەکانی نەوێران
کە ڕایبگرن
وەك تاوێرێکی لە دوند بەربووی
گرمۆڵە بوو
هەر خوار دەبوو
هەر خوار
*
سەرهەڵگری تەریک
وای نەدەزانی زۆر دوور دەکەوێتەوە
ساڵێ
مانگێ
ڕەنگە لە کاژمێرێ کەمتر
هەر زۆر زوو
زووتر بگەڕێتەوە
سەگە لانەوازەکەی لە ئامێز دەگرێ و
ماڵە چۆڵەکەی…. سەرلەنوێ
ئاوەدان دەکاتەوە

هۆنراوەی کەنعان مودحەت
نۆڤەمبەری ٢٠١٥
کفری
....
ئەم شیعرە نەفەسێکی مرۆڤی جیهانیی دەدات، ئەو مرۆڤەی لە نێو بزربوونەکاندا خۆشی لێ ون دەبێت، ناسنامەکان تێکەڵاو دەکات و بڕوای بە خۆشی نییە بگەڕێتەوە ب□ ڕەسەنایەتی خودو سەرچاوەی ئیلهام و ژینگەی منداڵیی و یادەوەرییەکانی، تەنانەت بە جۆرێك

باری دەروونی تێکدەچێت تا ئەو رادەیەی دڵنیا نابێت کە دەڕواتە دەرەوە دەرگاکانی داخستبێت، بۆیە دەبێت بگەڕێتەوەو جارێکی تر تەماشایان بکات تا دڵنیا بێت، ئەمەیە لوتکەی نادڵنیایی و گومان، ئەمەیە رێچوون بە ناخی خودداو توشبوونی دۆخی نائارامی دەروونیی و دابڕین لە واقیی دەرەوە، ئەو هەمیشە بۆ ئەوەی بگەڕێیتەوە بۆ باری ئاسایی خودی راستەقینەی خۆی، خەیاڵێك لە هزریدا ئامادەیە کە شوێنگەی لە دایکبوونیەتی، بەڵام ئیغراکردنەکانی پێشکەوتنی کۆمەڵگای مۆدێرن وابەستەی دەکەن بەو ژینگەیەی لاشەی تیایدا ئاسوودەیەو هیچ کەموکوڕییەکی مادی نییە، بەڵام بۆشاییە گیانییەکان زۆر بەربڵاون لەو ژینگەی تاوگەو ئێگزایڵەدا، بەڵام هەمیشە خەیاڵێك لە بوونیدا هەیە کە خەیاڵی گەڕانەوەیە بۆ یادەوەرییە بزرەکان و خودی یەکەمین.

زمانی ئەم قەسیدەیە زمانێکی جوان و باڵایەو ئەو دالانەش بەکاریهێناون هی خودی شاعیرن و کەم شاعیری تر بەکاریهێناون وەك (تەباخی داگیرساو، دەرگای ڕزیو، سەگی لانەواز…) پاشان ئەم هۆنراوەیە هەر لەیەکەم دێڕیەوە دیارە هەڵقوڵاوی سروشتی ناخی شاعیرەو هیچ چاولێکەریی شاعیرانی تری پێوە دیار نییە.

بەم شێوازە زۆر کارامەیە‌ تێکەڵاوی دوو دنیای جیاوازی کردووە، خەیاڵ و واقیع، وڵات و ئاوارەیی، ناموۆیی و ئاشنایی… بەلام لە کۆتاییدا شاعیر لەگەڵ پرسیارەکانی خۆیدا جێماندێڵێت و ناگەینە کەناری ئارامیی و وەڵامی پرسیارە بێ وەڵامەکان، خوێنەر خۆی دەبێت کۆتاییەکان بنووسێتەوەو بە مەیلی خۆی بەرەنجامی بنووسێتەوە، ئەو جیهانە وێرانە لانەوازەی لە دەرەوە جوانەو لە ناوەوەوش خاپوور، پڕ لەسەدای دەروونێك لە تەنیاییەکاندا لەگەڵ خۆیدا دەدوێ.

ئاوها قەشەنگ بە (راچڵەکین) دەست پێدەکات، بەو مانایەی لە خەیاڵ و خەوندا لە نیو خۆی و یادەوەرییەکاندا بووە.. بە (گەڕانەوەو ئاوەدانکردنەوە)ش کۆتایی پێ دێنێت، بەلام چ جۆرو لە کوێ؟ ئەمەیە پرسیارە ئاستەم و بێ وەڵامەکە.

لە وەرگێڕاندا؛ چی ماوەو، چی

کراوە؟! .... سەنگەر حەسەن

هەڵبەتە وەکو ئاشکرایە دەتوانین شێوازی وەرگێڕان بکەین بە دوو بەشی سەرەکی، وەرگێڕان لەزمانەکانی بێگانە بۆ کوردی، وە لەزمانی کوردییەوە بۆ زمانەکانی بێگانە. سەرەتا ئەوەی یەکەم بەشە هەرە باوەکەیە، واتە زۆری وەرگێڕەکان، کە وەرگێڕان دەکەن، سەرەتا لەزمانەکانی بێگانەوە دەست پێدەکەن، بەم پێیە ئەمە ئاسانترین جۆری وەرگێڕانە.
وەرگێڕ بەئاسانی دەتوانێت جۆری ڕستەو شێوازی بەیان کردن و دەمی کارەکان بناسێتەوەو جارێکی تر لەسیاقی زمانی دایك دا سەرلەنوێ دایانبڕێژتەوە، جگە لەمەش، ڕەنگە خوێنەری کوردی زمان نەتوانێت وەرگێڕانەکەت بەراورد بکات لەگەڵ دەقە ئەسڵییەکە، بەڵام خوێنەری زمانی بێگانە زۆر ئاسان دەپرژێتە سەر هەڵەکان.
چیمان وەرگێڕاوە؟ جاران گلەییمان دەکرد کەهەرتەنها شیعرمان هەیە، ئێستاش شتێکی وا لەهاوکێشەکە نەگۆڕاوە، ئەوەتانێ بەلێشاو ڕۆمان خراوەتە سەر زمانی کوردی و تا ئێستا بێ شومار ئیشی لەسەر دەکرێت.
ئەمە شتێکی خراپ نییە، گەر بێت و کەسانی پسپۆڕ لەم بوارە پێی هەڵسن، لەهەمان کاتدا کەسانی پسپۆڕ لەبوارەکانی تریش بە ئەرکی خۆیان هەڵسن. تاك و تەرا کتێبی زانستی دەبینین، ڕۆژانەش ئەم هەموو دکتۆرا و ماستەرە لەم لا بوەستە!

تا ئێستا شاکارە جیهانییەکان زۆری وەرگێڕدراوەو بگرە هەیانە زیاتر لەچەند وەرگێڕانێکی بۆکراوە. بەهەمان شێوە بۆ تایتڵە نوێیەکان، کەڕۆژانە دەخرێتە نێو کتێبخانەی کوردی و ئەوانەش لەساتی ئەم نووسینەدا ئیشی لەسەر دەکرێت. ئەوەش تا ئێستا کتێبخانەی کوردی بەدەستییەوە دەناڵێنێت، کەمی سەرچاوە زانستییەکانە. لەسەرووی هەمووشیانەوە زانستەکانی وەکو کیمیا، فیزیا، زیندەزانی و بیرکاری.. ئاخۆ دەبێت هۆکاری سەرەکی کەمی وەرگێڕان لەم بوارەدا چی بێت؟! تەبەڵە ی خوێنەرمان نەبێت لەم بوارانەدا؟ بێگومان نەخێر، بگرە لەئێستادا بوەتە یەکێك لەپێداویستییە سەرەکییەکان، ئەمیش بەهۆی ئەو شاڵاوە تەکنەلۆجی و زانستییەی ئێستا ڕووی تێکردووین، سەرنج بدە، دەتوانی چەند کتێب بدۆزیتەوە لەبوارەکانی دیزاین و بەرنامە نوێکانی کۆمپیوتەرەوە.. چەند کتێب لەبوارەکانی نەوت و ئەندازیاری و بەشەکانی تری زانست بدۆزینەوە؟!.. لەگەڵ هەبوونی ئەم هەموو بەشە زانستیانە لەم هەموو کۆلێژە زۆرە لەم هەرێمە چکۆڵەدا.. لەلایەکی تر ئێستا هەندێك کەس و

کەمەیە و لایەن پەیدابوونەو بانگەشەی ئەوە دەکەن، کە گوایە کتێبخانەی کوردیش، لەبابەتە زانستییەکاندا بەرەو پێشچوونەو کار گەیشتەتە ئەوەی بڵێن: لەئاستێکی باش دایە! یانی گەر چەند کتێبێك لەبارەی فیزیاوە خرایە سەر زمانی کوردی، مانای وایە ئیتر تەواو لەم بوارەدا کێشەمان نەما! بە بەرچاو ڕوونیش، نزیکەی سەرجەمی کتێبە زانستییە وەرگێڕدراوەکان، کتێبی گشتین، نەوەك تایبەت.

گشتی بەمانای ئەوەی کتێبێك باسی تەواوی زانستی کیمیا یان فیزیا دەکات.. بەڵام پێویستە بپرسین هەریەك لەم زانستانە چەندە لقی لێدەبێتەوە، ئەوا هیچ نەبێت بەلایەنی کەم پێویستە لەبارەی هەموویانەوە سەرچاوەمان هەبێت. بۆنموونە: لەبابەتێکی وەکو فیزیا، پێویستە سەرچاوەمان لەسەر هەریەك لەبابەتەکانی وەکو: کارەبا، موگناتیس، شەپۆلەکان، کێشکردن، تیۆری ڕێژەیی، بیناییزانی، ڕووناکی، کارەموگناتیسی، هێزی لێکخشاندن، بزوێنەرەکان، لەرینەوە، جووڵە، گەرمی، دەنگ، خێرایی…
بەڵام وەکو ئاماژەی پێدرا، ئەو سەرچاوانەی کە بەردەستن، نزیکە سەرجەمی باسی تەواوی بابەتەکە دەکەن، بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشەیەش، دەکرێت سوودێکی زۆر لەزانکۆکان ببینرێت و ببن بە کاراترین ناوەند لە بوارەدا، لەم ڕووەوەش دەکرێت چەندەها ڕێگای خێراو سەرکەوتوو بگرێتە بەر.

خۆ ئەگەر باسی وەرگێڕان بکەین لە زمانی کوردی بۆ زمانەکانی تری بیگانە، ئەوا تا ئێستا تەنانەت مشتێکیش لەخەرمانە نەکراوە! ئەوەش کراوە لەچەند کارێکی ئەدەبی تێپەڕ ناکات. لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە یەکێکە لەهەرە کارە هەرە گرنگەکانی ناساندنی گەلەکەمان. دەکرێت ئەوانەش کەڕۆڵیان هەبووە لەم بوارە، بڵێین نووسەری کوردن، ئەوانەی بەزمانی بیگانە دەنووسن. زیاد لەوە وەکو وتمان لەبواری وەرگێڕاندا لەزمانی کوردی بۆ زمانەکانی تری بیگانە تا ئێستا لەچەند بابەتێکی ئەدەبی تێپەڕ ناکات. باشە ئەی گەر بیگانەیە ویستی لەبارەی مێژوو، کلتوور، جوگرافیا…ی کوردان بزانێت، ئاخۆ هەر دەبێت پەنا بباتە بەر بیگانە، ئەوانەی تا ئێستا بەئاڕاستەی مێشکی خۆیان مێژووی ئێمەیان نووسیوەتەوە.

ئەگەر جاری جاران واپێویستی دەکرد بە وەرگێڕان لەزمانی کوردی بۆ زمانانی بیگانە، سەرەتا مێژووی کورد وەربگێڕدرێت و باسی نەهامەتی و ناسۆرییەکانی کورد بکرێت.. ڕەنگە ئێستا ئەم تێگەیشتنە تەواو گۆڕانی بەسەردا هاتبێت و پێویست بکات دەست بکەین بە وەرگێڕانی شاکارەکانمان بۆ زمانانی بیگانە و جیهان بەمجۆرەو لەم ڕێگەیەوە

تامەزۆی مێژووی کورد بکەین.

سەنگەر حەسەن – خوێندکاری ماستەر (زانکۆی سهڵاحەددین)

سەردانەکەی بارزانی بۆ بەغدا: بۆ تۆڵەی□ ی□□□ان تۆبە...؟ .... موزەفەر عەبدوڵا

لە رۆژی ٢٢ مانگەوە کە مەسعود بارزانی و شاندە یاوەرەکەی لە کوڕگەلی بنەماڵەو قەومو قیلە سەردانی بەغدایان کردەوە هەتا ئیستاش ئەم سەردانە بۆتە ڕوداو و هەوا□□ی گەرمی دەزگاکانی ڕاگەیاندنو جیگای پرس ڕا گۆرینەوە لە ئاستی کوردستان. بە تایبەتی لە لایەن دەزگاکانی ڕاگەیاندن و نوسەرو ڕۆژنامەنوس و چاودیران و رۆشنبیران ، هەتا دەگاتە گەورە ئەکادیمی یەکانیان.وە لە گۆشە نیگای جیاجیاوە ئەم سەردانە شرۆڤەدەکەنو ڕای لەبارەوە دەدەن.

سەردانەکە وا وێنە دەکەن کە یەکیکە لەسەردانە دیبلۆماسی و سیاسی یە سەرکەوتوە دانیسقەکان نەک هەر لە ئاستی کوردستان و ناوچەکە ب□□کو لە ئاستی جیهانیش.وە پێیان وایە نەک هەر لەم سەردەمە بەڵکو لە میژوشدا دەگمەن بوە سەرکردەیەکی حزبی وەک بارزانی بەم شیوازە نەک هەر بەرپرسانی حزبی بەڵکو بەرپرسانی دەوڵەت و حکومەت و پەرلەمان ڕاخستنی فەرشی سورو ڕیورەسمی فەرمی و پرۆتۆکۆلی و بەو پەڕی ئامادەباشی یەوە پیشوازی لێ بکریت.
بەم شێوە موبالەغە ئامیزو گرینگیدانە بە ڕواڵەتە دەیانەوێت وا نیشان بدەن وەک ئەوەی بارزانی لەم سەردانەی چوە بۆ سەرزەنشت کردن و ناڕەزایەتی دەربرین، وتەنانەت تۆلە سەندنەوە لەسەرانی دەسەڵاتی قەومی وتایەفی و خێڵەکی بەغدا، کە ساڵێک لەمەوبەر دژی ریفراندۆم بون. تەنانەت ڕیفراندۆمیان کردە بەهانەیەک بۆ هێرشکردنە سەر کوردستانو داگیرکردنەوەی نیوەی زیاتری ئەو ناوچانەی لەژیر دەستی پارتی و هاودەسەڵاتی□کانی بو لە دوای ڕوخانی بەعسەوە.

جا پرسیارەکە لەم پرسەدا ئەوەیە ئاخۆ بە ڕاستی ئەم سەردانەی بارزانی بۆ بەغدا بۆ ناڕەزایەتی و تۆڵە سەندنەوەیە یا تۆبە کردن لەسەر دەستی سەرانی قەومی و تایەفی وەک عامری و حەلبوسی و عەبادی و مالکی؟!
بۆ وەڵامی ئەم پرسیارەو ڕۆشنکردنەوەی مەغزای سیاسی ئەم سەردانە وا پیویستە بە کورتی ئاماژ□ ب□ چ□ند خالێک بکەین:
خاڵی یەکەم: خودی دەستەواژەو کەڵکەڵەی- مفهوم و نزعة – تۆڵەو تۆبەیە کە یەکێکە لە تایبەتمەندی یەکانی ناوەرۆکی دابو نەریتی سیاسی وکۆمەڵایەتی هەردو بەرەی ئەمدەسەڵاتەو دەستەو تاقمە بنەماڵەیی و خێڵەکی و قەومیەکان لە بەغداو کوردستان لەم کیشەو ململانی کۆنەپەرستە دژی ئینسانی یەی نیوانیان.
ئەم دەستەو تاقمانە چونکە هیچیان بروایان بە سەرەتاترین ئازادی و یەکسانی سیاسی بە گشتی نی یە بۆیە س□رh□□دانی کیشەو ململانێ و شەرو کوشتار پاشان تۆڵەو تۆبەش بە یەکتر دەبێتە نەزعەو نەریتێکی جیکەوتەیان.دیارە نەک هەر لەنێوان ئەم دوو دەسەڵاتەی بەغداو کوردستان بەڵکو لەنێوان خودی هەمو دەستەوتاقمەکانی خۆشیان.

بۆ نمونە تۆلەو تۆبە لەکاتی کێشەو ململانێ و شەڕەکانی نێوان پارتی و یەکێتی وهەردو بنەماڵە لە ساڵانی نەوەتەکانیتایبەتمەندی یەکی میژوویی و بەرچاو یان بوە.
ئەم نەزعەو نەریتە بە درێژایی مێژوو لەسەر زاری سەرانی ئەم دەستەو تاقمانە ،جا قەومی و خێڵەکی بن یان ئیسلامی و تایەفی سوننی و شیعی ،بەدیکراوە کە دەڵێن تۆڵە بەزەبرە ئەمما بە سەبرە .یاخود ڕیکەوتن بە شەرتی تۆبە.بە فەرمی ئەم نەزعەو نەریتە بۆتە جێگرەوەی نەزعەو نەریتی بروابونو پابەند بون بە ئازادی سیاسی نێوان لایەنە سیاسی یەکانو یەکسانی نێوان مر□ق□کان. بیگومان ئەمەش یەکێکە لە تایبەتمەندنی یەکانی دەسەڵە فیودالیەکانی سەدەکانی ناوەراست کە هەتا ئەمرۆش ئەم دەسەڵات و تاقمانە نوینەرایەتی دەکەن.

خاڵی دوەم ئەوەیە بەهۆی ئەوەی بارزانی و پارتی لە بنەرەتدا مەبەستیان لە ریفراندۆم زیاتر بۆ تۆڵە سەندنەوە بوو لە دوژمنەکانیان لە بەغداو لە کوردستان.وە لە ئاکامی کیشەوململانی و قەیرانەکان و بن بەست بون بو نەک بروا بونو پەیڕەوکردن لە مافیکی سەرەتایی خەڵکی کوردستان. هەر بۆیەش بارزانی و سەرانی تەواوی پارتی و یەکیتی و هەمودەستەو تاقمە قەومی وئیسلامی یەکان نە لە پرسی ریفراندۆم یەکدەست بونو نە ویستو ئامادەی یان بوو بەرگری لە ئاکامەکەی بکەن تا بەدیهینانی کە سەربەخۆیی یە .هەر بۆیەهەمو

لایەکیان لەسەر بنەمای نەزعەو نەریتی تۆڵەو تەبە مامەڵەیان لەگەڵ یەکتر دەکەن.

جا لەم قەناعەدا کە بارزانی سەرەڕای هەندێک سەرکەوتنی ناوخۆیی بەڵام گۆڕانی هاوکیشە سیاسی یەکان لە ئاستی عێراق و ناوچەکەو جیهان بە زیانی شکایەوە.

بۆیە بۆ بەدەستهێنانەوەی هاوسەنگی پێشو ئامادەیە لەسەر دەستی سەرانی قەومی و خێڵەکی و ئیسلامی و تایەفی بەغدا تەبە بکات.

بەڵگەش بۆ ئەم تەبەیە قسەو لێدوانەکانێتی لە بارەی ڕاستکردنەوەی ئەو هەڵانەی کە کراوە. بێگومانیشە بەلای سەرانی بەغداوە گەورەترین هەڵە هەتا دەگاتە تاوان ئەنجامدانی ریفراندۆم بوو کە یەکپارچەیی خاکی عێراقی خستە ژێر پرسیارەوە.

دیارە کاتێک بارزانی باس لەهەڵە و ڕاستکردنەوەی دەکات لە هیچ کاتو شوینو دیدارو گفتوگۆیەک لەگەڵ تەواوی سەرانی دەسەلاتی بەغدا سەرنجو رەخنەو نارەزایەتی دەرنەبریوە بەرامبەر هەڵویستی دژایەتی ئەوانە لە پرسی ریفراندۆمو هێرشی سەربازی بۆ سەر کوردستان و داگیرکردنەوەی زیاتر لە نیوە خاکی قەڵەمڕەوی دەسەلاتیان وکوشتن وبریندار بونی سەدان کەسو ئاوارە بونی هەزارانی تر.

بە پێچەوانەی ڕاو بوچونو شرۆڤەکان و ڕاویژکاران و نوسەران و پسپۆرانی سیاسی و ئەکادیمی یەکانی پارتی یەوە کە وای وینا دەکەن وەک ئەوەی بارزانی چوبیت بۆ تۆڵە سەندنەوە بە ئاشکرا تەبەی خۆی ڕاگەیاندوە.

خاڵی سێهەم کە پێویستە ئاماژەی پێ بکەین لەبارەی ئەم سەردانەی بارزانی یەوە ئەوەیە بە پیچەوانەی راوبۆچونەکانی ڕاویژکارانو نوسەرانو ئەکادیمی یەکانی پارتی یەوە کەگوایە بۆ چارەسەری کیشە هەڵواسراوەکانی نیوان هەولیرو بەغداو تەنانەت ناوچەکەو جیهانیش چوە ئەوانە هیچی فڕی بەسەر ڕاستی یەوە نی یە.

راستی یەکەی هۆکاری سەردانی بارزانی لە پاش ئەوەی کە چوە تەبە بکات لەسەر دەستی سەرانی دەسەڵاتی بەغدا هاوکات بارودۆخی ناوچەیی و نیو دەوڵەتی و دەخاڵەتی زلهیزەکان لە ئەمریکاو روسیاو هاوپەیمانە جیهانی و ناوچەیی و ناوخۆییەکانیان گەییشتۆتە ئاستێک ئەگەری زۆری هەیە لە عێراقو کوردستانیش بتەقێتەوە.

وە لەم دۆخەدا ناسیونالیزمی کورد بە سەرکردایەتی پارتی کە لەوپەڕی پەرشو بڵاوی وبێ ئاسۆیی دان ئەگەری زۆری هەیە بە زیانیان بشکیتەوە.

هەر بۆیە پارتی وبارزانی ئامادەیە بۆ مانەوەی هیزو دەسەڵاتی خۆی

لانی کەم لە ئاستی کوردستاندا بە تایبەتی بەرامبەر نەیارە هاوقەومی یەکانی خۆی نەک بچیتە بەغدا بەڵکو هەر جیگایەکی تر نەک تەبەیەک بەڵکو سەد تەبەو زیاتریش بکات.

مەگەر کامیان بە بارزانی سەختر ترە دەستلەمل کردنەکەی ٣١ ئابی ٩٦ لەگەڵ سەدام یاخود دەستلەملانیی عامری و حەلبوسی و عەبادی و مالکی..!

جا لەم ڕوەوە ئەگەر ئەو راویژکارو شرۆڤەکارو نوسەرو ئەکادیمیانەی پارتی بە سەلماندنی سەرکەوتنی سەردانەکەی بارزانی بەڵگەی راخستنی فەرشی سورو ئامادەباشی ڕیورەسمی گەورە و پاسەوان لە پێشوازی دەهیننەوە ئەمەش بە بەهیزی پیگەی پارتی و بارزانی لە ئاستی دەسەلاتداری هەریم و هەلبژاردن و تا دەگات وینا کردنی وەک تاکە ریبەری بە فەرمی ناسراوی جولانەوەی قەومی کوردو ..هتد ئەمانە هیچیان نابنە پاساویک بە ئەوەی تەبەکەی بارزانی بشارنەوە کە دەلەت سەردانیان بە بەغداو دیدارەکان بە راست کردنەوەی هەڵەکانە لەم دەرفەتەی هاتەتە پیشەوە.

دوو شتی تر هەیە لە کۆتایی دا پێویستە ئاماژەی پێبدەین ئەویش پیشوازی کردنی عامری بو بە بارزانی و ئامادەنەبونی سەرۆککۆماری عیراق بەرهەم ساڵح بو ،کە برای قەومی و نەیاری بارزانی یە ، مەغزا سیاسیەکەی هەر تەبەکەی بارزانی دەسەلمێنێت..

جا ئەم سەردانەی بارزانی تەڵەکارانە یا تەبەکارانە بێت هیچی لە پێناوی بەرژەوەندی یەکانی زۆرایەتی جەماوەری ستەملێکراو ئازادیخوازو یەکسانیخوازی کوردستان نی یە بەڵکو تەنها لە پێناوی مانەوەی دەسەڵاتی سەرکوتگەرو گەندەڵ و کۆنەپەرستانەی بنەماڵەیی و خێڵەکی و قەومی خۆیانە.

دیارە بەهەمان شێوەو ناوەڕۆکەوە ئەم ڕایە بە
دەسەلاتدارانی تایەفی و قەومی بەغداش هەر وایە.

موزەفەر عەبدوڵا

تیبینی : ئەم نوسینە لە بڵاوکراوەی بە پێشەوە ژمارە ٤١ بڵاوبۆتەوە.

با بـەدەم خۆرئاوا بوونەوە
ئاوابین ... ناڵە حەسەن

لـەم زەمەنە زەندەقچووە زریاناوییە
ژیان چیـڕۆکی مردنی خۆی
بـە بـێدەنگی
بـە قەڵەمێکی سپی
لـەژێر سێبـەری دارسنەو بـەرێک
دەنووسێتەوەو ئاوا دەبـێ

ژنەکان نائومێدانە
بـەڕێنووسە خۆڵەمێشییەکانی خەفەت
خەونە سەربـڕاوەکانی خۆیان
لـەنێو دڵۆپە بارانەکان
دەنووسنەوەو ئاوادەبن

هەور هەگبـەی هیواکانی خۆی
بـە پەلـکەزێڕینە
دەسپێرێ و ئاوادەبـێ

ڕوونـاکی / ڕازە ڕەونەقاوییەکانی خۆی
لـەنێو قووڵایی ڕووبارەکان
جێدەهێڵێ و ئاوادەبـێ

کاتژمێرە خەواڵووەکان
بـە دەوری
بازنە خواروخێچەکانی خۆیان
دەسووڕێنەوە و ئاوادەبن

تریفە و تەم / تاو تاو
دووردەکەونەوە و ئاوادەبن

ڕۆژەکان و ساڵەکان و سەدەکان
وەکو گەڵا
بـەنێو بادا پەرشوبـڵاو دەبنەوە
ورد ورد
وندەبن و ئاوادەبن

من و تۆش
لەنێو
سەودا سەرییەکانی سەفەر و
نەغمە غەمگینەکانی غوربەتدا
غەرقبووین
نامرادانە نەمانتوانی
دوابەشی قەسیدەکانی عەشق
بنووسینەوە
ئیدی لەم سەردەمە
سەرابییە سەرمەستییەی
ونبوون و ئاوابوونەدا
کاتێک /
خاک و خولیاکان
ئایندە و ئارەزووەکان
شکۆ و شوناسەکان
دەبن /
بە پاییزێک لە تۆز و غوبار
دەی /
دەبا من و تۆش
بە بێدەنگی
هێمن هێمن
لە ئێوارەیەکی هەناری دا
ببین بە هەڵم و
بە دەم خۆرئاوابوونەوە / ئاواببین …!

ئۆکتۆبەری ٢٠١٨

جانتاکەی من چی تێدایە؟ … چنوور نامیق

جانتای ژنێکی خەتابار
چی تێدایە

جگە لە سەفتەخەمی پەمەیی
جگە لە سەرقاپە بیرە و
قەڵەمێکی چاوڕشتنی بە ئەزموون
و سوراوێکی تا بڕیی تێخ لە رەنگی خوێن
جانتای لەبیرچونەوەی ژنێك چی تێدایە
پارچە حەبی خاڵی نوستن نەبێ
سیمای ژنێکی خەتابار چی تێدایە
درۆزەردەخەنە نەبێ
ئەی دڵی ئەو چی تێدایە
جگە لە بۆن و بەرامەی ترسی عەشق
جانتای ژنێکی ماندوو چاو
هەموو پوچێکانی تیایە
عەشق نەبێ
ئەبێ چی تری تێدابێ؟
رەشنوسە دڕاوەکانی شیعر نەبێ
چەند جگەرەیەکی شکاو و
قەڵەمێکی دڵتەڕی لێو
لە رەنگی خوێن
حەبە بێدارەکانی نوستن و
مۆبایلێکی
چەند جار شکاوی شەڕەکان نەبێ چی تێدایە؟
چی تێدایە جگە لە شیعرەکانی دوای شەڕی
یەکەم و دووەم و سێیەمی جیهانی عەشق
چی تێدایە جانتای ژنێکی دڵشکاو ؟
جگە لە حەبی بێداری و قەباغە بیرەی لەبیرچوو و
چەندین جگەرەی وردکراو
و تەسبیحێك؟
ئاخر ئەبێ چی تێدابی
جانتای دوای شەڕی جیهانی سێیەم؟

November/2018/23

شوان حەسەن … نۆڤەمبەر

لەنجەولاری ئۆکتۆبەر، هێشتا خەیاڵی گەڵاکانی جێنەهێشتووە
ڕەنگەکانی دەڕژێنە درزی سپێدەیەک
لەوێ، خۆم بە ملە باریکەکەی مانگ وەدەکەم
تا قاچە تەزیووەکانی نۆڤەمبەری پێ گەرم بکەمەوە…
مەترسن ڕوناکی بە ئاگاناهێنم

چۆلەکەیەکم بە دوای ئەو دەنکە گەنمەدا دەگەڕێم
کە شەختە چەندان وێنەی لەسەر گرتووە
سروشت، بەڵێ سروشت…
ئەو بەشێک لە کات و ساتی یارییەکان دیاری دەکات

ئەو دڵۆپانەی لە چلورەی درەختەکانی سەر ڕێگادا دەبارین
هێدی هێدی لە بێ نازیدا دەبوون بە شیعر و
چاوی گەڵایە مردوەکانیان دەشوشت
لە لاڕێیەکەی ئەولاتر
شەقام هێشتا قاوەی بەیانی نەخواردبۆوە
گلۆپی سەیارەکان بە وریاییەوە، تاریکیان بەدوای خۆیاندا ڕادەکێشا
ئەو دراوسێیەی
هەموو بەیانیەک پشووییەک بە سەگەکەی دەدات
دەبێ جگە لە من چاوەڕوانی چەند کەسیتر بێت
تا بەیانی باشیان لێبکات؟
دەزانی ئەو، ئەو ڕۆژانەش هەر لەوێیە
کە نۆڤەمبەر کراسێکی ڕەشی تەڕ تەڕی پۆشیوە
ئێستا دەبێ ددان بەوە دابنێم
ئ□و □□ژ□ پەنجە تەزیوەکەی جوانیم تۆراند
کە پێمگوت:
ببورە ، تۆ سەگەکە دەهێنیتە دەرەوە، یان ئەو تۆ دەهێنێتە دەرەوە؟

نۆڤەمبەر من جەستەیەکی ڕاهاتووم و
لە شەقار، شەقاری زەوی، ڕەگم دزیوە
لە ناخۆشترین ساتدا
لەسەر جەستەی ماچ
مۆمێک دا دەگیرسێنم و
سەیری فیلمێک دەکەم
دەزانی هاوڕێم، لێرە وەرزەکان چیتر لەماڵەوە بە ئاگامان ناهێنن و

لەوانەیە ئەوان دەستەمۆ ببن و حەز لەسەر□ تاتکێ نەکەن؟
دوێنێ کە دواکەوتم لە کار
دەمژمێرەکەم لە قۆڵی درەختێک کرد
تا لە ساتەکانت بگەم
بۆ خۆیشم دەمزانی خەیاڵێکی منداڵا نە بوو
ئێ چی بکەم لەزمانت ناگەم؟
کە دێیتە ماڵەکەم
لە ترسی تاریکی و تەنیایی ناچیتە دەرەوە و
لەتەکم ڕادەکشێیت
کە دەچمە دەروەش، دەبیت بە سێبەرێکی شەرمن و
لەو ساتەی
هێشتا تاریکی بەیانی جێی نەهێشتووە
تاریکی ئێوارە بە خۆت دا دەدەیت
لەیەک شت دڵنیا بە، ن□ ڤەمبەر
کە دەڕۆیت غەم لە مانگێکی تەمەن ناخۆم

Shwamhassan@hotmail.com

ئەنتەرنێت … مەولود ئیبراهیم حەسەن

خۆشەویستیی..

-١-

ئەنتەرنێت..

پێم دەڵێ :

هه موو خەڵک ڕقیان لێتە

تەنیا یەک کەس

تۆی خۆش دوێ ؛

چ خۆشە ..

ئەو کەسە ش تۆ بیت .

***

هه واڵ..

-٢-

ئەنتەرنێت ..

پێم دەڵێ :

ڕۆژێک پاش هه واڵێکی خۆش

تۆ دەمرێ !

چ خۆشە ..

ئەو هه واڵە

هاتنی تۆ بێت !

-***

دەرمان..

-٣-

ئەنتەرنێت پێم دەڵێ :

هه موو نەخۆشیەکانت

دەرمانیان هه یە ،

تەنیا یەک نەخۆشی ن□ بێت !

چ خۆشە ..

ئەو نەخۆشیە

خۆشەویستی تۆ بی .

***

وەبیرهێنا نەو..

-٤-

چ خۆشە ..

ئەنتەرنیت هه ر ڕۆژەو

برا دەرێکم و□ بیر دێنێنتەوە،

چ خۆشتر بوو..

هه موو بەیانیەکیش تۆ .

***

پێشبینیی..

-٥-

هه موو بەیانیەک ..

ئەنتەرنێت پێم دەڵێ:

ڕووی با لە کام لایە

بەفرچەند دەبارێ

پلەی گەرماچەندە

مەودای بینین چۆنە،

چ خۆشە..

چاوی تۆش پێم دەڵێ:

تامی ژیان لە چیدایە .

***

لەدایکبوون..

-٦-

هه موو ساڵێ جارێک

ئەنتەرنیت

ڕۆژی لە دایکبوونم

وەبیر دێنێتەوە ،

هه موو ترپەیەکی دڵیشم

ڕۆژی خۆشەویستیی تۆ .

***

نوێ بوونەوە..

-٧-

لە گەڵ هه موو

ئادێکی نوێ

برادەرێک زیادەکەم،

لەگەڵ هه موو

یادێکی تۆش

ژیان نوێ دەبێتەوە .

***

ئاد

-٨-

لەو□ تەی هه م

ئاد دەنیرم..

بەردەوام

ڕیپۆرت دەکرێم ،

تا ئێستا

کەس وەری نەگرتووم !

تۆ یەکجار

قبوولم کە

ژیان لێرەوە دەست پێدەکات .

***

هەولێر – ١/١٢/٢٠١٨

مەلا بەڕێزەکان،کێ تۆبە بکات؟ … کاروان عومەر کاکەسوور

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ......
http://dengekan.com/doc/2010/5/karwanOmarKakaSwr30.htm

داواتان لە نووسەران کردووە تۆبە بکەن. باشە من ئەوە یەکەمین کەسم ئامادەم تۆبە بکەم، بەڵام ئێوە مەبەستتان لە تۆبە چییە؟ ئایا مەبەستتان لەوەیە، کە مرۆڤ لە ئەنجامی گوناهەوە لە خوای خۆی دوور کەوتووەتەوە و دەبێت بە هۆی پەشیمانییەوە بۆی بگەڕێتەوە؟ ئێوە چۆن و بە چ پێوەرێک گوناهەکانی ئێمە دەستنیشان دەکەن؟ بە پێی قورئان و حەدیس؟ ئۆکەی، من ڕازیم، بە مەرجێ ئێوە خۆتان لەو قورئان و حەدیسەتان لانەدابێت. با بۆ سەرەتاییترین شت بگەڕێینەوە. بە پێی حەدیس فریشتە ناچنە ماڵێکەوە، ئەگەر وێنە و پەیکەری تێدا بێت.

پێم ناڵێن لەناو ماڵ و مزگەوتەکانی ئێوەدا، کە پڕە لەم

دەعبایانە، چۆن نوێژتان قەبووڵە، مادام یەک فریشتە ڕوویان تێ ناکات؟ ئەرێ چۆن فریشتەتان بۆ هات و پێی وتن ئەو نووسەرانە لە خوا هەڵگەڕاونەتەوە، لە کاتێکدا ئێوە بەو بتانە هەموو ڕێگاکانتان لێ گرتوون؟ سێ ساڵ لەمەوبەر لەو گفتوگۆیەی لەبارەی (ئەنفال)ەوە لەگەڵمدا کراوە، وتوومە، کە لە سەردەمی (عومەری کوڕی خەتتاب) لە کووفە ڕەشماڵەکانیان فڕێ دا و خانوویان دروست کرد، بەڵام (عومەری کوڕی خەتتاب) هەموویانی سووتاند. پاشان بەو مەرجە ڕێگای دروستکردنی خانووی دا، کە لە سنووری خۆیان دەرنەچن. واتە نەوی بن و ڕووبەریان کەم بێت.

وەرن مەلا بەڕێزەکان لەسەر دەستی ئێوە و هەموو مەلاکانی دیکەی دنیا من تۆبە دەکەم، ئەگەر مەرجەکانی ئیسلام لە خانوو و جلوبەرگ و کەلوپەلی ناوماڵ و شتەکانی دیکەتاندا هەبوو. من کوڕی ئەو کۆمەڵگایەی ئێوەم و بەشی خۆشم قورئان و حەدیس و مێژووی ئیسلامم خوێندووە. لە هەرزەکاریم قوتابیی سێ چوارێک لە مەلاکان بووم، کە ئەمڕۆ زۆر ناسراون. هەمووشیان دەزانن باوکم لەگەڵ ئەوەشدا پیاوێکی خواپەرستە، بەڵام ڕێگای نەدەدام لە مزگەوت بخوێنم، بۆیە بە دزییەوە دەچووم. ئێستاش هاوڕێکانم بیریان ماوە، کە لەسەر ئەوە چ جنێوێکی سەیری پێ داوم و بە پێکەنینەوە دەیگێڕنەوە.

ئێوە ناتوانن بەو قسانەتان من فریو بدەن، چجای داوای تۆبەم لێ بکەن. ئەگەر ئێوە بە پێوەری قورئان و حەدیس و کردەوەی ئەسحابان من بە کافر دەزانن، ئەدی خۆتان چین، لە کاتێکدا شتەکانتان هەر لە مۆبایل، تەلەڤزیۆن، سەتەلایت، کۆمپیوتەر و نازانم چی و چیتان کتومت لە هیی من دەچن، تەنیا فیکرتان نەبێت؟ خۆزگە چارەکی (عومەری کوڕی خەتتاب) ڕاستگۆ بوونایە و بە بێ پێچوپەنا دینەکەتان پێ بگوتمایە، نەوەک دنیای کافرانتان قەبووڵ بێت و خۆتانی تێدا غەرق بکەن، بەڵام وای پێشان بدەن، کە دژی فیکری کافرانن. کێ فریو دەدەن مەلا بەڕێزەکان؟ من؟ تۆ بڕۆی هەموو مەعریفەکەم بەشی ئەوە نەکات لەوە تێبگەم، کە چ پێوەندییەک لەنێوان فیکر و شتەکاندا هەیە؟ ئێوە بەرهەمی فیکری کافرانتان قەبووڵ کردووە، ناتوانن پێم بڵێن سەرچاوەی ئەو بەرهەمانەتان داوەتە بەر نەفرەت، کە فیکرە.

ئێوە لەناو ئەو بتانەدا دەژیین، کە (عومەری کوڕی خەتتاب) خانووی سووتاندن. هەتا ئێوە خاوەنی ئەو بتانە بن، من تۆبە ناکەم. ئێوە نە ڕێگای (عومەری کوڕی خەتتاب) دەگرن و نە ڕێگای هەندێک لە میرەکانی ئەندەلووسیش، کە لەپاڵ کردنەوەی مزگەوت و کەنیسەدا، بایەخیان بە فەلسەفە، هونەر، ئەدەب، ئەندازە، موزیک و بواری دیکە

دەدا. نە داخراویی (عومەری کوڕی خەتتاب)تان قەبووڵە و نە کرانەوەی هەندێک لەو میرانەی ئەندەلووسیش.

ئێوە کائینی سەردەمی تەکنەلۆجیای کافرانن. ئێوە لە بابەتی ئەو مەلایانەن، کە نەفرەت بۆ جوو و کافران دەنێرن و لە کۆمپانیای (یاهوو) و (گمەیل) و (هۆتمەیل)ی ئەوانیشدا ئیمەیل دەکەنەوە. بە مانا ئێلکترۆنییەکەی ماڵ لەوێ دادەمەزرێنن.
ئەو مەلایانە هەر بە پێوەرەکەی خۆیان کرێچیی جوو و کافرانن و ئێمە بەوە تاوانبار دەکەن، کە چاو لە ڕۆژئاوا دەکەین. ئێوە لە بابەتی ئەو مەلایانەن، کە داوا لە موسڵمانان دەکەن لە ڕێگای ئیمەیلی جوو و کافرانەوە پێغەمبەر بپارێزن. ئەمە کفری مەلاکانە، کەچی ئەوان نووسەر و ڕۆشنبیران بە کافر دەزانن. ئەگەر بڕیارە تۆبە بکرێت، ئەوا دەبێت ئێوە لەپێش هەر کەسێکی دیکەوە بیکەن.

ئێوە چۆن پێغەمبەر دەپارێزن؟ بیرتان چوو، کە لەوەتەی هەن پێمان دەڵێن هەر کەسێک قسە بە پیاوچاکێک بڵێت، خوا ڕووی ڕەش دەکات؟ (نازانم بۆچی هێندە دوژمنی پێستی ڕەشیشن، لە کاتێکدا بەشی هەرە زۆری ئەسحابەکان ڕەشپێست بوون). ئەگەر پیاوچاکێکی نۆرماڵ توانای ئەوەی هەبێت لەسەر شێوازی فۆتۆشۆپ ڕووی خەڵک لە ڕەنگێکەوە بۆ ڕەنگێکی دیکە بگۆڕێت و دەست و قاچیان بە قنگیانەوە بنووسێنێت، چۆن ئێوە پێغەمبەری ئەو پیاوچاکانە دەپارێزن؟ نەخێر، ئێوەش پشتتان لە قورئان و حەدیس کردووە و وەکو ئێمە لەم دنیایەی کافراندا دەژیین. ئەوەندە هەیە ئێمە ئەم دنیایە بە هیی هەمووان دەزانین و ئێوە تەنیا بە هیی کەسانێکی دیاریکراو.

ئەگەر (عومەری کوڕی خەتتاب) جووی لە دوورگەی عەرەب دەردەکرد، ڕاستگۆییی خۆی نیشان دەدا، چونکە دەیویست ناوەرۆکی دینەکەی پراکتیزە بکات. کاتێکیش هەندێک لە میرەکانی ئەندەلووس هەوڵیان دەدا مافی جوو و کریستانەکان بپارێزن، ئەوا ئەوانیش ڕاستگۆ بوون، چونکە دەیانویست ڕاستگۆییی خۆیان پێشانی سەردەم بدەن و بەرانبەر بە دین و نەتەوەکانی دیکە لێبوردە بن.

مرۆڤ کاتێ لە بەرانبەر لایەنێکدا دەوەستێتەوە، کە ڕاستگۆیە، ئەوا هاوکات سەرەڕای بوونی جیاوازییەکان، لە بەردەم ئەخلاقیشدایە، بەڵام کاتێ لایەنی بەرانبەرت ڕاستگۆ نییە و دەبڵمۆڕاڵە‌، ئەوا تۆ لەگەڵ ئەخلاقدا مامەڵە ناکەیت. ئێوە تا سەر ئێسقان دوژمنی کافرانن و لە خوتبە ئاگراوییەکانتاندا هەزارویەک جنێویان بۆ دەنێرن، بەڵام خۆتان لەپێش هەر کەسێکی دیکەوە بەرهەمەکانیان دەکڕن.

هەر بەو بەرهەمانەی ئەوانیش لە تیڤی و سایتە ئێلکترۆنییەکان باس لەوە دەکەن، کە ئەوانە غەیرەدینن، خوا غەزەبی لێ گرتوون، لە پەلوپۆی خستوون و هیچیان لە دەست نایەت… سەیرە! بۆ تاقە جارێکیش بیری خۆتان و ئەو خەڵکەی ناخەنەوە، کە بە هۆی بیرکردنەوەی تەسکتانەوە‌ هەر لە
جلوبەرگەوە هەتا خانووبەرەی بەرزتان جوو و کافر بۆیان دابین کردوون. ئەگەر هەندێک لە میرەکانی ئەندەلووس، کە لەگەڵ کرانەوەدا بوون، نوێترین تەکنەلۆجیایان بە کار دەهێنا، ئەوا هاوکات دژی فیکر و فەلسەفەی بێگانەش نەبوون، بگرە ئەوان خۆیان پاڵپشتی ئەوانەیان دەکرد، بۆیە ئەوان لەگەڵ زەمەن ڕاستگۆ و لە بەرانبەر ئەوانی دیکەشدا بەهێز بوون.

ئێوە قاچێکتان لە سەردەمی کۆن و قاچێکتان لە سەردەمی مۆدێرنتی داناوە، جا چۆن هاوسەنگیی خۆتان پێ ڕادەگیرێت!! چۆن تووڕە نابن و هێرش ناهێنن!! ئەمە حاڵەتێکی سایکۆلۆجییە، میکانیزمێکی بەرگرییە، کاتێ مرۆڤ هەست بە گوناهەکانی خۆی دەکات و دەیخاتە سەر ئەوانی دیکە.

ئەگەر بە نیازن ئیمانی خۆتان لەناو کۆمپیوتەر و مۆبایلی کافراندا سەیڤ بکەن، واتە بیپارێزن، ئەوا دڵنیا بن، بە هەڵەدا دەچن و بەرگەی چەند ساڵێکی دیکە ناگرن.
ئەو (مارکس)ەی ئێوە بە بۆ ئەوەی یەک دێڕتان لە کتێبەکانی خوێندبێتەوە و بە دوژمنی خۆتانی دەزانن، سەد و شەست ساڵ لەمەوبەر وتوویەتی تەکنەلۆجیا ئەخلاق دەگۆڕێت. ئێوە دەتانەوێت ئەو بتانەمان هەبێت و ئەخلاق و بیرکردنەوەشمان وەک خۆی بمێنێتەوە؟ ئەوەی یەک دێڕی لە کتێبێکی فیکری خوێندبێتەوە، دەزانێت شتی وا مەحاڵە. بۆ نایەن لە ئاستی حوکومەتی هەرێمدا ناڕەزایی دەرببڕن، کە چیتر ئەو بتانە هاوردە نەکات و لە خوتبەکانیشتاندا بە خەڵک بڵێن نەیانکڕن، چونکە کافر و جوو لە فرۆشتنیان قازانج دەکەن.

ئایا دەتوانن؟ نەخێر. بۆچی ناتوانن؟ وەڵامەکەی دیارە. بزانن ئەو کۆمپیوتەر و مۆبایل و شتەکانی دیکەی ناو ماڵتان چەند ساڵێکی دیکە چ کاریگەرییەکی لەوە گەورەتری لەسەر خۆتان و نەوەکانتاندا دەبێت، کە لە ئێستاشەوە هەیانە. ئەو شێوە دینداریيەی ئێوە بەم کۆمپیوتەر و مۆبایلە ناکرێت و من لەوە زیاترتان پێ ناڵێم.

ئێوە وەکو ئێمە وان، بەڵام ئێمە لەمڕۆدا دەژیین و ئێوە نازانن لە کوێدا. با ئەمەتان بە نموونە بۆ ڕوون بکەمەوە مەلا بەڕێزەکان. لە

شەستەکان و حەفتاکان، کە تازە ئامێری تلیڤیژن، یان با بۆ خاتری ئێوە بیکەمە عەرەبی، تەلفاز هاتبوو، ئێوە دەتانوت هەر کەسێک ئەو بتەی لە ماڵدابێت، نوێژ و عیبادەتی قەبووڵ نییە، بەڵام کاتێ خەڵک هەر سوور بوون لەسەر ئەوەی بیکڕن، ئینجا ئێوەش کڕییتان، یاخود با بڵێین بە دیاری لە سەرۆکی فەرماندەوە بۆتان هات (بێگومان مەبەستم هەمووتان نییە).
ئێستا نەک تەلفاز، بەڵکو سەتەلایت و کۆمپیوتەر و لەوانە خراپتریشتان هەیە. دینەکە هەمان دینی جارانە و ئەمانەش چیتر بە حەرام نازانن، بەڵکو لە ڕێگای ئەو شتە حەرامانەوە هەڕەشە لە خەڵک دەکەن.

ئەمجارەیان شتی ترتان خستۆتە لیستی حەرامەکانەوە. سبەینێ خۆشتان هەمان شت دەکەن و ئینجا شتی تر بە حەرام دەزانن. نەکەن پێم بڵێن سەردەم گۆڕاوە و دەبێت خۆمان لەگەڵ واقیعە نوێیەکەدا بگونجێنین، ئەگینا پێتان دەڵێم بۆچی ئێوە ئەو هەقەتان هەیە و من نیمە؟ تێکستی دینی بۆ زەمەنی دیاریکراو نییە، بەڵکو بۆ هەتاهەتایە. بۆچی دەبێت من چاوەڕێ بکەم ئێوە کفر بکەن و ئینجا من دواتان بکەوم؟ ئەوەی سەردەمی (عومەری کوڕی خەتتاب) حەرام بووە، ئێستا و دواتریش هەر حەرامە، ئەوەیان ناڵێم ئەگەر بە پێی پەیمانێکی کۆمەڵایەتی ڕێک بکەوین، کە لەم دنیایە کەسمان دەست نەخاتە ناو ژیانی ئەویدیکەمانەوە. ئێوە خەڵکێکی دەبڵمۆڕاڵیشتان دروست کردووە.

ئەمڕۆ کەسانێک پەیدا بوون لە ڕۆژێکدا دیندار و بێدینن. کردەوەکانیان، جلوبەرگ و ستایلی قژیان هیی کافرانە، کەچی لەپڕ لێت دەبنە مەلا و وەعزت بۆ دەدەن. لە کتێبخانە کارمەند بووم. کێشەی گەورەمان لەگەڵ ئەو گەنجە موسڵمانانەدا بوو، کە کۆمپیوتەریان بۆ شتی سێکسی بە کار دەهێنا و بە پێی ڕێنوێنییەکانی بەڕێوەبەرایەتیی کتێبخانەی گشتیی دانمارکیش ئەوە قەدەغەیە.

کاتێکیش لە دەرەوە قسەت لەگەڵ دەکردن، تۆمەتی کافربوونیان دەدایە پاڵ. وێنەی (سەدام حسێن) و (بن لادن)یان هەڵدەواسی و لەسەر دیوارەکان درووشمی دژ بە ڕۆژئاوایان دەنووسی. ئەمڕۆ لە دنیای ئیسلامیدا کەسانی لەم شێوەیە دروست بوون، بۆیە هیچ کاتێک وەکو ئێستا ئیسلام لاواز نەبووە. ((بڕۆ چی دەکەیت، بیکە، بە مەرجێ بیرت بێت تۆ موسڵمانیت)). ئەمەیە درووشمیان. کابرا پیتزامانە و لە پیتزا گۆشتی بەراز دەفرۆشێت، لەپڕ لەسەر هەڵسوکەوتێکت لێت تووڕە دەبێت و بە کافر لە قەڵەمت دەدات:

((_ بۆ بە قاچی ڕاست نایەیتە ژوورەوە؟ تۆ موسڵمان نیت؟
_ ئەی تۆ بۆ ئەمە بە دانمارکییەکان نالێیت؟
_ ئەوان خەنزیرن، بەڵام خۆ تۆ خەنزیر نیت. تۆ خەڵکی کوێیت؟
_ کوردستان!
_ کوردستانی چی؟ بڵێ شیمالی عێراق. هەر سەدام حسێن بۆ ئێوە باش بوو)).

ئەمە بەسەرهاتی هاوڕێیەکمانە لەگەڵ پیتزامانێکی ئیسلامدا و پیتزامانەکەش دەناسین. سەیرەکە لەوەدایە ئەو هاوڕێیەمان نەچووە پیتزای لێ بکڕێت، چونکە ئەو موسڵمانی ئاساییە و گۆشتی بەراز ناخوات، بەڵکو لە پۆستخانە کار دەکات و نامەی بۆ بردوون. ڕۆژانە مرۆڤ لەگەڵ ئەو شتانەدا ڕووبەڕوو دەبێتەوە. هەر زوو زوو مەلاکان لە سایت و ڕۆژنامەکاندا دەڵێن دوو ملیارد موسڵمان لە جیهاندا هەیە و نابێت شعوریان بریندار بکرێت.

ناڵێن بەشێکی زۆری ئەوانە خۆیان شعوری خۆیان دەخەنە بەر تیغ، ئەگینا کەس ناتوانێت لە گوێ کاڵتریان پێ بڵێت. ناڵێن بەشێکی هەرە زۆری ئەو دوو ملیاردە کردەوەی ڕۆژانەیان لەناو ئەم دنیا ئێلیکترۆنییەدا بە موو لە کردەوەی کافران جیا ناکرێتەوە و ئەوە هەستی قەومییە، نەوەک دینی دەیانجووڵێنێت.

ناڵێن بەشێکی ئەو دوو ملیاردە سەدان سایتی سێکسییان بە زمانی عەرەبی و تورکی داناوە و ئەوانەی سەردانیان دەکەن، لە ژمارە نایەن. ناڵێن بەشی تایبەت لەو سایتانەدا بۆ ژنی لەچکبەسەر کراوەتەوە. ناڵێن بەشێکی زۆر لەو دوو ملیاردە باوەڕی بە عیبادەتمان نییە، چونکە سوننەین و بەشەکەی دیکەیان بە کافرمان دەزانن، چونکە کوردین. هەر لە چواردەوری خۆماندا دەیان ملیۆن موسڵمان ئامادەن بە قورسترین چەکی کافران هێرشمان بکەنە سەر و بە ناوی ئەنفال و غەزا و جیهادەوە منداڵی ساوا و پیرەکانیشمان قڕ بکەن و کردووشیانە. من لێرەوە بە هەر مەلایەک دەڵێم بلیتی فڕۆکە و هۆتێل و تەواوی مەسروفی لەسەر من، ئەگەر دەیەوێت بچێتە هەر یەکێک لەو دەوڵەتە ئیسلامییانە و لە خوتبەیەکیدا بە خراپە باسی (سەدام حسێن) و (عەلی کیمیاوی) بکات، یەک جار ناوی کورد بهێنێت. من تەنیا بلیتی چوونی بۆ دەبڕم، چونکە سوور دەزانم بە ساغی نایەتەوە.

لێرەدا هەرگیز مەبەستم ئەوە نییە ئێمەش لەسەر هەمان ڕێتمی خۆیان دژایەتییان بکەین، بگرە باوەڕم وایە دەبێت ئێمە لەوە تێبگەین، کە ئەوانە خۆیان قوربانیی دەستی جەهل و بیری تەسکی شۆڤینیزمن.

زۆرترین ڕێژەی نەخوێندەواری، هەژاری، نەخۆشی، بیکاری و بێشوێنی لەناو ئەو دوو میلیاردەدایە و هۆکارەکەشی دەگەڕێتەوە بۆ بوونی ئەقڵییەتی هاوشێوەی ئەقڵییەتی ئێوە بەسەر سیستەمەکانی ئیکۆنۆمی و سیاسی و کەلتووریدا.

ئەگەر وایە، لەمەودوا باسی ئەو دوو میلیارد موسڵمانە بۆ ئێمە مەکەن. ئەرێ ئێوە بۆ لەجیاتی نووسەران، ئەوانە لغاو ناکەن، کە ئەو دوو میلیاردە دەکەنە سووتەمەنی و بە گژ ئێمە و ئەوانی دیکەیاندا دەبەن؟
پێمان دەڵێن دنیای ئیسلامی بۆیە دوژمنمانن، چونکە کورد سووکایەتیی بە ئیسلام دەکات. یان دەڵێن ئەوان دوژمنی کورد نیین، بەڵکو دوژمنی پارتی و یەکییەتیین، گوایە لەپاڵ ئەمریکادا شەڕی موجاهیدەکانی فەلووجەیان کردووە. ئەگەر وایە هەر ئەو سەرکردە ئیسلامییانە بۆچی نەک هەر دوژمنی نەتەوەی عەرەب و تورک نیین، کە هەموو ئەوانەی خەڵکی ئێمە و زیاتریان کردووە، بەڵکو پێیان وایە ئەو دوو نەتەوەیە فەزڵیان بە سەر هەموو نەتەوەکانی دیکەدا هەیە؟ دەوڵەتە عەرەبییەکان لەپێش حوکومەتی هەرێمەوە شان بە شانی ئەمریکا و ئیسرائیل شەڕی یەکتریان کردووە و کەسیش ناڵێت ئێمە دەبێت دوژمنی عەرەب بین.

پێوەندیی تورکیاش لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیل لە کەسمان شاراوە نییە. ئایا ئێوە تورکیاتان دیوە؟ ئایا لەو وڵاتە شتێک هەیە سیمای ئیسلامی پێوە بێت؟ بۆ بەراوردێکی ئەستانبۆل و هەولێر ناکەن؟ لەو ئەستانبۆلەی پایتەختی ئیسلام هەندێک دیاردە هەن، هەندێک شوێنی ڕابواردن هەن، هێشتا لە ستۆکهۆڵم، بەرلین، کۆپنهاگن و شارەکانی دیکەی ئەوروپا دەرنەکەوتوون.

باسی میسر و سوریا و لوبنانیش هەر ناکەم، بەڵام لەو هەولێرە بەشێکی یەکجار کەمی خەڵکی لێ دەربچێت، ئەوی دیکەی وازی لە هونەر، موزیک، شانۆ، خوێندنەوە و هەموو شتێک هێناوە و خەریکی خواپەرستییە. لەو هەولێرە نەک وشەی سەهیۆنی، بەڵکو ناوی جوویش وەکو کفرێکی گەورە گوێی لێ دەگیرێت. بۆچی ئەو سەرکردە ئیسلامییانە لەسەر ئەم شتانە نابنە دوژمنی عەرەب و تورک، بگرە شەڕیان بۆ دەکەن، بەڵام دوژمنی کوردن و ئێوەش پاساویان بۆ دەهێننەوە؟ داوایان لێ دەکەن بە خێرایی دەست بخەنە ناو کوردستانەوە، گوایە بووەتە کافرستان، لە کاتێکدا ئەوەندەی دین لە کوردستان هەیە، لە هیچ وڵاتێکی عەرەبیی ئیسلامیدا نییە.

فرمێسک بۆ فەلوجە مەڕێژن مەلا بەڕێزەکان، لە کاتێکدا هەر ئەو موجاهیدانە کورد بە مرۆڤ نازانن و دەڵێن (سەلاحەدینی ئەیوبی) بۆیە وەکو کوردەکانی دیکە نەبووەتە دڕندە، چونکە لە تکریت لە دایک بووە، خۆ ئەگەر لە شاخەکان لە دایک بووبووایە، ئەویش وەک ئەوان دەردەچوو.

هەڵەبجە زۆر لە فەلووجە زیاتر ئیسلامی بوو مەلا بەڕێزەکان، بۆچی ئەو سەرکردە ئیسلامییانە نەک هەر بە قسە بەرگرییان لێ نەکرد، بەڵکو بە کردەوەش لەپاڵ بەعسدا وەستان و تاوانەکانیشیان شاردەوە، بگرە سوێندیان بە خوا و پێغەمبەر خوارد، کە (ئەبو عودەی) خوا بیپارێزێت، چەکی کیماویی بە کار نەهێناوە؟ بۆچی مەلا بەڕێزەکان، بۆچی؟ ئێستا ئەو سەرکردە ئیسلامییانەی ئێوە داوایان لێ دەکەن بێن لە فەساد بمانپارێزن، خۆیان لێ کردووینەتە زانای حەوتڕەنگ و دەیانەوێت بە بەڵگەی زانستییەوە بیسەلمێنن، کە ئەوە (سەدام حسێن) و (عەلی کیماوی) نەبوون هەڵەبجەیان گازڕشێن کرد، بەڵکو ئێرانی سەفەوی بوو. من یەکێکم لەوانەی پێیان وایە ئەوەی بە خەڵکی فەلووجە کرا، تاوانە، بەڵام بۆ دەبێت شارێکی کوردی و یەکێکی عەرەبی لە دیدگای ئەو سەرکردە ئیسلامییانە و هیی ئێوەشدا ئەو هەموو جیاوازییەیان لەنێواندا بکرێت؟ باسی دنیای ئیسلامیمان بۆ مەکەن، ئەگەر ئەمڕۆ یەکێک لە مەرجەکانی ئیسلامبوون ئەوەبێت، کە کورد بە دوژمن و (سەدام حسین) بە شەهید و ئەندامانی حزبی بەعس بەو موجاهیدانە بزانرێت، کە شەڕی ئەمریکای کافر و ئیسرائیلی زایۆنی دەکەن.

بەشێکی زۆری خەڵکی ئێمە لەمێژە پێیان وایە ئەمریکا و ئیسرائیل دوو دەوڵەتن، کە لەسەر عەدالەت دانەمەزراون و من خۆم یەکێکم لەوانە، بەڵام بەعس بە چەکی ئەوانە ئەنفالی کرد و بەردەوامیش لای سەرکردەکانی عەرەبیی ئیسلامی کراوەتە دوژمنی ئەمریکا و پارێزەری ماڵی ئیسلام. کورد لە سەردەمی بەعس کاتێ کیمیاباران کرا نە قورئانی سووتاندبوو و نە ئیسرائیلی هێنابوو، بەڵکو ئەوە ڕژێمی (سەدام حسێن) بوو قورئانی دەسووتاند و دۆستی ئیسرائیل و ئەمریکا بوو.

لە هەشتاکان خەڵک دەگیران و بێسەروشوێن دەکران، ئەگەر ڕەخنەیان لە ئەمریکا بگرتایە، چونکە ئەوانەیان بە کۆمۆنیست، یان بە دۆستی ڕژێمی ئیسلامیی ئێران تۆمەتبار دەکرد. ئەدی بۆچی ئەوساش ئەو سەرکردە ئیسلامییە عەرەبییانە هەر (سەدام حسێن)یان بە ڕابەری خۆیان و ئێمەیان بە دوژمن و کافر دەزانیی؟ ئایا هەق نییە ئیتر

واز لەوە بێنن ئەم قسانە بۆ خەڵکی ساویلکە بکەن و لەوە زیاتر فریویان بدەن؟ هەروەها واز لەوەش بێنن، کە لە Paltalk بەو خەڵکە سادە و بێگوناهە بڵێن فکری ڕۆژئاوا هەمووی نەزۆکە.

لانی کەم ئەوەندە لەگەڵ ئەو گوێگرانە ڕاستگۆ بن، کە پێیان بڵێن ئەوە ئەو کافرانەن توانییویانە من بگەیەننە ئێوە، هەتا بتوانم بە ئارەزووی خۆم جنێویان پێ بدەم و بڵێم فاشیلن. لە خۆتانەوە باسی (هیگڵ)، (فرۆید)، (نیچە)، (مارکس) و زۆری دیکە مەکەن مەلا بەڕێزەکان، مادام دوور و نزیک نایانناسن. ئێوە شتی وایان لەبارەیەوە دەڵێن، کە مرۆڤی هۆشیار لە قاقای پێکەنین دەدات.
ئەگەر ڕاست دەکەن و ئێوە لەوانە تێگەیشتوون، فەرموون وەرن لە کتێب، یان لە سایتەکاندا بۆمان بنووسن و با ئێمەش باوەڕتان پێ بکەین، کە بەرهەمی ئەوانەتان خوێندووەتەوە و تواناتان هەیە ڕەخنەیان لێ بگرن. با ئەو موسڵمانانەی دیکەش لەو ڕەخنانەی ئێوە سوودمەند ببن.

ئایا ڕاستە (لینین) لە خوارووی ئەفریکا (ترۆتسکی)ی تیرۆر کردووە؟ ئایا ڕاستە مرۆڤێک لە ساڵی 1924 بمرێت، دەتوانێت ساڵی 1940 کەسێک بکوژێت؟ یان ڕاستییەکەی ئەوەیە (ستالین) لە مەکسیک، نەوەک لە خوارووی ئەفریکا، شانزدە ساڵ دوای مەرگی (لینین) ئەو پیاوەی تیرۆر کرد؟ ئەگەر ڕۆژئاوا هەمووی وەکو (ستالین) بووایە مەلا بەڕێزەکان، ئێوە نەتاندەتوانی ئێستا ئاوا ئازادانە تەعبیر لە خۆتان بکەن.

ئەگەر هەرچی بیروباوەڕی ڕۆژئاوا هەیە هەمووی نەزۆکە، ئەدی چۆن ئێوە لەژێر سایەی ئەو خۆشگوزەرانییەی هەتا ئێستا لەو ڕۆژئاوایە بە دەست هاتووە، حەواونەتەوە؟ نەڵێن ئێمە لەگەڵ دەستی خۆماندا هێناومانە، چونکە ئێمە کاتێک لە چنگی ئەو دەوڵەتە دیکتاتۆرییانە دەرباز دەبین، سەدان کیلۆمەتر بە پێ دەبڕین، لە برسان ناڵەمان لێوە دێت، زۆرجار بە ڕووتی دەگەین، چونکە جلوبەرگ و پێڵاوەکانمان دڕاون. ئەگەر هەر کۆڵ نادەین و دەمانەوێت بە هەر شێوەیەک بێت بگەینە ڕۆژئاوا، لەبەر ئەوەیە، کە سوور دەزانین ڕۆژئاوا لە سایەی ئەو فەیلەسووف و ڕەخنەگرانەی ئێوە بە هیچیان دەزانن، توانیویەتی بە هەندێک خۆشگوزەرانی بگات، کە لای خۆمان لە خەونیشدا نایبینین.

کەواتا دەبێت بزانن هەرچی ئەمڕۆ بە دەست هاتبێت، ئەوە هەمووی بەرهەمی ئەو فەیلەسووفانەیە، کە ئێوە بە بێ ئەوەی یەک دێڕتان لە کتێبەکانیان خوێندبێتەوە، بە جاهیلیان دەزانن. ئێوە بەم

بیرکردنەوە و خوتبە ئێلیکترۆنیانەتان تەنیا مرۆڤی دەب□م□ا□ بەرهەم دەهێنن مەلا بەڕێزەکان. مرۆڤێک، هەموو سیماکانی هیی کافرانە و تا بینەقاقای لە کفردا نقووم بووە، کەچی لەناکاو دەبێتە موجاهید و هێرش بۆ سەر ئەوانی دیکە دەبات.

هەر یەکێکمان هەزاران نموونەی سەیری لەبارەی ئیسلامیی ئەمڕۆوە‌ هەیە. ئیسلام بەوانە دەپارێزن مەلا بەڕێزەکان؟ ئێمە لە ڕەوشت و ئادابمان لاداوە، یان ئەوانە؟ کاتێکیش نووسەرێکی وەکو (ئەحمەد ئەلبەغدادی) دێت و باس لەو دەبڵمۆراڵییە دەکات، بە زەندیق لە قەڵەم دەدرێت و دەیدەنە دادگا. ئەو پرینسێپە، کە ناسیونالیزمی عەرەبی و تورکیی لە پشتەوەیە، زۆر ترسناکە، چونکە ئەوە پراکتیزەکردنی عەقیدەی سیاسەتە، نەوەک عەقیدەی دین. سووکایەتییە بە عەقیدەی ئەوانەی بە ڕاستی خواپەرستن، نەوەک لەبەر خاتری لایەنێکی سیاسیی دیاریکراو.

مەلا بەڕێزەکان بەشێکی زۆرتان لە ڕێگای ئەو دینەوە پارە و سامان پەیدا دەکەن و خۆتانی پێ دەژییەنن، لە کاتێکدا پێغەمبەری ئیسلام ئەو کەسانەی بە پارە قورئان دەخوێنن، بەو بلبلانە دەچووێنێت، کە لەسەر زبڵدان دەخوێنن. (ئەمەم لە سەردەمی هەرزەکاری لە هاوڕێیەکمەوە بیستووە، کە ئەمڕۆ یەکێکە لە مەلا ناسراوەکان).

کەواتە داوای تۆبە لە کێ دەکەن مەلا بەڕێزەکان؟ من وەکو نووسەرێکی ئەدەبی گێڕانەوە، کە مامەڵە لەگەڵ فانتازیادا دەکەم، لەجیاتی تۆبە، پێشنیارێکی دیکەم بۆتان هەیە. وەرن دەتاننێرمەوە بۆ ساڵی حەفتا و بەو خەڵکە بڵێن، کە ئێوە کۆمپیوتەرتان بە کار هێناوە.

چاتتان کردووە. لە ماسینجەر ڕووبەڕوو لەگەڵ دانیشتووی ئەورووپادا قسەتان کردووە. باسی ئەو ماڵ و کەلوپەلانەی خۆتانیان بۆ بکەن. ئایا بە هەڵگەڕاوەتان نازانن؟ داوای تۆبەتان لێ ناکەن؟ مادام دنیای فانتازیایە، ئەوا دەتوانن بچنەوە لای خۆتان و ئەو قسانە بۆ خۆتانی ئەوسا بکەن، بزانن چیتان پێ دەڵێن.

ناڵێن ئێوە لەسەر دینی ئێمە نەماون؟ ئەگەر لەوێ هاتنی ئامێرێکی تەلەڤزیۆن بۆ ماڵ، خەڵکی پێ کافر ببێت، ئەی بە ئێوە بڵێن چی، کە ئەمانەتان هەن؟ ئەوسا دەبێت (شێرکۆ بێکەس)، (حسێن عارف)، (ڕەفیق سابیر)، (محەمەد حەمە باقی) و (کاکەمەمی بۆتانی)، کە‌ نووسەرانی ئەدەبی ڕوانگەن و لەولاشەوە (فوئاد مەجید میسری)، (فازیلی مەلا مەحموود)، (فوئاد قەرەداغی)، (محەمەدی مەلا کەریم) و (کەمال

غەمبار)یش لە ڕەخنەگرانی ئەدەبی ڕوانگە واز لە مشتومڕی ئەدەبی بێنن و بەرگری لە ئازادیی ئێوە بکەن.

دڵنیام زۆر بەو بەسەرهاتەش سەرسام دەبن، کە ئێوە لە ساڵی دووهەزارودەوە بۆ ساڵی حەفتا گەڕاونەتەوە، چونکە ئەمە بابەتی چیرۆک و ڕۆمانە.

مەلا بەڕێزەکان ئەوە ئێوەن بەو کردەوانەتان خەڵکی سادە و نەفام بۆ دژایەتیی قورئان و سووتاندنی هان دەدەن، ئەگینا سووتاندنی کتێب، ئینجا هیی ئاسمان بێت یان هیی زەوی، تاوانە و هەر لە ئێوە دەوەشێتەوە.

(بێگومان مەبەستم لە هەمووتان نییە). باوەڕ ناکەم هیچ کەسێک، چەندیش بێدین بێت، لە داخی ئەو مەلایانەی، کە دوور لە توندوتیژی خواپەرستیی خۆیان دەکەن، بێڕێزی بە قورئان و دین بکات. ئەوە ئێوەن بەرپرسیاری ئەو شتە ناشیرینانە. هاوڕێیەکی لوبنانیم هەیە، ڕاستییەکەی فەڵەستینییە و لە لوبنان لە دایک بووە.

ئەو هاوڕێیەم ڕۆشنبیرێکی ئیسلامییە، بەڵام لە بوارەکانی دیکەی مەعریفەش بە ئاگایە. زۆرجار پێم دەڵێت: ((مارکس و نیچە و فرۆید فێری خواپەرستییان کردووم)).
ڕەنگە ئەو وتەیە سەرەتا سەیر بێتە بەرگوێ، کاتێک دەزانین هەر یەکێ لەو سێ بیرمەندە هەڵوێستی زۆر تایبەتیان لە ئاستی دیندا هەیە، بەڵام ئەو خۆی وەڵامی پێیە و دەڵێت: ((ئەوانە ڕووبەری بیرکردنەوەی منیان گەورەتر کرد. هەتا ئەو ڕووبەرەی بیرکردنەوەشم گەورەتر بێت، من زیاتر هەست بە نزیکیی خودا و خۆم دەکەم)). باوەڕ ناکەم هیچ کەسێ لەبەر ئەو هاوڕێیەم دژایەتیی ئیسلامی کردبێت، چجای قورئان بسووتێنێت!! هەر کاتێ بێتە ماڵەکەم، من هەوڵ دەدەم پێش گەیشتنی، هەموو ئەو شتانە لابەم، کە لەگەڵ بیروباوەڕی ئەودا ناگونجێن، بەڵام سەیر ئەوەیە ئەو لە لای خۆیەوە ویستوویەتی بە شێوەیەک سەردانم بکات، کە نەبێتە هۆی بێزارکردنم. ناتوانم خۆشم نەوێت و ڕێز لە خۆی و بیروباوەڕی نەگرم، مادام ئەو لە لایەک ڕێز لە خۆی و لە بیروباوەڕی خۆی دەگرێت و لە لایەکی دیکە لە من و لە بیروباوەڕیشم.

ناشارمەوە لەو پێوەندییەوە زیاتر فێری ئەوە بووم، کە بیروباوەڕی بەرانبەرم چەند لە هیی خۆم جیاواز بێت، هەر ڕێزی لێ بگرم و بەرگری لێ بکەم، بە بێ ئەوەی ترسم لە دەربڕینی بیروباوەڕی خۆشم

هەبێت. لەو گفتوگۆیەی لەبارەی (ئەنفال)ەوە لەگەڵمدا کراوە، وتەیەکی ئەو هاوڕێیەمم هێناوەتەوە، کە دەڵێت: ((ئیسلامییەکانی دەستەڵات و ئیسلامییەکانی دەرەوەی دەستەڵات نەک هەر لە دنیای عەرەبی، بەڵکو لە سەرتاپای دنیای ئیسلامیدا، لە زۆر مەسەلەی تاکتیکی و ستراتیژی ڕێکن، بەڵام لە هەموو شتێک زیاتر لەسەر ئەوە ڕێکن، کە سەددام حسێن موجاهیدێکی پیرۆز و ڕژێمی بەهێزی بەعس گەورەترین دوژمنی کوفر و کافران بوو)).

مەلا بەڕێزەکان بۆ یەکێک لە خوتبەکانتان بۆ ئەو مەسەلەیە تایبەت ناکەن؟ دەزانم نایکەن، چونکە نە ئێوە و نە ئەوانەی وەکو ئێوەن دەیانەوێت بە لای باسی ئاوادا بچن. ئەمە گوتارێکی یەکگرتووی گشتیی دنیای ئیسلامیی ئەمڕۆیە و نابێت لێی لابدەن. چاک دەزانن دڵی ئەو هەموو سەرکردە ئیسلامییانەی فەڵەستین، عێراق، میسر، ئوردەن و باقیی دنیای ئیسلامیتان لێ دەڕەنجێت، کە هەتا ئێستا وازیان لەوە نەهێناوە سووکایەتی بە کورد بکەن.

ناوی کوردستان ناهێنم، چونکە لای ئەوان ئەمە قێزەونترین وشەیە. هەر ئێمەی دەرەوە دەزانین ئەو برا ئیسلامییانە چەند جار لەسەر ئەو وشەیە سووکایەتییان پێ کردووین. بە دەگمەن کەسێکی وەکو ئەو هاوڕێیەی من دەبینیت باوەڕی وابێت کوردیش نەتەوەیە و زوڵمی لێ کراوە. ئێوە پشت
لەو هەموو شتە ناشیرینە‌ دەکەن و پەلاماری هونەرمەند و نووسەران دەدەن. زنجیرە دراما ڕادەگرن. بۆچی؟ چونکە دژی ڕەوشتە.

مەلا بەڕێزەکان، ئێوە پێتان وایە ئێمە ئاگامان لە دنیا نییە؟ لە فیلمی میسری ژنە سەماکەرەکان دەڵێن: ((خوا پشتیوانمانە، بۆیە خاوەنی ئەو هونەرەین)). لەو فیلمانەدا ژنی نیمچەڕووت، ئەگەر نەڵێم ژنی ڕووتی تەواومان بەرچاو دەکەوێت. (مەلا بەڕێزەکان لێم مەگرن، کە ئەمانەم بینیوە، چونکە منیش وەکو ئێوە تەلەفزیۆن و سەتەلایتم هەیە و ئەمانە و لەمانەش خراپتر دەبینم.

ئەگەر خانووەکەم بە پێی شەرع و ڕێنوێنییەکانی عومەری کوڕی خەتتاب دروست بکرایە، ئەوسا بێگومان شوێنی ئەو بتانەی تێدا نەدەبووەوە و گوناهبار نەدەبووم. ئایا بەو تۆبەیەی داواتان لێ کردووم بیکەم، ئەو گوناهانەشم پاک دەبنەوە؟ یان گوناهم لە ئەستۆی ئەو حوکومەتەیە، کە ئەم بتانە هاوردە دەکات و کەس نییە فەتوایان لە دژ دەربکات؟ ئەوە بۆ کەس ناوێرێت نەک ئەوانە خۆیان، بەڵکو ئاژەڵەکانیشیان لغاو بکات؟ ساڵی حەفتاونۆ مەلاو خەتیبی مزگەوتی

ئازادی دەیوت شتێک هەیە بە ناوی زینای چاو. واتە زینا هەر ئەوە نییە، کە تۆ لەگەڵ ژنێکدا جووت ببیت، بەڵکو سەیرکردنی قژی ژنێکیش زینایە.

ئەرێ ئەوانەی ئێمە لەو سەتەلایتانە دەیانبینین، چیین؟). لە زنجیرە دراماکانی سوریدا، بەتایبەتی لەوانەی باس لە مێژووی ئیسلام دەکەن، ژنان بە ڕووتی لەگەڵ پیاواندا سەرگەرمی سەمان. ئەوە ئەوانە بۆ حەرام نەکراون و لە کەناڵەکانی سعودیە و یەمەن و کوەیتدا پێشان دەدرێن؟ بۆ کەس هەڕەشە لە (حاتەم عەلی)، (باسل ئەلخەتیب)، (عارف ئەلتەویل) و ئەوانی دیکە ناکات؟ هیوادارم هەرگیز نەشیکەن، چونکە کۆمەڵێک هونەرمەندی زۆر داهێنەرن.

ئەوە ئێوە بۆ لە یەکێک لە خوتبەکانتاندا ناڵێن دنیای عەرەبی بۆتە کافرستان و فیلم و زنجیرە درامای بەدڕەوشتی دەردەهێنن؟ ئێوە لە شەستەکان و حەفتاکان، کە خەریکی قەدەغەکردنی ئامێری تەلفاز بوون، ئەوان لە بیستەکانەوە زۆرترین فیلمیان بەرهەم هێنابوو. لە بیستەکان سێ دەرهێنەری ژنیان هەبوو و ژمارەی ژنی ئەکتەر لە ژماردن نەدەهات، لە کاتێکدا ئێمە هەتا حەفتاکان و هەشتاکانیش پیاومان دەکردە ژن. ماڵی هونەرمەندانی وەک (عومەر چاوشین) و (ڕەسمی جەلال) و ئەوانی دیکەش ئاوا بێت.

ئەوە زاناکانی ئەزهەری شەریف، کە ئێوە بە ڕابەری خۆتانیان دەزانن، بۆ قەدەغەیان نەدەکردن و نایانکەن؟ ئەدی ئەو سەکردە ئیسلامییانەی دنیای عەرەبی بۆ لە ئاستی ئەو کافرستانییە بێدەنگن؟ وەک دەرکەوتووە لە دنیای عەرەبیی ئیسلامیدا ئەوەی بە پلەی یەکەم قەدەغە دەکرێت، ئەو فیکرەیە، کە دەیەوێت ئیسلام بە شێوەیەکی جیاواز لەوەی هەیە، بخوێنێتەوە، ئەگینا تا ڕادەیەکی زۆر ڕێگا دراوە لە فیلم و زنجیرە دراماکاندا ژن بە جلی تەنکی شەوەوە بە ڕووتی دەربکەوێت و لەسەر تەختی نووستندا لەپاڵ پیاودا بخەوێت.

لە بیرمە لە یەکێک لەو فیلمانەدا پیاوێک لە حەج دەگەڕایەوە، (عەباس فارس)ی ئەکتەر و (نەعیمە عاکف)ی سەماکەر بە موزیک و سەماوە پێشوازییان لێ کرد. کاتێ حاجییەکە ویستی پاداشتیان بداتێ، وتیان ئەستەغفیرەلڵا چۆن پارە لە کەسێک وەردەگرین، کە لە ماڵی خواوە گەڕابێتەوە. ئەویش زۆری دووعا بۆ کردن.

بەو منداڵییەی خۆم دەمتوانی جیاوازیی لەنێوان خۆمان و ئەواندا بکەم. بۆ دەبێت لای ئێمە هەموو شتێک حەرام بێت، کەچی لای ئەوان

هەموو شتێک، تەنانەت سەمای ژنی ڕووتیش دەچێتە ڕیزی خواپەرستییەوە؟ وەڵامەکەی ئەوەتا: مەلا بەڕێزەکان. بەڵێ، مەلا بەڕێزەکان و دەستەڵاتی پارتی و یەکێتی. ئەو دوو حزبە تەنیا ئاسایشی خۆیان مەبەستە، ئەگینا هیچ بە لایانەوە گرنگ نییە نووسەر و ڕۆشنبیر و هونەرمەند هەڕەشەیان لێ دەکرێت و بە شەڕێکەوە خەریک دەکرێن، کە دوور و نزیک پێوەندیی بە داهێنانەوە نییە.

مەلا بەڕێزەکان ئەوەی ئێوە دەیکەن، نیشانەی بەهێزییتان نییە، بەڵکو مانای ئەوەیە بێهێزن. وەک (ئیبن خەلدوون) دەڵێت کاتێک کۆتەرەدارێکی سووتاو دوا گڕی خۆی نیشان دەدات، ئەوە مانای کوژانەوەیەتی. مەبەستم کوژانەوەی کەسانی وەکو ئێوەیە، نەوەک هیی ئیسلام، چونکە هەرگیز ئێوە نین بەم قسە و هەڵسوکەوتانەتان ئیسلام دەپارێزن و لەگەڵ کوژانەوەی هیچ بیروباوەڕێکیشدا نیم.

ئەو حیکمەتە چییە ئێوە پەیڕەوی دەکەن؟ لە مزگەوتەکان بە خەڵک دەڵێن ئیسلامەتی نەماوە و لەبەر خراپەکاریی موسڵمانان، ئیسلام زۆر بێهێز بووە، کەچی لە دەرەوە دەڵێن ئیسلام زۆر بەهێزە و لە سەدا نەوەد و قسووری خەڵکی ئێمە موسڵمانن؟
مەلا بەڕێزەکان ئێوە هەندێکتان خەریکی ئەم شتانەن، بۆیە بەردەوام قسەکانتان وەکو نوکتە دەخرێنە سەر یوتووب و دەبنە مایەی سەرگەرمیی خەڵک. هەتانە بەهەشتی بە شێوەیەک بۆ خەڵک وەسف کردووە، کە ئەگەر ئێمە لە چیرۆک و شیعردا بیکەین، بە هەشت و نۆ فەتوای کوشتنمان بۆ دەردەکەن. (بە کەیفی خۆتان عەللاگە لە ئێسقانمان پێ دەکەن).

ئەگەر هەزاران خەڵک بۆ ئەو قسە بێتامانە دەگرین، ئەوە لەبەر ئەوەیە ئێوە لەبارەی دین و مێژووی عەرەب و ئیسلامەوە هیچ شتێکتان پێ نەوتوون. هەموویتان بۆ دوو ڕستە کورت کردووەتەوە: ئەوەی خراپە بکات، خۆی لە دۆزەخ دەبینێتەوە و ئەوەی چاکە بکات، دەچێتە بەهەشت. ئەو چاکە و خراپەیە چیین؟ ئەوا هەر خۆتان دەیزانن و پێوەرەکەتان بۆ داناوە. بەشێکی زۆری لەو سەدا نەوەد و قسوور و لەو دوو میلیاردەی بەردەوام دەیڵێنەوە هیچ لەبارەی دین و مێژووی خۆیانەوە نازانن، بۆیە قسەی ئێوە گوێی لێ دەگیرێت، ئەگینا ئەوەی ئەو مەلایە لەبارەی بەهەشتەوە وتوویەتی، لە کوێی قورئان و حەدیسدا نووسراوە؟

ڕێزم بۆ هەر کەسێک هەیە، کە بە هێمنی خەریکی خواپەرستییە. ئەوە ئێمەی ڕۆشنبیرین، کە بەرگری لە ئیمانی ئەوانە دەکەین و سێ ساڵ

لەمەوبەریش هەر لەو گفتوگۆیەی پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، پێم لەسەر ئەوە داگرتووە.
دەمەوێ وەک تێبینییەکیش ئەوە بڵێم، کە من لێرەدا بە ناوی ئازادیی نووسەرانەوە قسەم کردووە و بەرگری لەو ئازادییە دەکەم، بەڵام بە هیچ شێوەیەک لەگەڵ هەندێک لەو نووسەرانەدا نیم، کە بە هەمان شێوازی ئێوە دەنووسن و لە تیڤییەکانیش لەسەر ڕێتمی ئێوەێ قسە دەکەن. ئێمە کە هەتا ئێستا بە زمانی ئاوا ڕوون و سادە، وەکو ئەوەی ئەم وتارەی منی پێ نووسراوە، قسەمان نەکردووە، ئەوا تەنیا لەبەر ئەوەیە بە ئاستی خۆمانمان نەزانیوە. هیوادارم ناچارمان نەکەن چیتر بەم زمانە وەڵامتان بدەینەوە.

-__________

تێبینی: ئەم بابەتە ئەگەرچی پێشتر لە سایتی (ئاوێنە)دا بڵاو کراوەتەوە، بەڵام لەم ڤێرژنەدا هەندێک شتی دیکەی بۆ زیاد کراوە.

خوێندنەوەیەکی فێمێنیستانە بۆ کۆچیرۆکی "دەزگیرانە قوڕینەکەم"

سێران محەممەدە سوورە

-_________

دەروازەیەك بۆ كۆچیرۆكەكە:

دەزگیرانە قوڕینەكەم، كۆمەڵە چیرۆكی چیرۆكنووس "كازیوە ساڵح"ـە، ساڵی2012 لە چاپخانەی ئاراس، لەچاپ دراوە. ئەم كۆمەڵە چیرۆكە بیست و هەشت چیرۆكی لەخۆ گرتووە. هەژدە چیرۆك لەم كۆمەڵە چیرۆكە بە شێوەیەكی بەرچاو باس لە زووڵم، شەرمە و كوشتنی ژنان دەكاتن. لاوازیی، نزمسەیركردن و لەشیش؛ وەك چێژ و سەرچاوەی دامركاندنەوەی ئاڵۆشی پیاوان، خراوەتە ڕوو.

نووسەر خۆی ئامادەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی لە داواكردنی مافی

ژنان هەبووە، چ لە ناوەوەی کوردستان، چ دوای ڕووکردنە دەرەوە.
کازیوە، جیاواز لە ژنگەلێکی نووسەر خوێندنەوەی بۆ کێشە و پرسی ژنی کورد و ژنایەتیی (فێمێنیزم)ی کوردیی جیاوازە. چونکە ناوبراو لەلایەك منداڵیی و گەنجیشیی هەر لەنێو نەریت، ژینگە و فەرهەنگی نەتەوەکەی خۆیدا بەسەر بردووە. لەلایەکەی تریشەوە بەهۆی ڕووکردنە هەندەران و تێکەڵبوون بەو کەشە ئازاد و یەکسانییەی، کە لەوێ لە ئارادایە؛ ئاگاداربوونی لە کار□ □□کخراوەیی و بزووتنەوەکانی ژنانی ئەورووپیی و چۆنیەتی هەڵوێستوەرگرتنیان بۆ ماف و ئازادیی ژن، تێگەیشتنێکی نوێی بۆ بواری چالاکی ژنان و بزووتنەوەکانی ژنان لە کوردستاندا، خستووەتە ڕوو.

بەشێوەیەك چیرۆکەکانی ڕێکخستووە، کە دەنگی کارەکتەری چیرۆکەکان، لە هەناوی لێبووردەیی، مر□قد□ستیی و یەکسانییی ڕەگەزییەوە ڕێبکاتن. کارەکتەرەکانیش ژنن و لەلایەن پیاوانەوە ناڕەوایی و زووڵمیان لێدەکرێت و دەچەوسێنرێنەوە، وەك کازیی و مەرام بەکارهێنراون و ڕەگەزەکەی تریش ئاڵۆشیی خۆیانیان لێبەتاڵدەکەنەوە. کارەکتەرەکان هەڵقوڵاوی ئەو کولتوور و سیستێمە دواکەوتووەن، کە هەمیشە ژن قوربانیدەر بووە و پیاویش وەها براوەیەك، کە بەشان و باڵیدا هەڵبگوترێت.

هەندێك لەو چیرۆکانە وەك (دەزگیرانە قوڕینەکەم یان ژووری ژمارە 508، کێ کوشتنەکەی ئاشکرا کرد؟ و مەیموونستان، ئەو سێوەی دایکیشم بە خواردنی گوناهباری کردم، ژنەکانی جەنەراڵ و کچە ئازادەکە) جێگەی سەرنجن
چیرۆکنووس باس لە کێشەکانی ژن لە کوردستان دەکات. هۆکردەکان و گر□ک□□ر□ی دروستبوونی ئەم ئارێشانەش دەخاتە ڕوو، خودی بەربەستەکانیش کە هەمیشە نێر/ پیاو لە پشتیەتی، دەخاتە بەردەم نەشتەری ڕەخنە.

نووسەر لەم کۆمەڵە چیرۆکە، خاوەنی بیرێکی یەکسانییخواز و داکۆکیکاری ژن دەردەکەوێت. لەو ڕوانگەی، کە ژنی کورد هەمیشە ڕووبەڕووی کەمسەیرکردن و هێنانەوەی ژن وەك زەعیفە، خزمەتکار و تێرکاری ئەو “ژەنەڕاڵ/ پیاو”ـە بووە، کە گوایە هۆشێکی ڕەهای هەیە و بەرزترە لە ژن و ژن زێتر سۆزی هەیە. بۆیە پیاو مافی بەسەر ژنەوە هەیە، خاوەنداریەتی بەسەرەوە بکا، لەگەڵی ڕاب□و□□ت و ئارەزووەکانی خۆی لێ تێر بکات.
هەوڵی ئێمە خوێندنەوەی ئەم کۆچیرۆکەیە، لە چەند ڕوانگەیەکی جیاوازی بزووتنەوەی ژنان، کە ژنان خوازیارینی و کاری بۆ دەکەن و

لە ژیانی کارەکتەرە سەرەکیی و لاوەکییەکانی نەو کەچیرۆکەکەش "دەزگیرانە قوڕینەکەم"ـەوە ڕەنگ دەداتەوە.

1- نیشاندانی سروشتی دایك، لە دەسەڵاتێکی پاتریارکیدا

ژن هەمیشە لە کۆمەڵگەکان بەگشتی و کۆمەڵگەی کوردیی بەتایبەتی، لە پەراوێزی کۆمەڵایەتیی، ڕۆشنبیریی و ئابووریی … تاد، گۆش کراوە. هۆکارەکەیشی سروشتی ژن خۆی نەبووە، بەڵکو کۆمەڵگە و هێزی خەسەپێنەر ئەمەی خستووەتەوە. پلە و چینایەتیی دروستکردووە. بۆیە دەبینین کارەکتەرەکانی نەو چیرۆکەکانی "دەزگیرانە قوڕینەکەم" هەمیشە لە پێگەی کۆمەڵایەتییدا کەنارگیر کراون. ئەو ڕۆڵیان لێسەندراوەتەوە، یان پێیان نەدراوە، کە دەبێ ئەمیش وەك ڕەگەزێك هەیبێت. بۆیە دەبینین هەمیشە ژن لە گۆشەیەکی ماڵدا هەڵدراوەتەوە، ((دایکی هەموو جارێك بانگی دەکرد" کچم وەرە بۆ چێشتخانە با ڕێگەکانی گۆشتن بۆ دەی پیاوت فێر بکەم.))، ل 118.

ئەم بیرکردنەوەیە، بیرێکی باوی نەو کولتووری خێڵەکییی کوردیی بەرییە و تا ئێستاش خێڵکگەلێك چ پیاو، چ ژن، هەڵگری وەها تێگەیشتنێکن، کە گوایە ژن دەبێت خزمەت بە پیاو بکات و تەواوی تەمەنی لە چێشتخانە بباتە سەر. ئەم چیرۆکە ئەوە نیشاندەدات، کە هەمیشە پیاو خۆی لە پێشەوە داناوە و ژنیشی وەك خزمەتکار سەیرکردووە. هەڵبەتە هەر ئەم پیاوەش بووە، کە ئەو دایکەی دروستکردووە، کە بڵێت: ڕازیکردنی دەی پیاو؛ گەیشتن بەدڵی پیاو، کارێکی پیرۆزە و جوانیی بەژن دەبەخشێت. بەمانایەکی تر لێرەوە چیرۆکنووس دەیەوێت پێمان بێژێ: دایکی کورد خەونی خۆی لێسەندراوەتەوە. بۆیە هەر خەونێکیش، کە هەیبووبێت ئەوە خودی سیستەمی پیاوسالاریی بۆی چێکردووە. ئەوە نییە هەموو ڕێگەکانی ژنی هەر بۆ لای خۆی بردوونەتەوە.

بۆیە چیرۆکنووس سەرکەوتووانە توانیویەتی، لە هەناوی نەریتە دواکەوتووەکەی گەلەکەیەوە، کارەکتەر دروستبکات. بیری وشیاریی و هەڵوەستیش لە بەرانبەریدا و یاخیبوونی کچی تێگەیشتووش، نیشان بدات: ((ئەویش بە دەم بڵاوبوونەوە ئەی هاوار کەی لەم عەقڵە کۆن و تەزگرتووەی تۆ ڕزگارم دەبێت))، ل 118.

لێرەوە چیرۆکنووس دەیەوێت ئەو پەیامە بگەیەنێت، کە دایکان کەوتوونەتە ژێر ساوێری عەقڵی کۆن و پێویستە وەئاگا بهێنرێنەوە. سەرەڕای ئەمە پەیامێك ئاڕاستە دەکات، کە دەبێت کچان سەردەمیانە

بیربکەنەوە و خاوەنی کەسێتیی و بڕیاری خۆیان بن. تەنیا کەسێکیش، کە ئەم دایکە وەئاگا بهێنێتەوە، ئەوە خودی کچەکانیان/ ژنان خۆیانن. چونکە ئەمانیش هەر ئەو مێیینەیەن، کە وەك یەك جیاوازییی ڕەگەزیی و نایەکسانیی گرتوونیەتییەوە و دەیانگرێتەوە، ئەگەر یەکنەگرن، ئاگا نەبنەوە و بە بیرێکی نوێ و سەردەمیانە لە دنیا و ژیان نەڕوانن.

ئەگەرنا هەر ئەو ڕەگەزە دەمێنێتەوە لە چێشتخانەدا بێت و هەوای ژیانی ئازاد هەڵ نەمژێت. چونکە ژنیش وەك پیاو پێویستە بە خۆی بژێت. چونکە دەسەڵات و مەیلیی خاوەنداریەتیی و خۆبەخاوەنزانین، دڵی پیاوی کردووەتە دڵێکی ڕەق لە بەرانبەر ژن، چونکە هەر خۆی ژنی خستووەتە پەراوێز و گۆشەی چێشتخانەوە، جا چۆن دایك ڕێگەیەك بۆ کچەکەی بدۆزێتەوە بۆ ئەوەی بەدڵی پیاو بگات؟!

((هەرگیز وا نییە، بیرت چوو خۆتان پەروەردەکەری ئەو داوانەن… ئەمە هەر لە لەدایکبوونەوە، لاسایی زمانی ئەو دایکانە دەکەینەوە کە باوکمان قەپچەی ڕەشی داوە لە زمانیان و چاوەڕوانی جەنەڕاڵەی قەدەرە لە خەزانێکدا بیانوەرێنێت))، ل 89.

ئایا ئەم دایکە توانیویەتی لە کونجی ماڵەوە ئەم ڕێگەیە، کە پیاو وەك داهۆڵێك سەرەڕۆیی گرتووە، بیگرێتە بەر یان لایەك لەم ڕێگەیە بکاتەوە؟! بۆیە بەتەوسەوە کارەکتەری چیرۆکەکە دەڵێت ((تۆ هەرگیز ڕێگەیەکت زانیوە بمگەیەنێت بە عەقڵی پیاو، نەك دڵی، مەبەستم مەعیدەی؟)) ل 118.

گەدەی پیاو، لەلایەك ئاماژە بە هەرسکردنی خواردن، تێرنەبوون و چێژ وەرگرتنی پیاو، لەژن دەکات، لەلایەکی تریشەوە گەدەی پیاو، بریتییە لەو ئیمپراتۆریەتە مێژوویییەی، کە دروستی کردووە: بەچەوساندنەوە و لەگۆڕنانی خەونی ژن. مێژوویەك کە پیاو وای لەژن کردووە بە گەیشتن بەدڵی، دەستبەرداری خەونەکانی ببێت و لەگۆشەی ماڵەوەدا بمێنێتەوە و خواردن پێشکەشی ئەو پاشایە بکات، کە هەرگیز لەئاستی مرۆق سەیری نەکردووە، کە وەك ئەم خەون، مەیل و پرسیاری هەیە. ((ڕۆڵە خوا عەقڵێکت بداتە کە پێی بژیت، چونکە ئەم عەقڵە ناتژێنێت))، کورتە برووسکەکانی غوربەت- برووسکەی یەکەم ل 118.

هەمیشە متبوونی ژن، وایکردووە پیاو دەسەڵاتە میرییەکەی خۆی بەرفراوان بکات و پەرە بە مێژووە چەوسێنەرایەتییەکەی خۆی بدات. ((تا خواستی دەسەڵاتداری زۆرتر و زاڵتر بە ئاستی هۆشیاری لاوازتر

و کۆڵتر دەبێ، خواستی ملکەچبوون باڵاتر دەبێ، مرۆڤی ملکەچ لە سرووشت و بەهای ئازادی ناگا، تەنیا مرۆڤی ئازادیش هەڵگری مەزەندەکردن و هۆشیاری مافی بەرانبەرە، مافیش باسی کاتی نەبوونی دەسەڵات و ژێردەستەیییە، کەواتە ژن کە بە مرۆڤی بێ دەسەڵاتی ناو کۆمەڵ ناوزەدکراوە و کۆمەڵیش بێ دەسەڵاتی دەسەڵات ناکرێ لە زلهێزیی دەسەڵاتەوە داوای ماف بکات.))(1) بۆیە دەبینین دەسەڵاتی پیاوسالارانە، بواری بە ژن نەداوە؛ هزر بکاتەوە، پرسیار بکات و بڵێت و بڕوات. بۆیە ئەمەش وایکردووە، پیاو هەمیشە براوە بێت لەبەردەمی بێهەڵوێستییەك، کە خۆی بۆ خۆی فەراهەمی کردووە. هەر وەڵامدانەوەیەکیش بە کوشتن و بەردباران کردن کۆتاییی پێدێنێت. بۆیە عەقڵێك، کە هەڵوێستی نەبێ و بییەوێت کۆیلانە بژێت، ئەوە دەبێت ئەم نەوەیەش وەك دایکی هەمیشە لەسووچێکی ماڵەکەیدا، خەریکی ناوماڵیی بێت، ئەگەرنا ئەقڵی نوێ و بیری نوێ قڕانی دەکات و نایژ□ن□ت. بۆیە خۆشویستنی پیاو بۆ ژن لەم چیرۆکەدا تەنیا بۆ گەدەکەیەتی.

2- جیاوازییی ڕەگەزیی و ترس لە ڕەگەزی نێر؟

جیاوازییی ڕەگەزیی و هەبوونی نایەکسانیی لەکۆمەڵگەی کوردییدا، ژنی کردووە بە ڕمووزن. لەوێوە ژن وەك نامووس، شەرمگەی وەك ئافات و ئابڕووچوونی خێزانەکەی لێکدەدرێتەوە. بۆیە چیرۆکی “ئەو سێوەی دایکیشم بە خواردنی گوناهباری کردم” چیرۆکی کچێکە سەرتاپای منداڵیی لە نێو ترس و شەرمەدا بەسەر بردووە. ترس□□ك، کە وایکردووە، لە خەونیشدا دار، دیوار…تاد، لێی ببن بەسێبەری باوك و برا.

کارەکتەری چیرۆکەکە کچێکی یازدەساڵانەیە. هەر لە منداڵیی و لەو تەمەنە بچکووکەیەوە بە گوێیدا چرپێندراوە، کە نابێت تێکەڵاوی هیچ نێرینەیەك بێت. جا چ لە خوێندنگە بێت یان قسەکردن لە ڕێگه لەگەڵ کوڕ. هەموو ئەمانە بۆ کچ تابۆ کراون و نابێت لێی نزیك ببنەوە.

((دایکم بە نیوەی هاوپۆلەکانمی گوتبوو هەر شتێکیان لێبینی یا لە ڕێگه لەگەڵ کوڕدا قسەی کرد خێرا وەرن لە ماڵەوە بەمن بڵێنەوە))، ل 114.

هەر ئەمەش وایکردووە کە کارەکتەر/ کچی کورد، تێکەڵاوی ڕەگەزی نێرینە نەبێت و باوەڕ بە هیچ پیاو/ کوڕێك، نەکات. ((هەزار جار پێم وتویت و پێت دەڵێمەوە، ئەوەی نێر بوو باوەڕی پێ نەکەیت، تەنانەت گەر باوکیشت بوو، ئەگەر ئۆتۆمۆبێلێك لە ڕێگە ماڵی هەر کەسێکی لێ پرسیت نزیك نەبیتەوە))، ل 112.

ئەوە سیستێمی خێڵەکیی و باوکسالاریییە قوربانیی بە هەردووک ڕەگەز کچ/ کوڕ، دەدات. ئەو دوو ڕەگەزەی سروشت هەڵی بژاردوون و خودا وەك یەك گیانی بەبەردا کردوون، ئیتر لە یەکتری دەکرێن. کوڕ دەبێتە ڕەگەزی دڕندە و کچیش دەبێتە ڕەگەزی شوورەیی، شەرمە و سەر بە فەتارەت. ناڕەوایەتییەك پیاو دوو جار بەخۆی دەکات، جارێك بە ڕەگەزی بەرانبەر و جارێکیش بە خۆی، کە خۆی وەك دڕندە دەناسێنێت ئەم کچە داماوە تەنانەت سوو□□ی مانگانەشی، کە سروشتی خۆیەتی. لێی ڕادەکات و لێی دەترسێت، چونکە هەموو شتێکی لەلا کراوەتە شەرمە و شوورەیی.

دایکە عەیبە یانی چی؟

واتە خوا دەتخات□ ج□هەننەمەوە……، ل 110.

بۆیە هەموو پرسیارەکانی بۆ دەکرێنە ترس و دڵەڕاوکێ. هەر، کە خوێنی مانگانەش دەبینێت، ئەوە لە خوێندنگە بۆ ئەوەی هاوڕێکانی نەیبینن، قسەی بۆ هەڵنەبەستن و نەی گەی□ن□ن□وە بە دایکی، پەنا بۆ پاسارانی خوێندنگەکە دەبات.

تەنانەت، کە خەونیش دەبینێت و کوڕێك ماچی دەکات و زگی لێپڕدەبێت، ئەوە لە کاتی سووڕی مانگانەی و بینینی خوێن، ترس دایدەگرێت و ئەم خەونەی وەك ڕاستییەك بۆ دەردەکەوێت. چونکە پێشتریش چیرۆکی ئەو کچەی بیستووە و زانیویی□تی، کە چۆن بەهۆی زگپڕبوونی لە خۆشەویستەکەیەوە، نەفرەتی لێکرا و بە بێڕەوشت ناوی بردرا.

ئەمە جێگەی هەمیشە کۆچکردنی کچانمان بووە، بۆ ژوورە تاریکەکان. ئەمەیە کەپتکردن، کە هەمیشە کچی کورد تێکەڵاوبوونی لەگەڵ ڕەگەزی بەرانبەریدا، بۆی کراوەتە شەرمە، لە وەڵامی بۆچییەکەشیدا؟ ئەوە هەمیشە پەنا بۆ ئەو سزایە بردراوە کە خودا دەتخاتە دۆزەخەوە. هەرگیزیش ئەم تێگەیشتنە باوەی کۆمەڵگە، ئەو بوارەی بە ژن نەداوە وەها تێگەیشتنێك بخوێنێتەوە، لێکی بداتەوە و ڕەزامەندی بۆ دەرنەبڕێت.

ئیتر ئەمە دەبێتە هۆکارێك و وا لەو کچە دەکات، کە تەنانەت سەیرکردنی ئاوێنەش بۆی نەشیاوە، چونکە پێی دەڵێن: ((دڵت پەیدا کردووە))، ل 114. بۆیە ئیتر سەیرکردنی ئەو بۆ ئاوێنە، سەیرکردنی ڕووخساری نابێت وەك سروشتی خۆی، وەك هەر کوڕ و کچێك، کە لە جوانیی خۆیان، حەیران دەمێنن، بەڵکو کاتێك سەیری ئاوێنە دەکات، بۆ ئەوە سەیری دەکا، کە ئەو جیاوازیانە ببینێتەوە ((کە شوانی برامی لای دایکم شیرین کردووە و منیشی نابووت کردووە))، ل 114. ئیتر گەڕان بۆ دۆزینەوەی جیاوازیەکان، دەبێتە بەدزی سەیرکردنی

ئەو بە ئاوێنە، تا بزانێت بۆچی ئەم شوومە؟! کەچی ئەو/ برا، پیرۆز و ئازادە. بۆچی جەستەی ئەو کارەساتە و مایل بە دیلکردنیەتی؟ تۆ بڵێی پەیوەندییەکی ڕەگەزیی لە نێوان مێ و ئاوێنەدا نەبێت؟ کە تەواوی منداڵییەتی لەنێو ئاوێنەدا بۆ نەبێتە خۆ ناسکردن، دەرککردن و پەشیانی سۆز و جوڵانی ئارەزوو، هەڵبەت ئەمە لە هەرتك ڕەگەزدا و بەبێ گەڕانەوە بۆ نارسیس.

3- ئازارەکانی کچبوون

لە دایکبوونەوەی زەوی، هەڵگرتنی جیاوازییی ڕەگەزیی نێوان ژن و پیاوە، کە چیتر ژن وەك ڕەگەزی کەمتر، شووم و ئابڕووبەر… تاد، سەیر نەکرێت. ژنیش لە زمانی خۆی و تێڕوانینی خۆیەوە، ئەمیش گوزارشت لە ژیان، بوون و گەوهەری مێبوونی خۆی بکات. ئەوە ڕوونە کە ژن لە کۆمەڵگە دواکەوتووەکاندا هەمیشە سەرکووتکراوە و دەچەوسێنرێتەوە. هەموو ئەمانەش بە هۆی مێبوونییەوە بووە. هەڵەیەك، کە هەرگیز نەیکردووە، مێبوونییەتی، بەڵام نا مێبوون؛ ڕووحی پاسارییەکە، لە فڕین بەنێو ئەبەدییەت. مێبوون ڕووحی شیعرە. بەفرە کاتێك سەر بە زەویدا دەکا بە لەدایکبوونەوە و ژیانەوە.

چیرۆکی "دارسێوەکەی باپیرم" وێنای ئەم جیاوازییە ڕەگەزییە دەکات، لە نێو خێزانی کوردییدا، ئەمیش لە ڕێگەی میراتەوە. ئەم چیرۆکە ئەوە نیشان دەدات، کە هەرگیز لە نێو خێزانی کوردییدا وەك یەك سەیری کچ و کوڕ نەکراوە. ئەمەش بووەتە فەرهەنگ و هەمیشە کوڕ لە پێشتر دادەنرێ و کچیش نەك هەر لە لەدایکبوونەکەی، بەڵکو بەرگوێکەوتنی ئەوەی، کە منداڵێ لە لەدایکبووەکە "کچە؟!" ئەوە نێوچاوانی باوك، برا و مام، گرژ دەبێت، چونکە لە لەدایکبوونی کچ، گوایە هێنانی بەڵایەکی گەورە و شوورەییەکی مەزنە.

سەرەڕای ئەوەی، کە مافی میرات بەخشکاریش، هەمیشە پیاو سەرقافڵەی ئەم کاروانە و خاوەنی هەموو شتە هەبووەکانی بنەماڵە و کوڕە لە پێشەکەی خێزانەکەیە. ((باپیرم بەر لەوەی بمرێت ماڵ و موڵکەکەی بەسەر کوڕ و کچەکانیدا دابەش کرد و ئەو دارسێوەشی بە من بەخشی. من تەنیا نەوەیەکی بووم لە نێوان یازدە نەوەدا شتم بەرکەوت، ئەویش تەنیا بە خواستی باپیرم))، ل 9.

هەڵبژاردنی نەوەیەك لە نێو یازدە نەوەدا لەلایەن باپیرەوە، ئەمیش کچ و بەخشینی دارسێوەکە، کە میراتی بنەماڵەییە، ئەوە هەر زوو تەقینەوەی نەك تەنێ پیاو، بەڵکو ژنیش لەبەردەم پێدانی ئەم بەشە

میراتە ڕوودەدات، چونکە کچەکانی باپیرەش میراتیان دەکەوێت، کە ئەمانیش کوڕیان هەیە.

((ئامۆزا و پوورزا هەرزەکار و کامڵەکانم دەنگی ناڕەزایەتییان گەیاندە ئاسمانی سەروو دارسێوەکە، مامەکانم و پوورەکانم خەریك بوو دیوەخانەکەی باپیرم بکەن بە گۆڕەپانی جەنگی مەغۆلەکان))، ل9.
هەرزوو ناڕەزایی ئەوە دەردەبڕن، کە ئەم بڕیارەی باوکیان، واتە باپیری کچەکە داویەتی، ئەوە بڕیارێکی ئێجگار هەڵەیە و ناداپ□روەریی تێدایە، چونکە:
یەکەم: منداڵەکانی مامی گەورە، ڕەچاو نەکراوە، کە لە پێشترن.
دووەم: بەخشینی وەها دارسێوێك، کە ئەو هەموو شەڕ و قوربانیانەی، کە لە پێناوی پاڕاستنی ئەم دارسێوەیە دراوە، ئێستا دەدرێت بە نەوەیەکی یەکێك لە کوڕە بچووکەکانی و سەرەڕای ئەمەش ئەو نەوەیە، کوڕ نییە و کچە. چونکە کچ بە دیتەی ئەمان ئەوە نە هێندە لە پێشەوەیە، نە توانای پاڕاستن و بەرگە گرتنی هەیە.

تا بەو هۆیەوە بەسەر مافی نەوەکانی، کە کوڕی گەورەیە بازبدرێت. ئەم تێڕوانینەش لەوە سەرچاوەی گرتووە، کە ژن زوو خۆی لەدەست دەدات و توانای بەرگەگرتن و داکۆکی کردنی نەك هەر لە کەس و شت، بگرە لە خۆیشی نییە. ئەمەش بیرکردنەوەیەکی هەرە لاوازی کۆمەڵگەی داخراوە، هەڵقووڵاوی ئەو دەسەڵاتەیە، کە پیاو پاوانی کردووە، ئەمەش سیمای کۆمەڵگەی داخراوە بە ڕووی شارەستانییەت، دێموکراسیی و یەکسانییی نێوان مر□ق□کان.

یەکێك لە بیرە هەرە سەرەکیی و مر□قد□ستیەکانی ژنایەتیی لەو دەقەدا ئەدگاری خۆی یان بیری خۆی تێدا لەق نەکردووە، کە باپیری خودی کارەکتەر/ کچەکە، دەڵێت: ((من خۆم دەزانم چ ئازارێك لە ناخی ئەم دارسێوەدایە و دەشزانم منداڵەکان و نەوەکانم کامیان باشتر تیماری ئەو ئازارانەیان پێ دەکرێت و کامیشیان مێژووی ئەو دارسێوە وەکو خۆی دەڵێتەوە))، ل 10.

ئەم چیرۆکە ڕێگریەکانی بەردەم ژن، هەر تەنیا بە پیاو نابەستێتەوە، بەڵکو ژنیش بەشێکی ئەم رێگریەیە. سەرەڕای ئەمەش وێنای پیاوێکی شکۆمەندیشمان بۆ دەکێشێت، کە بیردەکاتەوە و جیاوازییی ڕەگەزییش وەلاوە دەنێت. وەڵامی ئەم هەڵە تێگەیشتنەش دەداتەوە، کە گوایە ژن توانای پارێزگاریی، پاڕاستن و بەرگەگرتنی نییە و ناتوانێت بارودۆخەکان تێبپ□□□ن□□ت، بەڵام وەدەنگهاتنی پیاوی وشیار، ئەوە ڕێگه بە وەها تێگەیشتنێك چۆل دەکات، ((باپیرم

سوور بوو لەسەر قسەی خۆی و گوتی، ڕۆڵە منیش بۆیە دەیکەم بە ناوی ئەم کچەی تۆوە، دەمەوێت ببێت بە موڵکی کەسێك کە بتوانێت بە گژ ژیاندا بچێت))، ل11.

لێرەدا گەرەکە ئەوە بگوترێ، کە هەر سێوێکیش لەو دارسێوە، ژنێکە، مرۆڤێکە. هێنانی ناوی دارسێو لەم چیرۆکەدا ئاماژەکردنە بەوەی، کە ژن وەك سەرچاوەی ئاشکراکردنی زانین و خواردنی بەری دارسێوی بەهەشت، کە زانینی بۆ مرۆڤایەتیی کەشفکرد، هێنراوە. کە هەر ئەمیش بوو ئەوەی، کە لە بەهەشت لێی یاساغکرا، لە سەر زەوی بەدەستی بێنێت. بۆیە ژن ئەو مرۆڤە کاردۆستهیه کە هەمیشە بزوانی بۆ ژیان و ژیانێکی نوێتر تێدایە. مرۆڤ کاتێ دادەماڵرێت لە بەها مرۆڤییەکات، ئەوکاتەیە، کە چالاکی نییە، چونکە چالاکیی ڕیشەی هەیە؛ کە خواستە.

بۆیە دارسێو: پێگە، جوانیی، ڕۆڵ و کاریگەریی ژن، لە کۆمەڵگەدا نیشان دەدات. کەچی ئێستا بۆچی ناکرێت ژن خاوەنی شتێك ن□ بێت. ((من دەمێکە لەوە تێگەیشتووم ئەوەی خەڵکی مەملەکەتی حیکایەتخوانەکان شێتگیر دەکات ئەوەیە ژنێك خاوەنی دارسێوێك بێت))، ل 13. ئەمڕۆ ئەو لاپەڕەیە هەڵدراوەتەوە و نهێنییەکەی خوێندراوەتەوە، کە پیاو و پیاوی کوردیی، بۆچی ترسی لە ژن هەیە ببێتە خاوەنی خۆی و خۆی بڕیار بدات، چونکە ئەودەم ژن پرسیار لە ناسنامە ڕاستەقینەکەی دەکات و بەدوای بوونە ڕەسەنەکەی خۆی دەگەڕێت. چیتر ئەو مرۆڤە بەنامرۆڤکراوە نامێنێتەوە بۆ پیاو، کە سەرچاوەی چێژبینین و سۆز جووڵاندنی پیاو بووە. بۆیە هەرگیز ناکرێت وەك ترس سەیری: ماف، ئازادیی و بزووتنەوە فێمێنیستەکان بکەین، بۆیە باسکردن لە ئازادیی، نە تەنێ ژن، بەڵکو هاوکات پیاو خۆیشی خوێنێکی لەبەر ڕۆیشتووی برینێك دەبێت، برینێکی قووڵ، کە هەمیشە ئەگەری نەخۆشییەکی تری کوشندەی بۆ سەر مرۆڤایەتیی و کۆمەڵگەی لێدەکرێت. برینێك دەبێت هەمیشە کولاوە، کە مرۆڤ پێیەوە دەتڵێتەوە، بێەوەی خواستی بۆ چارەسەرکردنی هەبێت. بۆیە باسکردن لە ئازادیی نەك تەنیا پیاو، بەڵکو مرۆڤ، ساڕێژکردنی برینێکی قووڵە، کە مێژووی دەسەڵاتی باوکسالاریی، کردوویەتیە ژیانی کۆمەڵگەوە؛ کردنەوەی دەرگە داخراوەکانە بە ڕووی ژیانێکی یەکسان و بەختەوەر.

بەدیوێکی تر ئەم چیرۆکە، دەکرێت چەند خوێندنەوەی تر هەڵبگرێت، ئەم چیرۆکە لە 2012 بە دووساڵ پێش داعش نووسراوە. هەڵبەتە ئەمە ڕامان دەگرێت. چونکە دەکرێت بیبەستینەوە بەو بەرخوودانییەی لە کۆبانێ کچانی شەڕڤان کردیان. وێجا دارسێو دەبێتە هێما بۆ خاك، کە هەر ئەو کچە دەیپارێزێت، کە باپیرە لە وەسیەتدا بۆی بەمیرات

داناوە. واتە میراتی کچانمان شەڕەفی پاڕاستنی نیشتیمانە، چونکە هەر ئەو دەتوانێت بەرگریی لێبکات و بیپارێزێت. هەڵبەت باپیرەش لە کەسیەتیی عەبدوڵڵا ئۆج ئاڵان وێنا دەبێتەوە، کە وەک سەرکردەیەک پاشخانێکی لە ڕووی هزر و کارەوە بە نەوەی نوێ بەخشیووە. هەم ناسنامەی خەباتی چەکداریی بەخشییە ژن و هەمیش وێنەی دوای بوون و ئازادیی خۆی خستن.

لەوەوە خەمی پاڕاستنی نیشتیمان، کە بۆ پیاو ئەمڕۆ ئێجگار قوورس کەوتووەتەوە، ئەوە ژن هەڵگر و داینەمەی شەڕ و خەباتە. بۆیە هزریش بەبێ خەم و خەمیش بەبێ چالاکیی بەدی نایەت. ئەوەی ناسنامەی ژنانی شەڕڤانی کۆبانەی گەیاندە هەموو جیهان، ئەو پڕۆژە گەورەیەیە، کە باپیرە و نەوەی ڕووناکبیر و تێگەیشتوو وەگەڕی دەخەن.

کە هیچ خەون، چالاکییەک نەبوو، تا ئیرادەی ناساندن و بەدیهێنان بکات، ئەوە نەبوونی خەون و چالاکیی، کوشتنی ئازادیی نابێت، بەڵکو کەوتنەوەی دنیایەک، نیشتیمانێک دەبێت، کە ڕۆڵەکانی خۆیاڕپڕاو و تەنبەڵ دەژن. چاوەڕێی دەستێکی ئاسمانیی دەبن بێت و لەو چاڵە ڕزگاریان بکات. لە ئەمە هەموو ئەو ڕەگەزانەی ملکەچ نەبوون و کارابوونە، لە ڕزگارکردنەوەی کۆبانێدا دەدۆزینەوە. واتە ژیانی نوێ لە کۆبانە، خەڵکگەلی ڕووحمردوو بەرهەم ناهێنێت. بۆیە ڕەوتی ژنایەتیی لەم نەوەیەدا، لە ئەگەری باشترین بەرەو و پێشەوەچوونێکان دەبینرێت. هەڵبەت بە بەردەوامیی ڕەگەزێکانی جووڵەی ژیان: هزر، خەون، خەم، ئیرادە، چالاکیی.

4- نموونەی ژن وەک دایکێک دوای کەستکەوتن

ژن لە گەلێک بار و ڕووداودا لە پیاو خۆڕاگر و بەهێزتر بووە. تەنانەت لە ژیانی هاوسەرێتی و چاوەڕوانیشدا، ئەوەندەی ژن بە بێگەردیی(*) و خاوەنی نەشکاندنی بەڵێنی هاوسەرێتیش دوای کەستکەوتن و لەدەستدانی مێردەکەی ماوەتەوە، ئەوە پیاو ئەوەی نە کردوویەتی نە دەتواناشیدا هەبووە بیکات. بە مانایەکی دیکە، ئەوەندەی ژن دەتوانێت بە منداڵەکەی کچ/ کوڕ، دوای لەدەستدانی مێرد یان لێکجوودا بوونەوەیان، پارێزکارییان بکات، نانیان بدات و پەروەردەیان بکات، ئەوەندە پیاو بۆی ناکرێت، چونکە بەڕاستی ژن توانایەکی بێسنووری لە چاوەڕوانیی و دانبەخۆداگرتندا هەیە.

ئەی بۆچی بە سەرزداریی زۆتر لە پیاو سەیر بکرێت؟ ئەوە نییە پیاو دوای مردنی ژنەکەی، زوو یان درەنگ ژن دێنێتەوە، بەڵام ژن لەسەر

منداڵەکانی دادەنیشێت، تا گەورە دەبن. لەبەردا دایك/ ژن تەمەنی گەنجیی خۆی بۆ منداڵەکانی دەبەخشێت؟!
یەکێك لە چیرۆکە سەرنجڕاکێشەکەی نەو" دەزگیرانە قوڕینەکەم" چیرۆکیر "ئەو بخووری نەمری دادەگیرسێنێ"یە، کە دوای ئەوەی "ئەم"، کە دایکی "ئەو"ە، واتە دایکی کچەکەیە، ئەوکاتەی باوکی لە شەڕێکدا دەکوژرێت، ئەوە "ئەو" لە زگی دایکیدا بووە، بۆیە دایکەکە بەخێوی دەکات و وەك بێوەژنێکی داوێنپاك و میهرەبان دەناسرێت و خەریکی بەخێوکردنی منداڵەکەی دەبێت و مێرد ناکاتەوە، لە وەڵامی پرسیاریی شوونەکردنەوەشی وتوویەتی: ((من ویستوومە لە ژیاندا بۆ یەك کەس بژیم و بۆ یەك کەسیش بمرم، بۆ ئەو کەسە ژیام هەر بۆ ئەویش دەمرم))، ل 94.

ئەم دایکە، بە بەخێوکردنی کچەکەی و ئاگالێبوونی، دەکۆشێ و ڕووبەڕووی هەموو ناو و ناتۆرەیەکیش دەبێتەوە، کە بە دوایەوە هەڵیدەبەستن و چاودێریی دراوسێی خراپ و تانە و قسەی بەجەش ڕۆژانە لە بڕانە. تەنانەت ئەو ژنەی، کە کونەکی کردووەتە حەسارەکەوە و تێیدا چاودێریی هەموو خەڵك و جووڵانەوەی هەر هەنگاوێکی ئەم دایك و کچە دەکات. بۆیە هەناسەکانی ئەم کچە و هەناسەکانی دایکێك دوای مردنی مێردەکەی، دەبێت چەند گەرم و چەند جاریش ساردییی دراوسێی چەتوون و خەڵکی بیرکەر و تێنەگەیشتوو، هەناسە تەنگیان کردبێتن؟

5- شەڕەف، چەکەکە بەدەستی پیاوەوەیە بۆ کوشتنی ژن

شەڕەف هەمیشە، لە واتا بەرفراوانەکەی خۆی داماڵدراوە، بچووك و بەرتەسك کراوەتەوە، هەر ئەمەش زیانی زۆری بە مرۆڤ/ ژن، گەیاندووە، شەڕەف بە مانا بەرفراوانەکەی و لە کۆمەڵگەیەکی کراوە، خاوەن ئازادیی و ڕاوبۆچوونی جیاواز، بە واتای بەها، نرخ، گەورەیی و شکۆمەندیی دێت، کە بە تاکەکان دەیگەڕێننەوە. کاتێك دەڵێن: فڵان کەس، کەسێکی بەشەڕەفە، ئەمە واتە ئەو کەسە خاوەنی گەورەیی، ئازادیی و ڕووحێکی مەزنە، کە کەس پێی نەداوە، بەڵکو خۆی فەراهەمی کردووە.

بەڵام شەڕەف لە کۆمەڵگە دواکەوتووە و دەسەڵاتی پاتریاکی، هەمیشە بەرتەسك کراوەتەوە. ئەو مانا مرۆڤییەی شەڕەف هەیەتی، لێی ستاندراوەتەوە و مانایەکی نەرێنی لێبارکراوە. شەڕەفێك ئەوەندەی پیاو بە ناسنامە و دەسەڵاتە پاتریارکییەکەی بەکاری هێناوە، ئەوەندە هەڵوەستەیەکی مرۆڤاسای لەتەك شەڕەف نەکردووە، کە ژنی پێ

نەچوسێنێتە، بەڵکو پێچەوانە بووەتەوە. ئێستا شەڕەف بەندە بە کچێنیی و کاری زایەندیی (سێکسیی)، دوور لە نەریت و شەریعەتە ئایینییەکان. وەجا نێر ئەوەی بە ژن بە بێڕەوشتیی و شکاندنی یاسا دینییەکان سەیری دەکا، ئەوە بە ئەم، دەچنە پەراوێزی نەبوونەوە، کەچی ژن بەنێوی شەڕەفەوە دەکوژێ و بەردبارانی دەکات، بۆیە زۆرجار تەنیا شتێك دەفریای ئەم کچ/ ژنە داماوە بێ، لە یەکەم شەوی بوکێنییدا، ئەوە دڵۆپێك خوێنە، ((تەنیا ئەو پەڕۆ سوورانە گەواهی دانایی ئەمەن و بورکانەکان ڕامانناماێن))، ل 153.

لە یەکێکی تر لە چیرۆکەکان، یادەوەریی ژنێك دەگێڕێتەوە، کە چۆن بەهۆی دەستدرێژیی نامەحرەمەوە، کە باوکی مێردەکەیەتی، لە ڕێگەی بێهۆشکردنەوە زگی ژنەکە پڕدەکات، هەڕەشەشی لێدەکرێت بە ناوزڕاندن و کوشتن. بۆیە دوایی وا بەباش دەزانێت بەهۆی ئەو خۆشەویستیی و وەفایەی بە پیاوەکەی هەبووە، پێی بڵێت و ئاگاداری بکاتەوە. هەرچەندە زۆرجار لەوە دەترسێت، کە باوەڕی پێ نەکات، چونکە: ((ئاخر ئەوساش هەر لەو ئابڕووچوونەی ئێستا دەترسام بەبێ تاوان دەیتوانی ئەوە بخاتە پاڵم))، ل 61، هەر کە پێی دەڵێت، ئیتر ئەوەی بیری لێکردبووەوە، کە پشتێکردنی پیاوەکەی بوو و تاوانبارکردنی بە بڕابوو، کە گوایە درۆ دەکات، منداڵەکە لە کەسێکی ترە و خیانەتی لە هاوسەرییەتیی کردووە، ئێستاش دەیەوێت پاکانە بەخۆی بکات، چونکە ((پیاوان هەمیشە خۆیان لە ژنەکانیان بەڕاستر دەزانن و ئەوەندەش ژن بەشەڕەفی خۆیان ناوزەد دەکەن، ئەوەندە کەسوکاریان نزیکترە لێیانەوە هەتا ئەو شەڕەفە،....))، ل 58.

ڕاستییەکەشی ئەم ژنە هیچ تاوانێکی نییە و بێگوناهە، بەڵکو ئەوە ئاڕەشی دڕندەیی نێرەکە، پیاوێك کە خیانەتی لە کوڕەکەی کردووە و ژنێکی بێگوناهیشی کردووەتە قوربانیی ئاڕەشییەکەی. لەوەش زێتر، کە هەڕەشەی کوشتنیشی لێکردووە، کە ئەگەر ئەمە ئاشکرا بکات یان ئەم کارەی لەگەڵ نەکات، ئەوە ئابڕووی دەبات و دەیکوژێت، چونکە هەمیشە شەڕەف چەکی دەستی پیاو بووە، بۆ ناو زڕاندن و ڕیسواکردنی ژن: ((لەوەش زیاتر چەقۆیەکی گەورەی لێ دەردەهێنام و دەیگوت دەتکوژم و دوایی دەڵێم شتی خراپم لێ بینیوە و لەسەر لەشفرۆشی کوشتوومە))، ل 62.

ئەمە چارەنووسی ژنێك و دوان نییە، بە دەیان و سەتان ژن، تووشی وەها ناڕەوایی و دەستدرێژییکردنەسەر بوونەتەوە و دەبنەوە. دوایش بەنێوی شەڕەف و لەشفرۆشیی دەکوژرێن.

ئەم چیرۆكە گۆرانییەكی غەمگینە. گێڕانەوەی ناڕەوایییه‌كە، كە ڕەوەندەكانی بە چیرۆكەوە ژیاو، حەوسەڵەی گێڕانەوەیان نییە. نامە نەگەیشتووەكانی منداڵێك دەگێڕێتەوە، كە نامە بۆ خودا دەنێرێت تا باوكی بۆ بنێرێتەوە، كەچی نازانێت ئەو باوكەی ئەوی بەناو بانگ دەكرێ، باوكی ڕاستەقینەی نییە ((… نازانی باوكی ڕاستەقینە لەگەڵ ناوی خۆیدا زنجیرەی سێیەم وەردەگرێ))، ل 62. ئەفسووس هەموو نامەكانی منداڵێك لە نەگەیشتن كاڵ دەبنەوە، منداڵێك لەو ڕۆژەوە بۆ ئەو ڕۆژ، لە چاوەڕوانیی باوكێكدایە، كە هەمیشە خۆزگە بە ئاراییی خواستنیەتی لە ژیاندا. ئەمە یەكسان دەكرێت بە مەیل و خولیاكانی كچانیشمان، كە هەمیشە نامەكانیان ناگەنە جێ، كە شەڕەف هەزاران وێڵ و سەرگەردان دەكات. هەزارانیش نەشتەری شەڕەف خوێنیان دەڕژێنێ و خوێنیان دەچێتە گۆزە شكاوەكانەوە.

زۆرجار ئەم گۆرانییە هاوئاهەنگ دەبێت، لەگەڵ عەشقێكی ناكام. یانیش داوای دڵنیاییكردنەوە، لە دڵدار و نیازیەتی گۆرانیی خۆی بۆ بچڕێت و پێی بڵێ:

دڵنیام بكە،
چیی تر گەنمی تاڵە قژەكانم
رێژنەی ماچ تەڕیان ناكات
چونكە نیشتیمانی سەرابی رووت
خستمییە گەرووی پامیامێكەوە
پاكیزەییمی
كرد بە دەمامكی گوناه و
كچێنیمی كرد بە قەرەبررووت، ل 53.

بەڵێ نیشتیمانێك، كە مەیل و خەونی هەموو مرۆڤێكی وەك سەراب، وەك تەمێكی نەناسی زستانە، كە تەنیا ه□□□د□كات، بەڵام هەرزوو لەباردن□برێن و هەم بێگەردیی هاژەی سولی بەرزی لێدەستێنن و هەمیش كچێنیی دەدزن و ئاور دەدەنە ڕووخساری فریشتە ئاسای. ئیتر نە ماچی خۆشەویستیی، نە هەستی مرۆڤدۆستیی نییە تا بیلاوێنێتەوە. هەموو ئەمانە لەگەڵ كچێنییدا مانا دەبەخشنە خێڵ و هەرزووش بێمانایی دەبەخشنە گوناهێك، كە بێگووناهییە.

6- ژن و پێگە سیاسییەكەی

دەسەڵاتی پاتریاكی، نەك بووە بە بنەمای سەرەكی خێڵ، بگرە ئەو دەسەڵاتە سیاسەت و جومگەكانیشی گرتووەتەوە. بە شێوەیەك كە ژنگەلێكیشی كردووه‌تە كەسێك كە خۆی، لە دەمولوتی پیاو هەڵبسوێت و لمووزی ماچ بكات. بەرگریی لە دەسەڵاتی پیاو بكات و بووه‌تە بەشێكی

بچووکی خۆ لەلا گەورە، بەڵام بەکارهێنراو لەلایەن بەشێکی گەورەی سیاسیی چەوسێنەرەوەی ڕەگەزی ئێمە.
لە چیرۆکی "ئەو نامانەی بەر لە مردن نەخوێنرانەوە"، کە پێکهاتووە لە (6) شەش نامە، کە بۆ "دلارام" دەینێرێت.

دلارام لەوێدا دەکرێت هێما بێت بۆ هەموو ئەو پیاوانەی، کە لە دەسەڵات دان و هۆکارێکی هەرە سەرەکین لە چەوساندنەوەی ژناندا. هەڵبەت دلارام، کە خۆی بەشداریی ئەم دەسەڵاتەیە دەکرێت لە خەونی خودی چیرۆکنووسیش شتێکی تر نەبێت، کە زیاتر شیمانەی ئەوە دەکرێت چیرۆکنووس خەونی پێوە دەبینێت بۆ بوونی وەها کەسێك، کە وەڵامی پرسیارەکانی بداتەوە و دەخەمی سیاسەتێکی شەفافدایە، ئەوە وەك چیرۆکنووس دەڵێت ((چۆنە تا ئێستا بێدەنگن چۆن سیاسەت دەکەن؟))، ل 186.

دوای ئەوەی باس لە دەستەیەك دەکەن، کە دروست دەبن و هەموو شتێك بە میزی نێرینەیی خۆیان پیرۆز دەکەن، هەرچی جوانیی هەیە دەی شێوێنن و دزە دەکەنە ئەقڵی میرەکانی شار. دیارە ئەم دەستەیە لەسەر بنەمای دۆگما و چەقبەستوو خۆیان بەرز دەکەنەوە بۆ ئاستێك، کە هەمیشە ئەم ساوەرە وەك خۆشەویست لە ئاوی مەلکانەی ئەقڵی مرۆڤی بە هزر و زەرینەی خەڵکیدا بڵاو دەبێتەوە و گەرا دەکات.

هەر دوای ئەمە ئەم دەستەیە بێباکانە ڕەگەزی بەرانبەر دەچەوسێننەوە و ئازاریان دەدەن و ((بێباکانە پێ دەنێن بە دڵی هاوڕەگەزەکانی خۆماندا))، ل 184، کار دەگاتە ئەوەی، کە تەنانەت ژنگەلێکیش، کە دوێنێ ناڕازییی و چالاك دەبینران، ئەوە ئەمیش بۆنی میزیان گرتووە و ملکەچی هەموو ئەو بنەما سیاسیی، ئایینیی و خێڵەکییانەن، کە بە هەیانەوە هاوڕەگەزەکەیان دەچەوسێنرێتەوە، کەچی نەك بێدەنگن، بەڵکو ئەوەی زمانی بکاتەوە ئابڕووی دەبەن و تووشی مەینەتیی، گێرمە و کێشەی زۆری دەکەن.

بۆیە گەڕان بەدوای خۆدا و خۆ دیتنەوە، یان ملکەچنەبوون بۆ ساوەری چەکووشی دەسەڵاتێکی فاشیل، ئەوە یان دەبێت بچیتە ژێر باڵیان، یان ئەوەتا هەمووان دەنگت لێهەڵدەبڕن و بە نەشاز، دز و بێشەڕەف تاوانبارت دەکەن و ڕووت لێهەڵدەماڵن، چونکە گەلێك لە هاوڕەگەزەکانی بەر لافاوی میزی ئەم دەستەیە کەوتوون، ڕەنگ و دەنگیان بووە بە هی ئەمان و ئەمانیش بەهەیانەوە هاوڕەگەزەکانیان پێ دەمکووت دەکەن.

ئەو دەسەڵاتە سیاسییەی، کە خشتەی کارەکانی ئەوە، ڕۆژێکی تێدا نەماوەتەوە بۆ پاکیی، جوانیی و خۆشەویستیی، چونکە تەواوی ڕۆژەکانی حەفتەیان بە ناشیرنییەکانی خۆیان پڕ کردوون و پڕیان دەکەنەوە، ئەوەتا ((شەموو: دڕینی سکی کچۆڵەیەك کە بە ناوی عەشقەوە لە خشتە براوە، یەکشەم: لە بەردەم ئێوارە هاتنی بێوەژنێکدا ڕشانەوەی گورگێکی برسی ئێوارەکەی ڕەش داگەڕاندبوو، دووشەم: دایکی شەهیدێك پەنجەرەکانی پاشگەزبوونەوەی بەڕوودا دەخرێتە س□ر□پشت، س□□ش□م: گێڕانەوەی چیرۆکی نیفاق و داستانیکارەکتەریەتیی دەستکرد بۆ ڕیزی کەنیزك، چوارشم: چەند تێکۆشەرێکی مۆدێرن لەسەر ژمارەی مەعشووقەکانیان بەشەڕ دێن، لە یەکەم پێنجشەمی سەرەتاییتانەوە هەتا دوا پێنجشەمی ئەم وشەیە کارەکتەرێکی دۆڕاوتان قیڕەی هەموو بۆقە بەزیوەکانتانی لەگەڵدا تاقی کردمەوە هەتا گەنجیەتیی سەربڕاوم دابەش بکات بەسەر سمکۆڵانی ئەسپەکانی عەشیرەتاندا))، ل 186.

بۆیە پرسیاری کارەکتەر، پرسیاری ژنگەلێکە، تەواوی ناڕەوایییەکان، کە دەرهه□ق ژن کراون، ئەوە دەرهه□قی کارەکتەریش کراون و ڕووحی مرۆڤانەکەی ئەمیان ئازارداوە. بۆیە بە چاوێك، کە پەرۆشییەکی گەورە دەبینرێت ل□ گ□ل□نەکانیدا، دەپرسێت و بە تەوسەوە یێژێ: کام ڕۆژتان ماوەتەوە، کە خشتەی کارەکانتانی لێدابنێن، چونکە ئەوەتا هەموو ڕۆژەکانتان بە چەوساندنەوە، کوشتن، لەچاڵنان، بێوەژنکردن و تازیەبارکردن، پڕکردووەتەوە.

هەر ئەمەیشە، کە وا دەکات کارەکتەر حەز بە گەورەبوونی “دلارام” نەکات و هەر بە بچووکی بمابایەوە لای جوانتر دەبوو، چونکە چی پیاو هەیە، ئەوە ڕۆژێك لە ڕۆژان منداڵێکی بێگەرد بووە، کەچی گەورەبوون ئەمی کردووە بە پیاوێکی ترسناك و چەوسێنەرەوە، ((چەندم پێ خۆش دەبوو منداڵێکی منداڵ بوویتایە، نەك منداڵێکی گەورە، چەند لە گەورەبوونت دەترسم. چونکە دەزانم ئەو جۆرە منداڵییە دەتکات بە گەورەیەکی ترسناك))، ل 186.

دوو تێڕوانینمان لەمەڕ دلارام خستنە ڕوو، تێڕوانینی سێیەممان لەمەی سەرەوە هەڵدەهێنجین، کە ئاوڕ لەو فەرهەنگە باوە کۆنەی نێو کۆمەڵگەی کوردیی دەداتەوە، کە سەبارەت بە لەدایکبوونی منداڵی کوڕ هەیانە، کە هەمیشە وەك پیرۆزییەك سەیر دەکرێت. کەچی بۆ کچ پێچەوانە دەبێتەوە، کە کچ مایەی شوم و نەگریسییە. بۆیە هەر ئەو منداڵە کوڕە، کە ل□ نێو فەرهەنگێکی باوك سالاردا چاو دەکاتەوە، ئەوە کاریگەریی ژینگە و خێزانەکە بەسەریەوە گەشە دەکات. دوایش

خۆی دەبێتە پیاوێك، كە دەیەوێت نەك چارەنووسی خۆی، بەڵكو هی ژنیش دیاری بكات. لێرەوە چیرۆكنووس ترسی ئا لەم گەورەبوونەیە هەیە و ناكرێت نەرێیانەش لەم گەورەبوونە سامناكە، ترس هێن، بۆ بەشێكەی تری ژیان و ژین نەهێنێت، كە ژنە.

7- ڕەنگدانەوەی ستەمكردن لە ژن

شكۆ هەمیشە پیاو لە خۆی مارە بڕیوە. بۆیە لەو كاتەوەی شكۆ لە ڕەگەزی بەرانبەر دەستێندرێت و پێی نادرێت، ئەوە خودی ئەم ڕەگەزە كە ژنە، مەحكوم بە كۆیلەیی و مەحكوم بە تاوانی بوون دەكرێت. هەر ئەم ژنە مەحكومكراوەیە، كە لە جیاتی ئەوەی باوەشی پێدا بكرێت و شكۆمەندیی و میهرەبانییە سروشتییەكەی لە بەرچاو بگیرێت، ئەوە خراوەتە ژێر باری قورس، ئەشكەنجە، ئازار و قامچی پیاو.

هەڵبەتە ستەمكردن هەر تەنێ نەبەستراوەتەوە بە سووچی ماڵەوە، زیندانییكردن و لێستاندنەوەی گەلێك لە مافەكانی ژیانی مرۆڤ/ ژن. بەڵكو ستەمكردنی پیاو لە ژن، ئەمڕۆ زەقتر بووەتەوە، كە چووەتە لایەنی لەشی ژنەوە و ئەم ستەم و زووڵمكردنە لەسەر ژن لە لەشە و خۆدامركاندنەوەی پیاویش بە ئەندامەكانی لەشی ژن دەگەڕێتەوە، كە پیاو وەك چێژ و خۆدامركاندنەوەی ئارەزووی زایەندیی، خۆی لە ژن نێزیك دەكاتەوە، بەڵام بە جیاوازتر لە ژیانی بەری. كە هەوڵدەدات لەوەوە ئارەزووە زایەندییەكەی خۆی دابمركێنێتەوە و لەگەڵیدا ڕابوێرێت و كات بەسەر ببات. تەنانەت بە مەیل و تێركردنی ئارەزووەكانی و كات بەسەربردن، ئەوە كار گەیشتووەتە فریودانی ژنی هاوسەردار، یان دوای هاوسەرگریی كردن، لەپێوەندیی بەستندایە لەگەڵ ژنانی تر. ئەمەش بە ژنەكەی خۆی بەشیاوی نازانێت. تەنانەت ژن وەك هەڵوەستوەرگرتنیشی لە بەردەم وەها كارێكدا، كە مێردەكەی دەیكات. ((پیاوێك لە بازاڕی گەوادەكاندا لە قوژبنی تاریكییەوە، فریوی ژنی هاوسەرداری دەدا بە خیانەتی هاوسەری))، ل 8.

هەموو ئەمەیش ستەمكردنە لە ژن، بۆیە ئەمڕۆ چەوساندنەوەی ژن لە لەشیدا وێنا بووەتەوە و زۆتر دەیچەوسێنێتەوە. ئەمڕۆ لەوەی كە پیاو بە سۆز نیشان بدرێت، ئەوە هەر ژن دووچاری دەبێتەوە و كەم سەیركردنیشی لەم ڕوانگە كۆنەی پیاوەوە بۆ ماوەتەوە كە ژن سزادارترە.

هەڵبەتە بۆ ئەمەش هەمیشە پیاو دەمامكی پێشیوە و ڕووی ڕاستەقینەی خۆی هەرگیز وەك ئەوەی، كە هەیە پیشان نەداوە. بۆیە هەمیشە ژن لەم

تاوان ئەنجامدانەی پیاودا، قوربانی بێگەردیی و بێگوناهیی خۆی بووە، بۆیە ئەم ئاڕەشیەی پیاو هەیەتی، بووەتە هۆکارێکی هەرە سامناك لە كولتووری كوردییدا، ناپاکی کردنی پیاو، لەوەوە دزە دەکاتە نێو بێگەردییەك کە خودی دەسەڵاتی پاتریاکی ڕێگر بووە لە تێکەڵبوونی ڕەگەزیی، کە وایکردووە متمانە بە هەموو ڕاستییەکی درۆ بکات و وشیارییەکی کەمتریشی هەبێت لە ڕەگەزەکەی تر.

سەرەڕای ئەمە نەبوونی ڕۆشنبیرییەکی خێزانداریی و زایەندیی. ئەوەی دەشمێنێتەوە لەو سەرەڕۆییەی کە پیاو دەیکات، شێواندن و نواندنی بێوەفاییەکە، کە ژنانمان مینا کوڵوکەی تەرزە لێدراو، تەمەنیان هەمیشە لە ئەفسانەکانی پرۆمیسەس و داستانی" ئۆدێسە و ئێلیادە"ی هۆمیرۆسەوە، بۆ پێوە لکاندنەوەی تاوانێکی تر لە گێژاوێکدایە، کە تێیدا ژن وەك هۆکاری هەموو شوومی و شەڕێك نیشان دەدات. بۆیە ڕازیبوون بەشی ئەوە بەوەندەی کە هەیە و پێی ڕەوا بیندراوە، ئیتر دەبێ بڵێت: ((ئەمەی قەیرە کچانی قەدەر، هەردەم ئەفسانەی فرمێسك بۆ گوڵەکانی ماچ دەسپێرین))، ل 52.

بۆیە گۆکردنی "قەیرە" لە دەمی کارەکتەر، دەرەنجامی ڕەشبینییەکی ناکۆتا، بەنەکردن و شیمانەنەکردنی هەڵوێستێکی مرۆڤیانەیە لە پیاوێك، کە هەمیشە سەنگی خۆی بە کەمسەیرکردنی ژن و چاوتێبڕینی وەك چێژ و دامرکاندنەوەی ئارەزوو، شکاندووەتەوە. ((لەگەڵ ئەوەی ژیان بەبێ ژن نابێت، بەڵام ژیانێکی سەرفراز و ماناداریش لەگەڵ ژنێك جێگای باس نابێت کە تا ئەو ڕادەیە بچووك و سووککراوە))(2)، بۆیە ڕێزگرتنی ژن، لەلای پیاوەوە ئاماژەکردنێك دەبێ، بۆ خۆشویستنی ژن و خۆشویستنی ژیان. ژیانێك کە هەر لە سەردەمە کۆنینەکانەوە بووژانەوەی خاك و زیندووبوونەوە و چرۆکردنی سروشت، وایکردووە بە دایك بچوێنرێت. لەم دیتگەیەوە مانایەکی قووڵ هەڵدەمژین کە: بوونی سروشتی دایك، بوونی بنەڕەتی سروشت و ژیانە، چونکە خودی دایك (ژن) ئەم بوونە موفەڕەك و پیرۆز دەکات.

8- ماسکی پیاو هۆکاری فەرهەنگی داخراوە؟

ا- چیرۆکی "کچە ئازادەکە"

فەرهەنگی داخراو، هەمیشە سەر بە ژوورە بێدەنگەکان و کۆڵانە بە جمەکاندا دەکات. فەراهەمی کەشەکە، کە هەمیشە چاوی ئەم، چاوی گشت تاکەکانە. دەبێت لە چاوی ئەمەوە خەڵك سەیری خۆی و دەوروبەری خۆی بکات، چونکە هەمیشە باوك و دایك {دایکی دروستکراوی دەسەڵاتی

پاتریاکی}، بە گوێچکەی تاك بەتاکدا دەچرپێنن، وەك ئەوەی ئەحلام مەنسوور دەڵێت: ((هەمیشە دایکم پێم دەڵێ وەکو خەڵکی رەفتار بکەم))(3)، لە وەها دۆخێکیشدا ژن/ کچ، هەمیشە بەهۆی ئەو نەریتە ڕیشە داکوتاو و دەقگرتووە، دەکرێت بە کۆیلە و قووربانی سەرەکیش هەر خۆی/ ژن دەبێت.

بۆیە لە چیرۆکی "کچە ئازادەکە"، کە کچێکی ڕۆژهەڵاتییە و لە ڕۆژهەڵاتی نەریتیی ژیاوە، لەم چیرۆکەدا کارەکتەر داوای یاخیبوون دەکات. یەکسانیی و ژن دەکاتە لەرە و لە بێدەنگیدا نەوای دەنگێکی یاخیی و خودێك دەبیسترێت. جاڕ دەدات و هاوارێك، کە ماسوولکەکان وێك دێنێتەوە.
بەڵام ئەم کارەکتەرە نەك هەر لەلای پیاوانەوە، بەڵکو لە لایەن خودی ژنان خۆیانەوە، دەدرێتە بەر نەشتەر و پلار، چونکە ئەم، ڕچەی نەریتی شکاندووە و لە یاسای خێڵ هەڵقریوەتەوە، بۆیە ((لە ڕۆژێکی ژناندا کۆمەڵێك لە ژنان بە ژنێکی ناعادەتی ناوزەدیان کرد و تاوانی دابونەریت شکاندنیان دایە پاڵی گوایە ئەو یەکسانییەی ئەو داوای دەکات بۆ ئەوان زۆرە))، ل 160.
ئەم کچە، دژی کۆنپەرست، مرۆڤکوژ و تەسکبینەکانە، نزا و هاواری، لە گەواڵەیەکی سەرکەشانەدا دەبن و ئاوێزانی هەستێکی مرۆڤدۆستانە دەبن، کە هەمیشە پەنجەی هێواشییەك و نەرمونیانییەکی خوداژنانە، لەسەر ژێکان سەمایانە و سەر لە ماڵی یەکسانیی هەڵدەسوون.

بەڵام ((بەبەهانەی ئەوەی گوایە چەندین ساڵ پێش گەلەکەی خۆی کەوتووە و لەگەڵ ڕەوتی پێشکەوتنی مێژووی نەتەوەکەیدا ناڕوات، هاوار دەکات دەست دەخرێتە گەرووی، سەربەرز دەکاتەوە دەدرێت بەسەریدا، هەنگاو دەنێت قاچی دەکرێت بە داوادا. بەر نەفرەتی مینبەرەکانی دەخەن. گوایە ئەو پێشکەوتنەی ئەو لە نەتەوە رۆئاوایە کافرەکانەوە وەرگیراوە))، ل161.
فەرهەنگی داخراو، بە ڕووی هەموو شتێکی نوێ، دەنگێکی ئازاددا هەڵدەشاخێت و ڕووبەڕووی دەبێتەوە. هەرگیز نا بێتە لەنگەر بۆ هەرسکردنی نوێ. فەرهەنگی خێڵ، هەرگیز خوازیاری ئاشنایەتیی و تێکەڵبوونی لەگەڵ فەرهەنگێکی تر نییە. بۆیە هەر دەنگێکی لەخۆی جیاواز دەداتە بەر نەشتەر. هەر کەسێکی لەخۆشی، کە بانگ بۆ یەکسانیی و ئازادیی بدات، تاوانباری دەکات و بە هەڵگەڕاوە، لەدین دەرچوو، ناوی دەبات، کە هۆگر بە پێشکەوتنی نەتەوە ڕۆژاوایییە کافرەکان بووە.

دواجار کارەکتەر، ڕووکردنە دەرەوە هەڵدەبژێرێت، لەو فەرهەنگە

دەربازی نابێت، بەڵکو لەو فەرهەنگە هەڵدێت، کە یەکسانیی و پێشکەوتن ناخوازێت. هەنگاوەکان لە وڵاتێکدا دەیگیرسێننەوە، کە گوایە تێیدا پێی دەوترێت ((هەموو بۆچوونەکانت پەسندن. وڵاتی ئەو یەکسانی و ئازادییە کە باسی دەکەیت، فەرموو ئەوە دیمەنی شیرینی دەریا کە هەمیشە بە ئاواتییەوەیت. دەبەرێتە سەر دەریا و مەلەوانگەیەکی تێکەڵاو، وەکو هەشووە ترێ پیاوان و ژنانی ڕووتی بەیەکسانی لێ هەڵنیشتووە))، ل 161.

گرفتی سەرەکیی لەم چیرۆکە و لە گەنجاماندا ئەوەیە، کە لەجیاتی بەرەنگاریی: هەڵهاتن و ڕووکردنە دەرەوە هەڵدەبژێرن، ئەمەش پەیوەندیی بە ڕووحێکی تەنبەڵ و ترسەنۆکەوە هەیە، چونکە مرۆڤ دەبێت بە خواستێکی بەهێز سەنگەر بگرێت و ئەحلام ئاسا بیر لە ناوزڕاندن و ژیانێکی ڕازاوە نەکاتەوە. کوا ڕەچەشکاندن، بێبەهاییکردنی بەهاکان و شەڕی کۆنخوازیی، ڕووحی مرۆڤی هەڵاتوو، له کاتێکدا، کە هەمیشە لە ڕاکردندایە. مرۆڤی هەڵاتوو بەدوای هیچەوە نییە، نە خەونی هەیە، نە بە خۆی دەگات وەك ناسین. هەڵاتوو دەبێت تا پەسڵان دەست بە سەرییەوە بگرێت. له دەمێکدا زەمینە بۆ وێرانکاریی لە وڵاتدایە. لە هەر وڵاتێك زۆتر، ئەم زەمینەیە لێرە سازاوە و دەبینرێت.

کارەکتەر لەوەش هەم دیسان، کە گوایە بەهەشتە و ئازادیی و ماف هەیە، بەڵام هەر زوو دەبێتە مایەی پێکەنین و گاڵتەپێکردنی ئەو ژن و پیاوانەی لە ئاوی دەریادان، کاتێك شەرم دایدەگرێت، چونکە ئەو لە فەرهەنگێکی کراوەدا نەهاتووەتە ئەو وڵاتەوە، بۆیە ((ناچار دەبێت، لەجیاتیی مایو (سترێج) و تیشێرتێك لەبەر دەکات بۆ ناو مەلەوانگە))، ل 161، جارێکی تر هەندەی دیکە شەرم دایدەگرێت و کاتێکیش لە ئاوەکەدایە نزیك بە خنکان دەبێت. ئیتر ئەم خنکانەش دەبێتە خنکانی ڕاستەقینە، دەرەنجامی ئەمەش هەر ئەو پێکەنینە و گاڵتەپێهاتنەی هاوڕێیە نوێیەکانی بوو، کە گوێبیستی ئەوە دەبێت پێی دەڵێن ((ئەم دواکەوتووە داوای یەکسانی دەکات، کە خۆی لەناو یەکسانیدا جێگەی نابێتەوە؟)) ل 162، ئەمەش کاتێك قووڵتر دەبێتەوە، کە زۆر ڕەگەز پەرستانە دەڵێن: ((بابە ئەمانە بەسەد ساڵی تر ناگەن بەشارەستانییەتی ئێمە، هەتا دوێنێ بەشاخەوە بوون)) ل162.

ئەورووپایییەکان بۆ ئەوەی ئازاد بژن، هەڵنەهاتن، بەڵکو لەو زەمینەیەی بۆ گۆڕانکاریی دەبینرا، یاخی بوون و بەرەنگارییان نواند. بەڵێ، شەڕی ئایندە بە هەڵهاتن/هەڵهاتووان ناکرێت.
دوای ئەمە کارەکتەر، لەگەڵ دوو هاوڕێ، ڕوو دەکەنە کافتریایەك، کە

لەوە یەکترناسین لەگەڵ کۆمەڵێك کەس دەکەن، کە بە یاخی و ئازاد ناسراون. دوای ئەمە یەکێکیان جگەرەیەکی پێشکەش دەکات، بەڵام ئەم سوپاسی دەکات، چونکە جگەرە ناکێشێت و سروشتی ئەوە. دوای ئەوە خزمەتگوزارەکە فەرموویان لێدەکات، کە ((هەریەکەیان داوای بیرەیەکی کرد و ئەویش داوای شەربەتێکی پرتەقاڵی کرد))، ل 162، بۆیە ئەمان ئەم هەڵوێستەی ئەو بە نەشیاو دەزانن و پێی دەڵێن: کە تۆ کەسێکی ڕۆشنبیر بیت و شەرمە هەر لەگەڵ شەربەتدا بیت. چیرۆکنووس لەم وێنەیەدا وێنەی ئەو جۆرە ڕۆشنبیرانەی ئەوەشمان بۆ دەکێشێت، کە جۆرە ڕۆشنبیرەکانی ئەوەش، مەرج نییە هەموویان کەسانی تێگەیشتوو و مرۆڤدۆست بن، بەڵکو کاتێ کارەکتەر هەر کە داوای شەربەت دەکات، ئەوان وەك جەنێویان پێدرابێت، دەتەقنەوە، کە بۆچی داوای شەراب ناکات.

ئا هەر لەوە کە سەر بەرز دەکاتەوە، چاوی دەنیشێتە سەر ژنێکی باڵاپۆشی چارشێو بەسەر، کە بەرانبەری دانیشتووە و تاوناتاوێك، چەمکی پێچەی لادەدات و پێکەکەی هەڵدەدات. بۆیە سەری سووڕ دەمێنێت و لەبەر خۆیەوە دەڵێت ((ئای خۆ لای ئێمە تەنیا باسی ئەم دیمەنەش بکەین بە چاوی خۆت بینیوتە، بڕیاری کوشتنت دەدرێ، سەیرە من داوای ئازادی بۆ ئەو دەکەم، کەچی ئەو لە من ئازادتر و ئازاتریشە))، ل 163.

دوای ئەم گفتوگۆیە، بابەتێکی تر قسەی دەربارە دەکرێت، ئەمیش خۆشەویستییە، کە هەریەکەیان باسی ژیانی خۆشەویستیی و پەیوەندیی خۆیان دەگەڵ دڵدارەکانیان دەکەن. کاتێکیش ڕووی دەمیان دەکەنە کارەکتەرەکە ((ئەی تۆ باسی چی خۆتمان بۆ دەکەیت، باسی خۆشەویستییە ڕاستەقینەکان، یان کاتییەکان؟))، 163. بەڵام ئەوە دەیورووژێنێت و دەڵێت: لە فەرهەنگی ڕۆژهەڵاتدا، ڕاستەقینە قەدەغەیە، چجای ئەوەی کاتییەکان.

ڕاستییەکانیش سنگت دەکەنە نیشانەی گوللە. ئەوە کاتیی هەر مەپرسە، لە پەواردایە، تاوانەکە مایە بۆ لێخۆشبوون نییە، تا من ئەزموونی بکەم. بۆیە پیاوێکی دانیشتووی ناو گفتوگۆکە، لە هەموویان پیرتر، پێی دەڵێت ((بۆ کچم تۆش وەکو هەموو مرۆڤێکی تر مرۆڤ نیت))، ل 163، بۆیە بە چاوی پڕ ئەسرین و دنیایەك پەرۆشیی و غەمەوە، پێی دەڵێت: ((بەڵێ مرۆڤم… مرۆڤێکی لەوانلەو لە نەخۆرەکانی ڕۆهەڵات، مرۆڤکم ڕۆهەندی ڕوانینەکانم پڕ کراوە لە ڕشانەوەی کەسانێك کە لە دەرزێمانەوە تاوانباری مێژووی مرۆڤن))، ل 164.

ئەژدەهاتەك هەمیشە دەنگ و ڕەنگی ژنانی، لە پشت پیاوەوە دەبیستریت و دەبینرێت. ژن لە زمانی خۆیەوە نا، بەڵکو لە زمانی نێرەگەزی نێر/پیاوەوە گوزارشتی لێکراوە و وەناکراوە، کە دەبێت چی بکات و چۆنیش بیکات، ئەمە هەر پیاو بڕیاردەدات و داردەستەکە هەر لە دەستی ئەمدایە. ئەو ئەمەی، کە شکڵی پیاوی پێناس دەکرێت.

ب- چیرۆکی ژنەکانی ژەنەڕاڵ

چیرۆکی ژەنەڕاڵ، چیرۆکێکە کار لەسەر ڕووهەڵماڵینی دەمامکی پیاوێك دەکات، کە چۆن بۆ ئارەزووەکانی فریوی کچێك دەدات، باسی خۆشویستن، عەشق و بەدڵسووتانی خۆی، بۆ کچە دەکات. ژەنەڕاڵێك، کە کەشکە سپیەکەی، لە ژنگەلێك بۆ ئارەزووەکانی، کە وەها سەیری ژن دەکات، کە ژن جگە بۆ ئارەزووە زایەندییەکەی و کات بەسەر بردن هیچی تر نییە، پێ کردووە. ((کانی هەر یەك جار خۆشە ئاوی لە بخۆیتەوە… بەڵام من وەکو وتوویانە" کانییەك ئاوت لێخواردەوە بەردی تێ مەگرە" بەوەفا دەبم بەرامبەریان و لە ساختمانەکەدا کاریان بۆ دابین دەکەم، بەردیان تێ ناگرم))، ل 133. ئەژانێك ئەم دەنگە ((چەندین جار بەسرپەی خۆشەویستی و بە ئاکام گەیشتن و دڵسۆزی دڵ و دەروونی ئەمی پێ کردبوو ئەو دەنگە دلێرە لە بێ هەڵوەستیی مرۆڤەکاندا باسی جورئەتی دەکرد و لە خیانەتدا باسی پاکی دەکرد))، ل133.
بەڵام، کە وەك پێشتر هەرزوو بە چاوەڕوانیی کردن بۆ دیداری، دەکرایە ژوورەوە. ئەوە ئەستا ئەم دەرگەی بەڕووەدا داخراوە. ئیتر ژەنەڕاڵە بەکامی دڵی خۆی گەیشتووە و ئارەزووی لە شکاوە. هەرگیز ئەو ژەنەڕاڵە نییە، کە پێشتر ((چەندین خەشم ئەوەی بەگوێی مندا داوە))، ل 134. بۆیە گومانی ئەوە دەکات، کە ڕەنگە ئەو دەنگەی لە ژوورەوە دێت ئەم نەبێت ((ئەگەر ئەو بوایە ئەستا هەر بەزانینی کە من لێرەم خێرا دەیکردەم ژوورەوە و قسەی خۆم لەگەڵە دەکرد… یا هیچ نەبە کە دەیزانی من گوێم لێیە هەرگیز وا توندوتیژ خۆی پێشان نەدەدا، هەر بەو ناسکی جارام دەجووڵایەوە))، ل134، ئیتر مەیلی مریشکێکی تر دەکات.

ئەم ژەنەڕاڵە ببووە نموونەیی و ژەنەڕاڵێك دلێر و مرڤدەست، بەشێوەیەك کە ((لە هەموو کەس بەگەردتر بێت مرڤتر بێت بەڕەوشتتر و بە هەڵوەستتر و ئاشتیخوازتر بێت))، ل 134، کە خۆشەویستییەکەی وایلێکردبوو، کە خودی خۆیشی نەبینێت تەنیا و تەنیا ئەو ببینێت. خۆشەویستییەك، کە وەها بەرپەرچی هەر قسە و قسەڵۆکێکیشی دەدایەوە، کە دەربارەی ئەو/ژەنەڕاڵە، دەکران، ئەم نمایشەش درێژە دەکێشێت تا ئەو ڕۆژەی، لە دەستبازیی و گەرموگوڕیی ماچدا، ژەنەڕاڵە دەیداتە

بەر زللە، نە یەکیان و نە دووان.

سەرەتا واهەست دەکات زللەی خۆشەویستییە و گاڵتەی دەگەڵ دەکات، بەڵام تا ئازاری لەهەڵدەستێنێت و تێنانێت بەر دەم و چاویشی دەکێشێت، هەر ئەمە نا بەڵکو چی وشەی ناشیرینیش هەیە پێی دەڵێت: ((هیچ و پووچ، بێناموس، سۆزانی))، ل 135.
کە تا ئەو کات هیچ کەسێك، وەها وشەیەکی پێ نەگووتووە. لەپڕ هەموو شتەکان ئاوەژوو دەبنەوە و وێنەی ڕاستی خۆ وەردەگرنەوە. ژەنەڕاڵیش، لە پیاوێکی خۆویست، چەوسێنەر و مێشك پووچ، تای تەرازوویەك داگیر ناکات. بەڵێ وشەگەلی وەك: هیچ و پووچ، بێناموس و سۆزانیی، ئەم وشانەن، کە لە بازاڕی دەمقەڕەباڵغییی پیاودا، ئەمڕۆ بۆ ناشیرینکردن، ناوزڕاندن و کەمسەیرکردنی ژن، ئاووسن بە ڕۆژانە هەزاران جار بیستنەوەیان، کە پیاو وەك پاکانەیەك بۆ خودی خۆی و چەکی بەرگرییە دینیی، سیاسیی، ئابووریی و مرۆڤبوونە شکۆمەندەکەی، خۆی پێ دەکڕێتەوە. ژنیش هەڵدەداتە دۆزەخێك، کە هەر پیاو دروستی کردووە.

بۆیە هەر دوای هەڵمژینی جوانیی و پەژمووردەکردنی خونچەی، دوای تێربوون و وەڕسبوون لێی، دوای سووکایەتیی پێکردن و جنێو پێدان، نەك هەر خێرا دەری دەکاتە دەرەوە، بەڵکو هەڕەشەشی لێدەکات ((خێرا بڕۆ دەرە با بەفیشەکێ کاسەی سەرت لێ نەکەمەوە))، ل 135.
ئایە کەسێك شەڕ و فیشەك، چەك و سووکتەماشاکردنی ژن گەورەی کرد بێت، لە مانای خۆشەویستی و عەشق دەگات؟!
((ژن بوو بەوەی لە پیاو بدات))، ل135. کەی گوێ لە دەنگی ناوەوەی دەگرێت؟! کەی کەی. ئیتر ئەم ژەنەڕاڵە، ژەنەڕاڵی شەڕە دۆڕاوەکانە، ئەو شەڕانەی مێژووێکی بۆ ناسکردنی مرۆڤبوون بۆ مرۆڤی نەبەخشیووە.
چونکە ژەنەڕاڵ لە کڵپە و بڵێسەی ئەوین ناگات. تێگەیشتنی نییە لە مستەکۆڵە و زللە خۆشەویستییەکانی دەبەر. تەنیا دامرکاندنەوەی دەوڵەت و تێربوون.

بۆیە کچە/ کارەکتەر، پێی دەڵێت: ((جەنەڕاڵ تۆ بەردەوام خۆت بەبراوە دەزانیت، بەڵام دەبێ ڕۆژێ ئەوەت تێ بگەیەنم کە تۆ براوەی شەڕێکی دۆڕاویت))، ل 136، ئەوەی تۆ شەڕی بۆ دەکەیت، ئەوەی بێی ژیاویت، ئەوەی خۆت پێی ناسکردووە، ئەوە ڕۆژێك ئەوەت پێشان دەدەم، کە چەندە مایەی پێکەنین و گاڵتەجاڕی دەم گەمەیەك بوویت، کە هەر لە زووەوە بۆ وەدەرنانی تۆ ئاشنا بووە. چونکە ((لە شەڕەکاندا فرمێسکی ژن و خوێنی پیاو هیچ بەها و نرخێکی نییە))، ل 136. ئەمە دەبێتە ڕووبەڕووبوونەوەیەك لەسەر بوون و ماف. بوون و

خودێكی ڕەسەن، چونكە پیاو وەچەی دوای شەڕە دۆڕاوەكانە. لە تۆڵەی دۆڕان بەدرێژایی مێژووو، دەیەوێت كێماسییەكانی خۆی بە ژن پڕ بكاتەوە و شوورەیییەكانی بەژن بسپێرێت.

ئەمەش كاتێك بۆ ژەنەڕاڵ دەردەكەوێت و ئاشكرا دەبێت ((كە هەستت بەوە كرد فرمێسكی ئێمە بەرامبەر خوێنی ئێوەیە ئەوكات دەزانیت براوەیەكی دۆڕاویت))، ل 136، ژەنەڕاڵ شەڕ وایكردووە هەرگیز تۆ خۆت نەناسیت. شەڕی تۆ لەپێناو بێبەهاكانە و شەڕكردنە لەپێناو هیچ. بۆیە شتێك دەستەبەرت كرد بێت، خۆشاردنەوە و نیشان□دانی ڕووی ڕاستی□قین□ت□. نیشان□دانی ڕووی ڕاستی□قینەش، لە دۆڕان و نشووستییەكانەوە فێر بوویت، كە هەمیشە دۆڕاو سوود لە متمانە وەردەگرێت و لە مامەڵەی باش و خۆشەویستی ناگات. بۆیە هەمیشە ترسنۆكانە لەپشتەوەڕا هێرش دەبات.

دەركەوتەی چیرۆكەكە:

ژەنەڕاڵ، یەكسانە بە پیاوانێك دوای شەڕێكی دۆڕاو. شەڕیش پاشماوەكەی كەسانێكی نەخۆشە.
كچ□ ه□خ□□□تێنراوەكە، یەكسانە بە كچانی وڵات، كە بوونەتە قووربانییی نەخۆشیی پیاوانێك، كه شەڕ لە هەموو بەها ڕەوشتییە مرۆڤییەكان دایمال□یوون.

وێنەی ژن، لە تێگەیشتنە تەسكبین و كوێرانەكەی ژەنەڕاڵەوە:

دوای تێربوونی ژەنەڕاڵ و دەركەوتنی ڕووی ڕاستی□قینەی بۆ كچەكە، كە بۆی دەردەكەوێت ژەنەڕاڵ تەنیا بۆ كاتبەسەربردن و ڕابواردن دەگەڵیدا بووە، هەرگیزاو هەرگیز وەك مرۆڤیش سەیری نەكردووە، تەنانەت وەك (مریشك) چاو دە ژن دەبڕێت و سەیری كچەی كردووە ((ئەمەش هەر پاشماوەی خۆمە بیگەیەنن بە تەویلەكان، خۆتان دەزانن ئەمساڵ هەموو كەڵەشێرەكانم پاش ئەوەی لە شەڕەكەڵەشێردا دەدۆڕان خەساند و مریشكەكانیش نیوەیان بەدەردی دڵەوە مردار بوونەوە و ئەوانی تریش لەبەر ئەوەی لە كڕ كەوتن یاخی بووبوون سەرم بڕین، بۆیە ئێستا ئەو تەویلانەم بۆ ئێوەمانانە هەتا لەسەر ئەو هێلكە ماوانە بنیشن و هەڵیان بهی□نن))، ل 137.

تێگەیشتنی ژەنەڕاڵ وایە، كە دەبێت ژن لە كونجی مال□□و□دا بێت. كار بكات و خزمەت پێشكێش بە پیاو بكات، ئەو پیاوەی وەك كەڵەشێر، لەگەڵ چەندین ژنە و خۆی تێر دەكات و ڕادەبوێرێت. له ڕوانگەی ژهنهڕاڵ/ كۆمەگ□ەی كوردیی ئەركی ژن ئەوەیە، كە ئارەزووی

ژەنەڕاڵ/پیاو تێر بکات. ئەمە هەر وەك كەڵەشێر، كە لەدەوری چەندین مریشك هەڵدەسووڕێت.
ئەمە بەدیوێکی تر، ژەن□□ا□□ ماف بەخۆی دەدات، هەر وەك كەڵەشێر دەگەڵ ژندا بێت، چونكە لە كۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی ئیسلامییدا، پیاو بۆی هەیە تا چوار ژن بێنێت و چێژیان لێببینێت.

لە لایەکی تریشەوە، ژەن□□ا□□ ه□ر تەنیا ئەو ژنانەی بۆ تێرکردنی غەریزە زایەندی□کەی نییە، بەڵکو دەیەوێت لە رووی ئابووریشەوە سوود لە ژن ببینێت ((دەمەوێ سوود لە ئێوە وەرگرم بۆ ئابووری وڵات))، ل137.

ج- وەرە پێكەوە سەما بكەین

ئەم چیرۆكە، گێڕانەوەی پێوەندیی خۆشەویستیی ژنێكە لەگەڵ پیاوێك. سەرەتای دەستپێکردنی گێڕانەوەش لە فێستیڤاڵی گ□و□ و خۆشەویستیدایە. كاتێك ژنێکی پرچ سپی، سەروو پەنجا ساڵ، لێیدەپرسێت شێوەت نامۆ نییە. ئەم ژنە خوشكی ئازادە، بەنێوی بەهێ و چاوی بە مینا دەكەوێت. ئەمە دوای لێكدابڕانی سی ساڵی مینا لە ئازاد. دوای گفتوگۆ، بە فلاشباك باسی منداڵیی، زانستگە و خۆشویستنی مینا و ئازاد دەكرێت. دوایی كەسیەتی ئازاد وەك پیاوێك، كە مینا كۆرانە و شێتانە بە دڵ و گیان ئازادی خۆش دەویست، دەردەكەوێ.

وەك لە دوایی كە مینا ئیمێلێکی بۆ دەنێرێت و بە ناوێکی خوازراو قسەی لەگەڵ دەكات، ئەوە ئەم پیاوە كە دوای سی ساڵ لێكجوودابوونەوە و ژیان بردنەسەر لە دەرەوەی وڵات، ئەوە هێشتا ئەو دەمامكەی لە ڕوو لانەداوە. پیاوێكە ئازاد و پێشكەوتوو خۆی نیشاندەدات، بەڵام لە ڕاستیدا، پیاوێكە وابەستە بە فەرهەنگی داخراو. گوایە پیاوێكە باس لە ئازادیی ژنی وڵاتی خۆی دەكات، بەڵام ڕازی نییە و کراوە نییە سەما لەگەڵ خۆشەویستەكەی خۆی بكات. چونكە هەر خۆشەویستی مینا وایكرد، كە داوا لە ئازاد بكات ئاهەنگێك لە ڕۆژی خۆشەویستیدا بكەن. سەما و دەستلەملان، ئاوێزانبوونی گیان و لەدایكبوونەوە، سەما گیان بەبەر دڵە مردووەكاندا دەكاتەوە و جارێکی تر بەرەو ژیانێکی ئازاد و دوور لەو ژیربێژییە باوەی مێگەل تێیدا دەژێت.

بۆیە كاتێك لەو ئاهەنگەدا، كە پۆلێك لە هاوڕێ مەسیحییەكانیان داوەت كردووە، ئەمەش بەو هۆكارەی، كە ئەوان کراوەترن و (خەڵكی

خۆیان) کەمیان دەزانن قالێنتاین مانای چییە؟ داوای ئەم ئاهەنگەی کردووە، بۆیە کاتێك کەس بەسەر کورسییەکانەوە نییە، میناش دەیەوێت تەنوویەتی گیان بشکێنێ و خۆشەویستیی خۆی بۆ ئازاد دەرببڕێت، داوای لێدەکات کە پێکەوە سەما بکەن، بەڵام ئازاد هەر زوو هەڵدەداتێ ((شێت بوویت، تۆ ژنێکی ئابڕوومەند نیت، چۆن ڕێگەت دەدەم سمت و کەفەڵ بادەیت بۆ ئەو هەموو پیاو))، ل 33. بەڵام مینا گفتوگۆی لەگەڵ دەکات و پێی دەڵێت، ئەگەر ئا ئەم جۆرە ناوەرۆکە و بیرکۆنەییە، ئەم داخراویی و دەمامکەت هەبوو، یان پێم دەوتیت بۆچی ئەم هەموو خۆنوواندن و تەماشاکردنە، لەپای چی؟ ئەوە پێت دەوتم ((گرێت هەیە بەرانبەر عەقڵی پیاو))، ل 34. ئازاد نموونەی پیاوێکی دەمامکدارە، ئەم دەمامکەشی تەنیا بۆ لەخشتەبردنی ژنە و بەس؛ بە مەبەستی شکاندنی ئارەزووی خۆیەتی لێیان.

گفتوگۆی مینا بە نێوێکی خوازراو لەگەڵ ئازاد:

مینا دوای مردنی مێردی، بەهۆی ئەو خۆشەویستییەی بۆ ئازاد هەیبوو، ئەوە هەوڵدەدات بە نێوێکی خوازراو قسەی لەگەڵ بکات، هەڵبەتە وەك کوردێکیش نا. بۆیە کاتێك، کە قسەی لەگەڵ دەکات، لێی دەپرسێت، کە خۆشەویستیی کردووە؟ یان نا؟ یان بە ڕاستی؟ یان چۆنە تا ئێستا هەر سەڵتە و ژنی نەهێناوە. ئەوە پێی دەڵێت من خۆشەویستییم کردووە، بەڵام تەنیا بۆ کات بەسەربردن بووە و هیچی تر. تەنانەت لە یەککاتدا، من لەگەڵ دوو ژن، پەیوەندییم هەبووە، ((خۆت دەزانیت ژنی ئەم کولتوورە زۆربەیان بێوەفان و هەر ئەوەندە لەگەڵ پیاوێکدا دەبن هەتا مەبەستی پێیەتی، یان پارەدارە، یان دەستێکی باشی کولتوورەکەی خۆیان دەست دەکەوێت، پاشان بۆ ئەمەی بێگانە ناوزەدکراو دەڕۆن بۆی بای))، ل 36. ئەم وێنەیەی ئازاد بۆ ژنی بێگانە و ژنی وڵاتەکەی خۆی دەیکێشێت، کە گوایە بێوەفا، پارەبردە و ڕەگەزپەرستن. ئەوە وێنەی خودی خۆی/ ئازادی تێدا بەرجەستە دەبێتەوە. مرۆڤ چۆن وێنای شتەکان و دەوروبەر بکات، ئەوە لە توانای ئاستی بینینی خۆیەوەیەتی و لە تێگەیشتنی خۆشیەوە دەڕوانێتە دەوروبەر و لێکدانەوە بۆ بینراو، بیسترا و هەستپێکراوەکان دەکات.

لە کاتی ئەم قسانەدا، ئەوە ئازاد هەندێك لەو قسانەی، کە لە ڕابردوودا مینا پێی گوتبوون، بەکار دەهێنێت. بۆیە ئەو خۆشەویستییە نەمرەی مینا بۆ ئازاد، ئەمەش وایلێدەکات ترووسکاییەك یان ئومێدێکی پێ ببەخشێت، کە ئازاد خۆشی دەوێت و هەر بە یادی ئەوەوە ژیاوە. ئەو قسانەی لە ئاهەنگی پێشتر واتە سی

ساڵی بەری، مینا هەمان ئەو قسانەی کردبوو، کە ئەو پێی وتنەوە، ((ئەوە خواستی منیشە، یەکەم هەنگاو بەسەما دەست پێ بکەین، سەما سەما هەتا ئەودیوی ژین، سەمایە ئارەزووی منیش، سەما هەتا ئەودیوی ڕۆح))، ل 38. بۆیە دوای ئەمە{ مەبەست پەیوەندیی ئیمەیل}،کە دوو ساڵە دەخایەنێت، بڕیار دەدەن یەکتر ببینن، کە هەشتا خۆی پێنەناساندووە تەوە.

هەروەها مینا لەی دەپرسێت، کە هەندێك شتی نەشیاو و سەیر دەبیستم، لە وڵاتی ئێوە لە مەڕ ژن. لەم پرسیارەدا ئازاد باسی خۆی دەکات، کە گوایە لەبەر وەها شتێك وڵاتەکەی جێهێشتووە. جێهێشتنی وڵاتیش، وەك ئازاد گوتەنی، بەهۆکاری داکۆکیکردنی لە مافی ژن و ئازادیی ژن بووە. کەچی خۆی لەوەتەی لە وڵاتدابووە، ئەوە پەیوەندییەکی ڕاستەقینەی لەگەڵ ژنان نەبووە، تەنیا بە کات بەسەربردن بووە.

کاتێکیش لەی دەپرسێت و باس دێتە سەر ئاهەنگ و سەما، ئەوە قسەکانی یەکەم ئاهەنگی بەری سی ساڵە، کە مینا کردنی، دەیانکاتەوە، کە گوایە کەسێکی تێگەیشتووە، بەڵام هەر زوو ئاهەنگەکەی شێواند و ڕووی ڕاستەقینەی بەدیار کەوت.
بۆیە کە باس لە سەما دەکات لە وڵاتەکەی، ئەوە دەڵێت: ((من لەوەش ژنێکی عەقڵ کراوەم نەدەبینی، کە تەنانەت ئەم سەماکردنەی ئێستای من و تۆی پێ ئاسایی بێت و ئێوارەخوانەکمان پێکەوە هەبێت… کەسیشیان ئەوەندە ڕۆشنبیر نەبوونهیچ لە جیهانی ئەفسووناوی سەما بگەن))، ل 41. هیچ کەسێك خەونێکی نەبووە بە سەما. خەون لەوەدا نییە. چجای بە سەما بێت. هەڵبەت ئەمە لە قسەکانی ئازاددا، بەڵام مینا لەی دەپرسێت ئەگەر نییە ((ئەی تۆ بۆ فێرت نەکرد؟))، ل42.
یان بەڕاستی تۆ وەها کەسێك بوویت و ئەوە وێنە و دەنگی ڕەسەنی تۆیە؟ ئەوەی تۆ دەیگشتێنی، ئەوا ناڕاستە، بەڵکو بە پێچەوانەوە، ئەی ئەوە نییە کەسێکی ڕۆژهەڵاتیی لێرە ئامادەیە و لە تۆش باشتر سەما دەزانێت؟ کاتێکیش مینا خۆی پێدەناسێنێت و دەڵێت من مینام: ئازاد پێی دەڵێ ((ئەو مینای سی ساڵ بەر لە ئێستا وازم لێ هێناوە و بێ شەرمانە بەم تەمەنەوە و بەم سەری سپییەوە لەناو ئەم هەموو خەڵکەدا کەوتووەتە سمت و قنگ بادان))، ل 42.
ئازاد وێنەی پیاوێکە، کە تا سەرئێسقان دەیەوێت کەرانە، نەریتیی و خۆڵەکیی بژێت و خۆشی وەك پێشکەوتووخواز و داکۆکیکاری سەرسەختی ژنان، نیشان بدات.
هەڵبەتە ئەمە لە بەکارهێنانی تێگەی ڕۆژهەڵاتیی، لەم چیرۆکانەی بەتایبەتی لە ئەورووپا دەنووسرێن، وەك خۆبردنە پێشەوەیەك لە

بازاڕ و بڵاوکراوەکانی ئەورووپا دەبینین، نەك ئاگایی و خوێندنەوەی فەرهەنگی ڕۆژهەڵاتییەکان. بەتایبەتی لەم چیرۆکە و چیرۆکی کچە ئازادەکەدا بۆ ئاگایی ژنانە و هزر بەم شێوەیە نییە، کە ڕازیمان بکات. ئا ئەلێرەوە دەبێت خوێنەر گومانی لە بەکارهێنانی تێگەی ڕۆژهەڵاتیی هەبێت.

کارەکتەرە سەرەکیی و لاوەکییەکان، لە هەرسێك چیرۆکەکەدا:

ا- کچە ئازادەکە:

– کچە ئازادەکە، دەمامکی نییە و داوای ماف و ئازادیی بۆ ژن دەکا.

– ڕووکردنە دەرەوەی کچەکە، هەڵکارەکەی داخرانی فەرهەنگەکەیە، کە تێیدا پیاو بەها بە شتەکان دیاری دەکات.

– مامەڵەکردنێکی مرۆڤانە دەکات و کار بۆ ئازادیی و ئاشتیی دەکات.

– لە ناوەوەی وڵات، کچەکە پێشکەوتوو دەردەکەوێت و یاخییە، بەڵام لە دەرەوەی وڵات، بەهۆی کاریگەریی فەرهەنگە داخراوەکەیەوە، کە هەشتا بەسەریەوە ماوە، وەك دواکەوتوویەك سەیر دەکرێت، لە ئاست فەرهەنگی ئەورووپا.

ب- وەرە با پێکەوە سەما بکەین:

– پیاوەکە دەمامکی هەیە.

– ئەم دەمامکەش بۆ تەفرەدان و هەڵخەڵەتاندنی ژنان بەکار دەهێنێت.

– خۆی بە پێشکەوتووخواز پیشان دەدات، گوایە جاڕ بۆ مافی ژنان و ئازادیی دەدات، کەچی تەنیا بۆ مەرامە بەرژەوەندیخوازییەکەی خۆیەتی و تێرکردنی ئارەزووەکانی.

– فەرهەنگە داخراوەکەی دەکاتە هەڵکارێك، کە گوایە هەڵکار بووە و لەوە ڕێگری لە مافی ژن دەکرێت و دەچەوسێنرێتەوە، بۆیە ڕووی کردووەتە دەرەوەی وڵات.

– لە دەرەوەی وڵاتیش، کە فەرهەنگێکی کراوەیە، ئەم ناگەڕێت و ڕووی ڕاستەقینەی ئەو هەڵخەڵەتاندن بووە، ڕابواردن و کاتبەسەر بردنە لەگەڵ ژنان.

– لەم چیرۆکەدا ژنێك لە خشتە دەبردرێت و دەبێتە قوربانیی خۆشەویستییەکی ساختەی پیاو.

ج- ژنەکانی ژێنەڕاڵ:

– ژێنەڕاڵ دەمامکدارە.

– دەمامکداربوونیشی بەمەبەستی ڕابواردنە لەگەڵ ژن و خۆ تێرکردنیەتی لە ژن.

– ژێنەڕاڵ و گوایە کچەی خۆش دەوێت و باس لە مرۆڤدۆستیی و ئاشتیی و... تاد دەکات.

– بە کەمسەیرکردنی ژن، وەك ئەوەی مر□ق ن□ بێت.
– مامەڵەکردنی لەگەڵ ژن وەك ئەوەی ژن مریشك بێت و خۆیشی کەڵەشێر.
– ژنانێك لە بەرانبەر یەك پیاودا، لە ڕوانگەی ژن□□اڵ/کۆمهڵگەی کوردیی- ئیسلامیییەوە.
– ه□خ□□□تاندن و فریودان، کە گوایە کچەی خۆشدەوێت، کەچی تەنیا بۆ کاری زایەندییە.
– ساوێرەکانی پیاوانی مایل بە ئارەزووبازیی لەگەڵ ژن، نەخۆشییە و یەکسانە بە مەیلی ژەنەڕاڵ/ پیاوان، کە شەڕ نەخۆشی کردوون.

9- کاتێك مرۆڤ دەتکوژێت و سەگ/ ئاژەڵیش دەبێتە هاودۆست و ڕزگارییدەرت

کاتێ هەستی مرۆڤدۆستیی پێوارە و مرۆڤەکان بەهۆی توندڕەویی و ئیدیۆلۆژیای ئایینیی و سیاسیی دەچەوسێنرێنەوە، لە ئازادییان و مافی خۆیان بێبەش دەکرێن. ئەوە کۆی سیستێم تووشی تۆقێنەریی، گەندەڵیی و هەرەسهێنان بووە. بۆیە، کە مر□ق ل□و دەوڵەتە یان وڵاتە لە ژێرچەترێکدا وەك مردوویەك هەریەك بۆیەکتر نەناس و بێجووڵە دەبینرێت، ئیتر هەمیشە لەژێر هەڕەشەی کارەساتێکدا دەبن. لەم وڵاتە یۆتۆپیا دینیی و ئیدیۆلۆژیییە هەرەسهێناوە، مر□ق هیچ شتێك بۆی جێگەی متمانە و دڵنیایی نا بێت، ئاژەڵ لەوێوە وەك جێگرەوە دەبینرێت و دەردەکەوێت، بۆ ئەو دۆخەی کە لە کوچە و کۆڵانەکاندا، هەستی مرۆڤدۆستییەتی بەر فیشەکی ئیدیۆلۆژیا کەوتووە.

چیرۆکی کێ کوشتنەکەی ئاشکرا کرد؟ لەم کەشەدا و دۆخی وڵاتێك لەژێر شەپۆلی بێبەهاکردنی مر□ق و□نا دەکاتەوە. زەمینەی ئەم چیرۆکە سلێمانییە. چیرۆکنووس ل□و □□زگارانە دەدوێت، کە ئازادیی و بەهای مر□ق، پ□شێل دەکرێت. ئەو دۆخەش، کە ئاگایی چیرۆکنووسیان جووڵاندووە، کە پڕمەترسیترینە و لە هەموو شوێنێکیش: بارەگە، پەرستگە و شوێنە گشتیی و تایبەتیییەکان...تاد، نمایشی خۆی دەکات و خەڵکیش لەو مەترسییە، هیچ هەڵوێستێکیان نییە، ئەم بێهەڵوێستییەش بووە بە خزمەتکردنی مەترسیدارترین بیروباوەڕی قڕکردن. کە دواجار ئەم مەترسییە و قڕکردنە لە جوندولیسلام، دواجاریش لە داعشدا، کەوتەوە.

ئەم چیرۆکە، شەڕی ئیدیۆلۆژیی و دەسەڵاتی دوو بەرە وێنا دەکات، کە بەرەی بەرههڵست وەك چیرۆکنووس دەیناسێنێ، بەرەی توندڕەوە ڕیشنەکانە. واتە ئەو بەرەیەی ئیدیۆلۆژیایەکی دینیی دەیجووڵێنێ.

بەرەی دووەمیان بەرەی دەسەڵاتدارە، کە ئیدیۆلۆژیای عەلمانی لە خراپترین دۆخ و تۆتالیتاریدا، خۆی دەبینێتەوە. دۆخێك، کە دێموکراسیی و ئازادیی تاك، تێیدا وەلاوەنراوە.

ژن و سەگێك پێکەوە لە خانووێکدا دەژین. ژنێك، کە ناچێتە ژێر دەسەڵاتی باوکسالاریی، ڕیشن و تاکڕەویی. خانووێك کە بازارەکە بەدەوریدا نەخشەی کێشاوە، ئەمەش ماڵەکەی پێکردووە لە دەنگەدەنگ. ئارامیی لەوماڵەدا تەنگی پێهەڵچنراوە، کە بازاڕ کەخێڵێك دەگرێتە خۆی و ئەم ماڵەی دەورەداوە، ئەمەش کەدە بۆ دەوروبەر، داب و نەریت. کە دەیەوێ هەموو شتێك بازار/ مەگەل ئاڕاستەی بکات، نەك تاك.

ئەم خانووە هەمایە بۆ فەرهەنگی ناڕێکیی بازاڕیی و خێڵەکیی. فەرهەنگێك، کە مرۆڤەکان لە بێبەهاییدان، کارناکەن، کەچی یەجگار سەرقاڵ و تووڕەن. نەناس و لێك غەیانن. ئەمەش بۆ تەرم هەمای بۆ کراوە، ئەم تەرمە لە ماڵەکەدایە، ڕێك لەو ژوورەی کە تێیدا چەترێك بە دیوارەوە هەڵواسراوە، لەژێر ئەم چەترەدا تەرمێك دەبینرێت. لەژێر ئەو چەترەدا تەرمێك کە و بێدەنگە، نە بەرکەوتنت لەگەڵە دەبێ نە لاش دەدرێت. لەژێر چەتردابوون، واتە کەخێڵێك لە نیشتیمان یان خاکدا دەگرێتەوە، چونکە چەتر لە فەرهەنگی کوردییدا ئاماژە و هەمایە بۆ کۆمەڵ، خاك و نیشتیمان. ئەم تەرمە ناجووڵێ، وەلێ ڕۆژ بەڕۆژ لە گۆڕانی بەردەوامدایە. ئەم تەرمە سەرەتا تەرمی یەك کەسە و دوایش گۆڕانی دەکەوێتێ، کە گۆڕانەکە هەر تەرمێك نابێت. ئیتر کە تەرم زیندووە ڕووحمردووەکان دەنوێنێ. ((تەرمێکی نادیاری نەناسراو بەردەوام لەوەدایە، کەچی تەرمی یەك کەسیش نییە، تەرمێك هەرگیز زیندوو نابێتەوە و، کەچی بەردەوام لە گۆڕاندایە)) ل 48.
سەرووی چەترەکەش ئاسنەکە، کە دەسەڵات وێنا دەکات. ئاسن/دەسەڵات، نیشانکراوی دەستی دژەئیدیۆلۆژیای دەسەڵاتدارە. واتە ئاسن ئاماژەیە بۆ دەسەڵات و شێوەی ئیدیۆلۆژیای مرۆڤکوژ.

گەژنەی هاوسەرگریی ژن و مێردەکە، چەند ڕۆژێکی ماوە، کە سێ ساڵ پەیوەندیی وسێ ساڵیش هاوسەرن. بۆیە پێکەوە لەماڵەوە وەدەر دەکەون، بۆ کڕینی دیاریی بۆ یەکتر. بەڵام چەند کەسێکی، ڕیشن ئاسنی سەرووی چەترەکەیان دەکەنە نیشان و ئومێدی هاوسەری ژنە دەپێکرێت و ژنەش لەخۆ دەچێت. تەنیا هۆشاری سەگی هاوڕێگەیان ئەم هەواڵە دەگەیەنێتە بەڕێوەبەری خوێندنگەکە و ژیانی ژنەکە ڕزگار دەکات. سەگێك وەفاکەی هەر ئەوە نییە، کە بژێویی بۆ ماڵەوە پەیدا دەکات، بەڵکو شوێنی ئەو مرۆڤە دەگرێتەوە، کە مرۆڤ دەکوژێت. بۆیە

سەگ، لە مرۆڤەکان مرۆڤانەتر و وەفادارتر دەجووڵێتەوە.

دوای ئەم ڕووداوە، سەگ کار دەکا و لەگەڵ ژنێ ژیان دروست دەکەنەوە، ژنێک، کە شکۆمەندیی و شەڕەف لە ژیان لەگەڵ سەگدا دەبینێت، نەک لەگەڵ باوکەکی پیاوسالار. نایەوێت ژیانێک بژێت، کە لەلایەن هاومرۆڤەکانییەوە، تا ڕادەی پڕمەترسیی بێبەها کراوە. دەسەڵاتێک داماڵدراوە لە یاسای مرۆڤیی. شەڕ بە ئیدیۆلۆژیا؛ کوشتنی مرۆڤە و زیادکردنی پێڕەوکار و لایەنگرانە. نەک خزمەتکردنی مرۆڤ و شارەستانییەت.

لە کۆتاییدا ئەوی گەرەکە بگوترێ، ژیانی کارکتەر و کێشی ئەم چیرۆکە، لە هەمان دەخی ژنانی کۆبانێ دەکا، کە ماڵ/ خاکیان ڕزگار کرد و ژیانیان دروست کردەوە. ژنانێک بەرگریی لە مانەوە و ئازادیی خۆیان کرد. ژنانێک نە چوونە ژێر دەسەڵاتی خۆسەپێنەر و ڕیشنەکانەوە نە چووشنە ژێر دەسەڵاتی پیاوسالارییەوە.

ئەنجام

لەم نووسینەدا گەیشتینە ئەم ئەنجامانە:

1- ئەم بابەتانەی چیرۆکنووس ورووژاندوونی، کێشەی زەق و بەرچاوی ڕۆژانەی ژیانی ژنی کوردە. زیاتریش ئەم بیرە فێمێنیستییەی تێدا دەبینرێت، سەرەتاییە، یان بڵێین قۆناغی ڕەخنە و بەرهەڵستکاری فێمێنیستییە. قۆناغێکە، کە دەتوانێت هەنگاوی زێتری تێدا بهاوێژێت، بۆیە لە قۆناغی ئاوێڵمە بوونی ژنایەتیی کوردیی جموجۆڵێکی ژنانە نمایش دەکات. بیرێکی ژنانە، دەنگێکی ژن، گەلێک لە کێشەکانی خێزان و کۆمەڵگەی کوردیی دەورووژێنێت. کە کەم نووسەر توانیویانە بەم شێوە کەچیرۆکییە، بە بیرێکی فێمێنیستانە، کاری خۆی دەست پێبکات و تێشیدا سەرکەوتوو بێت.

2- زیاتر لە هەر شتێک ئەدەب دەتوانێت ڕەنگدانەوەی دەنگی ژن بێت و ژن بتوانێت وێنای خۆی و ناخی خۆی تێدا هەڵبڕێژێت و ڕۆڵ و کاریگەریی خۆیشی بخاتە ڕوو، لە ململانێی مێژووی ژیانی مرۆڤ، کە کەچیرۆکی “دەزگیرانە قوڕینەکەم” دەنگ و وێناکاری دەنگی ژن، مەیل و خولیاکانی ژنە، بۆ ماف، ئازادیی و یەکسانیی.

3- چیرۆکنووس هەندێ لە بیر و بۆچوونەکانی لەمەڕ ژنی کورد، ئەرێنی نیین، بەڵکو وێنەی ژن زیاد لەوەی، کە هەیە شێوێندراوە. واتە ژن،

یەجگار ئەو پەڕوباڵ سووتاوە نییە، کە چیرۆکنووس دەیەوێت ئازار و چەوساندنەوەی بەرچاو بخات. بەشێك لەمەش بۆ چالاکنەبوونی مێدیای کوردیی دەگەڕێتەوە. بۆیە دەبێت نووسەر ئاگایی بەرانبەر بەمە هەبێت. چونکە پیاوی کورد یەجگار ئەو زاڵمە ژنکوژ، مافخۆری ژنەش نییە به تێگڕا، کە تێگەیشتنی چیرۆکنووس تێیدا دەور دەکاتەوە. وەجا ژنی کورد تێکڕا داماڵدراو نییە لە ئازادیی و ماف. دەکرێ بڵێین لەگەڵ سەرهەڵدانی ئیدیۆلۆژیای حزبی ئیسلامیی و بنەمابوونی ئەقڵی خێڵ لە حزبە عەلمانییەکانی کوردییدا، دەنگی ژن ناوشیارانە کپ کراوە. بەڵام لەهەمانکاتدا وێنەی هەر بینراوە. ناشبێت ئەو تێگەیشتنە زەقبێتەوە، کە ژن لە کۆمەڵگەی کوردەوارییدا هیچ بەها و ڕێزێکی بۆ دانەنراوە.

4- چیرۆکنووس جەخت لەوە دەکاتەوە، کە هۆکارەکانی چەوساندنەوەی ژن یان وابەستە بوونی ژن بە گەلێك لەو گرێکێرانەی لە کۆمەڵگەدا هەن و بوونەتە خاڵی لاوازیی، هەر تەنیا لە دەسەڵاتی باوکسالارییدا ڕەنگ نادەنەوە، بەڵکو هەر ئەو دەسەڵاتە ڕەگەزییەی پیاو هەیەتی، لە ئایین، سیاسەت و تەواوی جومگەکانی ژیاندا دەبینرێت. بۆ شێوەیەکیش ڕەگی داکوتاوە، کە دەبێت بە وردیی و هۆشیارییەوە کاری بۆ بکەین و کۆمەڵگەی کوردیی لێوە ئاگا بهێنرێتەوە.

****

سەرنج: ئەم خوێندنەوەیە بە دوو بەش لە گۆڤاری (ڕامان) ژمارە 249 و 250 بڵاوکراوەتەوە.

****

پەراوێز و سەرچاوەکان:

* بێگەردیی: ئەم زاراوەیە، زمانی پیاوە، کە لە ڕێگەیەوە ناسنامەی بە ژن داوە، ژنی پێدەناسێنێت و پێی کۆتوبەند دەکات، ئێمە لێرەدا بەکارمان هێناوە، وەك لایەنی کردەیی خوێندنەوە بۆ ئەم کۆچیرۆکە. ئەم زاراوانە نموونەیان یەجگار زۆرە: حۆریی، فریشتە، شێرەژن، مەلیکە، پەریی، خانمیخانمان،… ئەمەش هەمووی داهێنراوی زمانی پیاون بۆ مەیل، حەز و خولیاکانی خۆی. سەرباری ئەمە وابەستەکردنەوەی خوێندنەوەکەمان بە فەرهەنگی کوردیی، بۆ زۆتر کاریگەریی دانان خۆمان لە بەکارنەهێنانی زۆر وشە نەپاراستووە.

-___________

1- کازیوە سالح، ئاسمان لە هەموو شوێنێك شینە- کۆمەڵێك دیمانە،

چاپخانەی ئاراس، چ1، هەولێر- 2013، ل 61- 62.
2- عەبدوڵڵا ئۆج ئالان، قەیرانی شارستانی لەخۆرهەڵاتی ناوین و چارەسەری شارستانێتی دیموکراتی، ل 472.
3- ئەحلام مەنسوور، گرەوی چاوەکانی ئەم- ئەزموون، چاپخانەی ئاراس، چ1،هەولێر- 2008، ل 38.
4- کازیوە ساڵح، دەزگیرانە قوڵینەکەم، چاپخانەی ئاراس، چ 1، هەولێر- 2012.

شەکەت تر لەجادە … سوهەیلا مەهەمی

بەخەیاڵێکدا نووستوم و
دەستم لە پرچی خەونە زیوانەکانتە
قاڵاوەکان قامکم دەکرێژن
چاوی شەوم قەڵاپووت دەچن
مەگەر زەردەپەڕ ناگاتە من؟
چەندەم بۆ تۆ درێژ
دەڕوا
هەر بۆ شۆخی
بەم هەموو تاریکییە
چاوم چلۆن دەتروکێ و دڵم ناوەستێ
ئەلزایمەر
هەڵدەمژێ رووناکی
رووناك کچێك بوو
بەشی برینەکانی
کورت بوو
ملپێچە شینەکەی
بە فەرشی سووری رێگاکەیدا
لە زمانی رەشی دیوارەکاندا
یادەوەری بەرد باراندی
رێگا درێژ دەبێتەوە
چاوم پێ ناکات لە شەقەی باڵی سپێدە

دارستان وەهمێکە
لە بروسکەی قاقای تەوەر
ژنێك بە عادەتی عەسرەکانی
ئاواتێك دەدا لە گزنگی ئێوارە
لە ناوەندی وشە ماندووەکانیدا
لۆچ دەخەنە توێڵی ئاو
کچانی شین
ئاوا دەبێ ئاواتەکانیان
لە بڕبڕەی شیعرەکانمدا
خەونی رێبواران بۆ ئاسمان دەبات
ئوتوبووسێکی بەرزەخی
لە کەش و هەوایەکی خوارتر لە
مردن
عادەتەکانمان ئاسایی ئەچێ
لاواز بەشێکە
لە ژیان
وەکوو نیش/تمان
دەبمە مرۆچە کۆ دەکەمەوە
زستانەکانی هێلانە
ژمارەی پێڵاوەکانی ئەم ناوە
چەندەم تلیقاننەوە
مەمکی بێدەنگی لە دەم
دەنێ خۆم و
زام هەڵدەمژێ
پێستم ئەستوورتر رادێ
پەرستارێك بەخییەکانی لە بیردەچێ
لە تێك سپیایی
ون دەبێ لە حەوشەی خوێنەکانمان
کە تفمان کردەوە
ئێمە جەغزی قاغەی فڕینیین و
هەریمی دووکەڵ
بڕبڕەی زەردی کۆڵبەری،
لاپەڕەکانی سەردەمم
دەستەمۆی خەونە زڕاوەکان
داکەوتین
زیڕەڤانی جوغرافیای چاوەڕوانی
ئۆقرەیەکانی لێ ون کردووم

دڕکی ئازار چاو لە قاچ
دادەگرێ
پەنجەرە لێڵەکانی ئەم ناوە
رکابەری بۆ بەرامبەری تراژیدیاکانن
ئەو شەبەقدانەوەی دووری جادەکان
دڵتەنگییەکە هەرمانی
شەکەتتر لە جادە.

سنە
سوهەیلا مێهەمی

ئەم شیعرەم لەژمارە (1056)ی ئەدەب و هونەری کوردستانی نوێ لە27/9/2018 بڵاو بۆتەوە

شانۆگەری (لە سێدارەدان) … جەلال قادر

ئەو سای گەنج بووم لە کۆتایی ساڵی هەشتاکان. بوون بە ئەکتەر و چوونە سەر تەختی شانۆ خەونی من و برادەرێکی شیرینم بوو.
دەرهێنەرێکم ناسی لە دەڤەری سلێمانی هەرچەندە زۆربەی کات سەرخۆش بوو، بەڵام کەسێکی ناوداربوو. چەندین جار داوام لێکرد هەرچۆنێک بێت دەورێکم بداتێ و تاقیم بکاتەوە.
دەرهێنەرەکە بەمەرجێ رازیبوو دەورم بداتێ کە پارەی مەشروب خواردنەوە و گۆعەدەی بۆ سازکەم. پێمووت : برادەرکەم لە بنەماڵەیەکی زەنگینە… دەورێکش بدە بەو تا بتوانین داواکارییەکەت جێبەجێ بکەین.
دەقی شانۆگەرییەکی نووسیبوو بەناونیشانی لە (سێدارەدان).
من دەوری جەللادەکەم دەبینی، برادەرکەشم زیندانییەک بوو کە دەبوو لە کاتی لە سێدارەدان ڕازی دڵی خۆی بەیان کات. لە پاش چەندین پرۆڤە، ڕۆژی نمایش دیاریکرا. من و برادەرەکەم لە دەورەکەی خۆمان زۆر لە خۆبایی بووبووین و لە خۆشیا نەماندەزانی چیبکەین!.

کاتێ چووینە سەر تەختەی شانۆ…هەموو شت ئامادەکرابوو. جەماوەرێک

زۆر هـاتبوون و بە تـا مەزرۆییەوە چـاوەڕوانی نواندنمان بـوون.
دەرهێنەرەکەشمان لە پشتی پەردەوە عارەقی دەخواردەوە هانیدەداین
کە لە دەقەکە دەرنەچین و نمایشێکی جوان بکەین.
لەسەر تەختەی شانۆ: پەتی سێدارەم بەست بە مڵی برادەرەکەمەوە و
پێمووت : دوا وەسیەتت چییە بۆ ژیان؟
_ من قسەیەکم نییە بۆ ژیان…
+ چۆن دەبێت قسەت نەبێت، جەماوەر چاوەڕێی تۆ دەکەن و دەیانەوێت
بزانن دوا هەستی مر□ق چییە پێش مەرگ!.
_ دەمەوێــت جگەرەیەک بکێشــم. هەرکە دوا قـــومم لە جگەرەکەدا تۆ
کورسییەکە لەژێر پێم لابەرە و کۆتایی بەژیانم بهێنە.
جگ□ر□ی□کم بۆ زیندانییەکە داگیرساند و دامە دەستی. لەپاش ئەوەی
چەند قوومێکی لە جگەرەکەدا.
وتـی : ژیـان وەک جگەرەیە کێشـان وایە هەر قـوومێک و دوانـی خۆشە
پاشان دەبێت فڕیی بدەی.
کورسییەکەم لەژێرپێی لابرد. برادەرەکەم پێی کەوتە لەرزین و چاوی
سوورهەلگەڕا و خنکا.
کاتێ دەستم بۆ سەر دڵی برد، هەستمکرد بەڕاستی مردووە. خێرا چوومە
پشتی پەردە و هاوارمکردە سەر د□ره□نەرەکە و پێمووت ؛ ئەوە تۆ
چییتکردووە ئەو ئەکتەرەمان بەڕاستی کوشت.

دەرهێنەرەکە دەستی گرتم و لەگەل خۆیدا هێنامییە سەر تەختەی شانۆ.
پێکەوە پەتەکەمـان لە مڵـی بـرادەرکەم کـردەوە، تەرمەکەی کەوتە
خوارەوە.
دەرهێنەرەکە کە هێشتا بۆنی عارەق لە دەمی دەهات و مەستی بەری
نەدابـوو، حەبلەکەی کـردە مڵمەوە و پێـووتم : سـەرکەوە سـەر ئەو
کورسییە و خۆت تاقی بکەرەوە.
هەرچەنـدە مـن دەمزانـی کە ئەم دیمەنە لە دەقەکە نەبـوو. بەلام
لەب□ر□ئ□وەی برادەکەم مردبوو، سەرملێشێوا بوو ئاگام لە ڕەفتارم
نەمابوو.
کە چوومە سەر کورسییەکە. دەرهێنەرەکە لێیپرسیم : لە دواساتەکانی
ژیانت دەتەوێت چی بلێت؟
کەمێک بیرمکردەوە و وتم : دەمەوێت بڵیم کە هەمیشە ڕاستییەکان
شاراوەن!.

لەم کاتە جەماوەر کەوتنە چەپڵە لێدان. دەرهێنەرەکە کورسییەکەی
ژێرپێیمی ڕاکێشا. مڵم بە پەتەکەوە گیربوو دەمویست هاوارکەم و
بڵێم کورە خنکام. دەنگم دەرناچوو بەلام گوێم لەگەل چەپڵەی جەماوەر

دەزرینگایەوە.
لە دوا پەڵقاژەی ژیانم : تێگەشتم کە لەسەرەتاوە نەدەبوو ئەو دەورە ببینم!.

هاودەم … شیعر : ایرج رزمجو … وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

شیعر : ایرج رزمجو
ئاواز : منوچهر چشم آذر
گۆرانی : داریوش اقبالی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

”””””””””“

ئەی هاودەمی ڕۆژ و شەوم
….دەستی دێرینی من
ئەی نیشانەی عەشق و وەفا
….مایەی دڵنەوایی من
لە عەشق عاشقتر تۆیت
…. سەرچاوەی ئاسوودەیی من
شایستەی خۆشەویستی تۆیت
…. مایەی ئارامی من
بە تەنگەوە هاتووی عەشق تۆیت

نزیکترین کەسی
….لە ڕازەکانی من
ئەی ئاشنا بە ئازارەکانم
شیعری ئاوازی من
سۆزی منی
سازی منی

لە عەشق عاشقتر تۆیت
سەرچاوەی ئاسوودەیی من

لە باڵەخانەی ئەندێشەما
پەپولەی گەڕۆکی من
هەردەم مەبەستی منی
کەعبەی هیواکانی من
لەبیرما هەر تۆیت
گەورەتر لە خەیاڵی من
تەکیەگای هەستم تۆیت
دیارتر لە ووشەکانی من
ئەی بەهانەی هەر جوڵەیەکم

لە عەشق عاشقتر تۆیت
سەرچاوەی ئاسوودەیی من
شایستەی خۆشەویستی تۆیت
مایەی ئارامی من
هاودەم…
دۆستی دێرینی من

شاعیری کۆری کو ئوەن – شیعری بەجێهێشتراو … و: نەژاد عزیز سورمێ

ئەگەر لە توانادا بووایە
ئەگەر بەڕاستی بلوایە
بۆچی چەند چرکەیەك نەبوو ،
بتوانین لە نوێوە ،
لە ڕەحمی دایکانمان ،
ساتی لە دایك بوون
دەستمان پێ کردبووایەتەوە ؟
ژیان هەمیشە لەسەریەتی
ته نێ
گوێ لە دەنگی ،

شەپۆله هاتووه‌کان بگرێ .
*
لەگەڵ ئەوەشدا
نا بێ پشت لە ڕێی ڕۆیشتنمان بکەین
سیپاڵی ساڵان
کە پەلم پێ کوتان
وەك شڕوشیتاڵی شۆراو
لێرەو لەوێ هەڵدەفڕن ..
*
کە هەژار بووم
تەنا نەت فرمێسکیش نەدەهاتن ..
*

لە هەندێ ئێوارەدا
پشتی ساردم
بە پشکۆی دامرکاوەوە
گەرم کردەوە ..
ئینجا بە ناچاری سوڕامەوە
سنگم گەرم بکەمەوە ..
لە شەوانی دیدا ،
قەسریم و
زۆر بە سادەیی ڕەق بوومەوە ..

چەندی ڕۆژانی نەژمێردراوی سبەی
دەبنە ئەمڕۆ
من زۆربەی جاران ،
ته‌نیا غەریبێك بووم
لە کورسییەکی پشتەوە ..
چیاکان لە زەردەپەڕدا ،
قووڵ قووڵ بوون ..
ئەو ڕێگایەی لە سەرم بوو بیبڕم
وا دەردەکەوت
درێژتر بێ لەوەی پێیدا هاتووم .
*
با هەڵیکرد ..
هەڵیکرد ..
*

ئەوە ڕۆح بوو دەيلوراند ،
يان شيعر ؟
هيچ ڕۆژێ خەم
كڕين و فرۆتنى لەسەر نەبووە
كەوايە خەمبار بە !
وەك چرايەك
بە درەنگەوە ، دوور دەوەستێ ..
*
لەوانەيە ، لە هەستم بەدەر
هيچم بەجێ نەهێشتبێ
كه شتێكم
لە دواى خۆمدا جێهێشتووە
لە كاتێكدا
تەم پەرت دەبوو ..
لەو جێيەى لێى بووم
خێرا هەستام
ڕەنگە لە كەنارى ڕۆژئاوا بوو بێ
نزيك
ڕاديكال□ترين تۆقهڵان
لە نيوەدوورگەى(تايان)دا .
بڵێى ئەوە ڕۆحێك بووبێ
لە قۆناخێك
لە قۆناخەكانى ژيانمدا دەيلوراند
يان شيعر ؟

* كو ئوەن : شاعيرى كۆرى كو ئون ئابى 1933 لەدايك بووه ،
يەكێكه له پڕبەرهەمترين شاعيرانى كۆرياى سەدەى ڕابردووه .
بەهۆى چالاكى سياسى و داكۆكيكردنى له ديموكراسى له وڵاتەكەيدا زيندانى كراوه ، بۆيه به شاعيرى بەرگريكار له نيشتمان و هاونيشتمانيانى ناسراوه .

بؤ دةقى شيعرةكة برِوانة :
http://www.poetryletters.com/mag/%d9%82%d8%b5%d8%a7%d8%a6%d8%af-%d9%85%d8%aa%d8%b1%d8%ac%d9%85%d8%a9/%d8%b4%d9%90%d8%b9%d8%b1/d9%8c-%d9%85%d8%aa%d8%b1%d9%88%d9%83

سەلام عومەر جوانی بە خۆی دەبات .. زیرەک کەمال

سەلام عومەر بەر لەوەی زەمانی بە شیعرە وشە ئەدەبییەکان بپژێء لەنێو ئەو دنیا سەرامەدیء ڕەنگاڵەیەدا فەراژی بێت، وەکو لاوێکی خەباتگێڕء نیشتمانپەروەرء هەستکردن بەرامبەر مەسەلەی ڕەوای گەلەکەی پەیوەندی بە دێرینترین حزبی ئەم وڵاتەوە کردووە، لە نێو دنیای تاریکء مەترسیداری بەعسدا بەنهێنی بە ئازادی وڵاتء نیشتمانێکی ئازادیء گەلێکی بەختیار لە خۆبردووانە گیانی خۆی خستۆتە سەر لەپی دەوزمەی مردن.

بەڵام دواتر تێگەیشتووە مرۆق بە تەنها بە ڕێگاو کەرەستەکانی سیاسەت ناتوانێت خزمەتی وڵاتەکەی بکات، بەوای وابوو سیاسەت بە تەنها دەرەقەتی خوێندنەوەی واقیعء ئاڵۆزییەکانی ژیان نایەت، بۆیە بە قادرمەی خەیاڵەوەی دەستی بە قژی ڕەنگاو ڕەنگی پەلکە زێڕینەی شیعرەوە گرتء دواتریش رووەء دنیای هەزار ڕەنگی خەیاڵەء سەرامەدی ئەدەبء زەمان هەنگاوی نا. لەوەش چەندین بەرچنەی میوەی چل تامی دایە خوێنەرەکانی، سەلام عومەر تاکو ئێستا چەندین کتێبی شیعریء بابەتی ئەدەبیء ڕۆژنامەوانی بڵاوکردۆتەوە، دواکاری جوانیشی (ڕۆمانی جن بە خۆیم دەبا) بوو.
منداڵی بەخوێن ئاودراوە، خوێن نەک تانء پێی ژیانی منداڵی داپڵۆشیوە، بەڵکو لاوەتی شاعیرەکەشمانی بە خۆی بردووە، منداڵیء لاوەتی دوو قۆناغی یەکجار گرنگن لە ژیانی هەر مرۆڤێکدا، ئەگەر منداڵی بە هەموو پێوەرەکان، بریتی بێت لە پاکیزەییء یەک پارچە لە ڕەنگاڵەییء جوانی، ئەوا لاوەتی بەهاری تەمەنی مرۆڤەء حەزء تاسەو وزەء چێژە ڕۆحییء دەروونییەکان هەڵپەی خۆنمایش کردنیانە بە ناو کایەکانی ژیان، بەڵام لەبەرداو بە گوزەرێکی شاعیرانە بەنێو ڕۆمانی (جن بە خۆیم دەبا) تێدەگەین سیاسەتی دیکتاتۆرء سەختی ژیان، لەنەگەڵەاون سەلام عومەر لەنێو دونیای ڕەنگاڵەییء سارای بەگوڵ چنراوی ئەو دوو وێستگەیەدا ئاوا بژی کە خۆی ویستوویەتی، بەڵکو ئەوە سیاسەتە ماهییەتی ژیانء شوێنگەء شێوازی ژیانی سەلام عومەری لە فۆرمء ناوەڵەکێکی خوێناوی ترسناک داڕشتووەء ئێستاش شاعیر بە حەسرەتەوە بە زەمانی ئەدەب قسەی لەسەر دەکات، لاشەی خوێناوی

ئامانجی دراوسەی تووشی شەکی کردووە، هەڵبەت خوێنەء منداڵ!!!

لە بارەوەی یادەوەری قسەیەک هەیە دەڵێت رووداو چەندە کاریگەری لەسەر ژیانی مرۆڤ دانابێت، ئەوەندەش لە یادەوەری ئەو مرۆڤەدا دەمێنێتەوە، بۆیەش شاعیر دیمەنی دەتەزێنی لاشەی خوێناوی ئامانجی خستەتە دوو توێی رۆمانەکەی.

دواتر نووسەر بە خەیاڵەوە دەچێتە سەر هەسارەو، بەڵام ئامانجی برادەریشی لەگەڵدایە!! که دەڵێت مەبەستی نووسەر لەو سەفەرە خەیاڵییەء چوون بۆ سەر هەسارە تەڕێکردنەوە نەبێت لە زەوی؟! زەوییەک لاشەی برادەرەکەی لە خوێن وەردابێت، که دەڵێت مەبەستی ئەوە نەبێت لەو بەرازاییەوە بە زەوی بڵێت ئەها من چەندە لە تۆ باڵاترم؟ یان که دەڵێت مەبەستی نووسەر لەو سەفەرە خەیاڵییە رێزو خۆشەویستی نەبێت بۆ میرزا مەنگوڕی رۆشنبیر کە زیاتر لە پێنجا ساڵە پێش ئێستا بە خەیاڵە گەشتی مەریخی کرووو لە بەرامبەر ئەمەشدا جەهلی کۆمەڵگاو سەڵەفیەتی فیکری لە ماڵەکەی خۆی بەردبارانیان کردن، هەڵبەت یەکێک لە خەسڵەتء مۆرکە هەرە جوانەکانی رۆمانی (جن بە خەییم دەبا) ئەوەیە کە نووسەر خوێنەر لە پانتاییەء قۆناغێکی دیاریکراوی مێژوویی راناگرێت، بەڵکو دەستی دەگرێتء دەوانء دەوەن گوند بە گوندء شار بە شار دەیگەڕێتء لێناگەڕێت لە شوێنێکی دیاریکراودا چەق ببەستێتء گرمۆڵەبێت، لە وێستگەی منداڵی خۆیەوە بەرەو دنیای خەیاڵی سەر هەسارە لەوەوە بەرەو دنیای سیاسەتء پێشمەرگایەتیء دواتر جەنجاڵی شارء بەڵانی کارەباء ئاڵۆزیء تەنگژە قووڵەکانی ژیان، ئەو ژیانەی سیاسەت خەریکە لە گرێژنەی دەباتء لەبنء پێتکەوە دەری دەهێنێت، نەفەسی شیعریء چێژی زمانء گەمەی فەنتازیا بەتانء پێی رۆمانەکەوە دیارە، هەڵبەت نووسەر بەر لەوەی رۆمان نووس بێت ئەو وەکو شاعیر هاتۆتە ناوو دنیای ئەدەبء رۆشنگەری، بۆیەش هەر کەسێک تێبگات، دەزانێت نووسەری (جن بە خەیم دەبا) شاعیرە، لەگەڵ ئەمەشدا دەشکانء خەمەکی قووڵه بە نووسەری ئەو رۆمانەء بگرێ کەی بەرهەمە ئەدەبییەکانی (سەلام عومەر)ەوە دیارە، جا چۆن وانا بێت!! کەسێک خۆی شاعیربێتء زەمەنی منداڵی لە درزابێتء لاوێتی وەران کرابێتء سیاسەت ئاوارەی کرد بێتء هاوفیکرەکانی بەپێی پێویست نەیان ناسیبێت چۆن غەریبء دەشکاو نابێت.

گرنگی خوێندنەوە بۆ منداڵان… ڕەزا شوان

خوێندنەوە ئارەزوو نییە، بەڵکو یەکێکە لە پێویستییە سەرەکییەکانی ژیانی مرۆڤ، کە لە دوای هەڵمژینی هەوای پاک و خواردن و خواردنەوە و پۆشاک و نووستن و یاری، ریزبەندی دێتە سەر خوێندنەوە.. خوێندنەوە خۆراکی مێشک و رووحمانە، پێویستییەکی گرنگە بۆ گەشەکردن و زاخاودانی هۆش و هزر و بیر و زەینمان.. کلیل و دەروازەیەکە بۆ وەرگرتنی زانیاری و زانستی و بابەتی هەمەڕەنگە.. دەلاقەیەکە کە لە میانەیەوە دەتوانین زانستی و رۆشنبیری و داهێنان و زادەی ئەندێشە و بیری کەسانی تر ببینین.
خوێندنەوە فاکتەرێکی سەرەکییە لە شارستانەتی و پێشکەوتن و ناسنامەی رۆشنبیریی هەر نەتەوەیەک، نەتەوەی خوێنەوار و رۆشنبیر، نەتەوەیەکی سەرکردە و پایەدارە.
خوێندنەوە بەشێکی گرنگە لە زمان، بەشێکی تەواکەریشە لە دروستکردنی ژیانی کەسایەتي.. تەنیا رێگەشە بۆ داهێنان و بۆ دروستکردنی داهێنەران و نووسەران و بیرمەندان و هونەرمەندان.. هەروەها خوێندنەوە بناغەی پەروەردە و فێرکردنیشە، لێکۆڵینەوەیەک ئەوەی دەرخست، کە لە (لە سەدا حەفتا)ی ئەو زانیاریانەی کە مرۆڤ فێریان دەبن، لە رێی پەرتووکەوە وەریان دەگرن.
(ستیل) دەڵێ:" خوێندنەوە وەرزشی مێشکمانە"

خوێندنەوە بریتییە لە وەرگرتنی هەموو ئەو بابەتانەی کە نووسراون و لەبەر چاومانن.
لەم سەردەمەشدا، خوێندنەوە تێکەڵ بە ژیانمان بووە و بووە بە بەشێک لە ژیانی رۆژانەمان.. پەرتووک و گۆڤار و سایتە ئەلیکترۆنییەکان هێندە زۆر و هەمەچەشنەن، هەر کەسێک بیەوێت دەتوانێت بیان خوێنێتەوە، چێژ و خۆشی و سوودیان لێوەربگرێت، گرنگی و چێژی راستیی خوێندنەوەش، ئەو خوێنەرانە دەیزانن، کە رۆژانە خولیای خوێندنەوە بوونە و ناتوانن بەبێ خوێندنەوە هەڵبکەن.
دێینە سەر کرۆکی باسەکەمان، کە گرنگی و سوودەکانی

خوێندنەوەیە بە منداڵان. خوێندنەوە کۆمەڵێکی گرنگە لە کۆمەڵەکانی ڕۆشنبیریی منداڵان.. لەم پێودانگەشە:
کە (خوێندنەواری ئەمڕۆ.. سەرکردەی بەیانییە)
پێویستە بایەخ بەم بابەتە بدەین، هەر لە منداڵییەوە منداڵەکانمان بیان کەین بە هاوڕێی پەرتووک و گۆڤار و هۆگری خوێندنەوەیان بکەین، تا بە هەمیشەیی خووی پێوە بگرن.
لە سەرەتادا پێویستە ئەوە بزانین، کە چ پەرتووک و گۆڤارێکیان بۆ هەڵدەبژێرین؟
گەر ویستمان پەرتووک بۆ منداڵەکانمان هەڵبژێرین، پێویستە قۆناغەکانی تەمەن و
گەشەکردنی دەروونی و پەروەردەیی منداڵەکانمان لەبەرچاو بگرین، چونکە هەر قۆناغێک لە قۆناغەکانی منداڵی، تایبەتمەندی و پێداویستی و ئاستی تێگەیشتن و فەرهەنگی زمانی خۆی هەیە.. تا بەپێی ئەو قۆناغ و پێداویستییانەیان، پەرتووک و گۆڤارەکانیان بۆ هەڵبژێرین.. گەر پەرتووک یا گۆڤارێکی وێنەداری ڕەنگاوڕەنگی جوان و ساکار، بخەینە بەردەستی منداڵێکی ساوا.. سەرنجی ڕادەکێشێ و مەیلی سەیرکردنی وێنەکانی دەکات و پەڕەکانی هەڵدەداتەوە.. پێویستە پەرتووک و گۆڤاری گونجاوی تری پیشان بدەین.. تا بەرە بەرە هۆگری پەرتووک و گۆڤار دەبێت.
لە وڵاتانی ئەوروپیدا، من لە پەرتووکخانە گشتییەکانی نەرویج و سوید تا ئێستا چەندین جار لە بەشی منداڵان لە پەرتووکخانە گشتییەکانی شارەکانی ئەم دوو وڵاتەدا، بینیم و دەبینم دایکان، ساوای یەک ساڵان دەهێنن بۆ پەرتووکخانەکان، کە بە دەیان پەرتووکی وێنەداری ڕەنگاوڕەنگی گونجاو و جوان و سەرنج ڕاکێشیان تێدان.. کە بە تایبەتی بۆ ئەم تەمەنە منداڵییە چاپکراون، دایکەکان پەرتووکە ڕەنگاوڕەنگان پیشانی منداڵە ساواکانیان دەدەن، هەندێ لە وێنەکان دەنگی موزیکیشیان لەگەڵە دایە، بۆ نموونە: لەگەڵ وێنەی چۆلەکەدا، پەنجە بۆ دووگمەیەکدا دەنێن کە لە لاپەڕەی چۆلەکەکەدایە، چۆلەکەکە دەجریوێنێت، منداڵە ساواکان چێژ لە وێنەکان و لە دەنگەکانیش دەبینن.
دوو هەفتە جارێ، یا لایەنی کەمەوە، مانگی جارێک باخچەکانی منداڵان، منداڵەکانیان دەبەن بۆ بەشی منداڵان، لە پەرتووکخانەکانی شارەکانیان کە بە سەدان پەرتووک و گۆڤاری گونجاو و سیدی چیرۆکیان تێدان، بۆ قۆناغی منداڵانی باخچەی ساویان و بۆ قۆناغەکانی تری.. دەیانەوێت لە منداڵییەوە هۆگری پەرتووک و خوێندنەوەیان بکەن.

توێژێنەرەکانی بواری مندا□ی، ق□ناغەکانی منداڵییان، کردوون بە پێنج قۆناغەوە، تا بەپێی قۆناغەکان پەرتووک گ□قاریان بۆ دابین بکەن.. کە ئەم قۆناغانەن:

١ـ قۆناغی ساوایی (قۆناغی بەرایی منداڵی) لە (لانکەوە ـ بۆ ـ چوار ساڵان)

٢ـ قۆناغی ئەندێشەی دیارکراو (چوارـ بۆـ شەش ساڵان) ، (قوناغی باخچەی منداڵان)

٣ـ قۆناغی ئەندێشەی ئازاد (شەش ـ بۆـ دوانزە ساڵان)، (قۆناغی خوێندنی سەرەتایی)

٤ـ قۆناغی سەرکێشی و پاڵەوانێتی (هەشت ـ بۆـ دوانگزە) ، (سەرەتایی و ناوەندی)

٥ـ قۆناغی دواکەوتوویی منداڵی (دوانگزە ـ بۆ ـ هەژدە ساڵان) قۆناغی هەرزەکاری و مەیل و خ□ر□شی رەگەزییە.. قۆناغی (ناوەندی و ئامادەیی) یە.

لەم نووسینەماندا، منداڵانی قۆناغی قوتابخانەی سەرەتاییمان خستۆتە نێو بازنەی باس□کمانەوە، کە قۆناغی ئەندێشەی ئازادە، واتە تەمەنی (شەش بۆ دوانگزە ساڵان).

خوێندنەوە و گەشەکردنی حەزی خوێندنەوە لای منداڵان، پێویستییەکی پەروەردەیی و رۆشنبیریییە، لەبەر ئەوەی لە جیهانی ئ□م□دا، لە سایەی تەکنالۆژیا و داهێنانی نۆیدا، زانیاری و گۆڕان و پێشکەوتن بە خێرایی سەرهەڵدەدەن، فێرکردنی فەرمی بەس نییە بۆ مەستکردنی پێداویستییە هۆشی و دەروونییەکانیان.. بۆ ئەوی منداڵانی ئەمڕۆمان، نا بەڵەد و بێ ئاگا نەبن و بتوانن لەگەڵ رەوتی داهێنان و پێشکەوتن و پێویستییەکانی ئەم رۆژگارە جەنجاڵ و خێرا گۆڕان و داهێنانانەدا دەربەرن و لە شەمەندەفەری پێشکەوتن و شارستانی نوێدا جێ نەمێنن، پێویستیان بە خودخوێندنەوەی ه□م□□ل□نگە و خۆڕۆشنبیریکردن هەیە.. چونکە خوێندنەوە لە هەموو بوارەکاندا، بە تایبەتیش لە بواری کۆمەڵایەتی و سۆزداری و هەستیاری و دەروونی و جەستەییدا، یارمەتیی منداڵان دەدات.. لە بواری کۆمەڵایەتیدا، خوێندنەوە یارمەتیی منداڵان دەدات کە لە جۆر و واتاکانی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان تێبگەن کە تاکەکانی کۆمەڵگا پێکەوە گرێدەدەن.

لە رووی جەستەییشەوە، خوێندنەوە دەرفەتێکی باش ب□ منداڵان، کە لە دوای ژیانی رۆتینی روژانەیان بە تایبەتیش لە دوای یاری و چالاکییە جوڵەییەکانیان، پشووبدەن و بخوێننەوە و ئارامی بە جەستەیان ببەخشن.. لە بارەی گەشەکردنی سۆزداریشەوە، کاتێ کە منداڵان سەرسامی کارەکتەرەکانی چیرۆکەکان دەبن، ئەو

دەرفەتەیان بۆ د□رخسێت کە گوزارشت لە هەست و
سۆزدارییەکانیان بکەن.
هەندێ لە ل□ک□ینەوەکان، ئەوەیان روون کردۆتەوە، کە زۆربەی منداڵان لە رێی خوێندنەوەی پەرتووک و گ□قاری منداڵانەوە، خۆیان رۆشنبیر و شارەزا کردوون و خۆیان بە وشەکانی زمانی دەوڵەمەند کردوون، لە پێش قوتابخانەی سەرەتاییدا، ئامادەییەکی باشتریان هەیە بۆ فێربوون و خوێندنەوە و تێگ□یشتن و نووسین، بەراورد بە ئەو منداڵانەی کە ناخوێننەوە. پشکی شێری ئەم ئاکامە ئەرێنییەش بۆ راهێنان و هەوڵدان و هاندان و پێشبینی و دووربینی دایکان و باوکانی رۆشنبیریان دەگەڕێتەوە، کە خۆشەویستی خوێندنەوەیان لە دڵی جگەرگۆشەکانیان رووواندوون.
گرنگە کە دایکان و باوکان و مامۆستاکان، تواناکانی منداڵەکانیان و قوتابییەکانیان لە هەر قۆناغێکی تەمەنیاندا بزانن، بە چ جۆرە پەرتووک و گ□قارێکی گونجاو ئاشنایان بکەن. بۆ ئەوەی منداڵان هەر لە منداڵییەوە ببن بە دۆستی پەرتووک و هۆگری هەمیشەیی خوێندنەوە ببن. پێویستە دایکان و باوکان لایەنی کەمەوە رۆژی پانزە خولەک پەرتووک و گ□قاری ئاسان و چیرۆک و هۆنراوە و پەخشان و بابەتی ئاسان و گونجاو بۆ منداڵە ساواکانیان بخوێننەوە، یا منداڵان خۆیان بیان خوێننەوە.
لە ماڵیشەوە پەرتووکخانەی قنجیان بۆ دابین بکەن و بە کۆمەڵێک پەرتووک و گ□قاری ه□م□□□ن□گ□ی منداڵان بۆیان بڕازێننەوە. هەفتەی جارێکیش بیان بەن بۆ بەشی منداڵان لە پەرتووکخانەی گشتی شارەکانتان. گەر بتانەوێت دەکرێت شەوانە کاتێک بۆخوێندنەوە دیاری بکەن، بە ناوی (کاتی خوێندنەوەی خیزانی) لە لایەنی کەمەوە (بیست تا سی) خولەک پەرتووک و گ□قار بخوێننەوە. خوێندنەوە بکەن بە خوویی□کی
رۆژانەتان و بە بەشێک لە کەسایەتی و لە ژیانتان. پێویستیشە دایکان و باوکان ببنە نموونە و پێشەنگ بۆ منداڵەکانیان، ئەگەر ئەوان پەرتووک و گ□قار بخوێننەوە، منداڵەکانیشیان چاویان لێدەکەن و خوێندنەوەیان لا شیرین دەبێت. هەڵبەت دایکان و باوکانی باوکانی رۆشنبیر، منداڵانی رۆشنبیریان لێ هەڵدەکەوێت.
زۆربەی زانایانی پەروەردە هاوڕان، کە خوێندنەوە جوریکە لە خووە جوانەکان پێویستە لە دەروونی منداڵانی بچووکدا بچێنرێت و رەگ بکات، تا خووی پێو□ بگرن.
لە وڵاتانی ئەوروپیدا دیومانە و دەبینین، کە لە هاویناندا لە رۆخی دەریاکاندا، لەسەر ل□م رادەکشێن و پەرتووک□کش ب□

دەستیان نەوەیە و دەیخوێننەوە.. یا لە وەستگەکانی چاوەڕێی هاتن و دەرچوونی شەمەندەفەر دەکەن، یا لە فرۆکەخانەکانەدا کە چاوەڕێی کاتی فڕینی فرۆکەکەیان دەکەن، پەرتووکێک لە جانتاکەی سەرشانیان دەردەکەن و دەیخوێننەوە، تەنانەت لە ناو شەمەندەفەر و فرۆکەشدا، کات دەقۆزنەوە و بە فیڕۆی نادەن و پەرتووک دەخوێننەوە.

ئەم نەریت و خووەشیان بە ئەوە دەگەڕێتەوە، کە لە منداڵییەوە خوویان بە خوێندنەوە گرتوون.. بە پێچەوانەی ئەوانەی لای خۆمان، کە هەر خەریکی تەلەفۆنەکانیان.

بە کورتی گرنگی و بەشێک لە سوودەکانی خوێندنەوە بە منداڵان، لەم خاڵانەدا چڕدەکەینەوە. بەو هیوایەی دایکان و باوکان و مامۆستاکان سوودیان لێوەربگرن:

١ـ خوێندنەوە مەستییەک بە ژیانی منداڵان دەبەخشێت، ئەندێشەیان فراوانتر دەبێت و ئاسۆی بیرکرنەوە و لێکدانەیان بە رووی جیهاندا دەکاتەوە، سەرنجیان قووڵتردەکات.

٢ـ خوێندنەوە ڕێژەی زیرەکی و زرنگی ئاستی منداڵانی خوێنەر باڵاتر دەکات.

٣ـ خوێندنەوە تواناکانی زمانی و قسەکردنی منداڵان بەرزدەکاتەوە، فەرهەنگی وشە و رستەکانیشیان دەوڵەمەنتر دەکات، شێوازی گوزارشتکرن و دەربڕینیان بە زارەکی و نووسین باشتر دەکات.

٤ـ خوێندنەوە بەهای رووحی و ڕەوشتی بەرز و جوان لە هۆش و دەروونی منداڵاندا دەڕوێنێت، ئەگەربێت و ئاراستەی پەرتووک و گۆڤارەکان، بەم ئاراستە ئەرێنییەدا بن.

٥ـ خوێندنەوەی هەمیشەیی یارمەتی منداڵان دەدات، کە لە داهاتوودا، لێکۆڵینەوەی زانیاری و ئەدەبی ئەنجام بدەن، دوای سەرچاوەی زانیاری و مێژوویی بکەون.

٦ـ ئەو منداڵانەی کە خوێنەری هەمیشەیی پەرتووک و گۆڤارن، لە قوتابخانەدا ئاستی خوێندن و ڕۆشنبیری و زانیاری گشتییان باشتر و باڵاترە لەو قوتابیانەی ناخوێننەوە.

٧ـ خوێندنەوە روانین و سەرنجدان و تێبینی منداڵانی خوێنەر ورتر و تیژتر دەکات.

٨ـ منداڵانی راهاتوو لەسەر خوێندنەوە، هەست بە ئازادی و سەربەستییەکی زیاتر دەکەن، باوەڕێکی زیاتریشیان بە خۆیان هەیە و دەتوانن پشت بە خۆیان ببەستن.

٩ـ زۆربەی کەسە زاناکان و داناکان و نووسەرەکان و داهێنەرەکان و بیرمەندە هەڵکەوتووکان، لە تافی منداڵییاندا خوێنەری هەمیشەیی پەرتووک بوونە.

١٠ـ خوێندنەوە، توانای سەرکەوتنی منداڵانی خوێنەر، لە تاقیکردنەوەکان و لە بوارە جیاوازەکانی تری قوتابخانە زیاتر دەکات.

١١ـ خوێندنەوە، ئەو توانایەش بە منداڵانی خوێنەر دەبەخشێت، کە ئەو ئامادەییە دەروونییەیان هەبێت کە ڕووبەڕووی گۆڕاکانییەکانی ڕۆژگارەکەیان ببنەوە.

١٢ـ خوێندنەوە دەرفەتێکی باشە، بۆ ئەوەی منداڵان بە ماوەیەک لە تەلەفزیۆن و ئایپات و کۆمپیوتەر و یارییە ئەلیکترۆنییەکان دووربکەونە.

١٣ـ خوێندنەوە، شارەزایی لۆژیکی بە منداڵان دەبخشێت، لە ڕێی خوێندنەوەوە لە واتای زاراوە تازەکان و چەمکە ڕووتەکان تێدەگەن، لە هەڵوێستە جیاوازەکانیاندا بەکاریان دەهێنن، سیناریۆکانی نەو پەرتووکەکانیش بە ڕووداوەکانی دەوروبەریانەوە دەبەستن، بۆ نموونە: کە چیرۆکی (کۆڵوانە سوور و گورگ) دەخوێننەوە، کە کچۆلە کۆڵوانە سوورەکە لە ئەنجامی ئەوەی کە گوێی بە ئامۆژگاری دایکی نەدا، کە پێی وت نەکەوێ لە ڕێگادا لەگەڵ گورگدا بوەستیت و بەری بگەڕێیتەوە کە بە کوێ دەڕۆیت. ئەوەبوو کە کچۆلە کۆڵوانەسوور، گوێی بە ئامۆژگارییەکەی دایکی نەدا و لە ڕێگادا لەگەڵ گورگەکدا وەستا و بەری گەڕایەوە کە بە لای نەنکی دەچێت کە ماڵەکەی لەوسەری دارستانەکە دایە، درکاندنی ئەم رازە بە گورگەکە ڕووبەڕووی هەڵوێستێکی ترسناکی کردەوە (دڵنیام کە بە منداڵی گوێتان لەم چیرۆکە بووە یا خوێندووتانەوە)

منداڵانی خوێنەرەی ئەم چیرۆکە، سوود و پەند لەم چیرۆکە وەردەگرن، کاتێک کە دایکانیان ئامۆژگارییان بکەن، نایانەوێت لە ئامۆژگارییەکانی دایکانیان دەربچن و باشتر بە قسەی دایکانیان دەکەن.

پێتان سەیر نەبێت، لەوانەیە هەندێکیشمان بڕوا بەوە نەکەین کە کچۆلەیەکی ئەمریکی لە سکی دایکییەوە فێری خوێندنەوە بووە.. تا تەمەنی چوار ساڵان زیاتر لە (١٠٠٠) پەرتووکی هەمەجۆرەی خوێندێتەوە.. بە کورتی چیرۆکی ئەم کچۆلە سەرسوڕهێنەرە:

(دالیا ماری ئارانا) کە بە (کرمی پەرتووک) ناوی دەبەن، لە شاری (گاینزفێل) لە ولایەتی (جۆرجیا) ی ئەمریکی لەدایک بووە.. دایکی ناوی (حەلیمە) یە، و باوکی ناوی (میگل) ە، کە بەڕەسەن مەکسیکییە.

دالیا بووە بە ئاشنای هەمیشەی پەرتووکخانە گشتییەکانی

شارەکەی، پەرتووکخانە نەماوە کە سەری پیانەکات، بە لایان دەموچاوێکی ناسراوە.. ئەم کچەلەیە ئەمریکییە ڕۆژانە سەردانی پەرتووکخانەکان دەکات و پەرتووک دەخوازێت و دەیخوێنێتەوە. (پسوولەی تایبەتی پەرتووکخانە) یان پێ بەخشیوە، بە خواستنی هەر پەرتووکێک.

دایکی دالیا دەڵێ:"دالیا پێش ئەوەی لە دایک بێت و چاوی و بە رووناکیدا هەڵبێنێت،
کە هێشتا لە سکم دا بووە، بە کرداری فێری خوێندنەوە بووە"

زانا پسپۆرەکان لە واشنتۆن، قسەکەی دایکی دالیا پشت راست دەکەنەوە و پێیان وایە، کە دالیا، ئەم کچەلە سەیرە، لە سکی دایکیدا فێری خوێندنەوە بووە، وادیارە کە بەماوەیە و لە خێزانەکەیان دایە.

حەلیمە کاتێک کە دالیا لە سکی دابوو، بە دەنگێکی بەرز چیرۆکی بە منداڵەکانی تری دەخوێندەوە، کە لە دالیا گەورەترن.. کاتێکش کە دالیا کۆرپەیەکی شیرخۆر بووە، گوێی لە دەنگی خوشک و براکانی دەبوو، کە لە ماڵەوە بە دەنگێکی بەرز دەیان خوێندەوە. ئەم بەهەرەیەی دالیا بە لای دایکییەوە کوتوپڕ و جێی سەرسوڕمان نەبوو، کە تەمەنی دالیا ساڵ و نیوێک بوو، فێری خوێندنەوە بوو، ئەو شتانەی دەزانی کە دایکی بۆی دەخوێندەوە، دایکی دەڵێ: یەکسەر وشە و رستەکانی وەردەگرت .. بەڵام وادیارە تەنها خوێندنەوەکانی دایکی، توینێتی و پەرۆشی خوێندنەوەی دالیای نەشکاندوون.

دایکی دالیا لە دیمانەیەکیدا، لەگەڵ ڕۆژنامەی (واشنتۆن پۆست) ی ئەمریکیدا وتی:

"دالیا لە تەمەنی ساڵ و نیوێکدا، ئارەزووی ئەوەی دەکرد کە خۆی بخوێنێتەوە.. تا وشەکانی زیاتریش دەبوون.. زیاتر شەیدای خوێندنەوە دەبوو.. پێش ئەوەی کە تەمەنی ببێت بە سێ ساڵ، خۆی یەکەمین پەرتووکی خوێندەوە، کە چیرۆکێکە بە ناوی (کولێرە گەورەکەی ئانا) دوایی لە بەردەم خوێندکارانی زانکۆدا ئەو پەرتووکانەی خوێندەوە کە بۆ خوێندکارانی زانکۆ نووسراون.. دالیا بووە جێی سەرسامی و سەرنج ڕاکێشانی دکتۆرە (کارلا هایدن) ی بەڕێوەبەری (پەرتووکخانەی کۆنگرێسی ئەمریکی) کە گەورەترین پەرتووکخانەی ئەمریکایە. بۆیە (هایدین) وەکو ڕێزلێنان لە دالیای بلیمەت بە ماوەی ڕۆژێک دالیای لە شوێنی خۆی دانا و کردی بە بەڕێوەبەری پەرتووکخانەی کۆنگرێسی ئەمریکی.. بەمەش (دالیا) بوو بە بچووکترین بەڕێوەبەری پەرتووکخانەی کۆنگرێسی

ئەمریکی.. لە چەند پەرتووکخانەیەکی گشتی تری شارەکانیشدا هەمان رێیان بە دالیا سپارد.

دالیا لە بوو بە چوار ساڵ و لە پایزی ئەمساڵدا چۆتە باخچەی ساوایان، تا ئێستا زیاتر لە (١٠٠٠) پەرتووکی هەمەجۆرەی خوێندۆتەوە، بەردەوامە لە خوێندنەوەدا، لە خوێندنەی (١٥٠٠) پەرتووک نزیک بۆتەوە، بێجگە لە زمانی ئینگلیزی، خەریکە لە باوکییەوە زمانی ئیسپانیش فێربێت و دەستی بە خوێندنەوەی ئیسپانیش کردووە. دالیا دەڵێت: "لە باخچەی ساوایانیشدا، یارمەتی مامۆستاکانمان دەدەم، تا ئەوە فێری منداڵان بکەن کە چۆن فێری خوێندنەوە ببن و چۆن هۆگری پەرتووکخانەش ببن"

دالیا سەرسامی خوێندنەوەی پەرتووکەکانی نووسەری بە ناوبانگی بواری ئەدەبی منداڵانی ئەمریکی (مو ویلیامز) ە، کە بە ناوبانگە لە نووسین بۆ منداڵان.

دالیا لە ماڵیشەوە، بووە بە مامۆستای خوشک و براکانی، کە لە خۆی گەورەترن، لە هەر وشەیەکدا گیربن و نەزانن، داوا لە دالیا دەکەن کە یارمەتیان بدات.

(دالیا ماری ئارانا) لە ئاهەنگی ساڵرۆژی یادی چالاکوانی مافە شارستانییەکانی مرۆڤ (مارتن لۆسەر کینگ) دا، لەسەر داوای کچان، وتارە بە ناوبانگە مارتن لۆسەری لەبەر خوێندەوە کە بە ناونیشانی (خەونێکم هەیە) پێشکەش کرد، کە سەرنجی هەموو ئامادەبووانی راکێشا و سەرسام بوون بە بلیمەتی و کراوەیی و لە توانەبەدەری دالیا.

رەزا شوان
نەرویج: ٢٩ی/ نۆڤەمبەر/ ٢٠١٨
r.shwan@hotmail.com

بەخشین ... نوسینی: عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

سەر شانە دیکەری چەند ماڵێکە و باخچەیەکی لەلاوەیە، کەمێک منداڵ یاری دەکەن ..دوور دەکەونەوە..منداڵێک دەردەکەوێت کە پەڕتوکێکی

منداڵانی بە دەستەوەیە.وردە وردە دەڕوات و تەماشای دەکات.
ئارۆ:بەڕاستی چیرۆکەکانی ناوئەم پەڕتوکە زۆر خۆش بوون و سودی باشم لێوەرگرتن..پێویستە هاوڕێکانیشم هەر وەکو من سودی لێوەربگرن..دەیاندەمێ َ و زیاتر خۆشەویست دەبم لایان وسودیشی لێوەردەگرن.

بۆ یاریکـــردن ......کەوتومەتە ڕێ
تا منداڵی تر......بکەم بە هاوڕێ
خـــوێندنەوەیە......کە بۆتە خولیام
بە خــوێندنەوە......دەگەم بە هیوام
بەڵام وا ئەمــــڕۆ......دێم پەڕتوکەکەم
کێ هات بە دیاری......پێشکەشی دەکەم

لەم کاتەدا منداڵێکی کچ دەردەکەوێت ، بوکەشوشەیەکی پێیە،گۆرانی بۆ دەڵێت:

□□ی هەی لەو بووکی منە
چــــەندە جوان و خرپنە
تۆ ســـەیری قژی خاوە
بە شـــانە دام هێنـــاوە
لە سەر شانی وەستـــاوە
تـــەسریحــەم بۆ لێداوە
گۆرانی خـــــۆش دەزانم
بۆی دەڵێم تـــا دەتوانم
من لە گەڵ بووکـــە خانم
هیلاک بوونیش نـــازانم

ئارۆ:
سەیری ئەو کچە ......وا بـــــۆ ئێرە دێ
ئێستا دەیدەمێ و......دەیکەم بە هاوڕێ

لە گۆشەیەکەوە چەند منداڵێک وەستاون و ئاگایان لە (ئارۆ)یە و تەماشای دەکەن:

ئـــای ئەو منداڵە......بۆ ئاوا دەکـــات
پەڕتوکەکەی خۆی......بە خــەڵکی دەدات
ماڵی خــۆیەتی و......ســـودی زۆرە بۆی
پاراســـتنیشی......بگرێتە ئەستۆی

کچەکە دێتە پێشەوەودەڵێت:
سڵاو هاوڕێ گیان......بۆچی بە تەنهای
ئاوا ســـەرقاڵی......بۆ کێ دەگــــەڕای

ئارۆ :
چـاوەڕێی تۆ بووم......بە پەرۆشـــــــەوە

دیـــــاریت بدەمێ.......بە ڕووی خـۆشەوە
کچەکە پەڕتوکەکە وەردەگرێت ودەڵێت:
سوپاست دەکەم......ھاوڕێی وەفادار
ھاوڕێی ئازیز و......چالاک و وشیار
ئارۆ دەیداتی و دەڕوات....
کچەکەش دەڕوات و بە ڕێگـاوە تەماشـای پەڕتـوکەکە دەکات(ئـای کە جوانە!) دەڵێت:
ئێستا زۆر دڵخۆشم ،بەڵام چی بکەم کە ناتوانم بیخوێنمەوە،حەز دەکەم منیش بیدەم بە کەسێکی تر بەڵکو ئەویش وەکومن دڵخۆش ب□ت و بتوانێت بیخوێنێتەوە..لە کاتی قسەکانیدا کوڕێک دەردەکەوێت گۆرانی دەڵێت:
ھاوڕێ وەرە تۆ لە کوێی.......ناکـــرێ تا ئێرە بێی؟
منداڵەکان:
تەماشاکەن ئەمجـــارە......نەفـــامێکی تر دیـــارە
ئەویش وەک (ئارۆ) وایە.......لە دنیا بێ ئاگـــــایە
وا بەنیـــازی بەخـشینە.......ئەو پەڕتـوکە ڕەنگینە
کوڕ:
وا ھاتم ھـــاوڕێی وریا.........تۆ چی دەکەی بە تەنیا
تەنھای ھاوڕێت لانییە.........پێم ناڵێی ھۆکەی چییە؟
کچەکە بە پێکەنینەوە دەڵێت:
ھاوڕێی دڵســۆز و دێر ین........گورجوگۆڵ وخوێن شیرین
من دیـــاریم بۆ تۆ پێیە.......بە ســـودە لە گشت جێیە
ئەم پەڕتوکـــەم لەلایە........چیرۆکی خــــۆشی تیایە
دیاری منە زۆر شـــــەنگە........پڕ وێنەی ڕەنگـاوڕەنگە
کوڕەکە:
سوپاس ھاوڕێی شیرینم........بە دڵخـــــۆشی بتبینم
بۆ ئەو دیارییە جـــوانە.......لای من نرخی گـــــرانە
کچەکە دەڕوات و بەرزدەبێتەوە بە دڵخۆشی یەوە ...کوڕەکەش دەڵی باشە ئەم پەڕتوکە جوانە ،وێنە دارە چی لێ بکەم ،چاویلکەکەم پێ نییە و حەزدەکەم پێشکەش کەســێکی بکەم کە بیخـــوێنێتەوە...بەملاولادا دەڕوانێ کـــوڕێکی تـــر دەبینێ دەڵێ:ئەوە (بڕوا)ی ھـــاوڕێمە ئەوە چـــی دەکـــات لەوێدا؟.
کوڕەکە:
(بڕوا) وەرە ھەر ئێستە........لەودورە ڕامـــــەوەستە
با پێکـــــەوە دانیشین........گوێ لە یەکتری بگرین
منداڵەکان:
چی ڕویداوە وا دەکـــەن........دیاری بە یەکتر دەدەن

ئەمانە زۆر نەفـــامن........وا بە يەكتر سەرسامن
دەبێ شتێكى تيا بێ........ . ئەم كارە بێ هۆ نا بێ
ديارى بۆ يەكتر دەبەن........ .سوپاسى يەكتر دەكەن
بە جوانى يەكدەدوێنن........ .خۆشەويستى دەنوێنن
بڕوا:
باشە ڕاوەســـــتە وادێم........ . ئەى خۆشەويست و هاوڕێم
بزانـــم كـــارت چييە؟........ئەمڕۆ كەســـــت لانييە
دەتەوێ يارى بكـــــەين........ . كاتى خۆش بەســەر ببــەين
كوڕەكە:
خـــــۆشى بە دڵت دەدەم........دياريشت پێشكەش دەكەم
بڕوا:
من سوپاسى تۆ دەكـــــەم........ . ئەى هاوڕێ ئازيزەكـــــەم
تۆ بێ دياريي□ش هەر جوانى........ . هــــــاوڕێيەكى نيانى
كوڕەكە:
سوپاس بۆ تۆى قسەخۆش........ . دڵنيا بە، كـــە واى تۆش
ئەم پەرتوكـــــەم هێناوە........ . بۆ تۆى هــــــاوڕێم داناوە
پڕە لە چيرۆكى خــــۆش........ . پێويستە بۆ گەشەى هۆش
(بڕوا) پەرتوكەكەى لێوەردەگرێت......... . بەڕاستى تۆ هاوڕێيەكى دڵسۆزيت
ئەم ديارييەشت زياتر دڵسۆزى و خۆشەويستى تۆى بۆ دەرخستم.
بڕوا:
ئەم پەڕتـــوكە هەم چيرۆكـــى خۆش و بەســـود ى تيـــايە و هەم وێنەى ڕەنگاوڕەنگيش، بەڵام بەڕاستى زۆرە من ناتوانم هەمووى بخوێنمەوە...كە بۆيشم نەخوێندرێتەوە بۆچى لەلاى خۆم دايبنێم...بۆچى نەيبەخشم بە يەكێك كە بتوانێت بيخوێنێتەوە و زياتر سودى لێوەربگرێت... تەماشاى ئەملاولاى دەكات و لاپەڕەكانى هەڵدەداتەوە..
منداڵەكان:
١. دەوەرە شەق مەبە لەوە ناچێت ئەميش هەڵى بگرێت بۆ خۆى.
٢. ئەوە بۆ كێ د□گ□□□ت؟ل□وە دەچـــێت بۆ مـــن بگەڕێت. بـــابچمە پێشەوە بەڵكو بيدات بە من ..زۆرى حەز لێدەكەم..
٣. لاچۆ ناشيرين بۆ من دەگەڕێت.
١. دەيدات بە من لاچۆ.
٢. ئەوە چييە؟ لەبيرتان چوو دەيدات بە من.
٣. نەخێر دەيدات بە من ...وەى كە جوانە!
بڕوا: لەل لەل لا لەل لەل لا لەل لەل لا لەل لەل لا لەل لەل لا
وەى بابــ□م بگـــەڕێم........وا ئێستا (ئارۆ)ى هاوڕێم
دەبينم و دەيدەمـــــێ...... . دڵخۆشى دەكەم كەمێ
يارييشى لەگەڵ دەكەم...... . ئەوسا پێشكەشى دەكەم

لەم کاتەدا (ئارە) دەردەکەوێت...جوڵەی وەرزشی دەکات..
بەوا:
وەرە پێشە هاوڕێ گیان......هاوڕێی ئازا و یاریزان
یاریی دەکەین پێکەوە......بە دڵێکی خۆشەوە
ئەگەر ئێمە بەسۆز بین......بە یەکتری دڵسۆز بین
هەوری ڕەشی ئاژاوە......بەجێی دێڵێ ئەم ناوە
نمە نمەی بارانی.......خۆشەویستی بە جوانی
ئەم ناوە دەگرێتەوە........ناخۆشی دەبڕێتەوە
ئارە:
وا هاتم هاوڕێی نازدار......هاوڕێی باش و وەفادار
یاری دەکەین بە پشوو......دەی با دەست پێ بکەین زوو
بەوا:
هاوڕێی گیان لە پێش یاری......ئەم چیرۆکە بە دیاری
لە من وەر بگرە بۆ خۆت......چونکە سودی زۆرە بۆت
ئارە:
سوپاسێکی بێ پایان
بۆ تۆی هاوڕێ(بەوا) گیان
بەڵام پێش یاری کردن
کەمێک گوێ بگرە بۆ من
ئەو پەڕتوکەی بە دیاری
دەمدەیتە لە پێش یاری
هەر ئەوە بوو خۆم بەخشیم
بووە مایەی دڵخۆشیم
کەچی بۆ خۆم گەڕاوە
خۆشی خستە ئەم ناوە
لەم کاتەدا (ئارە) تەماشای پەڕتوکەکە دەکات و منداڵەکانی تر پەیدا دەبن ودەڵێت:
کاتە یەکتر دەدوێنین
خۆشەویستی دەنوێنین
هاوکاری یەکتر دەکەین
دڵسۆزیمان دەردەخەین
بە بەرهەمی هاوکاری
دەڕوێ گوڵی بەختیاری
ئارە:
با یەکێک لە چیرۆکەکانتان بۆ بخوێنمەوە....منداڵەکان بە چوار دەوریدا دادەنیشن .... پێکەنین و قاقایان ئەو ناوە پڕ دەکات.
منداڵەکان:

هەتا ئێستا هەڵە بووین
بۆ هەرجێگایەک دەچووین
خـــەریکی ئاژاوە بووین
بەو کارە حەســاوە بووین
وا ئێمـــەش بڕیار دەدەین
هەر وەکو ئێوە بکـــــەین
بۆ یەکتر بەســـــۆز دەبین
هاوکار و دڵســـۆز دەبین
ڕێمان بدەن ئێمـــەش بێین
هـــــەموو گـۆرانی بڵێین
بڕوا:
دەتانەوێ بەشـــدار بن
لەگەڵ ئێمە هـــاوکار بن
واز لەو کــــارەتان بێنن
یەکتری مـــــەڕەنجێنن
خۆشەویستی هـــــەمیشە
لاتان ببێ بە پیشـــــــە
چونکە ڕاستی و بەخشینە
سەرچـــاوەی خۆشی ژینە
....

کۆتایی

تێـــبینی: بۆ بیـــرۆکەی ئەم ئۆپەرێتە ســـودم لە چیرۆکێکــی عەرەبـــی وەرگرتووە .

باخچەکەمان ... ڕۆستەم خامۆش

باخچەکـەمـــان پـــڕ گـــوڵـــە
خـۆشـــەویـســتـیی نێـو دڵـــە
دەیـــپـارێـزیـــن وەکـــو چـــاو
تـــا گـــوڵـــی نـــەبـــێ ژاکـــاو

باخچەکەمـــان چەند جوانە

شــــــادی دەروون و گـیـــا نە
لەـــ نـــاوی پـشـــوو ئەدەیــن
دڵمانی پێ خـــۆش ئەکەیــن

باخچەکەمـــان خۆش ئەوێ
زۆر جـــوانـــە ڕۆژو شەوێ
گـــوڵــــی لـــێ نـاقـرتـێـنـیـن
وەک بــولـبــول دەیـلاوێـنـیـن

ڕۆستەم خامۆش

وا شاعیر□□ك له‌ زه‌مه‌نه‌ پاكه‌كانه‌وه‌ هه‌نگاو هه‌ڵده‌گرێت … له‌تیف بێوار

چه‌ند جوانن ئه‌و مرۆڤانه‌ی راستگۆیانه‌ ئاوێته‌ی نووسینه‌كانیان ده‌بن، هه‌ر ئه‌مه‌شه‌ رۆح ده‌كات به‌ به‌ری ئه‌و ده‌قانه‌ی كه‌ ده‌ینووسن، ئاوهاشه‌ شیعره‌كانی رامبۆ سه‌رنجمان ڕاده‌كێشن، ئه‌و شیعرانه‌ی به‌س هۆنینه‌وه‌ی هونه‌ریی نین، بهڵكو زمانێكی موعاناته‌كانن و له‌ ناخی خوێنه‌ریشدا ئیكۆ ده‌داته‌وه‌، چه‌ند جوانن ئه‌و مرۆڤانه‌ی عاشقن، چه‌ند به‌ هیواوه‌ هه‌موو ئان و ساته‌كانیان به‌ڕێ ده‌كه‌ن پێش له‌ده‌ستدانی كات؟ هه‌میشه‌ هیوایه‌ك هه‌یه‌ نائومێدیی و ره‌شبینینیه‌كانیان ده□و□نێته‌وه‌و رووه‌ شیرینه‌كانی ژیانی پێ ده‌بینن. هه‌ر ئه‌و عه‌شقه‌شه‌ قوربانی دروست ده‌كات و ئاده‌میزاد ده‌گه‌یه‌نێته‌ ترۆپكی ههڵسانه‌وه‌و به‌رخۆدان و تێكۆشان، له‌ كاتێكدا زۆر له‌ مرۆڤه‌كان و ته‌نانه‌ت كۆمهڵگای مرۆڤایه‌تیش له‌سه‌ر لێواری رووخان و وێرانه‌و ناشرینیه‌كان هه‌ناسه‌ ده‌دات.
سیخناخم له‌بۆشایی و
مه‌ودایه‌ك
شك نابه‌م بۆ ته‌قهڵی هه‌نگاوه‌كانم..
–
له‌ زه‌مه‌نی هه‌ره‌سه‌كاندا، زه‌مه‌نی قه‌یرانی مرۆڤبوون : شاعیرانێك

ماون هیوا بە خوێنەران دەبەخشن و لە پێچ و نشێوەکانی ژیان و شکستەکانی سەر ڕێدا ، لە بیابانە چۆڵ و دوورو درێژەکاندا دەبنە دەستێکی میهرەبان و ڕێبوارانی نامۆ هەڵدەستێننەوەو ئومێدو متمانەی پێ دەبەخشنەوە. ئەوانەن عاشقە ڕاستەقینەکان، ئەوانەن مرۆڤە ڕاستگۆکان، ئەو شاعیرانەی بە بێ عیشق ناتوانن بژین، عیشقێکی پاك و ڕاستگۆیانە کە لە زەمەنی خۆڕای تەکنەلۆژیادا عیشق لای زۆرینەش بووەتە مادەیەکی بازرگانی و یەکێك لە پێداویستیە خۆراکانی مرۆڤی بێ گیان و بێ هەست، ژیان چەند بێ ئەندێشەیە بە بێ بوونی عاشق و هاورازی ڕاستەقینەی سەر ڕێگا دوورو چۆڵەکانی ژیان! لە کاتیکدا مرۆڤەکان چەند گوناحن و چەند کورت دەژین و زوو کۆچ دەکەن و ئیتر کەس ناویان ناهێنێت، ئیتر هیچ چۆلەکەیەك لە هێلانە پایزانییەکاندا نانیشێتەوەو بەیانیان بۆیان ناجریوێنن.

ئەم ئەندێشەیەم چەند ڕووخاوە،
گەر پردی عیشق نەبێ لەم سەحرایە چۆن تێپەڕ بم؟؟

باگمەی کۆترەکان نەشکێنم…
عیشق کەی شایەنی مەنتیقە؟
با ماڵی جاڵجاڵۆکەکان شپرزە نەکەم..
عیشق کەی شایەنی ترسە ؟
با دەنگی سیسرکەکان قاقڕ نەکەم..
ئەم سەحرایە چەند بچووکە بۆ هزرم،
....

وەرچەرخان لای شاعیری داهێنەر ئەوەیە کە مەودایەك شك ببات تا مانایەکی تر بدۆزێتەوە بۆ زاراوەکان و ڕێگایەکی تر بۆ دەربڕین، لە ناواخنی تاریکاییدا سێبەری شەو ببینێت و لە ژێر تیشکی ڕۆحدا مرواریە ڕژاوەکانی ژیان کۆبکاتەوە، ئەمەیە شێوازێکی تر بۆ بینین و خوێندنەوەو نووسینەوە، ئەگەر باڵ لای خەڵکانێك تەفسیری فڕین بێت، ئەوا لای شاعیر زۆر هۆکاری تر هەن لەم دنیا پڕ جوغزو نهێنییەدا بۆ فڕین، بگرە فڕینەکانیش جۆریان زۆرە، ئەوە کێیە لەو جیهانە قووڵ و پڕ نهێنیانەدا ورد دەبێتەوەو حەقیقەتی تیا دەبینێت؟ کەرەسەگەلێکی نوێ دەدۆزێتەوە و بەکاریان دەهێنێت بۆ وردبوونەوەو دۆزینەوەو ژیانکردنی شاعیرانە، چەند جوانن ئەو خامانەی هێشتا بێهومێدی تەواو باڵی بەسەر چادرەکانیدا نەکێشاوەو ڕەشەباو گێژەڵوکەی موعاناتەکان لە بیابانی بووندا بزری نەکردوون.. پێش ئەوەی وەکو نالی بێ هەتایە لە نەسیم و هەوای خاك و خۆڵ ببڕێت و بەرەو بزر بوون هەنگاوەکانی کۆ بکاتەوە. ئائەمەیە وا لە شاعیر دەکات پێمان بڵێت:

چونکه هەر با فەلسەفەی فین نییە!!

لەم شیعرەدا تەواو بەر ئەو زمانەی ویژدان دەکەوین، کە شاعیر چن هشیارانە دەربین لە ماناکان دەکات و تەنانەت لەم پناوەشدا فەنتازیاو رازاندنەوە زمانییەکان واز لدینت و ئەوانیش دەکاتە قوربانی ئەو عەشقەی سەرچاوەی ژیان و داهنانە، کانییەکی هەمیشە هەقولاوە لە سەحرای ژیاندا و خواردنەوەی قوم ئاوی سازگارە بە دەستی مەعشوق، ئەو مەعشوقەی لە زمانی موعاناتەکانی شاعیر تدەگات، ئاوها شاعیر لەم شیعرەدا دەمانخاتە ناو کەشکی سیحراوی وشە راستگکانی گیان و درەوشاوەکانەوە، ئاوها رەسەنایەتی بوونی رەگەزی م دەهنتەوەو دەیکاتە سیمبوی راستگیی و تەواوکاریی مانای بوون، کە لای زرك ئەم هارمنییەتە تەواو لاسەنگ بووە و بەرەنجام پەیوەندییەکانیش تکشکاون، دیارە بە دنیاییەوە ئەمەش بنەەتکی هزریی و ئەزموونی هەیە لای ئەم جرە کەسانە. ئەمەشە بووەتە هی ئەوەی شاعیر مرقدستانە لە شیعرەکانی تریشدا هەوی گرانەوەی ئەو گیانە مردووە ب مرق بدات و لە هەوی ئەوەدا بت ژیان ەوتی راستەقینەی خی ببینتەوە.

ئەو نموونانەی نەدەبوو لەودا بوونایە … ئەحمەد دەربەندی

کۆرسێک لەسەبارەت بە بنەماکانی چیرۆکنووسی لە سلێمانی دەکرێتەوە

لە یەکەمین چالاکیدا ناوەندی رۆشنبیریی پەهەند کۆرسێک لەسەبارەت بە بنەماکانی چیرۆکنووسی لە سلێمانی دەکاتەوە و کۆرسەکە دوو مانگ دەخایەنێت و چەندین شارەزای بوارەکە وانەی تێیدا دەڵێنەوە.

هۆگر ئارام سەبارەت بە چالاکی کۆرسی چیرۆکنووسینەکە ئەوەی خستەڕوو کە کۆرسەکە بێ بەرامبەرە و لە پێناو ئەوەدایە کە لەپاڵ کارەکانی دیکەماندا رۆشنبیریی نووسین بڵاوبکەینەوە و هەوڵێک بدەین بۆ بەرەوپێشبردنی ئاستی نووسینی کوردی و ناوەندەکەمان بکەینە پردێک لەنێوان نووسەرە بە ئەزموونەکان و نووسەرە لاوەکان تا بیروڕا بگۆڕنەوە و سوود لە ئەزموونەی یەکتری وەربگرن.

سەبارەت بە کاتی دەستپێکردنی کۆرسەکەش ئەوەی خستەڕوو کە لە ئێستاوە ناونووسین بۆ کۆرسەکە دەستی پێکردووە و لە مانگی ئایندەدا وانەکان دەست پێ دەکات و دوو مانگ کۆرسەکە بەردەوام دەبێت. گوتیشی: کتێبێک دەکرێتە بنەما بۆ کۆرسەکە و ئیدی لەوێوە وانەکان دەست پێ دەکات و کەسانی شارەزا و ئەزموونداری دیاری کراون بۆ ئەوەی وانەکانی بڵێنەوە.

ناوەندی رۆشنبیریی پەهەند، ناوەندێکی ئەهلییە و بنکەی سەرەکی لە شاری سلێمانییە و لەسەرەتای ئەم مانگەوە کرایەوە و دەستی بە چالاکییەکانی کردووە.

ئارام کۆشکی — هەولێر

سەروەختێك تەماشای نووسینێك دەكەم و زۆر لە ئاستێكی كرچوكاڵدا دەیبینم و هەڵەی زەق لە خۆ دەگرێت ئەو پرسیارە بە مێشكمدا دێت، بۆچی دەبوو وابووایە؟ ئەدی چلۆن وەكو نووسین دانی پێدا نراوەو پەخش كراوەو خراوەتە بەر چاوی خوێنەران؟ وەكو تر ئەدی بۆچی هیچ كەس گوێی پێنادات و هەروا تێپەڕ دەبن؟ و پرسیاری زۆری تر بە مێشكدا راگوزەر دەبێت و وەكو پرسیارەكنی تر بێ وەڵام دەمێننەوە.
ئەگەر زۆر رێژە بە باسەكە نەدەین و یەكسەر بچینە ناوكرۆكی بابەتەوە ئەوا دەتوانین لێرەدا دوو نموونە بۆ ئەم باسە بهێنینەوەو روونكردنەوە بە خاڵی مەبەستی نووسینەكەمان بدەین.

ئەو كەسەی خۆی بە نووسەر بزانێت سەوداسەریی لەگەڵ وشەو زماندا هەیە، وەك چۆن دارتاش سەوداسەریی لەگەڵ تەختەو پینەدۆز سەداسەریی

لەگەڵ پێڕاودا هەیە.
بەلام گەر وەختێك نووسەرێك كەرەسەی سەرەكیمەیدانەكەی خۆی بە هەڵە بەكاربێنێت ئەوا گومان لە نووسەریی ئەو كەسە دروست دەبێت.. لەم هەفتەیەدا چەند نموونەیەكی نادروستی ئەو دیاردەیەم پێشچاو كەوت، لێرەدا دەیانخەینە بەر تیشكی لێدوانەوە:
1-كورد یان دەڵێت (سەبارەت بە) یان (لە بارەی) :
ئەی ئەگەر كەسێك ڕۆژنامەنووس بێت و ئەو ڕاستییە سادەیەی سەرەوە نەزانێت و بەكارهێنانی تێك بدات، ئەوا چ بڕیارێكی بەسەردا دەدەن؟
وەك ئەوەی بڵێت: (لەسەبارەت)؟

من لە دڵی خۆمدا عوزرخواهیم بۆ نووسەرەكەی هێنایەوەو گوتم ڕەنگە لە ناونیشانەكەدا هەڵەی تایپ ڕوویدابێت، بەڵام تەماشام كرد لە ناوەڕۆكەكەشدا دووبارە بووەتەوە (تكایە سەیری كۆپی نووسینەكە بكەن خەتم بە ژێردا هێناون)، ئیتر ئەو حەسرەتەم هەڵكێشا كە دەبێت حاڵی ئەو خوێنەرانە چی بێت نووسەری ئاوها بخوێننەوەو چی لێوە فێر دەبن؟ ئەمە كارەساتە و دەریدەخات چۆن هەموو بوارەكانی ژیان لە كوردستان پووچ بووە.

2-كەل و پەلی ساختە دروستە بەس نووسەری ساختە هەڵەیە:

ئەم نووسەرەی لەسەرەوە نموونەكەی باسكراوە، زاراوەیەكی هەڵەی تر بەكاردەهێنێت كە بە هیچ جۆرێك لە شوێنی خۆیدا نییە، بۆ نموونە كاتێك دەگوترێت ئەو جگەرەیە ساختەیە، واتە لەو جۆرە جگەرە دیاریكراوە هەیە كە ئەسڵەو ئەم جۆرە دیاریكراوەیان ساختەیەو كۆپی جگەرە ئەسڵەكەیە بەس خۆی ئەسڵ نییە، بەڵام ئەم وشەیە گەر بۆ نووسەر بەكاربێت بەس لە یەك حاڵدا ڕاست دەبێت، ئەویش ئەوەیە كە كەسێك بانگەوازی ئەوە بكات كە ئەو فڵانە نووسەری ناودارو ناسراوەو بەو مانایەی خۆی بكاتە كەسایەتی ئەو نووسەرە دیاریكراوە، لەم حاڵەدا دەڵێین ئەمیان ساختەیەو ئەویتریان ئەسڵەكەیە.
بەس كاتێك نووسەرێك بۆ نموونە چیرۆكێكی نووسی و هی خۆی بوو ئەوا لە ڕێسای زماندا هەڵەیە پێی بگوترێت نووسەری ساختە، چونكە هیچ كەسایەتیەكی تری هەڵنەگرتووەو هەر خۆیەتی نەك بڵێت من ئەو نووسەرە ناودارەم و ئەمەش ببێتە هۆی ئەوەی ئێمەش پێی بڵێین ئەوە نووسەرە ساختەكەیەو ئەمەش نووسەرە ئەسڵییەكەیە.

• هەر بۆ نموونە وەك چۆن نابێت بە ئەم ڕۆژنامەنووسە بین ڕۆژنامەنووسی ساختە، چونكە بە شێوەیەكی فیزیكی لە ڕۆژنامە

دەنووسێت، بەس دەکرێت پێی بڵێین رۆژنامەنووسی خراپ و بێئاست.

3- شاڵاو حەبیبەو رۆڵان بارت:

رۆژنامەنووس دەنووسێت: (لێرەدا من سیوهەشت ساڵ پاش مەرگی جەستەیی بارت کۆپییەکی نوێ لەم تیۆرە دەخەمە روو، کە هەر ناوی مەرگی نووسەرە، بەڵام لێرەدا نووسەر لە خاوەندارێتی دەقەکەیشی دوور دەخەمەوە، هەر خۆیشم یەکەم کەس جێبەجێی دەکەم).
ئایا رۆڵان بارت پەی بە شتێك نەبردووەو کاکی رۆژنامەنووس بۆی زیاد دەکات؟ با بزانین:
یەکێکی تر لە نموونەکانی چەواشەکاریی خوێنەران ئەم نووسینە گاڵتەئامێزەیە بە هزری خوێنەران. ئەویش ئەوەیە کاتێك رۆژنامەنووسێك خۆی بخاتە ئاستی رۆڵان بارتەوەو بەڵکو لەمەش زیاتر: بڵێت من ئەویشم جێهێشتووە، داهێنانەکەشم ئەوەیە کە رۆڵان بارت باسی مردنی نووسەر دەکات، ئەوا من لام گرنگ نییە شیعرەکانم ببەن بە چ ناوێکەوە بڵاوی دەکەنەوە بڵاوی بکەنەوە، چونکە گەورەیی شیعرەکانم لای هەمووان روونەو لە کەس ناشاردرێتەوە، بۆ زیاتر راستکردنەوەی ئەم رۆژنامەنووسە دەبێت ئەم خاڵانە باس بکرێت:

أ- ئەم گوتەیە ئەوە دەردەخات ئەم رۆژنامەنووسە ئێستاش لە ستراتیژی رەخنەی بونیاتگەریی و راکانی رۆڵان بارت بە تەواویی تێنەگەشتووە، چونکە ئەو کاتێك باسی مردنی نووسەر دەکات لە مامەڵەکردن لەگەڵ خوێندنەوەی هەر بەرهەمێکدا ئەوا مەبەستی نییە کە نابێت بەرهەمەکان بێ ناوی نووسەر بڵاوبکرێنەوەو تەماشا بکرێن، یان دەبێت ناوی نووسەری تریان بخرێتە سەر تا بەهەڵەدا نەچین لە خوێندنەوەی تەواویاندا، بەڵکو مەبەستی ئەوەیە لە کاتی خوێندنەوەکاندا هیچ فاکتەرو شتێکی تر لە دەرەوەی دەقدا لە پێشچاو نەگیرێت بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ دەقەکاندا (وەك ئەم خۆ خۆییەی ئەمڕۆ هەیە)، ئەگینا با بشزانرێت هی چ نووسەرێکەو چۆن ژیاوەو بیروڕای ڕامیاریشی چی بووە… بەڵام هیچ کام لەم خاڵانە رۆڵیان نابێت لە چۆنییەتی مامەڵەکردن و تێگەشتن لە دەقەکە.
کەواتە دەردەکەوێت بیردۆزەکەی کاکی رۆژنامەنووس بە ناوی (مەرگی نووسەر دوو) هەر لە گەڵ وشکبوونەوەی مرەکەبەکەیدا دەمرێت و تەنیاش بۆ پڕکردنەوەی لاپەڕەی رۆژنامەکان ئەم بابەتەی نووسیوە.

ب- راستە کەس بە دڵی خۆی ناڵێت ترشە، بەس شیعری ئەو شاعیرە لەو ئاستەدا نییە ئاوها نموونەی پێ بهێنرێتەوە لە گەورەیی و

ناسراویدا، بەڵکو ئێستاش گومانێکی زۆر هەیە کە ئایا بەو بابەتانەی دەینووسێت پێیان بگوترێت شیعر یان نا؟ چونکە زۆر لە ئاستی خراپدان، بەڵکو ئەو شیعرانە هەر خۆیان بۆ خۆیانی بلاونەکەنەوە بڕواناکەم لە رۆژنامەو گۆڤارەکانی تردا هەر ناوی شیعریان لێ بنرێت و بڵاوبکرێنەوە، ئاوها تێدەگەین کە چۆن کەسانێك خۆیان و خەڵکی بە هەڵەدا دەبەن و لە خەیاڵێکی پەمەییدا خۆیان لێ بووەتە شازادەی نووسین و ئەدەبیات.

شیشەق … سەلام عومەر

شیشەقێك
بە دەماری بیرەوەریەکانمەوە چەقیوەو
ئەو خەتخەتێنانەی بیربردوومەوە
کە وێنەی منداڵیمی کێشابوو
ئەو شیشەقە
بە ناو خەونەکاندا
بەری ئەو شاخوێنهێنەرانەی گرتووم
کە لێکێکردنەوەی ساڵەکانی تە
رژابوونە بینینمەوە،
تادە
هێنینەوەی ئەو وشانەم بیر دەباتەوە
کە بڕیار بوو بەر لەپیری
هەڵیاندەمە نێو سەبەتەی لاویتەوە،
ئاخر شیشەقێکی دی
بەپەنجەکانی پاڵانەوەی تەوە نوساوەو
لەناگەڵێ
کاسە پڕ شیرنیەکانی بوکێنیت
بگاتە ئەو ماڵەچکانەی
بە وردە بەرد دروستمان دەکردن
لەناگەڵێ
شاباشەکان هەڵوەرێنە سەر شایی گەمانەکان و
لەژێر پەماندا بشکێن
تا

خەیاڵە شوشەیی و
خەونە کرستاڵەییەکانمان
نەبنە شیشۆق.

سەرھەڵگرتن …. ھۆنراوەی کەنعان مودحەت

راپەڕی و
لە دەرگای دەرەوە خزایە نادارییە دڕەکەدا
بێ ئەوەی – بە پێویستییەکانا بچێتەوە و –
بزانێ،
ئایە تەباخە داگیرساوەکەی کوژاند
یان بۆڕی ئاوی گەرماوەکەی بەست
یان نا
نە گەڕایەوە
لایە لە دەرگا ڕزاوەکەی بکا
بزانێ ئایە دایخست
یان ھەر بە کراوەیی
ڕادەستی با و
خواستەکانی ڕۆژگاری کرد
بە تەنیشت سەگە بێ لانەوازەکەیدا
تێپەڕی
نە ماڵئاویی و
نە دەستێکی بەزەیی
زۆر مات
سەگە، پێچەوانەی ھەر جارێ
ھەر وەڕی و
زۆریش وەڕی
ئەو بە ناداریا
ھێدی ھێدی و
قووڵ و قووڵتر شۆڕدەبووە
تا پێڵاوە کۆنەکانی

ئەوانەی لە مێژەوە پێیان دەگوشی
بە هەنگاوەکانیا نەوێران
ڕایگرن
چۆن تاوێرێکی لە دوند بەربوو
گرمۆڵەی دەهات و
هەر خوار دەبو و
هەر خوار
سەرهەڵگری تەریک
وای نەدەزانی زۆر دوور دەکەوێتەوە
ساڵێ
مانگێ
ڕەنگە لە کاژمێری کەمتر
هەر زۆر زو و
زووتر دەگەڕێتەوە
سەگە بێ لانەوازەکەی لە ئامێز دەگرێ و
ماڵە چۆڵەکەی…. سەرلەنوی
ئاوەدان دەکاتەوە

هۆنراوەی کەنعان مودحەت
نۆڤەمبەری ٢٠١٥
کفری

لە باڵندایی خود … جەلال بەرزنجی

قامیشێکی مێینە ڕوا
زەمین بێ پیاو
ئاوەڵکراسی مەرگ جێما
بلوێری سەر بڵندایی خود
هەڵچوونت چەك نییە
گەڵای ژەنگاوی ژیان مەشۆرەوە
گیان زۆرشت پشتگوێ دەخات

ئەگەر نا…
دەستکەوت چییە لە باسکردنی با
ڕەهێڵەی باران
سەبەتەی هەنارانیان ڕژاندە قووڵایی لەشە فسفۆڕیەکان…
هونەرمەندی ورووژان بووی
ڕامانت جیوەیی
گرێی جەستە و گیانت دا
دیاردەکانیش ڕاسپاردەیەکی کۆن بوون
ڕەچەڵەکیان نابووت

29/3/1992.

ئاشتبوونەوە

نامۆی یەکەم:
لەشی گۆڕستانی گیان بوو
نامۆی دووەم:
تۆزی سەر تووتڕکی کەناران
نامۆی سێیەم:
شەبەنگی قەڵای ترۆپکان
لە ساتێکی وەنەوشەییدا
سەرینیان بردەوە لای یەك و نام□یان کرد بە فەنەری کۆلارەیەك،
ناردیانە ئاسمان
لە خوارەوەش ،
لە گۆڕستانی گیاندا ، لە لەش دەگەڕان

1992.

شەوێکی تر نەچوومەوە گوێ چەمی منda□یم

منda□یم مانگێکی ماڵی بوو،
شەوان زوو دەگەڕایەوە.
منda□یم ئاوێنەیەك بوو، عومرم لێی جێهێشت و نەمدۆزییەوە.
منda□یم خانیچۆلەیەك بوو، پڕ نهێنی
پۆلیس تێکی دا
یارییەك بوو بیرچووەوە
ئای منda□یم شەوێکی تریش زوو نەخەوتی
بێمەوە گوێ چەمت

لە منداڵیم گەردوون لە چیاکەی بەر ماڵمان تەواو دەبوو
ئێوارانیش لەوێ
مازووچن و ئەشقیا و ڕێبوار و شوان و داڵ و دارکەر و قاز و قورینگ
شەو دەگەڕانەوە
لە منداڵیم زوو زوو دەچوومە شاری پەریان
زوو تفەنگ و چەکم فڕێ دەدا
شەڕەکەم تەواو دەبوو.
ئای منداڵیم شەوێکی تریش زوو خەوتی
بۆمەوە گوێ چەمت و تەواو بە بیرم بێتەوە.
.1995

وەرە تا زوو شوێنێك لە مردن بۆ خۆمان بکەینەوە

لە یەکەم تۆفان، کەشتییەکەم وێڵ بوو
لە یەکەم کرانەوەی گوڵی لەش، گوناهم کرد
لە یەکەم خۆر هەڵاتن، سندووقێك تیشکم بۆ گوندەکەمان بردەوە
بەیانی سندووق نەکرایەوە
لە یەکەم دیداری سەر زەوی، کەلوەکان ڕەشبوون
لە یەکەم دووڕیان، لەگەڵ بێهوودەیی ڕۆیشتم
لە یەکەم ڕاو، مەلەکان باڵیان لە (با)م خواستەوە
لە یەکەم سەفەر، هاوڕێیەتیم ون کرد و ئاوێنەم دۆزییەوە
لە یەکەم سەما، ئاوازەکان چوونەوە لای پەنجەی ڕِژاوی
کەمانجەژەنی ڕەند
لە یەکەم دەربەند، بای نەهامەتی بردمی
لە یەکەم شەودا، ئاگرم پێ نەما
لە یەکەم کۆش، شیر فریوی دام
لە یەکەم شەڕ، مەستی لێی تێکدام و بووم بە پەند
شەڕ بەم یەك دوو شیعرە تەواو نابێ
بارانیش بەم دووعایە ناگاتە ئێرە
ژیانیش بەم حیکمەتە ناچێتە سەر
وەرە تازووە
شوێنێك لە مردن بۆ خۆمان بکەینەوە.

کاك جەلال بەرزنجی سڵاو: چاوت ماچ دەکەم، ئەم چوار شیعرە لە دیوانەکەتدا نییە. زۆر ماندووبووم تا توانیم بیاندۆزمەوە. دەکەونە قۆناغی نووسینی کۆشیعری: (بارانی ڕەحمەت).
سەباح ڕەنجدەر

هەولێر 19/3/2017
سوپاسی برای ٍشاعیر كاك سەباح رەنجدەر دەكەم, بۆ ئەو كارە جوانەی، جێگەی سوپاس و پێزانینمە..
Chat Conversation End
Type a message…

قەدەری خەونی کورد: لە چەپڕۆییەوە بۆ راستڕۆیی- کۆنپارێزیی – هەندرێن

هەر جارەو بابەتێک لە ئەرشیڤی دەنگەکانەوە ......
http://dengekan.com/doc/2004/12/handren27.pdf

قەدەری خەونی کورد: لە چەپڕۆییەوە بۆ راستڕۆیی- کۆنپارێزیی

هەندرێن

دەروازەیەک

لە پنجایەکانی سەدەی بیستەوە بزاڤی سیاسیی و ڕۆشنبیریی کوردی، بە ئایدیۆلۆژی چەپڕۆیی، کە لە گیان بەختکردنێکی ئیدیالی وێنەدەکرا، لە پێناو "خەون"ەکەیدا بە خەباتی چەکداری و ڕووبەڕووبوونەوە سەرقاڵ بوو. بەڵام هەڵە نییە ئەگەر بڵێین، پاش هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت و بە تایبەتیش لەگەڵ بە دمگۆ بوونی ڕووخاندنی رژێمی سەدام و پرۆژەی (بە دیموکراتیکردنی خۆرهەڵاتی نیوەڕاست) لەلایەن ئەمریکاو سەرۆکەکەی ج. بوش و سەرلەدوونانی تێرۆریستان و چاوزەقکردنەوە لە رژێمی ئیران و سوریا، کە ئەمڕۆ کوردان لە هەموو کاتەکانی تر زۆتر لە ئاستی هزر و دەروونییەوە لە بەردەم ئەم"خەونە"دا سەرگەردانترەن. بۆیە رەنگە بشێ گەر ئەم نووسینە بەم پرسیارگەلە دەستپێبکات، ئەگەر یەکێک لێمان بپرسێت: ئەوە چییە کە کیشەی ئەو "خەونە"ی وەها ئاڵۆز کردووە/دەکا؟ یان: خەونی کورد/گوتاری نەتەوایەتی چییە و چۆنە؛ چتۆ ئەو خەونە دەستنیشان

دەکەی؟ هەڵبەت رەنگە هەر یەک لە ئێمە لەگەڵ خۆیدا بتوانێت بە چەندان روانگە بەرسڤی ئەو پرسگەلە‌ بداتەوە، لێ تا ئێستا نەمانتوانیووە پرسی "خەونی کورد" بە تەرزیکی تەواو بۆ خۆمان و ئەوانیتری بەرانبەر بەرجەستە بکەینەوە، یان وەڵامێکی راشکاومان نییە بۆ ئەوەی لەو سەرگەردانیی و عاسێ بوونە بەدەم ئەوخەونەوە بێدارمان بکاتەوە.

هەر بۆیە ئاخاوتنی کورد لەسەر خەونەکەیدا هەمیشە تێدامان و خەمینە‌، یان لە زمان-گوتارێکی نادیار و ئاڵۆزکاودا دووبارە و داخراودا وێڵ دەبێت، خۆی نمایشدەکا. بە واتەیەکی تر، ئاخێوەری کورد، لە تەواوی گفتوگۆیەکاندا، لەو زمانە و رەوانبیژییە داخوازیکراوە‌ لاوازە کە بتوانێت کۆی ئاڵۆزیی، هۆکار، بەڵگە، رەگەز و سەرچاوەکانی ئەو "خەونە"ە لەو زمانە قەتیسماوەدا ئازاد و سەرفراز بکات. بە کورتی گەرەکمە بڵێم، لە زمانی کوردییدا، گوتاری سیاسی کورد گوتارێکە لە زمانێکی شپرزە و راڕادا خۆی وێنە دەکا. لەم روانگەیەوە دەبینین گفتوگۆیەکانی ئێمە هەمیشە بە بنبەست دەگەن و گرژیی و گەڵەلاوژە دەبیتە ئاکامگیریی بۆ پرسی خەونی کورد. نەبوونی زمانێکی تۆکمە و رەوانبێژییەکی بە دەمار لە جەم مرۆی کورددا، رەنگە بگەڕێتەوە بۆ ئەو هێزە دەرکییەی کە هەمیشە، وەک قەدەرێک بڕیاردەر بووە لەسەر جڵەوکردنی ئاگایی کورددا. بۆیە من وەک گریمانەیەک لەم نووسینەدا، ئەو هیزە دەرکییە لە دوو هێزدا بەرجەستە دەکەمەوە: چەپڕۆ -سۆسیالیزم) و (تێکەڵاوییەک لە لیبرالیزمی نوێ و راستڕۆ – کۆنپارێزی). ئەوەی یەکەمیان، دوای شەڕی جیهانی دووەم و دابەشکردنی نەخشەکان بەسەر دوو بلۆکی ئیمپریالزم و سۆسیالیزمدا سەریهەڵدا. ئەو رێگەیە بە هۆی چەوسانەوە تووندی نەتەوەوایەتیی و تانگانەی کۆمەڵایەتی، ئابووری …هتد، لە جیهانی لای ئێمەدا بە هەڕمێن دەبێت.

لە ئاکامی ئەوەدا چەپڕۆیی بووە هێزێکی رۆحی لە ماوەی نیو سەدەدا ئاوەز و ئاگایی مرۆی کوردی جڵەو کرد. ئەوەی دووەمیشیان، بە دیاریکردن، لە پاش رمانی بلۆکی سۆسیالیزم و قۆناغی دوای راپەڕینی کوردستانی باشوور و دیلبوونی ئۆجەلان و سست بوونی شەڕی پیشمەرگەیی لە کوردستانی رۆژهەلاتدا. بەڵام دوای بڕیاردانی ئەمریکا بە رماندنی رژێمی سەدام ئیتر خەونی کورد بە یەکجاری لە بەرەی راستڕۆ-کۆناپارێزیدا مارە دەکریت. لێرەدا دەبێ ئەوە جەختبکەمەوە کە "لیبرالیزم" و "کۆنپارێزی"، لە زۆر لایەنی ئایدیۆلۆژییەوە لێکتر جودان، بەڵام، لای توێژی سیاسی و رووناکبیری کوردیدا ئەو

دوو ئایدیلۆژییە، وەک یەک یان ناڕوون تەماشا دەکرێن. بە گشتیی بۆ ئەو توێژە، مانای ئەو ئایدیۆلۆژییانە لە ئازادی تاکە کەس و دیمۆکراتی و قسەگەلێکی وادا دەناسرێنەوە. بۆیە لەم نووسینەدا بەکارهێنانی هەر یەک لەو ئایدیۆلۆژییانە مەبەست ئاماژە کردنە بەو تێگەیشتنەی ئەو توێژە سیاسی و رووناکبیرییە.
لەم روانگەیەوە بەندە هەوڵدەدات لە درێژەی ئەم نووسینەدا کاریگەریی و وردەکارییەکانی ئەو دوو هێزە دەرەکییە لەسەر "قەدەری خەونی کورد" راڤە بکات.

هەر لێرەدا دەبێ بڵێم بەڕاستی ئێمە پێویستمان بە ئەفراندنی زمانێکە کە بتوانێ بە دەستاوێژ و بەڵگەی فرەوان کێشەکانی ئەم خەونەمان بۆ بخوێنێتەوە. چونکە بۆ نموونە کۆی کورد هێشتا ناتوانێ بە ئاگاییەکی تۆکمەوە لە پەیوەندی کورد و ئەمریکا تێبگات. دواجار ئەمریکا بۆ کورد کراوەتە هێزێکی وەهمی، کە گوایە دەوڵەتی کوردیمان بۆ دروست دەکا، یان بە پێچەوانەوە، کە پێویستی بە کورد نەما خیانەت دەکا. هەڵبەت ئەم دوو جۆرە هەستە لێکدژە سەبارەت بە پەیوەندی کورد و ئەمریکا، رۆژانە لە راگەیاندنە جیاوازەکانی کوردییدا هەمیشە دووپاتە دەکرێنەوە. هەر یەک لەو دوو روانگانە لە یەک زمانی بیر کردنەوە سەرچاوە هەڵدەگرن: یان بە پەڵەوانکردنی ئەمریکایە، کە کورد رزگار دەکا، یانیش دژایەتیکردنی ئەمریکایە، کە داگیرکار و سەرمایەدار و دژی ئیسلامە… گەر سەرنج بدەین، تەواوی دەمڕاستی حیزبە بەناو ناسیۆنالیستەکانی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستاندا، هەمیشە بە زمانێکی لاواز و سافیلکانە لە بەرانبەر سەرۆکەکانی ئەمریکا دەئاخڤن. سوپاس و پیرۆزباییەکان بۆ ئەمریکا هەمیشە هەستێکی بەزەییانە و بێهێزانە بەرجەستە دەکەنەوە.

هەردەڵێی کورد قەرزباری ئەمریکایە. نموونەی ئەو تەرزە رەوانبێژییە لاوازەش: هەر لە نامەکەی مام جەلال و کاک مەسعود بارزانییەوە بگرە تا بە حیزبەکانی کوردی ژێر دەستی سوریا تێدەپەڕێ و تا دەگاتە نامەی پیرۆزبایی سکرتێری حیزبی دیمۆکوراتی کوردستانی ئێران، کە کۆی ئەمانەش ویستی سیاسەتمەداری کورد دەستنیشان دەکات. هاوکاتیش لە پاڵ چەند گروپ و حیزبی جیاوازی مەیلە و کۆمۆنیستی تازە بابەت و گروپی ئیسلامی کوردی، میراتگرانی سلاحەدینی ئەیوبی، بڕێک رووناکبیری بێلایەن و ئاکادیمی کوردیمان هەن، لە ژێر چەتری ئاگایی و رەخنەگرتن لە ئەقڵی بوش و رۆژئاوا، تا سەر ئێسقان دژایەتی سیاسەتی شەڕی رژێمی ئەمریکا بە دژی ئێراق و تێرۆریزم دەکا. یەکێک لەو رووناکبیرانە، کاک فاروق رەفیقە، کە

دژایەتی کردنی ئەمریکا هانیدەدا پەنا بباتە بەر (چۆمسکی).

(*) لێرەدا بە هەڵەی دەزانم، گەر ئەو بۆچوونەی من لەسەر فاروق رەفیق بخرێتە بڕتەی هەمان ئەو بۆچوونانەی کە پاش کتێبەکەی، "ماڵێکی وێران و ویژدانێکی زامدار…" خرانە پاڵ ئەو، هەروا مەبەستم ئەوە نییە کە فاروق مافی نییە دژایەتی ئەمریکا و ئەقڵی رژێمەکەی بوش بکات، بەڵکو مەبەستی من کێشەی لێکچوونی روانگەکانە لە دژایەتی و دۆستایەتیدا، کێشەی داوێنگیری ئەو پەنابردنەی کوردە بۆ ئیدیۆلی دەرەکی. ئێمە دەزانین چۆمسکی لە بواری زانستی زمان و رەخنەکانی بە دژی رژێمی بوش و ئیسرائیل ناسراوە.

بەڵام ئەمڕۆ لە رۆژئاوادا تەنیا کۆمۆنیست و بەشێک لە چەپە تووندڕۆیەکان، گرینگی بە نووسینەکانی چۆمسکی دەدەن، چونکە ئەوان ئەمریکا بە سەرمایەدار و دژە سۆسیالیزم دەناسن. بۆ نموونە، لە وڵاتی سوێددا لەو ساڵانەی دوایی چاپخانەیەکی چەپڕەوەکان بەشێک لە کتێبە سیاسییەکانی چۆمسکیان وەرگێڕا و چاپکرد، بۆیە چۆمسکی لەو ناوەندە چەپەش دەخوێنرێتەوە. گەرەکمە بڵێم، فاروق رەفیق نووسەرێکە، لە کتێبەکەی خۆیدا پشتگیری هزر و کولتووری (کۆنسێرڤاتیڤ) دەکا، چونکە بەرهەمهێنەری هزر و فەلسەفەی رەسەنی رۆژئاوایە…کەچی لە دژایەتی کردنی ئەمریکادا، پەنا بۆ چۆمسکی دەبات… هتد. ئەوەی من دەمەوێ بڵێم، لاینگیری حیزبی کوردی بۆ ئەمریکا و روانگەی فاروق رەفیق و کۆمۆنیست و ئیسلامییەکانی کوردی، لە ئاکامدا بە یەک ئاراستەدا دەڕۆن.

ئەوەی کە لێکیان جیادەکاتەوە شێوازە نەک ناوەڕۆک و جیهانبینی. بە بڕوای من ئەمڕۆ کورد پێویستی بەوە نییە کە رووناکبیر و سیاسەتمەدار پێی بڵێن ئەمریکا پاڵەوانە یان فاشیل و داگیرکار و ئەقڵی سەقەتە، بەڵکو کێشەی کورد ئەوەیە چۆن زمانێکی تێگەیشتن فێر بێت و بەکار بێنێ لە پەیوەندیکردنی لەگەڵ ئەمریکادا. هەروا کێشەی کورد ئەوەیە کە چۆن لەم وەهمە رزگار بێت، ئەمریکا ئەو فریادڕەسە نییە کە دوا بڕیار لەسەر خەونی کورد لای ئەو دەدرێت. دواجاریش کێشەی کورد ئەوەیە چۆن لە جیاتی خۆ بە قەرزبار دانانی لە بەرانبەر ئەمریکا، ویستی خۆی و یادەوەریی خۆی بە یاد بهێنێتەوە… هتد.

لەم روانگەیەوە ئەم دوو زمانە بە ئاواز جودا و بە ئاراستە وێکچووە بەرانبەر بە دەسەڵاتی ئەمڕۆی ئەمریکاوە، تەنیا بار قورسکردنی زمانی کوردییە، کە هیچێکیان ناتوانن وزە و هەنگاوێکی

چاوەڕکراو بە ئاراستەکانی هزرکردنی کورد ببەخشن. ئەنجامی ئەو دوو تەرزە هزرکردنە لای کۆی کورد لە شەڕە قسە و رقهەڵڕشتن دەچەقێت. بە واتایەکی تر، ئەو تەرزە بیرکردنەوە قالبگرتووەی کورد، زمانی کوردیی تووشی رێگایەک کردووە ، تەنیا بۆ قسە کردنە.

بۆیە زمان لەگەڵ خۆیدا دەپەیڤێ نەک گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەوانیتردا، کە ئەمجۆرە قسە کردنەش نە کۆتایی هەیە و نە سەرەتا. ئەمەش وای لە زمانی کوردیی کردووە لە گوتنەوەی ئەزموون و زانیار و روانگە وەستاوەکاندا شپرزە بێت. دواجار ئەو تەرزە زمانە، کە لە رەش و سپیدا دەدوێ، توانایەکی نییە بۆ بەرجەستە کردنەوەی ئەو روانگە و ئەلتەرناتیڤە هزریانەی کە بتوانێ ئاسۆیە تازەکانمان بۆ ئاوەڵا بکاتەوە: ئەفراندنی پاڵەوانی خورافی یان دۆڕاوی نموونەییە. لێرەدا بونیاتی بیر کردنەوەی کوردی دەکەوێتە ژێر پرسیارەوە: پاڵەوانەکان پاڵەوانی بێکردارن. سەرۆک واتای بچووکردنەوەی ناسەرۆکە. دۆست و دوژمن خاسڵەتەکانیان بێبنەمایە. روونتر بێژم: لە لایەک ئەمریکا دۆستی کوردە و دەوڵەتی کوردیمان بۆ دادەمەزرێنێت، یان دوژمنی کوردە، سەرمایەدار و بەرژەوەندیخوازە… هتد.

لێرەوە لەبەردەم زمانی کوردییدا بواری دەربڕینێکی تر نییە. دواجار زمانی کوردیی لە بەرجەستە کردنەوەی خەونی کوردیدا گیری خواردووە

بەهەمەحاڵ، دوای رونکردنەوەی بیرۆکەی ناوی ئەم بابەتە، هەوڵدەدەم چەمکە بیرلێکراوەکان بخەمە روو. چەمکی “قەدەر” لای کورد بە ستراوەتەوە بە کێشەی بەدەستھێنانی رزگاری کورد لە دەست داگیرکاران. بۆیە قەدەر لە زمانی کوردییدا هەمیشە ئاماژە بە هێزێک دەکا کە لە دەرەوەی توانای کوردە. چەمکی “خەون” لە دەربڕینی کوردییدا هەر تەنیا واتەی ئەو چاڵاکییە نائاگایەی مرۆڤ نییە لە کاتی خەوتندا، بەڵکو بەرجەستە کردنەوەی پایە و پرسیاری هەزار ساڵەی کوردە. بە واتەیەکی تر، کۆستێکە و کوردی سیخناخ کردووە. هاوکاتیش واتەی بە واقیعیکردنی بوونی کوردییە لە بڕیار و دیاریکردنی سەروەرییەکەیدا.

دەستەواژەی “چەپڕۆ و و راستڕۆ” هێمای ئەو هێزەیە کە بڕیار لەسەر خەونی کورد دەدات. “پێشکەوتنخوازی”، “پاشکەوتنخوازی” و “کۆنەپەرستی” …هتد، چەمکزای ئەو چەپڕۆیەن و مالی کوردیان پڕ کردۆتەوە.

هەڵبەت، بە دەست پێوەگرتنەوە دەڵێم، ناکرێ ئەو نووسینە وەک

بانگەشەیەک بۆ پاڵەوانخوازی و لێزانی من لێکبدرێتەوە، یان ورتر بڵێم، هەڵەیە ئەگەر خوێنەر وا تێبگات کە من بە روانگەیەکی رەها بە دژی ئەو حزب و ئەم حزب؛ ئەو روانگە یان ئەویتر وەستاوم. هاوکات کە لە چەپ/راستڕۆوە دەدوێم، وەک دوو هێزی وەهمی لە هەڵسووڕاندنی خەون و ویستی کوردیدا، مەبەستم ئەوە نییە کە ئەمەیان لە ئەویتر بە باشتر بزانم. بەڵکو هەوڵی ئەم نووسینە هەڵوەستە کردنە لەسەر ئەو جۆرە زمانەی کورد کە خۆی لە دوو زمانی دژی تەواوکاری یەکتر نمایشدەکا، دواجاریش هەوڵی ئەم نووسینە ئاماژە کردنە بەو پاشخان هۆکار و هاندەرانەی کە چ رۆڵێکیان بینیووە لەسەر ئەو "خەونە بە کۆمەڵییەی کورد".

بە واتایاکی سادەتر، ئەم نووسینە بەدوا گەڕانی سەرجەمی بیرۆکەکان و جۆرێک لە خوێندنەوەیانە، نەک لایەنگیری یان دژایەتی بیرۆکەکان.
هاوکاتیش دەمەوێ بڵێم، کە چۆن "چەپڕۆیی" وەک ئایدیۆلۆژییەکی زاڵ لە مێژوویەکی دیاریکراودا، توانی ببێتە هێزێکی وەهمی دەرکی، روانگەیەکی سەرتاپایی و ئاوەزی کوردی جڵەو بکا، ئەمەش توانی خەسڵەت و نیشانەی خۆی لەسەر وێنەی سیاسی و رووناکبیریی کوردییدا بەجێبهێڵێت، ئەویش: هەستی خۆ بە قوربانی دانان، خود سڕینەوە و خووگرتن بە راستییەکی رەهاگەراییە. بۆیە رۆحی کوردی هەمیشە بە چاوی دەرەکی ناسنامە و وێنای خۆی بینیووە. لە ئاکامی ئەو چەپڕۆییە کوردیەوەش، بوونی کورد وێنەیەکی خەیاڵی وەردەگرێت، کە زیاتر لە جیهانبینی ئایینی نزیک دەبێتەوە تا ئاوەزگریی. لە کاتێکدا ئەوەمان لە یاد بێ، کە چەپڕۆیی لە بنەڕەتدا بەرهەمی پرۆژەی مۆدەرنیتێ و ئاوزخوازیی رۆژئاواییە.

بەڵام دوای هەرەسی سۆڤیەت و کۆتایی هاتنی شەڕی سارد و بە دواهاتنی شەپۆلی جیهانگیریی و هەڵوەشاندنەوەی روانگە ئایدیۆلۆژییە باڵادەستەکانەوە، یان بە واتای هزرڤانی پۆستمۆدێرنیستی فەرەنسی، لیۆتار "کۆتایی هاتنی داستانە مەزنەکان" و لێدانی ئاوازە تازەکان و دواجاریش باڵادەستی ئەمریکا وەک تاکە دەسەڵاتێکی سیاسی و راستی...هتد، ئیتر ئاوازی نووسەر و سیاسی کوردی تووشی لەنگی دەبێ. لە بەردەوامی ئەو پرۆسەی گۆڕانەدا، لێدانی رژێمی سەدام بەدەستی دەسەڵاتداری ئەمریکا و بە دوا داهاتنی روخانی سەدام، دۆخێکی تازە لە روانگەی مرۆی دەمڕاستی سیاسی و رووناکبیری کورد دێنێتە ئاراوە و خەونی کوردیش دەکەوێتە دەست قەدەرێکی تر کە ناوی راستڕۆەی/لیبرالیزمی نوێیە‌. ئیتر لە ماوەی ساڵێکدا، کە هێشتا

دەستەواژەی "سۆسیالیزم" وەک دوا ئامانج، لە پەیڕەو پرۆگرامی حیزبە بەناو ناسیۆنالیست و مەیلە و چەپڕۆکاندا نەسڕابووەوە، کەچی جۆرج بۆش و ئایدۆلۆژییە راستڕۆەکەی دەبێتە سەرچاوە و قەدەری خەونی کورد.

جێگەی ئامازەیە، گەر دوێنێ لە ژێر بڕەوی چەپڕۆییدا چینی کرێکار و رووتەڵە، پاڵنەری بیرکردنەوەی سیاسی و ئەخلاقی کوردی بوو، کەچی ئەمڕۆ حیزبە کۆنپارێزەکەی بۆش دەبێتە ئەو پاڵنەرە، کە بۆرژوا و پارەدار لە پشتەوەی ئامادەنە. لە کاتێکدا کۆمەڵگەی کوردی، دوای ئەو وێرانکاریە هێشتا خۆی بۆ ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە ئامادە نەکردووە.
بەڵام بۆ ئەوەی کەمێک بە وردی لە مەبەستی ئەم نووسینە تێبگەین، دەبێ بە کورتی بیرۆکەی تیۆری "چەپڕۆی-سۆسیالیزم" و "راستڕۆی-کۆنپارێزی" نمایش بکرێن.

روانگە بنەڕەتییەکانی چەپڕۆیی

واتەی چەپڕۆیی لەم نووسینەدا باسکردنی مێژووی دیدە جودایەکانی نییە، بەڵکو مەبەست لەو ئایدیۆلۆژیەیە کە وەک بڕوایەکی مێتافیزیکی بۆ ماوەی نیو سەدە بەسەر ئاوەزی کورد، زۆرینەی هێزی سیاسی و نووسەری کوردییەوە باڵادەست بوو. داستانی ئەو دەستەواژەیە لە جەم ئەو هێزەی کورد گرینگیەکی نەبووە. بەڵام ئەو دەستەواژەیە لە سەروبەندی شۆڕشی فەرەنسییەوە سەریهەڵدا و دواجاریش لە کارل مارکسەوە تا لێنین روانگەیەکی تری وەرگرت.
لە کاتی شۆڕشی فەڕەنسیدا بەو کەسانە دەگووترا کە لە پارلەماندا لە دەستە چەپ دادانیشتن و لایەنگیری پەرلەمەنتاری بوون. بەڵام لە ئاستی تێوریی و بەلای چەپڕۆیی سەر بە مارکسیزم، سەرچاوە ئابووری دەبێ بچێتە گیرفانی دەوڵەت و دواجار دەوڵەت خۆی ئەو سەرچاوە ئابوورییە بەسەر هاووڵاتیاندا دابەشدەکا، کە ئەمەش بنەمای ئابووری –سیاسی مارکسیزمە. لە روانگەی سیاسییەوە دەبێ هەموو خەڵک یەکسان بن و لە مافەکاندا یەک پایە و نرخییان هەبێت. لەم روانگە کۆلێکتیڤەوە تاکەکەس ئازاد و یەکسان دەبێت. مولکداری تاکەکەسی جێگەی لە رژێمێکی چەپڕۆیی نابێتەوە.

سۆشیال دێمۆکراتەکان یان سۆشیال لیبرالییەکان وەک نموونەیەک لە چەپڕۆیی توانییان دیدی ئابووری لیبرالییانە تێکەڵاوی تێزی ئابووری-سیاسی مارکسیزم بکەن. لەو روانگەیەوە کە دەبێ هەموو کۆمەڵ باجبدات بە دەوڵەت. بەڵام سۆشیال دێمۆکراتەکان ئەو سەرچاوە

ئابوورییە بەسەر ئۆرگان و فابریکە جیاوازەکانی دەرەوەی دەوڵەت دەبەشدەکەن. لەو سیستەمەدا ئەرکی دەوڵەت جێبەجێ کردنی پێداویستییە بنەڕەتییەکانی کۆمەڵگەیە ، بەڵام لە ئاست بوژانەوەی ئابوورییدا بیرۆکەی لیبرالیزم پیادە دەکەن. لەوێدا تاکەکەس دەتوانێ لە کۆبەرکێ و کاری ئابوورییدا ئازاد بێت. واتا جیاوازی توانای تاکەکەسەکان نابێتە کێشەی کۆلێکتیڤ. بەلای سۆشیال دێمۆکراتەکانەوە تاکەکەس لە رووی گەشەی ئابوورییەوە دەتوانێ لە دەرەوەی کۆلێکتیڤدا گەشە بکا، کە ئەمەش زیاتر دیدێکی لیبرالییە تا مارکسیزم.

بەڵام چەپڕەوی کوردی بە دەربڕینێکی سادە، بە حیزب و تاکەکەسی رووناکبیرەوە، هەڵگری ستالینزمە. بۆیە بە گشتیی بە روانگەی حیزب و رووناکبیری کوردیی سەر بە چەپ گەر لاینگیری نەبیت، ئەوە دەبیە دوژمنی، ئەمەش دیدێکی سەرکوتکەرانەیە و نیو سەدە پانتایی سیاسی و رۆشنبیریی کوردی گۆشکرد. بۆیە لە جیهانی سیاسی و رۆشنبیریی کوردییدا هەموو جیاوازییەک مانای دژ وەردەگرێت. وەڕای ئەمەش دوای هەرەسی بلۆکی سۆڤیەت چەپڕەویی کوردی، لە جیاتی چاکسازی خۆی، زیاتر بەرەو گروپێکی داخراوی فۆندەمێنتال رۆیشت.

روانگە بنەڕەتییەکانی راستڕەوی-کۆنپارێزی

کۆنسێرڤاتیزم یان کۆنپارێزی واتای پاراستن یان هێشتنەوە دەگەیەنێت. ئەدمۆن بورکی ئینگلیز بوو کە ناسراوترین هەڵگری ئەو بیرۆکەیە. ئەو پیاوە دژی روانگەکانی شۆڕشی فەرەنسی بوو. لە ساڵی 1790 بۆرک پێی لەسەر دابونەریتی کۆنی فەرەنسی داگرت. بورک پێی وابوو خوا و پاشا بڕیاریان داوە کە مرۆڤەکان دەبێ ببنە خاوەنی دەوڵەت.

لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە ئەرکی سەرەکی مرۆڤ نواندنی دڵسۆزیە بەرانبەر بە دەوڵەت، دەبێ دەوڵەت بە هی خۆی بزانێت. بۆیە ئەوان دەوڵەت بە خودی جەستەی مرۆڤ دەچووێنن. چونکە لەو دەوڵەتەدا هەر کەسە و ئەرکێکی تایبەتی خۆی هەیە. لە رژێمێکی کۆنپارێزدا هەبوونی هەرارکیەکی کۆمەڵایەتی، گرینگی خۆی هەیە. لەوێدا توێژێک لە کۆمەڵ دەبێ باڵادەست بێت. هاوکاتیش کڵێسە رۆڵێکی گرینگ دەبینێ لە فێرکردنی چاکەدا. بۆیە لە سیستەمی کۆنپارێزدا، هەروەک دەبینین کە کڵێسە لە ئەمریکادا رۆڵی پشتیوانی دەوڵەت و حیزبی کۆماری دەگێڕێت.
بە شێوەیەکی گشتیی دیدی کۆنپارێزی نوێ، لە پرۆسەی حوکمدا: جەخت

لەسەر بەردەوامی، نەگۆڕی دابونەریت، سیستەمی دادوەری، مولکایەتی، تاکایەتی و گروپ لە بەرانبەر دەسەڵاتدا دەکاتەوە.

بە ڕای ئەو کۆنپارێزە نوێیەوە کە حوکمڕانی سیاسی دەبێت بە باشی پابەند بێ بە دادوەری گشتییەوە، وەک ئەوەی کە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا پەیڕەو دەکرێ. لەو سیستەمەدا دادگای باڵا دەتوانێت بڕیاری سیاسی هەڵوەشێنێتەوە، لەوێدا گەر دادگای باڵا بزانێت ئەو بڕیارە لەگەڵ دادوەری ناکۆکە دەتوانێت رەتیبکاتەوە. بۆیە لە ئەمریکادا دادگای باڵا بە جێگرییەکی لەباری پاشایەتی دادەنرێت. زۆرێک پێیان وایە ئەو جۆرە دادگایە، وەک هێمایەک لە جێگەی پاشا ڕۆڵی یەکگرتنی نەتەوە دەگێڕێت. هاوکاتیش خێزان بەلای کۆنپارێزەکانەوە پێکهێنەری بنەمای کۆمەڵگایە. بازاری ئابووری لە سیستەمی کۆنپارێزیدا بەربەرەکانێی دەستێوەردانی دەوڵەت دەکات، کە ئەمەش بوژانەوەی دەوڵەت. دواجار لە روانگەی کۆنپارێزەکانەوە لە کۆمەڵگادا هیچ هاوئاهەنگیەکی نموونەیی یان دادپەروەرانەی رەها لە گۆڕێدا نییە. ئامانجی سیاسی کۆنپارێزەکان زەمینە خۆشکردنی ژیانی هاووڵاتییانە، نەک بێگەرد کردنی ژیان.

بۆیە ئەوان یەکسانی و پاکی بە مەحاڵ دەبینن. بەڵام لای کۆنپارێز، نەتەوە کاکڵەی کۆمەڵە. لێرەوە بەرگری کردن لە نەتەوە دەکەوێتە پێش هەموو شتێک، هەروەک ئەو دیدە لە ئاخاوتنەکانی جۆرج بوش و حیزبەی بە راشکاوی بەرجەستە دەکرێتەوە. بۆیە تەواوی کۆنپارێز-راستڕۆیەکان لەسەر ئەوە سوورن کە دەبێ بەرگرییەکی سەربازی تۆکمە و گەورە هەبێت تا بتوانێت کۆمەڵگە یان دەوڵەتی نەتەوەیی بپارێزێت. ئەمەش لە دەسەڵاتی ئەمریکای ئەمڕۆدا بەرچاوە.

چەپڕۆیی و قەدەری خەونی کورد

هەر لە ناوەڕاستی سێتێی بیستەوە، یان زیاتر لە حەفتایەکانەوە، چەپڕۆیی یان سۆسیالیزم دەبێتە ئاینێک کورد بە خۆیەوە سەرمەست دەکا. سۆسیالیزم وەک سەرچاوەی هێزێکی باڵادەست، کە گوایە رزگاریکاری گەلانی بندەستە و بە گشتییش کێشەی چەوساندنەوەی چینی هەژار و کرێکار جەغتدەکاتەوە، دەبێتە بزوێنەری روحی کورد. دواجار ئەو ئایدۆلۆژییە وەک هێزێکی مێتافیزیکی سێکار، توانی ویستی ناوەکی کورد فەرامۆشبکا و خەونی خۆی بداتە دەست قەدەرێکی دەرەکی. ئەمەش هەر تەنیا کێشەیەک نەبوو کە کورد دەرگیری بێت، بەڵکو زۆرینەی بزافی سیاسی و ڕۆشنبیریی وڵاتانی ئەفریکا و لاتین ئەمریکا و دونیای ئیسلامی بوون بە وابەستەی بلۆکی سۆسیالیزم. بەڵام رەنگە

ئەو ئایدۆلۆژییە چەپڕۆییە لە هەر ناوچەیەک، بە گوێرەی پێکهاتی کولتووری و کۆمەڵایەتی ناوچەکان، رەنگی خۆی وەرگرتبێت. بەڵام لە رۆژهەڵات بە گشتیی و لە کوردستاندا بە تایبەتی، جێگەی بڕوا و ئایینی ئیسلامی گرتەوە، یان لەسەر ئەو روانگەیەکی خورافی قاڵبڕێژ بوو.

چونکە دۆخی هەژاری و رێژەی زۆری نەخوێندەواری لە جیهانی ئیسلامی و کوردیدا بە تایبەتی، زەمینە خۆشکەری ئەو ئایدۆلۆژیە بوو. قسەگەلێکی وەک: یەکسانی، برایەتی و پەسندانی چینی هەژار، زیاتر لە ئاوازی خوتبەی ئایینی نزیکە تا واقیعیەتی ژیان و چارەسەرییە کۆنکرێتەکان. بە کورتی پێکهات و بونیاتی ئابووری و ئاگایی سیاسی کۆمەڵگەی کورد لە هەموو بەشەکانی جەستەی کوردستاندا، جێگەی ئیسلامی گرتەوە، کە وەک هێزێکی قەدەرهەڵگر،خەونەکانی خۆی بۆ مەیسەر دەکا.

هەر بۆیە سەرچاوەی سۆسیالیزم بۆ تەواوی بزاڤی کورد بوو بە ئامانجی کۆتایی. رەنگە جێگەی ئاماژە بێ، کە لە ژێر کایەی ئەو ئایدۆلۆژییە ئۆتۆپیەدا، مرۆی سیاسی و رووناکبیریی کوردی دەبوو گیانفیداکار بێت. واتا خاسڵەتی خۆبەختکردن و فەرامۆشکردنی خود و بەرژەوەندییەکانی خۆی…هتد، بوو بە وێنای ئیدیالی مرۆی سیاسەتمەدار و رووناکبیریی بەڕاستی.
لە سەرمەستی ئەو ئایدیۆلۆژییێدا نەوەی حەفتا و نیوەی هەشتایەکانی کورد، بە پێچەوانەی نەوەی دوای هەرەسی بلۆکی چەپڕۆیی، هەموو خەونە تایبەتییەکانی کرد بە قوربانی خەباتی چەکداری و ونبوون لە چاوەڕوانییە خەیاڵییەکان. هاوکاتیش لە هەر چوار لەتی کوردستاندا، کوردی کۆمۆنیست لە عەرەب و فارس و تورک زۆدەتر سەرگەم بوو بە برایەتی و نێونەتەوەیی و پاراستنی چوارچێوەی ئەو وێناتە داگیرکەرانەوێ، بۆ ئەوەی لە رەهەندەکانی ئەو بانگەشانە بە ئاگا بێت. هەر بۆیە بەشێکی فرەی کورد لەبەر ئەو سەرمەستییە، تا ئەمڕۆش بێبەرییە لە زمان و مێژوو و کولتووری کوردی، گوایە ئەوە پاشکەوتنخوازی و نەتەوەپەرستییە، کەچی نەتەوەی باڵادەست ئەو روحە سافیلەکەیەی پێ کرد لە روحی شۆڤینییەیەتی خۆیەوە.

بۆ نموونە تا ئەمڕۆش حیزبی شیوعی سوریا، کە لەوێدا لە هەموو مافێک بێبەشە، کەچی کورد چاڵاکترین توێژی هێزی ئەو حیزبەیە. بۆیە تا ئێستاش ئەو حیزبە بەرانبەر بە کورد یەکێکە لە شۆڤینترین حیزبە چەپڕەوەکانی ئەو ناوچەیە. هەڵوێستی ئەو حیزبە لە سەرهەڵدانی کوردی ئەو بەشە، تەنانەت لە حیزبی بەعسی دەسەڵاتدار شۆڤینتر بوو.

قەدەری باکووری کوردستان هەمان وێنەی لەتەکانی کوردستانی بە خۆیەوە بینییەوە.
وێڕای ئەمەش، لە ئێراندا، تەواوی چەپڕۆکان، تا ئەمڕۆش، بە ئایدیۆلۆژی شۆڤینینانەی ئێرانی جۆەوی کوردی گرتووە.

جێگەی سەرنجە، لە روانگەی وێنای کۆمۆنیستی خۆبەختکار، لە برادارێکی کۆمەڵەی ئێرانم بیست، کاتێ مانسوور حیکمەت لە دەرەوە چوو بوو بۆ کوردستان، پێتینە کرێکاری و شێوەی جل و بەرگەکەی، ئەندامانی کوردی حیزبی کۆمەڵەی شاگەشکە و بووراند بۆوە. بەلای ئەوانەوە مەسنوور وەک فارسێک کە لە ئەوروپا ژیانوە، چۆن وا سادە و ساکارە! واتا مەنسوور وەک ئەکتەرێکی خەباتگێڕ و کۆمۆنیست دەبێتە باوکێکی روحی مرۆی کورد.

لێرەوە دەبینین، خەونی کورد لە قۆناغی چەپڕۆییدا، قەدەرێکی دەرەکی، بەناوی نێونەتەوەیی و برایەتی و لە خۆ بووردوویی ئاوەز و گیانی سافیلکەی گۆشدەکا. ئەمەش بوو بە فەرامۆشکردنی ویستی کورد، دواجار ئەو تەرزە ئایدیۆلۆژییە بە گۆشەیەک لەو بەهەشتە میوانداری کوردی نەکرد، تاوەکو لە چاوەڕوانی ئەو خەونە شەکەتەیدا سەرفرازی بکا. بۆیە وێنای ئەو بەهەشتە، پاش کاڵبوونەوە و رمانی سۆڤیەت و هاتنی ئەمریکا، کە لای زۆرینەی هێزی سیاسی و رووناکبیری کورد، بە ئیمپریالیزم دادەنرا، بوو بە ئەو بەهەشتە بەڕاداندراوەی، کە ئێستا سەرگەرمی کردووین.

لێرەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە بزاڤی سیاسی کورد هەمیشە دەقی بەوە گرتووە، هەروەک بەخت ئەوەی کردبێت، کە قەدەری خەونەکەی، نووشست و تێکشکانەکانی لە هێزە دەرەکییەکان مارە بکات. هەر بۆیە لە ئاخافتن، یان زمان-گوتاری کوردیدا تەواوی کێشەکان دەخرێتە سەر شانی هۆکارە دەرەکییەکان. بە واتەیەکی تر، هەر لە پاش پەیمانی سیڤەر و لۆزانەوە، کە دوو پەیماننامەی دوای هەردوو شەڕی جیهانی بوو، بزاڤی کوردی بۆ دەستنیشانکردنی مافەکانی بێبەری بووە لە ویستی بڕیاری ناوەکی خۆی. هۆی خۆیەتی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ بنەمای ئەو بڕوادارییەی کە کورد کە بە شێوەیەکی خۆشباوەڕ، ئایدیۆلۆژی چەپڕۆیی و ویستی دەرکی پیادە دەکات، بۆ ئەوەی بۆ هێزە ناوەکییاکانی خۆی وەفادار بێت. لە ئاکامی ئەمەدا، کە ئێستاش چەپڕۆیی لە کن کوردە لیبرالیستە تازە بابەتەکانەوە وێنەی ئەزموونێکی دزێوی وەرگرتووە، لە جێگەی ئەوەدا، لیبرالیزم شوێنی ئەو پیرۆزییەی گرتەوە.
هەر بۆیە ئێستا بزاڤی کوردیی و دەمڕاستە رووناکبیرەکەی لە هەموو

لەتەکانی کوردستاندا بە هەمان روانگەی چەپ□□یەکەی پێشوویەوە، قەدەری خەونی کوردیان دە قەبەر لیبرالیزم و راستڕۆی ئەمریکای بۆش کردووە.

خەونی کورد لە چاوەڕوانی راست□□یدا

ئەگەر لەسەر ئاوازی ئەو گوتەیەی نیتشە: "خودا مرد"، ئێمەش بڵێین، چەپڕۆیی کوردی مرد. بەڵام راستڕۆی جێگەی ئەو خوایە چەپڕۆیەی کوردی گرتەوە کە خەونی کوردی بەدینەهێنا. لەم روانگەیەوە ئیتر هەر لە دوای مردنی خوای قەدەری کۆنینەی کورد: چەپڕییەوە، بە جۆرێک لە جۆرەکان، کۆی بزاڤی کوردی لە چاوەڕوانی ئەو خوایە بەناو کۆنپارێزی یان راستڕۆیە دایە، کە ئەمڕۆ بێ یان سبەی ئەمریکا ئەو خەونە سیاسییەی کوردمان بۆ دابین دەکات. هەڵبەت لە رووی ئایدیۆلۆژییەوە "راستڕۆیی" و "چەپڕۆیی" زۆر جیاوازیان لەگەڵ یەکتردا هەیە، بەڵام لە کن توێژی سیاسی و رووناکبیری ئەمڕۆی کوردیدا، ئەوەندی من بزانم، یەک واتەی وەرگرتوو.

وەک گوتمان بۆ نیو سەدە سۆڤیەتی گۆرین بۆی مەیسەر نەکردین. کەواتە کورد تەنیا خودایەکانی گۆڕیەوە. ئەگەر لە دیدی نیتشە "خوا مراندن"، مەبەست لە گەڕانەوەی مرۆڤ بێ بۆ ویستی خۆی و پیادەکردنی هێز، کەچی بۆ کورد گەڕانە بە دوای هێز یان ئایدیۆلۆژییەکی تر کە لە دەرەوەی ویستی خۆی و هێزی ناوەکی خۆیەتی. دواجار ئیشی کورد خۆ فڕێدانە لە باوەشی خوایەکی مردووەوە بۆ باوەشی خوایەکی تازە؛ بە پاڵەوانکردنی هێزی راستڕۆی ئەمریکا و فەرامۆشکردنی ئەزموونی تێکشکاوی چەپڕۆییە.
کێشەی کورد لە هەڵبژاردنی هێزە دەرەکییەکاندا هەمیشە کەژو هەوایەکی جیهانی لە پشتەوە بووە. گەر لە سەردەمی چەپڕۆییدا سۆسیالیزم و سۆڤیەت وێنای پشتیوانی گەلانی زۆرلێکراو و کۆلەواران بوو، ئێستا بە فرەبوونی بازاڕ و کاڵا و خودپەرستی و تاکگەرایی مرۆڤەکا،ن وێنەی مرۆڤی سەرکەوتووە…هتد.

ئەمڕۆ ماددە و بە سێنتەر بوونی خۆویستی مرۆڤ و هەودا بوون بە دوای کەل و پەل، دوا ئامانجی ژیانی کۆمەڵگەیەکانە. ئەو ماشێنەی کە بە ناوی بە جیهانیببوون-گۆلوبالیزم ژیان و روانگەکانی مرۆڤ دادەهێنێت، ئیتر نە بیرۆکەکان و نە خودی مرۆڤیش لە توانای نەماوە خاوەن بنەمایەکی دیاریکراو بن. ئاکامی ئەو دیاردەیەش شپرزە بوونی بونیاتی مرۆڤ و ژیانە، کە بە مەرجەکانی ئەو هەموو گۆڕانە راناگات. گەرچی رەنگە هێشتا ئەو ماشێنە بە ناو گۆلوبالیزمە بە

تۆڵه لێکچڕژاوەکانی ناخی کۆمەڵگەی کوردی داگیر نەکرد بێت، بەڵام لە باری دەروونی، ئاگایی و خواستی پەیوەندییەکان توانیوویەتی مرۆی کوردیش بە مۆدەکانی و مەرجەکانی سەوداسەر بکات. لە ئاکامی ئەمەشدا تۆوی بونیاتێکی خودویستانەی لە کۆمەڵگای کوردیدا چاندووە، کە لە مەیلی کەرەسە و مۆدەو فۆرم پەرستی …هتد، دەسکەوتی ئابووریدا زەقدەبێتەوە. ئەو پرۆسە تازەیەش نەک هەر بڕیار لەسەر تاکی کوردی دەدات، بەڵکو بە کاریگەرییەکانی پێکهاتی کوردی کردووە بە خولیایەک بۆ بوونە ئامراز لە پێناوی تێر کردنی خود.
هەڵبەت لە روانگەی تێورییەوە لە نوان بەجیهانیببوون و جیهانگیریدا جیاوازییەک هەیە، کە دەبێ بیری لێبکەیەنەوە: لەم نووسینەدا بەجیهانیبوون، دیاردەی باڵادەستی بازاڕ و لێکدانەوە نێگەتیقەکان دەگرێتەوە. چونکە جیهانگیری-گڵوبالتێت لە ئاستی تێوریدا روانگە هزری کۆمەڵایەتی کولتورییەکان بە گشتیی دەگرێتەوە، لێرەوە گەر دوێنێ، لە ژێر کاریگەری چەپڕۆییدا کورد دوور لە ویستی خود و خولیای کەرەسە خۆی بە گیانێکی بە کۆمەڵی مرۆی ئیدیالی پەروەردە دەکرد، کەچی ئەمڕۆ بە پێچەوانەوە، خود و بەرژەوەندی، بگرە لە کاری سیاسیشدا، بۆتە ئایدیال و پاڵەوانی مرۆی کورد. بە واتایەکی تر، گەر دوێنێ کورد سەرقاڵ بووبێ بە چاڵاکی سیاسی و رۆشنبیریی، وەک ئەرکێکی نەتەوەیی و ئەخلاقی…هتد، کەچی ئەمڕۆ توێژی سیاسی و رووناکبیریی کوردی، لە پێناو بە سێنتەر کردنی خود و خواستە دەسەڵاتخوازەکەی، حەوداڵە بە دوای خۆ گونجاندن لەگەڵ دەسەڵاتی خاوەن ماددە و هێزی باودا.

دواجار خەمی ئەمڕۆی توێژەکان، بە سیاسی، رووناکبیرەوە، بە دەراوێتەکردنی دەگمەنێک لەو توێژانە ، بۆ نموونە، بۆ لاوی کوردی تازە بابەت، “پەڵەوان”ی لەوەدا دەبینێتەوە کە ببێتە گۆرانبێژێکی مەیلە و ئەوروپی و لە “کلیپ”ێکدا، وەک گۆرانیبێژە رۆژئاواییەکان، بە وێنەی ئۆتۆمبیل و کیژێکی قژکاڵەوە، یان بە ئاوازی لەنجە و لاری کچە گۆرانینێژە pop و Rock ەکان لە شاشەی تەلەڤیزیۆن پیشانبدرێ، تاکو کیژ و کوڕی کورد لە ناوەوە و دەرەوەدا بە خۆیەوە سەر سام بکات. هاوکاتیش لە ئاستی کۆمەڵدا، ئۆتۆمبیل و تەلەفۆن مۆبایل و خانوو؛ دەسکەوتە فۆرمالیتێیەکان، ئاواتی سەرەکی مرۆی کوردی پێکدەهێنێت. بە کورتی، بە واتەی مرۆی کورد، گەر دوا مۆدێلی ماشێنت لە ژێر نەبێ کەس بە “پیاو”ت دانانێت.

ئەمڕۆ کەسێکی رووناکبیر و لێزان لە کن کورددا، پایەی تێگەیشتن نییە لە ئاستی زانین و ئاوەز؛ چاڵاک بوون لە بوارێکی سیاسی

کۆمەڵایەتی، سیاسی و ڕۆشنبیریی، وێنای کەسی سەرکەتوو نییە، بەڵکو دەوڵەمەندی و ئامانجی خود کردنە نێوەند و موڵکداریی تایبەتی، یان خەمی رووناکبیری زار قەڵەباڵعی ئەمڕۆی کورد، دەرکەوتن و جێگە خۆشکردنە لە کەناڵ و نێوەندە گەورەکانی دەسەڵات…هتد. بە واتەیەکی تر، لە روانگەی ئەو پشتینە جیهانگیریی و "بوش"گەراییەی کە پێشتر ئاماژەم بۆ کرد، زاراوە سیلاک بووەکانی وەک ئازادی تاکەکەس، دیموکراتی، کۆمەڵگەی مەدەنی، فێمێنیزم و قسەگەلێکی لەم تەرزانە بۆتە ڕێگەخۆشکەر بۆ هەموو مەیل و کردەیەکی ناڕەوا.

ئەمەش سەرەتای کولتوور و نەریتێکە کە بوودەڵەیی و کولتوری جەڵەبی، یان گەڵەلاوژەی خودویستی لە پشتەوەیە، نەک وەرچەرخان و گەشەی ئاوەز و مەعریفە. بەرهەمی ئەو مێدە بە جیهانیببوونە و "لیبرالیزم"گرییە نوێباوەی کورد، بەهای فەرامۆشکردنی ویستی سەربەخۆیی و بە پەڕاوێزکردن، یان بە کەرەسە و فۆرمکردنی "خەونی کورد" ە، نەک گۆڕانێکی بونیادی لە ئەزموونی تاڵی کوردیدا. ئەو دیاردە نوێباوەی کورد بە بیانێی ئەوەی کە دونیا گۆڕاوە، یان گوایە "سەردەمی گڵوبال، تاکگەرایی، نەمانی خەونی دەوڵەتی کوردی و… هتد، بۆیە دەبێ کوردیش واز لە داوای خەبات بۆ خەونی کورد بێنێت و خەریکی گووتنەوەی ئەو دەستەواژە و قسەگەلە بێت کە ماشێنی بەجیهانیبوون و بازاڕی سەرمایەداری و لیبرالیزمی نوێ بە رەواجی کردووە. بەهەمەحاڵ.

بەڵام ئەگەر ئەو روانگەیە بەرهەمی لیبرالیزم و کۆنسێرڤەتیڤی نوێ بێت؛ پۆستمۆدێرنیزم وەک بنەمایەکی هزر لە پشتەوەی بێت، کە بەرهەمی کۆنتێکستی ئەو قۆناغە هەمەجۆرانەی ڕۆژئاوان. کەچی ئەو روانگە لەگەڵ ئامادە بوونی بەژن و باڵای سەربازەکانی ئەمریکا لە عێراقدا، لە هیکڵا پەنگدەداتەوە و روحی کورد لەگەڵ خۆیدا رادەپێچێت، بۆ ئەوەی بوونی کورد لۆژیکێکی بۆ ئەو روانگە تازەیە هەبێت. لە کاتێکدا، ئەگەر ئەو روانگە تازانەی ئاماژەیان پێکرا، لە ئەوروپا بە لۆژیکی لیبرالیزمی نوێدا بناسرێن، کەچی جۆرج بۆش لە سەرچاوەیەکی مەسیحگەراییەوە پیادەی ئەو روانگە تازانە و سیاسەتی دەرەکیە دەکا. جێگەی سەرنجە، ئەو روانگە و مانایانە لای ئێمە دەبنە باو و مێدەی دەڤێکی، بۆ ئەوەی پرسیار بکەین، ئێمە لە کوێن و بەچی و چۆن لەگەڵ ئەو دیاردانە مامەڵە بکەین!
وێڕای ئەمانەش، لە بیرمان نەچێت پاش هاتنی هێزی ئەمریکا بۆ عێراق، هەموو بەهایە ئەخلاقی و ئایدۆلۆگی کۆنپارێزی بۆش، کە بۆرژوا و سەرمایەدارەکانی ئەمریکا بە خۆیەوە دەگرێتەوە، ئەمەش،

بۆ ئەوەی ئێمە ئاگامان لێ بێت، ئەخلاقی خۆویستی بەخشی بە توێژی سیاسی و رووناکبیری کورد.

کەچی چەپڕۆی پێشووی کورد، چونکە روانگەی دژە مولکداری تاکەکەسی ئایدیالی بوو، ئەمەش روحێکی قوربانی و خود فەرامۆشکردن و وەهمی مرۆی ئایدیالی گۆشکرد. بۆیە کاری بە کۆمەڵی و گیانفیداکاریی و خۆبەختکردن لە پێناو کۆمەڵ…هتد، جێگەی پایەداری و نموونەی مرۆی چاکە بوو بۆ کورد. ئەمەش بوو بە وێنەیەک بۆ مرۆی سیاسی و رووناکبیر، کە پێ بوو لە دووانەیی؛ بە رووکەش ئازادیخواز و خەباتگێڕ بوو، بە ناوەڕۆکیش هەڵپەرست و ساختە بوو. بەڵام دواجار ئەو رووکەشیە وێنای ئایدیالی بوو بۆ نموونەی مرۆی رووناکبیر و سیاسی. کەواتە خەونی کورد لە گیانی مەیلەو ئایدیالی و ئایینی بەرجەستە دەکرایەوە.

لێرەوە ئەرکی رووناکبیری جیاوازی کورد، گەڕانەوەیە بۆ ماڵی رۆشنبیریی کوردی بۆ ئەوەی بتوانێت سەرچاوەیەکی رۆشنبیریی کوردی دەستەبەر بکا بۆ خوێندنەوەی روانگە رۆشنبیرییەکانی "ئەویتر". دەگمەنی ئەو زمانە جیاوازە لە پانتایی رووناکبیری کوردی ئەمڕۆدا، یەکێکە لەو کێشە رۆشنبیرییە خەمهێنەرەی ژیانی کورد. هەڵبەت هیچ کۆمەڵ و کولتوورێک بۆ بوونی گەڕانەوەیەک بۆ سەرچاوەکانی خۆی ناتوانێ خاوەن گوتار و روانگەیەکی رۆشنبیریی، تونێکی تایبەتمەندی کوردی، خۆی بێت. لە ئاکامی فەرامۆشکردنی ئەو سەرچاوە رۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، پانتایی رۆشنبیریی کورد هەڵگری مێتود و روانگەیەکی نییە کە بتوانێ زمانی خوێندنەوە و هەڵوەشاندەوەیەک بۆ خودی خۆی بەرهەم بێنێت. لە پانتای بڵاو کراوە پان و پۆڕەکانی کوردیدا ،دەستەواژە و تیۆرییەکان لە شێوازێکی بێ ئاراستە و بێ پرۆژە و بێ ئاکامگیری، ئاپۆڕە دەکرێن.

ئاکام و رامانێک بۆ گەڕان بەدوای سەرچاوەکانی کوردییەوە

هەڵبەت چەپڕۆیی لە نیو سەدەدا، نەک هەر خەونی کوردی رۆشن نەکردەوە، بەڵکو هەستی خۆ بە قوربانیدان و تاوانبار کردنی هێزی دەرکی کرد بە روانگەیەک بۆ کورد، بۆ ئەوەی سەبووری دۆڕانەکانی بداتەوە. ئاکامی ئەمەش بوو بە بنەمایەک کە ئەمڕۆ هێزی دەمڕاستی سیاسی و رووناکبیری کورد وێنای راستڕۆەی و "بوش"گەرایی بکات بە ئەو هێزە رزگارکەرەی خەونی کورد. لێرەوە ئەو گۆڕانە لە روانگەی کورد، گۆڕانێکی بونیاتیانەی نییە، بەڵکو گۆڕانێکە لە ئاستی فۆرم و ناوەکان؛ کۆنپارێزی و "بوش"گەرایی، جێگەی چەپڕەوەی و

سۆڤیتگەرایی دەگرێتەوە؛ خودگەرایی و بەرژەوەندی تاکە دەسەڵاتدارەکان و ئامانجی ئابووری، لە جیاتی روانگەی بە کۆمەڵی و خۆ بە فیدا کردن و خود فەرامۆشکردن، دەبێتە ئایدیالی مرۆی کورد…هتد.

لە کاتێکدا گەر بیرێکەی کۆنسێرڤەتیڤی، لە دوای کاڵبوونەوەی چەپڕەویی کوردی هاتنی ئەمریکا، وەک روانگەی تازە دەبێتە مۆدەی کورد، کەچی ئەو کۆنسێرڤێتیڤە لە بیستەکانی سێتێی بیستەم، بە تایبەتی لە ڕۆژگاری دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لە عێراقدا، وەک بیرێکەیەکی خۆماڵی لە ئاستی رووناکبیریی و سیاسیدا چاڵاک بوو. لێرەوە دەکرێ ئاماژە بە توێژێک لە رووناکبیری کوردی بکەین، کە نەک هەر لە ئاستی چاڵاکی رۆشنبیریدا خەمخۆر، یان هەڵگری پڕۆژەیەکی رۆشنبیریی سیاسی گۆڕانی بونیاتی کوردی بوون، بەڵکو لە ئاستی سیاسی و کۆمەڵاتیش ئامادە بوون. بیرێکەی ئەو پانتاییە رۆشنبیریی و سیاسییە لە رەوتی "کۆمەڵەی سەربەخۆی کوردستان" بەرجەستە دەبێتەوە.

لەوێدا کۆمەڵێ رووناکبیری رەسەنی کوردی وەک: "حەمدی بەگ، جەمیل سائیب، موستەفا بەگی ساحێبقڕان، رەفیق حیلمی و چەندان رووناکبیری تر وێنای ئاگایی کورد بوون، یان دەکرێ بە میراتگری دەنگی خۆڕسکی شاعیری ڕۆح بەرزی حاجی قادری کویی بناسین. هاوکاتیش شۆڕشی شێخ سەعید و شێخ مەحموود و شێخ نەهری و بگرە سەرۆکی کۆماری مەهاباد، قازی موحەمەدی نەمر، دواجاریش بزاڤی "ژێکاف" لەم روانگە راستڕۆیەدا بەرجەستەدەبنەوە.

ئامانجی ئەو رووناکبیر و بزاڤە کوردیانە، لە روانگەی وشیار کردنەوە و دامەزراندنی رۆحیەتی کوردی رەسەن بوو، نەک وابەستە بوون بە روانگەیەکی دەرەکی و لاسیکردنەوە، کە ئێستا لە ئارادایە. بە بڕوای من، بۆ ئەوەی یادەوەری کوردی خاوەن ئاگاییەکی خۆی بێت، ئەرکی زمانی تازەی رووناکبیری کوردی ئەمڕۆ، خوێندنەوە و بەرهەمهێنانەوە و بەردەوامی ئەو سەرچاوە رۆشنبیرییە و سیاسیەی کوردیە. ئەمەش مانای دەرگا لەسەر خود داخستنی کورد نییە، بەڵکو ئامادە کردنی زمانی کوردی، ئاگاییەکی کوردیە لە جیهانی رۆشنبیریدا. بە واتایەکی تر، بەشدار بوونی کوردیە بە گفتوگۆکردنی خودی خۆی لەگەڵ "ئەویتر"دا.

لە پانتایی رۆشنبیریی کوردیدا، ئەو دیاردەیە ئامادەیی هەیە. ئەمەش لە توێژێک لە رووناکبیری شەستەکان و حەفتایەکاندا راشکاوتر

بەرجەستە دەبێتەوە، کە دەکرێ وەک بەردەوامیەک راڤەی بکەین. لێرەدا بە یادهێنانەوەی، ئەمین زەکی بەگ، مەسعوود محەمەد،عەلائەدین سجادی، شاکر فەتاح، دوا بەرهەمەکانی کەمال مەزهەر و چەندان نموونەی تر، دەکرێ بە سەرچاوەی رەسەنیتری جیهانبینی روانگە رۆشنبیریی و هزرییەکانی کورد بخوێنرێنەوە.

له بەرهەمە رۆشنبیرییە هزرییەکانی ئەو رووناکبیرانەدا، مێژووی کورد و تایبەتمەندیی و جیاوازی و کێشەکانی بوونی کورد ئامادەییان هەیە، کە ئەمەش یەکێکە لە ئەرک و پرسیارەکانی تەواوی رووناکبیرە جیهانییەکان. لێرەدا دەبێ بزانین، تەواوی گفتوگۆیەکانی هزرڤان و فەیلەسوفی رۆژئاوا، خوێندنەوە و دامەزراندنەوەی مێژووی پانتاییە هزریی و رۆشنبیرییەکانی سەرچاوەکانی خۆیەتی. کەواتە بە واتەی نیتشە، گەر ئەرکی فەیلەسوفی تازە هاوڕۆژانی ئەو رمە بێت کە فەیلەسوفانی پێشتر ئەنجامیان دابێت، ئەوە ئەرکی رووناکبیری تازەباوی جودا، ئەفراندن و دامەزراندنەوەی ئەو ئاراستە رۆشنبیرییە رەسەنەی کوردیە، کە بەرهەمی تێڕاماندنی ماڵی کوردیە. بەڵام ئەو روانینە رەسەنە لە جەم رووناکبیری باڵادەستی ئەمڕۆ و دوێنی کورد، یان بە واتای مەسعوود محەمەد، بۆ ئەو "رووناکبیرە زار قەڵەبالغە"ی ئێستای کورد، سەرچاوەکانی رۆشنبیریی کوردی لە مەعریفە بەدەرە و دەبێ فەرامۆشبکرێن.

بەهەمەحاڵ، جێگەی سەرنجە، هەر لەگەڵ زاڵبوونی بیرۆکەی چەپڕەوەی و سۆسیالیزم، ئەو دیاردە رۆشنبیرییە رەسەنە، یان کۆنسێرڤەتیڤەی کورد، کە ئاماژەم پێکرد، بە مۆری "کۆنەپەرستی" و "نامۆدێرن"ی گۆشەگیرکران لە پانتایی رۆشنبیریی کوردیدا. ئەوەندە بەسە، بۆ نموونە ئاماژە بە بەرهەمەکانی مەسعوود محەمەد بکەین، کە پڕ بایەخترین سەرچاوەی کوردین، کەچی ئەمڕۆ ئەو رووناکبیرە زار قەڵەبالغەی کوردی، نەک هەر نایناسێت، بەڵکو ئەو رووناکبیر دەسەڵاتە سیاسییەی ئەمڕۆ، وێڕای ئەو هەموو " بۆنە" ، "فیستیڤاڵ" و "خەڵات" بەخشینە، کە بۆ مەبەست و ملکەچکردنی رووناکبیرە زار قەڵەباڵغەکان و پرسیارێکی بێ نموودی رۆشنبیریی و کولتووری تەرخانی دەکەن، بە یادی نییە بوارێک بۆ بەرهەمە رێزدارەکانی ئەو تەرزە رووناکبیرەی کورد بڕەخسێنێ. لێرەوە هۆکاری ئەو فەرامۆشکارییە رۆشنبیریەی ئەو دەسەڵاتە سیاسی و رۆشنبیرییەی ئەمڕۆی کورد، بە تایبەتی لە باشووری کوردستاندا دەردەکەوێت، کە بە نیازی گەورەکردنی حیزبەکانییان رووناکبیر و کولتووری رووکەش قوتدەکەنەوە.

لێرەوە دەبێ بگەڕێینەوە لای رەفیق حیلمی، کە وەک نموونەی رووناکبیری وریا، لە یادداشتنامەکەیدا جەخت لەسەر خودویستی و ساویلکەیی کورد دەکاتەوە. بەڵام رەفیق حیلمی لە پێناوی خەونە کوردیەکەی لە کارەکەی دەردەکرێ و بۆ بەسەر بردنی ژیان "زێڕ و زیوی ژنەکەی دەفرۆشێت".

کەواتە ئەگەر ئەمڕۆ دەمڕاستی سیاسی و رۆشنبیریی کورد، بە هەموو خۆ بە جودا دانانەکانییەوە، بە بەرژەوەندخواز و گەندەل بناسرێنەوە، کەچی ئەو تەرزە رووناکبیرەی کە ناومان بردن، لە نموونەی ئیدیالی واقیعیدا بەرجەستە دەبنەوە.

دواجار بۆ ئەوەی ئارەستە مێژوویەکانی کورد لەو زمان و رەوانبێژی شپرزە باڵادەستەی کورد سەرەتای دابڕانێک بگرێتەبەر، ئەرکی رووناکبیر و سیاسەتمەداری کورد،راڤە کردن و پرسیارکرنە لە بونیاتی ئاوەزی کوردی و دامەزراندنەوەی سەرچاوە کۆنینەکانی ماڵی کوردیە.

زستانی 2004
STOCKHOLM-NESWED

تێبینی:

بۆ زیاتر زانین سەبارەت بە چەپڕۆیی راستڕۆی-کۆنپارێزی، کتێبی: رەیدار لاشۆن، گەلە ئایدیۆلۆژیای سیاسی هاوچەرخ، وەرگێڕانی بۆ کوردی، ئاسۆس کەمال، یارمەتیدەر بوو.
(*) ئەو وتارەی کاک فاروق رەفیق لە یەکێک لە ژمارەکانی مانگی 11ی 20044، لە هاووڵاتی بڵاو کراوەتەوە. لەوێدا چۆمسکی وێنای هزرڤانێکی ئەمریکی زێدە لە پێویست وەردەگرێت. هەڵبەت من نیازم نییە ئاستی لایەنی زانستی زمانی چۆمسکی رەتبکەمەوە، بەڵام پێم وایە ئەو شێوازە بە ئەفسانەکردنە، جێگەی پرسیارە.
بۆ زیاتر زانیاری سەبارەت بە رووناکبیر و بیرۆکەی کۆنپارێزی خۆماڵی کوردی، کتێبی: رەفیق حیلمی، یادداشت هەرسێ بەرگ.
بۆ زیاتر ئاگاداری رەسنییەتی روانگە هزرییەکانی مەسعودد محەمەد بڕوانە: کتێبی، مرۆڤ و دەوروبەر، دوو بەرگ، کتێبی، لە پەرۆشییەکانی ژیان، حاجی قادری کۆیی، گەشتی ژیانم، چەپکێک لە گوڵزاری نالی و کتێبگەلی دیکەی وی.

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە بە پیدیئێف کلیکی ئێرە بکەن ...

پێشەنگی شانۆی نامۆو ئەفسوونی رۆژهەڵات ... نووسینی : د. محەمەد جەلال – ئامادەکردنی : ڕێباز محەمەد جەزا

ئارتۆ فێرخوازێکی نەجیبی ئەو مامۆستایە بوو کەناوی ” ئەلفرێد جاری” یە، لەساڵی 1926دا بەهاوکاری ” رۆجیە ڤیتراك – Roger Vitrac ” هەستا بەدامەزراندنی “شانۆی ئەلفرێدجاری ” کە لەم شانۆیەوە “بیر” ە پێشەنگەکانی ئارتۆ دەربارەی شانۆ تەقینەوە . هەروەها یەکێکە لە ژێدەرە گرنگەکانی شانۆی هاوچەرخ لەپاڵ ئەزموونەکانی” ئەلفرێد جاری” دا، توێژەران باوەڕیان وایە بەهۆی بیرو بۆچونەکانی ئەلفرێدجاریەوەو بیرە ” مبعپرە – پەرش و بڵاوە ” کانی و توێژینەوە چاکسازیەکانیەوە بەرەو تیۆری شانۆی “دڵڕەقی – قسوە “چوو کە لەناو کتێبی “المسرح و قرینە – شانۆو گریمانە” کەی ساڵی” 1938ز “بڵاو بۆوە .

کەسێتی ئارتۆ ئارەزوو دەجوڵێنێت بۆ توێژینەوەو بەدواداچوون ، بەڵام لێرەدا جەخت دەکەینەسەر ئەولایەنەی کە لەخاڵێکدا کۆکیکن لەسەری ئەویش پاشماوەی شانۆی رۆژهەڵاتە لەشانۆکەی ئارتۆدا و پەرۆش بۆ دیاردە غەیبیە “میتافیزیکیەکان ” و ڕێگا جادوییەکانی لای گەلانی سەرەتایی و لە دۆخەکانی “هەوەس و جادووگەری ” ئەو جیهانە ناماقوڵەی کەکاریگەری دانا لەسەر جەستەو رۆحی . ژێدەرە فکری و فەلسەفی و ئەنترۆپۆلۆجیەکانی کردووە بە “شانۆی دڵڕەقی ” وەکو لە معجمی ئادابی فەرەِنسی ساڵی 1968 دا هاتووە کە ئالودەبوون بە شانۆی “باو” لای ئەو بگۆڕەوەی توخم و ژێدەرە و هەیکەلی تیۆری دۆزینەوەی داهێنانی شانۆییە لەڕووی رۆحی و ژیانی . لەم کردەیەدا ئارتۆ یاخی بوو لە ڕێگاکانی شانۆی واقعی و سایکۆلۆجی و بنەماکانی شانۆو دەچێتە سەر ئەنترۆپۆلۆجیای ژیارە سەرەتاییەکانی پێچەوانەی “صفاو – ڕوون” ی رۆح و “السجیە – خوو” بارگاوی کردنیان بە شارستانی ئەوروپی و شانۆی رۆژئاوایی تا مامەڵە لەگەڵ ئەوتوخم و ژێدەرانەبکات کە پاشکۆ و لاوەکی و دوورن لەچەق کە ئارتۆ

بەپێچەوانەوە هەستابە جیاکردنەوەی توخمە پێکهێنەرەکانی ئەو چەقەو منتیمیەکانی واقعی ماددی بەو سیفەتەی وەرگیراوێکی ڕاستەو خۆن و فڕێدانی بەرەو پەراوێزو ڕاکێشانی پەراوێزیی و لاوەکیانە بۆ چەقی " نواه – مەبەست" ی گوتاری شانۆی هاوچەرخ .

"تعلیل – پاساو" ی ئەو گۆڕانە چییە؟ کە دەبێتە شانۆیەکی ڕۆژئاوایی بەهێز لەسەر بنەمای وشەی بابەتی شانۆیی کە شایانی تەقەنیەکان و خەیاڵەکان و جوانیەکانن ، هەروەها وشەکە دەربارەی چەمکی خۆبەدەستەوەدانی دەسەڵاتە بۆ جوڵە ، بەڵام ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە لەهەمان کاتدا شانۆی دێڕەقی دەستبەردار دەبێت تاکێتایی . لەبارەی وشەوە "هەردەقێك" و لەو ئاراستەیەوە بەرەو ئاراستەیەکی نوێ و تازە و وەزیفەیی و دابەشکردنی دەسەڵاتەکانی بەسەر توخمەکانی تردا بێت ، بەتایبەتی دەرهێنان ، لەوەدا جەخت بکاتە سەر توخمە درامیەکان "خودی سیفەتە شانۆییە پوختەکان " ، واتە لەڕوویەکی ترەوە جەختکردنە سەر پێکهاتەکانی تری سەرتەختەی شانۆ ، بەتایبەتی مۆزیك و سەما و هونەری شێوەکاری و نواندنی بێدەنگ و گۆرانی و ڕووناکی و دیمەن . وە ئەو توخمانە تێکەڵدەکرێن بەشێوەیەکی قووڵی وا کە ئارتۆ ناوی دەنێت :" شاعیریەتی ڕووداو " کەهەمیشە گرنگترین ئامڕازی دەربڕینن لەشانۆدا .

ئەو توخمانەو تێکەڵکردنیان پێچەوانەی ئەو ڕادە گەورەیەی فەلسەفەی نمایشی شانۆییە لای ئارتۆ و جوانیە لەشانۆی "بالی" . ئەو جوانیانەی ناکرێت بەرگری سیحری بکەیت و بانگی بکەیت لەکاتێکە وە بۆکاتێکی تر ، ئارتۆ دەڵێت : "دوای بینینی یەکەم نمایشی شانۆیی گروپی بالی کە توشی سەرسامی کردین لە بەرامبەر چەمکە نامۆکانی شانۆ کە زۆربە ئینکاری لێدەکەن لەهەر سیفەتێکی شانۆییدا ، لەکاتێکدا جوانترین دەربڕینن لە شانۆی پوختە دا .

لەو ڕوانینەدا ئێمەی ئەوروپی عەقڵانین کەهەست بە " گقگقاتها –تەقتەق " دەکەین لە هەموو شوێنێك، هەر لە چنینی جوڵە دەقیقەکاندا و لەگۆڕینی دەنگە هەمە جۆرو بۆ کۆتاییەکاندا ، لەم بارانی "الرنان – زرنگاندنەوە" یەدا کەدەبێتە دارستانێکی "شاسع – بەرفراوان " و هەروەها هاوشێوەیەی جوڵەکانی "ئەو زرنگاندنەوە "یەدا. ئەو جوڵانە ناگۆزرێتەوە بۆ " الصرخە –قیژە" یان دەنگ : هەمووشتێك بەتوافق و تێپەڕ بوون لەچەناڵە نامۆ و ئارکۆلۆژیەکانی فکردا ڕاستەو خۆ دەڕۆن .

ئارتۆ لەو بۆچونەوە دەستپێدەکات کە ئەزموونی شانۆیی دادەمەزرێنێت

له كهڵه‌كه بوونی ئه‌و ته‌م تومانه‌ی شانۆی رۆژئاوا ” وه‌كو ئه‌وه‌ی كه ناو ده‌برێت ” و ململانێ ده‌كات له‌گهڵ شانۆدا له‌گهڵ واقع و داڕشتنه‌وه‌ی به زمانێكی مردوو و توندكردنی زمانی شانۆیی و ڕاكێشانی چه‌ندین زمانی تر له‌پێناو دامه‌زراندنی گوتاری داهێنه‌رانه و ئه‌و زمانه‌ش هه‌وڵ ده‌دات كه پاكژ بێت له‌ده‌قی پیشه‌یی بۆگۆڕینی زمانی ئیشاره‌ت و جوڵه و جه‌سته‌و زمانێك كه‌له شانۆی رۆژههڵاتی و گشتیه‌وه و له شانۆی “البالی ” به‌تایبه‌تی كه‌یه‌كێك له‌تایبه‌تمه‌ندیه درامیه پاكژه‌كانیه‌تی .

لە گۆرانیی ئەسكیمۆییەكانەوە ... و : نه‌ژاد عزیز سورمێ

(1)

گۆرانی ڕاوچییه‌كی پیر

ئەوە منم ، لە بۆشایی ساڵاندا
بەسەر چیای شەختەبەندەوە وەستاوم
لە ناوەڕاستی تاریكاییدا
چاوەڕێی هاتنی (ئاسك) دەكەم
داخۆ دێ بۆ دڵی پیر ؟

ساڵ بۆ كوێ دەڕۆن ؟
ئاسكی دڵم دوای زه‌رده‌پهڕ دەچێتە كوێ ؟
گەلۆ !
بڵێی وەك سەردەمی لاوی بمبینێ ،
ئەودەمەی باسكم وێنەی با
تیری منیان داوێت
تا ئەوەی دوورخەمەوە
چاوی گەنجان دەیبینن ؟
داخۆ (ئاسك)ی دڵم
بۆ پیرێكی پەككەوتە دێتەوە ؟

(2)

گۆرانیی قاژ

هەستن !
لە متبوونی درێژی زستانە
بێدار بنەوە
کە چاوی سپێدەی تێدا قورس کردوون و
ئێوەیشی قورس کردووە ..
ڕۆژی ژیان ، لە ڕۆژهەڵا تەوە هەڵدێ
هەستن برایان !
قاژ خەریکە گۆرانیی دەچڕێ
هەر ئێستا دەستی پێکرد
گوێتان لێ نییە ؟
هەستن !
مەهێڵن هاوین ڕا بکا
هەستن !
بەر لەوەی زستان دا بێ
ئێوه له سپێدەی ئاخاوتنی
گۆرانی باڵدارا نەوە
نابیسن ..؟

(3)
سترانی ترس

دوور گورگم دیتن
دوو گورگی گەورەی سپی
لێم نزيك بوونەوە
بەدوای بۆنمەوە بوون ..
بەڵام من هەڵاتم
يەکيانم کوشت
ئەوی دی هەڵات
بینیم ،
لە سارای بەفردا ڕادەکا
دەترسا
منیش دەترسام !
لێ من
کە زانیم بۆنم نەبووە ،
دەستم کرد به گریان .

بڕوانە ماڵپەڕی : adab.com
http://www.adab.com/world/modules.php?name=Sh3er&doWhat=shqas&qid=83417&r=&rc=0

برادەر گیان … شیعر: ایرج جنتی عطائی … وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

بە هاوڕێی خۆشەویستم کاکە "سەران حاجی رەزا"، پێشکەشە
„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„„

شیعر: ایرج جنتی عطائی
ئاواز : واروژان
گۆرانی: داریوش ئیقبالی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

„„„„„„„„

برادەر گیان…
نازانی چۆن دڵتەنگم
نازانی..نازانی
برادەر گیان
گرفتاری کام کۆست و نەفرەتم
نازانی دەربەدەر بوون
چۆن سەختە
وەکو لافاو
هەمیشە لەسەفەر بوون
برادەر گیان…نازانی
دەردی بە میرات گیریی باوک
چۆن تەڵخە

دڵم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان دڵم تەنگە
بەم ڕۆژگارە بێ ئومێدە
دڵم تەنگە
بەم شەوانەی شەکەتی و بێزاریی
بەم دووبارە بوونەوەیە
بێ هودە ، دڵم تەنگە

هەمیشە
هەمان غەم
و
هەمان دەرد
و
هەمان مۆتەکە

دڵم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان..دڵم تەنگە
لە دووبارە بوونەوەی
بەرچاو نا ڕوونی
و
بێ زەردەخەنەیی
دڵم خۆش نیە..برادەر گیان
چ تەنهاییەکی غەماوییە
کە جگە لە من
هەمووان خۆشبەخت و عاشق
عاشق و شادمانن
بە " سبەی " دڵخۆشم
کە شایەت سبەی
خۆشبەختی من دەرکەوێ
شەوی خەستە بوونی تەنهایم
□و□لا بنێ......
شایەت سبەی
ڕۆژی عاشق بوون بێ

دڵم تەنگە برادەر گیان
برادەر گیان دڵم تەنگە

""""""""""""""""""""""""""

چیرۆک بۆ منداڵان.. سالە ماركوژ .. نووسینی: رێزا شوان

باپیرەم زۆر خۆشمی دەوێ، هەموو شەوێک چیرۆکێکی خۆشی کوردیم بۆ دەگێڕێتەوە. شەوێکیان وتم: باپێرە گیان، ئەوە بۆ بە (سالە ماركوژ) ناوت دەبەن؟
وا دیاربوو باپێرەم پرسیارەکەمی پێخۆشبوو، بزەخەنەیەکی کرد و دەستێکی بە سمێڵە سپییەکەیدا هێنا و وتی:" گوێ بگرە دیلان گیان، بۆت دەگێڕمەوە کە بۆ بەم ناوەوە بانگم دەکەن.
باپیرەم: دیلان لە تەمەنی تۆدا بووم واتە یانزە ساڵان بووم، ماڵمان لە دێی گۆگجە لە ناوچەی شوان بوو، باوکم و هەرسێ برا گەورەکانم و گۆڵچینی خوشکم، چوار رۆژ بوو خەریکی دروێنەی پارچەیەک گەنمی گەورەمان بوون.. منیش رۆژانە لە چێشتەنگاودا، باوەشێک نانی گەرم و مەشکەیەک دۆی تازەم بۆیان دەبرد.. لە ڕۆژی پێنجەمدا، وەکو رۆژانی پێشوو، دایکم باوەشێک نانی گەرم و مەشکەیەک دۆی خستە ناو هەگبەیەک و خستییە سەر پشتی گوێدرێژە بۆرەکەمان و خۆشم سواری پشتی بووم، ماڵئاواییم لە دایکم کرد و کەوتمە ڕێ.

دروێنەکەمان بیست و پێنج خولەک لە دێیەکەمانەوە دوور بوو.. کەمتر لە سێ سەد مەترێکم مابوو، کە بگەمە شوێنی دروێنەکەمان.. لە پڕێکدا لە لای راستی رێگاکەوە بێچووە ئاسکەیەکی جوان دەرپەڕی.. منیش لە کەرە بەر خۆم هەڵدایە خوارەوە، بە دوای ئاسکەکەدا رامکرد کە بیگرم.. ساتمەیەکم دا و کەوتمە سەر بنجە داری کفری گەورە.. مارێکی گەورەی بەڵەک لە بن بنجە کفرەکەدا خۆی لوول کردبوو، سەری هەڵبڕی، خۆشم نازانم چۆن لەو ساتەدا، ئەو غیرەتەم بۆ هات و بەو کوتوپڕی و خێراییە، بەبێ ترس، بە دەستی راستم پەلاماری ناقەگەی مارەکەم دا و گرتم.. بە ئەوپەڕی توانا و هێزمەوە ملیم دەوشی.. مارەکە خۆی ئاڵاند بە باڵمەوە.. گوشارێکی زۆری

خستە سەر باڵی راستم، لەم کاتەدا سێ جار بە دەنگێکی بەرز هاوارم بۆ باوکم کرد، کە فریام بکەون، گۆێیان لە دەنگم بوو، بەڕاکردن هاتن.. مارەکە هێندە گوشاری خستبووە سەر باڵم، خەریک بوو باڵم بشکێت، زەنگوڵ زەنگوڵ ئارەق لە دەموچاوم دەتکایەوە.. لە نێوان مردن و ژیاندا بووم.. بەردێکی گەورە لە بەرد□مدا بوو، بە دەستی چەپم بەردێکی خڕم هەڵگرت و سەری مارەکەم خستە سەر بەردە گەورەکە، بێ ئەوەی ناقڕگەی بەربدەم، بە بەردەکەی نێو دەستی چەپم ، بە خێرایی و لە سەر یەک بە سەری مارەکەمدا دەکێشا.. سەریم هەلا هەلا کرد، شل بۆوە و باڵمی بەردا، هەڵمدایە سەر زەوی و لێی نەگەڕام، بە بەرد هەموو گیانیم شکاند لە جۆۆڵە کەوت و تۆپی.. لەم کاتەدا باوکم و براکانم و گوڵچینی خوشکم گەیشتنە لام.. کە مارە تۆپیوەکەیان بینی حەپەسان، باوکم لە باوەشی کردم و ماچی کردم. وتی:" کێ بڕوا دەکات کە ئەم حەزیایە تۆ کوشتووبێتت.. هەر ئەم مارە گەورەیە بوو، لە ماوەی ئەم مانگەدا، بە مانگایەکی مام سمایل و بە مەڕێکی مام ئۆمەرییەوە دا و هەردووکیانی کوشت. تا ئێستا چەند کەسێک ئەم مارەیان بینی بوو، بەڵام بۆیان نەکوژرا بوو. دەک دەستەکانت خۆشبی ساڵح گیان.. کۆڕە ئازاکەم" ئینجا چاڵیکیان بۆ مارەکە هەڵکەند و کردیانە بن خۆڵەوە.. پێکەوە بەرەو شوێنی دروێنەکەمان رۆیشتین.. باوکم شەش قزناغ گەنمیشی کردە خێر کە ئەو مارە پێوەی نەدام.

ئەم هەواڵە لە دێی گۆگجە و لە زۆربەی دێیەکانی ناو شوان بڵاو بۆوە، بەڵکو بە هۆی خزمەکانیشمانەوە، ئەم هەواڵە گەیشتە شاری کەرکوکیش. لەو رۆژەوە خەڵکی بە (سالە مارکوژ) ناوم دەبەن"

کە باپیرەم چیرۆکەکەی تەواکرد، چەپڵەیەکی قایمم بۆی لێدا، وتم: دەستەکانت خۆشبن باپیرە گیان، من لە ئەمڕۆوە بە (ساڵحە قارەمان) ناوت دەبەم.

باپیرەم پێکەنی و وتی : تۆش وەکو باپیرەت ئازابە.

وتم: باپیرە گیان منیش کوڕەزای تۆم، دڵنیابە نەک سەری مار، بەڵکو سەری ئەژدیهاش پان دەکەمەوە.

(*) تێبینی: ئەم چیرۆکە رووداوێکی راستی نییە، بەڵکو لە داڕشتنی بیر و ئەندێشەی خۆمە.. مار ه□□مای بەدکاری و ستەمکارییە.. مەبەستم هاندانی منداڵانە کە ئازابن.

(*) کفـــر: دارێکە لە داری مەرد دەچێ، بە زەری لە نـــاو خۆدا شیـــن دەبێ، بەنی خۆشە.
کەرکوک: ١٩٧٥

ئەدەبـــی منـــداڵان… وەرزش …
فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

بۆ ئەوەی تەندروستبم
ڕۆژانە وەرزش دەکەم
بەبازو جوڵەو یاری
جوانیی بەلەشم دەدەم·

شادم کە وەرزش دەکەم
گەشاوەن چاوەکانم
جوان و ڕێک وبەهێزن
ئێسک وماسولکەکانم·

ئەوەی کەوەرزشکارە
گورجوگۆڵە و ئازایە
هەمیشە تەندروستەو
خاوەن حەزو خولیایە

تائاسودەو دڵخۆشبم
لەماڵ و قوتابخانە
لەگەڵ هاوڕێکانی خۆم
وەرزش دەکەم ڕۆژانە·

ڕەخنەی بەراوردکاریی: دوو ئاراستەی شیعریی لێکجودا … سۆران محەمەد

لە دەوروبەری ناوەڕاستی ساڵی پاردا بوو، دوو دیوانە شیعریی چاپكران لە لایەن دوو شاعیری شار هەولێری شیعردۆست، كە ئەوانیش هەریەك لە (مرۆڤێك لە نزیكمانە)ی تەیب قادرو (برینەكان گۆرانیمان پێدەڵێن)ی غەمگین بۆڵی بوون.
هەرچەندە وەك زۆربەی چاپكراوەكانی تر تا ڕادەیەك بێدەنگ تێپەڕین و وەك پێویست خوێندنەوەیان بۆ نەكرا، لە من دەمەوێت لێرەدا پێكهاتە سەرەكییەكانی شیعرەكان لەم لێكۆڵینەوەیەدا هەڵبوێشێنم و لەگەڵ خوێنەراندا بیانخەمە ژێر تیشكی تاووتوێكردنەوە.

وەڕای ئەوەی هاوبەشی لە نێوان شیعری نەوەكاندا دەبینرێت، لە هەمان كاتیشدا بێگومان جیاوازیش بوونیان دەبێت، ئەوەی من بە شێوەیەكی سەرەكی هەر لە سەرەتا خوێندنەوەی دێڕەكانی هەردوو دیوانەوە هەستم پێكرد بە شێوەیەكی بەرچاو؛ جیاوازی چەقی شیعریی بوو لای هەر یەكەیان، نزار قەبانی ئاسا شاعیرمان غەمگین بۆڵی (خاتوون)دەكاتە چەقی شیعریی خۆی و وردەكارییەكانی ئەم دنیا پڕ نهێنی و سەمەرەیە دەنەخشێنێت بە وشە، پەیامێكی شیعریی تایبەت تەنیا بە خانمێك، ئەو خانمەی دنیای شاعیری داگیر كردووە.

هەرچی تەیب قادریشە (مرۆق) دەکاتە چەقی هەموو قەسیدەکانی و پێچوپەناکانی ئەم بوونەوەرە ئاڵۆزە دەدوێنێت و پەلەنیان دەکات و جارانێکیش ڕێنموونی و دەسگیرەیی و تەنانەت سەرکۆنەیان دەکات و جارانێك دەمانناسێنێت بە خۆمان و هەروەها هەوڵی واڵاکردنی دەرگای مەعریفی و کردنەوەی نهێنی ناوازە لەو جیهانەدا بە شیعر دەنەخشێنێت.. ڕەنگە کەسێك بپرسێت خۆ (خاتوون) یش هەر مرۆڤە، ئیتر چ پێویست بەم جیاکارییە دەکات؟
لەوەڵامدا دەڵێین بەڵێ (خانم) بەشێکی تایبەتە لە پێکهاتە جۆراوجۆرەکانی مرۆق و لە نێوانیشیاندا تاکێك لە ناو ڕەگەزێکی دیاریکراودا، بەڵام کاتێك گوتمان مرۆق بە شێوەیەکی گشتگیر، ئەوا هەموو چین و توێژەکان و ڕەگەزەکان دەگرێتەوە، لەمبارەشدا دەخوازێت بونیاتەکان بە شێوەیەکی بنەڕەتی گۆڕانکاریان بەسەردا بێت.

جا بۆ ئەوەی بتەوێت چەند ساتێک لەگەڵ گیانی شاعیرەکدا بەسەربەریت وا باشترە شیعرەکانی بخوێنیەوە، تا ئاستی بیرکردنەوەو خەیاڵدانی ئەزموون بکەیت، تا خەمەکانی لێکبدەیت و تەزبیحێکی سەدویەك دەنکیی لێ بچنیتەوەو لە شێوەکانی تەنیاییدا بیانژمێریت و بیانڕێیتەوە، بەمجۆرە کاتێك بەرکەوتنمان دەبێت لەگەڵ بەرهەمی شاعیرەکدا زیاتر دیدو جیهانی ئەو؛ ڕاستگۆیانە خۆی لە بەردەممان‌دا نمایشدەکات و

حەقیقەتێ شاردراوەو ناخێکیەکانی دەردەکەون، بۆ زمانێک کە هەڵبژێردراو و پاڵفتەی شاعیرەکەیەتی، بۆ تەکنیکێک کە سیمای شیعری لا دەنوێنێت، منی خوێنەریش بۆ ئەزنان لەو هەوڵە داهێنەرانە دەبێت مافی خۆی پێبدەم بۆ خوێندنەوەی پێویست.

لەگەڵ ئەم ڕاستیانەشدا نابێت ئەو واقیعە تاڵەی شیعری هاوچەرخی کوردی لە یاد بکەین کە ئەمڕۆ پێوەی دەناڵێنێت. لێرەدا پێمخۆشە ئاماژە بە وتەیەکی (ئەحمەد چاك) نووسیاری ڕۆژهەڵات بکەم سەبارەت ڕەوتی شیعری نوێ و هەندێك لەو سیمایانەی پێی دەناسرێتەوە، ئەو دەڵێت:

” پێویستە ئاماژە بکەم کەڵک وەرگرتن لە دەرەتانەکانی فەلسەفە و ئەدەبی پاشمۆدێرن یەکێکیتر لە تایبەتمەندییەکانی ئەم شەپۆلەی دواییە لە شێعری نوێی کوردیدا؛ واتە ناپێکهاتەیی(لەبری پێکهاتەی پتەو)، کارکردی زمان(لەبری وێنە)، تەنز و ئایرۆنی(لەبری ڕەش بینی)، شکاندنی سینتاکسی باو(لەبری زمانی تۆکمە)، ڕێژەییبوونی مانا، کەم مانایی و تەنانەت بێمانایی و نائایدیۆلۆژیی بوون(لە بری مانای سەرەکی)، چەند دەنگیبوون (لەبری تاکدەنگی)، گەمەگەلی لەرادەبەدەریی زمانیی بێ گرینگیدان بە پانتایی زمان، کەڵک

وەرگرتن لە دەنگ و رەنگ .. چەند کێشیی، پارانۆیا و شیزۆفرینی و وتەزاگەلی نەهیی لێکراو، گومانکردن لە عەقڵانی بوونی جیهان و …. وای لەم شەپۆلە نوێیە کردووە کە رەخنەگران بەگومانەوە لێی دەڕوانن و مان و نەمانی کەوتووەتە محاقەوە'.
بەڵام خۆشبەختانە ڕەنگە کەمتازۆر ئەم دوو پەڕتوکە شیعرییەی باسیان لێوەدەکەین دووربن لەم پەتاگەلەوە، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا ناتوانرێت تەواو لەو سیما عەبەسییەکانی چەرخ دەقەکان ببوێردرێن، بە حوکمی کاردانەوەی (شوێنکات) لەسەر ناخی نووستوی تاکی دانەر.

خوێندنەوەی دوو کۆمەڵە شیعری جیاوازی دوو شاعیری هاوشاریی لەیەک کاتدا، دوو چەقی جیاوازی شیعریی لە نەخشەی هزری مندا کێشاو دەستنیشانکرد، لای غەمگین بۆڵی (دولبەر) حەزنەکات شاعیر جارێ بمرێت ل٢٠، (تەیب قادر)یش گەڕان لە دووی بزربوونی مرۆق نەیهێشت بمرێت و (گوتی: ژیان گرنگترە) ل١٦٨، ئەمەیە تەوەری سەرەکی لێکۆڵینەوەکەمان و کەشفکردنی زمانی حەقیقی دەقەکان.

جا ئاشکرایە بۆ ئەوەی موخاتەبەی هەست و هۆشی دولبەر بکەیت دەبێت بە زمانێکی رۆمانسی بدوێیت، بە تایبەتی ئەو دولبەرەی بە هۆشیارییەوە دەزانێت چۆن دەی شاعیر راگیر بکات و نەیڕەنجێنێت تا بیرۆکەی (گوللە یەك… ل١٠٢) لە ناو کەللەسەری شاعیر دەربکات و لەبیری بەرێتەوە، لای (تەیب)یش گەر بتەوێت موخاتەبەی گیانە بزربووەکانی هەیکەلی ئادەمیزاد بکەیت تاکو گیانی بەبەردا بێتەوە، پێویستە بە زمانی لەژیك ئاوپرژێنی پارچە پەرت پەرتبووەکانی بکەیت وەك (دەست، چاو، قاچ، سەر …ل٢٦،٥٤،٥٥،١٤٠) تاکو لە خاکەوە وەکو دار (هەرمێ و هەنارو هەنجیر و قەخ…ل٢٨،٢٦،٢٧،٧٤) شینبێتەوەو گەشبێتەوەو رازاوەو خاوەن بەرهەم بێت.

گەر بۆ (برین) دەست پێ بکەین ئەوا لای غەمگین هەمیشە ژنێك هەیە (برینەکان گەرانی پێ دەڕێن)ل٤٦ و لەبارە زۆر تەنگژاویەکانیشدا (دەی شاعیری پێ کرد لە برینی تەڕ) ل١٠ جۆرێکی تایبەت لە برین بەڵام وشك نا!

هەرچی تەیبیشە لەسەرەتا لاپەڕەکاندا هەڤیدارەو (پەی خۆشە برینەکان بە کەیار بن) ل٦ و لە دوالاپەڕەشدا هەر لەسەر ئەو قەناعەتە چەسپاو دەبێت و دەمێنێتەوەو زۆرانبازییەکانی لە یاد ناکات لە لەدانی زەنگە مەترسیدارەکەو دەڵێت (برینێك دەیەوێت لەسەر دەموچاوی ژیاندا بخەوێت) ل١٦٨
ئیدی لێرەوە با بزانین برین لای ئەم دوو شاعیرە چۆن دەکەوێتەوەو

ئایا دەتوانن ساڕێژو تیماری بکەن؟ یان هەر پێوەی دەتلێنەوە و لەگەڵیدا ژیان دەکەن؟

* یەکەم/ مامەڵەی ماتریاڵی و ئایدیاڵی لەگەڵ تەرمەکان:

خاڵی یەکەم کە جیاکاری دەخاتە نێوان ئەم دوو شاعیرەوە ئەوەیە هەریەکەیان عەوداڵ و وێڵی دنیایەکی جیاوازە، هەر لەم دیدگایەشەوە مامەڵەیان لەگەڵ دەستەواژەو وێنە شیعریەکان زیاتر قەناعەت و بایەخیان وردتر دەکاتەوە. غەمگین وا دیارە دەیهەوێت خەمە ئەنتەلێژیەکان بە تەیب جێبهێڵێت و خۆی لەو نائارامییە قوتار بکات، تا چیدی ڕەشبینی و دڵەڕاوکێ دووری نەخەنەوە لە بیرکردنەوە و ژیان لە پانتاییە هزرییەکانی یارو (دوو گوێی ناو مەرکانەکانت دەستی مردنم بشکێنن) ل١١، ئیتر ئا لێرەدا من دەوەستم و چیدی نایەم، دەمەوێت سایەو مەنزڵێك ساز بکەم و دولبەر ببێتە چەقێك و من بەدەوریدا بسوڕێمەوەو رابمێنم لە سۆزو جوانییەکانی، تەنانەت ئەگەر وەك لە یادکردنی کێشەو ناسۆرەکانیش بێت، رامانەکانیشم لە جوانی یاردا فەنا بن و هەردووکمان ببینە بوونێك: پاراو بە عەتری گوڵە دەناسکەکان، بەڵگەشمان بۆ ئەم دیدەی شاعیر ئەو کۆپلەیە کە دەڵێت:

تەنیا یەك تاڵ موی خەنەیی
لە ژوورەکەماندا جێماوەو
بەجێمانی کردوومەتە پەنجەرەی شیعرو
منی پڕ لە پەیڤی ڕەنگاوڕەنگ کردوومە ل٦٢

کەواتە دەردەکەوێت (تاڵە موویەك) هەرچەند (ماتریاڵ)ێکی گچکەش بێت و تەنانەت چاوی زۆر کەسانیش نەیبینن و هەستی پێ نەکەن، بەڵام چاوی شیعریی شاعیر لێرەدا زۆر بەهێزەو هەر ئەم تاڵەیە دەیگەیەنێتەوە خۆشنودی و ڕەشبینییەکانی کاڵ و کاڵتر دەکەنەوە.
بەڵام وا دەزانم نابێت باس لە شاعیر تەیب قادر بکرێت بە ناوهێنانی ئەلبێرکامۆ؛ بەوەی هزری کامۆ کاریگەرییەکی گرنگی هەیە لەسەر بایەخ و گرنگی مرۆڤ و ماناکانی لەم بوونە شێواو و جەنجاڵەدا، لە هەوڵی ئەوەی هیوا بە ئەو مرۆڤە تێکشکاو و پەراوێزخراوانە بگەڕێتەوە، بە پەنابردن بۆ چارەسەرە جیاوازەکان و لە نێوانیشیاندا میتافیزیکیەکان.
هەرچەندە عەبەس وەك لە ئەفسانەی سیزیفدا دیارە لە گۆشەی ژیانی کولەمەرگی خودی کامۆوە سەرچاوەی گرتبێت و فێری کردبێت ژیان هیچ مانایەکی نییە، پاشتر سەردەکێشێت بۆ یاخیبوون و ئەم پەیوەندیەی نێوان عەبەس و یاخیبوون بە ئاگاییەوە دەبەستێتەوەو دایدەبڕێت لە

توندو تیژی، هەروەها بەرەنجام ناوی میانەڕەوی بەسەردا دەسەپێنرێت.
بۆیە دەتوانین بڵێین لە باری (تەیب)دا مرۆڤێکی ئایدیالی بزر لەپشت زۆربەی کۆپلە و وێنە شیعرییەکان هەست پێدەکەین و ئەویشە دەبێتە چەق، بابەت و دیدگا شیعرییەکان لە دەوریدا دەخولێنەوەو شاعیر لە دۆزینەوەیدا زۆر جەنگی شاراوە بەرپادەکات و زۆر دنیا دەسڕێتەوەو دنیای تر بونیاتدەنێتەوە، تاکو بەو گیانە حەقیقییەی مرۆڤ ئاشنا بێت کە پێناسەی مرۆڤبوونی لاکردووەو تەنانەت کۆمەڵگای مرۆڤایەتیشی پێ ببوژێنێتەوە:

مرۆڤ بوومایە…
کاتژمێرەکانم وەکو جەنتایەک پڕ ئارامی دەکرد
داڵەکانم دەکردنە کۆترو
نەمدەهێشت هەق نابوت دەربکەوێت
مرۆڤ لە چەقۆو خانوو و گوڵ گەورەترە ل٧ -٨ -١١

هەروەها لە جێیەکی تردا ئەو خەمە پەنگخواردووانەمان بۆ وێنا دەکات، کە پانتایی غوربەتی مرۆڤ بە هۆیەوە فراوانتر دەبێت و ناسنامەی مرۆڤەکان لە مرۆڤ دەستێنێتەوە، ئەویش دابڕانی ئایدیالی حەقبێژییە لە پەیکەری ماتریالی مرۆڤ، کە بە ئەو ناتوانین خودێکی حەقیقی درك پێبکەین و لەگەڵیدا بژین، ئا بەمجۆرەش ئەم بابەتە پەیوەستی دەکات بە قەیرانەکانی بوونەوە:

ڕستە ساغەکان،
لە ژێرەوەی زمانماندا حاڵیان باش نییەو
پێیان خۆشە بێنە دەرەوەو
وێنەی ئەو مرۆڤانە بکێشن
کە ناتوانن ببنە مرۆڤ ل١٣٦

* دووەم/ ستایل و تەکنیك:
لە بارەی زمان و وشەسازییەوە دەکرێت بڵێین هەردوو شاعیر زیاتر مامەڵەیان لەگەڵ کەرەستەی ڕۆژانەی دەوروبەری خۆیان کردووەو سوودیان لێ بینیون بۆ بونیاتی دەقێکی شیعریی، دەتوانین بڵێین ئەو زاراوەو کەرەستە زمانەوانیانەی غەمگین بەکاریهێناون زیاتر لەمانەدا چڕتر دەبنەوەو دووبارە دێنەوە پێشچاومان:
(دڵ، ژن، گوڵ، عەشق، ئەڤین، گۆرانی، هەور، کافتریا، قاوە، شەو، تاریکی، ئاو، ترومبێل، گڵۆپ، ژوور، موبەریدە، شەقام، کۆڵان، خوێن، گوللە، جەهەنم، دەرگا، پەنجەرە…).
هەرچی تەیبیشە: (مرۆڤ، پیاو، ژیان، تەنیایی، تاریکی، کاتژمێر،

ماڵ، مەتبەخ ، دێ، باران، هەور، سێبەر، دەست، هەیوان، حەوشە، گسک، ماڵ، پەنجەرە، دەرگا، گۆرەوی ، پێڵاو، کۆتر، کەروێشك، زەرفی بەتاڵ، کاغەز، کراس، هەنجیر...)

گەر سەرنج بدەین دەبینین هەندێك لە زاراوە بەکارهاتووەکان تازەن و لەلایەن شاعیرانی ترەوە زۆر بەکارنەهاتوون، لە باری تێیبدا وەکو: بتڵی غاز، غەسالە، قەتە ، پایسکیل، سەندە، چیمەنتۆ، باغە... لای غەمگینیش : ترومبێل، موبەریدە، قەیتان، تەکسی، دەبلیو سی، فالینەی نیو قۆڵ و دەرپێ قوتە، مو، مەرکانە...

ئەمانە بوێرییەکن و بە لادان لە ڕەوتە گشتییەکەی زمانی شیعر دادەنرێن لە رووی مامەڵەکردن لەگەڵ تێرمەکاندا، بەڵام هەر هەندە بەس نییە، گەر نەتوانین وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە کە ئایا چۆن دەتوانین بە شێوەیەکی سەرکەوتوو بینای دەقە شیعرییەکانمانی پێ پتەو و ناوازە بکەین؟ بۆ وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە پێویستە ئیستێك لەسەر شێوازی شیعری هەردوو شاعیربکەین، ئایا هەر هەندە بەسە ئەم کەرەسانە بخەینە خزمەت و بەرپەی دولبەرو شیعرێکی ڕۆمانسی ئاوهای لە فەراهەم بێنین تاکو یارمان دڵخۆش بکات و بشبێتە یادگارییەك و لە داهاتوودا وەکو ئەرشیفێکی شادمانی بگەڕێینەوە لای؟ وەك لە باری غەمگین دا هەوڵی بۆ دراوە، لەمحاڵەشدا واقیع هێند دەوڵەمەند بووە بە کەرەسەکانی، ئیدی سەر فەنتازیای نەپەرژێت؟ ئەمە ستایڵێکە دەمانباتەوە بۆ شێوازی شیعری هەنووکەیی و خێرا بە موراعاتکردنی کات و میزاجی خوێنەران، بە دڵنەوایی کردنی عاشقەکان، ئەوە غەمگینە ڕۆشایی چاوی دولبەر لە تاریکایی نائومێدی دەردەهێنێت و بەرگی ئومێدو هیوای دەکاتە بەرو لە چاوی ئەمدا دەبێتە ڕێگایەکی ڕووناکی سپیپۆشی ژیان:

من
لەشبەنگی ڕەنگی چاوانی تۆوە
قووڵایی ئەڤینێکی سپی
لە ژیانی خۆمدا دەبینمەوە ل٧٧

تەنانەت ئاوێتەبوونی خود لە دولبەردا دەگاتە لوتکەو شاعیر وەك چۆن خەمەکانی لە نزیکی ئەودا نامێنن، هەرواش شادیەکانی لە بوونی ئەودا چرە دەکەن:

کۆتایی کۆتاییەکان
کۆتایی ئەڤینی تۆیە
مەرگی کتوپڕی دەمە لە جەستەدا ل٩٩

غەمگین ئاوهای گوت... بەڵام ئەم گەمە زمانەوانییە ستایڵێکی تەواو

جیاوازی بە تەیب بەخشیوە، ئەویش (تەکنیکی لەکدانی ناگونجاوەکانە) بە وەدیهێنانی وێنەیەکی زیهنی وەك داهێنانێکی شیعریی و خزمەتکردنی مۆسیجی شاراوەی دەق.

بۆ روونکردنەوەی ئەم خاڵە پێویستمان بە چەند نموونەیەك هەیە تا لە مەبەستی شاعیر تێبگەین.. ئەو نەهاتووە دەستەواژەکانی ناو زمان وەك خۆی داڕێژێتەوە و رستەی سادەو مانا بەخشی راستەوخۆیان لێدروست بکات، بەڵکو لە هەوڵی ئەوەدا بووە پێکهاتە زمانەوانییە جیاوازەکان بەیەکەوە بگونجێت، بە هەڵگێڕانەوەی ماناکان و جێگۆڕکێ کردن بە زاراوەکان، لە پێناوی گەیاندنی وێنەیەکی شیعریی یان دەستەواژەیەکی لۆژیکی و نوێی مانا بەخش.

ئەمانەش چەند نموونەیەکن:

– چاویلکەکەی لە دەستی پەنجەرەیەکیترە ل١٤١

– بەردەك بانگی قلە زیخەکان دەکاتەوە ل١٣٠

– تاریکی بە توڕەییەوە

پەڕاوەکانی لە پێکردو ڕۆیشت ل١٢٦

– پیاوەکان

ژنەکانیان لە نێو کیفی پارەکانیان جێهێشتووە ل١١٩

– دەم دەشەلێت و ژیانم لە پەمەی گریان دەدا ل١١٤

– پێیەکانت دابخە ل١٠٠

– ماڵە بچوکەکانی ژێر نینۆکم فڕێ دەدەم ل٩٨

– ئاسمان بانگ دەدات و

درەخت و ئاو دەچن بۆ نوێژکردن ل٢٥

– لە دەستێك دەگەڕێم....

شەقامەکانی نەنوشتاندبێتەوە ل٢٦

بە وێنە لە دێڕی یەکەمدا دەبینین چاویلکەو پەنجەرە بەکارهاتووەو کەچی وشەی (دەست)یان لە نێواندا دانراوە، لە کاتێکدا دەست نە بە چاویلکە دەبێت و نە بە پەنجەرە، کەواتە دەگەینە ئەوەی بڵێین بەڵێ ئەوە مرۆڤە موخاتەبە ئەکرێت و لەهەمان کاتیشدا لە رووکاری دەرەوەی ئەم دەقانە بزرە بە هۆی بوونی قەیرانی مرۆڤبوونەوە، جا گەر چاویلکەو پەنجەرە هەردووك روئیاو دنیابینی بن، ئەوا دەگەینە ئەو راستیەی کە دەردێکی کوشندەی قەیرانی هزر دەستنیشان بکەین.. ئەویش ئەوەیە کە جارانێکی زۆر ناسنامەی مرۆڤبوونمان بزر دەکەین بە هۆی ئەوەی بە دیدی کەسانی دی دەبینین و دەپێوین.

یان لە دێڕە شیعری دوودا بەردو زیخ هاتووەو کەچی فرمانی (بانگکردن) لە نێوانیاندا دانراوە، کە نە بەرد و نە زیخ هیچیان زمانیان نییەو ناشبیستن، کەواتە لێرەدا دەگەینە ئەو خاڵەی کە تیایدا بڕیار بە خوێندنەوەی میتافۆڕی شیعرەکە بدەین، کە بەڵێ

هەمديسان ئەوە غيابى مر□قى راستەقينەيە: دايكێك كە (بەرد) سيمبوڵەكەيەتى بانگى منداڵەكەى دەكات كە (بەزيخ) چوێنراوە، ئەم داماڵينەى مەعريفەت و زانين- ماناگەلى پارادۆكس لە يۆتۆپياى شاعيردا وەديدێنيت و شاعير لەسەرتاپاى دەقەكاندا لەم زۆرانەدا دەكۆشێت.

* سێيەم/ ئايرۆنيك و لۆژيك:
پێش ئەوەى كۆتايى بەم لێكۆڵينەوەي□ ب□هن□م حەز دەكەم هەروا لە جديبووندا خوێنەر جێنەهێڵم و ئاماژەيەكيش بە ستراتيژييەكى زيرەكانەى هەردوو شاعير بكەم، ئەويش تەنزو ئايرۆنيكە.. هەم بۆ گۆڕين و جوڵاندنى كەشى خوێنەرو لە هەمان كاتيشدا لەدەستنەدانى مەبەستى سەرەكى شاعير كە پاراستنى سياقى گشتى دەقەكانەو رۆشتنە لەسەر هێڵە پانەكانى مانا.
غەمگين لە ناو ئەو هەموو سۆزو رۆمانسييەتەدا گيانى كۆميديا لە بيرناكات و پاداشتى خوێنەرەكانى پێدەداتەوەو كەرەسەگەلێكى زمانيى واش بەكاردێنێت لاى شاعيرەكانى تر پێشچاومان نەكوتوون وەك دەڵێت:
بۆچى دەسكێك كەرەوز سمێڵێكى دەستكرد نەبێت؟ ل١١٠
*
رۆژى دووشەممە بە ناوى (هەينى)م پێدەكەنم. ل١١٠
*
بە قەبرى خۆم
با لەسەرم قەرز بێت ئەو سوێندەش ل١٠٩
*
شارەكانمان پڕن لەو پياوانەى مێشكيان بۆگەنى بووە ل١٢٢

هەرچى تەيبيشە ل□ تێكهەڵكێشركردنى ئەم ستايڵە بە شيعرەكانى ئاوها دەڵێت:

پياوێك پێى ناخۆش بوو قۆخ ساويلكە بێت....
پێكەنينى يەك رۆژە رێ دەڕۆيشت
كە دەيبينى تيترواسكێك
ريحانە دەخاتە دەمى مەيمونێك و
مەيمونەكە شاگەشكە بووەو
بە تيترواسكەكە دەڵێت: دايكە. ل٧٤

ئەم ديمەنە لە فيلم كارتۆنێكى خۆش دەچێت هەموومان دەخاتە پێكەنين، بەڵام لە هەمان كاتيشدا پرسيارێكى جديمان لا دروست دەكات، ئايا لەنێو ئەم كۆمەڵە كەسايەتييەدا بۆچى تەنيا پياوەكە

زەقکراوەتەوە بە بەراورد بە سەرجەم ئەندامەکانی تر… ئەی چۆن تیایاندا دەبینین سیمبوڵی بوونەوەرەکانی تر؟ ئایا هەر ئاماژەی ناهوشیارییە، یان(پیاو) بەس کلیلێکە بۆ تێگەشتنی سەرجەم لێکدانەوەکانی تری کاراکتەرەکانی دەوروبەرو کۆمەڵگا کە لە ناو کۆپلەکەدا هاتوون؟

هەروا لە جێیەکی ترداو وەك هروژاندنی چەمکە جیاوازەکانی دەستەواژەیەکی هەستیار کە(سۆزانیبوون)ـە دەیکاتە دەریچەیەك بۆ ئاوڕدانەوە لە نوشستی و شکستیەکانی مرۆڤایەتی بە گشتی و هەروەها دانانی ستراتیژیەك لە تێگەشتن لە نهێنی گۆڕینیان لە قۆناغێکدا: لە مرۆڤەوە بۆ کەرەسەی ترو هەرواش دووبارە هەوڵدان بۆ گیڕانەوەیان بۆ بارە ئاساییەکەی خۆیان، کە لەم کۆپلەیەدا پانتایی هزرو داهێنانی شاعیر داگیر دەکات، کەوات■ و□ك چۆن شەقامەکان دەکرێن ساختە بن، ئاوهاش سۆزانیبوون جۆری زۆر هەیەو هەمووش لەو خاڵەدا کۆ دەبنەوە کە تاریکی باڵ دەکێشێت بەسەر زەمەن دا و لە پێچوپەنا گەورەکانی تاریکاییدا پیرۆزییەکان هەراج دەکرێن، لە ساتەوەختێکدا شاعیر ئەو ئاماژە یاریدەرەشمان دەداتێ بۆ زیاتر تێگەشتن که هەمووان لە سەرەتادا بە قۆناغێکی رەسەنایەتیدا تێپەڕبوون کە دەڵێت (کۆڵانێکی ئەسڵین) ، لێرەوەیە لای منی خوێنەر (سۆزانی) دەبێتە میتافۆڕێکی هەمە لایەن و فرە مانا:

سۆزانییەکان کۆڵانێکی ئەسڵین
شەقامێکی ساختە
لە کەلەنێکی رۆژگاردا فڕێی داونەتە خوارەوەو
خواربوونەوەو بوونە باغە ل٦٢

ئەمانە هەندێك نموونەی ساتیرو ئایرۆنێکی بوون، بەڵام گەر بێینە سەر دەستەواژە لۆژیکییەکان و لە هەردوو دیواندا سۆراخیان بکەین، دەبینین لە جێگاکەلێکدا پێشچاومان دەکەون و رادەی قوڵبیرکردنەوەو رامانە هزریی□کانی شاعیرەکانمان وەدیاردەخەن.

غەمگین لەم ڕووەوە دەڵێت:

– رۆژەکان تێدەپەڕن و جیاواز نین ل١٣٩
– من نامەوێت بە کەس بچم ل٦
– لە ناو مندا کەسێکی دیکەش هەیە ل١٣٢
– ئێستا وەك چۆن خۆکوشتن پێویستی بە پارەیە
خۆشەویستیش پێویستی بە پارەیە ل٨٢
– گۆرانی ژیانی من چیرۆکی ئەڤینی تۆیە ل٥٢

هەر بەمجۆرەو لە نێوان هەر چەند لاپەڕەیەکدا تەیب هەوڵی داوە

لۆژیک لەدوای لۆژیک مێشکمانی پڕ زاخاو بدات، بە تایبەتیش کە سیمای شیعرەکانی ئەو زیاتر ختوکەی بیر دەدات نەك هەست، ئەمەش سیمایەکی دەقە مەدەرنەکانەو بازدانە لە هەستەوە بۆ ژیریی… بۆ هێنانەوەی ئەم چەند نموونەیە کۆتایی بە باسەکەمان دێنین:

– دەستت لە سەرت ئاقڵترە. ل١٥٠
– کراسێك لەبەر مەکە.
پێش تۆ لەبەر کرابێت. ل١٤١
– بەئاگایی مردنە. ل١٣٥
– هەنگاو کە ڕۆیشت ناگاتەوە سەرەتا. ل١٣٠
– ژیان رووناکییەکی هەمیشەییە. ل١٢٧
– دەرگەکە توند بگرە ، ئاگاشت لە کلیلەکان بێت. ل١١٥
– سەبەرەکی کەمدوو، شیرینترە لە گۆرانییەکی لەرزۆك. ل٥١

بەرەنجام:

لە بەرەنجامدا دەگەینە ئەو ڕاستییەی کە شیعر ناتوانیت بە تاکە باڵێك بفڕێت، بەڵکو تێکەڵەیەکی ناوازەیەو وەك ئەوەی بۆ هەست دەیناسینەوە، هەرواش بۆ خەیاڵ و هزر لەگەڵیی دەژین و درکی پێدەکەین وچێژو سوودی لێوەردەگرین، جێی خۆیەتی بۆ پاڵپشتی ئەم راستییە ئەم وتەیەی شاعیرو رەخنەنووسی کورد (ئەحمەدی مەلا) لەم بارەدا ئاماژە پێبکەین کە دەڵێت:

‘ شیعر ئاوێتەبوونە لە نێوان دیدگا و خەون، هەست و بیرەکە، هاوئاوازیی و سەنگیی. ئەقڵ تێکیی دەدا بەڵام دەبێ لە دوورەوە چاودێریی بکا، هەر وەک (کلۆدێل) دەیگوت: خەیاڵ هەر هێندە دەگونجێ کە لەگەڵ زماندا وەک بێتەوە، ئەگینا خەیاڵی بێ سنوور بێ بۆ زمانێک کە بتوانێ ئەو خەیاڵە لەخۆ بگرێ، دیسانەوە لە فەزایەکی بەتاڵەدا دەیهێڵێتەوە…’

تێبینی/ لە بەکارهێنانی وشەکانی وەك باغەو بەردو قلە زیخ… بەر تێڕوانینی شاعیر دەکەوین بۆ دەوروبەرو شتەکان، کە رەنگە من لەمەداهاوڕای نەبم، ئەم ئاماژە پێدانەش مانای دەستخۆشی ناگەیەنێت هێندەی تاوتوێکردنی دنیای شاعیرو خستنە بەرباس و لێکۆڵینەوەیەی ئەو بەکارهێنانەیە، ئەمەیە زمان و ئەرکی رەخنەی بابەتیی.

ڕۆمانی پۆست مۆدێرن … باهۆز مستەفا

ناوی کتێب: ڕۆمانی پۆست مۆدێرن
بابەت: لێکۆڵینەوە
نووسەر: باهۆز مستەفا

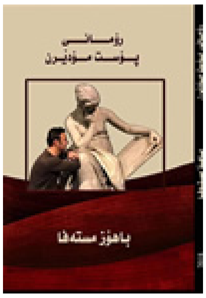

[بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن .....]

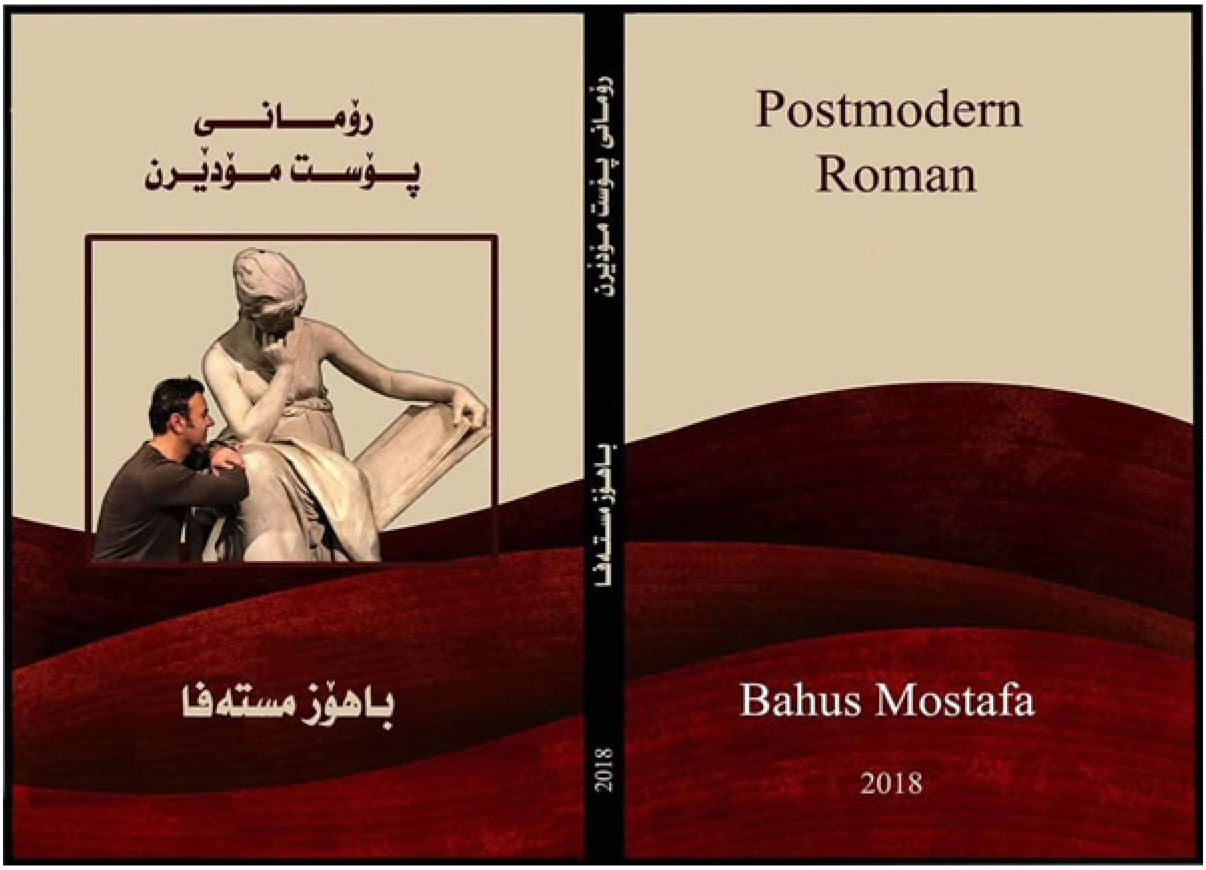

فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی شانۆ لە هەولێر لە نێوان دروشم و ئامانج دا

حەیدەر عەبدولڕەحمان

زۆر جاران لە ساڵانی رابووردوودا دروشمی گەورەمان بە ناوی فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی شانۆ بەرز کردۆتەوە، لە پێناو ڕێکلام و خۆهەڵکێشان، کەچی لە ناوەڕۆکدا تواناو دەسەڵاتی هەڵگرتنی ئەو دروشمانەمان نەبووە، ئیدی نەك هەر تەنها دووچاری شکست هاتن و بێ ئومێدی بووینە، بگرە دەرفەتێکیشمان لە دەست داوە کە ئێمە زۆر بۆی بە پەرۆش بووین

کێشەی گەورەی ئێمە لەوە دایە، ئەگەر بمانەوێت خزمەت بە بزاڤی شانۆیی بکەین و بە جدی هەوڵی زیندوو کردنەوەی شانۆ بدەین لەو شارەدا، پێویستە نەخشەو پلانێکی ئەوتۆمان هەبێت بمانگەیەنێتە ڕێگە چارەی گونجاو بۆ گۆڕانکاری و هەنگاو نان بۆ بونیاتنانی شانۆیەکی جاد، واز لە دروشم و خۆ هەڵخەڵەتاندنی خۆمان بێنین و بەرژەوەندییە تایبەت و لاوەکییەکان بەلاوە بنێین و بیر لە بەرژوەندییە باڵاکانی شانۆی کوردی بکەینەوە .

هەموو کەس ئەو راستییە دەزانێت کە دەسەڵاتی ئێمە بۆ شانۆ لەو شارەدا دەسەڵاتێکی دیاری کراوە ، ئێمە جگە لە فیستیڤاڵێکی مۆنۆدرامای شکست خواردوو نەبێت لە ساڵانی رابووردوو هیچمان بۆ شانۆ پێ نەکراوە، تەنانەت نەمان توانییووە ساڵێ جارێك نمایشێکی شانۆیی پێشکەش بکەین، نەمانتوانیووە وۆرك شۆپێك ئەنجام بدەین، کۆرسێك، سیمینارێك بۆ شانۆ ئەنجام بدەین، ئیدی چۆن دەتوانین فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی بۆ شانۆ ئەنجام بدەین ؟!

بەڵێ ئێمە دەتوانین بەپینەو پەڕۆ شتێکی کاتی بۆ میدیا بکەین، بەڵام ناتوانین واقیعی شانۆ لەو شارەدا بەو شێوەیە بگۆڕین، ئێمە پێویستیمان بەو خەمخۆرانەی شانۆ هەیە، کە ئایندەی شانۆیان بەلاوە

گرنگترە لە هەموو شتێکی تر، پێویستیمان بە گۆڕینی خوێنی شانۆو ئەوانە هەیە کە ئامانجە پیرۆزەکان دەخەنە سەرووی هەموو شتێکەوە، ئیدی لە بری ئەوەی بیر لە ئەنجامدانی فیستیڤاڵی بەناو نێو دەوڵەتی بکەینەوە، با بیر لە فیستیڤاڵێکی نێو نەتەوەیی بکەینەوە، بۆ ئەوەی بینەری ئێمە ئاشنا بە شانۆی کوردی بێت لە دیار بەکرو لە مەریوان و سنەو قامشلو، بەراوردێك لە نێو ئاستی شانۆ بکات لەو پارچانەی کوردستان، نامۆ نەبێت بە شانۆی نەتەوەکەی خۆی ،لە هەمان کاتیشدا ئاراستەیەك دروست بکەین بەرەو دروست بوونی شانۆیەکی نەتەوەیی، کە ئێمە لەو ساتەدا لە هەموو کاتێك زۆتر پێویستیمان بە نزیك بوونەوەی یەکتر هەیە، شانۆ بکەین بە فاکتەرێکی سیاسی و پەیامێکی نێو نەتەوەیی یەکگرتوو، شانۆ لەو جۆرە فیستیڤاڵەدا گوتاری بە هێزی خۆی دەبێت، کە بەهێزتر بێت لە هەر کارتێکی دیکەی سیاسی نێو نەتەوەیی ..

ئێمە تا لە گۆشە نیگا تەسکەکانەوە، بڕوانینە شانۆ، هەمیشە شانۆ بچووك دەکەینەوەو لە وەزیفە راستەقینەکانی دایدەچۆڕێنین، وا تێ دەگەم سەردەمی داچۆڕاندن و بێ نرخ کردن و موزایەدە کردنیش بە شانۆ کاتی بە سەر چووە،بەسە ئیدی با ئەو شارە دێرینە گەورەیە، چیدیکە خامۆش و وێڕان نەکەین لە شانۆ، چیدیکە ئەو جەماوەرە تینووەی شانۆ کە ساڵانێك بوو دەرگاو پەنجەرەی شانۆکانیان دەشکاند بۆ بینینی نمایشێك دڵ ساردو بێ هیوایان نەکەین .

وا نیشان مەدەن ئەو شارە دەسەڵاتی شانۆی نیە، خەمخۆری کەمە، نەخێر، بڕۆن متمانە بەوانە ببەخشنەوە کە لە داخی بێ شانۆیی و دابڕان لە ئەشقی شانۆییان، شاریان بە جێ هێشت، ئەو لاوانە بگەڕێننەوە سەر تەختەی شانۆ کە پشتییان لە شانۆ کردوو، روویان لە کەناڵی دیکە کرد، بۆشاییەکانی ژیانیانی پێ پڕکەنەوە
کێشەی ئێمە لای هەندێ، نەبوونی کادیری شانۆیی نیە، بەقەد ئەوەندەی کێشەی گەورە بودجەیە بۆ شانۆ، بودجەیەك کە لە بری ئەوەی تەکانێك بەو هەلو مەرجە تەنگەتاوەی شانۆ بدات و تینوویەتی خەڵك لە قەیرانی شانۆیی بشکێنێ، چەند وزەو دەسەڵاتێکی نوێ ی شانۆ بێنێتە پێشەوە، بەڵکو زۆتر دووچاری بێ هیواییمان دەکات، چونکە دڵنیابن کە ئەو بودجەیە نەما، شانۆش نامێنێ .

نازانم لە چ وڵاتێکی دنیا هەیە، شانۆکاران، تیپە شانۆییەکان،دەستەو ئەژنۆ بوەستن و لە چاوەڕوانی بودجە دابن ؟ لە وڵاتانی دنیا گەڕێ، لە نێو هەمان واقیع و هەمان هەلو مەرجی نیشتمانی خۆماندا، بۆ دەبێت شار هەبێت لە ماوەی سێ مانگدا دوو

نمایشی شانۆیی پێشکەش بکات و بیست رۆژ نمایش بەردەوام بێت و بە هەزاران بینەریش لە هەموو کوردستان رووی تێ بکەن، بۆ ئەوەی لە نمایشی ئەوان بێبەش نەبن، بۆ ئەوەی بودجەشی هەبێت ! بۆ ناچن لێیان بپرسن ئەرێ چەندتان بودجە لە حکومەت وەرگرت ؟ هەموو ئەوانە نیشانەی ئەوەن کە ئامانجی راستەقینەی ئێمە پێشخستنی شانۆو دروست بوونی بنەماکانی شانۆ و بە زیندوو راگرتنی شانۆ نیە، بەڵکو شانۆ وەك هەر دەزگایێکی دیکەی حکومەتی لیِ هاتووە، وەك شارەوانی و تاپۆ …وەك ئەوان لە چاوەڕوانی هاتنی موچەن، شانۆی ئێمەش چاوەڕوانی هاتنی بودجەیە .

کە دەڵێم با ئێمە بۆ خاتری زیندوو کردنەوەی شانۆ واز لە دروشمی فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی بێنین و جەختە لەسەر چاکردنەوەی ئەو هەلو مەرجە سەقەتەی خۆمان بکەینەوە، ئەوەیە ئەگەر سبەینێ فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی ساز کراو، میوانەکانتان هێناو لە ناو قەفەزی شانۆی بەڕێوەبەرایەتی شانۆتان تان پەستین، نەتوانێ لە نێو تەسکو تریسکی هۆڵ و جەنجاڵی بینەران هەناسە بدات، ئەوکات ئەو میوانە بەڕێزە ناڵێ ئەرێ ئەگەر کاکە ئێوە کە هۆڵێکتان بۆ شانۆ نیە ، چۆن فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی بۆ شانۆ ساز دەکەن ؟

نامە … سەلام عومەر

خەلەی دەللاك لەسەرتاشیندا کارامە بوو ئەوەی یەك جار سەری لێ کن تاشیبا قەت نەدەچۆوە لای کەسی دی، منیش هەروا بووم بەڵام جیاوازی من و ئەوانی دی ئەوە بوو هەرکاتێ دەچوومە دووکانەکەی تاسەرەی من دەهات نووقەم نەدەکردوو هەر خەریکی خوێندنەوەی ئەو گۆڤارو کتێبانە بووم کە لەسەر تەپڵەکەکانی نێوان کورسیەکان دانرابوون، بۆیە لەکاتی سەرچاکردنی مندا جگە لەوەی بەگەرمی لەگەڵ یەکتری دەدواین، هەندێ نهێنی ژیانی خۆی بۆ درکاندم منیش دەمپاراستن.
ئەو پیاوە هەمیشە کە مشتەری نەبوو کتێب یان گۆڤارێکی بەدەستەوە بوو، تا چواری ئێوارەش کاری دەکردوو دواتر ئیدی بێتاقی تەنێ دەچێ نادی، هەندێ ئارەقی دەکەی و بیرەو باخچەکانی رۆخ شار شێتدەبووە، تارۆژی دواترو سبەینێیەکی زوو کەدەهات و دووکانەکەی پاکدەکردەوە کەس نەیدەدیتەوە، ئەو باخچانە زەرینەیان سپیدار بوون، کەوتبوونە

رۆخ روبارێکی بەخوڕ کە لەکوێستانەکانەوە دەهات و شاری دەکردە دوو پارچە، هەمیشە ئەوانەی دەیانخواردەوە ئێواران روویان لەو شوێنانە دەکردوو سفرەیان د□ازاندەوە، دواترو بەر لەوەی تاریك دابێ سەردەکەوتنەوە ناو شارو هەرکەسەو بەرەو ماڵی خۆی دەگەڕایەوە.

مشتەریەکانی خلەی دەللاکیش کاتی کارکردنی ئەویان دەزانی بۆیە نە پرسیاریان لێدەکردوو نە دوای ئەم کاتەش سەردانیان دەکرد، بەڵام لەناکاو سبەینەیەك تا چێشت تەنگاو دووکانەکەی نەکرایەوەو دەنگۆی گیرانی لەبازاڕ بڵاوبۆوە، ئیدی هەرکەسەو بەکەیفی خۆی چیرۆکی دەستگیرکردنی دادەتاشی، تا ئەو شەوەی لە ڕێگەی پۆلیسێکەوە کە ئەویش مشتەری خۆی بوو، زۆر جاران لەکاتی سەرتاشین لەوێم دەدیت و ببووە برادەری منیش، نامەیەکم بۆ خلە نووسی و ئەویش شەوی دواتربەم شێوەیە وەڵامی دامەوە:
(تەمەنم هێشتا شەش حەوت بەهار دەبوو کەچۆلەکەیەکم کوشت، دەزانم حەزێکی منداڵانە بوو بەڵام گەشەکردنێکی بەردەوامی گیانی توڕەیم بوو بەرەو دڕندەبوون، سەرەتایەکی ترسناك بوو بەخۆخافڵاندن و خۆخاراندن بەدیار پەلەقاژەی باڵندەیەکی بچووکەوە.
لە کوشتنی چۆلەکەیەکەوە فێرە خوێن رشتن بووم ، کە چوومە سەر لاشەکەی هەستم بە سەرکەوتن کرد، ئەو رۆژە بۆ من سەرەتای وەرگرتنی لەزەت بوو، چاوەکانم سوور داگەڕان و جیهانم بە سووری دی، پێموابوو ئیدی راوچییەکی کارامەم و دەتوانم زەوی لە خوێندا نقووم کەم، گیان لە گیاندارەکان بستێنم.
بەکوشتنی چۆلەکەیەك کەڵبەکانم درێژ بوون، موچوڕکەیەکی خۆشی ماسولکەکانی جیڕ کردمەوە، ئاراستەی کردم بۆ راوکردنی باڵندەی گەورەترو دواتر گیانەوەرو کوشتنی ئەوانەی دەبنە رێگر لەسەر خاکو ناوچەی راوکردنم.

چۆلەکەیەکم کوشت، لەوێوە کەرەستەکانی کوشتنم لە رمێکی بەردینەوە کردە تەقینەوەی ئاسنەکان و هەموو دڕندەکانی سەر زەویم جڵەو کرد، لاوازەکانم لەتو□ت کردن و ئەوانەش پەڕۆی یاخیبوونیان هەڵکرد وێرانم کردن.
کوشتنی چۆلەکەیەك دەروازەی بە دڕندە بوونی بۆ کردمەوە، لە راوکرنی گیانەوەرەوە فێرە کوشتنی مر□قی کردم، ئێستا من مر□ق□کی راوچی کەڵبەدارم و خەریکی ونجڕ ونجڕ کردنی ئەوانەم جوانییەکانم لێدەستێنن و لەنێو حەزەکانی منیشدا جێیان نا بێتەوە، لەناویان دەبەم تا ورگم جێگەی زۆرترینی تێدا ببێتەوە.
ئەوڕۆژە بۆ من سوور بوونی زەوی بوو ، نا چاوەکانم سوور

داگەڕابوون و هەموو دنیام لە خوێندا دەدی، هێندە لەکوشتن راهاتم بیرم لە سەربڕنی مریشك کردەوە هەر ئەوەندەنا گۆشتەکەشیم خواردو ئێستا سەربڕینی مەڕو گوێرەکەیەك و مر□ق ب□ من وەکویەکن، دەتوانم نەك شەقام، زەوی سورداگەڕێنم و رۆژو بەخوێن بشکێنم، دەستنوێژ بەخوێن بشۆم و گرەو لەسەر کاسەی خوێنی هەموتان بکەم، ئاخر من لەکوشتنی چۆلەکەیەكەوە بوومە خوێن رێژ، لە حەزێکی منداڵانەوە بوومە سەربڕ، هەر لەخۆمەوە دەخوازم نیشتمان سوورکەم، سوور سوور چونکە بەکوشتنی چۆلەکەیەك بوومە ئاژەڵێکی کەڵبەدار ئێستا کەسێ نییە بە قەد من خوێنی خۆش بوێ چونکە یەکەم چیرۆك و یەکەم حیکایەت کە وەك شەوچەرە بەرگوێم کەوت زوحاك بوو منیش بوومە کاوە، ئێستا لە زیندان لەنێو خەیاڵە رقاویەکاندا دەژیم، یەکەم کوشتن و یەکەم سەربڕین، ئەو یادەوەریانەن کە کەرەستەی کاری داهاتوومن و ئایندەی لەسەر بنیاد دەنێم، بۆیە دەڵێم: ببورن ئەی چۆلەکەکان ئێستا پێویستیم بە ئێوە نییە، راوچیەکی کارامەم و عاشق بەرەنگی خوێن و روحی ئەوانەم جوانیەکانم لێدەبەن)

دەیان جار ئەو نامەیەم خوێندەوە، دەچوومە نێوان دێڕەکانەوەو پیاسەم بەناو خاڵبەندوو وشە توندوتیژەکاندا دەکرد، لەژێر سێبەری رستەکاندا پشووم دەداو لەنهێنی دەسگیرکردنەکەی دەگەڕام، پێم سەیر بوو ئەو لەنووسیندا ئەوەندە توانایەی هەیەو لە ژیاندا بەرەو بەندیخانە رۆیشتووە !

کۆدە نهێنیەکانی ئەم نامەیەم بە ئاسانی بۆ نەدەکرایەوە، بیرم لە نهێنیەکانی ژیانی کردەوە، ئەو عاشق بوو عەشقی کچێکی جیرانی ماڵەوەیان بوو، رۆژێك پرسیاری زۆر خواردنەوەم لێکرد کەچی هات و زۆر بەوردی باسی عەشقی خۆی و کچەکەی بۆکردم، ئەو جارێك پێی گوتم:

(بەداخەوە هەر پیاو بێوەفا نین هەندێ جار کچیش نایانەوێ لەپێناوی ئەوانیدیدا ماندوو بن، ئاخر دوای چەندین ساڵ خۆشەویستیم لەگەڵ کچێك کەچی بابی دایە خزمێکی خۆی، ئەو کەسەی ک□ تەواوی خەڵکی شار تفونەعلەتی دەکەن، ئەویش کوڕی شەوکەتە کوێریە، ئەوەی کەسەرسامیشی کردووم ئەو کچەیە نووقەی نەکرد، تەنانەت پرسە گورگانەشی پێنەکردم، کە لە رێگەو بانێك دەمبینێ هەر وەکو قەت نەشیناسیبم ئاوڕی لێنەدەدامەوە، ئاخر ئاگای لە ناخی من نەبوو نەیدەزانی چ کورەیەك چ جەهەندەمێك لە هەناومدا کڵپە دەکا، جا ئیدی نازانم لە ترسان بوو یان لە بێوەفایی، ئەورۆژەی ئەوی تێدا گوازرایەوە بیرم بۆ خۆکوشتن چوو، چوومە نێو شیوەکانی خوار ئاوایی تا بە لەناوبردنی خۆم تۆڵە لەویش بکەمەوە، پێشتر نامەیەکم نووسی، تا دوای مردنم هەموو دنیا بیخوێنێتەوە، تیایدا تەواوی خۆشەویستی

چەند ساڵەی خەم و ئەوم تێدا رونکردبۆوە، هەر بەراستی بەیاری
کەتایم بوو، بەڵام کە چوومە ناو باخچەکان دیتم هاوڕێ نزیکەکانم
خەریکی خواردنەوەن، بەزۆر دایانیشاندم و بە یەکەم جار پێکێك
ئارەقم خواردەوە لە دەی خەمدا گوتم با بەر لە مردنم تامی ئەوەش
بکەم، کەچی جەستەم داوای ئیدی دەکرد، بۆیە پێکی دووەم خەم بە
خەمم تێکرد، ئیدی هەر ئەوەندەم خۆش بوو دەستم کردە گریان وەك
منداڵ هەنسکم دەداو فرمێسکم دەوەراند، بە هەموویان ژیر
نەدەبوومەوە، ئەوان ئاگایان لە برژانی من نەبوو بۆیە یەکێکیان
گوتی: ئەگەر نەگریەی دیدەت بۆ دەکەم.
یەکی دی کەوچکەڵێك مەزەی راگرت و گوتی: ننجەی دەخۆی؟
ئەوی دیش دەیگوت: بف ئەوە کخەی دەخۆی؟

منیش باشم دەناسین و دەمزانی نازانن ناخی من چیتێدایە بۆیە پێکی
سێیەمم هەڵداو هەستمکرد هیچ بەربەست و نهێنییەك لە لەمێشکمدا
نەما، منداڵ بوومەوە ترس بە هەمیشە جێی هێشتووم، بۆیە بە
وەڵامدانەوەی گاڵتەکانیان ئەوەی لە دەمەدا بوو بەرامبەر
خۆشەویستەکەم هەڵمڕشت، تەنها ئەوەندە ئاگام لە خۆ بوو هەرگیز
ناوی کچەکەم نەگوت، بەڵام یەك لە برادەرەکانم کە هەم جیران و هەم
بەیەکەوە دەمانخوێند ئەو دەیزانی کوێم دەشێ، بۆیە هەوڵیدەدا
لەبیرم باتەوە، بەڵام ئەوانی دی بە پەرۆشەوە بوون تا زیاتر
لەبارەی عەشقی منەوە بزانن، دواجار کە نازانم چەندەم پێکم هەڵدا
نهێنی هاتنم و خۆکوشتنیشم هەڵدایە سەر خوانەکەو ئیدی هەموان
بەدەنگ بوون و بەتایبەت جیرانەکەمان تەواو خۆی لەمن نزیك کردەوە،
سفرەکەیان هەڵگرتەوەو بەدەنگ و یەك پرسیاری دیکەیان لێنەکردم،
شەرمەزاری گاڵتەکانی رابردوویان بەروخسارەوە دیار بوو، بەڵام
هەمیشە جیرانەکەمان لە تەنیشتمەوە بوو، هەستاین تا بڕۆینەوە،
ئەمن گێژ بووم و کەوتم، کە بەهۆش خۆم هاتمەوە دیتم لە ناو
روباریان هەڵکێشاوم هەموو لەشم تەڕە، ئاوم بەسەریدادەکەن و
لەچاویشیاندا دیار بوو خەمم لێدەخۆن، بۆیە هەرگیز جێیان نەهێشتم
و جیرانەکەمان هاتە بنهەنگەم و هەستمکرد باشتر بووم، بەڵام هەر
بەولاو لایاندا دەهاتم، پێمسەیر بوو ئاوام بەسەر هاتووە، ئەوەی
پێشتر لە مێشکمدا بوو بەتاڵ ببۆوە پێموابوو ئیدی ژیان لێرەوە
دەست پێدەکات.
خلەی دەلاك درێژەی دایەو گوتی: سەرت نەهێشێنم هەموان بەیەکەوە
بەرەو ئاوایی دەگەڕاینەوە لەڕێیە زەریان ئامۆژگاری کردم،
دڵنەوایان دەکردم و دەیانگوت: بێوەفایەك ئەوە ناهێنێ خۆتی لەسەر
بکوژی.

یەکیدی دەیگوت: ئەگەر ئەو کچە بەراستی ئەتۆی خۆش ویستبا دەبوو بەر لە گواستنەوە خۆی کوشتبا.
دەشیان گوت: بەراستی خۆشی نەویستووی دەنا ئەگەر فشاری ماڵەوەشی لەسەربا هەق بوو پرسی پێکردبای.
یەکی دیکەیان کە بەتەمەن لەوان گەورەتر بوو دیاربوو دەموپلی لە سیاسەتیش وەردەدا گوتی: ناکرێ هەمومان کچەی تاوانبار کەین، کەدەڵێ لەژێر فشارێکی زۆردا نەبووە، ئەوجار ئەوەی شووی پێکردووە خۆ بەشەر نییە، نەك خەڵکی ئاوایی، کەسوکاریشی لێی بێزارن، ئەمن دەنیام بە ئەوەی ئەو کوڕەی پێدامەزرێنن کچەکیان کردەتە قوربانی، قوربانییەك زۆر سەختر لە خەڵکی برامان، بۆیە خەڵگیان خۆکوشتن چارەسەری هیچ ناکات بەڵام دەتوانی لەرێوە بیر لە داهاتوەکی نوێ بکەیەوە، ژیان دوورو درێژەو روداوی سەمەرەتری تێدایە.

جیرانەکەمان گوتی: ئەمن خەڵکی لە هەموان باشتر دەناسم، ئەو کوڕەکی پاکە بەراستی خۆشەویستی کردووە بۆیەش گەیشتەتە ئەو ئاستەی بیر لە خۆ کوشتن بکاتەوە، بەڵام چۆن خەڵکی دەناسم ئاواش خۆشەویستەکەی دەناسم ، بەراستی ئەو شایەنی ئەو کوڕە نەبوو کەداویانەتێ، هەروەك چۆن تۆش شایەنی خۆکوشتن نی، ئاخر ئەوەی تۆ بناسێ دەزانێ کەسێکی پاکی و ئەوەی لەسەر شانت بووە کردووتە، بۆیە لەگەڵ فڕێدانی شووشە بەتاڵەکان تۆش دەبێت بیرکردنەوەکەت فڕێدەی، رووی لەمن کردوو گوتی: خەڵك قەت وام بە بێهێزی نەدیوی دەبێت خۆت چاکەیەوە دەنا من چاکت دەکەمەوە.
ئەوکاتەی خەڵکی دەلالك ئەو چیرۆکەی بۆ دەگێڕامەوە یەك مشتەری نەبوو بە ئارەزووی خۆی قسەی دەکرد، منیش زۆر حەزم لە گێڕانەوەی بوو پێیم نەدەبڕی تا هەرچی زووە تەواوی کات و مشتەری بەسەردا نەیات، حەزیشم لێبوو دوای تەواو بوونی قسەی خۆم هەبێت.

خەڵك دەیگوت: هەستم بە گێژبوون دەکرد حەزم لێبوو بنووم قەت خەم وانەدیبوو چووبوومە جیهانێکی تایبەتەوە کە پێشتر نەمدیبوو، پێستی سەرو ناومێشکم سڕسڕ ببوون، ئەوی خۆمبێت نەممابوو، لاقم تەك دەئاڵان و ئەگەر ئەوان ئەوەی لەسەر سفرەی باسم کردووە بیریان نەهێنابامایەوە ئەمن هیچم لەبیر نەما بوو، وریا مەبەستم کوڕە جیرانەکەمانە ئەمنی بردەوە ماڵی خۆیان ئەوانی دیش گوتیان زۆر ئاگات لێبێت، چووین و لەوێ زۆر نسحەتی کردم نەیهێشت داکو بابیشی بە نهێنییەکەی من بزانن، هەر چەند مەترەك نەوانی ماڵی ئەمەو ئەوان بوو خەبەری ناردە ماڵی مەو پێی گوتبوون ئەمشەو لای من دەبێت، ئەو شەوە خواردنێکی باشی دامە ئەمنیش کە تازە خەریك بوو دەهاتمەوە

سەرخۆ پێمگوت : باشە ئەوماستاوە خەمڵێوەنە دەخەنەوە بۆ تا ئێستا پێم نەزانیوە؟ ئەویش گوتی: ئەگەر بەڵێنی ئەوەم بدەیەی ئەو کچە لەبیر دەکەی و شەتایەکەت فڕێ دەدەی، ئەوە هەموو ئێواران دەتبەین، ئەمنیش دەستم لە باخەڵم راکرد هەتا ئەو نامەیەی نووسیومە بیدەمێنم کەچی نامەکە لە نێو ئاوێدا کە لە چەمیان هاویشتبووم تواو بەوە، تێمگەیاند کە نامەیەکی ئاوام نووسیبوو بەڵام ئامۆژگاریەکانی ئەوە بەتایبەت کە دەبوو ئەو پێش من خۆی کوشتبا، یان کەدەرێ لە ژێر فشارەکی زۆردانییە، یاخود هەرهیچ هیچ نەبەت بەرگرییەکی کردبا، کاری تێکردووم، ئەوجار ئەمن هاتوومەوە سەرخۆم، نامەکەشم نەدەخوێنرایەوە تا پیشانی وریای بدەم، دواتر فەرماندا بەڵێنم پێیدا کە بیر لە خۆکوشتن نەکەمەوە.
خلە کە ئە ئەو چیرۆکەی بەمن دەگێڕایەوە جار جار مقەستەکەی توند بە شانەکەی دەستیدا دەداو لە ئاوەنەکەشدا دەمەدیت لە چاوییەا فرمێسك دەهاتنە خوار، تێگەیشتم ئەو بەراستی خۆشەویستی کردووە بەیە هەمیشە لە بیریدایە.

خلە گوتی: ئەوشەوە لەماڵەی وریای جیرانمان بووم، ئاخر هێشتا نەبووبوومە وەستای سەرتاشین، هەر هیچم لەنەدەزانی بە سبەینی هەردووکمان بەیارماندا بچینە شارێك تا خەمان فێری دەلاکی بکەین، ئەوەبوو ماوەی دوو مانگ منی بردە سلێمانی لە دووکانەکی دەلاکی بەبەرابەر کارمان کردوو بووینە وەستا، هەر هاتیشینەوە ئەو دووکانەمان بەیەکەوە داناو وەك دەبینی وەستام، بەڵام ئەوەشم لەبیر نەچێت بەر لەوەی بچینە سلێمانی ئەو برادەرانە هەموو ئێوارێیەك دەیان بردم و مەستیان دەکردم، هەروابەتەوە وریای جیرانیشمان بە خوێندن رۆشتە موسڵ و دووکانەکە بە من مایەوە.
سەرم هەشاندی بەڵام ئەوە وەڵامی پرسیارەکەت بوو، ئێستاش ناتوانم نەخەمەوە، لەراستیشدا برادەرەکان باری سەر شانیان سووك کردم و دواتریش کەچووینە سلێمانی تەواو تەواو نا بەڵام تا ئاستەکی باش ئەوکچەم لەبیر کرد، بەڵام هەرچەندجار کە لەبەرەو لەوە بە منداڵەوە دەیبینم برینم دەکولێنەوەو لەشت ناشارمەوە، هیچ شەوێك نییە بەخەیاڵی ئەو نەنووم هێشتا هەر خۆشم دەوێت بەڵام تا ئاستی سووتان نا.)
پەدەچوو چیرۆکەکەی تەواو بووبە بەڵام بە من نا، پشتە ملی تەقەکردم و بەتیغەك گەندە موەکانی تاشی و خەنافیزی ڕێك کردم، ئەوجار فەچەیەکی نەرمی بە سەرو گوێلاکی داهێنام و ئەو مووە بەوانەی مابوون لایبردن پەڕۆیەکەی تەی وەرپێچابووم لێی کردەوەو گوتی: بەڵێ سەرت بشۆ تا بەت وشك کەمەوە، ئەمن حەزم لێنەبوو سەرتاشینەکەم

تەواو بەت بەڵام چارەم نەبوو بە قسەم کرد.
سەرم شووشت و هاتمەوە سەر کورسی سەرتاشین، بەر لەوەی وشککەرەوەکە پێکات، چوونکە دەنگی زۆر ناخۆش بوو پێم گوت: برادەری زۆر باشت هەبوون، بەڵام بۆچی بیر لە پێکهێنانی خێزان ناکەیەوە؟ تا بە هەمیشە ئەو کچە لەبیر کەی؟

وەڵامی نەدامەوە تاوەکو بە تەواوی سەری وشك کردمەوە ئەوجار پیرۆزبایی لێکردم و لەسەر کورسیەکان دانیشتین، خلەی دەللاك گوتی:
وەڵامی پرسیارەکەت زۆر قورسە بەڵام دەزانم ئەتۆش وەك من خەریکی خوێندنەوەی بۆیە پێتدەڵێم، ئەمما تا رۆژی خۆی مەیدرکێنە.
خلەی دەللاك گوتی: چەند مانگێك لەمەو پێش مەردەکەی ئەو ژنە بەفێڵەی سەرتاشین هاتە لام و دەیویست قسەم لەدەربێنێ، دیار بوو بەنی پەیوەندی من و ژنەکەی کردبوو ، پێی دەگوتم: دەزانم پەیوەندیتان هەبوەو بەڵام ئێستا نەتان ماوە، تەنیا ئەوەندەی دەمەوێ بیزانم دەستت بە دەستی کەوتووە؟ منیش خۆم لە گێلی دەداو هیچم نەدرکاند، دەمگوت تەنیا وەکو جیرانێك سەیرم کردوەو هیچی دی، بەڵام ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی بزانێ پەیوەندیەکمان چۆن بووە، منیش هەرگیز دانم پێدا نەناو ئەویش دواجار بە تووڕەبوونەوە قسەیەکی لەدەم دەرچوو گوتی: خۆی بۆی باسکردووم باش دەزانم ئێستاش دەتان بەیەکەوەیە، هەڕەشەی لێکرم و رۆیشت، منیش لە دڵی خۆمدا زۆر هێنام و بردم ئاخر ئەو مەلعونە هەموو ژیانی منی تاڵکردوەو دواتریش هەڕەشەم لێدەکات، من جگە لە خۆشەویستیەکی پاك هیچی دیم نەکردووە، ئاخر ئەو خۆشەویستەکەی منی بردووە، ئەو ژیانی منی کردە دۆزەخ، کەچی دەیەوێ یادەوەریەکانیشم لێبستێنێ، ناو دەم بپشکنێ و وێنە جوانەکانی تێدا هەلا بەهەلا بکا
.
سەرت نەیەشێنم هەر لەناو قسەکانی ئەو مەلعونەدا بۆم دەرکەوت کە ژیانی ژنەکەی کردۆتە جەهەندەم، هەر بۆیە خۆشەویستەکەی جارانم نە سەرهەڵدەبڕێ و نەدەتوانێ سڵاوم بۆ بنێرێ، هەروابێتەوە هەمیشەو هەتا چاوم بەچاوی مەردەکەی بکەوێ مۆڕەم لێدەکات، منیش بۆ ئەوەی هیچ روونەدات قسە ناکەم و گوێی نادەمێ، ئەگەرنا ئەو مافی ئەوەی نییە هەڕەشەم لێبکات و مۆڕەم لێبکات، ئاخر تێکچوونی ژیانی ژنەکەی واتە لەباربردنی ژیانی منیش، چوونکە دەنیام لە ژێر فشاری بابیدا شووی کردووە، بەڵام دەبوو خۆڕاگر بێت و هەموو ژیانی نەخاتە نێو ئەو جەهەندەمەوە کە بۆی دانراوە.
ئەوە وەڵامی پرسیارەکەتە شکم لە خۆم و دوواڕۆژی ئەویش هەیە دەترسم ژن بهێنم و ئەویش بخەمە نێو کێشەیەکەوە کە هیچ پەیوەندی

بەوەوە نییە، راستییەکەی ناتوانم بە ژنهێنان تۆڵەی لێبکەمەوە نەبا خۆم بخوا.
خلەی دەللاك درێــژەی دایەو گــوتی: ئێســتا وردە وردە خەریکە ئەو خۆشەویستییەم بیر دەچێتەوە بە تایبەتیش رۆژانە خەریکی دووکانەکەمم و ئەگەر مشتەریم نەبێت دەخوێنمەوەو شەوانەش لەگەڵ ئەو برادەرانە بە مەستی دەچمەوە ماڵێ و دەخەوم، ئاخر ئەگەر کەسێکی دی بهێنمە ناو ژیانی خۆمەوە دەبێت بەراستی خۆشم بوێ، بۆیە نامەوێ کەسیدی بە خۆمەوە سەرگەردانکەم، چونکە پێشتر دەم داوەتە کەسێکو هێشتا وەرم نەگرتۆتەوە،جارێ ژیانم ئاساییە بەڵام شکم لەو هەتیوەی مەردیەتی زۆر عەبووس دیارە دەترسم رۆژێکی دەستم لەیەخەی گیر بێت.
منیش کە تائەوکاتە لەنێو چیرۆکەکەیدا تواببوومەوە پێمگوت: تۆ کوڕێکی کاسبی و خەڵکی خۆشیان دەوێی، جگە لەوەش نە قەڵی کەست بەیــوەو نە خیــانەتیشت لەکەس کــردووە، بیــر لەو پیــاوە عەبووســە مەکەوەو ئەوەش دەزانی کە بەزۆر کچ بەشوودان ئەوە ئەنجامەکەیەتی، هەوڵدە باشتر ئەو بابەتە لەبیر کەی و سەری خۆتی پێوە نەیێشێنی دەشتوانی ژیانێکی نوێ لەگەڵ کەسێکی نوێ بدۆزیەوەو ئەوکات بە هەمیشە روداوە خۆش و ناخۆشەکانی رابردووت دەبنە بیرەوەری، ئەمن لەو قسانە دابووم مشتەری هات و دوای ئەوەی هەقدەستەکەیم دایە، سەرتاشخانەکەم جێهێشت.

ئێستا ئەو نامەیەی ئەو لەبەر دەستم دایە هەرچەند دەیخوێنمەوە زیاتر قسەو گفت و گۆیەکانی ئەو دێنە ناو بیرەوەریمەوە، پێم شك نایە هیچی کردبێ، چوونکە نە کچەکەی جیرانیان تەڵاق دراوەو نە شەڕو شۆڕێکیش لە نێوانیان روویداوە، بۆیە بەندکردنی ئەو دەللاکە بێ هۆ نیەو مەبەستم بوو هەرچی زووە بزانم بۆ لەنێو بەندیخانەیەو بە تایبەتیش لەنێو نامەکەدا باس لە زۆر شت دەکات کەمن کەدەکەیم بە نەدەکرایەوە، بەناچاری هەر لە رێگەی هەمان پۆلیسەوە نامەیەکی دیم بەناردوو تیایدا باسم لەوە کردبوو ئەگەر کەیسەکەت بزانم دەتوانم هاوکاریت بکەم بۆ ئازاد بوونت، روونیشم کردبۆوە کە لەناوەرۆکی وەڵامەکەی پێشترت نەگەیشتووم و باشتر بۆم روون بکەوە.

دوای چەند رۆژێك ئەم نامەیەم بەدەست گەیشت(جگە لە پیشەکەی خۆم و خوێندنەوەو مەست بوون هیچی دی نازانم، تۆمەتی بەندکردنم سیاسیە کەمن لەژیانم کتێبێکی سیاسیشم نەخوێندۆتەوە بەڵام....ئەوانەی جوانیەکانیان لێبردم، ئەوانەی مەستی ئێوارانیان لێزەوت کردم و وایان لێکردم بیر لە خۆکوشتن بکەمەوە، ئەوانەی دەیان پارچە پارچە کرم و خەوی شەوانیان لێزڕاندم، ئەوانەی دەستەوەستانیان کردم و

هیواکانیان لێ زەوتکردم، ئێستا هەر ئەوان هەڵیاندامە ناو پیاوکوژو دڕندەکانەوە، دەبێت بزانن کەسێکی دڕندە بەرهەم دەهێنن و دواجار لە کوشتنی چۆلەکەیەکەوە فێرە سەربڕینم دەکەن، گیانی تۆڵەکردنەوە لە ناخمدا دەچێنن، ئاخر هەڵیانداومەتە شوێنێک هەستدەکەم جێی من نییە، خەتایەکیان داوەتە پاڵم کەئیدی دەبێت بیری لێبکەمەوە، دەزانی دەیانەوێ خەیاڵە خۆشەکانی رابردووشم لێبستێنن، هاتوونە ناو هزرمەوەو دەخوازن داگیرمبکەن و بەدەستی ئەوانی دی لەناوم ببەن، ئەمن کە لێرە لە گۆشەگیریدام ئازادیان لا شیرین کردووم، بۆیە کاتێك لەم تاریکستانە دێمە دەرێ لە کەسەکانی بەندیخانەوە فێری چەقۆ هەڵگرتن و کردنەوەی بووم، چیرۆکی فیچقەی خوێنی لاملی بێتاوانەکانیان بۆ باسکردووم، هەڵکوتانە سەرو تۆڵەکردنەوەیان لە هەناومدا چاندووە، بۆیە ئیدی کەسێکی دیم، وانەی ترسناکیان فێر کردووم و ناچارم هەر ئەو وانانە بڵێمەوە، پێموانییە هەرگیز لەو ئازارەی رابردووم و ئەو خەتایە خۆشبم کە ئێستا دەرهەق بەمن کراوە، بۆیە ئێستا دووپاتی دەکەمەوە (ببوورن ئەی چۆلەکەکان ئێستا پێویستیم بە ئێوە نییە راوچییەکی کارامەم و عاشق بە ڕەنگی خوێن و روحی ئەوانەم جوانییەکانم لێدەبەن)
خوێندنەوەی نامەی دووەمی خلەی دەللاك سەی کردم، تێگەیشتم چ خەتایەکیان بەرامبەر کردووە، هەربۆیە لەوەش گەیشتم کە ئەو تاوانەی ئەوی پێئاخنراوەتە زیندان زۆر قورسەو کەس ناوێرێ خۆی لێ بەساحێبکات، نیگەرانی هەر لای مننا، لای تەوای هاوڕێکانی هەستی پێدەکرا، هەمیشە لەڕێگەی پۆلیسەکەی هاوڕێی ئاگاداری بووم، تا ئەوکاتەی کە زیاتر لە سێ مانگی خایاندوو گواستبوویانەوە ناو زیندانێکی دوور کە لەتەنیش بەغدایەو ئەبوو غرێبیان پێدەگوت، ئەوەش واتە حکومدان و مانەوەی بۆ کاتێکی نادیار.

چەند ساڵێك خلەی دەللاك بێهەواڵ مایەوە، لەو ماوەشداخۆشەویستەکەی رابردووی بەخۆی و دوومنداڵەوە تەڵاق درا، مێردەکەشی کە گومانی سیخوڕی لەسەر بوو، واتە ببوە پیاوی رژێمە سەرکووتکەرەکەی ئەو کات، دەمانچەیەکی بەلاقونیدا شۆڕ دەکردەوە، منداڵەکانیشی بردبوەوە لای خۆی و شای بە سەپانی خۆی نەدەزانی.
تا ئەورۆژەی دەسەڵاتی بەغدا بە کونفەیەکونێك گۆڕاو لێبووردنی گشتی دەرکرد، ئەمن کە هەر لەبیری خلەی دەللاکدا بووم، رۆژێك لەچیاوە نامەیەکی پێچراوەم بەدەست گەیشت تیایدا نووسرابوو:
(دواجار باڵندەکانی قەفەز ئازاد بوون، ئێستا لەسەر لوتکەی چیاکان دەخوێنم و دەتوانم بە ئارەزووی خۆم بچمەوە ناو ئەو خەیاڵانەی لێیان ستاندبووم، بەزۆر کردیانمە سیاسی و رقێکی

ئەستووریان لە ناخمدا چاند، رقێك رەقتر لەو تاشەیەی ئێستا لە ژێریدا دانیشتووم، دەمەوێت تۆڵەی خۆم لەو پیاوانەی رژێم بکەمەوە کە دەهاتن سەریان پێچادەکردم و پارەیان نەدەدا، بەزمانی خۆیان جنێویان دەداو خۆم لە گێلی دەدا، لەوانەی لە کەسێکی بێگوناهەوە تاوانباریان کردم و دواتر تەمەنی لاویەتی منیان بۆ خۆیان برد، ئەوانەی جوانییەکانیان لێستاندم و مۆڕەیان لێدەکردم، دەرفەتی ئەوەیان نەدام بیر بکەمەوە، زەهریان دەرخواردی خەیاڵەکانمداو ژیانیان کردە چیرۆکێکی تراژیدی.

ئێستا باڵندەیەکی ئازادم، لەنێو زینداندا دوو وانەی زۆر گرنگ فێربووم، دوو سروود هەمیشە دەیانڵێمەوە ئەویش خۆشەویستی نیشتمان و رقە، من کە ئێستا هەڵگری ئەو دوو وانەیەم لە خۆشەویستیم بۆ نیشتمانەوە خۆشەویستی ئەوەشم بیر کەوتەوە، بۆیە تەو هاوڕێیانی زەمەنی مەستیم خۆشدەوێن، بەڵام رقیش دەدەمە ئەوانەی لە ئەوەیان دوور خستەمەوە، ئەوانەی ژیانیان لێزەوت و ناشیرین کردم، هەڵیاندامە شوێنێك كە جێگەی من نەبوو، ئێستا بە کۆڵەپشتەکەوە کە جگە لە مقەستی سەرتاشین کتێبی پارتیزانیشی تێدا، دەمەوێ دوای ئەوەی فێری سەرتاشین و وەرگرتنی هەقدەست بووم، ئەو هەقانەش وەرگرمەوە کە لێیان بردم، چاوەکانم سوور بوون و دەڵێم: ببورن ئەی چۆلەکەکان ئێستا پێویستیم بە ئێوە نییە راوچییەکی کارامەم و عاشق بە رەنگی خوێن و روحی ئێوانەم جوانییەکانم لێدەبەن).

جگە لە چەند وشەیەکی نامۆ هیچ کۆدێکی نهێنیم لەم نامەیەدا بەدی نەکرد، ئەو کە ئێستا بەر لێبووردنە گشتییەکە کەوتووە، پێدەچێت گیانی لێبووردەیی لە زینداندا جێهێشتبێ، چونکە ئەو خەتای نەبوو خەتابارکرا لە زیندان پشوویەکی زۆری داوەو بەدوای دۆزینەوەی ئەوحەزانەیە کە لێیان ستاندووە، دەخوازێ تامی ئازادی بکات و خۆی بەتاڵکاتەوە لەو رقەی رەگوریشەی لە دەمارەكانیدا چێنراوە، هەر بۆیە ئەو نامەیەشم لە تەنیشت نامەکانیدیدا داناو پاراستمن، بەڵام هەرگیز خلەی دەلاك لە بەرچاوم بزر نەدەبوو، دەمزانی رۆژێك بەدیار دەکەوێتەوە و بە سیمایەکی گۆڕاوەوە یەکتری دەبینین.

*

هەرچەند هاوین پیر دەبوو شەو درێژترو رۆژیش کورتر دەبۆوە، زۆر نەبوو گەلاوێژ بزووتبوو، پایز هەڕەشەی خۆی دەکردوو پەڵە هەورە تاریکەکانی پیشان دەداین، لە گەڵ بای هەورەکاندا پێچوپەنای شەقامەکان پڕدەبوون لە گەڵای زەرد، نووستنی شەوانەی سەربان خۆش ببوو، بەیانیان خۆمان لە بەتانییەکان وەردەپێچاو ژنەکانی شاریش

خەریکی دایساندنی سەماوەر بوون و شووشە شیرو ماستیان لەو گوندیانە وەردەگرت کە هەموو بەیانییەك بە مشتەرییە هەمیشەییەکانیان دەیانهێنا، ئەو بەیانییە پوور حەلیمی دەستمان کە هەمیشە لە گوندی ژاراوەوە ماستی بەشار دەهێنا لەماڵەی ئێمە مابەوە، تەواوی ئەو شیرو پەنیرو ماستەی هێنابووی لە هەیوانەکە دینابوو و خەریکی خواردنی نانی بەیانی بوو، کە لە پەریژە دارەکەوە چوومە خوارە ئەو دیمەنە بەلای منەوە نا ئاسایی بوو، بۆیە بەر لەوەی پرسیار بکەم داکم گوتی: پوورحەلیم ئەوڕۆ لەماڵمان عاسە بووە، دەڵێن سیخوڕەکیان لە ناوەندی بازاڕی کوشتووە و هێشتا تەرمەکەی لەوێیە، کەس ناوێرێ بەلایدا بچێ، دووکان نەکراوەتەوەو نانەواخانەکانیش دەڕابەکانیان داداوەتەوە، بازاڕ بۆنی خوێنی لێدەدات و کەس لەماڵە ناچێتە دەر، تۆش بیر لە دووکان و مووکان مەکەوە.

منیش روم لە پوور حەلیم کردوو گوتم: نازانی کێیە کوژراوە؟ بەر لەوەی وەڵامم بداتەوە یالیرەی جیرانمان بە ژوورەی داکردوو گوتی براژن نەهێڵەی کوڕەکانت بچنە دەرێ، ئەو سەگەی بەڵەکی گەنجەکانی شاری دەگرت و خەڵکی بێزار کردبوو، ئەمڕۆ بەیانی بەیەك فیشەکی دەمانچە و هەر لەناوەراستی بازاڕی تەپاندوویانە، حوکمەت ناوێرێ بێتە ناوشارو کەسوکارەکەشی شەرمدەکەن خۆی لێبەساحەب بکەن، کەسیش بەزی نایە دەستی خۆی گڵاو بکات و هەڵیگرێتەوە.
منیش رووم لە یالیرەی جیرانمان کردوو گوتم ئەو سیخوڕە کێیە؟
گوتی: سەگەکەی شەوکەتە کوڕی، ئەوەی بەسواڵ و سەدەقەی خەڵکی بەخێوی کردوو دواتر بووە تووڕەو لە بەڵەکی خەڵکی ئاڵا.
یالیرە مەنجەڵێك ماست و دوو شووشە شیری هەڵگرت و ڕۆی، ئیدی من لە تەواوی رووداوەکە گەیشتم و زانیم خەڵەی دەڵلاك ئەو کارەی کردووە، بۆیە جگە لە ئاسوودەییەك کە بەمەشکمدا تێپەڕی، تەواوی ناوەرەکی نامەکانم هاتنەوە بیرو کۆدەکانیشم بۆکرانەوە.

رووداوی ئەم بەیانییە کە هەر چەند کاتژمێرێکی خایاندوو دواتر شارەوانی کەلاکەکەیان هەڵگرتبوو و بردبوویان و شاردبوویانەوە، شار ئاسایی بەوەو جوڵە کەوتەوە ناو بازاڕ، نە کەسیان گرت و نە وەراشن سەوتەڵەکانیان بە گەڕەکەکاندا بڵاو بکەنەوە، ئاخر حکومەت بە کوشتنی ئەم سیخوڕەی نیگەران نەبوو، دەیزانی کوردەو خەڵکی ناوشاریەو تەمەنی درێژ نابێ، بەڵام بزەی خستە سەرلێوی هاوشاریان و ترسیشی خستە دڵی ئەوانەی لە حکومەتەوە نزیك بوون.

هێشتا پایز بوو خەڵکی لەگوندەکانەوە بیشەداریان بە پشتی گوێدرێژ

بە دەھاتە ماڵەوە و لەسەریەکیان دادەنا، تا لەزستاندا سەرمایان نەبێ و بە ئاوری سەبەی داران نەبەن، فەردە گەنمی خۆتسوور دەئاخنرایە ژوورە گەینەکان و عەمباریان دەکردن، بەڵام هێشتا پێستە پەنیری کونە پێستەکان نەگەیشتبوونە بازاڕ، چوونکە هەتا چیاکان سپی نەبن و بای کوێستان لەوێوە خۆ بەناوشاریدا نەکات ئەو پەنیرە مەیرانە لە کونە پێستەکان ناهێننە دەر، ژن لەنێو شاری خەریکی ماڵ راخستنەوە بوون، ئەو رستە تەماتەو بامیەو باینجانانەیان کەدەکردەوە کە هەڵیان خستبوو تا لە زستاندا بەبێ شلەی بامیە قبوڵی سەر بەنەرگز لەنێنەن، پایز هەورەکانی نەویتر دەکردن و شەوەکانیشی درێژتر، بۆیە ئێوارەی ئەوڕۆژانە زوو دەهاتن و لەگەڵ تاریك بوونیشدا پیاوانی چیا خۆیان بەشاریدا دەکرد، لە شەوێکی ئەنگوستەچاودا کە خەڵکی شار لەنێو هەواڵەکانی جەنگی ئێراق و ئێراندا گوێ قوڵاغ بوون، دەنگی ڕێژنەی گوللەکان کە لەناوەندی شارەوە دەبیسترا رادیۆ و تەلەفزیۆنەکانی بێدەنگ کردوو هەندێ لە گڵۆپی ماڵەکان کوژێنرانەوەو هەندێکی دی بە پێچەوانەوە رووناکیان زیاتر پێدەکرد، بەتایبەت ئەوانەی کوڕیان لە چیابوو دەرگای ماڵەکانیشیان دەکردەوەو هەر لەپشتی دەرگاوە گوێیان بۆ تەپەی پێی ڕێبواران و دەنگی سەر شەقام هەڵدەخست، جگە لە دەنگە دەنگی هەندێ ژن و منداڵ کە زۆر لەدوورەوە دەبیسترا هیچی دی رووی نەداو سبەی خەڵکی بەبێ ترس چوونەوە سەر کاری خۆیان، ئەو بەیانییە یا حالیمی ماست فرۆش هات و ماست و شیرەکەی بە بەجێهێشتین و ڕۆی، دیار بوو هیچی نەبیستبوو بەتایبەتیش ئەو لە گوندەوە دەهات و دوور بوو لەو رووداوانەی لە شار روویان دابوو، منیش دوای نان و چا خواردن بەرەو کارەکەم چوومە دەرێ کە دەڵابی دووکانەکەم هەڵدایەوە نامەیەکی پێچراوە کەوتبوو، هەڵمگرتەوەو بۆنی ڕووداوێکم کرد، کە پێشتر بیرم لێکردبۆوە، دوای ئەوەی دووکانەکەم ڕێکخست لە پشت مێزەکەوە نامەکەم کردەوەو تیایدا نووسرابوو:

(پایز بەرەگی زەردەوە جوانە، بە وەرینی گەڵا ناسراوەو هەر لە پایزیشدا دەکرێ لقە زەو رزیوەکان ببڕدرێن تا خەڵکی لە سەرمای زستان بپارێزن، من لەسەرەتای پایز ئەو لقە زڵەم بڕیەوە کە خەریك بوو منیش وشککا، هەستم بە ئاسوودەیی کردوو شاریشم لەو سەرمایە قوتار کرد کە بەرەکی گرتبوون، ڕەنجی پەنجەکانم کە بەسەرتاشین لای هەندێ لقی وشکوبرینگ بوو هەر بە پەنجەکانم وەرمگرتەوە، ئەمشەویش با تەزیوەکانی کوێستان ئەمنی لەگەڵخۆی هێناو جارێکی دی کورەی خۆشەویستی لە ناوەندی شاردا گەرمی کردمەوە، لەوکاتەی تۆ دووا نامەی من دەخوێنیەوە من بەناو بزنەڕێیەکانی چیادا دەستم لەناو

دەستی ئەو خاتوون□ی ک□ لێیان دزیم، بردیان و ویستیان بۆ هەمیشە لیم بزرکەن، من ک□ ئەزموونی رۆژگار بەتایبەت ئەو بەندیخانەیەی لاویەتی لێستاندم فێری کردم دەبێت بە دەستی خۆت مافەکانت وەرگریەوە، بۆیە ئێستا باتەزیوەکانی چیا سڕم ناکەن، لاویەتی خۆم وەرگرت□وەو هیچ ئاید□ل□جی و کۆپەڕی سیاسی و خۆشەویستی نەیانتوانی رێگر بن لە تۆڵە کردنەوەم و گەڕاندنەوەی ئەو کەسەی کە یەکەم نیگای خۆشەویستی دامێ، ئێستا خۆم بەتاڵکردۆتەوە لە رق، مافی خۆم بە دەستی خۆم وەرگرتەوە، ئەو رستەیەم لە خۆمدا تواندەوە کە دەیگوت(ماف دەسەندرێ نادرێ)، بۆیە ئەگەر بۆمبکرێ لەگەڵ ئەوانی دی مافی هەموان وەردەگرینەوە، چوونکە حەزم لێیە هەموان وەکو من ئاسوود□ بن، ئیدی لە دوانامەو دێڕمدا بۆ تۆی هاوڕێ دەڵێم: (ببورن ئەی چۆلەکەکان ئێستا پێویستیم بە ئێوە نییە، راوچیەکی کارامەم و عاشق بە رەنگی خوێن و روحی ئەوانەم جوانیەکانم لێدەبەن).

کێ ئۆپۆزیس□نی گۆڕانکاری ڕیشەیی یە...؟ ... موزەفەر عەبدوڵا

لەدوای ڕاگەیاندنی ئاکامی شانۆگەری هەڵبژاردنەوە تا ئێستا کە بەسەرکەوتنی ڕەهای پارتی و بارزانی تەواو بوبەسەر نەیارە قەومی و ئیسلامی یەکانیدا جرتو فرتو هەراوهوریای پێکهـێنانی حکومەتی هاوبەش بەسەرکردایەتیپارتی و ئۆپۆزیسیۆن بونی حکومەکەشیان بۆتە یەکێک لە هەواڵ و پرس و ڕا گەرمەکانی راگەیاندنەکان و ڕای گشتی.

تا ئەو جێگایەی دەگەریتەوە بە پیکهێنانی حکومەتەوە ئەوە مەسەلەکە دیارە کە پارتی چەند لایەنی خاوەن هیزیمیلیشایی ،بە تایبەتی یەکێتی ،ڕازی دەکات بۆ ئەنجام□دانی ئەو کارە. وە ئەو بەناو حکومەتەش بە دڵنیایی یەوە زۆر بێدەربەست تر دەبیت نەک هەر لە دەستەبەرکردنی مافە سەرەتاییەکانی خەڵک بەڵکو هەوڵدەدات هێرش و فشارەکانیچەند قات زیاد بکات بۆ زیاتر کەڵەکە کردنی سەرمایەکەیان لە ریگای دزی و گەندەڵی و سکهەڵگوشینی _ تقشف_خەلکەوە و بۆ رازی کردنی ئامانج و مەبەستە ئابوری و سیاسیەکانی نیولیبرالیەکان و دەزگا مافیاییەکانیان.

بیگومانە بەرامبەر ئەم سیاسەتانەی ئەم بەناو حکومەتە کەنە تازەیەی پارتی و بارزانی نارەزایەتی خەلکیش پەرەتر دەسێنی.

زەرینەی جەماوەری برسی و هەژار کراو زیاتر دەبنە نەیاری موعارزی ئەو حکومەتو دەسەلاتە.
بەلام وەک ئاماژەمان پێدا هەندیک لایەن لەوانە گۆران و کۆمەل و یەکگرتو و نەوەی نوێ و حزبی شیوعی هەراوهوریای ئۆپۆزیسیون بون دەکەن بەیە پرسیارەکە لەمبارەیەوە ئەوەیە کە ئۆپۆزیسیۆنی گۆرانکاری ڕیشەیی یە؟

سەرەتا ئەوە بەبیین کە جگە لە حزبی شیوعی کوردستان تا ئیستا هیچ لایەک هەلوەستی ڕاشکاوی خۆیان رانەگەیاندوە . بەیە ئەگەری ئەوە زۆرە پارتی هەرچەنەک بەت جڵەوی ئۆپۆزیسیەن بونیان بگریت و بە فشار یان بە دەمچەو کردنبیت ڕایان کێشیتە ناو حکومەتەکەوە تا ئەمجارە چەند سالە حکومەتەکەی بە ئارامی کار بکات .
بەلام تا ئەو جێگایەی دەگەرێتەوە بە وەلامی پرسیارەکەوە بەکورتی ئەوەیە کە هەمو ئەو لایەنانەی کە دەستیانداوەتەوە هەراوهوریای ئۆپۆزیسیۆن بونی حکومەت بە حزبی شیوعیشەوە ناتوانن ببنە ئۆپۆزیسیونە راستەقینەیگۆڕانکاری ڕیشەیی. بەو پێیەی هەمو ئەمانە بزانن یان نا بروا بکەن یان نا کە هەمو ئەو پرسە سیاسیەی چەندەیەیە بەناوی پەرلەمان و هەلبژاردن و پێکهێنانی حکومەتی دیموکراسی یە وە هەیە سەرلەبەری شانۆگەریەکیگاڵتەجاری یە.
هەمویان وەک ئەو سەدان هەزار خەلکە ئازادیخوازانەی کە دەنگیان نەدا دەزانن کە هەمو پرسەکەگاڵتەجاریە .
بەیە کاتەک سەرجەم پرسەکە سیناریەیەکی گاڵتەجاریە و تەنها بە شەرعیەتدانە بە دەسەلاتی میلیشایی پارتی و یەکیتیو هەمو ئەوانەی بەرژەوەندیان تیایدایە ئیتر ئۆپۆزیسیەن بونی حکومەتیش تەنها دیاردەکی ڕواڵەتی و هەروەکهەڵبژاردنەکەگاڵتەجارانەیە.
هەر لایەنیک کە بانگشەی ئۆپۆزیسیەنی ئالوگۆڕی ڕیشەیی بکات پێویستە بەرلەهەر هەنگاوەک کاروخەبات بکات بەکۆتایی پێهێنانی سەرجەم دۆخ و پرسە سیاسیەکە کە لە ڕامالینی دەسەلاتی میلیشاییدا بەرجەستە دەبێتەوە.

هەمو لایەک هەم خەلک و هەمو هەمو لایەنیکی سیاسی و خودی پارتی و یەکیتی ئەم راستیە دەزانن کە ئەوەیدەسەلاتدارە دەستورو یاساو دەنگدان و هەلبژاردنی پەرلەمان و حکومەتی ئاکامی هەلبژاردن نی یە بەلکو بالادەستیسیاسی و ئابوری یە بەهەزی چەکی میلیشایی بەناوی پێشمەرگەو ئاسایش و پۆلیس و پاراستن وزانیاری و دژە

تیررەوە.هەمو ئەم هێزەش لە ژێر دەستی کوڕگەلی بارزانی و تاڵەبانی و چەند سەرۆک خێڵێکی تردان.
هیچ کەسو لایەنو دەوڵەتو ڕژێمیک لە دونیاش ناتوانێت نوکولی لەم واقعە بکات.
جا کە ئەمە دۆخ و پرۆسەکە بێت ئیتر هەر لایەنێک پروپاگەندەی ئۆپزیسیۆن بکات بێ بنەمایە.

هەڵبەت ئەم ڕاو هەڵوێستە نەک هەر بە نیسبەت هەمو ئەو لایەنە قەومی و ئیسلامیانەی وەک گۆران و کۆمەڵ ویەکگرتو و نەوەی نەوێوە ڕاستو دروستە بەڵکو بەنیسبەت حزبی شیوعیشەوە هەر ڕاستە. ئەگەری تا ئێستا حزبیشیوعی بەیاری ئۆپۆزیسیۆن بونی داوە بەڵام ئەم ڕاو بەچونو هەڵوێستە بۆ ئەوانیش هەر وایە. یانی ئەوانیش تا ئێستاناتوانن نایانەوێت ببنە ئۆپۆزیسیۆنیک بۆ گۆڕانکاری قوڵو ڕیشەیی و ڕاستەقینە.دەکریت بۆ سەلماندنی دروستی ئەمڕاوبەجونو هەڵوێستە ئاماژە بەچەند فاکتەرو بەڵگەیەک بکرێت لەوانە:
یەکەم حزبی شیوعی لە روی ئاسۆ و ئامانجی فکری و سیاسی یەوە جیاوازی قولی ڕیشەیی خۆی لەگەل ئەم پرۆسەیەودۆخەکەی بۆ رون و ئاشکاوی ڕانەگەیاندوە. لە باشترین حالەتدا لەو روەوە ئۆپۆزیسیۆنیکی ناسیول چەپیریفۆرمخوازە. تەنانەت ئەگەر دۆخە سیاسی یەکەو سەرجەم پرۆسەکەش لەبارو واقعی بوایە هەر ئەو جۆرەئۆپۆزیسیۆنە دەبو.
بە مانایەکی تر ئۆپۆزیسیۆن بونی حزبی شیوعی ئۆپۆزیسیۆن بونەکەی بەلشەفیەکانی روسیاو ئەلمانیاو ئیتالیای سەردەمی لینین و ڕۆزا لۆکسەمبروگ و کارل لیبنخت و گرامشی و لۆکاش نین .نەک هەر لەروی کاتەوە بەلکو لەرویئاسۆ و ئامانج و پراتیکی سیاسیشەوە.
هەڵبەت حزبی شیوعی جگە لەوەی ئەمە هەنگاوی یەکەمجارەتی هەڵویستی بەناو ئۆپۆزیسیۆن بون دەگریت لەم نزیکسی ساڵەدا لە کاتیکدا زۆرایەتی جەماوەر وتی نا بە دەسەلاتی میلیشایی و سیناریۆ گاڵتەجاریەکانی.

بە مانایەک حزبی شیوعی لە جیاتی ڕۆڵی پێشڕەوی سیاسی بگێڕایە بەلام زۆر شل و خاو کەوتە دوای جەماوەرەوە.
جا هەمو ئەم هەڵوێستە هەلپەرستانەیەشیان بەوە شاردەوە گوایە ئەندام پەرلەمانەکەیان نایەوێت موچە زۆری ئیستا وموچەی خانەنشینی وەردەگریت و نە ٣ پاسەوانیشی دەویت.
خالەکی تر سەبارەت بە ئۆپۆزیسیۆن بونەکەی حزبی شیوعی ئەوەیە وەک خۆیان دەڵێن کە زۆریک لە ئەندام ولایەنگرانی وەک خەڵکی ئازادیخواز

بایک□تی ه□لبژاردو وتی نا ب□ د□س□لاتی میلیشایی. ت□نان□ت ئ□ندامی ک□میت□یناو□ندیان ئ□م□ ه□□و□ستی رادیکان□ی راشکاوی بوو ب□ام ل□گ□□ ئ□و□شدا ئ□م حزب□ مود□عی ی□ شیوعی ی□ ه□□و□ستیبایک□یشی ه□□ن□بژارد. ئ□م□ جگ□ ل□و□ی ئ□وان□ی د□نگیشیان داو ز□ر ک□م د□نگی ب□و حزب□ داو□. ئ□مان□ س□ر□□ایئ□و□ی ل□ه□مو د□ور□کانی پ□شو ئ□ندام پ□رل□مان□کانی پ□شوی ئ□و حزب□ ئ□و□ند□ی لای□نگری د□س□لاتی ناوچ□یی ئ□ود□س□لات□ میلیشایی ی□ بون□ ت□نان□ت ب□ ق□د نوین□ر□کانی گ□ران و ئیسلامی□کان ناک□کو رکاب□ری د□س□لاتی پارتی وی□کیتی ن□بون□. ه□رو□ک ل□ناو □ای خ□□کدا باو□ ئ□ندام پ□رل□مان□کانی حزبی شیوعی و□ک موچ□ خ□ری پارتی وان.
ب□ه□ر حا□ ئ□م ه□نگاو□ی ئ□مجار□ی حزبی شیوعی س□ر□□ای س□رنج و □□خن□و نا□□زای□تی ی□کانمان ه□ره□نگاو□کی پ□ز□تیفی. و□ ئ□گ□ر ل□ داهاتودا پ□یو□ست بن ب□ ه□مو نا□□زای□تی□کانی ج□ماو□ر□و ئاس□ و ئامانج و کاریخ□یان جیاک□ن□و□ ل□م د□س□لات□و سیناریو گال□جاری□کانی ه□لبژاردن. ئ□و□ ئ□گ□ر□ ه□ی□ ب□ و□رچ□رخانیان ب□لایب□ر□ی ئ□پ□زیسی□ن و ن□یاری راست□قین□و ش□□شگ□ران□ی ج□ماو□ری ی□و□.

پ□ویست□ ئ□وش ب□□ین ک□ ئ□م ه□نگاو و ه□□و□ست□ی حزبی شیوعی ئاکامی ه□و□و خ□باتو ململان□ی ک□م□□ک□ک ئ□ندام وه□□سو□اوی □ادیکال□ چ□پو ک□م□نیستی ناو ئ□و حزب□ی□.
جا ل□م □وانگ□ی□و□ ئ□گ□ر س□رنجی د□خی سیاسی و پر□س□ی گال□جاری ه□□بژاردن و پ□کھ□نانی ب□ناو حکوم□ت وب□ناو ئ□پ□زیسی□نی ب□رژوا ق□ومی و ئیسلامی نیو لیبرالی□ک□ی ن□و□ی نو□ ه□تا د□گات□ حزبی شیوعیش، ل□پال س□رنج□کانمان ب□یان هتد ، بد□ین ئ□مان□ هیچیان ئ□پ□زیسی□نیک نین ک□ بیان□و□ت و بتوانن و ئاماد□و ویستیان ه□ب□ت ب□گ□□انکاری □یش□یی ک□ ل□م ق□ناغ□دا خ□ی ل□ ک□تایی پ□ه□نانی ش□□سگ□□ان□ی د□س□□اتی میلیشایی ق□ومی و خ□□□کی وبن□ما□□یی پارتی و ی□ک□تی و هاوپ□یمان□کانیان د□بین□ت□و□.
ئ□پ□زیسی□ن و ن□یاری □است□قین□و □یش□یی ئ□م د□س□□ات□و ئ□م د□خ□و س□رج□م ئ□م پر□س□ی□ ئ□و ج□ماو□ر□ئازادیخواز□و ر□وتو لای□ن□ سیاسی ی□ ک□م□نیست و چ□پان□ی□ ک□ وتی نا ب□ گال□جا□ی ه□□بژاردن و د□س□لاتیمیلیشایی. ئ□گ□ر ئ□م د□نگی نای□ی□ ج□ماو□ری□ ر□وتو ریکخراو□ چ□پو ک□م□نیست□کان، ل□ پ□شیان□و□ حزبی ک□م□نیستیکریکاری، بتوانن ک□یانک□ن□و□ و □□کیانخ□ن و بیانک□ن□ ه□ز□کی سیاسی ک□م□□ای□تی ئ□و□ د□بن□ ن□یارو ب□دیلی س□ر□کیئ□م د□س□□ات□ میلیشایی ی□و ئا□وگ□□ی □یش□یی قو□یش ب□دی دینن ب□

قازانجی خۆیان.

١٨.١١.١٨
موزەفەر عەبدوڵا

بەدیار منەوە … سەلام عومەر

بەدیار هاتنەوەی من
هەر بەدانیشتنەوە خەو دەتباتن□و□و
هەندێ جاریش رادەچڵەکی
دوور نییە هەرگیز نەگەڕێمەوە
تۆش نەمبینیەوەو
شەوێکی تریش
چاوت لە وەریندا بێ.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
بیر لە تەنیایی خۆت دەکەیەوە
لە ئایندەیەک
لەسەر سفرەکەت یەک پیاڵە چاو
یەک قاپ و کەوچک و
تەپڵەکی جگەرەکەش بۆ هەمیشە هەڵگریەوە.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
ملت شل دەبێ و کەزیەکانت شۆڕ دەبنەوە
دەترسی…..
نیوەڕۆیان کەس لە دەرگا نەداو
ئێوارانیش دەرگا لە کەس نەکەیەوە
کارەباکەش بکوژێتەوەو
تاریکی
تەنیایت پڕبکا لە ترس.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
سبەینەیەکی فێنک هەڵتدەستێنێ و

خامۆشی ماڵەکەت
برینی تەنیایت دەکولێنێتەوە
لە ژووری نوستن
کەتەنیا بۆنم جێهێشتووە
دەنووی.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
رادەچڵەکی و
بەرامبەر وێنەی بوکێنیت کە هەردووکمانین
رادوەستی،
ماچێکی وشک
لە شووشەیەکی سارد دەکەی و
ترسی ئەوەت هەیە
هەرگیز ئامێزێکی گەرم
یان ماچێکی تەڕ
لە گەریلاکەت نەکەیەوە.
* * *
بەدیار هاتنەوەی من
گریان کۆڵت لێنادا
تەنیایی راتدەژێنێ.

زەنگیانەی ئاویی –بەشی نۆیەم … فەتاح حەسەن

(خەم)
من ناتوانم، بێ خەم
سەربخەمە سەر سەرین
ئەی هاورێیان ..
کێ
خەمی سەرباری هەیە
بینێرێ بۆم
تاوەکو بیکەم بەسەرین.

(ئەوپەڕی پەستیی)
ئەمشەو پەستم
هێندەی پەستی مەینۆشێك
كە بەدەستی ئەنقەست
پێكەكەكەیان رژاندبێ،
هێندەی موريدێك شێخەكەیان
كردبێتە گاڵتەجاڕ
نازانم
پێكی پەستییەكەم
بەسەر كێدا بڕژم ، كێ ..؟
(خۆپەرست)
دوا بزمارت دا
لەتابووتی هاوڕییەتیمان،
بەنرخی كا، گەر بتكڕم
هێشتا زەرەرمە، خۆپەرست.
(بێ گوڵ خۆم)
لەپیادەڕۆی ك□ بنهاون
ش□خ□ك، بەباوەشێك گوڵەوە
خۆی لە گوڵەكان جوانتر
هاوار دەكا:
گوڵەباخ.. گوڵەباخ
وتم:
بۆكێی بكڕم..؟
مەگەر هەر بیدەمەوە بەخۆت
وتی:
گەر هەموشیم لێبكڕی
چڵێكت لێوەرناگرم، ئەمن.
(خەزان)
لەناو فەرشی زیوینی گەڵای وەریودا
دان بدە بە كۆتر
بەبێ گمە، بە ئەسپایی دەیانچنێ ..
تەنانەت كۆتریش حەز بە خەزان ناكا
ئەمن؟! بۆ د□ بێت ئیتر
(ماسی)
راوچی
ت□□ك□ت هەڵدە نێو دەریا
كێ دەڵێت

ئ□و ماسی□ی راوی دەکەیت
بەنرختر نییە لە بەهای خۆت؟؟
(دەریاوان)
تا نەم لیدەدەن، کە بۆ هێندە
خەمی دەریا دەخۆم !!
دەبێ بێژیی بم
خەمی دایکم،
لەخۆم زیاتر نەخۆم.
(ڕاستی□ك)
من دەڵێم :-
تۆم خۆشناوێ
تۆ دەڵێی :-
منیش،
وەلێ لەڕاستیدا..
چاوانمان، گەواهیی دەدەن
کە، هەردوکمان درۆدەکەین.

فەتاح حەسەن
دانیمارك / ڤالبی
2018

ڕەخنەگرتــــن لەکۆمەڵگـــــای مۆدێرنیتی … نیهاد جامی

هەر جارەو با بەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە ….
http://dengekan.com/doc/2005/8/aug2005.htm

لەدوای ئەوەی مۆدێرنصتی لەسەر شێوازی سڕینەوە هەوڵی کۆمەڵگا یەکی تریدا, کەلەخەسڵەتە مر□یەکان دووری کردینەوەو کۆمەڵگا لەسەر

بنەمای عەقڵ دروستكرا, ئەوەش بیركردنەوەو پایەدانی بە عەقڵداو ڕەتكردنەوەی هەموو ئەوانەی لە ڕابردوودا هەبوون, كەدواجار نەیتوانی ئەو كۆمەڵگا عەقڵانیە دابمەزرێنێت, ...

[بۆ درێژەی بابەت كلیكی ئێر□ بكەن ....]

18/11/1965 .... سەباح ڕەنجدەر

ساڵەكان ماندوون و گۆرانی نیوە گوتراون
دیوانەكەم لە لایەك دادەنێم و داوا لە خودا دەكەم
ئەو چاكەیەم لەگەڵدا بكات
لە ڕۆژی لەدایكبوونم كۆچ و باربم
دارەبازەشم بەرز بكرێتەوە ناو ڕووناكییەكی بەهێز
ئەفسوونێك خەمڵیوە و میوەكان كۆ دەكەمەوە
لاباڵێكی مێش لە خۆشاویان نقووم دەكەم
دەستم بە سینگەوە گرت و هەڵمبڕی و هەڵمدا
هەواڵی كەسەكەم كەسەكانم پرسی
خۆشی لە خۆم ڕازی كەروش□كم□ نەشكاندووە و مێشێكیشم لەكەدار نەكردووە
قاچێكم لە ڕۆخی كەوتنەخوارەوە داكەوتووە
ئەنگوستیلەی حیكمەتیش لە پەنجەم بەخەبەرە و دەڵێت
ئەمشەو بەیان زوو دێ و زیاتر لە جارێك بسووتێ
دەڵێی یەكەم جارە ژیان چەترم لەسەر هەڵدەدا
دنیا سەرەتایە و ساڵەكانیش پێڕەوكەن
شیعرزادەیەكی بە خانەكانی خودا ڕەنگاوڕەنگ بووم
بەناو خەڵكدا تێپەڕیم
ویستم دوا وشەیان لێ وەرگرم و دوا وشەشم ببیستن
ڕوخسارەكان گرمۆڵە ببوون و مردنیش بەردەوام ڕووی دەدا
بیرم لە ئاسمانی بە باران كردبووەوە‌ و هاتبووم
گوللەی گیربوو لە زمانیان دەربهێنم
كوورەی ئەتۆمیش وەك دەمی بوڕكانێكی دامركاو دابخەم
تەم ڕێگاكانی گەمارۆ دابوو
نارنجێك بووم باران لە دار بەریدامەوە ناو چاڵی گوللەیەك

چێڵێکی عۆڵ حەپۆڵ دەمخوات
نوێژی ئەستێران چاوەکانی خەڵك تاریکن و تاریکایی جیهانیشم لەپێشە
پێویستە من ئارام بم
شیعر ئەندازەی ئازارەکانی زەوی و بیرەوەری شوێنپێکان
کردوومت بە خوێنی پشتی خۆت
لە گۆڕستانی شادمانی ئاوێتەی خاکم کە و پێشەکیم بۆ کتێبی خوداوەندان
درەختی بنەماڵەی شیعر
بە ژوور سەرمەوە شەرحی حاڵە
لە پەلکی یەکەمدا کە تەختەڕەشی ڕەوانبێژییە بنووسن ئاوێنە گەورەکە
لە پەلکی دووەمیشدا پەیکەری سەرکردە
دەڵێی یەکەم جارمە چاو بەرز دەکەمەوە ناو ڕووناکییەکی بەهێز و لە ئەستێرەیەکی نزیك ورد دەبمەوە
بێپەروایی هاتوچوونی بڵاچە
ئەو کاتەی ماوە بۆ سبەینێ
هەڵقوڵانی ناخی ڕوون
بیرکردنەوە لەو ئازایانەی دەبنە سرووشی پێشبینی گەشەدەکەن
بەم شێوەیە لە لەشێکدا ڕەنگ و ڕووم کرایەوە
زەوی بە هێمای پەنجە گەرم بوو
ڕەش و سپی ڕەنگی تەواون و لە چاڵی گوللەیەك
ڕستی بینینیان تێکپەڕی و مەترسیی دڕەندەی تاهەتاییان تێپەڕاند
شیعر کردنی بە ئاو و خۆڵ و ئاگر و با و خەون
پاراو و ئاشکرا لە خوێنمدا
هەناسەیان لەسەرخۆ خواردەوە و ئەویان بینی کە دەیانەوێ
* * *
دەنگێك لە ساکاریی توانیم بەم جۆرە بژیم و کۆششی زاڵەوە
قردێلەی پەیام و بانگەوازی لە سینگی دام
لە ماتەمی بلیمەتان بگەڕێوە
خانەی شاکارەکانی خودا ڕژاوەتە خانەکانتەوە
خوێنت بەرەو سووربوون دەڕوا و ڕاڕایی پاك دەکاتەوە
دەشزانم لەناو چاڵی گوللەدا دەبێ چی بکەم
بەو گۆزەیە بگەم کە لێی دەگەڕام
گای ورووژاو بە نووکە قۆچێك تووڕیی دابووە لاڕێ
* * *
شیعرەکانم دڵسۆزمن و ژیانی لەوە باشتر ناژین

داواشم لە خاڵبەندی کردوووە واز لە ڕاوەدوونانی ڕستە بێنێت
ئێستا هەر ئەوەندەم لەسەرە
لە نائومە□دی نەترسم و بشزانم هەوێنی ئاسوودەیی نامەیی

هەولێر 18/11/2018

پازلی کوردبوونی کورد لە ناو ئەدەبیات و سیاسەت ... برایم فەڕشی

خۆناسین، جیهان ناسین و مانا بۆ ژیان پەیداکردن و کەسایەتی چێکردن لە پرسیارە ساکارەکانەوە دەست پێدەکا. ئەوەی هەر مندالێک ئیمکان پەیدا دەکات پرسیارەکانی لە ناو بنەماڵە، باخچەی منداڵان، مەدرەسە و شوێنی تر بهێنێتە زمان، دەگەڕێتەوە بۆ چەشنی بنەماڵە، کۆمەڵگا و ئەو وڵاتەی کە منداڵ تێیدا گەورە دەبێ.
گەورەترین گرفتی هەر مندالێکی کورد ئەوەیە، کە لە سیستەمێکی دژ بەخۆیدا باردەهێندرێ. کورد کە کیانی خۆی نییە، سیستەمی ک□م□□□ایەتی ئیداریی، فەرھەنگی و پەروەردەی خۆی نییە، هەر لە منداڵییەوە، ناسنامە و کەسایەتی نامۆ، زمانی نامۆ، فەرھەنگ و هەستی نامۆ کە دوورە لە زمان و فەرھەنگ و هەستی خۆی، وەردەگرێ. ئەو منداڵە کە گەورە بوو، هەموو ناکۆکی□کانی لە گەڵ خۆی گەورە کردووە، ڕەنگە ئیمکانی خۆدیتنەوە پەیدا بکات و ڕەنگە هەتا کۆتایی ژیان نامۆ لە گەڵ پێکاتەکانی خۆی بمێنێتەوە و هەست بەوە نەکا کە ئەو خۆی نەبووە!

من، نووسەری ئەم دێڕانە، لە شارێکی گچکەی کوردستان لە دایک بووم، لە ناو شار و گوندەکانی خۆمان و لە ناو ئازەری و فارس گەورە بووم، ژیانم لە ناو و دەرەوەی وڵات لە گەڵ منداڵ و لاو و خەڵکانی شوێن شوێنی جیهان وەک شانۆگێڕ، شانۆپێداگۆگ و داڕێژەری سیستەمی فێربوون تێپەڕ بووە. لە شارەکانی کوردستان وەک شانۆگێڕ پێوەندیم لە گەڵ خەڵک و بینەر هەبووە، گوێم بۆ بەسەرهاتی تاک تاکەکانی خەڵک، هونەرمەند و بیرمەندانی وڵاتەکەم شل کردووە. لە بیرم

نەچێتەوە کە بینەرانی شانۆکانی مانگرتن و خودموختاری یانی چی لە شارەکانی شنۆ، مەهاباد، بۆکان، سەقز، سنە چ هەستێکیان بە زمانی دایکی خۆیان دەربڕیوە. قسەی مامۆستایەکی سەقزیی لە هاوینی ساڵی ١٣٥٨ پاش چل ساڵ لە گوێچکەمدا دەزرینگێتەوە کە گووتی” یەکەم جارە لە ژیانمدا شانۆ بە زمانی کوردی دەبینم و دەژنەوەم”.

ئەوەشم لە بیر نەچێتەوە، کاتێک کە ویستم “انشا” لە سەر شارەکەم بنووسم هیچ سەرچاوەیەک وەک کتێب، گۆوار لە بەر دەستدا نەبوو. ئەوەشم لە بیرنەچێتەوە کە چۆن لە تەورێز و تاران لە تەمەنی مێرمنداڵیدا سوننی بوون و کوردبوون و وەک ئەوان نەبوون و جیاوازبوون، گرفت بوو. هەمووی ئەم شتە ساکارانە پرسیار دەخوڵقێنن. تۆ کێی، ئەوان کێن، بۆ ئەوان وەک تۆ نیین و بۆ تۆ وەک ئەوان نیی؟ هەرکام لە ئێمە بە پێی پلان و بەرنامە نامە لە گەڵ خۆمان بارهێندراوین و بنەماڵەکانمان خۆیان بەرهەمی هەمان کۆمەڵگا و سیستەم بوون و ئەوانیش وەک ئێمە لە ناو ناکۆکییەکاندا کەسایەتیان خۆی گرتووە.

من کە خۆم کەی پرسیار بووم، نەدەکرا لە سەر سەکۆی شانۆ درۆ بە بینەر بڵێم، دەبوو بە شوێن ڕاستییەکاندا بگەڕێم و بیخەمە بەر چاوی بینەر بۆ ئەوەی پرسیار لایان درووست بکرێ. کار لە گەڵ منداڵ و لاوان لە کوردستان و ئێران و بە درێژایی سی ساڵ لە مەدرەسە و ئاموزشگا و زیندان و لەڕێ و لەوێی ئاڵمان، خوودی ئینسانی لە لام کرد بە پرسیار.
لەڕەوە تۆ چ بتەوە و چ نەتەوێ بەرەو فەلسەفە هاندەدرێی بۆ ئەوەی لە ئینسان، لە بوون، لە نەبوون، لە ژیان، لە خۆت، لە نەتەوەکەت لە کورد تێبگەی، لە چارەنووسی پڕ لە ئازاری خەڵکەکەت تێبگەی و پرسیار بکەی بۆ و بۆچی زیادە لە هەموو نەتەوەکانی جیهان تۆ وڵات و کیانت نییە، بۆچی ئەم پرسیارە لە ناو نەتەوەکەی تۆدا نەبۆتە بیر و هزر، بۆچی نووسەران، شاعیران و نوخبەکانی سیاسی لە جێغزیی دیاریکراویی فکریی، ئایینی، ناوچەیی تێنەپەڕیون و بۆچی ئازار لە ناو کورد کۆتایی پێنەهاتووە، بۆچی سیاسی کورد بەردەوام خۆیان لە کارەساتەکاندا دیتۆتەوە؟
هەموو ئەو پرسیارانە و پرسیاری تر، ئەمجارە نەک لە ڕێگای شانۆنامە بەڵکوو لە ڕێگای ئەم کتێبەوە ڕووبەڕووتان دەکرێتەوە بە ئەوەی دیالۆگ و دانووستان لە نێوانمدا پێک بێ.

کتێبەکە بە هەر کەس و هەموو کەس نووسراوە و باسە ڕەق و قوورس و کلاسییەکان خزێندراونەتە تەی زمانی ئاسایی. بابەتەکان وا

داڕێژراون کە دەکرێ جیاواز بەکاربهێندرێن.
کتێبەکە لەم بەشانە پێکهاتووە: “چوونە ناو باس، ئەدەبیات، پیرۆزی و شانازی، کەسەری شاعیران، خانی و حاجی و هێمن، ڕۆشەنگەر ڕۆشەنگەریی نوخبە، ڕۆشەنگەر و ڕۆشەنگەریی، ئایین و پێناسەی ڕۆشەنگەر، خۆیی بوون، کورد- پارس، ڕۆشەنگەر و مێژوو، ڕۆشەنگەرکوژیی سانترالیزەکردن، حاجی، خانی و خودا، ڕۆشەنگەری ناو ئەفسانەکان، ڕۆشەنگەری سیما خۆشکێن ، ڕۆشەنگەر و ناسنامەی ونبوو، جەغزەکان، بیرەوەرییەکان، کەسایەتی چەند پارچە، کوردستان و دەریا!، ژێرخانی بنکۆڵکراو، خوداکان، پارسەکان، فەلسەفە، فەلسەفەبافی، دین، دیکتاتوری نەرم، دین دەوڵەت، سیاسەست، سیاسەت و ئێرانی تۆتالیتێر، سیاسەت و ئایین و دیکتاتۆری ئێران، دایک و بابی سیاسەت، کۆمەڵگای ئایینی و سیاسەت، کەسایەتی، کورد و سیاسەتی گەڕانەوە، پرسیاری گرنگ”
کتێبەکە دەکرێ لە ڕێگای ئەم ئادرەسەوە داوا بکرێ colognelife@arcor.de . ٣٠% سی لە سەدی فرۆشی کتێبەکە بۆ منداڵانی بێ سەرپەرەستی ڕۆژهەڵاتی کوردستان تەرخان دەکرێ و سی لە سەد دەدرێتە ئەو ناوەندانەی کتێبەکە دەفرۆشن. کتێبەکە لە ڕێگای پۆستەوە بۆ داواکار د□ن□ردرێ و بایی ١٠ ئۆیڕۆیە.

برایم ف□شی

مەلنامە ... عەبدولڕەحمان فەرهادی

چۆلەکەیەکی چۆماوان
لە دیدارێکی پڕ شکۆ
خاڵە زەردەکانی ملی
بە خۆر بەخشی،
خۆر قەفتەیێ تیشکی دایێ
لەبن پنچک و گەزەڵێن
هێلانەیێ بۆ خۆی چێکا
جاویدان بێ تا هەتایێ.

****
شینە شمقاڕێکی زەلان
بۆ دیدارێکی لەگەڵ خۆر
دەوەنێکی کردە جێژوان،
ڕۆژی ژوانێ
سپێدە زوو لەگەڵ ئەلەند
کلچووکێکی
لە چڵەقامیشێ دروست کرد
کە ئاوی لە
دامێنی چیا هەڵدەمژت،
شینە شمقاڕەکەی زەلان
بەر لە ژوانێ
هەردوو چاوی جوانی پێ ڕشت.
****
تا پەڕەسێلکەی ڕەوەزان
زەرد□ پەڕ بەخاک دەسپێرن
بە دەنووک و
شاپەڕی پڕ لە تیشکەوە
دەگەنەوە نێو هێلانە،
خۆر لە شەرمان
ئاوا نابێ بەم زووانە.
****
ڕیشۆڵەیەکی تەریوەی
سەر کزۆڵەی دڵ پڕ لە خەم
سەرگەردان و دیدە پڕ نەم،
نزایەکی بۆ خۆر هەنارد،
خۆر ئێوارە
ڕووناکترین تیشکی خۆی لە
گڕکانەکانی زستانە
بە شنەی ئێوارە بۆ نارد،
دوای چەند ساتێ
ڕیشۆڵەی تەرەی ڕێ ون بوو
بە باڵی تیشکی زستانە
بە باوەشێ بریقەوە
بە چەپکێ جریوەی تازە
گەیشتەوە نێو هێلانە.
****

چۆلەکەیەکی گەردەن زەرد
لە پنچکی لێڕەوارێ
ویستی هێلانەیێ چێکا
لەودیو دوندێ
نقووم لە بۆی مێرغوزارێ
چەپکێ پرشنگی لە خۆر خواست،
خۆر بە کزەبای ئێوارە
گۆلمە تیشکێکی نارنجی
لە کەزیی زەردەپەڕ بۆ نارد،
لەو ڕۆژەوە
چۆلەکە و خۆر بوونە هاوڕێ،
کە چۆلەکە هەموو ڕۆژێ
لەگەڵ تاریك و ڕوونی بەرەبەیانا
بای باڵی خۆی دەدا، ئینجا
خۆر سەری لە کەل دەردێنا.
****
خاڵخاڵۆکەیەکی باڵ مەیلەو نارنجی
ئێوارەیێ
بەنێو باخی شیعرەکانما
گوزەری کرد
لەنێو کووچەی دێڕەکانیا
بەدوای ناوی تۆدا وێڵ بوو،
کاتێ گەیشتە ترۆپکی یەکەم پیتی،
هەر چوار پیتی ناوتی نەخشاند
بە خاڵەکانی سەر باڵی،
کە لێبۆوە
هەر لەوێ دای لە شەقەی باڵ
وەختێ لەسەر چڵی درەختێ نیشتەوە
بووبووە
کۆترە شینکەی بەهاری ساڵ.

ئــەم دوو شیعــرەم خوێنــدەوە …. لەتیف بێوار

زمان تاکە ئامرازی شاعیرە بۆ دەربڕین، چەندێك شاعیر هەستناسك بێت بەڵام گەر نەتوانێت بەسەر زمانی نووسینی شیعردا زاڵ بێت، ئەوا شیعرەکە لەق دەبێت و بگرە جارانێکیش لە ناوەراستی شیعردا شاعیر خۆی لێ ون دەبێت و یان دەگەڕێتەوە سەرەتا یان بە بارێکی تردا قەسیدەکە بەرەو تەواو بوون دەبات.

باشترە لەمبوارەدا پەیوەندی هەبێت لە نیوان بڵاوکارو شاعیردا بۆ روونکردنەوەو تەنانەت گۆڕینی هەندێك دەستەواژەو پێداجوونەوە.

لەگەڵ یەکەم خوێندنەوە بۆ شیعری (سلێمانی) خوێنەر فریو دەخوات و بەر وێنەی سەرنجڕاکێش و ناسك دەکەوێت و دەڵێت زۆر شیعرێکی جوانە، بەڵام کە زیاتر بیخوێنیتەوە ناتەبایەکانیت بۆ روونتر دەبێتەوە.

گەر سەرنج بدەین لە شیعری (سلێمانی) دەبینین شاعیر لە دوو کۆپلەدا توشی سەرلێتێکچوونی زمانەوانی بووەو هەرواش دەردەکەوێت لەو دوو کۆپلەیەدا تەواو مانا ناپێکێت.

کۆپلەی یەکەم:

سلێمانی لە سوچێکیا
مەستوورێکی خەوتووە
لەناو پێخەفی
ئاوازە خۆش لێنیشتووەکانیا

سەرنج/ لە ئاکامی تێگەشتنمەوە بۆ ئەم دەقە بۆم هەیە بپرسم ئایا (شاری سلێمانی لە سوچێکی خۆیدا مەستوورێکی خەوتووە؟) کە ئەمەیە مانای کۆپلە، ئەگەر واش بێت نەدەبوو وشەی سلێمانی دووبارە بکرێتەوە چونکە ناونیشانەکەی (سلێمانی)یە، بەڵام واش هەر پێکهاتەی رستەکە هەڵەیەو وشەی مەستوورێك دەبوو مەستوورەیەك بووایە، کەواتە کۆپلەکە ئاوها دادەڕێژرێتەوە تا لە رووی زمانەوە دروست بێت:

لە سوچێکیا
لەناو پێخەفی
ئاوازە خۆش لێنیشتووەکانیا
مەستوورەیەکی خەوتووە

دووەم کۆپلە:

لەملاوە
ئینجانەیەکە پەنهانەکانی

پڕە لە گوڵی بئ سێبەر
ئەم کێپلەیەش ناتەبایی ماناو زمانیش دەخولقێنێت، چونکە یا دەبوو ئینجانەکە پەنهان بێت بە تەنیا، یان گوڵەکان بێ سێبەر بوونایە، لەگەڵ ئەمەشدا جوانتر و گونجاوتر بوو لە رووی دروستی داڕشتنی زمانەوە بینووسیایە: ئینجانەیەکی پەنهانە.
ئەمە جگە لەوەی چەند واژەو وێنەیەکی ناگونجاو لەگەڵ یەکدا بەکارهاتوون بۆ سلێمانی کە بازدانی تێدا دەبینرێت لە کەرەسەیەکی شیعریەوە بۆ یەکێکی تری پێچەوانە، وەك ئەوەی شاعیر سلێمانی بەم شتانە دەچوێنێت:
مەستوور، کتێب، بنە توو، ئینجانە، سپێدە
بۆ زیاتر خوێندنەوەی شیعرەکەی شاعیر لێرەدا دامناوەتەوە:

سلێمانی
سلێمانی لە سوچێکیا
مەستوورێکی خەوتووە
لەناو پێخەفی
ئاوازە خۆڵ لێنیشتووەکانیا
لە سوچێکی تری
کتێبێکە بەردەوام دەنووسرێتەوە
لەناو خۆشیدا
بنە توویەکی سوورە
تاجە گوڵینەی خەمێکی دووری لەسەرە
لەملاوە
ئینجانەیەکە پەنهانەکانی
پڕە لە گوڵی بئ سێبەر
لەولاشەوە
سپێدەیەکە وەك دڵی ئاو خەمڵاوە
باڵای سنەوبەرێکە
تا گەردنی بەرزی هەور
هەڵکشاوە
....

لە هەمان کاتیشدا شیعرێکی ترمان پێشچاو دەکەوێت کە شیعرێکی جوان و تێکمەیە، لەسەرەتاوە تا کۆتایی شاعیرەکەی زانیویەتی چی بەکاردێنێت و دەیەوێت چی بڵێت، هەرچەندە نزیکە لە شێوازی شیعرەکانی (فروخ) بەڵام تەواو بۆنی موعاناتەکانی شاعیرێکی کوردی مێینەی لیدێت، ئەو شیعرەش لە ژیر ناونیشانی (لە خۆتا وەرمگێڕەوە)یە، جێی دەستخۆشییە

تاکە سەرنجی زمانەوانی لەسەر ئەم شیعرە ئەم دێڕەیە:
زاڵمانە چاو لە فرمێسکەکانت ئەبەستم
کە دەبوو ئاوها بووایە:
زاڵمانە چاو لە فرمێسکەکانت ئەنوقێنم. یان دادەخەم، چونکە کورد ئاوها دەڵێت.
تا نووسینێکی تر هەمووان شادمان و سەرکەوتوو بن.

لە (ماڵی باران)ەوە تا (خەیاڵی منداڵانە) گەشتێك بەنێو شیعرەکانی (ئەمین محەمەد)دا

نووسینی: زیاد ڕێشاد

-

یەکەم: کورتەیەك لە ژیانی

(حەمە ئەمین محەمەد ئیسماعیل) ناسراو بە (ئەمین محەمەد) لە ساڵی (1962) لە شاری سلێمانی لە باشووری کوردستان لە دایك بووە، تا ئامادەیی خوێندووە، جگە لە چاپکردنی دیوانێکی شیعری بۆ گەوران بەناوی (هەڵوێست) لە ساڵی (1991)، هەروەها تا ئێستا شەش بەرهەمی بۆ منداڵان بە چاپ گەیاندووە ، کە سەرجەمیان شیعرن، بە ناوەکانی (ماڵی باران) لە ساڵی (2010)، (هاوڕێی نوێ) لە ساڵی (2011)، (خەونی چۆلەکە) و (هەنگە وردیلە)ش لە ساڵی (2011)، (گۆرانیی هەورەکان) و (خەیاڵی منداڵانە) لە ساڵی (2012). گەلێك لە هۆنراوەکانی (ئەمین محەمەد) ئاوازیان بۆ دانراوە و کراون بە گۆرانی بۆ منداڵانی کوردستان.

دووەم: بەرهەمەکانی
1- ماڵی باران

کۆشیعری (ماڵی باران) بە تیراژی هەزار دانە لە سلێمانی و لە ساڵی (2010) چاپ کراوە، سەرجەمی شیعرەکانی ئەم دیوانە لە ساڵی

(2009)دا نووسراون، (ماڵی باران) لە (22) دەقی شیعری پێکهاتووە، لەم بیست و دوو تێکستەدا تەنیا یەك شیعریان (10) بڕگەیی و دووانیان (14) بڕگەیین، ئەوانی دیکە پێنج دانەیان (8) بڕگەیین و چواردە شیعریشیان بە کێشی (7) بڕگەیی نووسراون. زۆربەی شیعرەکانیش کورتن، لە حەفت بەیت و هەشت بەیت پێکهاتوون.

2 – هاوڕێی نوێ

کۆشیعری (هاوڕێی نوێ)، لە ساڵی (2011) چاپ کراوە و دە دەقی شیعریی لەخۆگرتووە، چوار شیعریان لەسەر کێشی (7) بڕگەیی و شەش شیعریشیان لەسەر کێشی (14) بڕگەیی واتە (7+7)ن، شیعرەکانی نێو کتێبی (هاوڕێی نوێ) لە هەردوو ساڵی (2008) و (2009) نووسراون.

3 – خەونی چۆلەکە

ئەم کۆشیعرەش لە ساڵی (2011) چاپ کراوە، لە (22) تێکستی شیعریی پێکدێ و حەڤدە شیعریان لەسەر کێشی (7) بڕگەیی و پێنج شیعریشیان لەسەر کێشی (8) بڕگەیین، تەواوی شیعرەکانی نێو ئەم دیوانە لە ساڵی (2010)دا نووسراون.

4 – هەنگە وردیلە

کتێبی (هەنگە وردیلە) لە (6) شیعری منداڵانە پێکهاتووە و تایبەت بۆ منداڵانی باخچەی ساوایان نووسراوە، ئەم کتێبە لە ساڵی (2011) چاپ کراوە. لەو شەش شیعرەدا، سێ شیعریان لە کۆشیعری (گۆرانیی هەورەکان)یشدا بڵاو کراونەتەوە.

5 – گۆرانیی هەورەکان

کۆشیعری (گۆرانیی هەورەکان) لە ساڵی (2012) چاپ کراوە، ئەم دیوانە (22) دەقی شیعریی تێدایە، کە شازدە شیعریان لەسەر کێشی (7) بڕگەیی و چوار شیعریان لەسەر کێشی (8) بڕگەیی و دوو شیعریشیان لەسەر کێشی (10) بڕگەیی (5+5) هۆنراونەتەوە.

6 – خەیاڵی منداڵانە

ئەم دیوانەش لە ساڵی (2012)دا بە چاپ گەیشتووە، (16) دەقی شیعریی تێدایە، لەو شیعرانە یازدەیان لەسەر کێشی (7) بڕگەیی، دوو شیعریان لەسەر کێشی (8) بڕگەیی، دوو شیعری دیکەیان لەسەر کێشی (14) بڕگەیی (7+7) هۆنراونەتەوە، هەروەها تاکە شیعرێکیان لەسەر کێشیش (16) بڕگەیی (8+8) نووسراوە.

سێیەم: گەشتی شیعریی ئەمین محەمەد

ئەمین محەمەد لە شیعرەکانیدا هەموو دەم لە جوڵە و گەڕان و سەفەردایە، شیعرەکانی ئەو هەموو دەم باڵ دەگرن و دەفڕن، گەڕان و جوڵە و پیاسە و سەفەر نە تەنیا بۆ کۆڵان و گەڕەك و شار و

سەرزەمینێکی دیکەی ئەم دونیایە، بەڵکو گەڕان و سەفەری ئەمین محەمەد لەگەڵ منداڵاندا بۆ سەر لوتکەی شاخەکان و پشتی هەورەکان و چوونە لای مانگ و ئەستێرەیە، ڕۆیشتنە بۆ نێو ڕووبار و قووڵایی دەریا، قسەکردنە لەگەڵ هەور و هەڵم و خوڕە و تاڤگە و شەپۆل و نمەی باران و کلووی بەفر و گڤەی با، ئەو بە منداڵان دەڵێ وەرن با هاوڕێی سوێسکە و فیل و مەیموون و ورچ و هەنگ و پەپوولە بین.
زۆر دەم لەسەر زاری منداڵانەوە قسە دەکات و گەرەکییەتی لەگەڵ خۆردا بدوێ و بچێتە پشتی هەورەکانەوە:

وەرە خۆرەکە
ببە بە هاوڕێم
دەی خێراکە
وا من چاوەڕێم
تا دەگاتە:
تا ئاسمانی بەرز،
پشتی هەورەکان
بەرەو خۆرنشین
ئەڕۆین ئێواران
(ماڵی باران، ل6)

شیعرەکانی ئەمین دەیانەوێ گەشت بکەن بۆ نێو قووڵایی دەریا و لەگەڵ باڵندە ئاوییەکاندا بەناو ڕووباردا بڕۆن:

بەناو ڕووباردا ئەڕۆم
ئاوی زەریاکان ئەخۆم
وەك باڵندەی ناو ئاوم
لەسەر شەپۆل وەستاوم
(ماڵی باران، ل13)

ئەو لەگەڵ ئاوی کانیدا هەڵدەقوڵێ و دەبێتە هەڵم و شانبەشانی (با) دەچێتە سەر لوتکە بەرزەکان و تا تۆقی ئاسمانی ڕاناوەستێ، پاشان لەگەڵ هەورەکاندا جارێکی دی دێتەوە لای منداڵان:

من ئاوی کانیم تەقیوم
لەژێر زەوی هەڵقوڵیوم
دە سەیرم کەن ئێوەی منداڵ
ڕونم وەکو چاوی قرژاڵ
(ماڵی باران، ل14)

لەو شوێنانەش کە لەسەر زمانی میزەڵان و پەپوولە و هەنگیش بۆ منداڵان قسە دەکات، هەر ئارەزووی فڕین و سەفەر و ڕۆیشتن دەکات،

ئەوەتا لەسەر زمانی میزەڵانەوە دەبێژێ:
ووتی بێزارم لێرە
دەچم بۆ لای ئەستێرە
(ماڵی باران، ل18)

هەروەها ئەمین محەمەد کە لە (فیل، سوێسکە، چۆلەکە، توتکە، بۆقیلە، ورچەبۆر، مشك، پشیلە، مریشکەسپی، هەنگ، پەپوولە، مەیموون، ماسی و تیمساح) دەدوێ، وێنەی شیعری ناوازەی ئەوتۆ پیشان دەدا، هەر دەڵێی وا مریشکەسپی و جوجەڵە وردیلەکانی لەبەردەمت وەستاون، هەر وەکوو ئەوە وایە مەیموونێکی جوانکیلە لەبەرچاوت بۆ بە درەختدا هەڵبگەڕێ، یا سوێسکەیەکی بۆر و خنجیلانە ببینی، خۆی و بەچکەکانی بە جیکە جیك بڕۆن بە ڕێگادا، یا بۆقیلەیەك خۆی باسی زەلکاو و قیڕەی خۆیمان بۆ بکات، هەر وا دەزانی پەپوولە و هەنگ وا بە زمانی حاڵ لەگەڵ گوڵێکدا قسە دەکەن و داوای لێ دەکەن ماڵی باخیان پیشان بدات:
گوێم لێ بوو بەیانی زوو
پەپوولە و هەنگ دوو بە دوو
دەیان پرسی لە گوڵێ
ڕێگای باخیان پێ بڵێ
(ماڵی باران، ل24)

ئەمین محەمەد لە شیعری (ماڵی باران)دا، کە یەکێك لە کۆشیعرەکانیشی بە ناوەوە کراوە، پێچەوانەی ڕێسا و نەریتی باو، ناڵێتە منداڵان با چاوەڕێ بین باران لە ئاسمانەوە بێتە خوارێ و چەتر هەڵدەین، ناڵێ کە باران باری، ئاو زۆر دەبێت و سوودی هەیە بۆ ڕووەك و گیاندار… بەڵکو داوا لە منداڵان دەکات لەگەڵیدا بچن بۆ ماڵی باران، دەستی (با) بگرن و بچن بۆ ئەو شوێنە بەرزەی ماڵی بەفر و تەرزە و بارانی لێیە:
ئێوەش وەرن منداڵان
دەچین بۆ ماڵی باران
بەفر و باران و تەرزە
ماڵیان لە شوێنی بەرزە
هەور ماڵی بارانە
دڵگیرە و فراوانە
دەی با دەست بگرین بە (با)
بەرەو ئاسمان بمانبا
لەگەڵ ئەودا دەگەڕێین

(با) ڕووی لەکوێ بوو لەوێین
ئای خۆ دڵۆپەی باران
وا سەر گۆنامی تەزان
(ماڵی باران، ل16)

تۆڵە و دوژمنایەتی و یەکدی خواردن و یەکتر قڕکردن و کەیف پێکنەهاتن، لە فەرهەنگی شیعریی ئەمین محەمەددا بوونی نییە، ئەو دەیەوێ هەمووان هاوڕێ و دڵسۆزی یەکتر بن، بەدەم یەکەوە بچن و سروودی خۆشەویستی بچڕن، هاوکاری یەکدی بکەن و نوقڵی تەبایی ببەشنەوە، لە شیعری (ژیان لە دارستاندا) لەسەر زمانی مارەوە، بە سمۆرە و ڕێوی و بەچکەکانی دەڵێ لێم مەترسێن، دەبمە هاوڕێتان:

ماریش کاتێ ئەوەی بینی
وەستا لەبەر پێکەنینی
وتی بۆ ترسان بەم شێوە؟!
هاتووم ببمە هاوڕێی ئێوە
(گۆرانیی هەورەکان، ل4)

لە شیعری (ئاشتبوونەوە)دا، کارژۆلە لەگەڵ بێچووی گورگ و ڕێویدا، هەموو کێشەکانیان تێپەڕاندووە و پێکەوە دەژین و باسی مافی هاوسێیەتی و ئاشتی و تەبایی و دڵپاکی دەکەن:

کارژۆلەی بزنە کێوی
لای بێچووی گورگ و ڕێوی
وەستاون لەبەر دەرگا
لەبەردەم ماڵی گورگا
دەڵێن ئێمە سێ هاوڕێین
لەم دارستانە هاوسێین
بە ئاشتی و بە تەبایی
کەوتوینە بەزم و شایی
(خەونی چۆلەکە، ل3)

لەو مەملەکەتە قەشەنگەی ئەمین محەمەددا، گیانداران لە کاتی پرسیار و پێویستیدا یارمەتی یەکدی دەدەن، وەك لە شیعری (کەروێشکە گردیلە)دا، کەروێشکیك بێچووەکەی بزر دەکات، بۆیە دەچێ لە سمۆرە پرسیار دەکات، ئەویش دەڵێ لای ئێمەیە و لەگەڵ بێچووی من پێکەوەن. هەروەها لە شیعری (ژیان لە ئەستێرەیەکی تردا) خەون بەوەوە دەبینێ کە گورگ و مەڕ ببن بە هاوڕێ، مشك و پشیلەش لەباتی شەڕ، دیلانێ بکەن:

گورگ و مەڕ دەبن بە هاوڕێ

ئەو شوانە و ئەم دەلەوەڕێ!
پشیلە ڕەشە و مشکە بۆرە!
دیلانێ دەکەن بە نۆرە؟!
(خەونی چۆلەکە، ل18)

هەروەها ئەو لە شیعرەکانی (قازە سپی)، (بوکەڵەکانم)، (تابلۆی ئاشتی)، (فیلێکی بچکۆلانە)، (گەمەی پشیلە و مشك)، (هاوڕێیەتی) و (تینوێتی)…دا، لەسەر زاری منداڵ و بووکەڵە و گیاندارانەوە، ئەوە پاتە دەکاتەوە، کە گەرەکیەتی قاز و توتکە، جوچکە و پشیلە، چۆلەکە و ڕێوی، ورچ و توتکە سپی، فیل و چۆلەکە، مشك و پشیلە… ببن بە هاوڕێ و هاودەم و هاوکاری یەکتری و بە خۆشەویستی و تەبایی پێکەوە بژین و یاری بکەن و ڕێز لە مافی یەکتری بگرن و ڕێسای دیموکراسی پەیڕەو بکەن.
ئەگەر فایەق بێکەس لە شیعری (شێر و مار)دا، کە کوڕ هاوار بۆ باوکی دەبات تا لە مار ڕزگاری بکات، باوکی مارەکە لەتوپەت بکات، وەك دەڵێ:
کوڕ دەستی کرد بە هاوار
باوکەکەی کرد خەبەردار
کەوتە فریای دەستوبرد
مارەکەی لەتوپەت کرد
ئەمەو ئەگەر لە زۆرێك لە شیعری ئەوسا و ئێستای منداڵاندا، مار و دوپشك و قەلەڕەش و ڕێوی… هێمای خراپە و شەڕانگێزی و فێڵ و دووڕوویی بن، بەڵام ئەمین محەمەد پێچەوانەی ئەو گوتارە باوە، تەنانەت لە شیعری (بوکە سوورە)دا کە مارێك دەیەوێت هێرش بۆ زەڕنەقووتەکان بێنێ و بیانڕفێنێ، ئەو نایەت قسە بە مار بڵێ یان لەتوپەتی بکات، یا هەڕەشەی لێ بکات، بەڵکو تەنیا بۆ پاراستنی زەڕنەقووتەکان بە دارێك مارەکە لەسەر درەختەکە دێنێتە خوارێ:
خۆم زانیم بوکە سوورە
لە بێچووەکانی دوورە
کە بینیم پەشۆکاون
لە هێلانە خزاون
وتم ها، چی ڕویداوە
بۆ جریووەتان نەماوە؟
وتیان ئەها، ئەو مارە
هاتووەتە سەر ئەم دارە
دەیەوێت هێرش بێنێ
زەڕنەقوتە بفڕێنێ

منیش خێرا سەر کەوتم
بۆ لایان بەڕێکەوتم
ئیتر یەکسەر بە دارێ
مارەکەم هێنا خوارێ
(خەونی چۆلەکە، ل13)

شاعیر دەزانێ منداڵان بەگشتی ئەگەر بە گیاندارێکیش نامۆ بن یا لێشی بترسێن، بە باسکردن و ناوهێنان و لێ نزیکبوونەوە و هاوڕێیەتیکردنیان، ئەو ترس و نامۆییە دەڕەوێتەوە، بۆیە باسی گیانداران و قسەکردن لەسەر زمانی گیانداران، پانتاییەکی گەورەی لە دەقەکانی ئەمین محەمەددا گرتووە و لەپاڵ گیانداری ماڵیدا، لەگەڵ کێوییەکانیشدا هاوڕێیەتی پەیدا کردووە، وەکوو چۆن باسی باڵدارەکان دەکات، گیاندارە ئاوییەکانیشی فەرامۆش نەکردووە، بۆیە ناو و قسە و بەسەرهاتی (چۆلەکە، فیل، سەگ، سوێسکە، مەیموون، پەپوولە، هەنگ، مریشك، ورچ، مشك، پشیلە، بۆق، ئاسك، سمۆرە، ڕێوی، مار، کۆتر، بەرخ، قاز، ماسی، تووتی، پەڕەسێلکە، گورگ، بزن و کارژۆڵە)ی نووسیوە و بە منداڵانی ئاشنا کردوون.
ئەمین محەمەد لەو شوێنانەش کە زەمی گیاندارێك یا حاڵەتێك دەکات ئەوەندە بە نەرم و هێمنی ناسکەگلەییەکی لێ دەکات، وەکوو ئەوە وایە مامۆستایەك بە فێرخوازێکی خۆشەویستی خۆی بڵێ ئااای وا نابێ…
ئەها بە توتکەکەی دەڵێ:
توتکە گوێ قوتەی جرپن
بۆچی دەوەڕیت بە من
(ماڵی باران، ل10)

یا کە وەسفی مەیموونەکەی دەکات، بە تەنزەوە بە لاسار و چەتوونی ناو دەبا و دەڵێ:
وەرن سەیری ئەم مەیمونە
چەندە لاسار و چەتوونە
هەر خەریکی ڕاو ڕاوێنە
زۆر حەزی لە بازبازێنە
(ماڵی باران، ل19)

دیسان بە گاڵتەوە بە ورچەبۆر دەڵێ چاوچنۆك و تێرنەخۆر، پاشان هەر خۆی بەوە وەسفی دەکات کە خاوەنی دیمەنێکی دڵگیرە:
هەی هەی وا هات ورچە بۆر
چاوچنۆکی تێر نەخۆر
لانەی هەنگ ئەشێوێنێ

هەنگوینی ئەچۆڕێنێ
تا دەگاتە:
سەیری ئەو ورچە پیرە
دیمەنی چەند دڵگیرە...
(ماڵی باران، ل26)

هەروەها لە شیعری (گەمەی پشیلە و مشك)یش، نەرمەگلەییەك لە پشیلە دەكات و بە (پشەی كەڕ) ناوی دێنێ، كەچی لە دێرەكانی دیكەی شیعرەكەدا، بە (پشە چاوشین) گاسی دەكات. كە زۆر لە گورگ توڕە دەبێ و پێی ناخۆشە ئازاری كەروێشكەكەی بدات، دیسان وەك ئەوەی شۆخی لەگەڵ بوونەوەرێكی بزۆك بكات، دەڵێ:

گورگی چەپەڵ و نەوسن
واز بێنە لە هاوڕێی من
هەستە كەروێشكە ڕاكە
ئێستا هەلێكی چاكی
(خەیاڵی مناڵانە، ل5)

بەشی زۆری دیكەی شیعرەكانی لە وەسفی ئەو گیاندارانەی بوونەتە كاراكتەری نێو شیعرەكانی بە (چاو بزی گوێ قوتیلە)، (كەروێشكە خەپان)، (چەنەباز)، (بزێو) و (وردیلە)ی ناویان هاتووە.

بەشی زۆری شیعرەكانی ئەمین محەمەد وەربگێڕدرێنە سەر هەر زمانێكی دونیا، دیاری و دۆستی منداڵانن و چێژی لێ دەبینن و لەگەڵ وشە و ڕستەكانیدا ئاوێتە دەبن، هەموو ئەو كەرەستە و وشە و دەستەواژانەی ئەو بەكاری دێنێ، چۆن بۆ منداڵێكی كوردستان جێگەی بایەخ و تێڕامانن، ئەوهاش منداڵانی نەتەوەی دیكە دەتوانن ئەو چێژ و سوود و كاریگەری و بایەخە ببینن، لێ بەشێكی شیعرەكانی شاعیر، تایبەتن بە منداڵانی كوردستان و تەنیا بۆ خۆشەویستی خەڵك و خاك و ئاڵا و نیشتمانی كوردەواری نووسیویەتی، چونكە خۆزگەی ئەو و هەمووان ئەوەیە كوردستان ئازاد بووایە، چونكە خەون بەوەوە دەبینێ، خۆری ئازادی لە هەر چوار پارچەی وڵات هەڵبێت، خۆرێك تیشك و پرشنگی دوایی نەیەت و هیچ پەڵەهەورێك نەتوانێ ڕێگەی لێ بگرێ، خەون بەوەوە دەبینێ ببێتە مامۆستا و سۆراخی ناو و نەخشەی كوردستان بكات:

چاوم گێڕا بەسەریانا
بە دوای ناوی كوردستانا
هەر لە نەخشەكە ڕامابووم
بە دیارییەوە حەپەسابووم

دەمووت نیشتمانم کوێیە!
بۆ نایبینم لەهیچ جێیە؟!
(خەونی چۆلەکە، ل19)

ئەو وەختێ باسی کۆلارەکەیشی بۆ منداڵان دەکات، جەخت لەوە دەکاتەوە کە جوانییەکەی لەوەدایە کە ڕەنگی کۆلارەکەی وەکوو ڕەنگەکانی پەرچەمی کوردستان لە زەرد و کەسك و سپی و سۆر پێکهاتوون. دەمێ لەگەڵ بابەنوئێلیش دەئاخفێت، لە وەڵامی ئەوەی کە بۆچی نەخشەی کوردستان لەسەر نەخشەی جیهاندا دیار نییە، بە بابەنوئێل دەڵێ گوێم لێ بگرە من کوردم و کوردستانیم، نیشتمانم دابەشی سەر وڵاتان کراوە:

ورد گەڕاوم لەسەر نەخشە
تۆم نەبینیوە بمبەخشە
وڵاتی تۆ ناوی چییە؟
ئەی بۆ ناونیشانی نییە؟
بابە نوئێل گوێ بگرە لێم
تا پێت بڵێم کێم و لەکوێم
کوردم خەڵکی کوردستانم
دابەشی سەر وڵاتانم
(گۆرانیی هەورەکان، ل6)

ئەمین محەمەد لە شیعرەکانیدا، بە دەگمەن نەبێ ڕێگەی ئەوەی بەخۆی نەداوە بە منداڵان بڵێ وا بکەن و وا بڵێن و ئەم کارە مەکەن و ڕەفتارتان پێویستە وابێ و هتد… وەك لە ناوەڕۆکی زۆرێك لەو شیعرانەی ئەوسا و ئێستا بۆ منداڵان نووسراون بەو زمان و شێوازە منداڵ دەدوێنن، تەنانەت ئەو شیعرانەیشی کە دەکەونە نێو خانەی شیعری پەروەردەیی و فێرکارییەوە، زمانێکی ناڕاستەوخۆی تێکەڵا بە ئەندێشە و خەیاڵ و یاریی منداڵانەی بەکار هێناوە. ئەو بە منداڵان دەبێژێ تا خۆر ئاوا نەبێت ئەستێرە دەرناکەوێت، قسەیان بۆ دەکات سوودی کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت چەندە پێویستە لەم چەرخەدا، لە چێژ و بایەخی تەندروستیی شیر و گوێز دەدوێ، لەبارەی ئەوەوە دەنووسێ کە یاسا چەندە پێویستە بۆ ڕێکخستنی ژیانی کۆمەڵ. باسی سوڕی ژیانی بۆق، هەڵهێنانی جوچکە، چێکردنی هێلانە لەلایەن چۆلەکە، سروشتی ژیانی تووتی، ڕەنگ و شێوەی شەمامە و هتد… دەکات، بەڵام نایکاتە فەرمانکردن و وەعزدان و وانەی بیرکاری و زانست. ئەوەتا لە شیعری (ئاوی کانی)دا لەسەر زاری ئاوەوە باس لەوە دەکات کە لە ژێر زەویدا هەڵقوڵاوە و کە تیشکی خۆریش لێی دەدا، دەبێتە هەڵم و

دەبێتە هەور، دوایی جارێکی دی دێتەوە:
من ئاوی کانیم تەقیوم
لە ژێر زەی هەڵقوڵیوم
دە سەیرم کەن ئێوەی منداڵ
ڕونم وەك چاوی قرژاڵ
هاوڕێی کێڵگە و باخچەی شارم
من بێچوی دەریا و ڕوبارم
کە تیشکی خۆر گەرمم دەکا
دەبم بە هەڵم و با دەمبا
دەچمە ناو هەورێکی سپی
ملی ڕێ دەگرین بە کپی
ورد، ورد، دەڕۆین بە ئاسمانا
بەسەر لوتکەی بەرز و جوانا
کاتێ هەور دەگرمێنێ
بە لێزمە دامدەبارێنێ
دەبم بە لافاو لەو کێوە
دەگەڕێمەوە لای ئێوە
(ماڵی باران، ل14)

ئەمین محەمەد لە گەشتی شیعرەکانیدا لەگەڵ منداڵانی هاوڕێی، لای لە وەرزش کردووەتەوە و شیعری بۆ ڕۆژی جیهانیی منداڵان و ڕۆژی جەژن و یادی لەدایکبوون و سەری ساڵی نوێ گوتووە، هەروەها خۆشەویستیی دایك و شاری سنە و جوانیی کتێبخانە و دونیای مۆسیقا و کۆلارە و بووکەشووشە… بە وشەی ناسکی ئەوتۆ لێیان دواوە دەیان هێندە لەکن منداڵ خۆشەویستتری کردوون، هەروەها بۆ جوانیی سروشتی کوردستان و دیمەنی باخ و خوڕەی تاڤگە و هاژەی ڕووبار و بڵندایی شاخ و ناسکی پەلکەزێڕینە… شیعری قەشەنگی نووسیوە. پێی خۆشە منداڵان هاوڕێی هونەر و شیعر و گۆرانی بن، بە بایەخەوە باسی نیگار و فڵچە و بۆیە و ڕەنگ و دەفتەری وێنە و پیشانگا دەکات، وێنەی خۆر دەکێشێت کە ڕەنگی زەردی زێڕینە و پرشنگ دەدات و تیشکەکانی پەرش و بڵاون، لە بۆیە و پەڕێکی سپی وێنەیەکی پاك و بێگەرد دروست دەکات و لە پیشانگا هەڵیدەواسێ، نیگاری درەختێك دەکێشێت کە با دەیلەرێنێتەوە و پاساری بۆ لای دەفڕن و دەیکەن بە هێلانە، جوجەڵە و پشیلە پێکەوە دەخاتە تابلۆیەك و دەخوازێ بێ کێشە و هەرا بن و بە ئاشتی بژین.

خوێندن و چوونە قوتابخانە و ڕێزگرتن لە مامۆستا و خۆشویستنی هۆڵی وانە و کەلوپەلی قوتابی لای ئەمین محەمەد پێگەی تایبەتییان هەیە و

بۆیە هەموو دەم بە تام و چێژەوە باسی زوو لە خەو هەستانی سبەینان و خۆگۆڕین بۆ چوونە فێرگە و جانتا بە شان دادان و چەتر هەڵگرتن و ڕاوەستان لە گۆڕەپان و نووسینی دارا و بەشداری کردن لە چالاکیی خوێندنگە دەکات، لە بەشێکی شیعری (ئامادەکاری)دا دەڵێ:

ئامادەم خۆم گۆڕیوە
پۆلی یەکم بڕیوە
جانتاکەم هەڵدەگرم زوو
جا دەچم بۆ پۆلی دوو
دەفتەری وێنەم پێیە
لەگەڵ دەستەیەك بۆیە…
(گۆرانیی هەورەکان، ل20)

ئەو ئەگەرچی لە ژیانیدا کاری مامۆستایەتی نەکردووە، بەڵام لە شیعرەکانیدا زۆر بە هەست و ڕۆح و سایکۆلۆژیای منداڵ ئاشنایە و دووریش نییە وەکوو باوکێك کە خاوەنی چەند منداڵێکە، لەنێویشیاندا لیلێ، یارەمەتیدەر بووبن بۆ ئەوەی لە جیهانی منداڵان نێزیکتر بکەوێتەوە، خۆیشی لە چاوپێکەوتنێکدا ئەوەی نەشاردووەتەوە کە هەر شیعرێك بنووسێ سەرەتا بە (لیلێ)ی کیژی پیشان دەدا، وەك دەڵێ: “بەر لە بڵاوکردنەوەی هەموو شیعرەکانم بۆ (لیلێ)ی کچم دەخوێنمەوە، ئەوەی ئەو بەلایەوە قورس بێ گۆڕانکاری تێدا دەکەم، چونکە بە بۆچوونی من، منداڵ باشترین فلتەر و تاقیگەیە”.

هەر لەبەر ئەوەش دەبینین لە زۆرێك لە شیعرەکانی (ئەمین)دا، (لیلێ) بووەتە کاراکتەری نێو دەقەکان، وەك لە شیعری (حەوزی مەلە)دا دەڵێ:

وەرە سەیری کە (لیلێ)
دیاریم هێناوە بۆ تۆ
حەوزی مەلەم هێناوە
وا لە حەوشە دامناوە
(خەیاڵی منداڵانە، ل4)

هەروەها لە شیعرەکانی (چۆلەکە)شدا دەڵێ:

چووە ناو دارستانێ
ڕۆژێ لیلێ بە خەیاڵ
بۆ گرتنی چۆلەکە
دوور کەوتبووەوە لە ماڵ
(هاوڕێی نوێ، ل8)

هەموو شیعرەکانی ئەمین بۆ منداڵی کچ و کوڕ نووسراون، تەنیا چەند

شیعرێکی نەبێ، کە یەکێکیان تایبەتە بە منداڵی کچ و باسی قردێلە لەسەردان و گوارە لە گوێکردن و پابوج لە پێکردن و ملوانکە و نینۆك بۆیەکردنی تێدایە:

دایکم گوێچکەی بۆ سمیوم
جوتێ گوارەی بۆ کڕیوم
پاپوجێکم لە پێدایە
لەم شارەدا بێ هاوتایە
جانتاکەشم دەکەمە شان
پڕ لە تەوقە و ملوانکەی جوان....
(ماڵی باران، ل15)

شیعرێکی دیکەی بە ناوی (بوکەڵەکانم)، ئەویشیان زۆتر بۆ منداڵی کچ دەست دەدات، کە لە سەر زاری منداڵێکەوە دەڵێ:

دوو بوکەڵەم هێناون
بەرامبەر یەك دامناون
یەکێکیان ورچە بۆرە
چاوی وەك تیشکی خۆرە
ئەویتر توتکە سپی
بە بێ دەنگی و بە کپی…
(خەونی چۆلەکە، ل21)

لە بەرانبەریشدا شیعرێکی دیکەی هەیە زۆتر مۆرك و تایبەتمەندیی منداڵانی کوڕانی پێوە دیارە، چونکە باسی یاریی دوو گۆڵی دەکات، کە یارییەکە پتر تایبەتە بە کوڕان:

پاشان دەبووین بە دوو بەش
بۆ یەك مەبەستی هاوبەش
ئەویش یاری کردنبوو
تۆپ بەرەو گۆڵ کردنبوو…
(ماڵی باران، ل28)

منداڵ لە هەر دۆخ و ژینگە و شوێنێك بێ، هەر منداڵە و کۆمەڵێ حەز و خولیای هەیە کە جۆیە لە هی گەوران، زمان و سروشت و سایکۆلۆژیای خۆی هەیە، لەگەڵ ئەوەش لە هەندێ بابەتدا ڕەنگە منداڵانی شار لە لادێ جوێ بن، یا ئەو کەلوپەل و کەرەستانەی لەبەردەستیانە وەکوو یەك نەبن، یا ئەو ژینگە و دەوروبەرەی کە لێی گەورە دەبن و پێدەگەن هاوچەشن نەبێ، بۆیە وەك لە پاڵ دەقی تایبەت بە منداڵی کوڕ و دەقی تایبەت بە منداڵی کچ، دەقی وایشمان هەیە _کە زۆربەیان وان_ بۆ هەردوو ڕەگەز دەست دەدەن، بە هەمان شێوە

ئەگەر زۆربەی ئەو دەقانەی بۆ منداڵان دەنووسرێن بەشی خەڵکی گوند و شاری تێدا بێ، ئەوا بەشێکیان پتر مۆرك و تایبەتمەندیی گوندییانە یا شارییانەیان پێوە دیارە، تێکستەکانی ئەمین محەمەدیش لەو هاوکێشەیە بەدەر نیین، چونکە زۆرینەی شیعرەکانی چێن بۆ منداڵانی شارن، بە هەمان شێوەش ڕوویان لە منداڵی گوندە، چەندە باسی ژینگە و دۆخ و کەشی شارن، ئەوهاش لە هی لادێ دەدوێن، چەند شیعرێکی کەمی نەبێت خوێنەر زۆرتر وا هەست دەکات تایبەت بۆ منداڵی شار گوترابن، یا زۆتر تایبەت بن بۆ منداڵی گوند، بۆ نموونە لە شیعری (چێلەکە)دا باسی دارستان دەکات، لە شیعری (پەلکەزێڕینە)شدا ئەو شوێن و سروشت و ژینگەیەی لێی دەدوێ گوندییانەیە نەك شاری:

لە وەرزی بەهارانا
لەناو سروشتی جوانا
تیشکی زێڕین و باران
تێکەڵ دەبن لە ئاسمان
(خەیاڵی مناڵانە، ل3)

لە شیعری (شەمامە)شدا دیسان شوێنی ڕوداوی نێو دەقەکە (بێستان)ە، کە شتێکی سەیری لێیە و ناوی شەمامەیە، ئەمەو لە چەند شیعرێکی کەمی دیکەدا کە باسی کێڵگە و دارستان و ژینگە و کەشوهەوای گوندی تێدایە، کە ئەوانەش بە منداڵی شار نامۆ نیین، تەواوی شیعرەکانی دیکەی شاعیر بۆ منداڵانی دەشت و شار گونجاو و ئاسانن، تەنانەت ئەگەر باسی شار و باخچە و یارییەکانی شاریش بکات، وشە و زاراوە و بڕگە و وێنەیەکی تێدا نادۆزیتەوە لەکن منداڵانی گوند قورس و نامۆ بێت.

چوارەم: زمان و فۆرمی شیعری ئەمین محەمەد

هەرچەندە ئەو بەر لەوەی شیعر بۆ منداڵان بنووسێ، شیعری ئازادی بۆ گەوران نووسیوە، بۆیە خۆڕاهێنان لەسەر کێش و سەروایەك کە بۆ منداڵ لەبار و گونجاو بێ ڕەنگە سەرەتا بۆ ئەو قورس بووبێ، لەم بارەوە مامۆستا حسێن بەفرین دەڵێ: "بەڵام ئەو بۆ ئەوەی بەو دنیایە رابێت (زۆر زانی یەکی) بەکارهێنا بوو ئەویش ئەوە بوو بۆ وەستانەوەی ئەو پەلکێشەو سەرکێشی یەی لەسەری راهاتبوو سەرەتا بەوەها (کێشو سەروا)یەك (کە دواتر ئەیبینن) خۆی هێور ئەکردەوەو خۆی رام ئەکرد تا لەوێوە خوویەك بۆ خۆی دابین بکات، واتە هەر لە سەرەتاوە چوونە سەر (جووت کێشو جووت سەروا) بۆ ئەو نەئەهاتو گران بوو بەڵکو سەرەتا بەم جۆرە دەرگای کردەوە:

کاتێ باران ئەبارێ
چەترەکەم خۆشەویستە
لەسەر سەرم ڕای ئەگرم
چونکە ئەوم پێویستە

لە چەند شیعرێکدا (ئەمین) درێژەی بەو شێوازی (کێشو سەروا)یەدا تا دواتر وردە وردە لەسەر جووت کێش و جووت سەروا ڕاهات".

زمانی شاعیر کوردییەکی پەتی و ڕەوانە، ڕستەی کورت و مانادار بەکار دێنێ، دەگەڕێت کام پەیڤ ناسك و شیرینە دەیئاخنێتە نێو شیعرەکانی، هەر بەیت و کۆپلەیەکی ئەو، وێنەیەکی ڕەنگاوڕەنگی ڕوون و جوانن، مەگەر ئەو وشە زۆر باوانەی کە لە زمانانی دیکەوە هاتوونەتە نێو زمانی کوردی و ئێستا وەکوو وشەیەکی کوردی لە نووسین و ئاخاوتندا بەکار دێن، دەنا شاعیر هیچ وشەیەکی ناکوردی لە سەرجەمی شیعرەکانیدا نابینرێن. بە تێکڕاییش وشەگەلی (خەون و خەیاڵ و هاوڕێیەتی و گەشت و خۆشەویستی…) لە تێکستەکانیدا بەردەوام پاتە دەبنەوە، هەروەها لە گەلێك شوێنیشدا دەستەواژەی (خلەخل، گڕوگاڵ، باسکەوباسك، باعەباع، قاقا، بەخ بەخ، جیك جیك، ورد ورد، هەی هەی..، هاها…) دەدا بە گوێی خوێنەردا و لاسایی دەنگی منداڵ و گیانداران دەکاتەوە:

ها، ها لەسەر سەهۆڵا
لە دارستانی چڕوڵا
شانی بۆ ئەلەقێنێ
ئەڕوا و خۆی ئەخلیسکێنێ
(ماڵی باران، 26)

ئەو کە دەیەوێت وێنەیەك بە وشە بکێشێت، لەو کامێرامانە پڕۆفیشناڵ و بەئەزموونە دەچێ، هەم کامێراکەی ورد و ئۆرگیناڵە، هەم خۆی دەزانێ کام گۆشە هەڵدەبژێرێ بۆ ئەوەی ڕەسمی ئەو دیمەنە بگرێ و لە بەر چاو و زەینی تەماشاکەردا بمێنێتەوە و کاریگەر بێ، ڕەنگە دۆزینەوە و بەکارهێنانی وشەی ناسك و قەشەنگ و مۆسیقی سانا بێ، وەلێ بەکاربردنی لە شوێنی خۆیدا و دانانی لە ڕستەی گونجاودا و پێدانی ڕیتم و ئاوازێکی شاعیرانە لە دەست ئەمین محەمەد و ئەوانە دێت، کە لەگەڵ شیعر و جوانی و خەیاڵی منداڵانەدا دەژیێن، با ببینین لەم شیعرەدا چۆن وەسفی تاڤگە دەکات و وێنەی کەف و خوڕە و هاژە و جریوە دەگرێ و بە سەیرکردنی گەڵای تەڕ و پرژەی ئاو خوێنەر سەرسام دەکات:

ئەوەتام لە باخێکا
لە دامێنی شاخێکا

جێگەیەك ئاوی سازگار
وەکو تاڤگە دێتە خوار
کەفی سپی وەك زیوە
ورد، چاوم تێبڕیوە
خوڕە و هاژە و جریوە
دەنگیان لێ هەڵبڕیوە
گەڕای تەڕ و پرژەی ئاو
سەرسامیان کردووم تەواو
(خەونی چۆلەکە، ل8)

هەرچەندە تا ئاستێکی زۆر ڕیتم و ئاوازی شیعرەکانی ئەمین محەمەد خۆش و سووك و منداڵانەن، لێ هەندێ جار لێرە و لەوێ، بەهۆی تەواو ڕەچاو نەکردنی کێشی نیوە دێرەکان، هەر ئەوەتا خوێنەر هەستی پێدەکات سووکە لەنگییەك دروست دەبێ، ئەوەتا لەشیعری (بێقیلە)دا، کە بە کێشی حەفت بڕگەیی نووسراوە، کەچی لە نیوە دێری سێیەمدا دەبێتە هەشت بڕگە:

هەرچەند بە بەچکە ماسی
سەرەتا منتان ناسی
بەڵام سەرمێکوتەم ناوە
ماڵم لەناو زەلکاوە
(ماڵی باران، ل30)

هەروەها لە شیعری (هاوڕێیەتی)شدا، کە شیعرەکە لەسەر کێشی حەفت بڕگەیی نووسراوە، بەڵام نیوە دێری شەشەم بە تەنیا لە هەشت بڕگە پێکدێ:

کۆترەکەمم هێناوە
لای پشیلەکە دامناوە
دەڵێم میوانە لای تۆ
ئاگاداری بە مەیخۆ
بۆ تۆ دەزانیت من چیم
خۆ من پشیلەی ڕاستی نیم
(گۆرانیی هەورەکان، ل18)

وەك دەبینین تەنیا لەو نیوە دێرەی کە دەڵێ (خۆ من پشیلەی ڕاستی نیم) لە هەشت بڕگە پێکدێت.

ئەوەندەی پەیوەندی بە ڕێنووسیشەوە هەبێت، ئەمین محەمەد هەوڵی داوە، سەر لە منداڵ نەشێوێنێ و زۆتر پەیڕەوی ئەو ڕێنووسە بکات، کە لەکن زۆرینەی خوێندەواری کوردەوە پەیڕەو دەکرێ و زۆریش خۆی

پاراستووە لەوەی دوو شێواز یا پتر لە جۆرێك ڕێنووس بەكار بێنێ، خۆ ئەگەر وردتر لەگەڵ بابەتی ڕێنووسدا مامەڵەی كردبا باشتر و جوانتر دەبوو. لە خوارەوە بەشێك لەو كەلێن و ناتەواوییانەی لە بواری ڕێنووسدا، كە لە كۆشیعرەكانی ئەمین محەمەددا بەر چاو دەكەون، دەخەینە ڕوو:

لە شیعری (خەونی چۆلەكە)دا، بۆ هەردوو وشەی (جریوە) و (بینیوە) دوو (و)ی نووسیوە:

دەستی كرد بە جریووە
وتی خەونم بینیووە
(خەونی چۆلەكە، ل9)

لە شیعری (بێچوە پشیلە)دا، بۆ وشەی (ون) دوو (و)ی نووسیوە، وەك دەڵێ:

بۆ خۆت لێ وون كردووە
لێرە بەجێت هێشتووە؟
(خەونی چۆلەكە، ل7)

هەر لەو شیعرەدا،(بێچوو)ی بە (بێچو) نووسیوە! هەروەها لە شیعری (پەڕەسێلكە)دا، بۆ وشەی (سوور) یەك (و)ی نووسیوە، بەڵام بۆ (دوور) دوو (و)ی بەكار هێناوە:

خنجیلانەی گەردن سور
جار جارێك دەفڕێ بۆ دوور
(خەونی چۆلەكە، ل7)

لە هەمان دەمدا لە شیعری (بوكە سوورە)دا، (بووك)ی بە (بوك) نووسیوە، كە چی بۆ (سوور) تەواوی بەكار هێناوە و دوو (و)ی نووسیوە، هەر لەو شیعرەدا دیسان (جریوە)ی بە (جریووە) نووسیوە! هەروەها بۆ (دەنووك، سووك) یەك (و)ی بەكار هێناوە و بە (دەنوك، سوك)ی نووسیوە، كەچی لە شوێنی دیكەدا، (دەنووك)ی بەكار هێناوە، ئەمجارە (بچووك)ی بە (بچوك) نووسیوە. لە دوو نیوە دێری بەدوای یەكداهاتوودا بۆ(چەتوون) دوو (و)ی بەكار هێناوە، كەچی بۆ (مەیموون) یەك (و)ی نووسیوە! هەروەها بۆ (بیوتایە، زیوین) دوو (و)ی بەكار هێناوە و نووسیویەتی (بیووتایە، زیووین)!
دەستەواژەكانی (جوان بوو) و (ئاسان بوو) بە (جوانبوو) و (ئاسانبوو) نووسیوە، (كردن بوو) و (بردن بوو)ی كردووەتە (كردنبوو) و (بردنبوو)، كەچی وشەكانی (كوێیە) و (جێیە) و (نوێیە) و (پێیە) (برسییە) و (نییە) و (ئاساییە) و (لاساییە) و (لێیە) و (لەوێیە) و (چاوەڕێیە)ی، بە (كوێ یە) و (جێ یە) و (نوێ یە) و (پێ

یە) و (برسی یە) و (نی یە) و (ئاسایی یە) و (لاسایی یە) و (لێ یە) و (لەوێ یە) و (چاوەڕێ یە) نووسیوە! هەروەها (ئاشتیخواز)ی بە (ئاشتی خواز) نووسیوە و (پەلکەزێڕینە)ی کردووەتە (پەلکە زێڕینە)، کەچی بۆ (ڕەنگاوڕەنگ) و (گورجوگۆڵ بم)، هاتووە (ڕەنگاو ڕەنگ) و (گورج و گۆڵبم)ی نووسیوە! خۆزگە بۆ (ئاسکە بچکۆلە) باعەباعی بەکار نەهێنایە، چونکە (باعەباع) بۆ مەڕ بەکار دێت.

وشەنامەی شیعرەکانی ئەمین محەمەد هەموو ئەو وشانەن کە سەر بە فەرهەنگی منداڵانن، زۆر دەگمەن نەبێ وشەیەك نادۆزیتەوە کە تێگەیشتنی بۆ زارۆکان قورس و نامۆ بێ، جار جارە نەبێ هەندێ وشەی وەکو (چەخماخە، خەڕەك…)ی نووسیوە، کە منداڵ یا منداڵانی هەموو ئەو ناوچانەی بە کرمانجیی خواروو دەئاخفن، باش لێی تێناگەن.

لە هەندێ شوێنیش بۆ ڕێکخستنی سەروای شیعرەکانی، خۆی ناچار کردووە هەندێ وشە بەکار بێنێ، ئەم وشانە هەرچەندە لەپێناو جوانکاری و ئاوازداریی شیعرەکان بەکارهاتوون، لێ هەندێ جار لەسەر حسێبی مانا و ڕەوانیی زمانن، بۆ نموونە لە شیعری (فریاگوزار)دا دەڵێ:

منیش جارێك لە جاران
بوم بە فریاگوزاران
بەسواری پشتی کەشتی
دەریا گەڕام بە گشتی
(خەیاڵی منداڵانە، ل21)

ڕوونە لێرەدا تەنێ بۆ ئەوەی وشەیەکی هاوسەروای (جاران) بدۆزێتەوە، وشەی (فریاگوزاران)ی بەکار هێناوە، دەنا کورد دەڵێ (بووم بە فریاگوزار) نەك (بووم بە فریاگوزاران). لە شیعری (مریشکە سپی)شدا، کە دێتە سەر باسی یەکێك لە جوجەڵەکان، لەبری ئەوەی بڵێ (شیرینە) دەڵێ (شیرینن)، بۆ ئەوەی هاوسەروا بێ لەگەڵ (بیبینن):

یەکێکیان پەڕ لە پێ یە
زۆر جوانە حەزم لێ یە
بەدیاریەوە وەستاوم
ون نابێ لەبەر چاوم
ئێوەش وەرن بیبینن
چەندە جوان و شیرینن
(ماڵی باران، ل25)

ئەنجام

ئەمین محەمەد کە نەوەی دوای ڕاپەڕینی بەهاری (1991)ە و دوای

نێزیکەی بیست ساڵ لە ڕاپەڕین وەکوو قەڵەمێکی بەگوڕی ئەدەبی منداڵان دەرکەوتووە و بەردەوامە، ڕاستە سەردەمی دەستدانە نووسینی ئەمین محەمەد نە لە سەردەمی (زێوەر) و (بێخود) دەچێ، کە تازە بناغەی ئەدەبی منداڵانی کورد دەکەوێتە سەر پێ، نە هاوشێوەی سەردەمی (گۆران) و (کاکەی فەللاح) و (فەرەیدوون عەلی ئەمین)ە، کە دەکاتە قۆناغی دوای چلەکانی سەدەی ڕابردوو، نە وەکوو وەختی نووسینی (لەتیف هەڵمەت) و (ڕۆستەم باجەلان)ە، بەڵکو ئەو شاعیری دوای ڕاپەڕینە و دروستتر زۆرتر لە بیست ساڵ دوای ڕاپەڕین خۆی دەکات بە دونیای منداڵاندا، وەك ڕوونیشە سەردەمی پاش ڕاپەڕین، سەردەمی هاتنەدی ئازادی و چاپ و پەخش و میدیا بوو، ڕاپەرین دەروازەیەك بوو بۆ کرانەوە بەڕووی دونیای دەرەوە و دەست بەکاربوونی ژمارەیەکی زۆر لە ڕێکخراو و سەنتەری تایبەت بە منداڵان و دەرچوونی ژمارەیەکی زۆریش لە گۆڤار و بڵاوکراوەی تایبەت بە منداڵان، لە هەمان دەمدا تێکەڵاوی و هاتوچۆی دەرەوە و هاوردەکردنی کتێب و سەرچاوەی تازەی گەلانی دیکە… هەروەها بەهۆی تێکەڵاوی لەگەڵ پارچەکانی دیکەی کوردستان و دامەزرانی چەند نێوەندی ئەکادیمی و زانستی و زمانەوانی، هەموو ئەوانە وای کرد نووسەرانی دوای ڕاپەڕین بە زمان و شێواز و ڕوئیای تازەوە بنووسن، لەنێویشیاندا شیعر و ئەدەبی منداڵان گۆڕانکاری و پێشەچوونێکی زۆری لەڕووی چەندایەتی بەخۆوە دی، لە ڕووی چۆنایەتیشەوە گۆڕانکاری بەسەرداهات، ئەمانە هەموو یارمەتیدەر بوون تا ئەمین محەمەد وەك دەنگێك لە دونیای ئەدەبی منداڵانی کورد جودا لە نەوەی پێش ڕاپەڕین بەدەربکەوێت، ئەو لەنێو جەنجاڵی و قەرەباڵغییەکی زۆری نووسین و بڵاوکراوەی منداڵان دەرکەوتووە، بەڵام لە هەوڵی ئەوەدایە هەموو دەم وەك دەنگێکی جیاواز و تایبەت دەربکەوێت، لەو چەند بەرهەمەی کە لە چەند ساڵێکی کەمدا چاپی کردوون دەیەوێ وەك هاوڕێ و دڵسۆز و ئەویندارێك مامەڵە لەگەڵ منداڵ بکات و بۆ ئەوە دەکۆشێت لە بەکاربردنی هەر وشە و ڕستە و پەرەگرافێکدا، خزمەت بە منداڵ و ئەدەبی منداڵان و وشە و شیعر و جوانی بکات.

شاعیر لە ساڵی (2008)ەوە دەستی بە نووسین و بڵاوکردنەوەی شیعری منداڵان کردووە، لەو شەش دیوانە شیعرەی بڵاوی کردووەتەوە، نێزیکەی بە هەموویان (100) تێکستی شیعری دەبن و بەشێکیان کراونەتە گۆرانی، بە سەیرکردن لە فۆرمی شیعرەکانی ئەمین محەمەد، دەردەکەوێت کە بە کوردییەکی پوخت و پاراو دەنووسێت، چەند وشە و واژەیەکی کەم نەبێ دەنا هەر منداڵێك کە بە شێوەزاری کرمانجیی خواروو دەنووسێت و دەپەیڤێت بە سانایی تێیدەگات. سەرجەمی

شیعرەکانی لەسەر کێشی پەنجەی خۆماڵین و بەشی زۆریشیان لەسەر کێشی حەفت بڕگەیین، هیچ شیعرێکی ئازادیشی نەنووسیوە.

سەبارەت بە قافیەش، ئەمین محەمەد پتر جووت قافیەی بەکارهێناوە. شیعرەکانی وی کورتن و هیچ شیعری درێژی نییە منداڵ وەڕس بکات و توانای خوێندنەوەی نەبێ. دەربارەی ناوونیشانیش، جگە لە شیعرەکانی (گەمەی مشك و پشیلە، پشیلەیەك دەیەوێ بفڕێت، ژیان لە ئەستێرەیەکی تردا) هەموو شیعرەکانی دیکەی ئەمین محەمەد هەر وەك ناوونیشانی دیوانەکانی کورتن و زۆربەیان لە یەك وشە یان دوو وشە پێکهاتوون، هیچێك لە ناوونیشانەکان بە ناوەڕۆکی شیعرەکان نامۆ نیین و دروست گوزارشت لە وشە و وێنەکانی نێو شیعرەکان دەکەن. هەموو شیعرەکانی ئەمین بەرواری نووسینیان بەسەرەوەیە، لێ لەوەدا لەگەڵ شاعیرانی پێشوو هاوشێوەیە کە شیعرەکانی جودا نەکردووەتەوە بۆ چ ئاستێکی تەمەن گونجاون، ئەگەرچی ئەو شیعرانەی کە لە (هەنگە وردیلە)دا بڵاوی کردوونەتەوە، هەم وەك خۆی ئاماژەی پێداون، هەم بە خوێندنەوەی پەیام و ناوەڕۆکی شیعرەکان دەردەکەوێت بۆ منداڵانی باخچەی نووسیوە.
ئەمین محەمەد وەك زۆری هەرە زۆربەی شاعیرانی پێش خۆی و هاوسەردەمی خۆی سەرەتا بە شیعری گەوران دەستی پێکردووە، پاشان هاتووەتە سەر بوار و بابەتی منداڵان. گوتاری شیعریی ئەم شاعیرە دوورە لە ئامۆژگاری و وەعزدان بۆ منداڵ، ئەو نەك هەر هاوڕێی پەپوولە و چۆلەکە و کەروێشکە، بەڵکو مار و گورگ و ورچیش ناڕەنجێنێ و وادەکات منداڵ خۆشیانی بوێت.

پەروەردەکردنی منداڵان بۆ ئازایەتی ئەدەبی ... رێزا شوان

بێگومان هەموو دایکان و باوکان ئاواتەخوازی ئەوەن، کە منداڵەکانیان خۆشەویستەکانیان لە هەموو بوارەکانی ژیانیاندا، ئازا و بوێر و دلێربن، بڕوا و متمانەیان بە تواناکانی خۆیان هەبێت؛ بۆ ئەوەی ئازادی و ئازایەتیشەوە، بە بێ ترس و شەرم، گوزارشت لە هزر و لە راو لە راز و نیازە پاکەکانیان و لە بۆچوونەکانی خۆیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، خەسڵەتێکی گرنگ و جوانە لە خەسڵەتە ئەرێنییەکانی هەر مرۆڤێک. خەسڵەتێکی زۆر پێویستە و بەشێکی سەرەکییە لە سیمای کەسایەتی مرۆڤ، بەڵکو بە بڕبڕەی پشتی بنیاتنانی کەسایەتییەکی بەهێز و هاوسەنگ و ڕەوشت ئاسایی دەزانرێت.
لەم پێودانگەوە، پێویستە لەسەر دایکان و باوکانی خۆشەویست، هەر لە منداڵییەوە منداڵەکانیان لەسەر ئەم خەسڵەتە گرنگ و پێویستییە ڕابهێنن و پەروەردەیان بکەن. تا لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی داهاتوویاندا، بتوانن پشت بە خۆیان ببەستن و بەسەر ترس و شەرم و دڵەڕاوکێدا زاڵبن، تا بە ئەوپەڕی ئازایەتی و بوێرییەوە ڕووبەڕووی ئەو کێشە و هەڵوێست و بەرەنگارییانە ببنەوە کە دێنە ڕێیان. ئازادانە و ئازایەتییانە بڕیاری راست و دروست بدەن، بە دامان و رامان گوزارشت لە بیرەکانیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، کارێکی هاوسەنگە، پەیوەندییەکی تەکەڵی و بەهێزی لەگەڵ ئازایەتی جەستەییدا هەیە.. بەڵکو هەردووکیان بە تەواوکەری یەکتری دادەنرێن.
ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، ئەوەیە کە بڕوایان بە خۆیان هەبێت، ئازا و بوێربن، بە ئازایەتی و بە ورەبەرزییەوە، بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ و داناییەوە، بەرپەچی هەر هەڵوێستێکی دژوار و نەرێنی بدەنەوە کە ڕووبەڕوویان دەبنەوە.. سەرسەختانەش داکۆکی لە باوەڕەکانیان و لە مافەکانیان بکەن و سازشیان لەسەر نەکەن، ملکەچی رای سەپێنراوی کەسانی تریش نەبن.
پێویستە ئەوەش بزانین، کە ئازایەتی ئەدەبی، ملهوڕی و لەخۆبایی و خۆسەپاندن و هەمیشە خۆبەڕاست زانین ناگەیەنێت.
پێویستە ئازایەتییەکی گونجاوبێت، هەڵە نەکەن و سنوور نەبەزێنن و هەستی کەسانی تر بریندارنەکەن و پێشێلی ئازادی و مافەکانیشیان نەکەن، ڕێزیان بۆ دابنێن و بە کەمیان نەزانن. ئازایەتی ئەدەبی، ئەوە ناگەیەنێت کە لە ئاستی راستییەکاندا، کەللەڕەقی و نکووڵی بنوێنن، تەنیا هەر قسە و را و بیرەکانی خۆیان بە راست و دروست بزانن. راو و بیرە جیاوازەکانی کەسانی تر ڕەتبکەنەوە.

ئازایەتی ئەدەبی تا رادەیەک خەسڵەتێکی بۆماوەیە، لە هەمان کاتیشدا خەسڵەتێکی وەرگیراوە. منداڵان لە دایکان و باوکان و لە کەسانی ترەوە ئەم خەسڵەتە وەردەگرن. دەکرێت لە هەڵوێستەکانی ڕۆژانەدا، بە پێی قۆناغەکانی تەمەنی منداڵان، هێدی هێدی منداڵان لەسەر خەسڵەتی ئازایەتی ئەدەبی ڕابهێنرێن. تا ببێت بە

بەشێک و بە بەهایەکی بەرزی چەسپاو لە ژیانی کەسایەتییاندا.. دایکان و باوکان و مامۆستاکان ڕۆڵێکی گرنگ و کارتێکەر و بەرچاویان هەیە، لە هاندان و لە ڕواندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دەروونی منداڵەکانیاندا. بۆ نموونە: بە ئامادەبوونی دایکان و باوکان، یا بەبێ ئامادەبوونیان، ئەو بزانن کە بە چ شێوازێک منداڵەکانیان گفتوگۆ لەگەڵ کەسانی نائاشنا و نامۆدا دەکەن.. چۆن بە بێ ترس و شەرمکردن و لەخۆوهاتن، لەگەڵ کەسانی نامۆدا دەدوێن.. یا لە ئاهەنگی یادی ساڵڕۆژی جەژنی لە دایکبوونیاندا، سەرنجیان بدەن و بزانن، کە چۆن پێشوازی و بەخێرهاتنی هاوڕێ بانکراوەکانییان دەکەن، چۆن بە بێ شەرم و شڵەژان قسەدەکەن و گوزارشت لە دڵخۆشی و شادی خۆیان دەکەن، بە چ شێوازێکی شیرین و شایستەش سوپاسی ئامادەبوونی هاوڕێکانیان دەکەن.. یا لە پۆلی خوێندندا، یا لە کاتی ڕیزبوونی ڕۆژانەی پێش دەستپێکردنی وانەکان لە قوتابخانەکاندا، ئایە منداڵەکانتان ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەیە، کە بەبێ شەرم هۆنراوەیەک، یا پارچە پەخشانێک، یا چالاکییەک بە دەنگێکی بەرز و بە شێوازێکی فانتازی، لە بەردەم مامۆستاکانیان و هاوڕێکانیاندا پێشکەش بکەن.. منداڵان لە ڕێی ئەم هەڵوێستانە و لە هاوشێوەی ئەم هەڵوێستانەوە، دەتوانن ئازایەتی ئەدەبی خۆیان دەربخەن و سەرنجی کەسانی تر بە لای خۆیان ڕابکێشن.. زۆر لە منداڵان هەن، کە گەلی بیرۆکە و ڕای جوان لە ناخیاندا هەن، بەڵام ئەو ئازایی و ئازایەتییە ئەدەبییەیان نییە، کە بە قسەکردن دەریان ببڕن.

بەشێکی زۆری توێژینەوەکانی ئەم بوارە، ئەوەیان سەلماندووە کە هۆکاری شەرم و ترس و نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی منداڵان، دایکان و باوکانیانن. ئەمەش بە کەلێنێکی پەروەردە دەزانرێت. هۆیەکەشی ئەوەیە کە دایکان و باوکان، زیادەڕۆن لە چاودێری و لە پاراستنی منداڵەکانیان، هەمیشە بە دوایانەوەن، بواری ئەوەیان نادەنی کە پشت بە خۆیان ببەستن. هەموو شتێکیان لێکردوون بە بڤە و ئەوە ناتوانن، ئەوە هێشتا منداڵن، قسەمەکەن و قوڕوقەپ، دەمتان داخەن.. بەم شێوە نادروستانە تەریقیان دەکەنەوە.
(یەنامات) دەڵێ"تا تەمەنی سیانزە ساڵیم، وامدەزانی کە ناوم ـ دەمت داخە ـ یە"

دایکان و باوکان، لە منداڵەکانت بگەڕێن، با دەمیان دانەخەن و بە ئازادی و ئازایەتی گوزارشت لە ناخی دەروونیان و لە حەز و ڕاز و نیازەکانیان و لە ڕا و بیرۆکە و لە بۆچوونەکانیان بکەن،

ئەگەر هەڵەشیان کرد، لێیان تووڕەمەبن و چاوتان لێیان زەق مەکەن و سەرکوێریان مەکەن، تەریقیان مەکەنەوە.. بە داخەوە کە هەندێ لە دایکان و باوکان شانازی بەوەوە دەکەن، کە منداڵەکانیان ناوێرن لە ئاستیاندا فزەبکەن، یا چاویان هەڵبێنن. ئەمە رەفتارێکی هەڵەیە و ئەنجامێکی خراپی لێدەکەوێتەوە.

گەر بتانەوێت منداڵەکانت بە ئازایەتی ئەدبی پەروەردە بکەن، پێویستە بە شێوەیەکی راست و دروست پەروەردەیان بکەن، پشت بە بنەما دەستوورییەکان و بەرنامەیەکی داڕێژراوی سیستەماتیک ببەستن، کە شیاو و گونجاوبن لەگەڵ قۆناغەکانی تەمەنی مندا□□اندا. پێویستە دایکان و باوکان، هەست بەوە بکەن، کە منداڵەکانیان هەر لە منداڵییەوە، رەنگدانەوەی شەرم و بێدەنگی و لەروونەهاتنیان پێوە دیارە.. بەشێکی زۆریان ئازایەتی گوزارشتکردن و دەربڕینی حەز و نیاز و رازەکانیان نین.. ئەگەر هەر وابمێننەوە، کە گەورەشبن ئەم خەسڵەتە نەرێنیانە دەبن بە بەشێک لە ژیانیان.

کە مامۆستا بووم لە قوتابخانەیەکی شاری کەرکوکی کوردستانی، وانەی ماتماتیکم بە پۆلی پێنجەم و شەشەمی بنەڕەتی دەوتەوە – دوور لە خۆه□□ک□□شان ـــ هەموو ساڵێک سەرپەرشتیاری ماتماتیک لە بەڕیوەبەرایەتی پەروەردەی کەرکوک، داوی لێدەکردم کە وانەیەکی نموونەیی بۆ مامۆستایانی ماتماتیکی قوتابخانەکانی کەرکوک بڵێمەوە. زۆر بە ئاسایی و سەرکەوتووییەوە دەموتەوە.. جارێکیان بە سەرپەرشتیارەکەم وت، ئەمساڵ داوا لە مامۆستایەکی تر بکە با وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێتەوە، با هەر من نەبم، سەرپەرشتیارەکەمان وتی:" بڕوابکە، دوام لە زیاتر لە پەنجا مامۆستا ماتماتیک کردووە، لە وەڵامدا پێیان وتم، بە راستی ئێمە شەرم دەکەین و ناتوانین لە بەردەم ئەو هەموو مامۆستایانەدا، بە سەرکەوتوویی وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێینەوە، داوای لێبووردنیان لێکردم" من هۆکاری نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی ئەو مامۆستایانە و بە هەزاران گەورەی تریش بۆ تافی منداڵییان دەگەڕێنمەوە، ئ□ب□یان لە ئەستۆی دایکان و باوکان و مامۆستاکانیان، دەبوایە زوو هەستیان بەم خەسڵەتە نەرێنییە بکردایە و بە راهێنان و بە یارمەتیدانی پێویست چارەسەریان بکردایە و ن□ی□ان هێشتبایە ببێت بە ترس و شەرمکردن و بە دیاردەیەکی نەخوازراوی چەسپاو لە کەسایەتی و ژیانیاندا.

ئازایەتی ئەدەبیش، خەسڵەتێک نییە، کە بە ئاسانی و تەنیا بە قسەی رووت بێتەدی، وەک ئەوەی کە دایکان و باوکان بە منداڵەکانیان بڵێن “دەبێ ئازایەتیتان هەبێت” خەسڵەتێکیش نییە کە بتوانن، لە ماوەی چەند مانگێک یا ساڵێکدا ئەم خەسڵەتە لە دەروونی منداڵەکانتان بڕوێنن.. بەڵکو بۆ رۆاندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دەروونی منداڵەکانتان، پێویستیتان بە ئارامی و قوربانیدان هەیە.. چونکە پەروەردەکردنێکی راست و دروست کاتێکی زۆر دەخایەنێت و پێویستی بە پشوودرێژی و درێژەدان هەیە.

(ئەرستۆ) دەڵێ”رەگی پەروەردە تاڵە.. بەڵام بەرەکەی شیرینە”
بە کورتی لەم خاڵانەی خوارەوەدا، باس لە گرنگترین رێگاکانی گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا دەکەین.. بەو هیوایەی کە دایکان و باوکان سوودیان لێوەربگرن:
١ـ دایکان و باوکان ئاوێنەی منداڵەکانیان، پێویستە هەموو دایک و باوکێک نموونەبن لە ئازایەتی ئەدەبیدا و ببن بە پێشەنگ بۆ منداڵەکانیان، چونکە منداڵان چاولێکەرن و لاسایی گەورەکان دەکەنەوە، بە تایبەتیش رەفتار و کردارەکانی دایکان و باوکانیان.

(وین دایەر) دەڵێ:”منداڵەکانتان دەڕواننە هەموو ئەو کردارانەی کە لە ژیانتاندا دەیانکەن.. نەک لەو قسانەی کە دەیانکەن”
٢ـ چیرۆک رۆڵێکی گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی منداڵاندا، پێویستە دایکان و باوکان ئەو چیرۆکانە بۆ منداڵەکانیان بگێڕنەوە یا بخوێننەوە، کە باس لە ئازایەتی ئەدەبی و ئازایەتی جەستەیی دەکەن، بە تایبەتیش ئەو چیرۆکانەی کە پاڵەوانەکانیان منداڵانن.

٣ـ راستگۆیی خەسڵەتێکی گرنگی ئازایەتی ئەدەبییە، پێویستە دایکان و باوکان هەر لە منداڵییەوە، منداڵەکانیان بە راستگۆیی پەروەردەبکەن و رایان بهێنن و فێریان بکەن کە راستگۆیی یەکێکە لە هەرە خەسڵەتە جوانەکانی کەسایەتی مرۆڤ، فێریان بکەن کە ئازایەتی ئەوەیان هەبێت کە دان ب□ ه□□□کانیاندا بنێن.. گەر کچۆلەیەک قاپێکی لە دەست بەربۆوە و شکا و کەس چاوی لێنەبوو، بە دایکی بڵێت ئەو قاپە لە دەستی من بەربۆوە و شکا.. پێویستە دایکی سوپاسی بکات و هانی بدات، کە کچۆلەکەی راستگۆییە،

هیوای ئەوەشی بێ بخوازێت کە هەمیشە راستگۆ بێت.. چونکە ئەم منداڵە ئازایەتی ئەدەبی هەیە و لەوەش ناترسێت کە سزای راستگۆییەکەی چیدە بێت با ببێت.

٤ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە هەموو شێوازێک هانی منداڵەکانیان و قوتابییەکانیان بدەن، کە بە ئەوپەڕی ئازادی و ئازاییەوە گوزارشت لە هزر و خەیاڵ و لە را و لە بیرەکە و لە بۆچوونەکانی خۆیان بکەن. بە ئەم مەبەستەش دەتوانن گەلێ دەرفەت و بواریان بۆ بڕەخسێنن.. بۆ نموونە لە (وانەی داڕشتن) دا، پێویستە مامۆستای زمانی کوردی، هانی قوتابیانی پۆلەکەی بدات، کە داڕشتنەکانیان لە بەردەم هاوڕێکانیاندا بخوێننەوە، تا شەرمیان بشکێ و لەسەر ئازایەتی ئەدەبی رابێن.
٥ـ بەشداریکردنی منداڵان لە تیپی سروود و موزیک و گۆرانی قوتابخانەدا بە تایبەتیش ئەو منداڵانەی شەرم دەکەن، تا شەرمیان نەمێنێت و ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەبێت کە خۆیان دەربخەن و لە بەردەم هاوڕێکانیاندا بێ شەرم و شڵەژان بتوانن گۆرانی بڵێن.

٦ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان ئەوە بزانن، کە کردارەکان کاریگەرترن لە قسەکان، ئەم راستییەش بووە بە چەمکێکی گرنگی پەروەردەی نوێی منداڵان.
٧ـ هەرگیز نابێت گاڵتە و تەڵفیسی بە قسەکانی منداڵان بکرێن و رووشکێنیان بکەن. تا نەترس و شەرم نەکەن و خۆیان بە لاواز و بێ توانا نەزانن.. هانیان بدەن تا بە ئازایەتی تواناکانی خۆیان لە بەردەمی کەسانی تردا دەرببڕن. لە هەڵە و شکستیش نەترس، لە ڕێی هەڵە و شکستییەوە، دەتوانن ڕێگای راستی و سەرکەوتن بدۆزنەوە.
٨ـ منداڵان زۆر جار ناتوانن لە خۆیانەوە بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە دەوروبەریانەوە وەربگرن. پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە ئەوپەڕی توانایانەوە یارمەتییان بدەن و ئاراستەیان بکەن تا زاڵبن بەسەر ئەم کێشەیەدا و پشت بە خۆیان ببەستن.

٩ـ بڕوا بەخۆبوون، پێویستی و خەسڵەتێکی گرنگی کەسایەتییە، پاڵنەر و هاندەریشە بۆ درێژەپێدان و سەرکەوتن.. ئەو منداڵانەی کە بڕوایەکی تەواویان بە خۆیان هەیە، بە گەشبینییەوە پشت بە خۆیان دەبەستن، بە ئاسایی و ئاسانی و بێ بێ شەرم و ترس، دەتوانن لە بەردەمی منداڵانی تردا، گوزارشت لە را و لە باوەڕ و

بیرۆکانیان بکەن.
١٠ـ بە هاندان و گەشەکردنی بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە ساڵانە لە وەرزی دووەمی خوێندندا لە لایەن بەڕێوەبەرێتی چالاکییەکانی قوتابخانەکان کە سەر بە بەڕێوەبەرێتی پەروەردەی شارەکان و شارۆچکەکانە "پێشبرکەی ئەدەبی" بە خوێندنەوەی " هۆنراوە و چیرۆک و پەخشان" بۆ قوتابیانی قوتابخانەکان سازبکەن، لە لایەن منداڵانی بەهرەمەندی ئەم بوارانەوە پێشکەش بکرێن.. خەڵاتی جوانیش بە هەموو منداڵە بەشداربووەکان پێشکەش بکرێن.. ئەم پێشبڕکێیانە رووحی ململانێی و وتووێژ ئەدەبی لە نێوان منداڵاندا دەوروژێنن، منداڵانی بەهرەمەند بە هەلی دەزانن کە بەهرە و ئازایەتی و توانا ئەدەبییەکانی خۆیان دەردەبخەن.

١١ـ "بەڕێوەبەرێتی گشتی ڕۆشنبیری منداڵان" کە سەر بە وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستانە، دەتوانێت ساڵانە " پێشبڕکێ ئەدەبی بۆ منداڵانی کوردستان" بۆ منداڵانی بەهرەمەند لە بواری "ئەدەبی منداڵان" دا سازبکات، پێویستە لە باکوور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کوردستانیشەوە، چەند منداڵێک بۆ ئەم پێشبڕکێیانە بانگ بکرێن.. خەڵاتی جوانیش بە هەموو منداڵە بەشداربووەکان بکرێن.. بە داخەوە کە وەزارەتی ڕۆشنبیری کوردستان، تا ئێستا بایەخێکی ئەوتۆیان بە بەهرە و بە چالاکییەکانی منداڵانی کوردستان نەداون.. ئەوەیان لەبەرچاو نەگرتوون کە منداڵانی ئەمڕۆمان هیوای داهاتووی کوردستانن.. کە منداڵان بەشێکن لە ئەمڕۆ و هەموو داهاتووشن.
١١ـ راگەیاندنەکان و میدیاکانی کوردستان، دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگیان هەبێت لە هاندان و لە گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە کەناڵە تایبەتییەکانی منداڵان بایەخێکی زیاتر بە چالاکییەکانی منداڵان بدەن.. چونکە هێشتا لە ئاستی پێویستدا نین.
١٣ـ شانۆ بوارێکی گرنگە، بۆ هاندان و راهێنانی منداڵان بە ئازایەتی ئەدەبی و بە ڕەواندنەوەی ترس و شەرمیان. زۆربەی منداڵان حەزیان بە نواندن هەیە. لە ڕێی نواندنەوە دەتوانن تواناکانیان دەربخەن و ئازایەتی ئەدەبی و جەستەییان پێشان بدەن.

١٤ـ من پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە لە ساڵی خوێندنی (٢٠١٨ـ ٢٠١٩) دا، لە ه[illegible] کتێبخانە گشتییەکانی پارێزگاکانی هەولێر و سلێمانی و کەرکوک و دهۆک و هەڵەبجە،

چەند کۆمەڵێکی ئەدەبی بۆ قوتابیانی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی شارەکانیان، بۆ چالاکی ئەدەبی منداڵان سازبکەن، هەر جارەی کۆمەڵێک لە منداڵانی بەهرەمەند، هۆنراوە و چیرۆک و پەخشان پێشکەش بکەن.. گەر بیانەوێت ئەمە کارێکی گران نییە.

ڕێزا شوان

نەرویج: ٣١ی/ سێپتێمبەر/ ٢٠١٨

پانێڵێک بۆ پەنابەرێکی کورد ڕێکدەخرێت

بەشی لێکۆڵینەوەکانی تایبەت بە بابەتە کەلتورییەکانی زانکۆی ماڵبۆرنی ئوسترالی ، پانێڵێکی تایبەتی بۆ پەنابەرێکی کورد بەشێوەی ئۆنلاین ڕێکخست.
ئەو پەنابەرە کوردە کە ناوی بەهرۆز بوچانییە، خاوەنی چەندین کاری فیلمسازی و نوسینە لەبارەی دۆخی پەنابەران لە کەمپەکانی دوورگەی مانوسی پاپانیوگینیا و ناورۆ کە کارەکانی لەسەر ئاستی ناوەندە ئەکادیمی و ڕۆشنبیرییەکان پێشوازییەکی زۆری لێدەکرێت. کارەکانیشی ڕەنگدانەوەی ژیانی ڕابردووی و گوزەرانی خراپی خۆی و پەنابەرانە لەو دوورگانە.
بوچانی، لەو پانێڵەدا لە پاڵ باسکردنی کارەکانی خۆی، تیشکی خستە سەر دۆخی خراپی پەنابەران لە کەمپەکانی دوورگەی مانوس و ناورۆ.
پەنابەرانی دوورگەی مانوس و ناورۆ ئەو کەسانەن کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن بەڵام دەستگیر کراون و ڕەوانەی ئەو کەمپانە کراون و بەپێی یاساکانی کۆچی ئوسترالیا، هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەجێ ناکرێن.

زمانی دایکم … عوسمان محەممەد هەورامی

دایەی بەسۆز و خۆشبۆ
ئۆخەی ، زمانەکەی تۆ
لە نوقڵی ترش و شیرین
بەچێژتر و خۆشترە
لە خونچەی گوڵزاری ژین
بۆنخۆشتر و گەشترە ،
کە بەزمانی تۆ ئەدوێم
گەشەئەکەم و ئەڵێم :
ئەمە زمانی کوردییە
پڕ لە گەشە و شادییە ،
دایە گیان ، بەم زمانە
گەزبەگەز باڵائەکەم
دیارییەگەشەی ئاسمانە

عوسمان محەممەد هەورامی

بونیادی دەلالی و شیمانەیی دال لە (شیعری نوێی کوردی) دا … عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

پێشەکی:

بە شێوەیەکی گشتی دەستەواژەی بونیادی دەلالی (بە کۆی بیروڕا جیاوازەکانەوە) بەرهەمهێنانی دەلالەتی -حەقیقی و شیمانەیی- دەگرێتەوە، جا چ پەیوەندی بە سروشتی کۆمەڵایەتییەوە، یان بە سروشتی تاکی رۆشنبیر و کەسەکانەوە هەبێت… هەڵبەتە لێرەدا لە رووی ئەدەبییەوە قسە لە بەرهەمێنانەوەی دەلالەت دەکەم، بەڵام لە بیرمان

نەچێ فیکری مرۆیی لێکدانەبڕاوە، بۆیە دەشێ بەشێك لەو قسەکردنە، قسەکردنیش بێت لە رووی بیرکارییەوە، دەمەوێ بڵێم شیکردنەوەی (حەقیقەت) وەك زاراوە لە رووی بیرکارییەوە بە تەواوی ئەو راستییە دەگوترێت، کە وردبینیکراوە و حەقیقەتە مەعریفییەکان دەگەیەنێت. لە بیرکارییدا دالی حەقیقی هەموو رێگایەك بۆ کۆمەڵەی بەشەکان و کۆمەڵەی ژمارە راستییەکان خۆش دەکات… بەڵام (شیمانەیی) لە رووی بیرکارییەوە هەموو ئەو ژمارانە دەگرێتەوە کە دەکەونە نێوان (سفر و یەك)ەوە، تیۆری شیمانەیی ئەوە نییە، کە خۆی بسەپێنێ، بەڵکو ئەوەیە، کە هەڵبژاردن دەخاتە پێشەوە… یەکەمیان جەخت لە یەقین و دیار (Certain) دەکات… دووەمیان پشت بە رێکەوت و نادیار (Chance) دەبەستێت.

لە فەلسەفەدا چەمکی (راڤەکردن) و (حەقیقەت) دەچنە نێو یەکترەوە، لە زمانی گریکیدا حەقیقەت “ئەلیسیا- alethia” وشەیەکە بە مانا حەرفییەکەی واتای “پەردە لادان” دێت، بەڵام راڤەکردن واتە رێگادان بە حەقیقەت بۆ ئەوەی بدوێت، یان لە رێگای پەردەپۆشین و پەردەنەپۆشین بە کردەی کەشفکردن رابێتەوە.
هەموو ئەوانەی قسەیان لە دەستەواژەی بونیادی دەلالی کردووە، رێکخستنی مانا و کەشفکردنی مانایان خستۆتە پێشەوە، وەك چۆن رووە جیاوازەکانی ماناشیان بە هەند هەڵگرتووە! بەڵام نابێ لە بیرمان بچێت، هەموو قسەکردنێك لە دەستەواژەی بونیادی دەلالی، دەچێتە سەر قسەکردن لە تەئویلی دەلالی ((تەئویلی دەلالی کردەیەکە رێگا بە خوێنەر دەدا هێلی دەلالی دەق بخاتە روو)) بەڵام مانا چییە؟ مانا ئەو (پەیوەندییە) دوو سەرەیە، کە لە نێوان وێنەی هۆشەکی و وشەدا دروست دەبێت. بەڵام رەنگە پرسیار ئەوە بێ ئایا سنور و جۆری ئەو پەیوەندییە چەندە و چییە و چۆنە، ئایا لە هەموو رووەکانی دۆنیاین، دەلالەتی زانستی و راستی ئەو پەیوەندییە چەندە، ئایا دەشێ ئەو پەیوەندییە گشتگیر بکرێت، ئایا ئەو پەیوەندییە لە هەموو زمانەکان وەك یەکە، ئەو پەیوەندییانە بە درێژایی مێژوو قسەی لێدەکرێت، یان بەپێی گەشەکردنی زمان دەگۆڕێ….؟

بە دیوەکەی دیکە بەرهەمهێنانی بونیادی دەلالی جۆرێکە لە (دانان) و (بەیادهێنانەوە) و (رێکخستن)! کەواتە بۆ تێگەیشتن لەو دەستەواژەیە پێویستە بۆ دیدی (سوسێر) و ئاستی گوزارشتکردن و ئاستی ناوەڕۆك و مانای بەرهەمهاتوو بگەڕێینەوە، ئەو دیدە سوسێرییەش پەیوەندی بە هاوسەنگی نێوان گوزارشتکردن و ناوەڕۆك و بەرهەمهێنانی دەلالەت و جمگەکانی بە یەکەوەبەستنەوەی

دەلالەتەكانەوە هەیە، وەك چۆن لە لایەكی دیكەش پەیوەندی بە جیاوازییەكانی ئاستی گوزارشتكردن و مانای وشە بەیەكەوە بەستراوەكان و چۆنێتی بەیەكەوە بەستنەوەوە دەكات. هەموو ئەوانەش لە رووی سیمیاییەوە ئەوە ئاشكرا دەكەن، كە دانان و بەیادهێنانەوە و رێكخستن پەیوەندی بە ئاستی (گوزارشتكردن) و (ناوەڕۆك) و (كەشفكردنی مانا)وە دەكات.

مەرج نییە بیركردنەوەی نوێ وەك پێویست پرسیاری نوێ دابهێنێ، بەڵام دەشێ بە رێبازی نوێ، پرسیارە كۆنەكان لێكبدەینەوە، لێرەدا پرسی مانا وەك پرسێكی كۆن هەر تەنها بە وشەوە گرێ نەدراوە، هەر تەنها بە قسەكەرەوە بەند نییە، هەر تەنها بە مانای ئامادەوە بەند نییە، هەر تەنها بە گوێگرەوە نالكێ، دروست بوونی پەیوەندی مانای ئامادە هەر تەنها بە ئاستی گوزارشتكردن و ئاستی زمانی گوزارشتكردنەوە نالكێ… بە دیوێكی دیكەدا پرسی مانا پرسی هاوژیانی و كەشفكردنی دەلالەتە؟!

لە نێوان وشە و دەلالەتەكانی وشەدا پەیوەندییەكی سروشتی بوونی نییە، وشە و رستە رەمزن! چ مانای ئامادە، چ مانای خەیاڵكراو و شیمانەیی شتێك لە دەرەوەی خۆیان دیاری دەكەن، دەلالەت لە شتێك دەكەن: بۆ نموونە (دوكەڵ) دەلالەت لە ئاگر دەكات… (دڵی پێكراو بە تیر) دەلالەت لە ئەڤین دەكات و زۆرتریش… وەك دەبینین دەلالەت كارێكە دەكەوێتە نێوان دال و مەدلول، دەلالەت بایەخ بە دراسەكردنی نیشانەكان و شتەكان و هەبوونەكان دەدات، بایەخ بە كۆی ئەو شتانە دەدات، كە لەگەڵیاندا ژیاوە، بایەخ بە كۆی ئەو شتانە دەدات، كە لەگەڵیاندا دەژی، بایەخ بە كۆی ئەو شتانە دەدات، كە ئەویدیكەی جیاواز دەیبینێ؟! رەنگە وشە شتێك بگەیەنێت، لە زۆر سێبەری پەیوەندییەكانی ئێمە، كە ئێمە بیری لێدەكەینەوە، رەنگە وشە شتێك بڵێ، نەكەوێتە زۆر سێبەری پەیوەندییەكانی وەرگرەوە، ئەوەی دوای ئێمە بیری لێدەكەنەوە، یان بیری لێناكەینەوە، دەمەوێ بڵێم مانای ئامادە ئەو پەیوەندییەیە كە لە نێوان من و ئەو و لە نێوان شتەكانەوە هەیە، بەو مانایەش بونیادی دەلالی (دنیای حەقیقی مانا) دنیای چەسپاو… نیشان دەدات، لە پشت هەموو ئەوانەش رۆشنبیرییەك ئامادەیە، كە بەرەو پرنسیب و یاسا و رێساكان هەنگاو دەنێت! بەڵام شیمانەیی دال (هاوژیانی مانا) وێنا دەكات، دنیای جولاو… لە پشت هەموو ئەوانەش رۆشنبیرییەك ئامادەیە، كە بەرەو دەق و دەقی كراوە دەبێتەوە، كە بەرەو ئەویدیكەی جیاواز دەبێتەوە! دنیای حەقیقی مانا لە سەر رێكخستنی مانای ئامادە وەستاوە، شیمانەیی دال و دەقی

کراوە لە سەر خەیاڵی کەشفکردن، بەڵام رووە جیاوازەکانی مانای ئامادە وەستاو و مانای کەشفکراو پەیوەندی راستەوخۆی بە ئەویدیکەی خوێنەرەوە هەیە….

ئیشکالیەتی مانا
لە نێوان رێکخستنی مانای ئامادە و خەیاڵی کەشفکردندا

(سوکرات) پێناسەی بیرکردنەوە دەکات، بەڵام (ئەفلاتوون) بیرکردنەوە لە واقیعی هەستپێکراو جیا دەکاتەوە. ئەو قسەیە پێماندەڵێت فیکری مرۆیی لە ئەفلاتوونەوە ئیشکالیەتی مانای بۆ بەجێماوە… ئەفلاتوون، سوکرات، سۆفستاییەکان پێیانوابوو پەیوەندی نێوان گوتن و ماناکانی گوتن پەیوەندییەکی خودی و سروشتییە! واتە گوتن راستەوخۆ لە مێشکدا تێگەیشتنی تایبەتی خۆی دەخاتەوە… بەڵام ئەرستۆ بیرکردنەوەی ئەفلاتوون رەتدەکاتەوە و پێیوایە پەیوەندی نێوان گوتن و ماناکانی گوتن پیشەیی و تێرمئامێزە، ئەوەیە کە تاکەکانی کۆمەڵگا لەسەر ماناکانی رێککەوتوون، وەك چۆن سوکرات دەڵێ راستە هەندێ گوتن پەیوەندیەکی سروشتی بە ماناوە هەیە، بەڵام هەندێکیان وا نیین، بەڵکو خەڵکانێك مانای تایبەتی پێدەبەخشن و ئەو مانا تایبەتییانە دەچەسپێن و دووبارە دەبنەوە… لە کۆی ئەو قسەکردنانەوە دەتوانم بڵێم مانا فیکرەیەکە یان چییەتییەکە یان پرنسیبی تێگەیشتنێکە، کە وەك یەك لە واقیع یان فیکرێکەوە سەرچاوە دەگرێت. بیریاری ئەڵمانی (شلیرماخەر) هەڵوێستێکی کلاسیکیانەی بەرانبەر هیرمینۆتیکا هەیە، پێیوایە دەق لە ناوەندێکی زمانەوانی پێکهاتووە و فیکری دانەر بۆ خوێنەر دەگوازێتەوە، لە رووی زمانەوە دەلالەت لە تەواوی زمان دەکات، لە رووی سایکۆلۆجییەوە دەلالەت لە فیکری خودی داهێنەر دەکات! پەیوەندی ئەو دووانە پەیوەندییەکی جەدەلییە. وەك دیارە هەوڵدەدات قسە لە دوو روو بکات، یەکەمیان بابەتی، کە سەر بە زمانە و تێگەیشتنی هاوبەش دەسازێنێ، دووەمیان خودی، کە تایبەتمەندی دانەر دەخاتە روو. بەڵام تێڕوانینی نوێ بۆ دەق ئەو شێوە بیرکردنەوە کلاسیکییە تێدەپەڕێنێ و بونیادگەراکانیش دەخاتە لاوە و پێیوایە ماناکانی دەق نە پەیوەندی بە دانەرەوە هەیە و نە بە خوێنەرەوە، بەڵکو لە نێوان دانەر و خوێنەردا دەجولێتەوە، لە نێوان دانەر و خوێنەردا زمان پەیوەندییەکان رێکدەخات، وەك ئەوەی پرۆژەیەك بۆ بۆ ژیان لە خوێندنەوەدا بێتە بەرهەم و لە خوێنەردا خۆی واڵا بکات.

(فریگە و هۆسرل و راسل) لە سەر هەمان بیرکردنەوەی ئەفلاتوون، یان بەلای کەمی لە وێناکردنی بوونی بابەتخوازیانە نزیك بوونەوە و

پێیانوابوو مانا بابەتخوازی و ئایدیالییە، مانا هەیە و پەیوەندی بە ناوەڕۆکی عەقڵییەوە نییە! واتە پەیوەندی بە لێکدانەوە و راڤەکردن و بەجێهێنانەوە نییە، وەك چۆن پەیوەندی بە نیشانە زمانەوانییەکانەوە نییە. بۆ نموونە (نیازخوازی) هۆسرل پەیوەندی بە بابەتگەرایی ماناوە هەیە نەك عەقڵ، هۆسرل هەرگیز قبوڵی فیکرەی (فرە مانایی) نەکردووە… بە کورتی هەموو ئەوانە پێماندەڵێن مانا هەیە و ئامادەیە و پەیوەندی بە ڕێکخستنەوە هەیە، لە ڕێگای ئەو تێگەیشتنەوە هۆسرل دەڵێ: هەموو ئاگامەندییەك دەرككردنی تایبەت بەخۆی هەیە…
سیستمی زمانەوانی سیستمێکی داخراوە! زمان هەموو پەیوەندییەکانی دەکەوێتە ناوەوەی خۆیەوە، وەك بونیادگەراکان نازیان بەو تێزەوە دەکرد، بێگومان هەموو ئەوانە مانای ئامادە و ڕێکخستنی مانای ئامادە ئاسان نیشان دەدەن، من لە بەر حەقیقەتی ئەو داخرانە نییە، دنیای ڕێکخستن وەك دنیایەکی داخراو دەبینم، راستە هەموو ڕێکخستنێك گرنگیەکی زۆری بە نسبەت ریتم و ناوکۆیی و تێگەیشتنەوە هەیە. من لە بەر ئەوە نییە، دنیای ڕێکخستن وەك دنیایەکی داخراو دەبینم، بەڵکو لەبەر ئەوەیە کە زمان دەژی و گەشە دەکات و بەرەو پێشەوە دەچێت و بەردەوام لە ناوکۆیی و خەیاڵی ڕێکخستنی نوێ خۆی دەبینێتەوە…

بۆوایەك هەیە، پێیوایە (تێگەیشتن) و (مانا) هەردووکیان عەقڵ بەرهەمیان دەهێنێ. هەردووکیان وێنەی عەقڵیین، بەڵام لە نێوانیاندا دەلالەت دەگۆڕێ، یان دەکەوێتە سەر لایەنی بەرپرس… قسەیەك هەیە، مانا بە گوتراوەوە دەلکێنێ و تێگەیشتن لە عەقڵەوە بەرهەم دەهێنێ، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە، کە تێگەیشتن لە مانا دابڕاوە، ئەوە بەو مانایە نییە، کە بۆوامان بە یەك جۆر لە تێگەیشتن هەبێت، بە هیچ جۆرێك بەو مانایە نییە، کە مانا لە عەقڵ دوورە. ئەگەر قسە لە مانای وشەیەك یان رستەیەك یان دەقێك بکەین، ئەوە هەر دەبێ لە چوارچێوەی مەدلولی پەیوەست بە دالەوە بخولێینەوە، کەواتە وەك (پۆل ریکۆر) دەڵێ، مانا پەیوەندییەکی ناوەکی لە نێو دەقدا دروست دەکات. بەڵام (نیشانە) و (مانا) دوو بەشی بەیەکەوە پەیوەست نین، وەك دال و مەدلول، بەڵکو سەر بە دوو کایەی تیۆری جیاوازن، بە پرنسیبی جیاواز هەڵدەسن و وەسفی جیاوازییان هەیە، دیارە تێگەیشتنی وەستاو زمان زۆتر وەك ڕێسا و یاسا تەماشا دەکات، نەك وەك بوونێکی زیندوو، وەك جولە و کردە… بە گشتی کۆی قسەکان لە بارەی ڕێسا و یاسای زمان و مانای چەسپاوەوە پێماندەڵێت مانا (بە مێژوو) ئابڵوقە دراوە، بەڵام دەبێ بزانین

مانا بەردەوام نوێ دەبێتەوە، داهێنان ئابڵوقە نادرێت، داهێنان زەمەنەکان تێکدەشکێنێ!

بەهای وشە لە رێگای پەیوەندی وشەکە بە کۆمەڵێ وشەی دیکەوە دەردەکەوێت … مانا ناکەوێتە دەرەوەی شتەکانەوە، داهێنان ناکەوێتە دەرەوەی شتەکانەوە! تەئویلگەرەکان دەڵێن هیچ مانایەك لە دەرەوەی تەئویلەوە بوونی نییە، چ لە رێگای ناوکۆییەکی زانستییەوە بێ، یان کەسییەوە، واتە مانا یان لە رێی تەئویلی ناوکۆییەوەیە، یان بیروڕای فەردی و خودییەوە هەیە. بەڵام داهێنان گەڕانەوە نییە بۆ مەبەستی شاراوەی دانەر، گەڕانەوە نییە بۆ بونیادی دەلالی و دنیای مانای حەقیقی میسالی، بەڵکو بە دواداچوونی بزاڤە لەبننەهاتووەکانی مانایە و گەڕانە بە دوای ژیان و خوێنەر و مانای جیاواز… تەئویلکردن واتە بەخشکردنی ئامرازی نوێ لە نێوان مرۆڤ و دنیا، خوێنەر و دەق، ئەو ئامرازە نوێیەی کە گوتار دەیخاتە روو…. مانا خۆی لە نێوان کۆمەڵێك سیفەتدا دەبینێتەوە، وەك مانای شاراوە، ناوەکی، دیار، نادیار، حەرفی، دەروونی… بۆیە مەسەلەی پێناسەکردن زۆرتر و زۆرتر دەبێت.

لێرەدا پرسیار من ئەوەیە، دەشێ لە کۆی ئەو ئیشکالیەتانەوە مانا لە پێناسەیەکی جێگیردا ئابڵوقە بدەین؟ ئایا ئەوەندە بەسە مامەڵەیەکی کلتوری، مێژوویی، حدسی، زمانەوانی، سایکۆلۆجی… لەگەڵ مانادا بکەین، یان بیر لەوە بکەینەوە، کە زمان دەژی و نوێ دەبێتەوە… راستە هەتا ئێستا زانستی زمانەوانی لە رووی سیمیۆلۆجیا و تەئویلەوە ئەرکی زۆری کێشاوە، بەڵام هیچ قسەیەکی بۆ راستەکردنەوەی ئیشکالیەتەکانی مانا و بەرجەستەکردنی داهێنان نەکردووە؟

ستراتیژی دانەر/ شاعیر
لە نێوان رێکخستن و کەشفکردندا

لێرەدا دوو تێگەیشتن بۆ مانا لای (دانەر/ شاعیر) دەخەمە بەر چاو: تێگەیشتنی یەکەم، پەیوەندی بە ئاستی زمانی- فەرهەنگی (مُعجمی- lexicon) -واتە مانای چەسپاو (ئامادە) و رێکخستنەوە هەیە و مێژووی مانامان پێدەناسێنێ، هەڵبەتە بە گشتی پەیوەندییەکانی ئاستی زمانی فەرهەنگی لەوێوە بەرەو گوتار دەبێتەوە، کە پێیوایە مانای ئامادە جگە لە یارییەکی پاشکۆئامێزی ناوەکی شتێکی دیکە نییە، یەکەی فەرهەنگی بە درێژایی مێژوو مانای جۆراوجۆر لەخۆ کۆ دەکاتەوە، هەر زەمەنەی دەکەوێتە سەر حەقیقەتی مانایەك، وەك چۆن

به درێژایی مێژوو دەکەوێتە سەر جیاوازی ماناکانیشەوە. لێرەوە جیاوازی ڕێکخستنی مانا و ڕێکخستنی جیاوازی زۆرترین مانای ئامادە دەستەبەر دەکات، جیاوازی ڕێکخستن و ڕێکخستنی جیاوازی مانای ئامادە (دانەر/ شاعیر)ی جیاواز دەدۆزێتەوە، وەك چۆن (خوێنەر/وەرگر)ی جیاواز بەدوای جیاوازی ڕێکخستن و ڕێکخستنی جیاوازی مانای ئامادەدا دەگەڕێت، واتە وەك چۆن لە هەر قۆناغێکدا (دانەر/ شاعیر)ی جیاواز بەدوای ڕێکخستن و ڕێکخستنی جیاوازی بوونیاندا دەگەڕێن، تا بەهایەك بۆ (بوونی ڕێکخراو)ی خۆیان بەجێ بهێنن. یان ئامادەیی ڕێکخراو بەجێ بهێنن، بە هەمان شێوە لە هەر قۆناغێکدا (خوێنەر/وەرگر)ی جیاوازیش… بەو مانایە مانای ئامادەی ڕێکخراو، (خوێنەر/وەرگر- دانەر/ شاعیر)ی ڕێکخراومان بۆ کەشف دەکات، (خوێنەر/وەرگر- دانەر/ شاعیر)ی ڕێکخراو ڕێگا بە مانای ئامادەی ڕێکخراو دەدات، بۆ ئەوەی بدوێت.

بەڵام تێگەیشتنی دووەم، بۆ مانا بە گشتی لە شیکردنەوەی کەشفکردن و دەلالەتی مانای خەیاڵکراوەوە سەرچاوە دەگرێت، وەك ئەوەی نزیکترین و نوێترین یەکەی گوتار پێکبهێنێت، کەشفکردن و مانای خەیاڵکراو بۆ قۆناغ و سەرچاوەی یاسا و ڕێسای ڕێکخستنی مانا ناگەڕێتەوە، بەڵکو هەمیشە رووە جیاوازەکانی مانا واڵا دەکات، رووی جیاوازی مانا زۆرترین سەربەخۆیی هەیە، ئەوە سەربەخۆیی مانای خەیاڵکراوە (دانەر/ شاعیر)ی سەربەخۆ دەدۆزێتەوە، بە دیوەکەی دیکەش (خوێنەر/وەرگر)ی سەربەخۆ هەمیشە بەدوای رووە جیاوازەکانی مانای کەشفکراودا دەگەڕێت، رووە جیاوازەکانی مانا، کەشفکردنی مانایە، کەواتە دانەر/ شاعیری سەربەخۆ بەدوای مانای کەشفکراوی بوونیدا دەگەڕێت، تا بەهایەك بۆ (بوونی گریمانەکراو)ی بەجێ بهێنێت. یان ئامادەیی گریمانەکراو بەجێ بهێنێت، بە هەمان شێوە (خوێنەر/وەرگر)ی جیاوازیش… ئەو تێگەیشتنەی کەشفکردنی مانا رەفتاری تەئویلی لە نێو دەقدا ڕێکدەخات. بەو مانایەش دەق کۆمەڵێك (دال)ە و دەبێ لە دەرەوەی قۆناغ و سەرچاوەی یاسا و ڕێسای ڕێکخستنی ماناوە لەلایەن خوێنەر/وەرگر کەشف بکرێت، (دانەر/ شاعیر)ی سەربەخۆ لە حاڵەتی نوسیندا بە هەمان پرۆسەدا تێدەپەڕێت… ئەو کاتەش دەق بوونی هەیە، کە دەخوێنرێتەوە و خوێنەر بە شەهوەتی خوێندنەوە و نوسەر بە شەهوەتی نوسین دەگات! هیچ دەقێك بۆ بوونی خوێنەر بوونی نییە، بەو مانایەش دەلالەت لەسەر زنجیرەیەکی بێ کۆتایی لە ڕێکخستنی دال و لە خەیاڵکردنی شەهوەتدا دەژیت. لە کۆی ئەو قسانەدا هەوڵدەدەم ئەو دوو تێگەیشتنە لە سێ جۆر خوێندنەوە بۆ (مانا) کورت بکەمەوە: خوێندنەوەی یەکەم پەیوەندی بە زمانی

فەرهەنگی و مانای چەسپاو و ئامادەوە هەیە. خوێندنەوەی دووەم پەیوەندی بە شیمانەیی مانای نوسەرەوە هەیە. خوێندنەوەی سێیەم دەکەوێتە سەر خوێنەری جیاوازەوە.

ئەگەر دەق فەزایەك بێ بۆ ئاوێتەبوون، ئەگەر دەق تانۆپۆی نێوان تێگەیشتنی فەرهەنگی و تێگەیشتنی شیمانیی و خوێنەر بێت، ئەوە لە ئاسۆی خوێندنەوەی (ریکۆر)دا خوێندنەوە و تەئویلەکان لە دنیای مانای داخراوی ئایدیالیدا گیر ناخۆن، بەڵکو بە سەر ژیانێکی واڵا و نوێدا دەکرێنەوە! ئەو قسەیەی کە من لە رێگای ریکۆرەوە رێکمخستووە لەوێوە دێت، کە ریکۆر پێیوایە زمان رەنگدانەوەی هەموو ئەوانەشە کە پێش دەق و دوای دەق دەکەون! کەواتە زمان هەر تەنها رەنگدانەوەی هەبوون نییە، بەڵکو پەیوەندییەکی گشتگیرە و پەیوەندی خەیاڵکردنی من و ئەویدیکەیە بە هەموو دنیا، زمان یارییەکە هەمووان تێیدا هاوبەشین، جگە لە زمان شتێکی دیکە بۆ گوزارشتکردن لە خۆماندا نادۆزینەوە، جگە لە زمان شتێکی دیکە بۆ هەناسەدان نادۆزینەوە، جگە لە زمان شتێکی دیکە بۆ پەیوەندی و هاوژیانی نادۆزینەوە، بۆیە کردەی تەئویلکردن لە رێگای زمانەوە دووبارە ئەفراندن دەگەیەنێت. هەر لە رێگای دووبارە ئەفراندنەوە درك بە ئەزموونەکانی ژیان و خوێنەرە جیاوازەکان دەکەین.

شیعری کوردی

ماناکانی (رێکخستن) و دەلالەتەکانی (کەشفکردن) و (خوێنەری جیاواز) لەو لێکۆڵینەوەیەدا هەوڵدەدەم قسە لە شێوەی رێکخستنی (مانای ئامادە و چەسپاو) و شێوەی کەشفکردنی (مانای نائامادە و خەیاڵی نوسەر) و (مانای ئامادە و نائامادە و خوێنەری جیاواز) لە شیعری نوێی کوردی و دوای راپەڕینی 1991ی کوردستانی باشور و بەشێك لەو شیعرەی کوردستانی رۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر (شەپۆلی حجم) و (شەپۆلی زمان) بکەم…

پرسیاری سەرەکی ئەو لێکۆڵینەوە لە هەموو ئەوانە ئەوەیە، ئایا شیعر تەنها رێکخستنی مانای چەسپاو و ئامادەیە لە دووتوێی یاسا و رێساکانی زماندا، بە دیوەکەی دیکە ئایا شیعر رەتکردنەوەی یاسا و رێساکانی زمان و شێواندنی مانای ئامادەیە، مانای ئامادە و نائامادە و خوێنەری جیاواز دەکەوێتە کوێی شیعری کوردییەوە، بە دیوەکەی دیکە ئایا شاعیری کوردی بەشێك لە کێشەکانی ژیانی کوردی لە شیعرەکانیدا هەڵگرتووە، ئایا شیعری کوردی لە پێشبینی و خەیاڵی تاکی کوردی و خەیاڵی ئەویدیکەی جیاواز دەدوێ؟

قسەکردن لە چەمکی (رێکخستن) لە رووی زمانەوە چەسپان و دڵنیایی

دەگەیەنێت، بە دیوێکی دیکە دەشێ چەمکی ڕێکخستن بەو مانایە بێت، کە هەر یەك لە ئێمە بە عەقڵ و ئاگامەندییەوە بە دوای ڕێسا و یاساکانی زمانەوە بین، هەر یەك لە ئێمە لە سەر مێژوو و شێوەی تایبەتی (خۆی) قسان دەکات…

ئەگەر چەمکی ڕێکخستن قسەکردن بێ لە سەر شتی تایبەتی و شێوەی تایبەتی ئەو شیعرەی کە دوایی هاتووە! ئەوە چەمکی خەیاڵ و کەشفکردن لەگەڵ هەموو ئەو پرۆسانە دژ دەکەوێتەوە، کە تێیدا مانای چەسپاو ئامادە خۆی بەسەر شیمانەیی ئێستا و ئێستای زیندوودا دەسەپێنێت، وەك چۆن دژ بە هەموو ئەو قسەکردنانەشە، کە پێشتر سەرەتا و کۆتاییان زانراوە، کەواتە بەشێك لە خەیاڵ و کەشفکردن لە سەرەتا و کۆتایی نەزانراوەوە سەرچاوە دەگرێت! وەك چۆن بەشێکی دیکەی پەیوەندی بە رووە جیاوازەکانی مانا و رووە جیاوازەکانی ڕێکخستن و خوێنەری جیاوازەوە هەیە… هەر چۆنێ بێت هەمیشە کار و (دەقی ئەدەبی) تەجاوزی دەست بۆ بردنە تیۆرییەکان دەکات، بەڵام ئایا تیۆرە ئەدەبییەکان ئەو حەقیقەتە دەرك دەکەن؟ هەڵبەتە ئەو پرسیارە وەرامی ناوەکی خۆی هەیە، کە پەیوەندی راستەوخۆی بە داهێنانەوە هەیە، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ڕێبازە ئەدەبییەکان بەرهەمهێنەرن و پانتاییەکی مەعریفی بەرفرەوانیان هەیە و مامەڵەی تایبەتی لەگەڵ کار و دەقی ئەدەبی و خوێنەری جیاوازدا دەکەن…
بە گشتی زمان وەك بابەتی حەقیقی و کردەیی هەمووان بەیەکەوە کۆ دەکاتەوە، لە کۆی ئەو هاوگونجانەدا دەتوانم ئاماژە بە (سێ هێل) لە شاعیرانی شیعری نوێی کوردی باشور و دوای راپەڕین و بەشێك لە شیعری کوردستانی ڕۆژهەڵات بدەم، بەڵام بەبێ ئەوەی ئەو پۆلینکردنە جگە لە گریمانەکردن شتێکی دیکە بێت، بەبێ ئەوەی پشت بە تیۆرێکی دیاریکراوی ئەدەبی ببەستێت، بەبێ ئەوەی چەمکی (داهێنان) وەك بنەمای قسەکانم بۆ بەراوردکردنی ئەو پۆلینکردن و بەدواداچوونە بە کار بهێنم؟!

هێلی یەکەم

بە گشتی (هێلی یەکەم) کۆی ئەو شاعیرانە دەگرێتەوە، کە بڕوایان بە دەست بۆ بردنی مانای ئامادە هەیە، لە میانی مانا نوێیەکان و لە دەرەوەی مانای رووت و رەهادا! وەك چۆن هەوڵدەدەن لە ڕێکخستنی ماناوە هاوسەنگی نێوان (ئاستی گوزارشتکردن و ریتمی رستە) لە لایەك و (ریتمی وشە و مانای چەسپاو) لە لایەکی دیکە بپارێزن، یان زمان شێوەی ئاسۆیی بپارێزن، واتە هاوسەنگی نێوان خود و گوتراو لە توێی زمان و مێژووی مانادا بپارێزن، بۆ ئەوەی جوانی شیعر و جوانی

ئامادە بە یەکەوە بگونجێنن! هەموو ئەوانە پارێزگاری لە ڕەسەنایەتی و یاسا و ڕێساکانی زمان و جوانی ئامادە دەکەن، هەموو ئەوانە پێیانوایە بە پلەی یەکەم شیعری جوان پەیوەندی بە ئاکاری جوان و وشەی جوان و گوتراوی جوان و خەیاڵی جوان و مانای ڕەوان و ریتمی ڕەوانەوە هەیە… هەموو ئەوانە دەکەونە نێوان مشتومڕی گوتن و ماناوە! بۆ ئەوەی لە ڕێگای خودەوە بە گوتراو بگەن، بۆ ئەوەی لە ڕێگای عەقڵەوە بە مانا بگەن، واتە لە ڕێگای مێژووی گوتراوەوە بە مانای ئامادە بگەن، لە ڕێگای کۆی مانا و گوتراوەوە بە جوانی و خەیاڵی شیعری بگەن، لە ڕێگای تێگەیشتنەوە بە دەلالەتە نوێیەکانی مانا بگەن، بە دیوەکەی دیکە لای هەموو ئەوانە حەقیقەتی مانا هەمیشە لە ئامادەیی ئێستای مانادایە، بەو مانایەش ڕۆشنایی مانا لە ڕۆشنایی ئێستای مانا دانەبڕاوە، لەوێشەوە ڕێگا بۆ حەقیقەتی ئامادە خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی بدوێ…

وەك دەردەکەوێت هێزی خۆیان لە مانای ئامادە و ڕێکخستنی خوددا دەبیننەوە، پرسیار لەوە ناکەن عەقڵ، گوتراو بونیاد دەنێت، یان گوتراو، عەقڵ دروست دەکات؟! پرسیار لە تێگەیشتن و مانا ناکەن، پرسیار لە جیاوازی و دنیابینی جیاواز ناکەن، پرسیار ناکەن وشەی شیعریی چۆن دروست دەبێت، جیاوازی لە نێوان ڕەوانی و ڕاهاتن و شیمانەیی چییە؟!

هێلی دووەم

(هێلی دووەم) زۆربەیان لەسەر بڕوابوون بە نائاگامەندی (نەست) و پێشخستنی ناوکۆیی و فەرامۆشکردنی خود لە یەکەوە نزیکن، بەڵام نەك بەو مانایە کە گەڕانەوە بۆ نائاگامەندی و نەست گەڕانەوە بێ بۆ (فرۆید) بەڵکو بەو مانایە کە نائاگامەندی و نەست پێش زمان دەکەوێت، وەك چۆن لای (لاکان) جێگای گفتوگۆیە… لەوێوە شاعیرانی هێلی دووەم هەوڵی کەشفکردنی مانا و هەوڵی (دامەزراندنی پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا) دەدەن، ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی بۆ خوێنەران واڵا دەکەن، شێوەی ستوونی بە زمان دەبەخشن، ئەوەش جێکەوتەی وشە و پەیوەندییەکانی و ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی دەخاتە نێو گەشەکردنی وشە و گەشەکردنی ناوکۆییەوە، وەك چۆن بەشێکی زۆر لە شاعیرانی هێلی دووەم خۆیان بە (کۆتایی نەزانراو) دەسپێرن، خۆیان بە (دنیابینی جیاوازی مرۆیی)ەوە دەسپێرن، بە پلەی یەکەم میکانیزمی خەیاڵ بە بزوێنەری شیعری دادەنێن، لە ڕێگای یاخی بوونی مەعریفییەوە هەوڵی بەرجەستەکردنی شیمانەیی شیعری و کەشفکردنی جوانی و پەیوەندییە

کراوەکانی ژیان دەدەن، هیچ سنورێك بۆ مانا و جوانی و چێژ قبوڵ ناکەن، هەموو سنوردانانێك بۆ توانای لە بننەهاتووی مرۆڤ رەتدەکەنەوە، هەموو ئەگەرەکان بۆ جیاوازی مانا دەڕەخسێنن، هەموو ئەگەرەکان بۆ تەماشاکردنی دنیا بە کراوەیی جێدەهێڵن، بە دیوەکەی دیکە هەموو ئەوانە ڕێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی خۆی دابمەزرێنێ…
وەك دەردەکەوێت هێزی خۆیان لە نائاگامەندی و پێشخستنی ناوکۆیی و فەرامۆشکردنی خوددا هەڵدەگرنەوە، بەڵام پرسیار لە بارەی بنەما جیاوازەکانی مەعریفە و ئاستی کلتور و پێشکەوتنەکانی ئەویدیکەی مرۆڤایەتی… وەڵام نادەنەوە، قسەکردنی جیاوازی ئەویدیکە لە بارەی عەقڵ و تێگەیشتن و درککردن فەرامۆش دەکەن!

هێلی سێیەم

(هێلی سێیەم) تەواو پێچەوانەی هێلی یەکەم بیر دەکەنەوە، (هەموو ئاوێدانەوەیەك بۆ مێژووی مانا و ڕێکخستنی خود رەتدەکەنەوە)، (هەموو یاسا و ڕێساکانی زمان و رەسەنایەتی رەشدەکەنەوە) بەو مانایەش تەواوی رابردووی مرۆڤایەتی بە ئاوێدانەوە بۆ میتافیزیکا دادەنێن! هەموو بایەخی نائاگامەندی و نەست لە لایەك و پێشخستنی ناوکۆیی لە لایەکی دیکە بە خەمی خۆیان نازانن، (هەموو سەرچاوەکانی فیکر و مەعریفە وەلا دەنێن) بۆ ئەوەی لە ڕێگای نیشانەی هەڵەمەکییەوە، تێکدانی پەیوەندی نێوان وشەکان مانای باو تێکبشکێنن و بگەنە کورتبڕی، شیمانەیی سەربەخۆ فەراهەم بکەن، بۆ ئەوەی لە ڕێگای پەیوەندی ڕێکنەخراوەوە گوزارشتکردنێکی یاخی و ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی گەشە پێبدەن، وەك ریزۆم لە نێو زماندا بیر لە زمان دەکەنەوە، لە ڕێگای خەیاڵ و وێنەوە بە جوانی لەناکاو و لە ڕێگای شیمانەیی نکۆڵیکەرەوە بە مانای نائامادە و ئەویدیکەی خوێنەر دەگەن، بە گشتی هەمووان بە پلەی یەکەم ڕێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی وەك شیمانەیی بدوێت…
واتە هێزی خۆیان لە تێکشکاندنی مانا و کورتبڕی و بەرهەمهێنانەوەی نیشانە و شیمانەیی سەربەخۆدا دەبیننەوە، لای ئەوان شیعر دەنگە، بەڵام ئەسڵ و دەق لە ناوچووە! بیر لەوە ناکەنەوە نەگونجان و بۆ مانایی هیچ پەیوەندییەکی مرۆیی ناخولقێنێ، ئەگەرچی هەڵگری جۆرێك لە یاخی بوونیش بێت، مەرج نییە هەمیشە یاخی بوون جوانی کەشف بکات، ئەگەرچی یاخی بوون بێت بە رووی باودا، بیر لەوە ناکەنەوە کێی فیکری مرۆڤایەتی راستەوخۆ پەیوەندی بەیەکەوە هەیە، بیر لە بەهای پەیوەندی و خۆشەویستی و هاوڕێنی و سۆزی مرۆییانە ناکەنەوە،

چارەنووسی بۆ یادەوەریین.

هێڵی یەکەم
لە نێوان (گوتن / مانا)دا

وشە یان هەر یەکەیەکی زمانەوانی لە دوو بنەما پێکهاتووە و لە یەك جیا نابنەوە، ئەویش گوتن و مانایە! مانا و گوتراویش لە مشتومڕی جیاوازی خۆیان ناکەون. گوتن رووە مەتریالەکەی مانایە، ماناش رووە هەستییەکەی گوتن پێکدەهێنێ.
مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، مانا و گوتن پەیوەندی بە هەڵنانی بەهای هونەری دەربڕینەوە هەیە، بەشێکی گەورەی بەهای هونەری دەربڕینیش تێگەیشتن دەیەنەخشێنێ؟! چەمکی تێگەیشتن هەمیشە پشت بە فاکتە حەقیقییە مرۆییەکان دەبەستێت. بەهای تێگەیشتن لە شێوازی دەربڕینی دەلالەتخوازانەوە نزیکمان دەکاتەوە!
لە بارەی ئەو مشتومڕەوە هەندێك پێیانوایە پێشخستنی گوتن بەسەر مانادا جوانی و پوختی و پتەوی لێدەکەوێتەوە، بەهای ئەدەبی بەرزتر نیشان دەدات، شێوازی هونەری جوانتر دەستەبەر دەکات، هەمیشە داڕشتنی ئەدەبی و حەقیقەتی دەربڕین بە پوختی و پتەوی و گوتنی جوانەوە پەیوەست دەکەن، هەر لەوێشەوە بە مانا دەگەن، هەر لەوێشەوە بە مانای جوان و پتەو و روون و حەقیقی دەگەن، هەر لەوێشەوە بە ریتمی جوانی دەربڕین دەگەن، هەموو ئەوانەش پشت بە کۆمەڵێك پاڵنەر دەبەستن، پاڵنەری دەروونی، سیاسی، نەتەوەیی…
هەندێکی دیکە لە رەخنەگران لە مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، پێیانوایە جوانی گوتن و جوانی مانا لە بەیەکەوە بوونیاندایە، پێکەوە ئاستە بەرزەکانی رەوانبێژی دەنوسنەوە و تەرازووییەك بۆ بەهای هونەری دەسازێنن، پێیانوایە شیعر لە رێگای ئەو بەیەکەوەبوونەیان باڵا دەکات و لە لێکترازانیشیان نزمی دەنوێنێ، گوتنی جوان، جوانی مانای لێدەکەوێتەوە، وەك چۆن گوتنی ناشیرین مانای دزێو بەرهەم دەهێنێ! رەوانی مانا ریتمی رەوانی لێدەکەوێتەوە و ناڕەوانی تەمومژ…

ئەو پێکەوە بوونە ئەگەرچی لە یەکێتی و ئاوێتەبوونی گوتن و مانا نزیکە، بەڵام جیاوازی خۆیان هەیە، ئەویش ئەوەیە کە لە یەکێتی گوتن و مانادا، گوتن جەستەیە و مانا رۆح، جەستە و رۆح لێکجیابوونەوەیان مەحاڵە… لایەنگرانی یەکێتی و ئاوێتەبوونی گوتن و مانا، پێیانوایە هەموو گوتنێکی جوان، مانای جوانی لەخۆدا هەڵگرتووە، گوتنی پتەو، راستی مانا دەنوێنێ… هەڵبەتە پێچەوانەش

راستە! دەتوانم بڵێم هەموو ئەو قسانەی لە بارەی یەکێتی گوتن و ماناوە دەکرێت، بەهای یەکبوونی شێوە و ناوەڕۆکمان بیر دەخاتەوە، وەك ئەوەی گوتن فۆڕم بێ و مانا فیکر…
بەشێکی دیکە لە رەخنەگران لە مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، بەرگری لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا دەکەن و پێیانوایە نهێنی پەیوەندییەکانیان بۆ رابردوو دەگەڕێتەوە، هەرگیز پەیوەندی بە وڕووژانی یەکێك بە سەر ئەویدیکەوە نییە، بەڵکو رێسا و یاسای زمانەوانی بەڕێوەی دەبات و دەکەوێتە نێوان پرنسیب و رێبازی تایبەت بە زانستی زمان و دانان و رێکخستنەوەوە… دواجار هەمیشە پرۆسەی رێکخستن پەیوەندی نێوان گوتن و مانا دەگەیەنێت…

بەمجۆرە دەتوانم بڵێم هەندێك لەو شاعیرانەی شیعری نوێی کوردی (کە من ناویان بە هێلی یەکەم دەبەم) هەوڵدەدەن لە رێکخستندا پەیوەندی نوێ و بەرفرەوان لە نێوان مانا و مانا، جوانی و مانا، ریتم و ناوکۆیی دروست بکەن، زۆربەیان دوای وشەی شیعریی و رستەی شیعریی و ریتمی ناوکۆیی دەکەون! هەندێکیان لادانی مانا بە وڕوژانی هەستییەوە دەبەستنەوە، بەڵام بە گشتی لە پێناو مانەوە لە سەر رێکخستنی (مانا/ جوانی)ی چەسپاو و ئامادە، لە سەر (شیعری دنیایی) کار دەکەن. بۆ نموونە دەتوانم وێڕای کۆمەڵێك جیاوازی و وێڕای مشتومڕی نێوان گوتن و مانا، دەشێ بۆ دیاریکردنی (هێلی یەکەم) چوار نموونەتان پێبناسێنم:

نموونەی یەکەم

نموونەی یەکەم لە شاعیران، ئەوانەن کە (جوانی گوتن و ریتمی ناوکۆیی بەیەکەوە کۆ دەکەنەوە) جوانی گوتن و ریتمی ناوکۆیی بە هەستی نەتەوایەتی و دەروونی و سیاسی موتوربە دەکەن، پەردە لەسەر گوتنی حەقیقەتێکی دیاریکراو هەڵدەدەنەوە، لەوانە: شێرکۆ بێکەس، لەتیف هەڵمەت، رەفیق سابیر، جەلال مەلەکشا، ژیلە حوسێنی…

نموونەی دووەم

بەڵام نموونەی دووەم، لە (هێلی یەکەم)دا لە نێوان تێگەیشتن و مانادا، شیعرگەرایی لە خودگەرایی و ناوەڕۆکگەراییدا دەبیننەوە، بۆ چەسپاندنی بیرۆکەی تێگەیشتن لەسەر خودی تێگەیشتن، بۆ (چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا) بۆ گواستنەوە لە حیکایەتێکەوە بۆ گەیشتن بە ریتمی حیکایەتێکی دیکە، بە مانایەکی دیکە رێگاکانی گوتراو تاقی دەکەنەوە بۆ ئەوەی بە دەروونی خۆیان

بگەن، یان هەموو ئەو تێگەیشتنانە لە فەزایەکی شیعری دووبارە دەکەنەوە، فەزایەك کە لەگەڵ هۆشیاری شیعری و ریتمی شیعری دێتەوە، فەزایەك کە دەکەوێتە نێوان پرنسیب و زمانی شیعری و دانان و رێکخستنەوەوە… نموونەی دووەم لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا، وێڕای جیاوازییان: کەریم دەشتی، جەمال غەمبار، نەزەند بەگیخانی، چێمان هەردی، رۆژ هەڵەبجەیی، فەرەیدوونی ئەرشەدی…

نموونەی سێیەم

نموونەی سێیەمی (هێلی یەکەم)ی شاعیران، ئەوانەن کە هێزی گوزارشتکردن و هەستی لیریکی و وڕووژانی سۆز بە کەرەسەی باڵایی جوانی و رەوانی و ناسکی دادەنێن، هەوڵدەدەن ریتمێکی دەروونی و مرۆڤدۆستی لە بیرکردنەوە و بیرکردنەوەی خوێنەردا بچێنن، هەوڵدەدەن فەزای چێژ و ژیاندۆستی فرەوانتر نیشان بدەن، هەوڵدەدەن دەرگای خەیاڵێکی نزیك لە سیحر بۆ مرۆڤایەتی واڵا بکەن، شاعیرانی (یەکێتی گوتن و مانای گوتن) شاعیرانی نموونەی سێیەم، جوانی گوتن و جوانی مانا ئاوێتەی ریتمی بیرکردنەوە دەکەن، حەقیقەتی گوتن تێکەڵ حەقیقەتی نەگوتن دەکەن… لە نموونەی ئەو شاعیرانە: دلشاد عەبدوڵڵا، جەلال بەرزنجی، بەختیار عەلی، دلاوەر قەرەداغی، ئیسماعیل بەرزنجی، هیوا قادر…

نموونەی چوارەم

نموونەی چوارەم، لە (هێلی یەکەم)، شاعیرانی چێژی (گوتن بەسەر مانادا)، جەستە بە سەر ناوەڕۆکدا زاڵ دەکەن، لە رێگای چێژی گوتنەوە خۆیان لە مانا دەخشێنن، ئەو شاعیرانەی جەستەگەرایی و چێژی ئیرۆتیکی و ئاگامەندی سۆزداری پێشدەخەن، بەڵام مەبەستم ئەوانە نییە، کە ئیرۆتیکا و وڕووژانی سێکسی تێکەڵ بە یەك دەکەن؟! بەڵکو مەبەستم ئەوانەیە، کە دنیا لە دوو دیدی جیاوازی نێر و مێدا تەماشا دەکەن، بەڵام خۆیان لە بە بازاڕکردنی هەست و بێنرخکردنی جەستە و حەزی رووت دەپارێزن، هەمیشە حەقیقەتی چەپێنراو پێش حەقیقەتی گوتراو دەخەن، هەمیشە چێژی گوتنی نەگوتراو پێش دەخەن و پێیانوایە ئەوە چێژی گوتنی نەگوتراوە چێژی مانای لێدەکەوێتەوە، هەمیشە جوانی جەستە و ریتمی جەستە لە مانای کرچ و کاڵ دەپارێن، هەمیشە پێیانوایە ئەوە گوتنی جوانە، شێوازی هونەری جوانتر دەستەبەر دەکات، ئەوە گوتنی جوانە، ریتمی جوان و چێژ دەنەخشێنێ… نموونەی شاعیرانی گوتن بەسەر مانادا، قوبادی جەلی زادە، کەژاڵ ئەحمەد، دڵسۆز حەمە، ژوان ئاوارە…

شاعیرانی جوانی گوتن و ریتمی ناوکۆیی

دەتوانم بڵێم نموونەی یەکەم، ئەو شاعیرانەی (جوانی گوتن و ریتمی ناوکۆیی بەیەکەوە کۆ دەکەنەوە)، ئەو شاعیرانەی جوانی گوتن و هەستی نەتەوایەتی و سیاسی کۆیان دەکاتەوە و گوتن و ریتمی تێگەیشتن بەیەکەوە کۆ دەکەنەوە! هەمیشە هێزی شیعری لە گوتن و پەیامی شیعریدا هەڵدەگرنەوە، لە رێگای جوانگوتنەوە لە مێژووی مانا نزیك دەبنەوە، پارێزگاری لە جوانی گوتن و مانای ئامادە دەکەن، بەهای ئەدەبی لە گوتنی جوان و ریتمی مانادا دەبیننەوە…
دەتوانم بڵێم دالی حەقیقی لای (لەتیف هەڵمەت) تێکەڵکردنی هەستی تاکگەرایی و هەستی نەتەوایەتییە! بەڵام هێزی شیعری لای (عەبدوڵڵا پەشێو) لە رەوانی ریتمی گوتن و بەرزکردنەوەی دروشمی شیعری رەخنەکاریدا خۆی دەبینێتەوە! جیاوازی نێوان (شێرکۆ بێکەس) و (رەفیق سابیر) لە تەماشاکردنی ژیان و تەماشاکردنی نەتەوە وەك بابەتی سەرەکی شیعریدا خۆی دەبینێتەوە، شێرکۆ بێکەس کۆی مێژووی نەتەوە و حیکایەتەکانی نەتەوە و ژانوژواری نەتەوە وەك بنەمای شیعری بەکار دەهێنێت… بەڵام رەفیق سابیر گۆشەیەك لە زامە قووڵەکانی نەتەوە و خەمە بچوکەکانی نەتەوە وەك بنەمای شیعر چاو لێدەکات، لە گۆشەنیگایەکەوە حیکایەتەکانی تاکی کوردی دەگێڕێتەوە…
جیاوازی نێوان (مەلەکشا) و (ژیلا حوسێنی) جیاوازی پەیامگەرایی و سۆزگەراییە، جیاوازی نێوان ماناگەری و ئاوازگەراییە، جیاوازی نێوان شۆڕشگەرایی و دەروونگەراییە… بە گشتی هەموو ئەوانەی لەسەر ئەو هێڵە رێچکەیان گرتووە، کە (مێژووی وشە بە پتەوی مانا)وە دەلکێنن، گوتن و ریتم موتوربەی رووداوی مێژوویی، دەروونی، کۆمەڵایەتی، نەتەوەیی، سیاسی دەکەن، بیر لە بەدوایەکداهاتن و کۆتاییەکانی دالە گشتییەکان دەکەنەوە… بەڵام ئەوەی لەتیف هەڵمەت لەو هێڵە جیا دەکاتەوە هێزی تاکگەراییە… ئەوەی عەبدوڵڵا پەشێو لەو هێڵە جیا دەکاتەوە شیعرییەتی دروشمگەراییە….
(رەفیق سابیر) لە لاوکی هەڵەبجەدا دەڵێت:
با کەژاوەی لە گوێ بێت
یان لە پەلکە زێڕینە
زەماوەندی خوێن دەگرێت
ئەمشەو پاشای ئەڤینە.

شاعیرانی جێگیرکردنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا

نموونەی دووەم، ئەو شاعیرانە هەمیشە بیر لەوە دەکەنەوە، کە وشەیەك بەرجەستە بکەن، گوتنێك بخەنەوە، کە تەواو تەعبیر لە ناخی

ئەوان بکات، شاعیرانی (چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا) گوزارشتکردنی وشە و خود، ریتم و تێگەیشتن… پێیانوایە هەموو گوتنێکی خودگەرایی جگە لەوەی هەڵگری حەقیقەتە، هەڵگری بەهای چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا، ریتم و تێگەیشتنە، ئەوە هێزی سەپاوی خودگەراییە، هۆشیاری و پتەوی مانا و ساغڵەمی مانای لەخۆدا هەڵگرتووە، جوانی بیرکردنەوە تەعبیر لەگوتنی جوان دەکات… بەڵام جیاوازی (حەمە عومەر عوسمان) جگە لە گەڕانەوە بۆ ناخ، لە هێزی لیریکییەوە دەردەکەوێت! هەوێنی شیعری حەمە عومەر عوسمان خەمە تایبەتییەکانە، بۆ ئەوەی تێکەڵی خەمە نەتەوەییەکانیان بکات!

بەو مانایەش نموونەی دووەم، ئەو شاعیرانەن، کە گوتن و مانا بە جێگیربوونی شیعرگەرایی و خودگەرایی و ناوەڕۆکگەراییەوە دەلکێنن، فۆڕم و ناوەڕۆك بە یەك چاو تەماشا دەکەن، دالی حەقیقی لای ئەوان بە هەموو جیاوازییەکانیانەوە بەیەکەوە بەستنەوەی خەمە تایبەت و گشتییەکانە… بڕوانە: رۆژ هەڵەبجەیی لە شیعری، تا کۆتایی هەڵبێ… کوژانەوەی ژنێك بە تەنهایی..!! دەڵێت:

من خەونەکانم شلوێ بووە لەسەرەتاوە تا کۆتایی…
وا چاکە پەپوولە، کە دەروێشی نوورە، چرا بکوژێ،
چونکە تەریقەتی چرا،
مەرگی پەپوولەیە لە کۆتایی…
وا چاکە شەمشەمەکوێرە لە تونێلی نوتەکا،
تاریکی ڕاو بنێ…
چونکە لەنوونی نوتەکا دەزوولەیەك مۆمی نووستوو،
مەرگی شەمشەمەیە لە کۆتایی…!!
سلێمانی 29/9/2009

شاعیرانی یەکێتی گوتن و یەکێتی مانا

نموونەی سێیەم، ئەو کۆمەڵە شاعیرەی لە ئاگامەندی دەروونییەوە هەستی لیریکی و سۆزی شیعری بە ویستی یەکێتی گوتن و دەروونەوە گرێ دەدەن و ویستی گوتن بە خۆشەویستی مانا و چێژەوە دەلکێنن، شاعیرانی (یەکێتی گوتن و یەکێتی مانا) پێماندەڵێن جەوهەری ئاگامەندی بە گوتنی جوان و ماناکانی خۆشەویستییەوە بەندە، تایبەتمەندی جوانی مرۆڤ لە ژیاندۆستییەوە سەرچاوە دەگرێ، مرۆڤ دەژی بۆ ئەوەی هەنگاو بەرەو یەکێتی گوتن و ماناوە بنێت… شاعیرانی جوانی گوتن و جوانی مانا، پێیانوایە ئەوە وشەی شیعرییە هەستی شیعری دەبەخشێت، بایەخ بە وشەی شیعری و مانای شیعری و ریتمی شیعری دەدەن، بەهای هونەری شیعر لە ئاوێتەبوونی هەستی وشە و ویستی مانا و ریتمی تێگەشتندا هەڵدەگرنەوە، هەڵبژاردنی دالی حەقیقی لای ئەوان لە سۆز و جوانی و تەماشاکردنی خەمە کەسییەکانی

ژیاندایە… بونیادی شیعری (بەختیار عەلی) و (دلشاد عەبدوڵا) لە هێزی گوزارشتکردن و قووڵی دنیابینیدا دەردەکەوێت… بەڵام دەتوانم بڵێم (جەلال بەرزنجی) و (هیوا قادر) هەر یەك بە رەنگ و دنیابینی و هەستی شیعری و مەعریفەی شیعری تایبەتی خۆیەوە، هەوڵی گرتنی حیکایەتە بچوکەکانی ژیان دەدەن! هێزی جەلال بەرزنجی لە هەستی شیعریدایە، هێزی هیوا قادر لە هەڵبژاردنی گۆشەنیگای شیعریدا دەردەکەوێت… کەچی جیاوازی نێوان (ئیسماعیل بەرزنجی) و (دلاوەر قەرەداغی) لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان ریتم و مانادا خۆی دەبینێتەوە، ئیسماعیل بەرزنجی خەمی مانا پێش دەخات و لە پشت هەموو شیعرێکی بونیادێکی حیکایی دەنەخشێنێ! دلاوەر قەرەداغی لە خەمی ریتمدایە و شیعر لە سەما نزیك دەکاتەوە…

بڕوانە ئیسماعیل بەرزنجی دەڵێت:

ژن و پیاوێکی چاخی بەردین بووین
بە گژ و گیا عەورەتی خۆمان دادەپۆشی
لە بنیادەمی ئەشکەوتەکەی تەنیشتمان دەترساین
لە شەڕێك سەردەکەوتین و
لە چواران دەماندۆڕاند
حەسرەتمان دەکرێشت و
بێزاریمان هەڵدەمژی
لە ناکاو بەکۆڵێ یەئسی وجودییانەوە
تێکدەئاڵاین
(پەست، وەك ئێوارە نارنجییەکانی نیشتمان- کۆمەڵە شیعر، ئیسماعیل بەرزنجی، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، 2007، ل30-31)

شاعیرانی چێژی گوتن بەسەر چێژی مانادا

هەندێك لە شاعیرانی چێژی گوتن (زاڵکردنی گوتن بەسەر مانادا)، نموونەی چوارەم، شاعیرانی جەستەناسی و جوتبوونی رۆحی و جەستەیی، هەندێك لە شاعیرانی چێنێتی ئەزموونکردنی ژیان و ئازادی و چێژی ژیان، شاعیرانی هەڵگیرسانی گوتن و ئیرۆتیکا و گوتن و خۆشبەختی، ئەو شاعیرانەی کە جوانگوتن و ئیرۆتیکا و ژیاندۆستی پێش دەخەن… پێیانوایە ئەوە پێشخستنی جوانی گوتن و ریتمی گوتنە رەهەندێکی جوان بە مانا و رەهەندێکی مەعریفی قووڵتر و جوانتر بە ژیان و دەلالەتی جیاواز دەدات، ئەوە پێشخستنی باڵایی گوتنە ماناکانی نێوان نێر و مێ، جەستە و رۆح جوانتر نیشان دەدات… پێیانوایە بەهای شیعرگەرایی بە پێشخستنی ئاستە بەرزەکانی جوانی گوتن و ئاگامەندی تێگەیشتن و چێژی ژیانەوە دەلکێ، بەهای مرۆڤ، بەهای

ژیان لە بەیەکگەیشتنی جوانی نێر و مێدا دەبوژێتەوە، جوانی مرۆڤایەتی لە بەهاکانی مرۆڤدا خۆی دەبینێتەوە، چێژی ژیان لە هاوگونجانی جیاوازییەکاندایە، هەمیشە هەوڵی تەواو یەکبوونی تێگەیشتن و ئاگامەندی، جوانی و چێژ، جەستە و ڕۆح… دەدەن! دڵسۆز حەمە لە بەشێك لە قەسیدە (وێنەکانی ژنێتی)دا دەڵێت:

لە ماڵێکدا
ستیان لەبەر ناکەم
بەپێی پەتی دەسوڕێمەوە
بۆیە هەر دەرگای ماڵم ترازا
دوو کەروێشکی سپی بچووك
لە پێڵاوەکانمەوە رادەکەن
دوو کۆتری سپیش لە ملی بلوزەکەم
دەدەن لە شەقەی باڵ و
لە ماڵەکەمدا دێن دەچن.
سایتی دەنگەکان، دڵسۆز حەمە، فێبریوەری ٢٠١٢.

هێڵی دووەم
کەشفکردن/ دامەزراندن

شاعیرانی (هێڵی دووەم) لە شیعری نوێی کوردی و دوای راپەڕینی 1991ی کوردستانی باشور و بەشێك لەو شیعرەی کوردستانی رۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر (شەپۆلی حجم) و (شەپۆلی زمان)… بە گشتی ئەو شاعیرانە نایانەوێ خۆیان بسەپێنن، هەوڵدەدەن شیمانەیی شیعری بنوێنن، لە نێوان کەشفکردن و دامەزراندن، هەوڵی بەدەستهێنانی چێژی شیعری دەدەن، لە نێوان راڤەکردن و بەجێهێنان، جوانی بەرز دەکەنەوە، لە نێوان رێکەوت و یەقین، هەوڵی بونیادنانی شیعرییەت دەدەن و رێگا بۆ بیروڕای جیاواز و خوێندنەوەی جیاواز و مەعریفەی جیاواز خۆش دەکەن!

شاعیرانی هێڵی دووەم هەوڵی کەشفکردنی مانا و هەوڵی دامەزراندنی پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا، هەوڵی بە دەستهێنانی ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی دەدەن، بەو مانایەش پەیوەندییەکی ناوکۆیی دەخەنە نێو گەشەکردنی زمان و ئاستی شیعرییەتی زمان و پەیوەندییە دەلالییەکانەوە، وەك چۆن پرۆسەی نوسینی شیعری بە داڕژان وکۆتایی نەزانراوەوە دەسپێرن، بونیادی شیعری بە دنیابینی جیاواز و چێژی جیاواز و ریتمی جیاوازی ژیانەوە دەبەستنەوە، هێزی خەیاڵ بە بزوێنەری شیعری دادەنێن…

هەندێکیان لە ڕێگای لادانی مانای وشە و گۆڕینی ئاسۆی چاوەڕوانی باوی شیعری هەوڵی بەرجەستەکردنی مانا و رووە جیاوازەکانی جوانی و ئەگەرەکانی دەق دەدەن، نموونە: بەرۆژ ئاکرەیی، ئیبراهیم ئەحمەد نیا، هێرۆ کوردە… هەندێکیان لە ڕێگای راڤەکردن و روانینی مەعریفییەوە چێژ بەرهەم دەهێنن، نموونە: هاشم سەراج، رەزا عەلی پوور… بەڵام هەندێکیان لە ڕێگای لادانی چێژەوە هەوڵی وڕوژانی هەست و خرۆشانی چەپێنراوەکان دەدەن، بە مانایەکی دیکە تێگەیشتنی چێژ وەك بنەمای راڤەکردنی هەست و خرۆشانی چەپێنراوەکان دەنوسنەوە، بۆ نموونە: زانا خەلیل، لازۆ… هەندێکیان لە ڕێگای گۆڕینی ئاسۆی چاوەڕوانی حیکایەتەوە هەوڵی وڕوژانی تێگەیشتن و راڤەکردنێکی دیکە بۆ تێگەیشتن دەسازێنن، بۆ نموونە: ئەحمەدی مەلا، کامبیزی کەریمی… (هەڵبەتە هەر هەموویان بە کۆمەڵێ جیاوازییەوە).

شاعیرانی (هێلی دووەم) کۆمەڵێ ئەگەر بۆ تێگەیشتن و راڤەکردن دەڕەخسێنن، کۆمەڵێ ئەگەر بۆ چێژ بە کراوەیی دەهێڵنەوە، کۆمەڵێ ئەگەر بۆ گۆڕینی ئاسۆی چاوەڕوانی دەخەنە روو… کەمێکیان قسەکردنی جیاواز لە بارەی مانا و تێگەیشتن، راڤەکردن و چێژ فەرامۆش دەکەن! وەك چۆن هەندێکیان ئاستی گوزارشتکردن لە ئاڕاستەکردنی ئیرۆتیکادا کورت دەکەنەوە… نموونەی شاعیرانی هێلی دووەم بە کۆمەڵێ جیاوازییەوە پێکهاتووە لە: هاشم سەراج، ئەحمەدی مەلا، کامبیزی کەریمی، ئیبراهیم ئەحمەد نیا، بەرۆژ ئاکرەیی، رەزا عەلی پوور، زانا خەلیل، لازۆ، هێرۆ کوردە…

وەك گوتمان خەیاڵ و کەشفکردن سەرەتا و کۆتایی زانراوی نییە، بە دیوەکەی دیکەش خەیاڵ و کەشفکردن رووە جیاوازەکانی مانا و رووە جیاوازەکانی ئاسۆی چاوەڕوانی دەکاتەوە… وەك چۆن پەیوەندی نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا لە بەدواداچوون و گەڕان و خوێندنەوەی بەردەوامی سەردەمەوە بە دەست دێت، مەعریفە و خەیاڵ و چێژ لە بەرزکردنەوەی ئاستی زمان و تێگەیشتنی ژیانەوە هەڵدەقوڵێ، بەڵام شیمانەیی شیعری، شیمانەیەکی مەرجدارە بە شیعرییەتەوە، شیمانەیی شیعری نە نکۆڵیکردنە، نە جەختکردن، وەك چۆن خۆی لە شیمانەیی سەربەخۆی هێلی سێیەمیش جیا دەکاتەوە، چونکە شیمانەیی سەربەخۆ مەرج نییە بەرەو شیعرییەت بچێت، دەشێ بەرەو هیچ شتێ نەبێ و نەهلیستییەت بەرهەم بهێنێ، وەك بە دیوەکەی دیکە دەشێ بەرەو جەختکردنی شیعرییەت بێتەوە! هەڵبەتە دەستنیشانکردنی نێوان شیمانەیی مەرجدار و شیمانەیی سەربەخۆ خاڵی جیابوونەوەی هێلی دووەمە لە سێیەم.

زانا خەلیل لە بەشێك لە شیعری (ژیان لە ناو کۆتاییەکاندا) دەڵێت:

کۆتایی بە خۆت بهێنە
وەك ئەوەی لە مێژە کۆتاییت پێهاتبێ
لە ناو کۆتاییەکان ژیانێ بژی
وەك ئەوەی کۆتاییت پێ نایە
برادەرە ئەسمەرەکانم دەڵێن
ئاوا کۆتاییت بە خۆت هێناوە
وەك ئەوەی لە مێژە دنیا کۆتایی پێهاتبێ
برادەرە کۆتایی پێهاتووەکانم دەڵێن
بۆ هێندە لە ناو کۆتاییەکاندا دەژی
وەك ئەوەی کە هەرگیز کۆتاییت پێنێ
لە کۆمەڵە شیعری "چوونە دەرەوەیەك نەماوە، بۆ هاتنە ژوورەوە" لە بڵاوکراوەکانی گروپی کلتوری و هونەری هاقی، 2012، هەولێر، ل10.

هێڵی سێیەم
یاخیبوون و جیاوازی

(هێڵی سێیەم) لە رێگای شیمانەیی نکۆڵیکەر و تێکشکاندنی پەیوەندییە باوەکان و لە سەر بنەمای هاوشێوەیی دەنگی و دووبارەکردنەوەوە بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بە نیشانە (sign- یان ئاماژەێ) سەربەخۆکانی شیعریی دەگەن، بەڵام نەك بەو مانایەی کە شتێك بگەیەنێت، بەڵکو بەو مانایەی بە هیچ شتێك نەگات، نەك بە مانای سڕبوونی فیکر و دەلالەت، بەڵکو دەشێ هەر سڕبوونی دەلالەتیش نەبێ، بەڵکو دەلالەت تێیدا گاڵتەجارانە و درۆزنانە بکەوێتەوە…
لە نێو (فۆرمالیستەکانی رووس- شکلۆفسکی) پێیوایە زمانی شیعری زمانێکە مانا رەتدەکاتەوە. شاعیرانی هێڵی سێیەم لە رێگای وێنەوە، شیمانەیی سەربەخۆ، بۆ ئەویدیکەی خوێنەر فەراهەم دەکەن، لە رێگای شیمانەییەوە بەرهەم دەهێننەوە… ئاوڕ لەوەش دەدەنەوە کە لە بەرهەمهێنانەوەی شیمانەییدا لۆجیکی مانای تەقلیدی بۆ دەرککردن دادمان نادات، چونکە جیهان بەو جۆرەی (ئەمڕۆ) هەیە، ملکەچی رێکخستن و پۆلینکردن نابێت، شیعر بەو جۆرەی ئەوان وێنای دەکەن بۆ (گوتن و مانا، دۆزینەوە و دامەزراندن) سەر شۆڕ ناکات، هیچ رێگایەکی دیکەمان نییە، جگە لەوەی دەستبەرداری هەموو ئەوانە بین، کە بە گوێرەی "گوتن" و "مانا"، "دۆزینەوە" و "دامەزراندن" لە شیعر دەڕوانێت، مەسەلە بنەڕەتییەکەش لای (هێڵی سێیەم) رزگارکردنی شیعر نییە، بەڵکو ئاڕاستەکردنی فیکرە بەرەو چەمکێکی تازە، کە بە گوێرەی دەربڕینی خۆی نە "شیعرە" و نە "پەخشان"…

بەڵکو نیشانەیە، بەڵکو ریزۆمە، بەڵکو دەنگێکی فرە رەهەندە، کە هەزاران دەنگی لەخۆ گرتووە…

لای بەشێکی زۆر لە شاعیرانی هێڵی سێیەم دەقی شیعری بە پلەی یەکەم بونیادێکی دەنگی هەیە! ئەوەش گەڕانەوەیە بۆ (جاکۆبسون) و فۆرمالیستەکانی رووس، کە پێیانوابوو شیعر لە سەر بنەمای هاوشێوەیی و دووبارەکردنەوە کار دەکات… شیعر بونیادێکی دەنگی هەیە، بۆ نموونە لای بەشێك لە شاعیرانی کوردستانی رۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر (شەپۆلی حجم) و (شەپۆلی زمان) و زۆر جوانیش لە دەقەکانی (شوعەیب میرزایی)دا دەبینرێت… بەڵام لای هەندێ لە شاعیرانی هێڵی سێیەم، بە شێوەیەکی بەرفرەوانتر شیعر بە دەنگێکی فرە رەهەند دادەنێن، نە رابردووی هەیە، نە بڕوای بە داهاتوو هەیە، چارەنووسی بۆ یادەوەرییە…

شیعر دەنگێکی فرە رەهەندە لە هێلکاری دەچێت، نەك نەخشەی لەبەر گیراو، جوگرافیایە، نەك مێژوو، گەشت و کۆچە، نەك مانەوە و نیشتەجێبوون… هەموو ئەو قسانە بۆ (دۆلۆز) و مانا دۆلۆزییەکەی دەمانگەڕێنێتەوە، کە هەموو ئەوانە بە ریزۆم دادەنێت، ریزۆم ئەوەیە لە نێو شتەکاندا بیر لە شتەکان بکاتەوە، شیعریش لای هەندێ لە شاعیرانی هێڵی سێیەم ئەوەیە لە نێو زماندا بیر لە زمان بکاتەوە… بەشێك لە شاعیرانی هێڵی سێیەم بڕوایان بە رەگ نییە، بەڵکو بڕوایان بە رەگە تۆڕە، بڕوایان بە پنت نییە، بەڵکو بڕوایان بە هێڵە… لەو شاعیرانەش نموونەی (ساڵح سوزەنی) و بەشێك لە شاعیرانی کوردستانی رۆژهەڵات و بەشێك لە ئەزموونی (یوونسی رەزایی)… هەندێکیان هەوڵدەدەن لە رێگای خەیاڵ و وێنەوە بە جوانی و لە رێگای شیمانەیی نکۆڵکەرەوە بە مانای نائامادە بگەن… بۆ نموونە سەباح رەنجدەر، سەڵاح جەلال… هەندێکیان هەوڵدەدەن وێناکردنی باو بۆ مانا سەرەوژێر بکەن و بگەنە کورتبڕی و لەوێوە شیمانەیی سەربەخۆ بۆ شیعر فەراهەم بکەن… بۆ نموونە: عەباس عەبدوڵڵا یوسف و …

من وەك خوێنەرێك لەو خوێندنەوەیەدا هەوڵدەدەم لە راڤەکردنی نیشانە و سەرچاوەکانی نیشانەوە بە بابەتی نیشانە و ئاماژەکانی نیشانە و جیاوازییەکانی بگەم… چونکە نیشانەکان رێگایان بۆ بیرکردنەوەی مرۆڤ خۆش کردووە و مرۆڤ بە ئەویدیکەی جیاواز دەگەیەنن، ئەوە نیشانەکانن لە ژیانی رۆژانەماندا کۆی ئەو مانایانەمان پێدەبەخشن، وەك ئەوەی گەردوون پێشنیاری کردوون، وەك ئەوەی سیستم ئاماژەی بۆ دەکات، ئێمەش بە جیاوازییەکانی خۆمانەوە

دەنازین و خۆمان بە خاوەنی نیشانە شیمانییەکان دادەنێین، ئەگەرچی لەو بارەوە نیشانە زمانییەکان تەنیا نیین، بەڵام بایەخی خۆیان هەیە، بۆ نموونە لای محەمەد باوەکر…

کەواتە زمان بە پلەی یەکەم بە سیستمی سیمیاییەوە (semiotics) بەندە، کە توانای لەخۆگرتنی هەموو سیستمە جۆراوجۆرەکانی نیشانەی هەیە، لێرەدا گوزارشتکردن لە زمان، گوزارشتکردنە لە بەیەکەوەگەیاندن… (پێرس) پێیوایە بونیادنانی تیۆری سیمیۆلۆجی بە گشتی کار بۆ نیشانەکان دەکات، نیشانە شوێنی تایبەتی خۆی هەیە، بەڵام ئەوە بۆ نیشانە زمانەوانییەکان یەکەم شوێن نییە.
شیعر هیچ لەوانە بە هەند هەڵناگرێ، بەڵکو مەسەلەیەکی ئیبداعییە و ئیبداعیش سەربەخۆیی دەگەیەنێت و شتگەرایی قبوڵ نییە! دەمەوێ بڵێم زمان لە سیمیاییدا توانای ئەوەی هەیە کە هەموو ئەو سیستمانەش لەخۆ بگرێ کە بە شێوەیەکی راستەوخۆ گوزارشت لە خۆیان ناکەن و نیشانەی ئەبستراکتین و هەر تەنها ئاماژە بە دەلالەتەکانیان دەکەن و لە زمانێکدا دەتوێنەوە کە گوزارشت لەوان دەکات و ئەوان لەخۆ دەگرێت! بە مانایەکی دیکە زمان لای هەندێکیان ریشەیان دەچێتەوە سەر بێمانایی، ریشەیان دەچێتەوە سەر پووچەڵکردنەوەی دال، بەو مانایەش ئەوەی شیعرەکە پێشکەشی دەکات، پەسەندکردنی ئەو پەیامەیە کە لە لایەن خوێنەر/ وەرگرەوە دروست دەبێ، ئەو پەیامە لە نێوان وەرگر و شاعیرەوە رووبەری بێڵێك لەو گومان و گریمانەیە کە بەرانبەر ئەو واقیعە دروست دەبێت، کە شیعرەکە دەچێتە ناوییەوە، کە وەرگر و شاعیر دەچنە ناوییەوە، هەموو ئەوەش روو لەخۆبوونێکە کە کورت ناکرێتەوە بۆ هیچ شتێك، ئەو رازە بنەڕەتییە نوستوە هەمیشە بە شێوەیەکی رووڵەخۆ ئەو پەیوەندییە بنچینەییەی نێوان کەسەکانی نێو واقیعێکی دیاریکراو رادەگەیەنێت… (ئەنوەر مەسیفی 1952- 2005) لە بەشێك لە قەسیدەی (جلوبەرگ و جمکەکان) دەڵێت:

سەڵ قەبری لێدەدا
ئەفسانەش غار دەداتە درەختی
پەلك بە کرێ
بزنی ناو ژوورەکەم لە سەرمایە
باڵندە گۆشتی بەردا
ئەفسانە غار دەدا
زەوی لای راستی شکا
لکە هەنجیری پاش کۆران
تای ردێنی من

سه بەلەمی هێسکی برد
ئاو شکا
بەلەم رێیی
ردێن لە ناو کاولان
لا سییەکم کەونە دیوار
خۆڵی پشتان بەرد
قۆڵژی نەخۆشان گیا
ژنی زگ پڕ باران
لەشکر
لە
مووی
بن
کەوشان
لە کۆمەڵە شیعری (جلوبەرگ و جمکەکان) ساڵی 1990.

دۆخی شاعیرانی شەپۆلی سێیەم پەیوەندییەکی راستەوخۆی بە دۆخێك هەیە، کە وەك (بۆدریار) لە جیاتی کاڵا نیشانە بەرهەم دەهێنێ! دۆخێك کە چیتر کاڵا بۆ پڕکردنەوەی پێویستییەکان نییە، بەڵکو زنجیرەیەکی ناکۆتایی بێ ئامانجە! هەر کالایەك نیشانەیە بۆ کالایەکی دیکە، بەدیلێکی بەتاڵە بۆ کاڵایەکی دیکە، دالێکە بۆ دالێکی دیکە و مەدلول لەناوچووە… ئەسڵ و دەق لە ناوچووە، نیشانە شوێنی گرتۆتەوە، ئێمە لە جیهانی نیشانەدا دەژین، لە جیهانێکدا دەژین زانیاری زۆرە، بەڵام مانا کەمترین ئامادەیی هەیە، ئێمە لە جیهانێکدا دەژین وەك بۆدریار دەڵێت ئیتر نیشانەکان بۆ سەرچاوەیەکی دیاریکراو، بۆ سەرچاوەی مانا ناگەڕێنەوە، پۆشاك و ریکلام و چیتر سەرچاوەی مانایان نییە… بەشێك لە نموونەی شاعیرانی هێلی سێیەم، وێڕای جیاوازییان: عەباس عەبدوڵڵا یوسف، ئەنوەر مەسیفی، محەمەد باوەکر، سەباح رەنجدەر، سەڵاح جەلال، ساڵح سوزەنی، شوعەیب میرزایی…

بە کورتی:

لە شیعری نوێی کوردی و دوای راپەڕینی 1991ی کوردستانی باشور و بەشێك لەو شیعرەی کوردستانی رۆژهەڵات، کە دەکەونە بەر شەپۆلی حجم و شەپۆلی زمان… بونیادی دەلالی دەلالەت لە بەرهەمهێنانی دەلالەتی -حەقیقی و شیمانەیی- دەکات، حەقیقەت تەواوی ئەو راستییەیە، کە وردبینیکراوە. بەڵام شیمانەیی ئەوە نییە کە خۆی دەسەپێنێ، بەڵکو ئەوەیە، کە هەڵبژاردن دەخاتە پێشەوە، شیمانەیش بە دوو جۆر قسەی

لێکراوە، یەکەمیان شیمانەیی نوسەر، دووەمیان شیمانەیی ئەویدیکەی خوێنەر… هەموو ئەوەش ڕێکخستنی مانای چەسپاو و کەشفکردنی مانای نائامادە و خەیاڵی نوسەر و مانای نائامادە و خەیاڵی ئەویدیکەی جیاواز دێنێتە بەرهەم…

ڕێکخستنی مانای چەسپاو و ئامادە پەیوەندی بە زمانی فەرهەنگیدایە و لەوێوە بەرەو گوتار دەبێتەوە، کە پێیوایە مانای ئامادە و چەسپاو جگە لە یارییەکی پاشکۆئامێزی ناوەکی شتێکی دیکە نییە. بەڵام مانای نائامادە لە دەلالەتی مانای خەیاڵکراوەوە سەرچاوە دەگرێت، وەك ئەوەی نزیکترین و نوێترین یەکەی گوتار پێکبهێنێت. بۆ بە دەستهێنانی مانای ئامادە و کەشفکردنی مانای نائامادە و خەیاڵی پێویستمان بە پرۆسەی دانان و بەیادهێنانەوە و ڕێکخستن هەیە.

چەمکی ڕێکخستن لە رووی زمانەوە چەسپان و دڵنیایی دەگەیەنێت. چەمکی خەیاڵ و کەشفکردن لەگەڵ پرۆسەی ڕێکخستن و بەیادهێنانەوە دژ دەکەوێتەوە، چونکە لە چەمکی ڕێکخستندا مانای چەسپاو و ئامادە خۆی بەسەر شیمانەیی ئێستا و ئێستای زیندوودا دەسەپێت. بەڵام خەیاڵ و کەشفکردن لە سەرەتا و کۆتایی نەزانراوەوە سەرچاوە دەگرێت. بەشێکی دیکەی خەیاڵ و کەشفکردن پەیوەندی بە رووە جیاوازەکانی مانا و ئەویدیکەی جیاوازەوە هەیە… لە سەر ئەو بنەمایە سێ هێڵ لە شاعیرانی دوای راپەڕین و شیعری نوێی کوردی باشور و بەشێك لە شیعری کوردستانی ڕۆژهەڵات دەستنیشان دەکەم: هێڵی یەکەم ئەو شاعیرانە دەگرێتەوە، کە هەوڵدەدەن لە ڕێکخستنی ماناوە هاوسەنگی نێوان ئاستی گوزارشتکردن و ریتمی رستە لە لایەك و ریتمی وشە و مانای ئامادە لە لایەکی دیکە بپارێزن، هەوڵدەدەن شێوەی ئاسۆیی زمان بپارێزن، بۆ ئەوەی جوانی شیعر و جوانی ئامادە بە یەکەوە بگونجێنن! هەموو ئەوانە ڕێگا بۆ حەقیقەت خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی بدوێ… بە کورتی هەموو هێزی خۆیان لە مانای ئامادە و ڕێکخستنی خوددا دەبیننەوە.

چوار نموونەتان لە هێڵی یەکەم پێدەناسێنم: نموونەی یەکەم ئەو شاعیرانەن کە جوانی گوتن و ریتمی ناوکۆیی بە هەستی نەتەوایەتی و دەروونی و سیاسی موتوربە دەکەن، پەردە لەسەر گوتنی حەقیقەتێکی دیاریکراو هەڵدەدەنەوە، لەوانە: شێرکۆ بێکەس، لەتیف هەڵمەت، رەفیق سابیر، جەلال مەلەکشا، ژیلە حوسێنی…
نموونەی دووەم، لە نێوان تێگەیشتن و مانادا، شیعرگەرایی لە خودگەرایی و ناوەڕۆکگەراییدا دەبیننەوە، بیر لە چەسپاندنی پەیوەندی نێوان گوتن و مانا دەکەنەوە، بۆ گواستنەوە لە

حیکایەتێکەوە بۆ گەیشتن بە ریتمی حیکایەتێکی دیکە … نموونەکان وێڕای جیاوازییان: کەریم دەشتی، جەمال غەمبار، نەزەند بەگیخانی، چۆمان هەردی، ڕۆژ هەڵەبجەیی، فەرەیدوونی ئەرشەدی…

نموونەی سێیەمی شاعیران، ئەوانەن کە هێزی گوزارشتکردن و هەستی لیریکی و وڕووژانی سۆز بە کەرەسەی بەرزی جوانی و رەوانی و ناسکی دادەنێن. شاعیرانی یەکێتی گوتن و مانای گوتن جوانی گوتن و جوانی مانا ئاوێتەی ریتمی بیرکردنەوە دەکەن، حەقیقەتی گوتن تێکەڵ حەقیقەتی نەگوتن دەکەن… لە نموونەی ئەو شاعیرانە: دلشاد عەبدوڵڵا، جەلال بەرزنجی، بەختیار عەلی، دلاوەر قەرەداغی، ئیسماعیل بەرزنجی، هیوا قادر…

نموونەی چوارەم، نموونەی گوتن بەسەر مانادا، ئەو شاعیرانەی جەستەگەرایی و چێژی ئیرۆتیکی و ئاگامەندی سۆزداری پێشدەخەن. نموونە: قوبادی جەلی زادە، کەژاڵ ئەحمەد، دڵسۆز حەمە، ژوان ئاوارە…

هێڵی دووەم هەوڵی کەشفکردنی مانا و هەوڵی دامەزراندنی پەیوەندییەکی نوێ لە نێوان وشە و وشە، وشە و مرۆڤ، وشە و دنیا دەدەن، ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی بۆ خوێنەران واڵا دەکەن، شێوەی ستوونی بە زمان دەبەخشن، خۆیان بە کۆتایی نەزانراو دەسپێرن، خۆیان بە دنیابینی جیاوازی نوسینەوە دەسپێرن، میکانیزمی خەیاڵ بە بزوێنەری شیعری دادەنێن. هەموو ئەوانە رێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی گەشە بکات… بە کورتی هەموو هێزی خۆیان لە نائاگامەندی و پێشخستنی ناوکۆیی و فەرامۆشکردنی خوددا هەڵدەگرنەوە: نموونەی شاعیرانی هێڵی دووەم بە کۆمەڵێ جیاوازییەوە پێکهاتووە لە: هاشم سەراج، ئەحمەدی مەلا، کامبیزی کەریمی، ئیبراهیم ئەحمەد نیا، بەرۆژ ئاکرەیی، رەزا عەلی پوور، زانا خەلیل، لازۆ، هێرۆ کوردە…

هێڵی سێیەم تەواو پێچەوانەی هێڵی یەکەم بیر دەکەنەوە، هەموو ئاوڕدانەوەیەك بۆ مێژووی مانا و رێکخستن رەتدەکەنەوە، هەموو یاسا و رێساکانی زمان و رەسەنایەتی رەشدەکەنەوە! هەموو سەرچاوەکانی فیکر و مەعریفە وەلا دەنێن، وەك ریزێم لە نێوان زماندا بیر لە زمان دەکەنەوە، بۆ ئەوەی لە رێگای نیشانەی هەڕەمەکییەوە، تێکدانی پەیوەندی نێوان وشەکان مانای باو تێکبشکێنن و شیمانەیی سەربەخۆ فەراهەم بکەن، گوزارشتکردنێکی یاخی و ئاسۆیەکی دیکەی چاوەڕوانی بۆ ئەویدیکەی خوێنەر و ئەویدیکەی جیاواز دابمەزرێنن، بۆ ئەوەی لە رێگای خەیاڵ و وێنەوە بە جوانی لەناکاو و لە رێگای شیمانەیی

نکۆڵکەرەوە به مانای نائامادە و ئەویدیکەی جیاواز بگەن، رێگا بۆ شیمانەیی خۆش دەکەن، بۆ ئەوەی وەك شیمانەیی بدوێت، چارەنووسی بۆ یادەوەرییەن… لای شاعیرانی هێڵی سێیەم ئەسڵ و دەق لە ناوچووە، نیشانە شوێنی گرتۆتەوە، بە شێوەیەکی راستەوخۆ گوزارشت لە خۆیان ناکەن و نیشانەی ئەبستراکتین… بە کورتی هەموو هێزی خۆیان لە تێکشکاندنی مانا و شیمانەیی سەربەخۆ و بێ سەرچاوەیی و بەرهەمهێنانی نیشانە و کورتبڕیدا دەبینینەوە… نموونەی شاعیران: عەباس عەبدوڵڵا یوسف، ئەنوەر مەسیفی، محەمەد باوەکر، سەباح رەنجدەر، سەڵاح جەلال، ساڵح سوزەنی، شوعەیب میرزایی…

کورد و ئیسلامی سیاسی و گرەوەکانی ئاییندە تایبەتمەندی پێوەندی کورد بە ئاییینی ئیسلامەوە

نزار جاف
nezarjaff@gmail.com

هەر جارێو بابەتێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە …
نۆڤەمبەر 2، 2018
http://dengekan.com/doc/2006/11/november2.htm

---

(1)
تیشک خستنەسەر بابەتی هەستیاری کورد و ئیسلامی سیاسی لە خۆیدا پێویستی بە پەردە هەڵدانەوەی هەیە لەسەر ئەو بنچینە مێژوویی و ئەو بارودۆخەی کە ئیسلامی سیاسی تێدا هاتەئاراوە.
گومانیش لەوەدا نییە کە کورد بە هۆی ئەو چەوساندنە نەتەوەییەی کە لەلایەن حکومەتە جیاوازەکانی عێراق و ناوچەکەوەوە لێیکرا، پتر بیری بەلای دژە نەتەوەییەکەیدا دەڕۆیشت، هەرچەندە دەشبێت ئاماژە بە تایبەتمەندی پێوەندی و مامەڵەی کورد لەگەڵ ئاییینی ئیسلامدا

بدرێت، کە ئەمەش لە بەشێکی تری ئەم لێکۆڵینەوەدا تیشکی دەخەینەسەر.
بەڵام ئەوەی لەم بەشەی یەکەمدا گرنگە تیشک بخەینە سەر سەرەتاکانی سەرهەڵدانی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا و، پاشان خوێندنەوەی کاریگەرییان بۆسەر گەلی کورد و بزافی رزگاریخوازی.

هەموو بیروبۆچوونەکان سەبارەت بە سەرهەڵدانی ئیسلام وەک بزافێکی سیاسی، بۆ رابەری بزافی ئیخوان ئەلموسلمین"حەسەن ئەلبەننا"ی دەگەڕێنێتەوە. ئەلبەننا کە لە سەردەمی سیستەمی پاشایەتیدا لە میسردا ژیا و، هەر لەو سەردەمەشدا لەلایەن هێزەکانی ئاسایشەوە تیرۆرکرا، توانی بنچینەیەکی بەهێز بۆ بیرۆکەی ئیسلامی سیاسی دابنێت، ئەو بیرۆکەیە توانی کەڵک لە بارودۆخی ئەو کاتەی میسر وەربگرێت و، بابەتی داگیرکردنی بەریتانیا بۆ ئەو وڵاتە وەک بنەمایەکی بەهێز بۆ گەشەپێدانی رێکخستنی لەناو کۆمەڵگەی میسریدا، بە باشی بەکار هێنا. هەڵبەتە، ئەو گەندەڵییە سیاسییە ـ ئیدارییەی کە میسر تێیدا تێدەپەڕی، بووە هۆکارێکی ئەکتیفی تری کە یارمەتی پتر پەل هاویشتنی ئەو بزافە بکات.

لێرەشدا، دەبێت ئاماژە بە بابەتێکی بنچینەیی بدەین، کە ئەویش کاریگەری ئەزموونی سیاسی میسرییە بە هەموو باڵە جیاوازەکانییەوە بۆسەر وڵاتانی ناوچەکە ئیدی چ لە رووی باڵە نەتەوەیی یان ئایینی یاخود رۆشنبیری و هونەرییەکانییەوە.
هەڵبەتە قسەکردن لە رۆڵ و کاریگەری جەمال عەبدولناسر و کودەتا سەربازییەکەی لە 23ی تەموزی 1952، بۆسەر گەلانی ناوچەکە، بە هەمان شێوە پەلکێشمان دەکات بۆ قسەکردن لەسەر رۆڵ و کاریگەری حەسەن بەننا"پاشان سەید قوتب"و بزافی ئیخوان ئەلموسلمین بە هەمان شێوە بەڵام بە ئاراستەیەکی فیکری ـ سیاسی جیاوازتر.

هەڵبەتە، بڵاوبوونەوەی هزری ئیخوان موسلمین کە لەسەر پرەنسیپەکانی مەزهەبی سوننی پێکهاتووە، ئەو وڵاتانەی گرتەوە کە پەیڕەکارانی ئەو مەزهەبەی تێدا باڵادەستن، چونکە لە ئێران کە مەزهەبی شیعە باڵادەستە، کاریگەری ئیسلام وەک هێزێکی سیاسی ئەگەرچی لە سەردەمی شا قاجارییەکان بەر لە رەزاشاش دەرکەوت لە میانەی ئەو فەتوایەی ئایەتوڵڵا"شیرازی"لەدژی تنباکۆ هاوردە لە روسیاوە دەریکرد، بەڵام بەرجەستەبوونی وەک هێزێکی سیاسی خاوەن تایبەتمەندی خۆی هێدی هێدی لە سەردەمی حوکمڕانی رەزاشادا چڕبووەوە، بەتایبەتی کاتێک دژایەتییەکی ئەوتۆی ئایەتوڵڵا"مودەڕیسی"لەدژی بابەتی داماڵینی حیجاب کە

رەزاشا"هاوکات لەگەڵ تورکیادا" دەستی دابوویە وەک سەرەتایەک بۆ بنچینە دانان بۆ ئێرانێکی عیلمانی.

ئەم دوو فەتوا"سیاسییە"کاریگەرییەکی ئەوتۆیان بۆسەر هزر و بۆچوونی ئایەتووڵڵا خومەینی هەبوو و، رەنگدانەوەکەی لە فەتوا ناودارەکەی لەدژی ئەو مافە یاساییەی کە محەمەدرەزاشا بەخشی بەو ئەمریکایانەی تاوانێک لە ئێراندا دەکەن و دادگاکانی ئێران ناتوانێت سزایان بدات، دەرکەوت. بەڵام، ئایەتوڵلا خومەینی بەمەش نەوەستا، بەڵکو پەرەیدا بە تێڕوانینەکانی بۆ بنەماکانی ئایینی ئیسلامی و کتێبە ناودارەکەی"حکومەتی ئیسلامی"دەرکرد کە تیایدا رێگەی خۆش دەکرد بۆ خستنەڕووی ئیسلام وەک ئەڵتەرناتیفێک لە بەرامبەر رژێمی شادا.

هەڵبەتە، ئەو نشووستیانەی کە ئیخوان ئەلموسلمین لە وڵاتانی عەرەبیدا بە گشتی و لە میسردا بەتایبەتی رووبەڕووی بوونەوە، بووە هۆی ئەوەی کە ئەو بزافە پتر گۆشەگیر بێت بەتایبەتی کاتێک جەمال عەبدولناسر توانی بەڕەکە لەژێر پێی ئیخوان رابکێشێت بە لەسێدارەدانی رابەرەکەیان"سەید قوتب"بەبێ ئەوەی کاردانەوەیەکی ئەوتۆ لە شەقامی میسریدا رووبدات. ئەم کارەش بووە هۆی ئەوەی کە باڵی نەتەوەیی عەرەب پتر بەهێز تر و کاریگەرتر بێت لە گۆڕەپانی سیاسیدا و، دەشتوانین لەسێدارەدانی سەید قوتب بە کۆتایی قۆناغی یەکەمی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا دابنێین.

بەڵام، ئەو رسواییە گەورەیەی کە ئەزموونی نەتەوەیی ناسری و پاشان بەعسی رووبەڕووی بوونەوە لە جەنگی6ی حوزەیرانی1967، و جەنگی گەردەلوولی بیابان و پاشان جەنگی ئازادکردنی عێراق، بووە هۆی ئەوەی کە بزافی نەتەوەخوازی عەرەبی تووشی نەهامەتییەکی بێ وێنە بێت لە مێژووی هاوچەرخی خۆیدا و، بووە هۆی ئەوەی کە پەیتا پەیتا گۆڕەپانە"جەماوەری"یەکەی چۆڵ بکات.

ئەم کارەش هاوتەریب بوو لەگەڵ سەرکەوتنی بزافێکی دیکەدا کە کۆمەڵە هەلومەرجێکی ناوچەیی و جیهانی بوونە هۆی دەرکەوتنی، ئەم بزافەش بزافی ئیسلامی سیاسی بوو کە لە ئەفغانستانەوە وەک کارتێکی سیاسی ـ سەربازی لەدژی هەژموونی یەکێتی سۆڤییەتی جاران لە ناوچەکەدا بەکارهێنرا و، هەر لەوێشەوە کەمە کەمە شوێن پێی خۆی لە وڵاتە جیاوازەکانی ناوچەکەدا کردەوە. بێگومان سەرکەوتنی شۆڕشی ئیسلامی لە ئێران و کۆتایی هاتن بە رژێمی شا، گوڵ و تینێکی بەهێزتری بەو بزافە بەخشی و، بووە هۆی ئەوەی کە یارمەتی بدات بەر

لە کاتی پێویستی خۆی بەرجەستەببێت.

هەڵبەتە لێرەشدا، نابێت چاو بپۆشین لە ململانێ و رکابەری هەژموونی سیاسی و فیکری نێوان وڵاتانی رۆژاوا بە سەرکردایەتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا و، وڵاتانی بلۆکی رۆژهەڵات بە سەرکردایەتی یەکێتی سۆڤییەتی جاران.

چونکە بڵاوبوونەوەی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا، بە شێوەیەک و دیکە پێەندی بەو بابتەوە هەبووە و، هەروەک چۆن مایکل کۆبلاند لە کتێبی"یاری نەتەوەکان"جەخت لەسەر رۆڵی وڵاتانی رۆژاوا لە رووداوە جیاوازەکانی وڵاتەکانی ناوچەکە دەکات، بە هەمان شێوە ناتوانرێت چاو بپۆشرێت لە رۆڵی ناڕاستەوخۆی خودی واشینتۆن لە سەرخستنی شۆڕشی ئیسلامی لە ئێران و، بەر لەوەش رۆڵی راستەوخۆی لە پەروەردەکردن و ئاراستەکردنی"موجاهیدە"ئەفغانی و عەرەبەکان لەدژی سوپای سۆڤییەتی لە ئەفغانستان. رێکخراوە سیاسیە ـ سەربازییەکانی ئەفغانی و پرەنسیپەکانی شۆڕشی ئیسلامی ئایەتوڵڵا خومەینی بوونە هەوێنی چڕبوونەوەی قۆناغی دووەمی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا، کە هێدی کاریگەری لە تونس و جەزائیر و میسر و سعودیە و عێراق و هەندێک وڵاتی کەنداوی فارس دەرکەوت.

ئالەم هەل و مەرجەدا، بزافی رزگاریخوازی کورد بە سەختترین قۆناغی ململانێکردنیدا لەگەڵ رژێمە جیاوازەکانی ناوچەکە بە گشتی و عێراق بەتایبەتی، تێدەپەڕی. هەر لەو کاتەدا، هیچ جۆرە هەواڵ یان گوزارشتێک لە کوردستاندا نەبوو لەبارەی کاریگەری ئەو"رابوون"ە ئیسلامییەی کە لە ناوچەکەدا باسیان دەکرد. بەڵام ئەم کارە تاسەر نەبوو، چونکە لە دوای تێپەڕبوونی ماوەیەک بەسەر سەرەتای قۆناغی دووەمی ئیسلامی سیاسی لە ناوچەکەدا و، بە هۆی فاکتەری"جیوسیاسی"یەوە، ئەو ئیسلامی سیاسی وەک دیفاکتۆیەک بەسەر بزافی رزگاریخوازی کورددا سەپێندرا و، رۆڵی ئێران"بە هۆی جەنگی عێراق ــ ئێران" بە شێوەیەکی تایبەتی یەکجار دیاربوو لەم بابەتەدا.

(2)

بەر لە باسکردنی تەوەری سەرەکی باسەکەمان، واتە کورد و ئیسلامی سیاسی، زۆر گرنگە کە تیشک بخەینەسەر پێوەندی خودی گەلی کورد بە ئایینی ئیسلامەوە و، شێوازی مامەڵەکردنی لەگەڵیدا، چونکە جۆری ئەو پێوەندیە شتەکان پتر روون دەکاتەوە و، بنەڕەتی بابەتەکە

شیدەکاتەوە.
ئەوەی کە روون و ئاشکراشە، گەلی کورد بە یەکێک لەو گەلانە دادەنرێت کە زۆر بە رێز و حورمەتێکی تایبەتییەوە مامەڵەی لەگەڵ ئیسلامدا کردووە و، هەمیشە پێگەیەکی یەکجار تایبەتی بۆ ئەو ئایینە داناوە و، لە سەرووی هەموو شتێکی دیکەوە دایناوە. گەلی و کورد تەنانەت زانا ئایینییەکانیشی هەرگیز بیریان لە بەکارهێنانی ئایینی ئیسلام نەکردۆتەوە بۆ هەندێک مەبەست و ئامانجی سیاسی یان رەگەزی، ئەوان ئایینیان بە بابەتێک زانیوە کە تەنها بەرجەستەکاری پێوەندی مرۆڤە لەگەڵ یەزدانیدا.

هەر لێرەشەوە، ئەو ململانێی دەسەڵاتەی کە لە رێگەی ئایینی ئیسلامەوە ئەنجامدرا بۆ گەیشتن بە ئامانجی سیاسی، زۆر بە روونی و ئاشکرایی لە ناو گەلانی ناوچەکەدا دەردەکەوێت.
ئەگەر بڕوانینە دوورگەی عەرەب کە ئایینی ئیسلامی تێدا دەرکەوت، ئەوا ململانێکردنێکی سەختی هەژموون و دەسەڵات لە ناو چەند باڵێکی هۆزایەتی عەرەبدا دەبینین، هەر لەسەرتاشەوە، کاتێک پێغەمبەری ئیسلام کۆچی دوایی کرد، ململانێی دەسەڵات لە”سەقیفەی قەسی کوڕی ساعیدە”دا دەستی پێکرد لە نێوان “موهاجیرین” و “ئەنسار”دا، کە هەروەک لە سەرچاوە مێژووییەکاندا دەگێڕدرێتەوە، بە هۆی هەڵگردنی شمشێرەکەی”عومەڕی کوڕی خەتاب”ەوە پۆستی جێنشینی پێغەمبەر بۆ ئەبو بەکری سدیق یەکلایی کرایەوە.

هەرچەندە دوابەدوای دانانی ئەبوبەکر بۆ ئەو پۆستە، عەلی کوڕی ئەبی تالیب بۆ ماوەی شەش مانگ رازی نەبوو ملکەچی ئەو کارە بێت و، وەک زۆر سەرچاوەی مێژوویی باس دەکەن، عەلی دەسەڵاتی سەرەکی بە مافی رەوای خۆی دەزانی.
هەڵبەتە ئەم هەڵوێستەی عەلی لە مەسەلەی دانانی جێنشینێک بۆ پێغەمبەر، بووە هەوێنی دروستبوونی مەزهەبی شیعە لە دوای خۆی، کە ئەویش درێژەدانبوو بە چیرۆکی ململانێکردن لەسەر دەسەڵات بە ناوی ئیسلامەوە.

بەڵام، لە سەردەمی خەلیفەی سێیەم “عوسمانی کوڕی عەففان”ەوە، هەژموونی بنەماڵەی ئەمەوی پەیتا پەیتا دەرکەوت و، رۆژ لە دوای رۆژ توانا و دەسەڵاتی “والی”شام موعاوییە کوری ئەبی سوفیان بەهێزتر دەبوو و، بە تیرۆر کردنی عەلی کوڕی ئەبی تالیب لەسەر دەستی”عەبدولڕەحمانی کوڕی مولجیم”، بوار بۆ موعاوییە رەخسا کە دەوڵەتی ئەمەوی پێکبهێنێت کە هەروەک زۆرینەی مێژوونووس و لێکۆڵەرەوانەکان باسی دەکەن، دەوڵەتێکی نەتەوەیی عەرەب بوو بە

ناوەرۆکێکی ئیسلامی.

پاش پتر لە سەدەیەک و دوای لاوازبوونی ئەو دەوڵەتە، عەباسیەکان کە رچەڵەکیان بۆ "عەباس کوڕی عەبدولموتەلیب"ی مامی پێغەمبەر دەگەڕێتەوە، شۆڕشیان لەدژی دەوڵەتی ئەمەوی بەرپاکرد بە ناوی داواکردنی دەسەڵات بۆ بنەماڵەی پێغەمبەر(واتە وەچەی عەلی کوری ئەبی تالیب و فاتمەی کچی پێغەمبەر کە خۆزانی بوو) و کار کۆتایی هات بە لە ناوچوونی دەوڵەتی ئەمەوی و دامەزراندنی دەوڵەتی عەباسی. بەڵام، پاشان ئاشکرابوو کە بانگەشەکردن بۆ گەڕانەوەی دەسەڵات بۆ بنەماڵەی پێغەمبەر لە بیانوویەک بۆ گەیشتن بە دەسەڵات بەولاوە چیدی زۆتر نەبوو.

هەڵبەتە چیرۆکی ململانێکردن لەسەر دەسەڵات بە هۆی ئایینی ئیسلامەوە لە ناو هۆزە عەرەبەکاندا هەر بەردەوامبوو و، چەندین دەوڵەتی دیکەی وەک دەوڵەتی حەمدانی و ئەمەوی لە ئەندەلوس و دەوڵەتی مورابتین لە مەغریب و چەندین دەوڵەتی دیکە کە خوێنەر دەتوانێت بە هۆی سەرچاوە مێژوویە جیاوازەکانەوە پتر زانیارییان لەبارەوە وەربگرێت چونکە ئەم بوارە تەسکە بۆ ئەو باسە فراوانە بەس نییە.

بەڵام، مامەڵەکردنی فارس لەگەڵ ئیسلامدا بە شێوازێکی جیاوازتر لە هی عەرەب بوو، چونکە فارس خاوەن مێژوویەکی شارستانی دێرین بوون کە بە هۆی ئیسلامەوە کۆتایی پێهات و، هەر بەو هۆیەشەوە، فارسەکان خاوەن ئەزموونێکی باش بوون لە بواری حوکمڕانیدا و، دەیانزانی چۆن و کەی دەوڵەتی خۆیان پاش داڕمانی شارستانییەتییەکان لەسەر دەستی موسڵمانان.
فارسەکان کە تا سەردەمی شا ئیسماعیلی سەفەوی هەموویان سوننی مەزهەب بوون، لە سەردەمی ئەوەوە کەمە کەمە مەزهەبی فارسەکان بۆ شیعە گۆڕدرا، ئەمەش لە خۆیدا جۆرە تەکتیکی ژیرانەی ئیسماعیل سەفەوی بوو لە بەرامبەر دراوسێ بەهێزەکەی"دەوڵەتی عوسمانی"، چونکە ئەگەر بهاتبایە فارس لەسەر مەزهەبی سوننی بمابایە، ئەوا بیانوو لە دەستی عوسمانییەکاندا زۆر دەبوو بۆ گەڕانەوەی فارس بۆ ژێر رکێفی دەوڵەتی عوسمانی، ئەمە و، دەشبێت ئەوە بزانرێت کە شا ئیسماعیل بە جۆرێکی ژیرانە بەردوامی دایەوە بە دەوڵەتی نەتەوەیی فارس بەڵام تەنها بە گۆڕانێک لە ناوەرۆکیدا، بەڵام بە شێوە هەر هەمان شاهنشاکەی جاران بوو. هەڵبەتە، ململانێ و شەڕی بەردەوام لە نێوان هەردوو دەوڵەتی عوسمانی و سەفەوی روویدا کە هەموو لەپێناو هەژموونی تایبەتیدا بوو لەژێر پەردەی ئایینی ئیسلامدا.

بۆ زێتر زانیاریش وەرگرتن لەبارەی پێوەندی فارس بە ئیسلامەوە، دەکرێت سوود لە زنجیرە کتێبی"ایران اسلام خدمات متقابل"ی فەیلەسوف و زانای موسڵمانی ئێرانی"ئایەتوڵڵا مورتەزا موتەهەری"کە بە زمانی فارسی نووسراوە و تیایدا تیشک خراوەتە سەر زۆر بابەتی گرنگ لە مێژووی پێوەندییەکانیانەوە، موتەهەری باس لەوە دەکات کە چۆن ئیسلام خزمەتی فارسی کردووە، فارسیش بە هەمان شێوە خزمەتێکی ئەوتۆیان بە ئایینی ئیسلام گەیاندووە، لە راستیشدا موتەهەری هەوڵ دەدات باس لە دوو لایەنی هاوکێشەکە بکات، واتە نەتەوەی فارس و ئیسلام، ئەمەش لە خۆیدا گرنگی مۆرکی نەتەوایەتی لە شێوازی مامەڵەکردنی فارس لەگەڵ ئاییندا روون دەکاتەوە.

گەلی تورکیش، لە میانەی عوسمانییەکانەوە چیرۆکی خۆی لەگەڵ بابەتی دەسەڵات لە رێگەی ئیسلامەوە دەست پێکرد. عوسمانییەکان کە گەورەترین دەسەڵاتدارییەتیان لە مێژووی ئیسلامدا دەستەبەرکرد، مۆرکی نەتەوەیی"تورک"بەو دەوڵەتەوە یەکجار ئاشکرابوو و، تەنانەت هەموو ئەو گەل و نەتەوانەی کە لەژێر دەسەڵاتی عوسمانییەکاندابوون لەوبارەوە سکاڵایان دەکرد، لێرەشدا، زاڵبوونی بابەتی رەگەزی لەسەردەمی عوسمانییەکاندا بەسەر ویلایەتە جیاوازەکانی ئەو دەوڵەتەدا، هەژموونی نەتەوەیی تورکی لەوبارەوە روون دەکردەوە.

دەرفەتی مێژوویی کورد بۆ دامەزارندنی دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیبە هۆی ئایینی ئیسلامەوە، لە سەردەمی سەلاحەدین ئەیوبیدا رەخسا، بەڵام، هەروەک سەلمێندراوە، سەلاحەدین و بنەماڵەکەیشی بە هیچ شێوەیەک بیریان لە دەوڵەتێکی نەتەوەیی بۆ کورد نەکردۆتەوە و، کارەکەیان تەنها لەپێناو ئایینی ئیسلامدا کردووە و، ئەم راستییەش هەموو سەرچاوە مێژووییەکان دانی پێدا دەنێن، نەک هەر ئەوەندەش، بەڵکو بە هۆی ئەو بایەخ نەدانەی سەلاحەدین ئەیوبی بە نەتەوەکەی خۆی، بووە هۆی ئەوەی کە زۆر لە سەرچاوەمێژووییەکان بە قارەمانێکی"عەرەب"ی دابنێن!! هەڵبەتە کۆتایی هاتنی سەردەمی ئەیوبییەکان کۆتایی هێنا بە خەونی دەوڵەتێکی نەتەوەیی کورد و، لە هەمان کاتیشدا، بنچینەیەکی تایبەتیش دانا بۆ پێوەندی نەتەوەی کورد بە ئیسلامەوە و، هەمیشە بابەتی پەیڕەوکردنی نەتەوەی کوردی لە دەسەڵاتدارانی"عەرەب و تورک و فارس"ی کردە بنەمایەک بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کورددا و، کورد وەک بەشێک لە دەسەڵاتدارییەتی ئەو نەتەوانە دانرا و، ئەم مامەڵەکردن و تێڕوانینەش بۆ نەتەوەی کورد تا ئەمڕۆش بەردەوامە و بۆتە چوارچێوەیەک کە ناتوانن بە ئاسانی خۆیانی لێ دەرباز بکەن.

ئیسلام ئەگەرچی لەلای هەموو نەتەوەکانی ناوچەکە بووە پردێک بۆ دەسەڵات، کەچی لای گەلی کورد تەنها هۆکارێک پێوەندی خاوێنبوو لە نێوان ئەو و یەزدانیدا.
ئەوەی کە جێگەی تێڕامانە، پێکنەهێنانی دەوڵەتی نەتەوەیی کورد لە مێژوودا، بووە هۆی ئەوەی کە نەتەوەکانی دیکەی کە دەوڵەت و دەسەڵاتی خۆیان بە هۆی ئیسلامەوە پێک هێنا، وەک سەپانێکی خۆیان تەماشای گەلی کورد و مامەڵەیان لەگەڵدا بکەن.

یادی کەڵە مرۆیەکی شاعیر و ئەدیب و ڕەخنەگر و مامۆستا فەرەیدون عەلی ئەمین

هەڵۆ بەرزنجی

مردن، دوا قۆناغە،کە کۆتاییەکی تاڵ و دڵتەزێن و یەکجاری بە ژیانی مرۆڤ دێنێت. لەم یاسایەدا هیچ کەس هەڵنابوێرێت و هەموو لێرەدا یەکسانین. سەرباری ئەوەیشی کە چاوەڕوانی ئەم ئاکامە وا تاڵ و ناخۆشە،کەچی لە هەندێ باردا زۆر کەس هەن کە نائومێدی ژیان بەسەریاندا زاڵ دەبێت هێشتا بۆی بەئاواتن. گەلێکیش هەن بەرلەوەی ئەو مۆتەکە بێ ڕوحمە سەرسنگیان بگرێت، بەهیوای ئەوەن ئەو چەندەها ئاوات و پرۆژەیەی لە مێشکیاندا خول دەخوات بە ئەنجام بگەیەنن و پێشکەشی بکەن. بەکورتی و کرمانجیەکەی هەن لە پەراوێزی ژیان دا بێ بەرنامە دەژین و ل□ بەردەم وێستگەی مردن دا چاوەڕوانی دەکەن. هەشە هەمان ڕاستی مردن دەزانێ، وەلێ دەخوازێ پاش خۆشی ژیان هەربەردەوام بێت و خزمەتێ لە پاش خۆی بە خاک و نەتەوە و سەرجەمی مرۆڤایەتی بکات.
ئەم هاوکێشە بە سفتوسۆ و حەتمییە بۆتە یاسا و دەستوورێکی بەڵگەنەویست و لەگەڵ جوانی لەدایک بوون دا هەیە. هەر یەک لە ئێمەش لەگەڵ ماڵئاوایی ئازیز و دڵسۆز و خۆشەویستێکیدا تەزووی ئەو ژان و ئازارەکان پێیدا گوزەر دەکاتەوە و پرسیارە ئەزەلی

گشتییەکەمان لەبەردەمدا قووت دەبێتەوە. ژیان چییە؟ بنۆڕە ژیان چەند بێ مانایە بۆ فڵان کەسیش نەما. سەرلەنوێ فلیمی یاد و یادگار دەکەونەوە کار و کسپە لەهەناو هەڵدەستێننەوە.

ژمارەی ئەو قوتابی و مامۆستا و ئەدیب و شاعیر و دۆست و ئازیزانە زۆرە کە هەر بەناوهێنانی مامۆستا فەرەیدون عەلی ئەمین، بروسکەی چەندەها و جۆرەها یاد و بیرەوەریی بەمێشک و خەیاڵیاندا تێدەپەڕێت و ئاخێکی پڕ ئەفسووس بۆ مەرگی ئەو هێژا و ئازیزە، بۆ ئەو کۆتاییە ناوەختە بۆ ئەو زیانە مەزنەی لەدەستدانی ئەو مامۆستا هێژایە هەڵدەکێشن.

خۆشحاڵم لە ڕێگای گ□قاری (خوێندکاری کورد)ەوە،ئاوڕێک بدەمەوە لە یەکێ لە شاعیر و نووسەر و ڕەخنەگر و کوردیزانی هەرە تێکۆشەر و پێشڕەوی ئەدەبی منداڵان و مامۆستایەکی ب□ ئەمەکی بیری کوردایەتی و پسپۆڕێکی پەروەردەکاری بواری پەروەردە و زانستی کوردی. بەسەرکردنەوەی دڵسۆزیی و خزمەتی هەر تاکێکی شەونخوونی کێش و ماندوو و قوربانی دەر لە پێناوی سەرکەوتن و بەرەوپێشەوەچوونی نەتەوەکەمان دا، ئەرکێکی هەرە سەرەتاییە. هەمان کات تۆماری قەرزدانەوە و ئەمەکێکە بە ڕاستی و مێژوو. ئەوجا دادڕینی پەردەی فەرامۆشی ڕووخانی دیواری بێدەنگییە، کە بەهەق دراوە بەسەر چەند ڕۆڵەیەکی سەربازی ونناوی گەلەکەمان دا. لە ڕاستیدا تەرخانکردنی چەند لاپەڕەیەک بۆ کۆچی دوایی ناوادە و پڕ لە ژان و سوێی مامۆستا فەرەیدون، هەموو ئەو یادگار و هەڵوێست و دەریای وردو هەستی ناسک و بیری گەش و قووڵی کوردایەتی و پرۆژەی کار و بەرهەم و ژیانی گشتی مامۆستای پێ لە چوارچێوە ناخرێت.

مامۆستا فەرەیدون بە گەواهی ئەوانەی ناسیویانە و نەیاناسیوە کانییەک بووە، هەمیشە ئاوی ڕوون و شیرین و هیوا و خەندەی لێهەڵقوڵاوە. لە زۆر بواردا شاسوار و باڵادەست بووە. بەو ماڵئاواییە ناوەختەی هەم خۆی بە ئاواتی زۆر شت ڕانەگەیشت و هەم ئێمەی دۆست و بەپەرۆشی ئەدەب و فەرهەنگ و تینووی بیری کوردایەتی لە بەهرەی بەرهەمەکانی بێبەش بووین.

ژیانی ئەدەبی مامۆستا لە ساڵی ١٩٥٤ وە بە بڵاوکردنەوەی شیعر و چیرۆک و ڕەخنە بابەتی سیاسی و هزری دەست پێ دەکات بۆ ماوەی چل ساڵ ل□ گ□قار و ڕۆژنامە ئاشکرا و نهێنییەکان دا بەرهەمی بڵاوکردۆتەوە. یەکەم کۆمەڵە بەرهەمی هەر لەهەمان ساڵی ناوبراودا لەگەڵ مامۆستا (عومەر عەبدولرەحیم) بەناوی “پاڵەوانی دواڕۆژ” پێشکەش بە منداڵانی کورد دەکات.

مامۆستا شارەزایەکی لەوەشاوەی زۆر شۆڕگێڕی ئەدەبی منداڵان بوو. سەرکەوتنی گەلەکەی و دواڕۆژی بەختیاری و یەکسانی لە نیگای چاوی زارۆیانی کورد دا دەدییەوە. تەماشا دەڵێت:
" ڕۆڵە جگەرگۆشەکان! نیشتمان چاوەڕێی هیممەت و هێزی بازووی ئێوەیە. دڵ پاک بن لەگەڵ یەک،دوور بن لە کینە و دژایەتی. هەوڵ بدەن پێ بگەن و ببن بە پێشڕەو".

مامۆستا فەرەیدون چاک لە باری بندەستی و هەژاری و نەزانینی کورد گەیشتبوو،هەندە دژ بە نەزانین وەستابووە تا لەم بەیتە شیعرەدا ئاخ و داخی خۆی دەردەبڕێت:
ئاخ خوێندەواری داخ خوێندەواری.....بۆ کورد دەبیتە مایەی بەختیاری
مامۆستا خەون و خەیاڵی شەو ڕۆژی و کاروپیشەی ئەدەبی و سیاسی خۆی هەر بۆ سوود و بەرژەوەندی و گەیشتنە دوا ئامانجە ڕەواکانی نەتەوەکەی و گەیشتن بە کاروانی گەلانی دیکە بەکار دەهێنا. زۆر کوردپەروەر و مرۆڤدۆست بوو. هەقپەرستێک بوو لە پێناوی داکۆکردن لە ڕاستی، باکی لە هیچ هێز و دەسەڵاتێک و زیانی ماڵی و گیانی نەبوو. ڕەوشت جوان و بەرز بوو، بەویژدان و پاک و قسە لە ڕوو بوو. لەسەر بیروباوەڕی خۆی کە تێدا یەقین بوو سوور بوو. کوردایەتی دەکرد بە هەموو مانایەکەوە. سەرنجی ورد و هوشیارانەی دەربارەی مەسەلەکان هەبوو. لە نێو کۆڕی خەبات و یاران دا خۆشەویست و بەڕێز بوو. ماڵی دنیا و بەرژەوەندی تاکە کەسی خۆی زۆر لامەبەست نەبوو. هەڵپەی پلەوپایەی نەبوو. کار و پلەیەک بە ڕەنجی خۆی نەهاتایە بەرهەم، ڕێزی لە خاوەنەکەی دەکرت.

پاش ڕاپەڕینی ١٩٩١ و خوڵقانی ئەو بارودۆخەی هەیە،سەرکردایەتی (پاسۆک)چەندین جار ڕوویان لە ناو برا گەورەیان بە سەلماند کاریان لەگەڵ دا بکات، ئەو بە ئەمەک و هەژاوە خەباتی هاوبیرەکانی نرخاندوو، بە نەزاکەتەوە پێی ڕاگەیاندن:" کە ئەو ئامادە نییە بێتە سەرخوانی ئامادە بوو".

مامۆستا فەرەیدون لە کادەر و سەرکردە هەرە دڵسۆز و خۆشەویست و ماندووبووەکانی "کاژیک" بوو. لە ساڵی ١٩٦٢ هەتا ١٩٧٥ پێشمەرگەی شۆڕش و کورد بوو. لە ڕسکانی (پاسۆک)ئاگادابووە و پرس و ڕای پێ کراوە و باری سەرنجی خۆی هەبووە. مامۆستا بەوردی سەرنجی ڕووداوەکانی کوردستانی داوە و کۆمەڵێ یاداشت و دیدی خۆی تۆمار کردووە مەخابن دەرفەتی بڵاوکردنەوەیان نەبووە. هەندەی ئەمەش ئاگادارین وا خێزانی مامۆستا خەریکی کۆکردنەوە و رێکخستنی بەرهەمە بڵاوکراوە و نەکراوەکانەتی بە چاپ کردن. بەهیوای دڵ و

چاوی هەموانی پێ ڕوون بێتەوە.

مامۆستا فەرەیدون، لە ٢٩/٢/١٩٣٣ لە شاری سلێمانی لە بنەماڵەی(ئەمینی کامە حەمەی)ناسراو هاتۆتە دنیاوە. ١٩٥٣ خوێندنی پەیمانگای مامۆستایانی لە بەغدا تەواو کردووە. بە مامۆستایی لە شارباژێڕ و سلێمانی و چوارتا دامەزراوە. ساڵی ١٩٧٥ بەکالۆریۆسی لەسەرپەرشتی پەروەردە لە زانستگەی موستەنسرییە تەواو کردووە و دەبێتە سەرپەرشتکار و لێکۆڵەری زانستی. ١٩٨٢ لەسەر داخوازی خۆی خانە نشین دەکرێت. لە ١٩٨٥ وە هەتا ١٩٨٩ لە بەشی کوردی کۆلیژی پەروەردەی زانستگەی بەغدا لێکچەر دەڵێتەوە. مامۆستا لە هەموو پیشە و کارەکانی دا دڵسۆز و سەرکەوتوو بووە.

مامۆستا فەرەیدون… لە دامەزرێنەران و دەستەی بەڕێوەبەرانی(یەکێتی نووسەرانی کورد) و ئەندامی دامەزرێنەری (کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی کورد)ە.
١٩٧٢ هاوسەری خۆی هەڵبژاردووە و دوو کوڕی بەناوی ئاسۆ و ئالان هەیە. ماندوو بوونی ڕۆژانی شۆڕش و داخ و حەسرەتی باری ژیانی کورد،زۆر بە قورسی لە تەندروستی دەکەوێت. بۆیەکا لەمەنێکی زوودا و بە دنیایەک فەنتازی و ئاواتەوە لە ڕۆژی ٢٥/١١/١٩٩١ بە نەخۆشی بڕبڕەی پشت لە بەغدا، چاوەکانی لێک دەنێ و ماڵئاوایی یەکجارەکی لە ماڵ و منداڵ و کەس و ئازیزان و نیشتمانەکەی دەکات. لەسەر داخوازی خۆی بە گردی سەیوانی سلێمانی دەهێندرێتەوە.

مامۆستا فەرەیدون چرایەکی ڕۆشنبیریی و هەقپەرستی و گیانی پڕ لە ڕاستی و مەردایەتی کوردایەتی و نموونەی بەرزی گەلەکەمان بوو. بە پەڕۆشەوە هەوڵی هۆشیارکردنەوە و ڕۆشنبیرکردنی دەدا. عاشقی خوێندنەوەی مێژووی کورد و ئەدەبەکەی بوو. چەندین بەرهەمی بۆ منداڵان بڵاوکردۆتەوە و چەندینیشی لە زمانی ئینگلیزییەوە بۆ وەرگێڕاوین.

^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^^

سەرچاوە: خوێندکاری کورد ژمارە٢٦ی گەلاوێژی ٢٦١٠ ــ١٩٩٨

دەقی ئەو قەسیدەی مامۆستا شێرکۆ بێکەسی ڕەوانشاد بۆ مامۆستا فەرەیدونی وتووە.

حکوومەتی داهاتووی هەرێم لە دیدگای پارتە سیاسییە جیاوازەکانەوە ... محەمەد عەلی

بەپێی خوێندنەوە سەرەتاییەکان بۆ هەڵوێستی لایەنە سیاسییەکانی کوردستان بێت، هەریەکەیان لە سەنگەی بەرژەوەندییەکانی خۆیانەوە مامەڵە لەگەڵ ئەنجامی هەڵبژاردنەکانی ٩/٣٠ دەکەن، ئەمە لە کاتێکدایە پارتی دیموکراتی کوردستان زۆرینەی پێویستی بۆ پێکهێنانی حکوومەتی داهاتوو هەیە.

براوەی یەکەمی هەڵبژاردنەکان، کە پارتی دیموکراتی کوردستانە، لە سەرەتاوە حکوومەتی بنکەفراوانی رەت کردووەتەوە و ئەنجامی هەڵبژاردنەکانیشی کردووەتە پێوەر بۆ پشکی هەر لایەنێك لە حکوومەتی داهاتووی کوردستاندا، بەو هۆکارەی لە کابینەی هەشتی حکوومەتی هەرێمدا، زۆرینەیان بە رۆژ لە حکوومەت و بە شەو ئۆپۆزسیۆن بوون، هیچ کاتیش بەرپرسیارێتییان لە حکوومەت هەڵنەگرتووە، بۆ وێنە، لە کۆتا کاتەکانی کابینەی ڕابردوودا و بە بەلاڕێدابردنی دەنگدەر، لە حکوومەت کشانەوە، خۆ ئەگەر دوور لە بیرکردنەوەی تەسکی حیزبی سەیری ئەم شێوە مامەڵەیەی پارتی بکەین، راستگۆیی پارتی دەردەخات لەگەڵ درووشمە سەرەکییەکەی بانگەشەی هەڵبژاردن، ئەویش بەدیهێنانی کوردستانێکی بەهێزە، ئەمەیش بە واتای پەرلەمانێکی کارا و حکوومەتێکی بەهێز و تۆکمە دێت.

بە هەر حاڵ، یەکێتیی نیشتیمانی رەتی دەکاتەوە کە حکوومەتی داهاتوو بنکەفراوان بێت، ئەمەش بێ هۆکار نییە، بەو پێیەی ئەنجامەکان یەکێتییان لە ڕیزی دووەم داناوە بە جیاوازییەکی زۆر لەگەڵ براوەی یەکەمی هەڵبژاردن، بە هەموو پێوەرێك لە بەرژەوەندیی یەکێتیدا نییە کابینەی حکوومەتی داهاتوو بنکەفراوان بێت، چونکە راستەوخۆ کاریگەری لەسەر کەمکردنەوەی پشکی یەکێتی لە حکوومەتی داهاتوودا دەبێت، لە بەرامبەردا بە مانای بەهێزبوونی رکابەرە تەقلیدییەکەی یەکێتی لە زۆنی سەوز، مەبەستم بزووتنەوەی گۆڕانە، ئەمەش لە ئێستادا زۆر بە ڕوونی لە گوتاری ڕاگەیاندنی یەکێتیدا بەدی

دەکرێت، نابێ ئەوەیشمان لەبیر بچێت کە یەکێتیی نیشتیمانی ئارەزووی دووبارەکردنەوەی هەزموونی ٥٠ بە ٥٠ی هەیە لە کابینەی نۆیەمدا، بێ ئاگا لەوەی ئەنجامەکانی هەڵبژاردنی ٩/٣٠ پارتی بە یەکەمی بێ ڕکابەر هێناوەتە پێش.

لە لایەکی دیکەشەوە، بزووتنەوەی گۆڕان لە یەکەم هەڵبژاردنی کوردستان دوایی کۆچی دوایی نەوشیروان مستەفا، ڕێك نیوەی کورسییەکانیان لە دەست داوە، کێشەی داراییش هۆکارێکی ترە بزووتنەوەکە بیەوێت بەشداری لە حکوومەتی داهاتوودا بکات بۆ پاراستنی بەرژەوەندییە بازرگانییەکانی، مەبەستی هەرە سەرەکی لەم هەڵوێستە، بۆ کاڵکردنەوەی ململانێ ناوخۆییەکانی بە تایبەتی لە نێوان بەتەمەنەکان و گەنجەکانی ناو بزووتنەوەکە لە رێگەی بەخشینەوەی ئەم پۆستە ئیداریانەیە، ناکرێ ئەو بۆچوونەش نادیدە بگرین کە گۆڕان بۆ ئەوەی بتوانێ کێبڕکێ لەگەڵ یەکێتی و نەوەی نوێ بکات، باشترین بژاردە یەکێك بێت لە پێکهێنەرەکانی کابینەی نۆ، لە لایەکی تر بە هەوڵێك هەژمار دەکرێ بۆ بزووتنەوەکە کە بە خەڵکی کوردستان بڵێ ئەگەر لە کابینەی هەشت وەك هۆکارێك بۆ تێکچوونی نێوماڵی کوردستان سەیر کرابێ، لە حکوومەتی داهاتوودا پێچەوانەکەی بسەلمێنێ.

حزبەکان بۆچوون و جیهانبینییان جیاوازە و کۆمەڵی ئیسلامییش بە ئاشکرا رایگەیاندووە کە مەیلی بەشداریکردنی حکوومەتی هەیە، لەسەر ئەو بنەمایەی لە کابینەی هەشت لە رێگەی بەڕێوەبردنی وەزارەتێکەوە توانییان کۆمەڵێك پۆست و ئیمتیازات بۆ لایەنگرانیان مسۆگەر بکەن و خۆیان بەدوور گرت لە هەموو بەرپرسیارێتییەك، لە کۆتاییەکەشی بە بێ کێشە لێی دەرچوون، بەو شێوەیە بێ، ویستی دووبارەکردنەوەی هەمان تاقیکردنەوە لەلایەن ئەم حیزبەوە بەدی دەکرێت.

هەروەها ئەو هێزانەی بڕیاریان داوە ئۆپۆزسیۆن بن، بریتین لە یەکگرتووی ئیسلامی و نەوەی نوێ، تایبەت بە یەکگرتووی ئیسلامی هەر زوو خۆی یەکلا کردووەتەوە کە بەشداری ناکات لە حکوومەتی داهاتووی کوردستان و دەبێتە ئۆپۆزسیۆنێکی کارا، هۆکارەکەشی ڕوونە، ئەو پاشەکشەیەی لە هەڵبژاردنەکانی ٩/٣٠ دووچاریان بووەوە، ناچاریان دەکات ئەم بڕیارە بدەن بۆ ئاشتکردنەوەی جەماوەر و سەرنجدانی زیاتر لەسەر یەکخستنەوەی نێوماڵی حیزبەکەیان، بە شێوەیەك دەمێکە پەرتەوازەیی سیمایەکی دیاری ئەم حیزبەیە، ئەم هەنگاوە دەکرێ بە ڕاستکردنەوەی ئەو بۆچوونە بێ کە یەکگرتووی ئیسلامی بە پاشکۆی حیزبە دەسەڵاتدارەکان هەژمار دەکرد.

ئەوەش بهێنینەوە یاد کە بڕیاری ئەپۆزسیۆنبوونی نەوەی نوێ، هەر وا لەخۆڕا نەهاتووە، بەڵکوو بە ناچاری بڕیاری ئەپۆزسیۆنبوونی داوە، بەو پێیەی بەدەستهێنانی دەنگەکانی لەسەر بنەمای دژایەتیی دەسەڵات و حیزبە بەشداربووەکانی ناو حکوومەت بووە، بۆیە چوون بۆ ناو حکوومەت بۆ ئەم هێزە بە ئینتیحاری سیاسی هەژمار دەکرێت، پاشگەزبوونەوە لە بڕیاری بایکۆتکردنی پەرلەمان، نیەتی راستەقینەی ئەم هێزەی دەرخست، کە بەشدارینەکردنی لە حکوومەتدا، تاکتیکە نەك بڕیارێکی کۆنکرێتی.

حیزبی باران ... شیعر : نزار قبانی – وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

من لە هیچ شوێنێک
جێنشین نیم،،،
ئەوەی چاوەڕوان نەکراو بێ
بوە بە ناو و نیشانم،،
وەک ماسیەکی دڕندە
لەم ناوەیا
...خەریکی هات و چۆم
ئاگر لە خوێنمایە
چاویشم توند و تیژیی
وەکی ئازادی " با "م
کە هەموو قەرەجێک شارەزایەتی
بەدوای مەزرێکی سەوزەوە
...ما ئەکەم
هەزاران وێنە لە چاومایە
تا دوا کۆتایی سەفەرەکانیش
هەر لە گەشتنام
مەلە بە هەسارەیەکی تر
ئەکەم

تۆزاویم
ناوی خۆم
و
ناوی ڕووەكەكان
و
مێژووی " درەخت" م
لەبیر چووە…
لەدەست ئەم خۆرەی
بە هاوار هاوار و گەڕەلاوژێیی
پێستی دادڕیوم
…ڕا ئەكەم
لە دەست ئەم شارا نەی
چەن سەدەیەكە لە ژێر پێی "مانگ" نوستوون
… ڕا ئەكەم
لە دوای خۆم
چاوێك لە شووشە
و
ئاسمانێك لە بەرد
جێئەهێڵم،،،
پێم مەڵێ :
بگەڕێرەوە بۆ خۆر
من ئێستا
لە حیزبی " باران" م…

شیعری مناڵـان – زەردەخەنە …. ن. ریزان فەتاح

زەردەخەنە لەسەر لێو
شیرینە وەك شەكرە سێو
هەركەسێ بە خەندەوە
بڵێت بەخێربێیتەوە
جێگای لەناو دڵا نە

خۆشەویستی هەمووانە
با خەندەی سەرلێوانمان
هەمیشە بێ بۆ ژینمان
چێژی لێوە وەرگرین
خۆشەویستی دەربڕین

داری هیوا … ڕۆستەم خامۆش

منداڵانی لێهاتوو
ئێوەن نەوەی داهاتوو

منداڵانی ب□ه□ر□دار
ئێوەن زیرەک و هۆشیار

بۆ نیشتمان و وڵات
ئێوەن ئومێدو ئاوات

چونکە هەردەم چالاکن
بۆ ئایندە ڕووناکن

بەڵێ ، پێنووس و پەرتووک
ئێوەی کردووە چاپووک

ئێستا گەشبین دەخوێنن
داری هیوا دەڕوێنن

ڕۆستەم خامۆش

نزار قەبانی لە نێوان شیعری ڕۆمانسی و رامیاریدا

لێکۆڵینەوە:
سۆران محەمەد

وابزانم ساڵی 1996 بوو نووسینێکی بەراوردکاری نێوان شاعیری بەناوبانگی عەرەب (نزار قەبانی) و شاعیری ناوداری کورد (لەتیف هەڵمەت)م بڵاوکردەوە، ئیدی لەو کاتەوە وەك لەسەر نووسین یان وەرگێڕان لەبارەی نزار قەبانییەوە هیچ کارێکی ترم نەکرد، بەڵام هەر چۆنێك و کەی بۆم بلوایە هەر نزارم دەخوێندەوە، بەتایبەتی وەك شاعیرێکی ناودار و شیعرەکانی لە لایەن زۆر گورانیبێژەوە کراون بەگۆرانی، وەك کازم ساهیرو ئوم کەلسوم و چەندانی تر… تەنانەت هەندێك لە لێکۆڵەرەوانی وێژەیی عەرەب نزار وەك درێژکراوەی (نازك مەلائیکە) و (بەدرشاکر سەیاب) دادەنێن بەوەی پەرەی بە شێوازەکەیان داوەو شتێکی تری لێ دروست کردوون، زمانێکی بێ گرێ و گۆڵ و ناسك و جارانێك ڕۆژانەشی بەکارهێناوەو بابەتی تازەو هەنوکێیی خستووەتە ناو شیعرەکانییەوە.

ئەوەی زیاتر هانیدام ئەم نووسینە بنووسم، ئەو چەند دەقە وەرگێڕاوەی ئەم دواییەی نزار قەبانی بوون کە لە بڵاوکراوە ئەدەبییەکاندا وەرگێڕدرابوون و بەکوردی کرابوون، نەك هەر ئەمانە بەڵکو زۆربەی ئەو شیعرانەی نزار قەبانی کراون بە کوردی هەر شیعرە دڵدارییەکانی شاعیرن و ئەمەش وای لە زۆربەی خوێنەرانی کورد کردووە دیوەکەی تری شیعرەکانی ئەم شاعیرە نەناسن، کە هێنراوە رامیارییەکانن و ئەوانیش نەك یەك و دووان بەڵکو بە تایبەت لە دووتوێی دیوانە شیعریدا کۆکراونەتەوەو هەمووشیان هێنراوەی رامیارین، بەڵام پێش ئەوەی بێینە سەر ئەم باسەو چەند نموونەیەك لەم شیعرانەی بهێنینەوە پێم باشە سەرەتا بە کورتەیەك لە ژیانی ئەم شاعیرە ئاشنا بین:

نزار تۆفیق قەبانی لە 21/3/1923 لە خێزانێکی دیمەشقی لە دایك بووە، باپیری (ئەبو خەلیل قەبانی) دادەنرێت بە یەکێک لە پێشەنگانی شانۆکاری عەرەبی، نزار پاش تەواوکردنی بەشی یاسا لە زانکۆی سوریا ساڵی 1945 لە بواری دبلۆماسیدا دەست بەکاربوو، لە چەند وڵاتێك ئەم ئەرکەی وەك دبلۆماتکارێك راپەڕاند، هەتا لە ساڵی 1966 دا دەست لەکارکشانەوەی خۆی راگەیاند. یەکەم دیوانە شیعری لە ساڵی 1944دا بڵاوکردەوە بە ناوی (ئەسمەرەکە پێی گوتم)، لە ماوەی نیو سەدەدا دیوانە شیعریە چاپکراوەکانی گەیشتنە 35 پەڕتوك..
شکستی جەنگی ساڵی 1967ی عەرەب وەرچەرخانێکی کاریگەری لە ئەزموونی شیعری نزاردا بەرپاکرد، کە لە بەرگی شاعیری عەشق و دڵداریەوە دەریکرد بۆ مەیدانی شیعری سیاسی، تەنانەت قەسیدەکەی بە ناوی (پەراوێز لە پەڕاوی شکست) لە کاتی خۆیدا گێژەڵوکەیەکی بەهێزی لە جیهانی عەرەبیدا هێنایەگۆڕێ و تا کار گەیشتە حاڵەتی قەدەغەکردنی هۆنراوەکانی لە دەزگاکانی راگەیاندندا.

نزار لە ژیانی تایبەتی خۆیدا زۆر نەهامەتی بینیوە، لەوانە کوشتنی خێزانەکەی کە ناوی (بەڵقیس) بوو لە تەقینەوەی سەفارەتی عێراقی لە بەیروت، کە تێیدا کاری دەکرد، پاشتریش کوڕە خۆشەویستەکەی خۆی (تۆفیق قەبانی) لەدەستداو لە هۆنراوەیەکدا دەیلاوێنێتەوە بە ناوی (ئەمیری ئەفسانەیی تۆفیق قەبانی).
شاعیر کۆتا قۆناغەکانی ژیانی لە لەندەنی پایتەختی بەریتانیا بەسەربردو زیاتر ڕووی کردە هۆنینەوەی قەسیدەی رامیاری، لە بەناوبانگترین هۆنراوە سیاسیەکانی (کەی بانگەوازی مردنی عەرەب

رادەگەیەنن) و (ئەی خەڵکینە، بوومە فەرمانڕەوا بەسەرتانەوە)..

بەم جۆرە ئەو لە لەندەن ژیا تا لە بەرواری 10/4/1998 کۆچی دوایی کردو لاشەکەی رەوانەی دیمەشق کرایەوە بۆ بە خاك سپاردنی.(1)

هەر لە سەرەتای نووسینی شیعرەوە بابەتی رامیاری بەشێك لە شیعرەکانی نزار قەبانی تەنی بوون و داگیرکردبوون، هەر ئەو شیعرانەش بوون مشتومڕێکی زۆریان بەدوای خۆیاندا هێنا لە ناوەندی رامیاریدا، زۆرێک لە لێکۆڵەرەوان هۆکاری دەست لە کارکێشانەوەشی لە کاری دبلۆماسی وەزارەتی دەرەوەی سوریاش بۆ ئەو هۆنراوەیەی دەگێڕنەوە بە ناوی (نان و حەشیش و مانگ) نووسیبووی، کە ئەو کات ئەم هۆنراوەیە لە پەرلەمانی سوریادا خوێندرایەوەو وتوێژو مشتومڕی گەرمی دەربارە کرا.

نزار قەبانی دادەنرێت بە یەکەم شاعیری عەرەب هۆنراوەی گلەیی بۆ (جەمال عەبدولناسر) نووسی سەبارەت شکستی ساڵی 1967، ناونیشانی ئەو هۆنراوەیەش (پەراوێز لە پەڕاوی شکستدا) یە کە تیایدا دەڵێت:

ئەی گەورەم سوڵتان
دووجار جەنگت دۆڕاند
چونکە نیوەی گەلمان زمانی نییە
بەهای گەل چییە بێ زمان؟
چونکە نیوەی گەلمان گەمارۆدراوە وەك مێروولەو جرج
لە نێوان چوار دیوار(2)

ڕەنگە هۆی لاوازیی بواری ئازادی رادەڕبڕین لە وڵاتەکانی ئەو زەمانی شاعیردا، هۆکارێك بوو بێت بۆ برەو نەدان و گفتوگۆنەکردن لەسەر قەسیدە سیاسیەکانی نزار قەبانی، بەڵام بە دڵنیاییەوە دوای مردنی شاعیر ئەم مەلەفە هەڵدرایەوەو تیشکێکی باشی خرایە سەرو تەنانەت هەنێك لە لێکۆڵەرەوان تواناکانی نزار قەبانی لە شیعری رامیاریدا دەخەنە ریزی شاعیرانی تری ناوداری سیاسی عەرەبی وەك (مظفر النواب) و (ئەحمەد مەتەر)ەوە.

ڕۆژنامەی (ریاز) رایەکی پێچەوانەی هەیەو لەمبارەوە نووسیویەتی: شاعیر نزار قەبانی لەساڵەکانی دواییدا پەشیمان بووەوە لە شیعرە سیاسیەکانی و ئەمەش هۆکاری سەیری خۆی هەیە، بە پێی ئەو وتوێژەی لەگەڵ گۆڤاری (هلال) ی میسری مانگی 6/1994دا ئەنجامیداوە، شاعیر تیایدا دەڵێت:

” زیاتر لە ساڵێکە شیعری سیاسیم تەڵاق داوە، دوای ئەوەی لە هەوڵێکی بوێرانەدا دەمویست رەخنەی خود دەربڕم، هەموو ئەو شیعرە سیاسیانەی نووسیمن بە بادا چوون، شیعری سیاسی عەرەبی بەردەوامی و

چەسپاوی بۆ نییە، چونکە لەسەر شانۆی عەرەبی گۆرانی دەڵێت ئێم شانۆیێش زۆر بزۆزو پڕ گۆڕانە، شانۆیەکە لە یەك چرکەدا بۆی هەیە کۆمیدیا تیایدا ببێتە تراژیدیا، خۆشییەکان ببنە کەلاك لە چەند خولەکێکدا، یەکینە فیدرالی و کۆنفیدرالیەکانیش هەر لە رەحمی دایکدا دەمرن پێش لەدایکبوونیان، ئابەم جۆرە هەموو ئەو قەسیدە خۆڕاگرانەی شەوانی هەینی دەمنووسین بۆ بەیانی رۆژی شەممە دەگەڕانەوە بۆ لای خودای دلێڤان، بەهەموو راشکاویەکیشەوە دەڵێم: هەموو ئەو داستانانەی دنیامان پێ پڕکردن بە هاتوهاوار، هیچ نەبوون جگە لە ڕێپۆرتاژێکی رۆژنامەوانی، کە مێژوو خستنیە زبڵدانی خاشاکەکانیەوە".(3)

شایانی گوتنە وێڕای ئەم گوتەیەی رۆژنامەی (ریاز) ئاماژەی پێداوە، کە تا چەند بەردەوامی بووەو و دروست بووە، پێویستە ئەو راستیەش بڵێین کە دوای ساڵی 1994یش شاعیر هۆنراوەی رامیاری هەر نووسیون، بۆ وێنە قەسیدەی سیاسی بەناوبانگی شاعیر (کەی بانگەوازی مردنی عەرەب رادەگەیەنن) لە دوا ساڵی تەمەنیدا واتە لە 1998 نووسیویەتی.

جگە لەمەش شاعیر هەوڵی جۆراوجۆری بووە لە ساڵەکانی پێشووتری تەمەنیشیدا، وەك کۆمەڵە قەسیدەی (قەسیدە لێتووڕەبووەکان) کە لەسەرەتای هەشتاکانی سەدەی رابردوودا بڵاویکردنەوە، تێیاندا شاعیر هێرشێکی بێ پسانەوە دەکاتە سەر عەرەب، چ لە بواری مێژوو یان کەلەپوور، هەروەها بەرگرییە نەتەوەییەکان، رۆشنبیریی و شارستانیش. .

لەم دەرفەتەدا چەند کۆپلەیەك لەدوو قەسیدەی رامیاریی بەناوبانگی

شاعیر وەك نموونە دەهێنینەوە کە ئەوانیشمان لە بەناوبانگترین هۆنراوە سیاسیەکانی شاعیر وەرگرتووە (1- کەی بانگەوازی مردنی عەرەب رادەگەیەنن)(4) و (2- ئەی خەڵکینە، من بوومە فەرمانڕەوا بەسەرتانەوە).(5)

-1-

(کەی بانگەوازی مردنی عەرەب رادەگەیەنن)
هەوڵەدەم وێنەی وڵاتێ بکێشم
لە مەجازدا پێی دەگوترێ وڵاتی عەرەب
پێخەفم پێوەی چەسپاوەو
سەریشم پێوەی لکاو
تا بزانم جیاوازی چییەێ لە نێو وڵات و کەشتی…
بەڵام قوتوی نیگارکێشانیان لێ سەندم.
نەیانهێشت وێنەی وڵاتیش بکێشم…
*
هەوڵەدەم شێوەی نیشتمان وێنا بکەم؟
هەوڵەدەم شوێنی خۆم لە سکی دایکم دەسخەمەوە
و دژی تەوژمی زەمەن مەلە بکەم…
و هەنجیرو بادەم و قۆخێ بدزم،
وەکو باڵندە بە دوای کەشتیەکاندا راکەم.
هەوڵەدەم بەهەشتی عەدن بهێنمە یاد
چۆن ئیجازەکەم لە نێوان رووباری عەقیق بەسەردەبەم…
و لە سەر رووباری شیر…
لێ کاتێ بە هۆش دێمەوە… خەونەکەم هەر زوو رەویەوە
هیچ مانگێك نییە لە ئاسمانی ئەریحا…
ماسیش لە ئاوی فورات…
و قاوەش لە وڵاتی عەدەن…
*
من وا پەنجا ساڵە،
چاودێری حاڵی عەرەب دەکەم.
ئەوان هەر دەگرمێنن و نابارێن…
دەچنە ناو جەنگ و لێی دەرنایەن…
ئەوان پێستی رەوانبێژی دەجوون
و هەرسی ناکەن…
*
من وا پەنجا ساڵە
هەوڵەدەم وێنەی وڵاتێ بکێشم

لە مەجازدا پێی دەگوترێت وڵاتی عەرەب
جارێك بە رەنگی شاخوێنبەر كێشام
وجارێكیش بە رەنگی توڵەیی.
كاتێكیش نیگار تەواو بوو، لەخۆم پرسی:
گەر رۆژێ هەواڵی وەفاتی عەرەب بدرێ…
لە چ گۆرستانێ دەنێژرێ؟
وكێ لەسەریان دەگری؟
لە كاتێكدا ئەوان نە كچیان هەیە…
نە كوڕ…
و هیچ خەمیش لە گۆڕێ نیەڵ،
كەسیش خەمبار نابێ!!
*
ئەی نیشتیمان: كردوویانی بە زنجیرەی ترس
ئێواران بە دوای رووداوەكانیدا دەچین.
ئەی چۆن بتبینین گەر كارەبا بڕا؟؟
*
من… دوای پەنجا ساڵ
هەوڵەدەم تۆماریكەم ئەوەی دیتم…
گەلانێكم دی وایان گومانبرد پیاوانی لێپێچینەوە(6)
فەرمانی خودان.. وەك سەریەشە… وەكو هەڵامەت…
هەر وەڵك گەڵیی…وەكو جەرەب…
عروبەم بینی لە مەزادی شمەكە كۆنەكان
بەڵام عەرەبم نەبینیەوە…!!

-2-

(ئەی خەڵكینە، من بوومە فەرمانڕەوا بەسەرتانەوە)
ئەی خەڵكینە:
من بەرپرسم لە خەونەكانتان كە دەیبینن..
و لە هەموو نانێك كە دەیخۆن
و لەو دەیەی(7) – بەدزی منەوە- دەیخوێننەوە
دەزگای ئەمنی كۆشكم هەواڵم دەدەنێ
هەواڵی چێلەكەكان.. و هەواڵی گوڵەگەنمەكان
و هەواڵی ناو زگی دووگیانیشم پێدەدەن
ئەی خەڵكینە: من زیندانەوانتانم
و من زیندانكراوتانم.. بشمبورن
من مەنفام لە كۆشكەكەمدا
خۆر نابینم، ئەستێرەش، و گوڵی ژاڵە نابینم

لەو كاتەوەی هاتمە سەر دەسەڵات بە منداڵی
هەموو پیاوانی سێرك لەدەورم كۆبوونەوە
یەك (نای) لێدەدا..
یەك تەپڵ
یەكێ (جوخ) (8) سێ، یەكێ نەعل..
لەو كاتەوەی وەك منداڵێ هاتمە سەر دەسەڵات
جارێك راوێژكارانی كۆشكم نەیانگوت (نا)
هەرگیز وەزیرەكانم نەیانگوت (نا)
چ جار لە ڕوومدا، سەفیرەكان نەیانگوت (نا)
هیچ لە خانمەكانم لە سەر جێی خۆشەویستی نەیانگوت (نا)
وایانفێركردم سەیری خۆم بكەم هێرێمێزن
لەبەلەكۆنەكەیشمەوە: گەل وەكو لم
جا بمبورن گەر ببمە هۆلاكۆیەكی نوێ
لە پێناوی كوشتن هیچ ڕۆژ كەسێكم نەكوشتووە
بەڵكو هەر بۆ خۆشی دەتانكوژم

سەرچاوەو پەراوێز:

....

-1 :ar.wikipedia.org/wiki/نزار_قباني

-2 mawdoo3.com شعر_نزار_قباني_الممنوع

-3 جريدة الرياض: alriyadh.com/811488

-4 net..shabab - اجمل-قصائد-نزار-قباني-السياسيه

-5 القصائد-السياسية / alkottob.com/book/585

-6 پیاوانی لێپێچینەوە: رجال المباحث

-7 عشر: دەیە. مانای خوێندنەوەی دە ئایەت.

-8 جوخ: جۆرێكە لە قوماشی خوری پاڵفتە، ئەسڵی ئەم وشەیە توركیە، جوخ سێ: بەو كەسە دەگوترا لەو سەردەمەدا پێڵاو و پۆشاكی سوڵتانی خاوێن دەكردەوە.

تێبینی:

ماوەیەكی باش پێش ئێستا ئەم لێكۆڵینەوەیەم نووسی، لە كاتی خۆیدا ناردم بۆ ڕۆژنامەكانی وەكو پاشكۆی ئەدەب و هونەر و ڕەخنەی چاودێرو ئاژانس. بەڵام ئەوان بڵاویان نەكردەوەو منیش وازم لێهێنا، ئەو كاتە ڕێزدار (پشكۆ ناكام) شیعرە سیاسیەكانی نزار قەبانی تەرجەمە نەكردبوون، بۆیە لەم نووسینەدا باس نەكراوەو مەبەست تەرجەمەكانی ئەو نییە بۆ شیعرە سیاسیەكانی نزار قەبانی،

کەجەی دەستخۆشین.

□

چاوپێکەوتنێک لەگەڵ مامۆستا سابیر ساڵح گۆران (برای جەمیل ڕەنجبەر)

سەبارەت بە یادەوەری و ژیانی منداڵی ڕەنجبەر و شیعرەکانی

سازدانی : عەبدوڵا سڵیمان (مەشخەڵ)
-____________________

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ) : تۆ بەو پێیەی کە ئەندامێکی بنەماڵەی جەمیل ڕەنجبەریت(برای ڕەنجبەریت)، تا ئەو جێگەیەی یادوەریت کۆمەکت پێدەکات، دەتوانی تیشکێک بخەیتە سەر ژیانی منداڵیی جەمیل ڕەنجبەر؟ ئایا ڕەنجبەر منداڵێکی بزێو بوو یان هێمن؟ شەرمن بوو یان قسە لەڕوو؟ بە وشەیەکی تر، ئەوە چۆن کارەکتەری منداڵی ڕەنجبەر هەڵدەسەنگێنن؟

سابیر گۆران : ئەوەی بەبیرم مابێ بەکورتی لەسەردەمی منداڵی لەگوندی گۆمەگەووی بووین باس هەر باسی ئاغا و سوغرە و بزووتنەوەی جوتیارانی دەشتی هەولێر بوو. بەوپێیەی جەمیل ڕەنجبەر نزیکەی دوو ساڵ و نیو لە من گەورەتر بوو، هەموو ژیانی منداڵیمان پێکەوە بوو. باوکم بچووکترین کوڕی عەزیز گۆران بوو، ئەویش جووتیارێکی دەستڕۆیشتوو و گوزەران باشبوو. حەوت کوڕی هەبوو. باپیرم هەرچی کاری سەخت بووا بەوی دەسپارد چونکە وەک لەخۆیم گوێ لێبووە متمانەی پێیبوو. دوای مردنی باوکی, باوکم تووشی گوزەرانێکی سەخت دەبێ، بەڵام زۆر خۆڕاگر و ئیشکەر و چالاک دەبێ شان دەداتە بەر بەخێو کردنی ماڵ و منداڵ بەکاسبی و فەلاحەتی. دوای مردنی باپیرم، باوکم تووشی نەهامەتی و دەردەسەری وبەبەشی زۆر دەبێت. بەڵام

هەرخەریکی مەڕداری و دەغڵ و دان چاندن دەبێت. لەساڵی پەنجاو سێش (١٩٥٣) کە بزووتنەوەی جووتیاران هەڵدەگیرسێ،خەڵکی بەگشتی بەیاریان دا لە ئاغا هەڵگەڕێنەوە و سوغرە بە دەرەبەگ نەکەن. خەڵکی سوێندیان خوارد هەندێکیان تەڵاقیشیان خوارد، بەڵام باوکم وتی من لەگەڵتانم بەس سوێند و تەڵاق ناخۆم. بەڵام بەڵێن دەدەم لەگەڵ ئێوەم بەهیچ جۆرێک سوغرە بە ئاغا ناکەم. پیاو قسەدەکا..باوکم دەیوت من گومانم هەبوو لەسەرکەوتن و پاشگەزبوونەوە، بۆیە سوێند و تەڵاقم نەخوارد. وەختی کە بزووتنەوەکە سەری نەگرت وردە وردە خەڵکی چوونەوە دیوەخانی ئاغا و لەجاران پترکەوتنە ژێر ئەکەفی سوغرە و غەدری ئاغا کەچی ساڵح گەرانی باوکی ڕەنجبەر ملی نەدا و نەچووە ماڵی ئاغا و رکەی لەگەڵ کرد.

ئاغاش ڕقی لە هەڵگرت و باوکیشم بەڵێنی خۆی بردە سەر و تەسلیم نەبوو تاساڵی ١٩٥٧، لەی لەڕێکاچوو دوای ئەوەی دەنیا بوو خەڵکە چوونەوە سوغرە و گوێڕایەڵی ئاغابوون ، بە باوکم دەڵێ :
ــ مادام پێم ڕازی نیت گوندەکەم چۆڵ کە ..ماڵت بارکە.. باوکیشم زۆر پێست دەبێ و بەمنەت وەڵامی دەداتەوە
دەڵێ ئەمساڵ هاوینە دەڕۆم ئاغا گوندەکەت بۆ جێدەلم..هاوینی ئەوساڵە ١٩٥٧ باردەکا بۆ هەولێر و لە گەڕەکی بەلاشاوە (ئینگلیزاوەی ئەوسا) نیشتەجێ دەبێ. ڕەنجبەر ئەوسا نۆساڵان دەبێ بەڵام ئەو ساڵە ناچێتە بەر خوێندن چونکە خەریکی خانووکردن دەبێ لەگەڵ برایەکانی هەر ئەوساڵە دوای سێ چوار مانگ کرێچێتی خانووەکە تەواو دەبێ. ڕەنجبەر زۆر ئیشی دەکرد لەگوندی شەغرەکەشان و چوو نەکن بەرخان و ئاوهەڵکێشان لەبیر واتە (دۆڵاب) کردن. لەساڵی دواتر واتە ساڵی ١٩٥٨ من و جەمیل دەبرێینە قوتابخانە و لە پۆلی یەکەم لە قوتابخانەی ئەربیل ئولە (اربیل اولی) دەست بەخوێندن دەکەین. دواتر لە پۆلی چوارەوە بۆ قوتابخانەی سەرانی سەرەتایی دەگوازرێینەوە. تا لەساڵی ١٩٦٣ پۆلی شەشەمی سەرەتایی و لەساڵی ١٩٦٦ قۆناخی ناوەندی بەسەرکەوتوویی دەبڕێ،لێرەدا پێویستە بگوترێ ڕەنجبەر لەقوتابییە هەرە چالاکەکانی قوتابخانە بوو لەبواری خوێندن و چالاکی وێنەکێشان و هەروەها لە وەرزشیشدا زۆر بەتوانابوو. چونکەلە خێزانێکی شۆڕشگێڕو خوێندەوار پەروەردە بوو، ڕۆژبەڕۆژ پتر تێکەڵاوی کاری سیاسی و شیعر و ئەدەب دەبوو، بەتایبەت شیعری نەتەوەپەروەری و بەرەنگاری ستەمکاری، هەمیشە پشتگیری کرێکاران و چەوساوەکانی دەکرد. جەمیل منداڵێکی زیر و بزێو و چاونەترس بوو. باوەڕی بە گۆڕانکاری هەبوو دەیوت دەتوانین ئەم دنیایە بگۆڕین

بەدنیایەکی باشتر، بەڵام قوربانی دان و خۆڕاگری دەوێ. لەناو گەڕەک و کۆڵان و بازارو قوتابخانە و خزم و کەس و کاردا هەمیشەلە کوێ بوایە ئەودەبووە دەمڕاست و ڕابەر و ڕێنوێنی دەوروبەری خۆی دەکرد. هەر لەقۆناغی سەرەتاییەوە ساڵی ١٩٦٣ خولیای شیعرنووسینی لاپەیدا بوو تا لە ساڵی ١٩٦٨ نامیلکەی شیعری خۆی (ڕازو سکاڵا)ی بڵاو کردەوە.

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ) : پێ بە پێی هەراش بوونی جەمیل ڕەنجبەر و ئاشنابوونی ئاشنابوونی بە دەرد و ئازار و ستەم، سەرەتا لە یەکێتیی قوتابیانی کوردستان باڵی مەکتەبی سیاسیی چالاکی دەنوێنێ و دواتریش لە کۆمەڵەی مارکسی – لینینی کوردستان، ئەم سیاسەتکردنە چ ئاڵوگۆڕێکی لە ڕەنجبەردا بەدی هێنا بەتایبەتیش لە بوارەکانی سیاسیی و کۆمەیەتی؟

سابیر گۆران : من لەوەڵامی پرسیاری یەکەم باسی شەهید ڕەنجبەرم کرد کە لە قوتابخانە لە هەموو قۆناخەکان پێکەوەبووین ، نۆساڵان لەیەک شوعبە بووین. هەر لەگەڵ سەرەتای شۆڕشەوە، کە شەهید (یاسین)ی برام پەیوەندی بە شۆڕشەوە کرد ماڵەوەمان ببووە فێرگەی شۆڕشگێڕی و کوردایەتی و حیزبایەتی. باس هەر باسی پێشمەرگە و خەبات و شۆڕش و قوربانی دانبوو. ڕەنجبەر هەرلەقۆناخی ناوەندییەوە لەڕێکخراوی یەکێتیی قوتابیاندا دەستی بەکاری سیاسی کرد. لەناکۆکی جەلالی و مەلاییشدا لەگەڵ باڵی مەکتەبی سیاسی بوو بەهۆی ئەوەی یاسینی برام لەو باڵە بوو تا لە ساڵی شەست و هەشت ئەو شەهید بوو. شەهیدبوونی یاسینی برامان کاری لەهەموومان کرد بە تایبەت ڕەنجبەر. ئەو لە یەکێتیی قوتابیان گەیشتە پلەی لێپرسراوی یەکەمی شاری هەولێر و لە کۆڕ و کۆبوونەوە و کۆنگرەکانی هەولێر و سلێمانی و بەغدا ئامادە دەبوو. ڕەنجبەر چەوسانەوەی گەلەکەی و زوڵمی چەوسێنەرەکان زۆر کاری تێدەکا و هەمیشە بەرەنگاری عەقڵی سەقەتی عەشیرەتگەری و دینداری تەسک دەبۆوە،کە بە هۆیەوە تووشی چەندین کێشە بوو. بەڵام ئەو هەربەردەەوام بوو لەسەربیر و باوەڕەکانی. هەردەم نموونەی ڕەوشتبەرزی و ئازایەتی و پشتگیری کردنی قوتابیە نەدارەکانی دەکرد تا خوێندن تەواو بکەن و ڕێنوێنی دەکردن بەڕاستی لە هەموو ڕووێکەو□ پێشەنگبوو. ڕەنجبەر لەسەرخوێندنەوە و خۆپێگەیاندن بەردەوامبوو هەرخەریکی کڕینی کتێب و ڕۆژنامەبوو. هیچ کاتێکی بەفیڕۆ نەدەدا و هەمیشە من و هاوڕێکانی هاندەدا بخوێنینەوە و خۆمان پێگەێنین. هەموجار دەیوت بخوێنەوە و گومان

بکە و بە گیانێکی ڕەخنەگرانەوە بخوێنەوە و سەیری مێژووی کۆن و نوێ بکە. ڕەنجبەر تادەهات گەرم تر دەبوو لەسەر تێکۆشان بە تایبەت کەلەساڵی ١٩٦٩ کتێبە مارکسییەکانی دەخوێندەوە. ماتریالیزمی دیالێکتیکی دەخوێندەوە من وهاوڕێکانی هان دەدا بەخوێندنەوە. تائەو ڕادەیە هەستم بە گۆڕان لە کەسێتی ڕەنجبەردەکرد کە هەنگاو بە هەنگاو هەستی پێدەکرا تاکو بووە ڕۆشنبیرێکی دیاری شاری هەولێر. لە هەموو چالاکی و بۆنەکاندا ڕەنجبەر لە ناوە دیارەکانی شاری هەولێر بوو. ڕەنجبەر گەنجێکی جوان و ڕووخۆش بوو. گرنگی بە کێشەی خەڵکی دەدا، زۆر خۆشەویست بوو لەناو جەماوەر و خەڵکی بە توانا و لێهاتوویی ئەو سەرسامبوون و کەسایەتییەکی کاریزمایی هەبوو، مەکتەبەکەی ماڵەوەمان پڕ لە کتێب و رۆژنامەوگۆڤار بوو. لەپاڵ شیعر و ئەدەبدا هەر خەریکی خوێندنەوەی کتێبی فەلسەفی بوو. ڕەنجبەر بۆ من قوتابخانەیەک بوو چەند هەوڵم دەدا نەیدەگەیشتمێ!

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) : جەمیل ڕەنجبەر ئینسانێکی ڕاستگۆ بوو لەگەڵ خۆی و باوەڕەکەی و دەوروبەرەکەی، ئایا ڕەنجبەری مارکسی – لینینی چۆن دەیڕوانییە ژن ؟ پێگەی ژن لە جیهانبینینی ڕەنجبەر چۆن بوو؟ ئایا جەمیل تەنها لە باوەڕدا بڕوای بە مەسەلەی ئازادی ژنان هەبوو، یان لەژیانی ڕۆژانەیدا باوەڕەکەی تەرجەمەی واقیع دەکرد؟
.

سابیر گۆران : بەڵێ ڕەنجبەر ئینسانێک بوو بە مەعنای ئینسانییەت ڕاستگۆبوو لەگەڵ باوەڕەکەی و ئەمەش ڕەنگی دابوەوە لەسەر ڕەفتار و هەڵسو کەوتی لەگەڵ دەوروبەرەکەیدا و زۆر رێزی لەخەڵکی دەگرت بە تایبەت چینە هەژار و زەحمەتکێشەکە .لەژیانی خۆشیدا زەحمەتی زۆری کێشاوە تا بەوەڕا دەگا کرێکاریشی کردووە. هاوینی ساڵی ١٩٦٦ دەچووە بەغدایە بۆ کرێکاری، لەکارگەیەکی بەفر(بووز)دا ئیشی دەکرد. ئەوسا نامەیەکی بۆ من نووسیبوو باسی بەفر و کارگە و کرێکاران و ئێش و ئازارەکانیانی تێدا کردبوو. جگە لە سەلام و قسەی خۆش بۆ ساڵی دوایی ١٩٦٧ منیش لەگەڵی چووم بۆ دەرهێنانی جنسیەی عێراقی و کرێکاری بۆ ماوەی دوو هەفتە پتر کرێکاریمان کرد. جگە لەوەش ڕەنجبەر لە بەغدا ڕۆشنبیران و شاعیرانی بەغدای دەبینی ئەو بە شارستانییەتی ئەو شارە زۆر سەرسامبوو. ئەوان زۆر لەپێش ئێمەوە بوون. ڕەنجبەر باوەڕی تەواوی بەفەلسەفەی مارکسیی هەبوو ،هەر لەسۆنگەی باوەڕەکەیەوە زۆر رێزی لەژن دەگرت و باوەڕی بە یەکسانی ژن و پیاو هەبوو. هەر ئەوهاش ڕەفتاری دەکرد چ لە ماڵەوە و چ

لەگەڵ هاوژینەکەی، دوای هاوسەرگیری کردنی لەساڵی ١٩٧٢ دا، لە بیرمە هیچ جیاوازی لە نێوان کوڕ و کچدا نەدەکرد، بەڵگەش ئەوەیە ئەو سێ کچی هەبووە پێیان دەوت با منداڵتان ببێ تاکو کوڕەکتان ببێ، ئەو گاڵتەی پێدەهات و هیچ گوێی بەو قسانە نەدەدا.

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) : لە خیلالی خوێندنەوەی یادەوەرییەکانی کەسە نزیکەکانی جەمیل ڕەنجبەر، چ ئەندامانی بنەماڵەکەی یان هاوڕێ نزیکەکانی، ڕەنجبەر وەک شەهیدی حیزبیی یان لایەنەکی سیاسیی ناوزەد دەکەن. زۆر بە سەرپێیی باس لە جەمیلی ڕادیکاڵ و شۆڕشگێر دەکرێ. تۆ چی دەڵێی لەم بارەیەوە؟ ئایا ئەمە غەدرەک نییە لە ڕەنجبەری شۆڕشگێڕ دەکرێ؟

سابیر گەران : ئەو پرسیارەم زۆر بەدڵە، شەهید هەر شەهیدی گەل و نیشتمانە نەک حیزب و لایەن. هەندێ کەس لە یادەوەرییەکانیان وایان نووسیوە، بەڵام من و زۆربەی بنەماڵەکەمان هەرگیز جەمیل ڕەنجبەرمان وەک شەهیدی حیزب یان لایەنەکی سیاسی پێناسەو ناوزەد نەکردووە. چونکە شەهیدان هەر دەبێ شەهیدی گەل و نیشتمان بن، نابێ مۆری حیزبییان پێوەبندرێ و بۆ مەرامی هەندێ بەکار بهێندرێ، بە تایبەتیش ڕەنجبەری شۆڕشگێر چەوساوەپەروەر چۆن دەبێ و دەشێ بچووک بکرێتەوە بۆ شەهیدی تاقم و دەستەیەک، بە تایبەت گەر ئەوانەش دووربن لە ڕێبازی پیرۆزی ئەو. چونکە ڕەنجبەری ئازادیخواز و مارکسیی؛خەباتی بۆ گۆڕینی کۆمەڵگە بوو، ئامانجی بەدیهێنانی یەکسانی و عەداڵەتی کۆمەڵایەتی بوو نەک خۆپەرستی و جەردەیی و ملهوڕی!.
من لێرەوە بەو کەسانە دەڵێم کە ڕەنجبەریان وەک شەهیدی حیزبێک بەکارهێناوە یان وایان ناو هێناوە شەکریان خوارد! من دژی ئەوەم کە ڕەنجبەر بەشەهیدی حیزبێک دابندرێ ،خۆ شەهید جەمیل لەسەنگەردا شەهیدبووە نەک لە شەڕی خۆبەخۆیی کوردکوژی کە ڕەنجبەر زۆر ڕقی لێبوو. لەو باوەڕەدام کە ڕەنجبەر لەبەر باوەڕبوون بە خەباتی چینایەتی کرێکاران و ڕێبازی مارکسی – لینینی نەبوایە قەت ئامادە نەدەبوو بچێتە سەنگەر و خۆی بکاتە قوربانییەکی حیزبیی و کوردەنییەکی خێڵەکییانە و دەرەبەگییانە. ڕەنجبەری پێشمەرگەی ڕۆشنبیر و ئاسۆفراوان، بیرو باوەڕە چەوساوەپەروەرییەکەی وای لێکردبوو خەباتی کوردایەتی خۆش بوێ بچێتە مەیدانەوە و قوربانی بەبدا نەک بە پێچەوانەوە. بەداخەوە هەندێ کەسانی نزیک لە حیزبەکەی وەک شەهیدی حیزبییان دەناساند لەدوای ڕاپەڕین، بەڵام

ئەمە بەسەرپەرستی یەکێتیی نووسەرانی کورد مەڵبەندی گشتی ،یازدەمین ساڵیادمان لەساڵی ١٩٩١ دا کردەوە وەک یەکەمین ساڵیادی ئاشکرا لە هۆڵی میدیا ،هەولێر. بەڵام ساڵانی دواتر حیزب هەوڵی دا بیکاتەوە هی خۆی و ناکۆکیش بخاتە نێوان ئەمەو منداڵەکانی. ئەوەش ڕاستە ئەوان زۆر بەسادەیی و سەرپێی باسی ڕەنجبەری شاعیری شۆڕشگێڕ و چەوساوە پەروەر کراوە ئەویش لەبەرچەند هۆکارێکە لەوانە؛
یەک : باوەڕیان بەڕێبازەکەی ڕەنجبەر نەبووەو لێیان لە لاداوە.
دوو : لەبەر خۆبەزلزانین و خودپەرستی بە بزر کردن و دەرنەخستنی کەسایەتییە بەهێزەکەی و شیعر و شاعیرێتییە چەوساوەپەروەریەکەی،چونکە ئەوان بەرامبەر ئەو هەستی کەماسییان هەبووە لەئاست ناو و دەنگ و خۆشەویستییە جەماوەرییەکەی ئەودا کە بە تۆزی ڕێی ڕەنجبەر و شیعری ناوازەی ڕەنجبەر نەدەگەیشتن.
سێ : لەبەر ئەوەی بنەماڵەکەمان بشکێنن کە پێیان وابوو ڕەنجبەرێک ڕێی بە چۆڵ کردوون با یەکەکی تر لەبرایەکانی بەدەرنەکەون، بە تایبەت مامۆستا سدیق ساڵح و من. بۆیەش بەداخەوە ناکۆکیان خستە نێوان ئەمە و منداڵەکانی شەهید تا بگەن بەو مەرامەیان، بە ماوەیەک سەرکەوتن. بەڵام لەدوایدا ئەوانیش بۆیان ڕوونبۆوە.

عەبدوڵا سەڵمان (مەشخەڵ) : بە بڕوای تۆ ئەگەر ڕەنجبەر ئێستا زیندوو بووایە، چ پێشبینییەکت دەکرد بە کارەکتەری ڕەنجبەر ؟ ئایا ڕەنجبەر لەنێو بزاوتی ناسیونالیزم دەتوایەوە و وەکو ئەم سەرکردانەی ئەمڕۆ خەریکی گەندەڵی دەبوو، یان شێلگیرانە وەک پارێزەرێکی چینایەتی خەڵکی کریکار و زەحمەتکێشی کوردستان تێدەکۆشا ؟

سابیر گۆران : ئەگەر ئێستا ڕەنجبەر زیندووبووایە (هەرچەندە داری ئەگەریش بەبەرە!)کاراکتەرێکی دیار و کۆڵنەدەری دژە ناسیۆلیستی گەندەڵ و پیسخۆر و ڕاوڕووت چی دەبوو، هەگیز قبووڵی ئەوخوار وخۆچی و زوڵم و زۆرییەی ناو کۆمەڵەی کوردەواری نەدەکرد. قەت ناتوانم بەوە قەناعەت بکەم وەک هەندێ دەڵێن ڕەنگبێ ئەویش بتوابایەوە لەناو ئەو لێشاوی شەڕخەری کوردەوارییەدا!.چونکە ئەوتەنها بەخۆی سیاسەتی نەدەکرد، بەڵکو وەک چەکێک بوو بە گەیشتن بە ئاسوودەیی کۆمەڵگە و دابینکردنی خۆشگوزەرانی و بنبڕکردنی عەقڵ و ڕەفتاری دەرەبەگایەتی و بورجوازی ستەمکاری ئەڵقەڵەگەوەی خۆویستی دژەچەوساوە. ڕەنجبەر باوەڕی بە ململانە و خەباتی چینایەتی هەبوو بە گەیشتن بەکۆمەڵگەیەکی ئازاد و کامەران، تەژی لە خەونی ئینسانیی

نەک بەخێێڵەکی کردنی کۆمەڵگە و بەحیزبی کردنی تۆتالیتاریانەی ناڕەوا بۆ خزمەت کەسەخۆسەپێن و قۆرخچییەکان لەپەنای کوردایەتییەکی ڕووکەشی درۆزنانە چینە چەوساوەکانی پێ بەکوشت بدەن و بیان کەن بە سووتەمەنی مەرامەگڵاوەکانی خۆیان و دواتریش هەر ئەو سەرەخێڵەکی بوورجوازییە نا بەرپرسە ساختەبازانە،چەوساوەکان لێبخوڕن و چۆنی بیانەوێ بیان چەوس□ن□وە و بە دروشمی جیاجیا بیانخەڵەتێنن!. ڕەنجبەر دەیوت دەبێ ڕۆشبیرە شۆڕشگێڕەکان بێن خەڵکە ستەمدیدەکە ڕزگار بکەن و کۆمەڵگە بەرەو پێش ببەن نەک بڕبڕو ونجڕونجڕی بکەن وەک ئێستا کردوویانەو دەیکەن، بەداخەوە!. ئەودەیوت کوردایەتی و سیاسەت و حیزب ئامڕازن بۆ خەبات لەپێناو نەهێشتنی چەوسانەوەی مر□ق ل□لای□ن مر□ق□و□. بەپێچەوانەی چینەچەوسێنەرەکان جا هەردەمامک و ناوێکیان لە خۆیان نابێت. دەبێ ڕێیان لێبگرین و بەرەنگاریان ببینەوە و ڕیسوایان بکەین. ڕەنجبەر بە هیچ جۆرێک بۆ پارە و پوول و بۆ کورسی ئامادە نەدەبوو لەگەڵ ئەو گەندەڵچیانە تێکەڵاو بێ و پۆست وەربگرێ ،حاشا هەرگیز ناتوانم باوەڕ بەوە بکەم وەک من ڕەنجبەرم ناسیوە و خەڵکی ڕەنجبەریان وا بەپاکی و جوانی و بە هەڵوێستی و گەلپەروەری ناسیوە نەک بە خۆویستی و ئارەزووی دەغەڵ و حەزی چەپەڵ. ئەو جیاواز بوو پێچەوانەی ئەو چەشنە مر□قانە بوو کە بازرگانییان بە ئارەقە و خوێنی شەهیدان کرد، ئەگەر ئێستا بمابووایە بێگومان نەفرەتی ل□□د□کردن و بە گژیاندا دەچووەوە.

عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ) : بۆچی ئەدەبیاتی بورژوا ناسیونال لیبڕاڵی کوردیی بایەخ بە شیعر و شاعیرێتی جەمیل ڕەنجبەر نادات؟ لە کاتێکدا ڕەنجبەر شاعیرێکی بە سەلیقە و خاوەن شیعری بەپێزی سیاسیی – چینایەتییە. تۆ هۆکارەکەی بۆ چی دەگەڕێنیتەوە؟

سابیر گۆران : من گرنگی نەدانی ئەدەبی بورژووای ناسیۆنالیستی لیبڕاڵ بۆ ئەوە دەگەڕێنمەوە چونکە بە دیارخستن و گرنگی دان بە بە کەسایەتی ڕەنجبەر و شاعیرێێتی و شیعری ڕەنجبەر بە قازانجی ئەو بەرپرس و ئەدیبە دەستڕۆیشتووە بوررژووایانە ناگەڕێتەوە! کەست دیوە وەک مەسەلەی مەلای مەشوور داری ژێر خۆی ببڕێتەوە. ئەوان لەسەر کەلاکی گەندەڵی و خۆبەزڵزانین و بێنرخکردنی هەرچی شتە جوان و داهێنانەکانی خەڵکە چەوساوەپەروەکان و شوون بزر کردنی مێژوویان کاریان کردووە. تا خۆیان و دار و دەستەکەیان بە دیار بخەن و شیعر و خەباتی ئەو کەسانەش شوونبزر،یان بێنرخ بکەن، تا ئەو ڕادەیە باسیان بکەن بۆ بەرژەوەندی کەسی وحیزبی بەکاری بێنن .

وە ئەوەی بەرامبەر شەهید جەمیل کرا دەقاو دەق وابوو. ب□ام ئەو هەوڵەیان پووچەڵبووەوە، ڕەنجبەر سەرەڕای تێپەڕینی سی و شەش ساڵ هێشتا شیعرەکانی و شاعیرێتییەکەی جێگەی ڕێز و لێ توێژینەوەیە، باشترین هەوڵی ڕاستکردنەوەی ئەوغەدرەش کە لە کەسایەتی ڕەنجبەر کراوە لەلایەن هاوڕێ عەبدوڵا مەشخەڵەوەیە. بۆیە وا ڕەنجبەریان پەراوێزخستووە، دەنادەبووا تا ئێستا چەندین تۆژینەوەونامەی دکتۆرا لەسەر شیعر و شاعیرێتییەکەی وەربگیرایە. هەندێ جار دڵتەنگ دەبم بەو گرنگی نەدانە هەندێ جاریش دەڵێم باش بوو وابوو، چون پشتگوێ خستنی شیعر و ئەدەبەکەی نیشانەی بەرزییەکەیەتی. ڕەنجبەر لە ماوەی سی و چوار ساڵی تەمەنییەوە کە نزیکەی هەژدە ساڵ خەریکی شیعر و ئەدەب بوو وەک چەکێک بەکاری دەهێنا بۆ بەرگری لە چەوساوە و زوڵملێکراوانی نەتەوەکەی. دەب□ ل□س□ردا گلەییەکیش لە هاوڕێ هەولێرییەکان بکەم کەمتەرخەمبوون.
دەبوا پتر هەوڵی دەرخستن و ناساندنی کەسایەتی ڕەنجبەر بدەن، بەداخەوە ڕەنجبەر ئەگەر هەولێری نەبووایە زیاتر دەهێنرایە پێشەوە و گرنگیشی زیاتر پێدەدرا. ڕەنجبەرێک ل□ تەمەنێکی واکەمدا ئەو هەموو بەرهەمەجوانەی داهێنا، ئەدی گریمان تا ئێستا لە ژیاندابووایە دەبێ چەند شاکار و بەرهەمی تری بەپێزی بخستابایە سەر ئەوهەموو شیعرە بە سەلیقە و جوانەی ئێستایەوە؟ دیسانەوە دەڵێم ئەو گرنگی نەدانە بەئەنقەست بووە، وە بە غەدرێکی تری دەژمێرم کە لە ڕەنجبەریان کردووە نەیانهێشتووە شاعیرێتییەکەی و لەسەنگەر شەهیدبوونەکەی و چەوساوە پەروەریەکەی بە باشی بگاتە جەماوەری شیعردۆست. چونکە دیوان□ ب□ناو کراوەکەشی کە لە ساڵی ١٩٩٥ دەرچووە و چاپکراوە، شتیشی لێ لابردراوە و هەڵەی چاپیشی زۆر تێدایە. لەو ٢٥ساڵەی حوکمی خۆماڵیشدا هەوڵێکی زۆردراوە ،پارەکی زۆر تەخشان کراوە، بۆناشیرین کردنی شیعریی بەرگری و کارگەریی ،بۆیە شیعر و نووسینی سەقەتیان پاداشت کروووەو ئەوانی لە خزمەت بەرژەوەندی چینە مشخ□رە نا بەرپرسەکان نەبووبێ بەلایان ناوە،تاوای لێهاتووە شیعر و شاعیرێتیشیان ناشیرینکرد لەپێش چاو زۆربەی جەماوەرە شعردۆست و نیشتمانپەروەرەکان.

عەبدوڵا س□□□مان (مەشخەڵ) (دوا پرسیار) : لە کۆتاییدا زۆر سوپاستان دەکەم مامۆستا گیان. دوا پرسیارم دەکەم بە دوا دەرفەت بۆ بەڕێزتان تا ئەگەر شتێکتان ماوە و دەتانەوێ باسی بکەن، یان ئیزافەیەکی ترتان هەیە بفەرموون.

سابیر گۆران : زەحمەتە بۆمن وەڵامی پرسیارێکی وابدەمەوە پڕ

بەپێستی خۆی بێ لەسەر شەهید ڕەنجبەری شاعیری چەوساوە و زوڵم لێکراوانی نەتەوەکەم ،کە هەم لە ژیانی و هەم لە شەهید بوون و هەم دوای شەهیدبوونی بە هۆیەوە ئازاری زۆرم
چێشتووە و تا ئێستا بەو داخەوە بە ئاکامەکانی ئەو ڕوواوانەوە کە بەسەر خانەوادەکەمان بەگشتی و خۆم و ڕەنجبەر بە تایبەتی هاتووە دەتلێمەوە. لەدوای شەهیدبوونی ڕەنجبەر بە هۆی شەهید بوونەکەیەوە تووشی دەیان گیروگرفت و سەر ئێشە بووم تاڕادەی ئەوەی کاری کردە گۆڕینی ڕێڕەوی ژیانم ،لەلایەکەوە خەڵکانێک هەبوون کە شانازیان بە ڕەنجبەرەوە دەکرد،لێم نزیک دەبوونەوە قسەی دڵی خۆیان بە بێ ترس لەلا دەکردم.

لەلایەکی تریشەوە خەڵکانێک هەبوون خۆیان لێم بەدوور دەگرت بە تایبەت ل□ پێش ڕاپەڕین تاتووشی بەڵا نەبن!. تا ئەو ڕادەیەی جارێک مامۆستایەکی هەولێری کە زۆر دوور بوو لە سیاسەت ،ماوەیەک، هەموو ڕۆژێ بەلامدا دەهات سەڵامی لێم نەدەکرد ،ڕووی وەردەگێڕا نەیدەهێشت سڵاوی لێبکەم لەدڵم بووە مەرەق تا لە شوێنێکی لاچەپ دیتم، پێم وت: ئەرێ مامۆستا.. بۆ کە من دەبینی ڕووی خۆت وەردەگێڕی؟. وتی مامۆستا سابیر چیت پێ بڵێم بە خوا من دەترسێم نەوەک بەعسییەکان و ئەمنەکان بمبینن سەلامت لێدەکەم! یان قسەت لەگەڵ دەکەم نەخۆ تووشی بەڵایەکی یان لێپرسینەوە ببم! بڵێن ئەتوو ئەو کابڕایەی کوو دەناسی؟ منیش وەڵامم داوە،لۆمن ئەوهاخەتەرم نەوێری مەرحەبام بکەی؟
ـــــ ئەدی ئەنگۆ تێکەڵ سیاسەتن و ئەتوش برای جەمیل ڕەنجبەری ڕەحمەتیت! لۆیێ ناوێرم بەڵام عادز نەبی بەخوا ئەمن ئەتوشم زۆر خۆش دەوێ!

ئەوەم بۆیە گێڕاوە تا بڵێم ئێمە هێندە لەخەتەر دابووین و چەندە ژیانمان دژواربوو بۆ بەردەوامی دان بە شۆڕش کەچی دواتر خەڵکانێکی تر کە لە سەنگەری دژبوون بە کوردێنی و نیشتمان پەروو□ری بوون بە خاوەنی ئەو ڕاپەڕینە و بە هەق ئەوقسەیە زۆر ڕاستە کە دەگوترێ :کێ کردی وکێ خواردی! ..لێرەدا مە بەستم ئەوە نییە کە مەغدوور بووینە لە چنینەوەی بەرهەمی خوێنی شەهیدان و ئەوخەبات و قوربانییانەی ئێمە داومانە، بەڵکو بۆ ئەوەمە کەبڵێم بەداخەوە ئەو ئامانجەی ڕەنجبەر بۆی تێکۆشا ،ڕێڕەوی گۆڕدراو لێی لایاندا. من لە دوای شەهید بوونی ڕەنجبەریش گومانەکی زۆرم لەلاپەیدا بوو کە ڕەنجبەر چۆن وا زوو شەهید بوو ؟بۆ شەهید بوو؟ هەندێ جار تا ڕادەی بێئومێد بوون، بەڵام هەر بەردەوام بووم لەسەر پرسیار کردن لەسەر چۆنییەتی

شەهیدبوونەکەی کە ئەوەیان بۆم بووە پرسیارێکی بێ وەڵام.

هەرچەند هەندێ سەرەداویش بە دەستەوەیە ، کە نزیکن لەڕاستییەوە، بە تایبەت لەچۆنیەتی هاتنە خوارەوەی ئەو هێزە و پەیدابوونی لە ناکاوی ئەودوو کۆپتەرە کەبە ناکاوی لە دۆڵەکەی بەرامبەریانەوە بە نزمی دەگاتە سەریان و تەنها ئەو پۆڵە پێشمەرگەیە دەپێکێ کە لەگەڵ ڕەنجبەر بوون کە لە دۆڵی ماخۆبزنانەوە نزیک دێی پیرانەڕەش بەرەو خۆشاوەتی دەهاتن؟ زۆرپرسیاری تریش هەیە کە لێرەدا پێڕاناگەین هەمووی بخەینە ڕوو. شەهید بوونی ڕەنجبەر و هاوڕێیەکانی لە کوردستان وەک کارەساتێکی گەورەیان دانا و دەنگی دایەوە خەڵکێکی زۆر لەدۆست و برادەرانی، شیعر و بیرەوەری یان بۆ نووسی .منیش هەر لەوساوە کە ئەو شەهید بووە بەگوێرەی توانام هەوڵم داوە ڕەنجبەر بناسێنم ،چ بەشیعر؟ چ بەنووسین ؟چ بە بەردەوامی دان بەرێبازک□ی؟ هەر ئەوەش وای لە من کرد خۆم بە دوور بگرم لە کارکردن لە حیزب هەر لە ساڵی ١٩٨٣ دا تادوای ڕاپەڕینیش چونکە من پێم وابوو کە ئەوە ئەوحیزبە نییە کەڕەنجبەر باوەڕی پێیهەبوو .مەبەستیشم دەسکەوتوو پارە وپوول نەبوو کە بە هۆیەوە خۆمی پێ دەوڵەمەند بکەم، وەک هەندێ کەس پێیاندەوتم،،تۆ نازانی لێی بخۆی؟ دەیانوت : وای ئەگەر ئێمە لەجێی تۆ دەبووین! ئەوان ڕاستیان دەکرد ئەگەر من وەک هەندێ کەس تەنازولم لە بیروباوەڕەکەم بکردایە بێشک زۆرسوود مەند دەبووم! بەڵام هەرچەند من بە بارودۆخی سەختی ئابووریدا ڕەتبووم هەرگیز کۆڵم نەدا و تەسلیم نەبووم و نەهاتمە ژێر باری ڕێکخستنێ کە باوەڕم پێی نەبوو.

هەندێ برادەریش پێیان دەوتم : دنیا گۆڕاوە تۆ بۆ ناگۆڕێی؟ تۆ بۆ ناتوانی خۆت بگونجێنی؟! بۆ لەسەرباوەڕی خۆت مکوڕی؟
منیش بە هیچ جۆرێک ئەو جۆرە سیاسەت کردنەی کە خۆی لە ڕاوەڕووت و ئاودیوکردن و غاردان بە دوای حەز و ئارەزووە خودپەرستییە زێدە قێزەونەکان دەبینیەوە قەبووڵ نەکرد و خۆم لێ بە دوورگرت کە وردەبورژواکان وەک ئەوەی نانیان کەوتبێتە ڕۆن و دوونگێکی چەوریان بە دەست کەوتبێ بەدوای ئارەزووە چڵکنەکانیان کەوتن و ئەو بیرو باوەڕەشی کەپێشتر خۆیان پێدەناساند بەلاوەنا ..بەبیانووی خۆگونجاندن. دیارە پێشتر وەک مۆدە یان هەڵخەڵەتاندن باسی ڕزگاری گەل و عەدالەتی کۆمەڵایەتی ئازادی بیروڕا و دەیان دروشمی تریان کردووە .لێرەدا پێویستە بوترێ ئەوقسەیە هەمووان ناگرێتەوە، بەڵام زۆریان بە خۆشی یان ناچاری یان کەمبڕوایی ڕەگەڵیان کەوتن!.من پێش ئەوەیی کاکە ڕەنجبەرم خۆی بگەینێتە چیا ئەو وەک مامۆستای زیندان

دەرد و چەرمەسەری زۆری چەشتبوو بۆیە کە جاری دووەم لە زیندان بەرلێبوردنەکەی ساڵی ١٩٧٩ دەکەوێ، دوای چەند مانگێک بڕیاری یەکجارەکی ڕۆیشتنی دا ،هەرچەند ئەو دەیزانی ئەو ڕێبازە سەختە وپڕی لە گێرەوکێشە وپیلان و ملشکاندنە.

کە لە وبارەیەوە بەر لە ڕۆیشتنی پێم وت: مادام هەر دەڕۆی ئاگات لە خۆت بی ،تۆ بەتەنیا موڵکی خۆت نیت ،هەموومان پێویستمان بە تۆیە. ئەو دەیوت دەبێ بچم لەوێ شۆڕش بکەین جیهانێکی تر ،ژیانێکی باشتر بۆ هەژارەکانی نیشتمانەکەم دروست بکەین، یەکسانی بهێنینەکایەوە بۆهەموو چەشنەکانییەوە. هەر پێمدەوت کاکە ئاگات لە خۆت بێ ، لە ئاخیر جاردا کە خوا حافیزیم لێکرد چەندین جار دووبارەم کردەوە ئاگات لەخۆت بێ لەپیلانی دەرەبەگ و بورژوا سیاسییە تەڵەکەباز و دەڵەشەکان نەوەکا تووشی کێشە یان کەمینێکت لێدابنێن! ئەو هەردەیوت دەزانم هەوڵ دەدەم ئاگام لە خۆم بێ لەپێناوی ئێوە و مناڵەکان و رێبازەکەشم بە گوێرەی توانا خۆم دەپارێزم و شەڕی خۆتێین ناکەم ..گۆزەی ئاوێش لەڕێی ئاوە دەشکێ!.
دوا جار جەمیل ڕەنجبەر شەهید بوو، خەم و خەفەتەکەشی بۆ هاوژینەکەی و کچەکانی و دایکم و باوکم و من و برایەکانم و خوشکەکانم مایەوە بووە داخێکی گەورە و پێمانەونرا، هەرچەند سەربەرزییەکی گەورەشە بۆمان هەتا هەتا بەگیقارای ئەوسەردەمە دادەنرێ و یان من وای دادەنێم! .

لە دوای مەرگی ڕەنجبەر،دایکیشم بەوداخ و کەسەرە دوای ساڵێک و سێ مانگ بە گڕی ئاگری جەرگ سوتان و ئاگری پەلەمەزەوە سەردەنێتەوە،ئای لەو ڕۆژە کە خەبەری سووتانی دایکم ،کەلە بناغەدا تووشی نەخۆشی دڵ و فشاری خوێن و چەندین نەخۆشی تربببوو کە بە هەیانەوە لە نەخۆشخانەی کۆماری بەشی ،سووتان کۆچی دوایی کرد ،لەبیرمە باوکم چۆن گڕی تێبەربووبوو و هاواری لە هەڵسابوو بەن کڵووز لەجەرگییەوە هەڵدەستا و دەیگۆت ودەیگۆتەوە،دایکی شەهیدانم ڕۆ..دایکی شەهید جەمیل ڕەنجبەر و یاسینم ڕۆ..دایکی کاکەجەمیلم ڕۆ ،بە هەردوو دەستان لە چۆکی خۆی دەدا،من نەمدەزانی خەمی دایکی سوتاوم بخۆم یان هی باوکی جەرگبڕاوم،وای چ ڕۆژە ڕەشێک بوو. مردنی دایکم بۆ من بوو بە کۆستێکی تر کە هەرگیز جێگەی ئەو دایکە مەزنە بۆ من پڕ
نابێتەوە.کاتێکیش ئیسماعیلی برای گەورە و بەجەرگ و خۆڕاگرم بەداخی (سەگەڕ) : واتە سەدام، بە قەولی ئیسماعیلی برام کە وای بەسەدام دەوت. لەشەوێکی ساڵی ١٩٨٤کە گوێی لە قوتابیانی

دارالمعلمات دەبێ گۆرانی: سەدام زێڕە: دەڵێن لە داخانا فشاری خوێنی زۆر بەرز دەبێتەوە و لە تەمەنی چلوچوار ساڵیدا جوانەمەرگ دەبێ یان بەلای منەوە بەو داخەوە شەهید دەبێ ئەو مەرگە لە ناکاوەی ئسماعیلی برای جوانەرگم زامەکانی باوکمی کە هێێشتا قەتماغە نەببوون دووبارە کولاندەوە.

باوکم هەمیشە ڕادیۆکەی بەم هیوایەوە بە دەستەوەبوو تا گوێی لە هەواڵێکی خۆشی شۆڕش و چاڵاکییەکانی پێشمەرگە و سەرکەوتنەکان و ناوی شەهید جەمیل ڕەنجبەری ڕۆڵە شەهیدەکەی ببا کە بەردەوام لەسەر زاری بوو وشانازی پێوە دەکرد .کە لە دوکانەکە بچووکە عەتاریەکەیدا برادەران و دۆستان دەهاتنە لای دڵیان دەدایەوە و باسی دەنگوباسی شۆڕش و پێشمەگەیان دەکرد هەواڵی کەسوکاری پێشمەرگە و شەهیدانیان بە یەکتری دەگەیاند لە بازاڕی شێخەڵا،دوکانەکەشی وەک بارەگایەکی شۆڕش وابوو ،خەڵکی لای باوکم بێترس قسەیان دەکرد ،هەرچەند رژێم جاش وسیخوڕیشی زۆر بوو بەڵام ئەوان ئەوەندە گوێیان پێنەدەدا. کە شۆڕشیش بەرەوکزی و توانەوە چوو. لەساڵی ١٩٨٨ دوای وەستانی شەڕی ئێران و عێراق، باوکم زۆر خەمبار بوو پێی چونکە چالاکییەکان وەک جاران نەمابوون ئەوی تووشی جۆرێک لە بێئومێدی کردبوو باوکیشم هەرچەند نەخۆشی فشاری خوێنی هەبوو، بەڵام زۆر گوێی بەخۆی نەدەدا،چەندجار پێمان دەوت سەردانی دکتۆر بکە و چارەسەر وەرگرە،وەک پێویست گرنگی بە خۆی نەدەدا و دەیوت

دوای ئەو ئازیزانەم من ژیانم بۆ چییە؟ هەرچەند تا مابوو هەر خەریکی کار بوو لە دوکانەکەی .زۆر بەگوڕ بوو هەموو بەیانیان بەپێیان لە گەڕەکی بەلاشاوەوە،دەچووە بازاڕی شێخەڵا.هەشت مانگ پێش ڕاپەڕین لە ١٦ی ئایاری ١٩٩٠لە تەمەنی حەفتاوحەوت ساڵی باوکیشم بەرەبەیانیەکی هاوینە لەسەر قەڵەوێرەکەی لە حەوشەی ماڵەوەدا بە ناکاوی جێمانی هێڵا. بێ ئەوەی کەس گوێی لە دەنگی بێ ، بە یەکجاری چاولێک دەنێ .کە ئەوەش بۆ من کۆستێکی زۆر گەوەرەبوو ،کە هەرگیز لە بیرم ناچێتەوە ،ئەویشمان لە گۆڕستانی سەید مەعروف لە باداوەی هەولێر لەلای شەهید یاسین و شەهید جەمیل و دایکم و شەهید ئیسماعیل بە خاک سپارد.

لەم دەرفەتەشدا ڕێز و س□پاوم هەیە بۆ هەموو ئەوانەی ڕۆژێک لە ڕۆژان خزمەتی ڕەنجبەریان کردووە،هاوڕێ و هاوخەباتی بوون ،ڕێزیان لێگرتووە، وەک خۆی باسیان کردووە چ بەنووسین و یادەوەری گێڕانەوە چ بە باسی کەسایەتییەکەی لە پێشمەرگایەتی و ژیانی نێو زیندان و

ژیانی ئاسایدا. دروود بۆ ڕۆحت کاکە ڕەنجبەر تۆ ڕۆیشتی و
ئازارەکانت بەو شەبەقە برینەگەورەیەی کەلە کەلەکەتدا پەیدا بوو،
کە من لەگەڵ خزمان بەو دەستانەم لە گۆڕەغەریبەکەت لە دێی پیرانە
رەش ، بەجلی پێشمەرگانەت ،تۆم بینی و دەرمان هێنایت و
تەرمەکەتمان هێنایەوە شاری هەولێر.

(ئای کەجوانبووی
وای چەند بەرزو قارەمانبووی
کە بەوجلە پێشمەرگانە
لەناو گۆڕێکی ساکارو هەژارانە
بە دڵنیایی خەوتبووی
کە سمێڵە قەترانییەکەی تۆم بەدی کرد
کاتێ سەرەکوێستانیەکەی تۆم بەدی کرد
کە دەتوت تازەچیای قەندیل
بەفری بەدیاری هێناوە
بۆسەری بەرزی کاک جەمیل)

(کەهێنانەوەی تەرمەکەشی حیکایەتێی ترە، ئەوەش بەپێداگری هاوژینەکەی بوو ،باوکم بڕیاری داو بەهەوڵ وتێکۆشانی هەمووان جێ بەجێبوو وگەێنراوەگۆڕستانی سەیدمارف.)

بەوناوە جوانەتەوە بەو هەموو سەروەریەتەوە بەرهەمێکی جوانت بەجێهێشت لە شیعری شۆڕشگێڕانە و ئاکاری مر□قانەت، منیش بەتاقی تەنها بۆ داخ و حەسرەتی ژیانی نالەباری پڕکێشە و ناکۆکی کوردەواری مامەوە ،کەوتمە ناو گێژاوی تێڕامان و دۆخی بێچارەیی و کوێرەوەری و نەبوونی ڕێگە چارەی تێکۆشان ، بێ دەرەتان و بەردەباز ..کە تا ئێستاش بێ ت□یمان پ□و□ندیارە نەک هەر من زۆر لەهاوڕێکانیشت دەڵێن،

بێ جەمیلیمان پ□و□ندیارە و پێوەی دەناڵێنین. لە هەمووی حەسرەتبارتر خۆی و ڕێبازەکەی خەریکە فەرامۆش دەکرێن. ئەوەشم لە بیرچوو مامۆستا سدیقی برام کە نزیکەی سێ مانگبوو لە زیندان بوو کە لەڕێی گوندی نازەنیندا لەگەڵ (سەردار کاکەحەمە) ی پوورزامان کە ئەو دەیویست ببێتە پێشمەرگە و بگاتە لای ڕەنجبەری کوڕەخاڵی بەڵام لەڕێی خائینێکەوە زمانیان لێ دەدرێ و دەکەونە کەمینێکەوە، هەرودووکیان دەگیرێن و دەبرێنە ئیستخباراتی عەسکەری هەولێر و لەژووری ئینفیرادیدا زیندانی دەکرێن تامامۆستا سدیقی برام زیندان دەشکێنێ و دەگاتە ڕیزەکانی پێشمەرگە، بەداخەوە سەرداریش دوای هەڵاتنی مامۆستا سدیق بیست ساڵ حوکم دەدرێ و دەرفەتی دەربازبوونی نابێ .مامۆستا سدیقیش کە لە زیندان هەڵدێ بە جەمیلی برای شاد نا بێ،چونکە ڕەنجبەر لە رێگای هاتنە خوارەوەدا هەر لەو مانگە

شەهید دەبێ، شەهیدبوونی ڕەنجبەریش مامۆستا سدیقی برای تووشی شۆک دەکا،ئاواتەکەی ناێتەدی و کاکە ڕەنجبەری بۆیەکجاری نایبنێ ،تەنیا چەکەکەی شەهید دەکاتە شان و لەسەر رێگاکەی بەردەوام دەبێ ل□ پێشمەرگایەتی.

نازانم باسی چی ڕەنجبەر بکەم. ئاخر شەهیدبوون بە جێی خۆی، بەڵام گرنگی نەدان بەو شاعیرە چەوساوە پەروەرە، بەو مامۆستا جوانەمەرگە داخێکی گەورەیە لەسەردڵمان،سەرباری هەموو خەمان لادان لە ڕێبازەکەی و هێنانەکایەی جۆرە بەناو دەسەڵاتدارییەکی سەقەتی شەل و گێڕ کە شایەنی ئەوجۆرە قوربانییە نییە. ڕەنجبەرێک لە پێناویدا شەهید ببێ و ئەوەی لێشین بێ!، زۆر بەداخەوەم کەو ادەڵێم.
جگەلەمانەش بە چاپ گەیاندنی دیوانەکەشی دیوانی جەمیل ڕەنجبەر لەساڵی ۱۹۹۵دڵخۆشکەر نەبوو ،چونکە :
ــ زۆر بە خراپی چاپکراوە و هەڵەیەکی زۆر ی چاپی تێدایە..
– سەرەڕای ئەوەش بڕگە و وشەی لێ لابردراوە و نوقاتیان (خاڵیان)......
لەجێی هەندێک وشە داناوە و دەسنووسەکەیان یان پێنەخوێنراو□ تەوە یان بەئەنقەست وایان خوێندۆتەوە، کەلەنرخی تێکستەکانی کەمکردۆتەوە .

لێرەدا دەبێ ئەو□ ب□□□م ئەگەر من دەست نووسەکەیم بخوێندباوە هیچ هەڵەیەک ڕووی نەدەدا چونکە دەسخەتی ئەو ورد بوو، منیش
شارەزای خەتی ئەو بووم چون ل□ مان□ییەوە بەیەکەوە بووین،بەڵام ئەو ناکۆکییەی هەندێ دڵڕەش خستیانە نێوان ئێمەوە،واتە مام و برازاوە،وای کرد خەڵکانێکی تر ببنە خاوەن و برایەکان پەراوێز بخرێین، کە ئەو دەرئەنجامەی لێکەوتەوە،دیوانەکەی وا بەخراپی چاپ بکرێت. ئەگەر دەسخەتەکانی کەلای هاوژینەکەیەتی بەراورد بکرێ لەگەڵ دیوانەکەی بێگومان هەڵەکان چاک دەکرێنەوە. بەڵام ویستوویانە لە کۆڵ خۆیانی بکەنەوە و ئەو بۆشاییانەش کە ناوی مارکس ،لینین ، ماو ،...هتد لە دەستنووسەکەیدا هەبوون لێی لابراون ،بە هەر نیازێک بێ بەخیانەت لە گەیاندنی ئەمانەتی ئەدەبی دەژمێردرێ.

لێرەدا پێویستە ئەو□ ب□□□م خ□□□کی کوردستان بێ جیاوازی حیزبایەتی ڕەنجبەریان خۆشویستووە و بە باشە باسیان کردووە. لەوسی و شەش ساڵەی دوای شەهیدبوونیشی خەڵکێکی زۆر لە ڕۆشنبیران و شاعیران ڕەنجبەریان بە هاوڕێی خۆیان ناساندووە نازانم ئەو هەزاران هاوڕێیەی چۆن هەبووەو ناسیوە؟ . بەڕاستی سەرسامم پێت براشەهیدە سەربڵندەکەم،رۆحت شاد کاکە هەند بەرز و پاکبووی خەڵکێکی زۆر نان و پیازی پێوەخواردی دژایەتی ئێمەشیان کرد، دەیانوت کەس نا بێتە

ڕەنجبەر ، بەڵام بەڕای من نەیاندەویست ڕەنجبەرچ ناوی و چ هەڵگرانی بیروباوەڕەکەی و ڕێبازەکەی لە گۆڕەپانەکە هەبن تاخۆیان تەنیا بن تەڕاتێنی تێدابکەن، بەڵام خۆشەویستی جەماوەر و کاراکتەرە بە هێزەکەی ڕێی بەو کەسە نەخۆشانە نەدا کە ئەو شاعیرە شەهیدە بچووک بکەنەوە و کەس وکارەکەشی بشکێنن.
بەڕاستی من بە تەواوەتی و بەپڕاکتیکی بینیم خەڵکی ئەمەلە ململانێی سیاسیدا زیندوو کوژی مردوو پەرستن!.

سوپاسی کاک عەبدوڵا مەشخەڵیش دەکەم کە هەوڵی بەدەرخستنەوە و هێنانە پێشەوەی کاراکتەری ڕەنجبەری ڕادیکاڵ و شاعیری کرێکار و چەوساوەکانی هەڵبژاردووە و قۆڵی مەردایەتی لە هەڵماڵیوە..تا ڕۆشنایی بخاتە سەر ژیانی ڕەنجبەر و شیعرەکانی شەهید. من هەڵسەنگاندن و نرخاندنی شیعرەکانیشی بۆ هاوڕێ ڕەخنەگر و تۆژەنەرەکان بەجێ دەلێم. داوای لێبووردنیش دەکەم گەر وەک پێویست مەبەستەکانم نەگەیاندبێ.

خوات لەگەڵ بێ براوهاوڕێ ئازیزەکەم
ئەی مامۆستا کۆڵنەدەروجەر بەزەکەم
ناوەجوان و هەڵوەستە پڕ شانازیەکەت
بوویتە ئەلگەو وەردی زمانی میللەتەکەت

بەم چەند دێڕە کۆتایی بەم وەڵامە دەنێم :

ڕەنجبەر بۆ ئەو شەهید بوو
تاداگیرکەر لێرە لاچێ
چی زوڵمی بورجوازی هەیە
بنەژرێ و لەقوڕە ڕاچێ!
تانان و یەکسانی پێکڕا
لە کوردستان دەستەبەربێ
نەک ئاغای کۆن بەهی تازە
بگۆڕین گەل قوڵ بەسەربێ!

هەولێر
٢٠١٦-١١-٢٨

تێبینی : ئەم دیدارە تایبەت بە کتێبی (جەمیل ڕەنجبەر ئەو شاعیرەی ڕۆژێ بێ تێکۆشان نەژیا !) سازدراوە.

کچەکانی بەر پەنجەرە ... مەلەک محەمەد

ناوی کتێب: کچەکانی بەر پەنجەرە
نووسەر: مەلەک محەمەد
ساڵی بڵاوبونەوە: 2018

بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ......

شاعیری رووسی ڕفیدۆر سفارۆفسکی: د□□□ن تۆ هێشتا خۆشت دەوێم

و: نەژاد عزیز سورە□

-————————

دەڵێن :
تۆ ،
هێشتا خۆشت دەوێم
کە – لە ماڵ نابم –
تۆ تەلەفۆنم بۆ دەکەی
بۆ ئەوەی تێم بگەی ،

کتێبەکانم دەخوێنیتەوە ..
هەندێ جار چاودێریم دەکەی و
د□□ن ئەوان
لە چێشتخانەیەکی براشتنی بەهاراندا
دوور لە شار ..
منیان لەگەڵ تۆدا دیوە ..
تەنا نەت
لە کۆنگرەی (پاریس)یش
منیان دیوە
لەگەڵت بووم ..
....
....
هەر چەندە
من و تۆ
ساڵەهای ساڵە
قسەمان لەگەڵ یەك نەکردووە
....
....
دەتەوێ بزانی بۆ ؟
چونکە تۆ
لە ڕێدا بۆ (ڕیگا)
تێزماڵ تێزماڵ بووی
پەرت و بڵاوبوویەوە
لە بارستەیەکدا تێکەڵ بووی ..
قژت
گۆشتت
ئێسقانت
تەنا نەت سەریشت
تێکشکا ..
....
بەوەی
من لە ڕێوڕەسمی
بە خاك سپاردن بووم و
بە چەپکێ گوڵ دامپۆشی
....
....
بەڵام

ڕاستییەکی دی هەیە
بۆنی تۆ
هێشتا
لە ماڵەکەماندا ماوە ..
....
....
کە بەیانیان زوو
دەچمە ئاشپەزخانە
ئامانان دەبینم
سەرلەبەریان شۆراون ..
دیسان
شیرینی هەمووی خوراوە .

-__________
بڕوانە :
http://ns1.almothaqaf.com/b/c3/916561

باران خەناوکەی خوێناوە … ستار ئەحمەد

چەندین ساڵە
باران دێت و
هەور دەڕوات
مانگ داوی تیشك گرێ دەدات
خاك ردێنی درێژ دەبێ
تەور ملی دەبڕیتەوە
گوڵ چاوانی دەیزوێنێ و
دڕك باڵای بەلادا دێت
چیا دەبێتە بەقرو خوێن
سەحرا دەگری
کەللە سەر لەناخیا دەڕوێ
خاك دەبێتە ئێسك پروسك

باران دێت و
روومەتی خاك لەئاو دەنێ
خۆر دەکاتە گەردانەی رۆژ
ئەستێرە لەگوێی خۆر ئەدات
با دەکاتە هەناسەی شەو
درەخت دەخاتە هەڵپەڕکێ
رووبار بەستە بۆ مەل دەڵێ
کەچی هێشتا
خۆێن لەنیگای زەمین دەتکێ
باران لە مرۆ تووڕەیە
رەنگە لافاوێ بهێنێ
لەجیاتی گەردی رۆژگارو
جەستەی مەیوی ساتەکان
چیهان هەموو بخنکێنێ
باران لەئێمە تووڕەیە
بارگەی خەم و وەیشوومەیە
دەزانێت بەیەك تینووین و
کینەی دڵمان نابڕێتەوە
خوێن دەکەینە مەزەی شەوو
رووناکی زیندە چاڵ دەکەین
تاریکی بۆ دوارۆژ دەدرووین
قومێ باران
ناکەینە بەراتی خاك و
بەسەر برینی یەکترا رادەبوورین
بۆیە بارا ن
ئەمجارە یەکجار وەڕسە
لەبارین و
لەهاتن و گەڕانەوەو
بیرەوەری
تەنانەت ئەستێرەو ئاسمان
لەداخی ئێمە هەڵوەری

ستار ئەحمەد

کچان پانۆرامای ژان و ژیان .... ماریه پاکنەهاد

ژن و پیاو ئەو بوونەوەرن که به پێ چۆنیەتی هەڵسوکەوتیان داب و نەریتەکانیان دەر ئەخەن و مانای پێ ئەبەخشن. کاتێ روو لە هەر کۆمەڵگایەک ئەکەین، پێش هەموو شتێک لەگەڵ نەریتە گشتییەکان رووبەروو ئەبینەوە، که پێناسەیەکی گیشتیمان به دەست ئەدا. بەڵام کاتێک کە بە وردی لە ژیانی هەر تاکێک ئەکۆڵینەوە، بۆمان دەرئەکەوێ لە ناخی نەریتە گیشتییەکاندا هەر تاکێکیش هەڵگری تایبەتمەندییەکە کە لە تاکەکانی دیکەی کۆمەڵگای جیا دەکاتەوە.

ماوەی چەندین ساڵە کە باس لە کێشەکانی ژنان ئەکرێ و له لایەن شارەزایانی بواری ژنانەوە دەستنیشان ئەکرێن و قسەیان لە سەر ئەکرێ. بۆ هەمووان ئاشکرایه کە کێشەکانی ژنان، کێشەی سەرەکی هەموو کۆمەڵگای مرۆڤایەتییه و تا ئەو کێشەگەلەش چارەسەر نەکرێن، ناتوانین باس لە ئازادی کۆمەڵگا بکەین.

جیا لەمانە ئەزانین کە زۆربەی نەهامەتییەکانی ژنان هەر لە بنەڕەتەوە بۆ هۆی سیستمی زاڵی کۆمەڵگاوە واتە سیستمی پیاوسالار خوڵقاون. ئەگەر سەیری ئیستە و رابردووی خۆمان بکەین، ئەبینین کە رێژەی تاوان، کوشتن، دەستدرێژی و توندوتیژی، خۆ سووتاندن، لەشفرۆشی، خەتەنە کردن و ئەعتیاد و دەیان خەساری دیکە بەردەوام روو لە زیاد بوون‌دایه و برینەکان نەک به پێ پێویست سارێژ نابنەوە بەڵکوو قووڵ و قووڵتر ئەبن.

کاتێ کە دینی ئیسلام هاتە نێو کۆمەڵگای ئینسانییەوە سوننەتە دواکەوتووەکانی نەزانین، واته جاهلیەت، سەبارەت بە مافی ژن، لە نێو خۆی‌دا گوم و گۆڕ کرد. مافی خاوەن دەسەڵات لە ناو برا، ئەوەی کە مافی خۆیان بوو زۆر و بە سەختی ئەیانتوانی بە دەستی بەرن. خەڵکی خۆیان لە نەزانین ئەدا و قەبووڵیان ناکرد کە پیاو و ژن پێکەوە بەرابەرن و هیچکامیان بە سەر ئەوی‌تریانە مافی جیاوازی و فێرکردنی نییه.

خودایش پییان وتی: “إن أکرمکم عند الله أتقیکم”. (بە راستی چاکترینی ئێوە له لای خودا، خواناس‌ترینتانە). فەرهەنگ و داب و نەریتێکی دیکە کە لەگەڵ بناغه و ئەسڵی دین‌دا یەک ناگرن، ئەم

باوەڕە نادروستەیە سەبارەت به تەڵاق و جیایی و ژن هێنانی دووان و سییان و چوار، بێ ئەوەی هیچ مەرجێکی مر□قایەتی ل□ بەرچاو بگیرێت، به شوو دان و ژن هێنانی کچان و کوڕان به زۆرەمڵی و گەورە بە بچووک کردنیان، پێش چاو خستنی شەرع و دین له کێشەی ژن بە ژن‌دا، کڕین و فرۆشتنی ژنان، ژن له جیاتی خوێن، توند و تیژی دژ به ژنان، لێدان و بێ حورمەتی و کۆ کردنەوە و کونتروڵی بێ ئەندازەی ژنان، هەموویان چیرۆکی نا بەرابەری فەرهەنگێکە له ئێران و کوردستان‌دا کە پێویست به رەچاو کردنی هەموولایەنەی ژیانی ژنانی ئێران و کوردەواری هەیە. له هەر روانگەیکەوە کە بیری لێ بکەینەوە، ژن ئەیتوانی رووبە پێشکەوتن بڕوات؛ بەڵام بە داخەوە کۆمەڵگای پیاوسالاری بوو بە مانع سەر رێگای پێشکەوتنی ژنانی هۆنەروەر و پێک هێنەر و رۆشن‌بیر، بە تایبەت ژنانی شاعیر.

و بە راستی کە بە بۆنەی هەڵسووکەوتی کۆمەڵایەتی تایبەت کا لە کۆمەڵگا و وڵاتی ئێمەدا بوو، ژنانی شاعیر دەرفەت و مەیدانێ بۆ وەروخستنی هۆنەر و شیعرەکانی خۆیان نەئەدۆزیەوە. هەمیشه دەبوایه له پشتی پەرده و له کونجی مال□دا شاراوە بوایەن. بە هۆی داب و نەریتەکانی نێو کۆمەڵگا، ژنان نەیانئەتوانی و نەئەبوا! بۆ گوڵ کردنی هەست و هۆنەریان دەرفەتێک بەدەست بهێنن. هەمیشە پێنووس له دەستی پیاوان بوو و ژنیش چاوەڕوانی دەستی نیزامی پیاوسالارانە بوو.
لە نیزامی پیاوسالارانە تا پێش شۆڕشی سەنعەتی له ئۆرووپادا بابـەتە گرینگەکان لای ژنان، زیندوو مانەوە بوو، بۆ تەواوی ژیانیان و خۆشەویست بوونیان و مناڵ بوونیان(بە تایبەت کوڕ بوونیان)، هەر وەکوو فردوسی ئەڵێ: “زنان را بود در جهان یک هنر، نشینند و زایند شیران نر”.

هەروەها ئەم شاعیرە لە بەرابەر ژنێک کە ترسی دابووە بەر خۆی و له عیشقێکی قەدەغه قسەی کردووه، کارێک کە پیاوان هەمیشه تێیدا ئازاد بوون، وەها تووڕە ئەبێ کە ژن و ئەژدیها وەک یەک دائەنێ: “زن و اژدها هردو در خاک به جهان پاک از هر ناپاک به”.
پاش شۆڕشی سەنعەتی، هەرچەند پیاوان و ژنان له ئێراندا لە ژێر فشاری جیهانی، پێیان بە مۆدێرنیزم دانا بەڵام هەرگیز دڵیان پێ نەدا و لە پاشمله خەریک ململانی کردن لەگەڵ مۆدێرنیزم‌دا بوون، لەگەڵ هاتنی کتێبخانە و زۆر کردن بۆ دەرس خوێندن، کچانی لاو لەگەڵ مۆدێرنیزم‌دا ئاشنا بوون، فێری زانیاری و عیلمی رۆژ بوون بەڵام سوننەت خوازەکان هەمیشه له مۆدێرنیزم ئەترسان.

کۆمەڵگای باوکسالاری: کوشتنی ژنان بە ناو نامووسەوە

کوشتن بە ناوی نامووسەوە نەریتێکی خێڵەکیە کە ڕەگ و ڕیشەی لە سیستمی باوکسالاریدا هەیە. هەندێک مرۆڤناس پێیان وایە کە سیستمی باوکسالاری لەگەڵ سیستمی موڵکایەتیدا بە دونیا هات. واتە کاتێک پیاو بۆ مانەوەی خۆی پێویستی بەوە بوو کە پارچە زەویەک بکاتە هی خۆی و بیکێڵێ، ژنیش بوو بە یەکێک لەو شتانەی کە بوو بە موڵکی پیاو و مافەکانی زەوت کرا.
لە سیستمی باوکسالاریدا ئەوە پیاوە کە بڕیار ئەدات لەسەر ئەو بەها و نەریتانە کە پێویستە لە کۆمەڵگادا چاودێری
پێ بکرێن. زۆربەی نەریتەکانی کۆمەڵگای باوکسالاریش بۆ قازانجی پیاوانە.

بە گیشتی باس لە کێشەکانی ژنان کرا بەڵام ئەو کێشەی کە زۆرتر ئەبێتە هۆی مەترسی کۆمەڵگا و مرۆڤەکان، کێشەی خۆکوژی و خۆ سووتاندنی ژنانە.
خۆکوژی کردار یان هەڵسوکەوتێکی وشیارانەیە کە مرۆڤ بۆ سڕینەوەی جەستەی خۆی بە کاری ئەبات. خۆکوژی وەک خەسار و کێشەیەکی کۆمەڵایەتی بە ئەژمار دێ کە ئەبێتە هۆی لاواز بوونی هێزی چالاکی کۆمەڵگا و تەندرووستی مرۆڤ و کۆمەڵگا ئەخاتە مەترسیەوە.

هۆکارە جۆر بە جۆرەکانی وەک دەروونناسی، بیولۆژی و کۆمەڵایەتی لە کەم کردنەوە یان پەرە پێدانی ئەم خەسارە کۆمەڵایەتییە ڕۆڵی تایبەت ئەگرێ. بە پێی ئەو ڕاپۆرتانەی کە ساڵانە لە پەیوەندی لەگەڵ دیاردەی خۆکوژی بڵاو ئەبێتەوە، ئەم خەسارە کۆمەڵایەتییە کە بەشێکی کوردستانی لە خۆی گردووە و تەندرووستی مرۆڤەکان و کۆمەڵگای کوردی خستووە مەترسیەوە، سێزدەهەمین هۆکاری مردن لە جیهانە و هەروەها سێزدەهەمین هۆکاری مردنی خەڵکانی تەمەن (پانزدە تا سی وچوار) ساڵە. بۆیە خەسارناسان و پسپۆڕانی بواری خەسارە کۆمەڵایەتییەکان گرینگی پێ ئەدەن و بەردەوام لێکۆڵینەوە و شرۆڤەی لە سەر ئەکەن.

زۆربەی کۆمەڵناسان خەسارە کۆمەڵایەتییەکان خۆکوژی بە سێ دەستە دابەش ئەکەن؛

* هۆکاری خەسارناسی(نەخۆشی دەروونی و جەستەیی و نەخۆشیە نەفسیەکان).

* هۆکاری ئابووری(دەتوانین لەم پەیوەندیەدا ئاماژە بە بێکاری،

کێشەی ئابووری و لە دەست چوونی پێگەی کۆمەڵایەتی بەم هۆیەوە بکەین).

* هۆکارە سۆزداریەکان(شکێست لە بواری خوێندن، شکست لە خۆشەویستی، لە دەست دان و مردنی یەکێک لە ئەندامانی نزیکی بنەماڵە، شەڕ و تێکهەڵچوونی ئەندامانی بنەماڵە کە زۆر جار توند و تیژی لێ دەکەوێتەوە).

بە داخەوە بە هۆی بوونی سیستەمێکی پیاو سالاری لە کوردستان کە داب و نەریتی دواکەوتوانە خۆی خستۆتە ناو هەموو قوژبنێکی ژیانی تاکەکەسییەوە ژنان دەکەونە بەر توندترین شێوازەکانی توند و تیژی و هەر بەو پێیەو و دوای بێ هیوا بوون لە ژیان دەست دەدەنە کردەوەی خۆکوژی و لە ئاکامدا جەستەی خۆیان دەسڕنەوە.

یەکێک لەو دیاردە مەترسیدارانەی لە کوردستان باوە و ژنانی کورد بۆ سڕینەوەی جەستەی خۆیان کەڵکی لێ وەرئەگرن ئاگرە.

بەڵام بۆچی ئاگر؟!

ڕێتا نێهایی ئەڵێ: “لە خۆوە نییە کە خۆکوژی ژنان لە کۆمەڵگای ئێمەدا بە زۆری خۆسووتاندنە. کاتێک وەبیر خۆمانی بێنینەوە کە کێشەی ژن لە کۆمەڵگادا بە زۆری کێشەیەکە کە لە جەستەیەوە سەرچاوە ئەگرێ. جەستە لەم کۆمەڵگانەدا دیارترین نیشانەی ژن بوونی ژنەو نمایشی ژنانەیی ئەکات. هەموو ئەو تاوانانە کە بەرامبەری ئەکرێ بە هۆی جەستەوەیەتی.

کاتێک ژن بیر لەوە ئەکاتەوە وەرگرتن و وەرنەگرتنەکانی لە لایەن کۆمەڵەوە، بە تایبەت لە لایەن ڕەگەزی بەرامبەریەوە، وەرگرتن و وەرنەگرتنە لەبەر جەستە، ئەوسا زیاتر لە هۆی هەڵبژاردنی ئاگر بۆ خۆکوژی و نەفرەت کردنی لە جەستەو ناحەز کردنی جەستەی ئەگەین.

لەم جۆرە کۆمەڵگانەی وەک کۆمەڵگای ئێمەدا، مرۆڤ بەر لە مرۆڤ بوونی ژن یان پیاوە. بە زمانێکیتر ئەوە ژن بوون یان پیاو بوونی مرۆڤە، کە بەر لە تواناکانی جێگە و ئاست و ڕادەی مرۆڤ بوونی لە کۆمەڵگادا دیاری ئەکات.

ژن یان پیاو بوون وەک سەرەکیترین فاکتەری شوناس بۆ وەرگرتن و بۆ دیاری کردنی جێگەی کۆمەڵایەتییە. هەڵبژاردنی ئاگر بۆ خۆکوژی ژنان جگە لەمانەش هەڵگری کۆمەڵێک پەیامی تایبەتیترە کە پەیوەندی بە

خودی هەڵبژێردراوەکە، واتە ئاگرو، تایبەتمەندیە دیار و شاراوەکانی و دەوری (ئاگر) لە ژیانی بەرهەست و نابەرهەستی مرۆڤ و بە گشتی پەیوەندی بە سەرجەمی ئەو مانایانەوە هەیە کە ئاگر لە ناخ و جەوهەری خۆیدا هەڵیگرتوون”.

باشلار رەنگە یەکەم کەس بێ بە پێچەوانەی کەسانێکی وەک فڕۆید کە لە دەروون شیکاری مرۆڤەکان ئەفکرن و ئەکۆڵنەوە، لە دەروون و شیکاری شتەکان (چوار شتی سەرەکی، ئاو – با – خاک و ئاگر) بە تایبەت ئاگر ئەکۆڵێتەوە و لە کتێبێکدا بە ناوی “دەروون شیکاری ئاگر” لێدوانێکی تێر و تەسەل لە سەر ئەو بابەتە پێشکەش ئەکات.

ئەم ئەدیب و فەیلەسووفە فەرانسەییە لە سەرەتای بەشی یەکەمی کتێبەکەیدا بەم شێوە لە ئاگر ئەدوێ: “ئاگر دیاردەیەکی شازا کە توانای شەرح و گێڕانەوەی هەموو شتێکی هەیە. ئەگەر ژیان نمایشی هەموو ئەو شتانە ئەکات کە گورج و بەپەلە ئەگۆڕێن، ئەوە ئاگرە کە ئەتوانێ گێڕانی گورج و بەپەلەی ئەو شتانە بگۆڕێتەوە… ئاگر وەک بوونێکی ئەوپەڕی گیاندارو ئێجگار زیندوو، لە لایەکەوە شەخسی و خۆیی و دەروونییە، لە ناخی جەوهێرەوە سەرهەڵئەداو لە شێوەی عەشق دەرئەکەوێ. ئاگر شاراوە و کڕ وەک نەفرەت و قین ئەخزێتە دەروونی شتەکانەوە. لە ناو هەموو دیاردەکاندا ئاگر تەنیا دیاردەیەکە ئەتوانێ زۆر بە ئاشکرا دوو جۆرە ئیعتیباری دژبەیەک وەربگرێ. واتە هەم نمایشی خێر بکات هەم شەڕ.

لە بەهەشتدا بدرەوشێتەوەو لە دۆزەخدا بسووتێنێ…” بەم بۆچوونە دوو رووبەڕوو بوونەوەی مرۆڤ لەگەڵ ئاگر، لەسەرەتای بوونیەوە تا ئێستا، رووبەڕوو بوونەوەیەکی دوو پێ و هەستی مرۆڤ بەرامبەر بە ئاگر هەستێکی دژوارە.

ئاگر لە لایەکەوە تین و گەرماو رووناکی بڵاو ئەکاتەوە، رەمز و هێمای پاککردنەوەو سڕینەوەی هەموو خەوشێکە، مەیلی جنسی و سێکس و سۆزو عاتفە ئەبزوێنێ. (بە تایبەت لە لای ژنان، چونکە ئاگر بە پێچەوانەی ئاو نێرە) لە لایەکیترەوە ئەسووتێنێ (لەش ئەسووتێنێ کە خەوشی گیانە) مرۆڤ لە لایەکەوە حەزی لێئەکات و بەرەو پیری ئەچێ، لە لایەکیترەوە لێی ئەترسێ و لێی دوور ئەکەوێتەوە. ئەم دوو بەها دژوازەی ئاگر لە لای مرۆڤ، یەکەمیان سەرچاوەی مەعریفەتی زەینی و تاکە کەسیدایە و دووهەمیان لە مەعریفەت و تێگەیشتنی عەینی و تەجرەبەی کۆمەڵایەتییەوە سەرچاوە ئەگرێ.

له کۆتایی دا ده‌بێ ب□□ن ژنان جه‌سته‌یان لا پیرۆز بێ و له جیاتی سرینه‌وه‌ی جه‌سته‌ی خۆیان هه‌وڵ بۆ لابردنی یاسا ههڵاواردن ئامێزه‌کانی کۆمهڵگا بده‌ن و بۆ ده‌سته‌به‌ری مافه‌کانیان خه‌بات بکه‌ن و نه‌هێڵن کۆمهڵگای کوردی به هۆی خۆکوژی ئه‌وانه‌وه وه‌ک کۆمهڵگایه‌کی نه‌ریتی و دواکه‌وتوو سه‌یری بکرێ و دیارده‌یه‌کی ناله‌بار به ناو خۆکوژی له کۆمهڵگاکه‌مان بنبڕ بکه‌ین.

سنە
ماریه پاکنەهاد

•

تیــرۆر... مـرۆڤ و کاڵـا !! .... جوتیار

یه‌کێك پڕ له ئه‌نگیزه‌ترین بابه‌ته‌کانی ئێستاو له پانتایی میدیا و دیبلۆماسیه‌تی جیهانیدا بابه‌تی تیرۆری (جمال خاشقچی) یه، ئه‌و که‌یسه پێویستی به ئیستێکی ڕامانگیر هه‌یه بۆ ئه‌وه‌ی مرۆڤ بتوانێت له شێوه‌ که‌تواریه‌که‌ی خۆیدا خوێندنه‌وه‌یه‌کی دروست و فره ڕه‌هه‌ندی بۆی هه‌بێت.!!
خاشقچی ئه‌گه‌رچی له ڕامان و تێڕوانینیدا خۆی په‌روه‌رده‌ی خوێندنگه‌یه‌کی هزریی کۆنه‌پارێز و پانئیسلامییه‌ که به‌شێکه له پشتیوانی تیرۆرو پاکتاوی سیاسی، بهڵام ئه‌وه نا بێته ڕێگر له‌به‌رده‌م ئازادیخواز و ڕۆشنبیران که ههڵوێسته له‌سه‌ر جۆری تیرۆر و پاکتاوی جه‌سه‌دی ئه‌و ڕژنامه‌نوسه بکه‌ن، چونکه ئه‌و وه‌ك ڕۆژنامه‌نوسێکی ڕه‌خنه‌گر به ده‌ستهڵات، بوو به قوربانی و ناچار به ڕاکردنکرا له عه‌ره‌بستانی سعودیه‌وه بۆ ویلایه‌ته یه‌گرتووه‌کانی ئه‌مه‌ریکاو له دوایشدا له کونسوڵخانه‌ی سعودیه له ئیستانبوڵ پارچه‌پارچه کرا و به هه‌مه‌جیترین شیوازی پاکتاوکردن تیرۆرکرا، ئه‌و شێوازه له تیرۆر که خاشقچی وه‌ك دژبه‌رو ڕۆژنامه‌نوسێك رووبهڕوی بویه‌وه‌و ژیانی له‌سه‌ر دانا ، ده‌چێته سه‌ر پهڕه‌گرافی مێژووی (تیرۆری سیاسی ده‌وڵه‌تیی) به جۆرێکی نامرۆڤانه‌و نا هاوتا له دڕنده‌یی ده‌ستهڵات و به پلان و

بەرنامەیەکی ئامادەبۆکراو بە ئاگاداری دادپەروەرانی دیموکراسیەتی
ڕژئاواو سیستەمی ئابوری چاوچنۆکانەی نیولیبڕالیزمی سەرمایەداری
بە ڕابەرایەتی (ترامپ) و هاوشێوەکانی.
من خۆم لەو باسە نادەم کە بۆچی خاشقچی بەو شێوەیە تیرۆرکرا،
چونکە خەڵکانی شارەزاتر هەن کە دەتوانن ئەم باسە بکەن بە بابەتی
ڕۆژو ووتوێژو
بەدواداچوونی میدیایی.

ئەوەی کە من مەبەستمە لەو چەند کۆپلە نوسینەدا بیڵێم، گەرمبوونی ئەو هەموو ژمارەی ملیاردانەیە کە لە نێوان زلهێزەکاندا لە پەیوەست بەو کەیسەوە قسەی لێدەکرێت، بەشێکی زۆری سەرچاوە مێدیایەکان ئەوە پشتراست دەکەنەوە کە دەستەڵاتدارانی ئەرەبستانی سعودیە بەخششێکی هێجگار مەزن و قەبەی خستوەتە بەردەم (ترامپ و ئۆردوگان) بۆ داپۆشین و بە لاڕێدابردنی کەیسی (خاشقچی) و ڕەواندنەوەی ئەو گومان و فۆکەسانەی لەسەر شازادە موحەمەدە لە بابەتی ئەو تیرۆرەدا!، چونکە بۆ دەستەڵاتدارانی سعودیەش ئەوە ڕوونبۆتەوە کە ئیتر شازادە موحەمەد ناتواندرێت لەوە پتر پەنابدرێت لە بەرامبەر ئەو دەستێوەردانە خەجاڵەتئامێزەی کۆمەڵی نێودەوڵەتیی لە پەیوەست بە کەیسی (خاشقچی)دا، ئەوەی کە زۆر جێگای سەرنجە هەریەکە لە وڵاتە لیبڕاڵ\دیموکراتەکانی ڕۆژئاوا بایی خۆی کۆشش دەکات پشکێکی ئەگەر بچوکیش بێت لەو کێکە چەورو شیرنەی کە لە بازاری تیرۆری (خاشقچی)دا لە لایەن دەستەڵاتدارانی سعودیەوە خراوەتە سەر مێز بۆ خۆی ببات، وەك لەسەر زاری سیاسەتمەدارە ئە□مانیەکان ڕوون دەردەکەوێ و دەیانەوێ لە دوو وێستگەی جیاوازدا لە بە بازاربوونی ئەو مزارە‌دا سودێکی ئابوریان پێبگا.

دەوڵەتی ئەڵمان، یەکێك لەو بازارە گەرمو گوڕانەیە کە هەمیشە چاوچنۆکی خۆی بە ناوی ئەفسونی دیموکراسی لە بەرامبەر وڵاتانی هەژار و جیهانی سێیەمدا لەگەڵ دەستەڵاتدارانیان فراوان کردۆتەوەو هەردەم پەیرەوی سیاسەتێکی کۆنەپارێزی و ناکۆکیان لە هەڵسوکەوتیاندا پەیڕەوکردووە ، ئەوان بۆنی چەوری و قەڵەوی ئەو کێکەی کە سعودیەکان بۆ بێدەنگکردنی کۆمەڵگای نێودەوڵەتی لەبەرامبەر کەیسی (خاشقچی)دا لەسەر مێزی دیموکراسیەت دایان ناوە بە باشی کردوە، وە دەزانن هەڵوێستەکانیان دەتوانێت شتکیان بۆ بەدەست بخات ئەگەر فشارە سیناریۆئامێزەکانیان لە ڕوی سیاسیەوە کەمێك گەرمتر بکەن لە بەرامبەر سعودیەدا، کاتێك لە ڕاگەیاندنە فەرمیەکانیاندا داوای ڕوونکردنەوەی بڕواپێکراوی پتر و هۆکاری

لێژیکیانەتر دەکەن بۆ ئەو جۆری کوشتارە کە لە دەزگەیەکی فەرمی دیبلۆماسیی دەوڵەتدا پەرپاکراوە بە جۆرێکیش کە لە دەرەوەی دەستەڵاتی پاوانخوازی دەوڵەتە تیرۆریستەکەیە.

هەڵوێستی ئەڵمانیەکان لە بابەتی جۆراوجۆردا جێگای سەرنجە، هەروەکو چۆن لە کەیسی ڕۆژنامەنوس(عادل یگیت) لە بەرامبەر تورکیاو ئۆردوگاندا نیشانیاندا، ئەو بەرخوردە بۆ دەوڵەتێکی وەك و ئەڵمانیا کەێ لە دوای جەنگی دووەمی جیهانیەوە بانگەشەی سەرتۆپی بۆ دیموکراسیەت و ئازادی مافەکانی مرۆڤ دەکات، جێگای پرسیار و تێڕامانێکی وردە.

ئەوەی کە جێگای سەرنجێکی قوڵە لە بابەتی ئەو کەیسەی (خاشقچی) دا تاکە فشار لە لایەن وڵاتانی ڕۆژئاواوە بەرامبەر بە سعودیە کە ڕوو بە مێدیا دەردەکەوێت تەنها گوێبیستی ئەوە دەبین کە ئیتر چەك بە سعودیە نافرۆشن، وەك ئەوەی (خاشقچی) پەڕاوی ئەو بەڵندەرییە بێت کە بۆ فرۆشتنی چەك لە نێوان وڵاتانی ڕۆژئاواو سعودیەدا واژوو کرابێت و ئێستاش دڕێندرابێت!!، ئەرێ بەڕاست هەموو هەڵوێستە بەهێزەکەی وڵاتانی ڕۆئاوا ئەوەیە کە هەڕەشە لە دەوڵەتی شازادەکان بکەن بە نەفرۆشتنی چەك؟!

چ بۆ ڕەوشتیەکە ئەوەی کە لەو ڕۆژگارەدا ڕووبەڕوی مرۆڤ دەبێتەوە، بەڕاست پێویستە چەند ڕۆژنامەنوس و نوسەر و چالاکوانی تر کەلەپاچە بکرێن بۆ ئەوەی ڕۆژئاوای باوکی دیموکراسیەت و دایکی مافەکانی مرۆڤ هەناردەکردنی ماست و پەنیر بۆ وڵاتانی دیکتاتۆر و سەرکوتگەر ڕابگرێ؟! ، چ گەڕەلاوژەیەکی بێزەوەرە سیاسەتکردن لەو جیهانەی سەرمایەداریدا !!، لێرەوە درك بەوە دەکەین کە چەندە کۆمەڵی مرۆڤایەتی پێویستی بە مارکس و تێڕوانینەکانیەتی تا چیتر ئینسان لەبەرامبەر(کاڵاو شومەك)دا مامەڵەی پێوەنەکرێ و بێنرختر نەکرێ.

نێهاتووم ئاسمان بنوسمێوێ ، من

خەڵکی زەوییم

"زەوی پلاستیک" یەکەمین کتێبی شیعری "دیار لەتیف"ی شاعیرە، کە ماوەی نۆ ساڵە کاری لەسەر دەکات و ئێستا لە چاپخانەیە و، بەمزووانە بڵاو دەکرێتەوە.
دیار لەتیف، دەڵێت: شیعر لای من، جگە لەوەی زانست نییە، ژیانە و، تەنانەت لە سەرووی هونەریشەوەیە، تاقیکردنەوە و دەرهاویشتنی بزاوتی گەرمی ڕۆحە، لەوەش زۆرتر، فەندەمەنتاڵێتەکە و، دژ بە ڕەگ و ڕیشەی خود، جەنگ بەرپا دەکات، لە هەمانکاتدا بەریەککەوتنی ژەهری ناخودئاگایە و، دەشکرێ خودئاگاییش بێت.

ئەم شاعیرە، زیاتر لەسەر یەکەم کتێبی خۆی قسەدەکات و، دەڵێت، "لەم دەرچەوە کە باس لە زەوییەک دەکەم، ئازاری نووسینی لە خۆدا هەڵگرتووە، چوونکە خاوەن واقیعێک نەبوومە و، هەمیشە ویستوومە زیاتر مامەڵەم لەگەڵ ئەفسانەسازیدا بێت، ئەو ئاوێتەکردنە لە شیعردا بۆ من، بووەتە خولیا و بوونیادنانەوەی خەون، خەونێکی لەدەستچوو، هاوکات خەونێکی ڕوونەدراویش.

دیار لەتیف ماوەی نۆ ساڵە، کار لەسەر یەکەم کتێبی دەکات و، دەڵێت: هەوڵمداوە زەوییەکی پاراو بنووسمەوە، کەمترین درێغیشم نەکردووە، بەڵگەی ئەوەی نۆ ساڵە پاسەوانیم.

لای دیار لەتیف، بە شیعرکردنی ژیان کارێکی ئاسان نییە، "ئاسان نییە نەخۆشی و ئازار و برسێتی و مەراق و سوژە و دەردەسەری نەک بنووسرێتەوە، بەڵکوو بشکرێتە تەکنیک و شیعرییەت"
دیار، دەڵێت: "شیعر، شۆڕشە بۆ ڕاماڵینی جیهانی کۆن و داڕزیو، بنیاتنانی سەردەمی تازەیە، لەگەڵ ئەوەش بەرجەستەکردنی خۆشەویستییە، لەهەر کوێیەک سکگوشین و ترس و پەرێشانی هەبێت، بونیادی دادەخورپێت و بەدەنگ دێت."
دەشنووسێت، "شیعر تەنیا بریقەی زمانەوانی نییە، ڕاوکردنی چرکەساتەکانیش، ویستە بۆ ئاشکراکردن و دەستلێدان لە بینراو و نەبینراو، تێکەڵبوونە بە ئازادییەکی ڕەها و، شکاندنی بەربەست و نەریتەکانە، ئەمەیە شیعری درەوشاو."
"نەهاتووم ئاسمان بنووسمەوە، من خەڵکی زەوییم"
ئەم شاعیرە، پێیوایە: دەستبردن بۆ شیعر، لە جیهانێکدا، پڕ لەو لە کارەسات، مانایەکمان پێدەدات کە شیعر نەمردووە و، بە دەسەڵاتە لە نووسینەوەی دونیا و ساڵەکان، بگرە تەنیا ئەرکی ئارایشتی نییە و،

لە توانایدایە ژیاننووس و مر□قنووس بێت، شیعر کاتێک مردووە، کە جووڵەی نووسینەوەی نەمێنێت.

دیار لەتیف ساڵی ١٩٨٩ لە شارۆچکەی کفری لەدایک بووە، دەرچوووی بەشی کوردی کۆلێژی زمانی زانکۆی سلێمانییە، بە دەقی شیعری بەشداری چەند فێستیڤاڵێکی ئەدەبی کردووە و، خەڵاتی یەکەم تا سێیەمی دەستەبەرکردووە.
جگە لە کارکردنی لە یەکەمین کتێبی، هاوکات لە چەندین سایت و ڕۆژنامە و گۆڤار کاریکردووە و ستوونی هەبووە.

دیدار لەگەڵ سوهەیلا مێهەمی خانمە شاعیری کوردی سنەیی

ئامادەکردنی: جەلال هۆرێنی

سوهەیلا خانمێکه خاوەن وشەی جوان،هەستێکی ئەدەبی و خوێنەرێکی جدی، خامەی قەڵەمەکەی پڕە لەهحنراوەی جوان،ئەو لەدەقەکاندا دەمانباتە نێو خەیاڵە پڕ لەڕێگاکانی خۆی ئەگەر شارەزا نەبیت> ڕەنگە لەیەکێك لەڕێگاکان ون بیت.
خانمێك خۆشەویستی لەگەڵ دەق و قەڵەم و وشە دەکات و شەوانەش ئاوێزانی خەیاڵەکانی دەبێت بۆ ئەوەی هۆنراوەیەکی تر لەدایک بێت.
سوهەیلا مێهەمی خانمە شاعیری کوردی سنەیی…

جەلال هۆرێنی: چۆن ووشە بەکاردەهێنیت لەهۆنراوەدا، واتا گرنگی ووشە لە رستەدا چیە؟

وەڵام/ هەر بەو شێوە کە وشەکانی جیاواز لە شیعری نوێدا بەڵێنی هاتنەوە لە نێو دەقدا پیان درا لە زۆرینەی شێوازەکانی هاوچەرخی سونەتی و کلاسیکیشدا نوێگەرای کرا و هەر بەم شێوازە نوێگەرای لەوێش کرا. لەم چەشنە نووسینەدا هیچ وشەیەک لە خۆیدا شاعیرانە نییە و هەر وشە و پێکهاتەی تەرکیبات بە گۆڕانکاری لە خۆیدا دانرێ

لە شیعردا و ڕەگەزی شاعیرانەیەک لە خۆی بنوێنێ.

ئەم وشەکانە لە چەشنی شێوەزار و ناوچەیی دەکرێتە بەر تاکوو دەستەواژەی ئەدەبی و چەمک و ئیدیومیشی دەتوانین ئاماژە بکەین. زۆربەی شاعیرانی سەردەم لە هەڵبژاردنی وشە و دەستەواژە لە شاعیرانی کۆن خۆیان جیاواز کردووە واتە وشەگەلێک ئێستا لە نێو کۆمەڵگا و جیهانی سەردەمدا بە کار دەچێ لە سەردەمی کۆن هەر نەبووە و ئێستا شیعری هاوچەرخ ئەوەی دەوێ بە پێ ڕۆژبوونەوەی لە وشەی نوێ کۆمەک وەربگرێ بۆ ڕاکێشانی بەردەنگ بۆ خۆی. پێکهاتی زمانی لە راستییدا لە گەڵ فاکتەرەکانی دیکەی زماندا وەکوو پەیوەندی وشەکان و ئاهەنگی نوتەکان و حەرفەکان و بە گشتی بارهێنانی من لە وشە و دەستەواژەکان و بارهێنانێک کە ئەوان لە شیعردا هەیانە و شێوازێک کە ئەوان لە قەڵەمدا تا سینگی لاپەڕە هەیانە و مەودای بەدی هاتنی وشە لە فیکری مندا و پێگەی لە ڕەستەدا زمانی شیعرن.

جەلال هەرەنی: تاچەند گرنگی بەخاڵ بەندی دەیەت لە دارشتنی دێڕەکاندا، واتە گرنگی خاڵبەندی بۆ هۆنراوە چیە؟

وەڵام/ پل والری ئەڵێت: شیعر بە سەما وێنا دەکات و نەسریش واتە دەقی ساکار بە پیاسەیەکی عادی، پیاسەی عادی شوێنێکی دیاری کراوی هەیە بەڵام شیعر وەکوو سەما شوێنێکی دیاری کراوی نییە و بگرە ئەگەر سەمامەبەستێکی دیاری کراو بێت کومەدیایە، واتە شیعر لە خۆیدا شوێنی مەبەستە نەک بە شوێنێکی دیاریکراودا بڕوا.
لایەنگرانی شیعر بڕوایان هەیە کرداری شیعر لە هەڵوەشاندنی زماندایە لە نووسینەکانمدا واتە دەقی شیعر خاڵ بەندی شتێکە کە خۆدی زمان کردوویەتی ئەوە نییە کە من بە نییەتی داڕێژراو ئەو کارە بکەم ڕەنگە دوای ئەوە شیعرەکەم نووسی هەندێک دەستکاری بکەم بەڵام شیعر لە خۆدی خۆییدا زمان لە سەمایەکی شێتانەدا دەڕوا و ڕەنگە بوەستێ و دیسان لە تەقتیعێکی دیکەدا دەسپێبکاتەوە وبێ شک پولینبەندی لە دەقی شیعریدا ناچێتە ریزی دژە باودا و چوار چێوەکان دژی شیعری هاوچەرخدان بەڵام داڕشتنی شیعر ئەوەیە کە زمانی شاعیر دیاری دەکات و لە داڕشتنەوەدایە کە کاتی خوێندنەوەی دەقیکی شیعری دەتوانین بە ناوی سوبژە ئاماژەبکەین. لایەنگرانی ڕەخنەی نوێ هاوچەرخدا پێکهاتەی شیعر وەکوو شێوازێک نازانن کە ناوەڕۆکیان تێ کرد بێت. ئەوە دیاردەیەک ئەزانن لە گەڵ ڕوودانی هاتنی شیعر ڕوودەدا. هەر بەم بوونەیەدا لێکۆڵینەوەی شیعر جیا لە ناوەڕۆک لێکۆڵینەوەیەکی نا بەجێیە. زمان پێکهاتەیەکە لە وشە و

هەقدو و ڕستە و چێنییەتی پەیوەندی نێوان ئەواندایە ڕۆڵی بەرچاوی هەیە لە فورم و داڕشتنەوەدا.

جەلال هەرەنی: کاریگەری هۆنراوەی نیشتیمانی لەچیدایە؟

وەڵام/ لە چاخی کەونارەکاندا کە کۆموونەکان و هۆز و تیرە پێکهاتن و هەر کام لەوانە بوون بە خاوەنی زمان و شوێنی خۆیان و بەرەبەرە کلتووری خۆیانیاندا بوو و وەکوو ئەمەگناسی بو دایک کە فێری زمانی تایبەت دەبوون نیشتمانیش بە بە جێگا و شوێنێکی پیرۆز هەروەها زمان تاک لە بێ باوەڕی و دەردەهێنێت و دەبێتە خاوەنی هێزێکی باوەڕ پێ کراو. واتە چەمکێکی پێناسەی کەسەکان نیشتمانە و بەتایبەتی نەتەوەی کورد بە درێژایی مێژوو خەونی نیشتمانێکی سەربەخۆ و یەکگرتوو دەبینن ، شیعر زمانی هەست و سۆزە و نیشتمان بە وێنای دایک مێژووێکی روونی هەیە لە دەقە ئەدەبییەکان بە تایبەت شیعردا هەر بەم بوونەوەکاتێک هونراوەیەکی نیشتمانی خوێندنەوەی بە دەکرێ هەستی بەردەنگ داگیر دەکات

جەلال هەرەنی: پێوایە تۆ کاریگەری دەقی کەلاسیکت لەسەربێت،یان دەتەوێت لەرەهەندی هۆنراوەی سەردەم کار بکەیت؟

وەڵام/ شاعیری گەورەی ئێرانی و بونیاتنەری شیعری نوێ لە ئێراندا دەڵێت” ئەدەبیات و وێژەیی ئەمە دەبێ لە هەموو چەمکێکەوە بگۆڕدرێت بابەتی نەو کیفایەت ناکات و پەرەپێدان بە ناوەڕوکیش بە شێوەی نوێ تەواو نییە، ئەگەریش کێش و سەروا بگۆڕین و دێڕ و ڕستە کورت و درێژ بکردرێ ئەمانە شیعر نوێ ناکاتەوە بە گشتی دەبێ چوونییەتی کارەکە بگۆڕین و ئەو شێوازی رافە و رەوایەتی لە جیهانی زانستی و شعووری مرۆڤەکانە بە شیعر بدەین. تاکوو ئەم شێوە بیرکردنەوە نەبێ هیچ شتێک روو نادات بە گشتی نووسینی دەقی شیعری مێژوویەکی هەیە دوور و درێژ بە شێوازگەلی جۆرواجۆر لە سەر شیعر کار کراوە و شێوازکەلی شیعری تاقی کراوەتەوە لەبەرا شیعری کلاسیک وەکوو مێزینەیەکی رووناک و بەرز خوی نواندەوە و شاعیرانی ئێستایش هتر لە سەر ئەو بنچینە ڕوواون کە دەبێ خزمەتی خۆیان بە زمان و ئەدەبیات بە شێوەی ئەمڕۆزی پەرە پێ بدەن و بە نوێ کردنەوەی زمان دەستی زانستیانە و شاعیرانەی خۆیان وەگەڕ بخەن. هەر بەم بوونەوە منیش هەوڵی خۆم ئەدەم هاوکات کە هەموو شێوازێکی شیعری تاقی دەکەمەوە زۆر چێژ لە شیعری شاعیرانی نوێخواز دەبەم و هەوڵ ئەدەم منیش کەسێک لەوان بم.

جەلال هەرەنی: چی سوهێلی کرد بە شاعیر؟

وەڵام/ گەورەیەک دەڵێت بۆ شاعیر بوون تەنیا وشە شیاو نییە ئەزموونی وشە و دۆزەخ پێکەوە دەتکاتە شاعیر ئەمە وتەیەکی ڕاستە دەبێ بڵێم هەر لە مێژە واتە مندالێی زور چێژم لە وشەی نێو کتێبەکان وەردەگرت حەزم بە لێ بڕینی وشەکان خۆم ون بکەم لە مێشکی خۆمدا هەموو کایەکانم لە گەڵ وشەکاندا دەکرد زور چێژم لە ڕۆمان و ئەو دێڕە سیحراوییانەم دەگرت کە دوایی بە شیعر لە گەڵیاندا اشنا بووم.

جەلال هەرەنی: لە هۆنراوەکاندا، هەست بە تەنهای مرۆڤ دەکرێت ، تۆ پێت وایە تەنهایی کاریگەری چیە ؟

وەڵام/ تەنیایی بۆ من هەموو شتێکە، تەنیایی بەو واتا نالێم کە خۆم دوور بکەمەوە لە کۆمەڵگا بەڵکوو تەنیایی من پڕە و قەرەباڵغە لە وشە و کتێب و شیعر واتە جیهانێکی جوان و ڕازاوە بەڵام لە شیعردا کە دەنووسم قەڵەمێکی ژنانە دەردەکەوێت مێژووی ژن بوون لە ناو کلتوور و نەریتی دواکەوتوودا و جیهانێکی ژن ئازاردا، قەڵەمێک زمانی ئەو یاسا و کلتوورە داسەپاوانەی کە بە سەر ئازادی ژندا هەیە هاوار دەکات و بە گشتی لە جیهانی بێ دەسەڵاتی و ئەو ئازارانەی مرۆڤ دەدوێ و ئەگەر جگە لەویش بێت شیعر نییە.

جەلال هەرەنی: زمانی نوسینی دەق لای تۆ زۆر جار لەزمانی ئافرەتێک دەردەچیت بۆ زمانی پیاو ،ئایا هەستت پێکردوە؟

وەڵام/ پولینبەندی شیعر خۆی دەچێتە چوارچێوەکانەوە و سنور کە شیعر هەڵگری ئەوە نییە دیارە لە مێژە هەندێک کەس زمانی شیعریان بە ژن و پیاو جیا کردووتەوە و شیعریشیان بە کار هێناوە بە شرۆڤەی چاو و بروی خۆشەویستی و فیراق و تاد بە پێ رووداوەکانی جیهان و بە تایبەت ناوچەی جوغرافیایی و هزر و بیر نووسەری هاوچەرخ دەقەکانیش گۆڕانکاریان بە خویاندا بینیوە هەرچەند من وەک ژنێک هەوڵ ئەدەم لە بەرا وەکوو مرۆڤێک باس لە ژیان و ئازارەکانی ژیان بکەم بەڵام هەوڵی ئەوەیشەم بەرچاوە لە دەقەکانمدا ئاماژە بە ئەو جیهانەی کە ئازار دەهێنێتە پێشی ژن بە زمانی شیعرم بنووسم.

جەلال هەرەنی: خۆشەویستی لای تۆ پێناسەیەکی دیاریکراوی هەیە؟

وەڵام/ " خۆشەویستی" ئەگەر واتای گرێدراو بێت شتێکی بەهوودەیە

چۆن ئێمە لە هەمووی ژیان لاواز دەکات و بەرەو فەنابوون دەمانبات زۆربەی خەڵک ئەو گرێدراو بوونە لە گەڵ خۆشەویستی بە هەڵە دەگرن بەڵام خۆشەویستی شتێکە کە دەبێتە هۆی بە هێز کردن و شاد بوونی مرۆڤ.خۆشەویستی دەبێ ببێتە گەشەی هزر و جیسم و رۆح ئەگەر ئەو واتایەی نەبوو ئەوە شت□ک□ی جگە لە خۆشەویستییە و بە هەڵە تێگەیشتووە خۆشەویستی لە لای منەوە شیعرە نووسینە و خۆێندنە و گەشە کردنە لە ئەمانەدا ئەوەی لە فەنا بوون دەمپارێزی شیعرە و خۆشەویستی منە

جەلال هۆرێنی : ئەگەر بکرێت پرۆفایلی بەریزت بنوسیت

من سوهەیلا مێهەمی لەشاری سنەی رۆژهەڵاتی کوردستان ل□ بنەماڵەیەکی ئەدەب دۆست لەدایکبووم, واتە باوکم شاعیرە و هەر لەکاتی منداڵییمدا بەوشەی جوان و دەقی جوان ئاشنابووم، ده؛رێ بڵێم هەر لەمنداڵییەوە گوێچکەم بەتێکستی ئەدەبی ئاودراوە بەتایبەت ئەو سانەی باوکم شیعری مامۆستایانی گەورەی کوردی دەخۆێندەوە دەبووە هۆی خەیاڵاتی جوان لەمێشکمدا.

بەرەبەرە قۆناغەکانی خوێندنم تەواو کرد ک□ بەهۆی ئەوەی زمانی زاڵ زمانی فارسی بوو لەناوەندەکانی خوێندندامنیش شیعرەکانم بەزمانی فارسی بوو, بەڵام هەر لەخەڵوەتی خۆمدا بوو کەهێندێجار بەمامۆستایانی ئەدەبیات پێشانم دەدا وهیچکات هەوڵی ب□□و کردنەوەیانم نەدەدا لەسەر کێش و سەروا و ئەوان باسمان دەکرد, بەڵام ماوەیەکی زۆر لە ئەدەب بەهۆی هێندی کێشەی ژیان دواکەوتم .. ئەوەی بەهونەر و ئەدەبیات ئاشنا بێت دەزانێ ئەوانەی دەست بۆ قەڵەم دەبەن ئەستەمە دەستبەرداری ئەو ڕێگا بن بەهەوڵ و تێکۆشانی خۆم دەستم کرد بە فێربوونی زمانی کوردی و دەستم کرد بە نووسینی شیعر بەکوردی واتە بەزمانی دایک لەکۆڕ و کۆبوونەوە ئەدەبییەکاندا بەشداریی کردووە و زۆربەی شیعرەکانم لەگۆڤارەکانی رۆژهەڵات و هێندێ رۆژنامەی باشوریش ب□□او بووتەوە وەکوو ئەزموونی ئەوانم هەیە ئێستایش لە بواری کۆمەڵناسی لەزانکۆدا دەخۆێنم و کۆمەڵە شیعرێکم بەم زووانە لەچاپ دەدرێت.

تابلۆو پەیامی شێوەکاران ... سەروین دەروێش

زیاتر لە بیست نیگارکێش هەن، نەیانتوانی تابلۆی ژیانی خۆیان ڕەنگ بکەن لە پاش مائاوایی کردنیان لە ژیان نرخی یەک تابلۆ لە تابلۆکانیان گەیشت بە یەک ملیۆن دۆلار،کورد گوتەنی زیندو کوژی مردوو پەرست، وا دیارە ئەو دەردە هەر لەنێو ئێمەدا نیە،لەوانەیە ئەم دیاریدەیە چەند هۆکارێکی لە پشتەوە بێت،تابلۆکان بە تێپەڕ بوونی کات وەک ئاسەوارێکی کۆن بناسرێن وەک پەرجوو دووبارە بوونەوەیان نەبێت،ئەمەش وا دەکات دەگمەن بن و نرخیان بەرز بێتەوە،لە ئەنجامی ئەمە تابلۆکان بە تەمەنتر دەبن لە تەمەنی نیگار کێشەکە.

کلۆد مۆنێت ٩٥ تابلۆی هەبوو،ئۆگۆست ڕینوار خاوەنی ٧٩ تابلۆ بوو،ئادگار دیگاس٣٤ تابلۆ ، پۆل جۆزانی٢٧تابلۆ وکامیل بیسارۆ ٢٦ ، هێنری مانیێس٢٥

وە ٢٤تابلۆی ئەمیدیۆ مۆدی گلیانی و٢٤تابلۆی ڤان کوخ لێرەدا تەنها ئاماژە بە تابلۆکانی ڤان کوخ دەکەم و بەداخەوە تا لەژیان بوو تەنها توانی بە بیست دۆلار یەک تابلۆ بفرۆشێت،لەکاتێکدا دوای کۆچ کردنی لەم ژیانە پڕ گاڵتە جاڕیە لە مەزادێکدا نرخی تابلۆ بەناو بانگەکەی (زنجیرە گوڵە بەڕۆژەکان)بە چل ملیۆن دۆلار فرۆشرا،هەروەها ملیاردەری یابانی ریۆ سایتۆ تابلۆی (دکتۆر گاشێ)ی بە هەشتاو سێ ملیۆن دۆلار کڕی و لە ڕاسپاردەیەک دا داوای ئەوەی کرد لە دوای مردنی لەگەڵی بنێژرێت ئەوە بوو لە ساڵی ١٩٩٦ سایتۆ ماڵئاوایی لە ژیان کردوو لەو ساوە تابلۆکەش دیار نەما،تابلۆی (ئینجانە) بە شەست و یەک ملیۆن دۆلار فرۆشرا،لە ڕاستیدا هەموو ئەوانە پێشەکیەک بوو بۆ ئەوەی بتوانم وەڵامی پرسیارێک وەرگرم کە مێشکمی جەنجاڵ کردبوو،لە کۆمەڵێک نیگار کێشی دەست و پەنجە ئەفسوناوی بەناوبانگ کە جوانی و سۆزو نەستیان لە ناخیانەوە گواستەتەوە بۆ سەر تابلۆکانیان بۆ گەیشتن بە ئیستاتیکا و کەمال...

پرسیارم لەم هونەرمەندە ناوازانە ئەوە بوو:

بۆ بڕیارتان دا ببن بە ئارتێست و هەست بە چی دەکەن لەکاتی وێنە کێشان؟

ئاراس کەریم دەڵێ:

هون□ر زۆر گ□ور□یە، من ل□و باو□□دام هون□ر لە ناخی مرۆڤە
کانە، هه ڵقوڵاوی ناخ و د□روون و ح□زێکی تایبەتە، هه رک□س بە
جۆرێک کارد□کات، ب□پێی ت□م□ن و ڕ□گ□زیش ک□س□کان ناخی
خۆیان د□ر ئ□بڕن لە پیشاندانی تابلۆکانیان جا بە هه ر جۆرێک
بێت، وەزۆر جاریش هۆکار هه یە تا بتگ□یەنێ ب□و ئاواتە، من
کاتێک وێنەیەک دەکێشم پ□د□بم له و خ□یاڵ□ی لە ناخمدا دروست
ئ□بێت، وە زۆر شتی تر هه ن کە یارم□تیم ئەدەن لە کاتی وێنە
کێشاندا بۆ نمونە زۆر جار ت□نهایی وان□ی□کی باشت پ□ئ□ب□خشێ
یاخود ئەو میوزیکەی کە تۆ پێت خۆشە ئ□بێت بەهاندەر.

جالە سەیفەدین:

سەروین خان وێن□کێشان دەربڕینە هەروک چۆن جەنابت هەستەکانت لە
نوسینەکانت دەردەبڕیت،ڕەنگبێ ئێمە لەجیاتی ئەو زمانی ئاخاوتنە بە
فرچە و قەڵەمەکانمان و تۆنی ڕەنگەکان بدوێین

ڕەسول ئەحمەد:

وێنەکێشان لای من گەڕانە بە دوای جوانیی و مشتوماڵ کردنی هەستی
جوانییە کە وێنەیەک دەکێشم دوای وێنەکێشان زیاتر هەست بە جوانیی
ڕەنگ و هێڵەکان دەکەم کەواتـە هـونەر تـاودان و بەهـێز کردنـی
هەستەکانە .

هۆشمەند موەفەق:

بەڕێو□ بەری کوردش ئارت گروپە دەڵێ:
هونەرمەندبوون زۆر ئاسانە.. لەگەڵ ئەوەشدا زۆر قورسە…
ئەتوانی بە هەوڵدان ببیتە هونەرمەند بەمەرجێ ڕۆحی هونەری لە دڵتا
بڕوێنی…
وە زۆر قورســە لەبەر ئەوەی ئەبێ لەهەمــوو لایەنێکەوە قوربــانی بۆ
بدەیت….
ڕەسم کردن هەستێکی زۆر خۆشی هەیە لەهەمان کاتدا هەستێکی زۆر
ناخۆشی هەیە، بۆنمونە کاتێ وێنە ئەکێشی لەهەموو کەس زیاتر هەست بە
جوانی و بەهای شتەکان ئەکەیت و بەشێوەیەکی جیاوازتر لە خەڵکی
ناسکی و ڕەنگ و شێوە و فۆڕمی شتەکان هەست پێ ئەکەی ….
بەڵـام زۆریـش نـاخۆشە لەبەر ئەوەی لەزۆر خەڵـک زیـاتر هەـست بە
حەقیقەتەکان ئەکەی.. چۆن جوانیەکان ئەبینی بەهەمان شێوە ناشرینی

و ناخۆشی و نەهامەتییەکان ئەبینی… لەخەڵکی زیاتر هەست بە موعانات ئەکەیت و لە خەڵکی زیاتر ئازارەکانت دوور و قوڵ ئەبنەوە، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەمانەدا وێنەکێشان نیشاندانی هەموو جوانییەکان و هەست و سۆزە،ئەشتوانم بڵێیم بەمن وێنەکێشان مانای بەردەوامی ژیانە.

ئاڤان ئەبوو بەکر:

کێشانی وێنە بەهرەیە وە ئەوەش وادەکات خۆشەویستیم بە هونەر دروست ببێت و هەوڵی بۆ بدەم و ناتوانم وازی لێبهێنم وێنە کێشان وام لێ ئەکات تەنیا بم ئەو کاتانەی خەریکی کێشانی تابلۆیەک دەبم لە دونیا دوور دەکەومەوە ،هەموو هەستەکانم تێکەڵ بە ڕەنگ ئەکات و دڵخۆشم ئەکات.

پەسەند. ج .جەلال:

کاتێک دڵخۆش بم وێنە دەکێشم،کاتێک بێدەنگ بم وێنە دەکێشم کە دەگریم وێنە دەکێشم حەز بە ڕەنگ کردن دەکەم.

ساڤان:

هەموو مرۆڤێک هونەر مەندە قەڵەم و فرچەو کاغەز بخە بەردەم هەر منداڵێک پێیەوە مەشغوڵ دەبێت ئەوانەی کە ئەبن بە هونەر مەند ئەوانەن کە ئەو حەزە منداڵییان نامرێت وە ئەوانەی لە تەمەنێکی گەورە دەست پێ دەکەن ئەو حەزەیان تێدا زیندو دەبێتەوە وێنە کێشان بۆ من خاڵی کردنەوەی ئەو وزەیەی کە کە ناخمدا هەیەو دەربڕینی ئەو هەستانەیە کە نایەتە گۆ وە گەیاندنی بیرۆکەیەکە بە شێوەی بینراو هیوادارم هەموو مرۆڤێک جۆرێک لە هونەر بکات بە خولیا چونکە هونەر پەیوەستە بە مرۆڤ بوونەوە، پێش هەر شتێکی تر.

میوان مەولوود هونەری وێنە کێشان ئەو حەزەیە کە ناخ و کەسایەتی وهەر پەیامێک کە هونەر مەندەکە پێیەتی و دەتوانێت بیگەیەنێت کە زۆر جار ناتوانێت بە قسە کردن یان بە کردار دەری ببڕێت وە هونەر مەند دەتوانێت لە ڕێگای نیگارەکانەوە بە بیگەیەنێت…

ڕێناس موراد:

ەموی چەن مانگێکە دەستم کردوە بە وێنە کێشان بەڵام تاکە شتە کە لەگەڵیا ئاسودەم کە دەست بە وێنەکێشان ئەکەم ئەڕۆمە ناو دنیایەکی

تر

ڕۆژان عومەر:

من وه ك خودی خۆم له منداليه وه حه زی وينه كيشانم هه ر هه بوو . بۆيه ئەو حەزه له گەڵم گەوره بوو زياتر ئاره زوی فيربونم دەكرد و زياتر ڕۆدەچوومە ناخی كاره كان به چە ندين كاتژمێر خه ريكی وينه كردن ده بم به بی ئەوەی هه ست به ماندی بون بكه م وه هه ست به ڕۆيشتنی كات بكەم

وينه كردن بوەته به شيكی زۆر له ژيانم كه هه ميشه ئارامیم پێ دەبه خشێ وينه كردن له لام بووەتە زمانی گفتو گۆ كه بە هۆی وينەكانمەوە ده توانم باسی خۆشی و ناخۆشيەكانم بكەم.

عەلی ميم يوسف:

لەم كارەی نەخشاندنووينگاركێشيدا مر□ق ز□ر جار ئەوە بەدەست دێنێ كەلە قۆناغەكانی بەجێ ماو بەدەستی نەهێناوە

وە بەديوێكی تريش مر□ق ك□سایەتی دووەمی خۆی دەدۆزێتەوە بە كارە هونەريەكەی وە كەسایەتیە كانی تر لە بوارەكانيتر شتێكی ترە.

دەربڕينی ئەو هونەرمەندانە بۆ هونەرەكەيان كاريگەری زۆری لەسەرم جێهێشت تێگەيشتم كە هەر شێوەكارێك لە پەنجەرەيەكەوە دەڕوانێتە ئەم جيهانە فراوانە،ئەوان بە رامبەر بەجوانی خۆيان بەدەستەوە دەدەن و لەگەڵ ئەوەشدا براوەن،وەك ئەوەی لە شەڕێك بە دۆڕاوی بگەڕێنەوە بەڵام بە وانەو حيكمەتێكەوە…

بەرەو خەياڵێكی جوان بەڕێ دەكەون،

كاتێك پەيامی ئەو بەهرەمەندانە لە كارەكانيياندا ڕەنگ دەداتەوە تێدەگەين كە هونەر پەروەردەكردنی هەست و جوانی و خەياڵە…

وەك چۆن هەميشە دوای خواردنەوەی قاوە چيرۆكێك لە فينجان بە جيێدەمينێ، هونەرمەندی شێوەكاريش لە تابلۆكانيان سەربردەو گێڕانەوەو نهێنييەكان لە نيگارەكانيان نيشانەی پرسيار بۆ ئێمەی خولياى جوانی بەجێ دەهێڵن.

سەروين دەروێش

گمەگمی شەڕ … کەژاڵ عەلی

لە دیوەخان
لە مزگەوت
لە سەنگەر
لەسەر کورسی،
لەهەر کوێ؛
‎هەمیشە شەڕ.

‎میلی تفەنگێك دێنمەوە،
؛‎فیشەکێك دەنێمه بەر ئاشتی،
فیشەك فرمیسکی تفه نگه بۆ کۆتری برین.

‎، تفه نگێك دەڕێسم
‎لوولەکەی دەنێمە سەر نەرمەی ڕانی با؛
‎با بایدا،
‎تفه نگ ته شی به رخودانه بؤ یاخی بوون.

‎، قه وانێك بەتاڵ دەکەمەوە لە مانا،
‎پڕی دەکەم لە کلتووری خۆشەویستی؛
بۆ هەمیشە ،
بۆ داهاتوو.

‎ده سرێژێك دەهؤنمه وه
هەر دنکەی لە یاقووتی زامێك،
‎ده یکه م به ملوانکه یەکی درێژ درێژ؛
‎بۆ ئازادی..

کەژاڵ عەلی

ئەم شێعرانەم خوێندەوە … لەتیف

بێوار

سەرەتا دەمەوێت ئاماژە بە وتەیەكی نەجات نوری بكەم دەربارەی هۆكاری وێرانبوونی شیعری هاوچەرخی كوردی لە وتەیەكدا دەڵێت: (وەكو چۆن ساڵانێك لەمەوبەر دەیان كەس خوویان دابووە شیعر نووسین، بەبێ هیچ بنەمایەكی ئەدەبی سەدان شیعری خراپ و ناكامڵیان خستە بەردەم خوێنەران، ئەم گروپە خۆیان لێببوو بە پاڵەوان و گوێیان بە هیچ كەس نەدەدا و ئاوڕێكیان لە رەخنە و ئەو قسەوباسانە نەدەدایەوە كە دەربارەی شیعرەكانیان دەكرا، تا بوونە هۆكاری داڕزانی شیعر و سەدان خوێنەریان لە شیعر تۆران و دوورخستەوە).
ئەمە حەقیقەتێكە ئەوانەی موتابەعەی دنیای وێران و شێلوی ئەدەبیاتی كوردی بكەن بە روونی هەستی پێدەكەن، بەڵام ئەی چی بڵێین سەبارەت ئەو شاعیرانەی یان هەر لە بازنە كۆنەكانی شیعری خۆیاندا دەخولێنەوەو وەختانێك خوێنەرانێكیان هەبووە؟
دەبێ ئەوەش بگوترێت كە محەمەد عومەر عوسمان زۆر بوێرانە و وەك ئارسەر رامبۆ دوای ئەوەی زانی ئەوەی پێی بوو بۆ شیعر وتی و ئیتر هیچی تری نەنووسی، چونكە نەیویست لە بەهای ئەو جوانی و داهێنان و شێوازە دانسقەی خۆی دابەزێنێت.
بەڵام هەندێك جار شاعیرانێك هەن هەر دەبێت بنووسن و نایانەوێت لە جوڵەی شیعریی بوەستن ئەگەر ئەو جوڵانەش لە بەهای كارە پێشووەكانیان كەم بكاتەوەو دابەزێنێت، خۆ شیعر وەك وتاری رۆژنامەگەری نییە كە پێنووست بەدەستەوەگرت یەكسەر بنووسیت، بەڵكو زەمینەو خەیاڵ و سوبێكت و ئیلهام و كاتی دیاری كراوی گیان و خەیاڵ دەخوازێت.
كاتێك بۆ نموونە باسی شیعرەكانی ئۆستای جەلال بەرزنجی دەكەین حەماسەتی كەسانێك دەجوڵێت و دەڵێن ئەو سەردەمانێك جێی ئیلهامی ئێمە بووەو شیعری جوانی نووسیوە، هاوڕاتانم بەڵام ئێمە ئێستا باسی ئەو كاتە ناكەین، لەسەر كارەكانی ئەم دواییەی دەوەستین كە چۆن زمان تیایدا سادە دەبێتەوەو زۆر لە خۆكردنی پێوە دیار دەبێت بۆ دەربڕین، كە بەدەر لە هەوڵی جوانكاریی زمان و هونەرەكانی شیعرو نوێبوونەی وێنەی نایابی شیعریی دەنووسێت.
با دیقەت بدەین لە((نۆ شیعری كورت…..)ی ئەم شاعیرەو ببینین چۆن زمانی رۆژانە زاڵ دەبێت بەسەر بابەتە سواوەكانی ناو كۆمەڵگاداو دوور دەكەوێتەوە لە زمانی باڵای شیعر:
....
كاكی سیاسیش،

هەروا لەسەر پشتی، نەتەوەیەکی دابەش بوو
لە ئاشی حزب لێ دەکات
....
ئەمە وێڕای ئەوەی کە زمانێکی سادەی نێو خەڵکە، هەرواش بابەتێکی کۆنی وتارەکانی ساڵانی نەوەدەکانە نەك زمانی شیعری پڕ ئیستاتیکاو داهێنان و نوێبوونەوە، ئایا شاعیر تاقەتی خۆماندووکردنی نەبووە بۆ دۆزینەوەی خوازەی نوێ بۆ دەربڕین؟ یان لەسەردەمی خێرادا ئەو دروشمە لە میدیاکان و لای نووسەران پەیڕەو دەکرێت کە دەڵێت (وتەی خوت بڵێ و بڕۆ).
یان لە کۆپلەیەکی تردا زۆر سادە ئاوات بە بستێ زەوی دەخوازێت و ناوی شیعری بەسەردا دەبڕێت و دەڵێت:
....
بە سەروەری،
لە سەر پارچە عاردێک بژیم
ئەوە خەونی باکیشم بووم
بردییە ژێر گڵ
....
نازانم وشەی (باکیشم) هەڵەی تایپە کە دەبوو (باوکیشم)بێت، یان مەبەستی لە وشەی (باك)ـە، وەک دەگوترێت (بێ باك لە شتێك)، بە هەرحاڵ ئەم شێوازە لە دەربڕین و ئەو وشەسازییە رەق و یەکدیویەدا و بابەتە سواوانە هیچ خزمەت بە رەوتی خودی هەوڵەکانی شاعیر ناکەن لە کۆن و نوێدا.
*** *** ***
دووەم شیعر کە دەمەوێت لەسەری بوەستم ؛ شیعری (زمانی باڵندەم دەزانی)یە، کە بە پێچەوانەی شیعرە کۆنەکانی شاعیر لەم شیعرەدا زۆر زمانێکی سادە بەکاردەهێنێت و هیچ لێکدانەوەیەکی تر لە پشت دالەکانی دەقەوە نییە جگە لەو مانا راستەوخۆیەی شاعیر لەم شیعرەدا کە(غەریبی شوێن دەکات)، کەواتە نامۆ بوونەکە نابەرجەستە نییە، یان فیکریی نییە، ئەگەر جاران وێنە شیعرەکانی تازە بوون و بابەتەکان جیاوازو پڕ جورئەت و سەرنجڕاکێش بوون، ئەوا لێرەدا زمان نزیك دەبێتەوە لە زمانی بەکارهێنانی رۆژانە، بۆ نموونە شاعیر لەوێ بیری خزم و کەسوکار دەکات و راستەوخۆ دەڵێت:
....
لەم وڵاتە
بچکۆلانە، کاسبەدا
کە نازانێ دانیشتن و
سەیران و

تەمبەڵی چییە،
خزمم نییە..
....
جارێکی تر بە زمانێکی ناشیعریی؛ بابەتی سیاسی تێکەڵی دەق دەبێت و تیایدا بەهای ئیستاتیکاو ڕەوانبێژی دەق بە هێند ناگیرێت و دەڵێت:
....
وڵاتی منیش مەلیکی هەبوو
خۆ ئەگەر چی
ئەو بێ تاج بوو
بێ دەولەت بوو
بەلام مەلیکی کوردستانی ناو بوو
ئەو شێخ مەحمەدی حەفید بوو
....
لێرەدا بۆ تێگەشتن و ڕێچوون بە قوڵایی دەقدا خوێنەر پێویستی بە خۆ ماندووکردن نییەو خۆی لەبەردەم هیچ پرسیارێکی دەسەوسانکارو تییمی تازەو دیوی شاراوەی دەق دا نابینێتەوە تا بڵێت ئەمە هەوڵێکی جیاوازی شاعیرەو توانیویەتی برەو بە شێوازو جیاکاریەکانی شێعری خۆی بدات لە ئێستادا ، ئەو ڕاستەوخۆ دەریدەبڕیت و دەیڵێت کە:
بیری شێخی چێلی، ئەڵوەنی خانەقین، چاقی لاند، ڕێواسی قەندیل، پارکی ئازادی، باباگورگور، گڵکەند، سەرچنار، هەناری هەڵەبجەو .....
دەکات و ڕانەهاتنی لە گەڵ دۆخی تازەدا وای لێدەکات بڵێت:
....
لەم وڵاتە ترش و تاڵ و مڕنەدا.
درەختی غەریبی هەر غەریبی دەگرێت.
....
ئەمە ئەگەر هەر شتێک دەربخات ئەوەمان پێ دەڵێت کە چەندێك ڕێزو ئاسوودەیی و مافەکان لە کلتووری یەکەمدا بۆ هاورەگەزەکانی فەراهەم هاتبوون، کەچی گەر سەرنج لە دەقە کۆنەکانی شاعیر بدەین دەبینین بە پێچەوانەوە ئەو دەیەوێت هەڵبێت لەو ناقۆڵایانەی گوشاری دەروونی ئادەمیزاد لەو ژینگەیەدا زیاتر دەکەن:
لە شیعری (بەرد باشترە) ئاوها دێتە دووان:
....
ئەمەوێ بەعەشق بڵێم خودا حافیز
بەرد باشترێکە لەمرۆڤ
....
هەروەها لە جێیەکی تریشدا دەڵێت:

....

من دەبێ خۆم بسمیل بکەم
ئاوی دەریاکان دەڕێژم بەسەر خۆما و
دەڵێم خوایە
وسێی نیشتمانپەروەرییم دەردەکەم!

....

لە کۆتایی ئەم بەشەدا حەز دەکەم ئاماژە بەو چاوپێکەوتنە ڕاشکاوەی شاعیر بکەم لە ڕۆژنامەی (ڕۆژان) کە چەند بابەتێکی جوان زەق دەکاتەوەو تیشك دەخاتە سەر هەندێك لە ڕاستییە کان ئەگەر تاڵیش بن بۆ نموونە تیایدا دەڵێت:

(شاعێر ئەبێ سەیری دڵی خوێنەرێکانی بکا و لێ خۆی بپرسێ ئایا شێعرێکەم گەیشتووە؟ کە نەگەیشتووە خواحافیز، واز ئەهێنم لەم بوارێ، نە خۆم هیلاک ئەکەم و نە گوێگرێکانم).

هەروەها لە جێگایەکی تری هەمان چاوپێکەوتندا سەبارەت هۆی ئاوڕدانەوەیەکی باشی خوێنەران لە شیعرەکانی پێشووی دەڵێت:

(من هەمیشە لە خۆم ئەپرسم ئەوانەی کە شێعری منیان وەرگێڕاوە و لە شێعرم گوێ ئەگرن بۆ دوای چیا ئەگەڕێن؟ خۆ شاعێری لە من باشتر زۆر هەیە. لام وایە کە ئەوان بۆ دوای هەستی ژنانە ئەگەڕێن ئەگینا شاعێری زۆر ناسک خەیاڵتر و باشترمان زۆرە).

....

سێیەم شیعر کە دەمەوێت لەسەری بووەستم شیعری (سێبەرەکەت پەیت کە)یە، باسم لەوە نییە چۆن بابەتی ڕۆژنامەنووسی تاقەتی شیعریی ئەم شاعیرەی پروکاندووە، چۆن زمانی شیعریشی نزیك کردووەتەوە لە وتاری ڕۆژنامەگەریی، ئەوەی مەبەستمە بە شێوەیەکی شاوێی بە ناخی ئەم شیعرەدا ڕۆبچین تا درێژکردنەوە ناپێویستە ئاسۆییەکانی بدۆزینەوە.

لە خوێندنەوەی وردی ئەم شیعرەدا درك بە نەبوونی ستراتیژییەتی بونیادی تێکمەی دەق دەکەین کە چۆن شاعیر تووشی تێکەڵکردن و گەڕانەوە بۆ سەرەتاو لە سەرەتاش بۆ کۆتایی بووە، چەندان دێڕ لەو شیعرەدا زیادن و هیچ خزمەت بە هونەری لایەنە شێعریەکان ناکەن، بگرە جارانێك زمان دەگۆڕدرێت بە زمانی وتاری ڕۆژنامەگەریی وەك ئەوەی شاعیر دەڵێت:

کەچی دەماغ بەرزەکان
هەموو شەوێك ئاهەنگ دەگێڕن/

ئەم شێوازە ڕاستەوخۆییەی دەربڕین ملی شیعر دەشکێنێت و سەرپێی مامەڵەی شاعیر لەگەڵ زاراوەکاندا دەردەخات لە کاتی خوێندنەوەدا، هەروەها بازدان لە سەبجێکت و وێنە شیعری جوداوە بۆ یەکی تر بە

روونی پەلەپروسکێی شاعیر بە تەواوکردنی ئەم شیعرەوە‌ دەبینرێت، جگە لەوەی لە خۆ دووانی چەندان جارەی راستەوخۆ کەشی گشتی شیعرەکەی وێران کردووەو بە لابردنی هەمووشیان هیچ کاریگەرییەك لە شیعرەکەدا روونادات، بگرە پوختەتری دەکات وەك ئەوانەی شاعیر دەڵێت:

من ئێستا وەکو جاران نیم/

....

واناکەم لە خەیاڵمدا شتێك ون بێ

....

من دەوڵەمەندترین ماڵم لە مۆرانە

....

هەروەها هەر بە‌ شێوەی دەقەکانی تری ئەم نووسینە، ئەم دەقەش بەرەو یەك ئاراستەیی مانا دەچێت و ئەوەی شاعیر وا دەزانێت جیاوازییەکەو گر□□دانێکی مانایە بەس بەکارەێنانی وشەی (بێ سێبەر) ە، کە بۆ کەسی مردوو بەکاردێت، بەڵام لە راستیدا ئەم هێمایە تازە نییەو لە ناوەڕاستەکانی سەدەی رابردووەوە‌ لە فیلم و رۆمانەکاندا بەکارهاتووە، بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە زۆری بەکارەێنانی وشەی (سێبەر)ە لەم دەقەدا کە دەگاتە هەشت کەڕەت.

لێرەدا بیری وتارێکی رۆژنامەگەریی شاعیرم کەوتەوە کە لەم دواییەدا دەربارەی رەخنە خوێندمەوە و هەستمکرد لێی تێناگەم ، ئیتر ئایا لەبەرئەوەیە نەتوانراوە وەك پێویست خاڵی مەبەت دابڕێژرێت و روون بکرێتەوە؟ یاخود تەرجەمەی حەرفییە؟ یان هەر ئەوەندەیە تێگەیشتنی شاعیر بۆ رەخنە کە لە وتاری (رەخنەو ئەویتر)دا دەربارەی رەخنە دەنووسێت : (بریتییە لە پشکنین و جیاکردنەوە لە رووی تیۆرییەوە…. رەخنە چەمکێکە بۆ هەر بابەت و چەمکێك لە هەموو بارەکاندا کە زیاتر لە مانایەك رەهەندێك وەربگرێت و لە رەهایەتی دوور بخرێتەوە، ئەمەش بریتییە لە فشاری دوو لایەنەی هەموو هەرێمە کۆمەڵایەتییەکان لە سەر یەکتر، لە لایەکی ترەوە پاسیڤی گشتی و کورتبینییەکە لە دۆخێکدا کە درك بە ناجۆری بابەت دەکرێت کە حاڵەتی نیگەتیڤ دروستدەکات)

گەر زیاتر لەم دەقە بدوێین، دەبینین بەرکەوتنمان دەبێت بۆ هەڵەی زمان و ماناش بەم جۆرە:

1- لە وڵاتەکانی کیشوەری ئاسیادا وڵاتی زۆر پێشکەوتووی تێدایە وەك یابان و چین و مالیزیاو سنگافورە، هەروەها بەرەو گەشەکردنی تێدایە وەك ئەندەنوسیاو کۆریاو وڵاتەکانی کەنداو و …. هەروەها دواکەوتووشی تێدایە وەك بەنگلادیش و بۆرماو….تاد، کە هەموویان خاوەنی یەك کەلتورو جۆرە بیرکردنەوە نین.

کەچی شاعیر گشتگیرییەك دەكات بۆ هەموو وڵاتە جۆراوجۆرەكانی ئاسیاو هەموو كەلتورەكان بەیەكچاو دەبینێت و دەیانكاتە رەمزی خۆدەرخستن و خۆ نمایشكردن، كە ئەمەش هەڵەیە و لەگەڵ واقیعدا یەكناگرێتەوە:

………..

ئەگەر وەكو ئاسیاییەكان
لە رێژگیراندا نمایشی خۆم بكەم و خۆم بدوێنم
پرسیاری ناماقوڵ ناكەم لە مێژووی خۆم

……………

2- هەڵەیەكی تری زمانیی لەم شیعرەدا ئەم دێڕەیە:

من هیچ موڵكێك شك نابەم جگە لەمانە/
ماڵێك بچووك و چەند كتێبێكی بچووك و ….
مشتێ رازیانەی بچووك و چوارچێوەیەكی بچووك

یەك/ ڕازیانە خۆی بچووكە، ناكرێت بڵێین مشتێ ڕازیانەی بچووك، بەڵكو دەبو بینوسیایە:

مشتێكی بچووك ڕازیانە

دوو/ لە رووی ماناو لێژیكەوە وا لەگەڵ پەیامی رۆشنبیردا یەكی دەگرتەوە ئەگەر هەموو شتەكانی تری بچووك بوونایە، بەڵام دەبوو كتێبخانەو پەڵتووك و پێنووس و چاویلكەو شتەكانی تری زۆرو گەورە بوونایە.

لە كۆتاییدا حەز دەكەم ئەوە بزانن تەنیا لە دیدگای شیعرەوە ئەم نووسینەم نووسیوەو هیچ كام لەو شاعیرە بەڕێزانەی لێرەدا لە شیعرەكانیان دواوم ناناسم و هیچ مەبەستێكی ترم نەبووە جگە لە خزمەتی خودی شیعر بەوەی لێی تێگەشتووم، ئیتر كاتیەتی هەموومان بابەتییانە مامەڵە لەگەڵ نووسینەكاندا بكەین و بە دوای (ناو) نەكەوین، ئایا نووسەر ناودارە یان نا؟ گرنگ ناوەڕۆك و رەهەندەكانی نوێبوونەوەو داهێنانە.

من دەستخۆشی لە هەموو شاعیرەكان دەكەم و هیوادارم دوور لە عەقڵییەتی باو ؛ چەندایەتی واز لیبێنن و چۆنایەتی برەو پێبدەن، تا هیچ نەبێت ئاستی گەندەڵبوون لە بواری شیعردا دابەزێنین.

ئەم قسەیەش دەكەم نەدەبوو بمكردایە بەڵام لەبەر خوێنەری سادەو كەمئاست دەیڵێم كە ئەم نووسینە لە شكۆی هیچ شاعیرێك كەم ناكاتەوەو بە كەس ناڵێت كە شاعیر نییە، بەڵام قسەمان لەسەر خودی ئەم دەقانەیە، لە لایەكی تر ئەگەری هەیە هەر ئەو جۆرە لە خوێنەر بڵێن ئەی لە كۆنەوە دوو رەوت نەبوون لە ناو شیعردا (شیعر بۆ ژیان) و (شیعر بۆ شیعر) دەی با ئەم شیعرانە وا دابنێین بۆ ژیانن، بۆیە زمانی سادەو راستەوخۆیان بەكارهێناوەو زۆر ماندوو نەبوون بە

هونەرە شیعرییەکانەوە، منیش دەڵێم؛ بەڵام لەو حاڵەتەدا تەمەنی شیعرەکان کورت دەبێت.

ئێستا گەشتوومەتە قەناعەتێك نزیك لە بۆچوونەکەی ئەرستۆ کە ئەو سەبارەت شارستانییەتەکان باس دەکات، بەڵام من تایبەتی دەکەم بە شیاعیرانەوە کە هەر ڕاست دەردەچێت ، ئەو دەڵێ :

شارستانییش وەك تەمەنی مرۆڤ بەرەو لاوازی و مردن دەچێت، وەك چۆن مرۆڤ سەرەتا منداڵەو پاشان هەرزەکارو دواتر گەنج و کامڵ و پاشان پیرو بێتواناو دواتریش دەمرێت.

جا ئەمە بۆ توانای شیعر نووسینی باشی شاعیرانیش هەر ڕاستە، زۆربەی شاعیران قۆناغێك بووە توانیویانە زۆر باش بنووسن، بەڵام زۆر کەم شاعیر هەن لە سەراپای ژیانیاندا بتوانن بە هەمان جوانی و بەرزی و توانای لوتکەیانەوە شیعر بنووسن.

جەوهەر نامیق سالم ئاوای وت: پەکەکە تیرۆریست نییە و مالکی شەکری خوارد

هەرجارەو وتارێک لە ئەرشیفی دەنگەکانەوە .… 11/2007
-———————

بۆ خوێندنەوەی ئەم وتارە کلیکی ئێرە بکەن ….

شەپۆلێکی شین یا سور: هە

ڵبژاردنەکانی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ساڵی ٢٠١٨...لەلایەن/ قارەمان مەمەند

هەڵبژاردنەکانی وەرزی ناوەڕاستی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا- دەکرێ بە شەپۆلی شین یان سوور ناوبنرێ لەسەر بنەمانی دەرئنجامەکانی هەڵبژاردنەکەوە. بە ٣٥ ئەندامی سینات- ئەنجومەنی پیران، ٣٩ حاکمی ویلایەتەکان و ٤٣٥ ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەران. هەروەها لە کۆی ٩٩ ئەنجومەنی یاسادان- نوێنەران و سینات لەسەرئاستی ویلایەتەکان ٨٩ دانەیان هەڵدەبژێردرێنەوە، کە کۆی هەمووی دەکاتە شەش هەزار و شەست و نۆ کورسی. هەروەها ١٥٧ پڕۆژەی یاسایی لە ٣٤ ویلایەتدا دەخرێتە دەنگدانەوە، لە بوارەکانی باج، ماددە هۆشبەرەکان، بیمەی تەندروستی، پەروەردەو مافی مەدەنی و سیاسییەکان و..هتد.

دیموکراتەکان دەیانەوێ کۆنتڕۆڵی، سینات (ئەنجوومەنی پیرانی ئەمریکا) بکەن، بە بەدەستهێنانی تەنها دوو کورسی تر بۆ ئەوەی ژمارەی کورسییەکانیان ببێت بە ٥١ کورسی، لە ڕووی مێژووییەوە لە ئەمریکا ڕوودانی ئەمە زەحمەتە، چونکە چوارساڵە ئەوە ڕووینەداووە و هەروەها کۆمارییەکان زۆربەی کات سەرکەوتووبونە لەکۆنترۆلکردنی سینات. دیموکراتەکان دەیانەوێ بە کۆنتڕۆڵکردنی ئەنجوومەنی پیرانی ئەمریکا، ئاڵۆزی بۆ تڕمپ لە ماوەی دوو کۆتا ساڵی داهاتووی لە ئۆفیسەکەی دروست بکەن؛ چونکە ئەنجوومەنی پیرانی بە سەرۆکی ئەمریکا زۆر گرینگە- لە پڕۆسەی پیادەکردنی سیاسەتی دەرەوەیدا، بە تایبەتی لە ڕێگای لیژنە گرینگەکانی، وەک لیژنەی پەیوەندییە دەرەکییەکان و لیژنەی هەواڵگری – ئەم دوو لیژنەیە لە ئێستادا نزیکو هاریکاری ترەمپن لە سیاسەتەکانیدا.

سەرەڕای هەموو ئەم ووردەکاری وپرسانەی کە هەڵبژاردنی بۆ دەکرێ لە سەرئاستی فیدەرالی و ویلایەتەیکان و شارەکاندا، دواجار ئەم هەڵبژاردنە بە ڕیفراندۆم لەسەر کارو و ڕێژەی دەنگەکانی سەرۆکی ئەمریکا دادەنرێ. هەروەک چۆن لە قوتابخانەکاندا خویندکاران هەڵسەندگاندن و تاقیکردنەوەی وەرزی و نیوەی ساڵیان بۆ ئەنجامەدەدرێ، بەم چەشنە سەرۆکی ئەمریکاش لەبەردەوم تاقیکردنەوەیەکی گەورەدایە لە هەڵبژاردنەکانی وەرزی ناوەڕاستی

ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکای ساڵی ٢٠١٨دا.

ئەمریکییەکان، پێیان وایە کە کۆمەڵگای ئەمریکی دووچاری کێشەیەکی قووڵ بووە و دابڕاون لە یەکتری و کەوتونەتە ناو ململانێیەکی سیاسی و ڕەگەزی و چینایەتی وەها کە مەترسی لە سەر پرسە نیشتمانی و چارەنووسسازەکانی ئەمریکا دروستکردووە. پرسە سیاسییەکان لە ئەنجامی ململانێی کۆماری و دیموکراتەکان بە چەق بەستن گەیشتووە. بەپێی هەموو پێشهاتەکان بەرەو ئەوەیە، کە ئەمریکییەکان زیاتر بەلای دیموکراتەکان لەم هەڵبژاردنەکانی وەرزییەدا دەنگبدەن، بە ئاراستەی ئەوەی شڵەژان لە واشینتۆن دروستبکەن و تەکان بەر بە پرۆسەی سیاسی بدەن.
سەرەڕای ئەوەی لە کاتێکدا دەرفەتی کار هێشتا لە ئاستێکی بەرزدایەو ئابووری بە شێوەیەکی بەرچاو گەشەی کردووە کە لە بەرژەوەندی هەموو چینەکان دایە.
لە ڕووی جوگرافییەوە، دیموکراتەکان چاویان بڕیوەتە ئەوەی کە سەرجەم ئەو ٢٥ ناوچە کە لە ڕووی مێژوویەوە کۆماری بوون بەڵام دەنگیان بە هیلاری دا لە هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی ساڵی ٢٠١٦، جارێکی تر دەنگ بدەنەوە بە دیموکراتەکان. هەروەها لە ناوچە دوورە دەست و شوێنەکانی دوور لە سەنتەری شارە گەورەکان، ژمارەی ئافرەتی خوێندەوار و پێشکەوتن خواز بەڕێژەیەکی بەرچاوە زیادیکردووە- ئەوان گرینگی بەو پرسانە دەدەن کە دیموکراتەکان کاری لەسەر دەکەن،وەک پەروەردە، کۆچبەران، پرسی لە باربردنی منداڵەو بیمەی تەندروستی..هتد.

هەروەها ژمارەی ئەو ئافرەتانی لە هەموو ئاستەکانی فیدراڵی و ویلایەتەیکان و شارەکاندا خۆیان هەڵبژاردووە، ژمارەیەکی پێوانەیی و مەزنە لە ڕووی مێژوویەوە، یەکەم جارە ئەوە ڕوویدا- ئەمە هەر لە قازانجی دیموکراتەکانە. چونکە بۆ یەکەم جار ڕەگەز و نەتەوەکانی تری ناو ئەمریکا ڕێژەیەکی بەرچاو لە نوێنەریان هەیە بۆ ئەو هەڵبژاردنە، بەتایبەتی دانیشتوانی ڕەشپێستەکان، لاتین، ئاسیایی- تەنانەت بەجۆرێک، چاوەڕواندەکرێ بۆ یەکەم جار خانمێکی موسڵمانی ئەمریکی ببێتە ئەندامی کۆنگرێس لە مێژووی ئەمریکا.
لە ئەهایۆ. جۆن کایسکی حاکمی ویلایەتەکە گۆڕەپانەکەی جێهێشتووە.
لە تەکساس بیتۆی دیموکرات بووە بە ڕکابەرێکی سەرەکی تێد کرۆز- بەهێزترین سیاسەتمەداری کۆمارییەکان لە ئەمریکادا، ئومێدی بردنەوەی لای دیموکراتەکان دروستکردووە- هەرچەندە لە ڕووی مێژوویەوە، لە تەکساس، ئەمە مەحاڵە ڕوویدا. لە ویلایەتی ئیندیانا-

ھەڵبژاردنەکان دوو کاژێر زووتر تەواودەبێ؛ دیموکراتەکان لە ھەواڵی ئەوە دان لەو ویلایەتەوە یەکەم تەپلە سەرکەوتن لێبدەن.

لە پەنسلڤانییا، دیموکراتەکان لە ھەوڵی بەدەستخستنی چوار تا شەش کورسیدان. ھەروەھا لە ویلایەتی نێوجەرسی بە ئومێدی بەدەستھێنانی چوار کورسی ترن. ھەرچەندە لە ویلایەتی وەسکانسن- کۆمارییەکان زۆر بە ھێزن لە ڕووی ڕیکخراوەی، پارە، دەنگ و چالاکی سیاسیەوە، بەڵام ھێشتا چاوەڕێدەکرێ کە شتێکی چاوەڕوانەکراو ڕووبدا بە ھەڵکشانی دەنگی دیموکراتەکان. سەرەرای کاریگەری سکەت واکەری کۆماری وحاکمی ویلایەتەکە لە سەر پرسی ھەڵبژارن. لە ویلایەتی نیوھامشایەر، ململانییەکی سەخت ھەیە لە نێوان کرێس پاپەسی دیموکرات و ئەدی ئەدوارسی کۆماری.

لە ویلایەتی ڤێرجینییا، ململانەکە بەشیوە یکەی ترە، باربرای کۆماری و جەنەفەری دیموکراتی بەشیوەیەکی زۆر جوان و پەسەندکراو کامپەین دەکەن و جیاوازییەکانییان بەڕێزە دەخەنە ڕوو، بەشێوەیەک بێتە جێگای تێڕامانو پێزانین لە ئەمریکا.
ویلایەتی فلۆریدا، لە ئێستادا خاوەنی ٢٧ کورسیە لە ئەنجومەنی نوێنەرانە. ژمارەی دانیشتوانو ھەروەھا فرە ڕەگەزی پێکھاتە و دانیشتووانەکەی بایەخێکی یەکجار گەورەو ویەکلاکەرەوەی ھەیە، بەجۆرێک ململانێیەکی یەکجار سەخت ھەیە، لە نێوان دیموکرات و کۆمارییەکان بۆ بردنەوەی زۆرترین کورسی ئەو ویلایەتە.

کالیفۆرنیای ویلایەتە زەبەلاح و ھەرە دەوڵەمەندەکە، ٥٣ کورسی لە ئەنجومەنی نوێنەران، کە ٣٩ کورسی لەلایەن دیموکراتەکانەوە یە- ویلایەتەکی یەکلابوویەوە بە دیموکراتەکان. بەڵام کالیفۆرنیا، سێ کاژێر جیاوازی کاتی ھەیە لەگەڵ واشینتۆنی پایتەخت، ھەروەھا ڕیژەیەکی یەکجار زۆر بە ڕیگای پۆست دەنگدەدەن لە کالیفۆرنیا، بۆیە دەکرێ ئەم شەوی ھەڵبژاردنە، بەشێکی زۆری خەڵکی ئەمریکا سەربنەنە سەر جێگای و بخەون، بەر لەوەی دوا ئەنجامەکانی ھەڵبژاردن بزانن، یاخود دەبێ قاوەیەکی زۆر بخۆن بۆ ئەوەی شەونخونی بکەن بە ئەنجامەن بەراییەکان. لەوانەیە ئەنجامی کۆتایی لەوانەیە چەند ڕۆژێکی پێبچێ.

پێدەچێ، لە ماوەی پەنجا ساڵی ڕابردوودا ئەمە ھەڵبژاردنێکی پێوانەیی و بێوێنەبێ؛ لە ڕووی ڕێژەی بەشداریکردنەوە- پێشبینی دەکرێ ڕیژەی بەشداربوون لە نێوان سەدا چل و پەنج بۆ پەنجا و پەنج بێ. بەڵام، خەڵک نیگەرانی زۆریان ھەیە سەبارەت بە شیوازی

کامپەینی هەڵبژاردنەکە، بەجۆریک پرسە گرینگەکان لەبیرکراوە، تەنها باس و خواستی ململانێی کۆماری و دیموکراتەکان دەبیسرێ. لەوەش زیاتر دۆناڵد ترەمپ توانیوەتی کە کلێچەکەی خۆی باش سوربکاتەوە لە فڕنەکەدا، پەیامی هەڵبژاردن لەوە کورتبکاتەوە کە ئەو هەڵبژاردنە سەبارەت "بەمنە منیش واتا ئەمریکا".

لەلایەن/ قارەمان مەمەند

کتێبی شیعری: من نیگام لەبەرئەڕوا ... ئەحمەد ڕەزا

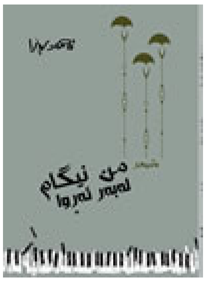

[بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە شیعرییە کلیکی ئێر□ بکەن ......]

خەڵکی کوردستان دەبێت هەنگاوی چی کردن بنێن..! … سەروەرکەریم

دوای ئەزموون کردنی زیاترلە٢٧ساڵ دەست و پەنجەنەرم کردن ،لەگەڵ بزووتنەوەی کوردایەتی و سیناریۆگاڵتەجاڕییەکانی هەڵبژاردن حاڵ و گوزەرانی خەڵک خراپترو خراپ تربووە.بەدرێژایی زیاتر لەچارەکەسەدەیەک خەڵکی کوردستان هەنگاویان نەناوە بەرەو کۆتایی هێنان بەنەهامەتیەکانیان .

خەشخەیاڵی و فریوو خواردن بە بەڵێنی درۆی ڕەنگاو ڕەنگ هەمووجارێک ناڕەزایەتیەکانی بەرەوشکست گێڕیوەوهانایان بۆ جۆرێک لەبەدیل بردووەو ئاوات و ئامانجەکانیان پێوەهەڵواستی وە،بەبێ ئەوەی بیرکردنەوەیەکی لۆژیکی و عەقڵانی لەپشت هانابردن بۆ ئەو بەدیلەوە بێت .

لەدوای ڕووداوەکانی ئازاری ١٩٩١وە(مەبەست ئەوەی خەڵکی کوردستان پێ دەڵێن ڕاپەڕین) ئەوەی بەرەی ناڕازی و ڕاستەقینەی دژی دەسەڵاتی سەرانی مافیای کوردایەتی بەدەستەوە گرتبوو بزووتنەوەی چەپ و

مارکسیستەکان بوو ، بەوپەڕی جدیەوە لەپشت داخوازیکانی خەڵکی کوردستانەوە ڕاوەستابوو پشتیوانی سەرسەختی داخوازی و داواکاریەکانیان بووڕابەری هەموو خۆپیشاندانەکان بوون بەنان و کارو ئازادیو وەستانەوە دژی تیرۆری سیاسی و کوشتنی ڕۆژنامەنووس و تیرۆری ژنان و ڕاونانی چالاکانی سیاسی و هتد…

خۆپیشاندان و ناڕەزایەتیەکان شاهیدی دەورو نەخشی بزووتنەوەی چەپ و مارکسیستەکان بوو،لەئاڕاستەکردنی خەلکی کوردستان بۆ بەدەست هێنانی داخوازیەکانیان و کۆتایی هێنان بەنەهامەتیەکانی خەلکی کوردستان ، بەلام بەچی ئەم بزووتنەوەیە سەمەرەکی نەبوو نەیتوانی کۆتایی بە نەهامەتیەکانی خەلکی کوردستان بهێنێت و دەسەڵاتی سەرانی مافیای کوردایەتی کۆتابکات ،لەسەر ژیانی خەلکی کوردستان و بەرەو پاشەکشە ببات ،لەچاو گەشەی سەرانی مافیای کوردو پانوپۆڕبوونی زیاتری دەسەڵاتیان و قوڵبوونەوەی زیاتری کێشەئابووری و سیای و کۆمەڵایەتیەکان.
بەچاوخشاندنێکی خێرا بە سێ دەیەی ڕابووردووی خەبات و تێکۆشانی چەپ و مارکسیستەکان بەشێک لەو پاشەکشیەمان بۆ دەردەکەوێت ،کەبزووتنەوەی چەپ و مارکسیستەکان هەڵگری پەیامی ڕێفۆرم خوازی بوون ، نەک خۆئامادەکردن و هۆشیارکردنەوەی کۆمەڵگا بۆشۆڕش و وەرگرتنی دەسەڵات ،لەلایەن هیزی چینی کرێکارەوە ،کەکاری یەکەم و کۆتایی چەپ و مارکسیەکانە.

ئامادەنەکردنی کۆمەڵگا بۆشۆڕش و خواستارکردنی بەڕیفۆرم سەرەتای پاشەکشەی بزووتنەوەی چەپ و ناڕەزایەتیەکان بوو،ئەوەش بەشیکی لەکورت بینی دیدوبۆچوونمان و هەژاری فیکریمان لەبارەی تیۆرەکانی مارکسیزم بۆ شۆڕش دەگەڕێتەوە .
ئەوکاتەی شۆڕشی ١٨٤٨فەڕەنسا ئەنجام دەدرێت و هەوڵی چاکسازی دەدرێت مارکس و ئەنگلس بەساڵێک بەلەو شۆڕشە بەرنامەی سیاسی کرێکاریان بڵاوکردەوەو بەناوی مانیفێست و بانگەوازی کۆتایهێنانیان بەدەسەڵاتی سەرمایەداری فەڕەنساو جیهانیان ڕاگەیاند و خۆیان ئامادەکرد بۆ شۆڕشی کۆتایی هێنان ، نەک خۆشخەیاڵ بوون بەشۆڕشی ڕیفۆرمیستانە ،بۆیە کەی بیروبۆچوون و تیئۆرەکانیان چڕدەکەنەوە بەئەنجام دانی شۆڕش و کۆتایی هێنان بەدەسەڵاتی ئەوکاتی فەڕەنسا ، بەرئەنجامی ئەوتێکۆشانە شۆڕسی کۆمۆنەی بەرهەم هێناو ئەگەر بەماوەیەکی کەمیش بێت توانی هێزی چینی کرێکار شۆڕشەکەی نیشانی دنیای سەرمایەداری بدات و بڵێت ئەمە خواستاری کۆتایی دەسەڵاتین ، نەک ریفۆرم .

ئێمەی چەپ و مارکسیتەکان لەگەڵ ئەوەی هیزی یەکەمی شەقام بووین ، بەلام زۆرشەرمن بووین لەهەڵگیرسانی شۆڕشی کۆمۆنیستی و وەرگرتنی دەسەڵات ، ئەوشەرمنیە هەمیشە بووە هۆکاری پاشەکشەی ئەوبزووتنەوە حەقخوازانەیەو جێگرتنەوەی بزووتنەوەی ناسیونالستی نیمچە ڕەخنەگر لەدەسەڵاتی کوردایەتی بەخاتری بەدەست هێنانی کورسی و پارە ، ئەوەش بەڕووونی لەخ□ پیشاندانەکانی ١٧ی شوبات و ڕۆژانی دوایی دەرکەوت و ڕا بەرایەتی ناڕەزایەتیەکانی شەقام بەلای ئەو هیزە ئیسلامی ناسیونالستانە دا کەوت و خۆیان کردە خاوەنی دەنگەناڕازیەکان و وادارکردنی دەنگەناڕازیەکان بە ڕیفۆرم ،جگەلەوەی کاری هەم□□□ژیان بۆ لەبیر بردنەوەی بیرۆکەی شۆڕش کەوتنە هەڵڕشتنی دژایەتی ئایدۆلۆژیا و بانگەشەی نائایدۆلۆژی بوونیان دەکرد.ئەم کارەشیان تەنهاو تەنها بۆ دژایەتی مارکسیزو شۆڕشی کۆمۆنیستی بوو .

کاری ئەو ڕەوتەناسیونالست و ئیسلامیانە تەنهاو تەنها خزمەتی بەمانەوەی دەسەڵاتی ناسیوناستی کوردوبەردەوام بوونی مافیاگەری سەرانی مافیاکورد کردوو ،خەڵکی کوردستانیشی لەخەباتی ڕاستەقینەو شۆڕش دوورخستەوەو هانی دان ،لەڕێگەی گاڵتەجاڕی هەڵبژاردنەوە بگەن بەمافەکانیان و هەرچوارساڵ جارێک دەیانبەنە سەرسندوقەکانی دەنگدان و دەسەڵاتی سەرانی مافیای کوردیان پێ قایمتردەکەن و ماف و ئازادیەکانی خەڵکی کوردستانیش بەرەوپاشەکشەی زیاتر دەبەن .

تائێستا پاشکۆکانی سەرانی مافیای کوردایەتی توانیویانە بەهۆی دژایەتی سەرسەختی بزووتنەوەی چەپ و مارکسیستەکان کۆمەڵگا دوورخ□نەوە لەشارێگای □استەقینەی ڕزگاری خەڵکی کوردستان و دەستپێکردنی شۆڕشی کۆمۆنیستی .
ئێستا دوای سێ دەیە لەدەسەڵاتی ه□قیانەی کوردایەتی و پاشکۆکانی و ب□س□□ر بردنی چەندین ئەزموون ،لەگەڵ سیناریۆگاڵتەجاریەکانی هەڵبردن و ئومێدی گۆڕانکاری ژیان و گوزەرانی خەڵکی کوردستان ،خراپتربووە لەدوای ڕووداوەکانی ئازاری١٩٩١ ڕۆژدوای ڕۆژیش ئومێد بەگۆڕانکاری لەڕێگەی ڕیفۆرم و دیوەخانی کوردایەتی وە کاڵتر دەبێتەوە خەلکی کوردستان دەبێت بەشوێن بەدیلی شۆڕش گێرانەدا هەنگاوبنێن .

ڕەنگە ئێستا ئیتر کاتی هەنگاوانی چی کردنی جدی و شۆڕشگێرانەی چەپ و مارکسیتەکان بێت بۆئامادەکردنی خەلکی کوردستان بۆشۆڕشی چینایەتی و کۆتایی هێنان بەدەسەلاتی مافیای کوردایەتی .هەردواکەوتنێک لەخۆئامادەکردن بۆشۆڕشی کۆمۆنیستی کۆمەڵگا بەرەو

وێران بوون داڕووخانی زیاتر دەبات .دەبێت چەپ و مارکسیستەکان دەست بەرداری باوەڕبوون بەڕیفۆرم بهێنن و هەنگاو بۆ هەڵگیرسانی شۆڕش بەرن و کۆمەڵگا بەڕێکخستن بکەن و شوراکانی کرێکاران سەربازان جوتیاران و شوراکانی چەکداری پێک بهێنن و خۆیان ئامادەبکەن بۆ شۆڕشی هۆتایی هێنانی دەسەڵاتی مافیاگەری کوردی .هەروەک مارکس و ئ□نگلس لەمانیفێستی کۆمۆنیست دا دەڵێن (باچینە چەوسێنەرەکان بەرامبەر بەشۆڕسی کۆمۆنیستی سەرتاپایان بێتە لەرزین لەم شۆڕشەدا کرێکاران هیچ لەدەست نادەن تەنها زینجیرەکانی، دەستیان نەبێت بەلام جیهانیک بەدەست دەهێنن).

هۆڵەندا

٦/١١/٢٠١٨

سەروەرکەریم

نۆ شیعری کورت … جەلال بەرزنجی

١

پشتی خەڵک سەکۆیەکی بەلاشە
بۆ ئەوانەی، سیاسەت، کاسبیانە.
سک لە عاردیە، قوڕەی دێ.
کاکی سیاسیش،
هەروا لەسەر پشتی، ئ□ت□وەیەکی دابەش بوو.
لە ئاشی حزب لێ دەکات

2

خۆرلە گوڵان لە دەرەوەیە،
هێشتا کانی بە تانیەکی زیونی پێوەیە
بەهار، لە ژێر بەفرە.
کاتیان دەوێت، بۆ کرانەوە.

3

مانگە شەوێکی وروژێنەرە
ئێمەش چاوەڕوانی کانیین،
ببت□ ئاو□ن□،

خۆشەویستی تێدا بکەیین!

4

بۆ سەروەری،
لە سەر پارچە عاردێک بژیم
ئەوە خەونی باکیشم بووم
بردییە ژێر گڵ.
لە سەر ڕێگای چوونە لا ئەوم
دەترسم، منیش ئەو خەونە لە گەڵ خۆم ،
ببەمە وەندەرم

.5

لە سەر شەقامێکم، نازانم دەچێتە کوێندەر
لە بەر دەم باڵەخانەیەکم،
یادەوەری لە سێیوومە تەوە
نقوومی ناو نا ئاشناییم
ئەو دەرختەی،
کە نەمام بوو،
وەک ئەوەی منداڵم بێت دەمگرت،
تا خۆی بگرێت،
ئێستا نامناسیَت

6

باران پێشی گرتمەوە
ئەوەتا، لە ناو ئەو درەختەیە،
هێشتا نەیگەیشوومە
بۆ ئەوەی پرسم پێ بکات ،
لە ناو پرچمە.
ئەو دیمەنە، ئێوارەی هەستم دەوروژێنێ.
ڕۆیشتنم لە سەر زەوی خێرا دەکات!

7

لە خوێندنەوەی یادەوەری گەڵ شتە بچووکەکانی، ساراماگۆ، مارکیز
سەیر کردنی تابلۆیەک، شانۆگەریەک
بەکوورتی،
ئەدەب و هونەر،
هەست بە جوانی ژیان دەکەیت

یان کتیَبە سیاسەکان
کە هەرگیز بێ لایەن نین
کتیَبە ئاینیەکان،
زۆریان باسی سزا و مردنن
لە گەڵ ئەوەش
هەمیشە داوای لێ بووردن دەکەین

8

دیسان وەک باڵندە، ئازاد
بەرەو خۆرئاوا دەفڕمەوە.
رەنگە ئەو هەموو هاتوو چوونە،
ماڵم قووت دات و
چیرۆکی ژیانم پەڕ پەڕ کات .

9

لە سەرماوز دروێنەدەکەم
دلیشم ئامادەییە بۆ سەفەر!

جەلال بەرزنجی – کەنەدا
٢٠١٨

ڕۆژگارێکی نا میهرەبان … شیعر: أیرج رزمجو

شیعر : أیرج رزمجو
ئاواز: صادق نوجوکی
گۆرانی : داریوش اقبالی
وەرگێڕانی: پشکۆ ناکام
”””””“

ڕۆژگار ….
چەرخی گەردوون

ئەی ژیان:
بۆ هەردەم
دڵمان ئەهێنیتە لەرزین
فەلەک:
غەرقی ئەفسوون
چیتر ئەم
یاری کردنەم پێ مەکە
هەر چی□کی..
هەر کەسێکی ..
نا میهرەبانی ، بەسە
ڕۆژگار :
تۆی شایەتی وێرانیمان
ڕق و قینت
مایەی سەرسامیمان
فەلەک :
چیتر چواردەورت مەسوتێنە
خوێ مەرژێنە
سەر زامەکانمان
جارێک دۆست
و
جارێک نەیارمانی
دەمێک ش□ بەق
و
دەمێک خۆر ئاوامانی
تاوێک میهرەبانی
و
تاوێک دژی بوونمانی
لە توڕە بوونیشتا
لە زەهر کوشندە تری
هەر چی□کی
هەر کەسێکی
بە ئاگای
یان مەستی !!
هەر چی و هەر کەسێکی
نا میهرەبانی .. بەسە
تۆ ، کە لە ئاست سەرسەختی
ئێمەیا سەرسامی

شایەت، ئازارەکانی تۆ
بۆ ئێمە
ببێتە خۆش بەختی
فەلەک :
چیتر چواردەورت مەسووتێنە
خوێ مەڕژێنە
سەر زامەکانمان
هەر چییەکی
هەر کەسەکی
نا میهرەبانی بەسە..

""""""""“

پاسکیلسواری_بە_هەمووانە، پاراستنی ژینگە، پاراستنی تەندروستی

بەڕێوەبەری ڕێکخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO

ڕێکخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO بە بە کولتوورکردنی پاسکیلسواری لە نێو هەموو کۆمەڵانی خەڵک چالاکی دەکات .
ڕێکخراوەکەمان لە سەر پرسی ژینگە و تەندروستی کۆمەڵگا کار دەکات و پێی وایە کە بە پەرەپێدانی کەلتووری پاسکیلسواری ژیانی هەر تاکێک لەم کۆمەڵگایە لە باری "تەندروستی جەستە و دروون و هەروەها ژینگەیەکی پاک و بێگەرد" مسۆگەر دەکات.
وەرن با بە گەمارەدانی ئۆتۆمبێلە شەخسیەکان ، ڕوو بکەین لە کولتووری پاسکیلسواری و پیاسە ڕۆشتن تاکوو ژینگە و تەندروستیمان هەتا هەتایە پارێزاو بێت.
تۆش دەتوانیت ببیتە "هاوڕێی و هاوەکابمان"
لە هەر شارێک یا خود هەر ولاتێک هەیت ، تۆش دەتوانیت ببیتە ڕێبەری گروپێکی پاسکیلسواری و لە ڕیزی ئەندامانی هاوەکابی سەوزی

ڕێکخراوی پاسکیلسواری (بەشی میحوەری) چالاکی بکەیت.

#پاسکیلسواری_بۆ_هەمووانە ، پاراستنی ژینگە ، پاراستنی تەندروستی
#biketowork1 #پاسکیل_بۆ_هاتووچۆ
گەر ژینگەی پاک و خاوێنت دەوێت ، لە گەڵ مان هاوڕکاب بە …
گەر تەندروستی خۆت و کۆمەڵگاکەت دەوێت ، لە گەڵمان هاوڕێ بە…
یەکەمین کەمپەینی گەورە بۆ بە کولتوور کردنی پاسکیلسواری لە ژێر ناونیشانی:
“هاوڕێی ژینگە ، هاوڕکابی ژیانە ”
با بە یەکدەنگ بڵێین “خۆشماندەوێت وڵا تەکم”
لە پارێزگای هەولێر:
هەموو ڕۆژانی “دووشەممە و هەینی”
پارکی شانەدەر – کاتژمێر ٨:٣٠ بۆ ڕۆژانی “دووشەممە”
پارکی شانەدەر – کاتژمێر ٩:٣٠ بۆ ڕۆژانی “هەینی”
لە پارێزگای سلێمانی :
هەموو ڕۆژانی “دووشەممە و هەینی”
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٨:٣٠ بۆ ڕۆژانی “دووشەممە”
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٩:٣٠ بۆ ڕۆژانی “هەینی”
لە پارێزگای هەڵەبجە :
هەموو ڕۆژانی “دووشەممە و هەینی”
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٨:٣٠ بۆ ڕۆژانی “دووشەممە”
بەردەم باخی گشتی – کاتژمێر ٩:٣٠ بۆ ڕۆژانی “هەینی”
لە پارێزگای دهۆک :
هەموو ڕۆژانی “دووشەممە و هەینی”
بەردەم پارکی ئازادی – کاتژمێر ٨:٣٠ بۆ ڕۆژانی “دووشەممە”
بەردەم پارکی ئازادی – کاتژمێر ٩:٣٠ بۆ ڕۆژانی “هەینی”
#هەموومان_هاوڕکابین #allthehawrkab هاوڕکاب: بە واتای پێکەوە بوون بۆ یەک مەبەست
ڕاگەیاندنی ڕێکخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO

بەڕێو□ بەری ڕێکخراوی پاسکیلسواری ئاشتی ACO
پەیوەندی : ٠٧٥٠٨٥٣٧٣٤٣

ریشەکانی تیروریزم و دەوری روناکبیران لە کۆمەڵگا

وتووێژی ساعێد سەعید
لەگەل
نەوام چامسکی
وەرگێران: عوسمان_م

لە ئەرشیفی دەنگەکان ەوە– ۲۰۱٦-۱۱

نەوام چامسکی، روناکبیری نارازی و خاوەن هەڵوێستی خەڵکی ئەمریکایە کە شانازییەکانی ئاکادمیکی خۆی لە بورای “زمان ناسی” بەدەست هێناوە. بەڵام بە هۆی هەڵوێست و خەباتی لە دەێەکانی رابوردودا، تەقریبەن بووەتە‌ رێچکەێەک لە بزوتنەوەی روناکبیریی چەپ و دژی ئەمپریالیست. لێرەدا، سەعید ساعێد، بۆ دۆزینەوەی ریشەی مێژویی و مەنتێقیی تیروریزمی ئیسلامی، لەگەڵ چامسکی کەوتوەتە وتوێژ و هەروەها، لە بیروبۆچونی ئەو سەبارەت بە دەوری مێژویی روناکبیران ئاشنا دەبێ کە یەکجار زۆر شیاو و جێگای خوێندنەوەێە.

ساعێد سەعید: کاتێک لە تیروریزم دەکۆڵینەوە، تا چ رادەێەک گرنگە کە ئێمە لە دەوری حکومەتەکانی وەک ئەمریکا و بریتانیا ئاگادر بین؟

چامسکی: ولام دانەوە بەم پرسیارە بەستراوەتەوە بەوەیکە ئاێا دەمانەوێ راستگۆ و سادق بین و راستیەکان بڵێین؟ وە یان ئەوەیکە دەمانەوێ یارمەتیەکمان بە دەسەڵاتی حکومەتێک کردبێ؟ ئێمە دەبی تیروریزم لە تەواوی شیوە جۆراوجۆرەکانیدا شی بکەینەوە. من 25 ساڵ لەوەپێش، کاتێک کە کابینەی رێگان لە ساڵی 1981 هاتە سەرکار و رایگەێاند کە تەوەری سەرەکیی سیاسەتی دەرەوەی “شەر لەگەڵ تیرۆر”ە، لە سەر تیروریسم نوسیومە. “شەر لەگەڵ تیرۆر” بۆ ئەو حکومەتانە شەر لەگەڵ تیرۆریزمی هیدایەت کراو لە لاێەن حکومەتەکانەوە بوو کە بە “تاعونی مەدێرن” ناویان دەبرد و بە ئاکامی وەحشیگەریی ئەم جۆرە شتانە‌ێان ناساند. ئەمە، ناوەندی سیاسەتی دەرەوەی ئەوان بوو و منیش هەر لەو کاتانەدا لەبابەت تیرۆریزمەوە دەمنوسی.

بەڵام، ئەوەیکە من دەمنوسی، بە دەلیلێکی زۆر سادە، دبوە هۆی تورە بونی ئەوان. لەبەر ئەوەکە، من (لە نوسراوەکانمدا) لە پێناسەی یاسایی و رەسمیی دەوڵەتی ئەمریکا لە تیرۆریزم کەڵکم وەر دەگرت. ئەگەر ئاوا پەناسەیەک لە تیرۆریزم بە کار ببەین، ئاکامەکەی دەبێتە ئەوە کە دەوڵەتی ئەمریکا بە سەرەکیترین حکومەتی تیرۆریستی و گەورەترین پاڵپشتی تیرۆریزم لە جیهان بناسین. بەڵام چونکە ئاوا ئاکامەک بە دڵیان نەبو، تورەیانی دەکرد.
مەسەلەکە ئەوەیە کە نایانەوێ "تیرۆریزمی خۆیی" بە تیرۆریزم بناسن. (بۆ ئەوان) هەمیشە تیرۆریزم ئەو شتەیە کە ئەوانیتر لەگەڵ ئێمەی دەکەن. بەڵام، بەهەر حاڵ، تیرۆریزمە و ئەگەر ئێمە خوازیاری بەگژدا چونەوەی لێبراوانەی تیرۆریزمین، دەبێ ئەم راستیە قەبوڵ بکەین.

ساعید سەعید: لە ساڵی 1979، روسیە ئەفغانستانی داگیر کرد. ئەمریکا لە رژیمی "ضیاءالحەق' لە پاکستان کەڵکی وەرگرت تا شەرکەرانی ئیسلامی لەباری ماڵیەوە دابین بکا. ئەمە، بۆ ضیاء، وەک چرا سەوزێک بوو تا تیرۆریزم لە سنورەوە تێپەڕێنی بۆ کشمیر. دەڵێن کە هەر ئێستا هەر ئەوانە لە بومبایی خەریکی بومب تەقاندنەوەن. بە تەواوی ئاشکرایە کە ئیستا، ئەم گوروپانە، لە ژێر کونترۆڵی هیچ حکومەتێکدا نین.

چامسکی: مێژوی بزوتنەوەی جیهادی*، بە شیوە نوێیەکەی، دەگەڕێتەوە بۆ بەر لە ئەفغانستان. ئەوانە لە ئەساسدا، لە ساڵەکانی 1970 لە میسر پێک هاتن. لەوێدا دەکرێ ریشەی بزوتنەوەی جیهادی و ریشەکانی روناکبیری و هەلسوراوەکانی و هەروەها تیرۆریزم بدۆزرێتەوە. بەڵام، هەرکە روسیە، ئەفگانستانی داگیر کرد، کابینەی ریگان بە هەلی زانی تا ئامانجەکانی شەری ساردی خۆی بەرێتە پێش. ریگان ئەم کارەی بە بەشداریی دەوڵەتی پاکستان، عەرەبستانی سعودی و ئەوانیتر ئەنجامدا. بەم شیوەیە بوو کە کابینەی ریگان، توندرەوترین ئیسلامیەکان کە دەیتوانی لە ئاستی جیهان پەیدایان بکا، رێکبخا و بردنی بۆ ئەفغانستان، رایهێنان و چەکداری کردن. ئەوەش بلێم کە، ریگان پشتیوانی لە ضیاءالحق کرد، کە پاکستانی کردبو بە وڵاتی مەکتەبی ئیسلامیە توندرەوەکان. تەنانەت دەوڵەتی ریگان، بۆ ئەوەی بتوانێ یارمەتیەکانی ئەمریکا بۆ دەوڵەتی پاکستان بەردەوام بکا، بەردەوام دەوڵەتی ئەمریکای دڵنیا دەکردەوە کە دەوڵەتی پاکستان خەریکی دروست کردنی چەکە ناوەکیەکان نییە. لە حاڵێکدا خەریکی دروست کردنیان بوو!

ئاکامی ئەم پلانانەی ئەمریکا، هەم لەتمەی لە پاکستان داو هەم بزوتنەوەی جیهادیی نوونەتەوەیی پک هنا، کە ئوسامە بن لادنی ل کەوتەوە. پاشان ئەم بزوتنەوەیە پەرەی گرت. لەوانەیە ئەوان ئەم بابەتەیان پ خش نەب، بەام خان پکیان هنا. وە ئیستا، بە هەمان شوە کە ت دەیی، لە کشمیریش هەن.
ئەبەتە کشمیر بەسەرهاتکی تکپچراوترە. لە کشمیر لەگە گیروگرفتکی زر بەرەوروین کە دەگەڕتەوە ب سالانی پیش. بەام دەتوانین شونی تک هەچونەکانی کشمیر لە ساەکانی 1980 هەکەین. یانی سای 1986، کە هندوستان ری لە بەروە چونی هەبژاردن گرت. یانی لە راستیدا هەبژاردنی دزی. ئەمە بو بە ه‌ی ئەوەکە کمەگا بەرەو گرژی و توندوتیژیی تیروریستی و کارەساتی ترسناک بکشر ، کە ئەرتەشی هندوستان دەستی داە.

ساعذ سەعید: راگەەنەرە گشتیەکان،ئەوەیکە بە "پاشماوەی ئستعمار" ناو دەبر رەدی ناکەنەوە. ئەم ئیرسە چی دەورکی لە تیروریزمی خیی وتانی وەک ئەمریکا، بریتانیا و کانادا و ئوسولەن تیروریزم لە شوەی گشتیدا هەە؟

چامسکی: ئەم مەسەلەیە لە رژاوا ناهنریتە گر، چونکە باس کردن لە جیناتک کە ختان کردوتانە، ئازار دەرە. ئەگەر چاوک بە شەرەکانی ئەمر کە لە سەرتاسەری جیهان لە ئارا داە بخشنین، لە ئەفریقا، لە رژهەاتی ناوەراست و ئاسیای جنوبی، زربەی ئەمانە پاشماوەی سیستەمی ئستعمارین. هزە ئستعماریەکان، پک هنانی وتانی دەستکردیان بەسەر جیهاندا سەپاند کە هیچ پوەندیەکی بە نیازەکان و خواستەکان و پوەندیەکانی خەکانی ئەو وتانە نەبوو. تەواوی ئەم وتانە لەسەر بنەمای قازانجی هزە ئستعماریەکان پک هاتن و پاشان کاتک ئستعمار بوو بە پکهاتەیەکی نوی ئستعماری، تەواوی ئەم دژایەتیانە بە شوەی توندوتیژی سەریان هەدا و تەواوی ئەو کارەساتانەی خوقاند کە ئەمر لە دنیا هەە.

چلون دەتوانن بن کە ئەمانە پوەندی بە ئستعمارەوە نییە؟ دیارە کە هەانە! تەنانەت راستەوخ پوەندییان هەە. سەیری هەر ئەم تەقینەوانەی لەندەن لە سای 2005 بکەن. بلر هەویدا وای نیشان بدا کە ئەو تەقینەوانە پوەندییان بە بەشداری بریتانیا لە داگیر کردنی عراق نییە. بەراستی گاتە جارییە و جگای پکەنین. راپورتە ئەمنیەتیەکان لە کەسانک کە لە تەقینەوەکان بەشدار بون بریتیە لەوە کە ئەوانە وتویانە بە هی بەشداریی بریتانیا لە داگیر کردنی عراق و ئاکامە ترسناکەکانی هەخراون تا دژ کردەوە

نیشان بدەن.

ساعێد سەعید: دەوری روناکبیر لە هەڵوێست بەرانبەر بە ئەمپریالیسم چییە؟ وە ئایا ئەوانە بە ئەرکی خۆیان هەستاون؟

چامسکی: بەداخەوە، روناکبیران تەنیا خەریکی کاری مێژویی خۆیانن. ئەگەر لەباری مێژوییەوە، تا رابوردوە دورەکان چاوی لێ بکەین، بەداخەوە، کاری روناکبیران پاساوی پێکهاتە و قەوارەی دەسەڵات و کارەساتەکانی بوە. بە هەمان شیوە کە لە بڵاوکراوەی "ناشناڵ پۆست" National Post ، لە بابەت پسپورانی کاری ستالینیستەوە نوسراوە، کاری روناکبیران لە رابوردوە دورەکانەوە هەر ئەمە بوە.

ئەگەر چاوێک لە ئینجیل بکەین، توێژێک لە ئینسانەکان دەبینین کە ئەوانیان بە "پێغەمبەر" ناو دەبرد. تەرجەمەی ئەم وشە نارونە، کاری هەمان روناکبیرە. ئەوان روناکبیرانی نارازی بون. رەخنەیان لە پاشا شەرانیەکان دەگرت، لێکدانەوەی جوگرافیای سیاسیان دەهێنا گۆرێ، رەفتاری ئەخلاقی لەگەڵ هەتیوان و رەفتاری شایستەیان تەبلیغ دەکرد. ئایا رەفتاری باشیان لەگەڵ کرا؟ نا، ئەوانیان خستە زیندان و ئاوارەی بیابانیان کردن و وەلایان نان. بەڵام، ئەوانەی کە رەفتاری باشیان لەگەڵ کردن، سایانێکی دواتر لە فێر کردنە دینیەکاندا وەک "پێغەمبەری درۆینە" ناویان بردن.
وە لە مێژودا هەمیشە بەم شێوەیە بوە. دەوری راستەقینەی روناکبیران، بەردەوام پشتیوانی کردن لە دەسەڵات بوو. پرسیار ئەوەیە کە ئایا دەبو ئاوا بێ؟ دیارە کە نە! ئەوان دەبێ بەدوای حەقیقەتدا بگەرێن، راستگۆ و سادق بن، پشتیوانی ئازادی و عەدالەت بن. دیارە بریکیان، هەن. توێژێکیان ئەم کارە ئەنجام دەدەن. بەڵام، خراپ لەگەڵیان هەڵسوکەوت دەکەن. ئەوان هەمان کار دەکەن کە روناکبیرێک دەبی بیکا.

ساعێد سەعید: باشە، ئەنگێزەی تۆ چییە(چ شتێک تۆی هان داوە)؟

چامسکی: من تەنیا بەسەرهاتێکی کورتت بۆ باس دەکەم. ماوەیەک لەوە پێش، بۆ وتار و وتووێژ لە زانستگەی ئەمریکایی لە بەیروت، چوم بۆ ئەو شارە. پاش قسەکانم، خەڵک دەهاتن و دەیانەویست قسەم لەگەڵ بکەن و کتێبەکانیان ئیمزا بکەم. ئەمە بۆنە بەر چاوی خۆت کە من، لە هۆڵی شانۆگەری لە ناوشار، خەریکی قسە کردن بوم و خەڵکێکی زۆر لە دەورم کۆ ببونەوە کە ژنێکی گەنجی بیست و چەند ساڵە هاتەم پێشم و وتی: "من کیندا"م. خەریک بو ببورێمەوە و بکەومە زەوی.

تۆ کیندا ناناسی. چونکە، لە کۆمەڵگایەکدا دەژیت کە دەیەوێ راستیەکان بشارێتەوە. بەڵام من دەمزانی ئەو کێیە. ئەو یەکێک لە کتێبەکانی منی بەدەستەوە بوو و لاپەرەیەکی کردبووەوە کە نامەیەکی خۆی لە تەمەنی 7 ساڵیدا تێدا چاپ کراوە. راست پاش بومبارانی لیبی لە لایەن ئەمریکاوە بوو. لەو کاتەدا، بنەماڵەی ئەو لە لیبی دەژیان. ئەو نامەیەکی نوسیبو کە یەکێک لە بەرادەرە هەواڵنێرەکانی من دۆزیبویەوە. ئەو هەواڵنیرە تەلاشی کرد تا ئەم نامەیە لە ئەمریکا بڵاو بکاتەوە. بەڵام، چونکە کەس ئامادە نەبو بڵاوی بکاتەوە، پێی نەکرا. ئەو نامەیەی دا بە من و من چاپم کرد. لە نامەکەدا نوسرابو: “جەنابی ریگانی خۆشەویست، من 7 ساڵمە. من دەمەوێ بزانم کە بۆچی تۆ خوشکە بچکۆلەکەم و یەکێک لە دوستەکانم و بوکەشوشەکەی منت کوشت؟ ئایا لەبەر ئەوەیە کە ئێمە فەلەستینین؟ کیندا!”

ئەمە یەکێک لەو نامە تەکاندەرانە بوو کە من بینیبوم. کاتێک کیندا هاتە پێشم و وتی کە : “من کیندام”، هەروەک وتم، خەریک بوو ببورێمەوە و بکەوم. نەک لەبەر روداوێک کە روی دا، بەڵکو لەبەر مانایەک کە هەیبو. لێرەدا، دەوڵەتی ئەمریکامان هەیە کە بە بی هیچ دەلیلێک و پێش زەمینەیەک، وڵاتیک داگیر و بۆمباران دەکا. دەکوژێ، لەناو دەبا و هیچکەسێک نایەوێ بزانێ کە کچۆلەیەکی 7 ساڵە لە لەبارەی ئەم کارەساتەوە چی نوسیوە.

ئاوا روداوێک، کە تۆ دەتوانی لە 10 هەزاردا زەربی بکەی، من هان دەدا لەم کارەم بەردەوام بم. وە دەبێ خەڵکانی تریش بۆ ئەم کارە هان بدەم.

پەروەردە و دیموکراسی -2-جمیل حمداوي ... وەرگێڕ: جیهاد موحەمەد

بەشی دووەم:

٦/ ئامێرەکانی بەدیهێنانی دیموکراسی لە بواری پەروەردەدا:

ناتوانرێت قسە لەسەر پەروەردەی دیموکراسی بکەین یان دیموکراتیزەکردنی فێرکردن و پەروەردەکردن و فێربوون بکەین تا وێنایەکی تیۆرییمان نەبێت دەربارەی کۆمەڵێک ئامێر و ئامرازی جێبەجێکردن کە فریامان بکەوێت بۆ بەدیهێنانی دیموکراسی لە ناو دامەزراوە پەروەردەییەکاندا بە مەبەستی گواستنەوەی بۆ ناو کۆمەڵگە و دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە لە ڕێگەی فێرخواز و فێربووەکانەوە، کە هەڵسوکەوت و ڕەفتاریان دیموکراسییانە بێت لەگەڵ هەموو ئەندامانی خێزانەکانیان و کۆمەڵگەکەیان و نیشتیمانەکەیان و نەتەوەکەیان بە بێ جیاوازیکردن. دەتوانرێت ئەم ئامراز و ئامێرانە بکرێت بە پرۆسەیەکی تەکنیکی و پرنسیپگەلێک لەمانەی خوارەوە:

بیری هەرەوەزیی و کارکردن لە تیب و کۆمەڵەی کۆلێکتیڤانەدا:

بیری هەرەوەزیی بە گرنگترین ئامێر و ئامراز دادەنرێت بۆ بەدیهێنانی پەروەردەیەکی دیموکراسی ڕاستەقینە؛ چونکە کارکردن لە تیبی پەروەردەیی کۆمەڵێکی دیاریکراودا هاوکاری و یارمەتی فێرخوازان دەدات بۆ کرانەوە و پێگەیشتن و تێگەیشتن و وەرگرتنی زانین و ئەزموون لەوانی دیکە، هەروەها دووری دەخاتەوە لە ڕەفتار و کرداری نەرێنی، وەک گۆشەگیری و دابڕان و کەنارگیری و هەستکردن بە ترس و کەماسیی نزمیی و خۆ بەکەم زانین، هەروەها یارمەتی خۆ ڕزگارکردن دەدات لە دەست خۆپەرستی و خودئەڤینیی. هیچ دەوڵەتێک ناتوانێت پێشکەوتن و گەشانەوە بەدی بهێنێت ئەگەر کارکردن نەخاتە بواری تیپە هەرەوەزیی و هاوڕێتییەکانەوە (کۆلێکتیڤ)، وەک ڕۆژئاوا و ئەمریکا. زاناکان جەختیان کردووە لەسەر بیری هەرەوەزیی و کنەکردن و بە دواداگەڕان لە تیپە هاوڕێییەکان و کۆمەڵەییەکاندا بۆ بەدیهێنانی ئەو ئامانجانەی کە پڕۆژە و پڕۆسە فەرهەنگییەکانیان هەیانە.

لەسەرەوە دەبینین کە پیداگۆگی بیری هەرەوەزیی لە بنەماکانی بەدیهێنانی فێرکردن و پەروەردەکردنی دیموکراسییانەیە، هەروەها بە بەدیهێنانی تازەگەرێتی لە فێرکردن و پەروەردەکردندا و بە دیموکراتیزەکردنی پەروەردە و کۆمەڵگە؛ چونکە جیاوازیە کۆمەڵایەتییەکان دەسڕیتەوە و هەموو جیاکارییەکانی ڕەنگ و زمان و پێست دەتوێنێتەوە و جێبەجێیان دەکات.

بە ناوبانگترین کەسێک کە داوای بیری هەرەوەزیی و دیموکراتیزەکردنی فێرگە پرۆلیتارییەکانی کردبێت، ڕاهێنەر و مامۆستای فەرنسیی(سلستان

فرینیە)یە کە کۆمەڵەك ئامرازی دانا بە چاندنی بیری هەروەزی لە نێوان لاوە فێرخوازەکاندا. بەکارهێنانی ئەو ئامرازانەش، لە کاری چاپەمەنی؛ لە دامەزراندنی کارە هەرەوەزییە فێرگەییەکان؛ لە بەکارهێنانی کارە زۆر وردیلە و بچکۆلەکان، لە شێونخونی و ئەشکگرتن بە دیار نووسین و دەرکردنی ڕۆژنامەکانی منداڵان، برەوپێدانی کارە کۆمەڵایەتییەکان، نوسینە پڕ بایەخەکانی ژیان، ڕێکخستنی کار و پیشەکان، بەکارهێنانی ئامێرە نوێکان وەک تیپی مۆسیقا و شانۆ و سینەما و کارە هونەرییە جۆراو جۆرەکانە.
بەم جۆرە لە کاری هەرەوەزیی تیپە کۆلێکتیڤەکاندا، دەتوانرێت دیموکراسیی فێربوون و فێرکردن و پەروەردەکردن بەدی بهێنرێت، هەروەها کۆمەڵێک لەو کێشەو گرفتانەی دێنە ڕێگەی ڕاهێنەر و مامۆستاکان بە ئاسانی چارەسەر بکرێن، دیسان فێرخوازەکان و شاگردەکان دووربخرێنەوە لە باری دەروونی خراپ و هەست بە کەماسییکردن، یان دوورخستنەوەیان لە خۆپەرستی و خۆ بە زلزانین و لووتبەرزی.

بە لابردن و سڕینەوەی بەها نەگەتیڤەکان لە هەستی تاکەکاندا، بێگومان باشترین چارەسەر ئەوەیە، کە فێرخواز بخرێتە نێو کۆمەڵە کۆلێکتیڤەکانەوە، تا ڕابهێنرێت لەسەر بیری سۆسیالیستی کردەیی، بە بەکارهێنانی توانا جەستەیی و عەقڵییەکان بۆ بەدیهێنانی بەروبوومی بە پیت و بە نرخ، وەک(ئەنتۆن ماکرینکۆ) دەڵێت، هەروەها بە ڕاهاتنی فێرخواز و شاگرد بە دابڕانی لە کاری خۆیی و، کارکردنی لە ناو کۆمەڵە هەرەوەزییە گونجاو و وەکچووەکان لە ڕووی تەمەن و ئاستی خوێندن وەک(کوزڵینی)ش دەڵێت بۆ دروستکردنی بوار و دەرفەتی کاری هاوبەش و کۆلێکتیڤانە لە پێناوی کۆمەڵگەیەکی دیموکراسیی داهێنەر و گەشەسەندوودا.

تین و هێزی کۆمەڵەی کۆلێکتیڤ:

لایەنە تەکنیکیی و میکانیکییەکانی تر بۆ بەدیهێنانی دیموکراسی، هەروەها بۆ فێرکردن و دروستکردنی هاوڵاتی چاکخواز و کەسایەتی هاوسەنگ و جێگیر لە ڕووی دەروونیی و کۆمەڵایەتییەوە، بێگومان دەبێت ئەوە بزانین، کە تەکنیک و دینامیکیی کۆمەلە هەرەوەزییەکان پڕۆگرام و بەرنامەیەکی گرنگن بۆ چارەسەرکردنی زۆرێک لە دیاردە دەروونیی و هەستیی و نەستییەکان لە لای فێرخواز و شاگردەکان، هەروەها تەکنیکێکی چالاکی گرنگە کە دەتوانرێت لە پڕۆسەی فێرکردن و پەروەردەکردندا بەکاربهێنرێت.

فەرخواز ناتوانێت داهێنان بکات لە ناو کۆمەڵە هەرەوەزییە کەلەکتیڤە دیموکراسییەکاندا نەبێت، کە بەوایان بە برایەتی و کەبەکەی پاک و پەیوەست بە بیری مەرامە و یەکسان و دادپەروەرەوەیە، هەروەها شاناز بە یاسا و ماف و ئەرکەوەن.
بەگومان بە هەرچ کۆمەڵەکی هەرەوەزی سەرکردەیەک هەیە بە دابەشکردنی کار و ئەرکەکان و، سەرپەرشتی ڕێکخستنی کۆمەڵەکان، ئەمەش بەرپرسیارێتییەکی گەورەیە و گرنگە کە لە ئەستۆ دەگیرێت.
بەگومان سەرکردەش پێویستە بە هەڵبژاردنێکی دیموکراسیانە هەڵبژێردرێت بۆ ماوەیەکی دیارکراو تا سەرکردەکان بە نۆرە دەوری سەرکردایەتی و بەرپرسیاریتی ببینن.

بەڵام وەک ئاشکرایە ڕێکوپێکی کۆمەڵە کەلەکتیڤەکان دەکەونە ژێر سایەیی پرۆسەیەکی بەردەوام بە سێ سەرکردایەتی یان سێ دەسەڵات وەک(کۆرت لوین) ئاماژەی پێ دەدات: سەرکردەیەکی دیموکراسیانە یارمەتیدەر بە داهێنان و ئەفڕاند و بەدیهێنانی بەروبوومەکی بە پیت و بەرهەمەکی بە بایەخ، جا ئەمە بە ئامادەنەبوونی مامۆستای سەرپەرشتیکار بێت یان لە حاڵەتی ئامادەبوونیدا بێت جیاوازی نییە و دەبێت وابێت، هەروەها سەرکردەی ئاماژە پێدراو هەوڵ ئەدات بە دەرکەوتنی کارلێکە ئەرێنییە دروستکەرەکان وەک هاوکاری و یارمەتیدان و ڕێککەوتن و گونجاندن.
بەڵام مامەڵەی سەرکردەی ئۆتۆکراسیی توودنوتیژی و دڵڕەقی و زۆرلێکردنە؛ لە ئامادەبوونی سەرکردەدا هەموو دیسپلینکراون، بەڵام لە پشتپێهەڵکردنی سەرکردەدا بێسەروبەری وبەزم و ڕەزم دروست دەبێت. لەم حاڵەتەشدا، بەرهەم و کارە بەرهەمهێنەرەکان تووشی کەماسی و کەمبوون دەبێت و دامەزراوەکە دەگۆڕێت بە قشڵەیەکی سەربازیی، بەکردەییکردن و پراکتیکەکردنی پرنسیپە تیۆرییەکان لە پێناوی کارایی و چالاکی ژیان و ژینگەی فەرگە یەجگار قورس دەبێت بە هۆکاری بوونی بەها نرێنییەکانی وەک بێزاریی و شپرزەیی و ئالۆزیی و نەبوونی پێکەوە هەڵکردن و تۆلەرانس.
سەرکردایەتی بەرەڵا و بێسەروبەر لەسەر ئەو فەلسەفەیە وەستاوە کە دەڵێت"لێگەڕێ کار بکات". ئەمەش سەرکردایەتییەکی بێسەروبەرە و ئاژاوەیە، کە هاوکاری و یارمەتی بەدیهێنانی بەرهەمی بە پیت و بە بەها ناکات، نە لە حاڵەتی ئامادەبوونی سەرکردەدا نە لە حاڵەتی ئامادەنەبوونیدا، چونکە ئەم جۆرە سەرکردایەتی و سیستەمە لە دەروونی فەرخوازەکاندا پشت بە سەرکردە دەبەستێت و هەستنەکردن بە بەرپسیارێتی لە گیانیاندا دەچێنرێت. بەم جۆرە بۆمان دەردەکەوێت، کە دیموکراسی یارمەتی گەشەی کۆمەڵە کەلەکتیڤەکان دەدات و پەرەیان

پێ دەسێنێت بە شێوازگەلێکی ئەرێنی و کارا. لەبەر ئەوە، لەسەر پیاوانی کارگێڕیی و مامۆستایانە کە سەرکردایەتیەکی دیموکراسیانەیان هەبێت بۆ بەدیهێنانی سەرکەوتنی ڕاستەقینە و جۆری باشی بەرهەم .

سیکۆدراما و سوسیۆدراما:

بەکارهێنانی ئەم ڕیگەیە بۆ بینی دەور یان سایکۆدراما یان شانۆگەری فێرگەیی گرنگترین تەکنیکە لە بواری چالاکردن و کاراکردنی کۆمەڵە کۆلێکتیڤەکاندا، هەروەها گرنگترین ئامرازی چارەسەرە بۆ پێکەوە ئاوێتەبوونی فێرخوازان و دوورکەوتنەوەیان لە نەخۆشی کەنارگیریی و دابڕان و بەسەرخۆدا شکانەوە و چوونەوە ناوخۆ و ئاڵۆزییە دەروونییەکانیان لە ناو کۆمەڵە کۆلێکتیڤەکاندا و ڕزگاربوونیان لەو ئالۆزییە دەروونییەی لە هەست و نەستیاندا نیشتووە، هەرەوەها پاکردنەوەی هزر و بیر و ویژدانیان و خستەنگەڕ و جوڵاندن و چالاکیە سۆسیالیەکانیان لە ناو ئەو کۆمەڵە کۆلێکتیڤانەی کە کراوەن و پڕن لە هاوکاری و یارمەتی و برایەتی و گۆنجاندن و گەیشتنیان بە هیوا و خەونەکانیان و تەنانەت دروستکردنی خەونی گەورە بۆیان. سایکۆدراما ڕێگەیەکی شانۆگەرییە کە تاک تیایدا پشت دەبەستێت بە کۆمەڵە کۆلێکتیڤیەکەی لە گێڕانی دەوری خۆی لەو شانۆگەریەی کە تواناکانی و بەهرە شاراوەکانی دەردەکەون بە مەبەستی گواستنەوەیان لە قۆناغی شکاندنەوە بەسەرخۆیاندا بۆ قۆناغی هەمان ئاستی دەروونی هاوڕێکانی و گونجاندن و هاوسەنگی لەگەڵیاندا، دیارە ئەمەش دەبێتە هۆکارێک بۆ بونیادنانی خودی خۆی و خێزانەکەی و کۆمەڵگەکەی و نەتەوەکەی بە ڕێگەیەکی دیموکراسیانەی وەستاو لەسەر بەخشین و کارکردن و بەرهەمهێنانی پڕ بە بایەخ و کولایتیی.

بەهەرحاڵ، سایکۆدراما"تەکنیکێکی سایک□ل□ژییە، کە سایکۆلۆژزان(مۆرینۆ)دایناوە، پشت بە درامای سەرپێی و ڕاستەوخۆ دەبستێت، داوا دەکات لە کەسەکان کە دەوری شانۆگەریی ببینن بە بێ پەیوەستبوون بە نووسنیێکی پێشوەخت یان بە بێ پەیوەستبوون بە تێکستی نووسراوەوە، مەبەست لێی گەشە و پەرەسەندنی دەوری سەرپێی و ڕاستەوخۆیە. ئەم جۆرە تەکنیکە بووە بە چارەسەری دەروونیی و شیکاریی تاک و کۆمەڵ؛ هەروەها پێگەیاندن و گەشەی داهێنان لە لای منداڵ، دیارە وەک ئامرازێکی پەروەردەیی و فێرکاریی … سایکۆدراما لە لای گریکە کۆنەکان هەبووە، (ئەریستۆفان) لە سەدەی چواری پێش زاین د□□ت، کەسەکان زیندانی دەورە کۆمەڵایەتیەکانیان و دەتوانن

خۆیانی لێ ڕزگار بکەن و، تێبگەن لە پاڵنەرەکانی، لە کاتی گوزارشت لێیی لەسەر تەختەی شانۆ. هەروەها (ئ□یستۆ) ئاماژەی داوە بە با□خی ئەو دەورانە کە گرنگ و بە با□خ□ بۆ کەمکردنەوەی ناڵە دەروونییەکان، لە میان□ی □□کبوون لەگەڵ ئەکتەرەکانی تردا، هەروەها گرنگە بۆ پاکردنەوەی دەروون لە نەخۆشییە دەروونییەکان".
هەموو ئەمانە بەو واتایە دێت کە مرۆڤەکان ناتوانن بگوێزنەوە بۆ جیهانی دیموکراسی و ببن بە کەسانی دیموکرات تا دەروونی خۆیان و جەستەیان و بیر و ئەندێشەیان پاک نەکەنەوە لە هەموو ئەو ئاڵۆزییە کەڵەکەبووە بۆماوەییەی، کە بە درێژایی ژیانیان وەریانگرتووە، وەک ترس؛ دڵگیریی و دڵتەنگیی و شپرزەیی و نیگەرانی و گرژبوون و چوونەوە بە ناخدا و شەرم و دابڕانە مردووه ه□نەرەکان. چالاکییە پەروەردەییە تەکنۆلۆجیەکان:
لە فەلسەفەی چالاکییە نوێکان و بیرکردنەوە پێداگۆگییە داهێنەرەکان پێویستە قەرەبووی دروستکردنی گوتاردان و گوتارخوێندنەوە و ئاراستەکردن بە ڕێگە پێداگۆگییە زیندووە هاوچەرخە کردەییەکان بێت، کە لەسەر بیر و ئەندێشەی هەروەزییەوە سەرچاوەی گرتووە، هەروەها پێداگۆگییە دینامیکیە کۆمەڵەکان کارا بکرێن، پشتبەستن بە کارایی بەرهەمهێنەر و، بەکارهێنانێکی کراوە و دانەخراو، دامەزراوەی پێداگۆگیی لە پێناوی ئازادبوونی فێرخوازان لە نەرێنی و سنوردارێتیدایە، تا دەستیان کراوە بێت لە بەرهەمهێناندا، هەروەها ئازادبوونیان لە کۆتوبەندە بیرۆکراسییەکان و فەرمانەکانی مامۆستای ستەمکار و چەوسێنەر، لە جیاتی هەموو ئەمانە هاوبەشیکردنێکی دیموکراسیانەی وەستاو لەسەر چالاکی و داهێنان و ئەفڕاندن، ئەویش لە ڕێگەی دامەزراندنی تاقیگە زانستییەکان و شارەزا ئەدەبیی و کارگە هونەرییەکان و بەڵێندەرە تەکنیککارەکان و یانە وەرزشییەکان لە ناو هەرچ دامەزراوەیەکی زانستی دیاریکراودا. دامەزراوەکان دەتوانن بۆ ئەم کارانە پشت ببەستن بە خەرجی و داهاتی خودی خۆیانەوە بە پێی یاسای دانپیانراوی دەوڵەتیی.

فەلسەفەی چالاکیی و پوختەیی:

گرنگترین ئامێری کردەیی بۆ بەدیهێنانی بە دیموکراسیکردنی فێربوون و کارایکردنی پەروەردەی دیموکراسیانە پێکهێنانی چالاکییە نیشتیمانییەکانە لە سا□□ی سیستمی پەروەردەیەکی ساغڵەم، کە بڕوا و متمانەی بە کوالیتیی چەندێتیی و چۆنیەتیی هەبێت، ستایشکردن و پیاهەڵدان و پاڵپشتیکردنی هەموو ئەوانەی کە خاوەنی توانا و بەهەرە و پسپۆڕی و هونەرریی و ئەدەبیی و تەکنیکیین.

پێویستە مەبەست و ئامانج و خەسڵەتە خوازراوە گەورەکانی پرۆسەی پەروەردە و هەنگاوە دیالیکتیکەکانی سیستمی فەلسەفەی پەروەردەیی تێبگەین و قبووڵیکەین، هەنگاوی یەکەمیش بۆ ئەمە دەسپێکردن بە فەلسەفەی چالاکییە، کە بە هاندانی یاداشت و تێبینییە وەزارییەکان دەکرێت، بەو واتایەی کە چالاکییەکان پاڵنەرێکی بناغەیین بۆ ئامادەکردن و خستنەسەرپێی لاوە تازە پێگەیشتووەکان، هەروەها ئامادەکردنی فێرخوازان بۆ کۆمەڵگە؛ بۆیە کۆمەڵە تەکنەلۆجیە هاوچەرخەکان و سیاسەتی جیهانگیری و کێبڕکێی ڕاگەیاندنەکان لە فێرگەدا پێویستە دیموکراسیانە بێت لە میانەی کاری کارگێڕیی و فێرکردن و پەروەردەکردندا، هەموو ئەمانەش دەچنەوە ڕاژەی پێشکەوتنی کۆمەڵگە چ لە ڕووی ئامێر و ئامڕازە بەرهەمهێنەرەکانەوە بێت یان لە ڕووی خزمەتگوزارییەکانەوە بێت.

ئەگەر چالاکییەکان دەستپێکێکی فەلسەفیی پراگماتیکیی بێت لە پرۆسە دیالێکتیکیە پەروەردەییەکەدا، ئەوە دەبێت وردەکارییەکان و بەشە چکۆلەکە و وردەکان هاوتەبا بن لەگەڵ گەڕاکارییەکاندا و بریتی بێت لە ڕێنماییەکان بەرامبەر بە شێوە و فۆرمی کێشە و گرفتە واقیعییەکانی کە دێتە ڕێگەی فێرخوازەکان، واتە کێشە کۆمەڵایەتییەکان بخرێتە نێوەندی فێرگەکانەوە و مامۆستایانیش ئامادەباشییان هەبێت بۆ وەڵامدانەوەی پرسیارە کوتپڕیی و لە ناکاوەکان. بە واتایەکی تر ناوەڕۆکی فێرگەکان و پرسیارگەلی فێرخوازان لەسەر کێشە و گرفتەکانی ناو کۆمەڵگە بە خێرایی و ڕاستەوخۆ وەڵام بدرێنەوە و دیموکراسیانە ڕەخنە و پرسیارەکان قبووڵکرێن.

بەگومان دەبێت پێداگۆگیی لە نوێکردنەوەدا بێت و ئامڕازە دایلێکتیکییەکان هاوتەبا و هاوئاهەنگ بن لەگەڵ گەشە و پەرەسەندی پێداگۆگی و داوکارییەکانی بازاڕ و کار و گەشەی زانست و تەکنەلۆجیادا، بۆیە پێویستە سوود وەربگیرێت لە هەموو ئامڕازەکانی ڕاگەیاندنە بەردەستەکان لە مەیدانی فەرهەنگی و زانستە پێدراو و بەردەوامەکاندا، هەموو ئامارازە نوێکان بۆ دوای ئەزموونەکانەوە بن بە گەیشتن بە تازەگەریی و هاوبەشیکردن لە دەوڵەمەندکردنی سیستمە پەروەردەییە ئارەزوو بزوێنەکاندا. ئەم پرۆسەیە سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت لە ڕێگەی بەدەستهێنانی ژینگەیەکی پیداگۆگیی گونجاو و باشەوە نەبێت، وەک فێرگەی ژیان و ژیانکردن، کۆمەڵەی هاوبەش و دامەزراوە پڕۆژەییەکان، چاکسازی و دیموکراسی لە ئیدارەدا، چاکسازی کۆمەڵگە بە بەردەوامی و هەمیشەیی، چاکسازی و

باشکردنی ئامڕازەکانی هەڵسەنگاندن و چاودێریکردن بەسەر بنەماکانی پەداگۆگی و چالاکییە واقیعییەکانی بەشە بچکۆلەکانەوە، هەروەها پێکهێنانی دەستەی بەدواداچوون و پشکنین بۆ ئەوەی کارەکانی خۆیان و دەوری خۆیان بە باشی جێبەجێ بکەن، وەک چاودێریکردنی مامۆستایان و ڕێنماییکردنیان لەسەر نوێترین و باشترین جۆری بەرهەمەکان. هیچ مامۆستایەکیش سەرکەوتن بە دەست ناهێنێت لە پرۆسەی فێرکردن و فێربووندا ئەگەر سیاسەتێکی کراوە و هاوکاری و یارمەتی و دیالۆگ و کارکردن لە چوارچێوەی تیپێکی پەروەردەییدا نەبینێت، هەروەها گرنگیدان بە باسە زانستییەکان و بەرهەمە فەرهەنگییەکان لە پێناوی دەوڵەمەندکردنی گەیشتن بە زانین و پرۆگرامی نوێدا.

فەلسەفەی هاوبەشیکردن:

بە بونیادنانی پرۆژە پەروەردەییەکانی خزمەت بە دامەزراوەکان لە دوور یان لە نزیک، بێگومان پێویستە چاوبخرێتە سەر بابەتە هاوبەشە یەکەمیی و زۆر پێویستەکان وەک بەرەنگاربوونەوەی بەفێڕۆنەدانی کات و وزە فێرگەییەکان لە ڕێگەی هاندانە پەروەردەییەکان و پێشکەشکردنی سەعاتی زیادەی خۆبەخشی بە زیاتر خزمەتکردنی فێرخوازان و یارمەتیدانیان بە پیاچوونەوە و گەڕانەوە بە وانەکانیان و جێبەجێکردنی ئەو ئەرک و وەزیفانەی دەدرێت بەسەریاندا لە فێرگەکاندا، یان دەدریت بەسەریاندا بە تەواوکردنی سەعاتەکانی خوێندن واتە لە ماڵەوەیاندا، یان جێبەجێکردنی ئەرک و وەزیفە وەرزییەکانیان ئەویش بە پێی پرۆگرام و شیکارییەکانیان لە لایەن خۆیانەوە بە مەبەستی بەرزکردنەوەی ئاستی خوێندن و فێربوون، هەروەها بە پڕکردنەوەی هەموو کەلێن و کەماسییەکانیان لە ڕێگەی ڕێنماییەکان و هەوڵە دیموکراسییەکان کە لەسەر ئاراستەکردنێکی ڕاست و دروست و سەرکەوتن بە دیالۆگ و مشتومڕێکی دیموکراسییانە و لۆژیکانە.

شتێکی ئاشکرایە کە ئەتوانرێت پەنا ببرێتە بەر مامۆستاکان و سەرپەرشتیاران و سوود وەربگیرێت لە ئەزموون و ڕێنماییەکانیان بە گەشەی باسە پەروەردەییەکان، کە چەق دەبەستێت لەسەر باشکردنی زانین و تێگەیشتنی فێرخواز، بە گونجاندنی فەلسەفەی چالاکی و تازەکردنەوەی ڕێگاکانی پەداگۆگی و ئامڕازەکانی دیالێکتیکیی و ئامرازەکانی چاودێری و هەڵسەنگاندن و ڕێکوپێککردنی تاقیکردنەوەکان، بێ ئەوەی بیرمان بچێت کە گرنگی هاوبەشیکردن لە بونیادنانی مامۆستایان و ئیدارەی پەروەردەیی لە لایەن سەرپەرشتیارانەوە و کارگێڕەکانەوە کە شارەزاییان هەیە لە چۆنیەتی

مشتومڕکردن لەسەر یاداشت و تێبینییەکان و ڕوونکردنەوەیان و باسکردنیان و تەگبیرکردن بە چارەسەری گرفتەکان و هەروەها چۆنیەتی سازدانی کۆڕ و کۆبوونەوەی فێرکارییە پەیوەندیدارەکان بە پەروەردەکردن و فیرکردنەوە.

هاوبەشییە ناوخۆییەکانی فێرگەکان بە ئامانجی گەشە و سەقامگیری و بەکارهێنانی دیجیتاڵ میدیا و پەیوەندییە تەکنەلۆجیەکان لە میانەی بونیادنانی دەستە و لیژنەکانی میدیا و پەیوەندییەکانی تۆڕی ئینتەرنێت بە جیهانەوە. نابێت بێ ئاگابین لە گرنگی و بایەخی پرۆسەی پێشکەوتووەکانی پەیوەند بە مامەڵەکردنی سایکۆلۆجیی و کۆمەڵایەتیی و ئیدارەیی بە شێوەیەکی بونیادی و مرۆڤگەرایی لە وەزیفەکانی ناو دامەزراوە پەروەردەییەکان ئەویش بە ڕێزگرن لە فێرخوازن و کەسە پەروەردەییەکان و ئیدارییەکان و هەڵسوڕاوە سەرپەرشتیکارەکان و دایک و باوکان و مندالەکانیان و پەنابردن بە سیاسەتێکی نەرم و دایلۆگێکی دیموکراسیانە و ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ و جێبەجێکردنی پرنسیپەکانی یەکسانی و ڕێزگرتن لە چالاکییەکان و بەدیهێنانی کوالیتی داهێنان و چۆنیەتی و چەندێتی بەرهەمەکان.
هاوبەشییە پەروەردەییەکان ئەبێت پشت ببەستێت بە هاندان لەسەر داهێنانە پەروەردەییەکان و پێشخستنی وەرزش و چالاککردنی دامەزراوە فێرکارییە هونەری و فەرهەنگیی و میدیایی و کۆمەڵایەتی و ژینگەییەکان.

پەداگۆگی بەهرەداریی:

تیۆریا پەروەردەییە بەهرەدار و داهێنەرەکان پاڵ ئەدات بە کۆمەڵێک بنەما و پایەوە، وەک: هەوڵدانێکی بەردەوام بە تازەگەریی و تازەکردنەوە و دوورکەوتنەوە لە دووبارەکردنەوە و کۆپیکردنی ئەوەی کە هەیە و زووتر لە بەردەستا بووە، دوورکەوتنەوە لە تازەگەرێتی خەیاڵپڵاوی و هەوڵدان بە بەدیهێنانی تازەگەرێتی ڕاستەقینە و واقیعیانە و بونیادنەر و مەبەستدار بە ئاراستەی سوودگەیاندن بە مرۆڤ و گۆڕانکارییە مێژوویی و کۆمەڵایەتییەکان. دیارە ئەمەش بەدی نایەت تەنها بە فێربوون و خۆ ڕۆشنبیرکردن نەبێت، هەروەها بە جێبەجێکردنی پەداگۆگییەکی دیموکراسییکراوی ناو هەموو دامەزراوە دیموکراسییەکانی دەوڵەت. ئەم جۆرە لە پیداگۆگیی داهێنەر و بەهرەدار لە دەوڵەتی دیکتاتۆری و حوکمە ستەمگەرەکاندا جێبەجێ ناکرێت.
ناشتوانرێت قسە لەسەر تیۆریایەکی داهێنەرانە بکرێت ئەگەر هەوڵدان و هاندانێکی گەورە لە ئارادا نەبێت بە پلانڕێژ و بونیادنان و

دووبارەکردنەوەی بونیادنان و پێشنیاز و دۆزینەوە نوێکان و گەشەدان بە تواناکانی مرۆق لە ڕووی ماددی و مەعنەویەوە بە ڕوبەڕووبوونەوەی هەموو ئالانگەرییەک.
مەرجەکانی تیۆریای داهێنان و بەرهەمدار پێویستبوونێکی هەمیشەیی بە نایابی جۆری بەرهەم لە ڕووی چەندێتی و چۆنیێتییەوە، ئەمەش بەدی ناهێنێت بە بونیادنانی دیموکراسیانەی فەرخواز و هاوڵاتی و کۆمەڵگەوە نەبێت.
کاراییکرد و بە گەڕخستنی ژیان وژینگەی فەرگەیی:
ژیان و ژینگەی فەرگە کار لەسەر دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی دیموکراسی و کراوە و هۆشیار و گەشەسەندوو دەکات لە نێو دامەزراوە پەروەردەییەکان و میانە و جووڵەی پەروەردەدا، هەروەها هەڵدەسێت بە توانەوە و سڕینەوەی ململانێ هەستیی و ناهەستییەکان و نەمانی جیاوازیە چینایەتیەکان و سنوردانان بە هەموو هۆکارە ململانێ بێزارکەرەکان و دڵڕەقییە کۆمەڵایەتیەکان، بە تایبەتی کە ژیان و ژینگەی ناو فەرگە بریتیە لە دامەزراوەیەکی پەروەردەکردن و فێرکردنی چالاکانە و کارایی و کردەیی، کە کار دەکات لەسەر دامەزراوەکانی تری ناو کۆمەڵگە، هەروەها کار دەکات لەسەر زۆرکردنی ژیانێکی بەختەوەر و هیوا و دڵنیایی و خۆشبەختی، دیسان کار دەکات لەسەر بەدیهێنانی ئازادیەکی ڕاستەقینە و و دڵنیایی کۆمەڵگە، هەوڵ ئەدات بە جێگیرکردنی بەرزکردنەوەی فەرهەنگی هاوڵاتی باش لە چوارچێوەی ڕێز و مافی فەرخواز و مرۆق لە ناو دامەزراوەکان و، جێبەجێکردنی یەکسانی ڕاستەقینە و چەسپاندنی یاسا دادپەروەرییەکان و کردنەوەی دەرگا و دەروازەی پرنسیپەکانی گونجاندن و پێکەوە ژیان و تۆلێرانس بە دوورکەوتنەوە لە جیاکاری ڕەگەزیی و توخم و زمان و چینایەتی یان کۆمەڵایەتی، هەموو لە بەردەم یاساکاندا وەک یەک وا دەبن و، وەک یەک دەژین و، وەک یەک کار و چالاکی ئەنجام دەدان. هێزی سەرمایەی فەرهەنگی زۆر لە هێزی سەرمایەی ماددیی گەورەتر و بەهێزترە لە دامەزراوە پەروەردەییە دیموکراسیی و دادپەروەرەکاندا.

جێبەجێکردنی پرنیسپەکانی وانە وتنەوە:

گرنگترین ئامڕاز و ئامێری بەدیهێنانی پەروەردەی دیموکراسیانە، کە کار بکات لەسەر سنوردانان بە ململانێ جۆراوجۆرەکان لە ناوەخنی چالاکیە پەروەردەییەکاندا، جێبەجێکردنی پرنسیپەکانی وانە وتنەوەیە، بە ئەوەی بتوانرێت توانا جیاوازەکانی فەرخوازان لەبەرچاو بگرێت، تا لەم ڕێگەیەوە بتوانێت ئاستە چیاوازەکانی

زیرەکی دیاری بکات و لەبەرچاویان بگرێت بە مەبەستی بەدیهێنانی ئەنجامێکی ئەرێنی و پێداگۆگیەکی کارامە بەش بەش کراوەکان، بۆ هەر ئاستێک لە ئاستەکانی زیرەکی و توانا جیاوازەکان ئەم پێداگۆگیە کارامەیە کاری خۆی دەکات و هەوڵ ئەدات لەم ڕێگەیەوە جیاوازیەکان بسڕێتەوە. ئەم جۆرە لە پێداگۆگیی بڕوای وایە کە :"منداڵان لە تەمەنێکدا و لە پۆلێکدا، یان لە قۆناغێکی خوێندندا هەموویان وەک یەک نین و جیاوازی لە زیرەکی و توانایاندا هەیە بۆ نەهێشتنی ئەو جیاوازیانە، پێویستی بە پێداگۆگیەک هەیە کە ئەو جیاوازیانە لەبەرچاو بگرێت، لەم ڕێگەیەوە ئەو منداڵانەی بێ توانان، یان کەمتر توانایان هەیە لە منداڵەکانی دیکە پێشدەخرێن و ئاستی زیرەکیان بەرزدەکرێتەوە و چیتر جیاوازنیەکان نامێنن".

بۆ نەهێشتنی ئەو جیاوازیانە، کە شتێکی سروشتییە و دەبێت زۆر بە ئاسایی وەربگیرێت. مامۆستاکان یان سەرپرشتیارەکانی فێرگەکان پێویستە هەوڵی ئەوە بدەن کە وانەی زیاتر بەو منداڵانە بڵێنەوە کە توانایەکی کەمتریان هەیە، زۆریش گرنگە کە بێ توانایی ئەو منداڵانە بە جۆرێک لە بەرچاوبگیرێت کە هەستیان بریندار نەکرێت، چونکە بەو هەوڵانە بە ئاسانی دەتوانرێت ئاستی خوێندن و زیرەکیان بەرزبکرێتەوە بۆ ئاستی منداڵە زیرەکەکان.

سۆران محەمەد ... لێکۆڵینەوەی شیعریی: تەکنیکی دژە تەکنیک وەکو ستایلێکی شیعریی ئەفرێنەر

لە هەموو بوارێکی ژیاندا کەسانێك هەن عاشقن، بە جۆرێك عاشقی بوارەکەی خۆیان گەر ئەو بوارەیان لێ زەوت بکرێت وردە وردە ڕەنگیان زەرد دەبێت و توشی ڕشانەوەی تەپوتۆزی د□روبەرو پیسیی دەروونەکان و ژینگەی نەخۆش دێن و لەسەرجێگاش شەوان بە دەم خەوەوە ڕادەکەن و دەڵێن:

کوا نیوەکەی ترم؟ کوا عەشقەکەم.. .....

بۆ درێژەی با بەت کلیکی ئێر□ بکەن ....

ئــایـەتی ونبــوون ... جیهــان بــن ڕابحی ... وەرگێڕانی: ئاری بابان

کە هات شەپۆلی فرمێسک
لە چاوەکانی دەتکا
نەیدەزانی ڕەنگدانەوەی
سەرسوڕمانەکەی چییە!
نەیدەزانی هەڵچونی شەپۆلەکانی دەریا
بەئازارن
نه یده زانی شەپۆلە سوێرەکانی
بشوات□و□
هەڵبێت
لەدەست ونبوون
بۆ ونبوونێکی تر
نەیدەزانی ئاسۆ چۆن تینوێتی دەشکێ و
لەسەر باو□ب□ران ئەخەوێت
چۆن یەکبوونی پێکدێنێت
بەچڵێ هەورو و بەزەردەی پاییز
چۆن مێردمنالێک
غەمەکانی خۆش ئەوێت
وەکو مردن و لەدایکبوون ...
ئەو بەلایەنگری خۆی
ئایەتێکی لە ڕەنگی پەلکەزێرینە
دانابوو
بەخۆشەویستی و سۆزەوە
فەرشێکی ڕاخستبوو...
لەم بێ بەرگییەی خۆی دا
کڵۆڵی بۆماوەتەوە
ئەی کێ بە پەرۆشەوە
جانتاکانی کۆچ
هەڵبگرێت؟
کێ پێکی خەونە قڵیشاوەکانی

هەڵدات و
بڕوات؟
ئاسەواری پەشیمانی ئاورنگ
کەوتە سەر ڕووی و
مردنی ئەخواست تا بڕوات و
بەخەونەکانی نەگات
بەخاکەکەی ژێر پێی ڕازی بێت و
باوەش بەتارمایی خۆیدا بکات و
بڕوات
لەگەڵ پەرۆشیدا دواسەمای خۆی بکات و
شێتیەکی هەڵگرێت و بڕوات
لەناو مندا
دەنگێکی کز هەیەو پیتەکانی ناخوێندرێنەوە
سوتان …سوتان و … بۆنێکی زۆر خۆش
ژانێکه و لە هەیوانی ئەزەلیدا
دڕکێکە لە ڕابردوودا
دێت و دەڕوات
شەونخونی کوشندەیەو
دەمەو بەیان خۆڵەمێشیش هەڵەکانمان
ڕادەژەنێت
ئەی ئەو کەسەی بەرامبەرم ڕاوەستاوی
وەک پەیامبەرێکی لە خاچدراو
ئەی یەزدان
بە فویەک ڕۆحت لە بونەدا خوڵقاند
ئاوهاش دەبێت هاوسۆزم بیت
لەم لەرزەمدا
تا بزانم چۆن دەریا شەپۆل دەدات و
چۆن ئەو شەپۆلە دەبێتە خوێ
ئەی رۆح
دەتوانیت بەشداری یەکەم لەرزینم بکەیت و
هاوڕێم بیت لە دڵەوە
تا بزانم
چۆن سوتان دەبێتە
بۆنێکی خۆش و
پێکەوە ڕابکەین
لە ونبوونێکەوە
بۆ ونبوونێی تر

مـانگی شیـراز …. عەبـدولـوەهاب بەیاتی و: نەژاد عزیز سورمێ

(1)
دڵم برینـدار دەکەم ،
شیعرەکانم
بە خوێنی دەدێرم ..
گەوهەرێك
لەبن ڕووباری مرۆڤایەتیدا
شەوق ئەداتەوە ..
پەپوولەی سوور هەڵدەفڕن
لە شیعرەکانمدا ژنێك لە دایك دەبێ
مانگێکی شیرازی ،
لە گوڵەگەنمێکی زێڕینی بادراو هەڵگرتووە ..
هەنگوێنی دارستانی
لە چاودا دەگەشێتەوە و
خەمی ئاگری ئەبەدییەت
باڵی
بۆ لە شەودا دەڕوێنن و دەفڕێ ،
خۆرێك لە خەو هەستێنێ
لە تنۆکە ئارەقی درەوشاوەی سەر
هەنییەی عاشقدا نووستوە .
لە خەمی ڕەنگەکاندا
کە لە نێو تابلۆیاندا شێردراونەتەوە :
ژنێك ماهێکی شیرازی هەڵگرتووە
لە شەودا دەفڕێ ..
گەمارۆی خەوم دەدا ،
دڵم برینـدار دەکا ،
شیعرم
بە خوێنی دەدێرێ ..
شاران
لە بنی ئەو ڕووبارەدا دەبینم نقووم بوون

لە چاوەكانیدا سەرچاوەی گرتووە ..
جادوویەكی هەنگوێنی
هەر كێ نزیك دەبێتەوە
چاوی تێدەبڕێ
یان پێچەوانەی تەوژم مەلە دەكا
دەیكوژێ ..

هەموو ژنانی دونیا
لە ژنێكدا دەبینم
لە شیعرەكانم لە دایك دەبێ ،
خاوەنداری□تی دەكەم ..
تێیدا دەحەوێمەوە ..
بەرەو ڕووی شەودا دەقیژێنم
لێ باڵەكانم
بەسەر ڕەنگی شاراوەی ناو تابلۆیان
تێكدەشكێن .

(2)
شێت
بە ڕووباری
لە چاویدا هەڵقوڵاو
بە هەنگوێنی ئاگرینی گەشاوەی ناو
ڕووباری ئاگر
پێچەوانەی تەوژم
مەلە دەكەم .

(3)
مێژووی ڕووباران دەنووسمەوە
لە مەلی خۆشەویستی و
ڕووباری زێڕینی درەختان
دەست پێ دەكەم .

(4)
عاشقان ،
بە خوێنی من خۆیان دەشۆن
غەریبانیش بە شیعرەكانم
لە مەنفادا
شیراز بنیات دەنێن .

(5)
خاوەندارییەتی دەکەم و
تێیدا دەحەوێمەوە
لە پەڕەمووچیدا
وێنەی یۆتۆبیایان دەکێشم
شاعیری تێدان .
.
(6)
بە ڕووباری لە چاوەکانیدا هەڵقوڵاو
شێت ..
بە لێشاوی سەرکێش و لافاو
بە بڵێسەی دڕندەی برسی
مەلە دەکەم
بێ ئەوەی بگەمە کەنار
بە سەرخۆشی نقووم دەبم ..

(7)
باڵم لێك دەکەمەوە و
لە نیوەشەودا بۆی دەفڕم
دەیبینم
نووستوە
خەون بە مانگی سەوزی شیرازییەوە
دەبینێ ..

بەسەر دەروازە بەردینییەکاندا دەگری ،
بە لق و چڵی باخچەکەیدا شۆڕ دەبێتەوە و
تەنیا تێیدا دەمێنێتەوە ..
ژیانم نەدەبوو
خاك
بە ئامادیی و نائامادیی
تێیدا بوو
پڕ لە کۆچ و بە تەنێیی و
تارمایی مردووان ..
ئەی گۆزەی
ڕوومەت بە توتڕك سوور و
گوڵی شاخاوی سپی !
لەو سەفەرەدا

ببـە بـە توێش□ بـەرەی من !
لـەم سـەفـەرەدا
ببـە بـە دوايين مـەنفای نیشتمانم
تـێيدا بحـەوێمـەوە و بمرم .

(8)
بـە خـۆشەويستی بـڵێ (ئا)
يان بـڵی (نا) .

(9)
بـڵێ (بـڕۆ !)
يـەكسـەر دەڕۆم ..
بـڵێ (حـەزم لـێتـە)
يان بـڵێ (حـەزت لـێ ناكـەم)

(10)
چاوەكانت
دوو چراوگی زێڕينن .
دەستت
دوو چارۆگە .

(11)
كارەساتـێك
لـەژێر ڕووپـۆشی وشەدا
دەشارمـەوە ..
بـە برينـەكـەم دەڵێم ،
(سارێژ مـ□ بـە!)
بـە خـەمم دەڵێم ،
(سارد مـ□ بـەوە !)
بـە عاشقان دەڵێم
(خـۆتان بـە خوێنی من بشۆن !)

(12)
ئاگر ئاگر هەڵدەلووشێ و
خـەمی عاشقە كۆچەريـ□كانيش
لـە سارای خـۆشەويستيدا
دەشارێتـەوە ..
شيراز دەمـێنـێتـەوە
ئـێمـەش دەمـێنينـەوە

لـە شەودا سەفەری بۆ دەکەین
سووتاو بە ئاگری خەمی ئەبەدی ..
لـە سپێدەدا
باڵمان لـێ دەڕوێن
دەفڕین
بەڵام پێش ئەوەی
کاروانی بگاتێ
دەیکەین بە هی خۆمان
لێی دادەنیشین و د□گ□□ینەوە .

(13)
لـە سەرچاوەکانی نووردا
بە کوژراوی دۆزیمیانەوە
دەمم
بە توتڕکی سوور و گوڵی سپی شاخاوی بوو
باڵیشم
لـە نووردا ڕوا بوون .

* لـة كـؤشيعرى (قمر شيراز) ـةوة ، برِوانة :
http://www.alriyadh.com/52342

سێبەرەکەت پەیت کە … سمکۆ محەمەد

لەهیچ شوێنێك ئۆقره ناگرم
زمان لەوەتەی هەیە وەکو خۆی بەدەم ئازارەوە تەجەللا دەکات
پرسیارێکم هەیە جەوهەری لە سێبەرەکەیەتی
بەئەسپایی بڕۆ
هیچ بیانویەك نەماوە بۆ ژیان .. بۆ گوتن .. بۆ ئاوەدانی
تەنانەت بۆ تەنهاییش.
لەوە تێگەیشتووم کە گریانی بەکوڵ/ مردوو ناگەڕێنێتەوە
یەك جار سەر لەقاندن/ هەتا سەره

ژیان وەکو ئاو وایە/ کە رێگا دەبڕێت/ چاڵ درووست دەکا
چاڵی وردوو و درشت
پرسیاری دژوار ئەوەیە کە وڵامی نەزانی
ژیان وەکو مۆرانەیە/ هەمووو شتێك دەخوات/ تەنها خەمی ماڵ نەبێ
من دەوڵەمەندترین ماڵم لە مۆرانە
لەترسی مۆرانە گەرکمە بڕۆم / بەڵام هیچ جێناهێڵم
باڵندەکان بەر لەوەی بفڕن / پەڕی خۆیان جێدەهێڵن
ئینسان بەرلەوەی بڕوات/ لەسەر بەردێك دانانیشێ و سێبەرێك جێبها□□□
کەچی دەماغ بەرزەکان هەموو شەوێك ئاهەنگ دەگێڕن/ لەتازیەی خۆشیان ناوەستن
من ئێستا وەکو جاران نیم/ خەو بەوەوە دەبینم کە ئیتر هیچ خەون نەبینم/ هیچ خەیاڵێك نەکەم/ هیچ ئومێدێك هەڵنەچنم لەسەربانی وشەکانم
من ئێستاکە تیلماسکێك ی دڕکاویم بەسەر پشتی خۆمەوە
لەشێوەی تودا تەنها ئەلبومێك وێنە شك دەبەم و هیچی تر.
لەبەردەم قەڵافەتی خۆم نەبێ/ سەرم دانانەوێنم/ هیچ شتێك لەسەر من نانیشێتەوە
مادام خەونم نەماوە/ واناکەم لەخەیاڵمدا شتێك ون بێ
واناکەم لە داخی نەفرینی خەڵك و تۆرانی خۆشەویستەکەم/ تۆڵە بخەمە ماڵانی دیکەوە/ واناکەم لەترسی سڕبوونی جەستە و شڵەژانی مێشك و دڵی تەزیوم/ ئاگام لە جوانی گەردوون نەمێنێ، من هیچ واناکەم
ترسی ئەوەم نەماوە کەچی روودەدات بەر لەرۆیشتنی خۆشەویستی
بەڵام لەدوای رۆیشتنت دەترسم کە نە من ماوم/ نە تۆ
من سەیری خۆمە
بۆیە نە سەیری تۆ/ نە سەیری کەس دەکەم
پێمخوشە لەپێشانگایەك خۆم نمایش بکەم/ چونکە کەس لەترسی سێبەری ئەوی تر/ سەیری خۆی ناکا
تکایەکی ترم هەیە/ وەختێك کە تارماییەکەت بەلامدا تێدەپەڕێت/ روناکییەکی باغەیی لەخەیاڵمدا بمێنێ/ تینویەتیم بەسێبەری تۆ بشکێت
ترسی ئەوەم هەیە بەم هەموو بێدەنگییەوە/ وەکو شووشەی مەی بەدەستی سەرخۆشێکەوە بم/ لەبێ ئۆقرەییدا لەدەستت بکەومە خوارەوە
تۆ ئەوە باش دەزانی/ من هیچ موڵكێك شك نابەم / جگە لەمانە
ماڵێکی بچووك و چەند کتێبێکی بچووك و دڵێکی بچووك و خولیایەکی بچووك و یادەوەرییەکی بچووك و دونیایەکی بچووك و بڕوایەکی بچووك و دیزەڵەیەکی بچووك و مشتێ رازیانەی بچووك و چوارچێوەیەکی بچووك و نیگارێکی هەڵزەقاوی بچووك زیاتر

كە ژيان ئيتر ئەمانەی ناوێ.
ئەگەر دەتەوێ ئەمانەش زايە دەكەم
ئەگەر ناتوانی سەرم لێبدەی/ وەكو من بڕۆ بەڵام بۆ سێبەر
ژيان غەريبی كردم/ ناچارم رێگای نەفرەتی هەڵبژێرم
ئەگەر وەكو ئاسياييەكان لە رۆژگيراندا نمايشی خۆم بكەم و خۆم بدوێنم
هيچ نەبێ خۆم نەناس ناكەم/ پرسياری ناماقوڵ ناكەم لەمێژووی خۆم
ئەگەر وەكو شاميەكان بچمەوە بن هەنگڵی چەتەكان و ريشم بدەمە دەست ئەوان
واناكەم هەر نەمناسمەوە و لەسێبەرەكەشم توڕەبن
ئەگەر بمەوێ ئاسمان بەشينێتی خۆيەوە بمێنێتەوە
لێ گەڕێم گوڵی سووريش بەئاڵی خۆيەوە لەناز بكەوێ
سێبەری خوم لە بەرهەتاو جێ ناهێڵم
تۆش سێبەرەكەت پەيت بكە و خۆت جێبهێڵە

چیرۆک بۆ منداڵان … هاوڕێیەکی دڵسۆز.. نووسینی: رێزا شوان

ماڵی ئێمە و ماڵی قەشەنگی هاوڕێم، لە شاری سلێمانی لە گەڕەکێک داین، بۆ یەکەمین جار هەر لەم قوتابخانەیەی ئێستمان لە پۆلی یەکەمی بنەڕەتیدا، یەکتریمان ناسی و بووین بە دوو هاوڕێی دڵسۆز و خۆشەویست.
باوکم کوتاڵفرۆشێکی دەوڵەمەندی ناسراوە، دووکانێکی گەورە و کۆگایەکی گەورەی کوتاڵی هەیە، بە تۆپ و بە مەتر کوتاڵ دەفرۆشێت. پیاوێکی بەرچاوتێر و یارمەتیدەر و بەخشندەیە.. باوکی قەشەنگیش قۆناغی خوێندنی ناوەندی تەواوکردووە، شۆفێری پاسێک بوو، لە نێوان سلێمانی و کەرکوک ئیشی دەکرد. دوو کچ و کوڕێکیان هەیە،
قەشەنگ منداڵی گەورەیانە، بە کرێ دادەنیشتن. ژیان و گوزەرانیان سەخت بوو. بەڵام بە پیاوێکی دڵسۆز و راستگۆ و دەستپاک ناسراوە.. قەشەنگ کچۆڵەیەکی ئێسکسووک و رووخۆش و جوان هێمن و زیرەکە.. هەموو ساڵێک ئەو بە یەکەم و من بە دووەمی پۆلەکانمان

دەرچووینە.
ساڵی پار کە لە پۆلی پێنجەمدا بووین، قەشەنگ رووخۆشییەکەی جارانی نەما، دڵتەنگ و غەمگین بوو.. تا دەهات ماتر و غەمگینتر دەبوو.. ئەوەم زانی کە ئەو پاسەی باوکی شۆفێری بوو، خاوەنەکەی فرۆشتی.. بێکاری و قەیرانی داراییش رووی لە کوردستان کرد.. باوکی لە هەفتەیەکدا دوو رۆژ کرێکاری دەستدەکەوت و سێ رۆژ دەستی ناکەوت. ژیان و گوزەرانیان زۆر سەختربوو.. ئەم نەبوونییە بە قەشەنگەوە دیاربوو، جلەکانی قوتابخانەی هەمان جلەکانی ساڵی پاربوون، کۆن ببوون و بۆی تەسکبوون.. زۆریش دەروون بەرزن، یارمەتی لە کەس وەرناگرن.. نەمدەزانی چۆن یارمەتییان بدەم.

دە رۆژ بەر لە جەژنی نەورۆز، من و قەشەنگ و دوو هاوڕێی هاوپۆلمان لە پشووی نێوان وانەی سێیەم و چوارەمدا، لە گۆڕەپانی قوتابخانەکەمان وەستابووین، ئەو دوو هاوڕێیەمان هەریەکەیان سێوێکی گەورەیان بەر قەپ دەدا، باسی ئەوەیان کرد کە بۆ جەژنی نەورۆز جلوبەرگی جوان و پێڵاوی تازەیان کڕیوە، لە نەورۆزدا بە سەیرانگای قەشقەلی دەچن.. قەشەنگ هەناسەیەکی ساردی قووڵی هەڵکێشا و بە ئەسپایی لێمان دوورکەوتەوە.. ئاگام لێبوو کە چاوەکانی پڕببوون لە فرمێسک و قۆڵپی گریانی دەدا.
ئەم دیمەنە دڵتەزێنەی قەشەنگی هاوڕێم، زۆر کاری تێکردم، کزەی خستە دڵمەوە.
کە هاتمەوە بۆ ماڵ دایکم چێشتێکی خۆشی لێنابوو، دڵم خواردنی نەبرد، سەرم دەئێشا.

هەموو ئێوارانێک کە باوکم دەهاتەوە، من و شابازی برا بچووکم بە زاق و زیق و بە گەشی و پێکەنینەوە، بەرەو پیری باوکم دەچووین و دەستمان لەملی دەکرد. بەڵام ئەو ئێوارەیە ئەو گەشی و پێکەنینەم نەبوون.. باوکم هەستی بە دڵتەنگییەکەم کرد.
باوکم: شەنگە گیان، کچە شیرینەکەم بۆ دڵتەنگی.. چی بووە؟! تۆ تا ئێستا هیچت لە ئێمە نەشاردۆتەوە، بڵێ بزانم چی وا دڵتەنگی کردووی؟
چاوەکانم پڕبوون لە ئەسرین و بە قوڕگێکی پڕ لە گریانەوە.. دیمەنی گریانی قەشەنگی هاوڕێم و باسی نەبوونییان و بێکاری باوکیم بۆ باوکم و دایکم گێڕایەوە.
باوکم دەستی بەسەرمدا هێنا و ماچی کردم و ئافەرینی کردم کەوا بە تەنگی هاوڕێیەکی دڵسۆزمەوە دێم.. دوای کەمێک بیری کردنەوە.

باوکم: تا سبەینی ئێوارە مۆڵەتم بدەرێ، بەڵێن بێت بۆ ئەم نەورۆزە دڵیان خۆشدەکەم.

ئەم بەڵێنەی باوکم دڵخۆشی کردم، پێکەوە نانمان خوارد.. کە چوومە سەر جێگاکەم، لە دڵی خۆمدا دەمووت: باوکم چۆن دڵیان خۆشدەکات..؟ گەر پارە و جلوبەرگم بداتێ بۆیان بەرم.. دڵنیام کە لێم وەرناگرن.. ئەی چی؟ با تا سبەینێ ئێوارە چاوەڕێ بکەم و بزانم.
سبەی ئێوارە لە دوای نانخواردنمان، باوکم مۆبایلەکەی دەرکرد و تەلەفۆنی کرد.
باوکم: هەلۆ.. بەڕێزتان کاک ئازادی باوکی قەشەنگن؟ ئێوارەتان باش. من نەوزادی باوکی شەنگەی هاوڕێی قەشەنگی کچتانم.. گەر دەتوانیت هەر ئێستا وەرە بۆ مال□مان، سوپاستان دەکم.. بەڵی خێرە و ئیشێکی گرنگم پێتانە.. مال□یشمان لە لە کۆڵانی پشت قوتابخانەکەوەیە.. ژمارەی خانووەکەمان(٢٥) جە، چاوەڕێتان دەکەین.. خواتان لەگەڵ.

زۆری پێنەچوو کاک ئازادی باوکی قەشەنگ لە دەرگاکەمانی دا، هەمووومان بە گەرمی بەخێرهاتنیمان کرد.. دیاربوو ئەو پرسیارە خەیال□ی داگیرکردبوو کە بۆچی باوکم بانگی کردووە..؟ دوای چای خواردنەوە.
باوکم (بە روویــەکی خۆشەوە): کاک ئازاد گیان.. دەزانم کە نازانی بۆ بانگم کردووی، من ئەمڕۆ لە سێ هاوڕێی دڵسۆزی خۆمم دەربارەی ئێوە لێم پرسین، کە باش دەتاناسن. هەرسێکیان بە باشی و بە دڵسۆزی و دەستپاکی ناوتیان بردن.. ژمارەی تەلەفۆنەکەشتم هەر لەوانەوە وەرگرت.. من کوتاڵفرۆشێکی دەوڵەمەندم، زۆر ماندوو دەبم، دەمێکە بە دوای یەکێکی وەکو بەڕێزتان دەگەڕام کە بڕوا و متمانەم پێبێت و بە هەمیشەیی کارم لەگەڵدا بکات.. جا ئەگەر بەڕێزت رازیت و پێێخۆشە لام کاربکەیت.. هەر لە بەیانییەوە وەرە بۆ دوکانەکەم و دەست بەکارکردن بکە.. مانگانەیەکی باشیشت دەدەمی.
کاک ئازاد وایدزانی کە خەون دەبینێ، کە گوێی لە قسەکانی باوکم بوو، زۆر گەشایەوە.
کاک ئازاد: بەڵی کاک نەوزاد رازیم و زۆرم پێخۆشە، گەر ئەم چاکەیەم لەگەڵدا بکەیت، بەڵێن بێت بە ئەوپەڕی دڵسۆزی و دەستپاکییەوە کارت بۆ دەکەم.
باوکم: کەواتــە هەر لە بەیانییەوە وەرە بۆ دوکانەکەم و دەست بەکارکردن بکە.. پیکاپێکی توێتەی تازەشم کڕیوە، ئەو

پیکاپەش با هەر لای تۆبێت، بۆ راپەڕاندنی ئیش و کارەکانی دوکانەکەمان. من ئۆتۆمبێلی خۆم هەیە.. دەربارەی مانگانەش، مانگی نۆ سەد دۆلارت دەدەمێ. جلوبەرگی خۆت و منداڵەکانیشت هەر لەسەر دوکانەکەمە.. ئەوەشیان بۆ باسکردم کە حاجی نەریمان ئاگاداری کردوویتەوە، کە دەیەوێت لە خانووەکەی دەرت بکات و دەیفرۆشێت.. بەیانی بە چەند بیفرۆشێت من ئەو خانووەی لێدەکڕم.. بەبێ کرێ بۆ خۆتان تێیدا دابنیشن، وابزانن کە خانووی خۆتانە.
ئینجا باوکم دەستی کرد بە گیرفانی چۆغەکەیدا، نۆ سەد دۆلاری ژمارد.

باوکم: کاک ئازاد، ئەمە مانگانەی ئەم مانگەتە.. دووبەیانیش با دایەکی منداڵەکانت بێن بۆ دووکانەکەم.. بە دڵی خۆی جلوبەرگ بۆ تۆ و بۆ خۆی و بۆ هەرسێ منداڵەکەت هەڵبژێرێت.. ئەم نەورۆزەش میوانی ئێمەن و پێکەوە دەچین بۆ سەیرانگای قەشقۆڵی.
کاک ئازاد، لە خۆشیا قسەی بۆ ناکرا.. هەستا و بە باوەشی بە باوکمدا کرد.. زۆر سوپاسی کرد.. ماڵئاوایی لێکردین و رۆیشت.
منیش چووم باوەشم بە باوکمدا کرد و تێر ئەملاو و ئەولایم ماچکرد و وتم: بابە گیان تەمەن زیاتر لە سەد ساڵ بێت.. چەند دڵی کاک ئازادت خۆشکرد.. هێندەش دڵی منت خۆشکرد.. چونکە کزۆڵەیی و خەمباری قەشەنگی هاوڕێم، خەمێکی گەور□ بوون.
بۆ بەیانی کە چووم بۆ قوتابخانە، بینیم قەشەنگ لەبەردەم دەرگای قوتابخانەکەماندا وەستاوە و چاوەڕێی منی دەکرد.. کە منی بینی رای کرد و باوەشی لێدام.. چاوەکانیشی پڕببوون لە ئەسرین.. وامزانی کە دەگری: قەشەنگ گیان بۆ دەگری؟
قەشەنگ: لە خۆشیا دەگریم، ئێمە ئەمشەو لە خۆشیا کەسمان خەومان لێنەکەوتووە، دایکم زیاتر لە پانزە رکات نوێژی کرد و نزای خێری بۆ کردن.. ئێمەتان رزگارکرد.
ئەمساڵ من و قەشەنگ، لە پۆلی شەشەم داین، زیاتر لە هاوڕێ، خۆمان بە خوشکی دڵسۆز و شیرینی یەکتری دەزانین.

رەزا شوان:
نەرویج : ٤ی/ نۆڤەمبەر/ ٢٠١٨

ژینگەپارێزم ... ڕۆستەم خامۆش

ژینگەپارێزم دڵسۆزی خاکم
پەروەردەی دەستی سێ کەسی پاکم
ئەوانیش دایەو بابەو مامۆستا
هەر سێکیان بۆ من ڕووناکن ئێستا

ژینگەپارێزم شەیدای سروشتم
پاک و خاوێنم جوانە ڕەوشتم
شارم پیس ناکەم بەزبڵ و خاشاک
لە نێو دڵمایە خۆشەویستی خاک

ژینگەپارێزم من جوانیم دەوێ
من دۆستی ژینم شارم خۆش دەوێ
وڵاتی شیرین کوردستانی خۆم
خۆشەویستە لام نیشتمانی خۆم

ڕۆستەم خامۆش

دانیێل دیفیرت و چارەکە سەدەیەک لە پاڵ فۆکۆ دا ... دیدار مەسیفی

لە ئەرشیفی دەنگەکا نەوە
٢٠٠٧-١١-٤

هەر کاتێک ناوی پەتای ئەیدز دێت رۆڵ و ناوی ئەو پیاوە بە ویقارەشی لە تەکدا دەنوسرێت کە تەمەنیکی درێژی لە وەستان لە بەرامبەر ئەم ترسە جیهانیە تەرخان کردووە و چەندین ریکخراوی جیهانی پێکهێناوە. ئەو پیاوە ئەفەندییە ژیرەی کە لەوانەیە لای زۆرینەی خەڵک تەنها بە گوێگرتن لە ووشەی ئەیدز و زانینیان بەم پەیوەندیەی درێژەی کە لەگەڵ فۆکۆدا هەیبووە، ئەو نموونەیەکیش بێت بۆ بێشەرمی و سەرلێشێوانی ئینسانی بیرمەند.

ئەو پرۆفیسۆرە کۆمەڵناسەی بە ویقارە لە تەمەنێکی زوودا دەستی دا کتێب و بە باڵای پلە ئەکادیمیەکاندا هەڵگەڕا، بەڵام سەرباری ئەم هەموو کار و کردەوەی گەورەانەی کە لە تەمەنیدائەنجامی داون، ئەو زۆر کەم خەم و کەم تەرخەم بووە لە خۆبەدەرخستن لە چاو ئەو ڕۆشنبیرانەی کە لە باکوری ئەفریقیا و ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا کار و کتێبەکانی دۆستە خۆشەویستەکەی ئەویان سانسۆر کراو وەردەگێڕا سەر زمانەکانی خۆیان وە یان ئەوانەی نوسینەکانی فۆکۆیان بە زمانەکانی عەرەبی و فارسی و تورکی و کوردی دەخوێندەوە و لە کۆڕ و کۆبوونەوە و نوسینەکاندا ناوی فۆکۆ ببوو بە وێردی سەر زوبانیان. ئەوان هەموویان لە دانیێل دیفیرت گەرمتر و زیاتر لە قسە کردن و جل لەبەرکردن و لە وەستان لە بەردەم کامیرادا خۆیان وەک فۆکۆ نیشان دەدا. بێئەوەی هیچیان شێلگیرانە بە نزیک سنوورێک دا بچن کە فۆکۆ لە سەریدا تاق و تەنیا بە سەر و قوونی رووتەوە جوێنی بە هەر شتێک دەدا کە ناوی دسپلین و دەسەڵاتە!

دانیێل دیفیرت لە تەمەنێکی گەنجدا ببوە دۆستی فۆکۆ و بەتەمەن دە ساڵ لە ئەو بچووکتر بوو، بەڵام ئەو هەر لە سەرەتاوە بەر لەوەی ببێت بەم پیاوە بە ویقارە کەسێکی گورج و شۆڕشگێڕ بوو و کاریگەری زۆری لەسەر بیرکردنەوەکانی فۆکۆ دانا. بۆیە لەوانەبوو ئەگەر دیفیرت لە ژیانی فۆکۆ دا نەبووایە، کتێبەکانی ئەو کەمتر بۆنی شۆڕش و ریفۆرمیان لێدەهات. هەروەها فۆکۆ لە بوونی دیفیرت لە پاڵیدا وەک پاڵەوانێکی سەر پەتی سێرک هەردەم هەستی بە لەنگەرگرتنێکی زیاتر دەکرد بە تایبەت کاتێک دووچاری رەخنەی توند دەبووەوە لە لایەن فەیلەسوفانی بە تەمەن لە خۆی گەورەتر وەک سارتەر و دۆ پۆڤوار و ئالتوسیر، یان ئەوانەی بیرمەندی راسترەو بوون و تیورەکانی فۆکۆیان لەسەر شۆڕشی ئیسلامی ئێران کردبووە چەکی گەورە بۆ ئەوەی بچن بە گژ هەموو لێکدانەوەکانی دیکەی فۆکۆ کە سەبارەت داپڵۆسین و دەسەڵات و سێکس هەیبوون.

دانیێل دیفیرت هەردەم لە پاڵ دۆستەکەی دا دەوەستا کاتێک دژ بە

فۆکۆ و رەخنەگرانی دەچوون روو پەڕی رۆژنامە فەرەنسییەکانیان بە هەواڵێک دادەپۆشی کە گەورەترین پارادۆکسە لە ژیانی ئەو فەیلەسوفە سەر رووتە. لە هەر وەستانێکی ئەودا لە بەرگری گەلان ئەوان دەچوون دانیشتەکەی فۆکۆیان دەهێناوە گۆڕی کە لەگەڵ خومەینیدا کردبووی ئەو کاتەی لە پاریس پەنابەر بوو، وە هەردەم بە رەخنە فۆکۆیان سەرکۆنە دەکرد کاتێک ئەو شۆرشەی ئەو رۆژگارێک بەرگری لێکردبوو لە دەسەڵاتدا بە دەرزەن چەپ و کورد لە سێدارە دەدات. ئەوان فۆکۆیان بەوە تاوانبار دەکرد کەوا هاوسۆزی ئیسلامە.

بەر لەم تەنگژەیەشدا لە ژیانی فۆکۆ، دانیێل دیفیرت هەرگیز هاوپشتی و هاوسۆزی دە ساڵ پێشووتری فۆکۆی لە یاد نەدەچووە کاتێک پۆستی سەرۆک بەشی فەلسەفە لە زانکۆی کلیمنت-فیرراند لەبەر ئەو جێدەهێلێت بۆ ئەوەی دواتر کوردی ئاسا دوای شاگردەکەی کەوێت.

لە تونس سێ ساڵ پێکەوە ژیان بەسەر دەبەن، دیفیرت لە زانکۆ دەرس دەڵێتەوە و فۆکۆش هەموو کاتی بۆ نوسینێک تەرخان دەکات بە ناوی ئەرکیۆلۆژیای مەعریفەت.

دانیێل دیفیرت بە درێژایی ئەو چارەکە سەدەیەی کە لە پاڵ ناوداترین فەیلەسوفی سەردەم ژیا، بۆ ئارەزووێکی ناپەسند ئامادەبوو هەموو تواناکانی خۆی بخاتە پەراوێز و لە سێبەردا گەورەترین خزمەت بە دۆست و خۆشەویستەکەی میشێل فۆکۆ بکات. دواتریش کاتێک دەبینێت دۆستەکەی لە بەر چاوی ئەو دەبێتە قوربانی نەخۆشیێک کە سەرەڕای ئەوەی مەرگێکی مسۆگەری بە دواوەیە، بریتیە لە کابوسێکی پڕ لە شەرمەزاریش، بە تایبەت ئەو سەردەمی کە فۆکۆی تێدا مرد، دانیێل دیفیرت چۆن تەواوی ژیانی خۆی بۆ فۆکۆ تەرخان کرد کە لە ژیاندا بوو، دوایی مەرگی ئەویش بەر لە هەموو کەسێک چوو لە بەرامبەر ئەم پەتا جیهانیە هەنووکەیەدا وەستا و هەڵستا بە پێکهە□نانی یەکەمین رێکخراو لە جیهاندا بۆ بنبڕ کردنی ئەیدز. دانیێل دیفیرت هێشتا لە ژیاندایە و تاوەکو ئێستاش کەسێکی کارایە لەم بوارەدا، هەر کاتێک باس لە ئەیدز بکرێت ئەو یەکەمین کەسە پرسی پێدەکرێت ئەوەی لێرەش لە دواییدا بۆ ئەو نوسینە دەمینێتەوە ئەوەیە کە ئایا کاتێک رۆشنبیر باس لە فۆکۆ دەکات، دەبێت چۆن باس لە پەیوەندییە نەخوازراوە بکات کە ئەو بۆ چارەکە سەدەیەک لەگەڵ دانێێل دیفیرتدا هەیبووە، وە یان چۆن ووتە زیندووەکانی دۆستە سەر رووت و مردووەکەی ئەو بخوێنێتەوە کە دەڵێت "دەبێت لە یەک کاتدا هەم رەچاوی سێکسی بێ سنوور، و هەم رەچاوی دەسەڵاتی بێ پادشا بکەین"!

دیدار مەسیفی

dmasifi289@yahoo.ca

شیعری باوێشکەکانی مێژوو- نەژاد عەزیز سورمێ … ئازاد گەلاڵەیی

چ کاتێك شیعری هەڵوێستدار لە شاعیر وەردەگیرێت، شیعر یا بەری واقیعێکی ترسناکە. یا بەری خەیاڵێکی بە پیتە ئەگەر شاعیر لە بەری خەیاڵ کاریکرد. ئەوا بێ هیچ بەڵێ و نەخێرێك ئاراستەکەی بەرەو ناخی خۆی دەبات و خوێنەر یا ئەوی دی بۆی نییە لەگەڵی بکەوێتە گفتوگۆ و مشتومڕی لێپرسینەوەوە.
لەبەر ئەوەی خەیاڵی خۆی سەرومێ لە شیعرەکەدا تەوزیف کردووە و وەك سەرەتاو کۆتایی لەسەری وەستاوە ئەمەش زیاتر ئەو شاعیرانە بەری دەچنن کە کار لە تەسسەوف و ئەشقی فەردی دەکەن. بەڵام ئەگەر شاعیر هاتوو کاری لە کارەساتێکی چارەنووسسازی نەتەوەیەك، واتە گشتی کرد ئەوا بێ هیچ بەڵێ و نەخێرێك خوێنەریش دێتە ناوەوەو بەرپرسیارێتی لە شاعیر دەوێ.

شەڕی بەرنەفرەت کەوتووی براکوژی نێوان یەکێتی و پارتی ڕووداوێکی ئێجگار قێزەونی نێوان ئەم دووباڵە سیاسییەو تەواوی مێژووی کوردەو شیعریشی بۆ نووسراوە.
هەندێك لە شاعیران دووربەدوور وەك بەرپرسیارییەتێکی نەتەوەیی و برینێکی خوێن لەبەرڕۆیی لێی دواون و شەڕیان وەك مەبدەئێکی مرۆڤایەتی تاوانبار کردووە. لەم هەڵوێستەدا شیعری هەڵوێستدا لە شاعیری بەرپرسیار وەردەگیرێت.
لەم دوو هێزەدا دوو سەرکردە فەرمانی ئاراستەکانی شەڕیان لێوەردەگیرا. بەڕێزان (مام جەلال تاڵەبانی و کاك مەسعود بارزانی) بوون.

شاعیر (نەژاد عەزیز سورمێ) کە شیعری (باوێشکەکانی مێژوو)ی

نووسیوە، شیعرێکە بێزاری لە شەڕ دەربڕیوەو سەرەکانی شەڕی تاوانبارکردووە. ناشکرێ وەك لایەنگرێك وەربگیرێت، چونکە ڕووی دەمی لە گشتییە. بە حەسرەت و دادەوە هاڵاوی خوێنی گەرمی کوژراوانی لێ هەڵدەستێت.

شاعیر ئەو کاتەی ئەو شیعرەی نووسیوە. سکرتێری ڕۆژنامەوانی بەڕێز (کاك مەسعود بارزانی) بووە، لە یەك شوێن لەگەڵی ژیاوەو دەژیا، هەموو فەرمانێکی لێوەردەگرت. دەبوو سات لە دوای سات دەنگوباسی بەرەکانی شەڕ سەرکەوتن یا شکستی لایەك لە لایەکان وەك هەواڵێکی ڕۆژنامەنووسی بە کەسی مەبەست بگەیەنێ لەگەڵ هەواڵ گەیاندندا شیعری (باوێشکەکانی مێژوو)ی نووسیوە.

ئەم جۆرە شیعرە بە هیچ جۆرێك لە شاعیر وەرناگیرێت لەم جێگا هەستیارەدا شیعری لەم جۆرە، یانی (دووفاقی). ئەو کاتە وەك شیعرێکی ڕەسەن لە شاعیر وەردەگیرا. ئەگەر لە ژووری بڕیاردان و بەردەوامبوونی شەڕ بهاتبایە دەرەوەو دەرگای لە دوای خۆی بە توندی دابخستبووایە و موچەی موفتو زۆر شتی تری بخستبووایە ژێر پێی شیعری ڕەسەنەوە. لەم کردارەدا شیعرەکەی لێوەردەگیرا.

شیعری (باوێشکەکانی مێژوو) شیعری (دووفاقی)یە. شیعری هەڵوێستدار نییەو مانەوەو چینەکردنە لەسەر خەزێنە.

شاعیری ڕەسەن دەبێ شیعر شەهیدی بکات. شاعیرانی ملکەچی دەسەڵاتیش هێندەی گردۆڵکەیەکیش دیوان چاپ بکەن مێژوو وەریانناگرێت و دەستەوئەژنۆ دەمێننەوە، هیچ شتێکیش لە خوێنەر ناشاردرێتەوە.

3/11/2018

پەروەردەکردنی منداڵان بۆ ئازایەتی ئەدەبی … رەزا شوان

بێگومان هەموو دایکان و باوکان ئاواتەخوازی ئەوەن، کە منداڵە خۆشەویستەکانیان لە هەموو بوارەکانی ژیانیاندا، ئازا و بوێر و دلێربن، بڕوا و متمانەیان بە تواناکانی خۆیان هەبێت؛ بۆ ئەوەی ئازادی و ئازایەتیشەوە، بە بێ ترس و شەرم، گوزارشت لە هزر و لە

راو لە راز و نیازە پاکەکانیان و لە بەچوونەکانی خۆیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، خەسڵەتەکی گرنگ و جوانە لە خەسڵەتە ئەرێنییەکانی هەر مرۆڤێک. خەسڵەتەکی زۆر پێویستە و بەشێکی سەرەکییە لە سیمای کەسایەتی مرۆڤ، بەڵکو بە بەردی پشتی بنیاتنانی کەسایەتییەکی بەهێز و هاوسەنگ و ڕەوشت ئاسایی دەزانرێت.
لەم پێودانگەوە، پێویستە لەسەر دایکان و باوکانی خۆشەویست، هەر لە منداڵییەوە منداڵەکانیان لەسەر ئەم خەسڵەتە گرنگ و پێویستییە رابهێنن و پەروەردەیان بکەن. تا لە هەموو قۆناغەکانی ژیانی داهاتوویاندا، بتوانن پشت بە خۆیان ببەستن و بەسەر ترس و شەرم و دڵەڕاوکێدا زاڵ ببن، تا بە ئەوپەڕی ئازایەتی و بوێرییەوە ڕووبەڕووی ئەو کێشە و هەڵوێست و بەرەنگارییانە ببنەوە کە دێنە ڕێیان. ئازادانە و ئازایەتییانە بڕیاری راست و دروست بدەن، بە دامان و رامان گوزارشت لە بیرەکانیان بکەن.

ئازایەتی ئەدەبی، کارەکی هاوسەنگە، پەیوەندییەکی تەکەڵی و بەهێزی لەگەڵ ئازایەتی جەستەییدا هەیە. بەڵکو هەردووکیان بە تەواوکەری یەکتری دادەنرێن.
ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، ئەوەیە کە باوەڕیان بە خۆیان هەبێت، ئازا و بوێربن، بە ئازایەتی و بە ورە بەرزییەوە، بە بیرکردنەوەیەکی قووڵ و داناییەوە، بەرپەچی هەر هەڵوێستەکی دژوار و نەرێنی بدەنەوە کە ڕووبەڕوویان دەبنەوە. سەرسەختانەش داکۆکی لە باوەڕەکانیان و لە مافەکانیان بکەن و سازشیان لەسەر نەکەن، ملکەچی رای سەپێنراوی کەسانی تریش نەبن.

پێویستە ئەوەش بزانین، کە ئازایەتی ئەدەبی، ملهوڕی و لەخۆبایی و خۆسەپاندن و هەمیشە خۆبەڕاست زانین ناگرێتەوە. پێویستە ئازایەتییەکی گونجاو بێت، هەڵە نەکەن و سنوور نەبەزێنن و هەستی کەسانی تر بریندار نەکەن و پێشێلی ئازادی و مافەکانیشیان نەکەن، ڕێزیان بۆ دابنێن و بە کەمیان نەزانن. ئازایەتی ئەدەبی، ئەوە ناگرێتەوە کە لە ئاستی ڕاستییەکاندا، کەللەڕەقی و نکووڵی بنوێنن، تەنیا هەر قسە و را و بیرەکانی خۆیان بە راست و دروست بزانن. راو و بیرە جیاوازەکانی کەسانی تر ڕەتبکەنەوە.
ئازایەتی ئەدەبی تا رادەیەک خەسڵەتەکی بۆماوەیە، لە هەمان کاتیشدا خەسڵەتەکی وەرگیراوە. منداڵان لە دایکان و باوکان و لە کەسانی ترەوە ئەم خەسڵەتە وەردەگرن.

دەکرێت لە هەڵوێستەکانی رۆژانەدا، بە پێی قۆناغەکانی تەمەنی منداڵان، هێدی هێدی منداڵان لەسەر خەسڵەتی ئازایەتی ئەدەبی رابهێنرێن. تا ببێت بە بەشێک و بە بەهایەکی بەرزی چەسپاو لە ژیانی کەسایەتییاندا.. دایکان و باوکان و مامۆستاکان رۆڵێکی گرنگ و کارتێکەر و بەرچاویان هەیە، لە هاندان و لە رواندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دەروونی منداڵەکانیاندا. بۆ نموونە: بە ئامادەبوونی دایکان و باوکان، یا بەبێ ئامادەبوونیان، ئەو بزانن کە بە چ شێوازێک منداڵەکانیان گفتوگۆ لەگەڵ کەسانی نائاشنا و نامۆدا دەکەن.. چۆن بە بێ ترس و شەرمکردن و لەڕووهاتن، لەگەڵ کەسانی نامۆدا دەدوێن.. یا لە ئاهەنگی یادی ساڵڕۆژی جەژنی لە دایکبوونیاندا، سەرەنجیان بدەن و بزانن، کە چۆن پێشوازی و بەخێرهاتنی هاوڕێ بانکراوەکانییان دەکەن، چۆن بە بێ شەرم و شڵەژان قسەدەکەن و گوزارشت لە دڵخۆشی و شادی خۆیان دەکەن، بە چ شێوازێکی شیرین و شایستەش سوپاسی ئامادەبوونی هاوڕێکانیان دەکەن.. یا لە پۆلی خوێندندا، یا لە کاتی ریزبوونی رۆژانەی پێش دەستپێکردنی وانەکان لە قوتابخانەکاندا، ئایە منداڵەکانتان ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەیە، کە بەبێ شەرم هۆنراوەیەک، یا پارچە پەخشانێک، یا چالاکییەک بە دەنگێکی بەرز و بە شێوازێکی فانتازی، لە بەردەم مامۆستاکانیان و هاوڕێکانیاندا پێشکەش بکەن.. منداڵان لە رێی ئەم هەڵوێستانە و لە هاوشێوەی ئەم هەڵوێستانەوە، دەتوانن ئازایەتی ئەدەبی خۆیان دەربخەن و سەرنجی کەسانی تر بۆ لای خۆیان رابکێشن.. زۆر لە منداڵان هەن، کە گەلی بیرۆکە و رای جوان لە ناخیاندا هەن، بەڵام ئەو ئازایی و ئازایەتییە ئەدەبییەیان نییە، کە بە قسەکردن دەریان ببەن.

بەشێکی زۆری توێژینەوەکانی ئەم بوارە، ئەوەیان سەلماندووە کە هۆکاری شەرم و ترس و نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی منداڵان، دایکان و باوکانیانن. ئەمەش بە کەلێنێکی پەروەردە دەزانرێت. هۆیەکەشی ئەوەیە کە دایکان و باوکان، زیادەڕۆن لە چاودێری و لە پاراستنی منداڵەکانیان، هەمیشە بە دوایانەوەن، بواری ئەوەیان نادەنی کە پشت بە خۆیان ببەستن. هەموو شتێکیان لەکردوون بە بقە و ئەوە ناتوانن، ئەوە هێشتا منداڵن، قسەمەکەن و قوڕوقەپ، دەمتان داخەن.. بەم شێوە نادروستانە تەریقیان دەکەنەوە.
(یەنامات) دەڵێ "تا تەمەنی سیانزە ساڵیم، وامدەزانی کە ناوم ـ دەمت داخە ـ یە"

دایکان و باوکان، لە منداڵەکانت بگەرێن، با دەمیان دانەخەن و

بە ئازادی و ئازایەتی گوزارشت لە ناخی دەروونیان و لە حەز و راز و نیازەکانیان و لە را و بیرۆکە و لە بۆچوونەکانیان بکەن، ئەگەر هەڵەشیان کرد، لێیان تووڕەمەبن و چاوتان لێیان زەق مەکەن و سەرکوێریان مەکەن، تەریقیان مەکەنەوە. بە داخەوە کە هەندێ لە دایکان و باوکان شانازی ب□□و□وە دەکەن، کە منداڵەکانیان ناو□□رن لە ئاستیاندا ف□ز□بکەن، یا چاویان ه□□□ب□نن. ئەمە رەفتارێکی ه□□□□ی□ و ئەنجامێکی خراپی لێدەکەوێتەوە.

گەر بتانەوێت منداڵەکانت بە ئازایەتی ئەدەبی پەروەردە بکەن، پێویستە بە شێوەیەکی راست و دروست پەروەردەیان بکەن، پشت بە بنەما دەستوورییەکان و بەرنامەیەکی داڕێژراوی سیستەماتیک ببەستن، کە شیاو و گونجاوبن لەگەڵ قۆناغەکانی تەمەنی منداڵ□اندا. پێویستە دایکان و باوکان، هەست بەوە بکەن، کە منداڵەکانیان ه□□ر ل□ منداڵ□ییەوە، رەنگدانەوەی شەرم و ب□□د□نگی و ل□رووب□هاتنیان پێوە دیارە.. بەشێکی زۆریان ئازایەتی گوزارشتکردن و دەربڕینی حەز و نیاز و رازەکانیان نین.. ئەگەر هەر وابمێننەوە، کە گەورەشبن ئەم خەسڵەتە نەرێنیانە دەبن بە بەشێک لە ژیانیان.

کە مامۆستا بووم لە قوتابخانەیەکی شاری کەرکوکی کوردستانی، وانەی ماتماتیکم بە پۆلی پێنجەم و شەشەمی بنەڕەتی دەوتەوە – دوور لە خۆهەڵکێشان – هەموو ساڵێک سەرپەرشتیاری ماتماتیک لە بەڕیوەبەرایەتی پەروەردەی کەرکوک، داوی لێدەکردم کە وانەیەکی نموونەیی بۆ مامۆستایانی ماتماتیکی قوتابخانەکانی کەرکوک بڵێمەوە. زۆر بە ئاسایی و سەرکەوتووییەوە دەموتەوە.. جارێکیان بە سەرپەرشتیارەکەم وت، ئەمساڵ داوا لە مامۆستایەکی تر بکە با وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێتەوە، با هەر من نەبم، سەرپەرشتیارەکەمان وتی: " ب□□وابکە، دوام لە زیاتر لە پەنجا مامۆستا ماتماتیک کردووە، لە وەڵامدا پێیان وتم، بە راستی ئێمە شەرم دەکەین و ناتوانین لە بەردەم ئەو هەموو مامۆستایانەدا، بە سەرکەوتوویی وانەیەکی نموونەیی لە ماتماتیکدا بڵێینەوە، داوای لێبووردنیان لێکردم" من هۆکاری نەبوونی ئازایەتی ئەدەبیی ئەو مامۆستایانە و بە هەزاران گەورەی تریش بۆ تافی منداڵ□یان د□گ□□ن□م□و□، ئ□ب□یان لە ئەستۆی دایکان و باوکان و مامۆستاکانیان□ن، دەبوایە زوو هەستیان بەم خەسڵەتە نەرێنییە بکردایە و بە راهێنان و بە یارمەتیدانی پێویست چارەسەریان بکردایە و نەیان هێشتبایە بب□□ت بە ترس و شەرمکردن و بە دیاردەیەکی نەخوازراوی چەسپاو لە کەسایەتی و ژیانیاندا.

ئازایەتی ئەدەبیش، خەسڵەتێک نییە، کە بە ئاسانی و تەنیا بە قسەی رووت بێتەدی، وەک ئەوەی کە دایکان و باوکان بە منداڵەکانیان بڵێن “دەبێ ئازایەتیتان هەبێت” خەسڵەتێکیش نییە کە بتوانن، لە ماوەی چەند مانگێک یا ساڵێکدا ئەم خەسڵەتە لە دەروونی منداڵەکانتان بڕوێنن. بەڵکو بە رۆاندنی ئازایەتی ئەدەبی لە دەروونی منداڵەکانتان، پێویستیان بە ئارامی و قوربانیدان هەیە. چونکە پەروەردەکردنێکی راست و دروست کاتێکی زۆر دەخایەنێت و پێویستی بە پشوودرێژی و درێژدان هەیە.

(ئەرستۆ) دەڵێ"رەگی پەروەردە تاڵە. بەڵام بەرەکەی شیرینە"
بە کورتی لەم خاڵانەی خوارەوەدا، باس لە گرنگترین رێگاکانی گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا دەکەین. بەو هیوایەی کە دایکان و باوکان سوودیان لێوەربگرن:
١ـ دایکان و باوکان ئاوێنەی منداڵەکانیان، پێویستە هەموو دایک و باوکێک نموونەبن لە ئازایەتی ئەدەبیدا و ببن بە پێشەنگ بۆ منداڵەکانیان، چونکە منداڵان چاولێکەرن و لاسایی گەورەکان دەکەنەوە، بە تایبەتیش رەفتار و کردارەکانی دایکان و باوکانیان.
(وین دایەر) دەڵێ:"منداڵەکانتان دەڕواننە هەموو ئەو کردارانەی کە لە ژیانتاندا دەیانکەن. نەک لەو قسانەی کە دەیانکەن"
٢ـ چیرۆک رۆڵێکی گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی منداڵاندا، پێویستە دایکان و باوکان ئەو چیرۆکانە بە منداڵەکانیان بگێڕنەوە یا بخوێننەوە، کە باس لە ئازایەتی ئەدەبی و ئازایەتی جەستەیی دەکەن، بە تایبەتیش ئەو چیرۆکانەی کە پاڵەوانەکانیان منداڵانن.
٣ـ راستگۆیی خەسڵەتێکی گرنگی ئازایەتی ئەدەبییە، پێویستە دایکان و باوکان هەر لە منداڵییەوە، منداڵەکانیان بە راستگۆیی پەروەردە بکەن و رایان بهێنن و فێریان بکەن کە راستگۆیی یەکێکە لە هەرە خەسڵەتە جوانەکانی کەسایەتی مرۆڤ، فێریان بکەن کە ئازایەتی ئەوەیان هەبێت کە دان بە هەڵەکانیاندا بنێن. گەر کچەلەیەک قاپێکی لە دەست بەربوەوە و شکا و کەس چاوی لێنەبوو، بە دایکی بڵێت ئەو قاپە لە دەستی من بەربوەوە و شکا. پێویستە دایکی سوپاسی بکات و هانی بدات، کە کچەلەکەی راستگۆیە، هیوای ئەوەشی بە بخوازێت کە هەمیشە راستگۆ بێت. چونکە ئەم

منداڵە ئازایەتی ئەدەبی هەیە و لەوەش ناترسێت کە سزای راستگۆییەکەی چیدەبێت با ببێت.

٤ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە هەموو شێوازێک هانی منداڵەکانیان و قوتابییەکانیان بدەن، کە بە ئەوپەڕی ئازادی و ئازاییەوە گوزارشت لە هزر و خەیاڵ و لە را و لە بیرۆکە و لە بۆچوونەکانی خۆیان بکەن. بۆ ئەم مەبەستەش دەتوانن گەلێ دەرفەت و بواریان بۆ برەخسێنن.. بۆ نموونە لە (وانەی داڕشتن) دا، پێویستە مامۆستای زمانی کوردی، هانی قوتابیانی پۆلەکەی بدات، کە داڕشتنەکانیان لە بەردەم هاوڕێکانیاندا بخوێننەوە، تا شەرمیان بشکێ و لەسەر ئازایەتی ئەدەبی رابێن.
٥ـ بەشداریکردنی منداڵان لە تیپی سروود و موزیک و گۆرانی قوتابخانەدا بە تایبەتیش ئەو منداڵانەی شەرم دەکەن، تا شەرمیان نەمێنێت و ئەو ئازایەتییە ئەدەبییەیان هەبێت کە خۆیان دەربخەن و لە بەردەم هاوڕێکانیاندا بێ شەرم و شڵەژان بتوانن گۆرانی بڵێن.
٦ـ پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان ئەوە بزانن، کە کردارەکان کاریگەرترن لە قسەکان، ئەم راستییەش بووە بە چەمکێکی گرنگی پەروەردەی نوێی منداڵان.
٧ـ هەرگیز نابێت گاڵتە و تەڕفیسی بە قسەکانی منداڵان بکرێن و رووشکێنیان بکەن. تا نەترس و شەرم نەکەن و خۆیان بە لاواز و بێ توانا نەزانن.. هانیان بدەن تا بە ئازایەتی تواناکانی خۆیان لە بەردەمی کەسانی تردا دەرببڕن. لە هەڵە و شکستیش نەترس، لە رێی هەڵە و شکستییەوە، دەتوانن رێگای راستی و سەرکەوتن بدۆزنەوە.
٨ـ منداڵان زۆر جار ناتوانن لە خۆیانەوە بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە دەوروبەریانەوە وەربگرن. پێویستە دایکان و باوکان و مامۆستاکان بە ئەوپەڕی توانایانەوە یارمەتییان بدەن و ئاراستەیان بکەن تا زاڵبن بەسەر ئەم کێشەیەدا و پشت بە خۆیان ببەستن.
٩ـ بڕوابەخۆبوون، پێویستی و خەسڵەتێکی گرنگی کەسایەتییە، پاڵنەر و هاندەریشە بۆ درێژەپێدان و سەرکەوتن.. ئەو منداڵانەی کە بڕوایەکی تەواویان بە خۆیان هەیە، بە گەشبینییەوە پشت بە خۆیان دەبەستن، بە ئاسایی و ئاسانی و بە بێ شەرم و ترس، دەتوانن لە بەردەمی منداڵانی تردا، گوزارشت لە را و لە باوەڕ و بیرەکانیان بکەن.

١٠ـ بۆ هاندان و گەشەکردنی بەهرەی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە ساڵانە لە وەرزی دووەمی خوێندندا لە لایەن بەڕێوەبەرێتی چالاکییەکانی قوتابخانەکان کە سەر بە بەڕێوەبەرێتی پەروەردەی شارەکان و شارۆچکەکانە "پێشبرکێی ئەدەبی" بۆ خۆێندنەوەی " هۆنراوە و چیرۆک و پەخشان" بۆ قوتابیانی قوتابخانەکان سازبکەن، لە لایەن منداڵانی بەهرەمەندی ئەم بوارانــەوە پێشکەش بکرێن.. خەڵاتی جوانیش بە هەموو منداڵە بەشداربووەکان پێشکەش بکرێن.. ئەم پێشبڕکێیانە رووحی ململانێی و وتووێژ ئەدەبی لە نێوان منداڵاندا دەوروژێنن، منداڵانی بەهرەمەند بە هەلی دەزانن کە بەهرە و ئازایەتی و توانا ئەدەبییەکانی خۆیان دەردەبخەن.
١١ـ "بەڕێوەبەرێتی گشتی رۆشنبیری منداڵان" کە سەر بە وەزارەتی رۆشنبیری کوردستانە، دەتوانێت ساڵانە " پێشبڕکێ ئەدەبی بۆ منداڵانی کوردستان" بۆ منداڵانی بەهرەمەند لە بواری "ئەدەبی منداڵان" دا سازبکات، پێویستە لە باکوور و رۆژهەڵات و رۆژئاوای کوردستانیشەوە، چەند منداڵێک بۆ ئەم پێشبڕکێیانە بانگ بکرێن.. خەڵاتی جوانیش پێشکەش بە هەموو منداڵە بەشداربووکان بکرێن.. بە داخەوە کە وەزارەتی رۆشنبیری کوردستان، تا ئێستا بایەخێکی ئەوتۆیان بە بەهرە و بە چالاکییەکانی منداڵانی کوردستان نەداون.. ئەوەیان لەبەرچاو نەگرتوون کە منداڵانی ئەمڕۆمان هیوای داهاتووی کوردستانن.. کە منداڵان بەشێکن لە ئەمڕۆ و هەموو داهاتووشن.

١١ـ راگەیاندنەکان و میدیاکانی کوردستان، دەتوانن رۆڵێکی گرنگیان هەبێت لە هاندان و لە گەشەکردنی ئازایەتی ئەدەبی لە منداڵاندا، پێویستە کەناڵە تایبەتییەکانی منداڵان بایەخێکی زیاتر بە چالاکییەکانی منداڵان بدەن.. چونکە هێشتا لە ئاستی پێویستدا نین.
١٣ـ شانۆ بوارێکی گرنگە، بۆ هاندان و راهێنانی منداڵان بە ئازایەتی ئەدەبی و بۆ رەواندنەوەی ترس و شەرمیان. زۆربەی منداڵان حەزیان بە نواندن هەیە. لە رێی نواندنەوە دەتوانن تواناکانیان دەربخەن و ئازایەتی ئەدەبی و جەست□یان پێشان بدەن.
١٤ـ من پێشنیاری ئەوە دەکەم، کە لە ساڵی خوێندنی (٢٠١٨ـ ٢٠١٩) دا، لە هۆڵێ کتێبخانە گشتییەکانی پارێزگاکانی هەولێر و سلێمانی و کەرکوک و دهۆک و هەڵەبجە،
چەند کۆڕێکی ئەدەبی بۆ قوتابیانی قوتابخانە بنەڕەتییەکانی شارەکانیان، بۆ چالاکی ئەدەبی منداڵان سازبکەن، هەر جارەی

کەمەڵێک لە منداڵانی بەهرەمەند، هۆنراوە و چیرۆک و پەخشان پێشکەش بکەن.. گەر بیانەوێت ئەمە کارێکی گران نییە.

ڕەزا شوان
نەرویج: ٣١ی/ سێپتەمبەر/ ٢٠١٨

پەروەردە و دیموکراسی -1- .... جمیل حمداوي .... وەرگێڕ: جیهاد موحەمەد

بەشی یەکەم:

پەیوەندی پەروەردە بە دیموکراسیەوە پەیوەندییەکی دیالێکتیکییە، بە جۆرێک، کە ناتوانرێت قسە لەسەر فێربوون و ئازادییە تایبەت و گشتییەکان بکرێت لە حاڵەتی نەبوونی دیموکراسی ڕاستەقینەی هەڵنراو لەسەر بنەمای یەکسانیی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و بڕوابوون بە جیاوازییەکان و دانان بە پلۆرالیزمدا.
هەروەها ناتوانرێت قسە لەسەر دیموکراسی بکرێت لە حاڵەتی نەبوونی پەروەردەیەکی ڕاستەقینە و فێربوونێک، کە بونیادنەنراو و ئامانجگیر و چییەتییەکی باش و داهێنەرانە و بەرهەمهێنەری چوست و چالاکیی و ڕێزلێنان لە بەهرە و بایەخدان بە چالاکیی پەروەردەییەکان و هەروەها ڕێزلێنان لە فێرخواز و فێرکارەکان نەبێت؛ کە سەرقاڵی دۆزینەوە و بە دواداگەڕان و کۆڵینەوەی کرداریی و زانستیی نەبێت.
لەرێوە دەبینین کە پەروەردە و دیموکراسی وەک پارەی نەختینەیی پەیوەستن بە یەکترەوە، پەروەردە بە دیموکراسی نابێت و دیموکراسیش بە پەروەردە نابێت.

لە ئەمەی کۆمەڵگە ڕۆژهەڵاتییەکاندا هەرە پێویستیترین پەروەردەیەکی دیموکراسیانەیە، کە هاوڵاتیبوون و مافەکانی مرۆڤ تیایدا بەرتەسکبووەتەوە و دادپەروەری بە جۆرێک لە کەمبوونەوەدایە، کە خەریکە بە تەواوەتی نامەنێت. پەروەردەی دیموکراسیانە لە پێناوی ئامادەکردن و گەشەی نەوەی نوێکانمادایە

تا نەوەیەکی نوێی مۆراڵ و ئاکار دیموکراسیانەی وایان لێ بێتە بەرهەم بتوانن ئیدارەیەکی وردی وڵات و کۆمەڵگە لەسەر دیدگایەکی ڕوونی فراژووتن و داهێنان و ئەفراندنی دیموکراسییانەی بونیادنراوی هەست بە بەرپرسیارێتیی و دیسپلین و هاوڵاتیبوون و ماف بکەن؛ ئارەزووکردن لە ئازادی و گۆڕانکاری و دروستکردنی دەوڵەت و نەتەوە لەسەر پێوەری داهێنان و بەرهەمهێنان و ئافراندن و فراژووتن و گەشەکردن بە مەبەستی گەیشتن بە پێگە و ئاستی دەوڵەتە پێشکەوتووەکان و نەتەوە گەشەکردووەکان لە ڕووی شارستانیی و زانستیی و تەکنەلۆژییەوە دەبێت.
کەواتە، پەروەردە چییە؟ ئەی کۆنسێپتی دیموکراسی چییە؟ پەیوەندی پەروەردە و دیموکراسی چییە؟ ئەو ئاستەنگ و تەنگەژانە چیین، کە دەبنە ڕێگر لەبەردەم بە کردەییکردن و مەشقکردنی پەروەردەیەکی دیموکراسییانەدا؟ لەم توێژینەوەیەدا هەوڵئەدەین وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەینەوە.

١/ کۆنسێپتی پەروەردە:

پەروەردە کردەیەکی پەروەردەیی و پوختەکردن و مۆراڵی و ئاکاریە بە ئامانجی پێگەیشتن و گەشەکردنی منداڵ و فێرخواز بە پێگەیشتن و گەشەکردنێکی کۆمەڵایەتی دروست و ساغلەم. پەروەردە هاوبەشی دەکات لە پاراستنی داب و نەریت و نەرمە کۆمەڵایەتییەکان، پەروەردە هەوڵێکی شێلگیرانەیە بە پێکهێنان و بەرهەمهێنانی هاوڵاتییەکی باش، هەروەها کار دەکات لە پێناوی گۆڕینی کۆمەڵ بەرەو باشتر و پێشکەوتووتر لە ڕێگەی دیموکراتیزەکردن و بە کولتووریکردنی دیموکراسیی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و یەکسانی نێوان مرۆڤەکان. پەروەردە سەرلەنوێ بونیادێکی مۆراڵی و ئاکاری کۆمەڵگە دادەڕێژێتەوە و پێگەی بەرزدەکاتەوە بە گەیشتن بە ئاستی دەوڵەتە پێشکەوتووەکان و شارستانێتە مرۆییە بەرزەکان.
پەروەردەی جددی هەوڵ ئەدات بە پەیوەستبوونی تاک بە کۆمەڵگەوە، ئەویش بە گونجاندن و ڕاهاتن و سەرکەوتن و گۆڕانکاری تیایدا، هەروەها هەوڵ ئەدا بە:"پەرەپێدانی کەسایەتی مرۆڤ و پاڵپشتیکردنی مافەکانی مرۆڤ و ئازادییە بنەڕەتییەکانی. واتا پێکهێنانی سەربەخۆیی بیر و ئەندێشە و مۆراڵی تاک، ڕێزگرتنی ئەم سەربەخۆییەش لە لایەن ئەوانی ترەوە لەسەر بنەمای هەمان مامەڵە لەگەڵ یەکتریدا تا سەربەخۆیی ببێت بە پڕۆژەیەک بە هەموو تاکەکان وەک یەک."

بە هەرحاڵ، پەروەردە ئامڕازێکە بۆ بەدیهێنانی داهێنان و ئەفراندن و بەدواداگەڕان و دۆزینەوە و ڕاڤەکردن و کنەکردن و کۆڵینەوە و بە

دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵگە؛ چەقبەستن لەسەر ئازادی و دەستپێشخەری تاکی ئازاد لە هەرچ جۆرە گفتوگۆکردنی مەبەستدار و ڕەخنەگرتنی بونیادنەر و دیالۆگی دروست لە پێناوی بونیادنانی کۆمەڵگەی پێشکەوتوو و بە ئاگا و هاوبەشیکار لە تازەگەری و ڕێگە خۆشکردن بۆ دەرکەوتنی وزەی تاک و کۆمەڵگەیەکی بەرهەمهێنەر و داهێنەر و دۆزەرەوەی تیۆری تەکنیکیی و کردەیی و زانیارییەکان.
دکتۆر محەمەد لبیب نجیحی دەڵێت:"ماددام ئامانجی بنەڕەتی پەروەردە گەشەی بیر و ئەندێشە و بەکارهێنانی زیرەکییە، کەواتە پەروەردە لە پێناوی ئازادییەکانی مرۆڤدا کار دەکات. جەختکردنەوە لەسەر گەشەی منداڵ، واتا جەختکردنەوە لەسەر سڕینەوەی ئاستەنگەکانی بەردەمی توانا هۆشیارییەکانی منداڵ، هەروەها زەوینەخۆشکردن و دەرفەت و بواردان پێیی تا بتوانێت کارا بێت و توانا شاراوەکانی و ئەو ژینگەی تیایدا دەژی بەکاری بهێنێت بۆ ئەوەی کە خۆی دەیخوازێت. کۆمەڵگەی سەربەخۆ ئەو کۆمەڵگەیەیە کە تاکەکانی هاوبەشی بکەن لە پەرەسەندنی و ئاراستەکردنی بەرەو گۆڕانکارییە پەیوەست و پێشکەوتووەکان."

کاتێک تاکەکانی کۆمەڵگە ئازد بن و هەست بە ئازادی بکەن کەواتە پەروەردە هاوبەشی کردووە لە کرانەوە و پێشکەوتنیدا. مەبەستمان لە کۆمەڵگەی کراوە ئەو کۆمەڵگەیەیە کە ڕێگەی گەشە و پەرەسەندنی بۆ کراوەتەوە و خراوەتە سەرپێی بەرەوپێشچوون، واتا واقیعی مەوجودی تێپەڕاندووە. کۆمەڵگەیەکی لەم جۆرەش ئەو کۆمەڵگەیەیە کە بە جۆرێک خۆی ڕێکخستووە توانای بەدیهێنانی هەموو کاروبار و مەسەلەیەکی مرۆیی هەیە. کۆمەڵگەیەکە قبووڵی گۆڕانکارییەکان دەکات و وەک ئامانجێک بەکاریان دەهێنێت بۆ سەرکەوتن بەسەر گەندەڵیی و داڕزاندا، زیرەکی و هەوڵە هەروەزییەکان لە نێوان تاکەکانی کۆمەڵگەدا هەموویان دەبنە گەشە و پێشکەوتنی مرۆڤ و مرۆڤبوون.
جگە لەمانەش پەروەردە بەدیهێنەری کۆمەڵێک ئەرکی کرۆکییە وەک فێربوون، ڕۆشنبیربوون، پاقژبوون، پاڵاوتنبوون و ڕزگاریی بیر و هزر و ئەندێشە لە کۆتوبەندەکان و ئەفسانە و حیکایەتە ساختەکان و جادوگەریی و، پەیوەستبوون بە مرۆڤایەتیی و زانست و ئاستە ڕووناک و نموونەییەکانەوە.

٢/ کۆنسێپتی دیموکراسی:

ئەوە ئاشکرایە، کە دیموکراسی بە واتا پێدراوەکانی واتا حوکمی گەل لە لایەن خودی گەل خۆیەوە، بە واتایەکی تر حوکمی زۆرینە دوای پرۆسەی هەڵبژاردن و دەنگدان و جیاکردنەوە و پاکردنەوەی دەنگەکان.

دیموکراسی بەرامبەر و دژی حوکمی دیکتاتۆری و حوکمی ئۆتۆکراسییە، کە هەردووکیان حوکمی زوڵم و ستەم و هەژموونی دەسەڵاتێکی ڕەهان. دیموکراسی چەقبەستن و چاودانە لەسەر یاسا و ماف و ئازادییەکان و دادپەروەریی و کەرامەتی مرۆڤ بە بنەماگرتنی مافەکانی مرۆڤ و چەسپاندنی یەکسانی ڕاستەقینە لە نێوان ڕەگەز و توخمەکاندا. گرنگترین بنەمای دیموکراسی هەست بە بەرپرسیارێتی و پەیوەستبوون پێیەوە و، ڕێزگرتن لە سیستەم و بایەخدانی زیاتر بە لایەنی زانست و زانین بەسەر لایەنی هێز و توندوتیژییدا.

دیموکراسی کارا و ڕاستەقینەن بەم جۆرە دادەمەزرێت:"مامەڵەی دیموکراسیانە لە نێوان دامەزراوەکانی پاراستن و ڕێزگرتنی مافەکان و جێبەجێکردنیان بەو یاسا و دامەزراوانەی کە لە چوارچێوەی دەوڵەت و ماف و یاسادا هەن. ئەوەش ئاشکرایە کە ڕێزگرتن لە مافەکان و جێبەجێکردنی ئەرکەکان نایەتە دی بە بێ بوونی تاکی ئازاد و سەربەخۆ. دیموکراسی مەسەلەیەکی ڕووکەش و شکڵیی نییە، هێندەی ئەوەی کە فەرهەنگ و مامەڵەییە؛ تێگەیشتن و قبووڵکردنە بە ڕا و بۆچوونە جیاوازەکان؛ یەکسانی و دادپەروەریی و ویژدانگەرایی و هاوبەشیکردنێکی سیاسیانە و بڕیاردانی (تاک)ە لەسەر چارەنووسی خۆی و هەڵبژاردەی خۆی؛ هەروەها ئەفەرەزکردنی دەسەڵاتخوازییە لە هەموو بوارەکانی ژیاندا؛ دیموکراسی ئەمڕۆ و سبەینێ بەدیهێنانی زیاتر و زیاتری ڕێزی تاکەکان و تواناکانیانە.

نابێت دیموکراسی و ڕەفتاری دیموکراسیی بەوە دابنرێت، کە دامەزراوەی دیموکراسیی لە ئارادایە، یان یەکێک بێت لە سیاسەتە نەگۆڕەکان، بەڵکو پێویستە وا تەماشای بکرێت وەک پێویستییەکی مەراڵی کە پرنسیپەکانی لە نێوان مرۆڤەکان و ئامانجە جیاوازەکان و دانانە بە جیاوازییەکان تا مرۆڤەکان بتوانن زاڵ بن بەسەر هەڵچوون و تووندڕەوییەکانیاندا و دوورکەوتنەوە لە هەموو بڕیارێکی تاکلایەنە و خۆیی."
کەواتە، دیموکراسی بەدیهێنەری بەختەوەریی مرۆڤەکانە، دڵنیابوونیانە لە ژیانێکی سەروەرانە، زۆرکردنی دەرفەت و بواری کارکردنە، پڕکردنەوەی حەز و ئارەزووە خۆڕسکییەکانیەتی وەک خواردن و خواردنەوە و سێکسکردن، شکاندنی تینوێتی زانست و زانین و هونەریی و کولتورییە، دەربازبوونی لە کڵۆڵیی و چنگی هەژاریی و دواکەوتوویی و پێشکەوتن بەرەو جیهانێکی زیاتر جێگیر و دڵنیایی پڕ لە ژیانی بەختەوەری و خۆشگوزەرانی و هاوبەشیکردن لە داهێنان و ئەفڕاندن و بەخشین.

/٣ ک□شکردن ب□ پەروەردەیەکی دیموکراسییانە:

ک□شکردنێکی فرە هەس بۆ گەیشتن ب□ پەروەردەیەکی دیموکراسییانە، گرنگترینی ئەو ک□شکردنانە کتێبەکەی جۆن دیویە، بە ناونیشانی"پەروەردە و دیموکراسیی" کە لە ساڵی ١٩١٦ی زاینییدا بڵاوکرایەوە، کۆی ئەم کتێبە باس لە فەلسەفەی پەروەردە و جێبەجێکردنی دەکات، کە هەریەکە لە میشڵین و فراند میڵی سەرپەرشییان کردووە. هەروەها کتێبگەلێکی زۆر و نووسیێکی فرە دەربارەی پەروەردە و دیموکراسی نووسراون، وەک کتێبەکەی ئافانزینی لە ژێر ناوی:"دۆگما و تازەگەری لە پەروەردەی فێرگەکاندا" کە بەشی سێیەمی لە ژێر ناوی:"پەروەردەی نوێ و دیموکراسییدایە".

/٤ جێکەوتەی دیموکراسی لە دامەزراوە پەروەردەییەکاندا:

هەرچ کەسێک تەماشایەکی خێرای گشتی دامەزراوە فێرکاریی و پەروەردەییەکان بکات تووشی سەرسوڕمانێکی بەهێز دەبێت؛ چونکە ئەم دامەزراوانە گۆڕاون بۆ ئۆردوگای سەربازیی، تژی لە دیسپلین و ڕێزگرتن لە یاسا و سیستمی دامەزراوە، تەنانەت دەرگاکانیان لەسەر شێوازی دەرگای بەندیخانە شاراوەکانە، لە بەردەمی دەرگاکانیاندا حەزحەزێک بە پۆشاکی فەرمییەوە وەک پۆشاکی سەربازی ڕاوەستاوە، تێڵایەکی کورتی بە دەستەوە گرتووە وەک حەرەسی عەمبارەکان، بۆ ترساندنی چرۆ و ئاسۆی پاش□□□ز، ئ□مەش لە پێناوی سەپاندنی سیستمەکەدا، ئەگەر پێویست بکات ئەوە تێڵاکەی و هێزی توندووتیژیی بەکار دەهێنێت چ توندووتیژی جەستەیی یان دەروونیی.

هۆکاری ئەم واقیعە پەروەردە خراپە لە سیستمێکی پەروەردەی ئۆتۆکراسیەوە سەرچاوە دەگرێت، کە پشت دەبەستێت بە زمانی سەرکوتکردن و ڕق و کینە و ترسان وەک دیکتاتۆریەتی سەربازی وایە، کە هیچ شتێک نازانێت جگە لە بەکارهێنانی توندوتیژی و تەمێکردن و تۆقاندن؛ پەروەردەیەکی لەم شێوەیە ل□ تەمەنی ناسکی مندا□□دا دەروونێکی خراپ و نەخۆش و نەگەتیڤ و هەستکردن بە ڕق و کینە و ترس دروست دەکات، هەروەها لاوازی و بێ توانایی لە سەرچڵێتیی و خەیاڵ و داهێنان و ئەفڕاندن دەکوژێت و تێنەگەیشتن و نەزانین دەربارەی دیموکراسی ڕاستەقینە و یەکسانی کۆمەڵایەتی بەربڵاو دەکات.

ئەنجامی ئەم فشارە سیاسییەش دەرکەوتنی نەوەیەکی تازە پێگەیشتووی لاوانە، کە یاخی دەبن و هەڵدەگەڕێنەوە لە خێزان و فێرگە و کۆمەڵگە، هەڵگری مەشخەڵی شۆرشێکی نەگەتیڤ دەبن کە پەلاماردان و

هێرشکردن بە سەر دامودەزگا خزمەتگوزارییەکانی وەک شکاندنی بەری ئاوی خواردنەوە و وێرانکردنی هێڵی کارەبا و ڕووناکییەکانی سەر شەقام و کاولکردنی دامەزراوە فێرگەییەکان و ڕووخانی دار و دیواری فێرگەکانی خۆیانە، هەروەها دوورکەوتنەوە لە خوێندن و دامەزراوە فێرگەییە زیندانئاساکانیان، لە دواجاریشدا مامۆستایانیش فێرگەکان بەجێدەهێڵن، هەرچی لە فێرگەکاندا بێت هەمووی هەڵدەتەکێ بە هۆکاری ئیدارەیەکی لاوازی دەڵەق و ئاسۆیەکی تاریک و مردوو.

هەرچ وڵاتێک هەڵگری ئەم شێوازە لە پەروەردە بێت، ئاسۆیەکی داخراو و تاریک چارەنووسی لاوان و کۆی کۆمەڵگەکەیەتی، فێرگەکان دەبن بە شانۆیەکی تراژیدی و ململانێی نەوەکان، بە هەموو شێوەیەک فێرگەکان هەڵگری جیاوازییە چینایەتییەکان دەبن و میراتگریی و بەماوەیی بەرهەم دەهێننەوە، وەک هەردوو بیرمەند(بییر بوردیۆ و باسرۆن دەڵێن:"لەم فێرگانەدا بە تەواوەتی جیاوازییە چینایەتییەکان دەردەکەون، مناڵانی چینە دەوڵەمەند و ئەرستۆکراتییەکان خوێندن و فێربوونی تایبەتیان دەبێت و دەبن بە خاوەنی(بڕوانامەی زانین و زانست و زانیاری) لەم جۆرە سیستمی پەروەردە و سیستمە سیاسیانەدا گرنگی و بایەخ زیاتر بە چینی سەردەست و دەوڵەمەند دەدرێت، ئەوەی ئەم دوو بیرمەندە دەریدەبڕن، ئەوەیە کە تەواو پەروەردەی دیموکراسی ناکۆکە بەم پەروەردە باوە.

لە سیستمی سیاسی نا دیموکراسیدا، سیستمی پەروەردە نادیموکراسیە و تەنها لە ڕاژە و بەرژەوەندی چینی دەوڵەمەند و ئەرستۆکرات دایە، فێربوونی گشتی و تایبەتی و بیریی و هزریی و پیشەییەکان هیچ نین جگە لە گوزارشتێک کە جیاوازییە کۆمەڵایەتییەکان دەیسەپێنێت و دامەزراوە پەروەردەییەکان دەگۆڕێت بە کەش و ژینگەیەکی جیاکاری زمان و ڕەگەزپەرستیی و شوێنێک کە دەبێت بە ئاشی هاڕینی کۆمەڵایەتی و ململانێ چینایەتییەکان. ئەگەر(ئێمیل دۆرکایم) لە دیدگایەکی پارێزگارییەوە شیکاری دەکات بۆ سیستمی پەروەردە، بەڵام (ئەلتۆسێر) پێیوایە کە تەکنیک و زانین و زانست لە فێرگەکاندا پێویستە بۆ هەموو وەک یەک بێت، دەنا پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان بە جۆرێک دەبن کە حوکمی چینێکی کەمینە بەسەر هەموو کۆمەڵگەدا دەسەپێنێت.

سیستمی فێرگە و پەروەردە ئامێرێکی ئایدۆلۆژیی دەوڵەتیە، سوود دەگەیەنێت بە بەردەوامی و بەماوەیی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان لە ڕێگەی ئامادەباشی خوێندن و فێربوونەوە کە گونجاو و تەبا بێت لەگەڵ دابەشکردنی کار و جیاوازییە چینایەتییەکاندا، هەروەها لە

ەڵگەی سەپاندنی ئایدیۆلۆژییە باوە بەرژەوەندخوازییەکەی چینی سەردەستدا. ئاراستە هەبووەکانی نێو فێرگە ڕەنگدانەوەی دابەشکردنی کۆمەڵگەیە بەسەر چینەکاندا، بە مەبەستی مانەوەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتی و چینایەتییەکان".

لەبەر ئەوەی کە فێرگە لیبرالییەکان، فێرگەی چینایەتی و نادیموکراسن، لە دەوڵەتی دواکەوتوو و ستەمگەردا سیاسەتی دواکەوتوو و کۆلۆنیالیزم دەچەسپێنێت و هەژاریی و کەمدەستیی دەهێڵێتەوە و دەیکات بە بەماوەیی کۆمەڵایەتی، ئیڤان ئیلیتش داوای نەهێشتنی ئەم جۆرە فێرگە چینایەتییە نادیموکراسیانە دەکات لە کتێبی"کۆمەڵگەی بێ فێرگە". تیۆری مردنی فێرگە بە پێی(کەی ئافانزینی) لە ڕاستیدا تیۆرییەکە:"لە ژێر کاریگەرییەکی گەورەی ئەو فاکتەرە جیۆگرافیانەدا بوو کە دەوریان دابوو، بە ئەوەی بیکات بە تیۆرییەکی گونجاو و باش بۆ وڵاتانی ئەمەریکای لاتینیی، کە بە تەواوەتی نامۆ بوو بە لۆژیکی پەروەردەی ڕۆژئاوایی، بە تایبەتی هەندێک پرسیار دەنێ پێشەوە لەسەر ئەوەی ئەم لێکدانەوەیە، کە وای بە دەچێت کە تەنها لە وڵاتانی ڕۆژئاوادا جێبەجێ دەکرێت، ئەم ڕایەی ئیلیتش لەوەوە سەرچاوەی گرتووە، کە دەوڵەت فێرگە گونجاوە بە سەردەم و قۆناغی پیشەسازیی و کەلەپوری تایبەت بە خۆیەتی، پێویستە لە وڵاتانی دواکەوتوودا بسڕێتەوە و چونکە زەرورەتی بوونی نییە، سڕینەوەی و لابردنی دەبێت بکرێت بە مەرجێک بە سڕینەوە و لابردنی کۆلۆنیالیزم و سەرکەوتنی یەجگاری بەسەریاندا، هەندێک جار داوا دەکات بە تەواوەتی ئەم جۆرە لە فێرگەی ڕۆژئاوایی بسڕێتەوە و باویان نەماوە.

بە هەرحاڵ، واقیعی نادیموکراسیی لە فێرگە پەروەردەییەکانماندا بە هۆکاری نەبوونی دیموکراسی و نەبوونی فەلسەفەی ئیداری و نەبوونی فەرهەنگی مافی مرۆڤ لە هەموو ئاستەکانی کۆمەڵگەدا بوونی هەیە.

5/ جۆرەکانی پەروەردەی دیموکراسیی:

دەتوانرێت قسە بکرێت لەسەر چەندین جۆری دیموکراسی لە بواری پەروەردە و فیربووندا، بەڵام لەم سێ جۆرەدا کورتی دەکەینەوە:

١/ پەروەردەکردن و فێرکردنی دیموکراسیانە:

مەبەست لە پەروەردەکردن و فێرکردنی دیموکراسیانە، ئەوەیە، کە فێرخواز مافی تەواوی هەیە بە پێدانی پەروەردە و فێربوون بە سوود وەرگرتن لە هەموو ڕێگاکانی پەروەردە و فێربوون، پێویستە فێرخوازان هەموویان وەک یەک پەروەردەکرێن و فێرکرێن و

زەوینەخۆشیی پەروەردەکردن و فێربوونیان وەک یەک بخرێتە بەردەست و ز بۆ بڕەخسێةرێت. پێویستە مامۆستایان و ڕاهێنەران بە یاسا و ڕێسایەکی یەکسانانە ڕێگەی پێداگۆگییەکی دیموکراسییانە لە ئەستۆ بگرن، هیچ جۆرە جیاوازیی□کی چینانیەتی و هەڵاواردن لە پەروەردەکردن و فێرکردندا لە ئارادا نەبێت. هەموو فێرخوازن یەک جۆر پۆشاکیان لەبەردا بێت، هەروەها فێرخوازن وانەی یاسایی وەربگرن بۆ ئەوەی فێری مافەکانی خۆیان بن و بتوانن بە گوێرەی یاسا و ڕێنماییە دیموکراسییەکان بەرگری لە مافی خۆیان بکەن.

٢/ فێربوونی دیموکراسییانە:

دەوڵەتە پێشکەوتووەکان هەوڵی دیموکراتیزەکردنی فێربوون و فێرخوازیی دەدەن، لە میانەی گشتگیرکردنی بەرنامەکان و یەکبوونی پرۆگرام و سیستمی خوێندن و بڕیارەکان لەگەڵ ئەوەی فرە جۆر و فرە شێوە و ناوەڕۆکن. هەروەها بە خۆماڵییکردنی فێربوون و ناچارییکردن و بە پێویستکردنی لەسەر هەموو منداڵێک تا دەوڵەت بتوانێت نەخوێندەواری و نەزانین و هەژاریی و دواکەوتووی تێپەڕێنێت. فێربوون و فێرخوازیی کۆمەڵگە دەگۆڕێت و دیموکراسی ڕاستەقینە بەدی دەهێنێت. فێرخواز لە فێرگەی دیموکراسی و دامەزراوە دیموکراسییەکاندا فێری دیموکراسیی دەبێت و ڕادێت لەگەڵ ژینگە پڕ لە ئازادییەکانیدا. کاتێک باس لە دیموکراسی فێربوون دەکەین، مەبەستمان ئەوەیە کە فێربوون خەسڵەتێکی میللیگەرایی هەیە کە هەموو کەسێک سوودی لێ وەردەگرێت بە بێ هیچ هەڵاواردن و جیاکارییەک، فێرگەی دیموکراسیی کراوەیە بە ڕووی هەژار و دەوڵەمەندا بە رێگەیەکی دادپەروەرانە و یەکسانیانە بوار دەڕەخسێنێت بۆ هەموو لایەک.

پرنیسپڵەکانی یەکبوونی پرۆگرامەکانی خوێندن و سیستمی خوێندن کە بووە بە نیشانەی حیزبە میللیگەراییەکان و دروشمێکی درەوشاوەی هەموو بڕیارە سیاسییە نیشتیمانییەکان پێویستە هەڵنەوشێنرێتەوە” ئەو واقیعە دەوڵەمەند و فرەییەی کە لە ئارادایە، ئەو هەموو مەرج و ئامێرە بەردەستانە بۆ گۆڕانکاری نوێ پێویستە هەڵنەوشێنرێتەوە، کە کرانەوە بە ڕووی هەموو جیاوازییە چینایەتیی و نەتەوەییەکان و جیاکاریی و ڕەگەزپەرستییەکان دەکات بە زەرورەت…

بە هاوبەشیکردنێکی گشتگیری پێویستە بەربەست دانرێت ل□ بەردم هەموو کێشەو ئاستەنگەکانی کرانەوە زەرورییەکەدا. بەم جۆرە، هەموو دەوڵەتێک هەوڵێکی شێلگیرانە دەدات بۆ جێگیرکردنی ژینگەی

دیموکراسی لە دامەزراوە پەروەردەییەکانیدا لە ڕێگەی دەرکردنی کۆمەڵێك یاداشتی وەزاری و بڕیارگەلێکی حکومیی و یاساگەلێکەوە بە ئەوەی فێرکردن و پەروەردەکردن بگاتە پێگەیەکی بەرزی دیموکراسییانە، بەڵام کاتێک کۆمەڵگە نادیموکراس بوو، ئازادییەکانی تاک بەرتەسکرابوونەوە، دەسەڵاتی سیاسی ستەمگەر بوو، ئەوە مەحاڵە فێرکردن و پەروەردەکردن دیموکراتیزە بکرێت.

٣/ دیموکراسی فێربوون:

هیچ کۆمەڵگەیەک ناتوانێت ببێت بە کۆمەڵگەیەکی دیموکراسی و بڕوای بە ئازادییە تایبەت و گشتییەکان هەبێت و بڕوای بە مافی مرۆڤ و هەبێت و پەیوەست بێت بە لۆژیکی قبووڵکردنی جیاوازییەکان و قبووڵکردنی لێبوردەیی و تۆلەرانس ئەگەر لەسەر دیموکراسییەکی ڕاستەقینە خۆی ڕانەهێنابێت و نەیکردبێت بە کولتوور و ڕەنگی نەدابێتەوە لە هەڵسوکەوت و ڕەفتاری تاکەکانیدا.
هەڵبەت ئاشکرایە، کە ئۆردوگایەکی سەربازیی و داپڵۆسین و ڕقلێبوون ناتوانێت هیچ بەرهەم بهێنێت جگە لە ئامرازەکانی چەوساندنەوە و بیریی سڕینەوە و پاکتاوکردن و توندڕەویی و توندوتیژیی و حەز و ئارەزوو لە حوکمی دیکتاتۆرییەت و بەربەرییەت.
تەنها بە پەروەردە دەتوانین لە دیموکراسیی تێبگەین و بیکەین بە دروشم و فەرهەنگ.
شاراوە نییە لای هیچ کەسێک:"بوونی دامەزراوەی پەروەردەیی و فێرکردن دەورێکی سەرەکی دەبینێت، بە کرانەوەی ژیان و ژینگەی سیاسی کۆمەڵگە بە چەسپاندنی کۆمەڵێک پرنسیپە و بەهای مسۆگەرزادە بە ڕابوونی کۆمەڵگە و تازەگەرێتی لە ڕووی سیاسییەوە؛ دەوری فێرگە، تەنها کورت نابێتەوە لە چوارچێوە ناوخۆییەکەیدا، بەڵکو کاریگەرییەکانی ئەم چوارچێوە تێدەپەڕێنێت، لە ڕاستیدا کاریگەرییە بنەڕەتییەکەی ئەوەیە کە چوارچێوەی خۆی تێدەپەڕێنێت؛ چونکە پرنسیپەکانی دیموکراسی و مافی مرۆڤ و پلۆرالیزمی سیاسیی، هەموویان بەهاگەلێکن بە پەروەردە و پرۆگرامە دیموکراسییەکانی بە دەست دێن؛ پێگەیشتن و گەورە بوونی تاک لەسەر ئەو بەهایانە ڕێگەچارەیەکی دروست و ڕاستە تەنانەت بۆ گەیشتن بە هاوبەشییەکی کارای سیاسیانە لە بەڕێوەبردن و حوکمڕانی کۆمەڵگەدا. بیرمان نەچێت، ئامژە بدەین بەوەی کە فێرگە دەورێکی باش دەبینێت لە دروستکردنی پەرلەمانی منداڵاندا: کەواتە پەروەردە یەکەم ئامرازە بۆ فێربوونی دیموکراسیی و سەپاندنی دیموکراسی وەک واقیعەکی زەروریی بۆ پاراستنی مرۆڤ و مافەکانی و پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ.

ئاراستەکردنی نادروست و پێکانی هەڵە ... ئارام ئازاد

یادی مەژوویی دەوڵەتان کە شوناسی نەتەوەیی دەوڵەتەکە پێکدەنێت وەک ئەلبوومی وێنەکانی خێزانێکن کە نەوە بە نەوە دەگوازرێتەوە کەواتە دەوڵەت لە تاک دەچێ ، هەمیشە حەزی بە یادگارییە کۆنەکانە چونکە لە یادکردنەوە خۆشەکاندا هەمووان بیریان دەکەوێتەوە و ناخۆشەکان هەر زوو لە خەیاڵ و هزران دەنرێتە لاوە ، سەبارەت بەوە لویس کارەل دەنوسێ (ئەو یادەی تەنیا بەرەو دواوە کاردەکات ، یەکێکە لە جۆرە خراپەکانی یاد).

یادکردنەوە لای تاکیش هەمان تیۆر بەکاردێنێ ، هەمیشە بەرەو دواوە هەنگاونانە نەوەک بەرەو ئایندەیەکی روونتر کە ڕەنگە ئەمە ڕەنگدانەوەی ئەو ناوچە جوگرافیە بێ کە وڵاتەکەی تێدا بەرجەستەیە یا ئەوەیە خەیاڵی مرۆڤ هەمیشە حەزی بە بینینی رابردوە خۆشەکان کردووە و ناخۆشەکان هیچ کاتێک بەشێک نەبوون لە ژیانی ئەوەوە ، ئەم حاڵەتە ڕەخنەگرێکی لاواز دروست دەکا ، وا دەکا جوان و ناشیرین بەیەکەوە بسوتێن ، نەڕوانین لە ئایندە و خۆ بەندکردن بە ڕابردوو سەرەتایەک دەبێ بۆ نەهێشتنی هەستی نەتەوایەتی.

لە دەوڵەتدا هاووڵاتی هەمیشە هێزی ژمارە یەکە و کایە سیاسی و کۆمەڵایەتی و دادگایی و ئابوریی و ...هتد لە پێناو هێزی ژمارە یەک کار دەکەن ، هەر کاتێک کە یەکێک لەو بەهایانە لە ڕێگە لای دا ژمارە یەک دەتوانێ سزای بدا بە ڕادەرنەبڕین و شەرعیەت پێنەدانی بە چوار ساڵی ئایندە ، بەڵام ئایا ئەمە سزایەکی ڕەوایە و کاریگەرە ؟ ئەوەتا لە دواین هەڵبژاردنی پەرلەمانی کوردستان ڕێژەی بەشداری نەکردن و ڕا دەرنەبڕین دەنگی یەکەمی بەدەستهێنا ، کە ئەمەش ترێپکی بێزاری هاووڵاتی دەردەبڕێ لەو هێزانەی کە کایەکان بەڕێوەدەبەن تا ئێرە مافی هاووڵاتی بوونێکی ئاساییە ، ئەوەی ئاسایی نیە ئەوەیە هاووڵاتی لەسەیرکردنی وڵاتانی ترەوە بڕوانێتە وڵاتەکەی و ئاستی خۆشگوزەرانی هاووڵاتیانی وڵاتێکی لە بابەتی بەلجیکا بەراورد بکا بە ئاستی گوزەرانی خۆی ، ئەمە نا واقیع بینە دەنێتە ئاراوە ، چونکە ئەو لەکەوتە جوگرافیەی وڵاتەکی

لە بابەتی بەلجیکای تێدایە زۆر جیاوازە لەگەڵ لێکەوتی جوگرافی کوردستان ، ڕەنگە داهات و سامانی کوردستان زۆر زیاتر بێ بەڵام ئەو زنجیرەی لە ملی کوردو خاکەکەی دایە لە هەر خاکێکی تری دنیادا بێ حاڵیان باشتر نابێ و بگرە ئەگەر خراپتریش نەبن هەر باشە بۆیە ، کە ڕەخنە دەگیرێ دەبێ ڕەچاوی هۆکاری سەرهەڵدانی شکست یا هەڵە لە بەکارهێنانی ئەو دەسەڵاتانە بکرێت کە ئایا سیاسەتێکی هەڵە پەیڕەو دەکرێ؟ یا ئایا هێزی ئابووری وڵات ئەو هێزە نەماوە کە پشتی پێ ببەسترێ؟ ، ئایا دادگاکان سەربەخۆ نین چیتر؟ ئایا لایەنە کۆمەڵایەتیەکان وەک جاران نین ؟ هەموو ئەو پرسیارانە و دەیەهای تر هێزی ژمارە یەک لەکاتی نەچوون بۆ دەنگدان و ڕادەرنەبڕین هێناویەتیە ئاراوە و ئەو بۆشاییەی کە بە تەما بوو بەم جۆرە پڕی بکاتەوە نەک هەر پڕی نەکردەوە بەڵکو خزمەتی چاکیشی کردن ئەوەتا ئەو هێزانەی کە بە دەنگی کەمتر کێبرکێیان لەسەر هەمان ژمارەی کورسی دەکرد هەر چوونەوە بۆ پەرلەمان و ئایندەی هێزی ژمارە یەک کە وەک سزایەک نەچوو بۆ دەنگدان دوبارەوە لە دەستی هەمان کەسانی چوار ساڵی ڕابردوو دەبێ ، بۆیە ئاراستەکردنی هێزی ژمارە یەک نادروست بوو و پێکانەکەی هەڵە و بێ بەرهەم بوو .

وانەی چۆلەکەکان ... عەلی ح□م□□شید

هەر کە چۆلەکەکانی دەبینی ڕۆژانە پوش دەهێنن و بێ ماندوبوون هەوڵدەدەن بۆ دروستکردنی هێلانەیەک تا تێدا بحەوێنەوە و هێلکەی تێدا بکەن و بێچووی زەرنەقوتە هەڵبهێنن.کار و هەوڵەکانی خۆی بیردەکەوتەوە .

زۆر جار دەیوت چۆلەکە بەو بچوکییە لە هەوڵدایە بۆ ئاسودەیی و بەسەربردنی ژیان بەخۆشی و بەجریوە جریو و دەنگەخۆشەکەیشی دڵی ئێمە خۆش دەکات ، ئەی بۆچی منیش هەوڵی زیاتر نەدەم و هەوڵەکانم بۆ دابینکردنی پاشەڕۆژێکی ڕوون نەبێت؟ بۆچی وانەیەک لە چۆلەکەکانەوە فێر نەبم؟ ئەمانە وتە و بیرکردنەوەکانی دارای بچکۆلە بوون، پێشتر زۆرترینی کاتەکانی بە یاریکردن لەگەڵ هاوڕێکانی و گەڕان و

تەماشاکردنی تەلەفزیۆن و ئایپاد بەسەر دەبرد، بۆیە لە قوتابخانە هەمیشە نمرەی کەمی دەهێنا و مامۆستاکانیشی گلەییان لێی هەبوو.ئیتر کەوتە خۆ و بە بڕوا بەخۆبوونێکی زۆرەوە بڕیاری دا کە هەموو ئەو کارانە کەم بکاتەوە و لەمەودوا زیاتر خۆی بە کۆششکردنەوە ماندوو بکات.

بەردەوام بوو لەسەر ئەو کارە بۆیە هەستی کرد کە ڕۆژانە هەنگاوەکانی بەرەو سەرکەوتن و ئاسودەیی دەبەن و ڕەزامەندی مامۆستاکانیش لێی و دەستخۆشی کردنیان بوو بە گەورەترین پاڵپشت و هاندەر بۆی…دارای بچکۆلە دوای ئەوەی کە بووە قوتابییەکی کارا و هاوکاری هاوڕێکانیشی دەکرد..زۆر جار لەبەر خۆیەوە دەیوت واباشە هەمیشە مرۆڤ کار و هەوڵەکانی ئامانجداربن و لەگەڵ سەرنجدان و وردبوونەوەی ورد بۆ دەوروبەر ، بەخۆداچوونەوەیشی هەبێت..

٢/٢/٢٠١٨

موژده … سەردار جاف

تۆ خەرەندی کام شکۆفەی
لە چ دەروازەی باخچەیەك
حەیرانەکەی سەرزارانی
رووحی پەریت
بە تەوراتی مەسیحایی پڕ بۆن بووە
لە کام شەنگەگوڵی باغان
لە ترۆپکی و
ئەو سەرکز و بێ دەرەتان
بۆت لە کار بوو
جوانی بە سیمات بەخشیووە
کام خوای ئاکار
لە بازاڕی بێ تەریقەت ، سەرگەردانە
کەچی بۆ خۆی
پاکی بە ناخت بەخشیووە
کام سنەوبەری باڵا دوند

نوێبوونەوەی فێداوە و لە خەمزەدەی ڕۆژگاردایە
باڵای بە باڵات تەنیووە
چرۆت لە کام باغی ئیرەم چەحێری دابەستووە و
بە دەم ڕێوە
دڵی چەنی وەکو منی پێ بڕیووە
ئەم سادەیی و بەرائەتت
خۆرسکی یە
یا بۆ زەمەنێ خەمڵیووە

ئەڵمانیا
2018 / 10 / 29

شۆڕشی کورد لە دیدگا و یادەوەرییەکانی پێشمەرگە و کوڕە شەهید و پزیشک د.فایق محەمەد گوڵپی دا

ن.ئالان کەمال

دکتۆر فایق گوڵپی ، لە پەرتوکی (کە لەڕەوە سەیری ژیانی خۆم دەکەم) بەرگی یەکەم ، باس لە یادەوەرییەکانی قۆناغی ژیانی خۆی و هاوڕێکانی دەکات لەسەردەمەی مانایەوە ، تاکو سەردەمی خەباتی شاخ و پێشمەرگایەتی ، کە هەم وەک پزیشک و هەم وەک ئەندامێکی ڕێکخستن و پێشمەرگایەتی و خێزانێکی شەهید و قوربانی لە ڕێگەی کورد و کوردستاندا ، ئاگاداری زۆرێک لە و ڕووداو و میژووانە بووە و کاریگەری نەرێی لەسەر هزرو خەباتی بۆ داهاتوو تا ئەم چرکە ساتەش بەسەرەوە جێهێشتووە

ئەم پەرتووکەی نووسەر زۆر گرنگە زۆرینەی تاکی کورد بیخوێنێتەوە ، تاکو بزانیت کورد و شۆڕشەکەی چەند پێخۆڕاوات بوون و ، چەندیش کەشە شەخسییەکان بوون بۆ ئایدۆلۆجیای حزبی و کاریگەری لەسەر شۆڕش و

خەباتەکی رزگاری کردنی گەلی کورد هەبووە

دکتۆر هەرچەندە بە پیشە دکتۆر بووە لە ناو شۆڕشدا ، بەڵام هەمیشە زیاتر وەک سیاسیەکی بەرهەڵستکار وغەدر لێکرا و موتەعەسب بینراوە و لەلاینە بەرپرسە باڵاکانی ئەو حیزبەوە بووەتە جێگەی گومان و رەخنە و گازندە کردنیان

ڕوونتر بڵێین پزیشک و سیاسیەکی دژە با و بووە لە قۆاناغەکانی کارو خەباتیدا و ، وەک هەندیک وابەستەی رازی کردنی دڵی مەسولەکانی ناوشۆڕش نەبووە ، بە ویژدان و دڵێکی سافەوە کار و چالاکیەکانی خۆی برەو پێ داوە و بی باک بووە لە دەم و فڵقی بەرپرسەکان لە ستایش و پیاهەڵدان

پەرتوکەکە چیرۆکی گێڕانەوەی سەردەمی منداڵی خۆی و شەهید کردنی محەمەد گوڵپی باوکی و دواتر غەدر و ناهەقی کەس و خزمە نزیکەکانیان ، دواتر باس لە میژوو و قۆناغەکانی خوێندنی کولە مەرگی خۆی و براکانی و چوونی بۆ کۆلیژی پزیشکی زانکۆ موسڵ و کارو چالاکیەکانی وەک ئەندامێکی نهێنی ڕیکخراوی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان لەناو شاردا و، لەلایەکی ترەوە شەهید کردنی برایەکی کە پێشمەرگەی پارتی دیموکراتی کوردستان بووە ، لە شەڕی براکاندا بە دەستی هێزەکانی ینک . دواتر باس لە قۆناغی کار کردن وەک پزیشک و دڵ رەقی بەعس لە دامو دەزگاکاندا وای کرد ئیتر دکتۆر کارو خزمەتەکەی بگوێزێتەوە بۆ شاخ و وەک پێشمەرگەیەکی دکتۆر سەدان بریندار و نەخۆش لە مردن رزگار بکات ، باس لە ناهەقی بەرپرسەکان دەکات کە بەرامبەرخۆی و هاوڕێکانی و پێشمەرگە کراوە و ، دواتر چیرۆکی شەڕی براکان و کێشە ناوخۆکانی یەکیەتی نیشتمانی کوردستان لە شاخ لە نێوان بەرپرسەکان و ، دروست بوونی ئاڵای شۆڕش و پەرچەکرداری▯کانی ئەو سەردەمە و دەست پێکردنی تیرۆری جەستەی و فیکری لە شاخ و شار

ئەم پەرتوکە ی نووسەر بۆ ئەوەی ئاشنا بیت بە ڕابردووی دەسەڵاتدارانی ئەمرۆی هەرێم و حوکمڕانیەکەیان لات کارێکی ناوازە نەبێت ، دەکرێ سوودی تەواو لەم پەرتووکە وە ربگریت

دیارە پەرتووکەکە چاپ و بەرگی یەکەمیەتی، بۆیە دەکرا پیاداچوونەوەی بۆ بکرایە پێش لە چاپدان تاوەکو وەک بەڵگە و وەسائیقی سەردەمیانە ، ل▯ک▯▯ر▯وان سوودی تەواوی لێ ببینن . هەندێک بابەت دووبارە کراوەتەوە یان تێکەڵ بەیەکتر کراوە ، کە

ئەمە لەوانەیە بە کەسانێک بیانەوێت وەک ئەرشیف و بەڵگە ئەم پەرتووکەی نووسەر بەکاری بهێنن زیاتر ماندوویان بکات ، دەکرا میژووی رووداوەکان زیاتر باس بکرایە بە پێی توانا ، جا شەرت نیە ڕۆژو مانگ بە دەقیقی ئەگەر بیرەوەریەکان فەوتابوون ، ئەیتوانی بە دیاری کردنی فڵان وەرز و ، فڵان ساڵ کە تاڕادەیەک دەبێت بە کارێکی ئەرشیفی و میژووی زیاتر

نووسەر هەندێک جار لە باسی کەسانی خائین یان تاونبار بە کارێک و ڕەوشتێکی دوور لە ئەخلاقی شۆڕشگێڕانەی بەرپرسێک یان پێشمەرگەیەک باس دەکات ، خۆی لە ناوی ئەو کەسە دەپارێزێت و ئاشنای ناکات بە خوێنەر، دیارە لەوانەیە نووسەر لێرەدا بە زەقنەکردنەوەی کێشەی کۆمەڵایتی و کێشە لاوەکیە شەخسیەکان خۆی لە درکاندنی ناوەکان پاراستبێت ، بەڵام بۆخوێنەرێکی ئەم سەردەمە دەبێتە جێگەی گوومان و سەرنج دان لەسەریان و ناوی شاردنەوە ی کەسایەتیەکان زۆر جار گرنگی و مسداقیەتی زیاتر دەدات بە باسەکان
نووسەر لە باسی ئەنفال دا باسی ئەو شەرگانە دەکات کە خۆی بینیویەتی و وەک شایەد حاڵێک بۆمان دەگێڕێتەوە .... باسی جاش و جەیش دەکات کە چۆن بێڕەحمانە خەڵکی بێ دیفاعی گوند نشینەکانیان قەتل و عام کردووە تاکو بەکارهانی چەندین جۆری چەکی کۆمەڵ کوژ بەزیاتر کوشتنی بە کۆمەڵ

هەندێک جار باسی هاوکاری جاشەکان دەکات لە کاتی شکاندنی هیز پێشمەرگەو خەڵکی گوند نشینەکاندا ، کە ئەمەش بەخۆی بەڵگەی ئەوەیە لە کاتێکدا کە تۆ چەکت بۆ دوژمن هەڵگرتووەو بووی بە نۆکەریان، بەس هەستێک هەیە لەناختدا و ئازارت دەدات ، زۆر جار تۆڵە لە دوژمنی خاک و نەتەوەکەت دەکەیتەوە و، پەنا بەهاوکاری ێشمەرگەو هاوزمانانی خۆت دەبەیت

نووسەر لە هێرشێکی جاشەکاندا بۆ سەر هاوڕێکانیان وەها باسێکەمان بۆ دەگێڕێتەوە :
دوانیوەڕۆیەک لە نەخۆشخانەی خەتەوە . سەردانی بارەگای مەڵبەدم کرد، کە گەیشتمە سەر ڕێگاکە، ئوتۆمبیلێکی گەورەی پێشمەرگە(زیلی سەربازی) لە بەردەممدا وەستا، کەسێک لە پشتی ئۆتۆمبیلەکەوە دابەزی، سەیرم کرد دکتۆر دڵشادی هاوڕێمە. یەکسەر ئەملاو لایم ماچ کرد، زۆرم پێمخۆش بوو کە شەهید نەبووە، دوای چاک وچۆنییەکی گەرم هەواڵی دکتۆر جەلالم لێ پرسی ؟ ووتی ئەویش ماوە و شەهید نەبووە ...، ئنجا دکتۆر دڵشاد وا باسی خۆیانی کرد :
ووتی: ڕۆژی یەکەمی ئەنفال ، من و دکتۆر جەلال و دکتۆر ئاسۆ ، لە

هێزی پێشمەرگە دابڕاین، جاشەکان لەمان نزیک بوونەوە دەوریان گرتین ، کاکە دکتۆر ئاسۆ ئەو دیمەنەی بینی خۆی بۆ ڕانەگیرا و دەستی دایە دەمانچەکەی و فیشەکێکی بەخۆیەوە ناو خۆی شەهید کرد ! جاشەکان کە بینیان دکتۆر ئاسۆ خۆی کوشت ، بەزەییان پێمانا هاتەوە و ، ووتیان: خۆتان مەکوژن، وەرنە لای ئێمە ژیانتان ئەپارێزین. ووتی بڕوامان پێ نەدەکردن ، بەرپرسی جاشەکان سوێندی بە گۆڕی (مەلا مستەفا) ! خوارد ، ووتی :
ئەگەر خۆتان بدەن بەدەستەوە دەتانپارێزین و دەتانەرینەوە بۆ لای پێشمەرگە.

د.دڵشاد ووتی: ئێمەش بڕوامان پی کردن، چووینە لایان، لەلای بەرپرسەکان سوپا و جەیشی عێراقی ئێمەیان وەک جاش ناسان ، لەو کاتەوە ئێمە لەو ڕەبیەی جاشەکاندا ماینەوە تاکو ناوچەکە ئارام بووە و ئنجا ئێمەیان دەرکردو ڕەوانەیان کردین تاکو گەیشتینەوە لای هێزی پێشمەرگە…

دەست لە کوشتنت هەڵناگرم! …
هیوا سەعید

(1)
ماندوبوم ئەوەندەی تۆ بکوژم،
تۆ نامری!

لە مەیخانەکان
بە سەرخۆشی تۆم کوشت
نەمردی.

لە باوەشی ساردی سۆزانییەکان
بە ڕوتی تۆم کوشت
نەمردی.

لە ماڵی خوا چومە دەرێ،
لاپەڕە پیرۆزەکانم سوتاند،

بە بێباوەڕی تۆم کوشت
نەمردی.

بە یاسای هەمو شەڕێک
دو کۆتایی هەیە: یان دۆڕان، یان بردنەوە.
ئەم شەڕە بە یاسایەکی ترە
کەوتومەتە نێوان دو دۆڕان
یان لە بەردەمت چۆک بدەم،
یان خۆم بکوژم
تۆ نامری!

(2)
شەڕی ئێمە لەسەر یەکلابونەوەیە
من بە بیانوی نەبونت، هەوڵی کوشتنی تۆ دەدەم
تۆ بە پاساوی هەبونت، خەریکی لەناوبردنی منی
لەم مەیدانە یەکێکمان چۆک نەدا
شەڕێکە دەبێتە هەقیقەت!

(3)
مادام چەکداران هەر خۆکوشتنە بە بچوکی
با شەڕەکە بەردەوام بێ..
ئەم شەڕە ژیانیشە!

(4)
ئەوە بە ناشیرینکردنی ئەم شەڕە
ژیانتان پیس کرد
کارەکتان ناوناوە دادوەری
جارێک ئەم چەک دەدا، ئەو سواری پشتی دەبێ
جارێکی تر ئەو چەک دەدا، ئەم سواری پشتی دەبێتەوە
ئێوە چ کەربازاڕییەکن،
حەزتان لەم سواربون و هاتنەخوارەوەیە!

(5)
کاتێک جگە لەم ژیانە پیسە و مردندا
هەڵبژاردنێکی تر نەماوە
من دەچم لە بەرزاییەکان بە ئازاری ئەوە دەمرم،
ئێوەش لە نزماییەکان بە شێتبونی من پێبکەنن..

(6)

ئەم خۆکوشتنەم ناوبنێن
هەڵبژاردنێکی تر بۆ ژیان!

هیوا سەعید

مەترسە! ... هێلین بەهمنی

بهێڵە بڕوات
بهێڵە ناوت نەبات
وای لێبکە سەیرت نەکات
پرچت بەردەوەو قەراغی لێوت بەو سوراوەی
کە حەزت لێیە تۆخی کەوە
بهێڵە لێوەکانت نوقمی زەردەخەنە بن
بۆ ناهێڵی دڵخۆشبی!
بۆ فێر نابی دڵخۆشبوون تەنها کەسێک نیە!
دڵێک نیە
ناوێک نیە
ئەشقێک نیە!
دڵخۆشبون تۆیت خانم
بهێڵە بژیت
بهێڵە با تەنها بن
خۆشبەختیت بچوک مەکەوە
مەڵێ وانیە
ئەوەنیە دەیبینم
دڵخۆشیت هێندە بچوک کردۆتەوە
لە دڵی ئەودا دات ناوە!
بە ناوی ئەودا لکاوە!
بە ڕێی ئەودا هەڵڕژاوە
کۆی کەوە
دڵت پێویستی پێتە
ئێمە دەبێ فێر بین
هەموومان
خۆشویستنێکی خۆمان قەرزارین

هەندێ هەست بۆ خۆت بکە
بزانە
تۆ ئەتوانی
ئەوەی نەت توانیوە ئەنجامی بدەیت!
بیرت نەچێ
خۆشویستنەکی خۆت قەرزاری .

هێلین بەهمنی

پرسی شۆڕش – بەشی دووەم … کاوە جەلال

بەشی دووەم

1

لە بەشی یەکەمی ئەم نووسینەدا ئەو تێزەمان وەک زەمینەی سەرجەم نووسینەکە دانا، کە "چەپ"-ەکانی کورد هەر ئەوەندەیان پێکراوە کە بنەما کرۆکییەکەی ئیسلامی سوننی لە وەرگرتنی هزرە شۆڕشگێڕییەکانی جیهاندا، وەک مارکسیزم و وجودییەت، بەگەڕ بخەنەوە، واتا چۆن بەدەوییەکەی بیابان سووک و ئاسان دەبێت بە موسڵمانی خۆبەختکردوو بە داواکارییەکانی خودا، بە هەمان شێوە چەپەکانی کورد دەبن بە خەباتگێڕی چەپ، بەبێ ئەوەی ڕەخنەییانە کاریان لەوەدا کردبێت کە چۆن مەئریفەی مارکسیستی و بەمەش چۆن کەسێتیی مارکسیستی دەنە گۆڕێ، کەواتە بەبێ ئەوەی هەوڵیان دابێت "هەستی هەژاو"ی خۆیان بە سۆسیالیزم، کارەکتەری خۆڕێکییانەی خۆیان، بەڵێ تەنانەت هەڵپەکانیان بۆ جیاکردنەوەی خۆ لە "ئەوانیدی" و بەمەش خۆدەرخستنیان لە هەستی کەمنرخیی کەسێتییەوە و هتد، بهێنن بە ژێر پرسیار. ئەوجا بۆ نموونەی کۆنکرێت، واتا ئەستێرە کەریم، پێشانمان دا کە هەڵوێستوەرگرتنی ئاشکرا بەرانبەر ترادیسیۆن، ئەوەش بە ئاگایی هەبوونی خۆوە لە نێو جیهاندا، یەکەم بنەمای شۆڕشگێڕێتییە، پاشان بە نموونەی تێگەی مرۆڤی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی لای سارتر مرۆڤی سوننەتیی دەڤەرەکەمان بە نموونەی گەنجی ناگەنج وەک ناسەرڕاست

هەڵمانەی.

2

پەیوەند بە کوردەکانەوە یەک جار شۆڕشی کۆمەڵایەتی لە مێژووی ئێران و هەزەکانی دیکەی ئێراندا ڕووی داوە کە زەردەشت (نزیکەی لە نێوان سەدەی دەیەم و حەوتەمی پ.ز.) هەڵیگیرساند. ئەو دەمە چەندین ئایینی سروشتی لەنێو هەزە جیاکانی ئێراندا باو بوون و جادوگەریی سەروەر بوو، هەروەها کۆچەرەتی بریتی بوو لە شێوەی بەربڵاوی ژیانی کۆمەڵایەتی. ئەستاش ئەم پەیامهێنە ناوچەی ئێران لە کۆچەرەتییەوە دەپەڕێنێتەوە ڕووەو یەکتاپەرستی و نیشتەجێبوون و کشتیاری.

مەرکەکی شۆڕشگێڕانەی ئەم جیهانبینییە ئایینییە ئەوەیە کە زەردەشت جەخت لە بڕیاری ئازادی تاکەکەس دەکات، واتا لەوە کە چۆن تاکەکەس ئازادانە بڕیار بە کردار دەدات. مرۆڤ لە ڕەوتی هزریندا بەی دەلوەت خودا وەک سەرەتا و کۆتایی گەردوون بناسێت. مرۆڤ بە چاوی زەین دەرکی خودا دەکات – خودا وەک سەرچاوەی چاکە لە جیهاندا (بەوانە یەسنای 31، 8). ئەوجا کاتێک خودا لەش و ژیان، هۆش و ویژدان دەئافرێنێت، هاوکات لەتەکیاندا ئاوەز بە مرۆڤ دەدات، تاکو هەر کەسێک بەو ڕێیەدا بڕوات کە ئەو خۆی هەڵیبژاردووە (بەوانە یەسنای 31، 11).

ئەتیکی زەردەشت بریتییە لە بنەمای "هزرینی چاک، گوتاری چاک، ڕەفتاری چاک"، ئەمەش لە ڕوانگەی زەردەشتەوە ئەنتیتێزەکە بە "هزرینی ناچاک، گوتاری ناچاک و ڕەفتاری ناچاک". پرسەکە لەم ئەتیکەدا ئەوە نییە کە مرۆڤ تەنیا چاک بهزرێت، بەڵکو هەروەها گەرەکە چاک، واتا ڕاستگۆیانە بئاخڤێت، لە هاوکات گەرەکە لەتەکیدا کرداری دروست بنوێنێت. مرۆڤ لە ئاخافتنی ڕاستگۆیانەدا کە پەیوەندە بە هزرینی خۆوە، لەوە ناترسێت کە کەسی بەرانبەر بڕوای پێنەکات، ئەوجا لە ترسدا سوێند بە خودا، بە سەری کاکە هەقاڵی ئامادە یان بە "گۆڕی شەهیدان" و هتد بهێنێتە نێو ئاخافتنەکی نەوێکییەوە. ئاخر لەبەر ئەوەی لای زەردەشت پێگەیاندنی ویستی ئازادی خۆ (مرۆڤ ئەوە دەکات کە دەیەوێت بیکات)، هەروەها بەرپرسیاریی ئەتیکی-ڕەوشتییانە ی تاکەکەس لە شێوەی ڕاستگۆییدا، لە نەوەندی کەششی مرۆڤیدان، ئەوا لەم ئایینەی فەزیلەدا دەرفەت چی نابێت بە ئەوەی مرۆڤ شوێن سوننەتی سەپێنراو بکەوێت. لە زەردەشتایەتیدا جێی ئەم جۆرە خۆژێرخستنە، تەسلیمبوونە بەیە نابێتەوە، چونکە خودا وەک ڕۆناهی و چاکە دیاری دەکرێت و بەدەرە

لە ئەدگارەکانی وەک "قەهار" و "مونتەقیم". کەواتە هیچ پێویست نییە کە پیادەکەری ئایینەکە لە خودا بتۆقێت. لەبرێ جێی مرۆڤی لەخواترس نابێتەوە.

گومانی تێدا نییە کە لە ناخی هەموو کەسێکدا زۆرانێکی سەخت لە نێوان مەیلی ئێودا بۆ کرداری چاک لە لایەک، هەروەها بۆ کرداری بەد، یان کرداری ناڕەوا بەرانبەر مرۆڤان و ئاژەڵان و ڕووەک (بەگشتی سروشت) لە لایەکی دی، لەگۆڕێیە. لە ئاوەڵایی هۆش و ژیری ڕێ بە تاکەکەس خۆش دەکەن بڕیار بە چاکە بدات. بە پێچەوانەوە کەسانی هۆشتەسک و ناژیر، کەواتە کەسانی نەزان، کە دەخۆن و دەخۆنەوە، لە خۆیانەوە یان لە سوننەتەوە قسان دەکەن و دەنوون، ناتوانن بڕیار بە چاکە بدەن، چونکە ئەوان تەنیا گرنگی بە نەو ماڵی خۆیان دەدەن و خاوەنییەکەی دەپارێزن، لە ئامادە نین بەرپرسیاری بە ئەودیو دەرگەی ماڵی خۆیان وەربگرن، نەخێر ئەوانە بە لایانە ئاساییە کە نەوت و بەنزین، بەڕێ ژەهری کوشندەی وەک "موعجیزە" بڕژێن و بنیشنە نێو زەوییەوە، یان بە لێشاو ڕووەو کانی و چەم و ڕووبار ڕێوت بگرن! ئاخر ڕووداوەکە لە دەرەوەی ماڵی ئەواندایە.

زەردەشت داوا ناکات کە مرۆڤ زەوی بە مەبەستی خۆی بەکاربهێنێت، واتا دەسەڵاتی بەسەردا بنوێنێت، وەک چۆن لە تەوراتدا دەگۆترێت، بەڵکو مرۆڤ فێر دەکات ڕێز لە چوار توخمەکەی ئەرد و ئاو، هەوا و ئاگر بگرێت. هەڵوێستی ژینگەپارێز، واتا پیسنەکردنی چوار توخمەکەی ئەرد و ئاو، هەوا و ئاگر، یەکێکە لە فەزیلە بنەڕەتییەکانی ئەم جیهانبینییە ئایینییە. هەروەک هێرۆدۆت دەنووسێت: زەردەشتییەکان هەرگیز تف ناکەنە ڕووبارەوە. ئەوان ڕێزێکی زۆر لە ڕووبار دەگرن. (Herodot 1. Buch Absatz 138). لە لەم جیهانبینییەدا نەک تەنیا دژایەتیکردنی هەڵوێستی ژینگەپارێز، بەڵکو هەروەها خاو و خلیچکی، پانبوونەوە و "دەمە-تەقە" و ژیان لەسەر حسابی کەسانی دی، زۆر بێزراون. مرۆڤ بەرپرسە لەوە کە گوزەرانی بە کۆششی خۆی دابین بکات، چونکە "مرۆڤ تەنیا بە چوستی و کارکردن گەشەی ناخەکی دەکات" (یەسنای 51، بەیتی 12).

3

تەنینەوەی ئیسلام بە هێزی شمشێر و ئیجرای ئابووری (سەپاندنی جزیە بەسەر ناموسڵماندا) لە ناوچەکانی ئێرانی دێریندا بریتی بوو لە نەفیکردنی زەردەشتایەتی، کەواتە ناتوانرێت تاکلایەنە تەزی فتوحات

بسەپێنرێت و کردارەکەش ناوبنرێت هیدایەتدانی "کافران" بە دینی محەمەد. ئاخر گەڕینی ئایینی خۆ بۆ ئایینێکی دی لەژێر زەبری چەک و سزای ئابووریدا هەڵوێستێکی ناچارانەیە نەک هیدایەتدان. بە ئەم پەیوەندییەی ئێرە ئەو پرسە گرنگ نییە کە چۆن ئیسلام زۆر توخمی بنەڕەتیی زەردەشتایەتیی وەک خۆی وەرگرتووە، هەروەها ئەو لایەنەش بابەت نییە کە چۆن زۆر توخمی زەردەشتایەتی هێشتا هەر لای موسڵمانانی نوێی ئێران ماناوە، بەڵکوو تەنانەت تێکهەڵکێش بوون بە ڕەفتارە داواکراوەکانی ئایینی نوێ، بە نموونە نزیکی لە سروشت، حەزی فرەڕەنگی لە خۆپێشیندا، سەما و شایی تێکەڵی (ڕەشبەڵەکی) نێر و مێ و هتد، کە سەرباری بەرهەڵستیی توندی مەلایان و نوێنەرانی توندڕەوی ئیسلامی سوننی هێشتا هەر بە زیندوویی ماناوە. گرنگ بە ئەم پەیوەندییەی ئێرە ئەوەیە کە ئیسلامی سوننی جۆرە کەسێتییەکی جیاواز لەو کەسێتییە جۆرە دەدات کە پێشتر لەو ناوچانەی ئێراندا هەبوو، ئەمەش لەسەر بناغەی پەیقی خودایی بەدیدەهێنێت: ئێستا بە ئەم کەسێتییە سوننییە پەیقی دەربڕاو، لەڕێشەوە وشەی تۆمارکراوی سەر کاغەز، دەبن بە بەرجەستەی ڕاستی ی ڕەها. بێگومان ئاشکرایە کە لەبەر ئەوەی ڕاستییەکە وەک ڕەها (ئەب-سولوت = لە-جیا بوو) گریمانە دەکرێت، ئەوا ڕاستییەکە تەنانەت بە تۆمارکراویش هەر سەربەخۆ لە ئەو دەمێنێتەوە، بەڵکوو وەک سەربەخۆ بەرانبەر ئەو زیندەبێتەوە، ئەمەش بە واتای کە نەشیاوە بەندەی ئیماندار بتوانێت ڕەخنەیانە بیخوێنێتەوە، واتە بیهێنێت بە ژێر پرسیار. نەخێر، لەبەر ئەوەی ڕاستییەکە وەک ڕەها لە ئەو سەربەخۆیە، ئەوا ئەو تەنیا پێی دەکرێت خۆی بخاتە ژێر ڕکێفییەوە و ئەوجا هەوڵ بدات “ئاقڵانە” تەفسیری بکات. کەواتە نەک هەوڵدان بە وەڵامدانەوەی پرسیار لەبارەی پێگەی خۆ لە جیهاندا، نەک وەرگرتنی هەڵوێستی ڕۆشنی ژینگەپارێز، نەک هاوشانیی نێر و مێ لە بەڕێوەبردنی ژیانی سۆسیالدا، کە لە ئایینی یەکتاپەرستیی پێشیندا هەبوون، بەڵکو ئیسلام کە وەک ئایینێکی نەفیکەری زەردەشتایەتی خۆی دەسەپێنێت، هاوکات بنەما ئایینی و کۆمەڵایەتییەکانی خۆی وەک لەبریی بە بنەماکانی ئایینی پێشین دادەنێت.

هاوکات ڕەهایەتیدان بە کتێبی پیرۆزی ئیسلام دەرفەت دەڕەخسێنێت کە ئاسانتر کەسێتییە بەدەوییەکەی نیمچە دورگەی ئارەبی ئیدیالیزە بکرێت، واتا ئەو جۆرە کەسێتییە کە بەزۆریی بەدەوییانە سۆسیالیزە کراوە و وەک پێشتر گوتمان مەرکەکانی بریتین لە تاڵانی، شەهوانییەت، پیسوپێخۆی، تەمەڵی و هتد. سەرەڕای ئەوە دیاریکردنێکی بەم چەشنەی ئەو کەسێتییە یەکلایەنی دەبێت، کەواتە ناتەواوە، چونکە

ئەو مۆرکی کولتوریشی هەیە: ئەو لە سروشتییەوە هۆزانفانە، لای ئەو شەڕە هۆزان هاوشێوەی شەڕە شمشێرە: گەر هۆزانفانی هەڵکەوتووی خێڵەکەی لەدژی هۆزانفانی هەڵکەوتووی خێڵێکی دی لە شەڕێکی پ□یقیی هۆزانیدا بیدۆڕێنێت، ئەویش سەرشۆڕانە مەیدانی شەر چۆڵ دەکات! ئەم کەسێتییە سامییە ئەوها زۆر پ□یقی خۆش دەوێت! لەم ڕوانگەیەوە بەرەهایکردنی قورئان هاوکات کودەتایەکە بەسەر ئەو بەدەوییە ئازادانەی بیاباندا کە خاوەنی زانینی زۆر باڵا بوون، هەروەها لێبوردەیی ئایینی هەڵوێستی ناخەکیان بوو، بەڵێ لە کاتەکانی ساڵانەی حەجکردنی ئەواندا دەشیا دوژمنانی خوێنەخۆ بە یەک بگەن بەبێ ئەوەی بۆ "خاتری ئەو کاتە موبارەکە" دەستی بەزەبر بۆ یەکدی بەرن. ئەوان شەهامەتیان هەبوو.

4

نوێنەرانی ئایینی خۆسەپێن، ئیسلام، سەرجەم وەڵامەکانیان وەک سوننەت، واتا وەک کرداری باو یان وەک پێوەری نەریتی دەسەپێنن. بێگومان ڕاستە کە سوننە لە ئیسلامدا بەگشتی ناوێکە بۆ پەیڕەوکردنی شێوازی کرداری محەمەد، لێ پێورە نەریتییەکان، یان ڕەچاوکردنی کردار و شێوە هزرینی باو، بریتی بوون و بریتین لەو بنەمایانە کە وەک دەسوێژی سۆسیالیزەکردن (پێرسۆنالیزاسیۆن، کولتورالیزاسیۆن)ی تاکەکەس بەگەڕ دەخرێن. لێرەدا ئاشکرایە، سۆسیالیزەکردن خۆشەکردنی تاکەکەسە بۆ فێربوونی ڕێنوماکانی ڕەفتار و کردار و شێوەهزرینێکی دیاریکراو، کە سەرەتا لە خێزاندا بەردەخرێت، لێ پاشان لە باخچەی منداڵان، فێرگە و زانستگەکان و شوێنی کار درێژەی پێدەدرێت. لێ ئەم جۆرە کەسێتییە، کە بەهۆی خۆشەکراوی□ ترادیسیۆنییەکەیەوە لە هەڵوێستی ڕەخنەیی دەترسێت، تەنیا ئەوەی پێ دیاری دەکرێت و هەروەها دەخوازێت تەنیا ئەوە بە ئاخافتن یان نووسین دیاری بکات، کە لەنێو مەودای ئاسۆی خۆیدایە. کێشەی کەسێتیی سوننی ئەوەیە کە ئەو چە لە وەرگرتنی تێکستە ئایینییەکان و چە تیۆرییە خۆرئاواییەکاندا ڕێگەی راڤەکردنی ئاقڵانە دەگرێتە بەر: چۆن کەسێتیی سوننی لە شێوەی پیاوی ئاییندا لە ناخەوە لە بەردەم قورئاندا دەچەمێتەوە و هێدی هێدی ئەو بابەتە، کە ئەو مەحاڵە بتوانێت بیخاتە ژێر پرسیارەوە، دەخزێنێتە نێو هۆشی خۆیەوە، ئەوجا گەر پتر لە کۆششی ئاییندا پێشکەوت، ئیدی فێری تەفسیرکردنی دەبێت، بە هەمان شێوە خوێنەرەوەی تێکستی خۆرئاوایی مامەڵە دەکات، واتا هەردووکیان هەر نووسراوێک تەنیا وەک وشەی تۆمارکراو دادەنێن: دەیکەن بە "شت"، ئەوجا بە تەفسیرکردنی دەروو□ی□ک ب□

پەیوەندییە هەنووکەییەکانی کۆمەڵگە دەبیننەوە. ئێمە ئەمڕۆ ب□□ۆشنی دەبینین، کە چۆن هزرینی سوننی لە خوێندنگە و زانستگەکاندا کتومت بە شێوازی تایبەتییەکەی دەرخکردن پیادە دەکرێت، هەروەها دەبینین کە چۆن چەپەکان بەهۆی سۆسیالیزەکراویی سونییانەوە تەنیا پێیان دەکرێت کە ئەو پەڕی تەفسیری سارتر، لێنین یان ترۆتسکی و هتد بخەنەوە.

-ماویەتی-

-______

پەراوێز

(□) نابێت توخمەکان بە تایبەتی بەڕێی ژەهری لاشەوە پیس بکرێن، بۆیە بە پێویست دەزانرێت، بۆ خاتری پاراستنی پاکژیی چوار توخمەکە، لاشەی مردوو لە زەویدا نەنێژرێت، بەڵکو لەسەر چیایەک دابنرێت، تاکو لەوێ مەل گۆشتەکەی بخوات.

سەرچاوەکان

Dr. Bahram Varza: Gataha. http://www.gataha.info.
Kurt Scharf: Zarathustra und die Religion der Arier. www.taz.de/fileadmin/static/pdf/Kurt-Scharf_Zarathustra_erweit.pdf

---

زمان وناسنامە؛ لەنێوان ڕەسەنێتی ونامۆییدا … بۆتان لەتیف عەبدولقادر

هەموو تاکێک کەلەدایک دەبێت؛ زمانی دایکی دەبێتە پایەیێکی بنچینەیی ناسنامەکەی، بۆیە لەنێوان زمان وناسنامەدا؛ پەیوەندیەکی بنیاتنەرانەو ئەندامی هەیە، بەجۆرێک زمان ل□ بنەڕەتی ناسنامەدا؛ بەردێکی بنچینەیی بناغەی ناسنامەیە، هەر ئەمەشە پێی دەڵێن زمان

وناسنامەی ڕەسەن.

□ زمـــان:

□ گومانی تێدانیە کە زمان بنەڕەتێکی سەرەکیە لەناساندن ودروستکردنی کەسێتیی تاک، بەگوزارشتێکی دی؛ زمان؛ پەیکەری بیرو تێگەیشتنە، یەکێکە لەکۆڵەگە بنەڕەتیەکانی بنیاتی خود وخودێتی.
دی سوسیر لەسەرەتای سەدەی بیستدا پێی وایە، کە زمان (Langue) شتێکەو، قسە یان گوفتار (الكلام Parole) شتێکی دیکە. پێی وایە کە، زمان: ڕژێمێکی کۆمەڵایەتی سەربەخۆیە، بەڵام قسە؛ بەدیهێنان ودەستەبەرکردنی ئەم ڕژێمەیە لە وێنەو ه□م□ادا. بەمانایەکی تر؛ زمان □□گ□ای بیرکردنەوەیە ل□ئ□اوەزی مرۆڤدا، یاخود ل□ئ□اوەزی کۆمەڵگەکانی مرۆییدا. بەڵام قسە یان گوفتار؛ وێنەی دەنگەکانە، یاخود ئەو ه□م□ا نوسراوانەن کە دەیانبیستین ودەیانبینین؛ بەم□ بەستی گوزارشتکردن وگەیاندن، گوزارشتکردن لەدەروون وناخی خود، پەیوەندی دروستکردن ل□گ□□□ د□ورو بەر وکەسانی تر.
□ هەندێ لەزمان ناسان(فیلۆلۆگەکان)لە جیهاندا لەو باوەڕەن کە یەکبوونی سێ شت لە چەند دیالیکتێکی زماندا، ئەو زمانە ئەکات بە زمانێکی یەکگرتوو، ئەمیش **ئەمانەن:**
□ 1- ڕێزمانی زمان (گراماتیک)
□ 2- شێوەی دەربڕین(فۆنەتیک)
□ 3- بنەڕەتی فەرهەنگی زمان

ناسنامە:

دەستەواژەی ناسنامە؛ لەدوو وشەی لێکدراو پێکهاتووە، (ناس+نامە= ناسنامە)، وشەی(ناس) بەواتای ناساندن وناسین دێت، وشەی(نامە) کەدەچێتە سەر وشەی (ناس)؛ دەبێتە چەمکێکی زاراوەیی وبەواتای نامەی خۆناساندن دێت، ئیدی پێکەوە دەبنە پێناسەی کەسێتیی تاک.
ئەمە؛ بەشێکە لەڕەوشی ژیاری وبەشارستانیبوون وبەدامەزراوەیی بوونی مرۆڤ لەسەر زەوی، وەکو بوونەوەرێکی ژیرو ب□ئ□اوەز؛ لەپۆلێنکردن وجیاکردنەوەو ڕێکخستنی پەیوەندی وتایبەتمەندیەکانی خۆی زۆر ئامرازو ڕێ وش□و□نی گرتۆتە بەر، ئەم ناسنامەیەش یەکێکیانە.
هەرچی وشەی(الهويّة)یە لەزمانی عەرەبیدا؛ لەڕاناوی (هو)؛ هاتووە، کە بەواتای خەسڵەتەکانی مرۆڤ دێت وگوزارشتە لەڕاستیەکەی، هەروەک بۆ بواردن وجیاکردنەوەی بن□م□او تایبەتمەندی کەسێتیی تاکێک لەتاکێکی تر بەکار دێت. بۆیە لەڕووی زاراوەیی وچەمکەوە؛ ناسنامە؛

بریتیە لە کۆمەڵێ خەسڵەت وئەدگارو تایبەتمەندیی تاکەکان کە لەخۆیان دەگرن، وایان لێکردوون خاسیەتی تاک لەخودێتی وتاکخۆبووندا وەربگرن لەناو کۆمەڵگادا، دەکرێت چەند تاکێک لەهەندێ خاسیەتی خودێتی وتاکخۆییدا هاوبەش بن، ئەمە لەچوارچیوەی کۆمەڵگا؛ یان دەوڵەتدا. بەواتایەکی دی؛ ناسنامە گوزارشتە لەهەموو شتێکی هاوبەشی نێوان چەند تاکێکی ناو کۆمەڵێکی دیاریکراو، کەوەک دەستەیەک لەبنیاتنانی چوارچێوەیەک بۆخۆیان کۆشش دەکەن وشەڕی بەردەوامی دەکەن لەژیاندا، بۆی□ ل□□□□ی ئەم تایبەتمەندیە بنیاتیانەیاندا هەڵسوکەوتیان لەگەڵدەکرێت.

ئەو هۆکارانەی کاریگەریان لەسەر ناسنامە هەیە:

□ ١- کۆمەڵگا: کۆمەڵگا زینگەی یەکەمی دروستبوونی ناسنامەیە، وەختی تاک لەدایک دەبێت؛ ئەو بارودۆخەی تیایدایە وەک خێزان وکۆمەڵگا وشوێنی ژیان و.. تاد لەدروستبوونی ناسنامەی تاک لەڕووی ڕەگەزی ونەتەوەیی وئایینی ڕۆلیان دەبێت.
□ ٢- ئینتیما- لاگیری: ئەمەش لەڕێگای ناسنامەوە تاک ئاراستە دەکات، کە لاگیری هەبێت بۆ شوێنی ژیانی وخێزان وکۆمەڵگاو نەتەوەو ئایین و.. تاد، بۆنمونە تاک لاگیری هەیە بۆ وڵاتەکەی، کە ماف وئەرکەکانی ل□□□□ی □□ساو دەستورویاسا ڕێکخراون، بەمەش دەبێتە هاونیشتیمانی. بۆیە دەکرێت بڵێین: ناسنامە؛ هۆکارێکە بۆ چەسپاندن وبەرچاوخستنی لاگیری لەلای تاک وکۆمەڵگادا.

جۆرەکانی ناسنامە:

ناسنامە؛ زۆر جۆری هەیە بەڵام من؛ لەچوار جۆردا دەیخەمە ڕوو:
□ ١- ناسنامەی نەتەوەیی: ئەم ناسنامەیە؛ لاگیریی مر□ق د□ستنیشان دەکات داخوا سەر بەچ نەتەوەیەکە.
□ ٢- ناسنامەی نیشتیمانی: ئەم ناسنامەیە؛ گوزارشتە لەشوێنی لەدایکبوون، یان ئەو شوێنەی تێیدا دەژیت..
□ ٣- ناسنامەی کولتوری وشارستانی: ئەم ناسنامەیە؛ پانتایی ودووریێکی مێژویی هەیە، بەجۆرێک؛ ڕەوشی ژیاری وبۆماوەیی بەگشتی(الموروث عامة) وڕۆشنبیریی خود وەدەر دەخات وگوزارشتی لێدەکات.
□ ٤- ناسنامە؛ وەک پێناسەی خود/ تاک: ئەم جۆرە ناسنامەیە؛ ناسنامەیەکی ڕێکخراوە لەلایەن دامەزراوەی دەوڵەت بۆهەر تاکێک، کە لەتابلۆیەکی بچوکی گیرفانی، زانیاریەکانی کەسیی لێ تۆمارکراوە.

□ پەیوەندی نێوان زمان وناسنامە:

□ ئایا زمان بەتەنها گەیێنەر؛ یان گوێزەرەوەیەکی بێلایەنە؟.. کەهیچ پەیوەندیەکی بەناوەرۆکەوە نیە کەدەیگوازێتەوە؟.. یان بەپێچەوانەوە؟.. وەڵامەکەمان بەڵێ بێت؛ کەزمان گەیێنەر؛ یان تەنیا گوێزەرەوەیەکی بێلایەنە؛ ئەوا پەیوەندی نێوان زمان وناسنامە پەیوەندیەکی پچڕاوە، یاخود هیچ پەیوەندیەک نیە. یان پەیوەندیەکی لاوەکیە، پەیوەندیەکی پڕ ئەگەرو مەگەرە، پەیوەندیەکی کراوەیە، پەیوەندیەکی گریمانەییە، لەوانەیە هەبێ ولەوانەیە نەبێت. واتا پەیوەندیەکی بونیادی وپێویست وپەیوەست وگرێدراو نیە، واتا پەیوەندیەکی بەڕێ وجێ وتەحەکومی نیە. لەم کاتەدا پەیوەندیان وەکو ئەوە دەبێت کە شلەیەک دەکەیتە دەفرێکەوە. ڕەنگە هەنگوین بێت، ئاو بێت، شیر بێت یان شەربەت بێت و… تاد، واتا هیچ پەیوەندیەک نیە، بۆیە گۆڕینی ناو هیچ گۆڕانکاریێک بەسەر ناولێنراو ناهێنێت. بەتێڕوانینێکی تر؛ ئەگەر وەکو هەڵگرێک نەبێت وەکو دەفرێک کە شلەکە هەڵدەگرێت؛ ئەوا وەکو گەیێنەرێک وایە، وەکو وایێری کارەبا، کە هیچ پەیوەندیەکی نیە، ڕەنگە ئەو وایێرە فافۆن بێت ڕەنگە ئاسن بێت یان هەر شتێکی تر.. کە بەبەرگێکی پلاستیکی داپۆشراوە، سورە یان شینە یان ڕەشە… تاد.

□ ئەدی ئایا پەیوەندیی نێوان ناسنامەو زمان چۆنە؟.. لەڕوانگەی ئاوەزو بەهاو پاشماوەی مێژویی وبیروباوەڕو چەمک وهەر ناوەرۆکێکی تر؛ ئایا وەکو دەفرو ئاوە، یان وایێرو کارەبا؟.. یان بەپێچەوانەوە؟..

گومانی تێدانیە کەزمان بێلایەن نیە لەگەڵ ناوەرۆکەکەی، واتا کەناڵێکی گرینگی ئەو ناوەرۆکەیە کەهەیەتی، بۆیە دەڵێین بەیوەندیەکی بنیاتی وئەندامی وڕیشەیی وڕەسەن لەنێوان زمان وناسنامەدا هەیە.

لێکۆڵەران وزانایانی زمان، لەتوێژینەوەکانیاندا کەلەنێوان زمان وئاوەز، زمان وناسنامە، زمان وکۆمەڵگا وتاد ئەنجامیانداوە، پێیان وایە کە زمان بەشێوەی ئاسۆیی وستونی لەگەڵ ناوەرۆکەکەیدا بەیەکدادەچێت. بەومانایەی کەزمان گوێزەرەوەو گەیێنەرێکی بێلایەن نیە، واتا ناکرێت نەتەوەیەک زمانی أ هەڵبژێرێ ودواتر زمانی ب و.. تاد. وەکو ئەوەی مر□ق پ□رداخێک بەکاردێنێت ودواتر دەیگۆڕێت.. یان وایێری تۆڕی کارەبایی دەگۆڕێت، بەڵکو زمانی دایک لەئەزەلەوە یەک زمانەو ناگۆڕدرێت، بەڵام دەکرێت لەپاڵ زمانی دایک؛ چەندین زمانی تر فێر بیت وبزانیت، وەک ئەوەی لەپاڵ ڕەگەزنامە دایکی

وڕەسەنەکەت؛ دەکرێت ڕەگەزنامەی تریشت هەبێت، مەگەر ئەوەی کۆچ بکەیت بۆشوێنێک ودەستبەرداری هەموو شوناس وناسنامەو ڕەگەزنامەی ڕەسەنت بیت ویەکێکی تر هەڵبژێریت، پاشان دوای چەندین نەوە؛ ڕەنگە نەوەکانت بشۆرێن وبەتەواوی داببڕێن لەناسنامە ڕەسەنەکەو ببنە نەتەوەیەکی تر. بەڵام لەوانەیە هەر بڵێن لەبنەڕەتدا ئەو تیرەیە، یان ئەو بنەماڵەیە فلان نەتەوەن لەبنەڕەتداو بوینە ئەو نەتەوەیە..

□ دکرێت بڵێم:

□ ناسنامە: هەستکردن وپەی بردنە بەخود.. ناسینی خودو کەسێتیە.. یەکێک لەبنەڕەتە هەرە بنچینەییەکانیشی زمانە.

□ ناسنامە: واتا هاتنەوەیە لەگەڵ ئاوەزو سروشت وڕوخسارو هەستی مر□ق. ناسنامە؛ زمانە، زمانیش؛ جەستەی بیرو پەیکەری تێگەیشتنە. تێگەیشتنیش بنەمای هۆشیاری وپەیبردنی تاک/ خودە، خودیش ناسنامەی لەم ڕێگایەوە دەردەکەوێت.

□ ناسنامەو زمان، ڕەسەنێتی ونامۆیی:

□ نامۆیی؛ ئەو بارودۆخە دەروونیەیە کەخود تێی دەکەوێت لەناو کۆمەڵگاکەیدا، ئینجا لەناو خێزانەکەیەوە بێت یاخود بەرەباب، هۆز، کۆڵان، گوند، شار، وڵاتەکەی، لەوەی کەبەچاوێکی جیاواز سەیری دەکرێت ولەماف وئەرکەکانی بێبەش دەکرێت، دەگوشرێتە گۆشەیەک کەهیچ هەست بەئاسودەیی وئارامی وبوونی خۆی نەکات. بەجۆرێک لەڕەسەنێتی ناسنامەو زمانەکەی دادەبڕێندرێت وبێبەشدەکرێت. زۆر جار؛ کە وڵات لەلایەن وڵاتێکی دیکەوە داگیر دەکرێت، یان نەتەوەیەک دەکەوێتە ژێر هەژموون ودەسەڵاتی نەتەوەیەکی دیکە؛ ئەوا تاکەکانی هەست بەنامۆیی دەکەن، چونکە ناسنامەو زمانی ڕەسەنیان، وکولتورو داب ونەریت ومێژوو هەرچی هەیانە ژێرپێخراوەو، کار دەکرێت تاکو لەناو ببرێت.. هەروەک نەتەوەی زاڵ، یان دەوڵەتی داگیرکەر؛ هەوڵدەدات زمان وناسنامەی نەتەوەی بندەست ودەوڵەتی داگیرکراو لاواز بکات وهەوڵی لەناوبردن وتوانەوەی دەدات. دەکرێت بڵێین لێرەوە نامۆیی سەرهەڵدەدات، یان ڕەنگە نەتەوەیەک؛ خاوەنی چەندین شێوەزار بێت وشێوەزارێک زاڵتر بێت وشیوەزارو بێچوازارەکانی دیکە بمژێت ولاواز دەربکەون لەهەمبەریدا، هەروەها دەکرێت دەوڵەتێک لەچەند نەتەوەیەکی جیاواز پێک بێت وچەند زمانێکی جیاواز هەبن، بەڵام زمانی زاڵ ئەوەیە کە خاوەنەکەی زاڵەو دەسەڵاتدارە، بۆیێ نەتەوەو زمانەکانی دیکە؛ لەهەمبەریدا هەست نامۆیی دەکەن، کەواتا پەیوەندیەکی بنیاتی لەنێوان زمان وناسنامە هەیە، لەکوێ نامۆیی زمان هەبوو؛ ئەوا ناسنامەش نامۆیە، وە بەپێچەوانەشەوە، چونکە

زمان کۆڵەگەیەکی سەرەکی ناسنامەیە، بۆیە زمانی ڕەسەن وزگماک(زمانی دایک) بناغەو بنەڕەتی ناسنامە ڕەسەنەکەیەتی(ناسنامەی دایک). دەکرێت بڵێم کە دوو شێوە نامۆیی هەن؛ ئەویش:

□ ١- نامۆیی س□□پ□ندراو لەدەرەوە(لەلایەن نەتەوەو دەوڵەتێکی داگیرکەرەوە سەپێندرا بێت).

□ ٢- نامۆیی سەپێندراو لەناوەوە(لەماڵی خۆت، ووڵاتی خۆت نامۆ بیت).

□ بەڵام جۆرەکانی نامۆیی زۆرن، بنمونە نامۆیی نەتەوەیی، نیشتیمانی، ڕامیاری، ئابوری، ئایینی، کۆمەڵایەتی وکارگێڕی و.. تاد.

□ نامۆیی؛ سەرەتا لەلایەن (هیگل)ەوە بەشێوەیەکی ڕێک وپەیڕەوی قسەی لەبارەوە کراوە، بەجۆرێک ک□ بەباوکی نامۆیی ناسراوە، هەروەها بوونگەراکانیش زۆریان لەبارەوە گوتووە، بەتایبەت(فرۆید)، بەشیوەیەک؛ لەدوو ئاستدا بۆچوونیان لەبارەیەوە خستۆتەڕوو، ئاستی یەکەم: نامۆیی وادەکات؛ مر□ق چ□ژی ژیان لەدەست بدات. ئاستی دووەم: نامۆیی ژینگەیەکە؛ هەندێ کەس تیایدا هەست بەکامەرانی وچێژ وەرگرتن دەکەن. هەروەها(کاڕلمارکس)؛ لەبارەی نامۆیی دەڵێت: ئەو بارودۆخ وکارە سەختانەی کەکۆمەڵگا سەرمایەدارەکان هێنایتیانە ئاراوە؛ نامۆیی کرێکاری لێ بەرهم دێت. ئەمەش بەهۆی بێبەشکردنیەتی لەتواناو دەرفەتی پێویست بۆبەدیهێنانی خۆشگوزەرانی کۆمەڵایەتی وئابووری، کەوا هەوڵی بۆدەدات، بەم جۆرە کرێکار وایدادەنێت کەکەسێکی نامۆیە بەو ئامرازو کەرستە بەرهمهێنانە، لەبەرئەوەی ناتوانێت بەهۆیانەوە بگاتە ئاسودەیی ودڵداکاسان لەناو ئیشک□یدا؛ چونکە ناتوانێت بەرهمی ماندیبوون وکۆششی لەئیشک□ی خۆی بچنێتەوە، لەم ڕوانگەیەوە مارکس واتای نامۆیی لەسروشتی ڕاستەقینەی مر□ق ه□□دێنجێت. ئەم بۆچوونەش لەسەر بنەمای دژایەتیکردنی ڕژێمی سەرمایەداری هەڵدەنێت، زیاتر بۆچونێکی ئابوریانەیە. هەرچی (ئیریک فڕۆم) فەیلەسوف وزانای بواری زانستی دەروونیە؛ کۆمەڵێک خاسیەتی تایبەت بەنامۆیی لەپەرتووکەکەی (کۆمەڵگای بێخەوش) ئەخاتەڕوو، ئەو پێی وایەکە نامۆیی ئەو بارودۆخەیە کە تاک هەستی پێدەکات بەوەی کەخاوەنی ڕاستەقینەی وزەو سامانەکەی نیە، بەڵکو وا هەست دەکات کەبوونەوەرێکی لاوازەو دەبێت پشت بەهەبوونی هێزی دەرەکی دیکە ببەستێت، کەدوورو نزیکیش پەیوەندی پێیانەوە نیە. هەروەها (جان جاک ڕۆسۆ)ش توشی نامۆیی خودی بووە؛ لەوتارو پەرتووکەکانی (ڕەخنەکردنی شارستانی،

دانپێدانانەکان وپەیمانی کۆمەڵایەتی).

• ئەگەر سەیری مێژووی کورد بکەین؛ دەبینین جیۆدیموگرافیاکەی(خاک ودانیشتوان)ی دابەشی سێ نەتەوەو چوار دەوڵەت کراوە(عەرەب، تورک وفارس ودەوڵەتەکانیان)، بەڵام هەموو هەوڵیان ئەوە بووە کە کورد لەناو ببەن، ئەمەش لەڕێی لەدان لەزمانی حاڵ وگوفتار بووە، هەتا لەم ڕێگایەوە ناسنامە ڕەسەنەکەی بشێوێنن ولەناوبەرن، بەڵام هەمیشە وەکو میللەتێکی داگیرکراوو بندەست ماوەتەوە لەمێژوودا هەتا دەیەی کۆتایی سەدەی ڕابردوو، کوردستانی باشور گەیشتە نیمچە ئازادیەک، بەتایبەت لەڕووی کولتوری وزمان وخوێندن و..تاد. کورد وەکو گەلێکی بندەست، هەمیشە لەنامۆیی ژیاوە، کار لەسەر لایەنی دەروونی وکۆمەڵایەتی ودانیشتوانی کراوە کە بەلاوازی دەربکەوێت و، هەمیشە پشت بەخەڵکی دیکە ببەستێت، هەروەک ناسنامەو زمانەکەشی بەنامۆ بزانـدرێت؛ لەهەمبەر ناسنامەو زمانی سێ نەتەوەی داگیرکەریدا کەعەرەب وتورک وفارسن، بەڵام دەبینین ناسنامەو زمانی سەپێندرو لەهەر پارچەیەکی کوردستاندا زمانێکی نامۆو ڕەتکراوە بووە لەلایەن کوردەوە، بەهەر نرخێک بێت نەتەوەی کورد هەوڵی پاراستنی زمانە ڕەسەنەکەی داوە وەک ڕاگرێکی سەرەکی بۆ پاراستنی ناسنامەکەی.

• دەکرێت لەچەند دۆخێکدا ناسنامەو زمانی نامۆ دروست بێت، ئەویش بەسەپاندنیان بەسەر خودو نەتەوەو دەوڵەتی داگیرکراو:

• ١- ناسنامەو زمانی بێگانە = نامۆیی
• ٢- ناسنامەو زمانی سەپێندراو = نامۆیی
• ٣- ناسنامەو زمانی داگیرکەر = نامۆیی

• لەهەر دۆخێکدا هەست بەنامۆیی زمان کرا؛ ئەوا نامۆیی ناسنامەش هەیە، هەروەها خود لەناوخۆشیدا دەکرێت هەست بەنامۆیی بکات ونامۆ بێت بەناسنامەو زمانە زگماکە ڕەسەنەکەی خۆی، لەکاتێکدا پشتگوێ خـــراوە لەلایەن هـــاونەتەوەو هاونیشتیمـــانی وتـــا ئەوەی هاوخێزانیەکانیشی.

• لەکۆتاییدا؛ دەڵێم: هیوادارم کورد بتوانێت بە تەکمەتر پارستنی ڕەسەنێتی ناسنامەکەی، هەوڵبدات یەکگرتوو بێت وکار بکرێت بۆ چەسپاندنی بنەڕەتەکانی زمانی پاراوو ستاندارد لەهەموو پارچەکانی کوردستاندا، کەزمانی نوسین وخوێندن وخوێندنەوە بێت لەهەموو کوردستاندا، بەڕێزگرتن لەهەر شێوەزارو بنچوزارێك، ئەمەش سەرەتا بەنوسینی فەرهەنگێکی فراوانی هەمەلایەنەو داپۆشەرو لەخۆگری وشەو پەیڤ ودەستەواژەو هەموو شێوەزارەکان دەکرێت، ئەم ئەرکەش بەتایبەت لەڕێگای زانایـــان وشارەزایـــانی بـــواری زمـــان وئەدەب دەکرێـــت،

بۆپشتیوانی هەموو تاکێک لەهەر کوێ بێت، چونکە ئەمە؛ پێگەیەکی زۆر گرینگ وسەرکیە بۆ دروستکردنی قەوارەیەکی بەهێزو دەوڵەتی بۆ کوردو کوردستان، هەروەک ڕێز لەهەر زمان وناسنامەیەکی دیکەی هاونیشتمانی وجیهانیش بگرێت.

ـ بەتان لەتیف عەبدولقادر
ـ هەولێر ١٥-٧-٢٠١٨

سینەمای ئێران.. هەنگاونان بەرەو لوتکە … ئاراز عەبدولرەحمان

قسەکردن لەسەر سینەمای ئێران چەندە لە ڕووی هونەری و تەکنیکی سینەمایی وە گرنگی خۆی هەیە بەهەمان شێوە لەڕووی کلتوری و فەرهەنگییەوە بۆ سینەمای کوردی گرنگی تایبەتی هەیە، لە سینەمای ئێرانی دا نزیکی کلتوری و هاوسۆزیەکی تاڕادەیەکی زۆر لە چاو میلەتانی پێشکەوتوو لە سینەمادا وەك سینەمای ئەمریکی و فەرەنسی و ئینگلیزی و ئیتالی بۆ کلتوری کوردی دەبینرێت، کە ئەمە دەکرێت بکرێت بە بنەمایەك بۆ بنیات نانی سینەمای کوردی و بە پیشەسازی کردنی.

مێژووی سینەمای ئێران

کاتێك موزەفەرەدین شا لە ساڵی 1900 ز سەردانی یەکێك لە وڵاتانی ئەوروپی دەکات لەگەڵا خۆی کامێرایەکی وێنەگرتن دێنیتەوە، وە پاش ئەوەی لە ساڵی 1904ز یەکەم هۆڵی سینەما لە ئێران بنیات دەنرێت و ئامێری سینەماتۆگراف دێننە ئەو وڵاتە ئەمە دەکرێتە خاڵی سەرەتا و دەسپێکی سینەما لە ئێران دا کە فیلمە بیانیەکان کە تەنها لە جوڵە پێکهاتبوون نمایش دەکران.. تا ساڵی 1930 یەکەم فیلمی ئێرانی بەناوی (ئابی ورابی) لە دەرهێنانی ئافانیس ئوهانیان بەهاوکاری یەکەم وێنەگری سینەمای ئێرانی خان بابا موعتەزەدی بەرهەم

دەهێنرێت، کە ئەم فیلمەش تەنها لە وێنە و جوڵە پێکهاتبوو، لە ساڵی 1940 یەکەم فیلم کە گفتوگۆی تێدا تۆمار کرابێت لە لایەن ئەردەشێر ئیرانی و بە ناوی (دختر لر) بەرهەمدەهێنرێت، وە پاشان فیلمی (چراغ های نیوورك) بەرهەم دێت، ئەم دوو فیلمە دەبێتە خاڵی وەرچەرخان لە سینەمای ئێران دا، پاشان هەریەکە لە (ساموئیل خاشیکان، هوشنگ کاوسی، فروغ غفاری، ابراهیم گولستان، مسعود کیمیای، داریوش مهرجوئی، فریدون رهنما و علی حاتمی) وە چەندین سینەماکاری تر بە تەواوی بناغەی سینەمای ئێرانی جێگیر دەکەن.. وە ناکرێت لە هاوکاریەکانی ئەشرەف پەهلەوی کچی ڕەزا پەهلەوی و خوشکی محمد رەزا شا لەبیر بکەین کە عاشقی بەرەو پێشچونی سینەمای ئێران بووە و بە هەمو هەوڵ و توانای خۆی پشتگیری هونەرمەندانی کردوە و هەوڵی داوە پردی پەیوەندی بێت لە نێوان سینەماکارانی ئێران و سینەما و سینەماکارانی ئەمریکی.. کە لەو ماوەیەدا چەندین فیلمی ئێرانی بەرهەمهاتوە.

شۆڕشی ئیسلامی و سینەما

هەرچەندە شۆڕشی ئیسلامی لە ئێران گۆڕانکارییەکی سیاسی و کۆمەڵایەتی نوێی هێنایە کایەوە بەڵام لەسەرەتادا کاریگەری نەرێنی لەسەر سینەمای ئێران دادەنێت چونکە قۆناغی پاش شۆڕش سینەما لەو وڵاتەدا قاڵبی خۆی نادۆزێتەوە تا ساڵی 1987 کە ئەکرێت سینەمای ئێران لە پاش شۆڕش تا ئەو ڕێکەوتە بە قۆناغی مت بوون ناوبنێن وە پاش ئەو ماوەیە بنەمایەکی نوێ بۆ سینەمای ئێران دادەڕێژرێت کە لەگەڵ بارودۆخی دوای شۆڕش دا بگونجێت.. ئیتر لێرەوە و لەو کاتەدا چەندین گەنج دەردەکەون کە کاری سینەمایی ناوازە بەرهەم دێنن لەوانە (محسن مخملباف، ابراهیم حاتم کیا، مجید مجیدی و ئەبولفەزل جلیلی) کە لەگەڵا گەورە سینەماکارانی پێش خۆیان لەوانە (عباس کیا روستمی، بەهرام بەیزایی و داریوش مهرجوی) چەندین فیلم بەرهەم دێنن کە لەگەڵا بارودۆخی پاش شۆڕش و جەنگی ئێران عێراق دا بگونجێت.

فێستیڤاڵ و کاریگەریەکانی

یەکێك لە هۆکارەکانی پێشکەوتنی سینەما لە ئێران بەشداربونی هونەرمەندانی ئێرانە لە فیستیڤاڵە جیهانیە بەناوبانگەکان وە هەروەها بەڕێوەچونی فیستیڤاڵی فەجرە لە ئێران کە تا ئێستا 36 خولی خۆی بەڕێ کردوە کە کاریگەرییەکی زۆر باشی هەیە بۆ هاندان و بەردەوامی دان بە بەرهەمهینانی فیلم و دەرکەوتنی خوێنی نوێ چ لە

ڕوی نواندنەوە بێت یاخود لە ڕوی بەرهەمهێنان و دەرهێنان و سیناریۆ نوسینەوە، کە ئەمەش هۆکاری بەردەوامی دانە بە سینەما لەو وڵاتەدا وە هەروەها بەشداریکردنی فیلمسازانی ئێران لە فیستڤاڵەکانی وەك ئۆسکار و کان و پڵنگی ئاڵتونی ئەڵمانیا بەهەمان شێوە کاریگەری زۆر باشی لەسەر سینەمای ئێران داناوە کە وای کردوە جێگەی تایبەتی لە نێو سینەمای پێشکەوتوی جیهان هەبێت.. کاتێك ساڵی 1998 فیلمی (بچەهای ئاسمان) ی مجید مجیدی لە فێستیڤاڵی ئۆسکار دەپاڵیۆرێت بۆ باشترین فیلمی بینای وە هەروەها بەدەستھێنانی خەڵاتی کان بۆ فیلمی (تامی گێلاس)ی عباس کیا ڕۆستەمی و بەدەستھێنانی چەندین خەڵاتی تر لە ساڵانی دواتر دا بۆ هەریەکە لە (جعفر پناهی، ئەبولفەزل جەلیلی، ئەمیر نادری و ئەسغەر فەرهادی) وە هەوەها بەخۆشحاڵیەوە گەورە سینەماکاری کوردی ڕۆژهەڵات بەهمەنی قوبادی کە چەندین جار بە فیلمەکانی (ساتێك بۆ مەستی ئەسپەکان، کیسەڵەکانیش دەفڕن، ئاوازی سەرزەمینی دایکم، نیوە مانگ) دەبێتە براوەی خەڵاتی کان، کاریگەری باشیان دەبێت لەسەر پێشکەوتنی سینەما لە ئێران دا.

سینەمای ئێران بەرەو پیشەیی بون

یەکێکی تر لە پێشکەوتنی سینەما لەو وڵاتەدا هەبونی هۆڵی سینەمایە، پاش ئەو چەند ساڵە سینەما لە ئێران دەبێت بە کلتور بەتایبەت لە نێو خێزان دا کە گرنگی دان بەسینەما و ڕۆشتن بۆ هۆڵەکانی سینەما دەبێت بە کاری ڕۆژانە، بەرهەمی نوێی سینما و سینەماکاران لەلای ئێرانیەکان جێگی گرنگی پێدانە، تا ساڵی 2013 لە سەرتاسەری ئێران و لە 60 شاری ئەو وڵاتە 247 هۆڵی سینەما بونی هەبووە لەم هۆڵانە ڕۆژانە بەرهەمی فیلمسازانی ئێرانی نمایش دەکرێن، سەرەڕای فرۆشتنی کۆپی ڕایتی ئەو فیلمانە تەنانەت دەبینین لەم ساڵانەی دوایی دا چەندین ماڵپەڕی سینەمای کراونەتەوە بۆ نمایش کردنی تازەترین فیلمی ئێرانی کە لە ڕێگەی کارتێکی پریپەید ئاسای کۆمپانیاکانی پەیوەندی و مۆبایل کۆدێك دەکڕیت و پاش داخڵکردنی ئەو کۆدە دەتونین لە ماڵەوە و لەسەر شاشەی کۆمپیوتەرەکەت فیلمێکی پێببینیت،کە ئەمانە هۆکاری زۆر گرنگن بۆ بەردەوامی دان بە هونەری سینەما لەوەش گرنگتر هونەرمەندا گرنگی تەواو بە بەرهەم هێنان و نوسینی سیناریۆی فیلمی واقعی هەڵقوڵاوی نێو کۆمەڵگا دەدەن زیاتر لەوەی گرنگی بە فیلمی ئارت بدەن باشترین نمونە پڕ فرۆشترین فیلم لە مێژوی سینەمای ئێران کە لە ئێستادا لە نێو سینەماکاندا نمایش دەکرێت و زیاتر لە 36 ملیار تمەنی قازانج

کردوە فیلمی (هزار پا) ی ئەبولحەسەن داوودی یە لە نواندنی ڕەزا عەتاران و جەواد عزتی کە فیلمێکی کۆمیدی کۆمەڵایەتیە، وە هەروەها فیلمی (فرۆشندە) لە دەهێنانی (ئەسغەر فەرهادی) و نواندنی (شهاب حوسێنی و تەرانە علی دۆستی) یەکێکی ترە لەو فیلمە واقعیە ناوازانەی تر کە داهاتێکی زۆری هەبووە.

وە بەرهەم هێنانی درامای تەلەفزیۆنی یەکێکی ترە لە پێشکەوتنی فیلم و فیلم سازی لە ئێران وە دەرکەوتنی چەندین ئەکتەری بەتوانا لە کوڕان و کچان کاری گەری باشی هەبووە لەسەر بەردەوامی فیلم لە ئێران بەتایبەت هەریەکە لە میهران مدیری و ڕەزا عەتاران علی صادقی و ئاناهیتا هیمەتی و چەندین ئەکتەری تر.
لە کۆتایدا دەبێت ئەوە بزانین کە ئێستا فیلم لە ئێران لە لایەن کۆمپانیاکانی بەرهەم هێنانەوە بەرهەم دەهێنرێت کە لە پێش هەمو شتێك قازانج و زەرەر لە بەرچاو دەگیرێت وەك چۆن کۆمپانیاکانی هۆلیۆد بەهەمان شێوە کاردەکەن کە ئەمە دەبێت بە وەرچەرخانێك کە فیلمی باش و بەپێز بەرهەم بهێنرێت و پارە لە فیلمی ئاست نزمدا بە فیڕۆ نەدرێت.

دەکرێت ئەم قۆناغە لە هەرێمی کوردستان بە قۆناغێکی سەرەتا دابنرێت کە وەك چۆن لە ئێران و لەسەرتاکانی سینەمادا دەوڵەت پشتگیری تەواوی ئەم هونەرەی کردووە لە فەند کردنی و کردنەوەی چەندین ئاموزش و کۆلیژی هونەر و بەشی جیاواز بۆ ژانەرەکانی سینەما وە هاوکاری کردنی کۆمپانیاکانی بەرهەمهێنانی فیلم بەهەمان شێوە دەکرێت لە هەرێمی کوردستان حکومەت پشتگیری کۆمپانیاکانی بەرهەم هێنانی فیلم بکات ئەوانەی کە ئێستا هەن و ئەوانەشی کە لە داهاتودا دادەمەزرێن تا سینەما لە کوردستان دا ببێت بە پیشەسازی کە داهات و قازانجی هەبێت.

سەرچاوە:

- ویکوبیدیا
- ماڵپەڕەکانی سینەمای ئیران
- www.Filimo.com

بازاڕی لەنگەی هەولێر قەرەبو دەکرێتەوە!؟ ... فەرەیدون کونجرینی

سەرلەبەیانی ڕۆژی ٢٥ / ١٠ / ٢٠١٨ بازاڕی لەنگەی هەولێر سوتێندرا!؟ بەم زوانە حکومەتی هەرێمی باشوری کوردستان قەرەبووی زیان لێکەوتوانی خاوەن دوکان و کاسپکاران دەکەنەوە، لە ئێستادا حکومەتی هەرێم سەرقاڵی خۆڕێکستنەوەی کابینەی داهاتوە ئەمەیش وای کردوە لەدوان و بەڵێنەکان بخرێتە پاش دامەزراندنی کابینەی نوێ”

بەرلەوەی حکومەت قەرەبوکردنەوەی بازاڕە سوتێندراوەکە بە خاوەنەکانیان ئاشکراکات” من لێرە دڵنیاتان دەکەمەوە حکومەتی هەرێم چاویان لە پەنجەی هەڵکێشراو لە مرەکەبی دەنگدانە و هەلی کارو کێشە ناوخۆیەکان چارەسەر دەکەن ” نوێژەنکردنەوەی دوکانەکان بەجۆرە دەکرێ جیاوازدەبێت لە پێش سوتاندنی” ئەو شوێنەی نەخشەی بەکێشراوەو سوتێندراوە لەلایەن سیاسییەکان دەکرێتە ناوچەیەکی بازرگانی کرنگ چەندین باڵاخانە بەنهۆمی دەیان مەتر بەرزدەکرێتەوەو دەبێتە شوێنەکی ستراتیجی جیهانی پشکی زۆرینە لەم پڕۆژەدا بەر کوێی بەرپرس و حیزب دەکەوێت” ژێری باڵاخانەکان بە ئەو هاوڵاتیانەی زیانیان لێکەوتوە بەشێوەیەکی زیاترو بەرتەسکتر دروست دەکرێتەوە” نهۆمی دوو تا سەری سەرەوە بۆ حیزب و بەرپرس بۆ ئەو دزانەی ساڵەهای سەروەت و سامانی ئەم وڵاتە بەهەدەر ئەدەن.

نمونەمان زۆرە لەو جۆرە کارەقێزەونە سیاسی و بازرگانیانەی حیزب و بەرپرسەکان ئەنجامی دەدەن هەروەك چۆن سوتاندنی بازاڕی لەنگە خرایە کاتژمێر چواری سەر لەبەیانی و نەهاتنی فریاگوزاری لەکاتی خۆیدا، لەکابینەی پێنجی حکومەتی هەرێم هەمو ئەو مەلەفی گەندەڵیانەی کەکرابونەوە بەناوی هاوڵاتیانەوە کەسێک سودی لێ وەرنەگرتبوو لە ڕۆژی پشودا بەناوی شەرتی کارەبا دەسیەی گەندەڵەکیانیان سوتاند” لە هەمان کابینەو کەتاهیی ئەرکی دوبەماڵە لە حکومەتدا” ژێرزەمینی ئەنجومەنی وەزیرانیان سوتان کە سەدان مەلەفی بازرگانی نەوت و دەسیەی بازرگانی سوتێندرا” ساڵی ١٩٩٩ تاناکەرەی هەولێرتان بیرماوە؟ سوتوێندراو دواتر لەلایەن نێچیرڤان بارزانی کرا بە بازاڕی داونتاون و پاشان سەرجەم

دوکانەکان فرۆشرانەوە و موڵکی بە حیزب مایەوە کە تا ئێستاس سەرانەی موڵك دەدرێ ؟

هەمو چەند ساڵ جارێك لەم جۆرە کارانە دوپات دەبنەوە هەرجۆرەو ڕەنگێکی هەڵگرتوە هەروەك چۆن ئاستی مێدیایی و هونەری و موزیک و تەنانەت کلتوری نەتەوەکەشمان دابەشکراوە بەسەر حیزب و بەرپرسدا خۆیان بەخاوەنی دەزانن و بازرگانی سیاسی دەستاودەستی پێدەكات لە پێناو بەرژەوەندی دوبنەماڵە" هەمو ئەوڕاستیانەدەزاندرێ کە حکومەتی هەرێم تەنها لە ژێر ڕکێفی دو بنەماڵەدایەو بازرگانی بە خەڵک و نیشتمانەوە دەکەن ، هەڵەی خەڵک لەوەدایە کاتێک هەڵبژاردن ئەنجام دەدرێ بەورەیەکەوە ڕودەکەنە سەر سندوقی دەنگدان هەمو تاوان و کارەقێزەونەکانیان لەبیر دەچیتەوە " دەنگیان پێ دەدەن و ئەوانیش دەیان جاری تر دەتان سوتێنن برینی لەم جۆرە ساریژنابێت هەڵمەتی هەڵبژاردن دەسپێدەکاتەوە هەمان تراژیدیا دوپات دەکەنەوە ئەمە خودی هاولاتی لێی بەرپرسیارە.

بەخۆتاندا بچنەوە و بڕوانن لە هاوپیشەکانی بازاری لەنگەی هەولێر دەیان خێزان موڵکی فرۆشتوە تا شوێنێکی بۆ کاروپیشەی بنیات بنێت موڵکی فرۆشتوە یان زێڕی خێزان و مناڵەکانی کردوە بە کونجێک تا کاری تێدا بکات"
لێرەدا ئەو چەندیڕە وەبیردێنمەوە کە دەڵێ " کۆمەڵگەیەك مافیاو جەلاد بە ڕزگارکاری خۆی بزانێت " وەك ئەوە وایە گوێرەکە چەقۆی قەسابەکەی بلێسێتەوە " جا ئاینشتاین وەك هەمان بەرگری و بەخۆبەرهێنانی خەڵك دەڵێت " دنیا بەکەسانێك وێران نابێت کە کاری خراپ دەکەن بەڵکو بەوانە وێران دەبێ کە کاری خراپ دەبینن و ئامادەنین هیچ شتێك بکەن" هەموو ئەو راستییانە پێمان دەڵێن هەڵەکە لە خەڵکدایە! جگە لە کۆیلەیەک بە گەشەپێکردنی دەسەڵا تێک کەمینە زەوتی کردوە" لەسەرو هەمویانەوە دوبنەماڵەی مافیا ئارەزوەکانی خۆیان تێدا تاوداوە. کە گوێ نادەن بە هیچ جۆرە موقەدەساتی خەڵکی کوردستان بە شەنگال و گەشمردەو ئەنفال و هەڵەبجەو ئایندەی گەل و ئەم کارە قێزەونانەی ئەنجامی دەدەن کە دواینەیان بازاڕی لەنگە نا بێت و دوپات دەبێتەوە.

فەرەیدون کونجرینی

یاری ئەردۆگان لەسەر دووپەت یا چەند پەتێکە ؟! ... عەبدوڵا ساڵح

دوێنێ لە نوێترین پەیامیدا ، ئەردۆگان داوای لە سعودیە کرد ئەو ١٨ تاوانبارەی دەستیان بووە لە کوشتنی وەحشیانەی جەمال خاشەقچی ڕۆژنامە نوسی بەرهەڵستکاری سعودی، ڕادەستی دادگای تورکیا بکات بۆ لێکۆڵینەوە لەگەڵیان .
ئەو ڕووداوەی هەر لە 2/10/2018 ، کاتێك ناوبراو چووە ناو قونسوڵخانەی وڵاتەکەی و کوژراو تا ئێستاش لاشەکەشی بێسەرو شوێنە ، دەزگاکانی ڕاگەیاندنی بەشێکی زۆر لە وڵاتانی دنیا ، بەتایبەت ئەمریکا و ڕۆژئاوای بەخۆیەوە سەر قاڵ کردوە و بۆتە بابەتی سەرەکی ئەو دەزگایانە .

ئەم داوایەی ئەمڕۆی ئەردوگان لە شکڵدا وا ڕەچاو دەکرێ گوایە بەدواداچونی دادپەروەرانەیە بۆ دەرخستنی ڕاستیەکان لەو تاوانەدا ، بەڵام لە ڕاستیدا ئەردۆگان مەبەستیەتی کلیلی چارەسەری ئەو کێشەیەی بە یەکجاری بکەوێتە دەست تاکو لە حاڵی ڕازی بوون بەو داوایە لە لایەن سعودیەوە ، ئەردۆگان بتوانێ بەهرەبەرداری سیاسی و دارایی لەو بابەتە بکا لەگەڵ سعودیە و ئەمریکا وتەنانەت ئەوروپاش چونکە :
یەکەم / ئەمریکای ترامپ وسعودیەی محەمەد کوڕی سەلمان ،کە گومان دەکرێ ناوبراو نەخشەداڕێژەر و فەرماندەرکەری ئەو تاوانە بووبێت ،لەسەر یەك خەتن لەو بارەوە و هەرچۆنێك بێت مەبەستیانە بابەتەکە دیزە بەدەرخۆنە بکرێ بە قازانجی دەسەڵاتدارانی سعودیە و بە کەمترین سزا لێی بێنە دەرەوە ، ئەوەش وا دەکا کە ئەردۆگان ئیپتیزازی سعودیە بکا لە بەرامبەر بە لاێدابردنی لێکۆڵینەوەکان ولەو حاڵەتەشدا ڕەزامەندی ئەمریکا وەدەست بێنێ و ئەویش هەم لە مەنبەج و لە هەڵوێست لە بەرامبەر هێزەکانی سوریای دموکرات بەلای تورکیادا بشکێتەوە و هەم لە مەڕ سزا ئابوریەکانی لەسەر تورکیا لەپەروەندەی قەشە ئەمریکیەکەدا نەرمی زیاتر بنوێنێ .

دووەم / لەمەسەلەی دەمڕاستی سونەکاندا سعودیە دەورێکی زیاتر بۆ تورکیا قایل بێت و هەروەها کێشەی قەتەر لەگەڵ هەندێك وڵاتانی خەلیج یەکلایی بکرێتەوە و سعودیە لەو بارەوە نەرمتر بێ ئەمەش بە خاڵێکی ئیجابی لەلایەن قەتەرەوە بۆ تورکیا هەژمار بکرێ .
سێیەم / پەیامێکی تورکیایە بۆ ئەوروپا کە ئێمەش لەسەر هەمان خەتی ئێوەین لەمەڕ ئاشکرا کردنی ئەوانەی لەو کارەساتە تێوەگلاون و ئەوروپاش دەرگای چوونە ناوەوەی تورکیا بۆ یەکیەتیەکەی ئاوەڵاتر بکا .

ڕوداوەکانی دوای بوونی محەمەد کوڕی سەلمان بە جێنشینی پاشایەتی سعودیە ئەوە نیشان دەدەن کە سیاسەت بە میزاجی شەخسی ، بەتایبەت بۆ وڵاتێکی وەك سعودیە ، ئەنجامی کارەساتباری لێدەکەوێتەوە ، ئەم کوڕە ، دوای دەرکەوتنی وەك ژمارەیەکی بەهێزی نێو سیاسەتی سعودی ، کۆمەڵێك هەنگاوی نا کە تا ئەندازەیەك نامۆن بە سیاسەتی باوی دنیای سەرمایەداری هاوچەرخ، هەر لە هەڵایساندنی جەنگی یەمەن ، بەرەو گەمارۆی ئابوری قەتەر ، دەست بەسەرداگرتنی سەعد حەریری و ناچار کردنی بەدەست لەکار کێشانەوەی لە سەرۆکایەتی وەزیرانی لوبنان ، زیندانی کردنی دەیان ملیۆنێری سعودی لە ڕیاز بە تۆمەتی خۆدزینەوە لەدانی باج ، زیندانیکردنی سەدان چالاکوانی مەدەنی ، بەتایبەتی ئەو ژنانەی داوای مافی زیاتری خۆیان دەکرد دوای ڕێگەدانی ژنان بە شوفێری و دواترینیان کوشتنی وەحشیانەی جەمال خاشەقچی لە کونسوڵخانەی سعودیە لە ئەستەنبوڵ، نیشانەی ئەوەن کە ئەم ڕەفتارانە لەگەڵ سیاسەتی ئەمڕۆی دنیای سەرمایەداریدا زۆر گونجاو نین مەگەر دەست ئاوەڵایی سعودیە نەبێ بۆ ترامپ ، بۆیە دەبێ ڕێگاو شوێنی دیکەیان بۆ دابنرێ ، تاکە ڕێگای لۆژیکی دەرباز بوونی سعودیە لەو تاوانە بە لەسەر کار لابردنی تاوانباری سەرەکی محەمەد کوڕی سەلمان کۆتایی دێت و ئەو دۆسیەیە دادەخرێ ! کە ئەویش لەمڕۆدا بەدوور دێتە بەر چاو هەرئەوەشە وای کردوە ئەردۆگان گەمە سیاسیەکە بەو شێوازەی خۆی دەیەوێ بباتە پێشەوە.

لە دنیای سەرمایەداری ئەمڕۆدا بچوکترین (ئەخلاقی سیاسیش) بەدی ناکرێ ، کوشتنی وەحشیانەی خاشقچی بەو شێوازە و هەوڵی هەموو لایەنە بەشدار بوەکان بۆ بەهرەبەرداری سیاسی لێی، بەدوور لە هەموو بەهایەکی ئینسانی و بەکەم گرتنی ژیانی مرۆڤ، بەڵگەی زیاترن بۆ ئەوەی ئەم سیستمی سەرمایەداریە جگە لە سیاسەتی کوشت وکوشتار وبرسیکردن وفریودان ودرۆ و فرت و فێڵ و بەکەم گرتنی بەهای ئینسانی هیچ وەسیلەیەکی تری بەدەستەوە نەماوە بۆ بەردەوامی

حوکمڕانی خۆی لەسەر کۆمەڵگای بەشەری .

2018 / 10 / 27

سەد شیعری نزار قەبانی بەم زووانە دەکەوێتە بەردیدی خوێنەران

بەرهەمی ئەدەبی نوێ
سەد شیعری نزار قەبانی
بە کوردی کردنی: پشکۆ ناکام
لە بڵاوکراوەکانی بنکەی ئەدەبی چاپ و پەخشی
جەمال عیرفان/سلێمانی
بەم زوانە ئەکەوێتە بەر دیدی ئەدەب دۆست و کتێبخانەکانی کوردستان

لە شۆڕشی ئۆکتۆبەری ڕوسیا چی فێردەبین؟ ... ئاسۆ کەمال

” ڕێزگرتن لەم یادە گرنگیدانە بەو مەسەلانەی کە شۆڕش چارەسەری نەکردوە”. لینین

ڕوسیا لە سەدەی نۆزدەدا وەک قەڵای کۆنەپەرستی لە دنیای مۆدێرندا مایەوە و شۆڕشە بورژوایی و کرێکاریەکانی ئەو سەدەیە کاریگەری خۆیان دوای سەدەیەک لە ئەم کۆمەڵگەیە دانا. لەڕوسیادا لە سەدەی ٢٠دا سێ شۆڕش، لەماوەی دوو دەیەدا و دوابەدوای یەک، شۆڕشی ١٩٠٥، شوباتی ١٩١٧ و شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧کرا. شۆڕشی ئۆکتۆبەر تایبەتمەندیەکی چینایەتی و جیهانی هەبوو لەچاو شۆڕشەکانی تردا. ئەم شۆڕشە هاوتا و هاوشێوەی شۆڕشی کۆمۆنەی پاریس بوو کە بۆیەکەم جار لە مێژوودا چینی کرێکار خۆی سەربەخۆ شۆڕش دەکا نەک پاشکۆی بورژوازی یان حزبی چینەکانی تر و دەسەڵاتداران بێت.

ئەم دوو شۆڕشە ئایدیا و مافی شۆڕشکردنی کرێکارانی دژی چینی تازە بەدەسەڵات گەشتوی بورژوازی لە ئاستی جیهانی و لە ڕای گشتیدا جێگیرکرد، هەرچەن بورژوازی مافی شۆڕشکردنی دژی دەرە بەگایەتی لە پرۆسەیەکی دوورودرێژی چەندین سەدەی سیاسی و فکریدا لەدەستور و یاسادا سەپاند. دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر شۆڕش دژی دەرەبەگایەتی و ئیمپریالیزم و دواکەتویی سەرتاپای جیهانی کۆنی گرتەوە و نیوەی جیهان بوە سیستەمێک کە لە ڕوسیادا بەناوی “سۆشیالزم”ەوە جێگیربوو. ئەستا هەرچەند ئەم “سۆشیالیزم”ە نەماوە بەڵام بورژوازی ناتوانێ ئایدیا و مافی شۆڕشکردنی کرێکاران و چینە چەوساوەکان و تارمایی شۆڕشی سۆشیالیستی و کۆمۆنیستی بەسەر کۆمەڵگەی نایەکسان و دژی ئینسانی سەرمایەداریدا بسڕێتەوە. یادی کۆمۆنە و ئۆکتۆبەر هەمیشە بە مرۆڤایەتی پەیام و ئیلهامی ڕزگاری لە دەست سەرمایەداری دە بەخشێ.

شۆڕشی ئۆکتۆبەر بە دەرس وەرگرتن لە کۆمۆنەی پاریس توانی سەرکەوتنی شۆڕشی کرێکاری و مانەوەی دەسەڵاتی شۆڕشگێڕانە لەماوەی ٣ ساڵدا بەرامبەر دڕندەیی وەهێرشی سەربازی و ئابڵوقەی ئابوری و

سیاسی بورژوازی ڕوسیا و سەرمایەداری دنیای دوای شەڕی جیهانی یەکەمدا مسۆگەربکا. بەڵام ئەم شۆڕشە نەیتوانی سیستەمی سەرمایەداری بگۆڕێ و لە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی کۆمەنیستیدا شکستی هێنا. هەربۆیە ئەمەش لە ڕیزگرتن لەم هەوڵەی چینی کرێکاری ڕوسیادا پێویستە بچینە سەر ئەو مەسەلەیەی کە ئەم شۆڕشە چارەسەری نەکرد، واتە دامەزراندنی کۆمەڵگەیەکی کۆمەنیستی تاکو بزانین ئەمە چ دەرسێک لەم تەجروبەیە وەردەگرین؟ تا وەک بەلشەفیەکان کە دەرسەکانی کۆمەنەیان کردە پەیڕەوێک بۆ سەرکەوتن لە ئۆکتۆبەردا، ئێمەش بە شۆڕشی ئێستامان بەرچاومان ڕۆشن بێت کە پێویستە چی بکەین بۆ دوبارەنەکردنەوەی هەڵە و کەموکوڕیەکانی ئۆکتۆبەر؟

کۆمەنە و ئۆکتۆبەر بەشێک لەم مێژووی هەوڵدانە فکری و سیاسی و پراتیکیەن کە پێویستە ئێمەش گۆشەیان پێ بدەین تا بتوانین ئەو مەسەلانەی ئەم شۆڕشانە نەیانتوانی ئەنجامی بدەن ئێمە پێیان هەڵسین.

ئێمە لە شۆڕشی ئۆکتۆبەری ڕوسیادا هەنگاو و سیاسەتی زۆرمان ناوە کە پیویستە هەمویان بە شێوەیەکی زانستی بدەینە بەرباس و لێکۆڵینەوە و ئەم تەجروبە دەوڵەمەندە بە باشی تێبگەین و هەڵیسەنگێنین.

لێرە ئێمە لەگەڵ دیاردەی حزب و دەوڵەت و دامودەزگای بەڕێوەبردن و فەرهەنگ و سیستەمی ئابوری و کێشە سیاسی ناوخۆ و ململانەی جیهانی و پەیوەندی ئەنترناسیونالی و یاسا و دەستور و مافە مەدەنی و ئازادیە سیاسەکان و زۆر مەسەلە و گرفتی کۆمەڵایەتی تر دەرگیرین کە هەموو ئەمانە کەی سیستەمی کۆمەنیستی و ئینسانی ئێمە پێناسە دەکا. هەربۆیە بە ئێمە ئۆکتۆبەر تەنیا یادێک و ڕیزگرتنێک نیە لە مێژووی چینی کرێکار کە لە بەگۆڕیەکی مێژوویدا چی کردوە بەڵکو پێناسەکردنەوەی جارێکی تری بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمەنیستیە کە دنیا چۆن ڕزگاردەکا لە دەست سەرمایەداری و چۆن جارێکی ڕەوابونی شۆڕشی کرێکاری و کۆمەڵگەی کۆمەنیستی و ئینسانی نیشان دەداتەوە و چۆن ڕێوایەتێک و تەفسیرێکی تر لەم مێژووە و لە ئایدیا و کاریگەریەکانی ئەم تەجروبەیە بە دنیا نیشان دەدا. ئێمە ناتوانین تەنیا بە وتنی ئەوەی "ئەوەی ڕویدا لە سۆقیەت سەرمایەداری دەوڵەتی بوو و پەیوەندی بە کۆمەنیزمەوە نەبوە" شانی خۆمان خاڵی بکەینەوە لەوەی دنیای ئەمڕۆ هەر ئەو تەفسیرەی هەیە لە کۆمەنیزم کە لە شۆڕشی ئۆکتۆبەر و سۆقیەتەوە ڕویداوە و ئێمە دەبێ وەڵاممان بە ئەم تەجروبەیە پێ بێت کە لەڕوانگەی ئێمەوە چی ڕویداوە و بۆچی شکستمان

هێنا و چەن ئاکامی شۆڕشی کرێکاری بو بە جێگیردنی شێوازێکی تر لە سیستەمێکی سیاسی و ئابوری سەرمایەداری لەڕوسیادا و ئەمە بوە سیمای ناساندنی کۆمۆنیزم.

لێرەدا چەندین پرسیار خۆی دەخاتەڕوو، کە بەشێکیان ئەمانەن؛ بۆچی حزبی بەلشەفی تەنانەت دوای شۆڕش نەیتوانی ببێتە حزبی بەشێکی زۆربەی کرێکاران و بۆچی نەبوە ڕێکخستنی سەرجەم پێکهاتە وتواناکانی چینێک ؟ ئایا حزبی کرێکاری کە لەدەسەڵاتدایە بە حزبی نوخبەی کۆمۆنیستەکان و بەشێک لە چینی کرێکار دەمێنێتەوە؟ بۆچی لەناو ئەم حزبەی چینی کرێکاردا ڕێگە بە دروستکردنی فراکسیۆنی جیاجیا نەدرا وەک “ئۆپۆزسیۆنی کرێکاری” و “ناوەندێتی دیموکراتی” و هتد..؟ ئایا دروسبونی بۆچونی جیا و خەت و سیاسەتی جیاواز لە ناو حزبی چینێکدا سادەترین دیاردە نیە و کارکردنی فراکسیۆنەکان لە ناو حزبێکی جەماوەریدا ناتوانێ میکانیزمێک بێت بۆ دانەبڕان و قەتیس نەمانەوەی حزب لە چینێکەی؟ ئایا لە حزبێکی کرێکاریدا بۆچی بیرۆکراتیزم و سیکتاریزم سەرهەڵدەدا ئەگەر پایەکانی ئەم حزبە لە نێوچینی کرێکاردایە و حزب وەسیلەیەکە بۆ نەهێشتنی نەک جیاوازی لە نێو چینی کرێکاردا بەڵکو کار بۆ بەرتەسک نەبونەوەی دەسەڵات لە دەست چینێکی دیاریکراودا دەکا و دەیەوێ دەسەلاتی چینایەتی لە پرۆسەیەکدا کۆتایی پێ بێنێ و ئیدارە و دەسەڵات و حزب بەرەبەرە هەڵوشێنەوە و کۆمەڵگە لە دەست ئەم نوێنەرانەی خۆی ڕزگاری بێ؟ ئایا فەلسەفەی بونی حزبی کرێکاری و کۆمۆنیستی بۆ دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی بێ چین و بێ دەوڵەت و بێ حزب نیە؟ بۆچی تەقدیسی حزب و خەتێکی سیاسی و شەخسیاتی ڕابەری حزب و دروستبونی گروپی بیروکراتی لە حزبی بەلشەفیکدا لە گرتنە دەستی دەسەلاتەوە گەشە دەکا لە جیاتی ئەوەی لەناو بچێ؟

لەسەر دەوڵەت و ئۆرگانەکانی دەسەڵاتدارێتی ئەم پرسیارانە لە ئارادایە؛ بۆچی لە جیاتی شورا و سۆڤێتەکان سیستەمی تاک حزبی بەلشەفیک دەبێتە دەسەڵاتدار؟ بۆچی بۆ هەر بڕیارێکی گەورە و بچوک” دەگەڕێنەوە بۆ مەکتەبی سیاسی ‘پۆلیت بیرۆ”ی حزب؟ بۆچی دەبێ حزب دەسەڵات بدات بە سۆڤێتەکان و خۆیان خاوەنی دەسەڵات نەبن لەدوای ٣-٤ ساڵ لە شۆڕش؟ بۆچی ئازادی سیاسی بۆ هەموو حزبێک نامێنێ و تەنیا حزبی بەلشەفی ئازادە؟ بۆچی دەوڵەت لە ئۆرگانی سەرکوتی هێرش و بەرەنگاری هێز و سوپا بورژوازیەکانەوە دەگۆڕێ بۆ دەوڵەتێک کە خۆی سوپای پیشەیی دروست دەکا و دەهێڵێتەوە؟ بۆچی هیچ پرۆسەیەکی نەمانی دامودەزگای بیرۆکراتی دەوڵەتی دەست پێ ناکا و لەجێگایدا

دژایەتی کۆنترۆڵی کرێکاری لەلایەن سەندیکا کرێکاریەکانەوە دەکرێ و حزب دەبێ کۆنترۆڵی کارگە و دامەزراوەکان بکا؟ بۆچی تیۆریە کۆمۆنیستیەکانی ناو"دەوڵەت و شۆڕش" لەسەر بەرتەسک بون و کاتی بونی دەوڵەت و پیویستی هەڵوەشانەوەی دەوڵەت لە پراتیکی چەند ساڵەی بونی لینیندا هەر هەنگاوەکانی جێگیرکردنی ئیدەی دەوڵەت و کۆنترۆڵی حزبی و بەرتەسک بونەوەی ئەڵقەی دەسەڵاتدارێتی شوراکان ودەخاڵەتی سیاسی کرێکارانی لێ دەبینین؟ هەربۆیە ئەو بۆچونانەی وەک ترۆترسکی کە شکستی شۆڕش تەنیا لە نەمانی لینین و لینینزم و سەرهەڵدانی ستالینیزم و بیرۆکراتیدا، دەبینێ هێشتا لێکدانەوەیەکی بەرتەسکە و نەبینی سەرجەم کێشەکانی سیستەمی سۆڤیەت و هۆکارەکانی شکستی شۆڕشە لە چارەسەری ئەو کێشە حزبی و ئیداری و ئابوریانەدا. سەرجەم ئەم زەمینە سیاسی و ئابوری و حزبیانەیە کە دەبێتە مایەی سەرکەوتنی ستالینزم و کۆتایی هاتنی ڕەوتی شۆڕشگێڕانەی کرێکاری لە ڕوسیادا.

لە بواری ئابوریدا پرسیار ئەوەیە؛ بۆچی هەرەوەزیەکان نەبونە شکڵی سەرەکی شیوازی بەرهەمهێنان و گواستنەوە و لەو هەنگاوانەی دەوڵەت لە ئابوری کۆمۆنیستی ٢ ساڵەی یەکەمدا پاشەکشە دەکرێ؟ بۆچی دەسەڵاتی هەرەوەزیەکان لە بەرهەمهێنان و گۆڕینەوەدا نابینرێ؟ کۆنترۆڵی کرێکاری لە کارگە و دامەزراوەکاندا جێگای دەسەڵاتی حزب ناگرێتەوە؟ بۆچی سۆشیالیزم دەکرێ بە "کارەبایی کردن" و " پیشەسازی گەورە" و سەرمایەداری دەوڵەتی، ئایا مانای سۆشیالیزم گۆڕینی یاساکان و شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری نیە بۆچی بازرگانی ئازاد و موڵکایەتی دەوڵەت جێگای نەمانی موڵکایەتی یان موڵکایەتی کۆمەڵگە دەگرێتەوە؟ ئایا خۆماڵیکردنی بانکەکان و دروستکردنی تراستە پیشەسازیەکان چ پەیوەندیەکی لەگەڵ کۆمۆنیزمدا هەیە و ئایا سیستەمی کردیت ناتوانێ لە سیستەمی سودی بانکی و بازرگانی جیابکرێتەوە؟ ئەو بۆچونەی مەنسور حیکمەت کە دەڵێ "لینین و بەلشەفیکەکان "بەرنامەیەکی ئابوری دیاریکراویان نەبوە و شۆڕش لە ناڕۆشنی ئەرکە ئابوریەکانیدا" شکستی خوارد و دواتر لینینزم نوێنەرایەتی نەکرا"، دیسانەوە بۆچونێکی یەکلایەنە و ناکامڵە وئەم کێشانە وەک کێشەی سیستەمێکی سیاسی و ئابوری لێکهەڵپێکراوی سۆڤیەت نابینێ ، بەتایبەت کە لە دەورانی ڕاگوزەردا سیاسەت بەڕێنەرەوەیە و پرۆلیتاریا هەڵەی ئابوری زۆر دەکا.

ئەوەشی پێی وایە "نەبونی بەرنامەی ئابوری گۆڕانەوەی سیاسی و بیرۆکراتیزمی دروستکردوە" لێکدانەوەیەکی دوور لەواقیعە لە

کاتێکدا دەزانین لینین و بەلشەفیەکان بەرنامەی نیپ و سەرمایەداری دەوڵەتیان هەبوو، هەرچەند لینین دەڵێ تیۆریەکیان نیە کە ئەوە ڕۆشنبکاتەوە کە "سەرمایەداری دەوڵەتی لەسایەی دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریادا چۆنە؟". بەڵام هەوڵی جواروجۆر هەیە لە ١٩١٧ تا ١٩٢٤ کە ئابوری ڕوسیا بەپێی مۆدێلی سەرمایەداری دەوڵەتی گەشەبکا و بازرگانی ئازاد هەبێ و موڵکایەتی تایبەت و بچوک ڕێگە پێ دراوە و حزب و دەوڵەتی حزبی خاوەنی دامەزراوە و کارگە و بەڕیوەبردنن و گەشەی ئابوری هەیە. هەربۆیە ئەوە تەنیا ناڕۆشنی بەرنامەی ئابوری نیە کە شۆڕشی ئۆکتۆبەر شکست پێدێنێت بەڵکو سیستەمی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی کۆمۆنیزم لەلای بەلشەفیەکان هێشتا پێنەگەیشتوە و کەموکوڕیەکی زۆری هەیە سەرەڕای هەوڵ و توانایی گرنگی لینین لە گەشەپێدانی میتۆد و جیهانبینی و سیاسەتە کۆمۆنیستیەکانیدا.

بەکورتی ئەو مەسەلانەی کە شۆڕشی ئۆکتۆبەر چارەسەری نەکرد ئەمڕۆ ل□ بەردەم بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستیدا پێویستی بەوەڵامە.لە بواری ناوخۆی حزب و پەیوەندی حزب و چینی کرێکار، دەوڵەتی سۆڤیەتی و دەسەڵاتی ڕاستەوخۆی شوراکان، ئازادی سیاسی و گەیاندنی دیموکراتی ڕاستەوخۆ بە ئەوپەڕی خۆی دوای هەڵوەشانەوەی پەرلەمان، ئازادی لە دەست دەوڵەت و هێزی سەروو خەڵکی،هەرەوەزیەکان و کۆنترۆڵی کرێکاری و بەشداری ڕاستەوخۆی شوراکان لە بەرهەمهێنان و گواستنەوە و گۆڕینەوەدا، گۆڕینی شیوازەکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و پەیوەندی بەرهەمهێنان کە کرێکاران و کۆمەڵگە ڕاستەوخۆ خاوەندارێتی بەرهەمەکان بن نەک وەک کرێگرتەی دەوڵەت بن و قۆناغی گواستنەوە بریتی بێت لە هەنگاوەکان وچۆنیەتی نەهێشتنی یاسا و دامەزراوە ئابوریەکانی سەرمایەداری وەک کرێ و بانک و بازرگانی نەک گەشەپیدانی ئەمانە و جێگیربونی یەکسانی و نەمانی چینی جیاواز و موڵکایەتی سەرمایە. هەروەها دەوری دەسەڵاتی سۆڤیەتی لە گەشەی بزوتنەوەی کرێکاری و کۆمۆنیستی جیهاندا.

کۆمۆنیزم جیهانبینی چینی کرێکارە کە دەیەوێ سیستەمی سەرمایەداری بگۆڕێ بە سیستەمێکی بێ چین و چەوسانەوە هەربۆیە لە هەموو هەوڵە تیۆری و پراتیکیەکانی تا ئێستای خۆی بەشیوەیەکی مێژوویی و دیالەکتیکی دەڕوانێ، کە بۆ گەیشتن بە ڕۆشنی و دروستی و زانستی پێویستی بە دەرس وەرگرتن لەو تەجروبە زیندوانەیە کە کرێکاران و کۆمۆنیستەکان لە کاروخەباتدا پێی دەگەن. ئەمەش وادەکا کە جیهانبینی کۆمۆنیستی هەمیشە خۆی لە گۆڕان و بەرەو پێشەوەچوندا

دەبینێ و کۆمەڵێک یاسا و ڕێسای دۆگم و ڕاستی ڕەها نیە بە لەقاڵبدانی عەقڵ و پراتیکی شۆڕشگێڕانە.

کۆمۆنیزمی سەدەی ٢١ پیویستە جیهانبینیەکی ڕۆشن بخاتەڕوو ، نەک هەر سەبارەت بەو کەموکوڕیانەی سەبارەت بە حزب و دەوڵەت و ئابوری لە شۆڕشی ئۆکتۆبەردا هەبوو، بەڵکەو بە پشت بەستن بە هەموو ئەو گۆڕانکاریە ئابوری و سیاسی وکۆمەڵایەتیانەی دنیای ئێستا کەزەمینەی کە سەرکەوتنی شۆڕشی کۆمۆنیستی جیهانی و ڕادیکاڵ و دروستکردنی دنیایەکی بێ چین و چەوسانەوە و بێ دەوڵەت و هێنانە دنیای ئینسانی ئازاد و کۆلیکتیڤیان فەراهەم کردوە پیویستی و ئیمکانیەتی سەرکەوتنی شۆڕشی کرێکاری بسەلمێنێ. بورژوازی لە چەندین سەدە و چەندین شۆڕشی فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیدا سیستەمی دەرەبەگایەتی و دەسەڵاتدارەتی پاشایەتی و کۆمەڵگەی تەقلیدی دینی گۆڕی ، کرێکارانیش لەدوای سەدەیەک لە ئۆکتۆبەر و سەدە و نیوێک لە کۆمۆنە پێویستیان بە درێژەدانی شۆڕش و خەباتی فکری و سیاسی و کۆمەڵایەتیە دژی سەرتاپای سیستەمی سەرمایەداری تاکو نمونە و فۆرم و پایە و دامەزراوەکانی خۆیان دەخەنە جێگای ئەم سیستەمەی لەسەر کۆیلایەتی کاری کرێ گرتە و ئینسان درێژە بەمانەوەی خۆی دەدا.

ئاسۆکمال

چیرۆکی “لە خەوما” ی جەمیل سائیب … کاوە جەلال

1

چیرۆکی “لە خەوما”ی جەمیل سائیب لەبارەی پیاوێکە، کە خەونێکی ناخۆش دەبینێت: لە خەونیدا هەژار دەکەوێت، ئەوەش ناچاری دەکات بڕوات بۆ وڵاتێکی دی، تاکو لەوێ کارێک بدۆزێتەوە و خێزانەکەی لە مەینەتی ڕزگار بکات، لە کاتێک بۆ پایتەختی ئەو وڵاتە دەگات، دەبێت بە شایەتی بەزمێکی کۆمەڵایەتی و سیاسیی تاڵ.
هەژار لەتەک کاروانێکدا دەکەوێتە رێ و دوای ئەوەی کاروان پێ

دەنێتە نێو سنووری ئەو وڵاتەوە، تووشی تەگەرەی کوشندە دەبێت: جەردە ڕێی پێدەگرێت، لە لەبەر ئەوەی کاروانچییەکان چەکدارن و بەرگری لە خۆیان دەکەن، ئەوا جەردەکان ناتوانن زەفەریان پێبەرن. کاتێک کاروان دەگاتە کەنار شاری مەبەست، پاسەوانانی شار داوا لە کاروانچییەکان دەکەن پارەیان بدەن، لە لەبەرئەوەی کابرای هەژار پارەی پێنابێت تاکو ئەویش وەک ئەوانی دی "سەری خۆی بقەبڵێنێت"، ئەوا پاسەوانان تۆمەتی جاسووسیی دەدەنە پاڵ. سەرەنجام پاسەوانەکان لەسەر تکای پیرەمێردێکی کاروانچی ڕێ بە هەژار دەدەن لەتەک کاروانچییەکاندا بڕوات لە خانێک بنوێت، هەروەها پیرەمێرد گفتیان پێدەدات، کە هەژار لەو خانە دەمێنێتەوە و ڕۆژی داهاتوو دەتوانن بێن بۆ لای بەشکم "شتێکی لێ هەڵبکڕێنن".

کابرای هەژار بەم شێوەیە بە وڵاتی مەبەست دەگات. هەژار لە خانەکە، لە سووچێکی ئۆدەیەکدا شەکەت و برسی لەسەر تاجەواڵێکی کاروانچییەکان بە چیچکانەوە سەر دەنێتە سەر ئەژنۆی، لە دەنگی گریان و کڕوزانەوە لە ماڵێکی دراوسێی خانەکەوە خەوی لێ دەزڕێنن. هەژار دەیەوێت بزانێت هۆی ئەو شیوەن و گریانە چییە، بۆ ئەو مەبەستەش دەچێتە دەرەوە و لە خانچییەکە دەپرسێت، لە کابرای خانچی زۆر بە ساردی وەڵامی دەداتەوە: "ئەوە هیچێکی وا نیە ئەو ژن و منداڵانە مێرد و باوکیان کوژراوە" (لا 35). هەژاری غەریب شتی وای نەبینیوە و نەبیستووە، لە ڕەوشی بەو چەشنە لەو وڵاتەدا دیاردەیەکی ئاساییە، هەر بۆیە کابرای خانچی کوشتنی مرۆق بە شتێکی ئاسایی دەزانێت. ئاخر، وەک ئەو دەبێژێت، "شەو و ڕۆژی سەد شتی وا لێرە ئەقەومێ" (لا 36).

کەمێک پاش ئەو ڕووداوە کابرای هەژار هەوڵ دەدات بنوێت، لە هەست دەکات خەوی لێ زڕاوە. هێندە ناخایەنێت سەرلەنوێ لەو دیو خانەکەوە تەقەی تفەنگ و هەرا و زەنا، شیوەن و گریانی ژن و منداڵ دەستپێدەکەنەوە. کابرای هەژار ئەم جارەش خۆی پێ ناگیرێت و لە خانچییەکە دەپرسێت، داخۆ ئەم جارە چی قەومابێت، لە خانچی ئەم جارە تووڕە دەبێت: "چوزانم پیاو ئەگەر من بە ئەمانە جوابی تۆ بدەمەوە ئەبێ خەریکی هیچی تر نەبم هەر جوابت بدەمەوە، شەو و ڕۆژی سەد شتی وا لێرە ئەقەومێ، وتم ئاخر خاڵۆ تۆ عاجز مەبە انسان لەمانە دەی ئەبێ بە ئاو، چۆن ناپرسێ، وتی ئاخر تۆ شتی وات نەدیوە بۆیە وا بە هەموو شتێک ئەپرسی، هێشتا ڕانەهاتوویت، ئەوە ساحەبی ئەم ماڵە نازانم لەسەر جاسوسی و ماسوسی گیراوە و فەلاقەیەکی زۆر کراوە و لە پاشان داوای جەزایەکی زۆریان لێ کردووە، ئەویش پارەی

نەبووە بیدا ماڵەکەیان فرۆشتوە، ئەویش بەشی جەزاکەی نەکرد، ئێستاش هەروا حەپسە، کەچی ئەوا فەقیرە دز هاتەتە سەر ماڵەکەشی، ئەو تۆزە پە و پیتەشیان کە ماوە هەڵبەت بردوویانە، وا تفەنگیشیان پێوە ئەنێن، ئێستا منداڵەکیشی نەکوژرا بێت هەر چاکە. وتم ئەرێ ئەم هەموو جاسوسە چییە لێرە هەیە؟ کابرای خانچی سەرێکی لێ لەقاندم و سەیرێکی فصالی کردم و تۆزێک پێکەنی و وتی: ئای باوکم ئەمە نەخۆشیەکە هەموو کەس ئەبێ بیگرێ، تۆ غەریبی هەشتا ئەمەت نەدیوە، بەڵام چاوت نەفڕێ تۆش ئەیبینی…” (لا 36).

هەزاری غەریب ئەوها یەکەم شەوی لە پایتەختی ئەو وڵاتە بەسەر دەبات. بەرەبەیان سێ تفەنگبەشان لە پاسەوانانی ئێوارەی ڕابوردوو خۆیان بە خانەکەدا دەکەن و دەپرسن: “… کوانێ کابرای جاسووسەکە”. پیرەمەردە کاروانچییەکە سەرلەنوێ بۆی دەپاڕێتەوە، کاروانچییەکانی دیکەش بۆی تێدەکەون، لە هەوڵەکانیان بێسوودن. چەکدارەکان بە قۆناغە تفەنگ هەڵەی دەستێنن و وەک جاسووسێکی دیلکراو پێش خۆیانی دەدەن. کابرای هەزار بانگەوازی “رەحم و موسڵمانەتی”یان دەکات، لە ئەم جۆرە وشانە بە مێشکی ئەواندا ناچن. ئێستا کابرای هەزار لەنێو کۆڵانەکان و بازاڕدا ژیانی خەڵکانی ئەو وڵاتە نزیکتر دەبینێت: هەندێکیان بەزەییان پێیدا دێتەوە، هەندێکی دی پێی ڕادەبوێرن. لەنێو شاردا هاوکات کەسانی ئەوتۆی تێدان، کە مەرەق هەر بە بینینیان ترس دەیگرێت: “هەر یەکە دە دوانزە چەفتە و مشکی و جامانەی ڕەنگاو ڕەنگیان تێک ئاڵاندووە و بە سەریانەوە بەستوە هەر یەکە بەقەدەر بەرداشێ، چوار ڕیز و پێنج ڕیز فیشەکیان لە خۆیان دابوو، خەنجەر و دەمانچەیان کردبو بە قەدیانا، هەروا خوێن لە ناوچەوانیان ئەباری” (لا 37).
کابرای هەزار سەرەنجام لە ئۆدەیەکی ماڵی حوکمداری ئەو وڵاتەدا دەگیرسێتەوە تاکو حوکمدار لێی بپرسێتەوە. لە دەسەڵاتداران هەندێ هەشقاڵی ژیانی کەسیی خۆیان و کێشەی سیاسین، کە ئیدی هەزاریان بە تەنیا لەو ئۆدەیەدا لەبیردەچێتەوە. ئۆدەکە چەند پەنجەرەیەکی تێدایە کە دەرفەتی بۆ دەڕەخسێنن ببێت بە شایەتی سەرجەم کێشەی سیاسیی ئەو وڵاتە و هاوکات بۆی دەربکەوێت کە دەسەڵاتدارانی ئەوێ چە ئەقڵییەتێکیان هەیە و چەند بەدڕەوشتن.

لە چەند پەنجەرەیەکەوە، کە دەڕواننە سەر ئۆدەی ژنی حوکمدار، کابرای هەزار دەبیستێت، کە چۆن ئەم ژنە تەنیا هەشقاڵی ڕووی دەرەوەی خۆیەتی، لە بۆ پۆشاک و خشڵی خۆی کە مێردەکەی بۆی کڕیون، تێر نا بێت، بەڵکو هاوکات سامانی ئەم یان ئەو ژنی دەوڵەمەندی شار

داگیر دەکات. ئەوجا هەژار لە چەند پەنجەرەیەکی دیکەی نزمتری بەرانبەرەوە کە دەڕوان▯ سەر دیوەخانی حوکمدار، دەبینێت و دەبیستێت کە چۆن حوکمدار ل▯ نێو دیوەخانەکەیدا د▯س▯ات دەنوێنێت. کەسانی جیاواز کە خۆیان بە نوێنەری گەل دەزانن، پۆل پۆل دێن بۆ لای حوکمدار و لە ڕوانگەی خۆیانەوە پێشنیاری بۆ دەکەن کە چۆن وڵاتەکەیان لە مەینەتی ڕزگاری دەبێت. سەرەتا چەند عولەمایەکی ئایین دێن بۆ دیوەخانی حوکمدار، لێ پێش ئەوەی دەم هەڵبهێننەوە، حوکمدار خۆی هەڵوێستی بۆ ئەوان و پیاوانی دەوری دیاری دەکات:

“من ئەمە چەند ساڵە هەوڵ و تەقەلا ئەدەم، برینداری و حەپسی و رەزالەتم کێشا، ئەنواعی مصیبت و مەرامەتم چێشت، دەستم لەسەر و ما▯▯ی خۆم شت، هاتم تێکۆشام وتم بەڵکو ئەم میللەتە بۆ خۆی هەناسەیەکی رەحەتی هەڵکێشێت سەربەست و ئازایانە بۆ خۆمان بژین و دەستی بێگانەمان بەسەرەوە نەبێ، ئێمەیش وەکو ئەم میللەتانەی تر بکەوینە رەحەتی و خۆشی و زیادی و گەورەیی، دەوڵەمەند و سەربەرز بین، دینەکەمان بەرز بێتەوە، چەند جار چووم بەگژ ئینگلیزدا، لەگەڵ تورکدا تێک چووم، تەشەبوسم بە رووسیە و بوڵشەویک کرد، چەند خوێنمان ڕشت، من ئەمانەم هیچیان بۆ خۆم نەکردووە، هەموویانم بۆ ئەم دین و میللەتە کردووە (…). کەچی لەگەڵ ئەم هەموو ئەحوالانەدا، ئەوەتا هەموومان ئەبینین، بەشێکی زۆر لەم میللەتە لایان داوە لە من و چوون شوێن غەیرەدین کەوتوون، رۆیشتوون بۆ وڵاتان خزمەتی فکری ئەوان ئەکەن، هەموو ماڵ و حاڵ و ژنیان بەجێ هێشتووە لێرە و خۆیان لە وڵاتان بەدیار غەیرە دینەوە دانیشتوون و ئێمە واین لەم حاڵ و رەزالەتەدا، عەسکەر و مامور و عولەماکان هەموو احتیاج و بێ ادارە ماونەتەوە، ئاخۆ فتوای شەرعی بۆ ئەمانە چۆنە؟” (لا 51 بەدواوە).

لێ حوکمدار جارێ کێشەیەکی گرنگی دیکەی وەک پرسیار بۆ پیاوانی ئایین پێماوە:

“… وەکو پێم وتن ئێمە ئەمە هەمووی لە ڕێی دینی ئیسلامدا ئەکەین، ئێستا غەیری ئەوانەی کەوا ڕۆیشتوون و لەم لا و لا خزمەتی غەیرە دین ئەکەن، بعضیك کەسی تر هەیە لەناو خۆماندا لەوان زیاتر خەریکی مەحوی دینن، بە هەموو نەوعێک بۆ نەمانی ئێمە و ئەم حاڵە (کە هەموو بۆ دینی ئەکەین) هەوڵ ئەدەن و جاسوسی بۆ غەیرە دین ئەکەن و لەجیاتی تەلقینی اهالیەکە هەر خەریکی کفرکردن و گاڵتە بە مشایخ و علمای محترمن. ئەمانە ئەگەر هەروا بمێنن، ئەمینم کە بەرە بەرە ئەم تۆزە دینە کەوا ئێمە هەوڵ بۆ زیادی ئەدەین بە جارێک مەحوی

ئەکەنەوە، ئەمەیش و عولەمای میللەتەکەش (جاروبار بە قوەتی قسەکانی خۆی وەکو خوەی چەشت ناوی عولەماکانی تێ ئەخست) ئەفەوتێن، ئەم نەوعە اشخاصه مضرانه بە ناوی دینەوە فەوتاندیان لەسەر ئێمە واجب و لازمە یان نا؟” (لا 54)
سەرەنجام زانایانی ئایین فەتوا دەدەن بە حەڵالکردنی ژن و ماڵی ئەو کەسانە کە بە بڕوای حوکمدار دژی ئایین و وڵاتەکەی وەستانەتەوە یان لە هەندەران بەدیار “غەیرەدینەوە” دانیشتوون، هەروەها بڕیار دەدەن بە کوشتنی ئەو کەسانە کە گۆیا لەنێو وڵاتەکەیاندا سیخوڕی بە کافرەکان دەکەن. تەنیا هاوکارێکی حوکمدار لەنێو دانیشتوانی دیوەخاندا – کە هەر “وەک ماموری اجرای ئەم فتوا ناحەقانە بێ و هەموو ئەباڵ و گوناحی ئەمانە لەسەر ئەو بێ” (لا 54) – دەپرسێت، کە داخۆ ئەوانەی وڵاتیان جێهێشتووە، لەوێ بوونایە و بەرگری شەرعییان لە خۆیان بکردایە، هێشتا ئەمان هەر لەسەر فەتواکەیان سوور بوونایە! مەلاکان لە وەڵامدا دەبێژن، کە بەرگری ئەو جۆرە کەسانە شەرعی نیە.

هەزاری دیل لەنێو ئەدەکەیدا ئاگای لە خۆی نەماوە و ئارامی لێهەڵگیراوە، دەخوازێت هەڵبکوتێتە سەر دانیشتوان و دەست بنێتە بینی مەلاکان و ئەوانی دی، لە نەخێر ئەمەی پێناکرێت، بەڵکو هانا بۆ خودا دەبات و لە ئەم دەپرسێت، کە “ئەمە چ دڵ و دەروون و وجدانێکە”، ئەمە چە جۆرە پەیڕەوکردنێکی شەریعەتە و چۆن توانیان ئەم بڕیار و فەتوایانە بدەن؟ ئاخر ئەو کەسانە کە هەڵاتوون و خۆیان لە شاڵاو و چەوساندنەوەی دەسەڵاتدارانی ئەو وڵاتە ڕزگار کردووە، بەو هۆیەوە بەر شاڵاوێکی دیکەی ئەوپەڕی “بێوجدان” دەکەون: مەلاکان فەتوا دەدەن بە “حەڵاڵکردن”ی ژن و ماڵیان. داماوەکانی بەردەستیشیان، کە نایانەوێت لەگەڵیاندا دەست بدەنە کوشتن و زۆرداری، لەناویان دەبەن، ئەوەش بە ئارەزووی ستەمکارێک، کە بە ئاشکرا لە بەردەم دانیشتواندا “لە سەد هەزار و دوسەد هەزار” دەدوێت، لێرەشدا ئاشکرایە کە ئەم بڕە پارە زۆرەی “لە ماڵی ئەم موسڵمانانە پێکەوە ناوە و ئەم عالەمەی خستۆتە سەر ساجی عەلی، بوە بە باعسی چەند هەزاران مەخلوق ...” (56)
“وتم (ای خالق، ای منتقم ای قهار، ای عالم الغیوب) تۆ چی لەمانە ئەکەیت، ئەمانە لە ڕۆژی خۆیدا چۆن حسابیان ئەبینی (...)؟ (...) تۆ بۆچی هەر ئێستا ئەمانە بەناخی عەردا نابەیتە خوارەوە و حەقی ئەم میللەتە قوڕبەسەرەیان لێ ناسێنی (...)؟
ڕوانیم هیچ شتێک نیە و هیچ پەیدا نەبوو، منیش هەروا وەستام، لە جێگەی خۆم وشک بو بوم، ئەوان هەر قسە ئەکەن، منیش لەبەر خۆمەوە

هەر ئەڵێم پەح.. پەح ئەمە چی بوو من دیم، من لە کوێم، ئەمە خەوە یان نا؟” (لا 57)

بەدووی مەلاکاندا پەردە دەگۆڕرێت. ئێستا سێ کەسی دی دێن بۆ لای حوکمدار و پێشنیاری بۆ دەکەن، کە پێویستە دەوڵەتەکەیان هاوکاریی تورکان بکات. بە بڕوای ئەمان، دەسەڵاتداریەکەی ئەو وڵاتە تەنیا بەم هاوکارییە فۆرمی دەوڵەت وەردەگرێت. ئاخر تورکان گەورە و خاوەنی گەلەکەیانن، هەروەها هەردوو لایان موسڵمانن و ل□ بەر ئەم هۆیە گەلی ئەمان لەتەک ئینگلیزدا هەڵناکات، جگە لەوە ئینگلیز فێڵبازن و دوای چەند ساڵێک چیوی سواڵ دەداتە دەستیان.

حوکمدار هیچ لارییەکی لەم پێشنیارە نییە و ڕێیان پێدەدات نوێنەرێک بۆ لای تورکان بنێرن، تاکو موزاکەرە و گفتۆگۆیان لەتەکدا بکەن، هاوکات گفتی ئەوەیان لێوەربگرن کە رێگە و دامودەزگا بۆ حوکمداریەکەیان دابنێن.

بەدووی ئەماندا سێ کەسی دی دێن بۆ لای حوکمدار و لەوە دەچێت سەربازی و بازرگان بن. بە بڕوای ئەمان باری ژیانی ئەو گەلە گۆڕانی بەسەردا نایەت، گەر ئینگلیز دەستی نەگرێت و پشتیوانیی نەکات. گەلەکەیان لە لایەنی خۆیەوە هیچی بۆ پێکنایەت، چونکە خاوەنی پیشەسازی و بازرگانیی گەشاوە نیی□، لێ لە بنەڕتدا هەر ئەم کایە ئابووریانەن کە یارمەتیی گەلەکەیان دەدەن بە ژیانێکی باشتر بگات. بۆیە گەلەکەیان بەبێ پشتیوانی کاری مەیسەر نابێت. گەر هیوایەک هەبێت، ئەوە ئینگلیزە.

حوکمدار هیچ لارییەکی لەم پێشنیارەی ئەمانیش نیی□، رێیان پێدەدات چەند نوێنەرێک بۆ لای ئینگلیزەکان لە بەغدا بنێرن، تاکو گفتوگۆیان لەتەکدا بکەن.

تاقمی چوارەم کە بەدووی ئەماندا دێنە نێو دیوەخانەوە، جیاوازن لە هەموو ئەوانەی پێشوو. ئەمان تفەنگبەشانن و بەغەڵبە و هەرا خۆیان بە دیوەخانی حوکمداردا دەکەن، ئەوجا ڕایدەگەیەنن کە نە تورک و نە ئینگلیزیان د□و□□ت، ب□□کو د□یان□و□□ت تەنیا خۆیان لە وڵاتەکەیاندا سەروەر بن و دەستی غەریبیان بە سەرەوە نەبێت.

حوکمدار هیچ لارییەکی لەم داواکاریەی ئەمانیش نییە و پێی رەزامەندە. لێ ئایا حوکمدار خۆی چیی د□و□□ت؟ کاتێک دەوری چۆڵ کراوە و بە تەنیا لەنێو دەستوپێوەندەکانی خۆیدا ماوەتەوە، هەڵوێستی خۆی ئاشکرا دەکات:

“ئەم قسانە هەموو بە لامەوە پەشمن و گاڵتەم پێیان دێت، من بۆچی خۆم بۆ ئەم خەڵکە توشی ئەزێت و دەردی سەری بکەم، ئەوی قازانج و

خێری خۆمی تیا نەبێ نایکەم، من هەتا پارەیەکی زۆر نەخەمە سەر یەک و لە بابەت ئیشوکاری خۆمەوە دڵم رەحەت نەبێ، ئەمانە هیچیان ناکەم، هەر کەسێک بێت بۆ هەوەسی خۆی، بۆ قازانج و کاروباری خۆی قسەیەک بکات، بۆچی من شێتم، مناڵم، هەروا شوێنیان بکەوم و بە قسەیان بکەم. ئەگەر لێم بگەرێن هەتا ئیشی خۆم، وەک خۆم ئەیزانم جێبەجێ بکەم، ئەوا باشە، ئەگینا من خۆم ئەزانم چی ئەکەم …” (لا 71)

هەژاری شایەتی ئەم بەزمە لەنێو ئەدەکەیدا وەماوە و نازانێت لە کوێیە، کە ئیدی کۆنترۆڵی بەسەر خۆیدا نامێنێت و دەداتە قاقای پێکەنین. لە چە قاقایەکی پێکەنین! ئەوەش بەسە کە ببێت بە بەڵگەی سیخوڕییەکەی:

“ئیتر دوژمن ئیمانت بێ، هەر ئەوەندەم زانی سەگ و گورگی جەهەنەم، پێنج شەشە رایان کێشام لە پیلکانەکان بردمیانە خوارەوە بۆ حەوشەکە. شەویش کردبووی بە سایقە (…) سەرمایەکی وایە تف هەڵدەی ئەیبەستێ! رووم کردە عاسمان وتم: خوایە تۆ لەسەر حەقی، ئەمانە بەناحەق وا لە من دەکەن! بەڵام هیچ سوودی نەبوو …” (لا 73)

2

ریالێتییەکی کۆمەڵایەتی و سیاسیی شێواو، هاوکات پەنەسازی، کە چەند بەرژەوەندییەکی جیاواز لە نێویدا دژایەتیی یەکدی دەکەن. لە نەخشی ئەم ریالێتییە چەک و مشکی و جامانەی پیاوانەن، کە سەروەرانە وەک سیمبۆلی دەسەڵات بە نێو کۆمەڵدا دەشکێنرێنەوە. چەکدارە چوستەکانی دەوڵەت مرۆڤکوژ و ڕووتێنەرەوە و ساختەچین، لە ئەم بیچمانە تاکە گەرەنتیی مانەوەی ئەو دەسەڵاتدارییەن، هەر بۆیە حوکمدارەکەیان و سەروەرانی دی دەرفەتیان پێدەدەن خۆیان بە گیرفانی هاوڵاتیان دەوڵەمەند بکەن. هەروەها نوێنەرانی فەرمیی ئایین لە بەشی سەرەوەی هیرارشییەکەدان، ئاسۆی کزی پەیوەندیی نوێ ترساندوونی، بۆیە وەک ئەندامی چالاکی ئەو هیرارشییە سیاسی و کۆمەڵایەتییە ئامادەن رێنوماکانی ئایین بخەنە گەڕ، تاکو ئەو دەسەڵاتدارییە لە مەترسی بپارێزن.

لە ئەم قەوارە سیاسییە تەنیا بە رواڵەت ڕێکخراوە، لە بنەڕەتدا ناڕێکخراوەکی درزدارە و هاوکات بەرژەوەندییە جووداکان درزەکانی بەرینتر دەکەن. ئاخر نوێنەرانی ئەو بەرژەوەندییانە هیچ بنەمایەکی بەڕێوەبردنی ژیانی کۆمەڵایەتی و سیاسیان نییە، بەڵکو لاواز و دەستەوستان چاویان لە دەستی بەخشندەی ئەم هێز یان ئەو هێزی بیانییە، تاکو ڕێکخراوەکی بەرگەگیراویان بۆ بنیاتبنێت.

بیانییەکان هەمیشە گەورە و سەروەریان بوون، ئەمانیش خۆیان “ئاقڵن” و ئەم ڕاستییە لەیادناکەن، بۆیە وەک پچووکیان هانایان بۆ دەبەن. ڕەنگە بزانن کە هێزێکی ئەوتۆیان نیە، چونکە تەنیا ئەو کەس و تاقمانە هێزدارن کە خاوەنی چەکن، چەکدارانیش بەزۆری ئەو بەڕبەڕانەن کە خۆیان بە غەڵبە و هەرا و شەڕانگێزانە بەنەو ماڵی سادە و کۆشکەکانی وڵاتدا دەکەن. دەسەڵاتداران دەبێت ڕێزی ئەم شەڕانگێزانە بگرن، چونکە نەشیاوە بتوانن بەبێ ئەوان دەسەڵاتیان مسۆگەر بکەن.
سەیر و سەمەرە لێرەدا ئەوەیە، کە نوێنەرانی بەرژەوەندییە جوداکان، واتا بازرگان و ئەفسەرەکان، زانایانی ئایین و چەکدارە بەڕبەڕەکان، سەرباری جیاوازییان لە ئەقڵییەت و ڕەفتاردا، شادمانن بە بوونی حوکمدارەکەیان و تەنانەت دەسەڵاتی ناڕەوای ئەویان ناساندووە.

لێ ئایا ئەم دەسەڵاتدارە خۆی چیی دەوێت؟ ئەم “کابرا”یە پێش هەموو شتێک “ڕێوییەکی فێڵباز” و چاوبرسییە و تەنیا خەریکی کۆکردنەوەی سامانە، بەڵێ تەنانەت بە مافی خۆی دەزانێت دەست بە گیرفانی هاووڵاتییان بەرێت، ئەوجا کە دزی بەرژەوەندییە خۆییەکانی بووەستێتەوە، ئەوا یەکسەر بە تۆمەتی سیخوڕی لەناوی دەبات. بێگومان ئەم دەسەڵاتدارە شیمانەکانی ڕووتاندنەوە و موڵکداگیرکردنی وەک هەل بۆ نەڕەخساون و لە خوارەوە بۆ لوتکەی هیرارشییەکە هەڵزنا بێت، بەڵکو هەر لە سەرەتاوە (هەر بۆیە ئەم پایەگایەی وەرگیراوە) خۆی قەوارەیەکی دەسەڵات بووە، هاوکات هەر لە سەرەتاوە، پێش بوونی بە حوکمداری ئەو وڵاتە، بە لایەوە ئاسایی و ڕەوا بووە کە دەست بە گیرفانی خەڵک بەرێت و موڵک و سامانیان داگیر بکات. ئەوجا لە بەشی ژێرەوەی ئەو هیرارشییە کۆمەڵایەتی-سیاسییەدا هەزارانی لاواز و ڕووتێنراوە خۆیان دەبیننەوە: کەرامەتشکێنراوەکان، بابەتەکانی نوکتە و پێپێکەنین، کە داما و بێتوانا چاوەڕوانی میهرەبانیی خودا دەکەن. ئەمان ژیانێکی پڕمەینەتی و نامرۆڤییانە بەسەر دەبەن، هێزیان بۆ خۆهێشتنەوە تەنیا لە قادیرێکی (ناقادیرەوە) وەردەگرن، لە ئەم قادیرە پشتی تێکردوون – ئاخر تۆڵەی هەزاران لە حوکمداری زۆردار و دەسەڵاتدارانی دیکەی ئەو وڵاتە ناسەنێت، نەخێر، لەوە دەچێت کە ئەم قادیرە تەنیا خودای دەسەڵاتداران بێت.

ئەمە لەنێو “لە خەوما”ی جەمیل سائیبدا داڕشتنێکی “پۆڵێنراوەی” هەمەکێتیی کۆمەڵایەتیمان هەیە. چیرۆکەکە دەسەڵاتدارانی ئەو وڵاتە

و ئامرازەکانیان فەزح دەکات. بێدادی و بێویژدانی و بێخودایی، هەڕەشەی داڕزانی یەکجارەکی لەو وڵاتە دەکەن. نووسەر لە خودایەتیی ئەزەلییەوە، هاوکات خۆگرێداو بە بنەما مۆرالییەکانی ئەم خودایەتییەوە، چیرۆکێکی هونەریی دەنووسێت کە لە نێویدا بێدادی و بێویژدانیی دەسەڵاتداران لە لایەک، داماوی و بێچارەیی هەژاران لە لایەکی دی، خۆیان دەبیننەوە. کەواتە مەبەستی جەمیل سائیب دیلەمای ئەو کۆمەڵە، یان ڕاستتر ببێژین، دیلەمای نوێنەرانی ئەو کۆمەڵە نییە کە لە لاوازییانەوە ناچارن بڕیارێک بە هێزە سەروەرە بیانییەکان بدەن، بەڵکو مەبەستی نووسەر لە کرۆکەوە ژێرکەوتنی داد و ماف و ویژدانە.

جەمیل سائیب بە داڕشتنی چیرۆکی “لە خەوما” مۆن-فۆرم-ی هەڵبژاردووە. نووسەر بە ڕستەی “خوا بە خێری بگێڕێ” خوێنەر دەگرێت، هەر وەک بەڵین لای خۆی دایدەنێت و خەونەکەی بۆ دەگێڕێتەوە. ئەم شێوە ئەدەبییە، کە جەمیل سائیب بە داڕشتنی “لە خەوما” بەکاریهێناوە، بریتییە لە “حیکایەتخوانی” کە لە ترادیسیۆنی ئەدەبیی وەرگرتووە و هاوکات لە شێوە خۆییەکەیدا، وەک ئەدەبێکی نوێ، لە ترادیسیۆنی دوورخستۆتەوە. چۆن حیکایەتخوان لەنێو دانیشتوانێکدا حیکایەتێک دەگێڕێتەوە و بە “هەبوو نەبوو کەس لە خوا گەورەتر نەبوو” سەرەتا دەگرێت، بە هەمان شێوە جەمیل سائیب بە ڕستەی “خوا بە خێری بگێڕێ” دەست بە گێڕانەوەی چیرۆکەکەی دەکات. لێ ئەوە چیرۆکێکی ئەفرێنراوی خۆییە کە ئەو دەیگێڕێتەوە، چونکە نووسەر، سەرەڕای بەکارهێنانی شێوەی حیکایەتخوانی، ڕاستەوخۆ “من”ی دەردەبڕێت، واتا بیری لەوە نەکردۆتەوە کە بە نموونە حیکایەتێکی هاوشێوەی “خورشید و خاوەر” بگێڕێتەوە و هەوڵ بدات بە دانانی پەندی جیاواز هۆشی خوێنەر بە هزرین ببزوێنێت.

دوورخستنەوەی هونەریانەی “لە خەوما” لە ترادیسیۆن بەوەدا روونده‌بێتەوە، کە حیکایەتخوانی بریتییە لە ئەپیک (ملحمە) و دەشێت چەند دە ساڵێک لە ڕەوتی دوو یان سێ سەئاتی گێڕانەوەدا ڕەت ببن، لە “لە خەوما” فۆرمێکی کاتداری داخراوی هەیە و جەمیل سائیب کاتەکەی زۆر گونجاو دیاری کردووە: ڕۆژێک و شەوێک ڕێبڕینی کاروان بە بێ هیچ چەڵەمەیەک هەتا سەر سنووری وڵاتی مەبەست، ئەمەش بە داڕشتنێکی کورت؛ ئەوجا لەسەر سنوورەوە ڕۆژێک ڕێگە بڕینی پڕمەترسی، هەتا کاروان لە تاریکیی ئێوارەدا بە کەنار شاری مەبەست دەگات؛ چیرۆکەکە لێرەوە بەرەو هەڵچوونی پتر دەڕوات؛ دوای شەوێک مەترسییەکانی کابرای هەژار پتر پەرە دەسێنن؛ ئەم بەشە کەمێک لە

قۆناغی ئەبەینەکە درێژترە؛ ئەوجا کەشەکە ڕۆژی داهاتوو لە ماوەیەکی کەمتردا لە شەوەک ئاڵۆزتر دەبێتەوە، چیرۆکەکە بەرەو هەڵچوونی پتر دەڕوات و هەژار لە ماڵەی حوکمدار دیل دەکرێت؛ ئەم بەشە درێژترین بەشە و هەر لەڕێش خوێنەکە، واتا چیرۆکەکە بە دوا هەڵچوونی باری هەژاری دیلکراو و ئەشکەنجەدانی، کۆتایی دێت.
بە هەر حاڵ، چیرۆکی "لە خەوما" ستروکتوری زیندەخەوی پێدراوە. بۆیە ئەم جۆرە چیرۆکە لە بەراورد بە شێوازەکانی بەدیهێنانی ئەدەبیی ئەو سەردەمە نوێیە، واتا: سوودی خۆیی لە فۆرمە ئەدەبییەکانی ترادیسیۆن و وەرگێڕینیان لە بەرهەمەکی نوێدا.

پرسیارێک پەیوەند بەم چیرۆکەوە ئەوەیە کە بۆچی جەمیل سائیب "خەون"ێکی وەک داڕشتنی چیرۆکەکەی هەڵبژاردووە؟ سەرەتا ئەوە ئاشکرایە کە جەمیل سائیب هەندێ ڕۆشن ڕەفتاری حوکمدار و دەستوپێوەندە سادیستەکانی ئەوی داڕشتووە، کە ئیدی ناتوانین ببەژین، گۆیا ئەو ویستوویەتی بە گێڕانەوەی خەونێک مەبەستی خۆی بشارێتەوە. ئەمە بە ڕاستی وەڵامەکی ئەبزوردە، چونکە چیرۆکنووس زۆر ڕۆشن هەڵوەستی خۆی دیاری کردووە، ئەو ڕۆشنییەش تەنانەت زۆر خوێنەری بۆ حوکمەکی یەکلایەنی بردووە، کە گۆیا هەڵدانەوەی چییەتیی شێخ مەحمودی ئوزورپاتۆر (موڵکداگیرکەر) مەبەستی ئەو بووە.

ئەمە گەڕەکە بە وەڵامی ئەو پرسیارەی سەرەوە سەرلەنوێ لە مەتیقی جەمیل سائیب بڕوانینەوە. وەک لە سەرەوە گوتمان، مەتیقی ئەو لە نووسینی ئەم چیرۆکەدا ئەوەیە کە تەنینەوەی بەدادی و بێویژدانی لە ژینگەی خۆیدا دەربخات، ئەمەشی خستۆتە ئەستۆی دەسەڵاتدارانی ئەو وەختە. لەم ڕوانگەیەوە ئاشکرایە، کە لەبەر ئەوەی تەنیا خەون سەرجەم سنووری کات و فەزای جیهانی هەڵدەوەشێنێتەوە، ئەوا دیلکردنی کابرای هەژار لە ئەدەیەکی ماڵەی حوکمداردا هیچ پرسیارێکی لۆگیکی سەبارەت بەوە ناهێنێت کە بۆچی جەمیل سائیب کابرای هەژار لەو جێیە دەگیرسێنێتەوە. ئاخر ئاشکرایە گەر وەختێک پاسەوانی سنوور و چەکدار و مەئموری هەبێت، ئەوجا حوکمدارێک لە لوتکەی قەوارە سیاسییەکەیدا خۆی ببینێتەوە، ئەوا بە سانایی دەشێت گریمانەی ئەوەش بکرێت کە لەو وەختەدا، یان لە پایتەختی ئەو وەختەدا لایەنی کەم گرتووخانەیەک هەیە و چەکدارەکانیش دەبێت هەژاری دیلکراو بۆ ئەوە بەرن. لە بە گیرساندنەوەی کابرای هەژار لەو ئەدە پەنجەرەدارەی ماڵەی حوکمدار دەرفەت دەڕەخسێت کە ئەو لەوێوە نەک تەنیا گوێی لە ئاخافتنەکانی دەسەڵاتداران بێت، بەڵکو تەنانەت دەتوانێت لە پەنجەرەکانییەوە بییان بینێت. ئەمە چاکترین

ڕێیە بۆ فەزحکردنی حوکمدار و نوێنەرانی ئەو توێژە کۆمەڵایەتییانە کە خۆیان بە نوێنەری گەل دەزانن.

لە ئەمە واتایەکی ئەوتۆ ناگەیەنێت، کە جەمیل سائیب لە چیرۆکە هونەرییەکەیدا یەکلایەنییە، وەک چۆن هەندێک قەدیمی لە ئەقڵییەتی کوردیی پینەکەری مێژووەوە دەبێژن، کە گۆیا ئەو کینی لە حوکمدارییەکەی شێخ مەحمودی موڵکداگیرکەر هەڵگرتووە. لە بنەڕەتدا جیهانی سیاسی لە ڕوانگەی هەموو نووسەرێکی یان هونەرمەندێکی ،،ڕاستەقینە،،وە تەنیا جیهانی بەرژەوەندییە، جیهانی ماچ و پاشقولە، واتا ئەو جیهانەیە کە ناشیاوە هیچ نووسەرێکی یان هونەرمەندێکی مەزن بتوانێت بە سەندنی ڕەزامەندیی دەرێکی بیڕازێنێتەوە. ڕازاندنەوەی پیوەندییەکانی دەسەڵات، ستایشکردنی زۆرداران وەک پاڵەوانی گەل، کردنی زۆردارە مردووەکانی ڕابوردوو بە نەمر، لە بنەڕەتدا کاری نووسەرانی ئاستنزمە کە گەر بەرهەمی بەو چەشنەیان تەنانەت لە ڕووی ئەدەبییەوە سەرکەوتوو بێت، سەرەڕای ئەوە تەنیا شایانی ئەوە دەبێت ناوی ئەدەبی نزمی لێ بنرێت.

نووسەرێکی مەزنی وەک جەمیل سائیب ناشیاوە بتوانێت پەیوەندییە سیاسییەکان بڕازێنێتەوە، بۆ نموونە هەڵوەستەک “بۆ خاتری گەلەکەی” (!) وەربگرێت “تاکو بێگانە بەو گەلەی خۆش نەکات” (!!)، ئەوجا زۆرداران و موڵکداگیرکەران بکات بە پاڵەوانی گەل، بەمەش کیچێکی (Kitsch) سادەی سەر بە ئەدەبی نزم بهێنێتە ئاراوە، واتا پەخشانیانە هەستی هەڵئاوساو بهێنێتەوە و زۆرداران بکات بە “نەمر”! نەخێر، کینی پسیکۆلۆژیانە جەمیل سائیبی نەتەنیوە، بەڵکو ئەو لە وڵاتێکی تەنراودا بە بێدادی و بێویژدانی، خوازیاری داد و ویژدانە. ئەو لە داڕشتنی چیرۆکەکەیدا هێمن و ئارامە و ڕاستەوخۆ بەدووی ڕستەی “خوا بەخێری بگێڕێ”دا سەرەتای چیرۆکەکەی دەدات، لە بەبێ هەڵچوون و داچوونی پسیکۆلۆژیانە (ئەو ڕەوشانەی لەدەربچێت کە نووسەری هەش لە جیهان دابڕاو هانا بۆ ئاسمان دەبات) و هەروەها بەبێ وشەسازیی پلاستیکی. هەشی بابەت فۆرمەنەر و زمانی ڕیالی ڕۆژانە “ی ئەو سەردەمە” بە شێوەیەک یەکدییان تەنیوە کە ئیدی نزیکەی ناشیاوە لە یەکدی جیابکرێنەوە.

لە جەمال بابان کە بە بڵاوکردنەوەی چیرۆکی “لە خەوما” کارێکی مەزنی ئەنجامداوە، خۆی لە کارکردنی ئەدەبی هەڵقورتاندووە و دەبێژێت: خەونبین دەبووایە لە خەونەکەی بێدار ببوایەتەوە! ئەم جۆرە هەڵوەست وەرگرتنە زۆر جێی سەرنجە. پرسیارێکی کرۆکی لەم پەیوەندییەدا ئەوەیە، کە ئایا ڕاڤەکارێک یان تەنانەت ڕەخنەگرێکی

ئەدەبی چە هەقێکی بەسەر ئەفراندنی ئەدەبیی نووسەرێکەوە هەیە؟ ئایا چۆن ڕاقەکارێک یان ڕەخنەگرێک دەوێرێت بە نووسەرێک یان هونەرمەندێک ببێژێت، کە گەرەکە ئەم یان ئەو ڕێیە بگرێتە بەر و ئەم یان ئەو ئەنجام بخاتەوە؟ ئەمە لە بنەڕەتدا خۆهەڵقورتاندنێکی زۆر نابەجێیە لە کارکردنی ئەدەبی و هونەری. لە بنەڕەتدا ڕەفتارێکی یاساغە.

بێگومان ئەمە لە ژیانی ڕۆژانەدا دەبینین، کە کەسان هەن و بە نموونە هونەردۆست نین، کەچی دەچن بۆ پێشانگە، ئەوجا ڕوودەدات کە لەوێ دەبن بە مایەی سەغڵەتی بۆ هونەرمەندەکە: “ئەرێ کاکە ئەو هەموو ڕەنگە مەرەت بۆ بەکارهێناوە؟”؛ یان ڕوودەدات کە مرۆڤ نە خوێنەرە و نە لە ناخییەوە بزواوە بە کۆششی خۆپێگەیاندن، کە ئیدی بتوانێت پەیوەندییەکی ڕەخنەیی لەتەک کایەی نووسینی هزری و ئەدەبیدا بهێنێتە گۆڕێ، بە کورتی، مرۆڤی بەم چەشنە کە گەر تەنانەت بڕوانامەدار بێت، هێشتا هەر کەسێکی سادەی کۆمەڵایەتییە، کەچی لە خۆیەوە لەسەر نووسین یان تەنانەت فەلسەفە دێتە گۆ! گومانی تێدا نییە کە پێویستە ئەم جۆرە سنووربڕێنە خۆیانە لە ڕوانگەی ئێستێتیکی و ئەدەبناسی و هونەرناسییەوە وەڵامبدرێنەوە. جگە لەوە ئەم جۆرە سنووربڕینانە لە بنەڕەتدا کێشەی لایەنەکانی وەرگرتنی ئەدەب و هونەرن، وەرگرتنیش ئەخلاقێکی تایبەت ی وەرگر (لێڕوانەر، خوێنەر) پێویست دەکات کە مەرکە کرۆکییەکەی ئاگاییەکی ڕەخنەیی نەویەکیانەی وەرگرانە بەرانبەر لایەنی ئەفراندنی ئەدەبی و هونەری وەک لایەنی بەرهەمهێنان، ئەوەش بەبێ بەدئاکاری خۆهەڵقورتاندن لە پرۆسەی بەرهەمهێنان. لە مەسەلەکە بەڕاستی ستەم دەبێت، گەر ئەو جۆرە ئەقڵییەتە ناوبراوەی سەرەوە بە چالاکی لە بواری توێژینەوە، ڕاقەکردن یان ڕەخنەی ئەدەب و هونەردا دیاربدات. لەم جۆرە هەڵوێستەدا بەڕاستی کەمایەسیی ئێستێتیکی و مەئریفەی ئەدەبی و هونەریی کەسەکە دەردەکەون.

جگە لەوە گەر نووسراوێک ئەدەب نەبوو، ئەوا هەرگیز نابێت بە ئۆبژێکتی ڕاقەکردن یان ڕەخنەلێگرتن. ئاخر ڕەخنە لە نائەدەب ناگیرێت! تەنیا ئەدەب، وەک نووسینی هونەریانە بەدیهاتوو، بەڕێی فۆرمی خۆیەوە دەئاخڤێت. بەمەش یەخەی خوێنەر / توێژەر دەگرێت و ئادۆرنۆ واتەنی داوای لێ دەکات مەتەڵۆکەی نەوی هەڵبهێنێت! جەمال بابان دەیەوێت بەو دەربڕینە ببێژێت کە چیرۆکی “لە خەوما” تەواو نەبووە! ئەمە ناڕاستیی ئەم جۆرە تێڕوانینەمان لەسەرەوە بۆ دەرخستنی فۆرمە کاتدارە داخراوەکەی “لە خەوما” پێشاندا و بەیە

ەووی تێناکەینەوە.

جەمال بابان هاوکات پێناسەیەکی ئەوروپیانەی بۆ "لەخەوما" وەرگرتووە. ئەو دەبێژێت، گۆیا ئەم چیرۆکە سەر بە ڕیالیزمی ڕەخنەییە. لەم پەیوەندییەدا بەراوردێک بە ئیحسان فوئاد، کە "مەسەلەی ویژدان"ی ئەحمەد موختار جافی بڵاوکردەتەوە، پتر نزیکمان دەخاتە لە شێوەی پەیوەندیی قەدیمییەکان بە ئەدەب و هونەرەوە، چونکە ئەو بەڕێزەش هەمان پێناسەی بۆ "مەسەلەی ویژدان" بەکارهێناوە. ئەمە لەرێوە دەگەین بەو تێڕوانینە، کە ئەو جۆرە خواستنەی ڕێبازی ئەدەبیی ئەوروپییەکان بۆ گشتی هەڵوێستەکی هەشەکییە لەناو قەدیمییەکاندا، جگە لەوە نەشیاو نییە کە لەژێر کاریگەریی ئەو مارکسییەتە هەڕەمەکییەدا (نەک هزری مارکس!) نەهاتبێتە ئاراوە کە لە ئێراق باو بوو. بە هەر حاڵ، ساغکردنەوەی کێشەیەکی بەم چەشنە بابەتی ئەم نووسینە نییە، بەڵکو هینی کەسێکە کە لە بارەی مێژووی ئەدەب و هونەر دەنووسێت.

لێرەدا ئەوەندە دەبێژین، کە دەبێت جیهانبینیی نووسەر یان هونەرمەند بە هەر پێناسەیەکی ئەدەبەکەی یان هونەرەکەی ڕەچاو بکرێت. جەمیل سائیب لە داڕشتنی چیرۆکە هونەرییەکەیدا لە هێزێکی خاوەنی ئەزەلی و بنەما مۆرالییەکانی ئەو هێزەوە سەرچاوەی گرتووە. ئارامیی مەتافیزیکی و نائارامیی جیهانی مێژوویی، جیهانی هزری جەمیل سائیبن، ژێرکەوتنی چاکە و سەروەریی خراپە کێشەی ئەون، بۆ ئەم پرسەش گەرەکە بیر لە تێگەیەکی گونجاو بۆ هزری ئەو بکرێتەوە. لە بنەڕەتدا گەرەکە جەمیل سائیب بخرێتەوە نێو ترادیسیۆنە ئەدەبییەکەی مەلای جزیری و خانی و هاوشێوەیان، ئەوجا گەرەکە بە ئەم ترادیسیۆنە ئەدەبییە ناوەکی تایبەتیی کوردیی پابەند بە جیهانبینیی هۆزانڤان و نووسەرەکانەوە "هەڵبهێنجرێت"، نەک لاسایکەرەوانە تیگەی "کلاسیک"ی ئەوروپیانەی بۆ بخوازرێت و بەزۆر بەسەر نووسینە ئەدەبییەکانی ئەو ترادیسیۆنەدا بسەپێنرێت.

سەرچاوە:

جەمیل سائیب. لەخەوما. پێشکەشکردن و لێکۆڵینەوەی جەمال بابان. بەغدا، ساڵی 1975.

تێبینی

– ئەم نووسینە یەکێکە لە بابەتەکانی نووسەر لە کتێبی "لەتەک

فەنەمەنە ئەدەبییەکاندا"، بیر و هوشیاری، سلێمانی 2006.
نووسینەکە لەم شێوەیەی بەردەستدا کاری تێداکراوەتەوە و سەرلەبەر گۆڕاوە.
– وەک ئەمانەتی ئەدەبی سیتاتەکان (ئیقتیباسەکان) وەک خۆیان دراونەتەوە.
ک.ج.

ڕۆمان ... لە ئۆکتۆبەردا کوژرام ... نیهاد جامی

“ڕۆمان”

لە ئۆکتۆبەردا کوژرام
نیهاد جامی ...

بۆ خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە کلیکی ئێرە بکەن ....

ڕەخنەو ململانێ ... تاهیر ڕەحیم

هەموو کۆمەڵگایەک لەسەر دوو بنەما گەشە دەکات. یەکێکیان ڕەخنەیە ئەوی تری ململانێیە.
ڕەخنەو ململانێ لە کایە سیاسی، کۆمەڵایەتی، ڕۆشنبیری، پیشەسازی، بازرگانی و پەروەردەییەکان.

لە کۆمەڵگا پیشکەوتووەکان، بۆ نمونە ئەڵمانیەک نادۆزیتەوە سەنای حکومەت بکات، هەموو رەخنە دەگرن.

کاتێک حکومەت شتێکی باش دەکات پێویست ناکات دەستخۆشی لێبکەیت، چونکە یەکەم ئەوە ئەرکی حکومەتە دووهەم لە گیرفانی سەرۆک و وەزیر و ئەندام پەرلەمانەکان خەرجی پرۆژەکان دەرناهێنراوە.

گەڕ کەسێک لە پارەی خۆی تەختەرەشێک بۆ قوتابخانە بکڕێ یان ق□□و□□ی□ک بۆ نەخۆشخانە بکڕێ، بێگومان جێگای دەستخۆشی و باسکردنە. خۆبەخشانە بەو کارە هەستاوە. هەروەها ئامانج لەسەناو باسکردن بۆ ئەوەیه نموونەیان زۆربێت. بەداخەوە لەناو دەسەڵاتێکی گەندەڵ و تێکشکاوی وەک ه□ر□□م، ژمارەی گەندەڵکاران چەنده زیادبکات، ئەوەندە ژمارەی خۆبەخشەکان کەمدەکات. چوونکە کێشە هەر لە گەندەڵیەکە نیە، بەڵکو خەڵک متمانەو ئومێد لەدەستدەدات.

حکومەتێکی وەک هەرێمی کوردستان ک□ تەواوی جەستەی لە گەندەڵی و لە شکستدا نوقم بووە، بۆ دەبێت ستایش بکرێ؟ میللەتی وشیار رەخنە دەگرێ نەک ستایش.

دووهەم ململانێ لەنێوان کایەکانی ژیان دەبێتە هۆی ئەوەی کە باشترو بەرەو پێشەوە بڕوات، لەئەوروپا تەنانەت ململان□□ی لەنێوان نەخۆشخانەکان، زانکۆکان و قوتابخانەکانیشدا هەیە.

کە ململانێ لە نێوان بازرگانەکان هەبوو، دەبێتە هۆی ئەوەی هەر بازرگانێک شت و مەکی باشترو هەرزان بهه□نێ بۆ ئەوەی زوو ساخبێتەوە، نموونەیەکی سادە تر، لەگەرەکێک گەر یەک سوپەرمارکێتی لێبێت، ئەوە بە ئارەزووی خۆی نرخ لەسەر شمەکەکانی دیاری دەکات. شت و مەکی هەرزان و خراپ دەهێنێ. چوونکە سوپەرمارکێتێکی تر نیە ململانێی بازاڕی لەگەڵ بکات. خەڵکییش ناچارن بیکڕن.

بەڵام گەر چەند دوکانێکی لێبێت، بێگومان هەموو هەوڵی ئەوەدات نرخەکان گونجاوبێت بۆ ئەوەی زۆرترین کەس لای ئەو بازاڕی بکەن. ئەمە پیی دەڵێن بازاڕی ئازاد…

بەڵام لە کوردستان نەک بازاڕی ئازاد نیە بەڵکو بازاڕ لەلایەن چەند بازرگانێکەوە کە هەموویان سەر بەو دوو بنەماڵەن قۆرغکراوە. هەر ئەوەش هەموو جۆرە ململانێیەکی کوشتوە. قۆرغکردنی بازاڕ دەبێتە هۆی ئەوانەی شارەزایی و توانیان لە بوار□کدا هەیە، بواری ئەوەیان نەبێت تواناکانیان بخەنە گڕ. واتا بازرگانی و بوارەکانی تریش لەنێوان دەستەیەکی گەندەڵدا قەتیس دەبێت.

ئەم دوو بنەماڵەیە چوونکە بەرژەوندیە بازرگانیەکانیان پێکەوەیە،

لەبەر ئەوە بەناچاری لەباری سیاسیشەوە پێکەوەدەبن. چوونکە لاوازی بنەماڵەیەکیان دەبێتە هۆی لاوازی ئەوی تریان جا گەر لەهەندێک هەڵوەست هەندێک جیاوازیان هەبێت بەڵام لە کۆتاییدا بەرژەوەندیەکانیان وادەخوازێت پێکەوە بن.

لە دوایی ١٦ ئۆکتۆبەرو رادەستکردنی نیوەی خاکی باشوری کوردستان بە حکومەتی عێراق، دوایی ئەو هەموو سوکایەتیە بەیەکتری، هێشتا پێکەوە کار دەکەن و پلان دادەنێن. لەبەر ئەوەی خواستی بەرژەوەندیە ئابوریەکان وا دەخوازێت.

نەبوونی ململانێ بووتە هۆی ئەوەی که ئەو دوو بنەماڵەیە ٢٧ ساڵ تەنها شکست و گەندەڵی بۆ خەڵکی کوردستان تۆمار بکەن.

کۆتایی دونیا 1916 … ڕیچارد هۆڵزنبك … و : نـەژاد عزیز سورمێ

کار لەم دونیایەدا

بەم بارە کەوتووەتەوە ،

مانگا بەسەر دارتەلی تەلەفۆنەوە

چوارمەشقی دانیشتووە شەترەنج دەکا ..

باڵدار ،

لەژێر تەنوورەی

سەماکەرە ئیسپانییەکاندا

وەك شەیپوورژەنی

بنکەی سەرکردایەتی

بە خەمگینی دەخوێنێ ..

دەسکی زەنگ ،

بە درێژایی ڕۆژ دەلەرێتەوە ..

ئا ئەوەیە کێڵگەی وەنەوشە

کە موختاری بەڕێز باسی دەکا ،

کاتێ چاوێکی لە دەست دا ..

تەنێ فەرمانگەی ئاگرکوژێنەوە دەتوانێ

مۆتەکە لە دیوەخان دەربکا ..
بەڵام هەموو سۆندەکانی ئاو کار ناکەن !

ئای هەی سۆنیا !
گشتیان ،
لەباتی منداڵان ،
پڕیان داوەتە
بووکەڵۆکەی سلیلۆز و
ڕۆیشتوون هوتاف بکێشن :
خوا پاشا بپارێزێ !
یانەی یەکتاپەرستان هەموویان
بەسەر کەشتی (مایربیر)ـەوەن
کەچی تەنیا کەشتی□وان
هەندێ شت لە ئاوازی (دۆ) دەزانێ ..

من ئەتڵەسی توێکاری ،
لە پەنجەی پێم دەکێشمەوە ..
کەچی خێرا
توێژینەوەیەکی بەڕاستی دەست پێ دەکا
(ماسی)تان دیوە
بەدرێژایی دوو ڕۆژی ڕابردوو
بە پارچە پارچەیی
لەپێش ئۆپیرادا وەستاوە ؟

ئاه ..
ئاه ئیبلیسە بە ترسەکان !
ئاه .. ئاه .. هەنگەوان !
ئەزبەرکەری دە ڕاسپاردەکە و
کەوانەی هوس هوس ..
هەروا بو وو
کە ئەمڕۆ نازانێ
(هۆمیرۆس)ی باوکمان چی نووسیوە ..
من شەڕ و ئاشتی دەگرم
لە کاتێکدا جل وبەرگی زانکۆم پۆشیوە
بەڵام گێلاس دەکۆڵم ..
کەس نازانێ ئەمڕۆ
ئەگەر سبەینێ نەبێ
ئەوان بە لەپی دەست لە کات دەدەن

ئەگەر كەسيان دەمارێكى بەهێزى هەبێ
مووى كلكى
ئۆتۆمبيلێكى بارھەڵگر دەركێشێ
ئەوە سەردەمێكى ناوازەيە .
مامۆستايانى زيندەوەرزانى
لە كێڵگەدا كۆدەبنەوە و
بە لەپى دەستيان ،
پەلكەزێڕينە دەگەڕێننەوە ..
جادووگەرى مەزنيش
تەماتت□ لەسەر نێوچەوانى دادەنێ ..
جارێكى دى سەردانى قەڵا دەكەى و
بە بيابانە فراوانەكاندا دەسووڕێيەوە
ئاسك هاوار هاواريەتى و
ئەسپ قيت دەبێتەوە
) ئا ئەوەيە جيهانى ئێمە
ئەمەش هێشتا وەختى ماوە (.

(*)ريچارد هۆلزنيك : يەكێكە لە دەستەى دامەزرێنەرانى بزاڤى دادا .
بر ِوانة : طؤظارى (الشعر 69) ذمارة 3 تةمموزى 1969 ضاثخانةى دةزطاى (الجمهورية) بةغدا .

زمان و ناكامڵى سياسيى … محەمەد تەها حوسێن

پێشانگەی نێودەوڵەتی کتێبی هەولێر سەرەڕای ئەوەی ژوانگەیەکی بەیەکگەیشتنی خوێنەر و کتێب و خوێنەر و نووسەران و نووسەران و کتێب و نووسەرانە لە نێوان خۆیاندا، بازاڕێکی ڕۆشنبیری و کولتوورە جوداکانە، پێشانگەی هەولێر خەریکە وەك دابێکی ڕۆشنبیری و نەریتێکی کولتووری لە نێوماندا دەچەسپێ. من ناچمە سەر لایەنە ئابووری و هەڵسەنگاندنە بازاڕیە بزنسییەکەی بەقەد ئەوەی هەرچۆنێك و هەرچییەك بێ ئەم دیاردە ڕۆشنبیرییە ئەرێنییە وەك جەژنێك بۆ

کتێب و نووسەران و خوێنەران دەرکەوتووە و دەردەکەوێ.
ڕۆژانە لەوێ بووم، نزیکەی (20) کتێبم کڕی، لە بابەتی سایکۆلۆژی و ئەدەبی و فەلسەفی و زمان، دوو کتێبی زۆر گرنگم لە بواری زمان و سیاسەتی زمان و بایەخی زمان وەك توخمێکی بنچینەیی لە پێکهێنانی نەتەوە و گەل و دەوڵەت و هەر قەوارەیەکی دیکەی سیاسی و کۆمەڵایەتی دۆزینەوە.

زمان هەر بەتەنها بوار یا بابەتێکی لینگویستیك و فیلۆلۆژی و کۆمەڵایەتی نییە، بەقەد ئەوەی بە بابەتێکی زۆر سایکۆلۆژی و دواتر سیاسیی و نەتەوەیی دەزانرێ، هیچ ڕێچکە و ڕێبازێکی دەروونی خۆی لە بایەخی زمان نە لای تاك و نە لای خێزان و نە لای کۆمەڵگە و نە لای نەتەوە و دەوڵەت نەدزیوەتەوە، زمان بابەتێکی هەرە لە پێشی دەروونزانییە، هەر لە دەروونشیکارییەوە تاوەکو دوا میتۆد کە سایکۆلۆژیای گەشەسەندنە(داریونیزمی دەروونی) و لە گەڵیشیدا پۆزێتیف سایکۆلۆژیی. سایکۆلۆژیا بەر لە هایدگەر زمانی بە (ماڵی وجوود) زانیوە، سیگمۆند فرۆید بە میتۆدی بەدوایەکداچوونی وشەکانWord association دەچووە نێو قوڵایی نەستی تاك و مێژووی ژیانی دەروونی ئەو، ئەم میتۆدە لە ڕێگەی زمانەوە کاری خۆی دەکات و شۆڕبوونەوەشی بۆ تاریکایی نەست کە ئەمبارێکی پڕاوپڕی زانیارییە شاردراوە و چەپاوەکانە هەر چوونە نێو زمان و دۆزینەوەی نەزانراوەکانی هۆشە.

ژان پیاژێ بۆ گەشەی مەعریفی لای منداڵ و قۆناغەکانی سەرووتردا زمانی وەك بونیادێکی هەرە چالاکی نەخشە مەعریفییەکانی مرۆڤ دەزانی، لای ئەو زمان بەستراوەی ناسین و زانینە، لە ئێبیستیمۆلۆژیاکەی خۆیدا کە ناوی "پێکهاتەیی" لێناوە پیت و وشەکانی زمانن وردە وردە دەبن بە بونیادە مەعریفییەکان و زەخیرەی زانینی مرۆڤ بەرەو هەڵکشان دەبەن.
دواتر لای جاك لاکان زمان جێگەی نەست دەگرێتەوە و بەتەواوی مرۆڤ لە نێو زماندا هەڵدەسووڕێت و هەر لە نێو ئەویشدا گەشە دەکات و دەناسرێت، زمان سیستمێکی ئاڵۆزی سیمبولیکیە و بە وریاییەکی زۆرەوە لەوێدا وێنە جوداکانی هەڵوێست و زەمەن و قۆناغە جوداکان پارێزراون و لە هەلی جیاجیاشدا دەردەکەونەوە.

زمان ئەگەر کەرەستەی بونیاتنانی مرۆڤ یا تاك بێ و دەرکەوتی بەرخوردی بەردەوامی تاك و کۆمەڵ بێ لەگەڵ شوێن لە زەمەنی جیاجیادا و هەم زەمەنەکان و هەمیش شوێنەکان لە ڕووی تایبەتمەندییە جوداکانی نێوانیاندا لەیەکتر نەچن، چۆن چۆنی زمان

لە هاوکێشەی درووستکردنی مرۆڤ و پێگەیاندنیدا وەلاوە دەنرێت؟، بایەخی زمان هەر بەتەنها لە مافە کولتوورییە سەرەتاییەکان کورت ناکرێتەوە بەقەد ئەوەی وەك ئاماژەم بۆ کرد لە بونیادی سایکۆلۆژیی و سۆسیۆلۆژیی تاك و گروپ و کۆمەڵگەکاندا دەبێتە بنەما یا بنچینەی یەکەم لە نێوان دوو بنەمای تر کە مێژووی هاوبەش و خاکی هاوبەشن.

مێژوو لە بابەتی نەتەوە یا گەل یا کۆمەڵگەدا ڕەهەندی زەمەنمان بۆ دەردەخا کە لای خۆیەوە نوێنەرایەتی جولە و چالاکییەکانی تاکەکان دەکات و کولتوور بەرهەمدێنێ، خاکیش ڕەهەندی شوێن دەستنیشان دەکات و دەبێتە ئەو ژینگەیەی کولتوور لەوێدا دەچێنرێت و پێبەپێ بە خزمەتکردن و ئاودانی نەشونما دەکات.
کولتوور وەك ڕەهەندی زەمەن و خاکیش وەك ڕەهەندی شوێن لەکارلێکی نێوانیاندا زمانێکی تایبەت بە خۆیان دێننە ئارا لەهەر نەتەوە و کۆمەڵگەیەکدا زمانی دایك یا زمانی ڕەسەنی پێدەڵێن، بەبێ زمان ئەم کارلێکە لە نێوان زەمەن و شوێن ڕوونادات، چون نە زەمەن بێ زمان مێژوو دەنووسێتەوە و نە شوێنیش بێ زمان دەبێ بە وێنەی جودا جودا و لە زەین و هۆشی تاکەکاندا دەچەسپێن.

زمانی هەر نەتەوە و کۆمەڵگەیەك کولتوورەکەیەتی، بەخۆو نەکردنی زمان بەڕەواکردنی کولتوورە بۆ ئەوەی ببێ بە نێچیرێکی سانا بۆ کولتوورە بەهێزەکانی دەوروبەری، زمان سەرمایەیەکی سیمبولیکی کولتوورییە و نەتەوە و کۆمەڵە ئیتنیکییەکان لە ڕێگەی هەر سیمبولێکەوە وێنەیەکی خستۆتە سەر ئەم کولتوورە، هێما و ئاماژەکانی کولتوور لە دەرەوەی جوگرافیای خۆیانەوە نەهاتوون، ئەگەر هاتبیشن سانا دەناسرێنەوە، بەیەکگەیشتنی کولتوورەکان دەبێ بە سیاسەتێکی زمانناسانە و زمانزانانە بەڕێوە بچێ و هاوسەنگی لەپەیوەندییە دیپلۆماتیکییەکانی نێوان نێوەندە سیاسییەکان بپارێزێ، نەپاراستنی هاوسەنگیی شکست و پاشەکشەیەکی کولتوورییە کولتوورێکی بێهێز بەرانبەر بەهێزێك دەیگرێتە بەر.

نەنرخاندنی زمانی کوردی و بەکەمناسینی لەبەرانبەر هەر زمانێکی دیکەی دنیا بەتایبەت زمانی ئینگلیزی کە لە دامەزراوەکانی پەروەردە و خوێندنی باڵای ئەم هەرێمە بەدبەخت و بەستە زمانەی خۆمان زەق بۆتەوە، کەوتنە تەڵەیەکی کوشندەیە و کارەکتەرە بەرپرسەکانی ئێو ئەم دوو ئۆرگانە وەك دوو ئۆرگانی دژ بەرانبەر زمانی کوردیی کەوتوونەتە کار و بە بڕیار و ڕێنمایی کەڵەگایی زمانی ئینگلیزی ڕادەگەیەنن و زمانی خۆمان کە نزیکەی 30 ملیۆن کەس پێی دەدوێن بە شایانی بەکارهێنانی ئەکادیمی نازانن.

ڕاستە زمانی کوردی ستانداریزە نەکراوە و هیچ هەوڵێکی سیاسیش لەو سیاسییە ناکامڵانە نابینرێ بۆ ئەوەی وەك توخمێکی بنەما لە پێکهاتنی ستاتوویەکی باوەڕپێکراوی نێودەوڵەتیی دەربخرێ، بەڵام کوردیی زمانێکی بەرگریکار بووە لە مانەوەی خۆیی و تاوەکو ئێستا بە بێ بوونی قەوارەی سیاسیی هەر لەنێو قەوارە و جوگرافیای ئەتنیکی خۆماندا ماوەتەوە و نەکەوتووە.

زمانی زیندوو و بەرقەراری وەها نەك توانای ئەوەی نییە هاوڕێ بێ لەگەڵ پەرەسەندنەکانی ئەمڕۆ، بەڵکو توانای هەرچی وردەکاریی ئەکادیمی و توێژینەوەی لە بوارە هەرە هەستیار و زانستییەکان هەیە، من ئەگەر کێشەیەك لە کۆمەڵگەکەی خۆمدا ڕوویدابێت و لە هەرچی دنیا هەیە شتی وا دەرنەکەوتبێ چ پێویستیم بە چوارچێوەیەکی تیۆرییە دێڕێکی لەم کێشەیە تیا نییە بیخەمە ڕوو؟ کێشەیەکی کۆمەڵایەتی ئەگەر تەنها لای خۆمان دەرکەوتبێ چ پێویستم بە پێوەرە خۆرئاواییەکانە بۆ ئەوەی دیاردەیەکی کوردیم بۆ بپێون؟......تاد.

زمانەکان هەموویان پڕیانە لە وشە و هەر وشەش نوێنەری شتێکە لە جوگرافیای بوونی ئەو شتانەدا، ئەگەر لە ڕووی زانستی و تەکنۆلۆژیشەوە نەیتوانیبێ هیچی بخاتە سەر مانای ئەوە نییە بیمرێنیت و بیخەیتە ڕیزی زمانە مردووەکانەوە، مردنی زمان لە ئەنجامی دۆڕانە کولتوورییەکانەوە دێتە ئارا و کولتووری کوردیی ئەگەر چی نوێنەرایەتی سایکۆلۆژییەتێکی نەتەوەیی دەستەپاچە دەکات و نەیتوانیوە بچێتە نێو هزرینی زانستی و گەشەی تەکنیکی و عەقلانییەوە و تاوەکو ئێستا ڕەفتارە هەڵچوونی و سۆزدارییەکانمان بۆ دەنووسێتەوە، بەڵام ئەو دۆخە ئیجازە بە هیچ کەس و گرووپێك نادا وەك چۆن لە ڕووی سیاسییەوە سەربەخۆیی خۆیان لەدەست دا، کولتووریش بکەن بە قوربانی شکستە سیاسیی و دیبلۆماتیکییەکانیان.

زمانی کوردی پەرتەوازەیە و بە باش بەڕێوەنەبردنی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ململانێی گرووپگەل و ناوچەگەرییەوە نیشانەکانی شکست و چۆکدادان و شۆڕبوونەوەی بەرەو هەڵدێر بە ئاشکرا لێوەدەرکەوتووە، کلکایەتی سیاسیی بۆ نێوەندە سیاسییە زلهێزەکان کلکایەتی کولتووریشی بۆ ئەوان لێکەوتێتەوە و بە خێرایی وا زلزمانەکان زمانمان دەبەنەوە نێو دەممان و وردەوردە دەیبڕن.

ئەوەی سەیرە ئەوەیە زمانی کوردی لە دەستووری عیراقیدا کە باشترینی خراپەکانی ناوچەکەمانە وەك ڕەسمیی چەسپیوە و مۆرکێکی دەستووری و سیاسیانەی لەسەر ئاستی دنیا پێوە لکاوە، کەچی

کاراکتەره حزبیه کوردییەکان به گەڵانەوه بۆ سەر سایکۆلۆژیای هێزگەری و ماڵباتیی خۆیان ئەو زمانه تەنها له ئاستی جل و بەرگ و نمایشی خۆبادان و نەریتیانه دا دەبینن و ئەو مانایەیان نەداوەتێ توانای جوڵه و پشکنینی له هەرچی بواری ژیاندا هەبێ.

• ئەم بابەته له زنجیرەی بابەتەکانی سەر زمان و بایەخی زمانه له دەرکەوتنی کولتووریدا.

هونەر چییە؟ ... کاوە جەلال

هونەر لە فراوانترین واتادا چالاکییەکی مرۆڤە کە بەرهەمێک دەخاتەوە. ئەم چالاکییە هونەرییە بە کوردی ناو دەنرێت “وەستایەتی”. ئەمە هەروەها دەتوانین لە نووسینەکانی پلاتۆن و ئەریستۆتەلیسدا دیدی گریکەکان بۆ هونەر بخوێنینەوە. ئەوان لە “تەشنە”ی، واتا لە هونەری پاپۆڕسازی، پزیشکی، جەنگ، بیناسازی و هتد دەدوان، کەواتە مەبەستی ئەوان وەستایەتییە بۆ دروستکردنی بابەتێک یان ئەنجامدانی پیشەیەکی وەک پزیشکی بە شێوەیەکی هونەری. وشەی ئەڵمانییەکەی هونەر (Kunst) لە توانستەوە (Können) وەرگیراوە و واتاکەی بریتییە لە: توانست بۆ سەروەربوون بەسەر کارێکدا.

گەر لە واتایەکی تەسکدا لە تێگەی هونەر بڕوانین، ئەوا دەبێت تێگەی وەستایەتی یان توانست پتر روونبکەینەوە، چونکە کێشەکە لەم پەیوەندییەدا دروستکردنی بابەتە زەروورییەکانی ژیان نییە، وەک خانوو، پێڵاو، پۆشاک و هتد، بەڵکو دروستکردنی بابەتگەلی ئەوتۆیە کە کاریگەرییەکی خۆیی (واتا: ئێستێتیکی) دەنوێنن یان گەرەکە بینوێنن. هونەر لەم حاڵەتەدا ناچێتە خزمەتی مەبەستێکی دەرەکییەوە، بەڵکو مەبەستەکەی لەناو خۆیدایە، بەواتایەکی دی، ئەو خۆی مەبەستە.
لە ئەم دیاریکردنە درشتەی سەرەوە تەنیا تا رادەیەک لە تێگەی هونەر نزیکمان دەخاتەوە. بۆ تێگەیشتنی وردتر لە هونەر پێویستە پاڵهێزی ئەم چالاکییە خۆمەبەستە دیاربهێنین. لە زۆرینەی ئێستێتیکەکاندا دەتوانین بخوێنینەوە کە هونەر چالاکییەکی

ئافرێنەرانەی مرۆڤە و ڕەمەکیانە سەرهەڵدەدات. هونەر گرنگترین دەسوەژێ بە خۆدەربڕین. بە هەر حالە، هونەر شتێکی ریالە، کەواتە بوونێکی سەربەخۆی لە هونەرمەند هەیە.

مەرکی سەرەکیی کاری هونەری، لە بەراورد بە بابەتە زەرووریەکانی ژیان، ئەوەیە کە دەبێت "جوان" بێت، جوانیش ئەوەیە کە مرۆڤ هەشسام دەکات، کەواتە ئەو کارە رۆژانەیی نییە یان جیاوازە لە شتە ئاساییەکانی ژیان. جگە لەمە کاتێک لە پیشەی دەستیدا کەرەسەی دەرەکی (خشت و گەچ) وەردەگیرێت و بەڕێیەوە بابەتێک (خانوویەک) دروست دەکرێت، واتا بەدیدەهێنرێت، ئەوا لە حاڵەتی کاری هونەریدا بەدیهێنانمان نییە، بەڵکو "دانەوە"مان هەیە، لە ئەوە کە هونەرمەند دەیداتەوە، بەرهەم نییە، بەڵکو "ناوەرۆک"ی داڕشتنە، کە وەک خانوو نییە و لە شتێکەوە دروستبکرێت، بەڵکو "لەنێو شتێکدا" دیاردەهێنرێت، کەواتە پرسیارەکە ئەوە نییە کە "لە چییەوە" ئیشێکی هونەری دروست بکرێت، بەڵکو ئەوەیە کە "لە چیدا"، واتا لە چ مەدیۆمێکدا، ئەو ناوەرۆکە دەردەتەوە.

بێگومان ئەوە فۆرمە کە لە هونەردا هەشسامی دەخاتەوە نەک ناوەرۆک. بە تێڕوانینی فریدریش شیلەر نابێت لە کارێکی هونەریی جواندا ناوەرۆک هیچ رۆڵێک، لێ دەبێت فۆرم هەموو رۆڵێک بگێڕێت. ئاخر، وەک شیلەر دەبێژێت، تەنیا بەڕێی فۆرمەوە کاردەکرێتە سەر سەرجەمێتیی مرۆڤ، بە پێچەوانەوە ناوەرۆک تەنیا کاریگەری لەسەر تاکە هێزی مرۆڤ دەنوێنێت. ناوەرۆک، جا چەند مەزن و هەمەلایەنی بێت، هەردەم بە شێوەیەکی سنووردار کاردەکاتە سەر هۆش، لێ مرۆڤ تەنیا لە فۆرم دەتوانێت چاوەڕوانی گەیشتن بە ئازادیی ڕاستقینەی ئێستێتیکی بکات.

هونەر پێش هەموو شتێک لە خزمەتی هونەرمەنددایە، ئاخر ئەوە هونەرمەندە کە بە خۆدەربڕینی ئافرێنەرانە بە ئازادی دەگات: ئەو لە ئافراندندا شوێن ڕەمەکێکی ناخەکی دەکەوێت، ئەم ڕەمەکە بە موئانات کاری تێکراوە، پاشان ئەو بە کارە هونەرییەکەی ساتاردەبێت و بە باڵاترین فۆرمی ئازادی دەگات. بەدووی ئەمەدا، وەک ساتاربوونی لاوەکی، ناساندنی (ئیئترافی) کارەکەی لە لایەن کەسانی دییەوە واتا وەردەگرێت، ئەویش بەوە کە ئەوان ڕەچاوی هونەرەکەی دەکەن، یان سەرسامیی خۆیانی بۆ دەردەبڕن، یان دەیکڕن. بێگومان لەبەر ئەوەی هونەر توانای ڕوونکردنەوەی هەیە و پێی دەکرێت قووڵترین پرسە موئاناتاوییەکانی مرۆڤ دەربڕێت، ئەوا هونەر لە خزمەتی کۆمەڵگەشدایە. هونەر دەتوانێت مرۆڤ پێبگەیەنێت، دەتوانێت

لای وەرگر (ڕەسیپیەنت) هەڵوەستی ڕەخنەیی بەداربکاتەوە.

کارە هونەرییەکان بەگوێرەی هێز و بەردەوامیی کاریگەرییە ئێستێتیکییەکەیان دەنرخێنرێن، واتا چۆنێتیی نزم یان بەرزیان پێدەدرێت. ئەوە جوانیی و ڕەسەنێتیی و یەکجارەکێتییە کە دیاریکەری تەمەنی هونەرەکانە، بە پێچەوانەوە ناوەڕۆکگەلی کۆکراوە و بەپاڵ یەکەوە دانراو، کارەکە کە بێگومان ئاماژە بە خواستی خۆدەبڕیبن دەدات، لە تەیدا هاوکات نەبوونی توانای فەرماندن، کەواتە ناهونەرمەندێتی، دەردەکەوێت. یان با ئەمە بە زمانی ئەڕیستۆتەلیس دەرببڕین: ئەو کارە نیشانەیە بۆ لاوازیی زەین، لێرەشدا کەسی بابەت خەڕەوە جارێ "تێگەی گشتێتی"، واتا تێگەی فەرمی نییە. لەم ڕوانگەیەوە کەس هەوڵ دەدات هەستی هەژاو بەبێ پێگەیشتنی زەینیی بکات بە هونەر، لە ئەوە کە ئەو دەیخاتەوە، هونەر نییە، چونکە فەرماندن هەمیشە لەنێو پێکەوە کارابوونی زەین و هەستدا ڕوودەدات.

ئەمە بەم شێوەیە لە حاڵەتی کاریگەریی هونەردا دەکەوینە بەردەم پرسیاری نرخاندنی هونەر، واتا لێرەدا لای وەرگری هونەرین. لە زەحمەتە بتوانین لەم پەیوەندییەدا بە پێوەرێکی ئۆبژەکتیفی بگەین. هونەر، جا شێوەسازی، موزیک، هۆنراوە یان شانۆ بێت، بۆ هەندێک کەس جوانە گەر ڕوو لە هەست بکات، بۆ هەندێکی دی جوانە گەر ڕوو لە زەین بکات. ئاشکرایە مرۆڤێکی سادە هیچ لە هونەری ئەبستراکت حاڵی نابێت. جگە لەمە کەسانی هۆشئاوەڵا و هەستمەند هەن و هونەرێک بە جوان دادەنێن کە هاوکات ڕوو لە زەین و هەست دەکات. گوتەی دەبێژێت: ئەوە کە جوانە، گەرەکە شارەزا بینرخێنێت، لە ئەوە کە ڕازێنراوەتەوە، تەنیا بە ئاپورە دەئاخڤێت.
لە پرسیاری زۆرتر لە بەردەمماندا زین دەبنەوە: ئایا لاساییکردنەوەی هونەری گەلانی دی هونەرە؟ ئاخر ئاشکرایە کە لاسایی لە ڕەمەکی سپۆنتانی مرۆڤەوە هەڵنەقوڵاوە، بەڵکو پێشنموونەیەکی هەیە و کەسی لاسایکەرەوە، بە نموونە گۆرانیبێژ، لە جیهانەکەی خۆیدا کۆپیی دەکات.

جگە لەمە لە سەردەمە داڕزاوەکاندا دەکەوینە بەردەم پرسیاری چۆنێتیی هونەر. ئایا هونەر لەم جۆرە سەردەمانەدا پەی دەکرێت بەختیاری یان هەستی شادی دابڕێژێت؟ لە بنەڕەتدا هێنینەوەی هەستی شادی لەم سەردەمانەدا نیشانەی ناڕاستگۆییە، هەر بۆیە بەهۆی ناڕاستگۆییەوە دەبێت بە کیچ، بەڵام تەنانەت فۆلکلۆر (بۆ نموونە شایی) دەبێت بە دیاردەیەکی ناجوان، چونکە ئەو کەسە کە لەنەویدا دەست دەگرێت، لە ناخەوە نامۆیە بە ڕیتمە کرۆکییەکانی هەر شاییەک،

بەپێی خوازیارانی فۆلکلۆر وەک کەسانی سادە و چێژشێواو هانا بۆ سادەترین جۆری شایی دەبەن کە "شایی چەپی"یە. پەیدەچێت لە سەردەمە داهێزاوەکاندا تەنیا ڕشانەوەی گوزراشت لە دۆخی مرۆق و بەڕێشەبوونی بەهـا کۆمەڵایەتییەکـان بکـات. بەم شێـوەیە هـونەر لە سـەردەمە داهێزاوەکاندا دەکەوێتە بەردەم ئەرکی ئاڵۆز، تەنانەت خۆیشی ئاڵۆز دەبێت.

بۆ دیدی ئـادۆرنۆ نـابێت بە هیـچ شێـوەیەک ڕێ بـدرێت کە هـونەر کۆمەڵایەتییانە بەکاربهێنرێت و ناوە بکرێت، بە پێچەوانەوە هونەر دەبێت دەکەـک بێـت لە چـاوی جیهانەکـدا کە پێچە بە ڕووی خۆیـدا هەڵدەواسێت. لە بنەڕەتدا ئەم پێچەیەی داکۆوتی کۆمەڵایەتییە کە هونەرمەنـد بەری دەکەوێـت، ئەوجـا لەبەر ئەوەی نـاتوانێت هیـچ ئیجرایەک بەرانبەری بنوێنێت، ئیدی تووشی موئانات دەبێت. هونەر وەک شتێکـی زیـادە، وەک ئوتێنـوم پێویسـتە هەڵوەسـتی دژبەری خۆی بەرانبەر کۆمەڵگە بپارێزێت، چونکە تەنیا بەم شێوەیە بەی دەوڵـەت پەیوەندییە ڕیالەکان بخاتە ژێر پرسیارەوە.

Adorno, Theodor W.: Gesammelte Schriften. Band 7: Ästhetische Theorie. 6. Auflage. Frankfurt am Main 1996.
Kuhr, Rudolf. Was ist Kunst. http://www.humanistische-aktion.homepage.t-online.de/kunst.htm
Schiller, Friedrich: Über die ästhetische Erziehung des Menschen

---

خەڵاتی نۆبلی نادیە و ڕەخنە نارەواکان بەسەر نادیە و کۆمەڵگەی ئێزدیان … شاخەوان

شەش

نادیە لە تەمەنی ٢١ ساڵیدا لە ١٥ سێپتەمبەری ٢٠١٤ دا لە گوندەکەی خۆیان کۆجۆ لەلایەن داعشەوە دەستگیردەکرێ و بەکۆیلە دەکرێ، لە نۆڤەمبەری ٢٠١٤ رزگار دەبێ، لە سەرەتای ٢٠١٥ دا وەک پەنابەر دەگاتە ئەلمانیا، لەساڵی ٢٠١٦ دا ٣ خەڵاتی مەزن (بالوێزی نیازباشی یوئین، مەدالیای مافەکانی مرۆڤ و ئازادی دەربڕین) بەدەست دەهێنێ، لە تەمەنی ٢٤ ساڵیدا لە ساڵی ٢٠١٨ دا خەڵاتی نۆبلی ئاشتی بەدەست دەهێنێ.

لە کورتەی پێشەکییەکەدا چالاکی و کاریگەری نادیەمان بە بەلگەوە بۆ دەردەکەوێت. دیارە خەباتی نادیە بریتی بووە لە خەباتی ئەو لە ناساندنی تاوانی گەلکوژی ئێزدیان و هەروەها ئازایەتی نادیە لە دەرچوونی لە قاوغی قوربانیبوونەوە بۆ خەبات دژ بە تاوانباران، ناساندنی دڕندەیی تاوانەکە بە جیهان و هەوڵدان بۆ دانپێنانی وەکو تاوانی گەلکوژی، هەروەها چوونی بۆ ئاستێکی جیهانی و لەوێدا خەباتکردن بۆ هەموو قوربانیانی تاوانی دەستدرێژی کە لە زۆربەی بارەکاندا لە کاتی شەردا و لە بوونی تاوانی جەنگ و پاکتاو و گەلکوژیدا روودەدەن، بۆنمونە وەکو دەستدرێژییەکانی تاوانی گەلکوژی دارفور، تاوانی پاکتاوی رەگەزی و گەلکوژی لە یوگوسلاقیای کۆندا، لە شەری ئێتنی ناوخۆی کۆنگۆدا، تاوانی گەلکوژی رواندا و هتد. دیارە خەلاتەکە لەپای خەباتی نادیەیە بۆ قوربانیانی تاوانی دەستدرێژی لە شەڕدا و ئەوەش جەختی لەسەر دەکرێتەوە، هەروەکو خەباتی د.

دەنیس مەکوێکە بەهەمان شێوە بۆ ڕزگارکردنی قوربانیانی دەستدرێژییە لە شەڕی نێوان وڵات و گروپە ئێتنییەکاندا. سەبارەت بە د. دەنیس پێویستە ئاماژە بەوە بکەین کە ئەو دکتۆرە تائێستا بە هەزاران نەشتەرگەری بۆ قوربانیانی دەستدرێژی کردووە و جگەلەوە هەوڵی داوە لەباری دەروونیدا یارمەتیان بدات. تەنانەت لە کاتی بەخشینەوەی خەڵاتەکەدا ئەو خەریکی نەشتەرگەری بووە. ئەو قوربانیانەی د. دەنیس نەشتەری کردوون بەتایبەتی قوربانی شەڕی ئێتنیانەی کۆنگۆن.

نادیە موراد کە خۆی قوربانییەکی دەستی داعشە ١٨ کەسی لە خێزانەکەی بوونەتە قوربانی، هەندێکیان لە کچ و ژنەکان بەکۆیلەکراون، هەندێکیان کوژراون، دیارە پیاوەکان هەموویان گولەبارانکران.

نادیە خۆی یەکێک بووە لە کچە ئێزدییە بەکۆیلەکراوەکان، دەستدرێژی کراوەتەسەر و لە ژێر ئازار و ئەشکەنجەداندا بووە. دواتر دوای نزیکەی ٣ مانگ کۆیلەیی خۆی ڕزگار کردووە.

جگەلەو خەڵاتە پێشتر نادیە موراد لە ساڵی ٢٠١٦ دا لایەن یوئینەوە وەکو بالوێزی نیازباشی داندرا و هەروەها مەدالیای مافەکانی مرۆڤی هاڤل و مەدالیای ساخارۆفی بۆ ئازادی دەربڕین بەدەستهێناوە. بەدەستهێنانی ئەو پایەیە و خەڵاتانە بێگومان نادیە دەبێتە ئاستێکی بەرزی جیهانی، کە ئەرکی سەرشانی ئەو و خەباتی ئەو دەبێتە ئاستێکی جیهانی و زۆر بەرفراوانتر. بەمجۆرە بەشێکی گرنگی خەباتی نادیە لەسەرەتاوە هەوڵێک بووە بۆ ڕزگارکردنی ئەوانەی بەکۆیلەکران و دەستدرێژیان کرایە سەر و لە بازارە ئیسلامیەکانی داعشدا هەرزانفرۆش کران، دواتر لە ساڵی ٢٠١٦ دا ئەو لایەنەی خەباتی ئەو گرنگی زیاتر وەردەگرێ و دەبێتە جیهانی، چون کێشەکە کێشەیەکی جیهانیە و بەرفراوانە.

لای هەمووان ئاشکرایە کە لە ڕێکەوتی ٣ ی ئەگستی ٢٠١٤ دا لەبەرچاوی هەمووان جیهادیە ئیسلامیەکانی داعش بە پشتبەستن بەدین و باوەڕیان هەلمەتی لەناوبردنی ئێزدیانیان دەستپێکرد و ئەنجامدا. بەر لە هێرشەکەی داعش دەسەلاتداران پەراوێزیانکردبوون و کۆمەڵگەیەکی پشتگوێخراوبوون، ئەوەی سەر بە پارتی نەبوایە و سەر بەلایەنیتر بوایە پەراوێز و دژایەتی دەکرا، پارتی هەمان ڕەوتی بەحزبیکردن و گەندەڵ و ناکوردستانی لەوەش پیادەدەکرد، کۆمەڵگە خرابووە ژێر چنگ و چەپۆکی حزبی پشووتەنگی سەرۆک. ئەوان وەکو کۆمەڵگەیەکی تایبەت هیچیان بۆ نەکرا و گرنگیان پێنەدرا و لەبیرکراوبوون.

لە کاتی هێرشەکەدا هێزەکانی پارتی کە گوایە هێزی بەرگری و پارێزگاری ئەوە بوون رایانکرد و ئێزدیەکانیان بە ئیسلامیەکانی داعش جێ هیشت، هەروەکو ئاوارە ئێزدیەکان گوتیان “فرێشتیانن”. دیتمان دەستدرێژیان کرایەسەر و کوشتوبڕ کران. شوێن هەبوو چەند ڕۆژ و هەفتە دوای هێرشی شەنگال ئەوجا داگیرکرا وەکو گوندەکەی نادیە گوندی کۆجۆ کە لەلایەن داعشەوە دەوری درابوو و لە ١٥ سێپتەمبەردا دەستی بەسەردا گیرا و خەڵکەکەی بەر شاڵاوی تاوانی گەلکوژی کەوتن. هیچ هێزێک بەهانایانەوە نەچوو. بۆیە دەکرێ بڵێین کورد و جیهان پشتیان تێکردن.

ئێزدیەکان ئێستا چ وەکو تاک یا کۆمەلگە لە ئازار و تراومای تاوانەکاندا دەژین، چیرۆکە جەرگبڕەکان ئاسمانی بیر و هۆشیانی

داگیرکردووە و لە زامی تەنیایی و بێکەسیدا دەتلێنەوە. دەسەڵات و کۆمەڵگەی موسوڵمانی دەوریان لە ئازار و داخوازیەکانی ئەوان ناگەن، قوربانیە رزگاربووەکان هەندێکیان لە ژێر هەڕەشەی لەناوچووندان، گەلێکیان نائومێدانە چاوەڕێی کۆتایی و نەمان دەکەن، لای زۆریان دوای نەمانی خۆشەویستان و دوای ئەو هەموو تیرۆر و تاوانە درندانەیە ژیان هیچ واتایەکی نەماوە. دیل و بەکۆیلەکراوەکان هەر رۆژەی مردنێک بەچاوی خۆیان دەبینن و خۆزگەی نەمان دەخوازن، کەسە هوشیار و بەئاگاکان لەوانە نادیە لە خەمی رزگارکردنی ئەوانیترن و خەبات دەکەن. زۆر لە دایکەکان چاوەڕێی هەوالی کچ و کوڕە وونبووەکانیانن و لە هەریسەنتی هیوای دوورەدەستدا دەڕوانن…

گومان لەوەدا نییە کەوا زۆرینەی ئێزدیەکان لە باشوری کوردستاندا دەژین، ئەوان کەمینەیەکی خاوەن ئایین و کەلتوری تایبەت بە خۆیانن، بەدرێژایی مێژوو بوونەتە قوربانی دەستی جوداکاری ئایینی و نەتەوەیی و چەندینجار بەرەوڕووی تاوانی پاکتاوی ڕەگەزی بوونەتەوە و کوشتوبڕ کراون، دواجار لە 2014 دا ئیسلامیستەکانی داعش تاوانی گەلکوژیان بە دڕندانەترین شێوە دژیان ئەنجامدا. ئێزدیەکان خۆیان دەڵێن ئەوان تائێستا ٧٤ جار بەرەوڕووی “فەرمان” واتە قڕکردن بوونەتەوە.

خەلاتکرنی نادیە ساڕێژی زامی ئەوان بەگومان ناکا هەروەکو مەبەستی خەڵاتەکەش ئەوە نییە، چون کێشەی ئەوان زۆر بەرفراوانتر و سەختترە، بەڵام بە جۆرە لە جۆرەکان بە کۆمەڵگەی ئێزدی دانپێنانێکە بە ئازارەکانی کۆمەڵگەی لەبیرکراوی ئێزدیان و بوونی ئەو کۆمەڵگە بەشخوراو و قوربانییە. گومان لەوەدا نییە کەوا هەولەکانی نادیە رۆلی گرنگی لە ناساندنی کۆمەڵگەکە و تاوانەکەدا وەکو تاوانی گەلکوژی بینی.

وەکو دیتمان دوودڵی لە دانپێنان لە خەڵاتەکە و رۆڵی نادیەدا بەجۆرە لە جۆرەکان لە لاپەڕە کۆمەلایەتیەکاندا خرایە روو، هەندێ بە ئەوەی ئاگاداری هیچ خەباتێکی نادیە بن هێرشیان کردەسەر و ناوناتۆرەیان بە هەلبەست، هەندێ لەبەر رەتکردنەوەی کوردبوونی ئێزدیەکان هێرشیان کردنەسەر. بەکورتی بەپێی ئەوەی نوسران رەخنەکان هەندێکیان لە بەئاگایی بوو، هەندیکیان لە دیدی ئەتنەناسیونالیستانەی کورتبینەوە بوو، وە هەندێکیان لە دیدێکی حزبیانەوە بوو، هەندێ لە دیدێکی ئیسلامیانەوە بوو. دیارە دوای بەرزبوونەوەی نادیە موراد وەکو ئەستێرەیەکی ئەو کۆمەلگە

بەشخوراوە، ئەو ڕەخنە و هێرشانە خرانەڕوو.

پێشتر نادیە موراد لەلایەن دەسەڵاتی هەرێم (پارتی کە لەو دەڤەرەدا دەسەڵاتدارە) گرنگی پێدەدراوە و دژایەتیشی کراوە. پارتی هەوڵیدا ئەندامی پارتی و پەرلەمان ڤیان دەخیل بەرزکاتەوە و سەرنجەکان بۆ لای ئەو راکێش بکات بەڵام سەرکەوتوو نەبوو. بۆیە هەندێ لە ڕەخنەکان شون لەو دیدە حزبیەوە بەجۆرێ لە جۆرەکان هەڵدەگرێت.
ڕەخنەی ئیسلامیستەکان کلاسیکیە و گوتنەکان سەرچاوە لەو فاکتەوە دەگرن، کە ئیسلامیەکان ئەوان وەکو کافر سەیر دەکەن و نکۆڵی لە مافە ئایینی و کەلتوریەکانیان دەکەن، تووندرەوەکانیان لەناوبردنیان بەڕەوا دەزانن. داعش کە ڕێکخراوەکی ئیسلامیستی تووندرەوە لەناوبردنی کۆمەڵگەی ئێزدی بە ئەرک دەزانێ و هەر لەو ڕوانگەیەوەش تاوانی گەلکوژی ئەنجامدا. لەراستیدا ئەو تێگەیشتنە نەرێنیە کاریگەری لەسەر کۆمەڵگەی موسوڵمانیش بەدیاری هەیە، هەروەکو زۆر لە موسوڵمانان تێگەیشتن و سەیرێکی نەرێنیان بەرامبەر بە مرۆڤ و کۆمەڵگەی ئێزدیان هەیە.

ڕەخنەی ئیتنەناسیونالیستیەکان بە جۆرێ لە جۆرەکان نکۆڵی لە دانپێنان بە نادیە و کۆمەڵگەی ئێزدیان دەکات. دەگوترێ “ئەوان خۆیان بە کورد نازانن”، “نادیە چی بە کورد کردووە؟!”، “ئەوان حاشا لە کوردبوونی خۆیان دەکەن”! هتد. بەکورتی داوا لە نادیە و ئێزدیەکان دەکەن ناسنامەی نەتەوەیی خۆیان ساغ کەنەوە و ئایا ئەوان سەر بە ئێمەن یان ئەوان! بەکورتی ئەوان تەنها ئەو کاتە کۆمەڵگەی ئێزدیان لاپەسندە، ئەگەر ئەوان خۆیان بە کورد دابنێن و خۆیان لە کورد جیانەکەنەوە.

بەپێی مێژوو گەلی ئێزدی هەرگیز حاشایان لە زمان و کەلتوری خۆیان نەکردووە. باشترە ڕەخنەگران بچن گوێیان لێبگرن و سەیری کەلتور و ڕێتوالی ئایینیان بکەن! مانەوەیان دوای دەیان هەڵمەتی لەناوبردن بە درێژایی مێژووی بوونیان توانای خۆڕاگری ئەوان دەسەلمێنێ. ئەوان لە نێو گورگاندا ژیاون و درێژیان بە مانەوەی خۆیاندا داوە. ئێزدیەکان وەکو کۆمەڵگەیەکی ئێتنی خاوەن ئایین و دابونەریتی تایبەت بەخۆیان، خۆیان سەرپشکن لەوەی وابەستەی نەتەوەیان چیە. ئێزدین یا کوردن؟ ئەوە پرسیارێکە ئەوان لە وەڵامیدا سەرپشکن. پێناسەی نەتەوەیی تەنها و تەنها مافی ئێزدیەکان خۆیانە، مافی کورد یا عەرەب یا کەسیتر نیە ناسنامەی نەتەوەیی بەسەر ئەواندا بسەپێنێ. لە سەردەمی ڕژێمی بەعسدا ئێزدیەکان هەمووی بەعەرەب نوسرابوون و نکۆڵی لە ناسنامەی

نەتەوەیان کرابوو، هەروەکو ئێزدییەکان کەوتبوونەژێر سیاسەتی بەعەرەبکردن و تواندنەوە لە پرۆسەیەکی پلانبۆداندراوی پاکتاوی ڕەگەزیدا. سەپاندنی ناسنامەی نەتەوەیی بەسەر ئێزدییەکاندا بەهەرجۆرێک بێت دەچێتە خانەی چەوساندنەوە و پاکتاوی ڕەگەزی. هەروەها هەر جوداکارییەکی ئایینی یا نەتەوەیی پێشێلی مافەکانی مرۆڤە. بۆیە گرنگە دەرک بەوە بکرێت کەوا کۆمەڵگەی ئێزدی هەموو مافەکی کەلتوری و رامیاریان هەیە و پێویستە ئەو کەمینەیە بپارێزرێن، دان بە مافی کەلتوری و رامیاریاندا بندرێت، هاوکاریان لە ئاوەدانکردنەوە، گەشەسەندن و کرانەوەدا بکرێت، پێویستە خەڵکی کوردستان بە چاوی ڕێز و خۆشەویستییەوە سەیری ئەو کۆمەڵگە بەشخوراو و خۆڕاگرە لەمێژینەیە بکەن، شانازی بە جودایی و تایبەتمەندییەکانی ئەوان بکەن، باوەشی میهرەبانیان بۆ بکەنەوە و خۆشیان بوێن.

لە کۆتاییدا پێویستە بگوترێت، خەباتی نادیە خەباتێکی بەرزی مرۆڤایەتییە لە ئاستی کوردستان و ئێراق و هەرێم و جیهاندا. خەباتی چالاکوانانی مافی مرۆڤ و تاوانی گەلکوژی چ لە ئاستی کوردستاندا یا جیهاندا لەگەڵ خەباتەکەی ئەودا لەیەک ڕێچکەی خەبات دەکەنەوە. خەباتی نادیە وەکو خەباتی هەر چالاکوانێکی مافی مرۆڤ بۆ جیهانێکی ڕەواتر و باشترە.

ژمارەیەک لەو ڤیدیۆکلیپانەی کە ئاماژە بە چالاکییەکانی نادیە موراد، تاوانکارییەکانی داعش و ئازاری قوربانیان دەکەن لە خوارەوە داندراوە.

Nadia Murad speaking to BBC HARDtalk in 2016

Amal Clooney Criticizes World Response To Yazidi Genocide | NBC News

الفتاة الأيزيدية نادية مراد: “داعش يغتصبون السيدات بعد الصلاة .. وقتلوا 700 شاب في ساعتين
https://www.youtube.com/watch?v=FhjV2aDlo9Q

Nadia Murad: Eine Jesidin kämpft für Menschenrechte

ISIS Survivor Nadia Murad Becomes UN Goodwill Ambassador | NBC News

The Interview: Yazidi former sex slave Nadia Murad recalls IS (group hell in Iraq (2016

Nadia’s Story: Yazidi survivor calls for international protection

Nobel Peace Prize shared by Nadia Murad, anti-rape activist l Al Jazeera English

Nobel Peace Prize laureate 2018 Nadia Murad, Efforts to end sexual violence as a weapon in war

Nobel peace prize 2018 winners: who are Denis Mukwege and ?Nadia Murad

Yazidi Girls: Prisoners of ISIS

شەونمە شینەکانی شەو … ناڵە حەسەن

تۆ دڵۆپە شەونمێکی
بەسەر لێوی گوڵێکی شینەوە
شین دەچی□وە
زەردەخەنەی باخچەکانیش
بە تیشکی سەر ڕوخساری تۆ دەبریسکێنەوە
هەندێجاریش / نەرم نەرم
بەسەر ڕووی پەنجەرەیەک دێیتە خوارێ
کە بە پەردەیەکی شین داپۆشراوە
لە دیوی ژوورەوەش
نەوڕەسە ژنێکی ناموراد
بە ژێرکراسێکی تەنکەوە
لەسەر سیسەمەکەی ڕاکشاوە
مۆمێکی داگیرساندووە و شیعر دەخوێنێتەوە

تۆ تریفەی مانگێکی شینی
لە نێو تاریکی شەو و
بەسەر تاشەبەردەکانی تەمەنم
دەدرەوشێیەوە
بە بوونی تۆ
هەموو / شەونمە شادومانییەکانی شەو
نیگای سنەوبەرەکان / شەپۆلی دەریاکان
ڕەشماڵی بنارەکان / شین دەچنەوە
تۆ /
کتێبی خەونەکانمت پڕ بارانی شین و
دەفتەری شیعرەکانم پڕ شیعری شین و
بوخچەی ئارەزووەکانیشمت
پڕ وردە کانیاوی شین کردووە
لە شەوێکی شین شینی پاییزیش
وەکو شیلە
شل شل
دەڕژێیتە نێو پێدەشتی
خەیاڵە شینەکانی من
شەونمی شین و شەوی شین
تاڤگەی شین و توانەوەی شین
عەشقی شین و شیعری شین
شین و شین و شین
شین وەک دەریا
شین وەک ئاگر
شین وەک خودا
تۆ تەونێکی لە شەوە شینەکاندا
ڕۆحی ئەستێرە دوورەکان و
شەونمە ئیرۆسی□کان و
پەپوولە یاخییەکان
بە ڕۆحی من دەبەستی□وە
تۆ قەڵەمێکی
هەوری نێو شەوە شینەکانت
لەخۆت لوولداوە
بە مەرەکەبی بارانە شینەکانیش
شیعری عاشقانە
لەسەر ڕووی ڕووبارەکان و دەریاکان
دەنووسی□و□

گوڵە گیانم
تۆ دڵۆپە شەونمێکی سەر گۆنای
خونچەیەکی شینی شەبەنگی
نێو تەمە سپییەکانیت
لەسەرەتای سەرەتاکانەوە هاتوویت
بەنێو کۆتایی کۆتاییەکانیش / تێپەڕیویت
کاتژمێرەکان بە هەناسەی تۆ بێدار دەبنەوە
زەمەنیش درێژە بە وەرز و سەدەکانی خۆیدەدات
تۆ سومبولێکی سەرمەدیت
دەبیت بە باران و تێکەڵ بەخاک دەبییەوە
دەبیت بەخاک و خۆت بۆ بەفر ڕووت دەکەیتەوە
هەموو بەرەبەیانێکیش
ئەوکاتانەی
پرشنگی خۆرەتاو
لێوی لە لێوە شینەکانت دەخشێنێ
وەرزە تاریکەکانی عەشق و
ئەشکەوتە تاریکەکانی تەنیایی و
بەهەشتە تاریکەکانی مردن
ڕووناک دەکەیتەوە
مەمکۆڵە گەرمەکانیشت
شەوە شینەکانی
نێو قەسیدە درێژەکانی غوربەتم
گەرم دەکەنەوە
وەک شلکە ڕێواسێکی ناسکیش
سەرگۆنای
زورگە وشکهەڵاتووەکانی خەیاڵم و
نێو دەمی
کێڵگەی ئارەزووەکانم / تەڕدەکەیتەوە …!

ئابی ۲۰۱۸

ڕوونکردنەوەیەک سەبارەت بە ڕۆمانی : دواوێستگەم باکوورە ... جەلال بەرزنجی

هەڵەچنی کتێب
جەلال بەرزنجی

همنگوای دەڵیت"پێش ئەوەی رۆمانەکانم، چاپ بکەم (٢٠٠) جارپاکنووس و هەڵەبڕیان بۆ دەکەم. زۆر لە نووسەران، هەڵەبڕی خراپی نووسینەکانیانن، منیش یەکێکم لەوانە، بۆیە هەق وایە، ئەو ریک□ ردەی همنگوای بشکێنم، بەڵام نازانم لە بەر چ هۆکارێک،ئەوە هێشتا رووی نەداوە؟ بۆیەیش،کە کتێبەکانم چاپ دەکەم، لە هەڵەی چاپ بەدەر نیین.

هەر چەندە پێش جاپکردنی رۆمانی (دوا وێستگەم باکوورە) هەڵەبڕم هەبوو،بەڵام هێشتا، هەڵەکان بنبڕ نەکراون، جگە لەوەش لە کاتی گواستنەوەی ئەو فۆنتەی کتێبەکەی پێ نووسرابوو، بۆ ئەوەی، پێی چاپکرا، زۆر وشە پچڕ پچڕ بووین. دواوی لێبوردن لەو خۆێنەرانە دەکەم ،کەوا لە کاتی خوێندنەوەی چیرۆکەکە تۆشی هەڵوەستە بووینە،بە بێ دەنگی و پشی فراوانی،ئەرکی چاک کردنەوەی هەڵەکانیان لە زەینیاندا لە ئەستۆ گرت.

لە بەر زۆر هەڵەکان، هەر زوو، فرۆشتنی رۆمانەکەم لە کتێبفرۆشەکان راگرت، دواى هەڵەچنیەکی ورد، بەم زوانە، رۆمانەکەم بە تایتلی(گەشت بە رێگەی خەون) لە مالێ وەفای بڵاو دەبیتەوە.

پەیڤی سەربەستی؛ ژنان و کۆمەڵگا ... نووسینی: زانکۆ یاری

بە مەبەستی پاراستن و ڕێزگرتن لە کەرامەت □و مافە سروشتییەکانی

مرۆڤ و لە پێناو گەشەسەندنی مرۆڤ و مرۆڤایەتی، لە پانتاییی جوگرافیا جۆراوجۆرەکانی دونیا هەوڵ و تەقەلای زۆر دراوە، وەکوو سەرهەڵدانی هەندێک لە شۆڕش و خەباتە مەزنەکانی مێژوو لە پێناوی ئازادی مرۆڤ و یەکسانی هەموو مرۆڤەکان. هەروەها لە مافێکی سەرەتایی، کە لە بەیاننامەی مافەکانی مرۆڤدا وەك ئەسڵی یەکەمی ئەو بەیاننامەیە هاتووە کە: “گشت مرۆڤەکان بە ئازادی لەدایك دەبن و بەرانبەر لە نرخ و پایە و مافدا…”. (Universal Declaration of Human Rights) هەروەها کۆمەڵگایەک کە ئامانجی پێشکەوتن بێ، دەبێ ڕووناکبیران و بیرمەندانی بە شێوەیەکی ڕاستەقینە و بنەمایی لەوە تێبگەن کە ئازادی ژنان، هەمان ئازادیی تەواوی مرۆڤایەتییە و لە هەموو بوارەکاندا ڕێگای پێشکەوتنی ژنان خۆش بکەن و هاندەر بن بۆ ئەوەی میللەت بگەنە لووتکەی دادوەری. دەرەنجامی پەیقی ئازادیی ژنانیش ئەوەیە کە ئەوان بتوانن بگەنە مافە ڕەواکانیان لە کۆمەڵگا.

ڕێنسانس (Renaissance)، ئەو شۆڕشە هەموو لایەنەی کە لە ماوەی سێ سەدەدا ئەورووپای گرتەوە و لە ئاکامدا توانی لە هەموو بوارەکانی ژیانی مرۆڤایەتی کاریگەریی بەرچاوی هەبێ، توانی کاریگەری قووڵی لەسەر ڕوانینی مرۆڤ سەبارەت بە کولتوور، زانست، کۆمەڵگا، ئایین و سروشت ببێ و لە ئاکامیشدا ڕوانگەی مرۆڤ سەبارەت بە مرۆڤ، ئاڵوگۆڕی زۆری بەسەردا هات. بە سەرهەڵدانی ڕێنسانس لە شاری فلۆرانسی ئیتالیادا ڕۆڵی ژن لە گۆڕەپانی خەباتدا پێی نایە قۆناغێکی نوێ. گەر ئاورێکی خێرا لە وێنای ژن لە کولتوور و ئەدەبی سەردەمی ڕێنیسانس تاکوو ئێستا بدەینەوە، دەبینین لە نیگارەکانی سەردەمی ڕێنیسانسدا کە درێژکراوەی ئەنتیکە بووە، ڕۆڵی ژن لە بونەوەرێکی پاک، ژێردەست و ملکەچەوە گۆڕدراوە بۆ ژنێکی تر. ژنێک کە دەتوانێت پابەند نەبێ بە ڕۆڵە خوازراوەکان کە کۆمەڵگا بۆی دیاری دەکات، ژنێک کە دەتوانێت خۆی بنووسێتەوە و شێعر، ڕۆمان، مووزیک و هونەر بەرهەم بهێنێ.

بەڵام ڕەنگدانەوەی نەرمی دژە ژنان بە درێژایی مێژوو هەندێک هەست و کەوتی ژنانی مۆرال نیشان داوە و هەندێکی تری خستۆتە دەرەوەی مۆرالەوە و کاریکردووە بۆ بەرهەمهێنانی وێنایەکی نزم بۆ پێگەیان. لە زۆر کولتووردا سیفاتی مرۆڤانە و بەهێز دراونەتە پاڵ پیاوان و ژنان پێگەیەکی نزمیان پێبەخشراوە. بەڵام زۆرجار دەکەوتنە بەر بێ ویژدانیی کۆمەڵایەتی. هەروەها ترادیسیۆنی نووسینی پیاوانە، زیندووکردنەوە و ڕاگرتنی پیاوگەرایی بوو؛ سەرەڕای ئەمەش ژن وەک

بونەوەرێکی لاواز و بێدەسەڵات لە کولتوور و ئەدەبدا وێناکراوە و کورتکردنەوەی ژن تەنیا بۆ تێرکردنی حەز و ئیرۆتیکی پیاو بووە. ئەم گرنگیدانە بە ڕۆڵە خوازراوەکان، جۆرێک لە حەزی ماسکۆلین لای کۆمەڵگا زەق دەکاتەوە و لە بەرهەمی کلاسیکدا بەردەوام بەرهەمهێنەرەوەی ئایدیۆلۆژیی باوکسالارانە بووە. لەو سەردەمەدا نووسەرانی تێکست زۆربەیان پیاو بوون و ئێدی نووسینە ترادیسیۆنال و ستیریۆتایپەکان کاریگەریی نێگەتیقی هەبووە لەسەر ڕۆلی ژن لە کۆمەڵگا.

لە ژیانی مرۆڤدا، بەشداریی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ژنان ئەرکێکی پێویست و پیرۆزە و نەبوونی؛ بە مانای پەراوێزخستنی نیوەی کۆمەڵە. دەور و ڕۆڵی ژن بۆ دامەزراندنی پەیوەندیی توندوتۆڵ، لە نێوان بزوتنەوەکانی دیمۆکراسی خوازی لە لایەک و ویست و داخوازییەکانی ژنان لە پێناوی خەبات و وەدێهێنانی مافە سروشتی و مرۆڤایەتییەکاندا لە لایەکی تر یەکێکە لە پڕبایەخترین هۆکارەکانی بەشداریی ژنان لە دیسکۆرسی سیاسی-کۆمەڵایەتی لە هەر وڵاتێک. زۆرجار لە لای هزرڤانان بیرمەندان، سەدەی بیستەم سەدەی گەشەسەندن چەکەرەکردن و هەروەها بەڕێوەبردنی مافەکانی مرۆڤ بووە و توانیوە وەرچەرخانێکی مەزن لە ئاستی کۆمەڵگای جیهانیدا بێنێتە گۆڕێ.

لە وڵاتانی گەشەسەندوودا، بەشداریکردنی ژنان لە بەڕێوەبردنی کاروباری وڵاتدا گرنگی و بایەخی خۆی هەیە. جوڵانەوەی سیاسی ژنان لە کۆمەڵگای ڕۆژاوادا، توانیویەتی ڕێگای خۆی بدۆزێتەوە. لەو بوارەدا بە هەوڵ و تەقالای زۆر، بزوتنەوەکەیان بەرەو ڕێگایەکی درووست کاناڵیزە کراوە. لە ئازادییە سیاسی-کۆمەڵایەتییەکان چێژی تەواویان وەرگرتووە و توانیویانە بە خەباتی بێ وچان، تاکوو ڕادەیەکی باش مافی ئازادیی خۆیان وەدەست بێنن. بەڵام کاتێک کە فێمینیستەکان دەنگ هەڵدەبڕن و دەڵێن ژن دەبێ ئازاد بێ، باشتر ئەوەیە پرسیاریان لێ بکەی؛ بڵێی دەبێ لە چ شتێک ئازاد بێ؟ کەمتر کەسێک هەیە لە ڕۆژی جیهانیی ژناندا (International Women’s Day)، وڵامی ئەم پرسیارە بداتەوە کە مەبەست لە ئازادی ژن چییە؟ لە کوێی جیهاندا دەتوانین وێنەی ژنێکی ئازاد بدۆزینەوە؟ ژنێک کە بۆ دۆزینەوەی بژێوی لە قەراخی شەقامەکان لەژێر چاوی حیزی هەندێک لە پیاوان دەستفرۆشی بکا، یان ژنێک کە بە پارەیەکی مەمرەوبژی دەبێ لە کارگا یان ڕێکخراوێکدا کار بکا، ئازادی ژن دەبێ چ واتایەکی هەبێ؟ ئەو کاتەش کە باس لە ئازادیی ژن دەکرێ، وڵاتانی گەشەسەندووی کاپیتالیستی (Capitalism)، پتر لە هەمووان دڵ بۆ

ژنانی لە پاشکەوتووی جیهانی سێهەم و چوارەم دەسووتێنن کە مرۆڤ دەکەوێتە بیری گوتەیەکی بەنرخی فارسی کە دەڵێ؛ دایەنی دڵسۆزتر لە دایک!.

بەڵام بە گوتەیەکی کوردی، دەنگی دەهۆڵ لە دوورەوە خۆشە و ئەمەش زۆر ڕاستە؛ چونکوو دەبێ ئەوەش بزانین کە لە سەدەی هەژدە بەملاوە، جەستەی ژن ڕووبەرێک بووە بۆ سێکسوالیزەکردن، دەربڕین، چەوسانەوە و بەکاڵاکردن. سەرەڕای ئازادبوونی ژن لە زۆر ڕووەوە، وێناکردنی جەستە و فێتیشایزکردنی و بەکاڵاکردنی ژن وەکوو سیمایەکی دیاری کۆمەڵگا بووە، ئەو ژنانەش کە لەم وێناکردنەدا جێگایان نەدەبووە بە ژنی کەتوو-خراپ (Fallen women) ناوزەد دەکران.

دونیای ئەوڕۆ گەواهی پێشێلکارییەکی سیستەماتیك و بەرفراوانی مافەکانی مرۆڤە کە لەسەر دەستی دەسەڵاتە دیکتاتۆر و تۆتالیتەرەکانی دەخوڵقێ. بۆ نموونە: بوونی دیاردەگەلێکی ئابڕووبەرانە وەک خانەی گەندەڵی بەشێوەیەکی دیار و نادیار لە پێشکەوتووترین وڵاتانی کاپیتالیستی و کەڵک وەرگرتنی ئابڕووبەرانە لە پڕووپاگەندەی بازەرگانی، هەموو دەرخەری ئەوەن هەتاکوو ئەو کاتەی کە سیستەمی کاپیتالیستی بوونی هەیە، پەیڤدان لەمەڕ ئازادیی مرۆڤ بە تایبەت ئازادیی ژن، گاڵتەجاڕییە… بەڵام لە بەر زۆر هۆکاری سیاسی-کۆمەڵایەتی دەتوانین بڵێین ڕۆژهەڵاتی ناڤین (Middle East) نەخۆشە و چەوسانەوە و پەراوێزخستنی ژنان لەوێدا لە هەموو بوارەکاندا، مێژوویەکی دووردرێژی هەیە.

کۆمەڵگای سوونەتی و لە حاڵی گەشەکردنی ئێمە، بە هێنانی شتی پڕوپووچ و بێ بنەما و دەمارگرژی بێ جێ، دەسەڵاتی پیاوسالاری و یاسا توندوتیژە ئایینییەکان و کاریگەریی نەرێنی لەسەر ڕەوتی ژنان، لە گەیشتن بە مافە سەرەتاییەکانی خۆیان بێ بەش کراون و هەروەها بەرەو چارەنووسێکی نادیار دەباتە پێش. لە وڵاتانی جیهانی سێهەمدا، چەمکی ئازادی واتای تایبەتی خۆی هەیە و بە جۆرێک پیاوسالاری نەریتی بەسەریدا زاڵ بووە. دەوری ژنان لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین، بەتایبەت لە مێژووی ئێراندا جێگای باسی زۆرە. خەباتی ژن بۆ وەدەسهێنانی مافی ڕەوا و بەرانبەر لەگەڵ پیاو، لە سەردەمی مەشروتەدا وردەوردە شێوەیەکی نوێ بە خۆیەوە گرت و زۆر بوێرانە و ئازایانە لە گۆڕەپانی خەباتدا بوون. لە سەردەمی ڕەزاشادا،لەدوای هاتنە سەر کورسیی حوکم، هەندێک ئاڵوگۆڕی پێکهێنا، بەڵام ژنان نەیانتوانی لە هەڵبژاردنەکاندا بەشداری بکەن و هەر وەک هاووڵاتیی پلە دوو سەیر دەکران!

لە کوردستان، بەتایبەت لە ئاواییەکاندا، بە ڕای زۆر کۆمەڵناسی کورد و غەیرە کورد، توێژەری سیاسی و مێژوونوس؛ بە شانازییەوە، ژنی کورد لە چاو ژنانی نەتەوەکانی دراوسێ وەک فارس، تورک و عەرب بە درێژایی مێژوو ئازادتر بووە و ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ بارودۆخی جوگرافیای کوردستان، خەباتی دوور و درێژی کورد و ژیانی کۆچەری و کوێستان و گەرمێن. چونکوو جگە لە بەخێوکردنی منداڵ و کاری قورسی ناو ماڵ، لە بەرهەمهێنان و ئاژەڵداری و کشتوکاڵدا، کە بناخەی ئابووری کوردستانن، شان بە شانی پیاوان کاریان کردووە. بەشداریی ژنی کورد لە کۆمەڵگادا، بۆتە هۆی ئەوەیکە وەک پێویست کەسایەتیی خۆی نیشان بدا و هەر بەو پێیشەش مافی ئامادەبوونی لە کۆڕ و کۆبوونەوە کۆمەڵایەتییەکاندا بووە. کۆمەڵگای کوردی لە مێژەوە باوەڕی بە ئازادی و پاراستنی مافی ژنان بۆ وەدێهێنانی مافە سروشتی و مرۆڤایەتییە‌کانی هەبووە.

هەروەها لە ئەدەبیاتی کوردی و نووسراوەکانیشدا ژنان پێگەیەکی بەرزیان هەیە و بە درووستی مامەڵەیان لەگەڵ کراوە. کچانی خێزانی کوردپەروەر پابەندبوونە بە کۆدی مۆراڵەوە و تاکوو ڕادەیەک پتر لە نەتەوەکانی‌تر لە مافی کولتووری، ئابووری، سیاسی و کومەڵایەتیی بەرانبەر لەگەڵ پیاو کەڵکیان وەرگرتووە.

بەڵام ئەوەی گوتمان بەو مانایە نییە کە ژنانی کورد بە هەموو مافەکانیان گەیشتوون و زوڵمیان لەسەر هەڵگیراوە؛ ڕاستییەکەی ئەوەیە لەگەڵ ئەو هەموو هەوڵ و تەقالایەی کە ڕووناکبیران، زانایان و دڵسۆزانی کۆمەڵگای کوردی بۆ بنبڕکردنی ئەو داب و نەریتە ناحەزە کۆمەڵایەتییانە کە دەبنە هۆی پێشێلکردنی مافی ژنان، ئێستاش کە سەرەتای هەزارەی سێهەمە، ژنان هەموو بەشێوەیەکی تر دەچەوسێنەوە.. لە بەرانبەر کۆمەڵگا و گیروگرفتەکانی، چەکی ژنی کورد، لۆژیک و دیالۆگ و عەقڵانییەتە، ئەرکی سەرشانیانە و دەبێ چەکی خۆپەروو□ردەکردن و بەرزکردنەوەی پلەی زانست بەدەستەوە بگرن و بۆ خەباتی ڕزگاری و گەیشتن بە مافە سروشتی و مرۆڤایەتییە‌کان تێ بکۆشن. چونکوو لە سروشت و خوڵقاندا، لە باری توانای ڕۆحی و بیرکردنەوەدا، جیاوازیان لەگەڵ پیاو نییە.

بیروبۆچوونی پیاوسالاری و هەندێک داب و نەریتی کۆن و دواکەوتوون کە دەبنە هۆی درووستکردنی جیاوازییەکان و نە سروشت و یەزدان، هیچ لایان جیاوازیان بۆ ژن و پیاو دانەناوە. بە هیوای ئەوەیکە؛ ڕۆژێک کە ژنان لە پێناوی خەبات بۆ وەدێهێنانی مافە مرۆڤایەتییە‌کاندا و سروشتییەکاندا و لە پێناوی مافی بەرانبەر سەرکەوتوو بن و زوڵمی

مرۆق بۆ مرۆق بەدەستی مرۆق بنبڕ بکرێ و لە هیچ شوێنێك هیچ چەشنە پێشێلکارییەکی مافی مرۆق نەبینین، و دونیا بەو ئاواتە لەمێژینەی خۆی: “ئازادی ژیان، بۆ تەواوی مرۆڤەکان”، پەرە بدات.

-———————

لە زەوینی گەمەکانی منداڵیدا
چنرا بۆ دەنگ گۆڵێکی جوان
تارایان دا لە دەور سەری و
دەستیان نایە دەستی پیاوێک
دواتر ئەو گوڵە منداڵە
بوو بە گوڵێکی وەڕەزی نێو گوڵدان… «شەکیلا مەحموودی»

-———————

سەرچاوەکان:

1-ئەنتۆنی، گیدنزو (2009). حەسەن ئەحمەد مستەفا، “کۆمەڵناسی”، هەولێر، چاپخانەی ئاراس.
2-شێرکۆ، دوکتۆر بەلەچ (1990). کێشەی کورد، حەمە حەمەباقی کردویە بە کوردی، تەبرێز، چاپخانەی ڕەزایی.
3-مەدیحە سەفی (2016). ئەمڕۆی ژنی کورد و ڕەهەندەکانی ئازادی، ئەڵمانیا.
4-لازاریف، م. س و دیگران، (1386). تاریخ کردستان، مترجمین کامران ایمن ێوه، منصور صدقی. تهران، فروغ.
5-درویش‌پور، مهرداد (2001). (جامعه‌شناس). چالشگری زنان علیه مرادن،استکهلم-سوئد، جامعه‌شناس. نشر باران.
6-میرزایی، ملکیان، (1387). محمد؛ نگاهی به وچعیت اجتماعی زنان، تاریخ دسترسی به مقاله: 20/4/97، ێدرس اینترنتی: Org/farpages/articles/roozna13850601.htm.
7-جاسبی، عبدالله؛ (1379)، زن در گستره اجتماع، تهران: انتشارات دفتر فرهنگ، چاپ اول.

-—————

(این مطلب در هفته‌نامه فرهنگی-اجتماعی دەنگی کوردستان، سال چهارم، شماره 68، مرداد 1397 به چاپ رسیده است.)

بۆچی دۆخی سیاسی کوردستان لە بازنەیەکی بەتاڵدا دەسوڕێتەوە؟ … ئاسۆکمال

ناسیونالیزمی کورد لە بەرئەوەی لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم و ڕوخانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی لە شێوەی عەشیرەتگەری و ناوچەگەریدا دێتەمەیدان و لە ڕێگەی زمان و خوێندنی ڕەسمی کوردیەوە فەرهەنگێک شکڵ پەیدەدا کە ناتوانێ هەموو بەشەکانی سەران و بادینان هاوئاهەنگ بکا و کێشەی ناوخۆی بزوتنەوە سیاسیەکەشی لە شێوەی جەلالی و مەلایدا زیاتر ئەم خەسڵەتی بنەماڵەیی و عەشیرەتگەری و ناوچەگەریە تۆخ دەکاتەوە. لە دوای ١٩٩١یشەوە هەرچەند دیفاکتۆ سەربەخۆ دەبێ لە ڕژێمی بەعس، بەڵام نە لە باری ئابوریەوە توانای سەربەخۆی دەبێ و نە لەباری سیاسیشەوە دەتوانێ یەک ئیدارە بێت و بەم شێوەیە دوو ڕۆشنبیری ناوچەگەری لەلایەن دوو حزبی چەکدارەوە دەبێتە ناسنامەی دانیشتوانی کوردستان. لە ٢٠٠٣ەوە ئاڵوگۆڕێی گرنگ لە باری ئابوریەوە ڕوودەدا و نەوت دەبێ بە بنەمایەکی ئیمکانی سەربەخۆبون و ڕێکەوتنی ستراتیژی دەساڵێش حکومەتی هەرێم دەکاتە ئەمری واقیع. بەڵام هیچ ئاڵوگۆڕێکی ڕیشەیی لە ئیدارەی سیاسی و یاسایدا ڕونادات و دەستور و پەرلەمان و دەزگاکان وەک خۆیان ناکارا و ناجێگیر و ژێردەستەی سیستەمی میلیشیایی دوو ئیدارەی حزبی دەمێنێتەوە. هەم سیاسەتی نێودەوڵەتی و دژایەتیەکانی ئێران و تورکیا و هەم بەرژەوەندی سیاسی و ئابوریەکانی هەردوو حزبی دەسەڵاتدار و پەیوەندیە پاشکۆیەکانی یەکێتی بە ئێران و پارتی بە تورکیا قاڵبی مانەوەی کوردستان لەعێراقدا دەسەپێنن.

حزبە دەسەڵاتدارەکانی ناسیونالیزمی کورد لەو چوارچیوە سیاسی و نێودەوڵەتیەی تیایدا کاردەکا بەرژەوەندیەکانی لە ئاستی لۆکاڵ و ناوچەکانی سەوز و زەرددا لە پاراستنی سیستەمێکی میلیشیایی عەشیرەتی و بنەماڵەییەوە بەڕێوەدەچێ کە لە پێناو پاراستنی ئەم دەسەڵاتە هەرێمیە ولەژێر فشاری دەرەوەدا پێویستی بە جۆرێک ڕیکەوتنە لە ئاستی کوردستاندا، بەڵام ئەمە نە سیستەمێکی سیاسی جێگیرە نە خاوەنی بەرنامەیەکی دەوڵەتی و ستراتیژیە. ئەم پێویستیانەی دەسەڵاتە ناوچەگەریەیە کە پلەی هاوئاهەنگی لە نێو ناسیونالیزمی کورددا دروست دەکات، نەک وەک ئەوانەی پییان وایە کە یەکێتی و پارتی ناسیونالیست نین هەربۆیە هاوئاهەنگیان نیە و دژ

بەیەک دەوەستن و لەگەڵ هێزی دەرەکیدا ڕیک دەکەون لەدژی یەکتر. بورژوازی کوردیش ئەم حزبە ناسیونالیستانەی وەک نوێنەری سەرەکی خۆی لەم سێ دەیەیەدا قبوڵکردوە و هیچ بزوتنەوەیەکی تری بورژوازی نەیتوانیوە ڕەقیبی بێت و بتوانێ دۆخی کوردستان بگۆڕێ وئایندەیەکی جیاواز بە چارەسەری کێشەی قەومی بخاتە ڕوو.

نەبونی بەرنامە وئاسۆیەکیش بۆ چەنیەتی دامەزراندنی قەوارەیەکی سیاسی و ئابوری سەربەخۆ لە بەغداد وای کردوە کە ناسیونالیزمی کورد لە بنەبستدا بمێنێتەوە و نەتوانێ شەرعیەتی خۆی لەڕێگای ئایدیا و ڤیژن و سیاسەت و فەرهەنگێکی دەوڵەتیەوە جێگیر بکا و هەمیشە ئایندەی ئەم دەسەڵاتداریەتیە نادیارە ، هەربۆیە پێویستی بە سەرکوتی بە پەردە یان تەخکردنەوەی سنورە ناوچەیی و عەشیرەتی و حزبیەکانی زیاترە بۆ درێژدان بە مانەوەی دەسەڵاتە لۆکاڵیەکانی. ئەم شێواز و سیستەمی بەڕیوەبردنە لە بواری بەرهمەهێنان و فرۆشتنی نەوت و بازرگانی و وەرگرتنی گومرگی سنورەکان و بودجە لە دەوڵەتی عێراق ، یا خود لە بواری سیاسەت و پەرلەمان و یاسا و پەروەردە و هتد.. دەبینرێ.

هۆکاری ١٦ ئۆکتۆبەر و ٣١ ئاب و ئەم سیاسەت و تاکتیکە دژ بەیەکی یەکێتی وپارتی و شەڕ و ململانێی ناوخۆیان و ڕیکنەکەوتنی ستراتیژیان دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەمانە ناسیونالیزمێکی بە دەوڵەتن و هێزێکی لۆکاڵی و ناوچەگەری میلیشیایین کە بەرژەوەندی داهات و دەسەڵاتی ناوچەکانیان لەپێش دۆخ و چارەنوسی کوردستان و خەڵکەکەیەوەیە.

ئارنست گیللنەر دەڵێ دۆخی کورد و سۆمالیەکان شازن لەمڕۆی دنیادا بەوەی کە وەک نەتەوەیەکی قەبیلەیین ، کە هەندێ کات لەناوخۆدا وەک قەبیلەیە هەرچەند ڕوو بە جیهانی دەرەوە وەک قەومیەت دەردەکەوە. ئەو لە ساڵی ١٩٨٣دا کتێبێکی بەناوی “نەتەوە و ناسیونالیزم”ەوە دەرکردوە و کە لە چەند جێگایەکدا ئاماژە بە کورد دەکا. ئەو دەڵێ ” ناسیونالیزم نەتەوە دروست دەکا نەک بە پێچەوانەوە”.

ناسیونالیزمی کورد نەتەوەی کوردی دروستکردوە بەڵام بەوەی نەیتوانیوە و ستراتیژی نەبوە ببێ بەدەوڵەت ئەم پرۆسەیە هەروا بە ناکامەی ماوەتەوە. دۆخی ئێستای کوردستانیش کە نزیک بە سێ دەیەیە دەسەڵاتی دیفاکتۆی کوردی هەیە نەیتوانیوە ئەو پرۆسەیە کامڵ بکا و قەوارەیەکی سیاسی مۆدێرنی دەوڵەتی دروست بکا و قاڵبی عەشیرەتگەری و بنەماڵەیی و ناوچەگەری سەپێنراوە بەسەر دۆخی کۆمەڵایەتی و

سیاسی کوردستاندا و ڕێگەی گرتوە لە گەشەکردنی و کامڵبونی بەرەو کۆمەڵگەیەکی مۆدێرن و دەوڵەتێکی مۆدێرن. ئەمانە ڕەنگدانەوەی لەسەر ئابوری و خوێندن و ڕۆشنبیری و ناسنامە و خەباتی چینایەتی داناوە و دۆخێکی سەخت و چەقبەستوی دروست کردوە.

ئاسۆکمال

چیرۆک- چاوانی ئەبڵەق
نووسینی: حەمە هیوا …

زۆربەی کات بیری دەکردەوە و لە خۆی دەپرسی ئایە کۆتایی بونی هەیە؟ نەستی ئەو هەرزەکارە ڕووبارێک بوو لە پرسیار،گشت کاتێک لەسەر ئەو ئایدیایە بو،کە سەراسیمەیی نەبێت بەرامبەر هیچ فەیلەسوفێک یاخوود هەر پەرتوکێک،هەر بۆیە دەیویست خۆی لۆجیک ببەستێت بە هەمو ئەو ڕستانەی کە نیشانەی پرسیاری لێ تێکەوە بوون.
لەو گەڕەکەی ئەو هەرزەکارە و دایکە پەککەوتەوەکەی لێ دەژیان،ئارایشتگایەک هەبوو،سێ کچ خاوەندارێتیان دەکرد،تەمەنیان لە سەروو بیست ساڵ دەبوو.
ئەو هەرزکارە دەمێک بوو بڕیاری ئەوەی دابوو بەبێ ئەوەی باوەری بە هیچ ئاینێک بێت بژی،لە کوڕانی هاوتەمەنی خۆی نەدەچوو،لەو ڕۆژەوەی باوکی لە جەنگ کوژرا، بڕیاری دا ببێتە جێگرەوەی باوکی بۆ دایکی.

لە کۆڵانەکەیاندا چەند فرۆشگایەک هەبو،بازاڕێکی چکۆڵەش هەبوو،چەندەها پێشتەفرۆشی لێبوو،جلکی ئافرەتانە و کچانەیان دەفرۆشت،هاوکات مەیخانەیەکیش لەوێدا بونی هەبوو.
ئەوەی مایەی سەرسورمان بو گشت ڕۆژێک کاتێک هەتاو سەری دەردەنا ئەو ئارایشتگایە بەر لە هەمو فرۆشیارەکان دەکرایەوە،زۆر جار خەڵکیان هەراسان دەکرد بە هاوارکردن و بانگهێشتکردنی لاوە تازە هەرزەکار بوەکان،سەرنجی هەمو کوڕە باڵغبوەکانیان بۆ خۆیان ڕادەکێشا.

ئەو هەرزەکارە ناوی عەلی ڕەزا بوو، خاوەن دایکێکی پەککەوتە و گۆچان بەدەست و داماو بوو،گشت بەیانیەک دایکی بە خەوتویی خاوەن

دەکردەوە و پاشماوەکەی دەسری، بە هۆکاری ئەوەی دایکی سانسۆری جەستەیی لەدەست دابوو و بە ئاشکرا میز و پیسایی دەکرد بە ژێر خۆیدا، بەڵام عەلی ڕەزا هیچکات نەیدەهێنا بەسەر خۆیدا و ئامادەگی ئەوەی تێدا دەبینرا تاوەکو کۆتا نەفەس یارمەتیدەر بێ بۆ دایکی.
ئەوەی کە عەلی ڕەزای ناڕەحەت و بێزار کردبو ئەو سێ کچەی ئارایشتگا بون،گشت ڕۆژێک ئاژاوەیان پێ دەفرۆشت و تانەیان لێ دەدا، بەهەرجۆرێک بوایە عەلیڕەزا خۆی لەوان دەدزییەوە.

موجاهید ئەو کوڕە بوو،کە لە قۆناغی ناوەندیدا لە مەدرەسە لەگەڵ عەلیڕەزا هاوپۆل بوو،کوڕێکی دەستکورت و بێ نەوا بوو،هەفتانە سەری لە عەلیڕەزا دەدا و بە قەرز بڕێ پارەیەکی کەمی لێوەردەگرت.لە ڕاستیدا موجاهید لە نانەواخانەیەک کاری دەکرد، بەڵام خۆی بەبەش نەدەکرد لە کاری پاکردنەوەی پێڵاو،لە هەمبەر هەمو ئەمانە کچە مامەکانی کاتێک دەیان بینی سوکایەتیان پێ دەکرد و لە دورەوە تیری رقیان بۆ دەهاوێشت.
ڕۆژێک لە ڕۆژەکانی وەرزی زستان لە مانگی دوو موجاهید دەیەوێت بڕواتە کار بە جلکە چڵکنەکانی،گەرچی ترسی ئەوەی لە نیشتوە کچە مامەکانی بیبینن و دوبارە تەشقەڵەی پێ بکەن،ڕێگی ناچاری دایدەگرێت و دەچێت.

لەوکاتەدا کە لە ماڵ وەڕێدەکەوێت بارانێکی بێ ئەندازە خێرا دەبارێت و لەگەڵ خۆیدا تۆفان و تەرزە دەهێنێت.لەوکاتەدا دو کچە مامەکەی دەردەکەون و یەکێکیان کە ناوی ئیمانە،پانتۆڵێکی ڕەشی تەسک و بلوزێکی مۆری قۆڵکورت و چاکەتێکی سوری پۆشیوە،قۆپچەی بلوزەکەشی کردۆتەوە تا مەمکۆڵەکانی دەرکەون و دڵی لاوەکانی پێ ببا.
ئەوی تر ناوی نەدیە و تەنورییەکی مۆری کورت و گۆرەوییەکی درێژی ڕەشی لەبەرکردوە،لەگەڵ ژێر کراسێک و بلوزێکی یەخەدار.

ئامۆزا نەگبەتەکەیان بەسەر دەکەنەوە بە جوێنی ناشرین،نەدی سمتە خڕەکانی خۆی بە موجاهید نمایش دەکات و بە چاوێکی سوکایەتییەوە لێی دەڕوانێت و دەڵێت:چیە حەزت لێ نیە؟!ناتەوێ بێی هەرسێکمان کاتێکی خۆش ببەینە سەر؟موجاهید پڕبوە لە رق چاوانی ئاگرێکی جەهەنمیان لێ دەبارێت،ئیمانیش لەولاوە دەست دەخاتە بەینی مەمکەکانی و دەڵێت:وەرە داماو لەگەڵ ئێمە وەرە،ئێمە بە خۆڕایی خۆمانت پێ دەدەین وەرە گەمژەی سوک و ڕیسوا.لەوکاتەدا عەلیڕەزا وەک کابوسێک دێت و بە هەمو هێزی خۆیەوە شەپازلەیەک دەدات لە ئیمان و پاڵەکیش دەنێت بە نەدیەوە و دەستی موجاهید ڕادەکێشێ و دەیبات بەرەو ماڵی

خۆیان.

ڕێگادا دوبارە توشی کچانی ئارایشتگاکە دەبنەوە، یەکێک لەو سێ کچە کە چاویلکەیەکی ڕەنگی شینیی ئاسمانی لە چاو دایە،جاڕ دەدات بە کچەکانی تر کە عەلیرەزا و موجاهید هاتون،لەو کاتەدا بە شێوەیەکی چاوەڕوان□کراوانە عەلیرەزا شاڵاوی بۆ دەبات و بە مستکۆڵە دەکێشێت بە سەریدا،خۆی و موجاهید دەرۆنە ناو ئارایشتگاکە و دو کچەکەی تر دەبینین کە تەنها جلی ژێرەوەیان لەبەردایە و بە جەستەی ڕوتەوە لێی دانیشتوون.
کاتێک کە ئەو دو لاوە دەبینین ب□ د□ک□ی ترسەوە ڕادەچەڵەکێن و هەڵدەستنە سەر پێ، یەکێکیان دەست بۆ رومەتی عەلیرەزا دەبات،لەوکاتەدا عەلی رەزا شەقێک دەکێشێت بە دەستیدا و لە خۆی دوری دەخاتەوە.

کچەکەی تر قاچی دەلەرزێت و دەیەوێت بە هەر ڕێگایەک بێت ڕابکا و هەڵبێت،لەوکاتەدا عەلیرەزا دەستی ڕادەکێشێت بۆ چاوانی ئەو دو کچە لاسارە و بە چاوێکی رقاویەوە پێیان دەڵێت:ئێوەی کچان وان چێژ لەوە دەبینین گشت نێرەکانی ئەم زەمینە ببن بە کۆیلەتان،شانازی دەکەن بەوەی هەمو کوڕان و پیاوان بێنە بەینی ڕانتانەوە و ئەو شتە بکەن کە زۆرترین چێژ دەبەخشێت،هاوکات ئەم چێژە کاتیەش بێ ئەرزشترین شتە لە دونیادا.
ئێوە کاڵایەکی بێ بەها و هیچن،دڵتان دەدەن بە کوڕێک،کە لە پێناوتان هەمو شەو و رۆژ دەبەخشێت لە پێناوتان شەونوخونی دەکا لە پێناوتان گیان بەخت دەکات،کەچی بە زویی پەراوێزی دەخەن و دەچنە باوەشی دەیەها و سەدەهای تر.پارچەیەک گۆشتان هەیە و زۆرینەی نێرەکان برسیتانن،بەڵام لە کاتی خاڵیبونەوە هیچ ئەرزشتان نامێنێ و ئەوەی بۆتان دەمێنێتەوە داوێنە پیسەکانتانە.

هەردوو کچەکە فرمێسک لە چاوانیان دەهاتە خوارێ بە بیستنی ئەم گوتانە کە وەک فیشەکێک وابوو بۆیان،عەلیرەزا بێ گوێدانە گریانی ئەوان بەردەوامی بە قسەکانی دا و گوتی:دەمهەوێت بەر لە رۆیشتنم ئەوەتان پێ بڵێم،ئێوە شادن بەوەی کە چەندەها کوڕ و پیاوی خانەدان دواتان کەوتون،دەشێ خاوەن بۆنی گرانبەهان بن دەشێت پۆشتەی ناوازە بپۆشن، بەڵام هەمو ئەمانە هیچن،ئەوانە ئێوەیان تا ئەو کاتە دەوێت تا تێریان دەکەن،پاشان دەرتان دەکەن و ئێوەش دەبن بە هیچترین مێینەی سەر زەمین و وەکو سەگێکی بێ خاوەنتان لێدێت
ئێوە ناتوانن بەرگەی ئەو کو□□ ه□زار و لێقەوماوانە بگرن کە پڕ بە دڵ ئێوەیان خۆشدەوێت و بۆ بینینتان هەمو هەنگاوێکی دژوار

دەبێن، دەمەوێت ئێوە بزانن هەر ئەو کوڕەی پێشتر دەاوانەن کە بۆ ڕاستی پێتان دەڵێن تا ئەبەد دەمەوەی، بە گوێدانە هیچ شتێک ئەوەیان دەوێت، بە شێوەیەک ئەوەیان دەوێت گەر ئەو دونیاش بونی هەبێت ژیانتان لەگەڵە بگوزەرێنن.
کەواتە هەڵمەخەڵەتێن بەوانەی بە چەند ساتێک شادومانتان دەکەن بە پێشکەشکردنی دیاری گران بەها و پۆشاکی مۆدێرنە، دڵخۆشی ئەوە لای ئەو کوڕانەیە کە دڵتان لایان گەورەترین ئامانەتە و دڵخۆشکردنی ئەوە بە پیشەی هەمیشەیی دەزانن.
چونە دەرێ لە ئارایشتگاکە و بەرەو ماڵی عەلیرەزا کەوتنە ڕێ، بەڵام لە کاتی چونە ژورەوەیان بینیان کە دایکی عەلیرەزا هەناسە نادات و ئیدی بۆ ئەبەد کۆچی دوایی کردوە.

نووسینی: حەمە هیوا

وڵاتی من ... بەختیار محەمەد

لە وڵاتی من
جاشەکان قارەمانن
قارەمانەکان دەشداماون
شۆڕشگێڕەکان کرێچین
چەقۆکێشەکان وەزیرن.
لە وڵاتی من
گەمژەکان ڕووناکبیرن
ڕووناکبیرەکان گەمژەن.
لە وڵاتی من
حزب کەعبەیە و
سەرکردەش خوایە.
لە وڵاتی من
ئازادی لە مەیموون دەچێ
خەڵك گاڵتەی پێ دەکەن.
لە وڵاتی من
حەقیقەت وەك قەحپە
ئەگەر نەکوژرێ

شاربەدەر دەکرێ.
لە وڵاتی من
داگیرکەر دۆستە و
دۆست دوژمن.
لە وڵاتی من
سەنگەر گۆڕینەوە
وەك پەڕینەوەیە لە پردی جۆگەیێ.
لە وڵاتی من
هەموو درۆزنەکان
بەهەشتیین و
هەموو ڕاستگۆکانیش
جەهەنەمیی.
لە وڵاتی من
هیچ شتێك تامی نەماوە
جگە لە درۆکردن نەبێ:
شەرەف لەخاچ دراوە و
بێ شەرەفییش ئیمپراتۆڕە.
لە وڵاتی من
مێگەلی ڕۆشنبیر
لەناو مێرگی گەندەڵیدا دەلەوەڕێن و
لەبەردەم پادشاکان
بۆ شاباشی زۆر
قوونی قەڵەمەکانیان
بادەدەن و
لەبەردەم سەرۆکیشدا
کڕنووش بۆ بتی پارە دەبەن.
لە وڵاتی من
چێشتخانە زانکۆیە و
زانکۆکانیش سکرابخانە.
لە وڵاتی من
ئازادی
لە تڕی گەورەی بەرپرسێك
دەچێ و
هزریش لە فسێکی
بۆنناخۆش.
لە وڵاتی من
خوا لە شەیتان دەچێ و

شەیتانیش لە خوا.
لە وڵاتی من
جەنگ ئاشتییە و
ئاشتیش جەنگ.
لە وڵاتی من
لەوەتی هەیە
عەشق لە مەرگ دەچێ و
مەرگیش لە عەشق.
لە وڵاتی من
هەموو شتێك درۆیە
تەنها درۆ خۆی نەبێ
کە لە کۆشکی دەسەڵاتدا
پادشایە.

بەختیار محەمەد

---

١٦ ئۆکتۆبەر لاپەڕەیەکی ترە لە مێژویی شکستخواردوەکان....! موزەفەر عەبدوڵا

ڕێکەوتی ١٦ ئۆکتۆبەری ئەم مانگە ساڵێک تێپەڕی بەسەر ڕوداوێکی کارەساتباردا کە بوە هۆی کوشتنو برینداربونو ئاوارە بونی سەدانو هەزاران کەسی بێتاوان. جگە لەوەش بوە هۆی لەدەستدانی زیاتر لە نیوەی ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی حزبەکانی ئەم بزوتنەوە شکستخواردوەی کوردایەتی یە.
ئەو بزوتنەوە شکسخواردوەی کە پارتی و بارزانییەکان و، یەکێتی و تاڵەبانی یەکان ، بە ڕەنگی زەردوسەوز ڕابەری دەکەن لەگەڵ کۆمەڵێک لایەنی ڕەنگاو ڕەنگی تر. هەروەها هەریەکەشیان خاوەنی میلیشایی خۆیانو بەهیز ی چەکو چەتەگەریش خۆیان سەپاندوە بەسەر جەماوەری چەوساوەو ڕەوتە ئازادیخوازو یەکسانیخوازەکان.

بێگومان ئەم ڕوداوەش بەشێک بوو لە ئاکامی کۆمەڵێک ئاڵوگۆڕی سیاسی

و سەربازی ناوخۆیی و ناوچەیی و جیهانی کە بوە هۆی گۆڕینی هێز هاوسەنگی لە ناوچەکەو ناوخۆ و ،هاوکات سەرلێشیوایی و پەرتەوازەیی و پیلانگیری لایەنەکانی ناو ئەم بزوتنەوە شکستخواردوە .ئەم هەلومەرجەش لە رویەکەوە وایکرد پارتی و بارزانی بە پاشەکشە بەنەیارەکانی لە بە غداو هاوکات لایەنەکانی ناو بزوتنەوە شکستخواردوەکەیان دەسبەریت بە پرسی دەنگدانو هەرای سەربەخۆیی کە دەمێکە مافیکی ڕەوای خەڵکی کوردستانە بەڵام ئەمانە زیاتر بە پیلانگیری بەکاریان هینا .لە بەرامبەریشدا تاقمی باڵادەستی ناو یەکیتی دەستیان برد بۆ ڕیسواترین شێوازو دەستێکەڵکردن و ڕێکەوتن لەگەڵ نەیارە کاتی یەکانی پارتی و بارزانی.
بەم شێوەیە ئەم ڕوداوەش وەک هەمو ڕوداوەکانی تر ،بە تایبەتی ڕوداوی ٣١ ئابی ٩٦ وەک تەڵەیەک لە پارتی و باڵادەستی یەکان تا ئەمڕۆی ،بوە لاپەڕەیەکی تر لە مێژویی پڕ ڕیسوایی بزوتنەوەی شکستخواردوی کوردایەتی .

دیارە ئەمەش یەکەم ڕوداوی پیلانگێریو ملشکاندنی یەکتر نی یە لەم مێژوەیان .بەڵکو لە نیوەی پەنجاکان بەدواوە کە ئەم بزوتنەوەیە باڵای کردوە چەندین ڕوداوی وایان لە مێژوی خۆیان تومار کردوە.ڕوداوی ساڵی ٦٦ کە دوای چەند ساڵ لە ململانەکانیان بە تەقینەوە گەیشت بوە خاڵی دابەش بونی یەکجاری خێڵەکی و ناوچەگەری کە بەناوەکانیانەوە دیار بون . پاشان ڕوداوەکانی ٧٥ و ٨٣ و ٩٤ و ٩٦ هەمو ئەمروداوانە بریتین لە لاپەرە پیلانگیرانی یەکانو ملشکاندنەکانی یەکتر.هەموشی لە پێناوی ڕێکەوتن لەگەڵ دەسەڵاتی بەغداو گەیشتن بە بەشیك لە دەسەڵاتی سیاسی و سەرمایە لە کوردستاندا.

ئێستاش کە ساڵێک بەسەر ڕوداوی ١٦ ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ دا تێپەڕ دەبێت سەرانی ئەم حزبانەی بزوتنەوەی شکستخواردویی کوردایەتی لە پاڵ ڕیزێک لە نوسەرو ڕۆشنبیرو ڕۆژنامەنوس و ئەکادیمی موچەخۆری گەندەڵ وێڕای تاوانبار کردن و سوکایەتی کردنی شەخسی بە یەکتر هاوکات خەریکی تەوردتاشینن بۆ ئەم ڕوداوە ڕیسوایە بە ناوی خیانەتی نیشتیمانی و نەتەوەیی و کوردایەتی و میژویی. وەدەیانەوێت بیکەنە مێژویی هەمو خەڵکی ستەمدیدەی کوردستان و ڕەوتو لایەنە چەپو ئازادیخوازەکانیش.
لە کاتیکدا هەمولایەک دەزانیت کە ئەمە نە یەکەم ڕوداوەو نە دوا ڕوداویش دەبێت لە مێژویی ئەم بزوتنەوە شکست خواردوەدا.
دیارە زۆر هۆکاری سیاسی و میژویی و زاتی و مەوزوعی هەیە کە

بونەتە شکستیخواردنی ئەم بزوتنەوەی کوردایەتی یە.

زۆر بە کورتی ئەو هۆکارانەش ئەوەیە کە کاتێک ئەم بزوتنەوەیە سەری هەڵداو باڵای کرد هەلومەرجی ئابوری و کۆمەڵایەتی و سیستەمی سیاسی سەرمایەداری لە ئاستی دونیا بە تایبەتی دوای کۆتایی هاتنی جەنگی دوومی جیهان جۆریک لە جەنگیری دووجەمسەری بەخۆیەوە گرتبو.

ئیتر ئەم جولانەوەیە هیچ ئاسۆو ئامانجو بەدیلیکی پێشکەوتوی لەبەردەمدا نەمابوو وەک بە بزوتنەوە ناسیونالیستی یەکانی پیش جەنگی جیهانی یەکەمو، بە تایبەتی سەدەی نۆزدە ،کە هەبون.

ئەم بزوتنەوەیە لە دوای جەنگی جیهانی دوەمەوە نەیدەتوانی یەک بزوتنەوەی ناسیونالیستی پێشکەوتو بیت بە توانەوەی فۆرمە سیاسی یەکانی دەورانی فیودالیو خێلەکیانە لە فۆرمی یەک نەتەوەو نیشتیمانو ئابوری و ئامانجی سیاسی و کەلتوری هاوبەش. بە پیچەوانەوە لە زەمەنەکدا وەستاو پاشان ڕەوتی پاشەوپاشگەرانەوەی دەست پێکرد. ئەو چەند دەیەیە کە ڕێکخراوەو دەستە سیاسی یەکانی بەرژوا ناسیونالسیتی یەکان لە پارتی دیموکراتدا توانەوە ئیتر لە کۆتایی پەنجاکانەوە ڕەوتی لەتبونو پەرشو بڵاوی دەستی پێکرد و لە مەلایی و جەلالیدا بەرجەستە بوەوە.لەوکاتەوە ئیتر هەر لایەکیان زیاتر بە تەنها لەهەوڵی ئەوەدابون بەهەر نرخێک بوە دەوڵەتی بەرژوازی عیراق بیان کاتە دەسەڵاتدار لە کوردستان. بەڵام چینی بەرژواز ناسیونالیستی عیراق دوای دەیان ساڵ لە شەڕو کوشتارو گفتوگۆ تەنها حوکمی زاتی ساڵی ١٩٧٤ پێدان ئەویش لاوازترین لابەی بزوتنەوەکە کە تاقمی حزبی دیموقرات و شۆرشگیر ی کورستان کەببونەوەو ئەم دەرفەتەی قۆزتەوە وەک هاوکارێکی رژیمی فاشی بەعش کۆمەلگای کوردستانی بەڕیوە دەبرد.

بەم شێوەیە هیچ یەک لە دوو باڵە سەرەکی یەی کوردایەتی سەرەڕای هەر ساتوسەودایەک لەگەڵ دەسەڵاتی بەغدا بەڵام هەر نەگەیشتنە دەسەڵات. تا لە سەرەتای نەوەتەکان و، لە هەلومەرجەکی پڕ وەرچەرخانو ئاڵوگۆڕی جیهانی دا کە لە کۆتایی دوو جەمسەری و پەیوستی دابەشکردنەوەی هەمەلایەنەی جیهان بوو ئیتر ئەم حزبانە دەرفەتیان بۆ ڕەخسا بگەنە دەسەڵات لە سەرەتای نەوەتەکان .

ئەو ئاڵوگۆڕو وەرچەرخانەش چونکە زۆر ناوەڕۆک کۆنەپەرستانو دژی ئیسانی بوو بە ڕابەری گەورە زلهێزی ئیمپریالی ئەمریکا تەنها رەوتو لایەنی زۆر کۆنەپەرستی بزوتنەوەی شکسخواردوی وەک ئەمانە دەیتوانی بگاتە دەسەڵاتی سیاسی .

ئەمە ئیتر زۆر بە کورتی مێژویی سەرهەڵدانو باڵاکردنو بە دەسەڵاتی

گ□یشتنی ناسیونالیزمی کورد- کوردایەتی – و حزبەکانیتی لە کوردستانی عێراق . بۆیە ئیتر نا بێت جەماوەری ئازادیخواز نە خۆش باوەڕ و نە هێچ چاوەڕوانی یەکان لەمانە هەبێت بۆ بەدیهێنانی ماف وئازادی یەکانیان. چونکە ئەمانە دەمێکە شکستیان خواردوە.

ئەمانە ئێستا بۆ مانەوەی دەسەڵاتی بنەماڵەیی و خێڵەکی و ناوچەگەری خۆیانو گ□ردو کۆکردنەوەی پارەو سەرمایە بە دزی و گەندەڵی ئامادەن دەیان جار خراپتر ملی یەکتر بشکێنن بەهاوکاری وپشت بەستن بە کۆنەپەرستترین و دژی ئینسانی ترین دەوڵەتو ڕژێمیی دونیا.وە هەمو ئەم ڕوداوە کارەساتبارانەو ملشکاندنەی یەکتر ناو بێنن خیانەتی نەتەوەیی و نیشتیمانی میژویی لە کاتێکدا خۆیان هۆکاریکی سەرەکین بۆ قەوارەنەگرتنی ئەو یەک نەتەوەو نیشتیمان وزمان و کەلتور ەی وەک ناسیونالیزمەکانی دەورانی ڕێنیسانس کەلە ئەوروپاوە دەستی پێکرد.
لەم ڕوانگەیەوەیە کە ئێمە دەڵێین ١٦ ئۆکتۆبەر تەنها لاپەڕەیەکی ترە ل□ م□□ژووی ب□زوتنەوەی شکستخواردوەکان بە سەرکەوتو دۆڕاویانەوە. جا با هەر سەرانو بیرمەندو مێژونوس و ئەکادیمی و نوسەرانیان خەریکی تیۆرداتاشینی خیانەتی نیشتیمانی ونەتەوەیی مێژویی بن.

ئەگەر تا پیش ١٦ ئۆکتۆبەر یەکێتی و تاڵەبانی یەکان بە پارتی و بارزانی یەکانیان دەوت ڕوداوی ٣١ ئابی ٩٦ خیانەتی نیشتیمانی ونەتەوەیی بوو ئەوە ئێستا پارتی و بارزانی یەکان بە ١٦ ئۆکتۆبەری ٢٠١٧ یەکێتی دەڵێن خیانەتی نیشتیمانی و نەتەوەیی و کوردایەتی مێژویی.
جا گرینگ ترین دەرسو تاقی کردنەوە لەم رووداوانە بە نیسبەت کریکارانو خەلکی ستەمدیدەو بەرەی ئازادیخوازیەوە پێویستە ئەوە بێت کە بزوتنەوەی ئازادیخوازی ڕیزی چینایەتی خۆیان ڕێکخەن بەرامبەر حزبەکانی ناو ئەم بزوتنەوە شکستخواردوە تا لەوە زیاتر نەبنە قوربانی و کۆتایی بە دەسەڵاتیان بێنن.هەر ئەمەش تاکە ڕیگایە بۆ بەدیهێنانی هەمو مافو ئازادی یە ئابوری و سیاسی یەکانی خەڵک خۆی.

٢١-١٠-١٨

موزەفەر عەبدوڵا

کەمنیش هاتم سنوور لێرە بوو … جەلال بەرزنجی

هەمووجارێک،
کە باوکم،
لە گەڵ چەند بازرگانێک؛
بۆ مافور،دەچوونە سەقز،
دایکم دەیگوت؛
“لە سنوورئاگاداری خۆتان بن”
“بەشەو لێی دەدەین” ئەوە وەڵامی باوکم بوو.
دارکەران،
هەمیشە،
چەند کیلۆمەترێک،
دوورلە سنوور،
دار دەکەن.
شوان،
راوچی ،
لە سنوور دەسلەمێنەوە.
کە هاتم سنوور لێرە بوو.
پێش باپیرم،
باپیرە گەورەم،
سنوور،هەر ئەوها تاپو بوو.
سنوورەکان،
زۆر دەبن
بەڵام من هەر بێ سنوورم.
لەو سنوورانەی چیان،
پەناهەندە، ئاسکە.
لە پێدەشت،
کالەی ئەدی داسە.
لەدارستان،
سمۆرەیە.
لەئاو،

بەلەمە .
ئەوسنوورەی دواجار،
بۆمانەوەم ،
لێمدا،
سیمی خاڵداربوو.
پەناهەندەکانی پێش من،
جێی پەڕینەوەی سەڵتە زەلامیان خۆش کردوە،
هەرچوومە ناوی،
هەستم دەکرد،
باڵندەیەکم،
لە قەفەز دەردەپەڕم.
لە نەشئەی خؤشی پەڕینەوە دەژیام.
پاسەوانەکانی سنوور،
ئەوانەی لە کۆنەوە لێیان دەترسێم.
دەوریان دام
بە دەستی کەلەبچە کراو
سنوور داش کرام..
ژیانم لە دەورو بەری کۆچ و
بڕینی سنوورەکان دەخولێتەوە
ئێستاش،
راناوەستاوم.
وام لە ئاسمان،
لە ژێر شینایی
بۆ چوونە سەر عاردی،
دەبێت سنووری هەور ببڕم.

جەلال بەرزنجی
٢٠١٨
کەنەدا

نووسەر سەران ئازاد لە وەڵام بۆ دەنگەکان سەبارەت بە کارێ مارکس

ئەم چاپێکەوتنە بەشێکە لە مەلەفی ” مارکس لە ئێستادا” کە فریای بە چاپکردن نەگەشت لەگەڵ چاپێکەوتنەکانی تردا…
کتێبی مارکس لە ئێستادا لە کوردستان لەم لەم کتێبخانانەی خوارەوە دەست دەکەوێت:
کتێبخانەی (جێژوانی خوێنەر و ئەندێشە) لەشاری کەرکوک، چەمچەماڵ – کتێبخانەی چەرموو، سلێمانی کتێبخانەی ئەندێشە دەستدەکەوێت
https://dengekan.info/archives/7490
گەران

سەرنجێک بۆ خوێنەران
من پاش و پێشم بە پرسیارەکانی کاک گەران کردووە. هۆکاری ئەوە دەگەڕێنمەوە بۆ بێ پێشەنگزانینی هەندێک پرسیار. لە هەمان کاتدا، پرسیار هەیە، کە تێکەڵم کردوون، چونکە پێم وایە بۆ وەڵامدانەوەکەی من، هەم وا گونجاوتر بووە، هەمیش بەو شێوەیە زیاتر یارمەتیدرە بۆ خوێنەر.

دەنگەکان:

له دۆخی ئێستادا چۆن مارکس بخوێنینهوه؟ چۆن مارکس لهناو ئهو چوارچێوهی ئهو راڤه ئایدیۆلۆژییه و تێگهیشتنه دۆگمایيه دهربهێنین که له تاکه رهههندێکی ئایدیۆلۆژییدا کورتکراوهتهوه؟ ئایا باڵادهستی گوتاری مارکسیزم بهسهر ژیاریی خۆرئاواوه کۆتایی هاتووه یاخود ئهو گوتاره بهشێوازی جیاواز بوونی ههیه؟

سەران ئازاد:

من بۆچوونم وایە، کە بۆ وەڵامدانەوەی ئەو پرسیارە، پێویستیمان بەوەیە بزانین لە کوێدا دەست بە خوێندنەوەی (کاڕل مارکس) بکەین. دۆزینەوەی دەستپێک لە فەلسەفەی (مارکس) گرنگ و جەوهەرییە. دوای ئەو دۆزینەوەیە و تیشک خستنە سەر هزری (مارکس)، باوەڕ دەکەم ئەوە

لە خۆیدا بەشێک لەو وەڵامدانەوەی پرسیارەکەت دابین بکات.

دیارە بەر لە ئەمە، (مارکس) خۆی باسی کێشەی دەستپێک لە هەر بوارێکی زانستیدا دەکات و دەڵێت: "دەستپێکەکان لە زانستدا هەمیشە قورسن". دەستپێک بە تەنیا خاڵی دەستپێکردن نییە، چونکە خاڵی دەستپێکردن واتە ئەمە دەزانین لە چییەوە دەست پێ دەکەین و ئاڕاستەی باسەکەمان بەرەو کوێ دەڕوات. بەڵام ئەو هاوکێشەیە بە فەلسەفەی (مارکس) و هەر فەیلەسووفێکی گەورەی تر دەست نادات، چونکە ڕەگوڕیشەی هەر بابەتێکی فەلسەفی لەو شوێنەدا نییە، کە باسی لێوە دەکرێت و دەست بە شیکردنەوەی، ئەوەیش لەبەر ئەوەی، کە هەر بابەتێکی فەلسەفی وابەستە و پەیوەندیدارە بە بابەتەکانی پێش و پاش خۆی.

بۆیە دیاریکردنی دەستپێک بە فەلسەفەی (مارکس) ڕووبەڕووی هەمان کێشەی مێتۆدیمان دەکاتەوە، چونکە ئەو دەستپێکە نادیارە، یان بە واتایەکی تر کێشەدارە و بیروڕای دژ بە یەکی لە خۆ گرتووە، بە تایبەت، کە باسەکەمان پەیوەندیی بە یەکێک لە کێشەدارترین فەیلەسووفەکانی دنیاوە هەیە، کە (مارکس)ە و بە چەندین شیکردنەوەی جیاواز مامەڵەی لەگەڵ کراوە. بۆیە سەرەتا هەر باسکردنێکی پەیوەندیدار بە (مارکس)ەوە پەیوەستە لەو شوێنە دەست پێ بکات، کە پێمان بڵێت لە کوێوە دەست بە (مارکس) دەکەین و لە چ وێستگە و گۆشەنیگایەکەوە باس لە (کاڕل مارکس) دەکرێت. ئەگەرنا، هەوڵەکان توانای تێپەڕاندنی ئەو چوارچێوەیان نابێت، کە ڕۆشنبیرانی ڕووکەش لە بارەی (مارکس)ەوە دروستیان کردووە. ئەو چوارچێوەیەی، کە پێی وایە هەر کەسێک باسی (مارکس)ی کرد، (چ بە باش و چ بە خراپ!)، ئەوا مانای وایە لە قووڵایی فەلسەفەی (مارکس) تێگەیشتووە. من یەکەم کەسم، کە ددان بەوەدا دەنێم ئەو باوەڕەم هەبوو لەو کاتەی دەستم کرد بە خوێندنەوەی بەرهەمی نووسەرە کوردەکان، بەڵام لە دوایدا دەمە سەر ئەو باسەی، کە چۆن ئەو وەهمە وردە وردە تێکشکا.

لێرەدا من پەنا بە بۆچوونەکانی (بۆب جیسۆپ- Bob Jessop) دەبەم، کە یەکێکە لە ڕەخنەگر و ئەکادیمیستە دیارەکانی جیهانی ئەمڕۆمان. خۆشبەختانە لە مانگی ئابی ساڵی 2016، بواری ئەوەم هەبووە لە یەکێک لە وانەکانی بەشدار بم، کە لە زانکۆی (ڕۆسکیلدە)ی (دانمارک) لە کۆرسی (بەڕامیاریکردنەوەی سەرمایەداری-Repoliticing Capitalism) پێشکەشی کرد. ئەو بەشێکی گەورەی وانەکەی، کە ماوەی سێ کاتژمێری خایاند، بە دۆزینەوەی دەستپێک لە فەلسەفەی (مارکس) تەرخان کرد. لە دیدی ئەودا، دەستپێک بە فەلسەفەی (مارکس) یەکێکە

لە خاڵە هەرە گرنگەکان، چونکە ئەو فەیلەسووفە خاوەن کۆمەڵێک بەرهەمی جیاوازە و کۆکردنەوەی هەموو بەرهەمەکان لە چوارچێوەی فەلسەفەی ئەودا، نزیکمان ناکاتەوە لە مێتۆدێکی زانستیانە بۆ شیکردنەوە و تێگەیشتن لە فەلسەفەی (مارکس).

یەکەم کتێب، کە پێویستە لێیەوە دەست پێ نەکەین و بیرەکانی (کاڕڵ مارکس)ی تێدا سنووردار نەکەین، (مانفێستەی کۆمۆنیسم)ە. ئەو جۆرە تێڕامانە ڕووبەڕووی پرسیارمان دەکاتەوە، چونکە ئەو بەرهەمەی (کاڕل مارکس) و (فریدریچ ئەنگڵس) بوو بە ئایدیۆلۆگیا و بانگەشنامەی چەندین بزوتنەوەی ئایدۆلۆگی و هزری. لێرەدا من نامەوێت باسی ئەو جۆرە بزوتنەوە و پێوەندیان بە فەلسەفەی (مارکس)ەوە بکەم، تەنیا بە دیدێکی ڕەخنەگرانە لەو باسە دەڕوانم. خاڵی ڕەخنەگرانە لەوەی، کە بە گونجاو نییە لە کتێبی (مانیفێستەی کۆمۆنیسم) دەست پێ بکەین ئەوەیە، کە یەکەم مانیفێستە یان مانیفێستنامە ژانرایەکی ئەدەبییە و لە شێوەی بانگەشتنامە دایە. لەو کاتەشدا هیچ بزوتنەوەیەکی کۆمۆنیستی بوونی نەبوو.

بونیادی ئەو پارچە نووسینە لە ڕووی ستایشەوە بەهێزە و لە ڕووی خوێندنەوەی زانستیانە لاواز. ئەو بەرهەمە بانگەشەیەکی ستراتیجانەی جەوهەرییە (strategic essentialism). ئەو بانگەشەیەی پێداگری لەسەر بەدیهێنانی ئامانجی گرووپ و بزوتنەوەکان دەکات. هەر بۆیە ئەو جۆرە بەرهەمە ڕێگەخۆشکەری ئەو جۆرە بانگەشەیەی بزوتنەوە کۆمۆنیست و مارکسییەکان هەبووە و لە هەمان کاتدا ئەو بەرهەمە بەردەوامی پێداگری لەسەر گرنگییەکەی کراوە. لە لایەکەوە کورتە و ئاسانە بۆ خوێندنەوە، لە لایەکی ترەوە لەبەر ئەوەی لە ڕووی خوێندنەوەی زانستیانە لاوازە و زیاتر لایەنی ستایشی تێدا بەهێزە، بە ئاسانی توانای کۆکردنەوەی گرووپ و بزوتنەوەی جیاوازی هەیە. بۆیە دەستپێکردن لەو بەرهەمە دەستپێکێکی فەلسەفی و ڕەخنەگرانە نییە. یەکێک دەشێت پاش ئەوەی خوێندنەوەیەکی قووڵ بۆ بەرهەمەکانی (مارکس) و چەمکە جۆراوجۆرەکانی بکات، لە دوایدا ئەو بەرهەمە بخوێنێتەوە، چونکە خودی ئەو بەرهەمە ڕەنگدانەوە و بانگەشتمانەیە بۆ چەمک و ئەو کێشە مێژوویی و فەلسەفانەی، کە (کاڕل مارکس) بە کورتی ئاماژەی بۆ کردوون. لە ڕووی مێژوویشەوە، نووسینی (مانیفێستەی کۆمۆنیسم) دەکەوێتە پێش نووسینی شاکارە گەورە ڕەخنەییەکەی، کە (سەرمایە)یە. لە هەمان کاتدا، نووسینی ئەو بەرهەمە دەکەوێتە پێش زاڵبوونی مۆدی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری.

بەرهەمێکی تر، کە بە دانانی وەکو دەستپێک نزیکمان ناکاتەوە لە

فەلسەفەی (مارکس)، نووسینی (پارچە نووسینی ئابووری و فەلسەفی 1844 - Economic and Philosophic Manuscript of 1844)ە، لەبەر ئەوەی ئەو بەرهەمە کۆمەڵێک یاداشتی ئەو فەیلەسووفەن و کاتێکیش خۆی لە ژیاندا بوو، بە چاپی نەگەیاندوون. ئەو یاداشتانە زیاتر لە کتێبی (سەرمایە) خراونەتە چوارچێوەیەکی فەلسەفی، کە تێیدا (مارکس) بە مێتۆدی فەلسەفیانەی خۆی ڕەخنە لە کەپیتاڵیزم دەگرێت و ڕووبەڕووی شیکردنەوە و لێکدانەوەی فەلسەفی دەکات. کێشەی مێتۆدی ئەو بەرهەمە لەوە دایە، کە زۆر کێشەی ئابووری و ئاماری بە تێرمی فەلسەفی مامەڵەیان لەگەڵ کراوە. لە هەمان کاتدا، یەکێکی تر لە کێشەکان ئەوەیە، کە کۆپییە نووسراوەکە ئاڵۆز و ناڕۆشنە، بۆیە کە چاپ و بڵاویش کراوەتەوە بە گومانەوە مامەڵەی لەگەڵ ئەو کۆنتێکس و تێرمانە کراوە، کە (مارکس) بە کاری هێناون. جگە لەو دوو بەرهەمە، پارچە نووسینی (پێشەکی 1859- Preface 1859)، ڕووبەڕووی هەمان کێشەی مێتۆدیمان دەکاتەوە کاتێک دەمانەوێت لەوێوە دەست بە خوێندنەوەی (مارکس) بکەین.

کەواتە لە کوێوە دەست پێ بکەین؟ چۆن بتوانین ئەو کێشەیەی (مارکس) خۆی باسی کردووە چارەسەر بکەین و بیکەین بە خاڵی دەستپێک؟ لە ساڵی 1857دا، تێکچوونێکی ئابووری و بازرگانی گەورە کۆمەڵێک شاری گەورەی جیهانی ڕووبەڕووی قەیرانی ئابووری کردەوە. ئەو تێکچوونە یەکەم قەیرانی ئابووری جیهانی بوو، چونکە لەو کاتەدا بوو، کە تازە ئابووری نێودەوڵەتی یان جیهانی گەشەی بە خۆوە بینی. سەرچاوەی ئەو قەیرانە لە (ولایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا) سەری هەڵدا و کۆمەڵێک شاری تری پیشەسازی و ئابووری جیهانی گرتەوە، لەوانە (لەندەن)، (لیڤەرپول)، (گلاسگەو) لە (بەریتانیا)، (پاریس) لە (فەڕەنسا)، (هامبەرگ) و (لایپزیگ) لە (ئەڵمانیا)، (ڤیەنیا) لە (نەمسا)، (ئەمستردام) لە (هۆڵەندا) و (کۆپنهاگن) لە (دانمارک).

ئەو قەیرانە کاریگەری گەورەی لەسەر جووڵەی پیشەسازی و هێزی کار (labour power)ی کرێکارەکان هەبوو. شکستی بە زیاتر لە هەزار بانکی گەورەی (ئەمریکا) هێنا. بەڵام هێشتا ئەوە گرنگییەکەی نییە، بەڵکو لە دوای ئەو قەیرانەوە، سەرمایەداری گەشە دەکات و دەبێت بە دیفاکتۆی ئابووری جیهان. ڕەنگە یەکێک بپرسێت چی وای لە (مارکس) کرد هێندە سەرنج بخاتە سەر ئەو ڕووداوە ئابوورییە جیهانییە. بەر لە هەر شتێک، دۆخی ژیانی (مارکس) لەو کاتەدا لەوپەڕی خراپیدا بوو. ئەوە بە ئاشکرا لە کۆمەڵێک نامەی بە (ئەنگلس)ی هاوڕێ و هاوپێنووسی دیارە و تەنانەت ئاماژە بەوە دەدات، کە هیچ

کاتێک لە ژیانیدا هەندێ لە ڕووخانی ئابووریدا نەبووە. ئەو بە ماوەی دە ساڵ بژێوی خۆی لەسەر نووسینی ڕۆژنامەوانی پەیدا دەکرد. بەشێکی ئەو نووسینانەی لە ڕۆژنامەی (نیویۆرک تریبون- The New York Tribune) بڵاو کردووەتەوە. خراپبوونی دۆخی ژیانی زەمینەی گەورەتری بۆ بیرکردنەوە و نووسینەکانی تری خۆش کرد، چونکە وەک خۆی ئاماژەی پێ دەدات، ئێرە دەبێتە دەستپێک. ئەو دەستپێکەی بە دوایدا دەگەڕاین، دەتوانین لێرەدا بیدۆزینەوە. دەستپێکی ئەو لە خۆڵەمێشی ناخۆشی و سەختی ژیانی خۆیەوە سەری هەڵدا. ژیانی (کاڕڵ مارکس) زۆر شتمان لە بارەی فەلسەفەکەیەوە پێ دەڵێت.

بە (مارکس)، ئەو قەیرانە سەرەتای سەرهەڵدانێکی نوێی مۆدێلی ڕامیاری و ئابووری جیهانە، کە پەیوەندیی بە دەسەڵات و پارەوە هەیە. حکومەت و ڕامیارقانەکان ڕۆڵی دەسەڵات و بانکەکان ڕۆڵی پارە دەگێڕن. قەیرانی لەو شێوەیە دروستکراون و پەیوەندیان بە بەردەوامیدان بە کێشی قەیران و سوەی پارەوە هەیە. لەو کاتە دایە، کە (مارکس) دەست دەکات بە نووسینی کتێبی (ڕەخنە لە ئابووری ڕامیاری). لەوەدا ئاماژە بەوە دەدات، کە توێژینەوەکەی دەبێت لە لێکۆڵینەوە لە شمەک (Commodity) دەست پێ بکات. لە بەشی چوارەمی کتێبی (سەرمایە)، کە لە ژێر ناونیشانی (دامەزراوەی گشتی سەرمایە)یە، یەکەم ڕستە بەو شێوەیە دەست پێ دەکات: (سوەی شمەکەکان خاڵی دەستپێکی سەرمایەیە. بەرهەمهێنانی شمەکەکان و سوەی گەشەی فۆڕمەکانیان، یان بەڵێن بازرگانی لە پێشبیرەکانی مێژووەوە، کە لەژێریدا سەرمایە سەر هەڵ دەدات، یەک دەگرن.)
بە پێچەوانەی چەمکی (کۆمۆنیسم)، چەمکی شمەک یان شتومەک دەبێت بە خاڵی دەستپێک، چونکە لای (مارکس)، کێشە و دژەکان (contradictions)ی سەرمایەداری لە شمەکەوە دەست پێ دەکات. شمەک خەسڵەتی بەکارهێنان (use) و بەها (value)ی هەیە. بە نموونە ئاڵتوون هەم بە کار دێت و هەم بەهای هەیە، بەڵام بەهای ئاڵتوون وەکو شمەک ئاڵوگۆڕی (exchange)ی پێ دەکرێت. بۆیە هەر شمەکێک، کە خاوەن خەسڵەتی بەکارهێنان- بەها بوو، دەتوانێت بە شمەکێکی تر، کە خاوەن خەسڵەتی بەکارهێنان- بەهای هەیە، بگۆڕدرێتەوە.

لێرەدا شمەک دوو هاوکێشەی جیاوازی هەیە. یەکەمیان ئەوەی (مارکس) پێی دەڵێت (شمەک – پارە – شمەک Commodity – Money – Commodity/)، واتە شمەکێکمان هەیە، کە خاوەن بەهای ئاڵوگۆڕە و بە پارە بەهاکەی دیاری دەکرێت، بەڵام ئامانجی پارەش بە دەستخستنی شمەکی ترە. (مارکس) بەو هاوکێشەیە دەڵێت هاوکێشەی سادە یان سرووشتی، واتە

ئەو کرداری ئاڵوگۆڕە سەرەتاییە و بە پێکردنەوەی پێداویستییەکانە، وەک خۆی دەڵێت (فرۆشتن لە پێناو کڕیندا). هاوکێشەی دووەمیان هاوکێشەی کەپیتاڵیسمە و بەو شێوەیەیە؛ (پارە – شمەک – پارە/ Money – Commodity – Money). جیاوازیی ئەو هاوکێشەیە لەگەڵ هاوکێشەی یەکەم گەورە و جەوهەرییە، چونکە ئەگەر لە یەکەمیاندا بەکارهێنانی شمەک و ڕۆڵی پارە بە بەردەوامیدانە بە سوودی ژیان و ئاڵوگۆڕی، ئەوا لە دووەمیاندا ئامانج لەو ئاڵوگۆڕە پارەیە. یەکەم ئەمە پارەمان هەیە و دەیدەین بە شمەکێک و دواتر دووبارە ئەو شمەکە دەکڕینەوە بە پارە، وەکو خۆی پێی دەڵێت (کڕین لە پێناو فرۆشتندا).

(مارکس) پێی وایە هەر بە تەنیا گۆڕانی ئەو سوودە سەرهەڵدانی سەرمایەدارییە. هەر لەو هاوکێشەیەدا، شمەک ون دەبێت، چونکە ئامانجەکە دەبێت بە پارە بە پارە، کە شمەک تەنیا بابەتی ئەو هاوکێشەیەیە. (مارکس) لە هەمان ئەو بەشەی ئاماژەمان پێی دا، بەو شێوەیە ڕوونی دەکاتەوە: (ئەگەر من 2000 پۆند (کە دەکاتە یەک تەن) لۆککەم بە سەد پاوەند دەست کەوت و هەمان ئەو 2000 پۆندە بە 110 پاوەند بفرۆشم، ئەوا مانای وایە من 100 پاوەندم بە 110 پاوەند گۆڕیوەتەوە، پارە بە پارە). دیارە (مارکس) پێی وایە هەر شتێک بەهاکەی پارە بێت، پارەیە، بە نموونە لە یەکەی بانکی هەر کەسێک، لە جیاتی پارەی دەستی، ئەمە پارەی ژمارەییمان هەیە. بانک پێمان دەڵێت یان پێشان دەدات، کە چەند پارە لەسەر یەکەی بانکیی ئێمەیە. بە (مارکس) هەموو فۆرمەکانی پارە، پارەن، گرنگ نییە دەستی بێت یان ژمارەیی مادام بەهای پارەی هەیە.

بەرهەمهێنانی ئەو شمەکە و گۆڕینەوەی بە پارە پەیوەستی بە کۆمەڵێک پڕۆسەسە. مادام ئەمە شمەک بە پارە بە کار دەهێنین، ئەوا هێزی کاریش هەمان ئامانجی دەبێت. لەو دۆخەدا، پارە دەبێت بە کرێ (wage). ئەو کرێکارەی ئیش دەکات، نرخ لەسەر تواناکەی خۆی بەرانبەر بە کرێ دادەنێت. هێزی کار (labour power) تاکە سەرچاوەیە بە بەهای زیادە (surplus value) و هۆکاری جێگرەوەی بەرهەمهێنان (substitutable factor of production). مادام لێرەدا ئامانج کڕینی پارەیە بە پارە، لە پێناو بەهای زیادە یان قازانج، ئەوا هەموو هاوکێشەکانی تر لە چوارچێوەی ئەو سوودەدا دەتوێنەوە. هێزی کار، کە هێزێکی مرۆییە دەبێت بە ئامانجی سەرمایەداری و لە پێناو گەشەدان بە خۆی، بە کاری دەهێنێت. ترسناکیی سەرمایەداری هەڵوەشاندنەوەی هەموو بونیادە کۆمەڵایەتی و مێژوویی (social and

(historic constructions)ەکانە. هێزی کاری کرێکاران دەبێت بە داینامیکی بەردەوامیدانی بەرهەمهێنان و نرخ و بەهای ئەو هێزەش لە بەکارهێنانی دایە، نەک لە هەبوونی.

کەواتە دەستپێکردن لە کتێبی (سەرمایە) و (ڕەخنە لە ئابووری ڕامیاری) زۆر دەروازەی گرنگ و بنچینەییمان بۆ دەکەنەوە. خوێندنەوەی ئەو دوو کتێبە هێزی ئەوەمان پێ دەبەخشن فەلسەفەی (مارکس) بە قووڵاییەکەی خۆیەوە بناسین، نەک بە تەنیا لە چوارچێوەی کۆمەڵێک بانگەشە. دەستپێکردنی خوێندنەوەی هەر فەیلەسووفێک و هزرێکی قووڵ لەو شوێنە دەست پێ دەکات، کە چەمکە بنچینەییەکانی ئەو فەیلەسووفە یان هزرەی لەسەر دامەزراوە. بە (مارکس) کەلتوور و نەریتەی سەرمایەداری کێشە گەورە و بنچینەییەکەیە و لەوەوە خوێندنەوە بۆ دنیا و مێژوو دەکات. یەکێک لەو فەیلەسووفانەی، کە بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ بەرگری لەو بۆچوونە دەکات، (سلاڤۆی ژیژەک)ە. لە پێشەکی کتێبی (توندوتیژی)، (ژیژەک) ئاماژە بە نامەیەکی (مارکس) بۆ (ئەنگڵس) لە ساڵی 1870 دەدات، بەم شێوەیە (ژیژەک) شیکاری کردووە: "نامەکەی (مارکس) دەربڕینی ترسە خەستەکەیەتی؛ ئایا شۆڕشگێڕان ناتوانن بۆ دوو ساڵێك چاوەڕێ بکەن؟ ئەو هەشتا (سەرمایە)ی تەواو نەکردووە."

(مارکس) لەو فەیلەسووفانە نییە ئێمە بۆچوونەکانیان بخوێنینەوە. بۆچوونەکانی (مارکس) هەر بۆچوون نین، بەڵکو کەرەستەی توێژینەوە و خوێندنن. بۆچوونەکان هێندە ئاسان نییە بە ئەوەی بتوانین بڵێین باوەڕمان پێیەتی یان نا، چونکە فەلسەفەی ئەو لە دەرەوەی باوەڕە. بەڵکو، هزری (مارکس) وا دەخوازێت ئێمە خاوەن توانای توێژینەوە و ڕەخنەگرتن بین. هەر خۆی لە کۆتاییی یەکەم پێشەکی کتێبی (سەرمایە) دەڵێت، "هەر بۆچوونێک، کە لەسەر ڕەخنەی زانستیانە بونیاد نراوە، بەخێرهاتنی دەکەم." لێرەدا، وەک هەر فەیلەسووفێک (مارکس) بانگەشەی ئەوە ناکات، کە ڕەخنە فەلسەفییەکانی ڕەهان، بەڵکو بەکراوەیی وەکو بابەتێک بۆ توێژینەوە و ڕەخنەی زانستیانە دەیهێڵێتەوە. کتێبی (سەرمایە) دابڕینی (مارکس)ە لە زۆربەی ئەو خوێندنەوانەی بە (مارکسی ئایدیۆلۆگی) دەکرێت. فەلسەفەی (مارکس) فەلسەفەیەکە، کە توانای گۆڕانی گەورەی مێژوویی و جیهانی هەبووە و هەیە. نەک هەر ئەوە، بەڵکو زەمینەیەکی گەورەی بۆ ڕەخنە و فەلسەفەی ئابووری دامەزراندووە.

دەنگەکان:

2- ئایا بواری ڕۆشنبیریی و سیاسییمان بە تەواوی دەستبەرداری مارکس بووە؛ چیتر پێویستی بە مارکس نەماوە؟ ئاخۆ ڕاستە بە راگەیاندنی مەرگی مارکس، هەموو تێز و بیرکردنەوەکانی وەلا بنێین؟
4. ئایا توانای فەلسەفەی مارکسیزم لە گۆڕینی کۆمەڵگادا کۆتایی هات، یاخود ئەوە هەر مارکسیزمە کە توانای گۆڕینی کۆمەڵگای هەیە؟

سێران ئازاد

من لێرەدا وەڵامی پرسیاری چوارەمیشتان دەدەمەوە بۆ ئەوەی ڕێکخراوییەک بۆ بۆچوونەکانم دابمەزرێنم. جگە لەوە هەوڵ دەدەم لە چەند ڕوانگەیەکەوە لە ئامادەیی مارکس لە کۆمەڵگەی کوردی بڕوانم.
سەرەتا پرسیارەکەی تۆ ئاڕاستەیەکی ڕووی لە نێوەندی ڕۆشنبیریی کوردییە و ئاڕاستەکەی تری نێوەندی سیاسی. بۆیە سەرەتا پێویست دەکات بزانین نێوەندی ڕۆشنبیریی ئێمە چییە و کێن ئەوانەی نوێنەرایەتی دەکەن، ئینجا دەتوانین لەوە تێبگەین ئایا ئەو نێوەندە توانای مامەڵەکردنی لەگەڵ هزر و فەلسەفەی (مارکس) هەبووە تاکو بڵێین پێویستی پێی نەماوە. لەرێشەوە دۆزینەوەی دەستپێکەکیش بۆ ئەو باسە قورسە، چونکە خودی نێوەندی ڕۆشنبیریی کوردی ئاڵۆزە و نازانین باس لە کامە نێوەند و کامە ڕۆشنبیرەکانی دەکەین. یەکەم ئێمە بەرهەمی ئەو نووسەر و ڕۆشنبیرانەمان لەبەر دەستدا نییە تاکو بزانین پێویستیان بە (مارکس) ماوە یان نا.

دەگمەنن ئەو بەرهەمە فەلسەفیانەی بە دیدێکی ڕەخنەگرانەوە لە بارەی (مارکس)ەوە نووسراون. نەک لە بارەی (مارکس)، بەڵکو هەر فەیلەسووفێکی ترەوە. زۆر نابێت (د. محەمەد کەمال) تەواوی هەوڵەکانی خۆی خستۆتە کار بۆ دروستکردنی زەمینە. وەکو تر، نێوەندی ڕۆشنبیریی کوردی نێوەندی حوکمدانی پەیامبەرانەیە. ڕۆشنبیری ئێمە ڕۆشنبیری هەموو شت زانە و خۆی دەخاتە ناو هەموو بوارێکەوە وەک ئەوەی شارەزایەکی بواری تەواوی لە هەموو بوارەکان هەبێت.

بەر لە هەر فەیلەسووفێک، (ئیمانوێل کانت) مەترسی ئەو دیاردە ڕۆشنبرییەی بۆ دیاری کردووین. لە پێشەکی نووسراوی (بناغەدانان بۆ مەتافیزیکی ڕەوشتەکان)، (کانت) ئەوانەی، کە خۆیان بە (بیرمەندە سەربەستەکان) ناو دەبەن، بەم شێوەیە ئاگادار دەکاتەوە، “ئەوانەی بە دوای تێرکردنی ئارەزووی ئاستی جەماوەرەوەن، بەلایانەوە بووەتە دیاردەیەکی ئاسایی، کە ئەزموونی لە تەنیش هەشەکی بۆ تێکەڵەی کەرتێک لە هەموو جۆرەکانی تر، کە خۆشیان سەریان لە

دەرناچێت، بفرۆشن و بە خۆشیان بڵێن ‘بیرمەندە سەربەخۆکان’، بە ئەوانەیشی خۆیان بە بەشی تایبەتی هەشەکیی فەلسەفە تەرخان کردووە بڵێن ‘وشکەکان’.

ئایا وەکو سەرجەم، شتەکان بە کەسی شارەزا باشتر پێش نەدەکەوتن، ئەگەر هاتباو ‘بیرمەندە سەربەخۆکان’ ئاگادار بکرێنەوە بە ئەوەی هەر لە خۆوە دوو بەرهەم، کە زۆر لە یەکتر و لە شێوەی مامەڵەکردن لەگەڵیاندا جیاوازن، هەڵنەگرن؟”. نێوەندی ڕۆشنبیری کوردی پێیەتی لەوانەی، خۆیان بە بیرمەند یان نووسەری ئازاد و سەربەخۆ ناو دەبەن و دەست بە هەموو بوارە جیاوازەکانی هزر دەبەن. هەر (کانت) لە پێشەکی ئەو نووسراوەدا، پێ لەسەر ئەو دادەگرێت، کە “لە هەر شوێنێک کارەکان بە وردی دابەش و لە یەکتر جیا نەکرابێتنەوە، لەو شوێنەدا هەر کەسەو وەستای هەموو-شت-زانە و هەر لەو شوێنەدا بوارەکان لەو پەڕی دواکەوتوویدا دەمێننەوە.” بۆچوونی (کانت) بۆ دۆخی ڕۆشنبیری و کەلتووری ئێمە پێناسەکی تەواوە. لە نێوەندی ئێمەدا هەر کەسەو دەست بە هەموو شتێک دەبات و ئازادانەش حوکم دەفرۆشێت.

(بەختیار عەلی) یەکێک لە نموونەکان بە وەها تێگەیشتنێکمان بۆ فەراهەم دەکات. لە بابەتی (خۆگێلکردن وەکو ستراتیژ) لە بارەی (مارکس)ەوە دەڵێت: “مارکس لە گەشبینە دەگمەنەکانی مێژووی فەلسەفەیە، بەڵام هیچ ڕەشبینێک لە مێژووی سیاسەت و فیکردا وەک ئەم گەشبینە تاقانە و ناوازەیەی مێژووی فیکر «مارکس» زەوی پڕنەکرد لە دیکتاتۆریەت و زیندان و جینۆساید و ترس.” لێرەدا (بەختیار عەلی) نە لە پێش ئەم پەرەگرافە و نە لە بەشەکانی تردا، پێمان ناڵێت گەشبینیی (مارکس) لە کوێ دایە و بۆچی دنیای پڕ کردووە لە دیکاتۆریەت، زیندان، جینۆساید و ترس! ئایا ئەو چوارانە (مارکس) دروستی کردوون و لە پێش ئەودا بوونیان نەبووە؟ ئەی ئێستا، کە دیکتاتۆریەت، زیندان، جینۆساید و ترسمان هەیە، بەرهەمی (مارکس)ن؟ دەکتاتۆریەتی پادشایانی کەنداو هەڵەی (مارکس)ە؟ زیندانەکانی دنیا (مارکس) نەخشەی بۆ کێشاون؟ جینۆسایدی (جولەکەکان)، (ئەنفال) و بەم دوایەش (یەزیدیەکان) بانگەشەی (مارکس)ن؟

(بەختیار عەلی) بەوە ناوەستێت و دەنووسێت: “دەگەڕێمەوە سەر ڕستەکەی مارکس کە دەڵێت «کاری فەیلەسوفان تا ئێستا تەفسیری دونیا بووە، ئەدی کاتێتی بیگۆڕێن». ئەمە ئەو ڕستەیەیە کە بەڕێزتان {سیروان عەبدول} و هەموو ئەکتیفیستە سیاسیەکان و پۆزەتیفیستە

لیبرالەکانیش لە خۆرهەڵات باوەڕیان پێیەتی. لە ژێر باڵی ئەم رستەیەوە هەموو دیکتاتۆرییەتەکانی سەدەی بیست هاتنەدەرە. " من لە کاتی خۆیدا نامەیەکم بۆ (بەختیار عەلی) نووسی و هەر لە سایتەکەی ئەوێدا (دەنگەکان) بڵاوم کردووەتەوە و خوێنەر دەتوانێت لەوێدا بیخوێنێتەوە. بە پێویستی دەزانم ئەو سەرنجەی ئەو کاتە لە بارەی ئەو حوکمە ڕووکەش و ڕەهایەوە نووسیومە، جارێکی تر لێرە دایدەنێمەوە، کە بەو شێوەیەیە:

“یەکێک بیەوێت (مارکس) لە نێوەندی ڕۆشنبیری کوردییەوە بناسێت، دەتوانێت چی لەو حوکمە ڕووکەشانە فێر بێت؟ ئایا ئەو جۆرە حوکمانە هیی کەسێکن، نەک بڕۆن بەلای (مارکس)ەوە چووبێت، چونکە ئەو زمانە هەرگیز ناگاتە ئاستی باسکردنی ئەو فەیلەسووفە، بەڵام هەر بەلای فیکرەوە چووبێت و بە ڕێژەیەکی زۆر کەمیش بێت جیاوازیی لەگەڵ ئەو کەلتوورە پڕ لە حوکمی سواو و ڕەهایە دروست کردبێت؟ وەڵامەکە نەخێرە.

زمانی نووسەرێکی قووڵ و داهێنەر هیچ کاتێک لەو ئاستەدا لە دنیا و فیکر ناڕوانێت.”

جگە لەو بۆچوونە، بەو مەتەدەی (بەختیار عەلی) و هاوبیرەکانی، وەکو بەشێکی زۆری مامۆستایانی ئاینی بێت، (کاڕڵ مارکس) بەپرسیارێتی تەواوی تاوانەکانی دیکتاتۆرەکانی سەدەی بیستی دەکەوێتە ئەستۆ، ئەویش بە یەک ڕستە. ئەو بۆچوونە نەک لە ڕووی لۆگیکیشەوە، بەڵکو لە ڕووی مێژوویشەوە، ناتەواوە. بە هێنانەوەی ئەو نموونەیەی (بەختیار عەلی)، کە نوێنەرایەتی نێوەندێکی گەورەی ڕۆشنبیریی کوردی دەکات، لەوە تێدەگەین، کە بیری (مارکس) نەک هەر لەو نێوەندەدا نەبووە و نییە، بەڵکو بە ڕەتکردنی ئەو فەیلەسووفە، ڕۆشنبیرانمان پەنایان بە هەموو جۆرە حوکمێکی ڕووکەش و سواو بردووە. لێرەدا پێویستی نەدەکرد ڕۆشنبیرانمان ئەو ئەرکە سەختە بگرنە بەر مادام مەلاکان دەمێکە (مارکس) بەو شێوەیە خستووەتە بەردەم دادگای حوکمەکانیان.

بەڵگەی ئامادەیی هەر فیکرێک زمانە. ئەگەر بە ئاستی زمان و هۆشیاریی خۆمان بگەڕێینەوە، دەرکەوتەکانی ئامادەیی (مارکس) لە هۆشیاری ئێمەدا نائامادەن و نین. لە زمان و هۆشیاری ئێمەدا گرنگی و قوڕسایی هەر بیرێک لەوە دایە، کە چەندە دەتوانێت باوەڕەکانمان پتەوتر و بەهێزتر بکەن. کەم نین ئەوانەی لەژێر کاریگەری هەژموونی ڕەوتی ئایدۆلۆگیای کۆمۆنیستی، دووبارە لە وەهمی باوەڕێکەوە بە وەهمی باوەڕێکی تر بازیان داوە.

بۆیە هەر زوو بەشێکی زۆری ئەوانە، لە دوای هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەتی و بلۆکی کۆمۆنیسم لە سەر ئاستی ئایدۆلۆجیا یان گەڕانەوە بۆ باوەڕە کەلتووری و ئاینییەکەیان، یان وەکو شوێنکەوتوانی بەسۆزی کۆمۆنیسم لە نامۆیی و گۆشەگیرییەکی قووڵدا، بە هیوای زیندووبوونەوە و سەرهەڵدانەوەی وەها ڕەوتێک، مانەوە. یەکێک لە کێشەکانی ئەو بزوتنەوانە ئەوە بووە، کە وەکو پەیامبەر مامەڵەیان لەگەڵ (مارکس) کردووە. وێژەیانە هەموو قسە و بۆچوونەکانی مارکس وەرگیراوە و باوەڕێکی ڕووتی لێ بەرهەم هێندراوە. پابەندبوون بە فێرکارییەکانی مارکس وەکو پابەندبوون بووە دەقە ئاینییەکان. هێزی ئەو بزوتنەوانە لە ناوەوەی کۆمەڵگە سەرچاوەی نەگرتبوو تاوەکو بتوانێت گۆڕانی ڕیشەیی دروست بکات. بۆیە بۆچوونەکانی لە زۆر شت کورت کرابوویەوە.

یەکێک لەو نەریتانەی ئەو بزوتنەوانە، یان بڵێین ئەوانەی خۆیان لەژێر چەتری فەلسەفەی (مارکس) پێناسە دەکرد، هەمان ئەو چەمکە بوو، کە لە ڕەخنەی ئەدەبی ئیمپڕیالیزم بە (لۆگیکی دووانەیی ئیمپڕیالیسم- binary logic of imperialism) ناسراوە. (لۆگیکی دووانەیی ئیمپڕیالیسم) ئاماژەیە بەو لۆگیکە کەلتوورییەی دەوڵەتی (داگیرکەر) دژ بە دەوڵەت و کەلتووری (داگیرکراو) بە کاری دەهێنا، بۆ نموونە داگیرکەر پێشکەوتووە، خاوەن شارەستانییە، بادەستە، هەڵبژێرداوی خوایە، داگیرکراو دواکەوتووە، وەحشیگەرە، شایەن بە ئازادی نییە، نەفرەت لێ کراوە و زۆری تر.

لای ڕۆشنبیری کۆمۆنیستی هەمان لۆگیک بەرانبەر بە کۆمەڵگەی کوردی پەیڕەو کراوە. کۆمەڵگە کۆنەپەرست، ژن چەوسێنەر، نائازادیخواز، دواکەوتووە، بەڵام کۆمۆنیسم ئازادیخواز، تازەگەر، یەکسانخواز و پێشکەوتووە. دەبینین وەک چۆن ئایین بەربەستی زۆر گەورەی بۆ ئازادی و یەکسانی ڕەگەزی هەیە، ئاوا ئەو بزوتنەوانە سەرنجی زۆریان لەسەر ژن وەک بابەت نەک خۆ هەبووە. ئەوە بەبێ ئەوەی خوێندنەوە و هەڵسەنگاندن و تێگەیشتنمان بۆ کەلتوور و بونیادی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگەی کوردی هەبێت. شەپۆلی ئەو بزوتنەوانە دژ بە هەموو بەها کۆمەڵایەتیەکان بووە و سەرجەمی بونیادی کۆمەڵگەی بەلاوە نا بە خۆزگەی ئەوەی کۆمۆنیسم هێزی ڕزگارکەرە. گوژمی ئەو جۆرە بزوتنەوانە زوو دامرکایەوە، چونکە هێزەکەی لە کۆمەڵگەوە سەرچاوەی نەگرتبوو و خاوەن تێگەیشتن بۆ بونیادی کۆمەڵایەتی و کەلتووری نەبوو.

یەکێکی تر لە هۆکارەکان ئەوەیە، کە ئەو ژینگە و پاشخانەی (مارکس)

فەلسەفەی خۆی لەسەر دامەزراندووە، لە کۆمەڵگەی ئێمەدا ئامادەیی نەبووە. (مارکس) فەیلەسووفێکە لەسەرووی هەموو بەربەستەکان، لەوانە جیاوازی نەژاد، ئایین، نەتەوە و ڕەگەز قسە دەکات و پڕۆژەکەی گشتگیرە. بۆ هەمان شێوەیش، ڕەخنەکانی (مارکس) نەک بۆ تەنیا ئاماژەن نین بۆ کۆمەڵگەیەکی دیاریکراو، بەڵکو باسن لە وەرگێڕانی ڕەوتی مێژووی مرۆڤایەتی لە دەرئەنجامی گۆڕان و گواستنەوە لە شێوەی بەرهەمهێنان و چالاکی ئابووری. ئەو گۆڕان و گواستنەوانە کاریگەریی گەورەی لە وەرگێڕانی چالاکییە مرۆییەکان هەبووە، تەنانەت لە دابەشبوونی چینایەتی، نەژادی و ئایینیش. بۆیە ڕەخنەکانی (مارکس) گشتگیرن، بەڵام زەمینەی لە دایکبوونی ڕەخنەکانی (مارکس) لە نەریتە فەلسەفییەکانی پێش خۆی جیا ناکرێتەوە. بۆ ئاگابوون لەو زەمینە، هەڵومەرج و پاشخانەی فەلسەفەی (مارکس) تێیدا سەری هەڵدا، تێگەیشتنێکی ناتەواومان پێ دەبەخشێت.

بە گشتی، بەر لەوەی باس لە بەلاوەنانی (مارکس) و تێزەکانی بکرێت، ئێمە پێویستە باس لە هەژاری و کەمتوانایی نەوەندی ڕۆشنبیریی خۆمان بکەین. تا زەمینە بۆ ڕەخنە و دامەزراندنی پڕۆژەی فەلسەفەیانە دروست نەبێت، بڕیار نییە بەو مەتەدە کرچوکاڵانە، کە یان ستایشین، یان نەفرەتی لە (مارکس) و هەر فەیلەسووفێکی تر تێ بگەین. ئەوە ئاستی گەشەی هۆشیاری ئێمەیە، کە ئاڕاستەی گۆڕان دیاری دەکات. ئێمە ناکرێت چاوەڕێی گۆڕان لە هیچ فەلسەفەیەک بکەین، بەڵکو ئەوە ئێمەین، کە بڕیار دەدەین هۆشیاری ئێمە چ ئاڕاستەیەک وەربگرێت و چ گۆڕانێک بەرهەم بهێنێت.

دەنگەکان:

3- پاش رووخانی سیستەمی سۆسیالیزم و وەدەرکەوتنی تێزی “کۆتایی مێژوو” لە لایەن فۆکۆیاما و هاوڕاکانییەوە، ئایا ئەو بانگەشەیە واتای مردنی مارکسی فەلسەفیی بوو؟ یان مەبەستی ئەو مارکسە بە ئایدیۆلۆژییکراوەیە کە کۆتایی هات؟

سۆران ئازاد:

وەڵامەکەی من ئەوەیە، کە هیچ یەکێکیان. هۆکار بۆ ئەوە ئەوەیە، کە بیری فەلسەفی لە چوارچێوەی دوالیزمدا بڕیار و حوکمی لەسەر نادرێت. نەریتی دوالیزم یان دووانەیی، خەسارمەندییەکی گەورەی لە هێزی تێگەیشتنی فەلسەفیانەی هۆشیاری مرۆڤ داوە. ئەمە کاتێک

دەتوانین ئازادانە بیرێکی فەلسەفی لێک بدەینەوە، کە لە هەڕەشەی پێشبیر و پاشبیرەکانی حوکم و بڕیاردان دووریان بخەینەوە. هەر بیرێک خاوەن خەسڵەتێکی پێی ناتەواوە لە خۆیدا. ئەو پێیە ناتەواوییە دەرئەنجامی بەریەککەوتن و تێکەڵبوونە لەگەڵ پێشبیر و پاشبیرەکانی دوای خۆی. بەو پێیە بێت، بیری فەلسەفی هەمیشە کراوەیە؛ شایەن بەوەیە لەگەڵ پێکهاتە و کەرەستەی نوێ یەک بگرێت و لە پێکهاتەی پێشووی خۆشیەوە دابڕێندرێت.

ڕەگی سەرچاوەی بۆچوونەکەی (فۆکۆیاما)، دیدی فەیلەسووفی ئەڵمانی (هیگڵ)ە لە بارەی مێژوو. ئەگەر پێش (هیگڵ) خوێندنەوەی مێژوو خۆی لە دابەشبوونی زنجیرەیی ڕووداو و ساڵەکاندا بینیوەتەوە، ئەوا لای (هیگڵ) ئەو تێگەیشتنە ڕووبەڕووی هەڵوەشانەوە دەبێتەوە، کە لە کتێبی (فەلسەفەی مێژوو) بۆچوونەکانی خۆیی تێدا دامەزراندووە. لە دیدی (هیگڵ) گرنگیی فەلسەفەی مێژوو لەوەدا نییە لە چ ساڵێکەوە بۆ چ ساڵێکی تر دەمانبات، بەڵکو تێپەڕاندنی سەردەمێکی هۆشیارییە بۆ سەردەمێکی تر، یان گۆڕانی پاڕادایمەکانی گەشەکردنی هۆشیارییە بۆ بە دەستهێنانی ئازادی. هەر لە هەمان کتێبدا، (هیگڵ) ئاماژە بە دەستکەوتنی ئازادی دەکات و لەوەدا مێژوو دەگات بە کامڵیی خۆی.

یەکەم توێژینەوەی (فۆکۆیاما) لەو بارەیەوە لەژێر ناونیشانی (کۆتایی مێژوو؟) لە ساڵی 1989 لە گۆڤاری (The National Interest) بڵاو کرایەوە. (فۆکۆیاما) هەوڵی داوە ئەو بۆچوونەی (هیگڵ) بۆ پێشکەوتنەکانی خۆرئاوا لەژێر سایەی دیموکراسی و زاڵبوونی هەژموونی لیبڕالیزم، کە وەک خۆی ئاماژەی پێ دەدات، خەریکە دەبێت بە تاکە مۆدێلی چارەسەر بۆ تەواوی ناکۆکییەکان، بەکار بهێنێت. وەک خۆی دەنووسێت: "ئەوەی ئێمە دەیبینین بە تەنیا کۆتایی شەڕی سارد یان تێپەڕین بەناو کاتێکی تایبەتی مێژووی دوای شەڕ نییە، بەڵکو کۆتایی مێژوو خۆیەتی؛ واتە خاڵی کۆتای گەشەسەندنی ئایدیۆلۆگیی ڕەگەزی مرۆڤ و بە گەردوونیبوونی دیموکراسیی لیبڕاڵ وەک کۆتا فۆرمی حوکمڕانیی مرۆڤ." زمانی (فۆکۆیاما) زۆر گەشبینانەیە. ئەو وای دەبینی، کە تارمایی دیموکراسیی لیبڕاڵ خەریکە تەواوی جیهان دەگرێتەوە.

زۆرێک لەو پێشبینییە گەشانەی (فۆکۆیاما) باوەڕی پێی هەبوو، لە جیهانی ئێستاماندا پێچەوانەکەی هاتووە دی. (فۆکۆیاما) پێی وابوو، کە لە کاتێکی زوودا، جیهان چیتر ڕووبەڕووی کێشە و ناکۆکی گەورە نابێتەوە. مانشێتی ڕۆژنامەکان کێشەی سادە و لاوەکی لە خۆ دەگرن، چونکە مێژوو وا دەگات بە کۆتایی و کامڵیی خۆی، کە تێیدا هەمووان

لەژێر سایەی دیمۆکراسیی لیبڕاڵ چێژ لە بوونی خۆیان دەبینن. ئاو□دانەوەیەک لە کێشەکانی جیهان پێچەوانەکەمان بۆ دەسەلمێنێت. وڵاتێکی وەکو (چین)، کە (فۆکۆیاما) پێی وابوو بەرەو دیمۆکڕاسی هەنگاو دەنێت، بووەتە سەرمایەداری تۆتالیتاری. کاریگەری□ ئابووری□کانی (چین) لەسەر هاوکێشەی بازاڕ حاش□ه□ن□گرە و ناتواندرێت بەلاوە بندرێت. ئەو بۆچوونەیشی، کە هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت دیمۆکراسی بۆ (ڕووسیا) فەراهەم دەکات پێچەوانەکەی دەرچووە.

جیهان بەدەم کێشەی لاوەکی نا، بەڵکو بەدەم کێشەی زۆر گەورەوە دەناڵێنێت. گەرمداهاتنی زەوی و گۆڕانی کەش، کە یەکێکە لە ئاکامەکانی گەشەی سەرمایەداری و ئەو بەرهەمهێنانی، کە وا دەخوازێت لەپێناویدا سرووشتی زەوی تێک و پێک بدرێت هەر بە تەنیا بۆ ئەوەی گەشە بە خۆی بدات. کۆمپانیا و وڵاتە زلهێزەکان تەواوی سەرمایەی مرۆیی و سرووشتیان بۆ بەردەوامیدان بە گەشەی هاوتەریبی ئابووری (Exponential Growth) تەرخان کردووە.

دۆخی مرۆیی لە وڵاتە زلهێزە ئابووری□کان، کە خاوەن سیستەمێکی تۆتالیتارین، وەکو (چین) و (سینگاپور) ڕەچاو ناکرێت، چونکە توانا ئابووریەکەیان نکۆڵی لێ نەکراو و کاریگەری گەورە لەسەر ئابووری جیهان دادەنێن. (چین) خاوەن یەکەم چوار بانکە گەورەکانی جیهانە. بە گوێرەی یەکێک لە لێکۆڵینەوەکانی (زانکۆی کۆپنهاگن)ی دانمارکی، ئایفۆنی هەر بەکاربەرێک کرێکارێک لە چین دەکوژێت! چونکە ئەو کرێکارانەی ئەوێ هەموو ژیانیان لە کارگەکاندا بەسەر دەبەن و تەنانەت وەچەکانیشیان دەبنەوە بە هێزی کرێکار، کە پێشەنگی ئەو کۆمپانیایانە (فۆکسیکۆن – Foxconn)ە. ئەوە تەنیا تایبەت نییە بە کۆمپانیای ئەپڵ، بەڵکو ئاماژەدانێکی بچووکە لەوەی، کە دۆخی مرۆیی چۆن لەپێناو پاراستنی گەشەی ئابووری جیهان پشتگوێ خراوە.

(مارکس) لە بەشێکی گەورەی ئەو مەترسیانە دواوە و هەستی بەو هێزە شاراوە ترسناکە کردووە، کە سەرمایەداری دەیجووڵێنێت. گەڕانەوە بۆ (مارکس) گەڕانەوەیە بۆ یەکەم ڕەخنەی فەلسەفەی ئابووری لەسەر سەرمایەداری. کێشەی گەورە لە بۆچوونەکانی (فۆکۆیاما)دا هەن، بەڵام پێشەنگترینیان ئەوەیە، کە هەوڵی داوە فەلسەفەی (مارکس) وەکو پەیامێکی ئایدیۆلۆگی کورت بکاتەوە، کە پەیوەست بووە بە کاتێکی دیاریکراو و لەگەڵ هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤیەت، ئەو پەیامە دەورانی خۆی گێڕا و کۆتایی پێ هاتووە. (مارکس) پەیامێکی کورتی ئایدیۆلۆگی نییە. ئەو ڕەخنەکانی بۆ سیستەمێکی ئابووری جیهانی

بەرز دەکاتەوە، کە سەرتاپاگیرە و بڕیار لەسەر کایەی ڕامیاری و کۆمەڵایەتی جیهان دەدات. سیستەمێک، کە لەپێناو درێژەدان بە خۆی، هەموو شتێک لە خۆیدا دەتوێنێتەوە و دەخاتەگەڕ.

دەنگەکان:

٥- بە بۆچوونی ژاك دێریدا، ئەوەی كوژراوە ماركسی ئایدیۆلۆژییە نەك فەلسەفیی. ئەو ماركس بە تارمایی هاملێت دە‌چووێنێت، بەوەی ئەو هەر كاتێك بیەوێت دەتوانێت بگەڕێتەوە لای و لەحەقیقەتی تاوانی باوك كوشتندا ئاگادارمان بكاتەوە. كەواتە ئایا ماركسەكەی ناو زمانمان كەی توانای ئەوەی هەیە بێتە گۆ؟

٦- با قسەیەکی بابەکی ئەحمەدی لەبارەی مارکس بێنینەوە کە دەڵێت “مارکس دەرمانی ڕزگار بوونمان ناداتێ, بەڵام ئەوەمان بیر دەهێنێتەوە کە نەخۆشین و واچاکترە مشورێکی چارەسەرکردنی خۆمان بخۆین، ئەو هەندێ دەرمانیشمان بۆ دەست نیشان دەکات, بەڵام لەسەر ئێمەیە کە لەئاست کاریگەری ئەو دەرمانانە بتۆژینەوە” عەقڵی ئێمە لەکوێی دۆزینەوەی ئەو دەرمانەیە؟

سۆران ئازاد

چونکە پرسیارەکەت وێژەیانەیە و ئەو بۆچوونەی (جاک دێریدا) لە پەرتووکەکەی (تارماییەکانی مارکس)دا پێداگری لەسەر کراوە، کە ناوەڕۆکی ئەو پەرتووکە دەوڵەمەندە بە وێنەی وێژەیی، هەوڵ دەدەم بە هێنانەوەی شیعرێکی (ڕینە ماریە ڕیلکە) دەست پێ بکەم:

“لەدەستدانیش هێشتا هیی خۆمانە، تەنانەت ل□ بیرکردنیش
هێشتا خاوەن شێوەیەکە لە شانشینی گواستنەوە.
کاتێک شتێک دەڕوات، دەخولێتەوە و ئەگەرچی
ئێمە بە ئەستەم چەقی بازنەکەیەن،
بە دەورماندا هێڵە نەشکاو و سەرسوڕهێنەرەکەی
دەکێشێت.”

ئەگەر بمانەوێت ناوەڕۆک و گوڕی ئەم شیعرە بۆ ئامادەیی (مارکس) لە جیهانی ئەمڕۆماندا بە کار بهێنین، ئەوا دەتوانین بڵێین، کە (مارکس) خۆی ڕۆیشتووە، بەڵام فەلسەفەی بەدەورمانەوەیە و بۆ شێوە و خوێندنەوەی جیاواز گوازراوەتەوە. (جاک دێریدا) لە کتێبەکەیدا بۆمان ڕوون دەکاتەوە، کە بۆچی لە جیاتی (تارمایی مارکس)، کە ئاماژەیە بە یەک تارمایی، (تارماییەکانی مارکس)، کە ئاماژەیە بە جۆرەها تارمایی، بە کار هێناوە. لە دیدی ئەودا، (مارکس) خاوەن

یەک تارمایی نییە، بەڵکو بە دەورمانەوە و لە جیهانماندا تارماییەکانی (مارکس) جۆراو جۆرن. تارمایی خاوەن گیان نییە و جەستەیشی نییە. (دێریدا) وەژێیانە پەیوەندیی نێوان تارمایی و گیان ڕوون دەکاتەوە، کە یەکەمیان نابێتە جەستە و نایەتە ناو ژیان، بەڵام دووەمیان جەستە دروست دەکات و دەبێت بە بەشێک لە جیهان. تارمایی ئامادەییەکی نائامادەی هەیە. وەکو لە بابەتێک ئاماژەم پێی داوە، مرۆڤ توانیویەتی شەڕی زۆر گەورە بکات، بەڵام هەرگیز لەوەدا سەرکەوتوو نەبووە ڕێگە لەو تارماییەکان بگرێت لەو کاتەی، کە دەردەکەون. (مارکس) بەوەدا خاوەن یەک تارمایی نییە، لەبەر ئەوەی فەلسەفەکەی بەرفراوانە، ئەو بەرفراوانییە تارمایی جیاواز بە دەوری جیهاندا دەکێشێت.

دیارە مەبەستی (دێریدا) ئەوە نییە، کە گیانی (مارکس) بووەتە تارمایی و وەکو گیانی پەیامبەران ئاگایان لە جیهانە، چونکە خودی (مارکس) بە هاوتا لەگەڵ (ئەنگڵس) لە کتێبی (ڕەخنە لە ئایدیۆلۆگیی ئەڵمانی) ئاماژە بەوە دەدات، کە ئاگایی مرۆڤ هیچ نییە جگە لە ئاگامەندیی ژیان. مرۆڤ بوونەوەرێکی ئاگامەندە و ئەو ئاگامەندییەش لەناو ژیاندا دێتە بوون، نەک ئەوەی ئاگامەندی پێش بوونی مرۆڤ، وەک ئەوەی فەیلەسووفانی مێتافیزیک پێداگری لەسەر دەکەن، لەوانە (پلاتۆ) و (دێکارت)، هەبووبێت و دواتر لە جەستە و بوونی مرۆڤدا خۆی بەرجەستە بکات. مەبەستی (دێریدا) لە خودی فەلسەفەی (مارکس)ە، کە خاوەن خوێندنەوەیەکی بێ وێنەیە بۆ دۆخەکانی مرۆڤ و ئەو شێوازانەی (سەرمایەداری) دەیگرێتە بەر.
(مارکس)ی ناو زمانی ئێمە هەبوویەکی جێگیر و لەپێشتر نییە تاوەکو بتوانێت بێتە گۆ.

بوونی (مارکس) ئاگامەندییە. پڕۆژەکانی ئەو ئاگامەندییە بەردەستن و توانای خوێندنەوەی هێزی شاراوەی ژیانی ئابووری مرۆڤ لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا هەیە. (مارکس) بەر لەوەی بەچوونەکانی بێت، ئەو وزە فەلسەفییەی، کە خاوەن گوڕێکی بەهێزە لە خوێندنەوەی دیاردە جۆراوجۆرەکانی سەرمایەداری. بەچوونەکانی (مارکس) جێگەی ڕەخنە، شیکاری و ڕەتدانەوەش، بەڵام ئەمە پێویستییەکی گەورەمان بەو گوڕە فەلسەفییە، کە توانای دۆزینەوە و شیکارکردنی ژیانی ئێمە لەناو سیستەمی سەرمایەداریدا هەیە. توانای ئەوەی هەیە ببینێت چۆن مرۆڤ وەکو بوونەوەرێکی ئاگامەند لە سیستەمی سەرمایەداریدا کورت بووەتەوە بۆ بەهای بەکارهێنانی. فەیلەسووفی دانمارکی (سۆڕێن کیاکەگارد) لە ستایشی ژیانکردن لە شاری

(کۆپنهاگن)دا دەڵێت: “بۆ من، بە پێچەوانەوە، [کۆپنهاگن] هێندە گەورەیە کە وەکو شار ڕەچاو بکرێت و هێندەش بچووکە، کە هیچ نرخێکی بازاڕ لەسەر مرۆڤەکان نییە.” دیارە (کیاکەگارد) لەگەڵ (مارکس)، هاورچەرخ بوو، بەڵام پێش ئەو کۆچی دوایی کرد.

ئەو بۆچوونەی (هیچ نرخێکی بازاڕ) من وای بۆ دەچم لەژێر کاریگەریی هەمان بۆچوونی (ئیمانوێڵ کانت) بێت لەبارەی فەلسەفەی ڕەوشت. لە دیدی (کانت)، مرۆڤ خاوەن شکۆمەندییە و بوونەوەرێکە بە هیچ شێویەک نابێت مامەڵەی نرخ و بەکارهێنانی لەسەر بکرێت. ئێمە لەڕووی ڕەوشتەوە بۆمان نییە مامەڵە بە شکۆداریی مرۆڤ بکەین و نرخی بخەینە سەر. (کیاکەگارد) هەستی بەوە کردووە، کە لە شارەکانی تر وا خەریکە نرخی بازاڕ دەکەوێتە سەر مرۆڤەکان. (مارکس) خوێندنەوەیەکی گشتگیر و پڕکۆ لەبارەی دینامیک و شێوازەکانی سەرمایەداری تەرخان دەکات، کە چۆن نرخ دەخاتە سەر بەهای مرۆڤ و لە پێویستبوون و نەبوون کورتی دەکاتەوە. پێویستە ئاماژە بە خاڵێک بدەم. لە سەردەمی (مارکس) کارگەرکان پێویستیان بە هێزی کارە و مامەڵەیان لەگەڵ کرێکرەکان بە کەمترین کرێ و لە خراپترین ئاستدا دایە. بەڵام لە ئاکامی هۆشیاربوونەوە و یاخیبوون لە ئاست ئەو سیستەمە، دەبینین کە زۆر وڵاتانی جیهان ناچارکراون، کە هەوڵی دامەزراندنی سیستەمی دادپەروەرانە بدەن. دەبینین، کە کرێکارەکان خاوەن کاریگەرییەکی گەورەن، چونکە ئەگەر ئەوان ن□ب□ن، سیستەم دەکەوێتە شۆکەوە.

بەڵام لە ئێستادا مەترسییەکی گەورەتر هەڕەشە لە بازاڕ دەکات، ئەویش ئەوەیە، کە خەریکە وردە وردە هاوکێشەی بازاڕ لەژێر سایەی پێشکەوتنی تەکنەلۆجی بە لایەکدا دەشکێتەوە، کە کەمترین و کەمترین فەرمانبەر و کرێکاری پێویستە. کەمتر و کەمتر نوخبە پێویستی بە دەستی کاری کۆمەڵگە هەیە. ئەوە دۆخێکی دروست کردووە، کە پێی دەگوترێت بێکەڵکی (dispensability). شەڕی ئێمە ئێستا لەسەر ئەوە نییە خراپ مامەڵەمان لەگەڵ دەکرێت، بەڵکو لەسەر ئەوەیە ئاخۆ ئەوان پێویستیان بە ئێمەیە یان نا. هەر لە دۆخی ڕامیاریی کوردستانیش ئێمە ئەو کێشەیەمان هەیە. پێشتر ئەگەر یەکێتی و پارتی پێویستییەکی گەورەیان بە هێزی کۆمەڵگە هەبوو، ئێستا ئەو پێویستە وا کەمتر و کەمتری دەکەنەوە. ئامانجی هەوڵەکانیان بێکەڵکردنی توانای خەڵکە. یەکێتی و پارتی بەشی ئەوە سەرمایەیان دەست بەسەردا گرتووە بۆ ئەوەی بتوانن پێی بمێننەوە. مەگەر بوون بە ئەندام ئامانج لێی گۆڕانکاریکردن بێت، بەڵام ئەو گۆڕانکاریانەیش هەر

خۆیان دەستنیشانیان کردوون.

بارزانی، کاتێک هەستی کرد دەمامکی ئایدۆلۆگیاکانی پارتەکەی خەریکە یەک لە دوای یەک دەکەون، پەنای بە بانگەشەی (دەوڵەتی کوردی) برد، چونکە بۆی دەرکەوت لانی کەم بەو بانگەشەیە دەتوانێت ماوەیەکی زۆرتر بە باڵادەستبوون مسۆگەر بکات. ماوەیەکی زۆر تەنیا هەڕەشەی بە ڕیفراندۆم دەکرد و کاتێکش بینی ڕەوایەتداریی سەرۆکایەتییەکەی بەتاڵ بووەتەوە، ڕیفراندۆمی ڕاگەیاند. لەژێر ئەو چەترەدا، بە بەشێکی ئەوانەی، کە پێش بوون بە لایەنگری بارزانی دەکەوتنە بەردەم پرسیاری خەڵکیان، ڕیفراندۆم ئەو بەربەستەی بۆ شکاندن. بوون بە لایەنگری بارزانی، واتە بوون بە لایەنگری دروستبوونی دەوڵەتی کوردی. ئێستایش بەشی ئەوە و بە هۆکاری شکستی ڕیفراندۆم، سوپاس بۆ وەچەکانی تاڵەبانی، کە بە پێشکەشکردنی 150 گیانی پێشمەرگە وەکو دیاری بە (حەشدی شەعبی)، ڕەوایەتیان بە شکستەکە دا، بواری هەیە درێژە بە سەرکەوتنەکانی بدات و بیخاتە سەر وەچەکانی تاڵەبانی. بە (مارکس) ئەوە سرووشتی هەرە ڕاستەقینەی ئایدۆلۆگیایە. ئەمە لە ڕێگەی ئایدۆلۆگیا و بانگەشەکان بەلاڕێدا دەبرێین و بەری ئەوەمان لێ دەگیرێت ڕاستەقینەی دۆخی مرۆڤ و جیهان وەک خۆی ببینین. بینینی ڕاستەقینە هێزی هۆشیاری پێویستە.

دیارە ئەوە واتای وانییە، کە ئاستی هۆشیاری بارزانی هێندە گەورەیە، کە توانای چەواشەکردنی کۆمەڵگەی هەیە. لە زانستی ئابووریدا چەمکێک هەیە پێی دەگوترێت (بنەمای هەر وەک- the principle of As If). بۆ نموونە، تۆ پێویستت بە زانینی ورد و دروست لە بیرکاری نییە بۆ ئەوەی بزانیت کاتێک دەچیت بۆ بازاڕ چی بکڕیت و بە چ نرخێک بیکڕیت، چونکە (هەر وەک) هەموو ژمێریارییەکە بزانیت، تەنانەت ئەگەر خوێندەواریشت نەبێت. با بڵێین تۆ 20 دۆلارت پێیە، دەتەوێت شەکر و برنج بکڕیت. نرخی یەک کیلۆ برنج یەک دۆلار و نرخی یەک کیلۆ شەکر دوو دۆلار، جگە لە کرێی تەکسی کە چوار دۆلارە. ئەگەر ئابووریانە و بیرکاریانە ئەوە لێک بدەینەوە، بەو شێوەیەی خوارەوەیە:
(نرخی برنج* کیلۆ برنج + نرخی شەکر* کیلۆ شەکر + کرێی تەکسی= داهات
1*ب+2ش+4=20). ئەگەر یەک کیلۆ برنج و یەک کیلۆ شەکر بکڕێت، ئەوا دەکاتە: 1*1+1*2+4= 7 دۆلار و 13 دۆلارت بۆ دەمێنێتەوە. تۆ دەزانیت، کە پاش کرێی تەکسی، دەتوانی یان 16 کیلۆ برنج، یان هەشت کیلۆ شەکر بکڕیت. بەڵام دەتوانی، بۆ نموونە، هەشت کیلۆ برنج و

چوار کیلۆ شەکر بکڕیت. ئەگەر بیرکاریانە ئەوە لێک بدەیتەوە، دەکاتە: 8*1+4*2+4=8+8+4=20. ئێمە رۆژانە وا هەڵسوکەوت دەکەین (هەر وەک) ئەوەی هەموو ئەو ژمێریارییە بزانین. بێگومان دەکەوینە هەڵەشەوە، بەڵام نەبوونی زانین لەبارەی ئەو ژمێریارییە واتای وانییە ناتوانین بڕیاری دروست بدەین. چونکە یەکێتی و پارتی ئەزموونیان لە مامەڵەکردن لەگەڵ خەڵک هەیە، خستەگەڕی تەواوی هێزی میدیا و ئایدۆلۆگییان، (هەر وەک) ئەوەیە، کە بزانن چی دەکەن. نەک ئەوان، بۆ نموونە بزوتنەوەی گۆڕان لەسەر وروژاندنی هەستی ناڕەزایی خەڵک دروست بوو. هەر گۆڕانێک لە هاوکێشەی پێوەندییەکانیان لەگەڵ لایەنەکانی تر، بە تەواوی لە زمانی ڕاگەیاندنەکەیان ڕەنگی دەدایەوە. کۆمەڵە و یەکگرتووی ئیسلامی هێزی خۆیان لەسەر ئەو بەشەی کۆمەڵگە بونیاد ناوە، کە متمانە بە لایەنەکان لەسەر بنەمای ئایین دەبەخشێت.

(مارکس) دیدی وابوو، کە باوەڕ، بەها و ئایدیاکان هێزیان لە پەرەپێدانی سەرمایەداریدا هەیە. لە ئەمەریکا ئەو پەرتووکانەی لەبارەی دەوڵەمەندبوون، گەشەی کەسی و نهێنیی□کانی سەرکەوتن و زۆر ناونیشانی تر لە پڕفرۆشترین پەرتووکەکانن. لە بنەڕەتدا، ژمارەیەکی زۆر کەم توانای ئەوەی هەیە لە چینێکی کۆمەڵگە بۆ چینێکی تر بەرز ببێتەوە. بەڵام ئەو پەرتووکانە، بۆ نموونە، ڕۆڵی پەرەپێدانی سەرمایەداری دەگێڕن. ئەو ئایدۆلۆگیای□ ب□□او دەکەنەوە، کە سەرکەوتن بەرهەمی گەشەی کەسییە و ئەوانەی دەوڵەمەندنن بەهۆی کۆششی خۆیانەوە گەیشتوون بەوێ و تۆش دەتوانی وا بکەیت. یان بۆ نموونە ئایین هەمان ڕۆڵ دەگێڕێت، ئەویش یەکەم بە نکۆڵیکردن لە گرنگیی ئەو ژیانەی ئێستا و ئەو بۆچوونەی، کە پێی وایە پێدراوەکان لە لایەن خواوە پێیان دراوە.

(ئەنتۆنیۆ گڕامشی) ئەگەرچی مارکسیستە، بەڵام بۆچوونی وایە، کە مادام ئێمە دەزانین ئایدیاکان، بەهاکان و باوەڕەکان هێزیان هەیە، پێویستە هەوڵی ئێمە بۆ دابینکردنی زەمینەی گەشەپێدانی ئایدیا و بۆچونەکان بێت. پێویستە ئێمە بتوانین گەشە بە هۆشیاری گشتی بدەین و ببین بە کارەکتەری چالاک و هۆشیار لە بوارە جیا جیاکاندا بۆ ئەوەی هێزی گواستنەوەی دۆخە ئابووری و ڕامیارییەکانمان هەبێت. لێرەدا گرنگ نییە سەرمایەداری چەندە گشتگیر و باڵادەستە، هێزی ئایدیاکان و هۆشیاری دەتوانێت زەمینەی گەورە بڕەخسێنێت.
بە بۆچوونی (سلاڤۆی ژیژەک) کۆتایی بە وەڵامەکەم دەهێنم. فێربوون واتە هۆشیاربوونەوە. ئێمە بوونەوەری ئاگامەندین و ئاگامەندی تاکە

خەسڵەتی جیاکاری ئێمەیە لەگەڵ بوونەوەرانی تر. ڕۆڵی مێژوویمان، ژینگە، جیهان و ئاستی کۆمەڵایەتیمان لەژێر هەڕەشەی خۆمان دایە. ئێمە خۆمان ڕووبەڕووی پرسیار نەکردەوە، کە بۆچی گیانی 150 پێشمەرگە وەکو دیاری بە (حەشدی شەعبی) بەخشرا.

لە خۆشمان ناپرسین چۆن بەرگری لە ڕیفراندۆمێک دەکەین، کە خاوەن هیچ زەمینەسازییەکی پێشکات نەبووا! ک□مەڵگەی ئێمە هێندە چەواشە کراوە، کە بەها بنەڕەتییەکانمان لەبیر کردووە. هەر یەکێک لەو 150 پێشمەرگەیە تاکی کۆمەڵگەی ئێمە بوون، کە هەم پارتی و هەمیش یەکێتی لێیەوە بەرپرسن. کەچی هێشتا شەڕی ئێمە لەسەر ئەوەیە، کە چەندە بە دڵی ئەوان بین. پرسیار لەوە ناکەین، کە چۆن دەبێت تاکی ئێمە، وەکو (سەردەشت عوسمان)، (سۆرانی مامەحەمە)، (کاوە گەرمیانی) و (ویداد حسێن) لەسەر ڕادەربڕین بە دڕندەترین شێوە بکوژرێن.

هێزی نیوەی کۆمەڵگەی ئێمە، کە ژنە، کپ کراوە. کۆمەڵگەیەک نیوەی هێزەکەی کپ کرابێت، چۆن چاوەڕێی گەشە و گۆڕانی لێ بکەین؟ هۆشیاری ئێمە پێویستە لەسەرووی بەربەستەکانەوە بفڕێت بۆ ئەوەی تەکان بە دۆخە چەقبەستووەکاندا بدات و ژیان بۆ ئاست و کێشەی بالاتر، نەک بێکەڵکتر بەرز بکاتەوە. هەڵبژاردن لە دەست خۆمانە. کرانەوە بەڕووی هۆشیاریدا ڕۆڵگێڕانی ڕاستەقینەی ئێمەیە. فێربوونی ناوەڕۆکدار لەهەر کاتێکی تر زیاتر پێویستە. (مارکس) زوو بانگی لە کرێکاران کرد لە دژی چەوساند□و□ یەکبگرن. ئەو بانگە هەمیشە لەوێیە، نەک بە تەنیا لە دژ چەوساند□و□ی کرێکاران، بەڵکو لە دژ هەر جۆرە چەوساند□و□یەکی تر. ئەو بانگە هۆشیارانەیە و واش دەخوازێت هۆشیارانە بەرەو ڕووی بانگەکانی تر بچین.

تێبینی/
لە ڕاستیدا من مارکس-ناس نیم و رۆژێک لە رۆژان مارکسی نەبوویمە. خولیای ڕەخنەگرتن و فێربوون ئەو بەشە زانینەی لەبارەی فەلسەفەی (مارکس) و دۆخی جیهان پێ بەخشیووم. دەمێکە پەیمانم بە کاک (گۆران) داوە، کە وەڵامی پرسیارەکانی بدەمەوە، بەڵام بە پێویستیم زانی ئاقاری زانینم سەرەتا لەبارەی (مارکس) بەرفراوانتر بێت، بەر لەوەی ئەو مافە بە خۆم بدەم لەو بارەیەوە بدوێم. بۆیە هیوادارم بۆچوونەکانم بە زانینی ڕەها لەبارەی ئەو فەیلەسووفە مەزنە لێک نەدرێتەوە و باقی ڕەخنەی زانستیانە بۆ خوێنەران جێ دەهێڵم و وەک (مارکس) بەخێرهاتنیان دەکەم. لە سەرووی هەموو ئەوانەیشەوە،

هیوادارم خوێنەران سوودی لێ ببینن.

سیمپاتی لەسیتمی سیاسی ـــ شاعیرانەی ئەرستۆ و شانۆی سەکۆدا ... زاهیر عەبەڕەش

بواڵ لە شانۆکەیدا لە شاری (ڕیو دی جانیرۆ) کاری لەگەڵ ئەو پرس و کێشانە دەکرد، کە سەری هەڵدەدا، شکڵی شانۆکە و چۆنێتی کارکردنیان بە شێوەی شانۆی سەکۆ بوو. لەگەڵ ئەو کێشانەدا دەست و پەنجەیان نەرم دەکرد کە دەهاتنە بوون، بەشانۆکەیان دەیان وویست ئەو چەوساندنەوە و کێشانە نەهێڵێن و چارەسەری بۆ بدۆزنەوە لە کۆمەڵگاکەیاندا بوونی هەبوو. لە ماوەی کارکردنیشیاندا لەگەڵ ئەو کێشانە و ئاریشانە کاریان دەکرد، کە لەناو پەرەگراف و دەری یاساکاندا پەیدا دەبوون. نەهێشتنی چەوساندنەوە بە مانای تێکشکانی ئەو یاسایانەی کە لەمپەرە بە ئازادی مرۆق و چارەسەرکردنی گرفتەکانی.

بواڵ میتۆدی شانۆی لە کۆمەڵگادا وا دەبینی ،وەک ئامرازێکی سەربەخۆ بۆ مل ملانی و بەگژاچونەوەی ئەو قۆرخ و بەربەستانەی کە لە یاساکاندا رێی لێ بە دیموکراتیزەگرتنی کۆمەڵگا دەگرت. لەبەرئەوەی بواڵ خۆشی ئەندامی ئەنجومەنی ڕیۆ دی جانیرۆ بوو، (شانۆی یاسادانان) ی دروستکرد، ئەویش بەمانای ئەوەی خەڵک خۆی لە دروستکردنی یاساکاندا دەستی هەبێت. پاشان شانۆی یاسادانان لەو پرۆسەیەدا بوو بە ڕووداوێکی شۆڕشگێرانە، شانۆ بەربەستی لە دروستبوونی کێشەکان دەگرت لە ناو خودی یاساکاندا.
بەوشێوەیە بواڵ گۆشە بە تیۆریەکەی دەدات لە بارەی شانۆ و پەیوەندی بە سیاسەت و کۆمەڵگاوە، بنچینەی ئەم بۆچونەشی لە سەر سێ پێداگیری دارشتووە.

1ـ هاوسۆزی (سیمپاتی) دەشێت لە دوو حاڵەتدا بەکاربهێنریت، جارێک بە نەگەتیقی بە مەبەستی چەوساندنەوە و جارێکیش بە پۆزەتیقی، زۆر گرنگە کە بە مەبەستی سەرفرازی بەکاربهێنرێت.

2ـ شانۆ سیاسەتە
3ـ بەشداران سەرزیندەو بەگۆ بن

ئەرگومێنتی بوالۆ بۆ ئەوەی کە شانۆ سیاسەتە، ڕەخنەکەی دژ بە ئەرستۆتالیس بنیات دەنێت. ئەریستۆ جەخت لەوە کردەتەوە کە شیعر و سیاسەت دوو شتی جیاوازن. بوالۆ دەیەوێت ئەوەمان بۆ ڕوون بکاتەوە کە فۆرمی سیستمی (سیاسی ــ شاعیرانە) ی ئەریستۆ تالیس مرۆڤ کەم بایەخ و دەکات و دەیانچەوسێنێتەوە. بە بۆچوونی بوالۆ سیستەمەکەی ئەرستۆ لە خزمەتی چینی دەسەڵاتداردا بووە، بەڵام بەهەی شیعرەوە ئەو چەوساندنەوەیە لە خەڵک شاراوە و پەنهان بووە، بەرگەکی بەشمەکی بووە بۆ شاردنەوەی ستەم لەکردن. ئەرستۆ لەو سیستەمەیدا باسی هیچ مەیل، خراپە و سەرنجەک ناکات کە زیان بە سیستمی کۆمەڵایەتی بگەیەنێت.
بەواتایەکی تر سیستمی (سیاسی ـ شیعر)یەکەی ئەرستۆ پارێزگاری لەو چەوساندنەوەیە دەکات و دەیانهێڵێتەوە کە لە کۆمەڵگادا هەیە، ئەویش بە نەهێشتن و قەڵاچۆکردنی ئەوتێڕوانین وبیروباوەڕنەی کە دژی ستروکتووری کۆمەڵگە هەبوو، یان هەیکەلی پێکهاتەی کۆمەڵگای بخستایەتە ژێر پرسیارەوە. ئەویش بەرگری کردنە لەو سیستم هەیکەلی کۆمەڵگە بەڵگای هونەرەوە، چونکە ئەوەش لای چەوسێنەرەکان خۆی لە خۆیدا بوونەکی جیگیر و چەسپاوە، لەگەڵ بوونی مرۆڤدا خوڵقاوە و بریاری لەسەر دراوە، شتەکە دەبێت مرۆڤەکان خۆیان لەگەڵیدا بگونجێنن، چونکە مرۆڤ کەمدەستە لەلابردن و سڕینەوەی ئەو بڕیارە سروشتتیانەدا، بەیێ مرۆڤ تەنیا وەک تەماشاکەرێک وایە و توانای نییە لە سڕینەوەیدا.

تیۆریەکەی ئەستۆ دەرژە پەدانی ئەفسانەکانە، کە چۆن ئەفسانەکان مرۆڤەکانی فێر دەکرد، کە چۆن ڕەفتار بکەن، دەسەڵاتدارانیش چۆن هەژموونی دەسەڵاتی خۆیان بەکاربهێنن، ڕەشخەڵکیش چۆن ملکەچی دەسەڵات بن، هەروەها ئەرگومێنیتی خۆشیان پێشکەش کردووە بە بەردەوامی ئەو ڕەوشە. لەبری ئەوەی یەکسانی ژیانی خەڵک لە کۆمەڵگادا بەرەوپێش بەرێت، بەپێچەوانەوە بەهەی سیستمی شیعر ــ سیاسی، خەڵکانەکی وەک یەک بە پاسیقی لە کۆمەڵگایەکی نایەکساندا دەنەخشێنێت. بوالۆ ئاماژە بە قسەیەکی Arnold Houser دەدات کە دەڵێت: خەڵک لە چوارچێوەیەک دا بەگشتی لە درامادا موعایەشەی دیموکراتی کردووە، بەڵام لە ڕاستیدا ناوەڕۆکەکی نادیموکراسی و ئەریستۆکراتیانەی هەبووە، ئەویش نموونەیەکە بۆ چەوساندنەوەی پەنهان لە سیستەمەکەی ئەرستۆ کە پارێزگاری لێدەکات،

چەوساندنەوەیەک کە لە ژیان و نەریت و ترادیسیۆنی خەڵکدا گوزەردەکات. تیۆریەکەی ئەرستۆ هەروەک تراژیدیەکانی کلاسیک لە ئاستێکی سیاسی باڵادا، باس لەوە دەکات تا چەند یاسا و ڕێساو کانی ووڵات لەگەڵ یاساکانی سروشتدا یەک دەگرنەوە. ئەوەش تراجیدیا وەک ئامرازێکی گرنگ بۆ بەردەوامی سیاسەتی ستەملێکردن بەکار دەهێنن، ئەوەش هەروەک میتۆدی بانکی، پەروەردەکردن و فێرکردنی خەڵک بە قبوڵکردنی ئەو واقیعەی کە هەبووە بێ هیچ نارەزایەک.

بواڵ دەیەوێت ئەوە پیشان بدات کە چۆن بەها سیاسیەکان بە هۆی شیعرەوە گوزارشتیان لێدەکرێت و چۆن بەیەکەوە دەبەسترێنەوە، کە ئەرستۆ دژی دەوەستێتەوە. بواڵ بەمان ئاشکرا دەکات کە چۆن ئایدیا و بیری سیاسیانە بە دەقە شیعریەکانەوە داپۆشرابوو، بەڵام بەو بەوشەوە شیعریە کە لای خەڵک شاراوەبوو، تراژیدیەکان هەرچەندە لە میتۆلۆژیاو ئەفسانەکانەوە سەرچاوەی گرتووە و بناخەیەکی پر لە نهێنی و پەنهان و راز و نیاز هەڵگرتووە، کە بەرگریکردنە لە ئافسانەی دەسەڵات، لەوەدا پاڵەوان ڕووبەرووی چارەنووسی خۆی دەبێتەوە، ئەوەش سەرەتایەکی تێگەیشتنە لە سیماتی هاوسۆزی بەرامبەر ئەو ئەفسانەو داکەوتە ئەو واقیعە دەبێتە ڕاستی لای بینەران. ئەو هاوسۆزیە بۆ پاڵەوان و بۆ واقیع، بە دیدی ئەو لە فۆرمی شانۆدا بەکارهێنرابوو.

بواڵ مەبەستی ئەوەیە کە بەکارهێنانی سیمپاتی لە شیعردا، بە ئەوەبوو چونکە خەڵک نزیکایەتی و ئاشنایەتی لەگەڵ دەقە شیعریەکاندا هەبوو. هەروەها سیستمی (سیاسی ــ شیعری) لەسەر دیاردەو فۆرمەکانی چینی باڵادەست دامەزراوە، کە چەوساندنەوەی لە تێکستدا شاردبووە، بۆ پارێزگاری لێکردنی ئەوستروکتورەی کۆمەڵگا و دابەشکردنی چینەکان و دەسەڵاتەکان لەسەرەوە بۆ خوارەوە. کە هەل و مەرجی دەسەڵات وەک ئاکارێکی سروشتی و بێ ئەڵتەرناتیف چاو لێبکات، کە ئەو واقیعی دەسەڵات دابەشکردنە وەک ڕاستیەکی شاراوە قبوڵ بکات، کە خەڵک بەرامبەر بە پاڵەوانی ریوایەتەکان protagonist هەست بە هاوسۆزی سیمپاتی بکات.

مانای ئەوەی خەڵک هاوسۆزی بۆ دیاردەکانی کۆمەڵگا و هەیکەلەکەی هەیبەت، کە هەمان سیستەم بەرهەم بهێنێتەوەو چەوساندنەوە تێکناشکێنێت، لەبیرمان نەچێت پاڵەوانی دراما و ریوایەتەکان protagonist هەمیشە سیمبوڵ و نوێنەرایەتی چینی باڵا دەستی کۆمەڵگا بوون. بواڵ باسی تراجیدیاکەی ئەرستۆ دەکات کە سیمپاتی چ کاریگەریەکی هەیە بە سەر چەوساندنەوە، بەڵام لە لایەکی تریشەوە

بوانە پێناسەیەکی تری هەیە بە سیمپاتی کە جیاوازە لە دیدەکی ئەریستۆ، لەشانۆی سەکۆدا سیمپاتی زۆر گرنگە بۆ کارکردن بۆ ئازادی و سەرفرازی. پاشان بینەر سیمپاتی دەبەستێتەوە بە ڕووداوەکان، وە بە چ شێوەیەک بینەر سیمپاتی بنووێنێت و بە کێ سیمپاتی هەبێت، جا بە ئەو چەساندنەوەیە بێت یان بە پێچەوانەکەی بە ئازادی سەرفرازی و گۆڕینی واقیع و داکەوتەکە بێت.

بوانە گازندەی خۆی ئاراستەی ئەریستۆ دەکات، بەوەی کە بەرهەمهێنەری ئەفسانەیە، ئەو ئەفسانەیەی کە بەدەنگمان دەکات لە بەگژاچونەوەی ستەمکاریدا، ئەو ئەفسانەیەی کە لەخوڵقاندنی مۆنۆلۆگدا دەورێکی باڵای هەیە، ژیانی ئەمە بەردەوام دەجوڵێت، لەم چرکەدا کە ژیان وەک هەل و مەرجێک تاقی دەکەینەوە، گەر هیچ وەڵامێک لە ژینگەی دەورو بەرمانەوە نەهات ، بەو واتایەی کە دیالۆگ جێگەی خۆی لەگەڵ تاکە دەنگی مۆنۆلۆگ گۆڕیوەتەوە.

گەلێک جاران ئەفسانەکان دەوری سوکنایەتی و تەراپیدان لە ژیانماندا هەیە، بۆ نموونە خۆسازاندن لەگەڵ نادادوەری کۆمەڵایەتی و بندەستی، کاتێک دەگونجێت ئەگەر ئەمانە پەیوەندیان بە بەسەرهاتی سروشتی مرۆڤەکان و پێویستی سزای هێزە خواوەندەکانی دەرەوەمان هەبێت.

تراجیدیاکەی ئەریستۆ تالیس لە ڕووداوی چیرۆکی پاڵەوانەکانەوە سەرچاوە دەگرێت، لە تراجیدیادا پاڵەوانەکان بە میهرو چاکە خەبات و کۆشش دەکەن، دیارە چاکەکردن لە لای بوانە زۆر بەڕوونی دیارە کە لە پێکهاتەی دەستور و یاساو ڕێساکانی کۆمەڵگادا خۆی بەیان دەکات. لەو کاتەدا مەرگەسات و تراجیدیا دەست پێدەکات کە خاڵی لاوازی پاڵەوانەکە ئاشکرا دەبێت، لاوازییەک کە لە دەستپێکەوە هۆکارێک بووە بۆ سەرکەوتن و گەیشتن بە پلەی باڵای پاڵەوانەکە پێش کەشف بوونی کە تێیدا ژیاوە، لاوازییەک کە هەمیشە خەسڵەتێکی ناجۆر و خراپ بووە کە ڕێی لە پاڵەوانەکە گرتووە بە کۆمەڵگا هەمەژین و یەکپارە و هاوشێوە بێت.

هەروەها لەسەرەتای تراجیدیاکەشدا هانی بینەر دەدات کە هاوسۆزی خۆیان بنووێنن بەرامبەری. بەڵام هاوسۆزی لە دیدی بوانە ئەوەیە کە وەک بینەر خۆستنە ناو دۆخێک و پەیوەندی بەستیت، هەست بە بەرجەستەکردنی کارەکتەرەکە بکەیت، خۆستنە ناو بارودۆخێک کە پەیوەندییەک دەخوڵقێنێ کە بینەر لە کایەی خۆیدا پاسیف ڕەفتار نابێت، بینەر ڕێ بە بەرجەستەکردنی کارەکتەرەکان دەدات، کە

رووداوەکان بەجێبگەیەنن. لە پاشاندا تراجیدیا خاڵەکی وەرچەرخان وەردەگرێت، کە بینەران بەهۆی هاوسۆزییەوە لەگەڵ پاڵەوانەدا لە هەوراز و نەهامەتییەک بەیەک دەگەن، لە دواجاردا ڕووداوەکان بە ئاکام دەگەیەنن. جا بۆ ئەوەی رووداو و چیرۆکەکە تێک نەچێت و جێگای پاڵەوان نەمێت لە دواجاردا پاڵەوان دان بە لاوازی خۆیدا دەنێت. بە بروای بوالۆ مەبەست لەم دانپیانانە ئەوەیە کە بینەر لە سیمپاتی و هاو هەستی خۆیاندا دان بە هەڵەو لاوازی خۆیاندا بنێن.

ڕوانگەی بوالۆ بۆ کێشەکە ئەوەیە کە پێویست ناکات بینەران تووشی هیچ کارەسات و ناخۆشییەک ببن، چونکە هەموو ئەوشتانەی کە روویداوە لە کارەکتەرێکەوە بووە لەبەر ئەوە لە هەر وەختێکدا بێت بینەر ئەوە بەجێدەهێڵێت.

ئەریستۆ تاڵیس داوا دەکات، کە تراجیدیا بە موسیبەتێک و کارەساتێک کۆتایی بێت، ئەمەش بۆ ئەوەی لە رێگای هاوسۆزی بینەرانەوە تەواو هەست بە گرنگێتی دانپیانانی تاوان بکەن، لەگەڵیشیدا گرێی بدەنەوە بە ژیانی رۆژانەوە، بە بۆچونی ئەریستۆ بەهۆی کەوتنە ناو ئەو ترسی نەهامەتی و موسیبەت و کارەساتەوە بینەر پاک دەبێوە لە خاڵی لاوازیان.

بەڵام جارێکی دی بوالۆ جەخت لەوە دەکاتەوە کە خاڵی لاوازی پاڵەوانەکان، سیفاتی ناجۆر و خراپیان لە سەرچاوەی یاساو ڕێساو دەستوری کۆمەڵگە بنیات نراوە. ئەمەش ئەرستۆ وای دەبینێت کە هەموو بۆچونەکان پاک بکرێتەوە لەو گازندانە و رەخنانەی کە لە ستروکتوری کۆمەڵگا دەگیرێت، بە واتایەکی دی بۆمان نییە ڕەخنە لە ستروکتوری کۆمەڵگا بگیرێت، کە چۆن دابەش کراوە.

هاوسۆزی لە تراژیدیا بەو شێوەیە نموونەی بەردەوامی و جێبەجێکردنی چەوساندنەوەیە. تراژیدیاکەی ئەریستۆ دەرسی خەڵک دادەدات و کە باریان دەکات بە خۆڕاهێنان و خۆ گونجاندن لەگەڵ داکەوتە و واقیعەکە، کە بێدەنگ نەیەن و بەگژیدا نەچنەوە

بوالۆ دەڵێت ئەم جۆرە سیمپاتی و هاوسۆزییە هەتا ئێستاش بوونی هەیە، بەتایبەتی لەناو فیلمە سەرکەشە رۆژئاواییەکان،و لە شانۆ ڕەسمی و نەریتییەکاندان konvention و لە زنجیرە تەلەفیزۆنییە خۆشهاتەکاندا Tv.sopor دا، لەوکاتەدا بینەر خۆی لەگەڵ پاڵەوانی دراماکەدا پەیوەند دەکات، بە ئەوەی هێزی خێر بەسەر شەردا سەرکەوێت. یا وەک لە هەندێک تێکست و شانۆییە دروشم بازییەکاندا بە ناوی نەتەوە پەرستییەوە، پاڵەوان لەسەر دروشم بازی رادەهێنن، ئەو جۆرەش خزمەت بە دەسەڵاتی سەرکوتکرانە دەکات، لەژێر ناوی نەتەوەو بە پیرۆزکردنی سەرکردەکاندا، چونکە ئامانجی مرۆڤیانەو و گەرانەوەی مرۆڤبوون بەدروشمگەرایی دژی چەوسێنەران نابێت.

بەواتایەکی تر دراما تراجیدیەکەی ئەریستۆ تاڵیس نوێنەرایەتی ش□شگێرانەی گروپەکان ناکات، لەودەمەدا فۆرمی تراجیدیا داوای ک□م□گ□یەک دەکات، کە سترکتورو فۆرمی تایبەتی هەبێت بێ هیچ گۆرانکاریەک، پاشانیش دراما تەنها ئەو سترکتورە ببینێت و تێیدا بژی. ک□م□گایەک کە چۆن بەروونی بەو ئاراستەیەی کە چ بوونێکی هەیە و چۆن مامەڵەی لەگەڵ بکرێت، تەنها ئەوکاتە دەتوانیین خۆمان لەو دۆخەدا ببینینەوەو، بگەینە خاڵی پاک بوونەوە. ئازادی لە روانگەی ئەریستۆ تالیسەوە.

ئەو جۆرە هاوسۆزیە بەلای ئۆگستۆ بوڵەوە ووشەیەکی خراپە، چونکە ئەوەش دەبەسترێتەوە بەو میتۆدەی کە لەشانۆی ئەوروپادا بەکاردەهێنرا بۆ ئەوەی کار لە مرۆڤەکان بکات. بەڵام لە لایەکی تریشەوە نابێت ئینکاری ئەو□ بکرێت کە لە شانۆی سەکۆدا پێویستە باوەڕمان بە سیمپاتی هەبێت کە بینەر بتوانێت خۆی بناسێتەوە لە پاڵەوانی ڕیوایەتەکەدا.
بەدیدی بواڵ بە هاوشێوەی ئەوەی کە باسی ئەرستۆمان بۆدەکات، کە چ رۆڵێکی هەبووە لە بناخە سەرەتای□کانی شانۆدا، هەروەها چ کاریگەریەکی هەبووە لە بەرەو]ێشەوە چونی دونیا و رەوتی شانۆدا، هەروەها باسی نیکۆڵای میکیاڤیللی و شکسپیریشمان بۆ دەکات و ئەرگومێنتەکانی خۆیمان پێشان دەدات، کە چۆن بە هوشیاریەوە لە بونیادی شانۆی رۆژئاوادا بەرجەستەکردنی چەوساندنەوە درێژەی هەیە. هەروەها بەگشتی باسی میکیاڤیللی و شکسپیر دەکات کە چۆن لە شانۆدا گەشەیان بە خوڵقاندنی کارەکتەرەکانیان لە ئۆبجەکتەوە بۆ سوبجەکت داوە ، هەردووکیشیان لە ماوەی چاخەکانی ناوەراستدا گەلێک چالاک بوون، لە سەردەمێکدا کە لە کۆمەڵگادا کەنیسە خاوەن دەسەڵاتێکی زۆر بووە ، بەتایبەتی لە کۆمیدیاکەی میکیاڤیللی بە ناونیشانی ماندراگۆلا Mandragola کە مەرامێتی نیشان بدرێت کە بینەران کەیف خۆش بن، بەڵام ئەویش بەرێگای دەسەڵاتی ئایندارێتی ئەقڵیەتی کەنیسە. لە ڕۆمای کۆندا چینی دەسەڵات بۆ مانەوەی خۆیان و ئارامکردنەوەی نارەزای خەڵک، نەک دیالۆگکردن لەگەڵیاندا دەیان ووت زۆرکردنی نان و سەما بۆ گەل زۆر پێویستە ، لە پێناوی نەرمکردنەوەو مسۆگەرکردنی ئارامی خەڵکدا، بۆ ئەوەی بەگژ ئەو ناعەدالەتیەدا نەچنەوە، واقعی سەرداری خۆیان مسۆگەر بکەن و درێژەی پێ بدەن.

بەلای بواڵەوە ماندراگۆلا یەکەم قۆناغی پەرینەوەیە لە مێژووی شانۆدا، کە کارەکتەراکان رۆڵەکان بە (تاکگەرایی) ئندیڤیژواڵ

کرا، پێشتر رۆلەکان وەک سیمبوڵ هەبوون، تەنها دەلالەتیان دەبەخشی و بۆ موتیف و ه□ی شان□ی□کە ئامژەیەک بوون. لەگەڵ ئەوەشدا رۆڵەکان لە ماندراگۆلادا مۆرکێکی تەواو گەشەسەندوو نەبوون، لەو زەمەنی کارەکتەرا ئۆبجەکتیڤانەوە گۆرانکاریەکی کەمی بەسەردا دێت بۆ بە سوبجەکت بوون، واتە کارەکتەراکان کەمێک بوون بە سوبجەکت، بەلام سوبجەکتی تەواو نا. لە ماندراگۆلادا کارەکتەرەکانی ناو دراماکە کەمێک بەرگی ئۆبجەکتیان داکاند، ئەوەش ئاراستەو وەرچەرخانێکی زۆر باش بوو بۆ ئەوەی نووسەرانی دوای میکیاڤیللی جۆرێکی تر کارەکتەر دابرێژن. تا لای شکسپیر زۆر بەتەواوەتی ئیندڤیژوڵی تاکگەرایی کەسەکان گەشە دەسەنێت.

شکسپیر لە دراماکانیدا هەموو مرۆڤەکان وەک مرۆڤ بوونی خۆیان باسیان دەکات و دەیانگێرێتەوە، واتە لەلای شکسپیر کارەکتەرەکان ناسنامەی مرۆڤ بوونی خۆیان وەرگرت، بەنموونە هاملێت دیار نییە کە بەرجەستەی گومان و نادڵنیایی بکات یان سیمبوڵێک بێت بۆ گومان و نادڵنیایی بەڵکو کەسێکە خۆی گومان دەکات و نادڵنیایە، کاتێکیش کە بەرجەستەکردنی کارەکتەرەکان دەبێت بە چەمکێکی کۆنکرێتی، بە دیدی بواڵ، ئەوە پێشکەوتنێکی گەورە دەبێت بۆ تێگەیشتنی بۆرجوازیەکان.

چیرۆك – نهێنی شاری سالورای … کۆرش وەحید

ماوەیەکی باش بوو دەنگۆی ئەوە بڵاوبووبووەوە ئاواییەك دروست بووە ناویان ناوە (سالورای)، بۆ ئەوەی زوو سیمای شار وەربگرێت، حەزیان دەکرد زوو قەرەباڵغ بێت، بۆیە هەموو کەسێکیان وەردەگرت، (دەغرامیەکان)یش کە لەودیو چیاکانەوە بوون، بەهەلیان دەزانی ئەو کەسانەی کە دەیانەوێت نەفییان بکەن رەوانەی ئەو ئاواییە تازەیەی بکەن، ساڵ هات و ساڵ چوو قەرەباڵغی تەشەنەی سەند، سەگ ساحێبی خۆی تێدا نەدەناسیەوە، کەچی ئەو خووە خراپانەی لەسەرەتای دروستبوونیەوە لە لایەن هامنشینەکانیەوە تەشەنەی کردبوو کاڵ نەدەبووەوە، هەرچەندە دەیان ساڵ و بگرە رەنگە سەدان ساڵیشی بەسەر دانانی بەردی بناغەکەیدا تێپەر بوو بێت، ئەوخووەش گاڵتەکردن بوو

بە مەخلوقاتەکانی خوا، بەتایبەتی ئەوانەی لە خۆیان جیاوازتربوون و ئەسڵزادەبوون، یەعنی ئەوانەی چاکەیان لەگەڵ خەڵکدا دەکردو فشەیان نەدەکرد، خۆیان لە کاری خەڵکانی تر هەڵنەدەقورتاند.

کابرایەکی بەناوبانگی تیا بوو پۆشاك و جلوبەرگی دەبەخشیەوە بە نەدارو بێ بەرگەکان، کەچی وەکو دەستی ڕێز خستنەسەری ناوی خۆیان نابوو (عوسە بێکراس)، یەکێکی تریش لەگرانیەکاندا دەستگیرۆیی هەژارانی دەکردو دەغڵو دان و ئازووقەی دەدا بە برسیەکان ناویان لێنابوو (عەولی عەلاف)، کابرایەکی ئیختیاری تیا دەژیا کە بە ئەزموون بوو لە داوودەرمان و پاودەرو وشکەوات فرۆشتندا کەچی لەقەبی (عەلە لچە)یان لێنابوو، ئەگەر بێ میزاجیش بوونایەو ڕقیان هەڵبستایە لەوەش خراپتریان دەگوت و دادەهێنا و دەمیان بۆ ڕەوشت دەبرد.

هێندە زبرو دڵڕەق و بێ ماریفەت بوون هنجەتیان لە هەموو شتێك دەردەهێنا، خۆشیان بە شێخی سەنعان نەدەگۆڕیەوە، ئەگەر بابای کاسب هەیبوایە پێیان دەگوت ئەو سەگبابە لە کوێی بوو تا دوێنێ بوو هیچی نەبوو بە چی وا هەڵگڕا؟ ئەگەر نەبووش بووایە دەیانگوت: ئەوە کەسێکی ڕسواو زەغەل و دەست و پێ سپییە.. شێتەکانیشیان کەسانی ئاقڵ بوون هەر بەو جۆرە قسانە شێتکران، دەرەنجام شارەکە هەرچەندە قەبرستانەکانی قەرەباڵغ دیاربوون و زوو جێی تیا نەدەما، ئاوهاش ئەوانەی دوو کەلیمەیان دەزانی لە چاوان ون دەبوون و کەس نەیدەزانی ئایا زیندوون یان مردوون؟ ئەگەر مردوون ئەی بۆ هەواڵی پرسەکانیان بە دیواری هیچ مزگەوتێکەوە هەڵنەواسرا؟ ئەگەر زیندووشن بۆچی لە هیچ کونوکەلەبەرێکەوە دیار نین؟ ئێستاش لە نهێنی ئەو شارە عەنتیکەیە تێنەگەشتم.

کتێبی – کورد لە ئێکتێبەری ڕۆشدا ... شاخەوان برایم

عەبدوڵڵا

[بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...]()

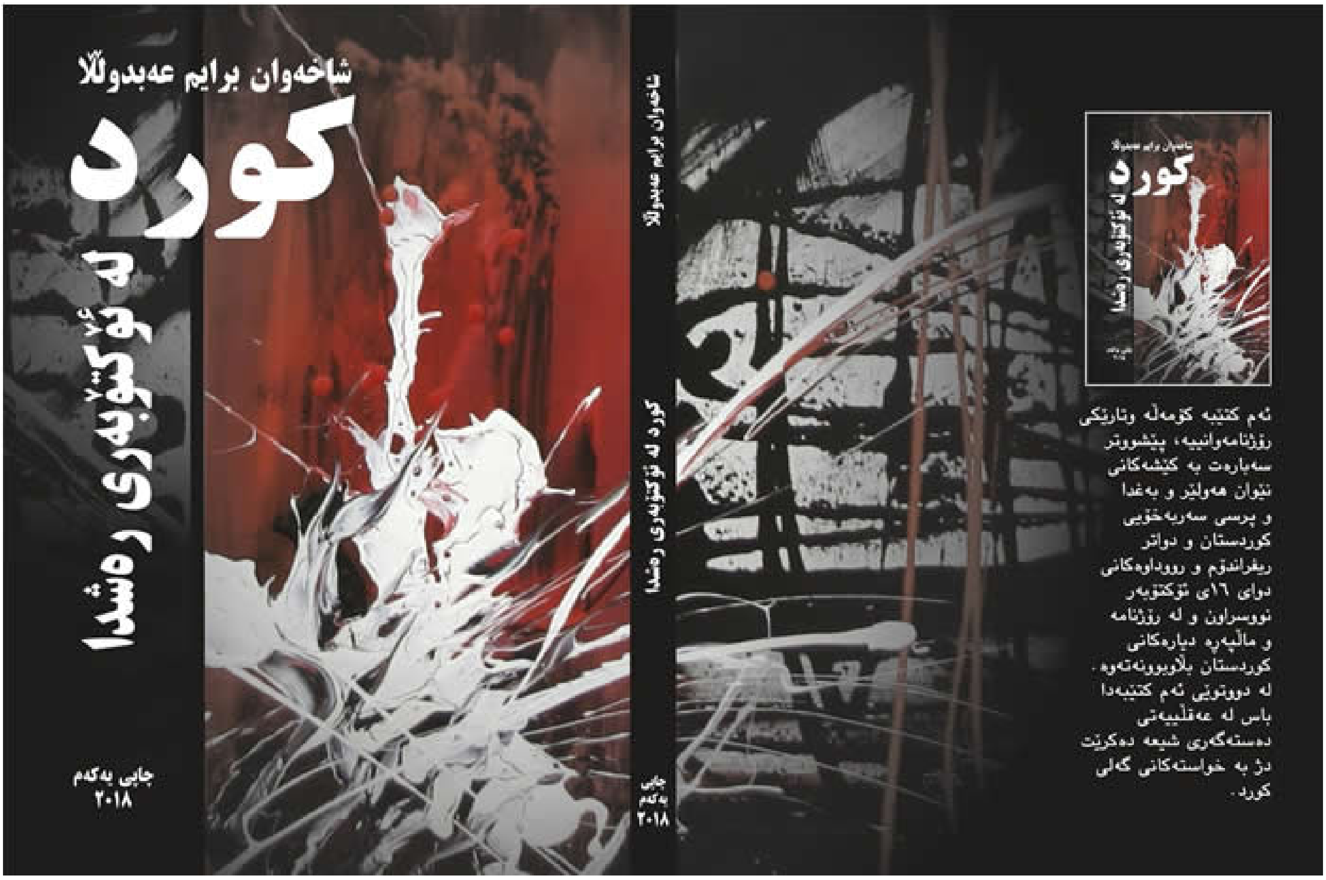

هەڵبژاردن شکستی خوارد دوای ئەوە دەبێ چی بکەین!؟ ... نوری

بێشیر

دوو هەفتە لەمەوبەر واتە ٣٠ی سێپتەمبەر، ڕۆژێکی گرنگ و هەنگاوێکی روو لە پێشی خەڵکی کوردستان بوو لەڕاستای بردنە پێشەوەی ئایندەی خۆیان بەرامبەر بەچینی بۆرژوازی و هەموو حزبە ڕەنگاو ڕەنگەکانی، توانیان وەک هێزو بڕیارێکی گەورە خۆیان نیشان بدەن و جەماوەری ناڕازی"نا" یەکی گەورە بنێ بەنێوچەوانی دەسەڵات و سەرتاپای سیستەمێکی دەسەڵاتدارێتیەوە کەحزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی ٢٧ ساڵە بەڕێوەی دەبەن. دوو هەفتە لەمەوبەر بایکۆتی هەڵبژاردن ئەو هێزەی خەڵک بوو کە لەدەرگای گۆڕانکاریەکی گەورەی داوە و بەعەزمەوە چاوی بۆ ئایندەیەکی ئومێد بەخش بڕیوە، بەڵام ئەم هەنگاوە و ئەم ئومێدە سەرەڕای کاریگەریەکەی هێشتا کافی نییە و دەبێ وەک سەرەتایەک لەراستای لێسەندنەوەی شەرعیەت لەحکومەت و پەرلەمان و مەوجودیەتی حزبە دەسەڵاتدارەکان لەلایەن خەڵکی ناڕازیەوە سەرنج بدرێ و لەرەشەوە نەخشە و ئومێدی هەنگاو هەڵهێنانەوەی گەورەتری لەسەر هەڵبچنرێت. کەواتە گرنگی ئەم بایکۆت و بەشداری نەکردنەی خەڵک لەچیدایەو دوای هەنگاوەکانی دواتر چی بێت؟.

یەکەم: واتای بایکۆتی جەماوەری لەچیدایە؟

بایکۆتی هەڵبژاردن تەنها بەمانای بەگاڵتەجاڕگرتنی دەنگدان و دیموکراسی و خودی ئەو سیناریۆیە نییە کەناویان نا هەڵبژرادن، بەڵکو بەمانای مایەپوچ گرتنی هەموو حزبەکانی پەرلەمان و حکومەت و سیستەمێکە کە لە کوردستاندا کراوەتە ڕووپێشێک بۆ دوو حزبی میلیشیاو بنەماڵە، بەمانای ڕیسوابوونی حزبە گەورەکانی دەسەڵاتداری دوو زۆنی زەرد و سەوز و هەموو ئەوانەشە کەناوی ئۆپۆزسیۆن و ناڕازیان لەخۆیان ناوە. بەواتایەکی تر ئەو ڕێژەیە لەبەشداری نەکردنی خەڵک و بایکۆتکردنی هەڵبژاردن شۆکێکی گەورە بوو بۆ حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی و ئیسلامیەکان و ریسوابوونی کارنامەی هەڵبژاردنیان.

بێگومان ڕوداو و هەقیقەتێکی ئاواش گشت سیستەمی دەسەڵاتدارێتی و حزبەکانی سەر شانۆی سیاسی کوردستان دەخاتە نێو قەیرانێکی خنکێنەری سیاسیەوە، چونکە ئەمە بەمانای لەدەستدانی ڕازیبوون ومەقبولیەتی دەسەڵات و سیستەمی ئێستایە لەلایەن خەڵکەوەو وەلانانی بۆتە خاڵێکی مەرکەزی لەزهنی جەماوەرێکی ناڕازیدا. مێژووش نیشانی داوە ئاڵوگۆڕە سیاسیەکان لەهەر دەسەڵاتێکدا لەوێوە دەست پێدەکات

کەسیستەم و حوکمەت لە هوشیاری و زهنی خەڵکدا جێگایەکی گشتیگرو "زۆربە" بگرێ. بەواتایەکی تر شۆڕشەکان، ڕاپەڕینەکان و هەستانی جەماوەری کاتێک مومکینە خەڵک لەخوارەوە نەیەوێ و رازی نەبێت بەدەسەڵاتی مەوجود و ئەمەش لەکردەی جەماوەریدا خۆی عەکس بکاتەوە، بایکۆت نیشانەی ئەم نەویستنەی دەسەڵاتە لەخوارەوەو عەکس کەرەوەی ئەم زهنیەتە گشتیگرەی جەماوەرە.

دووەم: بایکۆت سەرکەوت، بەڵام حزبەکانی کوردایەتی ماون!

جەماوەری ناڕازی بایکۆتیان کرد و دەنگیان نەدا، بەم کارەشیان سەرکەوتنێکیان تومارکرد و سیناریۆ و سیاسەتێکی حزبە بۆرژوازیەکانیان ڕیسواکردو بەگاڵتەجاڕی گرتیان، بەڵام ئەمە تەنها شەقێک بوو لەم حزبانەو دەسەڵاتەکەیان، ئەمە تەنها سەنگەر گرتنێک بوو، بەڵام حزبەکانی بزوتنەوەی کوردایەتی لە شوێنی خۆیاندا ماون، هێشتا هەر بازاڕی تاڵانچێتی و قاچاغچێتی کردن بەدەرمان و وەگەڕخستنی کۆمپانایا و دزی و راو و روتیان هەر دەچەرخێ، هێشتا حکومت و دەزگای سەرکوتگەر و یاساو پەرلەمانیان بەسەر سەری خەڵکەوە سێبەری گرتووە، هێشتا هەر ئەم حزبانە و دەسەڵاتیان موقەدەرات و نانی خەڵکیان لەدەستایە و هێشتا بۆ دابینکردنی خزمەتگوزاری و کارو موچە دەبێ هەر یەخەی ئەوان بگیرێ، کەوایە هەروەک وتمان بایکۆت هەڵهێنانەوەی هەنگاوێک بوو لە پرۆسەی خەباتێکدا کەجەماوەری ناڕازی لە ١٧ی شوباتەوە بۆی هاتونەتە مەیدانەوە و هەرجارە بەجۆرێک و لەدەوری خواستێک و بۆ بابەتێک یەخەی دەسەڵات دەگرێ و شەقی خۆی دەهاوێت.

بێگومان ئەم هەنگاوانە و سەنگەرگرتنەکانی لەگەڵ ئەوەدا نیشانەی بزوتنەوەیەکی ناڕەزایەتی جەماوەریە بۆ نان و ئازادی و خۆشگوزەرانی، لەگەڵ ئەوەدا پایەی کۆمەڵایەتی و هێزیکی گەوریە و لەناوەخنی خۆیدا خواستەکانی، ژنان و لاوان، کرێکاران و کارمەندان و هەموو بەشە مەحرومەکانی کۆمەڵگەی لەخۆ گرتووە، بەڵام بەم حاڵەیەوە هێشتا نەبۆتە بزوتنەوەیەک بۆ وەلانانی ئەم دەسەڵاتە، هێشتا خواستی کۆتاییهێنان بەدەسەڵات ئاسۆ و پەرچەمی ناڕەزایەتیەکانی جەماوەر نییە هەربۆیە هەر شەق هاویشتن و هەر سەنگەر گرتنێك بەتەنها ناتوانێ چارەنوسی دەسەڵاتی ئێستا یەکلابکاتەوە. بەواتایەکی تر کاتێک دەڵێین حزبەکان ماون، یانی هێشتا بزوتنەوەی ناڕەزایەتی جەماوەری نەیتوانیوە هاوکێشەی هێزی خۆی لەگەڵ دەسەڵاتی مەوجودا یەکلا بکاتەوە و چارەنوسی کۆمەڵگە لەلایەن خەڵک خۆیانەوە بەدەستەوە بگیرێ و جۆرێک لە دەسەڵاتدارێتی

جەماوەری شوێنی ئۆرگانەکانی دەسەڵاتی ئێستا بگرێتەوە. ئەمە ئەو خاڵەیە کەدەبێ جێگای سەرنجی هەڵسوڕاوان و رابەرانی بزوتنەوەی ناڕازی جەماوەری بێ.

کەواتە دەبی چی بکرێ و رێگا چارەی خەڵک چیە!

ئاشکرایە کەرێگاچارەی حزبەکانی دەسەڵات بۆ پارتی و یەکێتی و ئۆپۆزسیۆنەوە بەدوای هەڵبژاردندا، هەر ئەوەیە کەپێکەوە پایەکانی دەسەڵات ڕابگرن و ئەم سیستەمە لەجەوهەردا بمێنێتەوە. ئەمە حزبانە بە هەموو خیلاف و گلەیی و گازندەو هەڵدانەوەی فایلی تیرۆر، گەندەڵکاری، تاکید کردنەوە لە ٣١ی ئاب و ١٦ی ئۆکتۆبەر و دەست تێکەڵکردن لەگەڵ کۆنەپەرسترین حکومەتانی ناوچەکە و ئەمریکادا، لەبەرامبەر داواکاری و خواستەکانی خەڵکدا، یەک مەسەلەی هاوبەشیان هەیە ئەویش درێژەدانە بە دەسەڵات و پەرلەمانەکەیان، لەم ڕێگایەشەوە هەموویان نانی بڕاوی سەر سفرەی خاڵی خەڵکی کرێکار و زەحمەتکێش دەخۆن، خۆیان لە جۆرەها حزبی کۆنەپەرستی قەومی و ئیسلامی بازرگانی و سەرمایەدارو کۆنەپەرستدا رێکخراو دەکەن، کۆمەڵگە بۆ حزبی دەکەن، لەپشتی پەردەو ژوورە تاریکەکاندا رێدەکەون،… لەبەرامبەر ئەم راستیەدا یەکەمین کار کەدەبی خەڵکی ناڕازی بیگرێتە بەر جیاکردنەوەی ڕیزی خۆیان و خەباتەکەیانە لەم حزبانە و نابێ بە هیچکام لەو حزبانە فریو بخۆن و حساب بۆ بەڵین و سیاسەتەکانیان بکرێ.

لەکەنار ئەمەشەوە دەبێ خەبات بۆ وەلانان و کۆتاییهێنان بە دەسەڵاتی ئێستا وەک ئاسۆ و سیاسەتێکی شۆڕشگێرانە سایەو سێبەری ناڕەزایەتی گەورەو بچوکی جەماوەریمان بێت و تەواوی هێزی بۆ کۆبکرێتەوە. هەر لێرەشەوە هەوڵدان بۆ خۆرێکخراوکردن لە شوراکان و کۆمیتە و ئەنجومەنەکانی شوێنی کارو ژیاندا وە هەڵبژاردنی نوێنەرانی جەماوەری لە گەڕەک و کارگەو زانکۆکان و هێندەش تەوازنی هێز ڕێگامان پێدەدات دەستبەرین بۆ کۆنترۆڵی ناوەندەکانی بەرهەمهێنان و دابەشکردنی داهاتەکان و سەرەنجام لێسەندنەوەی مەشروعیەتی دەسەڵات لەخوارەوە لەحزبەکانی ئێستا. ئەتوانرێ هەنگاوگەلێک بن کە بەشوێن خۆیدا بزوتنەوەیەکی سیاسی جەماوەری شۆڕشگێرانە بۆ وەلانانی دەسەڵات پێ بنێتە مەیدانەوەو هەنگاو بەهەنگاو پێشڕەوی خەباتی ڕۆژانەی خەڵکی ناڕازی بەرەوپێشەوە بەرێ… بێگومان تەوای ئەم کارانە بەپشتیوانی و کۆبوونەوە لەدەوری حزبێکی شۆڕشگێڕی خەباتکار و کۆمۆنیستی هەرچی زیاتر لەسەرکەوتن نزیک دەکاتەوە.

لەیەک وتەدا ئەبێت هوشیار بین بەوەی کە کۆمەڵگەی کوردستان کۆمەڵگایەکی چینایەتییەکە ئەوان ناسیونالیزمی کورد و حزبەکانی کوردایەتییان کەمایەتی کۆمەڵگان، بەڵام رێکخراو و یەکدەستن لەبەرامبەر بەرژەوەندییەکانی خۆیاندا، بەدژی زۆربەی زۆری کۆمەڵگە، بەڵام ئێمە زۆربەین و دەبێ بەهێزی ملیۆنی خۆمان و تواناکانی خۆمان ئاگادار بین و لەحزبی چینایەتی خۆماندا رێکخراو و ئامادە بین، کە خۆشبەختانە حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی کوردستان لە پێشەوەی ئەم خەباتەدایە و زەروورە لە دەوری کۆبینەوەو خۆمان لەدەوری رێکخراو بکەین.

دوو هاوڕەگەزخواز ئاشکرادەبن، یەکێکیان هەڵدێ و ئەویتریش چارەنووسی نادیارە!

راپۆرتی: هێمن شەوکەت

هەڵبەتە ئێستا لە چوارچێوەی رێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ و جێبەجێکردنیان بە شێوەیەکی کردەیی لە سەرتاسەری جیهان بە تایبەتییش لە ئەوروپا و وڵاتە رۆژئاواییەکان.. خەریکە مافەکانی هاوڕەگەزخوازانیش جا چ هی (نێوان نێر و نێر) بێ چ هی (نێوان مێ و مێ) وەک سەرەتایەکی دڵخۆشکەر جێی خۆیان دەگرن.. بەڵام هێشتاش زۆری ماوە بە تایبەتییش لە وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوین وەک تابوو و بە رەوشتییەکی گەورە لە لایەن سیستەمی دەسەڵات و کۆمەڵگەوە تەماشا دەکرێ و هاوڕەگەزخوازان ناوێرن بە هیچ شێوەیەک پەیوەندییەکانی خۆیان ئاشکرا بکەن و ژیانێکی پڕ لە چەرمەسەریی دەگوزەرێنن.. واتە بە شێوەیەکی ئاسایی دووچاری سووکایەتیی پێکردن و راوەدوونان دەبنەوە و زۆر دەاندانە ئازار و ئەشکەنجە دەدرێن.. تەنانەت زۆر جار رووبەڕووی مەرگ دەبنەوە بێ ئەوەی هیچ کەس و دەزگایەک بتوانن سادەترین بەرگرییان لێبکەن تەنانەت دەزگا میدیاییەکانیش ناتوانن رووماڵی ئەو کێشە هەستیارە بکەن مەگەر جاروبارێک ئەویش بە

شێوەیەکی زۆر شەرمنانە و هەندێکیشیان بە پێی فەرهەنگە باوەکە وەک نەخۆشییەکی کۆمەڵایەتیی دەیخەنەڕوو!

پاش ئەوەی دەنگۆی ئاشکرابوونی دوو گەنجی هاوڕەگەزخواز لە شارۆچکەی (سەیدسادق)ی سەر بە پارێزگای (سلێمانی) لە باشووری کوردستان وەک رووداوێکی ناوازە و بە رەوشتیی کۆمەڵایەتیی بووە باسوخواسێکی گەرم و سەرنجڕاکێش لە نێو خەڵک. وەک رۆژنامەنووسێکی ئازاد لە بەریتانیا توانیم لە رێگەی هاوکاران و پەیوەندییەکانم لە کوردستانەوە هەندێک زانیاریی سەرەتایی بەو شێوەیە بەدەستبخەم:

- ئەو دوو کوڕە هاوڕەگەزخوازە؛ (ز.س.ع، تەمەن ٣٥ ساڵ) و (ش.ح.ئـ، تەمەن ٣٣ ساڵ) دوو گەنجی خەڵکی شارۆچکەی (سەیدسادق)ن.
- (ز.س.ع) و (ش.ح.ئـ) ساڵانێک بوو دوو هاوڕێی زۆر نزیک و خۆشەویستی یەکتر بوون و زۆربەی کاتەکانی خۆیان بەیەکەوە دەگوزارند تا لە بەرواری (٣١/٨/٢٠١٨) برایەکی (ش.ح.ئـ) هەر لە ماڵەکەی خۆیان هەردووکیان بەیەکەوە لە ناو جێگە و بە رووتیی دەگرێ.. ئیتر هێرش دەکاتە سەر هەردووکیان و زۆر دڕندانە ئەشکەنجەیان دەدا.. سەرئەنجام لە دەرفەتێکدا (ز.س.ع) لە بەردەستی هەڵدێ و خۆی رزگار دەکا.
- هەر لە چوارچێوەی ئەو پەیوەندییانەم لەگەڵ هاوکارانم لە کوردستان لەم دواییانە پەیوەندییان پێوەکردم و پێیانڕاگەیاندم کە "بە داخەوە تا ئێستا چارەنووسی (ش.ح.ئـ) دیار نییە و کەس نازانێ لە کوێیە و چی بەسەرهاتووە.. بەڵام وەک دەڵێن هاوڕێیەکەی واتە (ز.س.ع) رووی لە ئەوروپا کردووە، ئێمە لە هەوڵی خۆمان داین و هەر زانیارییەکی نوێمان دەربارەی (ش.ح.ئـ) دەستبکەوێ بە زووترین کات بۆت دەنێرین".

ئیتر پاش بەدواداچوونێکی چڕوپڕ خۆشبەختانە دەرکەوت کە (ز.س.ع) لە کوردستان رزگار بووە و لە بەریتانیا گیرساوەتەوە، هەر زوو هەموو هاوڕێ و هاوکاران و رێکخراوە پەنابەرییەکانم تێگەیاند و لە ماوەی چەند رۆژێک ژمارە تەلەفۆنی (ز.س.ع)م پەیداکرد و پەیوەندییم پێوەکرد:

لە سەرەتادا هەستمکرد دەترسا و نەیدەویست خۆی ئاشکرا بکا.. بەڵام پاش هەوڵدانێکی زۆر تا دڵنیام کردەوە کە من رۆژنامەنووسم و لەمێژە لە بەریتانیا دەژیم و منیش بە هۆی نەبوونی ئازادیی رۆژنامەگەریی وەک تۆ ئاوارەی ئێرە بوومە ئەنجا وردە وردە خۆی ئاشکرا کرد، هەر لەو پەیوەندییەشدا خۆشبەختانە توانیم رازیی بکەم

کاتێک و شوێنێک بۆ دیتنی دابنێین تا چاوپێکەوتنێکی ڕۆژنامەنووسیی لەگەڵ ئەنجام بدەم.

لە کات و شوێنی دیاریکراودا خۆم گەیاندە کاک (ز.س.ع)، ئەوەی زۆر مایەی شادمانیی من بوو ئەوە بوو لە چوارچێوەی قسەکانیدا کە هەندێک باسی خۆی و سەربردەکانی خۆی کرد کەسێکی هۆشیار بوو و بە ئاگاییەوە بە دوای مافەکانی خۆی کەوتبوو.. واتە ڕێک بە پێچەوانەی فەرهەنگی باوی میللەتەکەمان و تەنانەت هی جیهانیش کە هاوڕەگەزخوازان بە کەسانی لاواز و خۆپەرستی جەستەبازیی دەزانن! دیاربوو ئەو کەسێکی بەهێز و تۆکمە پڕ زانیاریی بوو و باوەڕی بەوە هەبوو کە کێشەکە هەر خۆی و هاوڕەگەزخوازانی وەک ئەو نییە بەڵکە پێویستە مرۆڤەکان لە هەر جێگەیەک هەین ڕێز لە هەموو ویست و حەز و مافەکانی یەکتر بگرین و خەباتیشی لە پێناودا بکەین تا ژیانێکی ئاسوودە و دوور لە توندوتیژیی و بێ چەوسانەوە بنیاتبنێین، هەروا گوتیشی بەڵام من حەز ناکەم هەموو ئەو قسانەی دەیانکەم بڵاویانبکەیەوە بەڵکە تۆ بە پێی پێویستی ئەو کێشەیەی من پرسیاری خۆت بکە و منیش بە پێی توانا وەڵامت دەدەمەوە و هەر ئەوانەش بڵاوبکەوە، ئیتر ڕێکەوتین بەو شێوەیە چاوپێکەوتنەکەمان ئەنجام دا.

ئەمەی خوارەوە پرسیارەکانی من و دەقی وەڵامەکانی ئەون ڕێک وەک خۆیان و بە بێ دەستکاریی:

– سەرەتا بە پێویستی دەزانم – ئەگەر بتەوێ – بە کورتیی خۆت بناسێنی؟
+ من ناوم (ز.س.ع)، تەمەنم ٣٥ ساڵە و خەڵکی شارۆچکەی (سەیدسادق)م.

– کەی بەڕێزت هەستتکرد کەسێکی جیاوازی لە زۆرینەی ئەو خەڵکەی کە بەزۆر بەسەریان داسەپاندوون دەبێ خۆشەویستیی و سێکسکردن تەنیا لە نێوان نێر و مێدا بێ؟
+ من کە تەمەنم ١٣ – ١٤ ساڵ ئەبوو ئەو هەستەم تیا دروست نەبوو کە وەکو زۆرینەی هاوڕێکانم حەزم بە ڕەگەزی بەرانبەر هەبێت.. ئیتر کارەساتەکە لێرەوە دەستی پێکرد؛ نامۆیی بە خێزان، کۆمەڵگە، کەلتوور، دین پێش هەمووشیان بە جەستەی خۆم! چونکە هەستم دەکرد ئەم گیان و جەستەی منە بە هەڵە دروست کراون واتە هەستی کەسێکی هاوڕەگەزخواز لە جەستەی پیاوێکدا..
ئیتر تەمەنی من بە نمایش و شانۆگەریی دەستی پێکرد.. بە خۆ

حەشاردان لەو راستییەی کە لە ناخمدایە، هەر لە سەرەتادا وەکو منداڵانی هاوڕێم ئەوانەی باسی هەستی خۆیان ئەکرد کە فڵان کچ جوانە و فڵان خۆشە بەڵام من هیچ قسەیەکم نەبوو بتوانم بیکەم.. هەندێ جار ئیرەییم بەو کچانەش ئەبرد کە ئەمان حەزی لێ ئەکەن!

– وەک کەسێکی هاوڕەگەزخواز تەمەنت چەند بوو کە یەکەم جار لەگەڵ هاوڕەگەزی خۆت ئەو پەیوەندییەت دروست کرد؟

+ لە راستییدا لە سەرەتای تەمەنی ١٥ ساڵییدا لە کوڕێکی دراوسێمان نزیک بوومەوە کە ئەویش هەمان هەستی هەبوو، سەرەتا هاوڕێ بووین بەڵام دواتر پەیوەندییەکەمان لە هاوڕێیەتی دەرچوو.. تا گەیشتینە ئەوەی چەندین جار پێکەوە بووین وەک دوو هاوڕەگەزخواز.. بەڵام زۆر بە دزیی و نهێنی! ئیتر ئەمە سەرەتای ئەوە بوو کە بە لاشە و هەستی خۆم ئاشنا بم کە چیم دەوێت…

– هەستت بە چی دەکرد.. واتە باری دەروونییت چۆن بوو و تا چەند ئاسوودە یان نائاسودە بووی بەو بارودۆخەی ژیانت؟

+ من تا تەمەنی ٢٥ ساڵییم ژیانم هەر بەم شێوەیە بەڕێکرد.. بەڵام پاشان بارودۆخی ژیانم زۆر سەختتر و نالەبارتر بوو.. واتە ون بوونێک لە هیچدا.. تا بڵێی نیگەران بووم و هەر لە خۆ خواردنەوە و ترس و دڵەڕاوکێدا دەژیام! بەو بارەشەوە هەشتا خێزانەکەم لەم نەدەگەڕان وەک خۆم بم و دەبووایە وەک هاوڕێکانم بم.. واتە هەر زوو خستمیانە ژێر گوشاری قورسی ژن هێنانەوە! بەڵام من هەر رەتمدەکردەوە بە بیانووی ئەوەی ئەم کچانەی ئەوە ئەیدەزنەوە لە ریزی مندا نیین و هیچ شتێکی هاوبەشمان نییە، بەم شێوەیە چەند ساڵێکم تێپەراند.. بەڵام تا دەهات گومانی ئەوانیش قووڵتر دەبەوە کە بۆچی ژن ناهێنم؟! پاشان لە تەمەنی ٢٩ بەزۆر ملکەچیان کردم کە ژن بهێنم.. منیش بە ئەوەی گومانەکەیان بڕەوێنمەوە ناچار رازییبووم و کچی پوورەکەمیان بۆ خواستم و ئەڵقەیان لە دەستمان کرد!

– چۆن توانیت ئەوە بکەی لە کاتێکدا وەک پێکەوەژیان و سێکس هیچ هەستێکت بە ژن نەدەجوولا؟

+ لە راستییدا ئەوە مردنێک بوو بە خۆی! سێ ساڵ بە درە و شانەگەریی من دەسگیراندار بووم.. بەوەش هەر زوو کچە پوورەکەم تێگەیشت کە من پیاوی ژن هێنان نیم بەڵام ئەویش بەزۆر ناچار کرابوو کە رازیی بێ بە هاوسەرگیریی لەگەڵ من.. سێ ساڵ وەک ئەوەی لەگەڵ مقەبایەکدا بم هیچ هەست و خۆشەویستییم پێی نەدا تەنانەت یەک جار نەمووت خۆشم ئەوێت.. تەنیا هەستێک بێیم هەبوو هەستی

بەزەیی بوو! ئای کە چەند ناخۆش و ئازاربەخش بوو! ئاخر هەر بە خەمەوە نەوەستابووم بەڵکە کچەکی سادە و ساکاریشم کردبووە قوربانیی!

– سەرئەنجام، ئەو دەسگیرانداریییەت بە کوێ گەیشت؟
+ دوای سێ ساڵ لەم پەیوەندییە کوڕێکم ناسی بە ناوی (ش.ح.ئـ)، بەهۆی ئەوەی هەموو هەڵسوکەوتەکمان بە یەک دەچوو زۆر زوو ئاشنای یەک بووین و تەواو نزیک بووینەوە تا کەوتینە پەیوەندیی خۆشەویستیی.. چ ژیانێکی پڕ لە شانۆگەریی؛ لەملاوە لەگەڵ کچێک دەسگیراندارم لەو لاشەوە لەگەڵ کوڕێک ئەکەومە خۆشەویستیی!
هەر زوو پەیوەندییم لەگەل پوورزاکەم تێکچوو چونکە نەیدەتوانی بەرگەی ئەم هەموو بێ هەستییەی من بگری.. ئیتر داوای جیابوونەوەی کرد یان راستتر بڵێم من ناچارم کرد کە داوای جیابوونەوە بکات.. هەرچەندە دەرفەتێکی پێدام کە کێشە نییە ئەگەر زەماوەند بکەین و بیگوازمەوە.. بەڵام من بە بیانووی ئەوەی جارێ پارەی تەواوم نییە بۆ ژن گواستنەوە و ماڵ دانان و ناتوانم خۆم بخەمە ژێر باری قەرزەوە.. سەرئەنجام جیابووینەوە.. هەرچەندە هەستمکرد زۆر ناخۆش بوو بۆ ئەو و زۆر بەزەییم پێدا هاتەوە بەڵام من نەمویست پتر درۆ لەگەڵ خۆم و لەگەڵ ئەویش بکەم.

– باشە، ئەی لەگەڵ (ش.ح.ئـ) بە کوێ گەیشتن.. ئەویش بەو بەزمەی دەسگیرانداریییەتانی زانیبوو؟
+ بەڵێ زانیبووی.. ئەویش زۆر نیگەران بوو بەوەی کە من ئەو جۆرە پەیوەندییەم هەبووە.. بەڵام لەبەرئەوەی منی زۆر خۆشدەویست زۆر ئاسوودە بوو بەوەی کە جیائەبمەوە و ئیتر دەبم بە تەنیا کەسێک لە ژیانی ئەودا! تا دەهات نێوانمان خۆشتر و گەرمتر ئەبوو.. وای لێهات پەیوەندییەکەمان گەیشتە ئاستی خۆشەویستییەکی زۆر شێتانی! ئەوەش بووە مایەی ئەوەی خزم و کەسوکاری هەردوو لامان هەڕەشەمان لێبکەن تەنانەت چەندین جار بە لێدانیش لێیانەداین بۆ ئەوەی هاوڕێیەتی یەکتر نەکەین بەڵام ئەمە لە کاتێکدا بوو تەنیا گومانیان هەبوو و هیچ بەڵگەیەکیان پێ نەبوو ئەگینا تەنیا بە لێدان رزگارمان نەدەبوو!
ئەم پەیوەندییەمان هەر بە ژێر بە ژێریی درێژەی پێدا و سێ ساڵی خایاند.. تا رۆژێک تەلەفۆنی بۆ کردم کە کەسیان لە ماڵەوە نییە و بڕۆم بۆ لای.. منیش بە پەلە خۆم گۆڕی و هەندێک بۆنی خۆشم لەخۆمدا و رۆیشتم بۆ ماڵیان..

– دوای ئەمە چی روویدا.. ئایە ئەمە دوا ژوانتان بوو یان

یەکتریتان بینیەوە؟

+ بەداخەوە کە ئەمە دوا ژوانمان بوو.. تەنیا بە چەند کاتژمێرێک توانیمان بە ئاواتی لەمێژینەی خۆمان بگەین و هەستمان دەکرد ئیتر ئەمە رۆژی ئێمەیە.. بەڵام بە داخەوە بەختی رەشمان هەر زوو ئەم خەونەی لێ گێڕاین.. براکەی بەسەرماندا هاتەوە و هەردووکمانی لە ژووری نوستن پێکەوە گرت.. ئیتر هیچ بیانوویەکی نەما بە ئێوەی کە نەمانکوژێ! بە شێوەیەکی زۆر وەحشیانە کەوتە سەرمان و تا هێزی تیا بوو لێیدەداین.. ئەمەش هەردووکمان تەنها بەرگرییمان ئەکرد.. کاتێکم زانی خۆشەویستەکەم پێی پەیدا کرد و دای بە عەرزا و هاواری ئەکرد کە من رابکەم بەڵام من دەم نەدەهات بە تەنیا بەجێیبهێڵم چونکە ئەمزانی ئەو زۆر دڕندەیە و بە دەرفەتێکی ئاوا دەگەڕێ کە بیکوژێ.. کەچی ئەو دیسان هاواری کردەوە و گوتی: ” تکایە تۆ بڕۆ و خۆت رزگار بکە.. با من بکوژێ و خۆمی منت نەبێ” ئیتر منیش زۆر ترسام و هیچ دەسەڵاتێکم نەبوو جگە لە راکردن.. بەڵام نەمویرا بچمەوە ماڵێ و یەکسەر بەرەو گەڕەستانی شار چووم و لەوێ خۆم حەشاردا.. تاکە کەسێک کە هەستم دەکرد دەتوانێ لەو باروودۆخە پڕ مەترسیدارەم رزگار بکا خوشکەکەم بوو کە هەموو راز و نهێنییەکی منی ئەزانی.. بە ناچاریی تەلەفۆنم بۆی کرد و سەرئەنجام ئەویش هاوسەرەکەی نارد بە شوێنما و لەگەڵ خۆی بردمی بۆ سلێمانی.. بە کورتییەکەی لە ماوەی پێنج رۆژدا هەموو شتێکی بۆ رێکخستم و لەگەڵ قاچاغچییەک رێکەوت تا بمگەیەنێتە دەرەوەی وڵات.. ئیتر بە دڵێ و دەروونێکی زۆر تەنگ و بە قوڕگی پڕ لە گریانەوە وڵاتم بەجێهێشت!

– زۆر بە داخەوە کە ئاوەهات بەسەرهاتوە، ئەی لێرە.. ئێستا هەست دەکەی گیان و ژیانت پارێزراوە؟ ئاسوودەیت لێرە؟

+ بێ گومان بەڵێ.. چونکە لێرە یاسا حاکمە و وڵاتی مەدەنییەتە، بەڵام هێشتا ئاسوودە نیم چونکە خۆشەویستەکەم لەدەستچوو و چارەنووسیشی نادیارە.. ئێستا بە سەدان کەسی وەک ئەویش لە وڵاتی ئێمەدا ژیانیان لە مەترسیدا یە.. هیوادارم ئێوە وەک میدیاکاران بەدواداچوون بۆ ژیانی ئەو و خەڵکانی وەک ئەو بکەن..

– بێگومان.. دڵنیابە ئێوەی لە توانامادا بێ دەیکەین.. زۆر سوپاس کە دەرفەتت داین ئەم دیدادرەت لەگەڵ سازبکەین.. سەرکەوتوو بی.

+ زۆر سوپاس بۆ ئێوەش.

١٩/١٠/٢٠١٨

hemn.shawkat@yahoo.com

ژن، مەکوژن … ستار ئەحمەد

کاتێك تاڵە پرچی
شۆڕە ژنێك دەقرتێنن
خوێن لەلەشدا رادەوەستێ
دڵی ژیان ..
لەترپەو ئاواز دەکەوێ
چیا سەری خۆی دەنێ و
چاوی بەمەلێك ناکەوێ
چۆن دڵتان دێ
ژن دەکوژن
بۆچی هەتاو لەبار دەبەن
مانگ لەگڵا دەسووتێنن
چۆن دەتوانن
رازی دایکان بمرێنن
شیعر لەشاعیرو
ئاواز لەبەستەو
دەنگ لەسەدای دابڕێنن
کەژنێك بسکی سوور دەبێت
بەتابلۆی خوێن
نیشتمان گەرووی دەتاسێ
مناڵ باوکی ناناسێ
خاك سەرگەردان
بەدوای جوانیا وێڵ دەبێ
قەڵەم تینووی
ماچی لاپەڕەو هێڵ دەبێ
ژن مەکوژن
نەبا دڵی یەزدان بشکێ
ئاسمان خوێناوی لێ بڕژێ
کەژن نەبێت
کۆرپە لەلانك دەتۆرێ
مرۆڤ بۆ نیشتمان دەژێ
ژن مەکوژن

ژیان لەسێدارە مەدەن
لەژنا واتا دەبەخشێ

ستار ئەحمەد

خەڵاتی شانازیی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" بە جەعفەر پەناهی پێشکەش کرا

جەعفەر پەناهی: لە وەرگرتنی خەڵاتی شانازیی فێستیڤاڵی فیلمی "سلێمانی" زۆر خۆشحاڵم

مەنووچێهر جیهانی ـ خەڵاتی شانازیی سێهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" بە جەعفەر پەناهی دەرهێنەری ناسراوی سینەمای ئێران و جیهان پێشکەش کرا و لە پەیامێکدا گوتی: لە وەرگرتنی خەڵاتی شانازیی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی سلێمانی زۆر خۆشحاڵم.

بە پێی راپۆرتی لێژنەی راگەیاندنی سێهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی"، رێوڕەسمی کردنەوەی سێهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" کە بە ئامادەبوونی "مەلا بەختیار" بەرپرسی بەشی پشتیوانیی ئەم فێستیڤاڵە و لە کەسایەتییەکانی بەرجەستەی سیاسیی هەرێمی کوردستانی عێراق، "فوئاد جەلال" سەرۆکی کۆمپانیای سینەمایی "مەستی فیلم" و بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی"، "دانەر عومەر فارس" بەڕێوەبەری هونەری، "بێهزاد فەراهانی" ئەکتەری ناوداری سینەما، شانۆ و تەلەڤیزیۆنی ئێران، "مەحەمەدڕەزا ئەسڵانی" سەرۆکی دەستەی ناوبژیوانانی بەشی رکابەریی فیلمە بڵیندەکانی بەڵگەیی، "رەوانبەخش سادقی" ناوبژیوانی بەشی رکابەریی کورتە فیلمەکانی ئەنیمەیشێن، ناوبژیوانانی بەشەکانی جۆراوجۆری رکابەریی فێستیڤاڵ، بەڕێوەبەری گشتیی فەرهەنگ و هونەر و لاوانی پارێزگای سلێمانی، "ئازەرەخش فەراهانی" ئەکتەری سینەما، دەرهێنەرەکانی وڵاتی

جۆراوجۆر و هۆگرانی هونەری سینەما، بە پێشکەش کردنی خاتوو "لینا رەزا" لە تەلاری هونەری شاری سلێمانی پایتەختی فەرهەنگ و هونەری هەرێمی کوردستانی عێراق بەڕێوەچوو کە خەڵاتی شانازیی ئەم خولەی فێستیڤاڵەکە بە "جەعفەر پەناهی" سینەماکاری ئێرانی پێشکەش کرا و بە نوێنەرایەتی لە بەڕێزیان؛ خاتوو "تاهیرە سەعیدی" هاسەری ئەم دەرهێنەرە ناسراوەی سینەمای ئێران و جیهان، "ئەمین جەعفەری" بەڕێوەبەری فیلمهەڵگرتنی فیلمی سینەمایی "سێ روخ" و "شادمێهر راستین" لە هاوکاران و دۆستانی دێرینی بەڕێزیان، ئەم خەڵاتەیان وەرگرت.

سوپاس بۆ فێستیڤاڵی تازەدامەزراو بەڵام بەهێزی فیلمی "سلێمانی" "تاهیرە سەعیدی" لە دوای وەرگرتنی ئەم خەڵاتە، بە ناوی "جەعفەر پەناهی" لە دەستی "دانەر عومەر فارس" بەڕێوەبەری هونەریی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" گوتی" زۆر مەمنوون لە بانگهێشتەکەتان و سوپاس بۆ فێستیڤاڵی نوێ و تازەدامەزراو بەڵام یەکجار بەهێزی فیلمی "سلێمانی" و زۆر سپاسگوزارم کە ئاغای پەناهی بە شایستەی ئەم خەڵاتەتان زانی. ئەو قسانەی کە بڕیار وابوو من بیڵێم، بەڕێز پەناهی لە پەیامی وێنەیی و ڤیدیۆییدا گوتیان.

پەخشکردنی پەیامی وێنەیی تایبەتی "جەعفەر پەناهی"

بەر لە پێشکەشکردنی خەڵاتی شانازیی سێهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" بە "جەعفەر پەناهی" لە پەیامێکی وێنەیی و ڤیدیۆیی تایبەتدا کە لە هۆڵی 1000 کەسیی تەلاری هونەر لە شاری سلێمانی پەخش و بڵاو کرایەوە، لە دەستپێکی قسەکانیدا بە زمانی کوردی گوتی: "سڵاو و ڕێزم هەیە بۆ خەڵکی سلێمانی" و لە درێژەی قسەکانیدا رایگەیاند: سڵاوم هەیە لە خزمەت هەموو هونەردۆستان و سینەما دۆستان لە سلێمانی و بە تایبەت بەرپرسانی بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" کە منیان بە شایستەی وەرگرتنی وەها خەڵاتێک زانیوە.

لە وەرگرتنی خەڵاتی شانازیی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" زۆر خۆشحاڵم

دەرهێنەری فیلمی سینەمایی "سێ رۆخ" و براوەی خەڵاتی باشترین فیلمنامەی بەشی رکابەریی سەرەکیی حەفتاویەکەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "کان"ی فەڕەنسا، لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: بە راستی خۆشحاڵم و ئەمە بە راشکاوی دەڵێم؛ هەرچەندە لەم فێستیڤاڵانە لەم ناوچەیەدا هەبێت، ئەوەندەش یارمەتی بابەت گەلی فەرهەنگی دەکات. ئەو ناوچەیەی کە هەردەم لە مشتومڕی

توندوتیژییەکاندا بووە.

پەناهی هەروەها گوتی: ئەگەر هەر ئێستا من ئیزنم هەبووایە و دەمتوانی لە وڵاتەکەم بێمە
دەرەوە و چەندین فێستیڤاڵ منیان بانگهێشت دەکرد، بە دڵنیاییەوە بزانن کە فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "سلێمانی" لە ریزبەندی مندا دەبوو، هەر بەم هۆکارانەی کە گوتم.

ئێمە لە ڕێگای سینەماوە دەتوانین کارگەلی گەورە ئەنجام بدەین

پەناهی رایگەیاند: ئێمە لە ڕێگای سینەماوە دەتوانین کارگەلی گەورە ئەنجام بدەین؛ ئێمە دەتوانین فەرهەنگسازی بکەین، ئێمە دەتوانین بە مافەکان و ئازادییەکانمان بگەین، ئێمە دەتوانین بابەت گەلی جۆراوجۆر چارەسەر بکەین و گەلانی جۆراجۆر لە تەنیشت یەکتریدا، بە ئاسوودەیی و ئازادی پێکەوە بژین و ڕێز لە مافەکانی یەکتری بگرن.

بە داخەوەم کە نەمتوانی بۆ فێستیڤاڵی فیلمی "سلێمانی" بێم

"جەعفەر پەناهی" لە کۆتایی قسەکانیدا گوتی: بە داخەوەم کە وەها نیە و بە داخەوەم کە نەمتوانی بۆ فێستیڤاڵی فیلمی "سلێمانی" بێم؛ بەڵام هەر چۆنێک بێت، خۆشحاڵم کە هاوسەرەکەم لەوێیە و بە نوێنەرایەتی لە منەوە ئەم خەڵاتە وەردەگرێت و دەمەوێت تکا بکەم کە بەڕێز "ئەمین جەعفەری" بەڕێوەبەری وێنەگرتنی دوایین فیلمم "سێ ڕۆخ"، کە لەم بەرهەمەدا، یەکجار یارمەتی دام، هاوسەرەکەم هاوڕێیەتی بکات و هەروەها "شادمێهر راستین" کە لە زۆربەی فیلمەکانمدا بە جۆرێک راوێژکاری من و یار و یارمەتیدەری من بووە؛ ئەم خەڵاتە لە لایەن من وەربگرن، بۆ ئەوەی کە خەڵاتێک بە شانازییەکانی سینەمای ئێران زیاد بێت. سوپاسی ئێوە دەکەم و ئومێد دەخوازم لە کارەکەتاندا سەرکەوتوو بن.

مەنسوور جیهانی

ماسی ... ن. ریزان فەتاح

ماسییە وردەی ناو ئاوێ
دێت و دەچێ بە تاوێ
پولەکەی ڕەنگاو ڕەنگە
هەروەکو جل و بەرگە
جۆر و شێوەیان زۆرە
هەندێکیان دەژین لێرە
لە دەریا و لە زەریا دا
لە چەم و لە ڕووبار دا
بۆ خۆیان مەلە دەکەن
خۆراکیش پەیدا دەکەن
لەناو حەوز لە ماڵان
دەبنە هاوڕێی منداڵان

****

حەجکردنێك بەخەیاڵ لەڕۆمانی مەککەدا ... سەدیق سەعید ڕواندزی

تیمەی بەشێکی زۆری ئەوڕۆمانانەی نووسەرانی فارس نووسیویانە، بەلایەنی کەمەوە ئەوانەی من خوێندوومنەتەوە، تیمەیەکی سادە، بابەتێکی ساکاربوونە.ڕووداو لەوڕۆمانانەدا، ڕەنگە ڕووداوێك بێ، ئاڵۆز نەبێت کەهەموومان پێی ئاشنا نەبین، بەڵام ئەم ڕووداوانە دەبنە جێگەی سەرنجی خوێنەروهەڵوەستەکردنی. ئەمەوێرای ئستاتیکای گێڕانەوە لەوەدقانەدا، کەهونەرکارییەکی هێندەجوانی تێدایە، کە سەرنجی خوێنەر ڕابکێشن. خوێنەرکەڕۆمانی(لەمەککە)دا دەخوێنێتەوە، سەرسام دەبێت لەوهەموو هونەرکارییەی لەوەسفی شوێن وکەرستەوکارەکتەرەکان، بەزمانێکی سادەکراوە.
وەك ئەوەی خوێنەرخۆی کارەکتەری ئەوڕووداوانە بێت و لەپەیوەندی دابێت لەگەڵ شتەکان. من وام هەست دەکرد، ئەوە خۆمم سواری ئەوجێبە

بوومە کەمەترێك لەئوتومبیلەکانی دیکەبەرزترە. شیعریەتی گێڕانەوە لەوڕۆمانەدالەئاستێکدایە، کەخوێنەرچێژلەخوێنەوەی هەمووئەودیمەنانە دەبینێت کەڕۆماننووس باسیکردوون. ڕۆمانی لە مەککە، لەوجۆرەڕۆمانانەیەکەسادەن، وەلێ لەکاتی خوێنەوەیاندا خوێنەرچێژیان لێدەبینێت و وشەو دەربڕینەکانی دەبنە جێگەی هەڵوەستەکردنی.

بێگومان نابێ ئەوەشمان بیربچێت، کەئەمە پەیوەندی بەئاست وتوانستی وەرگێڕەوە هەیە، بەتایبەتیش لەزمانی هۆڵەندی کەلەڕەگەزی زمانە قوڕسەکانە. بەڵام وەرگێڕی ڕۆمانەکە،توانایەکی زمانەوانی دیاری لەمیانەی وەرگێڕانەکەدا،بەرجەستە کردووە. ڕۆمانی لەمەککە،باسی پەیوەندی نێوان دایك وکوڕێك دەکات، کەڕەنگە هەرخودی ڕۆماننووس خۆی پاڵەوانی ڕۆمانەکە بێت. پاڵەوانی ڕۆمانەکە، لەئێران دەژیت وقوتابی زانکۆیە.

لەسەروبەندی شۆڕشی گەلانی ئێراندا لەکۆتایی هەفتاکان، وەك ڕۆژنامەنووسێك چەندڕاپۆڕتە هەواڵێك بەنهێنی ئامادە دەکات و پەیوەندی بەبزووتنەوەیەکی گەریلاییەوە دەکات. هاوکات کتێبێکیش لەبارەی کوردەکانەوە دەنووسێت. دەستنووسی کتێبەکەی لەماڵەوە، دەشارێتەوە لەدووتوێی کتێبەکانی، تاکوڕۆژێکیان پیاوانی ڕژێم، بەمەبەستی پشکنینی ماڵەکەی، کەپێشترهەستیان بەوەکردووە کەلەبارەی کوردەکانەوە کاری نهێنی دەکات، بەسەرماڵەکەی دادەدەن.

ئەگەرچی خۆی هەرچۆنێك بێت هەڵدێت وڕزگاری دەبێت، بەڵام پسمامێکی دەگیرێت، دواترلەسێدارە دەدرێت و هاوکاتی مەحبووبەی خوشکیشی، ئیتلاعات زیندانی دەکات. بەشێکی زۆری تەمەنیشی لە زیندان دەباتە سەرودواجاریش وەك غەریب وگۆشەگیرێك وتێکشکاوێك ئازاددەکرێت. پاڵەوانی ڕۆمانەکە، ئیدی دەزانێت ژیان بۆئەولەئێران، بەمانای کوشتن ولەسێدارەدان.بۆیە وڵات جێدێڵێت ولەهۆڵەندا، بۆماوەی سی ساڵ ئاوارەدەبێت. لەوماوەیەدا، چەندجارێك دایك و خوشك و باوکەخاوەن پێداویستییە تایبەتییەکەی(کەکەڵوڵاڵە) سەردانی دەکەن. دوای ساڵانێك جارێکی دیکە، دایکی دەیەوێت تاکو نەمردووە، بەدیداری شادبێتەوە.

بەڵام بەداخەوە دایکی تووشی نەخۆشی(زەهایمەر_خەڵەفان)بووە. ئەمەش بۆئەوسەختە شەش کاتژمێر بەفڕۆکە گەشت بکات تاکو دەگاتە لای کوڕەکەی لە هۆڵەندا.بۆیە کوڕەکەی بڕیاردەدات لەوڵاتێکی نزیك ئێران، لەگەڵ دایکی یەکتری ببینن، بۆئەم مەبەستەش میرنشینی

عەرەبی، واتە دوبەی دیاریدەکەن، کەتەنها چل خولەکێك بەفڕۆکە لەئێرانەوە دوورە. ئەمیان لەڕۆژهەڵاتی کەنداوی فارسییە، ئەویشیان لەڕۆژهەڵاتی کەنداوی عەرەبییە.چونکە فارسەکان بەکەنداوی فارس و عەرەبەکانیش بە کەنداوی عەرەبی ناوی دەبەن. بۆیە هەردووکیان بۆدوبەی زێدی شێخ زاید، گەشت دەکەن و لەوێ یەکتردەگرنەوە. دایکی کەدەگاتە ئەوێ و لەهوتێلێك دادەبەزێت، هەرواهەست دەکات چۆتە ئەمستردام.بۆیە ژینگەو کەل وپەل و شوێنی مانەوەیانی جیاواز دێتە بەرچاو.ئەگەرچی چەند جارێك کچی و خوشکەکەی، دەیانەوێت تێی بگەیەنن کە ئێرە دوبەیە نەك ئەمستردام، وەلێ ئەو هەر بەهەمان ڕیتمی بیرکردنەوەو تێگەیشتنی خۆی دەڕوانێتە دەورو بەر.واهەست دەکات ئەوە کوڕەکەی و ژنەکەیەتی دیزایینی ماڵەکەی و شوێنەکەیان لەئەمستردام گۆڕیوە. کوڕەکەشی ئەمجارەیان هەوڵدەدات، بەپێی بیرکردنەوەکانی دایکی درێژە بەوگەشت و مانەوەیە بدات. چونکە ئەولەبەردایکی هاتۆتە ئێرە.

بۆیە ژنەکەی و مەحبووبەی خوشکیشی ئاگادار دەکاتەوە کە شابانووی دایکی، هەراسان نەکەن و ڕەچاوی باری سایکۆلۆژی و هزری بکەن. بەتایبەتی کەئەو نەخۆشی خەڵەفانی هەیە. ئیدی پاڵەوانی ڕۆمانەکە، بەپێی ئاست و تێگەیشتنی دایکی دەیەوێت چێژلەوگەشتەو یەکتربینینە ببینێت. تاکو ڕۆژێکیان بەڕێکەوت دایکی لە هوتێلەکەوە سەیری بیابان دەکات و لەخۆیەوە بۆ هیچ توانایەکی هزری، وشەی مەککەی بەخەیاڵ دادێت. چونکە خۆشی نەخۆشی هەیە، ئیدی واهەست دەکات پێشترکوڕەکەی چەندجارێك بەڵێنی پێداوە بیباتە حەج، بەڵام بەڵێنەکەی نەبردۆتە سەر. هەرچەندە ئەمەڕوونەداوە، وەلێ دایکی روژدەبێت کەپێشتر وای پێ وتراوە.کوڕەکەشی بۆ ئەوەی، ئەوئاواتەی دایکی ئەگەر بەخەیاڵیش بێت بێنێتە دی، بڕیاردەدات گەشتێکی مزگەوتی شێخ زایدی پێ بکات لەشاری ئەبوزەبی. ئەم مزگەوتە مزگەوتێکی گەورەیە، وەك ڕۆمانووس دەڵێت:_ (پتر هێمابوو بۆدەسەڵات و هەژموونی شێخ زاید نەك کارێکی خێر خوازی. بۆ ئەوەی دوای مردنیشی وەك هێمایەکی دەسەڵات بمێنێتەوە).

بۆیە ڕۆژێکیان دایکی سواری ئوتومبێلێك دەکات و بەرەو مزگەوتەکە دەکەونەڕێ. بەڕێکەوت ئەوڕۆژە،ڕێکەوتی یادکردنەوەی ساڵڕۆژی مردنی شێخ زایدە. بۆیە هەزاران کەس لەژن و پیاو بەجل و بەرگێکی سپی تایبەتییەوە، دێنە نێومزگەوتەکەو دروشمی ئایینی دەڵێنەوە. دایکیشی بۆ ئەوەی بچێتە نێو مزگەوتەکە، دەبێ ئەو جۆرە پۆشاکە بپۆشێت. بۆیە لەگەڵ ئاپۆڕای جەماوەر دەکەوێت و چەند جارێك دەچێتە

نێومزگەوتەکەوپاشـــانیش بۆســـەر گۆڕی شێـــخ زایـــد. ئیـــدی دواترکەڕێوڕەسمەکە تەواو دەبێت، دایکی بەو پۆشاکە سپیە، دێتە دەرەوەو بەدەم نزاو پاڕانەوە، بەتەسبیحێکی درێژەوە، واهەست دەکات حەجی کردووە، بەڵام لەڕاستیدا بەخەیاڵ. بەتایبەتیش کەخۆی نەخۆشی خەڵەفانی هەیە.

بـەم شێـوەیەش کۆتـایی بەڕووداوەکـانی ڕۆمـانەکەدێت. لەپەراوێـزی ئەوڕووداوەشەوەنووســەرئاماژەبەژیانی مرۆڤەکـــان و ڕەنگـــدانەوەی جیاوازی چینایەتی وچەند بابەتێکی سیاسی دەدات لەمیرنشینی عەرەبی، وەك ململانێـی ئێـران و بەشێـك لەوڵاتـانی کەنـداو، یـاخود ئـەو ڕووداوانـەی لەسـەرو بەنـدی حەجکردنـی ئێرانییەکـان بۆسـعودیە، ڕوویانداوە. لێرەدا بەپێویستی دەزانم لەبارەی وەرگێڕانی ئەو ڕۆمانەوە، سەرنجێك دەربڕم. لەڕاستیدا، بەبڕوای من وەك خوێنەرێك، وەرگێڕ ڕۆِمانەکەی وەرنەگێڕاوە،بەڵکو(کوردانددوویەتی). یەکەم جارە ڕۆمانێکی وەرگێڕدراو لەزمانی هۆلەندی دەخوێنمەوە، کەوەرگێڕەکەی هێندەبەزمانێکی جوان وسەرنجراکێش، ناوەڕۆکەکەی وەرگێڕابێت.

خوێنەرکەڕۆمانەکە دەخوێنێتەوە، واهەست دەکات بە کوردی نووسراوە. وشەودەربڕینەکان سادەن. بەجۆرێك هەرکەسێك ڕۆمانەکە بخوێنێتەوە، بەئاسانی لەڕووداوەکان دەگات.ئەوزمانە جوانە لەوەرگێڕان، بەلامەوە لەنگییەبچووکترین خەوشی هەبێت. بۆیە بە ئامانجی بەبێشتکردنی زیـاتری زمـانی وەرگێڕەکـەی، چەنـد سـەرنجێکی کـورت دەخەمـە ڕوو. ئەوانیش:_

یەکەم:_ وەرگێڕ بەدرێژایی ڕۆمانەکەی، مێشك ئاڵۆزی و وڕێنەی، لە جیاتی نەخۆشی خەڵەفان بەکارهێناوە. بەڵام بەبڕوای من، ئەم دوو بارە هزرییە جیان لەخەڵەفان. بۆنموونە: ئێمە زۆرجاردەڵێین:_ مێشکم تێکچووە، یاخو وڕێنە دەکەی، بەڵام لەبنەڕەتدا مێشکمان هیچ کێشەیەکی تەندروستی ودەماری نییە. بەڵام خەڵەفان جیاوازە،چونکە نەخۆشییەکـی درێژخـایەن و بۆ چارەسـەرەو وردەوردە مـرۆڤ توانـای دەربڕین وکۆنتڕۆلکردنی ئاستی زمان وگوزارشتکردنی نامێنێت. بۆیە ئەگەرخەڵەفانی لە جیانی وڕێنەو مێشك ئاڵۆزی بەکارهێنابا، جوانتر ماناکەی دەپێکا.

دووەم:_ وەرگێڕلەڕۆمانەکەیـــدا، وشـــەی (ڕادان)ی لەبەرامبـــەر ئامادەکردن و سازکردن بۆ چەندین شت بەکارهێناوە. بەڵام لەزمانی کوردی، ئەم وشەیە بۆ هەمووبارێکی گوزارشتکردن نابێت. تەنهالەیەك کاتدانەبێت، ئەویش بۆنموونە دەڵێین:_ (قاتێکمان بەڕادان داوە). بەڵام نەمبیستووە لەزمانی کوردی بوترێت: ژوورێکم بەڕادان داوە،

خواردنێکم بەڕادان داوە.
سێیەم:_ وەرگێڕلەڕۆمانەکەیدا، لەچەندین شوێن وشەی(معمیل)ی بەکارھێناوە. خۆزگە لەبڕی ئەو وشە نامۆزیکی و نائستاتیکیە، وشەیەکی دیکەی کوردی ھاوواتا دەکرد.
چوارەم:_ھەرچەندە بەڕێزیان خۆشی ئاماژەی بەوە کردووە کەدەنگی حوشتر(بۆڕاندن)نییە. بۆیە ئەگەر ھەڵەنەبم دەنگی حوشتر(پڕماندن)ە. بەپێچەوانەوە بۆڕاندن دەنگی گایە و بۆ ئاژەڵی حوشتر بەکارنایەت.

پێنجەم:_ ناونیشانی ڕۆمانەکە لەمەککەیە. بۆیەئەگەرپاشگری(دا) لەناونیشانەکەھەبایە، لەڕووی ڕێزمانییەوە گونجاوتردەبوو.بەم شێوەیە _لەمەککەدا).
جارێکی دیکە، دەستخۆشانەلەوەرگێڕی ڕۆمانەکەدەکەم. چێژم لە خوێندنەوەی بینی، ھەرچەندە ڕۆمانێکی سادەوساکاریشە. وەلێ ھەمیشە بلێسەلەپرووشك ھەڵدەستێت..

پەراوێز: ڕۆمانی لەمککە/ نووسینی(عەبدوڵا قادر) وەرگێڕانی(شەفیقی حاجی خدر) 2018..

واین لێرە ... نووسینی: ناس و دامیان ماڕڵی - وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

واین لێرە
بەڵێ
ئەوەی کە لێرەیە بۆ خەڵکە

ئارامی، ئارامی، ئارامی
شایستەی ھەموو شتێکە
ئارامی، ئارامی، ئارامی
ئەگەر کەسێکت خۆشدەوێت

ھێی تۆ دامیان

بالێرەوە بڕۆین تا ئەوسەر

هەندێک لە زیرەکترین گەمژەکان
ناتوانن زمانی مۆمیاکراوەکانی میسر بخوێننەوە
ئ□ا لەسەر مانگ دادەنێن و
ناتوانن نانێک بۆ زگی برسی پەیدابکەن

گوێ بە گەنجان نادەن
وەک ئەوەی داهاتوو پێویستی بەوان نەبێت
بەڵام گیانلەبەران دەپارێزن لە باخچەی ئاژەڵان
چونکە مەیمونی شامپازی پارەیەکی زۆر درووست دەکات

میدیا ئاوا تاڵانی دەکات
پیشاندانی لادێیەک وێنەی دڕندە
لەسەر شاشەی تەلەفزیۆنەوە
زاناکان ئێستاش ناتوانن باس لە ئەهرامەکان بکەن، هاها

بانگخوازێک ژیان دەکات
لەسەر پیشاندانی پەراسوی منداڵێکی بچکۆلانە
بەگشتگیرکردنی وێنەی وێنەکان
ئیتر ئەمەیە وێنەکە
کڕینی پانت□□کی خاکی
لە هەموو ناکاوێکیشدا د□□ی ئندیانا جۆنس

ز□□کانیان دزی، دەستنووسەکانیان دزی،
تەنانەت ئێسکی ناو زەویشیان دزی
هەندێک لە خراپترین وێنەگرە ڕۆژنامەوانێکان کە هەرگیز شتی وام نەبینیوە
خراپترین دەخاتە ڕوو تا دونیا بیبینێ
ئیتر ئەوە بۆ ئەبەد پیشان دەدرێت
بۆیە کەسانێک لە ڕۆژئاوا□
هەرگیز ناڕۆن بۆ ڕۆژهەڵات
وەک ئەوەی هەست بکەن لە ماڵی خۆیانن

خەڵک بەلاڕێدا دەبرێت لەلایەن ئەم دەسەڵاتەوە
کاتێک ئەم جانەوەرە گەورە دەبێت
خەڵکی بۆ کو□ ب□□ن؟

من لە نەوەی شا سولەیمانم

ن□ د□د□□ین و نە کۆپی دەکرێین
دی ئێن ئەی ور□ بەرزیم
کەنەخشاوە لەسەر ڕوحم و بۆ هەمیشە خاوەنی خودا دەبم

بەڵێ، سابالی. ئەمەیە ئارامی.
ئەوەی باپیران پێیان وتم
دۆزینەوەی دونیایەک پێش ئەم دونیایە.
ئەو دونیایە لە کاتی خۆیدا لەگۆڕ نرا
لێرەوە، لەناو ئەم سەروایەوە دەدۆزرێتەوە
تەنها لێرەوە.

سەیرە، ئێمە لە دایک دەبین هیچ نازانین،
ئایا لەدایک بوین و هەمووشتمان زانی؟
ئێمە هۆشیارانە گەور□ دەبین،
یان تەنها باڵامان بەرزدەبێت؟

ئەتوانی بیرکردنەوە بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ناولەپ بخوێنیتەوە؟
سەیرە، دەتوانی درک بە داهاتو بکەیت؟
دەتوانی زریان ببینی کە دێت؟
زەوی تەخت بوو ئەگەر زۆر بڕۆشتیتایە دەکەوتیتە خوارەوە
ئێستا زەوی خڕە
ئەگەر شێوەکە بگۆڕێت هەموو کەسێک پێدەکەنێ.

ڕێژەیەک لە پیاوان
ناتوانن زۆربەی ئەو شتانەی قسەی لەسەر دەکەن بیان سەلمێنن
کەچی هێشتا ئامادە نیین بگەڕێن بۆ ڕاستێکان.

مامۆستاکانی زانکۆ کە خۆیان وەک زانا و هۆشیار پیشان دەدەن
پێیان بڵێ دەرمانێ ب□ پزمین ئەو کاتانەی ئاو بە لوتیانا دێتە خوارێ
دەوڵەمەندەکان تیمار دەکرێن، ئەو کاتانەی ئێمە بریندار دەبین
ئێسکێکمان دەشکێت بە قوڕو پوش دەیپێچینەوە
ئەتوانی نیشانەکان بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ئەستێرەکان بخوێنیتەوە؟
ئەتوانی ئاشتی بەرقەرارکەیت؟
ئەتوانی شەڕی شەڕ بکەیت؟
ئەتوانی سەیارە لێبخوریت و مانگا بدۆشی؟

س□یرە
ئێستا ئەتوانی بژێی سەرباری هەموو تەنگەژەکان؟

شێتییە ئەو کاتەی ڕاستی بەخەڵک دەڵێی
نازانی چۆن کاردانەوەیەک دەکات.
لە زاڵمەکان دەترسێی، چونکە خەڵکانێکی نەزانن
تۆ لە ڕاستی دەترسێی،
ئارامت هەبێت جارێ.

کێ تەوراتی نووسی؟
کێ قورئانی نووسی؟
ئەوە هەورەبروسکە بوو هەناسەی دابە زەوی و داینەسۆرەکان لە دایکبوون؟
نەفرەت
کێ وشەکانی درووستکرد؟
کێ ژمارەکانی درووستکرد؟
ئەی ئەوە چ سحرێکە لەسەر مر□ق؟
هەموو شتێکی ئەم هەسارەیە دەپارێزین لەناو قوتویەکدا و
لە مایکرۆو□یف□کدا تاقی دەکەینەوە
هەرچییەک ببێت ئێمە هەر دەژێین
ڕەنگ چییە؟ پیاو چییە؟ مر□ق چییە؟
هەموو شتێکی سەر زەوی بەکار دێنین
دەیخۆین، ڕەشی دەکەینەوە، تێکی دەدەین
هەوڵدەدەین پارەمان هەبێت.

ژ□ویمان هەیە، چەندین دۆنمان هەیە
کەواتە ئەتوانم وەک جاک نیکلسون پاڵبدەمەوە
زەق زەق سەیری یاری یانەی لیکەرس بکەم
لە دونیایەکی پڕ لە ٥٢ فێڵباز
قەرەجەکان، ئامادەبوون لە دانیشتنە ڕوحێکاندا، نوێژە نهێنێکان
ئەوانە پڕوپوچین؟

لە خوێیە پرژاوەکانی سەر شانتەوە هیوایەک بگرەوە بۆ ڕۆژ
وەکوو کەسانێک بووکە پەڕۆینەیەکیان لە وێنەی من بەدەستهێنا
دەرزیەکیان لە دەمارەکانم چەقاند
بەڵام هەستی پێناکەم
هەندێکجار وەک بەشێک لە من، بەڵام ڕۆحێکی ڕاستەقینەی گەورەم بەدەستهێنا

من ناترسێم .... من ناترسێم

هەوڵ نەدەی خۆت بە ڕۆحمەوە هەڵبواسی
وەکوو سەربازێک هەر لە حەوت ساڵییەوە
لاشەی مردویەکم لە باوەش گرتبوو
هەستم دەکرد هێواش هێواش سارد دەبێتەوە، ئاه..
بۆچی هەر یەکەمینجار هاتینە ژیانەوە
ئەگەر ژیانمان هەر ئاوا دەڕوا
نەفرەت.

ئەمە دەگونجێ لەگەڵ هەموو زانا و گەرید□ یەک
سابالی، ئارامی، بەڵێ

....

ژێدەر:

سابالی – ئارامی – بە زمانی بەمبارای وڵاتی مالی
جاک نیکڵسۆن: ئاکتەرێکی ئەمریکییە.
لیکەرس: تیمێکی یاری سەبەتەیە لە لۆسئەنجڵس.

سەرچاوە:
https://genius.com/Nas-and-damian-marley-patience-sabali-lyrics

تێبینی:
ئەم شیعرە لە ژمارە 5 ی گ□قاری ک□ل□ن ب□ڵاوبۆتەوە.

کۆجیتۆی جەلال تا□□ب□□□□□نی .... سەڵاح جەلال

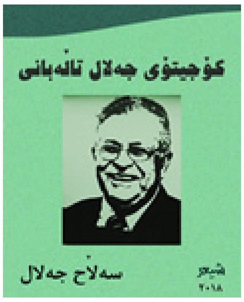

بۆ خوێند نەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ....

“وێنەی ژن لە چەند گۆشە نیگا یەکەوە” … ئومێد قەرەنی

لە کۆمەڵگە بابسالاری و ئایینەکان ڕوانگەی عەق□یی کۆ پتر لەپێکهاتەی بایۆلۆژی ژنەوە سەرچاوەدەگریت، ئەم شێوە ڕوانینەش لەوەوە سەرچاوەی گرت کاتێک جیاوازییە بایۆلۆژیەکان کرانە بنەما و هۆکاری جیاوازی کۆمەڵاتی، واتـە دابەشکردنی کار، ڕۆڵ، پێگە و دەستنیشانکردنی مافەکان لە نێوان ژن و پیاودا لە قۆناغە بەراییی□کانی مر□قایەتی و بەسترا نەوە بەجۆر و ڕۆڵی بایۆلۆژی. ئەمە بووە سەرچاوەیەک بۆ هاتنەکایەی بابەت و پرسی جیاوازی ڕەگەزی.
جیاوازی ڕەگەزی بەو واتەیە نزیک دەبێتەوە لە چەمکی جیاوازی کۆمەڵایەتی، ک□ ب□ریتیە لە جیاوازی نێر و مێ، بەهۆی ستەمی بال□ادەستی ڕەگەزێک و پەسندکردنی تاک ڕەچەڵەکی بەسەر ڕەگەزەکەی تر، کە ژنە سەری هەڵداوە. بەدەر لەمەش جیاوازی لەسەر بنەمای ڕەگەز س□ر□□□ای هۆکارە بایۆلۆژیەکان، بەرهەمی کۆمەڵگەو بارودۆخێکی دیاریکراوە، پاڵپشت بە جیاوازیە کولتووریەکان کە ئەزموونێکی مرۆیی دوور و درێژی هەیە،وای کردووە ڕەگەزێک ل□ بەرانبەر رەگەزێکی دیدا لەزۆر□ ک□ ئ□رک و ماف بێبەشبێت.

ڕاستیەکەی ئەو کەلەپوورەی حوکمی نێر و مێ دەکات کەلەپورێکی دواکەوتووە و دەگەڕێتەوە بۆسەردەمی هێزی جەستەیی،دەنا ئەوی پێی وابێت پیاو لە ژن بال□اترە ئەوە هێشتا ل□ ئەفسانە تەمەن درێژەکانی سیستەمی بابسالاری دەربازی نەبووە. هەڵبەتە لێرەدا نابێت ڕۆڵی ئایینە ئاسمانی و زەوینیەکان لە پشتگرتن و ڕەوایەتی دان بە سیستەمی بابسالاری لەبیر بکەین کە بەردەوام ڕۆل و شوێنی ژنیان لە

زۆربەی بوارەکانی کۆمەڵگەی مر□قایەتی بەبێ گەڕانەوە بۆ پەیوەندیە فەرهەنگی و سایکۆلۆژی و کولتوریەکانی ئەو کۆمەڵگەیەی کەژن تێیدا دەژێت بە بەراورد بە پیاو تەواو نادیدە دەگرێت، و نکۆڵی دەکات لەوەی ژن وەک مر□ق□کی پێگەیشتوو و سەربەخۆ، یەکسان و هاوبەش تەماشای بکرێت،ڕۆڵی ژن لە و کۆمەڵگەیانەدا پارێزەریەتیە لە چەمکە باوەکانی ناو ئەو کۆمەڵگەیە وەک (ناموس و شەڕەف)

مێژووی ئەو ئەفسانەیەش کە گوایە پیاو لەژن باڵاترە، هەر بۆسەر هەڵدانی سیستەمی بابسالاری دەگەڕێتەوە. بەگوێرەی لێکدانەوەی ئەنترۆپلۆگەکان، ئەگەر هەشت هە زار ساڵێک بێت، بابسالاری سەری هەڵدا بێت، لە پێش ئەو وەرچەرخانەدا، نزیکەی دووسەد هەزار ساڵێک، ژن وپیاو لە ماف و ئەرکدا یەکسان و هاوبەش بوون. فرێدریک ئێنگلس لەکتێبی (ڕەچەڵەکی خێزان و موڵکی تایبەت و دەوڵەت)دا، پێ لەسەر ئەوە دادەگرێت چەوساندنەوەی ژن و بابسالاری هاوکات لەگەڵ سەر هەڵدانی کۆمەڵگەی چینایەتی پەیدابوون(٢) هەروا لە بن سایەی سیستەمی کەپیتاڵیزمیشدا،بنیاتی ڕەگەزی ژن لەجەستەیدا کورتکراوەتەوە و وەکو بەروبوم چاوی لێ دەکرێ ئەوی گرنگە توێکڵەکەیەتی دەنا کاکڵەکەی هەر بۆ توڕهەڵدانە، و ژن تەنێ بۆ بۆئەوە باشە منداڵی ببێت بۆئەوەی وەچە بۆ چەرخاندی مەکینەو کارگەکانی بخاتەوە،

مارکس پێیوایە ژێردەستەیی و پاشکۆیی ژن لەسروشت و پێکهاتە بایۆلۆژیەکەی سەرچاوەناگرێت کە نەگۆڕن، بەڵکو ئەو میکانیزمە کۆمەڵایەتییەیە کە مێژوو و پێشینەیەکی ئاشکراو و دیاریان هەیە و شیاوی گۆڕان(٢) ک□واتا□ جیاوازیە بایۆلۆژیەکان جیاوازی سروشتین واتای ئەوە ناگەیەنن کە پیاو لە ژن باڵاترە و نابێت بکرێنە بنەمایەک بۆ درووستکردنی جیاوازی لەنێوان نێر و مێ لەژیانی کۆمەڵایەتیدا و ئەگەر جیاوازی رەگەزی بەرهە می باروودۆخێکی کۆمەڵایەتی بێت،ئەوەدەبیت گۆڕانی بەسەردا بێت و لێرەوە چەمکێکی دی دێتە پێش ئەویش بریتیە لە یەکسانی ڕەگەزی، واتا ڕەخساندنی دەرفەتی یەکسان بۆ نێر و مێ لەڕاپەڕاندنە کۆمەڵایەتیەکان و پ□شق□چوونی کۆمەڵگە ئەم یەکسانیەش بەتەنێ بریتی نەبێت لە (لێکچوون) بەلکو وەک بەها و، ڕێزگرتن و، بە واتایەک دادگەری یەکسانی هە بێت لەنێوان هەردوو ڕەگەز.

ئومێد قەرەنی

سەرچاوەکان:
١-حەمە سەعید حەسەن، مێ لە سایەی ستەمدا، چاپخانەی موکریانی،هەولێر، ل ٦٩
٢- نەسرین حەسەن، من و تۆ یەکسانین،چاپخانەی رۆژهەلات، هەولێر، ٢٠١٠ ل١٨

---

3 قەسیدە لە (ڕامبۆ)وە … و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)

کۆمیدیایەك لە سێ ماچدا

لەوەی دایدەپۆشێ داماڵڕابوو
درەختی گەورەی خۆتێهەڵقورتێنیش
لەوێ بوون ،
بۆ گەڕاکانیان
مینای پەنجەرەیان
لە نزیکەوە … لە نزیك ،
بە مەکرێیەوە دەکوتا .

لەسەر کورسییەکی گەورە دانیشت
دەستی تێکئاڵاندبوون
نیوە ڕووت

لەسەر زەوی ژوورەکەدا
ئازاد دەلەرێنەوە ..
مەبەستم
لە پێیە جوانە ناوازە ، ناوازەکانیەتی ..

زەینم دایە
ڕەنگیشم ڕەنگی مەم بوو ..
تیشکەکی ورشەدار ، دڵ و دەچۆ و

لـە خەندەیدا دەشەکێتەوە ..
گوڵەمێشێکیش لـەسەری مەمکی ..

هەردوو قاچە نەرمەکانیم
ماچ کردن ..
پێکەنی ..
لـەمەکرۆیی پێکەنینی هەڵوەریویدا ،
بوو بە بلوری جریوە و کریستاڵان ..
پێیەکانی لـە ژێر کراسێکی ڕووبەدەردا
دەستووریان دا :
دەکرێ تەواوی کەی ؟
یەکەم لایلایە ئەو دەستی پێکرد
پێکەنین□ ه□□شاوییەکەی
بە سزایەکی زۆرەوە ..

چاوەکانیم
بە سۆزەوە ماچ کردن ،
کە بە لـەرۆزکی
لـەژێر لـێوەکانی مندا
ئارامیان گرتبوو ..
سەرێکم بەرەو دواوە پاڵدا
هەست بە شەکەت بوون دەکا
ئای … ئەمە باشترە !

((ڕێگەی تەنیا هەندێ وشەم دەدەی ؟))
هاتم ماچەکانی ترم ،
بەسەری مەمکانەوە نووساند
وام لـێ کرد
ماچەکە زۆر ئارەزوومەندانە پێبکەنێ
کە …

لـەوەی دادید□ پۆشی داماڵڕابوو
درەختی گەورەی خۆتێهەڵقورتێنیش
لـەوێ بوون
بە گەڵاکانیان
مینای پەنجەرەیان
لـە نزیکەوە … لـە نزیك
بە مەکرۆییەوە دەکوتا .

(2)

خەونمان بۆ زستان دی

زستان
بە فارگۆنێکی گوڵڕەنگی ، سەرین شین
سەفەر دەکەین ..
باش دەبین
هێللانەیەك ،
لە ماچگەلێکی شێتانەدا
لە هەموو گۆشەیەك
لە گۆشە نەرمەکانیدا
دێتە ژێر بار
چاوەکانت دەنووقێنی
تا لە میناکەوە سەرنج
لە ددان جیڕکردنەوەی ،

تارماییەکانی شەو نەدەی
ئەو شێواوە دڵڕەقە هارانە
لە ئیبلیسی ڕەش و گورگی ڕەش ..

پاشان
هەست بە گۆناکانت دەکەی
ڕووشاون ..
ماچێکی چووکە
وەك بڵێی
جاڵجا□ک□یەکی شێت بێ
بەسەر گەردندا دەبزوێ
پێم دەڵێی :
((بە دوایدا بگەڕێ !))
لە کاتێکدا سەرت خوار کردوو□ تەوە ..
وەختێکیشمان پێ دەچێ
لەو جانەوەرە دەگەڕێین
کە زۆر دەبزوێ ..

(3)

بۆ نووستوی دۆڵێ

کە ڕامبۆ ئەم قەسیدەیەی لە 1870 دا لە (برۆگرێد) بڵاوکردەوە

ناونیشانێکی دیکەی پێدا، ئەم سۆناتایە، وێنەیەکی کاریکاتێرییە بۆ شەڕە کە لەو ساڵەدا (1870) لە گۆڕێ بـــوو .. لەگەڵ تێـــبینی ئەوەی دیارە کە ئەو سەربازە نەنووستووە ، کوژراوە .
ئەو بەرابەرییەش لە نێوان سرووشتی جوان و میهرەبان و کارەساتەکانی شەڕە دەبینرێ ، هەروەها لە نێوان پەڵەی سەوز و پەڵەی خوێن .

مەزرایەکی سەوزە ،
ڕووبارێك
گۆرانی تێدا دەچڕێ ..
شێتانە
لەشاوی ئاوی سازگاری زیوین
بەسەر گیادا بڵاو دەکاتەوە ..

که خۆر ،
لە شاخە بەرزەکانەوە دەدرەوشێتەوە
ئەوێ تا دۆڵێکی بچووك
بە پێشنگان شەپۆل دەدا ..

سەربازێکی گەنج هەیە
— دەمی کراوەتەوە —
سەر ڕووت
ملی لە ژێر
هە ئەو شیناییە تازەیە دایە ..
لەناو گیادا ،
لەو سارایەدا ،
ڕەنگپەڕیو
لە پێخەفی سەوزیدا
کە ڕوناهی لێ دەگری .
درێژ بووە دەنوێ ..
پێی لە ژێر سەوزایدان
خەندەدار
وەك بزەی مناڵێکی نەخۆش دەنوێ
نا ئەو ،
لە سەرخەوشکاندنێکی سادەدایە
ئەی سرووشت !
بە گەرمی ڕایژەنە !
سەرمایەتی
ئەو بۆن و بەرامەیە

کار لە لووتی ناکەن
ئەوەتا لەژێر خۆردا دەنوێ و
دەستی ئارام لەسەر سنگییەتی
دوو کونی سووریش لەکەلەکەی ڕاستی ..

ئاماژە

(*) ئارسەر ڕامبۆ : شاعیری بەناوبانگ و جێی سەرنجی مێژووی نوێی شیعری فەڕەنسی و جیهانی (جین نیکۆلاس ئارسەر ڕامب□) ، ن□قمبەری 1845 لەدایك بووە .
گرینگترین و سەرنجڕاکێشترین کاری نووسیبێ لە تەمەنێکی لاوی سنووردار بووە ، فیکتۆر هۆگۆ بە (منداڵیی شەکسپیر)ی ناوزەد کردووە .. لە بیست و یەك ساڵیدا وازی لە شیعر نووسین هێناوە !
* بۆ دەقی عەرەبی شیعرەکان بڕوانە :
http://www.alnoor.se/article.asp?id=25158

خۆزگەی منداڵان … فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

منداڵی کوردستانین
دۆستی ئاشتی و ژیانین
بادووربین لەناخۆشی
هەتا بژین بە خۆشی

جیهانی ئێمە وایە!
پڕلەخۆزگەوهیوایە
ئامانجمان گەش و روونە
ژینی بەرەو پێشچوونە

بەپرسیارو تێڕوانین
تێدەگەین ودەزانین
ئەوگەلە پێشکەوتووە

کەڕۆڵەیی تێگەیشتووە

دنیامان مەشێوێنن
لەژین مەمانڕەنجێنن
دەمانەوێت دواڕۆژمان
گەشبێ وەک ناخی خۆمان.

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

ڕۆمانی دواوێستگەم باکوورەوچەند سەرنجێك ... سەدیق سەعید ڕواندزی

ئەوەی ڕۆمان لەگێڕانەوەی مێژوویی جیادەکاتەوە، بەرجەستەکردنی وێنەیەکی دیکەی نوێیەبەدەرلەوێنە مێژوویەکە. نوێ بەومانایەی ڕۆمانووس چەند لەکڵاوەڕۆژنەی ئەدەبەوە بۆڕووداوەکان دەچێت و گوزارشتیان لێدەکات.کێشەی بەشێك لەوانەی ڕۆمان دەنووسن بەتایبەتیش کەهیچ ئەزموونێکی نووسینی ئەوژانرەیان نییەلەوە دایە، کەدرك بەوجیاوازییە ناکەن کەڕۆمان لەبیۆگرافیاو یادەوەری، وەك مێژووجیادەکاتەوە. واتەبەهەمان زمانی واقیع ڕووداوەکان لەدەقی ڕۆماندا، بەرجەستەدەکەن. مێژووئەوەیەکەڕوویداوە. بەڵام ڕۆمان ئەوەیە کەدەیخوێنینەوە. ئەگەرخوێنەربەهەمان شێوازی گێڕانەوەیەکی مێژوویی ڕۆمانی خوێندەوە، ئیدی جیاوازی لەنێوان ڕۆمان وەك ژانرێکی ئەدەبی باڵا، لەگەڵ ڕووداوو مێژوونامێنێت. بێگومان لەنێوان هەردووژانرەکەدا، چەندین توخمی هاوبەش هەن، کە گێڕانەوە یەکێکە لەوڕەگەزەهاوبەشانە.

بەڵام لەڕۆماندا، گێڕانەوە ڕەهەندێکی هونەری هەیەکەتیایدا، وەسف و گوزارشتکردن و شیعریەتی گێڕانەوەوچەندین لایەنی دیکەی زمانی، لەخۆدەگرێت. لە خوێنەوەی مێژوودا، خوێنەرتەنها بەرەم□ژوو،بەرڕووداوەکان دەکەوێت. بەڵام لەڕۆماندا بەرشوێن و

کارەکتەرو چەندین تەکنیکی دیکە دەکەوێت. گەلێك جار ڕۆمانێك دەخوێنینەوە، پترلەوەی ڕۆمان بێت، سەرگوزشتەی ژیانی تایبەتی وکەسی نووسەرەکەیە. کەئەمەش دەچێتە چوارچێوەی یاداشتنامە، نەك ڕۆمان. چونکەلەڕۆماندا، مەرج نییەکات و شوێن وکارەکتەرەکان، هەمان ئەوانەی نێو واقیع بێت.بەڵام لەیاداشتنامەدا،نووسەرچەقی ڕووداوەکانە.

چونکە ئەوباسی خۆی دەکات. لێرەوەش دەبینین گەلێك جارنووسەرانی ئێمەبەشێکیان یادەوەرییەکانی خۆیان لەژێر تایتڵی ڕۆمان نووسیوەتەوە، کەلەڕاستیدا ڕۆمان نییە.ئەگەرکتێبەکە ناونیشانی ڕۆمانی بەسەرەوە نەبێت، ڕەنگە خوێنەرکێشەیەکی ئەوتۆی نەبێت. بەڵام کاتێ لەژانڕی ڕۆماندا پێڕین دەکرێت، ئەوکات دەبێ هەڵگری ڕەگەزەکانی نووسینی ڕۆمان بێت. لەو ڕوانگەیەشەوە بڕوام وایەکتێبی(دواوێستگەم باکوورە) یاداشتنامەیە بەرلەوەی ڕۆمان بێت. چونکە نووسەرەکەی بەزمانێکی واقیعیانەی ڕووت،بەگێڕانەوەیەکی سادەی مێژوویانە، ڕووداوەکان دەگێڕێتەوە. لەو کتێبەداتەکنیکی گێڕانەوە لەهەندێ شوێندا ئەوەندەسادەونائستاتیکی دەبێتەوە، کەخوێنەرهەست بەوەدەکات ئەوەی دەیخوێنێتەوە ڕۆمان نییە،بەڵکوگێڕانەوەیەکی مێژووییە. کەمترین هونەرکاری لەڕووی زمانی گوزارشتکردنەوە لەکتێبەکەداهەیە.

ناوەڕۆکی ئەوکتێبە، کەبڕوام وایە خودی نووسەری کتێبەکە، کارەکتەری ڕووداوەکانە، باس لەکەسێك دەکات کەناوی(شکۆیە).شکۆ لەگوندێك لەدایك دەبێت، بەشێکی ژیانی لەوێ دەباتە سەر.تادواجاردێنەشارولەوێ ژیان دەگوزرێنێت و دوای ساڵانێکی زۆریش، بەهۆی ڕووداوەکانی دوای ڕاپەڕین وشەڕی ناوخۆی نێوان هێزەسیاسییەکان،ئاوارەی کەنەدا دەبێت. لەوێش گەشتێك بۆجەمسەری باکووردەکات وهەوڵدەدات کتێبێك بنووسێت.

لەپەراوێزی گێڕانەوەی ژیانی کارەکتەری ڕۆمانەکە، نووسەر هەوڵیداوە دووقۆناغ لەژیانی تایبەتی شکۆ ئاوێتەی یەکتری بکات ودواتریش لەسەرئاستی کۆمەڵایەتی و پەروەردەیی بەراوردی یەکتریان بکات.ئیدی نووسەرلەپەراوێزی گێڕانەوەی ژیانی شکۆ، باسی چەندین ڕووداوی دیکەی سیاسی وکۆمەڵایەتی دەکات. باسی شۆڕشی ئەیلول، ئەنفال،کیمیابارانی هەڵەبجە، ژیانی دوێنێی مرۆڤی کوردلەگوند، دیاردە نوێیەکانی ئێستای ژیانی بەناومۆدێرنی مرۆڤی کورد،ژیانی پەناهەندەیی وچەندین ڕووداوی دیکەدەکات.تەنانەت باسی ترەمپ، ئوسامە بن لادن، شەڕی قاعیدە، ڕووداوی یانزەی سێپتەمبەر، فیدل

کاسترۆ،نازییەکان و جەنگی یەکەم و دووەمی جیهانی وداعش و ئەبوبەکر بەغدادی ودەیان باسی دیکە دەکات. تەکنیکی گێڕانەوە لەوکتێبەدا، لەشێوەی گێڕانەوەی ئاسایی ژیاننامەی کەسێکە.

زمانی دەربڕین وگوزارشتکردن، وەسف ودەربڕینەکان بەگشتی زمانێکی واقیعیان بەسەردازاڵە. بۆیەکەخوێنەرکتێبەکەدەخوێنێتەوەزۆرئاسایی درك بەوە دەکات کەژیاننامەی کەسێك بەناوی شکۆ دەخوێنێتەوە. ئەگەرچی نووسەرچەندلەسەرژیانی شکۆوەستاوە، ئەوەندەزیاتریش ئاماژەی بۆبابەت ورووداوی دیکەی لاوەکی کردووە. وەك ئەوەی نووسەرمێژوومان بۆبگێڕێتەوە، کەلەبنەڕەتیشداوایە. ئەگەر ڕووداوەکانی ڕۆمانێك هێندەواقیعی بوونەوە،کەوەك مێژووێك باس بکرێت، ئیدی سیما هونەرییەکانی ڕۆمان کاڵدەبنەوە. نووسەرچونکە مێژووی گێڕاوەتەوە، لەچەندین ڕووەوەهەڵەی زەقی کردووە. ئەگەرچی نووسەری ڕۆمانەکە یەکێکەلەشاعیرەدیارەکانی قۆناغی هەفتای شیعری کوردی، وەلێ ئەوزمانە شیعرییەلەڕۆمانەکەدا هەستی پێ ناکرێت. بەگشتی وەك خوێنەرێك لەبارەی ڕۆمانەکەوە، ئەو سەرنجانە دەخەمە ڕوو:_

یەکەم:_هەڵەی مێژوویی_

نووسەر لەڕۆمانەکەیدا،چونکە بەشێکی گەورەی بۆ مێژوو تەرخانکردووە،بۆیە باسی چەندین ڕووداوی مێژوویی دەکات. هەندێکییان تەنها دووسێ ساڵێك بەسەریاندا ڕەتبووە، کەچی نووسەر بەهەڵە ئاماژەی بەکاتی ڕوودانیان داوە. بۆنموونە:_

*لاپەڕە22 نووسیویەتی:_(لەساڵی 1983لە شەڕی ئێران و عێراق کوژرا.سێ ساڵ دواترئەوشەڕە ڕاوەستا). هەڵبەتە ئەگەر سێ ساڵ دواتر بخەینە سەرساڵەکە ئەوادەبێتە 1986، لە کاتێکدا شەڕی ئێران و عێراق لە ساڵی 1988 کۆتایی هات..

*لاپەڕە 33نووسیویەتی:_(شکۆلەپۆلی نۆ بوو). گەرچی نووسەرباسی ژیاننامەی شکۆ دەکات لەشەستەکاندا،بەڵام دەبوو بزانێ ئەوکات پۆلی نۆنەبووە، بەڵکو پێیان دەگووت سێی ناوەندی. پۆلی هەفت و هەشت و نۆ، دوای کۆنفرانسی پەروەردەیی لەدووهەزاروهەفت، بووە شوناسی ئەوقۆناغە.

* لاپەڕە 74 نووسیویەتی:_(داعش لە 30ی ئاب پەلاماری شنگالیدا). بێگومان هەڵەیەو 3ی ئابە نەك سی ئاب.

*لاپەڕە 93 نووسیویەتی:_(ساڵی 2015 داعش پەلاماری عێراقیدا). بێگومان ئەمەشیان هەڵەیە. داعش لە 10 حوزەیرانی 2014 پەلاماری عێراقیدا.

*لاپەڕە 211 نووسیویەتی:_(سعودیە دراوسێی عێراق و سوریایە). هەڵبەتە سعودیە دراوسێی عێراقە، بەڵام سوریانا. ئوردن دراوسێی سعودیەیە. دەکرێ بێزانیاری نووسەرسەیری نەخشەی نیشتمانی عەرەبی بکات.

*لاپەڕە 212 نووسیویەتی_(وەسی مامی فەیسەلی دووەم کارەکانی پاشای ڕایی دەکرد). وەسی مامی پاشا نەبوو، خاڵی پاشا بوو.
*لاپەڕە264 نووسیویەتی:_(عێراق وئێران هەشت ساڵ شەریان لەسەر کەنداوی عەرەبی کرد). ئایا شەڕی ئەودوو وڵاتەلەسەرکەنداوی عەرەبی بوو؟.
*لاپەڕە 265 نووسیویەتی:_(یەك بلیۆن مرۆڤ لەسەرزەوی هەن).نازانم مەبەستی نووسەرلەوبلیۆنە چییە؟ لەکاتێکدا هەمووجیهان تەنها هەفت ملیار کەسە.

دووەم:_گێڕانەوە:_

ئەگەرچی ڕۆمان بەگشتی، دەبێ هەڵگری زمانێك بێت کەمترین فۆڕمی گێڕانەوەی واقیعی تێدابێت.چونکە ئەگەرزمان ڕەهەندێکی هونەری نەبێت، ئەوا جیاوازی لەنێوان گێڕانەوەی ڕووداوێك لەڕۆمان و گێڕانەوەی ڕووداوێکیش لەمێژوودا ناکرێت. بەڵام لەوڕۆمانەدا، خوێنەربەرچەندان دەربڕین و پەڕەگراف دەکەوێت کەواهەست دەکات ئەوەی دەیخوێنێتەوە ڕۆمان نییە، بەڵکوگێڕانەوەیەکی ئاساییە بێ هیچ جوانکاریی وهونەرکارییەکی زمان. لێرەداچەند نموونەیەك دەهێنینەوە:_
* لاپەڕە 86 ڕۆماننووس نووسیویەتی:_(سەرکانیەکانیان سەب دەکرد، خەڵکیشیان بەکۆمەڵ زیندەبەچاڵ دەکرد، هاتووچۆیان قەدەغە دەکرد).
*لاپەڕە 90 نووسیویەتی:_(لەڕێگا بەتایبەتی هاوینان لەنێوخۆیان لەڕێگا پارەیان کۆدەکردەوە).

*لاپەڕە 96 نووسیویەتی:_(سەلیم چووە بازارتورشی کڕی، تاریك داهات، گەوهەرسفرەی ڕاخست، هێلکەکانی سپی کرد).
لاپەڕە 154 نووسیویەتی:_(پیاوێك ناوی ئەنوەربوو،تەمەنی لەسەرووی چل بوو، مامۆستابوو، لەوکاتەی هاوسەرگیری کردبوو، هەمووساڵێك منداڵیان دەبوو، ئەوکات دەمنداڵی هەبوو). سەیری ئەوهەموو(بوو)ە بکە، لە سێ ڕستەدا.
*لاپەڕە272 نووسیویەتی:_(لەکاتی نوێژدەبێ پێڵاوەکان داکەنی و لەدەرەوەداکەنی).
بێگومان، زۆرپەڕەگرافی دیکەی لەوشێوەیە لەکتێبەکەدا هەن، وەلێ

ئێمە تەنها ئەم چەند نموونەیەمان خستەڕوو.

سێیەم:هەڵەی چاپ_

گەرچی ئەم کتێبە هەڵەچنی بۆ کراوە، بەڵام وەك ئەوە وایەبەبێ پێداچوونەوە چاپ کرابێت. لەچەندین شوێن هەڵەی فۆنت و پیت دەبینین. لەهەندێ شوێندا، پیتی(ك) کراوەبە(گ).گریمان نووسەری ڕۆمانەکە لەبەرباری تەندروستی یاخود تەمەن، یان هەرهۆکارێکی دیکە،نەیتوانیبێت بژاری ئەوهەڵانە بکات، بەڵام نازانم هەڵەچنی کتێبەکە ئەرکی چی بووە؟ تەنانەت لە ژیاننامەی نووسەردا،هەڵەیەکی مێژووی زەق کراوە. کاتێ نووسیویانە یەك کۆمەڵە شیعری لە ساڵی(1997) بڵاوکردۆتەوە. بەڵام ئەمە هەڵەیەو ساڵی 1977 وبەناوی سەمای بەفری ئێوارانە. دواجار دەڵێم خۆزگە بەرزنجی شاعیرو ماڵی وەفایش، کتێبی پیاوێکی بێجامە شینیان لەبەر ئەم کتێبە وەردەگێڕاو چاپ و بڵاویان دەکردەوە، کەزەمەنێکە حەزدەکەم ئەو کتێبەبەزمانی کوردی بخوێنمەوە..

---

*پەراوێز:_ دواوێستگەم باکوورە/ ڕۆمان/نووسینی جەلال بەرزنجی/بڵاوکراوەی ماڵی وەفایی 2018..

بۆچی لە دژی سزای لەسیدارەدانیت ؟جیگای خەباتی دژی لە سیدارەدان لە کۆماری ئیسلامیدا چییە؟

حەمید تەقوایی وەڵام ئەداتەوە

ئێمە لەدژی سێدارەین لەژیر هەربیانویەک ولەهەر جێگایەکدا.لە بۆچونی ئێمەدا سێدارە سزاوتەمبێ کردن نیە بەلکو تاوانێکە.نەک تەنها لە ڕوی سیاسیەوە بەلکو لەڕویی ئینسانی وماف ودادوەریەوە

سێدارە شیاوی جێبەچیکردن نیە وە ئەبێت وەک زۆرێکیتر لە دیاردە وەحشیانەکانی کۆمەڵگەی چیانەیەتی بخرێتە موزەخانەوە.ئەگەر ئامانج لە سزادان چاکسازی لەکەسی تاوانبارو پاریزگاری لەکۆمەڵگەبزانین نەک تۆڵەکردنەوەوتۆڵەسەندنەوەو ڕوبەڕوبونەوەی کتومت،ئەوکاتە ئاشکرا ئەبێت کە سزای لەسێدارەدان نابێت لەسیستمەی دادوەری کۆمەڵگەی شارسانیدا هیچ جێگایەکی هەبێت.سیدارە ڕیگاچارەو وەڵامی هیچ شتێک نیە،بەڵکو خۆی یەک گرفتیکی کۆمەڵایەتیەو ئەبێت لە مل کۆمەڵگەی بکرێتەوە .هەمومان بە ئەزمون دەیبێنین کە ئامارو ترازوی تاوان ل□ و□تان□کی و□ک و□تات□ ی□ککرتوەکانی ئەمریکا کە سیدارە لە هێشتا هەندێک لە ولایەتەکانیدا هەیە نەک تەنها کەمی نەکردوە بەڵکو زیتر لە کۆمەڵگەکانی ئەوروپایە کە سێدارە تێیاندا هەڵوەشاوەتەوە.

بەدەر لەو لایەنە سیاسی ودادوەریانە،لەڕوی ئینسانیشەوە سێدارە خەنجەریکە کە لەپەیکەری کۆمەڵگەی مروڤایەتی دراوە.هەرخۆی بەڕەسمەیەت ناسی لەسیدارەدان وەک کارێکی ڕێگە پێدراو ویاسایی ودەوڵەتی،گیانی ئینسانەکان،ئینسانیەت وکەرامەتی ئینسانی لە هەموو کۆمەڵگاکاندا کەم بی بەهاو بێ نرخ دەکات وە بە مانای ل□ ئاستێکی فراوانی کۆمەڵایەتیدا ڕێگا بۆ کوشتاری نا دەوڵەتیس دەکاتەوە.کاتێک دادوەران وسوێندخۆرەکان وقازی وپارێزەرەکان لەدەوریەک ماوەیەکی درێژ لەدەوریەک کۆدەبنەوە لەسەر لێسەندنەوەی مافی ژیان لە ئینسانێک گفتوگۆ دەکەن وڕادەگۆڕنەوە وەلە کۆتایدا بەوپەڕی خوێن ساردیەوە بەو ئاکامە دەگەن کە ئەبێت ئینسانێک بکوژرێت.هەر تاکێکی تری کۆمەڵگەش دەتوانێت ،ئەوەی کە قازی یان ئەنجومەنی سوێند خۆران لە ڕوی یاساییەوە مافیان هەیە بڕیاری لەسێدارەدان دەرکەن وئەندامانی تری کۆمەڵگە ئەومافیان نیە جیاوازی پێناسەکان هیچ لە کێشەکەناگۆڕێت.ئەمە تەنها جیاوازیەکی ماف وبڕیارنامەییەبەڕەسمیەت ناسینی سێدارە،خودی کوشتنی ڕێپێدراو هەژمارکراو تارمایی ودڕندەییەک کە ئەم ئینسان کوژی□ی پەردەپۆشکردوە،لە وەها کۆمەڵگەیەکدا کوشتارو نابودی ئینسانەکان بەشێوەی تر بەشیوەیەکی ئاسانتر بەڕیوە دەچێت.بەم هەموو بەڵگانەیەکە ئێمە سزای لە سێدارەدان ل□ه□□ر بارودۆخێکدا بەتاوان دەزانین وە من وای بۆ دەچم کە زۆرینەی خەڵکی ئێرانیش لەم بارەیەوە لەگەڵ حیزبی ئیمەدا هاوبۆچونن.

بەڵام سەبارەت بە کۆماری ئیسلامی کێشەکە زۆر کارەساتبارترو وەحشیانەترە بەبەراورد لەگەڵ کۆمەڵگەکانی تر.کۆماری ئیسلامی

دەسەڵا تێکە کە بە سزایی سێدارە خۆی لەسەر پێ ڕاگرتوە.لە سیستەمی دادوەری کۆماری ئیسلامیدا بەفەرمی ویاسایی بێ تاوانەکان لە سێدارە ئەدرێن.ئەم لە سێدارەدانانە هەتا لەو کۆمەڵگایانەشدا کە سزای لە سێدارەدان ڕێگە پێدراویشە بەتاوانێکی بێ ئەملاولا حیساب دەکرێت.ئەگەر لە سەدا یەکی ئەم وەحشیگەریەی کەلەژێر ناوی یاسایی تۆڵە وخراپەکارانەی سەر زەوی ودادگا و دادگایکردنی شەرعی و داوەری تاوانبارانێکی وەک قازی مورتەزەوی بەڕیوە دەچیت،لەهەر کۆمەڵگەیەکی تر ڕویبدایە لەگەڵ توندرین ناڕەزایەتی هەتا لەلایەن لایەنگرانی سزای لەسێدارەدانەوە ڕوبەڕو دەبویەوە.کۆماری ئیسلامی بەڵگەی حاشا هەلنەگرو ئاشکرای ئەو ڕاستیەیەکە ئیعدام کوشتنی بەئەنقەستی دەوڵەتیە ئەو<> هەموان هەیانە ئەوحکومەتە هەموی بەتەنها لای خۆیەتی!#کاتێک بەرەدەبارەن وسزای لە سێدارەدان لە ئیران ئەنجام ئەدرێت لەڕوی ئینسانی ،لەڕوی ماف ودادوەری،لەڕوی سیاسیەوە تاوانێکی سامناک ئەنجامدراوە.تەواووی مێژوی ئەم حکومەتە سەرڕیژە بەمتاوانە.
سزای لەسێدارەدان ئەبێت هەڵوەشێتەوە وە نابێت لە هیچ بارودۆخێکدا بە ڕێ پێدراو دابنرێت.ئەمڕۆ سزای لە سێدارەدان لە زۆرێک ل□ و□لاتانی ئەوروپا هەڵوەشاوەتەوە وە لە ئیرانیش دەتوانرێت وە دەبێت هەڵوەشێنرێتەوە.بەڵام ئاشکرایە کەلە ئێران خەبات بۆهەڵوەشاندنەوەی سزای لەسێدارەدان خەباتێکی ڕاستەوخۆ سیاسیە وبێ ئەملاولا لە دژی ڕژێمی تاوانباری دەسەڵاتدارە.هەروەک ئاماژەم پێدا ئەم ڕژێمە بە سێدارەو بەردەباران وتۆڵە خۆی لەسەر پێ ڕاگرتوە وە هەر بۆیە خەبات لە دژی سێدارە هێرشێکی کاریگەری سیاسی لە دژی مانەوەی ئەو حکومەتە ئەبێت.لەم ڕوەوە بۆ بزوتنەوەی ڕوخاندن وبزوتنەوەی جەماوەرێک کە بۆداڕوخانی ئەو حکومەتە کات وسات ژمێری دەکەن خەبات لە دژی سزای لەسێدارەدان مەیدانێکی گرن و چارەنوس سازە.حیزبی ئێمە زۆر دەمێکە ئاڵای ئەم خەباتەی بەرزکردۆتەوە.

و:کاوە عومەر

آنچه «خوبان» همه دارند این حکومت به تنهائی دارد!

.

درۆ … پشكۆ ناكام

….هەر وەك چۆن ئەوترێت” عسى ان تكرهوا شيئآ و هو خير لكم / بەڵكو ڕقتتان لە شتێك بێتەوە كە خێرى بۆتان تيا بێ ” بەو شێوەيە سەرەڕاى هەموو نەهامەتى و لێقەوماوييەك ، خەڵكى كوردستان دواى ئاش بەتاڵ ئەيان ووت بەڵكو ئەمە خوايە بەم ئاش بەتاڵە بنەماڵەمان لەكۆڵ بێتەوە قيروسيا لەو نەگبەتييەى بەسەرمانا هاتوە ، ئەگينا ئاش بەتاڵ دوو و سێ بارە ئەبێتەوە..ئەوە ديمان چۆن بە نيازى ئاش بەتاڵ كردن بە خەڵك و مقاوەمەى ڕۆژهەڵات ئەو بنەماڵەيە و پارتى بوون بە بەشێك لە سوپاى پاسداران و لە كوردستانى خۆشمان بەدەيان مەفارزييان بوون بە بەشێك لە سوپا و ئيستخباراتى بەعس لەسەر نەزەرييەى ” گەر شۆڕشمان پێ نەكرێت، پێمان تێكئەرێت..!!”.. ڕۆژگار هات و ڕۆژگار ڕۆشت ، بەهۆى گەمژەييەكى “صدام” كۆێت داگيركرا و لە ڕزگار كردنيا ڕاپەڕينى كۆمەڵانى خەڵكى كوردستانى لێ كەوتەوە ، بە سنگ فراوانيەكى خەڵك و “ى.ن.ك” كە ئەو سنگ فراوانىە زۆر لەسەر خەڵك و خودى يەكێتى كەوتوە بە ئێستاشەوە ، بنەماڵە و پارتى پاشكۆى هێنرانەوە سەر سفرەى حازر، لە جياتى ملكەچى بۆ خەڵك سەبارەت بە ئاش بەتاڵ ،مەرامە خێڵەكى و تاك ڕەويى و ڕەفتار مافيانەى بنەماڵە و ئەو سوپەر ماركێتەى ناوى لێ ناوە پارتى كەوتە ڕوو، لەسەر داهاتى گومرك دەبا□ى بەعس بوون بە پۆليسى فرياكەوتنى ڕێبازى پيرۆزەكەى باوكى ڕۆحى كورد..!! دواى لابردنى بەعس لەسەر حوكم ديسانەوە ئەمجارە بە سنگ فراوانيەكى تاك لايەنانەى يەكێتى بنەماڵە و پارتى پاشكۆى عەرزيان بۆ تەخت بوو لە هەرێما كەوتنە چەتەيى داهاتى هەرێم (يەكێتيش لێى بێ بەش نەبوە) بە حوكمى پارە كەوتنە جێبەجێ كردنى (ما وراء الكواليس) ،و هەتا ئەمڕۆ بنەماڵە و پارتى پاشكۆى دوو دڵى ناكەن لە هيچ شتێك بێ ئەوەى حيساب بۆ بچوكترين كەس و لايەن بكەن و لووت بەرزى و خۆ بە عەنتەر زانينيان واى كردوە هەرێم غەرقى ئەزمە و نا جێگيريى و كارەساتێكى بێ شومار ببێت ، ” ديارە يەكێتيش بەرپرسيارێتى خۆى بەر ئەكەوێت”..ئێستا خەڵك جۆش داماوە : چى بكرێت تا لە مۆتەكەى بنەماڵە و پارتى پاشكۆى نەجاتمان بێ ؟! هەرچى ڕێگە و شێواز هەيە تاقى كراوەتەوە ، شەڕ..ڕێكەوتن ، خيشكردن ، ..گلەيى.. ناوبژى دۆست و نەيارانيش.پ□ا□ان□و□ و ه□□ش□..□يسوا كردن و

پیاه□ان..و..هتد.. تەنانەت گۆڕانیش بەناوی چوار ساڵ ئارامی فۆرمێکی تری ڕێکەوتنی لە گەڵیانا تاقی کردەوە بەوە کۆتایی هات کە بەسەرۆکی پارلەمانیان ووت : ڤیزەکەت ئێکسپایەر بوو□ و بۆت نیە بچیتە هەولێر!

هەموو شتێک تاقی کراوەتەوە بە ئەوەی بەدوو ئیدار□یشەوە ناو ئەبرێت ، ئێستا بنەماڵە و پارتی پاشکۆی لە خۆ بایی بوونێکیان لە ئاستێکایە خۆیان بە فیرعەونی هەرێم بزانن و بێ بنەماڵە و کوڕە ئازاکەی!! ڕیفڕاندۆم هیچ کەس و لایەنێک بۆیان نیە بۆ هیچ پۆستێکی هەرێم و بەغا دەست نیشان بکەن ئەگینا غەزەبی بنەماڵە وەک ڕەشەبا هەرێم وێران ئەک ، هەرێم دەمێکە دوو ئیدارەیە کەچی بەگەڕانەوەی دوو ئیدارەیی هەڕەشە ئەکەن ، وەک ئەوەی ئێستا دوو ئیدارەیی نەبێت، گەر سەرۆکی بنەماڵە شارێکی گەورە و دێرین و مێژوویی وەک سلێمانی بە هەرێمێکی تر نەزان□ ن□□□ت" با بۆ خۆیان بڕۆن هەڵپەڕن.." ، گەر ئێستا دوو ئیدارەیی نیە هەڵبەتە شارێکی وەک سلێمانی یان هەڵەبجە یان گەرمیان بەقەد زاخۆ یان بلە و بارزان بودجەی ئەبوو و ئاوەدان ئەکرانەوە، کۆیلەیەک ئەڵێ گەر دوو ئیدارەیی دروست بێتەوە ناوچەی سلێمانی بە شەش مانگ ئێسک و پروسکی نامێنێ، دیارە ئەو داماوە لە حیزبەکەی خۆیەوە سەیر ئەکا بۆ ئەوەی تووشی ناڕەحەتی نەبێ ئامادی□ لە خزمەتی هەر دەوڵەت ولایەک بێ بە چەک هەڵگرتنیشەوە ، بەڵام لێرەیا هیچ ناڵێین با مێژوو شایەتی لەسەر ڕۆحی مقاوەمە و خۆ نە دۆڕاننی □□زانی میحنەتی سلێمانی بات ، ئەوە سلێمانی نیە بۆ بژێوی خۆی ئەزمڕ و شارەزوور و بکات بە سەربازگەیەکی تورکی.. لە کاتێکا بنەماڵە و پارتی پاشکۆی هەڕەشەی دوو ئیدارەیی ئەکات کەس بەقەد ئەوان لە دوو ئیدارەیی زەنگەقی چوو بێ لەبەر دوو هۆی زۆر بچوک ، بچوک تر لە مێشکی ئەوان :

- گەر بنەماڵە ئیدارەیەکی خۆی لەو ناوچانەی ئێستای هەبێ ، بەتەواوەتی لە بەغا دائەبڕێ چونکە هەموو ئەزانین بنەماڵە و پارتی پاشکۆی چەن لای ناوەند مەحبوبن وبەغا بەدوای بچوکترین فورسەتەوەیە کە تۆڵەی کۆنکەنەکەی ڕیفرابدۆمیان لێ بکاتەوە
- کە بەغا پشت بکاتە پارتی وبنەماڵە ، بۆ ئەوەی ئیشیان بڕوات ئەبێ بەتەواوەتی بچنە باوەشی تورکیاوە و ئەویش لە دۆخێکی ئاوایا زیاتر چۆکی پێ دائەیا و وەک تەسبیح مامەڵەیان لەگەڵ ئەکات و بنەماڵە و پارتیش بۆ لەدەست نەیانی بەرژەوەنیە ئابوری□کانیان (کال□عادة) نقە لە خۆیان ئەبڕن.

کەواتە ئەم یاری□ی ئەوان تەنها ترسان□ن□کی منا□انەیە ، دەنا فەرموو ڕایگەیەنن ، چونکە دەمێکە سلێمانی بە دەست بنەماڵەوە

ئتلتو ،،ل شستكانو بردوام ،،ك هيچ چارسركيش دادی
خك ل برامبر بنمايا نيات ، ب يقينو دوو ئيداريی
حلكـــی نمـــونـيي، يگسلافيـــا دوای شی بالاكـــان بـــوو ب چن
دوتكيـــش نك هر هر م و دونيـــاش نوخـــا، دوو يمن ،،دوو
كريا ، بيست و قسور ووداتی يك نتو ك عرب ، تنانت دوو
بـــرا ليك مـــا جيـــان نبتو ئب بيـــر لو بكـــرتو
هريكيـــان مـــای خی ب خی" هرچن ئم و بنمـــا و پـــارتی
پاشكی ن براين و ن ئشبين و ئو پيوندييش ك هي علوج
،،وابزانم كات بسر بردن و خهختانن ، با اپرسيكی جدی
بكر ك باشتر ني سلمانی و هبج و گرميان بب ب هرمكی
سربخ ؟گومانم ني زرين ئت: ب ، پچوانی " ب" كی
ريفراندم ك قوی كرد بسر خكا ، گر هرمكی بنماش
پيان خش بوو ئكر لبو دوو هرم كنفيدراليكش بت كاي ،
هر چن ئم زر زحمتچونك بنما حاكمی موتق نب هيچ
فرمكی حوكمانی قبو ني..كاتی ئو هاتو حيزب و لاينكانی
ئم ديـــو دگ برامبر هش و هيمنتـــی بنمـــا و پـــارتی
پاشكی پلات فرمكی سياسی دروست بكن ب بير بير كردنو لو بار
و دخ ناهمواری هي ك دستدارانی هولر برپرسی يكمن
لی، ن ل ووی تئريخی و ن جوگرافيـيشو توانراو خكی كورد
و بنما پكو هكن،،گر ختای ئمي ئوا ب دوو هرميی
ئوان نجاتيان ئب ل دستمان ، گر ختای ئوانيش ئوا حوكمی
بنما و پارتی پاشكيمان ل ك ئبتو " خش بختان "… ب
يك جار بدی داخوازی بنما بكين و ب دوو هرم" ئيدار"
كـــار بكيـــن ، بركوتنـــی ئم و ئوان وك ســـارد و گرم هر
موسيبت ب خك.ئم موقدری ئم هرمي ،، با ميديا حيزبی
و ئهليكان لناو خكا اپرسی بكن ك بوونی هرمكی سربخی
سلمانی و گرميان و هبج چن ئبينن ، گر وك هبژاردنكان
تزويـــری تيـــا نكرـــت وون ئبتو ك دی خك چـــی تيـــاي و
زرورتی مژوويی چی فرز ئكات ب سرمانا ، خك چی ياو
لنوت و ئابووری هرمك ك ب ئوان نگبتي و ب بنما و
پـــارتيكی پـــاشكی نيعمت ب..؟ نگ دامـــاوی وا هبـــت پـــرژی
هرمكی سربخ ب "سلمانچتی " لقم بات ، بنمايك
بننماچتی بكات ، پارتيك پارتچتی بكات ، ك تش دمت كردو
بن ئم شارچتي ، ب لم حاتيا تاسرئسقان شارچتی خم
ئكم ك بزانم ب قازانجی ئو شار ب ك لوتی هي قوربانی
بـــو ب ئوانی لســـر حســـابی ئو درـــژه ب ژيانيـــان ئين ،
بنمايك ب يك كسی سر بخيان ك فشلی كرد بب ب سرك

کۆمار ئامادەن دوو هەرێمی دروست بکەن ، ئەی منێکی بەش خوراوی گیرفان.
بڵاو بۆ مافی داواکردنی هەرێمێکی تایبەت بە خۆمم نەبێ کە بە جدی یەک هەرێمیی ماڵی وێران کردووم ..؟.بەڵێن لە خەڵک بپرسن خێر و بەرەکەتی بنەماڵە و پارتی پاشکۆی بۆ خەڵکی سلێمانی تا ئێستا چی بووە؟ گەر یەک لاپەڕەی فلوسکاپیان پێ پڕ کرایەوە ، دیارە مێژوو درۆیە..

مەشوولەکانی ئێوارە ... هەزار ئەحمەد

نزیکەی نیو کاژێرە، بەدیار شوعلەی لامپاکەوە گیرم خواردووە، دایکم پێم دەڵێت هەر مەشوولەیەکت بینی بەم مێش کوژە، بیکوژە، منیش بە دوودڵی، پێیاندا دەکێشم، هەر دانەیەکم کوشت، ئەوا دایکمی لێ ئاگادار دەکەمەوە.
زۆر هەوڵدەدەم بزانم کامەیان نێرە کامەیان مێیە، ئاخر مێیەکان میهرەبانترن ئەوان تەنیا خوێن دەمژن، بەڵام نێرەکان پێمان وەدەدەن، هەر چۆنێک بێت ئێمە ئەوەندە خوێنمان هەیە بەشی مەشوولەیەکی بچوکی بدەین، من سەرکێشیم دەکرد تاوەکو مەشوولەکە لە سەر پێستم دەنیشت، ئەگەر پێی وەدام ئەوا نێرە ئەگەر تەنیا خوێنی مژیم، ئەوا مێیە، منیش جۆر و شکڵی نێرەکە دەناسمەوە ئیتر دەکەومە قڕ کردنیان، بەڵام ئەو بیرۆکەیە دایکم بەرهەڵستی کرد و گوتی ماریا کچم ئەوان دوژمنی ئێمەن دووژمنەکانیش جۆریان هەن هەندێکیان سەرەتا ماندوت دەکەن وەک مێیەکان، دواتر بەشەکەی تریان دەتکوژن، قسەکانی دایکم دەچوو بە گوێکانم، منیش ئەو خەیاڵانەی کە هەمبوون ناچار بە ئاڵوگۆڕی بیرۆکەکانی دایکم دەکرد.

دایکم کترێ ئاوی گەرم کردووە، لەسەر کەرپوچەک دایناوە، ڕاڤین دوو ڕۆژە هەڵامەت و کۆخە ڕەشەی گرتووە، ئیتر دایکم گووتی دەبێت سەری کترێکە هەڵبگرین و بەرماڵەکە بەسەر برایەکەم دابدەین و دەمی بکاتەوە تاوەکوو هەڵمەکە دەچێتە نێو قوڕگی نەرمی دەکاتەوە، یارمەتی دەدا، لەکۆخەکەی تاوەکوو باشتر بێت، بەڵام ئەوە نزیکەی

دوو کاژێرە بەسەر چارەسەریەکەی دایکم تێپەڕیوە ڕاقیار هێشتا دەکۆخێت، کاتێ دەکۆخێ دایکم ڕادەچڵەکێ، سەیری دەرگای حەوشەکە دەکا، لە پەنجەرەوە، منیش زۆر سەیر دەکەم، تاوەکوو لەو سەراسیمەییەی دایکم تێبگەم، ئاخر دایکم ئەو کاتەی باوکیشم لەماڵێ هەروا پەرێشان حاڵە بۆ دەرگای حەوشە، منیش هەمان خووی دایکمم گرتووە و لەگەڵی سەیری دەرگا دەکەم، خۆ دایکم هەر لە کاتی کۆخینی برایەکەم، سەیری دەرگا ناکا، بەڵکو لەگەڵ تاودانی پشیلە زەردەکەش کاتێ باز دەداتە سەر تەنکی ماڵەوە دەنگ دێ دایکم بە پەلەداوان سەیری پەنجەرە دەکاتەوە، ئەو بە هەر دەنگێک سەرێک لە پەنجەرە هەڵدەکێشێ، با ئەوە نەشارمەوە کە پرسیاری ئەوەم لێکردووە بۆچی ئەوەندە لە دەرگا ڕادەمێنی، خۆ باوکم تا چەند ڕۆژی تر نایەتەوە، بەڵام ئەو پێم دەڵێ کە خۆم لە باسی گەورەکانم هەڵنەقورتێنم، منیش بێدەنگ دەبم و حەز دەکەم گەورە بم و بزانم چی لە پشت ئەو دەرگایە هەیە، لە دڵێ خۆم نزا دەکەم دەڵێم خوایە ئەو دەرگایە بە شەو بکرێتەوە.

هەموو بەیانییەک کاتێ دایکم ڕێگەمان پێدەدا بچینە کۆڵان دەچمە ئەو دیو دەرگاکە هیچ نابینم، سەیر ئەوەیە دایکم ئەو کات هیچ سەیری دەرگا ناکا، وەک ئەوە دەرگای شەوان، چاوەڕێی شتێک بکا، یا شتێک بخاتە ژوورەوە. چەند شەوێک بەر لە نەخۆشبوونی ڕاقیار، کەسێک لە دەرگای دا، زۆر بەهێز لە دەرگای دەدا، بارانێکی بەخووڕ دەباری ئەو کات، دایکم لامپاکەی خامۆش کرد و من و براکەمی خستە ژێر جێگاوە گووتی ئێوە لێرە بن، کاتێ دایکم چووە دەرەوە، منیش ڕامکردە لای پەنجەرەکە، تیشکی ڕووناکی لە هەورەکە بای ئەوەندە دەیتوانی بۆ هەرکەسێک کە بیەوێی بێ بێ فانۆس ڕێ بکا، بەر پێی خۆی ببینێت، چوون ئەو شەوانە مانگ لە پشت هەورەکان پێ ببوو، دایکم لە ژێر بارانەکە بینی، تا نزیک دەرگاکە گووتی ئەوە کێیە، دەنگێک هەر ئەوەتە و گوێت لێدەبوو هاتە بەرگوێم، گووتی منم شیرینی دراوسێتان، لەو شەوەوە زانیم ئەو شتەی لە پشت دەرگایەوەیە جێگای خۆشحاڵی دایکم نیە و بەڵکوو دەشێت ترسناک بێت، بەڵام دەمگووت نەء هیچ شتێک ڕووینەداوە تا من بترسم ئەرێ خۆ دەرگای دۆزەخ نیە، باوکم هەموو جارێک بەو دەرگایە دێتە ژوورەوە، ئیتر بۆ دەبێ ئەو دەرگایەی باوکم پێیدا دێتە ژوورەوە دەرگای دۆزەخ بێت.

هەر هەموو شەوێک لە پەنجەرەکەوە گوێم لە دەنگی لوورەی سەگەکانە، لەگەڵ دەنگی سیرکەی بایەکە تێکەڵ دەبن، دایکم دەڵێت ئەو سەگانە دوورن لێرە، کەچی بایەکە دەنگیانی لە هەناوی خۆیدا بارکردووە و

پێمان دەڵێن هەموو زەویەکان هێشتا ژیان بەردەوامە، ئەو بایانە پێستەچین و نیشانەی ئارامی شوێنەکانی تری زەوین، بەڵام من دەترسم و هەندێک جار وا گوومانم دەکرد، دایکم لە ترسی سەگەکانە، ئەوەندە چاودێری دەرگا بچوکەکەمان دەکات، بەڵام دایکم هەمیشە قسەی جیاوازی دەکرد و منیش بەخۆمم دەگووت خۆ سەگەکان ناتوانن لەسەر دەرگا باز بدەن یا کڵۆمی دەرگاکە بکەنەوە، سەرم سوڕمابوو لەو ئاستە هەستیارییەی دایەم، لە دڵی خۆمدا دەمگوت ئەو لە پاسەوانێک زیاتر هیچ نیە، تەنانەت شەوێک بۆ ڕوویم دادایەوە، ئەویش گووتی بەڵێ من پاسەوانم و کلیلی بەهەشت لای منە.

من زۆر ڕقم لە دەنگی زیک زیکەیە، کەچی دایکم دەڵێ ئەو زیک زیکانە، پەیامی تاریکییە پێمان دەڵێن هەستەکانمان
درەزنن ئەوە لە نێو تاریکیش هەر پارێزراون. منیش پێدەکەنم و لەدڵی خۆمدا دەڵێم ئەی بۆ ئەوەندە چاودێری دەرگاکە دەکەیت، بە ڕوومدا دەتەقێتەوە دەڵێ ها ڕشکن بۆ پێدەکەنی، منیش دەڵێم خۆشم دەوێ دایکە پاسەوانەکەم، ئەو با هەر ئەو قسانە بکات، بەس من حەز ناکەم دڵی دایکم بشکێنم، ئاخر زیک زیکەکانم خۆشناوێن، دڵنیام دایەم لەبەر ئەوە خۆشی لە زیک زیکەکان دێت، گەر دەنگیش لە پشت دەرگاکەوە بێت دەیەوێت وەک زیک زیکەکان خۆی نیشان نەدات، دایکم دەڵێت ئەو زیک زیکانە نزا دەکەن، ئەوە نوێژی تایبەتی ئەوانە، وەک هەموو گیانداربکی تر بێجگە لە خواردن و خۆپاراستن، حەزیان بە ئاسوودەکردنی ڕووحیانە، ئەی هەموو بەیانییەک دەنگی کەڵەشێرەکانی ماڵی مام سمایلی جیرانمان نابیستی، ئەی جریوەی چۆلەکەکان و ئاوازی کوختیەکانی سەر گوێسەبانەی ماڵەکەمان، ئەو دەنگانە مەتەڵەی ڕووحن، دایکم دەیگووت ئاژەڵەکانیش یا ئەوەتا وەک مرۆق گوناه دەکەن یا سوپاسگوزارن بۆیە نوێژ دەکەن، منیش گاڵتەم بە قسەکانی دەهات و پێم دەگووت ئەی خۆ ئاودەست شوێنێکی زۆر پیسە خۆ کەسێک دەچێتە ئاودەست پاشان دەبێت دەستنوێژ هەڵبگرێتەوە، ئەی بۆ ماڵی سیسرکەکان نوێژ دەست نادات و خۆ ئەوان هەر لە ئاودەست نوێژ دەکەن، کاتێک لە ئاودەست بووم هەر سیسرکەیەک بهاتایە دەرێ بە قاچەکانم پانم دەکردەوە، کرتەیەکی دەهات، وامبیردەکردەوە ئەوە ئازاری سیسرکەکە نیە، بەڵکو کرتەی جەستەیەتی، کە زۆرم حەز لەو دەنگە بوو، ئەگەر ئازاری نەبێ ڕووحیان نیە جەستەکانیان، ئەوەم بۆ دایەم گووت ئەویش هەڕەشەی لێکردم، جارێکی تر ئەگەر سیسرکەکانم کوشت لە وێیان جێ نەهێڵم بەڵکو بە نوکی نەعلەکەم بیانخەمە نێو کوونی ئاودەستەکە.

ڕاڤیـــار بۆ ســـاتێک چیە کۆخەی لێنەدەبڕایەوە، مـــن و دایەم، زۆر خەممان بوو، دایکم گووتی دەبێت بیبەینە لای دکتۆر، هەر ئەو کاتە قەمسەڵەی باوکمی لەبەر کرد و منیشی تووند پێچایەوە، جاجمێکی بچووکمان هەبوو، قاوەیی بوو نەخشەکانی زۆر جوان بوو، بەڵام زۆر زبر بوو، دایکم لەشەوانی زستان وەکوو بەتانی بە ئێمەی دادەدا، بەڵام من دەمگووت دەبێت لە ژێریەوە بەتانیەکی نەرمم پێدابدەیت، دایکم دەیگووت هی نەنکیەتی لە جۆرە-یەکی مەسیحی کڕیوە، کە وەک دێوەرە دەهاتنە گووندی مورتکە.

ڕاڤیاری بچوکی خستە باوەشی من، لامپاکەی کوژاندەوە و دەرگاکەی کڵۆم دا، دەرگــای حەوشەی زۆر بەهێمنــی کــردەوە ســەرێکی لە دەرەوە هەڵبڕی و بەهەمان شێوە دەرگای حەوشەشی کڵۆم دا، ڕاڤیاری لە من وەرگرت و خستیە ژێر جاجمەکە، ئامۆژگاری کردم بە شوێن پێیەکانی ئەو دابڕۆم، باران بێ ڕەحمانە لە سروشتی خۆی بەردەوام بوو، هەموو گیانمــان تەڕ ببــوو، هەر نــزام دەکـرد خــوایە بــاران نەمێنێ تــا دێینەوە، لەگەڵ باران□ک□□ بایەکی بەهێز دەهات، منیش لچکی مەکسی دایکم گرتبوو، لە کووچەی کۆڵانەکە قاچی چەپەم خزی و خۆم بە دایەم گرتەوە، ئەو قسەی نەکرد، بە نیگای لۆمەکەر سەیری کردم. کارەبامان نزیــک بە ســێ هەفتە نەبــوو، تــاوەکوو گەیشتینە بەردەم نۆرینگەی دکتۆر، دایەم ئەوەنـــدە لە چـــواردەورەی خۆێ دەڕوانـــی، وەک ئەوەی کەســێک لە بۆســەمان بێت. دایەم زۆر بەهێــز دەرگــای مــاڵی دکتۆری دەکوتا، دکتۆریش بەهەمان شێوەی دایکم بەر لەوەی دەرگا بکاتەوە گووتی ئەوە کێیە؟

– منم گولیزار.

– ئاخر ماڵت ئاوا بی، ئەوە وەختە هاتووی.

– دکتۆر منداڵە بچووکەکەم نەخۆشە.

دکتۆر بەخێرایی دەرگای کردەوە و سەرێکی هەڵبڕی لە دەرەوە، لەبەر خۆمەوە گووتم ڕەنگە دکتۆریش چاودێری ئەو دەرگایە بکا وەک دایکم.

– ئاخر پێم ناڵێی بەو کاتە بۆچی هاتووی، خۆ هێشتا دەڵێن لە گەڕەکە.

– بمانبوورە دکتۆر ڕاڤیار زۆر نەخۆشە، ڕەنگە ئێستا ڕۆیشتبێت، شەش سەعات بەسەر هەواڵەکە تێپەڕیوە.

– ئەی سامان هیچ خەبەری نیە؟

– ناوەڵا لەو کاتەوەی هاتوو□تەوە لە شاخ، ئەو هەواڵەی ب□□اوبوەتەوە گوایە ئەو لەگەڕەکە، سامان خۆی وون کردوە.

– دەی ئینشالا زوو دێتەوە.

لە ژوورەوە قوڕگی براکەمی تۆزێک کووشی، فانۆسەکەی بڵند کرد و

سەیری نەو گەرووی کرد.
گووتی:- گەروەستورەی گرتووە، ئەو شەوبە ببەن هەموو جەمەک سەرەکی پێبدەن و ئیستاش با سەرەک فێ بکات و جوان دایپێشن با سەرمای نەبێتەوە.
بارانەکە نەمابوو، سەیری ئاسمانم کرد، ساماڵ بوو، مانگ خڕ خڕی دەرخستبوو، هەموو شوێنەک تەڕ دیار بوو، بەڵام بایەکی زۆر ساردی دەهات، دکتۆر ئەمەی بەڕێکرد و بەهەواشی دەرگاکەی داخست، تاوەکوو گەیشتینەوە ماڵەوە هەموو قاچەکانمان ببووە قوڕ و لیتە، دەرگای حەوشەمان داخست و بە دواجار بەر لەوەی شەوبەکە بداتە ڕاڤیار و لامپاکە بکوژێنێتەوە، سەیری دەرگای حەوشەی کرد و ئینجا خەوتین، منیش لە ژێر جێگاکەمەوە، بیرم لە قسەکانی دکتۆر و دایەم کردەوە دەبێت ئەو کە بێت، باوکم لە بەر ئەو ڕۆیشتووە! نزام کرد باوکم سەلامەت بێ، بە دواجار هەستم کرد ئەو- ئەو شتەیە دایکم لە پشت دەرگاکە چاودێری دەکا.
بەیانیەکەی ڕۆیشت و نیوەڕۆش ڕۆیشت و دوای ئێوارە بارانەکی زۆر بە هێز دایدەکرد، دەڵپی بنمێچەکە زیاتر و زووتر تەشتەکەی ژورەوەی پڕ ئاو کرد، دایەم دەیگووت دەبێ زوو ئاوەکەی نەوی بەڕێژین ئەگەر نا ژوورەوە پڕ ئاو دەبێت، هاشەی بایەکەی دەرەوە بەردەوام دەرگای حەوشەی دەلەقاند و چەندین دەنگی جەراو جۆر ئەمشەو دەهات دایەم لە هەموو شەوەک زیاتر پەرێشان و وریاتر بوو، کەمەک بەر لە ئیستا زۆر بەهێز دەکەشرا بە دەرگامان، دایکم چوو دەرگا بکاتەوە، مام سمایلی جیرانمان بوو، کە هاتە ژوورەوە زۆر بەخێرایی لەگەڵ دایکم هاتنە بن هەیوانەکە،
مام سمایل گووتی:- ئەوان چەندین پێشمەرگەیان گرت دوای ئێوارە.
دایەم دەپاڕایەوە:- تخوا مام سمایل لەگەڵ خۆت بمبە بۆ دەوروبەری مەنزومە، بەڵکو سەراغێکی سامان بکەین..
مام سمایل قایل بوو، دایکم هاتە ژوورەوە، چاوەکانی بەرەو ئاسمان بەند کرد و بە سینگی خۆی کێشا و نزای کرد:- یا ڕەبی خوایە ئیبراهیم خانەقینی وەک سەگ بتەپێنیت…
هەر زوو گوتی ماریا کچە بچکۆلانەکەی خۆم، ئاگات لە ڕاڤیار بێ، زوو دەبینەوە، دەرگا لەکەس مەکەوە تاوەکوو نەزانیت کێیە، سەباکە کز بکەن و یاری بە ئاگر مەکەن، لەگەڵ مام سمایل ڕۆیشتن.
منیش ئیستا ئەو قسانە بە ڕاڤیار دەکەم و مەشوولەکان چتر ناکوژم، تەنیا هەڵیاندەفڕێنم و لە ڕاڤیار دەپرسم، ئیبراهیم خانەقینی کێیە؟ ئەویش هەر یاری بە شەق شەقەکەی دەکا و لە ناکاو دەنگی زیک زیکەیەک دێت ئەو بەتەواوی هاتوەتە نزیک ئەمە، دەعبایەکی ڕەش باڵەکانی دوو ئەوەندەی لەشیەتی، کە ڕوونا کی فانۆسەکەی نزیک

دەخەمەوە بەدەنگ دەبێت.

بۆ نادیە موراد بوو بە پەیامبەری دەنگی قوربانیانی کارەساتی شەنگالە..؟ … موزەفەر عەبدوڵا

بەخشینی خەڵاتی نۆبڵی جیهانی بۆ ئاشتی بە نادیە موراد ،کە خۆی قوربانیەکی کارەساتی خەڵکی شەنگالە بوو، لە هەفتەکانی ڕابردوودا بۆتە یەکێک لە ڕوداوە گەورەوگەرمەکان و جێگای پرسوڕای گشتی. ئەم ڕوداوەش جارێکی تر تاوانو کارەساتی کۆمەڵکوژی خەڵکی شەنگالە و ناوچەکانی دەوروبەری کردەوە باسو بابەتێکی گەرمی هەنوکەیی. هاوکات بونی ئەم کچەش کە بۆتە هێما و پەیامبەرو قارەمانی ناو ئەو خەڵکە ستەملێکراوەوکارەساتەکە زیاتر بۆتە خاڵی ململانێیو پرس و ڕاگەڕینەوە بۆ لایەنگری ونەیاری.

ئەگەر چی نادیە موراد بەهرەمەندە لە گەورەترین پشتیوانی بەرەی ئازادیخوازی و یەکسانیخوازی ئینسانی لە ئاستی دونیا بەڵام هاوکات بۆتە جیگای بێڕیزی و سوکایەتی سیاسی و شەخسی بە تایبەتی لە لایەن کەسانی خاوەن ئایدیۆلۆژی ئیسلامی و قەومی و خێڵەکییانە لە کوردستان.تەنانەت تاکو تەرا کەسانیک کە خۆی بە ئازادیخوازو یەکسانیخوازو چەپ دەزانێت بەهۆی دەمارگیری ئایدیولۆژی و پێوەری هەمو ڕوداوەکانو کەسایەتی یەکان بە بێژنگی ئایدیۆلۆژی خۆی پێی خزاوەتە ئەم سوکایەتی کردنەوە.زیاتریش بەبەهانەی وەرگرتنی خەڵاتەوە کە ئەمە خەڵاتی دەزگایەکی بۆرژوازی و سیستەمی سەرمایەداری جیهانی یە.بەم بەهانەیەوە ئەوەیان لەبیر چوە کە کرۆکی پەیامو ئەرکەکەی نادیە موراد وەک قوربانی و پەیامبەرێکی ئەم روداوە کارەساتبارە چی یە.

بەڵام پرسیاری سەرەکی ئەوەیە بۆ لە نێو هەمو ئەو خەڵکەی کە بە شیوازی جۆراوجۆر بونە قوربانی نادیە موراد بوو بە پەیامبەری

جیهانی دەنگی راستەقینەی ئەو خەڵکە ، لە کاتێکدا ئەو کۆمەلگایە کەسانی سیاسی و ئەکادیمی و ڕۆشنبیر ی و داکۆیکاری مافەکانی ژنان و مافی مرۆق تیدابوە ؟!؟

بە وەڵامی سادەو کورتی ئەم پرسیارە وا پێویست دەکات ئاماژە بە چەند ڕاستی یەکی سیاسی و میژویی بابەتی بدەین بە زیاتر ڕۆشنکردنەوەی پرسەکە.
بەر لەهەر شتێک پێویستە ئەوە بڵێم کە من راوبەچونم لەسەر ئەو کارەساتەو پیویستی بونی کەسانی وەک نادیە دابو تا ببنە پەیامبەرو نوینەری دەنگی راستەقینەی قوربانیانی ئەو کارەساتە لە وتارێکی ٣ ساڵ لەمەوبەر بەناوی کە دەبێتە ئەننا فرانکی شەنگاڵ کە هەشتا خودی نادیە موردا وەک پەیامبەرێکی ئەمرۆ دەرنەکەوتبو . ئەوکات لە برگەی سەرەتاوە نوسیبوم کە : زۆر جار لە ڕوداوە گەورەکاندا، جا چ ڕاپەرین و شۆڕشەکان بیت کە ئومێدو هیواو ویستی گەورە بە مرۆقەکان دەبەخشێت بە گۆڕانکاریو وەرچەرخان ،یا خود کارەساتە مرۆقیی یەکان بێت کە بێ ئومێدی و بێ هیوای و بێ توانایی بەدوادا دێت ،کەسانێک دەبن بە قارەمان و مێژوویی ئەو ڕوداوانە دەنوسنەوەو دەگێڕنەوە کە بە واقعی لەگەڵیدا ژیاون.وە ڕەنگە هەرگیز بە خەیاڵی خۆیاندا نەهاتبێت ئەم کەسانە دەبنە ئەم پەیامبەرو قارەمانە میژوویيانە.
بە نمونە لە دەورانی سیستەمی کۆیلایەتی کە پێشبینی ئەوەی کردەوە کە سپارتاکۆس دەبێتە پەیامبەرو قارەمانی خەباتی ئازادی بە کۆیلەکان .

یاخود لە میژویی نوێدا کە پێشوەخت پێشبینی کردەوە کە ماندیلا ناوێک دەبێتە هەماو پەیامبەرو قارەمانی خەباتی دژی رەگەزپەرستی لە هەمو ئەفریقا..!
یاخود کە پێش بینی ئەوە دەکرد کچەمناڵیکی وەک ئەننا فرانک کە لە ترسی فاشی یەکان لە چاپخانەکەی باوکی دوو ساڵ خۆیان شاردەوە بەلام بە نوسینەوەیاداشتە رۆژانەیی یەکانی توانی لاپەرەکی گەورە لە مێژووی ستەمو چەوسانەوەی ئەو دەورانەی ئاشکرا بکات .و وەک دوای کارەساتەکەش ببێتە یەکیك لە هیماو پەیامبەرە قارەمانەکانی ئەو کارەساتە…!
یان کە پێشبینی دەکرد لاوەکی وەک محمد بوعەزیزی کاسبکاری هەژار لە دژی ستەمو چەوسانەوەی دەسەڵاتی بن علی لە تونس ئاگر لە جەستەی خۆی بەرداو ئەو ڕوداوەش بێیتە مەشخەڵی چەند ڕاپەرینی گەورە لە چەند ووڵات و چەند دەسەڵاتی سیاسی سەرکوتگەر بڕوخێنێت..!

ئەمانەو دەیان نمونەی زیندویی تری سیاسی و مێژویی دەکرێت وەک

بەڵگە ئاماژەی پێ بکەین لە وەڵامی ئەم پرسیارە کە بۆ نادیە مورادەکی گومناو بوو بە پەیامبەرەکی جیهانی دەنگی راستەقینەی خەڵکی قوربانی کارەساتی شەنگالە.

جا ئەوانەی ناوەڕۆکی رووداوەکان و دەرکەوتنی پەیامبەرو رابەرو قارەمانەکانی کە لە بۆتەی ئەو کێشەو ململانێ یانەوە دێنە دەرەوە کرۆکی پەیامەکەیان نابینن ئەوە تەنها لە روانگەی ئایدیۆلۆژیایەکی رووتی خۆیانەوەرووداوو ململانی و کارەکتەکانی وەهەڵدەسنگێنن . جا ئەوانە یان خاوەن ئایدیۆلۆژیایەکی فاشستین یاخود زۆر دەمارگیرانە لەو ئایدیۆلۆژیایە گەیشتون .
کاتێک هەر کەسێکی ئیسلامی یاخود بەهەر پلەیەک بروای بە ئاینی ئیسلام بێت بەڵام بەهۆی ئەوەی نادیە موراد سەربەباوەری دینی ئەو نی یەو سوکایەتی و بێریزی ئەخلاقی و شەخسی پێ دەکات ئەوە جگە لە دەمارگیرێکی فاشی هیچی تر نی یە.

کاتێک کوردزمانێک کە بەو هۆیەی نادیە موراد بە کوردی قسەی نەکردوە یاخود ناسنامەی کوردایەتی بۆ خۆی دانەتاشیوە و بگرە بڕوای بە ناسنامەیەکی ترە و سوکایەتی و بێ ڕێزی ئەخلاقی پێ دەکەن ئەوە ئەو کەسانە بێگومانە خاوەن باوەڕێکی دەمارگیری قەومی فاشین.
نادیە موراد پێویستە ئازاد بێت لەوەی بە چ زمانێک قسە دەکاتو بیروباوەری چی یە .

هیچ کەس مافی ئەوەی نی یە بە بەهانەی زمان و بیروباوەرو کەلتور ،و تەنانەت هەتا بە ئەو خەڵاتەی وەرگرتوە بێ ڕێزی پێبکات. بێڕێزی کردن بە نادیە موراد بێڕێزی کردنو سوکایەتی کردنە بە خودی کارەساتی شەنگال و قوربانی یەکانی .
ئەو لەبەر زمان و بیروباوەرو کەلتور نەبۆتەپەیامبەرو قارەمانی ئەو کارەساتە نەخێر هەرگیز…! بێگومانە ئەوانە هۆکارێک بونە بۆ کۆیلەو قوربانی بونەکەی . بەڵام ئەوەی ئەوی کردوە بە پەیامبەرو قارەمانی ئەو رووداوەکارەساتبارە بە پلەی سەرەکی لەبەر ئەوەیە کە ئەو خاوەن ئیرادەو ئامادەیی و قوربانی ئازادانەیە لە پێناوی گەیاندنی کرۆکی ئەو کارەساتە بە ڕای گشتی ئازادیخوازی جیهان .

بۆیە ئەگەر لەم گۆشە نیگایەوە سەرنجی کارەساتو قوربانی یەکانی خەڵکی شەنگال و خودی ڕۆڵ و ئەرکو پەیامەکەی نادیە موراد بدەین ئەوە بەو ڕایە دەگەین کە ئەو بەڕۆڵە ئەمڕۆ لە نێو دەیان هەزار کەسی قوربانی ،و تەنانەت ئەوانەی لەناو ڕیزەکانی حزبەکانی کوردایەتیو خەڵکیەکاندان و خاوەن بڕوانامەو سیاسەتمەدارن، بەڵام نادیە بۆتە

هەماو پەیامبەرو قارەمانی ئەو خەڵکە قوربانی یە.
بەڵێ ئەوەی ئەم قوربانی یەی کردە پەیامبەرو قارەمانی کارەساتی شەنگال تەنها ئیرادەو ئامادەیی و عەزمو جەزمی ئینسانی خۆی بوو.خۆ ئەگەر هەر کەس و لایەن و دەزگاو دەوڵەتیکەش لە پشتی ئەو ڕوداوە هەر مەبەستو بەرژەوەندیەکیان هەبێت ، کە بیگومانە زۆریان هەیانە ، ئەوە هیچ لە پێگەو ڕۆڵو ئەرک و پەیامەکەی نادیە کەم ناکاتەوەو نابێت کەم بکریتەوە.

٢٠١٨-١٠-١٤
موزەفەر عەبدوڵا
-____________

تیبینی. :
ئەم بابەتەی پرس و ڕای هەفتانەی لە بڵاوکراوەی ژمارە٣٨ ی بە پێشەوەدا بلاوکراوەتەوە کە١٥_١٠_١٨ دەرچوە.

وارە مە … ڕۆستەم خامەش

وارە مە

وارە مە گەلەک جوانە
ناڤە وە کوردستانە

وارە مە جهە ژینە
قەشەنگ و پڕ ئەڤینە

وارە مە باخێ گولا
خۆشتەڤی لبەر دلا

وارە مە زێر شیرینە
هەمی دەما ڕەنگینە

ڕۆستەم خامەش

مەكسیم گۆرگی - توێژینەوە لەمەڕ ژیان و داهێنانەكانی … وەرگێڕانی: خاڵەبەكر

لە ئەرشیفی دەنگەكانەوە – 2005

…………………

بەشی یەكەم……..

مەكسیم گۆرگی لە28ی ئاداری1868لەنیجنی نوفغورد وەك هەموو لەدایك بوویەك چاوەكانی بەدنیا هەڵهێناوە.ساڵی1872ش مەكسیم سافاتیش_ی باوكی بەهۆی نەخۆشی كولێراوە"ئاوڵە"دەمرێت و ماڵئاولێدەكات_بربارەفاسیلفنا_ی دایكیشی بەهۆی مردنی هاوسەرەكەیەوە"باوكی گۆرگی"دەگەڕێتەوە كن ماڵی باوانی"فاسیلفیتش كاشرین"لە نیجی نوفغورد.باپیرەی گۆرگی لەو دەمەدا خاوەنی كارگەگەیەكی بۆیاخ بوو. ژیانی دایكی گۆرگی لە ماڵی باوانیدا هێندەی نەخایاند، هەر زۆر زوو ماڵ ئاوایی لەژیان و گۆرگی كرد. كاشیرین_ی باپیرەش بژێوی گۆرگی گرتە ئەستۆی خۆی بەگوێرەی ئەو خواستو ویستەی كەخۆی پێی قایل بوو، خستیە ژێر ئەركی خوێندن، ئاكولینائیفانوفاكاشیرینا_ی دایە گەورەی هەوڵ و تەقەلاو كۆششی خۆی خستە گەڕ لەپێناو پەروەردەكردنیدا. ژیان و دەرامەت و گوزەرانی باپیرەی ڕووی لەسەختی كرد لێ لەتەك دایە گەورەیدا هەستی بەئاسوودەیی دەكرد بەوەش دەكرد كە ئافرەتێكی ژیرو وریاو. خۆش گوفتارێكی بێ هاوتایە لەتەك ئەمانەشداخۆش نوادێكی میللی بوو شارەزاییەكی تەواویشی لەمەڕ ئەفسانەوگێڕانی وحیكایەت خوانیدا هەبوو، بەهۆشمەندیەوە ئەمانەی بۆ كوڕەزاكەی باس دەكردو دەگێڕایەوە.

پاشان بۆ ماوەی چەند ساڵێك گۆرگی لەپێناو دابین كردنی بژێودا شوێن گۆڕكەی لەشوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر دەكرد،ئەو كارو پیشانەی چنگی دەكەوت بەتەواوەتی لەسەر هیچیان سەقامگیرو جێگیر نەدەبوو، دەمێك كاری دەرگاوانیی دەكرد، دەمێك بە شەوان پاسەوانی دەكرد،

دەمێك دەبووبەنانەوا، دەمێك لەویزگەی شەمەنەفەردا دەبوو بەبارهەڵگر،هەموو هاتووچۆیەكیشی لەنێوان " نیجنی و قازان دا"بوو، لەقازان_یشەوە بۆ بنكەكانی ڕاوە ماسی لەسەر ڕۆخ و كەنارەكانی دەریای خەزەر، لەنێوان بەرداشی بارودۆخی ئەم ژیانە سەخت و ناهەموارەدا كەسایەتی گۆركی ڕووی لە بەهێز بوون وپتەو بوون كرد، تاوەكو لەبۆتەی كەسایەتیەكی بەهێزدا خۆی بینیەوە، ڕۆژ بەڕۆژ شارەزایی و هەڵسو كەوتی بەرەو هەوراز گەشەی دەكرد، ئەمەش بووە هۆی پتەوكردنی پەیوەندیەكانی لەتەك جەماوەردا، ساڵی1884بەرەو قازان ڕێی گرتەبەر ئەمەش هاندەرێك بوو بۆ گۆركی كە تێكەڵ بەلاوانی ڕۆشنفكروشۆڕشگێڕ ببێت، هێدی هێدیش خۆی لەتەك ئەدەبی شۆڕشگێڕیدا قاڵ بووكرد، سەرەڕای ئەوەش ساڵی 1891بۆ یەكەمین جار بەپێ سەرتاسەری ڕوسیای تەی كرد، هەر لە"فۆڵگا"ی پان و بەرینەوە پاشان بەرەو "نیجنی وتسارتسین"ملی نا، كەپێشتر بە"ستالینگراد" ناوزەند دەكرا، پاشان بەرەو ناوچەی"دۆن" ڕێی گرتەبەر پاشان سەرلەنوێ ڕووەو ناوچەكانی "دۆن و ئۆكرانیا و باسارابیا"ڕێی گرتەبەرتا گەیشتە كەنارەكانی "دانۆب"، پاش ئەم گەشتەش ڕۆخەكانی دەریای ڕەش_ی هەموو تەیكرد، ئنجا بەرەو "ئۆدیسا"ملی نا، "قەرەم و كۆبان " و ناوچەی" تفیر" ی جێهێشت تاوەكو بەناوچە شاخاویەكانا گەیشتە"تەفلیس"ی پایتەختی جۆرجیا. لەم هەموو ڕێ كردنانەدا نكوڵی لە كار كردن نەكردو پاشگەز نەبۆوە، لەكێڵگەو ڕێگەو بانەكاندا سەپانی و بارهەڵگری بۆ جوتیارەكان دەكرد ، ئەم گەشتەش لە لای گۆركی بووە هۆی ئەوەی كەرەسەیەكی بەسوودو چڕوپڕی داهێنانی لەلا دروست و گەڵاڵە ببێت. هێندەش بەسە ئەگەر بڵێت و بڵێین بەرهەمەكانی گۆركی هەر لە "ماكسارجێدراو، گلگامش و،ئیزرغیلی پیرەو، ویملیان بیلای و، دەرەنجامەكان و ، چەندینی تریش لەو شێوەیە، كەلەژیانی گۆركی دا بوون بە بنەمایەك لەو گەشتەدا، ئەو گەشتەش لە بەهاری 1891وە تاوەكو كۆتایی پایزی خایاند .

ئەمانەش وای لەگۆركی كرد كە ژینبەندی مناڵی و هەرزەكاری خۆی لە یەكێ لە هەرە بەرهەمە سەركەوتوەكانیدا لەزنجیرە چیرۆكی"مناڵی" لەساڵی1913، وەهەروەها چیرۆكی "لەنێوان خەڵكانا"ساڵی1916، وەچیرۆكی"كۆبەندەكانم"ساڵی1923بەرجەستە بكات. ئەم چیرۆكانەش بوونە هێكارو بنەمایەكی سەرەكی بۆ پێناسە كردن و ناساندنی پێشكەوتنی ئەدەبی گۆركی، بەهای بۆ هاوتای بەگۆركی لاو و هەڵقوڵاوی نێو گەل و جەماوەر بەخشی. جگە لەمەش گۆركی لە چیرۆكە درێژەكانیدا سەرەڕای گرنگی بەتابلۆ هەمیشەییەكانی ژیانی منداڵی،ژیانی ڕوسیای سەدەی نۆزدەهەمی ئەو سەردەمەشی دەخستە نێو تابلۆ ئەدەبیەكانیەوە، بەشێوەیەكی ڕاستگۆیانە لەتەك ژیان و بارودۆخی هەژارو بێ

دەرامەتەکانی ئەو دەمەدا مامەڵەی دەکرد، ئەو هەژارو بێ دەرامەتانەی کە نێوی نابوون "پاڵەوانە ساکارەکان" .

چالاکی و جموجۆڵی گۆرگی لە شۆڕشدا.

لەو دەمەدا کە گۆرگی لە"قازان" بوو واتە لە ساڵی 1884دا،کە بەزێدو بنکەی ئیشکردنی(وەکوکار) دەزانی، ترس و گومانێکی سەبارەت بەکۆبونەوەکانی هەڵقە ڕۆشنبیرییەکانی لاوانی شۆڕشگێڕی شارەکە لا دروست بوو بوو ،ئەوە بووە هۆی ئەوەی کەپڕوپاگەندەیەکی شۆڕشگێڕی لە نێو جوتیارەکانی ناوچەی "ڤۆڵگادا" لەساڵی 1888 بڵاوبکاتەوە. ئەمەش بووە هۆی ئەوەی کە لە "نیجنی نوفغورد" ساڵی 1889گۆرگی بۆ یەکەم جار دەستگیر بکرێت بەگومانی ئەوەی کە کەسێکی گێرەشێوێن و ئاژاوەگێڕە، پاشان خرایە ژێر چاودێریی ووردی پۆلیسەوە، پاش ئەم ڕوداوەش گۆرگی لە10ی کانونی دووهەمی1905 بەیاننامەیەکی شۆڕشگێڕی بڵاوکردەوە کە ناوەرۆکەکەی هاندانی جەماوەر بوو بە بەرەودان بە ڕاپەڕین و بەرپاکردنی شۆڕش و نەهێشتن و کۆتایی پێهێنانی حوکمڕانی دەسەڵاتی"نیقۆلای دووەم"،چونکە بەفەرمانی ئەو لە 9ی کانونی دووهەمدا دارو دەستەکەی بەتەقەکردن بەرەنگاری خۆپیشاندانێکی جەماوەری هێمنانەو ئاشتی خوازانە بوونەوە. ئاکامیش بووە هۆی ئەوەی دەسەلاتدارانی قەیسەر گۆرگی بگرێت و مەحکومی بکات و لەقەڵای "بترۆبافلسکایا" زیندانی بکات. ئەم کاردانەوەیەی قەیسەر دەربڕینێکی توندی جەماوەری نێو ڕوسیاو جەماوەری ئۆروپاشی گرتەوە، قەیسەریش لە حەنای تەوژمی ئەم ناڕەزاییەدا بەرگەی نەگرت و بەرگری پێنەکراو ناچارکرا گۆرگی ئازاد بکات .

جموجۆڵ و چالاکیەکان وای لە گۆرگی کردبوو کەنەزانێت سرەوتن چیە، لەمۆسکۆ لەدەماودەمی بەرپابوونی شۆڕشی 1905شوقەکەی ببوو بەبنکەی دابینکردنی چەکو تەقەمەنی سەرەڕای دروستکردنی قومبەلەی دەستیش تیایدا بۆ کرێکارانی شۆڕشگێڕ، هەوڵ و کۆششیش هەمیشە بەردەوام بوو بۆ کڕینی زیاتر چەك و تەقەمەنی، هەر لەو دەمەشدا لە "بترسبۆرگ" بۆ یەکەم جار چاوی بە لێنین کەوت ، وە لەساڵی1906وە تاوەکو ساڵی 1913لە مەنفاو دەربەدەریدا ژیان و گوزەرانی بە سەر دەبرد بەبێ ئەوەی بتوانێت و توانای هەبێت بگەڕێتەوە بۆ ڕوسیا، ئەوە بوو لە ژێر جەخت و ڕای گشتی نێو دەوڵەتیدا لە31ی کانونی یەکەمی1913دا دەسەڵاتی قەیسەر دادگایی کردنی گۆرگی ڕاگرت و هەڵیپەسارد.

گۆرگی و ئکتۆبەر.

گۆرگی هەر لە سەرەتای دەست پێکردنی شۆڕشی ئکتۆبەرەوە هەموو هەوڵ و کۆششێکی خۆی لە پێناو یارمەتی و هاریکاری کردنی دەسەڵاتی سۆڤێتی و خوڵقاندن و بەرپا کردنی شۆڕشێکی سۆسیالیستی نوێ خستە گەڕ، هەستا بەدامەزراندنی لیژنەیەك بۆ هاریکاری کردنی زانایان و پسپۆران و شارەزایان لە پێناو بنیات نانی بنکەیەکی “ئەدەبی جیهانی” بۆ پەخش و بڵاوکردنەوە، وەهەروەها گ□قارێکیشی بەناو نیشانی “کارگەران” بڵاو کردەوە.

وەئەو دەمەی گۆرگی ژیانی لە مەنفادا ئەگوزەران و بەسەردەبرد پەیوەندیەکی توندو تۆڵ و ئێجگار پتەوی بە دەڤەرو ووڵاتەکەیەوە هەبوو، وە رۆژ بە رۆژ عەوداڵ و پەرۆشی هەواڵ و دەنگ و باس و وەدوا چوون و چۆنێتی پێشکەوتن و بەرەو پێشچونی نوسەرە لاوەکان بوو.لە هەمان کاتیشدا گۆرگی لە مەنفا بوو بە نوێنەری ڕۆشنبیری وڵاتی سۆڤێت، وە لە هەمان کاتیشدا بوو بەدوژمنی سەرسەختی سەرەکیی کۆنخوازو دوژمنانی شۆڕش لە هەر چیزەو شێوەیەك بووبن.

***

[بۆ خوێندنەوەی بەشی دووەم کلیکی ئێر□ بکەن ......]

سەرچاوە:دراسات ادبیە دکتۆر جلیل کمال الدین چاپی یەکەم ساڵی 1985 ل114،111

نامەی گروپێك لە ژنانی کورد لەهەموو شوێنێکی جیهانەوە بۆ نادیە موراد

بۆ بەرێز نادیە موراد سەفیری نیەت باشی و کەرامەتی قوربانیانی بازرگانیکردن بەمرۆڤەوە لە نەتەوەیەکگرتووەکان، براوەی خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئاشتی.
ژنانی کورد دەست خۆشیت لێت دەکەن و شانازی بە دەستەکەوتەکانتەوە دەکەن.

سەرەتا ئێمە، ئەوانەی لەخوارەوە ئیمزامان کردووە، لە ناخیدڵەوە پیرۆزبایت لێدەکەین. پیرۆزبایی بەخشینی خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئاشتی و لەو بڕوایەدایین کە ئەم خەڵاتە دانپێدانانێکی گەورەیە و پڕواپڕ شایستەی ئێوەیە. هەروەها پیرۆزبایی لە لیژنەی خەڵاتی نۆبڵ دەکەین کە لەکاتی خۆیدا بڕیارێکی حەکیمانەی داوە بەبەخشینی ئەم خەڵاتە بە نادیە موراد. ئێمە خۆشحاڵین بەوەی بەڕێزتان لەگەڵ کەسێکی وەك دکتۆر دێنیس موك وێگەدا خەڵاتەکە بەشدەکەن. دکتۆر دێنیس بۆ پسانەوە تەمەنی خۆی لەدژی بەکارهێنانی توندوتیژی سێکسوالی بەسەربردووە، کە وەك چەکێك لەجەنگەکاندا لایەنەکان لەدژی یەکتر بەکاریدەهێنن.
ئێمە ستایشی ئازایەتیە مەزنەکەت دەکەین کە بێ ترس چیرۆکی خۆت و چیرۆکی ژنانی کوردی ئێزیدیت بۆ جیهان گێڕایەوە، دیارە بەمەش تۆ نەك تەنها چیرۆکی ژنانی ئێزیدیت هێنایە بەر باس و ئاشکراکردن، بەڵکو لەهەمانکاتیشدا تیشکت خستە سەر ئازار و چەوساندنەوەی ملیۆنەها ژن لەسەر ئەم زەویە. ئێوە تەنها تاوانەکانی داعش و هێرشە سێکسوالیە فروانەکانیانتان بۆ سەر ژنان ئاشکرا نەکرد، بەڵکو ڕۆشنایەکی وەهات خستە سەر ئەم بابەتە، کە لەوەو پێش کاری وەها نەکراوە، بەجۆرێك ئەم بابەتەت هێناتە سەر ئاستی نێونەتەوەیی.
سەرەڕای هەموو تاڵیەك و لەدەستدان و ئێش و ئازارێك کە بەدەستی دەوڵەتی ئیسلامی چەشتوتە، کە ئازارێکی خەیاڵنەکردەیە، تۆ هەر ڕاشکاوانە وەستایت و شکۆدارتر مایتەوە. تۆ سمبول و ئایدیالی هیوابەخشینیت بە ژمارەیەکی بێ شومار لەژنان لەجیهاندا. ژنانێك کە ڕۆژانە و بەردەوام دەفڕێندرێن و بازرگانیان پێوەدەکرێت، دەستدرێژیان دەکرێتە سەر ، توندوتیژیان بەرامبەر دەکرێت و دەکوژرێن.
ئەم چالاکیە ناوازەیەی ئێوە هیوای بەخشی بەو ژنانەی تاوانیان دەرهەق کراوە، ئەوانەی هیواخوازکردەوە کە تاوانبارانی توندوتیژی دژی ژنان سزای خۆیان وەربگرن. ئەم چالاکیە ناوازەیەی ئێوە حکومەتەکانی جیهانی دووبارە خستە بەردەم ئەرك و لێپسراوێتی خۆیان، بەوەی مەسەلەی توندوتیژی و دەستدرێژی بۆ سەر ژنان بەهەند وەربگرن و لەڕێگەی یاساوە تاوانباران سزا بدەن.
ئێوە بەم دەنگ بەرزکردنەوەتان بوونە ئیلهامبەخش بۆ ژنانی دیکە، کە دەنگیان لەدژی تاوانبارانی جەنگ بەرزبکەنەوە. تۆ مێدڵێکی باڵا و جەنگاوەرێکی ئازادی و کەرامەتی مرۆڤیت.
دووبارە ئێمە سڵاو لەو ئازایەتیەت دەکەین و پیرۆزبایی گەرمی خۆمانت ئاڕاستە دەکەین. سڵاو لە خەباتی بەردەوامی پڕ شکۆمەندیت و

جێگەی شانازی ئێمەیت. ئێمە سەرسامین بە ئازایەتی و خەباتت، دووبارە پیرۆز بێت.

دڵسۆزی و خوشکایەتیمان قبوڵ بکە.
گروپێك لە ژنانی کورد لەهەموو شوێنێکی جیهانەوە.
11 ئۆکتۆبەری 2018

ئیمزاکان:

1. Dr. Soraya Falah: Researcher California States University Northridge,USA
2. Houzan Mahmoud: Cofounder of Culture Project-UK
3. Shikofeh Ghobadi: Sweden
4. Poshya Kakil: Artist & Architect-USA
5. Bayan Salman: Writer and novelist-France
6. Dr. Nessar Yousif Hussein: Phd in Law-France
7. Narmin Osman Hassan: Member of the leadership of Patriotic Union of Kurdistan
8. Adalat Omar: Writer & researcher of Genocide-South Kurdistan
9. Susan Shahab Nuri: Former member of Kurdistan parliament
10. Lanja Xawe-Southern Kurdistan
11. Dashni Murad: Singer-Kurdistan
12. Chinar Binavi: KHRW,CA
13. Rukin Isik: Doctoral candidate in Gender Studies-USA
14. Berin Altin: Sociology Ph.d Student-University of Nottingham
15. Golala Arya: Chemistry Professor Fairfax Virginia USA
16. Sara Mohammed: Never forget Pella & Fadima Organisation-Sweden
17. Simin Chaichi,Writer and Poet, Iran Shikofeh Ghobadi
18. Kaziwa Salih, Ph.d candidate-Canada
19. Shahla Yar: Norway
20. Koral Noori: Journalist-Kurdistan
21. Lanja Abdulla: Southern Kurdistan
22. Lazo Azad: United Kingdom
23. Renas Babakir: Kurdistan
24. Hana Qader: Counselor-Canada

25. Kazhal Ali: Writer and poet-Switzerland
26. Nicola Ashraf Shali: Lecturer-Univeristy of Sulaymania-Kurdistan
27. Shene Awaz: Student-South Kurdistan
28. Dr. Shawnm Yahia: Socilogist-Kurdistan
29. Bayan Hamasaed: Teacher-Kurdistan
30. Bayan Ahmed Saeed: Artist and poet-Kurdistan
31. Dr. Basma Mohammed Mustafa: Commissioner at the High commission of human rights in Iraq.
32. Trifa Amin: Manager-Kurdish/German Centre in Nuremberg & KNK member-Germany
33. Shara Taher: Writer and Social Psychologist-Sweden
34. Avan Anwar: Artist-Australia
35. Avan Omar: Artist-The Netherlands
36. Kurda Khalaf Saeed: University Nurse and health supervisor in Kirkuk Governorate-South Kurdistan
37. Shahen Sabir: Writer and Journalist-South Kurdistan
38. Dr. Srwa Asaad Sabir: Humanities College- Hawler-Kurdistan
39. Nian Hamaamin Ahmed: Manger of Heart Foundation hospital-Kurdistan
40. Bayan Nasih: Sociologist and acitivst against honour based violence-Sweden
41. Sozan mama: Poet and Teacher-London-UK
42. Sargul Mirzaye: Women’s rights activist-East Kurdistan
43. Taban Garmyani: Journalist and women’s rights activist-Kurdistan
44. Tara Jaff: Musician-UK
45. Shara Baban: Artist-Kurdistan
46. Hîvron Turanli, Artist/Life Coach, Montreal-Canada
47. Nigar Omar: Lawyer and member of the management committee of Democratic organisations. Kurdistan
48. Sola Samira: Kurdistan
49. Suna Alan: Singer-United Kingdom
50. Viyan Mayi: Film maker-Kurdistan
51. Sara Hama Salih: Student-Kurdistan
52. Lavin Nawal: South Kurdistan
53. Sakar K.Zereen: Doctoral Student in Sociology: Berlin-

Germany
54. Tanya Nuri: London-UK
55. Naz Ali Awla: Software engineer & artist-South Kurdistan
56. Sara Majed: teacher-South Kurdistan
57. Aven Aziz: Behaviourist-Sweden
58. Rozhgar Mahmoud Mustafa: Artist-South Kurdistan
59. Rojin Sharifi: Peshmarga – Mahabad-East Kurdistan.
60. Tishka Marsene: Sweden
61. Kner Abdula: Writer-South Kurdistan
62. Zhino Mohammed: Journalist-South Kurdistan
63. Sidiqa Mohamedi: Teacher-Sweden
64. Nahyeh Khoshkalam: Germany
65. Khanda Rashad: Activist-South Kurdistan
66. Roza Huseein: Writer-Norway
67. Shilan Fuad: Interpreter, translator and independent researcher
68. Khanda Hameed: Writer-South Kurdistan
69. Baran Hussein: Writer-Sweden
70. Rezan Betula Fatime: Artist-France
71. Darya Salah: Germany
72. Amira Mohammed: Writer and researcher-South Kurdistan
73. Sara Omar: author from Denmark
74. Cklara Moradian: MSW candidate, California
75. Ava Homa: author and journalist. Los Angeles.
76. Suzan Salim: Operations Manager at the Education department-Sweden
77. Sahar Dinarvand: Women's rights activists From London-UK
78. Leslie Ladd, California-USA
79. Evin Baysal, Rojava
80. Rojan Feyz,vocalist, California-USA
81. Ghomri Rostampour: Director of Empower The Immigrant Woman in Maine USA
82. Marmar Stewart: U.S
83. Evin Cheikosman: U.S (from Rojava)
84. Shobo Shali: Technology & Managment Expert- Kurdistan Parliament
85. Soraya Mofty: California, Kurdish (Hewrami) language

project.

86. Victoria Azad: professor- Sweeden
87. Shukriya kurdistani: PhD student in international security & foreign policy, UN employee
88. Avan Jaff: Journalist, Kurdistan
89. Tajzan Sharif :London-UK
90. Yasmine DarwishHaket: California-USA
91. Negin Vatani: Sweeden
92. Valintina Nasimi: Political scientist and Nurse, Stockholm, Sweden
93. Hanna Jaff: Founder at We Are One and Founder at Jaff Foundation, Mexico and U.S
94. Zhawen Shalli: Poet and Journalist-USA
95. Amal Jalal: Kurdistan
96. Choman Hardi, The American University of Iraq – Sulaimani and Bloodaxe
97. Dr. Pary Karadaghi,President at Kurdish Human Rights Watch and Postdoctoral Fellow at Georgetown University Hospital
98. Sa Omer, Marketing Consultant at Caritas Czech Republic - Iraq
99. Trifa Shakely, lawyer and writer from Sweden Stockholm
100. Rabia Elyasi: Eskilstuna Sweden
101. Chalank Yahya: Tunisia
102. Hauzhin Samiei: Stavanger- Norway
103. Shne Khalid Abdullah: MD,U.S
104. Sarah Jahangiry: Oslo – Norway
105. Ilham Osman: Stockholm – Sweden
106. Kwestan Fotohi: Germany
107. Kobra Karimi: psychologist
108. Pakshan Ahmadi: City staff, Oslo Norway
109. Leyla Mohamadi: Stockholm –Sweden
110. Peri Shakely: Swedish Council for Higher Education
111. Amineh Kakabaveh: Member of Swidish Parliament
112. Bêrîvan Doskî: Diplomat & president PEN Kurd
113. Mahabad Qaradaghi: Poet and Writer:, Hawler, Kurdistan
114. Gülbahar Kavcu, musician, Turkey
115. Dr Zeynep Kurban, UK

116. Sakina Teyna, Musician & Refugee Advisor, Austria
117. Mahin Alimoradi. Ottawa. Canada
118. Deleveen Sharif, Eskilstuna, Sweden
119. Halima Ebrahimi Australia
120. Arez Mohamadi, Sweden
121. Kwestan Muhamad, Kurdistan
122. Shahin Bahman Sultani , Finland
123. Hilia Sadegh Vaziri, French
124. Forogh Rasoulpour, Norway
125. Mahin Shokrolahpoor, French
126. Ronak Muradrasouli
127. Pahsahan Muradrasouli
128. Zamand Muradrasouli
129. Shirin Muradrasouli
130. Vanawsha Muradrasouli
131. Laylia Muradrasouli
132. Shler Muradrasouli
133. Hanna Tayeri
134. Sanna Tayeri
135. Mamam Hazhar Ibrahim
136. Binai Diye Mohmoud, Stockholm
137. Fatma Qadri, Koya, Kurdistan
138. Roya Hosseini, Australia
139. Frozan Karimizad, Norway
140. Shahla Rasoulnejad, Sweden
141. Shukrya Kuristnai, PhD student, New York
142. Bahar Rajabi, Hawler
143. Nahid Husseini: Writer and poet
144. Kamila Nousodi: Artist
145. Shahla Ilbegy Asli: Sweden
146. Kwestan Jafari
147. Azadeh Zarei: Sweden
148. Seyan Sharafi , USA
149. Dalile Rostami, Sweden
150. Parwa Ali, Member of Kurdish Parliament-Kurdistan
151. Golala pishnman, Sverige
152. Mastane Gomohammadi, Finland

153. Fuzie Khatmi, Sverige
154. Bahare Musleh, Iran
155. Golbax Bahrami, Kurdistan
156. Zeinab Elkhanizadeh, Sverige
157. Zhean Najmadden, Sweden
158. Shownem Rahmini, Sweden
159. Leyli Hassanpour, Norway
160. Rojda Sjöö, Sweden
161. Nisti Stêrk, producent, Actor Sweden
162. Khadija Rostami, Sweden
163. Hana Ghadershenas Hataw Abdolahi, Germany
164. Bahar Munzir Osman, kurdistan
165. Bahia Haidari, Stockholm, Sweden
166. Kwestan Davodi, Sweden
167. Jamila Hassankali, Sweden
168. Mahin Alimoradi
169. Shirin Jalali, Sweden
170. Parvin Ardalan, Sweden
171. Gona Taba
172. Shena Amini, Canada S
173. hahla Parvizy, Sweden
174. Arazu Ghaderi, Sweden
175. Pary Kamangar, Norway
ی176. Fariba Mohamadi, German
Kajal Noori: Political activist- Holand .177
178. Jina Totaghajy, Sweden
179. Shokhan Ghader, Austria
180. Roupak Muradrasouli, Sweden
181. Amanj Kurdistani, Swedn
182. Chiman Soleimini, -Norway
183. Maryam Fathi: Spain
184. Truska Khizri: Norway
185. Peri Rashidian: Norway S
186. Hola Qadri, Sweden
187. Chnoor Mehrparvar, Norway
188. Fariba Nasrollahy, Norway
189. Daroon Saied, Darbandixan, Kurdistan

190. Mastura Soltani, Sweden
191. Rojin Ashrafi, Sweden
192. Marjam Massudi, Germany
193. Kejal Karimi, Norway
194. Fariba Rashidi
195. Sabri Bahmani, Germany
196. Vafa Mamle, Sweden
197. Parvin Khalandi, Finland
198. Jila Hassanpour, Norway
199. Zohre Sharifi, Sweden
200. Rufia Ramazanali Abassi, Sweden
201. Tara Mhmoud, Sweden
202. Asmar Memari, Sweden
203. Badri Tawhidi, Sweden
204. Soraya Satouri, Sweden
205. Ronak Shwani, Sweden
206. Dilan Azizi Muradi, Hawler, Kurdistan
207. Leyla Aliar, Sweden
208. Leyla Soltanpanah, Norway
209. Hamide Khedri, Sweden
210. Evin Hanna, Sweden
211. Leyla Khanlandi Raada Palani, norway
212. Kobra Karimi, Sweden
213. Shahin Shahlai, Sweden
214. Seyran Duran: President of Kurdish women's association-Sweden
215. Jila Mostajer, Kurdistan
216. Sermin Bosarslan, Sweden
217. Sargul Shabazi Halima Rasuli, Sweden
218. Simin Nasrollahi, Finland
219. Bahar Hosseini, Germany
220. Sozan Fahi, Sweden
221. Kwestan Gadani, Norway
222. Leyla Mohamadi, Sweden
223. Shahla Dabaghi, Sweden
224. Laeh Nahid
225. Dlniya Rahimzada: Kurdistan

226. Chinar Hussein
227. Roya Nahid
228. Marmar Stewart
229. Dilkhwaz Ahmad
230. Jamile Rahimi: Sweden
231. Nishtiman Taheri: Sweden
232. Rewas Ahmad Banixelani: Writer -Sweden
233. Essmat (Asema)Sophie -Author-Norway
234. Farzaneh Razabi: Germany
235. Traci Fahimi: Professor political Science Irvine Valley College, Ca
236. Chinar Binavi: KHRW,CA
237. Roza Gergerî, Musician, Georgia
238. Roya Nahid California
239. Shirin Enrahemi: Sweden
240. Solmaz Dorudi Stockholm-Sweden
241. Parvin Shslmashi: Sweden
242. Tara Mbegi: Stockholm Sweden
243. Elham Zangana: Stockholm
244. Nesrin Wali: Stockholm-Sweden
245. Najiba Mahmud , journalist , Stockholm-Sweden
246. Rezan Garib: Stockholm-Sweden
247. Zhala Tawfiq: Scientist-USA
248. Shilan Ahmed: Stockholm-Sweden
249. Dilsoz Abdulla
250. Nazanin Hassan: Sweden
251. Narmin Abdulrahman: Sweden
252. Zhala Hassan: Teacher-Kurdistan
253. Nigar Kader: Sweden
254. Gulaleh Samie
255. Lida Darai, Business woman
256. Dr. Galawez Karadaghi: Phd nuclear physics, math instructor nominated for US presidential award for excellence in teaching
257. Kanny Ahmadi: businesswoman

Chnoor HamaAli: Activist-Kurdistan .258

259. Ashti Ahmed Ismail: teacher and journalist-Kurdistan
260. Awat Hisamaldin Taib: representative of Zardashtis in the ministry of Religious affairs.
261. Sara Sardar: Jouranlist and activist-Kurdistan
262. Bahar Abbasi: East Kurdistan
263. Lisa Calan, film director, Turkey
264. Elmas Hesib – former Adviser- Ministry of Culture and Youth- Southern Kurdistan
265. Evar Ebrahim – MP- Kurdistan Parliament
266. Dr. Niaz Baban- Dentist-Southern Kurdistan
267. Shler Arif- Restauran Manager- Southern Kurdistan
268. Reem Baban- former diplomatic staff- Southern Kurdistan
269. Pary Fayeghi Sweden
270. Suzan Ahmed, site supervisor preschool
271. Shler Bapiri, Norway
272. Kazhal Draxshani, Norway

مەحاڵ … بەختیار محەمەد

تۆ کچی ((مەحاڵ)) بووی،
کەچی من خۆشم ویستی.
ئەی کچی عیشقی مەحاڵ،
ئێرە مەملەکەتی عیشقی مەحاڵەکانە.
من لەناو دۆزەخی ((مەحاڵ)) یشەوە تۆم ناسی.
ئێمە لێرە لە نێو ((مەحاڵ)) ی دڵەکانیشدا دەژین،
ئەو دڵانەی لەسەر پردی ((مەحاڵ)) دا قەت پێك ناگەن.
تۆ دڵێکی سافیلکەی ((مەحاڵ)) ی و
منیش دڵێکی عاشقی وێرانە
ئای گوڵم چی بکەم؟
من ساڵانێکی زۆرە
لە بیابانی مەحاڵدا
قەت لە سەرابی خۆشەویستی تۆ نەگەیشتم.
ئێستاش هەر لەوساوە،

وەك دێوانەیەك
لە بیابانی خۆشەویستی ((مەحاڵ)) دا
لێت دەگەڕێم.
من لە دۆزەخی مەحاڵەوە سەفەری دۆزەخی مەحاڵم کرد.
ئێستاش خۆم ناناسمەوە:
ئاخۆ من عاشق بووم،
یانیش گەڕیدەیەکی ناو وڵاتی مەحاڵ؟

بەختیار محەمەد

بۆرژان ... ئومێد قەرەنی

١.خۆر
گیرفانەکانی لەپاڵتۆی
ڕووناکی خاڵی دەبن

تارمایی ڕوانینەکان
لە برژانگەکانی ڕێگە دەشۆیتەوە،
وەکو پرسی دەرنگ کەوتووی بێگانەیەکیت
لە نێو ن□□□ی □□شەبادا بۆ هۆتێلێک
خۆت و جانتایەک نیگەرانی
لە نێو خەونەکانی سبەی دەنووی .

(بەسەر ترسی-ئیستا- بێ دەنگ کەوتووی،
چەندین پرسیاری ڕەنگاو ڕەنگ
لە دۆڵەکانی مێشکت گەشت و ڕەو دەکەن).

٢.ژیان
بەسەر خاچی ڕا بردووەوە
باڵەکانی ڕاخستووە

لەنیو پەراسوی مێژووت
شانمداوە بەسوپایەکی بەفرین،
بە نەختێک گۆرانی غەمگینەوە

بۆ نێختێک تلاوێی ناو ئاگر و دوکێڵێوێ
بۆ نێختێک کۆخێی ڕاوێدووکاری
خەو و گەرمی ناونوێنێکێتێوێ
لێوێدا داستانێک تاوان
بۆو گوناهانێی من دێم چنین
دیکۆمێنت کراوێ.

*بێرژان : نێوان بێداری و خەو، بیرێ خەو

ئومێد قێڕێنی

ئەمریکانیزم و هەژموونی منداڵە لەندەنیەکان ... ئیسماعیل حەمەئەمین

ئەمریکا هیچ ناکات لە ئێراق جگە لەسوستماتیك کردنی گەندەڵی نەبێت، بەمانای کەسە گەندەڵەکان دەباتە شوێنە هەستیارەکانی وەك وەزارەت و حکومەت و سەرۆکایەتیەکان. بەمەش ئەمریکانیزم تەنها دەموچاوەکان دەگۆڕێت، چونکە ئەوان لە نەشتەرگەری دەموچاودا، چ لەوڵاتی خۆیاندا و چ لەدەرەوەدا دەستێکی باڵایان هەیە!

گابریێل گارسیا مارکێز لە ڕۆمانی (سەد ساڵ لە گۆشەگیری) لەزاری یەکێك لەپاڵەوانە سەرەکیەکانی ڕۆمانەکەی (کۆلۆنێل ئۆرلیانۆ بۆیندیا) دەڵێت؛ ((سەیری ئەم گووە بکە تێیکەوتووین، تەنها لەبەرئەوەی ئێوارەیەك گرینگۆیەکمان دەعوەتکرد بۆ ماڵی خۆمان بۆئەوەی مۆزی تایبەتی ناوچەکەمان بخوات، ئاوا کەوتینە ناو ئەم هەموو گووە وە ...١*))...لەئەمریکای لاتیندا کە دەڵێن ؛ (گرینگۆ) ئەوا مەبەستیان ئەمریکی سپیە.

بەمشێوەیە لەو زەمەنەی سەدام حوسێنی دیکتاتۆرە لە میسرەوە بووە پیاوی ئەمریکا و لە ساڵی ١٩٦٣ گەڕایەوە بۆ بەشداریکردن لە کۆدێتای ڕووخانی حکومەتی ژەنراڵ عەبدولکەریم قاسم و شیوعیەکان،

ئیدی ئەمریکا لەڕێگەی بەعسیەکان و سەدامەوە هاتە ناو شانۆی ڕووداوەکان ٢، لەو کاتەوە ئەم (گرینگۆیەمان) دەعوەتکردووە بۆ ئەوەی بێت مێزی ناوچەکەمان بخوات. هەربۆیە گەمەکانی گرینگۆ ئەمجارە تەنها بۆ هێشووێ مێزێك یان دووان نییە، بەڵکو بۆ کۆی کێڵگەکانی ناوچەکەیە. لێرەوە و لەم گرینگۆیەوە قسەدەکەین و باس لەکۆی ناوچەکە دەکەین و باسی دوا گەمەی دەکەین لە هەرێمی کوردستاندا.

بێگومان من وەها چاوەڕواندەکەم لە داهاتوویەکی نێزیکدا ئێراق هێمنیەکی کاتی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام تێبینی ئەوە بکەن لە ملیارەها دۆلاری سامانی ئەم وڵاتە تەنها کەمتر لە سەدا یەك بەر خەڵکی ئەم ناوچەیە دەکەوێت…پارادۆکسەکە لەوەدایە خەڵکی ناوچەکە بەم هێمنیەش ڕازین، بەڵام ئەمەش بەردەوام نابێت. ئیدی دووبارە قەیران و دووبارە هێمنی و دووبارە قەیران، دەبێتە شێوازی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابووری لەناوچەکەدا. بەمەش گروپە ئیتینی و نەتەوەییەکان و مەزهەبیەکان و حزبە سیاسیەکان هەمیشە بەنیگەرانی و گومانەوە، لە ترسی لەناوچوونی شوناسی خۆیان و ژیانیان، لەناوخۆیاندا گێشەگیردەبن. بەمەش متمانە بەیەکتری لەناوچەکەدا هەمیشە لەقەیراندا دەبێت، تاوەکو ئەو کاتەی (گرینگۆ) دێت و قەیرانەکان چارەسەر دەکاتێ. بێگومان وەهای چارەسەر دەکات کە قەیرانێکی دیکە لەهەناویدا بخەوێت. ئاوەها گرینگۆکان قەیران لەناو هەناوی خەسڵەتە کولتورییەکان و ئاین و مەزهەب و بیروڕای خەڵکەکاندا بەرهەمدەهێنن.

لەڕاستیدا ئەم جوڵەیەی دوایی هەڵبژاردنەکانی ئێراقی ٢٠١٨ و هەرێمی کوردستان و نیشاندانی ئەوەی؛ گوایە ئەمریکا و ئێران لەزۆرانبازیدان! جگە لە گەمەیەك نەبێت هیچیتر نەبوو، جگە لەوەهمێك نەبێت هیچیتر نییە. ماکۆرگ و حاجی سولەیمانی لەسەر یەك سفرە و لەسەر یەك مێز گەمە دەکەن و هێشتا ئەمریکا و ئێران لەبەرژەوەندییە گەورەکاندا هاوبەشن. هەربۆیە من بڕوام بە کێبڕکێی مەکۆرگ و حاجی سولەیمانی نەبووە، چونکە گەمەکە تەنها گەمەی ئەمریکانیزمە. بەمانایەکی دیکە، ئەم حکومەتە نوێیە؛ نە حکومەتی چارەسەری گەندەڵی دەبێت و نە چارەسەری کێشەی کەرکوکە و نەچارەسەری فیدرالیەتی هەرێمە…چ حکومەتی نوێی داهاتوویی ئێراق و چ حکومەتی نوێیی هەرێم جگە لە گۆڕینی دەموچاوەکان نەبێت، هیچیتر نین.

ئەم هیلاکیەی (گرینگۆکان) بۆ دووبارە پێکهێنانەوەی حکومەتی ئێراق

و هەرێم، بۆ ئەوەیە هەموو گرێبەست و پارەکان بێ سێ و دوو لەگەڵ کۆمپانیاکانی خۆیاندا بێ بەربەست ئیمزابکرێت و بێ بەربەست پارە بڕوات بەرەو ئەمریکا. تێبینی بکەن کۆمپانیاکانی ئەوروپا (جگە لەبریتانیا نەبێت) کەمترین شانسیان بەرکەوتووە. بۆئەمەش پێویستە ئێراق بۆ ماوەیەك ئارامی بەخۆیەوە ببینێت، بەڵام ئەمەش کاتی دەبێت، بەمانای نیمچە ئارامی پڕ قەیرانی بچوك و هەندێك جار خوێناوی بەرۆکی ناوچەکە دەگرێت.

ئەمریکانیزم باش دەزانێت لەگەڵ (ئارامی تەواو) دا ئەو هەستە لەناو کۆمەڵگەدا بینادەبێت، بەوەی دیموکراتیەت دەبێت فروانتر بکرێت و ئازادیە کەسی و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکان بگاتە ئاستێکی باڵا. مرۆق کە ئارامی سیاسی و کۆمەڵایەتی دەبێت، ئەوسا خۆشگوزەرانی و ژینگەپاراستنی زێدەتری دەوێت، ئەمە سروشتی مرۆقە و سروشتی کۆمەڵگەی مرۆقایەتیە کە نایەوێت لەناو هەژاری و دوکەڵی جەنگ و دوکەڵی کارگەی سەرمایەداراندا بژی، بێگومان ئەمەش مەترسیە بۆ سەر سیاسەتی نیولیبرالیزم لەناوچەکەدا کە لە مۆدێلی ئەمریکانیزمدا خۆی بەرجەستە دەکات.

بە بەراورد لەگەڵ ئەوروپای یەکگرتوودا مۆدێلی ئەمریکی ناشرینترین مۆدێلی حوکمڕانی کۆمەڵگەیە، نە بیمەی کۆمەڵایەتی لەئەمریکا بوونی هەیە و نە کاژێری کارکردن بەیاسا وەها ڕێکخراوە کە بەهاکانی مافی کرێکار و کارمەندی تێدا ڕەچاو بکرێت. چینێك تەواو لەسەرەوە و چینی ناوەڕاستیش ئیدارەی سەرمایەی مادی و ڕەمزی چینی سەرمایەدار دەکات و کۆمەڵگەش لەناو هەژاری و نەخۆشی کۆمەڵایەتی و ڕەگەزپەرستی و پۆرنۆگرافیەت و شمەکخۆریدا وەك کۆیلە بۆ ئەم سوستێمە کاردەکەن…مرۆق لەئەمریکا دوانزە کاژێر کاردەکات، هەفتەی یەك ڕۆژ پشووی هەیە. بەگشتی مرۆق لە ڕۆژدا هاتوچۆی بخەیتە سەر، ڕۆژی زیاتر لە شازەدە کاژێر کاردەکات. ساڵی هەفتەیەك یان پێنج ڕۆژت هەیە مۆڵەتی بێ پارەت هەیە. لەهەندێك کۆمپانیا و شوێنی تر ئەم ڕۆژەیە زیاد و کەم دەکات، بەڵام بەگشتی وەك مۆدێلی ئەڵمانی یان سویدی یان بریتانی و فەڕەنسی و هۆڵەندی نییە، کە کۆتایی هەفتە پشوو بێت و ساڵی چوار تاوەکو پێنج هەفتەت مۆڵەتت هەبێت. لەزۆر وڵاتی ئەوروپی مانگی دوانزە لە کریسمیس دەبێ مووچە وەردەگریت.

بەم بەراووردە بچوکە ئەمریکانیزم لەوڵاتی خۆشیدا مۆدێلێکی خراپە، بۆ نمونە گەر نەخۆش بکەویت پارەی ئەو ڕۆژەت دەبڕدرێت، زۆرجار نیوەشەو لەدەرگات دەدەن و کۆمپانیاکە دەیانەوێت بزانن

بەهەقەت لەماڵەوەیت و نۆرسێکت بۆ دەنێرن نەك بۆئەوەی ئاگای لێت بێت، بەڵکو بۆئەوەی بزانن کحولت خواردۆتەوە، لەماڵیت یان نا، درۆدەکەیت یان نا؟!…ڕۆمانی (پۆست ئۆفیس) ی نوسەری ئەمریکی (چارلس بۆکۆفسکی) کە خۆی زیاتر لە بیست ساڵ کرێکار بووە، باس لەو ژیانە شێوەی کرێکاران دەکات لە ئەمریکا کە تاوەکو ئەمڕۆ گۆڕانکاری ئەوتۆی بەسەردا نەهاتووە. ئەمە جگە لەوەی کەرتی تەندروستی گرانترین کەرتە، بۆ بچوکترین نەخۆشی دەبێت پارە بدەیت، پارەیەکی خەیاڵی و تاقەتپڕوکێن…هاوڕێ ئەمریکایەکانمان؛ چ هاوڕێ کوردە ئەمریکایەنمان و چ هاوڕێ ئەمریکاییە ئینگلیز زمانەکانمان کە هەندێکیان پڕۆفیسۆرن لەبەشی زانستە کۆمەڵایەتیەکاندا و یەکێکیتریان ئەدەبی ئینگلیزی و خاوەنی چەندەها کتێبن. یان هەندێکی تریان زیاتر لە چل ساڵە لە سەندیکای کرێکاراندا کاردەکەن، چیرۆکی سەیر سەیریان دەربارەی گیرۆدەبوونی ئەمریکایەکان بەدەست کەرتی تەندروستیەوە بۆ گێڕاوینەتەوە.

گەر لەسەر جادە ئۆتۆمبێل لێتبدات و شۆفێرە نەناسراو بێت و ببرێت بۆ بەشی فریاکەوتن، دوایی لیستێکی پشتشکێنی پارەت بۆ دەنێرن و دەچیتە ژێر قەرزەوە، بەمانای دەوڵەت تێچوونی ڕووداوە نەخوازراوەکانیش ناگرێتە ئەستۆ. تەنانەت زۆر نەخۆشی لەپێ کە دەبڕێن بۆ خەستەخانە چارەسەر ناکرێن بەتەواوەتی، هەندێکیان دەمرن چونکە تێچوونی چارەسەریان بۆ دابین ناکرێت. (باراك ئۆباما) هەوڵیدا ڕیفۆرمێکی بچوك بکات لەم بوارەدا، بەڵام (دۆناڵد ترامپ) کە هاتە کۆشکی سپی نەك هەر گاڵتەی پێکرد، بەڵکو کۆی بڕیارەکانی ئۆبامای هەڵوەشاندەوە. خۆ هەموو کەسێك بچێتە ناو میترۆی نیۆرکەوە (وەك نمونە) دەبینێت شتێك نییە پێی بڵێین کەرتی گشتی و خزمەتگوزاری گشتی، وەك ئەوەی لەئەوروپا دەیبینین. ئاوەها تۆ وەك مرۆڤ فڕێدەدرێیتە ناو ئەم سوستێمەوە و بەم شێوە ژیانەش دەڕۆن؛ خەونی ئەمریکی – ئەمریکان دریم!

بەدیوێکی تردا، ئەمریکانیزم نایەوێت مۆدێلی دیکە لە دەرەوەی خۆی هەبێت و بەمەترسی تێدەگات لەسەر بوونی خۆی، هەربۆیە لەگەڵ ئەوروپادا هەمیشە لە ململانێدایە بۆئەوەی دەوڵەتی کۆمەڵایەتی و سوستێمی سۆسیال و بیمەی کۆمەڵایەتی هەڵبوەشێننەوە، وەها بکەن مرۆڤ گەر کاری نەبێت بکەوێتە سەر جادە وبەمەش پاڵ بەخەڵکەوە بنێن وەك کۆیلە کاربکەن. ئەو شتەی لێ بستێننەوە کە پێدەڵێن هەڵبژاردنی کار و پیشە و بیمەی بێکاری و بیمەی کۆمەڵایەتی. ئەم مۆدێلە وەنەبێت دزەی نەکردبێتە ئەوروپاوە لەڕێگەی حزبە لیبرال و

کۆنزەرەڤاتیڤەکانەوە، بەڵام چەپ و سۆسیال دیموکرات و سەوزەکان بەردەوامن لەدژایەتیکردنی. ئەمریکا نایەوێت دونیا سوستمێکی وەك ئەڵمانیای هەبێت کە ملیۆنێك و چوار سەد هەزار پەناهەندەی لەماوەی ساڵێکدا وەرگرت و پارەی ژیان و تەندروستی و خواردنیان بۆ دابیندەکات. ئەمریکانیزم ئاوەها وەك نەخۆشیەك کە لە جەستەی کاپیتالزمی وەحشیەوە هاتۆتە دەرەوە، دەیەوێت دونیا و ژنیگەش پیس بکات. هەر بۆیە تاوەکو ئێستاش ئیمزای لەسەر (پەیماننامەی کیۆتۆ) نەکردووە کە دەوڵەتان لەژێر یاسای ژینگەپارێزی ڕێکدەخات.

لێرەوە گەر کورد لەڕووی ناچاریەوە مەجبوریش بێت مامەڵە لەگەڵ ئەمریکادا بکات، ئەوا نابێت بە تەواوەتی هەموو وەرەقەکانی بخاتە سەر مێزی قوماری گرینگۆکان، نابێت وڵاتەکەی خۆی پێ بکات لە زانکۆی بریتانی و ئەمریکایی و قوتابخانەی بێگانە تایبەت. نابێت بودجەی کۆمەڵایەتی و تەندروستی کەمبکاتەوە. دەنا دوایی چۆن ئەمریکای لاتینیان گووشی، ئاوەهاش کوردستانت بە گوشراوی بۆ جێدێڵن. ئەمریکای لاتین کاتێك مۆز و مەتاتی هەبوو پێی بوو لە کۆمپانیا و کارگە و بواژنەوە، بەڵام کە مۆز و مەتات نرخی نەما، وێرانەیان بۆ بەجێهێشتن. گابریێل گارسیا مارکێز لەسەر زاری پاڵەوانی سەرەکی (پایز پاتریارکدا) دەڵێت؛ تەنانەت دەریای گەورەیان پارچە پارچە کرد و خستیانە سندوقەوە و بردیان، ئێستا جگە لە سارایەکی بۆ سنوور هیچیتر نییە…
ئاوەها ئەمریکایەکان کۆمەڵگەیەکی وێرانت بۆ جێدێڵن و سەری هەموو ئەوانەش دەخۆن کە بوونە داردەستیان. نێزکترین نمونە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر بوو کەدەیگووت؛ من بەسەر پشتی دەبابەیەکی ئەمریکی هاتوومەتە سەر حوکم…هەر بۆیە تاوەکو دواساتەکانی لەسێدارەدانی بڕوای وەهابوو، ئەمریکایەکانی هاوڕێی لە بەندیخانە دەردەهێنن و دەسەڵاتی پێ دەبەخشنەوە. ٣

لەم گۆشە نیگایەوە ئەمریکانزم هەمیشە پشتگیری ئەو حزب و کەسایەتیانە دەکەن کە بێ ویژادن و هەستمردوون و لەهەموو کاتێکدا دەتوانن بارودۆخەکان پێبکەن لەقەیران و خوێن، و خەڵك برسی بکەن. بێگومان ئیسلامی سیاسی (شیعی و سونی) و ڕژێمەکانی وەك ئێران و تورکیا وسوریا وحزبە ئیسلامیەکانی دیکەش لەناو هەمان هاوکێشەی ئەمریکانیزمدان و فاکتۆری قەیرانن. ئەمریکا بوونیان بە پێویست دەزانێت، تەنها کار دەیکات ئەوەیە جارجارە سنوورداریان دەکات.
لێرەوە هەموو گروپێکی چەپی ڕاستەقینە و هەموو گروپێکی ڕۆشنبیران لە دەرەوەی نیولیبرالیزمی ئەمریکایی کاربکەن و بنوسن و بیروڕای

خۆیان دەربڕن، بەر فشار و گەمارۆی هێزە لۆکالیەکان دەبنەوە و دەنگیان خەفە دەکرێت و فەرامۆشدەکرێن و لەپۆستی حکومی و پەڕلەمانی و وەزیفی شیاو بەخۆیان دووردەخرێنەوە. لەباری دیکەداشدا بوونی مەعنەوەی و فیزیکیان دەکەوێتە مەترسیەوە.

بێگومان ئەمریکا هەمیشه لەڕێگەی ئەو بودجەیەی تەرخانی کردووە بۆ ڕێکخراوە مەدەنی NGO و میدیاکاران، فیگوری نیولیبرال و میدیاکاری بەتاڵ و سیاسی سوپەر ستار دروستدەکات. زانکۆی ئەمریکی و زانکۆ تایبەتەکان لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەشێکن لەو سیاسەتەی کە چینێکی ئۆرستۆکرات لە لۆکالەکاندا دروستدەکەن، بۆ هیچ نا، تەنها بۆ بڵاوکردنەوەی هەڵسوکەوتی ئەمریکانی و لایف ستایلی ئەمریکی و تێڕوانینی نیولیبرالیزمانە لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. بێگومان ئەم توێژە ئۆرستۆکراتە، ئەمریکەن لایف ستایلی و ماگدۆنالزییە، لەداهاتوودا پشتگیری دەکرێن بۆ وەگرتنی پۆست و پلە و وەزیفەکان لە کایە لۆکالیەکاندا، بەڵایەکی ترن بۆ ڕێخۆشکردنی دزینی سامانی کۆمەڵگەکان. هەر بۆیە سەیر نییە چ لەهەولێر و چ لەسلێمانی ئەمریکا و بریتانیا زانکۆکانی خۆیان کردۆتەوە، هەر یەکەو لەژێر ناوێکدا ئەمیان بەناوی زانکۆی کوردستان و ئەویتریان زانکۆی ئەمریکی.

ئاوەها لەڕێگەی ئەم میدیاکار و ڕاوێژکارە ئەکادیمیست و ڕێکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگە مەدەنی NGO و زانکۆی ئەمریکی و ڕاپۆرتنوسی سەفارەتەکان، ئەمریکا دەم و لووت و گوێچکەی خۆی دەخاتە ناو ئەو کۆمەڵگەیانەی خاوەنی سامانی گەورەی سەر زەوی و ژێر زەوین. ئاوا بە پلەی یەکەم سەفارەت و کارمەندەکانیان لەپشت مەکینەی دروستکردنی قەیرانەوە وەستاون، و بەپلەی دووهەم ڕێکخراوەکانی بەناو کۆمەڵگەی مەدەنی NGO و خێرخوازیەکان. هەموو ئەمانە ئەرکی سەرەکیان ڕاپۆرتنوسینە لەمەڕ خەڵکی ناوچەکە و چۆنێتی بیرکردنەوەیان و سیاسەت و حزبە سیاسیەکان و کولتور و ئاین و جوڵەی سیاسی و حەزەکانیان. ووردەکاری وەها لەڕاپۆرتەکانیاندایە کە ئەقڵی خەڵکی لۆکالی ناوچەکە مەزندەی ناکات. بێگومان لەسەر بنەمای هەزارەها ڕاپۆرتی ڕۆژانەی ئەم ڕاپۆرتنوسە مۆدێرنانە، سیاسەتی بردنی قووتی خەڵکی ناوچەکە پیادەکرێت.

بەمجۆرە ئەمریکا قەیران بۆ میللەتان دەخوڵقێنت، ئەویش لەڕێگەی جوڵاندنی ئەم حزب و فیگورانەوە کە لەهەموو شوێنێکدا بە تەزکیەی سەفارەت و بێگانەکان لەحزب و ڕێکخراوەکاندا دانراون، بۆ هیچ نا،

تەنها بۆ ئەوەی پارەی زیاتر بۆ قاسەی ئەمریکی پەمپ بدرێت. کە قەیرانەکانیش دەگەنە خاڵێك پەمپی پارەکە لە کار بخات، خۆیان دەبنە فریادڕەس، بێگومان ئەمە سروشتی ئەمریکانیزمە ئەمەش بەگشتی ناوی (ڕیکۆلۆنیالیزەکردنە – recolonisation) بەمانای دووبارە کۆلۆنیالیزەکردنی وڵاتانە.

گرنگە ئاماژە بەوە بکەین، کە داگیرکردنی ڕاستەوخۆ وەك مۆدێلێك کە لەسەردەمی کۆلۆنیالی بریتانی و فەڕەنسی و ئیتاڵی هەبوو، پارەو سەرباز و خوێنی تێدەچوو. شۆڕش و هەڵگەڕانەوە و قەیرانی ناوخۆی بۆ حکومەتانی داگیرکەر دروستدەکرد. تەنانەت مۆدێلی (پۆست کۆلۆنیال) یان (دوای داگیرکردن) چیتر بەکەڵکی فراوانبوونی بازاڕ وبازاڕی جیهانگیری و گڵۆباڵیزم نایەت.

لە مۆدێلی پۆست کۆلۆنیالدا دیکتاتۆرێکی وەك سەدام، ڕژێمی شای ئێران و قەزافی و حافز ئەسەد و…هتد پشتگیریدەکران، ئەوانیش بەخۆیان و سوپا گەورە ترسناك و بە پشتگیریی ئەمریکاوە، دەبوونە پارێزەری بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا. نابێت ئەوە ڕووداوە لەبیر بکەین کە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر لە هەشتاکاندا کاتێك دەوڵەتانی ئۆپێك نرخی نەوتیان لەبازاڕی جیهانیدا بەرزکردەوە و بۆرسەی ئەمریکا قەیرانی تێکەوت، دەوڵەتی سعودیە هەناردەی نەوتی خۆی زیادکرد و نرخەکری بەرز نەبۆوە، لەولاشەوە سەدام حوسێنی دیکتاتۆر نەك هەر پابەند نەبوو بە بڕیاڕی بەرزکردنەوەی نرخی نەوت، بەڵکو لەژێرەوە وەك ڕاپۆڕتە نهێنییەکان باسیدەکەن، نەوتی خاوی بە بەلاش بۆ ئەمریکاییەکان پەمپدا…بەڵام ئەم دیکتاتۆرە پۆست کۆلۆنیالانە جارجارە شێت دەبن و سوپاکانیان لەدژی بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا بەکاردێنن و ململانێ دەستپێدەکەن…هەربۆیە میتۆدی نوێی ئەمریکا لێدانی ئەم ڕژێمە پۆست کۆلۆنیالانەی ڕۆژهەلاتی ناوەڕاست بوو، لەڕێگەی پشتگیریکردنی (بەهاری عەرەبی) و خەتی ئیسلامی سیاسی لەناو هەژموونە نوێیەدا. ئامانج وەك دەیبینین کۆی ناوچەکە لە یەمەنەوە بیگرە تاوەکو کەندا و سوریا و ئێراق و ئێران و تورکیا و لیبیا و میسر لەژێر مەترسی ئەم گروپانەدا دەژیت و گیرۆدەی ئیسلامی سیاسیە. خەڵکی ناوچەکە لەنێوان ڕژێمێکی گەندەڵ و ئۆپۆزیسیۆنی ئیسلامی و شێواز ئیسلامی د□ش داماوە. بەم میتۆدە، لەنێوان دیکتاتۆر و ئیسلامیزمدا، ئەمریکانیزم هەناسەی بزواتی چەپ و بزواتی کرێکاری دەخنکێنێت و خەونەکانی ئازادی میللەتان دەخنکێنێت و بەلاڕێیدا دەبات.

لەڕووی مۆدێلی نەتەوەیی و نیشتمانی پۆست کۆلۆنیالەوە کە لە

قەوارە بەزۆر سەپاوەکانی وەك ئێراق و ئێران و سوریا بوونیان هەیە، ئەوا ئامانجی ئەمریکانیزم ئێستا ئەوەیە دەوڵەتۆچکەی پارچە پارچە دروستبن، نەك بۆ وەدەستهێنانی ئازادی و سەربەخۆبوونیان، نەخێر، بەڵکو بۆ قووڵکردنەوەی لۆکالیزم و کردنی ئاین و کولتور بە شوناسی سیاسی و تیژکردنەوەیان لەدژی یەکتری.

بۆ نمونە؛ ئەمریکا لە سێپتمبەری ٢٠١٧ دژی ڕیفراندۆمی هەرێم بوو، نەك لەبەرئەوەی چینی سیاسی کوردی دەسەڵاتداری بەدڵ نەبوو، نەخێر، چونکە ئەو ڕیفراندۆمە هەرکەسێك لەپشتیەوە بێت، ئەوا بنەما تراديتسیۆنەکانی و نەریتەگەرایيە نەتەوەیەکانی کوردی زیندووەکردەوە، شوناسێکی نەتەوەیی کوردیی بۆ سەربەخۆیی و کوردبوونی دەکردە بەڵگەنامەیەکی مێژوویی. ئەمەش لەگەڵ ئەو مۆدێلە لاوازە نییە کە ئەمریکانیزم نەخشەی بۆ کێشاوە. بەمانای مۆدێلی ئەوان ڕاستە دانپێدانانە بە سەربەخۆییەکەی هەرێم و پاراستنی شوناسی لۆکالی و نەتەوەیی، بەڵام دەبێت قەوارەی سەربەخۆی لاواز و پڕ نیگەرانی بین و ئاسۆگەی دیکەی لەخۆدا هەڵنەگرتبێت. هەر بۆیە دوو جوڵەی کرد یەکەم؛ پاڵپشتی هێزە مەزهەبیەکانی شیعەی کرد. دووهەم ؛ تەوژمێکی دژە سەربەخۆیبوونی لەناو خەڵکی کوردستاندا خۆی دروستکرد. ڕۆشنبیر و میدیاکارەکانی خۆی خستە گەڕ بۆ دروستکردنی ئەو کەش و هەوایە. زیرەکیەکەی لەوەدا بوو پەلاماری تەوژمی پۆپۆلیستیان دا لە کوردستاندا و کۆی ئەکتی سەربەخۆییان پابەندکردەوە بە ئەزموونی خراپی حوکمی بیست و حەوت ساڵەی هەرێم. بەمەش وەك هەوێری ژەهرێك وەها بوو زۆربەی ڕۆشنبیر و سیاسی ئەم هەویرەیان خوارد، بێئەوەی مێژووگەرایانە لە پرسەی دروستبوونی ڕۆحی نەتەوە و شوناسی نەتەوەیی خۆیان بڕوانن.

مەبەست لەم نمونەیە هەڵسەنگاندنی کردەی ڕیفراندۆم نییە، بەڵکو تێگەیشتنە لەوەی کە ئەمریکانیزم لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە ڕەگە مێژوویە قووڵەکانی شوناسی نەتەوە و کولتور بجوڵێنێت، لەگەڵ هیچ ئەکتێك نییە نەوەیەکی تر بێن ڕەخنە لە (ئەکتە نەتەوەییەکان) بگرن و ئەو بەشە ناتەواوەی تەواوبکەن. لەگەڵ هیچ جوڵەیەکدا نین کولتوری ناوچەکە بخاتە بەردەم هەڵبژاردن و ململانێیە دروستەکانی خۆیەوە. بۆ زیاتر پشتگیری ئەم بۆ چوونە دەبێت لێرەدا ئاماژە بە ڕیفۆرمی (دکتۆر موسەدەق) بکەین لەدژی گەندەڵیەکانی شای ئێران و دەرئەنجام شای دەرپەڕاند. دکتۆر موسەدەق دەیویست گەلانی ئێران خۆیان نەوتی خۆیان بفرۆشن و شوناسە نەتەوەیی و ئاینی و مەزهەبیەکانی خۆیان لەناو خۆیاندا بۆ کاریگەری دەرەکی

یەکلاییکەنەوە. بەڵام لەساڵی ١٩٥٣ دا سیای ئەمریکی، کۆدێتایەکی بۆ ڕێکخست و فڕیاندایە زیندانەوە، وەك چۆن ئەمریکاییەکان دوای چەندەها ساڵ دانیان بەوەدا نا، کە کۆدێتاکەی هێنانەوەی شای ئێران دەزگای سیای لەپشتەوە بووە٤

لە ئێستاشدا هەمان گەمە دێرینەکەیە ، بەڵام بە میتۆد و پلانی نوێیەوە، ئەویش تیژکردنەوەی شوناسی گروپە مەزهەبی و تایفی و نەتەوەییەکانە، و پڕکردنیانە لەنیگەرانی و بێ متمانەیی لە نێوانیاندا. کردنی شوناسە کولتوریی و ئاینیەکانە بە دیسکۆرسێکی سیاسی، بەجۆرێك دژایەتی یەکتر بکەن، چونکە نیو لیبرالیزم لەڕێگەی بیرمەندە ساختەکانیانەوە لەو بڕوایەدان؛ کە کولتورەکان لەدژی یەکتر لەزۆرانبازیدان. وەك چۆن چەمکی (ململانێیی شارستانیەکان) ی هێنایە ئاراوە، کە لەڕاستیدا قسەیەکی بێمانا نەبێت، هیچیتر نییە. چونکە شارستانیەتیەکان یەکتری تەواو دەکەن، کولتورەکان یەکتری تەواو دەکەن، موزیکی میللەتان یەکتری تەواو دەکەن. کولتوری خواردن و بازرگانی و پیشەی دەستی ژیانی شارستانی نەك لەزۆرانبازیدا نین، بەڵکو بەبێ یەکتری و لەگەڵ یەکتردا نەبێت توانای بەردەوامیان نییە. بەڵام ئەوە ئەمریکانیزمە لە دوورگەیەکی دوورەوە دێت و دەیەوێت کولتورەکان بکاتە دڕودرنج لەیەکتری و سیاسەتی دژایەتی کولتورەکان و دژایەتی شوناسی نەتەوەیی لەناوچەکەدا پیادە دەکەن.

گرینگۆکان لەڕێگەی سیاسیەکانی ناو حزبە لۆکالی و ڕێکخراو و بەناو کەسایەتی و بەناو ڕاوێژکارەکانەوە دێنە نێوان ئەم پارچە پارچەییە پۆست کۆلۆنیالیەوە و کاریان لەسەر دەکەن. وەك لە بەهاری عەرەبیدا بینیمان دیکتاتۆرەکان ڕۆیشتن، بەڵام بۆ نمونە (لیبیا) بۆتە چەندەها ناوچەی دژ بەیەك ، سوریا لەسەر زەوی پەرتبووە و ئێراقی دوای سەدامیش هەر بەناو یەکگرتووە و لەداهاتوودا ئێران و تورکیاش یەکگرتوویی بەزەبریان هەڵدەوەشێتەوە. بەمەش گروپ و نەتەوەکانی ناوچەکە چۆن پێشتر لەقەیرانی خوێناویدا بوون، ئاوەها دیسانەوە لە مۆدێلی تازەی نیولیبرالیزمدا دەکەونە ناو قەیرانی خوێناوی نوێوە.

لەناو ئەم فەوزای ئێستای ناوچەکەدا، فیگورێکی پۆست مۆدێرن و ئەمریکانی وەك (مەلیك سەلمان) ی گەنج لە سعودیە لەناو خانەوادەی (ئال – سعود) پەیدا دەبێت و هەژموونی ترادیتسیۆنی نەوەی کۆن ڕادەماڵێت. بەڵام دەبێت تێبینی ئەوە بکەین ڕاستە بە پۆپۆلیستی و هەرای مۆدێرنبوون و عەلمانیبوون دەستپێکرد، بەڵام [illegible]

کەم و تەنها لەفۆرمدا نیشتۆتەوە، چونکە هێشتا سەربڕین و دەست بڕین و فڕاندن و ئازادی بیروڕا وەك خۆیەتی. بێگومان ئەمریکانیزم لەوەش زیاتر ڕێگە نادات (بنەما وەهابیەکانی) ئەم ڕژێمە بگۆڕدرێت کە بێگومان خزمەت بە سیاسەتی نیو لیبرالیزم دەکات لەناوچەکەدا، بەمانای ئەوەندە دەگۆڕن کە تەنها بەشی نەشتەرگەری جوانی ستایل ئەمریکایی بکات.

بەمشێوەیە نەریتە کۆنەکانی عەرەبایەتی و کوردایەتی و ئیسلامەتی و شۆرشگێڕی تەقلیدی دەگۆڕدرێت بە فۆرمێکی تر کە لەگەڵ ئەمریکانیزم و شۆیەکانی سیاسەتدا بگونجێت. ئاوەها لەم شۆ و نمایشە ئەمریکانیەدا، فیگوری سیاسی لەناوچەکەدا وەك (سوپەر ستار) یان لێ دێت چۆن لەپڕ بەناوبانگ دەبن ئاوەهاش لەپڕ دەبن بەهەڵم و هیچ بەجێناهێڵن. وەك هەمبەگەری مەگدۆنالزیان لێ دێت تەنها تامی هامبەرگەری ڕاستەقینە دەدات و تامەکەی وەهمیە و تێربوونیش تەنها بۆ کاتێکی کورتە. ئاوەها سیاسی ئەم ناوچانە، دەبنە کرێکارە هەرزانەکانی ناو مەتبەخی ماگدۆنالزی نیولیبرال، بێ مێژوو و بێ بەها، چۆن پەیدا دەبن ئاوەها وندەبن.

میتۆدی نوێی ئەمریکانیزم و لیبرالیزمی نوێی ئەم مەتبەخی مەگدۆنالزە لەڕێگەی سەفیرەکانیان و ڕاپۆرتنوسەکانیانەوە، حکومەت و حزب و کەسەکان دەجوڵێنن، پۆپۆلیزم و ئیسلامیزم و مەزهەبیەت تیژدەکەنەوە، گەندەڵەکان بەبەرگی تەکنۆقرات و بەشێوازی یاسایکردنی گەندەڵی جارێیکتر نمایشدەکەنەوە. ئاوەها لەم کەرنەڤاڵە نیولیبرالیەتدا سەرمایەداری لەپڕ دەبن بەسیاسی و مەلای واعیزی سەر شاشە دەردەکەون و دەبنە ئەندام پەڕلەمان و منداڵی سەکردەکانیش کە لە ئەوروپا و ئەمریکا گەورەبوون دێنەوە ناو وڵات و گەمەی خۆیان دەکەن.
لەدێر زەماندا بریتانیا وەك هێزێکی ئیمپریالی تەقیلدی، خەڵکیان دەناردە ناو شۆڕشەکان و ئەوانە دەبوون بەپاڵەوان و سەرکردە و ڕووداوەکانیان ئاڕاستەدەکرد. ئەمانە ئەم پیاوی بریتانی و هەندێك جار ئەمریکایانە دوای مردنیشیان لە یادەوەری میللەتاندا ماونەتەوە وەك شۆرشگێڕ، بەڵام هەر کاتێك زانیوویانە خەریکە دەبن بە ڕەمزێك و نەوەی داهاتوو بۆ گەڕان بەدووی سیاسەتێکی نوێ و شوناسێکی بەکاریدن□ن، ئەوا ئەرشیفەکانیان ئاشکرا کردووە. بەڵام لەم سەدەی بیست و یەکەدا و پۆست مۆدێرن و گڵۆبالیزەیشنەدا چیتر ئەم مۆدێلە درێژخایەنە پێویست نەماوە. چونکە لەهەشتاکانەوە ئەمریکانیزم میتۆدی دیکەی تاقیکردۆتەوە‌ وەك دروستکردنی ئەفغان

عەرەب و قاعیدە لەڕێگەی عەبدوڵا عەزام و ئوسامە بن لادن و ئەیمەن زەواهری و موخابەراتی پاکستانەوە. بەڵام کاتێك ئەمانەیش دەبن بەگرفت، بنەمای گەمەکە دەگۆڕدرێت، ئەمریکانیزم مۆدێلی خواردنی سەفەری یان بڕێین مۆدێلی ماگدۆنالز پەیڕەو دەکات، دێت و ئیسلامیزم لەو خەتە ئیخوانییە نەریتگەراییە و عەزامی و سەیدقوتبی و حەسەن بەنیاییەی دەردهێنێت و دەیکاتە قاپی سەفەری و ماگدۆنالیزەی دەکات.

چۆن ئەمە دەکات؟ بۆ ئەوەی لەم ماگدۆنالیزەیە تێبگەین نمونەی پیاوێکی شەرمنی وەك (ئەبوبەکر بەغدادی) وەردەگرین کە ئەمریکاییەکان باش دەیانزانی ئەم پیاوە شەرمن و بێدەنگە، دەستە ڕاستی (ئەبوموسەعەب زەرقاوی) ئەمیری قاعیدە بوو لە ئێراق، کەچی لەزیندان دەیهێننە دەرەوە و دوایش دەیکەن بەسەرکردەیەکی ئیسلامی جیهادی توندڕەو لە باشووری ئێراق و شتێك دادەمەزرێنێت بەناوی داعش و دژایەتی خۆی بۆ ڕێکخراوی قاعیدە ڕادەگەیەنێت. بەمەش ئەمریکانیزم وێنەی جیهادیەکان دەگۆڕێت لە جیهادیستی تەقلیدییەوە بۆ جیهادیستی ئەمریکان ستایل. بەمشێوەیە دەرکەوتنی (ئەبوبەکر بەغدادی) بە کاتژمێرێکی دەستی (ئۆمێگا) ی شەش هەزار دۆلاریەوە لە مزگەوتێکی موسڵدا، و بەم ڕەمزە لایف ستایل ئەمریکانیەوە سەرەتای ستایلێکی نوێ و بۆ پەردەی لەناو ڕەوتە جیهادییە نوێیەکاندا بانگەشە دەکات، ئەمریکانیزم دەیەوێت بەم وێنەیە، لە وێنەی پیاوە کۆنەکەی خۆی (بن لادن) ڕزگاری بێت.

ڕاستە خانەوادەی (بن لادن) لەگەڵ خانەوادەی (جۆرج دەبلیو بوش) لە بازرگانی نەوتدا شەریك بوون، بەڵام کاتێك پیاوە ئیسلامییە، سعودیە ئەفغان عەرەبە دروستکراوەکەی سیای ئەمریکی هەڵدەگەڕێتەوە لە ئەمریکا و لەسەر شاشەکان دەردەکەوێت، ئەو بە جلێکی سادەو کڵاشنکۆفێکی شان و دەوو دەستی سادەوە دەردەکەوێت. ئەم وێنەیە وێنەی (ئوسامە بن لادن) ی ملیۆنەرە کە نایەوێت وەك ملیۆنەرێك دەربکەوێت، کەچی ئەبوبەکری بەغدادی لەڕەچەڵکدا هەژار دێت و ئەم نەریتە جیهادییە ئایدۆلۆژییە خاکییە دەگۆڕێت بە پیاوێکی هەژار کە وەك (بیزنس مان) بە کاتژمێری ئۆمیگای شەش هەزار دۆلاریەوە و دونیایەك بڕی گاردەوە لەمزگەوتێك دەردەکەوێت. جلەکانی گرانبەها و گرتەی کامێراکەی لەکامێرا هەرە بەرزە (Full HD) و نەك کڵاشینکۆفی خۆی پێ نییە، بەڵکو لەجیاتی کڵاشینکۆف زوو زوو بەمەبەستەوە کاتژمێرەکەی دەردەخات. بەمەرجێك (ئوسامە بن لادن) هەمیشە کڵاشینکۆفەکەی وەها دادەنا کە بەرچاو بێت.

ئاوەها وێنەکانی ئەمریکانیزم دەبینین لەنێوان دووپیاوی سیای ئەمریکدا، دوو وێنەی شێی ئەمریکی جیاوازمان نیشاندەدەن؛ ئەوەی هەشتاکانی سەدەی بیست و ئەوەی دووهەزار و چواردەی سەدەی بیست و یەك. وێنەی شۆڕشگێڕی تەقیلدی و شۆڕشگێری سەفەری، سمبولی ئەویان کڵاشینکۆفە و ئەویتریان کاتژمێری ئۆمیگای شەش هەزار دۆلاری. بەم شێوەیە بەغدادی سەرەتای ئێرایەکی دیکەی ئەمریکانیزمی لەناو ڕەوتە جیهادیەکاندا بانگەشەکرد. بەو کاتژمێرە ئۆمیگا و گرتە ڤیدوێیەکی های کوالێتیەوە لەموسڵ، سەرەتای گۆڕانی گەمەکە لەئاسۆگەدا دەرکەوتێ. بەجۆرێك، کە قاعیدەی (ئەیمەن زەواهیری) لەدژی ئەم وێنە نوێیەی ڕەوتە جیهادیهی ئێراق بوون، چونکە ئەوان وەك فیگوری دروستکراوی سیای ئەمریکی و دڕێژبوونەوەی ئەفغان عەرەب، هەستیانکرد چیتر بەکەڵکی ئەم سەردەمە نەماون و بەسەرچوون…

ئاوەها داعش وەك سوپەرستار وەهابوون چۆن پەیدابوون ئاوەها ڕۆیشتن، بەمەرجێك قاعیدە سەر بە نەوە نەریتگەراییە ئیسلامیزمەکە بوو، بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێین، سەرەڕای لاوازبوونی وزەی عەسکەری قاعیدە، هێشتا ڕەگە مێژوویی و ئایدۆلۆژیەکەی کاردەکات و تەنها خواوەندەکان دەزانن ئەمریکا بۆ کەی هەڵیگرتوون! داعش بەپێچەوانەوە مۆدێلە مەگدۆنالزەکەی ئیسلامی سیاسی بوو، زۆر زوو سەرف بوو.

بۆئەوەی زیاتر لە مۆدێلی ئەمریکانیزم و گەمەکەی تێبگەین لەناوچەکەدا لە نمونەی داعش دەرناچین و ئاوڕێك دەدینەوە، بەوەی چۆن لەماوەی چوار ڕۆژدا، بەمانای لە ٦ حوزەیران تاوەکو ١٠ ی حوزەیران (یونیو) ٢٠١٤ داعش شاری موسڵیان داگیرکرد. پرسیارەکە تاوەکو ئەمڕۆ ئەوەیە؛ چۆن ئەم هەموو سوپایە بەرامبەر چەند کڵاشنیکۆف بەشانێك هەڵاتن؟! بەڵام دەرئەنجامەکان دیاربوو، بەوەی ئەم داگیرکردن و کشانەوە بەپەلەیە لە موسڵ، وڵاتانی کەنداو و تورکیا و ئێرانیشی هەژاند. ئیدی هەزارەها گرێبەستی کڕینی چەك لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی ئیمزاکرا و چەکی ئەمریکی کە ئێستا بەکەڵکی ئەمریکایەکان نەماون و سەد قات لەوە نوێتریان هەیە، ناوچەکەی تەنیوەتەوە. ئەمریکا وەك ئەو تلیاك فرۆشە وایە کەسەرەتا تلیاکت بە خۆڕایی دەداتێ بەڵام کە موعتاد بوویت بەگران و سەد قات پێتدەفرۆشێتەوە…بەمجۆرە چەکی ئەمریکی لەڕێگەی تورکیا و قەتەرەوە لەسەرێکەوە درا بەداعش، لەسەرێکی ترەوە بە کورد و سوپای ئێراقی.

بەمجۆرە لەترسی بڵاوبوونەوەی چەکی ئەمریکی لەناوچەکە، دەوڵەتانی

کەنداو و تورکیاش بۆ ڕاگرتنی هاوسەنگی سەربازی خۆیان، وورده وورده کەوتنە کڕینی چەکی نوێی ئەمریکی. بەمجۆرە دەخیلەکان بەتاڵدەبوونەوە، بەتایبەت تورکیا کەوتە تەڵەی ئەو فۆبیایەی، کە کورد چەکی ئەمریکی بەدەستە و دەخیلەکەی لەجەنگ و سوپادا ڕۆژ بەڕۆژ بەتاڵ و بەتاڵتر دەبێتەوە. ئێستاش لەلایەك ئەمریکا گەمارۆی ئابووری خستۆتە سەر تورکیا و لەلایەکیش سوستێمی بەرگری ڕۆکێتی لە کەنداو کشاندۆتەوە، بەمانای گەمارۆی سەربازی خستۆتە سەر کەنداو وبەئاشکرا داوای پارە دەکەن و تورکیاش لەبەردەم نابووتبوونەدایە، بەمجۆرە ئەمریکا بەری داگیرکردنی موسڵ بەهێواشی و لەسەرخۆ دەچنێتەوە.

دەبێت هەمیشه ئەوەمان لەبەرچاو بێت، بەتایبەت بۆ ئەو بزواتە سیاسیە لۆکالانەی دژی گەندەڵی کاردەکەن، کە ئەمریکا و ئەمریکانیزم هەرگیز دژی گەندەڵی و گەندەڵکاران نین، بەڵکو ئەوانە بۆ سیاسەتی نیولیبرالیزم وەك ئەو مریشکە وەهان کە هێلکەی ئاڵتونیان بۆ دەکەن و هەمیشه داڵدە و پشتگیریان دەکەن. بچوکترین نمونە؛ هەر لە ئێراقدا و تەنانەت پێش شەڕی داعش وەزیری بەرگری ئێراقی پێشوو (عبد القادر العبیدي) ، بەپێی لێدوانی ئەندام پەڕلەمانی پێشووی ئێراق (هاشم الدراجی) کە لە لیژنەی پەڕلەمانی بەدواداچووندا بووە دەڵێت؛ جەنابی وەزیر (دە ملیار دۆلار) ی بۆ چەند گرێبەستێك ئیمزا کردووە کە لەبنەڕەتدا شتومەکە سەربازییەکان هەندێکیان نرخیان چل هەزار دۆلارە بەقازانجەوە، کەچی ملیۆنەها دۆلاری بۆ سەرفکراوە! یەك فڕۆکەی جەنگی نرخی دووسەد هەزار دۆلار بووە، کەچی جەنابی وەزیر بەدوانزە ملیۆن دۆلار کڕیویەتی! دوایش جەنابی وەزیر سەفەر دەکات بۆ ئەمریکا و لەپڕ وندەبێت. دوایی دەردەکەوێت کە لە ئەمریکا پاڵیداوەتەوە و نەشتەرگەری دەموچاوی خۆی کردووە!٤…ئاوەها بەڕێزان ئەمریکانیزم کاردەکات، دەموچاوەکان وەك وەزیری پێشووی ئێراق دەگۆڕێت! بەمشێوەیە گەندەڵی لەڕێگەی ئەمریکانیزمەوە ڕەهەندێکی گڵۆبالی و یاسایی وەردەگرێت.

جوڵەیەکی تری ئەمریکانیزم لە کوردستانی باشوور بەمجۆرەیە، بەوەی دەیەوێت لە بەها نەریتەگەراییەکانی شۆڕشی تەقلیدیی کوردیی بدات کە لە ناوەڕاستی پەنجاکانەوە درێژ دەبێتەوە، بەمانای دەیەوێت پیرەکانی شۆڕش فڕێبداتە دەرەوەی بازنەی دەسەڵاتەوە. بێگومان لەڕێگەی چین و توێژێکی نوێ، کە لەهەناوی هەمان چین و توێژی شۆڕشەوە لەدایکبوون. ئەمانە منداڵە ئەمریکی و لەندەنیەکانی سەرکردە زیندوو و مردووەکانی شۆڕشی کوردین.

ڕاستە ئەم منداڵانە لە دەموچاودا جیاوازن، لەبەرگ و زمانزانین و ستایلی ژیانی ڕۆژئاوایدا جیاوازان، بەڵام لە جەوهەردا کوتومت کۆپی نەوەی پێش خۆیانن. لەسەر بنەمای ئەم کۆنسێپتە ئەمریکانییەی سەرەتاکانی گۆڕانکاری لە هەرێمی کوردستاندا لە ئاسۆگەدا خۆی دەرخستووە؛ ئەویش لەڕێگەی ڕاماڵینی نەوەی کۆنی شۆڕشە کە لە دەسەڵاتدان، بەنەوەی تازەی مۆدێرنی لەدایکبووی هەمان نەوە، بەڵام سەد دەر سەد پڕۆ ئەمریکایی.

ئاوەها چ لە زۆنی زەرد و لە زۆنی سەوز و مۆر، لەڕێگەی پشتگیرکردنی هەژموونی ئەمریکانیزم لە ناو حزب و بزواتەکاندا، ئەم چینە و توێژە پیرانەی شۆڕشی کوردی تەقلیدی، لەڕێگەی منداڵە ئەمریکی و لەندەنیەکانەوە ڕادەماڵرێن و پێگەی سەرۆك و جێگری سکرتێری گشتی و ڕێکخەری گشتی گەر لانەبرێن ئەوا تەواو کاڵدەبنەوە و ڕەمزی دەکرێن. تەنانەت لەناو کۆنزەرڤاتیڤترین حزبی کوردی وێنەی سەرۆك تەواو کاڵدەبێتەوە بە هەژموونی نەوەیەکی ئەمریکی و پڕۆ ئەمریکیەکەی. لە ناو سۆسیال دیموکراتی کوردیدا ئەو نەوەیەی لە لەندەن گەورە بوون، هەمان ئەرك جێبەجێدەکەن و سیاسەتی ماگدۆنالیزەکردنی یەکێتی ووردەووردە دەستیپێکردووە. لەناو گۆڕانیشدا منداڵە لەندەنیەکان دەمێکە هەموو سامانی گۆڕانیان بەتاپۆی ڕەش لەبندەستدایە و بەو ئاڕاستەیە کاردەکەن، کە نەوە کۆنەکەی باوکیان دەربکەن. تەنانەت کە وەفدە ئەمریکی بێگانەکان دێن، سەرەتا لەگەڵ ئەم دوو منداڵە لەندەنیەدا کۆدەبنەوە، وەك چۆن لەناو یەکێتیشدا هەمان چیرۆکە. لە پارتیشدا بەهەمان شێوەیە.

لەکۆتایدا، من وای بۆ دەچم ساڵی داهاتوو، ساڵی کۆنگرە حزبیەکان بێت، تێدا نەوەی کۆن، چ لەناو پارتی و چ لەناو گۆڕان و چ لەناو یەکێتیدا ماڵئاوایی بکەن. بەمەش سەردەم و ئێرایەك کۆتایی پێدێت. لەژێر ئەم چەترەدا دەموچاوی بیزنسمانی سیاسی نیو لیبرالی نوێ، وەك چۆن لە سەرۆکی نەوەی نوێدا بەرجەستەیە، لەدایکدەبن و لەژێر چەتری منداڵە لەندەنیەکاندا کەشێکی نوێی سیاسی دەستپێدەکات، کە کەش و هەوای ئەمریکانیزمە لەناوچەکە.

ڕاستە هەندێك سەرمایە و پڕۆژە دەجوڵێت، بەڵام کۆی کوردستان دەبێتە پڕۆژەیەك بۆ کەرتی تایبەتبوون و فرۆشتنی ئاسمان و زەوی و ئیرادە و کردنی خەڵکی کوردستان بە کۆیلەی کارگەیەکی گەورە و کرێچی و پاسەوانی چینێکی نوێیی سەرمایەداری وەحشی ڕۆژهەڵاتی. بۆ ئەمەش سیاسەت لەیەکەم هەنگاودا بە ئاڕاستەی (ماگدۆنالیزەکردنی کوردبوون) هەنگاو دەنێت. بەمانای بەشمەکخۆرکردنی شوناس و کولتور

و بەها كوردیی و دیموكراتی و ئازادییەكانە. بە بۆ بەهاكردنی زمان و ئەدەب و هونەری كوردی و شوناسی كوردبوون و توانەی لەئێراقبووندا دەستپێدەكات.

بەمجۆرە ئەمریكانیزم گەمە نوێیەكەی خۆی دەكات، ئەویش فڕێدانی قەیرانێكی دیكەی ترسناكە بۆ ناو شوناسە نەتەوەیی و كولتوریی و كۆمەڵایەتییەكانمان. ئەمریكانیزم شۆی دەوێت، كەڕنەڤاڵی خۆی دەوێت، هەربۆیە ئۆپەرای ئەمریكانیزم لەڕێگەی منداڵە لەندەنی و ئەمریكانییەكانی نەوەی سەرۆك و سەركردەكان دەستپێدەكات و شۆیە هەرزانەكەی ماگدۆنالیزەبوونی كوردبوون وەك ئەنفالێكی ڕۆحی بەرۆكمان پێدەگرێت.

پەراوێزەكان؛

١. One Hundred Years of Solitude – Chapter 12*

٢. بۆ زیاتر دەربارەی پشتگیری سیای ئەمریكی لە سەدام لە ١٩٦٣ فەرموون لەگەڵ ئەم ڕاپۆرتەی ئیندیپێندێنتی بریتانی؛
https://www.independent.co.uk/news/world/revealed-how-the-west-set-saddam-on-the-bloody-road-to-power-1258618.html

هەروەها؛ چۆن سیای ئەمریكی سەدامی خستە ناو دەسەڵاتەوە – هارتفۆرد ئەرشیف؛
http://www.hartford-hwp.com/archives/51/217.html

هەروەها ئەم لینكە؛ پێگەی هەواڵە مێژووییەكان –
https://historynewsnetwork.org/article/1066

٣. دەربارەی دانپێدانانی سیای ئەمریكی كە لەپشت كۆدێتاكەی ١٩٥٣ ئێرانەوە بوون فەرموون لەگەڵ گاردیان؛
https://www.theguardian.com/world/2013/aug/19/cia-admits-role-1953-iranian-coup

٤. . https://www.milletpress.com/Detail.aspx?Jiamre=75761&T.
چەند ڕۆژنامەیەكی دیكە كەباسی ونبوونی (عەبدولقادر عوبیدی) وەزیری پێشوی بەرگری ئێراق دەكەن لە ئەمریكا
ڕۆژنامەی (الوطن)؛
https://www.alwatanvoice.com/arabic/news/2012/08/18/309555.htm

l

ڕۆژنامەی (الحیاه) : http://www.alhayat.com/article/1555176

ئەمبابەتە لە کولتور مەگەزین بڵاوبێتەوە؛ /http://cultureproject.org.uk/kurdish

---

پاکیزەی شنگال... دۆزەخی هەمیشەی کچ و ژنانی ئێزدییەکان ... یاسین برایم

(پاکیزەی شنگال... دۆزەخی هەمیشەی کچ و ژنانی ئێزدییەکان)

یاسین برایم _ ڕواندز

-______________

لە خوێندنەوەی هەر ژانرێکی ئەدەبی ، پێویستی بە سەلیقەو تێڕامان و قووڵبوونەوە و دۆزینەوەی وێنە و کۆد ومانا و واتای نێو دێرەکانە ولە هەمانکاتدا ، کردنەوەی دەرگایەکی ترە بە ئاشنابوون بە جوانی و دونیای نێو دەقەکان. بۆ ئەمەش خوێنەر ، دەبێت خاوەن دیدەیەکی ڕەخنەیی و ئەزموونی بێت و بەردەوام لە جیهانی ئەدەبدا نزیك بێت وخەریکی خوێندنەوە و خۆڕۆشنبیرکردن و توانەوە و ڕووچوون بێت بە نێو دونیا گەورەکەی ئەدەب . جا قسەکردن لە سەر هەر ژانرێکی ئەم ئەدەبە ، دەیان تیۆر و ڕێبازو قوتابخانە و دید و بۆچوونی (کۆن و تازە) ، دەبنە کلیك و دەروازە بۆ کردنەوەی دەقەکان .

هەموو ئەمانە بەرهەمی مرۆڤن و بۆ ئەمەش دەکرێت ، لەگۆشەنیگایێکەوە و بە تێڕوانین و تێگەیشتنی خۆمان ، شتێك لەو جیهانە هەڵێنجین و ڕاو بۆچوونی خۆمان بخەینە ڕوو ، ئێمەش بۆ بابەتێکی ئەوها ، ئاوڕێك لە ڕووداو و نمونەی نێو ڕۆمانی (پاکیزەی شنگال)(1) دەدەینەوە . ئازارو خەمەکانی کچ و ژنانی ئێزدیی نێو ڕۆمانەکە ، بەدیدەیەکی مرۆڤدۆستانە وخەمخۆرانە ، ئاشنایان ببین و هەڵگری خەم

و ئازارەکانی ئەوان بین ، بۆئەوەی ئەم تاوانە قیزەوەنە، لە بیر تاکەکانی کۆمەڵگە بە زیندووی بمێنێتەوە و لە بەرچاوان بێت.

ڕۆمانێك ، تژی لە کارەسات و هاوار و خەم و فرمێسکڕشتن. خوێناوی لە خوێنی بێتاوانان و ڕەش لەلایەن هێزی تاریکپەرست و شمشێر بەدەست. شەڕی ناشیرینکردنی هەموو جوانییەکان و لەکەدارکردن وسوکایەتیکردن بە بەهایەکانی مرۆڤ. وێرانکردن وسڕینەوەی سومبلە ئایینییەکان و مزگەوت و پەرستگەو کەنیسەکان وگۆڕی پیاو چاکان و تەنانەت تەقاندنەوەی گۆڕی پێغەمبەران و ماڵی خواش! لە لایەن ئەوانەی خۆیان بە نوێنەری خودا دەزانن. جا هێزێك ئەمە کار و کردەوەی بێت ، دڕندەیی و بێبەزەیی ئەوانە دەردەخات ، کە چ هێزێکی ترسناك و پیس و قین لە دڵن. دەبینین سەرجەم مافەکانی مرۆڤ ، پێچەوانە جێبەجێدەکرێت. مافی منداڵ و ژن و بەساڵاچوان و ئاژەڵان و دارو درەختیش لە ژێرخانەی سفر خۆی دەدۆزێتەوە. لە جێبەجێکردنی فەرمانێکی خودا (بەقسەی ئەوان) ، سەدان فەرمانی خودا پێشێل دەکرێت. ڕۆمانێك ، پڕە لە وشەی غەمناك ودێڕی خوێناوی و وێنە و چیرۆکی ناخهەژێن.

گێڕانەوەی مێژووێکی ناشیرینی ئەم سەدەیە ، کە تێدا نەتەوەی ژێردەست وئایین و مەزهەبەکان و دووچاری چەوسانەوەو ڕەگەزپەرستی وسڕینەوە ولە ناوبردن دەبنەوە. تاوانگەلێك لە پێش چاوی هەموو وڵاتان و گەلانی دونیا ئەنجامدەدرێت. تا نهێش بە چەندین شێواز و ڕێگا و ئایدیا و دەستە و هێزی دەمارگیرو نەتەوەپەرست و تەوژمی سیاسیی و ئایینی توندڕەو و بەرگی جۆراوجۆر، درێژە بەم مێژووە ڕەش و قیزەوەنە دەدەن. کارەساتی شنگال و ئێزدییەکان لەم ڕۆمانە ڕەنگیداوەتەوە . چەندین لایەن و ڕەهەندی ئاڵۆزو جیاواز لە خۆ دەگرێت. لە هەر گۆشەنیگایێکەوە، بڕوانینە بنیات و داڕشتن وکاکڵ و کرۆکی بابەتەکانی ڕۆمانەکە. قسەو باس و وردبینی قووڵ وشرۆڤەکردنێکی تێروتەسەڵی دەوێت.. ڕۆمانێکە ، مێژوو ، سیاسەت ، ئایین ، کۆمەڵایەتی ، دەروونناسی و ئایدیا و فکری توندڕەو و نادادی وچەوسانەوەی مرۆڤ و ژێردەستی و زوڵم و ستەمی ناڕەواو دەیان ڕووداو و دیاردەی ناشیرین وتاوانی بەکۆمەڵ و سەیر ، لە نێو ڕۆمانەکە خۆیان نمایش دەکەن. هەر ئەم تاوانانە بووە وای لە (سەلیم بەرەکات)(*)ی ڕۆماننوسی گەورە کردوە ، ئازارو چەوسانەوەی ئێزدییەکان بکاتە هەوێنی ڕۆمان و پێشانی جیهان بدات.

لە ڕۆمانی (پاکیزەی شنگال) ، ئاه وخەم و کۆژانی سەدان منداڵ و کچ

و ژنی تێدایە. پاکی و فریشتەیی ئەوانەیە کە هێزێکی پیس و دڕندە و لە بەهاو ڕەوشتی مرۆڤ بوون، دایان دەماڵن و دەیانکەن بە کویلە. دەنگی خۆڕاگری و بوێری و چاونەترسی ئەو کچ و ژنانەیە کە بە (نا)یەکانیان. ملکەچی حەزو داواکاری ئەو هێزە نابنەوەو (مەرگ) بە شانازییەوە هەڵدەبژێرن ، نەك دیلی و ژێردەستی. ئەم ڕۆمانە ، ژان و ئازاری ژنە دوو گیانەکانە. خەمی منداڵی بێ لانەو بێ سەرپەرشتیارە. دەنگ و هەناسەی دایکە جەرگ سووتاوەکانە. فرمێسك و گریانی ژنە مێردکوژ وکچە بە زۆر فرۆشراوەکانە. ڕۆمانێك پڕە لە تاوان و چەوسانەوە و خوێن و فرمێسکی مرۆڤە بێتاوانەکانی دەڤەری شنگالە.

بڕیاردەرکردن

هێزێك ، پیشەی خوێنڕشتن و سووتان و گرتن و کوشتن بێت. بۆ ئەمەش هەمیشە بڕیار بەدەستن و هەرچی بیانەوێت دەیکەن و شەرعییەت بەکارەکانیان دەدەن ، تا هێزو ترس لە نێو خەڵك بڵاوبکاتەوە. بڕیار و یاسا و فەرمانە بە پەلە و توندەکانیان ، ژیانی خەڵك دەکەنە دۆزەخ. کاتێك دەڤەرێکی زۆر دەکەوێتە ژێردەستیان و هەموو مرۆڤەکان بەبێ جیاوازی دەگرن و ئازاریان دەدەن. ئەمی رو گەورەکانیان ئەوها فەرمان بە چەکدارەکانیان دەکەن. کە بەچ شێوەیەك مامەڵە لەگەڵ ئەو مرۆڤانە بکەن ، کە لە ژیر َدەستی ئەوان دان. چۆن فەرمانی کوشتن وگرتن و فرۆشتنیان دەدەن .
” هەر کافرێك لەمانە ، بووە مایەی زەڕەزەڕ و دەنگەدەنگ بیکوژن، ئەو منداڵەی دەگری و کپ نابێتەوە پەلی بگرن و بەدیوارەکەیدا بدەن… کچە وشەڕکەرەکان لە ولایەتی موسڵ بنێرن…. ئەو منداڵانەی نێرینەن بیانخەسێنن، تاکو لەسەر بۆ جاهێڵەکان لە بەتەمەنەکانیان جیابکەنەوە و بۆ ماڵەکانی خەلیفە و موجاهید ئەمری خودا گەورە نەبن، ئەوانە کۆیلەی ئێوەن، بە پێی شەریعەتی ئیسلامی دەسکەوتەکانیان ، ژنە لە نێو خۆتاندا دابەش بکەن، ئەوانەی دەمێننەوە بۆ فرۆشتن بۆ بازاڕیان بنێرن….ل262″
بە پێی ئەو لێکۆڵەر وشارەزایانەی لەسەر (داعش) ئەنجامیان داوە ، ئەو زانیاریانەیان پشت ڕاستکردۆتەوە، یەکێك لە ئامانجەکانی داعش ، لە ناوبردن و سڕینەوەی یەکجارەکی ئێزدییەکان و ئایینەکەیان بووە ، بۆئەمەش ئەوەی لە دەستیان هات کردیان. بەڵام خەونەکانیان نەچووە سەر.

خەساندن

کرداری خەساندن بۆ ئاژەڵە نێرینەکانی وەکو (جوانەگا و گا و کەر و ئەسپ) بەکاردێت بە مەبەستی بەهێزبوونی جەستەو سوود وەرگرتن لە کاروباری جووتکردن و بارهەڵگرتن . ئەگەر ئەمە بۆ ئاژەڵ ئازاربەخش بێت. ئەی بۆمرۆڤ چ تاوانێکی گەورەیە ، نێرینەکان بخەسێندرێن و لە پیاوەتیی و شەهوەت و وەچەیان بکەن.دەسەڵاتدارو شارستانیەت و نەتەوە زلهێزەکان . مێژوویەکی ڕەشیان لەم کارە تۆمار کردووە. پاشا و میرو سوڵتان و خەلیفە و والی و بازرگان و پارەبەدەست و شمشێربەدەستەکان . لە کۆشك و تەلار و حەرمسەراکانی(2) خۆیان، سوپایەکی زۆریان لەم خەساوانە هەبووە، بۆمەبەستی تایبەتی خۆیان. ئەگەر بۆ سەردەمی کۆیلایەتی ئەمە ڕەوا بێت ، هەرچەندە ڕەواش نییە. کەچی لە سەردەمی ئێستادا ، ئەمە تاوانێکە لێخۆشبووونیان بۆ نییە ، بە بێ هیچ هۆکارێك کۆمەڵێك منداڵ ، بخەسەندرێن. لەم ڕۆمانە ، دیمەنی بەکۆمەڵخەساندنی تێدایە ، بۆ ئەوەی تا مردن ، دیل و ڕەزیلی دەستی ئەوان بن!

" … ئەو منداڵانەی نێرینەن بیانخەسێنن، تاکو لەسەر بۆ ئەمری خودا گەورە نەبن، ئەوانە کۆیلەی ئێوەن… ل262"

خەتەنەکردن

کارێکی سووك و قیزەوەن ، کە مرۆڤ لە باسکردندا شەرم دەکات، کەچی ئەوان پاکیەتی ئافرەت لەو سونەتکردنە دەبینەوە. دەستدرێژی بکەنە سەرکچان و ژنان و خەتەنەکردنیان بە کارێکی پیرۆز بزانن ، وەك جیهاد سەیربکەن. ئەوانەی لە سەربڕین رزگاریان بووە و نێرەی بنبڕینیان دێتە سەر!. ئایا ئەمە کاری پیاو وکەسانی ئایینییە ، دەست و پەنجەی لێ هەڵدەکەن و روو دەکەنە نێو گەڵیان. دەبێ ئەو چەقۆ بە دەستانە، پرسیاریان لە خۆیان کردووە، ئاخۆ دایك و خۆشك و کچی خۆیان خەتەنەکراوە وخۆیان خەتەنەی دەکەن؟ یا جورئەت و ئازایەتیان تێدایە ، دەرپێ لە خوشك و دایکی خۆیان بێنە خوارو خەتەنەیان بکەن؟! ئەی خەتەنەکردن و کوشتنی شەهوەت و حەزی ئەم هەموو کچ و ژنانە لە پێناوچی!! خۆ ئەوان بەخێوکەرو ڕێپێدراوی ئەوان نین ، تا ئەم کارە بکەن. لێرەشدا باس و گێڕانەوەی ئەوانە دەخەینە روو ، کە هەموو مرۆڤایەتی شەرمەزار دەکات.

" لە خەتەنەکردنی دوو مانگ لەمەوبەری ، هەربەتەنیا ئەو خەتەنە نەکرا، گەلێ ژنی لادێی دیلی دیکەشیان لە گەڵ ئەو دا خەتەنەکرد…. ل258"

" تۆ ئێزدییەکی قەحبەی کافری… بڕیار دراوە خەتەنەت بکەین، ئەو پنتکە زیادەیەت ببڕن. سوپاسی خودا بکە کە ناتسووتێنین و

هەڵتناواسین. ل266″

” بەسەزمانە … باسی بۆکردم چۆن بە زۆر لاقە کراوە لە لایەن ئەمیرێکی شیشانییەوە… دواجار هەلاتبوو، بەڵام گرتیان و بردیانەوە…. بەزۆر و بەشێوەیەکی سەرەتایی و دڕندانە خەتەنەیان کردبوو…. ل196″

لاقەکردن و سوکایەتیی پێکردن پیشەی هەمیشەیان ، بڕوانە ئەو کیژو ژنانە ، لاقەدەکەیت وخەتەنەی دەکەیت و وەك قەحپە سەیری دەکەیت دواتر وشەی کافربوونی دەدەیە پاڵ . ئەوجا سوپاسی ئەوان بکەیت کە (نەیانسووتاندووە و هەڵیاننەواسیووە). ئایا ئەم سوکایەتییە ، گەورەترین کوشتن نییە ، ڕۆح و کەسایەتی بۆ هەتا هەتایە پارچە پارچە دەکەیت! بە ڕۆژ سوکایەتیی و بەشەویش ، خۆیان بە قوربانی ناو گەڕیان دەکەن . بە کافرو قەحپە ناویان دەبەن ! لەلایەکی تریش پێشبرکێ دەکەن لە سەر کچ و ژنەکان لە خۆیان مارەدەکەن و کە تێردەبن و دەیفرۆشنەوە بە هاوڕێیەکی خۆیان و هەوڵ بۆ بەدەستهێنانی یەکێکی تردەدەن.. لەوانەیە جوانترین پێناسە بۆ ڕەوشت و کار و کردەوەی ئەو دەستەیە ، هەر ئەوە بێت ئافرەتێك بەم شێوەیە باسی دەکات.

” لەم دونیایەدا لە کوشتن و گان وگوللە و پارە وسامان بەولاوە، هیچی دیکە نازانێت…. ل186″

سووکایەتیی و مردنی هەمیشەیی

کچ و ژنانی ئیزدیی بەوە ناسراون ، خاوەن ڕەوشتی بەرز و داوێنپاکی و بوێری و ڕاستگۆن. پابەندی ئایینی خۆیانن و لە یاساو ڕێسایەکانی خۆیان لانادەن و پێگەو بەهاو کەسایەتیی خۆیان هەیە. ئەمانە بە ئاسانی ئایینی خۆیان ناگۆڕن ، تووشی کوشتن و هەڵواسین دەبن ، یان بە زۆری ئایینەکەیان پێدەگۆڕن و سووکایەتییان پێدەکەن. لەوانەیە دیمەنی ئەو هەرزەکارو کیژۆڵە ئیزدییانە ، ئەوەندە ئازارهێن و خەمهێنەر بێت ، هەر لە ڕۆژیی دوایی بچێت ، کاتێ نایانەوێت ئایینەکەیان بگۆڕن ، لەبەرچاوی خەڵك (نێوبازاڕ) ، بە ڕووتی دارکاری دەکرێن و پرچیان دەتراشن و هەتکیان دەکەن. بەڵام ئەوان سوورن لە سەر ئایینە پیرۆزەکەی خۆیان و بەرگەی هەموو سووکایەتییکیش دەگرن.. ئەم ڕووداوە ، هەر لە ڕووداوەکانی کۆمەڵکوژی جووەکان دەچێت کە زمان ناتوانێت بگێڕێتەوە و چاو توانای بینیین نییە ، چونکە ئەوەندە قیزەوەنە.

“ئێتێمبێلەکە لە لە ناوەڕاستی بازاڕەکە ڕاوەستا و چوار چەکداری لێ دابەزین، لە پشتی پیکابەکە شەش کیژۆڵەی ڕووتو قووت ، تەمەنیان

نزیکی یەکە ، هەردەڵێی جمکن و لە یەك ڕەحمەوە دەرچوون. لە شەرم و ئابڕووی خۆیاندا هەر ئەوە نییە بتوێنەوە…. هەموو بە یەك زنجیر بەستراونەتەوە…. ل35″

” روخسار ئاوەڵیینەکە چووە ناو پیکابەکەوە ، یەکە یەکە دەستی لە سمتیان دەدا، وەك گرانی هەڵسەنگێنێ، بە شێوەیەکی شەرمەزارانە و بێئابڕوانە ئەوەی دەکرد، بزەی سەرکەوتنی دەخستە سەر لێوی، بەوەشەوە نەوەستا نووکی دارەکەی بە کۆمی یەکێ لە کچەکاندا کرد…. ل41″

” کە قامچییەکەیان بەرزدەکردەوە ، شوێنەکەی گورجێ خوێنی لێ دەچۆڕا، کە قامچییەکەیان دادەهێنایەوە، پریشی خوێنی جەستەیان بەملاوبەولادا دەپرژا، سێیەم کچی ڕیزی یەکەم سەری لاربووەوە و لە هاوارکردن کەوت، پێستی بووبووە نەخشەیەك لە خوێن ولە ناو گەڵیشیەوە میز بە ڕان وقاچیا هاتە خوارەوە. ل42″

بوێری کیژ و ژنان هەمیشە سوورن لە سەر ئایینی خۆیان ، دەزانن لە لایەن ئایینێکی تر ئەم سوکایەتییەیان پێدەکرێت. ئەوان خۆڕاگرن ، لەبەردەم راسپاردەو بڕیارو یاساکانی ئەوان (نا) دەڵێن. بەڵام ئەوان بێتاوانن لە بەردەم هێزێکی وا ، کە دیلی دەستی ئەوان و ئەوانیش دڵڕەقی ناکەن لە لێدان و ئازار و کوشتن و ملکەچکردنیان بە زۆرەمڵی .. کەچی ئەوان مردنیان پێخۆشترە ، بە سەربەرزی و شکۆیی دەزانن ، نەك مل بۆداواکارییە سەپێندراوەکانی ئەوان دابدەن.. بۆ ئەمەش نمونەی ئازایەتی و هەڵوێستجوانی ئەوان دەبیندرێت. مەرگ هەڵدەبژێرن، نەك ژینی ژێردەستی و چەوساندنەوە.

” لەشەرمی نامووسی خۆمدا خەریکە دەمرم، هیچم ناوێت لە مردن بەولاوە….بەناوی دینەوە بە قەحبە بووم… هەموو ڕۆژێك جاشێك بە ناوی دینەوە لاقەم دەکات… هەرچی پاکی و خاوێنی لە جەستەمدا هەبوو هەموویان مژی و پێیان کردووم لە ژار…. ل309″

بوێری ئەو کیژیانە زۆرن ، نایەنەوێت بە زۆر وەك دەسکەوتی شەڕ و لەلایەن ئەو هێزە دەستدرێژیان بکرێتە سەر ، یان لە ڕێگای مارەکردنێکی ناچاری و بچنە باوەشی دوژمنەکانیان ، نەخاسمە کەسانێك پیر و گەورەی وەك باوکیان بۆ تێرکردنی حەزو ئارەزوویان بەردەبنە گیانی ئەم کچ و ژنە دیل و داماوانە. نمونەی وەها زۆرن ، لەم ڕۆمانە پەنجە بۆ ئەو کیژۆڵەیە دەبەین، کە گوندەکەیان تووشی سەربڕین و کۆشتارگەی مەزن هاتووە،

“کچێکی تازە هەڵچووی دانیشتووی گوندی (کوجو)خۆی کوشت، کە زانیی وەکو دەسکەوتی شەڕ بە ئەمیرێکیان بەخشیوە… ئازایانە خۆی خنکاند…ل339″(**)

ڕووداوە سەیرەکان

ڕووداو و هەواڵی سەیرلە سەر کار و کردەوەکانیان گوێمان لێ بووە ، یان لە گرتەی (ڤیدیۆ و ئینتەرنێت)، هەواڵی پڕ شۆك و جەرگبڕمان پێش چاو هاتووە. لەم ڕۆمانەش ، شتی وا زۆرە ، کاتێك کەسێك ، کارێك ئەنجامدەدات کە بەدڵی ئەوان نییە ، تووشی سزای توند دەبێتەوە ، کارێك پێش هاتنی ئەوان ئاسایی بووە، هیچ شەرم و تاوان و ناشیرین نەبووە. بەڵام ئەوان کاری وا نیشانی بکەری کارەکان دەدەن ، زۆر قیزەوەنترە.. مناڵێك لە سەر گۆرانی عەرەبی و پانتۆڵا و جگەرە و مەی و نوێژنەکردن.. بە قامچی و دار وپەت ، دۆزەخی بۆدروست دەکەن…

“گەنجێ بە هۆی تاوانی جگەرەکێشانەوە لە یەکێ لە چایخانەکان پێستی بەدەم قامچیەوە دادەماڵرێ ، دوو ڕیشداریش هەریەکە و سەرێکی پەتەکەیان گرتووە ، دارەکەش بۆ شکاندنی قاچی گەنجێکی دیکەیە، چونکی تاوانێکی گەورەی کردووە و پانتۆڵی جینزی لە پێدا بووە… هەینی ڕابردوو ژنێکیان هەڵواسی، چونکی ملکەچی مێردە مجاهیدەکەی نەبووە. … ل66″

لەسەر مەیخواردنەوەش ، بە نەعل و پێڵاو لە مەیخۆران دەدەن ، گوایە فەرموودەی پێغەمبەری لە سەر جێبەجێدەکەن.

” ئەمە مەیخۆرە ، نەفرەتی خودای لێ بێت و شەرمەزاری بکات… بە نەعل و لقی دارخورما لە مەیخۆران بدەین…. ل69″

دەستدرێژیکردنە سەر ژنان

هەر شوێنێك لە لایەن ئەو هێزە داگیرکرابێت و دەستیان بەسەرداگرتبێت ، ئەگەر بۆ کاتژمێرێکیش بێت ، کارەسات و تاوانی خوێناویان ئەنجام داوە ، کوشتن و ڕەفاندن کاری سەرەکییان بووە، کچ و ئافرەتە بە شووەکان وبگرە پیرەکانیش، وەك دەسکەوت و خەڵات و پاداشتی سەرکەوتنیان ڕەپێش خۆیان داون . دەستدرێژیان کردونەتە سەریان و لاقەیان کردوون. تەنانەت بەزۆری و زۆرداری لە بەرچاوی خێزان و باوك و براکانیان یان دایکیان! دەستیان بۆ بردوون و جەستەی پاکیان پڕ ژەهر وپیسایی وشەهوەتی بۆگەنی خۆیان کردووە.. کچانیان بە دیاری بۆ گەورەکانیان بردوون و ئەوانیش وەك گورگی هار، چڕنۆکیان لە جەستەی ناسکیان گیرکردووە .

زۆریشیان لە بەرچاویان هاوسەرەکانیان کوشتوون و سەریان بڕیوون. یان لەدایکیان جیاکردونەتەوە و بۆ کرین و فرۆشتن و بازرگانی پێکردن ڕەوانەی شوێنی تایبەت بە خۆیان کردوون. بۆئەمە کچ و ژنانی

ئیزدیی و مەسیحی بە بیانووی ئایینی جیاواز و کافربوونیان هەرچی خوا پێی ناخۆشە ، لە بەرامبەریان ئەنجامی دەدەن.. چیرۆکی ئەو دەستدرێژیانە ئەوەندە زۆرن ، هەموو کۆڵان و گەڕەك و گوند و شار و ئۆردوگایەك ، چیرۆکگەلی وا ، سەیرو قیزەوەن و سووك و ویژدانهەژێن و توقینیان تێدا ئەنجامدراوە.. مرۆڤ لە بیستن و بینین و گێڕانەوە ، شەرمەزار دەبێت.. مێژوێکی ڕەش و تاریك و خوێناویی و پێکارەسات کە تێدا ژنان قوربانی گەورەن!لەسەر زاری ئەو ژنە دۆزەخدیوانە ، ئەوها باسی تاوانەکان دەکەن…

“خەڵکێکی زۆریان کوشت ، بە بێ هۆ، دەستدرێژیان کردە کچ و کچۆڵەکان و ژنە بەشووەکان. ل25″

” لە پێش چاوی باوك و برایانەوە دەستدرێژییان کردۆتە سەر کچەکان، ئەمە لە سەرەتای داگیرکردنەکەدا ڕووی دا ، ئیسلامی درندە نازانین لە کام بیابانەوە پەیدا بوون…. ل58″

” زۆر بە ئاسانی هاوسەرەکەمیان کوشت، لەبەر ئەوەی دووگیان بووم و مانگی خۆم بوو، وازیان لێ هێنام…. ل74″

” هاوسەرەکەمیان سەربڕی، بە بەرچاومەوە، وەکو بەرخ سەریان لە لەشی جیاکردەوە…. ل76″

بازرگانی کردن بە کچ و ژنان

یەکێك لە هەرە ناشیرینەکانی ئەو هێزە تاریکپەرستە ، بازرگانیکردن بە کچ و ژنان و فرۆشتنیان بە دەست و لایەنگر و کریارەکانی خۆیان. بۆئەمەش بازاڕێکی گەورەیان بۆخۆیان دروستکرد و کەوتنە مامەلەکردن بە جەستەی ژنان و فرۆشتنیان بە نرخێکی هەرزان. ئەمەش جۆرێکە لە سوکایەتیکردن بە مرۆڤ . ئێمە ئەو کارە کرین و فرۆشتنی دیل و کەنیزەکان لە چیرۆکەکانی (هەزارو یەك شەوە)(***) دەبینن کە چەندین سەدە ئەم بازرگانیکردنە ڕوویداوە. بەڵام بۆ سەردەمی ئێستا و لەلایەن ئەو هێزەوە ئەو پەری سوکایەتیکردن بە پیرۆزییەکانی مرۆڤ و ئایین ونەتەوەکان دەکرێت.. هێشتاش ژمارەیەکی زۆری ئەو ژن و کیژۆڵانە بەم شێوەیە بێ سەرو شوێن کراون و چارەنووسیان نادیارە. هەندێکی تریش ئەوەندە دەستاو دەستیان پێکراوە لەو شار بۆ شارێکی تر گواستراوەتەوە ، وەك دەسکەوتی شەڕ مامەڵەی پێوەکراوە.. ئەو هێزەی لە پێناو خودا دەجەنگێت ، دیویکی تری بازرگانیکردن و پەیداکردنی پارەو سامان وماڵە. هەرچی حەزیان کردووە و ویستوویانە بۆ دەستکەوتنی خەون و حەزو سامانەکانیان.

بۆ ماندوو بوون بە ناوی مجاهید و ئەمیر و خەلیفە بۆخۆیان دەستەبەر کردووە. بۆئەمەش هەمیشە بەدوای کچ و ژنانی جوان وناسك

گەڕاون و لە دەوری خۆیان کۆکردونەتەوە. یان لە نێو خۆیان وەك دیاری و بەخشیش دەستاودەستیان پێوەکردوون. یان لە رێگای دەلالەکانیانەوە بە پارەیەکی کەم هەرزانفرۆش کراوون.
"هەموو ژنە ئێزدییەکان ، کەنیزەی دیلن . زۆربەیان لە موسڵا و ڕەققە و حەلەب و فەلوجە فرۆشران…. هەر داعشێك بەشی خۆی لە ژنە کەنیزە دیلەکاندا هەیە، دەتوانێت بیانهێڵیتەوە لە گەڵ خۆیدا ، دەشتوانێ بیانفرۆشێتەوە بە هەرکەسێك بیەوێت ، تا شتێ پارەی دەسکەوێت… ل54"
" ژن و کچە دیلەکان دەفرۆشن، یان بەسەر موجاهیدەکاندا وەکو دیاری دابەشیان دەکەن، …. ل152"
خیانەت
کارەساتەکە ، هەر ئەوە نییە دەڤەرێك ، دەکەوێتە دەستی هێزێکی بێگانە ودڕندە. ئەوی لە خەیاڵی خەڵکەکە بە ئاسانی باوەڕناکرێت و ناچێتە مێشکیان ، چۆن ئەوها بە ساناهی و بەو شێوە بەرفراوانە هەموویان وەك مەڕێك بدرێنە دەستی ئەم گەلەگورگانە. پشت لە خاك و خەڵکەکە بکرێت و بەرگرییەکی ئەوها نەکرێت کە شانازیی پێوە بکەن.. ئەمەش بە جۆرێك لە فرۆشتن و بازرگانیکردن بە پیرۆزیەکانیان دەزانن.. هەمووان پشتی تێدەکەن . ئەم کۆمەڵکوژیە دووبارە دەبێتەوە، کە لە لایەن دەسەڵات و نەتەوە و هێز و دەمارگیری ئایینی لە ڕابردوو بەرامبەر بە ئێزدییەکان ئەنجامدراوە. بۆیە ئەم ڕەخنەیە بە ئاشکرا لە دەمی کەسایەتییەکانی نێو رۆمانەکە دەبیسترێت ، کە ئەمە بە خیانەت و فرۆشتن بە هێزێکی دڕندە لە قەڵەمی دەدەن.

" سەگەکانی حکومەت و دەسەڵات و حزبەکان بە تەنیا جێیانهێشتین… ل57) "
تەنانەت پرسیارەکە ئاراستەی هێزە کوردییەکان و پێشمەرگەش دەکرێتەوە کە بەو شێوەیە نەبووە شایەنی باسکردن بێت . چونکە دەڤەرێکی بەرفراوان ئەوەها بدرێتە ئەو هێزەیە کە بەرگریکردن و شەڕکردن وەك پێویست نەبووە.
"هەموویان ئێمەیان خەڵەتاند…حکومەت فرۆشتینی ، پێشمەرگەش ئێمەی فرۆشت…من هەموو کەسوکارەکەم لە دەست دا و کەسیان نەمان… ل229"
جا خودی کارەساتەکە ئەوەندە مەزنە ، مێژووی مرۆڤایەتی شەرمەزار دەبێت . کە بۆچی ئەمە بە ئاسانی ڕوویدا. بۆئەمەش پرسیارگەلێك ، رووبەرووی ئەوانە دەبێتەوە . کە کەمتەرخەم بوون لەم کارەساتە گەورە و جیهانهەژێنە. کە تێدا مرۆڤ هەست بە شەرمەزاری دەکات. چونکە ئێزدییەکان زەرەمەندی یەکەم بوون و خاك وئایین و بنەماڵەو

خێزانەکانیان، بوونە قوربانی ئەو شەڕە نەگبەتییە، کە ئەوان بێتاوان وهەرچی تاوانی ناشیرینەو نەخوازراوە بەرامبەریان دەکرێت. برینێکە ساڕێژبوونی نییە لە مێژووی ئێزدییەکان.

" لە هەرماڵێکی ئێزدیدا، کوژراوێك و دەربەدەرێك و ونبوویەك و دیلێك هەیە... ل75"

لە ئەنجامی خوێندنەوەی ئەم ڕۆمانە ، مرۆڤ هەست بە گەورەترین کێژان دەکات. چەوسانەوەو زوڵم و ستەمی و دەستدرێژی و سڕینەوەی ناسنامەی نەتەوەو ئایینی ومەزهەبی . بێبەهاکردنی مرۆڤ بە بێگوێدان بە تەمەن و ڕەگەز و شکاندنی شکۆ و پیرۆزیەکانیان. ڕووداو و کارەساتی جەرگبڕ و ترسناك ، کە تێدا کۆمەڵکوژیەك نیشانی جیهان دەدات ، دادگایەکان لە ئاستیدا شەرمەزاردەبن و مافەکانی مرۆڤیش لەم بارەیەوە تەنها دەبنە قسەو برگە و رستەی سواوی نێو بەیاننامەو مانشێتی ڕۆژنامە و تیقییەکان. ئەم ڕۆمانە کۆی بەڵگەو ڕووداو و مەرگ وئازاری بێکۆتایی دەڤەری ئێزدییەکانە ، ئاوێنەیەکی ڕاستی ئەو مێژووەیە ، کە کچ و ژنان ، لە دۆزەخی هەمیشەیدا ، دەنگی ئازارو هاواری بێتاوانیان دێت. برینێکی قووڵەو ساڕێژ نابێت وخوێنی لێ دەچۆڕێت . ئازارەکانی ئەم ڕۆمانەش ، نە هەر بەنووسینێکی بچووك ، بەڵکو دەیان فیلم ناتوانرێت مشتێك لە خەروارێکی ڕووداوەکان بخەنە ڕوو.

سەرچاوە و پەراوێز :

1. پاکیزەی شنگال، وارید بەدر السالم، وەرگێڕانی : ئەحمەد محەمەد ئیسماعیل، 2018 ، سلیمانی. چاپ و پەخشی سەردەم .

* ڕۆمانی(سەلیم بەرەکات) بە ناوی (سبایا شنگال)ە.

2. ئافرەت لەودیو پەردەی حەرەمسەراکانەوە ، حەسەن ئازاد، و: وریا قانیع ، چاپی یەکەم ، 2007، هەولێر.

**. کۆجۆ : گوندێکی ئیزیدی نشینە و (23) کیلۆمەتر لە ڕۆژئاوای شنگالە. (داعش) ژمارەیەکی زۆری خەڵکی ئەو گوندەی کۆمەڵکوژکرد و ژمارەیەکیش بە دیل گرتن و ماڵ و موڵکیشان بە تاڵان بردن. بۆ زانیاری زیاتر لە سەر گوندی (کۆجۆ) و ڕووداوەکە بڕوانە : کتێبی (جینۆسایدی ئێزدییەکان … کۆجۆ)، داود مراد خەتاری ، وەرگێڕان و ئامادەکردن : تەها سلێمان ، چاپی یەکەم ، 2015.

* * * هەزار و یەك شەوە ، لە لایەن (جەوهەر مەحمود داراغا) وەرگێڕاوە بۆ کوردی ولە ناوەندی هونەری وڕۆشنبیری ئەندێشە، بە

چواربەرگ، چاپ کراوە. چەندین سەدەیە ئەم چیرۆکانە دەگێردرێنەوەو بەشی زۆری چیرۆکەکانیش باس لە بوونی کرین و فرۆشتنی ژمارەیەکی زۆری کەنیزەو خزمەتکاروکویلە کراون

تێبینی : لە هەفتەنامەی (ریگای کوردستان) ، ژ (1143) بەشی یەکەم ، ژ (1144) بەشی دووەم ، بڵاوکراوەتەوە.

بۆچی کەم ئاوی لە ڕۆژهەڵاتی ناوین دا، دەبێتە مایەی شەڕ و هەرا … لە ئەڵمانییەوە: هەژار بەرزنجەیی

بۆچی کەم ئاوی لە ڕۆژهەڵاتی ناوین دا، دەبێتە مایەی شەڕ و هەرا.
جەنگ و ڕووبەڕووبوونەوە لە ڕۆژهەڵاتی ناوین دا. دەتوانێت خراپتریش لە هەنووکەدا ئاو ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێ لە زۆر بێت.
شەڕ لە پێناوی هەر تکە ئاوێک دا
نووسینی: Christian Böhme,Berlin
Thomas Seibert, Istanbu

لە ئەڵمانییەوە: هەژار بەرزنجەیی

-——————————

ڕۆژهەڵاتی ناوین،6% ی دانیشتوانی جیهان پێک دێنێ،لە 1% ڕێژەی ئاوی خواردنەوەی لەیە. ڕۆژهەڵاتی ناوین و باکووری ئەفەریقا لە قاقڕ و وشکترین ناوچەکانی گۆی زەوین. قاتووقڕی ئاو، لەم دەڤەرەدا بەردەوام هەرا و کێشەی ناوخۆیی و دەرەکی گەرم دەکات.

بۆ بارودۆخی دژوار و ناخۆشی کەم ئاوی، هۆکار زۆرن لەوانە:
ـ گەڕانی ئاو و هەوا و بەرزبوونەوەی پلەی گەرما لە هاوین دا تا پلەی 50، کە ساڵی پار لە کوێت باڵندە بە هۆی گەرماوە کەوتوونەتە

سەر زەوی بە مردوویی. هەندێ لە زانستکاران ترسی ئەوەیان هەیە، چەند ناوچەیەکی کەنداوی فارسی لە کەمتر لە ١٠ ساڵی داهاتوودا، کەس نەتوانێ تێیاندا بژی. ساڵانێکە سەردەمی وشکبوونەوەی بەردەوام ڕووی لەم ناوچەیە کردووە. لە ئیسرائیل چەند جۆگە و ڕوبارێکی ئەملاولای ڕووباری ئەردەن وشکبوون، ل□ بەرئەوەی 5 ساڵە باران کەمتر دەبارێ لە جاران و هەتا بێت باران بارین ڕوو لە نەمان دەکات. فاکتێکی تری ئەم بارودۆخە، زیادبوونی ژمارەی دانیشتوانی ناوچەکەیە بە ڕێژەی 2% ساڵانە. ئەمەش زیاتر بە شارەکانەوە دیارە، کە هەتا بێت خەڵک ڕوو لە ناوەندەکان دەکات.

ئاوی تینیوویەتی ملیۆنەها قاتی خەڵکی نادرێت. بەم جۆرە لە ئێستادا ئاو لە زۆر شەڕ و هەرای ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دا، ڕۆڵی گرنگ دەگێڕێ. بەنداوەکانی سووریا و عێراق ئامانجێکی گرنگی داعش بوون، بۆ دەست بەسەرا گرتنیان لە مەیدانی شەڕدا. هێزی تەقینەوەی کێشە و هەراکان لەسەر ئەو 3 ڕووبارەی ڕۆژهەڵاتە، کە لە وڵاتانی دراوسێوە هەڵدەقوڵێن و دێن. ئەمەش وا دەکات شەڕی دابەشکاری/ ئاودابەشکردن، سەرهەڵبدات. نیل لە قوڵایی ناوەوەی ئەفریکاوە دەڕژێتە میسرەوە. دیجلە و فورات سەرچاوەیان، وا لە تورکیا (لەڕاستیدا سەرچاوەی دیجلە و فورات لە کوردستانە و نووسەرانی ئەم بابەتە نەیان ویستووە، ئاماژەی پێ بدەن و باسێکی شەڕی کورد و دەوڵەتی تورکیای داگیرکەر بکەن ـ و). لە توێژینەوەیەکدا لەمەڕ کەم ئاویی لە جیهان دا، بانکی جیهانی هاتە سەر بڕیارێک، دەوڵەتانی ناوچەکە دەبێت زیاتر پێکەوە کار بکەن، تاوەکو” ئاسایشی ئاو” زیاتر بکەن. ئایا ئەمە جێبەجێ دەبێت؟.

تورکیا،عێراق، سووریا تورکیا

تورکیا جیا لەو وڵاتانەی دراوسێی باشووریی، بە بەراورد لە ئاودا وڵاتێکی دەوڵەمەندە. تورکیا بەربەستی ئاوی تەوراتی هەردوو دیجلە و فورات دەکات، کە بەرەو باشوور دەڕۆن، لە ڕێگەی تۆڕێکی گەورەی بەنداوەوە لە باشووری ڕۆژئاوای ئەنادۆڵەوە،(گاپ ـ و) بە بیانووی بەدەستهێنانی سەرچاوەی وزە و ئامانجی ئاودێری وڵات و دەروبەریەوە ئاو گل دەداتەوە. سووریا و عێراق دەیان ساڵە گازندە و هاواریانە لە سیاسەتی توندوتیژی ئەنقەرە. گومان لە تورکیا دەکرێ، بیەوێ چکە چکە ئاو بە دراوسێکانی بەر بداتەوە. ئەنقەرە بەردەوام ئەو تۆمەتانەی ئاڕاستەی دەکرێ ڕەتدەکاتەوە. بە کۆتاییهێنان بە گازندەیی دروسێکان. لە هەنوکەدا بەنداوی Ilisu لەسەر ڕووباری دیجلە، لە ناوچەی خوارووی ڕۆژهەڵاتی باتمان هەرای ناوەتەوە، کاربەدەستانی تورکیا سەرەتای مانگی6 دەستتیان بەکارکردن، حەوزەکانی پشت بەنداوە زێ بەلاحەکە پڕ بکەنەوە. دوای هەفتەیەک ئەم کارە ڕاگیرا، لەبەرئەوەی بەهۆی کەمبوونەوەی ئاوەوە، ناڕەزایی توندی بەغدا بەرز بوەوە.

ئیلیسو، لەناوخۆی تورکیاش دا مشتومڕەی لەسەرە، چونکە دەبێتە هۆکاری شارێکی دێرینی وەک حەسەنکێف(شارێکی دێرینی کوردستانە ـ و) و نزیکەی ٢٠٠ گوند و ناوچەی تریش ببن بەژێر ئاوەوە. پارێزەرانی ڕۆژئاوا، لەم پرۆژە گەورە ملیاردییەدا، خۆیان لەم پرۆژەیە کشانەوە. بەڵام مەسەلەکە بۆ عێراق زۆر لە پارە زیاترە. ئەم وڵاتە

3/4 سێ لەسەر چواری پێداویستی ئاوی خواردنەوەی لەو ئاوانە بەدەست دێنن، کە لەپشت سنوورەکانەوەیەتی. وەک دیجلە و فوراتیش سەر بەم سەرچاوانەیە – بەپێی قسەی عێراق تورکیا لەرێش ئاو دەگرێتەوە. لە ڕابووردوودا عێراق توانای ڕاکێشانی 30 ملیارد مەتر سێجا ئاوی لە دیجلەوە هەبووە. وەزیری ئاو حسن الـنجیب لە ساڵی ڕابووردودا بە ڕۆژنامەی”Independent” بەریتانی وتووە. ئەو لە ئەمڕۆدا خۆشحاڵە، ئەگەر 16 ملیارد ئاو بێتە وڵاتەکەیەوە.

کێشەی کەم ئاوی ڕۆڵێکی گرنگی بینی لە سووریادا لە ساڵی 2011 دا، کاتێ ڕاپەڕین دژ بە سەرۆک بەشار ئەسەد سەری هەڵدا، چونکە زنجیرەیەک خراپی لە بەرووبووم، دەیان هەزار کەسی لە خەڵک لە گوندەوە دەرپەڕاند و چوونە شار. کە ژمارەی زۆری بێکاریی هەندەی تر شێوان و تێکەڵوپێکەڵ کرد. لەشەڕی ناوخۆدا بەردەوام ئاو بەمەبەست وەک چەک بەکارهێنراوە، نەتەوە یەکگرتووەکان ڕەخنەی لە ڕژێمی ئەسەد گرت، ئەو ناوچانەی کە لەلایەن یاخیبووەکانەوە، کۆنترۆڵ کرابوون، لە ڕۆژئاوای باکووری دیمەشق بۆمباران کرد و سەرچاوەی ئاوی لە 5,5 ملیۆن مرۆڤ بەماوەیەک خاپوور کرد. هەروەها ڕاپەڕیوەکانیش لەوە سڵ ناکەنەوە، ئاوی ئەو ناوچانە بگرنەوە، کە لەلایەن ڕژیمەوە بەڕێوە دەبرێن. بەهۆی ئەم هەرا و کێشانەوە ژێرخانی وڵات زیانی زۆری پێ گەیشتووە. کەناڵ و داموودەزگای پەمپی ئاودەرهێنان تێکشکاون و ساڵانێکە ناتوانن بەرییەکان چاک بکەنەوە.

میسر/ سوودان/ ئەسیۆپیا

Auch im bitterarmen Jemen ist sauberes Trinkwasser Mangelware.Foto:Abduljabbar Zeyad/Reuters

پرۆژەیەکی زەبەلاح دەوری 1500کم لە باشووری دەوڵەتەکەی، وای

کردووە وڵاتی میسر ترسی زیانیان لا دروست بێت. ئیسیۆپیا دەیەوێ لەم ساڵەدا گەورە بەنداوی لەدایکبوونەوەی ئیسیۆبیا تەواو بکات. پرۆژەیەک بەهای 5 ملیارد دۆلار لەسەر ڕووباری نیلی شین، کە دەبێتە هۆی ئەوەی بەرھەمی وزەی وڵاتانی ئەفەریقا دووقات بکات. میسر 95% زیاتر پشتی بە ئاوی نیل بەستووە، لەم بەنداوە ئەفریقاییەدا مەترسی لەسەر مەرگی خۆی دەبینێتەوە. نیوەی زیاتری ئاوی میسر لە نیلی شینەوە دێت کە لەسودان لەگەڵ نیلی سپیدا تێکەڵ بە یەک دەبنەوە. هۆکاری هەراکە ئەوەیە ئیسیۆبیا گەرەکێتی بەزووترین کات بەنداوی ئاوەکان پڕ بکاتەوە. حکومەتی ئەدیس ئەبابا،دەیەوێ زۆر بە خێرایی پرۆژەکە بخاتە کارەوە، تاوەکو بەپێی توانا دەست بە بەرھەمھێنانی سەرچاوەی وزە بکات. میسر هەوڵدەدات ئەم پرۆسەیە درێژە بکێشێ. ئەگەر بێت و ئەم پرۆژەیەی ئیسیۆبیا بەنداوی ئاوەکە، بێتە هۆی کەمبوونەوەی تەنها 2% لە ئاوی میسر، دەتوانێ 80.000 هەزار هیکتار زەوی کشتوکاڵ وشک بکات، ئەمەش ه□□□ش ئامێز و ترسناکە.

لە لایەکی ترەوە دەوڵەتی سودانی درواسێی ئەسیوپیا، خۆشحاڵی خۆی بۆ ڕاڕەوی ئەم پرۆژەیە بەنداوە دەربڕی، کە بە هۆیەوە لافاوی ڕووباری نیل بەربەست دەبێت. لەسەرو ئەمانەشەوە سوودان دەیەوێ ئەلەتریکی زیادەی ئیسیۆپیا لەسەرچاوەی وزە ئاوییەکان بکرێ. تەنانەت ئەگەری کێشەیەکی سەربازی لە نێوان میسرو ئیسیۆبیا، لەکاتی خۆیدا لەسەر پرۆژەی بەنداوەکە دەرکەوت. لە دیدارێکی لوتکەدا لە مانگی 6 ئەمساڵ دا, عبدالفتاح سیسی و سەرۆک وەزیرانی ئیسیۆبیا ئابی ئەحمەد, بەفەرمی چوونە شەڕەکەوە. بەڵام گرژییەکان لەسەر ئەم پرۆژە بەنداوە نابڕێتەوە. پێش چەند حەفتەیەک سەرەک ئەندازیارانی ئەم بەنداوە، Simegnew Bekele، لە لایەن کەسێکی نەناسراوەوە بە گوولەیەک کوژرا.

غەززا/ ئیسرائیل

Verseucht. Wer bei Gaza-Stadt ins Wasser geht, riskiert seine Gesundheit.Foto: Amir Cohen/Reuters

کە لەلای شاری غەززا بچیتە ناو ئاوەوە، سەرکێشی بە تەندروستی و لە خراپترین دۆخ دا تەنانەت بە ژیانی خۆیشی دەکات. لەوە دەریای سپی ناوەڕاست پیس و ژاراویکراوە. هەمان شت بە کەناری دەریاچەکە، کە وا باشترە دایک و باوک نەهێڵن منداڵەکانیان لەوێ یاری بکەن. لە بارەکی تردا ئەگەری تووشبوون بە نەخۆشی/ درم لەو ناوە هەیە. ئەمەش شتی سەیر و چاوەڕوان نەکراو نییە. مەزەندە دەکرێ ،ڕۆژانە 100.000 مەتر سێجا لە ئاوەڕۆ و چڵکاو بڕژێتە ئەوێنگە ناو دەریاوە یاخود ڕوون نییە بچێتە ژێر زەوییەوە – پیسی و بەگەنی ئاوەکی زۆر بە دانیشتوان دروست دەکات. ئەمە تاکە مەترسی نییە.کە پەیوەندی هەبێت بە ئاوی نایابەوە. بەم شێوەیە ئاوی ژێر زەوی بەردەست لە ڕووی جۆرێتی و چەندایەتییەوە بەش ناکات. بەئەوەی ژمارەی زیادی دانیشتوانی ئیسرائیل و میسر و ناوچەکانی کەنار دەریای چە بەدانیشتوان، کە ژمارەیان نزیکەی2 ملیۆنە مشوریان بخوات.
بەپێی بیروەای شارەزایان و پسپۆڕان 95% ئاوی بەلوعە، بە بەکاربردنی مرۆڤ گونجاو نییە/ نەگونجاوە. پیس و ژەهراوی بووە. سنووری بەهای ڕێکخراوی تەندروستی جیهانی بە نیترات و کلۆریدا بە چەی و فراوانی تێدەپەڕێندرێن. ئەمەش چەندین هۆکاری هەیە:

بە نموونە، هیچ دیار نییە و ڕوون نەکراوەتەوە، ئاوی پیس و چڵکاو ،خۆڵ و خاشاک ، پەین و دەرمانی نەهێشتنی جۆوجانەوەر دەچنە ئاوی خواردنەوە– بەلام دامودەزگا و ئامێری پاڵاوتن و پاککەرەوە نییە. 3

جەنگ لە 10 ساڵی ڕابووردوودا، گورزی کوشندەی لەو ژێرخانە ناتەواوەی هەیە و لەبەردەستدایە داوە. کەم ئاوی کارەساتەکی گەورەیە، ئیسرائیل ساڵانە چەندین ملیۆن مەتر سێجا ئاو فەراهەم دەکات و هەشتا هەر بەش ناکات. پێویستە ئاوی سوێر لەخوێکەی پاک بکرێتەوە و دامودەزگای ئەم کارەش زۆرگرانە و تێچوویەکی/ خەرجی زۆری دەوڵەت، کارەبای چێ و کەرەسەی بیناکردن، لەو کەنار دەریایە زۆرزەحمەت چنگ دەکەون. حکومەتی ئورشەلیم دەترسێ، دەسەڵاتدارانی حەماس سوودی خراپ لەو ڕەوانەکردنانە بۆ ئامانجی خۆیان وەرگرن، بۆ نموونە لە ڕێگای دروستکردنی تونێلی هێرش بردنەوە.

سەرباری ئەمانەش بەردەوام کەمبوونەوەی بارانیش ڕێگرێکی ترە،کە ئاوی ژێر زەوی لەناوچەکەدا زیاد بکات. لەمانەش زیاتر ئەو ئاوەی هەیە، بە گوێدانە هیچ شتێک تاڵان دەکرێ و ئاوی دەریا دزە دەکاتە ناو بەنداوەکانی پاشەکەوتکردنەوە. جێی سەرسوڕمان نییە، کە نەتەوە یەکگرتووەکان و بانکی جیهانی هۆشداریی دەدەن،کەرتی غەززا لە دوو ساڵی ئایندەدا دەست نادات بۆ ژیان.

ئەو گرفتارییەی غەززا لە هەنووکەدا، ئیسرائیلیشی گرتۆتەوە. ئاوەڕۆی پیسی و چڵکاوی کەناری دەریا ،لە ڕێگای دەریای ناوەڕاستەوە بەرەو ڕووی دەوڵەتی جولەکە کەوتۆتە ڕێ. لە بەردەم ئەمەدا مرۆ هەوڵ دەدات بۆ نموونە لە ڕێگای بەربەستەوە خۆی بپارێزێ. دەرئەنجام دابینکردنی ئاوی خواردنەوە بۆ هاوڵاتی، شوێنێکی سەرەکی و بەرایی داگیرکردووە و بەشێکە لە بنەماکانی ئاسایش. ئیسرائیل دەستکەوت و قازانجی زۆری هەیە: ئەگەر کارەکە ئەوە بێت ،کاریگەرانە ئاو بەکاربهێنن، وا سوپاس بۆ بوونی زانیاریی و شارەزایی و ئەزموونی Knowhows تەکنیکیی زۆر، کە دەیان ساڵە لە ئیسرائیل لەبەردەستدایە وئیسرائیل یەکێکە لە دەوڵەتە پێشکەوتووەکان. بەهاوکاری ئەو ئاوەی لە خوێ پاک دەکرێتەوە، دەتوانرێ بەشێکی زۆری پێداویستییەکان فەراهەم بکرێ، بەڵام نەک لە بواری کشتوکاڵ دا.

لە دەستگا و ئامێری لەم چەشنەش،وەک ئامانجێکی بەهێزی پەلاماردارەکانە. لە بەرئەوەیە دەوڵەتی جولەکە هەروەها پشت بە سەرچاوە سروشتییەکان دەبەستێ. ڕووباری ئەردەن و جلیل ڕۆڵێکی گەورە دەگێڕن لەم بوارەدا. بێگومان بەهۆی کەم بارانییەوە دەریاچەکەش ئاوی کەمە وشک دەکات. دوورگەی بچووک بچووک دروست بووە. لە هەموو لایەکی ڕووباری ئەردەنەوە بەردەوام شەڕی دابەشکردن لەگەڵ وڵاتی ئەردەن هەیە. شانشینی ئەردەن یەکێکە لە وڵاتە هەرە هەژارەکانی دنیا لەئاودا و بەردەوام ڕەخنە لە ئیسرائیل دەگرێ، کە

بێ شەرمانە خزمەتی خۆی دەکات لەسەر حسابی ئەردەن.

ئێران

Das war mal ein Fluss im Iran. Doch vom Zayandeh ist bei Isfahan ist nichts geblieben außer Geröll. Foto: Atta Kenare/AFP

ڕووبارەکان کە ئاویان پێدا نەڕوا، کێڵگەیەک، کە کەس داوای نەکات، ل□ بەرئەوەی لە بیابانێکی بەردەڵانی دەچێ ئاوی ژێر زەوی خوێیاوی□. ز□و□یوزاری وشکبووی دوورە دەست کەدەست نادەن بۆ نیشتەجێبوون و بەهۆی تۆڕنادوە/ڕەشەبای توندەوە،ڕادەماڵدرێ — کەمئاوی ئێران ڕوون و ئاشکرایە و لە تەواوی وڵات دا هەستی پێ دەکرێ و بەرچاوە. ئەمەش زیان و کاریگەریی گەورەی هەیە. هۆکاری تەنگژەکە هەمەلایەنە و زۆربەی کات سروشت بەرپرسیار نییە، بەڵکو ئەو مرۆڤەی کە سەرچاوە پێویستەکان لە بەکاربردنی سەرچاوە سرووشتیەکان بەڕێوە دەبات. ئەم وڵاتە، کە دانیشتوانەکەی لە شۆڕشی 1979 ژمارەکەی 2 قات زیادی کردووە بۆ 80 ملیۆن زۆر دوورە لە بارودۆخی ئۆکۆلۆگییەوە. لەگەڵ ئەمەدا مەسەلەکە لێرەوە ڕوونە، ساڵانێکە ئێران بەدەست وشکبوونەوەی بەردەوامەوە دەناڵێنێ. باران نابارێ و پلەی گەرما بەنزیکەی 2 پلە بەرزتر بۆتەوە. بەم بارودۆخە وڵات نزیکەی 50% ئاوی سەر ڕووی زەوی لەدەست داوە. بەڵێ لەبری ئەوەی دەست بەئاوەوە بگرن، ئیسرافی پێوەدەکەن.

ئەمە بەتایبەت بۆ ئەو شارانەیە کە بەردەوام گەورە د□ب□ن. 70%

ئێرانییەکان لە ئ□م□دا، لە ناوەندی شارە پێشکەوتووەکان دا دەژین. وا پێدەچێ تینوویتییان بەری پێنەگیری و نەشکێ. ل□ بەرئەوەی دامودەستگاکان ناتوانن پێداویستییەکان دابین بکەن، خەڵکی خۆیان ئاو دەردێنن،واتە بیر لێ دەدەن. کە بەمەش ئاوی ژێرزەوی پاشەکەوتکراو بەتاڵ دەبێتەوە. کشتوکاڵ بەتەواوی هیچ سوودی نەماوە 90% ئاو بۆ کێڵگە و باخەکان بەکاردێت،جوتیارەکان بێ مۆڵەت دەستیان بە ئاودەرهێنان و بیر لێدان دەگات. لە شوێنی دیکە ئەوە نییە. پێویستە کارخانە کشتوکاڵییەکان دایبخەن، دەیان هەزار کەس ترسیان لەسەر بوونیان بۆ دروست بووە.

لەم ماوەی دواییەدا دووبارە بەزموهەرا سەری هەڵداوە، خەڵک توڕەن لە پرسی گەندەڵی و گازندەیی دەکەن، خاوەن زەوی□وزارە گەورە بەدەسەڵاتەکان ئاویان هەیە و دەری دێنن بۆ کاروباری خۆیان و هیچ بۆ هاولاتی ئاسایی نامینیتەوە. خراپ بەڕێوەبردن و سەرنەکەوتنی کشتوکاڵ و ئەقڵێتی خزمەتی خۆکردن، دەمێکە حکومەتی سەرقاڵ کردووە. سەرۆک حسن رۆحانی شەڕی ل□دزی کەمئاوی کردۆتە شا کاری خۆی و بە دروشمی کەمکردنەوەی ئاوبەکارهێنان. هەڵبەت ئەم گرفتارییە هاوکات هۆکاری سیاسی هەیە: سزاکانی ئەمەریکا.

بەرامبەر بەمە ئێران ڕێوشوێنی توند دەگرێتەبەر بۆ دابینکردنی پێداویستییەکانی خودی خۆی. خۆراکی وەک گەنم دەبێت لەناوخۆی وڵات بەرهەم بهێنرێ ئەمەش پەیوەستە بەوەی دەوڵەت دانەوێڵەی جوتیاران ب□ نرخێک بکڕێ، کە لەسەرووی نرخی بازاڕی جیهانییەوە بێت. ئەمەش وا لە جوتیار دەکات زیاتر لە پێویست دەست بەئاوەوە بگرێ. ئەوە تەنگژەکە ئالۆزتر دەکات، پرۆتێستەکان هەتا بێت کەڵەکەتر دەبن. ئەمەش کتومت ئامانجی ڕوونی ڕاگەیەندراوی سزاکانی ئەمەریکایە. واشینتۆن دەیەوێت چۆک بە ئێران دابدات، بۆئەوەی مەلاکان ناچار بکات بێنە سەر مێزی گفتوگۆ. ئەو وەڕسیی و بێزارییەی لە ئاکامی کەم ئاوییەوە دێ، دۆناڵد ترامپی وەک دژەپاڵەوانی ڕژێم داناوەـ ئەو نەیارەکەی لاواز دەکات.

سەرچاوە: ڕۆژنامەی تاگە شپیگلی رۆژی ٢٢/٩/٢٠١٨
https://www.tagesspiegel.de%2Fpolitik%2Fwasserknappheit-warum-die-wassernot-im-nahen-osten-zu-konflikten-fuehrt%2F23097300.html

شیعر… یان کیمیاگەریی وشە … سێران محەمەد

ئەگەر بڵێین شیعر سیحرە بە وشە، ئەوا هەموو دەقێکی شیعریی ئەمڕۆی کوردی کە لەسەرەووپەڕەی ڕۆژنامەو گۆڤارو پەڕتووکەکاندا… چاو هەڵدێنن، جۆرێك لە خاڵی بەهێزیی و ئیستاتیکای داهێنەرانەیان تێدا دەبینرێتەوە، بەڵام هەمووشیان ناتوانن کەمەندکێشی گیانمان بکەن بەرەو جیهانە تایبەتەکەی خۆیان و لە ئاکامیشدا رامان و لەیادنەکردنمان لا دروست بکەن و سەدایەکی درێژخایەن لە ناخماندا جێبهێڵن، یان وەك پێویست چەشەی گیانییمان پێبدەن.

شیعر وێڕای ئەوەی وەك پێناسە کلاسیکییەکەی بەهرەیەکی نابەرجەستەو ئایدیالیستییە، لەهەمان کاتیشدا بە پێی لێکدانەوە مۆدێرنەکان بریتییە لە تەکنیك و کار لەسەرکردن و بەکارهێنانی زمانێکی تایبەت لەناو زمانی گشتیدا.
بە پێی هەنگاوە خێراکانی کولتووری مرۆڤایەتی کار لەوە دەرچووە نووسینی شیعری باش تەنیا دەربڕینی کێف و کوڵی ناخ بێت و ئیلهامی ساتەوەختێك بێت و بێ پەلە و بێ پێداچوونەوەو دیراسەکردن و تێڕامان و دووبارە ذاڕشتنەوەو پێکەوە بەستنی زنجیرەی بیرۆکە فرەڕەهەندەکانی ناوی، تەنیا وەك ئارەزوویەك بنووسرێت و بڵاوبکرێتەوە، ڕاستە شتەکان و کەسەکان لە ژێر سێبەری ناوەکانیاندا دەژین، کە ئەمەش ڕەنگە ببێتە پێدانی پەساپۆرتی بڵاوکردنەوەی زۆر لەو بەرهەمانە گەر وەك پێویستیش پێنەگەشتبن! بەڵام لە ئاکامدا بێ سەلیقەیی و بێزاریمان لا جێدێن و ڕەنگە هۆی ئەمەش بێت وەك پێویست کاردانەوە لای خوێنەرو ڕەخنەگران دروست نەکات و وەك پێویست نەمانجوڵێنن.

بۆ نموونە کاتێك لە ماوەی مانگێکدا چەندان هۆنراوەی شاعیرێک دێتە پێشچاومان، یەکسەر ئەو پرسیارە لە خۆمان دەکەین کە دەبێت چ جیاوازییەك لە نێوانیاندا هەبێت و چ داهێنانێکی جیاوازیان لە خۆ گرتبێت؟ بۆیە لە ئەنجامی لێکچوونەکاندا وا دەزانرێت تەنیا هەریەك شیعر دەخوێنرێتەوە. ئەمە وێڕای ئەوەی لە ئاستی هونەریی دەقەکان کەم دەکاتەوە، دەشبێتە پێوەرێکی نەرێنی بۆ پاشەڕۆژی هەڵسەنگاندنی

کەی بەرهەمەکان و دنیای ئافراندن و بەرهەمەکانی ئەو شاعیرە.

لە هەمانکاتیشدا بۆ نموونە کە دەقی شاعیرێکی جیهانی وەك ئۆکتاڤیۆ پاز یان بۆدلێر یاخود مالارمێ و ڕامبۆ و تی ئێس ئیلیۆت و ئێدگار ئەلان پۆ و....تاد دەخوێنینەوە وا دەزانیت لە بەردەم تابلۆیەکی نوێ و سەرنجڕاکێشی نیگارکێشێکی کارامەدا وەستاویت (بە وشە) و تا لێی وردتربیتەوە زیاتر چەشەو لێکدانەوەو تامەزرۆییت لا دروست دەکات، هەست دەکەیت مامەڵە لەگەڵ داهێنانێکی سەنگین و بەویقاردا دەکەیت کە دەیەوێت بە زمانێکی هونەریی ناڕاستەوخۆ زۆرشتی فەرامۆشکراوت پێ بڵێت و لەگەڵ گیانتا بدوێت، هەر بۆ نموونە کاتێك بەراوردی دەقێکی لۆرکام کرد کە لە یەکەم ساڵی بۆ شاعیر بوونیدا نووسیبووی و بەراوردم کرد بە دەقێکی تری کە دوای پانزە ساڵ نووسیبووی جیاوازییەکی زۆرم لە نێوان ئاستیاندا بەدی کرد، بەڵام ئێستا لۆرکا لۆرکایە بە هەموو دەقەکانییەوە، دەقەکانی سەرەتا و ئەوانی دواتریش، بۆیە ئێستا باشتر وایە (کە لە دنیای نوێی تۆڕە کۆمەڵایەتیەکاندا دەژین) خۆمان لەم کێشەیە دەرباز بکەین بە پەلە نەکردن لە بڵاوکردنەوە و زیاتر قوڵبوونەوە بە رەگ و ڕیشەکانی داهێنانی دەقی شیعریدا و ئینجا بیخەینە بەر دیدەی خوێنەران، پێوەری گونجاویش بۆ ئەم هەڵسەنگاندنە ئەوەیە لە خۆمان بپرسین ئایا شتێکی تازەمان کردووە؟.

لەگەڵ ئەمانەشدا پێویستە ئاماژە بەوەش بکرێت کە شاعیری واشمان هەیە لەساڵێکدا ڕەنگە دوو دەقی شیعریی بنووسێت و ببینین بڵاویان بکاتەوە.

گەر چاو بخشێنین بە دەوروبەرماندا تەنانەت لە یاساکانی سروشتیشدا ئەمە دەبینینەوە؛ بۆ نموونە ئاژەڵێکی بە بەهای وەك پاندا لە ساڵێکدا تەنیا رەنگە یەك بێچکەی ببێت، ئەویش (گەر بیبێت) بەڵام بۆ نموونە بۆق بە جارێك سەدان گەرا دادەنێت. یان گەر تەماشای کانزاکان بکەین دەبینین زێڕ بەهۆی ئەو سیفەتە دەگمەنانەی هەیەتی زۆر ئەستەم دەبینرێتەوەو بەهایەکی زۆری هەیە، لە کاتێکدا ئاسن زۆرو زەبەندەیەو هەرزانەوە بە ئاسانی چنگ دەکەوێت.

یەکێك لەو خاڵە گرنگانەی سەرنجمداوە لە لای هەندێك شاعیر کە بە هەند وەرنەگیراوە و وایکردووە دەقەکانی سەرسامان نەکات و نەمانجوڵێنت بریتییە لە کێشەی (سواویی کەرەسەی سەرەکی و بەکارهاتووی ناو شیعرەکەدا)،کە رەنگە خۆی هەستی پێنەکردبێت، چونکە نوێبوونەوە خاڵێکی زۆر کاریگەرە، جا ئەگەر لای منی خوێنەر

کەرەسەکە (کە زاراوە سەرەکییەکانی ناو دەقەکەیە) لای شاعیرانی تر زۆر بەکارهاتبێت ئەوا بمانەوێت یان نا لە پێینتی بەهای ئەو شیعرە کەمدەکاتەوە، بە تایبەتی کە ئەمڕۆ زۆر بوارو چەمك و دەستەواژەو کێشەی نوێ هاتوونەتە ناو ژیان و فەرهەنگی مرۆڤی مۆدێرنەوە.

ئێوە ماوە بەڵام خۆڕۆشنبیرکردن و ئەزموونە جیاوازەکانی ژیان سەنگێکی بۆ بڕهان بۆ دروستبوونی هەوڵنی شیعرو دەوڵەمەندکردنی بەرهەمی شیعریی باش و دڵنیاشم وەك چۆن جێ پێنجەی هیچمان بۆیەك ناکات، ئاوهاش دنیابینی و لێکدانەوەو چێشە جوداکانمان بۆیەك ناکات و بەم هەمەڕەنگییەشەوە ژیان جوانتر دەبێت.
بۆ نموونە شاعیر هەیە زیاتر کار لەسەر نوێبوونەوەی رەگەزی خەیاڵ دەکات، هەشە نەگوتراوە گەرمەکانی ڕیالیزم، هەیە سۆز جوڵێنەری سەرەکی دەقەکەیەتی، لای هەندێکیش یەکەکانی زمان، بۆ هەندێك زیاتر باری هزر گرنگە لە شیعرداو بۆ هەندێکی تریش بابەت، لای هەندێکی تر فۆرم و جوانکاریی زمانەوانی.

لێرەوە دەگەینە ئەو ڕاستییەی بڵێین هەموو پێکهاتە سەرەکییەکانی شیعر تێکەڵ دەبن و بەرەنجام رەگەزێکی نوێمان پێدەبەخشن و تەواوکاریش لە هەر لایەنێکیاندا دەبێتە هۆی ئەوەی ئاستی کۆی ئەو شیعرە بەرز بکاتەوەو لە یادەوەریماندا نەسڕدرێتەوە. بەڵام لە هەموو حاڵەتەکاندا پێشکەوتنی شیعر خوازیاری بوونی جەماوەری راستەقینەی شیعرە، مەبەستم لەو جەماوەرەیە کە لەکاتی ئامادەبوونی کۆڕە شیعریەکاندا تەنیا گوێت لە دەنگی هەناسەکانیان دەبێت.

کتێبی: سارا تیسدێیل ژنە شاعیری ئەمریکی … وەرگێڕانی: ناڵە حەسەن

بۆخوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن ...

فەزیحەی گۆڤاری (شیعر) ... تاهیر سیوەیل

هاوڕێکەم وتی : ئێوەی خوێنەری کورد مەبنە مەڕ، دەرگای مێشک و بیرکردنەوەتان دامەخەن و سەر بۆ هەموو جەهالەتێك مەلەقێنن.

وتم: بۆچی خێرە چی قەوماوە؟

وتی : ئەی فەزیحەتی دنیای بە ناو ڕۆشنبیران ئازارت نادات؟

وتم: وەکو چی؟

وتی: جا پێویست بە نموونە دەکات؟ تۆ بەس ژمارە حەوتی گۆڤاری بەناو شیعر بخوێنەوە، بزانە چی لەو دەڤەرەدا دەگوزەرێت بە ناوی شیعرەوە؟

وتم: چی دەگوزەرێت؟

وتی: جگە لە بابەتە وەرگێڕدراوەکانی کە زۆربەی زۆری ڕووبەرەکەی داگیرکردووە، چەند کاڵفامێك سەرو بنی قسەیان سیستەمە، ئەگەر سیسەم لە ژیانی خەڵك دەربڕێت هەر دەژی، دەچێت لەسەر عەرز دەخەوێت، بەڵام سیستەم لە ناو ئەو نووسینانەدا دەربڕێنیت هیچی نامێنێتەوە! ئەو سیستەمەی تەواو بە مانای دژە گەندەڵی دێت!

وتم : ببورە ئێمەی ناحاڵی وا بە ئاسانی تێناگەین، بۆزەحمەت وەکو موز بۆمان پاک بکە.

وتی: بەختیار عەلی مێشکیانی شتوەتەوە بە وشەی سیستەم، شیعرێك بە شیعر دادەنێن دەبێت دژی سیستەم بێت، بۆ ئەوەی بزانن سیستەم چییە؟ بەختیار بیستوچوار جار لەو نووسینەیدا وشەی سیستمی چەندبارە کردووەتەوە، وێڕای ئەوەی بەختیار لە هەموو بوارێکدا دەنووسێت بەڵام شاعیر نیە، ئەوەی بە ناوی شیعرەوە نووسیونی دروشمی قەبە

قەبەیە، بۆیە سەرەنجام وازی لە شیعر هێناو رووی کردە شتی تر.

وتم : سیستەم باشە یا خراپ؟

وتی: ئەوەی لە کوردستان دەگوزەرێت، دژە سیستەمە چونکە دەسەلاتی دوو بنەماڵەی مافیا هەموو شتێکیان قۆرخ کردووەو بە راست و چەوتا دەخۆن و دەدزن و دەکوژن و دەچەوسێننەوە، گەر یاسا و ئیدارەی ڕێکوپێك ببوایە جێیان نەدەبووەوە، چونکە ئەوەیە ماناو کاری سیستەم، وەك لە پێناسە جیهانییەکەیدا هاتووە (سیستەم کۆمەڵێك توخمی کاریگەر و پێکەوەپەیوەستە بەشێوەیەکی ڕێکوپێك یەکەیەکی تەواو فەراهەم دێنێت).

وتم: هەر ئەوەندە؟

وتی: نا، ئەو سێ برادەرەی تریش ناوکۆی نووسینەکانیان بە وشەی سیستم تەنیوەتەوە ، جا گەر ئێوەی مەڵ ببنە خوێنەری گۆڤارەکانی وەکو (کەڵێن) و (شیعر)و لاپەڕە ئەدەبیەکانی رۆژنامەو گۆڤارەکانی تر کە کەسی بێ ئاست و ناحاڵیێ بەڕێوەیان دەبات ئەوا نەوەیەکی ناحاڵیتان لێدەردەچێت.

وتم: جا بە رای تۆ رەخنە نابێت بوونی ببێت؟

وتی: ئەوەی بە ناوی رەخنەوە دەگوزەرێت مەهزەلەیەکە لەو گۆڕە، نووسینی ئەو سێ برادەرە کە نووسیویانە دوورو نزیك پەیوەندی بە رەخنەو لایەنەکانی شیعرییەتەوە نییە، بەس قسە لەسەر مەعناکانی شیعر دەکەن بەوەی لێی تێدەگەن، ئەگەر مەعناکان دژە سیستەم نەبێت لای ئەوان رەفزە، ئەگینا بۆ نموونە ئەو شاعیرە لیریکیە سادەێنووسەی رەخنەی لێگیراوە، نەك هەر شیعرەکانی وێران و شایستەی رەخنەیە بەڵکو لە زۆنگاوی بۆگەنیدا ڕزیوە، سەردەمانێك لە گۆڤارێك کاری دەکرد، بە گۆڤارێکی تریان دەگوت ئێوە بابەتی ئێمە بڵاوبکەنەوەو ئێمەش بابەتی ئێوە بڵاودەکەینەوە تا پاداشتەکانیش هەر بۆ خۆیان بێت، چونکە ئەو کاتە پاداشتەکان بە دۆلار دایاندەنا.

باسی رەخنەی چی دەکەیت؟ برادەرێکی تر زۆربەی کتێبە عەرەبیە رەخنەییەکان تەرجومە دەکات و بەناوی خۆیەوە بڵاویان دەکاتەوە، ڕاکان و کارەکانیان کۆپی دەکات و رۆژانە دایاندەنێت و زۆربەی نووسینەکانی پڕ پڕ دەکاتەوەو هەمووانیش بە مامۆستای رەخنەگر بانگی دەکەن، بۆ ئەوەی خوودی خۆی خاوەنی هیچ دیدگیەکی رەخنەیی بێت و شتێکی جیاوازمان بۆ بدۆزێتەوە.

وتم: ئەی چار چیە؟

وتی: ئێوە پێویستتان بە شۆڕشە، یەکەمجار شۆڕشی فیکری و مەعریفی بەسەر ئەو بت و فیگۆرە ساختانەی پانتایی رۆشنبیریی کوردییان

داگیرکردووەتێ و عەقڵی خوینەریان سڕ کردووە، لە هەردوو زۆنەکەدا باش دەلەوەڕێن، ئەمەش تاکە مەبەستیانە، نەك هۆش و مرۆڤ و گۆڕانکاریی..
وتم: بابێنەوە سەر سیستەم ، ئایا بەڵگەت هەیە لە ناو نووسینەکانەیوە؟
وتی: بەڵێ.. هەر بۆ نموونە لە ناو نووسینی ئەو چوار برادەرەدا :
1/ مامۆستاکەیان دەنووسێت:
سیستم لە جەوهەردا لەسەر دەرکردن و سیستماتیزەکردن....دروست بووە
شاعیران هەوڵدەدەن شیعر لە سیستم ڕزگار بکەن.
دەتوانێت هەمیشە لەدەرەوەی سیستم بێت و ئاماژە بۆ دەرەوەی سیستم بکات.
2/ یەکێکیان دەنووسێت:
ئایا ئەم خودە شەڕ لەگەڵ سیستمدا دەکات.
ئەمەش بە دیوێکدا دەچێتەوە خزمەتی سیستم............ دەبیتە نوێنەری سیستم ....
3/ یەکێکی تریشیان (کە زۆر لە مامۆستاکە زیاتر وشەی سیستمی لەو نووسینەدا بەکارهێناوە کە 78 جاران، دەڵێت:
سیستم دژی وێنەی راستەقینەیە. سیستەم دەڵێت ژیان هەر ئەمەیە.
بوونی شیعر ئەوەیە سیستم تووشی داخوران و ناکۆکی دەکات.
4/ ئەو برادەرەی تریش دەنووسێت:
کە لە ناوسیستمدا دەبنە دیل.....نۆوکەریی سیستم بەرهەمیاندەهێنیت.
چەشەو حەزی سەپینراوی سیستم دەوێت، ئەو سیاقەی سیستم بۆ مرۆڤی کوردی دروستکردووە...سیاقی داخراوی سیستمدا...
وتم : ئەم هەموو خەفەتە بە ئێمە هەڵناگیرێت، نەختێ دڵیشمان خۆشکە.
وتی: من شاعیر نیم، بەس وشەی سیستم گۆڕی کردم، کە خەوتم هەر ئەم وێنانەمان دەکرد، بەشکوم ئاوازێکی بۆ دابنێیت بیەکینە مارشی دەزگاکانیان:
__سیستەم__
سیس/تەم
سەرین/سوتا
لەسەر سیستەمێ
سیستەماتیك
سێ بووووو
سسسسسسس سسسسسسس
ساتمەم دەداو
هەناسە سست

سمتیش سیس
سیسرکرکان
سرته سرتیان بوو
سانتیمێ سیستەمم سەند
تا سەر ببێ سرت
سەرسەریەکانی دەسەڵاتیش
بەرەو شاری سرت

محمد پێغەمبەری خۆی … مەحمود عەبدوڵڵا

زۆرینەی ئاینەکان لەناو خەڵکان سەریان هەڵداوە،خەڵکەکانیش کانگای ئەفسانەکانن،هەربۆیە ئاینەکان وەڵامدەرەوەی پێویستییە ڕۆحیەکانی کۆمەڵگای خەڵکین،چەندە کۆمەڵگایەک خەڵکی بێت هێندە لەئاین نزیک دەبێتەوە و بە پێچەوانەشەوە. بەتاکیش هەروایە. لەبەئەوە تا زیاتر ئاین وەڵامی پێویستە دەرونیەکانی تۆبێت تۆش هێندە لەخۆی و مێنتالێتەکەی نزیکیت و بە پێچەوانەشەوە.
چەندە کۆمەڵگا لەشارستانی نزیک بێت هێندە لەئاین دوردەکەوێت و بە پێچەوانەشەوە …تۆش هەر وەها…
ئەوە گاڵتەجاڕییە،کەدەڵێن مرۆڤ بەبێ ئاین ناژیت…مرۆڤێک کە بتەواوی مانا ڕۆشنبیر بێت بەبێ خودا دەژیت،و لەگەڵ پرەنسیپە اخلاقیەکانی ئاینیش هەڵدەکات ، بەڵام مرۆڤ ناکاتە قوربانی ئاین ئاین بەمرۆڤ نەک بەپێچەوانەوە.

ئاینی ئیسلامیش لەناو خەڵک سەرهەڵدەدات و وەڵامی کێشەکانی کۆمەڵگەیەکی خەڵکی دەداتەوە.
محمد و بۆچون و لێکدانەوەکانی ئەودیوی سنوروکات نەبوون،محمدیش پیاوی سەردەمی خۆی بووە،لەزۆر ڕووەوە نەیتوانیوە سەردەم وکلتورەکەی تێپەڕبکات،بەڵکو زۆر لە نەریتە کانی ئەوکات، کە لای خۆی پەسندبوون ، بە ناوی خوداوە جێگیری کردوون و هەندێک نەریتیشی هەربەناوی خوداوە ڕەتکردونەتەوە. محمد چاکسازێکی کۆمەڵایەتیبووە. ئەوە محمد نییە کە بۆچون و بیرۆکەکانی بەهەموو سەردەمێک

گونجاون، ئەوە تۆی مسلمانیت کە پێوەرەکانت تێڕوانینەکانت ناگۆڕێن، ئەوە ئیسلام نییە کە پێشکەوتووە ، ئەوە تۆی کە دواکەوتویت و یەک ملیم پێشناکەویت و هەموو شتێک بەمەتری ئیسلام پێوانەدەکەیت.

ئیسلام ئاینێکە لەناو خێڵێ سەری هەڵداوە، بەزۆرێک لە خەڵک لەوکاتەدا ئیسلام بیروباوەڕێکی پێشکەوتووە بووە ،وە زۆر گونجاویش بووە لەگەڵ هەست و نەستی عەرەبەکی دەشتەکی،لەهەمانکاتدا تەنانەت لەسەردەمی محمد خۆیشدا ئیسلام چ نییە جگە لە گێڕانەوەی ئەفسانەی پێشینان، بەتایبەت لای کەسانێک کەخوێندەواربوون، بەڵام لە کاتێکدا محمد پەیامەکەی ڕادەگەیەنێت لەمەککەدا چەند کەسێکی کەم خوێندەواربون ،کە ژمارەیان هەر هەندەی پەنجەکانی دەست دەبێت، ئەمەش هۆیەکە بۆ سەرکەوتنی ئاینی پێغەمبەرێکی بەحیساب نەخوێندەوار.ڕەنگە نەخوێندەواری محمد هۆکارێک بوبێت بۆ ئەوەی نەخوێندەوارەکان شوێنیبکەون و خۆشیان بوێت کەدەبینن محمد نەخوێندەوارەکە وەک خۆیان،جائەگەر محمد نەخوێندەوارییەکەی پڕوپاگەندەش بوبێت! بە ئاشکرا دیارە کە نەخوێندەوار بونی محمد پاساوێکە بۆ ڕەوایەتیدان بەوەی کە لەلایەن خوداوە هاتووە،ئەمەش خۆی لەخۆیدا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە پەیامەکەی محمد بۆیە گرینگە کە نەخوێندەوارە،ئەگینا ئەگەر خوێندەوارێک بوایە بیروو باوەڕو زانینەکانی هەندە سەرسامکەر نەدەبون، بەواتایەکیتر، ئەوەی محمد دەیەڵێت دەشێ کەسێکی خوێندەواریش بیزانێت، بەڵام ناشێ کەسێکی نەخوێندەوار بیزانێت!

ئیسلام ئاینێک نییە بۆ هەمو سەردەم کۆمەڵگایەک بگونجێت، بەڵکو دەگونجێندرێت، ئەویش بەدوو ڕێگا: یەکەم سیستەمی پەروەردەی ئیسلامی بێت نەوە لەدوای نەوە ئەم بیرو باوەڕە نەقڵ ببێت و ، کەسێتیەکی ئیسلامی بەرهەم بێنیتەوە،کە دیارە مرۆڤیش بەرهەمی سیستەمە،وە لەڕێگای پەروەردەوە کۆمەڵگا لەدۆخی خۆیدادەهێڵیتەوە کاتێکیش کۆمەڵگا پێشناکەوێت ئەوە لەگەڵ ئاینەکە هاوشان دەبێت ،ئاخر مەنتیق نییە حەزو ئارەزوو ویستی کۆمەڵگایەک پێشکەوتو تربێت لە ئاینێک کە بۆتە پێکهاتەی هزری ئەو کۆمەڵگایە.دووەم- تەفسیر،لەڕاستیدا موفەسیرەکان چ نین جگە کەسانێک کە معجیزە دادەتاشن،لەبەر ئەوەی قورئانیش زمانی شیعرە لاستیکییە و چەنت بوێت ئاوا لێکیدەدەیتەوە و بەفیزیاوکیمیاش ترش و خوێی دەکەن، بەنمونە -الطیر -ئەکەن بە فڕۆکە ،ئاخر پێم ناڵێن کە” مرۆڤی کافر”فڕۆکەی دروستنەکردبایە ئەوە چۆن دەتانزانی ئەو طیرەی محمد مەبەستی هەمان طیارەیە. محمد باسی باڵندە دەکات کە خوا ئاسمانی بۆ مسخر

کردووە،دەی فڕۆکە حەفتاجار ئاسمانی بۆ مسخربکەی ،سوتەمەنی ببڕێت حەفتاجار دەکەوێتەخوار بەحەفتاقورئانێ.

بەکورتی دەمەوێت بڵێم ئەوەتۆی کە خێڵەکی و ئاین و پێغەمبەری خێڵ پڕبەپێستی تۆن، نەک ئیسلام بۆهەموسەردەمێک گونجاو بێت، ئەوەتۆی لەم هەویری ئیسلام دروستکراویت .تا تۆش پێشنەکەویت ممکین نییە ئاینەکەت دواکەوتوبێت ، تۆ لەئاینەکەیت و ئەویش لەتۆ.

خۆشەویستی ... بەختیار محەمەد

که تۆم خۆشویست
هەموو دنیام لەبیر کرد.
من بوومە عەدەمێك
لەناو گێتی عەشقی مەزنی تۆدا.
من ئەستێرەی عەشق بووم
لەناو کەونی عەشقی بێ پایانی تۆدا.
لە جیهانی عەشقی تۆدا
هیچ سنوورێك نەمابوو
لەنێوان مانای بوونی عەدەم و
مانای بوونی مندا.
من سەرەڕۆیەك بووم
وەك كۆڵۆمبس،
دەمویست،
دوورگەی دووری عەشقی تۆ
بدۆزمەوە.
من پێغەمبەری (موسای) عەشق بووم
سفری تەکوینی عەشقی تۆم
دەنووسیەوە.
ئەی ڤینۆس
تۆ خالیقی عەشق بووی
منیش پەیامبەری پەیامەکەی تۆ.

پچڕانی گەردانەی تەمەن … ستار ئەحمەد

پەپوولەیەك تەمەنی دەمژێ
ساتەكانی لە باڵی رۆژگارا سەرەوخوار دەبنەوە
ئەو كاتانەی هەڵچوون ژیانی دەن□شو
تووڕەیی قوڵپی گریانی دەكردە مەزەی توانەوەی
هەڵسانەوەی تاریكی شەویش لە تەورداسی زەمەنی ئەدا
ئەوەتا خەریكە دەستی حەز بەرەو ئارامگەی سرەوتن دەیبات
لە كەنار ژوانێكی هەڵكشانی هەناسەی گەڵاو
بەربوونەوەی دەنكێك لە گەردانەی هزری كاڵبوونەوە
دەیەوێت لە بەردی بەفرینی لوتكەی هیوادا بهەژێت
بەرەو رەنگی لاوێتیو كەسكبوونی بەهاری یادگاری
وەلێ دەستێك لە رێیدایە , دار بەڕوویەكی سووتاوە
لە یەخەی گیربووەو دەیەوێت لەبادا راپێچی مانگی بكات
دەسرازەی گزنگێك ئەو پەڕی ئاسۆیە
لە جەرگی ئەودا تیشكی مناڵی دەژمێرێ
هەمدیسان لە خولگەی بێزاربوون دەرناچێ
بە لایلایەی پۆڕەژن.. سەرخەوێك دەشكێنێ
كوانێ هەناسەی گڵكۆیەك لە جوانی
تاسەیەك بە جەرگی زامی بدات
هەناری باخچەیەك لە گڕا نێڵەی بێت
شەوانە سەر دڵی داخبكات
دەترسێ چۆن رووتی میوانی هەوارگەی لانكی بوو
هەر ئاوهاش دەستخاڵی بڕواتە پێشوازی سورمەیەك
لە چاوی ئاسۆ گیر بووەو لە نیگای ئەویشدا روانگەی جواندەكا
حەسرەتی شانێكی چیایەكی مەچەك بەفر
لە گۆی دەخاتو لەگەڵ رەنگی پاكیا
گۆرانی بۆ خەمی تەنیایی دەڵێ
نەغمە لە مێشكی دەترازێو
نۆتەی دڵی مەرگ چاودێری عومرێتی
ترپەی لە دەنگی پێی ئەوو لە كسپەی سوتانی جەرگی عەشق دەچێ

لە سەرەڕێی شەمێکا فرمێسکی خۆر دەپێوێ
خۆزگەیەك وەك ئاونگ تیلەی لێڵدەكاو
بەرەو ژوور روویەكی نوورانی سەرشانی دەگرێت
چوون كۆترێك بۆ لانەی گەواڵە ستوونی خۆر رامووسێ
دێتەوە تەماشای هەوارگەی گوڵدەكات
دەڕوانێو دەبینێ چرۆیەك دەمدەكاتەوە
پەپوولەیەكی ئێشكگریش لەسەر گەڵای بەیبوونێك دەمرێ
لە بەرامەی مردووەكان شاڵاوی كۆچێكی وەبیر دێتەوە
سورمەخان لە ژاڵە دابڕاو
بەرەو ئاسمان رووەو ئەو دەستی خوا ماچدەكەن
خواش نوورێك لە جوانی رەوانەی شەو دەكا
زریوەی لە دەروازەی تەمەنیدا ئەدرەوشێتەوە
كە بەرماڵی خوانی پارشێوێك كۆدەكاتەوە
دایكی بە جامێ خو□ن□و
دارەكەی ئەوپەڕی گوندەكەش بەقەدی رووتەوە
لە نیشتمانی دڵیا روحێك لە نەمری دەڕازێننەوە
بۆیە لە بۆتەی شیعرێكا دەبێتە وشەیەكی ژیكەڵەو
بە هێمنی دەچێتە پیری مردنەوە

ستار ئەحمەد

پرسی شۆڕش ... كاوە جەلال ... بەشی یەكەم

پرسی شۆڕش
بەشی یەكەم

سەرەتا گەرەكە پرسی شۆڕش بە نموونەی كۆنكرێت ئاوەڵابكرێت، تاكو بەم ڕێیەو□ □ونی بكەینەوە كە چۆن بەناو شۆڕشگێڕانی كورد شێوەهزرینی ئیسلامی-سوننییان لە وەرگرتنی هزرە شۆڕشگ□□ی□كانی و□ك

مارکسیزم و وجودییەت و هتد درێژە پێ دەدەن. ئەم بەگەڕخستنەی شێوەهزرینی ئیسلامی-سوننی بێگومان لە نووسینی بابەتی ماستەر یان دکتۆراشدا باڵادەستە، بەڵێ لەو سەر□□□یانەشدا خۆی دەنوێنێت کە مرۆ بۆ نموونە سنگدەرپەڕیوانە ڕای دەگەیەنێت گۆیا ک□□□ گ□قاری نوێجۆر دەردەکات.

بە شێوەی بەرجەستە ببێژین: لە ئیسلامدا بەدەوییە ئارەبەکەی بیابان، سەرباری سۆسیالیزەکراوی (بەکەسکراوی)ی بەدەویانەی، یەکسەر بەدووی وەرگرتنی پەیامەکەی محم□ددا وەک سەحابە دادەنرێت، بەمەش هەڵدەزنێنرێت بۆ سەر ئاستێکی بێخەوش کە لێوەی گۆیا خۆی لە پێناوی داواکارییەکانی خودادا بەخت دەکات. کەواتە سەرجەم مۆرکی بەدەویانەی ئەو جۆرە کەسێتییە ("کەسێتی" لە ڕووی پسیکۆلۆژییەوە نەک فەلسەفەوە)، وەک شەهوانییەت، تاڵانچێتی، پیسوپۆخڵی، تۆڵەگەریی و هتد، لەتەک ئیمانهێنانی ئەو بەدەوییەدا "نام□ن" و هاوکات ئیمانداری نوێ دەبێت بە سەحابەیەکی پیرۆز! لە بنەڕەتدا ئەم بنەمایەی لایەنیکەم ئیسلامی سوننی لە کاتی دامەزراندنی حیزبی شیۆعییەوە لە ئێراق بەرجەستە دەکرێت، کە پاشان هەروەها "کۆمەڵە" بەردەوامیی پێ دا و ئەمڕۆش بۆ نموونە مەنسوری حیکمەتییەکان سکۆلایستیيانە درێژەی پێدەدەن.

ئەمە بێگومان لای بەناو وجودییەکانیش خۆی دەنوێنێت، کە بە تایبەتی دەبوو لێرە بە هەڵوێستوەرگرتنی لێرەبوونیانەی ئازاد نەفی بکرایە، لێ شێوەهزرینی سکۆلایستیی ئیسلامی لێرەش بەرجەستە دەکرێت و کوڕەی وجودی هیچ جیاوازییەکی لە مەسئولێکی دەمانچەیی نییە کە خەون بە ستایشکردنی خۆیەوە دەبینێت – ئەمە پاشان بە وردی ڕووی تێدەکەین. بە هەر حاڵ، لەم بزاوتانەشدا کوڕە یان کچە یەکسەر بەبێ هیچ ڕەخنەیەکی خۆمەئریفە، واتا بەبێ پشکنینی شیمانەکانی زانین، بەبێ ڕووکردنی ڕەخنەیی لە سۆسیالیزەکراوییە ئیسلامی-سوننیەکەی (هەروەها شیعییەکەی) خۆ، بەبێ پرسیار لە تەنینەوەی هەستی خێڵەکیيانە بەنێو سەرجەم کارەکتەری خۆیيدا و هتد، بەبێ پرسیاری ترس لە ئازادیی کەسی، بە کورتی مرۆ بەبێ ئەو پرسیارکردنانە یەکسەر دەبێت بە مارکسی، بە مارکسی-لێنینی و هتد، یان بە وجودی؛ هەروەها لە بواری دیکەشدا، بە تایبەتی بواری هزری و کولتووردا، یەکسەر ئەم یان ئەو فەیلەسوفی بەواتا یان کەمواتای خۆرئاوایی دەکات بە دەرووی خۆدەربڕینەکانی، ئەوجا دەست دەداتە نووسین، دەرکردنی گ□قار و ڕۆژنامە و هتد. ئەمە ڕەوشک□ کە وەک بابەتی ڕەخنە وەریدەگرین تاکو لێوەی پرسی شۆڕش ئاوەڵا بکەین. لێ ئێمە سەرەتا بۆ ئەم

مەبەستە دەرچەیەکی کۆنکرێت وەردەگرین کە بریتییە لە ئەستێرە کەریم.

ئەستێرە کەریم بە کەسێتیی خۆی هاتۆتە نێوەندی خەباتی ژنان و مرۆڤیی بە گشتی و کوردایەتییەوە. بێگومان ئەو بەبێ سۆشیال میدیا نەیدەتوانی دەنگی خۆی بە نێوەندی زۆر فراوان بگەیەنێت، جگە لەوە گەر ئەو ل□ نێو ڕیالێتیدا ئەوها ڕیشەیی (ڕادیکال) هەڵوێستی وەربگرتایە، ئەوا زوو لەناودەبرا. ئەمڕۆ سۆشیال میدیا نەک تەنیا بریتییە لە میدیەمی خەمۆکان و چەتوونان یان لومپۆنان و هتد، بەڵکو هەروەها میدیەمی چالاکیی شۆڕشگێڕانەی ڕۆشناییدەرە.

بۆ ڕوونکردنەوەی ئەمە دەتوانین یەکێک لە ئەکسیۆنەکانی ئەستێرە کەریم بە نموونە وەربگرین کە تێیدا “دەرپێ”ی ژنانەی هێناوەتە ڕەوشی تەمسیلکردنەوە، لێ تەمسیلکەر، واتا دەرپێکە، لە بنەڕەتدا دەرپێ نییە، بەڵکو “دێسوو”ی ژنانەی وروژێنەری سێکسی پیاوە. کاتێک ئەستێرە کەریم ئەو پارچە جلە ژنانەیەی ژێرەوە نمایش دەکات، ئەوا ناڕاستەوخۆ ترس و شەیدایی پیاو، بەڵێ پەرێشانیی پیاو بۆ “چکلێتەکەی ژن” دەهێنێتە پێشینەی هەست و بیرکردنەوەی پیاوانەوە. لێ کێشەکە ئەوەیە کە ئەوان ناتوانن ئەو “چکلێت”ە بچێژن، چونکە ئەوان سێکسیستی ترسنۆکن و درۆزنانە “کوڕی باشی”ی خۆیان بۆ یەکدی، واتا نێویەکییانە، نمایش دەکەن.

ئەستێرە کەریم لەو روانگەیەوە شۆڕشگێڕە کە ئەو لە رواڵەتەوە ڕۆچووە بەرەو ڕیشەی کێشە مرۆڤی و کۆمەڵایەتییەکانی کوردەکان، واتا ئەو ڕادیکالە. ئەمەیە کە سەرجەم کەسانی پابەندی ڕواڵەتی تۆقاندووە یان تەنانەت خستوونیەتە هەڵوێستی دژبەرەوە بەرانبەری. شۆڕشگێڕێتیی ڕۆشناییدەرانەیەی ئەستێرە کەریم بەوەدا دیاردەدات، کە کاتێک ئەو هەڵوێستی ڕاستەوخۆ و ڕەخنەیی بەرانبەر ڕیشەی کێشەکانی ژنان و پیاوان، هەروەها بەرانبەر نەریتی کۆمەڵی کوردی بەگشتی و دەسەڵاتدارەکانی (لە ئێراق) وەردەگرێت، ئەوا بە هیچ شێوەیەک ڕەچاوی ئەو پێورانە ناکات کە وەک ئەزەلی پێناسەکراون و لە دەرەوە پیاوسالارییانە سەپێنراون، بە پێچەوانەوە، ئەو دوای خۆ ئازادکردنی لەو پێورە ئۆبژێکتیڤییانە هەڵوێست وەردەگرێت، ئەویش بەوە کە شۆڕشگێڕانە ڕوو دەکاتەوە خودی پێورەکان و وەک دەسکەلای چەوساندنەوەی نێر و مێ دایاندەنێت.

لێ ئەو هاوکات، وەک مۆرکی هەڵوێستی ڕۆشناییدەرانەی، ڕوو دەکاتە خودی مرۆڤ و وەک بەرپرسیار لە خۆی و هاومرۆڤان و کۆمەڵەکەی

دایدەنێت. ئیدی بەم شێوەیە، بە دەستدانی ڕۆشناییدەرانە لە مرۆڤێتیی کەس، خوویا دەبێت کە کوڕان و کچان چەند داماوان، یان چەند نامۆبوون لە خۆیان و چۆن بەو هەیەشەوە گیرۆدەی ڕواڵەتەکان بوون. لە ئەوان، ئەو چەوساوە چەوسێنەرانە، بەدترن لە باوکان و دایکانیان کە، سەرباری هەڵوێستی چەوسێنەری و ملکەچییان بە چەوسانەوە، هیچ نەبێت نەریتخوازانە کەم یان زۆر هەندێک ناوەڕۆکیان پێ پیادەدەکرا و پیادەکرد. لە هەروەها و هاوکات خوویا دەبێت کە واژەکانی وەک “گیانەکەم” و “چاوەکەم” و “ئازیزم”، یان داوکارییەکان بۆ “گەردن ئازادکردن” و هتد، هیچی دیکە نین جگە لە درۆزنی، کە مرۆڤ لە پێناوی مسۆگەرکردنی پێگەیەکی خۆیی لە جیهاندا دەریاندەبڕێت.

جگە لەوە ئەم ڕوانگەیەی ڕۆشناییدانمان لای ئەستێرە کەریم پتر بە ڕوون دەبێتەوە، گەر بڕوانین کە کاتێک ئەو کچان وەک ژێردەستە و دوور لە هەر تروسکاییەکی خۆشیی ئاشکرا دەکات، هاوکات پێیان ڕادەگەیەنێت کە ئەوان گەرەکە بەرپرسیاری بە ژیانیان وەربگرن، ئەوەشیان پێ بەدی دەت، گەر ئەوان دەستبەرداری رواڵەت بن و ڕووبکەنە فەرمی ژیان. ئەوان گەرەکە لە خۆیان بەئاگا بن و ببینن کە چۆن لە مێینەبوونی خۆیان نامۆ بوون. ئاخر بەم هەیەوەیە کە ئەوان شانازی بەوەوە دەکەن کە گۆیا “کچی عائیلەن”. “زێرینەی هەر زێڕ”ی ڕەگەزی مێینەش، هاوشێوەی “زێرینەی هەرە زێڕ”ی نێران و پیاوانی کورد، رواڵەتگەری بێشوناسە، کەواتە کچان یان ژنانیش هاوشێوەی پیاوان ناتوانن ڕێ بچن بە نێو ناخیان و لەوێ گوێ بە ئاخ و ناڵەی ئەو ناخەیان ڕایەڵ بکەن.

ڕۆشناییدان لای ئەستێرە کەریم ئابڵۆقەی پرس و کێشەکانی کچان و ژنان دەدات، لێرەشەوە سەرجەم کێشەکانی کوڕان و پیاوان لەنێو سێکسیزمیاندا دیاردەهێنێت و وەک سەرچاوەی چەوساندنەوەی ژن ڕاڤەیان دەکات. ئەمە لێرەدا دەگەین بە جۆرێکی مرۆڤ کە سارتر ناوی دەنێت مرۆڤی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی. ڕوونکردنەوەی ئەم تێگەیەی سارتر پتر نزیکمان دەخاتەوە لە پرسی مرۆڤیی لای کوردەکان.

سارتر لە “بوون و نەبوون”دا وایدادەنێت کە مرۆڤی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی ناتوانێت ژیانێکی بەکەرامەت بژی، چونکە “سەر بە جیهان”ە، لە ئەو مرۆڤە بە چەشنێک سەر بە جیهانە کە ئیدی ئەو لەنێویدا هاوشێوەی “کەڤر” سڕەوتووە — چەقیوە. ئەم مرۆڤە نەک تەنیا ناتوانێت بە خۆی ببێت بە پەناگە، واتا بە لای خۆی بگەڕێتەوە، بەڵکو تەنانەت ناتوانێت جیهان جێبهێڵێت، بەڵێ تەنانەت

جووڵەیەک ناکات. ئاخر نەوجیهانیبوون بە مرۆقی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی وەک پەچەیەک وایە کە ئەوی داپۆشیوە. ئەو، مرۆقی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی، ئاگایی ئازادییەکەی خۆی بە قووڵی لەنێو ناخیدا شاردۆتەوە، هەر بۆیە ئەو سەرڕاست نییە.

ئەو تەنیا تەمسیل دەکات. بۆ نموونە گەنجە تەنیا خەریکی تەمسیلی گەنجێتییە، کەواتە ناگەنجە. گەنجەی ناگەنج نەوجیهانییانە وەک کوڕێکی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی دەردەکەوێت و دیارنامێنێت، سڵاو دەکات و پێشوازی لە میوانان دەکات یان ڕێزمەندانە بەڕێیان دەکات. ئەوجا ئەو ناگەنجە ڕەسەنە بە کیژەی دراوسێ ئاگری تێ بەربووە و لە حەمامدا خۆی ئەندێشەیانە بە ئەو ڕەحەت دەکات. گەنجەی ناگەنج هەموو هەوڵێک دەدات تا کیژەی دراوسێ دەکات بە دەزگیرانی خۆی، لە لەبەر ئەوەی ڕەسەنی کۆمەڵایەتییە، ئەوا یەکسەر بەدوویدا لەنێو کۆڕی هەقاڵانیدا دەیکات بە بابەتی قسە و نوکتە و پێکەنین، نەک وەک کەسێکی ئازاد هەوڵ بدات پێکەوە پەیوەندییەکەی لەتەک کیژەی دەزگیرانیدا بژێنێت. نەخێر ئەوەی پێ بەدینایەت، چونکە ئەو نەوجیهانییە. ئامانجی ئەو وەک ناسەرڕاستێک ئەوەیە کە ئەو دەخوازێت بریتی بێت لە دوائەنجام/بەرهەم (کۆنزێکڤێنس). بۆیە ئەو گەنجە ناسەرڕاستە ناگەنجێکی پیاوانەی کوڕی باوکی خۆیەتی. ئەو بە هەموو شێوەیەک دەیەوێت بە ئەوانی دیکەی نەوجیهانی ڕابگەیەنێت کە ئەو کوڕە و دەستەبرای ئەوانە. لە لەبەر ئەوەی هەموو شتێک وەک دوائەنجام دەبینێت، ئەوا بە ئەو هیچ پرنسیپێک نییە.

هەر بۆیە ئەو زۆر ئاگای لە دوائامانجی کردارەکانی خۆیەتی. ئاخر کوڕەی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی خۆی تەنیا وەک بەرهەمی ڕووداوەکان دەبینێت نەک وەک سەبژێکتی (بکەری) ئەو ڕووداوانە. ئەو هەرگیز ناتوانێت ببیستێت کە دەشێت ئەو خۆی سەرچاوەی ڕووداوەکان یان کەشفکەریان بێت. نەخێر. بۆ ئەو بەهاکانی نێو جیهان لە دەرەوە چەسپێنراون، ئەویش تاکە ئەرکی ئەوەیە کە پابەندی بەهاکان بێت. ئەرێ! ئەو واتای جیهان لە فاکتەکانی خودی ئەو جیهانەوە دەخوێنێتەوە. ئەو وەک سەرەنجام یان بەرهەم تەنیا کاتێک پیاوی نێو پیاوانە، گەر بتوانێت قحبەیەتیی کچێک بخاتە بەردەم ژینگەکەی.

کۆیلەتییەکەی نێر و مێ کە ئێستێرە کریم چالاکیگەرایانە (ئێکسیێنیستانە) لە مەدیەمێکدا هێناوییەتە نێوەندی خەباتی ڕۆشناییدانەوە، تەنیا کاتێک بە لێڕوانەر دەبێت بە مایەی پرسیار، گەر ئەو بزانێت کە ئێستێرە کەریم ئێکسیێنێکی نمایشکراوی بەرخستووە و تێیدا ئەو خۆیشی وەک لێڕوانەر کراوە بە مەبەست.

کەواتە ئەو بینەری پاسیف نییە. ئەو دەبێت بزانێت، واژەی بینەر، کە هەستی هەزانقانیی کوردی نەفامانە چۆی کردووە، جیاوازە لە لەڕوانەر کە هەڵوەستەکی چالاک (ئەکتیف)ی هەیە، جا ئەوە لە سینەما، تیاتەر یان پێشانگە بێت، یان بەشداریکردن بێت لە چالاکییەکی نێو سۆشیال میدیادا.

بەم ڕێیەوە ئیدی پرسەکی کرۆکی بۆ لەڕوانەر ئاشکرا دەبێت: چالاکڤان، سەرباری تەحەداکەی، سەرباری بەگەڕخستنەوەی زمانی ئەبسوەن (ڕووت)ی خەڵک لە چالاکییەکەیدا، مرۆڤدیدیەکی پۆزەتیقی هەیە، چونکە وای دادەنێت کە لەڕوانەران دەتوانن لە چالاکییەکەی بهزرێنن. کەواتە ئەستێرە کەریم نایەوێت بەرانبەر لومپەنەکان بووەستێت، تووڕەیی یان فیکە و قاقای پێکەنین بوروژێنێت، نەخێر، ئەو دەیەوێت بە هزرین لە خۆیان بییان بزوێنێت، تاکو هەدی هەدی بەیان ڕوون بێتەوە کە ئەوان چەند داماون، بە تایبەتی بە قوز، کە هەرگیز ناتوانن بی چێژن، چونکە لێی دەترسن. ئاخر مرۆ لێرەدا لە خۆی دەپرسێت کە داخۆ لومپەنەکان فەتەی ڕووتی کچەکی بە حساب دەزگیرانییان بەچییە؟ ئەو هەمووە کەناڵە خۆڕاییە ڕووتە لە ئینتەرنێتدا هەن و ئەوانیش دەتوانن تەماشای هەر ڤیدیۆیەک بکەن: لە ڤیدیۆی ئێرۆتیکییەوە تا پۆرنۆگرافی بە هەموو شێوەکانییەوە.

مەسەلەکە لە بنەڕەتدا نەبوونی شوناسی کولتوورییە، ئەقڵییەتی مەگەلە: داماو تەنیا ئەو کاتە دەرک بە پیاوبوونی خۆی دەکات، گەر هەقاڵەکانی بزانن کە ئەو پەیوەندیی لەتەک کچدا هەیە. لە مەسەلەکە لەوە زۆرتر: ئەو وەک پیاوتر دەنوێنێت، گەر هاتوو کچەی بە حساب دەزگیران خۆی بە ڕووتبکاتەوە یان ڕێ بدات فەتەی بە ڕووتی بگرێت، کە گومانی تێدا نییە ئیدی گەنجەی ناگەنجی ڕەسەنی کۆمەڵایەتی لەو ساتە بەدوواوە بە قەحبەی دادەنێت.

کاوە جەلال

بەڕێز بەرهەم ساڵح دەست بەجێ

داوای لێبوردن بکە !!! … عەلی مەحموود محەمەد

15 ساڵی تەواوە، لە پای ئەو تاوانانەی عێراق بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان لە رابردوودا ئەنجامی داوە، داوا دەکرێت سەرۆك کۆماری عێراق وەك رەمزی باڵای وڵات داوای لێبوردن بکات، ئەرکی جەنابی تاڵەبانی و بارزانی بوو، لەو مانگە سەرەتاییەی دوای روخانی سەدام بونە سەرۆك کۆماری عێراق بە پێی پیتی ناوەکانیان، دەبوایە ئەو ئەرکەیان جێبەجێ بکردبایا، دواتر بەڕێز فوئاد مەعسوم، دواتر بۆ دوو خول بەڕێز تاڵەبانی سەۆك بوو، دەیان جار ئەم داوایەی بەرەو رو کرایەوە، وەڵام هەر نەبوو، بەڕێز مەعسومیش هات، داواکارییەکە روو لەویش ساڵ لە دوای ساڵ هەر بەردەوامە، ئەویش هەر بێدەنگ بوو، هەموو نەیانتوانی بە ئەرکی خۆیان هەڵستن و سەروەرییەك بۆ مرۆڤایی□تی و مێژوو تۆمار بکەن، تەنها بۆ کورد نا بەڵکە بۆ مرۆڤایی□تی، ناویان لە ریزی ئەوانەدا تۆمار بکرێت لە وڵاتانی خۆیان بەو شێوە هەڵوێستە هەڵستاون،لەم مەڵبەندەی جینۆسایدە کە ناوی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستە و ئەم وڵاتەی ئێمە کە ناوی کوردستانە، شوێنێك پنتێك نییە بۆ لێبوردەیی مرۆڤەکان، روباری خوێن، دنیایەك هەڵە، وەحشیەت بونەتە بەشێك لە کلتوری ئێرە.

مێژوویەك ئێمە دەبەستێتەوە بەم وڵاتانەوە لە ناو خوێن و ئێسك و پروسکدا غەرق بووە، بۆ سڕینەوەی ئەو تاڵیانە پێویستمان بە داد پەروەرییە، دادپەروەری و ئاشتەوایی پێکەوە گرێدراون، بە بێ یەکەم ئەنجامدانی دووەم زەلالەتە و هەرگیز بەدی نایات، وەك ئەوەی سیاسییەکانی کورد لەمڕۆدا دەیکەن، لێبوردەیی هەموو کات دوای دان نان بە راستییەکان و تاوانەکان و دادپەروەری دێت، تاوانبار و قوربانیی□کان لە ئاوێنەی دەرخستنی هەقیقەت و راستیی□کانی رابردوەوە وەك ئەوەی هەن دەردەکەون نەك وەك ئەوەی لە تاوانەکانی رابردوو بشورێنەوە، کارێکی زۆر ناشایستەو ناڕەوایە داوا لە قوربانیانی تاوانەکان بکرێت ئاشتەواویی بکەن، لە کاتێکدا هێشتا دادوەری بە ڕۆڵی خۆی هەڵنەسابێت و دان بە راستییەکان و هەقیقەتی تاوانەکان نەنرابێت و تاوانباران دادگایی نەکرابێتن لە پێناو رزگار نەبوون لە سزاو بە دکۆمێنت کردنی تاوانەکان و دەرخستنی راستییەکان و نووسینەوەی روداوە تاڵەکان !!.

لە ئەزموونی خوارووی ئافریقیاوە فێر بین کە “باسکردنی سەرچاوەی

تاوانەكان، دانپێنان، قەرەبووكردنەوە، دان نان بەو تاوان و كارەساتانەی لە رابردوو روویان داوە، هەندێك جار زۆر پێ بایەخترە لە زانینی حەقیقەتەكانی بابەتەكە، ئەگەر چی مەرج نییە هەموو ئەو كەسانەی كە ئازاریان چێشتووە پێویستیان بە داوای لێبوردن كردن هەبێت بەشێوەیەكی ڕەسمی تا ناكۆكیەكان ڕابردوو لەبیر خۆیان ببەنەوە، لێكۆڵینەوە لە پرسەی لەخۆش بوونی "كۆمسیۆنی حەقیقەت و پێكهاتنەوە لە باشووری ئافریقا" ئەوە پیشان دەدات كە قەرەبووكردنی سەرەنجامەكان تا ئەندازەیەكی زۆر زیاد دەكات، كاتێك قوربانیان ی ان كەسوكاری قوربانیەكان دانپێنانێك و داوای لێبوردنێكی شەرعییان پێ دەگات.

“پێكهاتنەوە –چارلس ڤیلا –ڤیسیستە”. قەرەبووكردنەوە تەنها پاداشتی مادی نییە لە بەرامبەر ئەو زیانانەی لە قوربانیان كەوتوونە, بەڵكە خۆی لە پاداشتی مادی یان ڕەمزی یان پێكەوە دەبینێتەوە, ڕەنگە پاداشتی دارایی بێت یان پۆزش و داوای لێبوردنكردن بێت لە قوربانیان یاخود هەردووكیان پێكەوە, نابێت لە یادمان بچێت كە بژاردن هەم قەرەبووكردنەوەیە و هەم پەیمانیشە بە دووبارە نەكردنەوەی تاوانەكانی ڕابردوو لە ئایندە, ئەمە لەم مەڕەبەندی جینۆسایدە پێویستمان بەمەیان زیاتر كە ڕووداوەكان ڕابردوو دووبارە نەكرێنەوە, وەك دەبینین بەردەوام لەناو بازنەكەداین, لە كاتێكدا نە قەرەبو كراوینەتەوە نە داوای لێبوردنیشمان لێكراوە, نە وڵاتیش بێتە ئەندامی دادگای تاوانی نێو دەوڵەتی, بۆیە ڕووداوەكان لە ژینگەیەكی وادا ئاسایییە دووبارە ببنەوە, وەك بەردەوام دووبارە دەبنەوە لە شەنگالەوە بۆ دوز و لە داهاتووشدا بۆ ناوچەكانی دی, ڕاستە ئەمانە ڕابردوو ناگۆڕن و ژیان بۆ قوربانیان ناگەڕێننەوە, وەلێ ژیان بۆ داهاتوو دوور لە تاوان زەمانەت دەكەن .

قەرەبووكردنەوە كەرامەتی مرۆڤایەتی و هەندێك لە زیانە مادییەكان دەگەڕێنێتەوە بۆ قوربانیان, بۆ ئەوانەی مافیان پێشێل كراوە, بۆیە مافی قەرەبوو مافێكی بێ ئەملاو ئەولای سازش هەڵنەگرتنی قوربانیانی كوردستانە, كەسیش بۆی نییە بە ناویانەوە ئەو سازشە بكات ئەگەر لە ترۆپكی دەسەڵاتیش بێت, دەبێت تەنها خۆیان لە بەرامبەر ئەو زیانانەی پێیان گەیشتووە بەم كارە هەڵبستن.

دەوڵەتی ئەنجامدەری تاوان كە عێراقە نابێت لە بەرپرسیارێتی كارەكانی ڕابردووی تاوانەكان هەڵبـَێت, عێراقی ئێستا كە داوای لێبوردن دەكات و قەرەبووی قوربانیان دەكاتەوە, لە بەر ئەوە نییە بەرپرسە لە تاوان و هەڵەكان ڕابردووی سەدام, بەڵكە لە بەر پابەند

بوونیەتی بە بەرژەوەندی گشتییەوە و کارکردنیەتی بۆ دووبارە تێکەڵکردنەوەی قوربانیەکان بەکۆمەڵگاو گەڕاندنەوەی کەرامەتە بۆیان و متمانەیان دەداتێ بەوەی عێراقی داهاتوو ئەوەی رابردوو نییە, لە تاوانەوە گواستراوەتەوە بۆ پۆزش هێنانەوە, لە ئەنجامدانی جینۆسایدەوە هاتۆتە سەر واژۆکەرانی پەیمانامە نێودەوڵتیەکانی بەرپرسیارێتی لە بەرامبەر تاوانە مەزنەکان, تا ئەمانە نەکات یانی دوبارە بونەوەی تاوان لەکات و ساتدایەو هیچ گۆڕانکارییەك نەکراوە.

بە داوی لێبوردن کردن بەرپرسیارێتی هەڵگرتنی ئەو تاوانە گەورانەی لە ڕابردوودا ئەنجامدراون , تاکە زەمانەتی هاوسەنگی ڕاگرتنە لە نێوان مافی قوربانیان و بەرپرسیارێتی تاوانکاران , دەوڵەت بەردەوام دەبێت لە هەڵگرتنی بەرپرسیارێتی سیاسەت و کاری فەرمانڕەواکانی پێشووی خۆی, ئەو بەرپرسیارییەتیی□ مانای تاوانبار بوون ناگەیەنێت , بەڵکە خۆ پاککردنەوەو شۆردنەوەیە لێی , پاککردنەوەی دەوڵەت و خودە لەو ڕابردووە تاڵە خوێناوییە پڕ لە تاوانە کە لەم وڵاتە رویانداوە ,ئەمە لە باشووری ئافریقیا و شیلی و ئاڵمانیاو ..تەواوی ئەو وڵاتانەی گۆڕانکاری تیایاندا ئەنجامدرا لە پاش دەسەڵاتی نازیز م ئاپارتاید و دیکتاتۆریەت پەیرەو کرا, کوردیش چاوەڕوانی دەکات لە ئێراقی نوێ کە ئێستا ئێوەی بەڕێز سەرۆکین ببێتە پرنسبێکی دەسەڵاتدارییەتی داهاتوو .

سەرۆکی شیلی لاگۆس هەڵستا بە ناردنی نامەی پاساو هێنانەوەی کەسی یان داوای لێبوردنکردن بۆ سەرجەم کەسوکاری قوربانیانی دەست ڕژێمی سەربازی پێشوو بە سەرکردایەتی بینۆتشە, ئەم پرۆسەیە لە ساڵی 1996 ەوە بۆ 2008 درێژەی کێشا, کەچی خۆی و بیروباوەڕەکەی قوربانی و نەیاری ئەو دەسەڵاتە بوون کە تاوانی ئەنجام دابوو, ئەو نامانەی ناردی بۆ سەرجەم قوربانیان ئەویان نەکردە تاوانبار, بەڵکە نامەکانی وڵاتی لە تاوانەکانی بینۆتشەی تاوانبار شوشتەوەو ناشرینیەکانی پاککردەوەو خۆشی بردە ریزی سەرکردە مەزنەکانەوە, بۆیە دەبێت عێراق لە تاوانەکانی سەدام حوسێن بشۆردرێتەوە.

قوربانیانی دەستی ڕژێمی نازی ئاڵمانیاش, لە پاڵ قەرەبووی مادی, هەر یەکەیان نامەی سەرۆك کۆمار"یوهانز راو" یان پێگەیشت , کە لە نامەکەیدا داوای لێبوردنی لە قوربانیانی دەسەڵاتی نازی هیتلەر کردبوو."تعويز العمال الاسترقاقيين والقسريين فی المانيا النازيە- یونامی “, لە دوا هەڵوێستیشدا بڕیار درا جووە جەزائیرییەکان کە زۆرینەیان لە فەرەنسا دەژێن لە مەحرەقە رزگاریان بووە هەر

یەکەیان بە 2300 ئیرۆ قەرەبوو بکرێنەوە .

لە تەیموری ڕۆژهەڵاتیش گەل داوای قەرەبووی ماوەی داگیرکاریشی کردەوە لە دەسەڵاتی ئەندەنوزی , نەك تەنها قەرەبووی پێشێلکارییە گەورەکان, ئەمەش بۆ کورد جێگای هەڵوەستەیە و پێویستە کاری لەسەر بکرێت, لە ماوەی رابردوودا بە ویستی خۆی داگیر کراوە و سامانەکەی تاڵان کراوە.

شیراك سەرۆکی کۆچکردوی فەرەنسا داوای لێبوردنی کرد لە بەرامبەر گرتنی 13 هەزار جولەکە لە پرۆسەی ئەلفیل دیف لە ساڵی 1942 لە میانی جەنگی جیهانی دووەم و پاشان بە کۆمەڵ کوشتنیان لە لایەن هیتلەرەوە.هەرچەندە ماکرۆن سەرۆکی فەرەنسا سەبارەت بە جەزائیر وتی نە ئینکار کردن وە نە داوای لێبوردن کردن, لە ئەنجومەنی یاسایی فەرەنسا لە 8ی شوباتی 2018 بڕیاریدا هەموو قوربانیانی جەنگی نێوان ساڵانی 1954 بۆ 1962 کە لە جەزائیر دەژیان لەوکاتە قەرەبو بکرێنەوە, هەرچەندە هێشتا فەرەنسا دانی بە هەقیقەتی یاسایی تاوانەکانی خۆی لە جەزائیر نەناوە کە ملیۆن و نیوێك قوربانی لێکەوتەوە.

لە سیرالیۆنیش لە ساڵی 2010 سەرۆکی وڵات بە شێوەی فەرمی داوای لێبوردنی لەو ژنانە کرد کە قوربانی ململانێ چەکدارییەکان بوون , لە کەمبۆدیا سەرباری ئەوەی ناوی قوربانیان لەسەر ماڵپەڕی دادگای نێونەتەوەیی کەمبۆدی بڵاو کرایەوە داوای لێبوردنیشیان لێکرا, لە 23ی نۆڤەمبەری 2011 ەش ئەردۆگان بە فەرمی لە بەرامبەر تاوانی جینۆسایدی دەرسیم لە بری دەوڵەتی تورك بە شێوەی زارەکی داوای لێبوردنی کرد, داوای لێبوردنەکان پێویستە بە نوسراوبن و بڕیاری فەرمییان بۆ دەرچێت و هەڵوەستەکان دوربن لە بەرژەوەندی سیاسی, ئەگەر مامەڵە وەك تاوان دەکات ئەوا پێویستە دان بە جینۆسایدی ئەرمەنییەکانیش بنێت و کۆتایی بە نکۆڵی کردن بهێنێت, کۆتایی بەو شەڕە سەختەی لە بەرامبەر دەرخستنی حەقیقەتی یاسایی کۆمەڵکوژی ئەرمەن گرتویەتیە بەرو ملکەچی حەقیقەتە مێژوییەکان بێت, تۆنی بلێر سەرۆك وەزیرانی پێشوی بەریتانیا داوای لێبوردنی لە سەردەمی کۆیلەداری و ماندێلاش داوای لێبوردنی لە قوربانیانی کردارە سەربازییەکان کرد.

لە ساڵی 1998 دا بیل کلنتۆن لە سەردانی بۆ وڵاتی رواندا داوای لێبوردنی کرد لە رواندییەکان, بەهۆی هەڵوەستی حکومەتی ئەمەریکاوە لەو گەل کوژیانەی لەو وڵاتە رویان دا, شینزۆ ئەبی

سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن, رەتی كردەوە سەبارەت بە دۆسیەی ژنانی رابواردن داوای لێبوردن لە كۆریەكان بكات, وەلە سەرۆك وەزیرانی ژاپۆن تۆمیشی مورایاما لە 15ی ئۆگستسی 1995 بە بۆنەی 50 ساڵەی كۆتایی جەنگی جیهانی دووەمەوە لە بەیاننامەیەكدا داوای لێبوردنی لە هەموو ئەوانە كرد چ وڵاتەكەیانی داگیر كردووە وە یان وڵاتەكەی لە میانی جەنگدا زیانی پێ گەیاندوون, لە فبرایری 2008دا سەرۆك وەزیرانی پێشوی ئوسترالیا داوای لێبوردنی كرد لە هەمبەر تاوانێك كرد كە بەرامبەر هاووڵاتیانی رەسەنی ئوسترالیا بە تایبەت دزینی 17000 لە منداڵەكانیان, لە سەرۆك وەزیرانی نەمسا سیباستیان كۆرتز داوای لێبوردنی كرد سەبارەت بە پێشوازیكردنی وڵاتەكەی لە سوپای هیتلەر.
حكومەتی راستگەرای پۆڵەندا سزای 3 ساڵەی دانا بۆ ئەوانەی پۆڵەندیەكان بە هاوبەش دادەنێن لە تاوانی هۆلۆكۆست و دان دەنێن بە رۆڵیان لە تاوانەكە, ئەمەشیان بە داكۆكی لە كەرامەتی نیشتمانی دانا, بەخۆی ئەمەش داكۆكیە لە هاوبەشانی تاوانەكانی نازیەت, ئەمەو نموونەی زۆری دیكە.

ئەو قەرەبوە مادیانەی بۆ بە یاسا و ئاشكرا كردنی ڕاستیەكان و داوای لێبوردنكردن لە لایەن دەوڵەتی بكەری تاوانەوە دەبەخشرێت وەك خوێن بایی و هەوڵی كڕینی دەنگی قوربانیان تەماشا دەكرێت لە بڕی سڕینەوەی رابردووی خوێناوی , كورد پێویستی بە خوێن بایی عێراق نییە, بەڵكە چاوەڕوانی ئەوەیە دەوڵەتی بكەری تاوان بە فەرمی لە ڕێگای سەرۆكەكەیەوە بە بڕیاری ڕەسمی داوای لێبوردنی لە بكات, بەڕێز بەرهەم ساڵەحیش كە هەنووكە لە سەرووی فەرمەنڕەوایی ئێراقەوەیە ئەركە لەسەری بەمكارە هەڵبستیت و وەك ئەو سەرۆكانەی ئاماژەمان بۆ ناوەكانیان دا بە ناوی دەوڵەتی عێراقەوە نامە بۆ یەك بە یەكی قوربانیانی جینۆسایدی لە كوردستان و عێراق بە تایبەتی و سەرجەم قوربانیان بە گشتی بە بێ جیاوازی نەتەوەیی و ئاینی بنێریت, ئەمە وەك تاك وەك نەتەوەش داوای لێبوردن لە كورد و توركمان و ئاشور و كلدان و شیعە و كریستان و ئێزیدی و سائیبە ....
بكرێت, هیوادارم بەم ئەركە هەڵبستێت و هەڵەكانی تاڵەبانی و بارزانی و مەعسوم دوبارە نەكاتەوە.چاوەڕوانین هەموو قوربانیانی جینۆساید و تاوانی جەنگ و تاوانی دژ بە مرۆڤایەتی و پێشێلكاری گەورە لە كوردستان و عێراق لە جەنابی سەرۆكەوە نامەی داوای لێبوردنیان پێ بگات لە زوترین ماوەدا, ئەوە گەورەترین پەیام و بەرزترین دڵنەوایی و چاكترین هەنگاوی پاككردنەوەی رابردووە, ئەگەر بەو ئەركە هەڵنەستن بە ئەركی ئەخلاقی و ویژدانی خۆتان

هەڵنەستاون .

نادیا موراد – ئانا فرانک! … برایم فەڕشی

ئەلیزابێت شافەر براون Elizabeth Schaeffer Brown خەڵکی ئامریکا، پێشتر بەرهەمی یەخچالی دەفرۆشت و دواترفرۆشیاری تەلەفوونی دەستی کامێرادارى سۆنی ئێریکسۆن بوو. نادیا موراد خەڵکی گوندێکی باشووری کوردستان زیندانی گرووپی ئیسلامی داعش بوو، کە لە مەرگ ڕزگاری هات و ئێستا بۆتە دەنگی تڕاژێدی ئیزەدییەکان. براون کە پیشەی بواری تەبلیغاتە، لە سیمای نادیا موراد، ئانا فرانک دەبینێ، ئەو کەنیشکەی کتێبی بیرەوەرییەکانی ڕۆژانەی، بوو بە بەڵگەی ڕووداوی هۆلۆکاست لە سەدی بیست.

نادیا بە پێی پرۆژەیەکی هەمانیستی لە کوردستانەوە لە گەڵ کۆمەلێک خەڵکی شەنگاڵ و دەهاتەکان بە ئاڵمان گوێزرایەوە، تا گەیەندرایە نەتەوە یەکگرتووەکان و بوو بە سەفیری ئەم دەزگایە و بەرنامەی دیداری لە زۆر شوێنی جیهان لە گەڵ بەرپرسانی حکوومەتی و سیاسی و دام و دەزگای ئایینی، ژنان بە پێکهێندرا و لە سەفەرێکی پێنج ڕۆژە بۆ ئیسرائیل داوای لە پاڕڵمانی ئەو وڵاتە کرد کە کارەساتی ئیزەدیەکان وەک ژینۆساید بناسرێ.

ساڵی ٢٠١٧ ناوی بە خەڵاتی نۆبەل تۆمار کرا، خانمی حقووقناس ئامال کلۆنی Amal Clooney بریتانیایی بە ڕەچەڵەک لوبنانی تێدەکۆشێ بە ئەوەی کارەساتی کووشتاری ئیزەدییەکان بەرێتە دادگای ناونەتەوەیی جنایەتەکانی شەڕ. کلۆنی داستانی ژیان و بەسەرهاتی نادیا موراد وەک تراژێدیەکی کەم وێنە دەبینێ!
مەنەجەر، ڕاوێژکار و دام و دەزگاکانی پاڵپشتی نادیا، دەبێژن داستانێکی تراژیکی لەو چەشنە پێویستی بە مەدیا، پرۆپاگەندە و رێکخستن هەیە بۆ ئەوەی بە جیهانی بکرێ، هەر بۆ ئەو مەبەستە کتێبی ” من دەنگی ئەوەم” بڵاوکرایەوە و بازاری چاکی پەیدا کرد. دەر شپیگل پار لە ژمارەی ٤٤ ی دا نووسی کە نادیا موراد وەک “سوپر

ستار" لە وڵاتان پیشوازی لێ دەکرێ و داستانی ئەو کراوەتە بەرهەمێکی باش، هەر وەک دەگوترێ هەر بەرهەمێکی باش پێویستی بە ڕێکلام و دەنگدانەوەی باش هەیە. نادیا کراوەتە "ئیکۆن" نیشانەی بەرچاو بۆ خستنە ڕووی بارودۆخی ژیان و چۆنیەتی ڕۆژگاری ژنان بە تایبەت لە وڵاتانی پڕ لە شەڕ و ناکۆکی و دوور لە ڕەچاوکردنی مافی ئینسان، بە تایبەت ژنان! نادیا لە پارلەمانی ئیسرائیل بەسەرهاتی جوو و ئیزەدییەکان وەک یەک دەخاتە بەر چاو و دەبێژێ ئەمەی ئیزەدی دوای ٧٤ کارەسات هەر زیندووین وەک مووساییەکان.

نادیا دەچێتە هەر شوێنێک باسی "کۆچوو" گوندەکەیان دەکات، باسی ژیانی خۆیان، کە مریشک و مەڕیان هەبوو، کشت وکاڵیان دەکرد و دایکی بە دەستی خۆی نانی دەکرد. من نووسەری ئەم دیڕانە لە چەند ساڵی ڕابووردوو لە گەڵ کۆمەڵێک کچانی ئیزەدی هاوتەمەن و گچکەتر لە نادیا ئاشنا بووم، ئینسانگەلێکی سادە و ساکار، پڕ لە هەست و خۆشەویستی. لە ناویاندا خزم و هاوگوندی نادیا هەن کە ئەو جار بەجار سەریان لێدەدا. ڕابووردوی زۆربەیان تاڵ و ناخۆش بووە و لێرە لە کار و خوێندن و فێربوون چالاکن، هەرچەند زۆربەیان لە گوندەکانیان دەرفەتی خوێندنیان کەم بووە. لێرە بە حەزی گەڕانەوە خۆیان پێدەگەیینن.

ئەو ڕۆژەی کە تازە هەواڵی بەخشینی خەڵاتی نوبەل بڵاو کراوە، بە یەک لەو کەنیشکانەم گووت کە خزمەکەتان خەڵاتی وەرگرتووە، تێنەگەیشت، دوایە لە گەڵ خانمی دەرسوێژی ئینگلیسی و ئاڵمانییەکەی گووتمان ئەو خەڵاتە چییە، چاوەکانی گەش بووە و گوتی دەچمەوە بە دایکم دەلێم، لە پڕ بە دەنگی بەرز گوتی منیش دەمەوێ خەڵاتێکی وا وەرگرم. ئەو نۆزدە ساڵانە و لە گوندەکەی خۆیان هەتا کەلاسی پێنجی خوێندووە، چوار ساڵە لە ئاڵمان دەژی و ئێستا لە کەلاسی دە دەرس دەخوێنێ.

نادیا کچێکی سادە و ساکارە و ژیانی کەوتەتە ناو بازنەیەکی جیاواز و بەردەوام لەم وڵات بۆ ئەو وڵات دەچێ و هەرچی وزەی هەیەتی لەو ڕێگایەوە بە کاری هێناوە. نادیا ناوی حاجی سەلمان و داعشەکانی تری لە بیر ماوە و دەیگێڕێتەوە کە چیان بە سەر هێناوە. زۆرێک لەو کەسانەی کە وەک نادیا بوون لە بەر شەرم و حەیا خۆیان کووشتووە، ئەو بەردەوام بەسەرهاتە تاڵ و دەتەزێنەکانی خۆی و بنەماڵە و ئیزەدییەکان دەگێڕێتەوە. ئەو چوارچێوە و داب و دەستوورە داخراوەکانی ئیزەدییەکانی تێپەڕاندووە و باس لەو بڤانە دەکات، کە کەمتر ژن و کەنیشکی کورد باسیان دەکەن. بە هەزاران و سەد هەزاران

کچ و ژنی کورد هەیە کە ژیانی ڕۆژانەی تەنانەت ناو خێزانەکانیان پڕ لە کارەساتە و بێدەنگن لە ئازارەکانی خۆیان. نادیای کەم خوێندەواری گوندێکی ساکار لە سەر سەکۆکانی ئەم جیهانە، لە ناو بازنەی سەرانی جیهان دەنگ هەڵدەبرێ، کارێک کە بە هەموو حزب و دەستە و گرووپ و بە سەرجەم نوخبەی کورد نەکراوە و ناکرێ.

هەمووی ئەو کارانە نادیا نەیکردووە و ئەو دام و دەزگایانە دەیکەن کە لە پشت نادیا وەستاون و پسپۆڕی بە جیهانی کردن و گەرم ڕاگرتنی داستانی نادیان. سناریۆنووس و بەرنامەڕێژ و کارگیڕانی دەزگاکانی پشت نادیا لە ئاستی هەرە بەرزدا کارەکان ڕادەپەڕێنن.
لە پارلەمانی ئیسرائیل کاتێ نادیا بەرەو ئەوە دەچێ ورد ودرشتی بەسەرهاتی زیندانی بوونی خۆی بگێڕێتەوە، ڕاوێژکارەکانی داوای لێدەکەن هەموو شت باس نەکات و هەرکەس ویستی با بچێت کتێبەکە بخوێنێتەوە، واتە کتێبەکە بکڕێ.

ژێنۆسایدی ئیزەدیەکان پێنج هەزار کووژراو، حەوت هەزار ژنی ڕفێندراو و سێ هەزار بێ سەرو شوێنی لێکەوتەوە، تا ئێستا نەبیستراوە و نە دیتراوە کە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و سەرانی حکوومەت و حزبەکانی لێرە و لەوێ کارێکیان کردبێ و وەشوێن مەسەلەکە کەوتبێتن. حکوومەتی ناوەندی عێراق کارەساتی ئیزەدیەکانی بە هی خۆی نەزانیوە و ئاوڕی لێ نەداوەتەوە.

خانمی شافەر براون کەسێکی سەرکەوتوو بوو لە بواری تەبلیغات، ئەو لە نیۆیۆرک لە بازنەی ئەو ژنانەدا بوو کە دەیانویست بارودۆخی ژیانی ژنانی جیهان باشتر بکەن. دواتر دوچاری قەیرانی مانایی و فکریی هات و بەرەو ئەو پیشەیە ڕۆیشت کە لە سەرەوە باس کرا. دواتر ڕێکخراوێکی جیهانی مولتی مەدیالی پێکهێنا بە فێرکردن و بارهێنانی ژنان لە ئەفغانستان، لە هایتی و دواتر لە پرۆژەی تر بەشداری کرد، هەتا گەیشتە پرۆژەی نادیا موراد. داستانی نادیا بۆ خانمی براون تراژێدییەکی تایبەتە کە کۆتایی پێنەهاتووە و بەردەوامە. بێگوومان ئەم سناریۆیەیە دەگاتە سەر پەردەی سینەما و مولتی مەدیای سەردەم و بازاڕێکی مەزن لە خۆی دەگرێ، کە ئەوە تەنیا لایەن نییە و لایەنی سیاسی، حقووقی، ئەدەبی، ئینسانی، هونەریی، کۆمەڵایەتی، ژنان و…لە خۆ دەگرێ.

داستانی نادیا موراد، داستانی ئانا فرانک بە ئەلیزابێت شافەر بڕاون زیندوو دەکاتەوە، ئەو لە تەمەنی پازدە ساڵان کتێبەکەی ئانا فرانکی خوێندۆتەوە، کە بۆتە هۆی گۆڕینی تێڕوانینی ئەو نیسبەت بە

جیهان. نادیا بە براون زیندووبوونەی ئانا فرانکە، ئەو پێیوایە نادیا هەمان هێز و وزەی ئانا فرانک دەنوێنێ. ئیلیزابێت دەڵێ گەر سیاسەتمەدارانی جیهان بە پێی پێویست لە گەڵ ئەم مەسەلەیە مامەلەش نەکەن، کارێکی گەورەی کە دەکرێ ئەوەیە کە نەسل و نەوەیەکی نوێ لە ڕێگای داستانی نادیا مورادەوە پەروەردە دەکرێن. لەم رێگایەوە ئەو شانسە بە کچان دەبەخشرێ، کە نەوەیەکی نوێ لە ژنان پەروەردە بکرێ. ئەلیزابێت بە هەر شوێنێک لە گەڵ نادیایە، تەنانەت بە ئاودەستخانە، ئەو خواردنی بە دەهێنێ، سەیری تەلەفوونەکە و وێنەکانی دەکات و هەندی فێری ئینگلیسی کردووە.

لە ئیسرائیل لە نادیا دەپرسن ئەو هەموو هێز و وزەیە لە کوێڕا دەهێنێ؟ کچە گوندییەکەی کوردستان دەبیژێ” ڕووحی لە دەستچووم هانم دەدا”. ئانا فرانک پاش مەرگی ناوبانگی دەرکرد، نادیا موراد ناوی ئانا فرانکەکان و بە ملیۆن ملەین ژنانی “ڕووح ڕفێندراو”ی زیندوو کردەتەوە.
ئێستا بیر لەوە دەکەمەوە کە کچە ئیزەدییەکەی خۆم، کەی خەڵات وەردەگرێ. لای من هیچ خەڵاتێکی جیهان بایخی نییە، لای من نادیا موراد، ئانا فرانک، ئەلیزابێت شافیە بڕاون، ئاماڵ کلۆنی و هەزارانی وەک ئەوان نەخیان هەیە، کە سەدەیەکی جیاواز لە سەدەکانی پێشوو بونیاد دەنێنن. ئەوان سەر دەکەون!

برایم فەڕشی

جوانترین سەرقس!... جەلال قادر

لەسەر خۆ تاکسی یەکەم لەدەخووەی... لەبەردەم پارکێک ژن و مەردێکی پیروپەککەوتەم بینی ، لەسەر کورسییەک دانیشتبوون و بە شادییەوە سەیری کەمەڵەی منداڵیان دەکرد کە لەناو پارکەکە جەلانە یان دەکرد!.
لەدلێ خۆم وتم: لە کۆتاییدا دەبێت ژیان بە سادەیی وەرگرین...بەچی دەی یەکتر بشکێنین.
لەم خەیاڵەدا بووم. ژن و مەردەکیتر کە تەمەنیان نزیک پەنجا ساڵێک دەبوو. دەستیان بە بەرزکردمەوە.
کاتە ماشێنەکەم وەستان...پیاوەکە بەتەنیشتمەوە دانیشت. ژنەکەش لە

دواوە دانیشت.
پێم بە بەنزین ناو وتم : بۆ کوێ؟
پیاوەکە وتی : شەقامی پێنج لە گلیب!.
ژنەکە وتی : وا باشترە من دابەزم.
پیاوەکە ئاوڕێکی دواوەی دا و وتی : چیبوە دیسان؟
_ چیبووە…تۆ لەمن دەپرسیت…بۆ لە پێشەوە دانشتووی؟ بۆ نەهاتی بە تەنیشتمەوە دانیشی.
+ بمبوورە…حەزدەکەیەت تاکسییەکە ڕادەگرم و دێمە دواوە.
_ نەخێر نامەوێت بێیتە تەنیشتم دانیشت…دەبوایە یەکەمینجار ئەو کارەت بکردایە…نازانم بۆ پیاوان درەنگ بیردەکەنەوە.
لەسەر جادەی یەکەم کە تێپەڕین کچێکی شۆخ و جوانمان بینی لەگەل سەگەکەی ڕێی دەکرد.
لەناکاو ژنەکە دەستی خستە سەرشانی مێردەکەی و وتی : ئەوە چاوت ژانی نەکرد…ژنت نەبینیوە؟
+ من سەیری سەگەکەم کرد..
_ بەلێ …بەڵێ….چەند جوانش قایش و کەمەرت بەستووە…ئەی بۆ بە منت نەوت قایش ببەستم.
+ خۆ تۆ منداڵ نیت تا پێت بلێم خۆت ببەستیتەوە.
_ تۆ هەمیشە بیر لەخۆت دەکەیتەوە…لەنان خواردن وگەڕان و سەیران..
+ ئێستا تۆ چیت لەمن دەوێت؟
_ من چیم لەتۆ دەوێت؟ تۆ خۆت چیت لەمن دەوێت…هەرکات دەلێم ئەوە مەکە دەیکەی…
لەم کاتە هەستمکرد شەڕو دەمەقالێ کەیان بێ مانایە و خەریکە گەرمتر دەبێت. بۆ هێور کردنەوەیان، وتم : ژیان ئەوە ناهێنیت دڵ یەکتر بشکێنن…
موسافرەکەی تەنیشتم بە تووڕەییەوە ڕووی دەمی لەمن کرد و وتی : تۆ بۆت نییە قسە بکەیت!.
پێکەنیم و وتم : بە خوا ئەمەش لەوەیتر کەرترە…
کە گەیشتمە بەردەم ماڵیان کرێیەکەیان داو خێرا دابەزین و لە ئاوێنەی ماشێنەکەوە بینیم ژنەکە چەند هەنگاوێک ل□ پێش پیاوەکەوە ڕێی دەکرد و بۆڵە بۆلی بوو.
ئەم دوو مەسافرەم بێزاریان کردم..لە داخە بەرەو جادەی (کۆلینەید) بەدەم کەناڵەکەوە ڕۆیشتم… تا سەیری دیمەنی جوانی پارک و جۆگەلە وڕووبار بکەم.
لەپشتی زانکۆی (کارڵتۆن) کچ و کوڕێکی لاوی جوان دەست لەناودەست …هێمایان بۆ کردم..چراخی چوارییەکەم داگیرساند و ڕاوەستام. هەردووکیان لەپشتەوە دانیشتن.

لەناو پارچە کاغەزێک ناونیشانی موتێڵێکی لەسەر بوو دایانە دەستم.
لەپاشان کەوتنە ماچکردنی یەکتر و گاڵتە وگەپ و پێکەنین.
ئینجا کچەکە خۆی هەڵدایە باوەشی کوڕەکە، کوڕەکەش دەستی بە قژیا دەهێناو ناو ناوە ماچی دەکرد.
خۆشحاڵ بوو بەم دوو موسافرە جوانەم، بەلام لەخۆشم دەپرسی : ئەگەر لەوە زیاتر لەیەکتر بئاڵێن بەپێی یاسا بۆم هەیە ڕێگەیەن لێبگرم.
لەم خەیاڵە بووم…گوێم لە هەناسەکانیان بوو…ئاوڕمدایەوە بینیم گەنجەکە بەسەر کچەکەو□ یە.
لەترسی ئەوەی مۆڵەتی شوفێرییەکەم لەدەست نەدەم…جوانترین س□رقسی پێشکەش کەم.. پێم بە بەنزین ناو…تا گەیشتمە بەردەم موتێڵەکە ئاوڕی دوای خۆم نەدایەوە!.

سۆرانی هەر لە گەشەسەندندایە لە سۆربۆن … هەڵکەوت حەکیم

لە ڕۆژی 26ی ئابی ئەمساڵ وتارێك لە سایدی ئاوێنە بڵاوکراوەتەوە لەسەر لێدان و ڕووخاندنی سۆرانی لە زانکۆی ئینالکۆ لە پاریس ./http://www.awene.com/2018/08/26/99427 هەروا لە سایدی دەنگەکان لە 23ی هەمان مانگ ئەو وتارە بڵاوکراوەتەوە https://dengekan.info/archives/8062 . بە پێی نووسەر خەتاباری ئەو کردەوەیە سەرۆکی بەشی کوردی و مامۆستای زمان و ئەدەبی سۆرانیە کە منم. خاوەن وتار ناوی ”مامەد شامەزدی“یە و دکتۆرە لە بواری میدیا و ڕٍاگەیاندن لە زانکۆی ئێکس ئەن پرۆڤانسی فەرەنسا. یەکسەر پەیوەندیم بە بەشی دکتۆرای ئەو زانکۆیەوە کرد. وەڵامیان ڕەسمیان ئەمەیە : کەس لای ئەوان بەو ناوە و لەو بوارە دکتۆرای نەکردووە…

کەوابوو نهێنیی ئەو ناوە چیە؟ نووسەری شاراوەی ئەو وتارە کێیە؟

لەو وتارەدا حەوت جار ناوی شوان جەعفەر هاتووە. هەرچەندە بە ڕواڵەت دوو گلەیی لێ کراوە، بەڵام هەمووی کڕووزانەوە و گریانە بۆ ئەو ”مەردە دەنگ کپکراوە“ کە موحازیرە، واتە ”وانەبێژی کاتی“یە

لە ئینالکۆ، لە بەشی کوردی کە من بەڕێوەبەری بووم هەتا خانەنشینیم پێش چەند مانگێك.
”مامەد یان مەمەد“ کورتکراوەی ”محەمەد“ە بە ئازەری و بە تورکی. ناوی شوان ئێستاش هەر محەمەدە. جەعفەری باوکی ئازەرییە و لە مناڵی هەر بە ”مەمەد“ بانگی کردووە. ”شامەزدی“ ناوی خێزانی باوکییەتی. لەسەر ڕووپەلی چرا جەعفەری خوشکی ئەو ناوە ئازەریە نووسراوە و نەشاردراوەتەوە… کە تەماشای ڕووپەلی مامەد شامەزدی دەکەی، وێنەی مەیموونێك دەبینی لە جیاتی وێنەی خۆی. بەڵام لەژێر ئەو وێنەیە سێیەم لینك هی بەشی ڕۆژنامەنووسیە لە زانکۆی ئێکس. کە دەیکەیتەوە وێنەیەکی کاك شوانت بۆ دەردەکەوێ لەگەڵ دوو وشەی سپاس بۆ مامۆستایانی دەورەیەکی ڕۆژنامەنووسی.

جگە لەو خاڵانە، شپرزەیی و هەست و مێشك و وشە و هەڵەی ڕێنووسی ئەو وتارە هی شوان جەعفەرن کە سی و دوو ساڵە دەیناسم و هەژدە ساڵە لە بەشێکە من بەڕێوەبەریم. بەکارهێنانی هەندێ شێوەی دەربڕینی کوردستانی ئێران تەنیا بۆ خۆشاردنەوەیە و هیچی تر. نووسەری ئەو وتارە شوان جەعفەرە.
بۆچی شوان جەعفەر، پاش سی و دوو ساڵ، وا کوتوپڕ بە ”خوێنم تینووە“ وەك خۆی نووسیویە؟ ئەی چۆن پاش ئەو هەموو ساڵانە تەنیا ئێستا بۆی دەرکەوت کە هەڵکەوت حەکیم ”گەندەڵە، پارە پەرستە، هێرۆ خان و یەکێتی لە ساڵی 2009 پارەیان بۆ ڕشتووە، حەز لە خەڵکی سلێمانی و سنە ناکا، زمانی کوردی نازانێ، فەرهەنگەکانی پڕن لە هەڵە، لە سەرەوە لەگەڵ یەکێتیە و لە ژێرەوە لەگەڵ پارتی، پیاوی تورکیایە، هاوڕێی عەدنان موفتی و جەبار فەرمان و عادل مراد و فوئاد حسێنە، نایەوێ سەرپەرشتی دکتۆرای کوردەکان بکا، هاوڕێی عەرەبە، هتد…“؟ ئەبێ چی ڕوویدابێ لەم مانگانەی دوایی بۆ ئەوەی شوان جەعفەر ئەو هەموو نهێنیە کۆنانە تازەبەتازە بدۆزێتەوە؟

وەڵامی ئەو پرسیارە لە وتارەکە خۆیدایە. شوان جەعفەر لەسەر شوان جەعفەر دەڵێ : ”لێرەدا بیرمان بۆ (شوان جافر)یش دەچێت، چونکە لە ساڵی 2000ەوە لە ئینالکۆ وانەی کوردیی سۆرانی دەڵێتەوە و هەمیشە ماستاوی بۆ حەکیم دەکرد، بەڵام ئێستا بە خوێنی تینووە، چونکە هەڵکەوت هیچ یارمەتی نەدا و نەیهێشت جێگەکەی بگرێتەوە. هەموو کوردەکانی پاریس بە شەرعیان دەزانی کە شوان جافر ئەو پۆستە وەربگرێت، بەڵام حەکیم کەسێکی دانا کە مووچەخۆری پارتیە (ئامر ئەحمەد) کە ئەم کاندیدەش لە ژیانیدا زمانی کوردی نەخوێندووە، وە سەرباری هەموو بادینانیە…“

بەش بەحاڵی خۆم نازانم ئایا هەموو کوردەکانی پاریس بە شەرعی دەزانن کە شوان جەعفەر شوێنی من بگرێتەوە یان نە. بەڵام ئەوەی ئاگادارم ئەو لێژنە فەرەنسیەی دانرابوو بۆ هەڵبژاردنی پرۆفیسۆری یاریدەری زمانی سۆرانی و شارستانێتیی کورد، بە پێی یاسای فەرەنسی، کە من ئەندامی نەبووم، شوان جەعفەری بە شایستەی ئەو پۆستە نەزانی نە بە پلەی یەکەم، نە دووەم و نە سێیەم. ”سەرباری هەمووی“ یەکەم و سێیەم کوردی کرمانج بوون و دووەمیش هۆڵەندی. بەڵێ، ئەو دۆڕانە بووەتە هۆی ئەوەی شوان جەعفەر بە خوێنی من تینوو بێ. ناتوانێ ڕووبەڕووی ئەو واقیعە ناهەموار و دڕندەیە بێتەوە کە هەژدە ساڵی هەبوو خۆی ئامادە بکا لە ڕووی زانستییەوە بۆ پۆستێکی سۆرانی، کە زمانی دایکییە، کەچی دوو کرمانج و هۆڵەندیەك لە دەرەوەی زانکۆ، هەروا کوردێکی ئێرانیش لێیان بردەوە…

کارکردن لە زانکۆی فەرەنسا

لە فەرەنسا کە پرۆفیسۆرێك کاتی خانەنشینیی هات، داوای لێ دەکەن پاش خۆی پۆستەکەی دەبێ چۆن بێ. ئەویش پێشنیاری خۆی دەکا و تێبینی و ڕا و ڕەزامەندی هاوکارانی وەردەگرێ و ئەنجام دەنێرێ بۆ لێژنەی زانستی. لێژنەی زانستی ڕای خۆی دەردەبڕێ و هەندێ جاریش دەستکاری دەقەکە دەکا بە پێی سیاسەتی گشتیی زانکۆ. پاشان بەڕێوەبەرایەتی زانکۆ دەنگی بۆ دەدا و دەینێرێ بۆ وەزارەتی خوێندنی باڵا بۆ بڵاوکردنەوەی لە ڕۆژنامەی ڕەسمیدا. ئیتر زانکۆ لێژنەیەك لە شەش تا دە ئەندام پێك دێنێ، نیوەی پیاو و نیوەی ژن، نیوەی مامۆستای زانکۆکە خۆی و نیوەکەی تر لە زانکۆکانی تری فەرەنسا. مەبەستی ئەم جۆرە پێکهێنانەش ئەوەیە کە بە پێی توانا یەکێ لە کاندیدەکان هەڵبژێرن. ئەو پرۆفیسۆرەی کە خانەنشین دەبێ بۆی نیە لەو لێژنەیە بێ.

کە پۆست لە ڕۆژنامە بڵاودەبێتەوە هەموو کەسێ لە هەر شوێنێك بێ دەتوانێ لە ماوەی مانگێکدا دۆسیەکەی خۆی بنێرێ بۆ ئەو زانکۆیە. کە پۆستێکی ئەدەبی فارسی دەرچوو و من سەرۆکی لێژنە بووم، یەکێ لە کاندیدەکان لە تارانەوە هاتبوو، پۆستەکەی وەنەگرت و گەڕایەوە. مەرجەکانیش ئەمانەن: دکتۆرا، زانینی زمانی فەرەنسی، لێکۆڵینەوە و بڵاوکراوە لەسەر بواری پۆستەکە یان بوارێکی نزیك. کاندید دەبێ سێڤێکەی خۆی و چاپکراوەکانی بنێرێ بۆ زانکۆ و لەگەڵ نامەیەکەدا کە تیایدا چالاکی و توانای خۆی و پڕۆژەکەی بۆ ئەو پۆستە ڕوون بکاتەوە. پاشان ئیدارە هەموو دۆسیەکان دەنێرێ بۆ سەرۆکی لێژنەی

هەڵبژاردنی مامۆستای نوێ. ئەویش بۆ هەر کاندیدێك دوو ئەندامی لێژنە هەڵدەبژێرێ. ئەوانیش بەوردی دۆسیە و نووسینەکان دەخوێننەوە و ڕاپۆرتێك دەنووسن. لە کۆبوونەوەی یەکەمدا ڕاپۆرتەکان دەخوێنرێنەوە و پاش وتووێژ ئەندامان دەنگ دەدەن کێ بانگ بکرێ، کێ بانگ نەکرێ و دۆسیەکەی داخرێ…

لە کۆبوونەوەی دووەمدا کاندیدەکان یەك لە دوای یەك بانگ دەکرێن و سەرۆکی لێژنە داوا لە هەریەکە دەکا کە لە ماوەی پانزە دەقەدا باسی خوێندن و چالاکیە زانستییەکانی خۆی بکا و پێڕۆژەکەی بۆ ئەو پۆستە ڕوون بکاتەوە. دوای ئەوەش چەند پرسیارێکی لێ دەکرێ. لە کۆتاییدا دەبێ بە گفتوگۆ لە نێوان ئەندامانی لێژنە و دەنگ دەدەن بۆ کاندیدی یەکەم کە پۆستەکە وەردەگرێ و هەروا دەنگ دەدەن بۆ دووەم و سێیەم.

سۆرانی هەر لە پەرەسەندندایە لە سۆربۆن

ئینالکۆ یەکێکە لە کۆنترین زانکۆکانی فەرەنسا و لە ساڵی 1795 دامەزراوە. 94 زمانی ڕۆژهەڵاتی تیا دەوترێتەوە. فارسیزان و کوردناس و سەفیری فەرەنسا ڕۆجێ لێسکۆ (-19141975) لە ساڵی 1945 چەند سەعاتێکی بۆ وتنەوەی کرمانجی وەرگرت. لە ساڵی 1947، وەزارەتی دەرەوە ناردی بۆ یەمەن. ئیتر کامەران بەدرخان (1895-1978) لەو شوێنە جێگیر بوو، حەفتەی چەند سەعاتێك زمان و ئەدەبی کرمانجی دەوتەوە. چەند ساڵێك پێش خانەنشینی (1970) بوو بە یاریدەر. پاش ئەو جۆیس بلۆ ئەو شوێنەی گرت و لە ساڵی 1990 بوو بە پرۆفیسۆر و لە ساڵی 2000 خانەنشین بوو. پاش ئەو بۆ کرمانجی مایکل چایەت و کریستین ئەلیسۆن هاتن. لە ساڵی 2009وە ئیبراهیم ئەیدۆگان بەشی کرمانجی دەبا بەڕێوە. بۆ وتنەوەی دەرسی نووسین و خوێندن چەند کەسێك ئەو کارەیان کردووە.

لە 1964ەوە تا 1967 ژۆزێك ڕەواندووزی بۆ یەکەم جار دەستی کرد بە سۆرانی وتنەوە. پاش ئەو عەباس شەریف هەمان ئیشی کرد هەتا ساڵی 1973. پاشان ئەکرەم نەجم شوێنی گرتەوە هەتا ساڵی 1976. لە دوای ئەویش عەبدولرەحمان قاسملۆ بوو بە یاریدەر بۆ ماوەی دوو ساڵ. کە گەڕایەوە بۆ کوردستان پاش شۆڕشی ئێران ڕەسووڵ قادری شوێنی گرتەوە بۆ سێ مانگ و هەر لە ساڵی 1979وە من بووم بە یاریدەر.
لە ساڵی 1983 دکتۆرام تەواو کرد و دەستم کرد بە بڵاوکردنەوەی نووسینەکانم. لە ساڵی 1984ەوە جۆیس بلۆ، لێپرسیاری بەشەکە، ویستی دەرسی سۆرانی کەم بکاتەوە. من قبووڵم نەکرد و بەرامبەری وەستام.

لە ساڵی 1986ەوە ئەنستیتووی کوردی پاریسیش دایە پاڵ جۆیس بلۆ و بڕیاری دەرکردنی من لە زانکۆ دەرچوو بۆ ساڵی 1988. بەڵام بە هەوڵێکی بەردەوام، بە شێوەی قانوونی و پشتگیریی دوو زانای بەرزی فەرەنسا، بڕیاری دەرکردنم هەڵوەشایەوە، (لە داهاتوویەکی نزیکدا ئەم مەسەلەیە زیاتر ڕوون دەکەمەوە). لە ساڵی 1991 و 1992 بۆ دوو جار زانکۆ و وەزارەتی لێکۆڵینەوەی زانستی فەرەنسا دوو پۆستیان دا بە سۆرانی. جۆیس بلۆ بە یارمەتی هاوڕێکانی توانییان ڕێگەی لێ بگرن. بەڵام لە ساڵی 1993 سەرنەکەوت و پۆستی پرۆفیسۆری یاریدەرم وەدەست هێنا. پاش خانەشینی جۆیس بلۆ لە ساڵی 2000 من بووم بە سەرۆکی بەشی کوردی و ساڵی 2010، پاش دووەم دکتۆرای، پلەی پرۆفیسۆرم وەرگرت.

لە ساڵی 2000 یەکەم بڕیارم ئەوە بوو دەرسەکانی سۆرانی زیاد بکەمەوە و بیانگەیێنمە ئاستی کرمانجی. لەو ڕۆژەوە ڕێگام نەداوە ئەو یەکسانیە بگۆڕدرێ. داوام لە بەختیار ڕەئووف کرد کە وانەی قسەکردن و نووسینی سۆرانی بڵێتەوە. ئەوم هەڵبژارد چونکە لە قسەکردندا کوردیەکەی ڕەوان بوو. پاش ساڵێ، لەبەر چەند هۆیەك کە پەیوەندیان بە خۆیەوە هەبوو نەك بە من، شوان جەعفەرم خستە شوێنەکەی. ئەو کات زۆر کەسم نەدەناسی لە پاریس بتوانێ ئەو کارە بکا. دواییش چەند سەعاتێکم وەدەست هێنا و سپاردم بە خاتو نسار حسێن کە باشترین مامۆستا بووە هەتا ئێستا. لە ساڵی 2007 ئیشێکی تری دۆزیەوە کە زۆربەی کاتی دەبرد و خۆی دەستی لە کاری زانکۆ هەڵگرت و منیش وانەکانی ئەویشم سپارد بە شوان جەعفەر کە هەتا نووسینی ئەم دێڕانە ماوەتەوە.

کە ئیمساڵ من نزیك بوومەوە لە خانەنشینی داوام کرد پۆستێکی ”زمان و ئەدەبی کوردی سۆرانی“ بدرێ بە کوردی. لێژنەی زانستیی زانکۆ گۆڕی بە ”زمانی سۆرانی و شارستانێتیی کورد“ و بەو شێوەیە بڵاوکرایەوە. لێژنەی پۆستی کوردی بریتی بوو لە دە پرۆفیسۆر و پرۆفیسۆری یاریدەری زانکۆکانی فەرەنسا کە پسپۆڕ بوون لەم بابەتانە : زمانی فارسی، زمانی عیبری، زمان و ئەدەبی کرمانجی، فارسی، پەشتۆ، ڕووسی، ئەدەبی فارسی کۆن، مێژووی کورد، عوسمانی و تورکیای هاوچەرخ.
پێنج کەس کاندید بوون: (میشێل لێزەمبوورگ) کە پسپۆڕی فەلسەفەی زمانە و کوردناسە و هۆڵەندیە، هاشم ڕەحمانی کە پسپۆڕی کۆمەڵناسە و کوردی ئێرانە، (ئامر ئەحمەد) کە پسپۆڕی زمان و ئەدەبی کوردی و فارسیە و کوردی کرمانجە، شوان جەعفەر کە پسپۆڕی شانۆی کوردیە و

کوردی عێراقە، هەروا (ئیرگن ئۆپگن) کە زمانناس و پسپۆڕی سۆرانیە و کوردی تورکیایە.

سەرۆکی لیژنە بۆ هەر کاندیدێك دوو ئەندامی هەڵبژارد کە ڕاپۆرتی خۆیان بکەن لەسەر دێسیە و نووسینەکانی. لە کۆبوونەوەی یەکەمدا، پاش خوێندنەوەی ڕاپۆرتەکان و گفتوگۆ کردن، بڕیار درا هەر پێنج کاندید بانگ بکرێن بۆ لێدوان. لە کۆبوونەوەی دووەمدا، هەموو کاندیدەکان، یەك لە دوای یەك، چوونەتە بەردەم لیژنە و هەریەکە چارەکە سەعاتێك قسەی کردووە و پرسیاری لێ کراوە و ئەویش وەڵامی داوەتەوە. پاشان بووە بە وتووێژ لە نێوان ئەندامانی لیژنە و دەنگدان. ئەنجام بەم جۆرە بووە: یەکەم ئامر ئەحمەد، دووەم میشێل لێزەمبوورگ و سێیەم ئیرگن ئۆپگن. بەم شێوەیە ئامر ئەحمەد جێی منی گرتەوە و بوو بە مامۆستای سۆرانی بە پلەی پرۆفیسۆری یاریدەر. بە پێچەوانەی ئەوەی شوان جەعفەر نووسیویەتی، ئامر ئەحمەد کوردی خوێندووە و بەکالۆریۆسی ئەدەب و زمانی کوردی هەیە لە زانکۆی دهۆك. سێقێکەی شوان ناتوانێ ناتوانێ دوو دەققە بەرامبەر ئەوەی ئامر ئەحمەد خۆی ڕاگرێ. لەمەودوا شوان جەعفەر دەبێ لەژێر دەستی ئەو کار بکا.

هەڵاتن لە واقیع برینی دۆڕان ساڕێژ ناکا

من کاك شوان جەعفەر لە ساڵی 1986ەوە دەناسم. ئەو کاتە داوای بورسی لە ئەنستیتووی کوردی پاریس کردبوو و بە پێی مەرجی وەرگرتن کە من دامنابوون ئەو لە پێشەوە یوو. بەڵام کەنداڵ نزان، سەرۆکی ئەنستیتووی کورد، یەکسەر بورسەکەی لێ بڕی، کە بۆ ماوەی پێنج شەش ساڵ بوو، بە بیانووی ئەوەی خزمەتی ئەنستیتوو ناکا. من کە تاکە کەس بووم لە ئەنستیتوو دژی ئەو بڕیارە وەستام و وتارێکم لەسەر نووسی و لە ئەنستیتوو کشامەوە. کەنداڵ ناچار بوو نیوچە بورسێکی چەند مانگی بۆ پینە و پەڕۆ بکا. پاشان شوان ئاگاداری کردمەوە کە بورسەکەی ئەو دراوە بە خوارزایەکی کەنداڵ لە سویدەوە هاتبوو بۆ بزەنسێن لە فەرەنسا.

لە مانگی دووی ئەمساڵ، پێش داواکردنی پۆستی سۆرانی، بۆ شوانم ڕوون کردەوە کە من لە لیژنە نیم، هەقی ئەوەم نیە خۆم بخەمە ناو کاری ئەندامانی لیژنەوە و ناتوانم پشتی کەس بگرم و ئەوانەی دەنگ دەدەن شارەزان و بە ئاسانی کاندیدی بەهێز و دێسیە بەتوانا لە کاندیدی لاواز و دێسیەی لاواز جیا دەکەنەوە. هەروا ئاگادارم کرد کە کەسانی تریش دەیانەوێ شوێنی من بگرنەوە و دێسیە زانستییەکانیان

بەهێزن. دەبێ ئەوە بڵێم ئەگەر منیش لەو لێژنەیە بوومایە وەکوو ئەندامەکانی تر دەنگم بۆ لاوازترین دۆسیە نەدەدا. چونکە، وەك ئەندامێك پێی وتم، دۆسیەکەی شوان جەعفەر ئەوەندە لاواز بووە کە مەترسی ئەوەی هەبووە تەنانەت بانگیش نەکرێ بۆ گفتوگۆ. بەڵام بۆ ئەوەی تووشی سەرشۆڕییەکی گەورە نەبێت (humiliation) بانگ کراوە.

ئەو فرسەتەی بۆ شوان جەعفەر ڕەخسابوو بۆ کاندیدی تر نەڕەخسابوو. هەژدە ساڵ بوو لە هەمان زانکۆ بوو، دەیتوانی لەو ماوەیەدا خۆی بە باشی ئامادە بکا لە ڕووی زانستی و نووسینەوە. سۆرانی زمانی دایکیە و پێنج ئەندامی لێژنەکەی دەناسی و قسەی لەگەڵیان کردبوو. بەڵام هیچی بە هیچ نەکرد.
ڕاستە وەك خۆی نووسیویەتی، دۆڕانی ئەوتۆ ئیمڕۆ و سبەی لەبیر ناچێ. برینەکەشی ئەوەندە گەورەیە نە خەتابارکردنی ئەم و ئەو نە جنێودان ساڕێژی دەکەن. تەنیا یەك شت یارمەتی دەدا ئەویش ئەوەیە قبووڵی ئەوە بکا کە خەتاباری ئەو دۆڕانە تەنیا خۆیەتی، هەر وەك چەند ساڵێك لەمەوپێش لە زانکۆ بزەنسۆن بۆ پۆستێکی شانۆی ڕۆژهەڵات دۆڕاندی بەرامبەر بە یەکێکی دەرەوەی زانکۆ و ناچار بوو زانکۆ بەجێ بێڵێ. لاشم وایە خوێنەرانی کورد کە لە دوورەوە ئەم مەسەلەیە دەبینن، هەر بە خوێندنەوەی کوردێکەی شوان جەعفەر و ڕێنووسی وتارەکەی و پلەی فکریی تێدەگەن کە لێژنەکە هەقانی بووە و لە بەرژەوەندی سۆرانی بڕیاری خۆی داوە. هەروا تێش دەگەن کە ئەو نووسینەی شوان جەعفەر هی کەسێك نیە شایەنی پلەی پرۆفیسۆری یاریدەر بێ لە زانکۆیەکی فەرەنسا.

لە یەکێ لەو کۆمەڵە تۆمەتانەی گەندەڵی کە شوان جەعفەر خستوونیە پاڵ منەوە دەڵێ کە کاك محەمەد سابیر، نوێنەری یەکێتی لە پاریس لە ساڵانی نەوەد، پێنج هەزار فرەنکی دامێ بۆ چاپکردنی یەکەم فەرهەنگی فەرەنسیکوردیی (سۆرانی). هەر تەنیا ئەو نەبوو چەند هاوڕێیەکی تریش بوون بیست و یەك هەزار فرەنکیان کۆکردەوە بۆ چاپکردنی ئەو کتێبە کە بیست و هەشت هەزاری تێ چوو. حەوتەکەی تر لە گیرفانی خۆم دام. چوارسەد دانەم لەو فەرهەنگە دا بە کاك حەمە سابیر، نەك چەند دانەیەك وەك شوان جەعفەر نووسیویە. ئەوانی تریش هەروا. سەد و پەنجا دانەشم دا بە پارێزەری ئیسماعیل بێشکچی کاك عەلی بووجاق کە بەداخەوە پۆلیس بردی و تا ئێستاش نازانێ چی بەسەر هاتووە. دیارە ئەو کەسەی دەردی چایکردنی کتێب نەزانێ بیر لەوە دەکاتەوە کە نووسەر پارە پەیدا دەکا!

ئەوەی پەیوەندی بە کۆنگرەی مەولانا خالدەوە هەیە کە لە ساڵی 2009

لە سلێمانی ڕێك خرا، من نەوشیروان مستەفا داوای کردبوو پەیوەندیم پێوە بکەن نەك یەکێتی. وەك بیستم مەسرەفی ئەو کۆنگرەیە 230000 دۆلار بووە و ئەزانم کە هێرۆ خان دای بە مامۆستا جەعفەر. دەبێ لەو بپرسن چی کرد بەو پارەیە. بەش بە حاڵی خۆم سێ هەزار دۆلارم خەرج کرد بۆ ئەو کۆنگرەیە. ڕۆژێك بە دوور و درێژی باسی مەتەڵی مەولانا لە سلێمانیی سەدەی بیست و یەك دەکەم.

یەکێتی و پارتی ئەوەندە ساویلکە نین پارە بڕێژن بۆ یەکێك کە پێویستی پێیان نیە و دەیان وتاری نووسیوە و ئازادیی بیری خۆی تیا دەرخستووە. مووچەخۆرێکی دەوڵەتێکی وەکو فەرەنسا چ پێویستیەکی بە پارتی و یەکێتی هەیە؟
هەرچی هاوڕێتیی جەبار فەرمانە، شوان جەعفەر باش دەزانێ کە ئەو پەیوەندی بە منەوە کرد، نەك بۆ بەژن و باڵا و چاوەجوانەکانم یان بۆ نووسینی پڕ بەهرە بەتواناکانم، بەڵکو پێویستی بەوە بوو خزمەتێکی سیاسیی بکەم. کە زانی هیچی دەست ناکەوێ بە دوو پیکابی پڕ لە پێشمەرگەی چەکدارەوە هەڕەشەی لێ کردم. سەرەڕای ئەوەش هیچی دەست نەکەوت.

بەرامبەر بەو هەموو توانجانەی شوان جەعفەر لە من و لە کەسانی تری گرتووە، لێرە ئەگەر یەك بە یەك وەڵامیان بدەمەوە لاپەڕەی زۆری دەوێ. بۆیە، لە کۆتاییدا تەنیا یەك پرسیار دەکەم: ئایا دەبێ کێ گەندەڵ بێ، ئەو کەسەی کە سەرەڕای دە پانزە ساڵی بێکاری دەبێ بە خاوەن چەند موڵکێك لە ناوجەرگەی پاریس و لە کوردستان، یان ئەو کەسەی کە پاش چل و شەش ساڵی مامۆستایەتی جووتە موڵکی قەڵەمێکە بۆ نووسین و چەکوشێکە بۆ پەیکەرتاشی؟
هەڵکەوت حەکیم
پرۆفیسۆری موتەمەڕس لە زانکۆی پاریس

شیعرێکی (کوردی) و شیعرێکی (عەرەبی) و ئاماژەیەك … کەریم

با مە▯نی

ک▯ تا▯اوی خوارد
ک▯ تا▯اوی خو
ک▯ تا▯او
ک▯ تا▯
ک▯ ت
ك

شیعری: نەژاد عەزیز سورە▯

***

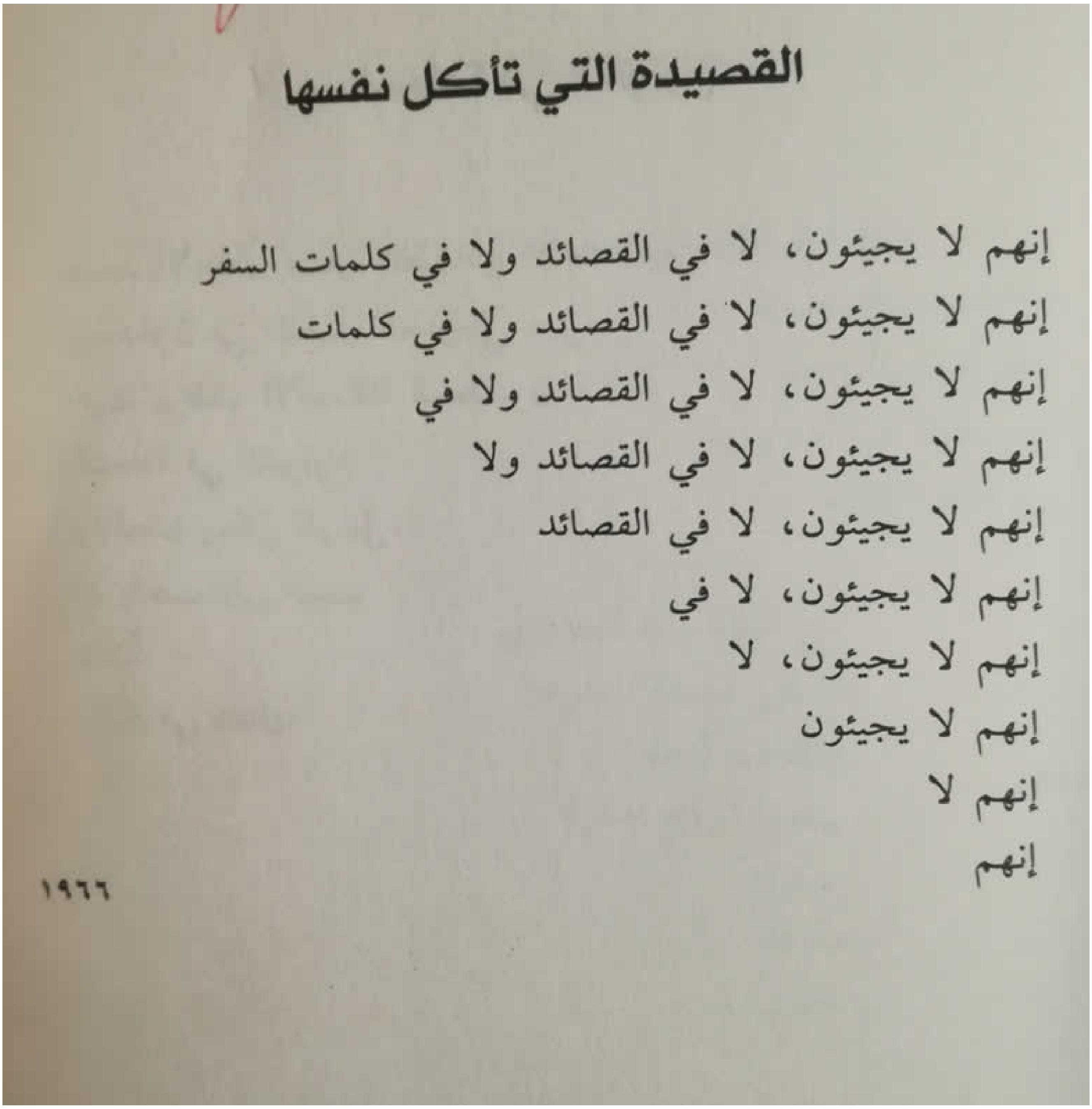
القصيدة التي تأكل نفسها

إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في كلمات السفر
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في كلمات
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا في
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد ولا
إنهم لا يجيئون، لا في القصائد
إنهم لا يجيئون، لا في
إنهم لا يجيئون، لا
إنهم لا يجيئون
إنهم لا
إنهم

١٩٦٦

شیعری (فازیل عەزاوی)

شیعرە کوردییەکە وەك شێواز تەواو لە شیعرە عەرەبییەکە وەرگیراوە، لاساییکردنەوەیەکی ڕاستە و ڕاستە. بەڵام وەکو مانا و فەزای شیعرییەت زۆر لە شیعرە عەرەبیەکە بەهێزتر و کاریگەرترە. ئەدەبی هەموو نەتەوەیەك زۆر ئاساییە سوودی (مانا) و (شێواز) لە یەکتری وەربگرن و بەیەك کاریگەربن و لەیەك نزیك ببنەوە، بەڵام لە سنووری سوود وەرگرتن و ئاڵوگۆڕی جوانناسی دابێت. جا نازانم شاعیرە کوردەکە (نەژاد عەزیز سورمێ) لە بیری چووە ئاماژە بە وەرگرتنی شێوازەکە بدات یا خۆی لێ لاداوە.

شاعیر (سەباح ڕەنجدەر) کە برادەرێکی نزیکی شاعیر (نەژاد عەزیز سورمێ)ە. لە کتێبی چوار کتێب لەبارەی شیعرەوە، کە ساڵی 2017 لە دەزگای سەردەم چاپکراوە. لەسەر ئەم شیعرەی نووسیوە و بردوویەتییە ئاسمانی درەوشاوەی حەوتەم. نازانرێ بەم وەرگرتنەی نەزانیوە یا چاوپۆشی لێ کردووە.
ئەم ئاماژەیە تەنیا وەك ڕوونکردنەوەیەکە و بەس، بە هیوای سوود وەرگرتن.

ژن ... سەردار جاف

لەو دیو وەرزی زستانەوە
باڵا ڕنووی بەفر پۆشە
هەناسەیەك چرپەی گەرم
بە گوڵزاری ئەرخەوانیم
کە دەسپێرێ
دەبێتە قردێلەی لێکە
لەو دیوی کلوە بەفرەوە
پەنجە ڕچیوەکانی شەڵە تۆپەڵی
بە نێو لەپم
ڕادەبوورێ
لەو دیو کزە بای تەزیوا
ڕچەشکێنێکی کۆنە و شڵەقیوە

شلەژان سەراپا جەستەی
وا پۆشیوە و روحی منی لێ تەنیوە
ئا ئەوەیە
شمشاڵ مەمەری نێو پەنجەم
ناسکێ پڕ لە ئەوین و
هێشتا ژنە
خۆی بۆ ئەوین
نەگۆڕیوە

سەردار جاف
ئەڵمانیا
2018 / 10 / 7

زەنگیانەی ئاویی بەشی هەشتەم … فەتاح حەسەن

(قیروسیا)

گەر تۆ نەیەیت
بڵێی رۆژ ئاوابێ؟
بڵێی جۆگە بڕژێتە روبار و
روباریش دەریا؟؟
ئەگەر رۆژ ئاوا نەبوو
جۆگە نەڕژایە روبار و
روباریش دەریا..
دەتۆش مەیە.

(کفری عیشق)

لەژوانێکدا
بە ئەفسونی جوانی چاو ، تێر نەبێ
لوت پڕنەبێ لەبۆنی رەشە رێحانەی پەرچەم,
بە ماچ دەمولێو لە گۆ نەکەوێ
گوێ پڕنەبێ بە چرپە و ڕاز

لەسەر مەمان هەردوو دەست شل نەبێ
كفرى عيشقە .. ئەو ديدارە،
ناوى بنرێت.. ژوان.

جانانە))
ئەوى بەمەى مەست نەبێ، دەبێ حاڵى جانانەبێ
ئەوى جانانەبێ، دەبێ لە مەيخانە وەدەربێ
لەدێر زەمانە، مەيخانە هەوارى مەستانە
مزگەوت و خانەقاش، عەزيزم، لەبۆ جانانە.

(پێك)
خەمى تەنهاييى كە، خەم لە تەنيايى پێك دەخۆم.
يان
خەمى بێ تۆييە، كە مەيلى پێكى تەنها دەكەم ؟

(بەدبەختيى)
ئەو ساتانەى
مەى و پەستيى دەمگرێ
لەبەختى كەچم
يەكەميان زوو بەرم دەيات
دوەميان درەنگ..

(بولبول)
بولبول هەر دەخوێنێ ..
ئاوازى سەرچڵى
پڕكەرى باخێكە
وەلێ ئاوازى تيا بەندى ..
پڕاوپڕى جيهانێكە.

(ڕق و خۆشەويستيى)
خۆشەويستى ..
كليلى دەرگاى خۆشييەكانە
ڕقيش .. نەهامەتيى.
مرۆڤ زياتر
پێويستى بە خۆشەويستييە
نەوەك ڕق..
تۆوى خۆشەويستى
لەسەر دڵێكى رەقتر لەبەرد

شین دەبێ
وەلێ تۆوی رق ..
لەدڵە کرمێکاندا نەبێ نا بێ.

(سپڵە)
بێ تۆیی، هێندەی
تینیوێتی شکاندنی
پشیلەیەك لە روبار
جاڕسم دەکات
وانەزانی بی تۆ ناژیم .
———

جاڕس – وەڕس ، بێتاقەت، قاڵس، بێتابوشت

فەتاح حەسەن
دانیمارك / ڤالبی
2018

شۆڕشێك له مه‌ترسیدایه …. نووسینی: ئێدوارد هانت

شۆڕشێك له مه‌ترسیدایه
نووسینی: ئێدوارد هانت
و: گۆران عه‌بدوڵڵا

-————

شۆڕش له ڕۆژئاوا له‌سه‌ر بنه‌مای دژه سه‌رمایه‌داری و به‌ده‌سته‌ه□نانی مافی ئۆتۆنۆمی بۆ کورد و ده‌سته‌به‌ر کردنی مافه‌کانی ژنان درووست بوو، ئێستا له‌به‌رانبه‌ر ترسی له ناوچووندایه. ڕه‌نگه ئیداره‌ی ترامپ پشتی لێبکات.

-———

لە باکوری ڕۆژهەڵاتی سوریا، کوردەکان ڕابەرایەتی هێزەکانی سوریایی دیموکرات (SDF) دەکەن بۆ تێکشکاندنی دووایین سەنگەرەکانی دەوڵاتی ئیسلامی بە شێوەیەکی یەکجاری. ئەم هەوڵە بە ئۆپەراسیۆنی گەمارۆ دەناسرێت و بە کۆمەکی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەچێتە ڕێوە.

بە پێی وتەبێژی ئەمریکێکان، هێزەکانی سوریایی دیموکرات هەستان بە پاککردنەوەی ناوچەکانی باغۆز و دۆشیشە لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی سوریا، وە ئێستاش دووایین بەش لە دۆڵەکانی ڕوباری فوراتی ناوەڕاست پاکدەکەنەوە.

بەپێی وتەکانی سین ڕایان کۆڵۆنێڵی ئەمریکی لە ١٨ی سپتامبەر: "سەرکەوتنی هێزەکانی سوریایی دیموکرات لەو ناوچانە ئەوە دەگەیەنێت کە ئیتر داعش هیچ ناوچەیەکی لەبەردەستدا نەماوە."

شەڕڤانە کوردەکانی سوریا ناوەڕۆکی سەرەکی هێزەکانی سوریایی دیموکرات پێکدەهێنن، وە لای چەپی جیهانی ناسراون. لەچەند ساڵی ڕابردوودا، ڕابەرایەتی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی بەرچاویان لە ڕۆژئاوادا کرد، لە بەشی باکوری سوریا. تێدەکۆشن بۆ بنیاتنانی ناوچەیەکی ئۆتۆنۆمی، ناوچەیەکی دژە سەرمایەداری کە تێیدا کورد بەهرەمەند بێت لە مافی چارەی خۆنووسین و تێکشکاندنی ئەو سیستمەی کەلەسەر بنەمای هەڵاواردنی جنسی دامەزراوە.

ئامانجەکانی شۆڕشی کورد لە سوریا وایان لێدەکات دۆستێکی قبوڵکراو نەبن لای ئەمریکا. سەرباری ئەوەی بەرپرسە ئەمریکێکان چەندین جار ئاماژەیان بە هێزەکانی سوریایی دیموکرات کردووە وەك هێزێکی کاریگەر دژ بە داعش لە سوریا، لەگەڵ ئەوەشدا واشنتن دژە دیدی خۆی نەشاردۆتەوە لەبەرانبەر شۆڕشی ڕۆژئاوا.

لە کۆتایی ئەمساڵەدا (٢٠١٧) ئیدارەی ئەمریکا گڵۆپی سەوزی بۆ دەوڵەتی تورکیا هەڵکرد بۆ تێکشکاندن و داگیرکردنی عەفرین، یەکێك لە سێ کانتۆنەکانی ڕۆژئاوا.

لەم ماوانەی دووایشدا ئەمریکا فشاری بۆ سەرکردە سەربازێکانی کورد دەهێنا بۆ ئەوەی مەنبەج چۆڵبکەن، ئەو ناوچەیەی هێزەکانی سوریایی دیموکرات لە ٢٠١٦ لە هێزەکانی دەوڵەتی ئیسلامییان پاکیانکردەوە.

ڕۆشن نییە چۆن سەرۆك ترامپ بیر لە هەموو ئەوانە دەکاتەوە، لە کاتێکدا ستایشی کورد دەکات وەك: " شەڕکەرێکی باش، خەڵکێکی زۆر زۆر باش" بەڵام پێشتر هیچ نیگەرانییەکی پیشان نەدا بەرانبەر بە چارەنووسیان.

ئەو قیەمەی ترامپ بەرجەستەی دەکا – سەرمایەداری ئەمریکا،

دەسەڵاتێکی پلۆتۆکراتیک، دژە ژن – بەدڵنیاییەوە دژی هەموو قییەمەکانی ڕۆژئاوایە.

لەگەڵ ئەوەشدا بەشێك لە بەرپرسە باڵاکانی ئەمریکا چەختیان لەوە کردەوە کەوا بەردەوام دەبن لە یارمەتیدانی هێزەکانی سوریایی دیموکرات، هەروەها وەزیری بەرگری جەیمس مەتیس لەمانگی حوزەیرانی ڕابردوو بەڵێنیدا: “ بە ئاسانی ئەم ڕێکخراوە وەلا نانێین، چونکە دەوڵەتی ئیسلامی تێکشکان و ڕێگرە لەسەر هەڵدانی.”
لە دانیشتنێکی کۆنگرێسدا لەهەمان مانگدا سیناتۆری مارینلاند “کریس ڤان هۆڵەن” پرسیاری لە وەزیری دەرەوە مایك پۆمپیۆ کرد “بەڵێن دەدەی لەوەی لەلایەن تورکیا و ڕەجەب تەیب ئەردۆغانەوە نەکەویتە بەر هەڕەشەو کوردەکانی سوریا بە گورگان خوارد نێدەیت؟” وەڵامی دایەوە ” بەهیچ شێوەیەك مەبەستێکی ئیداری نییە بۆ فڕێدانی ئۆبجێکتێکی زەردی گەورە.”
هەروەها مانگی ڕابردوو ئیدارەی ترامپ بڕیارەکەی پێشووی سەرۆکی پێچەوانەکردەوە بۆ کشانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا.

ترامپ بەردەوامە لە ڕاڕاییەکانی و بەوەش زۆرێك لە چاودێران دەیانەوێت بزانن پاشتر چیدەکات. کوردەکان لە سوریا بەردەوامن لەوەی نەك هەر پێداگرن لەسەر ئازادکردنی ناوچەکانیان بە شێوەیەکی یەکجاری لە ژێر دەستی داعش، بەڵکو بۆ بەسەرنجام گەیاندنی شۆڕشە کۆمەڵایەتییەکەیان لە ڕۆژئاوا.
ماشێنی جەنگی زلهێزەکان کە کاران لە ناوچەکە ئەوە دیاریدەکەن چ شانسێك کراوەیە لە پێش کوردەکانی سوریا. سەرۆکی سوریا بەڵێنی دەستبەسەرداگرتنەوەی ڕۆژئاوای دا. سەرۆکی تورکیا ڕەجەب تەیب ئەردۆگان چەندین جارو بەردەوام هەڕەشەی ئەوەی کردووە کەوا ئەو ئەزموونە تووندڕەوەی کورد دەڕوخێنێت. یارمەتێکانی ئەمریکاش لە باشترین حاڵەتی خۆیدا هەمیشە مەرجدار بووە، بەردەوام لە ترسێکی گەورەدایە لە لایەن ئیمپراتۆرییەتی ئەمریکاوە.

سەرکەوتنەکان و شکستەکان

ئەزمونی عەفرین و مەنبەج ناڕاستگۆیی ئیدارەی ترامپیان بۆ کوردەکان دەرخست.
لە کانونی دووەمی ساڵی ٢٠١٧ هێزەکانی دەوڵەتی تورکیا بە ڕەزامەندی ئەمریکا هێرشیان کردەسەر عەفرین و ئەو کانتۆنەیان وێرانکرد تا مانگی ئازار و بوونە مایەی کۆچی بە کۆمەڵ.
نزیکەی پێنج سەد کەس لە خەڵکی سیڤیل و هەشتسەد کەس لە شەڕڤانانی

کورد بوونە قوربانی ئەو هێرشەی تورکیا.
زیاتر لە سەدان هەزار کەس لەو ناوچەیە دەربەدەر بوون و تاکۆتایی مانگی ئەیار ١٣٤٠٠٠ هەزار کەس بە ئاوارەیی مانەوە. ئەوانەی لە عەفرین ماونەتەوە ڕووبەڕووی کاری دڕندانە دەبنەوە لەلایەن دەسەڵاتدارەکانی ئەو ناوچەیەوە کە لە لایەن تورکیاوە پشتیوانی دەکرێن.

کوردەکانی سوریا ڕووبەڕووی بەرنگارییەکی گەورە دەبنەوە لە منبەج، پاش ئەو هەڕەشانەی ئەردۆغان بۆ بەردەوامبوونی هێرشەکانی لە عەفرینەوە بۆ منبەج. بەرپرسە ئەمریکییەکان و تورکەکان ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی شەڕڤانە کوردەکان لەو ناوچانە بکشێنەوە.
لەجیاتی بەرگریکردن لە کوردەکانی سوریا، کەچی بەرپرسە ئەمریکییەکان بڕیاری ئارام کردنەوە دەدەن و بڕیارە هێزەکانی ئەمریکاو تورکیا ئێشکگری هاوبەشیان هەبێت لەو ناوچەیە.
ڕێککەوتن شکستێکی گەورەیە بۆ شۆڕش لە ڕۆژئاوا. پاش دەرکردنی ڕێکخراوی دەوڵەتی ئیسلامی لە منبەج، کوردەکانی سوریا بە شێوەیەکی زۆر سەرنج ڕاکێش ئیدارەی ناوچەکەیان کرد، ئەمریکییەکان خۆیان ستایشی ئەو بەڕێوەبردنانە دەکەن.
پاش سەردانەکەی جۆن ڕۆد لە وەزارەتی بەرگری ئەمریکاوە لە مانگی تەموزدا بۆ منبەج باسی لەوەکرد کە چۆن ئازادانەو بێترس بە ناو کۆڵانەکاندا سوڕاوەتەوە کە پێشتر لە بن دەسەڵاتی داعش دا بووە.
ڕۆد لەو بارەوە وتی: " بەڕاستی ئەوەی بینیم بۆ وێنە بوو."

سیناتۆری نیو هامپشیر جانی شاهین، کە هەمان ئەزمونی هەبوو لە دووایین سەردانیکردنی بۆ ئەو ناوچەیە، وەزیری دەرەوەی ئاگادار کردۆتەوە کە: "چەندە سەرسامە بە کارەکانی هێزی سوریایی دیموکرات، وە ئەو ناوچەیە بەتەواوی ئارامە."

پاڵنەرەکانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا

هەرچەندە ئیدارەی ترامپ ئارەزووی لە ناوبردنی دەستکەوتەکانی کوردی سوریایی دەکرد لەعەفرین و منبەج، لەگەڵ ئەوەشدا بڕیاریدا، گرنگە پارێزگاری لە هەندێك لایەنی هاوبەشیان بکات لەگەڵ هێزەکانی سوریایی دیموکرات.
سوپای ئەمریکی لەگەڵ هێزەکانی سوریایی دیموکرات بە هاوبەشی دەستیان گرت بەسەر باکوری خۆرهەڵاتی سوریادا کە خاوەنی گەورەترین چاڵە نەوتە لەو وڵاتەدا. نزیکەی هەزاران سەربازی ئەمریکی لە بنکە سەربازییەکانی هەموو ئەو ناوچانەدا بڵاو بونەتەوە.

بەردەوام بەرپرسە ئەمریکیەکان باس لە گرنگی مانەوەی هێزە سەربازیەکانیان دەکەن لەو ناوچەیە بۆ دڵنیا بوونیان لە ڕوخانی دەوڵەتی ئیسلامی. بەرپرسێکی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بەناوی بریت ماکگورك وتی: " ئێمە جارێك هەر لە سوریا دەمێنینەوە و چەق دەکەینە سەر نەمانی داعش بەیەکجاری." پاش مانگێك جارێکی تر و بەرپرسێکی تر بە ناوی جەیمس جەفری جەختی لە مانەوەیانێ کردەوەو وتی: " ئێمە پەلەمان نییە لە جێهێشتنی سوریا."

ئەمریکیەکان بەسوود وەرگرتن لەو بارودۆخە بە دوای مەرامی سیاسی ترەوەن. وەکوو سەرەتا هێزە سەربازیەکانیان بەکار دێنن بۆ فشار خستنە سەر سەرۆکی سوریا بەشار ئەسەد، هەروەها ناڕەحەتی درووستکردن بۆ یارمەتیەکانی ئێران و ڕوسیا بۆ حکومەتی سوری.
ژمارەیەك لە بەرپرسە کۆن و نوێیەکانی ئەمریکا دەڵێن ڕەنگە بتوانیین ئامانجەکانمان لە سوریادا بێنینە دی - گۆڕانی دەسەڵات - وەکوو بەرپرسێکی پێشوتری ئەمریکی بەناوی ئەنتۆنی بلینکن وتی: " ئەگەر بتوانن ڕوسیا لە سوریا دووربخەنەوە کە پشتیوانیکەرێکی زۆر مەحکەمە بۆ ئەسەد، ئەوە مەزێندێ دەکرێت بەشار لەدەسەڵات وەلابنرێت" .
لە مانگی ئاب دا بەرپرسی باڵای بنکە سەربازیەکانی ئەمریکا CENTCOM جۆزێف ڤۆتێڵ وتی: " تێوەگلانی ئەمریکا لە سوریا پەیوەندیەکی زۆری بە ڕوسەکانەوە هەیە، ئەمەش بەشێکە لە نمایشی زلهێزەکان لە ناوچەکانی جێنفوزی یەکتر.

ئێرانیش ڕۆڵی هەیە لە مانەوەی هێزەکانی ئەمریکا لە سوریا، وەك بەشێك لە بەرپرسەکانی ئیدارەی ترامپ ئاماژەیان پێداوە.
لە مانگی حوزەیران دەیڤد ساتەرفیڵد بەرپرس لە وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بە کۆنگرێسی ڕاگەیاند کەوا " هێزەسەربازیەکانی ئەمریکا، سوریا جێناهێڵن، ئەگەر ئێران پێشتر ئەو وڵاتە جێنەهێڵێت. هەر بڕیارێکی تایبەت بە مانەوەی هێزەسەربازیەکانی ئەمریکا لە هەر شوێنێکی سوریادا. A- ئەوە بڕیاری سەرۆکایەتیە. B- ئەو بڕیارەش بە شێوەیەکی بڕاوە پەیوەندی بە دەرچونی ئێرانەوە هەیە لە سوریا."
پاش مانگێك لەو قسانەی سەرەوە، وەزیری دەرەوە مایك پۆمپیۆ بەهەمان شێوە نامەیەکی پەیوەندیداری لەو بارەوە ئاراستەی کۆنگرێس کرد و تیایدا باسی لەوە کرد کەوا سەرۆك ترامپ بڕیای کۆتایی خۆیداوە سەبارەت بە سوریا، لەوەی "بونی ئێران لە سوریا خاڵێکی بنەڕەتییە بۆ ئێمە، لەگەڵ ڕێزگرتن لە چۆنیەتی چوارچێوەی کارەکانی US لە سوریادا." پۆمپیۆ ئەوەشی وتی: " من بڕوای تەواوم هەیە کە

ئەم بڕیارە بەمشێوەیەی خۆی دەمێنێتەوە.”

کەواتە یارمەتییە بەردەوامەکانی ئەمریکا بۆ هێزەکانی سوریایی دیموکرات لە باشترین حاڵەتدا ئەوەیە، ئەگەر بەرپرسە ئەمریکێکان ڕێگای تریان دۆزییەوە بۆ گەشتن بە ئامانجەکانیان، ئەوە بەدڵنیاییەوە پشت لە کورد دەکەن. پاش هەموو شتێك بەرپرسە ئەمریکێکان بە شێوەیەکی بڵاو پێیان وایە SDF “کار بۆ ئێمە دەکەن و چاو ساغیمان دەکەن.” ئەمە قسەی جەنەراڵ ڕیموند تۆماس بوو سەرۆکی هێزە تایبەتێکانی ئەمریکا.

پرسیاری گەورە

سەرباری ئەوەی ئیدارەی ترامپ لەم کاتەدا بڕیاری مانەوەیان داوە لە سوریادا، پرسیارە گەورەکە ئەوەیە ئایا ئەمریکا بەردەوام دەبێت لە کارکردن لەگەڵ کوردەکانی سوریا؟
بۆ چەند مانگێك کۆمەڵێك لە بەرپرسانی ئێستا و پێشوو گفتووگۆیان لەسەر ئەوە بوو کەوا کاتی ئەوە هاتووە پەیوەندی لەگەڵ کورد ببرین و تەرکیز بخەیەنەوە سەر پەیوەندێکان لەگەڵ تورکیا، هاوپەیمان لە ناتۆ.
لەگەڵ ئەوەی تورکیا و US پەیوەندێکانیان بە شێوەیەکی زۆر تێکچووە بەتایبەت لەم ساڵانەی دووایدا و بەتایبەت پاش ئەوەی بەرپرسە تورکەکان ئەمریکایان تاوانبار کرد بەوەی دەستی هەبووە لە کودەتا کەی تەموزی ٢٠١٦ دا دژ بە سەرۆك ئەردۆگان، بۆیە ئیدارەی ترامپ قورسی زۆر دەبینێت لە زیندووکردنەوەی پەیوەندێکان. لە مانگی ئابیشدا ئیدارەی ترامپ سزای ئابوری و تەعریفەی گومرکی زیاتری خستە سەر تورکیا، کە بووە هۆکاری قوڵبوونەوەی زیاتری ئەزمە ئابورێکانی ئەو وڵاتە.

لە هەمان کاتدا، پەیوەندییە شڵەزاوەکەی نێوان ئەم دوو وڵاتە ڕێگر نەبوو لە کاری هاوبەشی سەربازی ئەم دوو دەسەڵاتە. لە ئێستادا بەشێوەیەکی هاوبەش کار دەکەن لە پارێزگای ئەدلەب بۆ ڕێگرتن لە هاتنە ناوەوەی دەسەڵاتی حکومەتی سوری، کە نزیکەی ٣ملیۆن لە خەڵکی سیڤیل و ٣٠ هەزار چەکداری تووندڕەوی دژ بە ئەسەد لەو پارێزگایە گەمارۆ دراون. لەم ماوەیەیەشدا سەرۆك ترامپ وتی: ” تورکیا بەشێوەیەکی گشتی زۆر یارمەتی داین لەم بارو دۆخەدا.”

لەم دووایانەدا وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بڕیاری دامەزراندنی دبلۆماتکاری پێشو جەیمس جەفری دا وەك نوێنەرێکی تایبەت سەبارەت

بە بارودۆخی سوریا، ئەمەلە خۆیدا هەڵگری پەیامێك بوو بۆ تورکیا کەوا ئەمریکا خوازیاری کاری هاوبەشە لەگەڵ حکومەتی تورکیا سەبارەت بە بارودۆخی سوریا. ساڵانی ڕابردوو جەفری بانگەوازی پەیوەندییەکی گەرمتری دەکرد لەگەڵ تورکیا. لە کانونی یەکەمیش بە کۆنگرێسی وت: ” پەیوەندی ئەمریکا و تورکیا بۆ ئێمە بڕاوەیە.” داوای لە‌ هاوپیشەکانیشی دەکرد: ” ئەم پەیوەندییە مەپچڕێنن.”

هەروەها جەفری ئاماژەی بەوە دەکرد کەوا پەیوەندی ئەمریکا لەگەڵ کوردەکان، نزیکبونەوەمان لە ترکیا قورستر دەکات. هەروەها باسی لەوەدەکرد کەوا بەرپرسە تورکەکان سەیری شۆڕش لە ڕۆژئاوا دەکەن وەك پرۆژەیەکی پارتی کرێکارانی کوردستان PKK کە ڕێکخراوێکی کرێکاری تووندڕەوە و دەیەیەکە حکومەتی تورکی شەڕی دەکات. هەروەها وتی: “ زۆر بۆڵە بۆڵ هەیە لەلایەن تورکەکانەوە لەو بارەوە.”

بەتەماشاکردنی بارودۆخەکە، کورد لەسوریا ڕووبەڕووی چارەنووسێکی نادیار بۆتەوە، ئەوە سەرباری هەڕەشە جۆربەجۆرەکانی تر لەسەر وجودیان. هەرچەندە بەرپرسە ئەمریکێکان تا ئێستا بەردەوامن لە یارمەتیدانیان، بەڵام ئەوەی دەمێنێتەوە بیبینین فشارەکانی تورکیا یان لایەنەکانی ترە لەسەر ئەمریکا کە وابکات چوار چێوەی کارەکانی ئەمریکا بگۆڕێت.
بەهەرحاڵ ئەگەر ئەمریکا پشت لە کوردەکان بکات، نەك هەر قوربانی بە پاڵەوانەکانی شەڕی دژە دەوڵەتی ئیسلامی دەدات، بەڵکو شۆڕش لە ڕۆژئاوا دەخاتە مەترسییەوە، بە ئومێدترین ئەزمونی دیموکراتی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

سەرچاوە:

https://www.jacobinmag.com/2018/10/rojava-isis-syrian-kurds-united-states-military

---

1194□ساڵ جینۆسایدی ئێزیدیەکان

و نۆبڵەکەی نادیە موراد عەلی مەحمود محەمەد

کاتێک 4 ساڵ لەمەوپێش رێکخراوەکانی ژنانی عێراقی و ئێمەش پشتیوان، دەستکرا بە هەڵمەتی ن□ب□َ□ی ئاشتی بۆ نادیە، هەوڵەکە سادەو ساکار هاتنە پێش چاو، وەلێ هاتە دی، نایشارمەوە پێشتر 12 ساڵ بەر لە ئەمڕۆ خەونم بەوەوە دەبینی خەڵا تەکە بۆ لەیلا زانا بێت و بە هەوڵەکانمان چوە پێشبڕکێکەوە" یەکەم هەوڵی کوردان بوو"، لێ ئ□ستا کە بەخشرا بە نادیە زیاتر دڵ خۆش بووم، وەك خێزانە گەورە مرۆڤایەتیەکە، خەڵاتەکە وەڵام بو بە 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی ئیزیدییەکان و 74 فەرمان لە دژیان، ئەوانەی هاواریان لێ هەڵستاوە بەهۆی ئەوەی نادیە نەیوتووە کوردم، هیچ ئەرکێکی ئەخلاقیان لە ئاست 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی ئێزیدییەکان نەنواندووە، بۆیە هاوارەکەی ئەمرۆیان بێنرخە.

لەو 72 فەرمانەی پێشوو (پێش 2003)، پیاوانی موسڵمانی کورد لە ژێر پەرچەمی ئایندا بەشداریان لە کۆی تاوانەکاندا کردووە، هەندەك جاریش خۆیان سەرکردایەتی جێبەجێکردنی فەرمانەکانیان کردووە، لە مێژووشدا هەندێکیان بە پاڵەوانی ئەفسوناوی و قارەمانی نەتەوەیی بەمڕۆکەشەوە هەژمار کراون، پیاوە کوردە ناسیۆنالست وئیسلامییە سونیەکانیش تا ئێستا شانازییان پێوە دەکەن، هەرچەندە ئەوان لە مێژوودا تاوانبارن بە ئەنجامدانی جینۆساید، لە فەرمانی 74 یشدا وەك نادیە لە یەکەم دیداریدا گێڕایەوە " گەنجێکی تەلەعفەری و کوردێکی سۆرانی و عەرەبێکی سوری" بۆیەکەمجار لە موسڵ پەلاماریان داوە، واتا لە فەرمانی 74 یشدا کوردە سۆرانیەکەی بارگاوی بە ئایدۆلۆژیای ئیسلامی سیاسی ئامادەیە و چالاکانە بەشدارە لە تاوان، کچێکی ئێزیدی لە لایەك کراوە بە کەنیزەك، کوڕێکی کوردی سۆرانی ئیسلامی لە لایەکی دیکەی چیرۆکەکە، قوربانی و تاوانکار کوردن، یەکیان کوردی ئێزیدی ئەوی دی کوردی ئیسلامی سونی، ئێمەش سەرزەنشتی قوربانییەکە دەکەین و داوای لێبوردن لە هەمبەر تاوانی تاوانبارەکە ناکەین.

لە دوا فەرمانی 74ی رۆژی یەك شەمە رەشەکەی 3ی ئۆگستسی ساڵی 2014 ەدا، کە بە سەرکردایەتی پیاوانی ئیسلامی توندڕەوی عەرەبی سونە مەزهەب و بە بەشداری پیاوانی دەیان نەتەوەی دیکەی ئیسلامی سیاسی سونی ئەنجامدرا، لە ژێر ناوی سوپای داعش، لێ بەشی زۆری پیاوانی

کورد نەك ئەمجارە پێچەوانەی جارانی پێشوو, بەشێك نین لە پرۆسەكە و ئەکتەری چالاك نین لە تاوانەکە, داگیر کەری گەلی عەلی بەگ و بەرد□□ش□ نین, بگرە بە هەڵمەتی هەموو ئێزیدین قۆناغێکی نوێ دێننە پێشەوە, پێچەوانەی فەرمانەکانی پێشوو, دەستە بژێرێك بەرەو روی تەواوی رابـردووە رەشەکە دەبنەوەو زۆربەش شانـازی بە نـادیە مورادەکەیانەوە دەکەن, یەك شەمە ڕەشەکەی نادیە دەبێتە دوا فەرمان و دوا کۆمەڵکوژی ئێزیدیەکان و دادگاییکردنی کۆی تاوانەکانی پێشوو , سـەرجەم فەرمانەکـانی رابـردوو لە ئـاوێنەی یاداوەریـدا زینـدو دەکاتەوە, دەیانکات بە بەشێکی بێزلێکراو لە مێژوو , مێژوو لێرەدا پێچەوانە دەبێتەوە , 3ی ئـاب لە تـاوانەوە دەگۆرێـت بۆ دادگـای مێژووی تاوانە هاوچەشنەکانی رابردوو, دادگاییکردنی 72 فەرمانی رابردوو کە لە ژێر ناوی ئایندا ئەنجامدراوەو پیاوانی کوردیش لە بەشێکی تاکە قارەمان و تاکە تاوانبارن و لە بەشەکانی دیکە ماشینی تاوانەکەن, بەخشینی نۆبڵی ئاشتیش بە نادیە موراد رابردووی پڕ تراژیدی ئێزیدیەکانی کردە دادگایەکی نێو نەتەوەیی.

لە فتواکانی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل((780-855 م ەوە , تا فتواکانی لەیسی سەمەرقەندی و مەسعودی و ئەبو سعودی عەمادی بەم هەموو پلەو پـایە ئاینییەیـاوە (“خگیـب المفسـرین” شیـخ الإسلام, مفتـی الـقسـگنگینیە,) کە ئێزیـدییەکانی بە لە کـافر کـافرتر لە جـوو و کریستان و …. ناو زەد کردبوو, فتوای کوشتنی پیاوان و بە کەنیزەك کردنی ژنانی وەك نادیە مورادەکانی دەردەکرد, هەموو ئەوانەی بە فتواو فەرمان بەشداری جینۆسایدی ئێزیدیەکانیان لە مێژوودا کرد, جارێکی دیکە لەبەردەم ئـاوێنەی تاوانەکـانی داعـش خـرانەوە نـاو قەفەسی دادگای مێژوو و ویژدانەوە, ئیـتر لێرەوە عەمادی شێخ الـئیسلامی ئومەیەك نیە لای ئێمە, بەڵکە فتوا دەری تاوانێکی مێژوویی بەردەوامە بۆ زیـاتر لە دوو سـەدە و تاوانبـاری جینۆسایـدە,و قوربانیەکەشی سومبلی ئاشتیخوازی جیهانە, سەدان فەرمان لە بەر رۆشنایی فتواکەیدا دەردەچێت و پێکهاتەیەك هەوڵی سڕینەوەی لە بنەچەوە دەدرێت, ئەوەی داعش کردی, عەمادی درێژ ماوەترین موفتی ئاستانە چوار سەدەو نیو لەمەو پێش بڕیاردەری بوو, بەرامبەر بە ئێزیـدییەکان بە تاوانکـاری زیـاترەوەو دڵڕەقـانەتر لەوەی ئەمڕۆ جێبەجێکرا .

قڕ کردنی ئێزیدییەکان لە ساڵی 224ی کۆچییەوە, لە سەردەمی خەلیفە موعتەسەمی عەباسییەوە دەستی پێکرد, وەلێ فتوای ئەبو سعودی عەمادی لە ساڵی 1560 ی زاینی رەوایەتی ئاینی و پیرۆزی پێ بەخشی لە پۆششی

ئایندا, ئەم فتوایە بووە هەوێنی دەیان فەرمانی مەرگ هەموو رەشتر و دڵەڕەقتـر لە 2014-8-3, چڕترینیـان فەرمانەکـانی قڕکردنەکـانی سـەدەی نۆزدە بـوو , سـەدەیەکی پڕ نەهـامەتی و تـاوان بـوو بۆ ئێزیـدییەکان , ئەم فەرمانـانە تەنهـا خەلیفە و پاشـا عەرەب و تورکەکـان پێـی هەڵنەستان ,لە ساڵـانی 1832 و 1834 پاشـای کۆرەی رەواندز و فەرمانی بەدرخان بەگ لە ساڵی 1844 دا لە ناو فەرمانە زۆرو زەبەنەکاندان, لە موسڵیش دوای 3ی ئاب پیاوانی کورد ئەگەر بە لاوازیش بێت شوێن پێی پاشای کۆرەو بەدرخان بەگ هەڵدەگرنەوە, ئەمجارە کچۆڵەیەك دەبێتە قوربـانی ترسـی لە گێڕانەوەی تـاوانەکە نییە و دەبێتە حکـایەتخوانی, ئەو تـاوانە لە پیـرۆزییەوە دەکـاتە ناشرینـترین , حکایەتخوانی ئەمجارەمان بەشان و باڵی میرو بەگ و شا و خەلیفەکاندا هەڵنادات, بگرە لە ئاوێنەی تاوانەکانی موسڵمانە سـونییە تەلەعفەری و کـوردە سـۆرانییە سـونیەکەو عەرەبە سـوریە سـونەکەوە یەك مێـژووی 1194 سـاڵەی رابـردوو دادگـایی دەکـات, زاکیارەکـان لە ویزدانـــدا دەژێنێتەوەو مرۆڤـایەتی بەرەو روی مێژویەکی رەش دەکاتەوە, دەبێتە حکایەتخوانی زیاتر لە هەزارەیەکی پڕ لە تاوان, حکایەتێك هەزاران چیرۆکی ناو پەرتووکە پیرۆزەکانی رابردوو ناشرینە کات, حکایەتەکەی ئەو پیرۆزییەکان وردو خاش دەکات و مێژوو سـەرەو واژوو دەکـاتەوە, ئەو حەکـایەتەی ژنـانی ئەنفـال نەیانتوانی ببنە سوارچاکی لەو دیو پەردەکانەوە چیرۆکەکانی خۆیان لە ترسی داب و نەرێت بە شاراوەیی و کزی گێڕایەوە.

دەبێت نۆبڵەکەی نادییە ببێتە هۆکارێك بۆ پێداچونەوە بە مێژووی 1194 ساڵەی رابردوو, بۆیە لە بەر رۆشنایی و ئاوێنەی تاوانەکانی داعشدا, دەبێت بە پێگەی کەسایەتی ئەو کەسایەتیانەدا بچینەوەو لە دادگای مێژوودا دادگایی بکرێنەوە, راستە هەر مرۆڤێك لە مێژوودا مرۆڤەکـان بە شێوازێـك دەیخـوێننەوە, وەلێ تـاوان بە تـاوانی دەمێنێتەوە, تاوانکار لە سزا نا بێت رزگاری بێت, دەبێت پێگەی راستەقینەی خۆی پێببەخشرێتەوە لە گۆڕیشدا بێت, نا بێت گۆڕەکانیان ببێتە شوێنی پیاوچاکان و دڵنەوایی نزای لێقەوماوان کە تاوانکاری ئەنجامـدەری جینۆسایـدە , هەمـوو هێماکـانی گەورە نیشانـدانی ئەو تاوانکارانە لە مێژوو و یاداوەری گەلدا پێویستە تێك بشکێنرێت .
دیارە نادییە ئەگەر نەفیسەی کۆهنەوەرد بۆ یەکەمجار چیرۆکەکەی بە جیهان نەناساندایە, وێڕای ئازایەتی خۆی کە یەکەم ژنە حکایەتخوانی ئێزیدی بوو, ئەوا ئەستەم بوو بتوانێت ببێتە خاوەند گەورەترین حەکایەتی تاوانلێکراو.

نادیە لە بازنەی قوربانی دەستدرێژی دەرچوو, کاتێك شووی کرد,دوای وەرگرتنی نۆبڵ ئەرکی قورسترە لە جاران, خەبات بۆ داکۆکی لە مانەوەی ئێزیدی و بەرەو روبونەوەی کۆمەڵکوژی لەسەر بنچینەی ئاینی و نەتەوایەتی, خەبات بۆ کۆمەڵگایەکی ئێزیدی پێشکەوتنخوازی کراوە , بەرەو روو بونەوەی داب و نەرێتی کۆنەخوازی ئێزیدی, بەرەو روبونەوەی جینۆساید ورێزگرتن لە یاداوەری قوربانیانی جینۆساید لە جیهان بە گتشی و ئێزیدی بە تایبەتی, پشتیوانی لە مافی گەلان و کەمایەتی ئاینی و مافی ژنان وەك سومبلێکی جیهانی خەباتی ئەوی قورستر کردووە, ئەو بۆ ئەوەی گەورەتر بێت پێویستە خەڵاتەکەی ببەخشێتە قوربانیانی ژنانی ئێزیدی لە 1194 ساڵی رابردوو, مۆنمێنتێك بە ئەندازەی گەورەیی قوربانیانی 1194 ساڵ جینۆسایدی بەردەوامی پێ دروست بکات.

عەلی مەحمود محەمەد

خەڵاتی درۆ، ڕۆژاوای دووڕوو … فەرهاد شاکەلی

دوو سەعات لەمەوپێش، چاوم لە ڕاگەیاندنی ڕاستەوخۆی کۆمیتەی نۆبێل بوو، کە خەڵاتی ئاشتیی ساڵی ۲۰۱۸ دەدرێتە (دێنیز موکوێگێ)ی خەڵکی کۆنگۆ و خاتوو (نادیا موراد)ی "ئەندامی کەمینەی یەزیدی لە باکووری عیراق". تا دوایین چرکەی ڕاگەیاندنەکەم بینی و گوێ لێ بوو، نە خەڵاتدەرەکان و نە ئەو هەموو ڕۆژنامەوان و میدیاکارانەی لەوێ ڕاوەستابوون بۆ ڕووماڵکردنی ڕووداوەکە و هەندێ پرسیاریشیان لە خانمی پێشکەشکار کرد، بە یەک تاکە وشەیش ناوی کوردبوونی نادیا موراديان نەهێنا و نەیانگوت خەڵکی کوردستانە.
ئەم جۆرە هەڵوێستە بۆ من شتێکی تازە نییە و دەمێکە لە میکانیزمی ڕوواڵەتکارانە و چەواشەکارانەی ئەم ڕێزلێنان و خەڵاتکردنە درۆ و ساختەکارانە تێگەیشتووم. ئەم پاییزە دەبێتە چل ساڵی ڕێک کە من لە سوێد دەژیم. لەم چل ساڵەدا سیونۆ (۳۹) جار پێشکەشکردنی خەڵاتی ئەدەبییات و چل (٤٠) جاریش خەڵاتەکانی دیکەم بینیوە و تا ڕادەیەک ئاگاداری یارپی□کانی پشت پەردەی بڕیارەکانی کۆمیتەی نۆبێلیش

بوومە، کە لێرە و لەوێ لە ڕێگەی هەندێ ڕۆژنامەوان و میدیاکاری چوختی و بەلەسەوە ئاشکرا دەکرێن. بۆیە وتم (٣٩) جار خەڵاتی ئەدەبیات، چونکە ئەمساڵ خەڵاتی ئەدەبیات نادرێ. ئەکادیمیای سوێدی ئاوڕووی خۆیان و خەڵاتەکەیشیان برد، کاتێ ئەوە ئاشکرا کرا کە مێردی ئەندامێکی ئەکادیمیای سوێدی، پێوەندیی سێکسیی لەگەڵ ژنی بەشێک لە ئەندامانی ئەکادیمیادا هەبووە و ئەنجامی ئەم پێوەندییانە چی بووە.

من لە دڵەوە پێم خۆشە کە خاتوو (نادیا موراد) خەڵاتەکەی وەرگرت و پیرۆزبایی لێ دەکەم. نادیا و ئازارەکانی نادیا و سەدان و هەزارانی دیکەی وەک نادیا، شایانی ئەوەن دەیان و سەدان خەڵات وەربگرن و ڕێزیان بگیرێت و خەم و خەفەت و ئازارەکانیان بە خەڵکی ئەم دنیایە و بە مرۆڤایەتی تۆمار بکرێن. بەڵام دەبێ لای مرۆڤە هۆشیارەکان و ڕووناکبیران و بڕیاردەر و سیاسەتمەدار و خەڵکانی دیکەیش ئەوە ڕوون بێت، کە خەڵاتی نۆبێل، چ هیی ئاشتی و چ هیی ئەدەبیات، بە فیلتەری سیاسەتێکی دزێو و ناشیرین و گوماناویدا تێدەپەڕێت و هیچ پێوەندییەکی بە داهێنان، یا بە چەوسانەوە و بەدبەختییەوە نییە. باسی خەڵاتەکانی دیکەی نۆبێل، فیزیا و کیمیا و پزیشکی و ئابووری، ناکەم، چونکە وەک ئەم دووەی باسم کردن، ئاگاداری ئەوانە نیم.

کۆمیتەی نۆبێل بە نادیا موراد دەڵێ "ئەندامی کەمینەی یەزیدی لە باکووری عیراق". ئەوان لە من و تۆ چاکتر دەزانن و ئاگادارن کە نادیا کوردە و خەڵکی کوردستانە. ئەوان زۆر چاک ئاگادارن کە نادیا و سەدانی وەک نادیا بە هەوڵ و کۆششی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان ڕزگار کراون. بەڵام بەرژەوەندیی ڕۆژاوا ئەوەیە هەمیشە جەختی یەزیدیبوون بکات، بە کوردستانیش بگوترێ باکووری عیراق. لەم بوارەدا دەبوو خزمانی یەزیدی خۆیان، بە زمانێکی ڕوون و ئاشکرا، بە هەموو ئەوانەی باسیان دەکەن، یا قسەیان لەگەڵ دەکەن یا ڕێزیان دەگرن، بڵێن: تۆ مافی ئەوەت نییە بڕیاری ناسنامەی ئێمە بدەیت. ئێمە کوردین، ئایینەکەمان یەزیدییە و "وەلاتێ مە کوردستانە". کۆمیتەی نۆبێل لە کورد و کوردستانیبوونی نادیا خان خۆی گێل دەکات، کەچی لەوەدا هیچ هەڵە ناکات کە لە جێی (شەنگال) بڵێ (سنجار)، چونکە ئەمەیان ئەو شێوەیەیە کە عیراقی عەرەبی پێی خۆشە و دەیەوێ بیسەپێنێت. (داعش) دەیویست بە زۆر و بە هەڕەشە و سووکایەتی نادیا خان و هەزاران نادیای دیکە واز لە دین و ئایینی خۆیان بهێنن، ڕۆژاوایش دەیەوێ بە خەڵاتکردن و بە بەرتیل بەرگی

جوانی کوردبوونیان لە بەر دابک□ن.

هەر لەم دەرفەتەدا دەبێ ئەو□ی□ش □وون بکەمەوە کە میدیاکارانی کوردستان، زۆر جار خوێنەر و بیسەر و بینەر چەواشە دەکەن، ئەوانەی کە ئینگلیزی یا زمانەکانی دیکەی ئەورۆپا نازانن، و بە شێوەیەک قسە و لێدوانی ڕێبەر و سیاسەتمەدارانی ڕۆژاوا د□گ□وزنەوە کە لەگەل ڕاستیدا ناگونجێت. دەیان جار گوێم لێ بووە و بینیومە، کە کابرای ڕۆژاوایی وتوویت□تی (Northern Iraq)، کەچی ئەمان بە (کوردستان) تەرجەمەی دەکەن. تەنانەی بەرانبەر سیاسەتمەدار و بەرپرسانی عەرەبیش هەر ئاوا (شەرمن و سەلار)ن. کابرای عەرەب دەڵێ (الاقلیم)، بەڵام ئەمان کە تەرجەمەی دەکەن، دەڵێن (هەرێمی کوردستان).

ئێستا کە یەکەمین جارە لە مێژوودا کوردێک خەڵاتی نۆبێل وەردەگرێت، دەبێ کورد لەوە ژیرتر و وریاتر و ڕاستگۆتر بن، کە کڵاوی زەرد و سوور و کەسکی ڕۆژاوایان بکرێتە سەر. دەبێ ڕاستو□وان بە ڕۆژاوا بڵێن، یەزیدی کوردن و یەزیدیخان کوردستانە. نابێ لەوە بترسن و سڵ بکەنەوە کە "دۆستەکانیان!" لێیان زویر ببن. ڕووناکبیرانیش دەبێ ئەو ڕاستییەیان لا ڕوون بێت کە خەڵاتی نۆبێل، لە ۳۰-۳۵ ساڵی ڕابوردوودا، زۆر جار، وەک ڕێگایەک و وەک کەرەستەیەک بۆ ناوزڕاندن و دژایەتیکردنی ئیسلام بە کار دەبرێت، نەک بۆ ڕێزگرتنی داهێنانی ئەدەبی یا خەبات لە پێناوی ئاشتیدا. زۆر جار بینیومانە کە مرۆڤکوژ خەڵاتی ئاشتیی نۆبێلی پێ بەخشراوە و کۆلکە نووسەر خەڵاتی ئەدەبییات. ڕۆژاوا ئەگەر شەڕی ئیسلام و موسڵمانان دەکات، با بچێت خۆی بیکات، نەک کورد بە کار بهێنێت و دواییش بە گورگانخواردی بدات. لە شەڕی (داعش)دا هەزاران تێکۆشەر و خەباتگێڕ و قارەمانی کورد کوژران و بریندار کران، بەڵام ڕۆژاوا پاداشتی کوردیان بەوە دایەوە کە دژی گشتپرسی ڕاوەستان و داگیرکردنی نیوەی خاکی کوردستانیان پێ ئاسایی بوو.

هەر ئەم ڕۆژاوایە و هەر ئەم کۆمیتەی نۆبێلە، ساڵی ۱۹۸۸، کە هەڵەبجە ژارباران کرا و (ئەنفال)ی بەدناو ڕووی دا و هەزاران کچ و ژنی کورد دیل کران و هەرچی خراپە بەسەریان هێنرا، یەک وشەیان لە دەم دەرنەچوو، نەوەک سەددام حوسەینی دۆست و خۆشەویستیان زویر ببێت. نە ئەوسایش و نە ئێستایش نەیانهێشت ڕاستیی ئەو کارەساتانە ئاشکرا بکرێت، چونکە ئەودەم ئەوەیش ئاشکرا دەبوو کە خۆیان هاوبەش و هاوکرداری ئەو تاوانانە بوون.

نادیا خانمی ب□□ز و خۆشەویست! لە دڵەوە پیرۆزبایی لە تۆ و لە نەتەوەی کورد و لە کوردستانی نیشتمانی هەموومان دەکەم. تۆ زۆر لە خەڵاتی نۆبێل گەورەتریت و زۆر لە سیاسەتی ڕۆژاوا پیرۆزتریت. ئازارەکانی تۆ، ئازاری هەموو مرۆڤایەتین و بەشێکن لە مێژووی مەینەت و چەوسانەوە و ژێردەستیی مرۆڤ لە سەرانسەری مێژوودا. تکایشت لێ دەکەم: ئەو ئێوارەیەی کە خەڵا تەکە وەردەگریت و ئاخاوتن پێشکەش دەکەیت، بە کوردی قسە بکە و زۆر ڕوون و ئاشکرا بڵێ: ئەز کوردم و وەلاتێ من کوردستانە.

برینی نەتەوەی کورد و نیشتمانەکەی، نە بە خەڵاتی نۆبێل و نە بە بەڵێن و دۆستایەتیی ڕۆژاوا ساڕێژ دەبێت. ئەم جارەیش، ئەم نووسینەم بە وتە جوانەکەی سۆکرات، فیلۆسۆفی گەورەی یۆنانی، دەبڕمەوە، کە فەرموویەتی: ”خۆت بناسە: Know Thyself!”.

فەرهاد شاکەلی

زانستگەی ئوپسالا

سوێد، ٥-١٠-٢٠١٨

کتێبی: رەخنە لە ئیدیۆلۆژیا … سمکۆ محەمەد

ناوی کتێب : رەخنە لە ئیدیۆلۆژیا. لێکۆڵینەوە لە چەمکی ئیدیۆلۆژیا و رۆشنبیری

بابەت : لێکۆڵینەوە

نووسەر: سمکۆ محەمەد

[بۆ خوێندنەو□ی ئ□م کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن …..](#)

چەپکێک شیعری نیکۆڵاس کاتانۆ شاعیری ڕۆمانیی – کەنەدیی

تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک

ئامادەکردن و وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە : عەبدوڵا سڵێمان (مەشخەڵ)

-———

پاییز

چ حەپەسانێک بوو
من و خۆر
بەیەکەوە لەهەمان ژووری زیندانا
دەمانتوانی بوونمان هەبێ

*
گەڵا زەردەکان لە بێدەنگیدا ڕادەماڵدرێن.
*
من ژمارە نەوەد و چوارم.
*
خائینەکان دەبووایە میللەتەکانیان بپارێزن و
قارەمانانەکانیش دەبووایە بیانفەوتێنن.
*
باڵندەکە ئەگاتە
پشت چاوەکانم و
ئەبینێ چۆڵ و هۆڵە.
*
گردەکانی دەورو بەر
لە ترساندا گرمۆڵە بوونە
*
گەردوون
بەردەوامی خۆی هەڵناوەشێنێتەوە
ل□ بەر دزێوی مرۆڤ
*
من زۆرجار
لە وشەکانم پەشیمان دەبمەوە
بەڵام هەرگیز لە بێدەنگییەکانم نا.
*
ئێستا تاکە گەڵایەک بەقەد دارەکەوە نییە.
*
تەنها نهیلیستەکان دەیبەنەوە چونکە بە نیازی هیچن.
*
من باڵندەی زیندانم.
*
بۆ ئەوەی مەزن بی، ئەبێ بە هەڵە حاڵی بووبی.
*
کە منда□ بووم کەس نەدەمرد
بەڵام ئێستا مردن بەردەوام ڕوودەدا.
*
واقیع داهێنانی ئارەزوو و لە ئەندازە بەدەرمانە.
*
بێدەنگی لەتیرۆر باڵا دەستترە.

*
گەڵاکان گوێمن و
گوێم لێ دەگرن
*
هیچ ناڕەوایە لە درۆی ئەبسوردێکەوە تا بۆگەنترین تاوان.
*
من دەژێم و تاجی پاشاییشم ناوێ.
*
ئەوەی لێرە مرد بێناوە.
*
من بەردەوام هەڵەم کرد
بۆ ئەوەی ببم بەخۆم.
*
شەو و ڕۆژ
زۆرانبازییە لە پێناو دەسەڵاتدا.
*
من خەریکی لابردنی جاڵجاڵۆکەی مردووم لەسەر
لێوی پەنجەرەیەکە.
*
چونکە مردن ناچارییەکی حاشاهەڵنەگرە
مرۆڤ چارەنووسی بە شکستە.
*
کۆتاییەکان ئەنجام نین.
*

زستان

زەمەن لە نێو بێدەنگیدا عاسی بووە.
*
قۆڵەکانم ماندوو بوون
لەوەی وەکو باڵ خۆ بنوێنن.
*
دەتوانم دڵم وەربگرمەوە؟
*
ئێرە ئەو شوێنەیە کە هەموو فێڵەکانی
خۆکوژی تیا فێر دەبی.
*

ش□ش□کان تاجیان خستە سەر تاوانباران.
*
هیچ شتێک لە زیندان لە هوشیاری
بێ تاوانێک ناخۆشتر نییە.
*
ئامانجێکی تایبەت ببەخشە بە ژیان
ژیان یەکسەر مانای خۆی لەدەست دەدات.
*
مانگی ئاسمان وەکو ئاوێنەکە شکاوە.
*
کەس ناتوانێ خۆی بە لایەکدا بخات
چونکە هەموو کەس هەم ڕاستن و هەمیش هەڵەن.
*
چونکە هەموو فێڵ دەکەین
بۆیە لە یەکتر دەبوورین.
*
ئەگەر مردم
تۆڵەم مەک□ن□وە.
*
ئەگەر ژیری لە خەوندا بوایە
چیم لە خەوتن پێدەدزرا.
*

بەهار

ئایا ڕووناکی دەرگای هەیە؟
*
گوڵ لە نێو بڵێسەی ئاگردا دەبێتە بەهار.
*
نوێژکەرەکان بۆ دۆراوەکان نزا دەکەن.
*
پەپوولەیەکی ڕەش
خۆری داپۆشی.
*
جارێک چەند جیهانێک هەبووە
لە نێوان وشەکان و نائامادەییدا.
*

لە چاوەڕوانی گوللەبارانکردن دام.
*
چ ئەلتەرناتیڤێکم هەیە،
پاش تاریکی؟
*
من لە کوێم؟ ئایا من بێدارم؟
*
بەردەوام نیشتمانی خەونەکانم
دروست دەکەم.
*
هیچ شتێک لە بیرۆکە ترسناکتر نییە
وەختێ تەنها ئەومان هەبێ.
*
پێموا بێ باخچەیەک هەیە
ناوی باخچەی خۆشەویستییە
گەر وایە،
منی تێدا نیم.
*
هەندێجار سەلامەتترە
دەست و پێ لە زنجیردا بێ
نەک ئازاد بی.
*
خەونەکانیش کێلی قەبرن.
*
بە بێ مەرگ
ڕزگاری نایەتە دی.
*
ئەگەر بە وەفا بیت بە ڕاستی
ئەوە ون بوویتە.
*
بوون بە قوربانی، تراژیدیایە
بوون بە مرۆڤیش تراژیدیایەکی ترە.
*

هەرگیز ناتوانم ببم بە شتێک
خۆم نەبم
نا ئومێدیشم لەوەی ببم بە خۆم.

*
خۆر دەدرەوشێتەوە
وەک ئەوەی مردن هەر نەبێ.
*
چاوەڕوانی بۆ کۆتایی هاتنی چاوەڕوانی
خۆی جۆرێکە لە چاوەڕوانی.
*
هاوین

شوێن ئەو گەورانە مەکەوە
کە چاو برسین.
*
مێشک ئەو یادەوەرییانە هەڵدەگرێ
کە دڵ ناتوانێ هەڵیان بگرێ.
*
لێرە هیچ ئەلتەرناتیڤێکی تر نییە
جگە لە خۆشەویستی یان مەرگ.
*
هیوا لە زانیاری ناتەواوەوە
پەیدا دەبێ.
*
تەنها کەسێک لەوانەی□ ب□ب□ت بە شەیتان
بەڵام کۆمەلە کەسێک پێکەوە دەبن بە بەربەری.
*
گوێم لە هاوارە لاوازەکەیەتی.
*
سەرکەوتن بە بێ ئەخلاق چی دەگەێنێ؟
*
گرنگترین ڕاستی فەرمان دەرکردنە
هەموو کەسێک دەیەوێ فەرمان بدا.
*
پرسیار ئەوە نییە ئایا بڕوامان بە خوا هەیە
بەڵکو ئەوەیە ئایا خوا بڕوای بە ئێمە هەیە؟
*
سەرما لە گوڵی چیمەنتۆوە دەڕوێ.
*
مێشک قەت ڕێنمایی دڵ ناکات

بەڵام لە تاواندا دەبنە هاوڕێی یەکتر.
*
ئایا هیچ و پووچ دەتوانێ بەخشندە بێ؟
*
هەموو مر□ق ب□ هەتا هەتا دەژێت و
بۆ هەتا هەتا دەمرێت.
*
وەک دەریاچەیەکی مردوو
تاریکی پێچامی□وە.
*

پایز

هەورەکان مێژوویان نییە.
*
پایز لووتکەی گەڵا مردووەکان و
شکستخواردووەکانە.
*
من لێرەم
تا چەندین شکستی خوات پێبڵێم.
*
یان دەبێ یەکترمان خۆش بوێ
یان بمرین.
*
من و درەختەکان
زوو ڕووت دەبینەوە.
*
هەتاو لەسەر دیوارەکە توایەوە و
تیشکەکانی لی دەچۆڕێ.
*
گوێم لە دەنگی شوێن پێکانمە
بە بێوچان بە شوێنمەوەن.
*
ئایا دیوارەکان دەتوانن بمخۆن؟
*
تۆ بڵێی ئەمە دوایین خەونم بێ؟
*

نیکۆلاس کاتانەی لە ساڵی ١٩٢٦ لە ڕۆمانیا لە دایک بووە. خوێندنی پزیشکی و فەلسەفەی لە زانکۆی کلوج ناپۆکا لە ڕۆمانیا خوێندووە. لە ساڵی ١٩٦٢ دێتە کەنەدا و دوای شەش ساڵ دەبێتە هاوڵاتیی کەنەدی. لەساڵی ١٩٦٢ تا ساڵی ١٩٧٠ وەکو رادیۆلۆجیستێک(شارەزا لە بواری بەکارهێنانی تیشک) لە مۆنتریاڵ و فدریکتن کاری کردووە. لە ساڵی ١٩٧٠ وە بە شێوەیەکی بەربڵاو گەشتی کردووە و ماڵی لە ئەڵمانیا و فەرەنسا داناوە. کاتانەی بە زمانەکانی ڕۆمانی و ئەڵمانی و فەرەنسی و ئینگلیزی و ئیسپانی دەنووسێت و زیاتر لە سی کتێبی بڵاو کردۆتەوە.

نیکۆلاس ئەندامی یانەی: پێن” و ئەندامی کۆمەڵەی نێونەتەوەیی شیعرە لە بەریتانیا و ئەندامی ناشناڵ جیوگرافی ئەمریکییە و ئەندامی ئەکادیمیای شاعیرانی نێونەتەوەیی مەدرەسەی هیندییە و هەروەها ئەندامی ئەی ئێس پی ئاڕ ئەی ڕۆمانییە.
ئەدەب و شیعری ڕۆمانی لەڕووی مێژووییەوە کۆنترین دەقیان دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی ١٥٢١ کە بارشەق نووسیویەتی. کلتووری ڕۆمانی بە چڕی لەژیر کاریگەری کەنیسەی ئەرسەدۆکس بووە. یەکەمین کتێب لە ڕۆمانیا کە کتێبێکی ئایینی بوو لە ساڵی ١٥٠٨ چاپکراوە. پاش ئەو مێژووە ئینجیل و گەلێ کتێبی ئایینی تر چاپکران. بەڵام وەک ئەدەب یەکەمین کتێبی ئەدەبی (شیعر) لە ساڵی ١٦٧٣ چاپکراوە و بووە بە سەرەتای بزووتنەوەی شیعری ڕۆمانی.

لە سەدەی هەژدەهەم خاکی ڕۆمانیا کەوتە چنگ دەسەڵاتی عوسمانییەکان و ئەوانیش تەنها ڕێگەیان بە کلتووری یۆنانی دەدا و لەرەوە کلتووری یۆنانی هەژموونی خۆی بەسەر ئەدەبی ڕۆمانیدا زاڵ کرد و بووە هۆی گەشە و بەرەوپێشچوونی ئەدەبی ڕۆمانی. دوای بڵاوبوونەوەی بیری ناسیونالیستی لە ئەوروپا، ڕۆمانییەکانیش کەوتنە خۆ و ئەو ئایدۆلۆجییەیان گرتە دەست لە پێناو دەوڵەتی خۆیاندا. لەسەرەتای سەدەی بیستەم ئەدەبی ڕۆمانی گەیشتە چڵەپۆپەی خۆی کە بە قۆناغی زێڕین ناو دەبرێ. ڕۆمانیا جگە لەوەی ژانری ڕۆمان تیایدا گەشە دەکا، گەلێ بەهرەمەندی تری تیا هەڵدەکەوێ لەوانە کە ڕۆڵیان دەبێ لە بنیادنانی بزووتنەوە ئەدەبیی و هونەرییەکانی خۆرئاوا..دوای ئەم پلەیە لە گەشە ئیتر ڕۆمانیا تێکەڵ بە کلتووری خۆرئاوا دەبێ.
دوای جەنگی جیهانی دووەمیش ڕۆمانیا بیروباوەری ستالینیزم و دەسەڵاتی کۆمۆنیستی ئەو وڵاتە کاریگەری ڕاستەوخۆیان دەبێ لە گەشە و سەرهەڵدانی ئەدەبی کۆمۆنیستی ڕۆمانی. ئەدەب و شیعری هاوچەرخی ڕۆمانی لە کاروانی گەشەی شیعر و ئەدەبی جیهانی دانەبراوە و

شاعیران و نووسەرانیان لە داهێنان بەردەوامن.

نیکۆڵس کاتانەی شاعیر لەم شیعرانەدا شیعر-یادەوەری یان یادەوەری شیعریی ئەزموونی ژیانی زیندان و دووبارە زیندووکردنەوەی یادەوەرییەکانی سەردەمی گەنجی شاعیرە کە لە زیندانەکانی ڕۆمانیادا دەست بەسەر بووە، کە ئەو کات لەلایەن ڕوسیاوە داگیر کرابوو. سێجار بە ڕێکەوت دەیهێننەوە دەرەوە تا ئیعدامی بکەن، بەڵام کاتانەی یەکێک بوو لەو دوو سەد زیندانییەی کە لە ئیعدامکردن ڕزگاری بوو. دوای ئازاد کردنی نیکۆڵس لە یادەوەری خۆیدا بەریەکەوتنی خۆی وەک زیندانییەکی سەدەی بیستەم هێناوەتە ئاراوە. تێکستەکان بەراوردی دوو دەنگی جیاوازن کە بە ئیقتباسی شیعری شاعیرانی تر و قسەی نەستەق خۆی پڕ دەکاتەوە. کاتانەی ژانرە کۆنەکان تێک دەشکێنێت و داوامان لێ دەکات بە پێچەوانەوە بیان خوێنینەوە هەروەک چۆن ڕاست و ڕاست دەیخوێنینەوە، بۆ دۆزینەوەی درەی مرۆڤایەتی لە کەلێنی کۆمەڵگەی ئەمڕۆدا. وەک کاتانەی خۆی دانی پیادا ناوە هیچ شکۆ و ڕێزێک لە زیندان وەک خۆی گوزارشتی لێکردووە، بوونی نییە. لەگەڵ ئەوەشدا تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک گیڕانەوەی شکۆیە بۆ ڕوحی مرۆڤ.

نیکۆڵس کاتانەی وەک لە نامەیەکیدا بۆ دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی کتێبەکەی ناردووە دەنووسێ " تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک" هەم یادەوەرییە و هەمیش شیعرە" هەروەها سینسیا مئسینجەر لە کۆتایی کتێبەکەدا کە وەک پاشەکییەک دانراوە دەنووسێت " من پێشنیار دەکەم کە ئەم تێبینییانە وەک شیعرێکی دریژ بخوێنرێنەوە." هەروەها دەنووسێت " ئێستا و دوایی تێکستەکان لەگەڵ فرەیز و ڕستە ئاماژەن بۆ بێدەنگی، بێگومان بێدەنگیش یانی مەرگ". دواجار لە میانی تێکستەکانەوە دەبینین شیعری جوان و نووسینی جوان خۆیان نمایش دەکەن. وەک سینسیا دەڵێ " شاعیر قووڵترین مەینەتی لە جیهاندا ئەزموون کردووە و بەردەوامیشە لە گەڕان بەدوای ڕاستیدا.

تێبینییەکانی وەرگێڕ :

١- تێبینییەکانی سەر دیواری زیندانێک کتێبێکی کۆشیعرە و من تەنها ئەم چەند شیعرانەم لێ هەڵبژاردووە و وەرگێڕاوە.

٢- شیعرەکان زۆر زۆر کورتن و هەندێکیان دێڕێک یان چەند وشەیەکن.

سەرچاوەکان :

Notes on a Prison Wall -1

Nicholas Catanoy
Vancouver, Canada 1994
2- http://49thshelf.com/Books/N/Notes-on-a-Prison-Wall
3- http://ronsdalepress.com/authors/nicholas-catanoy/
4- http://en.wikipedia.org/wiki/Romanian_literature

میزاج و کەسایەتی … هاوڕێ خالید

کاتێک بەبێ هیچ هۆکارێک کەسێک یان کەسایەتی کەسیک پەسند دەکەیت یان دەکەویتە ژێر کاریگەری وکەسایەتی ئەو یان بە پێچەوانەکەی ڕەفزی کەسایەتییەکەی دەکەیت، ئەمە واتای ئەوەیە تۆ هێشتا دۆخی سروشتی هەڵبزت تێنەپەڕاندووە، هێشتا نمونەیەکی جۆرایەتی ناکاملی داروینیت، هێشتا لە ئەشکەوتە چاوبەستەکەی ئەفلاتوندا گیرت خواردووە، هێشتا لە باری کەسایەتی ئید (ئەو)یکی فرۆیدیت، لە کۆتاییدا تۆ (داسمان)ی هایدگەریت.

مرۆڤی میزاجی ناتوانیت خاوەن کەسایەتی و شوناسی خۆی بیت، هەمیشە کاریگەر وەرگرە و هەستیارە، خاوەنی کەسایەتیەکی شلۆق و ناجیگیرە، چونکە حوکمەکانی لەسەر بنەمای سۆز و هەڵچوون سەرچاوە دەگرن، زۆر جار پێوەر و ئەنجام و داتاکانی هەڵەن، گشت لەسەر بنەمای بەش پێوانە دەکات، بەدوای وردترین بەشی بەشەکاندا دەگەڕێت، خۆی لە نموونە زەق و ئاشکرا و بەرجەستەکان لادەدات، بەگشتی زۆرجار کەسی ئایدیالی و پۆزەتیڤ دەردەکەون، بەڵام لەوێوە ئەمەش ڕووندەبێتەوە کە هەموو کات ئەمانە دژە سیستەم و هاڕمۆنین، هەمیشە پشت بەو گریمانەیە دەبەستن کە دەکرێت کەمینە ڕاست و لەسەر حەق بێت، بۆیە زۆرجار توشی فاشیزمی فیکری و ئایدیۆلۆجی دێن.

لە ڕوخسارو ئاکاری ڕواڵەتدا ڕەنگە نەرم و ڕێزدار بن، بەڵام هەمیشە ویست و حەزی ئەوەیان تیایە کە بەم نەرمیە فیکرێکی ڕەق و توند و وشك و تاك لایەنە بچەسپینن، زۆر جاریش دەکەونە پارادۆکس، تەنانەت هەندیك جار حەساسیەتیان بە هەندیك وشەو چەمک و

دەستەواژەش هەیە، لەسەر ئاستی تیۆریدا دەشێت وا پیشانبدەن کە باوەڕیان بەهەموو پرەنسیپە ئەخلاقیە یونیڤیرساڵ و بالاکان هەیە، بەڵام لە واقیعدا ویستی خۆسەپێنی و خۆپەسندییان هەیە، بۆیە زۆرجار دەکەونە پارادۆکس لەگەڵ خۆیاندا دووچاری کێشەی لۆجیکی و ئەخلاقی و دەبل مۆڕاڵی دێن. هەموو ئەو خەسڵەتانەش کاریگەرییان بەسەر چۆنایەتی پەیوەندییە کۆمەڵایەتیەکانیانەوە دەبێت، بەشێوەیەک کە ناتوانن خۆیان لەگەڵ ئەوانیتردا بگونجێنن و هارمۆنیەک لە پەیوەندیەکانیاندا دروستبکەن.

تەنانەت لە ئاستە بابەتیەکەیدا ئەوانەی کە خەریکی کارکردنن لەبوارە ئەکادیمی و کولتوری و ڕۆشنبیری و مرۆییەکاندا، لە کؤتایدا
ئەوەی دەیزانن وەکو ئامراز بەکاری دێنن یان خۆ خەریکی سەفسەتەکردن دەکەن، یان بەدیار هەستە تایبەتیەکانی خۆیەوە دادەنیشێت بۆ راوکردنی یان چنینەوەی چەند دەسکە شیعرێك.
سەرەڕای هەموو ئەمانەش مادام مرۆڤ بوونێکی هۆشیارو ئاگامەندە ئەوا لە دیوە مەعنەوییەکەیەوە بوونێکە پێکهاتووە لە هەست و نەست و باری سایکۆلۆجی و غەریزەی سروشتی، ئەوا میزاجی بوون شتێکی سروشتیەو هەم حەتمییە، شێوەیەک لە دیالێکتیک هەیە پێی دەگوترێت دیالێکتیکی نێوان خودو بابەت، بەپێی ئەم دیالێکتیکە بابەت و ڕووداوەکانی ناو جیهانی دەرەوەی من کار لەسەر ناخ و دەروونی من دەکەن وە بەهەمانشێوە من کاریگەریم هەیە لەسەر جیهانی دەرەوە، چۆنم بوێت وەها لێیان دەدوێم و ئاراستەیان دەکەم لەداهاتوودا، بۆ نموونە، کاتێک کە مێژوونوسێکی نەتەوەیی مێژووی نەتەوەکەی دەنووسێتەوە، لەبەر ئەوەی بە کامڵ هەست و ئیحساسەوە سەر بەهەمان نەتەوەیە ئەوا ناتوانێت سەت لە سەت بابەتی بوون و بێلایەنی خۆی بپارێزێ، لەو شوێنانەی کە لە بەرژەوەندی نەتەوەکەی نەبێت ڕەنگە خۆی لە هەندێ ڕووداو لابدات و هەندیکی تر بشێوێنێت بۆ ڕوونکردنەوەی زیاتر نموونەیەکی تر، زانای بواری زانستە سروشتییەکان کە ئیش لەسەر دیاردەی بێ گیان، ئاو و هەواو بەردو هتد.. دەکات، لەبەر ئەوە هەر لەسەرەتاوە میتۆدەکەی میتۆدی چەندایەتی ڕووتە ئەوا ئەو پەیوەندییە دیالێکتیکیەی نیوان (خود{زاناکە}/ بابەت{h2o}بەنموونە) کە پێشتر باسمانکرد لەدۆخی سفردایە، واتە هیچ کامیان کار ناکەنە سەر ئەویتریان.

ئێستا ئەو پرسیارەی کە ڕووبەڕوومان دەبێتەوە، سنوری دۆخە ئاسایی و سروشتییەکەی میزاج تا کوێیە؟ تا کوێ مرۆڤ دەتوانیت بابەتی و

بابەتیبوون لە دەست نەدات؟
هەر کاتێک مرۆڤ توانی هۆکارو بەڵگەیەکی دروست و لۆجیکی بۆ پەسندکردنی بابەتیک بهێنێتەوە ئەوکات دۆخی میزاجی تێپەڕاندووە، بۆ نموونە کەسێک کە حەز بە ڕەنگی سوور دەکات لەبەر ئەوەی هێماو ڕەمزی حیزبە کۆمۆنیستەکانە جیاوازە لەگەڵ ئەوەی کەسێک تر کە خۆشی نازانێت بۆ ڕەنگی سوور لای خۆشەویستە، دۆخێک کە هۆکاریکی هەیە لەبنەمادا خەسڵەتی بابەتی بوون و مەبدەئی بوونی تێدایە.

هاورێ خالید

مۆنیۆمێنتێـك بۆ لەبیرچـوونەوە .. نەژاد عزیز سورمێ

سێبەر و سێبەر
بە دوای نیگار
بە دوای چاودێرانی ئاگر ..
هەوری ئاسندار ..
ژنانی گوڵ قوڕاخ
بە جەوهەری کوێری ڕاهێنراو
بە دوای دەنگی پێی
ڕەخشی بەجێماو
لەو ڕۆیانەی ،
شارستانەتی شەڕ و
شەڕی شارستانەتی
تیا بەرپایە …
*
ئادەمیگەلی
دەست بە بەردی ئەشکەوتان گوراو ..
چاو بە بەفری کوێستان ڕشتوو ..
ئاسمان
بارانی لێ گرتنەوە
خۆیان لە سرەوتنی کلێرایی

دره‌خته ڕووته‌كان و
كه‌ناری
چۆم و ڕووباره‌ نه‌قشبه‌ستووه‌كان
بینییه‌وه‌ ..

ئه‌نكیدۆ
هێشتا له‌ جه‌نگهڵستانه‌ ..
ته‌خت ههڵنه‌نراوه‌
گه‌لگامشی له‌سه‌ر دانیشێ ..
مه‌یخانه‌ ئاوا نه‌كراون
له‌ كونجه‌ تاره‌كانیاندا
بچێته‌ خه‌ڵوه‌تی ئاره‌زووه‌كانی ،
له‌ ناو شكارته‌ ههڵچووه‌كان
ڕێ له‌ پاكیزان ده‌گرێ ..
*
بوارێكی سه‌خت
چۆله‌كه‌ شه‌كه‌ت
وه‌ك ئه‌و عاریفانه‌ی
دڕك به‌ گوڵ ده‌بینن ،
به‌ گۆڕاییه‌ به‌ردینه‌كانه‌وه‌ وه‌ربوون
به‌روبوومی ئاسمان
ببه‌نه‌وه‌ هێللانه‌ ،
وێرانه‌یێ جێنیگای
هه‌موومانی پێوه‌یه‌ ..
له‌ یاده‌وه‌ریماندا
به‌ ئێشی ئه‌شكه‌نجه‌دان ده‌چێ
له‌ ڕۆژێكی سڕه‌دا ..
له‌ گه‌ڕانه‌وه‌ بۆ خود
هه‌نگاوی یه‌كه‌می لێ هاوێشترا
یه‌كه‌مین بزه‌ی تیا پشكووت
چاوشاركێ ،
بۆ سێوێك
ژیانی هێنا و
ژیانی برد ..
سترا نێكی ته‌واو نه‌كراو ..
ئه‌فسوونێكی باڵ كراوه‌ ..
به‌سه‌ر ڕه‌هایی

کاتە پسۆکە وەڕسەکاندا
دەف□□ .. ئاگەڕێتەوە ..
*
هەڵەمان کرد
لە نانمان زیاتر ویست
هەڵەمان کرد پێمان گوتن
نەتانهێشت خۆشمان بوێن ..
هەڵەمان کرد
بۆ مەوسیمی
چاوغایەنیی ، بێ چاندیی ، ژەهراوی
نووشتاینەوە ..
هەڵەمان کرد
نوێژمان ،
بە کەبارێکی ناوەخت دا ..

شەپۆلی نوور
قژی کیژە گۆشەگیرەکانی
مەستتر دەردەخست
سێبەری ژیارێکی بەرەواژ بوو
شەبەنگی بە ژاوەژاو بەخشی ..
دەنگی لە بێدەنگی خواست ..
هەڵەمان کرد
وەنەوشەی تەلانانمان ڕاوەشاند ..
لە ئاوی لێڵمان دا ،
لە بڕە ڕازاوەکان نەپەڕینەوە ..
هەڵەمان کرد
هەوڵمان دا ،
نووزەی گجوولە بەرەڵڵاکان
تێکەڵ بە چینکە و پرووشەی
چۆلەکان بکەین ..
هەڵەمان کرد ..
*

مۆنیومێنتێك
بۆ هەوری ئاسندار
بۆ ژنانی گوێ قوڵاخ
بۆ خۆخواردنەوە

بۆ باران ،
لە پاشماوەی
پێکە بە دزی خوراوەکان هەڵدەنێین ..
سەمفۆنیای شێتایەتییە ،
پرچی پیرۆزگریی ڕادەکێشین
نووزەی
تووتکە هەتیوکەوتووەکانمان
دێتە دەست ..
ئاوریشم ،
پۆڵای پێ خوار دەکرێتەوە ..
ئێوارە بە شەتاوێکی تۆزاوی دووگیانە
ئاگر جەنازەی بەفری لە کۆڵ ناوە ..
ڕووبارە کێویەکان
ڕێیان ،
لە چاوی کوژاوەمان گرتووە ..
خوانی شەو
سرووتیی ڕەهێڵە و گەردەلوولە ..
شەهدی مێژوو
بە ئاوێنە تڵخەکاندا دێتە خوارێ
چۆلەکە
گۆڕایە بەردینەکان بەرنادەن !
خاکی پیر
کە جەستەی درزبردووی خوێناوی
لە خۆرێکی بریندار دەچێ
بە ئامێزی لەرزۆکی
ڕەشەبای لە باوەش گرتووە ..
چۆلەکە
گۆڕایە بەردینەکان جێناهێڵن !
*
ئای گۆلی نەدیتراو و نەبیستراو!
هەواری غەریبی !
بانیژەی ئەستێران !
چاوت لێیە .. ؟
بەدنیهادی دەبینی ،
درەخشان
دوور لە دڵ
نزیك لە خوێنی بەفیڕۆدراو

لە ودمی ون بوون
لە چ سرەوتنێکی ئارامدایە ؟
کۆخەکانی ئومێد
چۆن هەڵدەدرێنە خەرەندەکانی
نۆستالیژیا ؟
ڕووتتر دەبنەوە گوڵەگەنم
چۆلتر دەبنەوە خەرمان ؟
پەراوێزێك ،
بۆ خۆدزینەوە لە ئێش
خۆدزینەوە لەو فرمێسکانەی
شێوەی شەونم دەدەن .. نامێنێ ؟
*
بە پێشبینییەك ،
تەنیا عاشقان
پەی پێ دەبەن
بێدەنگی ،
بە بەنگکێشی و
خەوی زڕاو و
سۆزانییە سەربڕاوەکانی
کووچە و شەقامان دەشکێنرێ ..
نووزەیەکی مەست
بەسەر لمی کەناردا کەوتووە ..
باران
کە لە شەڕی ئاژاوەدا کشاوەتەوە ،
مۆسیقای خەمباری
بەسەر هەواری دێرین و
ئەو چۆلەکانە پەخش ئەکا
لە گۆڕاییە بەردینەکان
پرووشە دەکەن .

کانوونی یەکەم 2017

هاوسنعەت … پشکۆ ناکام

پەرشە : هەلەو........ .
ئینزە : بەڵێ فەرموو گوێم لێتە.. .
پەرشە : کاکە ئینزە وەکی برێی کویت..! ئەعوارت دەپرسم، ئەوە لۆ ئەوە… تەلەفۆنت لۆ دەکەم کە پیرۆز باییەکی گەرمت لێ بکەم کە بویتە پارەمانتار ، چونکە هەر وەک بەخۆت دەزانی کە ئەمن و تۆ یەک سنعاتمان هەنە کە هەوەش "گەحدە" یە ، بۆیە ئەمن پێم وایت باش لە یەک دەگەین و عورمەتمان لۆ یەکتر هەیە ، ئەرێ بە خودای..
ئینزە : مەمنون کاکە پەرشە گیان ، پیرۆزبایی لە جەنابیشت ..بەڕاستی زۆر زۆر خۆشحاڵ بووم کە جەنابیشت وەک هاو گەعدە بۆ من بوویت
بە پارلەمانتار ، خەڵک تاقەتی لە ئەهلی کتێب و سیاسەت چوە، گەر چی لە دوو لیستی جیاوازین بەڵام ئەمە کارێک ناکاتە سەر ئێمە ، ..…
دەمێک بوو ئەم میللەتە دوو هونەرمەندی وەک من و تۆی نەکرد□ تە نوێنەری خۆی تا بە گەعدە دیفاعی لێ بکەین..من و تۆ ئەتوانین کە هەموویان بێنینە هەڵپەڕکێ..
پەرشە : هەی زارت خۆش ، ڕەعمەتی خودادت لێ بێت بە خۆی دەمێ بوو خەلیفە فەرموو بوی " با بۆ خۆیان هەڵپەڕن " دیارە قەسدی لەو□ یە…
ئینزە : قوربان ئەوەشت لە بیر نەچێ ئێمە ئەتوانین یاک ڕیزی گەل لە یە
یەک ڕیزی شایەرەکانەوە دەست پێ بکەین…یەک و دوو ، دەی بکوتە ، ئیتر خەڵک بە قاوەیی و مۆرو پرتەقاڵییەوە شان لە شانی ی یەک ئەیەن و دواتر ئەبێ بە سێ..
پەرشە: بە قەبری ڕەعمەتی وایە.. ئەمن لۆ خۆم بەرنامەی ئەوهام دانایە
هەر بە عەیرانی کوردستان وەکی بەهەشتی لێ دەکەم، بە خودای
ئینزە : براشت بۆکێشەی کارەبا چارەسەرێکی زۆر باشم لە گیرفا…ببورە لە مێشکایە…
پەرشە : رۆعەکەم ، ئەتۆ چت دایە لە ئاو و کارەبا و مۆم و هەو تڕ و ...... تەشقەڕەیە، وەک ئەمن بەخۆت لە خزمەت عیزبەکەی خۆت بە و بەس..کارەبا و محاش و هەو شتانە ئیشی عیزبن نەک ئەمن و تۆ ،
ئێمە لەپارلەمان کارمان دست بەرزکرنەو□ یە ، برێن بە لاق لاقیش هەرد□ بڕین..ئەی ئەو محاشە زەریفە کو وەردەگرین..؟ کە عیزب گۆتی

ماست ڕەشە دەبێ هەموو برێین ئەشهەدو با بەکەم ئەوها یە، هێند
ڕەشە بە هەموو حالەمی سپی نا بێتەوە..ئەدی کو با بی خۆم............
ئینزە : تەواو س□د لە سەد لە گەڵتام ، ئەی منیش حیزب نەبوایە .،
چۆن ئەگەشتمە شەش ملیۆنی مانگانی□ ، ئ□وەیە ماڵی مفت ..هاهاها
...بەسەری هەردووکمان جاری وا هەبوو لە یەک مانگا بە چوار شایی و
پێنج شەش گەعدە لە پەل و پۆل ئەکەوتم و قوڕگیشم ئەنووسا ئەنجا
ئەگەر شەش حەوت وەرقەیەکم دەستکەوتایە..
پەرشە : هەو زەمانە ڕۆشت ، عالی عازر ئەمن و تۆ نوێنەری دوو عیزبین
لە پارلەمان ،،دەبێ بە یەک ڕیزیی شایەرەکان ، یەک ڕیزی هەموو عیزبەکان نیشانی دۆست و ناعەز بدەین..
ئینزە : قسەکانت زۆر جوانە قسەی دڵی منیشە ، زۆرم پێخۆش بوو. گوێم
لە دەنگت بوو ، ئێستا ئەبێ بڕۆم ، ناسیاوێکم ژنی هێناوە بانگ کراوم
هەرچەنە قوڕگیشم تەواو نیە ،ئەچم و یەک دوو سەعاتێ مەجلیسەکە گەرم ئەکەم...باشە شتێکی تیایە...
پەرشە : گەلەک مەمنون عەیاتم ،،وەکی برێی ئەمنیش دەبێ بڕۆم ، یارییەکی خۆش هەنە دەبێ وەک موحەلیق نەقری بکەم ،، بەس نیە عیزب ئەم هاوار هاوارەی لە کۆر کردمەوە..بڕۆ بابی خۆم تا یەکەم گەعدەی پارلەمان لە ئەمانەتی خودایا بیت...............................

چیــرۆک بۆ منــداڵان.. مشکێکــی زیــرەک ... نووسینی: رەزا شوان

رۆژێک پشیلەیەکی زل، راوی مشکێکی نا، تا بیکرێت و بیخــوات.. مشکەکە تــوانی خــۆی لــە پشــیلەکە دەربــازبکــات.. بــەڵام لــ□ پــڕ مشــکەکە رووبــەڕووی مارێــکی گــەورە بــۆوە.. زانێ کە مــارەکەش دەیەوێت بیخــوات.. لە دڵی خۆیــدا وتــی: گــەر زوو نەکــەومــە خــۆم ئــەم مــارە دەمخــوات.. کوتــوپــڕ بیــرۆکەیــەکی بــاشی بــۆ هــات، تــا لــە مــارەکــەش خــۆی رزگــاربکــات.

مشکەکە: مارە گیان، دەزانم کە برسیتە و دەتەوێ بمخۆیت.. بەڵام من لەشم زۆر دەخورا.. دەرمانێکی ژەهراویم لە لەشم داوە.. ئەگەر ئێستا بمخۆیت.. بە هۆی ئەم دەرمانەوە، ژەهراوی دەبیت و دەمریت.. مەهێڵەتم بدەری تا سبەینێ، خۆم پاک دەشۆرم و، دێمەوە بۆ ئێرە.. بە پاکی بمخۆ با ژەهراوی نەبیت.

مارەکە: من ئێستا برسیمە و خۆم پێ ناگیرێت.

مشکەکە: کەواتە باش گوێم لێبگرە، من نێچیرێکی قەڵەو و چەورت پێشان دەدەم.. سەیری دوای خۆتەوە بکە، لە پاڵ ئەو کولانە مریشکانەدا، بەچووە کەروێشکێکی خڕپن یاری دەکات.. خێرا بڕۆ تا رای نەکردووە، بیگرە و بیخۆ.. خوت مەستی گۆشتی کەروێشک بکە.

(مارەکە بڕوای بە قسەی مشکەکە کرد.. بەرەو کولانە مریشکەکان کشا…)

مشکەکە بە چاوتروکانێک لەو شوێنە دوورکەوتەوە.. لە دوورەوە دەیڕوانی.. تا بزانێت لە نێوان مارەکە چی روودەدات.

مارەکە لە پاڵ کولانەی مریشکەکاندا، رووبەڕووی پشیلە زلەکە بۆوە.

پشیلەکە و مارەکە بەرەنگاری یەکتری بوونەوە.. میاو میاو و فیشکە فیشک دەستی پێکرد.. پەلاماری یەکتریان دا، بوو بە شەڕی پشیلە و مار.

مشکەکەش لە دوورەوە، لەبەر خۆیەوە وتی: کامیان لەم شەڕەدا تیابچن، بۆ من مایەی دڵخۆشییە.. خوای دەکرد هەردووکیان یەکتریان دەکوشت.

رەزا شوان

کەرکوک: ١٩٨٥

پەنابەرێکی کورد خەڵاتێکی نێودەوڵەتی وەردەگرێت

پەنابەرە کوردەکەی دوورگەی مانوس کە ناسراوە بە بەهرۆز بوچانی

خەڵاتی (ئەننا پۆلیتکۆڤسکایە) ی وەرگرت بۆ ساڵی 2018. خەڵاتکردنی ئەم پەنابەرە لە بەرامبەر کار و چالاکییەکانی دێت کە لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا لەو دورگەیە ئەنجامی داوە و بەبەردەوامی گرفت و نەهامەتییەکانی پەنابەرانی لە نوسینەکانیدا بڵاو دەکاتەوە.
بوچانی، لە بنەڕەتدا خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و ماوەی چەندین ساڵە لە کەمپەکانی دوورگەی مانوس دەستبەسەرە.

پەنابەرانی دوورگەی ناورۆ و مانوسی پاپانیوگینیا ئەو کەسانەن کە پێشتر ویستویانە بە قاچاخ و بە بەلەم ڕوو لە ئوسترالیا بکەن و هەرگیز لە ئوسترالیا نیشتەجێ ناکرێن.
خەڵاتی (ئەننا پۆلیتکۆڤسکایە) خەڵاتێکی ساڵانەیە کە بەناوی ڕۆژنامەنوس ئەننا پۆلیتکۆڤسکایە ناونراوە کە لە ساڵی 2006 دا کوژراوە لە بەرامبەر بێدەنگنەبوونی لەسەر کارە ڕۆژنامەنووسییەکانی.

سەرچاوە: ماڵپەری ڕۆژنامەی گاردیان

ئامادەکردنی: هێژار

شیعری منداڵان / دوو هۆنراوەی فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

پۆلی یەکەمین

منداڵی پۆلی یەکین
بەیەک ئازاو زیرەکین
هەرکە دەچینە ناو پۆل
دادەنیشین گورجوگۆڵ
پەرتووکمان دەردەهێنین
چونکە وانە دەخوێنین
چاوەڕێین مامۆستامان
بەخەندە دێتەلامان

بەیاری وگفتی شیرین
دەمانخاتە پێکەنین
هیوادەبەخشێ پێمان
هەتا ڕووناکبێ ڕێمان
لەگەڵ زانیاری بەسوود
ئینجا گۆرانی وسروود.

پێنوس وپەڕاو

بومەتە هاوڕێی پەڕاو
دەیپارێزم وەکو چاو
تیا دەنووسم ژمارە
بەم پێنووسە نازدارە
پێنووسەکەم خۆشدەوێ
لە بەرچاوم ناکەوێ
پێی دەکێشم وێنەی جوان
سەوزایی وشاخ وئاسمان
پەڕاو هاوڕێی ژینمە
پێنووس وزەو تینمە
بۆیە ئاوا چالاکم
لە نەزانین بێباکم.

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

قوتابخانە ...هەن□راوە بە مناڵان... ڕۆستەم خامۆش

قوتابخانە چەند خۆشە
ڕووناکی بیرو هۆشە
یەکەم شوێنی فێربوونە
جێگەی بەرەو پێش چوونە

قوتابخانە هەمووکات

ژیانمان ڕەشن دەکات
لانەی هەزاران ئاوات
ئایندەی گەشی وڵات

ماڵی زانستە ئەوە
بۆیە زۆرم خۆش دەوێ
لە بیرمە ڕۆژو شەوێ
لە بەر چاوم ناکەوێ

ڕۆستەم خامۆش

وشەکانیش بریندارن … نوێتری کتێبی شیعری گۆران ڕەئوف

ناونیشانی نوێترین کتێبی شیعریی گۆران ڕەئوفە کە لەلایەن ماڵی وەفاییەوە چاپ و بڵاوکراوەتەوە، ئەم کتێبە کۆمەڵێک شیعر لە خۆدەگرێت، کە سەرجەمیان لەڕووی تەکنیک و زمان و فەزا و جیهانبینیی و کەرەستەی شیعرییەوە هەڵێنجراوی ئەم زەمەنەن، زەمەنێک کە بۆنی جەنگ و تەنیایی و برین و پارچە پارچەبوونی ڕۆحی مرۆڤی لێدێت..

جێی ئاماژەیە ئەم کتێبە لە بەرگێکی قەشەنگدایە و لە دووتوێی ١٣٠ لاپەڕەدایە، هاوکات گۆران ڕەئوف جیا لەم کتێبە خاوەنی چەندین کتێبی دیکەیە کە لە ساڵانی ڕابردوودا بڵاوکراونەتەوە وەک: ڕاستییە درۆزنەکان، ڕۆمان ٢٠٠٩. عەشق نائومێدییەکی خۆشە، شیعر، ٢٠١٣ خانەی ڕۆنان، قەفەزێک لە ناخی باڵندەیەکدا، چیرۆک، ٢٠١٦، چاپ و پەخشی سەردەم.

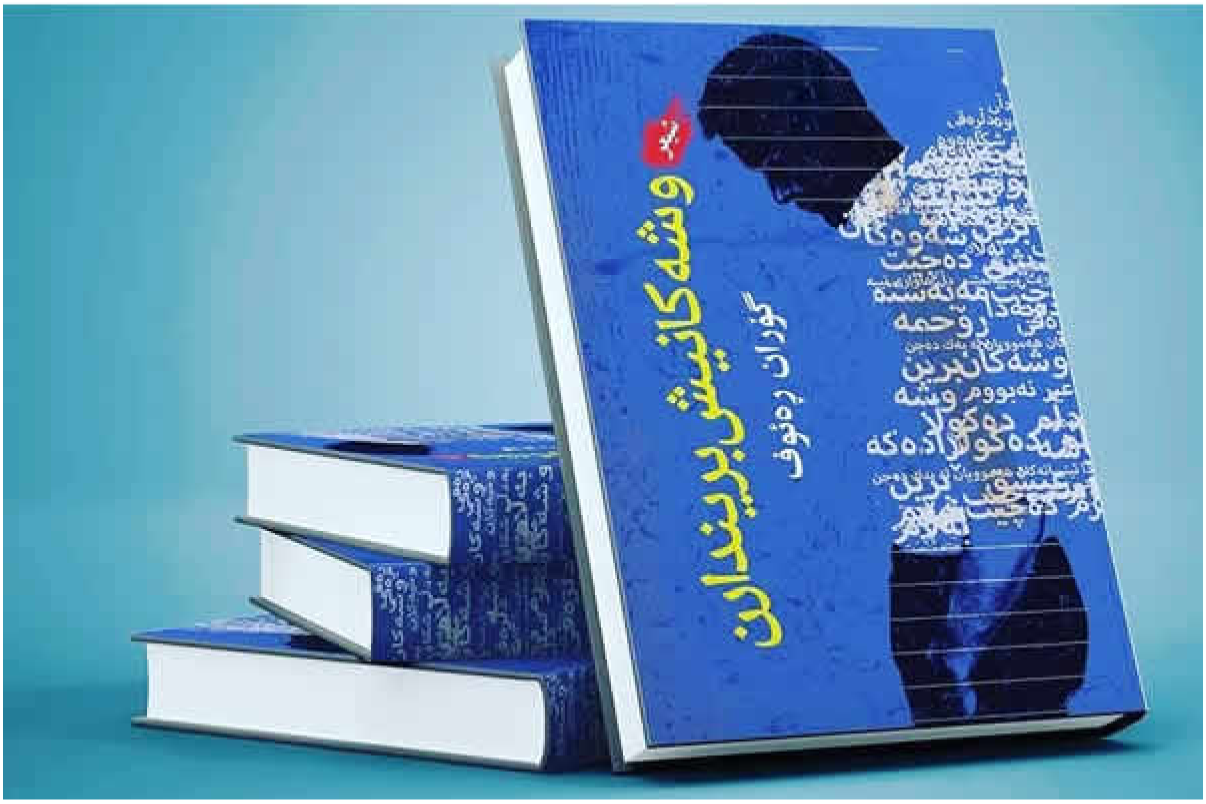

کتێبی – ناسیۆنالیزم لە نێوان فکر و سیاسەتدا ... سمکۆ محەمەد

ناسیۆنالیزم لەمێژوودا ئەو نموونەیە نەبووە کە ئێستا لەفۆرمێکی دیکەدا خۆی دەنوێنێت، سەرباری هەموو ئەو پێناسانەی کە بۆ نەتەوەی سەردەست و نەتەوەی ژێردەست دەکرێت و رەوایەتی دراوە بە ناسیۆنالیزم و سەرهەڵدانی بزووتنەوەیەك لەژێر ئەو عینوانەدا خەباتی نەتەوەیەی بکرێت، ئێستا هەم چەمکەکە کەوتە بەر رەخنەی فکری و هەم بەکارهێنانی لە ئاستی بزووتنەوەی جەماوەری و سیاسی و چەکداریدا مەترسی تێدایە، دونیاش سڵ لەو جوڵانەوەیە دەکات کە نەتەوە بێدەوڵەتەکان خەریکن کاری توندڕەوی پێدەکەن، بۆیە بە هەموو لایەك خەریکن تێگەیشتنی نوێی مۆدێرنی بۆ درووستدەکەن و ئیستاتیکای سیاسی پێدەدەن، تاکو کێشەی دیکە لەپەنام ئەم چەمکەدا سەرهەڵنەدات.....

[بۆ خوێند نەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێر□ بکەن ...]

کەی ئاوا نەبوویت؟ ... ساڵح حەسەنزادە

ئەم ناوونیشانە؛ دوادێڕی دەقێکە بە ناوی شیعرەوە لە ژمارە (106)ی هەفتەنامەی (ئاژانس)و لەسەر رووپەڕی دوو لاپەڕەی (16-17)ی قەوارە گەورەی رۆژنامە بڵاوکراوەتەوە، شاڵاو حەبیبە لە ژێر ناونیشانی (ئینجیلی خۆشویستن) بابەتێکی بڵاوکردووەتەوە لە فۆرمی شیعردا، بەڵام چەندێك شەن و كەوم كرد هیچ تام و بۆنێكی دەقی شیعرییم لێنەكرد، رەنگە ئەویش هۆكاری خۆی هەبێت كە لەم نووسینەدا حەز دەكەم زیاتر ئەو گۆشە نیگایانە بخەمە روو و تاووتوێیان بكەم كە

وای لە من کرد بە ڕاشکاوی ئەو بڕیارە بدەم.
گومانی تێدا نییە کە لەبەر چەند هۆکارێکی سەرەکی دەقێکی ئەدەبی وەك شیعر لە دایك دەبێت، لەوانە دەربڕینی مەراقە پەنگخواردووەکانی ناوەوەو دامرکاندنەوەی هەڵچوونەکان لەو ڕێیەوە، هەروەهاش لای هەندێك بۆ ئارەزوو و حەز وەك هەر خولیایەکی تر دەنووسرێت، لای بەشێکی کەمیش وەك بەئاکام گەیاندنی ئەفراندنێکی جودا، بەڵام ئەگەر لەڕێی کاری ڕۆژنامەگەریەوە دەقێکی کرچ وکاڵ بنووسرێت ئەوە بابەتێکی ترە..
لێرەدا وەك سەرە قەلەمێك حەز دەکەم بابەتی لێدوانەکەم دابەشی چەند تەوەرەیەك بکەم:

***زمانی شیعر:**

لەم ساڵانەی دواییدا لە لایەن هەندێك لاوەوە دەقگەلێکی زۆر سادە بەرهەم دەهێنرێت و بە زمانێکی ڕۆژانە دەخرێتە بەر نیگای خوێنەران، رەنگە ئاسانکاری بێت بۆ تێگەشتنی هەندێك خوێنەر، بەس لەولاشەوە نزمکردنەوەی هەموو هونەرە جۆراوجۆرە زمانەوانیەکانی شیعرە و بگرە فەرامۆشکردنیشیانە.
لە راستیدا لەو دەقە 170 دێڕییەی شاڵاو حەبیبەدا کە ئاسۆیی بە نموونە دوای نموونە درێژ دەبێتەوە بەر شیعریەت نەکەوتم لە رستەکاندا و هەستم کرد هەر قسەی ڕۆژانە دەخوێنمەوە، جا جێی خۆیەتی بپرسین ئایا نووسینی شیعر ئەوەندە ئاسانە؟
بۆ ئاماژەدان بە نموونە لەم بارەیەوە، ئەو لەو دەقەدا دەڵێت:
کاتێك بە هەزاران نامەت بۆ دەنووسم و
بە قسەی قۆڕ وەڵامم دەدەیتەوە
یان دەڵێت:
چونکە پێت وایە تەنیایت و پێشت وایە تەنانەت دەسپەڕ ناکەیت
*
هێندەش بە پەلەپروسکێ ئەم نووسیەنت داڕێژراوە تەنانەت هەڵەچنی ڕێزمانی بۆ نەکراوە وهەروا بەو هەڵانەوە خراونەتە بەر چاوی خوێنەران کە لێرەدا ئاماژە بە نموونەیەکیان دەکەم:
ئەو دەڵێت:
ئەگەر تەرمی گەریلاو شەرڤانانم تۆ بە گەڕەکەکاندا رایبکێشیت
راستیەکەی دەبوو ئاوها بنووسرایە:
ئەگەر تەرمی گەیلاو شەڕڤانان بە گەڕەکەکاندا رابکێشیت

***بابەتی دەق:**

وەك چۆن ئەو نووسینە لە فۆرمی شیعر داماڵراو بوو وەکو تۆن و وشەسازی و رەوانبێژی، هەرواش وەك بابەت بەر زۆر خاڵی ناڕێکی گێڕەرەوەی دەق دەکەوین.. گەر لە خوێندنەوەکانەوە مانای تازەو هونەری نوێ شتێکمان فێر نەکات، یان دڵمان فراوان وئاسودە نەکات و چێژی ئەدەبی هەست پێنەکەین دەپرسین کوا ئیستاتیکا، کوا جیاوازیەکانی دەق؟ ئایا هەر مەبەست لاپەرە ڕەش کردنەوەیە یان دڵ ڕەش کردنەوەش؟ دەتوانم بڵێم لەم دەقەدا ئاکارگەلێکی قێزەون ڕیزکراون و تێیدا لەسەر زمانی دانەر دانپێدانانێکی مەترسیدار دەبیستین کە هەموو جوانیەکانی پێشتر لە زیهنی خوێنەردا بوونیان بووە، رەش و ناشرین دەبن و لە کۆتایشدا پەشیمان دەبینەوە لە خوێندنەوەو کات بەسەربردن لەگەڵ ئەو جۆرە نووسینانەدا:

وەك ئاماژەیەك ئەمە چەند نموونەیەکە لەو ڕووەوە:

تۆم لەبەر بێئەخلاقییەکانت خۆش دەوێت

*

چونکە دەبینم کاتەکانتم پڕ پڕ دەکەیتەوە

من تۆم خۆش دەویت

*

ئەگەرچی فشەکەر چەپەڵ گەمژەیت

بەڵام من تۆم خۆشدەوێت

*

شەرمەزارم

کە هێشتا نەمتوانیوە ئەوەندە سەخیف بم

تۆم زیاتر خۆش بوێت

*

دەبێت کەمتر دەسپەڵ بکەم

بەڵام زۆرتر دەیکەم...... و زۆر نموونەی تر

*** تەئویلەکانی خوێنەر:**

لە جۆری نووسینی یەك دیویدا خوێنەر زۆر ماندوو نابێت بگەڕێت بە دوای داهێنان و دۆزینەوەی هەندێك خاڵی سەرنج ڕاکێش و گرنگ تا بۆ ئەوانەی درکیان پینەکردووە باس بکرێن.

رەنگە ئەزموونی هەر کەسێك لە ئێگزایل بە جۆرێکی جیاواز بێت، بەڵام بۆ هەندێك خۆگونجاندن لەگەڵ ئەو ئەتمۆسفیرە نوێیەدا جۆرێك کارەکتەری پێدەبەخشێت، بە تایبەتی لە ژینگەیەکی بۆگەنداو کارکردنیش لە میدیای تاکڕەنگ و تاکڕەوت ، زۆرجاریش نامۆبوون بە بەها پێشینەییەکانی خود.

لای زۆرێك وایە كە پەیامی ئینجیل ملكەچ بوونە بۆ هەموو ستەم و زوڵمیك و بگرە چەپڵە بۆ لێدان و خۆشویستنیەتی، مەگەر ئەوە نییە خۆشەویستی لەوێدا هەموو شتێكە، كەواتە ئەو خۆشەویستیە بەر جەلادیش دەكەوێت، بەڵام ئەوەی هەرگیز لەم دەقەدا باس نەكراوە ئەوەیە گەر خود ببێتە بەشێك لە سیستەمی جەلادبووندا و ئاوهاش خۆ بە قوربانی دابنرێت! ئەمە كارەساتە گەورەكەیە، ئەمەیە خاڵی نەگەڕانەوەی ڕۆشنبیر و جیابوونەوەی لە مەعریفەتی ڕاستەقینە ، بەڵام لە لایەكی تریشەوە دانپیانانێكی راشكاوانەیە بۆ هەموو ئەوانەی لە هەر قۆناغێك لە قۆناغەكانی قەیرانەكاندا بەشێك لە مرۆڤایەتیان لەدەستدا.

هەر ئەوە ماوە بڵێم : دەقی وا كرچوكاڵ پەڕەی فەرهەنگی ڕۆژنامەو گۆڤارەكانیش دەخاتە ژێر پرسیارەوە، گەر شتێك مابێت بڵێنی فەرهەنگی راستەقینەی لێبێت!

هەر بەم جۆرەش ئەو بەم كۆپلەیە دەرگا لەسەر ئەو جیهانە بێگەنە پێوەدەدات:

خۆم سەرخۆش دەكەم و
تۆم خۆش دەویت
بەڵام من كە ی ئاوا بووم؟
شاڵاو تۆ كەی ئاوا بوویت؟

كتێبی شیعری، جن بۆ خۆیم دەبا … سەلام عومەر

نووسەر: سەلام عومەر
پیت چنین: زەمەند سەلام
دیزاینی بەرگو ناوەڕۆك: هێرش مەغدید
هەڵەچن: محەمەد چۆمانی
چاپخانەی:
نرخ: 4000
تیراژ: 500 دانە
چاپی یەكەم 2018

لە بە□□وەبەرایەتی گشتی کت□بخانە گشتییەکان-هەر□می کوردستان
ژمارەی سپاردنی(98)ی سا□ی 2018 پ□دراوە

[ب□ خو□ندنە□وەی ئە□م کت□بە□ کلیکی ئ□ر□ بک□ن ....](#)

د□□ان … شیعری: سمک□ محەمەد

(لە□گو□دانا تە□نها لە□شی ژن د□بینر□ت)
(ئ□د□نیس)
لە□کونی د□رگاکان و
لە□درزی پ□نجەر□کانە□وە د□مەوانی
ژنان لە□نە□وان ب□□ما□ی فە□رمان و
مە□کری کراس□ پ□□□ □□□□کە□یاندا
گ□مە□یان لە□گە□□ ئیبلیس د□کرد و
بە□گو□زانە□ك بر□ی پ□یکە□ر□کانیان د□تاشی و
لە□تە□ب□□کی جگار□ی پیاو□کانیاندا ئار□زووی خ□یان د□بینی
بە□دە□ست□ك د□یاننوسی نوور و
بە□دە□ست□کە□ی دیکە . چ□ق□یان لە□مانگ د□گرت
د□یانووت سە□فای شە□و نە□ب□ … ر□ژ ئە□□ماسە□کی بە□حیکمە□ت□
شریخە□یە□ك قو□قە□شمی پ□ د□تو□نرا یە□و□
ون بن لە□ژ□□ر شە□ر□کانە□ت□ ب□ شووماری□کان دە یووت ..
لە□ژ□ر پە□رچە□مە□ ب□پیت لك□نراو□کان
لە□نە□و تاق و کە□لە□ن و قە□شت□کان
ئە□و□ کە□ ئیشتیاقی مە□لە□کووت نیین
ئە□و شە□معدانە□ کریستالیانە□ ب□ ناشکە□نن
ئە□و□ کە□ لە□خواوە□ندە□کانە□وە دوورن
لە□تە□رانی تاووس ب□ د□ترسن
ئە□و□ کە□ لە□هە□ناسە□ی دایکتان و ترسە□کی باوکتان نە□گە□یشتوون
لە□نە□و ئە□و د□□ساردو سە□ا نە□دا چی د□کە□ن

ئێوە كە لەدەمژمێرێكدا بەسەر دەيان قوڵنگ و تەوری رەنگاورەنگدا
باز دەدەن
مێینەیەتیتان لەژێر باڵی کام باڵندەدا
لەبەیانی کام وەرزد مۆمیا کراوە
ونبن ... تاوەڕس نەبووم
لەگەمژەیی خۆم و سالاری پیاوان
گەرنورێكن ئیلاهیانە لەتیشكی ئاقیق درووست بوون
چاوبەستم كەن
گەر بڵێسەی چەخماخە شڕەكەی باپیرمن
دەمنا دەمێك هەڵدێن
نەخشی توێڵم بسوتێنن
گەر لە كەشكەلانی فەلەكدا سەمادەكەن
دەمژمێرەكەم بشكێنن و وێنەكەم هەڵگرن بۆ هوودنە
ئەو هوودنەیەی زەندەقی چووە لەدۆڕان
من ... كە دۆڕاوم
حەزناكەم لەسەر كراسەكانتان بنووسم
خانمەكان كە شەو هاتن بەزاری خۆتان پ□یف□ك بۆ (با) بدركێنن
ئێوە كە مەخلوقێكن روحتان زوقمەو دڵتان بەستەڵەك
بۆ ئەڵێن زەمانێك بەرلەئێستا فریشتە بووین
پاشۆلێك مەرجانی سپی و
نەخشەیەك بووین ل□ ئومێد
بۆ ئەڵێن زینەتی میوەجاتی بەهەشت و مامزگەلێكی بەناز بووین
چاوەكانمان شوشە بەندێك بوون لەئاو
دەخیلە هیچ مەڵێن
شتێك بدركێنن ساتە قۆشمەییەكانی روخسارتان گەشاو□ تركا
بارۆحی منیشی پێ مەحف بێت
قۆڵ هەڵمالن.. قۆڵی سپی
هەرچی سەروەتی رۆحم هەیە لێم بستێنن
هەرچی دەبەن لەسە پارچە كەمتر نەبێ
لەسەد دەنك
لەسەد رەنگ
لەسەد نمرە
لەسەد پەڕە
لەسەد ترپە
لەسەد گۆشە كەمتر نەبێ
تاڵانم كەن و بیر لەتاقان□یم مەكەنەوە
كە خەریكی (ئاو) دەیبا

نامەوێ لەنووری ئێوەدا بتوێمەوە
حەزدەكەم لەسەر كراسەكانتان بنووسم
خانمەكان كە شەو هاتن توو جوانیتان شتێك بۆ ئاو بدركێنن
بۆ كلوە بەفرەكانی حیكایەت و
جامە شیرەكانی ئەفسانە
كە من نازانم كامیان بوو حەسرەتەكانمیان سووتاند
مەیلی سۆزانیەكان بوو لەئینجانەكان تۆرا
یامەیلی كیلۆ پاترا و شەهریار بوو
لەپاكەت و شوشەی سەر شۆستەكاندا گۆڕا
بیاتریس
مۆم بەدەستەكەی میهر لێم بوورە
ناتوانم وەكو ئامادەم سێوێكت لەتەكدا لەت كەم
ناتوانم شەوێك ژوورەكەت ئاوا كەم و ستیانەكەت لەتكەم
بچۆ چەرچەفەكەت بە بەڕماڵەكانەوە بئاڵێنە
هاشەی دەنگی شەیتانەكان لەگۆنات بسڕەوە
لێوانێك لەتەم پڕكە
منیش دەنووم بۆ هەمیشە ......

سمكۆ محەمەد

هەمیشە تەنها گوڵی منی ... کارازان تەنها

{0}

هەموو گوڵەكانی باخەكەم
دیپۆرتی باخەكانی
تر ئەكەم
بەس تۆ بەتەنها
ببە گوڵی
من

{1}
تۆ ئه گه ر دڵی من بیت !؟
ئه ی دڵم ئیستا هی کێیه …?!
.
{2}
تۆ { دڵی } منت نه برد
بۆیه ناتوانم له { بیرت بکه م} .’
.
{3}
ئه گه ر به زیندووی له بیریان کردی
ئه وا به مردووی بیرت ده که ن …!!!!
.
{4}
.
دڵیشم ده ربهێنن نامرم چونکه یارم هێشتا ده ژی ,,,?
.
{5}
یه که م مرۆڤم که دوو دڵم هه یه !
به ڵام به بێ یه کێکیان ده مرم ?
.
{6}
هه زار دڵ له گیانم دا بێت ؟
به بێ تۆ ؛
هه ست به لێدانی هیچیان ناکه م !
.
{7}
.
خۆشه ویستی ناشرینه کانیش ! جوان ده کات …

{8}
تۆ دڵم ، بوویتایه ، سه ت ساڵ من ڕاده وه ستام …؟
تاکو . تۆ . له لێدان …. نه وه ستی ،،،،!!!
.………………………………………………
{9}
خه ڵکی . به ڕا وه ستانی دڵیان ، ده مرن .؟
منیش . به وه ستانی دلی ، تۆ . ، ده مرم !!!

{10}
تخوا مه هێڵه دڵت . ناساغ بێت ؟؟؟
به خودا. تاقه تی . چوونم نییه …
. بۆ لای ، دکتۆر ..!!!
{11}
پێت سه یر نه بێت … كه ده مبینی !، هه ڵده په ڕم ، ؟
چونکی دڵم . وه ک / ته پڵ ./ لێده دات ، که ، تۆ ، ده بینێت …
!!!

karzan tanha

پاکیزەکەی شنگال ئەو خوێنەی کەکاڵ نابتەوە… سەدیق سەعید ڕواندزی

لەبەرەبەیانێکی زوودا، لەگەڵ هەڵهاتنی یەکەم گزنگی خۆری ئەم بەیانییە،لەشکری جەهالەت، لەشکری خوێن وسەربڕین، پەلاماری شنگال دەدەن. ئیدی چیڕۆکە دڵتەزێنەکەلێرەوەدەست پێدەکات. ئەوان کەبەدرێژایی مێژوو، بۆماوەی هەفتاو سێ جارفەرمانی قڕکردن و لەنێوبردنیان دراوە،ئەمجارەشیان لەسەردەستی ڕیشدارەکانی داعش، نەوەی خوێن ڕێژەکانی دوێنێ، پەلاماردەدرێن.تەنها لەسۆنگەی ئەوەی وەك ئەوان موسڵمان نین و ئایینێکی دیکەی جیاوازیان هەیە.

نەهامەتییەکان، تراژیدیاو کارەساتەکان، لێرەوەدەستپێدەکەن. لێرەوە، سەربڕین وئەتککردن، کوشتنی منداڵ و پیروپەککەوتە، دەست پێ ئەکات.ئەوان بەناوی ئایین و لەپەراوێزی جێبەجێکردنی بنەما شەرعییەکانی ئیسلام، هەرچی لەدەستیان هات دەرهەق بە کریڤەکانیان کرد. ئەوان وێنەیەکیان لەئایین نیشانی ئەوان و دونیاشدا کەمرۆڤ بەڕامان وگومانێکی قوڵەوە بپرسێت بەڕاست ئایینی ئیسلام ئەمەیە؟ کە(دینی ئەوان دەبینیت، هەرچی دینی دنیا هەیە نەفرەتی لێدەکەی ولەبەرچاوت دەکەوێت. ئەمە قسەی یەکێك لە کارەکتەرەکانی ناوڕۆمانی(پاکیزەکەی شنگال)ە.

ئەم ڕۆمانە،كە لەسەروبەندی كارەساتی جینۆسایدكردنی ئێزیدییەكانی شنگال و دەشتی نەینەوا لەسەردەستی بەربەرییەكانی داعش نووسراوە، گێڕانەوەی سەرگوزشتەی هەمووئەو ڕووداوو كارەساتە تراژیدیانەیە كەلەشنگال ڕوویانداوە. ڕۆمانەكە، لەچەند بەشێكی جیاواز پێكهاتووەو لەهەریەك لەوبەشانەش، لەسەردەمی كارەكتەرێك كەبڕوام وایە كەسایەتی ڕاستە قینەن، ڕووداوەكان دەگێڕدرێنەوە. ئیدی چیڕۆكەكان جیاوازن، ئازارو ژانەكان قووڵن، بەڵام ئەوەی هاوبەشە ئێزیدییەكانن. واتەبۆ ئەوەی داعش ڕەوایەتی سەربڕینت پێبدات، بەسەبۆ ئەوەی ئێزیدی بیت.

هەڵگەڕاوەوكافر بیت وەك ئەوەی ئەوان وێنای دەكەن.لەڕۆمانەكەدا، قوربانییەكان لەهەرتەمەنێك بن تەنانەت منداڵی ساواش، هەرناووشوناسێكیان هەبێت، هەرچییەك و هەرچۆنێك بن، گرنگ نییە، تەنها ئێزیدی بن بەسە بۆ ئەوەی داعش بیانكوژێت.دڵشاد كەیەكێكە لەئێزیدییە بەزۆربە موسڵمان كراوەكان لەكاتێكدا(خوای گەورە دەڵێت: لااكراه فی الدین)،بۆتە پۆلیسی بەناو دەوڵەتی خەلافەت. ئەركی چاودێریكردنی شوێن وبازارە.

ئەو وەك هەموو موسڵمانێك دەچێتە نوێژەكانی كۆمەڵ،هەینییان لەوتاری هەفتە ئامادە دەبێت، بەڵام شەویش لەماڵەوە سرووتە ئایینییەكانی تایبەت بەئێزیدییەكانی ئەنجام دەدات ونزا لەمەلەك تاوس دەكات. ئەو وەك خۆی دەڵێت: (نیوە موسڵمان و نیوە ئێزیدییە) بەڵام لە بنەڕەتدا هێشتا بیروهۆشی هەرلەلای لالشە. مرۆڤ كەبەزۆرئاینەكەی گۆڕدرا، بە چ دڵ و دەروونێك ئایینی نوێ وەردەگرێت؟سەربەست بەرلەهاتنی داعش ئەندازیاری كشتوكاڵ بووە، كەئەوكارەساتە دەبینێت، ڕوودەكاتە چیاوژیانی گۆشەگیروتەنهایی دەكاتە دوا چارەنووسی خۆی.كچێكی چواردە ساڵانی بێ دایكی كەوتۆتە دەست داعش. وەك كەنیزەك كڕین فرۆشتنی پێدەكەن.

سەربەست هەمیشە لەخەیاڵی هاتنەوەی كچەكەی دایە، بەڵام دەشزانێت مەحاڵە.هەموو هەینییەك دوای نوێژ، ڕێوڕەسمێكی كوشتن بەناوی پیادەكردنی شەریعەتی ئیسلام، لەدەست بڕین، سەرپەڕاندن، فڕێدان لەباڵەخانەی بەرزەوە،جەلدە لێدان، بەڕێوەدەچێت. كچەكان ڕووتدەكەنەوەو بەبەرچاوی هەمووانەوە نمایش دەكرێن. ئەوان ناچار دەكرێن ئەو دیمەنە دڵتەزێنانە ببینن ودواتریش بەتاسەیەكی قووڵەوە بپرسن، خودایەئەمە چۆن دەبێت؟ حاجی خان، كەسایەتی ئەفغانی و خوێنڕێژ،نووسراوی دیوانی خەلافەت بەزمانی عەرەبی بۆ هەمووان دەخوێنێتەوە.ئەوێك كەهەزاران كیلۆمەتری بڕیوەوە بەناوی گوایە

جیهاد لەپێناو خواداوە هاتووە، هەموو هەینییەك فەرمانی كوشتنی ئێزیدییەك دەردەكات.عیدێی ترلێدەر، كەیەكێكە لەجوانترین و سەرنجراكێشترین و هاوكات غەمگینترین كارەكتەری ڕۆمانەكە،بەدیار دیمەنەكانی كوشتن وسەربڕینی هاوشوناسەكانی ڕادەمێنێت.

ڕەنگە ئەوبەوشێتییەی خۆی پرسیاری ئەوەبكات، چۆن دەبێت لەپای ئایینێكی جیاوازەوە ئەو هەموو مرۆڤە سەربڕدرێن و بفرۆشرێن و سوكایەتییان پێبكرێت؟عیدێ هەرچی ڕق هەیە لەدڵی دەگرێت، تالە دەرفەتێكدا بەگۆچانەكەی دەستی بەسەری حاجی خانی بەناو موجاهیدی ئەفغانی وخوێنڕێژدەكێشێت ودەیكوژێت. دواجاریش لە قەفەزێكدا هەوڵدەدەن عیدێ بسووتێنن، وەلێ ڕوحی ئەوبەرز دەبێتەوەولەچاون وندەبێت.خاڵۆعەڤدال، دوای ئەوەی ناچاری دەكەن بەزۆرببێتە موسڵمان وبەتێگەیشتنی خۆیان لەئێزیدیایەتی پاك بێتەوە، ئەوڕەتی دەكاتەوەئایینی خۆی بگۆڕێت وببێتە موسڵمان،بۆیە لەباڵاخانەیەكی بەرزفڕێی دەدەنەخوارەوەوخوێنی تێكەڵی خاك و خۆڵی شنگال دەبێت.هێڤیداردوای ئەوەی بەزۆرلاقەدەكرێت، خۆی دەكوژێت.ئەونایەوێت منداڵێكی داعش بێنێتە دنیاوە، كەدواتر ڕێچكەی ڕیشدارەكانی خۆیان بگرێت. جەلادەكانی داعش هەرچی دڕندەییە دەیكەن. ئەوان سەدان و هەزاران كچی وەك: گورێ و نیشتمان و ئالین و نارین وچەندانی تروەك كاڵا دەفرۆشن وكڕین و فرۆشتنیان پێدەكەن.

ئەوان ئێزیدییەكان لەسەرمنارە و باڵاخانەكان فڕێدەدەنە خوارەوە، سەریان دەتاشن و بەڕووتی بەكوچەو كۆڵانەكانی شاردەیانگێڕن.تەنانەت منداڵە بچووك و شیرەخۆرەكانیش دەخەسێنن، بۆئەوەی لەپشتییانەوە چیدی ئێزیدییەكی ترنێتە دنیاوە،بەڵام ئازاری هەمووئەمانە بەقەد ئازاری ئەوهەستە نابێت كەپێیان دەڵێن كافری پیس. كافربوون لەڕوانگەی موجاهیدە بەربەرییەكاندا، ئەوپاساوەیە كەڕەوایەتی دەداتە هەمووشتێك. ئەومافەیان پێدەدات كەهەرچی تاوانە بەرامبەریان بكەن. وەك ئەوەی كەبینیمان.داعش هەرچییەكی لەدەست هات بەرامبەر بەئێزیدییەكان كردی. ئەوان خاك و خۆڵی شنگالییان وێرانكرد. ئەوان شنگالییان بۆ هەتایە ڕووخاند، بەڵام ناتوانن شنگالی نێودڵی عیدێو سەربەست ودڵشادو عەڤدال وێران بكەن. ئەم ڕۆمانە دڵۆپێكی بچووكە لەدەریایەكی گەورەی تاوان بەرامبەر بەئێزیدییەكان.

خوێنەركەئەو ڕۆمانە دەخوێنێتەوە، غەمگینییەكی قووڵ دایدەگرێت كەبۆچی دەبێ مرۆڤەكان بەوشێوەیە لەپای ئایینێكی جیاواز ئەتك بكرێن. خوێنەر بەدرێژایی ئەوڕۆمانە، لەگەڵ كارەكتەرەكان و

هەمووئەو برینانە دەژیت کەتیرۆرستانی داعش، خستیانە جەستەی کچانی ئێزیدی. وەك خوێنەرێك کە هاوسۆزی ئەوان وخەم بەئازارەکانیان دەخۆم لەسێنگەی ئەوە نییە، کە ئەوان ئێزیدین، بەڵکو لەبەرئەوەیە کەمرۆڤن. ئیدی چ شوناسێکی ئایینی و نەتەوەییان هەیە، کێشە نییە.

مرۆڤ شۆك دەیگرێت کەلە سەردەمی ئەوهەموو پێشکەوتن و زانینەدا،لەسەردەمی تەکنەلۆژیا و گلۆبالیزمدا، هێزێکی بەربەری وخوێنڕێژی لەوشێوەیەو تائەو سنوورە دڕندەیە هەبێت، کەهەموو خەون ومانای بەهاکانی ژیای خۆی لە کوشتنی هاوڕەگەزەکەیدا ببینێتەوە. داعش کەلافی ئیسلام وجێبەجێکردنی بنەماکانی شەریعەتی ئیسلام لێدەدات، وێنەیەکی لەئایین پیشانی دنیا وئێزیدییەکاندا، کە بەسەرسوڕمانەوە بپرسن ئەوە چ جۆرە ئایینێکە. یاخود دواجاربگەنە ئەو بڕوایەی بڵێن: کەدینی ئەوان دەبینی هەرچی دینی دنیاهەیە لەبەرچاوت دەکەوێت. دواجار دەمەوێت ئاماژە بەوەبدەم کەلەخوێنەوەی ئەوڕۆمانە بوومەوە، ڕۆمانی(جەنگ هیچ ڕووخسارێکی ژنانەی نییە)م بیرکەوتەوە.

هیوا قادرکەوەرگێڕی ڕۆمانەکەیە لەپێشەکیدادەڵێت: ئەم ڕۆمانە یەکێکە لەخەتەرناکترین کتێب کەئەستەمە خوێنەربتوانێ هەمووچیرۆکەکانی بخوێنێتەوەو لەگەڵ ئازاری ئەوژنانە بژیت. وەلێ کاتێ پاکیزەکەی شنگالم خوێندەوە، تێگەیشتم کەناوبراو، چ حوکمێکی سەرپێی وڕەهای داوە. ئاخرهەرخوێنەرێك بەبڕوای من پاکیزەکەی شنگال بخوێنێتەوە، دەگاتە ئەودەرەنجامەی کەوائازاری ژنانی ئێزیدی هەزاران جارقوڵتروبەسوێترەلەئازاری ژنانی جەنگی جیهانی دووەم کەلەڕۆمانی جەنگ هیچ ڕووخسارێکی ژنانەی نییە، بەرجەستە کراوە.هیوادارم خوێنەران هەردووڕۆمانەکە بخوێننەوە…

*پەراوێز/ پاکیزەکەی شنگال/ ڕۆمان/ نووسینی(وارید بدرسالم)/ وەرگێڕانی(ئەحمەد محمد ئیسماعیل) بڵاوکراوەی سەردەم 2018.

*لە ڕۆژنامەی(ڕێگای کوردستان) ژمارە(1139)ی ڕۆژی 2018-9-5 بڵاوکراوەتەوە….

شکسپیر هەردەم نەمرە ... بەختیار محەمەد

شکسپیری مەزن لە دەقی شانۆیی (هاملێت) دا، لەسەر زاری کەسایەتی (هاملێت) دا، کە باسی ((ئامانجی تەمسیلکردن)) دەکا، دەڵێ: ((با هونەر ئاوێنەی ژیان بێ...)).(1) ڕەنگە ئەم قسەیە قسەیەکی باو بێ، زۆر کەس لە پێش شکسپیر و لە پاش ئەویشدا کردبێتیان؛ بەڵام، کە کەسێکی وەك شکسپیر دەیڵێ، ئەوە واتا و دەلالەتی قووڵی ئەدەبی و فیکری و هونەری خۆی هەیە. لە ڕاستیشدا شکسپیر بۆیە نەمرە، چونکە ئەدەبەکەی (هونەرەکەی) ئاوێنەی ژیانە: ئاوێنەیەکی باڵای هونەری، نەك ئاوێنەیەکی شکاوی تەڵخ. شکسپیر، ژیان (ڕۆحی مرۆڤ) دەخاتە ناو چوارچێوەی زێڕینی ئەدەبەوە (هونەرەوە)، هەربۆیەش هەمیشە داهێنەرێکی نەمرە.

ئێمەش پێمان وایە، کە هەمیشە ئەدەبی (هونەری) ڕەسەن توند ژیان لە باوەش دەگرێ: هەر هونەرێك (ئەدەبێك)، کە خۆی لە ژیان و ڕووداوە مرۆییەکان دوور خستەوە، ئەوە زوو دەمرێ: ڕۆحی داهێنەر لەناو جەرگەی ڕووداوەکانی ژیاندا لە دایك دەبێ؛ کە شکسپیر دەخوێنیتەوە، ئەوا لە چوارچێوەی زمانی ئەدەبدا ڕووداوە تراژیدییەکانی مێژووت بۆ دەگێڕێتەوە: مێژووی ژیانی سیاسی و چارەنووسی تراژیدیی ژیانی کەسایەتییەکانی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانی وەك قەیسەر و ئۆگستس و ئەنتۆنیۆ و... هتد؛ لەبەر ڕۆشنایی دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەم مێژووەشدا، باسی سروشتی مرۆڤ و واقیعی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئایینیی سەردەمەکەی (کۆمەڵگەکانی ئەوروپا) و هەر هەموو کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی دەکا. لای شکسپیر مرۆڤ وەك خۆی دەردەکەوێ و نیشان دەدرێ، نەك لە چوارچێوەی حەز و خەونە ئایدیۆلۆژییەکان؛ ئەو باسی گەندەڵی چینی سیاسی دەکا و باسی ویستی شەڕانگێزیی دەسەڵات و دەسەڵاتخوازی دەکا و ئەمە بە سەرچاوەیەکی تراژیدیای ژیانی کۆمەڵگەکان (بنەماڵەی پادشاکان، بە نموونە بنەماڵەی هاملێت) دادەنێ.

بەهەرحاڵ کەم شاعیری ئێمە هەیە بایەخ بە مێژوو، سیاسەت، فیکر، فەلسەفە... (جگە لە ئەدەب و هونەر) بدا. شیعری (ئەدەبی) زۆربەی شاعیرانی ئێمە ڕیزکردنی وشەن لە چوارچێوەی گوتارێکی سادەدا و هیچ مانا و دەلالەتێکی مرۆیی گەورەیان لە پشتەوە نییە. هەندێکیان بەردەوام بە سادەیی (بە ناوەڕۆکێکی بەتاڵ) باسی چەمکی ئیستاتیکا

دەکەن. شکسپیر هەر لە دەقی (هاملێت) دا لەسەر زاری پادشای مامی (هاملێت) دا دەڵێ: ((وشەی خاڵی لە فیکر و هزر هەرگیز ناگاتە ئاسمان)).(2) ئەم شاعیرانەی (ئەدیبانەی) ئێمە بۆ ئاگان لەوەی، کە ئیستاتیکا (ئیستاتیکای نەمر = وشە و دەربڕین و شێواز و فۆرمی هونەریی جوان)، هەرگیز دابڕاو نییە لە واتا و دەلالەتە قووڵ و گەورە مرۆییەکان (لە ئەدەبدا دەبێ جەوهەری مرۆق بدوێ، ئەو جەوهەرەی هەموو دەمامکێکی درۆزنانە تووڕ هەڵدەدا و حەقیقەتی مرۆق وەك خۆی نیشان دەدا.

وەزیفەی ئەدەب ئەوە نییە شەرم بکا، بەڵکو دەبێ لە کوێ حەرام هەبێ، لەوێدا دەنگی بۆ شەرمی هەڵبڕێ. داهێنان نابێ بترسێ و شەرم بکا، بەڵکو دەبێ وەك قاچاخچییەك سنوورە حەرامەکان ببەزێنێ و ببڕێ. بەم واتایە هەر ئەدەبێك قاچاخچی نەبوو، ناتوانێ بۆ جوگرافیای نوێ گەشت بکا). جوانی لە وشەدا بە بێ مانا (مانای گەورە و قووڵ) لە دایك نابێ. کێ هەیە لە دەقەکانی شکسپیر وشە بە وشە تێ نەگا (بۆ ئەوەی هیچ گرێ و گۆڵ و تەم و مژێکیان هەبێ؛ هەندێك جار ئەو تەمومژە ڕەمزییەی، کە لە دەربڕین و ڕستە شیعرییەکانیشی هەبێ، ئەوە دەلالەت لە واتای جیوەیی فرەوانی فرەڕەهەند دەکا)، بەڵام چونکە دەقەکانی – لەگەڵ ئاستی هونەری بەرزدا – واتا و دەربڕینی مرۆیی قووڵیان هەیە، ئەوە پێنج شەش سەدەیە ڕەخنەگر و ڕاقەکار و شڕۆقەکارانی فیکر و ئەدەبی بە خۆیەوە خەریك و سەرقاڵ کردووە و هەردەم و لە هەموو سەردەم و شوێنێکی جوداوازی ئەم جیهانەدا، شکسپیرێکی (ئەدەبێکی شکسپیریی) تازە لە دایك دەبێ.

پەراوێز

1- ولیم شیکسبیر, هاملت, ت: صلاح نیازی (دار المدى للثقافة والنشر, الطبعة الاولى: 2008), ص 166.

2 – هەمان ژێدەر، ل 191

بەختیار محەمەد

کورتە چیڕۆکی…ئالوودە. … یاسین برایم

_ بڕۆ … تا مەیدانی (ئیمام خومەینی) مەوەستە) !
_ لەوێ ، لە یەکێك لە بازاڕەکان، میوانخانەکان زۆرن.
ئەوە ئاسانترین ناونیشانی بوو ، بە ئێمەی دا..
وامانکرد…
جێگای حەوانەوە و خەوتنمان پەیدا کرد ، جانتاو کەل و پەلمان دانا. وەختی ئێوارە دابەزیمە نێو بازاڕ. کە تا درەنگانی شەو جمەی دێ. منیش لە سەر ئەو کورسییە دارە دانیشتم ، کە لە سەر شۆستەی شەقامەکە داندرابوو. سەیری ئەو خەڵکەم دەکرد (دەهات و دەچوون). پشیلەیەکی لەڕو لاواز ، لەبەردەم خواردنگەی بەرامبەرمان، لە ورتکە نان و پاشماوەی خواردن دەگەڕا. ماندوو و برسی و تووك پیس و بە چرك، رەنگی قاوەیی گرت بوو ، زوو زوو زمانی دەلێسیەوە . نازانم ! بۆچی منیش ، خۆم وەك ئەو پشیلەیە هاتە بەرچاو . (ماندوو و برسی) ، حەزم لە خواردن و نانی بێخوێ نەدەکرد. بۆ ئەو خواردنێك هەبوایە و دەمی پێ بگات و بیخوات.. بۆمنیش خواردن زۆر ، حەزی خواردن کەم. هەرلەو خەیاڵەدا بووم .. پیرەمێردێکی لاواز و ڕیشدار، پشت کووڕو سەرو پرچ ئالۆز. کۆمەڵە کارتۆنێکی لە بن هەنگڵی بوو ، لە تەنیشت دوکانەکە دانیشت. دوو خولەکی نەبرد ، لە سەرکارتۆنەکان درێژ بوو ، پێلاوەکانی خستە ژێر سەری و خۆی وێکەێناوە. چاوەکانیش زەق زەق بوو ، بەدەستی ڕاستیش ، زوو زوو خۆی دەخوراند.
زۆری نەبرد ، پیاوێکی درێژی ڕەقەڵەی کڵاو لەسەر و جگەرە بەدەست.. دوو سێجار هات و چوو. دەیڕوانیە پێش خۆی و هیچ قسەیەکیش نەدەکرد. بێهێزو خەمگین ، پێڵاوێکی کۆنی بەسەر پێیان وەکردبوو ، خشەخشی دەهات. سەری بە سەر زبڵدانەکەی تەنیشت شۆستەکە شۆرکردەوە ، خەیاڵم بۆ ئەوە چوو، ئەویش کارتۆن کۆبکاتەوە و وەکو پیرەمێردی بەرامبەرم لە سەر پاڵبکەوێت. شتێکی چنگ کەوت و بۆدەمی برد. نەمزانی چ بوو خواردی و بۆ ئەو بەری جادە پەڕیەوە…
گڕەگڕی ماتۆرەکانی شەقام، هێڕیان کردم.
کۆچەریش لەوکاتە پەیدا بوو :
_ وەرە ، دوام بکەوە.
بەیەکەوە ڕۆیشتین ، هەر ئەو بازاڕەی ئێمەی لێ بووین ، لە کۆڵا نێکی تەسك، چووینە ژوور. بەدەستی چەپ چەند هەنگاوێکمان نا.
_ ئێرە مەیدانی ئەو کەسانەن کە ئالوودەن!

له دوای نانی ئێواره ، لێره پەیدا دەبن ، تا دێت زۆرتردەبن ، من یەکەم جار لە نزیکەوە ئەو جۆرە کەسە تووشبووانە ببینم. پێشتر دەمبیست یان دەمخوێندەوە، کە ئەم وڵاتە پڕە لەو جۆرە مرۆڤانە ، ئەمەم بە زیادەڕۆیی دەزانی. یان بە درۆ و بوختانێکی سیاسییانە..
_ بڕوانە ، ئەو ژنەش هەوە.!!
لێرە خەریکی کاری خۆیانن. وەستاوون ، دانیشتوون… لە پێش دەرگا ، دیوار ، شۆستەکە ، دێن و دەچن … دوو دوو ، سێ سێ، سەردەکەن بە یەکەوە ، ژمارەکان زۆر دەبن ، کەم دەبن.. گەنج و پیر ، ڕەش و لاواز و ڕەنگ مردوو ، وەك مێرووله بە هەموو لایەك دەخوڵێنەوە .
بەڵام هێمن و بێدەنگ ، بێهێز و بێڕەنگ، برسی و تینوو ، تەمبەڵا و ماندوو ، جلو بەرگ پیسو چڵکن. داماو و بێکەڵك ، ناشیرین لای خەڵك.
بینینی ئەمانە ، ماندوو و خەمباری کردم. وەك بڕێی باوەڕ بەمە نەکەم ، کە دەبینم . وامدەزانی لە دیار فیلمێکی سینەمایی ، ئەوانەی (تارمایی و ترس) وەستاوم. چەند خولەکێك لە نزیك ، لە دوور، سەیری ئەمانەم دەکرد. نازانم بۆچی هەستم بە ترس و شەرمەزاریی دەکرد..
بە بێدەنگی هەردووکمان شوێنەکەمان جێهێشت.
شەو ، خەو نەچووە چاوم . خەیاڵم ئاسوودە نەبوو . خۆم و پشیلە و ئەو مرۆڤە ئالوودانە ، لە بەرچاوم ، سێگۆشەیەکی ڕەشی دروستدەکرد.
پرسیارێکم دەکرد و دەیان بەرسڤ خۆی ئامادە دەکرد. خەیاڵی منیش ، ئەوەندە ئالوودەی ئەو مرۆڤانە بوو ، ڕەش بوو ! ڕەش وەك مێژووی ڕەشی ئەو پایتەختە پیرو گەورەیە ، ئالوودە بە کوشتنی مرۆڤ و نەتەوە جیاوازەکان. کە تێدا تاکەکان ، لە ژیانێکی گۆشەگیر و دەستەمۆ و شێواو و داماو ، بە چاویلکەیەکی ڕەش، لە بازنێکی ڕەش ، بێ(نان و کار) دەسوڕێنەوە. تا دێ ژیان و ئازاری مرۆڤەکان زۆرتر دەبن و سوپای ئالوودەکانیش گەورەتر ، ژیانیش وەك مەندیلەی گەورە بەرپرسانی وڵات ڕەشتر.
ئیدی منیش خەیاڵ و خەوم ، بە خەون و خەیاڵ و ئالوودەکان سپارد..
منیش بۆ چەند ساتێك بوومە میوانی ئەوان وئالوودەی خەیاڵ بووم وخەیاڵم ئاڵَوودە بوو ، ئالوودەیەکی خراپ !

12/ 8 / 2018 تاران
یاسین برایم _ ڕواندز
تێبینی : لە هەفتەنامەی (ڕێگای کوردستان) ، ژمارە(1142) ، لە ڕێکەوتی 25 /9 / 2018 دابەزیووە.

پێغەمبەری من ژنێكی دەستڕەنگینە... بە ئاو ئازادی ئەنوسێ ... چنوور نامیق

شووشەیەك رۆشنایيم پێیە
كراسێك لە رەنگی سێبەر
پیاوێك لە خێڵی فریشتەكان
بۆم ئەگەڕێ
ژنێك بیری بارانەكەی خەڵوەت ئەكا
تەزبیحێك گوناهەكانم ئەژمێرێ و
بۆنی پەنجەكانم ئەكات
وێسگەی مەراقێك رائەگرێ
وێنەی دوو كچە جوانەكەی دوێنێ كوژران
دڵی خوای بێزار كردووە
ئەیلول تەرمی فریشتەیە و
جێیەك
ساتێك
ئارامیيەكی تیا نییە
باسی كوشتنی تیا نەبێ
كوشتنی نەسلی فریشتە بێكەسەكان

پیاڵیەك نوورم بەدەستەوەیە
جار جار
نیگام ئەخواتەوە
پیاوێك لە خێڵی فریشتەكان
بۆم ئەگەڕێ
پیاوێكی دەست بەتەسبیحی چل دانەیی
هەر رۆژەو یاسایەكی عەشق
ئەكاتە ملوانكەیەك بۆ تەرمی كچێكی كوژراو
چڵێ ئازادی و
پیاڵیەك لە نوری خودام پێیە و نیازم نییە راوەستم
تا زەمینێكی دوور لێرە

زەمینێك دوور لە كوشتاری ئاسكە كچ و
وشەی زامدار
من هەقم بە پێغەمبەری ئەوانەوە نییە
ئەوندەش ساقییەکی کاڵفام نیم
تا نەزانم
كام لە میوەكانی بەرچنەكەی دەستی ئادەم خەتابارە
پێغەمبەری من ژنێکی دەستڕەنگینە
لە جێی پێنوس
بە ئاو ئازادی ئەنوسێ
پێغەمبەرم ساقییەکی بە جێماوە
گوڵێك نەما
میهرەبانی لە دەستی ئەو نەخواتەوە
ئەو ژنێکی دەست سپییە
دەستی بە بڕینی گوڵەکان سوور نییە
ئەو ئەزانێت كامە پەنجە بڕنی سێوی گەنیو ئەدا
كام ئازارە بەرائەتی مانگەشەوی لێڵ کردووە…
پێغەمبەری من جیاوازە
روحی کچێکی کوژراوە
لە ژێر هەر بەردێکی وڵات
ژووانگەیەك ماچی سووری شاردووەتەوە
لە بەر دەرگای هەر مزگەوتێك
راپۆرتی دەیان کچی کوژراوی ریز کردووە…
پێغەمبەرم ساقییەکی بە جێماوە
گوڵێك نەما
میهرەبانی لە دەستی ئەو نەخواتەوە…

1-10-2018

هەگبەی زانین… پرۆژەیەکی

فەلسەفی لەلایەن : د. سام□ مانیی

زانیاری پێویست سەبارەت بە نوسینی ‘هەگبەی زانین’

‘هەگبەی زانین’ پرۆژەیەکی نوسینی فەلسەفەیە بە زمانی کوردی کە لە سێ کتێب پێکهاتووە وناوەرۆکەکەی تاووتوێکردنی پرسی ‘زانینە’ لە فەلسەفەدا، نوسەری ‘هەگبەی زانین’ ژنێکی کوردە: د. سام□ مانیی.

کتێبی یەکەمی ‘هەگبەی زانین’، تایتڵەکەی بەم جۆرەیە: هەگبەی زانین :کتێبی یەکەم؛ پیستیمۆلۆجی کلاسیک.
ئەم کێیبە لە سەرەتای مانگی سێ وە نێردراوە بۆ چاپخانەی سەردەم لە سلەیمانی بۆ بڵاوکردنەوە.

کتێبی دووەمی ‘هەگبەی زانین’ ماوەی کەمتر لە مانگیکە نێردراوە بۆ چاپخانەی مێخەک لە ناوچەی سۆران و وا بڵاو□کرێتەوە. هەردوو کتێبی یەکەم و دووەمی هەگبەی زانین لە پێشانگای کتێب لە هەولێر د□ب□ن، لە ١٠ ی مانگی ئۆکتۆبەری ئەمساڵ، واتە کەمتر لە دوو هەفت□ یەکیتر.
کتێبی سێیەمی ‘هەگبەی زانین’ بەم زوانە دەنێرێت بۆ دەزگاکانی چاپ و بڵاو کردنەوە لە کوردستان و سەبارەت بە ژن و فەلسەفەیە.

هەگبەی زانین
نوسینی: د. سام□ مانیی

دکتۆرا لە فەلسەفەدا، پرۆگرامی فەلسەفە بەزمانی ئینگلیزی، ئەورۆپا.
بەکالۆریۆس و ماجیستێر لە فەلسەفەدا، زانکۆی لەندەن.
دووساڵ مامۆستای فەلسەفە بووە لە زانکۆیەکی هەرێمی کوردستانی باشووردا.
ئەندامی هەمیشەیی کۆمەڵەی فەیلەسوفەکانە لە بەریتانیا.
ئەندامی لێکۆڵینەوەی ب□ای فەلسەفەیە لە بەریتانیا.
ئەندامی کۆمەڵەی فەیلەسوفە ژنەکانە لە بەریتانیا.
تێکستە فەلسەفیەکانی بە زمانی ئینگلیزی لە ئەورۆپا بڵاو□کات□و□.

ئەو ڕشتە فەلسەفیانەی کە لەلێکۆڵینەوەی تیادا کردوون و گرنگیان پێ دەدات ئەمانەن:
فەلسەفەی زانست و لۆجیک، فەلسەفەی زەین وئاگایی و مێشک، فەلسەفەی زمان و مانا، فەلسەفەی پیستیمۆلۆجی کلاسیک و سۆشیال پیستیمۆلۆجی، فەلسەفەی جێندەر و کۆمەڵایەتی.

گەرچی زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی زۆر باش دەزانێت بەڵام هەموو خوێندنی زانکۆیی و ئەکادیمی لە فەلسەفەدا بە زمانی ئینگلیزی بووە و تەنیا لە بەریتانیا و ئەوروپا بووە. لە بەریتانیا پێشینەی فەلسەفیی لە پانتایی فەلسەفەی ئەنەلەتیکدا بووە، پاشان بەمەستی فراوانکردنی زەمینەی فەلسەفی خۆی، ڕووی کردۆتە وڵاتە جیاکانی ئەوروپا بە گشتی و لەوێ فەلسەفەی کۆنتینانتاڵی خستە سەر زەمینەی فیکریی خۆی. هەر لەبەر ئەمەشە نوسینی 'هەگبەی زانین' لە هەردوو پێشینەی ئەنەلەتیک و کۆنتینانتاڵ ئاڕاستە دەکات سەبارەت بە پرسی زانین، هەروەهاش هەندێک تیۆری لە سۆسیۆلۆجی و سایکۆلۆجی دەهێنێتە سەرباس، هەموو ئەمانە پێکەوە لەسەر زانین ئاڕاستە دەکات و لە هەگبەی زانین دا تاووتوێ دەکرێن. هەر لە ١٩٩٣ وە هەتا ئێستا و بەردەوام -تەنانەت ئەو کاتانەش کە لە کوردستان مامۆستای فەلسەفە بووە- دانەبڕاوە لە بازنەی فەلسەفی و دیبەیتەکانی فەلسەفە لە ئەوروپا بەگشتی، بەشێک بووە لە دیبەیت و باسە گرنگەکانی فەلسەفە لە کۆڕ و کۆنفرانسەکاندا لە بەریتانیا بە تایبەتی.

زانیاری لەسەر 'هەگبەی زانین' بە گشتی ؛ هەرسێ کتێبەکەی:

هەر سێ کتێبەکەی 'هەگبەی زانین' ئاراستەی چەند جۆرێک لە خوێنەری کوردە :چ لە کوردستان بن یان لە هەندەران، چ لە زانکۆ بن یان سەربەخۆ لە ماڵەوە بخوێننەوە:

(یەکەم) ئەو ڕۆشنبیرانەی گەر لە کوردستان بن یا لە هەندەران دەخوێننەوە و تینووی تێگەیشتنن لە فەلسەفە، بەڵام لەبەر ئەوەی تەمەنیان ناگونجێت بە وەرگرتن لە زانکۆکان یا لەبەر ئەوەی کە ئیشدەکەن و کاتیان نیە بە ئەوەی لە زانکۆکاندا بخوێنن، یا بەهەر هۆیەکیتر دوورخراونەتەوە و دوورکەوتوونەتەوە لە خوێندنی فەلسەفەی ئەکادیمی. 'هەگبەی زانین' دەکرێت وەک کۆرسێکی ئەکادیمی فەلسەفە لە ماڵەوە بخوێنرێتەوە.
(دووەم) ئەو ڕۆشنبیرە ئەکادیمیانەی کە لە کوردستان و لە هەندەران لە زانکۆکاندا لە بواری فەلسەفەدا دەخوێنن، 'هەگبەی زانین' وەک سەرچاوەیەکی ئەکادیمی زۆر بەسوودە لە خوێندن وتێگەیشتنیاندا.

لەبەر ئەمانەیە کە 'هەگبەی زانین' لەگەڵ ئەوەدا کە ڕوون و کورت و پوخت نوسراوە ئاستی بەرزی ئەکادیمی خۆی پاراستووە.
هەموو باسەکان و ئارگیومێنتەکان و سەرنجەکان لە هەرسێ کتێبەکانی 'هەگبەی زانین'دا؛ گەرچی کورت و پوخت و ڕوون نوسراون، بەڵام ئاستی بەرزی فەلسەفەی ئەکادیمیان پاراستووە و هاوتا و سەردەمن لەگەڵ ئاستی فەلسەفەی زانکۆکانی بەریتانیا و ئەمەریکا و ئەو وڵاتانەی کە بە ئینگلیزی دەدوێن و دەخوێنن و دیبەیت دەکەن لەسەر ڕووی زەویدا. بەپێی هەر یەک لە سێ کتێبەکەی 'هەگبەی زانین' دەکرێت لە ماڵەوە وەک کۆرسێکی فەلسەفە بخوێنرێت. هەرئەمەشە کە مەبەستەکە بەتەواوی دەپێکێت؛ هێنانی دیبەتەکانی ناو زانکۆ بەریتانی وئەمەریکی و کیشوەرانی ئینگلیز زمان دەگەیەنێتە ناو ماڵەکانی کوردستان و زانکۆکانی کوردستانەوە؛ کە ڕووبەرێکی گەورەی سەرزەویە و لەگەڵیدا و گرنگتر لەمە ڕووبەرێکی گرنگی بواری فەلسەفەیە.

زانیاری تایبەت بە کتێبی یەکەم و کتێبی دووەمی 'هەگبەی زانین' کە ئەم یەک دوو هەفتەیە پێکەوە بڵاودەکرێنەوە.

کتێبی یەکەم، تایتڵەکەی ئەمەیە: هەگبەی زانین: کتێبی یەکەم ؛ خوێندنەوەی پیستیمۆلۆجی؛ پیستیمۆلۆجی کلاسیک.
لەم کتێبی یەکەمەی ' هەگبەی زانین' دا؛ ئەو ئارگیومێنتانەی کە هێناومنەتە سەر باسکردن و هەڵسەنگاندن، هەڵبژاردەیەکن لە دیبەیت و سەرنج و پرسیار و باسە فەلسەفیە کلاسیکیەکەی ناو سێ بەشی فەلسەفە: پیستیمۆلۆجی ، لۆجیک و مێتەدۆلۆجی ، فەلسەفەی زانست. زۆربەی ئەو ئارگیومێنتە فەلسەفیانەی کە پەیوەندیان بە زانینەوە هەیە لە فەلسەفەدا لەم کتێبی یەکەمەی 'هەگبەی زانین'ەدا هێنراونەتە سەر باس . کتێبی یەکەمی 'هەگبەی زانین' ە ، دەچێتە خانەی پیستیمۆلۆجی کلاسیکەوە ، تایتڵەکەی واتە ناونیشانەکەی بەم جۆرەیە:

مەبەست لە 'پیستیمۆلۆجی کلاسیک' لەبەر ئەوە نیە ئەم کتێبە خۆی قەتیس کردبێت بە سەردەمی فەلسەفەی یۆنانی دێرینەوە کە بە فەلسەفەی کلاسیک ناودەبرێت. بەڵکوو بە پێچەوانەوە، زیاتر خۆی لەگەڵ فەلسەفەی ئێستا هاوشانکردوە. هەروەهاش خۆی قەتیس نەکردوە بە یەک بەشی فەلسەفەوە بەڵکوو زەمینەکەی لە سێ بەشی فەلسەفەدایە: فەلسەفەی زانست، لۆجیک و مێتەدۆلۆجی، پیستیمۆلۆجی پێکەوە. لەبەر ئەمانە خوێندنەوەیەکی بە چێژ و ڕوون دەبێت، مەبەستی دەرخستنی ئارگیومێنتە چڕ وپڕەکانی فەلسەفەیە و تاووتوێکردنیانە سەبارەت بە 'زانین' لە هەگبەیەکی کورت و پوخت دا.

کتێبی دووەمی هەگبەی زانین، تایتڵەکەی ئەمەیە: هەگبەی زانین: کتێبی دووەم؛ سۆشیال پیستیمۆلۆجی.

بابەتی ئەم کتێبەیان کە کتێبی دووەمی ‘هەگبەی زانین’ە، تێڕوانینێکی جیاوازە بە بەراورد بە کتێبی یەکەمی ئەم پرۆژە نووسینەم. ‘سۆشیال پیستیمۆلۆجی’ بابەتی تێڕوانینی ئەم کتێبەیە سەبارەت بە ‘زانین’، ڕەوتێکی نوێی فەلسەفەیە بە بەراورد بە ڕەوت و بەشەکانیتری فەلسەفە، لە ڕەخنەگرتنی پیستیمۆلۆجی کلاسیک زەمینەی خۆی دروستکردوە، زۆرجاریش وەکو جێگرەوەی پیستیمۆلۆجی کلاسیک دەکەوێتە بەرچاو. کاریگەرییەکان لەسەر دروستبوونی ئەم ڕەوتە گەورە و نوێیە زۆرن، تەنها لە چەند دەیەی ڕابووردودا زەمینەی ئەم ڕەوتە هاتەکایەوە و خۆی وەکو بەشێک لە لێکۆڵینەوەی فەلسەفی سەبارەت بە زانین و تاکی بیرکەرەوە ناساند، تاکی بیرکەرەوەی خستە ناو ژینگەی بەکۆمەڵیبوون و کۆمەڵگەی بیرکەرەوەکان.
لەم کتێبەی دووەمی ‘هەگبەی زانین’دا مەبەستمە: یەکەم هەندێک ئارگیومێنت لە دەرەوەی بواری فەلسەفە، لە ئارگیومێنتەکانی ناو بوارەکانی وەکو سۆسیۆلۆجی و سایکۆلۆجی، ئەوانەیان کە پەیوەندیان بە بابەتی بیرکردنەوەی تاک و کۆمەڵگە هەیە بەڵام مەسەلەی پەرسێپشن و کۆگنێتیڤی دەجوڵێنن و لەبەرئەوەی هەردوو پرسی پەرسێپشن و کۆگنێتیڤ پرسی فەلسەفیشن، دەهێنمە ناو باسەکەوە.
دووەم: هەندێک لە ئارگیومێنتەکانی فەلسەفەی کۆنتینێنتاڵ ئاڕاستەدەکەم لەسەر پرسی زانین، لەبەر پەیوەندیان بە بابەتی ئەم کتێبەوە؛ کە سۆشیال پیستیمۆلۆجیە. واتە ئەم کتیبە تا ڕادەیەک هەندیک بواریتری دەرەوەی فەلسەفە لەگەڵ دوو بەری فەلسەفەدا کۆدەکاتەوە: فەلسەفەی ئەنەلەتیک و فەلسەفەی کۆنتینێنتاڵ.

شەکەتتر لەجادە ... سوهەیلا مۆهەمی

بەخەڵاڵێکدا نووستوم و
دەستم لە پرچی خەونە زیوانەکانتە
قاڵاوەکان قامکم دەکرۆژن

چاوی شەوم قەڵا پووت دەچن
مەگەر زەردەپەڕ ناگاتە من؟
چەندەم بۆ تۆ درێژ
دەڕوا
هەر بێ شۆخی
بەم هەموو تاریکییە
چاوم چلۆن دەتروکێ و دڵم ناوەستێ
ئەلزایمەر
هەڵدەمژێ رووناکی
رووناك کچێك بوو
بەشی برینەکانی
کورت بوو
ملپێچە شینەکەی
بە فەرشی سووری رێگاکەیدا
لە زمانی رەشی دیوارەکاندا
یادەوەری بەرد باراندی
رێگا درێژ دەبێتەوە
چاوم پێ ناکات لە شەقەی باڵی سپێدە
دارستان وەهمێکە
لە بروسکەی قاقای تەوەر
ژنێك بە عادەتی عەسرەکانی
ئاواتێك دەدا لە گزنگی ئێوارە
لە ناوەندی وشە ماندووەکانیدا
لێچ دەخەنە توێڵی ئاو
کچانی شین
ئاوا دەبێ ئاواتەکانیان
لە بێ بڕەی شیعرەکانمدا
خەونی رێبواران بۆ ئاسمان دەبات
ئوتوبووسێکی بەرزەخی
لە کەش و هەوایەکی خوارتر لە
مردن
عادەتەکانمان ئاسایی ئەچێ
لاواز بەشێکە
لە ژیان
وەکوو نیش/تمان
دەبمە مرێچە کۆ دەکەمەوە
زستانەکانی هێلانە

ژمارەی پێڵاوەکانی ئەم ناوە
چەندەم تلیقانەوە
مەمکی بێدەنگی لە دەم
دەنێ خۆم و
زام هەڵدەمژێ
پێستم ئەستوورتر رادێ
پەرستارێك بەخییەکانی لە بیردەچێ
لە تێك سپیایی
ون دەبێ لە حەوشەی خوێنەکانمان
کە تفمان کردەوە
ئێمە جەغزی قاغەی فڕینیین و
هەریمی دووکەڵ
بڕبڕەی زەردی کۆڵبەری،
لاپەڕەکانی سەردەمم
دەستەمۆی خەونە زڕاوەکان
داکەوتین
زیڕەڤانی جوغرافیای چاوەڕوانی
ئۆقرەیەکانی لێ ون کردووم
دڕکی ئازار چاو لە قاچ
دادەگرێ
پەنجەرە لێڵەکانی ئەم ناوە
رکابەری بێ بەرامبەری تراژیدیاکانن
ئەو شەبەقدانەوەی دووری جادەکان
دڵتەنگییەکە هەرمانی
شەکەتتر لە جادە.

سوهەیلا مێهەمی

جادووگەری سیاسی! ... جەلال قادر

(A Taxi Driver’s Series (8

____

لەبەردەم پارکی تاکسییەکانی هوتێلەکە چاوەڕوانی موسافرەکەم دەکرد. زۆرم برسی بوو. ئارەزووی خواردنی سەلاتەکی بە هەنارم دەکرد. بیرم لەوەش دەکردەوە کە لەژیاندا ئاواتم بوو ببم بە چێشتلێنەر. ڕێستورانێکم هەبێت خۆشترین خواردنی تیا بفرۆشم. بە بۆچووونی من چێشتلێنانیش هونەرە.
مرۆڤ ئەگەر ببێت بە پزیشک یان ئەندازیار یان سەرۆک لەدواجار حەز بەچێشتی خۆشدەکات.
بەلام لەبەرئەوەی ڕێستورانش کارێکی ئاسان نییە، هەردەم ترساوم خۆم لەم بزنسە بدەم.
موسافرەکەم دەرگەی کردەوە وناوی خۆی پێوتم. منیش فەرمووم لێکرد.
لە کورسییەکەی تەنیشتمەوە دانیشت. وتی : ڕۆژێکی خۆشە.
+ هەموو ڕۆژەکان خۆشن ئەگەر مرۆڤ دڵی خۆشبێت.
ئەو ناونیشانەی ئەو بەی دەچوو هۆڵەی کۆنفراسی حزبەکان بوو.
+ ئەمڕۆ کونفراسی حزبی هەیە؟
_ نەخێر…فاڵ گرتنەوەمان هەیە..
+ فاڵ دەگریتەوە..
_ بەلێ من ناو لەپی دەست دەخوێنمەوە.
دەستی ڕاستم بۆ درێژکرد و وتم فەرموو…
لەناو جانتاکەی زەڕەبینێکی دەرکرد و لایتێکی لەناو دەستم داو کەوتە خوێندنەوەی:
_ سەرەتا تۆ زۆر برسییتە…
+ بەچی دەزانیت؟
_ کە مرۆڤ برسی بێت پێستەی دەستی دەگۆڕێت، لەبەرئەوەی پێویستی بە ڤیتامیناکان دەبێت…دواجار تۆ کەسێکی ماندووی بە ناچاری کاری تاکسی دەکەیت…بە بڕوای من تۆ دەبوو لە چێشتخانەیەک کار بکەیت…. بەلام هەرگیز ئەم کارەت ئەنجام نەداوە لەبەرئەوەی چێشت لێنان و کابانیت وەک پیشەیەک هەڵنەبژاردوە. هەروات زانیوە ئەگەر ببیت بە مامۆستا باشترە لەوەی ببیت بە کابان…تۆ لە ژیانتا پێچاوپێچ و سەرلێشێوانە ژیاویت..
سەرم سووڕمابوو ئەم موسافرە چۆن دەتوانێت مێشکم بخوێنێتەوە. لێم پرسی : بەڵگەت چییە؟
_ خەتەکانی ناو دەستت خوار و پچڕپچڕن…بەلام ناتوانم هەموو نهێنییەکانی خوێندنەوەی دەستتت بۆ بدرکێنم. کەچی دەتوانم پێت بلێم لە خۆشەویستیا فەشەلت هێناوە…لە ڕووی کۆمەلایەتیا لە پەیوەندییەکان دەترسێیت.
+ ئەوەی تۆ دەیلێیت هەمووی ڕاستە…ئایە دەتوانیت ئایندەش بخوێنیتەوە.

زەڕبینەکەی خستە گیرفانی چاکەتەکەی... بە ساتێك بەدەنگ بوو...
لە بەردەم بەنزیخانەیەک تێپەڕین.
من سەیری گەچی بەنزینەکەم کرد...لە نیوە کەمتر بوو. لە دڵی خۆم وتم : ئێواران هەرزانتر دەبێت...تانکییەکەم پڕ دەکەم.
موسافرە فاڵچییەکە ئاوڕێکی لەمدایەوە و وتی : چاوەڕوانی ئێوارە نرخی بەنزین هەرزانتربێت؟
شۆکی کردم.
+ تۆ شێتم دەکەیت...چۆن ئەم هەموو زانیارییەت کۆکردۆتەوە کە مێشکی مرۆڤ بخوێنیتەوە؟
_ بەو شێوەیە قورس نییە...چاوم لێبوو، کاتێ بەنزیخانەکەت بینی، سەیری نرخی بەنزینت کرد...
تا گەیشتینە بەردەم هۆڵی کۆنفراسەکە بێدەنگ بووم. پاشان ئەم بێدەنگییەم شکاند و لێمپرسی :
ئایە دەچیت ناو لەپی بەرپرسەکان دەخوێنیتەوە؟
_ نەخێر...دەچم ڕاپۆرتی ناو لەپی دەستی تۆ بەوان دەدەم.
+ بۆ چی ناو لەپی دەستی من ئەوەندە گرنگە..
_ ئێوارە سەیری هەواڵەکان بکە بزانە کاندیدەکان باسی چیدەکەن...بە ئەوەی تۆ بچیت دەنگیان بۆ بدەیت.
هەرچەندە من حەز بە دەنگدان و هەڵبژاردن ناکەم چونکە دەزانم بە گەڕانی حزبێک هیچ لە بەرنامە و سیستەمی دەوڵەت ناگۆڕدرێت. بەلام لەبەرئەوەی ئەم موسافرەم وەک سحرباز بوو ناچار ئێوارە لە تەلەفزیۆنەوە گوێم بۆ هەواڵەکان گرت.
لە چاوپێکەوتنەکا یەکێ لە کاندیدەکان دەیگووت : پێویستە ..نرخی بەنزین داگرین...شوفێری تاکسییەکان شەوڕۆژ کاردەکەن بەشێکی زۆری ڕۆژانەکەیان بۆ بەنزین دەچێت. ئەگەر بەنزین هەرزان بێت شوفێرەکان دەتوانن کاژمێری کار کەمتر کەنەوە و کرێ موسافیرەکانیش هەرزانتربێت.
شەو پێشئەوەی بنووم بیرم لەوە دکردەوە کە ئەمجارەیان بچم بۆ دەنگدان...بەلکو ئەمجارەیان کاندیدە نوێکان بتوانن خۆشگوزەرانمان بکەن و بەنزینش هەرزان کەن.

‎ئەرێ ئەو هەمو حەیاوحورمەتەی کە بە پێویستت دەزانی بۆ خۆت وەک سیاسی یەک بە چی فرۆشتت؟

٢٠١٨-٩-٣٠
‎موزەفەر عەبدوڵا

‎گەڕا نەوەی ڕیسوا یی انەی سەرۆکی هاوپەیمانی دیموکراسی و دادپەروەری – دکتۆر بەرھەم ساڵح – بۆ ناو ماڵە گەورەکەی مامی گەورەی ، بە دزی هەمو هاودیدەکانی یەوە، لە ڕۆژەکانی هەفتەی ڕابردودا بوە یەکێک لە ڕوداوە هەرە گەورەو سەرنجڕاکیش و گاڵتەجاری یەکان . ئەم ڕوداوە لە بۆتەی هەراوهوریاو بەڵێنی دۆزنانەو هەرەشەی زمان بڕین ئەوەندەی تر بو بە بەڵگە بۆ سەلماندنی دەنگدانو هەڵپژاردنی
‎. پەرلەمانەکەیان کە گاڵتەجاڕی یە.

ئەم هەواڵە هاویدەکانی بەرھەم سالح و تەنانەت زۆربەی نوسەرە سیاسی و ڕۆشبنبیرەکانیش ، کە لە ڕوانگەی چینایەتیەوە ناڕوانن بۆ کۆمەڵگای کوردستان و دەسەڵاتی سیاسی و کێشەو ململانێکانی، وەک هەورە تریشەی ئاسمانی سامال□ وابوو بۆیانو توشی شۆکی کردن.
‎بە تایبەتی ئەم سەرۆکی هاوپەیمانی یە نوێ یە کە بە پیاوە لیبرالو عاقلەکەی ناو یەکێتی هەژماردەکراو، گوایە زۆر جێگای متمانەی مامی گەورەی بوو، لە قسەکانی چەند ڕۆژ لەمەوبەری هەمیشە جەختی لەوە دەکردەوە کە ئەو لە دژی قۆرغکردنی دەسەڵاتو نادیموکراسی بون و ناعەدلەتی لە دابەشکردنی سەروەتو سامانی ووڵات لە لایەن بنەماڵەوە ، هاتۆتە دەرەوەو دەیەویت لە ڕێگای پێکھێنانی ئەم هاوپەیمانی یە دیموکراسی و دادپەروەریەوە ئەو ئامانجانە بەدی بێنێت.

‎وە چەندین جار لە وەڵامی چاوپێکەوتنەکان و لێدوانەکانیدا جەختی لەوە دەکردەوە کە ئەو خاوەنی حەیاو حورمەتەو هەرگیر بۆ پلەوپایەو پول و سەرمایە ناگەڕێتەوە ناو یەکێتی.
‎بۆیە ئێستا دوای ئەم چاوشارکێ دۆڕاو گاڵتەجاڕی یە هەمو لایەک

هەقێتی لێی بپرسین ئەرێ دکتۆر بەرهەم ئەو هەمو حەیاو حورمەتەی کە بە پێویستت دەزانی بۆ خۆت وەک سیاسی یەک بە چی فرۆشتت…؟!
‎بۆ وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارەو دانی ڕاوبۆچون و هەڵوێستمان لەسەر ئەم پرسە کە بۆتە ڕوداوێکی گەورەو گەرم وا پێویست دەکات چەند ڕاستی یەک رۆشن کەینەوە کە هۆکاری ئەم چاوشارکێ دۆڕاو گاڵتەجاڕی□ یە.

‎بەڕای من بەر لەهەر شتێک هۆکاری س□□ر□کی بۆ ئەم ڕوداوە دەگەڕێتەوە بۆ ناوەڕۆکی جوڵانەوەی کوردایەتی و دەستەوتاقمە چەتەگەری یە خێڵەکی و بنەماڵەیی یە دزو گەندەڵ و سەرکوتگەری یەکان لەم هەلومەرجەی کە سی ساڵە بەردەوامە.
‎ڕاستی یەکەی ئەوەیە کە هەمو ئەو حەیاو حورمەتەی کە سەرانی گەورەو بچوکی ئەم جوڵانەوەیەو دەستەوتاقمەکانی شانازنی پێوە دەکەن لە نزیک بە یەک سەدەی ڕابردودا بەستراوەتەوە بە پلەو پایەو پول و سەرمایەو پاراستنی ئەو بەرژەوەندیانەوە.

‎ئاشتی و ململانێ و شەڕی ئەمانە هیچ کات لە پێناوی ئازادی زۆرینەی جەماوەری ستەملێکراوی کوردستان و مافەکانیان نی یەو نەبوە.
‎هەر بۆیەش پەیڕەو کردنی هەر جۆرە کارو هەڵوێستێک لە دژی یەکترو ملشکاندنی یەکتروپاراستنی بەرژەوەندی یەکانیان لە ڕوی سیاسی و شەخسی یەوە بە ئاسایی دەزانن.
‎هۆکارێکی تر بەندە بەو کێشەو ململانێیانەی ناو یەکیتی یەوە کە دەمێکە هەیە. بە تایبەتی دوای مردنی مامی گەورەیان ، جەلال تالەبانی. ئەم کێشەو ململانێ یە لەسەر ئەو بەرژەوەندی یە ئابوری و سیاسی یانە گ□یشت□ت□ ئ□و □اد□ی□ کەسانی وەک بەرهەم ئەم چاوشارکی دۆڕاو گاڵتەجاڕی یە بکات.
‎هیچ گومان لەوەدانی یە کە یەکێتی وەکو نەوەی یەکەمی جولانەوەی کوردایەتی ،ماوەیەکە گەیشتوتە قۆناغێک تا بە تەواوی یان هەڵوەشیتەوە یان بە کردەوەو فەرمی ببێتە هێزێکی سیاسی خێڵەکی و بنەماڵەیی وەک پارتی .

‎تاڵەبانی باوک تا مرد نەیتوانی ئەم ستراتیژە یەک لا بکاتەوەو ڕاستوخۆ بە بێ قەیدو شەرت بە کردەوەو بە فەرمی هەمو دەسەڵاتی سیاسی و ئابوری و ک□م□□□ایەتی خۆی ڕادەستی خێزان و ک□و بنەماڵەکەی بکات. بۆیە کار گ□یشتە ئەمرۆ دەیان باڵو سەدان لاب□ و پەنجەی بە ئاشکرا تیا دروست بێت.
‎ئیستا ئیتر شەرە لەسەر پلەوپایەو پۆست وپول و سەرمایە.وە هێنانە پێشەوەی مامی بچوک کە قوبادە بۆ یەک لا کردنەوەی ئەو ململانی و

شەڕەیە بە قازانجی باڵادەستی بنەماڵەی تاڵەبانی وەک پارتی و بارزانی .

‎خۆ ئەگەر تا بەستنی کۆنگرەکەیان نینۆکو باڵو لاباڵەکان ببڕنەوە ئەوە ئیتر ئەم شەڕە زۆر هێور دەبیتەوەو مامی بچوک لەسەر عەرشی کورسی پاشایەتی یەکەی مامی گەورە لە دەباشان دادەنیشێت.دوای ئەوە ئیترئەو کۆتا بڕیار دەدات کە کێ و کێ چی و چی هەبێت و نەبێت لە پلەوپاپەو پۆستو پول وسەرمایەیە.
‎هۆکارێکی تر ی دوای ئەمە پەیوەستە بە خودی ئەم سیاسەتمەدارە لیبرالە عەقل غەربی یە کە بەشی زۆری ژیانی لاوێتی لە ووڵاتانی رۆژئاوا، بە تایبەتی بەریتانیا و ئەمریکا بەسەر بردەوە. وەک دەڵێن سەری کردوە بەناو زۆریك ل□ د□□انەکانی دەزگا جاسوسی یەکانی ئەو ووڵاتانە بە تایبەتی ئەمریکا.
‎ئەم سیاسەتمەدارە خاوەن حەیاو حورمەتە هەر لەسەرەتای نەوەتەکانەوە لەگەڵ مامی گەورەیدا زۆر پێویستیان بە یەک بوو . هەر بۆیەش لە پڕێکدا لە ڕواڵەتی سیاسەتمەدارێکی لیبرال و ناوەڕۆک قەومی و خێڵەکی هاتە گۆڕەپانی سیاسی یەوە. بەڵام ئێستا دەرکەوت کە هەمو بیرو کارو کەلتوری سیاسی دونیای لیبرالیزمی لە هەلومەرجی کوردستاندا بەم چاوشارکی دۆڕاو گاڵتەجاری یەوە ببەستێتەوە.

‎هیچ گومان لەوەدا نی یە کە لە سایەی دەسەڵاتی سی ساڵەی چینی لۆمپەن بۆرژوازی و جوڵانەوە کوردایەتی یەکەی و دەستەو تاقمەکانی ناوەرۆکی ئەم سیاسەتمەدارا نە کە دەیانەویت بە پروپاگەندەنی لیبرالیزم و سۆسیال دیموکراسی خەڵک تەفرە بدەن هەر دەردەکەوێت .
‎ لە ڕویەکەوە ئەمەیان لە نەزانی یەوە نی یە بەڵکو لە درک کردنیانەوەیە بە ناوەڕۆکی جوڵانەوەو دەسەڵاتی دەستەو تاقمەکانیان لەم هەلومەرجەدا .
‎چونکە هەروەک چۆن خودی هەمو چینەکە بۆتە لۆمپەن بەهەمان شێواز ڕەوتو باڵەکانی بۆتە لۆمپەن لیبرالو لۆمپەن سۆسیال دیموکرات و…هتد .تەنانەت چەپی کۆن و نەریتی – تقلیدی – سەردەمی دونیای دوجەمسەری کە دەمێکە توشی شۆک و سەرە گیژە بوە، وەک توێژێکی وردە بۆرژوا، بونەتە زوڕنا ژەن و پاشکۆی ئەم چینەو جوڵانەو باڵ و لاباڵ و دەسەڵاتە دزو گەندەڵ و میلیشایی یەکەی .

‎ئاخر کوا لە دونیای سیستەمی دیموکراسی واقعی لیبرالی و سۆسیال دیموکراسی ڕۆژئاوا لە ئەمریکاو ئەوروپاوە تا ئوسترالیا سیاسەتمەدارێک هەبو وەک ئەم سیاسەتمەدارە هەموحەیاو حورمەتی خوی وا بە ئاسانی و ئاشکرا هەڕاج فرۆش بکات تەنها بۆ ئەوەی ببێتە

کاندیدیک بۆ پۆستی سەرۆک کۆمار.پۆستێک کە نەک تاقمە ئیسلامی و تایەفی و قەومی و قەبیلەی یەکانی عەرەب گاڵتەی پێ دەکەن تەنانەت هەمو خەڵکی کوردستان و خودی سەرانی قەومی کورد گاڵتەی پێدەکەن.
ئاخر لە سیستەمی دونیای ڕۆژئاوا کە بینوەتی سیاسەتمەدارێکی لیبرال بە بێ ئاشکرا کردنی جیاوازی فکری و سیاسیەکانی واز لە حزبەکەی بێنێت و حزبێکی ترلە چەند هەفتەو مانگ پێکبێنێت و پاشان بچیتەوە ناو حزبی یەکەم . هاوکات پاشقول لە هاودیدەکانیشی بگرێت.

ئەمە بەس لە پیاوە لیبرال و عەقڵە ڕۆژئاوایی یەکەی ناو دونیای سیاسەتی کوردایەتی ڕودەدات.
جا وەک لە سەرەتاوە ئاماژەمان پێدا ئەمە هەر ئاکامو بەرەنجامی ئەو ململانێ شوم و دواکەوتوە یەیە کە دەیان ساڵە پارتی و یەکێتی وەک باوکو کوڕی جولانەوەی کوردایەتی ئەنجامیان داوە.

لەوەتەی جوڵانەوەی کوردایەتی هەیە ، بە تایبەتی لەو کاتەوە دوو شەق بوە لە نیوەی پەنجاکان بەدواوە بەتە مەلایی و جەلالی، دەیان دیاردەو گەمەی وا کۆمیدی و تراژیدیان تۆمار کردوە کە هەمیشەش خەڵکی کرێکارو زەحمەتیکیش باجەکەیان داوە.
کاتێک ٦٦ و ٧٠ و ٧٥ و ٨٣ و٩٤ و ٩٦ و ٢٠١٦ دەیان و سەدان روداوی تر لەنێوان ئەم مێژوەدا هەبێت و بەشێک بێت لە مێژوی جوڵانەوەی کوردایەتی وتاقمە خێڵەکی وبنەماڵەیی یەکانی ئەوە ئیتر چاوشارکێ دەڵاوە ڕیسواو گاڵتەجاری یەکەی ئەم سیاسەتمەدارە بە حەیاو حورمەتە لیبرالەش دەبێتە ڕودواێکی ناو مێژوویی ئەم جوڵانەوەیە.
بۆیە خەڵکی بە گشتی ، بە تایبەتی هاودیدەکانی ئەم سیاسەتمەدارە بە حەیاو حورمەتە هەقیانە بپرسن ئەری ئەو هەمو حەیاو حورمەتەی کە بە پێویستت دەزانی بە خۆت وەک ئینسانێکی سیاسی بە چی فرۆشتت…؟!

وەڵامەکەشی ڕونو ڕاشکاو هەر ئەوەیە کە بەو کورسی یە لەرزیوەی سەرۆک کۆماری عیراق فرۆشتی کە دەمێکە لە پشتەوە خۆی بە قاچەکانی یەوە هەڵواسیوە.
بەڵام پێویستە ئەم سیاسەتمەدارە بە ڕواڵەت لیبرالەو هەمو سیاسەتمەدارانی تری کوردایەتی باش بزانن کە لە کۆمەڵگای چینایەتی کوردستانداو بونی بەرەی ئازادیخوازی و یەکسانیخوازی دا هەر زوو لە ناوەڕۆکی سیاسەتو کردەوەو بانگشەکانیان تێدەگەن وهەمیشە دەیان دەدەنە بەر ڕەخنەو ناڕەزایەتی و ڕیسوایان دەکەن.
جا پێویستە ئەم ڕوداوە گاڵتەجاڕییەش ببێتە بەڵگەو ئەزمونێکی تر تا جەماوەری ئازادیخواز بەشداری گاڵتەجاری هەڵبژاردنی بەناو

پەرلەمانەکەیان نەکەن و هەمو سیاسەتو کارو کردەوەو هەڵویستەکانیان ڕیسوا
‎بکەن.
. . .

تێبینی :
ئەم نوسینە لە ژمارە ٣٧ بڵاوکراوەی بۆ پێشەوەدا بڵاوکراوەتەوە

رۆژنامەگەریا دەڤەرا بەهدینان ... ئاری زێندینی

زۆر جاران یان زۆر ووتار دەنووسرێت یان دەبینرێت و بینراوە بە شێوەی بابەتی نانووسرێت چەمك و پەیامی گشتی تەواو نادات بە دەستەوە بەتایبەت ئەو باس و بابەتانەی پێزانیارییینە و مێژوون جا بابەتی ئەدەب یا رۆژنامەگەری یا شیعر یا هونەر بە گشتی کە سووچی نووسەرانە لەبەر نەبوونی زانیاری و فەرامۆشی و کاری سەرپێی و یانیش هەندێك جار تەمبوڵیش رۆلی هەیە لە کارەکانیان ! ئەگەر نا بەرهەم و بابەتێك هی میللەتی خۆت بێت نابێت پێی نەزانی یان فەرامۆشی بکەیت یان تەمبەڵی بکەیت, نوسەرورۆشنبیر دەبێت هەموو کەلێن و قوژبنی مێژووی میللەتی خۆی بزانێ و شارەزا بێت تا دوا هەناسە دواتر گوناحی نییە! چونکە جار هەیە لەبەر بێ ئاگایی نووسەر جۆرێك لە بزربوون و سەرلێشوان و شێواندنی مێژووی میللەتەکەمان لای خەمخۆران و خوێنەران و نەوەی داهاتوو دەبینرێت, بۆ نموونە گەر ئێستا باسی رۆژنامەگەری کوردی بکرێت زیاتر سترێس و لێد لەسەر باشوری کوردستان و رۆژهەڵاتی کوردستانە بە شێوەیەکی کەمتر باسی کوردستانی باکور دەکرێت ئەمەش بە بۆچوونی من لە بەر نەبوونی زانیاری و نا شارەزایی هەندێکەکیش لەبەر تەمبەڵی.

لێرەدا کتێبێك بەنموونە دەهێنمەوە کە پێزانیاریە بۆ مێژوویی رۆژنامەگەری کوردی چونکە مێژوو هی یەك کەس و هی یەك سەردەم نییە

بەڵکو کەلتوورو مێژوویی میللەتە ئەویش کتێبی (ڕۆژنامەگەریا دەڤەرا بە هدینان لە 1950 تا 2005) لە نووسینی (وەسفی حەسەن ڕدێنی) کە لە ساڵی (2006) لە هەولێر چاپکراوە, ئەم بەرهەمە پڕ زانیاریە بۆ مێژوویی ڕۆژنامەگەری کوردی (115) سەدوپانزدە ڕۆژنامەوگۆڤاروبەلاڤۆك دەبینرێت و بڵاوکراوەتەوە کەلە دەڤەری بادینان لە (دهۆك و ئامێدی وزاخۆ و ئاکرێ) کە نووسەران و ڕۆشنبیرانی ئەم دەڤەرە دەستێکی باڵایان بینیوە بۆ خزمەتی بواری ڕۆژنامەگەری کوردی ڕۆشنبیری لەم دەڤەرە بۆیە پێویستە نووسەران ورۆشنبیران و خوێنەران لە دوورونزیك ئاگاداری ئەم بەرهەمە بن بۆ زیاتر شارەزابوون و پێزانیاری بۆ بابەت و بەرهەمەکانیان هەر چ نەبێت ئاگاداری ئەم بەرهەمە بن. هەندێك نموونە لە ڕۆژنامەوگۆڤاروبەلاڤۆکانەی کەلەم کتێبە پیشاندراوەو بڵاوبۆتەوە وەك (ئکرێ , بیاڤ , دەنگێ کوردستان , رەوشەن , چیا , هێڤی , لاوان , بەهدینان , خابوور , بۆتان , خالخالۆك, نەورۆز , ڕاستەڕێ , چەپەر , لالش , مەتین , پەیڤ , پەیڤ , ئەڤرۆ , ڤینا نو , چریسك و نوو ژین , زاخۆ , چەندانیتر).

من، مانگایێکی تۆنیام… کتێبێکی نوێی شاعیر و وەرگێڕ خاتوو شنە نووری

کتێبێکی نوێی شاعیر و وەرگێڕ خاتوو “شنە نووری”یە و لە لایەن ماڵی وەفاییەوە چاپ و بڵاو دەکرێتەوە.. ئەم کتێبە کۆی ئەو شیعرە ورد و مرۆڤانانەن کە لەمساڵانەدا شنە نووسیوێتی و لەم کتێبەدا بڵاو کراوەتەوە…

پێشەکی ئەم کتێبە: شێرزاد حەسەن، نوسیوێتی و تیایدا دەربارەی ئەم شیعرانە دەڵێ:

تووڕەبوونی «شنە» هەرگیز بۆ تەنها هی خۆی نییە، لە شیعر و داستان و ڕۆمان و چیرۆک و شانۆدا ئەوەی دەدوێت بۆ تەنها خودی نووسەر و شاعیر نییە، بەڵکوو ئەم نوێنەر و دەمڕاست و زمانحاڵی هاوڕەگەز و

هاوتەمەن و هاودەردەکانی نەوەی خۆیەتی کە لە هەمان جوگرافیادا کۆ بوونەتەوە.
ئەم شیعرانە خەون-ئامێزن، دنەمان دەدەن و دەمانوروژێنن، پەڕەی دڵ و ڕۆح دەکڕێنن و غەمگینمان دەکەن، لەژێر پەردەیەکی تەنکەوە چەشنێک لە هاواری ئیرۆتیکییانە و سۆزیارانە لێمانەوە دیارە، کە پتر ئیرۆتێکی کوژراوە، کە بە دیوی ئەودیودا داوایەکی شەرمنانەی لە خۆ گرتووە کە ئەو ئیرۆتیکایە شایستەی زیندووکردنەوەیە، بە گشتی شیعری هەر حەوت کێشوەرەکە یان ستایشێکی ئاهەنگسازانەی ئیرۆتیکایە و هەلگوتنە بە جوانی و خۆشەویستی «ئیرۆس»، یانیش لاوانەوە و شیوەنە بۆ مەرگی ئیرۆتیکا و کوشتنی ئیرۆس و زاڵبوونی «تاناتۆس»: خوداوەندی مەرگ. سەرباری ئەم ئاوازە غەمهێنەی کە لە هەندێک لە شیعرەکانیدا گوێبیستی دەبین، هاوکاتیش شنە شاعیرێکی درەوەشاوە و رۆشن و شادومانە، پڕ لە رۆناهی و پڕشنگە و ئاهەنگساز و سروشتپەرستە و ستایشی ئەو جوانییە کێوی□ دەکات کە لە چواردەوری خۆی هەستی پێدەکات، شاراوە و بزرە و کەسانێکی کەم خۆی ئاسا دەیبینن، بەڵام ئەم قرچۆک و دەستگرەوە و چاونووقاو نییە، بەڵکو تا ئەوپەڕی مەستبوون و شەیدایی بانگمان دەکات کە دەگەڵ ئەودا سەرمەست و سەرگەرمی ئەو هەموو جوانییە بین کە ئەرک و رەنجی بێهوودە وای کردووە بێباک بین و نابینا بین بەرامبەر بە جوانی پەنهان.

ئەم کتێبە بەم زوانە لەماڵی وەفایی بڵاودەکرێتەوە

مەرگ.. هێندە ناشیرین نیە !! …
شیعر : مەولود ئیبراهیم حەسەن

بەماڵی خۆم ناکەومەوە
ئەو شەقامەی دەچیتەوە گەڕەکی ئێمە
لە سەر نەخشە نەماوە.
ژمارەی درەختی موبای□□کانم
لێ تێکەڵ بووەو
کێوی(ئیمەیل)ەکەم

ناکەوێتەوە بەرچاوم،
(پاسۆرد)ەکەم..
بەستوویەتی
هیچ ڕێگایەک
ناچیتەوە ماڵی
(فەیسبوک)ەکەم.
ئەو نامانەی دەیاننێرم
دەڵێ □ تەنیا لە کاتی تەنگەتاوی دا !!)
ژیان هێندە شڵۆغە ڕێم نیە بڕۆم
کەسێ نیە بەلەد بێت !
ئەو دەنگانەی دەیانبیسم
بۆم شیناکرێنەوە.
(مووی هه ر(ئەسپێ)ک دەسوتێنم
هاژە ی باڵێ هاتنیان لە ئاسمانەوە نایەت .
هه ر(ئەنگوستیلە)یەک بادەدەم
گرمەی(دێو)ێک ناڵێ:لە خزمەتم !
هه ر(کڵاو)ێک لەسەر دەنێم ،
بزرنابم !!
بەماڵێ خۆم ناکەومەوە ،
گەڕەکەکان
چەند لە یەک دەچن ،
شارەکان
چەند لە یەک دەچن ،
ئەستێرەکان
چەند لە یەک دەچن !
شەو بەڕۆژ ئاوسە
ڕۆژ بە شەو.
کات..
تام و بۆن و ڕەنگی لەدەست داوە.
من کەی و لە کوێندەرەوە هاتووم ؟
بۆچی و بەرەو کوێندەر دەڕۆم ؟
ڕابردووم نەماوە
ئێستام ناناسمەوە
داهاتووم
لەوە ناچێ بێت !
شەقامەکانی ئەم ژیانە
چەند بێ هێمان

جەستەم (دارە بزمار)انە
برینم هه مووی دووبەدەرە
ئەو برینانە ئازارم نادەن
ئەو تیرانەی لەدوورەوە دێن
زۆر بە ژانن
هیچ(ئۆف)ێک
نابێ بە(کۆد)ی
کردنەوەی دەرگای هیچ ئەشکەوتێک
کە (دوڕ)ی ئومێدی تێدا پەنهانە .
چراکەی ڕۆژم ناسوتێ
شەو هه ناسەی لە ژیان بڕیوە
ئەستێرە لە سووڕ کەوتووە
ساڵ بێ وەرزە
بەری هیچ درەختێک پێ ناگات
تاریکی بە چەقۆ کووز کووزکە
زەمەن لە زەمەن بوون کەوتووە
چ سەرو سیمایەکی پەیداکردووە مر□ق!
گلۆپی هه موو یاساکان کوژاونەتەوە
(گۆدۆ) بە تەمای هاتن نیە
کەس نە ماوە چاوە ڕێی بکا`ت!
ئەوەی ئەستەمە
مردن نیە ،
نەمانی هێماکانی ژیانە
لە شەقامەکانی مەرگ
بوون دۆزەخە
نەبوون بە هه شت
لە نێو ئەم نە بوونی ژینە
بە هه شتێکم دۆزیوەتەوە
بەهه شت چ غەریبستانێکە
ژیان تێیدا زۆر ئەستەمە .
دەتانبێنم فریشتەکانی ئازار
هه ربەرگێک لە بەرکەن
بە هه رزمانێک بدوێن
لە هه ر دەم و
لە هه رلایەوکەوە بێن،
من بە ئازارەکانم دەتانناسمەوە .
روحم جێ قامچی ئێوەی بەسەرەو□ یە

جەستەم نا ..
ئەوەی ئازارم دەدات
مردن نیە
برینەکانی جەستە نیە
ئەو تیرانەن کە بەرەو روحم دێن.
هه موو بەیانیەک من ناگەمە (زانکۆ)
هه موو ئێوارەیەک بە(ماڵ) ناکەومەوە !
چرایەکم دەست کەوتووە
ڕوناکیەکەی دەخەمە باخەڵم
لە جیاتی(گلگامش)
(گیای نەمریی) دە گەێنمە شاری (ئورووک) .
نهێنی مانەوەم دۆزیوەتەوە
مەرگی(ئەنکیدۆ)ی روحی خۆم دیوە
دەمیکە کرم لە لوتم دێتە دەرەوە
مەرگ هێندە ناشێرین نیە
کە گلگامش باسی دەکات .
جوانیەکانی ژیان
لە دەمی ژنە مە یفرۆشەکە ببیسە،
ئەوەی نەمریی بەدەست هێنا
(ماری گیاخۆر) نەبوو
ئازارەکانی من بوون.
(ئەشتار) تەواوی ژین
من لە(بندونیایێ) بەند دەکات ،
هیچ (نەورۆزو سەرەساڵ)ێکم نیە
بۆ ڕزگار بوون !
ئەو چرایە نەبوایە لە نێو دڵ
من زەمانێک بوو کوژابوومەوە،
هۆکانی نەمریی
ئازارەکانی منن
نەک گیای ژێر دەریا
ئەوە ئاوازی شمشاڵی ئەشقە
سرە بە مەڕەکان دەگرێ
بۆ سەرکەوتن بە(پەیژەی مەرگ)
(کراسی ئاسودەیی) ..منی لە بەرکردووە
ڕەشەبا دەستی پێی ناگا
من نهێنی ژیانم دۆزیەوە
ئاوی ژیان…نا

نەمریی ئەوە نەبوو
گلگامش بەدوای دا دەگەڕا،
ژیان ئەوە بوو(ژنە مەیفرۆش)ەکە باسی دەکرد .
نەمریی ئەوە بوو(میرمح)
نەچێتە سەر (گرێ هه ی ها یێ)
ژیان ئەوە بوو میرمح
هه ر(سێ سێو)ە کە ببەخشێ
من تەنیا سێوێکم بەدەستەوە ماوە
ئاسودەیی ئەو□ یە
ئەو سێوە ش ببەخشم .
بۆنی کەس وکارو ماڵ و شارو وڵاتی خۆم دەکەم
پێویستە بەسەر
گردی هه ی ها یێ کەوم
بێ کەس وکار
بەهه شت ئیتر تامی نەما
پێویست بە خۆکوشتن ناکات
ساڵا نێکە بڕیاری مەرگمان دراوە
بڕیاری جاری دووەم !
ئیتر جەستەم گوڵڵە نایبڕێ
(کراسی ئاسودەیی).. منی لە بەرکردووە .
(سیزیف) ئێستا شاخ دێنێتە ژێربەردەکە
(دۆنکیشۆت) شەڕی با ناکات و
ڕاکشاوە سەری بە شمشێرە ئەلماسەکەی کردووە
(نیقاپۆش) ئێستاش
کەس نیە جلەوی ئەسپەکەی بۆ بگرێ !
سەرێک هێژای تاج بێت ،
ئەوە سەری (مەستوورە)یە .
(ئەحمەد پاشا ..)
لە (گەرماو)ە جوانەکەی (عەبدال خان)..
دڵی پڕبوو لە ترس !!
تۆپەکانی (وەستا ڕەجەب)..
بە فرمانی پاشای گەورە
ڕوویان لە هه رچوار کەنارە،
هه وارێ کوردان دوورە ، ترک خائینە..
لە(هه ڵەبجە) ژەهر ڕشێنە
لە گەرمیان منداڵ چاندنە ..
لە(شنگال) چەقۆ بە ملان ڕاناگات ،

لە (کۆبانی) ب□ر□قانی .. بە کەلەخانە !
لە (سنە) پەت خوێنی لیدەتکێ ،
لە (ڕۆبۆسکی) شەهید قەتارەی بەستووە .
(ئەژدیها) بەری ئاوی گرتووە لە عەفرین ،
لە دوورەوە چرایەک کز دەسوتێ
دەنگێک هه تا دێ نزیک دەبیتەوە
هه واڵی گەیشتنی (هه واڵ) بەڕێوەیە !!

پەراوێزی هه ندێک ناوو وشە :
– گرێ هه ی هایێ: گردی هه ی هایێ ئەوگردەیە لەنیو ئەو بە هه شتە دایە کەمیرمح پاڵەوانی گەڕان بەدوای نەمریدا لە ئەفسانەیەکی برا ئیزەدیەکان پاش گەڕانیکی زۆر بەدەستی دێنێ و لەم بە هه شتە هه رچی دڵ بیخوازێ هه یە و دەتوانێ بیکاو بیخوا ،بەڵام تەنیا نابێ سەر ئەم گردە بکەوێ! دواجار سەر ئەم گردە دەکەوێ، گرد لە خۆوە بەرز دەبێتەوە ..هێندە بەرز دەبێتەوە ، پاش هه زاران ساڵ و لە دووری هه زاران کیلۆمەتر بۆنی کەس و کاری دەکاو ماڵ و شارو وڵاتی خۆی دەبینێ وغەریبی هه ڵدەستێ و بە هه
– شت بە جیدێلی و دەگەڕێتەو ئەو وڵات و شارو ماڵەی کە کەس نایناسێتەوە .
– موو و ئەسپ : لە زۆر لە ئەفسانە کوردیەکان لە پاداشتی چاکەیەک کە پاڵەوان لە گەڵ ئەسپی باڵداروسەر مر□ق د□یکات ، سێ داوە موو دەدات بە پاڵەوان و لە کاتی تەنگانە پاڵەوان مووەکان دەسوتێنێ و ئەویش دەس بەچێ دەگەنە هاواری .
-ئەنگوستیلە : ئەمەش هه ردیاری دێوە و لە کاتی پێویست پاڵەوان بایدەداو دێو یەکسەر دەگاتە لای و دەڵێ : فەرموو لە خزمەتم.
-ک□او: ..م□ب□ست ک□اوی س□خر□ جن□ ، ئ□و کڵاوە بە پیی ئەفسانەکان هه رک□س□ک بیکات□ س□ر ک□س نایبین□
-دار□ بزماران :ل□کورد□واری ز□ر داری پیر□زهه ن و ب□ ب□وای خ□لک مرازان ئادا د□ک□ن ، ز□رتر کج و کو□ی گ□نج ب□ ژن ه□نان و شوکردن بزماریک لە دارەکە دەکوتن و چاوڕێی کرانەوەی بەخت دەکەن، لە زۆر ناوچەی کوردستان ئەم جۆرە دارانە هه ن و بزمارڕێژکراون .
-ئ□ف : ل□ ئ□فسان□ی کوردیش هه ند□ک وش□ هه ن ه□زی کاری گ□ریان هه ی□و ل□ کاتی گوتنیان کاردان□و□ □وو د□د□ن ، و□ک ئ□و□ی پا□□وان دەڵی : ئۆف . لە پر دێویک پەیدا دەبیت و دەڵی : ئەمرکە . هێندە هه یە ئەمە لە خۆڕا ڕوودەدات
گۆدۆ :پاڵەوانی گرنگترین شانۆگەری (سامۆئیل بێکت)ە و هێمای چاو□□وانی کە سێکە کە نایەت .

.گیایی نەمریی گلگامش، : ئەو گیایەبوو گلگامش لە ژێر دەریا هێنای
و دەیوێست لە شاری ئۆرووک بیچێنێ و هه موو خەلکی ئۆرووک بیخون و
نەمر ببن .گلگامس پاشا پاڵەوانیکی دوولە سێ بەش خوداوەندبوو لە
هه زارەی سێیەمی پێش زاین حاکمی شاری ئورووک بوو.
پەیژەی مەرگ : لە چێرۆک و بەسەر هاتێکی کوردەواریداولە ئاشق
بوونی کوڕە شوان بە کچی ئاغاکەی ، شوانە هونەرمەندێکی شمشاڵ ژەنی
وای لیدەردەچێ ، کە دەتوانی بە شمشاڵ قسە لە گەڵ مەڕەکانی بکات و
بۆ هه موو ڕادان و لە وەڕاندن و خڕکردنەوەیەک شمساڵ بەکاربێنێ .
دواجار ئاغا کچەکەی نادات بە شوان و داوی لێدەکات بە شمشاڵ
مەڕەکانی سەر کۆشکی چەند قاتە بخات ..شوانە بە ئەشقەوە شمشاڵ
دەژەنێ و بانگی مەڕەکان دەکات بۆ سەر بان و سەر پەیژەی دار بکەون
مەڕەکان یەک یەک سەرە دەگرن و سەر پەیژەدەکەون بەرەو شوانەی!
ئاشق ..لەوڵاوە ئاغا پایەی چروکی لە پەیژەکە قایم کردووە هه
رمەڕێک دەگاتە پەیژە چروکەکە بەردەبێتەوەو دەکەویتە بنی دۆلە کە
..کە شوانە سەیردەکات هیچ مەڕێک ناگاتە لای ئەو سەرسام دەبێت ،
ئاغا پێی دەڵی نەتتوانی مەڕەکان بانگ بکەیتە لای خۆت .شوانە کە
سەیردەکات مەڕەکان هه موو کەوتوونەتە نیو دۆڵەکەو مردوون..ئەوێش
لە وبانە خۆ هه ڵدەدێرێ و دەمرێ کە کچە ش ئەمە دەبینێ ئەوێش خۆ
هه ڵداوێتە نێو دۆڵەکەو دەگاتە شوانەی ئاشق و هونەرمەند و ئەوێش
وەک ئەوان دەمرێ . ،
-ئەنکیدۆ : ئەو کێویە بوو خوداوەندانی سۆمەر بۆ نەدیمیی گلگامش
ئەفراندیان و دواجار بوون بە برای گیای بە گیانی .
-ماری گیاخ□ر : ئ□و مار□ بوو ..ئ□و گیای□ی خوارد ک□ گلگامش ب□
ز□حم□تی ز□ر ل□ ژێر دەریا هێنابووی ، باو□□ وای□ ک□ مار ب□
خواردنی ئەم گیایە نەمریی بەدەس هێناوە .
-ئەشتار،عەشتار : خوداوەندی ژن ودەسە ڵاتدارو ئاشق بە دەمموزی،
لە داستانی –دەمموزی و ئەشتار-سۆمەریدا.
-بن دنیایێ: جیهانی ژێرەوە لە ئەفسانە سۆمەریەکان ، ئەو جیهانەیە
کە دەمموزی شەش مانگ تێدا دەس بە سەرە .
-ن□ورۆزو سەری سا□ :□□ژی هاتن□ د□ر□و□ی د□مموزی ل□ جیهانی
ژیر□و□و بن دنیای□ د□کات□ □□ژی□ک□می س□ری سا□ی س□م□ری و د□کات□
ڕۆژی نەورۆزی ئێمە . هه ر ئەمەشە کە·(مەلای جزیری) لە شیعرێکدا
دەفەرمووێ : نەورۆزو سەری سالێ دلا .
کراسی ئاسودەیی : شیعرێکی دی ئێمەیە و هه رلە فەیسبوکەکەم بڵاو
بووە تەوە .
ژنە مەیفرۆش : ئەوژنەبوو کە گلگامش لە ڕێگای گەڕان بە دوای گیای
نەمریدا توشی بوو، لە مە یخانەیەکدا کاری دەکرد، کە زانی گلگامش

بەدوای گیایی نەمریدا د□گ□□ ، زانی کارێکی بێهودەدەکات کەوتە ئامۆژگاری کردنی و گوتی : گلگامش بڕۆ دەست بە سەری منداڵە کەت دابینەو دەستی ژنە خۆشەویستەکەت بگرە بەختیاری لە وێندەرە .

-س□ س□و : ئ□و س□وان□ بوون ل□ ب□ هه شتی پ□ریان دایان ب□(میر مح) ب□ ئ□و□ی هه تا ئ□و س□وان□ی لاب□ ن□ مر□ ، ب□□ام : میرمح ب□ س□زی مر□ق بوون دواجار هه رسێ سێو د□د□□ن□ و دەمرێ .

-سیزیف : سیسیفۆس بە پێی ئەفسانە ئەغریقیەکان یەکێ لە پیاوە هه رە فێلبازەکان بوو، توانی خوداوەندی مردن ثاناتۆس لە خشتە بەرێ ، بەم هۆیە خوداوەندی گەورە زیوس لێی توڕە بوو ، بەوە سزای دا کە بەردێکی گەورە بگە ێینێتە سەر لوتکە ، هه موو جارێک کە بەردەکەی دەگەیاندە نزیک لوتکە بەرد غلۆردەبووەوە..بە هوی بەردەوامی ئەم هێنان و بردنە بووە هێمای عەزابدانی هه میشەیی .

– دۆنکیشۆت :پیاوێکی لەڕو لاوازی تەمەن پەنجا ساڵەیە، بە هۆی خوێندنەوەی زۆر ژنی نە هێناوە و بەزۆریش کتێبی سوارچاکان دە خوێێتەوە و دەیەوێ ڕۆژگاری ئەوان بژێنیتەوە ، لەسەدەی شانزە دا دەژێ و لە ئەسپانیا ،لەخۆی دەگۆڕێ و خودە دەکاتە سەرو زرێ دەپۆشێ و ئەسپیکی لەڕ پەیدا دەکات و کۆنە شمشیرێکی ژەنگاوی باوانی دەگرێتە دەست و دەچیتە شەڕی – ئاشی با – یان .دەیەوێ یارمەتی هه ژارو هه تیوان بدات .ئێستا ئەو پیاوە نموونەی پاڵەوانی خەیاڵ پڵاوی لە واقیع دابڕاوە .

-نیقاپ□ش ؛ ژن□ پا□□وان□کی ن□و ئ□فسان□ی کوردی□و ب□ دوای پیاو□کدا د□گ□□□ ک□ ل□ ب□رد□می ئ□شک□وت جل□وی ئ□سپ□ک□ی ب□ بگر□ و ئەویش بچێتە شەڕێ دیوان و تۆڵەی براکەی لە چل دێوان بکاتەوە .

-م□ستوور□ : ژن□ شاعیرو م□ژوونووسی کورد□ م□ستوور□ ، ژن□ک□ ل□ ما□باتی ئ□رد□لانی□کان□و ز□ر□ش ل□هاتوو□ ، ل□ ش□عر□کدا باسی خ□ی د□کات ودەنووسێ : ئەو سەرەی هیژای تاجە .

– ئەحمەد پاشای عوسمانی – گەرماو –عەبدال خان :ئەحمەد پاشای عوسمانی لە ساڵی ١٦٠٥ دا سەردانی شاری بەدلیس دەکات کە عەبدال خانی کورد تێدا حاکم دەبێت ، لەو سەردانە عەبداڵ خان پیشوازیەکی شاهانە لە ئەحمەدپاشا دەکات و شارە پیشکەوتووەکەی خۆی پیشان دەدات ، یەکێ لە و پێشکەوتنانە گەرمای بەدلیس دەبیت ، ئەحمەد پاشا کە گەرماوە کە دەبینێ سەرسام دەبێت و دەست بۆ ئاسمان هه ڵدەبڕی و دپاڕیتەوە و دەڵێ : خودایە گەرماوێکی ئاوا لە ئەستە مبۆل هه بوایە چی دەبوو !!؟ دواجار ئەحمەد پاشا نە چوو گەرماوێکی ئاوا لە ئەستەمبۆڵ دروست بکات لەشکری هێنا و شارەکەی وێران کرد !!

– تۆپ – وەستا ڕەجەب : پاشای ڕەواندز پاشای گەورە کە بەتەمای

دروستکردنی دەوڵەتی کوردستان بوو، لەگەڵ محەمەد عەلی پاشای میسر ڕێککەوت بوو بەئەم مەبەستە ، هه ربۆیە دەیزانی پێویستی بە لەشکری بە هێزو چەکدار دەبێت بۆ ئەم مەبەستە وەستا ڕەجەبی هەناو چەکی پی دروستکرد ..ئەستاش ئەو تەپانە نمونەیان ماوە لە رواندزو لە بەغدا .

– هه لەبجە و شنگال وکەبانە و سنە: شارو دێی هه رچوار ئاڵی کوردستانن و هەمای شارو دێی غەدر لەکراوو وێرانکراون بەدست داگیر کەران و کارەساتی گەورە ی تێیاندا رووی داوە.

-ئەژدیها : لە ئەفسانە کوردیەکان زۆر جار ئەژدیها بەری ئاو لە شارێک دەگرێ و ئاو بەرنادات و هه ر ڕۆژەی دەبێ کچێکی جوان و ئازاوە بە سنیەک خواردنی زەرەوە ی بۆ بەرن ،..ئەوسا کەمێک ئاو بەردەدات ، تادواجار پاڵەوانی چیرۆکە ئەفسانەییەکە دەیکوژێ .

هه ولیر -۹/۲۰۱۸

فیلمە سینەماییەکانی پێشبڕکەی سەرەکی سێیەمین فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی سلێمانی دیاریکران

مەنسوور جیهانی

فیلمە سینەماییەکانی بەشی پێشبڕکەی سەرەکی “سینەمای جیهان” واتە بەرهەمە نەونەوتەوەیی و نێتەوەییەکانی سێیەمین فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی دیاریکران.

ناوی 16 فیلمی بەندی سینەمایی بەشی پێشبڕکەی سەرەکی “سینەمای جیهان” واتە بەرهەمە نەونەوتەوەیی و نێتەوەییەکان لە سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی Slemani دیاریکران، کە بریتین لە: فیلمی سینەمایی “سێ رخ” واتە “سێ سیما” Three Faces لە دەرهێنانی “جەعفەر پەناهی” Jafar Panahi لە وڵاتی ئێران،

فیلمی سینەمایی “بدون تاریخ، بدون امزا” واتە “بێ مێژوو، بێ واژۆ” No Date, No Sign لە دەرهێنانی “وەحید جەلیلوەند” Vahid Jalilvand لە وڵاتی ئێران، فیلمی سینەمایی “گوڵ نسا” GOLNESA لە دەرهێنانی “سەتار چەمەنی گوڵ” Sattar Chamani Gol لە وڵاتی ئێران، فیلمی سینەمایی “ئەوپەڕی هەورەکان” Beyond The Clouds لە دەرهێنانی “مەجید مەجیدی” Majid Majidi لە وڵاتی هیندستان، فیلمی سینەمایی “دزەکانی دووکان” Shoplifters لە دەرهێنانی “هیرۆکازۆ کورئیدا” Hirokazu Kore-eda لە وڵاتی ژاپۆن، فیلمی سینەمایی “داری هەرمێی وەحشییەکە” The Wild Pear Tree لە دەرهێنانی “نووری بیلگە جەیلان” Nuri Bilge Ceylan لە وڵاتی تورکیا، فیلمی سینەمایی “ماگ” MUG لە دەرهێنانی “ماڵگورزاتا سزوموسکا” Małgorzata Szumowska لە وڵاتی پۆڵەندا، فیلمی سینەمایی “خراپی پۆکی تۆکیۆ” BAD POETRY TOKYO لە دەرهێنانی “ئانشول چەوهان” Anshul Chauhan لە وڵاتی ژاپۆن، فیلمی سینەمایی “سێ چوارەم” 3/4 لە دەرهێنانی “ایلیان موتیف” Ilian Metev لە وڵاتی هەنگاریا، فیلمی سینەمایی “وەرگێڕ” THE INTERPRETER لە دەرهێنانی “مارتین شولیک” Martin Šulík بەرهەمی هاوبەشی وڵاتانی ئسلۆڤاکیا، کۆماری چیک و ئوستوڕاڵیا، فیلمی سینەمایی “هەتاو” THE SOWER لە دەرهێنانی “مارینێ فرانسیس” Marine Francen لە وڵاتی فەڕەنسا، فیلمی سینەمایی “ژیانی بێوێنەی نەدا کدیک” The Chaotic Life of Nada Kadic لە دەرهێنانی “مارتا هرنایز پیدال” Marta Hernaiz Pidal لە وڵاتی ئەڵمانیا، فیلمی سینەمایی “شیری بەبر” TIGER MILK لە دەرهێنانی “ئوتە ویلەند” Ute Wieland لە وڵاتی ئەڵمانیا، فیلمی سینەمایی “یەکێک لەم ڕۆژانە” ONE OF THESE DAYS لە دەرهێنانی “نەدیم تابێت” Nadim Tabet لە وڵاتی لوبنان، فیلمی سینەمایی “14 تەرمە” July 14 لە دەرهێنانی “هاشم ئایدەمیر” Hashim Aydemir لە وڵاتی تورکیا و هەروەها فیلمی سینەمایی “کچانی هەتاو” Girls of the Sun لە دەرهێنانی “ئەڤا هەسەن” Eva Husson لە وڵاتی فەڕەنسا.

سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لە لایەن کۆمپانیای سنەمایی “مەستی فیلم” بە بەڕێوەبەرایەتی “فوئاد جەلال” بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی،
“مەلا بەختیار” سەرۆکی بەشی پشتیوانی ئەم فێستیڤاڵە و لە کەسایەتییە بەرچاوە سیاسییەکانی هەرێمی کوردستان، “دانەر عومەر فارس” بەڕێوەبەری هونەریی و “لینا ڕەزا” بەڕێوەبەریی بەرنامەدانانی فێستیڤاڵ و هەروەها بە یارمەتی “نێچیرڤان بارزانی”

سەرۆک وەزیرانی حکوومەتی هەرێمی کوردستان، وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوانی هەرێمی کوردستان و دایرەی گشتیی ڕۆشنبیری و لاوانی پاریزگای سلێمانی و بە نمایشی کۆمەڵێک فیلم لە سینەماکارانی وڵاتانی جۆراوجۆری جیهان، لەوانە: بەرهەمی ساڵەکانی 2017 و 2018 لە دوو بەشی پێشبڕکێی “سینەمای جیهان” (نێودەوڵەتی) لەوانە: بەرهەمە بڵیندە سینەمایی و کورتە فیلمەکانی دیکۆمێنتاریی، ئەنیمەیشن و ئەزموونی و بەشی پێشبڕکێی “سینەمای کوردی” لەوانە: بەرهەمە بڵیندە سینەمایی و کورتە فیلمەکانی دیکۆمێنتاریی، ئەنیمەیشن و ئەزموونی و هەروەها کردنەوەی ڤۆرکشۆپی پسپۆڕانەی سینەمایی و چەندین کۆڕ و کۆبوونەوەی پسپۆڕانە لە ڕۆژانی 10 تا 16ی ئۆکتۆبەری 2018 لە 5 هۆڵی “سیتی سینەما”، سینەما “سالم” و تەلاری “هونەر” لە شاری سلێمانی لە هەرێمی کوردستان بەڕێوەدەچێت.

لە لایەن ئەندامانی لێژنەی دادوەرانی ئەم فیستیڤاڵەوە 14 خەڵات، لەوانە: لە بەشی پێشبڕکێی فیلمە بڵیندەکانی “سینەمای جیهان” و “سینەمای کوردی” خەڵاتەکانی باشترین فیلم، باشترین دەرهێنان، باشترین سیناریۆ، باشترین بەڕێوەبەریی وێنەگرتن، باشترین مونتاژ و خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران بە هەڵبژێردراوان پێشکەش دەکرێت و لە بەشی پێشبڕکێی کورتە فیلمەکانی “سینەمای جیهان” و “سینەمای کوردی”یشدا خەڵاتەکانی باشترین فیلم، باشترین دەرهێنان و خەڵاتی تایبەتی ئەندامانی لێژنەی دادوەران بە براوەکان دەبەخشرێت. لە لایەن کۆمپانیای سینەمایی “مەستی فیلم”یش خەڵاتێک بە باشترین سیناریۆ پێشکەش دەکرێت و بە بەرهەمهێنانی ئەم کۆمپانیا سینەماییە، ئەم پڕۆژەیە لە ساڵی داهاتوودا دەکرێتە فیلم و هەروەها 4 خەڵاتی تایبەت لە لایەن کۆمپانیای سینەمایی “مەستی فیلم” بە 4 کەسایەتیی ناودار پێشکەش دەکرێت.

هەر لەم خولەی فێستیڤاڵیشدا، خەڵاتی سینەماکاری کۆچکردووی کورد “تەها کەریمی” بکە لە مانگی خەرمانانی ساڵی 2013 لە شاری سلێمانی بە هۆی ڕووداوی ترۆمبێلەوە کۆچی دوایی کرد، لە لایەن بنەماڵەکەیەوە بە فیلمسازێک پێشکەش دەکرێت.

بۆ زانیاریی زیاتر:
/http://www.slemanifest.com/world-cinema

بەڕێوەبەرایەتی ڕاگەیاندنی گشتیی سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی.

کۆلارە ... ن. ریزان فەتاح

کۆلارە کۆلارە
بەرزە لە ئاسمان دیارە

لە کاخەز و دەزوو و داو
دروست دەکەم ناو بە ناو

هەرچەندە بەبێ باڵە
کەچی دەفڕێ وەک داڵە

بۆ منداڵ و گەورانە
مایەی خۆشی هەمووانە

دەی منداڵە جوانەکان
وردیلە و خنجیلەکان

چی کۆلارە دەفڕێنێ؟
بە ئاسمان دەیگەڕێنێ

ئەوەی بزانێ چییە
هۆنراوەم بۆی دیارییە

****

دوو هۆنراوە بۆ مناڵان ...
فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

ساڵی تازەی خوێندن

ساڵی تازەی خوێندنە

چاوودڵمان ڕۆشنە
ئەمساڵیش هەروەکوپار
نەغمەکەوتۆتە سەرزار
لەهەمووﻻ خۆشی□
سروودوگۆرانی□
دیاری□ خەندەی مناڵ
بۆخوێندنی تازەی ساڵ
مامۆستا: ئێمەی مناڵ
نەمامی تازەی ئەمساڵ
ئامادەین بەدڵ وگیان
زاخاودەی هەست وبیرمان
پێمان بەخشی بەدیاری
چەپکە گوڵی زانیاری
تابەڕۆشنایی خوێندن
بەدەست بێنین سەرکەوتن .

پەرتووک

بەپەرتووک ڕۆشنبیرم
باشترین هاوڕێی ژینم
پڕە لەچیرۆکی خۆش
ڕوو ناک دەکات بیروهۆش
هاوڕێیەکی هێمنە
هەروەکو خۆر ڕۆشنە
ڕێی ڕاستم نیشان دەدات
داهاتووم ڕۆشن دەکات
ژین بە پەرتووک ڕەنگینە
هەردەم لەلام سەنگینە
بە جوانی ڕێکیان دەخەم
لەناو پەرتووکخانەکەم.

فەرهاد ئەحمەد بەرزنجی

دوو هۆنراوە بۆ مناڵان ب□ بۆنەی ساڵی نوێی خوێندنەوە ... عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

ساڵی تازەی خوێندن

ئێمەی خوێندکار بەبڕواوە
هەنگاو دەنێین بۆ سەرکەوتن
گشت وەستاوین لە پێشوازی
بۆ ساڵێکی تازەی خوێندن
...
دەی با هەموو بەڵێن بدەین
بۆ داهاتوو کۆشش بکەین
بەخوێندن و بە زانیاری
کورستانمان پێشتر بخەین
...
٢٠١٨/٩/١٧

....

یەکەم ڕۆژی قوتابخانە

منداڵان هەموو
سەر لە بەیانی
شەقامی شاریان
پڕ کرد لە جوانی
...
پۆل پۆل ڕێگایان
دەبڕی و تێکەڵ بوون
هەر لە پەپولە و
خونچەی گوڵ دەچوون
...
وەک تابلۆیەکی
دڵگیر و شیرین
دەچوون بۆ خوێندن
دەم بە پێکەنین

عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

جەنگ/تیرۆری جیهانگیری ئیمپریالیستەکان و ڕۆڵ و ئەرکی ڕێکخراوە مەدەنییەکانیان!

نووسینی: سەلام عەبدوڵڵا

ڕێکەوت نیە لە سەردەمی جیهانگیری سەرمایەی دارایی و بەزۆر سەپاندنی بژاردە ئابووریەکەی(لیبرالیزمی نوێ) دوو دیاردەی لە بەرچاو بەجیهانی دەبن(1-ڕەوتە تیرۆریستە ئیسلامیەکان لە ڕۆژهەلاتی ناوین دەستی بالایان دەبێت و بە(هەرشە لە ئاسایشی جیهانی)باسدەکرێت. سوپاس بۆ نعوم چۆمسکی و چەندین ئەندامی کۆنگریسی ئەمریکی کە بە ئاشکرا رایانگەیاند(قاعیدە و داعش بەرهەمی سیاسەتی ئەمریکییە. 2- ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی) و پێکەوە جیهان بەرەو نائارامی و عەسکەرتاری و جەنگ و تیرۆر دەبەن. من بە پێکەنین ناوەم(ململانی ئەمە لەسەر ئاستی جیهان لەگەل 500کەسە کە بەنیان یان نەبوونیان هیچ لە ژیان ناگۆڕێت. ئەو مرۆڤخۆرانە پێویستیان بە ئەمەیە نەک ئەمە بەوان، بەڵام ئەوان توانیویانە خۆیان بە باشترین و چەترین شێوەی دەسەڵات و ئابووری و سیاسەتی دیکتاتۆری خۆیان ڕێکبخەن و ئەمەش لەناو پەرتەوازی، پەراوێزخستنی یەکتر، بەرچاوتاریکی و نەزانی، هاوپەیمانی خۆفرۆشانە ئەگلەینەوە).

لەچوارچێوەی(Think-Thank)ی هاوبەشی هەردوو حزبی(کۆماری و دیموکرات)ئەمریکا، ڕۆناڵد ریگان لە 1983سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی(NED- نید)یان وەک ڕێکخراوەکی ناحکومی و کۆمەڵگەی مەدەنی سەربەخۆ دامەزراند. کۆنگرێسی ئەمریکی وملیاردەر(جۆرج سۆرۆس) لە چوارچێوەی ئەرک و نەخشەکانی سیاسەتی وەزارەتی دەرەوەو(cia)، خەرجییەکانی بە ربەی 100ملیون دۆلار دابیندەکات. مەبەست لە دامەزراندنی ئەم ڕێکخراوە”بە پشتیوانیکردنی ڕێکخراوە

دیموکراسییەکان لە جیهانە شانبەشانی ئەم ڕێکخراوە، ڕێکخراوی(وەکالەتی ئەمریکی بۆ گەشەپێدانی نیودەوڵەتی-USAID-)و(Freedom Hause)لە 90 وڵات چالاکن.

بەرپرسانی ئەم ڕێکخراوانە بریتین لە(ئەندامانی کۆن و نوێی کۆنگریس، وەزارەتی دەرەوە، ئەنجومەنی چاودێری کۆمپانیەکان وەک-ئیکسون، بۆینگ، فۆرت...هتد)و بەرپرسیاریەتیەکیان لە نێوان حکومەت، کۆمپانیا زلهێزەکان و ڕێکخراوە ناحکومیکان دەگێڕان. بۆ نموونە ئێستا ئەنجومەنی(نید) کە بە(سپۆنسەری شۆڕشی ڕەنگەکان)ناودەبرێت بریتین لە:

- پرۆفیسۆر فۆکۆیاما(نووسەر، سیاسەتمەدار و ئابووریناس-کۆتایی مێژوو-)
- ئەلیوت ئەبرامز(جێگری ڕاوێژکاری ئاسایشی نەتەوەیی لە ئیدارەی بوش بۆ کاروباری ڕۆژهەڵاتی ناوین.)
- مادلین ئۆلبرایت(وەزیری پێشووی دەرەوەی ئەمریکا)
- مویسیس نەعیم(وەزیری بازرگانی و پیشەسازی فەنزویلا لە 2005-2006
- ڕۆبەرت زۆلیگ(جێگری سەرۆکی گروپی گۆڵدمان سایکس)

(نید) لە پشت ڕێکخراوە ناحکومەییەکان(ngo) و حزبە”ئۆپۆزیتسیون”ەکانی شیشان، لیبیا، سوریا، ئۆکراین، فەنزویلا، یەمەن، ئیران، هۆنگ کۆنگ، تبت، روسیا، کوبا، ئەکوادۆر، هایتی و پۆلیڤیا بە پارە، ڕاگەیاندن، ڕێکخستن، راپۆرت، کۆنفرانس، خولی فێرکردن و وۆرک شۆپەکانیان راوەستاوە.

لەم بارەیەوە چی دەوترێت:

میشیل شوسودوفسکی(پرۆفیسور لە زانکۆی اوتاوا لە کەنەدا) دەڵێت: ئەو پارەیە ڕێگەیەکە لە ڕێگەکانی درووستکردنی ئۆپۆزیتسیون.

هەروا لە ساڵی 2003، ڕۆند پاول(ئەندامی حزبی کۆماری ئەمریکا)چالاکیەکانی ئەم ڕێکخراوە بە(نایاسایی)ناوبرد.

– ئیڤۆ مورالیس(سەرۆک حکومەتی پۆلیڤیا) پەیوەندی تەلەفۆنی لە نێوان ڕێکخەرانی خۆپیشاندانەکە و سەفارەتی ئەمریکی. هەروا پاشان حکومەت و کرێکارانی کەرتی کشتوکاڵی توانیان پاش بەرنامەی هاریکاری دارایی لە پێناو دیموکراسی، کۆمپانیای(کیمونکس)ی ئەمریکی شاربەدەر بکەن

– ڕۆژنامەیەکی ئەکوادەر دونووسێت: 4 ڕێکخراو ناحکومی بەبڕی 1.8ملیون دۆلار سوودمەندبوون.

– لە پاش بومەلەرزەکەی هایتی ساڵی2010، سەرۆکی حکومەتەکەی(ئەرستید) دەبینێت زۆربەی هاوکارییەکان بۆ حکومەتەکەی، دەڕوات بۆ ڕێکخراوە ناحکومییەکان و ئۆپۆزیتسیون!

– لە 2013 پارەی هەردوو رێکخراوە ئەمریکییەکە بۆ وڵاتانی ئەمریکای لاتین گەیشتە 60 ملیون دۆلار.
– بەرپرسەکانی(وەکالەتی گەشەپێدان نیودەوڵەتی) تاوانبارن بە دەستوەردانی سیاسی لە وڵاتێک خاوەن سەروەری و لەوانە دەستوەردانی بەرەوبەری ناوچەکە(مارک فایرستاین). بە بۆچوونی ئیڤا کولینجیر(رۆژنامەنووسی فەنزەویلی) فایرستاین لەساڵی2013چاوی بە کەسایەتەکانی ئۆپۆزیتسیونە راستڕەوەکان وەک ماریا کۆرینا ماتشادۆ، خۆلیو بۆرخیس و رامۆن و سیاسەتمەداری ستراتیژی خوان خوسێ ریندون بۆ داڕشتنی پلانی هەڵوەشاندنی حکومەتی فەنزەویلا.
– لە لیبیا رێکخراوەکانی ngoو راوێژکارانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە مانگی2/2011دەستیانکرد بە درووستکردنی نائارامی: بۆ مەبەستی روخاندنی قەزافی، بەنهێنی چەک بە چەکدارکردنی ئۆپۆزیتسیون دەنێردرا. رێکخراوگەلی جیهانی وەک(ICC) بە بەکارهێنانی زانیارییەکانی رێکخراوە ناحکومییەکانیان بەکارهێنا بۆ ژەهراویکردنی رای گشتی و هەر لەم کاتەشدا ناتۆ دەستی بۆ خۆ ئامادەکردن دەکرد بۆ بەردومانکردنی بەرفراوان وڵاتەکە. هەر کە بەردمانکردنەکە دەستی پێکرد، کەماندە تایبەتەکانیش ئەرکەکانی خۆیان جێبەجێ دەکرد. بەم شێوەیە(هێزی لیڤیاتانی)و(سیستەمەکانی ئەدمەنیستراتۆر)دەستبەدەست کارەکانی یەکتر تەواودەکەن.
– دەستوەردان لە هەڵبژاردنی روسیا. پشتیوانیکردنی(Golos) ی روسی. ئەگەر وڵاتێک دەست لە هەڵبژاردنی ئەمریکا تێوەردات، ئەوا لەوانەیە کەسەکان بە لەسێدارەدان یان زیندانی هەتاهەتایی سزابدرێت یان هێرشی چەکداری بەسەر ئەو وڵاتە بکەن!
– پشتیوانیکردنی رێکخراوەکانی ngoلە میسر وەک 6ئەپرل، ئەنتسار قازی و بزووتنەوەی لاوان لە یەمەن، ناوەندی مافی مرۆڤ لە بەحرەین0لە 1983دامەزراو بۆ پارە پشتیوانیان کرد).
– پشتیوانیکردنی رێکخراوە ناحکومیەکان، راستڕەوەکانی ئۆکراین لە (Maidan)ی کیف،
– پشتیوانیکردنی ngo لە بورما.
– هەوڵی نائارامی لە مەلایو.
– هەولی دا "بەهاری عەرەبی" لە روسیای سپی بەرێگای رێکخراوە ناحکومیەکان دەستپێبکات ودەسەڵاتی ئەلکسندەر لەکاشینکو بروخێنن.
– پشتیکوانیکردنی تیرۆریستەکانی شیشان لە قەوقاز

– ویکیلیکس برووسکەکانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا بڵاوکردەوە کە باس لە چاکییەکانی وەکالەتی گەشەپێدان نیودەوڵەتی دەکات لە فەنزویلا و لەوانە گەشەپێدانی ستراتیژی دژ بە حکومەتی فەنزەویلا و

دووپاتی ئەو هاریکاری داراییە دەکات بۆ بەهێزکردنی خۆپیشاندانەکانی ساڵی 2009.

- دانبیتەن(بەڕێوەبەری پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان لە ناوەندی ئابووری و سیاسەت-CEPR- لە واشینتون دەڵێت: پارەکان لە ئەمریکای لاتین بۆ سەندیکای کرێکاران لە فەنزویلا(CTV) ڕۆیشت کە ڕۆڵی سەرەکی هەبوو لە کودەتاکەی 2002 و ئەو کەسایەتی و ڕێکخراوانە کە ئاژاوە لە وڵاتەکەیان دەنێنەوە.
- دژایەتیکردنی شوعییەت و هێزی چەپ بە گشتی و بەکردەوە لە دژی دەسەڵاتی ساندنیست لە نیکاراگوا.
- لە 1984-1985پشتیوانیکردنی ڕێکخراوی خوێندکاری راستڕەو و ئەنتی کۆمونیست لە فەرەنسا(Unionnational inter-univsitaire) بە بڕی 575.000دۆلار و (بەرەی ناسیونال)راستڕەو. بەهۆی ئاشکراکردنی ئەم هاریکارییە لەلایەن ڕۆژنامەی(لیبرلتسیون) ڕێکخراوی (نید)هێدی هێدی پشتیوانیکردنەکەی راگرت.
- دژ بە وڵاتی چین، پشتیوانیکردنی دالای لاما(هاوڕێی میگویل سیرانو-سەرۆکی حزبی ناسیونال سۆسیالیزمی شیلی-) و ناڕەزایەتییەکانی تبتییەکان لەناو لە دەرەوەی تیبت کردو دەکەن. لەم چوارچێوەیە پشتیوانی(ICT- کۆمپەینی جیهانی بۆ تبت ساڵی 1988لە واشنتون دامەزرا). دکتۆر میشائیل پرسبەری لە پەیمانگەی هودسن سەبارەت بە ناڕەزایەتییەکان لە چین وتی: هەمووی تاوانی ئەمریکا نیە، بەڵام راستە بەشی زۆری تاونی ئەمریکایە).
-
- پشتیوانیکردنی وڵاتەکەیان لە بزووتنەوە تیرۆریستەکانی جیهان، بۆ نموونە: مارام غەندیل(سەفیری بریتانی لە ئەنگەلا دەنووسێت(سافیمبی دەندەیەکە، بەهۆی شەهوەتی بۆ دەسەڵات، نەهامەتییەکی گەورەی بە گەلەکەی هێنا)، بەڵام ئەمریکا پشتیوانی(جۆناس سافمبی) کرد لە جەنگ دژی نیلسون ماندیلا؛، پشتیوانی قاعیدە، تالبان، حکومەتی سعودیەی عەرەبی و وڵاتانی کەنداو(گەنداو)، حکومەتی فاشیستی بینۆشیت، کۆنتراکانی نیکاراگوا…هتد.
- غراهام فرلر(کارمەند لە بەشتی شیکاری ئەستخباراتی ئەمریکی دەڵێ: بەوام وایە ئەمریکا داهێنەری سەرەکی داعشە) و بەهەمان شێوە(نەعوم چۆمسکی وای وت)، ژەنەرال ویسلی کلارک و سەرۆکی هاوپەیمانی ناتۆ لە1997-2000 لە کەناڵی cnnوتی: (ئەمە داعشمان درووستکرد بۆ لەناوبردنی حزب الله)، هیلاری کلنتون(ئەمە موجاهیدەکانمان درووستکرد بۆ بەکارهێنانیان لە جەنگەکان)، سیناتۆر(راند پاول)یش لە کفتوگۆی سی ئین ئین وتی: ئەمە چەکدارکرد).

• ولیام بلوم(مێژوونووسی ئەمریکی لەبواری کاری موخابەراتی)لە کتێبەکەی(الدولة المارقة)، دەنووسێت: پاش ئابرووبردنەکەی(ووترغیت) سی ئای ئەی ناچار بوو کارە(قیزەونەکانی) بە ڕێکخراوەکی نوێ بسپێرێت، ڕێکخراوێک دەنگەکی(جوانی) هەبێت و ناویان لێنا(سندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی-نید) و بیرۆکەکە ئەو بوو، سندوقەکە بە ئاشکرا ئەو کارانە ئەنجام بدات کە(سی.ئای.ئەی) لە دەیان ساڵی رابردوودا بە نهێنی ئەنجامیانی دەدا. بەبۆچوونی بلوم(ئەم ڕێکخراوە لە 1980دەستی باڵای هەبوو لە ئیرانغیت). نووسەر بۆچوونی ئەلن ڤاینشتاین-یەکەم سەرۆک و بەشداربوو لە دامەزراندنی NED- دەهێنێتەوە: (زۆربەی ئەو کارانەی کە ئیمڕۆ ئەنجامی دەدەین، وەکالەتی ئەستخباراتی ئەمریکی پێش 25ساڵ ئەنجامیانی دەدا).

• پشتیوانی 90 ڕێکخراوی ناحکومی لە میسر لەلایەن وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە مانگی4/2011 بە بڕی 14ملیون دۆلار

• پشتیوانیکردنی ژەنەرال سوری (ریاز ئەسعەد)و مەشقکردنی جەماعەتەکەی لەسەر زەوی تورکیا.

هاوڵاتی ئەمریک ولیام بلوم دەنووسێت: ئەگەر من سەرۆکی ئەمریکا بم، لە ماوەی چوار ڕۆژ سنورم بۆ تیرۆر دادەنا:

• یەکەم ڕۆژ داوای لێبوردنم لە بێوەژنەکان و هەتیوەکان و ملیونان مرۆڤی تر دەکرد کە بەهۆی ئیمبراتۆریەتی ئەمریکا ئاستی بژێویان گەیشتە ئەوپەڕی هەژاری.

• دووهەم ڕۆژ رایدەگەیەنم کە دەستوەردانی ئەمریکا لە جیهان کۆتاییهات و ئیسرائیل چیتر 51ئەستێرەی ئاڵای ئەمریکا نیە، بەڵکو وڵاتێکی دەرەکیە.

• لە ڕۆژی سێهەم بودجەی سەربازی بە ڕێژەی 90%کەمدەکرد و ئەم بڕە پارەیە وەک قەرەبووکردنی قوربانیانی ئەمریکا لە جیهان خەرجدەکرد.

• چوارەم ڕۆژ تیرۆرم دەکەن.

ئەمریکا-ناتۆ بەڕێگای ngo بشێوی لە جیهان درووستدەکەن و خزمەت بە جەنگ و تیرۆر و سەرلەنوێ دابەشکردنی جیهان دەکەن بەناو"دیموکراسی و مافی مرۆڤ"، بەڵام هەروا بۆیان بەسەر نەچووە و موقاوەمەتێکی ئینسانی و مەزن رووبەڕوویان دەبێتەوە بۆ نموونە لە ئەمریکای لاتین بەهۆی هوشیاری هاوڵاتیان و بەهێزی بەرەی چەپ و شوعیەکان شکستیان پێهێنراوە. ئایا بەچی ڕێکخراوە ناحکومیەکان ، "ئەپۆزیتسیون" و ڕۆژنامە و گۆڤارە"سەربەخۆ"کانی کوردستان لەبەرامبەر ئەو راستیانە بێدەنگن؟ ئایا ئەو بێدەنگیە پەیوەندی نیە بە خەرجی؟ ئایا ئەو بڕە پارانە راستی بە خەڵک دەگەیەنن یان خەڵک جەواشەدەکەن؟! ئایا بەشێک نین لە تیرۆر و گەندەڵی و زوڵمی

چەوسێنەران؟!

پەیامنێرانی بێسنوور :

لێرە پەیامنێرانی بێسنوور وەك رێكخراوێكی” بێلایەن” بۆ رۆژنامەنووسان دەناسرێت، بەڵام بەراستی بێلایەنن و تاقە خەمیان ئازادی كاری رۆژنامەگەرییە؟
لە وتارێكی (یان مایەر) لە سایتی (ئەمریكا 21 رۆژی (4/5/2010)هاتووە: لە رابردوودا رێكخراوە ناحكومییەكان وەك رێكخراوی پەیامنێرانی بێسنوور و رێكخراوی مافی مرۆڤی ئەمریكی(HRW) پێش هەموو شتێك هێرش بۆ حكومەتە پێشكەوتنخوازەكان دەكەن، بەڵام هەمان كات لە بەردەم پێشلكردنی مافی مرۆڤ لەلایەن حكومەتە هاوپەیمانەكانی رۆژئاوا وەك كۆلۆمبیا، مەكسیكە و توركیا بە وریاییەوە هەڵویست دەردەبڕێت. ئەم رێكخراوە بە دوژمنانی ئازادی میدیا دەڵێت(دەندە)، بۆ نموونە لە كۆلۆمبیا بە سەرەك ئەلقارە ئەوروبی نا، بەڵكو بە چەكدارە شوعییەكان(FARC) دەڵێت(دەندە)و بێدەنگی هەڵدەبژێرێت لە بارەی بارودۆخی كارەساتئامێزی سۆسیوئیكۆنۆمی زۆربەی خەڵكی وڵاتەكە.)
ئەم رێكخراوە وەك زۆربەی رێكخراوەكانی”كۆمەڵگەی مەدەنی” لە وڵاتە جۆربەجۆرەكان لەلایەن وەزارەتی دەرەوەی ئەمریكا یان ملیاردێرەكانەوە وەك (جۆرج سۆرۆس)وە بە مەرجی خزمەتكردنی ئامانجەكانیان پشتیوانی دەكرێن. سۆرۆس بۆ نموونە وەك لە رۆژنامەی(فرایتاگ) هاتووە: ملیاردێر سۆرۆس بەرێگای جامبازی داراییەوە لە دژی وڵاتاندا، دەوڵەمەندو بەناوبانگ بوو.لە1992 كاتی كێبركێی لەگەڵ (فوند) كرد، ئەژنۆی بانقی بریتانیای شكاند و نزیكەی یەك ملیارد دۆلاری قازانج كرد. ئەو بڕە پارەیە لە گیرفانی هاووڵاتی بەریتانی دەركرا…هەروا لەگەڵ رۆبڵی(رووسی)یش بەهەمان شێوە…سۆرۆس لە پشت بەناو” شۆرشە رەنگاڵەكان بوو وەك شۆڕشی گوڵەڕە لە جۆرجیا، شۆڕشی پرتەقاڵی لە ئۆكرانیا و شۆڕشی نێرگس لە قیرغستان) و ئەمڕۆش وەك چالاكترین و گەورەترین كەسایەتی بە دوژمنایەتی رووسیا دەژمێردرێت.
پیتر شۆل-لاتور لە كتێبەكەی (Russland im ، 2007) بە وردی باسی پەیوەندی سۆرۆس و رێكخراوی گەشەپێدانی ئەمریكی یان دەزگای نیشتمانی دیموكراسی دەكات و چۆن پێكەوە ملیونان دۆلاریان تەرخان كرد بۆ فشاری راگەیاندن و بە ملیونەها بەیاننامە، نامیلكەیان بڵاوكردەوه و خەرجی كەناڵی تەلەفزیون و رادیو یان بۆ خولی فێركردنی ناوەندی هێرشی چەكدارانەلەلایەن خودی (جۆرج

سۆرۆس (ڕێکخراوەکەی Open Society Fundation- دەزگای کۆمەڵگەی کراوە).

لە بەدواچوونەکی ڕۆژنامەی(یونگە ڤێلت) کە لە ڤیکیپیدیا بڵاوکراوەتەوە لەژێرناوی(کێ دارایی پەیامنێرانی بێسنوور دابیندەکات؟ سۆرۆس و پشەسازی چەك؟ هاتووە: پەیامنێرانی بێسنوور لەلایەن موەتی ملیاردێری ئەمریکی(جۆرج سۆرۆس)وە پشتیوانی دارایی دەکرێت، بە ملیونان دۆلار پشتیوانی لە سەندیکای سەلیدارنەی پۆلەنی دەکرد و بەهەمان شێوە ڕێکخراوی(NED)ئەم کارەی دەکرد. هەروا پشتیوانی لە لایەن لەلایەن خاوەن چەکسازی فەرەنسی سیرجی داسولت و کۆمپانیای فیفیندی و ملیاردێر فرانکسۆس پینوالت دەکرا .

ئەم ڕێکخراوە (DED) لە ڕەساکانی هەل قەستنەوەی بەنەکان دەرنەچووە. بەهەی سیاسەتی شەڕئەنگیزی ناتۆ لە دژایەتیکردنی رووسیا و وەك بەشێك لە هەوڵی زیندووکردنەوەی جەنگی سارد و گەرمکردنی بازاڕی چەکسازی و کۆشوهەوای ملیتاریستی لە دنیا، بەبەنەی وەرزشکاری لە(سۆشی)ساڵی 2014، هاوشانی ڕێکخراوی مافی مرۆڤی ئەمریکی دەستیان کرد بە هێرش لە سەر رووسیا و بە(خراپترین بارودۆخی مافی مرۆڤ لە رووسیا لە دەیان ساڵی رابردوو)وەسفکرد) ڕۆژنامەی 0.لی مۆند دیبلۆماتی)فەرەنسی لە مانشێکی مانکی 7/2007نووسیویەتی(دارایی پەیامنێرانی بێسنوور لەلایەن- نید، سی.ئای.ئەی-و حکومەتی ئەمریکییەوە دابیندەکرێت) هەر لەو وتارەشدا ئاماژە بە پرسیارێکی گۆڤاری(Blauer Bote Magazin)دەکرێت(ئایا پەیامنێرانی بێسنوور بەشێکی نەپچراون لە هێزی ڕۆژنامەنووسانی ناتۆ؟) و لە سایتی (ترێند ئۆنلاین)یش وتارێکی نووسەر(ernard Schmid)لە مانگی 6/2016بڵاوکروەتەوە و تێدا هاتووە: سەرۆکی پەیامنێرانی بێسنوور (ڕۆبیرت مینراد)لە 2014بە پشتیوانی حزبی ڕەگەزپەرەست(بەرەی ناسیونال) هەڵبژێردرا و بوو بە پارێزەری شاری(beziers). لە 27،28 و29/5/2016 حزب و نزیکەی 2000ئەندامی لایەنە راستڕەو توندڕەوەکانی فەڕەنسا لەم شارە کۆبوونەوە بۆ کارکردن لەسەر بەرنامەی 51خاڵ بۆ دامەزراندنی بزووتنەوەکی نوێ بەناو(متمانەت هەبێت بە داواکردنی مافەکانت). لە خاڵە گرنگەکانیان بۆ نموونە(هەڵوەشاندنی 2ڕەگەزنامەیی بەجگە لە هاوڵاتیە ئەوروپییەکان و هەڵوەشاندنی مافی بەیەکگەیشتنی ئەندامانی خێزانە پەنابەرەکان، قەدەغەکردین مافی مانگرتن، درێژکردنی کاتی کارکردن و دواخستنی تەمەنی خانەنشینی لە 62ساڵ خزمەت بۆ 65ساڵ خزمەت، کار و خانوو یەکەمجار بۆ فەرەنسییەکان، …هتد.

دیارە ساڵی 2007، ساڵێکی رەش بووە بۆ رێکخراوی(پەیامنێرانی بێسنوور). ئیلکە گەرەس و ئیکارد زیکر لە 3/2/2007 وتارێ بڵاودەکەنەوە بەناوی(ئەرکی بەگۆوچاندن: پەیامنێرانی بێسنوور پارە لە ئەمریکا وەردەگرن) لە رۆژنامەی (یونگە قێڵت، 1/8/2007)و دەنووسن: لە شەوی27/5/2007کەناڵی کەرتی تایبەتی(RCTV)لە پەخشکردن راگیرا، نوێنەرانی رێکخراوی پاریسی بۆ پاراستنی مافی مرۆق(پەیامنێرانی بێسنوور)لە نووسینگەی کەناڵەکە لە کاراکاس بوون)

ئەم دوو نووسەرە بە روونی خزمەتکاری پەیامنێرانی بێسنوور بە سیاسەتی ئەمریکی و هێزە راستڕەو و کۆنەپەرستەکان روونتر دەکەنەوە: (بێجگە لە فەنزویلا، کوبا لە فۆکەسی ئەم رێکخراوەیە: کوبا بە گوێرەی راپۆرتەکەیان لە 2007ی ئەم رێکخراوە پاریسییە دەنووسن>>دووهەم زیندانە بۆ رۆژنامەنووسان لە جیهان<ستۆپ، ستۆپ!

ئەمرۆ هەواڵێك لە سایتی ئاوێنە و قیدیویەك لە یوتوبم بینی، تێدا رێکخراوی(ستوپ دژە گەندەڵی بە هاوکاری رێکخراوی ئەمریکیNED)بەبۆنەی بڵاوکردنی دوا راپۆرتی ساڵانەی پڕۆژەکەیان(بەهێزکردنی لێپرسینەوەو دەسەڵاتی یاسا لە هەرێمی کوردستان)، خەڵاتیان دابەشکرد. وەك لە هەواڵەکە هاتووە(لەنێو 22میدیای لەسەر دۆسێی گەندەڵی، ئاوێنە بە پلەی یەکەم دیاریکردووە.). لێرە دووبارە پرسیار هەیە: کێ لە پشت سەرنووسەری گۆقار و رۆژنامە و رێکخراوە مەدەنیەکان راوەستاوە؟ رۆژنامەنووسەکان چی دەکەن لەلای قونسولی ئەمریکی لە کاتێکدا رۆژنامەنووسە ئەمریکییەکان و ئەمنستی ئینترناسیونال و چەندی رێکخراوی تر حکومەتی ئەمریکی بە پێشلکاری مافی ئازادی رۆژنامەگەری و تاك تۆمەتباردەکەن؟! بۆ نموونە(وەزارەتی دادی ئەمریکی جاسووسی لەسەر پەیوەندییە تەلەفۆنیەکانی ئاژانسی AP دەکەن-14/5/2013) بۆچی هیچ رەخنەیەك ئاراستەی سیاسەتی تیرۆریستی هاوپەیمانان ناکەن بەڵام خەریك دوورگەیەکن(کۆریای باکوور)کە دەیان ساڵە خەڵك هیچ هەواڵێکی نازانێت؟ بۆچی باسی رۆڵی ئەمریکی ناکەن لە دامەزراندن و بەهێزکردنی قاعیدە و داعش بەڵام وەك(….) دەرژێنەوە بەسەر شوعییەکان؟!

بەهۆی جەهلەوە بێت یان بە هوشیاری، زۆرێك لە رۆژنامەنووس، نووسەر و رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی کاری جەواشەکاری قیزەوەن دەکەن و(خەرجی وەردەگرن)لە رێکخراوگەلێکی گەندەڵ، ئاژاوەچی کە جەنگ و تیرۆر لەجیهان بڵاودەکەنەوە و هەرگیز بێلایەن نین و رێکخراوی

ئەمریکی(NED)ە کە کورتکراوەکەی(National Endowment for Democracy) وەك نموونەیەك دەهێنمەوە و چۆن بەشێکە لە (تینك-تانك) و پاشان ڕێکخراوەیەك لە چوارچێوەی ستراتیژی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا و دژایەتی کۆمونیزم دەکات:
ئەگەر سترافۆر سەبەری (سی ئای ئەی)یە، ئەوا NED رووی یاسایی و داراییەکەیە. ئەگەر هەر کەسێك گومانی هەبوو لەوەی کە ئاژاوەکان لە فینزویلا ئەمریکای لە پشتەوەیە، ئەستا ئەو گومانە ڕەویەوە:
گەورەترین ئاژانسی جیهانی(AP- لە 1848وە دامەزراوەو ئەستا 280 نووسینگەی هەیە لە جیهان) بەڵگەی بڵاوکردەوە لەسەر ئەوەی وەزارەتی دەرەوەو و(NED) لە ساڵی 2013 بڕی 7،6ملیۆن دۆلار بۆ گروپە ئۆپۆزیسیۆنەکانی فینزویلایان خەرجکردووە. دوو کەسایەتی گەورەی ئۆپۆزیسیون(لیوناردۆ لۆپیتس و ماریا کۆرینا ماچودا) لە فەبروەری رابردوو لە هەمووان زیاتر بانگەوازیان بۆ توندوتیژی دەکرد بۆ ئەوەی دەسەڵاتی مادورۆ بڕوخێنن, پەیوەندی بە جاسوسیەتی بۆ ئەمریکاوە هەیە. NEDو ئاژانسی جیهانی ئەمریکی بۆ گەشەپێدان(USAID) بڕێ پارەکەیان گەیاندۆتە حزبی(Primero Justici)و حزبی(Voluntad Popular) و ڕێکخراو ناحکومی(Sumate).
لە وتارێکی ڕۆژنامەی گرانمای حزبی شوعی کوبا بەناوی(ئەمریکا خەرجی توندوتیژیەکان لە فەنزویلا دەدات) ئەم زانیارییەش هاتووە: (حکومەتی پۆلیقی ڕێکخراوی گەشەپێدانی ئەمریکی(USAID) لە وڵاتەکەی دەرکرد بەهۆی کارکردنی بۆ لەناوبردنی حکومەت و هاوکات حکومەتی ئیکوادۆریش پشتیوانی دارایی ڕێکخراوی ناوبراوی قەدەغەکرد بۆ پڕۆژەکان لە وڵاتەکەی.

ڕێکخراوی(ئوساید) لەلایەن جۆن کەنەدی لە ساڵی 1961 دامەزرا و دەستی هەبوو لە کارە تێکدەرانەکانی جۆرجیا لەسەردەمی شیڤرنادزەو هاتنە سەرکاری میشائیل شکاشڤیلی لە سالی 2004و نینا بۆردژانادیس وەك سەرۆکی پەرلەمان ئەوەی لەم ڕۆژانە بۆم دەرکەوت : ڕێکخراوی (WADI)یش لەگەل(ئوساید) کاردەکەن و خەرجی وەردەگرن، بەمەرجێك سوور دەزانن سەرچاوەی ئەم ڕێکخراوە کێیە و وبۆچی کاردەکەن .
NED چییە و کێ دایمەزراندووە و سەرەکی بووە؟
بە مەبەستی لەناوبردنی"ئیمبراتۆریەتی شەڕ- مەبەستیان یەکێتی سوڤێتە" وەك خاڵی دەستپێکی دەزگا هەواڵگریەکان(cia ئەمریکی و IM16 ی بریتانی و ASAS ی سترالی)، ڕێنالد ریگان لە 1982 ڕێکخراویی(NED) ی دامەزراند و لە لەندەنەوە رایگەیاند. ئەم ڕێکخراوە هەر کۆمەڵەیەکی یاسایی ئەمریکی نیە یان تەنها ئامرازێکی وەکالەتی هەواڵگری مەرکەزی، بەڵکو دەزگایەکی هاوبەش

لە بەرژەوەندی هەواڵگری ئوسترالیا و بەریتانیاش کاردەکات، بۆیە ریگان لە لەندنەوە راگەیاند.
بۆ ئەوەی راستی ئەم راستیە بشاردرێتەوە، رێکخراوێکە داوای لە هاوپەیمانەکانی کرد رێکخراوی هاوشێوەی خۆی دامەزرێنن، بەم شێوەیە دەوڵەتی کەنەدی لە 1988 رێکخراوی(ناوەندی ماف و دیموکراسی)دامەزراند و کار لەسەر هایتی دەکرد و پاشان بایەخی بە ئەفغانستان دا. بەهەمان شێوە بریتانیا لە 1991 دەزگای(ویستمنستر بۆ دیموکراسی)دامەزراند و بواری کارکردنی بۆ ئەوروپای رۆژهەڵات تەرخانکرد.
کاتێ کۆنگرێسی ئەمریکی لە 22/11/1983دەنگی بە دامەزراندی(نید)دا، نەیانزانی پێشتر بە نهێنی بوونی هەبووە بە گوێرەی رێنمایەکانی سەرۆکایەتی. ئەم بەڵگەنامەیە فەرمانی لابردنی نهێنی باش دوو دەیە لەسەر دەرکرا و کاروباری"دیبلۆماسی گشتی" رێکدەخست.

نووسەری فەرەنسی(تیری میسان- بەرپرسی سایتی ڤۆڵتیر-) لە وتاری(نید رووخساری یاسایی cia)ە، پرسیار دەکان:
ئایا دەکرێت هنری کیسنجەر بەرێوبەری(NED) نوێنەری کۆمەڵگەی مەدەنی بێت؟
کاروبارەکان بەو شەفافیەتە نەبوو، چونکە هەموو کارمەندە گەورەکان کە پلەی ناوەندیان هەبوو لە ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی ئەمریکی، بەرێوبەری (نید) بوون، بۆ نموونە وەك(هنری کیسنجەر، فران کارلوتشی، بیرژنسکی، بول وولف ویتز) کە بێ گومان وەك کەسایەتیگەلی خۆباگەری ئیدیال لە پێناوی دیموکراسی نارێنە مێژووەوە، بەڵکو وەك شەیتانگەلی توندوتیژی.
دارایی(نید) بە جیا گفتوگۆی لەسەر ناکرێت، چونکە رێنمایی وەردەگرێت لە ئەنجومەنی ئاسایشی قەومی بە جێبەجێکردنی ئۆپیراتسیونی بەرفراوان لەنێوان ئاژانسە هەواڵگرییە جیاوازەکان و پارەکان لە(ئاژانسی یارمەتی جیهانی)دەگوازرێتەوە بەبێ ئەوەی ئەو بڕە پارانە لە حیسابەکەی دەربکەوێت تا نەخرێتە چوارچێوەی حکومی.
هەروا (نید) پارە لە cia وەردەگرێت پاش ئەوەی بەڕێگای کۆرتی تایبەتەوە سپی دەکرێتەوە لەلایەن دەزگای سمیت ریتشاردسون، دەزگای جۆن م. اولاین یان دەزگای هاری برادلی.
بۆ نموونە ئەمریکا نزیکەی یەك ملیارد دۆلاری خەرج کردووە لەسەر حزبە سیاسیی و کۆمەڵەکان لە وڵاتەکی بچووك وەك کە دانیشتوانەکەی 4 ملیون کەس تێناپەڕێت وەك لوبنان. وەزارەتی دەرەوە و(نید)نیوەی ئەو پارەیە کە تەرخانکرابوو بۆ لوبنان خەرج کرد و نیوەکەی تریشی cia بە نهێنی خەرجی کرد.

لە ساڵی 2003 و بە بۆنەی 20ساڵ دامەزراندینەوە، نید هەستا بە پیشاندانی سیاسی گشتی چالاکییەکانی و دەرکەوت خەرجی زیاتر لە 6000 رێکخراوی سیاسی و کۆمەلاتی ل□ و□لاتانی جیهان لە ئەستۆگرتووە و دامەزراندنی چەندین دەزگا و رێکخراو بۆ خۆی گەڕاندەوە وەك سەندیکای(سۆلیدارنۆ) لە پۆلۆنیا، میساقی 77 لە چیکۆسلۆڤاکیا و اتبور لە سربیا و رادیوی 92 و رۆژنامەی ازلوبوجنج لە یوگسلافیای جاران و زنجیرەیەك لە دەزگاکانی راگەیاندنی"سەربەخۆ" لە عیراق.
NED رووی تری روخساری موخابەراتی ئەمریکیە بۆ لەناوبردنی شوعییەت لە کیشوەری ئاسیا. ئەمە تۆمەتێك نیە بخرێتە ئەستۆی ئەم رێکخراوە، کردەوە و رەفتار و پەیوەندی و ئەرکەکانی پیشانی دەدات بەشێکی ترسناکە لە سەپاندنی وەحشیگەری لە جیهان:
– رێکخراوی فەرەنسی UNI ک□ نەپەرەست کە لە دژی ب□زووتنەوەی خوێندکاران لە 1968دامەزرا، پشتیوانی دیکتاتۆر و گەند□□کانی ئەفریقای دەکرد. ساڵانە بۆ نموونە لە 1984-1985بڕی 575هەزار دۆلار لە نید وەرگرت. ئەم زانیاریە لە رۆژنامەیی(لیبراتسیون) بڵاوکرایەوەو کۆتایی بەو گەند□ییە هێنرا. نید لە دژی بەشداری حزبی شوعی فەرەنسی لە حوکمڕانی بە ملیونان دۆلار پشتیوانی لە ناسیونال فرۆند و ئەوانی تر کرد.
– لەسەرەتای هەشتاکاندا تینك تانکی ش□ر□ن□گیزی و فراوانخوازی سیاسەتی دەرەوەی ئەمریکا بوو. ئەرکە سینترالەکەی بریتی بوو لە هێرشکردن بۆ سەر حکومەتە مارکسیەکانی ئەمریکای لاتین وەك حکومەتی ئیل سلڤادۆر و حکومەتی ساندنستیەکان لە نیکاراگوا و هاوکات پشتیوانی لە حزبی کرستیانە دیموکراتەکان لە شیلی کرد کە کودەتای ژەنەڕاڵ بینوشیتی لێکەوتەوە.
– لە پشکنینی نووسینگەی نید لە قاهیرە بەڵگەنامەی زۆریان دەستکەوت بۆ ئەوەی (ئەخوان موسلمین) لە "شۆڕشی مەیدان" دەسەڵات بەدەست بگرێت. ئایا هەندێ حزب و رێکخراوی ئیسلامی لە کوردستانیش بە رێگای نیدەوە لە خزمەتی ستراتیژی ئەمریکا کاردەکەن؟
تییری وتارەکەی بەم رستەیە کۆتایی پێدەهێنێت: (ئەو توانا بێسنوورانه بە سەرپەرشتی ئەنجوومەنی ئاسایشی نیشتمانی ئەمریکا ل□ ژ□وردەستی-نید-هەیە نەك رێگە نادەن بە پشتیوانی دیموکراسی، بەڵکو کاردەکەن ئەگەر لە هەرکوێ هەبێت، ژەهرای بکەن.)
لە هەرێمی کوردستان و عیراق چەندین رێکخراو کاری جاسووسێتی و دژایەتی شوعییەت دەکەن(پێشی دوو رۆژ برادەرێکم وتی بەشداری خولێکم کردووە، لەسەرەتای داتاشاوەکەیان وێنەی داس و چەکوش لەگەل کەلەسەری مرۆڤ پیشاندەدەن!) بەڵام بە خودی نید وەك پاشماوەیەکی جەنکی سارد، رێکخراوێکی هەیە بەناوی(سەنتەری ئەمریکی بۆ هاوپشتی

کرێکارانی جیهان(ACILS)!
ئایا وەزارەتی ناوخۆی هەرێم ئاگاداری رۆڵی(نید)ە و چالاکییەکانی بەلایەوە ئاساییە بۆیە لە ئاستیاندا بێدەنگن؟ ئایا نووسینگەی رێکخراوە ناحکومییەکان بەخۆیان بەرهەمی(نید)ن؟ ئایا رۆڵی (نید) پێشێلکردنی سەروەری وڵات نیە؟ یان وڵات بە ئاگاداری حزبەکان کراوە بە خۆراکی گورگەکە و هیچ ناڵێن و ناکەن؟ ئایا حەق نیە داوا لە یەك بە یەکی رێکخراوە ناحکومییەکان و رۆژنامە و گۆقارە”سەربەخۆکان” بکەین: خەرجییەکەیان کێ دابینی دەکات؟!(ئەبێ خۆیان سەرچاوە داراییەکانیا ئاشکرا بکەن)
حەقیقەتێکمان لە بەرچاوە: سوپای ئەمریکا و چەندین وڵاتی تر لە هەرێم چالاکن و تازە”رێگە”بە دامەزراندنی 5 بنکەی سەربازی دراوە، کۆمپانیای ئیکسون مۆبیل و شیفرۆن و شەریکەکانیان و (بی پی)بریتانی و گلوبالی فەرەنسی و هاوشێوەکانیان ساڵانێکە بست بە بستی وڵات دەپشکنێنن و بەرهەمیان هەیەو بانقی جیهانی و صندوقی دراوی جیهانیش فەرمانی خۆیان دەردەکەن و حکومەتی هەرێمیش یەك بە یەکیان لە دزی ئەمە جێبەجێ دەکات، بۆیە بارودۆخەکەمان بەم ئاستە وێرانکراوە. (نید) بەشێکی ترسناکە لەو بەرنامەیە و باڵی دیبلۆماتی و سوپای تێکدانە و ئەوانەی بەناوی(دژایەتی گەندەڵی و ئازادی رۆژنامەگەری) وەك رێکخراوی (ستۆپ) و هاوشێوکانی خەرجی گیرفانیان لەی وەردەگرن و ئەو رۆژنامە و نووسەرانە دەیانناسن و بێدەنگیان هەڵبژاردووە و ئەوانەی دەڵێنە خزمەتی(معالی قونسلی ئەمریکی)، پێیان خۆشبێت یا نا، بەشێکن لە بەرنامەی تیرۆر و جەنگ و ماڵوێرانی ئیمپریالیستەکان!
کەواتە:
– ستوپ (NED) و هاوشێوەکانی لە کوردستان و عیراق
– ستوپ کۆمپانییەکانی هاوپەیمانان لە کوردستان و عیراق!
– ستوپ سوپای ئەمریکا و هاوپەیمانان لە کوردستان وعیراق!
– ستوپ بانقی جیهانی و صندوقی دراوی جیهانی لە کوردستان و عیراق!
سوسیالیزم(شوعییەت) یان بەربەریەت…بەهێزبێت خەباتی شوعی و چەپ لە کوردستان و عیراق!
ژیانی عەدالەتی ئاشتی و ئازادی عەدالەتی کۆمەلایەتی خەیاڵ نیە!

سەرچاوەکان

-1
http://www.granma.cu/idiomas/aleman/unser-amerika/4sept-Vereinigte%20Staaten.html

2- تیری میسان: صندوقی نیشتمانی بۆ دیموکراسی نید" رووی یاسایی وەکالەتی هەواڵگری ناوەندی ئەمریکایە

3- Die CIA und ihr menschliches Antliz

4- Geheime Dieste Im Irak

5- “greater middle east’, Bernhard Schmid

6- Die USA nehmen mit Milionen Dollar jaerich massiv Einfluss auf die medien, weltweit.

بەویژدانی کۆمپانیای کانیبال: ستراتفۆر-Stratfor)وەك نموونە

لە 1996 یەکێك بەناوی(جورج فریدمان) کۆمپانیایەکی تایبەتی بەناوی(ستراتفۆر)لە بواری لێکۆڵینەوە، هەواڵ و جیوپۆلیتیك و ئاسایش و پڕۆژەی دوارۆژی جیۆپۆلەتیك و کێشەکان لە جیهان دادەمەزرێنێت. ناوەکەی لە لێکدانی چەند پیتێکی یەکەمی دوو وشە بەکارهێناوە(Strategic Forecasting) کە مانای(پێشبینی ستراتیژی)یە. پسپۆڕەکانی بریتین لە پۆلەتەلێگ، ئیکۆنۆمیست و پسپۆڕانی ئاسایش کە بەرێگای"هەواڵگر"و سەرچاوە نهێنییەکانییەوە لە هەموو جیهان هەڵویست و راوێژکاری و پێشبینییەکانی بڵاودەکاتەوە. گۆڤاری (Barrons) لە 2010 بە سێبەری cia ناوی برد. ئەوەی لەژێر بەڕەی ئەم تینك تانکە بوو، لە 2012 پلاتفۆرمی ویکیلیکس هێنایە سەر بەڕە: 5ملیون ئیمیلی ئەم دەزگایە بڵاوکردەوە.

پەردە لەسەر رووی جۆرج فریدمان و دەزگاکەی لادرا و ئەمەش پەیامی دامەزرێنەری سترادفۆردە بە شێوازی کارو ئەرکەکانی لە نووسەنیکیدا بۆ هاوکارەکی لە فەنزەویلا لە 6/دیسەمبەر/2011: ئەگەر سەرچاوەکە بەهاداربوو، دەبێ بیهێنیتە ژێر رکێفی خۆت. هێنانە ژێر رکێف واتە، کۆنترۆڵکردنی سەرچاوەکە بە شێوەی دارایی، سیکسی یان دەروونی تا ئەو خاڵە کە ئامادەدەبێت لەگەڵت رێکبکەوێت.).

کۆمپانیاکەی فریدمان لەسەر نهێنییەکان دەژێ. نزیکەی 30 هەزار کڕیاری هەیە و لەناویاندا سەر بە سوپای ئەمریکا، مەنیجەری صندوقی هیگیدە، سیاسەتمەداری گەورە و کۆمپانیای باناسیونالی هەیە. هۆکاری بەخشینی دارایی بە ئەم کۆمپانیە تا ئێستا نادیار بوو، بەڵام ئێستا ئیدی (هاکەر)ەکان چوونە ناو تۆڕی کۆمپانیاکە و هەموو شتێکیان خستە بەرچاو: کۆنتڕۆڵی دەروونی سەرچاوەکانی زانیاری، گەیاندنی زانیاری لە رۆژهەڵاتی ناوین و جاسوسیکاری بۆ کۆمپانیای کیمیاوی(Dow Chemical).

لەبارەی بڵاوکردنی زانیارییەکانی کۆمپانیاکە، فریدمان وەڵامی هیچ پرسیارێك ناداتەوە، چونکە وەڵامدانیان دووبارە تاوانباری دەکەنەوە. بۆ نموونە: ستراتفۆر چ جۆرە پەیوەندییەکی هەبوو لەگەڵ سەفارەتەکانی ئەمریکا؟ جێگرەکەی(فرید بورتون) بەخەی جاسوسی

دزگای ئاسایشی وزارتی دروی ئمریکا بوو. کمپانیا گل
وك (داو شیمیکا) و (ککا کلا) راوژ لم کمپانیای وردگرن،
چونک وك دزگای ئاسایش کاردکن بام وك دزگای ئاسایش
کنت ناکرت.
فریدمان تمتی ئوی سبری cia، رتدکاتو.
فریدمان ک خاون دزگای پیشبینی جیوپلتکی دوارژ ل جیهان و
ل کتبکی سالی 1991(جنگی داهاتوو لگل ژاپن-430لاپ)و
کتبی(100 سالی داهاتوو) پشبینیکانی نووسیو لباری جنگی
ئمریکا لگل پلندا، تورکیا، بام نیتوانی پشبینی هاککردنی
کمپانیکی بکات!
ل گفتوگیکی (Der Aktionaer)لگل فریدمان ب روونی بانگواز
ب رگزپرستی دکات دژ ب پنابران، لمشدا ب میتدی(جنگی
کلتورکان)و باسی جیاوازی کلتوور دکات و ئم گومان دخاتو :
فرموو چن ئم وات-ئمانیا-پکوژیانی مرق فراهم بکات ک
کلتوور و عقییتیان بو شوی توندوبن ب نموون وك
پنابرکانی رژهاتی ناوین.)
ل درژی قسکانی: همیش ئینتگراتسیونی بیانییکان ب ئروپا
کش بوو…پرسیار زر گرنگک ئمی: چن یکك دبت ئمان
یان ئروپی. ئم زر سخت).
هروا چندین بچوونی تر ک ل نخوندوارکی ئاوای
دووردستکانی گرمیانیش نایبیستی.
ل ڤیدیویك(ل یوتوب بناوی پشلکردنی مافی چاپدان،
کوژراوتو) دیك براند-برووبری برنامی هاوبش ل ئنجومنی
شیکاگ ب کاروباری جیهانگیری پشوازی ل فریدمان دکات. لم
گفتوگید فریدمان نموونی قیزونترین سیاستی رناد ریگان
بهند وردگرت و دت: ئو سیاست ک من وسیتی رناد
ریگانم کرد، ل عیراق و ئیران بکاریهنا. ریگان پشتیوانی ل
هردوو لاینی جنگکی دکرد ک ل(1980-1988)و دژ ب یکتری
بجنگن.
ب رسواکردنی پلان دژ ئازادی ئینسانییکانی ستراتفور، هر یك
ل چالاکوانی ئنیمس(بارت براون)ب 5سال زیندانی و چالاکوانی
ئکوپی(جیرمی هاموند) ب 10 زیندانی للاین دادگاکانی ئمریکا
محکومکران. ل کوردستان ک چاوساغی ب تینك-تانکی ستراتفر
دکات؟ ک پشتر چاوساغی ب ئینترپرایز دکرد؟!
ئگر دتانوت ب کرامت و سربرزی بژن، پشت لهموویان
بکن، خفرشی و خیانت و ستمکار ب مسلکی ئاسایی،
ویژدانفرشی جگای”شانازی“، بی تاق یك رگای هی: شوعییت

و شەوە ژیان و کاری هەرەوەزی بکەن بۆ ماڵی خۆتان!
پرسیار: هەموومان دژ بە وەحشیگەری داعش لە فەرەنسا ناڕەزایەتیمان دەرخست، بەڵام بۆچی لە د1ی وەحشیگەری فەرەنسا لە کوشتنی خەڵکی مەدەنی هیچ ناڵێین؟ لە لاپەڕەی نهێنیەکانی cia و هەواڵگری بریتانی لە بارەی سالانی 1947-1963 بڵاوکرانەوە

سکەنداڵێك بۆ نموونەی حزبێکی نەرویژی!
حزبی کرێکارانی نەرویژ خۆی بە نوێنەری کرێکارانی وڵاتەکەی دەزانێت، بەڵام سەرۆکەکەی(یانس شتۆلتنبێرگ)کە پێشتر سەرۆکوەزیرانی ولاتەکەی بووە، ئێستا سەرۆکی(هاوپەیمانی ناتۆ)یە کە دەزگایەکی سەربازی جیهانییە و دەستی لە میلیتاریزەکردنی جیهان و کوشتنی مەدەنی و بەرپاکردنی جەنگی ئیمپریالیستی لە چەندین وڵاتانی دنیا هەیە.
ئەم حزبە رێکخراوێکی هەیە بەناو(فریاگەوتنی میللی نەرویژ) و لە دوو خاڵی سەرەکیدا لە سایتەکەیان، خۆیان بە خوێنەران دەناسێنن و دەنووسن، ئەمە:
– رێکخراوێکی بزووتنەوەی کرێکارانین بۆ هاوپشتی مرۆیی
– رێکخراوێکی سیاسی سەربەخۆین.
زۆر ئاسایی دەبوو ئەگەر بەرپرسانی ئەم حزبە ببن بە سەرۆکی بزووتنەوەی ئاشتی یان ژینگەپارێزی و رێکخراوێکی جیهانی ئەنتی فاشیست، بەڵام نەك ناتۆ کە دوژمنی سەرسەختە دژ بە کرێکاران و گەلانی ژێردەستەی جیهان بە کرێکارانی نەرویژەوە!
ئەمە سکەنداڵ و ئابرووچوونێکی گەورەیە بۆ کرێکارانی نەرویژ و بە گشتی بۆ خەڵکی ئاشتیخوازی نەوریژ.
دەبێ دەستلەکارکێشانی شتۆلتنبێرگ و مەحکومکردنی هەڵویستی ئەم حزبە ببێت بە داواکاری رێکخراوی فرایاکەوتنی میللەتی نەرویژ!
خەڵکی نەرویژ پێویستی بە هاوپەیمانی ناتۆ نییە!

(ڕەش-بیرەکانی) کەسا نەسترا لە کوردستان!
(پەیمانگەی ئینتەرپرایزی ئەمریکی و مایکل روبن وەك نموونە)
لەبەر ئەوەی زۆر کەس هەیە خۆیان لە مرۆڤی ئەروپی و ئەمریکی، کەمتر دەزانن، بۆیە دەبینین حزب و رێکخراو وکەسانی گەندەڵ و تاوانباری ئەو وڵاتانە وەك ئازادیخواز و لایەنگری داپەروەری بە خەڵکی نەگبەتی وڵاتەکەم دەفرۆشنەوە و مایکل رۆبن و پەیمانگەی ئینترپرایزی ئەمریکی نموونەیەکیانە. ئایا پەیمانگەی ئەنتەرپرایز کێن و چیان کردووەو چی دەکەن؟

دەزگای کۆنراد ئەدەنەوەر

ڕێکخراوی (Konrad adenauer Stiftung) لە هەریم چالاکە. ئەم ڕێکخراوە ڕۆلی سەرەکی هەبوو لە هاتنە حکومەتی (موریسیو ماکری) لە ئەرژەنتین . لە 5 /ئەیلول هانز بورتینک لە زاری سەرۆکی پیشیوی ئەم دەزگایە لە 2003 وتی : ئەم پیاوە دەبێتە سەرۆکی ئەرژەنتین . من شانازی دەکەم کە دەزگاکمان هەر لە سەرەتاوە لەم پرۆسەیە بەشداری کردووە .) .
دەزگای کۆنراد ئەدەنەوە پشتیوانی لە حزب و لایەنە راسیست و ئەنتی کۆمۆنیستەکانی ئۆکرانیا دەکات ، بۆ نموونە پشتیوانی لە(فیتالی کلیتشکۆ)دەکات کە بە ئاشکرا (سلاوی هیتلەری)یانە دەکات .
ئەلمانیا بەڕێگای ئەم جۆرە ڕێکخراوانەوە شانبەشانی دەزگای هەواڵگری(BND)و ئینیستیتوتی (غۆتە)وە بەشداری لە تیرۆر و دامەزراندنی حکومەتە دیکتاتۆر و فاشیستەکان دەکات ، بۆ نموونە: شانبەشانی CIA ، ڕۆڵێکی خوێناوی هەبوو لە کودەتای بینوشیت لە شیلی . ئەم دەزگایە نووسینگەی هەیە لە سلێمانی .
وتارەکەی مایکل ڕۆبن بۆ خەڵك خوێنرایەوە
لە وتارەکەی ناوبراو بۆ خۆپیشاندەرانی ئازادیخوازی سلیمانی، هاتووە(ئەمریکا پێویستە لە دەسەڵاتدارانی ئەوە زۆر تووڕە بن…. ئەمە ئەمەمان کرد بۆ دەستبەرکردنی حوکمی یاسا و دادپەروەری).
لەبەر ئەوەی ڕۆبن پێیوایە ئەمە بەئاگاین لە ناعەداڵەتی، هەژاری و گەندەڵی و لانەوازی و قەرزاری هاوڵاتییەکانی ئەمریکا، بۆیە هاتووە وەك رزگارکەرێك قسەمان بۆ دەکات. حکومەتی ئەمریکی و پەیمانگەی ئینترپرایز بەهۆی چەندین جەنگ و پشتیوانیکردنی حکومەت و ڕێکخراوە تیرۆریست و دیکتاتۆرییەکان و پێشێلکردنی جاڕنامەی نەتەوە یەکگرتووە، بە گەندەڵی و تاوان، تاوانبارن و پێشی هەموو شتێك خیانەت لە پەیامەکەی ئیبراهیم لینکۆلن دەکەن! ڕۆبن و پەیکانگەکەی دەبێ بە زووترین کات بۆ بەردەم دادگا راپێچ بکرێن!
گەندەڵی و تاوانکاری پەیمانگەی ئینتەرپرایزی ئەمریکی
هەشتا راپۆرتەکەی کۆشوهەوای جیهانی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان بەناونەکرابووەوە، لۆبی پیشەسازی بڕێ پارەیان تەرخان کرد بۆ لێکۆڵەران تا راپۆرتی ناوبراو بە هەڵە بخەنەوە. وەك(گاردیان) ئیمەیڵ لە کۆتایی دیداری پسپۆڕان لە پاریس بڵاویکردەوە> پەیمانگەی کۆنەپارێزی ئەمریکی(ئینتەرپرایز) 10هەزار دۆلار و نرخی هاتووچوو بۆ هەر زانایەك دەدەن بۆ بەرگرتن بە راپۆرتی ناوبراو> لە درێژەی وتارەکە هاتووە: ئینتەرپرایز یەکێکە لە(تینك تانك)ە کاریگەرەکانی کۆنەپارێزە نوێکانە کە ڕۆڵی سەرەکی بینیوە لە جەنگی عیراق....
کۆمپانیای نەوتی(ExxonMobl) سپۆنسەری ئەم پەیمانگەیە و بۆ ئەو مەبەستە 1،6ملیون دۆلاریان بۆ خەرجکردووە. قسەکەرێکی کۆمپانیاکە

وتی کۆمپانیاکەمان ساڵانە 1% لە داهاتە گشتییەکەی بۆ ئینتەرپەڕایز تەرخان دەکات. ئەم پەیمانگەیە پەیوەندی نزیك لەگەل ئیدارەی بوش هەیەو زیاتر لە20کارمەندی، جاران وەك راوێژکار لە حکومەتی بوش کاریان کردووە. زانایان لە راپۆرتەکەی پاریس هیچ گومانێکیان نەهێشت لەوەی کە مر□ق ه□ی گۆِانکارییـەکانی کەشوهەوای سەرزەمینە...سووتەمەی وەك خەڵوزو نەوت لەو پەرەسەندنە بەرپرسیارە. مر□قای□تی ه□□ش□ی رەش□ بای زەبلاح و بەرزبوونی ئاستی دەریا و قۆناغی وشکایی لێدەکرێ. مایکل خۆی بە قسەکەری خەڵك دەزانێ! بین ستیوارد(چالاکوانێکی رێکخراوی ژینگەپارێزی گرین پیس) بە توندی رەخنەی لە ئینتەرپرایز گرت و وتی: ئینتەرپەرایز لە فابریکێکی هزر زیاترەو کرێگرتەن و وەك رۆشنبیر، کۆسا نۆسترای حکومەتی بوش. ئ□مانە نوێنەری کۆشکی سپین لە بواری حاشاکردن لە گۆڕانی ژینگە....ئەوانە لەئاستی زانست و رەوشت دۆڕاندیان و ئەوەی دەیانەوێت بریتیی□ لە جانتای پڕ لە پارە. ئایا مایکل رۆبن و برادەرو دۆستە کوردە رەشبیر و بەرپرسی هەندێ رۆژنامە و گ□قارە کۆسا نۆسترای کۆنەپارێزە راستڕەوەکانی ئەمریکا نین لە کوردستان؟! تۆماس پانی لە2/2/2007لە وتارێك بەناو(هاوپەیمانییەکی بکوژ)دەنووسێ: لە لێکۆڵینەوەکەی ئەنجومەنی کەشووهەوای(UN) کە ئیمڕۆ لە دنیا هەڵای نایەوە، هاتووە: (بەڕوونی دەرکەوتووە کە مر□ق ب□رپرسە لەبەرامبەر گۆڕانی کەشوهەوا...پەیمانگەی ئینتەرپرایز پارەیەکی زۆری تەرخانکردووە بۆ زانا، سیاسەتمەدارو ئابووریناسەکان تا وتار دژ بە راپۆرتەکەی نەتەوە یەکگرتووەدا بنووسن و ل□"گ□قارە سەربەخۆکان" بڵاوی بکەنەوە....ئەم هەوڵە لە بەرژەوەندی"هاوپەیمانییەکی بکوژ"ی زلهێزە...جاران لی رایموند(جێگری سەرۆکی پەیمانگەی ئینتەرپرایز)بەڕێوبەری کۆمپانیای نەوت(ExxonMob)بوو. هەروا پەمانگەکەی رۆبن شانبەشانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە کۆبوونەکەی(براتسلاڤا)ساڵی2000بەشداری کرد! لەم کۆبوونەوەیە بڕیاردرا بۆ پێشێلکردنی رێککەوتنەکەی هیلسنکی بۆ(پێکەوەکارکردن و ئاسایشی ئۆروپا). ئیمزاکەرانی ئەم رێککەوتننامەیە(ئەمریکا و زۆربەی و□لاتانی ئۆروپا)بە ئەرکی خۆیان زانیوە ((لە داهاتودا هەرگیز نا بێ رێ بدرێ بە بەکارهێنانی توندوتیژی بۆ گۆڕینی سنوورەکانی دەوڵەتانی ئۆروپا.)) مایکل رۆبن باسی یاسا و عەداڵەت دەکات، بەڵام ئایا دەزانێ ماوەی پتر لە 20 ساڵە زیندانی سیاسی و رۆژنامەنووس مۆمیا ئەبو جەمال(سەر بە رێکخراوی پڵنگی رەش) بەناهەق زیندانی کراوەو لەوانەیە لە هەر کاتێك لەسێدارەی بدەن، بەڵام سەرەڕای ناڕەزایەتییە جیهانییەکان، هێشتا هەر ئازاد نەکراوە. ل□ و□لاتە"ئازادەکەی برادەرە

بەڵایەنەکەمان"مافی مانگرتنیش لە کرێکاران قەدەغە دەکرێ! شایانی باسە پەیمانگەی ئینتەرپرایز لە1943دامەزراوە وەك دەزگایەکی تایبەت بە لێکۆڵینەوە بە بەرگی لە سیستەمی سەرمایەداری و ڕەفتاری کۆمپانییە گەورەکان و بەرژەوەندییەکانیان، بەناو پاشان بواری خوازراوی بەرفراوانتر بوو. ئایا کوردستانی عیراق هاوپەیمانێکی باشە؟ ئەوە ناوی ئەو راپۆرتەیە کە لەلایەن ئینتەرپرایز لە 13ی ئاب/2008بەڵاوکراوەتەوە نووسەرەکەی(مایکل ڕوبن)ە و تێدا بە توندی ڕەخنە لە پارتی و یەکێتی دەگرێ و هەندێ نهێنی ئابرووچوانەو مەترسیدار دەردەخات. لەو راپۆرتە(پارتی کرێکارانی کوردستان)بە تیرۆریست ناودەبات و دەنووسن"تیرۆرستییەکەی دژی نەتەوەی کورد پیس دەکات… هەردوو حزبەکە بە بەمامەڵەکردنیان لەگەڵ ئێران، خیانەتیان لە متمانەی ئەمریکا کرد"…و زۆر شتی تر.

ئینتەرپڕایز لە13ی ئاب/2008

جاش و موستەشارە کوردەکانی ئینتەرپرایز!

زۆرێك لە ڕۆژنامە، گۆڤارو کەنالەی تەلەفزیونی بەشێوەیەك باسی پەیمانگەی ئینتەرپرایز و مایکل ڕوبن دەکەن، وەك بڵێی ڕێکخراوی کۆمەڵگەی مەدەنی و کەسایەتی بێلایەنن و کارەکەیان تەنها ئەوەیە بەشێوەیەکی مەدەنی و ئاشتیخوازانە کاردەکەن. ئەمە درۆیەکی شاخدارو مەترسیدارە، گاڵتەکردنە بە خوێنەر و خەڵکی کوردستان، چونکە:

1- کارل روف یەکێکە لە سەرانی ئەو پەیمانگەیە و هاوکات یەکێك بوو لە گەورە موستەشارەکانی جۆرج بوش و نزیکە لە زانکۆی (بەب جۆنس) لە ساوت کارۆلینا(سەنتەرێکی راستڕەوە توندڕەوەکان)ە و هەر خۆیشی سەرپەرشتی هەڵبژاردنی (بوش)ی کردووە. کارمەندانی ئەم پەیمانگە"سەربەخۆیە" وەك مایکل لادین و (جاشوا میرەفیك) پێکەوە لەگەڵ هەڵە کەنەپارێزەکان وەك جیمس ولسی(سەرۆکی رابردووی هەواڵگری ئەمریکا)، جاك کامب(کاندیدی حزبی کۆمارییەکان بۆ سەرۆکایەتی ئەمریکا1996 و یاریدەری وەزیری بەرگری بۆ سیاسەتی ئاسایشی نیودەوڵەتی)کاردەکەن، واتە"دەستی شاراوە"ی وەزارەتی دەرەوەو بەرژەوەندییە ئابوورییەکانی ئەمریکان. یەکێك لە گەورە لێکۆڵەرەکانی ئەو پەیمانگە"بێلایەن و زانستی و ناحکومییە"ناوی (جۆن بولتن)ە کە بالیوزی ئەمریکا بوو لە نەتەوە یەکگرتووەکان. ئەم"ئەستێرە بێلایەنە" لە 29/8/2010بانگەوازی بۆ بەردومانکردنی بنکەکانی پیتاندی ئەتۆمی ئیرانی کرد. ئەم کامەندەی سەر بە ڕێکخراوەکی"ngo"ە لە وتارێکیدا لە ڕۆژنامەی ووڵ ستریت ساڵەی 1997نووسیویەتی(ئەو پەیماننامە نیودەوڵەتییانە کە ئەمریکا مۆری

دەکات یاساگەلێك نین رێزیان لێ بگیرێت، بەڵام وەك پێویستییەكی سیاسی زیانی نییە لەگەڵ گۆڕانی بارودۆخ لێی پاشگەز ببینەوە). کۆنەپارێزە نوێکان بەیەکچاو تەماشای نازیەت، شوعییەت و بزووتنەوە ئیسلامییەکان دەکەن، ئێستا ئیتر منیش سەیرم نایەت لەوەی کە (رەش- بیران)، هەندێ گۆقار لە هەرێم وەك سەگی هار هەمان ئەم کارە ئەنجامدەدەن.

ئاژاوەی داهێنەرانە!

ئەمە تیئۆری گەورە فەیلەسۆوفی کۆنەپارێزە راستڕەوەکانە(لیڤی شتراوس)ە کە کۆنەپارێزە راستڕەوی ئەمریکا کاری پێدەکەن. ناواخنەکەیشی ئەمەیە: جەماوەر لەناو هەرانانەوە غەرق بکەن تا نوخبە بتوانێ جێگیربوونی بارودۆخەکەی دابین بکات). لە ئەمریکا شتراوسییەکان ناسراون و گۆقاری(کۆمینتەری)دەردەکەن. پرۆفیسۆر نۆرمان پۆتهراس سەرپەرشتی دەکات و بە گرنگترین بەرهەمی کۆنەپارێزەرە نوێکانە.
مافیای چەك و ئەتۆم لەسەرووی یاسان!
لە وڵاتی(ئازای سەرمایەی دارایی، کۆمپانیای بانناسیونال وجەنگ و هەژاری) بە گوێرەی راپۆرتی لیژنەی چاودێریکردنی ئەتۆم، لە 23/3/2011ئاشکرای کرد کە ئەرکی راگەیاندنی هەڵەی کەرەستە و”لەکارکەوتن” کە لەوانەیە رووداوی کارەساتئامێزیان لێ بکەوێتەوە لە زیاتر لە یەك لەسەر سێی حاڵەتەکان، پشتگوێ خراون).
حکومەتە مەدەنی و دیموکراسیەکەی”بەڕێز”رۆبن تەنها لە ساڵی2008دا وەك پەیمانگەی تۆژینەوەی ئاشتی جیهانی بڵاویکردووە، بودجەیەکی خەیاڵی بۆ جەنگ تەرخان کردووە(1.464 بلیون دۆلار)!. ئێستا ئۆباما درێژە بە کارو ئەرکەکانی سەرۆکەکانی پێشتری دەداو پشتیوانی لەو دیکتاتۆرانە دەکات کە لە سەدام یان ئەحمەدی نەژاد کەمتر نین، بۆ نموونە بە بڕی 60ملیارد دۆلار 84 فرۆکەی جەنگی(ف.15)، 70هیلیکۆپتەر لە جۆری ئەپاچی، بە سعودیەی عەرەبی دەفرۆشێت. بەڵام ئاشکرایە ئاشتییەکەی(ئینتەرپرایز) شێوەی تری هەیە، بۆ نموونە لە ووڵ ستریت جۆرنال نووسراوە: تەنها بە پڕچەککردنی سعودیەی عەرەبی بە فرۆکەی جەنگی، کار بە نزیکەی 77هەزار کەس لە کۆمپانیای بۆینگ دابین دەبێت. ئۆباما ئێستا خەریکە زەمینە بۆ بازرگانی بە سیستەمی(تات) خۆشدەکات. راکێتەکانی ئەم سیستەمە دەگاتە دەرەوری و بەرزی ئەتمۆسفێری زەمین. ئیمارات بە بڕی 7ملیارد دۆلار نموونەیەکی هاوشێوەی ئەو سیستەمە کریوە لەگەڵ 147راکێت.

وا باشە ڕێبن لەبری ئەوەی درووشمی"عەدالەتی کۆمەڵایەتی و ئازادی" بەخەڵکی کوردستان بفرۆشێ، وا باشە خۆی و پەیمانگە"زانستی و بێلایەنەکەی" خەریکی گەندەڵیی بۆرسەی ووڵ ستریت و لابردنی قەرزی بانقەکان لەسەر ملیونان هاوڵاتی ئەمریکا ببێت و وەك کەسێکی"ئازادیخواز"بۆ بەڵگەوە بیسەلمێنێ کە تەرخانکردنی پتر لە یەك بلیون دۆلار بۆ وەزارەتی بەرگری، باشتر وایە بۆ ئاشتی تەرخانی بکەن و بەمە خۆشەویستی گەلانی دنیا دابیندەکەن! وەك هاوڵاتییەکیش تکا لە برادەرە دژ بە گەندەڵییەکانی دەکەم، بەڵکو نەختێ مەشوەرەت بە"سەرۆکی مێژوویی"وڵاتەکەی بدەن بۆ خزمەتکردنی خانەشینەکانیان و خزمەتگوزاری تەندرووستی بە هەژاران و بێکار و لانەوازەکانیان باش بکەن نەك بە گوێرەی بەرنامەی(Medicaid) کەمی بکەنەوە!، ئاخر باش نییە 23ملیون ئەمریکی بە بێ بیمەی تەندرووستی بژین: ئەمە بۆ ئاشتی جیهانی خراپە و پێشێلکردنی جاڕنامەی مافی مرۆڤە! هەروا(باج)یش کەم بکەنەوە کرێی کار زیادبکەن تا هەموو ئەمریکا لەسەر قەرز نەژێن و تۆزێك کەرامەت بە هاوڵاتییەکانیان دابین بکەن!

ئێمە خۆمان ئەقڵ و توانامان هەیە بۆ خەباتکردن لە پێناو عەدالەتی کومەڵایەتی کە حکومەتەکەی ئەو بە ئاگر و ئاسن لە دژیدا ڕادەوەستێ، وەك نزیکترین مێژووی ئەمریکای لاتین و دژایەتیکردنیان بە شوعییەت پێماندەڵێن!

ئەوە چارەنووسی ئەو ڕەشبیرە جاش قەڵەمانەیە کە خۆیان بە ملکەچی و جاشایەتی و خۆفرۆشتن بە ئەم یا ئەولایەن تەرخانکردووەو بەردەوام خۆیان وەك کەسانی دڵسۆزی"بێلایەن"و دژ بە گەندەڵی و دڵسۆزی عەدالەتی کۆمەڵایەتی بە هەژاران دەفرۆشن و لەڕاستیدا ئەجندای کۆنەپەرەستی و تاوان جێبەجێ دەکەن…

ئەوە سەری ئازادی دەبڕن!

ئەوە جامبازی بە عەدالەتی کۆمەڵایەتییەوە دەکەن!

بەرەی هەژارەکان و ئاواتەکانیان و دژایەتی کەندەڵی لەشوێنێکی ترەو لەو شوێنە دەست پێدەکاتەوە کاتێ دوژمنەکانیان دەناسنەوەو بە خۆیان داخوازییەکان ڕادەگەینن و پێشکەش دەکەن. داخوازییە ڕەواکانی ستەمدیدەکان لەبەرچاون، گرنگ ئەوەیە نەهێڵین یاری بە ئازار و نەگبەتییە ڕۆژانەکانمان و بە قوربانیان بکرێ…

تێبینی: کۆسا نۆسترا ڕێکخراوێکی تاوانبارییە لە ئەمریکا و خۆیان بەشێوەی مافیەکانی سیسیلیا ڕێکخستووە.

ئایا دامەزراندنی ڕاگەیاندکارانی سوور پێویستە؟!

ئەمە نامەیەکە بۆ ئەو رۆژنامەنووسانە کە خۆیان بە کەسانی چەپ دەزانن و بە هەموو شێوەیەك هەوڵدەدەن پێگەکەی لەناو کۆمەڵگە بەهێزبکەن لە سەردەمێکدا کە راگەیاندنی ئیمپریالیستی دنیای سەرمایەداری و پەلوپۆکانی هاوشانی(سوپای ناتۆ، صندوقی دراوی جیهانی، دەزگا سیخوڕیەکان، دادگای نیودەوڵەتی، بانقی جیهانی، G7، G20، شانەکانی بیرکردن-Think tank) هەنگاودەنێن و بە وردترین شێوە خۆیان رێکخستووە.

بۆ نموونە: زانیاری بە هاوڵاتیان نادرێت لەبارەی (کودەتا نەرم)ەکەی بەرازیل، هیرشکردن بۆ فەنزەویلا، بەرەی چەپ لە توکیا، پیلانگێڕیی ئەمریکا دژی ئۆکرانیا و قەدەغەکردنی حزبی شوعی لە چەند وڵاتێك، بارودۆخی زیندانەکانی ئەمریکا، یەکگرتنی چەپ لە سپانیا، جەنگی ئەمپریالیستی لەوڵاتانی ئەفریقا و زیانیان بە ژینگە و هەزاران رووداوی رۆژانەی جۆراوجۆری جیهانی کە راستەوخۆی کاریگەریان لەسەر ژیانی ئێمە هەیە. ئەوەی لە کەناڵەکانی تەلەفزیون بڵاودەکرێنەوە لە ئاژانسە سەرمایەدارەکان وەردەگرن و تەنانەت ئەو کەناڵانە کە پەیامنێریان لە هەندی وڵات هەیە، زانیاری لەبارەی موقاوەمەت، خەباتی شوعی و چەپەکان بە هاوڵاتیان نادەن.

ئەی ئەمە؟

پەرتەواز، کەمکردن لە بایەخ و رۆڵی یەکتر، ناڕۆشنی لە هەڵویستەکان و لە ئەنجامدا نەیارەکانمان سوودیان لەم لاوازیە وەرگرتووە.

ئەمەش ئەتوانین بەرێگای جۆربەجۆر هەوڵ بدەین بۆ ئەوەی توانامان چڕبکەینەوە بۆ دامەزراندنی(ناوەندی راگەیاندنی سوور، رۆژنامەنووسانی سوور، هەواڵنێرانی سوور، راگەیاندکارانی سوور)ی هاوبەش لەبواری راگەیاندنی ئەلکترۆنی، کاغەز، رادیو، تەلەفزیون، هەواڵ و راپۆرت و

ئامانجی ئەمە پێکەوە بریتی بێت لە شکاندنی تیرۆری ئەنتی کۆمونیزم و هێرشی بەرفراوانی سەرمایەدارانی جیهان و ناوخۆ لە دژی(مافە چینایەتییەکانمان و گەوجاندنی جەماوەر و درۆکردن و پۆشینی تاوانی جەنگە ئیمپریالیستییەکانیان و ملیتاریزەکردنی ژیان لەسەرزمین و تێکدانی ژینگە).

ئەم نووسینە هەنگاوی یەکەمە و هیوادارم هەر راگەیاندکارێك لەلای خۆیەوە بە پێشنیار و رەخنە و بۆچوونی ئەرێنی هەوڵ بە قووڵکردن و بەهێزکردنی ئەم پێشنیارە بکات.

(رەش-بیرەکانی) کەسا نەسترا لە کوردستان!
پەیمانگەی ئینتەرپرایزی ئەمریکی و مایکل روبن وەك نموونە

لەبەر ئەوەی زۆر کەس هەیە خۆیان لە مرۆڤی ئۆروپی و ئەمریکی، کەمتر دەزانن، بۆیە دەبینین حزب و رێکخراو وکەسانی گەندەڵ و تاوانباری ئەو وڵاتانە وەك ئازادیخواز و لایەنگری داپەروەری بە خەڵکی نەگبەتی وڵاتەکەم دەفرۆشنەوە و مایکل رۆبن و پەیمانگەی ئینترپرایزی ئەمریکی نموونەیەکیانە. ئایا پەیمانگەی ئەنتەرپرایز کێن و چیان کردووەو چی دەکەن؟

وتارەکەی مایکل رۆبن بە خەڵك خوێنرایەوە

لە وتارەکەی ناوبراو بە خۆپیشاندەرانی ئازادیخوازی سلیمانی، هاتووە(ئەمریکا پێویستە لە دەسەڵاتدارانی ئەوە زۆر تووڕە بن… ئەمە ئەمەمان کرد بۆ دەستەبەرکردنی حوکمی یاسا و دادپەروەری)
لەبەر ئەوەی رۆبن پێیوایە ئەمە بێئاگاین لە ناعەداڵەتی، هەژاری و گەندەڵی و لانەوازی و قەرزاری هاوڵاتییەکانی ئەمریکا، بۆیە هاتووە وەك رزگارکەرێك قسەمان بۆ دەکات. حکومەتی ئەمریکی و پەیمانگەی ئینترپرایز بەهۆی چەندین جەنگ و پشتیوانیکردنی حکومەت و رێکخراوە تیرۆریست و دیکتاتۆرییەکان و پێشێلکردنی جاڕنامەی نەتەوە یەکگرتووە، بە گەندەڵی و تاوان، تاوانبارن و پێشی هەموو شتێك خیانەت لە پەیامەکەی ئیبراهیم لینکۆلن دەکەن! رۆبن و پەیکانگەکەی دەبێ بە زووترین کات بۆ بەردەم دادگا راپێچ بکرێن!
گەندەڵی و تاوانکاری پەیمانگەی ئینتەرپڕایزی ئەمریکی
هێشتا راپۆرتەکەی کەشوهەوای جیهانی سەر بە نەتەوە یەکگرتووەکان بڵاونەکرابووەوە، لۆبی پیشەسازی بەڵێ پارەیان تەرخان کرد بە لێکۆڵەران تا راپۆرتی ناوبراو بە هەڵە بخەنەوە. وەك(گاردیان) ئیمەیڵ لە کۆتایی دیداری پسپۆڕان لە پاریس بڵاویکرەوە>پەیمانگەی کۆنەپارێزی ئەمریکی(ئینتەرپڕایز) 10هەزار دۆلار و نرخی هاتووچوو بە هەر زانایەك دەدەن بۆ بەرگرتن بە راپۆرتی نابراو< لە درێژەی وتارەکە هاتووە: ئینتەرپڕایز یەکێکە لە(تینك تانك)ە کاریگەرەکانی کۆنەپارێزە نوێکانە کە ڕۆڵی سەرەکی بینیوە لە جەنگی عیراق.... کۆمپانیای نەوتی(ExxonMobl) سپۆنسەری ئەم پەیمانکەیە و بە ئەو مەبەستە 1،6ملیون دۆلاریان بۆ خەرجکردووە. قسەکەرێکی کۆمپانیاکە وتی کۆمپانیاکەمان ساڵانە 1% لە داهاتە گشتییەکەی بۆ ئینتەرپڕایز تەرخان دەکات. ئەم پەیمانگەیە پەیوەندی نزیك لەگەڵ ئیدارەی بوش هەیەو زیاتر لە20کارمەندی، جاران وەك راوێژکار لە حکومەتی بوش کاریان کردووە. زانایان لە راپۆرتەکەی پاریس هیچ

گومانەکیان نەهێشت لەوەی کە مرۆڤ هەی گۆڕانکارییەکانی کەشوهەوای سەرزەمینە...سووتەمەی وەك خەڵوزو نەوت لەو پەرەسەندنە بەرپرسیارە. مرۆڤایەتی هەڕەشەی ڕەشەبای زەبلاح و بەرزبوونی ئاستی دەریا و قەناغی وشکایی لێدەکرێ. مایکل خۆی بە قسەکەری خەڵك دەزانێ! بین ستیوارد(چالاکوانێکی ڕێکخراوی ژینگەپارێزی گرین پیس) بە توندی ڕەخنەی لە ئینتەرپرایز گرت و وتی: ئینتەرپرایز لە فابریکەکی هزر زیاترەو کرێگرتەن و وەك ڕۆشنبیر، کەسا نەسترای حکومەتی بوشن. ئەمانە نوێنەری کۆشکی سپین لە بواری حاشاکردن لە گۆڕانی ژینگە...ئەوانە لە ئاستی زانست و ڕەوشت دەڕاندیان و ئەوەی دەیانەوێت بریتییە لە جانتای پڕ لە پارە. ئایا مایکل ڕۆبن و برادەرو دەستە کوردە ڕۆشبیر و بەرپرسی هەندە ڕۆژنامە و گۆڤارە کەسا نەسترای کۆنەپارێزە ڕاستڕەوەکانی ئەمریکا نین لە کوردستان؟! تەماس پانی لە2/2/2007لە وتارێك بەناو(هاوپەیمانییەکی بکوژ)دەنووسێ: لە لێکۆڵینەوەکەی ئەنجومەنی کەشووهەوای(UN) کە ئیمەیلە لە دنیا هەڵای نایەوە، هاتووە: (بەڕوونی دەرکەوتووە کە مرۆڤ بەرپرسە لە بەرامبەر گۆڕانی کەشوهەوا...پەیمانگەی ئینتەرپرایز پارەیەکی زۆری تەرخانکردووە بە زانا، سیاسەتمەدارو ئابووریناسەکان تا وتار دژ بە راپۆرتەکەی نەتەوە یەکگرتووەدا بنووسن و لە"گۆڤارە سەربەخۆکان" بڵاوی بکەنەوە...ئەم هەواڵە لە بەرژەوەندی"هاوپەیمانییەکی بکوژ"ی زلهێزە...جاران لی رایموند(جێگری سەرۆکی پەیمانگەی ئینتەرپرایز) بەڕێوەبەری کۆمپانیای نەوت(ExxonMob)بوو. هەروا پەیمانگەکەی ڕۆبن شانبەشانی وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا لە کۆبوونەکەی(براتسلاڤا)ساڵی2000 بەشداری کرد! لەم کۆبوونەوەیە بڕیاردرا بە پێشێلکردنی ڕێککەوتنەکەی هیلسنکی بە(پێکەوەکارکردن و ئاسایشی ئۆروپا). ئیمزاکەرانی ئەم ڕێککەوتننامەیە(ئەمریکا و زۆربەی وڵاتانی ئۆروپا)بە ئەرکی خۆیان زانیوە ((لە داهاتودا هەرگیز نابێ ڕێ بدرێ بە بەکارهێنانی توندوتیژی بە گۆڕینی سنوورەکانی دەوڵەتانی ئۆروپا.)) مایکل ڕۆبن باسی یاسا و عەداڵەت دەکات، بەڵام ئایا دەزانێ ماوەی پتر لە 20 ساڵە زیندانی سیاسی و ڕۆژنامەنووس مۆمیا ئەبو جەمال(سەر بە ڕێکخراوی پڵنگی ڕەش) بەناهەق زیندانی کراوەو لەوانەیە لە هەر کاتێك لەسێدارەی بدەن، بەڵام سەرەڕای ناڕەزایەتییە جیهانییەکان، هێشتا هەر ئازاد نەکراوە. لە وڵاتە"ئازادەکەی برادەرە بەلایەنەکەمان"مافی مانگرتنیش لە کرێکاران قەدەغە دەکرێ! شایانی باسە پەیمانگەی ئینتەرپرایز لە1943دامەزراوە وەك دەزگایەکی تایبەت بە لێکۆڵینەوە بە بەرگی لە سیستەمی سەرمایەداری و ڕەفتاری کۆمپانییە گەورەکان و بەرژەوەندییەکانیان، بەڵام پاشان بواری

خوازراوی بەرفراوانتر بوو. ئایا کوردستانی عیراق هاوپەیمانێکی باشە؟ ئەوە ناوی ئەو راپۆرتەیە کە لەلایەن ئینتەرپرایز لە 13ی ئاب/2008بڵاوکراوەتەوەو نووسەرەکەی(مایکل رۆبن)ەو تێدا بە تووندی رەخنە لە پارتی و یەکێتی دەگرێ و هەندێ نهێنی ئابرووچووانەو مەترسیدار دەردەخات. لەو راپۆرتە(پارتی کرێکارانی کوردستان)بە تیرۆریست ناودەبات و دەنووسن"تیرۆرستییەکەی دۆزی نەتەوەی کورد پیس دەکات… هەردوو حزبەکە بە بەمامەڵەکردنیان لەگەل ئیران، خیانەتیان لە متمانەی ئەمریکا کرد"…و زۆر شتی تر.

ئینتەرپڕایز لە13ی ئاب/2008

جاش و موستەشارە کوردەکانی ئینتەرپرایزا!

زۆرێك لە رۆژنام□، گ□قارو كەناڵی تەلەفزیونی بەشێوەیەك باسی پەیمانگەی ئینتەرپرایز و مایكل رۆبن دەكەن، وەك بڵێی رێكخراوی كۆمەڵگەی مەدەنی و كەسایەتی بێلایەنن و كارەكەیان تەنها ئەوەیە بەشێوەیەكی مەدەنی و ئاشتیخوازانە كاردەكەن. ئەمە درۆیەكی شاخدارو مەترسیدارە، گاڵتەكردنە بە خوێنەر و خەڵكی كوردستان، چونكە:

1- كارل روف یەكێكە لە سەرانی ئەو پەیمانگەیە و هاوكات یەكێك بوو لە گەورە موستەشارەكانی جۆرج بوش و نزیكە لە زانكۆی (بۆب جۆنس) لە ساوت كارۆلینا(سەنترێكی راستڕەوە توندڕەوەكان)ەو هەر خۆیشی سەرپەرشتی هەڵبژاردنی (بوش)ی كردووە. كارمەندانی ئەم پەیمانگە"سەربەخۆیە" وەك مایكل لادین و (جاشوا میرۆفیك) پێكەوە لەگەل هەڵۆ كۆنەپارێزەكان وەك جیمس ولسی(سەرۆكی رابردووی هەواڵگری ئەمریكا)، جاك كامب(كاندیدی حزبی كۆمارییەكان بۆ سەرۆكایەتی ئەمریكا1996 و یاريدەری وەزیری بەرگری بۆ سیاسەتی ئاسایشی نیودەوڵەتی)كاردەكەن، واتە"دەستی شاراوە"ی وەزارەتی دەرەوەو بەرژەوەندییە ئابوورییەكانی ئەمریكان. یەكێك لە گەورە لێكۆڵەری ئەو پەیمانگە"بێلای□ن□"و زانستی و ناحكومییە"ناوی (جۆن بولتن)ە كە بالیوزی ئەمریكا بوو لە نەتەوە یەكگرتووەكان.

ئەم"ئەستێرە بێلایەنە" لە 29/8/2010 بانگەوازی بۆ بۆردومانكردنی بنكەكانی پیتاندی ئەتۆمی ئیرانی كرد. ئەم كامەندەی سەر بە رێكخراوێكی"ngo"ە لە وتارێكیدا لە رۆژنامەی ووڵ ستریت ساڵی 1997نووسیویەتی(ئەو پەیماننامە نیودەوڵەتییانە كە ئەمریكا مۆری دەكات یاساگەلێك نین رێزیان لێ بگیرێت، بەڵام وەك پێویستییەكی سیاسی زیانی نییە لەگەل گۆڕانی بارودۆخ لێی پاشگەز ببینەوە).

كۆنەپارێزە نوێكان بەیەكچاو تەماشای نازیەت، شوعییەت و بزووتنەوە ئیسلامیەكان دەكەن، ئێستا ئیتر منیش سەیرم نایەت لەوەی كە (رەش-

بیران)، هەندێ گۆڤار لە هەرێم وەك سەگی هار هەمان ئەم کارە ئەنجامدەدەن.
ئێوە سەری ئازادی دەبڕن!
ئێوە جامبازی بە عەدالەتی کۆمەڵایەتییەوە دەکەن!
بەرەی هەژارەکان و ئاواتەکانیان و دژایەتی کەندەڵی لەشوێنێکی ترەو لەو شوێنە دەست پێدەکاتەوە کاتێ دوژمنەکانیان دەناسنەوەو بە خۆیان داخوازییەکان رادەگەینن و پێشکەش دەکەن. داخوازییە رەواکانی ستەمدیدەکان ل□ بەرچاون، گرنگ ئەوەیە نەهێڵین یاری بە ئازار و نەگبەتییە رۆژانەکانمان و بە قوربانیان بکرێ…

تێبینی: کۆسا نۆسترا رێکخراوێکی تاوانبارییە لە ئەمریکا و خۆیان بەشێوەی مافیاکانی سیسیلیا رێکخستووە.
تاوانەکانی حکومەتی ئەمریکا پاش 1945 تا ئێستا (بە کورتکراوی) یەك بە یەکتان درووشم و بەڵێنی گەیاندنی راستی بە بینەرانتان داوە، بەڵام بۆ جارێکیش نەمانبینی و نەمانبیست رەخنەیەك ئاراستەی سیاسەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکی و هاوپەیمانەکانی بکەن. بێدەنگی ئێوە لە تاوانەکانی حکومەتی ئەمریکا که له‌دوای 1945 تا ئێستا گه‌یشته نزیکه 25ملیون مرۆڤ ، تەنها لە جەهالەت، دووڕوویی و خۆفرۆشی سەرچاوەی گرتووە: چەتەی قەڵمهەڵگرن. قەڵەهەڵگری. راگەیاندنەکانی ناو خودی ئەمریکا و جیهانی سەرمایەداری سەر بە حکومەتەکانیان نەك ئۆپۆزیتسیونەکانیان زیاد یان کەم رەخنە ئاراستەی حکومەتەکانیان دەکەن، بەڵام ئێوە ئەوەندە بێئاست و کەسایەتین بۆ خاتری چەند دۆلارێکی چڵکن بێدەنگیتان هەڵبژاردووە و تەنانەت کار گەیشتووەتە ئەو رادەیە قونسوولی ئەمریکی بە بەرگریکار لە ئازادی بە خەڵکی کوردستان بناسێنن و زۆرێکتان تەشریف دەبەن بۆ لای"جەنابی عالی". ئێوە بەم هەڵویست و رەفتارە مافی رەوای بینەران پێشێل دەکەن و بوون بە بەشێك لە ئامێری گەمژادندن و نەزانی و سیخوڕی و چەتەیی و شەرەفی قەڵەمتان خستوەتە ژێرپێی سیستێمی تاوان و تیرۆر و چەوسانەوە لە جیهان.

لێرە ئەم زانیاریان□ ب□باودەکەمەوە بەو هیوایە بۆ جارێکیش بێت، ئەم زانیاریانە(ئێستا هەموویان دەڵێن ئەیانزانین)بگەیەنن بە رای گشتی!
– ئەڵمانیا1945: موخابەراتی ئەمریکی(CIC) لە پسپۆرانی پۆلیسی نازی و چاشەکانی سوپایەك داد□مزرێنن لە 35 هەزار کەس لە دژی یەکێتی سوڤێت و بەشی هەواڵگری نازی(Fremde Heere Ost) وەك0رێکخراوی(Gehlen) و بە یارمەتیان کاری تێکدەرانە و نائارامی

لە ڕۆژهەلاتی ئەوروپا ئەنجامدەدا. لە پاشاندا لە ڕێکخراوی(کۆلین)
دەزگای هەواڵگری ئەڵمانی(BND) دادەمەزرێنن. یەکێك لە کارمەندان و
پسپۆری- گستاپۆ کە لەلایەن موخابەراتی ئەمریکا وەرگیرا و لە
دەستگیرکردن پارێزرا ناوی(کلاوس باربی-klaus Barbie-) کە لە شاری
لیۆنی فەرەنساوە دیپۆرتکردنی جووە فەرەنسییەکانی بۆ ئۆردوگای
لەناوبردن ڕێکدەخست. (باربی) لە 1951 لەلایەن(cia)وە بە ناوی(کلاوس
ئەڵتمان)ڕەوانەی پۆلیفیا کرا و لەوێوەوە کەماندۆی تیرۆرکردنی
سیاسەتمەدار و سەندیکاییە چەپەکان لە وڵاتانی ئەمریکای لاتین
بەڕێوەدەبرد.

– چین(1945-1949): لە جەنگی ناخۆی چین، لە دژی کۆمونیستەکان، پشتیوانی لە (شین کای شیك) دەکەن ولەبەرەش سەربازە دیلەکانی یابان کە پاش ژێرکەوتنی وڵاتەکەیان لە جەنگی جیهانی دووهەم، بەکاردەهێنن.

– فلیپین(1945-1953): لە دژی حکومەتی چەپگەرای(Huks) و خەڵتانی خوێن کرا و پاشان چەتەکانی لە وڵاتەکە دامەزراند و (فیردیناند مارکۆس)یان کرد بە(پیاوە بەهێزەکە).

– ئیتالیا1947-1948): (cia) هێزەکانی مافیا و گروپە تیرۆریستە راستڕەوەکان لە دژی کۆمونیست و سۆسیالیستەکان چێکداردەکات. بە ئەم مەبەستە پسپۆرەکانی چەتەکاری لە ئەمریکاوە ڕەوانەی ئیتالیا دەکەن.

– یونان(1949-1949): ئەمریکا پێکەوە لەگەل سوپای بەریتانیا لە(جەنگی ناوخۆی یونان) کاردەکەن بۆ شکاندنی بزووتنەوەی موقاومەتی ئەنتی فاشستی کە لە دژی ئەڵمانە داگیرکەرەکان خەباتیان دەکرد. موخابەراتی ئەمریکی دەزگای بەدناوی(KYP)لەم وڵاتە دادەمەزرێنێت.

– 1950 (ئەمریکا): ئەنجومەنی ئاسایشی نیشتمانی(NSC) بە ناوی فایلی(68) ستراتیژی تازە دادەڕێژێت و یەك ملیون سەرباز لە 675بنکەی سەربازی لە جیهان تەرخاندەکات. ئەم هێزە تا 1975دەستوەردانی سەربازی لە 215ئەنجام دەدەن.

– پۆرتۆریکۆ(1950): کەماندۆیەکی ئەمریکا راپەڕینێك بۆ سەربەخۆیی نیشتمانی لەناودەبەن.

– کۆریا(1950-1953): ئەمریکا لە کێشەی کۆریا لەشکرکێشی دەکات و پشتیوانی لە حکومەتی کۆریای باشوور دەکات و لە نەتەوە یکگرتووەکانپشتیوانی بۆ دابیندەکات. فڕۆکەوازنی ئەمریکا 12000بنکە و دەزگا لە کۆریای باکوور وێراندەکات و نزیکەی 2 ملیون مرۆڤ دەکوژن و 500هەزار کەس لە کۆریای باشوور کیانلەدەستدەدەن.

– ئێران(1953): حکومەتی هەڵبژردراوی موصەدەق لە 1951، نەوتی کۆمپانیای(ئەنگلۆ-ئێران) خۆماڵیدەکات. پاش دوو هەفتە لە

هەڵبژاردنەکە، هێزێکی سەربازی مەشقپێکراو لەلایەن (cia) کودەتادەکەن و ئەمریکا شای ئێران دەکات بە حاکمی وڵاتەکە و هێزە شوعی و دیموکراتەکان کۆمەڵکوژی و زیندان دەکەنز

– گواتیمالا(1954): ئەمریکا کودەتایەك دژ بە حکومەتی(ئاربەنز) ڕێکدەخات. ئەم حکومەتە ویستی چاکسازی کشتوکاڵی بکات و کۆمپانیای ئەمریکی(United Fruit) خۆماڵی بکات. پاش سەرکەوتنی ئەم کودەتایە، حکومەتە دیکتاتۆری سەربازییەکەی 140 هەزار هیندیە سوورەکانی کوشت یان بێسەروشوێن کرد.

– میسر(1956): ئەمریکا هەوڵیدا بە نائارامی لە میسر کە جەمال عەبدولناسر یەکێك لە سەرۆکەکانی حکومەتە بێلایەنەکان بوو. عەبدولناسر (قناە سویس)ی خۆماڵیکرد، بۆیە ئەمریکا پێکەوە لەگەل بەریتانیا و ئیسرائیل جەنگیان لەدژی میسر بەرپاکار و بەناوی(جەنگی سویس) نێوبانگی دەرکرد.

– لوبنان(1958): 14 هەزار سەربازی ئەمریکی وڵاتەکە داگیردەکەن.

– کوبا(1961): لە 1/1/1959 کاسترۆ سەرکەوتنی شۆڕش بەسەر حکومەتی دیکتاتۆری سەربازی پاتیستا ڕاگەیاند.کاتێ شۆرشش بەڵێنەکانی بە خۆماڵیکردنی زەمین جێبەدێ کرد، ئەمریکا بڕیاری ئابلۆقەدانی کوبای ڕاگەیاندو کاری سەربازی بە تێکدانی وڵاتەکە جێبەجێکرد. لە 1960 ئەمریکا دەستیکرد بە بەردومانکردنی پاپۆڕی فەرەنسی(Coubre) وتی و لە ئەنجامدا 81 کەس کوژرا و 300کەس بریندار بوون. لە 1961 موخابەراتی ئەمریکی بە پشتیوانی دارایی سەرمایەدارەکانی کۆمپانیای(یونایتد فروتی)لە گواتیمالاوە سوپای چەتەکان پێکهێنا و دوورگەی بەرازی سەر بە کوبایان داگیرکرد و ڕاستەوخۆ سیستەمی موشەکی دژی ئاسمانی کوبایان بەردومانکرد و هەشتا ئابلۆقەکەی درێژەی هەیە.

– کۆنگۆ/ زائیر(1961): چەتەکانی cia سەرۆك (لۆمۆمبا)ی ئەنتی ئەمپریالیستیان تیرۆرکرد. چەتەکان دەسەڵاتیان بەدەستەوە گرتز

– لاوس(1962): سەرەڕای ئەوەی ڕێککەوتننامەی ژنێف بوونی سوپای بیانی لە وڵاتی لاوس قەدەغە دەکات، بەڵام ئەمریکا هێزێکی سەربازی نهێنیی"Us- Armee Clandestine" پێکدەهێنێت کە هێرشیان بە (ڤێتنام)یشیان کرد. ئەم سوپایە لە 35هەزار چەتە پێکهات کە خەڵکی چیانشینی چاندنی مادە هۆشبەرەکانن و خەرجی سوپاکە لە پارەی بازرگانی بەم مادەیە دابینکرا.

– ڤێتنام(1963-1975): ئەم وڵاتەش داگیرکرد و لە ئەنجامدا 3 ملیون ڤێتنامی تیرۆردەکەن، نیو ملیون کەمئەندام و 900هەزار منداڵ بە دایك وباوك، بەڵام لەدوایدا بەسەرشۆڕی شاربەدەر کرا.

– ئەفریقیای باشوور(1963-1990):

Cia بە فێڵکەی زانیاری پشتیوانی لە حکومەتی ئەپارتەهایدی(رەگەزپەرەست) و خەباتگێرانیان حزبی شوعی ئەفریقای باشوور تیرۆرکرد. 120 هەزار ئەندامی(ANC) تیرۆرکران و (نیلسەن ماندیلا) کە ئەنامی لیژنەی مەرکەزی حزبی شوعی بوو، زیندانی کرد.
– بەرازیل(196 -1990) : کاتێ سەرۆکی هەڵبژێردراو(Joao Goulart) بە وریاییەوە دەستی بە ریفۆرمی زەوی کرد و سنوری دانا بە بڕی ئەو پارەیە کە بە دەرەوەی وڵات بڕوات و کۆمپانیایەك کە شەرکی کۆمپانیایەکی باننەسیونالی ئەمریکی(ITT)خۆماڵیکرد، ئەمریکا کودەتایەکی سەربازی رێکخست.
– کۆماری دۆمەنیکان(1963): لەبەر ئەوەی سەرۆکی هەڵبژێردراو(جوان بوش) دەستی بە چاکسازی کۆمەڵایەتی کرد لەلایەن سوپاوە لە دەسەڵات لابرا و، کاتێ خەڵك رژانە سەر شەقام بۆ گەڕاندنەوەی سەرۆکە هەڵبژاردووەکەیان، ئەمریکا 23هەزار سەربازی نارد و راپەڕینەکەی دامەرگاندەوە.
– ئیندنوسیا(1965): لەژی حکومەتی ئەنتی ئیمپریالیستی سوکارنۆ، موخابەراتی ئەمریکی هەستا بە ئامادەکردنی سوپا. کاتێ (بەرەی گەل) کە پشتیوانی لە سوکارنۆ دەکرد، دەسەڵاتی سوپا لابەرن، ئیتر هێرش بە خەڵك لەلایەن سوپاوە دەست پێکرد و سەدانهەزار کەس تیرۆرکران.
– یونان(1967): پاش چەند هەفتەیەك لە هەڵبژاردن، cia دەستیکرد بە کودەتا دژ بە حکومەتی دیمرکراتی پاپانئەندریو بەرپادەکەن و لەماوەی یەك مانك 8هەزار کەس تیرۆرکرا و پاشان 7ساڵ لە دەسەڵاتی فاشیستی دەستپێدەکات.

– پۆلیڤیا(1967): cia کاروباری سوپا دژ بە پێشمەرگەکان بەرێوە دەبات و تشی گیڤارا و هاوڕێیەکانی تیرۆردەکەن.
– شیلی(1970-1973): سلڤادۆر ئەلیندی لە هەڵبژاردنی 1970 وەك پاڵێوراوی (بەری گەل) بە زۆرینەی دەنگ بە سەرۆکایەتی هەڵبژێردرا. کاتێ وەزیری بەرگری وڵات(رینێ شنایدەر) بەرووی داواکاری cia بە بەرپاکردنی کودەتا، کۆماندەیەکی نهێنیان نارد و (رینێ)یان تیرۆرکرد. هەروا پاش 3 ساڵ لە کاری تێکدەرانە و درووستکردنی نائارامی، پیاوی ئەمریکا (ژەنەرال بینوشیت) کودەتاکەی cia جێبەجێکرد و سەرۆك (ئەلیندی)یان تیرۆرکرد. یاریگای سانتیاگۆ کرا بە زیندان بۆ دەیان هەزار شوعی و چەپ و سەندیکایی و لایەنگرانی سەرۆك حکومەتی دیموکرات و یەك بە یەکیان لەلایەن کۆماندەی کوشتن، تیرۆرکران و لەوانە سروودبێژی بەناوبانگ(ڤیکتۆر گارا). وەزیری

دەرەوەی ئەمریکا (هنری کیسنجەر) لەبارەی هەڵویستی حکومەتی وتی: (ناکرێت ببینم و رێگەبدەم بەوەی چۆن وڵاتێك دەبێتە مارکسی، تەنها لەبەر ئەوەی خەڵکەکەی کەم ئەقڵن.

– هەندوراس(1972): پاش گیرکردنی راستەخۆی سوپای ئەمریکا و کودەتای سەربازی لە ساڵی 1972، لە ساڵی 1975و 1978کەبوونەوەیەك بە نووسینی دەستوور دەسەپێنێت کە سۆسیالیست و شوعی و لە هەڵبژاردن بێ بەشدەکرێن..

– قوبروس(1974): ئەمریکا پێکەوە لەگەڵ حکومەتی فاشیستی یونان کودەتایەك بەرپادەکەن لە دژی حکومەتی دیموکراتی سەرۆك (ماکاریوس) کە لە هەڵبژاردن دەنگی هێناوە. ماکاریوس لە هەوڵی تیرۆرکردنی رزگاری بوو. کاتێ هێزێ دیموکراتەکان حکومەتی دیکتاتۆری فاسیستیان لەناوبرد، وەزیری دەرەوەی ئەمریکا بە لای حکومەتی تورکیا بای دایەوە و قوبرسیان داگیرکرد. هەزاران کەس تیرۆرکران و 200 هەزار کەس ناچاربوون ماڵ و حاڵیان بەجێ بهێڵن.

– تەیموری رۆژهەڵات(1975): ئەمریکا ئامادەنەبوو دان بە سەربەخۆیی ئەم وڵاتە بنێت کە لە لەلایەن بزووتنەوەی(فریتلین) بانگەوازی بۆ کرا تا لە دەسەڵاتی داگیرکاری پورتوگال رزگاریان ببێت. لەبری ئەوە پشتیوانی لە رژێمی سوهارتەی ئیندنوسیای کرد کە بەخۆی کرێگرتەی سیاسی و ئابووری ئەمریکایە. لە ئەنجامی ئەم داگیرکردنە 200هەزار هاوڵاتی تیرۆرکران.

– ئەرژەنتین(1976): بەسەرپەرەشتی cia کودەتای سەربازی لە د1ی حکومەتی مەدەنی بەرپاکرا. کۆماندۆی کوشتن لەسەر داوای رژێمی ڤیدیلا تیرۆریان لە وڵات بڵاوکرد. هەزاران تێکۆشەر تیرۆر و بێسەروشوێن کران(دایکانی کۆڕەپانی دی مایۆ تا ئێستا بەدوای چارەنووسی جگەرکۆشەکانیانن). Cia پایتەختی ئەرژەنتین(بۆینس ئایرس) کرد بە بنکەی سەنتڕاڵی خۆی بۆ ئەوەی کۆماندۆی تیرۆرکردنی تێکۆشەران لەسەر ئاستی ئەمریکای لاتین بەرێوە بەن.

– ئەنگۆلا(1976-1982): ئەمریکا بە چەك پشتیوانی لە کۆماندۆی تایبەت دەکات کە هاوکات لەلایەن حکومەتی رەگەپەرەستی ئەفریقای باشوور پشتیوانی لە هێزە چەکدارەکان دەکەن کە لە دژ بە حکومەتی رزگاریخوازی نیشتمانی وڵاتەکە دەجەنگن و وڵاتە لەناو جەنگی ناوخۆ وێران دەکەن.

– عیراق-ئیران(1980-198)

– ئەفغانستان(1980-1990)

– نیکاراگوا(1981-1985)

– ئێل سلفادۆر(1981-1992)
– فاڵکلاند/مالڤیناس(1982)
– لوبنان(1982-1984)
– گرینادا(1983)
– لیبیا(1983)
– هایتی(1986)
– پۆلیڤیا(1986)
– پەنەما(1989-1990)
– عیراق(1991)
– سومالیا(1992-1994)
– بوسنیا(1993-1995)
– کرواتیا(1995)
– ئەفغانستان(1998)
– سودان(1998)
– یوکسلاڤیا(1999)

– ئێستا قۆناغێکی تر لەئارایە و درێژەی سیاسەتی تیرۆر و داگیرکردن و نائارامیە لە جیهان:
– ئابلۆقەدانی رووسیا لە هەموو قۆڵەکانەوە.
– دەستوەردان لە ئۆکرانیا و پشتیوانیکردنی دارایی و راگەیاندن بۆ نازییە تازەکان،
– هەڕەشەکردن و هێرشی راگەیاندن و دامەزراندنی بنکەی سەربازی و سیستێمی موشەکی دژ بە کۆریای باکوور
– کودەتای"سپی" لە بەرازیل
– ئابلۆقەدانی ئابووری فنزەویلا و پشتیوانیکردن لە حزب و گروپە راستڕەکان و پشێوی و تێکدانی بارودۆخی وڵاتەکە.

ئیمبراتۆرییەت ئەمریکا لە پێشرەویە بۆ بەرفراوانکردنی جەنگ لە وڵاتانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست بەرەو ئەفریقیا و ئەمریکای لاتین و دوا هەوڵی تیرۆرکردنی مۆدۆرۆ سەرۆکی فەنزویلا و رێکخستنی مانۆڤەری ناتۆ لە نەرویژ مانگی11 /2018تازەترین نموونەیە!
ئێمەش بانگەوازی خۆشبەختی و ئاشتی بۆ مرڤایەتی دووپاتدەکەینەوە!

سارا عومەر، لە دیبەیتێکی سەرکەوتوودا … گۆران هەڵەبجەیی

ڕۆژی 5شەممە ڕێکەوتی 09.20،2018 لە هۆڵێکی مەزن لە کۆمۆنی Taastrup کە [400] کەس لەخۆدەگرێت ، خانمی کورد سارا عومەر ،شاعرو ڕۆمانووس ،دیبەیتێکی ساز کرد. دیبەیتەکە سەبارەت بە ڕۆمانی [مردوو شۆر]بوو کە خودی سارا خان بەر لە کەمتر لە ساڵێک نووسیو□تی.
ئەم دیبەیتە کتێبخانەی کۆمۆنی Taastrup بەهاوکاری ناوەندەکەمان ، {ناوەندی سیکولاری کوردی لەدانمارک} سازی کردبوو. لە ڕاستیدا ئەم چالاکیە لەسەر پێشنیاری ئیمە بوو ، ئیدی پاش ڕێکەوتن لەسەر لایەنەکانی چالاکیەکە هەنگاو بۆ ئامادەکاری نرا.
هۆڵەکە تەوا پڕبوو لە خەڵک کە زۆربەیان دانمارکی بوون و لە ناوەندەکەشمانەوە ژمارەیەکی بەرچآو ئامادەبووبوون.

نگین خان کە پزیشکی نەخۆشی ژنانە، دیبەیتەکەی زۆر بەجوانی و ژیرانە بەڕێوە برد . ئەو پرسیارانەی ئاراستەی سارای دەکردن زۆر بایەخدارو گرنگ بوون .سارا خان لە وەڵامی پرسیارەکانی نگین خاندا، دوو کاتژمیر قسەی کرد .ئاخافتنەکانی سارا هێندە کاریگەرو بەئازار بوون ئامادەبووان تامەزرۆبوون پتر گوێی بۆ ڕادێرن ،بەڵام کاتەکە بەرەو کۆتایی دەچوو، بۆیە پاشان بوار درا بە ئامادەبووان پرسیار و سەرنجی خۆیان بخەنە ڕوو .ئەویش بەمتمانە بەخۆبوون و بە سەلیقە و لێهاتوویی، وەک دەڵێن [پڕبەپێستی خۆی}وەڵامی پرسیارەکانی دایەوە ،بۆنمونە لە وەڵامی بەڕێزێکدا گووتی [من شتێکم نەنووسیوە کە ڕووی نەدابێت] ،یاخود لە وەڵامی خوشکێکی موسوڵماندا ،کە گووتی ناتوانم بڕوا بەهەموو ئەو شتانە بهێنم کە لە ڕۆمانەکەتدا هاتوون. لە وەڵآمدا سارا گووتی[گەر لەو وڵاتەی کە بەڕێزت تێیدا لەدایکبوویت، یا وەک هەواڵ نەتخوێندبێتەوەو نەتبیستبێت کە کاری وا قێزەوەن دەرهەق بە مێینە کرابێت ،ئیدی مانای ئەوە نیە کە لە شوێنێکی تر ڕووینەدابێت].

ئەوەی جێگەی سەرنج بوو نیگین خانی بەڕیوەبەری دیبەیتەکە بوو کە هەمووانی سەرسام کرد بە لێهاتووی و بە قسە خۆشەکانی کە جاروبار لە دووتوێی دیبەیتەکەدا دەیخستنە ڕوو .
لە کۆتایدا ئامادەبووان بە چەپڵە و هەستانە سەرپێ خۆشحاڵی خۆیان دەربڕی و سوپاسی هەردوو خانمیان کرد. جێگەی ئاماژەیە لەکۆتایی

دیبەیتەکەدا سارا خان واژەی لەسەر ڕۆمانەکەی خۆی بۆ ئەو کەسانەکرد کە لەوێ کڕیبوویان.
پاش کۆتایی دیبەیتەکە ،بەرپرسی بەشی کەلتووری لە کتێبخانەی تاستروپ کە هاوکات بەرپرسی ئەو چالاکیە بوو [Christence Stubbe] هات بەلام وسوپاس و خۆشحاڵی خۆی بۆ ئەم کارە سەرکەوتووە دەربڕی، هاوکات ستایشی کردین بەوەی کە دوو خانمی بەتوانامان بۆ ئەو دیبەیتە دەستنیشان کرد . گووتی هەردووکیان [فەنتاستیسک] بوون واتە بلیمەت بوون . وە زۆر خۆشحاڵ بوو بە سەرجەم چالاکیەکە ،هەربۆیە پێشنیاری کرد لە ئایندەدا چالاکی هاوبەشی دیکە ئەنجام بدەین.

ڕۆمانی [مردوو شەر] بە کوورتی

*ئەم ڕۆمانە ئاوێنەی بەشێکە لە کەلتووری دواکەوتوی ڕۆژهەڵاتی نەوین کە ئاینی ئیسلام فاکتەرێکی بەهێزی ئەو کەلتوورە پیاوسالاریەیە .ڕۆمانەکە ڕاچڵەکینەک ، هاوکات گوزەرەکە بە نێو دونیای پڕ نەهامەتی ژیانی مێینەدا ،کە چەوساندنەوە بە هەموو شێوەکانیەوە خۆی تێدا نمایش دەکات .سارا زۆر بە وردی تیشکی خستووەتە سەر هەژان و ئازارەکانی ژن لە کوردستاندا، کە جوخزێکە لە کەلتووری ڕۆژهەڵاتی نەوین. سارا عومەر بۆمان دەگێڕێتەوە کە چۆن مێینە تائێستاش وەک کاڵایەکی بێنرخ مامەڵەی پێوەدەکرێت ،دەکوژرێت ، دەچەوسێنرێتەوە ،خەتەنە دەکرێت،بێکەم تەماشادەکرێت، لێدەدرێت ،سوکایەتی پێدەکرێت.
زۆربەی کاراکتەرەکان کوردن و ژینگەی ڕوداوکانیش کوردستانی باشوورە ، بەتایبەتیش سلیمانی کە سارا خان بە [زاموا] پێناسەی کردووە .هەروەها بەشێکی گچکەی ڕۆمانەکەی لە وڵاتی دانمارکدا بەرجەستە کردووە.
*ئەم ڕۆمانە لەیەکەم چاپیدا لە ماوەی هەفتەیەکدا [55]هەزار دانەی لێ فرۆشرا.
*تا ئێستا پڕ فرۆشترین کتێبە لەدانمارک.
*چەندین خەڵاتی بەدەست هێناوە.
*وەرگێڕدراوەتە سەر سویدی و نەرویجی ،لەو دوو وڵاتەش ژمارەیەکی زۆری لێ فرۆشراوە.
*لە زۆربەی شارو شارۆچکەو کۆمەڵەکانی دانیمارکدا سەبارەت بە ڕۆمانەکەی دیبەیتی بۆ سازکراوە .
*میدیای دانمارکی گرنگیەکی زۆری پێداوە و تا ئێستاش ئەو گرنگیە بەردەوامە.

ڤینۆسی من … بەختیار محەمەد

ڤینۆسی من

ئاخ ئەی ڤینۆس،
لەوەتەی هەم
تەنیام و چاوەڕێتم.
لەوەتەی هەم
حەزم لێیە لە باخچەیەکدا
پیاسەت لەگەڵ بکەم
باسی هیچ شتێك نەکەم
تەنها جوانی تۆ و
خۆشەویستی و عیشق نەبێ.
لەوەتەی هەم چاوەڕێتم
جارێك لەسەر کورسی
پارکێکی هەولێردا
پێم بڵێی: ((خۆشم دەوێی!)).
ئاخ ئەی ڤینۆس،
تۆ لە کوێی؟
لەوەتەی هەم چاوەڕێم
جارێك لەسەر کورسی
پارکێکی شەرمنی
شاری قەڵا و منارەدا
لەگەڵم دانیشی و
پێم بڵێی: ((بەقەد هەموو دنیا خۆشم دەوێی!)).
ئاخ ڤینۆس،
وەرە لەگەڵم
با پیاسەیەك بە نێو ڕاڕەوی
هێمنی ئەو دار و درەختانەدا بکەین،
ئەو درەختانەی
بێنی گوڵاوی عیشقی باڵندەکان و

بۆنی عەتری عیشقی هەموو ئەو عاشقانە دەکەن،
کە بە چرپە و بە خشپە
وەك ئادەم و حەوا
بە ژێریاندا دەڕۆن.
ئەی ڤینۆس،
من لەوەتەی هەم چاوەڕێتم و
تا دەشمرم هەر چاوەڕێتم
کە بێی لێرە لە پارکێکی تەنیای هەولێردا
سەردانم بکەی
وەك کچێکی منداڵکارەی بزێویش
پێم بڵێی:
((کورە بەخە، من هەر دڵبەر و خۆشەویستی تۆم!)).

من

من لە دوو شوێندا تۆم
زۆر خۆشدەوێ:
لەناو تەنیایی و
لەناو گریاندا.
لە دوو شوێنیشدا هەرگیز
لێت بێزار نابم:
لە چاوەڕوانی و
لە یادەوەریدا.
من لە دوو شوێنیشدا
بەردەوام لەگەڵتم:
لە خەیاڵ و
لە دابڕاندا.
من لە دوو شوێنیشدا هەرگیز
ناتوانم وازت لێ بێنم:
لەناو مەتحەفی دڵی خۆم و
لەناو کفنی سپی بێدەنگیت.
من لە دوو زەمەندا
هەرگیز تۆ لەبیر ناکەم:
زەمەنی عیشقی بێکۆتاییت و
زەمەنی گەنجێتی کوژراوم.
تازە تۆ بەشێکی لە من و
منیش بەشێکم

لە عەدەمیەتی عەشقی تۆ.
تازە تۆ بەشێکی
لە گەنجینەی دزراوی گەنجێتی من و
منیش بەشێکم
لە فرۆشتنی پەردەی کچێنی تۆ.
تازە تۆ بەشێکی
لە گەنجێتی جەنگاوەری من
ئەو جەنگاوەرەی
لە شەڕی عەشقی تۆدا
تێك شکا.

بەختیار محەمەد

خەمڵاندنێکی هەڵەی خودا و هاوڕابونی لەگەڵ عمر … مەحمود عەبدوڵڵا

قورئان ڕوی لە کۆمەڵی عەرەبی بەدەوییە،لەناو عەرەبیشدا ڕوی لە پیاوانە ،کاتێک خوای محمد دەڵێت :”ئەی باوەڕداران”ڕوی لەپیاوانە نەک لەهەردو ڕەگەز،چونکە کاتێک م□ژدەی پاداشت دەدات بەباوەڕدارانێک کە بانگی کردون پاداشتەکە بریتییە لە ژن و ئەسپ و …تاد.

بەڵام لێرەدا ناچمە ناو ئەم بابەتە، بەڵکو باس لە دووئایەتی دژ بە یەک دەکەین لە سوڕەتی تاڵانی یان دەستکەوتدا،کە لەو دوئایەتەدا بە ئاشکرا دەردەکەوێت محمد خەمڵاندنێکی هەڵەی کردووە ،و دوای ئەوەی کە لەجەنگدا بۆی ڕونبۆتەوە کە خەمڵاندنەکەی هەڵەیە بە پاساوێک ئایەتێکیتر دێنێت و بەناوی خوداوە جێگیری دەکات.

لە ئایەتی شەست و پێنجدا ، بیست کەسی باوەڕدار دادەنێت،لەبەرامبەر دو سەدکەسی بێباوەڕدا،واتا یەک بەدە، بەڵام دوای ئەوەی بۆی دەردەکەوێت کە ئەمە هەم قوڕسە و هەم لەتوانادا نییە کە تاکە

کەسێک شەڕی دەکەسبکات"بەگشتی،ئەگینا هەندێکجار ئەمە ڕودەدات،کەسێک بەرامبەر دەکەس بجەنگێت بەڵام ئەمە حاڵەتی شازە" بۆیە دواتر لە ئایەتی شەست و شەش ئەم حیساباتە دەگۆڕێت بۆ یەک بە دوو،واتا یەک کەسی باوەڕدار بەرامبەرە بەدوو کەس،سەد بەرامبەردووسەد،و هەزار بەرامبەر بە دوو هەزار.

لێرەدا یان دەبێت بڵێین خودا حیساباتەکەی هەڵەبووە ودوای تاقیکردنەوە هەڵەکەی بەدەرکەوتووە،کەئەمەش پێچەوانەی تایبەتمەندییەکانی خودایە لە قورئاندا،یان محمد ئەو خەمڵاندنەی بەخۆیکردوە و بەڕاوێژ لەگەڵ هاوەڵانیدا.
پاشان محمد ڕاوێژ بە ابوبکرو عمر دەکات سەبارەت بە چارەنوسی دیلەکان،ابوبکر دەڵێت :مەیانکوژە.
عمر دەڵێت:بیانکوژە.

تەماشابکە دواتر ئایەتێک دێتە خوارەوە بۆ محمد کە بەچونی عومەرە،ئەو ئایەتەی کەدەڵێت:"بۆ هیچ پێغەمبەرێک نییە کە دیلی هەبێت لە بێباوەڕان تا کوشتارێکی زۆریان لێنەکات"بە پێی گێڕانەوەی بوخاری محمد بە عمری وتوە کە خەریک بو توشی سزایەک ببین،بەهۆی هاوڕانەبونمان لەگەڵ تۆدا!ئێستا پێویستە بیربکەینەوە ،چونکە بێگومان خودای محمد ناتوانێت بەسەر ژیریدا زاڵبێت،خودای محمد تەنیا بەسەر هەست و نەستدا زاڵە ،خودای محمد دەڵێت:"ان اللە یحول بین المرء وقلبە ِ"واتا ویستی خودا دە بێتە بەربەست لەنێوان مرۆڤ و دڵیدا،واتا خودا ئەوپەڕی دەسەڵاتی هەیە بەسەر دڵی بەندە کانیدا،نەک بەسەر عەقڵیاندا!ئاشکرا یە دین،هەموو ئاینەکان،بەجۆرێک دوچاری هەستو نەستی بڕواداران بوون.بۆ یە بە ستەڵەکی باوەڕ کاتێک دەکەوێتە بەر تیشکی عەقڵ دەتوێتەوە .

ڕۆژی جیهانی مامۆستایان … ڕۆزا شوان

لە ساڵی (١٩٩٤) ەوە، هەموو ساڵێک لە ڕۆژی(٥ی/ ئوکتۆبەر) کە بە (ڕۆژی جیهانی مامۆستایان) ناوبراوە، بەم بۆنەیەوە لە زۆربەی

وڵاتانی جیهاندا، بە گەرمی پیرۆزبایی لە مامۆستایان دەکەن و گوڵیان پێشکەش دەکەن. لە قوتابخانەکان و لە شوێنانی تریشدا ئاهەنگی خۆشی و چەندین چالاکی هەمەجۆرە و هۆنراوە و پەخشان پێشکەش دەکرین، هەر لەم رۆژدا، ک□م□□ک لە مامۆستایانی لێهاتوو خەڵات دەکرێن. ئەم یادەش رێکەوتی راگەیاندن و واژۆکردنی ئەو راسپاردانەن، کە رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان (یۆنسکۆ) بۆ پەروەردە و زانیاری و رۆشنبیری، بە هاوبەش لەگەڵ رێکخراوی کاری نێودەوڵەتی (ئیدیۆکشن ئینتەرناشیۆناڵ) دا، کەلە کۆنگرەی (پاریس) دا، هاوهەڵوێست بوون لە راگەیاندنی کۆمەڵێک راسپاردە. لە پێناوی ئاوڕدانەوە و بایەخدانی پێویست پیشەی مامۆستایی و بە وانەوتنەوە. بۆ باشکردنی باردۆخی مامۆستایان و، پارستنی مافەکانیان لە هەموو جیهاندا.. چونکە فێرکردنێکی باش و پەروەردەکردنێکی دروست، هیوا و مژدەبەخشی ژیانێکی باشتر و خۆشتر و داهاتوویەکی گەشتر و شیاوترن.

لە کۆنگرەی پێنجەمی نێودەوڵەتی بۆ پەروەردە، کە لە ساڵی (١٩٦٦) دا، لە شاری (جنێڤ) لە سویسرا بەسترا، لەسەر رۆشنایی راسپاردەکەی (یۆنسکۆ) و (ئیدیۆکشن ئینتەرناشیۆنال) یەکێک لە بڕیارە گرنگەکانی ئەم کۆنگرەیە ئەوەبوو، کە بۆ یەکەمین جار بڕیاری ئەوەیان دا، کە رۆژی (٥ی/ ئوکتۆبەر) هەموو ساڵێک، بکرێت بە رۆژی مامۆستایان لە هەموو جیهاندا، بە ناوی (رۆژی جیهانی مامۆستایان). بۆ یەکەمین جاریش لە (٥ی/ ئوکتۆبەر/١٩٩٤) دا، بە فەرمی لە زیاتر لە (١٠٠) وڵات لە جیهاندا، لەو ساڵەوە تا ئەمڕۆ، لەم رۆژ و مانگ و ساڵەدا، بە ئەوپەڕی رێزەوە یادی ساڵڕۆژی (رۆژی جیهانی مامۆستایان) دەکەنەوە.. مەبەستیش لەم یادکردنەوەیە، دانان و پێزانینە، بە رۆڵی بەرز و قوربانیدانی مامۆستایان و بە پیرۆزی پیشە و بە پەیامە پیرۆزەکەیان، کە پیرۆزترین پەیامە.

رۆژی جیهانیی مامۆستایان، لە هەموو وڵاتانی جیهاندا لە رۆژی(٥ی/ ئوکتۆبەر) دا نییە، بەشێک لە وڵاتانی جیهان هەمان رۆژیان نەکردوون بە رۆژی مامۆستایان لە وڵاتەکانیاندا، بەڵکو لە بەرواری جیاجیادا دەکرێت، کە رەنگە پەیوەندییان بە بۆنەی تایبەتمەندی خودی ئەو وڵاتانە، لەو رۆژانەدا هەبێت.

بۆ نموونە رۆژی مامۆستایان لەم وڵاتانەدا، لە رۆژانەدان: (لە بەرازیل: ١٥ئوکتۆبەر) و (لە چین: ١٠ی سێپتەمبەر) و (لە ئەرجەنتین: ١١ی سێپتەمبەر) و لە (لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا: هەفتەی یەکەمی مایۆ) و (لە ئوسترالیا لە دوا

هەیـــنی ئـۆکتۆبـــەر) و (لە هـیندســـتان: ٥ی سەپتەمـــبەر) و (لە
پـۆڵـەنـدا: ٢١ی دێسەمـبەر) و
(لە کـۆریای باشـوور:١٥ی مـای) و (لە میسـر: ٢١ی دێسەمبەر) و
(لە ئیندۆنیـسیا: ٢٥ی نۆڤەمبەر) و (پاراگـوای: ٣٠ی ئاپریل) و لە…
هتد. بـەڵام زیـاتر لە سـەد وڵات لە جیهاندا رۆژی (٥ی/ ئوکتۆبەر)
ی هەموو ساڵێکیان کردوون بە رۆژی مامۆستایان لـە وڵاتـەکـانـیان
کـە (رۆژی جیـهانی مامۆستایـان) ە، لــە هـەنـدێ وڵاتـانیشدا
رۆژی مامۆستایان کـراوە بە پشووی فـەرمی.
لە باشـووری کوردسـتان و لە عێراقـدا، رۆژی (١ی/ ئـادار) ی هەموو
ساڵێک، کراوە بــە رۆژی مامۆسـتایان، کـە عـێراق ئـەم رۆژەی
دیـاری کـردووە نـەک کـوردسـتان.

من وەکو مامۆستایەکی کورد، نە لە رابــردوو و نە لە ئەمـڕۆشدا،
هیـــچ تایبەتمەنـــدی و بۆنەیەک شکنـابەم.. کە رۆژی (١ی ئـادار)
پەیوەنـدی بە تایبەتمەنـدییەکی مامۆسـتایانی کوردستانەوە هەبێت.
بیسـت و حەوت سـاڵیشە دەسـەڵاتی کـوردی و وزارەتـی پەروەردە و
سەندیکای مامۆستایانی کوردستان لە هەرێمی باشووری کوردستاندا،
بیریان لە گۆڕینی ئەم رۆژە نەکـردۆتەوە، بۆچـی تا ئەمـڕۆش (١ی
ئـادار) ی هەموو ساڵـێک بە رۆژی مامۆستانی کوردستان دەزانن، چ
بۆنەیەکی مامۆستایانی کورد دەکەوێتە ئەم رۆژەوە؟! من پێشـنیاری
ئەوە دەکەم کە یەکـــــێک لـــــەم دوو رۆژە بکـــــرێت بە (رۆژی
مامۆسـتایانی کوردستان) یا هـەر رۆژێکی تر، کە پەیوەنـدی بە
بۆنەیەکی مامۆسـتایانی کوردستانەوە هـەبێـت.

١ـ رۆژی (١٥ی/ مای) هەموو ساڵێک، بکرێت بە (رۆژی مامۆسـتایانی
کوردستان) کە یادی دامەزراندنی (یەکێتی مامۆستایانی کوردستان)ـە.
ئەوەبوو مامۆستایانی کوردستان لە یەکـەمین کۆنگـرەیانـدا، کە لە
شـاری (سلـێمانی) لە رۆژی (١٥ی/ مـای/١٩٦٢) دا بەسترا و (یەکێتی
مامۆستایانی کوردستان) یان دامەزرانـد، شایەنی خۆیەتی کە هەمـوو
سـاڵێک یـادی ئەم رۆژە و مـانگە، بە فەرمــی بکرێــت بە (رۆژی
مامۆسـتایانی کوردسـتان) و لەم رۆژەدا ئـاهەنگی خۆشـی و شـادی و
کەمێک چالاکی جۆراوجۆریش لە سەرجەم قوتابخانەکانی کوردستانـدا
ئەنجـام بدرێـــن. خەڵـــاتی رێزلێنـــانیش پێشکەش بە کەمێـــک لە
مامۆســـتایانی لێهــــاتوو و خـزمەتـــدرێژ و بە خـــێزانی ئەو
مامۆسـتایانەی کە شەهـید بوون بکـرێن.. بەبـێ جیاوازی کـردن.
٢ـ رۆژی (٦ی/ ئوکـتۆبەری) هەمـوو ساڵــێک، کە یـادی ساڵـڕۆژی
یەکەمین شەهـیدی مامۆسـتایانی کوردسـتانە لە شـۆڕشی ئەیلـولی

(١٩٦١) دا، کە مامۆستا و پێشمەرگەی ئازا و قارەمانمان، شەهیدی نەمر مامۆستا (حەسیب محەمەد بەگ سیامەنسووری) یە، کە (مامۆستای قوتابخانەی شێیجەی سەرەتایی کوڕان:١٩٥٨ـــ ١٩٦٠) بوو لە شاری کەرکوک (نووسەر: من لە پۆلی پێنجەم و شەشەم دا، لە قوتابخانەی شێیجە، قوتابی مامۆستا حەسیب ی نەمر بووم، وانەی وەرزش و بیرکاری پێدەوتینەوە) مامۆستایەکی کوردستان پەروەری سەرسەخت و زۆر دڵسۆز بوو. بوو بە پێشمەرگە و لە شۆڕەکی قارەمانانەی دەستەویەخەی کەم وێنەدا، لە گەڵ سوپای دڕندە و ڕەگەزپەرستی عێراقدا، لە (گردە قارەمان) ی نزیک شارۆچکەی (ئاغجەلەر) ی سەر بە قەزای چەمچەماڵ ی سەر بە پارێزگای کەرکوک، مامۆستا حەسیب محەمەد بەگ لەو داستانە نەمرییەدا لە رۆژی (٦ی/ ئوکتۆبەر/١٩٦٢) دا شەهید بوو، کە هەمان ساڵی دامەزراندنی یەکێتی مامۆستایانی کوردستانە، لەگەڵ مانگڕۆژی (رۆژی جیهانیی مامۆستایان) شدا، رۆژێک جیاوازی هەیە. پەیوەستە یەکێتی مامۆستایانی کوردستان و وەزارەتی پەروەردە، واز لە رۆژی (١ی/ ئادار) بهێنن و رۆژێکی تایبەتمەندی کوردستانیمان بکەن بە رۆژی کە پەیوەندی بە رۆژی مامۆستایانی کوردستانەوە هەبێت.

بێگومان مامۆستایی پیرۆزترین و گرنگترین و هەستیارترین پیشەیە لە هەموو جیهاندا. مامۆستایان خاوەنی پەیامێکی گەورە و پیرۆز و چارەنووسازن، ئەوان بە ئەوپەڕی دڵسۆزی و لەخۆبووردن و ماندووبوونەوە خزمەت دەکەن، بە ئەوەی کە چاوەڕوانی سوپاس و هیچ پاداشتێک بن، نەوە لە دوای نەوە پێدەگەێن.. مامۆستایان بەردی بناغە و کۆڵەکەکانی شارستانی و پێشکەوتن و داهێنان و گۆڕانکارین.. مامۆستایان رابەر و چرای گەشی ڕووناکردنەوەی شەوەزەنگی تارن.. مامۆستایان مۆم ئاسایی دەسووتێن و دەتوێنەوە، بە ئەوەی کە رێی سەرکەوتن و پێشکەوتن و داهاتوو بە رۆڵەکانی نیشتمانەکەیان ڕووناک بکەنەوە.. مامۆستایان هەنگ ئاسایین و شیلەی گوڵانی زانیاری و زانستی دەمژن و هەنگوینی زانیاریمان پێشکەش دەکەن.. مامۆستایان هێندە رێزدار و شکۆدارن، تا ئەو رادەیەی کە بە میراتگر و بە جێگرەوەی پێغەمبەران ناوزەند کراون. میری شاعیرانی عەرەب (ئەحمەد شەوقی) کە (بە رەچەڵەک کوردە) دەڵێ:"هەستە بە مامۆستا شکۆداریە.. هێندەی نەمابوو مامۆستا ببێت بە پێغەمبەر"

مامۆستایان رۆڵێکی گرنگ و کارتیکەری هەیە لە مێژووی هەر نەتەوەیەکدا.. چونکە مامۆستایان نەوە لە دوای نەوە پێدەگەیەنن. مامۆستایان هێمایەکن لە هێماکانی پێشکەوتن و شارستانی. گەر گەلان شانازی بە زانا و دانا و بیرمەند و

بلیمەت و داهێنەرەکانیانەوە بکەن، دەبێ ئەوە بزانن، کە هەموو ئەم ه□ک□وتووانە لە پێشا قوتابی مامۆستا بوونە.
ئێمەش لە پڕێک، نەبووینە ب□ ک□چ و کوڕێک. مامۆستایانی کوردپەروەری دڵسۆزمان فێری ئەلفوبێی کوردایەتی و کوردستان پەروەری و تێکۆشان و گەشبینی و هیواداریان کردین. هۆشی ئێمە زەوییەکی بەیار بوو. مامۆستاکان کێڵایان و تۆوی زانست و زانیاریان لێ تۆکردن و ئێمەیان هێنایە بەرهەم. لە چ پلە و پایە و پۆستێک دابین، هەمیشە قەرزاری مامۆستاکانمانین، شانازی بۆ دڵسۆزی و رەنج و ماندووبوونی ئەوان د□گ□□ت□وە. ئەوان رۆڵێکی گرنگیان بینی لە بنیاتنانی کەسێتی دروستی ئێمەدا.

مامۆستایانی خۆشەویست، ئێوەی پێشمەرگەی گۆڕەبانی پەروەردە، شایەنی ئ□و□پ□□ی سوپاس رێز و پێزانین، ئێوەن منداڵانی گەلەکەمان بە باشی فێردەکەن و بە دروستی پەروەردەیان دەکەن، ئێوە دایک و باوک و خوشک و برا ئاساین، دەستی سۆز و بەزەیی و خۆشەویستی و رێز بە سەر منداڵە چاوگەشەکانماندا دەهێنن، کە هیوای داهاتووی گەلەکەمانن. ئێوەن زاخاوی بیر و هۆشیان دەدەن، ئێوەن بەردی بناغەی کەسایەتییان دادەنێن. ئێوەی مامۆستایان سامانێکی بێهاوتای گەلەکەمانن. ئێوە پارەیەکی دەگمەنن کە بە ئاسانی دەستناکەون، ئێوە ژێرخانی داهاتوومانن.
مامۆستایانی دڵسۆز، ئەو منداڵە چاوگەشانەی کە تا دوێنی قوتابی ئێوە بوون، لە ئەمڕۆدا: مامۆستان، نووسەرن، هونەرمەندن، پارێزەرن، پزیشکن، ئەندازیارن، بەڕێوەبەرن، تێکۆشەرن، رۆژنامەنووسن، راگەیاندنکارن، چالاکوانن،…هتد. ئەمانە ئەو تۆوانەن، کە ئێوە تۆتان کردن و پێیانتان گەیاندن و هاتوونەتە بەر.

مامۆستا دڵسۆزەکانمان، ئێوە شوێنێکی تایبەتیتان لە ناخی دڵماندا هەیە، خۆشەویستی و رێزمان بۆ ئێوە بێسنوورن، هەردەم لە یادتان ناکەین، هەرگیز رێز و خۆشەویستیتان لە دڵماندا کاڵ نابنەوە. نەک تەنها لە رۆژی جیهانی مامۆستایان دا، بەڵکو لە هەموو رۆژەکانی ساڵدا، رووخساری گ□□ش و شیرینی ئێوە لەبەر چاومانە. وشە ناسک و جوانەکانتان، رێنماییە دروست و بەسوودەکانتان، زەردەخەنە شیرینەکانتان، چێژێکی تایبەتییان لە یادەوەرییەکانماندا هەن. ئێوە دینەمۆی هۆشی ئێمە بوون. لە ئێوەی دڵسۆزەوە فێری تێکۆشان و کوردایەتی و کوردستان پەروەری و گەشبینی و کۆڵنەدان و هیوا و ئومیدی سەرکەوتنتان

بووین. لە ئێوەوە فێربووین، کە لە بەردەم بڕوا و ئیرادەی پۆڵایین و خۆڕاگری کۆڵنەدانەدا، بۆ گەیشتن بە هیوا و ئاواتەکانمان، ئەستەم بوونی نییە.
مامۆستایانی دڵسۆز و کوردستان پەروەرمان، وشەی سوپاس و ستایش شەرمتان لێدەکەن. چونکە ئێوە زۆر لەوە گەورەتر و جیاوازترن، کە وشە و رستەی شیرین، بتوانن هاوسەنگی دڵسۆزی و باڵایی و شکۆداریتان بکەنەوە.
دان بەوەدا دەنێم، کە بە هیچ نووسینێک هێندە دانەماوم، بەڵام بە نووسینی ئەم بابەتە زۆر دامام، کە چۆن بتوانم بە وشە و بە رستە، ئەو خۆشەویستی و پێزانین و ڕێزەی بۆ ئێوەی دڵسۆز، کە لە ناخی دڵمدایە بە نووسین گوزارشتی لێبکەم، هەرچەند دەکەم بە وشە و رستە نایەنە دەربڕین و گوزارشکردن و نووسین، جوانترین وشە و شیرینترین رستە، چێژی ئەو خۆشەویستی و هەستە ناخییەم نادەن، کە بە ئێوەی مامۆستانی کوردستانی شیرینمان لە دڵ و دەروونم دان.
مامۆستایانی خۆشەویست، ئەی پێشمەرگە دڵسۆزە گیانبەخشەکانی مەیدانی فێرکردن و پەروەردەکردنی جگەرگۆشە چاوگەشەکانمان. بە راستی ئێوە جیاوازن و کەم وێنەن لە جیهاندا. لە کاتی شۆڕش و راپەڕینەکانی کوردستاندا، رابەر و پێشڕەوبوون، بە دەستێکتان چەکتان هەڵگرتبوو و قارەمانانە و سەرسەختانە، لە سەنگەرەکانی پێشەوە بەرگریتان لە خاکی پیرۆزی کوردستانمان دەکردن. بە دەستەکەی تریشتان پێنووستان و پەرتووکتان هەڵگرتبوون لە دێیەکان و لە پەنا و ئەشکەوتەکانی کێوەکانی کوردستاندا منداڵانی گەلەکەمانتان فێردەکردن، فێری چڕینی سروودی ئەی ڕەقیبتان دەکردن. لەخەباتی نهێنی شارەکانیشدا، ئێوە دینەمۆی هاندان و هۆشیارکردنەوەی گەلەکەمان بوون. ئێوە بە ڕۆژ شانە تێکۆشەرەکانی ناوشارەکانتان ڕێکدەخستن، بە شەوانیش سەرپەرشتی چالاکییەکانی دژ بە ڕژێمی داگیرکەرتان دەکرد. ئێوە لە هەموو شۆڕش و راپەڕینەکانی کوردستاندا، پشکی شێری تێکۆشان و خەبات و گیانبەخشینتان هەبوو. مێژووتان پاکە و پڕە لە سەروەری و شکۆداری و لە هەڵوێستی بەرز. ئێوە لە شۆڕشەکاندا پێشمەرگەی هەڵمەتبەری شەڕ ئاسایین. لە ئاشتییشدا هەڵگری چڵە نیگزی خۆشەویستی و ئاشتین. ئێمە باوەڕتان بووە و.. باوەڕتانە و.. نەگۆڕاون.
کێ وەکو ئێوەی لە دەست دێت و پێیدەکرێت؟ کە بە بێ مووچە و نیوە مووچە و چارەگە مووچە، خۆڕاگربوون و بایکوتی خوێندتان نەکرد و قوتابخانەکانتان بەجێ نەهێشتن، بە کوێرەوەری و بە نەبوونی

درێژەتان بە پەیامە بەرز و پیرۆزەکەتان دا.. ویژدانتان ئاسوودە کردوون؟ لاپەڕەیەکی شکۆداری و سەروەریی ترتان لە مێژووی گەلەکەماندا تۆمارکردن.. هەرگیز گەلەکەمان هەڵویست و خۆڕاگری و دڵسۆزیتان لەیادناکات.
پێویستە کاربەدەستانی کوردستان، بە ئەمەکبن و ئەوپەڕی پێزانین و ڕێزیان بۆ ئەم دڵسۆزی و ڕەنج و هەڵوێستەی مامۆستایانی کوردستان هەبێت، بتوانن پاداشتی ئەم هەڵوێستە جوامێرانەیان بدەنەوە، گەرچی بە پارە و ماددە قەرەبووی خۆڕاگری و خۆبەختکردنیان ناکرێنەوە.. ڕێز و پێزانین و خۆشەویستی راستی گەلەکەمان بۆ ئەوەی مامۆستایانی دڵسۆزمان، بەرزترین میدالیای پێزانین و ڕێزلێنانە.
مامۆستایانی کوردستان پەروەر، خوشک و برایانی دڵسۆز و خۆشەویستمان، ئەی شەڕە سوارە نەبەردەکانی مەیدانی پەروەردە و فێرکردن و بنیاتنانی داهاتووەیەکی گەشتر و شیاوتر بە کورد و کوردستان.. بە قەی ژمارەی نێرگزی نێرگزجاڕەکانی کوردستان، بە قەی ژمارەی ئەستێرەکانی ئاسمان.. بە قەی دڵۆپە شەستەبارانەکانی کوردستان.. سۆپاس و ڕێز و خۆشەویستی و پێزانینمان بۆ دڵسۆزیتان هەیە.

ڕۆژی هەینی داهاتوو (٥ی/ ئۆکتۆبەری/٢٠١٨) یادی (بیست و چوارەمین) ساڵڕۆژی (ڕۆژی جیهانی مامۆستان) ە، هەر لە ئێستاوە، پێبەدە پیرۆزبایتان لێدەکەین.. دەستە پیرۆزەکانی یەک بە یەکتان ماچ دەکەم و چەپکە گوڵی خۆشەویستی و ڕێز و دڵسۆزی و پێزانیتان پێشکەش بێت.. ئەمەش کەمترین شتە لە ئاستی دڵسۆزی و شکۆداری ئێوەدا.. ئێوە شایەنی زۆر لە پیرۆزبایی و سوپاسکردن و پاداش پێخشین زیاترن. ئێوە بە درێژایی ژیانتان دەبەخشن.. چاوتان لە خەڵات و لە پاداشت نەبووە و نییە.
پیرۆزبایی (ڕۆژی جیهانی مامۆستایان) تان لێدەکەم، هیوای ئەوپەڕی تەندروستی و تەمەندرێژی و خۆشی و بۆ ئێوەی مامۆستایانی کوردستان دەخوازین. گەشبینم کە لە سایەی دڵسۆزی و ماندووبوونی ئێوەدا، داهاتووی کورد و کوردستان گەشتر دەبێت.

ڕەزا شوان
نەرویج: (٢٧ی/ دێسەمبەر/٢٠١٨)

ئەبولفەزل جەلیلی: ئۆڵەمپیادی فیلمسازیی دەبێ خەباتی سینەما فێری مێرمنداڵان بکات

مەنووچێهر جیهانی _ “ئەبولفەزل جەلیلی” دەرهێنەری سینەمای ئێران گوتی: مێرمنداڵان لە کۆڕەکانی فێرکاریدا وەکوو ئۆڵەمپیادی فیلمسازی دەبێ خەباتی سینەما فێر بن؛ نە ئەوەی کە تەنیا چاوەری بەزمی ئەم هونەر و سەنعەتە بن.

بە پێی راپۆڕتی لێژنەی پەیوەندییەکان و راگەیاندنی سویەکەمین خولی فێستیقاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئێران، “ئەبولفەزل جەلیلی” کە دەرهێنانی فیلم گەلێکی زۆری بۆ مێرمنداڵان ئەنجام داوە؛ سەبارەت بە سازدانی ئۆڵەمپیادی فیلمسازی مێرمنداڵان کە لە بەشی لاوەکیی سیویەکەمین خولی فیستیقاڵی نێونەتەوەیی فیلمەکانی منداڵان و مێرمنداڵانی ئیسفەهان بەڕێوەدەچێت، گوتی: زاتی بەڕێوەچوونی ئۆڵەمپیادی فیلمسازی بۆ میرمنداڵان باشە، بەڵام دەبێ دەرکەوتی ئەم خولانە هەڵسەنگاندنی بۆ بکرێت.

جەلیلی کە پێی وایە لەو بارودۆخەی ئێستادا هیچ چەشنە فێرکاریی تیۆریک یا بەکردەوەیی سینەما بەکەڵک نابێت، مەگەر ئەوەی کە لە سێبەری ئەودا مێرمنداڵان ئەخلاق و ناسیاوەتی پێکەوە فێر بن، رایگەیاند: بە بڕوای من، ئەوەی کە سینەمای ئەمڕۆ پێویستی پێیەتی، زیاتر لە فێرکاری، ئەخلاق و ناسیاوەتی پەیدا کردنە کە من هیوا دەخوازم وەها رووداوێک لە ئۆڵەمپیادی فیلمسازیشدا کە تایبەتە بە مێرمنداڵان بێتە ئاراوە.

دەرهێنەری فیلمی “گال” رایگەیاند: بەم پێناسەیە بەڕێوەچوونی ئۆڵەمپیادی فیلمسازیی مێرمندالان ئەگەر لە پێناو جێکەوتنی بابەت و ناوەرۆکی سینەما بە مانای ژیان بەخشین لە چوارچێوەی هونەری وێنەیدا بێت، بەکەڵک دەبێت. هەر لەم پێناوەدا دەبێ بۆ پەیدا کردنی باشترین و بەکەڵکترین کەسەکان بۆ سینەما لە شوێنە

جۆراوجۆرەکانی ئێران بەهرەکان بدۆزرێتەوە.

جەلیلی لە درێژەدا جەختی کردەوە: هەڵبەت ئەم دۆزینەوەی بەهرانە کاری یەک خول یا دوو خول لە بەڕێوەچوونی رووداوێکی سینەمایی نیە؛ بەڵکوو کاتێکی زۆر دەخایەنێت بۆ ئەوەی کە بتوانرێت لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی وڵاتەوە باشترینەکان هەڵبژێردرێت، هەر بەم هۆیەشە کە لە درێژایی هەمووی ئەم ساڵانە بۆ وێنە هەرگیز یەک ئەکتەر یا دەرهێنەری تورکەمەن یا بەلووچ کە سامانەکانی خۆماڵی و فەرهەنگیی خۆی بە خەڵکی بناسێنێت، نەمانبووە و من ئیومێد دەخوازم ئەم ئەرکە گرینگە لە رێگای ئۆڵەمپیادی فیلمسازیی مێرمنداڵانەوە کە لە سەرەتای رێگایە، روو بدات.

“ئەبولفەزل جەلیلی” لە کۆتایی قسەکانیدا بە ئاماژەدان بەو بابەتەی کە دەبێ خەبات و رەزمی سینەما بە مێرمنداڵان و تامەزرۆیانی هاتنە ناو ئەم پیشەیە فێر بکرێت، گوتی: روانگەی زۆربەی بینەرانی دەرەوەی بەستێنی سینەما بۆ ئەم هونەر و پیشەیە، بەزم و خۆشیی ئەم پیشەیەیە، لە حاڵێکدا وەها نیە و سینەما بە تەواوەتی رەزم و خەباتە؛ خەباتێک کە بۆ گەیشتن بە ئەنجامی شیاو و گونجاو هەوڵ دەدات. هەر لەم رووەشەوە لە کۆڕەکانی فێرکاریدا وەکوو ئۆڵەمپیادی فیلمسازی دەبێ خەباتی سینەما فێری مێرمنداڵان بکرێت.

فوئاد حسێین و مێدام ماریا مۆنتیسۆری

/https://www.awene.com/2018/09/24/102532

سەیری ئەخلاقی سیاسیی بکەن چەند قێزەون و دابڕزیوە! لەسەر کاندیدکردنی فوئاد حسێین بۆ سەرۆکی کۆماری عێراق لە لایەن پارتیەوە، یەکێتی و شیعەکان هاواریان لێ هەستاوە لەسەر ئەوەی هاوسەری ئەم زاتە جولەکەیە، نابێت نا موسڵمان ببێت بۆ خانمی یەکەمی عێراق. ئەم جۆرە قسانە، ئەم شێوازە لە سیاسەتکردن ئەوەمان پێ دەڵێت کە عێراق و کوردستان نوقمی ڕەگەزپەرستی و ئایین و

مەزهەب پەرستییە، کاندیدکردنی کەسێک بە وەرگرتنی هەرچ پۆستێک بە دەبێت شوناسی ڕەگەزیی و ئایینی هاوسەر و کەسوکاریشی بە بکرێت بە پێوەر!. ئەمە لە فەشەلی سیاسیی لە عێراق و کوردستاندا زیاتر هیچی تر نییە.

پێوەری سەرەکی کۆماری عێراق، ئەبێت لەسەر پێوەری تەکنۆکراتی و زمانزانی و شارەزایی و خاوەن مۆراڵ و پرنسیپی عەدالەتخوازی و یەکسانخوازی و دیموکراتخوازی و باوەڕبوون بە پێکەوەژیانی عێراقییەکان بە بێ جیاوازی و دوور لە ڕەگەزپەرستی و ئایینپەرستی هەڵبژێردرێت، نەک لەسەر ئەوەی هاوسەرەکەی جولەکەیە یان مەسیحییە. پارتی دیموکراتی کوردستان، بە هەمان پێوەرە سەقەتەکە و دەرکردنیش وەڵامی یەکێتی و شیعەکان لە ڕێگەی پەرلەمانتارێکی پێشوویەوە دەداتەوە!، ئەم پەرلەمانتارەی پارتی دەڵێت:"ژنی فوئاد حسێین جولەکە نییە، بەڵکو مەسیحییەکی هۆڵەندییە و لە بنەماڵەی مەدام ماریا مۆنتیسۆرییە!

چەند پاساوی یەکێتی و شیعەکان جێگەی گاڵتەجاڕییە، زۆر لەوە زیاتر بەرپەرچدانەوەکەی پارتی و پەرلەمانتارەکەیان جێگەی گاڵتەجاڕیی و پێکەنینە. پارتی و پەرلەمانتارەکەیان هەر لەسەر پێوەری گەڕانەوە بۆ ڕابوردوو، گەڕانەوە بۆ بنەماڵەیی بەرگری لە فوئاد حسێین دەکەن و، بە هاوسەرەکەیدا هەڵدەدەن کە گوایە لە بنەماڵەی پەروەردە ناسێکی بە ناوبانگی ئەورووپیی وەک مارایا مۆنتیسۆرییە.

مەدام ماریا مۆنتیسۆری لە ساڵی ١٨٧٠ هاتۆتە دنیاوە، کە ڕەنگە هاوسەری دکتۆر فوئاد ئەگەر لەو بنەماڵەیەش بێت ببێت بە کچە زا زا، یان کوڕە زا زای مەدام مۆنتیسۆری، ئاخر دەبێت ئەوە چ پەیوەندییەکی بە کەسایەتی هاوسەری ئەم بەڕێزەوە هەبێت. عەقڵییەتی ئەمانە ئەوەیە کە"گیا لەسەر بنجی خۆی دەڕوێتەوە" کە بە هیچ شێوەیەک ئەوە وانیە. لە خوارەوە کورتەیەک لەسەر مەدام ماریا مۆنتیسۆری دادەنەم

مەدام ماریا مۆنتیسۆری Maria Montessori، بەخێوکەر و ڕاهێنەر و فەیلەسووف و پزیشکێکی ئیتالییە، لە ١٨٧٠ هاتۆتە دنیاوە، ئەم ئەستێرە گەشە و زانا مەزنە یەکەم ژن بووە لە بواری پزیشکیدا لە وڵاتی خۆیدا سەرکەوتنێکی گەورەی بەدەست هێناوە. ئەم زانایە

قوتابخانـەیـەکی تـایبـەتی کـردووەتەوە بۆ ئەو منـداڵانـەی لە ڕووی عەقڵییەوە دواکەوتوو بوون، بە جۆرێک منداڵە شێت و دواکەوتووەکانی ڕاهێنـاوە و پەروەردەی کـردوون، کە لە منـداڵە ئاساییەکـان پێشکەوتووتر بوون، ئەم زانایە دەڵێت: "لە کاتێکدا کە خەڵکی زۆر سەرسامن بە پەروەردەکردنەکەی من، کە چۆن منداڵە دواکەوتووەکانم پێـش خسـتووە و توانیـومە زاڵ بـم بەسـەر نەخۆشییە دەروونـی و عەقڵییەکانیاندا، منیش پێم سەیرە. بۆچی هەمان ڕێگەی من ناگرنە بەر بۆ پەروەردەکردنـی منـدالە ئاساییەکـان، کە زۆر پێشـدەکەون و سەرکەوتنی گەورە بەدەست دەه□نن". واتە پەروەدەکردنەکەی ئەم زانایە بۆ هەردوو حاڵەتی ئاسایی و نائاسایی لەبارە. بێرتراند ڕەسڵ وەک فەیلەسوو و زانایەکی پەروەردەیی زۆر ئاماژە بەم پەروەردەیەیی مەدام مۆنتیسۆری دەدات و سەرسامە پێی.

س□رگ□شەیەک ... ناڵە حەسەن

من ل□ نێو س□رگ□شەیەکی
ڕەنگ خۆڵەمێشی هاتمە دنیا
هەر ل□ نێو ئەم س□رگ□شەیەدا
بۆ یەکەمینجار
چاوم بە ڕووناکییەکی تاریک کەوت
چاوم بە بنمیچێکی گزیری و
ژوورێکی پڕ دەلاقە و
تاقیسکەیەکی بڵند و
فانۆسێکی کز و
ئاوێنەیەکی درێژ و
چاوم بە سندوقێکی ڕەنگاوڕەنگ کەوت
هەر ل□ نێو ئەم س□رگ□شەیەدا زمانم هاتە گۆ
فێری ئەو□ بووم بڵێم (نا)
ل□ نێو ئەم س□رگ□شەیەدا
خەمی نان و ئازارەکانم
بوون بە یەکەمین مامۆستام
کتێبیش بوو بە نزیکترین هاوڕێم
ئازادیش منی بە شیعر ئاشناکرد

لـە کتێبەکانمەوە فێری ئەوە بووم
هەمیشە خەون ببینم
مامۆستاکەشم فێریکردم
بەدوای خەونەکانمدا بڕۆم
لـە قەڵەمەکەشم فێری ئەوە بووم
ببم بە خۆم و هەموودەم هەر خۆم بم
هەر خۆم بم و
ملکەچی هیچ هێزێکی ئاسمانی و
هیچ پاشا و گەدا و کوێخایەک نەبم
لـ□ نێو ئەم سێگۆشەیەدا
عەشق فێری ئەوەی کردم
بەسەر پشتی مەرگ بازبدەم و نەکەوم
ب□ نێو کۆڵانە پێچاوپێچەکانی
گەردەلوول و ڕەشەبا و تۆفان
تێپەڕم و نەکەوم
ب□ نێو ئۆقیانووسی
نائومێدی و تەنیایی و عەبەسی□تدا
بپەڕمەوە و نەکەوم
لـە کاتی دەرگا لـەسەرخۆداخستن و
لـ□ نێو خەیاڵە شوومەکانی خۆکوشتنیش
شیعر دەستم دەگرێت و
بە چرپەوە پێمدەڵێت
(ئەی شاعیرە ڕۆژهەڵاتییەکە
هەڵسەوە
خۆرەتاو فەرشی نارنجی بۆ ڕاخستوویت
بەردەوامبەوە / تۆ لـەودیو سنوورەکانی مردنیت …!)
هەر لـ□ نێو ئەم سێگۆشەیەدا
فێری ئەوە بووم
خۆم و خەونەکان و
مرۆڤ و ماسی□کان و
ئومێد و ئاوێنەکان و
پاییز و پەپوولـەکان و
باران و باڵندەکان و
نەسیم و نێرگزەکان و
شەپۆل وشەوەکان و
بروسکە و باخچەکان و
ڕێواس و ڕووبارەکان و

سەو و سنەوبەرەکان و
هەموو شتەجوانەکانم خۆشبوێن
ئەم سێگۆشەیەی من
گۆشەیەکی بۆ نوونی نیشتیمان و
گۆشەیەکیتری بۆ میمی مرۆڤ و
دواهەمین گۆشەشی
بۆ ئای ئازادی / دەورەدراوە
نوون نوون نوون
میم میم میم
ئا ئا ئا
نیشتیمان / مرۆڤ / ئازادی
مرۆڤ / ئازادی / نیشتیمان
ئازادی / نیشتیمان / مرۆڤ
هەمیشە وا هەستدەکەم
من بۆ /
نیشتیمان و مرۆڤ و ئازادی
هاتوومەتە دنیا
هەربۆیە لەوەتەی هەم
عاشقی ئازادی و نیشتیمان و مرۆڤم
لەوەتەی هەم
هەر بۆ /
مرۆڤ و ئازادی و نیشتیمان
دەنووسم
چونکە هەر لە ئەزەڵەوە
من پێکهاتە و من هاوکێشە و
من شنەبای / ئامانجێکی سەرکەشم …!

حوزەیرانی ٢٠١٧

پزیشکێکی کورد دەبێتە داهێنەر

و گەشەپێدەری چارەسەری جۆرێکی شێرپەنجە … !!

بەرایی …

لە رابردوو دا، هەوڵێکی زۆر دراوە بۆ چارەسەرکردنی نەخۆشیەکان ، پسپۆران و زانایانی جیهان لەم هەوڵانەدا بەشدار بوون و، کوردیش بێبەش نییە لەکارکردن لە بواری چارەسەر سازیی و، ئەمەش سەدان ساڵ لەمە پێشەوە دەست پێدەکات کە کورد لە بواری گیا دەرمانی دەستێکی باڵای هەبووە، و سەدان دەستخەت و بەڵگەی گیا دەرمانی زانایانی کوردمان بەردەستە، هەتاوەکو دەگاتە پزیشکی نوێ و هەوڵی پەرەپێدانی چارەسەرە دۆزراوەکان یان هەوڵی داهێنانی رێگە و چارەسەری نوێ، یەکێك لەو پزیشکە کوردانە لێرە باسی دەکەین ، بەرێز ((دکتۆر کازم فاروق قەرەداغی)) یە کە لە بواری چارەسەر کردنی جۆرێکی شێرپەنجە دا توانیوویەتی رۆڵێکی باش ببینێت و کارەکەی ببێتە سەرچاوە و ریبەری بۆ پزیشکانی بوارەکە و لە ((دەستووری کار guidelines)) ی ساڵی ((2017ز)) دا، پەرەپێدان و داهێنانەکەی بڵاوکراوەتەوە، ئەم ریبەری و دەستووری کارە بەناوی ((نەخۆشی کۆڵۆن و رێکە و کۆم Colorectal guidelines Disease))ـە کە لە بابەتی ((ریبەری بەریوەبردنی شێرپەنجەی کۆڵۆن ، رێکە و کۆم 2017 – شێرپەنجەی کۆم Guidelines for the Management of Cancer of the Colon, Rectum and Anus(2017) – Anal Cancer))دا بڵاوکراوەتەوە.

پزیشکە کوردەکە کێیە … ؟

ئەو پزیشکە کوردەی چارەسەرییەکەی چووە نێو کتیبی ((ریبەری شێرپەنجەی کۆڵۆن و رێکە ی 2017)) ناوی ((کازم فاروق نامیق))ـە و، بە دکتۆر ((کازم قەرەداغی)) ناسراوە، لە دایك بووی ساڵی ((1986ز)) ، لە زانکۆی سلێمانی کۆلێژی پزیشکی گشتی تەواو کردووە و بڕوانامەی بەکالۆریۆسی پزیشکی وەرگرتووە، پاشان بڕوانامەی ماستەری لە زانکۆی بێرمینگهام لە وڵاتی بەریتانیا بەدەست هێناوە و، ئەم داهێنان و گەشەپێدانەی لە ماستەرنامەکەیدا بەدەست هێناوە. ئێستا لە نەخۆشخانەی ((هیوا)) لە شاری ((سلێمانی)) وەك پسپۆری شێرپەنجە کاردەکات و ، سەر قاڵی چارەسەر کردنی گرێیە

شێرپەنجەییەکانە. هەنووکە خوێندکاری دکتۆرایە لە زانکۆی سلێمانی، گەنجێکی لێهاتوو و دڵسۆزە بۆ نەخۆشەکانی و بەردەوام سەر قاڵی خوێندنەوە و بە دووا دا چوونی وردە لە بوارەکەی خۆیی دا. هیوای سەرکەوتنی زیاتری بۆ دەخوازین.

ریبەری شێرپەنجەی کۆڵۆن و ڕێکە و کۆم

ئەم ڕێبەرییە لە لایەن ((کۆمەڵەی کۆلۆپرِۆکتۆلۆژی (1) بەریتانیای گەورە و ئێرلەندا Association of Coloproctology of Great Britain & Ireland)) پەسەند دەکرێت و چاپ و بڵاودکرێتەوە و، دەخرێتە بەردەست پزیشکانی بوارەکە لە سەرانسەری جیهاندا، دامەزراندنی ئەم ئەم کۆمەڵەیە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 1990ز کە یەکەم سەرۆکی ڕێکخراوەکەجۆرج ئێتۆس بوو، بەڵام کار و چالاکی فراوان و داهێنەرانەی ئەم ڕێکخراوو و کۆمەڵەیە دەگەڕێتەوە بۆ ساڵی 2000ز، یەکەمین ژمارەی گۆڤاری نەخۆشییەکانی کۆلۆن و ڕێکە Journal of Colorectal Disease دەگەڕێتەوە بۆ مانگی یەکی ساڵی 1999ز و ، لە ئێستا دا ئەم گۆڤارە یەکەمین و پێشەنگترینی بوارەکەیە لە ئەوروپا و وڵاتانی جیهان (2). شێرپەنجەی کۆلۆن و ڕێکە Colorectal Cancer باوترین جۆری شێرپەنجەیە لە دووای شێرپەنجەی مەمك Breast Cancer و شێرپەنجەی سییەکان Lungs Cancer لە وڵاتی بەریتانیا، کە ساڵانە دەور و بەری 40.000 هەزار تووشبووی نوێ هەیە و تۆماردەکرێت ، کە دووەمین جۆری باوی شێرپەنجەیە کە هۆکاری مردنە (3).
گەشەپێدانە نوێیەکانی New Developments چارەسەرکردنی Treatment ی نەخۆشی تووشبوو بە شێرپەنجەی ((کۆلۆن، ڕێکە و کۆم Colorectal Cancer)) (4 لە ژمارە 19 ی گۆڤاری ((نەخۆشی کۆلۆن و ڕێکە و کۆم Colorectal Disease)) دا بڵاوکراوەتەوە و یەکێك لەو گەشەپێدانانەش بەرهەمی بیر و مانوو بوونی دکتۆر کازم قەرەداغی یە.

گەشەپێدانەکەی پزیشکە کوردەکە

بۆ بینینی گەشەپێدان و داهێنانەکەی دکتۆر کازم قەرەداغی ، بڕوانە لاپەرە ((85)) ی گۆڤاری ((نەخۆشی کۆلۆن و ڕێکە و کۆم Colorectal Disease Journal))، کە لە بابەت و بەشی ((ریبەری بەریوەبردنی شێرپەنجەی کۆلۆن ، ڕێکە و کۆم 2017 – شێرپەنجەی کۆم Guidelines for the Management of Cancer of the Colon, Rectum and Anus(2017) – Anal Cancer))دا بڵاوکراوەتەوە، لە ژێر کورتە

ناونیشانی ((1.4.8 نەشتەرگەریی Surgery 8.4.1))، هەروەها لە ریزی سەرچاوەکان و لە لاپەرە 96 دا ئاماژە بە کارەکەی دکتۆر کازم دراوە و ناونیشانی گەشەپێدان و داهێنانەکەی و جۆر و ساڵی کارەکە و هاوکارەکانی خراوەتە ڕوو. (4)

سەرچاوە و پەراوێزەکان :

1-کۆلۆپرۆکتۆلۆژی Coloproctology لقێکە لە زانستی چارەسەر لەگەڵ زانستی نەخۆشییەکان Pathology ی کۆلۆن Colon ، ڕێکە Rectum و کۆم Anus ، هەروەها نەشتەرگەری کۆلۆرێکتاڵ Colorectal Surgery ، نەشتەر گەری کۆلۆن و ڕێکە Colorectal Surgery پسپۆرییەکە لەناو پرۆکتۆلۆجی Proctology دا.

2-بۆزانیاری زیاتر بڕوانە :
https://www.acpgbi.org.uk/about/history/

3-بروانە لاپەرە 5 ی گۆڤاری نەخۆشییەکانی کۆلۆم و ڕێکە Colorectal Desease ، ژمارە 19 ی ساڵی 2017.

4- بروانە لاپەرە 85 و 96 ی گۆڤاری نەخۆشییەکانی کۆلۆم و ڕێکە Colorectal Desease ، ژمارە 19 ی ساڵی 2017.

5-سوود ئەژماری تایبەتی دکتۆر کازم قەرەداغی وەرگیراوە لە تۆری کۆمەڵایەتی فەیسبووم، بۆ وەرگرتنی زانیاری دەربارەی ژیاننامەکەی.

هێمن مەلا کەریم بەرزەنجی

ێژژمێری عاشقە هەژارەکان … عەبدولوەهاب بەیاتی … و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)
جیهان
بۆ گۆف و شیعر و

شۆڕش و کۆچ و مەرگ
زەوت دەکەین .
بە شەکەتی
لە شۆستەی مێژوودا دەکەوین
لە کانگەی خەڵوز و
بنمیچی سەهۆڵدا
سیس دەبین ..
بە پێوە دەمرین .
لە غەریبیماندا دەمرین
لێ لە نوێوە
لە منداڵدانی شەو و
باڵای چیاکانی زەوی
لە دایك دەبینەوە .
تاجی ئەشکەنجەی ڕەتکردنەوەمان
لەسەر ناوە و
گۆچانی خۆرمان هەڵگرتووە ..
سپێدە ،
بە شەوی درێژی جیهان
زەوت دەکەین
بە مردوویەتی
دەریا
بۆ شارەکانی ئایندەی دوور
تەی دەکەین ..
ئاڵای یاخی بوونی
تیا هەڵدەکەین
بە زیندوویی
لە بەندیخانەکانیدا دەمرین
شکۆیەك بۆ مێژوو دروست دەکەین .

(2)

زامەکانمان لە هاوار کەوتن
بوو بە شارێك و ڕووبارێك
لە سەفەری مەرگدا
بەدوای کەنارێکدا دەگەڕێ ..
بەردێکی ڕەش ،
لە مەملەکەتی وێرا نەدا
باران دەیشواتەوە و

ئومێدێك
لە لێواری بێهیوایی
ئادەمزادە دوابڕاوەكان
پەنای گرتووە و
قەرەجێك
بەسەر ئەسپی خەمبارییـەوە
بەدوای نوور
بە دوای عایشە
لە شارەكانی ئایندەی دووردا
زەمین دەپێوێ ..
لە غوربـەتیدا دەمرێ
لێ جارێكی دی
منداڵێكی بێ ئەسپ
لە دایك دەبێتەوە ،
زراو ڕژاو
لە شەو و ڕۆژ و
لە یەك بەدوای یەك هاتنی
ڕۆژگار و وەرزەكاندا
دەستی بۆ بەژنی چیای زەوی
درێژ دەكا و
ڕووتیی خەوتوویشی
لە خێوەتی ئاگری ڕۆژهەڵات و
زەردەپەڕی كوژاوە
بەسەر لووتكەی چیاو باناندا و
دەنگی گڕ بووی
سنگی كەشتیی
كەشتییەوانە مردووەكان و
گیای ئەشكەوتەكانی نوور و
دوورگەكانی یاقووت دەدەفێ ..

(3)
ماهی گریان ، بۆ بولبولێك
بۆ وەختێ
كە هەڵدێ و ڕادەكا و
نەخشەی تاوان
لە بەرد ئاگر
لە دەفتەرە شینەكانی منداڵیدا

دەكێشێ ،
بۆ هيواى لە گۆڕنراو
بۆ شۆڕشى ڕووباران
لە نامۆيياندا و تەنيايى پردان
بە مردوويى
دەريا تەى دەكەين ..
لە بەندەرێكەوە بۆ بەندەرێكى دى
دەنەڕێنين و
كەشتييان دەسووتێنين
هەرچى بووە و دەبێ : نەبووە !
(4)
گوڵى سوور
لە باخچەى زستاندا
چى بە بولبول دەڵێ ؟
(5)
لە خەوندا
باوەشى پێداكردم ،
جەستەى تادارمى
بە گوڵ داپۆشى
گوڵەكانى ماچ كرد ..
هەستم كرد
خاك سيماى بە نوور داپۆشيوە و
بق□ □وويدا
دەستى بەرەو باخچەى من هات و
گوڵەكان
لە ئاگريدا سووتان و
باڵدارى
لە خەو بيێداركردنه‌وه و
نمەى بارانى سوور و
بوومەلەرزە و برووسكە .
(6)
ئاگرپەرستانى ئەم چاخە
لە غوربەتيياندا دەگرين
ئەستێرە دەرنەكەوت
لێ دز و نەجيبزادە و
شاعيرانى
خەونى بەكرێدراو دەركەوتن ..

شمشێریان
لە تەرمی منداڵان و
هەژارانی
شارە برسییەکاندا چەقاند
شایەدنامەی مردووان و
کتێبە پیرۆزەکانییان هەڵگەڕایەوە ..
(7)
نوور لە کوێوە دێ ؟
کە ئێمە
لە هەموو سەردەمێکدا
بەرداش بووین
لە ریز بەستندا
کەت و پەیوەند
بە کەت پەیوەند دەگێڕینەوە ..
زۆردار بە زۆردارمان دەفرۆشێ ..
پاشا بە پاشا ..
بەڵام ئێمە
خۆڕاگر دەمێنینەوە
بە پێوە دەمرین ..
بە پێوە دەریا تەی دەکەین ،
بە شارەکانی دووری ئایندە
جیهان
بە مەرگ و شۆڕش و کۆچ
زەوت دەکەین ..
لە غوربەتماندا دەمرین ..
بەڵام
لە نوێوە لە دایك دەبینەوە ..
لە نوێوە دەداری دەکەین ..
لە نوێوە ڕەت دەکەینەوە ..
لە نوێوە
شۆڕش بەرپا دەکەینەوە و
لە نوێوە دەکەوینە تۆڵەی
پاشا و زۆرداران .
لە مەیدانی شەڕی خەڵکی تر
سەردە بەدرەین
گوللە بە دوژمن و برا وەدەنێین
زامەکانمان

بـەسـەر هەنییەمانەوە هـەڵدەگرین و
مردووەکان ، بـێ مـێژوو بـێ ناو
دەنێژین ..
بـە زیندوویی لـە گـۆڕەکانییان
نیشتـەجـێ دەبین .
کاروانی مـەزن
لـە مـەرگـەوە بـۆ لـە دایك بوون
دەست پـێ دەکـەینەوە
لـە هـەموو چاخـەکانی
هـێز و ڕوناهییەوە
هـەڵواسراو بـە داوی
هیوای ڕەش ،
لـە چاوەڕوانی ئاگر و تـۆفاندا
دەمـێنینەوە .

(8)
هـەژارانی جیهانی تاڵا نکراو
یەکگرن !
هـەژارانی جیهانی تاڵا نکراو !

(*) لة كؤشيعرى (قصائد حب على بوابات العالم السبع)
بلآوكردنةوةى (دار الشروق) ، 1985 ضاثى دووةم ، ل 28 .

ڕیفراندۆمـەکـەی دوێنـێکـەتان باش
......شاخـەوان سـەنگاوی

ڕێک ٢٥/٩ سالێکی تەواو تێپەڕ دەبێت بەسەر ئەو ڕیفراندۆمەی کە سەرانی سیاسی کوردی بانگەشەی سەربەخۆیان دەدا بـە گوێی ئێمەی هاولاتی ئەم هەرێمە، بە بێ ئەوەی خاوەندارانی یان ئەوانە خۆیان بە خاوەنی ریفراندۆم دەناسان هیچ خوێند نەوەیەکی زانستیانەی پێشوەختە بۆ سەرجەم پێشهات و کاریگەریە نێوخۆیی ودەرەکیەکان نەکردبێ و یان بایەخیان بە دەرئەنجامەکانی نەدابێت. وەک ئەوەی چاو بەستیان

لێكرابێت لە بينينى ئەو گڵۆپە سورانەى كە لە لايەن ئەمەريكا وئەوروپا وبگرە جيهان بەتايبەتى تر ئێران وتوركيا بەرووماندا بەرزدەكرايەوە.
كەچى لە دەرئەنجامى بەرزبوونەوەى چەند مەترێكى ستەيجەكان و ڕەنگاو ڕەنگى مايكەكانى بەردەميان ئەوانى خستبۆوە ديانيايەكى پڕ لە خەون و خەياڵ، وەك ئەوەى جيهان گوێ بيستى دەنگەكانى ئەوان نەبێت پڕ بەدەنگيان هاوار دەكردوو بانگى سەربەخۆى و دروستكردنى پەيوەنديەكى دروستى درواسێيەتيان دەكرد لە گەڵ عێراقدا، وە بگرە هەندێجار هێندە شاگەشكەبوون كە خۆيانيان لێ بووبوو بە پاڵەوانێكى بێهاوتاى جيهان دەيانگووت " ئێمە مايەيى مەترسى نين بۆ هيچ يەك لە دراوسێكانمان" كە ئەم بۆ خۆى مايەيى گاڵتەجاڕى بوو چونكە سەرانى سياسى ئەم كوردستانە لەوە نەگەيشتبوون گەر دەروازەكانى عێراق نەك توركيا و ئێرانمان بە سردا دابخرێت ئەوا ئێوەى سياسيش نەك هاولاتيەكى بێ دەسەلات جل وبەرگ نيە بى پۆشن.
ئەزانن بۆ؟ چونكە ئێوە لە ماوەى چارەكە سەدەيەك لە حكومداريتان سەرجەم سێكتەرەكانى ئەم هەرێمەتان ئيفليج كردووە. هەر بۆيە قسە زۆرە لە سەر دەرئەنجامەكانى ريفراندۆم بكرێت وەبگرە بە دەيان توێژينەوەش تەواو نابێت نەك وتارێك و دووان.

بەڵام ئەوەى من مەبەستمە ئەوەيە كە سەرانى سياسى كوردستان بەتايبەتى تر پارتى و يەكێتى ئەگەر بەئەقڵێكى دەوڵەتمەداريەوە بە مەبەستى سەرپێخستنى دۆسى ڕەواى كوردى و گەياندنى بەكەنارى ئارامى لە ماوەى حكومڕانى ئەواندا، بچنە گفتوگۆوە ئەوا هەر خۆيان دەتوانن ئەنجامەكانى ريفراندۆم بكەن بەكارتێك بەهێز هەميشە ئامادەگى هەبێ لە سەر مێزى گفتوگۆكانيان لە گەڵ ناوەندى تەڵاقدراودا بەو ئامانجەى كە ئەنجامەكانى ريفراندۆم گەورەترين ئەنجام و دەسكەوت بۆ خەلكى كوردستان وەدەستخات نەك پشك پشكێنەى حيزبى و باڵ باڵێنە، ئەگەر ئێوە حكومەتدارى دەكەن!

شاخەوان سەنگاوى
shaxewan.saed@gmail.com

بەشێکی تر لە شیعرەکانی براتیگان ... سۆران محەمەد

پرۆفایڵ:

ڕیچارد گاری بڕاتیگان (٣٠/١/١٩٣٥ -١٤ /٩/ ١٩٨٤) نووسەری ئەمریکی، خاوەنی ١٠ پەرتووکی هۆنراوەو ١١ ڕۆمان و ١ پەرتووکی کورتە چیرۆکە، هەروەها پەخشانیشی نووسیوە. لە (تاکۆما)ی واشینگتۆن لەدایك بووە، لەساڵی ١٩٥٦ چووتە سانفراسیسکۆ، هەر لەو ساڵانەشدا خۆی لە دنیای نووسین و داهێناندا بینیەوە و بەرەو جیهانیبوون هەنگاوی نا، لە ١٤ی سیبتەمبەری ١٩٨٤ بەڕووداوی خۆکوژی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا.
وێڕای ئەوەی سەر بە ڕێبازی پۆستمۆدێرنیزم ناوزەد دەکرێت، ئەمڕۆ نووسەران، خوێنەران، هونەرمەندان، میوسیکژەنان ئیلهام لە کارەکانی ڕیچارد بڕاتیگان وەردەگرن و کارەکانی پەرچڤەی سەر زیاد لە بیست زمان کراون.

دوا ڕۆمانی (ژنێکی بێ بەخت) لەساڵی ٢٠٠٠دا لە چاپدرا.
لە بەرواری ٦/٨/ ١٩٥٧ و لەتەمەنی ٢٢ ساڵیدا هاوسەرگیریی لەگەڵ (ڤێرجینیا دیۆن ئاڵدەر) کردو لە ٣/٢٥/ ١٩٦٠ تەنیا منداڵێکیان بوو بە ناوی (ئیانت ئیلیزابێت براتیگان) و لە ٢٧/٧/١٩٧٠ دەستبەرداری یەك بوون لەگەڵ هاوسەرەکەی. دووەم هاوسەرگیری لەگەڵ (ئەکیکۆ نیشیزاوا یۆشیمورا)ی ڕەچەڵەك یابانی لە ١٢/١/ ١٩٧٧ کردو لە پاش چەند ساڵێك و لە ١٢/١١/١٩٨٠ دەسبەرداری یەك بوون.

باشترین ڕۆمانی لە ساڵی ١٩٦٧دا چاپکرد بە ناوی (ڕاوکردنی ماسیەخاتوونە لە ئەمریکا).
لەم دەرفەتەدا پێم خۆش بوو چەند کارێکی تری ئەم شاعیرە وەربگێڕمە سەر زمانی کوردی و لە ماڵپەڕی دەنگەکانەوە ببێتە میوانی خوێنەرانی شەیدا و هەوادارانی شیعر(جەماوەری شیعر). کە بە ڕای من ئێستا شیعر لە هەموو کاتێکی تر زیاتر پێویستی بە خوێنەرانی جدی و راستەقینە هەیە، کە مەخابن لە مڕۆماندا ئەو جۆرە خوێنەرە زۆر دەگمەنن، بۆیە شیعر باڵێکی لە دەستداوەو هەر ئەو خوێنەرانەشن دەستیان دەبێت لە چاودێری و بڕیاردان بە سەر شیعرداو هەرواش ئاراستەی دەکەن و هۆکارو پاڵنەرێکی بەرەو پێشچوونی دەبن.

بەشێکی تر لە شیعرەکانی براتیگان:

-٧-
(تکایە)
بیر لە من دەکەیەوە
هێندەی
من بیر لە تۆ
دەکەمەوە؟

-٨-
(رۆمیۆو جۆلیت)
گەر تۆ بمری بۆم،
منیش دەمرم بۆت
گ□□کانیشمان وەك دوو خۆشەویست دەبن
پۆشاکەکانیان بشۆن پێکەوە
لە ناو جلشۆر
گەر تۆ سابون بێنی
من بلیچ دێنم

-٩-
(تای شاخەکە)
لە پارکەکەوە چووم بۆ شاخە تادارەکە
ئەو لە ناوەندی شوشەیەکی چوارگۆشەی دەوروبەردا بوو
لای گوڵە سوورەکان و نافورەکە، شاخەکە
لە شێوەی ئەسپی دەریایی و لافیتەی سووردا بوو
گەرم بووین و مردین

-١٠-
(شیعرە جوانەکە)
من دەچمە سەر جێ لە لۆس ئەنجەلیس
بیر لە تۆ دەکەمەوە

-١١-
(١٥%)
خانمەکە دەیەوێ شت
لە پیاوەکان وەرگرێ
بەڵام ناتوانێ
چونکە ئەو١٥%

جوانتر نییە

-١٢-
(کڵاوەکەی کافکا)
لەگەڵ بارینی باراندا
نەشتەرگەریانە بەسەر سەربانەکەدا،
من قاپێ ئایسکریمم خوارد
وەك کڵاوەکەی کافکا بوو

-١٣-
(من لەسەدەی بیست دەژیم)
من لەسەدەی بیست دەژیم
تۆش لێرە درێژ بووی لە تەنیشتم. تۆ
کاتێ نووستیت شادمان نەبووی
ناتوانم هیچ لەوبارەوە بکەم
بێهیوام. رووخسارت
زۆر جوانە کە ناتوانم بوەستم
لە وەسفکردنی. و هیچ شتێکی تر
ناتوانم بکەم تا دڵخۆشت بکات کاتێك
تۆ نووستویت

-١٤-
(با سەفەرکەین بۆ ماڵە نوێیەکەی ئەمریکا)

لەوێدا دەرگا هەن
دەیانەوێ ئازاد بن
لە گیرەکانیان
تا بفڕن لەگەڵ هەورە چڕەکان.

لەوێدا پەنجەرە هەن
دەیانەوێت بەربن
لە چوارچێوەکانیان
تا لەگەڵ ئاسکەکان ڕاکەن
بۆ مێرگەکانی پشت وڵات.

لەوێدا دیوارەکان هەن
دەیانەوێت دەوروخول بدەن
لەگەڵ چیاکان
لە نێوان تەپوتۆزی

بەیانییەکی زوو.

لەوێدا زەمینەکان هەن
دەیانەوێ هەرسی بکەن
کەلوپەلی ماڵەکەیان و
بیانکەنە گوڵ و درەخت.

سەربان هەیە لەوێدا
دەیەوێ
سەفەر بکا بە لەنجەولار
لەگەڵ ئەستێرەکان
لە ناو
بازنەکانی تاریکی.

شیعرەکان به زمانی رەسەنی شاعیر

(7)
Please
Do you think of me
as often
as I think
of you?
(8)
Romeo & Jolliet
If you will die for me,
I will die for you
and our graves will be like two lovers washing
their clothes together
in a laundromat
If you will bring the soap
I will bring the bleach.
(9)
(The Fever Monument)
I walked across the park to the fever monument.
It was in the center of a glass square surrounded
by red flowers and fountains. The monument
was in the shape of a sea horse and the plaque read
We got hot and died.

(10)

The Beautiful Poem

I go to bed in Los Angeles thinking
about you.

(11)

15%

she tries to get things
out of men
that she can’t get
because she’s not
15% prettier

(12)

Kafka’s Hat

With the rain falling
surgically against the roof,
I ate a dish of ice cream
that looked like Kafka’s hat.

I Live In The Twentieth Century

(13)

I live in the Twentieth Century

I live in the Twentieth Century
and you lie here beside me. You
were unhappy when you fell asleep.
There was nothing I could do about
it. I felt hopeless. Your face
is so beautiful that I cannot stop
to describe it, and there’s nothing
I can do to make you happy while
you sleep.

(14)

Let’s Voyage Into The New American House

There are doors
that want to be free
from their hinges to
.fly with perfect clouds

There are windows
that want to be
released from their
frames to run with
the deer through
.back country meadows

There are walls
that want to prowl
with the mountains
through the early
.morning dusk

There are floors
that want to digest
their furniture into
.flowers and trees

There are roofs
that want to travel
gracefully with
the stars through
circles of darkness.
****
Richard Brautigan

دایهڵۆگێك له‌گهڵ عه‌بدوڵڵا سهڕاج دا … ئەدیب نادر

له پاڵا له‌تیف ههڵمه‌ت و فه‌همی كاكه‌یی دا عه‌بدوڵڵا سهڕاج یه‌كێك بوو له‌وانه‌ی كه به‌گرنگییه‌كی زۆره‌وه له نه‌وه‌كه‌ی ئێمه‌ی دهڕوانی, به شێوه‌یه‌كی سروشتییانه له‌گهڵیدا پیاسه‌مان ده‌كرد, له چاخانه داده‌نیشتین, كاتێكی فره پێكه‌وه باس و خواسی خوێندنه‌وه و

داهێنانمان تاوتوێ دەکرد, ئەو لە پێکهاتەی نەوەکەی پاش خۆی ڕۆڵێکی پێبایەخی بینیووە و هەمیشە یەکێك بووە لەو چیرۆکنووسە دانسقانەی نێو ڕەوتی چیرۆکی مۆدێرن و هاوچەرخی ئێمە کە شێواز و تایبەتمەندێتی جیای نووسینی خۆی هەبووە و یەکێکیش بووە لەو کەسانەی خاوەنی فەزایەکی مەعریفی و ڕۆشنبیرییەکی پەلوپۆ هاوێژ و ئینسایکڵۆپیدی بووە و ئیشێکی بێڕادەی لە پرۆسەی تیۆراندن بۆ هونەری چیرۆك و ڕۆمان و هونەری شێوەکاریش کردووە و خەریکی زاراوەسازی بووە و جگە لەوە هەر کاتێکیشی بۆ ڕەخسابێت ئەوا زارەکییانەیش لەگەڵا هەوادارانیدا تێیهەڵچووە و لە کایەکانی ئەدەب و تەکنیکەکانی نووسین و دنیابینیی چیرۆك نووسیی خۆی دواوە و داهێنانەکانیشی بەرهەمی نەوەی پاش خۆی ڕەنگڕێژ کردووە و بەرهەستانە لە فەزای چیرۆکی ئەم سەروبەندەدا ئامادەیان هەیە. ئەو پتر لە نیوسەدە سەروکاری لەگەڵا هونەری کورتە چیرۆکدا کردووە و مامەڵەی لە تەك هەموو جۆرە تەکنیکەکانی ئەم ژانرەدا هەبووە و زۆرجار کردوونی بە کاراکتەری سەرەکیی ئەفراندنەکانی و هێندە لێیان قووڵبۆتەوە و شارەزایی لێیان پەیدا کردووە, زاتی ئەوە دەکەین بڵێین هەندێك چیرۆکی خۆی هەر تەنها لەبەر ئەوە نووسیووە هەتا بیکات بە ڕووبەرێك بۆ پراکتیزەکردنی تەکنیکەکانی گێڕانەوە و پشتگوێ خستنی ئەوەی چیرۆك خۆی تەکنیکە تایبەتمەندەکانی خۆی لە ژیانەوە هەڵدەبژێرێت و حەوەجە و پێداویستیی بە کام یەك لەو تەکنیکانە بێت لەگەڵا خۆیدا پەلکێشیان دەکات و پراکتیزەیان دەکات و دەیانکاتە بەشێك لە جەستەی هونەری گێڕانەوە, نەك ئەو ببێتە بەشێك لە جەستەی ئەوان! سیما دیارەکانی ئەدەبەکەی ئەو هێما, خوازە, دەمامك, مۆنتاجی سینەمایی, تێکشکاندنی کات و..جگە لەوە, ئەو زمانەیش کە هەر هیچ نەبێ ناسنامە ئەدەبییەکەی پێ بەرجەستەترە و زۆرجار بە میتازمان ناوزەدی دەکات, تەقریبەن لە زمانی هەموو کەسێك تایبەتمەندتر و تاکمەندترە و کەسیش بەقەدەر ئەو زمانەکەی لە فەرهەنگی زمانە گشتییەکەمان جودا نابێتەوە و شەقڵا بە پێکهاتەیەکی زمانیی تاکڕەوانە نادات. چیرۆکەکانی ئەو جیهانێك دەخوڵقێنن هاوکات هەم ڕیالیزمییە وهەم فانتازییشە و سەرساممان دەکات و پەیامی ئینسانییانەیان لێوەردەگرین. باکگراوەندی ڕاستەقینەی کاراکتەرەکانیشی خودی ژیان خۆین. ئەو جورئەت و بوێرییە بێهاوتایەی کە لە سەردەمێکدا ئەو بابەتە گەورانەی موتوربەی دەق دەکرد لەلای کەم نووسەردا بوونیان هەبوو, کێ بەر لەو پاکتاوی نەژادیی و تەعریب کردنی کەرکووکی کردووە بە دەق و دەمی لە پرسە نەتەوەییە چارەنووسسازەکانەوە داوە؟ ئەو قەڵەمە بێگومان جگە لە خوێنی پاکیزە و بێگەردی پێشمەرگەیەك چی تەڕ و پاراوی

کردووە و ژیانی پێبەخشیووە تاکو ئەو سەبجێکتانە لە تانوپۆی تێکستەکانیدا داڵدە بدات! لەم دیمانەیەشدا، کە لە ماڵی دوکتۆر کارای کۆی مامۆستا عەبدوڵڵا سەڕاج، لە گوندی ئەڵمانی هەولێر، بە ئامادەیی هاوڕێی شاعیر سەباح ڕەنجدەر- کە بێگومان بە هاوبەشییەکەی دیمانەکەی دەوڵەمەندتر کرد- لە بەرواری 5ی حوزەیرانی 2013دا سازدراوە، وەڵامدانەوەکانی مامۆستا سەڕاجیش بەڕاستی گوزارشتێکی ڕاستەقینە و کاڵا بەقەد باڵای ئەو خەریك بوونە جیددییەی ئەوە بە نووسینی چیرۆك و هەوڵدان بۆ بەرفراوانتر کردنی ڕەهەندەکانی ئەو هونەرەی، کە لە ڕاستیدا بایەخ و بەهاکانی بە هیچ کلێجێك لە بایەخ و بەهاکانی ڕۆمان کەمتر نییە.

ئەدیب نادر: عەبدولڕەحمان مونیف دەڵێت: کورتە چیرۆك ڕەگەزێکی ئۆرگانیکییە لە بونیادی ڕۆماندا، ئەی ئیتر بۆچی تەرکیز هەر لە سەر ڕۆمانە و کورتە چیرۆك کەمتر جێبایەخی نووسەرەکانە، بە خۆماڵی و بیانیشەوە؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ، بە پێچەوانەی ئەمەوە، هەندێ برادەر، بە تایبەتی یەکەم ڕۆمانم کە دەرچوو- هەڵکشان بەرەو لووتکە- ڕەخنەیان لێگرت، کە پێکهاتووە لە چیرۆکی کورت و چیرۆکی کورتن و لێکم داونەتەوە، بۆ؟ لەبەر ئەوەی هەندێکیانم، فیعلەن خۆی هەر بۆ ڕۆمان نووسیبوومە، هەندێکیانیشم هەر بە جیاجیا بڵاوکردنەوە، ئەوجا، ڕاستە هەیە، لە هەموو ڕۆمانەکانمدا دەتوانم چیرۆکی کورت جیا بکەمەوە، خۆی ڕەخنەگرێکی ئەورووپیش دەڵێت باشترین ڕۆمان ئەمڕۆ ئەوەیە پێکهاتبێ لە لێکدانی دەیان چیرۆك، یان تێهەڵکێشی هونەرییانەی کورتە چیرۆکەکان و هەرە شۆرت شۆرت ستۆرییەکان، یانی چیرۆکە هەرە کورتەکان بێ، بەڵام هەر یەکە، ڕۆمان ئامانجی جیایە و کورتە چیرۆکیش لێرە ئامانجی جیایە، هەر یەکەیان بە جۆرێك شت دەبینێ.

ئەدیب نادر: ڕاستە. بەڵام بۆچی بە شێوەیەکی گشتی لێرەش و لە ئەورووپایش، بۆ نموونە، سەیر دەکەی زیاتر تەرکیز دەخرێتە سەر ڕۆمان و ڕۆمان زیاتر دەبێتە جێ بایەخی نووسەران؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە وابزانم قسەیەکی دوکتۆر جابر عەسفوورە دەڵێ – الروایە دیوان العرب- وەك چۆن جاران دەیانووت شیعر دیوانی عەرەبە، فیعلەن، ئێستا ڕۆمان بۆتە سەنگی مەحەکی ئەدیب، کە ڕۆمانی نووسی دەڵێن موعجەبن پێی، بۆ؟ چونکە سەردەمەکە ئاڵۆزە و سەردەمەکە تەکنۆلۆجیای پێشکەوتووە و پێویستی بە ڕۆمان هەیە.

بەڵام ڕۆمانگەلێك, نەك ڕۆمانگەلە ڕۆمانسییە قەدیمەکانی زەمانی…

ئەدیب نادر: فرووسییەت و..

عەبدوڵڵا سەڕاج: سەدەی حەڤدە و هەژدە و نۆزدە و تەنانەت سەدەی بیستیش ئێستا کۆن بووە. دەتوانم ئاماژە بە عەرەبەکان بکەم, چونکە لای ئێمە هێشتا تەمەنی کورتە, نەجیب مەحفووز, ئەمەی سعوودییەکە کە تۆ ناوت هێنا, ئەوەی کە- شەرقی متەوەسیتی- هەیە

ئەدیب نادر: عەبدولڕەحمان مونیف..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەمانە, هەموو, ئا عەبدولڕەحمانی مونیف, ئەمانە هەموو بوونەتە کلاسیکی ڕۆمان, ئێستا خوێنەری نوێ بۆی ناخوێنرێتەوە, ئێستا ئیدی سینەماکاران کەڵك و سوود لە بەرهەمەکانیان وەردەگرن وەکو مێژووی ئەدەب.

ئەدیب نادر: ڕەنگە من عەبدولڕەحمان مونیف هێشتا بە کلاسیك نەزانم, چونکە بۆ نموونە یوسف ئەلسەباعی و…

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوان جیان, ئەوانە هونەریین و بەڵام سیاسین..ئەو هونەری ترە لە یوسف ئەلسەباعی و حیلمی موراد و نازانم کێ و کێ و ئەوانە و زۆری کەیش هەیە, لە مێژووی میسر و سوریا و ئەمانە, بەڵام ئەوەی بڵێێ هونەریی و باشبن و ئەوەی دەرکەوتووە, عەبدولڕەحمانی مونیف و نەجیب مەحفووزە و بێجگە لە..

ئەدیب نادر: تەیب ساڵح و ئەوانە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: نەوەی تازەیش هەیە ئیبراهیم ئەسڵان و نازانم کێ..

ئەدیب نادر: حەیدەر حەیدەر و..

عەبدوڵڵا سەڕاج: یووسف ئەلقەعید و ئەمانە و لە لیبییەکانیش پەیدابووە و بەتایبەتیش ڕۆمان و چیرۆکی باشیش کەوتە مەغریب.

ئەدیب نادر: ئەوەی کورتە چیرۆکەکانت بخوێنێتەوە بەتایبەتی یەکەم کۆچیرۆکت- لاکێشە ڕووناکەکان- هەست دەکات شێوەیەکی فۆتۆگرافیانە بەسەر شێوازی نووسینی چیرۆکەکانتدا زاڵە, یانی لەپای چی, بۆچی شێوەیەکی فۆتۆگرافییانە زاڵە, ئایا دەتەوێ بە شێوەیەکی فۆتۆگرافییانە ژیانمان پیشانبدەیت یان چی؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: دەتوانم ئەمە بەمشێوەیە وەڵام بدەمەوە, یەك, چونکە ڕەگەزی دەربڕین خۆی وێناندەرە, وێنەیە. دوویش دەگەڕێتەوە

بۆ ئەوەی خۆم لە هونەری شێوەکارییدا ئەوەم، هەوڵدەدەم وێنە دروست بکەم، لە گۆشە نیگایەکی ژێر بینینەوە، یا لە سەرووی بینینەوە، یان شتێکدا ئەوانە هەست بەوە دەکەیت کە وێنەی تیایە، بەڵام هەستیش دەکەیت لێچوواندنەکانم- تەشبیهەکانم- دایمە هەوڵم داوە نائاسایی بن، باو نەبن. زۆر کەس تێبینییان کردووە، زۆر کەس ڕەخنەشیان لێگرتووە، بەتایبەتی زاهیر ڕۆژبەیانی ئاماژەی بەوانە کردووە و ڕەخنەی لێگرتوون، کەچی- دوکتۆر نەوزاد ئەحمەد ئەسوەد- لە سێ بەشی ڕۆژنامەکەی حزبی شیووعی وەڵامی دایەوە، ناوی چی بوو؟

سەباح ڕەنجدەر: ڕێگای کوردستان..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ڕێگای کوردستان، لام ماوە، کە دەڵێ بۆچوونەکانی عەبدوڵڵا سەڕاج لەوانەی تۆ هونەری ترن، ئەوانەی تۆ کلاسیکن..

ئەدیب نادر: من ئەوەم نەخوێندۆتەوە، بەڵام..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵام تەواوم نەکرد، وەڵامی وێنەکەم تەواو نەکرد، دەربڕین، یان داڕشتنی ڕستە خۆی هونەری دەربڕینە، یانی چیرۆك هەواڵدەریی نییە وەکو خەبەرێك بڵێت، یا ڕووداو دروست بکەیت، یان جۆکات باس بکەیت، یان کەسایەتی دروست بکەیت، پێش هەموو شتێك چۆنێتیی دەربڕینی ئەو هەست و شتانەیە کە لەو شتەدا دەتەوێ بیڵێیت کە چیرۆکە، یان ڕۆمانە، یان هەر شتێکی کەیە..

ئەدیب نادر: ڕاستە. ئێستا پرسیارێکی زۆر گرینگ، لە کۆچیرۆکی دووەمتەوە، لە(مردوو خەون نابینێ)وە بە شێوەیەکی هونەرمەندانە شەپۆلی هێش بەکار دەهێنیت، شەپۆلی هێشت بەکارهێناوە، ئایا ئەم تەکنیکە زۆر بەشێوەیەکی ئاگایانە دەربڕی ئەوەیە کە مرۆڤی ئێمە، مرۆڤی کورد، بە ڕادەیەکی هێندە بە نسکۆی حەفتاوپێنج کارتێکراو بوو، کە تووشی حاڵەتی کەرتبوون و پارچەپارچە بوون ببوو، ئایا تۆ لەسایەی ئەو بیرکردنەوەیەوە کە بینیت خەڵکی ئێمە دوای نسکۆ وایان لێهاتووە، ئەو تەکنیکە زۆر گرنگەت بەکار هێنا؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ، ئەوەی تۆ ئاماژەی بۆ دەکەیت ئەوە کاریگەریی هەیە، دوو خوێندنەوە، بەتایبەتی خوێندنەوەی شەستەکان و حەفتاکان و ئەوانە، زۆر ئەدەبی وجوودییم دەخوێندەوە، لە کامی و سارتەر و ئەوانە. ئەوانە هەموو دەروونی ئینسانی کەرتبوو و ئەمانە باس دەکەن، هەتا دیداری وابزانم یەکەمی چیرۆکی کوردی نا، دیداری دووەمی چیرۆکی کوردی لە هەولێر، کە لە زانکۆ گیرا، ئەو برادەرانەی کە ئێستایش مەوجوودن، حەمەسەعید حەسەن و ڕەووف حەسەن و ئەمانە، هەستان و وتیان نمایندەی عەبەسییەت و وجوودییەت عەبدوڵڵا سەڕاجە..ئاوا بەئاشکرا لەناو خەڵکەکە…نمایندەی عەبەسییەت نەبووم، پەرتبوونی ئینسان وەکو ئاماژەت بۆ کرد، کە ئازار هاتە پێشەوە ئەو خەڵکە لەو سەغڵەتیی و گوشار و بێ ئازادییە

دەرپەڕین و بەشێوەیەکی شێتانە و نامەئلووف و بێهەدەفانە دەستی ئازادییان گرت..وەکو ئێستایش دەیبینین لەپاش ڕاپەڕینەوە هەندێ دیموکراتییەت هەیە، بەڵام دیموکراتییەتێکی بێ پڕۆژە و بێ بەرنامەیە، ئاوها شتەکانی ئێمە بە کتوپڕیی دروست بوونە، جا وەکو وتت، ڕاستە من تەعبیرم لەو ئینسانە داهێزراوانە کردووە، ئەو ئینسانانەی کە هەست دەکەن مافیان خوراوە و..

ئەدیب نادر: شکستیان هێنا دوای حەفتاوپێنج و هەر کەسێك هەستی بەوە دەکرد ئەوە شکستی تاکانەی خۆیەتی، ئەو نوشووستییە گەورەیەی بەسەر کورددا هات..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ، ئەوەشمان لەبیر نەچێت، ئاماژەت بە کۆمەڵە چیرۆکی- لاکێشە ڕووناکەکان- کرد، کە هەر بەو بۆنەیەوە کراوەتە فەڕەنسیی و لەلایەن کاك محەمەد ئیسماعیلەوە لە پاریسیش بڵاوکراوەتەوە، ئەوە..

ئەدیب نادر: ئیسماعیل دەروێش..

عەبدوڵڵا سەڕاج: یەکەم بەرهەمی نووسینەکانمە، تۆ وتت لە دووەمدا ئینتیڕاقی کردووە، نابێ هەموو شتێك، هەر یەکە و دەبێ لە زەمەن و کاتی خۆی باس بکرێ.

سەباح ڕەنجدەر: مامۆستا ئەو شەپۆلی هێشە کە لە کۆمەڵە چیرۆکی دووەمت بەکارت هێنا، پێشتر ئیشارەتت دا کە زەمەنی شەستەکان گرنگیت بە خوێندنەوەی ئەدەبی وجوودی داوە، ئەوجا ئیشکردنی کۆمەڵە چیرۆکی دووەمت- مردوو خەون نابینێ- بە کاریگەریی، یان بە ڕوئیای خوێندنەوەی شەستەکانی ئەدەبی وجوودی نووسیت، یان دوای نسکۆ، کە کورد داهێزرا و...بە کاریگەریی کامەیان؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: هەردوو بابەکە کاریگەریی بەسەرما هەبوو، بەڵام وەکو..پەنگاوەی ئەدەبی وجوودی لەمنا، وە ئەو ئەدەبە وجوودییە و ئەو داهێزرانەی کە لە کورددا دیم، هەموو تێکەڵا بووە.

سەباح ڕەنجدەر: باشە مامۆستا مادام ئەوە هەبوو، پێشتر لە شەستەکان ئەدەبی وجوودی لە ژیانت هەبوو، لە کۆمەڵە چیرۆکی یەکەمت ئەو هێڵە دەرنەکەوتووە، لە کۆمەڵە چیرۆکی دووەمت دەردەکەوێ کە دەکەوێتە دوای نسکۆ، کەواتە نسکۆی شۆڕشی کورد بۆتە خاڵی دەستپێك بۆ نووسینەکە زیاتر لەوەی خوێندنەوەکە باکگراوەندی بێ و...

عەبدوڵڵا سەڕاج: هەرەس، هەرەسی ئینسانی کورد، هەر وەکو هەرەسەکانی سارتەرە کە لە ڕشانەوە- الغپیان- دا باسی دەکات، ئا، بەڵێ ئەوانە هەیە، بەڵام وەکو ئاماژەم پێدا، هەرەسی کورد، نائومێدیی ئینسانی کورد، کە خەباتی کرد و لە ئاخرا کەوتە دەست چەند کەسێك، چەند لایەنێك، چەند حیزبێکەوە کە نەیانتوانی بەڕێوەی بەرن، بەرەو نغرۆیان برد، بەرەو خەرەندیان برد. ئەوانە

ڕوویانداوە..بەڵام ئاماژە بە شتێکی کە بکەم، کەم ڕەخنەگر ئاماژەی پێداوە، کە تۆ دەڵێی کۆمەڵە چیرۆکی یەکەم و دووەم و سێیەم، مومکینە چیرۆك هەبێ لە کۆمەڵەی سێیەمدایە و هی زەمانی یەکەمە و یەکەمی تێدایە هی زەمانی سێیەمە..بەگوێرەی کاتەکە من چاپم کرد..

ئەدیب نادر: بێگومان، ئەو سێ کۆمەڵە چیرۆکەت..

عەبدوڵڵا سەڕاج: من ئاماژەم بە هینەکانی کردووە، تاریخەکانی..

ئەدیب نادر: هەتا- بارام ناوێك هەبوو- ئەوانە هەتاکو ساڵی حەفتاونۆ نووسیووتن، هەر سێ کۆمەڵە چیرۆکەکەت، ئەزموونی تۆ مامۆستا..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەمە لە کاتی خۆیدا کە بڵاو دەکرانەوە، ناڵێم وەکو کتێب، وەکو چیرۆك، دەنگیان دایەوە، من سێ چوار چیرۆکم نووسیبوو، کە چووم بەسەر کۆڕێکی چل پەنجا کەسییدا، ئەبینم مامۆستا- هێمنی- شاعیر لەوێ بوو، کە زانی و وتیان ئەوە عەبدوڵڵا سەڕاجە، هەموو بێدەنگ دانیشتبوون، وتی وەرە لای من دانیشە، یانی- هێمن- تەنها یەك دوو چیرۆکی منی خوێندبووەوە، پێمی زانیبوو، بەس وتی ئەبێ زمانەکەت بەهێزتر بکەیت.

ئەدیب نادر: مامۆستا ئەزموونی تۆ لە ئەزموونی چیرۆکنووسە هاوزەمەنەکانی دیکەی خۆت گرنگترە، ئەزموونێکی گرنگترت هەیە لە چیرۆکنوسین..

سەباح ڕەنجدەر: هونەری ترە.

عەبدوڵڵا سەڕاج: هەستی پێدەکەم.

ئەدیب نادر: بەڕای تۆ..

عەبدوڵڵا سەڕاج: جیاواز ترە..

ئەدیب نادر: جیاوازتری..

سەباح ڕەنجدەر: جیاوازتر و هونەری تریشە..

ئەدیب نادر: بەڕای تۆ بۆچی هەڵوێستەی جیددی لەسەردا نەکراوە، بۆچی نەبۆتە جێی مشتومڕی ڕەخنەگران و لێکۆڵەران، بۆ..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە گرفتی ڕەخنەی کوردییە، یان گرفتی مێژووی ئەدەبی کوردییە بەگشتیی..لە پێنج کۆچیرۆکدا، شەشەمیش ئەوانەی پێنجەکەیە و زائیدەن ئەوانەی لەدوای ڕاپەڕین نووسیوومن، بابڵێین شەش کۆچیرۆك، تەنها زاهیر ڕۆژبەیانی- خوا لێی خۆش بێ- لایەکی لێکردوونەتەوە، لایەکی ڕووکەش-سەتحی- بەڵام ئەوەی کە چاپی کرد، ئەوە نییە کە دایە من خوێندمەوە، من گلەییم لێکرد، وتم: تۆ وتووتە عەبدوڵڵا سەڕاج بۆ ئەوەی ئاگاداری ئەدەبی تازەی فەڕەنسیی بێت، یانی ئاگاداری ڕۆمانی نوێ بێت، دەستی بە نووسینی ڕۆمان و چیرۆکی نوێ کردووە، ئەمانەت بۆ نەنووسیووە، نازانم، هەندێ بەڵگەی نالۆژیکی هێنایەوە، وتی دەقەکەم دا بە مەهاباد قەرەداغی و بزر

بوو..نووسیوومەوە و..وتم نا لە بۆچوونەکانت پەشیمان بوویتەتەوە, هەتا من حەز دەکەم لێرە ئاماژەیەك بۆ ئەوە بکەم, کە زۆر ڕەخنەگر ڕۆمانەکانی منیان بە یەکەم میتاڕۆمان داناوە لە ئەدەبی کوردیدا, ئەوە مامۆستا- سابیر ڕەشید- لە شەشەمین فێستیڤاڵی گەلاوێژدا بڵاویکردەوە و لە کتێبەکانیشیدا, دوکتۆر- فوئاد ڕەشید- یش هەر هەمان شتی وتووە, بەڵام دوکتۆر- فوئاد ڕەشید- ئاماژەیەکی کەی کردووە, وتوویەتی عەبدوڵڵا سەڕاج لە حەفتاکانیشدا میتاچیرۆکی نووسیووە, چۆن دەڵێی- مابعد الروایە, میتاڕۆمان- میتا چیرۆکیشی نووسیووە و ناو ڕۆمانیشی هێناوە و وابزانم لە دیمانەکەیدا کە کردوویەتی, یان ئەو دیراسەیەی کە بۆ ئەوە پێشکەشی کردووە پلەی زانستی پێوەربگرێ..

ئەدیب نادر: لەسەر هەمان تەوەری ڕەخنە دەڕۆین مامۆستا, تۆ هەموو لایەن و تەکنیکەکانی گێڕانەوەت لە کورتە چیرۆکەکانتدا بەکارهێناوە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بە وشیاریشەوە..

ئەدیب نادر: بە وشیارییەوە و زۆر بە ئاگاوە, بۆچی, هەر لەسەر ڕەخنە قسە دەکەین, بۆچی نەبێتە سەرمەشق بۆ هەندێ ڕەخنەی پراکتیکی..بۆچی..یانی ڕەخنەی پراکتیکی ئێمە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: نەك هەر بۆ من نەکراوە, بۆ چوار کەسیش نەکراوە, کوا فەرموون لە حەفتاکانەوە…

ئەدیب نادر: ئاخر ئێمە لێرەدا باس لە گرنگی ئەزموونەکان دەکەین, مامۆستا ئێمە گرنگی ئەزموونی تۆ..

سەباح ڕەنجدەر: گرنگترین ئەزموونمان دەدەیتێ..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئێمە بیست ساڵمان هەیە, لە حەفتاکانەوە بۆ نەوەدەکان, بڕۆین بۆ ڕاپەڕین, ئەوەنە, بابڕۆین لە ئازارەوە بۆ ڕاپەڕین, ئەوە بیست ساڵێکە, کوا چ کتێبێك, پەرتووکێك, نەك لەسەر چیرۆك, باسی چیرۆك بکات, لەسەر چیرۆکی کێ, کێ نووسراوە, تەنیا لێرە و لەوێ نەبێ, ئەویش شارچێتیی تیایە و برادەرچێتیی و نازانم چی چێتیی تری تیایە..

ئەدیب نادر: مامۆستا تۆ خۆت ئەزموونەکەی خۆت لەناو ئەزموونەکانی تردا چۆن دەبینیت؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: من خۆم..بە..بێگومان دەزانم جیام, ئەوجا ئەوەی دەمنووسی و خەڵك قبووڵی نەدەکرد, دەمزانی دەساڵی کە زۆر چاك قبووڵا دەکرێ, ئەمە, مامۆستا- نەوزاد ئەحمەد- ئەمەی وتووە, وتوویەتی ئێمە لە هەشتاکان قبووڵمان نەدەکرد, کەچی عەبدوڵڵا سەڕاج دەساڵا پێش ئێمە کەوتبوو. ئەمە تۆمارە و لای من هەیە.

سەباح ڕەنجدەر: مامۆستا چیرۆکی نەوەی پێش خۆت, بڕۆین ئەوانەی کە

موحەڕڕەم و محەمەد مەولوود مەم و شێخ مارف بەرزنجی و ئەوانەی لە پێش تۆ چیرۆکیان نووسیبوو, ئەتوو…
عەبدوڵڵا سەڕاج: مستەفا ساڵح کەریمیش هەبوو, ڕەووف حەسەنیش هەبوو, کاکە مەمیش هەبوو, بەڵام ئەو سێ کەسەی ئاماژەت پێکردن ئەوانە لووتکەن.
سەباح ڕەنجدەر: مامۆستا, ئەتوو لە ئەزموونی خۆت, ئەزموونی چیرۆکنووسیت, نەك ئەزموونی ڕۆمانت, لە چیرۆکدا, چیرۆکی کوردی, چیرۆکنووسی کوردی, هیچ هونەرێکی چیرۆك لەوان فێر بوویت؟
عەبدوڵڵا سەڕاج: نەخێر هیچیان لێ فێر نەبووم. ئەگەر چیرۆکی پێش خۆمم دەخوێندەوە, یا هەر شتێکی کەلەپووریی و ئەوانە هەر بۆ ئەوە بوو زمانەکەم بەقووەت بکەم, ئەگینا دەمزانی ئەمانە هونەر, مەبەستم گشتیانە, نەك هەر ئەو سێ کەسە, ئەوانە هونەریان پێ نییە, تازەگەرییان پێ نییە, بەس دەمویست زمانەکەم بەقووەت بکەم, ئەمە هەتا عەبدوڵڵا ئاگرینیش دەگرێتەوە.
سەباح ڕەنجدەر: یانی ئەتوو درێژکراوەی چیرۆکی کوردیت, گۆڕانکاری چیرۆکی کوردیت.
ئەدیب نادر: یانی گۆڕانکارییت لەناو چیرۆکی کوردیدا کردووە.
عەبدوڵڵا سەڕاج: وەڵڵاهی هەست دەکەم ئەو زمانەی من پێییم دەنووسی و بڵاوم دەکردەوە, بووە بە..وە بە شایەدی خوالێخۆشبوو شەهید موحەڕڕەم محەمەد ئەمین کە لە- بیری نوێ- دا وتوویە و ئاماژەی پێکردووە, کە چیرۆکەکانی منی پێش هینەکانی حوسێن عارف و کاکە مەم خستووە و بە دەمیش پێمی وتووە, وتوویەتی زۆر موعجەبم بە تەکنیکەکانت…
سەباح ڕەنجدەر: مامۆستا من لە چیرۆکی کوردی ئەو تەوژمەی لە حەفتاکان دروست بوو, ڕوانگە, یانی ئەوانەی خۆیان بە نوێکەرەوەی چیرۆکی کوردی دەزانن, کەچی ئەو گرووپەی ڕوانگە هیچیان لە ڕووی چیرۆکەوە نوێکەرەوە نەبوون, نوێکەرەوە لە توو لە لەتیف حامید و لە سەدرەددین عارف و لە ئەحمەد شاکەلی و ئەوانەوە دروست بوو, ئەوە گۆڕانێك بوو, گۆڕانێك بوو زۆر جیاواز, یانی هەست بە گۆڕانی کەشوهەواکانی دەکرا..
عەبدوڵڵا سەڕاج: هەڵبەتا من, وەکو جەنابت وتت, لایەنی چیرۆك باس دەکەم, باسی شیعر ناکەم, وتت ئەحمەد, ئەحمەد شاکەلی لە نووسین وەستا, لەتیف حامید زۆر سەرەتایەکی بەهێز بوو, لە هەموومان بەهێزتر بوو, بەداخەوە, خوالێیخۆشبێ نەما, ئەوانەی کە…
سەباح ڕەنجدەر: سەدرەددین عارف..
عەبدوڵڵا سەڕاج: سەدرەددین عارفیش لە نووسین وەستا. بەڵێ وەستا. ئێستایش مەوجوودە, وەستا. ئێ, من و کێی کەت ئیشارە کرد؟

سەباح ڕەنجدەر: لەتیف حامید و سەدرەددین و ئەوانە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: لەتیف حامید ئیشارەتم پێکرد, بەس لە دەرەوەی ڕوانگە, چونکە دوو قسەی مەشهوور هەیە, هەردووکی باس دەکەم,-لەتیف هەڵمەت- قسەیەکی هەیە دەڵێ داوایان لێکرد بچێتە ناو و بەشداری بکات لە ڕوانگەدا, وتی ڕوانگە هێلکەیەکی پیس بوو هیچی هەڵنەهێنا, ئەوە قسەکەی ئەوە, بەڵام قسەکەی من ئەوە بوو لێمیان داوا دەکرد بچمە ناویان, پێشمیان وت, ئەوەی مەوجوودە سەلام محەمەد مەوجوودە, وتی وەرە, وتم بۆ تەنزیمی مافیاتان داناوە بێمە ناو تەنزیمەوە و بتناسێنم بە حوسێن عارف و ئەم و ئەو و..ئێ وتم من ئەوانە دەناسم, بەهەرحاڵ, وتم من خۆم بە سەرووی ڕوانگە دەزانم, یانی خۆم بە نوێکار دەزانم, ئێوە ناڵێن نوێکاریی, تەکنیك, ئێ من خۆم بە نوێکار دەزانم, ئەوانەی ئێوە ئەوەتا بڵاوی دەکەنەوە, زۆر نوێکان نا, بەڵام ئەوە هەر بەنیسبەتەوە, ئاماژەت بۆ یەکێك بکردایە چیرۆکی باشی نووسی, ئەگەرچی شاعیریش بوو, ئەویش- سەڵاح شوانە-, چەند چیرۆکێکی چاکی بۆ ئەو سەردەمە نووسی, چیرۆکەکانی بەهێز بوون, وابزانم ئێستا لە کۆچیرۆکێکدا خڕکراونەتەوە. بەڵێ..
ئەدیب نادر: مامۆستا تۆ..
عەبدوڵڵا سەڕاج: لەو سیانەی کە ئاماژەت پێکردن, حەز دەکەم نەختێ تەفسیر بدەم, لەسەر ئەوەی کاك ڕەنجدەر وتی, لەبەر ئەوەی سێ لووتکەی باس کرد, مارف بەرزنجی, موحەڕڕەم محەمەد ئەمین, خواڵێیانخۆشبێ, هەروەها مەم, هەریەکەیان خەسڵەت و جیاوازییەکی هەیە, بەڵام هونەریترینیان لای من, هەر چەندە زوو لە نووسین وەستا, محەڕڕەم محەمەد ئەمینە, مەم و بەرزنجی زیاتر لایەنی سیاسییان بەدەستەوە بوو, هەروەکو چۆن- ئیبراهیم ئەحمەد- کە شتی دەنووسی, چیرۆکی دەنووسی و ڕۆمانی دەنووسی, مەبەستی ڕۆمان نووسین و هونەر نووسین و چیرۆك نووسین نەبوو, لە پاڵا سیاسەت کردن مەبەستی کوردایەتی کردن بوو, هینەکانی مارفیش سیاسەت کردن بوو, هەروەها مەمیش, بەڵام هەر چەندە- مەحەڕڕەم محەمەد ئەمین- کۆنە سیاسەتمەدار بوو, بەڵام سیاسەتی نەدەکرد, بۆیە دەڵێم هونەری ترە, بەڵام بەداخەوە زۆر زوو وەستا..
ئەدیب نادر: مامۆستا زمانت زۆر چڕ کردۆتەوە لەناو چیرۆکەکاندا, یان با بڵێین زمانت هێندە بە شێوەیەکی ئیکۆنۆمییانە-کورتگەرا و ئابوورییانە-
عەبدوڵڵا سەڕاج: وشەم داتاشیووە..
ئەدیب نادر: بەکارهێناوە, بەکاربردووە, لە هەندێ شوێندا, خوێنەر هەست بەوە دەکات سەروکار لەگەڵا وشە لێکتربڕەکان- کەلیماتی موتەقاتیعە- دا دەکات, یانی وەکو ئەوەی مەسەلەن تۆ شتت زۆر باس

کردووە, یان بازی زۆرت داوە, بەڕای تۆ بۆ ئەوەی ئەم هەستە ڕوونەدا خوێنەر پێویستە چی بکات, یان خۆت ئەگەر خوێنەر هەستێکی وای هەبێت ئەم هەستەی بۆچی دەگێڕیتەوە؟
عەبدوڵڵا سەڕاج: تێبینییەکی جوانە. ڕاستە, نووسینەکانم بەتایبەتی چڕاندووە, یا چڕە, تەشبیهەکانم, لێچووانەکانم ئاسایی نین. بۆ نموونە, ناڵێم: ئاسمان شینە, دەڵێم: ئاسمان شووشەیەك مەرەکەبی شینە, ئا بەم جۆرە, لە جادەکە تێپەڕی, نەمووتووە تێپەڕی, وتوومە جادەکەی سەربڕی. من لە چیرۆکدا مەبەستمە و لە زۆر, لە چەند دیدار و ئەمانەشدا ئاماژەم بەوە کردووە و دووبارەی دەکەمەوە, کە من سەندەویچی حازر بە خوێنەر نادەم, چۆن بە چیرۆك ماندوو دەبم, ئیبداع دەکەم, دەئافرێنم, دەبێ ئەویش ماندوو بێ لەگەڵما بۆ ئەوەی هەست بە چێژەکەم بکات, شتێکی ئاسانی بدەمێ وەکو ئاماژەت دا, کەوابێ وەکو چیرۆکەکانی یووسف ئەلسەباعی و ئەمانە دەنووسم..بە ئاسانی لەو سەرەوە کە دێیتەوە هیچت لا نامێنێ. بەڵام کە خۆی ماندوو کرد و لەو دەربڕینە تێگەیشت, زۆر ..ئا..تەجرەبەیەکی کەت بۆ بگێڕمەوە..
سەباح ڕەنجدەر: سەرنجێکی بچووکم هەیە لەو..
عەبدوڵڵا سەڕاج: لە ڕاپەڕینەکەدا کابرایەکم لەگەڵدا بوو, ناوەکەییم لەبیر نییە, کەرکووکی بوو, ڕیشی درێژ بوو, گەنجێ بوو, ئاوا لە مەهاباد لە ئوتێل بووین بەیەکەوە, وتی مامۆستا من لە تۆ تێناگەم, عەینەن ئەم پرسیارەی تۆی کرد, منیش کتێبەکانم پێبوو, وتم باشە کام چیرۆك تێناگەی؟ چیرۆکێکی ئیشارەت کرد, وتم بۆت دەخوێنمەوە, بۆیم خوێندەوە و دەستم کردە شەرح کردنی, ئەمە بوو, وتی ئای مامۆستا خۆ من وا تێنەگەیشتم, سەیرم کرد لەززەتێکی یەکجار خۆش تێگەیشت, ئەوەیە, من دەمەوێ خوێنەر ماندوو بێ..
ئەدیب نادر: من ئاماژەم بەوە نەدا کە من لێی تێناگەم مامۆستا, من دەڵێم, خوێنەر لە پێکا چیرۆك دەخوێنێتەوە , هەست بەوە دەکا لە پێکا تۆ دەڵێی فڵان کەس مرد, دوای ئەوە شتی تر باس دەکەی, دوای ئەوە شتی تر, شتی تر, شتی تر, شتی تر..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئاخر ئەوە مۆنتاژی سینەماییە..
ئەدیب نادر: ئا مەبەستم, مەبەستم, یانی..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بەس شتێکی کەیش هەیە, بەس پێشەکی مامۆستا دەبێ ئاماژە بدەین چ خوێنەرێك؟ خوێنەر هەیە هاکەزاییە هەر بۆ کات کوشتن, هەیە هەر حەز دەکا بخوێنێتەوە, خوێنەریش هەیە قووڵدەبێتەوە..با من شتێکی جوانت بۆ بگێڕمەوە..خوێنەری سی ساڵا, چل ساڵا لەمەوپێشم هەیە, ئێستا لە جادە دەمگرێ دەڵێ فڵانت نووسی..ئەو ڕۆژە وەستا بووم, ئەمە خۆشە بیگێڕمەوە, وەکو

چیرۆکیشه, وتم لەناو بازاڕی شێخەڵڵا وەستابووم, سەوزە و مەوزە و شتێك, گەڕایەك بوو, وتم کاکە ئەمە چییە؟ وتی ئەمە نازانی چییە؟ وتم نە° , وتی ئەمە جەرجیرە, بۆ ئەوە باشە, بۆ ئەوە باشە, بۆ سێکس باشە, گوتم دەی بۆ سەرەتانیش باشە, ئینجا گوتم دەمەوێ, چەنی بە چەنە؟ وەك تەجروبە, گوتی بۆ شەکرەیش باشە, گوتم شەکرەم هەیە, کە ویستم ئاوا بکەم پارەکە دەرکەم, لەبان شانمەوە دینارێك شۆڕکرایەوە, ئاوڕم دایەوە, وتم کاکە ناتناسم تۆ کێیت؟ وتی من یەکێکم لە خوێنەرەکانت, ئەی سەلمانی پاك ئاوها و ئاوها و ئاوهات کرد, باشە من با شتێکت پێ بڵێم, بەخودا لە- عەتا قەرەداغی- باشتر لە ڕۆمانەکە تێگەیشتبوو, — عەتا- وا دەزانێ سەلمان هینە, زارایە, زەردەشتە, کەچی ئەو وتی مامۆستا باسی سەلمان پاك دەکەیت, یانی خوێنەر هەیە ئاوها بەدوایا دەگەڕێت..

ئەدیب نادر: بێگومان..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەو سایەقەی کە کتێبەکانی بۆم هێنا, تەلەبەشم بووە وتی مامۆستا چیرۆکێکتم لەبیرە, کابرایەك, فەللاحێك هەیە دارهەنجیرێکی هەیە بەرناگرێ و دوایی خوێن دەخاتە بەری و بەر دەدا و ئەوە شتەکەی سیاسییە و ئەوەیە و ئەوەیە. وتم ئەوە لە هەولێر خوێندمەوە و هەتا- عەلاددین سوجادی- هەستا چەپڵەی بۆم لێدا و وتی کاك- عەبدوڵڵا- لێی تێگەیشتم چی دەڵێی..ئاوهای وت.

سەباح ڕەنجدەر: پەیین.. چیرۆکی پەیین..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..مەبەستم ئەوەیە..

سەباح ڕەنجدەر: بەس مامۆستا من سەرنجێکی ترم هەیە..

سەباح ڕەنجدەر: لەو چڕکردنەوەی زمانە هەست ناکەم گرتەی سینەمایی بێت, یان کەلیمات موتەقاتیعە بێت, ئەمن هەست دەکەم..

ئەدیب نادر: من ناڵێم..

سەباح ڕەنجدەر: عەفوەن, نا نا وەکو هونەر, وەکو هونەر..

ئەدیب نادر: وەکو ئەوە ئینسان لێی تێدەگا, بۆ نموونە, لەبەر ئەوەی پچڕ پچڕە..

سەباح ڕەنجدەر: هەست بەوە دەکەم..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئێستا من پچڕ پچڕەکەشت وەڵام دەدەمەوە.

سەباج ڕەنجدەر: ئا, دەزانم..ئەوجا هەست دەکەم ئەو چڕکردنەوەیە ڕوناکیی شێوەکارییە, یانی شێوەکاریی لەیەك خاڵدا ڕەنگەکانی چڕ دەکاتەوە, یان هەست دەکەم ئەو هونەری چڕ کردنەوەیەی زمان لە کنە توو زیاتر هونەرێکی تەشکیلییە, شێوەکارییە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە زۆر کەس هەیە باس دەکات, تەنانەت لەو پیشانگایەی لە هەولێر کردمەوە- جەلیل کاکەوەیس- یادی بەخێر, حەزم دەکرد لێرە بوایە, گوتی وەڵڵا ئەمە, ئەمانە هەمووی

خوێندوومانەتەوە, ئەم ڕەسمانە لە چیرۆکەکانتدا هەیە, هەر بەڕاستی واشە…ئا..باسی شتێکتان نەکرد, بۆ ئەو پچڕ پچڕییەی تۆ, بڵێین پچڕ پچڕی, لە شتێکەوە یەکسەر دەچمە سەر شتێکی تر, شتێك هەیە پێی دەڵێن..

ئەدیب نادر: با باسم کرد مامۆستا..

عەبدوڵڵا سەڕاج: نازانم, هەتا ئێستا زاراوەی بە کوردی بۆ نەدۆزراوەتەوە..ئەوە پێی دەڵێن تەداعی..تەداعییەکا نیش سێ جۆرن, من کردوومەتە چوار جۆر, لە کتێبی, ئەوەی کە لە- بەرەو ئاستانەی ڕۆمانی نوێ- و ئالێرەیشدا زۆر باسی زەمەن و جێکات هەیە, لەبەر ئەوە ئیشارەتی زۆر نادەم, بەس لەسەر زاراوەی تەداعی دەوەستم, تەداعی لەفزی..تەداعی چییە؟ دەڵێن ئینسان تەداعی کرد..زۆر کەس باس دەکات, لە چیرۆکەکەیدا تەداعی هەیە, نازانێ تەداعی چییە, لە کتێبەکانمدا ڕوونم کردۆتەوە, تەداعی ئەو حاڵەتەیە بەینی بیرکردنەوەت لە مێشکتدا بیر دەکەیتەوە و خەریکە ڕستە دروست بکەیت هێشتا دروست نەبووە, لەبەر ئەوەی دەڵێی سبەی دەچمە بازاڕ, نەختێکی کە دەڵێی, ئا ئەم گۆڕپە بەقووەتە, ئاووڕدەدەیتەوە و دەڵێی ئەرێ ئەم دەرگایە بۆ وا پانە؟ سەیر دەکەی پەیوەندییان بە یەکەوە نییە, ئەمە تەداعییە, پێش ئەوەی..

ئەدیب نادر: ئەو پچڕ پچڕییە هەیە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە تەداعییە, شت شت ڕادەکێشێ, لەفز لەفز ڕادەکێشێ, وێنە وێنە ڕادەکێشێ, ڕستە ڕستە ڕادەکێشێ, مۆسیقا مۆسیقا ڕادەکێشێ, هەموو شتێك..

ئەدیب نادر: بیرکردنەوەت لۆژیکییانە نییە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ..

ئەدیب نادر: یانی بە لۆژیکێك شتەکان نابەسترێ بە یەکەوە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەمە زۆر بە تەفسیلی لە پەیڤستان هەیە و لە کتێبەکانی کەیشمدا زۆر بە دوورودرێژی باسی ئەم شتانەم کردووە, با درێژەی نەدەمێ..

ئەدیب نادر: باشە مامۆستا تۆ بە کورتە چیرۆك شۆرەتت پەیداکردووە, سەرباری نووسینی چەندین ڕۆمانیش کەچی هێشتایش هەر قورسایی نووسەربوونت چیرۆك هەڵگرێتی, ئەمە بۆچی دەگێڕیتەوە, بۆچی هەر وەکو چیرۆکنووسێك زیاتر ناسراوی و..ئامازەت پێ دەدرێت؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا زۆر جوانە..هەر پێرێ برادەرێك, شیڤان شێرزاد, پەیڤستانی هەڵخستووە و قسەی لەسەر کردووە بە بۆ ئەوەی بیخوێنێتەوە چی تیایە و چی تیا نییە, دەڵێ ئەزموونێکی نوێیە! یەك ئەمە ئەزموونێکی نوێ نییە, کیتابێکی نوێی عەبدوڵڵا سەڕاجە, دوو ئاگایان لە هیچ نییە..

ئەدیب نادر: مەبەستت ئەوەیە بەبێ ئەوەی کتێبەکە بخوێنێتەوە ڕانانی بۆ کردووە؟
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا, بۆ ئەوەی بیخوێنێتەوە, بیستوویەتی عەبدوڵڵا سەڕاج, نازانێ من کێم, چەند کتێبم هەیە, بیستوویەتی عەبدوڵڵا سەڕاج چیرۆکنووسە, دەڵێ چیرۆکنووس عەبدوڵڵا سەڕاج, باشە من ئێوە دەکەم بە داوەر, من شەش کۆچیرۆك و پانزە ڕۆمانم هەیە, دەبێ ڕۆماننووس بم, یا چیرۆکنووس بم؟ خۆ عەیب نییە چیرۆکنووس بم.
ئەدیب نادر: نا نا خۆ ئەوە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: من لە دیمانەیەکی کەشیدا..
سەباح ڕەنجدەر: بەس مامۆستا نووسەر بە کتێب, بە ژمارەی کتێب نابێتە داهێنەر, بە داهێنان دەبێتە داهێنەر, مەرج نییە بڵێن ژمارەی ڕۆمانت زیاد بێ وەکو ڕۆماننووسێکی داهێنەر تەماشا بکرێی, چیرۆکت پشتگوێ بخرێ..
عەبدوڵڵا سەڕاج: من باسی ئیبداعم نەکردووە..
سەباح ڕەنجدەر: بۆ نموونە ئەمن خوێنەرێکی وردی تۆمە, یانی هەر چی شتێك لە ژیانی تۆدا نووسرابێ ئەمن خوێندیتمەوە, ئێستایش"ئیبراهیم شێراوی", لەوانەیە تاکو ئێستا ئەمن پانزەجار خوێندبێتمەوە,
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە.. ئەوە..
سەباح ڕەنجدەر: کاتژمێری..
عەبدوڵڵا سەڕاج: هەشت و نیوی بەیانی- هەشت و نیوی شەو..
سەباح ڕەنجدەر: چیرۆکی پاسکیل, یان چیرۆکی..
عەبدوڵڵا سەڕاج: پەیین..
سەباح ڕەنجدەر: پەیین..
ئەدیب نادر: پەیکەر..
سەباح ڕەنجدەر: یان پەیکەر, یان ئەوەی دێ, دایکەکە ڕانکوچۆغەیەك بۆ کوڕەکەی دەکات کە پێشمەرگەیە, دواتر یەکێك دێت خەبەری شەهید بوونی دەهێنێ..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ..
سەباح ڕەنجدەر: یا بڕیار..
عەبدوڵڵا سەڕاج: یەکەم سێ چیرۆکمە ئەوە..ڕاوەگورگ..
سەباج ڕەنجدەر: یا چیرۆکی بڕیار,
عەبدوڵڵا سەڕاج: بڕیار..
سەباح ڕەنجدەر: ئەوانە, ئەوانە چیرۆکی..
ئەدیب نادر: ئەی ئەو چیرۆکە ناوی چییە کە سایقەکە منداڵێك لەناو ئۆتۆمبێلەکەی بەجێهێڵراوە؟
سەباح ڕەنجدەر: مەلۆتکە..
ئەدیب نادر: مەلۆتکە..یانی..

عەبدوڵڵا سەڕاج: هەموو ئەمانەی کە وتتان چیرۆکی کەشی تیایە, یانی وەکو چرا دەدرەوشێنەوە لە چیرۆکی حەفتاکان بۆ نەوەتەکان..
سەباح ڕەنجدەر: ئێ جوانە, جوانە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ڕاستە, زۆر تەواوە..
ئەدیب نادر: بەڵام بۆچی بە ڕۆمانەکانت نەناسراوی, شۆرەتت بە چیرۆکەکانەوەیە؟ ئایا لەبەر ئەوەی تۆ بە چیرۆك دەستت پێکردووە, یاخود لەبەر ئەوەی..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..ئا..چونکە..
ئەدیب نادر: گرانی و قورسایی چیرۆکەکانت گەورەترن؟
عەبدوڵڵا سەڕاج: لەکاتێکدا ئەو چیرۆکانە نووسراون ئەدەبی کوردی, یا چیرۆکی کوردی بەرگرییش بوو چەکیش بوو بەرامبەر بە ڕژێمی بەعس, لەبەر ئەوە برادەرێك, کە شتێکم دەنووسی, بۆ نموونە ڕەئووف حەسەن دەیگوت: دەزانم چی دەڵێی, جەلیل کاکەوەیس ڕۆژێك وتی: تێگەیشتم بڕیار مەبەستت کێیە, یانی بەزۆر خەڵك دەکەن بە بەعسی..یانی شت, بەرگرییمان دەکرد, ئەدەبمان دەنووسی, خوێنەری باشیشمان هەبوو, ئەنا خوێنەر کەم بوو بەس خوێنەری..دەتوانم بڵێم خوێنەری داهێنەرمان هەبوو..ئێستا خوێنەر نییە, دەبینم شاعیرە پێنج شەش کیتابی هەیە, دەڵێم مەقالێکم نووسی لە فڵان شوێن..خوێندتەوە؟ دەڵێ نە° , ئەی ئاخر کتێبمت خوێندەوە؟… یا مامۆستایەکی زانکۆ, ناونابەم, هەتا ئێستا دوو جار لێمی داواکردووە چەند کتێبت هەیە؟ ناو کتێبەکان و ڕۆمانەکانم نازانێ, کەچی مامۆستای..دەتوانم بڵێم مامۆستای ڕۆمانیشە..ناوی کتێبەکانم نازانن..
سەباح ڕەنجدەر: بەس کاك ئەدیب, یانی لە ڕووی..
عەبدوڵڵا سەڕاج: یانی هەژارییەکی ڕۆشنبیرییە ئەمڕۆ نەبێتەوە..
ئەدیب نادر: نا, مامۆستا خوێنەری گرنگ هەیە, ئێمە وەکو خوێنەری..
عەبدوڵڵا سەڕاج: کەم…کەم…
ئەدیب نادر: ئێمە وەکو خوێنەری گرنگ, بۆ نموونە لێرەدا ئاماژەم بە خوێنەر و ئەوانە دا, ئەو خوێنەرانە گرنگن بۆ ئێمە تاکو ئیشیان بۆ بکەین, ئەم پرسیارەی کە کردم, کە باسی کەلیماتی موتەقاتیعە و ئەوانەم کرد, مەبەستم ئەو خوێنەرەیە, چی بکات بۆ ئەوەی بەو شێوەیە چێژ وەرگرێت لە نووسینەکانی تۆ, لە دەقەکانی تۆ..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بەوردیی بخوێنێتەوە, خوێنەری ئەمڕۆ دەبێ هەڵبژێرێ, چونکە ئەوەنە شت لە بازاڕ هەیە دەبێ نووسەرەکان بناسێ و پێشتر شارەزایی لەسەریان هەبێ, هەڵبژێرێ..
ئەدیب نادر: باشە مامۆستا..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ فەرموو..
ئەدیب نادر: بەڕای تۆ بۆچی هەتا ئێستا نووسەرانی نەوەکەی ئێوە

قسەیەکیان نییە دەربارەی ئەزموونی نەوەکەی دوای خۆیان؟ ئایا لەوەوە دێ کە شانازی بەوانەوە ناکەن کە درێژە بەو هونەرە دەدەن کە ئێوە ڕچەشکێنی بوون؟..هەتا ئێستا بۆ نموونە هەڵسەنگاندن نییە لای نەوەکەی ئێوە بۆ نەوەی دوای ئێوە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..نەوەی تازەتر..

ئەدیب نادر: بەڵێ نەوەی تازەتر..هی دوای خۆتان، کە بۆ نموونە هەڵگری هەمان ئاڵای کورتە چیرۆك و با بڵێین ئەو..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە..مەرج نییە هەڵسەنگاندن، چیرۆکنووس، یان ڕۆماننووس هی پاش خۆی هەڵبسەنگێنێ، ئەوە ئیشی ڕەخنەیە، بەڵام من هەمیشە پێش.- ڕوو دەکاتە سەباح ڕەنجدەر- پێشتم وتووە وەکو ئاماژەم دا، وتم ئەو سێکوچکەیە هەیە، برایم ئەحمەد هەیە بۆ نموونە، ئەگەر دەساڵان بڕۆینە دواوە، ئەوا زۆر ناو هەیە، ناویان بزر نییە، پاش ئێمەیش نەوە هەیە، بەڵام ناڵێم هەمووی، بەڵام سەتا حەفتای نەوەی دوای نەوەد بۆ دووهەزار، ئەم دە ساڵە، من حوکمێکی تەواو ناتوانم بدەم، چونکە لە دەرەوەم و زۆر ناخوێنمەوە و بارودۆخی تەمەن و چاوم، ناتوانم بڕیارێکی ڕاست بدەم، بەڵام حەتمەن نەوەیەك پەیا بوونە، هەن، بەڵام زۆری خراپیشی تێکەڵاوی نەوەی تازە بووە، وەکو بڵێین بۆتە کێشە و قەیرانی چیرۆکی کوردی، کە کاك- جەلیل- ئاخ و داخێتی بەدەست ئەو زۆر بڵاوییەوە، ئەوەش بۆچی دەگەڕێتەوە؟ زۆروبۆریی ڕۆژنامە، وەرزنامە، حەفتەنامە، گۆڤار، هەریەکە دەیەوێ هینەکەی..بارگاویی بکات بە چیرۆك و بە شت، چاك و خراپ هەر پڕی کات..ئەوە یەکێکە لە هۆکارەکە.. ڕەخنەیش..

سەباح ڕەنجدەر: بەس مامۆستا لەوەی..

عەبدوڵڵا سەڕاج: هۆکارێکی کەیش ڕەخنەیە، ڕەخنە لاناکاتەوە، چاك و خراپ…

ئەدیب نادر: مامۆستا وەکو درێژەدان..

سەباح ڕەنجدەر: کاك ئەدیب وتی هەڵسەنگاندن نییە، بەڵام ئەتو لە یەکدوو، لە زیاتر لە یەکدوو چاوپێکەوتنی خۆت

ئەدیب نادر: من باسی ئەوەم کرد ئەزموونی دوای خۆتان..

سەباح ڕەنجدەر: ئا..لە ئەزموونی دوای خۆت سێ کەس هەڵدەبژێری، لەو سێ کەسە تێناپەڕێ..

عەبدوڵڵا سەڕاج: توخوا پێم بڵێ کێ و کێیە..

سەباح ڕەنجدەر: جەلیل کاکەوەیس، غەفوور ساڵح عەبدوڵڵا، شێرزاد حەسەن..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..سەباح عومەریش..

سەباح ڕەنجدەر: لە دوو سێ چاو پێکەوتنت هەر تەرکیز لەسەر ئەو ناوانە دەکەیت..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ, ئەوانە, ئەوانە, ئەوانە وەکو..ئەوانە پێش ڕاپەڕین خوێندوومنەتەوە, ئەو, ئەو, ئەوانەی نەوەی دوای ئەوان, زۆر شارەزا نیم لێیان, حەتمەن ئێستا جەماعەتێ پەیا بوونە من ناوەکان ناتوانم لەبیرم بێ, بەتایبەتی لە کاروان, لە ڕامان, چیرۆکیانم خوێندۆتەوە. بەس ناتوانم ناوەکان بڵێم ئێستا..

سەباح ڕەنجدەر: با بڵێین مامۆستا لەو نەوە نوێیەی کە باسیان دەکەین کاك ئەدیب نادر چیرۆکی جوانی هەیە, کاروان کاکەسوور چیرۆکی جوانی هەیە,

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..بەڵێ ئەوانە..

سەباح ڕەنجدەر: عەتا محەمەد چیرۆکی جوانی هەیە,

عەبدوڵڵا سەڕاج: تاك و تەرا ئەوانەم خوێندووەتەوە..

سەباح ڕەنجدەر: ئارامی کاکەی فەلاح چیرۆکی جوانی هەیە,

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ ئەوانە هەیانە..

سەباح ڕەنجدەر: نازانم تا چەند شارەزای..

ئەدیب نادر: دانا فایق..سیامەند هادی..

عەبدوڵڵا سەڕاج: کێ…

سەباح ڕەنجدەر: دانا فایق..سیامەند هادی..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ بەڵێ..

ئەدیب نادر: توانا ئەمین..

سەباح ڕەنجدەر: تا چەند ئەمانەت خوێندۆتەوە, هەستت بەوەی کردووە جیاوازیت..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەخوا پێشتر..

سەباح ڕەنجدەر: جیاوازیت, لەگەڵا خوێندنەوەی ئەوانە هەستت کردووە جیاوازییەك لەگەڵا تۆ هەیە؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەمانەم خوێندۆتەوە بەگشتیی وەکو ئاماژەت دا بە ناوەکان.. لە گۆڤاری هەنار, ڕامان, جاران لە کاروان, ئەوانەم خوێندۆتەوە تاك و تەرا, بەڵام وەکو وتم تەمەن, مەسەلەی تەندروستی چاوم, دووری وڵات و دەست نەکەوتن, ئاخر چاوم وای لێم کردووە ناتوانم ئەنتەرنێت تەماشا بکەم..

سەباح ڕەنجدەر: نا مامۆستا..

عەبدوڵڵا سەڕاج: یا ئەو گۆڤارانەم پێناگا..

سەباح ڕەنجدەر: یانی لەو تاك و تەرایانەی خوێندیتتەوە, هەستت کردووە ئەزموونی ئەوان جیاوازییەکی هەیە لەگەڵا ئەزموونی ئێوە؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..تا ڕادەیەك..

سەباح ڕەنجدەر: ئەو جیاوازییە چییە؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەو جیاوازییە ئەوەیە کە ئەوان زۆرتر دەیانەوێ زاتییەتی خۆیان دروست بکەن, زاتییەتی خۆیان..ئێمەگەلیش, نەوەی

ئ□مه یش, هه و□مان ده دا میللهت و گهل بنووسین, تا □اده یهك..ب□..
ئهدیب نادر: یانی..با ب□□ین ئ□وه بابهتگهرایانه زیاتر ب□ی ده□□یشتن..
عهبدو□□ا سه□اج: به□□, وهكو پ□شتر ئاماژهم دا ئیبراهیم ئهحمهد و ئهوانه سیاسهتیان دهكرد, ئ□مه یش تا □اده یهك بهربهرهكانی حیزبی بهعسمان دهكرد زهبرمان ل□ده وه شاند و ده مانویست..ههست ده كه یت..سهیر ده كهی پهیینم وتووه به ههزار □مووز..له..له حهرامهكان, چی پ□ ده□□ن, له تاب□كانم داوه, له تاب□ی ئایینیی ب□, س□كسیی ب□, سیاسیی ب□ داومه..به□ام ههر وهكو له چاوپ□كهوتن□كمدا ده□□م, له ب□شاییهكهوه, خشكهییانه ل□م داون, ب□ ئهوهی یهكهم بتوانم ب□اوی بكهمهوه و بیگهیهنمه خه□ك, دووهمیش زهرهری ب□م نهب□..به□□..به□ام نهوهی ئ□مه وهكو كاك سهباح وتی ئهگهر له ئ□مه جیاوازتر نهب□ و ئ□مه ت□نهپه□□ن□ كهواته نهوه نین..
سهباح □هنجدهر: ئ□ جوانه..
عهبدو□□ا سه□اج: دهب□ ئ□مه ت□پهر□□نن و حهزیش دهكهم ت□مپه□□نن..
سهباح □هنجدهر: وه□□ا ئهوه □استگ□ییه…
ئهدیب نادر: مام□ستا ئهو حهزه, ئهو حهزه لهوهوه..
عهبدو□□ا سه□اج: ز□ر حهز دهكهم ت□مپه□□نن و ب□□ن عهبدو□□ا سه□اج مود□لی ك□نه, به□ام ئ□ستایش □هخنهگر ههیه ده□□ ئ□وه ماون, ت□ش ماوی له گ□□هپانهكهدا, ئهوهش كهم نییه ب□م..پهنجا سا□ه, ئهو برادهره دهنووس□ نزیكهی پهنجا سا□ه, نزیكهی نییه, پهنجا و پ□نج سا□ه له نووسیندام..
ئهدیب نادر: مام□ستا بابهتی چیر□كهكانت, تهنانهت بابهته ئاساییهكانیش ز□ر نا□وونن, تهمومژ□كی چ□ دهوریان دهدات, ئهمه له چییهوه سهرچاوهی گرتووه, له بهكارهێنانی زمان□كی چ□وپ□ی سیمبو□ییهوهیه, یان..
عهبدو□□ا سه□اج: سیمبو□ی و هونهری..
ئهدیب نادر: یان لهوهوهیه كه بابهت□كی دیاریكراو تیایاندا بوونی نییه و كردار□ك, یاخود تهنها شهق□ا و گ□□انهوهیهكی هونهرییانه ههو□ی بهرجهستهكردنی دهق دهدات؟
عهبدو□□ا سه□اج: ئهوهی یهكهم ب□چوونی ت□ ز□ر □استه, چ□كردنهوه و سیمبو□اندن و ئهمانه, دووهم خ□شاردنهوه له چاوی سانس□ر و قهیچی, مقهستی سانس□ر, ئهوه وات ل□دهكات ت□ بیچ□□نی و م□نتاج بكهیت ب□ ئهوهی شتهكانت بگهیهنی..من □ووداو□كی جوانی م□ژوویی دهگ□□مهوه, □□ژ□كیان- هه□كشان بهرهو لووتكه- یهكهم □□مانم بوو, ز□ر تاخیر بوو, چوار سا□□ك تاخیر بوو, یانی شهست و چوار تهسلیمم كردووه تاكو..له كت□بهكه نووسراوه..

ئەدیب نادر: هەشتاوچوار..
عەبدوڵڵا سەڕاج: هەشتاوچوار..هەشتاونۆ چاپ بوو, هەر بە عەکسیش تاخیریان کرد..ئەوە لێی گەڕێ..ڕۆژێکیان چووم بۆ لای- موسڵیح جەلالی- کە بەڕێوبەری گشتیی بوو ئەو وەختە, بە حوکمی ئەوەی دەمناسی کەرکووکییە و کۆن شیووعی بوو, دەمناسی, کە شیووعی بوو بڵاوکراوەی دەدا پێم, ئەو وەختە من مارکسیی و شتی وابووم ساڵی پەنجاکان, بە حوکمی ئەوەی کەرکووکییە و ئەوە, خزمێکی جەلالیشمان هەیە, ئەوە یانی نزیك بووم لێی, چوومە لای گلەیی لێبکەم بۆچی کتێبەکەم دەرناچێ..دەق قسەی ئەو دەگێڕمەوە, وابزانم لە چاوپێکەوتنێکدا کە ڕەنگە کاك سەباح لەبیری بێ وتوومە لە شوێنێکدا, وتی کاك عەبدوڵڵا باش جنێومان پێدەدەی, ئەمانشێیتەوە- یانی مەبەستی حیزبی بەعس بوو- بەڵام وا جوان دەیڵێیت هەم نە تۆ زەرەرمەند دەبی, نە ئێمەیش.یانی دەتوانین بڵاوی بکەینەوە, یانی ئەوە لێرە بەڵگەیە بۆ ئەوەی خۆشاردنەوەش هەیە لە سانسۆر..دەشمتوانی بڵاوی نەکەمەوە, بەڵام من دەمەوێ بڵاوبێتەوە, لەوسەروبەندەدا دەمتوانی لەوە توندتر و باشتریش بینووسم, بەڵام بڵاونەدەبووەوە, دەمگوت, وەکو دەڵێن, زەرەر لە نیوەشدا بگەڕێتەوە باشترە..بۆیە مەبەستم بوو شتەکە (بگەیەنم), بۆ نموونە باسی هەڵەبجەم کردووە, لە کاتی زەمانی هەڵەبجە من بڵاوم کردووە کە هەڵەبجە شەهید کراوە کە حوکمەت و ڕەقابەی حوکمەت پێی نەزانیووە, کابرایەك, ژنەکەی دەڵێ مێش خواردمانی, دەڵێ دەرمانی مێش نییە, دەگەڕێ بۆ دەرمانی مێش, نەماوە و قات بووە, دەڵێ کچێ ئافرەت وەڵڵا دووکاندار پێمی وت بڕۆمە ئەو شارە, چوومە ئەو شارەیش خەڵك نەبوو لێی بپرسم, دەرمان مێش نەماوە, یانی هەڵەبجە ئیبادە کراوە, ئەوە بڵاوم کردەوە, ئێ ئەگەر بە ڕەمز نەمگوتایە چۆن بڵاو دەکرایەوە, هەر هەڵدەواسرام..
ئەدیب نادر: مامۆستا وتمان چۆوپێیی زمان و سیمبوڵیی زمان و..
عەبدوڵڵا سەڕاج: مەبەستیشی تیایە..
ئەدیب نادر: بابەت, یاخود لەبەر ئەوەی کە بەڕاستیی بابەتێکی دیاریکراو..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..دەمەوێ زمانێکی تازە دروست بکەم.
ئەدیب نادر: بەڵێ, ڕاستە من ستایشی ئەوە زۆر دەکەم..یاخود لەبەر ئەوەی کە بابەتێکی دیاریکراو بوونی نییە لەناو چیرۆکەکانتدا؟
عەبدوڵڵا سەڕاج: چۆن بابەت نییە؟ من هیچ شتێکم نییە بابەتی دیاریکراوی تیا نەبێ, بەڵام..
ئەدیب نادر: بابەتێکی دیاریکراو نییە, بەڵکو کۆمەڵێك شتە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ, ئەوە مۆنتاجەکانە, ئەوە تازەگەرییەکەیە,

نوێگەرییەکەیە, ئەوە, وەکو وتم مۆنتاج و نوێگەرییەکە و دۆزینەوەی زمانێکی شیعریی و ئەمانە هەموو وات لێدەکا تۆ بچڕێنی زائیدەن ئەوەی کە وتم سانسۆرەکە کە چاوی زەقی هەمیشە لێمان بوو, ئەوجا سەرەڕای ئەوەی ئاماژەت پێکرد وەکو خۆت فەرمووت خوێنەری بە ئەمەکی باشمان هەر هەبووە لە هەموو شارەکاندا..

ئەدیب نادر: ئەمە ڕەنگە پرسیارێکی تۆزێك هەستیار بێت, هەندێك لە دەقی چیرۆکەکانت کردارێك دەیانهێنێتە دی. کردارێك دەیانهێنێتە دی, نەك بابەت..

عەبدوڵڵا سەڕاج: کردار, یانی چی؟

ئەدیب نادر: کردار, یانی کردەیەك دەیانهێنێتە دی, کردەی گێڕانەوە, نەك بابەت, کردار بە تەنها بە بێ بابەت دەتوانێ چیرۆك بخوڵقێَنێ, یان هەردووکیان دەتوانن پێکەوە چیرۆك بخوڵقێنن؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: کاك ئەدیب نادری بەڕێز, هەتا ئێستا, کە لەو پەیڤستانەم وابزانم دوو سێ وتاری تیایە باسی چیرۆکی کوردی دەکەم, لێم بپرسیت ڕۆمان چییە, ناتوانم پێناسەیەکی تەواوت بدەمێ, ناتوانم پێناسەیەکی تەواوی چیرۆکیشت بدەمێ, چونکە چیرۆك ئەو شتانەی هەمووی دەڵێ ئەوەشە و ئەوەش نییە, کردارە و کرداریش نییە, بابەتە, بێ بابەتیشە, چیرۆکێك دەنووسی بێ بابەتە, هونەرە, شیعراندنە, یانی دەقەکە خۆی خۆی دەناسێنێ.. ئێستا ئەوەیش پەیابووە, سەیر دەکەی چیرۆك پەیابووە, من زۆریش لەگەڵا ئەوەدا نیم, نەك هەر شۆرت ستۆرییە, چیرۆکی زۆر زۆر کورتە, هەر بڵێم چی سێ جوملەیە, سێ ڕستەیە, بریتییە لە شەش وشە, بۆ نموونە دەڵێ یەکیان بینی لە لەندەن, لە پاریس یەکتریان خۆشویست, لە مۆسکۆ, بۆ نموونە, جیابوونەوە, ئەمە..وێنەیە, سەرهاتە, ڕووداوە, بەڵام من بە چیرۆکی نازانم..

ئەدیب نادر: ئا..کەواتە کردەی گێڕانەوە و بابەت پێکەوە پێویستە, یان پێویست نییە بۆ بەرجەستە کردنی دەق؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵام ئەوەشمان لە بیر نەچێ, ئەم هەموو پێناسانەی کە دەیکەین و هەر کەسێ, هەر ڕەخنەگرێ تەعریفی خۆی هەیە بۆی, بەگوێرەی قوتابخانەکان, لە هەموو سەردەمێکیش, یا دەساڵا جارێکیش پێناسەکان دەگۆڕێن, ئێمە مەبەستمان چیرۆکە, لە حەفتاکان کە دەمانووسی جیابوو لە هەشتاکان و نەوەدەکان جیایە و ئێستایش دوو هەزار و سیانزەیە جودایە, ئەگەر یەکێ بێتو وەکو من بنووسێ, وەکو جەلیل کاکەوەیس بنووسێ, وەکو ئەدیب نادر بنووسێ, هیچی نەکردووە. دەبێ ئەمانە تێپەڕێنێ, تێپەڕێنێ, ئەوجا لە..

ئەدیب نادر: ئاخر..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ڕێم دە بێ زەحمەت..زمان داڕشتن, لە وێنە دروست

کردن, وێناندن, لە گۆشەنیگای تایبەت, دوایی لە هەمووی هەمووتریش, دنیابینیی کەسەکەیە بەرامبەر بە گەردوون, بەرامبەر بە زەمەن, بەرامبەر بە خودا, بەرامبەر بە کۆمەڵگا, بەرامبەر بە ئایین, بەرامبەر بەمانە دەبێ بۆچوونی هەبێ, ئەو نووسەرە, ئەگەر بۆچوونی نەبێ, چی دەڵێ؟ ئەوە..ئەوە بابەتەکەیە کە تۆ دەتەوێ بڵێی..

ئەدیب نادر: گرنگە..شتێکی تریش هەیە, بابڵێین کرداری چیرۆکیی و بابەت پێکەوە پێویست نییە بۆ بەرجەستە بوون, بەرجەستە کردنی چیرۆك هەڵبەتا, یان بە جۆرێکی تر با بیڵێین, ئایا کۆمپۆزیشن, یاخود بابڵێین داڕشتنێکی ڕێتۆریکی, یاخود بەلاغی- ڕەوانبێژیانە- دەتوانێ چیرۆکێکی جیاکارمان بۆ بخوڵقێنێ؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ ئەگەر..

ئەدیب نادر: یانی داڕشتن, داڕشتنێکی ڕێتۆریکییانە- ڕەوانبێژییانە-, ڕەوانبێژییانە بێ, یانی

عەبدوڵڵا سەڕاج: خۆی بێ ڕەوانبێژی نابێ..

ئەدیب نادر: ڕەوانبێژییەك بێ تێیدا..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئێ ئێ ڕەوانبێژی تیا بێ, بەڵام وەکو وتمان دەبێ ڕەوانبێژییەکەت نوێ بێ..

ئەدیب نادر: مەبەستم لە داڕشتن داڕشتنێکە کە

عەبدوڵڵا سەڕاج: مەبەست لەوەیە..وێنەکان جیا بێت, گۆشەنیگاکان جیا بن, بەڵام وەکو وتمان لەپاڵا ئەوەشەوە تێڕوانینێك هەبێ, دنیابینییەك هەبێ, دنیابینییەکی شەخشیی..

ئەدیب نادر: مامۆستا مەبەستم داڕشتنە, چونکە بەشێکی ڕووبەری چیرۆکی کوردی داڕشتنە, یانی..

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ, بەلای منەوە دەیان..من

ئەدیب نادر: سەرەنجام داڕشتن دەتوانێ چیرۆك دروست بکات؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: دەیان چیرۆکم لەبار بردووە, لەبەر ئەوەی ڕێگام, یان تەکنیکی ئەوتۆم نەبووە بیخەمە قاڵبەکەوە, بەلامەوە تەکنیك زۆر زەرووریيە, هەر بابەتێکی بەهێز چیرۆکێکی بەهێز دروست ناکات, دەبێ داڕشتنێکی, یان تەکنیك گەلێکی نوێ بێ, هەردوولا ئەگەر هاریکارییان کرد سەرکەوتوو دەبێ..

ئەدیب نادر: مامۆستا تۆ خۆت تەکنیکەکە هەڵدەبژێری, یان چیرۆکەکە خۆی هەڵیدەبژێرێ بۆ خۆی؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەزۆری بابەتەکە هەڵیدەبژێرێ, بەڵام زۆرجاریش تەکنیکێك لە مێشکمدا هەیە سەیر دەکەی بابەتێکی بۆ دەگونجێ, بەڵام وەکو وتت بەزۆری ئەو هەڵیدەبژێرێ..

ئەدیب نادر: یانی چیرۆکەکە و بابەتەکە هەڵیدەبژێرێ؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: بەڵێ, بەڵێ, ئەو هەڵیدەبژێرێ و من پێش ئەوەی

كه..
ئەدیب نادر: چونكه من, یەكدوو برادەر باسی تەكنیكیان كردووە لام, حەز ناكەم ناو بێنم, زۆرجار كه سەبارەت بە چیرۆك قسه دەكەین, دەڵێن زۆر خەریكی تەكنیك و ئەو شتانەین, بەڵام من خۆم ڕام ئەوەیە كه بابەتەكه و چیرۆكەكه خۆی تەكنیكی خۆی هەڵدەبژێرێ..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بێگومان نووسین, نووسین خۆی بە گشتیی لە چیرۆكەوە بۆ هەمووی هونەری دەربڕینەكەیە, چۆن دەری دەبڕی, تۆ دەتوانی..
ئەدیب نادر: بەڵێ هونەری دەربڕینە..
سەباح ڕەنجدەر: مامۆستا ئەدیب, لە چیرۆكی كوردی, ئەوەی ئەمن, یانی شارەزاییم لە چیرۆكی كوردی هەبێ, كەم چیرۆكنووسی كورد هەیە گرینگی بە تەكنیك بدات, زۆربەی هەرە زۆریان بایەخ بە فیكر و تەرح كردنی مانا دەدەن, ئەوەی كه گرنگیی بە تەكنیك داوە لە چیرۆكی كوردیدا, یەكەم كەسیان لەتیف حامیدە, دووەمیان عەبدوڵڵا سەڕاجە, سێیەمیان سەڵاح شوانە, ئەوانی تر بەزۆری ئیشیان لە مانا كردووە, لە ڕێگای ماناوە دەگەن بە تەكنیكێك, یا گۆشەنیگایەكی تەكنیكئامێز, ئەوە جیاوازە, بەڵام كه ئیشیان لە تەكنیك كردبێ, ئەو سێیەنە, ئەویش بە پلەی جیاجیا, لەگەڵا ئەوەی بڵێین دووانیان بەرهەم كەمن, بەڵام تەكنیكی زۆر پتەو و نوێیان تەوزیف كردووە, مامۆستا..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بۆ ئەو سەردەمە..
سەباح ڕەنجدەر: بەڵێ, مامۆستا زیاتر لە سەد چیرۆكی نووسیووە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: كێ؟
سەباح ڕەنجدەر: تۆ, لەوانەیە تەكنیكت لەوان زیاتر بەكار هێنابێ..
عەبدوڵڵا سەڕاج: زۆرتر بەكارم هێناوە, بەڵام من حەز دەكەم نەختێ بە ویژدان بین, تەكنیكی باش, ناڵێم لە هەموو چیرۆكەكانی, بەڵام لە سەدا سی بۆ چلی چیرۆكەكانی حوسێن عارف تەكنیكی باشیان تێدایە..بابەتم باس نەكردووە, حوسێن عارفیش با لەیاد نەكەین یەكێكە لە تەكنیككارە باشەكانی حەفتاكان, بەڵام بەردەوام نەبوو لە سەریان. (ڕووی لە سەباح ڕەنجدەرە) زیادە بێ ئەو قسەكەی جەنابت, باسی نەوەی تازەی پاش خۆم, پاش خۆمی خۆم, یانی پاش خۆم جەلیل و ئەوان دێن, وەكو ئاماژەم بە چوار كەسەكە كردووە, ئاخر ئەو دیمانەیە دە, پانزە ساڵا پێشیش ئەنجام دراوە, بەڵام با بڵێین ئەم نەوە تازەیەی عەتا محەمەد و ئەوان, ئەوانیش زۆرجار تەكنیك بەكار ناهێنن, هەر یەكسەر هاكەزایی دەچنە ناو بابەتەكەوە..
سەباح ڕەنجدەر: بەڵام نموونە دوا چیرۆكی ئەدیب نادر..
عەبدوڵڵا سەڕاج: نموونەی باشیان هەیە, یەك هەڵبژاردەیان هەیە..

سەباح ڕەنجدەر: مامۆستا دوا چیرۆکی ئەو پیاوەم خوێندەوە, ئەدیب نادر چیرۆکەکە ناوی چی بوو؟ چی میمکە تەمین؟
ئەدیب نادر: من و ئەو و میمکە تەمین..
عەبدوڵڵا سەڕاج: کێ؟
ئەدیب نادر: من و ئەو و میمکە تەمین..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..
سەباح ڕەنجدەر: چیرۆکێکی زۆر تەکنیکییە, لە هەمان کاتدا چیرۆکێکی زۆر مانایيشە.
عەبدوڵڵا سەڕاج: چی چییە؟
سەباح ڕەنجدەر: چیرۆکێکی زۆر تەکنیکییە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: تەکنیکیی تێگەیشتم, ئەوی کەی چییە؟
سەباح ڕەنجدەر: مانایيشە مانایی..
ئەدیب نادر: یانی مانا بەخشە..
سەباح ڕەنجدەر: ئیشی لە مانایش کردووە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..واتا..یانی؟
سەباح ڕەنجدەر: بەڵێ, ئیشی هەم لە واتا کردووە, هەم زۆر تەکنیکییشە,(ڕوو لە ئەدیب نادر)یانی لە کۆی چیرۆکەکانی تۆ, ئەو چیرۆکەت لە هەموو چیرۆکەکانت زیاتر ئیشی لە تەکنیك کردووە.
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئێمە زۆر گرنگییمان بە تەکنیك دا, زۆر چاکیشە باسیشمان کرد, بەڵام هەمووی لە کۆی هەموودا خزمەت بە بۆچوون و دنیابینیی تۆ دەکات, من تێ دەخوێنمەوە تەکنیکی جوانت بەکار هێنا, بەڵام لە پاڵ ئەو تەکنیکەوە چیت پێم وت؟ چ شتێکی تازەت پێم وت؟ چیت لا خوڵقاندم؟ چ پرسیارێکت لام دروست کرد؟ ئەمەیش زۆر گرنگە.
سەباح ڕەنجدەر: ئاخر مامۆستا دوو ئاڕاستەیە, بەڕاستی تەکنیك ئاڕاستەی خۆی هەیە, مانایش ئاڕاستەی خۆی هەیە..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئاخر خۆ لە پێناوی ئەوەیە..
سەباح ڕەنجدەر: بەڵام هەردووکیان لە هەرێمێك دەگەنە یەك, هەرێمی بە دەقبوون, بە کامڵبوونی دەق, لەو هەرێمە دەگەن بەیەك..
عەبدوڵڵا سەڕاج: ئا..جوانسازیی..
سەباح ڕەنجدەر: بۆ نموونە, زۆر چێژ لە مانا و واتای چیرۆکەکانی مارف خەزنەدار دەکەم..
عەبدوڵڵا سەڕاج: لە کوێ؟
سەباح ڕەنجدەر: مارف خەزنەدار, لە واتا زۆر جوان ئیشی کردووە, بەڵام لە تەکنیك ئیشی نەکردووە, کەواتە وەکو چیرۆك..
عەبدوڵڵا سەڕاج: سەردەمی ئەو وابوو..
سەباح ڕەنجدەر: وەکو مانا بایەخی پێ دەدەم, بەڵام وەکو هونەر ناتوانم بایەخی پێ بدەم.

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئێ..کاك ڕەنجدەر من پێشتر ئاماژەیەکم دا لە وەڵامێکی کاك ئەدیب نادردا وتم, ئێمە دەبێ بەرهەمی کەسانێك بخوێنینەوە وەکو ئاماژەت دا, مارف خەزنەدار, دەبێ بۆ سەردەمی پەنجاکان بیخوێنیتەوە, بۆ ئەو سەردەم و وەختە باش بوو, بەڵام ئەگەر تۆ بتەوێ بە سەردەمی دوای ساڵی دووهەزار حیسابی بۆ بکەیت, ئەو کاتە..

سەباح ڕەنجدەر: یەك سەرنجی زۆر بچووك, ئەدەب هەیە ئەدەبی هەموو سەردەمەکانە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: هی سەردەمێکە, بەڵام سەردەمێك..

سەباح ڕەنجدەر: ئەدەب هەیە مامۆستا دەبێتە ئەدەبی هەموو سەردەمەکان,

عەبدوڵڵا سەڕاج: قەیناکە, بەڵام لە سەردەمی مارف خەزنەداردا مۆبایەڵا نەبوو..

سەباح ڕەنجدەر: ئەدەبیش هەیە بەس لە سەردەمی خۆیدا دەمێنێتەوە..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئینتەرنێت نەبوو, بەڵام تەکنیك هەبوو..

ئەدیب نادر: مامۆستا ئێستا تۆ لە دوێنێ, یاخود ڕابردووی ئەدەبەکەماندا بوونێکی تەواوت هەیە و زۆر بەرجەستەشە, ئەمڕۆیش هەر هەیت و زۆر بەرجەستەیت, تۆ بە بابەت, یاخود بە تەکنیك دەچیتە ناو ئایندەی ئەدەبی کوردییەوە؟

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە بۆچوونێکی باشە و سوپاست دەکەم, بەڵام من ئاماژە بە وتەیەکی کاك ڕەنجدەر دەدەم کە پێشتر باسی کرد, من, کە زۆر حەزیش ناکەم(من) لەناو کەوانەدا بەکاربهێنم, لە هەموو چیرۆکنووسان و ڕۆمانووسانیش زیاتر تیۆراندنم کردووە, ئەوە- پەیڤستان-, ئەوە- با لە هونەر بگەین-, کە زانستی ئێستاتیکایە, بەشی دووەمی پەیڤستان کە بە ناوی- یارستان- ەوە دەردەچێت و هەمووی تیۆراندنە سەبارەت بە ڕۆمان و چیرۆك و ئەمانە, کەم کەس هەیە لە چیرۆکنووسان, بۆ نموونە, تیۆراندنیان کردبێ, نەیانکردووە, موکری بگرە – خوالێخۆشبوو- , بەختیار عەلی بگرە, تیۆراندن ناکات, ئەمانەی کە هەن ناوەکان زۆرن با ناویان نەدەم, هەتا نەوەی تازەیش تیۆراندن ناکەن..

ئەدیب نادر: دەزانم تۆ لە هەموویان زیاتر خەریکی تیۆراندن و ئەو شتانەی, بەڵام تۆ وەکو بەکارهێنەر و پراکتیزەکەری تەکنیك دەچیتە ناو ئایندەی ئەدەبی کوردییەوە, دەچیتە ناو مێژووی چیرۆك و ڕۆمانی کوردییەوە, یاخود بابڵێین بە بابەت, بابەتی..

عەبدوڵڵا سەڕاج: ئەوە دەهێڵمەوە بۆ حوکمی ئایندە و دوارۆژ و ڕەخنەگران..

ئەدیب نادر: هیچی ترت نییە بیڵێیت؟ بۆ نموونە, سەبارەت بەو

قسانەی ئێمە کردمان و ئەو پرسیارانە و ئەگەر ئیزافەیەکیشت هەیە ئەوا..
عەبدوڵڵا سەڕاج: بێگومان، من دەمەوێ شتێ بڵێم، ڕەنگە هەرچییەکیش بڵێم هێشتا هەر کەم بێ، بەڵام من لە ڕۆمانی وابزانم- ڕەنگستان- ە وتوومە کتێب دەردەچێ و ماستەرنامە دەردەچێ و عەبدوڵڵا سەڕاج و تەکنیکی گێڕانەوە، عەبدوڵڵا سەڕاج و تەکنیکەکان، یان عەبدوڵڵا سەڕاج و نازانم چی و چییەکان، بەڵام هیچ کەسێك خوێندنەوەی هزری منی نەکردووە، نەیوتووە عەبدوڵڵا سەڕاج لەمیانەی ئەم تەکنیکەوە چی دەڵێت؟ هیچتان نەوتووە، ئا وابزانم کاك جەلیل کاکەوەیس لە وتارێکدا وەڵامی ئەم پرسیارەی داوەتەوە، کە تیایدا دەڵێ هەر چەندێ ڕەخنەگر زیرەکیش بێت، ناگاتە ئافەریدەکار، یانی ناگاتە خوڵقێنەری دەق، چونکە تەنانەت ئەوەی من خۆیشم نووسیوومە نازانم لەسەری بە باشی بنووسم. وتم ئەزموونێکی تازەم کرد کە ئەدیبانی کە نەیانکردووە، هاتم خۆم لەسەر خۆم نووسی، بۆ نموونە، ئەزموونگەم بڵاوکردەوە، لە دوو بەش، پەنجا لاپەڕەیە و لە پەیڤستانیشدا هەیە، ئینجا هاتم باسی ڕۆمانەکانی خۆمم کرد، لەناو ڕۆمانەکانمدا، لەناو دەقەکانمدا چی باسی ڕۆمانم کردووە، باسم کردن، ئاخر ئەوە میتا ڕۆمانە، لەناو ڕۆماندا باسی ڕۆمان بکەیت. هەروەها پڕۆژەیەکی کەیشم بەدەستەوەیە، بە کاك ڕەنجدەرم وتووە، حازریشە، بەس ئەوە ماوە پاکنووسی بکەم، شێوەکاریی، هونەری شێوەکاریی لەناو چیرۆکەکانمدا، لە چیرۆك و بەرهەمەکانمدا، ئەوەش بەم زووانە ئینشاڵڵا بوارم هەبێت و دوکتۆر ڕێی نووسینم بدات، ئەویش بۆ بڵاوکردنەوە دەنێرم..ئەمەیش ئەزموونێکی تازەیە، خۆت باسی خۆت بکەیت.
ئەدیب نادر: بێگومان زۆر سوپاست دەکەین و هیوادارین بەم کۆمەڵە پرسیارەمان سەبارەت بە ئەزموونەکەی تۆ هەندێ شتی تازەمان ورووژاندبێ. زۆر زۆریش سوپاست دەکەین کە ئەو وەختەت پێمان بەخشی بۆ ئەوەی بتوانین ئەم گفتوگۆیەت لەگەڵدا ئەنجام بدەین.
عەبدوڵڵا سەڕاج: بە پێچەوانەوە، من سوپاسی ئێوە دەکەم، زۆر زۆریش، ئێوە شایانی ئەوەن هەتاهەتایە ڕێزتان لێ بگیرێت و پرسیارەکانیشتان کە خۆشحاڵی کردم بەڕاستی نائاسایی بوون و زۆر باشیش بوون..
ئەدیب نادر: دووبارە سوپاس.

گەمەی شانۆ و پرسەی بە دیمۆراتیزەکردنی خوێندن ... زاهیر عەبەڕەش

جۆن دێوی ، هەمیشە خوێندن و دیموکراتیەتی بەیەکەوە گرێداوەتەوە. بەلای ئەوەوە دیموکراتیەت تەنها شێوازی بەڕێوەبەرایەتی کردن نییە، ئەو جەخت لەوە دەکاتەوە ، کە دیموکراتیەت ئەوەیە کە دەبێت لە ناو مرۆڤەکاندا دیالۆگ بەردەوام بێت، کە ئەزموونی جیاوازیان هەیە، دیوی لەوبارەیەوە دەنووسێت کە چۆن بیر گەشەدەکات، هەروەها چۆن یاریکردن و بەدراماکردن ئەو هەل و مەرجەمان بۆ دەرەخسێنێت، لە حاڵەتێک کە دۆخی ژیان بەرهەم بهێنێتەوە، بۆ بەدەست هێنانی زانست و پیادەکردنی، یاری و بەدراماکردن کاریگەری لەسەر کردارمان دادەنێت و بەریوەمان دەبات. بەهەمان شیوەش لەلای بواڵ و فریرە جەخت لە نەهێشتنی چەوساندنەوە دەکەن لەبواری پەروەردەدا، بەڵام بەهامان میتۆدی جۆن دێوی نا بەڵکە بە میتۆدێکی تر.

بواڵ بەهاوکاری فریرە لەبارەی داگیرکردنی کلتورییەوە، بەزانیارییەکانی خۆی لەبارەی شانۆ مینبەرێکی بۆ دیالۆگ خەڵقاند، بینەر، بەشدار و خوێندکار بانگهێشت دەکات بۆ ئەوەی بەرپەرچی ئەو کلتوری داگیرکاریە بدەنەوە کە بڵاوبۆتەوە.
هەمیشە دیالۆگ سەنتەرە لەلای ڤیۆنسکی، بواڵ و فرێری، هەرسێکیان ئاماژە بەوە دەکەن، کە دیالۆگ لەگەڵ ئەویتردا رووی دووەمی ئەو شتە دەبینیت کەبەدەستەوە گیراوە ئەویش پەیوەندی بە هەردوولای خاوەن دیالۆگەوە هەیە، ڤیۆجتسکی دەڵێت داهێنانی مرۆڤ ئەوەیە کە لە پرۆسەسی گۆرینی ئێستا داهاتووت بۆ مسۆگەر دەکات، هەروەها ڤیۆجتسکی هەرووەک بواڵ جەختە لە سەر پۆتێنسیالی یاریکردن دەکاتەوە.

فرێری دەنووسێت مرۆڤ تاکە بوونەوەرێکە لە ڕێگەی بەکرهێنانی زمانەوە، توێژینەوە لە واقعیەتی راستەقینەی خۆی دەکات، هەر لەو قابیلیەتەوەیە کە دەتوانێت کە پێ لە سەر ڕاستیەکان دابنێت، کە وادەکات، مرۆڤ کاریگەری دابنێ کە چۆن واقعی ئایندەی بخوڵقێنێ،

زمان ئامرازێکە بۆ پیادەکردنی کرداری ڕۆشنبیری لە هەمانکاتیشدا ڕایەڵەکی گرنگە بۆ کرداری کۆمەڵایەتی. هەوڵدانی مرۆڤیش بۆ بەکردارکردنی ووشەکانەتی، کار بەواتای کردەییکردنی ووشە دێت مەبەست لە ووشەش بیر و بیرکردنەوەی مرۆڤەکانە ، کار جیاناکرێتەوە لە بیر، بەڵکو کاریگەری لەسەر بیر هەیە، بیرکردنەوەکان ناگەنە ئەنجام ئەگەر پرۆسەی فێربوون ڕاستەقینەو زانستیانەو سەردەمیانە نەبێت، پرۆسەی زانستیانەو سەردەمیانەش ئەوەیە کە کێشەکان و مەسەلەکان نمایشبکات و ئەنالیزەیان بکات تا بەئاسانی بتوانرێت گۆڕانکاریان تیا بکرێت، ڕەخنەگرتنەکان دەبێت بە داکەوتەکی پراکتیکراو واتە هەڵوەست وەرگرتن. ناوەرۆکی ئەو بەرنامەو میتۆدەی کە کێشەکان دەستنیشان دەکات و نمایش دەکات خۆی لە خۆیدا بەرنامەیەکی دیالۆگکارانەیە.

ئەویش بە واتای ئەنالیزەکردن و شیکاری واقیع بەدیدەکی ڕەخنەگرانە. هەرکاتێکیش بە دیدو بەمیتۆدەکی ڕەخنەگرانە باس و توێژینەوەکان دەکرێن، سوودی یەکجار گەورە بە پرۆسەی خویندن دەگەیەنێت. ئێمە دەبێت ئەوە فیری خوێندکار بکەین لە ڕەخنە بگرێت، گرنگ نیە چیە دەڵیت و لەگەڵ ئایدۆلۆژیا و بیرو باوەڕی تۆ دەگونجێت یان نەء، گرنگ ڕەخنە گرتنە، بۆنموونە ئەگەر لەوانەی مێژوودا بین، کە وانەیەکی تێدایە باس لە شۆڕشەکانی شێخ مەحمود و بارزانی دەکات، دەبێت شیکاری خوێندکار و ئەنالیزەی خوێندکار ئەوە بێت، کە چۆن ئەو سەردەمە دەخاتە ژێر ڕەخنەی خۆیەوە، ژێر گومانی خۆیەوە، دراما پیداگۆگیک، گەمەی سەکۆ و ڕوونکردنەوەی بەهاکان، باشترین هاوکاریمان دەکات، تا بتوانیین ئامرازی و بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە پێشکەش بە خوێندکاران بکەین. تۆ بیر بۆ خوێندکار دەکەیتەوە، نەک بیری پێ بهێنیتەوە، بیرکردنەوەش دەبێتە سەرجاوەی مەعریفە. خوێندکار فێری گومان دەکەیت، کە گومان لە واقیعی ڕابوردوو و ئێستای بکات، پەروەردە لەلای فرێیرە پێدانی زانیاری نییە بەڵکو دەستبەرکردنی ئامرازاکانی بەدیهێنانی زانیاریە لە بارەی بوونی خۆمان و واقیعی ئەو هەل و مەرجەی تێیدا دەژین.

ئایا دراما هەو میتۆدەکی بەکەڵکە بۆ ئیدارەکردنی کێشەو ناکۆکیەکانی کە لە قوتابخانەکاندا ڕوودەدەن؟ ئایا دراما دەتوانێت، خوێدنکاران فێری خۆشەویستیەکی قوڵ بکات، خۆشەویستنیش بە مانای فێرکردنی دیالۆگ چونکە لە کاتی رق و بە دەربەستیدا ناتوانین دیالۆگ بکەین، مەرجی یەکەمی دیالۆگ خۆشەویستی و

قبوڵکردنی یەکتریە.

لەدرێژای ئەم باسەدا بۆمان ڕووندەبیتەوە کە چۆن پیداگۆگەکان لە خوێندگاکاندا، بە پاشخانی ڕۆشنبیریان کار لەگەڵ کێش و هەراو ژینگەی کۆمەڵایەتی و ئیدارەی کێشەکان لە خوێندگاکاندا دەکەن، هەموو خوێندگایەکیش ژینگەیەکی لۆکالی و داکەوتەیەکی سەر بەخۆی هەیە، کە دابڕ نیە لە داکەوت و واقیعە کۆمەڵایەتیەکەی کە تیدا دەژین. کارکردنیش ئەوەت بۆ ڕوون دەکاتەوە، کە چ میتۆدێک شیاوە بۆ کارکرن، ئەو پرسیاری کارکردنەش دوا جار ئەوەمان پێدەڵێت کە ئەوە درامایە کار لەگەڵ کێشەکان دەکات، دەشبێت ئیدارەی کێشەکان بەشێک بێت لە ئەرکی پیداگۆگەکان. پرسیار لێرەدا ئەوەیە، چۆن هێزی زانستی پیداگۆگەکان کاریگەری خۆی دادەنێت، کاتێک لەگەڵ کێشەو ناکۆکیەکاندا کار دەکەین؟ لە خوێندگاکاندا، بە مامۆستا چ میتۆدێکی ئیدارەی کێشەو ناککیەکان سودمەندە؟ بە چ شێوەیەک ئیدارەکردنی کێشەو ناکۆکیەکان دەبێت بەشێک بێت لە ئەرکی پیداگۆگەکان.

لەبەر ئەوەیە کە باوەڕ وایە کە دراما وەک فۆرمێکی دەڕبرین پەیوستە لە خوێندنگاکاندا جێگایەکی زۆر فراوانی هەبێت، ئەزموونی زۆربەی پیداگۆگەکان و لێکۆڵەرەوان لە پرۆسەی خوێندنی دراما لە ووڵاتانی ڕۆژئاوادا وای دەبینن، بەهۆی بەدراماکردن و دراماتیزەکردنی جۆرەها بارو دۆخ و حاڵەت، دەتوانرێت مێشک فراوانترو تێگەیشتن زیاتربکات، هەماهەنگی و سیمپاتی و سینگراوانی و بەخشندەیەی و بە مرۆڤ بوون پەیوەستە بەهەمووان. نموونەیەک بۆ ئەو دۆخە دەهێنینەوە، ئەویش دۆخی ناکۆکی و کێشەی قوتابخانەیە، لێکۆڵەرەوانی پرۆسەی پەروەردەی زانستی دەڵێن خوێندنگا ئەو جێگایەیە کە هەمیشە پرۆسەی بەکۆمەڵایەتی socialiserings) (processer بوون تێدا ڕوودەدات . لە پرۆسەی بەکۆمەڵایەتی بوون ئەمە فێری نۆرمەکان، دیاردەکان و زانیاری ئەو عورف و عادەتە دەبین کە لە کۆمەڵگادا ڕێگا پێدراوە.

بەگوومان لە خوێندگاکاندا حاڵەتی کێشەو ناکۆکی شتێکە بەردەوام ڕوودەدات، لە ووڵاتانی رۆژ ئاوادا ناتوانرێت خۆی لە لابدرێت، بەڵام دڵنیام کە کێشەو ناکۆکیەکان، لە کوردستاندا بنەبان دەکرێت و بگرە دەزگای خوێندنگا هەر ئاگاداری نیيە و زهنیشی بۆی ناچێت، وە هەتا بەرکەوتن هەبێت، کێشەو ناکۆکیش دروست دەبێت، ناکۆکیش ناکرێت تەنها لە یەک ڕووەوە سەیر بکرێت، تەنها وەک کیشەیەک بە بارە نەگەتیڤەکەیدا ببینین ، بەڵکو دەشێت ناکۆکی هەڵ و مەرجی

پێشکەوتنیش هەبێت، بەڵام کاتێک ناکۆکی بە کێشەو گرفت و بە توانایی دەمێنێتەوە، کە ئەگەر بەشێوەیەکی ئەرێنی مامەڵەی لەگەڵ نەکەین. باسکردنی کێشەو ناکۆکی لە قوتابخانەکاندا مەبەست ئەوەیە، کە خوێندنگا ژینگەو زەمینەکە کە خوێندکاران ئەوە بوارەیان پێبدرێت کە فێری ئەوە بکرێن کە چۆن بەشێوەیەکی تەندروست، فێری ئیدارەکردنی کێشەکان بکرێن، بەشێوەیەکی مرۆق و دۆستانەو باش فێری ئەوە بکرێن کە لەگەڵ گرفت و ناکۆکییەکان مامەڵە بکەن.

لێکۆڵەراوان و پشپۆرانی بواری پەروەردە باوەڕیان وایە دەبێت قوتابخانە زانستی ئیدارەی کێشەکان و مامەڵەکردن لەگەڵ ناکۆکییەکان فێری خوێندکاران بکات، مامەڵەکردن لەگەل کێشەکان پێویستی بەکارزانی، قابیلیەت و خودێکی ئەکتیڤە، ئەوەش ئەرکی قوتابخانەیە، کە خوێندکاران مەشقی ئەو لێهاتووی و قابیلیەتە بکەن وەک هەموو بابەتەکانی تری خوێندن، زانیاری لەسەر مامەڵەکردن لەگەڵ گرفتەکان و ئیدارەی کێشەکان سەرەتای ئەو لێوەشاوەیی و توانستەیە کە بتوانین لە جهیانی دەرەوەی خوێندگادا بۆ دروستکردنی کۆمەڵگایەکی تەندروست بەکاربهێنرێت، هەروەک چۆن جۆندوی دەڵێت " دەبێت زانستەکان بەرینەوە دەرەوەی قوتابخانەکان" واتە زانست بە ژیانەوە ببەستینەوە. جۆندیوی یەکێک لە سەرقافڵەی پراگماتیکی و خاوەنی قوتابخانەی پرۆگرێسیڤی بوو، ئەم بۆچوونە داوای دەکرد با منداڵان خۆیان دەرک بە ژیان و زانیارییەکان بکەن، چۆن دەست بەزانیارییەکان بگات،زانیارییەکانی خوێندنگاش دەبێت لە پێویستی و پرسیاری مندالانەوە سەرجاوە بگرێ، بابەتەکان سەرجاوەی زانیاری منداڵان فراوتنر بکات، هەموو ئەو گۆڕانکاریانەی سەرەتای سەدەی 1900 ندا بەهۆی کۆچی خەڵک و تێکلاوی کولتوورەکان، واقعێکی نوێ لە شۆڕسی پیشەسازی هاتە ئاراوە، دیوی دەیویست ئەو گۆرانکارییەی دەرکەوتەی ئەمریکا لە پرۆسەی خوێندا ڕەنگ بداتەوە، نەک لە نێوان تیۆری پرۆسەی خوێندن و دەرکەوتەی پراکتیدا. بەشای دروست بێت. دەیویست ئەو زەمینە بخوڵقێنێت کە خوێندکار گوزارشت لە گۆرانکارییەکانی کۆمەڵگا و شرۆڤەی کۆمەڵگاکەی خۆی لە خوێندنگاکاندا بکات، بەوا تای پێکی لە تیۆری پێکەی تری لە داکەوتی کۆمەڵگادا بێت.

یەکێک لە گرنگترین ئەرکەکانی قوتابخانە ئەوەیە کە کاربکات بۆ چەسپاندنی بەها بنچینەییەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی، کە کۆمەڵگای لەسەر بنیاتنراوە، لەبەر ئەوە دەبێت و پێویستە خوێندکار فێری توانی تێگەیشتن لە غەمی ئەوانی تر بکرێت و هاوسۆز بێت بۆیان. فێری کولتوری دیالۆگ بکرێت، خەسڵەتی کلتووری دیالۆگ لە

تووێژینەوەی بابەتاکانەوە دەست پێدەکات، کە ئەرکی پیداگۆکەکانە ئەو واقیعە شیتەڵ بکەن، کە دەکەوێتە نێوان خوێندکارو مامۆستاوە، خوێندنگا دەبێت دژایەتی و پەرپەرچدانەوەی هەموو مەیلێکی ئازاردان و هەراسانکردن ئەکتیف بکات. زیندەگی مر□ق، ب□ حورمەتی نەکردن، ئازادی تاکەکان، سەروەری مر□ق، ب□هاو نرخی هەموو تاکێک، یەکسانی ژن و پیاو، سۆڵیدارێتی، هاوکاری بێ هیزەکان و دووچاری گرفت هاتووەکان هەموو ئەو بەهاو نرخانەیە کە قوتابخانە دەبێت بینای بکات و بیگوازێتەوە بۆ ناو ژیان.

هەرمامۆستایەک گەر ئەم چەند دێڕانە بخوێنێتەوە و پرسیار لە خۆی دەکات، یان وە پێویستە پرسیار لەخۆی بکات، ئەی باشە بە چ میتۆدێک باس لەم بەهایانە بکەین، تۆک وەک مامۆستایەک میتۆدەکەی تۆ جیاوازی لەگەڵ میتۆدەکەی ئەوی تردا چییە؟ . من دڵنیام کە لە کوردستان زۆر بەکەمی یان ڕەنگە هیچ مامۆستایەک ئەم پرسیارەی بە مێشکدا نەیەت، چونکە زۆربەی خوێندگاکان مامۆستاکان و تەنانەت سیاسەتی پەروەردەیی، تەنها گواستنەوەی زانیاری لە قوتونراوی مامۆستایە بۆ خوێندکارو، ئەویش کۆپی زانیاری مامۆستا دەکاتەوە، بەهیچ شێوەیەک خوێندکار زانیاری بەرھەم ناهێنێتەوە.

لە(ڕیفراندەم)ەوە بۆ(کاندید)ی س□□ر□ک کۆماری دەوڵەتی کوردستانی؟! … گەشتیار مەحمود

فرەنکلن دێلێن□ □□ز□فلت لەیاداشتی کتێبەکەیدا دەڵێت:(لەسیاسەتدا هیچ شتێک بەبێ پلان نایەتەکایەوە، ئەگەر هەرچیەک لەدووتوێ ی سیاسەتدا بەرێکەوت ڕوویدا ئەوا وەکو گرەوکردن وایە لە یاری مەیدانی قوماردا) .

بێگومان ئەوەی لەوهەرێمە دەگوزەرێت شتێک نیە بەناوی سیاسەت! بەڵکو سەرمێزی کۆبونەوەکانیان تەنها مەیدانی قومارگەکانن کەلەبەرگی سیاسەتدا گرەوبازەکان یاری لەسەرپۆست و پارە ئەکەن. بەجۆرێک لەیانسیبی براوەکان ژیانی شاهانە بۆخۆیان ونەوەی

نەوەکانیان پێ مسۆگەربێت و لەهەر دۆڕانێکیشدا ئەوگەلەڕەشو□ت□ بەدەردەکێکەوە سەرگەردان بێت کە باجی گرەوبازەدۆڕاوەکان بدات.
سەیر لەوەدانیە گرەوبازەکان بەناوی سیاسەت لەسەر بردنەوەی بیرەنەوتێک و پۆستێک نەتەوەیەک هەڵ□ پەڕێنن بۆئاهەنگی سەربەخۆی ودروستکردنی دەولەتی کۆماری کوردستان، ئەوە سەیرە گەلێک لەدوای ئەو هەموو مێژووی قوربانیدانە ئێستاش بەریتمی جاران لەهەڵپەرکێ و تێکقژانی حیزبەکوردیەکان لەهەڵپەڕیندا بێت بۆچی؟! بۆدیارکردنی سەرۆکێک بۆ ئەو دەوڵەتەکوردی یەی کەروبارێک خوێنیان بۆرشت؟ یان بۆ کاندیدکردنی کەسێک بۆسەرۆکی ئەودەوڵەتەی کەخاکیان پێ فرۆشت؟

زۆر ساڵی سەخت و مانگی پڕ لە نەهامەتی و ڕۆژانی تاریک وتەنگەتاوی ڕەش بەسەر ئاسمان وخاک ونیشتیمانی کورد دا تێپەڕین…
زۆر چیرۆکی تراژیدی و بەسەرهاتی تاڵ ومەرگەساتی ناخهەژێن و کارەسات ودەردەسەری هەناوی نەتەوەی کوردی بەبرین و ئێش وئازارتەنین…
مێژوویەکی درێژلەسەرگەردانی گەلی کورد و تەمەنی سەدەیەک لەقوربانیکاری بووبە بەرهەمی تێکقژانی حیزبایەتی و شارچیەتی و خێل و عەشیرەتگەری تاکارگەیشتە ئەوەی نەتەوەیەکی لێکهه□لوەشاو و نەوەیەکی هیواپوکاو بەرجەست□ بوون.

یەکترسڕینەوە و تەڵەکەبازی سیاسی تائاستی خوێنڕشتن بووە پێوەری توانای سنورداركرانی پاوانی دەشت وکێوەروتەکانی ئەم هەرێمە کەهەزاران خەون وخۆزگەی باوک کوژراوەکانی لەگۆڕناو پاشان تائاستی پاڵەوانی مەیدانی یەکترقڕکردن زۆر جار مەدالیای شانازی و نازناوی جوامێری پاداشت و رەمزی ناوناوبەنگی کوشتارگەی باوکوژراوەکان بوو…

دوای ئەو هەموو مەرگەسات و کارەساتانە گەوجاندن وخەیاڵپڵاوی گرەوبازەکان لەسەرتەختی شانۆگەری قومارگەکان دا بەدەنگی بەرز و زگی تێرەوە تافی خۆشگوزەرانی و خزمەتکردن بەسەر خەلکی رەشوروت وبرسی و هەژارونەدار دەخوێندرێتەوە کە کەخۆیان لەژیانی شاهانەیی و لە کۆشکوتەلار□ بەرزەکانیانەوە لەو پەری خشگوزەرانیدا ژیانبەسەردەبەن وب□ ب□ر□ودان بەمەودای خۆشیەکانیان بێشەرمانە بەسەر ئەوگەلە بەستەزمانە دەن□□ن□ن! لەکاتێکدا کەندەڵانی سیاسیەدۆراوەکان نوقمی هەموو بەهایەکی خاڵی لەشەهامەت و کەرامەتی مرۆڤایەتی دایە.

لە وڵاتانی دونیادا حیزب دروست دەبێت وەکو ئامرازی بنیاتنانی

ژیانێکی شایستەی بەهاونیشتیمانیەکانیان و وەکو فاکتەرێک بەدەربازبوون لەبارودۆخی سەخت وتەنگەژی سیاسی و ئابوری وولات بەلام لەم هەرێمەدا دوای تەمەنێکی دورودرێژ هێشتا حیزب هەر حیزبەکەیە و ئالیەتەکە بۆ خۆشگوزەرانی ژیانی خەل و تاقم و گروپێک..لە وڵاتانی جیهاندا حکومەت پەناگای نەتەوە و گەل و هاولاتیانە بۆ ئەوەی دوارۆژێکی روناک بۆ نەوەکنیان مسۆگەربکات کەجێگای شانازی باوباپیرانیان بێت بەلام لەم هەرێمەدا دوای ساڵانێک لە ئەزموونی حوکمداری هێشتا حوکمەت هەر حکومەتەکەیە و وەکو ئاخوری بەردەرگاوانەکانی سیاسیەکان وایە لەپێناو دەستکەوتێک و پلەو پێستەک کەرامەت و شکۆی مرۆڤبوونیان پێ دەشکێنن…

لەمەملەکەتە ووشیارو پێشکەوتوەکانی جیهاندا سەرەک لەپێگەی دەولەوت و وویلایەت و پەرلەمان و حکومەت و پارێزگادا کاردەکات تا هاولاتیانی بە شانازی و سەربەرزیەوە ژیانێکی شەرەفمەندانە بژین بەلام لە نیشتیمانی ئەمەدا لە تەواوی دامودەزگای حوکمی و حیزبیدا هێشتا سەرەک هەرسەرەکەیە و بەدیار سەواڵ و دەرەزەو دەستپانکردنەوەی نەخۆشەک و کرێچیەک و کەمئەندامەک و لەقەوماوەک وویژدانمردووە و بینەرێکی زیندووە لەتەماشای ئەم دیمەنانە رەژوشەوئەکاتەوە کەلە تەواوی دونیا بگەڕێی ی هێشتا ئەستەمە نموونەیەک هاوشەوەی ئەوە ویژدانت نەهەژێنێت!!!

گەشتیار مەحمود
Gashtiar M. Hassan

دواڕۆژی کار … هەڵۆ بەرزنجەیی

سەرنجێکی کورت:

ئەم بابەتە ئەمڕۆ لە گۆڤاری دەر شپیگلی ئەڵمانیدا بڵاوکراوەتەوە. بەگرنگم زانی پوختەکەی پێشکەش بە خوێنەری کورد بکەم، تاوەکو سەرنجێک لەو گۆڕانە بنجی و خێرا و ڕادیکالەی گەشەسەندنی تەکنەلۆژیا و بازاڕی کارکردن و داخوازییەکانی خوێندن و فێربوون و سیستەمی خۆگونجاندن لەگەڵ ئەم ڕەوتە ،دیاری بکرێت. ڕەنگە جارێ وڵاتی ئێمە بەدوور بێت لەم شۆڕشە گەورە، کە ساڵانێکە مشتوومڕێکی گەورەی لەسەر دەکرێت. ئایا ئەم گەشە و پەرەسەندنە بە

چاکە یاخود خراپەی مر□ق د□شکێتەوە. لەڕاستیدا وەک هەر دیاردەیەک ئەم گۆڕانەش دوو ڕووی هەیە. بە باوەڕی بەشێکی زۆری چاوردێڕ و ڕەخنەگرانی ئەم کایەیە، گرنگ ئەوەیە پەرەسەند□ک□ لە ڕووی تەندروستییەوە زیانی بۆ مر□ق ن□بێت،یاخود کەم بێت. دەنا مر□قایەتی بەناچارییش بێت،کەوتۆتە سەر سکەی ئەم هەڵمەت و شاڵاوەی بازە گەورەکانیبەر□و□پ□شچوونی تەکنەلۆژیادا و تازە مەحاڵە خۆ لێ لادان و پاشەکشەکردن لێی.

هەڵۆ بەرزنجەیی ١٧/٩/٢٠١٧
****

دواڕۆژی کار / The Future of Job

ڕاپۆرتی کۆتایی « فۆڕمی ئابووریی جیهانی» WEF، کە ئەمڕۆ17.9.2018 ، بڵاو بکرایەوە باس لەوە دەکات، تاساڵی 2025، واتە 7 ساڵی تر، جیهانی کارکردنمان گۆڕانی گەورە و ڕادیکالی بەسەردا دێت، لەڕێگای خستنەکاری زیاتری ڕۆبۆتەوە، و مر□قی ز□ر ب□ کار د□ب□ن. لەم ڕێگایەوە ملیۆنەها کار/Job، نامێنێ. بەواتایەکی تر ئەمە هەنگاوێکە بۆ لەکارخستنی مر□ق و □□□ی لە بواری کارکردن دا، کە تائێستا هەڵسوڕێنەر و بزوێنەری دەورانی کارکردن و ئابوورییە.
لەئێستادا 71٪ی□ کارکردن لە ڕێگای مر□ق□و□ بەڕێوەدەچێت. بەم شێوازە بڕوات تا 2025 ڕێژەکە دادەبەزێ ب□ 48٪ی□ . ئ□و 52٪ی□ تری لە لایەن رۆبۆتەوە ڕادەپەڕێندرێت. بەم پێیە بێت تا ساڵی 2025،75 ملیۆن شوێنی کارکردن نامێنێ بۆ مر□ق و ئامێری زیرەک جێگای دەگرێتەوە.

هەمان توێژینەوە باس لەوە دەکات، لە 5 ساڵی داهاتوودا 133 ملیۆن شوێنی کاری نوێ ساز دەدرێ کە خەڵکی ڕاهێندراوی تایبەت و پسۆڕی گەرەکە بۆ بوارەکانی شیکاری داتاکان، زانستکاران، گەشەپێدەرانی بەرنامە نەرمەکان / س□قتوێر، شارەزا و پسپۆڕانی بواری سۆسیال میدیاو بازرگانی ئەلەکترۆنی.
بە پێچەوانەشەوە لە بوارەکانی هاتووچۆ و بەڕێوەبردنی مارکتینگدا بەڕەوپێشبەری هەڵسوڕێنەر و ئامۆژگاریکەری مشتەریی زیاد دەکات. لە بەرامبەردا نووسینگەی کارکردن و هەژمارکردنی کار نامێنێ.

بۆ ئەم توێژینەوەیە پرسیار لە 300 Menager/ بەڕێوەبەری کار و بەرپرس و خاوەن کارخانە کراوە کە نوێنەرایەتی 15 ملیۆن کارمەند و کرێکار دەکەن لە 20 وڵاتی پیشەسازیی و تازەپێشکەوتوودا . لەتەک

شرۆڤەی تەواوی کارەکەدا 12 پرۆفیلی بەشی تایبەتی و 29 پرۆفیلی وڵات و ناوچەشی لە خۆ گرتووە.
پرسیار ئەوەیە دیگتالیزەکردن و ئۆتۆماتیکردنی شوێنی کارکردن چەند زیانی هەیە؟ ئەمەش ساڵانێکە مشتومڕی لەسەر هەیە. چەند گۆڕانکاری بەهێز و ڕادیکال لە کۆمەڵگا و کارکردن دا دەکات.

٪ی 50 خاوەن کارخانەکان باوەڕیان وایە تا ساڵی 2022 ژمارەی کرێکاریان کەمدەکاتەوە. ٪ی38 بە پێچەوانەوە ژمارەی خستنەکاری مرۆڤ زیاد بکەن و ٪ی28 هەردووکیان ئۆتۆماتیکردن و کارمەند زیاد بکەن
بەمەدا دەردەکەوێ کە داخوازی لەسەر تەکنەلۆژیا تا بێت زیاتر دەبێت لەو ڕاپرسییەی ساڵی 2016 ئەنجام دراوە. ٪ی85 کارخانەکانی ئەڵمانی هەتا 5 ساڵی داهاتوو ئۆتۆماتیکردنیان دەوێ ٪ی83 کەسی شارەزا و ڕاهێنراویان دەوێت. خاوەن کارخانە و بەڵێندەرەکانی ئەڵمانیا پلانیان داناوە و دەیانەوێ تەکنەلۆژیای زیاتر بخەنە کارەوە. %91 دەیانەوێ تا 2022 سیستەمی گەورەی شیرۆڤەی داتا بەکاربهێنن و بێتە پێشەنگی وڵاتانی جیهان و پێش چین، یابان، ئەمەریکا و هیندستان بکەوێتەوە. بەکارهێنانی زۆری تەکنەلۆژی لە ئەڵمانیا%84 دەیانەوێ بە App Markt و % 79، گەشەپێدانی مەکینەی/ ئامێری ئینتەلەگێنز / زیرەکەوە بێت. لەم بوارەدا فیلیپین و سەنگاپوور و رووسیا لە پێشەوەن.بەڵێندەرە ئەڵمانەکام کەمتر پلانیان بۆ تەکنەلۆژی زیندوەریی %30 و ڕۆبۆتی شێوە مرۆڤ %28 و ڕۆبۆتی ژێر ئاو%22.
بەم شێوەیە ئەڵمانیا دیگیتالیزە دەبێت:

بێگومان پەرەسەندی خێرای تەکنەلۆژی هەروەها پێویستی بە مرۆڤ کە مەکینەکان کار پێ بکات و گەشەیان پێ بدات.
توێژینەوەکە لەسەر ئاستی جیهان دەڵێ لە 5 ساڵی داهاتوودا %42، داواکاریی کاردکردن گۆڕانی بەسەردا دێت.لە تەک مەرجە ڕۆتینییەکانی کارکردنەوە، دەبێت کارمەند و کرێکارێک لە ئایندەدا، بەرنامە پرۆگرامکردن و کارپێکردنی ڕۆبۆتیش بزانێ و سەری لێ دەرکات. لە هەندێ کایەدا گۆڕانەکە گەورە و لە هەندێکی تردا بچووک دەبێت.
بۆ ئەوەی بەڵێندەر و خاوەن کارخانەکان، لەسەردەمی هاوچەرخی دینامیکی مەکینە و ئامێرەکان دا، جیاواز و توانای کێبەرکێیان بمێنێ، دەبێت لە سامانی مرۆییان وەبەرهێنان بکەن. دەنا هێز و توانای شۆڕشی چوارەمی پیشەسازی لەدەست دەدەن. ئەمە قسەی سەعدییە

زاهیدیە، بەڕێوەبەری ناوەندی ئابووری نوێ و کۆمەڵگای فۆڕەمی ئابووریی جیهانییە.

بۆ ئەمەش 3 ستراتیژی لەوەی یەکلاکەرەوە دەگێڕن:
– دامەزراندنی کارمەندی نوێ بۆ توانا و لێزانی لە تەکنیکی دا.
– سەرلەبەر ئۆتۆماتیکردنی ڕەوتی کارکردن و پەرەپێدانی
– کرێکار و کارمەندە کۆنەکان ڕاهێنانی نوێیان پێ بکرێت.

سەرچاوە:
http:/./www.spiegel.de/wirtschaft/soziales/studie-weltwirtschaftsforum-maschinen-verrichten-bald-mehr-arbeit-als-menschen-a-1228108.html

---

بانگهێشتی ناشارستانیانەی بەربژێرەکان ... جیهاد موحەمەد

هەڵبەت، زۆرن ئەو بانگهێشتە ناشارستانیانە، تەنها لەسەر یەک دانەیان ڕادەوەستم و ڕای خۆمی لەسەر دەدەم، ئەویش پێکردنی شەقام و دار و دیواری ناوشارەکانە بە وێنە قەبەو زلەکانی بەربژێران.

لە کولتووری بانگهێشتکردنی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتیدا وا باوە و بووە بە کارێکی ئاسایی وێنە هەڵواسینی بەربژێرەکان، لەوانەیە قبووڵ نەبێت ئەگەر بڵێین پێویست بە وێنە هەڵواسین ناکات، تەنها ناوەکان و ژمارەی لیست و ژمارەی بەربژێر بەسە لەگەڵ پەیام و بەرنامەکانیان، بۆیە ئەمەش ناچار بە کارێکی ئاسایی وەردەگرین، بەڵام چۆن؟ لە ڕاستیدا وێنەی بەربژێر تەنها بۆ ناساندنی خودی بەربژێرە و هیچی تر، ناسینی بەربژێریش لە دەموچاودایە نەک لە قەدوباڵادا، دەموچاو مرۆڤەکانی پێدەناسرێتەوە نەک قەدوباڵا و گەورەیی وێنەکان. دیارە ئەوەش ڕاستە گەورەیی وێنەی دەموچاوەکان پێویستە بەوجۆرە بێت کە مەبەست لێیان بە تەواوەتی ناسینەوەی بەربژێرەکان بێت، واتا گەورەیی وێنەی دەموچاوەکانیش پێویست ناکات

لە سنوری خۆی تێپەڕێت. هەرچ بەربژێرێک توانیبێتی وێنەی دەموچاوی خۆی لە سنورێکدا بە گەورەیی نیشان بدات و نمایشی بکات کارێکی زۆر ئاساییە و ناشارستانیەتی پێوە دیار نییە لەم کولتوورەی ئێمەدا. بەڵام ئەگەر بە وردی سەیری وێنە هەڵواسراوەکانی بەربژێرەکان بکەین زۆربەی زۆریان بە شێوازێکی ناشارستانییانە وێنەکانی خۆیان نمایش کردووە، ئەمەش جێگەی پرسیار و ڕەخنە و تێبینییە:

١/ ئەو بەربژێرە ژنانەی کە بە خۆگەڕین و کراس و کەواو سوخمە و هەڵەکی ئاڵاو واڵا و جل و بەرگی گرانبەهاوە سەرتاپای لەش و لاری خۆیان نمایش کردووە، جوانکاری و میکیاژێکی زەقیان کردووە، جێگەی پرسیارە؟ بۆ ئەم کارە دەکەیت؟ بۆ بەو جۆرە خۆت نمایش کردووە؟ تۆی بەڕێز دەتەوێت بە وێنەکانت خەڵک بتناسێتەوە وەک بەربژێرێک بۆ پەرلەمان و دەنگ بە دەستبهێنێت لە ناو ناسیا و و دۆستکانتا یان بە ئاهەنگ و سەیران و نمایشی جل و بەرگر خۆت ڕازاندتەوە و خۆت نمایشکردووە لە چوارچێوەیەکی گەورە و زەبلاحی چەند مەتریدا؟ لە کاتێکدا تۆی بەڕێز دەتەوێت ببیت بە نوێنەری خەڵک، حەتمەن ئەو خەڵکەی تۆ دەتەوێت ببیت بە نوێنەریان و لە پەرلەماندا بەرگریان لێ بکەیت، زۆربەی زۆریان هەژار و نەبوون، ئەی نازانیت دەیان و سەدان کچ و ژنی هەژاران هەیە، کە وێنەکەی تۆ دەبینێت خەزگە هەڵدەکێشێت جارێک بیتوانیایە جل و بەرگێکی وا ڕازاوە لەبەربکات! ئەی نازانیت ئەوە دەبێت بە ئاخ هەڵکێشانی دەیان لە ژن و کچە هەژارەکان! تۆ نمایشی جلوبەرگ دەکەیت یان دەتەوێت خۆت بناسێنێت بە خەڵک؟! ئەم دیاردەیە، بتەوێت یان نا دیاردەیەکی ناشارستانییە و لە جێگەی خۆیدا نییەو لە کەسایەتیت کەم دەکاتەوە نەک زیادی دەکات. پەرلەمانتار دەبێت کەسانی سادە و ساکار و بەیژدان و ژیر و وریا بن، بە دەموچاوەکی ئاساییەوە خۆیان بناسێنن. ئەوەندەی جەستە و لەشولاری خۆت نمایشکردووە، دەیکەکی ئەوە نەتوانیوە پەیام و بەرنامەیەکی جوانی ڕاستگۆیانە بەدەیت بە خەڵک. تۆی ژن دەتەوێت لەمەشدا هەر لاسای پیاوە بەربژێرەکان بکەیتەوە؟!

٢/ ئەو سەرەک لیست و بەرژێرە پیاوانەی لە چوارچێوەیەکی گەورە و زەبلاحدا خۆیان نمایشکردووە، کە وێنەکانیان ئەوەندە گەورە و زەبلاحە چوارچێوەی ئاسنینیان بۆ دروستکردوە و بە ئەسکەلە قایمیان کردووە بە دار و دیوار و سەر شەقام و شەشتەکانەوە، ئەم کارەتان یەجگار ناشرساتنییە، یەجگار کارێکی ناشیرین و نابەجێیە، ئەم کارەی تۆ، لای هەرچ کەسێکی بە ئاگا و هۆشیار لە کەسایەتیت کەم دەکاتەوە نەک کەسایەتیت زیاد بکات.

تە لەم چوارچێوە زبەلاحەی خۆت تیا نمایشکردووە و بستێک دەمت کردۆتەوە گوایە کەسێکی ڕووخۆشیت و دەستکیشت بەرزکردۆتەوە گوایە سەلام لە خەڵکی دەکەیت و کەسێکی ئاساییت، هیچ وانیە، ئەگەر واشبێت وێنەکەت ئێوەمان پێ دەڵێت کە تۆ دەربەستی ئەوە نایەیت لایەکی گەورە لە شەستەکان کە ڕێڕەوی خەڵکیە بگریت، هیچ دەربەستی ئەوە نایەیت کە ئەم وێنەیی تۆ نمایشتکردوە بە واتای قەبەیی و گەورەیی و جەنتەی لەش و لارت دەت، ئایا بە ڕاست بوون بە ئەندامی پەرلەمان بە قەبەیی و زلییە؟ ئایا بە ڕاست لە جیاتی ئەو وێنە گەورەیەت پەیامێکی ژیرانە و بەرنامەیکی ژیرانەی ڕاستگۆیانەت هەبووایە باشتر نەبوو، ئایا بە ڕاست تەنها پیشاندانی دوموچاوت لە وێنەیەکی ئاساییدا جوانتر و شارستانیانەتر نەبوو.
ئەم وێنە گەورەیەی تۆ ئێوەمان پی دەڵێت، تۆ کەسایەتیەکی لاوازت هەیە، جگە لەوەش پەروەردەیەکی سەقەتە بە منداڵ و مێردمنداڵ و گەنج و نەخوێندەوارەکان. ویژدان و عەقڵ و ڕاستگۆیی مەرجە نەک وێنەی جوان و ڕازاوەی ڕەنگاو و ڕەنگ و گەورە و زەبەلاح.

٣/ ئەی ئەوە لیست و قەوارەکان؟ لە پای چیی و لەسەر چ بنەمایەکی شارستانیانە و چ بنەمایەکی بەربژێری سەرەکی حیزب و قەوارەکەت کە هەندێکیان مردوون و هەندێکیشیان زیندوون، بەو جۆرە نمایش دەکەیت؟ بەو ناوەوە کە ئەو کەسایەتیە مردو یان زیندووانە کەسانی کاریزمایی و بە ویژدان و عەدالەتخواز و یەکسان خواز بوون؟ باشە ئەگەر واشبێت، دەتانوێت بە پیشاندانی مردووەکانتان خۆڵبکەنە چاوی خەڵکیەوە، ئەوەی مرد لە گۆڕ خۆیدا چاکەکانی خۆی برد، بە تۆ نییە بازرگانەتی بکەیت بە چاکەکانیانەوە، کاتێک ئەمە دەکەیت، دەتەوێت ناشیرینیەکانی ئەمڕۆی لیست و قەوارەکەی خۆتی پێ داپۆشی، خەڵک بەو ڕابوردووە ئەوە هەڵناسەنگێنێت، لەسەر کردەوە و هەڵوێستی ئەمڕۆتان هەڵتاندەسەنگێنێت. ئەو خاوەن لیست و حیزب و قەوارانەی کە زیندووشن لەسەر چ بنەمایەکی هەڵبژاردن و بەربژێریی و بانگهێشتکردن وێنەی سەرۆکەکانتان لەو چوارچێوە گەورەیەدا هەڵواسیوە، ئایا خەڵک سەرۆکەکانتان ناناسێت؟ یان ئەوەندە لاوازن، ئەوەندە بە فکرن، ئەوەندە ناشارستانیانە ڕەفتار دەکەن، نازانن کە ئەمە دەبێت بە جێگەی گاڵتەپێکردنی خەڵکی و خەڵک بەم نمایشانە وەڕس و بێتاقەت دەبن.

ئایا نازانن بە دەیان و سەدان جار ساڵانە لەسەر شاشەی تەلفزوێنەکانەوە خەڵک سەرۆکەکانتان ئەوەندە دەبینێت کە بێتاقەت و وەڕس بوون، دەتانەوێت هەڵبژاردنیش بکەن بە دیاردەیەکی ناشیرینتر

و جارێکی تر وێنەی سەرۆکەکانتان پیشان بدەنەوە. بەم جل و بەرگە ڕازاوە و گرانبەها و دەموچاوە زەقانەوە دەتانەوێت جارێکی تر سەرۆکەکانتان نمایش بکەنەوە، کە خەڵک لێیان بێزارە و بە داگیرکەریان دەزانن. ئایا قەبەیی سەرۆکەکانتان نیشانەی هێز نییە؟ هێزێک کە ئێوەی دەسەڵاتدار خەڵکی پێ دەتۆقێنن، ئێوەی دەسەڵاتدار هەمیشە بە هێز ویستووتانە خۆتان بسەپێنن، هێز نمایشکردن ی□ک□□ ل□ ناشیرینترین دیاردەی ناشارستانیانە.

جیهاد موحەمەد
٢٢/٩/٢٠١٨

کنەی سەرۆک کۆماریی پارتی وەک دوا بزمار … چالاک ئاغجەلەری

ئ□م□ژانە لە هەموو کات زیاتر ڕاستی و دروستی خەتی سیاسی حزبەکانی کوردستان خۆی نمایش دەکات لە کاتێکدا خەڵکی عێراق و دەوڵەتانی هەرێمی و دونیا لە چاو□□وانی تروکانی ئەو هێلکەیەن کە زادەیدوا هەڵبژاردنەکەی شەقامی عێراقی بوو.

لێرە بەدوا دەبێت بە مەنتقی سیاسی و دونیا بینی لە پەیوەند بە مەعریفەی سیاسی بەرخود لەگەڵ ئاکتەدیبلۆماسیەکانی ناخۆ بکەین(مەبەست لە ناخۆ بۆ تەواوی عێراقە) ، وەکو دەزانرێت و دەبینرێت عێراقیدوای ڕژێمەکەی بەعس بە سەۆرکایەتی سەدام حسین ، ووڵاتگ هەموو پێکهاتەکانە بە تەواوی نەتەوە وئاینزا و ئەتنیکیەکانەوە ئەمەش بە پاڵپشت بەو هێزە گەورەیەی ئەمریکا کە توانیتی ڕژێێمی بەعس بکاتبە مێژوو چیتر مۆتەکەی سەدام و سەردارێتی لە گۆڕەپانی سیاسی بۆ ناوچەکە و دونیا ئەرزشی نەما و بە کۆتا هات .

ئەمریکا دوا خاڵی پێناسەی ئەو ڕستەیەی دانا کە گوزارشتی لە سەدام و ڕژێمەکەی دەکرد ، هاوکات□مان هێزیشە دوا بڕیار لە چارەنوسی میللەتێکی ٣٠ بۆ ٤٠ ملێونی دەدات لە عێراقی نوێدا، هەرچەندەووڵاتانی دراوسێ بە تایبەت ئێران(دژە ئەمریکا) بە هۆکاری ه□زموون گەرای تائیفیەوە دەخالەتێکیبەرچاو ل□ زیانی

سیاسی عێراق دەکات.

ئەم ووردە بەزەیی سیاسیەی لەسەرەوە ئاماژەم پێکرد ڕاستیەکی پێشچاوە تەنانەت بۆ نابینایش دەکەوێتە بەرهەست ، کەواتە قسەکردن لەمەڕ ئەم جۆرە پرسانە دوور بەم ئاماژانە کامڵ نابێت.
لەڕەوە باس لەسەر پرسی دابەشکردنی دەسەڵاتە بەسەر پێکهاتە سەرەکیەکانی عێراقدا، ئەوەی بەرکەوتەیکوردە سەرۆکی کۆمارە، وەک دەزانین ئەم دەسەڵاتە لە عێراقی نوێدا دەسەڵاتێکی تەشریفاتیە بەشێوەیەکیگشتی ، دیارە بەخێی ئەم مەقامەش بەو مانایە نایەت هیچ دەسەڵاتێکی سیادی و یاسای نەبێت ئەمەش بەهۆکاری ئەوەی هەندێک پرسی ئاسایشی نیستمانی دەبێت بەم فلتەرەدا بڕوات بۆ هەرچی خواستێک کەدەوڵەتی عێراق نیازمەند بێت لە بەجێگەیاندنی، کەواتە ئەم دەسەڵاتە یاسای و سیاسیە هەربۆیە جێی بایەخە و دەبێت کەسێکی شیاو ئەو ئەرکەی پێ بسپێرێت ، هەروەها پەیوستە بەرپێژاردەکە بە ئەم پۆستە ئاوتۆگرافی ڕەنگی سەوزی دەسەڵاتی ئەمریکای لەسەر بێت، ئەمەش بە هۆکاری ئەو هەژموونەسیاسیەی ئەمریکا لە عێراق و نەوچەکەدا هەیەتی ، بۆ خۆی ئەم تێپەڕاندنە بە هەر سێ سەرۆکایەتیەکە(سەرۆک کۆمار، وەزیران و پەرلەمان) ڕاستە.

هەرچی پەیوەندی بە برا بەشی لەگەڵ عێراقی نوێدا هەیە پۆستی سەرۆک کۆمارە ، لە ناو بەشکردنیدەسەڵاتەکانیشدا بە هەرێمی کوردستان ، هێزە سیاسیە گەورەکانی هەرێم کە پارتی دیموکرات و یەکێتینیشتمانی بە پێی ڕێکەوتنێک، ئەم پۆستە بەرکەوتەی یەکێتی نیشتمانی بووە، هەرچەندە یەکێتی زۆر کەمتربە ئاراستە ئەرێنیەکەی بە پاداشت بەی گۆڕاوەتەوە لەکاتەکەدا سەرۆکایەتی هەرێم بەر پێژاردەی پارتیدیموکرات بوو ، زۆر بە ئاراستەی ئەرێنی لە شیرینی ئەم پۆستەی خوارد بە جۆرێک کردی بە حزبیقائید و گۆشەیەکی ئابوری زۆ بەلاحی بەرکەوتە بوو .
ئەم هۆکارە و چەندین هۆکاری هەرێمی و ناسەقامگیری عێراق و هەڵتەقینی هێزێکی ئیسلامی سیاسی لەشێوەی دەوڵەتدا کە ناوی داعش بوو ، گاپێکی سیاسی هێشتەوە کە مەسعود بارزانی وەک سەرۆکی هەرێم هاندا ئەو بۆشاییەی بە ڕیفراندۆم پڕکردەوە ، لەکاتەکدا ئەمریکا ناوبراو و شوێنکەوتوانی بە ئاگاهێنایەوە لە دانانی ئەو ووشەیە، بەهەر حاڵ ئەنجامەکەیمان بینی کە تاوەکو چەند خەڵکی کوردستانزەرەرمەند بوون بە ئەو هەنگاوەی نرا تایبەت بە پرسی ڕیفراندۆم، هەر چەندە نوسەر بەبڕوایەکیتەواوەوە ئەو هەڵەیە بە ڕاگوزەر وێنای سیاسی بۆ ناکات بەڵکو بە داڕشتنێکی نهێنی و سیخوری

دەبینێتلەسەر دەستی بکەرەکانی، مێژووش خاوە دەکاتە سەر هەڵەکان و بەسەریدا تێنا پەڕێت.

پاشپشت بە پەرەگرافی پێشترەوە ، ئەگەر فلاش باکێک لە قسە و باسەکانی بارزانی و پارتی بکەین بۆ هەرپرسێک لەگەڵ دەوڵەتی ناوەند کە تاوەکو چەند ئینتیهازیانە هەڵسوکەوت لەگەڵ زمانی دوونی و هەڵوەستیئەمڕۆیان دەکەن، بە تایبەت بە پرسی سەرۆک کۆمار، لەکاتێکدا دەنیان لە پوچی و دەڕانی هەوڵەکانیان بۆ بەم پرسە ، شەوەی ئەم هەزە بەنی نەوت لە کوێ بێت ئەوان لەوەن ، بەڵام بۆ ئەوەی باش تێبگەن کەکەرکوک و بەنەکەی هەموو کەس لە سیحرەکەی ناگات !!!، بە تایبەت واقعی ئەمڕۆی عێراق و زەمەنیبوونی داعش و هەوڵە شکست خواردوەکەی سەرۆکی هەرێمی پێش ڕیفراندۆم و سەرۆکی پارتی دوایڕیفراندۆم ، بۆ وەڵامەکان جیاواز بەگەڕەکان دەردەکەون، لە کاتییدا تێدەگەین پارتی دیموکراتی کوردستانکنەی چی دەکات.

کوردستانێکی بەهێز !؟کە پەوپاگەندەی پەرلەمانی بۆ دەکەن، یاخود ماچکردنی سواڵی دەسەڵات، پێشینانەاستیان ووتوە (پەتی درۆ کورتە) ئەم کنەی دەسەڵاتەش بۆ سەرۆک کۆماری دوا بزماری پارتیە بەتابوتی درۆی دەوڵەتی کوردی و ڕیفراندۆمە تەڕەکاویەکە کە پێش هەر کەسە سەری سەرۆکایەتی هەرێمیخوارد.

زمان برین و تێڕەو شەرە کورسی … ئەحمەد رەجەب

باسی کورسی سەرۆك کۆمار زۆر گەرمەو جگە لە سەوز (یەکێتی نیشتمانی کوردستان) و، زەرد (پارتی دیموکراتی کوردستان) کەسانی تریش خۆیان کاندید کردووە و، یەکێك لەوانە، لە کۆمەڵی ئیسلامییە بە ناو سەلیم شوشکەیی و، ئەم کەسە لەلایەن ئاسایشی هەولێر داواکراوە، گوایە دەستی لە هێرشەکەی سەر پارێزگاری هەولێر هەیەو، بەرهەم سالح دوای تاران و پێکهێنانی لیستێك و، بەشداری هەڵبژاردنی عێراقی کردو، ئەنجامەکەی بە دەڵ نەبوو، لەم ڕۆژانەدا ئاشتکرایەو، وەك

جێگری سكرتیر بەشداری كۆبوونەوەی مەكتەبی سیاسی كردو، لە كێبركێ لە گەڵ دوو كەسی تر بۆ سەرۆك كۆماری عێراق زۆرترین دەنگی هێناو، ئەوەی سەیرە كەسیك یەك دەنگی هێناوە (دیارە دەنگی خۆیەتی) سوورە لە سەر خۆكاندیدكردن.

نهێنییەك لای پارتی هەیەو، نایدركێنێ و، حەز بە بەرهەم سالەح ناكەن و، پێیانخۆشە فوئاد مەعسوم یان مەلا بەختیار ئەو پۆستە وەربگرن و، ئەوێن ئەگەر بەرهەم سالەح بمێنێتەوە وەك كاندیدی یەكێتی ، پارتیش كەسێكی ئامادەكردووەو بۆ ئەو پۆستە، بە روون و ئاشكرا دەستی دەرەكی لەو كێشمەكێشە هەیە و، زۆرانەكە لە نێوان ئەمریكاو ئێرانەو، ئەم رەفتارانە كاردانەوەی خراپی بە دوواوەیەو، ودیسانەوە بەبۆ پرسی گەڵی كوردستان بەرپرسان قەیرانێكی تر دروست ئەكەن.

رۆژگار شتی سەیرو سەمەرەی تیایە نەیاری دوێنی ئەبێتە خۆشەویستی ئەمرۆ، مێژوو هەموو شتێك دەرئەخات، مەلا بەختیار بەرپرسی مەڵبەندی یەكی یەكێتی بوو، بەنیازی شەر راگرتن لە نێوانی یەكێتی و پارتی و حزبی سۆشیالیستی كوردستان بە هاوكاری هاورێیانی حزبمان – حزبی شیوعی لە دژی قولەگیسكانی شارباژێر كۆبوونەوەیەكی هاوبەشكراو، بریاردرا شەر بوەستێت و، چیتر پێشمەرگە بە دەستی پێشمەرگە نەكوژرێت و، دوای چوار رۆژ یەكێتی گەمارۆیی بارەگاكانی هەردوو حزبیدا لە چاڵەخەزێنە و، مەلا بەختیار بە دەنگی بەرز لە رێی بێسیمەوە (لاسلكی) لە دژی حاجی مامەند هاواری ئەكردو هانی پێشمەرگەكانی ئەداو ئەیوت هێچیان نەماوە ، ئەم خائینانە دەرپەرێنن و سنور بەدەریان بكەن.
دیكتاتۆرسەدام حوسەێن و حزبی بەعسی عەرەبی و رژێمە خوێنرێژەكەیان قاڵبوون لە برینی زمان و گوێ ولووتی سەربازی هەڵاتوو لە بەرەكانی جەنگدا بەرامبەر بە ئێران و، ئەو سەربازانەی رایانكردبوو، خۆیان شاردبووە (فیرارەكان) و، بەرامبەر بەو كردەوە نامرۆڤانە وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامی و تەنانەت وڵاتانی رۆژئاواو دیموكراسی نە هاتنە دەنگ و، ئەو كارە ریسوا بكەن.

بازاری هەڵبژاردن زۆر گەرمەوەو، لێرە ژنێك (كاندیدی) پارتی لە سەر ریبازی دیكتاتۆری رووڕەش سەدام حوسەێن باسی زمان برین و، لەوێ دوو سەرۆك ئێسلامی صلاح الدین بەهاء الدین و، یەكێك بەناو عێلمانی (عومەری سەید عەلێ) باسی تۆڵە سەندندنەوە ئەكەن.
كاندیدەكەی پارتی لەگەڵ سەرۆكی لیستی پارتی (هێمن هەورامی) وەستا بوو كاتێ دڵگەرمانە باسی زمان برینی كردو، سەرۆكی لێست

نقەی لێوە نەهات و، دیارەبەوجۆرە رەفتارانە راهێنراون، لە سونگەی (هەڵپژاردن) کە لای ئەوان شەرە‌و، پێویستە لە داهاتوو کەرەستەی شەرکردن لە بوتڵی ئاو بگوێزرتەوە بۆ تێڵاو و شمشێرو پلایس و کەتەرو دەرنەفیس.

صلاح الدین بەهاء الدین وەك ئیخوانەکانی هاوشێوەی لە حەماسی فەلەستینی و تاقمەکەی محەمەد مورسی میسری و دواکەوتووەکانی تالێبان و پاکستان و عومەر ئەلبەشیری سودان بیر ئەکاتەوەو، مەگەر خوێ نەبوو، لە نامەکەی بۆ خەلیفەی دۆراو نووسی (خوا بتانپارێزێت)، ئەو ئەردوکانە کە باکوری کوردستانی تەختکردو، خەڵکی سڤیلی بێتاوانی کوشت و هەزاران ئاوارە بوون و، لە ئێستادا خاکی باشوری کوردستانی داگیرکردووەو، روون ئاشکرا ئەڵێت هاتنمان بۆ ئەوەیە قەندیل بگرین (نەیخۆی تاڵە)، بەڵام عومەری سەید عەلی بە نیازەوەك سومبولەکەی رەفتار بکات کە لە شەری پشتاشان وتی شیوعییەکان کەمیان ماوە بیانگرن و پەروباڵیان بکەن و، مێژوو وەڵامی ئەو جورە بۆچوونە هەڵانە ئەداتەوە، شیوعییەکان ماون و قەت بنبر ناکرێن.

رۆژانی داهاتوو پرە لە رەفتاری نەشیاو پارتی و یەکێتی وەك خاوەنی کوردستان ئەیانەوێت هەرێم بکەنە دەسکەلاو، شەری ئەم و ئەوی پێ بکەن و، کێشەو ناکۆکی لە ناو هەردوو حزب هەیەو، درەنك یان زوو کودەتا بەرپا ئەبێت و، بارودۆخەکە ئەتەقێتەوە.

شیعرییـــەت، گـــەڕان بـــە دوای رێساکـــانی داه□نـــــدا ... عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

(1)

بە شێوەیەکی گشتی شیعرییەت لە سەر خوازەی زمانەوانی وەستاوە و کەشفی رێساکانی داهێنانی دەقە ئەدەبییەکان دەکات، بەڵام هیچ چارەسەرێکی بۆ رووەکانی دیکەی دەق پێنییە، یەکێك لە رووەکانی دەقیش ئاستی مەعریفە و بەشداریکردنی خوێنەرە جیاوازەکانە.

(2)
سەرچاوەکانی شیعرییەت گوتاری ئەدەبییە، بەڵام (میکائیل ریفاتێر) مەیلی بەرەو شێوازگەری دەچێ و شێوازگەری پێشدەخات و شیعرییەت رەتدەکاتەوە.

(3)
رۆلان بارت جیاوازی لە نێوان بەرهەمی ئەدەبی و دەقدا دەکات، پێیوایە بەرهەمی ئەدەبی دانەری حەقیقی بەرهەمی دەهێنێ، بەڵام دەق بەرهەمی ئەو خوێنەرەیە، کە لە رێگای خوێندنەوەوە رەهەندەکانی دەکاتەوە، لێرەوە ئەو قسەیەی بارت تێزی دەقی دانەر و دەقی خوێنەر دەخاتەوە… بەڵام تزیڤیتان تۆدۆرۆڤ بابەتی شیعری لە بەرهەمی ئەدەبیدا نابینێتەوە، چونکە پێیوایە بەرهەمی ئەدەبی کارێکی ئامادەیە، بەڵام بابەتی شیعرییەت کارێکی شیمانەییە، بەو مانایەش کار کۆمەڵێ دەقی بۆ کۆتایی بەرهەم دەهێنێ! خاڵی جیاوازی نێوان ژیرار ژینێت و بارت و تۆدۆرۆڤ ئەوەیە ژینێت بڕوای بەوە نییە دەقئاوێزانی بابەتی شیعرییەت بێت، واتە بابەتی جێبەجێکردن بێت، وەك بارت و تۆدۆرۆڤ دەیبینن… کەواتە شیعرییەت زانستێ نییە، تاکو پشت بە بابەت ببەستێ، بەڵکو پێوانە و پێناسەیەکی نەگونجاو و هەندێجار نایەقینییە.

(4)
شیعرییەت و بەخششەکانی شیعرییەت هەر تەنها لە نێو خۆیدا نەماوەتەوە و بەشێوەیەکی بەرفرەوان بە نێو ژانرەکاندا بڵاو بۆتەوە… شیعرییەت سنوورەکانی خۆی تێپەڕاندووە و هەنگاوی بەرەو وێناکردنە دەروونی و کۆمەڵایەتی و فۆڕمەکانی دیکەی ژیان هاوێشتووە؟! بەڵام ئامانجی شیعرییەت هیچ لەوانە نییە، بەڵکو دروستکردن و رێکخستنی پەیوەندی نێوان بوارەکانە، واتە شیعرییەت گەیشتنە بە پەیوەندییە جیاوازەکانی شیعری.
جیاوازی نێوان شیعرییەت و ئەدەبییەت ئەوەیە: ئەدەبییەت هاوتای شیعرییەتە و زۆر لێیەوە نزیکە، ئەدەبییەت لە دنیای تیۆری رەخنەی نوێدا لە شیعرییەت لە پێشترە… ئەدەبییەت واتە پەتیبوونی ئەدەب یان ئەوەی پێی دەڵێن شاعیری بوون.
لای (رۆمان یاکۆبسن) بابەتی زانستی ئەدەب قسەی زۆر لێکراوە، بەڵام ئەدەب نییە، بەڵکو بابەتی زانستی ئەدەب، ئەدەبییەتە… زاراوەی ئەدەبییەت پێوانەیەکی سیمیایی هەیە و تایبەتە بە دەقی ئەدەبییەوە… پێناسەی ئەدەبییەت لە تیۆری سیمیایی ئەدەبیدا بە تایبەتی لە لێکۆڵینەوەکانی فۆرمالیستەکانی رووسدا جیاکردنەوەی

دەقی ئەدەبییە لە نا ئەدەبی!
زانستی ئەدەب لەگەڵ شیعرییەت هاووتا دێتەوە، بە مانایەکی دیکە زانستی ئەدەب دیاریکردنی پێوانەیەکی رووتە بۆ جیاکردنەوەی ئەدەب لە نائەدەب… بەڵام ژان کۆهین زاراوەی شیعرییەت لە نێوان دەلالەت و تەعبیرکردندا هەڵدەگرێتەوە، کۆهین شیعرییەت بە زانستی شیعر ناو دەبات، نەك زانستی ئەدەب! بە گشتی رۆژەی ئەدەبی بۆ ئەدەب، وەك رۆژەی زمانە بۆ گوتن وەك چۆن فردینارد دی سوسێر قسەی لێدەکات، دواجار هەموو ئەوانە پێمان دەڵێن ئەدەبییەت و شیعرییەت پێکەوە هاوبەشن و یەك ئامانجیان هەیە.

(5)

ژان کۆهین دەڵێ شیعرییەت زانستە، ئەوەش پەیوەندی بە هەمان ئەو پرنسیپەوە هەیە، کە زمان بە زانست دادەنێت، واتە پرنسیپی تەفسیرکردنی زمانە لە رێگای زمانەوە! بەو مانایەش جیاوازی نێوان شیعرییەت و زمانەوانی ئەوەیە کە شیعرییەت شێوەیەك لە شێوەکانی چارەسەرکردنی زمان و زمانەوانی کۆی مەسەلە زمانییەکان دەگرێتەوە.
ژان کۆهین دەیەوێ شیعرییەت وەك زانست تەماشا بکەین، بۆ ئەوەش هەر دەبێ بڕوامان بەوە هەبێ زمانەوانی زانستە، واتە ئەوەی بۆچوونە بنەڕەتییەکانی شیعرییەت دەگۆڕێ، پشت بە پرنسیپەکانی زمانەوانی دەبەستێت و بەردەوام بە پێی ئەو گۆڕانکارییانەش چەمکی شیعرییەت بونیاد دەنرێتەوە… بەڵام پرسیار ئەوەیە ئایا زانست و ئەدەب چۆن بە نێو یەکدادەچن؟ چونکە زانست لە هەر بابەتێکدا بوونی هەبێت، سروشتی ئەو بابەتە لە خۆرسکییەوە بۆ هۆکارخوازی، لە هەڵەمەکی و پێشبینیکردنەوە بۆ رێکوپێکی دەگۆڕێت، جگە لەوەش زانست هەمیشە بابەت لە دەستێوردانی دەرەکی دەپارێزێ.
ژان کۆهین پێیوایە تەماشاکردنی ئەمڕۆ بۆ هونەرە جوانەکان هەر تەنها لە سەر جوانی نەوەستاوە، تەماشاکردنی نوێخوازانەی ئەمڕۆ بۆ جوانی خۆی لە کەشفکردنی حەقیقەتی زانستیدا دەبینێتەوە… شیعرییەت سیمایەکی زانستی لەخۆ دەگرێت، بەڵام ئایا دەبێتە زانستی ئەدەب؟ هەر کاتێ لە ئەدەب دوور کەوتینەوە بەو وەسفەی واقیعێکە بۆ لەیەکنزیکبوونەوە، دەبێ ئەوەشمان لە بیر بێ، ئەدەب بەردەوام لە سەر نزیکبوونەوە و تازەکردنەوەی کۆمەڵێك یاسا و رێساش کار دەکات، لە نێوان واقیعی ئەدەبی و یاسای زانستی زمانەوانیدا ئامانجی شیعرییەت یان ئەوەی یاکۆبسن بە زانستی ئەدەب ناو دەبرێت، دەلالەت لە کەشفکردنی لێکنزیکبوونەوەی تێڕوانینەکان و یاسا و رێسا تازەکان دەکات، نەك کۆتاییهێنان بە تێڕوانین و یاساکان! یاسا و رێساکانی زمان بەردەوام لە نوێبوونەوەدان و شیعرییەت بەردەوام لە

تێپەڕاندنی ئەو یاسا و رێسایانە خۆی نوێ دەکاتەوە، کەواتە ئامانجی شیعرییەت کەشفکردنی ئەو یاسا و رێسایانە نییە، بەڵکو کەشفکردن و وەبەرهێنانی بەردەوامە.

(6)

لە نێوان زانستی شیعریی و زانستی ئەدەبی، لە نێوان ژان کۆهین و یاکۆبسن، لە نێوان شیعر و پەخشان… پرسیار ئەوەیە ئایا شیعرییەت زانستی شیعرە، یان زانستی ئەدەب؟ رەنگە چارەسەر ئەوە بێت، کە شیعرییەت بە زانستی ئەدەب دابنێین، چونکە شیعرییەت لە شیعر و پەخشاندا بە دوای رێساکانی گوتاری ئەدەبیدا دەگەڕێت، لەبەر ئەوەی شیعر و پەخشان لە خەسڵەتی ئەدەبیدا هاوبەشن… بەڵام ئەو چارەسەرە حەتمی نییە، بەڵکو زەروورەت دەیسەپێنێ، چونکە شیعر و پەخشان کۆمەڵێك جیاوازییان لە نێوان هەیە، ئەوەش دەمانخاتە سەر ئەو بیروڕایەی کە شیعرییەت زانستی ئەدەب نییە! بەڵکو چارەسەری گوتاری شیعری دەکات، بۆ ئەوەی چارەسەری گوتاری پەخشان بکات؟! جیاوازی نێوان زانستی شیعریی و زانستی ئەدەبی ئەوەمان پێدەڵێت.

فۆرمالیستەکانی رووس لە نێوان شیعر و پەخشان جیاوازی دەکەن، بەوەی پەخشان لە گەیاندن و فیکر و ئامانج دا دەبینن و شیعر هیچ لەوانە بە هەند هەڵناگرێ، شیعر لە گەیاندندا سەربەخۆیە، بەڵام ئامانجی یەکەمی پەخشان گەیاندنە… دەبێ لە پەخشاندا شتێ بگوترێ و وشەکان گوزارشت لە دەلالەتە فیکرییەکان بکەن، بە پێچەوانەوە دەشێ فیکر و دەلالەت لە شیعردا لە حاڵەتی سڕبووندا بێ و ناوکۆیی شیعری لە رێگای دەلالەتی وێنەی جیاواز بتەقێتەوە، بە دیوەکەی دیکە دەشێ شیعر لە دەرەوەی سڕبوونی دەلالەت، دەلالەت تێیدا گاڵتەجارانە و درۆزنانە بکەوێتەوە! لە شیعردا وشە ئەلتەرناتیفی هیچ شتێ نییە، بەهای سەربەخۆی هەیە و لە شتگەرایی دوورە. پەخشان لە جەماوەرەوە نزیك دەبێتەوە، بەڵام شیعر چڕبوونەوەیە و جێکەوتەی ئیستاتیکی هەیە، کەواتە جیاوازی نێوان شیعر و پەخشان، ئەدەب و نائەدەب، جیاوازییەکی هونەرییە و دەکەوێتە بازنەی سیمیاییەوە (semiotics) لە دیدی (ژان مۆکارۆڤسکی Mukarovsky) هونەر ئاماژە بە هیچ شتێکی دیاریکراو ناکات، ئەوەش هونەر لە ناهونەر جیا دەکاتەوە.

(7)

سەرەرای چەمکی سەربەخۆیی، چەمکی گەیاندن وەزیفەیەکە لە وەزیفەکانی کاری هونەری، بەمجۆرە لەلایەك هونەرە و لە هەمان کاتدا گوتنە و گوزارشت لە هەڵوێستێکی عەقڵی، یان فیکرەیەك، یان هەستێك دەکات. لە راستیدا هەتا کارە فۆرمئاساکانیش خاوەنی بەهای گەیاندنی تایبەتن، بەڵام لە بابەتدا سەربەخۆن، بۆ نموونە هێلکاری

و رەنگ لە شێوەکاریدا دەشێ مانای شتێ بدات، بۆ ئەوەی بابەتەکەی دیار بێ.
لەبەر ئەوەی لە کاری هونەرییدا خەیاڵ رۆڵی خۆی هەیە، بۆیە نابێ کاری ئەدەبی بەهای وجودی هەبێ، بەو مانایەش کاری هونەری وەك وجودێکی واقیعی سەیری هیچ شتێ ناکات ، بەڵکو لە کاری هونەرییدا ئاماژە پێدراو هەر وەك خەیاڵ دەمێنێتەوە.

(8)

شیعرییەت هێزی شیعریی و درەوشانەوە لە دەقدا دەخاتە روو، بەڵام شێوازگەری هێزی گوتن لە نوسیندا دەخاتە روو، یان شێوازگەری خەسڵەتەکانی گوتن لە دەقدا دەنوێنێ، پەیوەندی نێوان خەسڵەتەکانی گوتن و هیزی شیعریی و درەوشانەوە بۆ نموونە لای یاکۆبسن دەکەوێتە نێوان شێوازگەرییەکی رێگاپێدراوی دیاریکراو و شیعرییەتێکی رێگا پێدراو و دیاریکراوەوە… ئەگەر بەهای شێواز لەشێوازگەرییەکی رێگاپێدراوی دیاریکراوادا پەیوەندی بە چنینی گوزارشتکردنی گوتار لەلایەك و هێزی هەواڵ و هێزی ناوەڕۆك لەلایەکی دیکەوە هەبێت! ئەوە شیعرییەتی رێگا پێدراو و دیاریکراو پەیوەندی بە چنینی شیعرییەت لەلایەك و هێزی درەوشانەوە لەلایەکی دیکەوە هەیە، دواجار دەتوانین بڵێین نزیکردنەوەی شیعرییەت و شێوازگەری لای یاکۆبسن لە پێکچوواندنی وشەی شێوازگەری و وشەی کارفرمای شیعریدایە، بەو مانایەش وەك چۆن شیعر وەزیفەیەکی دیاریکراوی نییە، بەدواداچوونی شێوازیش بەرەو دەرئەنجامێکی بنبەستمان دەبات، بە مانایەکی دیکە هەر دەقێك لە پێکهاتەی تایبەت و دەگمەنی خۆی هەناسە دەدات، کاریگەرییەکانی خۆی لە رێگای ئەو پێکهاتە تایبەتەوە بە دەست دەهێنێ، هەر ئەو خاڵەیە شێوازگەری بەرەو چەندان جۆری جیاواز دەکاتەوە.

(9)

بە شێوەیەکی گشتی چەمکی شیعرییەت واتە گەڕان بە دوای رێساکانی داهێناندا، هەڵبەتە رێساکانی داهێنانیش بێوای بە یەك شێوە لە شیعرییەت نییە، بەڵکو خۆی لە شیعرییەتی جیاواز و بەشداریکردنی خوێنەری جیاوازدا دەبینێتەوە.
دنیای شیعرییەت لای تزفیتان تۆدۆرۆق دنیایەکی شەپۆلاوییە و ناشێ بیخەینە دووتوێی یاسا و رێسایەکی دیاریکراو و ئامادەوە! وەك چۆن تۆدۆرۆق قسە لە شیعرییەتی خوێندنەوە یان وەرگر دەکات، بەو مانایەش خودی شیعرییەت واتە جیاوازی لە وێناکردنی نهێنیئامێزی داهێنان و رێساکانی داهێنان، وەك لای رۆمان یاکۆبسن لە تیۆری

نوێنەراتیکردن و لای ژان کۆهین لە تیۆری لادان و لای کەمال ئەبودیب لە تیۆری بۆشایی: مەسافەی گرژبوونەوەدا دەیبینین.

(10)

سەرەرای بەرفرەوانبوونی بازنەی زمانەوانی، بەڵام توێژینەوە لە بارەی شیعرییەتەوە سنورەکانی زمانەوانی و گیروگرفتەکانی دەستەواژە و چنینی رستە تێدەپەڕێنێ و بەرەو توێژینەوەی گوتە و رستەی فرە رەهەند و راڤەکردنی گوتار دەبێتەوە، بەمجۆرەش دەچێتە بازنەی تایبەتی سیمیۆتیکاوە، کە لقێکە لە لقە بنەڕەتییەکانی زمان.
لێرەدا پرسیار ئەوەیە، ئایا پەیوەندی نێوان شیعرییەت و زمانەوانی، ملکەچکردنی شیعرییەتە بۆ زمانەوانی، ئایا شیعرییەت لە سەر زمانەوانی دەژی؟
رۆلان بارت کەشفی توانا بەرفرەوانەکانی زمانەوانی دەکات و دابڕانێ دەخاتە نێوان زمانەوانی و سیمیۆتیکاوە، چونکە سیمیۆتیکا وشە و دەستەواژە و رستە بۆ ئاستی گوتار دەگوازێتەوە، خودی ئەو مەسەلەیەش گواستنەوەیە لە توێژینەوەی زمانەوانییەوە بۆ توێژینەوەی سیمیۆتیکای گوتار. رۆمان یاکۆبسن لە سەر ئەو بنەمایە جەخت لەو تێپەڕاندنە دەکاتەوە و دەڵێ ئەو ئامرازانەی کە توێژینەوە لە بارەی شیعرییەتەوە دەکەن، هەر تەنها لە سەر هونەری زمان ناژمێردرێن، چونکە تیۆری دەلالەتخوازی لە شیعرییەتدا لە سەر بەرهەمهێنانەوەی بەردەوامی دال دەژی، بۆ ئەوەش ناشێ تەنها پشت بە زمان ببەستێت.

(11)

بێگومان زمانەوانی لە دوالیزمی سوسێرییەوە سەرچاوە دەگرێ، بۆ نموونە: دوالیزمی گوتن و زمان. وەك دەزانین بوونی زمان لە نێو عەقڵی کۆدا ئامادەیی هەیە، بەڵام گوتن کەسیی و هەستی دەکەوێتەوە.
هەر ئەوەش دەبێتە بنەمای دوالیزمی شیعریی، کە ئەدەب و گوتنی ئەدەبییە… ئەدەب، لە دوالیزمی شیعرییدا جێگای زمان دەگرێتەوە لە دوالیزمی زمانەوانیدا، بەڵام گوتنی ئەدەبی جێگای گوتن دەگرێتەوە لە دوالیزمی زمانەوانیدا.
لە توێژینەوەی زمانەوانیدا دوالیزمی زمان و گوتن وەك پێویستی و قەڵەمبازێك تەماشا دەکرێت، بەڵام جێبەجێکردنی ئەو دوالیزمە وەك رۆمان یاکۆبسن و یۆری تینیانۆف بۆی دەچن، مەسەلەیەکی ئاڵۆزە!
لێرەدا بە هیچ جۆرێك دابڕینی رستەی ئەدەبی بەرەو چارەسەرێکی دروستمان ناکاتەوە، وەك دابڕینی زمان لە زمانەوانیدا! چونکە رستەی ئەدەبی لە رووی هونەرییەوە پەیوەندی بە رستەی ئەدەبی

دیکەوە هەیە، بۆیە هەموو دابڕانێ سیستمی بەهای هونەری دەشێوێنێ و جگە لەوەش توانای بوونی یاسا و رێسا پێویستەکان دەسڕێتەوە.
ئەگەرچی تۆدۆرۆف پێیوایە بابەتی زمانەوانی خودی زمانە و بابەتی شیعرییەت گوتارە، بەڵام زمانەوانی رێگا بۆ شیعرییەت خۆش دەکات، بابەتی خۆی دیاری بکات… چونکە هەردووکیان پشت بە یەك تێگەیشتن دەبەستن، هەردووکیان دەکەونە نێو چوارچێوەی سیمۆتیکا و سیستمی دالەوە! بە بۆچوونی تۆدۆرۆف زمانەوانی هەر تەنها زانستی زمان نییە، بەڵکو شێوازێك لە بونیادی زمانەوانی بۆ نموونە: دەنگ و رێزمان و دەلالەت… بابەتی ئەون، جگە لەوەش ئەنترۆپۆلۆجیا و شیکردنەوەی دەروونی و فەلسەفەی زمانی لە سەر بابەتی ئەو بونیاد نراون، هەموو ئەوانەش لەگەڵ بوارە مەعریفییەکانی دیکە هاوسەنگە، کە ئەدەب وەك بابەتی خۆیان دەبینن، لە سەر ئەو بنەمایە شیعرییەت بە تەنها ئەدەب وەك بابەتی خۆی تەماشا ناکات، شیعرییەت هەر تەنها بە زمانەوانییەوە پەیوەست نییە، شیعرییەت هەمان رۆڵی زمانەوانی دەگێڕێ و بە هەموو زانستەکانەوە پەیوەستە، تا دەگاتە زانستی رەوانبێژی و زانستی گوتار بە شێوەیەکی گشتی، هەموو ئەوانەش لە هەوڵی تۆدۆرۆفەوە هاتۆتە بەرهەم.

(12)

کاتێك شیعرییەت بە زانست دادەنێین، بە هەمان پرنسیبی زانستی زمان قسان دەکەین، ئەوەش پرنسیبی راڤەکردنی زمانە بە زمان، بەو مانایەش شیعرییەت بە فۆڕمی شیعرییەوە پەیوەست دەبێت، بەڵام زمانەوانی یەك فۆڕم لە زمان ناگرێتەوە، بەڵکو هەموو فۆڕمەکانی زمان دەگرێتەوە! پرنسیبی راڤەکردنی زمان بە زمان، شیعر بە شیعر، شوێنی زانستگەرایی و وەسفگەرایی دەگرێتەوە، ئەو پرنسیبە زمانی شیعر بە میتا زمان (metalinguistic) دەچوێنێ… دەشێ شیعر لە میتا زمان لە دایك ببێ، بەڵام میتا زمان بەهای جوانی پشتگوێ دەخات، ئەو شیعرییەتەی بەهای جوانی پشتگوێ بخات، وك تۆدۆرۆڤ دەڵێ دەکەوێتە بێهودەییەوە.
کۆهین جیاکاری لە نێوان بەکاربردنی شیعر و کردەی لێخوردبوونەوە دەکات، ئەو دوو لایە بە دوو لای دیکە دەبەستێتەوە، ئەویش جوانی و زانستە! بەکاربردن چیژە و لێخوردبوونەوە مەعریفەیە، ئەو دوو پرۆسەیەش پێویستە بە سەربەخۆییەکی رەها پرۆسیسە بکرێن.
کۆهین بەکاربردن بە جوانی و چێژی جوانی دەبەستێتەوە و لێخوردبوونەوە بە زانست بۆ ئەوەی مەعریفەی زانستی بە دەست بهێنێ، بەڵام ئەو بەیەکەوە بەستنەوەیە گرنگ نییە، گرنگ بەنێویەکداچوونی بەکاربردن و لێخوردبوونەوەیە، بەیەکداچوونی بەکاربردنی جوانی و

لێخوردبوونەوەی زانستی ئەوە دەسەلمێنێ کە یەکەمیان لە دووەمیان هەڵێنجراوە! ئەوەش پێچەوانەی ئەو دیدە کۆنە دەوەستێ، کە تەنها بەهای جوانی بە پێوانەی بنەڕەتی کردەی راستییەکان و یاساکان دادەنێ.

(13)

فۆرمالیستەکان شیعر وەك بونیادنانێکی تایبەت دیاری دەکەن، کە شێوەی ناوەکی لە تۆڕێك پەیوەندی چڕ و پڕ هەڵچنراوە، ئەوان لە سەرەتادا جەختیان لە کێشی شیعری دەکردەوە و دواتر رۆلی سەرەکی بونیادی تیۆری شیعرییەت لە رێگای ریتمەوە دەستنیشان کرا… جگە لەوە بۆ قسەکردن لە سەر زمانی رۆژانە و زمانی شیعری شکلۆفسکی زمانی شیعری بە زمانێکی ئامانجخواز دادەنێ و زمانی رۆژانە دەخاتە دەرەوەی ئامانجخوازییەوە، پێیوایە زمانی ئامانجخواز لە ئاستی زمانی شیعرییەوە بۆ ئاستی زمانی خوێندنەوە ئاسانتر دەگوازرێتەوە! بەڵام تۆدۆرۆف ئەو وەسفکردنەی شکلۆفسکی بە ناڕەوا و نێودژ تەماشا دەکات، ئەو پێیوایە مامەڵەکردنی قوتابخانەی فۆرمالیستەکان لەگەڵ دەقە، نەك ئەوەی دەقەکان چ لە خوێنەردا بەرهەم دەهێنن.

یاکۆبسن ئاماژە بە جیاوازی زمانی شیعری و زمانی هەڵچوونئامێز دەکات و دەڵێ شیعر دەشێ زمانی هەڵچوونئامێز بە کار بهێنێ، بەڵام بۆ کاری پێویست! بەو مانایەش وەك یەك تەماشاکردنی زمانی هەڵچوونئامێز و زمانی شیعریی هەڵەیە، چونکە زمانی هەڵچوونئامێز ئەرکی تایبەت بە خۆی هەیە، بەڵام زمانی شیعری ئەرك بە هەند هەڵناگرێ.

عەبدولموتەڵیب عەبدوڵڵا

ریچارد گاری براتیگان نووسەرێکی تەنزئامێزی ناشاد …

سەران محەمەد

ڕیچارد گاری بڕاتیگان (٣٠/١/١٩٣٥ – ١٤ /٩/ ١٩٨٤) نووسەری ئەمریکی، خاوەنی ١٠ پەڕتووکی هۆنراوەو ١١ ڕۆمان و ١ پەڕتووکی کورتە چیرۆکە، هەروەها پەخشانیشی نووسیوە. لە تاکۆمای واشینگتۆن لەدایك بووە، لەساڵی ١٩٥٦ چووتە سانفراسیسکۆ، هەر لەو ساڵانەشدا خۆی لە دنیـای نووسـین و داهێنانـدا بینیەوە و بەرەو جیهـانیبوون هەنگاوی نا، مەخابن وەك هەندێك نووسیارو بیرمەندی دی لە ١٤ی سیبتەمبەری ١٩٨٤ بە ڕووداوی خۆکوژی کۆتایی بە ژیانی خۆی هێنا. وێڕای ئەوەی سەر بە ڕێبازی پۆستمۆدێرنیزم ناوزەد دەکرێت؛ ئەمڕۆ نووسـەران، خـوێنەران، هونەرمەنـدان، میوسـیکژەنان …. ئیلهـام لە کارەکانی ڕیچارد بڕاتیگان وەردەگرن و کارەکانی پەرچقەی سەر زیاد لە بیست زمان کراون. دوا ڕۆمانی (ژنێکی بە بەخت) لەساڵی ٢٠٠٠دا لە چاپدرا. لە ٦/٨/ ١٩٥٧ و لەتەمەنی ٢٢ ساڵیدا هاوسەرگیریی کرد لەگەڵ ڤێرجینیا دیۆن ئاڵدەر کردو لە ٣/٢٥/ ١٩٦٠ تەنیا منداڵەکیان بـوو بە نـاوی ئیـانت ئیلیزابێـت براتیگـان و لە ٢٧/٧/١٩٧٠ دەستبەرداری یەك بوون لەگەڵ هاوسەرەکەی. دووەم هاوسەرگیری لەگەڵ ئەکیکۆ نیشیزاوا یەشیمورای ڕەچەڵەك یابانی لە ١٢/١/ ١٩٧٧ کردو لە پاش چەند ساڵێك و لە ١٢/١١/١٩٨٠ دەسبەرداری یەك بوون.

برسێتی حزورێکی بەردەوامی هەبوو لای بڕاتیگان لەسەرەتای لاوی و گۆشەکردنیەوە، بۆ نموونە لە تەمەنی بیست ساڵیدا ئەو دەسگیرکرا چونکە بەردێکی گرتبووە پەنجەرەی پۆلیسخانەیەك. ئەوڕاقەی ئەوەی کردبوو کە بۆیە وای کردووە تا بچێتە زیندان و لەوێ بواری دەبێت و دەتوانێت بخوات، بەڵام لەبری زیندانڕەوانەی نەخۆشخانەی ئەریگۆن کرا. لەوێ چارەسەری لەدانی کارەبایی بۆ کرا به بیانوی توشبوونی حاڵەتی شیزۆفرینیای بەدگومانیی.

دیکنسن و ولیەم کارڵس ویلیەمس کاریگەریان لەسەر بەرهەمەکانی بڕاتیگان بووە، پەخشانەکانی زۆر جار بەلای شێتەکەیی و سەمەرەدا دەچن، بەسەرهاتە سوریالیەکان، یان ئەو تێبینی و وەکچواندنانەی لەگەڵیەکـدا بەرەنگـاردەبنەوەو نەگونجـان و دوورکەوتنەوەیەکـی گەورەیان لەخۆ دەگرت. بەڵام جارانێکی تریش سادەوئاسان بوون. ئەو حەزی دەکـرد ڕۆمانەکـان لەگەڵیەکـدا بـدورێت، درێـژیـی پەرەگرافـی بەشەکان بەجۆرێك درێژدەبوونەوە لە نێوان هاتن و چووندا لە نێوان داڕشتنە لەناکاوەکـان و ئاڵۆسـکاوی سـەزدارو وێنـاکردنی سـادەی تێبینیکراوی ژیانی ڕۆژانە.

چەندەگۆزەکی دیاری کراو لە بوونەوەران و شتێك لە نووسینەكانیدا دووبارە دەبوونەوە، وەك تەختەدارەکان، ماسیە خاتوونەكان، ڕووبارەكان .. چیرۆکەکانیشی پڕ بوون لە گێڕانکاریە سەیرەکان: ناوەکان دەبوون بە کردار، مرۆڤەکان دەبوونە بیرۆکەکان، ناونیشانی پەڕتووکەکان دەبوونە پیت.
دەڵێن وەك پێویست نەوانی لەگەڵ ڕەخنەگراندا باش نەبووە، تەنانەت پاش مردنیشی وەك پێویست تیشکی نەخراوەتە سەر لە لایەن ڕەخنەگرانەوە.

(ئەبەت کیت)ی ڕەخنەنووس دەڵێت: شیکاری ڕەخنەیی بۆ شێوازی بڕاتیگان وای ڕاڤەدەکەن کە برەوی بڕاتیگان وەك نووسەر لە شێوازی کاریگەری بەکارهێنانی زۆرانبازی و گرژی نێوان واقیع و خەیاڵدایە.
باشترین ڕۆمانی لە ساڵی ١٩٦٧دا چاپکرد بە ناوی (ڕاوکردنی ماسیەخاتوونە لە ئەمریکا) ، شایەنی باسە لە سەرەتای ساڵی 2017 دا وەرگێڕانی ئەم ڕۆمانە لە لایەن بەڕێز (محەمەد مرادی) بۆ یەکەمجار لە ڕێی خانەی پەخشی ڕێنما بە کوردی بڵاوکرایەوە.
ڕۆژێك برادەرێك باسی گرنگی دەقەکانی ئەم شاعیرەی کردو چۆن کاریگەرییەکانی لەسەر هەندێك نووسەرو شاعیر جیهێشتووە، ئەو وەك شاعیرو خوێنەرێکی جیدی لە گرنگی ئەم دەقانەی ریچارد تێگەشتبوو، هەرچەندە لای وا بوو وەك پێویست بەرهەمەکانی ئەم کەڵە نووسەرە بە کوردی نەکراون ، بۆیە پێم باش بوو لێرەدا چەند دەقێکی براتیگان بە کوردی بکەم.

گەر سەرنجێکی وردی دەقەکان بدەین دەبینین ریچارد کارێکی ناوازەی کردووەو پێش ئەو کەسانێکم نەدیوەتەوە ئەم شێوازەیان پەیرەو کردبێت و جورئەتی ئەو کارەیان کردبێت، رەنگە لەبەر ئەمەش بێت لەمڕۆماندا زۆرترین هەواداریی هەیە لەسەرانسەری جیهاندا.
جێگۆڕکێیەکی سەیر لە زاراوەو وشەکاندا هەیە لە سەرەتاو ناوەندو کۆتایی دەقەکاندا، جارانێك گوێ بە هیچ یاسایەك نەدراوە لە ناویاندا، جارانێکیش گاڵتەکردنە بە عەقڵی مرۆڤگەلێك، جارانێك سیفەتە دژەکان پێکەوە دەگونجێنێت، هەرچەندە شێوازی ئایرۆنیکی لەناو ئەم شیعرانەدا بزر نابن، بەڵام گاڵتەجاڕییەکی جوان و بێ ئازار دەبینرێتەوە.. هەڵقوڵاو لە نامەعقولی ژینی کەڵە نووسەرێکی بەدبەخت و ناکام.. نامەوێت چیدی لەسەر شیعرەکان بدوێم ئەو سپەیسە بۆ خوێنەرانی هۆشمەند جێدەهێڵم:
بفەرمون لەگەڵ 7 دەقی ئەم شاعیرو نووسەرەدا:

(1)

- گەڕانەوەی ڕووبارەکان-

هەموو ڕووبارەکان دەچنە ناو دەریاکەوە
هێشتا دەریاکە پڕ نەبووە؛
بۆ شوێنەکە .. لە کوێوە ڕووبارەکان دێن،
بۆ ئەوێ جارێکی تر دەگەڕێنەوە.

ئەمڕۆ باران دەبارێ
لە چیاکان.

بارانێکی گەرمی سەوزە
لەگەڵ خۆشەویستی
لە گیرفانەکانیا
بۆ بەهار لێرەیە،
و خەون نابینێت
بە مردنەوە.
‌
باڵندەکان مۆسیقا دەرئەکەن
وەك د□مزم□رەکان چرکە دەکەن بە ئاستەم
لە سەر زەمین
لەوجێیەی مناڵەکان جاڵجا□ک□یان خۆشدەوێ،
لێیانگەڕێ با بنوون
لە قژیاندا.

بارانێکی هێواش خرمەی دێت
لەسەر ڕووبارەکە

وەك تاوەیەك
پڕ بێت لە گوڵی سوورکراوە،
و لەگەڵ هەر دڵۆپێکی
باراندا
ئۆقیانووسەکە
جارێکی تر دەستپێدەکاتەوە

(2)

– تەنیا چونکە-

تەنیا ل□ بەر ئەوەی

خەڵک بیرتی خۆش دەوێت
مانای ئەوە ناگەیەنێ
دەبێ هەرواش
لاش□ تیان لا بێت

(3)
– بەلەمێك-

ئۆو جوانە
بەگورگبووەكە بوو
لە جەنگەڵە شەڕەنگێزەكەی.
ئێمە بردمان
بۆ كەرنەڤاڵەكە
ئەو دەستی كرد
بە گریان
كا تێك چەرخو فەلەكەكەی بینی.
كارەبایی
ئەسرینی سەوزو سوور
هەڵوەرین بەسەر
ڕومەتە فەرووەدارەكانی.
ئەو بە
بەلەمێك دەچوو
لە دەرەوەی
ئاوی تاریك

(4)
– پیاو –

بە شەپقەكەوە
نزیكەی پێنج ئینج بەرزترە
لە ماشێنی تەكسی
(5)
– نۆ شت-

ئەمە شەوە
(6)
– سانفرانسیسكۆ –

ئەم هۆنراوەیە لەسەر زەرفی كاغەز دۆزرایەوە

لە لایەن ڕیچارد براتیگان
لە شوێنی غەساله لە سانفراسیسکۆ.
نووسەرێکی نەزانراوە
....

تێبینی: له وڵاته ڕۆژئاواییەکان دوکانی جل شۆرین هەیەو غەسالەی تیایه و خەڵکان پارەی تێدەکەن و جلەکانیان دەشوات، بۆ نزیکردنەوەی له تیگشتنی خوێنەر ئەم روونکردنەوەیەم نووسی، جونکه لای ئێمه جارێ ئەمه پەیدا نەبووه. (وەرگێڕ)

(7)

– بو، تا ئەبەد-

دەسوڕێمەوە وەك خەو
لە بنەوەی سەرەوە
من داگیرکراوم لەلایەن
هەموو ئەو بەشایانەی
تیایدا ئەژیم بۆ
تۆ

....

* (تێبینی –بو- ناوی توتکه سەگەکەی ریچارد بوو) وەرگێڕ

ئیکەمەنیستەکان نوێنەری زانستی بۆرژوازین... نوسینی: ن.ف.عەبدوڵا (نەجمەدین فارس)

بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ....

دوو شیعری شاعیری ئەرمەنی ئۆهانیس گریکۆریان و : نەژاد عزیز سورمێ

(1)

دیموکراسی

ورچ پایسکل لێ دەخوڕێ
تووتی شیعر دەخوێنێتەوە
مەیموون چاوی حەز
لە خاتوونی ڕاهێنەری دەتروکێنێ ..
پاڵەوان بە لەشسووکی
لە بەینی پەتاندا باز دەدا
پاشان
ناکاو
هەموو شتێك گۆڕا
ئێستا ،
ورچ شیعر دەخوێنێتەوە
تووتی پایسکل لێ دەخوڕێ
مەیموون
بەسەر پەتان
باز دەدەن ..
پاڵەوان
خوڵکی ڕاهێنەرەکەی دەکا
گاڵتەجار تێبینی کرد
شتێك لە شارەکەماندا گۆڕاوە
بە پێکەنینەوە
گەل بە پێکەنینەوە تێبنی کرد
شتێك گاڵتەجاڕی گۆڕیوە .

(2)

به چرپه بدوێ

ژنەکەم پێم دەڵێ
بە چرپە بدوێ

تا مناڵەکەمان لە خەو هەڵنەستێ
منیش
بەسەری پەنجەکانم دەڕۆم و
بە وریاییەوە
دەرگاکان دەکەمەوە و
پێوەی دەدەمەوە ..
کۆکەی خۆم ڕادەگرم
تا منداڵەکەمان لە خەو هەڵنەستێ
کە لە خەودا سەخافەتێك دەبینێ ..
خەندەیەك دایدەگرێ
یان لە ترسان
پەنجە بچکۆلەکانی دەبزوێنێ ..

ژنەکەم دەڵێ
تەلەفزیۆن بکوژێنەوە
تا منداڵەکەمان لە خەو هەڵنەستێ ..
منیش پێی دەڵێم
ئەو□ تا باسی شەڕ دەکەن
بە شێوەیەکی چەش□ بەخش دەدوێن
دەمەوێ گوێیان لێ بگرم
ژنەکەم دەڵێ باشە
گوێیان لێ بگرە
بەڵام پێیان بڵێ
بە هێمنی بدوێن و
بە ئاشتی قسە بکەن
تا منداڵەکەمان خەبەری نەبێتەوە .

شاعیری ئەرمەنی ئۆهانیس گریکۆریان

و : نەژاد عزیز سورمێ

ئاماژه

* ئۆهانیس گریکۆریان: (1945 – 2013) شاعیر و ڕەخنەگر و وەرگێڕو کەسایەتی کۆمەڵایەتی ئەرمینیا .کە زۆر لە شیعرەکانی بۆ زمانە جیاجیاکان وەرگێڕدراون .

بۆ شیعرەکان (دیموکراسی و به چرپه بدوێ) بڕوانه :

http://www.almothaqaf.com/b/c3/9227921
2-http://www.almothaqaf.com/b/c3/904389

پاشای مەغۆل ..شیعر : نزار قبانی ... وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

پاشای مەغۆل
میراتگری جزمە و قامچی
لە " ئەرتغۆل "ی باپیر ،
تۆ کە هەمووان بە ئەسپ
ئ□ بینی..
لە پەنجەرەکانی کۆشکەوە
جیاوازی نێوان خەڵک و ئەسپ
نابینی..
پاشای مەغۆل
ئەی تووڕە لە ئەسپەکان ،
ئەی ترسنۆک بەرامبەر
چەکەرەکردنی بێستانەکان
پێش ئەوەی دڵی خۆشبێ
یاساوڵەکەتان ،
و
بمکوژێ..
و
پێش ئەوەی شایەتە علوجەکان بێن ،
ئەمەوێ. ،
بە ژنە سک پڕەکەم
و
هەموو هاوڕێکانم
و
گەلە ژێر دەستەکەم ، دوو ووشە بڵێم

ئەمەوێ بڵێم :
من شاعیرێکم
لە قوڕگما ، چۆلەکەیکم هەڵگرتوە
......نا یفرۆشم
و
تۆش ئ□ تەوێ
چۆلەکە لە قوڕگما ، دوور خەیتەوە
پاشای مەغۆل. :
کەللە ڕەقی بەزێنەری لەشکرەکان
تێکدەری دەریاکان
دروستکەری هەویری ئاسن
تێک شکێنەری بەرد
مناڵ خۆر
ئەتککەری " کچێنی " یەکان
عەتر خۆر
چەن سەرنجی ڕاکێشام
تۆ
و
پۆلیس
و
سوپا
و......یەک چۆلەکە

شیعر : نزار قبانی
وەرگێڕانی : پشکۆ ناکام

زەنگیانەی ئاویی – ڕستی حەو تەم ... . فەتاح حەسەن

(تۆ و مانگ)
گەر دەپرسیت
ئەمن جوانم یا وەکو مانگ ؟

درۆ بە زارمدا نایەت
تۆ دەبینم، مانگم ل□ بیر دەچێتەوە
مانگ دەبینم
ئەتۆم ب□ بیردێنێتەوە.

(کێ دەڵێت .. کێ)

پێش ئەوەی مۆسیقایەك، تەواو بێ
پڕ بەدڵی خۆم سەما دەکەم،
دی خۆم ئاوێزانی، گۆرانییەك دەکەم
کە رۆحم ئاسودە دەکا..
کێ دەڵێ سبەی گوێبیستی
مۆسیقا و گۆرانی دەبم..کێ؟

(روبار)

ببمە دەریا
جۆگە
لە روبار یاخی دەبێ
روباریش لە من،
مەگەر ئەشکی خۆم
ببتە روبار و تێیبڕژێ..

(لەشکری خەم)

سەرلەشکری سوپایەك بم
لە دنیادا سوپا نەبێ
شان بدات لە شانی
لەشکری خەم
هێرشم بۆ بێنێ،
پێویستم بە هاوڕێیەك دەبێ
سەر بخەمە سەر شانی و
پڕ بەدڵی خۆمبۆ خۆم بگریم .
(پێکەنین)
نەفرەت لە من ..
چەند بەد فەڕم
پێکەنینی خۆم ب□ پولێك دەفرۆشم
تا ل□ تەك تۆدا بگرێم.
ئەتۆش .. ئا ، ئەتۆش
پێکەنینت بەئەقڵم دێ
هەقی خۆتە .. ئەمن گێلم

کە ئەو سەودایە دەکەم
نەفرەت لە من.

(کەنار دەریا)
ئێجگار ماندووم
پێویستم،
بە پشویەکی درێژە
لە کەنار دەریا نا
لەسەر سینەی تە.

فەتاح حەسەن
دانیمارك/ ڤالبی
2017

نامەیەکی کراوە بە مەسعود بارزانی سەرۆکی پارتی و نێچیرڤان بارزانی سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران

ئەم نامەیەیی فیدراسیۆنی پەنابەران ئاراستەی بەرپرسانی زۆنی زەردە کراوە بە هەکاری بەسەرو شوێنکردنی دوو منداڵ لە لایەن بەرپرسەکی پارتییەوە. بۆ خوێندنەوەی ئەم بابەتە کلیکی ئێرە بکەن ......

شیعر بۆمنداڵان … هاتینەوە …. ڕۆستەم خامۆش

هاتینەوە ، هاتینەوە
بۆ خوێندنگا هاتینەوە

پشووی هاوین تەواوکرا
چرای خوێندن واهەڵکرا

شادبووینەوە بۆ هاوڕێیان
بۆ هاوپۆل و مامۆستایان

بەڵێ بێشک قوتابخانە
بۆ ژیانمان چراخانە

ئیتر خوێندن پیشەمانە
زانست فێربوون هیوامانە

ڕۆستەم خامۆش

سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی بەڕێوەدەچێت … مەنسوور جیهانی

سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لە ڕۆژانی 10 تا 16ی ئۆکتۆبەری 2018 لە 5 هۆڵی سیتی سینەما لە شاری سلێمانی لە هەرێمی کوردستان بەڕێوەدەچێت.

ڕێوڕەسمی ڕاگەیاندنیی سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی و ڕێزلێنان و دەستخۆشی لە کۆمەڵێک کەسایەتی شاری سلێمانی کە یارمەتی دوو خولی پێشووی ئەم فێستیڤاڵەیانداوە بە بەشداریی

کەمێک لە هونەرمەندانی پێشەنگی هەرێمی کوردستان و هەروەها بەرپرسانی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی، لەوانە: "فوئاد جەلال" بەڕێوەبەری فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی، "دانەر عومەر" بەڕێوەبەری هونەریی و "لینا ڕەزا" بەرنامەداڕێژیی ئەم فێستیڤاڵە لە هوتێل "ڕامادا" لە شاری سلێمانی لە هەرێمی کوردستان بەڕێوەچوو و مەلا بەختیار سەرۆکی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لەم بەرنامەیەدا گوتی: میوانە ئازیزەکان، پێ بە دڵ بەخێرهاتنتان دەکەین، ئەمڕۆ لە شاری سلێمانی و بە ئامادەبوونی هەموو ئێوەی خۆشەویست و لە ڕێگای کەناڵەکانیشەوە بە گەلی کوردستان و ڕای گشتیی رایدەگەیەنین کە تەواوی ئامادەکارییەکانی سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی کراوە بە هەموو توانایەکەوە و بە ئەزموون وەرگرتن لە هەر دوو خولی پێشووی فێستیڤاڵ، کارەکانی خۆی دەستپێدەکات. ئومێدەوارین هەر وەکوو لە یەکەمین فێستیڤاَل بەڵێنماندا بەردەوام بین و ئێمە گەیانماندە سێیەمین فێستیڤاڵ وەکوو پەندی پێشینیانیش دەڵێت شەرتی پیاوەتی سێ جارە.

گوتیشی: بێگومان سێ فێستیڤاڵێکی دیکەش من لەگەڵیان دەبم و لە یەکەمین فێستیڤاڵیش ڕامگەیاند کە تا شەشەمین خولیش هەر لە خزمەتیاندا دەبم، دەستخۆشی لە هەموو ئەو هونەرمەندانە دەکەین کە ئامادەکارییەکی تەواویان بۆ سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی کردووە و هیوادارم پرۆگرامی ئەوەیان ئامادەکرد بێت و دەستەی هەڵبژاردنی فێستیڤاڵ فیلم گەلی ئەوەیان دەستەبژێر کرد بێت و لە رۆژانی فێستیڤاڵدا هونەردۆستان و سینمادۆستان رازی بن و لە سێیەمین خولدا فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لە خۆم بڕەخسێت، تا خولی سێیەم دەترساین بەڵام لە سێیەم بەدواوە نەترساوین.

ئەوەیشی خستەڕوو: جێی خۆیەتی بۆ سێیەمین خولی فێستیڤاڵ سوپاسی بێ پایانی شەخسی خۆم ئاراستەی برای بەڕێز کاک نێچیرڤان بارزانی بکەم کە خۆم تەکلیفم لێکرد پێویستییەکانی سێیەمین فێیستیڤاڵ دابین بکات، هیمەتی کرد و لە ڕووی مادییەوە تەواوی پێویستییەکانی دابینکرد. بۆیە لە سێیەمین فێستیڤاڵ، پێویست نابین جارێکی دیکە بێینە خزمەتی سەرمایەدارە کوردپەروەر، نیشتمان پەروەر و هونەرپەروەکانی کوردستان کە بەشێکیان لێرە ئامادەن و دیسانەوە لە ناخمەوە سوپاستان دەکەم بەشێکی زۆریان کە لێرە دانیشتوون و هەندێکیشیان لێرە نین، شەخسی خۆم تەلەفوونم بۆ سەتا نەدوونویان

کرد کە هاوکاری فێستیڤاڵ بکەن، هەندێکیان لە تەوەقوعی هەموومان زیاتر یارمەتیاندایین، هەندێکیشیان چەندیان لەداواکرا هیمەتیان کرد و هەندێکیشیان دوو بەرانبەر لەوەی کە داوای لێکرابوو یارمەتیدایین. من هەندێک جار لە هەڵوێستی نەشیاو لە کەسێک یا دوو کەس دەبینم لەڕاستیدا خۆم پێناگیرێت.

گوتیشی: ڕەنگە خۆم شەخسی بە 100 سەرمایەدار تەلەفونم کردبێت بەداخەوە تەنها دوانیان کە لە سایەی ڕاپەڕیەن و بە هیمەتی پێشمەرگە لە سایەی ئەزموونی دەسەڵاتی دیموکراسی کوردستان هیچیان نەبێت، ئێستا میلیۆنێرن، من باشیان دەناسم هیچیان نەبوو، لە ساجی عەلییەوە ئێستا ئەوان میلیۆنێرن، نەک میلیۆن دۆلار، 100 میلیۆن دۆلاریشیان هەیە، بەداخەوە چڕووکی خۆیان دەرخست و ئامادە نەبوون یارمەتیمان بدەن، یارمەتی وایان پێشنیار کرد کە پیاو شەرم دەکات باسی بکات. بۆیە ئەو قسەیە دەکەم ئەوانە دەبوایە جوامێربن، هەر ئەوەندەیان پێدەڵێم، بەداخەوە جوامێرنەبوون.

مەلا بەختیار لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا گوتی: هەمووی ئەو برایانەی لێرەن یارمەتیان داوین و ئەوانەی یارمەتیشیان نەداوین یا یارمەتیانداوین و لێرەنین حەز دەکەم دڵنیایان بکەم دوا دۆلار و دوا دیناری یارمەتییەک کە داویانە بە فێستیڤاڵ، ئەوەندەی من ئاگادارم هەموو خراوەتە خزمەتی داهێنانی ئەم فێستیڤاڵەوە. و بە لێژنەیەک و بە چاودێرییەکی وردەوە سەرفکراوە. خۆشتان دەبینن لە سێیەمین فێستیڤاڵ کە ئەوە توانای داراییەکی زۆری دەوێت تاکوو بتوانێت سەرکەوتن بەدەست بێنێت و ئەمە تەنها بە عەشق، تەنها بە بەهرە، تەنها بە پەرۆشی و تەنها بە خۆبەخشینی فێستیڤاڵ دەرکەوتووە و ئەم هەمووە میواندارییە بە بێ عەشق ئەنجامنادرێت.

گوتیشی: ئێستا کە سێیەمین فێستیڤاڵ ڕادەگەیەنین خۆشبەختانە شاری سلێمانی خەریکە پەڕەی پێتەختی ڕۆشنبیری دەدات، چالاکییەکان لە هەموو بوارێکەوە بەردەوامن. لە مانگی 10 لە سلێمانی گەورەترین پانۆرامای هونەریی بە پێشکەوتنێکی زۆربەی هونەرمەندانی ئێران لە بەر دەرکی سەرا ئەنجامدەدرێت، دەبینن کە یەکەمین پانۆراما یا هونەری بەرجەستە یا خود پەیکەرەی جۆراوجۆر کە ڕەنگە لەسەر ئاستی عێراقیش شتی وا ڕووینەدابێت و نەکرابێت و دانەهێنرابێت، زۆربەی هونەرمەندانی عێراق و عەرەب و مەسیحی و تورکمان و کلدانی کاریان تێداکردووە و بەشداریان تێداکرووە و دەبینن کە دەبێت بە یەکێک لە شوێنە هونەرییەکانی کە ئەوە شانازیی پێوە بکەن.

سەرۆکی بەردی پشتیوانی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا گوتی: بە ئەوەش ئەمە تەکلیفمان لە برای خۆشەویست کاکە "جەمال جەلال" کرد، تەواوی تیاچووی ئەم پڕۆژەیە ئەو ئەنجامی بدات. واهەست دەکەم سلێمانی خەریکە پەڕە دەدات، پێتەختی سلێمانی کە لە سەرەتاوە و لە سێیەمین فێستیڤاڵی گەلاوێژ، یەکەمین بنکەی ڕووناکبیری کە دروشمی بە پایتەخت کردنی رۆشنبیری سلێمانی بەرزکردەوە لە فێستیڤاڵی گەلاوێژ بەرزمان کردەوە و زۆر هەوڵماندا لە دوای سێیەمین فێستیڤاڵ هەتا ئەو رۆژەی جەنابی سەرۆک وەزیرانی کوردستان هاتە فێستیڤاڵی گەلاوێژ و قەناعەتی کرد کە دەبێت بکرێتە پایتەخت، زۆر هەوڵماندا سەرۆک وەزیرەکانی دیکە ئامادەنەبوون ئەو بڕیارە بە سلێمانی بدەن. کە هەموویان بە ئاووهەوای سلێمانی گەورە بوون. سلێمانی نەبوایە کەس نەیدەزانی ئەوانە کێن.

ئەوەیشی خستەڕوو: خۆشحاڵم کە توانیمان بە مێژوو سلێمانی مافی خۆی وەربگرێت و بیکەین بە پایتەخت. ئەم پایتەختە بێگومان چالاکییەکان دەخەشکرێن بەڵام هەشتا زۆر زۆری ماوە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و پەڕڵەمانی کوردستان و تەنانەت حکوومەتی عێراقیش حەقی وایە ئاوڕێکی گەورە لە پایتەختی رۆشنبیری سلێمانی بدات و بیکات بە پایتەختی رۆشنبیری هەموو عێراق. هەموو چالاکییەکانی رۆشنبیری لە عێراقدا لە ڕووی ئەدەبی و هونەریی و لە هەموو بارێکەوە حەقە سلێمانی لەبارترین شوێنە بۆ ئەوەی ئەو چالاکیانە لەسەر ئاستی و لە سلێمانی ئەنجامبدرێت و پێشنیاریش دەکەم پەڕڵەمانی عێراق بیرلەوە بکاتەوە سلێمانی وەکوو پێتەختی رۆشنبیری هەموو عێراق حیسابی بۆ بکات.

گوتیشی: و بەوە گۆڕانێکی گەورە و قۆناغێکی گەورەتر لە پایتەختبوونی سلێمانی و رۆشنبیری کوردستان دەچینە پێشوە و بێگومان ئەو کاتە هاوشانی ئەو هەوڵانەی کە وەزارەتی رۆشنبیری، وەزارەتی گەشتووگوزار و وەزارەتی تەندروستی دەیدات و سلێمانی بێتە یەکێک لە ناوەندەکانی سیاحەتی تەندروستی و سیاحەتی گەشت و گوزار و ئێستا کە پایتەختی رۆناکبیری کوردستانە ئەگەر بگات بە پایتەختی رۆناکبیری عێراق بێگومان ئەو کاتە هەم ئاسا چالاکییە هونەرییەکانی سەرانسەری عێراق لە بەسرەوە تاکوو زاخۆ دێتە ئێرە و پێشکەوتنێکی گەورە بەدیدێنین.

مەلا بەختیار لە درێژەی قسەکانیدا گوتی: من سوپاسی کاکە فوئاد، کۆمپانیای مەستی فیلم، کاکە دانەر و لینا خان دەکەم و هەروەها هەموو ئەو خوشک برا ئازیزەی کە دەزانم سێ مانگە رۆژانە شەونخوونی

دەچێژن و هیلاک دەبن بە ئەوەی سێیەمین خولی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی شایستەی شاری سلێمانی و شایستەی کوردستان بێت. و بە دڵنیاییەوە ڕەوتەکە وابووە و دڵنیام کە شەشەمین و حەوتەمین فێستیڤاڵی سلێمانی دەبێت بە ناوەندێکی گەورە بۆ فێستیڤاڵەی سینەمایی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەگەر بە هەموومان هیمەت بکەین و دەبین بە پێشەنگی فێستیڤاڵە سینەماییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و ئەو کاتە دەبینن ئەکتەرە هەرە بەناوبانگەکانی وڵاتانی عەرەبی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دێنە ئەم شارە و شانازیی بە هەمووتان دەکەن.

گوتیشی: لە کۆتاییدا من سوپاسی هەموو ئەو سەرمایەدارە نیشتمانپەروەر و ئازیزانە دەکەم کە ئێستا تەشریفیان لێرەیە و جەخت دەکەمەوە کە بە هیمەت کردن بە ئەم جۆرە پڕۆژانە و بە ئەم جۆرە داهێنانە یەکجار کارێکی گەورەیە بۆ نەتەوەکەتان، بۆ هونەرمەندەکان و دەیان هەزار هونەردۆست، هەر کەسێک لە ماڵی خۆی لە شوێنی خۆی پێی خۆشە هونەر لە وڵاتەکەی گەشە بکات. بۆیە موڵکی دنیا و یەکێک لە بوارانەی کە دەبێت بەکاربێت بەڕاستی بواری بەهرە و بواری داهێنانە. هیچ بوارێکیش لە بوارەکانی بەهرە و داهێنان بەقەت سینەما ناتوانێت شوناسی نەتەوەیی ئێمە، شوناسی دیموکراسی ئێمە و شوناسی سەربەرزی ئێمە بە هەموو جیهان بناسێنێت.

مەلا بەختیار لە کۆتایی ئاخاوتنەکەیدا ئاماژەی بەوەشکرد: سینەما یەگجار گرینگە، نەبین بە خاوەن سینەما، نابین بە نەتەوەیەک کە لە شارستانییەتی ئەم سەردەمەدا بژیت. ببین بە خاوەن سینەما دەچینە ناو بازنەی شارستانییەتی ئەو سەردەمەدا. زۆر سپاس بۆ هەموو لایەک و هیوادارم کە فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی بەردەوام بێت و شاری سلێمانی هەمیشە پێشەنگ بێت لە پێناوی بەهرە و بەهرەمەندادا.

لە بەشێکی دیکەی ئەم ڕێوڕەسمەدا بە هۆی پێزانین و سوپاس و ڕێزلێنان لە بەرانبەر ئەو کارە گەورەیەی سەرمایەدار و کەسایەتییەکانی سلێمانی بە دوو خولی پێشووی فێستیڤاڵی نێودەوڵەتی فیلمی سلێمانی بەخشیانە، لە لایەن بەرپرسانی ئەم فێستیڤاڵەوە و هەروەها بەدەستی هونەرمەندانی پێشەنگی شاری سلێمانییەوە خەڵاتی تایبەتیان پێبەخشرا.

لە کۆتایی ئەم بەرنامەیەدا گرووپی موزیکی “لووە” بە ئاوازدانەری و بە دابەشکردن و بە سەرپەرشتی “نزار زەوەیی” و بە دەنگی “عوسمان میروەیس” چەندین گۆرانی ڕەسەنی کوردییان پێشکەش کرد.

ئێوارەیەک بە چیرۆک خوێندنەوە لە شاری ئۆتاوا

پێگە سەکۆیەک بە هەمووان؛ خۆشحاڵین لە وەرزی پاییزدا میوانداری نووسەری بەڕێزی شاری ئۆتاوا بەڕێز(جەلال قادر) بکات، بە خوێندنەوەی تەنز و چیرۆک و قسەخۆشەکانی ، لەگەڵ هەڵسەنگاندێکی نووسینەکانی لە لایەن د.ڕەحیم سورخی و سیروان عەبدوڵا. گفتوگۆ و دەمەتەقێ و بەشداری و ئامادەیی ڕەوەندی کوردی لە ئۆتاوا و گاتینۆ سەکۆکە گەرم و گوڕتر ڕادەگرێت. بەهیوای دیدەنیتان لە:

ڕۆژی یەکشەممە ڕێکەوتی ٣٠ی سپتامبەری ٢٠١٨ لە:

From 3:30pm-6:00pm

Amalgamated Transit Union Loc 279

.. C9-2212 Gladwin Cres, Ottawa

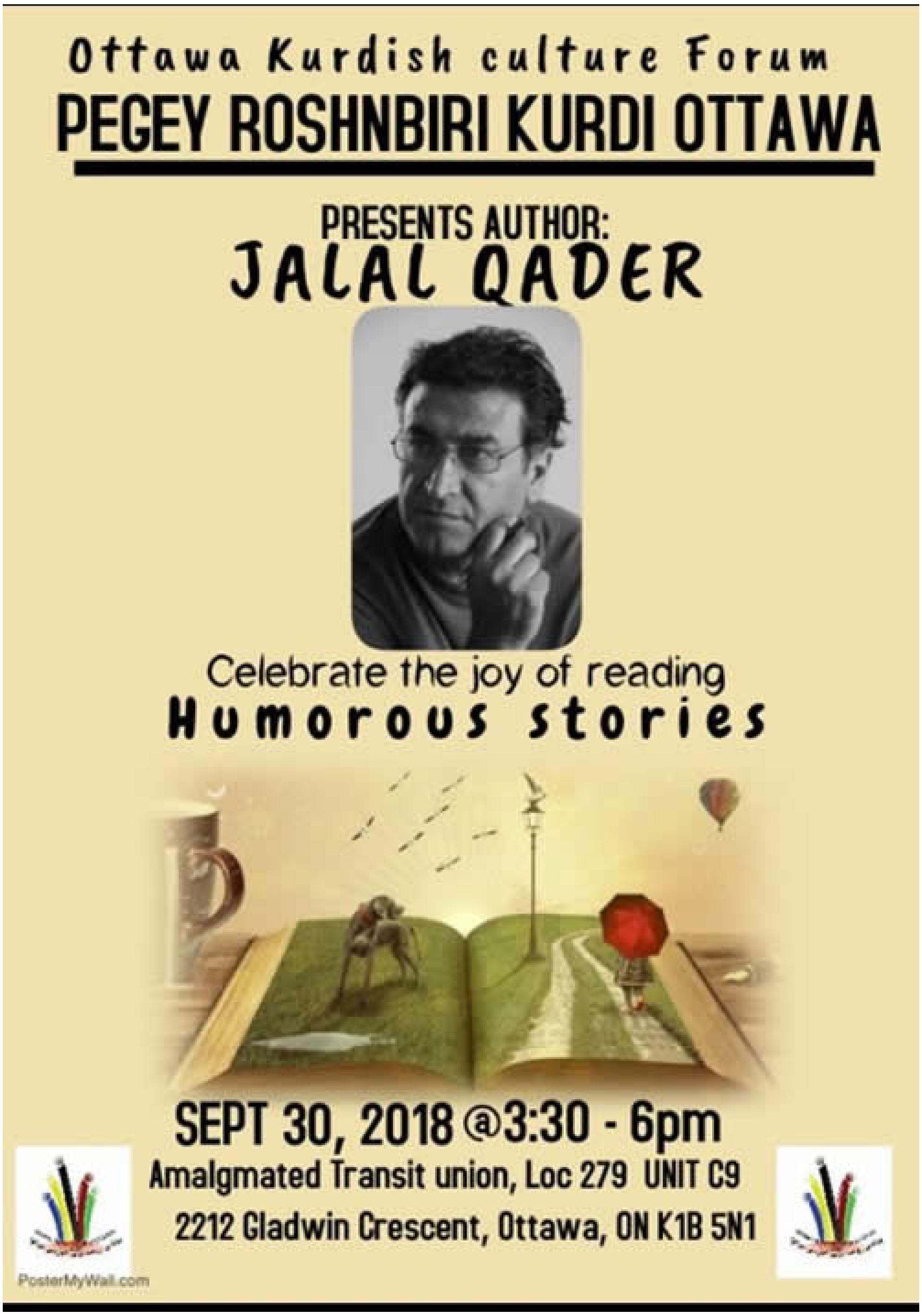

چیـــرۆک بۆ منـــداڵان.. دوو

چۆلەکە.. نووسینی: رێزا شوان

لە دەیەکی قەشەنگی کوردستاندا، لە وەرزی بەهاردا، لە نزیک کانی و چەمێک، لەسەر لقێکی دارگوێزێکی بەرز، دوو چۆلەکەی جوانی نێر و مێ یەکتریان ناسی.. بوون بە دوو هاوڕێ و بە دوو خۆشەویستی دڵسۆز.. دوایش هاوسەرگیریان کرد. بە ئامادەبوونی هاوڕێکانی هەردووکیان، زەماوەندێکی خۆشی هاوسەرگیریان گێڕا.
دوو چۆلەکەکە، لەسەر لقێکی بەرزی هەمان دارگوێزدا، کە بۆ یەکەمین جار یەکتریان لەسەری ناسی، بە پووش و بە چیلکە و بە پەڕەی نەرم، هێلانەیەکی جوانیان دروستکرد. بە رۆژ پشوویان تیادەدا، بەشەوانیش تێیدا دەنووستن.
چۆلەکە مێیەکە سێ هێلکەی کرد، لەسەر هێلکەکانی هەڵنیشت، دوای چەند رۆژێک، هێلکەکانی هەڵهێنان، سێ زەڕنەقووتەی سوور و جوان، هاتنە دونیاوە. هەردوو چۆلەکەکە زۆر دڵخۆشبوون کە بوون بە دایک و بە باوک، بە خاوەنی سێ بەچکەی جوان.
هەردوو چۆلەکەکە، کەوتنە بەخێوکردنی بەچکەکانیان، بە نۆرە خواردنیان بۆ دەهێنان و چاودێری و ئاگاداریان دەکردن.. بەچووەکان رۆژ لە دوای رۆژ گەورە دەبوون، پەڕ و باڵیان دەرکرد، راهێنانی فڕینیان دەکرد.. چەند جارێک دایک و باوکیان، لەگەڵ خۆیان بردیانیان و ترسیان دەرکردن، بە گەلێ شوێن و شت ئاشنایان کردن.. زانیاری و رێنمایی و ئەزموونی خۆیانیان پێبەخشین.

دایکە و باوکە چۆلەکە، دڵنیابوون کە بەچووەکانیان گەورەبوون و بوون بە لاو، دەتوانن پشت بە خۆیان ببەستن و بەوایان بە تواکانی خۆیان هەبێت و خۆیان بژێنن.. بەیانییەکیان روویان لە بەچکەکانیان کرد و پێیان وتن:
بەچکە جوان و نازدارەکانمان، ئێوە بوون بە چۆلەکە و دەتوانن خۆتان بژێنن. ئەم هێلانەیش هەر جێی ئێمەی لێدەبێتەوە.. لە ئەمڕۆوە ئێوە ئازادن کە لەگەڵ کێدا هاوڕێتی بکەن. بەڵام پێویستە هاوڕێی و هاوسەری باش و دڵسۆز هەڵبژێرن.. پێشمان خۆشە کە لە نزیکی خۆماندا هێلانە دروستبکەن و بژین.
هەرسێ بەچکە چۆلەکەکە، زۆر سوپاسی دایک و باوکیان کردن و ماچیانیان کردن و پێیان وتن: دایک و باوکی خۆشەویست و دڵسۆزمان، دڵنیابن کە پەیڕەویی رێنماییە جوانەکانتان دەکەین، هەرگیزیش چاکەتان لەبیر ناکەین، زوو زووش سەردانیتان

دەکەین، ئەم هێلانەیەش بە هێلانەی باوانی خۆمانی دەزانین..
ماڵئاوا ئەی دایک و باوکی بەسۆز و دڵسۆز و میهرەبانمان.

ڕەزا شوان
سوید: ٢٠١٨